

MIKSZÁTH KÁLMÁN

**CIKKEK ÉS KARCOLATOK
III.**

TARTALOM

1886 CIKKEK, TÁRCÁK
1886 PARLAMENTI KARCOLATOK
1886 CIKKEK, TÁRCÁK
1886 PARLAMENTI KARCOLATOK
1887 CIKKEK, TÁRCÁK
1887 PARLAMENTI KARCOLATOK
1887 CIKKEK, TÁRCÁK
1887 PARLAMENTI KARCOLATOK
1888 CIKKEK, TÁRCÁK
1888 PARLAMENTI KARCOLATOK
1888 CIKKEK, TÁRCÁK
1888 PARLAMENTI KARCOLATOK
1889 CIKKEK, TÁRCÁK
1889 PARLAMENTI KARCOLATOK
1890 CIKKEK, TÁRCÁK
1890 PARLAMENTI KARCOLATOK
1891 CIKKEK, TÁRCÁK
1891 PARLAMENTI KARCOLATOK
1892 CIKKEK, TÁRCÁK
1892 PARLAMENTI KARCOLATOK
1893 CIKKEK, TÁRCÁK
1893 PARLAMENTI KARCOLATOK
1894 CIKKEK, TÁRCÁK
1894 PARLAMENTI KARCOLATOK
1895 CIKKEK, TÁRCÁK
1895 PARLAMENTI KARCOLATOK
1896 CIKKEK, TÁRCÁK
1896 PARLAMENTI KARCOLATOK
1896 CIKKEK, TÁRCÁK, BESZÉDEK
1896 PARLAMENTI KARCOLATOK

1886 CIKKEK, TÁRCÁK

PODMANICZKY ELMENŐBEN

Az istenek is megokosodtak.

Akit azelőtt gyűlöltek, tanítóvá tették, most sokkal finomabb rafineriával, beleültetik az intendánsi székbe.

Hogy mért gyűlöltek annyira Podmaniczky Frigyeszt, aki egészen szeretetreméltó ember, nehéz elképzelni. Egész életében jámbor, istenes ember volt. Az egykori híres furvézerben (mert ezen a téren lett ő a legnevezetesebb) senki sem gyaníhatta volna a jövőbeni színházi intendánsát.

Azonban sic fata tulere. Podmaniczky Frigyesből intendáns lett. Tíz évig viselte ezt a hivatalt. Majdnem hihetetlen. Tíz álló évig! Ez a legnagyobb kritika. Egy tíz éves miniszter is ritkaság (nekünk az is van), de egy tíz éves intendáns már valóságos csoda.

Mindig azt hallottam, hogy valami nagydíj van arra kitűzve, ha valaki egy olyan kiszítt szivart produkál, amelyiknek a hamuja le nem esett. Ilyen szivar volt Podmaniczky. Tíz évig nem esett le a hamuja. Éppen nem lehet csodálkozni, hogy most a tizenegyedikben végre leesőben van.

De hát miért megy el a nemes báró? Megharagudott. - Vajon miért haragudott meg? Bizonyosan rosszul esett neki, hogy a pénzügyi bizottságban olyan haragos hangon estek neki az Opera igazgatásánál meghonosodott modusnak. Némelyek másképp magyarázzák az ő távozását. Azt hiszik, hogy valami jövedelmezőbb, nagyobb állásba megy. De ez nem lehet igaz. Podmaniczky Frigyes nem a mai léha emberekből való, kik folyton csereberélik a jót a jobbal; ha Podmaniczky egy pozíción megáll, ő azt el nem hagyja ok nélkül.

S előtte nem ok az, hogy egy jövedelmezőbb hivatalt kap.

Mert egyet ki kell Podmaniczkyról mondani, hogy csak a ruhája tarkabarka, a karaktere hófehér. Az ő önzetlenségéről regényt lehetne írni. (Mégpedig sokkal jobbat az ő regényeinél.)

Egy lap (talán a »keresd mindenben az asszonyt« elvnél fogva) még a báró nadrágjainál is tarkább pletykába szövi be lemondásának okát. Ez kevés hitelt érdemel.

De legyen bármiként, annyi bizonyos, hogy a báró duzzog, s hogy lemondási szándék jár a fejében: világosan kitetszett ez újévi válaszában, melyet a gratulálókhoz intézett.

S íme megértük azt, hogy miután volt elég ereje tíz évig, dacára a sajtónak és színészeknek, megállni egy olyan foglalkozásban, melyhez minden reporter és minden kórlista jobban akar érteni, mint az intendáns, miután színészi intrikák, kulissza mozgalmak, hírlapi agyarkodások, kaszinói cselszövények, nem bírták elvenni a kedvét s megingatni a székét - most a pénzügyi bizottságban ölné meg egypár akadékoskodó mameluk.

...Egy hős, aki a golyó által ejtett sebeket föl sem vette, hanem egy méhcsípéstől halni készül.

Reméljük azonban, hogy a báró elmenetele még nem bevégzett tény. Ha Tisza megkéri, hogy maradjon, »igen-t fog mondani. (Hiszen mindig »igen«-t mond Tiszának.)

Távoztása nagy veszteség lenne két műintézetünkre, melyek sokat köszönhetnek az ő fáradhatatlan, odaadó buzgalmának. A Nemzeti Színházat ő emelte ama magas nivóra, amelyen áll. Ha egyebet sem tett volna, elég lenne. Az Opera, az igaz, gyenge, mégis sokba kerül. De minden kezdet drága és nehéz.

Egypár megrovandó tarkaságot is talál ott az ember, hogy például kineveznek operatanácsost (mért nem már *hangtanácsost?*), hogy az Erkel-dinasztiát hagyják ott grasszálni, s örökké az Erkel-darabok járják.

Az embernek a szíve vérzik, mikor látja pocsékká téve a történelmet, látja bögni és ugrálni, mint egy kecskét Petur bánt, Hunyadi Lászlót s a névtelen hőst, Imre hercegünket.

Gondolja meg az Opera főfelügyelője, Tisza Kálmán, hogy ő is történelmi személy lesz (igen, igen, hiába rázza a fejét Csanády úr) a jövőbeni kor Erkelei őt is zenére teszik s ugrálva fogja elénekelni beszédeit hajába és szakállába font gyöngyökkel.

S mi több, hírlik, hogy Erkel egy régi operáját találták fel a színházi könyvtárban, a »Brankovics«-ot, s hogy ezen archeológiai leletet színre hozzák.

És most már ott vagyok, amit tulajdonképpen mondani akartam. Hogy ti. én csak egy esetben látnám indokoltnak a Podmaniczky távoztását.

Ha a »Brankovics« elől szökik.

...Kegyelmes belügyminiszter úr, nyissanak neki ez esetben utat szegénynek!

De ha a magyar Erkel-féle operákból nem is kérünk, igazuk van azoknak is, akik a »taljanizmus« ellen panaszkodnak. Turolla kisasszony kétségkívül legkiválóbb díszje az Operának, de hogy az ő kedvéért csak az olasz operát kultiválják olyan mértékben, mint most teszik, azt ha megengedi is a hármasszövetség (amelyikben nincs bent az olasz nemzet), de egyoldalúvá, úgyszólván provinciálissá teszi operánkat.

Még nagyobb igazuk van azoknak, akik azt vetik fel, hogy sok hasznavehetlen tagot szerződtettek. Van például egy művésznőnk (de sem nem Turolla, sem nem Bartolucci), akinek egyes fölléptére 1200 forint esik.

Tartanak egy énekest, aki bakter szerepeken kívül sohasem énekel egyebet s négyezer forintot húz. (Ezért nyolcszáz igazi baktort lehetne kapni.)

A legnagyobb igazuk azoknak van, akik sokallják azt a pénzt, amibe az országnak kerül. Boldog az ország azokon a napokon, amikor nincs előadás, mert akkor *négyezer* forintot takarít meg.

De hát a legislegnagyobb igaza mégis Podmaniczkynek van, aki azt mondja: »hogy ezt nem lehet másképp csinálni«, mert sok haszontalan személyzetnek is kell lennie, mivelhogy mindent ki lehet számítani, még az időváltozt is megmondja a kalendárium, de hogy ki mikor reked el, az kiszámíthatatlan. És a legokosabbat mondta a pénzügyi bizottságban Tisza, hogyha nagyvárost akarunk Pestből csinálni, akkor azt a pénzt ki kell dobni az idegenek kedvéért, kik fővárosunkban időzve, ezt az egyetlen szórakozást találják.

Az Opera még ma a kezdet stádiumán van. Még története eddig nincs, de történetírója már van.

Gondolom Jósikát akarták megbízni 1200 forinttal, az Opera történetének megírásával. (Átkozott mohóság.)

Ha csakugyan meg lesz valamikor ez a történet írva abban Podmaniczky Frigyes fogja megilletni a legkiválóbb hely. Az ő érdemeit elősmeri mindenki. Csapásnak tartjuk távoztását,

mert semmi kétség, hogy később egyenletesebb, okszerűbb, és olcsóbb vezetést tudna behozni erélyével az Opera igazgatásába is... Szívünkben kívánjuk, hogy e kiváló férfiú eddigi helyén maradjon.

Ha mégis elmegy, sajnálni fogják színészei és kivált színésznői, kik már nem részesülnek többé az ő »*cukros kritikáiban*«.

Ez ugyanis saját külön találánya volt.

Előadás után bekopogtatott az öltözőkbe, bekukkant a kulisszák közé s amelyik énekesnő nagyon jól énekelt, három cukkedlit kapott tőle, amelyik gyengébben, kettőt, amelyik rosszul, egyet.

Jelszava volt, hogy: »de kapni mindeniknek kell«.

E sajátságos kalkulussal kormányozta tíz évig a világ legszeszélyesebb teremtéseit.

MIÉRT ROSSZ AZ »URAMBÁTYÁM«?

(Üzenetféle)

Egy csomó levelet kaptam a »Pesti Hírlap«-beli barátaimtól, hogy miért gyenge az »Urambátyám« című humorisztikus lap első száma, melyet mi ketten szerkesztünk Bartók Lajos t. barátommal? Hogy micsoda ez? Hát csak ilyen lapot tudunk mi csinálni?

Ezek bizony egy kicsit furcsa kérdések s tulajdonképpen felelni sem kellene rájuk, mert hányszor van az kérem, hogy egészséges szülőknek hibás gyermekük születik és senki sem kérdezi: *miért?*

Hanem ezúttal mégis felelek. Mert a publikum nagy tévedésben van.

Ugyanis azt hiszi, hogy ő csalódott - pedig tulajdonképpen mi csalódtunk.

Én így kombináltam magamban:

- Miért ne írhatnék én rossz dolgokat is, hiszen úgyis fényes lapot csinál a maga közleményeivel Bartók. Hadd legyen rajta az ő írói egyéniségének a nagyobb nyoma.

Bartók meg így okoskodott:

- Majd megcsinálja azt jól Mikszáth. Mi az ördögöt erőlködjem az első számba? Még azt hinné, el akarom nyomni.

Mikor aztán megjelent a lap, csodálkozva, kiábrándulva nevettünk az egymás szeme közé. (Nem igaz hát az, hogy senki sem nevetett a lapon!)

És most már tudja külön-külön mindenikünk, hogy neki *csak jót lehet írni* - mert a másik úgyis rosszat ír.

S így ezentúl alkalmasint mindig jó lesz az »Urambátyám«.

A »FEHÉR SZERECSEN«

(Nehány sor Kállay János képviselőről)

Szembetűnő gyorsan kezdenek eltűnni azok az alakok, akik még magyar ruhában járnak köztünk. Kit a civilizáció nyel el, kit a koporsó.

Elköltözött a szegény »fehér szerecsen« is, ahogy Kállay Jánost nevezték a barátai. Annyira megunta a közös ügyeket, hogy itt hagyta.

Olyan ember volt Kállay János is, akinél érdemes a tárcaírónak megállapodnia egy percre, nem azért, mintha jelentékeny szerepet játszott volna (azt még baráti nekrológban sem lehet ráfogni), hanem mert olyan ember volt, aminők ezentúl nem lesznek. Egy itt maradt őslény. Dédapáinak hasonmása. Az unokáink már csak a regényekből fogják ezeket ösmerni, ha ugyan lesznek addig olyan regényeink, melyek jól lefotografiozzák e kiveszőben levő régi urakat. Mert eddig még nincsenek. - Hamar a tollal, ecsettel, uraim, mert elfogy a téma!

Nagy, magas, izmos alak volt Kállay János, széles, halavány szerecsen arc, melynek a tömpe orr adta ezt a formát, göndör szőke hajjal. Nemcsak ő maga volt múzeumba való, de minden, amit rajta látni lehetett. A pecsétgyűrű az ujján, egy Kállayé, aki horvát bán volt, az óra, mely a zsebében ketyegett, egy másik Kállay ösé, aki országbíróskodott. A lánc az órán abból a bilincsből van kovácsolva, melyet a szép Krucsayné viselt egykor a pici lábán, akit a tulajdon férje nyakasztatott le.

A zsebe is tele volt régi okmányokkal örökre, mindég azok közt kutatgatott, keresgélt, hátha rábukkanna még valami domíniumra. Hiszen annyi volt a Kállayaknak, hogy könnyen megfélelkezhettek egyről valahol.

Egyszerű, szerény ember volt, de azért ki lehetett érezni a szavaiból, ha az ember egy kicsit megkaparta, hogy egykor pallos-joga volt. Nem öneki, de nekik. S az tulajdonképpen mindegy.

A Házban mindenki szerette, mert nem ártott volna ő még a légynek sem, még ha megvan is a pallos-joga. Őnála ugyan meghagyhatták volna!

Már több országgyűlésen képviselte a nagykállói kerületet, hol még nagy varázsa van a Kállay névnek.

Azelőtt katonatiszt volt, de nem bírt megmaradni a *német életben*, kvietált s az alkotmányos éra bekövetkeztéig otthon gyakorolta az ősi virtusokat.

Egy emlékezetes csínyje maradt fenn fiatal korából: mikor a kántort rávette, hogy a pap miséjébe azt énekelje be a szószékből: »olyan nincs«, emiatt aztán ki is csapták a kántort, de ő bőkezűleg gondoskodott róla s mindég sajnálta komolyabb korában ezt a tréfáját.

Ritka becsületes ember volt, őszinte jószívűsége nem ismert határt, bőkezűsége pedig egész az ingéig ért.

Ama patriarkális erényeket, melyek a régi időket bearanyozzák, mind örökölte ő is, a hibákból csak keveset.

De nem is élt ő e világon. Egészen ősei között mozgott. Ha egy kis borocskával felvillanyozta magát, azt vélte, velők társalog. A híres alispánnal, Kállay Miklóssal, aki örökös alispánja volt Szabolcs megyének.

- Pedig mindig egyhangúlag választották - szokta mondani Kállay János a büszkeségtől villogó szemekkel. - Mégpedig milyen egyhangúlag volt az. Ő maga kiállott a vármegyeház erkélyére s így szólt megválasztása után: »Elfogadom az alispányságot, de ha van valaki a megyében, aki

nem akar, álljon elő, mondja meg, hogy nem kellek neki s én rögtön leköszönök«. De sohasem akadt senki. (Aminthogy természetes is, mert annak úgyis betörték volna a fejét.)

De Kállay Miklósnál is nagyobbra nézte azt a másik közelebbi ösét, aki nem akarta fizetni a dohányültetési adót. Mikor a fináncok felvették a protokollumot a bírság tárgyában, ezeket jegyezte be:

»Protestálok. Nem látom be, miért fizessek én a földemből adót az államnak, mikor ez a föld régebben az enyim, mint ahogy az állam fennáll«.

A »fehér szerecsen« is azt tette egész életében, protestált. Siratta a hazát, búsult a sorsán, de amellet vígan élt. A képviselői élet mézes léhaságait, aranyos kiváltságait egész csordultáig élvezte. Nagy szerepre nem vágyott, hiúság nem volt benne semmi.

Egyetlen egy dolga volt ebből a mostani világból való: a nyíregyházi vámsorompó ügye.

Ezt jól tudta. S ha szükségét érezte annak, hogy már régen nem hallottak felőle semmit a választók, felállt és előhozta évről évre a nyíregyházi vámsorompó ügyét.

Olyan biztos volt ez minden évben az újévi szünnapok előtt, hogy a miniszter már várta, mint ahogy várni szokta az ember a havat karácsonykor.

A miniszter olyan kedves volt, hogy sohasem oldotta meg ezt a kérdést: hadd legyen Kállay Jánosnak is témája.

A téma túlélte a Ház kedélyes »fehér szerecsen«-ét.

Vasárnap virradóra véglegesen elment az ősapáihoz.

Nem egy szűkebb kör gyászolja őszintén a tisztelt, korára nézve javabeli férfiút.

Ha olyan jó politikus lett volna, aminő jó ember volt, egész Európa siratná.

A HALOTTÉGETŐK

(Polémia a kiadóval)

Hogy mi lesz velünk amíg élünk, arról fölösleges már gondolkozni és cikkezni, az úgyis a Tisza Kálmán kezében van: hanem hogy mi lesz velünk a halálunk után, arról még lehet beszélni. Az még parlagon heverő téma. A halál utánra még a legnagyobb mameluk is rendelkezhetik magával. Itt még lehet szavazni.

S ezért volt időszerű a Légrády Károly felhívása a halottégetés tárgyában a »Pesti Hírlap« vasárnapi számában.

Énrám, megvallom, nem tett a cikk borzalmas hatást.

Csak az döbbsentett meg, hogy Légrády Károly mint lapkiadó legelőbb is egy csomó író fogott meg elégtetés céljából, ezek közt nemcsak Törs Kálmánt, Borostyánit, de még Csernátany Lajost is. Ez mindenesetre gyanús jelenség.

A cikk nagy feltűnést keltett, s mindenki a halál utánra kezdett gondolni. A temetőörök sápadtan jártak-keltek a trafikokban, hogy összevásárolják a készletben levő példányokat, nehogy még jobban elterjedjen a világba dobott eszme.

Az orvosok közömbösen vontak vállat:

- Nekünk mindegy, akár a földnek dolgozunk, akár a tűznek.

A bírák mérgesen csapták el a lapot:

- Hát hogy rendelünk mi el ezentúl exhumációt, ha valami gyanú utólagosan fölmerül?

A poéták összemosolyogtak:

- A világ minden temetői poezisét ki fogjuk hajigálni mint avultat a könyvtárakból s csak a mi köteteink maradnak, amiket ezentúl fogunk írni ilyenformán:

*Iszonyú fájdalom repeszté szívemet
Mikor kemencébe tették kedvesemet.*

Ezentúl már igazán a felhők közt, a csillagok mellett keresheti az ember elhalt kedvesét.

A kálvinisták azt mondták:

- Hát mire való a pokolt fölhozni a felületre, mikor az úgyis megvolt alul a katlanokkal és a parázstűzzel egyetemben.

A lutheránusok így szóltak:

- Ehhez nekünk a legtöbb jogunk van; mert már úgyis benne van a törvénykönyvben: »Lutherani comburantur«.

A halál maga pedig (ha ugyan olvassa a »Pesti Hírlap«-ot) fölnevetett.

- Teringette, eddig a »nagy kaszás« volt a nevem, ezentúl folyamodnom kell a belügy-miniszterhez, hogy változtassa át a »nagy kályhafűtő«-nek.

Egyszóval mindenféle nézet volt. Az aláírók egész seregesen jöttek.

De az új ötletek sem hiányoztak.

Egy marcona fekete ember beállított tegnap a szerkesztőségbe s így szólott:

- Egy nagy találmányom van, uram.

- Nos?

- Boldoggá akarom tenni az emberiséget.

- Hogyhogy?

- A halála után.

- Igen?

- Olyan módszert találtam fel, hogy most már mindenki kényelmesen, nyugodtan halhat meg és olcsón... végtelenül olcsón.

- Ah.

- Tizennyolc forintba fog kerülni. Potomság!

- Ön is az elégetők közé jött feliratkozni, nemde?

- Oh, dehogy. Az elégetés semmi. Én olyan módszert találtam fel, hogy a halottak nem enyésznek el, hanem csak átváltoznak...

Érdekelni kezdett a dolog.

- Átváltoznak - folytatá - találja ki, uram, mivé?

- Nem bírom elgondolni.

- Sírkövekké válnak át.

- Bámulatos.
 - Pedig úgy van, uram. A halottat be kell önteni hidraulikus cementtel mintegy tenyérnyi vastagságban, a cement megkeményedik, egy pár óra alatt kővé válik... S így minden ember sírkőve lesz magának. A kőbe egészen el lesz zárva a test s abból semmi veszélyes miazma ki nem árad. Oh, be pompás lesz! Egy kővé vált generáció!
 - Éppen úgy, mint az elátkozott kastélyokban.
 - Írja ki, uram, ezt az ideát. Hátha Légrády úr is erre hajlik.
 - Jól van, megírom.
 - Tegye hozzá kérem, hogy e kövekből aztán építeni is lehet.
 - Az ám! Például az új országházra már jól lehetne felhasználni a most elhalt képviselők cement köveit, pompásan venné ki magát az illetők neveivel, s azonfelül történeti emlék is lenne. Okvetlenül megírom.
- Egy hirtelen gondolat kapta meg:
- Ne, ne, oh ne írja meg... a világért se írja meg. Most jut eszembe, hogy az idea sokat ér. (Szeme megcsillan.) Mit gondol, hátha még gazdag ember lehetnék általa? Ha például minden halottól csak egy garast szednék is. Naponkint vagy ötezer halott az országban, ötezer garas... Iszonyú összeg!
 - Igen - mondtam -, de miként szedné ön be a pénzt a halottaktól?
- Elgondolkozott, majd szomorúan lecsüggeszté fejét.
- Erre nem is gondoltam - tagolá melankólikus mosollyal. - Igaz, igaz... a pénzt bajos volna beszédni tőlük. Lemondok inkább, hadd legyen az eszme az emberiségé egészen ingyen...
 - Igen nemes dolog öntől. Szabad tudnom a becses nevét?
 - Frits János. De ne tessék a nevemet kiírni. Legyen egészen ingyen az emberiségé.

*

Nem is írtam volna ki a nevét, hanem ma kíváncsiságból tudakozódtam utána, hát felvilágosítottak, hogy a lurkó foglalkozására nézve - ügynök a lábatlani cementgyárnál.

A MI KÜLÖN TÜNDÉRORSZÁGUNK

(Úti kép)

Egyebütt csak mese tündérország, gyermekek számára gondolták ki s népesítik be az ő ízlésük szerint, nálunk színvalóság. Én magam is jártam benne. Székelyországnak nevezzük. Ami szépet, ragyogót el tudunk képzelni, azt mind oda helyezzük. Azért van aztán bebútorozva csodálatos dolgokkal. A férfiak óriások, egy-egy hős mindenik, az asszonyaik regékbe való szépségek. Aranyhajuk egész bokáig ér le, még tán csillag is van a homlokukon. Rózsaszín sugarakkal önti be a lealkonyodó nap az ódon várakat, melyek alatt átöltöztetett királyfiak mennek, mendegélnek. Az Olt vizében nimfák fürdenek, éjjelente az erdőségekből izgató zúgás kél. Mintha az elmúlt századok diskurálnának ki onnan az emberekkel.

Minden magyar ember lelkesül a székelyekért. Ők nekünk a kedvenceink s oly nagyokká nőnek meg a fantáziánk alatt, hogy aki aztán elmegy közéjük, soha sincs velők megelégedve. Hát csak ennyi! - kiált fel majd mindenki lehangelve. - Hiszen csak olyan itt minden, mint minálunk.

Pedig nem olyan.

Más a föld, kétszer akkora erővel kell megművelni és mégiscsak félannyi termést hoz, mint a miénk.

Más a napvilág, egy jó félórával előbb kell fel, de előbb is pihen le.

Mások a fogalmak is. Aki itt gazdag ember, nagy úr, arról nálunk azt mondanák: »van valamiskéje«, aki pedig szegény ember itt, az »nagyságos úr« lenne köztünk, mert az annyit dolgozik az élete fenntartásáért, hogy itt palotákat építhetne akkora szorgalom és ügyesség mellett.

Eddig csak egyen csodálkoztunk, hogy ott a »nagyságos« titulus több, mint a »méltóságos«. Pedig ilyenformán van ott összekeverve minden.

Valóságos magyar Gascogne az. Rajokat bocsát ki a világba, fiai szétözönlének szerencsét csinálni és csinálnak is, mert szívósság, szorgalom van bennök. Az otthoni föld nem bír eltartani annyi székelyt, ahány van. Otthon a székely nem boldogulhat és mégiscsak otthon boldog az ő kis falujában, tiszta házikójában, hol szelíd eperfa borul lombjával a kopjás kapura... s megszólal a harang estenden fent a dombon, a fallal kerített templom tornyában.

Minden templom egy-egy erősség. Ott még az isten is várakban lakott.

Régi vitézségük száz emléke áll. Minden dülő, mezsgye egy-egy csatának a színhelye. Az ekevas alól annyi kardpenge fordul ki, ahány emberi csontdarab.

A hősök klasszikus földjén vagyunk.

De az itthon elképzelt tündérmesékből csak annyi az igaz, hogy a legbőszebb sárkány, a vihar kikereste magának a legvitézebb népet, ahol a székhelyét felüsse.

Itt lakik Háromszéken a hatalmas, erős »Nemere«, a szelek királya.

De én nem találkoztam vele.

*

Egy kicsit messze esik a székelység az ország szívéből, kivált mióta a főispánoknak nem kell járniuk többé a főrendiházba szavazni, mert azóta megszüntették a gyorsvonalokat.

Huszonnégy óráig megy az ember Brassóig, mialatt a kupé ablakán át nézve, elfutnak egymás után a vidékek. Ahol kultúra van, ott a szász az úr, ahol semmi sincs, csak egy nyomorult kunyhó, ott az oláh teng.

Egy oláh asszonyt, aki egy kis hároméves piszkos gyereket tartott a karján, megszólítottam a hírhedt Balásfalva állomásnál:

- Mennyiért adja el ezt a medvebocsot?

Szemérmatosan mosolygott.

- Nem eladó a gyerek - mondá, de azután, mint aki tart valamit a portékájára, megnyálózta ujjait s elkezdte vele mosni a fiúcska arcát, hogy többet mutasson.

Hozzám sompolygott s kíváncsian kérde:

- Mégis mit adna érte, domnyule, ha eladnám?

- Hat forintot.

Röhögött miközben tündöklött a szép fehér fogsora (mert az oláh asszonyok többnyire vakító szépek), s szeretettel csókolta össze a kis kölyköt.

Az út mellett sűrűn bukkannak elő régi várromok, úri kastélyok. S azokhoz mindenikhez egy csomó rege és egy csomó történet fűződik. Sehol nem mélyednek el az emberek oly nagy előszeretettel a múltba, mint Erdélyben. S ez olyan végtelenül nyomasztó érzés. Ösztönszerűleg sejtik talán, hogy Erdélynek már csak múltja van.

De ne időzzünk hosszasan az utazásnál. A vidék úgyis szürke most s nem köti le az utas figyelmét. Legyünk egyszerre Háromszéken a székelyek között.

Íme, végre látom őket. Többnyire zömök, tagbaszakadt emberek, értelmes arccal, nyájas vonásokkal s inkább szelídség van a szemekben, mint villámok. Igazán ezek volnának a marcona hősök ivadékai?

Igazán bizony. Mert furfang van ám ezekben a hosszúkás tatáros fejekben, s az a vastag nyakuk ugyancsak hajthatatlan némelykor.

A székelynek még a jó sem kell, ha ráerőszakolják. És a rosszat is elfogadja, ha jól bánnak vele.

Egy tudós emberük elbeszélte nekem, hogy a granicsár korszakban botbüntetéssel kellett őket rákényszeríteni, hogy krumplit ültessenek. S még így is nagyon nehezen ment. Pedig most a krumpli a főterményük.

A székely büszkeség most is olyan, mint valaha, csak ki kell tudni ütni a szikráját.

Egy összejövetelükön vettem részt egy alkalommal, ahol sok mindenféle panasz merült fel. Elmondták, hogy a kormány mostoha irántuk. Több előnyben részesülnek még a nemzetiségek is. Ők a magyarság bástyája s mégis az ellenséget erősítik a magyar kormányok.

- Iskolát kellene kérnünk - mondá az egyik szónok.

- Vasútra volna szükségünk - hangoztatta egy másik.

- Az iparunkat kellene emelniök, mert elpusztulunk másképp.

Az ingerültség nőttön nőtt s gomba módra születtek a kalandosabbnál kalandosabb kívánságok, amelyekkel majd kiállnak a kormány elé, míg végre fölállt egyik, aki a legtekintélyesebb volt közöttük, s odavetette önérzettel:

- A székely soha nem kunyorál.

Egyszerre, mint egy varázsütésre, kevély lett minden székely, nem volt ezeknek e perctől kezdve semmi kívánnivalójuk, oly meglegedettekké váltak, mintha megannyi király ülne körbe a hosszú asztaloknál.

S ha most odahozta volna Trefort az iskolát, Kemény a vasutat, még tán rá is kiáltottak volna: »Nem kell, vigye az úr valami szegényebb vidékre.«

Pedig bizony elég szegény vidék az. Két szóval lehet elmondani a bajukat: kevés a földjük.

Azelőtt elég volt, mert a székelyek voltak kevesebben, pusztították őket a folytonos háborúzások.

Nemes faj, harcra termett. Mert a háború nem ártott nekik semmit, de a béke megöli őket.

Pedig jól értenek a béke fegyvereihez is: a földet kitűnően művelik, szorgalmasak, szívósak, az iparüzésben is elől vannak. Úgy kezelik a fűrész, kalapácsot és fűrőt, mint a kardot. Csak éppen egy fogást vesztek el a békében.

Mikor nem volt fegyverük vagy puskaaporuk hajdanta, hát elvették az ellenségét. Most, hogy immár földjük sincs elég, szintén az ellenségét kellene elvenni, de már ezt nem tudják.

Nincs meg bennük a terjeszkedési erő, mint ahogy egyáltalán nincs meg a magyar fajban. Kivándorolnak évről évre a saját szülőföldjükről Moldvába, Oláhországba.

Szinte hihetetlennek látszik, hogy ők voltak ezen a földön a legelőbb. Minden arra mutat, mintha ők jöttek volna ide a legutoljára és már nem jutott nekik elég föld.

A székelyek sok rossz napot értek, de jót sohasem. Magyarország és Erdély minden vidékének volt olyan időszaka, midőn a nemzet jó- és balszerencséjének hullámvásárai szerint felüdülhetett kissé: a székelységnek nem volt; mire a nap sugarai odáig eshettek volna, azalatt a nap rendesen lehanyatlott.

Közel két évtizede van már magyar kézben a kormányrúd, de annak a Székelyföldön még mindig csak az árnyéka látszik.

*

Gyakorta szokták mondani a magyarországiak, hogy a székelynek két esze van.

Sokszor a jobbik eszükkel gondolnak ki valamit, de a rosszabbikkal hajtják végre.

Én úgy találom, hogy nekünk magyarországiaknak van két eszünk velük szemben.

Az egyik eszünkkel magasztaljuk, nagyra becsüljük, nemzetünk virágának tartjuk őket.

A másik eszünkkel pedig el hagyjuk őket pusztulni.

A székely népre, mint már előbb is említettem, sokat ráaggat a szeretet és a harci regéken meghízott fantázia olyat, amit ott nem lehet megtalálni. Ők magok nem Antoniusok s a székely asszonyok se Tündér Ilonák. Különösen nem azok a Háromszéken. (Mert a marosszékieket dicsérik.) Hanem az asszonyaikban van bizonyos szelíd kellem, amit a magyar faj nélkülöz. Már a kifejezési módjuk finomabb, lendületesebb és poétikusabb a mienknél. Hangjuk sajátosan ömlik el, hajlékony és lágy, szívbe lopódzó. Többször barnák a fehérsépek és szikarak. Korán vénülnek, de nem csoda. Sok kötelesség vár ő rájuk. A székely asszony nemcsak a gyermekeket neveli, nemcsak főz az urának, hanem azonfelül segítőtársa a mezei munkában is. És ez mind csak a fele annak, ami az asszony-ember osztályrésze. Neki kell tisztán tartani a házat, mely két szobából áll (egyik a lakószoba, másik a vendéglátó, a búbos kandallóval, pelikánmadaras korsókkal és tányérokka az üres almáriomban), s neki kell ellátni szőttel-fonttal a háztartást, sőt még eladóba is jusson belőle. Ez a hímes szőtt-font méltán lehet a székely asszonyok büszkesége. Úgy ki tudják csinosítani, lakályossá tenni vele egyszerű otthonukat, hogy csupa gyönyörűség. Aztán hogy tudnak főzni! A székely konyhának nincs a világon párja. Hanem hát ezt nehéz leírni. Enni kell egyszer a botra tekert kalácsból s az ember legott kezd még jobban meg nem érteni: hogy vándorolhat ki a székely?

Ily viszonyok között, ahol a nő annyit dolgozik, nem csoda, ha gyorsan hervad. Székelyországban csak hajadonok vannak és öreg asszonyok. Menyecske nincs, de ha van is, az ott nem jót jelent.

Ami a férfinépet illeti, a földje megművelésén kívül annak is mindnek van még valami mellékfoglalkozása. Az a naivitás és góbé fűfű, amelynek hírébe keveredtek, egy kicsit nagyítva van. Értelmes, komoly és nyíltszívű a székely. Ami ravaszság és fűfű van benne, az meglehetősen ártatlan és szeretetre méltó. Egy-egy humorista valamennyi.

Régi vitészségünk, hadi szervezkedésünk kőnél is maradandóbban van megörökítve egy röpke mondatban, mely nyilván a fölkelések idején támadt s melyet minden nyilvános akciójukban még ma is hangoztatnak: »Ha megyünk, mind megyünk!« (Ilyen jelszó alatt igazán könnyű volt győzni.)

Szeretném vázolni az ő kis hazájuk szépségét, hogy úgy mondjam: édességét s amellet leírni, milyen végtelenül szűk az. Mekkora kis világ!

Noha csak otthon lehet boldog a székely, otthon sohasem viheti sokra. Hiába mosolygott reá a természet, hiába áldotta meg tehetséggel, kitűnő tulajdonokkal, nem viheti velők sokkal többre, mint a többiek. Vagyont nem szerezhethet, mert nincs kitől. Minden székely vérig ragaszkodik a maga ősi rögeihez s a földbirtok sehol a világon nem mozdul oly lassan, mint itt. Szerencsét házasság útján nem csinálhat, mert a vagyon úgyszólván egyenlően van felosztva, mindenkinek kevese van. Ott nincs jó parti. Fortuna szekere az ő országukat nem járja (pedig ugyancsak pompás országútjaik vannak), amilyen sorsban születik valaki, megmarad olyanban. S mindezekből az folyik, hogy nagy hivatalokat is csak ritkán vihet a székely, mert azokra rá kell fizetni, s ha a léha csillogás és az ő kis vagyonának megtartása közt kell választania, az utóbbihoz ragaszkodik. Innen van az, hogy a székely kerületeket idegenek lepik el a követválasztások idején és nem onnan, mintha a székelyek közül nem akadna elég parlamentbe való férfi. Tudják ők azt jól, hogy a mandátumnak nagy szája van és nagy gyomra. Gyorsan nyeli el az ősi barázdákat.

Azok a kacskaringós, szemenszedett góbéságok, melyeket az eszes néprajzi gyűjtők közöltek róluk, olyanok, mint a kiállítási szűrők, hogy valamennyi szűr különböző tulipánjait egyre varrják ki, hogy abból az egyből látható legyen valamennyi, de éppen megfordítva történik, mert egyről sem nyújtanak aztán tiszta fogalmat. Nincs ott lényegesen elütő tájszólás, kifejezési módjuk egyszerű, használják ugyan a képeket, hasonlatokat és sajátos szólamaikat, de csak imitt-amott és nem olyan sűrűn, mint a népszínművek székelyei.

Az *a* betűt úgy hangoztatják, hogy abban benne van az *o* betű is. De hogy az *a* betű se szenvedjen rövidséget, reciprocitásul az *o* betűt is úgy ejtik ki, hogy az *a* kiérzik belőle. De az idegen kedvéért gyorsan és könnyedén mennek át minden beszédformára, nem úgy, mint a palóc, kiről egész életében sem vedlik le kavicsos hazájuk pora.

Csak kettőhöz ragaszkodik csökönyösen a székely: az alkotmányhoz és az »instálom«-hoz. Úr és paraszt egyformán használja minduntalan az »instálom« szót.

Ki akartam őket ösmerni teljesen.

Megnéztem, amikor imádkoztak az ő templomaikban, amelyeken rendesen ez a felirat olvasható: »Ez a ház az Úr háza, az imádkozás háza.« Csendesen, nyugodtan ültek a padokban, s a vakbuzgóság helyett bizonyos derült fény, valami jóságos bizalom fénylett a homlokukon.

Megnéztem, amikor mulattak. Komolyan viselkednek az asztalnál, nem zajognak, kedélyük megolvad kissé, de sohasem csapong. Olyan méltóságteljesen ülnek ott, mintha a közügyekről tanácskoznának.

Aminthogy teszik is, mert hallottam őket szónokolni is a poharak közt. Csak úgy dől a toaszt. Minduntalan feláll valaki s így szól a »szállók az Úrnak« helyett: »Uraim, töltsünk poharat!« Ez az exordium, a lélegzetvétel. A pohártöltés alatt elcsendesül a zaj s a szónok elkezdheti a mondókáját. Egyszerűen beszélnek, minden pátoz nélkül, az ornamentikát kerülve, mintha csak diskurálnának. A mi magyarországi lakomáinkon meg sok a sallang és sok a komikus, fellengős toaszt. A székelyek ízlése tisztultabb, nemesebb. Ezek a toasztok csupa komoly polemiák, rendesen valamely megpendített közkérdés felett, s úgyszólván e toasztokon át szűrődik le a közvélemény. Ahol három ember van, már ott toasztok vannak s éppen olyan verve-vel és vehemenciával elmondva, mintha hatezer ember hallgatná.

De még akkor sem ösmertem egészen a székelyt.

- Mit mutassunk még meg? - kérdés.

- Azt szeretném látni, hogy ferbliznek. (Mert ez a legnagyobb tűzpróba.)

Nosza megindult a nemes játék s hangzott a »vizi« és a »megadom« éppúgy, mint otthon. Még a műszavak is ugyanazok. Csak a »csikó«-ból lett »kutya«, mire odáig ért. (De inkább is kutya az, mint csikó.)

Olyan szabatosan, olyan harag nélkül vesztettek, olyan hideg megadással túrték a malórt, mintha mindeniknek ezer holdja lenne a határban.

Olyan nép a székely, hogy akkor is érdemes volna őket megszeretni, ha egy szót sem tudnának magyarul.

Hát még így, mikor egy szót sem tudnak másképp!

EGY FEJ

Úgy vagyok ezzel a képpel, mint az egyszeri legátus, akinek a pap, mielőtt a predikáló székre felment volna, kezébe nyomott egy papirost:

- Majd erről olvassa le, uramöcsém, a mondókáját. Ebben van benne a textus.

A legátus felment a szent emelvényre s kibontá a papírt kíváncsian, lapozgatja elől, hátul, de biz azon nem volt *semmi*.

Éppen olyanformán adja elő a szerkesztő ezt a képet, hogy írjak hozzá magyarázatot.

Megnézem, megkérdem: »És ki ez?«

Azt mondja rá: »Senki. Egy fej.«

No, hogy mit mondjak én egy fejről, amelyikről nem tudom kié, az már csakugyan meggondolandó dolog. Hanem az mindenesetre megkönnyíti egy kicsit a feladatomat, hogy női fej, mert egy női fej mégis valami, kivált ha nem úgy néz ki, hogy valami anyós feje lehessen. Ámbár egy anyós sem volna éppen rossz téma, most, a házasság, a farsang idején.

Ohó! A farsang! Kezd egy kis világosság derengni, miért kell ennek a gyönyörű fejnek megjelenni a »Vasárnapi Újság«-ban, ahol öreg, ráncos arcú tudósok, meggörnyedt politikusok és notabilitások, jegyet váltó királykisasszonyok és királyfiak, híres marcona hadvezérek, a napi láрма fölvert porából kibontakozó tarka alakok jönnek szakadatlan hosszú sorban. Ahova belépni csak az tud, akinek már híres neve van, s most egyszerre előbukkan egy arc, mely a senkié.

Ez a fej program a farsangi bálokra, azoknak a számára, akik feleséget keresnek, s fejükben zűrzavarrá folyt össze szőke arc, barna arc úgy, hogy nem tudnak most már kiigazodni.

Hát kérem, fogadják el önök, habozók, ezt a mintát, amit a piktor kigondolt.

Hatalmas sötét hajerdő, elől a homlokon a fazonable csikó-frizura, a pompás méretű homlok, a nemes ovál arc, melyen párosul a szelídség az üdeség és erőteljesség bájjával. A klasszikus szépség alkatelemei összhangzatosan vegyülnek a modern szépség követelményeivel. A nemes római arcél mellé, a görög ízlésű amazon-szemekhez a francia pikáns orrocška járul s mindezekhez az élvezet ajk, a csodás gömbölyűségű áll, hát még az a szemvesztő nyak?

De nem, nem... tovább nem folytatom.

Elő a klakkot, frakkot, uraim, keressék az eredetijét, biztosítom, hogy megtalálják sok sok száz példányban.

Hogy egyik-másik talán megváltozik kissé, mire ráakadnak, vagy a szeme, vagy a homloka, vagy a haja, az hihető, de hát istenem, hiszen minden olyan gyorsan változik a világon.

A magyar szépségnek prototípusa ez az arc.

Egy fej csak.

De hány fejet tudna ez megzavarni, ha élő volna!

SZENT TÁRCA

Lonkay Antal kedves bátyánk lapjában a »Magyar Állam«-ban (éppen a mai számban) ugyancsak jól megmossák néhány írónak a fejét a »Jó könyvek« című népies művecskék miatt, amiket a közoktatásügyi miniszter terjesztet, a jámbor olvasni tudó nép közt és amiktől az megcsömörlik, mert azokat protestáns-írók és szabadkőművesek csinálják, egyenesen a keresztény katolikus népek megrontására.

Minthogy a megmosott fejek közt az enyém is ott van, és az annyira hozzám tartozó családi jószág, hiszem, hogy Lonkay bátyánk nem fog megharagudni és indokoltnak találja, ha egy-két szót én is elejtek az én saját fejem miatt.

A velem enyelgő passzus így szól:

»Az egyiket Mikszáth Kálmán, ez a kegyelt író szedte ritmusba. A mai pénzsűk világban, mikor az óriási adó miatt a nép úgyis oly levert, majd kétségbeesett - odamutatja a népnek a nagyurak rengeteg pénzét s könnyelmű pazarlását. Bemutatja Esterházy Miklós pazar költségezését, mint lövi agyon a paripát, melyért tízezer forintot dob oda, hogyan gyűjt rá fidibuszként egy ezres bankóra; s a többi közt írja:

*Ott ültek az urak, mulattak, kártyáztak,
Ha jól emlékezem, hát durákat játsztak.
Felül ült a király, legtöbbet az vesztett,
Sebaj, adóban majd visszaszedi eztet!*

Most kérdezem: minő erkölcsi haszont remél szerző a népnél e füzettel elérni? Hová lesz itt a királyi tekintély? És vajon minő szívvel fog adót fizetni az ily mérgező táplált nép?»

Ilyenformán szidja a »Videant consules« cikk Jókait és Szathmáry Károlyt is.

Jókainak nem árt az ilyesmi, hát minek felelne? Szathmáry Károlynak pedig nem használ, tehát azért nem felel.

De nekem se nem árt, se nem használ, hát én felelek.

És azzal kezdem, hogy ugyan ki lehet a névtelen cikkecske írója? Csak nem gróf Szapáry Gyula? Vagy ha nem ő akkor nyilván valami adóvégrehajtó. Mert mintha oda menne ki vádjának első része, hogy az adó sikeres behajtását akadályozom. (Látom, erővel meg akarnak engem választani az urak szélsőbali képviselőnek!)

De mégsem!... Nem pénzügyi közeg megbotránkozása ez! A szemrehányás utolsó része, hogy »hova lesz itt a királyi tekintély?« Péchy Tamásra a Ház elnökére vallana (ha az is nem volna lutheránus), mert ő szereti hangoztatni, hogy »Anglia velünk barátságos lábon álló hatalom«.

Ugyanis az illető névtelen író, aki engem olyan szörnyűséges lázítónak rajzol a királyi tekintély ellen (hogy legalábbis Szalay Imrének képzelem magamat), elfelejtette odaírni, hogy egy *angol királyról* van szó s még az is csak »mesebeli«.

*Felül ült a király, legtöbbet az veszett,
Sebaj, adóban majd visszaszedi eztet.*

Nem! Én igazán semmi rosszat nem gondoltam ő angol királyi felségéről.

Hát nem elég gavallér dolog az, hogy ő veszett?

S nem elég természetes az, hogy adóban visszaszedi? Kit izgatnék én fel ezzel ellene? Legfeljebb az íreket lehetne. De azok nem veszik a »jó könyvek«-et.

Aztán éppen egy angol királyt sértenék én meg?

Mikor igazi bámulattal vagyok eltelve Anglia iránt, mióta Egyiptom adósságait zsírálta. (Hátha még a mienket is kifizeti valamikor?)

Hanem hát úgy van az, hogy mindent kifogásolhatni a világon. Még a »Magyar Állam« mai cikkét is.

Engem most azért szidnak, mert illojális vagyok a »Jó könyvek«-ben. P. Szathmáry Károlyt meg azért szidták minap, mert nagyon is lojális a »Jó könyvek« egyik darabjában.

»Ilyen émelygős szerelem nem való a népnek« - mondja a cikk az »Edelény, a holtig hű szerető« históriára.

Az Esterházy pazarlása se való, mert mi szükség azt a népnek tudni, mit csinálnak az urak? »Garibaldi története« sem való, mert Garibaldi nem szerette a papokat, a Jókai életrajza se való, mert ez csak egy kálvinista ember.

De hát akkor mi való?

Utoljára is kisül, hogy csak a »Magyar Állam«-ot szabad olvasni annak, aki üdvözülni akar.

Én azt tartom, hogy legjobb lesz: béküljünk ki. Legyen meg a »Magyar Állam« is az ő vallásos kötekedéseivel és jóízű magyaros hangjával, de hagyjon meg Lonkay bácsi bennünket is. Hiszen olyan nagy a világ! Elférünk. Nekünk is jussanak benne olvasók. Hát minden embernek muszáj a mennyországba jutni? (Úgyis lesznek ott önök elegenden.)

Hogy a királyokkal veszít össze a »Magyar Állam« cikke, azzal én keveset törődném, mert nemigen vagyok velök ismeretségben; hanem hogy a katolikusokat haragítja rám - azt már nem érdemeltem meg.

Mert én egész életemben sohasem bántottam senkit a vallása miatt: annál kevésbé igyekezhettem a »Jó könyvek«-ben a keresztény katolikusok megrontására.

Rossz ízlés az, mely ilyenekbe kapkod. A papság se panaszkodhatik ellenem. Még az apámtól tanultam meg: »Sohase kezdj ki, fiam, a papokkal, mert te húzod a rövidebbet.«

Egyetlen egyszer csináltam egy rossz viccet a jó öreg Geduly szuperintendensre, hogy úgy nézett ki a nyakán fityegő gallérjával, mint az orvosságos üveg.

Akkor is felzúdultak ellenem a lutheránus képviselők s odajöttek a folyosóra veszekedni.

Én ugyanis (isten neki, már csak bevallom) magam is lutheránus vagyok, azért jöttek a szemrehányással:

- Ej, ej. A saját főpapodat gúnyolod ki?

Erre aztán én is méregbe jöttem:

- Hiszen csak van bennem annyi illemérzet, hogy nem bánthatom *a másét*.

Egyszóval, mikor én gúnyolódni akarok, talállok én arra elég anyagot a saját eklézsiámban is.

És ha én most rossznyelvű ember volnék, azt mondhatnám: hogy azt bizony találhatna a »Magyar Állam« is - de inkább nem szólok semmit.

A PARASZTOK

[I.]

Egy rövidre nyírott hajú, kellemes arcú, szőke, zömök fiatalember nyitott be minap szobámba.

- Én Bitzó Géza vagyok.

Nagyon megörültem neki.

- Igen, igen - mondtam -, ön rajzolta azt a parasztot, akit nekem most le kell írni.

- Éppen az ő érdekében jöttem. Azt hallom, hogy ön tót parasztnak deklarálta. Rehabilitálni jöttem a parasztomat. Valóságos halasi ember.

- Valóban van benne valami a tót paraszt meghunyászkodásából.

- De van a szemeiben a keleti faj léhaságából és melankóliájából. Ami pedig alázatos voltát illeti, az én emberem csakugyan amolyan »bennfentes« paraszt. Tudja mi az?

- Hogyne tudnám. Nekünk magunknak is volt otthon mindig egy-egy ilyen kedvenc parasztunk, aki per »mi« beszélt a família dolgáról. A konyhánkon kapott enni. Néha segített is valami dologban. Eljött napjában kétszer is. Télen a gyerekek talpát vakarta a kemence mellett a cselédszobában (mert folyton fagyos volt a lábunk és viszketett), nyáron, ha madárfészket talált, nekünk súgta meg, hol van, vagy maga hozta el a szűre ujjában a szép tarka tojásokat. Cserebogármalmot csinált, fűzfasípot, parittyát. Az apánknak besúgta a nyúlnek fekvőhelyét, édesanyánknak elhozta nagy titokban az első gohér szőlőfürtöt ősszel. Modora simább volt, mint a többié s bizonyos szeretetreméltóság, melegség ömlött el durva lényén. De én éppen olyan parasztokról akarnék beszélni, akiknek megfordítva, éppen az az alapvonásuk, hogy idegenkednek az uraktól és gyanakodók, nehezen engednek az új benyomásoknak s csökönyösek, amibe már egyszer belemarták magokat.

- Épp megfordítva hiszem - jegyzé meg a művész -, a magyar paraszt inkább könnyen megnyerhető s egy kis melegségtől rögtön kitarja a szívét.

- Ezt én is megengedem máskülönben, de a politikában bizalmatlanok. Abban a hitben élnek, hogy az urak meg akarják csalni. Akármilyen igaznak látszik is, hát amit azok mondanak, mégis szentül hiszik, hogy benne van abban valahol az ármány, kurta parasztésszel csak ők nem veszik észre. Elmondok önnek egy példát. Mikor 1867-ben híre futott, hogy megkapjuk a magyar minisztériumot, az Arad környékbeli úgynevezett »kertész-községek« küldöttséget menesztettek Aradra a vicispánhoz: igaz-e?

- Igaz - mondták nekik az alispán. - Estére mi is illuminálunk. A király kegyelmes szíve végre felénk hajlott, megtette amit kívántunk.

- Hát elmondhatjuk otthon?

- Bízvást.

- No, ez nagy dolog - csóváltgatták a fejüket rendre.

- Elhiszem - magyarázgatta a vicispán lelkesítő hangon -, köszönhetjük annak a bölcs és nagy hazafinak, Deák Ferencnek, aki lángoló hazaszeretetével és szívós kitartásával a révbe juttatta a nemzetet. Megértették?

- Igenis megértették.

- És mit mondanak hozzá?

Összenéztek egy kicsinyt, aztán, mintha az egymás szeméből olvasnák ki, ketten is felszóltak.

- Hát mit is mondanánk egyebet, mint hogy áldja meg az isten a tekintetes Kossuth Lajos urat.

*

De ezzel én nem azt akarom mondani, mintha ferde észjárása volna a magyar parasztnak, ez csak a csökönyössége, hogy minden rosszat, ami történik, bizonyos ellenszenves hatalomnak tulajdonít s minden jót a rokonszenvesnek.

Isten ments az ő természetes józan ítélő tehetségét kétségbe vonni, hiszen észjárásában úgyszólván még ott, ahol téved is, bizonyos bölcsességgel teszi.

A híres Nagy András, a gazdag hódmezővásárhelyi polgár, aki néhány év előtt egy bőkezű alapítványt tett, egy igen tisztelt barátomhoz állított be egy nap.

- Üljön le, kegyelmed. Ugyan mi járatban van?

- Hát biz én abban, hogy összeolvastuk a minap az anyjukommal a megtakarított filléreimet, mondtuk azután az öregemmel, hogy ím, garasból forintok lőnek istennek áldásából, valami emléket szeretnénk hagyni magunk után, mert halandó az ember, kérem alássan, a jótett túléli.

- Mennyi az a pénzecske?

- Húszezer forint.

- Tyűh, ez nagy összeg! - ámult az én barátom.

- Amennyi, annyi - jegyzé meg Nagy András szerényen -, nem a summa teszi, de az, hogy jó szívvel adjuk, csak még azzal nem vagyunk tisztában: *mire*. Azért jöttem a nagyságos úrhoz tanácsért, mivelhogy két ész kétfelé lát.

- Hát kegyelmed mire gondolt?

- Azt forgatom elmémben, hogy miután ennek a városnak nincs jó ivóvize, talán egy kutat fúratnék a húszezer forinton, olyat, minő a pesti városligetben van.

- Artézi kutat?

- Azt, azt. Úgy gondoltam, hadd igyanak belőle az unokáink unokái is. Még sok száz év múlva is az én vizemből fogja a szomjúságát lohasztani a hódmezővásárhelyi ember - tette hozzá elmerengve.

- Szép, szép - felelte az én barátom -, hanem talán mégis kiválóbb emlék volna, ha egy alapítványnak adná az összeget, amelynek a kamataiból egy-egy ifjú nevelkednék az idők végtelességig. Lássa, úgyszólván vagyunk Hódmezővásárhelyen a tudományos embereknek. S ezek az ifjak, akik a Nagy András alapítványából lennének tudósokká és tisztelteké, folyton hálás kegyelettel emlegetnék a kegyelmed nevét.

- Hüm - makogta Nagy András, mintha nagy szeget ütött volna fejébe ez a gondolat.

Mire vérszemet kapott az én barátom s meggyőző hangon, eleven színekkel kezdé ecsetelni az ő eszméje magasztosságát.

Nagy András uram pislogott, olvadozott, a fejével bólintgatott, majd végre így szólt:

- Alszom rá egyet, nagyságos uram. Holnap reggel eljövök megmondani, mit határoztam.

Reggel be is nyitott szokott szelíd mosolyával.

- No, hát mit kapunk? - kérde az én barátom vidáman. - Tudományt-e vagy vizet?

- Vízet, nagyságos uram, vizet - szólt csendesen Nagy András -, mert úgy gondoltam meg az éjjel, *hogy a tudomány már sok fejet megzavart, de a víz még soha egyet sem.*

*

Az ilyen parasztok az én kedvenceim, nem a »bennfentesek«, kikről ugyan lemállik a durva kéreg, de e természetesség csillogó zománca is.

Hiszen némi szeretetreméltóság van az udvaronc parasztban is, de ez már mesterkéltné. Az őseredeti bölcsességet fölváltja nála az agyafúrtság. Az alázatossága alatt a haszonlesés van meglapulva.

Az igazi parasztok, akik még nem benyalatosak az úri kúriákra, azt szokták mondani gúnyolón az ilyenre:

- Az ördögé már kend. Tükörből fészülködik már kend.

Ilyen tükörből fészülködő parasztot mutat be képünk, persze csak képletesen (mert elég borzas az ökegyelme feje), pusztán azt jelenti e kifejezés, hogy az úri küszöböket tapossa.

[II.]

A felszólalásnak, melyet »egy a sok közül« ír, volna talán jogosultsága azon egy esetben, ha *egyáltalán nem volna szabad élő emberről semmit sem írni*. De minthogy ez nem áll, alaptalan, és mondjuk ki az igazat, naiv egy kicsit a vásárhelyi panasz, mert a kérdés (mihelyt szabad elevenekről írni) csak az lehetne, ha van-e valami sértő abban a jóízű, de ártatlan mondásban, melyet Nagy András úrnak a szájába adtam?

Nem állíthatni igazságosan, hogy van.

Én értem azt, hogy a derék polgár kegyelet tárgya Hódmezővásárhelyen, s bizonyosan mi Budapesten is szívesen megemelintennék előtte a kalapot, de azért, ha róla írunk, mégsem lehet úgy beszéltetni, mint valami tudós akadémiai tagot, hanem népies nyelven.

Aztán nem kell azt olyan érzékenyen venni. Az öreg Deák Ferenc is vitte volt valamire (ámbar nem volt hódmezővásárhelyi ember) és bizony neki is el kellett szenvedni, ha valami jó aperçut adtak a szájába, ami előtte is új volt, amikor olvasta.

Nem halt még abba bele senki. Sőt meg sem öszült. Inkább ellenkezőleg. Példa rá gróf Andrassy Gyula, akiről mindennap volt a lapokban egy-egy ötlet - amit nem ő mondott.

Nem is kutatom hát, hogy mondta-e Nagy András uram azt az ötletet vagy nem mondta, mert azt ő jobban tudja nálamnál (valószínű is, hogy nem mondta, mert egy olyan ötlet nem terem könnyen, ritka holló az), de különben is nagyon mellékes dolog, a tény az, hogy a felszólaló félreérti a »Vasárnapi Újság« ama igénytelen képmagyarázó cikkét.

Mert igaz, a bennfentes parasztokról szó volt a cikkben (az volt a kép), a csökönyös parasztokról is (azok a Csanád megyei kertészközségbeliek), de ahol Nagy András János előfordult, ott csak a paraszt egészséges, józan észjárásáról beszéltem s erre hoztam fel a kútesetet, melyet egy, azon vidékbeli kormánybiztos mesélt (amit nem mentsésképpen jegyzek ide, mert örülnék rajta, ha a magam elmeszüleménye volna).

Hát én bizony nem tudom eltalálni, mivel sérthettem meg Nagy uramat, ha csak azzal nem, hogy a parasztok között írtam róla, de nem tartom azt gúnynévnek, hanem egy éppen olyan tisztességes szónak, mint a »mágnás« vagy »dzsentrí«. Egy osztály gyűjtőneve, amely a dzsentrí mellett a legrokonszenvesebb.

Ha én osztogatnám a címeket (és nem öfelsége), én bizony rögtön nagyságos úrnak szólítanám ökegyelmét, mert jobban megérdemli azt sok excellenciásnál - ámbár tudom, hogy ő ijedne meg attól a legjobban.

Azért hát kérem az »egy valakit a sok közül«, olvassa el még egyszer azt a cikket, s ha belátja, hogy nincs ott abból semmi, amit ő talált, legyen olyan szíves világosítsa fel a többit, nehogy azt kelljen hinnem a végén, hogy mégsem ér az a Nagy András Jánosra ráfogott ötlet semmit.

Mert nemcsak a tudomány zavarhatja meg az emberek fejét, hanem az artézi-kút is.

A HAYNALD ANYJA

Mindenre rá lehet unni az embernek. Akinek koronája van, a koronájára, akinek nagy hivatala van, a hivatalára, akinek felesége van (s az mindenkinek van, aki akarja), a feleségére, sőt még a szeretőjére is ráunhat (de ez már ritkább eset), rá lehet unni a dicsőségre, a társaságra, a magányra, mindenre volt már eset a világon, de még arra soha eset nem volt, hogy valaki *ráunt volna az érsekségre*.

Ilyen ötlete csak Haynaldnak támadhatott, aki kiváló szellem, tehát nem közönséges gondolkozású ember s mindég szerette bámulatba ejteni a közönséget. Sokszor sikerült az neki. De soha úgy mint most, ha igaz a hír, amit a lapok kolportálnak, hogy otthagyta a szép kalocsai érsekséget és elmegy aranyos szegénységbe a mölki kolostorba.

Az ember nem hiszi el. Lehetetlen az! Elhagyni a kalocsai érsekséget, azokat az óriási uradalmakat, amik nem kívánnak, nem kérnek semmit, hanem mindent megadnak, amit a szája és a szeme megkíván.

Hiszen király is megtette már azt, hogy elment barátinak, elhagyta trónusát, mert tövises voltak rajta, de az érseki székeknek nincsenek tövisai - és még azonfelül nem is kénytelen benne ülni.

A mindenféle divergens hírek a római szent kúria akaratával hozták összeköttetésbe Haynald visszavonulását. Ki tudja mi az igaz?

Annyit magam is hallottam az érsektől e télen:

»Végső napjaimat a mölki kolostorban szeretném tölteni. Nincsen annál most szebb hely a világon. Azért mondom „most”, mert volt ám szebb is valamikor.«

És ez alkalommal egy epizódot beszélt el az érsek a hölgytársaságnak (ahol ő mindég olyan nagy figyelem tárgya) édesanyjáról. A gyermeki szeretet vonzó melege reszketett a szép aggastyán hangján, mikor erről beszélt.

Régen nekem is volt hova vágyom. Minden évben meglátogattam egyszer-kétszer édesanyámat Szécsényben. Az volt az a »szebb« hely, ahol én legjobban éreztem magamat.

Ott lakott abban a kis házban, ahol születtem. Abból a szobából kápolnát csináltak a tiszteletre. S valahányszor hazajöttem, mindig miséztem benne egyszer.

Már püspök is voltam, de otthon csak »Lajos« maradtam a rokonok és ismerősök előtt.

Midőn első ízben érkeztem haza mint érsek, nagy sollemnitással fogadtak. Volt minden, zászlók, banderium, harangzúgás. Másnap a szokáshoz képest megtartottam a misét a falak közt, melyek születni láttak.

Édesanyám, szegény, már beteg volt, de a világért sem akarta elmulasztani ezt a misét. Két szolgálóleány támogatásával vánszorgott a kápolnába s leült az első padba. Beteg, sápadt arcán a boldogság bágyadt fénye derengett.

Mikor aztán vége volt a misének, felém tolongtak a népek a kezemet csókolni, méltóztatik tudni; amint ez már szokásban van. Az ember ilyenkor zavarban van, kapkodják mind a két kezét ide-oda, azt sem látja, hogy ki. Meg lehet ezt is szokni.

Hát egyszer csak azt érzem, mintha az egyik kézcsók nem olyan lenne, mint a többi... Egy ösztön volt ez, egy sajátságos érzés...

Odatekintek, hát az édesanyám. Megrezzentem. Ő csókolta meg a kezemet.

- Anyám - mondtam halkán, röstelkedve -, mire való az?

- Édes fiam - szólt ő szelíden, csendesén -, megcsókoltam a kezedet, hogy bármilyen megpróbáltatásban légy az életben, mindig eszedbe juttassa ez az anyai kézcsók a Te méltóságodat s aszerint cselekedjél.

Karófogva kísértem haza. Otthon az orvos várt s négyszemközt közlé velem, hogy anyám már roppant gyenge s nem hallgat senkire, hogy bizonyos ételekhez ne nyúljon. Pedig egy gyomorrontás is tönkretelheti hanyatló életerejét. Különösen figyelmeztet, tiltsam el tőle a káposztát, amit olyan nagyon szeretett, hogy mindennap volt az asztalon. »Eminenciád szavát bizonyosan megfogadja - végzé az orvos -, csak minél szigorúbban kell föllépni.«

Úgyis történt, alighogy megettük a levest és húst, jött a jóféle töltött káposzta, szegény anyám éppen a kanalat merítette bele... mintha e percben is látnám.

- Anyám - mondtam, - ne egyék abból!

De ő csak szedegette a töltelékeket.

- Nem szabad! - kiáltám szigorúan. - Megtiltom!

Anyám rám nézett az ő fenséges nyugodt szemeivel, melyekben a régi tekintély hatása gyúlt ki. Emlékeztem én erre a nézésre gyermekkoromból.

- Megtiltod? - riadt fel csodálkozva. - Hogy merészelsz te nekem valamit megtiltani, Lajos? Lassan fiú! Hát ki vagy te?

S megfenyegetett zordan az ujjaival.

Én pedig éppen úgy, mint valaha régen, bűnbánólag pironkodva sütöttem le fejemet.

Éreztem; hogy nem vagyok egyéb, mint gyermek... aki egy vigyázatlan szót ejtett az anyja ellen.

GRÓFOK A KENYÉRBEN

Az ördög jól tudja, hogy hol kell tréfálni. Éppen e napokban olvastam valamely mesében, hogy azt kérte a szegény embertől, amiről az nem tud s kapott egy születendő lelket.

Eszembe jutott ekkor, hogyha az ördög Magyarországon találja azt kérni, *amiről nem tudunk*, ugyancsak megjárja, mert mit kapott volna?

Egy csomó deficitet.

Biz ez szomorú dolog. Hát nem volt nekünk elég olyan deficitünk, amiről tudtunk? Hogy most meg olyanak is kell lenni, ami úgy hébe-hóba kisül. Az ilyen a legnyugtalanítóbb deficit. (A vezércikkíró legalább azt mondja.)

Hanem hagyjuk a többi - maradjunk most a legérdekesebbnél, a vasútinál, amely most van szőnyegen.

Baross triumfált. Most már a közvélemény is azt fogja mondani: neki volt igaza. Tolnay csakugyan rengeteget költött, s ideje volt a Lukács Béla szakavatott és takarékos kezeibe tenni le a gyeplőt.

Hiszen mindenki elismeri a Tolnay érdemeit, még Baross is, hanem hiába, olyan világot kezdünk élni, hogy az a jobb csizmadia, amelyik olcsóbb.

Végigolvastam a Tolnay mai nyilatkozatát a lapokban, de hát beszélhet ő akármit, mégiscsak az abból a tanulság: hogy rengeteg sokat költött.

Erre mentséget az ő nyilatkozatában ugyancsak nem lehet találni; hanem kétségkívül van.

A vezércikkíró se fogja azt megkeresni - már csak azért sem, mert azoknak, akik Pusztainarcsón vannak, nincs igazuk. Az igazság a jelenlevőké.

A tárcaíró, ha nem is leleményesebb, de sokkal jobb képzelődő tehetsége van. Gyakran jobb szeme is. A komoly argumentumok mögött észreveszi azokat a morzsákat - amikből még mindig lehet piramist csinálni amilyet-olyant.

Én csak egyetlenegy ilyen morzsát hallottam a Tolnay rezsimről, de az olyan jóízű, hogy ki lehet vele békíteni (legalább egy percre) a duzzogó pénzügyi bizottságot.

Úgy, úgy, duzzog a pénzügyi bizottság. Van rá elég oka. Ugyanis Szapáryra is kisült egy »nem tudtuk deficit«. Szerencse, hogy a Tolnayé is akkor pattant ki. Mivelhogy sokkal kényelmesebb Tolnay ellen duzzogni.

Én azonban szívesebben látom a pénzügyi bizottságot mosolyogva. Minélfogva elmondom a történetemet a deficitről.

Egyszer beállított Tolnayhoz egy gróf. Mondjuk hogy gróf volt, de lehetett báró is.

Annyi azonban bizonyos, hogy raccsolt. Beállítván, így szólt:

- Van szerencsém magamat bemutatni. Én X. gróf vagyok, akit most a miniszterium ide kinevezett.

- Tudom már - mondá Tolnay némi gúnnyal -, a gróf éppen a hatodik mágnás, akit az idén kinevezett számomra a miniszter.

- Valóban?

- Eddig egyik sem dolgozott semmit. Csak a fizetéseket veszik fel elsején.

- Ah!

- Ön nemde a hatodik akar lenni? Nagyon jól van. Nem parancsol egy cigarettet?

A gróf elvette a cigarettet és méltatlankodva vágott közbe:

- Oh kérem, milyen föltevés! Én dolgozni akarok. Én haladni akarok itt.

- Komolyan dolgozni akar ön? - kérde a vasúti igazgató kétkedően.

- Szavamra mondom.

- Ah, az akkor más - szólt Tolnay az ő kedélyes meleg szeretetreméltóságával. - Ön máris nagy fizetésben és állásban van idejébe. De az ördögbe, ez nem akadály előttünk, a munka emberei előtt, Önnek legalul kell kezdeni, hogy mindent lásson, tapasztaljon. Itt van egy jegy, ezzel kimegy az állomásra és addig marad ott, míg csak meg nem érti az egész eljárást. Mikor aztán mindent megtanult, eljön ismét hozzám. Jó lesz úgy?

- Charmant lesz.

A grófocska két hét múlva ott volt az igazgató szobájában.

- Mindent tudok, uram.

- Helyes. Akkor most már beosztom a forgalmi osztályba. Ha azt is begyakorolta, jelentkezék.

Nyolc nap múlva vidáman jött a gróf.

- Mindent tudok, uram.

- No bravó! Akkor most már áteszem a tarifa osztályhoz. Mert hiába, mindenem keresztül kell menni.

A gróf a tarifa osztályhoz ment. Nyolcad napra megint ott volt az igazgatónál.

- Micsoda? - kiáltá a direktor meglepetve. - Csak nem tanulta be a tarifa-rendszert azóta?

- De bizony megtanultam.

- Mindent tud már belőle?

- Mindent.

Az igazgató kesernyés mosollyal mondá:

- Ön valóban nagy talentum lehet. Mert én már tizenöt éve tanulmányozom a tarifa-rendszert és mégsem tudom tökéletesen.

A gróf vállat vont:

- Hja, arról én nem tehetek. Apropos, hova oszt be most? Van még valami terve velem?

- Van - felelte Tolnay, az ő borongós ironiájával. - Beosztom hatodiknak, ahhoz a többi öt mágnáshoz.

- Miféle öt mágnáshoz?

- Akikről már beszéltem önnek, hogy a hónapok elsején bejárnak a fizetéseiket fölvenni.

*

Egyszóval nem volt Tolnay Lajos magára hagyatva. A miniszterium is segítette a fölösleges kiadások csinálásában.

AZ ARANY-KORSZAK

Annyit írtam már a »t. Házból«, hogy nem térhetek ki hallgatással a dr. Halász Sándor könyve mellett, mely a t. Ház alakjait (akiket én a magaménak tartok) megörökíti.

Különösen az a része töltött el nagy kedvteléssel és elmélkedési viszketegséggel, amelyben a mostani mamelukok közül egy nagy csomó a hűvösön ülve mutattatik be.

Zordon idő volt az! Mikor ott masírozott Péchy Tamás is mint közlegény az osztrák ármádiában. Szontagh Pál, őfelsége valóságos belső titkos tanácsosa, kurta vason ült az olmtüzi várban, Podmaniczky Frigyes az ágyúkerekeket kente kulimással glaszékesztyűben. (Bezzeg ellustult azóta - most már a szavazás is terhére van.)

De ki győzné elősorolni - vagy százan szenvedték a szabadságharc terhes következményeit a Ház mostani tagjai közül s föltűnő jelenség, hogy ezek legnagyobb része most a kibékültek pártján, a kormánypadokban van. Amiből az lehet a tanulság, hogy azok tudják legjobban megbecsülni a békét, akik már csináltak háborút...

Hanem iszen ha kiálltak is sok sanyarúságot, megvirradt nekik 1861-ben és azután.

Ez volt minálunk a bronz-korszak. Mikor a fátyolt rávetették ama bizonyos »tizenkét« évre - de azért minden ember azt nézegette a fátyolon át, ami alatta van.

Hiszen volt ott tagadhatatlanul sok lelkesítő és sok érdemes nézni való, ami mai napig is megvan, de olyan nagyítóüvegeket használtunk hozzá - hogy megártott neki. Ti. a nagyítóüveg a kornak.

Előkerültek a napfényre a régi kardok és bilincsek, amik eddig rejtve voltak. Honvédcsákók, atillagombok és mindenféle emlékvasak. Így támadt a vaskor.

Az volt most az igazi úr, akinek ilyen vasa volt.

Jól felelt meg nemrégén valami delegacionális ebéden a főrendjelezett osztrák uraknak egy magyar delegátus, akitől azt kérdezték:

- Az önök kabátjain nem látok rendjeleket. Olyan ritkaság önöknél a rendjel?

- Hja, mikor önöknek ezeket osztogatták, akkor mi másféle rendjeleket viseltünk vasból - a lábunkon.

Igen, ezek voltak a virradat után az igazi rendjelek. A vaskorszakban, mely vagy hét évig tartott (mert minden hét évben változik a magyar ember ízlése) a »sokat szenvedett« emberek voltak a kapósak. Ez akkor cím volt és még azonfelül jogcím mindenre.

De mint mindent ezt is annyira lejáratták, hogy majdnem a komikumig jutott.

Egyszer ez időben Tisza Kálmánnal történt, hogy Nagyszalontán valami nyilvános banketten, persze a bankett előhaladott stadiumában, egy (Beöthy Algernon-féle kedélyű) főúr barátja így mutatott be neki egy ottani kortest tréfásan:

- Varga Pál, »sokat szenvedett« ember.

A fiatal nagyúr az akkori idők divatja szerint melegen fogadta a sokat szenvedett hazafit.

- Hol volt elzárva? - kérdezé részvétell. Mire kezdé elősorolni Varga uram helyett a bemutató főúr:

- Kikindán, Szegeden, Becskereken, Váradon... mindig lólopásért.

A sokat szenvedett emberek divatja gyorsan múlt.

Az ember szinte azt hitte, hogy mind kihaltak apródonként. Néma csönd következett be köztük. A rabbilincseket nem csörgették többé. Bedobták a régi vasakhoz. A honvéd kard sem hatott. Késpengét csináltattak belőle. Mert minden csak addig becses, amíg hat.

De a legtöbben se nem dobták el a bilincset, sem nem csináltattak karpereceket a kardvasból, hanem idejekorán felváltották kenyérre. Valóban sietni kellett. Mert először az ereklyék voltak drágák és a kenyér olcsó, később aztán a kenyér lett drága és az ereklyék olcsók. Hiába, ilyen gyorsan futnak és keverődznek a divatok.

A »sokat szenvedett« emberek helyett a »sokat beszélő« emberek kultusza következett. S ezzel felváltá a vaskort az ezüst-kor. Mert a hallgatás arany, a beszéd ezüst.

A celebritások miniszteriuma nimbuszal és igével kormányozott. Olyanok voltunk, mint az ifjú plánta akinek a harmat is jó. S az a harmat is csak szavakból állt.

Sokan vannak, akik szívesen dicsérik a Deák-párti időket: de ezek többnyire ama visszahajtozó természetek közé tartoznak, akiknek mindig az a jó és kedves, ami elmúlt: »valaha még a só is sósabb volt« öszerintük.

Hányszor hallottam öreguraktól, hogy »ma már nem tudnak olyan jó töltött káposztát főzni, mint az ő fiatal korukban«. Az ember majdnem igaznak venné, ha apródonként ki nem sül, hogy nem a töltött káposzta a rossz, hanem az ő gyomruk, az hurutos, már az erőteljesb eledeleket nem bírja.

Érdekesekek némelykor pszichológiai szempontból az ilyen panaszok.

Egy képviselő, aki régen Deák-párti volt, most pedig a kormánypadokon ül, a következő alakba öntötte azokat:

- Ritkán szoktam elmenni Pestről, amikor üléseket tartanak. Mindössze kétszer távoztam ilyenkor tizenöt év óta falura. Mind a kétszer sürgönnyel híttak vissza. Az egyik sürgöny, mely a Deák-párti időkből való, így hangzik: »Holnapután fontos kérdéstről tanácskozunk, az öregúr szeretné, hogy itt légy. Jöjj«. A másik sürgöny most tavaly vagy harmadéve kelt és ilyen lakonikus: »Gyere szavazni«.

(Persze a képviselő úr most is tanácskozni szeretne.)

Hanem hát az öregúrral elmúlt a celebritások miniszteriuma. A celebritások miniszteriumával a »sokat beszélő« emberek divatja.

A sok beszédre ráuntunk. Tisza beszél az egész Ház helyett, még azonfelül cselekszik is.

És így jutottunk be az ezüst-korból az »arany-korba«, mert a sokat szenvedett és a sokat beszélő emberek után a »sokat elnéző« emberek jutottak uralomra.

Ma a hallgatás divatja van. S a hallgatás »arany«.

Hát én is elhallgatok.

SZILÁGYI DEZSŐÉK LONDONBAN

(Csevegés)

Nem volnék igaz járatban levő ember, ha előre nem bocsátanám, hogy mindezeket csak hallomásból írom, ahogy azt az egyik szakértő elbeszélte.

Szilágyi Dezső, akit »volt miniszterelnök«-nek tett meg a »Times«, pedig csak leendő igazságügyér (s az sem egészen bizonyos) hatodmagával ment ki, itt hagyva az alatt Pulszky Ágostot, hogy legyen addig ő az új párt.

Szilágyi és Hodossy Imre, valamint Schwarz Miklós soproni ügyvéd a felperest képviselték. Králik Lajos, Kunz Jenő és Koszits Szilárd ellenben a mrs. Smith ügyvédjének az angol mr. Incének voltak a meghívott szakértői, ki a meghívó levelekben is megérintette, hogy »Magyarország iránti őszinte szeretetének« kíván kifejezést adni a magyar szakértők meghívásával.

S ezzel mintegy jelezte azt is, ami a tárgyalás folyamán mindinkább kidomborodott, hogy Angliában bizony nem sokat adnak arra e pörben, hogy mi módon szólnak a magyar törvények.

A fölperes, mint méltóztatik tudni, Batthyány-Strattmann Ödön herceg, vagyis inkább (de ez már külön tárca lenne) Tedesco. Az alperes Smith Anna, aki korántsem olyan közönséges asszonyság, minőnek a magyar lapok írták, hanem egy nagy műveltségű, finom és tiszteletre-méltó lady, kinek atyja tagja az angol parlamentnek.

A magyarok feleleteit tolmács fordította németből angolra. Angolul csak Szilágyi Dezső és a kiváló tehetségű Králik Lajos beszélt. Hodossy Imre nyugodt, szabatos feleletei azonban nagy hatást tettek még a tolmács száján keresztül is.

Hanem az angol eljárás meglepte a magyar ügyvédi kart.

Komoly méltósággal ült emelvényén fekete talárban, parókával a bíró, mr. North, egy finom előkelő kinézésű gentleman, lelkiismeretesen és szakadatlanul jegyezve minden szót, amit a szakértők mondtak.

A »Pesti Hírlap«-ban már elég bőven volt ismertetve a pör, a tárgyalás módja és a kérdések, amikre a szakértőknek felelniök kellett. Én ezek után csak némely jellemző megfigyelésekre szorítkozom e csevegésben.

A mi magyarjaink pompásan találták magukat a ködös Londonban; csak a tárgyalások ne lettek volna olyan végtelenül hosszúk és unalmasak a »Chancery Court«-ban. Reggeli nyolc órától délután négyig bent ülni a tárgyalási teremben, huszonhárom napon át, hallgatva egy idegen nyelvű eljárást, fölr - a Lázár Ádám összes beszédeivel.

A sollicitorok és a »korlát ügyvédek«¹ olyan mély tisztelettel vannak a bíró iránt, melyhez foghatóról nekünk fogalmunk sincs. A pör első napján például Károlyi Alajos gróf, londoni nagykövetünk is ott volt a hallgatók között, de persze nem állta ki hosszú ideig. Távozóban kezét nyújtá a bírónak, de az azt nem fogadta el, hanem rideg méltósággal húzta vissza a magáét.

- No, ebből alighanem párbaj lesz - sügtak össze a magyarok, akik itthonról jól ösmerik a párbaj-matériákat. Az angolok mosolyogva világosították fel őket:

¹ Az ügyvédek Angliában kétfélék: a sollicitorok, akik a pört előkészítik s azok, akik a bíró előtt tárgyalják. Nálunk hála istennek csak egyfélék. De még azt is sokalljuk.

- A nagykövet még idegen a bírósági termekben, mert különben nem nyújtott volna mr. Northnak kezet, aki azon a széken olyan nagy úr, mint trónján a brit király. Egyetlen kéznek sem szabad az ő magaslatáig felérni.

Mulatságos volt, mikor a mi embereinkből minduntalan kitört *a szónoklási szenvedély*, a rettentő nyavalya, amit a magyar ember mindenüvé magával visz, de ami sehol sem olyan szokatlan, mint a bírósági tribune előtt, mert az angol tárgyaló ügyvédek annyira levetkőztették az előadási módjukat minden sallángtól és cifraságtól, s annyira *tüntetnek* ezzel, hogy úgyszólván hanyagabban beszélnek, mint a közönséges diskurzusban. A tudományos férfiak előtt az ott a szép és hatásos.

De a mi magyarjaink mihelyt beleszabadították őket a kérdésbe s mihelyt a szájukat felnyitották, elkezdtek a hosszú fenék-kanyarítást, egy-két giliszta mondatot szalasztván előjárónak.

- Rövidebben, rövidebben! - hangzott egyszerre minden torokból.

Sollicitorok, barristerek lármáztak, nyugtalankodtak közbe, mintha a fogukat húznák.

- Igen vagy nem! Igen vagy nem! - kiáltottak újra és újra.

Különösen Szilágyi érezte magát rosszul e klotúr miatt s egyszer protestált is:

- Uraim, engedjék meg, de vannak kérdések, amelyekre az adott viszonyok között, az azokkal összefüggő keret vázolója hiányában, a felelet elveszti helyes és alapos megérthetésének legközönségesebb föltételeit.

A barristerek és sollicitorok elsápadtak.

- Röviden, röviden! - zúgtak.

De apródonkint hozzászórtak a Szilágyi hatalmas kifejezési modorához, erőteljes logikája, korrekt és szabatos indoklásai csakhamar meghódították számára a hallgatóságot. A vége felé olyan csönd lett már, ha ő beszélt, minő itthon a »tisztelt Házban« szokott lenni.

Egyszer derűlségre is fakasztotta a publikumot (mégpedig Göndöcs-féle általánosra), de nem ám valami jó ötlettel, hanem mikor a Corpus Jurisből olvasott fel egy hitbizományokra vonatkozó törvényt latinul. Még a komoly mr. North is elmosolyodék. (Hátha még a Kőrösi Sándor kálvinista latinságát hallanák?)

Hanem szemet-szemért, a magyarok sem állhatták meg mosoly nélkül, mikor ők meg az angol latinságot hallották. Természetesen sem ezek, sem azok, egy szót sem értettek az egymáséból.

Nem igaz hát a régiek az a mondása, hogy a latin nyelvvel be lehet az egész világot utazni (már persze ha vasúti jegy is van hozzá).

Summa summarum, a magyarok jól viselték magukat Londonban s becsületet hoztak ott ránk, nem szégyent (pedig, fájdalom, rendesen ez a mi kiviteli cikkünk idegen népek közé). Feltűnő rokonszenvvel látták ott őket éppen *a magyarságuknál* fogva. De jól is festettek valamennyien. Králinak olyan tudós feje van, mint egy angol akadémikusnak, Szilágyi olyan szép erőteljes alak, mintha ő döngette volna be Bizánc kapuit és nem a derék öreg Botond; Hodossy a legrokonszenvesebb külsejű férfiak egyike; az ősz körszakállas Koszits pedig a legszebb magyar öregúr, akit csak képzelni lehet.

Kivált a két politikust úgyszólván a tenyerükön hordták. Nemcsak a lordmayor vacsoráján vettek részt, hanem érintkezésbe léptek a szereplő politikai nevezetességekkel is.

Chamberlain, lord Morley sűrűn érintkeztek Szilágyival, ki hasznos tanácsokat adott nekik az ír kiegyezésre nézve, mely olyanformának készül, mint a mienk a horvátokkal.

Az ír kérdés éppen azokban a napokban tartotta legerősebb lázban a kedélyeket, s bezzeg kapós ember lett Szilágyiból, mikor elbeszélte, hogy: »mi már megkóstoltuk az effélét odahaza«.

Tudom, hogy nem sok jót mondhatott az íze felől.

LEVÉL MIKSZÁTH KÁLMÁNHoz²

Látod Kálmán, látod. Régen megmondtam én azt neked, hogy kár a magad okos gondolatait, költői eszméidet, szellemes megjegyzéseidet gubás parasztok szájába adni. Egy darabig csak elhisszük, de végre rájönnek a turpisságra s akkor nehéz lesz védekezned.

Te erre azt mondod, hogy »Eh, hagyj nekem békét. Jobban tudom én azt, mint te«. Régi rossz szokásod ez neked, hogy semmit se hiszsz el, amit nem akarsz elhinni, ha mindjárt kézzelfogható is az igazság. Most aztán megkaptad a magadét.

A tiszteletes úr - mert ő az, vagy a káplánja, ezt sem nehéz kitalálni a cikk keneteljes címe után - ugyancsak megmosdatja a fejedet amiért Nagy András Jánosnak a »parasztnak« egy olyan végtelen bölcs mondást mertél a szájába adni, amely majdnem többet ér annál a 20 000 frtos artézi kútnál; különösen nekünk, akik úgysem igen sokat iszunk a vizéből.

Talán nem is a bölcs mondás fáj annyira neki, mint az, hogy parasztnak nevezed. Le is torkol a grófi ismerőseivel, amilyen neked egy sincs, te szerencsétlen íróember, eltekintve attól, hogy 20 000 frt sem dagasztja semmiféle zsebedet.

Azért jó lesz, ha megváltoztatod a világnézetedet. Tanuld meg, hogy ma már nincs se paraszt, se úr, hanem van szegény ember és gazdag ember. A szegény emberek közé tartozik a paraszt, a magyar író, a diurnista, a gazdagok közé a főrendiház tagjai, a börzianerek, a pesti háziurak és Nagy András János. Az elsőkről írd akármiféle bolondságot, amilyenben kedved telik, azok úgyse mernek mozogni, a másikkáról pedig hallgass mélységesen, mert vagy duellumban metélnek össze, vagy váltókkal tesznek tönkre, vagy kisteigeroznak a lakásodból, vagy elneveznek csúfolódó, várost gyújtogató férfinak.

Most pedig igyekezz jóvátenni hibádat. Erre két mód van. Az egyik az, hogy kijelented az összes napilapokban, hogy a te Nagy András Jánosod, aki azt a szép és nagy mondást mondta, nem a »nemes ember«, hanem a »paraszt« Nagy János s nem is lakik Hódmezővásárhelyen, hanem Balmazújvároson és csak tollhibából említéd azt az urat, aki »annyi grófot ismer«.

² Mikszáth nemrég egy cikket írt a magyar paraszt észjárásáról, melyet hihetőleg ösmernek olvasóink. Megírta Nagy András János kitűnő mondását, ki 20 ezer forintot akarván ajándékozni Hódmezővásárhely városának, azon tanács ellenében, hogy azt tudományos célra adja, magyar bölcsességgel felel: »Egy artézi kútra adom, mert a tudomány már sok fejet megzavart, de a víz még egyet sem«. Mire »egy valaki« Nagy András János uram nevében is panaszkodó cikket írt a Vasárnapi Újságba, melyben tagadják, hogy valaha Nagy András János mondta volna az említett ötletet. Mikszáth megfelelt szokott humoros modorában e levélre ugyanott, de Szemere Attila tisztelt íróársunk úgy látszik, nincs megelegedve a felelet szelídségével s a fentebbi nyílt levélben szól a kérdéshez. (A szerk.)

A másik mód, s ez a helyesebb, az, hogy a jövőben ha valami jó ideád támad, ne ajándékozd azt másnak, hanem mondd el a magad nevében. Úgyis meg fogjuk mi azt becsülni s legalább nem kell idődet polemikusan írásra fecsérelned, ha csak elő nem áll majd akkor valami Kánya Péter s be nem bizonyítja két tanúval, hogy ezt a mondást pedig ő mondta az utolsó cibakházi vásáron, mikor a kajla tehenét eladta.

Szemere Attila

*

Kiszedve közölte velem a redakció ezt a cikket s így már nem is volt módom vétót mondani, hogy maradjon el ez az apró lövöldözés a semmi miatt. Hiszen még nincs itt, urak, az uborkaszезon!

Ámbár megvallva az igazat, egyrészt nem is bánom, ha megjelenik e nyílt levél, mert sok igaz van abban elmondva.

Sokszor volt már eddig is apró-cseprő duzzogás ellenem, ha az *élőkről* írtam.

Jólesik hát most egy védelmi szó olyan embertől, aki már *holt* volt.

Értem Szemere Attila barátomat. Fürge fegyverzetben jelenik meg s egy-két oldalvágást mérvén ökegyelmeikre Vásárhelyen, elmondja szellemes modorban a tanácsait.

És bizony-bizony erősen fontolgatom azokat magamban. Hátha csakugyan szakítani kellene azzal a szokással, hogy élő emberekről írjak?

De nem, mégsem!

Mert én még soha azért tollhoz nem nyúltam hogy valakit megsértsek vele - de soha azért a tollamat le sem tettem, mert az valakinek nem tetszett.

Most sem teszem le. Úgy írok, mint eddig.

Hiszen nem panaszkodhatom tulajdonképpen. Több gyönyörűségem volt még eddig a cikkeimből, mint keserűségem. Sőt keserűségem nem is volt. Egy-két apprehenzívus szó még a szerelmesek közt is édességszámba esik.

Hanem egy dolgot nem hagyhatok szó nélkül, ami úgy véletlenül eszembe ötlök.

Van bizonyos kicsinyeskedés, amely nagyon kedvetleníti az írókat.

Egyszer például azt írtam egy beszélyemben, hogy »haragoszöld füvek integettek«. Kapok másnap egy természettudósunktól levelet: »Uram, az ön beszélye szeptemberben játszik s akkor a fű már nem haragoszöld, hanem valamivel világosabb.«

Egy másik elbeszélésemben a Tisza kanyarodásáról írtam. (Nem a miniszterelnökéről - hanem a folyaméről.) S valahol egy geográfiai pontra mély behajlást tettem. Zápor módra jött a helyreigazító levél, hogy »hohó, a másik oldalon van a kanyarodás. Nálunk azt minden gyerek tudja«.

(Persze - nekik az eszökbe nem jutott, hogy én nem nálok gyerekeskedtem.)

Alig néhány hete mondtam el egy kis történetkét a szegedi hídról, melynek a vámját azzal a finesszel szedte be egykor Dákos uram, a hamisan bemondott szegediség ellenében: »Ha Szegedre való, hát mivel eszik kendteknél a levest?« - A *makói úton érkező* menyecske azt felelte: »Kanaává«, mire Dákos uram megbírságolta, mondván: »Szegeden kanállal eszik a levest, húgom.«

Vérszemet kap erre az én kedves Nagy Sándor barátom (aki különben másképp igen okos ember) s megereszt a lapjában egy cikket, hogy: ha a menyecske a makói útról jött, akkor nem mondhatta a »kanaává-t«, mert ez dorozsmai dialektus lévén, azt csak dorozsmai menyecske mondhatta, aki pedig nem jöhetett Makó felől, ha pedig makói menyecske volt, akkor jöhetett onnan, de egészen mást kellett mondania. (Ilyen szépen főzte ő ezt ki.)

Az effélékre természetesen lehetetlenség felelni, ezt szépen el kell szenvedni, mert annál bosszantóbb, hogysem az ember mosolyoghasson rajta, annál pedig mulatságosabb, hogysem mérgelődjék érte.

Hanem ez utóbbit, mikor aztán Nagy Sándorral találkoztam, éppen tegnap, mégsem állhattam meg szó nélkül:

- Ej, ej, Sándor, hát nem mehetett el az a dorozsmai menyecske Makóra *előtte való nap*?

- Az ám - felelte nevetve. - No, erre nem is gondoltam!

Egyszóval sokra nem gondol a közönség, amikor minket bírálgat. Azt akarják, hogy amit ők valamennyien együtt tudnak, az külön mindenikünknek az őt ujjában legyen. Pedig hát valamennyien sem vagyunk olyan erősek a tudásban, mint amilyen erős egyikünk-másikunk a nem tudásban.

Azért hát rezignáló nyugalommal kell az ilyen apró polémiákat szívelni a közönségtől.

Én tűröm is szívesen.

Mert tény, hogy néhányszor felszólaltak ráfogott hibákért, amikor nem volt igazuk. (S ez a vásárhelyi eset is azok közülvaló.)

De hányszor nem szólaltak fel olyan hibáimért, amikor igazuk lett volna!

NEMÉNYI AMBRUS

Sokszor gondolkoztam a kiváló emberek életfolyásán. Mi hát fáradalmaikból, küzdelmeikből az ő tulajdonképpeni osztályrészük - in ultima analysi?

Az a néhány sor, amit a haláluk után írnak róluk. Az a néhány sor, amit ők már el sem olvasnak.

Minden pályának, bármily fényes volt is, ez a vége. Ezen keresztülmegy minden kiváló ember, aki a közügyekben dolgozott; a nagy rőföt ráteszi a közvélemény szolgája: a sajtó, s megméri betűkben és sorokban, hogy mekkora volt.

Egynek nem jut csak tíz-tizenöt sor, mert csak annyit ért a világ szemében, a másik fölvitte ötven sorig, a harmadik talán egy egész tárcát kap (a tárcánál kezdődik a nagy ember), a negyedikről három napig írnak az újságok. Vannak aztán »egész hetes« emberek. Ezek a ritka hollók már a történeleméi. Ezek a halhatatlanok. Halhatatlanok, de mégiscsak egy hetesek.

Annyira megszoktam ezzel az újságírói mértékkel járni az emberek közt, hogy mihelyt bemutatnak valakit, mindjárt az van eszemben »hány soros« az illető.

Mindezeket azért bocsátottam előre, mert olyan embert akarok bemutatni (azaz dehogy bemutatni, hiszen régibb ismerőse ő a közönségnek nálamnál), jobban mondva olyan emberről akarok fecsegni egy kicsit, aki már fölvitte egy tárcáig s akiből könnyen lehet még három napos ember is.

Dr. Neményi Ambrusról van szó, kinek rokonszenves vonásait képünk tünteti fel. Fiatal ember, 1852-ben született, még csak harmincnégy éves. És már híres író, képviselő.

- No bizony - fogják mondani a bájos olvasónők (mert tegyük fel, hogy önök bájosak) -, a Feri gróf vagy a cher Muki már huszonöt éves korában képviselő volt. Hát mi van abban?

Igaz, de gondolják meg, hogy Feri grófnak csak az ablakon kellett kihajolni a mandátumért (mert a pinceajtót kinyitni már a kasznár hajolt le), hanem Neményinek ugyancsak hosszú utat kellett tennie a péceli szegényes házikóból, ahol született, a Sándor utcai palota tanácsterméig.

Hosszú út az onnan, de hosszú utakat is könnyen lehet megfutni néha. Csak attól függ, kinek milyen paripa jut a sorstól. Némelyik egy-egy patrónus hátán lovagol, másik a véletlen gőzmozdonyán rohan. Neményinek azonban sovány csikó jutott - az *író toll*; jó pára, sokat vickándozik, de nem hosszában indít, hanem fölfelé. A felhőkbe fel lehet jutni vele, de a szárazföldön nagyon csökönyös.

Ő alatta, mint ahogy a mesékben szokta tenni, megrázkódott a kis csikó és úgy vitte gazdáját, amint az akarta. Mert fényes tehetségeivel szorgalom, jó modor párosult. E harmónia eredményezte gyors feltűnését és sikereit.

A napisajtó munkásai közt csakhamar *kivívta* magának az első helyek egyikét. Sehol a világon nincs olyan helyén ez a »kivívta« szó, mint itt. Mert az újságíró se nem szerzi, sem nem kapja, sem nem nyeri a maga pozícióját, azt ki kell vívni. Az egy harc, de milyen harc.

Ámbár elismeri ezt a közönség is, mert a katonától azt kérdezi »hol fekszik?« a hordártól »hol áll?« a képviselőtől »hol ül?« és csak az újságírót szólítja meg azzal, hogy: »*hol dolgozik?*«

Korán szerencsés volt a »Pester Lloyd«-hoz bejutni, melyet Falk Miksa oly páratlan tekintélyre tudott emelni. - E lapnál nőtt meg Neményi, e sokoldalú tehetség.

Nota bene Magyarországon sok az olyan többoldalú tehetség, kikről mindig azt hiszik azok, akik egy ágban dolgoznak velök, hogy a másik ágban jelesek. Neményivel éppen ellenkezőleg történik. A szépirodalmi írók és esztétikusok mások közé számítják. Hiszen annyi sok szép tárcát írt a Lloydban, s nem ide kapcsolja-e a híres tanulmánya, a »Rabelais és kora«?

De a politikusok hallani sem akarnak arról, hogy Neményi szépirodalmi író is lenne. Hisz már nyolc év óta írja a Lloyd vezércikkeit és egyéb alapos publicisztikai dolgozatait, melyek gyorsan növelték meg presztízsét a politikai körökben. Idevág a »Parlamenti fegyelem és tekintély« című műve. Míg úgyszólván áthidalják kettős irányban becses működését a »Kortörténelmi tanulmányok« és »A francia forradalom hírlapírói és hírlapirodalma« című, a haza határán túl is méltó figyelmet keltett munkája.

Könyveit, tanulmányait különben mindig magyarul írja. Németül csak akkor, ha valamelyik külföldi német lapban kell védelmezni a magyarokat. S ezt gyakran teszi nagy hévvel és melegséggel. E nemben való működése több mint irodalmi működés. Megannyi nagy szolgálat a nemzetnek.

Nagy sikerei, folytonosan növekvő hírneve és tekintélye nem tették elbizakodottá: míg ily tevékenységet és produkciót fejtett ki, azalatt folyton tanult, időközönként nagy tanulmányutakat tett Európa majd minden nevezetes országaiban, ahonnan, mint egyik életírója megjegyzi: rendesen megrakodva tért haza, mint a méh.

A múlt követválasztások alkalmával a szilágycsehi választókerület magyarsága dr. Neményi Ambrusra vetette szemeit s meg is választá őt képviselőjének a nemzetiségi Papp György ellen.

Azóta megnyílt a parlament ajtaja is Neményi Ambrus előtt. Nagy érdeklődéssel várta a közönség a fiatal politikus szereplésének kezdetét.

Egészen méltó volt az hozzá.

Midőn rendre úgynevezett »nagyszabású« beszédekkel köszöntöttek be a parlament új emberei, mindnyájan a csillogó irányt választva, ő egy praktikus szakkérdésben szólalt fel legelőbb, s ezzel mintegy jelezte, hogy ő nem csillogni, de használni akar.

Pedig csillogni is fog, mert az acélnak is megvan a maga fénye, mely túlragyogja a luxus-fémek zománcát.

MÚLIK A VÁRMEGYE

Alig négy napja van annak, hogy egy rövid halálhír jelent meg a »Pesti Hírlap«-ban: »Bobok Ferenc bírósági végrehajtó meghalt Szécsényben.«

Közönyösen olvasta sok ember, de az én szívem összeszorult.

Nekem nagy halottam volt.

Négyen voltunk a hetvenes évek elején esküdtek a megyénél, csupa fiatal gyerekek.

Kettő már meghalt, ez volt az utolsó, a harmadik.

Most már csak én volnék hátra a kompániából.

Ilyenkor aztán elgondolkozik az ember és megrezzen, mert az már mégis föltűnő, hogy éppen az én volt esküdttársaimba kapaszkodik bele a halál. Közel fekszik az a gyanú, hogy hátha *lajstrom* után dolgozik.

Az egyik esküdttársam Majlik volt. Valami tüdőbaj vitte el. Arról lett nevezetes a holtá után, hogy 94 pár csizma maradt utána. (Ha tovább él, *államtitkár* lehetett volna.)

A másik, Gyura Béla pirospozsgás, robusztus fiú, aki a fogával hajtogatta be a hatosokat a hónap elején (s persze kiegyenesítgette a hónap végén). Egy egzekúción megfázott, meghalt.

Most meg már oda van a Bobok is, az öröknevető esküdt. Csak én magam maradtam itt, a legvéznább, a leggyengébb valamennyiök között, akire mindig azt mondták: »a halál kutyája ugat belőled«.

Csak úgy nagy kedvetlenül avattak is be a stílus titkaiba, mintha mondanák: »Úgysem sok hasznát veszed te a tollforgatásnak, mert nem soká húzod.«

S ímhol mégis hasznát veszem, én írom meg valamennyiök nekrológiát, de most már én következem a sorban.

Megvallom, mélyen elszomorít (mert mi tagadás, nem szeretnék legalább addig meghalni, míg Szilágyi nem lesz miniszter).

Pedig még hátra volt a megdöbbenő hír, mely ma jött Balassagyarmatról, hogy Veres Pál meghalt.

Veres Pál - a mi alispánunk!

Mert az még csak semmi, hogy az esküdtekkkel így bánik a halál, hisz végre is, uraim, mi egy esküdt a halálnak (pláne aki csak volt esküdt), de amikor egy régi alispánhoz hozzányúl, az mindig megfagyasztja bennem a vért.

Hogyan, meghalt a viceispán? Lehetetlen az! Tudom, meg kell annak is halnia, de elhinni mégis nehéz. Az a szelíd de mégis hatalmas öregúr, aki az egész vármegyének parancsolt, aki úgy látszott, mint a gondviselés, mely mindig volt és örökké lesz... meghalt volna?

Szontagh Pál, majd Huszár István hozta meg ma, az ismerősöket mélyen leverő hírt a képviselőházba - de én azért mégsem tudtam őt elképzelni halva.

Tíz évnél is több már, mikor utoljára láttam, amint hatalmas léptei végigrengtek a megyeház kövezetén. Amerre ment, tiszteletteljesen mozdultak meg a kalapok a fejeken. A hallgatag folyosók és sikátoroknak ekhója látszott támadni, ha lekiáltott valamit. Az alispán parancsát hosszan látszottak visszhangoztatni a meghunyászkodott kövek... vagy hogy csak a mi füleinkbe csengett az úgy... Mert parancs volt neki még az a szava is, amelyik csak tréfának jött ki a szájából. A régi alispánnak talán még a lélegzetében is volt valami a hatalomból.

Egyszer megpillantotta, hogy néhány kődarab föl van szakadva a megyeház udvarán. Mosolyogva szólt le a várnagyhoz:

- Rakják helyre azokat a téglákat, barátom, nehogy meg találjanak bennök botlani az esküdtek, mikor éjjel hazajönnek becsípve.

Elég volt. Ettől a naptól kezdve minden esküdt korán feküdt le és józanon. Olyan nagy dolog volt az, ha az alispán kimondott valamit.

Ezért nem akartam én hinni, hogy az a hatalmas ember most már örökre elnémult volna.

Pedig mégis alighanem úgy van. Mert délutánra megjött a partecédula is.

Forgatom szomorúan, minden oldalról. Hát csakugyan az van ideírva, hogy meghalt? Hitetlenül rázom a fejem. Nem hiszem, nem hihetem. Csak akkor hinném el így hirtelen, ha ő maga írta volna alá, »úgy van és nem másképp, meghaltam, elismerem«.

Így csak lassankint tudok hozzászokni ehhez a gondolathoz.

Hiszen tudomásom volt arról is, hogy már nem ő az alispán, a harmadik van már azóta vagy negyedik, azt is tudtam, hogy képviselő volt időközben, és hogy innen is elmenekült az ő vanyarci fái közé, s nemes szellemű neje, Beniczky Hermin oldalánál a családi örömöknek él, tudtam én ezt mind, de ez csak futó tudomás - azért én őt mindig oda képzeltem még, ahol utoljára láttam, a hatalmas széképületbe, hol az ő bölcs és igazságos szava kormányoz s az ő parancsoló szemöldöke uralkodik.

És ezt a naiv hitemet nem vehetik rossz néven a demokraták, mert hiába tanulják meg ők is férfikorukban azt, hogy kísértetek nincsenek, azért ha a temető mellett elmennek éjjel, mégis megreszketnek... Mert gyermekkorukban voltak még kísértetek.

*

Azt is jól tudom én, hogy a nemes vármegye vérét azóta apródonként lecsapolta a mi »generálisunk«, magam is szagoltam azt a vért (az ellenzéki beszédekben); az sem ismeretlen dolog előttem, hogy a régi és a mostani viceispán közt van egy kis differencia. (A régi, mikor megválasztották, legelőször is egy négy lovas hintót szerzett, az új viceispán pedig, mikor meg fogják választani, legelőször is szerez egy satin óvó-ujjat - hogy a kabátja ujjá el ne tintásodjék az irodában.) De noha mindezekkel elmém meg van rakva, mégis szinte érzem, hogyha az én alispánom csakugyan halva fekszik - talán minden megáll vele együtt s megszűnik mozogni.

Veres Pál azoknak a régi vicispánoknak a fájából való volt, akiknek emléke még a mai alispánokat is sokáig fogja szépíteni.

Egyszerű, igénytelen ember volt, akiben nem találni nagy ambíciókat, de nagy kötelesség-érzetet. Bölcs volt anélkül, hogy tudákos lett volna, szigorú volt, de mégis szelíd, parancsolni tudott, pedig csak a tanácsadásaival, a tekintély nimbusza adta neki azt a varázserőt, ami mesének való lesz lassankint. Tiszta, önzetlen jellem, mint a kristály s nemesen dobogó szív volt. Megyéjében már évtizedek óta nagy tekintélyt vívott ki magának a megye jeles fia, Szontagh Pál és Madách Imre mellett, de mégiscsak háromszor vállalt nagyobb szereplést, mert jobban szerette a zajtalan falusi életet; egy ízben 1848 előtt, midőn főjegyzői hivatalát a szabadságharc szakította meg, majd a hetvenes évek elején alispánná választották, mely hivatalába másodszor is őt helyezte a megye egyhangú bizalma, s innen a parlamentbe küldé a balassagyarmati választó kerület, hol a kormánypártnak volt buzgó híve.

Utóbbi időkben nem vállalt ugyan hivatal, de a megyei közügyekben folyton tevékeny részt vett.

Néhány nap előtt Balassagyarmatra ment be a központi választmányi ülésre. S éppen mikor az elnök befejezte a tanácskozást, szélhűdéstől érve, hanyatlott le székéről.

Olyan tisztelettel volt iránta a halál is, hogy ott kereste meg a zöld asztalnál, és megvárta, míg a megyei aktákat becsapják.

VAJDA JÁNOSRÓL

(Karcolat)

Ritkán jutok hozzá, hogy az irodalommal foglalkozhassam. Pedig egypár év előtt még magam is író voltam, de mert még egyéb is akartam lenni, kevesebb lettem. Most már csak újságíró vagyok.

Mint újságíró, egészen eltompultam a szép iránt, s most már annyira vagyok, hogy a Göndöcs hortyogása jobban érdekel, mint egy szép vers, Pulszky Ágostnak vagy Istóczynak egy-egy föllépése inkább izgat, mint akármelyik jelenet a drámákban. (Ebből mindenki láthatja, hogy mennyire tönkrement az ízlésem.)

De még mindig vannak nyugodt óráim, amikor ellágyulok és úgy érzem, hogy még szeretem egy kicsit a múzsákat: rémlik ugyan, mintha már azóta férjhez mentek volna másokhoz, hogy már menyecskék a múzsák, de szívemben megrezeg néha egy húr...

Egyszóval még nem mondtam le egészen a poezisról és sokszor érzek együtt azokkal, akik a Helikon forrásaiból isznak - de csak a »Kis pipá«-ban esznek.

És talán nem is mindig, csak amikor jut.

Igen, igen, ilyen szomorú sorsa van az íróknak ma. Ki kell mondani az igazat. A politika annyira abszorbeálta az érdeklődést, hogy a magyar költőknek nem jut semmi.

Tudom, hogy erre önök (közönség) meg azt fogják mondhatni:

»A politikusok annyira elszedték tőlünk a pénzt, hogy nem juthat az irodalomra. A mi érdeklődésünk oda fordul, ahol a pénzünk van.«

Mások ellenben így szólnak, akik elmésséggel szeretik elütni a kötelességet:

- A legnagyobb költő Szapáry. Punktum.

Hiszen igaz ebből valami - de az mégiscsak szégyenletes, hogy a magyar nemzet nem bírja az íróit fenntartani.

Mert minden jóra való nemzet fenntartja az íróit, pedig azok ha nagyobbak is talán egyebükt, de sehol sem becseesebbek.

Egyebükt a nemzetük mulattatói voltak az írók, csak éppen ebben az országban voltak hosszú ideig a vezérei is, ebben az országban, amely most még kenyeret sem ad nekik.

Hogy ezt a keserű igazságot kiírom, arra egy minapi felhívás ad alkalmat, mely az összes lapokban megjelent. Előfizetés a Vajda János költeményeire.

Nem Vajda hirdet előfizetést. Nem érne az semmit.

Probatum est. Hisz kiadott vagy kétszer kötetet, szétküldött néhány ezer előfizetési felhívást s bejött *huszonhárom* prenumeráns. Hát minek verje magát költségbe?

Nos talán a kiadó adta ki az előfizetési felhívást?

Kiadó? Ugyan ne képzelődjének. Akad is Vajda János költeményeire kiadó?

Sem ő, sem kiadó nincs most a játékban, hanem az összes írók álltak össze, hogy csináljunk egy próbát, hátha valamennyünknek a népszerűsége, érdeme mégiscsak lesz annyi hatással, hogy ki bírjuk adni a Vajda János költeményeit.

Így ment szét a felhívás, amelyben meg volt magyarázva érzékenyen, hogy kicsoda az a Vajda János.

Boldog isten, hát igazán meg kellett azt még itt magyarázni? Éspedig annyi embernek együtt, hogy elhiggyék nekik.

Hát igazán vesztét érzi már ez az ország, hogy sem azt nem tudja miye nincs (nem is csoda a sok »nincs« között), sem azt nem tudja, miye van: hogy Vajda János a jelenleg legnagyobb élő költője.

Az előfizetési fölhívás szétment a lapokban már több hét óta, de bizony vékonyan jönnek a prenumeránsok.

Aggódva, sopánkodva nézem a lapokban, amelyek azzal a cselfogással is élnek, hogy közlik az előfizetők neveit, de a részvételéség sűrű rostáján át csak elvétve potyog egy-egy név, akinek a gazdája elszánta magát s beküldte Vajda műveire a négy forintot.

S ezek a nevek is többnyire németes vagy zsidós nevek.

Hát a magyarok hol vannak ilyenkor?

Ferbliznek odahaza.

Hanem hát ezért bizony kár volt Ázsiából idejönni!

Egy kártyafabrikát ott is felállíthattak volna maguknak.

PÓSA ÉS A GYERMEKEK

Olyan bolond kort élünk, hogy ritka az olyan ember, aki a lelkét hozzá tudja idomítani a gyermekek gondolkodásához és nem ritka az olyan gyerek, aki úgy gondolkodik mint egy öregember. A modern nevelés elrontotta gyermekeinket.

A poezis hímporát még talán a dajka fűjja le a lelkükről. E pici szörnyetegek már a bölcsőben realisták. Nekem magamnak van egy Laci fiam, akinek a legelső szava »mama« volt, a másik szava »pénz«. A játékszereket elhajigálja magától, szívesebben játszik a négykrajcárosokkal. Pengeti, gurítgatja. Egy ismerősömnek a fiacskája négyhetes korában kihúzta apró kezecs-

kéivel a dajka zsebéből az arany órát. Ez is szép kezdet. Egy kétéves lányka (a professzoré a második emeletről) a ruhakelméket nézegeti, morzsolgatja, hogy mekkora finomságúak.

De akár százszámra idézhetném a példákat, amik aggodalommal töltik el lelkünket, hogy talán a faj van már egészen enerválva s arra a gondolatra vezet, hogy a társadalom újjáteremtését a gyermekeknél kell kezdeni.

Úgy, úgy a mamelukság, melyet az öregekben szidtok, benne van már a Lacika, Gyurika és Pistikában, és az egyletező delnő előcsillan már a kis Micike, Tinike és Zsuzsikából. Ott kell azt megállapítani a gyökerénél. Itt fent nem lehet.

Igazi öröm, hogy ebben a sivár korban támad egy költő, aki fogja magát és a gyermekek hangján szólal meg oly természetesen, mintha csak a kis teremtések zümmögését, gagyogását rakta volna össze édes behízelt szavakba.

Mégpedig ami fő, megszólal a magyar gyermekek hangján. Nem fordult külföldi mintákhoz, nem tanulmányozta az angol, német irodalom e nemű termékeit, ahol a legnagyobb szellemek büszkeségüknek tartják a gyermekekhez szólani, hanem lement magához a forráshoz a gyermekekhez - azazhogy nem jó szót használtam, mert *felment*. Aki közel áll a gyermekekhez, közel áll a mennyhez.

Pósa Lajos költő, az, akiről szó van. Egy egész kötet verset rendez most sajtó alá Szegeden, s kötetét most kéziratban, mint halljuk, Trefort miniszterhez terjesztette, hogy azt a közoktatási tanács ajánlja a hazai iskoláknak.

Semmi kétség, hogy a közoktatási tanács örömmel fogja megragadni az alkalmat s elterjeszteni a nagybecsű könyvet, mely a Győry Vilmos gyermekirodalmi termékei mellett páratlanul áll az irodalomban.

Néhány mutatványt szívesen közlünk belőle, a mi előfizetőink gyermekei számára addig is, míg a könyv a nyár folyamán megjelenik.

*Tarisznnya, botocska
Van nekem egy tarisznnyám,
Nagyapámról maradt rám,
Ütött-kopott mihaszna,
Ringyes-rongyos tarisznnya.
Kamarában szegen lóg,
Be is szőtte már a pók.
De ha mondom: »Cingiling!
Hókusz-pókusz! rozmaring!
Terülj, terülj tarisznnyám!
Ehetnémmeg ihatnám!«
Bezzeg kitesz magáért,
Csörgeti a cintányért,
Terül, terül szaporán,
Van püspöki vacsorám:
Harcsa, potyka, szalonna,
Kolozsvári káposzta,
Jérce, kakas, marhasült,
Túrós lepény, mákos kürt,
Egri piros, tavalyi,
Aszúbor is, tokaji,
Alma, körte, szilva, som,*

Mennyi, meg sem olvasom.
 - No hát, aki jó gyerek,
 Vacsorát majd rendelek,
 Apját, anyját meghívom,
 Levélben majd megírom.
 Van nekem egy botocskám,
 Éd's apámról maradt rám.
 Öreg, ócska, mogorva,
 Kutyafejű botocska.
 Ott az ajtó megett áll,
 Örökké csak szundikál.
 De ha mondom: »Cingiling!
 Hókusz-pókusz! rozmaring!
 Rossz a gyerek, botocskám!
 Húzzad, húzzad a nótám!«
 Bezzeg hallgat a szóra,
 Meg is ered a nóta.
 Muzsikál a sarokban,
 Dankó Pista se jobban.
 Gyerek hátán hegedül,
 Gyerek járja egyedül.
 Nesze! első, második!
 Nesze! mondja, harmadik!
 Három a tánc, fiacskám!
 Így rendeli a gazdám.
 Járjad, járjad, ha mondom,
 A többire mi gondom!
 - No hát, aki rossz gyerek,
 Egy nótát majd rendelek,
 Apját, anyját meghívom,
 Levélben majd megírom.

Tele van a kötet ilyen tanulságos, cukros versecskéekkel, de a hazafias érzés idejekorán való plántálásáról sem feledkezik meg a derék poéta. Olvassuk csak el például a »Kis Peti«-t:

Készülődik a kis Peti,
 Sárga lovát kefélteti,
 Mint a bársonyt, ragyogóra,
 Szép simára,
 Hanyatt esik rajta majd a
 Nap sugára.
 Ezüst patkó van a lábán,
 Boglár csillog a kantárján,
 Be van fonva a sörénye
 Pántlikával,
 Mintha volna a hétszínű
 Szivárvánnyal.
 »Édes gazdám, megyünk-e már?
 Olyan vagyok, mint a madár!
 Tedd a lábad hamarosan

*A kengyelbe,
 Hadd vigyelek katonának
 Örömembe!«*
*»Várj egy kicsit, jó paripám!
 Sír a hugom, kis Rózsikám.
 Hadd tegyen a csákómra egy
 Piros rózsát -
 Akkor aztán, szülőfalum,
 Isten hozzád!«*
*»Édes gazdám, megyünk-e már?
 Repülhetnék, mint a madár!
 Nem hallod-e, én hallom, hogy
 Trombitálnak,
 Trombitaszó, ez a jele
 A csatának.«*
*»Mindjárt, mindjárt, jó paripám!
 Hadd adjon egy csókot anyám!
 Hadd kösse föl a kardomat
 Oldalamra,
 Gyöngyön függő kis keresztjét
 A nyakamba!«*
*»Gazdám, gazdám, kész vagy-e már?
 Kirepülök, mint a madár!
 Puska ropog, ágyú dörög,
 Csattog a kard,
 Az ellenség bántja már a
 Szegény magyart!«*
*»Gyi paripám! Gyi, te Sárga!
 Vigy sebesen a csatába!
 Keress föl majd, édes anyám,
 Kis testvérem,
 Ha meghalok a hazáért
 Csatatéren!«*

Nálunk a gyermek lelkének kiművelésére, első legfogékonyabb fejlődése korszakában, vajmi keveset adnak. »A gyerek hadd nőjön - azt mondják - ha majd elszaggatja a huszadik pár cipőt, elég idő akkor tanulásra fogni.«

Általában nincs még annyi gond a gyermekre, mint más művelt országokban. Enni-inni adnak neki, de a szellemi tápláléktól megvonják.

Egész életemben keserűen fogok visszaemlékezni, hogy egyszer mikor beteg voltam hat éves koromban, az atyám elhívatta hozzám a doktort, aki különben keresztapám is volt. Megnézte a nyelvemet, üteremet s azon hitben, hogy lázas állapotomban úgysem vagyok eszméletnél, így szólt apámhoz:

- Biz ez nehezen teled ki, édes komám uram.

Apám nagyon elszomorodhatott ezen, mert a doktor kevés vártatva így vigasztalta:

- Ne búsuljon koma. Hogy tud egy gyerek miatt búsulni? Hiszen többet ér annál egy közönséges borjú is.

Elkedvetlenedve, megriadva hallgattam a paplan alatt e kegyetlen szívű doktor szavait - de megbocsátottam neki, mert hiszen a tulajdon keresztapám volt.

De mit panaszkodom én most a saját gyerekkori bajaimmal, mikor már ősz hajam van, - ahelyett inkább bejelentem nektek, gyerekek illő módon a nagy örömhírt:

*Csörög a szarka,
Billeg a farka,
Ki lesz a vendég?*

Hát ki lenne más - Pósa bácsi, az új képeskönyvével.

AZ ÚJ VÁROSHÁZA ÉS AZ ÓDON CSÖNGETTYŰ

Ha a kormánynak módjában állna pótisteneket nevezni ki a görög mitológiai istenekhez, hát bizonyosan kinevezné Péchy Tamást is (aki már úgyis fent ül az Olümpuszon), s ha egyszer Péchyből isten lenne (pedig miért ne lehetne, ha miniszter lehetett), bizonyosan csengettyűvel ábrázolnák. Igen, a csengettyű egészen összeforrt a Péchy személyével. Senki se tud azzal olyan elegánsan elbánni. Az ő kezében muzsika az: sír, rí, figyelmeztet, riadozik, sikolt, fenyeget.

Mintául vehetik őt a világ valamennyi előlülői.

Mert hiszen a csengettyű nem kizárólagos privilégiuma Péchynek. Minden elnöknek csengettyűje van. Csakhogy ezekhez a csengettyűkhöz nem tapad annyi nimbusz, annyi méltóság, mint az ország csengettyűjéhez.

Például a városnak is van egy csengettyűje. S éppen erről akarok most beszélni.

Ezt a csengettyűt nagyra becsülik a városházán. Ez ott az egyetlen antik tárgy. Még 1529-ből való.

Ott tartják az új városházán s Ráth Károly gyönyörködve nyugtatja kezét a fogantyúján.

Valami édes érzés fogja el idegeit, ha az öreg csengettyűt megszólaltatja. Az ősök hangja csendül abban. Itt, ahol az ősöknek semmi nyoma.

Minden olyan bántóan új. A falak, az emberek, sőt újak nagy részben még a nevek is.

S ebben a polgári levegőben cseng-bong kísérteties hangon az öreg nyelv odabent, amint a rozsdá ette, kívül-belül zöld penész borította csengő falakat üti-veri sikongatva:

- Csing-ling, unokák ne zsidongjatok!

Századok előtti polgármesterek csengettek ezzel valamikor még a régi rossz királyok idejében. Íme még a rossz királyok is megszépülnek, ha régiek...

Ha a napfény besüt az új tükrös ablakokon, a vén csengettyű zöld penésze virítani kezd tetszetős színpompában.

Egy-egy szónok beszél, nem tudom én, miféle modern tárgyról, a többi polgárok figyelnek és szemük az ódon csengettyűn pihen meg és szívük megtelik kevéske érzésekkel.

Ebben a tanácsteremben... nem... Újra kezdik.

Ezzel a csengettyűvel kormányoztak nagyapáink... Mi is ezzel kormányozunk.

Egyszóval az ősi csengettyű penésze és rozsdája nagy becsben tartatott s holmi apró-cseprő ülésekre elő sem vették, arra jó az új csengettyű is, csak nagy sollemnis alkalmakkor került az asztalra a szent erekle, mely olyan vala a maga nemében mint az ország előtt egy-egy koronázási jelvény.

S íme mi nem történik?

A múlt napokban megnyitja az ülést Ráth Károly. Körülnéz a zöld asztalon, hát egy fényesen villogó új csengettyű van előtte, melyben tökéletesen meglátja a saját nagy bajuszú ábrázatját.

Fölháborodva int a szolgának:

- Miféle csöngettyű ez? Hozza elő a régi csöngettyűt!

- Ez az, kérem alássan.

- Lehetetlen! - dadogja a polgármester hitetlenül.

- De bizony az - mondja mosolyogva az új szolga - csakhogy egészen piszokban hagyta a János. Nekiستم, kérem alássan, és *megpucováltam*.

A polgármester az ajkaiba harapott és egy sóhajjal búcsúzott el a régi penésztől.

- Most már nincs semmi régiségünk, - dohogta búsan.

De ne higgyék önök, hogy nincs. A régi copf még megvan.

De az idő és a főpolgármester talán még azt is megpucóválja.

AZ ERÉNY-BIZOTTSÁG

(Színházi karcolat)

Hát van ilyen is Budapesten?

De van ám! A halálra üldözött morálnak akadtak végre védői, Irányi Dániel szava elhatott a városi atyák füléig és minden új operett főpróbájára elmennek a Népszínházba, meggyőződést szerezni arról, nincs-e az új darabban olyasmi, ami közerkölcsiség szempontjából kifogásolandó.

Biz ez nagyon derék intézmény! Ezentúl a családapa bátran viheti leányait a Népszínházba. Nem kell attól tartania, hogy az ártatlanok azt kérdezik majd tőle valami nagyon pikáns jelenetnél:

- Papa, miért pirultál el?

A Népszínház a jó erkölcsök iskolája lesz, a kóristanők csupa vörösvári erénydíjasokból toborzódnak, Solymosi a hajdani »Kvitt« által ejtett csorba kiköszörülésére gyermekmeséket ír Schmidt Kristóf genre-jében és Pálmai Ilka ezentúl csak »bűnbánó Magdolnák«-at fog játszani. (Saját szavai.)

Így *álmodta* ezt »a népszínházi erény-bizottság« föltalálója. Kár, hogy az egész nem egyéb álomnál.

Mert mit mível ez az erény-bizottság? Három tagot küld ki kebeléből, hogy előbb lássák az operettet és előbb gyönyörködjenek a sikamlós jelenetekben, mint a többiek.

Ennyi az egész!

Ott ültek ma délelőtt a »Százszorszép« főpróbájánál Királyi Pál, Morzsányi Károly és Busbach Péter s komoly arccal nézték végig a csintalan Offenbach apó érzécsiklandozó mókáit. A mosolynak meg volt tiltva, hogy ajkaikon megjelenjen, csak néztek kerekre nyitott szemekkel.

S ez a nézés megtette hatását. Pálmai Ilka egy csintalan mosolya visszariadt a kátói tekintettől és ott rekedt a szájszögletben; Hegyi Aranka három pikáns »fölszólalása« ki lett törülve a szövegkönyvből és a második fölvonás végén magukhoz szólították az igazgatót és komolyan meghagyták neki, hogy a »vetkezési jelenet«-ben Pálmai Ilkának nem szabad a ruhaderekat levetni, - inkább jöjjön derék nélkül a színpadra.

Ennyi volt az egész!

Pedig ha igazán akartak volna eljárni megbízásukban, *az egész operettet el kellett volna tiltaniok.*

No, de ilyen szégyent nem lehetett Offenbachon ejteni. Az erény-bizottság tagjai visszaemlékeztek arra az időre, mikor a »Szép Helena« erős jelenetein mulattak; nem mint az erény őrei, hanem mint fizető publikum.

S ez a visszaemlékezés meglágyította a szívüket.

Hogy is mondja csak a jeles »Cigánybáró«-beli Zsupán bécsi tájszólással:

»Ausgeglitten, in der Mitten, von der „Keuschheitskommission“.«

De azért az erény-bizottság mégis győzött: mert Pálmai Ilka derék nélkül jön a színpadra.

EZ IS HAYNAU-EMLÉK

A lapok most sűrűn közölnek visszaemlékezéseket Haynauról. Hogy miért, nem lehet tudni, mert hiszen alkalmat mi sem adott rá. Az emberek egyszerre csak elkezdenek megemlékezni róla az ország különböző részein s megírják a lapoknak. Valószínűleg ugyanazon tünettel van dolgunk, amiért sokszor a legvígabb társaságokban is minden incidens vagy átmenet nélkül elkezdenek beszélni a nagy koleráról, a 38-iki árvívről és egyéb nevezetes csapásról, amik örökké friss témák maradnak.

Azt azonban kevesen tudják, hogy Haynau egy ízben majdnem otthagya a fogát a - szegedvárosi toronyban.

A szőregi csata alatt történt. A honvédütegek Újszeged mögött voltak felállítva. A honvéd-tüzérek észrevették, hogy a Tisza túlsó oldalán, a szegedi városház tornyának faerkélyén egy osztrák generális áll a mellvéden kihajolva és egy nagy távcsővel szemlélgeti a honvéd sereg állásait.

A tüzérek az egyik ágyút a toronynak irányozták. A lövés eldördült. A füst szétszállása után látták, hogy a generális hanyatt-homlok rohan le a toronyból.

Bravúr lövés volt. Az ágyúgolyó belefűrődött az erkély mellvédébe, éppen ott, ahol az osztrák generális állt. Egy vonallal feljebb és a - bresciai tigrisnek nem lett volna alkalma pesti vérebbé válni.

Mert az a generális - Haynau volt.

A golyó sokáig ott maradt ezután is a toronyerkély vastag karfájában.

Ha idegen jött a városba, föl vitték a toronyba és megmutatták neki a fában sötétlő golyóbist.

- Hm, ha az az ács egy arasszal lejjebb faragja ezt a fát... - mondogatták.

Itt lehetett azt mondani. A spicliknek rendesen nagy füleik voltak ugyan, de a torony tetejéig mégsem ért föl egyiké se.

Mikor az árvíz után lehordták a régi városházát a régi toronnyal együtt, a Haynau-émlék is letűnt magas helyéről.

A karfadarabot a golyóval egy hajdú tette el emlékül.

Most valószínűleg mángorló nehezeknek használja a felesége.

A »TISZTESSÉGES SZÁNDÉK«

[Képmagyarázat]

Nyilvánvaló dolog, hogy a házasságok az égben köttetnek, de faluhelyen némelykor lehozzák az eget a kúthoz, meg a fonóba.

Le szeretné azt hozni Gyuri is, ki már régen szemet vetett Boriskára, meg is csipkedte dévajul az arcát, vállát akárhányszor, kötögette utána a markot a tarlón, kiforgatta a farsangon, megöntözte húsvétkor, de szavakba eddig még soha nem szedte, ami a szívét fekszi.

Meglehet, a leány észrevette, de hátha észre nem vette... A fehércselédek szívén nincsen ablak, hogy benézhetne rajta az ember.

Ámbár az a két fekete beszédes szem, mely ott felejtí magát néha a Gyuri csinos alakján, átlátszóbb talán még az ablaknál is.

Csak hogy a remény nagyon távoli rokonság a bizonyossághoz. Gyurinak pedig bizonyosság kell. Tépő kétség nyugodni nem hagyja. Okvetlenül szólnia kell legelőbb a Boriskával, azután a szüleivel... és azután a tiszteletes úrral.

De az még messze van! Legelső a leány beleegyezése. De még ennél is előbb a - jó alkalom, meg a bátorság.

Ha egyszer úgy találná... bent ülne a szobában és nem volna belemerülve valami nagy munkába, hogy egészen rá figyeljen. Az udvaron, a mezőn nem meri megszólítani, nem venné komoly-nak, de incselkedésnek. Hanem ott bent, ott eldönthetné a nagy kérdést. Azt adná az isten, hogy se az apja ne legyen bent, sem az anyja, egyedül találja, csendes vasárnapon délután, amikor nem zavarja őket kívül a munka lázas lármája.

A gondviselés meg szokta hallgatni a szerelmeseket. De ide még a gondviselés sem kellett. Elvégezte azt a rajzoló. Olyan vasárnapi délutánt pingált nekik ide a képre, hogy a vak sem nézheti keddek.

Borcsa ünneplőben ül a fogas melletti lócán. Gyuri éppen most nyit be hetyke pipaszóval, szétnéz és nagyot fordul vele a világ, a fogason függő szeredás, a Borcsa feje fölött, mintha táncra kerekednék. »No most, no most« ösztökéli belülről egy szózat. Itt a várva várt jó alkalom.

Szívja erősen a trafikot, rágja a csutorát s fő nagyon a feje: hogyan kanyarodjék a dologra.

- Hej Borcsa, Borcsa! - szakad ki végre a melléből.

Borcsa nem szól semmit, de mit is feleljen erre, csak a keszkenőjét morzsolgatja szemérmesen a bal kezében.

- Hát magad vagy, Borcsa?

- Látod - feleli a leány, s hosszú kínos csönd áll be.
- Nem félsz magadban? - töri meg Gyuri nagy sokára.
- Mitől félnék?
- Tőlem se félsz?
- Miért félnék?

No, itt már aztán csakugyan *kiég* Gyuriból minden szó. Úgy áll ott, mint egy fadarab. Sem közelebb nem tud menni, sem elmenni, le van szegezve ő is, az esze is. De végre csak meg kell szólalnia:

- Te izé, te Borcsa! (Borcsa ráemeli kérdőn szemeit.) Nem akarsz nekem semmit mondani?
- Nem. Talán neked van valami mondanivalód?
- Nekem? Már miért volna nekem? Ámbár, ha nem haragszol meg, Borcsa... kérdeznék egyet.
- No, ugyan mit? - vág közbe Borcsa, színlelt közömbösséggel, de a szó szelét érzi már a gyulladozó arculatja.
- Mit? Hogy mit? - dadogja zavarral. - Mit is akartam kérdezni? Hogy hát... mit főztetek ma?
- Hahaha! - kacag fel csengő hangján, kissé gúnyosan a leány. - Hát ez a nagy kérdés? Káposztát főztünk füstölt hússal.

Ezen megint elgondolkozik Gyuri nagy hosszan és leverten, mert érzi, hogy távolabb jutott, mint amikor elkezdte.

- Te, Borcsa - hörghi tompán s nekifohászkodik, mintha egy nagy árkot egyszerre akarna átugorni -, ha én az urad volnék, mit főznél nekem?
- Nadragulyát - feleli Borcsa vidáman.
- Ne mondd azt, ne mondd. Látod egészen elszomorítasz.
- Hát akkor nem mondom.
- Valld ki mégis, mit főznél - eseng behízelgőre, lágyra eresztve a hangját.
- Tudom is én mit szeretsz?
- Hát igazán azt főznél, amit szeretek? Komolyan mondod ezt, te Borcsa?
- Mért ne mondanám komolyan?
- Hiszen akkor... hisz akkor - lihegi Gyuri ragyogó szemekkel - talán el is jönnél hozzám... feleségül, ha szépen megkérnélek.

Boriska lesüti a szemeit, elfordítja fejét szégyenlősen.

Gyuri most már hozzáugrik, átkarolja a derekát, édesgető szavakkal kérdezetgeti, vallatgatja a szíve szándékáról.

Borcsa még egy darabig vergődik, mint a meglőtt galamb, de azután mégis csak a fülbe súgja Gyurinak:

- Ahogy *kend* akarja.

Ilyenformán, együgyűn lesz faluhelyen a tisztességes szándékból lakodalom azok között, akiknek szíve egymásfelé hajló, nem pedig olyan *körmönfont* párbeszédnek között, minőkkel a novellák és a népszínművek cifrázzák fel alakjaikat.

Szép a népnek az együgyűsége is. Mit rontják az író urak azzal, hogy összekeverik a maguk okosságával?

SZEGED VÁROSÁRÓL

(Egy kis polémia)

Nagy meglepetéssel olvastam ma a lapban az én »Quintuse« barátom szegedi sétáját, mely igen szellemesen van megírva. Sohasem hittem volna azonban, hogy annyi fantázia van benne.

De énrám, megvallom őszintén, mégis kellemetlenül hatott a tárcsa, azért teszek is rá, az én barátom engedelmeiből, ha helyet ad nekem lapjában, egy-két megjegyzést.

Számtalanszor írtam már e lap hasábjain Szegedről s igyekeztem mindig az igazat írni ama nekem kedves emlékü városról, mely a legutóbbi időben sok fölösleges szószátyárkodásnak lett labdájává. Minden avatatlan orvos beleszól a gyógyítgatásába. Kuruzslók, javaslók és fogadatlán prókátorok burjánznak fel lépten-nyomon. Képtelen híreket terjesztenek felőle, amiknek fele sem igaz s ezekkel a rossz hírekkel *csökkentik a jövőjébe vetett hitet* s bedugaszolják és meglazítják ama forrásokat is, amelyekre szükség volna, hogy a mostan tagadhatatlanul beállott stagnálás után, egészségesen fejlődjék.

Az én barátom egy kihalt várost ír le. Verőfényes déli órákban körösztülmegy és nem talál az utcákon embereket - s ebből azt a meggyőződést meríti, hogy itt most már nagy szervilizmus van és nagy nyomor.

Pedig hát nagyon egyszerű oka lehet. A szegediek ebédeltek olyankor és ebédelni bent szokott az ember a szobájában. Különb is kutya forró világ van ott déltájban s ilyenkor a szegedi ember szívesebben sörözik a »Prófétá«-ban, mintsem a déli napon járkáljon. Hát nyilván ezért nem látott senkit. Mert higgye meg nekem az én kedves barátom, hogy az embereket el nem licitálták, azok ott vannak most is.

Ha elmentek is néhányan egy vagy más okból onnan lakni, szívesen ajánlok arra fogadást, hogy még többen vannak olyanok, akik azóta odaköltöztek.

De ez különben is mellékes dolog. Mert Szeged lehet azért nyomorban, még ha valamennyi lakosa künn járt volna is ünneplőben ama déli órákban - de nem egészen úgy áll a dolog.

Szegeden azelőtt sem laktak valami nagyon gazdag emberek. A rekonstrukció folytán kétségkívül több ház épült, mint kellett volna s ez az *egyetlen baj* ma Szegeden, ez devalválta a házak jövedelmét és értékét *egy időre*, míg azon nagyobb keret megtelik, amelybe kombinálva volt az új város.

De lehetett-e másként építeni Szegedet? Mi célból építette nagy áldozatokkal Magyarország?

Azért mert egy nagyszerű állami manifesztációt akart, hogy ez az ország, mikor a faj védelméről van szó, sokra képes. Meg akarta mutatni, hogy a magyar itt az úr; ha egy hú, derék magyar város elpusztul, hatalmi szóval elrendeli, »épüljön fel« (hadd tanuljanak ebből a Pancsovák!) s e magyaros, nemes akcióba belevonta Tisza Kálmán a királyt is.

Ez volt az egyik indok. S ez volt az egyik diadal Szeged felépülésében.

A másik indok (mely Szeged népe által sokszor lett hangoztatva) ama hatalmas ereje a városnak, hogy aki abba belemegy mint német vagy rác, úgy jön ki belőle mint magyar. Egy ilyen bástyát csak nem lehet romokban hagyni.

A 70 ezer magyar együtt tartása volt a harmadik indok.

És az államnak mint államnak, ne ámítsuk magunkat, itt meg kellett állnia és azt mondani: »punctum; a többi a jövő fejlődés dolga«.

Mindamellett sok történt arra nézve is, hogy a város volt polgárai egyenkint is vagyoniilag összeszedhessék magukat, talpra álljanak: hogy ez még most nem sikerült a reményhez képest, az tény, de e tekintetben a dolog még nincs becsomózva, még most egyre folyamatban van Szeged erősítése.

Elősorolván amaz indokokat, melyek jogosan vezethették az államot, világos dolog, hogy imponáló arányokban kellett a várost fölépíteni. Az ország méltósága és meglehet Szeged jövője is így kívánta. A jelen, meglehet, kellemetlen. De oly nagy csapások, minő az árvíz volt, nem is múlhatnak el soha kellemetlen következmények nélkül.

Azért hát azt mondom az én kedves barátomnak, Quintusnak, hogyha ő betegnek találta Szegedet, kár a betegre még jobban ráijeszteni.

Akik Szegedet olyan szívből szeretik mint ő és én, azok ne vegyék el rémlátásokkal se a Szeged életkedvét, se azoknak a férfiaknak a munkakedvét, akik javára dolgoznak.

Egy embert, akire azt mondják, hogy össze nem szedi többé magát, könnyebben hagynak el a barátjai, mint az olyat, akiről azt híresztelik, hogy »egy kis baja van, majd kiheveri«.

Ami pedig a ritkított betűkkel nyomtatott *szervilizmust* illeti, engedje meg tisztelt barátom, én is ösmerem valamennyire Szegedet, de én azt sohasem láttam. Rosszul informáltak azon séta alkalmával.

A szegedi polgárság önérzetes s minél szegényebb, annál inkább az. (A gazdagabb lakosság közt inkább akad, aki a hatalomhoz szít.)

Szeretném tudni, hogy miben áll az a rettenetes szervilizmus?

Abban, hogy Herman Ottót választotta meg egyik képviselőjének? A másik kerületet, az igaz, hogy a szegedi gróf Tisza Lajos képviseli - de azt már az én tisztelt barátom gyerekkorában is kormánypárti ember képviselte.

Más városról, egyre megy, akármit mondanak, mert egy idő óta mindenütt tengvén az ipar és kereskedelem, sok olyan csöndes város van az országban, minő Szeged, de Szegedet éppen kényes pozíciójánál fogva felette célszerűtlen a tintatartók legsötétebb színeivel rajzolni.

Az ország bizonyára még ezentúl is kész lesz áldozatokra. Ne tessék hát elhíresztelni, hogy: »hasztalan, vége van« - mikor az úgysem igaz.

A kritika mindenestre jogosult és egészséges dolog, de a rémlátás beteges állapot.

Ámbár maga a kritika is sokszor csak nagyon relatív becsű elme-köszörülés.

A piktornak, aki selyem-köntösben, drágakövekkel állította elé Vénust, azt mondta a kritika elítélőleg:

- Széppé nem bírta tenni Vénust, tehát gazdaggá tette.

Tisza Lajos egészen megfordítva cselekedett.

Gazdaggá nem bírta Szegedet tenni, tehát széppé tette.

A piktor megérdemelte a gáncsot, mert őneki annyi festéke volt, amennyivel bízvást megfelelt volna minden követelménynek.

De Tisza Lajosnak csak annyi *festéke* volt - amennyi a szegénységünkéből kitelt.

CSEVEGÉS A MEG NEM IJEDÉSRŐL

Most már a vonal alatt is csak egy jogosult téma van: a Jansky-ügy. Szerelemről, divatról, mulatságos kalandokról hiába írnánk ilyen *háborús* világban. Még az asszonyok is szívesebben olvasnak most az egy nap alatt híressé lett tábornokról, mintha a hadnagyokról írnánk nekik.

Minden szem a nagy politikai sakkjátszmára van függesztve, mely Bécs és Budapest közt folyik. Egész káosz már a tábla. Középen a király - és a figurák indulóban, tarka össze-visszaságban a mieink és az övéik. Minden figura áll, még Janskyval is csak az imént tettek egy mozdulatot Pécsre, »sakk Tiszának«. Apponyi tisztelt barátja, Belcredi áll, Taaffe mozog - csak egyetlen bástya van eddig kiütve: Falk Miksa.

Hanem azért a parti nagyon rosszul áll ma ránk nézve. Még Tiszának van két mozdulata - úgy mondják - vagy jobbra, vagy balra s ezzel alkalmasint bevégeződik a kellemetlen játék.

Aki azonban a bécsi lapokat nem olvassa, az hiába keresné az események válságszerű komolyságának nyomait a magyar politikai körökben.

A mi »generálisunk« (nomen est omen) tegnap is Bécsből visszajövet olyan vígan lépegetett a folyosókon mint azelőtt.

Nyugodt, most napsütött arcán nem látszott semmi felhő, édesdeden nevetett hű mamelukjainak ötletein, s amikor azt kérdezték, mit csinált Bécsben, mosolyogva jegyezte meg:

- Hagyjátok el. Nagy petróleum-szag van most ott.

De nyugodtságot könnyen lehet tettetni is s a kedélyesség álcájával takarni el a forrongó indulatokat, végre is illendő dolog egy államférfiútól. Ebből el nem igazodhat a pszichológus.

Hanem az aztán egész biztos fogantyú a lélekbúvárnak, hogy a Szapáry és Horváth Gyula-féle affér egészen elbúsította a generálisunkat. Mert akit egy ilyen kicsiség annyira képes elkedvetleníteni, arról biztos, hogy *más nagyobb baja nincs*.

Az hát tárcaírói szemmel bizonyos, hogy Tisza nem ingadozik, vagy ha ingadozik, egy csöppet sem bánja saját egyéni szempontjából a dolgot.

A mamelukok teljes kevélységgel sorakoznak vezérök mellé. A veszedelem érzete még csak közelebb hozza őket. A klub füledt helyiségei megtelnek esténként, s mintha a világon minden a legjobb rendben volna, senki sem hozza elő a Jansky-kérdést. A legközömbösebb témák keringnek a tapétán. Maga a generális is leül tarokkozni s olyan figyelemmel és szerencsével játszik két nap óta, hogy még Péchy Tamás az ország legnagyobb tarokkistája is irigyli.

Annak az ijedelemnek és megrökönyödésnek, amiről a bécsi lapok írnak, éppen semmi nyoma a magyar politikai körökben.

Mindössze Urbanovszky ellenében ejtenek ki egy-egy célzást.

- Hurcolkodunk Ucsu, hurcolkodunk innen nemsokára.

És az öregúr, aki már két évtizede szundikál ugyanazon az egy dívánon s aki a fűzőkor kimondta, hogy ahhoz a párthoz áll, amelyik ezt a klubhelyiséget kibérli, bús önmegadással morogja:

- Nem bánom, hurcolkodjunk.

Beöthy Algernon összeállította már a bukás esetére a miniszteri lisztát is. Miniszterelnök: Edelsheim-Gyulai, - belügyminiszter: Belcredi, - hadügy: Jansky stb. (Szilágyi Dezső még ebben a lisztában sincs benne.)

Ha még Urbanovszky sem fél a bukástól, képzelhetni, mennyire nem fél tőle a többi. Egy titokban dédelgetett gondolat csiklandozza az embereket: »Hm, ha még egyszer balközépiek lehetnénk.« A párt visszakapná a fiatalságát.

De legszebben az jellemzi a kormánypárt ragaszkodását vezérével szemben, hogy noha tele vannak a bécsi lapok azzal, mintha Tisza megígérte volna őfelségének híres parlamenti nyilatkozatának rektifikálását, erre az esélyre egyetlen ember sem gondol a Tisza környezetében. A magyar felfogás nemességét semmi sem mutatja jobban. Tisza jelleme erre nézve nekik a kezesség.

Még az ellenpárt is képtelenségnek tartja azt, hogy Tisza valamit visszavonjon. Az egyesült ellenzék egy vezértagja úgy nyilatkozott erről:

- Egy külföldi nagy lap számára éppen e napokban végeztem be a Tisza jellemrajzát. Két éve dolgoztam rajta és harminc éve ösmerem már Tiszát. Azt hiszem tökéletes művet írtam róla. De ha most a nyilatkozatot rektifikálná, vagy magyarázná, kénytelen volnék összetépni a kéziratot s azt kellene tartanom magamról, hogy annyi emberismeret sincs bennem, mint egy csirkében.

Tisza megbukhat, de önmagát és az országot meg nem alázza.

De ha Tisza Kálmánt megbuktatják ebben a kérdésben, akkor itt is petróleum-szag lesz ám, nemcsak Bécsben.

A lázas vérlüktetés ma mégcsak a lapokban van. Hírhedett flegmánk még lenyom bennünket, de a lusta vér már melegszik... egyre forróbb...

Különösen a Jansky tábornok visszatérése méltán költheti fel a legnagyobb aggodalmakat. Hol fog e kamarillaszerű kihívás végződni?

Vajon gondoltak-e arra Bécsben mikor ezt a nekünk kellemetlen generálist visszaküldték a nyakunkra, hogy néha mi magunk is szoktunk, úgy minden ötven vagy száz esztendőben egyszer generálisokat csinálni.

Itthoni készítmény az igaz, - de azok olyankor mégis nagyon kellemetlenek nekik.

A LAJOS-TRAGÉDIA

Ezer meg ezer okos ember foglalkozik három napja egy örülttel. Találgatják, fontolgatják, elemzik, összekombinálják, villanydróton szerteröpítik minden szavát, minden tettét, mert az örült egy király volt. A bajorok királya.

Nagy szenzációt keltő esemény. Mert nem úgy halt meg, mint egy örült király, hanem mint egy modern világfi. Sok hóbortot elkövetett, tömérdek adósságot csinált, a baj nyakába szakadt egyszerre, elvesztette a bilanz-ot, kétségbeesett, odaállt a víz partjára, lehúzta a kabátját a parton és beugrott, megfúlt.

Éppen így halhatott volna meg, ha nem lett volna is örült.

De örült volt. Semmi kétség sem fér ahhoz, mert maga az, hogy Ottó herceg is örült, félbizonyíték. Az örütség a vérben volt. Örökölték. Lajos király tetteinek, illetve rohamainak hosszú láncolata mutatja.

Az örültség sokféle, lehetnek lucidum intervallumjai, de az ő agyveleje már régen nem volt rendben. Hány örült van, akik bizonyos dolgokra nézve sokszor összefüggésben gondolkoznak, okosan beszélnek és alig lehet őket rajtakapni, hol zökken az elméjük.

A magyar parasztnak van egy eredeti és találó metódusa az örültség csalhatatlan megismerésére.

Sokszor láttam már az efféléket. Nem figyelteti az meg az orvossal, akiben nem nagyon bízik, hanem valamelyik ismerős vagy jó barát, akit az illető legjobban szenvedhet, elmegy a beteghez és módjával, szépszerével megkörményezi.

- Ehol ni, komám, ez a veres pénz, olvassa csak meg kend, hány darab.

A gyanútlan beteg olvassa:

- Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét, nyolc, kilenc, tíz.

(Tíz krajcárt kell kitenni ilyenkor, vagy más tíz tárgyat, diót, almát, akármit.)

- Jól van, komám uram, hanem már most olvassa el nekem visszafelé.

A beteg elkezd:

- Tíz, kilenc, nyolc, hét...

És ha el bírja olvasni visszafelé a tíz számot, amihez már az elmének kétségkívül *bizonyos összetartására és ruganyosságára van szüksége* (mert a visszafelé való olvasás nem mehet gépileg, hanem az ép elme működésével), kimondja a paraszt egész határozottan:

- Rendben van ennek az esze.

És én magam is meggyőződtem sok esetben, hogy örült ember, aki olyan okosan beszél, mint egy tudós és olyan nyugodtan, mint egy angol, nem képes visszafelé olvasni nem tíz, de három számot sem.

Egyébiránt bocsánatot kérek e kitérésért, most, mikor a bergi »drámáról« kell fecsegnem, nem azért mintha valamivel előbbre vinném ezzel vagy a világot, vagy a bajorok dolgát, de mert önök, olvasók a XIX-ik század gyermekei lévén (akiknek még csak az imént került a háta mögé a romantika), holnap erről akarnak olvasni.

Önök erővel egy fantasztikus tragédiát keresnek a boldogtalan Lajos király történetében. Egy misztikus operaszöveget. Egy füstre hozzá is képzelik a Wagner Richard hátborzongató hatalmas zenéjét. Elméjük (mely hasonlatos az újságírókéval) egy kikerekített cselekményt talál itt illetőleg illeszt be ide. Kapcsokat és szálakat, melyek végzetes rendszerben viszik el a hősüket a regényes starhembergi tó fenekére, királyhoz dísztelen, iszapos halotti ágyba.

Nono, valljuk be, tudom, hol jár az eszük. Ugye rajta kaptam a fejükben kóválygó frázison: hogy *menyasszonyi ágy* helyett jutott neki osztályrészül ez az iszapágy. Szerencsétlen szerelem tette boldogtalanná. Onnan származtak a raptusai. Felejteni akart, azért csinált örültségeket, innen a rugó minden dolgában. Jobb szíve volt, mint a többinek s ezért kellett annak összerötnie. Az anyagi zavarok tökéletesen elkeserítették s a régens bánásmódja a halálba kergette.

S aztán mennyi mindenféle találgatás. Mennyi csiklandós kombináció!

Hátha az orvos lökte be a vízbe s ő aztán magával rántotta az orvost. Miért nem kiáltott az orvos az örök után? Hogy lehet az, hogy az örök semmit észre nem vettek? Miért szállították Bergbe? Miért ment vele az orvos kíséret nélkül a tó partjára, holott már akkor tartani lehetett a király öngyilkossági hajlamaitól?

És ez mind arra való, hogy az embereknek legyen miről beszélni és írni napokig. Amiből az a tanulság, hogy az egészséges elméknek is vannak betegségei.

Hát nem természetesebb-e úgy venni a dolgot, amint van, hogy egy örült követett el egy beszámíthatatlan tettet, mint aminőt száz örült követ el?

Kevésbé volt-e azért örült Wittelsbach Lajos, mert király volt?

Én részemről nem látok itt »ködös homályos tragédiát« (amin érdemes volna a pszichológusoknak és fiziológusoknak az eszüket törni), hanem igenis látok egy szerencsétlen anyát, az anyakirálynét, aki két idegbeteg királyi gyermeket hozott a világra, kiknek elméje bármely külső események nélkül is elborult volna, s látok egy végtelenül szomorú és lehetetlen szituációt, *amelyben a bajor nemzet van*.

Az egyik örült király a ravatalon fekszik s ezalatt a hadsereg és nemzet a másik örült királynak esküszik hűséget.

Megvallom, azon elmélkedem magamban, hogy ép-e vajon az emberiség esze is?

A BETŰ GYŰLÖLETE

(Korrajz)

Mi az, amit a magyar ember a németnél is jobban gyűlöl?

Megfeleltem rá a címben - az a betű.

Már régen fűrja a begyemet ez a panasz, de nem szeretek előhozakodni a házi bajainkkal, hogy a könyveinket az ördög sem veszi meg.

Most sem tenném magamért, mert én még csak megvagyok valahogy az irkafirkáimmal, ámbár énvelem is megtörtént, hogy egy nagyon jó vidéki barátom, aki roppant gazdag és egy csöppet sem fősvény ember, a minap vidám beszélgetés közt előhozza:

- Apropos! Én még sohasem olvastam tőled semmit.

- Hát arról én nem tehetek, ha nem szoktál olvasni.

- Dehogynem szoktam. Megveszek én barátom minden könyvet, ami a magyar könyvpiacra megjelenik.

- Mi? Hát csak az enyéimet nem veszed meg?

- Azt tán csak nem kívánod tőlem - mondá látható fölháborodással -, hogy a legjobb barátom könyveiért pénzt adjak?

Ebből aztán világosan láttam, hogy itt nem a fősvényesség, nem az irodalomszeretet hiánya beszél, hanem csak a fölfogás ellentétessége.

Én tudniillik úgy fogom föl a dolgot, mikor a könyvem kiadom:

- Majd csak megveszik a barátaim.

Ő pedig úgy fogja föl a dolgot irányomban:

- Hiszen ami nekem terem, azt szívesen megosztanám vele. Ha hozzám jönne tejbe-vajba fűröszténém. A dohánytermésem egy részét úgysis neki küldözgetem, hát csak ő is elküldhetné azt a rongyos könyvét.

Meglehet, neki van igaza.

De a dolog mégis fenyegetőleg kezd alakulni, egy idő óta hála istennek annyira szaporodnak a barátaim (mert könnyebb ebben az országban barátot szerezni, mint olvasót), hogy már maholnap én sem adhatok ki könyveket. Az olvasóim mind barátaimná lesznek apródonkint.

Hanem hát az nem nagy baj, ha én nem adok ki könyveket; én úgyis nagyon hajlandó vagyok elhallgatni, ami mondanivalóm van; a baj abban van, hogy általában nem adhat ki könyveket senki. A publikum nem vesz semmit, s a magyar irodalom kezd hasonlítani az olyan aggasztáéhoz (pedig még csak pelyhedző bajuszú ifjanc lenne), aki alig bír máris lélegzetet venni.

Bocsássa hát meg az én kedves Pali barátom, ha most a közügy érdekében a szégyenpadra állítom, elmondván a történetét. Hátha okulnak rajta a többiek.

*

Akiről fentebb szoltam, nehogy eltévessze az olvasó, az a Gyuri barátom volt; Pali barátom más, ő nem vidéki dzsentri, hanem országos képviselő s amellett szintén gazdag ember, aki nagy lábon él, sokat költ. Gyuri barátom még valóságos Maecenas a Pali barátomhoz képest, amint ez majd az esetéből kiviláglik.

Az eset különben már ismerős, mert a Ház folyosóin elbeszéltem annak idejében, s nagyobb nyilvánosságra csak azért ereszttem, mert azt hiszem, hazafias kötelességet teljesítek, ha nem hagyom a véka alatt.

És most - hogy a spanyol románcok metódusában szóljak - »jól figyeljete szavamra«:

A Pali barátom esete

A Ház kimaradt képviselői közül Éles és Kármán soha nem bírt elszokni végképpen a parlamenti levegőtől. Be-bejönnek néha, teleszívják a tüdejüket és mellékesen lesik a halottakat. De a legragaszkodóbb Hantaller Lajos, aki majd minden nap ott ül a folyosón, de ő nem a halottakat lesi (mivelhogy szélsőbaloldali ember nemigen szokott meghalni), hanem lesi a párbajokat. Neki az a szenvedélye.

Csak hogy a párbajok nagyon meggyérültek. Elszegényedtek az emberek. S a szegény ember jobban vigyáz a vérére.

Hentaller unalmában addig okoskodott, miképpen lehetne párbajokat előidézni, hogy végre is kitalálta a módját.

Az emberek nem akarnak egymással összeveszni, hát hadd vesszenek össze övele, s fogta magát a tél derekán, megírt egy könyvet a képviselőkről. Erős, borsos könyv ez - tele sós igazsággal és kesernyés pesszimizmussal.

Ebben a könyvben volt megkarikírozva az én Pali barátom.

No, gondoltam magamban, mikor elolvastam, ezért dühös lesz Pál úr, bárcsak észre se venné.

Mert sok mindenféle bűnt, hibát és ferdeséget hozott fel a szerző egyikre vagy másikra, de a legrosszabbat az én Pali barátomról írta.

Ugyanis göndör hajára célozgatva, átlátszó szójátékokban azzal gyanúsítja, hogy zsidó eredetű.

Hm! Ez súlyos dolog! Ez a mandátumába kerülhet.

Teringettét! Ki hitte volna ezt! Pedig milyen jó nemesi neve van. (Bocsánat, nem árulom el a nevét.) És végre nem is hiszem a dolgot... nem, nem! Egész lénye a dzsentriosztályra vall és mégis... azok az átkozott göndör fürtök!

Úgy körülbelül harmadnapra találkoztam Palival a vacsoránál. Nagyon kedvetlen volt egész este. Egyszer bizalmasan előhozta:

- Igaz, olvastad már a Hentaller könyvét?

- Olvastam.

- Ugyan, mondd meg kérlek, mi van benne rólam.

Valamit már hallottam célozgatni úgy félfüllel.

- Tőlem hiába kérdezed - feleltem kelletlenül -, nem szeretek senkinek kellemetlen dolgokat mondani. Egy kicsit le vagy rántva, de ne vedd nagyon a szívedre.

Rettentően elkomolyodott, majd érzékeny hangon mondá:

- Istenem, istenem, sohasem vétettem senkinek.

Félretolta a borát, nem ivott, egy tízforintost odadobott a cigánynak és végképp elbúsulta magát, nagy göndör fejét a könyökére támasztva. Majd felém hajolt s lázasan suttozta:

- Hát nem mondd meg?

- Nem.

- Pedig azt hittem, a legjobb barátom vagy - szólt szemrehányón.

- Éppen azért nem mondom meg, nem keserítlek.

- Meg kell tudnom - dörögte -, meg kell tudnom.

Másnap a Ház folyosóin találkoztunk, félrehítt, leültetett egy sarokba.

- Barátom, egész éjjel nem aludtam... úgy bánt az a dolog. Most is izgatott vagyok. Vedd le már rólam kérlek, ha szeretsz, a bizonytalanság gyötrelmét, mondd meg mi van abban a könyvben.

Szelíden szólt, rábeszélően ölelte át a nyakamat, de nekem nem volt elég lelkierőm, hogy megmondjam. Fölkeltem és otthagytam.

Másnap megint találkoztunk a folyosón. Sápadt volt és kék patkók látszottak a szemei alatt.

- Mi bajod Pali?

- Az a dolog bánt - suttozta.

- Hát már olvastad?

- Nem, hisz éppen az bánt. Ki nem megy az eszemből, az étel sem esik jól.

- Bolond vagy, hisz nincs benne semmi becsületsértő.

- Mondd meg már kérlek - esengett behízsgő hangon -, mert tönkremegyek. Tudod milyen érzékeny, ideges vagyok.

- Tőlem meg nem tudod - feleltem határozottan -, engem hiába üldözöl...

- Hát akkor hogy tudhatom meg?

- Vedd meg a könyvet!

Rám bámult a szelíd szürke szemeivel, mint az ébredező.

- Az Isten úgy segítjen. Látod, ez nem jutott volna eszembe. És hol lehet azt megkapni?

- Minden könyvkereskedésben.

- Komolyan mondod? És hogy árulják?

- Egy forint.

Megszorongatta a kezeit és megkönnyebbülve mondá:

- Gyűjtsunk rá.

Két bockot vett ki a tárcájából, az egyikkel engem kínálva meg.

- Éppen két ilyen bockba kerül a könyv - jegyzém meg mosolyogva, s elváltam tőle abban a hitben, hogy most már végre megszabadultam a kellemetlen kérdezősködéseitől.

Vagy két napig nem volt ülés a Házban, nem láttuk egymást, csak valamikor harmadnapra találkoztunk ismét a folyosón.

Pali az elnöki szoba tájékán üldögélt, és nagyokat sóhajtozott, amint meglátott.

- Nos, olvastad-e már? - kérdém vidáman.

- Nem - felelte tompán.

- Hogyan, nem vetted meg a könyvet?

- Nem - hörgé a képéből kikelve és megfogott a galléromnál fogva. - Ne kínozz pajtás, ha csak egy máknyit szeretsz, mondd meg már, mit írt rólam?...

S hangján a bizonytalanság lázas nyugtalansága rezgett. Le voltam győzve.

- No Pali, most már, hogy a könyvet meg nem vetted, meg merem mondani, mit írt Hentaller.

- Mit? - lihegte.

- Azt, hogy zsidó vagy.

- Én? - bődült fel fájdalmasan.

- No, no, csillapodj, most már nem baj, amit írt, mert napnál fényesebben bizonyítottad be őszintya voltodat.

Ebbe aztán bele is nyugodott nagy lassan az én barátom, - hanem minekünk íróknak kötelességünk soha bele nem nyugodni ama rettenetes közönybe és indolenciába, melybe a közönség esett az irodalom iránt.

GYERMEKEK A MEZŐN

Ilyenkor nyáron sajnálom én a nagyvárosok kis gyermekeit.

Hugo Viktor feljegyezte az ő kis unokáiról, hogy egyszer meg akarták büntetni a szobában röpködő madarat, kinyitották az ablakot, kituskolták azon át és *bezárták* a nagy természetbe.

- Ki nem eresztjük, ki nem eresztjük onnan - kiálták tapsolva a kedves párizsi gyermekek.

No, már ilyen naivitás nem esik meg a szentbogárdi vagy a bágymihályfalvi gyerekeken (persze annál több esik másforma), ők, tudom a szobát tartják tömlőnek, nem a természetet.

A városi gyerek mit lát meg a tavaszból? Egy kis orgonaágat, amit a szakácsné a piacról hoz egy napon s beteszik otthon a pohárba. Nemsokára feltűnnek az utca szögleteken a kofák asztalkáin, e bűvös kincs-kiállításon, a fára kötözött ingerlő piros cseresznyeszemek. Ez a természet első ajándéka. Hah, micsoda izgalmat keltő esemény ez a gyermek világban! Hát még a többi! Jön az eper, mindig édesebb, illatosabb. Ezt az erdő küldi. Jön a körte, alma,

szilva. Ezt a kertekből hozzák. Előgurul a nagy gyümölcs-óriás, a dinnye. Ezzel a rét áll elő. Végre a hegy is megszólal. Az adja a hamvas, édes szőlőgerezdet. Ennél aztán különbet nem tud adni egyik sem, hát inkább abbahagyják a nemes versenyt tavaszig.

Eljutnak hát a természet néni ajándékai, csecsebecsői a városi gyerekhez is, de az ajándékozó nénikét, szép ragyogó arcán legszebb mosolyával csak a falusi gyerek látja közről és egészen. S az neki adja hozományainak a legjavát, a legédesebbjét.

Sokat ki is felejt a városi gyerekeknél. Hát esznek azok valaha például »magvas«-t? Azt se tudják, mi fán terem. Ki is gondolná azt, hogy annak a sóskának, melyből a mama a mártást főzi, magba való szára nő, s az olyan jó borizú csemege, hogy csupa öröm szopogatni.

Aztán az a jó tulajdonsága van, hogy le szabad szakítani akárkinek. Még a pattogatott kukorica is árucikk, még az is előkelőbb a magvasnál, de éppen azért ér a magvas legtöbbet, mert egészen a gyermekeké. Az öreg emberek, akik mindenképp pénzt akarnak csinálni, kénytelenek azt nekik hagyni. Persze a világ valamennyi gyerekéé a magvas, de csak azok szakíthatják le, akik a buja fű között ráakadnak.

Milyen mulatság ez, ott kellene látni a mezőn. Ámbár hiszen a Mannheimer Ágost képe eléggé mutatja. Csak tessék belemélyedni egy kicsit. A két boldog gyermekarcból ki lehet olvasni mindazt, amit én nem tudok ide leírni.

Mert nemcsak a magvas teszi ki a kirándulás gyönyörűségét. Azt mennek keresni az igaz, de mi mindent találnak útközben azonfelül!

Béka kuruttyol a kenderáztatóban, röggel hajítja meg Gyuri, narancssárga lepkét kerget az alatt Pannika.

»Hohó! Hohó« - kiált csakhamar az öccs. - »Ide, ide, Pannus!«

Szederindát talált ökelme egy garád szélén, fekete bogyoit hirtelen leszedi s a kis nénikének is juttat belőle. De még az »édesnek« is visznek haza kóstolóba.

Nosza, új öröm kél a régi nyomában. Madárfészekre bukkannak fűzfabokor mellett. Márványos apró tojások tarkállanak benne. Lihegve állnak meg a lelet előtt, kerekre tárgult szemekkel, szóhoz nem bírva jutni a meglepetéstől.

Van változatosság minden lépten-nyomon. Zöld páncélú szöcskék ugrálnak fel előttük, zizeg, hullámszik, nyüzsg az egész végtelen fűtenger, mely csak ott ér véget, ahol az égbolt lehajlik. Ugyan van-e még valami azon túl? Azt volna ám jó tudni, Pannus.

(No, mi már tudjuk, hogy az a jó, mikor még csak akkora darabot tud valaki a világból, melyet az ég kékes-fehér harangja nyitva hagy egyszerre.)

Tarka-barka virágok útközben reájok nevetnek. Piros kökörcsinek, sárga gólyabegyszínek megállítják őket, Jézus Mária, ehol ni egy számóca! Nosza felkutatják az egész környéket, de csak az az egy volt. Arany gombú marmancs fehér fogsorait rendre kiszaggatja a kis Pannika, s ahogy a felnőtt nővérétől hallotta, egy-egy kitépett fogacskához hozzá morogja ártatlanul selypítve: »szelet - nem szelet!«

... Pedig bizony még sokszor levetkőzik, sokszor felöltözik addig a természet, míg őneki erről igazat fognak vallani a marmancsvirágok...

A levegőben madarak röpködnek. Héja ott kóvályog, a bibic sikongat. Népes az egész természet fent és alant. Bogarak, szúnyogok döngnek, szállnak keresztül-kasul a ringadozó békanyálak fölött.

Minden él, minden mozog. A gyerekek kergetőznek, futnak, de nem sebesebben, mint az idő. Ám annak a lába bírja, de a gyerekeké nincs vasból s a magvas is elveszti vonzerejét, ha már jóllaktak belőle, sőt alkalmasint a foguk is elvászott.

Leheverednek tehát pihenni a puha fűbe. Úgyis már itt kezdődik az erdő. Az erdőbe pedig nem tanácsos menni, mert azt mondja a nagyapa, hogy ott el is tévedhetnek az ilyen kis gyerekek. De ha nem tévednének is el, ott már zsvány is van, aki agyonütné őket, és farkas is van, aki megenné őket.

Azért hát az erdőnél fáradtan ledőlnek megpihenni, lehasálnak a kövér fűbe, Gyuri láncot csinál a lyukas puszpáng-szárakból, Panni pedig virágokat kötözget.

Hangulatos idill. Kár, hogy már a nap nagyon aláhajlik, a fák nagy árnyékot vetnek. A közeli nádas népessége kezdi túlharsogni a rét csendes lakóit, hazatérő gulyák kolompja megcsendül, kaszás ember vállára emeli villogó szerszámát és hazaindul.

Nekik is föl kell cihelődniök, mert az istenke éjjelre bezárja a gyönyörű kertjét az ilyen apró gyerekek előtt.

Csak a szegény szöcskék és szúnyogok maradnak itt, akiknek nincsen mamájuk, hogy ágyat bontson nekik és lefektesse.

1886

PARLAMENTI KARCOLATOK

A T. HÁZBÓL [jan. 13.]

Egész hajnal óta erősen havazott. A nemzetiszín zászló a palota tetején egészen összezsugorodott a lucsoktól s úgy nézett ki nyelestől a szent jelvény, mint egy guzsaly, amelyről a kender már nagyon elfogyott.

A képviselői kabátok alatt a ruhatárban apró tócsák képződtek. (De nem sok tócsa volt, mert kevesen jelentek meg az ülésen.)

A legnagyobb tócsa azonban maga az expozé volt, amelyből sűrűn ugráltak ki a békák.

De nehogy allegóriákba tévedjek - jobb, ha sokkal egyszerűbben kezdem az első karcolatomat ebben az esztendőben.

Egyszerűbben pedig nem kezdhetem, mint hogy tíz órakor az elnök föllépett az ő emelvényére és morgott valamit. S ezzel az ülés meg volt nyitva.

De már az ülés előtt nagy készülődések voltak észrevehetőek künn a folyosón. Szapáry Gyula gróf roppant papírcsomagokkal érkezett, Hegedüs Sándor Prileszky Tádéval súgott-búgott. Távolabb a függetlenségi párt két financierje, Helfy és Enyedi váltottak titkos szavakat.

S annyira ment vakmerőségük, hogy meg is szólították a pénzügyminisztert gúnyolódva:

- Nézd, kegyelmes uram, ezt a két emberedet karonfogva. Prileszkyt és Hegedüst. Milyen kicsiny az egyik s milyen ménkö nagy a másik!

- Az ám!

- Ők példázzák legjobban a deficitet.

- Hogyhogy?

- A költségvetésben olyan kicsinynek mutatod ki a deficitet, mint Hegedüs. A zárszámadásban aztán olyan nagyra válik, mint Prileszky.

A pénzügyminiszter mosolygott.

De a csengettyű csakhamar beszólította. Prológnak Hegedüs Sándor előadó beszélt.

S hogy a mai előadás egyhangú ne legyen, éppen úgy, mint a hangversenyeken szokás, bizonyos változatosságra törekedtek.

Hegedüs a takarékoságról tartott egy elmélkedést.

Mikor aztán elő volt készítve a talaj, akkor hozakodott elő Szapáry az expozéval, mely fényes illusztrációja annak, hova jut az ország, ha nem takarékos.

A padokban gyéren ültek képviselők, kivált a jobboldalon. Az ellenzék nyugodtan hallgatta a pénzügyminiszter gondosan összeállított s nagy ügyességgel csoportosított beszédét. Nem zajongtak, nem háborogtak.

Pedig ugyancsak megrezzentette őket - egy percre.

Azok akik az új kölcsön ellen akarnak fölszólalni (s már készen van a beszédjük) hüledezve hallották, hogy *államjóságokat szándékozik eladni*.

Hanem a pénzügyminiszter nem trémáztatta őket sokáig. Kijelenté csakhamar, hogy *egy nagy kölcsönt is szándékozik fölvenni*.

...Ilyen *változatos* pénzügyi program mellett csakugyan gyönyörűség - ellenzékinek lenni.

*

Ha poétai szemmel nézném a dolgokat s leánynak személyesíteném a bemutatott költségvetést (amihez a poétának joga van), meg kellene adnom Szapárynak, hogy igen ügyesen használta a szépítőszerket is.

Amint ott állt, ólomszín haját gyakran megrázva, toalett-asztalkája előtt, sűrűn nyúlt a piros festékhez, furfangosan pótolta hiányait szemfényvesztő adatok vattájával, a májfoltokat behintette egy kis puderral, a hajba egy-két szóvirágot tűzött, a szoknyára néhány zöld máslit - s odalökte a Ház asztalára.

- Íme, ilyen a leányzó!

Biz az megvallom, még tetszetős is volt egy kicsit a szemnek.

De majd holnap válik el, milyen, holnap, mikor az ellenzéki szónokok odarohannak, megtapogatják, körülcsipkedik és kifűzik.

A T. HÁZBÓL [jan. 14.]

Ez az a nap, amikor mindenről lehet beszélni. Amerika fölfedezéséről, a Mtesa király háromszáz feleségéről, az avarokról, a milánói dómról - sőt még a költségvetésről is.

Az első szónok Helfy volt.

És ez természetes is.

Hiszen minden évben ő az első szónok a költségvetési vitánál.

Minden évben elmond egy okos, kritikailag boncoló beszédet.

És minden beszédében van egy szójáték és egy adoma.

A szójáték most is megvolt (La bourse et la vie), de az, adoma ezúttal elmaradt.

(Nem csoda, hisz annyira kifosztogatott bennünket a kormány, hogy már adomáink sincsenek.)

A habarékpárt Horánszkyt küldé elsőnek a tűzbe, ki hosszasan, élesen támadta a költségvetést, hömpölygette, szétszedte, kárhoztatta és azután elfogadta.

A Házban csak kevesen voltak. A folyosó pedig egészen néptelen volt. Vizsolyi kétségbeesve kukkantott be néha az ajtókon: az üres jobboldali padokra.

A hó finom pelyhekben egyre hullongott. Gonosz egy állapot. A hófűvások megakasztják a közlekedést. A mamelukok otthon rekedtek, nem jöhetnek.

Hátha mégis fordulhat a kocka! S a kormánypártiaknak kell beszédekkel kihúzniok az időt. De ez mély titok. Mert ha megtudják, még azok is elszaladnak, akik itt vannak.

Végre délután egy óra felé megszűnt beszélni Horánszky, és legott megszűnt esni a hó is.

Ha szabad egy »diner«-hez hasonlítani a mai ülést (s miért ne volna szabad, ha Tisza megengedi?), akkor a Helfy és Horánszky beszéde voltak a tartalmas hús-eledelek.

Utánok jött a tészta (töppörtös csusza), a Lipthay Pál orációja.

De a töppörtő avas volt.

Végtelen unalom terjengett el a t. Házon. Csupán egyetlen ember jegyezett szorgalmasan e beszéd alatt, - Hazafi Veray János a karzaton.

Következett a Györffy Géza humoros beszéde: a konfekt. Végre Csanády Sándor állott föl:

Ez volt a törköly-pálinka.

Vadnay Andorban megvolt az a kegyetlenség, hogy még beszélni akart volna.

De Péchy Tamás jószívű ember. A Ház órája éppen elérte a kettőt. Hazaeresztette a hallgatóságot ebédelni.

A T. HÁZBÓL [jan. 15.]

I. Az új intendáns

[jan. 15.]

Mikor a folyosóra értem, már akkor ki volt fáradva a Ház a hallgatásban.

- Ki beszél ott bent?

- Vadnay Andor.

- Miről?

- A lúdzsír adómentességéről.

Ebből aztán világosan látni lehetett, milyen nívón áll a vita.

A képviselők csoportosan ültek künn a Gaál Jenő beszéde alatt is s az új intendánssról szállongó híreket fogdosták.

A leghetlenebb kombináció vált a legvalószínűbbé: hogy gróf Keglevich István neveztetnék ki az Operához kormánybiztosnak.

Mindenki örült ennek a hírnek.

Mert ha olyan embert neveznek ki intendánssnak, akit szeretnek, mindenki sopánkodik, sajnálkoznak, hogy »szegény ember, lám hova jutott«, de Keglevich grófot senki sem szereti (Tisza is, ha kinevezi, csak azért nevezi ki, hogy itt ne legyen), minélfogva egy csöpp részvét sem nyilvánult a szerencsétlen gróf iránt, kit ezzel a sajtó martalékaul dobnak oda.

Csak Grünwald Béla mormogott valami olyasfélét, hogy ő is megunta már az önállóságot s mihelyt valami olyan állás talál megürülni, amihez nem ért, például az állami gépgyárak igazgatói helye, mindjárt szól Tiszának, hogy nevezze ki.

Keglevich István maga is ott sétált fel s alá kevély mosolygással.

- Majd a Bánk bánok és Melindák közt merjen ilyen kevély lenni.

- Ha elfogadja az intendánsságot, le kell mondania a mandátumról - jegyzé meg Éles Henrik.

- Igen, de újra megválasztják - mondá Pulszky Károly.

- Meglehet, hogy meg se választják - biztatta magát Éles.

- Az malőr lenne, kivált ha mint intendáns még azalatt megbuknék.

Míg a Keglevich István sorsát vonzó trics-traccsban így megszótték, azalatt ott bent Prileszky Tádé kezdett beszélni.

II. Prileszky Tádé mint szónok

Kezét a nadrágja zsebeibe mélyesztette, a fél vállát felvonta kissé, s aztán egy lesújtó tekintetet vetett az ellenzékre, mintha mondaná:

- Hát üsse a kő, én is beszélek nektek.

Az öregúr eredeti alak, a kedély melege csillámlik gondolatmenetén, s van benne bizonyos humorról vegyes originalitás.

Olyan nonchalance-szal diskurál, mintha az arató tótoknak magyarázná a pénzügyi nézeteit, melyeknek fundamentuma:

»Fizessük adósságainkat, hogy újakat csinálhassunk. Amint nem csinálhatunk újakat, ne fizessük a régieket sem.«

E rövid alapokoskodás boldoggá teszi Prileszkyt és megelégedetté. Vígán nézi az idők folyását és a miniszteri költségvetéseket, mert az ő programja készen van - minden eshetőségre.

A nevető bölcs benyomását tette mai pénzügyi csevegése. Humorizált, méltányolt és elítélt mindent és mindenkit, még magamagát is. Mintha három lutheránus szorult volna bele.

Beszédje körülbelül így folydogált.

- Megvallom, tisztelt Ház, Gaál Jenő okos ember. Sokat tanultam tőle. A számok eltorzításában fölülmúl engem. Horánszky Nándor is jó úton jár, igen sok helyes dolgot mondott, de azért én mégis a Helfy nézeteihez csatlakozom, mert Helfynek tökéletes igaza van. Hanem, mert nekem magamnak is igazam van, s minthogy én egészen mást mondok, mint amit ők mondtak, következésképpen nekik nem lehet igazuk. Fájdalom, tisztelt Ház, hogy így van, de így van. Hanem már most jöjjünk tisztába az iránt, mi az a deficit.

Nagy szemöldjei fölzaladgáltak a homloka közepére, kékes szemei pajkosan hunyorgattak, fejét negédesen hátravetette, mint ahogy illik egy tizenhat éves zárszámadási elnöknek, majd kacagtató komolyság ült ki ráncos homlokára s elkezdett dorgáló tanácsokat osztogatni Szapárynak.

A miniszterelnök hátradőlt székében és élvezettel nevetett.

S ennek a nevetésnek volt a legnagyobb hatása.

Mert ha a miniszterelnöknek ilyen jó kedve van, akkor mégsem állhat nagyon rosszul az állam háztartása.

III. Aki nem akar üres padoknak beszélni

Boda Vilmos így kezdte beszédét: engedje meg tisztelt Ház, hogy *»egyszerű államférfiúi éleslátásommal«* némely észrevételeket tegyek - de már folytatni ilyen jól nem bírta, alig várták hát, hogy abbahagyja.

Abba is hagyta csakhamar, hanem az éles látása e tekintetben nagyon is egyszerű volt, mert a gyors abban hagyással nagy keserőséget okozott szomszédjának, Margittay Gyulának.

Nem azért, mintha az élvezetet talált volna a Boda beszédében, de mert ő volt a következő szónok.

A »következő szónokság« pedig a legrosszabb állapot a világon. A következő szónok tükön ült az előtte való szónok beszéde alatt. A félelem, mint valami hideg béka mászkál a hátgerincén. Lába megszibbad, homloka ég. A szíve táján valami sajátságos bizsergés támad, a füle zúg, csodálatos távoli hangok hallatszanak, homályosodó szeme előtt megkápáznak a tárgyak. A magasból egy kéz látszik leereszkedni, amelyik integet neki a mutatóujjal, hogy »ember vigyázz«. Hallucinációk és víziók gyötrik irtózatosságot, gyorsaságban, egymásután. Valami gonosz dzsin megragadja hátulról a fejét és addig rázza, csobogtatja, míg az egész benne levő beszédet összezavarja. Érti, hogy egy szót sem tud már belőle s közben a jegyző olvassa síri hangon:

- Margittay Gyula!

Margittay Gyula felvágódik mint egy gép, piros, mosolygó képe halotthalványságot ölt.

Mondhatná »non sum paratus«, de minden tragikum onnan kezdődik, hogy az ember nem azt teszi, amit kellene.

Margittay Gyula tehát ránéz az órára (fél kettőre van) és azt mondja:

- Minthogy az idő már előhaladott, hát *talán* kérném holnapra hagyni a beszédemet.

- A Ház tagjai hallani kívánják a képviselő urat.

Az nem lehet! gondolja magában Margittay, s szelíden néz körül a teremben.

- Halljuk - hangzik minden oldalról. Valóban nem tréfa, hallani kívánják a beszédet.

- De kérem, nagyon hosszú lesz - hebegi Margittay zavartan.

- Mindegy! - kiáltják.

- Késő lesz mire bevégezem - szól esdeklő hangon.

- Van még idő rá - mond az elnök.

- Egy óráig fog tartani - fenyegetőzik kétségbeesetten Margittay.

- Annál jobb - vág közbe Andreánszky Gábor a helyzet humorát fölfogva.

- Másfél óráig fog tartani - licitált Margittay. - Kérem a Ház határozatát.

Az elnök most szavazásra teszi föl a kérdést: Ma akarják-e hallani Margittayt?

- Ma, ma! - kiáltják.

Margittay szeme megüvegesedik, hajszájai fölállnak, zsebébe nyúl, idegesen kiveszi a beszédet... Zavartan az órára tekint.

- Kérem, most már igazán három negyed van kettőre... (s visszacsúsztatja a beszédét).

Nagy hahota támad.

- Én beszédemet mindenesetre elhalasztom - rebegi tompa hangon. - Nem, nem - vergődik kínosan - nem beszélek az üres padok előtt... (Nagy derűtség.) Hiszen elmennek! Hiszen mindenki elmegy!

- Isten ugyse nem megyünk el - kiált fel egy képviselő az ajtóból visszafordulva.

- *Hát akkor én megyek el* - hörgi a szónok és megiramodék az ajtó felé...

...Így lett kurtább egy beszéddel a mai ülés.

Prileszky gúnyosan mondá kimenőben az ellenzék felé fordulva:

- Na mi ez? Hát ti akartok minket »agyonbeszélni?«

A T. HÁZBÓL [jan. 17.]

I. A mesebeli pogácsa

[jan. 17.]

Azokra nézve, akik az én karcolataimból olvassák az ország dolgát (pedig csak azok értesülnek róla komolyan), a tegnapi nap elveszett. Mert én is úgy tettem, mint Margittay Gyula: »non sum paratus« és deleáltam az egész ülést. Hiszen egypár szónok ide-oda... Azzal nem lesz a deficit se több, se kevesebb.

Hanem Enyedi Lukácsért mégis kár volna. Őt kiásom a papírkosaramból.

Ő sütötte ki a legbámulatosabb dolgot a költségvetésben.

Mikor a kormány átvette az államjóságokat 1868-ban, 45 millió volt az egész érték.

Azóta eladtak belőle 56 millió árát. (Már ez is nagy csoda.)

De annál már csakugyan éljent kell kurjantani minden hazafias toroknak, hogy még mindig 59 millió az államjóságok értéke. Tehát minél többet adunk el, annál több a jóságunk.

Igazi boszorkányság! Ismétlődik a mesebeli pogácsa története... mikor megettek egyet belőle, kettő támadt helyette.

Így aztán csakugyan okosan teszi a pénzügyminiszter, ha szaporítja őket az eladásokkal.

Pedig ezen fölfedezés előtt kissé visszatetszőnek látszott nekem, hogy az expozéjában, nem azt említi, mit szándékozik eladni, hanem *mit nem szándékozik eladni*.

Ti. a vasutakat veszi ki.

Mintha mondaná: de egyéb aztán minden eladó. Ki ad többet érte?

II. A tanácsteremben

Ma a miniszterelnök nem volt a Házban. Átment a méltóságos főrendekhez, ahol az ötéves mandatumon babráltak. A mamelukok magukra maradának. Szapáry kényelmetlen gondolatokkal ült székében. Babona, nem babona, de mindég olyankor történik valami, ha a miniszterelnök nincs jelen. Hátha ma is?

A mamelukok mély hallgatásba burkolózva ültek padjaikban. Aki hallgat, az nem csinálhat lapszust. Lapszust pedig nem szabad most csinálni, mikor nincs aki helyreigazítsa.

Így történt aztán, hogy az egész ülés alatt egyetlen hang sem emelkedett a költségvetés mellett.

Az ellenzéki szónokok háborítlanul beszélhettek, nem hangzott sem zaj, sem ellenmondás. Csak Szapáry rázta meg néha érdekes fejét.

Később azután ő sem rázta. Megadta magát, s látszott a homlokán, miként borul el egyre jobban, jobban...

A tépelődés tüneteit lehetett rajta észlelni. Látszott a szemeiben a hamleti tűnődés:

- Hátha csakugyan jobban elvezetné az én tárcámat Gaál Jenő?

Ha még öt perccel tovább beszélt volna Margittay, ki tudja mi történik?

De Margittay csak egy óra és két perc hosszáig beszélt.

Az utolsó mondatnál kihúzta az óráját, egy röpke pillantással összehasonlította a Ház órájával s egy méla tekintettel, mely azt látszott mondani Szapárynak: »Megkegyelmezek önnek, uram« leült.

Ez az a beszéd, amely tegnapelőtt másfél óráig tartott volna. Derék beszéd volt. Két nap alatt huszonnyolc perccel jövedelmezett az országnak. (Kár volt nem pihentetni a jövő hétig.)

Utána Beöthy Ákos szólalt fel. Sok ész van ebben a torzonborz főben.

A kormány politikáját bírálta erősen, menten a sablonszerű érvelésektől, sajátos logikájával, melyet éppen ez a sajátosság tesz becsessé. Csendben hallgatták, de csak a saját pártfelei. A mamelukok unatkoztak ma mindenén és kevesen is voltak az ülésen.

Beöthy pedig, mint minden szellemes szónok, ingerkedni szeret.

De kivel ingerkedjék?

Szétnézett és belátta, hogy itt most csak a saját pártjával lehet.

Elkezdte hát dicsérni Tiszát, hogy milyen hatalmas ember.

Prileszky Tádé nagy szemeket meresztett és körülnézett megbotránkozva:

- No, mi ez! Hát már a mi szájunkkal beszélnek odaát?

Beöthy Ákos szép beszéde a nap eseménye lett volna, ha nem Herman Ottó jött volna utána, ez az excentrikus nagy ember, akivel meg kellett osztoznunk a napon. (Hát mégis osztzkodnak valamin az ellenzékiek is.)

Hanem Herman Ottót is utolérte az ádáz végzet, mert rögtön utána Grünwald Béla vágott ki egy hatalmas, eszmékben gazdag dikciót.

S most három felé kellene vágnom számukra az aranyalmát - ha bicskám volna hozzá. (Azazhogy aranyalmám sincs.)

S így tisztán arra kell szorítkoznom, hogy megdicsérem őket:

Szépen beszéltek, okosan beszéltek, jól beszéltek, - de mit ér az, ha Tisza nem hallotta?

III. Az amputált madár

A folyosón is kevesen voltak. Csernátorny lehorgasztott fejjel, búsan ült egy szögletben. Nem szólt senkihez. Pedig ő ilyenkor szokott derült lenni, mikor az ellenzék keserű.

- Ugyan mi baja lehet? - találgattuk.

- A lelkiismeret - mondá egy rajongó szélsőbali. - Egy mameluknak mindig van valami megbánnivalója. Hiszen mindennap kivégeznek valakit. Szegény Tolnay.

- A nép vérét szívják.

- Kegyetlenkednek.

- Zsarnokok. Nem ösmernek irgalmat.

Horváth Gyula éppen ebben a pillanatban lépett a »kegyetlen zsarnokhoz« s hallottam, amint tudakolta:

- Min búsulsz, Lajos bácsi? Beteg vagy?

- Nem - mondá halkan és szomorúan -, hanem a kicsinyeim...

(Ühüm - gondoltam magamban, hallva félfüllel a titkot - hát így vagyunk? A kicsinyeim? Pedig milyen pompásan játszottá eddig a gyermektelen legényembert.)

- Melyiknek esett baja?

- A Pipinek - mondá gyöngéd szeretettel.

- Mi történt vele?

- A lábát kellett amputálni.

- Ah. Elvágta a lábát?

- El. És most már azon aggódom, hogy nem él meg.

- És mivel vágta el a lábát?

- Egy ollóval.

Egyre csodálatosabb, rejtélyesebb lett előttem a dolog. Közel húzódtam hozzájuk, hogy egy szót se veszítsek el a párbeszédből.

- És hogy jutott ennyire a kicsike?

- Oh, az nagyon kellemetlen dolog - mondja Csernátony -, még most is magam előtt látom szegénykét, kidugta a lábacsáját a kalitka repedésén át. Kidugni könnyű volt, de nem tudta aztán visszahúzni. Úgy járt, mint a habarékpárt. Összecsukorította a körmeit alul úgy, hogy ezáltal nagyobb lett a lábán a görcs, mint a lyuk. Oh, kedves kis buta. Kínosan vergődött tán egy egész éjjel. Én későn vettem észre, akkor már vérzett a lába. Alig bírtam kivenni. Nem akarta most sem széteresztetni a körmeit. Nem érte fel ésszel, a bohó! Hiába volt minden ápolásom, egypár nap múlva elszáradt a picike lába... Ma kellett elvágnom... Úgy fáj a szívem rajta, hogy ki sem mondhatom.

Ez a csöpp poézis mintha a napsugár egy meleg szilánkját lopta volna be a rideg, mogorva folyosóra.

Mégiscsak furcsa az, hogy ezek a kegyetlen zsarnokok így tudnak megsajnálni egy madarat.

Epilóg

Nehogy azt higgye valaki, hogy az a madár nyilván a »kétfejű sas«, akit Tisza Kálmán Csernátonymál tartogat elevenen, s fizeti érte a kosztpénzt az ország kasszájából, kijelentem, hogy az amputált madár egy közönséges kis pacsirta, s hogy Csernátonymnak egy nagy röpdéje van, tele különféle kedves szárnyasokkal. Ez az ő szenvedélye.

És csak az isten őrizte, hogy még eddig meg nem csinálta rá Helfy a szójátékot: hogy ő a »harmadik Madarász«.

A T. HÁZBÓL [jan. 19.]

I. Egy kis fűzfapoézis

[jan. 19.]

A mai ülés versben kezdődött és prózában végződött.

Meszlényi Lajos nagy versifikátor és híres az ötleteiről. Nevét azonban sem a versei nem fogják maradandóvá tenni, sem a politikai beszédei, hanem egy tréfás epizód.

Egy képviselő, akit nem akarok megnevezni (Rágalom úr házánál ez a divat most), egy szép asszonykára teszi figyelmessé Meszlényit.

- Nézd csak milyen csinos portéka ül ott fenn a középkarzaton.

Meszlényi veszi a gukkert, megnézi s megösméri, hogy ez éppen a figyelmeztető kollega felesége, de nem akarja elrontani a tréfát - hanem inkább megtetézi.

- Ah, igazán nagyon szép asszony! Ösmered?

- De még mennyire - kötődött a férj. - Nemegyszer volt vele randevúm.

- Nekem is - jegyzé meg ártatlan arccal Meszlényi.

A férj csakhamar megbánta a rossz tréfát, s egyszerre föltámadt nyugtalansága csak akkor múlt el, mikor Meszlényi megesküdött, hogy tudta *kiről* beszél és mikor Meszlényit jobban megnézte.

Apró tömzsi emberke, pirospozsgás arccal, eleven, mint a halcsík, szemében mindig ott vigyorg a pajkos tréfák démona.

Tréfából támadta meg a költségvetést is s vágott ki egy két klapanciát. Szerinte a kormány hegedűsei azt éneklik:

*Tiszán innen Tiszán túl
Helyreállt az egyensúly.*

Általában Fejér megye igazi poétás megye: ahol az ősköltészet oltárai égnek. Ott még a parasztok is versekben beszélnek, mint a tragédiák hősei.

A követválasztáskor azt énekelték Bodajkon:

*Ki nem látott kaffer-zulut
Nézze meg Meszlényi Lulut.*

A szomszéd kerületben pedig így fejezték ki rokonszenvüket Kégl György iránt:

*Együnk egy kis kolbászt hurkát
Válasszuk meg Kégl Gyurkát.*

Különben pedig a Meszlényi mai csipkelődései (hol ide, hol oda koppantott a csőrével, mint egy pajkoskodó szarka) nem nélkülözték az elmeélt, s helyel, helyel olyan jóízűek voltak, mint a hurka, kolbász.

II. Néhány megjegyzés Horváth Gyuláról

Horváth Gyula beszélt ma másodiknak, s egy *téli* beszédet mondott el.

Mert neki téli és nyári beszédei vannak. A nyári beszédei gyengék.

Ő télen van elemében. Hanem az aztán megesik vele, hogy néha télen is nyári beszédet mond, és nyáron télit.

Látom, hogy magyarázatra van szükség. Ugyanis Horváth Gyula sokat utazgat nyáron s ilyenkor magába szed egy csomó gondolatot, remarque-ot (néha ellenzékit is), amit jártában-keltében meghallott - s ezeket elmondván, többnyire rossz beszédet követ el.

Hanem télen örökké a mamelukokkal van vagy a klubban, vagy a »Királyné«-ban (s ez teljes magány). Ezekről annyira nem hall soha semmit, hogy ő maga kénytelen magából kifejteni bizonyos eszméket és gondolatokat vagy a vacsoráló asztalnál, vagy a folyosón.

S mikor aztán felgyűltek, elkezdik a mellét feszegetni, terhesnek érzi magát, haragszik, de nem tudja kire, elégedetlen, de nem tudja mivel, mindenféle tervek kóvályognak fejében, míg végre könnyít magán s beleönti eszméit egy orációba.

Ezek az ő becses »téli« beszédjei.

De ezekben éppen azért hiányzik az egyöntetűség. (Hiszen hetven diskurzusból vannak összehozva.) S az baja Horváthnak, hogy a legjobb, legszebb, legpraktikusabb ideáit be nem veszi a beszédjeibe - mert nem tudja kiválogatni.

Ha Horváth Gyula egyszer megtanulná azt, hogy azt kell elmondania a Házban, amit ő nem tart elmondásra érdemesnek, s hogy azt kell kihagynia, amit ő okosnak tart - akkor csinálna csak igazi sikereket.

Mert Horváth Gyula egyike a legnagyobb talentumoknak a Házban, de azt még mindig nem lehet konstatálni. Azt csak *kitalálni* lehet.

Mai beszédje élénk hatást tett a Házra és Kemény Gáborra.

Szellemesen kárhoztatta az »erdélyiséget« mint kvalifikációt bizonyos hivatalokra.

III. A »kínos« jelenet

Át kell ugranunk nagy hirtelen a többi csip-csup fölszólaláson és a Szapáry gróf beszédjén, mert nevezetes mozzanathoz érünk.

Az óra már elérte a kettőt, még csak Helfynek kell szólnia s mindjárt szavaznak. Minden készen van már. Podmaniczky éppen most húzogatja le a felöltőjét a ruhatárban. A mamelukokat összeolvasta Biasini Domokos: biztos többség. A vonat - mehet.

A derült égen egy csöpp báránnyefelhő sem volt. Midőn az ajtó megnyílt és Tisza belépett a folyosóról.

Hiszen az ajtó máskor is megnyílik és Tisza máskor is belép, de most, noha már Hegedüs a zárbeszédet is elmondta, szólni kívánt.

Ebben sincs semmi meglepő, csak akkor bámultak el, midőn bizonyos megbotránkozással a hanghordozásában kezdett reflektálni a Szabó László beszédére.

Szabó László? Csavargatták kíváncsian nyakukat a képviselők. Mit mondott. Melyik az?

Az a szelíd arcú fiatalember ott a szélsőbaloldali padokban, akit hagytak beszélni az imént a nagy zsivajban, anélkül, hogy gyanították volna mit beszél. Hanem Tisza értesült róla künn a folyosón is.

- A képviselő úr azt mondta - szólt a miniszterelnök kissé ingerülten -, hogy az én intímusaim közt oly ember van, ki az országnak vagyonát egyharmadáért harácsolja el.

Minden ember megmozdult erre. Ohó! Mintha egy hirtelen jött széláramlat fölborzolja tarajosra a habok sima hátát.

- Ki az? - kiáltá egy hang a jobboldalon.

- Én azt mint rágalmat visszautasítom - folytató a miniszterelnök.

A T. HÁZBÓL [jan. 20.]

I. A Steinacker kabátja

[jan. 20.]

Ma csupa panaszkodó képviselő ült egy csoportban a folyosón.

- Én az anyósomat vesztettem el a múlt héten - sóhajtott fel egy képviselő.

- Én meg a választóim bizalmát - mondá egy másik.

- Mi a ti veszteségetek a Steinackeréhez képest? - vágott közbe a szellemes Apponyi Albert gróf.

- Hát mit vesztett Steinacker?

- Ismeretlen tettesek ellopták tegnap a mérsékelt klubban a télikabátját.

Ennek a hírnök nagyon megörültek a magyarok. No, hála istennek. Meg kellene mindjárt sürgönyözni az erdélyi közművelődési egyletnek.

Nemsokára feltűnt a korridoron maga Steinacker is, vékony nyári kabátban dideregve s görcsösen szorítva oldalához ismeretes viaszkos vásznát. Egy levelet morzsolt a kezei közt, melyet az imént vett át a Ház postahivatalában a kapu alatt.

A nemzetiségi képviselők, szomorú arccal járultak eléje, s mély részvétellel szorongatták a kezeit.

- Nem került meg? - kérdék halkított tompa hangon.

- Megvan. Itt van - szólt, dühösen megrázva a levelet, melyből egy zálogcédula hullott ki.

A levél tartalma ez volt szóról szóra:

Tisztelt képviselő úr!

Én bámulója vagyok önnek. Nem akarom nagyon megkárosítani, mert nagyon tisztelem.

Ennélfogva itt küldöm becses kabátjáról a zálogjegyet. Fogadja stb...

Az az általános vélemény ennél az esetről, hogy sokkal több jóakarat volt az ismeretlen tettesben Steinacker iránt, mint amennyi Steinackerben van irántunk.

II. A Ház atillája

Szinte félek már, hogy az olvasó azt fogja hinni, a szabóságra adtam magamat, tegnap egy Szabóról írván karcolatot, ma pedig két ruhadarabról.

De mit tehetek én a végzet ellen?

Helfy beszéde után, miután még Szapáry is elmondta, ami Hegedüsnek tegnap óta eszébe jutott, megszavazta a Ház a költségvetést felállással, s egy másik tárgy került szőnyegre.

Hogy miképp érintkezzék ezután a két Ház egymással?

Mert roppant nehézkesen ment az eddig.

Egyszer felöltözött Ábrányi Kornél, felhúzta az atillát, felkötötte a fringjét s átment, mikor éppen délre harangoztak, a főrendiházba. Akkorra tüzték ki ott az ülést, melynek nem volt más célja, mint átvenni a képviselőház üzenetét.

Ábrányi nem talált ott egy lelket sem. Egy óráig kellett dideregnie, míg végre összejött hat szál ember, hogy aztán túladhasson az üzeneten.

Erre borzasztó méregbe jött Ábrányi Kornél.

Máskor fél egyre gyűlt össze a főrendiház. Nagy sollemnitással összeültek szinte egy üzenetet venni át. Mereven nézték az egymás arcát. Trécseltek az operáról, a kaszinóról, a turfról. Egynémelyik elaludt. Az elnök minden percben az óráját nézegette. A főrendiház együtt ült, de az üzenethozó jegyző nem volt sehol. Elküldték Szerencset, nézze meg, nem lett-e valami baja útközben? Se híre, se hamva. Végre megkerült két óra táján és átadta az üzenetet, amit előtte három nappal mindenki elolvashatott a lapokból.

Erre meg a főrendiház jött borzasztó méregbe.

A konfliktus most már megvolt, amihez hozzájárult végdöfésnek: az atilla katasztrófa, hogy ti. az egész sajtó látván Törs testén a nevezetes ruhadarabot, felszólalt, hogy csináltassanak egy új atillát.

Ezen aztán Tisza bosszankodott meg.

Belátta ugyan, hogy az atilla csakugyan tarthatatlan többé, de annál meg már sokkal büszkébb ember, mintsem a sajtó pressziójának engedjen. Inkább megszünteti az egész intézményt.

Egyszerű levélben intézzék el ezentúl a két Ház elnökei, ami üzennivalójuk van.

Hiába magyarázta meg azonban ennek a praktikus voltát Rakovszky és Tisza, most meg már Thaly Kálmán jött nagy méregbe.

Hogy mi ez? Hát így bánnak a nemzeti hagyományokkal?

A tanulság az: hogy bármi történjék a világon, valaki mindég haragszik.

Hanem azért az atilla sorsa mégis eldőlt.

A rongyos jószág, miután annyira megcsúfolták (az utolsók lesznek elsőkké) megérte azt a dicsőséget, hogy a múzeumba kerül ereklyének - mint az utolsó remanencia a középkorból.

III. Kőrösi Sándor és a lelkiismeret

Ezen közben a Ház egyéb részeiben is nevezetes dolgok történtek.

Míg bent a vita folyt, hogy az üzeneteket egyszerűbben is lehet közvetíteni, azalatt Szabó László megindult a nagy útjára - a miniszteri szoba felé.

Vitte Tiszának a nevet.

Jobbról Szilágyi Dezső, balról Ugron Gábor lépkedett mellette.

Ott ültek a folyosón, más nemű deputációk is, kik tömjént és mirhát hoztak.

De Tisza ezeket fogadta legelőször, kik egy mameluknak a fejét viszik.

De melyikét?

A piros szoba ajtaja megnyílt csikorogva, bezáródott mögöttük s mélységes csönd támadt a folyosón.

Az ember azt várta volna, hogy most a síri némaságban valahol messze megcsendül a lélekharang...

Meg is csendült, de csak a Grünwald Béla kedélyes nevetése, ki Kőrösi Sándort tuszkolta kifelé a könyvtárszobából.

Ott akadt rá egy félóra előtt, nagy foliánsokba temetkezve, turkált a betűk között.

- Mit csinálsz itt, Sándor?

- Tanulmányozom az 54. §-t.

- Minek?

- Tisztába akarok jönni a lelkiismeretemmel - mondá Kőrösi mélabúsan.

- Igazán?

- Meg akarom tudni, helyes lesz-e az az 54. § vagy helytelen? Két hete búvárkodom már a könyvekben s egyre szomjasabb vagyok.

Grünwald megfenyegette az öreg mamelukot.

- Ne kutass a könyvekben, Sándor, mert megbánod.

- Ugye attól félsz, hogy kisütöm a § célszerűségét.

- No és akkor mit csinálsz?

- Megszavazom.

- De hátha azt sütöd ki, hogy a § kárhóztos? Ez esetben mit csinálsz? Gondolkozz csak.

Kőrösi habozott egy percig.

- Hüm... izé... akkor is megszavazom.

- No látod. Hát nem jobb neked úgy szavazni meg a §-t, ha nem tudod, *hogy milyen?*

Kőrösi a homlokát vakarta.

- Mondasz valamit, Béla... Bizony isten, mondasz valamit... Kedves könyvtárnok úr, tessék kérem visszavinni ezeket a bolondos foliánsokat.

Az egész folyosó harsogott a nevetésüktől, amint kifelé jöttek a könyvtárból. Mert olyan nagyon víg dolog az az 54-ik paragrafus.

A T. HÁZBÓL [jan. 21.]

Csendes, nyugodalmas ülés volt. Egész a végeig. Mert végén csattan az ostor; a tigrisek akkor tesznek nagy kirohanásokat, mikor megéheznek - két óra felé.

A költségvetés tételei gyorsan morzsolódtak; a függetlenségi párt még a közösügyeknél sem szólalt fel. Üsse a kő őket.

Csanády Sándor pedig annyira elálmosodott, hogy elfelejtett a civillistánál diffikultásokat tenni. (Most már megint megél őfelsége mához egy esztendeig.)

Csak imitt-amott történt egy-egy megjegyzés, kivált a *specialisták* érezték szükségét a saját hangjukat hallani. Lukáts Gyula a fiumei kiadásoknál szólalt fel. Thaly Kálmán a horvát bánt koszorúzta meg (amire magyarul mondott köszönetet Gyurkovics György horvát képviselő). A rendelkezési alapnál Orbán Balázs kapcsolta kijebbe a nadrágszíját egy lyukkal. Szalay Imre a rendjel-osztogatás ellen kelt ki. (Pedig minek azt az ártatlan mulatságot akadályozni?)

Így ment ez véges-végig, hol élénkebben, hol vontatottan.

Unatkozva üldögéltem a karzaton és amint az idő egyre fogyott, de mégsem történt semmi följegyezni való, elkezdtem magamra bosszankodni, hogy *minek vagyok én itt?*

Hát nem tudnék én valami okosabbat is csinálni?

Amint ezen tűnődném elkalandozó gondolatokkal, egyszerre szemembe ötlik Beniczky Ferenc.

Nini - mondom magamban -, hát nem célszerűbb nekem azon töprenkedni, hogy: *minek van itt Beniczky Ferenc?*

Mert azt még ki lehet sütni, hogy én minek vagyok itt, de az egy nagy talentumhoz méltó feladat lenne megvilágítani a rejtélyt, hogy minek van itt Beniczky Ferenc?

Pedig mindég itt van. Elsőnek jön, utolsónak megy.

Hiszen az igaz, hogy a többi államtitkárok is itt vannak. De ezek azért vannak itt, hogy a miniszter helyett feleljenek, vagy esetleg kivágják a hínárból.

De hogy Beniczky azért legyen egész nap itt, hogy Tisza Kálmánt ő vágja ki valamiből, azt lehetetlen föltenni Beniczky Ferencről, aki olyan szeretetreméltó szerény ember.

De mert Beniczky Ferenc nemcsak szeretetreméltó és szerény ember, hanem amellet egyike a legszorgalmasabb és leglelküismeretesebb hivatalnokoknak is, mégis kell valami okának lennie, hogy ő éppen akkor van itt, mikor a hivatalban kellene lennie?

E csodálatos homály ingerelt.

Föltettem magamban, hogy ezt a titkot fölleppezem.

Elkezdtem sorba kérdezősködni:

- Ugyan kérem, nem méltóztatik tudni, miért van itt Beniczky Ferenc?

- Azért, hogy a hivatalban ne legyen - mondá nyersen egy szélsőbali.

Most már egy mamelukhoz fordultam. Az vállat vont:

- Mi semmit sem tudunk. Mindent a generális tud.

Megszólítottam egy habarékot. De azt már nem egyenesen. Mert a habaréki emberrel sohasem lehet egyenesen beszélni. Kerülgetni kell előbb a kérdést messziről.

Az államtitkárokra vezettem a beszédet.

- Mit tart ön Szentgyörgyiről? - kérdém.
- Nagyon derék ember, - mondá, majd felém fordult: - És ön mit tart felőle?
- Kedves ember - feleltem.
- Szakembernek tartja ön? - kérdé fürkészve.
- Nem tartom annak.
- Hogyan? - csodálkozék. - Ön nem tartja Szentgyörgyit szakembernek (gyanúsán tekintett rajtam végig). Ön tán maga is szakember?
- Nem én.
- Nos pedig a szakembert csak a szakember bírja felösmerni - rikácsolá gúnyosan.
- Az tökéletesen áll. De akkor az is áll, hogy a nem szakembert felösmerheti a nem szakember is.
- Teringette, önnek igaza lehet.
- Ezzel tisztában vagyok, hanem Beniczky Ferenc a homályos alak előtttem, nem bírom magamnak megmagyarázni, hogy miért jár olyan szorgalmasan a Házba, pedig itt semmi dolga nincs, míg ellenben...
- Dehogy nincs dolga. Neki van itt a legtöbb, a legnehezebb dolga a világon.
- Ugyan mi?
- Minden beszédet végighallgatni. Mikor a miniszterelnök nincs idebent, hanem a folyosón sétálgat, akkor Beniczky Ferenc ül bent és hivatalos odaadással csügg az ellenzéki szónokokon. Hát ön ezt eddig nem vette észre?
- Nem én. Csodálom a lelki erejét.
- Fontos dolog ez. Kivált mikor például olyan eset van, mint tegnapelőtt a Szabó Lászlóé.

*

Igen, igen, most már tisztában állott előtttem Beniczky Ferenc és a tegnapelőtti eset.

Nyilván ő ment ki a folyosóra (ámbar nincsenek bizonyítékaim) előadni Tiszának, hogy mit mondott Szabó László az imént s hogy kell-e ezért haragudni?

»Hát hogyne kellene - mondá a miniszterelnök felriadva -, persze hogy kell.«

S berontott a terembe a nyugodt, semmit nem gyanító mamelukok közé, ráreccsentett Szabó Lászlóra, miközben észrevették, hogy itt most nagyon meg kell haragudni, tehát szörnyű mérege gerjedének.

... És így sül ki apródonkint, hogy az egész tegnapelőtti skandalumot tulajdonképpen a derék és kedves Beniczky Ferenc csinálta.

A T. HÁZBÓL [jan. 22.]

I. Bevezetés

[jan. 22.]

Eddig »csonka« volt a parlament. Most megjött Szontagh Pál s vele vidámság és egy csomó új adoma költözött a folyosóra.

Szontagh Pál ez idő szerint a legnépszerűbb embere az országnak Tisza után. Ő még az excellenciás címet is kiheverte.

Hanem csapások néha őt is érik.

- Szegény bátyám - mondták neki sajnálkozva tegnap, hogy ím az atillában járó jegyzői küldöncöket eltörölték -, hát öreg napjaidra *kézbesítő* lett belőled?

De Szontagh Pál ezt is ki fogja heverni, mert nógrádi ember.

II. Az Opera

Tarka-barka ülés volt. A belügyi tárcában piszkálódtak. Tiszának minduntalan fel kellett kelnie s visszaverni a portyázó ellenfeleket. Valami nagy ostromok egyébiránt nem igen voltak, csak amolyan csipkedésfélék.

Justh Gyula ügyes beszédben az Operaházba kukkant be és sokallta, hogy oly sok pénzt adnak ki annyi rossz hangért. (Rossz hangot itt a Házban is lehet hallani, ingyen.) Herman a potyajegyek ellen tett egy kirohanást, Szalay Imre *kikezdte* az új intendánst, akit senki sem fog szeretni. (Ohó! A női személyzetért jót nem állok.)

Az intendáns megkeserítése mindjárt a mézes napjaiban, rossz vért szült az újságírói karzaton, mert ezen urak *egészen* akarták megkapni Keglevich Istvánt - fölszeldelés végett.

Az Operaház különben ép bőrrel menekült ki. Az Erkelek megint adhatják üres házak előtt a szegény szerencsétlen Bánk bánt, aki tudom, sohasem ölte volna meg Gertrudist, ha tudja, hogy Erkel úr ír róla operát. Így bűnhődnek, uraim, a királygyilkosok!

Lukáts Gyula, Lükő Géza és Orbán Balázs egy lelencház felállítását sürgetik. (Nem akarok maliciózus lenni - de hogy jutott az éppen nekik eszökbe?)

III. Nincs asszony a karzaton

Míg ezek a dolgok így folytak csendesesen, azalatt ott künn Zsilinszky utoljára ölté fel a Ház ócska atilláját s vitte át benne az üzenetet, a főrendiházba; bent a pénzügyminiszter szűzdohány levelekkel játszott. (Valamelyik mameluk hozta neki mutatóba.) Odescalchy Gyula herceg pedig ezalatt észrevett egy sajátságos jelenséget.

Azt, hogy a karzaton nincs egyetlen egy hölgy sem.

- Uraim, nincsenek a karzaton asszonyok.

Ez a megjegyzés hirtelen befutotta a termet, mindenki föltekintett, megnézni, - hogy csakugyan nincs-e semmi megnéznivaló.

Rideg volt az egész karzat. A tömérdek torzonborz bajusz és szakáll ott feketedett, piroslott és fehérlett hosszú sorban, de sehol egy mosolygó szem, rózsaszín arc.

Az elhagyatottság nyomasztó érzése nehezedett a kedélyekre.

Mínta lehangoló árnyék terülne végig a termen. Olyan szomorú volt minden.

Csak a Sággy nevető arca tűnt ki a véghetetlen szürkéségből. De ez éppen nem alkalmas pótolni egy szép női fejet.

Hiába, az is szükséges a tanácskozásokhoz, hogy legyen valaki odafönn, aki beleszerethessen a szónokba.

Ez így nem maradhat. Csinálni kellene valamit, hogy az asszonyok ismét járjanak a karzatra.

De mit? Ezen töprenkedtek némelyek. Míg végre kitalálta a kis Rácz Géza. (Lám hogy még Rácz Géza is jó valamire.)

A fiatal honatya így okoskodott:

Valami olyat kellene mondani, ami nem való az asszonyi füleknek; mert csak annak a hírét kell költeni: hogy az országházban oly dolgokról diskurálnak, hogy az ember már el sem viheti oda feleségét - s erre mind idesereglenek másnap a feleségek.

S annál is inkább lehet most ilyesmit mondani, mert úgy sincs a karzaton egyetlen nő sem.

Hozzáfogott Rácz Géza s egy elegiát rebegett el a leány kereskedésről, miként szállítják el a szép magyar leányokat Bombayba. Hogy minek engedi ezt Tisza Kálmán?

Mély csönd lett a szónok szavaira. A régi tűzből egy-egy maradék szikra kigyúlt a szemekben s pajkos mosoly játszadozott még a fehér bajuszok környékén is.

Gróf Andrássy Manó, ki a jobboldal legszélén bóbiskált magányosan egy padban, fölriadt és közbekiáltott önkéntelenül:

- Ujjé!

Általános derűtség követte a gróf lelkesedett felkurjantását.

Bizonyosan azt hitte hirtelenében, hogy a Házban aludt el, és az Orpheumban talált fölébredni.

A T. HÁZBÓL [jan. 24.]

I. 67, 90, 23

[jan. 24.]

No végre... van már a vitának praktikus eredménye... Folyton szidják a képviselők *könnyebb bélésű* részét, mióta a költségvetés tárgyalása foly, hogy nem érdeklődnek a számok iránt.

Ma végre össze tudtak hozni olyan számokat, amik fölmelegítették a t. Házat.

Ugyanis az egész ülést a pénzügyminiszterium költségvetése töltötte ki. Biz az unalmas volt egy kicsit, pedig a dohányról is beszéltek (de az csak annyit használt, mint a füst), majd a sóra fordult a szónoklatok rúdja (de azokban sem volt attikai só), míg végre a lutrinál megemberelte magát Herman Ottó, s iszonyú módon lebecsmérelt a Ház színe előtt egy szép asszonyt.

Megszégyenítő dolog, úgymond, hogy Szapáry összeadja magát ezzel az asszonnyal (Jézus Mária, ez már a *harmadik* miniszter, akire ilyesmi sül ki). A deficitnél is jobban retteg az erkölcsi deficittől. Ez a szép istenasszony kit a bőségszarúval festenek, a Fortuna, a lutri által fosztogatja ki a közönséget.

Szapáry mint gentleman, lovagias védelmére kel az istenasszonynak: hiába tiltaná el udvarlóit az egyik ajtón, bejönnének hozzá, akik rajongnak érte, a másik ajtón vagy az ablakon.

Szavazásra kerülén a lutritétel, 90 szavazat esik igenre, 67 nemre. Lázás mohósággal kezdik jegyezni a számokat.

Mire egy kis élénkség támad. Beöthy Algernon odafut Hermanhoz:

- Mondd meg, Ottókám, az éveidet.
- Minek? - kérdezi Herman gyanakodva (mert nagy hajlama van a gyanakodásra).
- Szerencsésé akarom tenni a gyermekeimet.
- Az én éveim által?
- Nos igen, mert beteszem a lutriba, 90 többség, 67 kisebbség, 23 differencia és a te éveid.

Az idea megtetszett sokaknak. Nosza, hol a szolgál? Halommal küldték a pénzt a lutriba. Egy fél óra múlva tele voltak a képviselői tárcák reskontókkal.

Ilyen foganatja lőn Herman felszólalásának a lutri ellen.

Legalább ötven frtot jövedelmezett nyomban az államnak.

- Ez aztán beszéd - makogta Prileszky.
- Ez aztán hatás! - jegyzé meg Mocsáry kesernyésen.

II. Az arab rege és a csók

Mint igen gyakran egy idő óta, ma is az ülés végére jutottak a villanyozó szcénák.

Trefort a néhai nagy váradi püspök sáfárkodásairól adott számot Ugron Gábor interpellációja folytán, s azt tartván, de mortuis nil nisi bene meglehetősen szépítgette a dolgokat, amivel aztán alkalmat adott Ugronnak egy olyan sikerült replikára, mely duzzadt az ötletgazdagságtól s művészien ki volt rakva tövisekkel. Sikerültebb rögtönzést csak Tisza képes mondani - de ritkán mond.

Az ideges miniszter dühös lett, kivált arra, hogy a válaszát »gyerekesnek« mondta Ugron.

- A miniszteri padokon nem ülnek gyerekek - kiáltott közbe ingerülten, felemelkedve bársonyszékében.

Hanem az arab rege kibékítette - mert az jó volt.

Egy doktor a gyomorbajos embernek a szemeit kezdte gyógyítani.

- Miért gyógyítod a szememet, mikor a gyomrom fáj?
- Hogy jobban meglásd velök ezentúl, melyik a rossz étel, melyikhez ne nyúlj.

A miniszter maga is nevetett azon az ötleten, hogy Ugron a szemeit akarja gyógyítani s visszavágott:

- Bárcsak a képviselő úrnak lennének olyan jó szemei 70 éves korában, mint az enyéim.
- Ha jók a szemei - szólt közbe a baloldalon valaki (gondolom Lükő Géza) -, minek tartja őket annyiszor behunyva?

*

Most aztán a csók következett. Ti. az a bizonyos csók.

Sokan azt mondják, idétlenség egy csókért annyi zajt csapni.

De ez nem igaz. A csók ominózus portéka. Sok vér hullt már ki egy-egy csókért. Sokan haraptak a fűbe is miatta. Még hadjáratokat is viseltek, amelyeknek egy csók volt az oka.

Hanem azok forró, édes csókok lehettek, kéjt, ingert lehellők. Azokért érdemes volt szenvedni utólagosan.

De ez csak egy szerény kézcsók volt, amelyből kevés öröme lett annak is, aki adta, még kevesebb annak, aki kapta.

És mégis át kellett esnie érte a mai szcénán Széchenyinek.

Az volt az Olay kérdése: igaz-e, hogy a kiállításon megcsókolta a trónörökös kezét?

A miniszter felkelt s röviden mondá:

- *Igenis megtörtént.*

Leült és bűnbánóan sütötte le a szemeit.

Az egész Házban síri csönd volt; tetszett mindenkinek a kurta rezignáló válasz.

- Ezt Tisztától kapta - sugdosták maguk közt a mamelukok.

Fölugrott most Olay, széles olajbarna arcán a diadal fénye ragyogott. No, most nyomban legyűri és a mellére térdepel.

- Ilyet nem tesz magyar ember - kezdé -, ilyet csak *nimet* tehet.

Rengő hahota támad. A jobboldalon egy, a legfiatalabb mamelukokból összeverődött csoport megadja a jelszót: »Eláll, eláll«. Olayt minden szavánál megakasztja a megújuló zúgás. De nem enged, dehogy enged, hiszen megmondta egy hét előtt: »egy miniszter van a markomban, ki nem eresztem«.

- Bevárom, míg kikiabálják magukat - kiáltja egész nyugodtan.

Ki is várta és elmondta, amit akart. Volt is a riposztjában néhány figyelemreméltó megjegyzés, de rosszul, konfúzusan csoportosítva.

- Ugron adta neki az eszméket - suttoztak egymás közt a baloldalon.

Így aztán kisült, vagy legalább föltételezve lett, hogy tulajdonképpen Tisza és Ugron álltak szemben a szeretetreméltó dialógbán.

S alkalmunk volt megtenni azt az érdekes megfigyelést, hogy mi lenne belőlük, ha ilyen helyeken tartanák az eszüket?

A FŐRENDIHÁZBÓL

Andrássy Gyula gróf interpellál a kelet-ruméliai ügyben. Ez a mai nap eseménye.

Megfordult világ. Eddig a sok szakácsot vonták kérdőre, ha elsózták a levest. Most a szakácsok vonják felelősségre a levest, azért sós.

A képviselőház folyosóin sokféleképp variálták a gróf mai interpellációját, amiről különben már öt napja beszéltek.

Voltak, akik ellenzéki hajlamokat néznek ki belőle. Andrassy kezd átcsapni az oppozícióra. A beavatottabbak már nem láttak benne annyi veszélyt.

Ezek szerint az interpellációnak a következő története van.

Tisza találkozik Andrassyval.

- Kellene már valamit csinálni a kelet-ruméliai dologból - szól Tisza.

- De mit? - kérdi Andrassy készségesen.

- Felrázni Kálnoky álmaiból.

- Hm, hm, bajos lenne. Igen jól alszik.

A volt külügyminiszter felsóhajtott. Persze könnyű annak jól aludni, akit nem nyom a berlini lelkiismeret.

- Hát gondolatok ki valamit, ami kellemetlen lehet neki.

- Mit?

- Például egy kis interpellációt a kelet-ruméliai ügyben.

...A mai interpelláció tehát nem lenne a beavatottak szerint egyéb Andrassy-Tisza akciójánál Kálnoky ellen.

Az ellenzékiek azonban nem akartak ily hamar lemondani az exminiszter elvtársáról.

- Ez veszedelmes játék - szóltak. - Először is, mit felel Tisza az interpellációra?

- Semmit. Ez is ki van csinálva.

- És ha ezt a főrendiház nem veszi tudomásul?

Az intimusok ajkukat biggyeszték.

- Akkor újra *reformáljuk a főrendiházat*.

*

A gróf mindjárt az ülés elején tartá meg nagy beszédét.

Az ülés népes volt. A piros padokban szép számmal voltak jelen a főrendek, kivált a kinevezettek. A szélsőjobbon ott piroslott Haynald bíbor palástjában, kíváncsian tölcsért rögtönözve füléhez kezéből. A kormányból Tisza és Fejérváry voltak jelen. A karzaton több képviselő is volt a hallgatóság közt.

A gróf halkan, kissé vontatottan beszélt. Itt-ott azonban megcsendült az érc is hangjában, kivált akkor, mikor határozottan elítélte a bolgár-rumél perszónáluniót. Ellenben bánatos borongássá vált akkor, mikor kijelenté, hogy a berlini kongresszus által alkotott Kelet-Ruméliának már alkotásakor sem tulajdonított életképességet.

Az ember szinte várta, hogy a gróf délceg alakja most mindjárt megtörik, bodor haja homlokára omlik és kezével mellére üt:

- Mea culpa!

Mély csend volt a teremben. Mindenki feszült figyelemmel leste a gróf szavait. Cipő, ha megcsikordult, lábcsozogás ha lehallatszott a karzatról, mind bántó, idegizgató hangzavarrá vált a néma levegőben.

Tisza Kálmán mozdulatlanul ült miniszteri székében, mint egy automata, még csak nem is jegyzett.

Ebből azonnal következtetni lehetett válaszára.

A gróf azzal végzé beszédét, hogy biztosítá a Házat, miképp fellépésének nem kívánt ellenzéki karaktert adni, mert ettől távol áll.

Tisza igen röviden válaszolt, azt, hogy e *helyen* a kelet-ruméliai ügyben nem nyilatkozhatik, - amely választ tudomásul vette Andrassy is, a főrendiház is.

*

Andrassy Gyula gróf mai fellépését örömmel üdvözli mindenki, mert legalább föllevenítette a parlament azon szokását, hogy külügyi kérdések fölött eszmét cserélhet, - amely szokás már rozsdásodni kezdett.

Hogy azonban Tisza kerek semmitmondással utasította vissza a parlament kíváncsiságát, és hogy a főrendiház ezzel megelégedett, az már nem olyan öröndetes.

Mi tehát a magyar országgyűlés?

Ha a magyar országgyűlési képviselők és a főrendek gyűlése parlament, úgy joga van követelni *a rangját*.

Mikor Montclade márkinét a forradalmi vésztörvényszék elé hurcolták arisztokrata születéséért, az elnök így szólítja meg:

- Montclade polgárnő...

A márkiné büszkén szavaiba vágott:

- Bocsánat, elnök úr, ha polgárnő vagyok, úgy nincs ok arra, hogy itt legyek. Ha pedig itt vagyok, követelem, hogy adja meg a rangomat.

... Montclade márkinének igaza van. A magyar főrendek tanulhatnának tőle.

A T. HÁZBÓL [jan. 28.]

Nagyon is szakszerű ülés volt. Egész délig a Kemény Gábor büdzséjét nyúzták. Thaly Kálmán (ki most *a tartományi* beszédekre adta magát) a horvátországi siker után ma a fumei kikötő kiépítését szorgalmazta.

Rác Athanáz a Maros folyam mellett vágott ki egy ügyes chriát. S ezzel beütöttek a Házba a *víziügyek*.

Ez pedig veszedelmes téma!

Mert csak kétféle ügyek harapódzhatnak el szóáradattá.

Az olyanok, amelyekhez mindenki ért.

És az olyanok, amelyekhez senki sem ért.

(Amazokról azért beszélhet mindenki, mert mindenki tud róluk szólni, emezekről pedig szinte beszélhet mindenki, mert senki sem tudja megbírálni.)

Az öregúrnak (Rác Athanáznak) nagy keserűség rezegettette hangját, hogy a Maros folyót miért nem szabályozzák, mikor mindent szabályoznak, a Tiszát, Dunát, Rábát, Rápcát.

Kemény Gábor ravasz mosolygással válaszol, ne aggódjék a t. képviselő úr. Nem történhetik nagyobb baj. A többi folyók sokkal előbbre valók. Ő jól van tájékozva a Maros természete felől.

Ti. a miniszter ismeri azt a nótát, hogy:

Maros vize folyik csendesen.

S ha csendesen folyik valamely víz - hát akkor nem szükség szabályozni. Hadd folydogáljon.

A vízműtani tételnél Herman Ottó tett közzé egy erős kritikát a szegedi műszaki tanács munkálkodásai ellen, talán abból a taktikából indulva ki, hogy mindig azt a dolgot kell megtámadni az ellenfélnek, ami a legjobb?

Nem hagyta ezt annyiba Hieronymi, felkelt és helyreigazította Hermant. Azután Baross Gábor kelt fel és helyreigazította Hieronymit.

És miután most már helyreigazodott minden, de különben is a két alapos felszólalás elvette a dilettánsok kedvét, a vízi vita szerencsésen véget ért anélkül, hogy víziszonyt eredményezett volna.

Nem is volt más említésre méltó mozzanat ezen kívül (vagy hogy talán ez sem az), ha csak azt nem vesszük annak, hogy a földművelési tárcánál nagy figyelemmel hallgatott, csinos beszédet mondott a fiatal Lyka Döme.

Mondhatnám, hogy a beszéd több volt, mint *csinos*, - de akkor az igazság kedvéért, ha már a beszédje mellől megváltoztatom a jelzőt, meg kellene változtatnom a neve mellől is, hogy ő kevesebb, mint *fiatal*.

Pedig tudom, jobban örül annak, hogy ő fiatal, mint amennyire azon búsulna, ha a beszédje lett volna fiatal.

Ügyes szónok, higgadtan, nyugodtan beszél, de *gazdaköri* hangon és stílusban.

Lyka után Dobránszky Péter emelkedett fel beszélni.

- Nini - mondák -, hát ez még ki nem beszélte magát tegnap?

Mintegy varázsütésre üres lett a tanácsterem. Mindenki a folyosóra tódult.

Megolvastam. Mindössze huszonhárom képviselő maradt bent, meg a gyorsírók. Hanem ezek is más ceruzát váltottak a jegyzésekhez.

Az elnök szelíd arcára a szemráncok alá valami sajátos vérszomjas kifejezés lopta magát, ami némelykor megjelenik minden felvidéki arcon.

Igen, az elnök kegyetlenkedni szeret Dobránszkyval. Legalább tegnap ezt a benyomást tette ránk. Hát az bizony el is kel, hogy az ember hébe-hóba kiadja a haragját. S erre a legjobb individuum Dobránszky. Van olyan ember is aki visszavág, azzal nem jó kötekedni, van aztán olyan, aki vissza nem vág, csak fölajdul, de az is kellemetlen. Dobránszky Péter azonban föl se ajdul, azon kell kipróbálni az elnöki tekintélyt, hogy meg ne egye a rozsdá.

A huszonhárom ember denique bent maradt.

Más szónok is van olyan, aki, ha felkel, a Ház megindul a folyosóra és csak a barátjai maradnak udvariasságból.

De Dobránszkyval megfordítva történt ma is.

Neki az ellenségei maradtak bent.

... És a barátjai mentek ki?

Nem! Neki nincsenek barátjai - hanem inkább úgy akartam én azt kihozni, hogy a huszonhárom legnagyobb ellensége maradt ott.

... A beszédjét hallgatni?

Nem. Hanem a beszédjét akadályozni.

Az ország szomorú gazdasági viszonyainak orvoslásáról beszélt.

Nem lehetett kihallani a zajból, miféle orvosságokat preskribál, hanem annyi bizonyos, hogy csak roppant parányi adagokban adhatta be.

Szólani kezdett; óriási »eláll, eláll!« akasztotta meg.

Az elnök csengetett... azután megint Dobránszky mondott három szót, mire újra felhangzott »Eláll! Eláll!« Most ismét csengetett az elnök, Dobránszky megint mondott két szót s felzúgott az »Eláll! Eláll!«

Utoljára is belátta az elnök (hiába, okos ember), hogy valakinek engedni kell s az a valaki ő lesz: nem csengetett többé.

S így aztán nem hangzott csak a szívós »Eláll, eláll« és közbe mint fátyolon át egy-egy mondat-töredék Dobránszky Péter beszédjéből.

Pedig ki tudja, hátha ebben a beszédben csakugyan benne volt az orvosság közbajainkra?

Miért ne? Hiszen eddig is mindig *a fűben* keresték.

A T. HÁZBÓL [febr. 6.]

Trefortot szorongatták. Az ő költségvetése folyt. Ott ült idegesen, kapkodott a fejével, keze nyugtalanul mozgott a ceruzával, élénk szemei tűzben csillogtak.

Én ma kivételesen a női karzaton ültem, elgondolkozva azzal a közömbösséggel, mellyel olyan ember szokta hallgatni a vitákat, aki tudja, hogy a sztenográfusoknak beszélnek.

Hallgattam Almássy Sándort, hallgattam Gyurkovicsot, de anélkül, hogy figyelmem követte volna őket.

Közbe hálásan gondoltam a Trefort érdemeire. Hiszen igaz, hogy hibái is vannak, de hisz hibái mindenkinek vannak, még báró Kemény Gábornak is.

Sőt bizonyos rokonság van a két miniszter fogatkozása között.

Kemény Gábornak az a gyengéje, hogy túlságosan oktanoknak tartja a hallgatóit, Trefortnak pedig az a gyengéje, hogy túlságosan okosnak tartja magát.

Kemény Gábor a legelemibb dolgokról is bizonyos fontoskodással beszél s ez visszatetsző. Trefort a legfontosabb kérdésekhez is készületlenül, pongyolán szól hozzá, s ez is visszatetsző.

Trefortot, ki annyi akadályt le tud győzni a Házon kívül, rendesen mindég megverik a Házban, mert sohasem tartja egy rakáson a fegyvereit - abban a hitben, hogy neki az ellenség úgy sem árthat.

Egészen el voltam telve Trefort-kultusszal, midőn Ugron Gábor kezdett szólani.

Mindjárt az első négy-öt mondat megütötte a fületem. Ugyan minek bántja már megint ezt az érdemes öreg embert?

Nem, azért sem fogom meghallgatni. A karzat virágait kezdtem nézegetni körülöttem. Egy csomó szép asszony ült ott, mély figyelemmel csüggve a deli szónokon.

Nagy hévvel beszélt. Roppant tetszészaj viharzott fel.

- Mit mondott kérem? - kérde a szomszédnőm.

- Nem tudom. Nem hallgatók oda.

- Mit? Ön nem hallgat oda? Hiszen az véték!

A karzaton most mozgás támadt, a másik szomszédnőm felkelt helyéről. Valami szakácsnőféle alak benyitott az ajtón és odahitta.

- Ugyan kérem - mondá nyájasan -, vigyázzon addig a beszédre helyettem, hogy aztán elmondhassa.

Engedelmeskedtem, figyelni kezdtem Ugronra, mikor a menyecske visszajött, észre sem vettem.

- Volt valami? - kérde kedves kíváncsi hangján.

- Pszt! - mondám gépileg. - Pszt! Csendet kérek!

Meg voltam fogva, most már a magam kedvéért hallgattam Ugront.

Vitt, ragadott amerre akart, nem voltam ura saját érzelmeimnek s mire a beszédet bevégezte, a legdühösebb ellenségévé váltam Trefortnak.

Most sült ki csak milyen veszedelmes szónok Ugron Gábor.

Hanem aztán felállott Trefort s apródonkint kihült bennem az ellene meggyült harag, egyszer csak azon vettem magamat észre, hogy megint ott vagyok, ahol voltam s ahol akkor lennék, ha nem hallom a két szónokot.

Ilyen viszonyok közt mégis legokosabb a folyosón tölteni az időt.

Ott praktikus dolgokról beszélnek. Hogy ki a legjobb tarokk-játékos.

- Péchy Tamás mindenkit felülmúl ebben a mesterségben - jegyzé meg egy szakember.

- Hanem amilyen jól játszik Péchy Tamás - mondja egy másik -, éppen olyan rosszul csinálja Tisza Kálmán.

- No bizony! Péchynek az nagy előny, de Tiszának az nem nagy hátrány.

Túl a folyosón a lépcsőháznál egy igénytelen öltözetű asszony ácsorgott, akit a szolgák sehogy sem akartak beljebb eresztetni. Egy kis almaképű pólyás csecsemőt tartott a karján, kinek pici arcát egészen megmarta kívül a hideg, szánalomból eresztette be a portás a korridorra, ahol meleg van.

Kérdezték tőle: kit vár?

- Egy képviselőt.

- Mi a neve?

- Hiszen ha tudnám - sóhajtott fel -, csak azt tudom, hogy ide szokott járni.

Félénken, szomorúan húzódott meg egy oszlopnál, a gyermek vidáman gagyogott és a kezeit próbálta kihúzni a vánkosokból.

A képviselők közt hirtelen híre ment, hogy csecsemő van a Házban s hogy valakit vár ott egy szegény asszony... Nem minden embernek tanácsos most hazamenni.

Ott is maradt a Ház teljes számmal, míg csak tehetette, meghallgatván Tiszát, ki egy tapintatos, államférfíúi stílusban tartott nyilatkozatot mondott a nemzetiségi kérdésben.

Ezelőtt talán halavány lett volna ez a nyilatkozat, de most a Bismarck beszéde után, éppen ez a mérséklet tette nemessé.

Még Zimándyt is meghallgatták - mégpedig nagy figyelemmel.

Hosszan kóválygott az ő saját külön »felhői« közt s eregette le onnan az ádáz mennyköveket a Trefort hibáival foglalkozván - de a beszéde közepe táján aztán elügyetlenkedte a dolgát, amikor így szólt:

- Most pedig, t. Ház, áttérek a Trefort erényeire.

No iszen csak ez kellett a Háznak. Egyszerre futott kifelé minden ember, mintha mondaná: Nem akarok az erényeiről hallani.

Boldog miniszter, akinek a hibái érdekesebbek erényeinél.

A T. HÁZBÓL [febr. 7.]

Harcias kinézése volt a folyosónak. Csak éppen hogy kardcsörtetést nem lehetett hallani. Két csoport Hentaller sűgött-bűgött majd abban, majd emebben a fűlkében, párbajokat készítve elő.

Pulszky Károly, aki úgy affektálja a parlamenti tevékenységet, hogy mindennap egy államférfit keres vagy tudakozódik utána, ma Krajsik Ferencre vetette ki a hálóját.

Fűt-fűt kikérdezett:

- Nem láttátok Krajsik Ferencet?

- Ott van a tűlső folyosón.

- Nem igaz, bent űl a tanácssteremben.

Egypár perc műlva réműlten, elsápadva jűtt vissza a legkisebbik Pulszky.

- Mi történt veled?

- Velem semmi, hanem a szegény Krajsikkal.

- Nos?

- Két Krajsik lett belűle. Szakasztott olyan az egyik, mint a másik. Csak a szegény Krajsik pűspűkűt sajnálom most. Mert egy pűspűknek untig elég egy Krajsik, de két Krajsiknak nem elég egy pűspűk.

Senki sem hitt ebben a csodában, műgnem a kűvetkező percben csakugyan arra defilűrozott el Krajsik Ferenc két darabban.

Senki sem merte megszűlítani sem az egyiket, sem a másikat, mert hátha mégis idegen ember valamelyikűk.

űgy is volt, kisűlt kombináció űtján, hogy az egyik Krajsik alighanem a gyulafehűvári űj kűvet: Mohay Sándor.

(Ez a savanyűvizes név illendűn keveredik el a Borosok, Szomjasok, Iszákovicsok kűzűtt.)

Bent a tanácsteremben ma is Trefort szenvedett: előtte lévén egy nagy fekete bőrtárca, háta mögött pedig az érdekes, jó Gönczy Pál, és a nagy tehetségű fiatal tanácsos, Berzeviczy Albert.

Gajári beszélt. Tehát nagy nyugalom ömlött el a miniszterek rajonjában. Magok a képviselők is össze-vissza ültek, Vadnai Károly átment a szélsőbal legszélire, Grünwald elhurcolkodott Neményi Ambrus mellé az Ivánka Imre féle kövér vidékre.

Künn azalatt érdekes hírek kolportáltattak.

Ábrányi Kornél a bizalmas embereinek megsúgta:

- Albert beszélni fog.

Futótűzként terjedt, hogy Albert beszélni fog.

Egy negyedóra múlva Pulszky Ágoston kezdte sugdosni mindenfelé:

- Dezső beszélni fog.

Tromfra tromfot!

Hogy melyik Albert és melyik Dezső, nem mondták, de mindjárt gondoltam, hogy nem Isaák Dezső.

Egy fiatal mágnásképviseelő vígan dúdolgatta föl s alá sétálgatva a büfé előtt a divatos párizsi kuplét:

*Mon Albert, mon Albert,
Ressemble à son père,
Son père à sa mère,
Sa mère à sa soeur!*

Míg a két beszéd, mely kiváló momentuma volt a mai ülésnek, egyelőre csak hír alakjában keringett, a folyosón egyszerre fájdalmasan szisszent föl Margittay Gyula, mintha valami ér szakadt volna meg benne.

- Óh jaj, hát már sohasem lát az ember jót!

Eredeti látvány tárult a néző elé.

Szapáry gróf a miniszteri szoba felé ügetett, mellette pedig Csanády Sándor poroszkált udvaronci mozdulatokkal, tekintetén rajta volt az ötvenkrajcáros stempli, s hangján a kérelmezők légysága ömlött el.

Szapáry rokonszenves arcán derengő mosoly szaladgált s lekötelező nyájassággal eresztette el az ajtónál a derék szittyát.

A szélsőbaliak rárontottak:

- Hohó! Hahó, Sándor bácsi!, Hát így vagyunk? No, szépen vagyunk! Hát már maga is elbotlott?

Megröstellkedett. Fejét behúzta mélyen az atillája gallérjába.

- A dohány... - dadogta. - Hazafias dologban kértem... Egy kis szűz dohányka ültetéséről van szó... Ha más volna, nem mondom, de dohány...

Megrezzent a csöngettyű odabent. Apponyi gróf beszél. Egy pillanat alatt olyan lett a folyosó mint a temető.

Fölösleges ismétetni, miképpen beszélt. Apponyi nagy szónok. Minden felszólalása egy taktikai hiba, de egyszersmind egy fényes nyilvánulása tehetségeinek. A mostani nem volt taktikai hiba. Tisza tegnapi beszédjét helyeselte, nagy tetszést aratva minden párton.

A Ház annyira benne volt a barátkozásban, hogy még a kappanhangú Babeş is megéljenezte, mikor azt mondta, hogy a gyerekei jobban tudnak magyarul, mint Trefort - akarom mondani - mint románul.

A folyosói hírek jól beváltak, Szilágyi mohón sietett feledtetni Apponyit, s mindjárt Babeş után egy olyan felséges beszédet vágott ki a magyar államiságról, hogy ha azt Apponyi Albert mondta volna el, okvetlenül kileli a hidegláz az irigységtől.

Szerencse hát, hogy ő maga mondta el fel-feltörő viharos tetszések közt magasztalva a Tisza álláspontját.

A miniszterelnök kedvetlenül ballagott kifelé a teremből. Hihetőleg azon tűnődött útközben:

- Istenem, Istenem! Hát már minden ellenségem elhagy?

A T. HÁZBÓL [febr. 10.]

Sajnálom, hogy tegnap nem voltam jelen a karzaton, érdekes képeket lehetett volna írni, Hermanról, aki tisztességtudón rehabilitálta a megtámadott Keszler, Mocsáryról, aki beállott nemzetiséginek s Apponyiról, ki, hogy a Visi Imre szellemes megjegyzését használjam: inkább akart harmadik lenni Tisza után, mint második Szilágyi után.

A mai ülésre nem maradt semmi érdekes.

Az »alma mater«-t támadták. Mégpedig a legtüzesebb két lándzsavívója a szélsőbalnak: Herman Ottó és Thaly Kálmán.

A sok egyetemi tanár (mert hemzseg tőlük a Ház) tükön ült ma. Még a Sággy nevető arcán is volt valami mélabús borongás.

Hanem az idén szerencsére nem került sor katalógus olvasásra, Herman kihagyta a neveket ezúttal a játékból és csak általánosságban kritizált.

A nevek félelmetesek, de néha tagadhatatlanul hatást lehet velök elérni. Bebizonyult ez ma Trutián, akinek úgy sikerült három nevet összecsoportosítani, hogy a Házat hangos derűtségre fakasztotta.

Ugyanis kijelentette, hogy majd máskor fog azokra a dolgokra kiterjeszkedni, amelyeket Mocsáry, Gurbán és Babeş képviselők elmondtak.

- Szép triumvirátus! - hallatszott egy szózat jobb felől.

- No, Mocsáry! - felelt rá a visszhang bal felől. Mocsáry szerencsére nem volt bent. Ott künn morfondírozott a folyosón. Lehangolt volt, szótalán. Mintha bántaná valami. Mintha önmagát unta volna meg.

Hiába vidítgatta a társaságot Beöthy Algernon az ötleteivel.

A folyosó hátulsó részét egy öregasszony söprögette.

- Ki ez az anyóka? - kíváncsiskodik egy ellenzéki.

- Hát nem tudod - találta ki rögtön az elmés Beöthy -, ez is egy adat a korrupcióhoz; Deák Ferenc egykori gazdasszonya. Most holtig tartó kenyeke van ennek is. Ráhagyta az öregúr az országra.

A csöngettyű felhangzott belülről. Szavazás van! Üres lett a folyosó csakhamar.

- Mi az? Miről van szó?

Zimándy Ignác nyújtott be határozati javaslatot, hogy a keresztény tanulókat csak keresztény tanárok oktassák.

Péchy fölteszi a kérdést:

- Akik Zimándy javaslatát pártolják, méltóztassanak felállni.

Zimándy föláll és jobbra néz, majd balra néz, végre a háta mögé néz, de nini, mindenki ül. Savós szín szemei karikára nyílnak. Nem hiszi, amit lát. Hát le vannak ezek az emberek enyvezve a padokhoz?

Gondolkozva kulcsolja össze karjait s ajka érthetetlen szavakat motyog. Talán azt, hogy »Gábor, hol vagy«?

(De Andreánszky Gábor éppen nem volt jelen a teremben.)

Még csak egy incidenst kell kiemelnem, hogy a mai ülés száraz krónikáját kimerítsem.

Nem azt, milyen rokonszenves figyelemmel hallgatta az egész Ház Berzeviczyt (előre vetődő fénye ez a jövőnek), de ama kis komikus jelenetet kívánom reprodukálni, amint a kuruc megütközött a labanccal.

Valaha buzogány járta vitéz Rákóczi Ferenc urunk idejében, azt verték egymásnak a fejéhez, lengett a zászló a »pro libertate« jelisével és hangzott hozzá a tárogató.

Most modern alakban folyt le a csetepaté. Fölkelt a híres kuruc Thaly, azzal vádolva Trefortot, hogy a pozsonyi beszédében Magyarország disszolvúciójáról beszélt.

Trefort kijelentette, hogy azt Thaly nem jól olvasta. Nem így volt az ott...

Thaly felugrott, fölemelte izmos jobbkezét és meglegette az »Egyetértés«-t.

- Itt van, benne van!

Erre ingerült mozdulatot tett Trefort, s ki tudja honnan, villámhirtelen előrántotta a »Nemzet«-et, s meglöbögte ő is fennen.

- Itt van. Ebben van!

A két veszekedett buzogány, ... akarom mondani lepedő úgy suhogott ropogott a két haragos ember kezében, hogy az egész Ház hatalmas derűségre fakadt.

S tárogató helyett - csak a Göndöcs jóízű hortyogása hangzott az egyik padból, kíséretül a kuruc-labanc viadalhoz.

A T. HÁZBÓL [febr. 12.]

Kezdünk már kijönni a béketűrésből.

Mindenki elunta a vitát, még Trefort is, és mindenki elunta Trefortot, még Gönczy Pál is, aki már egy hete nézi őexcellenciája háta közepét. Örökké ő van a színen. Haragszik, rázza magát, belemarkol izgatottan ősz hajába, dühösen lecsapja, meg fölveszi a ceruzáját, morcos, duruzsol, halántékain kidagadnak az erek, de amellet eleven mint a halcsík.

Egy hete folyik már ez a látvány, egy hete tart már a közoktatásügyi büdzsé s még egyszer úgy találunk vele járni, mint Salamon Ferenc a színdarabjával, aki sohasem mehetett tovább az első jelenetnél, mert olyan jóízűen diskuráltak a személyei, hogy lehetetlen volt őket szétválasztani.

Hanem azért a legcsodálatosabb tarkaságban szövődtek a tárgyak.

Lesskó István a »Néptanítók Lapja«-t kifogásolta, mert az volt benne fejtegetve, hogy nincs pokol.

Göndöcs Benedek, ki mellé Beöthy Algernon telepedék, a szegény méhecskék érdekében szólalt fel. Beöthy összecukorította a száját, fölfújta az arcát és mesterileg utánozta a méhzsongást. A főtisztelendő úr annyira belemelegedett a dikcióba, hogy teljesen elfelejté, hol van, s nem győzött eleget hadonászni a kezeivel, hogy a pajzán állatkák meg ne csipkedjék azalatt míg érdekükben szónokol.

Most az öreg Pulszky emelkedett fel. Már rég nem hallottuk. Mikor utoljára beszélt, panaszkodott, hogy otthon felejtette a fogait, de azért mégis tudott harapni; ma nem felejtette otthon a fogait, de azért mégsem akart harapni. Szelíd sima indokolással kérte fölemeltetni évi költségvetését.

Pulszkynek segítségére rohant Thaly Kálmán, miután előbb intonált néhány haragos közbekiáltással a Trefort beszédjébe. Trefort ugyanis ellenezte a múzeumi tétel emelését, de azért szokott modorában minden fölmerült tervre ráhagyta: hogy biz az helyes, ösmerem az ügy állását, régóta foglalkozom a tárggyal, *beszéltünk* már róla stb.

- Hiszen mindig csak beszél! - kiáltott fel Thaly.

De már erre méregbe jött a miniszter.

- Mit, beszélek? Hát nem teszek én eleget? Engem még soha senki sem inzultált annyira. Hogy én frázishős vagyok? Elfogadok mindenkitől tanácsot, de tegye azt olyan modorban, amely a parlamentbe illik.

Fölugrott erre a kuruc ádáz dühhel:

- Engem modorra ne tanítson a miniszter, ki úgy viseli itt magát mint egy táncoló dervis.

Nagy mozgás támadt minden oldalon. A két miniszteri tanácsos az excellenciás úr mögött lesütötte a szemeit.

György Endre, aki úgy ül ott a székén egykedvűen; mint egy medvebocs, élénken pislantott fel, hátha valami »keleti kérdés« támad ebből a titulusból? Iszakovics Milán felkiáltott »Ohó!« Zimándy helyeslőleg rázta nagy kopasz fejét, mialatt az elnök kiszámította a kabátja gombjain: »Megintsem? Ne intsem?«

Végre is úgy jött ki, hogy megintette, de csak olyan modorban, ahogy egy lutheránus meg szokott inteni egy kálvinistát, egy katolikus miatt.

Az óriási zajban Andrássy Manó gróf nyújtózkodott ki.

Halljuk! Halljuk! hangzott. Mert a gróf mester abban, hogy úgy tudja elmondani a legokosabb dolgokat, mintha bolondságok volnának s ezért igen szívesen hallgatott szónok.

Andrássy arról panaszkodik, hogy a Múzeum nem fordít elég gondot és pénzt a magyar történelemre vonatkozó tárgyak megszerzésére. Szívesebben kutat a rómaiak után. Pedig mit becsüljük mi a rómaiakat? Minek bajlódjunk mi olyan dolgokkal, amikhez nem értünk?

Nagy helyesléssel fogadták a beszédet, mert, mint mondom, úgy tudja előadni a legnagyobb bolondságokat, mintha okos dolgok volnának.

Hanem a ravasz Pulszky fejében megcsillámlott erre egy szikra: »No, megállj, majd mindjárt bemártlak én téged a saját beszédedbe.«

Hirtelen benyelt tátogó szájával egy tonna levegőt, amennyi éppen elég egy személyes kérdésbeni felszólalásra, s kicirkalmazta azt a következőképpen:

- Azt mondja Andrássy gróf, hogy magyar műtárgyakat gyűjtsek. Igen ám, de vannak amatőrök, kik a Múzeum elől megveszik a magyar régiségeket. Ilyen amatőr Andrássy is, akivel a Múzeum nem konkurrálhat. Kérem hát ne verje fel a tárgyak árát, *sőt az ő gyűjteményéből is adjon valamit a Múzeumnak.*

Andrássy idegesen megmozdult erre, arcát vérpirosság önté el. Ez a lelkesedés lángja.

Látszott rajta, hogy fel akar kelni s hogy alig várja, míg Thaly leül, ki félreértett szavai magyarázatára állott fel.

Minden szem Andrássy Manó felé fordult. Síri csönd következett be. A hazafias szívek sebesebben kezdtek dobogni. Mindenki érezte, hogy a jövő perc terhes egy olyan jelenettel, aminő egykor a pozsonyi volt, mikor gróf Széchenyi István...

De pszt! Andrássy már felállott.

- Halljuk! - rezg végig halkán, ünnepélyesen.

- Tisztelt Ház! - recsegi érdes borízű hangon. Mindenki elfojtja a lélegzetét.

Mindenkinek nyitva van félig a szája egy falakat rengető »éljen«-re.

- Tisztelt Ház - siet hozzá tenni a gróf -, *én is szavaim félreértése miatt szólalok fel.*

- Csak? - kiáltá egyszerre több hang.

S nagy derűtség támadt a padsorokban. Pulszky feje csüggedten hanyatlott alá.

Neki szomorú napja volt ma.

Sem Andrássy Manó nem adott semmit gyűjteményéből a Múzeumnak, sem a fölemelést nem szavazták meg.

... Hanem 'iszen majd másképp lesz az, legyen csak egyszer Guszti a miniszter.

A T. HÁZBÓL [febr. 13.]

Egyszer a vasúton utazott Ugron Gábor. (Hiszen mindig utazik fel s le.) Egy ismeretlen útitársa azt kérdezte tőle útközben:

- Miféle valláson van ön?

- Nem azon, amelyiken ön - felelte Ugron Gábor.

- Hogyan tudja, milyen vallású vagyok?

- Egyszerű kombináció útján.
- Kíváncsi vagyok az ön kombinációjára.
- Nos, megmagyarázom önnek. Ön bizonyára kálvinista.
- Valóban az vagyok uram.

- Annak kell lennie, mert ha ön katolikus, akkor ön sokkal közömbösebb, hogysen a vallásom után kutasson, ha pedig lutheránus, azért restellte volna megkérdezni az én hitemet, nehogy aztán én is visszakérdezzem az önét.

Ezen az adomán mulatott ma az egész folyosó. És ezt annál is inkább tehetette, mert lutheránus nem volt sem közel, sem távol a bokorban.

Azok egytől egyig bent viaskodának az igaz hitért. Lutheránus képe volt az egész tanács-teremnek.

Fent a főrendiek karzatán barnállott hosszú sötét hajával és szakállával a vézna báró Prónay Dezső, az egyház feje. Lent pedig folyt a csata, erősen dübörögtek a lábak.

Péchy Tamás, aki maga is lutheránus, nagy ünnepélyességgel mondá a két lutheránus jegyzőnek, Törsnek és Zsilinszkynek:

- Te a tótokat fogod jegyezni, te meg a szászokat!

Szontagh Pál kezdé az ütközetet, letett dárdáját átvette Pulszky Ágoston, de még előbb lihegve hozta a perzselyt Zsilinszky, hogy »Urak, ne bolondozzatok, aki a keveset nem tudja megbecsülni, nem érdemes a többre.«

A lutheránusokra szeretnek élcélődni, de ezek az elmésségek szelídek, kedvesek, csak az tűnik ki belőlük, hogy a lutheránusokat szeretik.

Én magam is olvastam valahol tizenkét sajátságot, amelyekről föl lehet őket ösmerni.

A lutheránus ember - úgymond az első § - sárgarépat hord a dohányzacskójában.

A lutheránus ember - úgymond a 2-ik § - mindig ballábbal lép fel a fürhéces kocsira.

A többi tíz sajátság felsorolását elengedem magamnak, mert a többi is ilyen ártatlan. (Rosszabbat a lutheránus emberre senki sem bír felhozni.)

Hanem a két említett sajátság ma is kitűnt, mert Szontagh Pál csakugyan a bal lábával lépett fel ma. (Ő úgys ki szokta néha mutatni, hogy két lába van.)

Nemes önérzettel szólott az öregúr, s előadása tele volt kolorittal s nem nélkülözte azt a bizonyos masszív elevenséget sem, melyhez már a mai szónokok nem értenek.

Az erdélyi evangélikusok nagyobb dotációt kapnak aránylag az államtól, mint a magyar evangélikusok. (Talán azért, mert elfogadták a pátenst.)

Többet az állam nem adhat, mert nincs neki, kevesebbet pedig ők nem fogadhatnak el. Tehát inkább nem kell nekik semmi. Kéri a lutheránusoknak szánt tételt végképp törülni.

A katolikusok rettentő álmélkodásba estek ezekre a szavakra. Zsilinszky a fejét vakarta, Haviar izgatottan ugrott fel:

- Mit mondott?
- Hogy nem kell a lutheránusoknak semmi.
- Lehetetlen! Mikor tért ki ez az ember?

Hitetlenül rázta fejét. De csak egy pillantást kellett vetnie a Szapáry arcára, mely ragyogott a boldogságtól, s nyilvánvalóvá lett, hogy csakugyan törülni kérik a dotációt.

Most felállott Zsilinszky.

Micsoda? Harminchatezer forintot kihajítani az ablakon? És miért? Csak azért, hogy egy kevély szót odavethessünk? De már ezt nem lehet engedni.

Alig várta bőszavú Zay, míg kibeszéli magát Zsilinszky, ki szinte ütött egyet a szászokon s kirakta dohányzacskójából a sárgarépát. Elmondván, hogy már csak azért sem egyesülhetnek a magyarországi evangélikusokkal, mert nekik nagyobb az autonómiájuk.

Erre aztán Pulszky Ágoston gerjedt haragra s egy igazán szép polemikus beszédben verte a szász lutheránusokat.

A katolikus képviselők meglegedetten hunyorgattak egymásra.

- Menyivel jobb a mi dolgunk - mondák -, ha minket bántanak, itt vannak a papjaink, azok állanak ki a síkra: a szegény lutheránusok saját maguk verik agyba-főbe egymást.

Nendtvich is nekitüzesedett, sőt fogta magát Orbán Balázs és így okoskodik magában:

- »Mindenféle beszéd van már a köteteimben mindenféle tárgyról, de még lutheránus beszédem nincs, isten neki, olyat is mondok egyet.«

És ő is elkezdte becsmérelni a 36 ezer osztrák forintokat.

Csendesen üldögélt ezenközben a padban Wahrmann Mór, emésztő gondolatok rajzottak nagy, gömbölyű fejében.

- Min tűnődöl, Móric?

- Azon gondolkozom, hogy mi zsidók is kapunk az államtól ötezer forintot. Hitvány egy összeg. Megvetem. És magam is szeretnék egy büszke indítványt beadni, hogy törültsék, ha nem félnék...

- Ugyan, mitől félnél?

- Hogy csakugyan eltörli a Ház.

Bizony, bizony a lutheránusokkal is nem tudom mi történt volna, ha a legnagyobb dulakodás közepette elő nem lép a miniszterelnök s szépen ki nem békíti az összeveszett gyermekeket, be nem tapasztja a sebeiket egypár találó szóval (hogy mért nem utasították vissza a pénzt az urak tavaly, mikor már tavaly is így volt?), s zsebeikbe nem gyömöszöli a harminchatezer forintot.

Így lett szerencsés vége a lutheránus vitának a mai csütörtök és szombat közt fekvő napon.

A T. HÁZBÓL [febr. 14.]

Szélségsend uralkodott a Házban és a folyosón. A lutheránusok elpihentek a tegnapi dülő csata után. Ma még Gyulai Pál sem jött át lármázni a folyosóra, amiért méltán ingerült rá Szathmáry György, ki eddig maga volt a folyosó leglármásabb alakja, s most azzal fenyegeti Gyulait, hogyha nem hagyja szóhoz jutni a saját terrénján, kénytelen lesz átmenni a főrendiházba ott csinálni konkurrenciát Gyulainak.

Gyulai majd mindennap betekint, valami kritikai mondással:

- Már megint bolondot cselekedtetek!

Benyit a háznagyi irodába és besüvít:

- Mért, nem takarítjátok el a jeget a kapu előtt, még elesik benne valamelyik habaréki.

Megcsípi valahol Ábrányi Kornélt:

- No, mit ír most?

Ha azt mondja, hogy semmit, összeszidja, miért nem ír.

Ha pedig azt mondja, hogy ír valamit, akkor is összeszidja, hogy miért nem marad a politikánál, minek fog mindenfélebe.

Előkeríti Vizsolyit, azt is fölingerli, vagdalkozik, üt jobbra-balra. Mamelukot uszít ellenzékire, ellenzékít mamelukra, pattog recseg a rikácsoló hangja, s megtelik vidámsággal, elevenséggel az egész folyosó.

De ma nem volt ott Gyulai, még Szontagh Pál is bent az odúban tartózkodott. Nagy árvaságra jutott: nincs itt a jobb fele, báró Kemény János, beteg az öregúr, s nélküle üres neki az egész nagy épület. Az adomák se mennek jól ilyenkor, a poének nem csattannak el jóízűen... Komor, rideg minden... felhők úsznak a láthatáron.

Csernátony a szürke kabátját veszi fel, behúzódik mogorván egy szögletbe, csak a monokliüveg csillog a szemén. Bánffy Bélának az arcára kiül az a bizonyos keserűség, melyen egy-egy kibőffent igaz mondással könnyít, kalapját behúzza egész az orrára, ami azt jelenti, hogy most ő filozofál. Mocsáry egy ablakmélyedésbe húzódik be Iszakovics Milánnal.

- Ni, a két nemzetiségi képviselő, hogy összebújt - jegyzi meg Radvánszky Károly.

Mire megfordul a gavalléros hajlamú Iszakovics és mentegeti magát.

- A magyar pártra térítgettem a kedves Lajos bátyámat.

Ezalatt a tanácsteremben, miután még Orbán Balázs elszusszantotta magát, nagyot lélegzik fel Trefort s összekapkodván tárcáját, írásait, rohan ki a teremből ki a folyosóról a friss levegőre: »Végre hát szabad vagyok.« Hosszú »éljem« kíséri kilenc napi kínos ülés után.

Ott künn az utcán teleszíjja tüdejét a múzeum-kerti levegővel; s táncolva, toporzékolva iramodik tova.

A szögletről félénken tekint vissza. Nincs-e a nyomában Thaly Kálmán?

Nincs, nincs. Thalynak, ha nekifog, nem elég egy miniszter, ő még ott maradt fojtogatni Fejérváryt, mert az ő költségvetésére került ma a sor.

Thaly természetesen nem szavazza meg a költséget a labancokra, hanem igenis megszavazza Tischler Vince, ki ma nagyon is szakszerű akart lenni s »emberanyag«-nak nevezte az újoncjelölt urakat s parasztoknak a parasztokat.

Megfürdalta ez a szó a Haviár Dani oldalát (akit csakugyan nem lehet a Dani névről leszoktatni), s nekiment a szegény Tischlernek.

Amire mulatságos riposztot vágott vissza Tischler Vince. (Neki bezzeg sikerült leszokni a Vencel névről.)

Erre újra nekirohant Dani.

Daninak nekirohant Vince.

Vincének ismét nekirohant Dani.

És Daninak megintelen visszavágott Vince.

Háromszor ütközött meg a két kemény dalici, döngött a pajzs, csillogtak a kardok, süvített a parittyá és bongott, csengett a Péchy csengettyűje, de a két levontében nem esett semmi kár.

Tischler Vince egy tudományos mozdulattal kiparírozta a Haviár lándzsa szúrását:

»Hogy - azt mondja - ha foglalkozott volna Haviár Dani a természettudományokkal, akkor tudná, hogy az ember anyagból is van, nemcsak lélekből.«

Tökéletesen igaza volt, kivált az osztrák armádiára applikálva.

Mert abban meg éppen nem is volt soha *lélek*.

A T. HÁZBÓL [febr. 17.]

Ma minden szónok elállt.

A sztenográfusok boldogan pislogtak egymásra:

- Milyen fordulat!

Elállt Győry Elek, elállt Andreánszky Gábor, elállt Veszter Imre, elállt Hodossy és Boda, sőt elállt Olay Szilárd is. Denique nincsenek többé lehetetlenségek!

- De hát mi történhetett? - fogja kérdeni az olvasó.

Az történt, hogy mikor az igazságügyi büdzsé tárgyalása jött szőnyegre, belépett viaszkalaványan, roskadozó léptekkel a beteg Pauler miniszter.

Eljött, hogy megvédelmezze a költségvetését.

Nem volt a kezében csak egy ceruza. Imre király mégis vitt magával legalább egy vesszőt.

De a ceruza is úgy reszketett a kezében, mintha nem bírná.

Nem emelte fel magasra, mint hajdan Imre király a vesszőjét:

»Majd meglátom, ki meri ujját rám tenni?«

Egy harsogó »éljen« hangzott fel. A miniszter bágyadtan hunyta le szemeit, s erőtelenül hanyatlott karszékebe. Még az az »éljen« is olyan nehéz... nehéz, mint a kő.

Az elnök beharangozott mintha mondaná:

- Kezdődjék az attack!

Élesre köszörült dárdákkal ültek ott a fölfegyverkezett viadorok. Harci tűz égett a szemekben, s rohamra készen prüsszköltek. De a beteges miniszter lankasztó tekintete egy varázsütésre eloltotta a tábori tüzeket. A fegyveresek összenéztek meghökkenve. Ajkaikon volt a vád, hogy az igazságügy beteg. De mikor a miniszter is beteg szegény. Egy betegnek pedig teljesen szemrehányást tenni a másik betegért.

Egymás után szólította őket sorompóba a jegyző, de azok egyenkint jelentették ki, hogy elállnak a beszédétől.

Hát én most már mit tehessek egyebet, mint hogy a Pauler betegsége iránti tekintetből én is - elállok a mai karcolattól.

A T. HÁZBÓL [febr. 19.]

Az ellenzék udvarias volt tegnapelőtt; nem engedte szóhoz jutni magamagát Pauler miatt; ma pedig Szapáry grófot nem engedte szóhoz jutni Győry miatt. Így kvittelte le a túlságos lojalitást túlságos udvariatlansággal.

A dolog úgy történt, hogy Győry Elek, kit az elnök Győry Vilmosnak szólított (mert csak az imént csöörtetett be a lutheránus papválasztásról s még egyre zsibongott feje az ottani nevek-től), csinos beszédet tartott a saját illetékügyi törvényjavaslata mellett.

Egy kicsit hosszú volt a beszéd, a pénzügyminiszter elunta és elfordult a Ház délnyugati része felé.

Szapáry alapján rokonszenves, mondhatni kedves arcú és modorú ember, de van benne egy kis Keglevichizmus. Szereti éreztetni kicsinylését. S ez az ő előkelő gesztusaiban szemmel látható kifejezést nyer. Mindössze egy mozdulat, egy fitymáló kézintés, egy gúnyos vagy lenéző mosoly, egy ajkbiggyesztésre van szüksége, hogy megértesse magát. Igazi arisztokrata. Jobban tud beszélni az izmaival, mint a nyelvével.

Feledékenységet a híres »nem emlékszem«-mel bebizonyította ugyan tavaly a zászlókérdésben, de egyet nem tud felejtetni, hogy az ő neve Szapáry.

Pedig tulajdonképp az ő nevén homály van. (No no, ne tessék megijedni.)

Ez a homály meg is lesz a nevén mindaddig, míg a világhistória ki nem nyomozza, Szapárynak kell-e írni, ahogy a Házban mondják, Zápárynak-e ahogy a kaszinóban mondják, vagy Szaápárynak, esetleg Száaparynak, ha ugyan nem Száparynak.

És amíg ez nem lesz kisütve, addig a mi különben népszerű kincstárnokunk nem lehet egészen nyugodt.

A nyugodtsághiány okozta mai elfordulását is a Győry beszéde alatt, s ezen elfordulás okozta azt a fordulatot, hogy a különben unatkozó, elszontyorodott Ház zajongással rázatott föl szendergéséből.

Győry Elek után ő állott fel:

- Nincs joga szólani - kiáltá Csanády.

- Eláll! - hangzott viharosan az ellenzéki padokról.

Péchy közbeszólt, hogy igenis van joga beszélni. Szapáry beszélni kezd, de nem hagyják. Nőttön nő a lárma. A padok alatt dörömböznek. Egy rikácsoló hang közbeszív: »Nem akarta meghallgatni Győryt, mi sem hallgatjuk meg őt.« Az elnök vadul rázza a csöngettyűt. Szapáry nyugodtan nézi a fölhevített hullámokat. Tisza merengve rágja a bajuszát.

- Nem hallgatjuk meg, mert nincs joga szólni! - hallatszik ismét ingerülten.

Péchy megmagyarázza, hogy van.

- Az mindegy - ismétli az előbbi hang -, akkor sem hallgatjuk meg, ha joga van.

Már majdnem rakoncátlanságba megy át az ellenzék magatartása. Az elnök elsüti az utolsó töltést is, mellyel még rendelkezik:

- Figyelmeztetem önöket a tanácskozás méltóságára.

Az sem használ. Ezzel pedig ki van merülve az elnöki arzenális.

Mert megvan ugyan még az »elnöki megrovás«, de hát kit rójjon meg, mikor az egész fejedő mozgásban van? Aztán ki fél az elnöki megrovástól?

Még Angliában is azt kiáltotta a megrovással fenyegetőző speakernek az egyik képviselő:

- No bizony, hát mi bajom lesz, ha megró is az elnök úr?

- Azt csak az Isten tudhatja - felelte kedélyes kenetteljességgel az elnök.

Hanem magának Szapárynak eszébe jutott valami, amivel kifogott rajtok:

- Jól van, tisztelt Ház, leülök szép csendesen a helyemre és megvárom, míg a zaj lecsillapszik.

S egy olyan ember türelmével, aki ráér várakozni, rémítő nyugalommal ült le a zsöllyéjébe, kihúzván óráját, mintegy ki akarva fejezni: »Hiszen még elég időnk van!«

Ez hatott. Az ellenzék elnémult s ő megszólalhatott. Talpraesett beszédben mellőzni kérte a javaslat tárgyalásra való kitűzését.

Név szerinti szavazás döntött az ügyben.

Én éppen a szavazás alatt érkeztem a karzatra, s legelsőnek üti meg fülemet egy ismerős hangtól származó »igen«.

Szent Isten, mi történhetett? Vége van a szegény árva hazánknak!

Néhány percig ültem ott sóbálvánnyá váltan, míg egy huhogó dacos »nem« rázott fel ismét álmélkodásomból és egy nagyobbba vetett.

Káprázat-e, álom-e, hisz ez Prileszky Tádé.

Végre aztán könnyörültek rajtam szomszédaim és elmagyarázták, hogy nem kormányjavaslatra, hanem a Győryére folyik a szavazás.

- Ah úgy? - mondtam magamban s csendes meglegedés érzete fogott el, hogy minden úgy van, ahogy tegnapelőtt elhagytuk.

KUTYAÁLLAPOT A T. HÁZBAN

Nem sokkal volt hosszabb az ülés mint egy kutyanyelv.

Mindenki elkésett róla, azért mert rövid volt, és azért volt rövid, mert mindenki elkésett, még a miniszterelnök is, ki éppen akkor húzta ki az egyik kezét a télikabátja ujjából, mikor már ott bent bevégeződött az ülés, úgyhogy megint visszahúzta.

De nemcsak a miniszterelnök késett el, hanem Olay Szilárd is, pedig szebbnél szebb interpellációk rajzottak a fejében, mikor a kapu előtt ijedten látja a nemzeti köpű kiözlő népét.

Amily kurta, éppen oly lényegtelen volt az ülés.

Egy kutya mulattatta a t. Házat. Az Andaházy László kutyája. Hiába, vannak kutyák, melyeknek szép szerep jut a világban.

Az Andaházy László kutyája ugyanis bizonyos liberális atmoszférában mozogván, szájkosár nélkül mutatkozott az utcákon.

Pedig a rend az első.

Az I. kerületi rendőrkapitány észrevette a rakoncátlan kutyát (hiszen mit ne venne észre a kapitány?), s nem sajnálta sem a tintát sem a papirost, fölírt a magas parlamenthez, hogy adják ki Andaházy Lászlót, mert szájkosár nélkül járhatja a kutyáját.

Mikor az elnök megkapta a kérvényt, magához hívatta volt Beöthy Algernont.

- Te Aldzsi - kezdé -, mikor jön már meg a te eszed?

- Nem tudom, kedves bátyám. Nem kaptam tőle semmi értesítést.

- Már meg milyen tréfát csináltál megint?

- Én? Mivel?

- A szegény Andaházyval meg énvelem. A Házzal nem kell tréfálni. Az nem járja. Hát már te semmit sem tisztelsz? Neked semmi sem szent?

S megmutatta neki a kérvényt.

Beöthy elolvasta és felkiáltott megbotránkozva:

- Ez nem az én művem. Hanem úgy néz ki, mintha az én rovásomra csinálta volna valaki. Ezt nem hagyom ennyibe.

- Igen, nyomozni fogjuk.

S e naptól kezdve megindult a kutatás, a Ház összes jukszolóit szemügyre vették, megkörnyékezték. Végre átadták a dolgot a rendőrségnek, de az éppen nem bírta kisütni, kitől eredhet a gonosz tréfa.

Végre valakinek eszébe jutott, hogy legjobb lesz személyesen megkérdezni az I. kerületi rendőrkapitányt, Laszner Gusztáv urat, nem gyanakszik-e valakire, nincs-e valami titkos ellensége, aki nevetségessé akarja tenni?

Laszner úr csodálkozott s így szólt kevélyen:

- A kérvény valódi. Mert a rend az első.

S minthogy csakugyan valódi volt a kérvény, ma előterjesztette a Házban a mentelmi bizottság.

Volt nagy derűtség mindenfelé. S természetesen ki nem adták Andaházy Lászlót, mert már mégis csiba!... Egy kutyáért csak nem lehet az immunitást felfüggeszteni.

Bizony Andaházy László sem álmodta volna meg egykönnyen, miért lesz híressé.

A T. HÁZBÓL [febr. 25.]

Édeskevény történt a tanácssteremben. A jegyzők morogtak valamit (amit harmadszori felolvasásnak hívnak), majd a névsort olvasták fel, beszedve a szavazatokat az egyes megüresült helyekre a bizottságokban.

Szontagh Pál a könyvtári bizottságba jutott (de kellett is már oda valami tudós ember), Visi Imrét pedig a pénzügyi bizottságba választották, ami különös megtiszteltetés fiatal képviselőre, de senki sem is érdemli azt meg jobban mint a Ház e komoly törekvésű tagja.

Zsilinszky Mihály nagy panaszkodásba tört ki, mert valahol Rozsnyón (az ilyesféle dolgok rendszeren Rozsnyón történnek) az odavaló katolikus pap reverzálist vett egy protestáns férfitól (kikerülte, hogy »lutheránus férfiú«-t mondjon), hogy a születendő gyermekei katolikusok legyenek.

- Miért írta alá a szerencsétlen? - fuvolázott közbe Göndöcs, nagy hahotára fakasztva a Házat.

Míg Zsilinszky visszakövetelte a törvény szerint ama még nem létező apró lutheránusokat, melyek majd Ambrozi József és Novák Borbála jegyeseiktől fognak származni, azalatt a folyosón gonosz nyelvek a Szilágyi Dezső dolgát feszegették. Megy-e? Marad-e?

Mégiscsak furcsa, hogy az ellenzék vezére azon szárnyaló hír nyomása alatt vezeti népét már hónapok óta, hogy elmegy az ellenfél táborába.

Mindenki a másiktól kérdezte: mi igaz hát ebben az ügyben?

Egy beavatott kormánypárti naiv hangon erősítette:

- Úgy van. Fait accompli. Minden akadály el van már távolítva, minden megvan. Csak éppen Tisza nem akarja.

Mindenki mosolygott.

Pedig hiába mosolyognak, a helyzet kezd gyanús lenni.

Szilágyi jól tudja a kolportált híreket, melyek már a lapokban is megfordultak. Mindenki beszél a fegyverletételét.

A büfétől kezdve egész a korridorig erről sügnak-búgnak.

Szilágyinak okvetlenül nyilatkozni kellene, ha nem úgy van.

De Szilágyi nem nyilatkozik hallgat és titokzatosan mosolyog. Tehát úgy van.

Veszter Imre ruganyos léptekkel megifjodva jár-kei a folyosókon, s látszik, hogy valami nagy dolog kóvályog rövidre nyírt fejében. A padból, amikor senki sem veszi észre, gyakran átkacsint titokzatosan Pulszky Ágostonra. A habarékpárton bizonyos feszült várakozás észlelhető. Sággy arca még jobban nevet, mint azelőtt. Horánszkyék derülten dörzsölgetik kezeiket, s bizalmas embereiknek megsúgják: »Baj van«. De ezt olyan arccal mondják, mint mikor arról beszél valaki: »hogy aligha el nem vesztem az anyósomat«.

- Szegény Tisza - morogja mély részvéttel Hevessy Bertalan.

De nem annak van most ideje, hogy Tiszát sajnáljuk, mikor senki sem sajnálandóbb e pillanatban a világon, mint Thassy Géza.

Ő ugyanis interpellációt intézett Széchenyihez a közgazdasági válságra nézve.

S a miniszter válasza ma van a napirenden.

A döntő pillanat egyre közelebb jön. Az óramutató örülten siet. Thassyn emésztő nyugtalanság vesz erőt: Istenem mi lesz?

Mert nagy alternatíva előtt áll.

Vagy meg lesz elégedve a miniszter válaszával, vagy meg nem lesz elégedve.

Két beszédet készített erre a célra, egyik a tudomásulvételre való, másik a nem vételre. Mind a kettőt megtanulta jól.

De az ünnepélyes pillanat amint közelgett, mintha feléje nyújtaná kezét valamely gonosz démon s egy mennykő nagy szivaccsal letörölné emlékezte viasztáblájáról mind a két beszédet.

Nagy trémában van.

Még ugyan jutna néhány perc áttanulni a beszédet, de melyiket tanulja meg? Melyiket fog kelleni elmondani?

Agya forró, szemei elhomályosulnak. Nem látja a betűket, pedig járnak-kelnek, mozognak előtte, mint a hangyák.

Lélegzete elszorul. Izgatottan kapkod hol az egyik, hol a másik kézirat felé.

Végre beszélni kezd a miniszter, a Thassy láza nőttön nő. Nem hallja amit a miniszter mond. Mintha a malomkerék zörögne s a pitle kelepelne roppant egyhangúsággal.

Egyszerre beáll a csend.

A Ház szeme (az a sok kíváncsi tekintet egyetlen rettentő szemmé válik) feléje fordul; ez égető nézés bűvös nyomása alatt fölkelt és beszélni kezd.

De mind a két kézirat előtte van, amikor elakad, hol az egyikbe, hol a másikba tekint, hol az egyikből mond el egy periodust, hol a másikkól.

A körülötte ülők rémülve vették észre, hogy elvesztette a talajt lába alól, s derűre-borúra keveri össze a két beszédet, s kínos nyugtalansággal várták, miképp fog ez végződni? Szégyent hoz a pártra és magára.

Hanem a sors nem akarta lealázni, az utolsó tekintete véletlenül az igazi lapra vetődött, ahonnan azt olvashatta és mennydöröghette el:

»Ennélfogva a választ nem veszem tudomásul.«

S így aztán helyös lett a beszéd.

Hát mondja még valaki, hogy nincsenek szerencsés szónokaink!

A T. HÁZBÓL [márc. 2.]

Ma kezdődött a köztörvényhatóságokról a vita - de mit ér ha már Tisza Kálmán előre visszavette az 54. §-t?

Ezen akadott volna meg minden szem, ebbe botlott volna minden nyelv. Pompás, leírnivaló jelenetek fejlődhetek volna!

Nekem határozottan nagy kárt okozott a miniszterelnök - és az országnak kevés hasznot.

Hanem az ellenzék még kipótolhatja, ha felül vesszőparipáira, előszedi öreg ágyúit, a faltörő kosokat előre ereszti, s megkezdi vehemenciával az ostromot.

Az első mozdulat azonban nem sejtet kemény, de annál hosszabb csatát.

Harmincketten iratkoztak fel szólásra. Éppen egy tucat kártya. Királyok, alsók és hetesek.

Ezek közt a legérdekesebb kártya Szilágyi Dezső. Mindenki kíváncsi rá, üt-e, vagy üttetik?

Ma egy kíváncsi képviselő nekiindult a folyosón, a Vámos beszéde alatt (mikor a legnépesebb volt), hogy most mindenáron kikutatja, átmegy-e Szilágyi Dezső a kormánypártra vagy sem, s legelőször Szilágyi Dezsőt interpellálta meg:

- Hát mi lesz már Dezsőkém?

- Semmi. Begyógyul. Csak egy kis karcolás volt a vívási gyakorlatnál.

- Nem az, nem, hanem hogy mégysze-e, vagy maradsz?

- Megyek. Hogyne mennék. Azért bizony abba nem hagyom. Két éve gyakorlom már magamat.

- Az átmenetelben?

- Dehogy. A vívásban.

S ezzel megfordult és otthagya a kíváncsi ördögöt.

A kíváncsi ember addig settenkedett, míg megkapta Csernátony Lajost.

- Mi lesz már, Lajos bácsi, azzal a Szilágyi Dezsővel?

- Hüm - mondá Csernátony -, ez a nagy egyiptomi titok!

S többet egy kukkot sem vallott.

De már ezt mégsem lehet abbahagyni, hátha Bánffy Bélát interjuvolná meg?

Bánffy mélabús arcot vág a kérdéshez s így szól:

- Eredj, kérdezd meg Pulszky Gusztitól. Az mindent tud.

Rohan Pulszky Ágosthoz, s őt szorongatja meg bizalmasan. - Én semmit sem tudok - felelé Pulszky ábrándos arccal -, hanem Veszter van beavatva.

- Köszönöm szépen - pattan fel a kíváncsi képviselő -, hiszen éppen a türelmetlen Veszter bízott meg, hogy puhatolóddzam.

Duzzogva, haragos fényű szemkarikákkal, biceg oda Körösi Sándor.

- A Szilágyi-ügyet tárgyaljátok? Botrány! Széchenyi is a habarékpártból lett miniszter. Szilágyi is onnan lesz. Hát illik ez? Mire valók vagyunk mi akkor? Hogy egy ember, akinek háromszáz felesége van, mégis a szomszéd asszonyokra kacsintgasson, s azoknak dobja a selyemkendőt? Nem teszem fel Tiszáról.

Ilyen mulatságos trics-traccs folyt künn a Vámos beszéde alatt, de azelőtt ugyancsak néptelen volt a folyosó.

Alighogy bevégezte a szelíd arcú Dárdai Sándor az előadói beszédet, gróf Tisza Lajos állt fel, s ezzel elsőnek ment bele a tűzbe.

Első szónoknak nagyon jó lenni, mert az első szónok szedheti le az argumentumok tejfölét, de csak akkor, ha ellenzéki.

A helyeslő szónoknak nehéz a kenye, ha első. Mert ez ellenzék még nem mondott semmi bolondot és semmi okosat, amit kiforgatni lehessen, de már az előadó elzengett mindent, ami támogató gondolat a kormány és a központi bizottság fejében egy év óta megfordult.

Az első mameluk szónoknak tehát az a feladata, hogy semmi olyat ne mondjon, ami az ellenzékét felingerelje és sok olyat, ami lecsillapítsa.

A gróf mesterileg keverte össze a színeket.

Először elmondott nekik egy pompás adomát az öreg szerelmesről, akinek az ősz hajszálait a fiatal kedvese húzogatta ki, a fekete hajszálait pedig a féltékeny öreg kedvese.

Ilyen a megye.

Ezzel megneveltette az egész Házat, s aki nevet, az többé nem haragszik.

Mikor aztán mosolygóra változott a Ház képe, Tisza gróf is elkezdett babrálni a nevezett öreg szerelmes haja közt, itt-ott megrántott egy-egy tincset, de úgy tudta adni, hogy tulajdonképp még sem akar kitépni semmit.

Ő ugyan a kinevezések barátja, de azért belemegy a választásokba is. Szebb volna az egészen fekete haj, hanem a fehér szálakba is belenyugszik, ha kecsesen vegyülnek közbe. Bízunk az egészséget a borbélyra.

(A borbély nagy nyugalmasan pislogott a vörös széken.)

Finom taktikával éreztette, hogy neki még ez is kevés s ez által kerekre nyíltak az ellenzékiek szemei:

- Nini, hiszen mégsem oly rossz ez a javaslat, mint amilyen lehetne.

... De iszen a »kisebbik generális« is csak úgy érti ezt a mesterséget, mint a bátyja.

Utána Grünwald Béla szólott hosszan, szellemesen.

- Ez az egy *témája* van - szokták mondani ellenségei a kormánypárton, valahányszor kitűnő beszédet mond a centralizációrul.

Ma még tovább licitáltak:

- Ez az egy *beszéde* van - mondák ma. Amiből azt lehetne demonstrálni, hogy ma még kitűnőbb beszédet mondott mint egyébkor.

S valóban szép beszéd volt, tele közbülmáró ötletekkel a behozandó rendszerre és a jelenlegi kormányzásra, csak hogy... nem hatott eléggé.

Grünwald talán az egész habarékpártnak a legkimagaslóbb alakja Apponyi és Szilágyi mellett, de bizonyára a legszeretettebb valamennyi közt, csak hogy nem érvényesülhet eléggé.

Grünwaldnak hatalmas kidomborodó politikai egyénisége van, csak hogy... nem bírja beleilleszteni a magyar közszellem keretébe.

És ez az utolsó »csak hogy« magyarázza meg a másik két »csak hogy«-ot.

A mai beszéde is azért nem hatott minden szépségei és magas államférfiúi nivója dacára, mert (hogy tovább szőjük a Tisza gróf hasonlatával), nem pártolta sem a fehér haját, sem a feketét, hanem egy külön parókat akar a nemes vármegyének.

Paróka-párt pedig nincs.

Éppen a delet harangozták el, mikor az országház kapusa azon panaszkodék, hogy fülzúgása van.

- Tegyen egy kis vattát a füleibe bácsi - biztatták a teremszolgák.

- Mintha valami rettentő földalatti morajt hallanék. Borzasztó ez!

Végre kisült, hogy Vámos Béla beszédet tart odabent.

Irtóztatóan megeresztette a hangját. A falak mozogni látszottak. A képviselők befogták a füleiket. Az elnök váltig rázta a csengettyűt, hogy ne hallja olyan nagyon. (A csengettyű szavát egy lélek sem hallotta.) Még Herman Ottót is bántotta.

Csak Kőrösi Sándor kiáltott közbe egyszer fumigálva:

- Hangosabban!

De Herman Ottó azért nem szűnt meg élcelődni.

- Két sajtószzerű alkotás van a világon.

- Mi?

- Az egyik az »Atala« című opera, a másik Vámos Béla.

- Miért?

- Az egyik végig trombita, a másik végig hang.

Valóban az ember érezte, hogy Vámos Bélának nem pusztán a torkából jön az a hang, hanem egész testéből, jön a melléből, talpából, kezeiből, mindenünnen és betölti az egész termet, szétcsap a levegő atomjai közt, mint egy mennykő, aztán szétfolyik, sokáig hömpölyög, de még akkor is zúg.

Soká, nagyon sokáig beszélt.

De hogy mit, azt nem árulom el, mert aki hallotta, az úgyis tudja mit beszélt, aki pedig nem hallotta, annak okvetlenül hallania kellett volna Vámos Bélát.

Az óra kettőre járt és még mindig ő beszélt.

- Nélkülünk múlik el a nap - jajveszékelt a szélső bal. - Mit fog az ország mondani rólunk: hogy *hát már nem is beszélünk?*

Elmúlt a két óra, de még mindig Vámos beszélt. A képviselők apródonként hazaszállingóztak, mégis beszélt.

Mikor én elmentem, megszámláltam, már csak hat télikabát lógott a képviselői fogasokon.

Ebből aztán ki is lehetne számítani, hányan hallgatták - ha nincs a tegnapi calico-bál, ahol annyi képviselői kabát odaveszett!

A T. HÁZBÓL [márc. 3.]

Bartha Miklós ritkán beszél, de mindég szépen, okosan beszél, pedig még csak nem is vezér a szélsőbalon. (Vagy talán éppen azért nem vezér.)

Szép csengő hangja van, bár nem nagy terjedelmű, vannak gondolatai s bírja azt a csodavésőt, mely azokat tömör képekké esztergályozza.

Ma még a szokottnál is lírikusabb volt. A hangjából érzett ki, hogy a nemes vármegyét temetik.

Búsan kondul meg néha a harang... azazhogy a csöngettyű a Péchy kezében.

A címerpajzsokat lefelé fordítják. Az ősi buzogányt belökik a verembe. A szónokok egymás után kelnek fel s egy-egy szöveget ütnek be a koporsóba (de nem mindig találják el a szög fejét), ki vígan, ki frivolán, ki bízó tekintettel a jövőbe.

Most végre jön Bartha, az első, aki néhány meleg könnycseppet is hullajt.

Azután előlép egy szűz ifjú.

Az ifjúság harmatja piroslik arcán. Ez Bezerédj Viktor, aki a megye emlőin nőtt. No, ez fog még csak igazán siránkozni a dadája fölött.

Dehogy! Öregekhez illő nyugalommal és kegyetlenséggel fejtí ki programját: szolgálati pragmatika kell neki és *kinevezett* tisztikar.

- Ily fiatal és már ilyen mameluk - hüledeztek az ellenzéken.

Különben eszes, tanult fiatalember, ki határozott sikert aratott szűzbeszédével, melyben körülbelül azt mondta el, amit tegnap gróf Tisza Lajos - *csakhogy sokkal rosszabbul*.

Utána, ha a közbülesett habaréki szónokot, Beöthy Ákost, nem vesszük (rövidség okáért ne vegyük), megint egy kormánypárti főember Zichy Antal szólott, aki körülbelül azt mondta el, amit előtte Bezerédj Viktor - *csak*hoggy sokkal jobban.

Szellemesen gúnyolta az ellenzéket s nemes hangon fejtegette a nézeteit. Ő is a kinevezés hívének vallja magát.

Meghökkenem. Vége mindennek. Még eddig minden kormánypárti szónok *a kinevezés* mellett nyilatkozott.

Hohó! *Hát hol van Tiszának a pártja?*

*

De Tiszát az egy cseppet sem zsenírozta.

Felállt és egy polemikus részeiben eleven, érvekben gazdag beszédet mondott *a választások* védelmére.

Tíz év óta ez az első *ellenzéki* beszéde.

Kár hogy nem volt jelen Csanády, hadd látta volna, milyen hirtelen tudta arról a bizonyos szögről lekasztani a - régi hangját.

S milyen jól állott neki.

A T. HÁZBÓL [márc. 4.]

I. Miért kelt ma későbbben az egész város?

[márc. 4.]

A kálvinista templomon rég tizet mutatott már az óra (pedig a Tiszák uralkodása alatt ez a hiteles torony), s a folyosó még mindég kongott. Nem hallatszott be a szokott zsibongás az elnöki szobába; a Szathmáry György nehéz lépteit, a Madarász huhogó hangja.

Péchy Tamás kiküldte az egyik jegyzőt:

- Nézd meg, kérlek, vannak-e már?
- Egy lélek sincs künn - jelenté a jegyző.
- Mi lehet az oka? - töprengett az elnök.
- Ólmos eső esik, kegyelmes uram.
- Az ám - dörögött és nyugodt maradt, de csak rövid ideig.

Csakhamar kiküldte a másik jegyzőt:

- Köhögést hallok odakünn. Nézd meg, úgy rémlik az öreg Csanády köhög. Ő csak itt van már!

Visszajött a jegyző:

- Még Csanády sincs itt. Mindössze négyen-öten lézengnek. Pedig már egy negyed múlt...
- Ejnye, ejnye, hiszen máskor is volt már eső.
- Eső volt már máskor is, kegyelmes uram, de az éjjel operabál is volt.

- Az ám! - dohogta az elnök s újra nyugodt maradt, de csak néhány percig.

Türelmetlenül küldi ki a harmadik jegyzőt.

- Szaladj, öcsém, nézd meg, kezdhethük-e már?

Visszajött, oda nem vezett a harmadik jegyző sem.

- Bizony még nem kezdhethük.

- Ejnye, ejnye - sopánkodék az elnök. - Hiszen bál máskor is volt.

- Bál volt máskor is, kegyelmes uram, de nem Sággy Gyula kezdte máskor a vitát.

Az elnök homlokára ütött.

Tyü! Persze, persze!

Most már világos volt előtte minden. Miért múlik az idő lassabban s miért keltek fel ma az emberek későbben?

Úgy tett, mint Zrínyi Miklós.

Felöltötte a legszebb elnöki kabátját s aztán bevonult a jegyzőivel a terembe, miután előbb valószínűleg megeskettette őket, hogy legalább ők nem fognak megszökni mellőle.

Kevesen lévén bent a teremben, kutattam, kérdezősködtem de élő tanút nem kaptam arra, milyen volt a Sággy beszéde.

Idézem tehát erre nézve az egyedüli forrást, a két esti lapot, melyek következőleg írnak róla:

A Nemzet: »Sággy hosszadalmas és üres frázisokkal telt beszédével nehéz próbára tette a Ház türelmét.«

A Pesti Napló: »Sággy Gyula kitűnő beszédet mondott.«

Hogy miképp fog e két véleményből eligazodni a Sággy beszédjére nézve a nyomozó történelem - az ő dolga.

II. Hogy kell a borokat kezelni?

Sággy beszédjének vége felé megnépesedett apródonkint a folyosó.

Egy képviselő bejött és megkérdi:

- Ki beszél?

- Sággy.

Sarkon fordult és visszament borotválkozni.

De a legtöbben ott maradtak, s vidám beszélgetés indult meg a tegnapi bálról, a napi kérdésekről. A Ház nagy borászai Szalay és Zalay roppant vitába bonyolódtak, hogy miképpen kell a borokat tudományosan kezelni? Egy egész sereg borász csoportosul körültek.

Dühös szemekkel méregették egymást a hegyek szerint felosztott szakférfiak.

Mert mintha nem is az emberek állnának szembe, hanem magok a hegyek.

Hegyalja (Zalay István és Szirmay Ödön) fumigatív beszél a löllel dombról. Villány kevélyen szíja a cigarettjét, Szekszárd krákok.

Odabent már rég elhallgatott Sággy, és Földvály Miklós tart egy igen csinos beszédet, de a borászok még mindig a borok okszerű kezelése felett veszekszenek, mindig mérgesebben, dühösebben.

Még tán most is ott vickándoznál e rettenetes tengeri kígyó, ha közbe nem szól Diószeg:

- Ugyan, ne veszekedjete ezen. Hiszen mindnyájan emlékezhetünk, hogy mikor a diószegi borkiállítás volt, mi történt.

- Ugyan mi?

- Ott voltak mind a borász primipilusok, ott volt Entz Ferenc, Girókuty. S a nagydíjat mindnyájan egy csodálatosan jóízű kerti bornak ítelték, mely a Vértesen termett. A bírálók aztán magok elé idézték a nyerőt, hogy mondja el, miképp kezelte a bort, hadd tanulja meg az emberiség e hasznos titkot.

A nyerő nagy zavarban volt és felette csodálkozék, hogy ő díjat nyert.

A bírálók protokollumba írták, amit vall.

»Hogy miképpen kezeltem? Hát kérem, legelőször is leszüreteltem egy tizenkét akós hordóba, körülbelül félig telt meg.

De csak megtöltötte azután? Nem.

De hisz az szabályellenes!

Az meglehet, de nem töltöttem fel. Elvittem haza és minthogy nincsen pincém, beástam a granáriumban a földbe.

Borzasztó!

Hideg november jött, ott megfagyott.

Hisz ön egy barbár! Hát aztán?

Aztán? Hát mikor aztán kiengedett, iszogattam belőle. Egyebet én nem csináltam.«

Így ütötte agyon a diószegi ember vinkója a borok tudományos kezelésének elméletét.

Szét is futottak legott a borászok ettől a történettől, a folyosó minden irányában.

III. Apró-cseprő dolgok

Bent a teremben Neiszidler Károly beszélt.

Mikor az okos Teleki Domonkos meghallotta a rekedt, érthetetlen hangját, odaszólt:

- Ne a Házzal beszéljen, hanem az orvosával!

Utána Fenyvessy Ferencnek támadt az a gondolata, hogy ő bemutat tableau vivant-ban egy valóságos megyét, Veszprémet: hogy miképp veszekszenek ők ott egymással. S megtámadta Bezerédj Viktort. Az »otthoni ügyeket« megszellőztette egy kicsit, s mondott egypár dohányzacskós elmességet, amikre ügyesen és tapintatosan riposztírozott Bezerédj.

A folyosón ezalatt ott mutogatta magát Sárközy Aurél.

- Hát te miért jöttél? - kérdezték.

- Tisza rendelt föl.

- Minek?

- Argumentumnak a javaslat mellett... Hogy itt a folyosón lássatok és bámuljatok...
 - Mit lássunk rajtad?
 - Mindenkinek eszébe jusson rólam, hogy a választási rendszer mellett *a szélsőbali emberből is lehet viceispán.*
- És ezzel be is fejezhetném a mai karcolatomat, ha a Fackh esete nem volna, mert a Herman interpellációja jó anyag ugyan, de azt még érne hagyom: abból még lehet valami.
- A Fackh esete azonban teljesen megérett a közlésre, az már nem lesz sem több, sem kevesebb.

IV. A Fackh Károly esete

Fackh Károly föltette magában, hogy már ő is megszólal.

Eleinte abban volt, hogy egy nagy beszédet mond. Később aztán lelicitálta magát. Ejh, elég lesz egy kisebb beszéd is.

Amint azonban tette került a dolog, így okoskodott magában:

Bolondság! Hiszen az interpellációkkal is híressé lehet az ember. Ott van Olay Szilárd. Egy interpellációt fogok mondani.

És igaza volt, reggelre már híres ember lesz ezzel az interpellációjával. Hiába, szerencsés kéz az övé.

Pedig egyszerű tárgyat választott, az iránt interpellálta meg Tisza Kálmánt, van-e tudomása arról, hogy némely helyeken bizonyos biztosító társulatokat hatósági presszióval tukmálnak a közönségre?

Fackh Károly azt gondolta, hogy a miniszter rögtön válaszol s ugyanarra a papírra odakomponálta előre a miniszter válaszára adandó választ is.

Mikor az interpellációt elzengte, nyilván odaadta a szöveget a gyorsíróknak, hogy leírassák.

De azok tévedésből leírták a választ is.

A miniszter azonban véletlenül nem válaszolt ma Fackhnak.

S itt következik a komikum.

A Fackh választ tévedésből lenyomatta egy esti lap s most már tudjuk, hogy a Tisza válaszára (amit azonban nem tudunk sem mi, sem Fackh Károly) szórul-szóra ezt fogja válaszolni:

»Miután a tisztelt miniszterelnök úr válaszában megnyugtató az iránt, hogy a kormány e tekintetben semmi rendeletet vagy utasításokat nem bocsátott ki és az ilyenmű visszaéléseknek orvoslását helyezi kilátásba, a miniszter úr ezen választ tisztelettel tudomásul veszem.«

Van mégis, uraim, isteni gondviselés!

Így lett rehabilitálva Thassy Géza. S így sült ki, hogy Fackh Károly milyen *előrelátó!*

A T. HÁZBÓL [márc. 6.]

Minden napra jut egy Horváth és egy professzor.

A professzorok elatlatják a Házat (még a Vámos szörnyű hangja alatt is elszenderedtek némelyek), a Horváthok fölébresztik.

Tegnap Horváth Gyula beszélt igen szépen, ma Horváth Lajos miskolci képviselő beszélt remekül, legközelebb meg Horvát Boldizsár szólal föl.

Horváth Lajos beszéde valódi esemény erejével hatott. A nemes hang, mely átlengte, a világos, tömör és mégis színgazdag előadás vonzóvá, úgyszólván fülbemászóvá tette. Nem élt szofizmákkal, mint igen gyakran Szilágyi, ki mesterileg vezeti le belőlük, amit akar, nem gruppirozta olyan művészettel az érveket, mint Apponyi szokta, hogy okoskodásának száalai mindég egy légycsapóban futnak össze.

Noha már a negyedik napra került, mégsem járt úgy, mint az orátorok nagy része, hogy az *előttevalók* mondják el az eszméiket.

Sok érdekes, új és tanulságos dolgot hozott fel. Legváratlanabb volt az, hogy a kinevezett tisztviselők barátja, de egyszersmind a megyei autonómia kiterjesztésének (a kecskének és a káposztának). S ezt úgy gondolná, hogy a megyei ügyekben ne az állam, de maga a megye gyakorolná a felügyeleti jogot az állam által kinevezett tisztviselőkre.

Mély figyelemmel hallgatták s mikor monumentális beszédét bevégezte, harsány »éljenzés« zúgott fel a baloldalon.

- Öt percnyi szünetet kérünk - kiálták mindenünnen.

Az elnök megadta szívesen. Hiszen mi az az öt perc '?

Míg egy cigaretté füstje elszáll.

S mire egy cigaretté füstje elszáll, csak annyi ideig él egy beszéd. Azután a másé jön és eltemeti az előbbit, mint a lehulló falevél az alattavalót.

A képviselők a hatás nyomása alatt tódulnak ki a folyosóra. Vadnai Károly ragyogó arccal kiáltá:

- Van ám ész Miskolcon!

(Ez igaz is; a csiszlikek városa régen híres arról, hogy jól válogatja meg embereit.)

A folyosón nem beszéltek egyébről, mint a Horváth beszédjéről addig az öt percig. A magasztalás szava ritkán volt olyan nyúlékony, mint most öt percig.

- Fölséges beszéd volt! - Lelkesültek még a mamelukok is a bámulat öblös hangján az első percben.

- Okos ember az - mondták a másik percben.

- Sok igazat mondott - jegyezték meg lehűlve a harmadik percben.

- Nehéz lesz megcáfolni - töprengtek a negyedik percben.

- Nono! - vetették oda félvállról az ötödik percben. - Majd legyűri azt Tisza!

Hát a hatodik percben?

A hatodik percben megszólalt az elnöki csöngettyű, »csiling csiling«, de a jegyző megtoldta még a szünetet, Margittay Gyulát híván fel szólásra. Ámbár aztán nemsokára megrezzent a villanyos drót, hogy Tisza beszél.

A Horváth beszéde egyszerre kiröpült a fejekből (hogy oda többé vissza se térjen), rohant be mindenki a »generális«-t hallani.

Ma felülmulta magát, meggyőző hangon, lendületteljesen beszélt.

Ereje nőttön nő, nemhogy hanyatlanék. Úgy állnak előtte az ellenzéki argumentumok, mint a cserépfazekak. Az egyiknek a fülét töri el, a másiknak az oldalát horpasztja be, a harmadikat csak megkongatja és gúnyosan rámutat, hogy »nini, üres«, a negyediket még meg is dicséri, hogy nagyon jó anyagból való, hanem a kiégetése hibás.

Mikor azután szétzúz, összetör minden argumentumot s teljesen simán, selymesen marad előtte az egész mező, előveszi a maga legjobban fenyegetett porcellán fazekait, a főispánokat, s szépen lefújja a rájuk szórt port...

Percekig tartó taps és éljenzés viharzott fel.

Tisza izgatottan nézett az órájára (de nem azért, hogy kiszámítsa meddig éljenzik), összeszedte az írásait, vette a borzas cilinder kalapját.

- El akar menni - suttogtak az ellenzékiek.

- Nem akarja meghallgatni Apponyt! Bizonyosan valami harag van köztük.

De Tisza éppen egyenesen Apponyihoz ment, s halkán mondott neki valamit.

- Ahá, le akarja beszélni. Hogyisne! Csak azért is halljuk. Halljuk Apponyt!

A jegyző »Apponyi«-t szólítja.

Tisza távozik a teremből.

- Szökik! - kiáltja egypár hang a szélsőbalról.

Tisza meghallja, megáll, odanéz, s aztán csendesén, szelíden, mint egy mártír, visszaindul a piros széke felé, megmagyarázni a zajongóknak, hogy Bécsbe kell mennie a gyorsvonattal s éppen azért mentegetőzött Apponyinál, nehogy kicsinylésnek vehessék, ha ilyen jeles szónokot meg nem hallgat.

S ez volt az első eset, hogy valaki a parlamentben az *utánszóló* beszédére reflektált.

A T. HÁZBÓL [márc. 7.]

Tisza Kálmán nincs itthon!

Mindenen kiérezhető; a néptelen folyosók, a gyéren népes tanácsterem, a mamelukok közömbös arca, minden azt látszik kiáltani: Tisza Kálmán nincs itthon.

(Ma bizonyosan történik valami rendetlenség!)

A közigazgatási javaslatot levették, mert Tisza Kálmán nincs itthon, de ha nem vették is volna le, kinek volna kedve beszélni, ha Tisza Kálmán nincs itthon.

Hanem hiába vették le a közigazgatási javaslatot - azért mégis a közigazgatás volt ma napirenden.

Hogyhogy? - fogják kérdeni. Hiszen a mátrai vasút engedélyezéséről szóló jelentés volt kitűzve.

Hisz éppen azért.

Mihelyt az apró-cseprő jelentések után a mátrai vasútra került a sor, Szederkényi Nándor felállott és emlékeztette Kemény Gábort, hogy mostanra ígérte az engedélyezési okmány felmutatását.

- Igaz, igaz - motyogta Kemény Gábor és elkezdett az írásai közt motozni.

Ötször is átnézte, aktánkint, levelenkint, megint előlről kezdte, megtapogatta a zsebeit (még a lajbli-zsebeket is), hátrafordult Baross Gáborhoz:

- Nem tudod, hol az okmány?

Hogyne tudná Baross! Baross mindent tud.

- Ha itt nincs az okmány, kegyelmes uram, hát akkor bizonyosan otthon van.

Elvörösödött a miniszter, mint a rák. Zavartan kapkodott ide-oda.

- Mit csináljunk?

- Próbáld kihúzni az időt beszéddel - tanácsolta Baross -, én majd intézkedem addig.

- Hiszen ha tudnám, hogy miről beszéljek?

- Akármiről. Neked úgyis mindegy.

Kemény Gábor felállt és beszélni kezdett. Baross ellenben kiszaladt a teremből keresztül a folyosón a »telefon«-hoz. »Halló! Halló!« A telefon rémesen csendül meg valahol messze a közlekedési minisztériumban.

- Ki az ördög lehet az? - morogja valami öreg írnok, aki most hanyatt fekvé pipázik a büróban, mert Kemény Gábor és Baross Gábor úgy sincsenek otthon.

Még erősebben csengetnek.

- Hallgass ördög! - dühöng az öreg írnok. - Mert mindjárt beléd vágom ezt a kalamárist.

A csengő egyre türelmetlenebbül nyihog és riadozik:

- Ugyan mozdulj már - mondja a másik lusta díjnok -, hátha valami fontos dolog.

- Eh, nem szabad most semmi fontosnak történni. Hiszen nincs itthon az államtitkár, se a miniszter.

... S míg ez az idilli jelenet foly le a távolban, azalatt Kemény Gábor ott áll a Ház színe előtt szónokolva, szemérmatosan bevallván, hogy az okmányt elfelejtették, de már intézkedés történt, rögtön itt lesz.

A képviselők mosolyognak, az öreg Pulszky a markába nevet.

- Függesztük fel az ülést, míg az okmány megérkezik - indítványozza Szederkényi.

- Nem szükséges - véli a miniszter. - Majd inkább beszélék én addig. Megérkezik az, okvetlenül megérkezik.

S azzal megint tovább beszél a miniszter, vontatottan, roppant pauzákkal. Néha kétszer is elmond egy dolgot és újra előlről kezd, mert szórakozott: kétfelé járván az esze, a beszéden és az okmányon.

Azt bizony már azóta keresik... most megtalálták... egy szolga a fiakkerbe ül... a lovak vígan robognak a kövezeten... csillámlik a patkójuk... Szeme nyugtalanul függ az ajtón, mikor jön már be Baross az okmánnyal.

Így képzelte el lelki szemeivel, de nem így történt valóban.

Jó idő eltelt, míg Baross csengetéseire végre hallatszott a miniszteriumból is a »Halló!«

- Ki az? Mi az?

- Én vagyok.

- Ki az az én?

- Baross Gábor, az államtitkár.

- Nem lehet az! Ugyan ne izéljen.

- Baj van, rögtön küldjék a mátrai vasút engedélyezési okmányát a Házba, mert különben...

Lett erre iszonyú lőtás-futás, ajtócsapkodás, a szétszaladt miniszteri és osztálytanácsosok előkeresése a sörházakból s most már a Ház telefonján riadozott a csengettyű:

- Ki az? - kérdi Baross.

- Mi vagyunk. Küldenénk az okmányt, de méltóztassék előbb megmondani, hogy hol van?

- Ott van valahol, - hangzott vissza. - Keressék!

Kolosszális szcéna lehetett. Titkárok, fogalmazók, tanácsosok, irodatisztek keresték hajlongva, mindenütt. Az asztalokon, az asztalok alatt, papírkosárban, fiókokban - s ezalatt Kemény Gábor folyton beszélt.

De nincs az a sok, ami el ne fogyjon, - az ő mondanivalója is elfogyott, egyszer csak ott találta magát a beszéd legvégén, s a rettenetes szárnyas ajtó még mindig nem nyílt.

Quid tunc? Oh milyen szerencsétlenség, hogy ez a Tisza ilyenkor megy el hazulról. Istenem, istenem!

A Házat okvetlenül el kell foglalni valamivel. Hopp, megvan! Más okmányokat kell addig felolvasatni.

S most elkezdődött a felolvasás, de az is csakhamar elfogyott. Kínos verejtékcseppek gyöngyöztek a miniszter homlokán.

Hát már most?

Egy merész ötlete támadt, megkérte a Házat, hogy amíg az okmány megérkezik, tárgyalja a romániai vasútegyezményt.

A Ház ebbe is beleegyezett.

Darányi adta elő az egyezményt. De hogy darál most Darányi, hogy pörög a nyelve. Szinte kedve lett volna közbekiáltani: »lassabban, lassabban, kedves Nácikám«.

Darányi azonban röviden, folyékonyan örölte le mondókáját.

Kemény Gábor összeszorította a fogait:

»No megállj, te lázadó, te rebellis! Nem tudtál hosszabb lenni?«

S azután rimánkodó, szájalmas arccal fordult az ellenzék felé, mintha mondaná: »Hát szóljatok már valamit az isten szerelméért.«

De azok a világért sem szólottak, mindenki meg volt elégedve a romániai vasútegyezményrel s az elnök kénytelen kimondani, hogy a javaslat el van fogadva.

Borzasztó pillanat. Az okmány még mindig nem jó. A miniszter arcán a kétségbeesés színei egymást váltogatják. Mély csönd áll be. A miniszter melléből egy mély sóhaj szakad ki.

Ez már blamázs! Milyen szerencse, hogy legalább Tisza nincs itthon!

Megüvegesedett szemei mereven, némán tapadnak a Ház valamennyi ajtójára, de sehonnan sem jön az okmány.

Végre egy erős lélegzetet vesz és feláll, elhatározva magát a legvégsőre, szemeit behunyja és síri hangon rebegi, hogy a Ház ülését függeszték fel, míg az okmány megérkezik.

- De hátha sohasem érkezik meg? - kiáltja egypár hang.

Az elnök felfüggeszti a Ház ülését. A képviselők nevetve tódulnak ki a folyosóra.

De éppen ebben a percben jön lihegve a minisztériumtól a futár, hogy az okmány megérkezett.

Kemény arca kiderül s az ország dolgai ismét belezökkennek a rendes kerékvágásba.

A mamelukok újra kezdik magokat komolyan venni, az ülés újra megnyílik, és tovább foly... csak az öreg Pulszky jár künn, gunyoros arccal morogva rájuk a kritikát.

»Magyarok, nagy urak, tarokkoznak, mulatnak és mellékesen még az ország dolgát is csinálják.«

A FŐRENDIHÁZBÓL

Már a meghívók is úgy küldettek szét a mai nagyméltóságú ülésre, hogy *»okvetlenül megjelenni kéretik«*. És jöllehet nincsenek már főispánok, akik ijedten olvasnák e szórt betűket, mégis meglehetősen számmal gyűltek össze a főrendek.

Az új főrendiháznak ma volt az első komolyabb ülése, mióta megvan. Ma fog kitűnni, kivel van dolgunk. A nemzet *bölcsei* ülnek-e ott, vagy csak a *vénei*?

Bizony csak a vénség látszott meg. Megszámláltam a fejeket, csak hat benőtt, akarom mondani *kopasztalan* fej volt látható. Mert négyet páróka fedett belőlük, természetes hajzat csak kettőn lengedezett, a báró Prónay Dezsőén és a Vályi görög püspökén.

A padok jobbadán megteltek, a katolikus klérus ott ült egy csomóban mint egy sereg varjú, velük szemben a zászlósurak, s hova hátrább a Tisza-mágnások. Andrassy Gyula könnyedén szökdelt végig a termen, mintha a jégen volna. Néha-néha megcsördült a háznagy Szapáry István rezes kardja, azonkívül csak egy-egy lázító prüsszentés verte fel olykor a méltóságteljes csendet. Mikor Vaszary Kolos belépett suhogó öltönyében, Haynald ijedten kiáltott fel: »Nini, Kruesz Krizosztom!« Az utód bámulatosan hasonlít az elődhöz.

No de térjünk át a tárgyra. Nem kisebb dolog van napirenden, mint a költségvetés, tehát az ország pénzügyi helyzete.

Csak hogy még előbb az elnök közli, hogy Hunfalvy Pál interpellációt jelentett be a miniszterelnökhöz.

A bóbiskáló fejek egyszerre megmozdulnak, mint egy szélrohamtól a búzakalászkok.

Micsoda? Interpelláció? Itt? Lehetséges az? Hát hol vagyunk?

Néhány ember egyszerűen megdermed ettől a szótól. Interpelláció? Ugyan ugyan mire való az? Ha a miniszter el akar valamit mondani, hát úgylis elmondhatja, ha pedig nem akar valamit elmondani, illetlen dolog kierőszakolni belőle!

De Hunfalvy nem hagyja a maga dolgát, dacára a szenvtelen rideg tekinteteknek, olyan témája van öneki most, amiről ez a sok felületes koca-politikus hanyatt esik. Majd megmutatja ő mindjárt, hogy micsoda dolgokat nem vesznek észre az alsóházban.

Ebből még külháború is lehet...

Feláll és bele akar kezdeni.

- Nem lévén itt a miniszterelnök úr ömagyméltósága mondja az elnök nagy bölcsen -, talán be kellene várni.

Hunfalvy leül és dörög valamit. Hihetőleg azt, hogy »nem baj no, ha egypár perccel később üt is ki a külháború«.

De Tisza mintha érezné, hogy egy interpelláció várja epedve, csakhamar belép a terembe, s Hunfalvy Pál megtartja szűz interpellációját majdnem nagyobb sikerrel, mint Fackh Károly.

Cogolniceanu az oláh kamarában akképp nyilatkozott, hogy az osztrák kormány olyan szerződést kötött volna Cuza herceggel, amely Romániát följogosítja Magyarország ügyeibe avatkozni. Van-e erről az okmányról tudomása ömagyméltóságának, s szándékozik-e azt kikerestetni?

Ömagyméltósága mosolygott, a méltóságos főrendek pedig borzadályos tisztelettel tekintettek a tudósra, aki még az oláh kamara tudósításait, meg a Cogolniceanu nyilatkozatait is olvassa. (Ez akkor hát a Vámos Béla beszédeit legalábbis könyv nélkül tanulja be.)

Tisza rögtön válaszol, hogy ő bizony nem fogja keresni azokat az okmányokat, mert azok nincsenek. Nagy éljenzés hangzott fel erre.

Jó jel, ha azért éljeneznek, hogy valami nincs. (Itt most szíves fogadtatásra fog találni a pénzügyi helyzet, mert az is a »nincs«-en alapszik.)

A jó Hunfalvy Pál megröstellte kissé, hogy nem sikerült a téma. (Hiába, külügyi anyagot csak én tudok liferálni - dohogta magában gróf Andrássy Gyula.)

Mondom, röstellkedék Hunfalvy Pál, s a »tudomásul vétel« helyett Cuza miatt egy exkuzációt rebegett el, ékes hasonlatot vévén a kacsáról, ezen kacsához, mely immár Erdély minden patakjában úszkál és mindenütt tojásokat rak le. (Legalább olcsó lesz most már a kacsatojás.)

Nagy derűtség támadt erre s ez volt világ eleje óta az első derűtség e falak közt. Nem mondott itt soha senki még olyan vígat, amiről azok a hosszú életű arcok meggömbölyödjenek.

Az egészséges embernek első ismérve, hogy nevet.

A főrendiház édesdeden nevetett. Egyrészt a merész és végtelenül új hasonlaton, másrészt azon a metamorfózison, hogy mint lenne a Hunfalvy elefántja kacsává?

Most aztán a költségvetés következett, melyet Somssich Pál nyitott meg, egy se hideg, se meleg, se jó, se rossz beszéddel. Ezúttal a kormányt támadta. (Azt az »ezúttal«-t mindig jó odatenni a Somssich Pál politikai aktusaihoz.)

Utána az öreg Ghyczy Kálmán szólt szépen, de mérséklettel, egyéniségének megfelelően. Ő is szomorúnak tartja a pénzügyi helyzetet. Egy csöppet sem hanyatlott mint szónok. Hangja, előadási modora a régi. Csak testben lett viseltesebb kissé.

Beszélt még és támadott Zichy Nándor, Sztáray Antal és Prónay Dezső, mindannyian vehemenciával.

De azért a kormány mégsem bukott meg.

Mert úgy beszéltek mindnyájan, mint várakat ostromló hősök, de úgy szavaztak majd mindnyájan, mint állami haszonbérlők.

A MAI ÜLÉS

Báró Baich Milos képviselőről beszélnek, hogy megszokván a rövid mondatokban való társalgást, ilyenformán tartotta meg programbeszédét választói előtt:

Meghatva... köszönöm... nem szónok... tetve... szívesen látom... tessék!

Én is úgy szeretném leírni a mai ülést. Kezdet... lélekszámlálás... 105 képviselő... Napirend... Tibád... prototípusa a székelynek. (Már az alakja is olyan, mint egy székely üst.) Okos, éles eszű, furfangos. Előadása velős, egyszerű, tömör.

Egypár szúrás Apponyinak... Nagy tetszés... Különben államosítás.

(Kisül, hogy a mamelukok mind a Tisza pártján vannak ugyan, de a Tisza Lajosén.)

Utána Lesskó... javaslat ellen... tót dialektus... semmi attikai só... derűtlenség.

Orbán Balázs... unalom... Ázsia... népvándorlás folyosóra.

Péchy szökik. Elnöki székbe Bánffy ül, Péchy a folyosón pihen. Fölriasztják... Híresztelés, hogy Csanády beszél... Péchy berohan. Ijedelme alaptalan. Hegedüs Sándor beszél.

Pompásan polemizál. Egypár szúrás Apponyinak... nagy tetszés. Mély figyelem... teli Ház! Az ellenzék kifakadásainak jellemzésére végzi az ismeretes sírival:

*Itt nyugszom én, olvasod te
Nyugodnál te, olvasnám én.*

De ő jobban szeret - úgymond - olvasni, mint nyugodni.

Én azonban jobban szeretek nyugodni, mint írni, tehát befejezem az ülés leírását.

A T. HÁZBÓL [márc. 11.]

Az előleges reklám szétment a lapokban tegnap, hogy »holnap Szilágyi Dezső fog beszélni«.

Minélfogva ma egész tömegekben jelent meg pártja a karzatokon. Egy egész erdő - menyecskékből. Minden hely el volt foglalva.

Az asszonytábor nyugtalanul feszelt, s nem egy piros száj húzódott szét ásitásra még a Helfy szép beszéde alatt is. Pedig amelyik női szájba belenézhet az ember, amikor beszél, az a száj sohasem fogja többé megcsókolni. Tisza is beszélt: az se kellett. Senki sem kellett. Minden szív Szilágyiért dobogott.

A fokokra felosztott Celsius időmérők feltalálása előtt rendszerint egy szerzetes-barát teljesítette az időjóslás tisztét. A barát vagy kijött a kápolnából, vagy behúzódott s a szerint: volt eső vagy szép idő.

Hát most is azt lesték Szilágyiban: lesz-e eső?

Még a politikusokban is a kíváncsiság dolgozott, mert röpködött a hír, hogy pártállására nézve is nyilatkozni fog Szilágyi. S a politikus azért politikus, hogy olyat is vár, amiben nem hisz.

A terem megnépesedett, nemkülönben a folyosó: még az úgynevezett »bejárók« is mind ott lebzseltek, várván a nevezetes momentumot.

Az óriási szivarfüstben kedvére adomázott Pulszky Ferenc... majd kibontakozott az Andrássy Gyula délceg alakja, aki be-be szokott néha tekinteni, hogy: »mit főznek a konyhán?«

Gyulai Pál, ki zsákmányt jár keresni vitatkozásaihoz, ma a legszerencsésebb fogást tette: magát Jókait.

- Ho, megállj! - kiáltá utána. - Ember, megállj! Nem tudsz magyarul írni!

Jókai szelíd melankóliával adta meg magát.

- Hüm. Lehet benne valami!

Gyulai dühbe jött, hogy nem disputál vele.

- Te rossz politikus vagy, Móric.

Jókait még ez se hozta ki sodrából.

- Egy lyukon vagyunk gombok mind a ketten!

- Jó - prüszkölt tehetetlenül a kis ember -, de németül meg éppen nem tudsz írni.

De már erre elhagyta Jókait a türelem. Hogyne tudna ő németül írni? Mikor ő éppen úgy ír németül, mint magyarul, vagy még jobban.

Felülkerekedett most Gyulai:

- Hogy mersz olyat mondani!... Úgy még Schiller sem tudott írni németül, mint te magyarul. Hát illik az, hogy németnek adod ki magadat? Egész nagy dicsőségedet elhajítod.

S miután Aesop farkasaként zavarta föl a vizet, egészen rávetette magát a bárányra, s mindent leteperő kedélyes rikácsolása betölté az egész folyosót, derült színt varázsolvá az arcokra.

- Csenedesebben, akadémikusok! - inté őket Ivánka Imre.

- Nem jó renomét csinált nektek tegnapelőtt Hunfalvy - jegyzé meg egy másik képviselő.

- Furcsán nézne ki az országgyűlés, ha akadémikusokból állna.

- De még furcsábban nézne ki az Akadémia - vagdalkozott Gyulai -, ha a képviselőkől állna.

Míg itt a szóharcban ekképpen fonták az egyik élcvirágot a másik közé, azalatt a nap hőse a büfé felé ment és egy pohár piros bort hörpintett fel.

- Ez a haragot jelenti - mondák az asztalok körül ülő vének. - Szilágyi ma kegyetlen lesz.

Azután eltávozott szótalánul, egyet-kettőt fordult a miniszteri szobáig vezető homályos sikátorban és újra visszaérkezett. Megivott egy pohár fehér bort és megint eltávozott szótalánul.

- Lehetetlen vele eligazodni - mondák az asztal körül ülő vének. - Már meg fehér bort ivott!

Kisvártatva megcsendült a villanyos drót, szónokcserét hirdetve.

Mindenki rohant a terembe. Üres lett büfé, folyosó. Temetői csönd borult a Ház kedélyes vidékeire. A gázlángok lobogva égtek a keresztfolyosón, a mélységes némaságban valahol messze nagy zörejt csinált egy becsapódó ajtó. Van hát még valahol egy élőlény, aki nem akarja hallani Szilágyit.

Minden karzat zsúfolva van. A képviselői padok is megteltek. Tisza a ceruzáját hegyezi az ország bicskájával. Apponyi Albert fejét egész a vállai közé húzza. A habarékok sötéten tekintenek maguk elé, ott ül az arcukon valami bágyadt, titokzatos árnyék. Mintha színpadi összeesküvők volnának.

De csitt! A habarékpárt óriása fölemelkedik, hogy kékes szemeit körülhordozza a gömbölyű termen, az egyik kezét kinyújtja, a hófehér mandzsettája megcsillan a levegőben, az egyik vállát lejjebb ereszti s megzendül jupiteri ajkán lágyan, kacéran, hogy »tisztelt Ház!«

S ettől a perctől az övé itt minden. Ő uralkodik, ő mennydörög. Hatalmas periodusai mint százrőfös giliszták csavarodnak ki. A sztenográfok izzadva fogdossák őket.

Hol a piros boros bor beszélt ki belőle, hol a fehér. A kinevezés mellett van, de azért helyesli, hogy Tisza nem szakít egyszerre a nemzet szokásaival. Hanem a javaslatot nem fogadja el.

A habarékpárt elégedetlen, nyugtalan, a szélsőbal tartózkodó, hideg, a mameluk oldal hallgató és elmélyedő. Csak ritkán hangzik egy-egy »helyes«.

Közel másfél óráig beszélt, de nagy hatást nem bírt elérni. Nem hangzott fel a tetszésnek az a vihara, mely egyébkor kíséri, ha leül.

Mindenki csalódott: mert azt várták, nyilatkozni fog pártállásáról is.

- A kormány ellen beszélt - mondták a mamelukok.

- A kormány mellett beszélt - panaszkodtak a habarékok és szélbalok.

- Gyengén beszélt és nem úgy... - kritizálták azok, akik a szállongó átfordulási hírekben nem hisznek.

- De iszen jól csinálja ő a maga dolgát - viszonzák a hívők -, rájött már, hogy a miniszteri székre csak gyenge beszédekkel lehet eljutni.

A T. HÁZBÓL [márc. 12.]

A lapszusok napja volt. Almássy Sándor »közizgatás«-nak nevezte a javaslatot, amely ellen beszélt, Szalay Károly »miniszter úr«-nak titulázta Szilágyit, aki ellen beszélt.

S csupán ez adott némi említésre méltó nevezetességet felszólalásaiknak.

Ma már beállott a vita bágyadtsága. A lankás padsorok néptelenül tátongnak. S a tanácsteremnek, e soha nem pihenő kolossznak, hol örökké jár, tipeg-tapog, jön-megy, közbeszól, ásít, prüsszent, hajlik, mozdul valaki - megvan már a nyolcadnapos spleenje: fáradt, lankadt és türelmetlen.

A folyosókon kezdenek már másról beszélni, nem mindig a közigazgatási javaslatról, jeléül annak, hogy ráuntak. A megzsibbadt hazafiúi idegeknek új táplálék kell. Találnak is nyomban. Ott van a népfölkelés. Az is jó téma - az elkeseredésre.

- Borzasztó vakmerőség! - rikácsolja egy elégedetlen. - S ezt a választások előtt hozzák be!

- Egészen fölösleges - jegyzi meg Andreánszky Gábor -, ha így gazdálkodnak, fölkel a nép magától is.

Mások a Szilágyi dolgát találgatják: a nagy titkot, mely sehogy sem tud a héjából kihámlani.

Szubtilis szálakból font intrika viszi-e Szilágyit kifelé... vagy pedig aranyos ígéret? Ha ugyan nem pusztá csalóka lidércfény?

Mert az bizonyos, hogy viszi: a ragyogó tehetségű vezérnek már kívül lóg az egyik lába.

- Úgy járt tegnap a szegény Szilágyi - siránkoznak rajta krokodilus könnyekkel a volt párthívei -, mint az az óriás rézpénz a devalvációkor: reggel még harminc krajcáros volt, délután már csak két garasos.

- Emlékszem - teszi hozzá egy még maliciózusabb párttag -, de arra is, hogy nem akarták aztán még annyinak sem beváltani.

Most válik csak ki, mekkora hatalmas alak Szilágyi, ha egyedül áll is. Mintha egy nagy oszlop ingadoznék, szinte mozogni, recsegni látszik bele az egész épület.

Nem pusztán annyi ez, mintha egy bútor innen amoda lökődik, hanem egyszerre más, előre beláthatatlan alakzatot nyer minden: az egyik szöglet behorpad, a másik kijebb dudorodik és tudja isten mi minden lesz, ha lesz...

Hja, ha úgy tudnám a dolgot, ahogy Tisza, szívesen lebbenteném fel a jövő fátyolát, de mert csak annyit tudok róla, amennyit Szilágyi Dezső, kénytelen vagyok - áttérni Zayra.

Mert arról bizonyosan tudom, hogy nem lesz a Tisza-kabinetben soha miniszter.

Pedig ma ő is engesztelékeny hangon beszélt (és pedig olyan hosszadalmasan, hogy valaki ad kaptam Czáj elnevezte Száj-nak.)

Majdnem az egész ülést ő töltötte be, leszámítván a már említetteken kívül, a Busbach ügyes rögtönzését éppen Zay uraimék ellen, és a Török Zoltán, e kiváló fiatal politikus sikerült beszédét, melyben a választás mellett szólt, melegen emlékezve meg a megyéről. (Istenem, mégiscsak szép dolog az, ha valaki nógrádi ember!)

De térjünk vissza Zayhoz. A hosszú vékony férfiú előadási modora olyan, mint a permeteg eső (nemcsak azért, hogy az eső sarat csinál), lassan potyognak nála a szószemek, álomba ringatón. Az új elképzelt főispánokat szidja, de olyan hangon, mintha altatódalt dúdolna nekik, panaszkodik nyögdécselve, hogy ez a törvény a nemzetiségek ellen van, pedig a magyar állam - úgymond - sokkal erősebb, mintsem rászorulna ily eszközökre.

Egyszer-kétszer fölhangzik egy-egy »helyes«. Az emberek kíváncsian néznek oda, hogy ki az? Bizonyosan Steinacker.

Dehogy!... Hisz a gróf Apponyi Albert! (Alkalmasint Mocsáryt szupleálja.)

Az óra már egyre jár és még a Zay szája is egyre jár, mindig lassabban, vontatottabban, vékony téglaszín ajka úgyszólván nem is mozog. Mintha csak a szakállából szedegetné ki a szavakat.

Az öreg Pulszky, aki ott ül az előtte való padban, szétterül, izmos karjaira hajtja hatalmas sörényű fejét s elalszik. A tavaszi napfény, mely a hármaskor ablakon át besüt, kacéran melengeti a feje búbját.

A szomszédságban lappangó Göndöcs észreveszi az alvó Pulszkyt, s gúnyosan vigyorogva mutogat jobbra balra, felhíván a sajtószertű jelenetre a képviselőtársak figyelmét, mintha mondaná:

- Hallatlan! Az öreg Pulszky elaludt!

De addig-addig pajkoskodik, elevenkedik a főtisztelendő úr, míg az ő gömbölyű vidám feje is bágyadtan ereszkedik alá a padra, a szemei egyre kisebbek-kisebbek, még fölplisnant egyszer-kétszer, de aztán a héjak rájuk borulnak, keze lecsüng, melle megzörren.

S most már ott alszik a két öreg egymás mellett, s csöndes illedelmes hortyogásuk belevegyül a Zay Adolf panaszaiba s így együtt megy be s megy ki a miniszterek fülein.

A T. HÁZBÓL [márc. 13.]

Ma jól mulathatott a hölgy-karzat.

Mert szerelemmel kezdődött az ülés. Adonis úr, aki a szerelmet magyarázta Steinacker volt, de a hasonlat, mely Tiszának a városok iránti érzelmeiből szövődött, annyira átcsapott a trivialitásba, hogy valaki jóízűen közbekiáltott:

- Loquamur latine!

Steinacker után Meszlényi Lajos, Meszlényi után a nagy Veszter beszélt. Az előbbi a megyét védte, az utóbbi pocsékká tette. (Mind a kettő ellenzéki.)

Többnyire a főispánokat szidták a mai nap szónokai.

De a legjobbat Olay Szilárd mondta a folyosón, amidőn szomorúan felsóhajtott:

- Mik lesznek a főispánok? Ötvenkét belügyminiszter - *akiket nem lehet meginterpellálni.*

S ebben a sóhajban lelkének minden fájdalma bent rezgett.

Veszter unalmas volt és laza, felületes szólammokkal és közhelyekkel töltött ki egy fél órát.

Egy nem egészen jelentéktelen képviselő szellemesen jegyezte meg:

- Az még csak jó volna a megyének, hogy Veszter támadja, hanem az a baja, hogy Mocsáry védelmezi.

Gyorsan jöttek és pusztultak a szónokok: kisebb emberek kisebb beszédekkel. Sokan kitörülköztek, látván a Ház türelmetlen hangulatát, úgyhogy egyszerre csak azon vették magukat észre, hogy Csanády Sándor áll fel.

Gróf Bánffy Béla, aki az elnöki széket foglalta ma el, ijedten látta az elnökök »fehér kísértet«-ét fölemelkedni. Szíve hangosan dobbant meg. Most fogja letenni az elnöki próbát. Mert addig nem elnök az elnök, míg egy Csanády-féle beszédet végig nem elnökölt. Ezzel teszi le a remeket.

Az öreg kurucnak az volt az első dolga, hogy csendesen hátranézett:

- Van még felírva valaki?

- Nincs! - kiáltották.

- Hát akkor jó - dörmögte, előszedvén a papírjait, melyeken a beszéde van leírva, s kinyújtván nyakát, elkezdte ropogatni szokott mondásait: »elvtagadás«, »Tisza Kálmán«, »árulás«, »bűn«.

Bánffy félbeszakítja:

- A parlament méltóságának megfelelően válogassa a szavait.
- Hiszen eleget válogatja! - kedélyeskedett közbe valaki a szélsőbalról.

Csanády tovább is danoló hangon szórja stílusának vadvirágait, s csodálkozik rajta, miképp tűri meg a király Tisza Kálmánt a miniszteri széken.

Bánffy zajos helyeslések közt szakítja félbe ismét:

- Ne méltóztassék a vitába őfelsége személyét bekeverni.

Csanády vállat von.

- Hiszen ha őfelsége maga mellett olyan tanácsost megtűr...

Eközben tovább beszél, de már mindenki unja megszokott ízetlenségeit, s általánossá válik a figyelmetlenség.

Az elnök csenget, ez egyszer pusztán azért, hogy a csend helyreálljon.

De Csanády mint a jól bedresszírozott cirkuszparipa megszokta már, hogy amint a csengettyű éles szava rezzen, legott megáll a szó közepén is, s némán, szelíden várja, míg megdorgálják, hogy aztán megint odább mehessen a szokott cirkulusban egy darabig.

Most is úgy történt, jámbor türelemmel várta a megrovást. Bánffy zavarba jött, midőn észrevette, hogy a csönd beállt, de a szónok nem indít.

Csanády is zavarba jött, hogy a csengettyű megállította, de az elnök egy szót sem szól.

Hát mi lesz ebből?

Kínos csend következett egy-két másodpercre.

Végre az elnök feltalálta magát, nyájas hangon mondván:

- Méltóztassék folytatni!

Az elnöki hang nyájassága még jobban kihozta a sodrából Csanádyt. Zavartan rázta fejét. Kalimpált a kezeivel, s hirtelen elhadarván, hogy nem fogadja el a javaslatot, lekuporodott a helyére.

Ez volt egyedül, ez volt az oka, hogy ma megint hosszabb beszédet nem mondott Csanády.

Pedig ma ő is elkelt volna. Mert már Herman Ottó is csak azért állott fel, hogy kihúzza az időt, azoknak a szónokoknak, akik csak holnapra készülnek el. De Herman még töltelékül is olyan beszédet tud mondani, hogy több tartalom van benne, mint esetleg a holnapiakban, amelyek még mosásban vannak.

Herman velem kezdte a beszédét, én vele végzem a karcolatomat.

Ha akarnám, személyes ügyben vehetnék most magamnak néhány sort.

De tekintettel az előhaladott időre (esti 9 óra lévén) elállok.

A T. HÁZBÓL [márc. 14.]

I. Áttekintés

[márc. 14.]

Nos, valahára véget ért a vita. Kezdte Tisza Lajos, végezte Horánszky Nándor. S e két sarki szónok közé tíz erős nap esik.

Valami nagy tanulságok nem maradnak fent a vitából. Szónokok összemérköztek, csattogtak a kardok, süvítettek a parittyák; de a hadi bulletin röviden csak azt foglalhatja össze eredménynek:

Egy beteg, egy sebesült és egy halott.

A beteg Péchy Tamás, aki hetednapon megpihenni visszavonult, a sebesült Szilágyi Dezső, aki vigyázatlanságból a saját puskájából ejtette magán a sebet (de a seb nem veszélyes) - a halott pedig a vármegye.

Mindegy. Szép temetése lesz. Mintegy ötven gyertya gyúlt meg a ravatalánál s az epitáfiumára érzékeny sorok jutnak.

Csernátony beszélte, hogy egy Gomb nevű angol ember sírkövére ezt írták ki elmés barátjai:

»Itt nyugszik Gomb, a maga lyukában.«

Hát a vármegye is az önásta gödörben fogja nyugodni örök álmát.

A legszebb beszédet Horváth Lajos mondta róla, a legmelegebbet Bartha, a leghosszabbat Zay, a legtüzesebbet Ugron, a legunalmasabbat Veszter, a legkomikusabbat Andrassy Manó.

De a legszerencsétlenebb volt a szónokok közül Németh Lipót.

Mialatt a legutóbbi beszédjét elmondta, mind elvesztette a többi beszédeit.

Mert noha már ötször-hatszor beszélt, mióta képviselő, most, mikor joggal azt hihette, hogy immár »pártunk kimagasló tagja«, egyszerre azt hozza róla pártjának főorgánuma a »Pesti Napló«: »Németh Lipót ma tartotta a *szűzbeszédjét*«.

- Jézus Mária! - kiáltott fel Németh Lipót. - Hova lettek a beszédjeim?

II. Nomen et omen

Hát biz azok együtt enyésztek el a nevével.

Mert Németh Lipótot még Deutsch Lipótnak hitták néhány hó előtt.

Egyszer (igazán kár volna elhallgatni róla ezt a kis epizódot) a zsidó vallású képviselőket számlálgatták elő a folyosón.

- Hát Deutsch Lipót? - említi Szentiványi Árpád, mikor már kifogytak a nevekből.

- Deutsch Lipót nem zsidó - felelt egy másik képviselő -, ősnémet ember.

- Ugyan, ugyan? Ilyen névvel?

- Hát mibe fogadsz?

- Két üveg pezsgőbe - mondá Szentiványi.

Fogadtak s nyomban odahítták a folyosón Deutsch Lipótot.

- Gyere csak egy szóra, Lipótkám, abba fogadtunk, hogy zsidó vagy-e te?

Erre aztán Deutsch Lipót nevetve elmagyarázta a familiáját: soha semmi maradéka nem volt zsidó és Szentiványi Árpád kifizette a két üveg cliquot.

Most néhány nap előtt újra ott van a folyosón Szentiványi és amint megpillantja a mohácsi képviselőt, elmondja a barátjainak:

- Képzeljétek, ezen a Deutsch Lipóton két palack pezsgőt vesztettem a minap.

- Nem úgy hívják azt, te! Nem Deutsch az!

- Micsoda, hogy nem Deutsch? Hiszen csak ösmerem talán.

- Fogadsz velem két pezsgőbe? - ingerkedik vele az egyik pajtás.

Szentiványi megőrül, hogy »no most legalább visszanyerem rajta az elvesztett két pezsgőmet« s beleüt möhön a tenyerébe.

Megint odahívják a mohácsi képviselőt:

- Gyere csak egy szóra, Lipótkám: abba fogadtunk, hogy te nem vagy Deutsch Lipót.

- Hát persze nem vagyok - mondá - mióta *Némethre* változtattam a nevemet.

Megint Szentiványi vesztett, de legalább megtanulta, hogy a mai világban már semmit sem lehet bizonyosan tudni.

Hanem kerüli is azóta Németh Lipótot.

III. A mai nap

Ugron Gábor olyan volt ma, mint egy tűzokádó hegy. Csak úgy hánnya a sok szikrát és lávát.

A pompás ötletek úgyszólván elragadták a Házat s még maga a generális is, aki ellen a rakétás roham leginkább irányult, kénytelen volt sokszor elmosolyodni.

A beszéd roppant hatást tett s tökéletesen leverte - a szélsőbali vezéreket.

Össze is zsugorodtak a helyükön, amilyen kicsinyekké csak lehetett.

Kemény kifejezésekkel, mennydörgő hangon ostromozta a hivatalvadászatot, a főispánokat, néhányszor csipősen vágta meg Tiszát is, különösen az a mondása hatott (nem Tiszára, de a miniszteriumra), hogy a kormányelnök tudja a Jupiter esetét, aki ellen a titánok fellázadának, igyekszik tehát nem eresztene maga mellé titánokat.

A jó, szelíd Bedekovics elbúsulva hajolt (a folyosón termett pletyka szerint) kollegájához, Orczyhoz, ezen hamleti tűnődést intézve hozzá horvát nyelven:

*Bini i a Titaner,
Oder bin i kaner?*

Tisza (akit különben Ugron olyan nagynak és hatalmasnak színezt ki, mint egy igazi Jupitert) mindössze röviden és csak néhány dologára reflektált cáfolólag, nyugodt, barátságos hangon.

Ezzel átvette a szót gróf Andrássy Manó, az ő eredeti modorában.

Ilyenkor látja az ember, hogy a »t. Ház« mégiscsak nagyhatalom.

Andrássy Manót mély tisztelettel hallgatják minden testületben, még a főrendiházban is: fényes neve, vagyona, pozíciója, kiváló érdemei és esze nagy nimbuszt adnak neki.

De a Háznak ez mind nem imponál. A Ház megtapsolja ami jó, és kineveti ami nevetséges.

Itt Andrássy Manó is csak olyan, mikor szónokol, mint Csanády Sándor.

Pedig helyesen, sőt élesen jár a gróf esze, sok jó dolog ötlött eszébe, de nem tudja jól elmondani. Akadozik, hümmög, rázza a fejét, keresgeti a szót a mellénye zsebeiben, hátratekint, prüsszent, közbe odaszól a szomszédjához hangosan: »no, most majd egy jót mondok« s azzal áttér egy más tárgyra, azután megint egy másikra és akkor megint hátrasúgja fitymáló grimasszal: »de ez már rossz lesz«.

A Ház nevet, újjong, mindenki mulat a gróf előadásán, aki a legokosabb dolgokat képes úgy elmondani, hogy nevetőgörcsöket kap tőlük az ember.

Hanem azért szereti a grófot mindenki, pirospozsgás arcával, örökön nevető szemeivel a legkedvesebb jelenség a Házban és a folyosókon.

Kár, hogy nem beszél elég gyakran.

MILYENEK A RÉSZLETES VITÁK?

Semmi sem lehet izgalmasabb a szakminiszterre nézve, mint a részletes vita, ahol minduntalan más-más vidékre ragadtatik s ha egy pozícióból győztesen veri ki az ellenfélt, nyomban és szakadatlanul jönnek új és új pozíciók.

De a hallgatóra unalmas. Mire már érteni kezdi a szenderítő zshivajból kibontakozó felszólalást, akkorra rendesen más tárgyra ugranak át. Nincs ideje átmelegednie a témától.

Még csak egyes szónokok lehetnének érdekesek.

De ezek is kevésbé most, mint egyébkor. Mert a részleteknél egész pongyolán lépnek ki a síkra. Pedig a szónokok nagy részét az ünnepélyes kosztümjök teszi.

Aztán aki úgy ösmeri már őket mint én, annak meglohad a kíváncsisága.

Ugron minden beszédjébe behoz egy arab regét, az öreg Pulszky egy olasz anekdottát, Veszter egy régebbi saját beszédjét. Még a legújabb eszközökkel Grünwald dolgozik: ő egy-egy burkus történetet sző a beszédjeibe.

De ha a miniszternek izgalmas, a hallgatónak unalmas a részletes vita, annál kéjesebb sport az egyes képviselőknek. De csak a nem mamelukoknak (mert ezek között ritkák a Schnellsiedler Károlyok). Az ellenzéki képviselők ilyenkor az egyes paragrafusoknak dőlnek és itt most már ki-ki a saját szakállára harcol.

Kigondol valami különlegességet (olyat, ami senkinek se jusson eszébe), aztán helyrajzi fekvést keres ki számára valamelyik paragrafusban: egyszóval indítványoz, pótol, módosít, törül.

Ez az a tér, ahol mindenki vezér lehet. S valódi lelki gyönyörűség, amint sorba felkelnek a módosító után pártjának szónokai, hangoztatván beszédjük végén: »egyébiránt pártolom Pityi Pál t. képviselőtársam módosítványát«.

Nagynevű férfiak, országos kitűnőségek s mégis mind az ő bölcsessége után kullognak. Ha ő nem szólt volna - ez mind nem lenne... Hogy fogják ezt a sok beszédet falni otthon a malom alatt!

Hát nem elég szép eredmény már így is? Pedig ez csak a legrosszabb eset.

Mert hátha még köröszkül is megy az indítvány? A miniszter szórakozott, lehet elnézi, vagy egy engedékeny pillanata kérkedhetik: koncedál.

S megvan a nagy dicsőség. Egész holtá napjáig emlegetheti: »Behoztam ezt vagy azt a törvénykönyvbe.«

Igaz, hogy néha csak egy »és« vagy egy »vagy« szócska (legjobb is az ilyennel próbálni szerencsét), amely édeskeveset lódít akár erre, akár arra - de csak itt fent, mert otthon aztán akkorára nő meg annak a fontossága, hogy az egész törvényt az teszi tűrhetővé.

Ezért van a nagy tarlózási hajsza a részleteknél.

Megvan az emberekben az alkotni vágyás! Némely képviselőnek (Lázár Ádám a mester az ilyenekben) hét-nyolc indítványa is van s úgy ereszti útnak valamennyit, mint a lutriszámokat szokás: »hátha beüt valamelyik«.

*

Nagyjában minden részletes vitának ez a sajátos módosítási tolongás a karaktere a sok paragrafusú javaslatoknál.

De hogy valamit szóljunk a mai napról is (ámbar fölösleges), legérdekesebb volt Pulszky Ágost, ki Grünwald Béla ellen adta ki a. mérgét, egy különben sikerült beszédben veszedelmesnek állítván a Grünwald tanait s kikelve a benyújtott határozati javaslat ellen, mely szerint terjesszen be a kormány törvényjavaslatot a közigazgatási bíróságról.

A szélsőbal ellenszenvesen zsibongott. Néhányszor közbezügtak: »Eláll, eláll!«

Ám az egy csöppet sem zsenírozta Pulszkyt, merészen és nagy hévvel támadott *s frakciónak* nevezte a habarékpártot kicsinylő hangon.

- De kérlek - mondák panaszkodva a hajdani elvtársai, mikor leült -, hogy mersz te bennünket frakciónak nevezni, mikor tudod, hogy mi hatvanan vagyunk?

- Éppen azért - felelte fitymáló mozdulattal a középső Pulszky.

- De hát ti hányan vagytok?

Büszkén a mellére ütött:

- Én... meg a Dezső. Ketten!

Azután hozzátette:

- És ennél a kérdésnél isten tudja még hányan.

Nemsokára eldőlt, mert felállott Tisza és ő maga is elfogadta a Grünwald eközben megszélidített határozati javaslatát, minél fogva (Szilágyi nem lévén bent a teremben) Pulszky Ágost egyes-egyedül maradt szemben a parlamenti *frakciókkal*.

A T. HÁZBÓL [márc. 20.]

A részletes vita erősen foly. Fárasztó, kényelmetlen; mert örökké együtt kell lennie az egész parlamenti gépezetnek. Nem tudhatni melyik pillanatban kerekedhetik szavazás.

A folyosók tömve vannak folyton folyvást. A szivarfüst terhesen kavarodik fölfelé, mint egy felhő.

Néha órahosszat nyargalnak egyetlen §-on (a 23-ikra például éppen nyolc indítvány jutott és 15 szónok).

Azalatt vígan lehet ott künn tölteni az időt. Szontagh Pál új anekdottákat hozott Berkiből és egy penészes garast a Rákóczi-korból.

Nosza körüle gyűltek az ismerősök, s ő nyomban kiosztja, amit hozott. Tőlem is megkérdi:

- Mi kell? Egy adoma-e, vagy a garas?

- A garas - mondtam és elvettem tőle. Ez volt az első garas életemben, amit hírlapírói minőségben a publikumtól kaptam.

(Hogy mért említem ezt fel, majd kitudódik a karcolat végén.)

A folyosó egyéb vidékein is szerteszét, tömör csoportok képződtek, mindenféléről beszélgetve:

Miért megy Londonba Szilágyi? El akar szakadni Pulszky Ágosttól! De nini, mi lesz Bismarckkal? Az Apponyi berlini útja hova maradt? Bizonyosan azért nem ment el, mert Tiszának nem volt ellene *kifogása*...

Egy alföldi mamelukot, ki csak ma érkezett meg az általános szavazásra, gúnyos megjegyzésekkel vesznek körül.

- Hát most kell jönni? Ez a fegyelem!

- Ugyan hagyjatok békét. Örülhettek, hogy még életben vagyok, és kezet foghatunk egymással.

- Mi bajod volt? - kérdik mohó részvétellel.

- Keresztüljöttem a szolnoki hídon.

De míg ilyen pajkos enyelgések fűszerezik a délelőtti unalmát, egyszerre óriási erővel megrezzen a csengettyű, harsány riadót verve az épület minden részében.

Míntha azt kiáltaná a reszkető villanydrót: »vész! vész!«

A képviselők otthagynak mindent s lihegve futnak, egymás hátán tódulnak a tanácsterembe. S ijedten néznek ott szét, hogy mi történik.

Ott bent azonban a legnagyobb szélcsend van. Lázár Ádám beszél, elálmosítón, csöndesen... A berohanók fürkésző szemmel tekintenek az elnökre, az elnök bámeszan nézi vissza őket, s maga Lázár Ádám van a legnagyobb zavarban. (Nincs ő hozzászokva, hogy annyi ember előtt beszéljen.)

Akadozik, hebeg a nagy szokatlanságban, s a következő gondolatok nyilalnak agyán át: Mióta lettem én vonzerő? Az ördögbe is, csak már kimenne ez a sok ember. Mit akarnak velem? Nem vagyok én olyan hiú. Nem azért beszélek én, hogy azt valaki hallgassa.

Néhány képviselő odamegy az elnöki emelvényhez.

Péchy már messziről rájuk riad:

- Mi történt veletek, hogy úgy berohantok?

- Éppen azt akartuk kérdezni, hogy miért telegrafáltál be, kegyelmes uram?

Tiltakozik erre az öreg Péchy:

- Én? Benneteket? A Lázár beszédjére? Hát olyan kegyetlen embernek nézek én ki?

- Pedig tény. Még most is zúg odakünn a csöngettyű.

- Hozzá se nyúltam - csodálkozik Péchy. S mindjárt megindítja szelíd két kék szemét vizsgálatra.

S íme észreveszi, hogy visontai Kovách László, aki az emelvényre dőlve mereng, éppen a csöngettyűre talált rákönyökölni s amint egyet-egyet mozdult, nagy sikongatással futott szerte a hívó szózat.

A Kovách László könyöke elnökileg eltávolíttatván a csöngettyűről, most már beállott a közcsend, újra kiürült a terem s ment minden tovább a maga rendjén.

Az egész vita úgy néz ki, mint egy nagy párbeszéd Tisza Kálmánnal; egy szónok fölkel, mond valamit, felel rá Tisza, más szónok jön, mond valamit, felel rá Tisza, harmadik szónok jön stb.

Hanem a nap hőse, az mégiscsak most jön, ti. a nap hőse Komlóssy volt.

A fiatal szónok a 26-ik §-nál azt a *stiláris* »módosítvány«-t ajánlotta a Háznak, hogy csak a keresztény szerkesztők adóját számítsák kétszeresen, s ezen hazafias idea kapcsában pocsékká tette a lapokat és az újságírókat.

Megijedtem. No, ez bizonyosan látta azt a garast, amit Szontagh Páltól kaptam. És most mindjárt rám süti, hogy engem is megfizetnek.

El is határoztam, ha elmúlik rólam ez a veszedelem, neki ajándékozom a garast.

De mégse: hiszen az van ráírva, hogy »*pro libertate*«. Gúnynak vehetné.

A veszedelem szerencsésen elmúlt a Rákóczi-garas miatt, hanem egy gyanús passzus mégis volt a beszédjében, mely így hangzott:

Egy lap pedig azzal tartja fenn előfizetőit hogy e Háznak egyik vagy másik alakjáról naponta komikus és szatirikus tudósításokat közöl; akkor ne csodálkozzunk, hogy nem övezi nagy nimbus a képviselőket.

Hüm! Ez alighanem vonatkozik az én karcolataimra?

Hát igazán a »Pesti Hírlap« rombolná le a képviselők nimbuszát?

(Ne tessék szatirizálni tisztelt képviselő úr.)

Én azt hiszem, mindenkit annyi nimbusz övez, amennyit megbír. (Többet a választókerület se rakhat az emberre.)

S aki mennyit megbír, annyit abból meg is tarthat.

Egyes embereké, az igaz, nő az időben aszerint, hogy cselekszenek és beszélnek, másoké ismét csökken.

De hogy mit törődik ezzel éppen Komlóssy képviselő úr?

Hiszen az ő nimbusza még sohasem volt olyan, hogy csökkenhessen.

A T. HÁZBÓL [márc. 23.]

Ha piktör volnék, lerajzolnék egy ásitózó embert s egyszerűen aláírnám »*a mai ülés*«.

Élethű leírását adnám ezzel a vitának.

De így el kell mondanom, hogy tíz § lett ismét törvénné.

S holnap jön a zátony, az 56-ik §, amelynél úgyszólván újra megkezdődik az *általános* vita. Mintegy tizenöt szónok van feljegyezve ez egyetlenegy § ellen, mely, mondanom sem kell, a főispánokról szól.

Akik az általános vitáról elkéstek, azok mind holnap beszélnek. S ezek egy külön szektát képeznek most.

Gyakran látni őket a büfébe osonni s ott egymásnak mondják el elhallgatott beszédek vázát. Bizonyos szeretetteljes kapocs fűzi össze ezen oratorokat, akik abortuszt csináltak. Titkosan egymásra kacsintanak. Néha egy-egy »hja« és »hüm« siklik el ajkaikról, mintha fitymálva mondanák:

- Ti nem hallottátok azt, amit én el nem mondtam.

Kijelölik a helyet és az irányokat, amelyek közé beszédjük esett volna, de csak úgy hozzátetve a csúcsokat: »Ez volt hozzám a legközelebb és amaz volt a legtávolabb.« Eltűnődnek, elábrándoznak a soha el nem mondott beszédjük felett s megnevelik képzeletükben annak sikerét. A föld alól kihangzanak az eltemetett tapsok. Az elnöki csengettyűben sír-rí a meg nem született csecsemő.

Azok, kik nagyszabású beszédekkel voltak viselősek, többnyire megvetik az apró indítványokat: méltóságteljesen hordják fátumukat.

A módosítások a piszlicsár politikusoké és azoké, akik már hozzászóltak az általános vitához.

Ezek bejönnek korán az ülésekre s nagy cirkumspektussággal cernírozzák a helyzetet. Körülnéznek; itt van-e már a »nagy módosító« Bezerédj Viktor?

S ha ott van, irigykedve nézik Fortuna kegyeltjét, kinek majd minden módosítványát elfogadják.

De mint Ikarus, szélesbülő szárnyal Bezerédj is folyton magasabbra tör. »Stilárisokon« kezdte, most a »lényegesebbe« is belevág...

Dárdai Sándor fej csóválva nézegeti, hogy mikor szegi a nyakát már...

Résen áll örökké Grünwald, kit a malőr sarkantyúz. Lemondó sóhajjal hajtja le fejét a padra Lázár Ádám, csontos tenyerét az ajkaira tapasztva. A hasztalan való küzdelem csak Orbán Baláznak nem okoz bosszúságot. Utoljára is azt kell hinnünk, egészségi tekintetéből orvosa tanácsára beszél ádáz haraggal naponként egy fél órát.

A mai vitát különösen az a tornajáték élénkíté, mely Babes és Györffy Gyula közt folyt le.

Ugyanaz a jelenet, mely annyiszor ismétlődik és annyiszor meg van énekelve.

Kilép a csúfolkodó olasz (most már csak oláh) és mocskolja az ország címerét.

Erre előjön egy a magyar leventék közül és ledöfi. (Közben persze még tíz ének van rímekkel.)

Hanem hát ez már elcsépelet dolog, és sokkal szelídebben megy, mint régente. A hajdani vitézi versezetekben még úgy fordulna elő, hogy a győző Györffy Gyula lándzsájára szúrta a Babes fejét s a király hat falut ad vala a vitéznek.

De ma már nem olyan olcsók... ti. nem a fejek, hanem a faluk.

A legérdekesebb azonban mégis a Pulszky Ágost felszólalása volt az 50-ik §-nál a Gulner módosítványához.

Pulszky Ágost ellene volt.

Ezen aztán órák hosszáig el lehetett tűnődni: hogy ugyan miért van ellene?...

... Azért-e, hogy Tisza is ellene van?

... Vagy csak azért mert Apponyi van mellette?

Mégiscsak rettentő nehéz ezeket a statusférfiakat kiismerni.

A T. HÁZBÓL [márc. 24.]

I. A b) szakaszcól

[márc. 24.]

Az emberek okoskodnak rajta, miért ejtette el Tisza Kálmán az 57-ik §-ból a b) szakaszt? Ti. a bírósági ügyekbe való főispáni beavatkozást.

A Ház jogászcái ekképpen szólnak:

- Azért ejtette el, mert belátta, hogy akinek kezében van a bíró, kezében van ítélete is.

A Ház praktikus, vidéket látott emberei ellenben ekképpen beszélnek:

- Biz azt kár volt kihagyni. Hiszen a b) szakasz nélkül is így volt és így lesz. Még Bittó alatt kezdődött. S nemhogy a főispán, hanem az apró vidéki oligarchák tarták a tenyerüket a bírácón.

- Hogyhogy?

- Majd minden bírónak van egy patrónusa s majd minden patrónusnak van egy bírója.

Én azt hiszem, sem a jogászoknak nincs igazuk, sem a praktikus embereknek - hanem nekem van igazam.

Mert én nem azt keresem, miért hagyta ki Tisza a »b) szakasz«-t a javaslatból, hanem azt, hogy miért vette be a javaslatba?

Volt egyszer Szegeden egy főkapitány (jóval előtte a mostani derék főkapitánynak Szluha Ágostnak), aki nagy eszű ember létére mégis mindig beletett a hivatalos költségcsámláiba valami oda nem illő, sokszor egészen megállhatatlan tételt, amin rendesen botránykoztak.

- Ugyan mért teszi azt, urambátyám? - kérdezte tőle egy-egy jóakarója.

- A kontrollor részére, édes öcsém - felelte az öregúr nagy flegmával.

- Hogyan? A kontrollor részére?

- Nos igen, az ellenőrnek okvetetlenül kell valami. Mert az ellenőr is életjelt akar adni magáról. Ő mindenáron törölni akar, ez a kenyere. Hát mindig odadobok neki valami csontot. Mert ha nem dobnék neki semmit, a húsomhoz nyúlna, édes öcsém. A legjobb tételeim közé harapna.

Nekem úgy tetszik, hogy a »b) szakasz« már mindjárt ilyen csontnak jutott be a javaslatba - az ellenzék számára.

II. Miniszter kerestetik

- Chorin Ferenc! - olvasta a jegyző.

Chorin felállt s kissé idegenszerű hangon megkezdé a vitát.

A boncasztalon az 56. és 57. §-ok feküdtek egymáshoz kötve.

Chorin igen ügyesen beszélt a két §-hoz, kár volt neki önmagát belevegyíteni, mert amint fölemlíté, hogy ő bizalommal viseltetik a kormány iránt, egy végtelenül gúnyos hang közbesüvített:

- Mióta?

Ez a szó mellbe vágta Chorint. A hang felé tekintett. Egykori táborából jött a golyóbis. Horánszky Nándor lőtte rá.

S ez a »mióta« lett prelúdiuma azon polemikus vagdalkozásnak, mely a mai vita végén kifejtett, s melyből inter duos litigantes, Tisza Kálmán szedte föl a babérokat egy olyan sikerült rögtönzéssel rontván a habarékra, hogy az a »nagy debatter« gyors invencióinak egyik legfényesebb bizonyítéka.

Chorinnak nehéz helyzete volt, mert végre is a pártcserelés, akármilyen divatba jött, nem lehet rokonszenves sohasem. S ő még támadott is.

Coriolán nagy lehetett az ő ádáz dühével, de a Choriolánocskákhoz a halaványság illik.

Hodossy (akitől mindig nagy beszédet vár az ember) egy ötsoros periodussal esett keresztül a két §-on.

Szederkényi Nándor ellenben (akitől mindig kurta beszédet vár az ember) hosszan bonyolódott a dolgok fenekére.

De a legmesszebről Zichy Antal kezdte, a néhai szent

István királynál, vázolja a főispáni hatáskör eredetét, fejlődését, nagy figyelem közt.

- Pazarló ember ez a Zichy - jegyzé meg Pulszky Ferenc a folyosón -, mindig ingyen mondja el a *visszaemlékezéseit*, pedig a lapok jól megfizetnék.

Zichy egy eredeti új attitűddel gazdagította a parlamenti szónokokat, kik e tekintetben úgymint roppant szűken vannak ellátva. Rendszerint vagy a ceruzáját mozgatja egyik s azzal ágál, fenyegetőzik a világ négy tájéka felé, másik a zsebkendőjét gyömöszöli, egy harmadik a papírszeletjeivel gesztikulál (mint szegény szerencsétlen szobraink), de Zichy Antal egy új foglalkozást talált föl.

Kivette zsebkendőjét s roppant passzióval tisztította a pápaszemét egész beszéde alatt.

Mire Szent Istvántól Nagy Lajosig jutott, kitisztította az egyik üveglencsét, - a másik üveglencse szorgalmas, gondos tisztogatása alatt lejutott egész Bismarckig, akkor hirtelen észrevette, hogy már készen van, egész tisztán csillámlik a pápaszem s egy kanyarodással - elfogadta a javaslatot.

Eközben már nagyon előhaladott az idő. A tanácssterem padjai megnéptelenedtek. A miniszteri székeken nem volt senki. Tisza egyedül virrasztott a beszédek fölött. Unta magát, de egy miniszterelnöknek még ásítani sem szabad!

Odaintette Beöthy Algernont.

- A folyosóra szeretnék kimenni egy kicsit, de idebent nincs egyetlen miniszter sem. Miniszter nélkül pedig mégsem lehet hagyni a Házat. Eredj fiam, Aldzsi, keress elő valahol egy minisztert. Találsz a folyosón, ha nem a büfében.

Nosza kifeszítette a mellét kevélyen Beöthy (sohasem volt még öneki ilyen politikai missziója) s elindult nyomban, sebbel-lobbal, roppant csörtetéssel. Piros, kövér arcára államférfiúi

komolyság ült ki, karjait méltóságosan fonta össze mellén, mialatt kékes szeme fürkészőn kémlelt a folyosó vidékein.

- Kit keresel Aldzsikám? - kérdezték elől-utól, amerre ment.

- Minisztert keresek Tiszának - mondá mély titkolózással. - Megbízott a generális.

Mintha szinte hinnék, egyszerre körülvették Beöthyt sokan. Honnan, honnan nem, ott termett Pulszky Ágost. Negédesen egyengette karcsú termetét Biasini Domokos.

(Mert ha Beöthy keres már minisztereket, akkor ez bizonyosan már az ő kora.)

- Ne szeresetek olyan nagyon - pajkoskodék Beöthy -, mert én olyan minisztereket keresek, akik már megvannak.

Zeget-zugot, folyosót, miniszteri szobát, büfét, padlást, mindent felkutatott Beöthy, de végre is azzal a szomorú jelentéssel volt kénytelen visszatérni a terembe:

- Nincs miniszter sehol, kegyelmes uram.

- Ejnye, úgy hát kénytelen leszek bent maradni és akkor beszélni, hogy ne unatkozzam. Más mód nincs.

- Egy módot tudnék, kegyelmes uram.

- Mit?

- Ültess be engem miniszternek.

Tisza gondolkozott egy percig, hogy hiszen talán mindegy lenne... de azután mégis a másik módot választotta: beszélt, hogy ne unja magát.

ORSZÁGGYŰLÉS

A karzatok zsúfolásig teltek meg, híre járván, hogy Apponyi Albert gróf fog beszélni. Különösen a főrendiek karzatán, ember ült ember hátán. Tisza Kálmán tegnapi diadalmas beszéde után kellett is valamit csinálnia a mérsékelt ellenzéknek. Pláne ünnep is közbejön. Három napig csúfságban lenni nem ajánlatos.

A vitát Beniczky Ferenc kezdte meg, aki úgyszólván szűzszónok számba esik. Mert beszélt ugyan egyszer életében, öreg képviselők emlékeznek is rá, de akkor még a habarékpárton ült. Különben rokonszenves, zömök öregúr, piros bazsarózsa arccal. (Orra ugyanabból a gyárból való, ahonnan a Pulszky Ferencé.) Senki sem nézte volna ki belőle eddig, hogy úgy tud beszélni. Szónoklata éppen olyan egyszerű szürke volt, mint a kabátjai, de volt benne valami sajátos őszinteség, ami hat, mert föltétlen hitelre talál. Elmesélte egész igénytelenül a saját főispánságát, feldicsekedett vele, hogy sohasem csinált semmit (már ti. semmi törvényelleneset a kormány érdekében), mégis maga mellé vette Tisza. Hát nem áll az, hogy a főispántól az ellenzék által elképzelt titkos szolgálatokat kívánják. A Ház rokonszenves figyelemmel hallgatta és helyeselte beszédjét, melyben a Mocsáry és a Horánszky beszédeivel is foglalkozott.

Utána felszólt Mocsáry Lajos (ki egy idő óta órákig elbeszélget, egy-egy csendesebb padba húzódva Babessel). Reflektált a Beniczky megjegyzéseire s elmondta a javaslat ellen azt, amit már mások is elmondtak, hogy az egész hatalom-gyűjtésre megy ki.

Grünwald Béla személyes ügyben kért most szót. Grünwald szenvedélyes helyreigazító. Helyreigazítja tehát Zichy Antalnak egy tegnapi órá vonatkozó állítását, mintha ő a francia préfet-et akarná Magyarországra.

Sághy Gyula ma nem volt olyan unalmas, mint némelykor. Polemizált a miniszterelnökkel, ami egészen olyanformán hangzott, mint mikor a »Sáromberek Híradó« így kezdi vezércikkét: »Figyelmeztetjük a „Times”-t.«

A Ház ezalatt mindinkább megnépesedett úgy, hogy mire Ugron Gábor kezdte meg tüzes, szép beszédét, mely tele volt spékelve csattanós ötletekkel (s ezek mindig artisztikusan vannak beleszőve), a Ház majdnem egészen megtelt. A miniszterelnök (kit Ugron mindig ki szokott emelni s ezáltal ütni a kollegáit) folytonosan jegyzett, mintha Ugron mindenik röppentyűje az ő agyában is meggyújtana egyet. Az ellenzék zajos tetszés-kitörésekben adózott a jeles szónoknak, ki immár teljesen leverte a szélsőbal többi vezéreit. Ha nem is olyan disztigvált finom részletező, mint Apponyi és nem olyan egybefoglaló és mély talentum, mint Szilágyi, több tűz van benne, több verve, több élet.

Láng Lajos egy polemikus beszédet mondott a habarékpárt ellen. E szép beszéd keretében nagy tetszés mellett szubtilis módon fejtette ki a Zichy Antal tegnapi, a főispáni hatáskörre vonatkozó történelmi vázlataiból, hogy a megye, hol mintegy depozitumban voltak a nemzeti jogok, mikor nemzeti kormány nem volt, akkor teljesíti híven feladatát, ha most, mikor nemzeti kormány van, annak a kezeibe rakja le.

Pompás remarque-kal végzé beszédét a habarékpárt újonnan fölvelt elnevezésére (szabadelvű ellenzék). »Furcsa monda -, hogy olyankor veszik fel a „szabadelvű” nevet, midőn Szilágyi kilép közülök.« Ebből talán azt kell következtetni, hogy a szabadelvűséget Szilágyi nem engedte köztük érvényre jutni?

Ezután következett az Apponyi Albert beszéde, mely kétségkívül egyike volt az ő legkiválóbb beszédeinek. A főispáni hatáskört fejtegette behatóan, sok figyelemreméltó érvet hozván fel a megtámadott § ellen, azután rátért a házi ügyek szellőztetésére. Gyönyörű volt a fejtegetése. De a szabadelvű ellenzék álláspontjáról mégiscsak annyit tudunk, mint tegnap. Lázás tetszészaj tört ki sűrűn, s mikor bevégezte, percekig hangzott a taps- és éljen-vihar.

Az elnöklő Bánffy Béla e tomboló zajban berekesztette a vitát, de gyenge hangját senki sem hallotta.

A Ház el akart oszlani, mert már két óra volt, de a miniszterelnök még fölállott, szólani kívánt. Az ellenzék mámorosan a beszédektől (vagy pedig mert már éhes volt) nem akarta Tiszát meghallgatni. Alig juthatott szóhoz. De amint egyszer kezébe vette a gyeplőt, csakhamar lecsendesítette a zajongást és egy fényesen sikerült replikával verte vissza az ellenzék támadásait. Már három óra volt, s a Ház még együtt volt. Sőt még a Tisza beszéde után sem oszolhatott el, mert nem hallották volt a Bánffy előbbi kijelentését, hogy a vita be van rekesztve, s élénken követelték, hogy a vita csak pénteken rekesztessék be.

Bánffy amellettt erősködött, hogy ő berekesztette a vitát, ő az elnöki szavát vissza nem veheti, ha nem hallották, arról ő nem tehet. Az ellenzék pedig arra gondolván, hogy holnap ünnep, idő van beszédek betanulni s holnaputánra új szónokokat fog a síkra állíthatni, még követelőbben kívánta nyitva tartani a vitát.

Hosszan tartott a huzavona. Az elnök homlokáról kínos izzadság csurgott. Madarász elemében volt. A lármásabb képviselők lázadozva ugráltak ki a mediumra, míg végre az elnök meggondolta magát: isten neki, az okosabb enged, hadd folyjon a vita pénteken is. Hanem jól gondolják meg a t. szónok urak, hogy az szerencsétlen nap.

A T. HÁZBÓL [márc. 27.]

Noha nem tartom magamat jövőmondónak (mint b. Kemény Gábor), de tény, hogy azzal végeztem be a legutolsó karcolatomat: »Kár volt a vitát be nem zárni szerdán, mert a péntek szerencsétlen nap.«

Az is lett, szerencsétlen - a »szabadelvű« ellenzékre.

Beöthy Ákos kezdte a vitát, akit csak azért nem nevezek el »habaréki Machiavelli«-nek - mert komolyan is vehetné. Neki mindig vannak eszméi. A főispáni hatáskör ellen beszélt. Két nyomós érvet hozott fel, de az egyikkel lerontotta a másikat.

A vita szignatúrája az volt eleinte, hogy nyomban bevégeződik a két ominózus §.

A szavazás a küszöbön állt.

A »Whipper-in« lázas készülődésben szaladgált fel s alá a folyosón. A tanácsterem padjai megnépesültek; a »szavazás fecskéi« megjelentek. Ott tarkállott Podmaniczky Frigyes, s mint fáradt vándor sóhajtozva ült le a korridor mellett egy padra. Bornemisza Ádám is elhozta a maga dallamos »igen«-jét messze földről.

A napfény nyájasan sütött be a folyosó magas ablakain. Nyugalom honolt köröskörül.

Csatára nem emlékeztette az embereket semmi, csak az ott sétálgató Ivánka Zsigmond kilyukgatott kabátja és nadrágja, mely diadalmi jelvényeket a világért sem vetné le párbaja óta.

Haragítják is a mamelukok:

- Minek viseled ezt a ruhát, mért nem zárod el otthon a szekrényedbe, ne kopjék? Majd jó lesz a választáskor felmutatni otthon: »Tisztelt uraim! válasszák meg önök a nadrágomat.«

Ilyen békés, kedélyes hangulatban volt minden, midőn egyszerre megérkezett a folyosóra az öreg Waldstein, a »vészsirály«.

A Ház éles megfigyelői már ösmerik az öreg Waldsteint, a »Pulszkyak szellemi bonorum direktora«-t s tudják, hogy amikor ő megjelenik, akkor valamelyik Pulszky beszél.

- Melyik Pulszky van ma a soron?

- Guszti.

S valóban nemsokára ő kezd beszélni a teremben. De ki gyaníthatta ebből a vihart?

A folyosói élet tehát vígan folyt tovább, s nevetve vettek körül sokan egy oligarcha főispánt, aki, míg ott bent két kezét felgyűrve védi a főispánokat, a generálist, itt künn Andrassy Manó-stílusban meséli, hogy jövőre még kevesebb dolga lesz, mint most.

- De iszen esztendőre még több dolga lesz az új hatáskörben!

- Ejh, mire való akkor az a fickó, akit mellém adnak titkárnak?

- Az maga el nem képes végezni.

- Nos... akkor még egy másik fickót veszek hozzá!

De e pillanatban egyszerre elnémítja a nevetést az elnöki csöngettyű síkongó riadása s annak nyomában a bömbölő zaj, mely hullámozva, siket tompasággal tör ki.

Mindenki berohan. - Mi történt? Mi baj van?

Mintha harcban állana az egész Ház. Az óriási tömeg ingerülten háborog. Egy végtelenül mozgalmas kép. Minden fej nyugtalan. A kezek izgatottan kalimpálnak a levegőben, az arcok a szenvedélyességtől rángatóznak. Az indulatok heve lüktet minden szóban, minden mozdulatban. A méltatlankodás moraja vegyesen zúg fel a helyeslés viharával.

Pulszky Ágost beszél, arca fehér, nyugodt, mint a márvány, csak a hangjának van valami szokatlan éles csengése és a kis hegyes szakálla rezeg.

A generális összehúzódnak ül székében. Apponyi gróf szemeiben fenyegető villámok cikáznak. Az Ivánka Imre oroszlánszerű feje helyeslően bólingat.

Senki sem pihen. Az elnök előrehajolva figyel. A tömött karzat zsibongva hullámszik.

Egy szó s a Ház vidékein egy egész vonal megbolygatva fészeng, hasadozik, morajlik; egy másik szó s egy másik vonal mozdul meg nervózusan. Mintha zsinóron rángatná őket a szónok.

Az ellenzéknek egy-egy felkiáltása hangzik közbe: »Szörnyűség!« Majd az ellentmondások megnevezhetlen vad zúgása hömpölyög lázasan, míg balról egy hatalmas helyeslő »Halljuk« rohan el a Ház fölött, élesen hasítva a puskaporral telt levegőt.

De ezt mind nem hallja a szónok. Nem a száraz professzor beszél most, hanem a »megmérgezett szövetség«. Nem a betanult szónok szórja kiesztargályozott nyilait, hanem az elpártolt családtag - hajigálózik a házi szennyessel, leplez, zúg, tör mindent rakásra (a kormánypart jó mosolyog ehhez a »házi mulatság«-hoz).

Csak a generális ül még mindig összehúzódnak, a családi cserepek recsegését hallgatva, mintegy azon tűnődve, hogy örüljön-e a jelenetnek: »Hiszen ezeket a cserepeket ő maga is összetörte volna, csak hogy más módon.«

... Azután van abban valami bántó is, mikor valaki összetöri azt az edényt, amelyikből ivott és azt a tükröt, amelyikből fészülködött. Ez egy kicsit már fúria.

De mindent összevéve ma mégis nagy volt Pulszky Ágost; hatalmas logikával, finom elme-éllel álcázta le Apponyiék törekvését.

A »frakció« izgatottsága féktelen zúgásban tört ki, mikor beszédét bevégezte.

De a parlamenti porondon ledöfött alakoknak az a privilegiumok van, hogy szépen felkelnek a leötletésük után és védelmezik magukat.

Azért hát felpattant gróf Apponyi Albert, nagy nehezen lecsendesült a harci lármá, s személyes kérdés címén védte magát.

Utána Andreánszky Gábor csörtetett elő szintén személyes kérdésben. De ekkor már permanenssé vált a zúgás, mint a fergeteg hömpölygött a termen végig hol lassabban, hol újra erőre kapva. Nem akartak már senkit meghallgatni. A pártok összegomolyodtak. Az ellenzék átment a baloldali padokba, a mamelukok pedig a túlsó oldalt keresték fel. A mediumot egy nagy lármás tömeg foglalta el. Az elnök kétségbe volt esve. Egész erővel rázta a csengettyűt, de azt ugyan senki sem hallotta.

A holt ércnyelvnek nem volt most semmi tekintélye.

Újra Pulszky kívánt síkra szállni. Most már mérgesebb volt, mint előbb, még a foga is csattogott.

- Eláll! - kiáltá száz torok.

- Személyes kérdésben akarok nyilatkozni.

- Nem szükséges! - süvítette egy habarék.

- Azt én jobban tudom, hogy nekem mi szükséges, mint ön - felelte talpraesetten.

Nagy nehezen, sok félbeszakítás mellett meghallgatták; még egy erős oldalvágást mért a »frakció«-ra.

Az izgatottság elérte tetőpontját, a fölkorbácsolt szenvedélyek lángban lobogtak.

Az elnök összeszedte minden hangját és kikiáltotta, hogy a »*vita be van, zárva*«, miután előbb odahítt két hiteles embert tanúnak, akik szükség esetén megesküdjenek rá, hogy hallották a vita bezárását.

Most aztán Dárdai következett a zárbeszédével. De ki hallgatna most zárbeszédet? A habarékpárt el volt alélva, a szélsőbal azon gondolkozott, hogy mi illik neki jobban; ha haragszik, vagy ha mosolyog? A mamelukok nem gondolkoztak semmin. (Nem természetük.) Azok csak a szavazást várták türelmetlenül.

De a Dárdai zárbeszéde nem jelentette a háború befejezését; az csak fegyverszünet volt.

Utána Chorint illette a szó mint indítványozót, s a sebesült Chorin vissza akarta adni a vágásokat. Egy csomó paprikát ő is tartogatott, hogy azt a Horánszky szemébe szórja.

Az igazi csata csak most kezdődött. A Pulszky-féle »házi multság«-hoz még egy kiágazó piknik. Még egy roham a habarékpárt ellen.

Hanem Chorin most a rövidebbet húzta, mert a haragos arcú Horánszky visszacsapott kegyetlenül.

Chorin vörös volt, mint a rák, Horánszky sápadt volt. Ez a két szín ütközött össze, a vörös és a fehér. Horánszky arca gyűlöletet fejez ki, ha beszél, hangja a szenvedélytől reszket.

A Ház úgyszólván sustorgott. A polemiák izzóvá tüzesítették. Egy meggyújtott erdő már, melynek a gallyait dühöngő szél rázza jobbra-balra...

A heves felkiáltások, gúnyos fölszisszenések, az izgatott fölmordulások egy verekedni készülő tábor festői képét adták.

S a harc még egyre harapódzott odább.

Chorinnak felelt Horánszky, Horánszkynek felelt ismét Chorin - mind csupa személyes kérdésben.

De már ezt nem állhatta Tisza Kálmán; nem szokta ő azt meg, hogy háború legyen önélküle. Kedvetlenül rázogatta a fejét egy darabig:

»Csak már hozzám is nyúlna valaki. Hiszen tulajdonképpen az én paragrafusomról van szó. Mégis másokat akarnak itt kivégezni. De már ez nem méltányosság, mikor azért vagyok itt, hogy engemet üssenek.«

Nosza, beleugrott a harci tűzbe s nekirontott az ellenzék újabban elmondott érveinek, szétszórva ezeket könnyed, eleven fegyverével.

És most már csakugyan úgy látszott, vége a belharcoknak; vége is lett volna, ha Péchy Tamásnak nem kerekedik kedve lefűjni még egyszer a hamut a zsarátnokról egy elnöki lehellettel.

Nem is kellett a szegény Chorinnak egyéb, mint hogy az elnök is megtámadja: amiért az »erkölcstelen ellenzéki szövetség« szót használta.

Chorin a Ház követelő zúgása közt visszavonta a kifejezést, s így lett Horánszkyval folyt maró viadalának dicstelen vége: egy jámbor visszavonás.

- Istenem - mondá Veszter, lehajtva álmos fejét a padra szomorúan -, de csak nagy baj az az embernek örökké, ha valaha habaréki volt.

AZ ÉN LEGÚJABB RIVÁLISOM

Végtelenül unalmas ülése volt ma a képviselőháznak. Azt az indítványt tettem magamban és el is fogadtam, hogy ma nem írok róla. De azért csak ott ültem a szokott helyemen. Megszoktam évek óta, hogy az alakjaim közt legyek. Szeretem őket egytől egyig és úgy veszem már, akármit cselekesznek: mintha azt mind nekem csinálnák. Persze a hetedik éve lesz innen-onnan... Én nekik élek azóta, hát róluk is azt hiszem, hogy nekem élnek...

Hanem még így sohasem unatkoztam.

Csend volt, minő a vihar után szokott lenni. Karzat, folyosó némán ásítanak. A tegnapi küzdtér harcias elemei lankadtan nyugosznak a dúló csata után.

A habarékpárt (melyet egy kiváló statusférfit találóan nevezett el ma a folyosón »a politikai meggyőződések zálogházának«) búsan könyököl a padokon, a kormánypárt a »tegnapi élvezet«-től kimerülve, egykedvűen sütkérezik a hármass ablakon beözönlő napfényben, melynek sugarai véletlenül odavágódnak a himzett országcímerre az elnök feje felett s mintegy glóriával öntik el.

Csak a legszenvedélyesebb módosítók (akiknek a csont is jó) vannak még mindig működőben.

A két főispáni kacstól már megszabadultunk tegnap, de még a főispánoktól nem. Hja, azok nagy bagázsival járnak.

Mocsáry (hogy a saját stílusát használjam) a főispánok hivatalnoki rangfokozatba való letételének szükségtelensége mellett szólal fel. Thaly egy adomát mond el a főispánok ellen németül: hogy akinek nem lesz elég titkárral egy fickó, még egy fickót vesz magához.

- Benne van a »Pesti Hírlap«-ban! - kiáltja egy hang.

És most már csakugyan ráismertem magam is a mai karcolatbeli adomámra. (Bizony nem gondoltam volna róla, még tegnap, mikor írtam, hogy parlamenti szónoklat válik belőle.)

Thaly a rangot, Goda, Szederkényi a nyugdíjat sajnálja a főispánoktól. (Istenem, de sok is az irigy ember!)

De Tisza Kálmán játszva tiporta le az ellenérveket. S a Ház változatlanul fogadta el a főispánokat.

A többi paragrafusok is simán, unalmasan csepegték le.

Már éppen haza akartam indulni, mikor elélem áll az én tisztelt barátom, a bodajki képviselő, Meszlényi Lajos.

- Szeretnék egy bolondságot csinálni - mondja.

Majdnem megöleltem örömben.

- Hiszen éppen arra volna szükségem.

- Egy botrányos ötletem van.

S elmondta hogy az ötlet nem egyéb, mint hogy ő szeretné egyszer megírni helyettem a karcolatot.

- Szívesen! Mikor?

- Már készen is van, itt hordom a zsebemben.

Eloolvastam jóízű versezetét s megígértem, hogy igenis közlöm, mert hadd lássa a közönség, hogy a képviselők sem töltik egészen hasztalanul az idejüket.

*

Hogy jön össze a Ház?

(A t. Ház írójához)

Írta Meszlényi Lajos

Ki a »Tisztelt Ház«-at írod e lapok hasábján

S kinek a sok jó gondolat röpköd ki a tollán

Ki mint író s mint hű barát

Oly jól áll a lábán

S kinek a sok dicsőség már

Nem fér el a vállán,

Megirigyeltem azt tőled

Híres Mikszáth Kálmán

S bár kapjon Nendtvich, Komlóssy

Harminc fokos lázat,

Mit Te szoktál, én írom le

Ma a »Tisztelt Ház«-at.

*

A portás áll hosszú, néma lesben,

A tíz órát elütötte már,

Pödrött bajsszal, nagy bottal kezében

Ah messze van még az, mire vár.

»Úr, az úr - így szól - már féltizenegy,

De most talán csak mégis jön már egy.«

És ím az utca jobb felőli sarkán

Egyszerre lép ki két magyar alak

Tisztes arccal fejök büszkén hordván,

Jól áll nekik a félretolt kalap,

A Házban első régi évek sorján,

Ülésről még sohasem maradtak el,

Látta őket valamennyi kormány,

Hiszen pöröltek valamennyivel.

Házszabályok élő nyitott könyve

Kinél szív, elme és száj sziporkáz;

Negyven évnek törhetetlen elve,

Ez a Józsi bátyánk, a jó Madarász.

Mellette jön az elnököknek réme,

Öltözéke is már szemet szúr,

Ősi típus köztünk járó képe,

Nem szereti Tisza Kálmán úr.

*Mamelukok nagy népszámlálója,
Közösügy fertőjét tipró vándor,
Jegyzőkönyvek mérges hallgatója,
Kunok bálványa, nagy Csanády Sándor.
Tíz perc múlva jön Szalay Imre
S mellette a csontos Orbán Balázs.
Egyik a borával, másik a szavával
Biztos sirt sok mameluknak ás.
Jön Gábor báró zsidók öldöklője,
Jó Lázár Ádám megüli helyét,
Nagy gondja van, harminckét módosítvány
Erősen nyomja ősz székelj fejét,
Lükő Gézával most Thaly robog be,
Büszkén hordozza őt kuruc lova,
Jó hírt hallott a jámbor Rossiváltól:
Református lett két jezsuita.
Végre jön az elnök és nyomába,
Mamelukok roppant serege,
Elöl Ivánka mindég hangosan
Szép Tischler Vince kényesen,
Krausz Lajos szörnyű fényesen, stb.*

De elég ennyi ízelítőül.

Így mennek a Meszlényi Lajos versei véges-végig, emlékeztetve a régi diétai paszkvillusok ódon kedélyességére.

Jólesik tudni, hogy most, mikor már kezdenek az öregek elpusztulni (imitt-amott van belőlök egyik-egyik) a poézisük átment az utódokba.

(Denique a szellem halhatatlan.)

De én ezt még úgy is üdvözlöm, mint figyelemreméltó új tünetet. Hogy ti. az ellenzék apródonkint a versírásra adja magát.

Az se valami nagyon hasznos, de legalább kellemetes foglalkozás.

A T. HÁZBÓL [ápr. 1.]

Bevégződött tehát a harmincnapos háború.

Dárdai Sándor déli tizenegy és tizenkettő közt (szerencsétlen órának tartják) összecsapta az aktákat s leszállt nagy éljenzés közt az előadói székről.

Szokatlanul érezte magát odalent s felsóhajtott:

- Szinte fáj már elszakadnom a javaslattól.

Ha a miniszterelnök hallja, mondhatta volna:

- Hát eredj vele a főrendiházba.

Hiszen úgylis most lesznek valamikor a kinevezések hat tagra. (Sőt, ha a miniszterelnök csak a »Pesti Hírlap«-ot olvasná, egy hetediket is kinevezhetne - Ghyczy helyett.)

Nagy ostromok előszelével indult meg ez a vita... A hadikészülődések zaja föllármázta az országot. Kivált a habarékpárt hetykén dübörögtette ágyúit nagy robajjal a lapjaiban.

S mi lett a vége?

Az, hogy a javaslatnak nem esett semmi baja, hanem a habarékok egymásra lövöldözének - s ahogy mondani szokás - emberben és poggyászban náluk nagy kár esett.

Mára különben már csak három § jutott, csak hogy Mocsáry Lajos azt is megsokallta s végképp töröltetni indítványozta a 94-iket.

De Tisza így okoskodott magában: ha már a 93-ból nem engedtem többet egy kikezdésnél, most a háromból engedjek egy egészet? Nem én. Még ha Bezerédj kérné sem.

S nem is engedett.

Az utolsó kettőt aztán elfogadták szó nélkül.

És most már boldoggá lévén téve az ország - a Ház hozzálátott *Egyiptom pénzügyeinek rendezéséhez*.

(Szavamra mondom, nem tréfálok - tessék a komoly tudósítást elolvasni.)

A nagy diplomaták

De nem. Szó nélkül mégsem hagyhatom ezt az egyiptomi vitát, s ebben a vitában a habarékpárt magatartását. Mielőtt tehát átereszteném önöket a komoly tudósításhoz - elmondok előbb egy történetet.

A jó öreg Dáni Ferencsel, a hajdani szegedi főispánnal történt, hogy egyszer egy fölterjesztést fogalmazott Tisza Kálmánhoz mint belügyminiszterhez.

Megcsináltatta a főjegyzővel, az aljegyzőkkel, egyik sem tetszett neki, maga is napokig törte a fejét, de nem ment a dolog... sehogy se ment: eltépte valamennyit.

- Min töri a fejét, méltóságos uram? - kértem, egy ilyen vajúdási pillanatban nyitva be hozzá.

- Jaj kedves öcsém, nagy bajban vagyok... Egy fölterjesztést kellene írnom... már a huszadikat tépem el. Nem jó... sehogy se jó. Próbáljuk már egy hét óta. Hiába! Kedves öcsémnek jó pennája van, talán segíthetne benne.

- Hát hogy akarná, méltóságos uram? - kértem mikor már megösmertetett a meglehetősen kényes tárggyal.

Ötölt-hatolt, akadozott egy darabig, de aztán csak mégis kivallogatta apródonkint:

- Hát izé... úgy szeretném, kedves uram öcsém, valahogy, hogy mikor Tisza olvassa odafent, akkor lojálisnak látszassék, de mikor meg aztán itthon olvassák a népeink, akkor már... izé... azt szeretném... hogy...

- Hogy rebellisnek látszassék, ugye?

- Azaz, kedves öcsém.

- No, ilyen stílushoz én nem értek, méltóságos uram.

És akkor azt hittem, hogy más sem ért ilyen stílushoz.

De úgy látszik csalódtam, mert Apponyiék értenek hozzá.

Ma elfogadták az egyiptomi javaslatot, hogy ne látszassanak illojálisoknak odafent, de aztán benyújtottak egy határozati javaslatot is, hogy az idelent valóknak is jusson valami.

Nagy fifika! Kár, hogy már ezt meg nem élhette a jó öreg Dáni Ferenc.

A KÖZSÉGI VITA

A képviselő urak, úgy látszik, minden erejüket kiadták a municípiumnál, a községek dolgáról ímmel-ámmal tanácskoznak, pedig mint Horváth Gyula mondta: vagy lent kell kezdeni a közigazgatás javítását, vagy fent - nem pedig örökké a középén, a megynél, mint eddig.

Figyelemreméltó mozzanat nem történt, nagyobb beszéd pedig nem esett.

Apponyi nem beszél; mert minek, ha Szilágyi se beszél?

Pulszky Ágost nem beszél, mert ő már nem tud ki ellen. Felkötött karja, bepólyázott keze friss emlékből tartja a nagy ütközetet, amit diadalmasan megállott.

A szélsőbal nem beszél - mert Barla már mindent elmondott, amit erről az álláspontról lehet.

A habarékpárt nem beszél, próbálják azt is, hogy hátha a hallgatás jobban szuperál nekik.

Egyszóval senki sem beszél. Csak a módosítók, e nyugtalan lelkek, mozognak s éppen olyan szenvedéllyel gyűjtik az elfogadott módosítványokat, mint a megrögzött vadászok a szarvasagancsokat. Mert nem az agancsban van az érték, hanem abban, hogy sajátkezűleg lett elejtve.

A karzatok üresek. A publikum sem érdeklődik. Igazi pangás állott be a Házba. Még Scarron sem írt már három nap óta karcolatot. A képviselői padok is néptelenek. Bezzeg nagy ijedelemben vannak a hajcsárok folytonosan, mert a szavazás lehetősége egy hajszálon függő Damoklesz-kard a részletes vitáknál minden percben.

Ma Csanády csinált egy kis zavart az ülés elején.

Végigsandított szürke szemeivel a terem gömbjén s mint aki valami nagy fogást tett, fölszisszent.

Huh megvan!

Az öreg sas egyszeribe meglátta gyakorlott szemeivel, hogy nincs bent száz ember.

- Kérem megszámláltatni a képviselőket.

A jegyzők megszámlálják a fejeket s kisül, hogy csak 84 képviselő van jelen.

Most aztán nem lévén határozatképes a Ház, úgy sem következhetik egyéb multság, mint a névsor-felolvasás.

Hosszú unalmas művelet ez. A nevek egyhangúan potyognak le a jegyző ajkairól, mint a lúgzó kádból a vízcsöppek. Hatalmas altatószer.

De a katalógus-olvasásból már száztizennégy fej tűnt ki, nem azért, mintha valamelyiknek kettő nőtt volna azóta (megfordítva könnyebben történhetik), hanem új képviselők jöttek be ezalatt: köztük olyanok is, akik már kiestek a betűből, illetőleg beleestek az abszenciába.

Ezekből a saját pártfelei bosszankodva támadták meg Csanádyt:

- Már aludni sem hagyod az embert! Minek teszel ilyeneket?

Az mordult egyet, mint az orosz lány, mikor az egerek ingerlik, aztán úgy foghegyről, de mégis elkeseredve vetette oda:

- Minek teszem? Annak, hogy összetartsam Tiszának a pártját.

A T. HÁZBÓL [ápr. 8.]

I. Egy nagyszabású beszéd

[ápr. 8.]

Esős, mogorva idő volt. Az ülés kezdetének órája már elmúlt és még nem lehetett megkezdeni a tanácskozást.

Három-négy képviselő lézengett bent s néhány Haluska János a karzaton.

Ez gyakran megtörténik különben is, hogy hamar jött képviselők, türelmetlen várakozással járnak-kelnek a teremben az órájukat nézegetve: mintha valamely vonat megindulását lenék.

Nem mindig van ott Beöthy Algernon, aki egyszer ilyen alkalomkor ugyancsak földerítette a várakozókat és bámulatba ejtette a karzaton ülőket.

Ugyanis látván, hogy sem az elnök nem jön, sem a képviselők nem gyűlnek, azt mondja halkan négy-öt jelenlevő honatyának.

- Tréfáljuk meg egy kicsit a karzatot. Üljetek be csendesen a padokba.

Azok letelepedtek kellő komolysággal, Beöthy felállt roppant ünnepélyes arccal s harsány hangon kezdé:

- Tisztelt Ház!

A karzaton nagy csodálkozás és figyelem keletkezett, nem bírták a jámbor vidékiek megfogni, hogy csak olyan kevesen vannak. No, már ez mégis szörnyűség!

De a Beöthy beszéde szépen csengett, mind jobban-jobban átmelegedett, a szónoki hév megizmosította hangját, s csak úgy reszketett a terem, amikor végigharsogtatta, hogy a Tiszakormány vád alá helyezését kéri a Háztól.

A fent ülők ájtatosan hallgattak, a lent ülők görcsös nevetésben dőltek a padnak, ami még jobban tüzelte a »tréfák nagy mesteré«-t, úgyhogy egész addig játszta az »országgyűlésdi«-t, míg a teremszolga be nem nyitott, hogy:

- Jön az elnök!

Aminthogy jött is s a karzatnak nagy sajnálatára - unalmasabbra fordult az igazi ülés.

Másnap aztán nagyhiába keresték ama derék szónoklatot az »Egyetértés«-ben.

És a »Ház naplójá«-ban is hiába keresi majd az utókor, mely pedig Beöthy Algernont fogja tartani ebből a korból a »legkomolyabb politikus«-nak.

II. A módosítók harca

Ezen mulatságos esemény után, melyet a krónikák számára leírtam, áttérhetek a mai ülésre, mely egy szomorú eseménnyel kezdődött.

Hiszen tudják önök miről van szó. Egy kis új kölcsönről.

De ne időzzünk e kellemetlen indicensnél. Kell. Punktum. (Ha mi nem bírjuk, majd megfizeti értünk Egyiptom.)

Ezen művelet után, melyet két előadó támogatott (úgy látszott nekem e két beszéd közben, mintha valahol a Rotschild palotája előtt ácsorognánk), a harmadik előadó lépett fel a ketrecbe, Dárdai a »nagy üldögélő«, piros mosolygó képe szinte mondani látszik:

»Menjünk, uraim, ismét falura.«

S valóban mindjárt üdőbb levegő csapja meg arcunkat. Falun vagyunk. A notárius uram lépked el előttünk a kampós botjával. Látjuk öregbíró uramat, éppen most tömte meg a pipáját, kicsihol, rágyújt s egykedvűen eregeti a füstöt, mert hát minden semmi, minden csak füst a világon és éppen csak a füst valami...

Az okos, jövőbe látó törvényhozó urak végigvezetnek az egész községen. Feltárják csendes életét, apró bajait, sopánkodnak, erősködnék, mindenik a maga pápaszemét kínálja: ezen az úvegen át szebb a kilátás.

Csak úgy hullanak a módosítások. A miniszterelnök alig győzi őket kiparírozni, de mégis győzi, bámulatos elevenséget és dialektikát fejtve ki. Olyan apróra tudja a község organizmusát, mintha sohasem látott volna várost - akarom mondani, mintha örökké falun lakott volna.

Mindenki módosít, kivéven Mocsáryt, aki kényelemszerető: ő csak törül. (De a spongyája nem fog.) Módosít Szederkényi, módosít Enyedi Lukács, aki több képviselőt akar a nagyobb községeknek. A módosítási láz még az előadón is kitör: ő is módosít a 30. §-on.

Gróf Tisza Lajos csendesen ül székén, a Deák Ferenc helyének szomszédságában, egy kicsit unatkozik, mikor megüti a fülét, hogy asszonyokról van szó.

- Hiszen ez az én témám!

S rögtön segít a tisztelt Háznak eltalálni a helyes szövegezést, kizárván a férjes asszonyokat a virilistaságból, nem adván meg arra a jogot, csak a hajadonoknak, özvegyeknek és elváltaknak.

(Szegény férjes asszonyoknak most már kettős baj - egy az, hogy joguk nincs, más az, hogy férjük van.)

Ezen udvariatlanság után, melyet a legudvariasabb gentleman követett el a férjes nőkkel, Olay, Horánszky, Barla, Szederkényi, Thaly jöttek hosszú sorban, s olyan ragadós lett a módosítási nyavalya, hogy még Tisza Kálmánra is átragadt a járvány, s belemódosította a 33. paragrafusba »akadémia« helyett »akadémiák«.

De persze ez is *taktika* volt.

Hatott.

Micsoda? hökkentek meg az ellenzékiek. Hát ő maga is módosít már a saját törvényén? Hüm! Ő is nekünk segít már? Akkor hát ne segítsünk neki: ne módosítsunk többet.

És nem is módosítottak azontúl.

A KABÁTOK BELSEJE

A kabátok meglehetősen hallgatólagos individuumok, de azért sokat elárulnak.

Nézd meg egy kabátnak a belsejét és megismered a gazdáját.

De ezt nem úgy vetem oda, mintha a zsebtolvajokat oktatnám, hanem mint egy felállított tételt ad kaptam: barátairól ösmerni meg az embert, a keményítő fogyasztásról az ország kultúráját stb.

A kabátok külseje is nagy különbségeket, úgyszólván tatóngó örvényeket hagy fenn az emberek között.

Amint ott függnek a képviselőház fogasain hosszú sorokban, igazi tanulmányt lehetne rajtuk tenni.

Ez a gyűrött kabát egy tudósé lehet, ez a rikító színű egy ízléstelen emberé, amaz a selyembélésű egy piperkőcé. Emez a szolid bizonyosan a Grünwald kabátja, az a földig érő nyilván az Apponyié.

Hát még a belsejük? A zsebkendő. Van-e rajta parfüm vagy nincs? S ha van, milyen? Miféle nyomtatványok kandikálnak ki a zsebből?

Egyszóval a kabát valóságos fotográfiája az illető lelkületének.

Ma egy képviselő kiküldi a tanácssteremből a szolgát, hogy hozza be a zsebében levő iratokat.

A szolga elmegy, s visszajön egy papír-csomaggal.

A képviselő kibontja, hát egy zsidóbetűs újság.

- Ez nem volt az én zsebemben sohasem - kiált fel a képviselő mérgében, bizonyos oknál fogva találva érezvén magát.

- Akkor hát eltévesztettem a kabátot. Nyilván szórakozottságból a szomszéd kabátból húztam ki ezt az újságot.

- Vigye ezt vissza, és hozza el a magamét.

A szolga elvette és betette egy szomszédos kabátba. Nem emlékezett rá melyikből vehette ki, a balsóból-e vagy a jobbsóból?

Egy félóra múlva hazaindulóban van a szomszédos kabát ura, belenyúl a zsebébe s látja hogy egy zsidó újság van benne.

- Hopp, én alighanem a Wahrmann kabátját vettem fel.

És siet levetni az idegen kabátot.

Elkezd keresni a fogasokon a maga felöltőjét, zavarja a szolgálkat. Egész pánik tör ki a korridoron. Persze kabát olyan, mint az övé, van vagy húsz, akad azok közt olyan is, mely ismerősnek látszik előtte, de a belső tartalmuk idegenszerű, az egyikből címeres szivartárca kandikál ki, a másikkól egy végrehajtási végzés suhog elő, egy ottfelajtott program a harmadikkban a »Kék macska« tegnap előadásáról, kontó a negyedikkben. - Egyik sem az övé. Elveszett, vége van.

Bemegy a terembe, összejárja a folyosókat és megszámlálja a képviselőket, hogy kisüsse, nincs-e több kabát eggyel, mert akkor megvan az övé.

De vagy hússzal van kevesebb kabát, mint ahány képviselő.

Semmi kalkulus sem segít.

Végre is kénytelen bevárni a hosszú, unalmas ülés végét, amikor egyszerre kiözönlnek a Házból valamennyien s megüresednek a fogasok.

Amint az utolsó ember léptei is elhangzottak, elindul gusztálni.

Heuréka! Egy kabát csakugyan maradt! Ez az enyim!

Odafut s meglepetve látja, hogy ez éppen az a kabát, amelyikben a zsidó újság van.

Reménytelenül horgasztja le fejét.

- Elveszett, mégis elveszett. Ez nem lehet az enyim. Sohasem volt nekem zsidó újságom.

- De, kérem alássan - figyelmezteti a szolga -, azért hogy az újság nem a nagyságodé, azért a kabát a nagyságodé lehet!

A képviselő ingerülten kiáltott közbe:

- Ne nyújtson be nekem, barátom, hiábavaló módosítványokat, maga ahhoz nem ért... a kabát szerves összefüggésben van a benne való tárggyal s a benne való tárgy, tisztán emlékszem, nem az enyim, következésképp...

És haza is ment volna kabát nélkül e filozófiánál fogva, ha a szolga közbe nem szól:

- De, kérem alássan, hiszen a zsidó újságot én tettem bele a nagysád kabátjába, mert nem tudtam egész bizonyosan, melyikből vettem volt ki, a balsóból-e vagy a jobbsóból, a Szemnecz uréból.

- Hüm! Ez meglehet - szólt. - Igen. Ezt a magyarázatot elfogadom.

S ezzel felhúzta a kabátját s nyugodtan hazament a mulatságos affér után.

Ti. az a mulatságos abban, hogy rá lehet ösmerni, miszerint ez csak habaréki emberrel történhetett: az él ilyen szubtilis, de impraktikus logikával.

A T. HÁZBÓL [ápr. 13.]

Tegnap azt kérdezte a miniszterelnök a folyosón Szederkényitől:

- No, van-e még sok módosítványotok?

- Nekem csak huszonhat van, kegyelmes uram, de a kollegáimnak sokkal több.

- Akkor hát húsvét utánra is marad a javaslatból.

Ez tegnap volt s ma már le van tárgyalva az egész javaslat. Ennyire kiszámíthatlan a Ház... akarom mondani a »Ház nyelve«.

Valószínű ennek az az oka, mert a fegyelmi eljárásról szóló fejezetet, mely közbül esett, s mely a mai napot kitöltötte volna, Győry Elek indítványára elvágták a javaslatból, félretették, s együtt fogják tárgyalni annak idején a fegyelmi törvényjavaslattal.

De minthogy minden módosító éppen a ma következő VIII-ik szakasz paragrafusaira utazott - a szakasz elhagyásával vége lett a módosítványoknak, mint ahogy az amputált lábbal odavesznek a tyúkszemek is.

Összegezve a tárgyalások menetét s eredményeit, el lehet mondani, hogy ez volt eddig a Ház munkarendjében a legunalmasabb vita.

Sokan megcsömörlöttek, némelyek megöszültek. Sőt a hajvesztés egyenesen a helyzet szignatúrája.

Tisza lenyíratta szakállát és haját s most egészen úgy néz ki, mint valaha balközépi korában. Fiatalos kedvvel jár-kezel hű mamelukjai között.

Az öreg Pulszky is levágatta hosszú haját. Ha egyúttal az orrából is levágotott volna egy darabot, senki sem ösmerne rá.

Még rosszabb történt Péchyvel: neki a látása gyengült meg s most egy külön zöld függönyt csináltatott magának az emelvény háttérében, hol örökös árnyékban a félhomályból színes pápaszemen keresztül kémlelődik a Ház tájékain.

A vita egyedül Olay Szilárdnak kedvezett. Órála kisült, hogy nagy stilszta s nem adok neki két esztendő, ha így halad, benne lesz az Akadémia nyelvtudományi osztályában.

Ti. ha az Akadémia halad így.

ORSZÁGGYŰLÉS

Holnap még összeül a Ház elbúcsúzni egymástól s azzal vége az ülésnek húsvét utánig. Néma borul a Ház folyosóira, megcsendesülnek a klubok, megszűnik a képviselői élet zsibongó lüktetése.

De soha még könnyebben nem váltak meg azok a Háztól, akik hozzá vannak szokva az atmoszférájához, mint most, mert a Ház már hetek óta nem úgy néz ki, mint birkozó hősök tábora, hanem mint egy műhely, ahol *foltozó cizmadiák* dolgoznak derűre-borúra.

A sok módosítvánnyal teljesen *elunatta* magát. Még mi is eluntuk, akik pedig szerelmesek vagyunk bele.

A mai ülés olyan száraz, vontatott, egyhangú volt, hogy az Akadémia sem produkálhat különbet.

Hogy mit csináltak?

Hisz éppen ezt nehéz elmondani.

Elfogadták a fegyelmi törvényjavaslatot és a vele junktim tárgyalt VIII. szakaszt a községi törvényjavaslatból. Még a legélénkebb része az volt az ülésnek, mikor arról tanácskoztak, hogy mit fognak majd csinálni húsvét után?

Tisza május elsejére indítványozta az első ülést s első tárgynak a népfölkelési javaslatot.

Felállott erre Csanády Sándor.

- Tisztelt Ház!

- Eláll! - kiálták a jobboldalon.

- Nem állok el, még ha estig itt maradunk is.

- Eláll! Eláll! - hangzott fel viharosabban.

- Nem állok el. Velem nem komédiáznak önök.

Nem is állt el az öreg, hanem így folytatá:

- Én sokallom, tisztelt Ház, a tizennégy napot is s éppen azért kérem, ne jöjjünk össze, csak május 3-án.

Tisza erre megjegyezte, hogy ha sokallja Csanády a 14 nap vakációt, minek kér akkor 16 napot?

Hát ezt bizony az öregúr sem tudta azután megmondani.

- Hüm? - dörmögte röstelkedve. - No lám! Ejnye, ejnye.

Behúzta fejét az atillája gallérjába.

Hanem azért mégsem ismerte el, hogy vétett a logika ellen.

Egyetlen egyszer sokallt valamit, ami a kormánytól jó jön (mert a vakáció jó dolog) és íme legott az is torkára forrt.

Jobb az örökös *kevelés* mellett maradni.

A T. HÁZBÓL [máj. 5.]

Ha ékesen akarnék beszélni (de nem akarok) azzal kezdeném, hogy a sisakos Mars megjelent ma a képviselőházban és bekopogtatott az ajtón.

És ha maliciózus ember volnék, azt is beleszöném, hogy a folyosón jövet találkozott Merkurral, aki savanyú képpel távozott a gardrób felé a felsőruháját keresni (valaki azonban már elvitte volt a szegről az ő palástját is) s ezzel a következő párbeszédet váltotta:

Mars: Hova, hova, isten barátom?

Merkur: Tudom is én. De itt már semmi keresetem többé. Nincs már ezeknek semmijök. Jobb ha te is visszafordulsz, Mars.

Mars: Nekem nem pénz kell. Nekem vér kell. S az még van nekik!

Merkur: Úgy? Menj hát, derék Mars, és vedd ki a részedet te is.

Mars hát ment és bekopogtatott az ajtón:

- Ide azzal az emberanyaggal! - süvítette be zordonan...

Ilyen ékesen tudnék én írni, ha akarnék, de mivel prózai világot élünk és az ékes hasonlatokat, merész metaforákat kivette árendába a habarékpárt, hát egyszerűen bevallom, hogy Merkur nem volt ott (elvitte az már az utolsó pénzes zacskót még húsvét előtt), sőt Mars isten úr sem fordult meg a Házban, hanem igenis ott tündöklött egy katonai uniformis a Fejérváry miniszter háta mögött s hogy az illető ezredesnek legyen hova néznie méltó helyre, ha netalán megunná magát, míg a civilek haszontalan orációkkal ölik az időt, a karzaton is volt egy uniformis. Azonfelül egypár vén anyóka ült fent, akiknek katona unokájuk van s ezen a jogcímen érdeklődnek a népfölkelési javaslat iránt.

A képviselők csak gyéren töltötték be a padokat. Fázékonyan húzódtak egymáshoz. Kényelmetlen hideg levegő volt a fűtetlen teremben.

Az öregek, akik már nem lesznek »népfölkelés«, a folyosókon segítettek Tiszának igazságügy-minisztert találni, de persze a Tisza tudtán kívül, aki ma nem volt jelen az ülésen.

Néhányan a fogukat piszkálták egy-egy fülkében: ezek a királynál ebédeltek tegnap. Tisza is bizonyosan ott reggelizik ma.

Általában mindenek meglátszik, hogy a király *otthon* van. Udvari bonmot-k szállingóznak szerte, két fehér cédula hirdeti a folyosón, hogy akik az estélyre nem mehetnek, hol menthetik ki magokat. Egy udvari tiszt alakja feltűnik a karzaton.

Bent ezalatt nyugalommal, és mondjuk ki a mai szónokok dicséretére, igazán tárgyilagosan folyik a tárgyalás. Fejérváry báró, noha ő az első miniszter, akit Tisza ilyen fontos pillanatban magára hagy, egy váratlanul ügyes beszédet tart a javaslat mellett.

Nini - csodálkozik mindenki -, milyen hévvel, milyen szabatosan beszél s mennyi reverenciával a parlament iránt - mintha sohasem lett volna katona.

... S a minisztertől jó taktika volt, hogy ő maga éppen akkor vetkőzött ki teljesen a mondurból, mikor az egész országot abba akarja bújtatni...

Meg is éljenezték rokonszenvesen.

De a javaslat iránt bizony nem nagy lelkesültség van.

Mert hát furcsa dolog az a háború, kivált ránk nézve. A Vadnai Károly ügyes beszéde után, melyben tárgyilagosan mutatja ki, hogy a javaslat a létért való küzdelem követelése, melyet meg nem szavazni felelősség terhe nélkül nem lehet, kimentem a jobboldali folyosóra, ahol egypár mameluk elkomorodva hánytorgatta a jövőt:

- Bizony erősíteniünk kell magunkat, mert milyen rettentő csapás volna az ránk nézve, ha még egyszer megvernének bennünket.

- Igaz - gondoltam magamba, és e sötét gondolat nyomása alatt átballagtam a másik folyosóra, ahol az ellenzék komolyabb elemei dugták össze a fejüket, ekképpen elmélkedvén:

- Milyen rettentő csapás volna az ránk nézve, ha egyszer mi vernénk meg valakit.

- Hogyan, ha mi vernénk meg valakit?

- Már ti. a közös hadsereg. Mert akkor aztán kifeszítené mellét a militarizmus s ugyancsak nem respektálná az alkotmányt.

»Hja ebben is lehet valami, - tűnődtem magamban. - Két oldala van a dolognak. Ha bennünket ver meg valaki, az is baj, ha mi verünk meg valakit, az is baj... Milyen szerencse, hogy nem vagyok képviselő, mert most nem tudnék hova lenni a lelkiismeretemmel: hogy melyik a kisebbik baj? De minthogy „népfölkelő” még vagyok, hát talán mégis jobb volna, ha mi vernénk meg valakit...«

E pillanatban ment el mellettem herceg Odescalchy Gyula, örök derült, kedves mosolyával az arcán.

- Pompásan beszélt - mondja vidáman.

- Ki? - kérdik mohón.

- Gajári. Tökéletes igaza van.

- Hát megszavazod?

- Hogyne!... Milyen javaslat! Minden fiatal férfi kimegy az országból... Teringette!... Úgy néz ki az egész, mintha magam terveztem volna ki.

S most látom csak, hogy nem két oldala van a dolognak, hanem három.

A T. HÁZBÓL [máj. 6.]

Nagy tömött tárcákkal érkeztek be az ülésre Szapáry és Széchenyi grófok.

De persze nem pénz volt bennök, hanem csak a kiegyezési javaslatok.

Új kontraktus tíz évre az örd... akarom mondani Ausztriával.

Kirakták, benyújtották - s ezzel átment a tisztelt Ház a népfelkelési javaslatra.

Az első szónok Thaly volt. Megindult roppant csengéssel-bongással, beszélt az általános lefegyverezéstről (a generálisok a karzaton a fejüket csóválták: »mi az ördögöt csinálnánk akkor azzal a sok puskával?«) beszélt az osztrák hadsereg történetéről (a generálisok a karzaton kényelmetlenül mozogtak), azután úgy elbolyongott, hogy végre is a budai temetőben találta magát a halottak közt. (De már akkora hatással mégse beszélt, hogy azok is megmozdultak volna.)

Általában olyan volt a beszéde, mint a régi libertas, kuruc pénz. A körirata: »pro libertate«, de az anyaga réz.

Az ódon kuruc után egy újdonság labanc következett a sorompóban: Pulszky Ágoston.

Szakszerű, okos beszédet tartott a javaslat mellett. (Sok minden kitélik ettől a Pulszkytól!) Minden oldalról meghányta a kérdést, de a legsikerültebb a polemikus része volt Ernuszt ellen. Aztán a szerencse is segíti. Mikor már lankadna, közbeszólásokkal fölingerlik, megtüzesítik úgy, hogy egészen izzóvá lesz, szinte susterog a kis ember, a foga csattog és még a hegyes rezgő szakállja is csikorogni látszik.

- A hazának adjuk a népfelkelést - kiáltja egy hang gúnyosan -, de a német generálisok használják.

Pulszky oda sem hederít, hanem a parlamentre hivatkozik, melynek mindig módjában áll megakadályozni a törvényteleniséget.

- Szétkergetik a parlamentet, - dül közbe egy másik hang.

Méregbe jön erre az öreg Péchy Tamás.

Micsoda? Szétkergetik a parlamentet? Ohó! Azt szeretném én látni. S izgatottan nyúl a csengettyű után, megrázza kegyetlenül.

És amíg rázza, míg a zaj csillapszik, formuláztatja magában a felszólalást.

Azt fogom mondani, hogy: »nem addig, míg én itt ülök«. Azazhogy mégsem ezt mondom. Mert az ellenzék azt találná erre kiáltani: »hát akkor kergetik szét, amikor nem ülök itt«. Nem, nem! Valami mást kell mondanom, amibe bele nem lehet kötni. Azt jelentem ki, hogy ez merő lehetetlenség.

Ekkorára már lecsillapult a zaj s az elnök férfias erélyességgel utasította vissza ezt a föltevést, mondván, hogy az lehetetlenség.

A Ház fölött lebegő felhőt, melyet egy közbeszóló elmejátéka odafűjt, ekképp elfűjvén onnan egy hatalmas szavával Péchy Tamás, a villongó megriadt emberek föllélegzettek, elhallgattak s minden visszatért a maga kerékvágásába. Pulszky tovább folytatta beszédjét. Az elnök méltóságteljesen hátradőlt. A Ház órája tovább csúszott láthatatlanul, lomhán.

Nemsokára az utolsó vércsepp is kicsepegett Pulszkyból, mert minél tovább beszél, annál halványabb, éppen megfordítva, mint Ernuszt, aki egyre pirosabb-pirosabb a hallgatástól.

Most Ernuszt pattan fel védekezni: ő nem mondta azt, hogy aki e törvényjavaslatot megszavazza, az lehet képviselő, de nem *nép képviselő*, mert az a nép érdekeivel nem törődik.

Mire Pulszky óriási zaj közt feláll és olvassa az Ernuszt tegnapi beszédjének szövegét, amely ilyen értelemben hangzik.

- Halljuk, halljuk! - zsi bongnak szerte. - Mondta-e vagy nem mondta?

De a zsi vajban elvész a szöveg.

- Mondta! - hangzik jobbról. - Hallottuk.

- Nem úgy mondta - ellen vetik balról.

Mire az elnöknek eszébe jut, hogy ezt neki kell eldöntenie.

- Nekem az a *nézetem*, tisztelt Ház, hogy nem mondta.

- Hát ez nézet dolga? - okvetetlenkedik bele egy maliciózus torok.

De az infallibilis Péchy Tamás nem hagyja magát megkonfundálni s a következő sillogismus cornutussal él:

- Mert ha mondta volna, tisztelt Ház, akkor kötelességem lett volna rá megtenni észrevételemet, de minthogy semmi észrevételt sem tettem, tehát nem mondta.

Hangos derűtség kísérte ezt a kedélyes logikát, mely érdekes csere-ügyletnek lett szülőanyja.

Az elnök kapott egy csomó éljent az ellenzéktől, az ellenzék pedig (Ernuszt képében) megkapta az igazságot az elnöktől.

Hogy ki járt jobban? Alkalmasint Péchy. Hiába, okos ember az!

Mert az éljenek csakugyan éljenek voltak, de az igazság... az nem egészen volt igazság.

A T. HÁZBÓL [máj. 12.]

Lassan gyülekeztek a képviselők, úgyhogy mikor az elnök megnyitotta tíz óra után az ülést, testvérek közt se voltak többen hetvennél.

Már ott is lebegett a Csanády szája vidékén a mennydörgésszerű szózat: »katalógust kérek olvastatni«; jó szerencse, hogy észreveszi Péchy Tamás (aki azóta mélyebben lát, mióta a szeme gyöngébb lett), s odainti magához, hogy egy jó ötlettel kihúzza a méregfogát.

- Látod-e ott azt az ősz embert, Sándor? - kérdé a nemzetiségi csücsökre mutatva a terem közepén.

- Látom.

- Tudod-e ki az?

- Hát ez bizony a Doda Traján.

- No, ugye. Látod, ez az ember ma van először két év óta a Házban.

- Bánom is én.

- Igen, de én azt látom az arcodról, hogy te most katalógust akarsz olvastatni.

- Persze, hogy azt akarok.

- Pedig rosszul tennéd, ha éppen akkor olvastatnál katalógust, mikor Doda Traján itt van. Hát megérdemel Doda Traján ilyen szerencsét?

- Hüm - dohogott a vén sas -, már azt csakugyan nem érdemli. Jól van hát elengedem ma nektek azt a hiányzó harminc-negyven lelket. Isten neki, fogjatok hozzá a tárgyaláshoz!

Ilyen prelúdium után következett a napirend, a népfölkelési törvény tárgyalása. S ebből a prelúdiumból az a tanulság, hogy a nemzetiségi kérdés olyan, mint a növények közt a retek, hol méreg, hol orvosság.

És most már miután Csanády Sándor átbocsátotta a Házat határozatképessé, vázoljuk röviden az ülés lefolyását.

Olyan ez is, mint a többi volt. A Ház katonaviselt emberei vagdalkoznak. Volt önkéntesek, hadnagyok és főhadnagyok az altábornaggal. Ivánka, Ernuszt Kelemen a két törzstiszt egyforma mértékben grasszálnak. De a kis sarzsik is elevenek, mint a halcsík. Tóth Ernő, Tischler, Thaly váltogatják egymást a szóban. Az öreg katonák közül beledördül mint egy rozsdás ágyú, Kőrösi Sándor és egy tisztelgő lövést tesz. Sőt a sorompóba lép Törs Kálmán is, aki szintén katonaviselt embernek veendő azóta, hogy a képviselőház egykori atillája rajta volt, hanem ő szerencsétlenségére a Tischler által kitűzött zászlóhoz csatlakozik. Ezt látva Tischler, elhajtja a zászlaját.

Egyszóval éppen olyan ülés volt, mint a többi. Majdnem mindnyájan azok beszéltek, akik tegnap és ugyanannyi paragrafust is intéztek el, mint tegnap (ilyen a katonai rend és pontosság). A gyorsan népszerűvé lett honvédelmi miniszter olyan elegáns pongyolasággal ült székében ma is, mint tegnap, ide-oda illegetve délceg termetét s közbemorogva az ellenzéki diffikultásokra félhangon az ő katonás lelkének önkéntelen kifakadásait, hogy »smarn« - vagy »paperlapap«. Ami mind pompásan illik neki.

Hanem hát az előbbi ülésekről mégsem tartottam célszerűnek írni karcolatokat.

Mert így gondolkoztam magamban, mégis feltűnő dolog az, hogy Tisza nem vesz részt a vitában. Hátha valami politika lappang ez alatt?

Én legalább annak gondoltam.

Hátha, mondom magamban, én se írnék erről a vitáról semmit. Meglehet ebben is valami politikát fedez fel a publikum. Mert a publikum képzelődő.

Egy szó mint száz, elhatároztam, hogy a generálissal tartok.

Hanem a generális cserbenhagyott, ma végre meg nem állhatta, hogy be ne menjen a népfölkelésbe.

Igaz, hogy csak a Beöthy Ákos határozati javaslatát parírozta ki egy kibékítő rövid beszéddel - s aztán átadta magát, nyugalmasan elterülve székén, az előtte kitáruló látványnak (vagy talán inkább hallománynak), melyet mindenféle rongyos ruhák, sárga fekete kokárdák, az ablakból leugráló szobalányok s más katonai kellékek tarkítottak.

Nagyobb csetepaté azonban nemigen esett. A Fejérváry kardja (melyről, de csak eleinte, azt hitték, hogy kölcsön van kérve) ma is vetett egy szikrát Ugron azon panaszára, hogy a halálra ítélt katonát polgárruhában akasztják fel, ez által a polgári osztályt sértve, elmésen vágott vissza, hogy a katonát éppúgy mint a polgárt, fegyencruhába öltöztetik ilyen alkalomkor - és a fegyencruhát csak nem tekinti Ugron polgárinak?

És most miután szerencsésen eljutottunk a vita leírása folyamán az akasztásokhoz - ennél tragikusabb véget úgysem lehetvén képzelni egy népfölkelő számára - bevégezem elmélkedésemet.

A T. HÁZBÓL [máj. 13.]

Mikor ma beérkeztem a Ház folyosójára, ott azzal a hírrel fogadtak, hogy Szontagh Pál útra készül. Ez pedig rossz jel.

- Hát mért volna az rossz jel?

- Azért, mert Szontagh Pál olyan, mint az időmérő higany-barát volt; mikor rossz idő van, elmegy és elbúvik a horpácsi odújába, mikor a nap kisüt, előjön s ragyogó kedélyét belevegyíti a sugarai közé.

- No, ezt nem tudtam.

- Eleinte csak ritkán járt haza, most csak ritkán jár ide. S ebben benne van az idők jellemzése. Megy, mert holnapután a »milliók« jönnek... Azaz, dehogy jönnek, dehogy. Hiszen éppen az a baj, hogy elmentek - minden *előleges* búcsúzás nélkül. Az utólagos búcsút akarja kikerülni Szontagh Pál.

Jóízűt nevettem ezen a tréfán, és bementem a tárgyalást hallgatni a terembe.

Kevesen voltak bent, minélfogva gyorsan pergett a törvényhozási rokka. Különösen a jobboldali padok voltak üresek.

- Nini, hol vannak a mamelukok?

- Azok most odakünn lázadoznak a folyosón - világosított fel egy ellenzéki képviselő.

- Lehetetlen - mondtam elképedve.

- Igenis lázadoznak. A tegnapi pártkonferencia egészen fölébresztette bennük az alvó tigrist. Zajos napokra virradunk pénteken.

- Pénteken kezdik a póthitel tárgyalását? Milyen gondolat! Egy szerencsétlen napon!

- Nem volt más választásuk. Mert holnap meg 13-ika van. Végre megcsíptük őket!

De már azt csakugyan megnézem, ha a mamelukok lázadoznak, gondoltam magamban. Mert úgysem láttam még soha lázadást.

Othagytam rögtön a termet a nyakamba vettem a jobboldali folyosót.

Csakugyan temérdek képviselő járkált künn. Kikerestem magamnak a legelégedetlenebb képűt, s elkezdtem faggatni, mi a helyzet szignatúrája?

Mordult egyet és vállat vont.

- Mi a baj? - kértem élénken. - Nem tetszenek az állapotok?

- Hm, hja... bizony bizony. Hanem hát persze... Ezek a miniszterek!... Ezek az államtitkárok! Hm, hja. *Nem élünk komoly időket!*

Csalódva sétálok odébb; de a lázadó mameluk utánam fut és megkér, hogy ne írjam meg valahogy azt amit mondott.

A korridor tájékán megint találkozom egy mamelukkal, aki sopánkodó arcot vág:

- Na, na... - suttogja. - Ez a népfölkelés! S most megint ezek a milliók! Szó ami szó! *Komoly időket élünk...*

S ezzel ő is megkér, hogy valahogy tovább ne adjam, amit mondott.

Pedig hát az egyik csak azt mondta, hogy komoly időket élünk, a másik meg azt mondta, hogy nem élünk komoly időket.

(Hát tessék már most ebből eldönteni, milyen időket élünk.)

Hanem azért el nem csüggedve, tovább folytattam fölfedezési utamat: hátha mégis rábukkanok a lázadási csírára valahol. Különösen egy halkán diskuráló csoportot vettem gyanúsán szemügyre. Úgy néztek ki, mint az összeesküvők. Komolyan összeráncolt homlokkal beszéltek és élénk taglejtésekkel.

Vigyázva közelegtem feléjük, hogy meghalljam, miről beszélnek.

Hát biz azok arról disputáltak, hogy melyik *diaeten classisba* számítható rang szerint a képviselő.

Felkacagtam.

...Azok a képviselők, akiknek ilyeneken jár az eszök - sohase csinálnak lázadást.

Bementem hát egész nyugodtan újra a karzatra és megnyugtattam az illető ellenzéki képviselőt: hogy van ugyan némi lázadási csíra a kormánypárti képviselőkben, hanem ez még olyan parányi, hogy legalább tíz esztendő kell neki a kifejlődésre.

Ezalatt vége lett a népfölkelési törvény paragrafusainak, Fejérváry diadalmasan csapta össze aktáit s az elnök megbillegtetette a csengettyűt - hogy ne tessék még elmenni, még lesz egy felvonás, egy interpelláció.

Horváth Gyula volt az interpelláló, akiről megírtam már egyszer, hogy vannak téli és nyári beszédjei.

A téliek ellenzékiek, a nyáriak kormánypártiak. (Ki volt az akkor fejtve, hogy miért.)

Ma egy tavaszi beszédet mondott. Félig ellenzéki volt, félig kormánypárti.

Az erdélyi hitelviszonyok ügyében interpellált éles hangon ugyan, ki-kicsapva a pártélet évek óta folyton szűkebbre szoruló korlátain, de nemes nyíltsággal, férfias modorban szólott és a meggyőződés tiszteletre méltó melege rezgett előadásán.

Tisza megnyugtató módon válaszolt, röviden és ügyesen, de ez ideig a Horváth Gyula fejében megint meggyűlt egy csomó ellenzéki anyag, minél fogva még egy szúrós pótbeszédbe csavargatta bele a »*tudomásul veszem*«-et.

...Hát egy lázadó mégis akadt, de a nyilainak hegyibe, hogy ne szúrjanak, ólomgombot tett.

A T. HÁZBÓL [máj. 15.]

Komoly nap volt. Ma senki sem nevetett. Ma én sem kívánok megnevettetni senkit. (De nem is lehet, mert húszmillióra menő humor csakugyan nincsen bennem.)

Csak a napfény nevetett be a nagy fedélbeli ablakon. De annak könnyű, mert nem adófizető polgár.

S ha már nevetett, bearanyozta a miniszteri székeket. Sohasem is volt azoknak erre nagyobb szükségük. Szinte kopottnak, vedlettnak látszott ma a bársonyuk.

Ott ült az egyikben Kemény Gábor. Kényelmetlenül, idegesen mozgott benne. Gróf Szapáry Gyula a másik széken himbálózott mérgesen, hamvas, barna haja kuszáltan volt szétesve a gömbölyű feje körül. Szapáry mellett mélázott a kabinet feje (nagy fej ahhoz a vékony testhez), szemeit elfedte a kék pápaszem, de mintha hazafias aggodás tükröződnék a homlokán, ahol eddig mindig csak az erély ült.

Az ellenzéki padok meglehetősen benépesültek, de harci hangulat éppen nem volt észrevehető. Csak a habarékpártról hangzott egyetlen egyszer, midőn a Szapáry beszéde alatt egy kis vékony helyeslés cseppent egy-egy kormánypárti ajakról, hogy »csendesebben urak, ma csendesebben!«

A karzat szintén megtelt - de a női része is férfiakkal. Künn a folyosón néma csönd honolt, csak Gyulai Pál zsörtölődött egy szögletben azokkal, akik véletlenül útjába kerültek. (Ő is ilyenkor jön ide ellenzékeskedni, - mikor mindenki azt csinálja.)

Mondanom sem kell talán, hogy a póthitelről szóló javaslat került tárgyalásra. Húszmillió forint, amit a kormány megszavazás nélkül költött el. Tulajdonképpen csak formahiba mert - igazolt dologra költötték, a Ház úgyis megszavazta volna. De megszavazás nélkül mégsem szabad húszmilliót elkölteni. A Ház büdzséjoga kétségtelenül meg van sértve.

A Ház haragszik.

Nem az ellenzékiek kardcsörtetése a rettenetes, hanem a kormánypárt hallgatagsága.

Még eddig egyetlen kormánypárti szónok sem iratkozott fel a védelemre.

- Hiszen csak ne szeretném olyan nagyon Tiszát! - mondják némelyek sóhajtozva.

Maga a két előadó, Lukács László és Hegedüs Sándor is ellenzéki akkordokat ütnek meg beszédjükben, ami egészen meghökkenti a szélsőbaliakat:

- Talán meg sem kellene olyan nagyon támadni, mert az ördög nem alszik... még egyszer majd komolyan meg találjuk buktatni Tiszát s akkor aztán elviszi az ördög ezt az országot. Tiszával eltemethetjük azt a csepp liberalizmust is, ami van.

S fogja magát Helfy és egy határozati javaslattal - hogy szélsőbali szólamban írjam - befűt ugyan a kabinet alá, de csak szalonkőszénnel, amelynek se nagy füstje ne legyen, se nagy szaga.

Sokkal erősebb, paprikásabb a habarékpárt szónoka: Horánszky. Ő már tudja, hogy úgysem buktatják meg Tiszát.

Az ellenzék nagy tetszéssel kísérte mind a két beszédet.

Tisza csendesén hallgatta őket. Talán arról gondolkozott magában:

- De jó nektek, hogy most nem én ülök ott, ahol ti és nem ti ültök itt, ahol mi.

*

Izgatottság, harag egyszer sem önté el nyugodt vonásait, pedig hiszem, hogy ő, ki eddig minden helyzetből diadalra verte ki magát, fényes dialektikájával, egyénisége hatalmas ruganyosságával, ma érezte, hogy ez egyszer lehetetlen győzelemre vinnie a pénzügyminiszterét.

Nem az ellenzék miatt, de mert csakugyan rendetlenségek történtek az államháztartás vitelében és mert az elköltött milliókat meg nem szavazhatja semmiféle többség úgy, hogy azok ezáltal visszatérjenek a Szapáry sárgás bőrtárcájába, mely ott kacérkodott acélzárával a miniszterek előtti keskeny asztalon.

A két ellenzéki szónok különben megkönnyíté a pénzügyminiszter védelmét.

Mert úgy bántak a számokkal, mint a versengő görög jószok, akiket egyszer egy fához vezettek mondván:

- Ha mindent tudtok, hát mondjátok meg hány szem gyümölcs van e fán?

Egyik is mondott egy számot, a másik is, de egyik sem találta el.

Kisült tehát, hogy nehezebb meglátni valamit, ami van, mint megjósolni valamit, ami nincs.

Az ellenzék a könnyebb véget fogja.

Jószok.

A T. HÁZBÓL [máj. 16.]

I.

[máj. 16.]

(Tegnap ellenzéki lapokat olvasván, leírom milyennek képzeltem ezek hatása alatt a mai ülést.)

A teremben hatalmas beszédek mondattak. A Ház forrongott. Apponyi Albert gróf szórta a mennyköveket.

A miniszterek sápadtan ültek a fotelekben. Az elájult Kemény Gábort Darányi Ignác locsolgatta.

Mikor gróf Apponyi beszédét végezte, Szilágyi Dezső rontott be a terembe és a nyakába borult.

Az éljen-rivalgás megreszkettette az oszlopokat s az eksztázisnak e mámorában egyszer csak odarohant Ugron Gábor a »Ház asztalához« s lesöpörvén onnan könyökével az írásokat felkiálta:

- Félre innen ezzel a szeméttel! Ide most a guillotine-t állítjuk.

S e pillanatban a nyitott ajtón dübörgő kerekeken tolják be az emberirtó gépet Törs Kálmán és Göndöcs Benedek.

Péchy minden szónok után felfüggeszti az ülést öt percre, hogy a fölizgatott kedélyek lecsillapodjanak. De a forrongás tovább folyik és egyre dagad a folyosókon.

Maguk a mamelukok is lázban vannak. Prileszky Tádé felgyűrt öklökkel jár-kél szerte és vérszomjas hangon sziszegi:

- Nincs annyi erő sem a parlamentben, mint amennyi vér van egy bolhában. Tisza a hüvelykujjára teszi és megroppantja. Ezt nem tűrhetjük tovább.

- Meg kell mutatni, mik vagyunk - süvíti Ivánka Imre.

A leghívebb mamelukok is fel vannak lázadva s az öt percnyi szünetek alatt komoly tanácskozás tárgyát képezi, hogy két minisztert okvetlenül fel kell áldozni. Az ellenzéknek vér kell. A kormánypártnak pedig meg kell mutatni, hogy van ereje.

- De melyik két minisztert adjuk ki?

- Hiszen éppen ez! Tanácskozzunk!

- Én Szapáryt gondolnám és Széchenyit - kiáltá egy modern Petur bán.
- Én Széchenyit és Keményt - mondá egy másik.
- Én Fejérváryt és Széchenyit - szólt a harmadik.
- Én Trefortot és Orczyt szolgáltatatom ki - dörögte a negyedik.

Az ötödiknek nem jutott már más, csak Fabiny Teofil. (Még meg sincs - de már lemondott róla.)

Az elnök csöngettyűje kétszer zizzen.

Odabent Tisza Kálmán kezd beszélni.

- Eláll! - kiáltja Gajári Ödön stentori hangon...

II.

(De nem folytatom tovább a képzelet torzjátékát, hanem leírom, hogy milyen volt tényleg a mai ülés.)

A teremben Orbán Balázs untatta a hallgatóságot.

Az egész Ház kimenekült a folyosókra.

Prileszky Tádé jókedvűen nézett ki a folyosó magasan fekvő ablakain.

- Szép csöndes májusi eső esik odakünn - jegyzé meg elégedetten -, fölér az a deficittel.

- Igen ám - vágja oda Helfy élénken -, csakhogymár ez az eső is el van költve.

A másik csoportban az öreg Pulszkyval élvelednek:

- No, ugye örültök most lutheránusok, hogy végre egyszer olyan minisztert kaptok, aki »nás cslovek«.³

- Nem valami nagyon - mondja savanyú arccal Pulszky -, mert hiszen volt már nekünk lutheránus miniszterünk, akit nehéz lesz túlragyognia Fabinynek: Kossuth Lajos.

A szélsőbali csoportokban fennen dicsekednek vele, hogy az ő tegnapi szónokuk szelídebb volt, mint a habarédiaké: »Mégis mi vagyunk a finomabb párt.«

Amire a habarékpárt, hogy versenyezzen a szelídségben ezekkel, fogja magát és föl se szólal egész nap.

A túlsó oldalon a mamelukok közt még ma is foly némi elégedetlenkedő eszmecsere, de az már csak olyan, mikor az eső esik még, de már az égíven keresztül kezdi magát ütni a szivárvány-pántlika. A generális jókedvű. Ne féljünk hát a jövőtől.

A minisztereket is rostálják, hogy talán egy-kettő menni fog.

- Nem bánjuk - mondják unisono. - De melyik?

- Meglehet Szapáry...

- Mit? Szapáry? Szapáryt nem engedjük. Az volna csak szép. Hiszen nem Szapáry a hibás. Szapáry még megtakarított a maga tárcájánál. Mit tehet ő arról, hogy más miniszterek csinálják neki a kontókat?

³ »a mi emberünk«

- Hát akkor Kemény Gábor...

- Hohó! Kemény Gábor a legjobb ember... szimpatikus, lelkiismeretes, szorgalmas. A Gábor minisztert nem hagyjuk, de az államtitkárját sem. Hadd maradjon a két Gábor.

- Hogyan? Széchenyire fáj a fogatok?

- A világért sem. Gentleman-párt vagyunk. Ne bántsuk a gyengéket.

- Orczy lenne eszerint az áldozat?...

- Orczy? Hát miért? Kinek vétett Orczy? Ez a kedves tiszteletreméltó öregúr? Isten ments!

Végre kisült, hogy egyetlen egy minisztert sem hagynak elmenni. Hanem isten neki, hogy mégis valami bűnhődésben részesüljön a kabinet - belenyugosznak a Fabiny Teofil jövetelébe.

Ezalatt Kemény Gábor, akit én elájulva rajzoltam fentebb a képzeletbeli leírásban, odabent beszédet tart s nyugodtan hallgatja az ellenzék. A saját pártján pedig egyre jobban engedni kezd a fagy. Beszédjének tenorja egészen nobilis. »Sem nem vádaskodom - így szól -, sem nem védekezem, hanem csak a tényeket adom elő. Azok védjenek meg.«

És a felhozott tények csakugyan csillapították kissé a hangulatot - míg megint el nem mérgeztette azt Enyedi Lukács.

Enyedi Lukács sikerült beszédet mondott.

A szélsőbal succrescentiája közt ő nőtt meg két év alatt a legjobban.

Szerencsés ember, sokoldalú és ügyes.

Ahol a szakembereket szidják - ott laikusnak számítja magát. Mert beillik annak is. Nincs meg benne a szakember szögletes egyoldalúsága.

Ahol azonban a laikusokat szidják, ott szakembernek számítja magát. Mert annak is beillik. Komoly ember, sokat tanult és tud absztrahálni.

A könnyű portyázásban Ugron viszi a buzogányt, a nehéz kérdésekben Enyedire jut örökségül. Egészen a Helfy tanítványa, nem üt nagyokat, nem merész, meggondolva verekedő.

Ugron olyan modorban dől rá az ellenfele mellére, mintha meg akarná fojtani. Enyedi úgy, mintha csak a lajbiját gombolgatná.

Hanem amennyi szerencséje volt ma, éppen annyi pechje is, mert a véletlen úgy hozta, hogy Tisza Kálmán állott fel utána s miután éppen a kezeügyébe esett az imént hallott beszéd, szétszedte és meglehetősen megcáfolta annak egyes túlzó és ferde állításait. Hanem az se utolsó tisztelet egy új képviselőnek, ha a generális maga indul ellene - ahelyett hogy valamelyik *kis ujját* küldené.

A miniszterelnök beszéde, az abban nyilvánuló nyugodt, önérzetes és férfias hang, melyet az őszinteség lengett át, nagy hatást tett.

Mély feszült csöndben hallgatták.

Régi »saját külön« taktikáját követte. Úgy védekezett, hogy támadott. Ropogott is erősen a Horánszky Nándor páncélzata.

A mamelukok arca lassankint derülni kezdett, Urbanovszky homlokáról leoszlott a hazafias aggodalom borúja (igen, igen, még Ucsu bátyánk is lázadozott), a Hegedüs József gömbölyű szemei megnedvesedtek az örömtől, Horváth Gyula kedvtelve sodorgatta a bajuszát s aztán szórakozottságában azon hitben, hogy cigarettét sodor, előkotorászta a másik kezével a

gyufatartóját... Kitört a helyeslés zszibongó moraja a kormánypadokon. Szapáry szeme megcsillant s helyeslőleg bólingatott a fejével. (Ami különben egészen luxus volt.)

Egy szó mint száz. Tisza annyira felvillanyozta pártját, hogy mikor lelkes éljenzés közt befejezé beszédét s a Ház oszlani kezdett, minden mameluk a zsebében érezte az inkriminált húsz milliót...

A T. HÁZBÓL [máj. 20.]

Mint egy népes méhkasban, úgy hullámszik az emberraj a folyosókon, a teremben, ahol rövid idő alatt egészen fűledtté válik a levegő.

Mind összegyűltek. Nincs semmi híja. Vizsolyi, a szabadelvű párt érdemes elnöke, meglegegedetten jár körbe, s amint egy-egy régen látott arc eléje bukkan, egyre mosolygóbb színt ölt, kurucos bajusza egyre kevésbé kunkorodik fölfelé.

Nincs semmi híja a kedves nyájnak. Mind itt vannak. Még csak Podmaniczky Frigyes hiányzik. De ő csak az utolsó zárbeszédnél jön. Biztos, mint a halál.

Az utolsó zárbeszéd még messze van. Az elnök csak az imént nyitotta meg az ülést, s mintha inszcenírozva lenne a jelenet, nyomban belép a teremajtón - Fabiny Teofil.

Élénk éljenzés hangzik fel. A luthoránusok arca kigyúl a lelkesedéstől. Péchy kezében reszket a csöngettyű.

Fabiny Teofil zömök alacsony ember, borotvált állal, simára fésült, alól göndörödő sötét hajjal. Igénytelen, de tartós anyagból való. Egyszóval úgy néz ki, mintha az alakját is Tiszától kapta volna.

Az első beszéd a Hegedüs Sándoré. Míg ő ott bent beszél, addig a folyosón a következő esetet kolportálják Fabinyról.

Néhány nappal ezelőtt üresedésben lévén valahol egy közjegyzői állás, Fabiny egyik ismerőst protezsálta, s kérte Szentgyörgyit legyen rá gondja.

- Én magam nem tehetem - mondá Szentgyörgyi -, ez a leendő minisztertől függ s az még az isten... akarom mondani Tisza kezében van.

- De legalább ígérd meg, hogy pártolólág terjeszted fel a miniszternek. Nagyon a szívemen fekszik.

- Itt a kezem rá.

Alighogy hazament Fabiny, otthon találja a Tisza levelét s rá néhány napra ő maga lesz miniszterré.

Mikor tegnap legelőször fölmegey a hivatalába, Szentgyörgyi előhossa neki a többi referáda közt:

- Továbbá itt van az x...i közjegyzőség. E tekintetben nagyon tekintélyes helyről lett ajánlva egy fiatalember (s megnevezi a Fabiny protezsáltját). Megígértem, hogy ajánlani fogom a miniszternek, íme ajánlom.

A miniszter szigorú arcot vágott s így szólt:

- Nem tehetem. Nem arra való.

- Elfelejtet, kegyelmes uram, hisz magad...

- Igen, de az akkori eszemmel.

S egyszerűen mellőzte a fiatalember folyamodványát.

A dolog érdekes, még ha nem is igaz. Ámbár lehet benne némi valószínűség is - *így eleinte*.

Hegedüs Sándorban ma mindenki csalódott. Száraz, unalmas, rövid beszédet vártak tőle (mert neki magának is kedve ellenére való téma volt ez), s íme egy eleven, élvezetes polemikus dikciót vágott ki, melyet zajos derűtséggel és kitörő helyeslésekkel fogadott a párt.

A miniszterek arca napok óta ma először gömbölyödött ki, csak a Bedekovich Kálmáné lett folyton hosszabb.

Ott ült lábait keresztbe téve nagy tűnődéssel.

»Istenem, istenem, én csak 8 forint 20 krt költöttem túl. Eleinte annyira restelltem azt is, hogy a magaméból akartam betoldani, de a kollegák nem engedték. Most pedig azt restellem, hogy nem költöttem többet. Szépen átcúsúzott volna a többivel«.

Ezalatt Hegedüs megszurkálta Apponyit, Apponyi visszaszurkálta Hegedüst, Hegedüs nem hagyta magát, mire az elnök, hogy kibékítse őket, egy viccet mondott közbe.

Ez volt az utolsó összecsapás a póthitel javaslatnál.

A szavazásra szomjas táborok immár kezdtek türelmetlenek lenni. Horánszky, Helfy és gróf Szapáry zárbeszédei simán peregtek le. Podmaniczky megjött. Minden készen volt a szavazásra, csak még gróf Bánffy Dánielt kellett lebeszélni, hogyha már nem akar igennel szavazni a javaslatra, hát legalább vigye haza a háborgó lelkiismeretét.

Az elnök belenyúlt most a kucséber skatulyába és kihúzta a »D« betűt. (A D betűről eszébe jutott az embereknek az öreg Deák. Hm! Ha most úgy egyszerre belépne!)

Szavaztak, jó hosszú ideig szavaztak - míg végre csöngetett az elnök s felolvasta az eredményt.

Kilencvenkét többséggel fogadták el a javaslatot. Olyan többséggel, aminő régen nem volt már.

Így lett glorifikálva a póthitel.

Mindössze két ember akadt az egész kormánypárton, aki tartózkodott a szavazástól.

Az egyik Bánffy Dániel volt, aki elment.

A másik Tisza Kálmán, aki el nem jött.

A T. HÁZBÓL [máj. 22.]

Fülledt, lankasztó levegő van a Házban, a kövér honatjai nyakakon végigcsorog az izzadság.

Az előadói széken Schmidt Gyula ül, referálva néhány képviselőre nézve a mentelmi jog felfüggesztését. Igazán szezonyszerű. Mert a bíróság által kikért képviselő esetleg hüvösre is juthat.

De ezenkívül is minden mutatja a nyári szezont. A Ház kapujától nem messze piros cseresznyét árulnak, Szalay Imre fölvette a legkockásabb ruháját, Bohus László talpig hófehérbe öltözött, Horváth Gyula pedig benyújtotta lemondását a mandátumról. (Ezek minden kalendáriumi évben előfordulnak egyszer.)

S ezekért nem volna érdemes karcolatot írni, még az sem nagy esemény, hogy Kőrösi Sándor megszavazván a póthitelt, ma végre föltette a cilindert. (Helyesen, - most már úgysem lehet többé a debreceniséget szimulálni.)

A ki nem adott és a kiadott képviselők sorsa sem rejt elég anyagot az elmélkedésre. Csip-csup ügyekben kéri őket.

Nézetem szerint ugyan minden képviselőt ki kellene adni minden ügyben, ahol *politikai célból* való zaklatás fenn nem forog, de hát mit ér az én nézetem, mikor az öreg becsületes gróf Kozsebrovsky egészen más véleményen volt.

Ki az az öreg Kozsebrovsky? - fogják önök kérdeni.

Az öreg Kozsebrovsky egy nagy gentleman és egy nagyon okos ember, akire Beöthy Algernon szokott hivatkozni.

Ha a tarokkban vita fordul elő s Beöthytől kérdik, mit gondol, rendesen azt feleli:

- Az öreg Kozsebrovsky ezt így vagy úgy játszotta.

A politikai disputáknál is vele áll elő Beöthy.

- Én ezt így hallottam az öreg gróf Kozsebrovskytól.

Mindent Kozsebrovskyval bizonyít, Kozsebrovsky szájából idéz bölcs mondatokat, pompás aperçuket. Egyszóval Kozsebrovsky folyton él Aldzsi által.

Mindnyájan ösmerni véljük a furfangos észjárású öreg grófot és szinte rosszul esik tudni, hogy *sohasem exisztált*.

De hogy a dologra térjek, - az immunitás felfüggesztéséről lévén szó - a becsületes öreg Kozsebrovsky azt a nézetet vallotta, hogy mikor egy úri embernek egy fiákeres kocsist (aki különben is rendesen durva ember) sikerül elpáholnia, az nagy virtus.

Márpedig, hogy egy kálvinista képviselőt egy virtus cselekedet miatt szolgáltatassanak ki a lutheránus Fabiny közegeinek, ezt az öreg gróf Kozsebrovsky saját élete árán se engedte volna - ennélfogva a Komjáthy Béla immunitási ügyében felszólalt ma Beöthy Algernon.

S ezért kellett e karcolatot, az események soványsága dacára is megírnom, hogy az ő szereplésének nálam is nyoma legyen. Mert ez a rovat csak Aldzsit veszi komolyan az egész Házból.

Aldzsi pedig a parlament összes kérdései közül csak ennél az egy dolognál buzdult fel, hogy Rosenberg Wolf munkácsi lakos meg ne kapja Komjáthy Bélát még az idén sem. (Már úgyis három éve jár utána.)

Bátran beszélt és okosan átpislogatva folyvást a habarékpártra a »*cousin*«-hoz, hetykén kidüllesztett mellel, mintha mondaná:

»Ez volt a Kozsebrovsky véleménye is az immunitási esetekben.«

A Ház, jó kedélyre hangolva az Aldzsi föllépése által, meghódolt a Kozsebrovsky véleményének, a többség kimondta, hogy Komjáthy Bélához ez eset miatt hozzá ne nyúljon senki.

Hát én sem nyúlok hozzá.

A T. HÁZBÓL [máj. 25.]

Az óriási ablak csak úgy önti felülről a tündöklő verőfényt. A nap tányérja odadől sugaraival a habarékpártra, mintha egy arany szövésű lepedőt terítene végig a padjaikon. A kopasz képviselői fejek szinte persegni látszanak: az izzadtságzag hasonló a parmazásajt illatához, kellemetlenül csavarja az orrokat.

Nehéz sorsa van most a szegény Abonyi Emilnek, aki a zárszámadásokat referálja. Különben csinos kiállítású előadó. Szébb Tischlernél és jobb szónok Münnich Aurélnál - de nem szőkébb Dárdai Sándornál. A szökeségben páratlanul áll Dárdai.

Orbán Balázs, Thaly, öreg Madarász és Almássy (mindnyájan a Momus gyermekei) a katonai karhatalomra a választásoknál nem szavazzák meg a költségeket. S ennek kapcsában tarka választási élményekkel mulattatják a Házat.

Olyan meleget még Afrika sem produkál, ami őket visszatartsa.

Mire elunja őket hallgatni Tisza Kálmán és megígéri, hogy a jövő ülészakban beterjeszti a választási visszaélésekről szóló javaslatot.

- Hát ki akarja ezt? - kiáltja egy ijedt hang a baloldaltól s zajos derűtség kél nyomában.

Dacára a roppant hőségnek a karzat majdnem tele van, a képviselői padok is népesek, a folyosó eleven és kíváncsi. Két »pièce resistance« is van. Az egyik a mármarosi kérvény, a másik a Tisza válasza a Jansky-ügyben.

Csernátony a nagy melegtől lankadtan ül egy sarokban s annyira beleélte magát madarai természetébe, hogy erdő után sóhajtozik. Nagyokat hunyorgat Prileszky Tádé s elgondolkozik az ő tegnapi beszéde fölött: »Hm, derekasan odamondogattam a kormánynak« (mert ő annyira hű és rendíthetetlen, hogy ellenzékinek hiszi még a legmamelukabb beszédjeit is). Helfy panaszokkal tölti be a levegőt, hogy már két éjjel nem hagyják aludni a reporterek, akik a Kossuth fogylétét jönnek tudakolni éjjelente. (Hja, úgy van az, aki egy száműzött kormányzóknak a hopmestere.) Fabiny ruganyos léptekkel jár fel s alá és ösmerkedik. Herman Ottó egy darab sóttalan mármarosi kenyeret szorongat a kezében. Beöthy Algernon kegyes egyházi célokra gyűjt egy menkő ívvel.

Az elnöki szoba tájékán két góbé nézdegél kandi szemmel, Tisza Kálmánt szeretnék látni. Kérdezzetik fűtől, fától, melyik az?

- Bent van most a teremben.

- Mikor jön ki?

- Majd ha megadja a választ a Hentzi-ügyben.

- Az ám - vág közbe élénken az egyik székely. - Ott voltunk tegnap mi is a csatáránál, és ott már láttuk is Tisza Kálmánt, csak azt nem tudjuk, melyik volt.

- Nem igen volt az ott - jegyzi meg nekik Baranyi Ödön.

- De ott volt. Bizonyosan ott volt, azt beszéltek, csakhogy diáknak öltözve.

Ezalatt bent a kérvények folytak s néhány jelentéktelen, gyosan leörölt petíció után jött a mármarosi ügy.

Kricsfalussy Vince szólalt fel legelsőben; szőke körszakállas, rokonszenves fiatal férfi, akinek gyenge ugyan a hangja, de világos, meggyőző és tömör az előadása. Ízléssel tudja használni a gúnyt. Nagy vehemenciával és ügyesen támadta Urányi Imre is a szegény Hermant, kinek csakugyan kár volt Mármarosba mennie.

Ez egy rosszul sikerült kaland.

Hiába mondott beszédet, még a saját pártját sem bírta átmelegíteni, hiába mutogatta a sótalan mármarosi kenyeret, abban még Cselkó Ignác sem hitt:

- Mármarosban ne lenne só? Az csak annyi - mondá -, mintha én olyan kenyeret mutogatnék otthonról, amibe zab nincs.

Elfogadtatván a kérvényi bizottság indítványa, a villamos csengettyű sikongatva hívta össze a nagy méhköpi összes népességét.

- Tisza fog válaszolni.

Síri csönd lőn. A miniszterelnök, aki sokkal csinosabb lett mióta lenyiratkozott, kigombolta szürke kabátját s kivett a zsebéből egy iratot.

Elmondta, mik voltak a hozzáintézett kérdések s milyen adatokat kapott ő azokra a katonáktól s aztán leolvasta az egészet arról a papirosról.

A lehangoltság kínos érzete fogta el a kedélyeket, míg a hivatalos mentegetőzés tartott.

A miniszterelnök lágyan bele is szőtte »azt mondják«, »ők mondják« (és a jobb válla meg-rándult kissé), hanem mikor azután az következett, amivel ő toldja meg a »katonák« bevallását, kedvetlen, bágyadt hangja mintha megacélosodnék, ércesen méltósággal csengett a teremben: »az eljárást tapintatlannak és helytelennek tartom«.

Minden szemben megcsillant valami abból a régesrégi fényből - s egy hatalmas »helyeslés« rázkódtatta meg a falakat.

Helyeslés jobbról, balról, középről. Lázasan hömpölygő szünni nem akaró fönséges moraj; a megsimítgatott oroszlán mormogása.

Hiába néztünk körül, nem volt már itt se jobboldal, se baloldal, hanem odabent ült az egész nemzet.

S a piros országcímer úgy fénylett, úgy nevetett az elnök feje fölött...

És Tisza még tovább tudta fokozni ezt a hatást.

Egypár önérzetes, büszke szó következett még, mely felvillanyozta az egész Házat.

S mindebben nem volt semmi pátosz, semmi színészi. A miniszterelnök egyszerűen, nemesen, méltóságteljes mérséklettel mondta el ezt a választ - a kötelességérzetnek ugyanazon tetszelgéstől ment hangján, mellyel a kellemetlen válaszokat szokta elmondani.

- A póthitelnek a felét lefaragta ma! - kiáltá elragadtatva egy ellenzéki képviselő.

Mikor ülés után a kocsijába lépett gróf Tisza Lajossal, a künn az utcán várakozó karzat (mely a Herman-féle mármarosi számítás szerint - néhány ezer főből állhatott) élénken megéljenezte a miniszterelnököt.

A képviselők pedig kevélyen fölcsapott kalapokkal oszlottak szét s mondogatták nagy önérzettel:

- Teringette, mégiscsak parlament ez a parlament!

A T. HÁZBÓL [jún. 1.]

Már tegnap az esti órákban híre terjedt, hogy Apponyi ma interpellálni fog a Belcredi-féle bécsi fészkelődések tárgyában s ezt a hírt bizonyos kedvetlenséggel fogadta a közönség.

Mert a Jansky-ügy (talán első eset vagy háromszáz esztendő óta Béccsel szemben) Jansky áthelyezésével, ránk nézve teljesen kielégítő megoldást nyert. A bécsiek dühösek vagy négy nap óta. (Igaz, hogy mi már háromszáz év óta voltunk dühösek.)

Mit akarhat még Apponyi?

Többet Tisza sem nem tehet, sem nem mondhat, azt jól tudja.

Hát legfeljebb azt akarhatja elérni, hogy Tisza ma kevesebbet legyen kénytelen mondani.

Ez pedig »helytelen és tapintatlan« intenció.

Mert Tisza ebben az ügyben nem a szabadelvű párt vezére, hanem maga az egész haza.

Még Csanády Sándor is úgy kelt fel reggel, hogy a legócskább atilláját húzta fel, mert nem lehetetlen, hogy becsepegtetné a jobbikat szurokkal, »tekintve ugyanis miszerént« arra is fordulhat a dolgok sorja, hogy estére még fáklyát viszen enkezeivel Tisza Kálmánnak.

Mert nagy terveket forral elméjében. Interpellálni fog a Hentzi-szobor eltávolítása eránt az országból. Most van annak az ideje, mert észrevette a ravasz kis öreg, hogy Tisza éppen most ébredt fel »osztrák mámoros álmából«: vagy most teszi meg, vagy soha.

Gyönyörűen kikomponálta ő annak a »mikéntjét« lelkében.

A szobrát ki fogják ásni, becsomagolják egy nagy dobozba és elküldik Bécsbe, post restante, utánvételt. Aki szereti, váltsa ki.

S a kezdet elég biztató is volt.

Már a korridoron Beöthy Algernonnal találkozott, aki messziről üdvözli az élesnyelvű szittyát.

- Tudja-e, Sándor bácsi, mi újság?

- No? - mordult fel az öreg.

- Albrecht főherceget penzionálták.

Az öreg egypár méltányló böffentéssel csóválta meg nagy fejét, mely sehogy sem akar egyenes állásban elférni a kurta nyakán.

- Hüm... no... - szólt aztán a tarkóját elégedetlenül megvakarva -, hát a többivel mi történt?

Ezalatt elkezdődött az ülés. Künn csöndes eső permetezett. Bent elálmosítón olvastak fel néhány jelentést. A karzatok és földszint majdnem teljesen megteltek s lázas türelmetlenséggel várták az interpellációkat.

Ha olyasvalamit akarnék mondani, ami ha akarom igaz, ha akarom nem igaz (minden statusférfit így szeret beszélni), azt kellene megjegyeznem, hogy a folyosón »Márciusi levegő lengedezett«, (de mondhatnám azt is, hogy augusztusi).

Márciusi ugyanis annyiban, hogy mindenkinek merészen csillogott a szeme. Az élénk pattogó szavakból szinte kihangzott a kardcsörtetés. Itt Budavár ostromáról disputált egy csoport. Ott az osztrák ármádia megzabolázási módjáról tanácskoztak. Távolabb Falk Miksának gratulálnak harciasan támadó cikke miatt. Egy-egy félmondat innen-onnan a fülünkbe csendül: katona... támadás... diadal... vereség... küzdelem... hátrálás.

Mintha háborúnk volna odakünn. Az utcai zajban nehéz ágyúszekerek dübörögnek s ni... Buda várfokán, éppen most pattan el susterogva egy rakéta és megrázkódnak az országház ablakai.

Dehogy! Képzlet játéka az egész! Nem ágyúszekerek robognak, fiákeresek előzködnék odakünn, nem csatakiégő öltötte ki azt a tüzes pántlikát, hanem egyet villámlott az égen odafönn. Nincs itt semmi baj. Tréfálózó képviselők a két katonai interpelláció fölött elméskednek. A híres Márciusból csak annyi van, hogy a büfében márciusi sört hörpintget Szerb György és Rakovszky István.

Jókai humorizálva járkál fel s alá kockás nyári ruhájában:

- Én már láttam forradalmat, csináltam is. A tüntetésekben nőttem föl, de még ilyen tüntetést sohasem láttam, ahol tüntettek, de nem haragudtak. Nem haragudott a fiatalság, nem haragudott még Jansky sem. Bizony kisül az a szégyen, hogy még Belcredi sem haragszik.

De csönget az elnök. Mi az? Mi van most a szőnyegen?

Hohó, siessünk! A Hentzi-szobor döntetődik odabent.

Valóban, Csanády bátyánk szónokol. Úgy áll ott, mintha ő maga is egy dülő szobor lenne, s minden mondat után kivág kalimpáló kezeivel egy-egy olyan gesztust, mintha nekilódulva erős fejszecsapást irányozna a gyűlöletes emlékműre.

Beszédének nagy eredménye volt.

Szegény jó ember ugyanis nem sejtí (de az átkos kormány sem tudja még), hogy ezalatt az írói karzaton minden mozdulatát tanulmányozza a dévaj Náday Ferenc s a legközelebbi Csiky-darabtól kezdve már két Csanády Sándor lesz látható - az egyik persze pénzért.

Ezt az *eredményt* értettem - mert ami a szobrot illeti, arra nézve megnyugtatta Tisza, hogy az tovább is a miénk marad. Janskyt könnyű volt áthelyezni Krakkóba, de Hentzi erősebb lábon áll. A halott generálisokkal nem köt ki. Ez a szélsőbal dolga. De az eleven generálisokat vállalja.

Különben kényelmes hivatal ám, urak, az ilyen tizenegy esztendősi miniszterelnökség.

Mint az öreg papnak már mindenre megvan a prédikációja: jégverés idején, döghalál bekövetkezésekor, esőben, szárazságban, égi zivatar kitörésénél, úgy Tisza is előhúzott egy négy év előtti feleletet és azt olvasta fel Csanádynak, mert hát járt már itt az a téma.

Csanády, természetesen, nem vette tudomásul a feleletet.

Mindenki édesdeden mosolygott az öreg körmönfont stélusán, dacára a kénos tárgynak.

Olyan volt az egész dolog, mint mikor egy fátolyfelhőt keresztül lyukaszt, szétolvaszt a derült napfény.

*

Jött az Apponyi interpellációja. A mai nap főeseménye.

Különös beszéd volt az.

Ártott-e vajon Tiszának? Aligha. Használt-e Apponyinak? Ártott neki.

Kinek tetszett?

Egyetlen hang kiáltotta néhányszor »Úgy van«, »Igaz«.

Vékony, csipogó hang. Az egész Ház odanézett. Beöthy Ákosé volt az a hang.

Csupán egy tekintetben volt beszédének jótékony hatása: hogy ti. a szélsőbal elkezdett apródonkint hidegedni (nagy dolog ez ebben a melegben), később ellentmondások is hangzottak a szélső padokról, csak egyetlen passzus nyújtott alkalmat egy kis hazafias fölpendülésre.

- Önálló hadsereget kívánunk - kiáltá vagy negyven torok egyszerre.

Apponyi a mai ötletből Deák-pártinak vallotta magát, de ez sem tett hatást.

Úgyszólván megmagyarázhatlan, mért mondta el e beszédet, mely fölfelé is gyengítette sanszait, lefelé is.

Fölfelé azért, mert részben többet követel, mint amennyit a korona engedhet.

Lefelé azért, mert mégis kevesebbet elégszik be némelyekben, mint amennyit Tisza nyújt.

Kinek volt hát szánva ez a beszéd? Gondolkozom, töröm a fejemet, de csak arra jutok ki, hogy Beöthy Ákost akarta vele kapacitálni.

*

Tisza (hogy a tér rövidsége dacára is mondjak róla valamit) ma diplomata volt, nem hagyta magát becsalogatni a fölvetett téma szubtilis részeibe, hanem csak úgy a tetején és a széleken röpködött mint a fecske, s abba a hatalmas poénba lyukadt ki, hogy míg bírja a két faktor, a korona és a nemzet bizalmát, helyén marad, de ha elveszti az egyik faktorét, elmegy - a túlsó oldalra.

A mamelukok arca kigömbölyödött erre, szemük megcsillant, s csak néhány, alig hét-nyolc ember rázkódott össze s vetett ijedten keresztet magára.

Azok, akik azontúl is *mamelukok* maradnak....

No 'iszen, nehéz kenyér lesz az *akkor*.

A T. HÁZBÓL. [jún. 8.]

Az a tárgy, mely ma a képviselőházat foglalkoztatta, már tegnap éjjel látható volt a Fiume kávéház előtt a kövezeten: egy nagy vértócsa.

Embervér. A kövezetről rögtön lemosták, csak apró, rozsdapiros foltok maradtak itt-ott.

Egy csomó polgár jött arra, megdöbbenve álltak meg:

- Ez bűntény! - mondták.

Azután egy csomó képviselő jött arra, megdöbbenve álltak meg:

- Interpelláció-anyag! - mondták.

Különösen Horváth Gyula háborodott fel erősen, az ő benyomásokra hajlékony lelke föllázadt a brutalitásra.

- Holnap meg fogom kérdezni, mert bizonyosan kell megszúrt rendőrnek is lenni, hogy leszúrt tüntető lehessen.

S ebben ki volt fejezve velősen az eset kritikája, mert a rendőrök egytől-egyig épek maradtak.

Úgy feküdt le tehát Horváth Gyula, mint ellenzéki és mint tüntető, úgy is kelt föl reggel és ki tudja, mennyivel viharosabb lett volna a mai ülés, ha a kávéja mellé el nem hozzák a »Pesti Hírlap«-ot.

Mert ez volt a nemezise.

A »Pesti Hírlap«-ból elolvasta a saját csillapító cikkét, melyet tegnap az ifjúsághoz intézett.

S a saját cikke őt magát is lecsillapította.

Mire a Házba ért, már ismét a régi volt.

Hanem a Ház nem volt a régi. Már künn az utcán nagy néptömeg zajlott a parlament épülete előtt s a Múzeum-kert rácsa mögött.

De a tömeg nem fenyegetődött, a tegnap könnyelműen kiontott vér nem zavarta meg józan ítélőtehetségét (pedig a vér is mámorosít), mert mikor Tisza Kálmán kilépett kocsijából, harsányan megéljenezte. Az »utca«, a »csőcselék«, ahogy nevezni szeretik, tudta, hogy Tisza Kálmán egy most vele, de a Tisza Kálmán közegei nem tudták tegnap, hogy miféle vérbe mártják a szuronyaikat. A csőcselék higgadtabb és okosabb, mint a rendőrség.

Bent a folyosókon lázasan hömpölygött az emberár. Nemcsak a képviselők jöttek be, de mindenféle idegen, akit beeresztett a kapus. Ember ember hátán tolongott. Élénk, ingerült gesztusok közt, izgatott hangon magyarázták a tegnapi éj eseményeit.

A főlháborodás éles hangja, mellyel a társalgás folyt, szokatlan érdeket kölcsönzött a mozgalmas, idegbántó képnek.

Az eső záporra nőtte ki magát odakünn. A menny haragosan megdördült néha-néha közbe és megrázkódtatta a gyenge épület oszlopait. S az ég haragjával egészen összhangzott e mozgalmas földi háborgás lent.

Lukáts Gyula, Lázár Ernő hevesen beszéli, miként inzultálták a rendőrök.

Egy csomó hírlapíró rikító színekkel adja elő a vérengzéseket, a puskatussal fejbe ütött ember sorsát, akibe még azonfelül beleszúrja szuronyát a rendőr, az eltaposott gyermek esetét. Mindenki szörnyülködik. Az arcok sápadtak s a szemekben szenvedélyes lángok gyulladoznak.

- Engem a parupli-forradalomra emlékeztet ez a kép! - mondja egy negyvennyolcadiki forradalmár (most a Ferenc József-rend lovagja).

- Miről gondolsz, bátyám?

- A sok parupliról, amit látok.

Valóban csupa esernyőkkel jönnek a képviselők s a paruplilyelek olyan harciasan csattognak a kövezeten, mintha fegyverek volnának.

De a keserű hangulatba szelíden belevegyül itt-ott a humornak is egy-egy csöppje.

Hermannak mosolyogva mondja Jókai:

- No, Ottó, most már itthon is akad munka. Nem kell Mármarosba menned.

Az öreg Pulszky nagy flegmával dünnyögi:

- No, én korán lefeküdtem. Azt mondtam a szolgálknak, hogyha a Múzeumba is be találának törni, akkor költsenek fel.

Egy képviselő keservesen panaszolja:

- Engem is megszólított egy rendőr a Dorottya utcán, hogy azonnal oszoljak szét. De lehetetlen volt engedelmeskednem. »Hogy oszolhassak én szét - mondtam -, mikor egyedül vagyok?« Egy lélek se volt akkor az utcán. Erre elkezdett gondolkozni a rendőr, de bizony ő sem találta ki a módját.

Ezalatt az elnök megnyitja az ülést odabent s egyszerre minden külső élet és zsibongás a tanácsterembe költözik, hol zsúfolt, karzatok várják a nap elmaradhatatlan szcénáit.

A fülledt levegő puskaporszaggal van szaturálva, nincs most egyetlen álmos ember sem, még Krajsik is tartja magát, az írói karzaton sohasem volt még akkora türelmetlenség és tolongás. Ilyenkor látszik ki, mennyi nálunk az író! De legkülönösebben az lepett meg, hogy ott találtam a suszteremet is a hátam mögött, meg a szomszédomat, a sarki esztergályost. (Hogy már ezek az emberek is ilyen rossz pályára adták magukat.)

Mint mikor az éhes gyerekek az asztali imát morogják el ebéd előtt, oly türelmetlenül s oly gyorsan darálták le az ülés szokásos előjáróságait, múlt jegyzőkönyvet, jelentéseket és benyújtásokat, míg végre mély csönd támadt s felállhatott Irányi Dániel.

A szélsőbal vezére megilletődött hangon vázolta a tegnapi éj eseményeit, illőn, méltóságteljesen.

A Ház szörnyülködve hallgatta. A jobboldali padokon síri némaság. Még csak nesz se támadt, még csak egy fej se mozdult.

Csak a szélsőbalon tört ki majd a tetszés és helyeslés zaja, majd sötétben tompán fölzúgott a méltatlankodás kitörése:

- Gyalázat!

S ez a »gyalázat« sokszor fordul ma elő a gyorsírói jegyzetekben. A Lukáts Gyula hatásos beszédje alatt minduntalan följúlt. Lukáts főleg a képviselőkkel történt méltatlanságot beszélt el, aztán apróra szedve, több galád esetet sorolt elő, amiknek ő maga volt szemtanúja. Mikor a Lükő Géza inzultálását említé, a tiszteletre méltó öregúr kezei reszketni kezdtek s alig bírta velők szemeihez emelni a kendőt, hogy elötörő könnyeit letörölje.

A Ház egészen fel volt izgatva. Valóságos borzongatás fogta el a hátakat. Semmi sem olyan ragadós mint a méltatlankodás.

Éppen ideje volt, hogy Tisza Kálmán szóljon. Még a lélegzetét is visszafojtotta mindenki. Pedig nem mondott semmi különöset, de nem is mondhatott. Azt mondta, hogy szigorúan meg fogja büntetni azokat, akik visszaéltek hivatalos eljárásukban, de másrészt el kellett nyomatnia a tüntetéseket, mert egyetlen komoly államban sem lehetséges, hogy az »utca« csinálja a politikát.

(Az »utcat« már csak mégsem veheti be a kabinetbe.)

Bár semmi különöset nem mondott, csak éppen azt, amit várni kellett, a miniszterelnök válasza mégis megnyugtatta a felkorbácsolt kedélyeket.

Bezzeg sokkal jobban biztatta meg az inzultált képviselőket Péchy Tamás, hogy hát: micsoda, nem tudtak az urak hozzám jönni? Majd szereztem volna én azonnal elégtételt. Otthon voltam betegen.

- De be nem eresztettek senkit! - kiáltá több hang a szélsőbalról.

Most Ugron emelkedett föl. Tüzes szavakban bélyegzi meg a rendőrség brutalitását s a nagy rohamban Tisza Kálmánba is beledöfi a szuronyát, mire fölszabadul a »Zaj« démona a hallgatag mamelukok ajkán. Mintha a vihar rohanna el hol az egyik tájékon, hol a másikon átellenben. Mozognak, fészkelődnek, felugrálnak, tapsolnak és tombolnak aszerint, amint egy mondata elcsattan vagy úgy, mint a korbács, hogy megvág valakit, vagy úgy mint a rakéta, hogy sistereg és gyönyörködött.

Tisza erre is megfelel ugyanazon kötelességszerű, de férfias hangon. Mintha csak refrén lenne egy-egy ellenzéki strófa után.

De még a habarékpártnak is van egy strófája. Ezt most Eruszt Kelemen szavalja el. Ő nem a múltra nézve szólal fel. (Igaza is van, annyi hatalma nincsen még Tiszának sem, hogy egy halott embert utólagosan feltámasszon.) Hanem a jövőre nézve kér intézkedéseket, hogy ilyesmi ne történjenek.

Tisza erre is megfelel. Hja, de még sincs vége. Szemecz Emil a Jansky-üggyel hozakodik elő, miközben rágondolja magát Beöthy Algernon s mint szemtanú egy adalékkal járul ő is a képviselők inzultálásának esetéhez, de azt is hozzáteszi, hogy ő ott a helyszínén a rendőrnek adott igazat, elvonván onnan az illető képviselőt, akit per »takarodjék« szőlított a rendőr: »Gyerünk haza - mondá - mert a rendőrnek van igaza.«

No, ez egyszer aztán igazán nem a derék öreg Kozsebrovszky, hanem a Belcredi nézetei szerint járt el a kedélyes Beöthy.

Haragították is érte odakünn a folyosón.

- Örökös nagy árnyék lesz ez a beszéd rajtad, Aldzsikám.

- Miért? - kérdé ijedt képpel, elszomorodva.

Annak, aki ilyen erősen kritizálta, meglágyult erre a szíve s megvígasztalta egy ügyes ötlettel:

- Azért lesz nagy árnyék, mert most már elárultad a beszédben, hogy milyen késő éjjel szoktál haza járni. Senki sem gondolta volna felőled.

Még Madarász szől aztán és még negyedszer is Tisza; már-már ki volt facsarva az egész téma, mikor még egyre jöttek új és új képviselők, akik egy vagy más szempontból akartak interpellálni ebben az ügyben.

De a házszabályok szerencsés applikálása nem engedte e témát unottá válni - még ma.

- Sürgős az interpelláció? - kérdezték.

Ha a képviselő azt mondta, hogy sürgős: »Hja, akkor az ülés elején kellett volna beterjeszteni.«

- Akkor hát nem sürgős - jegyzé meg ilyen esetben az interpellálni akaró.

- Hja, ha nem sürgős, akkor maradjon az interpellációs napra: szerdára.

S ezen az úton eljuthattak végre a napirendhez, a vámtarifára, de nem volt áldás rajta. A fölrazott kedélyű képviselők kitódultak a folyosókra.

Senki sem akart hallgatni. Következésképp senki sem akart beszélni.

Az ülést be kellett zárni. Egy óra felé a képviselők váltakozó hangulatban szétozlottak.

Arra vitte őket útjuk a Fiume Kávéház mellett. A vértócsának már nem volt ott semmi nyoma. Az eső elállt. Pajkos napsugarak vidáman nyalták és szárították a szomorú helyet.

A HELYZET KRÓNIKÁJA

A Jansky-ügy bevégződött, s mint az ismeretes muszka harcokból, maradt - egy halott; az agyonszúrt tüntető.

De a kérdés megoldatott. Tisza Kálmán nagy szolgálatot tett hazájának, hogy fölvetette ezt a Jansky-kérdést ilyen erős alakban.

Mert ez volt az első eset, amikor próbára volt téve, hogy a magyar alkotmány milyen erős és mit bír el.

Egy dilemma elé voltunk állítva.

Vagy megbírja még azt a magyar miniszterelnök, hogy egy tábornok tette felett kritikát nyilváníthat és akkor még ér valamit ez az alkotmány - vagy nem bírja el a magyar miniszterelnök ezt sem, és akkor nem ér az alkotmányunk egy ütet taplót.

És ez esetben válik csak igazán nevetségessé, amivel Bécsből érvelnek: »hogy hiszen ez a hadsereg főleg minket védelmez«.

... Ugyan, ugyan, mi védelmezni valónk van nekünk akkor?

*

»Az a titkos kéz«, mely Bécsben ellenünk szötte a szálakat, melyeket a magyar király alkotmányszeretete minden habozás nélkül széttépett, nagyon ártalmas volt a múltban.

Mert ameddig ő mozgatta a körmeit, a magyar nemzet élete nem volt egyéb a történelem tanúsága szerint, minthogy az egyik forradalomból kijött s a másik felé ment erőt gyűjtve.

S még az a fatalitása is volt, hogy azalatt azon hadsereget, mellyel megütközni fog, öneki kellett élelmeznie.

Dicsőség a királynak, hogy ez az idő már elmúlt.

Azt a titkos kezét jó volna már egyszer végképp bebalzsamozni.

A Burg kísértetei feljárnak. A fehér asszony sokszor előjön. Ő különben ártatlan teremtség. De a titkos kéz még sok galyibát csinálhat a jövőben.

*

Ezúttal azonban elmúlt a veszély s nemhogy meglazult volna a bizalom király és nemzet között, hanem inkább megszilárdult e próba által.

Őfelségét ugyan kellemetlenül érintették némely, a Jansky-üggyel kapcsolatos tapintatlanságok (de nem a Tisza parlamenti válasza), s azt ki is fejezte Tisza előtt.

- Felséges uram, - mondá Tisza - én a magam részéről azt tettem, amit legjobb lelkiismeretem szerint a király és haza iránti hűség sugallt; ha főliséged gondolja, hogy más megfelelőbben tenne eleget kötelességeinek, én hódolattal teszem le kezeibe a rám ruházott tisztet.

A király élénken közbeszólt:

- Ilyenről ne is beszéljünk. Ön pótolhatatlan ember ma az országnak és a dinasztíának.

- Pótolhatatlan ember nincs, felséges uram - felelte Tisza szerényen -, s hogy én sem vagyok az, mi mutatja jobban annál a körülménynél, hogy tizenegy évi működésem után egy ilyen másodrendű kérdésben kezd főliséged bizalma inogni bennem.

Mire a király - mint szavahihető forrásból tudjuk - e szavakkal szakítá félbe:

- Mit beszél ön? Az én bizalmam önben egy percig sem ingadozott.

S mint már tudjuk, a király úgy, mint előbb is, teljesen a *magyar álláspontra* helyezkedett - a hadsereggel szemben. Ez az első eset, mióta a Habsburgok uralkodnak.

*

És ezzel természetesen abszurdummá vált minden demonstráció.

Mert mi az ördögért demonstráljunk mi, ha mi győztünk?

Hadd demonstráljon most a hadsereg, ha kedve van.

Mert oka csak neki van.

*

De ha már a tapintatlanságok egész rendszeres sorozata volt a Jansky-ügy (Denique minden hű marad a származásához, mert hiszen egy *tapintatlanságból* származott is) még a befejezése után is be kellett csomózni egy rettenetes tapintatlansággal, ama rendőri brutalitással, mely megfagyasztotta minden jó érzésű ember vérére - vagy hogy inkább felforralta. (Válasszanak, kérem, szabadon a kifejezések közül.)

Midőn a vasárnapi tüntetések történtek, a politikai körök már akkor tudták, hogy a Jansky-ügy a magyarok diadalával végződött és a hadsereg vereségével. (Azoknak egy vereség úgyis ide-oda.)

Hát nem az lett volna-e az első teendő, tudatni a néppel, hogy Jansky szabadságolva van, s a tüntetéseknek immár semmi értelme; óvakodjanak tehát, mert a rendőrség nemcsak az elfogatásokra, hanem a fegyver használatára is utasítva van?

Ahelyett azonban egész kedélyesen vették a kraválokat, mint valami jó tréfát.

S magam hallottam az intéző faktorok közül néhánytól, hogy mintegy nevetségessé tették, megbélyegezték azokat a tüntetőket, akik a rendőrség közeledtére megszaladtak.

No, már ez talán furcsa állapot!

Mert vagy az nem volt nevetséges, hogy megszaladtak vagy az nem volt jogos, hogy szűrtak a nép közé.

Mert már azt mégsem tételezem föl önágyaságaikról, hogy előttük az a nevetséges, ha valaki le nem szúratja magát.

*

A hadsereggel szemben megkaptuk az elégtételt, de most már itt jön az ügy mellék-kiágazása; most már a rendőrséggel szemben követeljük az elégtételt.

Ki volt a vétkes?

A közönség a Mátyás Hugó és Osgyán urak fejét kéri s illetékes körökben is ez a két név kering mint bűnbak - amint mi értesültünk.

Ami azonban egészen meglepő a magyar közigazgatásban, mert eddig mindig vagy ki nem derült soha az efféle, vagy ha kiderült - rendesen valami közrendőrre derült ki, akinek a számját nem tudni.

Ez már így van hiába, ez már hozzátartozik a magyar nemzeti tradíciókhoz.

De ezúttal még tovább fejlesztik e nemzeti motívumot ha hinni lehet a »Pesti Napló«-ban egy nyilatkozatnak, mely a »közönség köréből« rovatban így hangzik:

T. szerk. úr!

A szám nélküli rendőrök, kik a múlt vasárnap oly kegyetlenül megrohanták a közönséget, hordárok voltak.

A rendőrség ugyanis nem lévén elegendő számmal, a tüntetések alkalmára hordárokat szerződtetett, s azokat szuronyos löfegyverrel látta el. - Különös, de való.

K.

Nem különös ez cseppet sem. Én ezt vártam. Így szokott ez mindig kisülni.

*

A belügyminiszteriumban úgy magyarázzák a dolgot, hogy a rendőrök *kényelemhez lévén szokva*, két-három éjjel talpon kelletvén lenniök, álmatlanságukban ingerültek és dühösek voltak s csak úgy követhette el valamely vadállat az iszonyú brutalitást, mely ha nincs rá különösebb ok, úgyszólván szándékos emberölésnek minősíthető. Emberölésnek passzióból. Ezt még tán a büntetőkódex sem ösmeri.

A rendőrség azonban tud okot.

Egyik ez urak közül elbeszélte ma nekem, hogy már kinyomozták az esetet; az illető áldozat le akarta a rendőrt rántani lováról s ez ekkor nyúlt fegyveréhez s mártotta a szívébe.

- S ki volt az illető lovas rendőr?

- Hm, azt még e pillanatban nem tudjuk.

- Ejh, hát akkor kitől tudják az esetet?

- Attól, aki látta.

- De hisz akkor annak látnia kellett a rendőrt is.

Az én rendőrségi forrásom elgondolkozott erre s érthetetlen szavakat morogva távozott.

Bizonyosan arról gondolkozott, hogy ilyen a félrendszabály; nem volt elég leszedni a táblácskákat, - föl kellett volna a rendőröknek rakni álarcokat is.

*

Még egy megcsipkedni való szituáció volt a tegnapi országgyűlésen.

A nagyságos demokrata urak az egész dologból nem láttak egyebet, mint hogy övelők, a képviselőkkel hogy diskurált a rendőr. De övelők! Országgyűlési képviselőkkel! Hallatlan ez!

Önkéntelen eszembe jut az a török bég, akire rálöttek az ablakon át, de a törvényszék előtt a merényletben a legsúlyosabb résznek mindég azt hajtotta, hogy ő akkor éppen csibukozott.

Rettenetes az. Egy csibukozó emberre löni! Vegye tekintetbe a tekintetes törvényszék!

... No hát én erre azt mondom, hogy egy képviselőnek az utcán egy cseppel sincs több joga, mint más embernek. S a gorombáskodás, mellyel őt illeti ilyenkor a rendőr, egy csöppet sem esik súlyosabb beszámítás alá, mint más közönséges halandóval szemben.

De hát így van ez, ha az ember mindenben legelőbb is a saját becses énjét látja.

Az, amit Péchy Tamás a Ház elnöke mondott nekik, szinte csak puszta beszéd.

A Ház elnöke úr a tanácssteremben, kézzelfogható hatalma ott sincs, de a Házon kívül egyáltalán megszűnik létezni - legfeljebb panaszt tehet valamely ügyben az illető hatóságnál - mint minden egyes ember tehet.

Azért kíváncsi vagyok, hogy ha fölkeresték volna amaz éjjel a Ház elnökét, mit cselekedett volna a maga sokat emlegetett hatalmával a táblácska nélküli rendőrök előtt?

Legfeljebb azt mondhatta volna nekik: »Önök meg fognak jegyzőkönyvileg rovatni.«

*

De ha már megróttam az ellenzéki képviselőket felszólalásaik említett részére vonatkozólag, a mamelukokat sem hagyhatom egészen szó nélkül.

A mamelukság nem azt jelenti, urak, hogy mindig azt a felfogást pártolják, amely nem a közönségé.

Tanulhatnának erre nézve Tisza Kálmántól, aki szívesen áll a közönség részére amikor teheti.

Egy tekintélyes mameluknak, aki a rendőrséget mentegette, előhozta tegnap, hogy két lövés is történt a Múzeum-téren.

- Az nem igaz - vágott közbe élénken -, biztosítom önt, hogy nem igaz. Hallottam volna a lövést, mert ott lakom közel. De meg nem is volt a rendőrök puskája megtöltve.

- Legyen nyugodt kérem, nem is a rendőrök részéről lőttek, hanem a közönség közül.

- Az már más... Hallottam is valamit, ha jól rémlik... úgy éjfél felé... igen, igen... Hát lássa és még önök a tüntetőket védelmezik...

- Legyen nyugodt kérem, nem lőttek sem a rendőrök, sem a közönség, csupán csak én akartam kipróbálni, hogy az ön esze milyen irányban hord...

*

És ezzel a kis elmefuttatással én is befejezem remélem most már mindenkorra a Jansky-ügyet, mely tapintatlanságból eredt, azzal kezdődött, folytatódott és végződött.

Annyira tapintatlan volt benne minden, hogy még ez az én cikkem is tapintatlanság.

De legalább ez a legislegutolsó.

FABINY NAPJA

Ma volt az utolsó előtti ülés.

Nyári színe volt a Háznak. Csak azok vannak még itt, akiknek nincs mezei kastélyuk, vagy azok, akiknek kettő is van.

Valami különös figyelemre méltó nemigen történt, ha csak azt nem említem fel, hogy Odescalchy Gyula herceg még az ülés előtt sürgős levelet kapott, *»értéke tízezer forint«* jelzéssel.

Felbontja, hát az egykori »vörös herceg« (most rózsaszín herceg), Odescalchy Artúr mandátuma volt benne.

(Legalább megtanultuk végre, mennyit ér egy mandátum.)

Nyomban be is nyújtá az elnöknek, ki pont tizenegykor megnyitotta az ülést, melyet méltán »Fabiny-ülésnek« lehetne nevezni.

A jó Fabiny Teofil szétcsapván lábait, az ő monoton hangján elkezdett felelni a meggyülemlett interpellációkra.

Annyira kimerítő volt, hogy a Házat is kimerítette.

A miszerintek és azonbanok rémítő tömkelegén át mondta el, vagyis inkább olvasta Komlóssynak, hogy mennyire szereti a díjnokokat, velök sír, velök érez és szívesen megtesz értök mindent.

Komlóssy Ferenc tudomásul vette a kedvező választ.

Most az Andreánszky Gábor interpellációja következett, hogy van-e szándéka revízió alá venni a Csemegi-féle kódexet?

Fabiny megint szétsapta a lábait s azon az előbbi referáló hangon, erős *lutheránus stílusban* elmondta, hogy a törvénykönyvvvel lehetőleg tanácsos még várni egy darabig, míg az idő jobban kipróbálja.

Lutheránus stílust azért említek, mert Fabiny nem mondja, hogy »ez a szándékom«, hanem »szándékomat következőleg fejezem ki« (hogy azért még a szándék szükség esetére más is lehessen). Az »előterjesztést teszek« kifejezést pedig így írja körül: »lehetségesnek vélem, hogy e részben az előterjesztés megtétethessék«.

Denique úgy felelt, hogy Andreánszky is kénytelen volt tudomásul venni a választ, de egy merész kirohanást még el nem mulasztott a zsidók ellen, akiknek a javára van csinálva szerinte a Csemegi-kódex, s kérte újólag a minisztert, hogy készíttesse el a törvénykönyv revízióját, hanem ha már csináltatja, egy »régibb kereszténnyel« csináltassa, mire kacagva jegyzé meg egy hang a kormánypártról:

- Hiszen Csemegi régibb keresztény, mint ön.

No, már ezt nem tűri el, gondolta magában, s mihelyt bevégezte a vallási téren való kellemetes cirkálását, átment a kormánypártra, kutatni azt az előbbi »egy hangot«.

- Hát hogy volna, kérlek, Csemegi régibb keresztény nálamnál?

- Úgy biz az, hogy már vagy hatvan éve, amióta megkeresztelték, annak meg legfeljebb negyven, amikor téged tartottak a keresztyvzre.

Ezt is tudomásul vette Andreánszky.

Megint Fabiny kelt fel és szétsapta a lábait. Teleszkynek felelt, a saját leendő államtitkárjának.

Teleszky az ügyvédi gyakorlatából párbajozás vétsége miatt felfüggesztett moóri ügyvéd érdekében interpellált.

Fabiny többet ígért, mint amennyit Teleszky kért s így Teleszky is tudomásul vette a választ.

Olay Szilárd dühösen forgatta szemeit.

- Ezzel ugyan bevásároltunk - mondá szomorúan. - Hisz ez sohasem fog felelni olyat, amit lehetséges lenne tudomásul nem venni.

Még Széchenyi Pál is felelt ma Boda Vilmosnak, de azt már senki sem hallgatta, mert hiába, felelni csak Fabiny tud.

Mert abban van a forszá. Elaltatni az interpellálót a kapacitáció közben.

A T. HÁZBÓL [jún. 27.]

Valamennyi miniszter ott ült a piros székeken. Összegyültek, mint a színdarabok végén, mikor az összes személyzet kijön - vagy megházasodni, vagy meghalni.

Mélázva ült Bedekovich, a körmeit rága Szapáry, szerényen lesütötte fejét Széchenyi, vígan dorombolt kezeivel a padon Trefort, diadalmas arccal vett mohó lélekzeteket a legutolsó parlamenti levegőből Fabiny, hetykén lóbázta magát, mintha nyeregben ülne Fejérváry.

Még a király háta mögötti miniszter, Orczy is előkerült.

Tisza gyönyörködve nézte, mikor így valamennyien együtt voltak s amint végigsiklott tekintete a Fabiny göndör haján, a Fejérváry nyulánk természetén, az apró szemű Kemény összetepedt bronzszínű homlokán, a Trefort viaszksárga nyakán, a Széchenyi Pál tejbe mártott fején, felfohászkodék magában: »Istenem, mégiscsak nagy virtus volt ezeket így összekeresni«.

Künn már észrevehető a szünet némasága. A büféből a síri csend ásít ki. A könyvtár kulcsa végsőt csikordul a zárban, csak a folyosón van még élet. Búcsúznak. Meleg kézszorításokat váltanak s udvarias kérdések egész özöne keresztezi egymást. Mintha egy nagy indóház peronján volnának.

Hová mégysz? Mikor indulsz? Hol pihensz meg? Hogy töltöd a szünetet?

Nincs most se mameluk, se ellenzék, csak éppen egy hang mordul fel a pihenés és a szünet szó ellen.

Vastag, érdes, bömbölő hang.

Hátranéznek. Hát a Kőrösi Sándoré.

Nosza megindul erre a gratulálás, a sok jókívánság, de nem a szünethez, hanem a mai esküvőjéhez.

Most még csak a karzatra vessünk egy pillantást. Nos elég derekasan telt meg utoljára ez is.

Különösen feltűnt két szép gyászruhás hölgy, kiket mereven nézegetett Szontagh Pál (nyilván azért beszélt aztán később azokról a *sötét színekről*). Ott könyökölt egy ismeretes nagyszakállú kortes is. (Persze, hiszen mával már letelik a mandatum kétharmada.) De ha kíváncsian nézegetett fel a karzatra Szontagh Pál, annál nyugtalanabbul kémlelte a kakasülőt Péchy Tamás, azon tűnődván, vajon ildomos-e bezárni az ülésszakot Ivánka Zsigmond nélkül?

Végre megjelent Ivánka is a karzaton, és most már semmi sem állott útban arra nézve, hogy Tisza Kálmán elő ne vegyen egy nagy levelet.

- Van szerencsém öfelsége leiratát átnyújtani kihirdetés végett.

Szathmáry György olvasta fel a királyi szavakat olyan hangon, hogy az ember nem annyira a királyt vélte hallani, hanem inkább a cinkotai kántort.

Mindegy, azért a királyi leiratnak, dacára a Szathmáry gyenge hangjának, volt mégis annyi ereje, hogy berekesztette az ülésszakot. (Tizennyolcadik szeptemberig nem lesz karcolat.)

A képviselők, akik mint mindig, ma is ülve hallgatták a leiratot, élénken megéljeneztek s aztán átküldetett oda, ahol állva fogják hallgatni: a főrendiházba.

Ősi szokás szerint az elnöke lévén az utolsó szó, Péchy Tamás búcsúzott el az ő szokott kedvességével s a Ház őt is zajosan megéljenezte.

A legislegutolsó szó most már az enyém lenne (itt ebben a rovatban), de én bizony egy szót sem szólok, mert engem az ördög sem éljenezne meg érte.

1886 CIKKEK, TÁRCÁK

A GYANÚ

Azon vettem észre magamat, hogy az utcámban minden ember süvegelni kezd, a környékbeli szatócsok, szabók kézdörzsölgetve jönnek ki boltjaikból meghajolni, ha arra megyek, a házmesterem megnagyságot, a kávéházban, amelybe járok, engem kínál meg legelőbb a kávé a burnótszelencéjéből; egyszóval az egész világ előzékenyebb irányomban, mint azelőtt.

De hát mi az ördög történhetett velem? Miért növekedtem meg így egyszerre az emberek szemében?

Töprengedve siettem a redakcióba és átnéztem az egész havi »Budapesti Közlöny«-t, hogy azalatt, míg én távol voltam, nem kaptam-e bolondjába valami Ferenc József-rendet? Mert csak ilyesvalami rúgathatta fel annyira a tekintélyemet.

De a »Budapesti Közlöny«-ben nem volt rólam semmi. Talán nem is lesz soha; pedig váltig kérem az én kedves bátyámat, Salamon Ferencet, tegyen be már egyszer valaminek a ciceró betűs rovatjába, dehogy teszi, dehogy, pedig csak egy tollvonásába kerülne, s lehetne irántam jóindulattal, mert én tulajdonképpen az ő becses lapjában kezdtem a nyilvános pályafutásomat. Itt jelent meg a nevem először nyomtatásban. Ti. abban a petit betűs rovatban, ahol a végrehajtások vannak.

Az én tisztelt Salamon Ferenc bátyám azonban azt szokta erre a kívánságomra mondani:

- Mindennek megvan a maga formája, öcsém. Amelyik név itt elől jön ciceró betűkkel, az még bejuthat valamikor hátul a petitbe, aminthogy rendesen bele is jut, de amely nevet itt egyszer petitből szednek hátul, az már nehezen juthat ebben az életben elől a ciceróba.

Elismervén ezen okoskodás filozofikus alaposságát, ezennel örökre lemondok a Ferenc József-rendről, s nyugodt lélekkel folytatom tovább a történetemet.

Hát mondom, most még kevésbé bírtam kiokoskodni, mitől lettem én olyan nagyon tisztelt egyéniség egyszerre? Mert az elutazásom előtt még a kutya sem törődött velem.

De nini, önök azt sem tudják, hogy egyáltalán elutaztam, hát mindenekelőtt röviden meg kell mondanom, hogy az elbeszélendő történet arra az időpontra esik, mikor a tisztaeszlári ügy tárgyalása után hazajöttem Nyíregyházáról, ahonnan néhány tárcát is írtam akkoriban a tárgyalás menetéről a »Pesti Hírlap«-ba.

Napok jöttek, múltak s még mindig átláthatlan homály fedte a nagy változást, melyen keresztülmentem az ismerőseim szemében, s mely azóta is sok föltűnő jelben nyilvánult.

Végre, mint minden homálynak, ennek is szét kellett foszlania.

Egy nagy, robusztus alak nyitott be a redakcióba egy délután, óriás, csontos fej, izmos vállakon, vörnyeges körszakáll és apró erekkkel átfutott kék szemek.

A padló rengett a léptei alatt, amint a szerkesztőségi szobákon átment. A tollak percenése megszűnt egy percre, az pedig itt nagy ritkaság, ahol senki sem kíváncsi semmire, ami természetes is, mert mi már azt is tudjuk, amit az egész világ csak holnap fog megtudni.

Hanem a nagy drabális ember mégis föltűnt. Szemei lomhán fürkészték szerte, míg végre engem pillantott meg egy asztalnál.

Felém jött és a vállamra tette súlyos tenyerét.

- Ösmersz? - kérdé nyersen.

A hangjáról ráismertem.

- Klopinszky! - kiáltám.

- Igen, Klopinszky István vagyok. Teringette, csakhogy megtaláltalak... Huh! huh! De kutya meleg van. Hm. Hát ez az a redakció?

- Ez!

- Hát ti írtátok azt a sok okos dolgot, hm!

- Már bizony mi.

- Az a pápaszemes is?

- Az is.

- Mit ír az? - szólt fitymálva nézegetvén a cingár legénykét.

- A külföldet.

- Az bírálja Bismarckot?

- Az.

- Azzal a termettel! - kiáltá csodálkozva. - Hm, mégis furcsa.

Sehogy sem tudott megnyugodni, idegenül nézegetett szét, míg végre megakadt egy, a falra függesztett táblácskán, melyen ez áll: »Látogatók figyelmébe. Az idő pénz!«

Odabökött a nagy bütykös kezével:

- Micsoda? Ez nekem szól?

- A világért sem. Az csak az alkalmatlan diskurálók ellen van kigondolva.

- Jó, jó, nem háborgatlak sokáig, egy bizalmas szavam volna hozzád. Lehet itt?

- Bátran. Parancsolj! Betegyem az ajtót?

- Tedd be!

Magunk maradtunk a szobában, hozzám hajolt s suttogva lihegte:

- Nagy dologban vagyok, rokon; nagy dologban.

- Miféle dologban?

- Benne vagyok a korrupcióban - mondá a szemeit szemérmatosan lesütve.

- Hogyhogy?

- Összeköttetésbe léptem a kormánnyal.

- Mifélébe...?

- Kivettem bérbe a töltéscsináló munkások ételmezését. Tizenkilenc szakácsnét fogadok, rokon... Tizenkilencet és a feleségemet meg szakácsné-generálisnak. Láttál te már valaha tizenkilenc eleven szakácsnét egyszerre! Nagy dolog. Főzni fognak a munkásoknak. Jó seft.

És jelentőségteljesen hunyorított a szemeivel.

- Hanem hát - folytatta akadozva -, pénzem nincs a vállalathoz... hát azért jöttem... azért kerestelek fel, hogy segíts rajtam, rokon.

- Miképpen?

- Adj kölcsön vagy tizenötezer forintot.

Ránéztem, hogy tréfál-e vagy pedig meg van örülve.

De sem a puffadt arcán nem találtam mosolyt, sem a kifejezés nélküli szemeiben ködöt.

- Tizenötezer forintot adjak? - kacagtam fel.

- Nono... hiszen nem ingyen kértem... Nyolc percentet adok tőle, aztán, ha akarod, be is tábláztathatod az összeget a csomaházi »skvarkámra«. (Így nevezik a szerényebb sárosiak a domíniumaikat.) Nem akarok neked rosszat. Az isten is megverne. Nyolc percent az ördögbe is! No, ne nevedd hát. Kifutja. Kétezer gyomrot vettem ki árendába. A gyomrokon legtöbbet lehet megtakarítani.

- Igen, igen, de mi szükség azért velem ilyen ízetlen tréfát csinálni?

- Ne okoskodj, öreg, szúrd ki no, azt a tizenötezer forintot.

- Hagyj nekem békét - vágtam közbe türelmet vesztve -, ne vedd el ilyen ostobaságokkal az időmet, sok dolgom van.

Klopinszky arca roppant savanyúra ferdült erre a szóra, láttam, hogy csakugyan komolyan kéri a tizenötezer forintot.

- Hát adsz vagy nem adsz? - sürgeté keserűen.

- Hol vegyek én neked tizenötezer forintot?

- Ugyan ne tagadd - suttogta egészen hozzám hajolva -, mintha nem tudnám.

- Mit? - kérdém ösztönszerűleg megijedve...

- Hogy húszezer forintot kaptál a zsidóktól.

- Miféle zsidóktól?

- Amiért ezeket a zsidó szellemű tárcákat írod a lapba.

Az első pillanatban elvörösödtem a dühtől.

- Ki volt az a gazember, aki mondta?

- Mindenütt beszélnek. A Terka néni, a Muki bácsi, a Hilinyiek, tele van vele az egész környék. Azt már hiába tagadnád.

- De esküszöm neked, nem kaptam - hebegtem még mindig fellázadva a gyanúsítás ellen. - Hogy képzelhetsz ilyen butaságot?

S elkezdtem neki fejtegetni, hogy tiszta meggyőződéseim szerint írok; bebizonyítottam világosan, hogy a pör kimenetelére nincsenek semmi befolyással az én tárcáim, következésképp nevetséges volna föltenni, hogy azokért a zsidók fizetnek. Több eszük van azoknak. Ha már énbennem nem hisz, legalább higgyen a zsidók élelmességében.

Mikor már azt hittem, hogy teljesen megvan győzve, rám bámult a szitakötőéhez hasonló hülye szemeivel és így szólt:

- Hát akkor adjál legalább tizenkétezer forintot. Talán az is elég lesz.

Az otrombaságnak ez a csökönyössége olyan zsibbasztó indulatba hozott, hogy sokáig nem bírtam szóhoz jutni, még a kezemet sem mozdítani, mert talán nekimentem volna fölháborodásomban az óriásnak.

Ő nem kevésbé dühöngött ezalatt, hangosan beszélt, szemei vadul forogtak és a nyála szétfrecsegett.

- Szép ember vagy, mondhatom. Gyönyörűséges rokon. Emlékezz csak vissza, anyád hogy szerette az én anyámat. Hányszor ringatott téged az én anyám térdein. Kő van a szíved helyén, rossz ember vagy. Emlékszel-e, mikor még együtt keresgettük a madártojásokat a mezőn. Már akkor is eltagadtad előlem, ha fészekre bukkantál. Most is bezárod szívedet... Jól van! Elmegyek, ne félj... nem alkalmatlankodom neked tovább..., hanem ha majd otthon kimegyek az anyád sírjához valamelyik nap, elkiáltom magam a fejfájánál: hogy miféle madár lettél.

- Pista! - hörögtem elszörnyűködve... - Ne folytasd, ne kínozz.

Pista éppen távozóban volt már, a botját és kalapját fogta.

- Ne menj így el, kérlek.

- Hát adsz? - szólt fölcsillanó reménnyel.

- Nem adok, mert nincs.

- Micsoda? Még mindig nem ismered be, hogy kaptál pénzt a zsidó kasszából?

- Azt sem tudom, hogy van-e ilyen kassza.

- Azt sem tudod? Hát az mi a mennykő, ahonnan Eötvös Károly kapta a félmilliót? Eressz!... megyek. Elég volt, uram. Ajánlom magamat.

S ezzel egy mélységesen megvető pillantással mért végig s becsapta maga után az ajtót.

Egy mentő gondolatom támadt... Ha az igazat nem hiszi el, hát bizonyosan elhiszi a nem igazat. Beszéljünk az ő észjárása szerint. Utána futottam.

- Pista, Pista, gyere vissza!

Gondolkozott egy percig, megforduljon-e. Lassan, hidegen megfordult.

- Mi tetszik?

- Gyere be, kérlek, egy szóra.

Bejött.

- Mit akarsz? - kérdé közömbösen.

- El akarok neked mondani mindent, úgy ahogy van.

- No.

- Eötvös Károlyt említetted azelőtt - mondtam szelíden.

- Hát aztán? - dünnyögte nyersen, bizalmatlanul.

- Csakugyan van valami abban a dologban.

- Ugye, hm!

- Mondtad, hogy fölvette a félmilliót.

- Persze hogy fölvette.

- Éppen ez a baj. Mert az igaz, hogy Eötvös mindnyájunknak húsz-húsz ezer forintot ígért, akik a zsidók mellett fogunk írni, de amint a félmilliót fölvette, azóta...

- Nos azóta? - szólt közbe élénken.

- Feléje sem jön a redakciónak.

(Gondoltam magamban: Bocsássa meg szegény Eötvös a bűnömet, önála bízvást elcsúszik ez a ráfogás is, a többi mellett neki már nem árt, nekem meg használ.)

Erre csodálatosan egyszerre kiengedett a Klopinszky István haragos ábrázata, nem volt már olyan mord, leült szép csendesen mellém.

- Te fiú - mondá élénken és a kezével rácsapott az íróasztalomra -, azt a pénzt sohasem fogod megkapni attól az embertől!

- Én is kezdem már hinni... - feleltem szomorúan.

- Látod, látod. Hiszékeny, bohó lélek. Téged mindenki az orrodnál fogva vezethet. Olyan jó szíved van, mint a vaj. Ej, ej, gyerek, abból a pénzből nem eszel!

- Hja, bizony, bizony - sopánkodtam a szerepemhez híven, melynek sikerében egy percig sem kételkedtem, mert látással dicsekszik a gyanú, pedig szurokkal van mind a két szeme betapasztva.

- Pedig ugye, kellene a pénz? - firtatott kisvártatva.

- Persze.

- Ejnye... ejnye! Nono... ne búsulj azért. Él még a pénzek anyja. Kölykezik az örökké. Hanem arra a húszezerre bízvást keresztet vethetsz.

Idomtalan kezével gyöngéden simogatta meg a fejemet s buta szemeiben jóság, szelídség tükröződött.

- Szegény fiú! Hm. Mindegy. Ne ess azért kétségbe, öreg, ha mondom... ha már így van, így van. Ha te nem adhattál nekem, majd adok neked én. Nincs más mód, fölveszek a birtokomra valahol... Aztán no... hiszen tudod kicsoda neked Klopinszky István. Hát szervusz, öreg.

Így szabadultam meg Klopinszky rokonom sűrű tartó neheztelésétől furfangos csellel, azoknak a szomorú napoknak egyikén, mikor annyira divatba jött a gyanúsítás, hogy még én, igénytelen újságíró is gazdag ember hírébe keveredtem.

Most értettem már a megnövekedett tekintélyemet az utcámban a szabók és szatócsok közt.

És mondhatom önöknek, hogy a gazdagságnak a híre nem valami nagyon kellemetes. Próbáltam.

Ami azonban magát a gazdagságot illeti, azt nem próbáltam, és nem is állítom, hogy kellemetlen lenne.

EGY ALISPÁN

(Mihálka Lászlóról)

Olyan kizárólagos megyei ember volt »Laci bácsi« (mert még a megyei írnokok is így nevezték), hogy túl nem élhette az országos hírét, belehalt. Hiába ő csak megyei hírre volt teremtve, hanem abból aztán bőven kijutott a része. Több mint harminc éven át »hordta nyakán a kolompot« ahogy ő szokta magát kifejezni.

Oláh famíliából származott, de vérségben állott a magyar nemességgel, melynek prototípusa volt. Igazi táblabírói temperamentum, hogy Szabolcsban sem termelt soha különb. Magas robusztus férfi rokonszenves kifejezésű arccal és kecskeszakállal, melyet beszéd közben nagy előszeretettel húzogatózott, simítgatott. Azt lehetne mondani, hogy az utolsó táblabíróalispán szállt benne sírba.

Ez a férfiú, akinek élte alkonyát oly méltatlan támadások keserítették meg, jó magyar hazafi volt és sokat használt a hazájának e kritikus ponton, mely tele van veszélyes anyaggal.

Már 1848-ban is erősen lázongtak az oláhok, oroszok e megyében és táborokba kezdtek gyülekezni a magyarok ellen, midőn egyszerre megjelent köztük egy piszkos, condrás legény és még az eddigieknél is merészebb dolgokról kezdett nekik szónokolni. Tetszetek a beszédek s a jövevény egy-két napon át táborozván velük, csakhamar vezére lett a gyűlevész csordának.

Mikor már teljesen megbíztak benne, akkor aztán kezdett egy skálával lejjebb beszélni és megint lejjebb-lejjebb, mígnem apródonkint teljesen lecsillapította a lázadók nagy részét; szét is oszlottak, csak egy kis töredék mozgott még s áskálódott a vezér ellen.

Egy nap, honnan, honnan nem, minden egyes áskálódót elfogtak a pandúrok s vitték a vármegye házára.

Hát ott aztán találtak egy hetyke magyar urat, a domnule főszolgabírót, aki szakasztott úgy nézett ki arcan, mint a lázadók condrás vezére s aki nem sokat teketóriázott az elfogottakkal, vagy kapacitálta őket, vagy felakasztatta.

Ez is, az is Mihálka László volt.

Az egész megye bizalma benne összpontosult, senki sem tudott a nép nyelvén úgy beszélni, mint ő. Igazi zseni volt e nemben. Hanem szerette is minden osztály és nemzetiség egyaránt. Leginkább tűnt ez ki most, a Herman-féle akció idejében.

Egyszerű, jószívű ember volt, minden affektáció nélkül, bölcs és elővigyázó, de minden rendszer nélkül. Hatalmas egyénisége olyan erősen domborodott ki Máramaros megyében, hogy ide ugyan hiába hozott az ország új törvényeket és intézményeket, a megyét az öreg Mihálka igazgatta, vezette az ő akarata és esze szerint.

Nemcsak alispánja volt ő a megyének, hanem ügyvéde és bírása is. Reggel mikor kelt, tele volt a folyosója oláh és rusznyák emberekkel. Százszámra hűsöltek ott bocskoraikat megeresztve az alispáni iroda előtt. Az asszonyok a csecsemő gyerekeiket is elhozták.

Az alispán kijött és nevére szólította valamennyit. - No mi baj, Gligor?

- Ez és ez - mondta Gligor. - Pöröm van a Lapuj ellen.

- Ostobaság. Minek költenél arra. Elveszted. Takarodsz haza mindjárt. Hát te, fiam Stepan, mi járatban vagy?

- Elhagyott a feleségem, nagyságos uram.

- Úgy? Vissza akarnád?

- Vissza, de nem jön. Mit csináljak? Bíróhoz menjek?

- Minek? Ösmerem a menyecskét, hiú, de szeret. Eredj be a boltba, ide a sarokra, édes fiam. Vegyél neki egy új tarka viganót s eredj utána, kérleld meg, hidd el, hogy visszajön a viganó után, mint a malac a kukoricás szakajtó nyomában. És te, Drakulye Borbála, mit keresel itt? Ejnye, beh vén banya lettél azóta.

Drakulye Bora is elpanaszolja a keservét, annak is eligazítja a baját a viceispán. Egyszóval míg a reggeli csibukját elszívja, azalatt rendbe hozza sétálgatás közben az egész Máramaros megye dolgát.

A csibuk elválhatatlan Laci bácsitól. Éjjel-nappal vele van, s ha sétál is, nem botot visz magával, hanem a csibukszárat lógázza. Még nagy utakra is magával viszi a csibukot. Tavaly a Tisza jubileumán láttam Laci bácsit utoljára, akkor is a csibukkal volt itt.

Mindenkit te-nek szólított és nem tűrt semmi ceremóniát. Mikor még a bíraskodás úrbéri ügyekben az alispáni teendők közé tartozott, ilyenkor tele volt az alispáni szoba felekkel, ügyvédekkel és vendégekkel. Ő el tudott azok közt igazodni. A vendégeknek bort adott és ferbli kártyát a kezébe és leültette őket egy asztalkához, az ügyvédeknek tintát adott és papirost, hadd tárgyaljanak, ő maga meg gibickedett hol itt, hol ott.

Csak néha bosszantotta meg valami, például az, ha valamelyik hosszan írt a tárgyalási jegyzőkönyvbe.

- Minek fáradsz, fiam - szólt közbe -, hát olyan bolondnak tartasz te engem, akiről azt hiszed, hogy az irka-firkáitokat el is olvassa?

Laci bácsi úgyis már jobban ismerte a tényálladékot akkor, mint bárki más. Hogyne, mikor azt volt róla szokás mondani, hogy az egész Máramarost úgy ismeri, hogy minden egyes fájára emlékszik, hol áll.

- Mi vagy? - szokta kérdezni, ha egy-egy fajbelije jött hozzá.

- Oláh - mondá.

- Helyes, édes fiam, én magam is oláh vagyok, mindketten magyar oláhok vagyunk, ülj le nálam.

Hanem jaj volt, ha a fajabeli azt felelte, hogy ő »román«.

- Takarodsz ki gazember a szobámból! Romániába... Én nem ösmerek *itt* románokat!

Halála mély és általános részvétet keltett a szép máramarosi bércek közt.

»Végünk van« - írja egy barátom a bedei nemesek közül - s e szép szavakkal végzi sorait, melyek méltán illenek a derék férfiú nekrológiájába: »Ezt a széthúzó emberrajt itt, nem bírja összetartani többé senki. Az anyaméh pusztult el Mihálkában.«

JANSKYSÁGOK

Mennyi jóakarát kezd megint kárbaveszni. És mennyi rosszat nyeltünk le - hiába. A nemzeti érzület ímhol farkasszemet néz megint a k. k. Armegeist-tal s a régi kérdés ismét közöttünk áll egész merevséggel.

A katonai vasat nem lehet hajlítani; engedelmeskedni kell neki vagy el kell törni!

Ipolyi Arnold a rokonszenves és tudós püspök pár év előtt az akadémiai székéből megleckéz-tette a magyar ifjúságot keményen, amiért nem törí magát a tiszti kardbojt után. Mikor több tiszt van a csehek és horvátok közül külön-külön a hadseregben, mint amennyi magyar!

Mindenki hallgatott; még csak azt sem mondták, hogy hiszen azok azért vannak többen, mert éppen - csehek és horvátok. Iparkodtunk nyelni s nem bántuk már, ha úgy »beleszamaraznak« is bennünket a hadseregbe, csak benne legyünk egyszer. S ma már megint ott vagyunk, ahol ezelőtt 50 évvel. »Emberanyag« vagyunk, semmi más.

De csak az tudja igazán, hogy mi az az Armegeist, aki benne volt legalább egy évig ebben a spirituszban. S akinek kiszolgáltatták azon kénköszagú gorombaságokat, amelyeket itt a művelt magyar fiatalság részére külön tartogatnak.

A gorombasághoz azonban hozzá lehet szokni. Az első »marha« titulus, az igaz, hogy rosszul esik egy kicsit, azonban egy okos ember azt mindig elviseli - a hazáért. A hazáért meghalni sem nehéz; az össze-marháztatás pedig ennél mégiscsak kevesebb. A fül pedig sajátságos egy orgánus. Később már szinte jóleső zene néki a k. k. Rindvieh.

De sokkal nehezebb túlesni ama lenézésen, mely a hadseregben minden iránt uralkodik, ami magyar. Nem az osztrák és nem a német szellem az, amitől a magyar ifjúság hazafias érzülete a fegyver alatt legtöbbet szenved, hanem valami más. Egy harmadik szellem: a hadsereg saját külön szelleme. S az a bizonyos hang, amiből a magyar ifjúnak mindig Brennus szava jut az eszébe, ha hallja: »Vae victis!« A győző hangja a legyőzöttel szemben, mely annál sértőbb, minél inkább bizonyos az, hogy nem az a »győző« győzte le a legyőzöttet, hanem amaz. (Itt most éjszak felé böktem a hüvelykujjammal.)

S azután a nyelv, a nyelv! Ez a csodálatos szer, mely hol összeolvaszt mindent, hol meg nem enged semmit összeolvadni.

Valójában a közös hadsereg tisztikarában minden ismeretág előbbre van, mint a magyar nyelv. Ez ott egyszerűen nem létezik. Aki tudja, az is csak egyre használja: a káromkodásra.

De legyünk ebben is igazságosak.

Vannak a közös hadsereg tisztikarának olyan egyénei, akik nemcsak szeretik a magyar nyelvet, hanem tanulják is. Csakhogy ezek majdnem kizárólag *külföldiek*. Olyanok, akik Bajorországból, Braunschweighból, Poroszországból vagy más német államból léptek át a cs. kir. osztrák közös hadseregbe.

És itt már ne haragudjunk többé.

Magam ismertem egy derék kapitányt a szegedi ezredből, aki mindig zsebében hordozta a német-magyar szótárt és benne lapozgatva beszélt a magyar legénységgel, ilyenformán:

- Holnap korán, nélkül borjú, lesz kimenni gyakorlatnak.

A legénység már hozzászokott, s a legbolondabb parancsokat is megértette.

Szerette pedig főképpen H. kapitány a századába osztott egyéves önkénteseket s még a háborúban is megkülönböztette őket, művelt emberhez illő delikatesszel.

Egyszer nagy baj volt a században. Valami huncfutság esett és nem találkozott gazdája. A kapitány megdühösödött és kitört belőle a reglement:

- Kutyák vagyotok, betyárok, zshiványok vagyotok...

Hirtelen eszébe jutott, hogy az önkéntesek is ott vannak a sorban. Meg akarta őket különböztetni, azzal, hogy csak a *többségre* érti:

- Mondom zshiványok vagyotok; de nem mindnyájan, csak *valamennyien*.

Még ezt is elérgették neki, úgy ahogy gondolta.

Az ilyen azonban kivétel. Rendesen a legnagyobb kinszenvedéssel és lassúsággal megy az, ahogy a német nyelv és a magyar nyelv a hadseregben érintkezik.

A magyar ezredeknél »használati nyelv« gyanánt föl van ugyan véve itt-ott a magyar is, csakhogy azt - nem használják. A kapitány és hadnagy nem tud magyarul egy kukkot sem, a legénység pedig németül nem tud. Ha azután a kapitány lehordja a századot, az őrmester tolmácsolja az általános összegazemberezést.

S itt ismét ne haragudjunk, mert humor van a dologban. A mi derék Tarka Péterünk például egy este kinn maradt mulatni a városban engedély nélkül. Kapitális vétség; 2 napi kurtavas és 30 napi kaszárnya-áristom. A kapitány azonban ezúttal megelégedett a prédikációval. A puccer természetesen *németül* ment, aminthogy nem is mehetett az másképp:

- Hallja maga! Maga csirkefogónak született s maga nem érdemli meg, hogy a császár ruháját viselje. Ha még egyszer kinn marad, vasra veretem 8 napra, hogy a csontjai is csikorognak bele és négykézláb fog tőle járni 3 esztendeig. (Az őrmesterhez fordulva.) Jetzt sagen Sie ihm das ungarisch!

Az őrmester megtolmácsolta híven és ropogós magyar nyelven:

- ...Azt is mondja a kapitány úr, hogy négykézláb fog tőle járni 3 esztendeig. (Körülnéz és látja, hogy nem hat eléggé a magyar fordítás.) Végül pedig a kapitány úr úgy pofon fogja magát ütni, hogy az utolsó ítéletnél is akkora lesz tőle a feje, mint ez a kaszárnya; hogy ütne kendbe menázi előtt a három ágú tüzes istennyila!

Szegény magyar nyelv. Azért haltak meg és azért koplaltak érted annyian, hogy ezer éves jubileumod küszöbén *ilyen* szereped legyen a magad államában.

UTAZÁS A NÉMETEK KÖZT

I. A pénzen vett tél

Bizony már kerek egy hónapja, ahogy se én nem láttam a »Pesti Hírlap«-ot, sem az nem látott engem. Megígértem ugyan szentül, hogy Ischlből írok a lapba egy-két levelet azon esetre, ha a magyar király ott lesz.

Sajnos, elkéstem. Addig kódorogtam Ausseeban, Gmundenben, hogy Ischlbe érvén, ott már csak az *osztrák császárt* találtam. (Hiszen tudják önök, miért mondom.)

Nem kötelezett tehát semmi ígélet többé, kedvemre barangolhattam a Salzkammergutban, amelyre a turista azt mondja »ejnye be fölséges vidék«, de a magyar gazda szánakozva csóválná meg fejét: »istenem, hát még itt is emberek laknak!«

Alighogy elhagyjuk a szép melki apátságot, ahol a mi Haynaldunk vágyik öreg napjait eltölteni (hát lesz ő valamikor öreg is?), kezdődik a vadregényes Gesäuse. Az egyik hegygerinc a másikkal előlget, fehér felhőkbe burkolóznak a komor, égbe meredező hegyormok. Fenyők illata vegyül a hűs alpesi levegő közé. Hegyeket, sziklákat lát az ember egy egész napi úton, csak felülről mosolyog be szűk nyíláson a bajor színű ég, s alant a keskeny völgyben locsog a sárga Traun patak.

De hisz ezt az utat fölösleges leírni, ösmeri ezt mindenki; mert a turistaságnak úgyszólván az ábécéjét képezi az alpesi út, a Dachstein, az egyhangú holt hegység s a salzkammerguti szép tavak, melyek különben csak egy-egy kanál víz a mi Balatonunkhoz képest.

A turistaság bizonyos tekintetben mindig nevetséges volt előttem; azok atipikus alakok a hosszú szöges botjaikkal, a hegyászó cipőkben, akik szemeiket merőn szegezve a Baedeker apró betűi közé, úgy mennek el a tájak mellett, hogy sokszor semmit sem látnak azokból.

- Most Traunkirchenben vagyunk - morogja a turista Baedekerjét és mappáját nézegetve, de a világért föl nem pillant, hogy milyen az a Traunkirchen, mert neki elég az a tudat, hogy ott járt; a kék ceruzájával nagy meglepéssel húzza alá azt a helyet hogy »consummatum est«.

A turistasághoz három dolog szükséges: szenvedély, fantázia és turista célra berendezett vidék. Ehhez a harmadikhoz pompásan értenek a Salzkammergut lakói. Az ő kezök és reklámjaik alatt minden látnivalóvá leszen. Még a stájer hegyek is csodálatos alakokat öltenek. A Gmundeni tó két kopár hegyet mos, amelyekből az egyik úgy néz ki, mint egy fekvő görög leány, a másik pedig XIV. Lajos arcát mutatja híven, orrostul, szemgödörstül. Hanem persze meg kell tudni látni. Nekem nem volt hozzá elég fantáziám.

A szép fényes fürdők, melyek az egyes tavak mellett épültek, leginkább arra valók, hogy legyen olyan hely, ahol a nagyurak a téli életüket nyáron folytathassák, Ischl semmi egyéb, mint egy darab Bécs. Gastein, Gmunden pedig úgy hasonlít Ischlhöz, mint az egyik tojás, akarom mondani mint az egyik osztrák generális a másikkal. Hanem kellemesen válik ki Aussee.

Ez aztán az igazi csendes üdülőhely. Idegbetegeknek, szellemi munkában elfáradt embereknek nyugalmas pihenő. Itt nincs se esplanade, se fény, se zaj, hanem van árnyék mindenütt. Nem bír a lakásából olyan helyre kilépni az ember, hogy mindjárt ne erdőben legyen.

Kies kirándulóhelyekben ritkítja párját s mindenik csak egy-egy félórányi gyalogséta. Ott van közel a gyönyörű Grundelsee, az altausseei pompás tó, a kedélyes Bachwirth, az ausseei Veray János, aki minden pohár sörhöz egy-két kádenciát mond és énekel. Olyan hely ez, hogy itt a legnyugtalanabb világfi is a természet csendes szemléletébe mélyed, s a leginkarnatusabb lump is lefekszik fél kilenckor, mert kilenc táján minden lámpa kialszik, minden korcsmát bezárnak, s komor hallgatag éj borul az óriási hegyek fölé. Csak lent a völgyben zajlik a kanyargó Traun.

Az idevaló népek úgy vannak már szoktatva, hogy az idegennek kellemes köztük időzni. Előzékenyek, szolgálatkészek, szóval tudják hogy az idegenekből élnek. A szépnem nem sokat ér, hanem a férfi része igen jól fest a tollas stájer kalapban és a térden felül érő fekete nadrágban. Öltönyüket szívesen veszik fel az idegenek is, mert a stájer ruha erős elhárító eszköz a stájer kréta kanyarodásai ellen.

Magam is szereztem egy ilyen festői habitust, hanem egy kicsit kényelmetlennek találtam, különösen a lábam fázott benne.

- Ugyan mondja meg nekem - kérdém egyszer az egyik stájertól -, mi célszerűt találnak maguk ezekben a nadrágokban? Mi jó van abban, hogy a térdük szabadon van?

- Hja uram, lehetne ez a nadrág hosszabb is, de mi hegymászó emberek vagyunk és ha egyszer a térdünket odaütjük valami kőhöz és széthasítjuk, hát az magától benő, hanem ha a nadrág széthasadna, az sohase nőne össze többet magától.

Ez aztán olyan magyarázat volt, hogy teljesen rehabilitálta a stájer nadrágot.

Azt hittem csupa gyönyörűség lesz innen írogatni a »Pesti Hírlap« számára, mert úgy képzeltem a dolgot, hogyha én annyi világfürdőt meglátok, hát énbelőlem olyan okos ember lesz, hogy a növekedő eszemből legalább minden másodnap le kell nyesegetni egy tárcárávalót.

De nem úgy történt, mert olyan kutya hideg volt az egész idő alatt, komor köd ült az Alpeseiken, csípős novemberi szél süvített be az ablakaimon, hogy két egész hétig nem tudtam leírni a papirosra többet egy sornál - a címet.

S e cím: »A pénzen vett tél«.

Ebben az egy sorban körülbelül benne is van a fürdőzések kritikája.

Nem osztom ugyan azt a nézetet, amit Kégl György vall, hogyha a föld forog a nap körül, akkor úgyis belefördül a világ minden levegőjébe egy nap alatt; elismerem, hogy az Alpések közt jobb a levegő, mint például Kőbányán, de egyben azt hiszem mégis igaza lehetne Kégl Györgynek: hogy nem a levegő teszi az embert. Hisz ott van a szerencsétlen Hallstadt, a legszebb fekvésű hely az egész Steiermarkban s a lakosai mégis valóságos kretének. Három lábnyi emberkéek pufók, penész színű arccal, többnyire hülyék és beszélni nem tudnak. Honnan degenerálódott így ez a faj, alig lehet kinyomozni. Valami borzasztó betegség ronthatta meg a helységet századok előtt. S ily nyomorék párok összeházasodásából származhatott a mostani százalmas korcs nemzedék, mely nincs többé az isten képére teremtve.

Hallstadt sziklás hegyoldalban fekszik egészen beépítve pilotákra a tóra, mint Velence. Annyi kevés földje van a lakosoknak, hogy temetőre se jut. Egy közös gödörbe dobják a halottaikat s csak a módosabbak engedhetik meg maguknak azt a luxust, hogy a hozzátartozóik koponyáját bizonyos összegért eltételek egy vagy két generáción át a templomba.

A vezető bárgyú egykedvűséggel mutogatta:

- Ez a megboldogult plébános úr feje, amaz meg a volt bíróé... no ez meg itt az első feleségem.

Hallstadtban nagyon kellemetlen dolog születni, de még kellemetlenebb meghalni.

II. Mit szól Bregenz?

Bregenz az az osztrákoknál, ami nálunk báró Kemény Gábor. Csakhogy Kemény Gábor miniszter, Bregenz meg csak egy kisváros a svájci határszélen.

A salzkammerguti ember, mikor reggel fölnyitja a szemét, legelőbb is megtapogatja magát, hogy eleven-e még s ha eleven, arra nyitja a száját:

- Mit szól Bregenz?

Ami annyit jelent, hogy: milyen idő volt tegnap Bregenzben? Mert olyan idő lesz ma a Salzkammergutban.

Meg van az telegrafirozva minden irányban: ott függ a városházán, a kávéházakban, a kurszalokban, a korcsmákban, a postahivatalon és mindenütt, hogy a közönség tudja magát mihez tartani, miképp öltözködjék, hideg idő lesz-e vagy meleg, vigyen-e esernyőt, sárba való cipőt húzzon-e fel, lehet-e kirándulnia vagy nem - mert annak csak Bregenz a megmondhatója.

Kapus, szolgáló, kocsis, turista-vezető, korcsmáros, fürdővendég, mind a Bregenz után tudakozódik s ahhoz regulázza magát. A tereken nagy embertömeg jön össze s egymásnak adják a hírt, hogy mit szól a mai napra Bregenz.

A gondviselés és a vak esetlegesség ugyan azt hozta magával eddig, hogy a Bregenz jóslata csak minden tizenötödik esetben teljesedett, hat esetben nem az történik, nyolc esetben pedig éppen az ellenkező történik, de az azért nem tesz semmit, a Salzkammergut lakói és turistái szentül meg vannak győződve, hogy a bregenzi tegnapi időt a szél csalhatatlanul ide hozza és itt hagyja depozitumnak másnapra. Bregenz sohasem megy ki a divatból. Az ő iránta való ragaszkodást és a benne vetett hitet ki nem oltja a szívekből semmiféle csalódás.

És az jól van így, mert valamiféle érzésnek csak kell lennie az osztrákban is s miért ne legyen ez a Bregenzbe vetett rendíthetetlen bizodalom?

Eleinte komikusnak tűnt fel nekem, ostobaságnak tartottam, de belátom, nem volt igazam. Az ottani levegőben van benne ez a hit.

Egy hét múlva már magam is azon kezdtem reggelenként, mielőtt valamihez fogtam volna:

- Nézzük meg előbb, mit szól Bregenz?

III. Hazai hangok

A szépen gondozott ausseei gyept, sárga kavicsal behintett szerpentin ösvények szelik keresztül-kasul. Árnyas őstölgyek és bükkök közt vezetnek a szép utak mindenfelé. Csupa gyönyörűség ott gyalogolni.

Minden ezer ölre azonban egy-egy sövénykapu zárja el az utat, szinte lehetetlen elgondolni mire valók ezek a gátak ide?

Hanem mikor azután meglátjuk, hogy fürge gyermekraj áll a torlasz mögött; kandi arccal kukucskálnak át, jönnek-e idegenek, s ha jönnek, ők nyitják ki nagy hódolatteljesen - akkor rögtön rá lehet jönni, hogy ezeket a fölösleges kapukat arra gondolta ki az ausseei kupaktanács, hogy a gyermekeknek is legyen valami keresete.

Egy-két krajcárt vetnek nekik az idegenek a kinyitásért. Az élelmes osztrákok még a gyermekek játékát is hasznosítják.

Egy ilyen kapuhoz értünk egy délután. Az apró, pirospozsgás stájer gyerekek hadirendbe sorakoztak, nekidültek keskeny hátukkal a faoszlophoz kötött kerítésnek s nagy erőlködéssel látszottak azt előttünk félretolni, a kinyomkodott karéjos vágányban.

Az egyik kölyök vígan fölhajította a kakastollas kalapját a levegőbe s visító vékony hangon fölkiáltott;

- Abzug Jansky!

- Abzug Jansky! - ordíták utána a többi gyerekek kórusban. Kis orcáik megduzzadtak, szemeik kidülledtek a kiabálástól.

Magyarok lévén a társaságban (körülbelül két harmadrésze a fürdővendégeknek magyar) meglepett az otthoni jelszó, s elárasztottuk hatosokkal a gyermekeket.

- Kitől tanultátok ezt?

- A többi gyerekektől - mondák.

S valóban a következő kerítéseknel is ez az üvöltés fogadott. Szerte-szét hangzott az erdőkben egész nap a rigók füttye és a stájer nebulók kiáltozása: Abzug Jansky.

Nyomoztuk vajon ki hinthette el ezt a veszedelmes mondatot az osztrák csemeték közt. (Tudakozódtam mindenfelé, ha nem járt-e erre Beöthy Algernon?) Végre is arra a megfejtésre jutottunk, hogy valami jókedélyű magyar taníthatott be rá tréfából egy gyerekcsoporthoz s az összes gyermekek látván, hogy a két szó jól jövedelmez, azt hitték valamely csodálatos varázsige, amely hatosokra változtatja az idegenek krajcárjait.

Bizony az! Varázsige. Csakhogy minálunk megfordítva, majdnem rézzé változtatta azt, amit ezüstnek tartottunk.

IV. A rehabilitált hal

Ha nem telivér turista volnék most, hanem a régi mesemondó - belemennék a mesei hangba s így folytatnám: ...amint mentünk, mendegéltük, elértünk egy városba, amelyet Linznek neveznek s amely egészen fekete posztóval volt behúzva. Nagy jajgatás és siránkozás hallatszék az utcákon. Az emberek kétségbeesve tördelték kezeiket...

De minthogy reális szemmel kell néznem a dolgokat s reális színekkel festenem, hát csak annyit mondok, hogy Linzet olyan izgatottságban találtuk, aminőben nem volt a linzi békekötés óta.

Emberek nagy csoportokba verődve beszélgettek a korcsmák és kávéházak előtt.

Egy nagy esemény foglalkoztatta az egész várost. A hordárok eszeveszetten futkostak a városban a legfrissebb lapokat árulva, roppant kiabálással.

- A hal-kérdés! A híres hal-kérdés! Ára négy krajcár!

Az összes linzi és felső-ausztriai lapok arról hoztak vezércikkeket. Az utcákon öles plakátok hirdették, hogy egy röpirat jelent meg a hal-kérdésről, itt és ott kapható.

A café chantant-okban erről szavalnak már egy hét óta gúnyos verseket. A rendőrséget is meg kellett kettőztetni. A linzi béke ezzel az eseménnyel fogyott el. Túl, a dunai városrészben rakoncátlan tömegek gyülekeztek népgyűlést tartani.

A »Vörös Rák«-ba szálltunk s kérdeztük a pincértől, mi látnivalók vannak a városban?

Az búbanatos arcot vágott és sopánkodva mondá:

- Nincs itt uraim semmi. Rossz időben jöttek. Az egész város ki van a formájából véve. Itt nagy dolgok történnek. Isten tudja, mi lesz belőlünk.

(Istenem, gondoltam, tehát ezeknek is van valami aggasztó Jansky-ügyük!)

- De hát mi történik, az isten szerelméért?

Az izgatottságtól nem tudott szólni, hanem felhozott a szobánkba egy mázsa lapot, hogy olvassuk ki azokból a rettenetes hal-affért, mely egész Felső-Ausztriát hullámvásba hozta.

Egy napig tanulmányoztam a lapokat, míg végre megértettem a helyzetet.

*

Hát az történt, kérem, Linznek városában, hogy Neubauer vendéglős, aki egyszeresmind városi tanácsos, megvett a piacon egy nagy félmászás harcsát.

A kofának kifizette az árát és azt mondta, a halért majd elküldi a szolgáját, addig csak maradjon itt a jámbor víziállat.

Alighogy elment a vendéglős, az ördög arra hozta a városi állatorvost.

A városi állatorvos meglátván a halat, megnézegette, körültapogatta és így szólt:

- Mikor fogták ki ezt a halat?

- Tegnap.

Megszagolta.

- Az lehetetlen! Ez a hal már legalább négy napos és már szaga van. Ezt nem lehet megenni. Ezennel konfiskálom mint ártalmast.

- De a hal nem az enyém, uram - ellenkezett a kofa. - Egy úr már megvette és elküld érte.

- Az nekem tökéletesen mindegy - felelte az állatorvos -, ön egy bizonyítványt fog kapni, melyben a hal holtak van nyilvánítva s következésképp ehetetlennek. A hal helyett ezt adhatja majd át a vevőnek.

Így történt aztán, hogy mikor a szállodaszolga a halért jött csak a halotti bizonyítványt vihette haza róla.

Dühbe jött ezen Neubauer, a vendéglős s minthogy egyszeresmind városi tanácsnok is, nagy fúriában rohant fel a városházára szatiszfakciót kérni: mert a becsületében van, azt mondja, megsértve s jaj annak az állatorvosnak, ha megkapja.

Az állatorvos megijedt, vakarta a fejét, hogy egy ilyen potentáttal kötött ki, akinek szava van a tanácsban.

- Ön holtak merte nyilvánítani halamat - kiálta Neubauer.

- Én nem tudtam, uram - hebegte.

- Írjon ön azonnal egy bizonyítványt, hogy a hal eleven, vagy különben... két perc gondolkodási időt adok.

Két percig álltak szembe zordonan a verejtéket izzadó állatorvos és a bőszen vendéglős.

- Mire határozta ön magát? - mennydörgé az utóbbi, ama végzetes két perc múlva.

Az orvos búsán hajtá le a fejét:

- Föl fogom támasztani a halat.

És megírta a másik bizonyítványt, hogy a hal eleven és fürge.

*

Átkozott újságírók azonban kiszimatolták a dolgot és kiírták az újságokba. A közvélemény lázasan megmozdult e rettenetes leleplezésekre. Hosszas támadások indultak meg minden vonalon és roppant diskussziók fejlődtek ki egész Ausztriában, hogy eleven volt-e valjon a hal vagy holt? A hang mindegyre szenvedélyesebbé fajult s mindig több-több ember vonatott be az ádáz irtó harcba. Nyilatkozatok egymást érték. Nyilatkozott a magisztrátus, jöttek a különböző szenvedélyes felszólalások a két pártra oszlott közönség köréből. Az izgatott vita hullámai egyre magasabban csapkodtak. Nyilatkozott a kofa, nyilatkozott a vendéglős, nyilatkozott az állatorvos.

Csak maga a hal nem nyilatkozott.

Azaz legalább addig nem, amíg mi ott időztünk az együgyű városban, mely nagyon boldog lehet a nagy bajával.

V. Az isten szomszédja

Gmundenben eleven élet pezsgett ez idő szerint.

Az imént lefolyt politikai nézőjáték személyzete ugyanis nagyrészt e környéken volt összegyűlve. Albrecht főherceg itt tartózkodott s innen járt át Ischlbe. Edelsheim-Gyulayné asszony a Hotel Belvue-ben üdült. Egymást érte a sok hír a különben csendes ischli udvarból. Míg végre egy délelőtti megtudta a bárónő a penzionálást s rögtön útra kelvén, maga vitte meg a Hiób-hírt Budára.

Én akkor azt mondtam a meglepő eseményre:

- Le hagyom a nyakamat vágni, hogyha ez igaz.

És ha az efféle dologban szaván fognák az embert, négy nap múlva már nyak nélkül mentem volna át Hallstadtba, mert ötödnapi megjelent a lapokban a legfelsőbb kézirat.

Gmunden fölséges hely s megvallom, szerettem volna ott időzni tovább is, de ez időben, fájdalom, minden ott tartózkodó emberről azt hitték, hogy Bayreuthba, az előadásokra van erre átutazóban.

S hogy én e gyanú alatt éljek - azt ki nem bírtam tovább négy napnál.

Átmentem tehát Hallstadtba. Útközben egy magyar tudóssal ösmerkedtem meg, aki, amikor elpanaszoltam, hogy mennyi pénzembe került az út, nevetve jegyzé meg.

- Az okos ember minden úton pénzt talál.

- No, én sokféle úton mentem, de pénzt egy helyütt sem találtam.

- Hüm, mert ön naiv ahhoz. Lássa én még minden utamat megfizettettem.

- Mert ön bizonyosan hivatalból utazik.

- Nem én.

- Akkor érthetetlen előttem.

- A nemzet visszatéríti költségeimet.

- A nemzet?

- Nos igen. Mire való egyébre a nemzet? Ez a legnagyobb balek, uram.

- Még kevésbé értem önt.

- Lássa, fiatal barátom, én minden ilyen úton talállok néhány ócska tárgyat, amit megveszek egypár márkáért s aztán ezerekért sózom el otthon. Az egyiket a múzeumnak, a másikat a képtárnak és ennek vagy amannak a gyűjteménynek. Harmadéve egy Murillo-képet vettem meg Hollandban, negyedéve egy római vázát. Hüm... érteni kell a csíziót, fiatal barátom.

- Igen, ha olyan tárgyra akad az ember!

Gúnyosan ütött hátba a nagy széles tenyerével.

- Akad? Dehogyan akad. A pokolba akad. Vannak is olyan tárgyak! Azt hiszi ön, hogy Murillo mindennap festett egy képet, hogy minden turistának legyen mit megtalálni? S hogy a rómaiak minden vasúti állomáson ott felejtettek egy vázát a mi számunkra? A római vázák nagy részét már a római szobaleányok törték össze takarítgatás közben.

Ennek a diskurzusnak volt rám annyi hatása, hogy mikor Hallstadtban kiszálltam egy órára, minden régi dolgot figyelmesen néztem meg.

A templom mellett egy igénytelen parasztház áll e felirattal:

*Köszöni, uram, Hans neked
Hogy a szomszédod ő lehet.*

(Hans ugyanis az istennel tréfálgat e versben, ami mégis szertelen vakmerőség egy osztráktól.)

Amint tovább nézem a csinos kis házikót, hát látom, hogy az udvaron áll maga a gazda is, egy igénytelen órára éppen akkor igazítván a pondust.

Köszön az öreg és elkezdi a csónakjait kínálni, miközben észreveszem az egyszerű faórán az 1680-ik évszámot.

- Miféle óra ez? - kérdém.

- Ócska jószág - felelte az »isten szomszédja« s mutatja a belsejét. Az óragépezet, a kerekek, hengerek mind fából vannak.

- Jól jár?

- Nagyon jól jár.

- Furcsa egy óra.

- Még a nagyapám hozta valamikor Svájcból.

- Hogy adja ide?

- Mit ad érte az úr?

- Öt forintot.

- Tessék elvinni - szól az isten szomszédja feltűnő örömmel.

Rögtön szereztem egy kis faládát, becsomagoltuk, kifizettem az öt forintot és elvittem a vendéglőbe.

- Tudja mit - mondám a parasztnak a kapuból visszafordulva -, tizenöt forintot is megadtam volna érte.

Mire ő is kijött az utcára és utánam kiáltott:

- Tudja mit, egy forintért is od'adtam volna azt az órát.

Nem tudom, melyikünknek volt igaza.

Most már Pulszky Ferencre bízom a többi... aki hivatva van, hogy néhány ezer forintért megvegye a becses példányt a nemzet számára.

VI. Tizenkét pár papucs

Gmundent is, Ischlt is az osztrák arisztokrácia emelte virágzásra, de most elhagyta s gyorsan hanyatlik mind a kettő. Az esplanade se ott, se itt nem ér sokat. Úgy néz ki körülbelül, mint a mi korzónk - vasárnap. Az udvar, az igaz, Ischlben él, de egészen elkülönözve. A királyi nyaralót, mely egy elzárt park kellő közepén fekszik egy őserdőtől eltakarva, csak a madarak látják. Elég annyit mondanom, hogy az udvari pletykák a királyi nyaralóból Bécsen keresztül jutnak el az ischli esplanade-ra.

Azért hát hagyjuk ott az egész Salzkammergutot, melyet különben is mindenki ismer és nézzünk be egy kicsit Bajorországba.

Útközben ugyan kiszálltam két napra a szép Salzburgban is, hanem én jószívű ember vagyok és Salzburgot egészen elengedem az olvasónak.

Nem állunk meg, csak Prienben, mert itt fekszik II. Lajos tündér kastélyai közül az egyik, a legragyogóbb, a Herren-Kiemsee.

Ama kolosszális pazarlás, mellyel Bajor Lajos vadon-sziget közepén egy olyan paradicsomot elővarázsolt, le volt már írva szögről-végről a lapokban. Az arab mesékbe való dolog ez; Aladdin csodalámpájának személyzete építgetett ilyenforma kastélyokat. Az óriási három víz-medencéről, annak aranyozott szoboralakjairól, a termek drága falfestményeiről, gobelinjeiről, az aranyos kapukról, a drágaköves padozatról, a lépcsőház tündéri pávájáról már jelentek meg leírások. Csillogó tollak próbálkoztak hasztalan visszaadni a kápráztató fényt, melynek láttára megdermed az emberben a vér és felkiált:

- Örült volt! Csak egy örült vesztegethetett el annyit!

Hanem van valami, ami sokkal fontosabb ezeknél s amit még senki se írt le e kastélyban. Amit még egy látogató sem látott meg, pedig mindenkinek ott volt a lábán.

Ez tizenkét pár rongyos papucs.

Ezek a papucsok azt mondják:

- Nem igaz! Nem volt örült Lajos király. Nagyon okos ember volt.

Hogy azonban az olvasó ne higgye, mesékkel akarom tartani, a megboszorkányozott bocskor mintájára, a megboszorkányozott papucsokról, nem csinállok titkot a dologból.

Mióta a kastélyt kinyitották, azóta özönlik a rengeteg turista Priembe.

Százával érkeznek naponként az ottani szűk fogadóba, melynek háta mögött azonban már két nagy hotel épül azóta. Esztendőre lesz ott még több is. Az egész vidék fölveszi magát, nekipezsdül, virágzó élet támad mindenfelé.

A kiemsei tó propellerje nem győzi szállítani a kastélynézőket a szigetre, ahol azoknak egész naphosszat várni kell illő sorrendben, mert csak tizenkét ember mehet be egyszerre.

Minthogy csak tizenkét pár papucs van a kastélyban, amelyet a lábukra húznak, hogy kárt ne tegyenek a drága padlón.

De ez is untig elegendő.

Amit Lajos király a kastélyra kiadott, azt abban a tizenkét pár papucsban négyszeresen visszahordják országának az idegenek.

Mégsem volt az egészen bolond ember!

VII. Ilinkei Keökényes István úr és az Izar melletti Athene

Annálék nem emlékeznek még olyan utasra; akinek Münchenbe érve, ne az legyen az első kíváncsisága, hogy milyen lehet egy szép asszony feje belülről.

(Az ördögbe is, ezt otthon se volna rossz megnézegetni.)

Ez a szép asszony Bavária, akinek a szobrára fölmenni, fejébe leülni és a fülein át az ujját kidugni elengedhetetlen teendő.

Hanem aztán több szép asszonyt ezen kívül nem is igen lát az ember Münchenben.

Hacsak a szépség-galériát nem vesszük a királyi palotában.

Egy egész sereg ismerős piktornép rajzott bennünket körül, akik nagy lelkesedéssel mutogatták a sok néznivalót, a múzeumot, a különböző kotekákat, a szoboröntödét stb.

Biz az szép város, és bizonyosan elragadott volna bennünket, ha véletlenül nincs ott velünk Keökenyesy István úr de Ilinke, nagykörösi gyerek, aki az egész világot olyan szemmel nézi, mintha Kecskemét lenne - és ugyancsak cáfolgatta a lelkesedő piktorokat.

Maga az a szépség-galéria pedig igen jó ötlet volt a királyoktól. Lefesteni s egy helyre gyűjteni a kontinens legszebb hölgyeit... Képzelem jó hasznát vehették ennek a fényes gondolatnak a királyok. Mert melyik nő ne vágyakozott volna ide, akár bíborban járt, akár csak karton szoknyában, s melyik ne tett volna meg egyet-mást, hogy bejusson ebbe a halhatatlan csarnokba, ahol a királyi hercegnőt tarkán váltja fel a liliomarcú színésznő, s a büszke, sастekintetű grófnő után ott következik a szendeszemű nürnbergi suszterleány.

Hanem hát Keökenyesy Pista erre is csak annyit mondott:

- Az ördög győzné odahaza festékkal, meg fallal, ha a magyar király minden szép leányt lepingáltatna.

Akkor aztán nyakunkba vettük a várost és megnézegettük a nyilvános szobrokat.

- Lássák - mondák oktatólag a piktorok -, mire viszi egy nemzet, ha iparkodik.

- Miféle nemzet? - vágott közbe Keökenyesy barátunk gúnyosan. - Nem csinált itt a nemzet egy hajítófát sem. Mutassanak itt valamit, amit a nemzet csinált. És mutassanak önök nekem Magyarországon valamit, amit nem a nemzet csinált.

A piktorok természetesen nem tudtak ilyet mutatni; hanem én magam a kormánypárti hajlamaim mellett nem állhattam meg szó nélkül ezt az igazságtalan vádat a hatalom ellenében.

- Hát a citadellát a Gellérthegyen? Hát a Hentzi-szobrot a Szent-György terén? Azt már csak nem mi csináltuk, kedves Keökenyesy úr.

Mosolyogva adta meg magát, de csakhamar ismét fölingerlé az egyik piktor egy csalánhegyű megjegyzésével.

- Hja - sóhajtott fel a piktor -, mikor lesz Pestnek annyi szobra! Nemzedékek műve az.

- Úgy? - monda sértődve. - Aztán mibe kerül egy ilyen monumentum?

- Három- vagy négyszázezer forintba.

- Lássák önök - szólt most lassított kevély hangon Keökenyesy -, az idén a mi kormányunk huszonegy millióval költött többet a praeliminált összegnél; úgy utólagosan jelentették be, hogy még ez az aprópénz is elfogyott.

- Hát aztán? Mit tartozik ez ide?

- Mit tartozik? Ha Tisza Kálmán csak egy évben nem engedi túlköltekezni a társait (mert nekünk nyolc emberünk van arra, aki mindig azon töri a fejét, hogy mit kellene csináltatni, mire kellene még költeni), hát azon a huszonegy millió körülbelül ötven szobrot öntethetett volna az idén s mindjárt több szobrunk lenne, mint az uraknak.

A piktorokban forrt a méreg s mikor délután bejártuk a két óriási képtárt, újra előhozakodtak a bajor virtusokkal:

- No, ugye, ezek aztán gyűjtemények? Ezek teszik naggyá, híressé Münchent. Az egész világ idejár és erről beszél. Íme, mit gyűjtöttek, mit alkottak a bajor királyok.

Keökenyesy uram kedvetlenül vakarta az orrát s aztán jóakarató hangon veregette meg a piktorok vállát.

- Hát iszen kérem szép dolog ez... dicséretes dolog ez is. Hanem van énnekem egy ismerősöm, Kovács János, akinek nyolc hold földje van s azon pompás dinnyéket termeszt. Messze földön híre van emiatt annak a Kovács Jánosnak. Hanem van aztán egy másik ismerősöm Pallavicini, annak már százezer holdja van és mégsem híres semmiről. Mert az nem pepecselhet pusztán dinnyével; azon a rengeteg földön mindent kell termesztetni.

A piktorok sehogy sem akarták elérteni a kerülgető hasonlatot, hát még jobban megmagyarázta nekik:

- A mi királyunknak és országunknak sok mindenfélével kell foglalkoznia. Hanem a bajor király ráér az effélékre... No bizony! Nem nagy dolog az. Megvenni minden héten egy egy vég vásznat s aztán telefestetni önökkel...

A piktorok bosszankodva szállingóztak el tőlünk.

Én pedig megfogadtam, hogy sohasem viszem többé magammal Keökenyesy István urat.

Mert ha az ember azért megy valahova, hogy lásson, ne vigyen magával *kicsinyítő üveget*.

VIII. A regens-herceg

Vigye el az ördög azt a müncheni kupaktanácsot, hogy elrontotta a dolgomat...

Egy meleg cikket akartam írni a regens-hercegről, hogy milyen derék ember és mennyire szereti a magyarokat, de ezt most már senki sem hinné el, mióta a müncheni tanács visszautasította Budapest meghívását a kétszázados emlékünnepre, azzal a neveletlen kifogással, hogy itt gyűlölik a németeket.

Hát most már kihagyom a regens-herceg magyar szimpátiáit (mert vagyok olyan művelt ember, hogy nem keverem a tisztelt magisztrátust ellentmondásba a fejedelmével), hanem egyet-mást mégis megírok, amit egy magyar szolgájától hallottam.

Ez Dankó Ferenc, szeredi születésű ember, aki a katonasorozás elől szökött meg ezelőtt ötven esztendővel, de később mégis katona lett a bajor seregben s parasztfiúból egész hadnagyságig vitte, majd mint afféle házfelügyelő került Luitpold herceghez s most is ott él csendesen, nyugalomban az öreg hercegnél a nagy kopott sárga házban. »A sors úgy akarta, hogy vén napjainkra hatalomra kerüljünk« - mondá, de azért a ronda sárga házat most sem hagyták el, pedig ott kong a sok ragyogó királyi palota és kastély üresen.

A Rathskellerben ösmerkedtem meg az öregúrral (már ti. nem a regens-herceggel, hanem Dankóval). Feltűnt neki a magyaros németségem, megszólított hát magyarul. Nekem pedig feltűnt a különös magyarsága.

- Hova való az úr?

- Idevaló vagyok.

- Hol tanult meg magyarul?

- Odahaza, Szereden.

S elbeszélte, hogy ötven év előtt hagyta el az országot, azóta sohasem volt otthon. Egyszer húsz év előtt levelet írt a Szereden lakó öccsének, de nem kapott rá választ. Alkalmasint meg volt az már akkor halva.

- Csoda, hogy annyi idő alatt nem felejtett el magyarul.

- Egy magyar bibliát hoztam el magammal s abból olvasgatok ötven esztendő óta minden áldott nap.

Igaz is, hogy egészen úgy beszélt, ahogy a régi biblia. Tele volt az előadása »valá«-val és más ósdi szavakkal. Csupa gyönyörűség volt egy múlt századbeli eleven emberrel diskurálni.

A sörből megeredt a nyelve s eldicsérte urát, a regens-herceget, hogy milyen jó ember, milyen egyszerű, azt hinné az ember, hogy egy márka nincs a zsebében.

Az egyik útitársam vérszemet kapott ez előadásra s minthogy nagyon szeretne volna a Lajos király kastélyait látni, elhatározta, hogy elmegy másnap a regens-herceghez és engedélyt kér tőle, ha olyan jó ember. Mert még a múlt hó elején nem lehetett más módon a kastélyokba jutni.

Én azt hittem, hogy Dankó uram is nagyít, mint minden kiszolgált katona, és mikor útitársam másnap bement a regens-herceg házának kapuján tudakozódni, legalább is azt hittem, hogy jól összeszidja és elkergeti a portás.

- Lehet-e audienciát kapni öfenségénél? - kérde a portástól.

- Lehet.

- Mikor?

- Hát menjen fel hozzá most - vélte a portás.

- És hogy' kell odamenni, kérem?

- A maga lábán - kedélyeskedék a portás. - Csak menjen fel az emeletre.

- De kérem, ki mondja meg, hogy mit tegyek, merre menjek?

- Majd lesz valaki odafönn, szobaleány vagy komornyik, aki megmondja, melyik szobában van.

Úgy is volt; minden ceremónia nélkül bejutott az öreg herceghez s az megadta az engedélyt a kastélyok megnézésére: »a magyaroknak - mondá - készséggel teszek szívességeket, noha a kastélyok most még nincsenek kellő rendben«.

A regens-herceg esténként egyedül sétál az utcákon, mint bármely más polgár. Szóba ered az emberekkel, tüzet kér az idegenektől a szivarját meggyújtani. Eljár az atelierek-be, festőket ebédre invitál, az antikváriusoknál órákon át elidőzik.

De mindez nemigen tetszik a bajoroknak. Nem rokonszenveznek Luitpolddal. E nép, éppen azért, mert őbenne hiányzik minden rendkívüliség (kivévé, hogy rendkívül issza a sör) a rendkívüliséget szereti királyaiban.

Egy olyan királynál, aki köztük jár, jobban tetszik nekik az olyan, aki a házfödelen csónakázik.

...Bolond vármegyében hadd legyen bolond a vicispán is.

Epilóg

Hanem hát kibékülnék én még a városi magsztrátussal is, csak a konyha lenne jobb náluk.

Mert a müncheni konyhánál csak még egy rosszabb dolog van a világon: a bajor szivar.

Mikor az első félmárkás szivart kiszíttam, fogadást tettem magamban, mihelyt hazaérek, rögtön gyűjtést indítok meg a mi Szapárynk szobrára.

Hanem megelőztek. Már akkor a Radetzky szobrára gyűjtöttek itt. Az is szép foglalkozás így nyáron. Gondoltam magamban, nem csinállok a szegény Radetzkynek konkurenciát.

Hisz úgylis eleget megrövidítette Jansky, aki a Hentzi-sírnál agyonszónokolt a gyűjtendő summából egypár ezer forintot.

Denique nem folytatom tovább... az ország eddigi nagy utazói és Tarascon Tartarin-jei mind azzal jöttek haza a külső országokból, hogy mi mindent láttak odakünn s hogy milyen kicsiny és hátramaradott a magyar nemzet.

Hát én is ezekhez csatlakozzam?

Tettessem magam én is, hogy sok szépet láttam és sok okosat tanultam?

Nem én. Nem csatlakozom hozzájuk, de ellent sem mondok nekik. Minek veszekedjek én valakivel?

Hanem egy benyomásomat mégis főlemlítem az útból, a legutolsót s talán azért a legigazabbat.

Mikor egy hónapi kóborlás után végre berobogott a vonat a magyar államvasúti indóházba, keresztülmenve az indóház éttermén, látom, hogy a pincér túrócsuszát visz valakinek, önkéntelenül megcsördítem az oldalamon függő revolvert.

- Megálljon! Tegye le azt a csuszát!

A pincér ijedten tette elém a tányért, melyen ott fehérlett az a tündér halom, a patyolatos magyar tészta, hát még a túró rajta, úgy vette ki magát, mintha összetépdelt havasi rózsákkal volna behintve. Hát még a legtetején azok a szépen megpirított, összekunkorodott tepertők!

Gyöngéden néztem, hosszan elmerengve s mikor végre az első adagot lenyeltem, Kossuthal kiáltottam fel: »Leborulok a nemzet nagysága előtt«.

...Biz' isten érdemes mégis elutazni és egy kicsit oda lenni azért az élvezetért, hogy az ember hazajöhessen.

KIRÁLYOK A CAMERA OBSCURA ELŐTT

Néhány nap előtt itt időzött Braun, a híres fotográfus, aki az Esterházy-képtár remekeiről jött fölvételeket csinálni.

Megösmérkedvén vele, elmesélte, hogy Európa majd minden királyát és nagy embereit ő fényképezte.

- A mi királyunkat is?

»Azt is. Oh, ott igen egyszerűen ment. Megüzenték, hogy mely órában jöjjenek Schönbrunnba, s én elmentem, pontban.

- Öfelsége már várja - felelte a hadsegéd.

Gépemet felállítottam a kimutatott szobában, a király nemsokára belépett egyedül s katonás türelemmel hagyta magát levétni. „Egy kissé unalmas dolog”, mondá, amikor fölkelt. Ennyi volt az egész«.

- Hát nem ilyen egyszerűen szokott történni?

»Nem bizony. Néhol előbb sok ceremónián kell keresztülmennem. Például öszentségénél előbb papucs-csókolásra eresztenek.«

- Milyen ember a pápa?

»XIII. Leó szép ember, uram. Fönséges arca van, melyről vegyítve tükröződik le a méltóság a jóssággal. Oh, nagyszerű érzés az, mikor az ember a pápa előtt áll. Igaz, hogy sok ceremóniával jár, de megéri, néhol azonban kellemetlenségek is esnek.«

- Például?

»Mikor az öreg Bismarckot fotografíroztam.«

- Hogyan, az öreget is ön vette le?

»Varzinba híttak evégett, ezelőtt két esztendővel nyáron. Egy nagy terasz volt kijelölve, ahol a herceg ülni fog. Pipázva jelent meg s egy, e célra odatett karszékben foglalt helyet.

„Letegyem a pipát?” - kérdé.

„Azt hiszem, fenség”.

Megigazítottam a csövet, és észrevettem eközben, hogy a herceg kabátja éppen nem vet festői ráncokat, odasiettem tehát hozzá:

„Bocsánat, fenség, de imitt-amott egy kis igazítást kell a ruhán tennem”.

S ezzel hozzányúltam.

De e pillanatban az irtózat fogott el s egy ijesztő vad felkiáltást kellett hallatnom. Valami rettenetes fenevad testét éreztem nyakamba szakadni, körmei megreszelték hátamat s haragos morgása, kivicsorított fogai megreszkettették egész valómat.

Egy perc műve volt ez. Észre sem vettem hirtelen, hogy a birodalmi kutya az, mely ott feküdt a kancellár lábainál s rögtön rám rohant, mihelyt ura testéhez nyúltam.

„Kuss!” - sziszegte a kancellár mosolyogva, s a borzasztó állat leugrott a nyakamról.

„Ön megijedt” - vélte a kancellár.

„Nem annyira fenség - mondtam lélekjelenlétemet lassankint visszanyerve -, hogy kötelességemet ne teljesíthessem.”

„Hova való ön?”

„Elszászba”.

„Úgy? De csak nem azok közé tartozik, akik a francia polgári kötelékbe vétették fel magukat?”

„Bevallom, fenség - feleltem fojtott hangon -, azok közé tartozom.”

„Lássá - jegyzé meg nevetve egy oldaltekintettel a hírhedt birodalmi kutyára -, ez az állat megszagolta önben a franciát”.

„Nem akartam fenséged előtt valótlan mondani - mentegetőztem előbbi őszinteségemért”.

„Fölösleges is - mormogá a vas ember -, hisz *végre is minden emberben kell lennie bizonyos erős nemzeti érzésnek*”.

Ezt mondta Bismarck, ez volt az egész kalandom Varzinban. Onnan mentem aztán Berlinbe a császárt levenni.«

- Hát az hogy ment?

»Nagyon nehezen. Háromszor, négyszer kellett kitűzni az időt. Először kilenc órára volt délelőtt. Odamentem, azt mondták: „Őfelsége alszik, jöjjenek másnap délután öt órakor.” Elmentem másnap, akkor is azt mondták, hogy alszik őfelsége. Egész héten jártam a palotába, míg végre egyszer nem aludt. A gép elé ült és ott aludt el. Két rendőr vigyázott háta mögött az álmaira.«

- Rendőrök voltak vele bent, mikor fotografirozta?

»Mi az még! Láta volna csak mi minden történt velünk, mikor az orosz cárt fotografiroztam a segédeimmel.«

- No, arra kíváncsi vagyok.

»Mikor a meghívást megkaptuk és el kellett indulnunk Livádiába, legelőbb a szentpétervári rendőrfőnök jött hozzám, s kikérdezte mindnyájunk múltját és kivette a névalírásunkat. Akkor aztán így szólt: „Néhány nap múlva el fognak indulni.” A kijelölt napon két detektív jelent meg lakásunkon megmotoztak bennünket, átnézték bőröndjeinket s kikísértek az indóházba. Ott négy másik rendőr beült velünk egy kupéba s így utaztunk Livádiába, ahol az udvarmester bevezetett a palotába. De előbb ott is megmotoztak, a névalírásunkat kivették, hogy összehasonlítsák azzal, amelyet már a rendőrfőnök levélben előre odaküldött. Miután semmi gyanúsat nem találtak, egy külön lakosztályba vittek a segédeimmel, de a lakosztály minden kijárata előtt udvari zsoldár állt.

„Hiszen mi foglyok vagyunk!” - kiáltám fölháborodással.

„Hja, az nem lehet másképp” - szólt vállat vonva az udvari tiszt.

Néhány napig voltunk ott fogságban. És mégis e fogság nem volt kellemetlen. Képzeltetetlen az a fényűzés, amellyel ellátásunkról gondoskodtak. A roppant ebédek, a főséges burgundi, rajnai borok és finom szivarok. Az ördögbe is, nem valami szép dolog orosz cárnak lenni, de bizonyos tekintetben éppen nem kellemetlen.«

- Nos és a cár?

»Levettük uram őt is, a nejét is. Pompásan sikerültek a képek. Oh, a cár egy nagy műveltségű férfiú s egy jó ember, a carevna pedig egy felülmúlhatatlan kedves asszony. Kár értük!«

- Ön eszerint az egész világ nagy potentátjaival állt már szemtül szembe?

»Oh, igen! Én fényképeztem le Umberto királyt és Margaretát. Oh, milyen kép az! Csak II. Lajoshoz nem bírtam bejutni és még egy... az önök miniszterelnökére, Tisza Kálmánra fáj még a fogam. Őt szeretném még levenni, most miniszterelnök korában.«

- Akkor hát nincs sok időnk fecsegni... *siessen!*

*

Ez a híven lemásolt párbeszéd még néhány nap előtt történt. Ma már azt mondanám: »*ráér még*«.

A MUROKFALVI HATÁROZAT

Szeret minket, újságírókat az isten. Szeret a legnagyobb kánikulai melegben is. Már a negyedik nyár, hogy mindig történik valami, negyedéve az eszlári ügy volt az uborkaidényben, harmadéve követválasztás, tavaly Országos Kiállítás, az idén meg Jansky-ügy. És még hozzá a jövő nyár már előre biztosítva van: az ötéves mandátumú választásokkal.

Az eszlári eset után a Jansky-ügy volt a mi szempontunkból *a legkiadóbb*. Mert voltak olyan fázisai, amikor minden vonalon történt benne valami s minden rovat számára. Ischlből telegrammot vártunk, Gesztről Tiszát, a vidékről értesítéseket a népgyűlésekről a »Belföld« rovatba, Bécsből anyagot a »Lapszemlé«-be, itthon pedig három reporter törte magát a fejlemények kipuhatolásában.

S ebben az izgatott hajzában annyira mindent abszorbeált ez az ügy, hogy a csendes nyarak közönséges csemegéit, a képviselői beszámolókat észre sem vettük. Oh, beh tetőtől talpig fekete hálátlanság!

Igaz, hogy nem is képviselői beszámolókra való idő volt ez; mert a mamelukoknak nagyon nehéz volt valamit mondaniok (hát a gyengébb részük azért nem beszélt), az ellenzékieknek pedig nagyon nehéz volt valamit nem mondaniok. (Hát az okosabb részük, mely a nehéz feladatokban találja a virtust, azért hallgatott.)

Innen van az, hogy csak igen kevés beszámoló beszéd volt a nyáron. De ezek közt a legnevezetesebb a mi János barátunké, amelyre most azért térünk mi vissza, mert olyan beszéd volt az, aminőknek hallatára úgy szoktak szétszállingózni a választók, hogy többé vissza sem térnek.

Ugyanis a mi barátunk szeret excentrikus lenni s a beszédjében volt egy passzus, amelyben most, mikor az egész világ az önálló hadsereget kívánja, arról beszél, azt sürgeti, János barátunk előáll s figyelemreméltó módon indokolja és levezeti, hogy a mostani viszonyok közt *az önálló hadsereg teljes lehetetlenség*.

Én már ismertem a beszédet, mielőtt lement volna vele a kerületbe s kérleltem, fenyegettem, ne mondja el, mert lepedőben hozzák haza.

De János barátunk vakmerően rázta a fejét:

- Elmondom én, ha belehalok is. Annyi sok bolondot beszéltem már és nem lett semmi bajom, hogy rendkívüli idők lévén, megpróbálok egyszer okosat mondani.

El is ment. Érzékenyen búcsúztam el tőle a vasútnál.

- Sohasem látlak többé, János.

- Isten veled - mondá mogorván.

Negyednapra visszatért pirospozsgásan. Egy haja szála sem volt meggörbülve.

- Hát ugye, nem tartottad meg a beszámolódat?

- De bizony megtartottam.

- Azt is elmondtad?

- Elmondtam.

- És nem ütöttek agyon?

Kevés szavú ember, vállat vont és mosolygott:

- Látod, hogy itt vagyok elevenen.

Hanem engem mégis érdekelt a dolog, hát írtam az ottani rendes tudósítónknak, hogy küldje meg a beszámoló beszéd lefolyását, hogy mint volt, írja meg egész körülményesen, mert az már mégis lehetetlenség, hogy valakit ne üssenek agyon, mikor ilyen időben kijelenti, hogy az önálló hadsereget ő nem kívánja.

A tudósító megküldte ma az adatokat s én egész bátran összeállíthatom a nevezetes beszámoló lefolyását egy kis képbe.

*

A »Szarvas« vendéglő udvarán gyűltek össze a mameluk választók, vasárnap délután a vecsernye végeztével.

Az elnök Keszelyak Gábor bátyámuram üdvözölte jó borízú hangján a képviselőt és átadta neki a szót.

A gyülekezet előkelőbb része székeken, padokon és az ölfarakásokon foglalt helyet. A fiatal népség állt, a gyerekek pedig felmásztak a nagy akácfákra s azoknak a gallyai közül kukucskáltak le.

Az úri fiatalság vitte a rendezői tisztet, gondoskodván mindenről, hogy az utcán láрма ne legyen, megtiltották a kocsiközlekedést, hogy az istállóbeli ökrök közbe ne bődulhessenek, megkérték Vince Péter uramat, a vendéglőst, hogy a barmait hajtsa ki ma a mezőre.

Így aztán egész csendben beszélhetett a képviselő.

És nem is beszélt rosszul. Sűrűn hangzott kivált eleinte a helyes meg az éljen.

Az egyik újságolvasó atyafi, Rácz Istók, pláne azt is belekiáltotta a beszédbe néhányszor:

- Derűtség! Zajos derűtség!

Míg aztán az értelmesebb szomszédjai megmagyarázták, hogy ez nem parlamentáris közbeszólás, hanem csak egy bizonyos állapot jelzése a gyorsírók által.

Később azonban egyre jobban ellapult az oráció. Hosszadalmas lett. Rekkenő forráság volt a zsúfolt udvaron. Az öregebbek bizony, mi tagadás, elkezdtek egy kicsit bóbiskálni, köztük Csajkos Mihály uram is elszunyókált, egy eperfának támasztván széles hátát.

De mindekkoráig semmi kellemetlen incidens közbe nem jött. Simán folyt minden.

Végre elérkezett a képviselő a kritikus ponthoz.

Elmondta, hogy nem kell önálló hadsereg.

Emeltebb hangon mondta.

És mert emeltebb hangon mondta, néma csönd következett.

És mert néma csönd következett, fölébredt Csajkos Mihály uram, aki molnár ember lévén, mindig fölriad ha a kerékelepelés beszünik.

- Mi az mi? - morogja zavaros kapkodással ökegyelme, megrázván magán az ezüstgombos dolmányát.

A képviselő éppen akkor ért a slagvorthoz, hogy *önálló hadsereget ő nem ígérhet.*

A fölcsudott Csajkos uramat megüti ez a mondat, földhöz csapja nagy dühösen a kalapját és keserűen felkurjant:

- Micsoda, erre arra! Hát már önálló hadsereg se legyik?

Ez volt a válságos pillanat. A tömeg ideges várakozással vesz ilyenkor lélegzetet, mint a tigris, mikor egy váratlanul kinyúló kéz kezdi visszafelé borzogatni a szőrét.

Hanem a rendezők, jó szerencse, el nem vesztik a lélekjelenlétöket s odaugranak Csajkos uramhoz.

- Mit csinál, az isten szerelméért! Hát illik ez a magaviselet kegyelmedhez?

Mire lecsillapodva visszadől a fához Csajkos uram s kibékítőleg morogja:

- Jól van no... hát ne legyik.

És ezen aztán elmosolyodtak a választók Murkosfalván, s a képviselő általános helyeslések közt végezhetette be a beszédét, hogy ne legyik önálló magyar hadsereg.

Azért írtam le s azért lesz híres a történelemben a murkosfalvi beszámoló, mert meg vagyok győződve, hogy a Csajkos uram határozata meg majd köröszül Bécsben.

MILYEN A NÉMET?

Nem azért haragszom a németre, mert én is ebben a »kikosarazott« városban lakom. Úgy kell Budapestnek, minek keveredik a korpa közé. Okos ember előbb jól megnézi, akit meginvítál.

Mire való is volt meghívni Münchent? Nélkülök vertük ki a törököt - megihatjuk nélkülük az áldomást is.

Én a múlt évben már, mikor olyan nagy volt az entuziazmus a kiállításon, hogy így, úgy, most már végigittuk a barátság poharát, »pertu« lettünk egész Európával, csak nevettem ezt a pertuságot.

Most is nevetem, noha beismerem, hogy van ok némi bosszankodásra, mert nem szeretem, ha nem szeretnek. S mégiscsak feltűnő dolog annyi kosár egymás után. Ami sok sok.

Először a heidelbergiek célzatosan meg nem hívnak az ünnepélyükre. Jó van, hisz nem kell az embernek mindenütt ott lenni. Akkor mi fogjuk magunkat és meghívjuk Münchent. Nem jön. Visszaüzen nagy gorombán...

No semmi, gondoljuk magunkban, egy fazékkal kevesebb ételt teszünk a tűzre... Meghívjuk Berlint. Az is kosarat ad. - De már ez félig se tréfadolog!

Hát mire való akkor nekünk az öreg Bismarck? Jó volna neki megmondani:

»Vagy barátkozzunk, vagy ne barátkozzunk, de ilyen komédiák ne történjenek!«

Ez azonban a politikusokra tartozik.

Nekem ehhez semmi közöm. Én mint tárcaíró csak egy tekintetben sietek a magyarok segítségére, ha esetleg szükség volna rá.

Mert csak eshetőség gyanánt merem felállítani, hogy lehetnek olyan magyarok is, akik ez eklatans gyűlölségi nyilatkozatokra megijedtek a németektől.

Én nem hiszem, hogy vannak, de ha volnának, ezeknek a felbátorítása végett írom meg a következő történetet, tekintettel a határainkon kopogtató kolerára (bezzeg azt a kutya sem hitta, mégis eljött, pedig már a koleránál mégis szívesebben látnók a németet), mondom tekintettel a határainkon incselkedő kolerára, melynek uralkodása alatt tudvalevőleg nem jó az ijedelem.

*

Salzburg egészen az osztrák határon fekszik. Ott egy meglehetősen intelligens kinézésű embert szólítottam meg, hogy merre kell menni a híres vízi játékhoz. (Nem *a vizivel* való játékot értem.)

- Nem vagyok idevaló - mondá udvarias készséggel -, de a vízijátékot ismerem, erre tessék jönni egy darabon, majd ott a szögletnél megmutatom az utat.

Észrevette ezt a két, táblácskával ellátott, tehát szabadalmazott vezető, nekirontottak a szegény embernek, mint a darázsok és ha nem vagyok ott, hát megverik, amiért az üzletüket rontja jogtalanul.

- Ön nem vezető! - kiálták. - Meg fog lakolni!

- De kérem - mentegetőzék emez -, hisz én csak szívességből mutattam ez úrnak az utat.

- Ön jogtalan dolgot cselekedett. Ami tilos, az tilos.

- Micsoda? - vágtam közbe. - Ebben a városban tilos volna valaki iránt szívességet tenni? Ejnye erre arra!.. Mindjárt sürgönyözők Török Jánosnak.

Egy cseppet sem ijedtek meg erre. Végre is kénytelen voltam egy fizetett vezetőt is venni, hogy elhallgattassam őket s hogy az önkéntes vezetőt megmentsem a Führekek bosszújától.

Útközben megköszöntem szívességét s néhány nyájas szót intéztem hozzá:

- Hova való ön?

- Ide a vidékre.

- Nemde, ön meg osztrák?

Habozott egy percre.

- Nem, bajor vagyok... - Majd hozzátette: - Azt hiszem, uram.

- Micsoda? ön nem is tudja bizonyosan?

- Nono - makogta kedvetlenül, de minden röstelkedés nélkül.

- Mivel foglalkozik ön?

- Apámnak segítek.

- Hát az apja mivel foglalkozik?

- Az anyámnak segít a tejgazdaságban. Vannak földeink odaát a hegyen túl... szép szántó-földek, uram... gyönyörű földek... de az adó is gyönyörű. Most is adót hoztam be, uram.

- Hát ide Salzburgba fizetik az adót?

- Ide, uram.

- Hisz akkor önök nem bajorok, hanem osztrákok.

- Úgy? - mondá közönyösen - ... Persze... no persze. Mindjárt nem voltam benne egészen biztos.

*

No, én meg egészen bizonyos vagyok benne, hogy akár bajor volt az ipse, akár osztrák, ilyen nép fölött nem nagy gyönyörűség uralkodni.

Nem nagy baj, ha ellenségünk. Nem nagy haszon ha jó barátunk... Ne tessék tőlük félni!

HÁROM ÜNNEP

A múlt hét izgalmainak még a hullámverése is elcsendesedett már. Az újságok megunták feszegetni a királyi cikket. A »Jansky-ügy« még mindig rovatot képez ugyan a lapokban, de már csak kompressz szedéssel. Egy-egy vidéki hazafi még elmennydörgi beszédét a megyegyűlésen, de már mindössze egy határozat az eredmény: felirat intézendő az országgyűléshez.

Egyszóval, a kísértő rém, mely egész nyáron aggodalomban és lázas izgatottságban, majd haragban, majd zsibbasztó trémában tartotta a kedélyeket, most bele van kergetve a megyei jegyzők kalamárisába. (Meglehetős szükecske hely az már.)

A tekintetes főnótárius urak törik a fejüket, hogy melyik az ékeőbb frázis, hogy kell a hazafiúi keserűségnek, a sejtő aggodalomnak látnoki hangot adni, csengő-bongó szavakban megsuhogtatni a megyei kalamust. De ez már nem egyéb, csak önmulatság. Mert mi fog még következhetni abból? Semmi más, mint hogy a rettentő vastag nyaláb kérvény megjelenik a Ház asztalán s Rakovszky István eldünnyögi a kivonatostartalmukat.

Ez a dúnnyögés lesz az utolsó zaj a nagy lármát csapott ügyben.

A múlt hetet még ez uralta - a jelen hét már a mortesaion. De ennek is megvannak a maga csendes eseményei. Ünnepek, mégpedig három is egyszerre.

Először megnyitottuk a történelmi kiállítást, meglehetős árván, csendesen. Sem a király nem jött, sem a főhercegek közül senki.

Pedig ez a történelmi kiállítás az ő dicsőségük is. Az első *közös* dicsőség. Igazán hangulatkeltő bejárni az ízléssel berendezett kiállítást. Török világ összekeverve a magyarral. Megelevenednek a régi idők. Egy kétszáz éves szenvedés emlékei. Szenvedés volt akkor s hogy be van aranyozva. Ki gondol már a törökök iránti gyűlöletre most?

Pedig még csak kétszáz esztendeje, hogy ők parancsoltak itt Budavárban.

S ha kilépünk a kiállításból és szétnézünk a pezsgő életerős magyar főváros fölött, mi van meg a régi világból idekűnn?

Mindössze egy sír. A szegény Gül babáé. Hát érdemes volt ezért kétszáz esztendeig itt csavarogniok?...

- Hanem nekünk nagy kárt okoztak - véli a hátam mögött Csuporfalvi Csupor Vince, érdeklődéssel nézve a Korán-mondatos handzsárokat és a skófiummal hímzett nyergeket.

- Ugyan mivel? - vág közbe egy törökbarát, akinek aluszékony szemeiből még a múltkori szofta rokonszenv sugárzik ki.

- Hej, uram - sóhajtja az előbbi -, másképp lennénk mi most, ha Mohácsnál akkor el nem esik az a huszonhatezer dzsentrí.

- Ugyan mivel lennénk másképp? Legfeljebb még egy dzsentrí-kaszinót lehetne alapítani.

A múltból gyorsan visszatérünk szerdán a jelenre, a mostani király születésnapját ünnepelve. Megérdemli őfelsége, hogy minden jó magyar ember igyék egyet az egészségére nemcsak ilyenkor, de még évközben is. Annyira szeretjük és annyira bízunk az ő szeretetében, hogy talán onnan volt az a nagy nyüzsgés, mikor amiatt kellett aggódnunk, hogy a szíve elhajlott mitőlünk.

Nálunk ez nem sablon ceremónia, hanem igazi komoly érzelmeken alapuló ünnep. A régi papnak az imádsága, hogy »Felsőbb rendeletre könyörgöm hozzád úristen« ma már csak anekdotaszámba megy. Az utolsó kunyhóban is tudják, hogy »nekünk van a legjobb királyunk«.

Hanem a közönségi helyzetnek még ebben az ünnepben is kicsillan a komikuma.

Az összebeszért főhadparancsnok és miniszterelnök, akik egyszerre kénytelenek toasztírozni, egyik Budavárban, a másik az »Angol királynő«-ben, hogy a leselkedő féltékenység észre ne vehesse: kinek lőttek a Gellérthegyről?

A miniszterelnök is a maga toasztjának tulajdoníthatja az ágyúlövéseket, Pejacsevich is.

Hanem a nemzet még ezentúl is eltűnődhet rajta, hogy kinek lőttek?

A kérdés detail-okban véve akörül forog, vajon a katona, ki a Dunaparton álldogál, a miniszterelnöki palotából lesi-e a jelt, hogy Tiszáné kegyelmes asszony most hozatta fel az asztalra a pulykapecsenyét s a miniszterelnök most állt föl - vagy pedig a miniszterelnöki palota tornácáról lesi-e valaki a katona jeladását, hogy Pejacsevich gróf most emeli föl a pezsgőspoharat.

Tudom, lesz emiatt interpelláció a Házban: külön magyar *ágyúszót* kérünk.

*

Alighogy megünnepeltük király őfelsége születésnapját, összeesik azzal a Szent István király napja.

De mielőtt erről a legszebb alkotmányos ünnepünkről, melyet úgyis két vezércikk méltat a lap homlokán, fecsegnék, elmondok egy kis epizódot a híres szegedi szenátorról, aki ezelőtt tíz évvel mindig azt hangoztatta, hogy kőhíd kellene Szegednek s mikor a híd kilátásba lett helyezve, újra talált egy vérmes mottót: »Külön kormány kellene Szegednek«. Ez is meglett. Tisza Lajos kormányzott ott tizenkét kis miniszterével.

Hanem még ez mind nem lett elég. Még mindig hiányzott valami. A tanács összeült tanácskozni, mit kellene még behozni Szegedre.

- A megyét - mondá az egyik.

- Egyetemet - szólott a másik.

- Katonáságot - vélte a harmadik.

Mindenik tanácsolt valamit, ami egy kis városi pezsgést, egy kis vért hozna be. Csak a mesés dolgokat követelő szenátor nem szólt még semmit.

- Hát ön mit gondol? - Nógatták a híres szenátort, akinek minden kívánsága be szokott teljesedni.

- Nekem is van egy eszmém. Ide kellene hozni Szegedre...

- Mit? - vágott közbe kíváncsian az elnöklő szenátor.

- A Szent István jobb kezét.

*

S ennek a szenátornak csakugyan vannak eszméi.

Szent István jobb keze még most ezer év múlva is gyámolító.

Körülhordozzák processzióval, s meglátni bezarándokol a vidéki nép a fővárosba. S a nyári üzletpangást fölfrissíti ez a néhány nap. Budapest utcái valóságos népözönben úsznak, a vendéglők, boltok megtelnek vásárlókkal, úgy, mint egyszer sem évközben.

A »dicsőséges szent jobb kéz« sok pénzt hoz most is a fővárosnak.

A RUBEL

(Csevegés a legújabb botrányról)

Hogy az osztrák diplomatáknak van a legrosszabb orruk, az már régen kisült. De hogy az anyáknak van a legjobb orruk, azt még csak most akarom kisütni.

Alig néhány hónapja, hogy híre járt a bolgár Sándor dolgainak, akit több helyen kikosaraztak a lányos házaknál.

Az ember csodálkozott rajta.

Micsoda, egy herceg, aki országot tudott magának szerezni, az ne tudjon szerezni feleséget?

S mégis úgy volt. A háztűznézések nem sikerültek neki. Pedig hát szép ember. Magas, délceg, ruganyos termet, hosszúkás arca nyílt, kék szemeinek tekintete mélázó, rokonszenves. Azok a mesebeli fejedelmek sem lehetnek különbek, akiket a táltos víz röpülve ezüstös erdőkön át, vén banyák eléjük dobott fésűből támadt mocsarakon keresztül, egyik királykisasszonytól a másikhoz.

S aztán nemcsak szép ember volt, hanem valóságos hős. A históriának egyik frappáns fejezetét az ő alakja tölti be majd. Költők és írók még ezer év múlva is visszatérnek ehhez a fejezethez. S csak azok az igazán halhatatlan fejedelmek és hősök, akik a poétáknak is hagynak tárgyakat.

De Battenberg Sándor herceg mégis kosarat kapott.

A lányos anyák kiéreztek, hogy nincs megfelelő állása. Igazuk volt.

A szép daliás bolgár fejedelem ma csak egyszerű fogoly, akit elcsaptak. Kiviszik a határra és ott eleresztik. Menjen, amerre a két szeme lát.

Az egész világot e hír tartja e pillanatban meglepetésben. Egyelőre csak a diplomaták vannak megrökönyödve és a börze van megbolondulva, a nagyközönség tájékozatlanul, vegyes kombinációk között ámul-bámul a váratlan történeten.

Biz az cudar dolog egy kicsit.

Nálunk csak egy-egy elcsapott kántorral bánnak úgy, hogy kiviszik a határra és ott leteszik - és annak is mindig akad pártolója. Hogy azonban egy nép fejedelmével tegyen így, egy olyan fejedelemmel, aki annyi dicsőséget hozott fegyvereikre, országukra, aki bár merész, de szerencsés kézzel megalkotta az államukat, az páratlan a világtörténelemben.

Még a kutya is hálás tud lenni az iránt, aki valami jót tesz vele. Örökös szégyen lesz ez a bolgár népen.

Ami magát Sándort illeti, el lehet rá mondani, hogy könnyen jutott a trónra, de könnyen is esett le róla.

Hét évvel ezelőtt még csak hadnagyocska volt a porosz hadseregnél, akin pompásan állott az egyenruha. A »szép hadnagyka« volt a neve Berlinben.

Hanem 'iszen I. Napóleon még lejjebb kezdte valamikor.

Vígan élt Berlinben és sok szép leány vetette szemét rá - de többet ért ennél, hogy az öreg Bismarck szeme is őrajta akadt meg s mikor a hatalmak elhatározták, hogy Bulgáriát keresztény fejedelem kormányzása alá helyezik az orosz diplomácia ellenében, mely Dondukov herceget szerette volna a bolgár trónra ültetni, Bismarck a maga hadnagyát vitte keresztül. S kedélyesen mondá akkor a hercegnek:

- Csak menjen el bátran, foglalja el a trónt. Végre is mit veszíthet? Ezt a hadnagyi állást úgylis majd rezervába tartom az ön számára. Mindég visszatérhet.

Látnoki szeme volt az öregnek. A fiatal hadnagy maholnap újra Berlinben lehet, hogy ott folytassa hét év múlva, ahol elhagyta.

Azaz nem ott. Mert már azóta kivívta az egri nevet, a hadvezér és diplomata dicsőségét s azonfelül államszervező talentumának is fényes bizonyítékát adta. Az egész Európa csodálata fűződött, a fiatal fejedelem vitézségéhez, s azt volt szokás róla mondogatni:

- Nagy alak... lángeszű ember... Majd meglássátok, hogy az még nagy dolgokat fog csinálni.

S íme itt van. Olyan könnyedén esett le a magasból, mint egy körte a megrázott fáról.

Élő példa ez, hogy mennyire mehet a népek ostobasága. Battenberg Sándort nemhogy elűzni kellett volna a bolgároknak, hanem ha nincs ott, a világ végéről is oda kellett volna hozni a trónra.

S a nép nem mozdul. A táviratok azt jelentik, hogy az árulók utálatos művébe a nép is beleegyezett.

Ha az ember olvassa az ilyesmiket, eltelik undorral, majd megkönnyebbvedve sóhajt föl bizonyos meglepődöttséggel, hogy nem balkáni fejedelem. Jobb itthon lenni még tanfelügyelőnek is.

Hogyan lehetett ily gyorsan s ily sikeresen előkészíteni e példátlan csínyt, majdnem megfoghatatlan. Sándornak még csak sejtelve se lehetett róla.

A fejedelem bizonyosan el volt bizakodva kissé; arra nem is gondolt, hogy van ami hatalmasabb Bismarcknál és a fejedelmi erényeknél.

Az orosz rubel.

Mert az orosz rubel űzte el őt a trónról, nem Karavelov és Cankov (ámbar ezek sem valami nagyon derék emberek).

Az orosz rubel, ez a rettenetes pénz, melynek csengése borzasztó, mint a halálharangé, szaga bűzös, mint a megaludt vére.

A világpolitikát ma az orosz rubel csinálja. S ahol a nép szabadság meghal, orosz rubelekkel kell a koporsóját kiverni.

Hogy mit mond ehhez Bismarck, mindenki kíváncsi rá. Anglia még jobban van angazsírozva. Ausztria természetesen semleges marad, mióta ő lett a »lutheránus« nagyhatalom, aki sohase mond se egészen fehéret, se egészen feketét. Milán király sem jön már vadászni többé Szentivánra, hová holnapra várták Zichyék. Jobban elkelhet most a puskapor otthon.

Csak egy dolog bizonyos, a fényes porta magatartása. A beteg embernek van a legjobb politikája.

Mikor Sándor fejedelem felmondta nagy garra a barátságot, ő így szólt:

- Legyen meg Allah akaratja. Nem vagyunk hát többé barátok.

De meg sem mozdult. Csendesen csibukozott tovább.

Mikor aztán a fejedelem, Milán király jöttének hírére, ismét a porta védszárnyai alá kéredzkedett, erre is azt mondta a fényes kapu:

- Jó, legyünk hát jó barátok.

De meg se mozdult, csak tovább csibukozott.

Hát ez bizonyosan most is csak abban van, hogy »legyen meg Allahnak« az akaratja - és csendesen csibukozik ezentúl is.

Míg egyszer csak az ő lusta szájából is ki találja ütni a csibukot - a rubel.

AZ ELMARADT TOASZT

(Szózat azokhoz, akik meghalni szándékoznak)

Odaát lévén Kolozsvárott a kultúregylet gyűlésein, az történt velem, hogy a banketten nem bírtam szóhoz jutni.

Nem azért, mintha valaki akadályozta volna a szólásszabadságomat. Ki tenné azt most?

Szólásszabadságunk még akkor is volt, amikor nem lehetett.

Mert volt ám a mi őseinknek elég eszköz, hogy nem siettek az unió megcsinálásával.

Ha valaki a régi világban *elszólta* magát Erdélyben, elvitte a fejét épségre Magyarországra, ha pedig Magyarországon *szólta* el magát valaki, átszaladhatott a fejével a Királyhágón túlra. Tehát mindig volt szabadszólás.

Mióta azonban megvan a szabadszólás joga, azóta bajos azt használni, *a szabadon* kritizálók miatt. Én csak úgy a bankettek végén szoktam hát előhozakodni a gondolataimmal, mikor már a »vad toasztok« mennek.

Vártam is a bankett végén a vad toasztokat, de sehogy sem akartak bekövetkezni, míg végre teljesen útjukat állta Szász Domokos, aki a toasztja végére odaragasztott poénnek két darab százas bankót.

Látván az utána szólni kívánó hívek és nem hívek, hogy milyen új toasztírozási műfajt kezd a derék püspök, szépen becsomagolták a készletben levő toasztjaikat és hazavitték.

Így hoztam el én is a magam toasztját.

Önök, tisztelt olvasók, tudják, mi az, mikor valakiben egy megrekedt toaszt van és folyton incselkedik vele, nógatja, ösztökéli: »Eressz ki, ne hagyj itt elvesznem, elmúlnom gonoszul.«

Láttam már olyan embert is, akiben egy golyó volt. Nyugodt tudott lenni. De embert nyugodtat, akiben egy el nem mondott toaszt volt, senki sem látott.

Bocsássák hát meg, ha szabadulni sietek terhemtől, s ideírom tárcának azt, amit ott kellett volna elmondanom.

Itt, az igaz, nem igen van már a maga helyén, - de enyhítő körülmény, hogy talán ott sem lett volna.

Uram, uram Helfy Ignác, kedves bátyámuram, szálllok hozzád!

Az én tisztelt barátom, Bartha Miklós megírta lapjában, hogy én azt mondtam volna a szomszédomnak a kultúregylet választmányi értekezletén, mikor a titkár felolvasta a hosszú jelentést az egylet működéséről:

- Nem ezt, nem, hanem mutassanak már végre egy megmagyarosított oláhot.

Igaz, ezt mondtam, hanem exceptione vocem »végre«, mert az egylet még csak a kezdet kezdetén van, vagy még ott sem, s még így is időelőtti kívánság volt tőlem a megmagyarosított oláh.

Az egylet még ma sincs ott, hogy mi kívánhassunk tőle, hanem csak ott van még, hogy ő kívánhasson tőlünk. S kívánhat bátran. Mert igazán ékesen mondja Horváth Gyula (aki nemsokára az egész írói céhet leveri a stílusával): »nem szégyen ott kérni, ahol a kérést megtagadni szégyen« - és mert úgy áll a dolog, uraim, hogy eddig csak száznyolcvanezer forintja van a kultúregyletnek készpénzben, amelynek a kamatja kilencezer forint.

Kilencezer forint már csinos összeg, igen szép bankettet lehetne belőle rendezni, sőt még egy képviselőválasztás is kitelne belőle valami olcsó vidéken, hanem egy háborúra nem elég.

Mikor az egész nagy magyar nemzet komoly fontos akcióba kezd, kilencezer forinttal induljon el?

Nem, az lehetetlen, ilyen szegények mégse vagyunk! Hát mit csináljunk?

(Egy hang közbeszól: maradjunk békén.)

Igen, de mikor a béke meg drágább a háborúnál.

Nincs más mód, mint pénzt, még több, sokkal több pénzt kell szerezni.

Mert a szegénység rossz tanácsadó.

Ott ültem tegnap a választmányi konferencián, nagy figyelemmel hallgatván a lelkes Sándor József titkár úr előterjesztéseit s mondhatom, egy igen kínos jelenetet éltem át.

Egy községnek (nem emlékszem már a község nevére) az óvodai tanítójáról volt szó. A titkár felolvasta ama megtakarításokat, amiket az egylet elért. Ugyanis hangsúlyozta, hogy miután maga az állam háromszáz forintot fizet a tanítónak (persze, persze a pazar állam) ennél fogva ezen óvodai tanító fizetését is háromszázra reduktálta az egylet; a fára preliminált ötven forintnyi összegből is lerovácsolnak tizenötöt, mert ha a tanító szépen megkéri az odavaló parasztokat, hát ingyen is hazaszállítják neki a fát s az 50 firtba már be volt számítva a szállítás. Továbbá a világításra szánt költségből szintén levontak néhány forintot, mert inkább nyáron tanítson többet a tanító mikor az ingyen napvilág süt. S végül nagy meglepéssel jelentette ki, hogy »Íme, meggazdálkodtunk ennyi és ennyi forintot«.

De hisz önök ott voltak velem együtt s hallották, látták és helyeselték, amint a jelentés egyenkint szedegeti ki a szegény tanító feje alól a vánkost és szájából a betevő falatot. Ott soványodott a szegény jó ember a szemeink előtt, szinte hallani véltem a csontjait zörögni.

De hát én istenem - sóhajtottam fel a szomszédom előtt -, azon kell-e kezdeni az oláhok magyarosítását, hogy mindjárt bevezetésül egy magyar embert koplaltatnak halálra?

Mire mosolyogva jegyzi meg a szomszédom, gondolom Horváth Gyula, hogy: ne búsuljak, hiszen még az a tanító nem is egzisztál; még csak ezután szándékoznak felállítani az óvodát.

Úgy? No, még rosszabb - hát annyira vagyunk, tisztelt uraim, hogy már a nem létező tanítókon kezdünk kegyetlenkedni?

Hát már ebben az országban minden gazdálkodási plánom a szegény iskolatanítókra van bázírozva?

Engedelmet kérek, nem azért hozom én fel ezeket, hogy e komikus színekkel megnevetessem a tisztelt ebédlő társaságot.

Nem, hanem meg akarom ríkatni.

Mert nem az egylet ennek az oka, hanem a nemzet, mely még nem áldozott *eleget*.

Hajdan a nagyurak a gyerekeik mellett mindig tartottak olyan gyerekeket, akiket a magokéi helyett megverjenek, ha azok nem viselik magukat jól. A mostani kolozsvári ünnepélyességek alatt is felhangzottak ennek a régi szokásnak a maradványai itt-ott: okozták némelyek a főpapokat, mások az arisztokráciát, ismét mások a zsidókra panaszkodtak a közömbösség miatt.

Én ezt nem osztom. Én nem panaszkodom semmi közömbösségre. A nemzet megértette a kultúregyletet, az mindenből meglátszik.

Nem a lelkesedők vannak kevesen, hanem az oláhok vannak sokan.

Nem a lelkesedés kevés - hanem a lelkesedésből lett kevés készpénzre váltva.

A lelkesedés a mi tőkénk. Tehát hozzá kell fordulni ehhez a tőkéhez, ismét és ismét; ne kíméljük, mert ez a tőke csak akkor fogyhat el - mikor az oláh is elfogy.

Mégpedig van egy sajátságos eszmém, uraim! (*Felkiáltások: Halljuk!*)

Ha észreveesszük, hogy az adakozásban lankadnak és kifáradnak az élők, apelláljunk a halottakra. (*Nagy nyugtalanság.*)

Azok, akik testamentumaikban bőkezű alapítványokat tesznek, némelykor százezreket mindenféle jótékony célokra - adják ezt ezentúl a legjótékonyabbra, az erdélyi kultúregyletre.

Hadd maradjon meg az utókorra az a csodás legenda: hogy ebben az országban a holtak együtt védik a hazát az élőkkel.

...Poharamat ürítem gróf Bethlen Gábor egészségére.

AZ ESŐ ELLEN

Biz ez a krónika megint Nagy András uramról szól, aki országos hírűvé lett az által, hogy Hódmezővásárhely nevezetes városában negyvenezer kemény forintokon artézi kutat emeltetett s még tán híresebb ama bonmot által, melyet annak idején egy fránya újságíró adott a szájába, hogy a tudomány sok fejet megzavart, de a víz még egyet sem.

Ha már az újságírók olyat is megírnak, hogy Kemény Gábor Ajnácskőre utazott, vagy hogy Ajnácskőről megérkezett, hogy Zichy Jenő itt volt, ott volt, Matlekovits ott van és itt lesz, hát kár azt a kis tintát sajnálni Nagy András uramtól is.

A derék egyszerű pógár nemrég Budapestre érkezett. Nyilván egy kis török világot látni.

S amiként a király kiválik a grófok közül, akképp emelkedik ki őkegyelme a nép közül. Események járnak az ő nyomában és anekdotává válik az, amit ő cselekszik.

Most is mi nem történt? Valaki beszéli előtte, hogy Szmekal ezredesné, akinek egy csinos háza van a Gyöngytyúk utcában, elköltözködőben lévén Boszniába, szeretne a házon túladni, s aztán tréfásan jegyzi meg záradékul:

- Megvehetné, Nagy András uram.
- Hát iszen megvehetném, ha akarnám...
- Nézzük meg, Nagy uram.
- Bánom is én, nézzük meg, ha majd arra járunk.

Csakugyan odavetődtek e napok valamelyik délutánján, s mikor Nagy András uram beállott az ő szegény mivoltában, hogy a házat szeretné megnézni, az eladással megbízott ügynök nagyot bámult.

- Meg akarja tán venni?
- Nem lehetetlen - mondá.

Tetszett neki a ház, amint körülnézte.

- Helyes épület - így szólt -, megveszem. Mi az ára?

Megalkudtak ötvenkétezer forintban.

- És milyen rátákban szándékoznék ön fizetni? - kérde az ügynök.

- A pénzcskét - felelte Nagy András uram minden hetykélkedés nélkül -, ha hazaérek, a következő postával megküldöm.

Ámult-bámult az ügynök s mosolyogva jegyzé meg:

- Én bizony azt hittem, hogy a nagyobb részt bérösszegeből szándékozik fizetni, ahogy a mai vevők szoktak.
- Nem adom bérbe a házat.
- Hogyan, ön maga jön Pestre lakni? Otthagyja Hódmezővásárhelyt?
- Nem én, a világért sem. Dehogy hagyom, dehogy. Ott születtem, ott nőttem fel, ott is akarok meghalni.
- De hát akkor minek vette meg a házat?

Nagy András uram bosszús arcot vágott.

- Azért vettem meg, kérem szeretettel, hogy már öreg vagyok, eluntam már, ha Pestre jövök, pedig majd minden évben fel-felnézek, hogy ezek a traktérosok egyre nyúzzanak. Hát legyen valami hely ilyenkor, ahova behúzódhassunk az anyjukommal az eső ellen.

A BUDAPESTI ÜNNEPEK

Mindenekelőtt bemutatom magamat a »Pesti Hírlap« közönségének.

Én, uraim és hölgyeim, egy szegény norvégiai nemes vagyok. Atyáim mindent elköltöttek, csak a nagy nevet hagyták rám, melyet büszkeséggel és mocsoktalanul viselek.

Nagynéném Hjalmár Ingrid, ki jótékonyaságból fölnevelt, sokszor gúnyolt ki származási büszkeségemért:

- Hagyd azt az oktan gőgöt! Név, név! Minden név egyforma, fiam, csak az emberek különfélék.

- De kedves nagynéném - vágtam ilyenkor közbe. - A tradíciók, az emlékek.

- Pokolba a tradíciókkal - pattant fel ő. - Pokolba a nagy nevekkal. Mit ér a puszta név? Még csak egy ebédet sem ehetsz azért, mert egy nagy nevet viselsz.

Én a fejemet csóváltam, de nagynéném hajthatlan maradt.

- Hol van hát az az ebéd? Nos, lovag úr, kínáljon meg engem is.

Ingrid nagynéném, isten nyugosztalja meg, végtelenül szerette a képletes kifejezéseket s valahányszor afféle származási hetykeségen rajtakapott, mindig kívágta a szokásos tromfját:

- No, ma megint nem fogok főzetni. Ebédelj meg a nagy nevedből.

Ki hitte volna még akkor, hogy ez a tréfás mondása jóslatszerű, mely végzetesen fog reám földi pályámon nehezédni.

Valóban semmire sem bírtam vinni a nagy nevemmel. Hiába hozakodtam elő származásommal, atyáim érdemével, semmi sem lett belőlem, most harminc évvel is valóságos éhenkórász nemes vagyok, folyvást várva az atyáim emlékéhez méltó szerencsét.

Már-már annyira voltam, hogy majdnem feledni kezdém őseimet, akként sóhajtván fel gyakorta: »Nem értek semmit, öregek! Hatalmasok, vitézek voltak az igaz, de mit ér az? Aligha nem volt igaza szegény Ingrid nagynénémnek, hogy egy ebédet sem értek nekem.«

Mondom, már majdnem annyira voltam, midőn néhány hét előtt egy szerre híre fut az egész világon, hogy a »traktamentumok országában«, Magyarországon nagy ünnepélyeket tartanak Budavár kétszáz esztendő előtti bevételének emlékére s arra messzi földrészekből nagy szívességgel meghívják az ott küzdött hősök ivadékait.

Nosza szaladok rögtön haza, a poros írományaim közé, hát megtalálom, hogy a dédapám, aki a »széleskardú« melléknevet viseli családi hagyományainkban, éppen ott esett el ennél a híres ostromnál.

Vérem hevesen kezdett pezsegni, szívemet újra az egykori büszkeség dagasztá s legott leültem levelet írni, hogy nekem is küldjenek egy meghívót, mint a »széleskardú« Brilson lovag egyenesivadékanak.

Amíg a levél ment s rá a válasz vissza, csodálatos regék kerekedtek bérceink közt a magyarok óriási vendégszeretetéről, a keleti fényről és pompáról, aminőt szem nem látott, aminőről fül nem hallott. Az Eldorádó semmi se. Patakokban fog ott a tokaji folyó, ámbrás fürdőkben fürösztik, mennyei arcú amazonok etetik, itatják, arany ruhás apródok szolgálják, négy lovas fogatok röpítik ide-oda amaz ivadékokat, akiknek az őseik a fővárosukért vértettek. De nem is lehet az másképp. Aki egyszer oda jut, boldog lesz.

Rá néhány napra megkaptam a meghívót, - Viktória! kiáltottam fel örvendezve... Megyek, megyek... ha gyalog kellene is odáig jutnom. No, Ingrid nagynéném, ha most élnél, nem mondanád, hogy még egy ebédet sem ehetem a nagy nevemből. Bezzeg akár úszhatom most majd a bőségben, fényben. Istenem, beh mégiscsak nagyon szép az, ha az embernek ilyen ősei vannak.

Az egész Bergen városa (ahol ti. lakom) gyorsan értesült nagy szerencsémről, hogy a magyarok le akarják róni a hálájukat irántam, az unoka iránt s oda kívánnak szeptember 2-ikára Budapestre. Egy szabót annyira föllelkesítettem e kitüntetésemmel, hogy egy új ruhát hitelezett erre az alkalomra: mert hátha valami szerencsét csinállok ott, azt hitte a jámbor

kecske, hogy a magyarok legalábbis teletömik az útra minden zsebemet arannyal. Egy vasúti jegyet is kiszalagáltam valahogy, s isten nevében elindultam a nagy útra, hogy a kitűzött napra odaérjek. Útiköltségem szűken volt nagyon, de hisz ottan úgysem kell semmi. Csak egyszer odáig eljussak.

Az elutazás reggelén a gazdag Hardang, a hektikus pék, aki künn állott a boltajtóban, így szólt hozzám, megrázva búcsúzóul a kezemet:

- Ön egy szerencsés ember, Nordin. Ön két mázsásra meghívva jön vissza Magyarországból.

Az indóháznál Tinnson, a jószívű orvos kiáltott reám:

- Ön egy szerencsétlen ember, Nordin. Ön egy nagy gyomorhuruttal jön vissza Magyarországból.

Én egy kevély mosollyal helyezkedtem el a kupéba, hátravetve derekamat, mint ahogy illik egy nagy hős utódjához, aki az ősei dicsőségét megy élvezni.

*

Hosszú, fáradtságos út után végre Pesten voltam szeptember elsején este. Kiszállok a kupéból, megállok egy darabig a bolygó tömeg közt, nézem, hogy van-e itt valaki, aki a »széleskardú« hős unokáját fogadja, de egy lelket sem látok, mígnem végre oldalba üt egy rendőr.

- Ne ácsorogjon itt az úr! Mit akadályozza a közlekedést? Menjen vagy jobbra, vagy balra!

Elódalogtam a kis koffferemmel. Kértem az utcára, ahol közömbösen jött-ment a tömérdek ember. S én ott álltam idegenül.

Talán nem tudták, hogy jövők. De hisz előre értesítettem a városi tanácsot. Már most mitévő legyek? A városházára menjek?

Ilyenkor éjjel? Úgysem találnék ott senkit.

Vége is elhatároztam: no semmi, a legközelebbi vendéglőbe szállok s holnap megyek majd át a számomra rendezett szállásra, mindenekelőtt pedig korán reggel értesítem a polgármestert, hogy itt vagyok szállva.

Reggel el is küldtem a levelet, vártam a szobámban egész délig, de nem jött sem küldöttség, sem válasz.

Délben lementem ebédelni a közös étterembe s ezzel az utolsó pénzem is elfogyott.

Hanem iszen majd mindjárt vége lesz minden bajnak.

Hasztalan reménykedtem. Uzsonna felé volt már s még semmi jel. Leszaladtam nagy nyugtalanul a kapushoz, nem keresett-e valaki?

Csak a vicekapus volt ott.

- A főkapus - így szól a vicekapus - kiment az utcára az ünnepélyességeket nézni.

- Miféle ünnepélyességeket?

- A Budavár visszafoglalását.

- Hát már megkezdték?

- Most vonulnak be az uraságok a »Redout«-ba.

- Tyűh! Nekem is ott kellene lennem. Merre van az?

- Menjen az úr balra, abba a szűk utcába, onnan jobbra, onnan rézsunt, onnan megintelen balra és akkor odajut egy nagy házhoz.

Számos kérdezősködés után odajutottam a »Redout«-ba, ahol olyan forróság volt, mintha Budavár bevétele óta mindig fűtötték volna a termet.

Sok fényes öltözetű úr volt ott. A legkülönbébb katonai uniformisok kiállítása. Polgárok frakkban, magyar urak mentében, kardosan.

Egy nagy fekete bajuszú úr beszélt valamit egy álló óráig. Utána egy rőt bajuszú úr beszélt megint egy óráig, azután egy nyírott bajuszú vette át a szót, az is egy óráig beszélt. Bizonyosan valami szokásos vallási imádkozások lehettek, amit ez urak beszéltek, ti. általánosan ismert imák, mert egyetlen ember sem hallgatott rájuk.

Elöl a király ült, nagy életunságban. Majdnem olvasni lehetett az arcáról, hogy a lemondás gondolatával foglalkozik - azon esetre, ha még egy negyedik embert is végig kell hallgatnia... Látszott az izzadó homlokán, hogy milyen nehéz a korona...

De szerencsére nem volt többféle bajusz a társaságban, miután tehát a három különféle bajusz megszűnt mozogni, vége lett az ünnepélynek.

Szívem hangosan megdobbant. Most következik már az én föllépésem. Megkértem a mellettem álló urat, hogy mutasson be a polgármesternek.

- Kicsoda ön?

- Brilson Nordin, a »széleskardú«, Brilson lovag ivadéka - mondtam kevélyen.

- Elég különös név - szólt az idegen -, azonnal bemutatom önt.

S egy tüskés hajú, apró szemű, jól táplált úrhoz vezetett.

- Ez a polgármester úr.

- Én Brilson lovag a »széleskardú« ivadéka vagyok - mondtam magamat meghajtva.

- Hm, - szólt a kövér emberke, aztán jól megnézett, majd a saját kardjára vetette apró kékes szemeit. - Hm, - mormogá még egyszer... - Szép, igen szép. - (Megtörülte a homlokát). Valóban szép, hm...

S ezzel melegen megrázta a kezemet és hátat fordított.

Teremtő isten, hát csak ennyi? Hát ezért a kézszorításért kellett nekem idejönni Norvégiából? Szegény dédapám, hát érdemes volt ezért meghalni?

Szomorúan tántorogtam vissza a szállodába. Pénzem nem volt, nem vacsorálhattam. Ott a szállodában beszéltek, hogy holnap nagy bankett lesz.

Hátha, hátha... Mint édes remény-csillám ragyogott előttem a másnapi ebéd. Mert éhes voltam, átkozottul éhes.

Egész nap vártam a meghívást a szállodában. Se nem reggeliztem, se nem ebédeltem megint. Ott ültem a díványon, hallottam az órák ütését egy darabig, mígnem estefelé összerogytam az éhség miatt s nem emlékszem többé semmire, aléltnak feküdtem egész szeptember negyedikéig.

Ami azután történt, azt már csak a korcsmárostól tudom, akinek tudomására jutván, hogy eszméletlenül fekszem, orvosért küldött.

Az orvos megnézett, konstata, hogy életemhez határozott remény van, mert nincs más bajom csak az éhség (mintha az »csak« volna).

Ennem adtak s kevés idő múlva eszméletre tértem: - Kicsoda ön? - kérde az orvos.

- Nevem Brilson Nordin.

- Mi járatban van?

- Jelenleg *a főváros vendége vagyok.*

Befejezés

Eddig tart az »ivadék« elbeszélése.

Szégyen, ami szégyen, de meg kell vallani, hogy az, ha tán költve volna is, félig sem tréfa.

Az ünnepélyek oly botrányosan és tapintatlanul voltak rendezve, hogy azokat a kutyáandi magisztratus is szégyellhetné. (A kassaiak most már Budapestre is küldhetnek egy példány »Nem illik«-et.)

Nem tudom, ki rendezte az ünnepélyeket., de akárki rendezte, föl nem teszem róla, hogy fősvénységből történt az ivadékok kihagyása az ebédről.

Mert hiszen azokon a hantokon, amiket a harcoló ősapák vére megfestett, kétszáz év óta már teremhetett annyi búza, amiből kitelnék néhány karaj kalács, az ivadékokat megkínálni...

Hanem én jószívű ember vagyok és a kevésbé terhelő kombinációt veszem; én a hiányos történelmi ismereteknek tulajdonítom a rendezők botrányos eljárását.

Ők nyilván azt hitték, hogy a törökök kiéheztetésével lett a budai vár bevéve.

S most szimmetriából az ivadékokat éhezttették ki a történelmi igazságszolgáltatás kedvéért.

Aztán meg az is valami, hogy így legalább igaza lett Ingrid nagynéninek.

AZ UTOLSÓ FÖLDESASSZONY

(Hangyásné szept. 2.)

Mikor az alispáni állás összeférhetlennek mondatott ki a képviselőséggel, a Nyáry Pál, Pest megye akkori hatalmas viceispánja letette a hivatalát, hozzá jövének a megye tekintélyes vénei, hogy ajánljon maga helyett egy méltó utódot, iránta való pietásból egyhangúlag fogják megválasztani.

Nyáry Pál elgondolkozott, végigjártatta eszét a megyebeli ösmerősökön, aztán így szólt:

- Tudnék egyet, aki nagyon beválnék... de azt nem lehet.

- Miért ne lehetne? - vágta közbe.

- Mert egy nagy akadály van.

- És mi az?

- *Az illető szoknyában jár.*

Erre azután elmosolyodtak a vének, de Nyáry Pál komoly meggyőződéssel folytatá:

- Pedig higgyétek meg, Hangyásnéban vannak meg legjobban azok a tulajdonok, amik egy alispánnak szükségeseek.

Ki volt Hangyásné? Fogják kérdeni a távolabbi környékek lakói; mert a Pest megyei népség mind jól ismeri a parancsoló szemű, alacsony termetű öreg nagyasszonyt, aki bizony megérdemel néhány kegyeletes sort, mert olyan kiváló volt ő az asszonyok között, mint akár Deák Ferenc miközülünk.

Csak sajnálni lehet, hogy neménél fogva nem egy megyét vagy akár egy országot kormányzott, hanem csak a szerény nyáregyházi kúriát.

Ahogy ő tudta vezetni a gazdaságot ügyességgel, rendben tartani gondossággal, a cselédeknek parancsolni erélyességgel s kormányozni őket bölcsességgel: az bámulatra méltó dolog.

De nem is maradt el az isten áldása! Más özvegyasszonynak sír a kereke, bög a tehene, szalad a földje, az övé ellenkezőleg; özvegysege alatt a kis nemesi birtokból tekintélyes birtok lett, valóságos mintagazdaság. Mintagazdaság egy asszony kezében! Ilyen asszonyok is csak Magyarországon teremnek.

Hanem meg is tisztelte a férfinem. A nyáregyházi gazdasági tanácskozmányoknak ő volt az elnöke s a férfiak őrá hivatkoztak mint tekintélyre: »Hangyásné ezt mondja, vagy Hangyásné ezt így csinálja.«

Eredeti asszonyság volt, ősanynak fájából való. Ki nem állhatta, ami modern. Aki hozzá került (pedig sokan kerültek hozzá, mert csak takarékos volt és nem fősvény, megbecsülte a vendéget), az még a 48 előtti világot látta ott.

Hiába törülte azt el a törvény. A nagyasszony erősebb volt a törvénynél, és visszaállította még a jobbágyságot is. Sűrűn akvirált földeket s azokat kiosztotta szegény emberek között, akik ezért szerződésileg ennyi és ennyi robotot tartoztak évenként teljesíteni. Mások ismét dézsmát szolgáltatottak be a nyert földekért, úgy mint hajdan, a régi világban.

A nagyasszony miatt bátran foroghatott a világ, ahogy neki tetszik, de ő a maga kúriáját nem engedte vele forogni.

Mindig ő feküdt le a házban legkésőbb s mindig ő kelt a legelsőnek, még most az utolsó években is, mikor már a nyolcadik X-hez közeledett. Minden kis szögről tudomása volt, hol van. A cselédek fizetéséről, az azoknak adott előlegekről sohasem vitt semmi jegyzéket, mégis legpontosabban tudta észben tartani.

Gondolkozása, logikája is sajátos volt, bizonyos magyaros nyers zamattal vegyítve.

Hatvanéves koráig sohasem volt beteg (az is nagy csoda egy asszonynál), hanem a legutóbbi években sűrűn kezdett gyengélkedni s először hívatott orvost életében, egy nagytehetségű fiatalembert (dr. Farkas Lászlót), aki véletlenül éppen ott időzött a faluban.

Miután élesen megnézte a nagyasszonyt, így szólt hozzá:

- Öcsémuram, azért hívatam, hogy maga még nagyon fiatal ember, én pedig már nagyon öreg asszony vagyok. Maga sokat tanulhat rajtam és minden veszedelem nélkül. Mert ha ki nem gyógyít, azt fogják mondani, hogy: »Úgyis már arra való volt a vén Hangyásné, nem kár érte.« Ha pedig kigyógyít, azt fogják mondani: »Nini, ez még azt a vénasszonyt is talpra állította.«

Így csinált a doktornak kedvet, aki meg is gyógyította a nagyasszonyt még ezután is igen sokszor.

Hanem az idő se pihen, szedi a maga dézsmáját, a nagyasszony egyre sűrűbben küldözgetett a doktorért, mígnem végre az ő utolsó órája is ütött.

Behívatta reggel a cselédjeit, rendelkezett, kiadta nekik az egész napra való munkát, de ő maga csak fél napig élt.

Mikor a halállal vívódott, félig eszméletlenül, az egyik lábujjhegyen belépő rokon figyelmezteti halkán a doktort, aki előtte vala nap emlegette, hogy sohasem hallott még fülemileéneket, jöjjön ki, éppen most is énekel odakünn a kertben egy fülemile.

Mire fölszólal a haldokló nagyasszony, a fejét fölemelve:

- Ej, ej, fiam. Hát azért fizessem én a doktort drága pénzzel, hogy itt fülemilét hallgasson? Hallgassa inkább az én érverésemet!

S ezzel ismét lehajtá fejét. A fülemile egy dalt kezdett odakünn. A doktor lehajolt a beteghez, hogy az érverést hallgassa, de csak a fülemiledalt hallotta, mert az érverés megszűnt.

A múlt vasárnap temették el nagy részvét mellett a derék asszonyt, aki megmutatta negyven évig tartó példában a többi asszonyoknak, hogy milyeneknek kellene lenni - a férjeiknek.

AZ EMBERISÉG KOMÉDIÁJA

(Külügyi legenda az égben)

Szent Péter roppant elunta magát odafent s azon óhaját fejezte ki az Úr előtt, hogy szeretne egy kicsit lemenni a földre.

- Ugyan kérlek, minek az - mondá az Úr -, hiszen eleget jártál lent a fiammal annak idején. Voltál már minden, kecskepásztor, kovácslegény, császár s mondhatom sok bolondságot csináltál.

- Igaz, sokféle alakban megfordultam akkor lent, de hírlapi reporter nem voltam. Az szeretnék lenni ez egyszer.

- No, hát nem bánom. Eredj le. Látom a furfangodat. Megöregedtél, Péter és már te se akarsz gyalog járni. Azért kívánczol hírlapi reporternek, hogy ingyen vasúti jegyet kaphass.

Péter átadta a kulcsokat egy aprószentnek, s ő maga átmaszkírozta magát reporternek a Futtaki kéznél levő arcképe nyomán.

Az Úr ekkor így szólt hozzá:

- Útiköltséget nem adok, hanem itt van három gallér, amennyivel a reporterek szoktak utazni. Ha az egyik gallért, a leállót felveszed, megnyílik előtted minden ajtó; ha a másikat a felállót veszed fel, belátsz mindenkinek a veséjébe; ha pedig a harmadikat a kivágottat veszed fel, olyan ötletek és hazugságok jutnak az eszedbe, hogy azokkal minden bajból kivágod magad.

Így felkészülve leszállt Péter a földre, de itt már sehol sem találta a nyomait a kétezer év előtti jó állapotoknak s mindjárt az első napon kénytelen volt zálogba adni a harmadik gallért, a kivágottat, amelyből ötletek és különféle hazugságok jutnak eszébe a viselőnek. Egy diplomata adott neki érte ezer frankot.

Egy hétig tartott a pénz, vígan élt addig Péter, utazott, élvezett, barátkozott, disputált az emberekkel, de a második héten az első gallért is, a leállót, kénytelen volt elzálogosítani. Arra is kapott ezer frankot egy betörőtől.

Nem maradt már más, csak a középső gallérja, amellyel az emberi vesékbe láthatni.

- Hát ezt valjon kinek sütöm el? - töprengett Péter, mikor ismét elfogyott a pénze. - Már én úgyis eleget láttam vele!

Elvitte Bismarckhoz. Hátha az megvenné. A herceg megnézte a gallért és így szólt:

- Az egész ingem ebből a matériából való.

Fogta magát, átment vele Konstantinápolyba, hogy a portát kínálja meg vele.

- Édes fiam - mondá a szultán -, hagyjatok engem pihenni. Örülök, ha semmit se látok.

Péter itt sem csinált hát vásárt, hanem még egy reménye volt, hogy talán Bécsben süti el a gallért. Mert ott volna rá a legtöbb szükség.

Útra kelt tehát s ott följánlotta a kormánynak a csodagallért, amellyel a vesékbe fognak látni.

- Hm - mondá a kormány feje -, a gallér sokat ér s meg is adnók érte az ezer frankot, hanem hát annak formái vannak; először tegye az úr az ajánlatát írásba és tegyen az írásra ötven krajcáros bélyeget, akkor azután ha körösztülmegy az iktatón és osztályokon, a minisztertanács elé kerül az ügy, ha a minisztertanács is helyeselni fogja, ősszel a delegációk elé lesz terjeszthető az adás-vétel s azzal átesik az első stádiumon...

- Elég! - kiáltá szent Péter ijedten kirohanva s minthogy nem volt egy veszekedett garasa sem, kénytelen volt még aznap visszasétálni az égbe.

Alighogy híre terjedt ott fönn, hogy az öreg megérkezett, kíváncsi tömegek fogták körül, akik mind tudni akartak valami földi pletykát, sőt maga az Úr is rögtön hívatta színe elé.

- Nos, Péter, mit tapasztaltál odalent?

- Rossz világ, uram. Hiba volt, hogy kétezer év óta magára hagytuk. Nagyon szomorú dolgokat mondhatok. Föl van ott fordulva minden, a fogalmak teljesen megváltoztak és az elmék egészen elferdültek.

- Lehetetlen - mondá az Úr.

- Úgy van, uram, hidd meg. Az isteni szikra, melyet az emberben teremtések felgyújtottál, kialvóban van.

- Péter, te túlzol. Az emberiségnek fejlődni kellett az én számításom szerint.

- Süllyedt, uram. Átkos iga alatt nyög.

- Te Péter, te az »Egyetértés«-nél voltál reporter...

- Nem, én végigjártam az országokat, népeket és egész tárgyilagosan belenéztem a vesékbe.

- Hát mi annak az oka, hogy az emberiség visszafejlődött? Természetesen a régi frázis... hogy a királyok.

- Valószínűleg - mondá Péter -, legalább részben ők tették ilyenekké az embereket.

- De hisz a nép ma már nem túrná az efféle királyokat.

- Nem túrná? A nép ostoba, uram! Tégy próbára, kérlek, s meglátod, mennyire igazam van.

- Legyen kívánságod szerint. Van tán valami terved?

- Van. Utazásomban láttam egy fiatalembert, aki egy szűk cellában elméjétől megfosztva él és dühöng. Szegény beteges feje tele van hóbortokkal. Engedd kérlek, uram, királlyá lenni ez örültet.

Furcsa kívánság - szólt az Úr -, hogy oly valakit tegyek milliók fejévé, aki a saját fejével sem bír, de ám legyen!

- De még ez nem mind - folytatá Péter -, megismertem egy lángeszű fiatalembert is, királyi termettel, királyi szívvel, fennkölt gondolkozással. Tedd kérlek ezt is királlyá, uram.

Az Úr elgondolkozott s aztán így szólt:

- Az egyik Wittelsbach Ottó, a másik Battenberg Sándor. Mind a kettőnek megadom a módot trónra jutni. A többi függjön a néptől. Ám lássuk majd, mi sül ki belőle.

*

Amit az Úr ígért a legendában, megtörtént - de aztán sokáig szó sem fordult elő a Péter utazásáról. Az Úr nem hozta elő sohasem, maga Péter meg örült, ha nem fessegetik, mert a két gallérral nem tudott volna beszámolni.

Végre azonban mégis eszébe jutott az Úrnak kérdést intézni az öregnél:

- Nos, Péter, mi van a két herceggel? Vannak-e földi híreid? Kifejlett-e már a dolog valamennyire?

- Oh, Uram, hát nincs tudomásod róla, hogy az örült királynak hűséget esküdött az ország és azóta ő uralkodik?

Az Úr roppant csodálkozott ezen.

- Megfoghatatlan! No és mi lett a lángeszű fejedelemmel?

- Palota-forradalmat csinált a népe, és a diplomácia megegyezésével is megfosztotta a trónjától.

- Megfoghatatlan! - ismétlé az Úr. - Igazad volt, öreg. Az emberiség visszafejlődött. Úgy nézem, hogy egy új özönvízre van szükség. Nem tudom, van-e hozzá elég vízünk... Eredj, nézd körül egy kicsit a vízvezetési csapokat.

NEHÉZ IDŐK

A múlt napokban mi bántunk rosszul a vendégeinkkel, most meg már velünk bánik rosszul a legújabb vendégünk: a kolera. Vicem pro vice.

Roppant hangulatrontó dolog ez. Az egész város vörös bort iszik, s még sincs jó kedve. Minden kedélyen van valami nyomás. És meglátszik az egész város arcán a rettenetes vendég. Minden olyan szomorú és komor. A doktorok fogatai sűrűn robognak az utcákon. A gyümölcsöt áruló kofák lecsüggesztett fejjel ülnek az utcasarkokon. E máskor eleven, hetyke asszony-ságok, most szinte bocsánatot látszanak kérni, hogy élnek, s bizonyos szégyenkezéssel ülnek ott kosaruk mellett a vagyonbukott kereskedők bágyadt alázatosságával. A koporsós boltokban egymásnak adják a kilincset azok a szomorú emberek. Az asztalosnak jól megy az üzlet, de mégsem dörzsöli a kezeit olyan vidoran, mint egyébkor. Az utcákon mindenütt érzi az orr azt a rettenetes parfümöt, mellyel a »vendég« tiszteletére elárasztották. Néhol a járókelők közt meg-megvillan az a végzetes zöld kosár, melyet a betegápolók izzadva cipelnek. Ez az a bizonyos »utolsó előtti út« a barakkba, ahonnan még van visszatérés, de ritkán.

Hát még a lapok, ha a kávéházban leülünk: mind megannyi partecédula. A kolera egyre kövérebb számokkal dolgozik. Temetői szag ül a betűkön, s sírkeresztekké látszanak átidomulni a jámbor, ártatlan írásjegyek.

Az ember olyan, mintha üldöznék. Nem tudja, hova legyen? A kolera elől nem lehet megszökni, mint a csatában a golyó elől, mert hátha éppen szökés közben találunk beleütödni. A kolera ellen védekezni sem lehet. A sok orvosi jó tanács annyira megzavarja a fejeket, hogy aztán semmiben sem hisznek. Ki tudja, hol a halál? Ezer rejtélyes alakja van most annak. Benne lehet a vízben, benne lehet az ételben, benne lehet a levegőben, vagy abban a tárgyban, amivel érintkezünk.

De a legborzasztóbb az, hogy ez az egyetlen hatalom, mely az egyenlőséget respektálja, arra az exkluzivitásra vetemedik, hogy a szegényeket viszi el a legelőbb.

Hát mért éppen a szegényeket? Orvosok ezt is megmagyarázzák; de ez azért nem megnyugtató. Ez is talán csak egy motor, egy lökés azokhoz a küszöbön álló harcokhoz, melyek a szegények és gazdagok közt fognak bekövetkezni.

Az egyik tábor katonái ritkulnak, de a másik tábor is szepeg. Pedig hát ilyenkor nem volna szabad szegény embernek lenni. Mikor a halál különbséget kezd tenni a szegény és gazdag között, az embereknek azzal kellene küzdeniök ellene, hogy az általa is figyelembe vett hézagot egymás közt megszüntessék legalább - ideiglenesen.

Gondoskodni kellene a gazdagoknak, hogy minden ember kellőleg élelmezve legyen a járvány idején, hogy szellős lakásban lakják és hogy megfelelő ruházata legyen. Ez által lehetne a járványnak legelőbb vetni végét.

A hatóság, melyet súlyos felelősség terhel, kivált azért, mert a fiumei kolera tartama óta, el lehetett készülvén a járvány terjedésére, alig tesz valamit. Hetek óta még annyira sem vitte, hogy a zsúfolt lakásokat kiürítette volna. Még most a harmadik héten is folyton akadnak bűzhödő, ragályt terjesztő udvarokra, amiket dezinficiálni kell s túltömött, dögletes levegőjű lakásokra. Ma is olvasunk efféléket a lapok hivatalos értesítései közt, és minden megjegyzés nélkül. Hogy nem szégyenlik az ilyet kiírni most! Hisz ez mindjárt az első napoknak lett volna elhalaszthatatlan munkája!

A hatóság összes intézkedése úgy látszik csak oda megy ki, hogy az utcákat söpretek s a betegekről és a halottakról bulletinokat adnak ki.

De hát nem kellene-e ilyenkor állítani fel a népkonyhákat kettőzött mértékben, s ott egészséges ételt főzni? Nem kellene-e elrendelni, hogy a korcsmákban és vendéglőkben forralt vizet szolgáljanak a vendégeknek? S nem kellene-e gondoskodni, hogy a szegény napszámosember is hozzájuthasson valami módon az ilyen ártalmatlan vízhez? Szellős barakkokat kellene építeni, ahova a lakástalanok meghúzódjanak. Az ártalmas élelmicikkek árulását be kellene tiltani.

Vagy a hatóság talán azt gondolja, hogy úgylis inséges esztendőnk volt, nincs mit enni, hát jó lesz, ha az emberek megritkulnak egy kicsit.

A NEMZET SZÁJA

(Politikai trics-traccs)

Egy németországi falusi vendéglőben, ahova a zápor bekergetett a múlt héten, egy muszka emberrel töltöttem egy estét. Öregember volt már, tisztos ősz hajjal, végtelenül intelligens kinézéssel, úgy nézett ki, mint egy próféta. Lábaik keresztbe rakva teázott és cigarettát szítt. Egy darabig hallgatagon kéjelgett, orrán keresztül bocsátva ki a füstöt, azután megszólított töredezett németiséggel:

- Hova utazik, uram?
- Haza, Magyarországra - felelém.
- Szép ország - szólt elmerengve.
- Volt ön ott?

- Harcoltam ott.
 - Nálunk?
 - Igen, 1849-ben.
 - Ah, ön hát orosz?
 - Az vagyok, uram, bármennyire sajnálom is, hogy az önre kellemetlen. Tudom, mennyire gyűlölnék önök bennünket.
 - Nem lehet tagadni.
 - Pedig lássa, jó volna tagadni. Önöknek meg talál az ártani, hogy olyan nagyon sokat politizálnak.
- Lesütöttem a fejemet.
- És hogy olyan szabadon nyilvánítják a véleményüket.
 - Hja, már mi azt úgy szoktuk.
 - De minek akkor is, ha arra semmi szükség nincsen?
 - No, ebben van valami.
 - Lássa, én figyelemmel kísérem a magyarokat, mert én nagyon megszerettem őket, rokonszenvezem velök. Ősmerem a karakterüket. Én azt is tudom, amit talán ön sem tud, hogy az az irántunk való gyűlölet is csak úgy a felületen van, egy másforma szellőcske lefújja, önöknek csak a nyelvük jár. Pedig az volna a helyes politika, hogyha valóban éreznék is a gyűlöletet, akkor sem kellene róla beszélni. Vigyázza meg, amit jövendőlk. A magyar nemzetet a nyelve fogja tönkre tenni.
 - Lehet, de olyan értelemben, hogy *nem egy nyelvet beszél.*
 - Éppen nem. A szó szoros értelmében veszem a nyelvet; a sok hiábavaló kiabálást.
 - Ej, ej, uram! Ön talán mégis túlságosan keserű ma.
 - Egy cseppet sem. Kimagyarázom magamat. Lássa önök örökké koccintgatnak és barátkoznak és *önöknek még sincs széles e világon egyetlen barátjuk sem.*
- (No, ez bizony igaz - sóhajtottam fel magamban.)
- Pedig önök mindenkit fölkarolnak, mindenkiért lelkesednek, mindenkit megéljeneznek. Vegyük csak a legutóbbi időket. Megéljenezték két évtized előtt a porost, egy évtized előtt a törököt, tavaly megéljenezték a csehet. Megéljenezték a szerbet, az alig múlt hetekben megéljenezték a bolgárt. Nos, hiszen mindenkit megéljeneztek. Miért ne érhetném meg, hogy egyszer az orosz is meg fogják éljenezni.
- Gunyorosan nevetett, mialatt én tagadólag ráztam a fejemet.
- Majd így folytatta nyugodt, csendes hangján:
- Már most elemezzük, mit érnek hát azok az önök éljenei és mit eredményeznek. A törököt éljenezték, de aztán segítették őt megverni, hát most ezért a török haragszik önökre.
 - Hm - mondtam kényelmetlenül feszengve.
 - Megéljenezték a franciát s ezalatt szövetséget kötöttek a porossal ellene, hát a francia is haragszik ezért és a porosz sem rajong önökért.
 - Hm...

- Megéljenezték tavaly a szerbet, ezért megharagudott a bolgár önökre...

- Hm...

- Az idén megéljenezték a bolgárt és ezért most már a szerb haragudott meg, de a bolgár sem békült ki.

Pironkodva húzódtam össze széken.

- Hát már most azt kérdelem én önöktől, mi hasznuk van abból, hogy önök minduntalan belekiabálnak a politikai események közé?

- Semmi.

- No lássa. Még akkor is nagy káruk lenne belőle, ha okosan kiabálnának. Hát még így, mikor nem is kiabálnak okosan. Önöknek a nyelvük lesz a megölő betűjük...

Éreztem bár, hogy igaza van a muszkának, mégsem akartam mentség nélkül hagyni a dolgot és mintegy enyhítésképp hoztam fel:

- Igaz, igaz, de ami a diplomáciánkat illeti, az ellen nem lehet kifogása: az csak elég hallgatag.

- No, ezt jól adja - kacagott fel a muszka -, hiszen ez a másik baj. Önöknek kellene hallgatniok s neki kellene beszélnie.

A MINISZTERELNÖK, HA MULAT

(A szegedi útról)

Hogy én Tisza Kálmánról egyszer szívem szerint írhasak, arra az volna szükséges, hogy már ne legyen miniszterelnök.

De minthogy az országnak sokkal szükségesebb az, hogy ő miniszterelnök legyen, mint a »Pesti Hírlap«-nak az, hogy én szívem szerint írjak róla, tehát nem kívánom, hogy ő mondjon le, inkább én mondok le a szívem szerinti írásról.

Mégpedig azért mondok le, mert mindenféle vádat el tudnék talán viselni, de kettőt nem; azt, hogy Bayreuthba járok a hangversenyekre és azt, hogy valaha udvarlás vagy hízélgés céljából mártom be a pennát a kalamárisomba.

Igaz azonban, hogy a hízélgedésnek két neme van; az egyik, mikor a hatalmasnak hízélgedik valaki, a másik mikor a hazai szokásoknak hízélgedik.

A hazai szokások szerint ugyanis egy miniszterelnökkel mindig úgy kell elbánni, mint egy országos ellenséggel, akinél hatványra illik emelni minden rosszat és eltagadni minden jót.

Nos, én a hazai szokásnak sem hízélgedem. Az egyik éppen olyan tányérnyalás, mint a másik, csak hogy az úgynevezett közvéleménynek nagyobb a tányérja.

No, de nem is olyan téma ez, - hiszen csak azt akarom elbeszélni, hogy milyen egyszerű ember a mi »generálisunk«. Szinte hitetlenül olvassa az ember az ellenzéki lapokból, hogy az ő kormányzása alatt romlottak meg a magyar közérkölcsök, ütötte fel fejét a korrupció, a nagyzás, kapzsiság, szédelgés és rangkórság.

Meglehet, hogy igaz, mert ezek a nyavalyák csakugyan járványszerűleg jelentkeznek a társadalomban, de elég különös, hogy éppen az ő kormányzása alatt ütöttek ki. Mert maga Tisza Kálmán ugyan nem terjeszti sem a nagyzást, sem a rangkórságot, sem az úrhátnámságot.

Ha az oszlopos híveit, a fő-fő mamelukokat, akik többnyire szegény emberek, nagyon meg akarja jutalmazni, hát így szól egyikhez, vagy másikhöz, félrehúzza azt egy sarokba:

- Gyere el hozzám vasárnap egy kis malacpörköltre.

Azt tartja a legnagyobb jutalomnak azok számára, akiket nagyon megbecsül, hogy az asztalához hívja, sok hű és hasznos szolgálat után. És valóban ebben a korban minden ambiciózus emberre a pártban az a legnagyobb kitüntetés, ha a Tiszáné kegyelmes asszonyom malacpörköltjéből ehetik. Mert ez megterhelheti ugyan a gyomrát, de a lelkiismeretét nem.

De hát ki tehet arról, hogy az emberek nagy része balga, fut léha utakon, csillogó káprázatok után, nem látván be, hogy az a malacpörkölt többet ér az aranygyapjas rendnél, mert vele jár a Tisza barátsága is.

Azt hiszem, kevesen vannak, akik a Tiszáék patriarkális malacpörköltjéből ettek, mert aki egyszer ebből a pörköltből evett, az nem tarthat igényt egyébre. Ez a legtöbb, amit Tisza azoknak ad, akiket nagyon megszeret. Mert hiszen éppen azért szereti meg őket nagyon, hogy önzés nélkül szolgálják a közügyet. Az ő személyes barátjainak, el lehetne őket rendre sorolni, nincsenek szinekúráik, nincsenek rendjeleik: hanem megvan a »malacpörkölt«-jük... Bizony szép vonás az azoktól az apró geszti malacoktól, hogy ilyen nemesen szolgálnak a közügynek.

Nekem azonban legjobban az tetszett meg Tiszánál, hogy most, mikor egész Európa vele foglalkozik, lázas telegramok viszik-hozzák királytól-királyhoz, udvartól-udvarhoz a szavait, mozgásba indul, forr, alakul minden, akkor ő fogja magát és lerándul Szegedre prológot hallgatni, hogy ott a derék cívisekkel megünnepelje az elégett és újra fölépült színház megnyitását.

Ahol Tisza Lajos grófot olyan rajongva szeretik, ott természetesen jól fogadták a bátyját is.

Most lett volna ott az a múltkori tárcaíró, aki azt írta, hogy Szegeden fényes délben csak egyetlen ember járt. Az utcákat véges-végig előzőnlötte az éljenző nép. (Annyi ott a lakos, tisztelt tárcaíró úr, hogy egy fölösleges is van: Haleczky.)

No, de ne keserítsük saját magunkat, inkább térjünk át az ünnepélyekre. Azazhogy ezekre sem. Szeged olyan kifogástalanul, olyan nyíltszívűséggel tud fogadni, hogy ott a fogadtatásoknak soha sincs történetük. Egy kis panasz volt ugyan, de nem a vendégek részéről, mint Pozsonyban, hanem éppen azok részéről, akik vendégek szerettek volna lenni. A város igen kevés vendéget hitt s így maradtak ki sokan, akik Szeged iránt barátságot tanúsítottak s ezek közt a sajtó is. Hanem hát ez is csak egy kis félreértés dolga.

Szegeden most nem a színházat nyitották meg (mert a megnyitási ünnepély már évek előtt történt meg a király jelenlétében), a mostani ünnepély abból az ötletből volt rendezve, hogy Tisza Kálmán lement, legfőképp az ő tiszteletére. Nem lett volna indokolt, hogy ilyenkor a maga barátait hívja meg a város elsősorban, hanem egy szűkebb kört, leginkább a miniszterelnök kíséretéül. Bizonyára nem demonstráció hát, mint az ellenzéki lap panasolja, hogy Herman Ottót a város egyik képviselőjét meg nem hírták, hanem egyszerű logika.

A színházi előadás nem nagyon sokat ért. Láttam már én annál sokkal jobbat is - Balassagyarmaton. Hanem valami mégis igen szép volt belőle; maga a színház és Nagy Ibolyka. Az előadott darabokon mindenki unta magát, csak a miniszterelnök mulatott jól. A legprimitívebb elmésségeken olyan nagyokat kacagott, mintha ma lett volna először színházban.

A banketten aztán még jobban kigombolkozott belőle a magyar természet.

Egy darabig csak megült csendesen a sok magára tartó excellenciás úr között, eldiskurálgatott velök erről-arról, de amint a derék Erdélyi Náci mind jobban belemelegedett a nótákba, amint sírni kezdett a búbajos vonója, egyre szórakozottabb lett ő is, s kurtább feleleteket adott a szomszédjainak.

Merengve hallgatta, szíve megolvadozott apródonkint.

- Ejnye be kár - mondá -, hogy az a banda oly messze van.

Nosza egyszerre száz kéz is intett Erdélyinek, hogy húzódjék közelebb.

A banda nagyon is közel jött, a miniszterelnök intett hogy tovább menjen. Eszébe jutott, hogy ő mégiscsak ennek az országnak a miniszterelnöke, hát meg kell valamit tartani a nagy rangból.

Hanem a cigánynak is megvan az ő csodálatos instinktusa. Belenyúlt Náci a vonójával a nóták tengerébe, ebbe a nagy óceánba taláломra, s kifreccsentette belőle éppen azt az édes csöppet, amely a miniszterelnöknek a legzamatosabb.

Rárántotta pajkos kedvvel:

*Vékony deszkakerítés,
Beh gyönyörű teremtés.*

No, ez éppen elég volt. Vége lett birodalmi politikának, miniszterelnökségnek, nem maradt meg más Tisza Kálmánból csak a magyar ember - ha az »csak« volna.

- Ezen a nótán voltam én vőlegény - szólt oda a környezetének, ragyogó vidám arccal.

Aláhajolt kissé féloldalt, megbillegtetette a vállait negédesen, s aztán azzal a hosszúkás csontos kezével, mellyel a muszka birodalmat fenyegette meg tegnapelőtt, szép lassú tempóban elkezdte a taktust verni Erdélyi Nácinak.

A szegediek majd kibújtak örömben a bőrükből. Valamelyik polgár (vagy a Tóth Mihályokból, vagy a Nagy Ferencekből az egyik), önkéntelen lelkesedéssel kiáltott fel az asztal végen:

Az isten is alsóvárosi embernek teremtette közénk.

TABAJDY KÁROLY MEGHALT

Kevés miniszternek van olyan merész keze, mint Tiszának emberei megválasztásában.

Más minisztereknek e tekintetben az volt a jellemző oldaluk, hogy négy ember közül mindig ki lehetett biztosan találni, kit nevez ki erre vagy arra az állásra - Tiszánál abszolút lehetetlen kitalálni. Az ő kinevezései a legmeglepőbbek. Horvátország bánjának egyszerre csak előrántja gróf Héderváry-Khuent. Mindenki azt kérdezte: »Ki az?« Hanem 'iszen aztán meg is felelt Héderváry-Khuen derekasan.

Városi főkapitánynak elhozza az ismeretlen Török Jánost, intendánsnak kinevezi Keglevichet. Mind egy-egy meglepetés. A főispánoknál pláne nemcsak merész, de szerencsés keze is van. Hertelendy, Kállay, Tallián kinevezése, mind, mind arra vall, hogy roppant élesen lát azon a kék pápaszemen keresztül. (Kár, hogy akkor mindig leteszi, mikor a saját kabinetjéről van szó.)

Ama szerencsés kinevezések közül való volt a Tabajdy Károlyé is.

A 60-as évek óta egy fiatal ügyvéd kezd feltűnni Aradon. Egyszerű család sarja, a nagyzerindi nótárius fia. Részt vesz a közügyekben, beszédeket tart, a bizottságokban erélyt fejt ki. Tehetséges, ügyes embernek van elismerve odahaza, méltányolják, főjegyzővé választják, s

midőn az előbbi alispán, Nagy Sándor törvényszéki elnökké neveztetvén ki, lemond ez állásáról, a közönség Tabajdyt választja meg helyére.

Mint alispán csakhamar országos hírre tesz szert, a községek rendezésével s a magyar állam-eszme érdekében kifejtett lázas tevékenységével.

Tisza nem reflektálva a főispánkodó megyei családokra, a fiatal alispánt nevezi ki a megye kormányzójának 1879-ben, ugyanaz a Tisza, aki egyéb megyékben mereven látszik ragaszkodni a családi tradíciókhoz s úgyszólván a telekkönyvi tabella és a grófi címer ódonysága szerint ülteti be az egyes családokat a főispáni székekbe, nem is annyira az egyént, mint inkább a családot tekintve.

És ez onnan van, mert Tisza mindenekelőtt taktikus ember. Vannak megyék (pardon: vármegyék), ahol egy gazdag és tehetségtelen gróf nagyobb támasza lehet a kormánynak és a rendszernek, mint akár ha Bismarckot tennék oda szegényen, míg viszont vannak vármegyék, ahová okos, kemény ember kell. S Tisza éles elméje jól ismeri azokat a pontokat, hogy hová melyik szükséges - s ott aztán nem enged.

Arad megyébe ész kell. Azonfelül erély is. A nemzetiségek itt a legelevenebbek. Itt nem elég a főispánnak, hogy a mente jól álljon rajta.

Tabajdy Károly kitűnően felelt meg feladatának, nemcsak betöltötte a nehéz állást, nemcsak féken tartotta a nemzetiségeket, hanem amellest *békítette* is őket.

Az pedig nagy dolog és csak úgy hasznos működés, ha a főispán amellest, hogy a rendet fenntartja erős kézzel, egyszersmind munkálkodik a jövőn is, hogy majdan egy gyengébb kéz is vezethessen.

Ezt azért jegyzem meg, mert a nemzetiségi megyékben legtöbbször csak mesterséges úton, sokszor furfanggal és erőszakkal kormányozzák a megyét.

Vannak megyék, hol a főispán csak a választásokra fekteti a súlyt. Egész működése csak oda megy ki, *»magyar követeket választatni«*, hadd lássák ott fent (ti. Pesten), hogy minden rendben van. Pedig, dehogy van rendben. Öméltósága csak a látszatnak dolgozik. Azalatt a nemzetiségi eszme egyre jobban terjed és erősödik otthon, a községekben; sőt némelykor még némi kedvezményeket is tesz öméltósága a nemzetiségieknek, hogy a követválasztásoknál ismét azok tegyenek neki kedvezményeket. Kéz kezét mosván.

Tabajdy egyike volt azoknak a keveseknek, akik feladatuk magaslatán állva, valóságos missziót teljesítenek, mert mindig a lényegét tartják szem előtt. A szigort párosítani tudta az igazságossággal. Nem mutatott gyűlöletet a nemzetiségek iránt, nem üldözte őket, hanem csak azt üldözte és irtotta bennök, ami a magyar állameszmének meg nem felelő. Méltányos volt, hogy igazságos lehessen és békülékeny, hogy szigorát megtűrjék. Magyar iskolákat állíttatott, a nemzetiségi iskolákra éber szemekkel vigyázott. A nemzetiségi vezetőket ildomos politikával tudta megnyerni. Azon néhány év alatt, mióta Arad megye főispánságát viselte, olyan erős közszellemet teremtett, aminő ott azelőtt sohasem volt. A közigazgatást is olyan jó karba hozta, hogy első megyének kezdték tekinteni Aradot, s a legkiválóbb főispánok egyikének az egykori ügy védet úgy, hogy midőn két év előtt a belügyminiszteri államtitkári szék betöltéséről volt szó, az országos közvélemény immár az ő nevét kezdte hangoztatni e fontos állásra.

De most az egyszer nem az történt, ami különben nálunk majdnem rendszer: amint valakinek az a híre, hogy kitűnően tölti be állását - rögtön fogják, elviszik onnan egy más állásra, aminek aztán meg nem felel.

Tabajdy sehol sem lehetett fontosabb állásban, mint Arad megye élén. Sajnos, hogy az utóbbi évben súlyos betegség nehezedett a munkás, tevékeny férfiúra, s ágyba döntötte.

Betegségéről egyre aggasztóbb hírek jöttek, majd ismét javulás állott be rövid időre, mígnem beállott a katasztrófa: a java korában levő, deli férfi (1833-ban született) hosszas szenvedés után kimúlt.

Nagy veszteség ez nemcsak Arad megyének, hanem az egész országnak, mely méltán gyászolhatja a nagytehetségű férfiút, akiről csak azt tudja, hogy vele sokat veszített, de hogy mennyit, azt még ma, munkássága delén kiszámítani sem lehet.

NYÍLT LEVÉL MIKSZÁTH KÁLMÁNHOZ

Uram, barátom!

A boncolók legifjabb céhe azt hirdeti, hogy az ember szíve mindössze egy izom mely addig lüktet, ameddig az »életerő« tart, s amikor ez elfogyott, hát megáll s azután mindennek vége. Így hirdetik ezt azok, akiknek az ember, szívével együtt, csak tárgy - néha »érdekes tárgy« - s én úgy tudom, hogy mióta ez a céh uralkodik, azóta terjed a szívtelenség is.

Megnyugvással viselem elmaradott voltomnak tudatát, mert egyről nem akarok, nem bírok lemondani, ti. arról, hogy az ember, pusztá szervezetén kívül még cselekvő lény is és hogy e cselekvőségében részt veszzen szervezete a maga egészében és részei szerint is.

Ha ezt másból sem tudnám, ha sohasem vizsgáltam volna a szeretet és bánat fokozatait, amint azok magasabb és alsóbbrendű lényeknél nyilatkoznak, megtudom abból, hogy szívem bizonyos behatások alatt a lüktetés határain túl kitágul, más behatások alatt messze e határokon belül összeszorul.

Most ily behatással van dolgom, mely alatt - ezt hinni akarom - sok ember szíve összeszorult; amidőn pedig ez magamon is megesett, legelső gondolatom az volt, hogy itt tenni kell.

Azt a szívszorulást a sajtó okozta nekem. Ám én annak műhelyeiben ma már idegen vagyok - nem ugyan mint tárgy, hanem mint számottevő s ezen az alapon joggal bíró munkás; azért nincsen bátorságom, hogy oly ügyben, amely magáé a sajtóé, s amely ítéletet kér, csupán magamra támaszkodva föl merjek lépni.

Nekem ebben az ügyben a sajtó emberén kívül még magára az *emberre* is szükségem van - fordulok tehát ahhoz, ki a szívek örömről és bánatáról azért szeret és tud is írni, mert megőrizve saját szíve örömet, bánatát, másokét is megérti és átérzi - ezért fordulok Önhöz.

Odaszólítom Önt egy sírhalomhoz, mely ma egy elhibázott élet utolsó menedéke, ahhoz a sírhalomhoz, mely *Imreh Aurélt*, a fiatal képviselőt takarja.

Megtudtuk a sajtó útján, hogy ez a boldogtalan »zilált anyagi viszonyok« miatt föbe lőtte magát, hogy utolsó tollvonásával csődöt kért maga ellen.

Úgy érzem, hogy elég ez annak a tudnivágyó világnak, mert valójában az a golyó, mely azt az ifjú életet kioltotta, egy pont, mely bevégezte az életet s evvel együtt a nyilvánosság elé tartozó történetét is; ami ezentúl következik, az - enyhén kifejezve - a meggondolatlanság kegyetlensége.

Hát mi következik ezen túl?

Ugyanaz a sajtó - mondjuk egy része - ma már azt is hirdeti, hogy az az ember nemcsak könnyelmű, hanem bűnös is volt, hogy sikkasztott és csalt!

Legyen úgy, hogy ez igaz. De kérdem én: kinek mi a haszna abból, hogy ezt országnak, világnak hirdesse akkor, amikor az a boldogtalan halálra ítélte önmagát - amikor ez a híradás nem téríti meg senkinek a kárát, nem növeszti meg a csődtömeget, nem világosítja fel a bírót - hiszen az az ember maga kérte a csődöt, halálának egyszerű híre elégséges volt arra, hogy az érdekelt feleket cselekvésre bírja!?

És most következik a kegyetlenség kegyetlensége!

Álljunk oda ketten ahhoz a sírhoz - hát ott találjuk annak az eltévedt embernek ifjú özvegyét és három neveletlen árváját!

Bizony rámondja velem együtt, hogy rettentő kegyetlenség a megtört özvegy bánatát a gyalázat hirdetésével szívszakadásig tetézni - és rettentő kegyetlenség az, három ártatlan gyermeket, mely ma még nem is sejti a csapás súlyát, a kihirdetett gyalázzal az élet útjára bocsátani -

Mit nyernek evvel a károsodottak?

Semmit!

Mit nyer evvel a sajtó?

Tíz sort!

És mit nyer a család ártatlanja?

Egy átkot, mely az egész életre szól!

Azt hiszem, hogy ezen túl minden szó fölösleges.

Üdvözli
igaz híve

Herman Ottó

(Osztom a gyöngéd érzéssel írt szép sorokat annyiban, hogy magam a világért sem volnék képes utánakiáltani egy halottnak a bűnei lajstromát, de néhány megjegyzést mégis teszek, nem speciálisan erre az esetre, inkább általában.

A sajtó, az igaz, nem nyer ez elbánással semmit, a családbeliek egy átkot hurcolnak a megbélyegzéssel, de hogy a társadalomnak nem használ-e ez a kegyetlen szigor, nem rettent-e jobban vissza, arra nem mernék egyenesen felelni.

Szomorú idők ezek, amiket élünk. Járvány ez már. S ilyenkor minden szerhez hozzányúl az ember.

Nem hiszem ugyan, hogy valami nagyon sokat használna e végzetes titkok fölleplezgetése a sajtó útján, de nagyon sokat nem is árthat, mert bizony ezek a rossz dolgok úgysem maradnának titokban. Sűgják-bűgják azokat még nagyítva is. Az a sötét árnyék, mely a szerencsétlenek családját kíséri, olyan makacs, szívós, hogyha nem táplálkozik is nyomdafestékkal, fenntartja magát, velök jár, minden utaikon eléjük áll.

Két közmondásunk van, mind a kettő humanus.

Az egyik az, hogy az élőkről nem illik rosszat mondani.

A másik az, hogy a halottakról nem szabad rosszat mondani.

De hát e két közmondás mellett ugyan mikor lehet aztán valami igazat mondani?

És mégis, olvasva az Ön cikkét, élém képzelve a három kis árvát, mégis talán Önnek van igaz.

M.K.)

A SZEGEDI SZÍNHÁZ

Szegedet sokat látogatja az isten.

Az első színházát a víz tette tönkre; régi ronda épület volt az, valóságos tűzfészek. Mikor utoljára láttam, a békák kuruttyoltak benne. Ki vékonyan, ki vastagon. Szomorú operett volt az.

Akkor azután építettek az ócska épület helyett a régi vár és a hajdani börtönök helyén egy fölséges épületet, hatalmas homlokzattal a Tisza-partra. Nagyvárosba való színházat, gyönyörű berendezéssel, pompás mellékhelyiségekkel, terrasszal, társalgó fülkékkel, kényelmes foyer-val, büfével, sőt, hogy semmi se hiányozzék, a színház alá kifundáltak egy díszes vendéglőt, a színház elé egy gyönyörű kioszkot kávézó pavilonnal és szökőkúttal.

De ahogy az első színházat, a tűzfészket a víz vitte el, ebbe meg a tűz kapott bele: a gyönyörű színház leégett harmadéve.

Szeged városa mindig sok áldozatot hozott a művészetnek. Ott nem cifraság az, hanem szükséges só a mindennapi kenyérhez. Az egyetlen város, ahol vasárnap esténként egyszerű földműves családok is a páholyokból hallgatják a jóízű népszínműveket. Szegeden nem nélkülözhatték a színházat s legott megkérték Fellnert, az ismert színházépítőt, hogy amilyen gyorsan csak teheti, állítsa ismét föl a szegedi színházat.

Október 2-án nyílt az meg tehát másodszor némi ünnepélyességek közt, maga a miniszterelnök is lement gr. Tisza Lajossal a megnyitásra, s Szeged több előkelő barátja volt hivatalos.

A színház, melynek képét mai számunk mutatja be, s mely nagyon emeli a képünkön is látható fényes palotasort, Szeged legszebb pontját, majdnem mindenben hasonlít külsőleg az előbbihez, minthogy a falak épen maradtak, de belől sok hasznos és célszerű újítás van.

A páholyok és az ízléssel elrendezett vasszékek vörös szövettel vannak behúzva, az egész nézőtér gyönyörű lámpákkal van világítva a velencei dózse-terem mintájára. A vasfüggönyben a csalódásig utánozták a perzsaszőnyeget. A zenekar, az új követelmények szerint, úgy ül, hogy a közönség nem láthatja.

Sok tekintetben hasonlít a Népszínházhoz, csak hogy talán kisebb és talán szebb is valamivel. Újra megvan hát Szegeden a szép színház, de most már a közönséget kezdi apasztani a harmadik nagy csapás: a kolera.

EGY HALOTT

(Egy kis hír)

Nem arról a nevezetes »egy halotról« lesz szó, akit évek előtt annyit emlegettek a muszka telegramok, hanem egy másik halotról, akinek az jutott osztályrészéül a halála után, hogy a legnagyobb közszemlére legyen kitéve, ami csak érhet egy halottat.

Ott fekszik délelőttől kezdve a Váci utca legnépesebb részében végigterülve az aszfalton: négy lába égnek meredve, feje búsan, meredten leeresztve, nagy kékes szemei kinyitva, de az élettelenység homályos hályogával bevontan.

Nagy hasa felpuffadt (affektálja a holta után, mintha jól volna lakva) lompos farka a bal lapockája alá jutott, amidőn összerogyott s onnan feketedik elé. A halál dermesztő lehelete megfagyasztotta a hullát, az élettelenység merevsége megborzongtatja a járókelők hátát. Rossz

érzés egy dög mellett járni. Szaga talán még nincs, de az idegesek érzik már. Ámbár azóta alkalmasint szaga is van már.

A megboldogult, amíg élt, foglalkozására nézve komfortáblí ló volt. A teljesített munka közben esett el, összerogyott, páráját kilehelte, vége volt. Szépen halt meg. Megszabadult földi terheitől.

A halál megállította a komfortáblit; azt mondta »állj meg, erre a lóra nekem van szükségem«. De a »nagy megszabadító« helyett, hogy ráült volna és elnyargalt volna rajta tisztelkedni dr. Gebhardthoz, »a bonorum direktorához«, ott felejtette az utcán.

A komfortáblis-kocsis sóbálvánnyá válva maradt ott és ekképp gondolkozott:

- Már most mi az ördögöt csináljak? Eddig a ló húzta a kocsit, én hajtottam a lovat, most már én fogom hazahúzni a kocsit, de engemet ki fog hajtani?

A lórul ő is megfeledkezett.

Mert a ló bőre csak két forintot ér, a hazaszállítása pedig belekerülne ötbe.

Eszerint ott maradt a ló és ott van még e percben is, midőn e sorokat írjuk. Pedig most már sötét este van.

Előkelő közönség rajzik a fényes kirakatok utcájában. Az elköltözött hű párát kíváncsi gyermekraj veszi körül, akinek tetszik, hogy szabadon végignézhettek egy ilyen imponáló állatot, anélkül, hogy az megrúghatná őket.

Ideges hölgyek összerándulnak; a szomszéd utcák kutyái gyülekezni kezdenek és oldalogva settenkednek, bujkálnak a járókelők közt. Néha felvakkan egyik-másik. Értekezletet tartanak, hogy »ki kezdi meg?«

Igazi keleti nép. Bagdad egyik mellékutáján éreztük magunkat Hassan Assasid kalifa idejében.

A rendőrök fel s alá járnak, futkároznak a csillogó utcában, de a ravatalon fekvő halott álmait megháborítani egyik se meri.

Valóban megható kegyelet.

Minden jel oda mutat, hogy a rendőrség három napig akarja közszemlén hagyni a megboldogult állatot, hogy a közönségnek alkalma legyen a mulandóság felett gondolkozni.

EGY LEVÉL VISZONTAGSÁGAI, KALANDJAI ÉS HÁNYATTATÁSAI

(A t. c. közönség okulására elbeszéli maga *a levél*)

Kevés halandó van abban a szerencsés helyzetben, hogy mikor az élettörténetét el akarja mesélni, egyszerűen egy képet festet és szemmel láthatóvá teszi az úti élményeit.

De az elején kell kezdenem.

Születtem Hont-Szántón, ott tettek be borítékba és ráírták a boríték hátára, hogy hova kell mennem:

Nagyméltóságú

Báró Nyáry Adolf úrnak

Őfensége József főherceg főudvarmesterének

Budán

Szent György tér 5. sz.

Ráragasztották hátamra az útiköltséget, az ötkrajcárt és feladtak a hont-szántói postára.

Ez történt október 20-án.

A postavezető bizonyos tisztelettel vett kezébe, ahogy illik egy ilyen előkelő levelet és rám nyomta gyöngéden a hontszántói bélyeget.

- No - gondoltam magamban -, most már átestem minden bajon, most már nyugodtan hempereghetek a többi levelek közt, míg az uramhoz eljutok. Mindössze egypár óra az egész.

Türelmetlen voltam kissé, mert csupa közönséges levelek közt kellett beszorítva lennem, mikor a vasútra feladtak. Fiskálisok fenyegetőző, pénzt kérő levelei. Kereskedők üzleti episztolái. Az egyik tele volt petróleum-pecsétekkel. Én is bepíszkolódtam tőle. Oh, ez egészen tűrhetetlen állapot!

Nem messze tőlem a köteg alján egy rózszaszín levélke hánykolódott a legjobban.

- Jaj, de borzasztó lusta ez a vasút - csipogta. - Pedig nekem nagyon kellene sietnem, mert engem nagyon várnak. Én szerelmes levél vagyok.

- No, én ráérek - mormogta flegmával egy nagy negyedréti levél, melyen ott feketedett az ex offó. - Én közigazgatási ügyben járok. Mindegy, ha egy év múlva érek is Pestre.

- Halálhírt viszek - jajgatott egy fekete szegélyes partecédula -, máris ott kellene lennem.

- Ugyan mit gőgösködtök a tartalmatokkal? - vágott közbe egy szarkalábas katonalevél, - Egyitek se fontosabb a másikinál. Ha még ajánlott levelek volnátok!

Ezt már nem tűrhettem el.

- Coki, paraszt - kiáltám -, szalutálj, nem látod, kihez megyek?

- Bánom is én - szólt a katonalevél -, kivételt veled se tesznek, mert ha fontosabb lennél a többinél, dróton küldtek volna Budára.

Erre nem tudtam mit felelni, hát inkább megvető hallgatásba burkolóztam.

De az út Pestig végre is unalmas volt. Egy jóbarátra ilyenkor szükség van, akivel fecsegni lehet kissé. Még egyszer átnéztem a leveleket s szemet vetettem egyre, mely a címe után előkelő származásra vallott.

Kilencágú korona volt a tetején s a cím így szólt:

An Jakob Kohn Jud,

in Pest.

No, ez bizonyosan előkelő kéztől származik. Ezzel már szóba lehet állani.

- Mi járatban vagy, komám?

- Pénzt kérek kölcsön a zsidótól az uramnak.

- Hosszú vagy?

- Csak néhány szóból állok.

- Akkor te vagy a világon a legudvariatlanabb levél.

- Tehetem, mert első helyen lesz a pénz betáblázva. Hanem iszen majd meghosszabbodnak az unokáim.

Efféle diskurzus közt értem be Pestre, a vasúttól elvittek, kibontottak és rám ütöttek egy bélyeget.

Meghökkenve látom a betűkből, hogy Budán a Krisztinavárosban vagyok.

De hát mi ez? Mit akarnak velem a Krisztinavárosban? Este, mikor a kihordók összejöttek, egy torzonborz ember a kezébe vett és így szólt:

- A Szt. György tér nem az én utcám. Hol fekszik az?

Ezen azután tanakodni kezdtek, visszadobtak az asztalkára, egy hivatalnok onnan is fölvetett és újra becsomagolt idegen levelek közé.

Másnap ismét kibontottak és rámütöttek egy bélyeget. A betűkből azt láttam, hogy a »vízivárosban« vagyok.

Ott a tegnapi jelenet ismétlődött. Egy levélhordó röhögve visszahajított:

- Báró Nyáry! Az ördögbe is, most már ősz van! Most már nincsenek nyári bárók a vízivárosban.

Egy másik levélhordó a bagós kezeivel megsimogatott s így szólt:

- Wo liegt dieser Sz. György tér?

Ezen, úgy látszik, az egész vízivárosban nem bírtak eligazodni, újra becsomagoltak és vittek, míg végre másnap újra rámnyomtak egy bélyeget. A központi postán voltam.

De milyen állapotban! Egészen elrongyolódva, bepiszkolva. Istenem, istenem, hogy menjek én most be ezüsttálcán egy excellenciás úr elé?

De ha mehetnék is, vajh eljutok-e én oda valamikor?

A főpostán azt határozták rólam, hogy elküldenek Sepsi-Szt.-Györgyre.

Remegve hallottam ezt. Egy erdélyi út nem tréfadolog ilyenkor!

Szerencsére valamelyik hivatalnok becsomagolt a terézvárosi postára, ahol rámütöttek egy bélyeget, innen sorba vándoroltam a postákat, mígnem ötödnapi újra ott találtam magamat a vízivárosban, de milyen állapotban, méltóztassék szerencsétlenül összeroncsolt, megbélyegzett ábrázatomat megtekinteni.

Igenis így néztem ki, uraim és hölgyeim, midőn végre a posta... dehogy a posta, hanem a gondviselés végét veté örömtelen vándorutamnak.

Egy fiatal postás ugyanis becsomagolt *tévedésből* a »vár«-beli levelek közé.

Egy levélhordó, aki azelőtt Nyáry báró őexcellenciájánál inas volt, véletlenül megpillantott s visszaemlékezvén a hajdani ura nevére - végre egy hét múlva eljutottam oda, ahova küldtek.

De mit ér, forró vágyam, hogy ezüst tálcán vigyenek be, nem teljesedhetett, mert az inas nem merte a tálcát bepiszkolni.

Ez volt az én szomorú élettörténetem; midőn végre szétmetszettek, beleimet kivették, végső óhajom az volt:

»A borítékomat pedig testálom méltóságos Gervay Mihály úrnak.«

A HÉT TÖRTÉNETE

[nov. 7.]

Aesopus híres bárány-farkas meséjének nem egyhamar akad olyan hű kópiája, mint a Kaulbars dolga Bulgáriában. E hírhedt politikai agent provocateuré volt a legközelebbi hét is.

Annyira vitte, hogy kezd már rokonszenves lenni. Mert egy ember annyit mer és egy hatalom, aki ilyen modorban bánik el Európával, aki a gyerekes vásottság minden fogásaihoz hozzányúl anélkül, hogy elröstellné magát, már nem annyira gyűlöletre, mint inkább bámulatra méltó. Mert a szemtelenség is virtussá válik bizonyos fokon túl. Hanem annál szánalmasabbak a többi diplomaták, kik bamba képpel nézik a kellemetlen fejleményeket s ha egy-egy fricskát kap valamelyik, siet magára disputálni, hogy az neki nem fáj.

És még ezek közt is, ha legmulatságosabb a török, bizonyosan a legmizerábilisabb az osztrák diplomácia: itthon messziről fenyegeti a muszkát, de ott, ahol közel van hozzá, bánatos töprengésekbe merül, és még Tirnovába is óvakodik elmenni.

Azért-e, mert nem mer?

Vagy valami más okból?

Ne is kérdezzük, mert választ úgysem kaphatnánk.

Az öreg Pulszky már megpróbálta, azt kérdezte egyszer egy külügyészünktől:

- Ugyan mondja meg nekem excellenciád, hogy az osztrák diplomácia ostobasága taktika-e vagy csak egyszerű tünet? Mert ha taktika, akkor semmi kifogásom ellene.

Természetesen az öreg Pulszky sem kapott választ.

Mind jó volna az végre, csak hogy ha már alázatosak vagyunk, hát legalább ne kerülne pénzbe. Ennek van értelme.

De amikor úgy viseljük magunkat, mintha lakájok volnánk, de úgy költünk, mint gavallérok, az már szomorú.

Ez a »modor« is igazolt, amit az osztrák diplomácia követ, de amellet nincs szükség hadseregre, csak jó hajlékony hátgerincekre.

A hadsereget küldjük haza, s legyünk alázatosak. A pénzt pedig, amit a hadsereg fölemészt, rakjuk élire.

A külzavarokat katona nélkül is el lehet igazítani, ha az ember mindenbe »belenyugszik«.

Ha pedig itthon támadna meg bennünket valaki, pénzen fogadunk hadsereget, aki megvédelmez.

*

Csak hogy idehaza kevély ám a mi diplomáciánk. A »székely külügyminiszter« (Kálnoky de Kőröspatak) olyan arccal és olyan kardcsörtetéssel jött le e héten a delegáció német részével Budapestre, hogy az ember majdnem bátornak kezdi tartani.

A két elnök beszédéből is kicsendült, hogy komoly a láthatár.

Az összes európai sajtó a harcias szellemet látja megnyitó beszédeikből, melyek közül a Tisza Lajos grófét találja kiválóan ügyesnek a francia sajtó, aminthogy az is volt.

De az adózó népek világosabban látnak a külföldi sajtónál, ők is érzik a »fekete felhőket a láthatáron«, de azt is érzik, hogy erre egy nagy pénzesőnek kell következnie, de nem a láthatárról.

És azt is érzik, hogy minden delegacionális kardcsörtetés dacára Oroszország okkupálni fogja Bulgáriát, Ausztria pedig okkupálni fogja a polgárai zsebét.

A delegációban lesz ugyan egy kis szóbeszéd, hihetőleg Andrássy Gyula fog egy kicsit évelődni a kedves utódjával, és Grünwald Béla lép ki szúzi lándzsájával a küzdőterre, de a vége mégiscsak az lesz - hogy mindent megkapnak, amit óhajtanak.

Ahogy mi is mindent megkapunk, amit nem óhajtunk.

De ne haragudjunk a diplomáciára, olyanok szegények, aminőknek születtek, ők nem tehetnek róla.

És a végén, ami rossz történt a világon, azt még eddig mind okos emberek csinálták.

Hátha utoljára is éppen a mi diplomáciánk működése talál valami jóra kiütni.

*

Aztán van ám nekünk egyéb bajunk is ezen a héten.

A mérges daganat, mely az operaszínháznál gyült, most végre kifakadt.

Tisza Kálmán maga is azt hozta fel tavaly argumentumnak az operaszínház fenntartása mellett (s valóban az is a legjobb argumentum), hogyha valami idegennyelvű ember vetődik Pestre, hát legyen hová elmennie vacsora előtt.

De a kolera közbejött, idegen nem jött, kiállítás se volt, zsidónk pedig nem lévén elegendő (Hiába rázza fejét t. Istóczy képviselő úr!), az Operaház nagyon kevés látogatóval dicsekszik.

De azért az Operaház mégis úgy költ, mintha ott künn a kapunál nagy emberrajok verekednének a jegyekért.

Ebből következik, hogy az Operaház pénztára is üres. A költségvetés mogorva arccal emlékezik meg róla.

Beállott a legkomolyabb pillanat. A publikum kezd sopánkodni: hogy verekedni való pénzünk még akad a delegáció számára, de eldalolni való pénzünk már nincs. Kezdi itt-ott komolyan fölvetni azt a tervet, hogy talán ki kellene adni bérbe magánvállalkozónak.

Az új intendáns, kinek egy év óta még nem volt elég ideje reformot keresztülvinni, elkezdett most már komolyan gondolkodni.

- Lássuk csak, mit lehetne tenni? A kormánynak a deficit ellen van kifogása, a közönségnek Erkel ellen. Világos, hogy most már valamelyiktől a kettő közül meg kell szabadítanom az Operát.

Az intendáns a könnyebbiket választotta: Erkel megy, a deficit marad.

Ami egészen jó intézkedés tőle, mert Erkel nélkül jobban lehet bérbe adni.

*

Egyéb nagy dolog aztán ezen a héten nem is történt. Minden a szokott kerékvágásban ment, még postalapás is volt. Amit mindenki természetesnek talál.

A GÉPEK KIRÁLYA

Sok mindenféle pénzhamisítókról hallottam már. Olyan becsületes ember is volt köztük, mint Bugyi András uram, aki csak ezüst tallérokat csinált pakfonból, de azokra illendően rávésette: »Andreas Bugyi Rex Hungariae«. Azt hitte ökelme, hogy így egyáltalán nem követ el semmi csalást.

Aztán hallottam olyan úri bandáról is, amelyik a bankhamisító prését úgy helyezte el az ajtózárbán, hogyha látogatójuk jött és megnyomta a kilincset, mindig egy tízforintos bankót nyomott ki. Ezeknek is tiszta volt a lelkiismeretük, mert még az a két kutató rendőr is, aki egy napon belépett hozzájuk, húsz forintot csinált nekik. Hát tehetnek ők arról? Mi az ördögnek mászkálnak itt önáluk?

Hanem a legmulatságosabb eset mégis a csöngölei Kálmán Gergely nevű zúgtanító esete, aki szinte azt csinálta, amit az állam, amint az pár nap előtt elég részletesen volt a lapokban leírva.

Egyre gyártotta tanyai bérlett házában a bankót. Csodálatos, hogy tizenháromezer forintot találtak nála. Mégpedig azért csodálatos, mert úgy találták meg e nagy összeget, hogy Kálmán Gergely uram nem tudott egyik hitelezőjének 160 forintot kifizetni, minélfogva lefoglalták az ingóságait s azok között egy gépet is. Az ügyvédi írnok és a végrehajtó közönséges »képnymotató masinának« tartották (mert Kálmán Gergely szentképeket is szokott nyomni) s egyszerűen bejegyezték a foglalási jegyzőkönyvbe, »egy gép értéke ennyi és ennyi«.

Nem is gyanították, hogy a »gépek királyával« van dolguk.

Időközben azonban a foglaltató fél rajtakapta a rendőrökkel Kálmánt, mikor az éppen egy garabolyt elásott a földbe, s kitűnt, hogy a garabolyban tizenháromezer forint hamis bankó van és mindenféle bankócsinálási lemezek.

Kálmán fia, leánya és felesége rávetették magokat a rendőrökre, kétségbeesetten védték a garabolyt, de a rendőrök maradtak győztesek s vitték haza Szegedre nagy triumfussal a garabolyt.

Kálmán Gergely uramat azonban elfelejtették elfogni. Mert a rendőrök mindég elfelejtenek valamit.

Ez eddig mind meg volt írva a lapokban, de most jön már a folytatása mint teljesen új.

Kálmán tehát szabadon maradt, és ott bujdokolt valahol a szegedi tanyákon vagyis talán bujdokol a mai napig is.

De az igazságszolgáltatás se pihen. Hogy is pihenhetne az.

A foglalás idejétől elmúlva a perrendtartásilag megszabott időpont, kitűzetett Kálmán Gergely ingóságaira az árverés.

És minthogy a kitűzött nap is megvirradt, meg is tartották az árverést. Licitánsok, zsidók, keresztények messze vidékről eljövének s akinek mire kedve volt, olcsó áron megvette.

Így adatott el a többi közt a gép is. A gépek király, amelyikkel a bankót csinálta Kálmán Gergely.

A rendőrségnek szüksége lévén a corpus delictire, kezdi keresni, hol van, merre van, mert a lemezek egy része az ötforintos bankókról kezükbe jutott, de hát a százforintos bankóké? A gépet elő kell keresni.

A rendőrség kimegy és azt a jelentést teszi, hogy a gépnek vége... bottal üthetni a nyomát.

- De hát hova lett?
- El van adva.
- Ki adta el?
- Maga az állam.
- Teremtő istenem, mi lesz ebből? Ki vette meg a gépet?
- Hisz ez az, amit voltaképpen nem lehet tudni.

A végrehajtónak és a licitáltató ügyvédi írnoknak úgy rémlik, hogy egy hódmezővásárhelyi paraszté lett a gép a kikiáltási áron.

A rendőrség meg van rökönyödve és nyakra-főre keresi azóta a hódmezővásárhelyi parasztot, aki jogszerűen lett tulajdonosa egy bankócsináló présnek.

(Ej, ej, hát nem tudta maga Szeged városa megtartani, annak lenne rá a legnagyobb szüksége.)

A hódmezővásárhelyi parasztot természetesen nem bírták eddig feltalálni, úgyhogy az egész nyugodtan nyomatja most a százas banknótákat, az államtól megvett szerszámokkal.

De az is meglehet, hogy a bujdosó Kálmán Gergely küldte a licitánst, s megvette a gépet a maga számára, hogy egy kis útiköltséget nyomhasson magának, mielőtt útra kelne Amerika felé.

...Erről a históriáról értesít bennünket rendes szegedi levelezőnk.

Olyan különös, hogy szinte lehetetlennek látszik.

De egyszersmind olyan mulatságos, hogy szinte kár lenne, ha nem volna igaz.

A HÉT TÖRTÉNETE

(Politikai fecsegések)

[nov. 14.]

Kaulbars t. barátunk, aki egész nyár óta mulattatja Európát, kezd halaványodni kissé; a változatos keleti drámában két új személy lép ki a színre, egy dán királyfi, Valdemár és a mingréliai herceg.

A dán királyfi a szobranje választottja.

Mikor azt kérdezték tőle, elfogadja-e a fejedelemséget, így szólt:

- Kérdezzék meg a feleségemtől.

A felesége így szólt:

- Meg kell a papától tudakolni.

Az ipa, a dán király, így szólt:

- Majd megkérdezem a leányomtól.

Lánya, az orosz cárnő, azt sürgönyözte neki:

- Kérdés, mit fog a férjem mondani.

Óh, a diplomácia csupa gyöngédségből áll.

A cár pedig hihetőleg azt fogja mondani:

- Az ördögbe is, várjuk meg előbb, mit mond a dologhoz Szécsen Antal a magyar delegációban.

Hanem addig is keresteti nyakra-főre Mingrelia herceget, aki valahol a Kaukázusban csavarog és aki már egyszer szuverén fejedelem volt, de önként odaadta öröklött országát, Mingreliát a cárnak.

Jó fiú... Megérdemli, hogy még másodszor is kapjon egy elajándékozni való országot.

*

A delegáció az előőrsi csetepatékat ejtette meg a héten. Grünwald Béla, e szeretetreméltó államférfi fojtogatta egy kicsit a közös hadügyminisztert a katonai reáliskolában honos szellemért. Egy külön magyar katonai iskola óhaja is felmerült, ami különben majd minden évben előfordul a delegációban. De a hadügyminiszter rendesen el tudja oszlatni a hazafias aggodalmakat.

Az első évek egyikében ez volt a mentség:

- Elvben elfogadja a magyarországi katonai iskolát a kormány. Csak pénzkérdés az egész. Az idén azonban úgy vélem, sokkal jobban igénybe van véve a népek áldozatkészsége, hogysem proponálhatnám. Gazdálkodjunk, uraim.

- Helyes, helyes - kiálták a delegátusok és a katonai iskola elmaradt.

A következő évek egyikén eszébe jutott valakinek, és kiásta az eltemetett katonai iskola ügyét.

- Isten neki, adunk rá pénzt is, csak már legyen. A hadügyér akkor ezt mondá:

- Ugyan minek, kérem. Itt vannak a kimutatások, hogy az idén az eddigi katonaintézetek is kongnak. Majd, ha szükség mutatkozik.

Azóta ez a kérdés is egyik tengerikigyója a delegációnak, de természetesen minden eredmény nélkül.

Mert e két argumentum - két ismétlőfegyver a hadügyér kezében.

Jó esztendőben, mikor pénz van rá, a tanítványok hiányát hozza fel.

Rossz esztendőben pedig a pénz hiányával vágja el a kérdést. Vagy növendék nincs, vagy pénz nincs.

Ezúttal remélhetőleg még könnyebb dolga lesz ömagyméltóságának.

Biztosan használ már az utóbbi argumentum, évről-évre.

*

Ma végre, szombaton, tetőpontját érte el érdekességben a delegáció bizottságainak tanácskozása. Kálnoky tartotta expozéját a külügyi albizottságban s a keresztkérdések tüzeiben gombolgatta ki a gérokkját.

De ez már nem az én témám. Ezt a vezércikkíró fogja fülön.

Hát nem is beszélek róla, hanem beelégsem az események morzsáival.

Azt a harcias jóslatú véletlent csak éppen megemlítem, hogy ugyancsak ma próbáltak meg új ismétlőfegyvereket is a lövöldében.

Sokan nézték a muszkairtó szerszámokat. A többi közt ott volt Ivánka Zsigmond is, és azt a kritikát kockáztatta meg:

- Ennek a puskának magam is kiállok.

- Könnyű bátyámuramnak - elméskedék egy delegátus mameluk -, ha már azóta megint felvarratta a nadrággombját.

(A báró Majthényival való párbajban ti. a nadrágja gombja fogta föl a golyót.)

*

De nem volna ez a hét teljes, ha kihagynám belőle, hogy Tisza Kálmán betegen feküdt.

Tisza betegen! Hát hallott már ilyet valaki?

És éppen ilyenkor, mikor a delegacionális háború kezdődik.

De noha nem vett részt semmiben, a hír mégsem hagyta ki a kombinációkból, még a betegségét sem.

Azt rebesgették róla, hogy azért van távol mindentől, mert *»rossz lábon áll Kálnokyval«*. Amiből annyi igaz is volt, hogy valóban *rossz lába* van.

Belévette magát a csúz és az hasogatta e héten a lábait.

Őfelsége a király is meglátogatta beteg miniszterelnökét, amivel roppant dicsekedni fog otthon a falujában Urbanovszky Ernő és Prileszky Tádé.

Azonban mint a jó katona, ha a trombitát megfűjják, a mai expozéra őexcellenciája is elfeledte a fájós lábát és felcihelődött.

Komoly, ünnepélyes arccal hallgatta a Kálnoky kinyilatkoztatásait, mintha hinné.

És pislogott, mintha nem hinné.

A ZAB

(Egy kép a régi világból)

Valaha roppant szép volt a magyar élet (azazhogy a többi nemzetiségek élete is). Az ember, ha falun lakott és komposzesszor volt, leült a kovácműhely elé az öblös tajtékpipájával és ott kaszinózott reggeltől délig, délutántól estig, amíg a tarokk kezdődött vagy a plébánosnál, vagy a kasznárnál, vagy a szomszéd komposzesszornál. Mindegy akárkinél, valahol csak kezdődött minden estefelé. Azalatt a kovácműhely udvara volt az események központja. Ott patkolták a lovakat, a kovácslegény verte a pörölyt, a tüzes szikrák mérgesen pattogtak ki a műhely nyílásain, ha pedig az izzó vasat végigöntötték vízzel, susterogva csapott ki a láng kétrőfös nyelvvel.

Egy nap alatt tömérdeken fordultak meg a kovácműhelyben. Jöttek a helybeli fuvarosok, akik szanaszét mászkálnak, mindenfelé megfordulnak, még külső országokban is, ezt hozzák, azt viszik, útközben sokat látnak, hallanak és azt mind elbeszéli patkoltatás közben, míg a ló lábát tartják a kovácműhely udvarán.

Idegen szekerek is megállnak, ha a szerszámon valami hiba esik, a kereken meglazul a ráf, vagy a lovak hámján eltörik egy-egy kapocs. Ezekből aztán apródonkint ki lehet venni a tömérdek újságot, ami az ő vidékükön és útközben vala megfigyelhető.

A falusi komposzesszornak ez pótolta a lapokat, hanem hogy kicsit fáradtságos volt, mert nagy ügyel-bajjal, sok kerülgetéssel kellett kiszedni az érdekes eseményeket az emberekből.

Hova való kend? Hova utazik? Mi járatban van? Milyen az út arrafelé? Hát az idei termés?

Mikor aztán átesett egy csomó ilyen bevezető kérdésen s mintegy belemelegítette az utast a beszédbe, maga is elmondván diskurzus közben a helyi megfigyeléseket (ha események nem voltak), akkor áttért a legérdekesebb kérdésekre, legelőször a magas politikára.

- *Hogy megy magoknál a zab?*

Ez a kérdés s az erre való felelet az volt, ami a lapnál a »ciceró«.

Ha drágának mondta a zabot, ez már szöveget ütött a fejébe.

- Hopp teringette... hopp, hopp! Ennek akkor oka van. Hát lócsiszárok jártak-e már azon a vidéken? (Még ez is a ciceróhoz tartozott.)

Ha jártak, akkor így szólt:

- Láncos adta, ez akkor gyanús dolog... háború lesz, atyafiak. Meg kell nézni a csillagokat estére.

Ha nem jártak, akkor azt dörmögte:

- No, iszen eljöhetnek még. Nekem magamnak is van vagy három csikóm. Hanem zabot bizony keveset vettem az idén. Hát ki most ott a vicispán magoknál?

(Ez volt az entrefilet.)

Jó ember-e? Hát a szolgabíró ki? Mikor mindenikre megkapta a választ, ami nagy részletességgel egész addig tartott, míg a kovácsok dolga; ha még kifutotta az időből, ráment a garmond betűkre is:

- Hát különben mi újság arrafelé?

Ez volt a hírrovat. Ebbe előfordultak aztán a vegyes események. Furcsa pörös esetek, rejtélyes gyilkosságok, botrányos szerelmi kalandok s száz mindenféle, fülnek való csemege.

Ha aztán a komposzesszor, aki ilyen módon mindig offé volt az eseményekben, egész csuromig akarta a világ folyását kiismerni, még a hirdetési oldalt sem felejtette ki: Mi ott a búzának az ára? Hogy egy öl fa? Mi a föld értéke? Egy font háj mibe kerül? A bor iccáját mennyiért mérik?

Ez volt az értesülés egyedüli módja falun a régi korban.

Másként nem is lehetett. Hisz megtörtént az, amit a Deák Farkas könyvében olvasok, hogy gróf Csáky uram, aki abban az időben egyike volt az ország leggazdagabb, legtekintélyesebb urainak, egy évvel a halála után is kapott még leveleket a barátjaitól. Egyet a palatinustól, mely több mint egy fél évvel érkezett későbbben, most háromszáz év múlva bontott fel egy tudósunk, aki a levéltárban turkált és ráakadt.

A városokban is csak így ment ez régen. Oda is az utasok hozták el a híreket, s úgy terjedtek el szájról szájra. Néha egy-egy külföldi háborúnak már vége is volt, mikor itt eszelni kezdték, hogy kezdődik.

De mindég a legfontosabb kérdés a »zab« volt. Mars növénye. A zab elárult mindent.

Ma már vége van mindezeknek. A kovácsműhelyekben már nem ül senki. A zabárakat sem kérdezzük többé. Idegenekkel diskurálni kellemetlen.

Sőt ha ismerősök jönnek is össze, alig tudnak miről beszélni. Valaki elkezd újságolni valamit, de már látja a többiek arcán, hogy azok is mind *olvasták a mai lapokat* - s ezzel vége. Mindnyájan egyformán tudunk mindent.

A zab jelentősége rémítően ledevalválódott a lovas katonaság megapaszttásával, a lókupecsek se jóslási anyag többé. Mindezt átvette a börze.

Most már csak a börze a jósdá, és bizonyos fokig az Andrássy bonmot-jai.

A megboldogult zab csak annyiban szerepel már a háborús világban, hogy mint »képlet« használtatik bizonyos lelkiállapot kifejezésére.

Ha tehát például a mai viszonyokat akarjuk megösmerni, nézzük, mit mond a börze.

A börze lassú rendes érverése most még a békét mutatja. De a zabszem...

Nos meglehet, hogy annak is lesz szerepe a béke áldásainak fenntartásánál.

OPERA AZ ÍRÓI KÖRBEN

(Karcolat)

I. Nyúl a bokorban

Vadászatokon mi sem nehezebb, mint a nyulat kiugratni a bokorból. Mert először is a nyúl természete azt hozza magával, hogy szeret meglapulni; másodsor pedig az a kérdés, ott fog-e kiugorni, ahol a vadászok fölsvont puskával várják és el fog-e terülni a földön, ha meglövik?

Ami az első föltevést illeti, köztudomású dolog volt, hogy Keglevich István gróf intendáns, akinek ma egyesek a nyúl szerepét szánták, nem óhajt intendánsi büro-jában meglapulni, hanem igenis eljön az írói körbe és egyenesen belenéz az ellene intézett szónoklatok puskacsőveibe. Ez pedig nagy merészség egy nyúltól, de megtiszteltetés is a vadászokra!

A második pont körül már nagyon eltérők voltak a nézetek. Az igazi nyúl, ha meglövik, egyet bukfencezik, aztán szépen elterül a földön, ahol előbb a falka megcibálja, aztán lehúzzák a bőrét, (a jelen esetben az intendánsi méltóságot) beleteszik a serpenyőbe és lassú tűzön megsütik.

Így cselekszik a közönséges nyúl s ezzel eleget vél tenni hivatásának; de vajon ilyen nyúl-e az intendáns öméltósága?

A vélemények, mint már említők, eltértek e tekintetben. Akadtak ugyan olyanok is, akik bízva a nyúl türelmében, egész kedvteléssel készültek lepuffogatására és megsütésére. Mennél több löport a puskacsőbe és mennél hatalmasabb tüzet a sütőkemencébe - ez volt a tervük.

A többség azonban azt hitte, hogy a nyúl hivatkozni fog a saját nyúli létjogosultságára és védelmezni fogja magát. Már amint egy nyúl védelmezheti magát. Hol a földhöz lapul s úgy tesz, mintha nem hallana és nem látna semmit, hol pedig vargabetűt csinál, hogy tévútra vezesse a vadászokat, néha meg éppenséggel futásnak ered és egész kedvteléssel engedi a falkát maga után csörtetni.

S íme mi történt.

II. A nyúl a vadászok közt

A nyúl helyet foglalt a vadászok közt, egészen otthonosnak érezte magát, s azt mondta:

- Uraim, csevegjünk egy kissé!

Nagy megdöbbenés a vadászok sorában. Egy nyúl, amely cseveg, ilyenről sem álmodtak még.

- Uraim - kezdé causerie-ját a nyúl -, van szerencsém először is kijelenteni, hogy elismerem jogukat a nyúl vadászatra. Azért vagyok nyúl, s azért van puska a kezükben, hogy hajsztát indítsanak ellenem.

A vadászok nagyon meg voltak elégedve a fordulattal. Ez a nyúl nagyon udvarias egy nyúl.

- De most már az a kérdés, én vagyok-e az *igazi nyúl*? S van-e hasznuk abban, ha engem meglőnek? Nagyon rövid ideje még, hogy erre a méltóságra avanszíroztam, s biztosíthatom önöket, még nem volt időm meghízni. Nagyon sovány pecsenye volnék. Az igazi nyúl a múltban lappang; neve »slendrián«. Arra tessék vadászni.

Néhány kocavadász már emelgette puskáját, de a nyúl türelemre intette őket:

- Azt a slendriánt, uraim, nem lehet egyhamar lepuffogatni. Mert először is nagyon szívós az élete, aztán szapora és nagy a familiája. Annyi puska nincs ebben a gyülekezetben, hogy valamennyi nagyobb és kisebb slendriánt egy napon kipusztítsanak, még ha százszor jobban lőnének is. Arra sok idő kell és ember is, aki ismeri a nyulak és a slendriánok természetét.

Nagy álmélkodás a vadászok közt.

- Én, uraim, nem is vagyok nyúl, hanem magam is egész kedvteléssel vadászok a slendriánokra, hogy közéjük férhessek és otthonukban pusztítsam őket. Ha tetszik, fölmutathatok néhány láb alól eltett példányt, melyet spirituszban őrzök. Ez az én igazi múzeumom, nem pedig az a másik, melyről rám fogják, hogy országos költségen rendeztem be magamnak. Csak adjanak időt és az egész slendrián-familiát bemutatom önöknek spirituszban.

A vadászok annyira örültek e fölfedezésnek, hogy nyomban megéljenezték az álnyulat és kevés híja, hogy bizalmat nem szavaztak neki.

III. Ki hát a bűnös?

Ki hát az oka a hajsztának, ezen tanakodtak a vadászok, mikor a nyúl senkitől sem háborgatva, eltávozott.

Ahol akarat van, ott oknak is kell lenni. Hol van hát az ok?

Ide vele, nézzünk szemébe és fogjuk meg őt pecsenyének a rehabilitált nyúl helyett. Mert pecsenyének csak kell lenni. No, de nem azért vagyunk írók- és művészekből álló vadász-társaság, hogy ne süssük ki a valódi tettest. Ha a nyúl ártatlan, a bűnös csakis a vadászok közt lehet.

Egy hang, melynek mélységéről azt lehetett következtetni, hogy a színpadon kántál, elkiáltotta magát:

- Le a kritikusokkal!

S megindult a hajsza a kritikusok ellen. Ha ők nem bántják a slendriánt, az meghúzza magát és nem veszi észre senki. A hazafiasság, a művészet nevében meg kell tiltani a kritikusoknak, hogy bántsák a szegény slendriánt.

Míg az egyik sarokban hamarjában gyűjtést rendeztek a megnyomorított slendrián fölsegélyezésére, a másiktól előbújt egy kritikus és önként kínálkozott pecsenyének. Isten neki, ha valakit már meg kell nyúzni, leteszi ő a bőrét a haza oltárára!

Szerencsére már lecsillapult a vérszomj és megkegyelmeztek a kritikusoknak. De lakatot tettek a szájukra, hogy ezentúl ne lármázhassanak a slendrián ellen.

IV. Mi volt az eredmény?

A gyűlés elhatározta, hogy majd később fog határozni.

A fenyegetett intendánsi nyúl bebizonyította, hogy jobban ért a fegyver kezeléséhez, mint maguk, a vadász urak.

De azért még sok idő fog eltelni, míg az egész slendriánfamíliát kipusztítja a vadásszá avanszírozott nyúl!

SZEGÉNY CIGÁNYOK

Minden nemzetiség mozog a világon, mind akar valamit; ha kicsi, ha nagy, kellemetlenséget okoz, ott ahol van a többinek, csak a szegény cigány szívében nem terem meg semmi aspiráció.

Az ő igényei nem terjednek tovább egy döglött malacnál. (Ámbár a lúd is jó.)

Vándorolnak faluról falura, országról országra, semmi földön nem verhetnek gyökeret. A földkerekség el van osztva ezerféle népség és faj között, csak kettőnek nem jutott terület: a zsidónak és a cigánynak.

A zsidó azonban mindenütt szerez magának, de a cigány meg nem ragadhat sehol, száll, fut, mint a pehely, amerre a szél viszi. Ez az ő örök végzete.

A gondviselés bármilyen mostoha volt is a cigány iránt, mégis adott neki valamit.

A vályogot és a hegedűt.

A cigány demokrácia ezzel az előbbivel keresse a kenyerét, a cigány arisztokrácia pedig ez utóbbival. Ne haljanak meg éhen az istenadták.

Ki is tartották egypár száz esztendeig. Vetették a vályogot a falu végén. Ennyi jutott nekik a földből. Az értelmesebbek pedig húzták azokat a szép, siralmas nótákat a keresztelőkön, lakodalmakon, dáridókon minden nemzetnek a tetszése szerint. Mert csupa szívből van a cigány. Ahova ér, ott mindjárt otthon van, átmelegszik, átérzi örömét, bánatát azoknak, akiket mulattat.

De akik mindenkinek átérzik a bánatát, azokét nem érzi át a világon senki. Minden népnek akadnak védelmezői, még az állatok megvédésére is összeállnak az emberek vállvetve, csak a cigányt nem tartja számon senki... mintha az ember se volna.

Az a két eszköz is, a vályog és a hegedű, mindig vékonyabban csurgatja az áldást.

Vályogházakat már csak nagy ritkán építenek s a hegedű kora is lejárt a dzsentrivel. Fáraó népe bámulva nézi: Mi lesz? Talán már nem is születnek emberek, mert soha sincs keresztelő? Hát a névnapok hova lettek? Megállt-e a kalendárium?

Sehova sem hívják őket. A vendéglőkben még megszólaltatják a bűvös hegedűjüket, de már nincsen lelkes hallgatójuk, csak nagyon gyéren. Kivesztek a jó bolondok, akiknek a szívük

megolvadt, az erszényük megnyílt a nótától. Közömbösen, ridegen csengnek a porcelán táányrokra dobott hatosok. (Még az is jó, ha nem *újpesti* a fele.)

Egyszóval, curukk more, »dili« már a világ, nem tinektek való. Ma már nem tud az ifjúság szeretni és nem tud mulatni. Takarodjatok el a földről Bacchus és Amor fekete népe, nincs rátok semmi szükség többé. Alkalmatlanok vagytok itt a többi embereknek.

Ezt a kemény határozatot Bajorország kormánya hozta legelőbb. Természetes, úgy illik egy civilizált országnak. Elrendelte ugyanis, hogy a cigányok az országból elkergettessenek, és hogy a külföldi cigányokat, akár egyenkint érkeznek, akár csoportosan, az ország határának átlépésében még abban az esetben is akadályozzák meg, ha igazolványuk van.

Ezzel most már ki vannak irtva a cigányok Bajorországból, a művészetek hazájából, a szegény vándorművészek!

És ezt két-három sorban közlik a lapok egész nyugodtan: hiszen ez csak egy bajor közigazgatási rendelet.

Igen, de ha minden ország kiadná ezt a rendeletet: mi lenne a szegény cigányokból?

Hiszen az isten számukra is teremtette ezt a világot.

Ha a zsidókkal történnék ilyes, bezzeg jajgatna a sajtó és joggal, végig az egész Európán, de a cigányok sérelmére nincs tinta.

Azért hát elő purdék és öreg morék, rakjátok nótába a keserveiteket magatok, aztán muzsikáljátok el olyan szomorúan, szívhez szólón, hogy mindnyájan kisírnak magunkat még egyszer fölöttetek.

Rossz idő közeleg felétek is. Nem viseltek már ti se többé veres nadrágot. Maholnap innen is kiszorít benneteket egy esetleges közigazgatási reform s akkor aztán ki az ördögéi lesznek az elhullott malacok földi maradványai?!

A KÖLTŐ NEJE

Azt írta Jókai nemrég: »mire megvénül az ember, azon veszi észre magát, hogy csak egy igazi barátja van: a felesége«.

Milyen *hitvesnek* kellett lennie Jókainénak, hogy ezt éppen az az ember írhatta meg felőle, akinek néhány millió barátja van.

És milyen férjnek kellett lennie Jókainak, hogy azt a millió barátot serpenyőbe téve, úgy alányomja a másik serpenyőn a feleség, hogy csak egy igaz barátot lát: őt.

És most attól kell elválnia örökre. A gondviselés szétszakítja a két lélekből összeforrt egyet újra kettőre, a közel negyven éves kapcsolatot ridegen. Igaza lesz-e a költőnek, ha azt fogja hinni ezentúl, hogy egyedül áll a világban?

Hiszen egyebüttl is megtörténik, más ember udvarán is szomorú bútor a koporsó; de itt kétszeresen megdöbbenő.

Sok ravatalnál állt már mély gyászban a nemzet: de mindig csak azt siratta, akit elvesztett. Ennél a ravatalnál azt is meg kell siratnia, aki megmaradt. Mert egy halhatatlant vett el a halál egy halhatatlantól. Mind a kettő egyformán volt a nemzeté. A megmaradt gyászát is érezzük, az elköltözött utáni bánat is általános.

Milyen összeillő pár voltak! Két lángész együtt. Pedig milyen össze nem illő pár lettek volna, ha közönséges emberek, mert a feleség egy évtizeddel volt idősebb a férjnél. Hogy kiegészítették egymást! Az egyik legszebben írt magyarul, a másik legszebben beszélt.

Az, aki legszebben beszélt, néma már, az, aki legszebben ír, összetörve áll a saját élettelen fele előtt elborult lélekkel.

S ez éppen az a lélek, melyből negyven év óta süt ránk mindnyájunkra a verőfény, melynek ragyogó álmai, mosolygó szivárványszínei visszaverődnek a mi lelkünkben.

Azt is írta ő egyszer: »Az én tanácsadóim a nők és a zöld fáim, amelyek alatt gondolkozom.«

Az egyik tanácsadója oda van, de a többiek megmaradtak.

Azok a zöld fák sem zöldek most már, de tavaszkor újra zöldek lesznek - új élettel, új levelekkel lombkoronásan, talán azt fogják neki tanácsolni mélabús suttogásban, hogy a költészet minden bánatot megenyhít.

A SZÉPPRÓZAI ELBESZÉLÉS

(Beöthy Zsolt új könyvéről)

A régi betyárvilágban magyar praxis volt, hogy a delikvensekből támadtak a pandúrok: azok azután annál jobban tudták a volt pályatársak gyöngeségeit, metódusát, búvhelyeit és annál sikeresebben üldözhatték őket. Hogy ez nem volt természetellenes processzus, mutatja, hogy az irodalomban is többnyire magukból a poetákból lesznek a kritikusok. Ilyen példány Gyulai Pál is, aki hol korbáccsal robog fel az Olimpuszra, hogy lekergesse onnan az írókat és poetákat, hol pedig maga is lantot fogva a hóna alá ott énekel velök egy kórusban hajadon fővel.

Az előttünk fekvő tudományos könyv írója Beöthy Zsolt is vérünkben való vér. Mint novellaíró kezdte, mégpedig nagy sikerrel, mint regényíró folytatta s »Kálozdy Bélá«-ja annak idején nagy feltűnést keltett néhány mesteri leírásával s realiztikus színezésével. A rajzot is (a szó szoros értelmében vett rajzot) ő kezdte kultiválni. Nekem legalább az ő »Zsebrák« című csodálatosan szép rajza volt az első sarkantyú arra hogy én is rajzokat írjak. (Ha van valami érdem bennök, hát annak a léalapját is tőle kölcsönöztem.) Ezenközben színházi kritikáival vonta magára a figyelmet s meghonosította nálunk azt a divatot, hogy a színdarabokról szóló kritikákat a közönség elolvassa. (Igen, igen, mert a könyvekről szólót nem szokta elolvasni.)

És ezen a helyen tegyük szívünkre a kezünket, ahogy mondani szokták és valljuk be, hogy nálunk csak egy hasznos kritikai irány van, az, melyet főképp Gyulai Pál és Beöthy Zsolt kezdett, illetőleg folytat a Bajzák és Erdélyiek nyomán. Ez pedig az az *egészséges* magyar kritika, mely a magyar irodalom teljes ismeretéből a magyar géniusznak folytonos szemmel tartása mellett, kívánja fejleszteni a nemzeti literatúrát, át nem engedve magát a kontinens divatos irodalmi áramlatainak.

Azon urak egynehánya, aki nálunk a színházról ír, mintául vesz egy Sardou-darabot, s ami ahhoz nem hasonlít, azt a sárba rántja egy-egy cikkben, melyhez viszont valamely divatos francia kritikus csevegési technikáját veszi mintául.

Ez bizony nagy szegénység. S isten ments, hogy a magyar irodalom ezeknek az uraknak a kezére igazodjék, mert akkor az nem volna idővel más, mint magyar nyelven írt francia fűzfapoézis.

Ám azért nagy veszteség, hogy a hivatott kritikusok, aminő Beöthy Zsolt, elvonulnak apródonként a napi irodalomban betöltött nyesegető foglalkozásuktól s átengedik a tért a léha fecsegőknek, kiknek sokszor egyedüli jogcímük a bírálatra, hogy csacska nyelvük van, és hogy kétszer-háromszor van a kofferjaikra ráütve a vasúti cédula: »Párizs, 60 kilogramm«. (Ti. a bőröndnek volt az a 60 kg súlya.)

De Beöthy eltűnése, aki már annyi tért elhagyott, ahol veszteség volt a visszavonulása, csak olyan eltűnés, mint a bűvéré, aki egy más ponton bukkan fel újra, még jobb járatban, még hasznosabb kincsek után járva a mélyben.

Nem is akarom említeni nagy irodalomtörténetét, és vaskos, roppant terjedelmű művét a tragikumról, melyet annak idején eléggé méltányolt a sajtó és a tudományos világ. Ezúttal csupán a legújabb munkáját kívánom ismertetni mint laikus. S ez »*A szépprózai elbeszélés a régi magyar irodalomban*«.

A két kötetre tervezett munka első fele (mintegy 300 lap) miután már évekkel ezelőtt még mint hézagos tanulmány a Kisfaludy Társaság száz aranyos pályadíját nyerte el, most megnövekedve, kiegészítve az Akadémia könyvkiadó hivatalának díszes cége alatt jelent meg azon nagy tekintélyű munkák sorozatában, melyekkel az Akadémia egy idő óta sűrűn ajándékozza meg a nemzetet. Fájdalom, eredeti munka ritkán illik be ide. Taine, Macaulay, Ranke könyvei képezik e művek virágját.

Beöthy Zsolt könyve méltó volt, hogy ez előkelőségek között lépjen a világba. Nekünk magyaroknak igazi esemény; első nagyobb szabású munka, mely egy speciális irodalmi ág történetét ily kimerítően, ily vonzón és alaposan tárgyalja, a szétfolyó anyagot egy keretbe fogva, világos kultúrképet adjon, a laza kapcsolatokat fölmutassa, a hézagokat kitöltse s egy rendszer fonalán át világítsa meg a sivár, úttalan utat, melyen a magyar szépprózai elbeszélés ödöngött.

Az ember csodálkozik, hogy volt bátorsága Beöthynek elindulni, ahol a madár se járt még, s egyszerre végezni két különböző talentumnak a feladatát: a *kutatóét* (aki előtt nem világítanak lángoszlopok, mint más irodalmakban, de még pásztortüzek sem, hanem csak apró mécsek) és a csoportosító extraháló *bölcsészét*.

Beöthy három nagy fix pontot csinál a magyar széppróza gyermekkorában, mely a Barlam és Jozefát-féle, még egyházi célra írt legendától egész a Kartigámig terjed (Kartigámot még olvasták a nagyanyáink); az első fix pont a »legendák és példák«, ezeket fejlődésszerűen váltják fel a »históriák és beszédek«, (a legnevezetesebb itt a Haller-féle Hármass történet) majd bezárják az első kötetet, a »történetek és mesék«.

Ezen holt és sekélyes anyagba életet tudott önteni Beöthy és bírt azzal az önmegtagadással, hogy nemcsak eligazodjék a fölmutatott csekély anyag közt, hanem válogasson is belőle, amire a kutató ritkán képes, mert gyakran megvesztegeti az, hogy egy nagyon nagy értékű adathoz könnyen jut, tehát ennek nem is örül úgy, mint sokszor egy egészen jelentéktelen adatnak, melyhez roppant sok fáradság és tanulmány vezetett.

De Beöthy elsősorban is művész s átható éles szeme van nagy látköröket bepillantani s a csúcok közt megvonni az okozati összefüggést. Mikor átolvastam könyvét és letettem, (pedig olyan érdekes, hogy egyhuzamban lehet átolvasni) azt éreztem, amit az utazó, mikor egy általa mocsarasnak, karaktertelennek tudott vidéket, nyájas viskókkal, összekötő telegramdrótokkal lát beépítve és felsóhajt: »Ismét eltűnt hát egy pusztaság«.

Csak hogy én nem sóhajtok fel, hanem örömmel ismerem be, hogy ismét eltűnt egy pusztaság s hogy nem minden akadémiai tag agyonütni való ember. (Tőlem nem veheti ezt rossz néven a

fiatalabb nemzedék, mert minden évben szoktam egy rohamot intézni az akadémikusok ellen, de ezt mindig tavaszkor, hogy valahogy meg ne válasszanak.)

Beöthy Zsolt könyve nagy nyereség az irodalomra. »Magyar Taine«-nek mondanám őt e nagy műve után, ha nem félnék attól, hogy talán sokat mondok. Vagy pedig egy hatalmas frázisbókkal zárnam be e felületes könyvismertetést, ha nem tudnám bizonyosan, hogy bármilyen puffogó legyen is az a frázis, még mindig keveset mondok vele.

Aztán Beöthy még fiatal ember. Legyünk takarékosak egyben - nemzeti szokás szerint.

Ne adjuk oda neki még az *egész koszorút*, noha megérdemli is. Deres hajszálokra való dolog az.

A LEGNAGYOBB SZÉLKAKAS

Egyszer az én Károly barátommal (aki azóta már képviselő) elhatároztuk, hogy megnézzünk egy kortesmozgalmat a választás előtti estén, hogy aztán annál élethívebben leírassuk a »Pesti Hírlap«-ban.

Károly ügyes fiú. Atyjától nagy nevet örökölt és nagy ügyességet, mely sok önérzettel és vakmerőséggel párosul. Nincs az a szituáció, amelynek ő urává ne tegye magát. Ha keresztül hajítják a házon - ahogy mondani szokták -, a másik oldalon talpra ugrik, mint a macska. Mindent mer és minden meglehetősen jól áll neki.

Tehát egész bátran mehettem el vele a Mudrony-féle párt tanyájára, mely a Józsefvárosban az úgynevezett Paczona-kertben tartott értekezletet. Isten neki, menjünk. Ha valami baj találna lenni, majd csak kivágjuk megunkat valahogy.

Megvallom, mégis szepegtem kissé, midőn a kertbe értünk, ahol szerteszét néhány száz becsípett, lármázó ember nyüzsgött, mozgott.

Mudrony emberei leginkább iparosokból állottak. Okvetetlen köztük van valamelyikünknek a szabója vagy susztere és az mindjárt fölsímtet bennünket. De a kormánypárti embernek egyébként is külön szaga van már, amit messziről meg lehet érezni.

Félénken néztem körül. Vagy húsz-harminc hosszú asztalnál ültek a derék iparosok, nagy disputákba merülve. Alig fordult felénk egy-két tekintet idegenül, közömbösen.

Az egyik asztalnál, mely a kert déli részén állt s mely fehér terítéssel volt ellátva, a boros palackok közt ott volt látható egy öblös tintatartó is és egy ív papiros meg egy csöngettyű. Ez volt az elnöki asztal. Itt üldögéltek a primipilusok. Némely asztalnál szerényen kvaterkáztak a csendesebbek, egy másiknál már tüzebben folyt a dolog, rikácsolás és zenebona hangzott, poharak csengtek: »Éljen az ipar! Éljen Mudrony!« Egy harmadiknál felfordított székek, lerángatott asztalkendők és tört palackok elmúlt dúló csatákat jeleztek.

Éppen olyan időben találtunk belépni, mikor senki sem szónokolt, tehát a legrosszabbkor.

Mindjárt a szélső asztalnál egy ismerőst pillantottunk meg: Kebelfy Aladárt, a költőt.

- Jó estét Kebelfy. Jó estét! - köszöntöttük nyájasan.

Kebelfy ránk nézett, csudálkozón, hidegen, aztán elfordította a fejét. Nem ösmert meg.

No, ez rossz omen, gondoltam, s szerényen lekuporodtam mindjárt a kertajtónál az első üres székre, egy félmesszely bort rendelve szelíd hangon a pincértől, aki egy fához támaszkodva teli torokkal éljenezte a demokráciát, de azért nem bízott benne.

- Előleges fizetség! - mondá, mikor a messzely bort elhozta.

Csak midőn megittam az első kortyot, kezdtem Károlyra gondolni: Nini, hát Károly hová lett?

Nézem, nézem, sehol sem látom. Ejnye, hová ülhetett?

Hát éppen ebben a pillanatban nagy zaj, tolongás támadt:

Le vele! Ki vele! Nem kell! (Akkor még nem volt bevéve magyar szónak az »abcúg«.)

Mindenki a zene-bona irányába nézett. Az bizony jó messze volt az elnöki asztal tájékán. Felállok s ijedten látom, hogy éppen az én Károly barátom bőrére megy ez az élénkség.

Károly ugyanis az ő veleszületett merészségével, ahelyett, hogy valami félreeső helyen húzta volna meg magát, egyenesen az elnöki asztal felé tartott, legott elült a főemberek közé s még ott is azon kezdé, hogy amint leült, mindjárt fel is állt szónokolni. Ezért viharzott végig a kerten: Le vele! Ki vele! Ellenség! Spion! S több efféle felkiáltás.

A pezsgőbb vérű hazafiak felugrottak az asztaloktól és feléje rohantak, botokkal és mindenféle eszközökkel.

- Távozzék innen! - hangzott egy hatalmas, érdes hang.

A gyűrű mindig szűkebb lett. Károly azonban éppen nem látszott gondolni a futásra, ott állt egész elszántan, félelmetlenül.

Már most mi az ördögöt csináljak - gondoltam magamban. - Nem adnám sokért, ha itt nem volnék, de ha már itt vagyok, nem hagyhatom el ilyen kritikus pillanatban a barátomat. Vele kell élnem halnom. Pedig praktikusabb dolog volna elszaladni. De mit mondanak majd holnap!

Végre is olyan lutheránus módra oldottam meg a kérdést, hogy arrafelé kullogtam, ahol a veszedelem van s úgy igyekeztem odaállani jámbor bámész képpel, hogy ő észrevegye az ottlétemet, de a közönségnek fel ne tűnjék.

Hiábavaló volt; rám ösmertek. Egy kovácsmester kihúzta a piszkos, fekete öklét a bőrköténye alól és megfenyegetett vele:

- Ketten vannak a jómadarak! - kiáltá. - Ketten vannak!

- Mit csináljunk velük? - szólt egy ács. - Mégis vérlázító az, hogy ide mernek jönni.

- Ugyan mit teketóriáztok velük? - ordítá egy asztalos rekedt kappanhangon. - Üssük őket agyon!

Erre kacagás támadt a tömegben. A hangja is komikus volt az asztalosnak, de a kívánság is bizonyos derűtséget keltett.

Szabadabban lélegzettem fel.

Meg vagyunk mentve. A magyar ember, ha egyszer elneveti magát, a mosolyával eltemeti a gyűlöletét.

Ezt a szerencsés pillanatot ügyesen kiaknázza egy, a csengettyűs asztalnál ülő korifeusok közül, felállt s lecsendesítvén a zajongókat, kik mint a darazsak jöttek ellenünk, így szólt:

- Uraim! Az erős nem fél senkitől. Éppen azzal mutatja, hogy erős. Hallgassuk ki ezt az ellenséget is.

- Igaz. Úgy van! Halljuk!

Károlyt beszélni hagyták. Felállt egy nádszékre és reszketeg lassú hangon kezdé: »Tisztelt uraim!«

Soha még annyi érdeklődést és izgatottságot nem éreztem beszéd alatt, mint e pillanatban. Mert ettől a beszéd-től függött, hogy ép testtel hagyjuk-e el a veszedelmes kortesfészket. Cicero és Démoszthenész ékesszólását szerettem volna most Károlynak.

Elkezdett nekik a vámügyekről beszélni. Rettentő ellentmondások, zúgás, visítás, kurjongatás viharzott fel.

Eláll! Nem kell! Taszítsátok le!

Egy hatalmas rög feléje repült, de szerencsére a szék karfáján mállott szét.

Károly látván, hogy nem arat sikert, elhagyta a mondat közepén, és a mesteremberek érdekeiről, a kisiparról kezdett beszélni.

Még nagyobb elégedetlenség, még rettenetesebb zúgás fogadta.

Károly most sem jött zavarba, elhagyta hirtelen a be nem végzett körmondatot, s hangját megeresztve felkiáltott:

- Uraim, mikor én a száműzetés kenyerét ettem...

Erre a néhány szóra egyszerre figyelni kezdett valamennyire a tömeg.

- Igen, uraim - folytatá -, mert bár fiatal ember vagyok, úgy nézzenek meg engem, hogy én a száműzetés keserű bölcsőjében születtem...

Síri csönd állt be.

- Távol az édes hazától éltem le gyermekéveimet Londonban. Egyszer meglátogatott bennünket Kossuth nagynénje. Mi gyermekek kikutattuk a kézitáskáját és egy kiflit találtunk benne. Egy száraz kifli, melyet otthonról hozott, az édes hazából. Felosztottuk e szent csemegét és sohasem felejttem el a pillanatot, amikor azt megettük...

A gyülekezet elérzékenyült. A pékek könnyezni kezdtek.

- Este, mikor a derék néni levetkőzött - folytatá a szónok -, előkerestük a cipőit és lecsókoltuk róluk a szent port, mely a haza földjéből ragadt a talpakra.

A csizmadiák és timárok hangos zokogásban törtek ki.

Földrázó éljen szakadt föl s azontúl egész végig kitörő tetszészaj fonódott Károlynak minden periódusa közé. A jég meg volt törve. A bolondos szélkakas, melynek közvélemény a neve, megfordult. Beszélhetett most már mindenről.

Mire lelépett a nádszékről, mi ketten voltunk a legnépszerűbb emberek. Az asztal fejére ültettek, a legnagyobb hordó bort odagurították elénk és csapra verték. Egy szűcs kivette a kihímzett dohánycsökjét és odaajándékozta Károlynak. A vérengző asztalos, aki az imént agyon akart ütni, összecsókkolt bennünket. Az elnök toasztot ivott ránk. Egy másik patrióta a »jelöltség«-et kezdte fölajánlani Károlynak. Tejben-vajban és szeretetben úsztunk.

És hogy a dicsőség verőfényéből egyetlen sugár se maradjon el, Kebelfy, a költő, is odakullogott valahonnan:

- Ninini - szólt csodálkozva -, hát ti is itt vagytok fiúk?

TETSZETT MÁR OLVASNI A »PESTI HÍRLAP«-OT?

A következő megtörtént esetet mesélték el nekem s én éppen pszichológus szempontból tartom érdemesnek a megírásra.

Van ugyanis egy rettenetes hidegvérű képviselő, nevezzük Nászkaynak (mert most a választás előtti évben már nem való névleg pellengérré állítani a képviselőket). A mi Nászkaynakat semmi sem bírta kivenni a sodrából. Ha tarokkozott, hiába fogták el a pagátját, éppen olyan közömbös arcot vágott hozzá, mint amikor ő fogta el a másokét. Ha bosszantották, éppen olyan nyugodt volt, mintha nem is hallaná. Miatta beszélhetett a Házban akárki és mondhatott fehérét vagy feketét, bukhattak kormányok, történhettek frappáns fordulatok, az ő idegei meg nem mozdultak, az ő arca meg nem változott. Egykedvűen vett a világon mindent. El is nevezték »idegtelennek«.

Próbáltak már annak a barátai mindent, hogy fölkavarják a vérét, szidták a feleségét, föl sem vette, költött veszélyekkel rémítgették, még csak a fülét sem hajtotta rá. Utoljára is abban állapodtak meg, hogy a rinocérosz bőre hitvány hártypapíros az ő flegmájához képest.

Az ősszel azonban mi nem történik. A mi Nászkaynk egy ebéd után künn szürcsölgeté a kávéját a Báthory-féle kávéház előtt s vidáman beszélget két ismeretlen úriemberrel.

E pillanatban arra megy egyik tréfás kollegája s ötletszerűleg így köszönti:

- Szervusz. Olvastad már a »Pesti Hírlap«-ot?

- Nem - kiáltja utána.

- Mi van benne?

- Benne vagy!

- Lehetetlen! - morogja Nászkay elképedve. - Hiszen nem volt tegnap név szerinti szavazás.

Mert Nászkay csak akkor fordul elő a lapokban, mikor név szerinti szavazás van vagy a távollévők, vagy az igenesek közt, és mikor az osztályokat kisorsolják. Olyankor az összes lapokban megnézi, nem maradt-e ki a neve, jól van-e kinyomtatva, s azzal megint pihen jó nagy darabig a babérain.

S most egyszerre benne van a »Pesti Hírlap«-ban. Csodálatos ez!

- Hej, pincér a »Pesti Hírlap«-ot!

A tréfás kollega ezalatt befordul a Kecskeméti utcába, ahol csakhamar találkozik egy ügyvéd ismerősével s a lelkére köti:

- Szervusz. Ha elmegy a Báthory kávéház mellett, ott találod Nászkay képviselőt. Mondjad neki kérlek, hogy: »olvasta-e a »Pesti Hírlap«-ot?»

Az ügyvéd csakugyan átment arra és rákiáltott Nászkayra:

- Olvastad már a »Pesti Hírlap«-ot?

- Hej, pincér, hozza már azt a lapot! - mondja türelmetlenül.

A pincér csakhamar visszajön, ajkain a szokott mondattal:

- Kézben van, kérem.

Nászkay beszélgetni kezd egyébről, midőn megint arra jön egy ismerős (akit nyilván megint a tréfás képviselő kollega küldött a nyakára).

- Jó napot!

- Jó napot!

- Tetszett már a »Pesti Hírlap«-ot olvasni?

- Ejnye, kutyateremtette pincérje - zúdul fel indulatosan -, hát még most se hozta el azt a lapot?

- Olvassák kérem.

- Hát nem tud hirtelen hozni egyet a trafikból? Mikor itt van a trafik az orra előtt. Nézze meg az ember, milyen lusták ezek a pincérek. Miért nem lettetek püspökök, akasztófárávalók!

A pincér elrohan és elhozza a »Pesti Hírlap«-ot. Nászkay szokott lassú tempójával lát hozzá, olvassa, olvassa, kezdi a Borostyáni cikkén, áttér az entrefilet-kre, rohan keresztül a »művészet« rovaton, bizonyos hevülettel átfürkészi az újdonságokat, ijedten pislant be az árverési rovatba. Sehol semmi.

Bekukkant a »kinevezések« rovatjába. (Abszurdum arra gondolni is.) Megnézi a »nyílttér«-t. Betekint a törvényszéki csarnokba. Ott sincs! Átolvassa a »szerkesztői üzenetek«-et. De mit is üzennének önek? A »napirend«-ben meg eo ipso nem lehet. Teringette, csak tán nem tették bele az »elhaltak névsorá«-ba?

Most már csak a színlapok következnek, meg a »hirdetések«. Oh! Hátha a kishirdetésekből üzen neki valaki? Holmi dévaj menyecskék ott hancúroznak az utolsó oldalon.

De bizony ott sem volt bent.

»Ez mégis furcsa! Hiszen három ember látta, három ember mondta, három ember olvasta, hát mégiscsak benne kell lennem.«

Most már idegesen kezdte az elejéről olvasni. Eltartott jó három óráig. Végigment az egész lapon, de sehol sem fordult elő.

Homlokát kiverte az izzadtság, arca kivörösödött, szemei kísértetiesen forogtak.

»Megőrültem?« - kérde önmagától s harmadszor is elkezdte olvasni a lapot elejéről kezdve, de már akkor reszkettek a kezei az idegességtől, a halántéka lüktetett, a betűk összefolytak előtte.

Úgy rohant haza, mint az őrült, de a lapot is vitte magával.

- Olvassátok - szólt otthon a családjának izgatottan -, benne vagyok a lapban, de nem tudom megtalálni. Keressétek meg.

A család átolvasta, átfürkészte az egész lapot, de végre is arra ment ki a dolog, hogy a »papa nincs benne«.

Öklével dühösen csapott az asztalra.

- Benne kell lennem, ha mondom. Keressétek!

Most aztán fennszóval kezdték olvasni elejétől végig, egészen addig a sorig »Nyomatott Légrády testvérek körforgó gépén«, de a Nászkay neve nem volt benne.

- Keressétek! - hörgé - mert benne van, bizonyosan benne van.

Majd kikapta a kezükből, bezárkózott a szobájába és egész éjjel kereste magát benne.

Utoljára is azt hitte a család, hogy megtévelyledt, reggelre orvost hívtak, aki egyenesen eltiltotta Nászkayt a »Pesti Hírlap« olvasásától.

De mindjárt akkor megjegyzé: hogy csak erre az egy számra szól a tilalom, - az ezután következő számok »ártalmatlanok«.

Az eset kitudódott később s annak a tanulságául szolgál, hogy minden embernek vannak idegei, csak a fogantyújukat kell tudni eltalálni.

A TÍZFORINTOS FIÚ

(Vidéki zsidó-történet)

A rabbi ajtajában egy csecsemőt találtak reggel. Fiúcska volt, mosolygós kék szemű. Szegényes kanavász dunyhácskába volt betakarva s vedlett horgolt főkötő a fején. A háznál lakó öregasszonyok nyomban összeröföntek a leletre és azt találták, hogy a kisfiú legfeljebb tegnap születhetett.

A babonás zsidóasszonyok ájtatosan összetették a kezeiket:

- Ebből a fiúból lesz a szent rabbi, aki a zsidó népet a legmagasabb polcra emeli a világ összes nemzetei közt.

És ezzel rögtön felköltötték a zsidó papot:

- Megérkezett, uram, küszöbödhöz a szent rabbi, aki a zsidó népet megváltja.

A rabbi felöltözött és mikor látta, hogy a szent rabbi még csak egynapos, azt találta, hogy még nagyon korán érkezett: menjen el még vagy harminc esztendőre valahová és akkor érkezék meg hozzá.

Jelentette hát a dolgot a városi kapitánynak, akit Czapek Jánosnak neveztek.

Czapek János úr igen leleményes ember volt, és megparancsolta a darabantnak, hogy hívja össze a városhoz a legöregebb harminc asszonyt.

Nosza volt ezzel baj. Az egész városban egyetlen asszony sem vállalta, hogy ő benne volna a harminc legöregebb közt. Utoljára is csak tizet bírt valahogy nagynehezen összehozni a városi darabont.

Annak a tíznek aztán előadta Czapek János úr, hogy egy kitett gyereket találtak a rabbi ajtajában, aki orvosi vélemény szerint legfeljebb egynapos, nem tudná-e megmondani, vajon kié lehet a gyerek?

Dehogyan tudná. A tíz öregasszony rögtön elszámlálta, kik vannak és voltak a városban olyan állapotban. A felsősorú Garab Jánosné, továbbad Kukláné, Kohn Markusné, azonképp Bárkonyi Józsefné lányostul, Krapulicsné, özvegy Mracsákné, Kibadiné, Stern Ignácnak a szakácsnéja, Turóczy Mátyásnak a gazdaasszonya, Kormos Bálintné, Kukaczi Pistának a sógornéja, Löwyné, Bocskor Samuné, Krupaticzky Kata, Mányi Istvánné, Schönfeld Jakabné - de az ördög győzné valamennyit elszámlálni.

Azazhogy ők győzték és az ügyes rendőrök, az így kivett lajstrom segítségével rövid huszonnégy óra alatt kinyomozták, hogy a gyerek Löwy Dávidnéé. S kisült az előnyomozatból, hogy este született és mindjárt hajnalban felpakolta a rongyszedő Löwy Dávid a köpenyege alá és letette a rabbi küszöbére.

A kapitány megidéztette Lőwyt, a rabbit, a zsidóasszonyokat, akik a leletnél jelen voltak és a következő kérdést intézte a rongyos kinézésű apához, kinek sovány arcáról nem hiányzott a ravaszság kinyomata.

- Ön kitette a gyermekét?

- Nem tettem ki, kérem alássan, csak elvittem a maga helyére - védekezik Lőwy becsületes jámbor arccal.

- Mit beszél ön itt össze-vissza? A maga helyére vitte a gyermeket... idegen küszöbre.

- Én ismerem a vallást, kérem alássan. Én a vallás szerint cselekedtem.

- Ön félrebeszél, Lőwy.

- Nagyon jól tudom, mit beszélek. Tessék tekintetbe venni, tekintetes főkapitány úr, hogy ez a fiú az én elsőszülött fiam.

- Hiszen szépen megbecsülte az elsőszülött fiát.

- Hja, a kötelesség, kérem alássan. Fájt nekem a kötelesség, de hiába... Én vallásos ember vagyok.

Czapek János kapitány úr dühbe jött:

- Ejnye, gizon-gazon embere! Azt hiszi, hogy én bolond vagyok, akit ilyen beszédekkel lehet tartani. Beszéljen okosan vagy mindjárt vasra veretem.

- Nem beszélhetek másképp, könyörgöm alássan, csak úgy, ahogy van. Mert nálunk zsidóknál az a szokás a keresztelőben, hogy az ember elhívhatja a papot és a rokonokat, akiket megvendégel, és úgy vétetik a dolog, hogy az elsőszülött fiú a papé. Hisz itt van a rabbi, megmondhatja.

- Ez úgy van, kapitány úr - bizonyítja a rabbi -, de ez csak szimbólum, ez csak forma.

- Akkor aztán az a szokás, hogy az apa lefizet a papnak egy bizonyos pénzösszeget, az ilyen magamforma, szegény zsidó tíz forintot, és ezzel megváltja a paptól a gyereket. Úgy van mondván. Igaz-e, bizonyíthatja a rabbi úr.

- Ez is igaz.

- No, hát ezt beszélem én, kérem alássan. Nekem nem volt meg tegnap a tíz forintom, hát gondoltam magamban, a gyereket nem bírom megváltani a paptól, ennél fogva az övé. Ha pedig az övé, akkor minek tartom magamnál, elviszem neki. Hát nem volt nekem igazam, könyörgöm alássan, főkapitány úr?

A főkapitány elnevette magát.

- Maga nagy gazember, Lőwy. De nem tagadom, hogy igaza volt, ha ilyen a vallásuk.

Ilyen kedélyes véget ért a gyermekkitevési ügy - mint nekünk levelezőnk írja.

Kár, hogy hozzáteszi azt is, hogy a kapitány ítélete fölött városszerte általános a megbotránkozás, mert Czapek János úr egészen jól fogta fel a dolgot.

A PÓGÁR-GRÓF

Ilyenfajta ember is csak Magyarországon van, de itt is már nagyon fogyófélben, mert éppen az éjjel voltak híradással Csongrád városából, hogy nemzeti Bagi József uram ökölgelme itt hagyta a földjeit, rétjeit, malmait, gulyáit, méneseit és elköltözött az anyaföldbe, amelyet egész életén át művelt és gondozott.

Sok igazi mágnás, közte még herceg is, megnyálná a száját ha sorba elkezdéném leírni, amije Bagi uramnak volt. De becsület és tisztesség dolgában sem állott ő hátrább a többi dinasztáknál. A Bagi név hatalmasan csengett az Alföldön, éppen úgy, mintha penészes címerpajzsok között látná tetszelegni az ember.

Nem is a nagy vagyon adta neki azt a különös nimbuszt, mert hiszen nagy vagyon elég van a világon, hanem az tette Bagi uramat ritkasággá, hogy olyan egyszerűnek tudott megmaradni.

Maga járt, csütlött-botlott mindenfelé. Reggel korán kelt, este hamar feküdt s utánanézett a jószágoknak derekasan. Megitatta a teheneket, megvakarta a lovat, sokszor megfogta a villát és maga rakta a boglyát künn a réten. Ám ez is csak azért volt különös, hogy mi az ördögöt küszködik az egy boglyával, akinek ezeret raknak egyszerre?

Egyszerű kék abaposztó ruhát viselt: a hagyományos mándlit, meg a varjú alakú kalapot a világért sem cserélte volna föl másikkal. Csak éppen egyetlenegyszer esett meg rajta a szomorú világban, hogy midőn az újonnan odaköltözött megyei főnök, aki beköszöntő ebédjére a telekkönyv után csinálta a meghívottak lajstromát, őt is meginvitálta az ebédre, de a lakáj visszautasította: »tessék frakkba jönni« - rántott Bagi uram nagy kedvetlenül európai ruhát. Nem hagyta azonban bosszulatlanul a dolgot, mert mikor valami szószos históriából javában kínálná öméltósága, Bagi uram - az adoma szerint fölemelte a frakkja szárnyát és azt kezdte bemártogatni a tányérba: »Egyél frakkom, mert te vagy ide meghíva!«

Különben ahányat lépett ökölgelme, annyi adoma támadt a nyomában. Természetesen fele sem volt igaz azoknak. Némelyik az újságba is bejutott, ami igen gyakran megbosszantotta Bagi uramat. Énellenem is beküldött egyszer az újsághoz egy helyreigazító levelet: »Ne írjanak rólam olyan bolondságokat, rá nem szolgáltam én azokra.« Aminthogy igaz is, nem tett soha életében semmi olyat, ami nem volna hozzá méltó. Birtokait szorgalmas, becsületes takarékoszággal szerezte, de azért nem verte a garast fogához, sok jót tett, bőkezű volt, de persze a maga módja szerint, a maga környezetében. Fiatalabb korában némelykor ki is rúgott a hámból a csongrádi nagy vendéglőben, ha úgy odaszólt a pincérre, mikor borozgatás közben rózsás kedve támadt:

- Hej, kellner, hozzon egy akó feketekávé!

Ritkán esett meg az ilyesmi, de ha mindennap esik is, ez ugyan meg nem apasztotta volna a jószágot, melyről azt beszéltek az Alföldön:

- Ha ötven fia volna, és felosztaná köztük, valamennyi virilista lenne a megyében s még akkor is annyija maradna az öregnek, hogy az ő leánya volna a legjobb parti ezen a környéken.

De ha neki magának nem ment is fejébe a pénz láza úgy, hogy rendületlenül megmaradt annak, amivé született, a gyermekeit már mind úgy neveltette, ahogy kellett a Bagi birtokhoz. Művelt, derék, értelmes fiaikat hagyott maga után, s lányait is a legjobb nevelőintézetekbe járatta. Azok már úri módon éltek s hasznos tagjai annak a polgári osztálynak, amelynek még csak ezután kell támadnia.

Ha néha valamelyik fiához vagy lányához ment látogatóba, ahol már kényelmes európai berendezés volt, ő az elöl is kitért. A selyemkárpitos szobában is a bundában aludt. Mert azon

esik - azt mondja - a világon a legjobb fekvés. Ne adj isten, hogy ahol meghált, ott meg tudott volna maradni a reggelizésig. A pirkadó hajnallal már kiment a lovat nyergelni, s reggeli nélkül döcögött el az öreg szürkéin tanyáról tanyára.

Mesélik róla, hogy egyszer jármos ökröket akart venni, beállított hát a szentesi vásárra. Ott megtetszett neki négy darab tinó egy nagyobb falka között s kérdezi az ott álló úriembert: hogy adja?

- Nem eladók egyenkint - feleli vissza az ökrök gazdája kedvetlen hangon.

- De hiszen négyet vennék, ha meg tudnánk alkudni.

- Négyenkint sem eladók.

- Ejnye, hátha mégis megcsinálhatná valahogy, tekintetes uram. Mert nagy szükségem volna négyre. Nem sajnálnám az árát.

- Szegény ember maga ahhoz, barátom - mondja lenézőleg az ökrök gazdája.

- Hova való a tekintetes úr, ha meg nem sértem?

- Én az ifjabb Bagi ispánja vagyok.

- Ejnye no - mondja Bagi uram nagy szerényen -, hiszen akkor az én ispánom a tekintetes úr, mert én meg az apja vagyok az ifjabb Baginak és az én birtokomat kezeli a gyerek. Szép állatokat nevelt az ördögadta!

Nagy kort ért az öreg, nyolcvanhét esztendő. Mindig egészséges volt, józan életű s bölcs szavú, tiszteletreméltó, mint egy pártiarka. Hanem az észjárásának - bármint csiszolódott is ki az értelmi tehetsége a jobb körökkel és a saját családjával való érintkezés mellett - mindig megmaradt az a gyanakodó paraszti őskaraktere. Különösen a politikában, mert kedvvel üzte választások idejében. A függetlenségi párthoz tartozott.

Egypár éve annak, kiásták a sertésólját és elhajtották a sertéseit, éppen a követválasztások alatt. Legott feljelentette a lopást, hogy őrajta politikai bosszú történt. A bíróságnak sikerült kinyomozni a tettest. Valami Kántor András cselekedte, be is vallotta a bíró előtt, amint illett.

De Bagi uram elégedetlenül szólt közbe:

- Tessék csak megkérdezni a vádlottól, miért cselekedte ezt?

- Mert pénzre volt szükségem - felelte töredelmesen a tolvaj. - El akartam a sertéseket adni.

Bagi még kedvetlenebb lett.

- Tessék csak megkérdezni, kérem alássan, ki bujtogatta fel a dologra?

- A feleségem - vallotta a vádlott.

Bagi hitetlenül rázta a fejét s jelentős szemhunyorítással mondá:

- Már én csak mégis azt mondom, tekintetes bíróság, hogy ennek *messzebb kiható szálai* vagynak.

Ugyanis meg volt győződve, hogy a kormány lopatta el tőle a sertéseket, hogy bosszút álljon érte a »koma« miatt. (A koma ugyanis az ismeretes Csatár Zsigmond volt.)

Öreg Bagi urammal a legérdekesebb példánya halt meg a mi arany parasztjainknak, aki azért lett mesésen gazdag, mert nem becsülte annyira a pénzt, hogy *megváltozzék* miatta.

És a pénz se változott meg Bagi uram kedvéért.

Hogy ím félrerakta, nőtt, nőtt, egyre nőtt, a saját természete szerint, és húzta maga után mindenfelül a többi testvéreit, a hatosokat, forintokat és százásokat. Még tán a Rotschild pénzét is mind odahúzta volna, ha őkegyelme előlről kezdhethné azt a nyolcvanhét esztendő.

Bárcsak kezdhethné. De a csongrádi öreg harang azt kongja szomorúan: »Nem - nem - nem«.

AZ ÚJ MINISZTER

A hivatalos lap mai száma hozza végre a Kemény Gábor utódját és nagy meglepéssel veszik mindenütt a kinevezést; a politikai körök azért, mert az új miniszter személye azt jelenti, hogy Tisza megszűnt »nevek«-et keresni, hanem férfiak után néz; a szakértők azért, mert Barossról tudják, hogy nagy munkaerő és hogy előbb átérti, amihez nyúl.

A kis dzsentrí örül, mert egy két lovon járó familiából való ember került be a bársonyos székbe; a demokrácia szinte meg van elégedve, mert egy oly karrierről van szó, melyet az értelmi erőnek és a munkásságnak köszönhet az illető.

Tehát csak az arisztokrácia nem örül, de nem is haragszik, mert rá nem ér a Széchenyi sorsán való búsulás miatt.

Baross Gábor még aránylag fiatal ember. Forradalmi gyerek, 1848-ban született (a forradalmárkodásból azonban nincs benne semmi). Mégpedig Trencsénben született (olyan megyében, ahol búza és miniszterek nemigen szoktak teremni).

Nálánál csak egyetlen fiatalabb miniszterünk volt még: Széll Kálmán. Egészen alul kezdte. Volt ügyvéd, megyei viceszékjogi meg vidéki lapszerkesztő is. (A »Vágyölgyi Lap«-ot alapította.) 1875-ben az illava-puchoi kerület küldte fel az országgyűlésre s innen datálódik nyilvános szereplése.

Itt mindjárt feltűnt, nem a szeretetreméltó modorával és az alkalmazkodó viseletével (mert ez a legsimább út fölfelé), hanem ellenkezőleg. Nem volt simulékony, se kedves. (Hiába szólítja most őfelsége »kedves Baross«-nak.) Mindjárt látszott rajta, hogy nem *udvarolni* jött ide, hanem dolgozni.

Négyszögletes arca, melynek tetején egy kicsit ritkulni kezd már a haj, inkább mogorva, mint nyájas. Értelmes, kékes szemei szúrósan szegződnek arra, akivel beszél és a gúny is nem egyszer csillámlik föl bennök. Magatartása önérzetes, de nem dölyfös. Általában feje egészen olyan, mint azok a szecsenfej-szivarszipkák, melyeket a kirakatokban árulnak.

Föllépése határozott. Egész alakja, temperamentuma erőre vall. Esze abból a matériából való, ahonnan Tisza vette a magáét - csak hogy Tisza előbb járt ott, még válogathatott.

Barossnak széles látköre van, gyorsan fogja föl az egyes dolgokat s nagy absztraháló talentum. Mint képviselő roppant munkásságot fejtett ki sok irányban, tagja volt a felirati bizottságoknak, a közoktatásinak, jegyzősködött a delegációknál, a hadügyi albizottságnál s azonfelül még a néhai jegyzői atillát is viselte. Mint előadó ritka átlátszósággal és vaslogikával referált.

Midőn 1882-ben Hieronymi megvált a közlekedési államtitkárságtól, székét Baross foglalta el s azóta még többet dolgozik, mint azelőtt. Némelykor reggeltől késő éjszakáig ott ül a hivatalban s végzi a teendőket, ami fölött különben eléggé meg vannak botránkozva a fogalmazó urak.

A közlekedési miniszteriumban, mióta Tisza Lajos otthagyta, fölszaporodtak, hogy én is egy *könnyű* szót használjak, mint Szlávy, azok az apró bibircsók és pattanások, amikről az ember előre kitalálja, hogy valamikor seb lesz belőlük. Baross észrevette s már rövid állam-

titkársága alatt is erősen kezdte használni *a vértisztító szereket*. Az államvasutakat újjászervezte igen szerencsésen, továbbá erőteljes kezekkel csapott szét azon had közt, mely úgyszólván monopolizálta eddig az állami vállalkozásokat.

Barosstól sokat vár és várhat az ország.

Az öröm, mint mondom, általános. A barátjai örülnek, hogy éppen most lett miniszterré, mikor annyira ki vagyunk koplaltatva a nagyobb szabású embereket illetőleg, s nem kerül fáradtságába népszerűvé lennie csak a póthitelektől tartózkodjék.

Az irigyei pedig szinte örülnek... mert most már vége: nemigen mehet följebb többé.

...Egyébiránt elég egy Trencsén megyei embertől ennyi is.

1886

PARLAMENTI KARCOLATOK

A T. HÁZBÓL [szept. 19.]

Az utolsó ülészak első ülése volt. Már jóval tizenegy óra előtt gyülekezni kezdtek a képviselők gyalog és robogó fogatokon.

Gyorsan telt meg a folyosó. Eleven, vidor zsongás töltötte be a jól szellőzött ismerős zugokat. Ni, mennyi napbarnított arc! Hány meglohadt has és hány kigömbölyödött termet!

A jó falusi politikusok idegenül néznek szét egy darabig, mígnem apródonkint átmelegesznek a tömérdek kézszorítástól (pedig egy-egy izzadt kéz valóságos bacilus-szeminárium); a gyenge memóriájú öregurak tűnődve keresik a saját ruhafogasukat.

Csak úgy bugyborékol a tömérdek kérdezősködés és felelet: »Hová jártok?« »Igaz-e, hogy a Martensok megint itt vannak?« »Nálatok is olyan nagy szárazság volt?« »Hogy áll a kerületed?« (És erről a kérdéstről már megösmerni, hogy az utolsó ülészak van.)

Azután jönnek a nagy emberek, bebiceg a generális. Minden szem odanéz. Hagyott-e rajta valami diadalnyomot, egy kis kevélységet a Jansky-ügy? Nem biz' az, úgy néz ki, mint azelőtt. Tisza Lajos gróf deli alakja is feltűnik, Szilágyi Dezső fésztenül suhan el a sorok közt, mintha vele sem történt volna semmi. Apponyi nem lett kövérebb, csak Polónyi lett halaványabb a nagy honfibu miatt, mely a nyáron emésztette.

De csitt, a csöngettyű megszólal. Menjünk be gyorsan.

Minden úgy áll ott, ahogy elhagytuk. Az öreg Péchy fáradtan ül az elnöki széken. Talán fel sem kelt onnan azóta.

Rakovszky olvassa a királyi leiratot, ugyanaz, melyet már egyszer hallottunk. Olyan, mint a kulcs. A múltkor bezárta; most pedig kinyitja a tisztelt Házat.

Elparentálván a halottakat, a másik jegyző elreferálta a postát, ami azóta érkezett, a meggyülemlett kérvényeket, jelentéseket, föliratokat.

Mikor ennek is vége van, föláll Helfy Ignác, hogy valamit talán kifelejtettek, mert hol van az a levél, amelyet őfelsége írt Tiszához a Jansky-ügyben? Annak a levélnek itt kellene lennie, mert az a nemzetnek szól.

Az elnök nagyot bámul és méltatlankodva dörög: »Amit ide hoztak, az itt van, amit ide nem hoztak, az nincs itt, tehát elő sem adhatom.«

Tisza is feláll legott: hogy őfelségének is megvan az a joga, hogy nem a Házhoz címezett levele ne a Házhoz jusson, de amennyiben közölve volt a lapokban, vita alá kerülhet majd akkor, ha a Jansky-ügyből fakadó kérvényeket tárgyalják. (Van belőlük vagy negyven kiló.)

Még Ugron és Csanády segédkeztek Helfynek, de aztán maga Helfy is belenyugodott, Isten neki, ha elmarad is most a levél, mert úgysem a levél kell nekik, hanem a disputa.

És ezzel az incidenssel véget is ért volna a mai alakuló, azazhogy még csak nem is alakuló ülés, ha Horvát Boldizsár lágy szíve meg nem esik vala a szerencsétlen bolgár fejedelmen s egy hosszabb interpellációban (mely olyan szép stílusban volt tartva, mint egy dicsbeszéd) meg nem

korholja egy kicsit külügyi politikánkat (pedig kár azt a jámbor Kálnoky-t bántani, mikor az a légynek sem vét!) s négy kérdést nem intéz a miniszterelnökhöz.

Látván Irányi Dániel, hogy ez a négy kérdés mind olyan, hogy azt Tisza nem tudja, vagy ha tudja, el nem árulja, fogja magát, még egy pótinterpellációt vág ki erről a tárgyról s megszerzi a Horvát Boldizsár kérdéseit még hét darabbal.

Benne van azokban minden. Zárt ajtók, begombolt kabátok, emberi vesék feltett titka. Csak még az hiányzik a tizenkettedik kérdésnek, hogy »mit gondol most a cár?«

De hiszen a cinkotai kántor az effélére is meg tudott felelni... Az pedig csak egy közönséges kántor volt.

ORSZÁGGYŰLÉS

A képviselőháznak ma volt az alakuló ülése. Amilyen érdekes, mikor magok a képviselők esnek választás alá, épp oly unalmas, midőn ők magok a választók. Majdnem minden a régiben maradt. Szontagh Pált, a Ház kiváló elnökét s jelenleg a párt egyik legkimagaslóbb alakját szépen körülvették, hogy még egyszer vállalja el az alelnökséget, a másik alelnök gróf Bánffy Béla lett. Kovách László tartósabb háznagynak, mint maga a Ház. Csak a jegyzői karban történt némi változás.

Rakovszky István nem akarta már tovább vinni a pennát (fárasztó szerszám az is). A párt helyette egyhangúlag Beöthy Algernont jelölte ki, akiből csak az élclapok felületessége csinált olyan léha alakot, mert nem tud nagy képeket vágni s szabadon bugyogtatja jó kedélyét, de aki alapjában higgadt, hasznos, érett és a legjobb elemek közül való tagja a Háznak. Beöthy sok ideig szembetűnő példa marad arra, hogy mennyivel lehet valaki jobb a hírénel.

Eszünkbe juttatja a Turgenyev emberét, akiről azt mondták, amíg joviális, őszinte, nyílt és minden iránt lelkesülő volt, hogy »jó fiú, de nem sok van a fejében«. Fogta magát és egy időtől kezdve megváltoztatta a rendszerét, fontoskodó és titkolódzó arcokat vágott, száraz lett és rideg, azonfelül ócsárolt és fumigált mindent: »Gonosz ember - mondták -, de sok esze van.«

Beöthy Algernon nem változtatott rendszert, de ne is változtasson, ez az élclapoknak volna kötelessége, igen gyakran több igazságot vehetnének az élceik közé.

A habarékpárt is új jegyzővel ajándékozta meg a hazát. Nem csoda, hogy most már bent van Beöthy Algernon a tisztviselők között, mindjárt esett tréfa.

Ugyanis a habarékpárt Zay Adolfot jelölte ki olyan indokolással, hogy az »hazafias önzetlen magatartása által nagy érdemeket szerzett«.

Valóban ügyes ötlet volt ez az indoklás a mérsékelt ellenzéktől, ha azt akarták, hogy Zay Adolfot többet meg ne válasszák *otthon*.

Többire nézve maradt a régi tisztikar. Díszjegyző ezúttal egy sem került be. A díszatilla elmúlása nivellírozta a férfiúi szépséget a Házban.

A MAI ÜLÉS

Ma kezdte meg a Ház a vámszövetségi javaslat tárgyalását, ami meglehetősen unalmas téma és nálunk csak az augurok kezelik.

Innen van aztán, hogy aki nálunk laikus (pedig roppant többségben vagyunk) az, ha egy szónokot hall beszélni a vámügyről, kezdi érteni e titkos homályos labirintust.

De aki két szónokot hall, kezdi nem érteni.

Én három szónokot hallottam, tehát fogalmam sincs róla.

Legelőször az előadó Láng Lajos beszélt, az ő nyugodt, erős érvelésével, kimért sima hangján s a napnál világosabban bebizonyította, hogy a vámszövetség Ausztriával szükségképpen és talán hasznos is.

Erre felállt Enyedi Lukács s az ő nyugtalan, szaggatott hangjával és nagy tájékozottságával szétcsap a számok, nyers és nem nyers termények között és szintén a napnál világosabban bizonyította be, hogy a vámszövetség romlásunkra vezet.

Másmost kinek higgyen az ember? Láng Lajos is okos ember, Enyedi Lukács is. Mind a kettő tekintélyes ember immár a parlamentben. Enyedi pláne most van emelkedőben. Még csak egy híja, hogy egészen nagygyá legyen. Kossuth még nem adresszált hozzá levelet.

Mikor így küszködik az ember a lelkiismeretével a felhangzó éljen-harsogás közt, mellyel az Enyedi beszédét kíséri az ellenzék, feláll gróf Apponyi Albert.

No, hát majd eldönti ez most már az igazat vagy ide, vagy oda.

Apponyi azonban sokkal nagyobb és önállóbb talentum, mintsem egy úton járhasson valakivel: ő mindig vagy kijebb lép, vagy beljebb lép. Ez az ő fátuma.

Neki - úgymond - sem az önálló vámterület nem dogmája, sem a közös vámterület. Mind a kettő lehet jó is, rossz is, aszerint, amint vagy úgy van fundálva, ahogy ő akarja, vagy úgy, ahogy mások akarják.

És most aztán tökéletesen megzavarodik a laikus s nincs más mód a sok nyugatlanul hánykódó lelkiismeret számára, mint hogy mindenki abban hisz, amit az ellenfél mondott, de arra szavaz, amit a saját pártjabelijétől hallott. A legméltányosabb metódus bizonytalan kérdésekben.

A karzat odafönn (egy csomó szép menyecske volt elültetve hosszú sorban) már-már álmosodni kezdett, mikor végre az elnök is megsokallta a Ház tudományos voltát, s a megcsömörlött képviselői fülek és az unatkozó asszonyok fölfrissítése végett beleszabadította Komjáthy Bélát az ő interpellációjába.

És az alkalmas is volt fölizzgatni a képviselőket és fölfrissíteni az asszonyokat, mert Komjáthy a katonatisztekről beszélt. Éppen a legjobb téma, bár nem valami nagyon új.

Az asszonyok kíváncsian hajlanak alá, amint a Komjáthy szúrós bajusza mozogni kezd. Hogyne, hogyne... hisz az érdekes, hogy már megint mit csináltak a kópék.

Az írói karzatok egyszerre a zsúfolásig megteltek: »Hátha megint valami Jansky-ügyet lehetne fogni, ami benyúlna az októberi negyedbe.«

Komjáthy Béla a legsötétebb színekbe mártja pemzlijét. Összeszedi az egész ármádiából a Dinsztliket, s haragos mennydörgés kíséretében végigdefilíroztatja őket a tisztelt Házban.

Vérbe borulnak Csanády Sándor szemei, bőszen zúg fel Madarász, viharzik az egész szélsőbal. Tisza csendesen hallgatja.

A Herbert-ügy bizony megint szomorú egy dolog és Komjáthynak alapjában igaza van, de talán mégis túlzott egy kicsit az indokolásban, mert Wesselényi Miklóssal szokott az megesni igen gyakran, hogy mikor egy-egy legyet akart agyonütni és elég lett volna egy legyintés, akkor is a teljes erejével csapott az asztalra.

Hát olyankor aztán rendesen összetört az asztal is.

De az igaz, hogy a legyet is agyoncsapta.

A mai nap egyik főeseménye még a Szilágyi Dezső interpellációja, s annak magas államférfiúi nívón álló indokolása.

Szilágyi Dezső is a bolgár kérdésben interpellált. Tisza ezt is csendesesen hallgatta és bánatosan nézett szét az ellenzék padjain, mintha Olay Szilárdot keresné.

Az ám ni, hova lett Olay Szilárd? Hát nem kíváncsi már ő semmire, ilyen nagy kérdezősködések idején?

A T. HÁZBÓL [okt. 1.]

Battenberg Sándor is haragszik Cankovékra, de még jobban haragudhatik pécskai Gaál Jenő, akinek a mai vámügyi beszédét tökéletesen tönkretették ama végzetes éjszakán. Mindenki a Tisza válaszára volt kíváncsi a bolgár ügyben és senki sem hallgatta a pécskai Gaál érvelését, pedig meglehet, okos dolog volt. A mai nap bátran kezdődhetett volna délben. Senki se reklamált volna a délelőttöt.

Üres volt a tanácsterem teljesen, de annál zibongóbb a folyosó, hol nagy csoportokba verődve találgatták: mit mond majd a generális?

Ugyan mit is mondhatna? - gondolták magukban.

Senki sem akart naiv lenni, hogy valami kézzelfogható feleletet várt volna.

Úgy lesz, ahogy szokott lenni. Nem egyéb az ilyen kérdezősködés a diplomáciai titkok után, mint mikor a mezőn valaki azt kérdezi a kakukktól: »Mondd meg, kakukk, hány évig élek?«

A kakukk mindig mond valamit, de azért a kakukk szavát a biztosítási intézeteknél mégsem hiszik el.

Amint a déli harangszó megkondult, a villanyos csengettyű hívogató hangja megriadt, egyszerre minden ajtó önteni kezdte az embereket. A karzat már előbb megtelt a zsúfolásig.

Szép hölgyek jöttek, egész légió, almavirág szín arcú menyecskék, ábrándos szemű deli leányok. Ezek mind a regényes Sándor fejedelem ügyében vannak itt. Egypár börzespekuláns a saját ügyében. Néhány élemedett politikus, akiket már csak ilyen nagy ügyek izgatnak, ahol a »vér«-ről van szó.

Minden szem a miniszterelnököt nézi. Nyugodtan ül székén, egyszerűen, szerényen. Éppen nem látszik meg rajta, hogy most mindjárt két császár szájával fog beszélni. Azután az interpellálókat keresik fel a kíváncsi szemek, a mai nap szerepvivőit. Ott ül szép simára fésült ezüst hajával Horvát Boldizsár Láng Lajos mellett, saját fészkelődő tábora közepett királyi méltósággal meredezik Irányi Dániel. Hú fegyverhordozójához, Pulszky Ágosthoz simulva barnállik Szilágyi Dezső míg ellenben Apponyi Albertet Lyka és Ábrányi környezik ragyogó arccal.

Fitymáló tekintettel mereng a népes Ház tarka képén Dobránszky Péter. »Csend, Csend!« - pisszeg Bossányi László, aki a többi embernél közelebb érzi magát a keleti politikához. Az egész Ház izgatott, feszült, türelmetlen. Az újságírói ketrecekben ember ember hátán tolong. A levegő egyszerre fojtóvá válik, sűrű nehéz párák gomolyognak a teremben, amiket lila színre fest a beözönlő napsugár. Egy ember rosszul lesz. »A kolera!« sutto gják, de azért a helyét senki sem hagyja el. Az újságírók előtt még a kolerának sincs respektusa.

A képviselők nagy része az elnöki katedrához tódul. Egész küzdelem fejlődik ki a helyekért, Helfy egy mamelukot túr ki a helyéről, Krajtsik vizet hozat és megfecskenkezi vele a szeméit, hogy ébren maradjon. Az egész Ház éhes a válaszra, minden szemben a kíváncsiság ül. Csak a Ház legközepén, valahol az ötödik padban ül egy közömbös ember, Zeyk Károly és Kemény Endre közé temetve. Ez báró Kemény Gábor. Apró szemei révedezve járnak köröskörül a sok kíváncsi emberen s egy bágyadt mosoly önti el ajkszéleit, mintha mondaná: »Nekem, magamnak is van egy titkom.«

De csenget az elnök és feláll Tisza. Síri csend támad a teremben, a kis fehér lap suhogását, melyet a miniszterelnök fölemel, minden zugban meg lehet hallani. Apró szellőcske, mely a nyitott szelelőn besuhan, meglengeti.

Egy-két óra múlva Londonban is, Szentpéterváron is hallani fogják.

Halk, szerény hangon kezdett beszélni a generális. Persze, persze, mert hát ez az osztrák diplomácia hangja.

A mamelukok meglapulva hallgatták, fásult kedélytelenség ólmos súlya ráfeküdt a mellükre, míg Tisza általánosságban mentegetőzni kezdett, hogy nem felelhet minden egyes kérdésre, mert hát így-amúgy.

Nagyokat sóhajtott Ivánka Imre. Persze, persze. Lesütötte fejét Bulgáriai György Endre. Hja, hja! A szivartárcáját nyitogatta, csukogatta nagy szomorúan Bossányi László.

Hanem most Tisza egyszerre más sorokhoz ért a kiterjesztett fehér lapon.

Kezdődött a virágos vidék. Mert hát azok az apró fekete betűk is tudnak átalakulni. Csiklandoznak, bosszantanak, lelkesítenek és csörömpölnek haragosan.

Legelőször visszautasította, hogy tudomásunk lett volna a Sándor fejedelem elleni merényletről és hogy azt helyeseltük volna.

Nini, nini! Egyszerre fölocsudott mindenki. S kitört a zajos helyeslés és végigmorajlott a teremben.

A második mondatban konstata lta, hogy az orosz kormánnyal semmi egyességünk nincs a Balkán-szigeten való befolyás gyakorlására nézve.

Erre aztán megint egy kő esett le a képviselők szívérl. Egy percig tartott a helyeslő zúgás utána.

Az ellenzék emberei bámészan nézték egymást: hogy hát mi ez?

Jött a harmadik mondat: s mi érdekünk a Balkán-államok függetlensége és hogy ott egyetlen állam se gyakorolhasson *állandó* befolyást.

A szemekben erre felcsillant az a bizonyos tűz, amit az önérzet gyújtogat meg. Ezek a gyertyák világítanak a legjobban a jövő homályába.

De a megzavarodott ellenzék is megtalálta a maga kenyérét.

- Állandó, állandó! - kiálták. - Mit jelent az az »állandó«?

Tisza egyre önérzetesebben folytatta; a kis suhogó papírról egymásután peregtek le a mondatok.

Mondatok, melyek elhangzottak a levegőben és mindössze megrezgették egy darabig, azután elvegyültek a milliárd atomok közé semminek. És mégis e mondatok csodás panorámákat mutogattak. Egyik ezt látta, másik amazt látta. Nehéz ágyúszekerek dübörögtek az aratatlan mezőkön... A Tisza kezében levő fehér lap nőtt-nőtt egy perc alatt s hadi sátor alakját mutogatta.

Dehogy, dehogy. Hiszen az csak egy fehér zászló. Annak látta egy másik.

Dehogy, dehogy. Hiszen ez csak egy fehér lepke... egy hamis pillangó. Így gondolta egy harmadik.

Végre a papír végére jutott a generális s leolvasta a legcsattanósabbat, hogy a Balkán-félszigeten senkinek sem engednek jogot arra, hogy *egyoldalúlag* beavatkozzék vagy protektorátust létesítsen.

Mindenki felütötte a fejét, megriadva, mert már ez mégis úgy hangzott, mintha a kardjára csapott volna Tisza Kálmán.

Hallani lehetett kevély, kihívó csörömpölését.

Mindenki ránézett, de bizony nem volt kard a Tisza oldalán, még csak a szavát sem emelte fel élesebbre, hangosabbra, éppen olyan csendesen diskurált a nagy ólomlábú óriás dolgában, mintha csak a filoxéra kiirtásáról volna szó a löllel szőlőhegyen.

Csalóka képzelődés volt. Nem csörömpölt semmi. Nem látni itt se közel se távol más fegyvert, csak a Péchy Tamás kezében fehérlik egy kinyitott bicska acélpengéje.

Viharos tetszészaj hangzott fel, mikor leült és végighömpölygött hosszan, lelkesen a Házon, mint egy fergeteg.

A képviselők nagy része a folyosóra tódult a roppant hatás nyomása alatt.

- Készíthetjük már a vasvellt, - mondá egy szélsőbaloldali.

- Vezetjük már a zabot - vélte Wahrmann.

- Adhatjuk már el a rentét - sopánkodott Wodianer.

Az újságírók egyszerre eltűntek, mintha a föld nyelte volna el őket, rohantak a távirdához.

Az egyik tűnődve dünnyögte útközben az ismeretes monológot:

- Vajon egész Európának beszélt-e Tisza vagy csak az esti lapoknak?

Mindenki meg volt lepelve. »Istenem, de nagy ember ez a mi Tiszánk« - lihegte Szilágyi Olivér és nagyokat fűjt. Csak Pulszky Ferenc vette közönyösen a dolgot:

- Bolondság az egész, ha mondom. Próbálgatjuk, hogyha a mi bátorságunk megnő, nem fogyatkozik-e az övék meg?

*

Tréfa ide, tréfa oda, ma nagy napunk volt.

Egy szerep volt csak az egész, de fényes szerep.

A Tisza válasza - akár azokat vesszük, akik ülve maradtak a tudomásul vételnél, akár azokat, akik felálltak - mindenkit nemcsak meglepett, de ki is elégített, kivéven a négy interpellálót.

Őket méltán bosszanthatta, bár be nem vallották. Mert ők másféle viszonzválaszokra készültek el. Meg is látszott a beszédjeiken, hogy imitt-amott el kellett hagyni az átgondolt egészből egy-egy részt.

A miniszterelnök válaszát (amelynél önérzetesebbet a monarchiában sohase hallottunk) csak a szélső ellenzék nem vette tudomásul és még néhány képviselő, akik nem annyira a muszkával akarnak kötekedni, hanem inkább - Kálnokyval.

A T. HÁZBÓL [okt. 10.]

A legnagyobb újság az, hogy tegnap este megérkezett Orbán Balázs és nyolc kész beszédet hozott, ellátván magát egész télre. Ma már el is mondta az egyiket a nyolcvanmillió bankadósság tárgyalásánál.

Nyolcvanmillió, mi az? Sebesen keresztülugrottak rajta s kezdődött a Jansky-ügy, ez a kedves nyári ismerős.

Már eddigi lefolyása is milyen csodálatos volt.

Legelőbb bebonyolódott Jansky; utána bebonyolódott Tisza, és kimászott Jansky, azután belenyúlt őfelsége és Tisza mászott ki, végre őfelsége is kibonyolódott. Azt hitte volna ember, hogy már vége van, midőn ma ismét bebonyolódott Gajári Ödön és ki se mászott többé.

Ugyanis ő ült az előadói széken (melyből Golgotha lett egy óra múlva) és volt egy igen okos beszéde kigondolva. Csakhogy ilyenkor fölmérgesített emberek közé, jól mondta hajdan a dadogó Sükey: »nem ke-kell az o-ko-kos ember«.

...Bizony, jobb lett volna, ha a kész beszédjét odaajándékozta vala Orbán Balázsnak; hadd lett volna neki kilenc orációja.

A dolog egyébiránt úgy kezdődött, hogy Polónyi Géza (úgy is neki és az üvegeseknek volt ebből a Jansky-ügyből a legtöbb erkölcsi haszna) mindenekelőtt a királyi kéziratot kívánta felolvastatni.

De az most teljes lehetetlenség volt. Mert az egyik jegyző, Beöthy Algernon el volt rekedve, tehát az nem olvashatja fel, a másik jegyzőnek, Zaynak kappanhangja vagyon, az nem visszhangozhat királyi szavakat, a harmadik jegyző, Zsilinszky pedig valahol a lutheránus gyűlésen szerepel és elő nem lehet keríteni.

Ezen alapos oknál fogva (mely azonban fel nem hozatott az ülésen) szavazás útján elmaradt a levél felolvasása, s a Ház kénytelen volt ab invisis disputálni a Jansky-ügyről és a királyi levélről.

A padok egészen megteltek, a karzatokon válogatott nőközönség foglalt helyet. Az öreg Pulszky két olasz parlamenti tagnak magyarázgatta fent a kakasülön, hogy most odalenn nagy verekedés van a saját katonáinkkal. Az új Heves megyei főispán is ott merengett, a szőke haját simogatva. Ha nincs ott a középben a szép Noémi az »Arany ember«-ből, ő vonta volna magára a legélénkebb érdeklődést.

A folyosó egészen néptelen, minden élet a tanácssterembe gyűlt. Az egyik katonai kérdés most foly a tapéton, de a másik is olyan friss, hogy még párolog.

Éppen most töri magát keresztül a padok labirintusán Gromon Dezső, a honvédelmi államtitkár, míg Komjáthyhoz ér, hogy meggratulálja.

Az öreg Madarász izgatottan végzi körsétáját a padok mögött, Olay Lajos, aki már megszagolta a katonavért tegnapelőtt, dühösen mereszti harci vágytól égő szemeit Gajáira.

Ni, éppen most kezd szólani Gajári, szelíd, higgadt hangon. Mély csönd támad, minden szavát vigyázzák. De csak egy percig tart a csönd.

Alighogy elkezdi a tényállást vázolni... *»egy kötelesség teljesítése közben elvérzett tábornok sírjának megkoszorúzása...«* fölharsog rettentő zajjal az ellenzék.

- Hát kötelesség Budapestet bombáztatni? - kiáltja közbe Thaly gúnyosan.

- Történelemhamisító! - süvíté egy hang az előadói szék felé.

- Szégyen, gyalázat! - tör ki a méltatlankodás vihara.

- Eláll, eláll! - dörgi száz torok egyszerre.

Gajári megrezzen. A kormánypárt hallgatagon ül sűrűn népesült mezőin. Tisza szaporán pislog. Az ellenzékiek a katedra elé rohannak. »Most már két Jansky van« - morogja egy vékony hang mohó örömmel.

Gajári mentegetőzni kezd, hogy nem úgy értette, de a percekig tartó zajban hangja elvész, ott áll fehéren, mint a fal, de mégis bizonyos férfias nyugalommal és daccal. Fehéren áll ott, de az ellenzéki szemek sárga-feketének látják már s minden aggályos kifejezésénél (kétségkívül nem is válogatta ő meg azokat jól, mert hát talán csak mégis magyarok vagyunk) ismételve zúg fel az agyarkodó visszatetszés ellene, s hangzik folyton az »eláll, eláll«, míg végre a száraz fejtegető résznél lecsillapszik az ellenzéki harag s csak a kézirat említésénél mennydörgik mindannyiszor:

- Hol van hát, hol van?

Utána Győrfy Gyula (katonatiszt) szólal fel; nagyon csinosan és nagyon óvatosan ostorozta a hagyományos szellemet, s indokolta a kisebbség különvéleményét, mely külön kívánja választani a közös hadsereget, eltávolítván a nekünk jutó részből az idegen tiszteket.

Az utolsó szónok a miniszterelnök volt, ki e végtelenül kényes ügyben is játszva tudott úgy beszélni, hogy a nyári támadó Tisza Kálmán nem jött ellenkezésbe az őszi békítő Tisza Kálmánnal.

Annyira eltalálta a hangot, hogy a fölpaprikázott ellenzék egész végig csendesen és nyugodtan hallgatta, de a kézirat említésénél neki se engedték el a divatba jött közbeszólást, hogy »hol van«?

Amire Tisza így szólt:

- Hát megmondom, hol van.

- Halljuk! Halljuk!

- Legelőször is megvan a »Budapesti Közlöny«-ben.

- Hát még? - kiálták.

- Másodszor pedig megvan minden magyar ember szívében.

Nagy tetszés követte e szavakat a kormánypárton.

Ez volt az első poétai frázis, amit Tiszától hallottam. - Szóvirág, melyet odatett a trónus lábaihoz.

...Hja, mire viszi az embert, ha prológokat jár hallgatni.

A T. HÁZBÓL [okt. 12.]

A mai ülés Münnich Auréllal kezdődött és Polónyi Gézával végződött. Mint a dió két kemény héja közt, most is közbül volt az élvezhető mag.

Münnich Aurél beszédénél még kevesen és a Polónyiénál már kevesen voltak. Azért hát röviden napirendre térünk felettük.

Münnichen (aki különben elég logikus volt s több figyelemre méltó érvet hozott fel) nagyon meglátszott, hogy már volt udvari ebéden.

Polónyi pedig megint azt a benyomást tette, amit mindég - hogy: »istenem, istenem, de nagyon szereti ez az ember a hazát«.

Nagy tüzzel beszélt, zsírtól csepegő hangja bömbölve hasogatta a levegőt úgy, hogy az ideges Péchy Tamás közbeszólt:

- Méltóztassék hidegebbnek lenni egy kicsit.

De Polónyi még csak melegebb lett ettől s végigklavírozott a népszónoki iskola minden futamán, tanácsolt, böszített, érzékenyített, fenyegetődött, siránkozott és jósolt. (Ebből a hat ingredienciából áll egy akkurátus szélsőbaloldali beszéd.)

Azt jósolta, hogy magyar születésű közös hadügyminiszter sohase lesz.

Amivel teljesen sikerült elbúsítania - Münnich Aurélt.

E két beszéd alatt eleven képet tárt a folyosó. Sok téma volt a megbeszélésre.

Odakünn az a fekete zászló... Megint egy áldozat. Egy ama sok közül, aki számozatlan fiákeren siet - a halál révébe.

Az egész szélsőbal párton megtetszik, hogy ma halottjuk van. De még aggodalmasabb arccal jár-kél a folyosón gróf Tisza Lajos s panaszolja a szegedi kolerát. Neki huszonöt halottja van ma.

Az öreg Pulszky figyelmezteti a képviselőket titokzatos hunyorgatásokkal:

- Guszti beszélni fog.

A folyosó vidékein véres párbajok készülődnek. Hentaller megálmodta az éjjel a keletkezendő konfliktusokat és már reggel beérkezett. Gyulai Pál is beállított egy kis eszmecserére. Nyilván a Jókai kassai beszédjét jött szidni.

Legott körülötte gyűlnek az írók: Vadnai, Ábrányi és Horváth Gyula, mely utóbbi nem győzi fogadni a bókokat a »Partikularizmus« miatt. Rossz jel, hogy Gyulai megdicsér egy könyvet.

(Nota bene, e sorok írójának nem illik sem megdicsérni, sem lerántani, noha az utóbbira volna kedvem, mert nekem ajánlván a könyvet, körülbelül olyanforma alakot faragott belőlem az olvasói előtt, minő egy Sugár úti házban az a vékony dongájú kőszobor a kapu alatt, melyet úgy helyezett oda görnyedezőnek az építőmester, mintha az tartaná a házat... De a ház olyan nagy és az ember olyan kicsiny, hogy senki sem hiszi, mintha az tartana valamit.

Ez a helyzet. Azonban...)

Ejnye, nem lehet folytatni, zeng a csengettyű odabent. Ez Apponyi Albertet jelenti. Egy név, amely egyszerre kisöpri a folyosót.

Majd hát máskor beszélek a »Partikularizmus«-ról. Most csak hadd beszéljen Apponyi.

Nagy figyelemmel hallgatta az egész Ház, hát még a karzat, mely csak úgy görnyedt a tömérdek asszonytól, leánytól. Ez az Apponyi mindig csinál egy-egy jó napot Odescalchy Gyulának. A herceg fent ült a kakasülön és ragyogott az arca.

De ma Apponyinak is jó napja volt. Egyik legfényesebb szónoki diadalát aratta. Igazi nagy beszéd volt a mai. Olyan, aminőket az angol gyűjteményekben szokott olvasni az ember a mesterszónokoktól. Az igazság nemes hangján szólt oly művészettel, oly erővel és átlátszó világossággal, hogy az egész Ház szemei kárlátó érdeklődéssel csüggték - Szilágyi Dezsőn.

Csernátony Lajos később jött be a tanácsterembe éppen a monumentális beszéd végére, mikor Apponyi leült.

- Remekül beszélt! - mondja egy fölkelkesült szomszédja.

- Tudom - felelte Csernátony meggyőződéssel.

- Honnan tudnád?

- Abból, hogy olyan elkényszeredve éljenezik a túloldalon.

Valóban alig hangzott egy-két éljen. Pedig most nem a pártember beszélt; egy sokkal magasabb, sokkal épebb hang volt ez, a hazaszeretet és az államférfiúi látástól megtisztulva. Bátran tapsolhatott volna az egész Ház.

Apponyi után Pulszky Ágoston beszélt, a kormánypárt álláspontjáról okosan és tapintatosan, majd Helfy Ignác bocsátkozott a királyi kézirat bírálgatásába és kisütötte Tisza Kálmánra, hogy »rossz stíluszt«.

Az idő már két óra felé járt, mikor Tisza kezdett szólani. Éppen olyan eleven és végtelenül ügyes volt, mint a múlt ülésen.

De hisz erről szinte fölösleges beszélni. Tiszát már jól ismeri a közönség, amióta olyan szépen méltatta tehetségeit Kemény Gábor a beszámoló beszédjében.

A T. HÁZBÓL [okt. 13.]

Ah, a kedves Kornél beszélt.

Szép leányok, ígéző menyecskék, akik őt kíváncsian szokták meghallgatni a Kisfaludy Társaságban, hol maradtatok el ma?

Fölpillantott egypárszor, de nem talált ott benneteket, alább ereszté öblös hangját és a miniszterelnökhöz kezdett beszélni. De az éppen egy vaskos föliánsban lapozgatott elmerülve.

Fogta hát magát, no iszen majd idehallgat az mindjárt most, s elkezdett csevegni magáról a miniszterelnökről, akit nem buktathat meg semmi s aki megbuktathat mindent. De bizony az még mindig ott lapozgatott a nagy testes könyvben.

Annál jobban hallgatták a többiek. Mert a kedves Kornél nagyon szépen beszélt ma. Egy kicsit bőszt volt, de az is illett neki.

Szindús kifejezései, a társadalmi hanyatlás magvas rajza, és a helyzet találó képe, mely ízléssel szötte át beszédét, pártkülönbség nélkül gyönyörködtette a Házat.

A maliciózus Wahrmann kiment a folyosóra kritizálni.

- Ez az Ábrányi beszéde valóságos dráma. Az elején szólt a közönség előtti időkből, az volt az exopozé, az ismerkedés, azután szólt a közönségről, ez a házasság, majd rátért a katonákkal való konfliktusokra, azok a családi perpatvarok, célzásokat tett a bonyodalmak megszüntetésére, ez lenne az elválás. Kár, hogy az anyósról nem szólt. Az lenne az Albrecht főherceg.

Alighogy elvégzte Apponyi »hű fegyverhordozója« a beszédét, felállott Horváth Gyula, a kormánypart »puskaporartója«.

Ah, végre! Annyi ellenzéki után egy kormánypárti. Hanem ebben nincs köszönet.

Valóságos tréma uralkodik ilyenkor a Házban, mert sohasem lehet tudni, mikor robban fel a puskaartó és a levegőbe röpít valamit.

Egypár igazságot Horváth Gyula mindig mond s egypár új gondolatot mindig vet a vitába. Az egyetlen ember a Tisza táborában, aki akciókra született.

Csak hogy nem ebbe a korba való ő. Vagy rosszabb korban kellett volna születnie, vagy egy jobban.

Egy jobb korban megszabadult volna homályos bénító tépelődéseitől, egy rosszabb korban határozottabb alakot nyernének ama küzdési törekvései, melyeket benne forni látunk.

Mínhogy azonban egy másik kort őfelsége se adományozhat neki - hát isten neki, vegyük be ebbe az emberöltőbe s szóljunk arról a különbségről néhány szót, ami közte és a párt többi jelentékenyebb férfai között van.

Egy rossz divat kezd megöröklenni. A mi politikusaink azt hiszik, hogy a státustudomány abban van, minden egyes kérdésnél kikeresni a közvélemény ellenében egy külön álláspontot. Ezek a fertálypolitikusok hasonlítanak a fertálmágnásokhoz: akik, ha a nagyközönség hosszú kabátokat visel, rohannak a szabóhoz kurta kabátokat varratni, és ha kurta kabátokat visel a közönség, akkor ők egész a csizmasarkig eresztetik le a posztót.

Ezek a Tisza politikusai, de Tiszától semmit sem tanultak. Mert Tisza mindig a közvéleményből keresi ki azt az anagot, ami jó, s ami a kormánykerekek forgását nem akadályozza.

Ebben áll ellentétben Horváth Gyula is pártja sok korifeusával. Ez teszi beszédjeit »ellenzékiekké«, azok előtt, akik elég ügyetlenek az igazságok kimondását ellenzéki privilégiumnak tartani.

Ma azonban szelíd volt Horváth Gyula és kibékítő.

Utána Thaly Kálmán beszélt abból a tenorból, amiből az ülés elején a szőke Matkovich Tivadar (az utolsó szűzszónok) és Gulácsy Gyula pattogott.

Különben az igazság kedvéért meg kell jegyezni, hogy a szélsőbal is meglehetősen szelíden viseli magát a Jansky-ügyben. Ma Irányi szólt nagyon objektíve a maga szempontjából, tegnap pedig Helfy tanúsított mérsékletet.

Általában, mióta Helfy vezeti inkább a pártot, mint Mocsáry, sokat nyert, illetőleg sokat veszített a harapósságából.

Hiába, okos ember volt Arany János, amikor azt írta a Helfy által a »Laterne« módjára szerkesztett »Magyar-Magyar« margójára:

*Helfy Ignác csámpás
Sohasem lesz »Lámpás«.*

Lámpás az igaz nem lett, de lett házi mécses, amelynek a világánál nem hadonázhat a párt olyan messzire, de rokonszenvesebb fényt von maga körül.

A T. HÁZBÓL [okt. 14.]

I. Hivatalos rész

[okt. 14.]

Vagy három hét előtt azt írtam Enyedi Lukácsról: még csak az hiányzik neki, hogy Kossuth levelet írjon hozzá. Most már az sem hiányzik. Most már kész ember. Október 5-éről ismét egy kéziratot intéz az öregúr a »palatinusá«-hoz, Helfyhez, ahol megkarcolja a legközelebbi viták szereplőit.

Dicséri a Horváth Gyula... akarom mondani a Horvát Boldizsár magas horizonját a külügyi politikáról.

Megszurkálja a kormányt, ekképpen szólván:

»Milyen könnyen átcsúszott a „bécsi rendeletek postája” vulgó magyar miniszterium, a vám-közösség rnegújításának nagy kérdésén. Még azon is! Pedig az már csakugyan kenyér kérdése.«

Enyediről így ír:

»Derék egy ember az, valóságos kincs az országnak, éppen korunkban, melyben a közgazdászati és társadalmi kérdések foglalják el a domináns pozíciót.

Tanultam beszédéből, igazán tanultam, Je lui fais mea compliments.«

Minthogy Helfy sem akarja a hozzá intézett »kézirat«-ot a Ház elé terjeszteni - hát legalább itt legyen az meg.

Nem kétlem azonban, hogy az Enyedi szívében is benne van.

II. Nem hivatalos rész

A mai ülés is úgy nyílt meg, ahogy mindenik. Apródonkint gyűltek a követek, míg Beöthy Algernon a jegyzőkönyvet morzsolta le mohamedánusi dünnögéssel, mintha a Szent Koránt olvasná. Természetesen egy lélek sem hallgatja húsz év óta a jegyzőkönyvet, csak Csanády Sándor, aki lesben áll ott s tágra nyitott szemekkel figyel.

De Beöthy meg akarta tréfálni ezt az egy lelket is. S amint a közösügyek tárgyalására kiküldendő bizottságról szóló passzusra jutna a sor, közé szúrja egy kicsit hangosabban az »átkos« szót... ekképpen:

»- az átkos közösügyek tárgyalására kiküldendő országos bizottság...«

Csanády nagyot csuklik és hátratántorodik megzavarodva: Mi ez? Nonono, mi ez? A füle csengett-e, vagy valóban hallotta?

De Beöthy a legkomolyabb arccal siklik tova a protokollum döcögős sorain, csak úgy félpislogással gyönyörködve a tűnődő hazafi álmélgodásán.

Napirenden még mindig a Jansky-ügy van. A karzat immár kifáradt, üres ma, a szónokok azonban nem fáradtak ki, de már azok egy része is üres.

Egymás után léptek a sorompóba a jámbor tekintetű Veszter, a sima tapintatos Vadnai Károly, aki tekintélyes szónokká verte ki magát két év alatt és a köpcös, jól táplált Szemnecz Emil.

Veszter homályos volt, mint mindig, Vadnai okosan és szépen beszélt, felhozva az érem másik oldalát, s bizonyos nem tetsző toasztok ellenében három másik toasztot sorolt föl, melyek hazafias melegséggel mondattak el, az egyik Erdélyben, a másik Budán, a harmadik - természetesen - Miskolcon.

Hátha még azt is elmondta volna, amit a folyosón beszélt valaki, hogy az az Albrecht főherceg-féle toaszt, mely itthon annyira fáj, tulajdonképpen nem is volt összefüggésben a Jansky-üggyel. Mert őfensége el szokta azt mondani minden évben, levén öneki csupán két toasztja, az egyik hivatalos alkalmakra, (ez az a »mienk«) a másik pedig családi ünnepélyekre, keresztelők és lakodalmakra.

Szemnecz Emil várakozáson felül csinosan szólott, de nem olvasván el e fent megírt soraimat (mert még akkor meg sem írtam) belekötött a »szarajevói felköszöntő«-be, amire egyszerre haragosan megrándult a Péchy Tamás szemöldöke s megrezgette a csengettyűt.

- Ne gyanúsítson a képviselő úr oly főherceget, aki minden ügyben, amely magyar, megtesz mindent, ami lehetséges.

Néma csönd támadt a teremben. Mindenki bámult az elnök ötletén, mellyel olyan hamar gombos spencerbe öltöztette a tiszteletreméltó főherceget.

Egy-két helyeslés kicsúszott innen-onnan. Horváth Gyula izgatottan hagyta el helyét és átment ülni a terem túlsó oldalára. Falk Miksa szelíden nézett a szomszédjára, Jókaira, Jókai búsan nézett Hegedűsre, Hegedűs kétségbeesve nézett az elnökre.

A habarék pártról egy hang azt kiáltá lelkesen:

- Úgy van! Igaz!

Lipthay báró volt, Gáspár apó a »Kornevillei harangok«-ból.

Szemnecz Herman váltá fel (aki mérges és szellemes volt), Hermant meg a pirospozsgás Papp Elek.

A szónokok bizony nem nagy hallgatóságra virradtak. A figyelem egészen ellankadt már úgy, hogy Vadnai Károlyt kivéve talán egyik sem lehetett megelégedve a sikerével.

Hanem iszen arra való a víg Beöthy Algernon, hogy a csüggedőket megvigasztalja.

Mikor az egyik kijött, így szólt hozzá:

- Oh, be szép volt! Roppant hatást tett volna, ha ezelőtt egy hónappal mondod el.

Mikor a másik jött ki kedvetlenül, mézes szájjal állta útját:

- Gyönyörű beszéd volt, nagy hatást tett volna, ha vársz vele még egy pár hétig.

Egy harmadiknak bánatát azzal altatta el:

- Hatalmas volt. Hidd meg, nagy hatást tett volna, ha hallgatták volna.

De amint elfogyott a hallgató, elfogy ott a szónok is. Papp Elek után senki sem akar többé következni. Az elnök kijelenti, hogy a vita be van zárva.

- Kár a témáért! - sóhajtják a szélsőbalon.

De mielőtt végképp kialudnék *a haza világító* mécses, még egyet lobban.

Fejérváry báró feláll s egy olyan katonás, de mégis eszes, találó rögtönzésekben gazdag beszédet csap, hogy a Ház elámul. Sűrűn tör ki a helyeslés és tetszészaj. Mikor pedig Polónyit gúnyosan aposztrofálja, percekig tartó hahota tör ki.

Hiába vágott aztán Polónyi vissza. Az »Schmarn«!

És ezzel most már az ülés véget ért volna egészen derült kedélyben, ha Szegednek nincs Herman Ottója, vagy ha Herman Ottója van, de nincs kolerája. Vagy ha Herman Ottó, aki e napokban Szegeden járt mármaroskodni, neki nem ront a kormánynak, hogy elmulasztotta a szükséges intézkedéseket Szegeden az ázsiai kolerára nézve, hogy a dezinficiáló szereket csak ötödnapra rendelték meg Pestről, hogy a csatornázás rossz és a rekonstrukció járványfészekké tette Szegedet.

A miniszterelnök rögtön felelt az interpellációra, melynek két passzusa e sorok írója előtt is merő kötekedésnek látszik.

Először az, hogy ne lettek volna fertőztelenítő szerek, mert én a kolera kiütése napján, éppen a vörösporszag miatt menekültem el a városból haza - a saját koleránkhoz.

Másodszor az, hogy a rekonstrukció tette volna járványfészekké Szegedet: mikor a lakosság emelt helyeken, szellős házakban azóta lakik.

Hanem kettőben meg Hermannak van igaza.

Az egyik az, hogy ő csakugyan volt Szegeden.

A másik az, hogy Szegeden csakugyan van kolera.

A HÉT TÖRTÉNETE [nov. 28.]

Apró-cseprő eseményekkel van a lefolyt hét megtarkázva.

Talán nem is érdemes, hogy még egy pillantást vessünk rájuk. A delegáció a végét járja. A puskakérdés eldőlt. Természetesen a drágább győzött, a Mannliecher-fajta. (Majd meglássuk, ha győzni fog-e annak idején is.) Egyebekben is simán ment keresztül a delegációkban minden. Az ellenzéki hangokat (mert van vagy három hang ilyen is, az Andrássyével pláne negyedfél) lehetőleg elnémították, megbágyasztották a kormánypárti intézők szép, rábeszélő szavakkal: ne kötekedjenek most, mikor a monarchia ilyen *válságos* helyzetben van, csak *éppen most ne...*

- Eszerint mikor beszéljünk? - kérde az ellenzék egyharmad része, akiben be volt rekedve vagy kilenc kemény felszólalás.

- Beszéltetek volna tavaly.

- De tavaly is azt mondtátok, hogy a monarchia válságos helyzetben van.

- Nos, akkor beszéljete esztendőre.

- De hisz esztendőre is válságos helyzetben lesz a monarchia.

- Hát ne beszéljete sohasem. A beszéd úgyis az az egyetlen dolog, amit megtakaríthatunk.

Hanem valami figyelemreméltó mozzanat mégis történt, amiben sok humor van.

Hegedüs Sándort megjubilálták, különös érdemül róván fel, hogy tíz év alatt, amióta a zárszámadások előadói székén ül, éppen 1 342 067 503 osztrák forintot referált el.

...Biz ez méltó dolog, hogy az ember igyék rá egyet.

*

És ezzel egy időre végeztünk a delegációval. A jövő héten már mennek hazafelé, Smolka nagy bajusza nem lesz többé látható, Grünwald módosítványai megszűnnek, Kálnoky visszagombolkozik, Asbóth János becsomagolja a világ legszebb mellényeit útibőröndjébe, és az *adósságcsinálás* szép szerényen visszahúzódik az ő kies Sándor-utcai tartózkodási helyére.

Ma már meg is volt az első ülés. Újra láthattuk a mi szelíd kedves otthonunkat, a t. Házat és annak nyájas fülkéit, pipafüstös folyosóit.

Az öreg Péchy Tamás úgy tűnt fel emelvényén, mintha valami háborúból tértünk volna meg a családi hajlék elé, ahol ott találjuk ülve az öregapót a boglyas kemence tetején. Körülötte a puskaporszagot nem élvezett hű fiak, Szathmáry György, Tibád Antal és Törs Kálmán sorakoznak ártatlan arcokkal.

Különben az ülés oly rövid volt, hogy a padok meg sem melegedhettek a pihent szájú hazafiak alatt, kiből roppant kevesen gyűltenek össze, tudván hogy semmi rendkívüli nem történhetik.

Nem is történt.

Fejérváry miniszter felállott s mindössze két papírártát nyújtott át a Háznak. Az egyikben vért kért, a másikban pénzt. (Van az nekünk!)

Az egyik ugyanis a jövő évi újoncjutalékról szól, a másik a Ludovika költségeinek megszorítását célozza. Azután a pénzügyminiszter állott fel. De az már csak nem kér semmit!

De bizony az is kér - indemnityt.

Erre fogja magát az elnök. Ő is kér - azt mondja - engedelmet, hogy a képviselők napidíjait kiutalványozhassa. (Hadd lássák az osztrák delegátusok, hogy még van pénz a fiókunkban.)

Ha már mindenki kér valamit, gondolja magában báró Andreánszky Gábor, engem sem a gólya költött, én is kérek. S interpelláció alakjában kéri a szenvedő váltóképesség megszorítását. S eközben elmeséli, hogy egy zsidó jár a vidéken, képeket árul és a vevőktől részletfizetésre váltószerű kötelezvényeket vesz. Hát van-e erről a zsidóról az igazságügy-miniszter úrnak tudomása? Különben, úgymond, Kohnnak hívják az illetőt.

No, ha Kohnnak hívják, akkor nem lesz valami nagyon nehéz ráakadni.

A T. HÁZBÓL [dec. 3.]

Miután Tisza Lajos gróf bezárta a delegációkat (nem ugyanazokkal a szavakkal, amiket Wahrmann javasolt, hogy »Mindent megadtunk amivel tartoztunk - s mindennek tartozunk, amit megadtunk«) ma végre megtért kiki a saját kebelébe.

A Ház meglehetősen benépesült. A régi habituék elfoglalták helyeiket a folyosói padokon. Éppen ott ültek valamennyien, ahol másfél hónap előtt elhagytuk őket.

Megjöttek az őszi ködökre a téli politikusok (mert téli és nyári államférfiaink vannak) megjöttek azok is, akiket a »fekete asszony«-tól való félelem tartott eddig otthon Zalay István vezérlete alatt.

Sőt kisült, hogy »János fejedelem« (Kemény János báró) is csak a kolera miatt maradt otthon annyi ideig, s a hír, hogy egészséges, hogy a lapok híre alaptalan, mint derült sugár élénkíté a mai ülés szürkeségét.

»Nincs semmi baja az öregúrnak« - mondák örvendezve. Csak most tűnt ki, mennyire szeretik. (Hiába, mégiscsak ér az valamit, ha még valaki nem volt miniszter.)

Bent a teremben unalmas jelentéseket olvastak az előadók. Künn türelmetlen deputációk és kérelmezők leselkedének a miniszterekre. Egy csoport képviselő azzal mulat, hogy az orcáikról találgatja: »vasút, dohány-engedély, patikajog«.

A jelentések után Porubszky Jenő lép az előadói székre. Jó hegyi levegő csapja meg a fülüket.

A lélekharang megcsendül a Péchy kezében. Csend. Ave Mária! Négy szélsőbali képviselőt visznek most akasztani.

Az első Szemnecz Emil, akinek az immunitását felfüggeszteni kérik a ceglédi eset miatt, ahol in no illo tempore ököllet fenyegetőzött és tojással dobált. Felfüggesztetik.

Azután Verhovay Gyula jön (de minthogy elég egy redakcióból egy ember) fel nem függesztetik.

Vadnay Andort nem adják ki, hanem inkább kiadják ahelyett a Herman-eset miatt még egyszer Szemnecz Emilt (annak már úgyis mindegy) és Györffy Gyulát (az most úgyse veszi szívére, mert vőlegény).

A rövid ülésnek nem is volt aztán más tárgya, csak még az Ábrányi Kornél interpellációja, ki merész ajakkal az operaügy szellőztetését kéri.

Kár. Mert olyan már ez a mi Operánk, mint az a Basiliscus nevű szent kígyó, amelyről gróf Haller emlékezik a »Hármas históriá«-ban.

Ugyanis olyan ijesztő rút volt a Basiliscus kígyó, hogy amint egyszer egy tükröt vittek eléje s meglátta magát benne, önnönmagától pukkadtt szét.

KÉPVISELŐI NAPIDÍJAK

A mi képviselőink napról-napra elégedetlenebbek kezdenek lenni az ős napidíjjal, az öt forinttal, mely csupán huszonöt krajcárral fiadzott meg 1848 óta, már ti. nem értem az elégedetlenek közé se Pallavicini Sándor grófot, se gróf Szapáry Gyulát vagy Kiss Pált és Lyka Dömét, hanem a szegényebb embereket, példának okáért Wahrmann Mórt, Andrássy Manót és a nagy lateiner osztályt: ott sokan vannak pusztán a napidíjakra utalva.

Bizony az öt forint vékony pénz már a mai világban. Föl is emelnék, szó sincs róla. Csakhogy egy nagy baj van. Azazhogy két nagy baj.

Az egyik az, hogy az országnak nincs pénze, a másik az, ha pénze lenne is, az egyik országgyűlés, úgy kívánja az illedelem, csak a másik, a jövő országgyűlés tagjainak napidíját emelhetné fel; az pedig kényes dolog, mert aztán a választók is ahhoz találnák magukat tartani.

Mindebből az látszik, hogy még a jelenlegi napidíjak mellett ki lehet tartani egypár évtizedig. Sőt ha az ember árlejtésre bocsátána, még olcsóbban is lehetne kapni törvényhozókat az egyes kerületekbe. (Igazi csoda, hogy még eddig ki nem találta valaki, miszerint bérbe kellene adni a parlamentet egy vállalkozónak, aki bizonyos összegért tartoznék beszállítani a kormánynak a jövő öt éves ciklus számára, mondjuk, háromszáz mamelukot, hetven habarékot, és a többiben szélsőbaloldaliakat - már amint a megállapodás volna.)

Hogy a képviselői állás napidíjak nélkül is mennyire csábító, mutatja Anglia, ahol a képviselők roppant sokat költenek a mandátumra, noha semmi napidíjakat sem kapnak.

Hajdan ugyan ott is voltak mellékes akcideneciák. A múlt század végén például oly nagy volt a korrupció, hogy az egyes képviselők szavazatát megfizették néha több ezer forinttal egyes szavazásoknál s ez olyan nyíltan ment, hogy a kormány külön pénztárt állított fel e célra. Sőt hogy mennyire elferdülhetnek a fogalmak a tisztességről, több eset mutatja, hogy az olyan képviselők, akik el nem fogadták az efféle fizetést szavazatukért, megbélyegző kritika alá kerültek, mint összeférhetlen, különös modorú, inakceptábilis, komisz emberek.

A nagyobb államok közül Angliát kivéve, még csak Németországban szeretik ingyen a hazát annak atyái. (De ezek az urak nem is érdemelnek egy fagarast sem.)

A spanyol korteznek sincs fizetése (ezért csinálnak ott annyi zűrzavart), de az egyes német államok egyenkint többnyire megemberelik magukat. Poroszország 9 márka napidíjat fizet a képviselőinek.

Olaszországban nincs napidíj, de ingyen vasúti jegy és adókedvezményeik vannak. Ott beszélnek azt a históriát, hogy a képviselők egy része oly szegény, hogy örökké vasúton van. A képviselő nem tart szállást Rómában, hanem mikor elvégezte a napi dolgát, beül egy kupéba este és ott alussza ki magát, reggelre ismét Rómában van. Egy szóval, a kupében laknak. Elég szép élet az úgyis.

Belgiumban 160 forintot kapnak havonként s az ülőszak rendszeren nyolc hónapra terjed. Ez leginkább felel meg a mi viszonyainknak. Dániában hét és fél forint a napidíj, de az ülőszak igen rövid, csak mintegy 145 napot vesz igénybe. Portugáliában még a paireknoek is fizetésük van. Annyi, mint a képviselőeknek, 670 forint.

Legjobban megy a dolguk a francia parlamenti tagoknak. Ezeknek a fizetésük 3560 forint s ezenkívül a gyarmatok küldöttei még külön útiköltséget is kapnak. (Ezért már érdemes szavazni.)

A svédek ellenben pedáns emberek: az ülőszak csak négy hónapra terjed és a fizetés 667 forint, de minden ülésért, melyen részt nem vesz a képviselő, levonnak 6 forintot. (Bezzeg itt volna aztán passzió névsort olvastatni Csanády Sándor bátyánknak.)

Svájcban a nemzeti tanács tagjai öt forintot kapnak naponként a szövetségi pénztárból, az államtanács tagjainak pedig a kantonok fizetnek 3 forintot naponként, amennyit a mi horvát képviselőink kapnak.

Az Egyesült Államokban a képviselők évi fizetése 2080 ft, s ezenkívül kilométerek szerint kiszámított útiköltséget húznak. Norvégia is generózus: hét forint napidíjjal jutalmazza a storting tagjait, de mit ér, ha a storting csak tizenkét hétig tart? Micsoda emberek lehetnek azok, hogy olyan rövid idő alatt beszélnek ki magokat!

Görögországban kétszáz forint a szenátor fizetése, a képviselőé száz forint. (Nincs is ott aztán arra eset, hogy a szenátor képviselőnek kíváncsozzék, mint nálunk.)

Mindezek az adatok arra jók, látjuk belőlük legalább, hogy elég tisztességesen fizetjük képviselőinket a többi országokhoz aránylag s hogy még sok ideig szó sem lehet a képviselői fizetések emeléséről.

Majd adna nekünk Szapáry - aki tudom lesütve hordja a fejét azóta, hogy a bolgár küldöttség kivallotta, hogy hatmillió forint hever a pénztárukban.

A T. HÁZBÓL [dec. 15.]

Locspocs idő lévén, felgyűrt nadrágokban gyülekeznek a képviselők. Az a kellemes zsibongás tölti be a foyert, a folyosókat, mely csak a magyar parlamentben van. Szeretkezés, ölelkezés, a bizalmas tegezés meleg hangjai. Jancsi te, Muki te, Feri bácsi, Pali bácsi. Mintha egy família volna valamennyi.

Igaz, már előreveti árnyékát a feloszlás processzusa. Ilyenkor a nyájas tegezésről elmélkedve könnyen eszébe jut az embernek az utolsó iktari Bethlen, aki liberális vezér létére is azzal zárta be a lejárt erdélyi diéta egyik utolsó értekezletét:

- Most már szétmegyünk, uraim, és mától fogva vége a *konfidenciának*.

A feloszlás processzusa a *hazabeszélésben* nyilvánult. Ez uralta a mai ülést. Nem kevesebbről volt szó, mint hogy a földadó leszállíttassék.

Papp Elek mohón kapott utána ennek az ötletnek. S utána még néhányan, akik magyar nadrágot viselnek. Madarász József, Csanády Sándor sőt még Izsák Dezső is.

Szinte csodálatos, hogy a programbeszéd e mézesmázos jeligéje még mindig árkánium a választók fölviányozására.

Húsz esztendeje hallják már egyes szavahihető hazafiaktól: »Én az adók leszállítására fogok törekedni.«

S annyi szent törekvés dacára az adók nemhogy leszálltak volna, hanem mindig emelkedtek.

...És mégis vannak még, akik hiszik, hogy vannak még, akik hisznek...

Az adóleszállítási vita előtt, minthogy az ülés végére esett, még volt egy tetszetős téma: Istóczy egyik mellékkirohanása a zsidók ellen. Ugyanis a tőzsdebíróság megszüntetéséről szóló határozati javaslata volt napirenden.

De nagy vita ebből sem lett. Mert az Istóczy indokolására Fabiny felelt s neki olyan szerencsés hangja van, hogy szegényebb országban pesztonkának is jó volna, altató dallamosságával.

A többi antiszemita elálmosodván, az oly mulatságos játszi témát anélkül, hogy istenigazában megszéllőztették volna a keresztény lelkek hosszabb mulattatása céljából, egyszerűen betették a szavazógépbe.

Míg a név szerinti szavazás nagy lassan lecsepegett, azalatt a folyosó még jobban megélénkült s vidám beszélgetésben nyúzták a közélet ez idő szerint meglehetősen sovány materiáját.

Gúnyolták Komjáthy Bélát:

- Hogy érzi magát a védenced? (Ti. Hay Bernát.)

A rossznyelvűek találgatták, hogy: »igaz, ki tudja hol fog a jövőre fellépni Szilágyi Dezső?« (S ezt azzal a gonosz szatirikus mosollyal kérdezték, mintha azt mondanák: »Aha, min megy el a pagát?«)

A jámbor lelkűek magasztalták Baross Gábort, aki egyszerre nagynak, fényesnek látszik, amióta nem vet rá árnyékot Kemény Gábor. A csúfolódók az öreg Madarással ingerkedtek, amiért kibukott a végrehajtó bizottságból. (Ez az első öreg a szélsőbali vezérek közül, akit a fiatalok elevenen megettek.) A komolyabb státusférfiak összebújtak egy szögletben arról tanakodván: miben lehetne célszerű megtakarításokat csinálni a jövő évre, de úgy, hogy a kormány se érezze meg és a nép is örüljön neki.

- Nekem van egy eszmém - szól egy ismeretes frondeur primipilus -, egy százezer forintos tétel.

- Melyik tárcánál?

- A kereskedelminél. Széchenyit kellene kibuktatni. A kormány meg nem érezné, a nép örülne neki és a választások olcsóbbak volnának százezer forinttal.

- Csodálatos ez a Tisza - jegyzé meg egy szenvedélyes kártyás -, azt már láttam a whistben, hogy valaki egy strohmannal játszik, de hogy valaki három-négy strohmannal játszik, azt még sohase láttam.

(Hohó! Ez a szabadszájúak csoportja... Fusson innen, akinek kedves a mandátuma!)

Igen igen, kerülünk a túlsó folyosóra. No, ott ugyan csendes világ van, amióta Szontagh Pál szalmaözvegy. Az adomák örök forrása nem bugyog. Hanem iszen útban van már János fejedelem...

Ott csak Szathmáry Miklós kísérteties léptei kopognak most, ki ezerszer bejárja a sötét homályos keresztutat a háznagyi iroda ajtajától az elnöki iroda ajtajáig, mintha strázsálna, hogy valamit el ne vigyenek.

Arca ma a szokottnál mogorvább. Valami sajátos méla elkeseredettség borong rajta. Mindenkinek feltűnik, s nem gyanítja senki, hogy ez a humornak csalóka játéka.

- Mi baja, Miklós bácsi? - kérdezik részvétellel itt is, ott is.

- Búsulok, édes gyermekeim - feleli reszkető, megtört hangon.

- Mi történt az istenért?

- Hát ezt a derék Schustert eltették Kassáról Vácra, és most már meg vagyok ijedve, hogy Kassára nem kapunk embert.

- Nem lehet az - vigasztalják azok, akik felülnek az öregúr aggodalmainak -, kerül oda ember, majd meglássa.

- Nem hiszem a mai világban - sóhajtja komoly meggyőződéssel az öregúr -, mert mindössze csak évi harmincezer forintocska.

Míg Szathmáry Miklós Schustert siratja, addig az elevenebb folyosón, hol vígan csörög Tibád nyakában az aranyláncán függő cvikker, hol kevélyen mutogatja nagyra növesztett körmét Szalay Imre, bizonyos daccal viseli hosszú sörényét Herman Ottó - (mégis bölcs az isteni gondviselés, hogy úgy felosztja az emberek közt az ilyen ritkaságokat) -, mondom ott a vígabbik folyosón ezalatt a Ház közszeretben álló »Imre bácsijá«-nak, az új besztercebányai püspöknek gratulálnak. Amihez mintegy gitárkíséretnek, szivarfüst felhőben ülve püspök és prímás, adomákat mesél az öreg Pulszky, kinek, amint öregszik, mindennap több-több adomája és kevesebb hallgatója van.

De nini ezalatt - majdnem elfelejtettem betekinteni lejárt a szavazó rosta odabent.

Harminchat keresztény magvető esett ki belőle és száznegyvennégy bélpoklos.

A T. HÁZBÓL [dec. 18.]

Ma volt az utolsó lényeges ülés ebben az esztendőben. Illő néhány szóval elbúcsúzni tőle. Annyival is inkább, mert ma csata volt készülőben. Nagy fegyvercsörtetéssel és morgással gyülekezének az ellenzékek.

A legritkább alakok, akiket sohasem látunk az üléseken, is előjöttek ma, mint a kuvikok, akik előre megérzik, hogy halott lesz.

Fenyegető arccal jelent meg Fenyvessy Ferenc, és komoly arccal Sághy Gyula. A nevető ember komolysága vérfagyasztó volt.

Csanády Sándor szaglászva osont be a folyosón át helyére. De nem volt érezhető semmi vérszag az épületben.

Magának Apponyi grófnak is az a bizonyos »szolnoki« láng égett a nagy okos szemeiben.

- Hát lesz-e emberhalál? - kérdék tőle a mamelukok, akik szeretnek a temetésekre járni, de ők maguk nem ölnek.

- Ostrom lesz - mondá Apponyi - és alkalom, hogy ti megint *kegyelmet* gyakorolhassatok.

És ebben meglehetősen meg volt jövendőelve a mai ülés története.

Mert mindez a harci készülődés Széchenyi Pál ellen indult, hogy az állását megingassák a kabinetben s erre jó alkalomnak ígérkezett a szőnyegen levő javaslat a kereskedelmi és igazságügyi palota építéséről, amelynél már jóval túlköltekezett a miniszter a preliminált összegben és póthitelt kér.

A Ház pedig tavaly óta kezd egy kicsit ideges lenni a póthitelekre. (Széchenyivel szemben már régóta ideges.)

Nemcsak az a baj hát, hogy póthitelt kér, hanem az is, hogy ő kéri.

Így lőn, hogy a csata mégis elmaradt, mert csak támadók voltak, de védők nem. A mamelukok szintén kedvteléssel hallgatták Horánszkyt, és Enyedi Lukácsot, sőt a köpenyeg alatt odakünn a folyosón el sem tagadták, hogy csak a »generális« kedvéért *szeretik* Széchenyit.

Hanem, hogy a »generális« mért szereti, az a megfoghatatlan...

Pedig hát az is természetes!

Már a régi olümposzi istenek olyanformán választották a kedvenc fáikat. Jupiteré a tölgy volt, Venus a mirtust szerette, Cybele a fenyvet, Apolló a borostyánt, Herkules a nyárfát. Egyszóval azokat a fákat, amelyek semmi *gyümölcsöt nem* hoznak...

Az egész vita azonban igen sovány és primitív volt.

Az ellenzék túlozott, Széchenyi ügyetlen volt a maga védelmében. Apponyi pedig egy taktikai hibába ugratta bele Enyedit, aki a határozati javaslatát két részre szakította a szavazás alá. Külön a rosszallást, külön a hitelmegtagadást.

Így lett aztán az a furcsa eredménye a Széchenyi elleni ádáz ostromnak, hogy az nemcsak a póthitelt megkapta, hanem ráadásul még bizalmi szavazatot is a parlamenttől.

Hiába, minden mesterséghez érteni kell. Még az opponáláshoz is.

De amilyen roppant pechje van az ellenzéknek, éppen olyan nagy a Széchenyi szerencséje. Halálos vétek nem őt jelölni a bolgár trónra. Bizonyosan keresztülmegy.

A T. HÁZBÓL [dec. 19.]

Ma már senki sem számított érdemleges ülésre. Az újév előtti utolsó ülés rendes alkotmányos viszonyok közt leginkább az országházi szolgák kedvéért van, hogy a gratuláció-adót beszédhessék. Szét is ment a mezei hadak nagyobb része. Napirendre kitűzve csak holmi »harmadszori felolvasások« és igénytelen kérvények voltak.

Lehetetlen ezekből valami veszedelemnek kerekedni. Az ülést is 11 órára tűzte ki az elnök, ami annyit jelent: »aki akar, az jöjjön«. Egyszóval minden lehető esély el volt zárva.

De az interpellációs könyv nyitva maradt.

Hát csak egyszer az ülés előtt megindul a nyüzsgés, tolongás e szerencsétlen könyv előtt. Jó Tibád alig győzi nekik nyitogatni. Hasonlít ez a könyv azokhoz a hajdani gyékényekhez, melyeket a piacon kiterítettek, hogy a vásárosok odarakhassák az áruikat.

Jött Hodossy Imre a honti üggyel. Ez az ügy szívósabb a keleti kérdésnél. Próbálták már azt mindenféleképp megoldani. Hol Ivánka Zsigmond hívja ki Majthényi Lászlót, hol Majthényi László Ivánka Zsigmondot. Nem megy; a golyó vagy a levegőbe akad bele, vagy a nadrág-gombba. Akkor fogják magokat, megverekedtetik a mellékszemélyzetet. Így se megy. Fölszedik butyrostól mindenestül az egész kérdést fölviszik a parlamentbe. Itt se érnek célra. Megint hazaviszik a megyébe. Ott se ér véget. Cipelik ismétlen a rákospalotai erdőbe. Már a fák is sírnak, mikor a daliákat bizonyos időközökben kiállani látják...

Az örök fekély ki-kiújul. Interpellált már benne Horánszky. Nem volt azon áldás. Hátha megpróbálná Jakabfy? Mert vannak dolgok, amik éppen az okos embernek nem sikerülnek. Csalódtak. A Jakabfy interpellációjának se lett fogamatja. No hát most már próbáljuk meg egy igazán nagyon okos emberrel, Hodossy Imrével.

Ezért jegyezte be ma Hodossy az interpellációs könyvbe a honti ügyet.

Jött Apponyi gróf és beírta, hogy ő a választási visszaélések meggátolásáról szóló törvényhozási intézkedés érdekében fog interpellálni.

Komlóssy megfogta a kalamust s ezt írta be: »Mayer árvaház ügyében«. A hazáját oly hön szerető Papp Elek egy kerületbeli ármentesítő társulat adómentessége kérdésével fenyegetőzik.

Ekkor megint odajött a jegyzői pulpitushoz Komlóssy és azt kérdezte:

- Kell-e még több? Mert van ám! (Úgy látszik az Olay Szilárd termékeny fejét tartja most árendában.)

S vastag szilárd betűkkel iktatta be: »egy Budapesten felállítandó zsidó-gimnázium iránt«.

De már erre dühösen csapta be a könyvet a székelyek virága, Tibád.

- Ugyan hagyjatok még az utókornak is valami kérdeznivalót!

Késő volt: az eddigi interpellációk is egész délutáni két óráig tágították ki az utolsó ülést, tarka képekben váltakozván a különféle tárgyak, még a jámbor Berele Hay is belekerült a Komlóssy két antiszemita témájába. (Pedig kár Bereleért, mert abból külön interpellációt is lehetett volna csinálni.)

Vitát azonban csak a Hodossy interpellációja támasztott, aki a belügyminisztert támadta, hogy az még mostanáig sem függesztette fel a bűnvizsgálat alatt levő Hont megyei tisztviselőket.

Tiszának roppant harcolási kedve volt. Meg van pihenve. Régen nem birkózott már senkivel. Alig várta, hogy bevégezze Hodossy.

Péchy baljóslatú szemekkel nézett végig a Ház gömbölyű láthatárán s óva monda az odalépő Tiszának:

- Reményilem, nem akarsz ma felelni.

- Mindjárt felelek.

- Uram, nézz szét, a tábor igen kicsiny.

- A lándzsám jó vasból van. Az igazság is az én részemen. Megütközöm.

Eközben a »whipper-in«-ek, mint a dervisek a szent koránt, olvasgatták mély figyelemmel, szörnyen izzadva, a benn levő mamelukokat. Ott künn rekedtre kiáltozta magát a telefon. A fiákerek robogtak fel s le a Sándor utcán. Az ellenzéken diadalmorajban hömpölygött a suttogás: »Többségben vagyunk.« Olay Szilárd már el is kezdte a kabinet összekombinálását. (Láttam a névsort, Apponyi Albert még ott se volt benn.)

Úgy a Hodossy indokolását, mint a Tisza válaszát sokszor szakította félbe zaj, tetszés. Az egy idő óta flegmatikus Ház kezdett átmelegedni és zajongni. Ideges, türelmetlen lett. Pezsgett, mint a fölhevített Seidlitz-por.

Tisza higgadtan, csendes hangon válaszolt, hogy úgy emlékszik, már eddig fel is függesztette az illető választási visszaéléssel vádolt tisztviselőket, de ha nem, hát bizonyosan fel fogja függesztetni.

Ennél már nem lehet többet tenni (csak még felakasztani lehetne őket), de Hodossy úgy volt hangolva, hogy ő ma semmivel sem elégszik meg. (Csak az kellene még, hogy ilyenkor elégedjék meg, mikor a tábor kicsiny.)

Bebonyolódván a közigazgatási törvény magyarázatába, kétszer-háromszor csaptak össze, kesztyűsen, illendő finomsággal. Látszik, hogy egy vezér és egy tiszt áll szemtől-szembe.

De Hodossy sehogy sem adta meg magát (pedig lehetett volna), végre is a táboroknak kellett dönten.

Percekig tartó zaj közt tette fel az elnök a kérdést:

- Akik tudomásul veszik a választ, álljanak fel.

A fele ülve maradt, a fele felállt. A jegyzők izgatottan kezdték megszámlálni (némelyik kezében csak úgy reszketett a ceruza), melyik a nagyobb fele.

Vége is kisült, hogy a felállók vannak többen - de csak *tízzel*.

...Tíz nadrággombon múlt ez a golyó - fogja mondani otthon Hontban a jó szelíd Ivánka Zsigmond.

SZÉCHENYI ÉS MATLEKOVITS

A szegény Széchenyre most már igazán kezd a dér rájönni. A csók nem hozott neki szerencsét. Azóta folyton decadence-ban van. A »csók«-tól egészen a »harapás«-ig. Ti. a Szlávny tegnap harapásáig.

Pedig igazi »grand seigneur« volt, jól nevezték el az ellenzékiek. Neki nem imponált a parlament, sem a preliminálás. Átsuhant »könnyen« a számokon. Nem tudott számolni, el kell buknia.

Hiába óvja a grófi nimbus, hiába óvja még Tisza is (ha ugyan óvja még), nem lehetett megmenteni, a leghatalmasabb erők jönnek ellene: *a számok*.

Tegnap az egyik tábor vette ostrom alá, ma már jött a másik számtábor: a kiállítási deficit. Érdekes grand seigneur-i tételek vannak ebben is. Csak éppen egymillió és 800 ezer forintba került az országnak a városligeti multság.

De nem ez a baj itt sem, hanem az a fumigálása a parlamentnek, hogy amire az megszabott 50 ezer forintot, arra költöttek 130 ezeret, amire pedig megszabott háromszázezeret, arra költöttek egymilliót.

Előre lehet látni hát, mi lesz.

A karácsonyi szent ünnepek alatt hagyják kibékülni azzal az eszmével, hogy minden dicsőség mulandó s aztán jön megint a név szerinti szavazás a Házban s ez lesz neki az utolsó »törzsúrás«. A mamelukok jó emberek - de csak kénytelenségből. Most már nem fognak kegyelmezni. És Tisza maga is óvatos lesz ezentúl: ha gróf kell neki, nem megy többé a szomszédba: a habarék párthoz. Rossz portéka az ott mind!

De tulajdonképpen ha jól fölveszem, nem is illendő dolog tőlem, egy ilyen óriási tragikum felett tombolni, pláne ilyenkor, a keresztényi szeretet szelíd ünnepének küszöbén.

Nem is teszem; a tragikum végre is tiszteletreméltó, hanem kiválasztom belőle a komikumot.

Mert van az is. Bár nem áll valami új motívumokból.

A materia régi, csak egy új fordulat van benne, ami bevégezettebbé teszi az egészet.

Ugyanis az államtitkár úrról lesz szó, akinek egy ritka almafaj viseli a nevét. Az emberiséget egy alma tette boldogtalanná, Matlekovitsot egy alma tette boldoggá, a »Matlekovits-alma«.

Mert Matlekovits akkor boldog, ha mindenütt a maga nevét látja; ha tőle függne, minden az ő nevét viselné, volna Matlekovits-ing, Matlekovits-pipaszár, Matlekovits-cigaretta és ha tőle függött volna, hihetőleg lett volna Matlekovits-ház is a Sugár úton - a Bobula-házból.

Hát nem különös szatíra az a sorstól, hogy éppen az az államtitkár úr, aki arról tette magát híressé minden időkre nézve, hogy szereti, ha emlegetik - most az egyszer nem szereti, ha emlegetik?

Pedig emlegetik. Szlávny beszédjében egy begöngyölgetett cukkedli passzus neki szólt, a képviselői körökben is neki tulajdonítják nagy részben a miniszterium bajait.

És Széchenyi?

Széchenyi úgy viselte magát, ahogy a legtöbb ember. Hiszen már Madách mondta: »Az ember gyenge-gyenge«. És Széchenyi akkor is gyenge volna - ha Madách semmit sem szól erről.

Hát mondom, úgy volt eleinte, mikor a szerény, lesütött szemű Széchenyi miniszterré lett s maga mellett találta a naggyá reklamírozott Matlekovitsot, egész reverenciával mondá egy vagy más dologra:

- Matlekovits így akarja.

Később, mikor megmelegedett egy kicsit, így szólt kevélyen:

- Ezt így akarjuk.

A legutoljára már azt mondta a grand seigneur:

- Ezt így akarom.

De ím változtak az idők és most már azt mondja Széchenyi a kellemetlenségek első fázisán:

- Sajnálom de így csináltam.

A második fázisban már így kezd kibontakozni a vallomás:

- Magam is beismerem, hogy nem jól csináltuk.

Nem szeretek prófétáskodni, de tartok tőle, hogy megjön a harmadik fázis is:

- No, ezt bizony rosszul csinálta Matlekovits. Mindezekből pedig az következik, hogy Matlekovits még talán túlélheti Széchenyit, de az új Matlekovits-almát már ő sem éli meg az államtitkári széken.

1887 CIKKEK, TÁRCÁK

HIVATALOSZTOGATÁS

(Szilveszteri mese)

Szilveszter estéjén: mit beszéljek én el önöknek?

Téma nincs. Az egyik miniszter már megjött, a másik még el nem ment. Jó hírt nem mondhatok.

Mondok hát egy mesét.

Egy esztendőnek az utolsó napján, nem mondom el, melyik esztendő volt, de kitalálni szabad, összejöttek az emberiséget mozgató rugók: a legegyszerűbb emberi tulajdonságok, és egy nagy lakomát csaptak az öreg esztendő torára.

A *Pénznél* jöttek össze, ő volt a házigazda. Nagy vacsorát tálaltak. Felül a *Hatalom* ült bíbor köntösben, és minden tálból kivette a legjobb falatot. Mellette jobbról egy szelíd külsejű, bamba képű öregúr foglalt helyet, akinek kopasz fején az egyik oldalról a másikra volt a haj átfésülve.

Fogai nem voltak, nem tudott harapni és kellemetlenül csámcsogott. A lé kifolyt a szája szélein s a hús kipotyogott a szájából. Ez az öregúr a *Gyámoltalanság* volt.

Balról egy hórihorgas kamasz ült a *Hatalom* mellett, aki minduntalan leejtette vagy a villáját, vagy a kését, felborította a sótartót, leöntötte mártással az asztalt. Gubó legyen, ha ez a nyegle úr nem maga az *Ügyetlenség*.

Csakugyan ökelme volt és sugárzó arccal diskurálgatott az alább ülő durva kinézésű, vad arckifejezésű úrral s nem egyszer mondta neki:

- Kedves *Akarat*, ön a legszeretetre méltóbb, legbehízeltőbb fickó a világon.

Hm, ez tehát az »*Akarat*« volt. Az egész kompániának a kedvence. Még a *Hatalom* is nyájasan mosolygott rá az asztalfőről. Ha beszélt, édesdeden hallgatták valamennyien.

Túlról az *Akarattal* vizaví egy nemes arcú, fehér hajú aggastyán merengett az asztali gyertyák fényében. Szemöldjei szigorúan össze voltak ráncolva, de ajkai egy-egy bánatos vonással a széleken és kék szemei biztató jóságot fejeztek ki. Az öregúr nemhiába került az asztal végére, igen rosszul volt öltözve. Tépett ruhái és sebhelyei az arcán olyanul tüntették fel, mintha valahol összeverték, megszagatták volna. Különben nem sok becsülete volt a társaságban. Nem kedveskedett neki senki és nem kínálták semmivel. Csak a koccintásoknál figyelmeztették néha:

- No, ne légy olyan szomorú, *Igazság* pajtás! Igyál te is!

Az asztal legvégén dölyfösen ült maga a házigazda, a *Pénz*. Pöffeszkedéséből látszott, bár telhetőleg udvarias akart lenni, hogy ő érzi magát itt a legnagyobb úrnak.

Ebből látható, hogy igen érdekes társaság jött össze. Beszélgettek mindenféléről, még politikáról is.

Az Akarat vitte a szót.

- Urak - így szólt az ötödik pezsgőspohárnál -, mi tulajdonképp nagy bolondok vagyunk.

- Miért? - kérdik egyszerre hárman is.

- Hagyjuk az emberiség fölött elsuhanni az egyik évet a másik után, anélkül, hogy már egyszer mi magunk ragadnánk kezünkbe a világ folyását.

- Hiszen mi uralkodunk - vágott közbe a Pénz.

- Uralkodunk, de csak közvetve, az emberek útján.

- Hát nem elég az?

- Elég vagy nem elég, de miért nem foglaljuk el magunk az egyes zsíros hivatalokat?

- Nem jó vége lenne - nyafogta a Gyámoltalanság.

- Én nem tartom az Akarat eszméjét bolondságnak - szólt a Hatalom. - Ám próbáljuk meg, válasszunk egy országot és abban az országban válasszunk magunknak hivatalokat. Lássuk, mivé lesz az az ország.

- Hurrá! Helyes! Válasszunk.

És legott megválasztották az országot: a legszebbet. Meglehet, hogy éppen azt, amelyet bokrétának szánt a költő az isten kalapjára.

- No, hát most már rendezkedjünk, urak!

- Én leszek a kodifikátor - szólt a Hatalom -, én csinálom a törvényeket.

- Én leszek a bíró! - kiáltá a Pénz.

- Helyes, helyes!

- Én a külügyeket viszem - hörgé nagy köhécselve a Gyámoltalanság.

- Én a hadsereget fogom vezetni - selypíté a hórihorgas kamasz, az Ügyetlenség.

Az Akarat is közbeszólt szerényen:

- Nekem nem kell nagy állás. Én egyszerűen tanácsadótok leszek.

- Pompás! Pompás!

Csak az Igazság hallgatott szomorúan.

- Hát te semmi sem akarsz lenni? - kérde nagy sokára, úgy félvállról a Hatalom.

Az Igazság a fejét rázta egy darabig.

- Mi legyenek? - szólt aztán kedvetlenül. - Hisz akkor abban az országban már csak egy szükséges állás marad: a *sírásóé*.

Az Igazság tehát nem kapott semmi hivatalt. És ezzel az én mesémnek is vége van.

Mert hát olyan furcsa mese ez, hogy talán nem is mese.

SZEGED ÍRÓI

Alig múlik el évnegyed és a halászek városából, ahol azelőtt csak paprika termett és szappan, rendesen egy-egy költői vagy tudományos művet is liferálnak a könyvpiacra, amely itt akceptáltatik és sikert arat. Ott él, csakhogy ritkán ír a költői lelkű Szabados. Ott írja nagybecsű történelmi munkáját Reizner János, onnan jönnek és ott teremnek a Pósa Lajos szeretetreméltó, bájos gyermekversei, majd Palotás Fausztin ügyes tollából penderül egy munka, és most is onnan veszünk egy érdekes, becses könyvet a Sebők Zsigmond »Alakok« című elbeszéléskötetét.

Ez már nem egészen véletlen, mert egy kitűnő munka Félegyházán vagy Dorozsmán is megjelenhetik, de ahol állandóan egy egész csoport dolgozik, melyet újabb és újabb csoportok váltanak föl, ott már a talaj, a város is részt kérhet magának a dicsőségből. Mert ez már a magasabb kultúrát jelenti.

Nem akarom én Szegedet nagyizolva elnevezni »A Dorozsma melletti Athéné«-nek, hanem úgy áll, hogy Szegeden nemcsak a talajt emelte fel a rekonstrukció, hanem a szellemi nívót is. S ezzel jobban veri le Debrecent, mint a magas palotáival.

Ha úgy visszaemlékezem a rekonstrukció előtti időkre, milyen világ volt ott. Milyen tisztikar, milyen primitív állapotok!

A színházban csak a népszínműre volt nagy közönség, a szenátorok komikus alakok voltak a XVII-ik századból. A közgyűlésen Börcsök és Szekerke uraimék vitték a vezérszerepet, akik derék emberek és igen ügyes publikus férfiak lehettek volna a tudásukkal - Hunyadi János idejében. (De ez a Dáni Ferenc ideje volt már.)

Egyszer egy tisztviselőnek valamely okból nekirugaszkodott a közvélemény: olyat tett, hogy okvetlenül el kellett volna mozdítani; el is akarták, de nem lehetett.

- Nem nélkülözhetjük - így szólottak -, mert csak ő tudja a város jószágait, földjeit, jövedelmeit. Ha elcsapjuk, meg sem tudunk mozdulni, azt sem tudjuk, mink van.

- De hátha meg talál halni.

- Hja, isten tudja, mi lesz akkor a városból.

Ma már bátran halhat meg akármelyik, mert minden tisztviselő offé van a város összes ügyeiben és bonyodalmaiban, vagy ha nincs is, kiokoskodhatik a protokollumokból és kontraktusokból. Olyan tisztikara van Szegednek, hogy megirigyelhetné Budapest is.

Hát a rendőrség milyen volt!

Egy alkalommal szép virágcsokrot pillantottam meg egy magas földszintes ablakban, hol két szép leány lakott a rekonstrukció előtt. Az egyik leány menyasszony volt, a szép csokrot a vőlegénye küldte Pestről.

Az ablak ki volt nyitva a hűvös nyári estén. Ejnye, mondom magamban, el kellene lopni azt a csokrot.

Éppen egy rendőr közeleg a reáliskola felől:

- Hej, rendőr - szólítom meg -, mennyiért szerezné meg nekem azt a csokrot.

A rendőr odanézett, hogy milyen magasan van, aztán bizalmasan hunyorított a szemeivel:

- Legyen kerek számban egy forint.

(A rendőr úr elég jutányosan dolgozott.)

Egy félóra múlva hozta nagy titkolózva a köpönyeg alatt a Prófétába, ahol vacsoráltam.

Kifizettem neki az egy forintot és nyomban küldtem az értékes csokrot nevemben hordár által a másik lánynak, amelyik még nem volt menyasszony.

Hogy aztán milyen konfliktus támadhatott ebből a lányok között, ez egy beszélyírónak a dolga, én csak odáig megyek, hogy ilyen volt a rendőrség. Majd minden héten előfordult köztük valami botrány. Különösen a lopásban excelláltak. Ügy, hogy a publikum rettegett a rendőröktől.

(Ma már olyan kitűnően szervezett rendőrsége van Szegednek, hogy a tolvajok abszolút meg nem élhetnek Szegeden - és bizonyosan szidják a rekonstrukciót.)

Hát még a törvényszék milyen volt - de hagyjuk -, nem akarom a múlt időket szidni, amelyek mindig szebbeknek látszanak a jelennél a publikum előtt. E fallácia ellen úgyszólván lehetetlen küzdeni.

Egyszerűen csak ki akarom emelni, hogy mióta Szeged európai burokkba öltözött, éspedig olyan jól, hogy egy csöppet sem rí le róla, nagy dicséretére válik az ő virágos kertje, az ő fülemüléivel.

Értem az ő poétai csoportját - mert hiába, ezeknek a fülemüléknek is árnyékos hely kell.

Ez az árnyék megvan Szegeden. Az ott megjelent könyvek többnyire ott el is fogynak. Ez pedig nagy szó. A helybeli közönség szereti és pártolja íróit, noha átlag tíz-tizenöt könyv jelenik meg Szegeden évenként.

Az »Alakok« írója, kinek új könyve előttünk fekszik, oly tehetség, hogy számára a fővárosi írók közt is kiválóbb hely jut. Szegeden már régóta ismerik és szeretik, ezentúl az ország is megismeri és szeretni fogja, mert az úgynevezett »rokonszenves tehetségek« közé tartozik.

Nem pesszimista; nem keresi és nem kavarja fel a társadalom szemetjét, nem vezeti el olvasóit sem a kloakákba, sem az élet kínos, sötét jelenetei közé, hanem a költői és a gyöngéd felé hajlik, még most néha az egészséges realizmus rovására is.

Sebők gazdag lírai kedély; éles szemű, jó megfigyelő, humora nem játszi, inkább szelíd, fájó. Irályán bizonyos frissesség, kellem ömlik el. Alakjai élnek s a legjellemzőbb vonásaikkal domborodnak ki.

Az elbeszélések, melyeket az »Alakok« című kötet tartalmaz, nem ismeretlenek olvasóink előtt. A »Veteránok«, »Cigáró«, »Menyhárt király«, »Statárium« stb. mind a »Pesti Hírlap« tárcájában jelentek meg, mert még nemrég a »Pesti Hírlap« munkatársa volt: itt fejlődött, itt izmosodott ki tehetsége.

Sebők a harmincas évek felé halad most, mintegy nyolc év óta dolgozik a redakciók füstös petróleumlámpásainál, figyelmet már eddig is keltett, de csak a kollégák közt, kik nagy várakozással nézték fejlődését.

Az első gyümölcsét íme meghozta most. Amit vártunk, beváltotta. Szép, becses könyvet írt. Olyan szépet, hogy bizonyosan ír ő majd még szebbeket is.

MAGYAR NAGYURAK

A nemzeteket többnyire a nagyuraik nyomán ítélik meg. Valószínűleg néha igen rosszul. A grand gőgje adja meg a szint a spanyolhoz, a lord flegmája az angliushoz, a márkis finomsága a franciához. S egyrészt helyesen is, mert majd minden nemzet tulajdonságai arisztokráciájában csucsorodnak ki legjobban.

A mi nagyuraink ezelőtt ötven évvel csak a parádében jártak elől. »Magyar gróf«, ez a szó annyit jelentett, hogy egy örülden gazdag, civilizálatlan ember, aki jukszokat csinál a rengeteg pénzével. Az indiai nábob és az oláh bojár közt állott a magyar főúr fogalma.

Ma finomodott kissé a magyar arisztokrácia, s virtuskodásai nem annyira a pénzszerzésben kulminálnak, mint inkább disztigált grand seigneuri felfogásban a pénzzel szemben.

A közelmúltból két esetet is tudok fölemlíteni, mely méltó, hogy megörökíttessék a krónikák számára.

Gy. B. úrnak összes birtokai elúsztak. Nem maradt egyebe, csak egy kastélya a parkkal s a kastélyban tömörkedő műkincse. Egész vagyont érő ritkaságok és műdarabok.

A végén ezt a kastélyt is eladatta a hitelezője, illetőleg megvette mindenestől potom áron.

A fiatal nagyúr aláírta az eladási okmányt, mely éppen fedezte a terheket s így szólt egy mosollyal:

- Most hát már semmi sem az enyim. Isten önnel!

- Vigyen valamit el, nagyságod, legalább emlékül - mondá az új tulajdonos.

A régi úr szétnézett a szobákban, mintha keresgélne, mit vigyen el s aztán odament egy drága porcelán virágcserephöz és leszakított a rózsatőrül egy picinyke fésző bimbót.

Azt tűzte a gomblyukába, azt vitte el. Az ősök dús örökségéből egy rózsabimbót.

Ez az egyik történet.

Gróf Z. egy gazdag angol nőt vett el. Ügyvédje, aki külföldi szokás szerint házassági szerződést csinált, kikötötte, hogyha a gróf halna meg előbb, annak a vagyona a nőé legyen, ha pedig az asszony halna meg előbb, akkor az asszony családja fizet a grófnak három milliót.

A gróf nem volt túlságosan gazdag, egy félmilliónyi vagyona lehetett, ti. annyit ért a dunántúli uradalma. Abból is fénnel, tisztességesen éltek, azazhogyszésségesen nem sokáig.

A grófné elhajlott az urától. Szerette a változatosságot. Hiába, ilyenek az asszonyok.

Egy nap elhagyta a kastélyt és a szeretőjéhez költözködött. A keserűen csalódott gróf panasztalanul, búskomoran viselte a csapást.

Elhatározta, hogy megindítja a válópört, de a sors nem akarta ezt a válást a magyar bíróságokra bízni, amik lassúk, elválasztotta az asszonyt rövid úton. Tífuszba esett, meghalt. Legalább nem kellett a válópörrel piszkolódni.

Egy nap két idegen úr állított be a gróf kastélyába, Mr. Johnson és Mr. Topp, londoni ügyvédek.

- Mit parancsolnak az urak? - kérdé a gróf.

- Egyezkedni jöttünk a gróffal.

- Énvelem? Nincs énnekem az urakkal semmi dolgom.

- Dehogyis nincs. Hát a hárommillió forint?
- Miféle három millió?
- Amit a grófnak kell kapni a megboldogult grófné után.
- Nekem?
- Hiszen szerződése van róla a grófnak.

A gróf elkezdett gondolkozni.

- Az ám, az ám... meglehet. Várjanak az urak, majd megkérdezem az ügyvédemtől.

Csengetett és hívatta az ügyvédjét:

- Fiskális úr - kérdé -, van nekünk szerződésünk valami hárommillióról?
- Igenis, méltóságos uram, van. Ott lesz a házassági iratok közt egy csomagba kötve. Tessék csak megkeresni.

A gróf csakhamar ráakadt.

- Itt van - szólt -, de ez se legyen.

S ezzel összeszakította a szerződést az angol ügyvédek előtt.

- Az asszony hűtelen volt, uraim - mondá az ásitásig közömbösen. - Beláthatják önök, hogy semmi közöm hozzá. Nem kell semmije. Sajnálom, hogy a gentlemanek hasztalanul fáradtak hozzám.

Pedig dehogy fáradtak hasztalanul. Jó honorárium ütötte azoknak a markát, mikor otthon a fámiliának elbeszélétek a dolgok mibenlétét.

AZ ÉN KIS VILÁGOM

Ez már a negyedik vagy ötödik előszó, melyet rövid idő óta fiatal írók könyve elé írok.

Hát biz ez már így fog menni, mert Magyarországon annyira vagyunk, hogyha valaki könyvet mer írni, mindenekelőtt megkér egy öregebb író, hogy az kérjen azért bocsánatot a t. c. közönségtől. Attól a közönségtől, amely nincs.

A nemzeti literatura hanyatlik: a nővilág idegen mintákon indul, az olvasóvilág ellenben nem indul meg semmire. A közöny jégkérge borítja a különben is tövises mezőt.

Valaha még legalább azt mondtuk: az írónak nem jut kenyér, babért kell a homlokára tenni.

De a babéردöket azóta kiirtották a *lovarnők* és *balerinák* számára.

Később azután úgy szólottak: »Az íróké az aranyélet, szabadon röpködhetnek a felhőkben.« A felhőket nekik tagosították.

Ma azonban már a felhőket is elvették tőlük a politikusok.

Nem maradt többé semmijök - még az a bátorság sem, hogy megjelenhessenek. Egy előszóval kell a létezését megvédelmezni. De ki védelmezi majd meg az előszót?

Mindegy. Fogjunk hozzá.

Íme uraim és hölgyeim, egy vádlott, egy új könyv és egy új név!

Ah, de minek is mondom, hogy új név, hiszen önök előtt minden írói név új, s önök minden íróval szemben a régiek.

Maradjunk a vádlott bemutatása mellett.

A vádlott előélete: feddhetetlen. (Így már jobban megértik, hogy még eddig nem adott ki önálló kötetet.)

Életkora: Úgy vagy négy-öt év óta írogat tárcákat, rajzokat a lapokban.

Neve: Bogdanovics György. Hanem itt már hamisítás forog fenn, mert Bogdanovics György tulajdonképpen Bogdanovics Krisztina, Beksicsnek, a kitűnő publicistának és képviselőnek neje.

Talán nem is elég tapintatos eljárás tőlem, hogy elárulom, kit fed ezúttal a férfiruha.

Vádlott bizonyosan azért választotta a férfi nevet, hogy könyve jobbnak láttassék: mert csodálatos az, hogy a hölgyeket szívesebben hallgatjuk a férfiaknál, ha a szalonban csevegnek, nyomtatott betűkben pedig a férfiakat hallgatjuk szívesebben. Nem látom be, miért van így - de így van.

Én ellenkezőleg azért árulom el inkognitóját, mert ez a könyv kétszerte jobban megkapja az olvasót, ha tudja, hogy egy nő írta.

Mert ebben a könyvben, az író nevét kivéve, minden igaz az utolsó szóig. Igazak az alakok és végre az élet, amit fest. Nincs benne semmi a nőírók hibáiból és bizonyos fokig benne van minden a férfírók erényeiből. Élénken, érzéssel ír és kolorittal, de sehol sem csap át a beteges szentimentalizmusba.

Védencem, tisztelt közönség, több mint közönséges műkedvelő, kit a hiúság kicsinyes láza vitt e veszedelmes és bizonytalan útra, ő határozott tehetség, akinek könyvét élvezettel olvashatja el mindenki.

Elösmerem ugyan, hogy bűnös (mert nálunk még a gyenge nemnek nem szabad velünk, a teremtés urával versenyre szállni), de isten neki, ha már megtörtént, olvassák el a könyvét és ítéljék el, amint megérdemli, egy sikeres írói pálya elszenvedésére.

A PODMANICZKY KÖNYVE

Podmaniczky Frigyes azon ritka főurak közé tartozik, akik örökké népszerűek tudnak maradni. Amit csinált, mindig egész odaadással csinálta. Éppen olyan buzgó volt fiatal korában rebellisnek, mint amilyen buzgó most mameluknak. Egy kicsit különc volt mindig, de éppen a különcködése a legszeretreméltóbb.

Pályája olyan tarka, mint ruhái; mindig azt tette, amit kellett; mikor verekedni kellett, verekedett; mikor csak írni lehetett, író lett s itt is tisztességesen állta meg a sarat; mikor ellenzékeskedni kellett, az orációkra adta magát és a balközép vezérei közé emelkedett. Most, mikor csak szavazni kell, szavaz.

Amit csinált, mindenben kiváló helyet tudott magának tehetségével és ügybuzgalmával szorítani. Csak egyetlenegyszer volt közkatona, amikor a szabadságharc után büntetésül besorozták furvézernek, hanem itt is glaszékesztyűben kente a kocsitengelyeket.

Azért is maradt az ő keze mindig hófehér, akármibe avatkozott és sodortatott is. Ha valakinek, neki van oka kedvteléssel pillantania vissza múltjába s kiadni memoárjait, melyeknek első kötete »Naplótöredékek« cím alatt fekszik előttünk.

Jeles férfaink múltja meglehetősen egyforma ebben az emberöltőben.

Nézzük csak, mi szokott velük történni. Valóságos sablon. Negyvennyolcban részt vesznek a forradalomban, negyvennyolc után tíz évi várfogságot szenvednek el Olmützben vagy Kufsteinben, hatvanegyben kiszabadulnak és azután megválasztják őket a parlamentbe ahol egy darabig hánykolódnak, opponálnak, míg végre fokról-fokra nekilágyulva eljutnak az excellenciás címig vagy legalább a főrendiházba, amely most valóságosan *a temető előszobája*.

Podmaniczky biográfiájából csak az olmützi fogság hiányzik; de nem volt-e ő a helyett vagy tíz esztendeig intendáns, ami legalábbis fölé azzal, mintha tizenöt esztendeig a szibériai ólombányákban ült volna. Neki ez sem ártott. Közéletünk e nemes tisztaságú férfja még az intendánságból is népszerűséggel került ki.

Ő hát bátran írhat memoárokat, sehol sem jut olyan helyre, ami kellemetlen volna neki. Szép út az, amit befutott és ha nem is virágos mindenütt, kedves lehet neki s példaadás nekünk, mert egyszer sem botlott meg rajta.

De nem is annyira az ő életével van most dolgunk, mint inkább az ő könyvével, melynek első kötete voltaképp el sem jut Podmaniczky Frigyesig; az első kötetből még csak a »Frici« látszik, a kis báró úrfi, akinek napjai az iskola, a falusi kastély és az akkori Pest között oszlanak fel, de aki fogékony lelkében máris érdeklődéssel fordul a művészetek és a nemzeti nyelv fejlődése felé. Szereti a zenét, táncot, irodalmat és telenkint a befagyott Dunán átjár Budára a várszínházba magyar előadásokat hallgatni.

A Grillnél megjelent munka első kötete 1824-től, a Podmaniczky Frigyes születésévéől kezdve csupán 1844-ig terjed, tehát legalábbis két ilyen, ha ugyan nem vaskosabb kötet lehet még hátra.

A »Naplótöredékek« elevenen vannak írva, hiányzik belőlük a Pulszky csevegéseinek sziporkázó elméssége, a Fiáth fontoskodása, hiányzik az eseményeknek, ha csak rövid megjegyzésekben adott kritikája, nincs bennök annyi közvetlenség, kedély, mint a Déryné naplójában: de sok érdekes és becses anyag van összehordva e műben is, ami azt felette érdekes olvasmányá teszi.

Podmaniczkynek roppant műveltsége mellett van szelleme és megfigyelő tehetsége, ügyesen tudta összeállítani ahhoz, ami neki kedves emlék, azt is, ami az olvasót érdekelheti. Szubjektivitása mellett objektív tudott maradni. Érdekes vonásokban állítja eléink a régi falusi úri életet az aszódi kastélyban és a Cukor utcai házban. Pompásan domborodik ki a negyvenötven év előtti Pest, szokásaival, embereivel, a maga kisszerű elmaradottságában. Egy valóságos megfordított mese. Ti. ez a mostani Pest lett volna mese a régi pestiek előtt.

Melegség rezegetti meg tollát, ha édesanyjáról ír, egyebekben a gentleman felfogás nyilvánul minden ítéletében. Nagy tarkaságban és élenkségben futnak el előttünk e 352 lapon a táblabírói Magyarország jellemző képei. Ott vagyunk egy előkelő pesti bálon, ahol Széchenyi István biztatására először táncolják a csárdást, a szerző elvisz bennünket a színházakba, a vendéglőkbe, az akkori boltokba, bekopogtat velünk a szabókhoz, keresztülvezet az utcán, látjuk a női és férfitoletteket, azt is megmondja a szerző, mibe kerültek, mintha csak egy Macaulay volna, akinek a figyelmét semmi sem kerüli el azokból, amik a mi kíváncsiságunkat fölkelthetik; elvezet egy restorációra is, persze csak Szepes megyébe (mert biz azt megyéje válogatja), sőt, hogy semmi se maradjon hátra, eljutunk vele az 1843-iki pozsonyi dietára.

Száz szónak is egy a vége, a Podmaniczky könyve úgyis szegény memoárirodalmunkban nemcsak számot tesz, hanem egyike a legjobbaknak, legérdekesebbeknek, csak az a kár, hogy már megírta. Mert az ember hagyja a memoárjait utoljára. Elég sok dolga van még Podmaniczky Frigyesnek itt miköztünk - mit zárogatja az ajtót maga után...

Éljen még előbb vagy két kötetrevalót!

A »TÖBB MINT BIZONYOS«

Mindenki tudja, mi az. Az a választási diadal. Több mint bizonyos. A bulletinek örök stílusa.

Bezzeg megindultak már, tele van velök a sajtó. A garmond és borgisz betűk közt ott mosolyognak a tarka-barka nevek, a »bizonyosak«.

A választási idő még nincs kitűzve, sőt az országgyűlés feloszlatajáról sincs még semmi hír, és mégis harsog országszerte a »vivát«. Milyen különös kiáltások! Nem a torokból jönnek, de a hasból. Megindult a lavina. A kalapok megbokrétásodnak apródonkint, s lobogó dísz öltönek a szerény zsupfedeles falusi házak. Fölzeng a kortes nóta:

*Éljen Gebernyecz Ákos
Kinek esze nem túlságos.*

A bevezetés még száraz, de már nemsokára jön a nedves időszak, csapra ütik a hordókat. Mert hiába olyan az alkotmány, hogy azt néha vérrel kell öntözni, néha borral.

Milyen szűzi idők voltak azok 1861-ben, mikor még ingyen jutott mandátumhoz mindenki. A választók valóságosan *válogatták* a követeket, a jelesek közül a legjobbakat. A zászlókra írt név varázsa hódított a kerületekben.

S hogy ment az fokról-fokra. 1867-ben már pénz is kellett. De milyen összeg! Egész Erdélyre tizenkétezer forintot adott a Deák-párt, abból is visszaküldtek ötezeret, hogy az már el nem fogyott, »annak már nem volt helye« (ipsissima verba).

Boldog isten, mekkora »hely« támadt azóta!

A hetvenes években előrement a választási mesterség. A méltóságos nép kitalálta *a fuvardíjakat*. Hiszen közelfekvő idea volt! Szép dolog az alkotmányos jogok gyakorlása, de még sokkal szebb, ha azokat nem gyalog végzi az ember. Szekereken kellett őket a választási helyre bevinni. De még akkor hatan-heten ültek egy szekéren, ma már csak kettesével ülnek és külön kocsis kell, aki a lovakat hajtsa.

A következő restoráción bejöttek a »napidíj«-ak. Ez aztán olyan ötlet volt, hogy meg lehet vele maradni akár ezer esztendeig, nem kell újat kigondolni, mert aapidíjak szabadon nőhetnek az idők végtelenségében. A választók elméje ennél az alkotásnál megállt: »tovább nem megyünk«. Aapidíjak az utolsó tromf. Aapidíjakat még srófoljuk, de a választási költségek jogcímeit többé nem.

Hanem hát bölcs az isteni gondviselés és a jelöltek esze se pihen. Ők maguk kezdték kitanítani a választókat:

- Csak bátran fogadjátok el a pénzt az ellenféltől is, de szavazzatok ránk!

És lőn, hogy a választók bevételi rubrikájába belekerült az a tétel is, amit az ellenféltől kapnak.

Ez a mai helyzet szignatúrája. Hogy kimerült-e már e téren a leleményesség, ez a jövő titka. Én már kétkedem. Azt hiszem, új és új változatok jönnek még mindig...

Lám a jelöltekkel is miképpen volt. Először csak a balközépi ember lehetett meg ingyen, azután csak a szélsőbali. Végre csak a kormánypártnak voltak ingyen kerületei, már nem az antiszemita párt keletkezett, mely pénz nélkül jutott a mandatumokhoz. De soha ennél tarkább országot - az idén már az történt meg, hogy a vágújhelyi kerületbe zsidó jelöltet kértek a keresztény választók a függetlenségiektől, mert »az vihető ott keresztül a legkönnyebben«. Hát nem tiszta jele-e ez annak, hogy semmi sem lehetetlen többé?

S ha nem lehetetlen többé semmi, éppen olyan joggal lehet mondani, hogy több mint bizonyos minden.

Kár, hogy még eddig senkinek sem jutott eszébe totalizatórt csinálni a választásokra. Egyrészt jövedelmező dolog lenne, másrészt kitűnnék, milyen furcsa osztalékok esnek a »több mint bizonyosok«-ra rakott tétekből. Egyébiránt a választási mező ma már egészen áttekinthető. A paktumokból nem lett semmi. Csak éppen a legharapósabb megye, Hont kötötte meg a békét. Éppen csak ez nem volt valószínű. Egyebütt, leszámítván néhány erdélyi kerületet, dúló csatákra van kilátás. Az egyhangú választásokra semmi inklináció nincs. Még tán a jó szelíd Abrudbányán is mérkőzés lesz. De viszont megeshetik, hogy Szentendrén simán megy keresztül a jelölt. Mert a választás többnyire a meglepetések fészke. Az ötéves mandátum méze és a főrendiházból kimaradt mágnások kétségkívül élénkíteni fogják a versenyt, de nagy változások és non putaremek csak a részletekben lesznek.

Előre látom a jövő képviselőházat, megjelenik lelki szemeim előtt. Péchy ül az elnöki katedrán, Szontagh Pál cseveg Kemény Jánossal a jobboldali folyosón. Az öreg Pulszky és fiai nincsenek bent. A baloldali folyosón csupa antiszemita tanyáznak. Biz ezek megszaporoztak derekasan. Hanem ahelyett a habaréki vonal centrumbeli széle teljesen eltűnt és a függetlenségi párt kockája is keskenyebb lett a terem baloldalán.

A terem egyébiránt gyéren van benépesedve. De nem tesz semmit. Nincs itt már, akitől félni lehetne, a jó Csanády Sándor, nem olvastathatja meg a képviselőket.

Könnyű azonban kitalálni, miért jöttek össze a mai érdekes ülésre annyi kevesen. A belvárosi templomban valami díszmise van, s a papság mind odament. Annyi papot küldtek fel a kerületek, hogy azoknak a hiányát nagyon is meg lehet érezni.

Künn a folyosón Gajári jár karonfogva a józsefvárosi követtel, Visivel, Busbach Morzsányival cseveg egy fülkében, Zalay István Krajsikra csinál tót verseket, Molnár Viktor azon panaszkodik Szathmáry Györgynek, hogy nem érdemes »Wip«-nek lenni, mert a párt olyan rettenetes nagy, hogy fölösleges összetartani.

E pillanatban jelenik meg Kármán felsőkabátban a folyosón s megáll a beszélgető csoportoktól tudakozódva:

- Nem láttátok kérlek, Éles Henriket?

- De igen - felelik neki -, ott fenn ül a karzaton, Bittó mellett.

OKTALAN BORBÉLYOK

(Szerkesztői üzenet)

- B. L. *Osgyán*. Ön arra buzdítja a szerkesztőséget, hogy lelkes cikkekben intse meg a dzsentrit, melyet a választások pusztítottak ki, s mely mint a légy a mérges papírra, most is nyakra-főre tolong vesztébe a kerületekbe.

Későn van az már. Higgye meg, hiába küzdenénk az ellen; hanem hogy az ön kedvét meg se szegjük, egy mesét mégis elmondunk az új jelölteknek. Vonják ki belőle a morált.

Volt ugyanis egy király valahol, aki egy öreg kereskedő boltjába lépett s kérdé, van-e valami számára való portékája?

- Van.

- Mi az?

- Egy jó tanács.

- Hadd hallom.

- Ezer forint az ára, azt fizess ki előbb.

A király kifizette az ezer forintot.

- Igazad lehet emberséges kereskedő, egy jó tanács megérhet ezer forintot. De vigyázz, hogy meg is érje.

- Az én tanácsom az, hogy »minden dolognak nézd meg a végét«.

A király méregbe jött.

- Ostoba fickó. Hiszen ezt nélkülöd is tudtam, nélkül is mindent meggondoltam, mielőtt megcselekedtem volna. Felültetél, gazember.

A kereskedő mentegette magát, hogy ő nem tehet róla, minek állt rá a király az alkura, utoljára is egyet morgott őfelsége s hazament, gondolván magában, hogy majd nyomat ő otthon ahelyett az ezres bankó helyett egy egész mázsát; de ha már pénzébe van a dolog, kiadta rendeletben, hogy a névjegyeire, zsebkendőire, ágyneműire s egyszerűen mindennemű fehérneműjére írják rá: »Minden dolognak nézd meg a végét«.

Lőn, hogy abban az országban, ahol a mi királyunk regnált, nem lévén még divatban a dinamit, ősi módon fondorkodának élete ellen.

Megvesztegették az udvari borbélyát, hogy a legközelebbi borotváláskor messe el őfelsége nyakát.

Hugli rá is állt. Hogyisne, ő lesz az első borbély, akiről a történelem szólni fog. S azonfelül rengeteg kincset ígértek neki az összeesküvők.

Egy nap hívatják a palotába. No, most jön az eldöntő pillanat. Megfente derekasan a borotváját s felment a király szobájába.

Megcsinálja a szükséges szappanhabot s immár hozzálátna a rettenetes aktushoz, mikor egyszerre megpillantja a törülközőkendő sarkán a feliratot: »minden dolognak nézd meg a végét«.

E végzetes betűk rámeredtek és ugráltak a szeme előtt. Keze reszketni kezdett, arca meghalványodott. Azt hitte, neki szól ez az intés. Inai megrogytak, fogai összevacogtak.

- Kegyelem fölség! - rebegte.

Leborult s mindent bevallott, hogyan akarta a királyt megölni, de a felirat miként ejtette gondolkozóba jövő sorsa felett.

Lássa kedves B. L. úr, ez a borbély okos ember volt... de nem is lépett volna az fel képviselőnek soha, elhiheti.

Ezt a jelszót ajánlanám én a dzsentrinek is, az új jelölteknek is:

»Minden dolognak nézzék meg a végét.«

Csak hogy könnyű tanácsot adni, de nehéz megfogadni - kivált ha már az ember élesre fente a beretváját és megkavarta a szappanhabot.

A HARAPÓS ÖREGEK

A hivatalos lap tegnapi száma hozta az új kolozsvári törvényszéki elnök kinevezését, s ezzel nyugalomba vonul a régi elnök, Bíró Pál.

Nagy tekintélyű öregúr Bíró Pál, még a régi úri életből való, akik már kezdenek kihalni, helyet engedve a teljesen beamter elnököknek. Végre is nem lehetetlen, hogy így lesz az jobb.

De az ember mégis megsajnálja, eltűnni látván egy ilyen régi fából való tisztos alakot.

Bíró Pál 1872 óta törvényszéki elnök, s vitte tisztét nagy eréllyel és példás buzgalommal, de azért a szíve titkosan mindig a nemes vármegyéhez húzta. Egész életében rosszul esett, hogy a törvénykezés az államnál van.

Vele történt eleinte az az eset, hogy a törvényszék évi büdzséjéből, takarékos ember lévén, meggazdálkodott egy csomó pénzt és ezt jelentette az akkori igazságügy-miniszternek. A miniszter megdicsérte ezért Bíró Pált, s utasította, hogy a fennmaradt fölösleg hova fordítása iránt tegyen javaslatot.

- Odaajándékoztam én azt már a vármegyének - hangzott röviden a felelet.

No, lett nagy konsternáció Budapesten. Odaajándékozta? És pláne a vármegyének? Az állam pénzét? Hát mit gondol a saját hatásköréről Bíró Pál?

Természetes, hogy a miniszter nem hagyta helyben, mire viszont Bíró Pál konsternálódott. »Mi köze ahhoz a miniszternek, hogy ő hova, kinek adja takarékoságának gyümölcseit?«

Később aztán látván a kormány, milyen tapintatos, bölcs és igazságos vezetőt bír benne a törvényszék, megbocsájtotta váltig nyilatkozó előszeretét a megye iránt.

Legújabbban »maga kérte« elbocsáttatását Fabinytól.

- Talán nyugalomba kíván menni? - kérde a miniszter. - Lássuk csak, mennyi szolgálati éve van már nagyságodnak?

- A legtöbb, amennyi lehet. Van vagy húsz.

- Ön azt a legtöbbnek tartja - mond a miniszter mosolyogva. - Lássa, én fiatalabb vagyok, de mégis...

- Bocsánat, kegyelmes uram, de én azelőtt nem szolgálhattam.

- Hát hol volt azelőtt?
- A birtokaimon nyomorogtam - felelte szerényen.
- És mért nem szolgálhatott ön azelőtt?
- Mert én Bíró Pál vagyok.

A miniszter kedvetlenül csóválta a fejét.

Bizony felfordított világ az, hogy itt nálunk az aggastyánok kezdenek meggondolatlanul beszélni, és a fiatalság a higgadt, tapintatos.

TISZÁNÉ SZEGEDEN

Az egész város fellobogózva várta szombaton délben a pesti vonatot, amelyen Tisza Kálmánné jött a szegedi nőipar-kiállítást megnyitni, mint annak védasszonya. Vele jött Tisza Lajos gróf is. Valamint elkísérték Jékelfalussy Lajos, Stesser József, akik mind igen szívesen látott vendégek Szegeden. Ugyancsak erre az alkalomra lejött Lechner Lajos és Mikszáth Kálmán, mert mindazok, akik részt vettek egykor Szeged bánatában, majd mindig eljönnek osztozni örömeiben is.

A fogadtatás impozáns volt. Több mint száz fogat kísérte be a grófnőt, ki mindjárt megjelenésével, kellemes szerénységével megnyerte a szíveket. Mindenki érezte, hogy Tisza Kálmánnak a felesége csak ilyen lehet.

Sehol kedvesebben, tapintatosabban vendéget fogadni nem tudnak, mint Szegeden. A kicsiségeken látszik ez meg. A grófnőt a figyelem és hódolat nem egy finom jele lepte meg. Ilyen volt például, mikor a Tisza-szállóban, hol fényesen berendezett termek várták, beírva nevét a vendégkönyvbe, a könyv ugyanazon lapján egy nevet beragasztva talált. A grófnő mosolygott, mert nyomban kitalálta, hogy az a »Degenfeld« név lehet ott, melyet egy szélhámós csavargó bitorolt Szegeden néhány nap előtt.

Mindent irigylek a nagyuraktól, csak egyet nem. Azt, hogy némelykor száz meg száz embert kell megszólítaniok, azokkal a bizonyos kérdésekkel, melyek a legnagyobb eszű embernek is végtelen fáradtságot okoznak. Még a zseniális Mac-Mahonnal is megtörtént, hogy egy cercle alkalmával azt kérdezte egy fekete arcszínű embertől:

- Ön nemde szerencsén?

- Igen, elnök úr.

- Nagyon helyesen. Folytassa! - végzé a tábornok és egy másik idegenhez fordult, hogy a sok hétköznapi szólam közt talán megint egy ilyen ügyetlenségbe bonyolódják.

Ezeztől a kérdésektől való félelmemben nem vállalnám én a nagyuraságot, ha valaki megkínálna vele. (Meglehet azonban, hogy gondolkozási időt mégis kérnék.) Ezeket bámulom én a nagyuraknál, de senkinél annyira, mint Tisza Lajos grófnál, aki ezekben nagy. (Bölcsen megosztotta azt a gondviselés a család közt, mert Tisza Kálmán meg a válaszokban excellál.)

Természetesen ezekkel telt ki a nap, küldöttségek fogadtatása, a város megnézése, a jótékony intézetek látogatása, »a fejedelmeknek ebből a keserű kenyereből« bőven kijutott az ünnepektől vendégnek, ki annyi szívéllyel, oly szeretetreméltó nyíltsággal társalgott mindenkivel, mintha örökké köztünk élt volna. Valami figyelemre méltó eset nem történt, csak a betegápolóban, hol egy hetvenéves beteg nőt szólított meg a grófnő:

- Hogy érzi magát?

A vénasszony, aki már egy éve tehetetlenül fekszik kórágán, nyájasan felelt a szelíd kérdésre:

- Hát csak megvagyok, galambom.

(Ide kell jönni tanulni, urak, meglelégedést!)

Este nagy hangverseny volt; a pompás színház olyan fényes képet nyújtott báliasan öltözött közönségével, gyönyörű asszonyaival és leányaival (mert több megye előkelő hölgye sereglett össze), akár egy udvari előadás. A hangverseny már gyengébb volt a közönségnél, de csak egyes részeiben. Valaki szavalt (egy csinos költeményt Pósatól), másvalaki hegedült (*többet* produkált mint vártunk), egy harmadik valaki... de az aztán igazi valaki volt. Találják ki no, ki lehetett? Ejh, hát valamennyi valaki közt a legkedvesebb valaki: a Blaháné. Eljátszta nekünk a »Paraszt kisasszony« egy felvonását, melyben Bercziknek azt a bájos ötletét, a Póli néni feletti bánkódást oly művészettel állította elénk, hogy én egész éjszaka nem tudtam elaludni afeletti bánatomban, hogy »istenem, istenem, még ez a páratlan asszony is megöregszik valamikor, sőt tán meg is hal«.

Előadás után nagy bankett volt a Tisza-szállóban, hol száz asszony és száz férfi ült együtt, s hol Fehér Ipoly mondott szép tóosztot Tisza Kálmánnéra, ki helyett Tisza Lajos gróf válaszolt a bankett végén, akinek mindig van valami pompás ötlete, valami lekötelező megjegyzése, amivel felvillanyozza a szegedieket.

Közben, majd elfelejtettem mondani, volt egy kis politika is (persze politika nélkül nem lehet el a magyar ember, ahol száz van együtt).

A szegedi választók tisztelegtek még a bankett előtt Tisza grófnál, megkérve őt, hogy a jelöltséget újból fogadja el, azaz hogy mikor majd egy recepiszes levélben el fogják neki küldeni néhány hét múlva a mandátumot, ne írja valahogy rá a borítékra a levélhordó, hogy »címezett nem fogadja el«, mire a gróf körülbelül ezt mondta:

- Nemcsak elfogadom Szegedtől a mandátumot, de csakis innen fogadom azt el. Csak addig leszek képviselő, amíg Szeged megválaszt.

(Megvallom, szeretnék ilyenforma bizonytalanságokat, mint a grófé.)

No, de térjünk át az ünnepély legkomolyabb részére, keljünk fel a bankettasztaltól, hagyjuk ott a hirtelen széthordott asztalok helyén víg táncra kerekedni a közönséget és ugorjuk át az éjszakát. (Mert az ember, fájdalom, úgysem tud tárcáírás közben aludni. Olvasás közben hamarább.)

Ugorjuk át az éjszakát és nézzünk be a nőipar-kiállításba, melyet a fővédasszony vasárnap tíz órakor nyitott meg az egybegyűlt fényes közönség előtt. Hogy hát milyen is az a kiállítás, fogják kérdezni. Nos, elég csinos és igen ügyesen van rendezve a városház nagytermében. Többnyire olyan, mint az efféle kiállítások szoktak lenni. Kisebb, mint a kolozsvári volt, de csinosabb és ízlésesebb. Gyönyörű torontáli szőnyegek, pompás hímzések lepik be a falakat, kellemes tarkaságban. Ott vannak, természetesen, hogy ott vannak a Gyarmathi Zsigmondné kalotaszegi varrottasai és ott van, természetes, hogy ott van gróf Zichy Jenő is, de nem mint kiállított tárgy, hanem mint néző és mint vevő. Éppen most alkuszik a Zrínyi Ilona sáfrányszínű aranyhímzetű vánkosaira, s éppen most ajándékoz egy újmódi szövőgépet a nőegyletnek. De az Olay Lászlóné porcelánfestései sem tréfádolog. Hát még az a szép két függönyszárny finom apró hímzett virágaival.

Egyébiránt ki győzné azt mind elszámolni, és minek is bajlódjam én azzal. Aki már látott ilyet, az úgyis tudja, hogy néz az ki, aki pedig nem látott, nézze meg Szegeden.

Csatlakozzunk inkább Zichy Jenőhöz, aki a déjeuner-re indul és alighogy megvette a Zrínyi Ilona egykori vánkosait, ez értékes antikvitásokat, mindjárt azon töpreng, hogy kinek ajándékozza:

- Odaadom a múzeumnak - morogja gondterhelt homlokkal.
- A múzeumnak? Hogy az öreg Pulszky háljon rajtok?
- Igaz, igaz. Nem a múzeumnak adom. Odaajándékozom Jékelfalussynak.
- Igen, de majd célzásnak veszi, hogy a rendőrség alszik.
- Igaz, igaz... de hát kinek adjam?

Azalatt, míg ezt Zichy kifundálja, egész kényelmesen odaérünk a Tisza-szálló kistermében rendezett villásreggelire, melyre csak egy szűkebb kör volt hivatalos. Itt Szabados emelt poharat, egy igazán költői hangon tartott meleg tószóban emelve ki, mi nekünk az a hölgy, aki Magyarország miniszterelnökének az otthonát vezeti, azt az otthont, amelyből erejét meríti a küzdelmekhez.

Bizonyos pietással tekintetem oda magam is »a mi vendégünk« rokonszenves, nemes arcába, a barna szemekbe, melyekből a nyájasság és a jóság néz ki szelíden. »Ez hát az az asszony, aki a mi generálisunknak is parancsol.«

A déjeuner vidám hangulatban folyt le: Tisza Lajos gróf Wóber Györgynét, a nőegylet derék elnökét köszöntötte fel, aki ma kapta az érdemkeresztet a fejedelemtől; Zsótér Andor tekintélyes polgár pedig egyszerű, de őszinte meghatottságtól rezgő hangon köszönte meg a grófnő látogatását és kérte, jöjjön el megint mielőbb.

Ezzel a grófnő visszavonult útiruhát váltani, s egy fél óra múlva már ismét száz fogat kígyózott végig az indóházhoz vezető fellobogózott hosszú úton, a sokaság búcsúéljenei közt.

Alighogy eltávoztak a vendégek, még tán el sem oszlott a fölvert por az utakon, midőn megindult az a bizonyos csendes májusi eső, amely az Alföldön többet ér Bécs összes kincseinél.

Ezt pedig csak azért hozom fel, mert a múltkor, midőn a miniszterelnök volt nálunk látogatóba, alighogy elment, kiütött a kolera.

Az ellenzék persze legott sietett kötekedni: »No, azt Tisza hozta.«

Most pedig beütött a forrón epedve várt eső: »No, ezt meg hát Tiszáné hozta.«

ERDÉLY MAGYARORSZÁGON

Sokat cikkeznek Erdély és kivált a székelység anyagi bajairól. Különösen Horváth Gyula és Beksics éleszti és elaludni nem hagyja ezt a kérdést. Azzal ébrednek, azt feszegetik napközben és rajta alusznak.

Pedig nem is valami komplikált a diagnózis megállapíthatása. Hiszen mindjárt első pillanatban rá lehet jönni, kivált a székelyeknél, mi a baj.

A tavasz elején utaztam egy székely faluban; kértem az útitársamtól, aki odavaló lakos volt:

- Hány lélek van a községben?
- Ezer.
- Hány hold a község határja?

- Az is van vagy ezer.

No, hát itt a baj. Másfél holdon kell megélni egy léleknek, az pedig teljes lehetetlenség, mert közbe nyolcvan és száz holdas birtokosok is vannak. Itt nincs egyéb segítség, mint kereseti forrásokat teremteni, mert földet hozni nem lehet (nem fér el oda), el kell hát hozni az ipart. Különösen a nagyipar még talpra állíthatná a székelységet, mely most saját földjén nem élhetvén, kénytelen rajokat eresztetni vagy Oláhország, vagy Magyarország felé.

Egészen eltalálták, mi a teendő, az »erdélyi bazár« megnyitásával, mely arra van hivatva, hogy az erdélyi iparcikkeknek nagy Magyarországon hírt és keletet biztosítson.

Ma délután 2 órakor nyílt meg a bazár a városligeti Iparcsarnokban, előkelő közönség jelenlétében, Dessewffy Aurél beszéde mellett. Szép és biztató kép tárul ki a néző elé: Erdély ipara és szorgalma.

A szem nem tudja, hová tekintsen előbb. A nagy iparcsarnok teliden tele van a kies haza kincseivel, azok közt sok érdekes specialitással. »Mégsem olyan nagyon szegény ország ez - kiált fel az ember meglegedetten -, és semmi esetre sem hátramaradott, mert ami itt van, az valóságosan erdélyi dolog, nem úgy mint a mi kiállításunkon volt két év előtt.«

A rendezés is kiválóan sikerült, ízlés, csín nyilatkozik benne, ami főleg Binder Lajos erdélyi ipari felügyelő érdeme (ki azonban mégsem tette ki emiatt a saját mellszobrát a tárgyak közé).

A bazárban különösen a szőnyegipar foglalja el a főhelyet és a kalotaszegi varrottas, gyönyörűek a selyki arany és ezüst hímzések. Hát még az özvegy Csereyné régi hímzései! Pompás asztalneműeket mutat be a sepsiszentgyörgyi szövőgyár (s emellett milyen bámulatosan olcsó minden). Disznód hatalmas pokrócokat produkál, Fogaras ízléses szíjgyártó munkát, Bánfihunyad és Gyergyószentmiklós a legpraktikusabb iparral áll ki, a legleleményesebb gyermekjátékokkal. Azért nevezem ezt a legpraktikusabb iparnak, mert minden kijöhet a divatból, még a kalotaszegi varrottas is, de a gyermekeknél örökké kelendő lesz a játékszer. Van itt minden de minden, amiből pénzt lehet csinálni. Torda és Kolozsvár a fazekasmunkáival excellál, Brassó a posztójával, Zsobok a márvány dísz tárgyaival.

De nemcsak ruházkodik az ember, hanem a test belső része is megkívánja a magáét. No, ebben is elég a válogatni való. A szegény embernek ott van a csikszeredai fenyővíz, az ingyencnek a tordai pogácsa, a gyergyószentmiklósi sajt, a Székely Miklós-féle kolozsvári konyak, mely messze leveri a Keglevichét.

De lehetetlenség az, amiben én fáradok, hogy ti. csak halovány képét is nyújthassam a rendkívüli érdekes kiállításnak. Uraim és hölgyeim, nézzék meg önök magok s egy-két óra alatt éppen annyi, mintha a szép Erdélyországot egészen beutazzák volna.

S hogy semmi se hiányozzék belőle egyéb a falvakon, városokon és mezőkön kívül, még egypár fiatal erdélyi hölgyet is láthatni a bazárban, akik kalotaszegi varrottasba öltözve sűrögnek-forognak ott, nagy elragadtatására a férfinemű fiatalságnak, pedig hátha úgy gondolkoznak a kedves erdélyi leányok is, mint az erdélyi kerületek: »hogy nem kell magyarországi ember«.

A bazár azon tíz nap alatt, amíg látható lesz, rendkívül olcsó belépődíj (20 kr) mellett nemcsak élvezetes szórakozást fog szerezni a közönségnek, hanem egyszersmind megállapítja az erdélyi ipar hírét. Kivált a kereskedelmi körökben a nagyobb megrendelők közt, kik egy olcsó forrásra bukkantak most, melyről nem is álmodtak... Hiszen Erdély eddig olyan messze feküdt, hogy isten csodája, ha valahára, miután már a Kongó államokról írt kimerítő ismertetéseket is végigolvastuk, nagy kegyesen rátalálunk.

PÁRBESZÉD EGY »ÁNGLIUSSAL«

Az egyedüli nemzetközi hely nálunk az Opera és a Hangl kiosk. Csakhogy a Hangl kiosk élvezetesebb. Hanem ez persze nem tartozik ide, mert az olvasóra nézve mindegy, akár a Hangl-ban, akár az Operában találkoztam is Mr. Mubleyvel, aki azért jött ide a szokott turistai szezon előtt olyan korán, hogy magyar képviselőválasztásokat lásson, amelyekről sokat hallott odahaza. Mr. Mubley maga is tagja az angol parlamentnek s mint ilyen, Gladstone-nak »a nagy öreg ember«-nek szívós párthíve.

Mr. Mubleyvel a Hangl kioskban találkoztunk a reggelinél. Mohón kapott rajtam, hogy angolul tudok, s legott a kérdéseknek egész özöne alá vett.

- Nos, mikor lesznek a választások?
- Körülbelül június 15-én kezdődnek és tartanak tíz napig.
- És az itatás, korteskedés mikor kezdődik?
- Máris folyik.
- Hogyan? A jelöltek már fel vannak állítva?
- Mindenütt.
- És a régi országgyűlés még tart?
- Igen. Még nem is tudjuk, mikor oszlatják szét.
- No, ez elég furcsa. És mit gondol ön, milyenek lesznek a pártarányok?
- Olyanok, mint most.
- Miből gondolja?
- Miből? Tudom is én miből? De tudom, megint így lesz.
- Miért, miért? Az indokot, uram...
- Miért? Mert mindig így volt, hát mindig így lesz.
- Ejh, de hát akkor mi az ördögnek tartanak maguk választásokat?

Vállat vontam:

- Tudom is én minek.
- De most már térjünk át a személyi dolgokra. Tisza hol lép fel?
- Biharban, Nagyváradon.
- Hát Mr. Vámbéry? A mi nemes barátunk?
- Hol lépne fel Vámbéry. Azt itt nem ismeri a közönség.
- No, ez csodálatos. Hát Mr. Eötvös, az a nagyeszű védő, akit az eszlári pörből ismerünk.
- Azt éppen most próbálja elhelyezni a szélsőbal párt valamelyik vidéki kerületbe, de aligha sikerül. Sehol sem akarják.
- Teringette - kiáltott fel az anglius. - Önöknek ugyancsak hatalmas parlamentjük lehet, ha két ilyen hatalmas egyén kiesik még a jelölési rostán is, aki nálunk a jelesebbek közt lenne.

- Bizony van - mondtam, a mellemet kifeszítve.
 - Ismertessen meg, kérem, főbb vonásokban a főváros jelöltjeivel. Most már türelmetlenül kíváncsi vagyok a fővárosi jelöltekre. Szinte képzelem, mekkora nagy emberek lehetnek azok!
 - No, tudja, hát a belvárosban van Trefort, az Akadémia elnöke, a legrégibb miniszter és igazi széles látókörű ember.
 - Ismerem Trefort urat a hírből.
 - A Józsefvárosban is tisztességesen állunk, ott két kiváló újságíró áll szemben egymással. Visi és Kaas Ivor. Mind a kettő derék ember.
 - No, az elég dicséretes. Lám, ez már ausztriai újságírókkal nem történhetnék meg. De hát a többi kerületek?
 - Ami a többi kerületeket illeti - mondtam lehangoltan -, az egyikben Busbach a jelölt, a mostani képviselő, egy jóra való polgár, ellenjelöltje pedig egy Bobula nevű építész.
 - Melyik a kormánypárt jelöltje?
 - Mind a kettő.
 - Hogyan? Két kormánypárti? A Bobula hihetőleg valami lángeszű műépítész lesz.
 - Nem az, eddig csak bérházakat épített.
 - Hát hogy lehet akkor szemben Busbachhal?
 - Az is középszerű tehetség.
 - Megfoghatatlan. Hát a főváros ennyire elhagyja magát, ahelyett, hogy elvi harcokat vívna meg, példát adva az országnak, személyi csatákat küzd?
 - A másik kerületben is éppen úgy van. Matlekovits kormánypártival egy Morzsányi nevű kormánypárti áll szemben.
 - Skandalum. Ki az a Morzsányi?
 - Tudja az isten.
- Az ánglius a fejét csóválta. Hadd csóválja még jobban - gondoltam magamban, s megtoldtam még egy esettel:
- A harmadik kerületben, a ferencvárosiban is az az ügyállás, hogy Tolnay kormánypárti ellen egy másik kormánypártit, Prückler nevű pezsgőgyárost, akarnak fölléptetni.
 - Ej, ej, hát az önök országában nem az *elvekért* lelkesednek az emberek?
 - De igen. Künn a vidéken - *a műveletlenebb elemek*.
 - És a nagy embereket hol választják meg?
 - Szanaszét a »hivatalos« kerületekben.
- Ilyen elszomorító külseje van a mi választási harcainknak a fővárosból tekintve, melyet *külsejében* olyan fényesre emelt fel a nemzet szakadatlan áldozatkészsége.

AZ ÜGYNEVEZETT TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

(Nyájas enyelgés)

Egy francia író sírkövére ezt írták:

»Nem volt semmi, még akadémikus sem.«

Nálunk pedig sok akadémikus sírkövére lehet majd ráírni:

»Nem volt semmi, még jó író sem.«

(De igen, valaminek mégis lennie kellett, legalább kálvinistának.)

Az Akadémia veszedelmes úton jár; azon hogy teljesen eljuttassa a tekintélyét és hitelét. Úgy is van: pénze mindig több-több, nimbusza egyre kevesebb.

Maholnap nem is lesz egyéb, mint egy *holt tőkének* a kezelő személyzete. De ezt aztán egészen jól kezeli. Ért a seftekhez. S offé van a világeseményekkel. Mikor néhány hó előtt az orosz háború veszélye fenyegette a monarchiát s abban leginkább a mi édes hazánkat, az Akadémia volt az első, aki a magyar aranyjáradék-papírjain sietett túladni. Ő volt az első, aki ezzel bizalmatlanságot árult el a nemzet egzisztenciája iránt. Szegény Széchenyi hiába hagyta hátra a jóslatot, hogy Magyarország nem volt, de lesz - az Akadémia hitte el legelőbb, hogy hátha nem lesz.

(Hej pedig, urak, mi az ördögnek maradjon meg az az Akadémia, ha a magyar nemzet nem marad meg.)

De mindegy, az Akadémia elseftelte a magyar papírokat, a kálvinista zsidók eszélyesek és hamar kibékülnek egy, a nemzeténél hosszabb élet eszméjével. Ez hihetőleg egy magasabb szempont, mint amit mi prózai emberek megértünk. E nagy szellemek azokból a könyvekből meríthették a bölcs előrelátást, melyeket mi nem olvastunk, mert ők elfelejtették megírni.

Lám a Kisfaludy Társaság másképp járt el. Ez éppen e nehéz bizalmatlansági napokban fektette be tőkéje egy nagy részét magyar rentébe. Hanem hát ezek hóhortos fejű poéták. Mit értenek ezek a »savoir vivre«-hez.

Még ezt meg lehetne bocsátani az ügynevezett tudományos Akadémiának, mert az efféle dolgok csak a közönyt vagy hidegséget terjesztik iránta s annyi most már a pénze, hogy anélkül is megélhet - ha többé senki sem hal meg a javára. Mert divatba jött egy ideig az Akadémiára testálni.

A közöny már meg nem öli a derék pénzintézetet, sőt semmi kétség, floreszkálni fog a jövőben is; kivált ha egyet gondol és az uzsorára adja magát... hanem más veszély fenyegeti az életét: a nevetségessé válás, ami tudvalevőleg öl.

Ugyanis a tagválasztásokhoz akarunk szólni egypár sorban. Nem azt akarjuk ezúttal felpanaszolni, hogy a szépirodalmi írókat, akik egyedül tesznek valamit, szándékosan mellőzi, úgy-hogy már hosszú évek óta, noha egy egész sor szépíró elhalt, egyetlen egyet sem választottak be azok helyére. Úgy látszik, derogál nekik a szépirodalom, amelyben gyakran terem pedig olyan munka, amely a külföldi irodalmi termékekkel is kiállja a versenyt. Tudományos munka ugyan vajmi kevés terem, de ami terem, az éppen nem állja ki a versenyt a külföldiekkel, noha elég *közel áll* azokhoz: lévén az többnyire azoknak a kompilációja.

Néha ugyan cseppen egy-egy okos derék könyv, de ezt nem az akadémikusok írják.

Lukács Béla írt egy nagyobb munkát, amelynek az Akadémia kiadta a nagyjutalmat.

Mi történt?

Az, hogy tagnak ajánlották Lukács Bélát és meg nem választatott.

Azután Marczali Henrik írt egy kitűnő művet. Mi történt vele?

Az, hogy tagnak ajánlották, és meg nem választatott.

Alexander Bernát is írt egy nagy munkát, amelyet az Akadémia megkoszorúzott.

Mi történt Alexander Bernáttal?

Az, hogy tagnak volt ajánlva és meg nem választották. Volt aztán még néhány ajánlott, akik még semmit sem írtak.

Hát azokkal mi történt?

Az, hogy megválasztották őket.

Hát nem komikus állapotok ezek, uraim, akadémikusok? Önökről eddig azt hitték, hogy a vaskalap illeti meg önöket. Milyen csalódás! Önöket a csörgő sapka illeti meg.

Csak folytassák, kérem. Önöknek végre is igazuk van. Sokkal nagyobb a választékjuk, ha azokból frissítik fel magukat, akik még eddig nem írtak okos dolgokat (mert többen vagyunk ilyenek), mintha azokból, akik nagyszabású műveket alkottak.

Hanem azért találkozom csak valami haldoklóval, aki önöknek testálni akar, de bizony lebeszélem a halálozási szándékáról.

A MI KEDVES BERCI BÁTYÁNK

Éppen e napokban jutott eszembe olvasván a választási híreket, hol száz meg száz új és ritka név vetődik fel, elfelejtett politikusok nevei és még ismeretleneké, hogy »nini, hát Németh Albertet nem jelölik sehol. Ejnye, beh könnyen feled ez a világ!«

Hiszen még a múlt választásoknál ő volt a legkapósabb jelölt - s ma már senki sem gondolna rá?

Pedig bizony már akkor ki volt ő jelölve. Azóta el is vitte a halál angyala, és oda is jutott abba az alig egy ölnyi nagyságú kerületbe, amelyről igazán el lehet mondani, hogy nyugalmas egy kerület és hogy mindenkinek több mint bizonyos.

Nem diadalmas bulletin, hanem gyászkeretű lap tudatja Németh Albert örökös kimaradását a t. Házból, amelynek ő volt egykor a legjobb ízű és legszeretetre méltóbb alakja.

Nem közönséges tehetség pezsgett benne, de ő azt nem szerette soha komolyan érvényesíteni. Ritka fürgé elméje, sziporkázó szellemessége és harapós természete előkelő helyet biztosított nemcsak az ő pártjában, hanem általában a parlamentben, félték és szerették egyszerre. Egész lelki habitusa olyan volt, mintha Beöthy Aldzsitól, Pulszky Ferencről és Eötvös Károlytól kéregette volna össze.

Nagy műveltséggel is bírt (de persze amolyan latinos műveltséggel, amely ma már kezd a divatból kimenni), de különösen bámulatos memóriáját szerette csillogtatni, mert az talán még a Szontagh Pálénál is nagyobb volt. Milliós adomát tudott s valamennyi adomája mindig rendelkezésére állott.

Választások idején valóságos zarándokolás volt Berci bátyánk lakására. Jöttek a jelöltek az egész országból, s mikor már eligazították a dolgukat a végrehajtó bizottságnál, a földhitelintézetnél, a zászlógyárban, még Berci bátyánkhoz is bekukkantottak, lévén neki az egész ország »uramöcsém«.

- No, mi baj, uramöcsém?

- Kérni jöttem urambátyámhoz.

- Mit?

- Egypár adomát, a programbeszédembe.

- Jó van, no. Hát miről akarsz beszélni?

- A pénzügyekről, meg a hadügyekről, meg a közigazgatás reformjáról.

- Jól van, no. Mindjárt mondok. Hanem hát milyen párti vagy?

Ha a jelölt azt vallotta, hogy ellenzéki, hát ellenzéki adomákat adott neki, ha azonban kormánypárti volt a jelölt, azért nem eresztette el üres kézzel, mondott annak is egypár »slágert« - Irányiék ellen. Hadd legyen egy kis elevenség a választási tusákban. Tele volt ötlettel, fortéllyal, stratégiákkal, frappáns cselszövényekkel, úgyhogy neki gyerekség volt valamely kerületet meghódítani ármánnyal, furfanggal, ügyesebbnél ügyesebb hadi mozdulatokkal. Ez volt az eleme. Nem is vágyott soha a nagyképű vezérkedésre, pedig talán azt is elérhette volna a pártjában. (Hiszen úgymint mindegy, egy-két vezérrel többet megbír a szélsőbaloldal.) De neki több örömet okozott az államférfiúi nevezetnél, ha azt mondták róla: »Szeretetre méltó gonosz csont ez a Berci.«

Erre a titulusra igyekezett mindenütt; mint honvéd 1849-ben ő volt a legpajkosabb, legvígabb fiú, de egyszersmind egyike a legvitézebbeknek. Róla írta meg Jókai a »Fránya hadnagy«-ot. De a fránya hadnagy ott is egész az őrnagyságig vitte. A forradalom után ő volt a legkedélyesebb konspirátor, az alkotmányos éra után pedig a legkedélyesebb elégedetlen. Egész természete a kormánypárthoz utalta, de azért az ellenzékhez tartozott, mert a hatalom nyújtja a bővebb anyagot a kötekedésre és a szatírára.

Jóízű élcei, mindig talpraesett és sohasem ízléstelen felszólalásaival a parlamentben nagy népszerűsége tett szert, nemcsak bent a Házban, hanem az egész országban.

Annyi kerülete volt őneki mindig, hogy még a jó barátjainak is osztogathatott. S éppen erre volt büszke: a bravúrhódításokra a nép között.

Három év előtt is tömérdek kerület jelölte ki s ezek közt egy szépeességi is.

Németh Albert egyet gondolt, visszautasította valamennyit, és elfogadta a szépeességit.

- Berci, Berci, nem jó lesz! - figyelmeztették a kollegái.

- Biztos az nekem. Fogadjunk, hogy megválasztanak.

- Sok pénz kell hozzá.

- Egy garas sem. Van énnekem olyan ötletem, amely egyhangúvá teszi a választásomat.

- Egyhangúvá? Ott? Abban a mameluk fészekben? Ugyan ne bolondozz.

Pedig Berci bátyánknak csakugyan volt egy ötlete. Hozatott magának a kerületből két héttel a programbeszéd előtt egy cipszer-embert, és megtanulta tőle két hét alatt a cipszer dialektust.

Hanem a dolog véletlenül nem jól szuperált, mert a becsületes cipszerek azt hitték, mikor megszólalt, hogy ki akarja őket csúfolni, s megbotráncozva hagyták ott a programbeszédét.

Így maradt ki Berci bátyánk a tisztelt Házból, ahova úgyszólván oda volt növe.

Mindjárt akkor jósoltuk, hogy vagy a Ház nem lehet el Németh Albert nélkül, vagy Németh Albert nem lehet el a Ház nélkül.

A Ház tovább állta ki, Berci bátyánk nem állhatta tovább. Május 28-án csendesen behunyta szemeit éppen a választási mozgalmak idején.

Még előtte való nap is a választásokról diskurált rokonaival és barátaival, akik Pustacsászon, kastélyában gyakran látogatták meg a beteget.

- Hogy áll Tolnay a Ferencvárosban? - kérdezte egyik barátjától, aki éppen Pestről jött.

- Meglehetős gyengén - felelte az -, mert attól félnek a választók, úgy hallom, hogyha megválasztják, majd átcsap az ellenzékhez.

- Micsoda! - pattant fel Németh Albert. - Hát így változhatott meg a világ! Az én időmben attól féltek a választók, hogy kormánypártivá lesz az ember. Nem... nem érdemes tovább élni.

És másnap valóban itt hagyta ezt az egész mameluk világot, könnyet sajtolva ezzel a lépésével nemcsak azoknak szemeiben, akikkel egy sorban harcolt, hanem azoknak is, akiket csípős humorával megöklelt, megcsiklandott és összeszurkált.

Emlékezete tovább fog élni mint sok úgynevezett nagy államférfié, kedves ötletei élni és forogni fognak generációkról generációkra s kedves alakja vidáman fog rámosolyogni a késő utódokra e nem éppen dicstelen korból, mikor még olyan kevés pénz és olyan sok kedélyesség volt.

HARAPÓS ÖREGEK

A nagyméltóságú Kúriánál az a neve réges-régtől Ocsvay Ferencnek: »A professzor«.

Egyike a legkitűnőbb bírácoknak, akinek annyi a tudománya, hogy még kölcsön is ad belőle a többinek. Azért nevezik professzornak. Ha valakinek nem jut eszébe, hogy valamit melyik könyvben olvasott, hogy melyik paragrafust hol kell előkeresni, nem hánytorgatja össze az egész bibliotékát, hanem egyenesen megkérdezi »Feri bácsitól«. A »professzor« bizonyosan tudja azt a paragrafust. Ha valakinek skrupulusai vannak valamely kimondandó ítélet tökéletessége iránt, az is a professzorhoz fordul: »Mit gondol, Feri bácsi?« És amit Feri bácsi gondol, az rendesen alá nem billenti a Themis istenasszony serpenyőjét, mely az ő kezében mindig egyenesen áll.

S íme mi történt egy napon a professzorral?

Levelet kap az igazságügy-minisztertől, Fabinytól. Elolvassa négyszer is egymásután, nézi újra meg újra, de bizony csak az áll abban, hogy adja be a lemondását.

»Én? A lemondásomat? Hát miért? Lehetetlen az.«

De a kegyetlen levél váltig csak azt mondja: »tekintettel gyengülő egészségére«.

»De hisz az én egészségem nem gyengül. Micsoda bolond doktor vezette tévútra őexcellenciáját?«

Szalad a professzor panaszkodni a kollegákhoz: »Képzeljétek mi történt velem, milyen levelet kaptam.«

A kollegák mind elhűlnek. Nem akarják hinni, csak mikor elolvassák.

- Hallatlan ez! Éppen a legtevékenyebb embert küldik nyugalomba.

- Természetes - veti oda keserű humorral egy másik -, mert aki legtöbbet dolgozik, annak kell legjobban a nyugalom.

De nem mindenik veszi ily kedélyesen a »selyemzsinór«-t. Faggatják, kérdezzetik:

- Ennek valami nagy okának kell lenni, Feri bácsi. Gondoljon csak vissza, nem szolgált rá valamivel?

A professzor elgondolkozik, de nem bír kisütni semmit.

- Nem én, semmit sem követtem el.

- És lássa, mégis kell valami bűnének lennie.

- Hm - fakad ki végre az öregúr. - Tudom már. Igen, igen. A Bach-szisztém alatt ott ültem Josefstadtnban.

- No lássa.

Így találják ki a Kúrián azok a derék, nagyeszű bírák minden dolognak az igazi okát és a száraz bírói akták közt harapós megjegyzésekkel kedélyeskednek a megnehezült idők kellemetlen szárnycsattogásaival.

[BESZÉD A VÁLASZTÓKHOZ]

»A szabadelvű párt vagy még helyesebben a Tisza Kálmán politikai irányának vagyok híve, ki már tizenegy év óta kormányozza Magyarországot. Nagy csodák nem estek azóta, de minden lehető megtörtént. A mesék országában minden nap egy esztendő számított, a valóságos országokban minden tíz esztendő csak egy napot számít. S mit lehet tenni egy nap alatt! (Igaz, úgy van!) Az életerő, a vér, melyet Tisza e tizenegy év alatt a nemzettestbe eresztett és pezsgésbe hozott, csak talán lassan és későbbben terjed szét a végtagokba, így a Székelyföldre is, de biztos, hogy előbb-utóbb érezhetővé válik.«

Miután humoros vonásokban festette, mi volt 11 év előtt, s mi van most tizenegy év után, áttér az ellenzéki pártokra:

»Nálunk, úgymond, egyetlen pártot sem lehet gyűlölni, mert mindeniknek a haza boldogítása a végcélja, tehát mindenik párt tiszteletreméltó. (Közbekiáltások: Úgy van! Amíg magát megbecsüli.) Ebben az országban mi magyarok, mind egy párton vagyunk.

Hanem aztán a részletekbe belemenve, sok szó fér a pártokhoz. Itt van például a mérsékelt ellenzék, melynek egyedüli programja a Tisza Kálmán megbuktatása. Tegyük fel azt az esetet, mit különben a gondviselés minél későbbre tartogasson, hogy Tisza Kálmán visszavonul vagy meghal (Hosszas, zajos éljenzés), akkor aztán mit fog csinálni a mérsékelt ellenzék, betöltvén összes programját? Otthagyja talán az országgyűlést és megszűnik, nem lévén immár semmi feladata ezen az árnyékvilágon, ahol eleven korábban is árnyék volt? (Derűlség.) No, már nem tudom, mit fog tenni, de azt az egyet mégis gondolom, tekintve ezt a hosszú mandátumot és azt, hogy a haza örökéletű kell hogy legyen, mégis valamilyen programmal indulhatna meg a mérsékelt ellenzék a második évezred felé.

Különben eddig is kevés hasznát vette ennek a pártnak az ország s amellet, hogy néha egy-egy kirohanást tett a kormány ellen, Tisza állandóan, hogy úgy mondjam, *faiskolának* használta.

(Derűtség.) Innen pótolván a hiányokat, az alkalmasabb elemeket gyakran átültette a saját pártjába.

De ha élehetetlen és amellet visszataszít a mérsékelt ellenzék programja, annál hódítóbb és rokonszenvesebb a függetlenségi párté. Mert ki ne akarná Magyarország függetlenségét. Ez a ragyogó álom ott lebeg előttünk is, hogy még egyszer nagyok, hatalmasok és függetlenek legyünk, amint egykor voltunk. Csakhogy akkor még Nagy Lajos kardja szabta Európának a mappákat és nem a Bismarck ceruzája. Mindegy, ha álom lehetett abból, ami valóság volt régente, mért ne lehetne az álból is valóság?

De hogy mikor, azt én se tudom, sőt még Helfy Ignácék sem tudják. Azt csak az Isten tudja, aki ugyan sokat hagyott tudni a jövőre nézve a providenciális államférfiaknak, de mindent mégsem árult el nekik, valamit magának is megtartott.

Ám, ha nem tudjuk a jövendőt, tudjuk a múltat, s látjuk, mennyire óvatosaknak kell lennünk a 67-iki közjogi kapcsaink feszegetésében. A legbölcsebb politika a lassú fejlesztés. Mindennek a végét kell előbb elgondolni és csak azután az elejét.

Hiszen eleget tanulhattunk a történelemből. Századok óta ezen a földön zajlottak a függetlenségi harcok, a Rákócziak Bocskayak alatt, s mi lett mindig a végük? Az, hogy még szomorúbb korszak következett utánok. Egy szakadatlan életemésztő mozgalom akadályozta e nemzetet a haladásban. Mikor békében voltunk Ausztriával, a háborút óhajtottuk vele, mikor háborúban voltunk vele, a békét óhajtottuk.

A múlt egy jól mutató tükör, s higgyék meg tisztelt választóim, simább annak a feje, aki tükröből fésülködik. (Nagy tetszés.)

A mi édes hazánk függetlensége érdekében igen sok ember *beszél az országban* és nevezi magát 48-as[nak] vagy függetlenséginek, de a függetlenség érdekében csak egy ember *dolgozik* és nevezi magát Tisza Kálmánnak.

Mert ez az ország csak akkor lehet független és önálló, mikor sokkal erősebb lesz, mikor aki benne lakik, mind magyar lesz érzsben és talán nyelvben is. Akkor lehet aztán a szélsőbal fényes álmait fontolóra venni és ha a viszony ok kedveznek, talán meg is valósítani. Márpedig ki tett többet Tisza Kálmánál a magyar faj és magyar állameszme erősítésére? (Szünni nem akaró éljenek.)

Ekkoráig a háborúra volt berendezve a székely. Minden emberöltőben elvitték a háborúk a fölösleges népességet, mely a kis területen meg nem élhetett volna. Fölslegest mondtam, de lehet-e a székelyből fölsleges?

Nos, ennek a népnek a békére kell magát berendeznie s az ipar fegyverével vívni meg az életfenntartás küzdelmeit. Az ördögös debreceni professzor kicsiny szobája egyre bővült, minél több ember gyűlt bele, mert volt egy bűvös amulettje, amivel ezt cselekedte. A székelyek kicsiny hazája is kitágul, befogadja önnön fiát és eltartja, ha azok is a bűvös amulettjeikhez nyúlnak, a gyaluhoz, a kalapácshoz és vésőhöz.«

A képviselő ezután hosszasan foglalkozik még az egyes reformkérdésekkel, érinti a helyi érdekeket és azzal végzi beszédét:

»Eddig az volt a dolgom, hogy a karzatról figyeltem a tisztelt Házat, ezentúl az lesz a dolgom, hogy a Házból fogom figyelni a karzatot - a népet s különösen a székely népet; azoknak hangulatát, szívdobogását, hogy abból tanuljam a képviselői kötelességemet felismerni.«

TARKA KÉPEK [I.]

(Miért fogyott meg a habarékpárt?)

A képviselőház matadorjai közül tudvalevőleg mindenkinek van egy kedvenc városa. Tisza Kálmáné Nagyvárad, Barossé Pozsony, Tisza Lajosé Szeged, Falké Arad, Irányié Békés (szegény Szilágyinak egy falu is jó volna), Apponyi Albert grófé Jászberény. És az jól van így. Mert a kunok már voltak divatban IV. László királyunk idejében, hát egész joggal maradhat fel egyszer a jászokra, csak hogy ahhoz még az kell előbb, hogy Apponyi legyen a miniszterelnök. Akkor a Lehel kürtje, mely ma csak különböző programok szócsöve, egyszerre bőségszaruvá válik.

Ezen reménység fejében választja meg Jászberény hűségesen gróf Apponyi Albertet, akit immár az ő »kedves Bácskája« is cserbenhagyott.

Az idén is feljött a mandátumot felajánló deputáció. A gróf nagy szívességgel fogadta őket.

- Aztán elvárom az urakat egy kis barátságos ebédre - mondta a hivatalos dikciók berekesztése után. - Csak egy kis barátságos kör lesz. Nehány barátomat is meghívom, hogy vígabban legyünk. Hányan is vagyunk itt együtt, hogy valahogy elkerüljük a tizenhármasszámot?

- Hatan vagyunk, méltóságos uram, de csak azért, mert Kónya Máté uram lekéselt a vasútról. Különben heten volnánk, mint ahány nap egy hétben.

- No, az derék, akkor éppen tizenkettőre egészíthetjük ki magunkat.

Mire fogta magát a gróf s legott összekerítette még öt párthívét. Hodossyt, Horánszkyt, Grünwaldot és a párt többi nagyjából még, kettőt. Mind megígérték, hogy eljönnek az ebédre. Éppen tizenketten lesznek, mint ahány hónap van egy esztendőben.

Ezalatt nagyban sűrögtek-forogtak a szakácsok, rotyogott a sok étel, hűlt a pezsgő, pohárköszöntőkön törte fejét a tizenkét vendég s amellet folyton jártak a város összes óráin az óramutatók, míg végre valamennyien a nagy habaréki ebéd időpontját mutatták.

A gróf megindult a Hatvan utca felé, hogy már előbb ott legyen mint házigazda, midőn egyszerre csak eléje toppan az egyik küldöttségi tag.

- Bravó, éppen összehalálkozunk. Menjünk együtt. Azóta már nyilván puha a leves. Hát hol jártak délelőtt?

- A Múzeumot néztük meg egy kicsit, méltóságos uram, a Kónya Máté komámmal.

- Micsoda? Hát megjött Kónya uram? - kérdé ijedten a gróf.

- Meg az. Ő is ott lesz az ebédnél. Makacs, szívós hazafi az öreg és nagy apponyista, amint látta, hogy lekéselt a vonatról, befogatta otthon a két csikáját és bekocogott kocsin. De iszen az én komám hazafiságát meg nem akadályozza a vasút.

Apponyi Albert megrezzent... Tizenhármán lesznek az asztalnál. Ez rossz jel, nagyon rossz jel!

Kedvetlenül ballagott az izzó aszfalton és felsóhajtott magában, hogy minek is nagy apponyista az a Kónya Máté. Lám, mily veszedelmet hoz most a pártra. Nem tudott inkább otthon maradni.

De amint így búslakodik, egyszerre nyájasra, mosolygóra vált a képe, amint megpillantá szemben egyik ismerőst, Neuhofter János urat.

Nagy államférfiaknak sokszor vannak nagy ötletei. Egy ilyen nagy ötlet villant meg az Apponyi gróf fejében s repeső örömmel rohant Neuhofter úr felé:

- Kedves barátom, éppen önt kerestem - kiáltá -, az isten hozza előmbe.

S karját legott a Neuhofteréba fűzte.

Neuhofter úr arca hasonlóan ragyogott s valószínűleg így szólott:

- Itt vagyok. Parancsoljon velem, kapitány uram.

- Egy kis barátságos pártebédre akarom meghívni.

- Ezer örömmel. Mikor lesz?

- Ebben a percben. Jöjjön, jöjjön.

Neuhofter úr, aki végre is hű pártember, hagyta magát vitetni s Apponyi Albert gróf föllélegzett: »Hála istennek, most már tizennégyen leszünk.«

De alighogy beléptek az étterembe, ott várta már a grófot levéllel egy hordár.

Feltöri a levelet és elsápad.

- Az isten szerelméért, mi van abban a levélben? - kérdik ijedten a párthívek észrevevén a gróf elhalványodását.

- Semmi különös, azazhogy egy nagyon kellemetlen dolog, Grünwald Béla kimenté magát, hogy nem jöhet el.

Denique sehogyse lehetett megakadályozni, hogy ne tizenhárman ebédeljenek.

S ez az ebéd és a tizenhármasság valóban végzetessé lett a pártra nézve.

Mert éppen tizenhárman buktak ki a párt kipróbált, hű emberei közül.

A végzet ellen nincs apelláta.

Az ominózus halálesetektől meg nem menthette a pártot se Neuhofter úr, se a demokrata program.

A VÁLASZTÁSOK UTÁN

(Nekrológ)

Beállt a síri csönd. Az utolsó ponton, Marosvásárhelyen is megvívott tegnap a csata mamelukok győzedelmével. Az utolsó beszéd is elhangzott tegnap Jászberényben az Apponyi Albert gróf szájából: ez volt az utolsó fegyvercsörrenés. Mert a fegyver is csörren, ha lerakják.

Száz és egynehány halott van. Többé-kevésbé érdekes emberek. Beniczky államtitkár nyitja meg a sort annak bizonyosságául, hogy a választásoknál semmi sem lehetetlen, még egy államtitkár is elbukhat, holott a kerületek java része éppen az államtitkárokba van beleszeretve. Különb Beniczky csak tetszhalott, aki az egyik pótkerületben okvetlenül fel fog támadni. Komolyabb eleste lőn Szilágyi Dezsőnek, mert siratlanul maradt elterülve a bús csatatéren és ott is hagyták temetetlenül. Annál jobban el van temetve Mocsáry Koriolán, s magyar kéz még csak egy szomorúfüzfőt sem ültet a fejéje mellé. Göndöcs is otthon fogja hallgatni öt évig méhecskéinek szelíd dűnnyögését, Prileszky Tádé zöld sipkája és vastag aranylánca nem lesz látható többé a folyosókon, Keglevich István, ki ezideig a balerinák és a haza közt oszlott meg, szintén megszűnik a hazáé lenni, hacsak az egyik kerületét át nem engedi neki Komjáthy Béla.

Addig kereste a bolgár trónt a jó Hunyady László, hogy a képviselői szék is falborult alatta. Megbukott Esztergomban Polónyi, nem lett belőle, amint hitte »botcsinálta képviselő«. (Ti. ő csináltatta a primás jubileumára a drágaköves pásztorbotot.) Enyedi Lukácsot, a számok emberét, a számok ölték meg Tápén (ti. azok a számok, amik a bankóra vannak nyomtatva), vérében fetreng a győzhetetlen Lyka. (S milyen kéz által lőn halála!) Immár nem átkozza az átkos közügyeket Csanády Sándor, hanem a saját fészket. És örülnének a Ház jegyzői, ha egyáltalában volna már Ház és jegyzői kar, hogy ezentúl senki sem akadékoskodik majd a protokollumok stílusában. Bezzeg sima lett mind a nyolc miniszternek a feje, hogy ím elpusztult Olay Szilárd, a nagy egzaminátor. Megpihen ebben az öt évben az interpellációs könyv. Ujjong Kemény Endre a György Endre kimaradásának, mert most már ő lett a legnagyobb dandy a Házban. Az eddigi Házakat mindig azzal kifogásolták az öregek és kopaszok, hogy nagyon *sok haj* jutott be. Ezen is segítve lett. Mert ezúttal nagyon sok haj maradt ki Herman Ottóban.

Nagy kár az öreg Szatmáry Miklósért. Mit fog csinálni nélküle gróf Dagonfeld Lajos? Mi lesz a büféből Odescalchy Gyula nélkül? Az antiszemita fejéről is lehullott a hétágú korona: odavan Andreánszky Gábor!

De ki győzné egyenkint elsíratni az elesett daliákat, a haza gyermekét Rácz Gézát, a folyosó Pry Pálját Margittayt, Trefort kalapácsát Zimándyt, Ferenc József és Kossuth Lajos unokaöccsét Dobránszkyt, Mandel Pált és Nendtvichet, akik egymás mellett vagy szembe állottak a Ház csatáiban, most pedig egy közös sírba fekszenek valamennyien. Kihulltak punktum. Legyen nekik könnyű a várakozás a föltámadásig.

Egyenkint, mondom, szinte lehetetlen konstatálni a sok »haláleset«-et és ezzel a sok csorbát és űrt: csakis nagyjában fecseghetünk egyet-mást a Ház megváltozott formájáról.

A legnagyobb űr mindenesetre a habarékon van, mely körülbelül huszonnégy emberét vesztette, köztük sok rokonszenves alakot, például Hevessy Bertalant, Ernuszt Kelement, Eszterházy Andort, Ketzer Miklóst, és ami fő, elvesztette a *contenance*-át. Vannak olyan veszteségei is, amelyeket a nyereségek lapjára vezethet be. Otthon maradt Lázár Mihály és Kovács Károly. Pantocsek Rezső sem veszteség, mert az mint hadifogoly ki lett cserélve Róth Pállal. Ha odaát nincs patikárius, hát itt se legyen. (De kontó azért mégiscsak van.)

Biz a habarékpárt arra jutott, hogy most már ki nem tölthet egy egész pad-szakaszt, legfeljebb egy két padsort. A hátsó padokba a megszorodott mamelukok kerülnek, akik az Apponyi háta mögül fognak kiáltozni jóízű »helyes«-eket és »úgy van«-okat Széchenyi Pálnak.

A kormánypárt nem nagyon tombol a megszorodása felett, sőt bizonyos kedvetlenséggel veszi, mint az olyan ember, aki rohamosan hízni kezd, félvén a szélhűdéstől, de a függetlenségi párt hetykén csapja félre a kalapját, hogy a küzdelemben nemcsak hogy nem vesztett, hanem a hadizsákmányból még jutott is neki egy-két kerület. Ha Barthát, Enyedit, Hermant és Bartókot be tudja hozni (pedig be tudja, mert négy pótkerülete van), akkor vígan lengetheti a zászlóját, mert annyira nincsen semmi híja, hogy még a kimaradt Rigó helyét is legott pótolta a gondviselés Hollóval.

Ami az osztályokat illeti, a Ház majdnem egészen hasonlít a régihez. Nagy többségben van most is a földbirtokos elem, zsidó talán eggyel jutott be több, mint azelőtt, a többi szolgabíró és prókátor, csak néhol virít egy-egy szakember. Hanem az írói világ örömdetesen megnövekedett. A régiekből egy sem bukkott ki, s még új is sok került be. Ami pedig a választási kampányt illeti, majd minden idősebb író a sorompóba állott kisebb-nagyobb szerencsével. Csak Beöthy Zsolt, Csiky és Rákosi képezik a kivételt, pedig mindannyian hasznos szerepet vihetnének a t. Házban. Az írók és újságírók közül bejutott Asbóth, Arany

László, Mikszáth, Benedek Elek, Bolgár Ferenc, Illyés Bálint, László Mihály, Schvarcz Gyula - a föltűnő szaporulat, ha hozzáadjuk a többihez.

Egyszóval sok mindenféle változás történt a részletekben, de azért ez mind semmit sem alakít a tisztelt Házon, mert szerencsére bejutott Tisza Kálmán is, minélfogva minden marad úgy, amint volt. Az ő kezében ócskává lesz minden új ember s lehetetlenné minden új helyzet.

És végre is, miből állott a tavalyi Ház?

Tiszából, hét miniszterből, egy elnökből, egy csengettyűből és négyszáz egynehány képviselőből.

Nos, ez mind megvan. Mi változott hát? - A jövő parlamentben is Boér Antal lesz a legöregebb ember és Beöthy Algernon a legfiatalabb.

TARKA KÉPEK [II.]

Ilyenkor a választási harc után rendesen marad egy csomó halott, egy még nagyobb csomó kontó és egypár adoma.

A halottakat elsirattuk tegnap, a kontókat valószínűleg megsiratják mások, azokhoz semmi közünk, hanem a választási epizódokat, aperçuiket fülön csípjuk. Hadd élje túl a lezajlott küzdelmek keserű részét a mulatságos része.

Minden képviselőjelölttel történt valami. Természetesen. Aki megbukott, az hallatlan pressziókról, jogtalanságokról beszél, hogy a vereségét még érthetőbbé tegye, aki meglett, az is az elnyomatást és az ellene kifejtett ármányokat festi, hogy győzedelmét még szebb színbe öltöztesse. Tehát mindenkivel történtek érdekes »vérlázító esetek«, de én nem akarom senkinek lázítani a vérért, hát csak az ártatlan tréfákat mesélem el.

A panaszok közül a legtöbb a választási elnökök ellen fordul. Ezek az urak kétségkívül nagy matadorok, s amelyik jól érti a mesterségét, testvérek közt is megér száz voksot, hát még ellenjelöltek közt!

De a választási elnökök közül senki sem vitte nagyobb hírre, mint a mostani szabadkai képviselő, Horváth Mór, annak idején. Olyan választási elnök volt ő, hogy a tisztelői arra biztatták, költözzék fel Pestre és nyisson tanfolyamot a választási elnökök számára.

Egyszer elnök korában benyit a szavazóhelyiségbe egy szabadkai úr, rangjára nézve ellenpárti.

- Hogy hívják? - kérdi a választási elnök.

- Nagy János.

Felüti a lajstromot Horváth Mór, lapozgat benne nagy figyelmesen, s aztán így szól:

- Nagy János? Itt az áll, hogy Nagy János időközben meghalt. A halottak nem szavaznak. Punktum.

- De hisz én a másik Nagy János vagyok, az aki él.

- Mivel tudja azt bizonyítani?

- De Móric, Móric, az isten szerelméért... hiszen ismersz, hiszen barátom vagy. Hát tudod, hogy Nagy János vagyok és hogy élek.

- Én most választási elnök vagyok és csak azt tudom, ami a lajstromban van. Nagy János meghalt, tehát nem szavaz, punktum.

Ez néhány év előtt történt. A véletlen az idén úgy akarta, hogy maga Horváth Mór küzdött meg a szabadkai második kerületben a fiatal Mukits Károllyal s miután nem lehetett a saját választási elnöke (azonban Mamuzsits se ábécés gyerek ebben a szakmában), a győzelem mérlege jó hosszú ideig ingott ide-oda úgy, hogy minden voksnak rohamosan emelkedett az értéke. Bezzeg szaladt Horváth Mór Nagy Jánoshoz is (kit különben csak az egyszerűség kedvéért nevezünk így), hogy jöjjön, szavazzon le ő is.

- Nem én, Mórckám - felelte Nagy János úr nagy flegmával. - Én ugyan a te pártodon vagyok, de nem szavazok, mert amint visszaemlékezhetsz rá, én már meghaltam.

Horváth Mór mindamellett meglett képviselő, de mint a fáma mondja - nagy kisebbséggel.

*

Hiába, mégis legokosabbak az erdélyi emberek. Onnan támad minden jó ötlet. Ott nem a volt jelöltek panaszkodnak a nép ellen, hanem a nép a jelöltek ellen. Az egyik kerületben azt a furfangot eszelte ki a nép megrontására a két ellenjelölt, hogy: mi az ördögnek költsünk mi, pajtás. Nekem van egy eszmém.

- Mi az?

- Ne korteskedjünk.

- Hát aztán?

- Ne költsünk semmit. Mert lásd, te is hatezer forintot szántál a kerületre, én is. Azt bizonyosan elköltjük mind a ketten.

- Biz az elfogy.

- Elköltjük a pénzünket mind a ketten, de képviselő csak egyikünk lehet.

- Az már igaz.

- De nézzük, ha már most szabadjára hagyjuk a népet és nem költünk egy garast sem, mi lesz az eredmény? Akkor is éppen úgy meglesz képviselő egyikünk és megbukik a másik.

- No, az már igaz.

- Látod. Ugyanaz az eredmény tizenkétezer forint nélkül, ami tizenkétezer forinttal.

- Csodálatos, de teljesen igazad van.

- Ám okoskodjunk most már ezen a fonalon tovább. Ha mind a ketten költünk és én bukom el, akkor nekem nem lesz se pénzem, se mandátumom.

- Természetesen.

- És ha te találsz megbukni, akkor neked se lesz se pénzed, se mandátumod.

- Fájdalom, úgy van.

- Amelyikünk azonban meglesz, annak lesz mandátuma, de pénze nem.

- No, az világos.

- Ha azonban egy kontraktust csinálnánk magunk közt, hogy egy garast se költünk, hanem amelyik meglesz, odaadja a 6 ezer forintját annak, aki megbukott, akkor mi következnek be?

- Az, hogy az egyiknek okvetlenül lesz egy mandátuma, amelyik megért tizenkétezer forintot, a másiknak pedig lesz tizenkétezer forintja, amelyik megér egy mandátumot.

Imígyen okoskodának és imígyen paktáltak. Nem tréfádolog ez. Mert e módszerrel, ha divatba jönne, örökre megszűnnének a választási utókeserőségek.

Csak az a kár, hogy a három jelöltes kerületekre nincs még kitalálva semmi.

De amennyire a választási tudomány egyre szélesbedik, gyarapszik, öt év múlva már erre is lesz arkánium.

1887

PARLAMENTI KARCOLATOK

A T. HÁZBÓL [jan. 16.]

Ki van adva a röpke jelszó, hogy »koplalunk«. E körül forog a politikusok és nemzetgazdák esze. A nagy koplalók közé, kik most olyan sűrű versenyre kelnek egymással, beáll Magyarország is.

Ezt zakatolja az államgépezet ezer meg ezer kenetlen kereke, ez pöfög az egykori húsos-fazekakból, ahol most lúgot főznek... Ez a melódia csendül ki a szőnyegen levő témából: »koplalunk, koplalunk«.

Nono, nem kell megijedni: Prileszky Tádé nem fog azért lesoványodni, se Wahrmann Mór; Szerb György embonpointje is hihetőleg megmarad. Nem lesz az olyan istentelen dolog.

Tegnap beszélte valaki egy társaságban, hogy a hírhedt Boulanger, a francia hadügyminiszter is takarékoskodni kezd, mégpedig a hadseregnél. (Azt tessék indítványozni nálunk valakinek.)

Ugyanis Boulanger most nemrég elrendelte, hogy a tábori macskák (mert ott ilyen hivatal is van a tábori egerek kiirtása céljából, akik sok kárt tesznek ruhában, munícióban) ezentúl két sou helyett csak egy sout kapjanak naponként.

Hát itt is olyanforma koplalás lesz. Bizonyosan a néptanítókon fog kezdődni. És ez sokkal praktikusabb, igazságosabb a Boulanger macskáinál. Mert a néptanítók már akkor is koplaltak, mikor még mindenki tejben-vajban úszott, mennyivel illőbb most koplalniok, mikor már elfogyott a vaj és tej.

És noha tudjuk, hogy nem kell valami nagyon szigorúan venni, mégis szívfacsaró dolog ezt éppen Hegedüs Sándortól hallani: »Koplalni fogunk.« (El is volt érzékenyedve az egész karzat.)

Hanem a földszinten az ellenzék gyakran szakítá félbe közbeszólásokkal a jeles szónokot, kinek alakja annyira hangulatkeltő volt e szomorú témához. Különben mindent megtett, amit lehetett. Olyan ártatlan közömbös arcot vágott, midőn a deficit megszüntetéséről beszélt, mintha csak a szerbtövis kiirtásáról volna szó.

Az ellenzékről két szónok jajgatott. Helfy a szélsőbal nevében nyújtott be határozati javaslatot, hogy a Ház ne fogadja el a költségvetést általánosságban sem. Horánszky még tovább ment, az ő határozati javaslata azonfelül a kormány pénzügyi politikájának helytelenítését is kívánja.

Mind a két ellenzéki szónok főképp Szapáry ellen fordult. A »gróf«-okra rossz idő jár. Helfy egy kicsit rekedt volt és túlságos sötét színeket használt a helyzet lefestésére. Meglehet, hogy ez összefügg a rekedtséggel. Mert egy náthás ember mindent komorabbnak lát.

Horánszky nem volt náthás, csak hosszadalmas; valahol megkapta az Orbán Balázs ismeretes számait a státus financiáinak állásáról (melyeket ő a kerületbeli falvakban szokott elmondani, számos variációkkal nyarankint, téli időben pedig szétszedegeti és a lutriba rakja). E számok ugráltak, csattogtak és bugyborákolnak egy óra hosszat a beszédében.

Délután fél kettőre a miniszterelnök vette át a szót, s ügyes polemikus beszédben vagdalta Horánszkyt.

Ez a mai ülés históriája dióhéjban. Színtelen szürke volt. A karzat néptelenül tátongott. A képviselői padok is csak felerészben teltek meg. Szapáry nem volt nagyon bús, az ellenzék se volt nagyon ideges, a mamelukok sem voltak nagyon kevélyek.

Képviselői kevélység! Rossz világ kezd most arra járni. A ruhatárban három egy megyebeli képviselő szedte magára, nagy sietséggel a felsőkabátokat déltájban:

- Micsoda, hát nem várjátok meg a Tisza beszédét?

- Lehetetlen - mondá az egyik.

- Hát hova mentek?

- Sietünk ki a vasúthoz - szólt a másik.

- Egy választó érkezik - magyarázta ki a harmadik.

Boldog isten, milyen világ ez! Valaha, mikor egy képviselő érkezett, ezer választó ment elibe, most pedig, mikor egy választó érkezik, három képviselőből álló deputáció fogad a peronon.

És az ellenzék mégis szeretné elhitetni, hogy a nép el van hanyagolva.

A T. HÁZBÓL [jan. 18.]

A Ház maga jár elől jó példával a gazdálkodásban: nem fűteti a folyosókat. Rideg, kietlen világ van odakünn. A törött ablakokon besüvít a szél. A képviselők télikabátokban sétálnak fel s alá, kivált amelyiknek »mikádó« kabátja van.

A rétorok különben is kellemetlenül érzik magukat. A flosculusokra rossz idő jár. Ott bent a tanácssteremben az »egyszeregy« az úr, s ez rosszul esik a rétoroknak. Az egyszeregygel nem lehet vitatkozni.

Egyszeregy úr nem valami népszerű ember nálunk, nincs is neki semmi rendszeres állása, csak úgy az év elején veszi be magát ide, s akkor is szeretnek belőle csúfot üzni. Eddig igen lenézett szerepe volt szegénynek, hanem most már kezdik »kegyelmes uram«-nak szólítani.

A vitát Herman Ottó, a Ház sárkánya indította meg, aki tüzet okád és mindig meg szokott enni früstökre egy embert, ha jó étvágya van többet is, de egyet mindenesetre. Ma Keglevich István gróf lett föltálalva.

Különben sok igazat és szépet is mondott Herman, különösen a dzsentrre vonatkozólag: hogy abból kellett volna teremteni azt a középosztályt, amelyre szükség van. De ez még nem múlta idejét.

Herman szokás szerint ugrált ide-oda, hol itthon volt, hol a delegációban volt, hol a kontinensen és onnan recsegtette, hogy ma egész Európának reszketnie kell egy a trónon ülő, de talán nem egészen józan ésszel bíró ember szeszélye előtt...

Péchy Tamás kezében tiltakozólag kondult meg a harang...

De 'iszen okos ember a mi elnökünk! Ha Herman nem nevezte is meg, ő mindjárt kitalálta, hogy ki az a nem egészen józan ésszel bíró úriember és sietett kijelenteni, hogy azt ne hántsa Herman, mert mi azzal békés viszonyban állunk.

Ezalatt ott künn a folyosón híre ment, hogy Prileszky Tádé szólal föl Herman után, és hogy nagyszabású beszédet fog mondani.

Az apróbb finánckapacitások összedugták a fejeiket... Hm, az ördög nem alszik! Hátha ő volna kiszemelve pénzügyérnek! Hátha ez lesz a programbeszéde. Hiszen semmi se lehetetlen többé.

Ehhez járult, hogy a pozsonyi képviselők Szalay Ödön és Schnellszieder Károly roppant kevélyen sétálgattak a korridoron.

A hír tartotta magát néhány percig s a Tisza bennfentes emberei általános faggatásnak voltak kitéve. Míg végre az egyik jól értesült főmameluk el nem oszlatta a ködöt.

- Nem Prileszky lesz - mondá -, egészen más valaki.

- És már csakugyan ki van szemelve?

- Igen, Tisza már kiszemelte.

- A parlamentből való?

- Nem.

- Ösmerem?

- Meglehet, hogy láttad már.

- Hát ki lesz?

- Ha titokban tartod, megmondom.

- Itt a kezem rá.

- Hát barátom - kezdé a szellemes főmameluk -, ha valamikor jártál a Dorottya utcán, láthattál ott a Szenes kirakatában egy embert csupa spongyából összerakva. Láttad?

- Láttam.

- No hát az a *spongya*-ember lesz az új pénzügyminiszter.

Valóban Prileszky Tádé kezdett szólni Herman után nagy csendben.

Természetesen zsebredugta a kezeit, csak néha lóbázta meg velük a nagy aranyláncát, mert a gesztikulációra a vállait szokta használni. Soha olyan beszédes vállakat! Ki lehet azokkal minden érzelmet fejezni.

Az öreg körülbelül ilyenformán beszélt:

- Tisztelt Ház! Hát biz' itt nagy a baj, s ilyen frázisokkal, mint a Hermané, nem lehet a pénzügyi bajokat orvosolni. Hanem majd elmondom én, mivel lehet. De jól ide hallgassanak. Beszélnek pénztári hiányról... no igen, de megvan helyette, teszem azt, az Európa-épület. Ha nincs pénz, van ház.

Egy hang a baloldalon:

- Hiszen azt úgy vettük, hogy csak negyven év alatt fizetjük ki...

- No, az is igaz - szólt megzavarodva Prileszky. - Hát rosszul mondtam, de nem tesz semmit.

- Sok kéz jár a zsebben - kiált közbe Szathmáry-Király László, aki ezen szűz közbeszólással nagy derűtséget aratott.

- Ne tessék a komoly tanácskozásokból nevetséget csinálni - replikázott vissza Prileszky.

- Az ilyen felett kell nevetni - viszonozza az ősz Tiborc.

- A nép kívánja, hogy komolyan vegyük ezt a témát.

- Úgy van! Helyes! - kiáltják a mamelukok.

- Ha komolyan veszi az ember, meg kell bolondulnia - vág közbe Szathmáry-Király.

Úgy van! Helyes! - kiáltják az ellenzékiek.

Utoljára is az elnöknek kellett közbeszólni, hogy az ilyen dialógokat nem tűri meg. Mert szép a szellemes párbeszéd a színdarabban, de a »Napló«-ban nagyon rosszul veszi ki magát.

Most aztán hozzákezdhetett Prileszky a hazaszabadító beszédjéhez: mély figyelemmel hallgatta Neiszidler és Szalay Ödön. Ragyogott a szemük, fészkelődtek, vakaródtak s egyre sziszegtek előre-hátra: »Psz! Pszt! Halljuk! Halljuk!«

- Hát kérem szeretettel, megmondom én. Legelőször is a valutát kellene rendezni... persze, persze (s itt az orrára tette kezét a szónok), csak hogy az lehetetlen, hát attól magam is elállok. Az se volna bolondság, t. Ház, hogy a hadügyi kiadásokat szorítsuk meg, de lehet-e azt ilyen veszedelmes időben? Nem lehet. Nos, hát mi a teendő? No bizony. Külön fogyasztási területet csináljunk. Az lenne a jó dolog! Úgy ám, de azt a minisztérium nem akarja. A dohány-jövedelem is emelhető... Hja, de azt meg a választók nem akarják. A progresszív adókról szólnak?... Az se rossz. Hm, csak hogy azokat meg senki sem akarja. Még én sem.

- Mik azok a progresszív adók? - szólt közbe a tanuló Olay Szilárd, amire Prileszky másodszor is megzavarodott.

Hanem azért mégis feltalálta magát, és ilyenformán végzé az ő jóízű bonhómiájával:

- Ezt sem lehet, azt sem lehet, belátom, hanem azért a pénzügyeket tisztességesen rendezni csak így lehet, *akárki* legyen is a miniszter. (Ezt több ízben hangsúlyozta az öreg, hogy értsék meg a gyöngébbek.)

Zajos derűtség követte beszédjét, mely annyira a karcolatokba való, hogy egész terjedelmében kellett adnom.

Szalay és Neiszidler búsan kullogtak ki a folyosóra.

Az ülést fel kellett volna függeszteni öt percre, Prileszky beszédje oly jótékony hatást tett. Hiszen nem lehet itt komoly veszedelem, ha a zárszámadási bizottság elnöke még humorizál... A nem-szakemberek gúnyosan összemosolyogtak künn a csendes titoktartó fülkében.

Pedig nem lett volna az ő beszédjének semmi baja. A jövőendő kor történetírója tisztelettel lapozgatta volna végig, mint egy nagy elme lerakott útmutogató cölöpeit, ha egy félórával később fel nem áll Szapáry Gyula gróf, aki egyikét sem választotta azon utaknak, amelyeket Prileszky Tádé kijelölt, hanem egy általa nem említett úton, a konverzióval akarja rendbe hozni a pénzügyeket.

Szapáry beszédjét és ügyesen kifejtett tervét a Ház feltűnő rokonszenvvel hallgatta, s a többség néhányszor tört ki zajos helyeslésekben.

- Ejnye, ejnye - mondá Prileszky Tádé fejvakarva -, ezt az átkozott konverziót elfelejtettem beleszólni a beszédembe, a *tisztességes* rendezési módok közé.

A MAI ÜLÉS [jan. 19.]

Az a szokott kép tárult elénk ma is, amit már százszor leírtam. Népes ház... nyomott hangulat... tele karzat. Szapáry előtt egy nagy rozsdavörös bőrtárca. Tisza előtt egy borzas cilinderkalap és egy ív fehér papiros az ő öles, kusza betűivel. Az a papiros az ő arzenálisa. Arról szedegeti elő a fegyvereket, amiket elkapkod az ellenfeleitől.

Egyszerű, szürke, majdnem fakó kinézése van az egész Háznak. Csak Szitányi Bernáton látszik még a hajdani pompából valami: egy fekete bársonykabát. Egy tekintet a Ház mezőin, s úgy látszik, megszorodtak a holdak a fejek tetején. A Ház elaggott. De egyebekben a régi. Éles Henrik még mindig nincs bent és eljutott ahhoz az időponthoz, amikor már nem is akar bejönni, egész gyanútlanul járhat-kelhet a karzatokon és folyosókon. Már Lánczy Gyula sem előlget neki. Elég szép vívmány az! Plachy Tamás még mindig vidáman faragsálja élesre fent bicsakjával a forgácsdarabokat. Boér és Rácz Athanáz olyan lelkesen éljenez, mintha már az Oroszországra kivetendő hadisarc mennyiségéről tanácskoznának odabent. (Ámbátor meglesz az is - gondolja Urbanovszky Ernő.) Bárány Kemény János és Szontagh éppen olyan szerelmesen bújnak össze, mint azelőtt, Pulszky még nagyobb lélegzeteket szed, mint régebben. Ivánka Zsigmond fent ül a karzaton, s látván, hogy az ellenzék milyen szép számmal van jelen, azon mereng, hogy: »most volna jó előhozni a honti ügyet«.

Ezalatt csendes-illedelemes modorban folyik a bűdzsévita.

Lipthay Pál kezdte meg... Ott vette fel a fonalat, ahol tegnap elhagyta Orbán Balázs (aki Horánszkytól kérte kölcsön a számokat, és még maga is toldott hozzájuk).

Lipthay Pál a Ház legszerényebb embere, mert ő az egyetlen, aki nem beszél sem haza, sem az országnak. Lipthay Pál csak Vámosnak beszél, ilyenkor szemei megüvegesedve, gúnyosan, szúrón szegződnek Kecskemét másik követére: »Látod, Béla, én már megint beszélek.«

De Lipthay egyszersmind a legravaszabb és leghasznosabb tagja a szélsőbalnak: mert ő jól tudja, hogy az ő beszéde előidézője lesz a Vámos beszédének, s ezzel gyengíti a kormánypártot.

Lipthay után Török Zoltán lépett a sorompóba. Csinos, bátor beszédet mondott, de már azt nem kívánja tőle se a haza, se az emberiség, se Tisza, se Szapáry, hogy olyan nagyon meg legyen elégedve a pénzügyekkel. Mindegy, ő mégis megvan elégedve.

Lipthay Vámosnak beszélt, Török Tiszának.

Most felállott Beöthy Ákos és beszélt lefelé a csendes falvaknak, a ködmönöknek és báránybőr sapkáknak. Kitűzöm - úgymond - a vészjelt. (Pedig az nem a vészjel volt, hanem a kortestanyákon kidugta a hijun - a *borókaágat*.)

Utána Apponyi gróf következett és beszélt *fölfelé*. Legalább erre engednek következtetni a fogyasztási sorompóról mondott *lágyszavai*.

Nagy, majdnem másfél óráig tartó szép szónoklatban sok mindenfélét összehordott, védte Horánszkyt, támadta Tiszát, ráolvasott a régi beszédeiből, egyszóval kimerítette az egész ellenzéki kelléktárat... régi középbali kísértetek zörögtették csontos kezeiket..., volt egy kis mennydörgés is..., megjelent a halál rémképe..., előcsörtettek vádak alakjában rémletes fullánkjaikkal a kígyók és sárkányok... egyszóval volt minden, csak éppen a görögtűz hiányzott.

Ha minden volt, hát »éljen« is volt. Persze hogy volt. Hiszen e roppant tehetségű államférfiúnak egyedüli sikerei hosszú évtized óta azok az éljenek, melyek hol lelkesebben, hol vontatottabban végigzajlanak a Ház balszárnyain... Két másodpercig hömpölyögnek, meg-megújulnak, és aztán elhalnak az ajkakon nyomtalanul.

Annyira nyomtalanul, hogy minden új beszédénél újra kell kezdenie meghódítani azt a hideg embertömböt ott körülötte. Igazi sziszifuszi mulatság.

Apponyit Tisza sohasem hagyja diadalmasan hazamenni. Elég nagy malícia ez a miniszterelnöktől. Egy kicsit jobban szerethetné az ellenségeit.

Ma is szokott könnyed csatározási modorában szórta szét az ő és a Beöthy Ákos állításainak egy részét, hol komolyan, hol tréfásan a taktika kezeügyében levő összes fegyvereivel, egy fogpiszkálással szúrta bele egy flosculusba s a szép szappanbuborék összeesett, majd egy kalapáccsal tört össze *egy nagyító üveget*, amit túlról mutogattak a választói szemek elé, ahol kellett, a buzogányát használta néhol csak ráfűjt egy-egy argumentumra. Legtalálhatóbb ötlete volt, midőn az állam 1874 előtti hiteléről beszélt.

- Jobb hitelünk volt, mint ma - szólt közbe Hoitsy. Tisza hirtelen visszavágott:

- Nem bánám, ha az én hitelem olyan volna, mint az államé *ma*, és nem sajnálnám, ha a közbeszólóé olyan volna, mint az államé *akkor*.

Falrengető derűtség hangzott fel. A mamelukhadat felvillanyozta ez ötlet. Folytonos kitörő helyeslésekkel kísérte azután a generális beszédét egész végéig, amikor percekig tartó éljen-zaj közt rekeszté be az ülést Péchy Tamás, ki a fáradságtól rogyásig kimerülve állt fel azzal a sóhajtással:

- A mai nap elveszett. Senkit sem utasíthattam rendre. Pedig a mai nap mégse vészett el. Mert hát Beöthy Ákos kitűzte a vészjelt. És az is csak valami.

A T. HÁZBÓL [jan. 20.]

Az ősz hajhoz rosszul áll az antiszemitizmus. Az antiszemitizmushoz pedig a pénzügyi szakma áll rosszul. »Zsidó virtus az!« - a hazai közvélemény szerint.

Azért hát az egész Ház kitódult volna a folyosóra, mikor a jegyző a Szalay Károly nevét kiáltotta, de szerencsére nem tette, mert még be sem jött a folyosóra, csak az elnök gubbaszkodott benn a reggeli álmodrzsólgetvén ki szemeiből és néhány korán érkező öreg képviselő, akik összebújva az éjjeli álmaikat magyarázták.

Szalay Károly okos ember és szerepet visz az antiszemita párton. Istóczyt »mester«-nek hívják, mert ő az alapító, Andreánszkyt vezérnek hagyják, mert báró, de a párt Démoszthenésze Szalay Károly.

Ma hosszan beszélt és elég szépen, kár, hogy ugrált, mint a mókus egyik faágról a másikra.

Utána Horváth Gyula következett, s erre egyszerre megteltek a padok.

Hogyne, mikor a Ház legrokonszenvesebb embere beszél.

Mindenki szereti, ő is mindenkit szeret, kivéven a saját körmondatait, amelyeket, mikor a legnagyobb szükségük volna rá, hűtlenül otthagytak be nem fejezve, és új körmondatokkal bonyolódik viszonyba. De neki még ez is jól áll.

Horváth Gyula olyan, mint a föld, mely a sok mag miatt, ami benne van, nem képes meghozni a plántákat. Egyik a másikat öli el. Csak úgy bugyog belőle a sok eszme és gondolat, de az egyik sem domborodik ki, és nem borul össze teljes egésszé... Ha úgy odaadná a fele eszét valakinek, sokra vihetné a másik felével.

Különben mindig eredeti és bizonyos fokig excentrikus.

Mikor nincs Szapáry a tapéton, akkor Szapáryt vágja, mikor szabad a vásár és Szapáry ki van szolgáltatva a kritika mérgezett nyilainak, akkor szépen becsomagolja a tegzét és Tiszát védi.

A »beszédmérce« Becker Jánost mutatja Horváth Gyula után.

Igazán kedves folyosói név. Ilyenkor emelkednek az államjövödelmek, fogy a cigaretta és havanna a folyosón. Ámbár havannát most csak az erdélyi képviselők szívják, ahol »paktum« van. Rajként tódulnak ki a folyosóra. Tisza Csernátonnal behúzódik egy szögletbe, ott suttognak, mint szerelmes pár. Szilágyi Dezső is gyakori vendég most a folyosón, maliciózus mosolyával és gúnyos megjegyzéseivel pótolja az öreg Pulszkyt, akit feltűnően hallgataggá tettek a mézeshetek. Szatmáry Miklós mogorván jár-kél, mintha neki kellene kifizetnie a deficitet. Wahrmann holdvilágos (már ti. a szerezsenországi holdvilágot értem) képe kárörömben ragyog, ha valami jó beszédet hall a kormány ellen, mintha mondaná: »Úgy kell, úgy kell. Rám kellett volna bízni az egészséget.«

A füst kékes felhőkben kavarg, a téli napfény csak nagy nehezen tudja átverni sugaraival. A levegő egyre nyomottabb, nehezebb lesz, s a köhécselés egész zenei zsongásba csap át a folyosó vidékein, ahol tarkábbnál-tarkább alakok hullámszerűen mozognak. Fabiny Polónyival szincerizál, Zalay István Hoitsyt keresi. Mert Zalayval már két esztendő óta senki sem találkozott úgy, hogy ne keresné Hoitsyt. (Ugyan megtalálja-e valamikor?) A Trencsén megyei képviselők feltűnően szépen vannak öltözve, ami annak a bizonyítéka, hogy Kubiczát várják.

Mert semmi esemény (még a konverzió sikere sem) észlelhető oly biztosan, mint a Kubicza érkezése.

Már napokkal előbb izgatottan jár Urbanovszky, új kesztyűt húz a kezére Sztányai, és bizonyos várakozásteljes szemekkel mereng padjában, nincs semmi nyugtuk, kérdezik fűtől-fától már napokkal előbb a vasúti menetrendet, a tarokknál is nyughatatlanok, szórakozottak, s a kritikus pillanatokban tótul sóhajtanak fel. Mindez biztos jel arra, hogy Kubicza érkezni fog...

Hanem, nini... azóta már kibeszélhette magát Becker, menjünk be és hallgassuk meg a kisebbik Helfyt: Enyedit. Enyedit a számok tették naggyá, hát az kölcsönös méltányosság tőle, ha ő meg a számokat teszi naggyá. De teszi is. Ahol odanyomhat egypár milliót a kormány, ellen, hát nem sajnálja a nullákat. Telik. Van elég az Orbán Balázs tarisznyájában.

Különben nagy figyelemmel hallgatott beszédet és abban egy még nagyobb figyelemmel hallgatott adomát mondott el.

A beszéd jó volt az adoma rossz volt. Én jobb szerettem volna, ha az adoma lett volna jó és a beszéd rossz. De neki talán sokkal jobb így.

Hiába, legszerencsésebb mégis György Endre (nemcsak azért, mert még eddig nem volt jelölve a bolgár trónra), ő eltálta az idők követelményét. Két beszédet mondott el egyszerre, noha csak egyre volt feliratkozva (csodálatos, hogy ezt az elnök nem vette észre).

Az egyik beszéd polemikus mameluk beszéd és Horánszky ellen irányult.

A másik beszéd telivér ellenzéki volt, a konverzió terve és az államvasutak iránti elégedetlenségét fejezve ki.

De valamennyi között a legszebb szónoklat lett volna a Margittay Gyuláé, ha elmondhatta volna.

Csak hogy az óramutató, mint rendesen, ha ő akar beszélni, a két órához húzódt, mire, mint rendesen, másnapra kérte halasztani a beszédét.

Nagy malőrje van ebben, mert reggelre aztán rendesen elromlanak a beszédei.

A T. HÁZBÓL [jan. 21.]

A vita még mindig tart, de már lankadóban. Az ellenzék nem támadott nagy vehemenciával, a kormány diadalmasan állta ki az első rohamokat.

Apponyi ugyan azt mondá valakinek a folyosón:

- A kormány úgy áll, hogy az embernek összedugott kézzel csak az ablakból kell néznie, mikor omlik össze...

(Igen, de azt nem mondta, hogy *meddig* kell az ablaknál állni.)

Az ostromló leventék közül a köpcös Margittay Gyula kezdé ma a rohamot a tegnapi beszédével. A beszéd nemhogy vesztett volna, mint tegnap írtam, hanem nyert, mert igazán alkalmas nyitánynak, míg a Ház reggel gyülekezik: ajtók nyílnak ki s be, a járás-kelés, szünetlen topogás és zsibongás annyira hat a látásra, a gyülekezők zaja és krakogása annyira elfoglalja a figyelmet, hogy mintegy a várakozás lüktetése vesz erőt az érzékeken, és a beszédből nem hallatszik semmi.

Margittay Gyula arra született, hogy ő legyen a »szellemi janitor«, ő nyissa meg az üléseket.

Utána Ugron Ákos beszélt haza, Erdélybe. Szinte érezni lehetett a jó falusi levegőt. Mintha a Nemere fűjdogált volna. Különben csinosan és eszesen szólott.

Ugron Ákos is azon néhány képviselőhöz tartozik, kiknek a Házban sajátos helyzetök van. Ilyen Szilágyi Dezső az »érdekes özvegy«, akiről tudva van, hogy szeretne férjhez menni, de nem tudja, kihez; ilyen Pulszky Ferenc, a »circumspektus apa«, aki nem akar a fiainak csinálni konkurrenciát. (»Ha három úton járunk, gyerekek, könnyebben találjuk meg a szerencsét.«) És ilyen, azazhogy éppen ellentéte neki Ugron Ákos, a »jó testvér«, aki szeretne habaréki lenni, ha nem fájna a szíve elszakadni a bátyjától.

S e tekintetben specialitás, mert a habarékiak meg mind szeretnének nem lenni.

Most aztán pécskai Gaál Jenő emelkedik fel. A habarékpárt »kisebbik financier«-je.

A Házat egy nyomasztó előérzet kapja meg, s izgalmas nyugtalanságba esik. A képviselők elhagyják helyeiket, s csak a nagy arctengert látni a középén és a vállak falzatát, de a zaj miatt alig hallani valamit.

A szónok beszélni kezd gyenge hangján. Egy sztentori bariton felkiált:

- Hol a kormány?

Mindenki odatekint a bíboros karszékekre, s valóban egy lélek sem ül azokon. Pécskai Gaál Jenőnek sikerült elűzni a kormányt.

A zaj nőttön-nő: »Hol a kormány? Hol a kormány?« Ebben a végzetes pillanatban gurul be a terembe Kemény Gábor.

- Itt van ni egy! - Kiáltja egy gonosz mameluk. - Hadd üljön be!

De már ekkorra előbiceg valahonnan az elnöki katedra mellől Szapáry is, s bánatos megadással ereszkedik le helyére. Oh, a Háznak csodálatos érzéke van! Sajátos ösztön, mely egyszerre megkapja és megdermeszti. A Ház kiérezte, hogy pécskai Gaál Jenő órák hosszáig fog beszélni. Lett erre sürgés-forgás: a polgári gyomrúak hazamentek ebédelni, megitták otthon a feketekávéjukat és mikor visszajöttek, még akkor is a nagy »pécskai« beszélt. Némelyek elmentek borotválkozni és mire visszatértek és Gaál Jenő bevégezte a beszédét már megint ki volt serkedve a szakálluk.

A folyosói pezsgés elérte a zenitjét. Szontagh Pál köré nagy csoport gyűlt. Az öreg »kegyelmes úr« adomákat beszélt Kubiczáról, aki bizony megérdemli, hogy Urbanovszky és Szitányi olyan nagy becsben tartsa, amint leírtam, mert Kubicza annyira rendben tartja a vármegyéjét, hogy mikor egyszer egy ellenzéki jelölt odajött szerencsét próbálni valamelyik választókerületbe, azt mondták neki az összesereglett népek:

- Jó, jó. Megválasztjuk az urat, mert szépen beszél, de van-e a főispántól passzusa?

A másik folyosón az öreg Pulszky oktatja az ifjabb mameluk nemzedéket:

- Ti nem vagytok igaziak. Az Apponyi beszédjeire mindnyájan betódultok, a Gaáléra mindnyájan kitódultok, pedig a jó mameluknak éppen a jó ellenzéki beszédek illenék meg nem hallgatnia, mert azok megmérgezhetik a lelkét.

Távolabb, a Ház t. gyufatartójának a tájékán éppen az ellenkező tanrendszer folyik: ott a »duzzogók« üldögélnek, s éppen ebben a pillanatban absztrahálják a következő élettapasztalatot:

- Minél jobban gyengül az esze valakinek, annál jobban erősödik pártjához való ragaszkodása.

Egy másik mamelukcsoport Széll Kálmánt és Wahrmannt szidja: miért nem állanak hát most ki a tudományukkal, miért hallgatnak?

Valakinek eszébe jut Krausz Lajos.

- Hát nini, Krausz Lajos! Mikor fog beszélni Krausz Lajos?

- Majd négy hónap múlva. Geld spricht.

Vidám csacsogás, nevetgélés tölti be a folyosó minden zegzugát. A terembei sötéten gomolygó frázisokból semmi sem üledik a kedélyekre. A nyomasztó pénzügyi helyzet borúja nincs ott a homlokokon, a veszélyes külügyi helyzetből is csak a Hunyady László jelöltsége jut el e derült atmoszférába.

De bármennyire kedélyes nemzet vagyunk is, annyi kedélyesség még sincs bennem, hogy én a Gaál Jenő egész beszédje alatt rajzolni győzzem a korridorok tarka, mozgalmas képét... Azért hát szakítson ki minden olvasóm két órát az életéből (én is ki szakítok a magaméból), és ugorjunk át a következő szónokra

- Pulszky Ágost! - olvasta a jegyző.

- Öt percnyi szünetet kérünk - kiáltá az ellenzék.

- Halljuk mindjárt! - kötődött a kormánypárt.

- Meggondolási időt kérünk, hogy meghallgassuk-e? - tombolt a szélbal.

Az elnök habozott. A zaj nőttön-nőtt. A villanyos csengő rohamot vert.

Végre is győzött az ellenzék. Ez volt az első sikere ebben a ciklusban. Megkapta az öt percnyi szünetet.

Öt perc után Pulszky Ágost szólt meg-megújuló zaj közt, igen szépen és igen okosan fejtegette, hogy ő nem kívánja a koplalási rendszert, mert a koplalás gyengítené a nemzet testét, hanem megadja annak a szükséges egészséges táplálékot, majd szónoki verve-vel, meggyőzően szellőztette a fölösleges illúziókat.

Általában Pulszky Ágost hovatovább jobban megközelíti a hajdan hozzákötött várakozásokat, s immár túlszárnyalja a többi Pulszkyt.

Azazhogy még nem, mert az utolsó tromfjuk még kézben van.

A Pulszky-politika ugyanis az volt, a távollevő ismeretlen Pulszkyakkal erősíteni a jelenlevő ismerős Pulszkyakat.

Mikor még csak egyedül volt az öreg, így szokott volt szólni:

- Hm, majd akkor lássátok meg, ha egyszer a Guszti fiam be talál jönni a Házba.

A Guszti bejött, s noha bevált, mégis így szólott az öreg:

- Még ez semmi. Hanem, ha majd a Kari fiam betoppan.

Betoppant Károly is, de az öreg még mindig ígéreti a hazának:

- Szót sem érdemel, majd a Gari fiam fogja megmutatni...

Pulszky Ágost beszédének legnagyobb hatása (bár a képviselők közt is mindenki dicsérte azt) a karzatra volt. Mert ott ült az egész szemináriumi fiatalság, Komlóssyt jött meghallgatni, de midőn Komlóssy helyett egy szabadkőműves következett, szép csendesen elpárologtak onnan.

Pedig sokat vesztek.

Mert a Pulszky beszéde nem töltötte ki az egész ülést, még Komlóssy is szólhatott, s egyikét mondá a legmulatságosabb *kormánypárti* szónoklatoknak.

Szerinte minden bajnak a zsidók az okai. Eszerint a deficitnek is.

A kormány először érezte a vita alatt, hogy ártatlan.

A T. HÁZBÓL [jan. 22.]

Ha szabad az állatvilágból vennem a hasonlataimat (s miért ne volna szabad, ha Tisza megengedi?), akkor Gosztonyi hasonlított a kuvikhoz, aki vészjóslón huhogott félóra hosszáig.

A költségvetés különben az a téma, amikor mindenről szabad beszélni, Amerika fölfedezéséről, a Mtesza feleségeiről, az avarokról, sőt még magáról a költségvetésről is.

Fenyvessy is úgy ugrált ide-oda, és csörgött-csacsogott, mint egy szarka. Sok fényes dolgot összehordott innen-onnan. Cítálta Whatelyt, a dublini érseket, aki azt tartja, hogy a közönségnek csak egy-két búzaszemet kell adni, a többi lehet szalma.

A Ház figyelni kezdett.

- Ohó, nézzük hát meg, benne lesz-e a két búzaszem a beszédében?

Fenyvessy egyre citált: citálta Jókait, akinek egy időben még az a por sem kellett Boszniából, amit a talpaikon hoznak onnan a katonáink.

És citálta Pulszky Ágostot csipkedvén Bluntschlit (pedig a Bluntschli-citálással már megjárta egyszer Schvarcz Gyula).

Bluntschli ugyanis azt mondotta volna, hogy ki párton kívül áll, vagy önzéssel, vagy szellemi gyöngeséggel vádolható.

Pulszky Ágost, aki úgy néz ki, ha megharagszik, mint egy bőszen kecskegidó, erőteljesen visszavágott.

A Ház zajongott a páros viaskodás alatt. A »galandférgek« mozogtak és vickándoztak, a tigrisek pisszegtek és ingerült közbekiáltásokkal bosszantották Pulszkyt.

Ekkor csapott le a »Ház sárkánya«, Ugron Gábor, ezúttal egy állatszelídítő képében.

Először a varázsigét mondta el, mely így hangzik:

»A régebbi költségvetéseket jellemezte a hipokrizis, a mostanit jellemzi a miniszterkrízis.«

E szójátékra ijedten kapta hátra fejét Wahrmann Mór, a nagy szójátékesináló.

- Fogjatok meg - jajdult fel. - Ez az én gyáramból való!

E szójáték után kinyitá Ugron a vaskalitkát... szinte hallani lehetett, amint a kulcs nyikorgott a zárjában, és kezdé kieresztegetni csodálatos állatgyűjteményét.

Kivett egy szakajtó záptojást és így szólt a mamelukokhoz: »Olyanok vagytok, mint a záptojások.« (A hallgatók viharos tetszésbe törtek ki.)

Magok a záptojások meg sem moccantak, csendesen ültek a szakajtóikban. Csak Péchy mozgott, fészkelődött, mint egy kotlóstyúk, a zsebkendőjét kereste.

Azután megforgatta a tojásokat, amiket kivett, s ott a Ház színe előtt kelesztette ki belőlük a csirkéket. A kiscsirkék ott szaladgáltak, röpködtek a levegőben. (Nyilván azt a két búzaszemet keresték a Fenyvessy beszédéből.)

Akkor egy csomó fenevadat eresztett ki Ugron Gábor.

- Olyanok vagytok, mint a vadállatok, akik csak addig szelídek, amíg etetik őket.

(A hallgatók megint viharos tetszésben törtek ki.)

De arra senki sem ügyelt, miként változhattak át a záptojások oly hirtelen vadállatokká?

A hatás nagy volt, de Ugronnak még több kellett. Kivett egy paprikaszínű dobozból egy galandférget.

- Olyanok vagytok - mondá -, mint a galandféreg, melynek a fejét kell leütni.

- Istenem, de szép - szólt közbe lelkesedéssel Olay Szilárd.

A kormány és pártja hűledezve bámult-ámult, mert most már igazán nem tudta, hogy mi ő.

Vállalta volna már akármelyiket, csak hogy egynél maradjon a szónok.

Általában lehangoló volt a nagytehetségű, fiatal pártvezér mai beszédje, mert éppen azt nélkülözte, amire iparkodott: a szellemet. Néhol briliáns ötletet pattantott el, de az előadás volt esztergályozatlan. Másutt az ötlet volt ízléstelen.

Biz ez nagy csorba.

Hanem iszen ki lehet azt még köszörülni egy új beszéddel.

Lesz még deficitese költségvetés máskor is.

Ma nem üdvözölték párthívei a beszéd után, mint máskor, csak Farkas Elek mondá állítólag könnybe váló szemekkel:

- Olyan éles voltál, Gáborkám, mint a walesi *bárd*.

Az ülés végén Szemnecz Emil és Petrich beszéltek, de már akkorra a záptojások többnyire hazagurultak.

A T. HÁZBÓL [jan. 25.]

Még mindig tart a beszélési vágy, pedig már elkezdődött a hallgatásbeli csömör. A szónoki lista elfogyhatatlan.

A mezei hadak apródonkint gyűlni kezdenek a szavazásra, s olyan türelmetlenek már, mint a Mátyás hívei voltak a Duna jegén.

Ott benn néptelen padoknak beszél a sovány Matkovich Tivadar. Szinte hallani a csontjai zörgését. A koplalási politika ellen támad, mert úgy talál járni a nemzet, mint a cigány lova.

(Mióta Enyedi bevezette a cigányadomákat a Házba, azóta ez a genre is be van véve a Grünwald »berlini története« és az Ugron »arab regéi« közé.)

A bálók szezonja van, a fiatal képviselők, akik máskor vígan zsibongnak, ma fáradtan szundiálnak a padokban. Az egyiket gyöngéden löki meg társa: Ébredj, Zimándy beszél. »Jó, jó - dadogja álmosan -, hozass még magadnak egy pezsgőt, szép maszk.«

A folyosókon csak az öregurak diskurálnak.

Valaki a Pulszky Ferenc szombati beszédjét kritizálja:

- Nem való a parlamentben mindenből tréfát űzni.

- Ugyan, ugyan, ne legyetek olyanok, mint az öreg Bethlen, aki azt tartotta, hogy egy nagyúrnak mindig haragosnak kell lennie.

Általában nálunk azt hiszik, hogy a politikusnak száraznak és unalmasnak kell lennie. Primitív fölfogás. Valaki lehet ugyan okos és hasznos államférfiú, ha nélkülözi a szellemet, de mennyivel kiválóbb, ha ez a ritka arany veretű fegyver is a kezeügyében áll.

Persze van határa és módja, miképp és mikor lehet élénk színekkel átszőni a tanácskozások komoly menetét. A lapos cigányadomák bizony nem valók a parlamentbe, hanem a szellemesség hatalmas úr, az nemcsak beillik a parlamentbe, hanem fölötte is áll.

Ott bent pap beszél... Künn a folyosón egy mosolygóarcú főpap sétálgat, s nyájasan mutogatja be magát a képviselőknek.

- Én Haynald vagyok, a kalocsai érsek.

Amire aztán minden ember restelkedve ejti ki a maga nevét és állapotját.

(Denique mégis igaza volt az öreg Bethlennek, hogy a nagyúr mindig haragos legyen.)

S mert Zimándy beszél odabent, minden papképviselő otthagyja a tanácsstermet (alkalmasint irigységből), s megtelik a folyosó csupa merő papokkal. Úgy néz ki, mint egy csöndes kolostori ambitus.

Az ember képzelete elcsapong. A tanácssteremből kiszűrődő zsongás mélán ringatódzik a levegőben, mint valami templomi zsolozsma messziről... Az elnök csöngettyűje kihangzik. Aha, a ministránsok! Minden elősegíti az illúziót. A keresztfolyosó homályában néma árnyak suhannak... Talán ott imádkozik összetett kézzel Jókai Tiszáért. A szolgák tömjénnel füstölik a szivarfüstöt. A szárnyasajtón most tűnik el Falk Miksa, a minorita konfráter.

Baross Gábor, a másik konfráter szilárd léptekkel jön nagy télikabátjában a miniszteri szoba felé. Ma már csak arra jó a miniszterség, hogy az ember külön szobába teheti a télikabátját. (A kabát biztonságban van, de a miniszter nem.)

Lám, éppen most döngeti odabent Tisza Kálmánt a »Trefort kalapácsa«, ahogy Zimándyt elnevezték, még mielőtt kalapált volna. Prüszköl, köpköd és toporzékol, s mikor már jól kiveszekedte magát, összeszi a kezeit rimánkodva:

- A nemzet gyászba borult géniusza nevében kérem a miniszterelnököt, hogy mondjon le.

Nagy hahota támad, de Tisza komoly marad, arcán, homlokán a habozás felhői úsznak, gondolkodik, töpreng, hogy ne mondjon-e le a géniusz megbízottjának kedvéért, de szerencsére ez idegfeszítő pillanatban feláll Busbach és egy ügyes orációval megtatarozza a miniszterelnök düledező önbizalmát.

Már-már azt lehetett volna hinni, Zimándyval vége van a mai ülés érdekességének, mikor Irányi Dániel kért szót a szokottnál is ünnepélyesebb arccal, s Vadnay Andor szombati támadására felelt, melyet az a függetlenségi párt ellen intézett.

A szélsőbal ingerült már szombat óta... az éles felelések azóta még jobban elmergesítették a kedélyeket.

Nagy hullámvás volt észlelhető a padokban, ahol együtt, egymás mellett ülnek antiszemiták, negyvennyolcasok.

- Mester, ma nagy vihar lesz - mondá Szalay Imre Istóczynak.

- A mandátumok előre vetik az árnyékukat - búsongott a szelíd lelkű Kiss Albert.

Valóban, a torzsalkodás háta mögött kilátszik a mandátum lába. (Mert az antiszemitáknál lába van a mandátumnak, a habarékoknál gyomra.) Az antiszemiták jól tudják, hogy csak a szélsőbaltól hódíthatnak kerületeket. A függetlenségek is érzik ezt.

A dolog tehát nagyon kritikus.

Valamikor az öreg Festeticcsel történt, hogy megvette egy gróf Starhembergnek a bécsi palotáját, aki mindent ott hagyott, még a családi képeket is.

Az öreg gróf gondolkozott egy percre:

- Mi az ördögöt csináljak én ezekkel a képekkel? Eldobjam őket? Azt nem teszem, hanem, hogy valamire használhassam, hát festetek nekik bajuszt és hazavitetem Keszthelyre Festetics-ösöknek.

A függetlenségi párt egy része is abban a veszedelemben forog, hogy antiszemita bajuszt ereszt a nyárra.

Ezt meg Irányi érezte meg s lelkes nemes szavakkal különítette el pártját az antiszemitáktól.

Persze, hogy ez nem esett meg minden emóció nélkül. Az elvű szélsőbaliak, a »régi hófehérek« tapsoltak és ujjongtak Irányinak, az antiszemiták nyugtalanul kiabáltak közbe. A fészkelődő tömb ott a szélsőbalon végtelenül mozgalmas képet nyújtott. Andreánszky ingerülten ugrott fel néhányszor, a kis Rácz Géza izgatottan verte kezével a padot, Istóczy zordonan tekintett végig a zajongó táboron. A Szalayak haragosan morogtak.

Irányi mind jobban belemelegedett, s amint vázolni kezdé, mit tett eddig a függetlenségi párt, annyira elérzékenyedett a saját nagy tetteiktől, hogy tisztos arcán könnyek peregtek végig.

Mikor felemlíté, hogy ez a párt az egyenlőség és szabadság talapzatán áll, s arról nem a mandátumok kedvéért, de semmiért a világon le nem mond, kitört a tetszés bokronként a baloldalon.

- Éljen! - kiálta Justh Gyula lelkesen.

Andreánszkyt megbosszantotta az »éljen«, és ingerülten szólt oda Istóczynak:

- *Írd fel ezt is.*

Ez az »írd fel« aztán olyan szenzációt tett, mintha a dodonai jósa mondta volna. Hogy mi lehet az? Mért mondta ő azt? Fekete könyvet vezetnek-e, amelybe beírják a kompromittáltakat? Törrel fogják-e megbosszulni vagy pedig »ellenjelölttel«?

Irányi beszédje után, melynek elején valóságos »erkölcsnemesítő unalom« lengte át a Házat, kitört a vihar, a tetszés és az ingerültség zürzavaros, szaggatott kifakadásaival és meg se szűnt, hanem kihömpölygött a folyosóra, hol nagy arányokat öltve, izgatott jelenetekben és dialógusokban végződött.

Azalatt Láng Lajos mondta el szép és tartalmas beszédét szorosan a büdzséhez.

Nagy figyelemmel hallgatták, mert hisz a téma még új... (No, ne tessék nevetni tisztelt Ház), mert igazán új.

A T. HÁZBÓL [jan. 26.]

Ez már a kilencedik nap. Pál fordulása. Ma meg kellett végre fordulnia a vitának. Volt is egy vitézi előjáték.

Amint az elnök tíz órakor megnyitá az ülést, egy idegen dalia, a jó bátor szerb Dimitrievics Mihály lépett a sorompóba, csúfolni kezdé az ország címerét - mint egykor a néhai Holubár -, s bajvívó öklével megfenyegetőzék zordonan. Csak egyetlen embert vett ki dicsérő szavakkal: Mocsáry Lajost, aki röstelkedve húzta ősz fejét a váll-lapockái közé.

Az elnök a trónuson, mintha egy középkori király lenne, biztató szemekkel nézett szét a vitézlő rendek között, hogy ki méri össze lándzsáját az idegen vitézzel? A kürtök nem rivalgtak hívogatón, de a csengettyű bátorítva csilingelt.

Minden szem fürkészőn nézte, honnan robog be Toldi Miklós...

De Toldi nem jött, helyett előlépett a síkra egy másik szerb levante, a jó, bátor Gyurkovics György. Császár-szakálla feketén fénylik, mint az ében, cvikkerje villog, a cipője talpa vészjóslón csikorog, amíg beszél.

Egyet-kettőt döf fegyverével Dimitrievics Mihály ellen, és legyőzi. A Ház helyeslése fölzajlik utána.

Magyaroknak kevés, ritka látvány ez.

Most aztán verekedhetünk mi magunk, ha a szerbek legyőzték egymást.

Szilágyi Dezsőn van a sor, s Szilágyi ilyenformán beszél:

- Ti Ház! Ti parányok! Én ugyan tudnék mondani nagy beszédet, de nem mondok, mert nem akarok. Mondtak itt beszédek mások, és nyújtottak be határozati javaslatokat, de én ezeknek egyikét se osztom... mert nem akarom osztani. Ám, hogy valamit mégis mondjak, hát azt mondom a baranyaiak iránti tekintetekből, hogy a költségvetést el nem fogadom... mert nem akarom elfogadni. (Helyeslés bal felől.)

Szilágyi beszéde után, míg Barla és Veres beszéltek, a folyosó volt in floribus. Mert a költségvetési vita alatt kétféle szónok támadt. Az egyik genre az, amelyikre a »Nemzet« azt írja: »Beszédére reggeli lapunkban visszatérünk.« A másik fajta az, amelyikre sohase tér vissza a »Nemzet«. (Az utóbbiakból nem is lesz soha ez életben se miniszter, se államtitkár.)

Ma csupa »*vissza nem térünk*« szónokok beszéltek Szilágyi után, azért volt a folyosó in floribus.

A nagy szivarfüstben érdekes alakok mozognak. Egyik jön, másik megy. Folyton változik a folyosó képe. Itt lehetetlen unatkozni.

Gróf Hunyady László Tisza Kálmánnal sétálgat és élénken magyaráz neki valamit. Az ellenzékiek aggódni kezdenek.

- Ni, most szerződött a leendő »szerb knyáz« Tiszát Bulgáriába miniszterelnöknek. Húsz évre kötik meg a kontraktust.

Tisza Lajos gróf cercle-t tart az egyik üvegajtónál, s gúnyos, szellemes megjegyzéseivel (amikben igazi mester) csipkedti az egyes szónokokat.

Távolabb a nagy találgatók gyűltek össze. Fornak az agy velők, hogy »Mi lesz?«.

Nem a Csernátony cikksorozatát értem (mert a külpolitikai bonyodalommal nem sokat törődnek, hiszen abból úgyse lehet valami nagyobb a háborúnál), hanem hogy mi lesz a pénzügyminiszteri székkal? Megy-e Szapáry? És ki jön helyette?

Hát amint ebben tanakodnának tanácstalanul, egyszerre kirohan a teremből Beöthy Algernon és lihegve mondja:

- Megvan a pénzügyminiszter! Jertek be!

- Ki az a szerencsétlen?

- Eitner Sándor.

- Ki az az Eitner Sándor?

- Deáknak az utódja a szentgróti kerületből, azelőtt habaréki volt, most a »mienk«.

De már azt megnézzük! Mindenki berohant a terembe. A karzatok is egy varázsütésre megteltek kíváncsi fejekkel. Egy nagy holdvilágképű, bozontos hajú képviselő beszélt jóízű, rokonszenves hangon, olyan nyugodt, természetes arccal, mintha csak a gyermekeivel diskurálna otthon a családi asztalnál.

Már akkor egészen bele volt melegedve az államháztartás rendezésébe és éppen azt magyarázta, hogy takarékoskodni kell mindenben. Kezdeni kell magán a Házon; aki el nem jön az ülésre, ne kapjon napidíjat.

Nagy zaj és hahota támadt erre.

- Eláll - kiálták innen is, onnan is.

Eitner mosolyogva bevárta, míg lecsillapodnak.

- Van továbbá sok hivatal, amit be lehetne szüntetni. (Nagy zaj.)

A miniszterek kíváncsian pillantanak fel. Orczy féloldalt hajlik, hogy jobban hallja.

- Például az őfelsége személye körüli minisztérium. Minek az? (Nagy derűtség.)

- Hát még mi? - szólt közbe egy gunyoros hang.

- A főispáni titkárok, kormánybiztosok és az illetékszabási hivatal.

Szinte a tetőzet reng a nagy hahotától, az elnök két kézzel rázza a csengettyűt.

- Az Operaház rögtön bérbe adandó, a regálejog megváltandó. Ezek iránt benyújtom határozati javaslatomat.

Általános derű ömlött el a Házon, a téli napfény is pajkosan nevetett be a hármass ablakon.

Prileszky Tádé fejét a tenyerébe hajtva morogta:

- Mond valamit a tisztelt barátocskám.

Jókai átment gúnyolódni a habarékokhoz:

- Egyetlen pozitív talentum volt köztetek, az is általjótt hozzánk.

A T. HÁZBÓL [febr. 1.]

A miniszterelnök megérkezett Bécsből (ahol egy darab időre nyélbe ütötte a monarchia ügyeit), és ma megint itthon járt-kelt hű mamelukjai közt, teljesen megifjodva, mert most van ő tulajdonképpen elemében - szőnyegen lévén a költségvetés részletes tárgyalása -, amikor minden percben vagdalkozhatik. János szól, Tisza felel, Pál üt, Tisza paríroz, Péter rohamot intéz, Tisza visszaveri, és ez így megy egypár héten át; *kibirkóztatja* magát kedve szerint.

A portyázó csatározást a szélsőbal vitte. (A habarékpárt nincs itthon.)

Gulácsy Gyula király őfelségén szeretné kezdeni a megtakarításokat, az udvartartási költségeknél. Sok mindenféle argumentumot előhord, éppen csak azt az egyet felejt ki, hogy ő olcsóbban vállalná a királyságot - pedig ez lett volna érvei közt a legnyomósabb.

Úgy oldalvást Ugron is segített neki, egy sereg sérelmet hozván fel az udvar körül, ami neki szemet szúrt. Szelíd gunyorral emelte ki Tisza a panaszok aprólékos voltát, s utalt arra, hogy háromszáz év óta nem volt olyan magyar királyunk, mint a mostani.

Jó, hogy körülbelül egész Ulászlóig ment vissza, akiről azt írta haza a pápai követ: »Rex non habet calceos.«

(Még ma is szégyenkezünk érte.)

Szerencsére most változatlanul ment át a tétel, s őfelsége egzisztenciája újra biztosítva lett egy évre.

Jött az új országház (mert az szép ebben a részletes vitában, hogy az ember előtt minduntalan új és új panoráma nyílik meg).

Nosza, az új országháznak is nekirohant Gulner, hogy hagyjuk abba az építését. Hadd csinálják meg az unokák!

(Nekem tetszett az argumentum, bementem vele a szerkesztőségbe és mondom a szerkesztőnek, hogy hadd írják meg a mai ülésről a karcolatot az unokáim.

- Igen - szólt ő -, de *holnapra* kell.)

Madarász bátyánk szinte non aedificat. Emlékeztet a pozsonyi dieták egyik öreg követjére, aki a pesti Lánchíd építése ellen azzal argumentált:

- Minek az erre a rövid időre?

(Ő ugyanis a 70 felé járt - s a többi emberrel éppen nem törődött.)

Thaly Kálmán ugyan nem mondja, hogy nem épít: ő meszebb lát, neki víziói vannak és azt állítja, hogy a gótikus épület cifraságai nem jók, mert azok, mikor tavaszkor lehullnak, több képviselőt fognak agyonütni.

- Neveket kérünk! - kiáltá közbe egy humorista.

Éles Henrik szeme megcsillan a karzaton. Mennyi üresedés lesz majd akkor!

Herman sem akarja az építkezést, gondolván magában: »Én már ott úgysem ülök.«

Tisza Lajos gróf, aki igazi szeretettel csügg azon, amit csinál, síkra száll a rombolók ellen, s megvédelmezi a gótokat és a tételt.

Orbán is belerohan a csatatűzbe. Gulner se adja meg magát könnyen, s figyelmezteti a minisztert, hogy a cifra országház majd fenn fog állni, de pénzügyeink rendezve nem lesznek.

Biz az megeshetik. De még sokkal rosszabb is történhetnék, ha órájuk hallgatna most a többség. Az tudniillik, hogy az új országház se épül fel, és pénzügyeink sem lesznek rendezve.

A padok néptelenül tátongtak, a karzat is üres volt. A múlt heti nagy szavazás után úgy nézett ki a Ház, mint egy kiirtott erdő. Az egyes felszólalások is csak úgy ímmel-ámmal, vontatottan mentek. A jobboldalról mutatták a számokat, az innenső oldalról hadonásztak a szivaccsal, de a szivacs olyan messze járt a számoktól, hogy nem törült le belőlük semmit.

Ekkor következtek a közösügyi kiadások, mire Irányi Dániel állott fel és egy igen óvatosan kicirkalmazott beszédben kérdezősködött a külügyi helyzet iránt.

Tisza rögtön felelt. S most harmadszor esett meg, hogy Európa a magyar parlamentből tájékozza magát a helyzetről.

Már persze úgy, ahogy lehet, mert arra nézve, amit a nagyközönség szeretne megtudni, lesz-e háború vagy nem lesz, Tisza beszédje se árul el többet, mint a lőcsei kalendárium (aki nem lesz betegségben, az marad jó egészségben), hanem egypár fontos dolgot mégis megtudtunk.

Azt, hogy a helyzet és politikánk nem változott; azt, hogy Bismarck se változott. (Most is olyan ravasz ember, mint azelőtt.)

És azt, hogy nemsokára összehívják a delegációkat.

És azt, hogy a delegációk megint elemelnek vagy negyvenmillió forintot. (Orbán Balázs szerint négyezer milliárdot.)

De ez mégsem a háború. Ne tessék riadozni Béke kisasszony! Mosolyogjon hozzá szelíden. Hiszen egyelőre úgy áll, hogy ezen a pénzen csak egy *olajágot* vesznek a hajába. Ej, ej Béke kisasszony! Gyanús, hogy ily pazar toalettben jár.

A T. HÁZBÓL [febr. 2.]

Telt padok, zsúfolt karzat, izgatott hangulat a folyosón: ez a helyzet szignatúrája.

- Ma kövér nap van - mondják kézdörzsölve a botrányhajhászok.

Már tíz órára megtelnek a Ház helyiségei. Bezzeg nem kell ma katalógust olvastatni. Kárörvendő arccal, türelmetlenül várják, míg Péchy beharangoz, és Győry Elek szóhoz juthat.

A mamelukok egy része duzzog, a másik része búsong.

Gondoltam magamban, hogy a duzzogóktól kell kérdezősködni:

- Milyen a Keglevich-ügyben a hangulat?

- Hangulat? Van is nálunk hangulat - veti oda kurtán és keserűen a megszólított mameluk.

Ejh, akkor hát a búsongóknál kérdezősködöm:

- Szegény Tisza - felelik ezek -, ezer baja, gondja van, külügyek, belügyek, kiegyezési ügyek - meg büdzsé, egy is elég volna kilenc embernek, aztán még a saját emberei is kellemetlenséget csinálnak neki.

Az elnök csengettyűje végre kondul, besereglik a tisztelt Ház, s felveszi morogva fenyegető külsejét a baltáj, míg a túlsó oldalon is zordon hallgatóság ólálkodik.

Végre felállt Győry. Temetői csönd támadt. Minden szava szépen, világosan csendül, amint elbeszéli az Operaházban tegnap történt erőszakos esetet. A szélsőbalon meg-megindul a helyeslés zaja - bugyog a kifogyhatatlan olajoskorsókból közben goromba nedv is -, melyet most nem ellensúlyoz jobbról »zajos ellentmondás« vagy efféle. Sötét ott minden, csak gróf Andrássy Manó melltűje ragyog eleven színekben.

S ebben a rossz percben lép be a teremajtón Keglevich.

- Ki vele! Le az intendánssal! - kiáltja egypár hang, s vészjósló morgás kavargó nyomában.

De az intendáns Csák Máté-i léptekkel, büszkén halad helyéig. Mert nagy élvezet lehet az, nagy tömegekkel ingerkedni. (Hanem a XIX-ik században már csak kevés ember engedheti meg magának.) Végigmegy a termen, s leül a Tisza háta mögé.

(Istenem, milyen keskeny háta van ennek a mi »generálisunk«-nak, s mégis mennyi embernek tart árnyékot!)

Mikor Győry elvégzé beszédét, percekig tartó zaj támadt.

- El kell bocsátani - kiáltották.

- Meg kell az ügyet vizsgálni előbb - szólt egy jobboldali hang.

- Nem az ügyet kell megvizsgáltatni - vágott közbe, gondolom Ugron Gábor -, hanem az intendánst!

Tisza rögtön felelt, s rövid, megnyugtató nyilatkozatában egy rántással elvonta e kellemetlen ügyet a felizgatott kedélyek pillanatnyi ingerültsége elől. Eltette máskorra, mire majd kicsinnyé zsugorodik, aminő tényleg.

Mert magában a dolog csakugyan nem lényeges. Ha Podmaniczky Frigyessel történt volna, megbocsátanak neki, mert szeretik. Egy kis modortalanságszámba menne.

De a szegény Keglevich homlokát nemigen csókolta meg a »népszerűség« műzsája, azért hát neki nem is lehet soha semmiben igaza.

Ebben keresztényi lélekkel megnyugodván, menjünk át egész nyugodtan a költségvetésre.

Vagy talán, nem bánom, még jobb lesz, ha föl vesszük a télikabátunkat, s itt hagyván vitát, karzatot és folyosót, elmegyünk ebédelni.

Igaz, hogy Olay Szilárd beszél... de végre is nemcsak szellemmel él az ember.

A T. HÁZBÓL [febr. 4.]

Nagy színelőadás volt...

A karzaton száz meg száz női fej mosolygott; a főrendiek karzatán ott ültek a Monoklesek, vén rouék, színházi habituék, sűrűn, mint egy erdő. Az a közönség volt jelen, amelyik a lóversenyeken. Hogy a csalódás teljes legyen, még Pálmai Ilka sem hiányzott.

A napirenden a cher Pista volt: az »Intendáns Pista«, akinek jó esze, de rossz természete van, aki tud olyan ülést inszcenírozni a Házban, hogy zsúfolt közönség van a karzatokon és földszinten, de az Operában nem tud olyan előadást produkálni.

A földszint padjai is megteltek, a skriblerek ketrece a szorongásig népes. Ott künn a folyosón síri csönd ásit, és csak a Podmaniczky Frigyes kísérteties léptei kopognak.

De még egy kicsit várni kell az idegizgató jelenetekre. Margittay Gyula ugyan nyitányul megüti az alaphangot: miután meg van - úgymond - győződve, hogy felszólalása úgysem sokat változtat a belügyminiszteri általános költségvetésen, egyenesen áttér az Operára.

De biz az Operán se sokat változtat az ő felszólalása.

Lukáts Gyula a választási lajstromok körüli visszaélésekről tart mérges dikciót, pártja zajos helyeslése közt.

- Meg lehetsz elégedve a sikerrel - bókolnak neki a beszéd végeztével.

- Nem egészen - feleli búsongó hangon -, mert csak egyszer utasított rendre az elnök. Márpedig Szalontára legalább háromszor kell.

Orbán Balázs megint rátér a bácskai bakterek visszaéléseire.

- Mégiscsak lélekemelő - jegyzi meg kedves gunyorosságával Tibád Antal -, hogy a bácskai bakterek dolga mindjárt első fokban itt léssen elbírálva.

- Legalább ne panaszkodjatok ezentúl, hogy nincsen a parlamentnek hatásköre.

A miniszterelnök folyvást résen áll. Játszva veri vissza a Lukáts Gyula vádjait, felel Orbánnak, védelmébe véve nemcsak azokat, akik már megvannak, hanem azokat is, akik még nincsenek meg: a főispáni szekretáriusokat, de a közönség már izgatott, a várakozás türelmetlensége nőttön-nő, a karzatiak fészkelődnek, a képviselők közbebeszélnek s agyonköhécselik a beszédek. A levegő fojtó és nyomott. A terem üvegfedelére átláthatatlan sűrű köd nehezedik. Még az elnöki csöngettyű is tompán kong...

Aha! Most egyszerre minden fej fölbillen, élénk suttogás szalad át a Ház vidékein, a látcsövek megmozdulnak, a monoklik csillogni kezdenek a Monoklesek szemein. A strucc tollak vígan lengnek a női kalapokon és a köpenyekék fekete gyöngyei összecsörögnek egy egész vonalon.

Komjáthy Béla állt föl. A nagy bárdú Botond éppen úgy nézhetett ki arcban. (Termetben inkább valami jámbor gvárdiához hasonlít.)

Komjáthy Bélának megvan az a szerencsétlensége, hogy ő »mindenben« ott van. Mint ügyvéd híres védő, mint képviselő híres támadó. És megvan az a szerencséje, hogy a védelmeiből csinál magának témákat a támadásaihoz.

Mai beszéde, mely az intendáns viselt dolgait tárta fel, élénk volt és mulatságos. Itt-ott elcsattantott egy jó ötletet, s a Ház és karzatok hangos hahotára fakadtak. Maga az intendáns is, ki ott ült a középen Széll Kálmán mellett, mulatni látszott némely helyeken. Sápadt, jéghideg arcának vonalai többször hajlottak össze derűltségre, míg szemeit, mint a fióksas merészen jártatta a zsibongó tömegen.

A Komjáthy beszéde mégsem volt ment némely túlzásoktól (s ez mindig céltévesztett), sok pletykát összehordott és a »mondják«, »így olvastam«, »nem tudom igaz-e« túl sűrűen tarkította előadását.

A pikáns helyeknél nem egy harmatos arc vált bíborra a karzaton. Komjáthy pajzán szatír arccal vezette be a Házat a kulisszák közé és a »különlegességek gyűjteményébe«.

Láttuk az intendánst az öltözőszoba csábító titkai közt, ahol a trikót próbálgatják, hol a gázlángok fénye ingerlő lábikrákon siklik el... Pazaruhában jár ott, piros kaftánban, felkunkorodó papucsokkal.

Aztán hallottuk az intendánsi meghívót, mely a balerinákhoz szól: »nyolc órákor vacsorálunk, tíz órákor megyünk aludni«.

- Ejha! - szisszent fel önkéntelenül gróf Andrássy Manó.

(Szegény Karátsonyi Guidó mennyi pénzt költött a mandátumaira, s mégsem élhette meg ezt a mai beszédet.)

- Ne hallgass oda, Gyula! Mért nem mégy te ki ilyenkor a folyosóra? - inti ifjabb gróf Andrássy Gyulát gróf Bánffy Béla.

A tetszészaj, helyeslés majd minden mondatnál kitör, noha a sok szellemes aperçui közt van sok alantas, sovány ötlet is.

De most már vége. A népszerű szónok lelépett. Felhangzik a »Halljuk! Halljuk!«.

Az érdekesfeszültség a tetőpontra hág. A miniszterelnök fészkelődik, fel is áll már félig, hogy ő fog beszélni, de aközben eszébe jut maga a megtámadott, és egy kézintéssel Keglevich Istvánnak a szót megkínálja.

Keglevich felállott, de szava vész a szörnyű zajban, melytől a falak is rengnek. Abcúg! - kiáltják balról. Valamelyik »nagy gyerek« egy hajdan divatban volt szerszámot szólaltat meg a zsebében, s élesen hangzik a süketítő zúgáson át:

- Kri kri kri!

Nagysokára átveri magát a Keglevich hangja a zsvajon. Hallgatni kezdik. De mint mindig, most is megcsalatkozik benne a közönség.

Szenvedélyes kitöréseket vártak tőle, s hideg tárgyilagosságot adta az Opera viszonyainak, érvekkel mentette eddigi eljárását, úgyhogy a kormánypártból (ahol pedig nem nagyon rajongnak érte) úgyszólván kierőszakolta a helyesléseket és a tetszést. (Denique mégiscsak erőszakos ember.)

Ezt a beszédet és ezt a csoportosítást ugyan már hallottuk tőle vagy kétszer, de ami jó, az harmadszorra is jó.

Az ülés végén még az ellenzékiek is elösmerték:

- Jó szónok (igaz, siettek hozzátenni), de rossz intendáns!

A MAI ÜLÉS [febr. 6.]

Lankasztó unalom terjengett a Házban. Vihar után rendesen csöndes a Ház. A fölizgatott idegeknek pihenés kell. Kevesen jöttek fel. A karzat is, mely olyan, mint a köszvényes láb, legjobban érzi meg az időjárást, dísztelenül üresen tátong. A múlt napi csaták két bajvívója eltűnt a küzdőhomokról. Keglevich otthon egyengeti behorpadt sisakját, Komjáthy Béla pedig elvitte friss babérait Karcagra. (A tegnapi fáklyafüstből hadd jusson nekik is egy kis korom.)

De hát mundus se expediet. Csanády Sándor a hű szittya megunta már, hogy mindig mások szerepeljenek, s körülnézván sasszemeivel az üres padokon, fölemelkedék helyéről, és odabökött mutatójával az elnök felé:

- Katalógust kérek!

Ezt olyan hangon mondta, mintha Robespierre-t hallanók: »Elő a guillotine-nal!«

A katalógust elővették és lepergették nagy lassan a képviselői neveket. Azokat az otthon nagy lelkesedéssel megéljenzett neveket. Most csak olyan egyszerűen szürkén csurogtak-lotyogtak egymásután, mint a lúgzó kádból az egyes csöppek.

De bizony ki nem futotta a száz jelenlevő. Most hát nem volt mit tenni mást, mint felfüggeszteni az ülést egy félóra, azon »fikció« alapján, hogy addig összegyűlnek százra.

Egypáran jöttek is, de még egyszer annyian eltávoztak. Mindegy, azért csak mégis meg kell az ülést nyitni. Hiszen Csanádynak is csak elég lesz tán egy napra egy siker.

A jöttek, az »abszensz«-ek, nagyon fel voltak ingerülve az öregre és elkezdtek a folyosókon tanácskozni, hogy nem lenne-e célirányos egy macskazenét rendezni a Csanády ablakai alatt a mai parlamenti szerepléséért?

Az eszme gyorsan hódított minden párton.

Hihetőleg meg is történt volna, mert az unalom sok rosszra viszi rá az embereket. Márpedig a kórházakról, a lelencügyről, közbiztonságról lehet épületesen beszélni, de mulatságosan nem. A himlőoltás sem egészen pikáns téma. Mert a himlőt véletlenül nem a lábikrákra, hanem a karokba szokás beoltani. A Ház hát unatkozott, s a rossz emberek főzték a tervet Csanády ellen, midőn egyszerre híre ment, hogy Tisza az ülés végén felelni fog a Győry Elek interpellációjára a Jósika-féle ügyben.

Hohó! Hiszen akkor hát nincsen a nap elveszve! Egyszerre kipárolgott az agyvelőkből minden más, csak a pièce de résistance csiklandozta.

Valóban, alig várták, míg a belügyminiszteri tételek elfogynak. Csak Thaly vetette oda testét a haza szolgálatában a gyorsan lepergő tételek elé (hogy azt mondja, mi történt azokkal a bűnös Mihaszna Andrásokkal, akik a Jansky-affér idején szerepeltek?), majd Orbán jeleskedett nagy derűtség közt a lelencház felállítását sürgetve. »Szüntessék meg - úgymond - inkább a ménlőtelepet, a bikatelepet, az Operaházat.«

Végre fél kettőre rohamot vertek az elnök villanyos csengettyűi. Tisza Kálmán felállt, hogy feleljen Győrynek.

Honnan, honnan nem, egyszerre népes ülés lett, még a hölgykarzatra is jutottak női fejek. Mintha visontai Kovách László tartogatná őket valami kelléktárban, hogy aztán a nevezetes alkalmakhoz elővegye.

Tisza meglehetősen megnyugtatón felelt, hogy a kecske is jóllakjék, de a káposzta is megmaradjon. (Ami előre várható volt, mert hisz a káposzta tegnap kijelentette, hogy ő bizony megmarad.)

Elmondta, hogy az Operánál az eljárás írásbeli lévén, az intendáns szorosan a szabályzathoz tartotta magát, míg másrészt hiba volt, hogy elutasító végzés helyett az erőszakhoz nyúlt. Pártja zajosan helyeselte a miniszterelnök válaszát, mert csakugyan az ő álláspontja teljesen megfelel az igazságnak.

Hanem Győry Elek mindjárt kikémlelte a kedvező helyzetet, hogy ezen szerencsétlen ügy még egy új alakban tálaltassék fel; legyen most már az ügyvédi védelem elnyomása, s mint a jó szakács egy-két fűszert csapva rá föleresztette egy kis új mártással à la Jules Favré.

Nosza rögtön a segítségére sietett Hodossy Imre.

- Mi jogon kíván szólni? - kérdi az elnök.

- Halljuk! Halljuk! - hangzott balról.

- Nem lehet szólni! - kiálták jobbról.

Hol leült, hol felállt aszerint, amint a követelés vagy az egyik, vagy a másik irányban erősbödött.

Végre az elnök a »Ház« engedelmeiből engedte, de nem jó szolgálatot tett vele Hodossynak, aki beszédében arra fektette a fősúlyt, hogy miután »nyilvános eljárás«-t jeleznek az operai szabályok, az *eljárás* szó már magában hordja azt, hogy abban benne van a vádbeszéd is. Mert hát akkor mi az az eljárás?

Hanem iszen csak ez kellett a miniszterelnöknek, ki ma mutatta meg, mekkora elmeéllal uralkodik a tárgyon, s hogy meg nem hátrál a legfogasabb fiskálisok elől sem.

- Átnéztem, kérem - felelt erre a miniszterelnök -, azon tárgyalásokat, amelyeken az operaszabályok hozattak, s éppen az történt, hogy indítványozva lett a szóbeli védelem, de nem fogadtatott el. Azt hát semmi esetre sem lehet belemagyarázni a »nyilvános eljárás« kifejezésbe, ami mindenesetre elvettetés volna.

Ezzel már agyon lett volna ütve az ügy ügyvédi ágazata alaposan - de Győry még mindig nem nyugodott, még mindig szólni kívánt. Ő nem hagyja magát és a szegény eltaposott ügyvédek.

- Eláll! Eláll! - zúgtak percekig.

- Önök itt éppúgy erőszakoskodnak rajtam - kiáltott közbe Győry.

Csak nagy nehezen hallgatták meg. Nem mondott semmi lényegeset.

De Tiszának meg eszébe jutott valami. A végére tartogatta a legcsattanósabb ütet:

- Tudom, mit akarnak önök. A kormány pártja ellen felingerelni, most a választásokra, az ügyvédi kart.

A Ház tudomásul vette a miniszterelnök választát, de még a kérdés hihetőleg nem múlt el egészen. Fogadni mernék rá, hogy még találhatnak neki valami új toalettet.

A T. HÁZBÓL [febr. 9.]

Tegnap túlságosan édeskés ülés volt; Trefortot megéljeneztek, a sok aláírással ellátott üdvözlő iratot, melyet a folyosón köröztek, még Zimándy is aláírta, s ezzel most már Trefortnak nincs többé semmi hódítani valója.

Bók bókot ért; Tisza Lajos grófot pártkülönbség nélkül magasztalták a kaszinói szép beszédjéért. Csernátorny Lajoshoz odajárultak a Ház összes alperesei és felperesei, hogy gratuláljanak neki az ügyvédek megcsipkedéséért. (Lásd a hétfői »Rovás«-t.)

Egyszóval tegnapra mindenki csinált valami okosat, de a legokosabbat Trefort, aki a hetvenedik esztendőre töltötte be. Ezt tessék utánapróbálni!

Ilyen körülmények közt nehéz sorsa van a karcolatírónak, azért is hagytam parlagon tegnap a rovatomat, hanem ma, mikor az összes európai akciók közül a legélesebben domborodik ki a fővárosi kupaktanács akciója az Erzsébet téri verebek ellen, ma bizonyosan az országházi talaj is dúsabban ereszti a humoros szálakat.

Csalódtam. Ma sem történt semmi nevezetes. A pénzügyi költségvetést tárgyalták le meglehetősen monoton módon az Orbán Balázs előéneklése mellett.

Minden tételnél ő szólalt fel a legsajátosabb érvelésekkel. Könnyű neki! E derék régi státus-férfinak ugyanis megvannak már a büdzsé-beszédjei tavalyról, harmadévról és még régebbről. Mindig azokat mondja el, ami természetes is, mert az ostromlott tételek mindig ugyanazok maradtak.

Így például a fegyveradónál mindig annak a megszüntetését kéri, rengeteg statisztikai adatot hozván fel némely községekből, ahol a medvék iszonyú számú ökröt, birkát felfaltak. Márpedig ha nem volna fegyveradó, lett volna fegyver, s ha lett volna fegyver, a lakosok leölték volna a medvéket.

Ezen úgynevezett statisztikai adatok alapján tömérdek medvének kellene lennie Erdélyben. Sajátságos dolog az, hogy valahányszor a trónörökös Erdélybe megy medvevadászatra, soha sincs medve, és valahányszor a pénzügyminisztérium büdzséjét tárgyalják, mindig annyi a medve Erdélyben, hogy ezerszámba eszi a marhát.

A hadmentességi adónál is Orbán Balázs szólalt fel.

De már a dohányjövedék tételeinél... azazhogy ezeknél is Orbán szólalt fel.

Az államjóságek kezelésénél természetesen megint Orbán Balázs indította meg az ostromot.

Hellyel-hellyel mások is szóltak, de Orbán akkor legalább közbebeszélt.

A szélsőbaloldal bárója (pedig másképp kedves ember) egész rémmé nőtte ki magát a karzatok habituái előtt. Unalmas gravámenjeit borsózó háttal hallgatják már. Tudós hírért egészen megette szónoki híre. Maga a földszint még menekülhet előle a folyosóra, de a karzatok tehetetlenül vergődnek szónoklati hálójában.

És ő mégis egyike a legrokonszenvesebb alakoknak az ellenzéken.

Mert sok ember van ott, akinek hiszik a szavait, de ő maga nem hiszi azokat; Orbán merész adatait, ingadozó számjait, pufogó frázisait ellenben senki sem hiszi, de ő maga szentül meg van azok igazságáról győződve.

Tetszik, nem tetszik a Háznak, az neki mindegy, ő olyan jókedvvel beszél, mintha egész Európa hallgatná. A néptelen padok nem lankasztják őt, a koloszt, a bőbeszédűségben, aki képes korteskedések alkalmával künn a mezőn keresni föl a választókat, mindeniket a saját krumplis földjén, s egyenkint elmondani nekik a programbeszédjét.

Orbán annyira szónok, hogy neki a beszéd cél önmagáért. És annyira pesszimista, hogy emiatt majdnem optimistává válik.

Ha mondják neki: »Ugyan minek beszélsz, Balázs, hiszen látod, hogy kimentek, nem hallgatnak.«

- Mert nincs elég erejük az igazságot elviselni.

Az eszébe sem jut, hogy hátha őneki nincs elég ereje lekötni a Ház figyelmét.

Egyébiránt jó ember és a légynek sem árt. Még kevésbé ártott hát a költségvetésnek.

Változatlanul fogadtak el minden tételt úgy, hogy fél kettőre készen volt az egész tárca.

Az elnök videran zárta be az ülést, Szapáry gróf összemarkolta az irományait. Fölkelt a miniszteri székéről, kinyitotta az állványkája fiókját, jól megnézte, hogy csupa feledékenységből nem hagyott-e ott valamit, aztán egy nagy lélegzetet vett és újra bezárta a fiókot.

Azzal kifelé indult, de visszahajlott még egyszer, hogy csupa feledékenységből nem vitt-e el onnan valamit.

Rendben volt minden.

Se a bicskáját, ceruzáját, bonbonjait ott nem hagyta, sem a fiókkulcsot magával többé el nem vitte.

A MAI ÜLÉS [febr. 10.]

Ma a Baross rovatja kezdődött: a közmunka- és közlekedésügyi költségvetés. Simán folydogált. Baross még nem elég ideje miniszter arra, hogy megunhatták volna, nem terheli a felelősség még olyan nagy mértékben a létező bajokért, hogy joggal megtámadhatták volna, és sokkal *csatákészebb* hogysen jogtalanul merték volna csipkedni. Még a kegyetlen Orbán Balázs is elösmeréssel és méltánylással beszélt róla.

Ezen csoda annál feltűnőbb, mert tegnap meg a szilaj Lázár Ádám Bornemisza Ádámot, a csángó kormánybiztost dicsérte.

Hja, ha ez így tart, hogy az ellenzék túllicitál a mamelukokon, akkor aztán az ördög legyen kormánypárti.

Baross többször beszélt, s mindég talpraesetten, pártja nagy helyeslése között. Az önérzet, mely hangján átrezg, bizonyos erőteljességet kölcsönöz egyéniségének, és éppen nem visszatetsző. Barosznak ez a hang áll jól.

Szapáry ma még ott ült egy darabig a miniszteri székében. Nagy sajnálkozva nézik távozását pártkülönség nélkül, s megindulnak szerte a gyengéd észrevételek:

- Jó ember volt. Kár érte.

- Bizony még vissza fogjuk kívánni.

- S milyen szépen távozik. Igazi nagy úr. Elmegy simán, egy mosollyal az ajkán, anélkül hogy csak egy szemrehányó tekintettel éreztetné valakivel, hogy mért megy el. Lám Kemény Gábor...

- Hja, az csak báró.

Künn a folyosón Wahrmann meséli, hogy csodálatos a közönség, nem nagyon szereti a verebeket, de mikor az Erzsébet téri sétány fái fölött ott kóvályog körbe bukdácsoló szárnyaival a héja s le-lecsap, hogy a csipogó szürke fickók közül egyet felkapjon és fölvigye a magasba elreggelizni, a lent ácsorgó közönség, aki érdekfeszülten nézi a héja manővereit, valóságos átkozódásokban tör ki, úgy sajnálja azt a szegény verebet.

(De ez a verébhistoria sehogy sincs ám összefüggésben az előbbi észrevételeimmel.)

Bent a tanácssteremben Lukáts Gyula ereget ki nagy tromfokat a magyar királyi posta ellen, mikor a Lontóra címzett levelet Londonba küldték, és végre a londoni postaexpeditor írta rá: »Lontó falu Hont megyében.«

Nagy szégyen Gervaynak, de megvan az az alapos mentsége ellene, hogy ez még dicsőségesen uralkodó Mária Terézia királyunk idejében történt.

A posta után a vasutak következtek, s ez a legkényesebb pont, mert ennél a tételnél rendesen ráfekszik a vágányokra Bottlik Lajos, órákig tartó dikciókat szokván zengedezni.

Ma nem volt svádájánál, és csak Fackh Károly hallgatta figyelmesen.

Beszélt még »Ferenc József unokaöccse«, Dobránszky Péter is. De őt már senki sem hallgatta.

Az ülés végén egy kicsit melegedni kezdett a vita, midőn György Endre, Törs Kálmán szólaltak fel, s majd Baross felelt talpraesetten zajos tetszés mellett Bottliknak.

De az elnök az órájára nézett és kimondta a tourokat - akarom mondani elhalasztotta a vitát holnapra.

AZ ÚJ ÁLLAMTITKÁR HIBÁJA

A »Ház« folyosói gyakran tarkák. A Ház tagjain kívül is sok nevezetesség, sok érdekes vendég fordul meg ott. Néha arra cammog Gyulai Pál, ki ott gyűjti össze a kéziratokat a Budapesti Szemlébe. Máskor a Haynald papi ruhája suhog végig. Nagy paktumok, konfliktusok idején Andrassy Gyula is megfordul a folyosón, s rendesen otthagya egy bonmot-t és magával visz egy fait accomplit. Van aztán olyan időszak, amikor a főispánok szállingóznak a folyosóra s türelmetlenül várják a »generális«-t, aki vagy bent a tanácssteremben, vagy a miniszteri szobában van elfoglalva. A miniszteri szoba ajtaja előtt egy teremőr áll ilyenkor, s az ajtó üvegtábláján van egy apró lyuk, azon keresztül leskelődik a teremőr, hogy mit csinál a miniszter, be lehet-e hozzá valakit bocsátani.

Csendes hétköznapiokon azonban csak a megszokott alakok mozognak a folyosón. Az egész élet a miniszterelnök körül hullámszik odakünn is. A többi miniszterek ritkán jönnek ki melegedni a párthoz. Olyan kályha is az, hogy nem mindenkinek tart meleget.

A kormányelnök, kijövet a tanácssteremből, már az ajtóban veszi ki szivartárcájából a cigaretlijét és siet a legelső szivarozó emberhez tüzet kérni. De míg az égő szivarú emberhez ér is, útközben az ország dolgát intézi; meglátja Csávolszkyt: »Honnan vette, szerkesztő úr, azt a hírt, hogy Budapestet erősítik, mondhatom, egészen alaptalan.«

Miután röviden megdementírozza a nagy ijedelmet keltő hírt, végre rágyújt, de mindjárt az első szippantásnál szemébe ötlük Bornemisza Ádám: »Hát te mibe sántikálsz - ijeszt rá kedélyesen -, mert az nem ok nélkül való, hogy Lázár Ádám megdicsért.«

A sziporkázó cigarettel bicog a folyosón, szemeivel keresve Csernátont. Találkozik Csáky Lászlóval, valamit mond neki, éppen arra megy a folyosó legkedveltebb lakója Vizsolyi, ennek is mond valamit.

És amint átsétál, hat-hét emberrel beszélt útközben akik mind akcióba látszanak lépni, miután a miniszterelnökkel szólottak. Mintha amerre végigmegy, mindenütt megakadt ügyeket és csomókat gurított volna egy-egy szavával odább.

Mindenre ráér, mindent észrevesz. Egy-egy megéhezett öreg mameluk óvatosan oson a ruhatár felé, hogy hazaszökjön. Tíza azt is észre veszi: »Hát csak nem akarsz még elmenni, Pali?« - mondja az ő egyszerű száraz nyájasságával (föltéve persze, hogy Palinak hívják a mamelukot).

A mameluk erre a nyájasságra szót fogad, s azzal az eltökéléssel ül le egy-egy folyosói karszékbe, hogyha kell, húsvétig se mozdul ki onnan. Hogyne tenné meg, »ha a generális nem ereszti«.

Itt is, ott is feltűnik cilinderjével a fején, kezét szorít Helfyvel, csipkelődik gondmentes perceiben még Szalay Imrével is, a gavalléroktól kérdezi a tegnapi operabál sikerét, Wahrmanntól a börze mai állását: informál és informáltatja magát. Véleményt mond ide-oda fordulva a tanácskozás menetéről, megjegyzéseket tesz őszinte, néha érdes modorban az egyes beszédekre: minden percben offé van, hogy ki beszél odabent és miről beszél. Végre addig keresi Csernátont, hogy egyszer csak megtalálja, annyival is inkább, mert Csernátont is

keresi. A két cilinderes fej feltűnik egymás mellett bizalmas közelben, s olyankor nem zavarja őket többé senki. Leülnek valamelyik padra és elbeszélgetnek halkán, csendesen.

Az arra menők sietve osonnak el mellettük, hogy ne háborítsák őket s ne halljanak meg semmi államtitkot, ami aztán a lelküket nyomná.

Pedig meglehet, hogy nem is beszélnek államtitkokról - hanem csak a Komlóssy mai beszédjét magasztalják egymás közt.

...De nini, most veszem észre, annyira belebonyolódtam a folyosó leírásába, hogy tulajdonképpen nem is annyira az új pénzügyminiszteri államtitkárt rajzoltam le, mint inkább az új pénzügy minisztert. Pedig az már nem egészen ismeretlen ember.

Ámbár iszen Wekerle sem az. Mert akinek olyan a jó híre, hogy még a miniszteri Bürök vastag falain is keresztülszivárog a napvilágra, az már megérdemli, hogy bevegym a karcolatokba.

Az új államtitkár annyira új, hogy még nem is államtitkár, mert még ahhoz két faktor szükséges; a király öfelsége, akinek már fel van terjesztve és Salamon Ferenc, aki kinyomassa a »Budapesti Közlöny«-ben.

Tehát az új államtitkár ma megjelent a folyosón. Amit nyomban megszagoltak a Ház pénzügyi kapacitásai: Helfy, Enyedi, Prileszky és Beöthy Algernon. Siettek hozzá, hogy üdvözléjk és kritizálják.

Fiatalember, magas, tagbaszakadt erőteljes termettel, még fogalmazónak is beillenék. Piros-pozsgás arca friss, üde, emlékeztet I. Napóleonra, fekete szemei a fiatalság élénkségével égnek. Szép újdonszerű pepita nadrág van rajta, ami rögtön felkelté Szalay Imre irigységét. Tehát az új államtitkár első föllépése nem volt szerencsés.

Különben minden tekintetben rokonszenves jelenség. Az ő kineveztetése méltó folytatása annak az iránynak, mely a Baross kinevezésével inauguráltatott: hogy most már a »munka emberei« jönnek, ahogy a vezércikkírók szokták mondani.

A számok nem törték meg, mint Hegedüs Sándort, hajlékony, eleven, inkább hinné az ember cotillon-táncosnak mint a legszárazabb tárca államtitkárának.

De hát a külső csal: milyen üdének látszik, s mégis azt panaszolja, hogy nagyon el van fáradva.

De már ezért rögtön megélceli Beöthy Algernon színlelt naivitással kérdezve:

- Hát olyan fárasztó az a deficitcsinálás?

Amire odaszól Tisza Lajos gróf:

- Eleinte nem nagy munka, később aztán nem nagy multság.

Még nagyobb hibát vesz észre az új államtitkáron Helfy Ignác:

- Jézus Mária, nincs bajusza!

Az ám! Meglepetve pillantanak oda. Az új államtitkárnak nincs bajusza.

Szép barna barkója nőtt két oldalt, de az ajkak fölött nincsen semmi. Még csak pehely sem.

No, ez különös eset. Erre nem mutathatnak precedenst. Magyar államtitkári széken még nem ült eddig bajusztalan ember.

Meg is indulna most már a zúgolódás moraja az egész folyosói vonalon, szítanák a mérges tüzet, hogy Tisza nem tiszteli a nemzeti tradíciókat, ha szerencséire ott nem teremne Visi Imre, és az aggódó Helfyt meg nem nyugtatná:

- De Náci bácsi! Hiszen finánc!

Erre aztán megnyugszik Helfy. Persze, persze. A fináncnak nem kell okvetlenül a bajusz, mert csak finánc.

S ezzel elnémult az az egyetlen hang is és az egyetlen kifogás is, mely az új államtitkár kinevezése ellen felmerült a parlamenti körökben.

A T. HÁZBÓL [febr. 13.]

A tavaszi napsugár első langyos léhe törte be magát a magasan eső ablakokon a folyosóra, és végigsiklott a Margittay Gyula kopasz fején.

Ez sokakat csalt a Házból ki a szabadba, gyönyörködni a természet első lágy mosolyában - ámbár most a tavasz félelmetes vendég. Ő hozza, ha hozza, a háborút.

Fejérváry Géza ott sürgött-forgott, nyilván toborzott a folyosón; egyenkint félrehívogatta a katonaviselt képviselőket, és kiosztogatta köztük a »képzeletbeli zászlóaljakat«. Mégis kár volt a szegény Tischler Vincének meghalni.

Mialatt Fejérváry apró generálisokat csinált künn a folyosón, azalatt a »fő generális« Tisza felvette a szürkésbarna téli dókáját, és siető léptekkel elindult Bécsbe.

Árván maradt a folyosó. S ezalatt csinálták lázas tevékenységgel az összeesküvést - a délelőtti ülések ellen.

Az új terv szerint, melyre aláírásokat gyűjtöttek, délutáni egy órakor kezdődnének az ülések és tartanának ötig. Sok jól lehet felhozni e célba vett változtatás mellett, és csak egy ellenargumentumot.

- Nem lehet - mondják -, mert sok képviselő megebédelve jönne ide. S akkor aztán ki áll arról jól, hogy milyenek lesznek a beszédek.

Hanem ez nem ok, tisztelt Ház, hogy a különben célszerű terv mellőztessék. Mert persze a bor bőbeszédűvé teszi az embereket és esetleg túlságosan elevenekké, de ez ellen is lehet intézkedni.

A régi megyékben volt praxisban, hogy a beidézett tanút, ha gyanúsak találta az esküdt, odahíta a bírói széke elé s így szólt: »lehelj rám«.

Megszagolta a lélegzetét, s ha akarta akceptálta, ha nem, visszautasította.

A délutáni ülésekre még egy jegyzői állást kellene tehát szervezni, a »szaglászó jegyző«-ét, aki a pulpitus elé idézvén a szólásra felhítt orátort, e szavakat intézné hozzá ünnepélyesen:

- Méltóztassék lehelni.

A lehelés után pedig végzésileg kimondaná az elnök: »Önnek megadatik« vagy »öntől megvonatik« a szó. Így aztán azt is el lehetne érni egy csapásra, hogy kritikus esetekben csak a kormánypárti szónokoknak lenne a lehetetük tiszta.

*

De hagyjuk el a praktikus határozati javaslatunkat máskorra, és nyissunk be a tanácsterembe, hol víg tréfák, dévaj enyelgések váltogatják egymást.

Páter Zimándy azon panaszkodik, hogy a kormányt a zsidók vezetik. Petrich beszéde alatt fenyegető szemeket meresztenek az összeröffenet borászok Széchenyire. Zalay István duzzog és nagyokat sóhajtozik. De következik Göndöcs, és az legott felvidámítja a mogorva borászi ábrázatokat. Állandó derű ömlik el a Ház összes tájain.

Göndöcs apó ezúttal hűtelen lett az ő kedves kis méhikéihez, és az icike-picike selyemhernyócskákat vette a pártfogása alá.

Almássy Sándor, a kurta nyakú vén kuruc is Noé apánk szőlőtőkájéből tör egy ágat a kalapja mellé, s beáll a Zalayék táborába: »Le a műborral!«

Már-már megindulna az ádáz harc a borág és az ólomcukor közt, ha most fel nem állna Beksics, s föl nem vinné a tisztelt Házat egy magasabb atmoszférába.

Beksics szépen pátozzal beszélt, az ipar befolyását fejtegetve az agrikultúrára. Pártja, sőt ezúttal az ellenzék is, rokonszenvesen hallgatta a jeles fiatal képviselőt.

Hanem a Lázár Ádám hazafias keblében nagy indulatok forrtak ezalatt. Eszébe jutott a hazai szülőföld, amelynek a következő választásra úgy látszik Lázár Ádám nem akar eszébe jutni. Az is eszébe jutott, hogy Beksics nem régen ott járt, és bizonyosan megint nemsokára ott fog járni - hát jó volna rajta ütni egyet.

Fel is állt hát a hírhedt szóöntő (ad normam: vízöntő), hogy most tönkreteszi Beksicset, aki mást beszél itt és mást mondott ott. Rácítálta zordonul.

Hanem Beksics sem volt rest, kivált miután már előbb a miniszter rehabilitálta, hogy akkoriban joga volt úgy beszélhetni, csípősen visszavágott Lázárnak egy kis gyöngéd célzással arra a szerencsétlen Bach-szisztémre - amikor nyilván az öregúr is másképp beszélt a Bach jóízű fehér cipóján, mint most a szélsőbaliság sótalan száraz kenyere. Ámbár én meg vagyok róla győződve, hogy ő a hazát már akkor is nagyon szerette.

Közbül még Andrassy Manó gróf a »vasember« szólalt fel, ahogy ő magát nevezte. Denique ő az első ember, aki Bismarcktól el mer valamit venni. (Eddig ti. Bismarck viselte a »vasember« elnevezést.)

A gróf okos ember; az észjárása jó, csak az előadása rossz. Toporzékol, izeg-mozog, féloldalt hajlik, hátravágja magát, összekuporodik, a kezeivel a legsajátosabb vonalakat húzza a levegőben, majd mintha rétest hajtogatna össze, majd mintha köpülne.

Praktikus és furfangos, mint a zsidó. Ítéletehatsége erős szövetből való. Hiába, minden Andrassyban van valami az Andrassy Gyula zsenialitásából - csakhogy rettenetesen feloszlik.

A gróf az iparról mondott egy tósztot. A vizespoharat ugyanis, melyet a szolga hozott neki, felkapta, de szórakozottságból ki nem itta, ahelyett szilaján gesztikulált vele. A víz tehát locsogott ki belőle. A szomszédjai ijedten húzódoztak el a pad sarkaiba.

Egészséges nézeteket fejtegetett, s egypár nyers igazságot is odamondott.

- Én azt kérdelem mink nincs? - mondá. - Hát mink nincs? Az, amit a kiállítás kimutatott, hogy van.

Többször ragadta derűltségre a Házat, mely pedig korántsem hallgatta úgy a gróf beszédét, mint ahogy a kuriózumokat szokás, hanem igazán élvezte.

Kár, hogy ő is csak arról beszélt, ami nincs, de azt, hogy miképp kellene megteremteni az ipart, elhallgatta.

- Azt majd elmondom - végzé -, amikor nem leszek rekedt.

Hm, mhu, mi... hát már most csakugyan nincs más teendőnk, mint szépen, csendesen bevárni, míg az Andrássy Manó náthája elmúlik.

A T. HÁZBÓL [febr. 16.]

Néhány nap előtt Apponyi Albert gróf évelődött Trefort miniszterrel:

- Most jön már nemsokára a te heted, amikor majd te haragszol (a közoktatásügyi költségvetés tárgyalását értette).

- Hát fogadjunk, hogy egyszer sem haragszom meg - pattant fel Trefort.

- Áll a fogadás, de mibe?

- Minden egyes harag külön öt forint.

Fogadtak. És ma, mikor megkezdődött ellene a vita, mosolygó arccal, galambszelíd tekintettel hallgatta az egyes szónokokat, elhatározván magában, hogy semmiért sem haragszik meg mert hiszen tiszta filozófia: haragudni még érdemes, de haragudni és azonfelül fizetni érte nem érdemes, kivált mikor a költségvetési vita után eleget haragudhat ingyen is.

Az első szónok Lesskó volt, ez a kedves, ennivaló tót papocska, aki a beszédjeit először a »Magyar Állam«-ba írja meg, azután mondja el a Házban.

Legalább azt a támadást, mely ellenem volt irányozva a »Jó könyvek« miatt, már olvastam a »Magyar Állam«-ban szórul szóra, és akkor meg is feleltem rá.

Citált e népiratokból egyes részeket, mondván, hogy az ott leírt pazarlás a nép erkölcsét rontja. Igen, ha egyes részeket szakít ki. A népkönyvecskének éppen a takarékoság a tendenciája, de természetes, hogyha valaki a pazarlástól el akar másokat rettenteni, egy pazar embert rajzol le nekik.

Ami a király elleni izgatást illeti, arra nézve is citált a könyvecskéből Lesskó István, abból a részből, mikor a király (ti. a mesebeli angol király) kártyázik a főurakkal:

Elöl ült a király és mindig ő vesztett.

No semmi; adóba viaszszedi eztet.

Biz az úgy van megírva; mert énbennem, megvallom, nincs annyi lojalitás, hogy a mesebeli királyokra is kiterjeszthessem. Persze Lesskó egészen más. Ő csak a mesebeli királyok idejében lehetett volna püspök.

Trefort megfelelt Lesskónak, s engem, szegény jövődöbeli választóját is, megvédett, de anélkül hogy megharagudott volna.

És most bocsánatot kérve az olvasóktól, hogy annyit időztem a magam ügyében Lesskónál, átmegyek Kovács Albertre, ki még vehemensebben támadta Trefortot, kritizálva közoktatásügyi politikáját.

Trefort élesen visszavágta, de még most sem haragudott meg. Leült nyugodtan és mosolyogva fordult Apponyi felé, mintha mondaná: »Látod, hogy jó kedvem van. Nem én, egy csöppet sem haragszom.«

Két próbát vitézül kiállott a miniszter, most már a harmadik következett: Komlóssy Ferenc.

Komlóssy beszédei egy töbül sarjaznak a Zimándy beszédjeivel. Kuriózumok, amikből az első tíz mondat mulatságos, de aztán a többi visszatetsző. Aki mégis bent marad, úgysem hallgatja, hanem vagy legelteti szemét a karzaton, vagy elgondolkozik valamin, átadja magát a csendesen altató zsongásnak, végigjárja tekintetével az arcokat, vagy legrosszabb esetben elnézi a miniszteri székeket. Elég nagy multság az! Hogy forog a világ azokkal is... Íme most is üresen tátong az egyik (mert Szapáry már ott ül a képviselői padokban), vajon ki jön utána?...

S amint így elmélázgatók és odaképzem tarkán, majd Andrássy Manót (ha nem lesz rekedt), majd Prileszky Tádét, majd Széll Kálmánt: egyszerre csak fölvetem szememet, álom-e az vagy valóság - valaki bent ül a bíborszékben, és kedélyesen diskurál excellenciás kollégájával Barossal.

Nézem, nézem és látom, hogy az báró Kemény Endre. Képzelet játéka ez, vagy mi? Megdörzsölöm a szemeimet, de bizony nem álmodom, Kemény Endre valósággal bent ül a kormány padjain.

Már éppen ki akarok szaladni tudakozódni a folyosón, mi történt őfelségével - mikor egyszerre irtózatoss zaj rázza meg a tanácsterem falait.

- Eláll! Gyalázat! - kiáltják a jobboldalról. Az elnöki csengettyű süvít. A képviselők felugrálának padjaikról és a középbe tódulnak. A folyosó népe beözönlik.

- Mi az? Ki az? Mi történik?

- Komlóssy azt vetette szemére Trefortnak, hogy nem szokott gratis eljárni a kinevezéseknél.

- Botrány. Ki vele! Eláll!

Percekig zajgott a Ház. Az elnök nem bírt szóhoz jutni. A csengettyű hiába riadozott.

Trefort felugrott. De hasztalan. Ott állt ő is, Komlóssy is, némán. A felháborodott tenger, a Ház, átvette az uralmat, s tombolva adott haragjának kifejezést.

Végre az elnök hangja áthasította a lárma fergetegét:

- Kérem a képviselő urat, magyarázza meg szavait.

A Komlóssy bajusztalan arca sápadt lett, mint a fal, csak szürke, kékes szemei villogtak kísértetiesen. Beszélni kezdett, de az áradat fékét veszttette már.

- Eláll! Eláll! Nem fog beszélni! - harsogott száz torokból.

- Kérjen bocsánatot! - süvítette egy fenyegető hang.

- Nem állok el - hörgé Komlóssy tompán, és állva maradt ő is, Trefort is.

A miniszterelnök odament. Treforthoz:

- Ül le - mondá.

És Trefort leült. Talán eszébe jutott, hogy öneki nem szabad ma haragudnia.

Idegfeszítő, lázas jelenet következett be, aminő még nem történt parlamentünkben. A szónok ott állt jéghidegen, makacsul dacolva a Ház akarásával és haragjával, a Ház pedig fel volt böszülve, és nem engedett. S a Háznak becsületére válik, hogy nemes érzései fölláztak e gyanúsítás ellen.

Percekig tartott ez így. Egyfelől a tehetetlen szónok farkasszemet nézve az ellene zúduló méltatlankodás szilaj kitöréseivel, másfelől az elnök »minden külföldi trónok és dinasztiák megvédelmezője«, ki tanácstalanul ül most tövises székén, zavartan szorongatva kezében vékony hangú hatalmi eszközét.

Az antiszemita ezalatt felocsúdnak. Rácz Géza, Andreánszky közbekiáltoz:

- Hát ez a szólásszabadság?

Az elnök kétségbeesetten tesz még egy kísérletet szóhoz jutni.

- Méltóztassanak a szónokot meghallgatni!

Komlóssy szólni próbál.

Feltör a zaj újból, miként az orkán.

- Nem hallgatjuk! Ő hallgasson!

- Engedelmet kérni, vagy kimenni - követelik vészjósló, harcias hangon.

Ugron felugrik az ő daliás modorában, s szép tiszta hangja szinte csillan:

- Tisztelt Ház!

- Nem lehet! Eláll! - kiáltják.

Szemnecz is felpattan.

- A házszabályokhoz akarok szólni.

- Az sem lehet! Eláll!

Egyszerre három szónok áll az óriási moraj közepette.

Horváth Gyula ingerülten hagyja oda helyét.

- Vonuljunk ki a teremből!

Sokan követik. De csak az elnöki pulpitushoz. Mert kár volna ezt a jelenetet végig nem nézni.

Az antiszemita ezalatt erőre kezdenek kapni, a kis Rácz Géza dühösen ugrik fel, mint egy hörcsög, és a padra üt az öklével.

- Mit akarnak önök a szólásszabadsággal?

Polónyi felbömböl:

- Tessék tiszteletben tartani a képviselői jogot!

- Félbe kell az ülést szakítani! - harsogták jobbról.

A kiáltások egyre rekedtebbek lesznek, az arcok egyre sápadtabbak. Egy káosz képét mutatja a medium. Minden kar gesztikulál, minden ember beszél. Sőt már a karzatok is kiáltani, zsidongni kezdenek. A rend menthetlenül felbomlóban van.

Nem Ház ez többé, hanem két verekedő tábor - egy perccel az összecsapás előtt.

És ebben a kritikus pillanatban, ebben az iszonyú zsvajban, kérőn, szelíden csendül meg az elnök hangja:

- Én kérem a képviselő urakat, méltóztassék a szónokot meghallgatni.

És amilyen szelíd volt ez a hang, egyszerre olyan szelíd lett az egész Ház. Olyan szelíd lett, mint a bárány. A haragos hullámok elsimultak, pihenő tó vize nem lehet csendesebb.

Ilyen oltó víz egy szelíd szó. És ilyen érett, nemes modorú a mi parlamentünk.

Azután nyugodtan hallgatták ki Komlóssyt, s én se kereskedtem tovább a Kemény Endre minisztersége után.

Tréfából ült bele a miniszteri székbe egy percre - s íme mindjárt mi történt a minisztersége alatt.

Tisza aztán megadta a kellő, méltó választ Komlóssynak, és Trefort kiállta a harmadik próbát is, ismét nyugodt, borútlan arccal fordulván Apponyi felé: »Nem haragszom - látod mégsem haragszom.«

Az óra mutatója már a kettő felé járt, mikor Mocsáry jutott szóhoz, és Babelnek egy magyarellenés beszédjét mondta el.

Csodálkozva hallgatták a jobboldalon, és szégyenkezve a szélsőbalon.

Trefort izgatottan fészkelődött helyén, pedig nem bántotta a szónok. Arcán megjelentek azok az ideges rángások, ajka megmozdult, keze hevesen járt, s fejét mérgesen kapkodta ide-oda.

Egyszerre csak megszólítja a háta mögül Apponyi Albert:

- Kegyelmes uram, te haragszol.

- Hogyne haragudnám - felel vissza bosszúsan, szapora vállrángatásaival. - Ki ne jönne azon dühbe, hogy egy magyar ember képes csupa hiúságból oláh lenni?

MOCSÁRY

(Csevegés)

Az ellenzékből mindennap elolvad egy ember. Tegnap Mocsáry, ma Olay.

- Ti már a választások nélkül is elfogytok - ijeszték őket a mamelukok.

Olayra ez különben csak tréfából illik, nyilatkozata tapintatos volt és a helyzetből folyt, mert valóban nincs olyan pártállás, mely szükségessé tenné érdemes férfiak becsületében piszkolódni.

Egészen más a Mocsáry esete. Egy sajátos pszichológiai rejtéllyel állunk itt szemben.

Hogy jutott oda a függetlenségi párt vezére, ahol most van?

Hogy ezt megérthessük, fel kell keresnünk e tragikus pályafutás kezdetét: miképp lett a szélsőbal vezérévé?

Asszony a kezdet. Mocsáry a nagy Wesselényi Miklós özvegyét vette el. Apródonkint azt kezdte hinni, hogy ő a Wesselényi Miklós utódja. Titkos erőket kezdett magában sejteni, álmok jelentek meg előtte. Fényes jövőnek nyájas képe mosolygott rá, akár behunyta a szemét, akár kinyitotta.

Ekkor floreszkált a Bach-szisztém. Volt egy ismerős cenzora, aki nagyon szerette.

Minthogy már a cenzor megvolt, hát azt gondolta magában, hogy annak a kedvéért ír egy röpiratot, mint aki a gomb kedvéért kabátot varrat.

Megírta. Csupa közhelyek voltak benne, ama hazafias frázisok, amiket akkor minden kávéházban lehetett hallani, ahova magyar urak jártak. De amiket akkor kinyomatni nem volt szabad.

A Mocsáry cenzora nem tett semmi kifogást. Láthatatlanul láttamozta a röpiratot, mely nemsokára megjelent.

Az, ami szóval semmi hatást nem tett volna, roppant lelkesedést keltett nyomtatva. A nyomdafesték beragyogta a közönséges frázisokat. A szabadság mosolya látszott ezekből a betűkből előtündökölni.

Denique Mocsáry hirtelen nagy ember lett az országban. Csodálták bátorságát és talentumát, ünnepelték, fáklyászenézték. Pedig a cenzoré volt az egész érdem.

Mert hiszen írtak akkor elég jobb röpiratot a Mocsáryénál, csak hogy azok mind ott rekedtek a cenzori fiókokban egerek eledelül.

Mocsáry most már szentül meg volt győződve, hogy nagy szerepre van hivatva.

Mikor aztán felkerült képviselőnek és Deák Ferenc nem adott neki nagyobb szerepet, méltatlankodva ment át a balközépre.

A balközépen sem ütötte meg hiúsága mértékét az ottani pozíciója.

Dúlt-fült, méltatlankodott, töprengett.

Ej - gondolta magában -, átmegyek a szélsőbalra. Ott engem jobban megbecsülnek.

És átment a szélsőbalra. Itt szép, verőfényes napok következtek rá. Helfy és Irányi mellett vezér lett. Évek folytak le szép csendesen, s ha tekintélye nem nőtt is, de olyan lassacskán apadt, hogy még kihúzta volna vele egypár esztendeig.

Hanem a szélsőbal is új rügyeket kezdett hajtani. A régi emberek elfogytak. Újak jöttek helyettök, s mind szűkebb térre kezdték szorítani Mocsáryt. Egy nap azon vette magát észre, hogy itt is lehunyóban van a napja.

Dúlt-fült, méltatlankodott, töprengett.

- Itt már végem van. Nem akarnak elősmerni. Mit tegyek?

Sokáig mérlegelte az esélyeket.

- Még csak két olyan párt van, ahol nem voltam. Az egyik a habarék, a másik a nemzetiségi.

Habozott, számolt a lelkiismeretével, át meg átgondolta, hogy mit cselekedjék: habaréki legyen-e vagy oláh?

Utoljára is *oláh lett*.

És csak ebben van az ő végzetes tévedése, mert mégsem egészen olyan nagy bűn habaréknak lenni, mint oláhnak.

De ez se beszámítható: mert a kielégíthetlen hiúság, a féktelen szereplési ösztön démona taszigálta őt ezen a szomorú úton idáig - ahol még sohasem járt magyar kálvinista úriember.

APRÓSÁGOK A FOLYOSÓRÓL

Parlamentünkben gyakoriak a derült szcénák, talán túlságosan is gyakoriak. A fenyegető külügyi helyzet, mely pánikot idéz elő a börzén, nem von redőket a honatyai homlokokra. Vidáman, majdnem pajkosan folyik a kultuszminister üldözése - mintha csak a pagátot fogdosnák.

Az európai sötét felhőgomolyból a mi folyosóinkon csak a népfelkelők legújabb sportja bontakozik ki.

Komjáthy Béla éppen most meséli egy csoportnak, hogy mikor a cár elolvasta a »Nemzet«-bál a népfölkelő képviselők névsorát, hátrahanyatlott karszékében. De azt nem tudhatni, hogy azért-e, mert elájult, vagy azért, mert kacagott.

Hadnagy Beöthy Algernon váltig nyaggatja kérdezősködésekkel Fejérváry minisztert: Mikor kezdődik a tisztképző tanfolyam? Hogy lesz, mint lesz? Mennyibe szabják meg a tisztek fizetését? Kapnak-e az államtól uniformist, vagy pedig magoknak kell csináltatni?

- Mindenesetre kapnak. Arra a rövid időre nem lehet megkövetelni, hogy csináltassanak.

- De akkor én mibe öltözöm? - aggódik Beöthy.

- Hát amibe a többiek.

- Igen, de az én elhízott termetemre nem akad az aerariumnál ruha.

- Az ám! - mondja Fejérváry, egy pillantást vetve a Beöthy embonpointjára. - Az is igaz.

- Tudja mit, kegyelmes uram? Hátha talán Edelsheim-Gyulay nekem adná a hátramaradt ruháit?

Hadnagy Beöthy Algernon különben minden percben kész minden tréfára. Ó sohasem öregszik meg, és mindennap csinál valamit, ami ébren tartsa a folyosók, sőt néha a Ház jókedvét is.

Tegnapelőtt odasettenkedett a Tisza Kálmán háta mögé a folyosón és átváltoztatott, könyörgő hangon mondja:

- Egy kis dohányengedélyért esedezném, kegyelmes uram.

A miniszterelnök hátrafordul és maga előtt látva Beöthyt, némileg csodálkozva kérdi:

- Hogy mi kell neked, nem jól értettem. Ahá! - teszi hozzá azután elmosolyodva, eszébe jutván, hogy a »Budapesti Közlöny« reggeli száma már közölte a pénzügyminiszteri kinevezését, s ezután neki lesz vesződsége a dohányengedélyekkel.

Ma a Herman beszédje alatt folytonosan közbebeszélt, ahol ült, az egész környéket a könnyhullatásig megkacagtatva.

Egyébiránt a humor, e ritka madár, lépten-nyomon bugyog fel nálunk.

Nendtvich azzal dicsekedett a tegnapi beszédében, hogy ő milyen jól tanult diák korában és hozzátette, hogy a fiai is mind jól tanultak.

- Hát a kedves tatája hogyan tanult? - kiáltá közbe Justh Gyula.

A Zimándy páter latin idézetei alatt az egész Ház egyszerre beletalálta magát a hangulatba, s felhangzott az »Audiamus« és a »Taceat«. Mintha csak az ősrégi pozsonyi dietákon lettünk volna.

*

A mai ülésről nem sok feljegyezni való van. Herman megindította a szokásos évi támadást az egyetemi professzorok seftelési szelleme ellen, amire, mint minden évben, most is Szilágyi Dezső válaszolt. A harmadik egyetem, e fehér lepedős kísértet is a sorompók elé idéztetett, hogy aztán egy esztendeig megint a sajtóban bolyongjon, futkározva Pozsonyból Szegedre, és meg nem pihenve sehol, mint az örök zsidó.

Természetesen antiszemita szónok mára is jutott; jól dolgoznak derék hazánkfiai, legkevesebben vannak, de legtöbbet ők beszélnek. Legalább van mit olvasni a szegény jó primásnak otthon Esztergomban az unalmas téli estéken.

Szemnecz Emil a szabadkőművességet támadta erős »hazamentő keresztény« tendenciával. Dobránszky Péter leleplezéseket tett a műegyetemről. Hoitsy Pál csillagvizsgáló intézetet akar.

De itt megálljunk, mert ő az egyetlen ellenzéki az egész büdzsé-vita óta, aki felállítani akar valamit.

A többi mind törülne, bontana.

A MAI ÜLÉS [febr. 19.]

A mai ülés teljesen érdektelen volt. Sok beszéd sok aljjal. A nagy szavazógépezet csak lassan haladhatott előre, mert a küllőibe minduntalan belekapaszkodott a szóbőség.

Herman Ottó ott kezdte, ahol tegnap Dobránszky hagyta el: a műegyetemnél. Az éjjel egy eszméje támadt, azt mondta el; hogy jó volna egy gazdasági fakultást is fölállítani a műegyetemen.

Utána Nendtvich Károly okvetetlenkedett. Neki is támadt egy eszméje: hogy jó volna, ha az egyetemi tanárok maguk határoznák meg a tandíjaikat. (Úgy van! Az igazán jó volna a tanároknak.) Beszédje végén az öregúr megdicsérte Dobránszkyt. (Hogy mi mindenre akad még vállalkozó szellem a Házban!) S igazságtalan eljárásnak tartja elmozdítását.

Erre persze könnyű volt megfelelnie Trefortnak.

De még könnyebben felelt meg a Dobránszky tegnapi vádjaira Berzeviczy Albert, a nagy tehetségű fiatal államtitkár, akiben a legkiválóbb szónokát vesztette el a szabadelvű párt, de valószínű, hogy csak rövid időre.

Sorba szedte a Dobránszky tegnapi illetlen vádjait (melyek még Dobránszkyknak is ártottak), s a Ház mély figyelme és nagy tetszése közt mutatta ki azok valótlanságát.

Krisztus urunk megmondta ugyan, hogy aki kardot ránt, kard által vesz el, de arra már nyilván ő sem gondolt, hogy aki kard által vesz el, az még kardot rántsón. Ki gondolhatta volna azt el, hogy Dobránszky, kinek a leleplezések által lőn pusztulása, maga is a leleplezésekre adja kétségbeesett fejét.

Helfy ma egy új országocskát tárt fel. A Ház (mely minduntalan Angliába és Franciaországba tesz kirándulásokat) egész ismeretlenül érezte magát a kies Norvégiában, s imponált neki a példa. Olyanoknak kellene lenni az iskoláinknak, mint a norvég iskolák. Liphay Pál helyeslőleg bólintott a fejével: »Úgy van!«

De a legcsapódárabb volt ma Zichy Antal - Helfy szidta a német rendszert, melynek másolata a miénk, Zichy dicsérte a német rendszert és szidta a franciát.

Ennek kapcsában aztán egypár oldalvágást mért magára a francia nemzetre is, belecsap egy kicsit a külügyi politikába, s már-már megveretni készül a franciákat a burkusok által, mikor a Wahrmann nagy kerek fejében megfogamzik egy furfangos gondolat, s odalépked az elnöki katedrához:

- Kegyelmes uram, hogy engedheted?

- Hát mit csináljak?

- Látom, hogy igazságtalan vagy. Mindig csak a monarchiákat védelmezed. Véd meg már egyszer a köztársaságot is!

Péchy szót fogadott, meglóbázta a csengettyűt, és félbeszakította a szónokot:

- Figyelmeztetem a képviselő urat, tartózkodjék az ilyen részletektől, mert az illető nemzettel barátságban állunk.

És ezzel a Péchy Tamás gyűjteménye a megvédelmezett országokból teljesen komplett lett.

Még Kiss Albert tartott egy okos, de kálvinista beszédet, és még Göndöcstől vártak egyet az ülés végére, nógatták is, hogy szóljon, kiabálták a nevét, de az örök derűtség fölkent papja nevető szemekkel, komikus gesztusokkal mutogatta a jobb kezét, hogy nincsen az ujján a híres gyémántgyűrű.

A beszélő-gyűrűjét otthon felejtette Göndöcs.

A T. HÁZBÓL [febr. 20.]

Daliás idők ezek!

Hadizászló leng az országház ormán. A metsző szél süvítve, nyögve csavargatja, bontogatja a nyele körül. A hó apró pelyhekben pilinkél; az országút felől mintha nehéz ágyúk dübörögnének... pedig csak furmányos szekerek döcögnek.

A Ház előcsarnoka egyre nyílik és csukódik. Sorba jönnek a képviselők, ma még parupli alatt, civilben, holnap már hadimezben, úgy lehet.

Bent a tanácssteremben most tárgyalják a nyolcadfél millió költséget a honvédségre. Valamennyi miniszter jelen van s valamennyi képviselő, a mezei hadakat kivéve.

Néptelen a folyosó: mindnyájan bent ülnek a padjaikban, és hallgatják az ünnepies beszédeket.

Csak a duzzogók vonultak ki: a két Madarász és madaruk, a Rigó, az öreg Petur bán, Petrich, valamint Ányos és Tulok. (Újra heten vannak, mint a koronázás idején.)

- Hát ti mit csináltok idekünn ilyenkor? - kérdezgetik őket az arra menők.

- Nem akarjuk a harmóniát rontani, mert nem szavazzuk meg a javaslatot. Nec vitam, nec avenam.

- De hát mért nem szavazzátok meg?

Feleli erre rejtélyesen a hét közül a legfanatikusabb:

- Azért, mert él valahol egy öregember, aki ha itt volna, nem szavazná meg a nyolcadfél milliót.

S arcát, amíg beszélt, ájtatosan Turin felé fordítá. Alighogy szólt, csörtetve rohan a folyosón Helfy Ignác, ismeretes hosszú fekete szalonkabátja csak úgy úszott utána.

- Hová sietsz, Náci bátyám? Állj meg egy percre!

- Nem lehet - feleli lihegve a Kossuth palatínusa - holtig szégyenelném magam, ha lemaradnék erről a szavazásról. Mindent megszavazok, ha a haza védelme kívánja.

S azzal sietve eltűnt a tanácsterem ajtajában.

Bent csakugyan lelkes hangulat van.

Bizonyos emelkedettség látszott az arcokon. A karzat megtelt szép hölgyekkel, akik kíváncsian lesték, hogy a mennyezet alatt nem ül-e ott Mária Terézia a gyermekkel, de biz ott csak az öreg Péchy Tamás guggolt a csengettyűjével.

Az sem kellett. Nem volt semmi zavar, se közbeszólás. Méltóságteljes nyugalom honolt, s mély figyelemben csendült meg minden szó.

A két iker-előadó, Dániel Ernő és Münnich Aurél, katonás, rövid szavakban ajánlták a javaslat elfogadását.

Ekkor felállt Fejérváry és fölemelte... nem a véres kardot, hanem csak a ceruzáját, s egyszerű, helyes szavakban indokolta a javaslatát.

A népfelkelők lelkesült »helyes«-eket kiáltottak neki, hadnagy Szereday Aladár vágásokat markírozott a levegőben. Hadnagy Polónyi (aki pedig alkalmasint untauglich lesz a fékezhetetlen népszónoklati képességei miatt) közbekiáltott: »Ha megyünk, mind megyünk!« De legjobban hozzájárult a mai ülés komolyságához hadnagy Beöthy Algernon azzal, hogy nem jött el az ülésre.

Azután hadnagy Apponyi Albert mondott egy remek beszédet, aminőt csak ő tud. Nem ellensége a háborúnak, ha az elkerülhetlen, ennél fogva arra az időre békét köt a többséggel. Harsogó éljen reszkettette meg a falakat.

Majd a szélsőbal vezére, Irányi Dániel göngyölgette be a piros pártzászlót, és azzal az ünnepies pátoSSzal, mely e pillanathoz oly jól illett, kijelentette: »lemondunk ideiglenesen pártviszályainkról, félretesszük sérelmeinket, megfelelkezünk a szenvedésekről, csak egyről nem: a haza iránti köteleSSégről«. Ő is megszavazta a nyolcadfél milliót.

Megint egy roppant éljen viharzott föl, s morajlott percekig a tanácsterem falai közt.

A hét dacos magyar találgatta odakünn:

- Vajon ki beszélt most? Nyilván valami nagy mameluk.

Már-már végét érte a »sanguinem et pecuniam«, mikor egy kurta hajú, kurta bajuszú úriember állt fel, s lelkesen villogó szemekkel mondta el, hogy a trónnak és a hazának megszavaznak mindent, hogy jogaikért harcolni akarnak ugyan, de csak *a haza* kötelékeiben.

No, erre támadt még csak frenetikus tetszés, hosszan zajlott, hömpölygött végig a Házon.

- Vajon ki beszélt most? - találgatták a karzaton, akik a rossz akusztika miatt a beszédet ki nem vehették. - Valami nagy magyar ember lehet, hogy így felvillanyozta az egész Házat.

Hát az bizony Trutia volt, az oláh. Ő is megszavazta a nyolcadfél milliót a nemzetiségek nevében. Ez volt a mai ülés legszebb mozzanata.

E szép harmonikus szcénát (mely mindig egyik csillogó lapja lesz parlamentünk történetének) méltón fejezte be a »generális« felszólalása, melynek vége a maga nemes cikornyátlan egyszerűségében oly emelkedett és szép volt, hogy még tán Beöthy Ákosnak is tetszett.

Csak egyet szerettem volna ma, azaz kettőt: Azt, hogy hadnagy Szemnecz ne beszélt volna.

És azt, hogy a cár vagy legalább Katkov, ott lett volna a karzaton.

A MAI ÜLÉS [febr. 23.]

Ma Fabiny Teofilt sanyargatták a Ház ellenzéki jogászai. Szegény Fabiny! Olyan jó miniszter, aminőt csak kívánni lehet, de megvan az a szerencsétlensége, hogy a Házban még most is *idegen*. Fejérváry mindjárt beetalálta magát az ottani atmoszférába, Orczy nem is képviselő, de otthon tud lenni. Bedekovics olyan azon a piros széken, mint egy megszokott családi arckép, amely ugyan nem szólal meg, de azért jól esik őt ott látni. De Fabiny még ma is úgy van, mintha *kölcsön* volna kérve valahonnan.

S ez az izoláltság az ő egyetlen baja. Nem egy talajon nőtt a többivel.

Őt is feszélyezi a parlament. Hát még a csipkedések és támadások? Olajbarna arcán látszik az izgatottság. Pedig hát csak Margittay Gyula beszél (aki ebben is szakember). Margittay Gyula valóban rokonszenves kis öregúr. Mindenütt ott van, mindenüvé bekukkan, mindenbe beleszól. Ha a folyosón államtitkokról beszélnének az emberek, Margittay Gyula mindent tudna, még azt is, lesz-e háború?

Nem tudom, fog-e valaha memoárokat írni, de ha fog (mert már Madarász József óta semmi se bizonytalan), beírhatja mottóul a kötete elé:

»Sokat hallottam, amit nem kellett volna meghallanom, és sokat beszéltem, amit nem kellett volna elmondanom.« Ebből áll Margittay Gyula. Most az egyszer a váltóképességet kívánja megszoríttatni, mert emiatt vándorolnak ki az emberek Amerikába.

Utána Ullmann Sándor tartott igen szép átgondolt beszédet, mígnem felváltotta Veszter Imre, a Ház egyetlen demokratája, és a szóbeliség mellett plaidírozott. Beszéde jó benyomást tett. Veszter egy kicsit elsavanyodott kedély, sokszor félrevezetik a teóriák is, de általában hasznos és jelentékeny erő a parlamentben, aki komolyan veszi a képviselői hivatást. Veszternél sokkal élesebb volt ma Hodossy Imre, aki egy idő óta kezdi adni a »feneigyerek«-et, pedig rokonszenves arca, kellemes modora, egész lényé szelídséget és méltányosságot lehel. Csak rá kell nézni, és az ember nem hiszi el, hogy ő komolyan mondja azokat a kemény, borsos dolgokat: hogy *ezen* kormány alatt nem lehetséges az igazság stb.

Fabiny egészen meg volt hökkenve, még Teleszky is bosszankodott künn a folyosón:

- Az egész beszéde nem volt egyéb - úgymond -, mint hogy Fabinyt Tisza ellen izgatta.

Mire gúnyosan jegyzé meg egy mameluk:

- No, az meg nagy szerencsétlenség Tiszának. Sokkal rosszabb lenne, ha Tiszát izgatná Fabiny ellen.

Különben a mai ülés egyike volt a legunalmasabbaknak a jelen 1885-re összehítt országgyűlésen. Olyan unalmas volt, hogy két elnök kellett hozzá aki átülje.

Az lett volna még a Lázár Ádám végtelen hosszú beszéde nélkül is.

De hát még azzal?

A T. BÜFÉBŐL

Mai soraimnak se nem a folyosó a színhelye, se nem a karzat, még kevésbé a tanácssterem. Ma a büfében leszünk. A szegény büfé úgyis nagyon el volt már hanyagolva.

A kis Róza napok óta ásít, s életunt pillantásokat vet a kijátszandó díszpuska börtokjára. Minden élet elköltözött innen. A pogácsák megszáradnak, a szalonnák megavasodnak, a

sherrys palackokat befogja a penész és pókháló. A büfé igazán el van hagyatva. Nincs ott már más élőlény, csak Döry János bátyánk üldögél hajdani dicsőségének színhelyén s mondaná, ha volna kinek, az ő diákverseit és ismeretes Deák-adomáit.

Hanem ha keresztül talál menni a délutáni ülésrend eszméje, akkor ugyancsak megvirrad a büfének. Az lesz a boldog ember, aki ott helyet kap.

Zsibongás, zaj, élénk feleselés fog kihangzani, éppen úgy mint ma, s ez egészen átidomítja majd a Ház ábrázatát.

Valamelyik képviselő vidám villásreggelit rendezett a büfében. A hosszú asztalt körülülték fiatal képviselők, s harsányan éljeneztek a belépőket.

Természetesen Beöthy Algernon elnökölt és vitte a szót, maga mellé vévén tanítványnak Meszlényi Lajost.

- Mert ezt a Meszlényi Lulut szeretném én utódomul kinevelni - mondja érzékenyen a gróf Kozsebrovsky egykori tanítványa. - Hiába, gondoskodni kell új tehetségekről, akik utánam jönnek.

- Hát már belefáradtál?

- Hogyne fáradtam volna bele! Mert úgy kell ám venni a dolgot, hogy amint a Tisza vállaira nehezedik minden komoly dolog ebben a parlamentben, éppen úgy nehezedik az én vállaimra az ellenkező. Ő vezeti a komoly dolgokat, én vezetem a bolond dolgokat. S ez az utóbbi a több.

Ebben aztán mindenki igazat adott Beöthynek, s tovább folyt csengő hahota mellett a koccintgatás és az egyes asztaltársak aposztrofálása.

Ni, itt ül Szalay Imre! Játssza a demokratát, debreceni szalonnát eszik; tegnap iparosokat vezetett a miniszterelnök elé. Hanem az ő demokrataságának is van határa. Mert csak itt Pesten demokrata ő és a vasúton, mikor hazafelé megy: amint aztán Bogláron megpillantja a sárga bricskáját és a két pejcsikót a dolmányos kocsissal - egyszerre ropogatni kezdi az rr-eket és vége van minden forradalmi hajlamainak.

Odakünn az öreg Boér bácsi tipeg-topog virágos hálósapkájában.

- Találjátok ki - szól egy erdélyi ember -, hogy lett az öregúr először képviselő?

- Hát hogy lett?

- Úgy, hogy meglátott a kolozsvári piacon egy gyergyói székelő fuvarost, és azt mondta neki: »Hová való keed?« - Gyergyóba. - »No, hát mondja meg keed a gyergyói székelőknek, hogy van önekik itt Kolozsvárott egy nagyon jó barátjuk, bizonyos Boér Antal nevezetű.« Másnap megint meglátott egy gyergyói fuvarost, attól is megüzente, hogy van ám a gyergyóiaknak egy Boér nevű »patrónus«-uk. Harmadnap is csak azt cselekedte Boér bácsi és azután minden alkalommal, ha gyergyói embert látott. Alig múlt el egy év, és már Gyergyóban egész regék keletkezének a titokteljes Boérról, akiről csak azt tudták, hogy nagy barátja a gyergyói székelőknek. Az Isten áldja meg jártában-keltében. Egyik is, másik is elbeszélte, hogy látta, találkozott, beszélt vele, s amint a hír nőttön-nőtt, egy csomó legendát gurítva maga előtt, elöntötte az egész széket úgy, hogy mikor Boér bácsi megjelent a választások idején Gyergyóban, egy szívvel-lélekkel kiáltották ki követnek.

Hogyha nem így történt, annak a lelke rajta, aki így beszélt el.

Míg itt az igazi folyó ügyek közt dévaj incselkedésekben telt az idő, addig a tanácsteremben folyó ügyekről csak éppen annyi szivárgott ki, amennyi elég volt megnyugtanni a társaságot, hogy semmit sem mulasztottak el.

Gáll József ugyan csinos beszédet mondott, de hiszen Unger Alajos is azt mondott. Ma már mindenki csinos beszédekét mond.

A legnagyobb sikert a leendő államtitkár Teleszky beszéde aratta, ki komoly érvekkel meggyőzően cáfolta meg Hodossyt, a leendő minisztert. Megéljenezték lelkesen. Hanem éppen az ő beszédéből látszott ki, mennyire pallérozatlan még a jogászi nyelv: »Indítványi büntett«, s több efféle, laikusnak megemészthetetlen fogalmat tanult meg a Ház beszédéből.

Utána a leendő miniszter leendő államtitkára, Fenyvessy Ferenc beszélt, mint a »Nemzet« jegyzi meg »szellemes modorban«. Én nem mondok ellen - nagyon szeretem Fenyvessyt, csak azt az egyet ne mondta volna a kultuszügyi büdzsénél, hogy »az országban nem pártolják a festőművészetet, a falakon sehol sem látni képeket. Innen van Magyarországon az a sok képtelenség.«

Ez olyan vicc volt, hogy ha Shakespeare mondta volna is, egy ilyen vicc után csak ötödrangú »skribler« lenne. Fenyvessy Ferenc soha többé ezt ki nem heverheti.

Még az államtitkári széken sem.

A MAI ÜLÉS [márc. 5.]

Még egyszer végigéltük a tündéri nyarat. Elvonultak szemeink előtt a bájos berkek, a kecses kis tornyos kastélyok, ragyogó aranyfedelű pavilonok, a csacsogó kis szökőkút és a mogorva sírkő, a »Fuit«. Mind otthagytuk ezeket, két éve lesz a nyáron, mikor a kiállítást bezárták.

Most eljöttek kísértetni még egyszer. Csakhogy most már nem szereztek olyan gyönyörűséget, mint akkor. Mert most már *számokban* jöttek elő a kedves ligetek, a mesés fényű kupolák, és a szökőkút váltig azt locsogta: »Százezer... kétszázezer... háromszázezer...«

Széchenyi miniszter életuntan ült székében, mogorva megadással referált Visi Imre, aki mint előadó ma szerepelt először.

Eltekintve attól, hogy péntek van (s az köztudomásúlag szerencsétlen nap), már maga a tárgy olyannak látszott, hogy csütörtöki napon is kedvét szegné a tisztelt Háznak.

Minden jelből azt lehetett volna jósolni, hogy kemény ostromnak néz elébe gróf Széchenyi Pál.

Igaz, hogy nem lett volna igazságos, mert mikor a kiállítás in floribus volt, mindenki dicsérte Széchenyit, sőt még Matlekovitsot is.

De ahogy a ferbliben nincs rossz kártya, úgy a Házban sincs rossz törvényjavaslat.

Az egykori aranyszakállú Tóth Vilmos meghozta déltájban a Kálnokyhoz érkezett biztos hírt, hogy a szilisztriai lázadók csakugyan leverettek, s hogy megint a régenség a helyzet ura.

No, hisz ez maga is megéri azt a nyomorult egymillió háromszázezer forintot!

Az ellenzék haragja nyomban kiengedett: ha már Karavelov és Usapov el van fogva, hát eresszük Széchenyit szabadon.

Ki is eresztették. Egy rossz szó sem esett a kiállítás miatt. Csak Enyedi Lukács és Horánszky Nándor hánytá-vetette magát egy kicsit. És Orbán Balázs jelenté ki abbeli reményét, hogy ez a miniszter utolsó ténykedése volt.

De amilyen gonosz világ van, ma már az Orbán Balázs reményeire sem lehet építeni.

A kurta, eseménytelen ülés délben véget ért. A deficitet megszavazták bizonyos verve-vel és passzióval. Mert ne csak a delegáció szavazgassa a milliókat; a Háznak is legyen valami feladata.

A T. HÁZBÓL [márc. 10.]

Meg van romolva az atmoszféra. A levegő fojtó lett itt benn. Ideges a Ház és idegen; *kivaló*, ahogy a székelő szokta mondani.

Mindenki érzi a kalendárium súlyát. Mikor már a kialvó mécs a végsőket pialogja, kurtább a lángja és zavarosabb.

Az elfogyó mandátum már nem ad elég világosságot. Kevesen vannak itt, kevesen beszélnek és keveset. Csak a biztos kerületek »urai« ülik még a folyosót és a padokat, a bizonytalan kerületek »rabszolgái« már odahaza »dolgoznak« a quinquenátus mellett, amely öt esztendőre biztosítja a békét. A septenaturáról ezt nem lehet elmondani. (És ezért tökéletesebbek a Tisza alkotásai a Bismarckéinál.)

Kurta ülés volt, éppen déli harangszókor nyitotta meg az elnök, aki azt a tréfát is megtette a múlt héten, hogy a délelőtti ülést délutánra hívta össze.

Az ipartörvény ötvenedik paragrafusát módosították, Emich Gusztáv előadósága mellett. Emich csinosan beszélt. A mamelukok mind csinosan beszélnek. De a csinoságnál aztán, az igaz, többre nem is vihetik.

A §-sal nem sok baj volt. Elfogadták.

Molnár Antalnak és Grünwald Bélának sikerült egy-egy módosítást is becsempészni, Lipthay Bélának ellenben az se sikerült.

A padokban csak gyéren üldögéltek képviselők. Fent a karzaton egypár Haluska János fenyegető alakja meredezett. A folyosón egy lélek se járt. A háznagyi szobából messze kihallatszott a Teleki Géza jóízű kacagása.

Az unalom lankadtsága nehezedik rá mindenre. A büfében a nagy üresség ásít, a korridor ruhafogasai kabáttalanul vicsorognak a belépőkre.

El is határoztam, hogy erről az ülésről sem írok karcolatot, pedig már kapom a leveleket vidékről, hogy mi lett a karcolatokból?

Tessék a Házat interpellálni. Mert a szabó is csak úgy varrhat, ha posztója van.

Nagykanizsáról arra kért több választó, említsem meg a képviselőjüket, Inkey Lászlót, hogy legalább a karcolatokban forduljon elő a neve. (Minek az már neki arra a rövid időre!)

Kolozsvárról abban interpellálnak, hogy mért nem csipkedem meg már egyszer Zsigmond Dezsőt. Zemplénből azt követelik, üssek egy nagyot Szirmay Pálon, akinek »rák a címere«. (Hiszen ha egyéb hibája nem volna.)

Nem, én az ilyen tömeges kivégzésekbe bele nem megyek.

Hanem Krajtsik Ferenc, a híres alvajáró eltanulta a bolgároktól. Mint a mentelmi bizottság előadója vérbe borult álmos szemekkel lépett fel a hóhéri szerepben, párбай okából kiadatni javasolván Domahidy Istvánt és Perényi Pétert.

Lágyszívű Olay, a kötekedő Madarász és a gavallér Hoitsy közbevetették magukat, s a két úr megmaradt.

No megállj, gondolta magában a furfangos Krajszik, majd kiadjátok ti mindjárt a többit, és egy újabb kivégzési lajstromot terjesztett elő.

Adassék ki Ugron Gábor, Törs Kálmán, Ábrányi Kornél, Gromon Dezső és - (hogy könnyű szívvel tehesse a t. Ház) Keglevich István.

Keglevich István volt az *indoklás*. Senki sem szólalt most fel. Elkezdődött hát a szavazás.

A jegyzők összeolvassák szakaszonként a felállókat. 41-en nemmel, 36-an igennel szavaznak.

Az elnök kihirdeti az eredményt és már kimondaná a végzést is, amikor közbekiált a kormánypártból egy hang:

- Renonsz! (Valami megrögzött tarokkista lehetett.)

- Nincsenek százan együtt - ismétli egy másik hang.

Valóban úgy volt. A Ház tanácskozott és határozott is anélkül, hogy határozatképes lett volna.

De úgy van az, ha már Csanády Sándor sem teljesíti hazafiúi kötelességét.

Szégyenlősen morogva döcögött haza a vén szittyá, aki abban volt eddig kiváló, hogy százig tudott olvasni.

A NAGYSÁGOS REKRUTÁK

(Országgyűlési torzkép)

Az országház folyosóin is elterjedt a népies rege, hogy a muszka cár egy zsák mákot küldött a mi királyunknak azon üzenettel: »Amennyi mákszem van ebben a zsákban, annyian jövünk.« Mire királyunk őfelsége mákos csíkot főzetvén a mákból, viszonzásul egy zsák szegedi paprikát menesztett Szentpétervárra a cárhoz azon üzenettel: »Amennyi paprikaszem van ebben a zsákban, annyian fogadunk.« A cárnak (így folytatja a rege) megszámolás közben úgy a szemébe ment a paprika, hogy még most is könnyezik tőle.

De még ezerszer jobban könnyezne ő cári felsége, ha tegnap végignézhette volna azt a jelenetet, mikor az első magyar népfelkelők megjelentek a Ludoviceumban, hogy kiválogassák magoknak a fegyvereket, melyekkel öldökölni fognak a csaták viharában és a vitézi öltözetet, mely nyalkán simul majd daliás termetükre.

Nagy jelenetek voltak ezek.

Múza! Segíts lerajzolni a fényes képet. De csak a gyalogokét, a lovasokba már nem merek belefogni, még ha segítenél sem.

Pedig azok közt vannak a legmulatságosabb alakok. A főrendiház nem jár gyalog. A mágnások mind a huszárok közt vannak, még a t. Ház mágnásai is: Apponyi Albert, akinek nagy gondot szerez paripát találni, amelyről ne földig érjen a lába, ott van (hogyne volna ott) Zichy Jenő (és ezért nem lehet többé komolyan venni a háborút). Zichy a parádés ruhában a katonás szalutálás mellett is »éljen a hazá«-val köszön a följobbvalóinak. Erről nehéz lesz leszoktatni. Még jó Beöthy Algernon is lovas lett, noha nem gróf. De Kozsebrovsky gróf volt, s ő e soha nem létezett grófnak a lelki folytatása.

Ám hagyjuk el a prűszkölő paripák patkócsattogtatásának leírását, a hősi robajt, mely alatt a föld szíve dobban, a zablák kengyelek csillogását és a menték röpködését a marcona képű vitézeken.

Menjünk egyszerű lépésekben, hol szénás lábbal, hol szalmás lábbal azokhoz, akikből élünk, a t. Ház személyzetéhez, mert a képviselőház zöme, a kevésbé arisztokratikus rész a gyalogjárásra adta magát.

Tegnap délután négy órakor gyülekeztek a Ludoviceumba, fiakkeren egymás után.

A Ludoviceumbeli igazi katonák gúnymosollyal nézegettek az udvaron, amint egyik-másik kiszállott. »Furcsa rekruták« - mondogatták egymás közt.

A legtöbb derűtséget a gömbölyű termetű Szlávay Olivér okozta. Ámbár hiszen Olay Lajos és Ullmann Sándor sem nevezhető cingár legénynek.

- No, most már meglesz a háború - szólt az egyik künn ácsorgó katona, mikor a kis Rác Gézát megpillantotta - ha már ezt a fiúcskát sem ártallja elvinni a királyunk. Nagy baj lehet már akkor...

- Furcsa egy keresztkomaság - csóváltatta fejét egy másik katona. - Mert hogy a muszka császár keresztkomája a királyunknak és mégis...

- Nem ért kend ahhoz - mordult közbe a napos káplár, mialatt a rekruták megjöttek az utolsóig.

Amint együtt voltak valamennyien, pont négy órakor megnyitá az öreg Péchy Tamás... vagy hová beszélek - az öreg Jelentsik Vince tábornok a tanfolyamot.

Szépen, lelkesen beszélt az öregúr.

»Üdvözlöm nagyságtokat, akik hazafias készséggel nemcsak megszavazták a törvényt, hanem tetteleg is jó példával járnak a nemzet előtt, s megalkotói lettek az első magyar népfölkelőknek.«

A beszéd tetszett valamennyi pártárnyalatnak, úgyhogy egyetlen közbeszólás sem történt. (De minek is! Hiszen úgy sincs jelen gyorsíró.) Csak a végén hangzott fel lelkes »éljen«.

- Ohó uraim! - szólalt fel Jelentsik úr mosolyogva. - Önök a Házban képzelik magukat. Itt, ahol nem lehet visszatetszés, nem lehet tetszés sem. Következésképp nem lehet éljenezni. Itt nincs politika.

- Pedig nekem jól esett - vágott közbe Ábrányi Kornél. - Mert ezek a többi bajtársaim eleget éljeneznek »generális«-t. Én ma tettem először, mert nekünk nincs generálisunk.

- Ellenkezőleg - felelt a tábornok - a mérsékelt ellenzéknél nagyon is sok a generális.

- Itt nincs politika! - figyelmeztette a generálist a kis Rác Géza.

Amiből előre vetődik a jövő árnyéka, hogy nem az »első magyar népfölkelők« válnak katonákká e tanfolyamon, de a katonák válnak majd politikusokká.

E beszéd után kezdetét vette az első katonai akció: a ruhaválogatás, a turkálás az aerariális zubbonyok és nadrágok között.

A hadnagy, aki vezette őket, mindenféleképp elől akarta eresztetni a rekrutákat az ajtón, azok pedig mindenféleképp a hadnagyot tuszkolták előre.

- Tessék kérem, hadnagy úr. Mi csak közlegények vagyunk.

- A világért sem - szabódott az -, Nagyságtok méltóztassanak!

A ruhaválasztásnak sok komikus mozzanata volt. Visinek, Beksicsnek, akik magasak, nem akadt nadrág, Szlávynak a testére minden atilla szűknek vallotta magát, Rácz Géza minden gúnya lötyögött. A legjobban nézett ki köztük Láng Lajos.

Mikor végre sok viszontagságok után, mündérban fig und fertig előállottak, az öreg Jelentsik végignézett rajtuk kevélyen, azután meglegedetten mormogta a foga közt:

- No, most már jöhet a muszka!

Azaz értsük meg egymást, csak lehetséges, hogy ezt morogta, de az is lehetséges, hogy egészen mást mormogott.

A T. HÁZBÓL [márc. 20.]

Meglehetősen népes ülés volt. A Ház tagjai most a kevés munkaanyag miatt oly ritkán találkoztak egymással, hogy szinte megragadják az alkalmat az összejövetelre. Víg diskurzus folyik a couloirokon. A közeli választások a legkedvencebb téma. Hogy lesz, mint lesz? Ki marad, ki bukik? Az esze mindenkinek otthon jár, csak a testével van itt.

Minden a választások közeledését mutatja.

A megszokott arcok közt feltűnik egy-egy idegen alak. Valamelyik főispán, vagy valamelyik jelölt. Azok mind itt akarják elintézni a dolgukat a folyosón.

A főispánt sűrgeti a jelölt:

- Meg kellene már kezdeni a mozgalmat.

- Korán van, kedvesem. Emlékezzék csak vissza a múltkori választásokra. Emlékszik?

- Hogyne emlékezném! A bukásra mindig emlékszik az ember.

- No, ha emlékszik, hát akkor tudhatja, hogy mikor elkezdtek a mozgalmat, az első nap volt a legtöbb szavazatunk. Mindenki azt ígérte, velünk szavaz.

- Igaz, úgy volt.

- Azután mindennap fogytak a voksaink. A másik nap elszaladt tőlünk Tömlőfalva, a harmadik nap Murkonyból jöttek rossz hírek, egyszóval minél beljebb mentünk a választási nap felé, mindég kevesebb-kevesebb szavazónk lett, végre a kitűzött napra alig maradt valami.

- Az igaz!

- No, lássa. És ön mégis meg akarná már kezdeni a mozgalmakat.

- Hm. Halasszuk hát el minél későbbre.

Az érdekes jelölt úr belátja, hogy ha később kezdi a korteskedést, később fogynak el a voksok.

De ahogy a ferbliben nincs rossz kártya, úgy nincs a választásnál jó kerület. Még az egyhangú kerületek urain is mutatkozik némi láz az ötéves mandátummal szemben. Mert hiába, az ördög és a választó sohasem alszik!

A nép kezd kivetközni az egyhangúságból, s mikor az egyik képviselő azt hozta fel nemrég a kerületében, hogy reméli, nem lesz ellenjelöltje, néhányan odaszóltak:

- Nem lenne az jó, kérem alássan.
- És ugyan miért? - kérdi a képviselő meghökkenve.
- Mert hát hogy válasszon az ember *egyből*?

A választási diskurzusok mellé egész csemege a folyosón a népfölkelők hadi élete. Örök derűtség kútforrása.

Krausz huszár sántikálva lépeget a terem felé, Abonyi exhuszár mint maródi búsong egy szögletben. Általános szenzációt a Krajsik huszár esete okoz, aki negyednapra kvietált. (Előre látható, hogy e tizenkét huszárból kevesen látják meg a muszkát.)

Hanem annál vígabban vannak a gyalogosok.

Ők nem fogynak úgy, sőt inkább szaporodnak. Abonyi Emil is átment hozzájuk. Mert ha a huszár be nem válik huszárnak, még mindig lehet belőle gyalogos, de ha a baka be nem válik, abból már nem lehet a világon semmi.

...Most azonban pillantsunk be a tanácsterembe is, ahol a himlőoltásra vonatkozó törvényjavaslatot tárgyalják. A téma nemigen tartja izgatottságban az embereket.

Az ellenzékre nézve merőben hálátlan, csak Herman Ottó marad hű álláspontjához, s azt állítja, hogy a himlőoltás semmit sem használ.

Utána Nendtvich áll fel.

No, ez meg bizonyosan azt fogja mondani, hogy a himlő nem is betegség.

De nem; Nendtvich ez egyszer okosan beszélt. Elmondá, hogy az ő gyermekei (a kedves gyermekeit majd minden beszédében elő szokta hozni Nendtvich apó) be vannak oltva és nem kapták meg a himlőt. Amiből az következik, hogy a beoltás nagy különbséget tesz. Igaz ellenben, hogy némely gyermekek nincsenek beoltva és mégsem kapták meg a himlőt. Amiből az következik, hogy a beoltás nem tesz semmi különbséget.

E kimerítő alapos beszéd által teljesen meginformálódván az ingadozó vélemények, a Ház a Tisza és az Orczy felszólalása után egyhangúlag fogadta el a javaslatot.

De minthogy én sem vagyok doktor, én is igényt tartok hozzászólni utólagosan e tárgyhoz. Szerintem, tisztelt Ház, a himlőoltás a legplauzibilisabb mentőszer, mert a szántóföldön tapasztaljuk, hogy bizonyos vetemény után a következő alkalommal az a vetemény nem terem meg többé ott, ahonnan az előző termés a megfelelő anyagot egy időre kihúzta.

Azazhogy ez mégsem egészen igaz. Mert az ülés végén mihelyst a két függőben levő interpellációra megadták a választ a miniszterek, nyomban két új interpelláció termett.

Az egyik antiszemita interpelláció, a Veres József, aki a saját nevenapján örömet akart okozni a pártjának, s ellene fordul a Frangepánoknak és Zrínyieknek, már ti. a zsidók csalási szándékából való névváltoztatását kívánja akadályozni.

A másik tisztán választási interpelláció, a Dobránszky Péteré, aki Erdélyt szeretné megszabadítani a bajaitól. És most őt miniszterhez is fordul egyszerre.

Erdélynek tagadhatatlanul sok a baja. De ha Dobránszkytól megszabadul, azzal is kevesebb baja lesz eggyel.

A T. HÁZBÓL [ápr. 2.]

Annyira előregedett a Ház, hogy már úgyszólván csak egy szónoka van, az öreg Madarász József. Ő állja még a sarat és az elnöki csengettyű. Ezzel a két szerszámmal még meg lehet tartani az üléseket. Szerencsére, mert a többi már szétesőben van.

Ma négyszer is felszólalt az öreg, mert éppen olyan tárgy volt szőnyegen, amelyhez egy csöppet sem ért. A helyiérdekű vasutakat tárgyalták.

Mikor azonban a józsefvárosi vasútnál is ő állt fel, nem állhatta meg Tisza gróf, hogy meg ne jegyezze:

- Madarász alkalmasint azért beszél, mert az ő neve is József, a városrész is József.

És ezzel mintegy azt akarta kifejezni a szellemes gróf, hogy a vasúti kérdésekben annyira nem beszélhet ok nélkül senki, hogy még Madarásznak is kell valami okának lennie.

A józsefvárosi vasutat egyébiránt Visi Imre hozta fel, akinek olyan rokonszenves csengő hangja és előadása van, hogy a mai kis felszólalás is ráfordította a figyelmet.

- Meglesz-e a Józsefvárosban?

- Kétségtől. De meg is érdemli.

- Tegnap egy lap kicsinyelte a fővárosi mandátumhoz.

- No, hát azért még Bobulával kiállja a versenyt - szólt egy gunyoros józsefvárosi választómameluk. - Ha a Deák kerülete Királyi Pálra szállhatott, a Csepreghy János jelöltsége is bátran rászállhat Visire.

Az ülés különben minden részeiben unalmas volt. Tudja ezt már a karzat is. Bezzeg vége van a nagy parlamenti csaták közönségének, a selymes harmatos arcú fehérszínű, amiken édesen pihen az Odescalchy Gyula herceg szeme, végképp eltűnődött: a szép virágos kertet felverte a gyom. Kapzsi képű kortesek kapaszkodnak hosszú sorban a karzati sorompókba, s kajla bajszerű Haluska Jánosok nézegetnek le naivul a gyéren megtelt padok elkényszeredett alakjaira.

Tisza nincsen bent. Mióta Baross megvan, azóta gyakrabban szakít magának egy kis kimenőt. De azért ha Tisza nincs bent, bizonyos elhagyottság látszik az egész Házon. Valami üresség, valami hiány. Mintha szűkebb lenne az épület és alacsonyabb. Nem is az országháza ez, hanem csak megyegyűlési terem. De amennyiben megkisebbedett az épület, annyiban megnagyobbodtak az emberek. Meg Horánszkyt is pietással kezdi nézni az ember. Pulszky Ferenc körül udvar alakul. A Bedekovics köszönését fogadni kezdik. Kemény Endre politikai kérdéseket fejteget. Egyszerűen felfordult a világ.

De mikor aztán a generális köztük van... Ám a folyosó ma nélküle is elég mozgalmas.

A szélsőbaliak a Justh Gyula szerencséséről beszélnek.

- Irigylendő ember!

- Mi történt vele?

- Megreperálták a kerületét.

- Hogyhogy? Ki reperálta meg? Ilyen mesterembert magam is szeretnék ösmerni.

- Hát az antiszemita reperálták meg.

- No, ezt még jobban nem értem.

- Úgy történt a dolog, hogy mert ott nagy antiszemita áramlat volt, fogta hát magát az antiszemita végrehajtó bizottság és leküldött egypár száz programot Makóra, de tévedésből valamennyit - *tót nyelven*.

- Hát aztán?

- Az egész város kacag most az antiszemitákon. Azok pedig szégyenkeznek és oszladoznak. Így reparálódott meg a Justh Gyula kerülete.

Az egész folyosó az effélékről cseveg most. A hasznosabbik eszét mindenki becsomagolta már és a haza való eszét vette elő.

Csak Tisza Lajos éber és fáradhatatlan örökké: ezer instrukciója van minden percben a két szakácshoz, Teleszky és Dárdaihoz, a házsabályok revíziójára nézve. Még ide egy kis mártás, oda még egy kis garníring! Kívül a folyosón is látszik, milyen lázasan készül a húsvét utáni menü.

Azazhogy a folyosó túlsó szögletében is világraszóló sziszifuszi munka folyik. Feltűnik, hol a sovány Ivánka Zsigmond, hol a gondosan megkefélt Horánszky Nándor s majd az egyik, majd a másik kapja kézen gróf Bánffy Bélát, aki a paktumot csinálja a Montecchiek és Capuletiék között. Nem kevesebbről van szó, mint hogy annyi évi háborúzás után egy ellenzéki mandátum árán megköttessék végre a *honti béke* öt évre.

Azóta már meg is történt, jelöl annak, hogy íme Bismarck nélkül is lehet már nagy konfliktusokat megoldani.

A T. HÁZBÓL [ápr. 3.]

Ennek az ülésnek sincs más jogcíme a megéneklésre, minthogy az utolsó volt. Természetesen csak húsvét előtt, mert hogy mikor oszlik fel végképp a Ház, azt még Tisza Kálmán sem tudja; az most igazán az osztrákoktól függ, hogy meglesz-e velük a közgazdasági kiegyezés vagy sem?

A mai ülésnek alig volt tárgya. Különben az elnök a megnyitás órájával mintegy előre megjövendőli, mit várhatunk. Ha tíz órára tűzi ki az ülést, az akkor bizonyosan nem lesz rövid; ha tizenegyre hívja össze, az akkor alkalmasint nem lesz hosszú, de még rövidebbnek ígérkezik, ha a déli óra áll a plakátokon.

Ez a *plakátbeszéd* (ad captam legyezőbeszéd) a legsajátosabb kiváltságai közé tartozik az elnöknek, aki szereti is tarkítani a megnyitási órákat.

Ma éppen déli harangszókor jöttek össze a hon atyái meghallgatni a minisztereket, akik a meggyülemlett interpellációkra adának válaszokat.

Fackh Károly óta meglehetősen kijött a divatból, hogy a kormánypárti képviselők is interpelláljanak, Fackh teljesen kiölte belőlük a kíváncsisági bacilusokat. Csak az ellenzék examinál már.

Én mindig szerettem az interpellációkra adott tömeges válaszokat, éppúgy, mint a színházban, ha sok apró darabot adnak egy helyett. Tarkább, változatosabb az est. Más dekorációk a színpadon, minden felvonás után más táj, más levegő, más alakok.

Ma is úgy volt.

I. felv. Mit visz haza Madarász a választóknak?

Legelőbb is Madarásznak van ott bent egy interpellációja. Természetesen Sárbogárdra vonatkozó.

Hát hogy valamit hazavihessen az öreg az ünnepekre, a jószívű Trefort kijelenti neki, hogy a református egyházak joggal vethetnek ki adókat a tisztviselőkre is, ha azok reformátusok.

Mi mindent megél az ember! Madarász adókivetési jogokat visz haza a táskájában Sárbogárdnak és Tinódnak.

A derék öreg annyira elérzékenyedett a miniszter kedvező válaszára, hogy a felét tudomásul vette (az igaz, hogy csuklott egyet közbe, amikor ezt kimondta), de hogy a hazaszeretetnek is elég legyen téve, a másik felét nem vette tudomásul.

És az is igaz, hogy a miniszter válasza első felében ugyanazt mondta, amit a másik felében, de éppen azért volt könnyű Madarásznak: nem is kellett válogatnia, hogy melyik felét vegye tudomásul.

II. felv. Mit kíván Andreánszky a keresztények számára?

Andreánszky Gábornak is támadnak ötletei. Valóságos zsidó esze van. A keze nem mindig szerencsés (mert ha jól tudom, ő küldte az antiszemita programokat Makóra tót nyelven), hanem ami a státusztudományi griffjeit illeti, azok teljesen beválnak.

Andreánszky nem úgy akar választóinál korteskedni, hogy ad nekik valamit (azt már minden bolond ember kitalálta), hanem úgy, hogy elvesz tőlük valamit.

Nevezetesen a váltóképességet akarná tőlük elvételni, hogy a zsidók ki ne foszthassák őket.

Hanem hiszen kemény dió Fabiny Teofil, akit rövidség okáért »Tófinak« neveznek azok, akik szeretik. (Félek, ritkán fogjuk ezen a néven hallani.)

Fabiny annyira kemény dió, hogy ötöle soha senki sem fog megtudni határozottan semmit. S ebben nagy ő.

Ma is azt felelte kenetteljes referáló hangján:

- Egyelőre csak annyit mondhatok, hogy a kérdést tanulmányozni fogom.

Andreánszky persze nem vette tudomásul a választ, zúgott, morgott.

- Az én interpellációimat nem szokás tanulmányozni.

Igaz is. Ha ő anélkül interpellál, hogy tanulmányozná a kérdést, a miniszter is tudjon neki anélkül felelni.

III. felv. Nendtvich apó meséi

A bácsi hófehér haja szépen le van simítva és kétfelé választva. Megelégedett arcán látszik, hogy minden dolga rendben van, hogy jól reggelizett, hogy a csizmája nem szorítja és hogy a kedves gyermekeit (akiket beszédeiben halhatatlanít) egészségesen hagyta odahaza.

De itt ezen a bűvös politikai homokon, amint leteszi a széles talpait a pádimentumra, egyszerre égetni, csiklandozni kezdi az a talaj, amin áll - az pedig az antiszemita program.

Hát iszen ő jó ember, nagyon is jó ember és a világért sem tesz semmi rosszat... a bajusza az igaz, hogy öklelőre áll, de édes istenem, hiszen már az is fehér. Bizony már fehér.

A napfény rámosolyog az öregre, és az öreg viszonzásul az emberekre mosolyog. Hehehe, pajos sugarak, ugye idenéztek? Teringette, nem öregedtünk semmit.

Ehol ni, ez a Tisza Kálmán gyerek... csak az imént volt még, ahogy kikérdeztem a leckéből. Azazhogy már innen-onnan negyven éve lesz annak... Ördögöt! Tegnap volt, ha mondom... Most volt, azazhogy most van. Feláll és felel. No, csak beszélj, édes fiacskám, hallgatlak igenis. Nézzük csak, mi is a föltett kérdés? Aha, a kivándorlásokról...

Tisza elmondta, mi mindent tett már a kivándorlások akadályozására és ígéri, hogy ezentúl is szigorú gátló intézkedéseket fog tenni.

- Valde bene - gondolja magában az apó. - Jól felel. Okos ember lesz belőle. Hanem már most nekem kell mondanom valamit. Hát jól van, majd elmesélem én most neki annak a csodálatos újságnak a történetet.

S felállt a jó öreg és kezdé a zsidókon, hogy hát nemcsak az a baj, ha a magyarok kivándorolnak; látod, édes fiam, az még a nagyobbik baj, hogy a zsidók meg bevándorolnak. Persze elnézők vagytok gyermekeim, mert kölcsönre van szükségetek.

Pedig azok a zsidók nektek is veszedelmesek ám. Mert tudjátok meg, kedves kis tanítványaim, hogy van egy rettenetes nagy város, amelynek a neve Párizs, abban a rettenetes nagy városban van egy rettenetes nagy lepedőnyi újság, akit »Journal des Débats«-nak hívnak. Ezt a pénztőzsérek és zsidók csinálták. Ez, lássátok, a hétfejű sárkány, mely már ötven éve garázdálkodik ott. Ha kedve van egy reggelire, megeszi a kormányt, ha a királyra jön étvágya, hát a királyt eszi meg... nem is akar ott már király lenni senki, most sincs. Kutya állapotok ezek, gyerekek. A kormányok is csak úgy élhetnek, ha adót fizetnek neki...

Mesélt, mesélt Nendtvich apó. A volt tanítvány, a miniszterelnök, mosolyogva hallgatta. Az újságírói karzaton a nyáluk folyt az újságíró uraknak.

Annyi mindenfélét elmondott az ősz regélő a csodálatos lapról, hogy az ember szinte odaképzelte, hogy a felelős szerkesztője nyilván monsieur Aladdin lesz, akiről nekünk a szép Seherezáde szultána csacsogott egyet-mást patyolat ágyának vánkosára dőlve... végre mindjobban vész a mese rózsaszín ködébe minden, még a cím is, a »Journal des Débats«. Talán nincs is ilyen című lap a világon.

Láttuk, hogy a gonosz redakcionális szellemek mint eszik meg a különben is már kitömöttnek tartott Grévy urat, hogy tűnik el a kardcsörtető nyalka Boulanger egy újdondász szájában, ki miután már lenyelte, azt susogja kedélyesen »ham«, azután egy másik újságíró bemártja a pennáját egy kis kalamárisba s kiugrik belőle egy Napóleon...

Hanem e pillanatban Nendtvich, ki a Noch madár szárnyain ülve, minket is vitt-vitt mindig messzebb-messzebb, egyszerre hátrafordult és egyet pislantott a »Pester Lloyd« felé, s meglátván ott Falk Miksát a rozmaringos ablaknál, kiejtette kezéből a szárnyakat is, a népvándorlási logikai gyeplőt is, hipp-hopp egyszerre Falknál termett s csihi-puhi elkezdte ütni-verni a szegény Falkot.

Így bizony, így tett az apó. De ki az ördög hitte volna, hogy ő ma kötekedni akar. S milyen annyi ravaszsággal kerülte meg a dolgot.

Egész Párizsig ment, hogy onnan kényelmesen a háta mögé kerülhessen Falk Miksának.

Falk nem volt jelen (hiszen, ha ő jelen lett volna, akkor tudom, hosszabb lenne most ez a karcolat). Így aztán Tisza felelt meg Nendtvichnek, egypár szót ejtve úgy a Lloyd, mint különösen a Falk védelmére, egy pompás megjegyzéssel a Nendtvich ama vádjára, hogy Falk

felséges asszonyunkat is megsértette a lapjában, de neki minden szabad, mert ezért perbe nem fogatott.

- Őfelsége - mondta Tisza - bizonyára felülállónak érzi magát azon, hogy személyes bosszút álljon a megtámadón.

Tiszának vannak ilyen szerencsés kifejezései és akkor vannak, mikor éppen kellenek.

Nendtvich apó olyan meglegedetten vette az egykori tanítvány »leckéjét«, mint illik egy békességes emberhez, akinek semmi baja a világon, aki jól reggelizett, aki kitűnően beszélt, akit a csizmája nem szorít és aki egészségesen hagyta a kedves gyermekeit odahaza s egészségesen megy közéjük mindjárt ebédelni, csak még azt várva, hogy Péchy Tamás elzengje a »boldog ünnepeket kívánok«-ot - mert anélkül talán meg sem jönne a húsvét.

SKÍZ, XXI. ÉS I.

Ezerszer leírtam már a Házat, de egyetlenegyszer sem a klubot. Igaz, hogy ez a házi szentély, amelynek titkait szellőztetni illetlen.

No, de nem is kívánok a kulisszák mögé pillantani, nem kukucskálok be a Deák-szoba kulcslyukán, nem vetek bepillantást abba a mozsárba, amelyben tömörre kögíttetik a párt tagjainak véleménye.

Nem festem le az egyes minisztereket házi körükben s az egyes képviselőket otthon. Nem fecsegek el konferenciális titkokat, mégpedig abból az egyszerű okból, mert semmi titkot sem tudok. Tisza nem veszi magát körül se miszticizmussal, sem augurokkal. Amit akar, kitalálják, amit nem akar, megmondja.

A klubban hiába képzelne az ember valamely forrongó életet csapkodó hullámokkal, amiket fáradságba kerül a medrükben tartani.

Egészen csendes világ van ott. Az Urbanovszky krákogása is már zaj.

Egyetlen egyszer voltam kíváncsi, miként vélekednek a klubban, mikor a Komjáthy-affér történt az intendáns ítélőszéke előtt. Fel is mentem tudakozódni.

- Milyen a hangulat itten?

- Semmilyen. Tisza nem is volt ma bent.

Ez volt a felelet.

Azóta ebben az irányban nem is kérdezősködöm senkitől. Sőt az obszerválást is abbahagytam, hanem teljes erővel a tarokk tanulmányozására vettem magamat. Láttam, hogy minden tudomány közül ennek veszi az ember a politikai pályán a legtöbb hasznát.

Sajnos, hogy nincs hozzá valami különös talentumom, mert minden elvesztett partit nekem tulajdonítanak a partnereim, itt hibáztam el, ott hibáztam el, egyszer azért szidnak össze, hogy minek jöttem ki királlyal, máskor azért szidnak össze, hogy miért nem jöttem ki királlyal, majd azért förmednek rám, hogy minek jöttem tarokkal, majd azért, miért nem jöttem tarokkal. Végre is beláttam, hogy magamnak kell *bejárni*.

Akkor meg azért mordultak ellenem, hogy minek ugrálok be minden ostobaságra és rontom a játékukat?

No, hát nem járok be ezentúl csak tíz tarokkra négy primőrrel.

Ez sem tetszett.

- Nem vagy te zempléni ember? - kérdék gúnyosan.

- Hát olyan szégyen zempléni embernek lenni? - tudakolám naívvul.

- A tarokkban bizony nem nagy dicsőség. Mert a zempléni ember csak biztosra utazik.

Egy öreg képviselő félrehítt egy szögletbe, s mint ahogy a »balekot« szokás, elkezdett oktatni.

- Igen, a zempléniektől jó óvakodni a tarokkban, de még jobban őrizkedj, édes fiam, a sárosiaktól, kiváltképpen arra ügyelj, hogy egy sárosinál több sohase legyen a kompániában; mert ha kettő van, kritikus kihívásodnál mindig tóra fordítják egymás közt a beszédet.

Jókai Mór is ott terem valahonnan. Neki is vannak jó tanácsai.

- Nem poétának való játék az. Különösen le ne ülj az abaújiakkal, mert soha ezeknél ravaszabbakat nem találsz. Közbul ültem kettőnek a minap. Éppen egy kettést mondtam, játszom nagy passzióval, hát egyszer csak a vége felé elkezd olvasni az ütések az egyik hangosan... mire félhangosan azt súgja neki a másik: »ne olvasd hangosan, mert még észreveszi és el találj a dobni a XXI-est«. Nosza én sem voltam rest, odacsapom önként a skíz torkába a huszonegyest... a két kozák összemosolyog... éppen azzal lettem harminchárom.

- Ez még mind semmi - kezdé mesélni a klub legkitűnőbb játékosa -, a te eseted csak apró malőr a szegény Móricz Pál esetéhez képest.

- Mi történt vele?

- Oh, az örökmélekezetű marad a tarokk történetében. Mióta ez a klub áll, azóta se volt párja.

- Halljuk már!

- Móricz Pál a dunántúliakkal ült le játszani, s az mindig valami szerencsétlenséget hoz az emberre, mint a pénteki nap. Kiosztják neki a kártyát, első volt, megolvassa, hát látja, hogy csak tizenegy, még egyszer elolvassa, biz az csak tizenegy, rosszul van elosztva. No, gondolta magában, csinálók most veletek egy jó tréfát, s noha csak hat közepes tarokkja van skíz, pagát nélkül, elkiáltja magát nagy komolyan:

»Solo, tous les trois, pagat ultimo!« (Ennél többet már egy miniszter se mondhat tizenegy kártyából.)

Az, akinél a skíz volt, fölszisszen s mohón kiáltja vissza: »Kontra a tous les trois-nak!«

Az, akinél a pagát volt vagy kilenc tarokkal, stentori hangon ordít fel:

»Kontra az ultimónak, kontra a játéknak, kontra mindennek!«

Ez a szörnyű hadüzenet úgy hangzik mindig a klub nagytermében, mint valami síri szózat. Meghallják mindenfelől és gyülekezni kezdenek az összes asztalok gibicei az idegrázó küzdelem színteréhez.

Móricz Pál kedélyesen mosolyog: No, csak örüljetek jóemberek egy darabig, majd mindjárt kisül az én tréfám, és visszamennydörgi a »rekontra«-t.

Amint azonban játszani kezdenek és amint már éppen fel akarja deríteni Móricz Pál a titkot, hogy rosszul van a kártya elosztva (amely esetben a játék nem érvényes), addig-addig tapogatja a nagy kövér ujjával a kártyákat, hogy egyszerre csak kimorzsolja a - tizenkettediket. Ott volt elbújva valahol a vörös dáma mögött.

De már késő volt.

Hiába szabadkozott, azaz nem is szabadkozott, hanem egyszerűen kifizette a szörnyű bukást.

Azért nem jó a dunántúliakkal játszani, és azért nem való a tarokkal tréfálni.

- De hát akkor szeretném tudni, milyen megyebeliekkel játszszam?

- Te? Itt a klubban? Legjobb a Heves megyeiekkel.

- A Heves megyeiekkel? Miért?

- Quia non sunt.

Elértettem a gyöngéd célzást és azóta nem játszom többé, hanem az elméletre adva magamat, szakcikkeket kezdek írni a tarokról.

... Hátha ezen a réven is bejuthatnék a Házba.

A T. HÁZBÓL [ápr. 20.]

- Hogy áll a kerületed?

Ez a kérdés dominálja a büfét, a folyosót. A levegő is ezzel van szaturálva. Százszor hallik ezer alakban, hol bánatos nyöszörgő hangon, hol hetykén a kötekedés érdességével.

A képviselők olyanok, mint az ostábláról összesepert sakkfigurák, itt még most együtt csörögnek feketék, fehérek, de künn a mezőn szembe állítva, hadirendben, fenyegetően néznek farkasszemet.

Bent a tanácsteremben minden második padban guggol egy-egy ember. Báró Kemény János idegenül néz szét, s megy ki a másik ajtón panaszkodni Szontagh Pálnak.

- Lehetetlen bent megmaradni.

- Miért?

- Roppant kevesen vannak, s ez mindig olyan rossz érzés. Azt hiszi az ember, hogy az Operában ül.

Nem is csoda, ha kevesen voltak. Az ügyvédi rendtartás módosítása volt napirenden. Módosítás, mégpedig az ügyvédek javára.

Nagy idegenkedés szele fűjt e javaslat ellen minden párton, mert a szegény prókátorokat nem szereti senki. Hát hiszen nem is nagyon törik magukat utána.

Hihetőleg bukik a javaslat, ha Tisza nem pártolta volna oly erősen a klubban. Mindegy, az ellenzékiek mégis őt deklarálták az ügyvédek ellenségének. Ami természetes is - olyan közel a választások előtt.

Lőn, hogy egészen magukra hagyatva országgyűléskedtek a javaslattal.

Matuska referálta, Olay kifogásolta, Győry boncolgatta. Teleszky védte, Hodossy nem bánta - a többi fiskális megszavazta, hozzájuk csatlakozván néhány felperes.

Az alperesek egyszerűen otthon maradtak, gondolván magokban: »Hadd lássák ördög adta prókátorjai mire mennek alperesek nélkül!«

Hát arra jöttek ki, hogy a javaslat majdnem egyhangúlag ment keresztül.

Azért mondom majdnem, mert Beöthy Algernon mégis közbemennydörögte a szavazáskor:

- Nem fogadom el.

És most az egyszer ő volt az ország szája.

A T. HÁZBÓL [máj. 7.]

I. A jelöltség láza

[máj. 7.]

Kevesen ülnek bent a padokon, a karzat népeesebb, mint a terem. Eljönnek megnézni a hűségesebb habituék még egyszer a Házat, ki tudja, látják-e még így.

Pedig már ez sem egészen a régi. Kevesen érzik már a képviselői állás méltóságteljes nyugalma, csak a jelöltség izgalmait. Nincsenek többé honatyák, csak honvőlegények. S nem szűz a mátká, akivel jegyben járnak, hanem mindenik egy-egy kacér özvegy menyecske, aki csal és csalatja magát. A szegény jelöltek valószínűsége tükörön ülnek: a legkényelmetlenebb érzés a világon. Akinek ellenjelöltje van, az ellenjelöltjétől fél, akinek még nincs, az attól fél, hogy lesz. Mindenki fél. Nincs az a jó vagy rossz hír, amit a jelölt el ne higgyen, legyen az bár a leglehetetlenebb. Örökös hullámvászonban van a kedélye. Éjjelente lázalmok gyötrik, nappal Hiób-hírek sorvasztják. S hír ilyenkor minden, még a nem hír is. Elég egy magyarázat nélküli mosoly valamelyik ismerős ajkán, hogy a gyanú ördögeit előszólítsa. »Ez az ember hallott valamit, ez tud valamit a kerületről.« (Pedig dehogy tud.)

Enyelgő napsugár komor borúba olvad minduntalan és megfordítva. Rózsaszín mosoly tündöklök ki a lapok betűiből, ha jól beszélnek, s sötét varjúsapatként röpködnek a sorok a jelölt szeme előtt, ha rossz hírek a rajzoló; pedig nyilvánvaló, hogy a redakcionális asztalnál készültek.

Csodálatos az a pesszimizmus és optimizmus, mely gyors egymásutánban váltakozik; a legrosszabb helyzettel is hirtelen kibékül a jelölt:

- Ejh, hiszen szeret a nép. Ha itt bukom, megválasztanak egyebütt - biztatja magát a függetlenségi.

- Seba - kiált fel a mameluk -, hiszen szeret a »generális«, majd behoz a pótválasztásoknál.

(Hanem, hogy a habaréki mit mond ilyenkor, azzal már adós maradok, mert eddig még nem sikerült kipuhatolnom, hogy azokat ki szereti.)

De ha mint mondom a legrosszabb helyzettel is hamar kibékül a jelölt, éppen olyan hamar kikeresi a legjobb helyzetnek is a desperátus oldalait.

- Nekem szomorú előérzeteim vannak - mondja ma bús hangon egy képviselő -, én nem jövök fel többé.

- Olyan rosszul áll a kerületed?

- Dehogy. Inkább jól áll, még ellenjelöltem sincs. Minden ember azt mondja, megválasztásom bizonyos.

- De hát akkor honnan bántódom?

- Éppen ez az... éppen ez - nyöszörgő lankasztó melankóliával. - A múlt választásokkor minden emberem azt mondta, hogy nem leszek meg... mindenki azt mondta.

- No, és mégis meglettél.

- Éppen ez az - dünyögő végtelen szomorúan -, éppen ez. Meglettém. Ma pedig minden ember azt mondja, hogy megleszek, tehát mi következik ebből a logika szerint? Az, hogy most nem leszek meg.

(Jó szerencse, hogy ilyen logikus fő kevés van a Házban.)

Én magamon is kitapasztaltam, hogy mennyire viszi az embert a bátorító szó az elbizakodottságba és a nyugtalanító megjegyzés a csüggedésbe.

Egyszer egy választóm azt a hírt hozta:

- Ön olyan biztos, hogy csak gróf Károlyi Sándor buktathatná meg a kerületben.

- No, az még attól függ - szóltam közbe nagy hetykén -, hogy melyikünk győzné jobban pénzzel.

Egy óra múlva meg már azt újságolta valaki, hogy Ányos Tivadart állítja fel ellenem az ellenzék. S én, aki egy óra előtt még Károlyival akartam megküzdeni, most már Ányos Tivadartól is megijedtem.

Ilyen különös állapot a jelöltség. Egy nagy betegség, de amelybe mindenki belekívánczik.

Pedig ha jól fölfogjuk a dolgot, hát nincs háládatlanabb dolog, mint a választási láz; lesz ahogy lesz. Ha az embernek nincs ellenjelöltje, akkor azzal vigasztalhatja magát, hogy egyedül áll, ha pedig van ellenjelöltje, ebben meg az a vigasztaló, hogy annak az ellenjelöltnek meg ő az ellenjelöltje.

Különben napról-napra okosabbak leszünk, s maholnap ki lesz találva nemcsak az örök mozdony, hanem az örök népszerűség is - a jelöltek számára.

Bánffy Dezső főispánnak fogja köszönni a jelöltségben szenvedő emberiség ezt a halhatatlan ideát; ő volt az első, aki rájött, hogy nincs többé megunt képviselő.

Azaz megunt képviselő elég van, de ő tudta először gyakorlatilag fruktifikálni az intézményt, hogy egy főispán esetleg két megyét is adminisztráljon.

Mikor az egyik megyében megunják a képviselőket, elviszi őket a másik megyéjébe és kicseréli amazokkal. Mint ahogy a földbe a kukorica után búzát vetnek és vice versa. Mindenik megye mindig friss embereket kap, amiért aztán végtelenül meg van elégedve és megmarad az illúziója.

...Lám mégis igaza van Biasini Domokosnak: hogy Erdély adja Magyarországnak az okos embereket.

II. A mai ülés

Karcolatomnak fentebbi részét egy képviselő írta, mert én már belefáradtam az efféle elmélkedésekbe... most én mindössze a mai ülésről teszek még hozzá néhány sort.

A folyosókon nem lehetett egyebet hallani, mint »Kubicza itt van! Kubicza megjött!« A trencsényi követek peckesen és bizonyos ünnepélyességgel lépegettek.

- Micsoda - hánykolódott Beöthy Algernon -, nem kell azért a trencsényieket kinevetni. Még Tisza Kálmán is renonsz-ot csinál a tarokkban, ha a Bihar megyei alispánt látja belépni a klubajtón. Pedig az csak alispán.

Jókai Mór átmegy a jobboldali folyosóra, hogy ott, hol kevesebben hallják, egy kis örömet csináljon magának, eljátszván fiatalkori tigriskedését, ha vajon tudná-e még.

Szeretetre méltó haraggal pattog a választási visszaélésekről szóló javaslat ellen.

- Az ördög vigye el. Bárcsak megbuktatná az ellenzék!

(Ez a mondása legott eszembe juttatta Apafi Mihály uramat, aki lázadó főúr helyett egy különben is halálraítélt rabot engedett felkoncolni a felingerült törököknek.)

Mert rettenetes az - füzi odább az ellenzéki szócsokrot Jókai -, hogy az ember inni se adhasson a szegény szomjas választónak. Mikor az urak eljönnek deputációba a jelölthöz, fényes, pezsgős ebédet kapnak az »Angol királynő«-ben, és ezt kiírják az újságokba is. Ott van példának okáért Fabiny. Az nem vétség, pedig ott is esznek-isznak. De mikor a szegény bobrói tót egy kupica gugyit lenyel, az egyszeribe bűnné válik. No, már ilyen javaslatra én nem adom a szavazatomat, inkább kilépek a pártból.

Természetesen senki se döbben meg a Jókai lázadásától, hanem apródonkint bepárolg a folyosók összes tartalma a tanácsterembe, hol immár körülbelül a legutolsó érdekes javaslatot tárgyalja az előregedett Ház, a házszabályok módosításáról szóló jelentést.

Az általános vita gyorsan ért véget, mert a javaslatot az ellenzék is bizonyos méltánnyal fogadta, mint haladást. A részletekben alig volt jelentékenyebb kifogás, csak a bőszerű Herman Ottó kalandozott el szokása szerint, bírálva a kormányt és pártját, s alkalmat nyújtott a miniszterelnöknek egy fényes és szellemes rögtönzésre, melyet zajosan éljenzett meg a Ház.

A paragrafusok egész a 35-ikig gyorsan peregtek. A harmincötödiknél azonban megakadt, kinyilatkoztatván a habarékpárt, hogy »non sum paratus«.

Ugyanis ennél a paragrafusnál egy módosítványt akarnának benyújtani, de még nincs kigondolva.

Bizony nem lesz rossz, aludjanak előbb egyet!

A T. HÁZBÓL [máj. 19.]

Még egy-két lélegzetvétel és becsukódnak a t. Ház kapui. Minden megszűnik, csak éppen a kapus marad meg, az egyedül halhatatlan. A padokról és a ruhafogasokról lefeszégetik a névjegyeket. Ki tudja kinek a kabátja fog ott lógni esztendőre?

Az elmúlás processzusának lehangoló jeleit mutatja minden: szelíd síri szellő fújdogál a betört folyosóablakon. Búsan mozgatja deli derekát ruganyos csípőin jó Csanády Sándor, aki addig szidta a miniszterelnököt, míg teljesen ráunt a saját pártja. Bezzeg míg a kerek kastély megvolt, addig Sándor bácsi is nagy ember volt az övéi közt, most már nem sokat törődnek a szegény öreggel.

Szilágyi Dezső maliciózus gunyorossággal nézi a sürgő-forgó habarékokat, mintha mondaná: »Ej, nini, ezek még esztendőre is élni akarnak. Bartók, az új képviselő, éppen most lép be a Házba s leül Krajsik és Mohay közé. Amint idegenül szétnézeget a Házban, csak felét láthatja a teremnek emiatt, mert a jobbról mellette ülő Krajsikról azt kell józan ésszel hinnie, hogy a mellette balról ülő Mohay látszik valami tükörből.

Különben még jókor érkezett be a derék Bartók, hogy meghallhassa Tisza Kálmántól, mikor rekeszti be király öfelsége az országgyűlést.

Egyebekben aztán sero venientibus ossa - a »Bolond Istók« elmés szerkesztőjének első ízelítőül a Fabiny három rendbeli válaszai jutottak.

Fabiny ma elemében volt, ti. végtelenül unalmas, elannyira, hogy a pikáns Márkus Ágnes-eset is elálmosító hatást gyakorolt. Hatalmas adomány ez egy miniszter kezében. Ha Fabiny van Pauler helyén a Solymosi Eszter idejében sohase lett volna Eötvösből zsidómártír. Mert Fabiny

egy felvilágosító beszéddel meguntatta volna az egész eszlári ügyet, Ónody is elaludt volna, az ügy is elaludt volna.

Hanem ha rövid igényekkel lép fel Bartók, annál messzebbre gondol Rónay János, aki bánatos hangon panaszolja a folyosón, hogy a régi jó kerületét átengedte barátságból az öreg gróf Nádkó Kálmánnak s ő egy másikban lép mostan fel.

- És az milyen?

- Meglehető.

- No hát akkor mit búsulsz?

- Bánt a dolog, mert két-három országgyűlés alatt úgy el találja rontani az öregúr, hogy sírva nézhetek utána.

Mosoly derűje ömlik el a képviselők ajkain.

- Hát meddig akarsz még te élni, János?

...Különben elég volt; magam is érzem már lantom húrjainak ereszkedését.

Fáradtan dőlnek ki pennámból a betűk. Én is berekesztem már nemsokára a karcolatokat, széteresztvén kedvenc alakjaimat, hőseimet küzdeni szerte a csatamezőkre.

Akik elhullnak, itt nem lesznek, akik pedig megélnek, visszatérnek új élményekkel és új kontókkal.

Az én többségem több mint bizonyos.

A MAI ÜLÉS [máj. 22.]

A Ház most hihetetlen gyorsasággal dolgozik. Mikor a múlt héten a kvóta-javaslatot tárgyalták, féltizenkettőre már vége volt az ülésnek. A távozó képviselőkkel szembe jött Széll Kálmán.

- Hova mentek?

- Hát te hova még?

- A Házba.

- Elkéstél. Letárgyaltuk.

- Lehetetlen. Az én pénzügyminiszterségem alatt négy napig tartott.

Így volt ma a házszabályok hátralevő részével. Gözzel rohantak végig rajtuk.

Azután a kérvények következtek, ezek közt az ifjúságé a magyar nyelv érvényre emelése iránt a közös hadseregbeli magyar ezredekben.

Biz ez elég rokonszenves óhajlás, de a kérvényi bizottság, melynek Vámos Béla a szája, nem találta alkalmasnak kivitelére az időpontot. (Nyilván azt gondolta magában kecskeméti ésszel: »Várjunk be előbb még egy Sadovát.«)

Most aztán egyszerre a frontba léptek »a Ház katonái«. Thaly megrázta kuruc buzogányát és utasíttatni kívánta a minisztert, tegyen eleget a kérvénynek; Horváth Gyula ellenben, noha ő adta be az egyik kérvényt, egy szép magvas beszédben szintén nem találja az időt alkalmasnak (az igaz, hogy borult is volt az idő egy kicsit ma délelőtt).

Hanem az már különösen megemlítenő, hogy még mameluk soha olyan népszerűsége nem jutott, mint Horváth Gyula; mikor az ifjúság arról határozott, ki adja be a kérvényt - Ugron Gábor-e vagy ő - Horváth nyerte el a többséget. Pedig taktikai hiba volt a fiatalságtól, mert ha Ugronnal szemben ő marad kisebbségben, okvetlenül pártolta volna a kérvényt - gavalleritásból.

Orbán is elmaradhatatlan ilyenkor; kivágott egypár kemény frázist a közös hadsereg ellen, mondván, hogy ott özönvíz előtti, középkori felfogás uralkodik.

- Középkor özönvíz előtt! - kiálták közbe nagy derűtséggel.

- Új akadémikus! - magyarázta meg egy kormánypárti hang.

De különösen Ivánka Imrét bántotta ez a dolog: »Hogy mer az a civil hadi dolgokba belekotyogni? Az a mi külön témánk«, s szemére lobbantotta Orbánnak, hogy a szabadságharc idején lett volna több helye az ilyen lángoló hazafiságnak.

A támadóból megtámadott lett; mentegetőzésre fogta most Orbán Balázs:

- Eljöttem volna én haza, de nem eresztettek a muszkák.

Ernuszt Kelemen is a vitába mártotta magát, mert ő is katona, Polónyi a »főkezhetetlen népszónoklati tehetségével« mulattatta Fejérváryt, ki igen ügyesen védte meg a kérvényi bizottság álláspontját, melyet aztán a Ház is elfogadott.

Ezalatt künn a folyosón vidám zszibongás volt, ma lévén úgy látszik az utolsó érdemleges ülés. A biztos kerületek urai künn üldögéltek a padokon egész nyugodtan, mint a krokodilusok a Nílus partján, amint kijönnek lomhán sütkérezni a napra, a nem biztos jelöltek izgatottan nyargalásztak szerte nyugtalan lélekkel, túske a talpukban.

Csak Beöthy Algernon van örökké vidám kedélyben. Ma is bejön egy vidéki ismerőse a folyosóra és szépen kéri, eszközöljön ki neki Tiszánál audienciát, mert sürgősen szeretne vele beszélni.

- Majd megpróbálom - mondja Beöthy s kevés vártatva visszajő lihegve a türelmetlen várakozóhoz.

- Gyere!

Karjára fűzi és viszi.

- Hát fogad? - kérdi ez örvendezve.

- Igen, beszélhetsz vele. Kieszközöltem.

- Tiszával?

- Dehogy, Fabinyval.

- De, kérlek, nekem Fabinyval semmi dolgom.

- Az most már mindegy. Semmi kötekedés. Egyik miniszter olyan, mint a másik. Most már késő. Íme éppen itt van őexcellenciája.

A kérelmező nagy zavarban van, de mit tegyen, hirtelen kigondol valamit, és előadja Fabinyvalnak.

Beöthy, mint egy Mefisztó, gonosz mosollyal nézi messziről az audiencia lefolyását, a kérelmező újra visszatér hozzá s melegen rázza meg a kezét.

- Köszönöm Aldzsikám, hogy alkalmat nyújtottál megösmernedni őexcellenciájával, de én mindenáron a miniszterelnökkel szeretnék szólni.

Aldzsi komoly, merengő ábrázatot vág.

- Hm. Éppen csak ez az egy lehetetlen. Hanem ha netalán Bedekovicsnak akarnád elmondani... No ugye jó lesz? Gyere, elviszlek hozzá.

A vidéki ember dühre lobban, s morogva, berzenkedve megy más protektort keresni.

De már most csakugyan kifogyott az időből, mert a piéce résistance folyik bent a teremben: a Tisza válasza a bosnyák okkupáció dolgában.

Ez ismét azon pillanatok egyike volt a magyar képviselőházban, melyek az idén nem voltak ritkák, midőn az egész világot  rdekl  dolgok hangzanak el kormányeln k nk szájából.

Mély csöndben, nagy figyelemmel hallgatták a fontos nyilatkozatot, melyet Tisza p piros ról olvasott fel csöndes, nyugodt hangon.

- Mégiscsak okos ember az a Bismarck - jegyz  meg K r si Sándor, mikor végighallgatta. - De oszt g mindjárt a mi generálisunk j n utána. Sokat  r    minekünk. Igaz-e, sógor?

Ez ti. Tib dhoz volt intézve. Tibád megrázta a nagy székely fejét és  gy sz lt, szokása lévén ellenkezni:

- Sokat  r nekünk is, bizony sokat  r. De m g többet érne a franciáknak, ha  gy kölcson kérhetnék tőlünk: hogy teremtsen nekik is egy kis * lland s got*.

AZ UTOLSÓ ÜLÉS [máj. 26.]

Vége van. Sz tmentek. Az 1884-i országgyűlés már a m lt . Az ismerős, megszokott alakok még egyszer v gigdefil roztak a folyosókon, bekukkantottak a büfébe, hol immár csendes pusztulás és magány van. Zajtalan, szelíd országgyűlés volt, sem nem r gott, sem nem harapott,  gy is múlt ki tisztességesen, minden nyikkanás nélkül végelgyengülésben, mint egy jámbor aggastyán.

A nap verőfényes sugarait sz rta be az üvegablakokon, a toronyban éppen delet harangoztak, mikor Péchy Tamás díszmagyarba öltözve csörömpölő karddal az oldalán bevonult tisztikara kíséretében, megnyitni az utolsó ülést.

Csanády Sándor még egyszer (meglehet *egészen* utoljára) végighallgatta nagy figyelmesen a jegyzőkönyvet, Göndöcs még egyszer megpróbált elaludni a jegyz  dajkaszer  mormogása mellett, de erre most nem volt ideje.

A képviselők még egyszer be ltak a padokba, érzékenyen megb mulva a saját n vjegyeiket az élőhelyeiken, azután felnyitották a fiókjaikat, kiszedv n azokból bajuszpedr iket, Szitányi Bernát a cukkedlij t, György Endre a fogkeféjét - egyszerűval aki mit rejtegetett.

Ezalatt a kis Babe  interpellált az árvizekről, amire rögtön megfelelt Baross Gábor, majd Madarász József emelkedett fel, találván megint egy - Janskyt.

De biz az már későre született szegény. Az ellenzéknek már nincs annyi ideje, hogy *kapit nn * sz nokolja D pfner főhadnagy urat. Tisza röviden elvágta a kérdést, hogy az ország címére sokkal magasabban áll, mintsem azt egyes hadnagy megpiszkolhassa.

Más tárgy nem lévén, az elnök elmondta búcsúztatóját s mire a végére jutott, könnyek szivárogtak ki szelíd kék szemeiből elérzékenyülésében.

Azután fogta a csengettyűjét és bezárta a fiókba. Eredj pihenni, öreg szerszám.

Utána Pulszky Ferenc emelte ki az elnök érdemeit. S a Ház zajos éljenzésre fakadva tolongott az ajtók felé.

Kéz kézbe kapcsolódott. Szívélyes búcsú, nyájas mosoly lebegett az ajkakon.

- A viszontlátásra! - hangzott fel itt is, ott is, többnyire kétkedő, síri hangon.

Még ott zsibongtak, kóvályogtak egy darabig a folyosón, az előcsarnokban, míg egy óra után elszállingóznak egyenkint. A kapus közömbös arccal nézte, míg az utolsó fogat is elrobogott, míg az utolsó alak is kicammogott. Éppen Krausz Lajos volt az utolsó.

Gondterhelt fejjel, búsan meghajolva hagyta el a korridort s ballagott le a lépcsőkön.

A legelső foknál összejött Róth Pállal, összekacsintottak. - Elmúlt - mondá Krausz Lajos mélabúsan.

- Rövid volt - válaszolá Róth Pál keserűen.

- Sokba került - folytatá Krausz Lajos gúnyosan.

- De meg sem érte - végzé Róth Pál gyöngéden.

1887 CIKKEK, TÁRCÁK

KISASSZONY FELESÉG

Tegnap érdekes válóperi békéltetés folyt a budapesti törvényszéknél.

A férj egy előkelő helybeli kereskedő, a neje hasonlóan egy nagykereskedő leánya.

Mikor a haragos felek megjelentek a törvényszék előtt, szinte önkéntelenül fakadt ki a csodálkozás:

- Oh, be szép, összeillő pár!

Valóban az asszony ritka szépség a fiatalság üdeségével és az előkelőség bájjával. Ilyen fiatal és már válik. Csak négy hónapja *élnek* együtt, azazhogynem élnek.

No de sorjában menjünk. A békéltető bíró kellő óvatossággal fogott hozzá a megszakadt kapocs összeforrasztásához, s mindenekelőtt az okát kezdte kifürkészni:

- Talán engesztelhetetlen gyűlölség? (Ez a csúf frázis, mely sokszor egyebet fed.)

- Nem, nem - motyogta a kis menyecske, s megrázza a fejcskékjét tagadólag, kecsesen. - Én szeretem a férjemet, különben is ő válik.

- Imádom a feleségemet - hebegte a férj, s szeme részeg mámorban révedezik a szép asszonyka sugár termetén.

- De hát akkor mi az oka? Talán megtudott ön valamit?...

- Inkább megfordítva, semmit sem tudtam meg.

- Talán valami sértés történt kettőjük közt?

- A világért sem, bíró úr.

- Talán a felesége hozományában csalódott ön?

- Éppen nem. Ő gazdagabb nálamnál.

- De hát akkor mit akar?

- Őt!

- Ön félrebeszél. Hisz bírja őt...

- Dehogy bírom, dehogy - mondá szomorú mosollyal a férj. - Ő még... hogy is mondjam azt... kisasszony.

- Lehetetlen! - csodálkoznak a bírák.

A szép asszonyka vérvörös lett, mint a bíbor.

- Igaz ez, amit a férje mondott? - faggatják a gonosz bírák.

A gyermekasszony hümmögve bólint a szép fejével, hogy bizony igaz.

- De hát mért teszi ezt, nagysád, az isten szerelméért?!

- Azért, mert nekem ez *elvem* - felelte a menyecske olyan határozott hangon, amelyből mindenki kivehette, hogy ez az utolsó szava volt.

Mégiscsak csodálatos portékák ezek az asszonyok!

Az ember azt hinné bánkódással, hogy már-már kivesztek az elvek, s íme hol bukkan rá az »elvekre«: olyan *különös helyen* találja meg, ahol legkevésbé se keresné.

TARKA KÉPEK

[júl. 21.]

Még adós vagyok egy-két esettel a választások tarkaságaiból, hát elmondom azokat is szép sorjában.

A gyalui kerületben erősen állott Bartha Miklós, akit méltán neveznek Erdélyben »aranyszájú«-nak.

Csinos, daliás alak, nemesen élezett rokonszenves arc, lelkes szemek, hát még az a kellemesen csengő hangja, s mellé az a nyugodt, ízléses plasztika, mely az Apponyiéval vetekszik. És mennyire a hatalmában a magyar nyelv minden bűbája s a szólási mesterség összes csínja-bínja. Egyszóval Bartha a legjobb szónok Erdélyben, akivel nem lehet megmérkőzni a nép előtt.

Egyszer azonban fogta magát gróf Esterházy Kálmán, a volt színházi intendáns, és föllépett Bartha ellen.

Kinevették.

- Hiszen nem is akarok én pénzzel győzni, mert az nekem nincs - felelte Esterházy.

- De hát akkor mivel akarsz győzni?

- Valami olyannal, amim nincsen.

Ez bizony úgy hangzott, mintha a Delphi-beli orákulum mondaná. Győzni valami olyannal, ami nincsen, mikor még eddig mindig olyannal győztek, ami van!

Találgatták is, mi lehet az, kérdezgették, faggatták, de Esterházy el nem mondta a maga titkát, hanem csak mosolygott, és még homályosabbá tette a terveit azzal a kijelentéssel:

- Ha magam nem lennék elég, majd hozok segítséget.

- Hm, az akkor más. Akkor annak a másiknak lesz valamije. Vagy pénze, vagy elokvenciája.

- No, ez ugyan nem áll. Mert nekem annál a másiknál is az kell, amije nincs.

- Értse meg, aki tudja.

- Pedig elég világos lesz az, majd meglássátok. A két »nincsen«-t összetesszük, és leverjük Bartha Miklóst bizonyosra.

Így fenyegetőzék Esterházy, de a szavát be is váltotta.

Egypár nappal a választások előtt kocsira ült egy barátjával, Bánffy szolgabíróval, s bejárták ketten a gyalui kerületet. Beszéltek a néphez, és meghódították teljesen.

Nagy szótöbbséggel került ki az urnából.

- Hogyan történhetett ez? - tűnődtek az emberek, mikor a távíró szétvitte a győzelmi hírt. S mikor a két jóbaráttal találkoztak: - Mivel vettétek be annyira a nép szívét?

- Azzal, amink nincs - mondá ismét Esterházy, s mosolygva fityegtette meg a *kabátja ujját*, melyből hiányzik az egyik kar.

Majd rámutatott a Bánffy szolgabíró fityegő kabátja ujjára, amelyből szintén hiányzik az egyik kar.

A két csonka honvéd keveset beszélt, keveset ígért, de a két hiányzó kezük annál többet mondott, s messze elhomályosította Bartha ragyogó ékesszólását.

...A derék gyalui népet azzal a két hiányzó kézzel el lehetett vezetni akárhová.

NYÁRI ÉLET

Éppen azt az időszakot kezdjük élni Pesten, amikor már nemcsak izzad az ember, hanem pirul is. Tudniillik a szégyentől és nem a melegtől, mert immár minden kellner bizonyos fumigáló tekintettel méri végig, mintha mondaná:

- Micsoda? Hát az úr még mindig itt van? Hát az úrnak sehol sincs valami mezei birtoka?

Könnyű szerénységgel elviselni a nagyságos titulust télen át, de a kánikulában az is kellemetlenné válik. Az összes budapesti élet (értvén az úgynevezett »második jó társaság«-ot) a Hangl-kioszk törpe akácfái közé szorult, a locsogó hatyúkút tájékára.

A szép asszonyok, a társaság kedvencei, most oda vannak a fürdők árnyas ligeteiben, csak egy-két itthon szorult menyecske szépíti a kioszk fakó asztalait. Hanem bezzeg itt vannak a bűnös szalmaözvegyek, a férjek, s ha nappal lefogják őket teendőik, este nekiszilajodva, éhesen látnak kalandhajhászat után.

Micsoda csodálatos a házaset!

Emlékezzenek csak önök vissza, kedves férjuraimek, tisztelt kollégáim, az első három-négy hétre, amit a feleségükkel töltöttek; a memento »mézes hetek«-re.

Azt hinné az ember, hogy ezek vissza nem kerülhetnek többé.

Pedig semmi sincs elveszve a természetben, még ez a »méz« sem - csak az alakja változott meg.

Az akkori hetek azért voltak mézesek, mert együtt töltötték az asszonykával.

A mostani hetek azért mézesek, mert az asszonyka nélkül tölthetik azokat. Szabadon, függetlenül, teljes tüdejükből szíva a balzsamos levegőt, melyre azt mondja a kiélt roué: »Pfü, megfulladok«.

Általában kevés rafinériára vall a hölgyek részéről, hogy ilyenkor hagyják oda a fővárost, amikor legnagyobb volna a becsük. Azazhogy mégsem jól beszélek, mert hiszen ha mindenki itthon volna, akkor honnan vennék magukat a láncaikról elszabadult férjek, kik nagy rajokban ülik körül a Hangl asztalait, s fürkésző szemmel, dagadozó szívvel tartanak szemlét a hűselő hölgyecskéken. Ha valahol megvillan egy-egy csinos szempár vagy ingerlékenyebb női termet, milyen hullámvész, nyüzsgés támad a férfisorokban!

- Ah nini, hogy megszépült ez a kis boltosné! - kiált fel az egyik.

- De bizony ebből az ügyvédnéből milyen helyrevaló menyecske lett!

- Teringette, de fölséges asszony az amott a kékfátyolos kalappal.

Dehogy, dehogy. Mind ilyenek voltak ezek az asszonyok, sőt szebbek is voltak valamikor, csakhogy akkor a *téli szemeikkel* nézték őket a feleséges emberek.

Leszállnak az igények a minimumra. Ha valaki egy jó új vacsoráló helyet fedez föl, ahol zöld udvar van, az legalábbis olyan nagy képeket vág ahhoz, mint Stanley a kongói folyamokhoz.

Valóságos esemény, ha valaki ilyenkor »berukkol«. Ismét egy új férj, aki az ő komoly sedatus barátaiban, akikkel estélyeken, ebédeken találkozott télen át, elvadult, rakoncátlan szoknya-leső, pajkos fickókat talál. Egy darabig megijeszti, undort és fitymáló gondolatot ébreszt benne ez a csodálatos metamorfózis, de másnap, harmadnap már ő is olyan, mint a többi.

De néha aztán vannak jó estéi is a kioszkknak. Ilyen volt például a tegnapi, amikor villámként híre megy, hogy egy indus ember van itt.

Egy indus ember! Lehetetlen! Hol van? Csodálatos! Idáig el tudott jönni. Teringette. Ez ugyan hamar elolvasta az Atzél Béla reklámjait Budapestnek világvárossá tételére nézve, és szépen szót fogadott.

Valóban egy indus ült az asztalnál szépen kötött színes turbánban, s a kisvárosivá aszalt közönség tolongott az indus asztala körül, ki rokonszenves keleti nyugalommal jártatta szemeit a közönségen és a szép kilátáson.

Minden asztalnál kiütött a forradalom, minden téma a lomtárba dobott, az indus volt az egyedüli téma. Csak egyetlen asztal nem mozdult, mely még a szezon elejéről élvezte előkelő pozícióját. Ez a politikusok asztala. Néhány új és ócska képviselő és egy államtitkár teng ilyenkor mellette.

Ez az asztal még nem mozdult, de témájukat - az európai béke megoldásának nagy kérdését - már ezeknek is kivette a szájukból az indus.

- Ha igazi indus, hát akkor ki kell küldeni Krajtsikot, beszéljen vele tótul.

- De honnan jött volna ide?

- Mit keresne itt?

- Mégsem lehet az igazi indus.

- De ha az is. Azért kár volna fölállni. Hagyjunk másnapra is valamit. Majd mutogatja magát az állatkertben.

- Igen ám - hozza hírül egy galopin -, de az indus elmegy holnap az Orient Expresszel, egy magyar utas vette rá, hogy éjszakára kiszálljon.

- Hát csakugyan indus, és miféle?

- Megyei főispán ott az indusok közt.

Ohó, főispán! De már erre tetszelegve mozogni kezdenek a fiatal képviselők.

- Nono - magyarázza Beöthy Algernon -, nem kell azért mindjárt Majthényit képzelni; voltaképpen tigris-csösz.

De már egy főispánt mégiscsak érdemes megnézni, még ha indus is: ki tudja, mikor szorul az ember a protekciójára.

- Ugyan tud-e tarokkozni?

Egyszeribe fölkerekednek a képviselő urak, s egypár perc múlva már egész udvara van az indus főispánnak, aki flegmával eregeti a szivar füstjét, s nagy érdeklődéssel dugdossa zsebre az átadott névjegyeket.

Főispán úr ömértósága meglehetősen közlékeny ember, elmondja, hogy Nazredinnek hívják, s több mint egymillió lélek fölött parancsol. Most Londonban volt a királynő jubileumán, s mutatta is Salisburynek egy hozzá intézett levelét; Londonból keletnek megy, egy kis vargabétűt tévén, hogy Konstantinápolyt s majd a szent sírt, Mekkát bejárja s úgy térjen haza még hónapok előtt elhagyott megyéjébe. (Képzelterhetni, mennyi sikkasztás lesz ott azalatt!)

Nazredin úr kitűnően beszél angolul, s úti tapasztalatairól naplót vezet; kivált a névjegyeket mohón gyűjtötte.

Beöthy Algernonnál véletlenül éppen nem volt névjegy, de azért adni akart neki egyet, s keresgélte a tárcájában. Meg is találta éppen a Zichy Jenőét.

- No, ezt adom neki. Ennek ő is megörül, Zichy Jenő is.

- Nem, nem - ellenkezének a Nazredin úr kísérői -, gentleman ember, nem szabad bolonddá tenni.

- Ejh mit - vág vissza örökké ürge eszével Aldzsi. - Én abból a szempontból indulok ki, hogy Domahidy Feri is okvetlenül bolonddá tennék az indusok, ha odamenne.

Az indus elragadtatva beszélt a magyar fővárosról és asszonyai szépségéről.

- Tehát nem bánta meg, Sir, hogy kiszállott? - kérdék.

- Nem. Annyival is kevésbé, mert soha életemben nem hallottam, hogy egy ilyen nevű ország és város léteznék a világon.

Így élénkíté meg a Hangl-kioszk egyhangúságát az indus főnök. Folyt a triccs-traccs szavakkal, jelekkel egész éjjelig. Végre oltogatni kezdték a gázakat... lassankint szétszéledtek a vendégek, az indus hazament a vendéglőbe lefeküdni, de még azután is sokan az utcákon, ahol két ember találkozott, okvetlenül azzal szólította meg egymást:

- Nos? Látta ön az indus főispánt?

Bizony, bizony, mondom nektek, hogy az emberséges Nazredin nincs olyan messze e pillanatban az ő megyéjétől, mint amilyen messze vagyon Pest a világvárosiasságtól.

AZ ÉGBEN

A leggazdagabb ember mondott csődöt. Ha Mackay vagy Rothschild öngyilkosokká lesznek »rendezetlen anyagi viszonyok« miatt, nem lett volna olyan meglepő és csodálatos, mint az, hogy Balázs Sándor unta meg az életét és méreggel ölte el magát. Hát elfogyott kedélyessége? Lehetetlen az! Hiszen neki volt ebből a portékából a legtöbb talán az egész országban.

S mégis elfogyott.

Mi volt az a gyógyíthatlan baj, amiért el akart menni innen? A pénz? Nem; hiszen ez neki sohasem volt. Ilyen idült baj nem vihette a sírba. Fittyet hányt ő annak.

Hiszen annyi biztos terve volt pénzhez jutni, hogy mire az egyik dugába dőlt, már akkorra hat új ötlete támadt: még a jó barátjait is milliomosokká tette velük, hol az egyiknek, hol a másiknak ajándékozva el eszméit.

És ha e tervek nem lettek volna is, melyek mint csalóka lidércfény előtte világítanak a kalandos lelkeknek egész a sír széleig, itt volt a kis lutri: az örökös reményforrás. S ha nem sikerülnek a »nyári számok« (mert más számokat rakott nyáron, mint télen), majd megjön a tél, és bevágnak a »téli számok«.

Nem, nem a pénz baj volt az a gyógyíthatlan betegség, mely őt arra a szomorú útra vitte, s mely teljesen megfelel azon romantikus iskolának, amelyből nőtt az ötvenes években. Reá borult évek előtt elhalt leánykájának a sírjára, és ott itta meg a méregitalt. Éppen egy ötvenes évekbeli érzékeny novellának a vége.

Mi volt az oka? Ki tud olvasni a szívek redőiben? Mit tudjátok ti azt, hogy ez a víg ember, aki folyton nevetett és nevetetett, mit érzett belől? Mi volt annak a szívnek a fenekén, ahonnan örökké csak a jókedv buborékai fakadtak fel?

Utolsó üzenete némi világot látszik vetni az indokra. Utolsó üzenete elvált nejéhez szól, akire szerelemmel gondol a megdöbbenő elhatározás percében is. Hiszen a kis sír is, az utolsó vankos, ahova a szegény író a haldokló fejet letette, arra mutat, hogy a szétdúlt családi fészek játssza a főszerepet ebben a drámában. Az egyedüliség keserű érzete, a sivár elhagyatottság érlelte meg benne a megdöbbenő elhatározást, itthagyni a világot, melynek tarka-barkaságát senki sem volt fogékonyabb a legvígabb oldaláról fogni fel, mint éppen ő.

Nevelhette természetesen kedélyvilágának komorságát anyagi helyzete is, mert noha már ötvenhét éves volt, még mindig ott állott, amint mondogatni szokta:

- Kezdeni kellene valamihez. Mert bizony-bizony kifogyok az időből.

Még mindig »forrt«, s amint évről-évre jöttek a fiatal írók s elhelyezkedtek, hogy úgy mondjam, konszolidálódtak a társadalomban a régiek, ő mindig a fiatalok közt maradt, akik fornak.

Sajátságos vonásokból volt összeállítva egész lénye. Nem szeretett semmi pozitívumot, mindig csak olyat, ami lesz, és semmi olyat, ami van. Tagja volt a Kisfaludy Társaságnak, mely elbeszélői érdemeiért mintegy évtized előtt választotta be, mikor Balázs in floribus volt, de ő e Társaságot, mihelyt tagja lett, azonnal elunta s egy másiknak az alapításán fáradozott. Sikerült neki összehozni a Petőfi Társaságot, de mihelyt megvolt, azt is nyomban elunta és egy harmadik társaság alapításán törte fejét. Az is megalakult harmadéve »Aurora« név alatt.

Igazi fékezhetetlen írói temperamentum volt, akinek a »pegazusa« nem ismert se kantárt, se nyeret s rendszeres munkára szorítani nem lehetett. A redakciókban, ahol a munka mégis bizonyos órákhoz van kötve, sohasem bírt hosszabb ideig megmaradni.

Csak inspirációinak engedett, de a kötelességet nem ismerte. Jól jegyezte meg róla egy ízben a megboldogult Tóth Kálmán:

- Ha a Sándornak tízezer forintot fizetne valaki évenként azon szigorú kötelezettséggel, hogy minden héten egyszer végigsétáljon a Váci utcán, évekig nem látnátok a Váci utcában.

Pedig nem lehetne mondani, hogy improduktív volt. Eleget írt s ezek közt érdemes, sőt maradandó becsű dolgokat. Az »Égben« című darabja még soká marad a játékrenden, a »Strike« részeges takácsa a legzseniálisabb népszínműi alakunk, novellái közt egypár az ő költői felfogásának, meleg szívének s egészséges humorának becses alkotása. Mint írónak csak az az egy baja, hogy túlságosan utánozta Dickenst és Thackeray-t.

Társaságban vidám poharazás közt nem volt párja. Ővele vacsorálni fejedelmi multság volt. Ötlet ötletet ért. Játszi elméje szikrázott és pattogtatta az elmésségeket. Többnyire a szeretetreméltó naivság köntösében üzte bohókás pajzánkodásait papucshősnek, együgyűnek, fösvénynek és tőkepénzesnek játszva magát. Ezek voltak a kedvenc témái.

De amint nem volt igaz, hogy ő együgyű papucshős és tőkepénzes, úgy nem volt igaz semmi sem. Mindennel figurázott.

Még a víg kedélye sem volt igaz. Az is talán csak fölvelt szerep volt, amivel elámította a cimborákat és az uzsorásokat: mert csak ezzel a kétféle emberfajjal volt összeköttetése, és a Múzsával, akit szintén rászedett, mert a víg Múzsának udvarolt, pedig titokban talán a szomorúval ölelkezett.

Most már az égben van szegény. Nyugton, csöndesen, békességben a kis Rózával. Mert van még egy mecénás, akihez bizalommal fordulhat a magyar író - s aki megszabadítja nyomasztó gondjaitól.

A halál.

JÓ ÓMEN

(Külpolitikai csevegés)

A Nándorok nagyon szerencsés emberek. Itt van például Szederkényi Nándor, aki megbuktatta Jókait, itt van Sir Nándor, aki megnyerte a sorsjegyet és itt van Koburg Gotha S z á s z Nándor, aki elnyerte a bolgár koronát. Azért írom a »Szász« nevet ritkítva, mert előre tudnivaló, hogyha valami üresedés van, azt okvetlenül egy Szász nyeri el. (Ha mindjárt nem is Károly vagy Domokos.)

Mondom, lehet, hogy a Nándorok szerencsés emberek, de mondhatnám azt is, hogy szerencsétlen emberek. Mert Szederkényi Nándor egy olyan nyilatkozatot írt a választás után Jókait ellen, amivel tökéletesen tönkretette magát, mert Sir Nándor olyan bajokba bonyolódott a nyereménye miatt, hogy egész élete meg van keserítve, és mert Koburg Nándor olyan koronát kapott, hogy nem tudom, miképp teszi fel a fejére.

Vagy talán nem is teszi fel semmiképp. Elvesz korona. A feje nélkül. Lehet, hogy a fejére teszi és akkor elvész a feje is a koronával együtt. Denique semmi sem bizonyos.

Csak egy bizonyos, az, hogy immár elutazott.

Először a paktkáskái mentek el. Maga a herceg anyja intézkedett a csomagolásnál.

- Ötven inget tegyetek - rendelte az ebenthali frajjoknak -, hogy ne kelljen a fiamnak Bulgáriában mosatni. Nem, nem, tegyetek mégis hatvan inget - hátha két hónapig is eltart az uralkodása.

Azután a szakácsot látták elutazni a szemfüles reporterek.

De még akkor sem volt bizonyos. Hátha a szakács csak arra való, hogy még egy hétig tartsa féken a bolgár közvéleményt.

Bizonyos a dolog akkor lett, mikor végre megjelent a »Budapesti Közlöny«-ben a herceg leköszönése a főhadnagyi állásáról.

No, ha már Salamon Ferenc bátyánk is kioldozza a honvédségi kötelékből, akkor okvetlenül lesz valami.

Jól okoskodtunk, a herceg ma végre elment. Az ebenthali kastély megint csöndes lesz és szomorú. Senki sem fog beleskelődni többé a rácsokon.

A mama könnyezve búcsúzott el fiától, s még az utolsó percben is marasztalta:

- Ne menj el. Majd meglátod, nem jó vége lesz. Rossz álmaim voltak.
- Megyek anyám. Mennem kell.
- Hasztalan lesz az utad, édes fiam.
- Én bízom, anyám. Ámbár az mellékes, mert nem annyira a bolgár trón miatt megyek én, hanem az élclapok miatt.
- Nem félsz a muszka cártól?
- Félek, de az élclapoktól még jobban félek.
- Legalább eredj be Bécsbe Kálnokyhoz és konferálj vele még egyszer: kérdezd meg, fürkészd ki, vannak-e kilátások. S ha nincsenek, fordulj vissza, fiam! Megígéred?
- Jól van, megígérem.

S aztán csakugyan találkozott a herceg egypár percre Kálnokyval, ki titkon, áluhában a vonathoz érkezett, és a kupéjába osont.

- Hogy állunk? Mit gondol ön?
- Én semmit sem gondolok - mondá Kálnoky. - Tehát ön megy, hercegem?
- Igen, megyek. S mit mond ön ehhez?
- Hm.
- És a hatalmaknál állott-e be valami változás?
- Nem gondolnám.
- Mindegy, én megyek.
- Elmenni könnyű, hercegem, de visszajönni.
- Nos, visszajönni?
- Visszajönni is könnyű - jegyzé meg a nagy külügyér -, de ...
- De?
- De ott maradni...
- Nos, ott maradni?
- Ott maradni is könnyű.
- Ön szerint tehát minden könnyű. De legkönnyebb, úgy látszik, külügyi politikát vinni.
- Nem éppen. Egy külügyérnek sajátos ösztönének kell lennie. Ezt szerezze meg a herceg. Én egész külügyminiszterségem óta kabalákkal dolgozom.
- Mik azok a kabalák?
- Megmagyarázom önnek.
- De siessen ön, mert már csengetnek.

- Nos lehet, idehallgasson. Vegyük például a fenséged dolgát. Biz az meglehetősen bizonytalan. Hanem hát mégis megvan a módja megtudni a titkos jövődöt: lesz-e ön bolgár fejedelem vagy nem?

- Hogyan?

- Ön keresztül fog utazni Pesten.

- Nos, igen.

- Pesten a bolgár fejedelmeknek van egy permanens barátja. A fejedelmek változnak, de az ő barátsága nem változik a fejedelmek iránt.

- Ki ez a derék ember?

- Ez gróf Zichy Jenő.

- Ah.

- Ha tehát fenséged Pestre ér ma, nézze meg az indóháznál, hogy ott van-e Zichy jenő vagy nem. Ha nincs ott, forduljon vissza. Akkor önből sohasem lesz fejedelem. Zichy ezt nem tudja, de megérzi. Ez az én kabalám.

- Köszönöm, gróf.

Mikor a vonat ma délután berobogott a pesti indóházba, a herceg izgatottan szólította be Dobnert:

- Hajoljon ön ki, nézze meg - szólt a fejedelem lázas hangon. - Itt van-e gróf Zichy Jenő?

- Itt van, fenség. Velünk fog utazni.

- Hála Istennek! - kiáltá Nándor herceg. - Most már remélek.

- És itt van Futtaki is.

- No, ez derék.

- Sőt Pálmai Ilka is velünk jött.

A herceg kacagva, vidáman dőlt hátra a vörös bársony kupé-pamlagon.

- Teringette. Hiszen ilyen fölséges szimatoló! Hiszen akkor egészen bizonyos a dolgunk, kedves Dobner. Gyűjtsunk szivarra és menjünk tovább.

A »MAGYAR KONGÓ«

Nagy riadalom van most Háromszéken a szép Sepsiszentgyörgyön, ahol ma tartja közgyűlését a kultúregylet, és ahol a tömérdek vendég közt ott van az írói és művészi kör.

Igazán sajnálom, hogy egészségi állapotom miatt nem lehetek most ott, ámbár ha ott volnék is, édeskeveset lendíthetnék, mindössze talán megnézném az egylet évi működésének eredménye gyanánt azt az egy megmagyarosított oláhot, akit tavaly még elő nem bírtak mutatni.

Mikor aztán kibámulnám magam azon a jámbor oláhon (ha ugyan megvan már), elővenném az én Málik barátom redakciójában a kalamust, és megírnám a »Pesti Hírlap«-nak a tudósítást Szentgyörgyről, Előpatakáról, a banketről, a toasztokról - úgy amint azt a többiek teszik.

Nos, hát a tudósítást meg lehet írni itthon is.

Mernék rá mérget venni, tisztelt olvasók, hogy sehol sem fogadták az írókat olyan szívesen, senki sem örült a mostani odajövetelüknek jobban, mint a székelyek.

Csak én örültem még náluknál is jobban, hogy *most* mennek oda - és nem ezelőtt három hónappal. Mert ha ezelőtt három hónappal lett volna Háromszéken az írói kör, semmi esetre sem választottak volna képviselőnek írókat. S ezt én bizonyos okokból nem nagyon szerettem volna!

Hogy azonban áttérjek tudósítói tisztemhez - leírom, milyen város az a Szentgyörgy.

Igen, igen, mert azt mind meg fog kellene írni apróra. Hiszen éppen abban van a legnagyobb humor, hogyha a magyar ember kimegy a Salzkammergutba s onnan ír, nem kell kommentárt adnia a színhelyről, de ha Erdélybe utazik, hát ismertetni szükséges a vidéket, a helyeket, ahol megfordult.

A derék Horváth Gyula, mikor a »Partikularizmus« című gyönyörű könyvet megírta Erdélyről, erővel azt a címet akarta neki adni: »A magyar Kongó«. Én beszéltem le róla, azon alaptételből indulva ki, hogy nagy igazságokat sohasem kell egyszerre kimondani.

De menjünk tovább. Szentgyörgyről van szó. Hát igen - Szentgyörgy a második fővárosa Székelyországnak, azonban mégis oly szűk anyagi viszonyok közt él, mint egy huszadrangú magyar mezővároska. Ha egy toronyórát akarnak csináltatni, évekkel előre tervezgeti ki Császár Bálint, mint a szegény ember, ha tehenet készül venni: milyen lesz, tarka lesz, a szarva kajla lesz.

Pedig külsejére csinos város, néhány szép emeletes házzal. A vidéke pláne gyönyörű, míg ott közte csörög el a Debren patak, jobbról az Örkő mereng le, s onnan kezdődik a gyönyörű fennsík, a »szép mező«, egy a havasoktól körülvelt róna, melyen nyár közepén pajkos délibáb játszadozik. Ez az egyik tündér, a kedves, az enyelgő. A másik tündér a gonoszabbik, a híres Nemere, amelyik hét bundán keresztül is kifújja az utasból a lelket, s felfordítja a székely fuvaros szekérét.

Ez a székelyek klasszikus földje, véres csatákról beszélő vidék, hol ezer emlék hullámoztatja meg a szívet. Erdély szép történelme végigcsillámlik... Ott van Köröspatak, a régi harangjaival és a Kálnokyak kastélyával, emitt Uzon Béli Pál házának romjaival, amott a havasnál Oltszem a festői Mikó-kastéllyal, melynek homlokzatán oda van vésve a vers:

*Zordon vadság végeztébe
A nyíltságnak kezdetébe
Övéinek emelte,
Barátságának szentelte
Hidvégi gróf Mikó Miklós
Ezer nyolcszáz huszonhatban.*

(Biz ez nem valami szellemes versezet. De a leutazott íróknak elég jó. Olyan »Útilapu«-féle nívón áll.)

A vendégek nagyobb része az előpataki fürdőbe van elszállásolva. Hát ez a fürdő is egy élő szemrehányás - a magyaroknak, kik kimennek csavarogni mindenfelé, de a sajátjukat nem tudják megbecsülni.

Előpatakot, mely Szentgyörgytől egy órányira, a földvári vasútállomástól pedig alig másfél órányira fekszik, a múlt században kezdték kiépíteni, s utóbb oly lendületet vett, hogy ma már több mint száz villa van a kies völgyben, némelyik európai komforttal berendezve. De mire a villák megszorodtak, a vendégek fogytak el. A becsületes oláh bojárok, akik hajdan nyaranta

ellepték Előpatakot, itt költvén arányaikat, apródonkint észre tértek és otthon mosakodnak hazai fürdőikben, míg ellenben a magyarok apródonkint sem tértek észre, és még most is a külföldre járnak. Így hanyatlík és pusztul évről-évre a jobb sorsa érdemes Előpatak.

S ez a szomorú hanyatlás mindenütt látszik a falvakban. Kidült-bedült úri kúriák búslakodnak a szegényes, de tiszta székely házikók között. Elhanyagolt úri parkok gyomja és tövise kiáltoz rád: »Itt baj van!«

S künn a mezők is mintha ezt beszélnék. A sűrűn következő határbarázdák olyanná teszik a székely mezőket, mintha egy csíkos nadrágszövet lenne. Csupa csík. A csíkok évről-évre sűrűbben jönnek. A népesség egyre több, a brázda is egyre több, de a föld nem több, csak annyi, s minden új osztálynál keskenyebbé válik, ami egyre-egyre jut. Néha olyan kis darab, hogy nem érdemes az ekét beleállítani.

A földet persze nem lehet kitágítani (pedig csak ez segítene gyökeresen a székelyeken), hanem a mezőgazdaságra mégis jó befolyással lehetne, ha minél előbb keresztülvinnék a tagosítást.

Noha, mint minden újításnak, ennek is nagy ellensége a székely. Zöld Ferenc ő uram kegyelme nem átalította elém állani a választás után:

- Már most csak egyet mondok instálom - így szólt -, de az aztán nagy szó lesz.
 - Csak ki vele, Zöld Ferenc uram.
 - Tessék megmondani odafönn a tekintetes Tisza Kálmány úrnak, hogy én mit üzentem.
 - Ha valami okosat üzenne kegyelmed.
 - Azt üzenem neki instálom, hogy eddig még minden jól van, ahogy van, és jól is lesz, úgy, ahogy lesz, de már azt az egyet meg ne tegye, hogy a matyikust ideállítsa a földjeinkre, mert embere vagyok a szavamnak, de belevágom a vasvillámat.
 - Nem úgy van az, Zöld Ferenc uram - mondom neki. - Elhamarkodja kegyelmed a dolgot.
 - Mármint én?
 - Kegyelmed bizony. Mert azt olvastam a régi iratokban, hogy Mária Terézia alatt a székelyek nem akartak krumplit ültetni.
 - Hát aztán?
 - Hát aztán a királyné megharagudott emiatt és megparancsolta, hogy erőszakkal is rá kell a jóra a népet vinni. Huszonöt botot vágtek arra a székelyre, aki a krumpliültetést megtagadta.
- Zöld Ferenc uram szörnyülködve csóválta a fejét.
- Erre természetesen nekifogtak a krumplitermesztésnek, és ma már igen sok krumplis földet láttam az illyefalvi határban.
 - Az ám.
 - Pedig nincs is meg már a hajdú, aki a huszonöt botot kiszolgáltassa.
 - Uhm, hum. Mond a képviselő úr valamit.
 - De nem úgy van az, Zöld Ferenc uram. Most már csak okoskodjunk tovább. Mit szólna ahhoz kegyelmed, ha most Tisza Kálmán egyszerre betiltaná a krumplitermesztést?
 - No, azt szeretném én látni.

- De hát arról jót áll-e nekem kegyelmed, hogyha majd száz év múlva valaki ilyen apróra akarná széthasogatni a tagosított földjeiket, amilyenek most, nem akadna-e arra is egy Zöld Ferenc, aki közbekiáltson: »No, azt szeretném én látni«.

Zöld Ferenc megütődék egy percre, de csak mégis azt nyögte ki végre nagy fejrázással:

- Nem lehet az. Lehetetlen az, hogy olyan Zöld Ferenc legyen valamikor.

- Gondolja meg jól.

- Meggondoltam, instálom. Csak tessék mégis megmondani a tekintetes Tisza Kálmány úrnak.

A ragaszkodás a régihez szép költői jellemvonás a magyarban, de már nagyon sok kárát vallotta.

Jó, hogy a kultúregylet éppen azon a vidéken tartja ezidén a közgyűlését, ahol legégetőbb alakban jelentkeznek az erdélyi bajok. Egy kis megfigyeléssel és valamivel szélesebb látókörral innen szabhatja meg működése irányát. Nem az oláhokat kell szorítani, hanem a magyarokat kell megtartani.

De a kultúregyletnek is ki kell még magát előbb fornia. Tisztába jönnie a célokkal és az eszközökkel.

És ez lassan és nehezen megy, mert ott is vannak Zöld Ferencnek.

AZ ALMA MATER

(Hiábavaló csevegés)

Ma nyílt meg az egyetemi tanév. Megélénkülnek a főváros utcái nemsokára. Az alma mater gyermekei összejönnek anyai áldással, atyai tanácsokkal és flóreszekkel s egy rózsás jövőnek a reményével.

Az anyai áldás sokat ér, és talán nem fogy el sohasem, az atyai tanácsok azonban hamar kiröpülnek az amice fejéből, de azért mégis sokkal később, mint a flóreszek. Ami a legállandóbb az egyetemi kurzusban: az a remény, hogy a jogász olyan nagy semmi, amiből minden lehet.

Nem is szándékozunk most mi belekötni sem az atyai tanácsokba, sem a flóreszekbe (majd beleköt azokba az új »Központi«-nak a fizetőpincére), hanem megvalljuk őszintén a reményt, azt a bohókás atyai-anyai képzelődéssel hízlalt reményt szeretnők egy kicsit megcsappantani.

Mert nem úgy van ám az már, mint régen volt, mikor még az egyik kedélyes jogi professzor így szólította meg a tanítványokat:

- »Excellenciás, méltóságos, nagyságos és tekintetes uraim! Mert tibelőletek mindez lehet.«

Azelőtt jó gondos anya volt az »alma mater«. Aki őhöz dörzsölődött néhány éven át és testimoniumot kapott arról, hogy a kötényével volt valamikor betakarva, az »úr« lett ebben az országban. Legalábbis tekintetes úr.

De az alma mater gyermekei annyira felszaporodtak, hogy ma már az egykori professzor úr, ha még élne, bízvást kitoldhatná a titulust: »Kegyelmes, méltóságos, nagyságos, tekintetes uraim, proletárok, koldusok, páriák, szerencsétlen flótások« stb. (Nem is merem folytatni, mi minden lehet a »haza virágjaiból«.)

Egyszóval meg kellene már egyszer értetni a magyar középosztállyal, ne nevelje mindenáron fiait az úgynevezett lateiner pályákra, melyeken már ma megdöbbenő arányokban mutatkozik a túltömöttség.

A magyar embernek egyáltalán nincs érzéke a pályák becsének felösmerésében. Egy része a dzsentrinek belepenészedett abba a felfogásba, hogy az ő csemetéihez minden más foglalkozás méltatlan, csak a hivataloskodás bent a »vármegye urai« vagy az »állam szolgái« közt. Tertium non datur. És hogy csak egy könyv van a világon és az a »Corpus juris«. Minden más könyv adhat kenyeret, de kalácsot csak ez az egy. A módos dzsentri minden gyermekében főispánt vél lappangani.

A szerényebb anyagi sorsú dzsentri már kezdi magát megadni annyiban, hogy egy kicsit körültekintget, vajon a megváltozott, ocsmány világban mégis melyik volna a legkevésbé bizonytalan pálya, de persze csak az úri pályák közt. Hátha mérnöknek adná a fiút vagy doktornak? Ezek már a modern apák, de ezek sem találják el soha a pályákat, rendesen elkésnek. Az én szülővármegyémben például a velem egyivású fiúk, akkoriban folyván a határtagositások, többnyire a mérnöki pályára léptek. S mi történt? Az, hogy mire kitanultak, már akkor az a pálya nem ért semmit. Ma már csupa végzett mérnökökből telnek ki nálunk odahaza a díjnokok.

Még jobban megtört a vagyontalan dzsentri, és ez a nagyobb rész: megtört, semmije sincs, de annyira mégse tört meg, hogy a *külszínt* feladja. Pedig ebben van a társadalomnak minden átka. Csak egyetlen jelszó kellene, hogy vérré váljék, s le volna győzve ennek a nemzetnek a legnagyobb ellensége.

»Le a külszínnel!«

De térjünk vissza a legszegényebb dzsentri osztályhoz. Nos igen, ezek már lemondtak arról, hogy a fiaikból »kastélyos« urak legyenek, nem ábrándoznak fiaik karrierjéről és arról, hogy az elkopott címer új fényre derüljön, hogy a szaladó hétszilvafát a gyerekek megállítsák, de megnyugszik abban, hogy a fiai »írnokságokat« kapjanak, egész életükben küszködven görnyedten a keserves kenyérért.

És ezeket hiába kapacitálja az ember:

- De kedves bátyám, hát nem jobbat tenne ezekkel a szegény gyerekekkel, ha mesterségre adná őket? Hiszen jobb pálya az. Az írnok a legutolsó ember a világon. Milyen gondolat írnokká nevelni a gyereket. Hisz az annyi, mintha szándékosan koldussá nevelne valakit. Írnokká lehet az ember leesőben, mert az egy szerencsétlenség, mintha a lába törik el valakinek, de hogy egy egészséges gyereknek maga az apja készakarva törje el a lábát, ez borzasztó lelketlenség.

- Hüm, hm - ümget ilyenkor a tönkrement bocskoros kedvetlenül.

- Ami pedig az iparost, a kézművest illeti, az, ha jól érti a mesterségét, úr a maga nemében. Az írnoknak még előbb állást kell kapnia, protekciót keresnie, de a kézművesnek a két kezében van a protekciója, mindig magával hordja.

- Igaz, igaz, de mikor az írnok mégis az úrféléhez tartozik, szalonkabátban jár és nincs a famíliának szégyenére. A kézbesítő tekintetes úrnak szólítja, sőt a levélcíme is az.

- Hanem azért, urambátyám, mégsem látott soha meggazdagodott írnokot, de meggazdagodott lakatost eleget.

- Igaz, igaz - ötöl-hatol az öreg -, magam is belátom, hogy így van, de nem lehet, nem tehetem, tetszik tudni, a világ miatt. A feleségem, az anyjuk talán meg is örülne, ha bőrkötőbe látná a gyerekeit, s kiugrana dühében a bőréből, ha mesterember kérné meg a leányait.

Ez a felfogás meg van már csontosodva. S lesznek a fiúk írnokok, díjnokok, sikkasztók és váltóhamisítók, a leányok pedig tanítónő diplomát szereznek, amellyel megszerzik a boldogtalanságot, és egész életükben elcsavaroghatnak egyik küszöbről a másikhoz, míg helyhez jutnak.

A legközelebbi napokban a magyar sajtó jól kimérgelődte magát az orosz ukázon, mely a szegényebb sorsú emberek fiai előtt elzárja a főiskolák ajtaját: hogy micsoda gyalázatos intézkedés az a XIX-ik században?

Pedig talán nem is olyan egészen bolond ukáz az. A muszkának mindig volt magához való esze.

Csak a minap panaszkodott előttem is egy miniszterünk, hogy amikor egy írnoki állomás megüresedik, százával lepik el a miniszteriumot a folyamodók, javarészből diplomás emberek. A hivatalokért folyamodó s elutasított kérvények száma évenként ezerekre megy egy miniszteriumban.

Ezek mind az állam kenyéréből akarnának enni.

- Boldog isten - sóhajtott fel az illető miniszter -, mekkorának kellene e kenyérnek lennie, hogy mindenkinek jusson.

Így áll a helyzet. Elég szomorú. S miután a kenyér nem igen lehet már nagyobb, szükség, hogy az éhesek száma fogyjon meg. Ide vág az orosz ukáz.

S ki tudja, ha így megy, nálunk is nem fog-e kelleni bedugni a tölcseket, melyeken át a tudományokat eregetik a fiatal szittya koponyákba?

Azért hát, kedves urambátyáim és asszony néném, fogadjanak nekem szót, s ha már az öregebb gyereket fel is pakkolták vagy már le is helyezték az alma mater ölébe, ne sokat teketóriázzanak azzal a többi cseperedővel - rá kell adni azt az ördögadta bőrkötőt. Nem hal bele abba a gyerek, hanem megél általa: mégpedig talán sokkal jobban, mint a bátyja.

Ami pedig azokat az úgynevezett »lélekemelő példákat« illeti, hogy itt is, ott is egy-egy szegény ember gyereke nagyra vitte a lateiner pályán - pedig abban sem volt különbség talentum stb. - az önöket éppen ne alterálja, mert az egészen a vakszerencse dolga.

Éppen most ül a nyakamon egy exképviselő barátom, aki őszinte bonhomióval panaszolja:

- Jó program, rossz program, sok ész, kevés ész, mind bolondság, mind nem ér semmit. Nekem nagyon megtetszett Széll Kálmán idején programbeszéde, megtanultam és elmondtam otthon a kerületemben. Hát mi történt? Valóságos nevetség. Ő meglett, én pedig megbuktam vele. Pedig szórul szóra szakasztott az a program volt.

Hohó! Bocsánat, nyájas olvasó, hogy e komolyan kezdett cikkben úgyszólván akaratlanul a humor terére csavarodom...

Ámbár hiszen jeleztem kissé a címben, hogy »hiábavaló csevegés«.

Igenis az. Ösmerlek, kedves magyarom, és nem is merlek hibáztatni, mert mikor az én fiam felnő, hát félek... mert hiszen végre is közületek való vagyok, félek, hogy én is odaviszem az agyontömött alma materhez.

Könnyű fecsegni, prédikálni, de hova vigyem egyebüvé?

MOSOLYGÓ EMLÉKKÖVEK

(A kisebbség és a többség. A vacsora és az uzsonna)

Valamelyik pécsi püspök csinálta meg azt a tréfát: egy máriás tallért hordott a zsebében azzal az eltökéléssel, hogy mindjárt odaadja a koldusnak, ha valahol olyan férfitársaságba vetődik, ahol frivol dolgokat nem emlegetnek.

Az érdeemes püspök örökké megtartotta a tallérját, vele is temették el.

Nem azért hozom ezt fel, mintha azt akarnám demonstrálni, hogy a többi püspököknél is vannak ilyen tallérok. Ámbár némelyiknek valamennyi tallérja ilyennek látszik.

De semmi közöm a püspökök tallérjához, csak a szituáció kedvéért említettem, mert nekem magamnak is lehetne egy ilyen örökké tartó tallérom, ha ahhoz kötném a tőle való elválást, hogy egy óráig kerüljek olyan politikusok közé, akik az öreg Deák Ferencet ne emlegetnék.

Éspedig nem a beszédjei azok, amik az ő alakját minduntalan életre hívják (azokat kevesen olvassák), se az alkotásai, a kiegyezés (annak nem sokan örülnek), hanem az ötletei, melyeket mindenki szeret. Még a Olayak szája is mosolyra szelídül azoktól.

Mindennap fölszínre csillan egyik-egyik az öregek emlékezőtehetségének homokjából. Hogy ült ott az öreg a folyosón, vagy a klubban akkor és akkor és mit mondott. Mítosz már ennek a fele. Az adomáknak is a fele bízást succrescentia. A világba szétszaladt Deák-ötletek összeházasodtak más idegen emberek ötleteivel, s a Deák-cég alatt floreskálnak.

De azért a valódi szakértő legott felösmeri a Deák igazi mondását a hamisítottól, s bizony halálos vétek, ha össze nem fogdossa a sok vándorló humort és bölcsességet.

Az öregúr szobra nemsokára készen lesz. Bizony gyenge monumentum; az egyedüli eszme benne, hogy háttal van fordulva a liberális klub felé.

De ha szobra se volna, mondásai, képei és hasonlatai örökké üdén tartanák emlékét.

Beszédjei csak amíg élt, addig védték a kiegyezést, politikai bonmot-jaival azonban, minő a Madarásznak mondott argumentum az ágyúkról, Csengerynek a kamarilláról, melyek szájról-szájra mennek, unokáról-unokára szállnak, még a holta után is békíti a nemzetet a királlyal.

Ámbár hiszen ma már fölösleges munka. Ma már olyan nálunk őfelsége, hogyha titkos plebiszcitummal szavaztatnák meg a lakosságot, ki legyen a király, ő-e, vagy Kossuth Lajos - föltenném azt az egy tallért, amiről a tárcsa elején szólottam egy rézkrajcár ellen, hogy őfelségének lenne majoritása.

De addig-addig fecsegek itt minden másról, hogy voltaképpen el is felejtettem a célomat: Deák egypár mondását följegyezni az életírója számára.

Egyrészt a közönség sem hallotta még, de másrészt ha a jövő kor valamelyik Deák Farkasa rájuk bukkan, az nagyon megörül nekik.

Hát miért ne okozzak a szegény jövendő Deák Farkasnak egy kis örömet?

Élete utolsó éveiben történt, hogy már beleesett pártjába a szétszűllés férge; különböző alkatelemekre kezdtek szétbontódni, az elhúzó emberek napról-napra szaporodván.

Deákon meglátszott, bántja a közeledő szomorú processzus. Hiába vigasztalta és nógatta egyik bizalmas barátja:

- Az onnan van, mert kevesebbet érintkezel az emberekkel, sohasem mondod, mit akarsz, hanem csak duzzogsz utólagosan.

- Nem érintkezem - morogta az öregúr -, mert rosszak az emberek. Akivel én szóba állok, arra én veszedelmet hozok, mert mindjárt azt hiszik róla, hogy abból ő valami nagy hasznot fog húzni és irigykednek rá.

Máskor Bónis Samu interpellálta meg:

- Mert nem tesz úgy, urambátyám, az elégedetlen, fészkelődő párttagokkal, mint tiszta Kálmán tette Ugronékkal, kiket kiugrasztott a pártból?

Deák nagy, szapora füstöt eresztett a kabanoszából, s nyájasan, atyáskodón cirógatta meg Bónist:

- Nem úgy van az, fiam. Nem érted te azt, Samu. Mert lásd, ha a kisebbségből akármennyi ember megy is el, azért az még mindig megmarad kisebbségnek. Igaz-e, Samu? De ha a többségből el találnak maradni némelyek, az aztán nem mindig marad ám többség, Samu.

Erre természetesen megadta magát Samu.

Deákot később elhagyta a pártja, de humora sohasem hagyta el, még úgyszólván a halálos ágyán sem.

Már akkor nagyon beteg volt, mikor a »Pesti Napló« a jubileumát tartotta, s őhozzá is egy küldöttség ment, mely a családi ünnepélyre meghívja.

- Elmennék - mondá az öregúr, karosszékében fekvé begöngyölgetett lábakkal -, ha lehetne. Mindig szerettem a Naplót és Kemény Zsigát. Ej, az a Zsiga! Élhetne az még most is, ha a gyomra nem viszi a másvilágra. A nagytűség volt a megölő betűje. Egyszer eltiltották az orvosok a vacsorától. Éppen ebben az időszakban vetődöm hozzá egy estefelé valami ügyben. Hát amint benyitok, látom, hogy egy font rostélyos, egy óriási büfstök, egy halom szalámi, két lerágott sonkacsont van előtte, s a farkas mohó éhségével falatozik.

»Mit csinálsz Zsiga? - förmedek rá.«

»Hát, barátom - szuszogta siránkozó hangon -, az orvosok eltiltottak a vacsorálástól, hát uzsonnálók.«

Ilyen pompás üde humora volt annak, akit hamrinc éven át a »haza bölcsének« neveztek.

Ő maga túlélte pártját, de a közözügyek szerencsésen túléltek őt magát, ötletei és velős mondásai pedig túl fogják élni a közözügyeket is.

A LOJÁLIS SZÍNEMŰ

(Rebellis tárca)

Megjelent és lapunkhoz beküldetett Jókai »Keresd a szíved« című drámája; a kiadó Révai testvérek igen csinosan adták ki a négy felvonásos művet, melyet szerző »A kőszívű ember fiai« című, az 1848-iki időkből merített regényéből dolgozott át, de amelyet a közönség most már nem fog a színpadon látni, mert noha Woraffka, Kropacsek, Tocsek és Mocsek stb. Bach-korszakbeli cenzorok nehéz örök álmukat pihenik már, az új idők kitoltak egy másik cenzort, gróf Keglevich Istvánt, aki a darab előadását, mint azt tegnapi tárcánkban már jelentettük, meg nem engedte. Éspedig miért nem?

Mert a darab a lojalitás ellen vét.

Mikor én (ti. én az irodalmi rovatvezető) ezt a dolgot reggel a »Pesti Hírlap«-ból megolvastam, elkezdtem a homlokomat, szemeimet dörzsölni, aztán kikiáltottam a szobalányra:

- Náni, hozzon be egy kancsó vizet és locsoljon meg, mert én álmodom.

- Dehogyan álmodik a tekintetes úr; hisz olvas.

Hogyne álmodnám, hisz az csak teljes lehetetlenség, hogy a valóságban akadjon ember, aki Jókai Mórt nem találja elég lojálisnak.

És mégis úgy van.

Ez a kolosszális gondolat a Keglevich István ötleteinek raktárából került ki.

Elkezdtem kacagni. Majd újra megnéztem a »Pesti Hírlap«-ot, különösen az évszámot rajta. Hátha átaludtam, mint Ripp, vagy harminc esztendőt?...

Mert harminc esztendő múlva már lehetséges, ha így haladunk, hogy Jókai nem lesz elég lojális, ha így marad.

De mégsem aludhattam át harminc esztendőt. Mert harminc esztendőt csak tán ki nem tölthetett Keglevich az intendánsi széken. Hiszen lefekvésemkor már harminc hetet sem adhattam volna neki józan ésszel.

Úgy van, 1887. év áll a lapon. Idő tehát a jelenkor.

Nosza hamar beszólítom a legöregebb fiamat nagy fejcsóválások közt:

- Hozd ki csak gyerek a könyvtárból a Jókai új színművét, a »Keresd a szíved«-et. Hadd lássam, mit ír az *öreg lázadó*.

Nekiestem nagy mohósággal és elolvastam egy huzomra. Érdekes dolog. Nem akarok Gyulai Pállal veszekedni, hát nem állítom, hogy mint színmű valami remek lenne, de több ötlet, több poézis, több szépség van benne, mint ötven más színdarabban. Biz ebbe nagy gyönyörűsége lett volna a közönségnek. Sok szín, sok tarkaság, hatásos, sőt megrázó jelenetek egész sora. Teringette, hogy tudnak ezek az emberek szeretni, lelkesedni. Ejnye, de sok rendkívüli kitűnő perszóna jött itt össze!

De nini... öntudatlanul magával ragadott az édes meseszövevény, észre sem vettem útközben, hol van hát az a rebelliség.

Újra előről kezdtem olvasni, már akkor csász. kir. szemekkel, s végre megtaláltam a második felvonásban a corpus delictit.

- Ide zsandárok! Megvan! Megfogtam. Ez az öregasszony csinálta a botrányt. Hapták! Szuronyt szegez! Fogjátok meg!

Ez az öregasszony Baranghyné, a színmű egyik hőséne, Baranghy Richárdnak az édesanyja, aki Richárdot a császári királyi kapitányt (kit nyilván a Lenkey-reminiszcenciák hatása alatt rajzolt Jókai) igyekszik a fölkelő magyarokhoz elcsábítani.

Baranghyné megjelenik a császári táborban, s ilyenformán szurkálja Keglevichet, akarom mondani kapacitálja Richárdot:

BARANGHYNÉ

Lélekcserélő idők járnak, fiam! Mindnyájan más emberek lettünk. Még a kőnek is szíve van most és fáj. Azt akarták, hogy annak, aki fegyvert hord, ne legyen. Hisz az örök anyja, a haza néma, nem kiálthat: fiam segíts! De nem gondoltak arra, hogy minden egyes kardviselőnek van egy édesanyja otthon, és ha kétszázezer anyja elkezd jajt kiáltani, azt majd meghallja a nagy

gyermek. Mi kiáltottunk. És a fiak meghallották szavunkat. - Csak te, csak te egyedül nem hallottál meg minket.

RICHARD

Hallgatlak, anyám.

BARANGHYNÉ

Nézd. Itt van egy fiatal leány: gyermek még. Ez meghallja, midőn titkosan elbeszélnek egy pokoli tervet, hogyan veszítsék el kedvesét. Akár tesz, akár nem tesz. Már ki van adva a parancs, hogy elfogják, ha mozdul, és töltve van ellene az orgyilkos fegyvere, ha helyt marad. És a fiatal leány nem gondolkozik, mit tegyen? Nem sír, nem esik kétségbe. Vígsgát tett, bort iszik, ittasságot színlel s amint magára hagyják, nekifut a sötét éjszakának, hogy felkeresse kedvesének anyját; annak lábaihoz veti magát s így szól: asszony! Fiadat meg akarják ölni! Rettenetes, gyalázatos halállal! Siess! Keresd fel. Válassz számára szebb halált.

RICHARD

Óh, Edith!

BARANGHYNÉ

Én választottam, fiam. - Van még mező, hol az ilyen fiak, ha feláldozták magukat, anyjuk nem sír utánuk, csak édes könnyeket.

RICHARD

Mit tegyek?

BARANGHYNÉ

Tanuld meg közkatonáidtól. A teáltalad kiadott jelszón kívül egy másik is van: »Nyergelj, indulj.«

RICHARD

Én hűtlen legyek zászlómhoz, mely alá esküdtem? Ki soha egy bajtársnak adott szavamat meg nem szegtem, most törjem meg a hűséget, mellyel a kisálynak tartozom; ki rendjét mellemre tűzte.

BARANGHYNÉ

Nagy fájdalom, hogy a hűség kétfelé szakadt; de a címeres rész a hazáé maradt. A haza parancsol.

RICHARD

Nem értem én azt! Mit tudom én, miért keltek fel otthon. »Alkotmány, szabadság« nevek, amiknek viselőjét nem ismerem. Mi ösztönzi a békés polgárnépet, hogy fegyvert fogjon? Nem tudom, nekem az olyan magas tudomány, amit nem érek el. Lehet, hogy ők jobban tudják. Lehet, hogy szent hitük, meggyőződésük, ami harcba vezeti őket. Elhiszem. De hát harcoljanak az igazságuk mellett fegyverrel emberül. Vágjanak bennünket karddal, vagy kaszával, ami kezükbe akad; de ne tántorítsák meg a hűséget közöttünk. Én nem értek az államtudományhoz. De egyet tudok, azt, hogy a katonai eskü, hűség, parola szentsége a fundamentuma minden országnak. Ha azt megtörjük, minden utána dől.

BARANGHYNÉ

Elhiheted fiam, hogy amiért annyi százezer szívet meglepett az a láz, melynek gyógyszere »vér«, az nem hiú ábránd. Bátyád, Ödön, egyik vezéralakja táborunknak. Pedig neki ifjú nője van; két szép gyermeke: az egyik most kezd gagyogni. És ő elhagyta őket; s ment oda, ahol nem egy alakban vár rá a halál.

RICHARD

Ő nagyeszű, magas szellemű férfi. Ő tudja, mit cselekszik. Nekem nem jutott az eszéből. Én csak egyszerű katona vagyok.

BARANGHYNÉ

Ha mint ellenség jössz hazádba, bátyádat ott fogod találni talán az első ütközetben, veled szemtől szembe.

RICHARD

Azt megteszem, hogy honfitársamnak sebeket nem osztok; de ami sebet ők fognak nekem adni, azt fogadom hallgatag.

BARANGHYNÉ

Ez utolsó szavad?

RICHARD

Nem tudok mást mondani. A hűség ösztön, nem kényszer. Amit királyom, vezérem iránt érzek, olyan, mint az az érzés, ami apámhoz kötött; aki ha parancsolt: nem bíráltam, engedelmeskedtem; ha megfenyített: nem panaszkodtam, elviseltem. Nem tehetek másként.

BARANGHYNÉ

Akkor minket egy világ fog egymástól elválasztani. A te világod boldogabb lesz, mint a mienk. Te ott szeretsz, ahol boldogságot, hírt, nevet ígérnek. Az, amit nekünk ígér a sors, az mind sötét és keserű. Nem kényszerítelek, hogy vedd ki belőle a részed. Ahogy te a magasba emelkedni fogsz, úgy süllyedünk mi a mélységbe le. Hűségednek fényes jutalma meglesz. Hogy minket, hazádat, bátyádat, engemet hogyan temet el a balvégzet, azzal ne fájdítsd meg a szíved. De egyet mégis ígérj meg, fiam. Bátyád, Ödön mindent kockára tett: életét, vagyonát. Ha elbukunk, az az egy vígasztal, hogy a Baranghy-címert, melyet mi porba ejtünk, te újra felemeled s az ősi birtokot hűségedért mind magad elnyered.

RICHARD *(Zavarodottan)*

Anyám!

BARANGHYNÉ

Majd akkor, édes jó fiam, midőn hatalmas úr léssz, midőn boldogságod fényében úszni fogsz; emlékezzél ez órára: anyád könnyörgő szavára! Fiam! Bátyád ártatlan két kis gyermekét koldulni ne engedd!

RICHARD *(Arcára teszi kezét, egy zokogó hangot fojt el.)*

Győztél, anyám! Eltaláltad az egyetlen fájó részt szívemben. Hogy én tegyem koldussá bátyám két gyermekét! Nem, arra nem gondoltam én soha: hogy a hűségnek még jutalma is van: - és ilyen jutalma! Törjön hát össze régi jellemem. Váljak hát porrá s te, aki szültél, alkoss belőlem új embert megint; aki a múlt órára nem emlékszik. Eskü, kézcsapás, becsületszó legyen füst és

pára, forogjanak a csillagok visszafelé: s Baranghy Richard akkor hordozza a fejét legmagasabban, amikor legjobban szidalmazták! Pál! Add ki a jelszót: »Nyergelj, indulj.«

Ebből a mutatóváltásból kilátszik, hogy voltaképpen maga Richárd is egy minta lojális ember volt, aki bátran lehetne ma belső titkos tanácsos, a nyilatkozatai nyomán. A grófné, az igaz, »rosszra« csábítja a gyereket a dienst-reglement ellen - de ilyen »rossz« asszonyok csakugyan voltak.

Én nem hiszem, hogy abból valami nagy veszedelem származott volna a Monarchiára, ha ezt Felekyné elszavalja. Nem olyan veszedelmes már Felekyné.

Ami pedig Jókait illeti, hogyan csináljon ő háborút a színpadon, ha az ellenséget nem szabad akként rajzolni, hogy az a másik félre haragudjék?

Mindezekre a kérdésekre feleljen meg Keglevich István, aki teljesen nevetségessé tette magát ezzel az intézkedésével.

Mert ha az idézett jelenet miatt (mely a legrebellisebb) tagadta meg a darab előadását, akkor abban roppant komikum van.

De ha nem politikai vonatkozásai miatt vette le a műsorról, hanem azért, mert talán gyenge darabnak tartja, abban meg aztán kolosszális komikum van.

Bátran nyugodt lehetett volna a tisztelt intendáns úr.

Ha Jókai akár politikai tapintatlanságot követ el, akár rossz darabot ír, megvan még ő akkora nagy ember, hogy a hiba súlya egészen ráessék. Higgye meg, senki sem fogna így szólani:

- Hogyan engedhette a nagy tapintatú Keglevich István, hogy ez a lázító darab előadassék?

Sem azt nem mondaná senki, ha a darab nagyon gyenge lenne:

- Hogy adathatta elő Keglevich, a kitűnő műértő, ezt a fércmunkát?

Hanem így szólanának az első esetre:

- Jókai kezd fordulni *hozzánk*.

Vagy szidnák a második esetben:

- Ejnye, de gyenge dolgot írt ez a mi Jókaink.

És Keglevich neve szóba sem jönne. Biztosítom. Nem együtt emlegeti ezt a két nevet a magyar nemzet.

A KÉT BRONZEMBER

Tegnapelőtt virradóra a közös ügyeknek valami ellensége, mint a lapokban olvashattuk, meglopta az öreg Deák Ferencet: levén róla a lepedőt, amelybe betakarva kellett várakoznia a nagy hazafinak, míg az ünnepélyes napon őfelsége int a kezével, s lehull róla a burok.

Az öregúr szétnézett, amint a lepedő lehullt róla.

Szent Isten, hol vagyok? Köröskörül éj volt, nem látott semmit. Az égen barna felhők úsztak, a friss hajnali szél kötekedve süvített, s csapkodta fényes bronz arcát.

Egypár elkésett mulató bandukolt hazafelé. Az egyiket felösmerni vélte. Nini, ez alighanem az Aldzsi. Már hol volt megint az az Aldzsi?

A tolvaj ezalatt lélekszakadva futott a lepedővel.

Ej, ej, mormogta magában az öregúr. Az a Thaisz Lexi még most is olyan gondatlan ember. Elhgyta lopatni a hüvelyemet. Pedig mennyit tettem érte...

Lassankint pirkadni kezdett. Az ég fölvette keleti széléin a frissen fejt tej üde színét. Az öregúr megint szétnézett.

Aha! Hiszen én voltaképpen a Lánchíd terén vagyok. Mennydörgettét! Hisz ez itt a saját klubom a hátam mögött. Ez meg ott az Akadémia. Jó reggelt, jó reggelt, kedves gróf!

Az öregúr észrevette Széchenyi Istvánt, aki üdvözlétet integetett neki a kezében levő iratkerccsel.

- Jó reggelt, szomszéd. Hát ön már itt van. No, hála istennek. Legalább nem leszek többé egyedül.

- Miféle tekercs az a gróf kezében?

- Ez az az adománylevél akar lenni, amelyben az Akadémiára ajánltam fel azt a bizonyos hatvanezer forintot.

- Miért van ön háttal fordulva az Akadémiának?

- Alkalmast azért tétettek ide úgy az akadémikusok, hogy ne lássan őket, mit csinálnak. De ön is, kedves Deák, háttal van a klubnak.

- Alkalmast én is azért. Pedig szeretnék oda benézni estelenként, mit csinálnak a képviselő urak.

- Higgye meg, nem látna sokat. Legfeljebb a Nedeczky Pista piké játékát.

- És mégis, tudja mit csináljunk, kedves gróf? Most már ketten vagyunk, segíthetünk egymáson. Ön vigyázzon a Klubra, én meg az Akadémiára fogok ügyelni. Aztán éjjelenként, mikor mindenki alszik, mikor mély csönd van, elbeszéljük egymásnak a tapasztalatainkat.

- Csakhogy az a dolog bibéje, hogy itt soha sincs csöndesség. Az imént is egy csomó uracs zavargott itt az utcán. S mikor a rendőr kérdőre vonta őket, azt mondták, hogy »coki rendőr, mi kaszinótagok vagyunk«. S a rendőr elsompolygott. Saperbleu! Hát azért kellett nekem alapítanom a kaszinót?

- De hisz ön bármely irányba tekint, egyformán büszke lehet. Akinek sok műve van, nem baj, ha egyik-másik nem sikerült is. Ím itt a Lánchíd.

- Hagyja el, kérem, domine spectabilis. Abból is kevés az örömöm. Így éjjelenként gyakran látom, amint jó magyarjaink leugrálnak az oszlopokról a víz mélyébe egy-egy velőthasító sikollyal. Sok itt a szegény ember, spektabilis. Unom már az egészet.

Deák: Hogyan, ön unalmasnak találja ezt a szoborállapotot. Ez nem biztató rám, kezdőre nézve.

Széchenyi: Végtelenül. Önnek még könnyű, mert ön legalább ül, de nekem itt kell állnom. Mégpedig szégyenszemre. Valahány idegen idejő és reámnéz, mind csak azt mondja: »Micsoda ízléstelen bronzember ez«. Csak már megszabadulnék.

Deák: Tehát ön nem tart az örökkévalóságtól?

Széchenyi: Biztos vagyok benne, hogy el fogok innen menni.

Deák: Mikor?

Széchenyi: Mihelyt csak egyetlenegy ízléses szobrot látnak a pestiek, tudom mindjárt megutálnak. Megvallom, bíztam önben, mikor hallottam, hogy idehozzák. Azt hittem, olyan rosszul fogom magamat kivenni önnel szemben, hogy rögtön eltávolítanak. De fájdalom, csalódtam. Ön is rosszul néz ki, kollega. Összeillünk. Apropos! Miféle környezetben van ön? Mert én alám valami unalmas mitológiai alakokat ültettek, akik bárgyú képpel bámészkodnak nappal a világba, s éjjel irtóztató hortyogást visznek végbe. Nem látták ezek soha az Olimposzt.

Deák: Nekem négy személyből áll a kíséretem. Csupa asszonyok. Az egyik a vén »Iustitia«, Fabinyinak a napa.

Széchenyi: Csevegjünk egy kicsit róla. Hogy néz ki? Jó karban van?

Deák: Nem nagyon vaskos, mert a legvaskosabb a »Kiegyezés asszonyság«. Ez a szipirtyó éppen 23 métermázsát nyom. A legsoványabb a »Hazaszeretet kisasszony«, ez csak 16 mázsás. Szegény kis hektikus. Rossz bőrben van.

Széchenyi: Saprستی, nem hittem volna, hogy az ön hölgyei ilyen súlyosak. 23 mázsá a Kiegyezés? Derék teher! De beszéljünk az asszonyokról. Találja ki, miről gondolkozom most?

Deák: Nem is képzelem, gróf úr.

Széchenyi: Az jár eszemben, hogy vajon kire várjunk mi ezután, ha már itt kell ácsorognunk, ki lesz majd a harmadik kollega.

Deák: Alkalmasint Kossuth Lajos vagy valami poéta.

Széchenyi: Kossuthot nem gondolnám, még kevésbé valami poétát. Isten ments attól, hogy itt szavaljon örökkön örökké. Mindent, csak poétát és Zichy Jenőt ne. De én Andrássy Gyulát gondolom.

Deák: No, az nem is lenne rossz. Elég mulatságos ember.

Széchenyi (mosolyogva): Mit gondol, kedves Deák, az ő szobra alatt ki fog guggolni?

Deák: Dóczy?

Széchenyi: Dehogy. A deficit. (Fölkacag). Teringette, hány mázsá lesz az! Mit gondol, kedves Deák?

Deák: Ne nevéssen, kérem, olyan hangosan a gróf, ne gúnyolja a deficitet olyan nagyon, mert itt hallgatódzik alattam az édesmamája, a »Kiegyezés«. Ne szomorítsuk az anyai szívet, hogy olyan monstrum gyereke van.

HERMAN OTTÓ ÉS A VASÚTI BAKTEROK

A kiérdemesült néptribun és jeles tudós az ő emlékezetes bukása után ismét a tudományhoz fordult.

A nagy természet, melyet bűvárol, méltóbb is az ő érdeklődésére, mint a fölséges nép. A természet hű és változatlan, minden évben egyformán öltözködik, egyformán vetkőződik, ugyanúgy virul, hervad, érez és gondolkozik, mint az előző évben s az előző országgyűlési ciklusok alatt; ellenben a tisztelt választóközönség ingatag, köpönyegforgató s minden évben jobban szereti a potyát, mint az előző országgyűlési ciklusok alatt.

Mily szeszélyes a sors. Egész addig, amíg a népszerűtlen pókokról, az állatvilág e zsarnokairól írt könyveket, igaz, hogy megvult a »pókász« cím is, de megvult a szegedi mandátum is. S íme,

hogy a demokrata halakhoz fordult, elhagyták a választói. Pedig a hal mint kiválóan szegedi termék, alkalmasabb volt arra, hogy népszerűségét emelje a cívisek előtt, mint a pók, mely csak abban a színdarabban nyer szegedi polgárjogot, melynek címe: A szegedi menyecske és a pók. (Nem ismervén a darabot, magam is kíváncsi vagyok arra, miképp idézett elő a szerző drámai jeleneteket a menyecske és a pók között.)

A volt képviselő úr legutóbb éppen Felső-Magyarországot járta be, hogy új halászati műve számára adatokat gyűjtsön.

A csörgő kék színű patakok a habjaikban úszó virgonc pisztrángokkal, az acélos nyugodt vizű tavak az iszapot turo ezüsthajú pontyokkal, márnákkal, a zuhatagok víg csík- és angolna-faunáikkal, a szomorgó nyírek, a pirosas hársak, az ünnepélyes fenyők, - mindez igen alkalmas környezet arra, hogy feledtesse a bukást.

Feledni jó! Kivált a kibukott képviselőknek, mert íme itthon öröklük is megfeledkezett már a hálátlan világ. A vak csillag, ez a vén föld nyugodtan tovább forog keserű levében, mintha mi sem történt volna a kimaradt képviselőkkel, az elröppent mandátummal, meg a szegény hazával.

Csak a Hanglban merül fel néha hazajáró lélekként egy-egy megbukott képviselő emléke, s a pártklubokban bukkan föl néhány igen búskomor s többnyire megriadt alak, aki a dupla kerületekre vadászik. (Drága vadak azok az idén!)

Feledni jó! Azt tartotta Szeged volt érdemes képviselője is, mikor fönn járt a fenyvesek közt. De neki nem lehetett feledni. Nem azért, mintha az ő sebe mélyebb lenne a többi százhatvanénál, hanem egyszerűen azért, mert akármerre járt, akár a legvadonabb vidéken, akár csupa sült tót közt, mindenütt ráakadt az ő szegedi polgártársaira, *akik őt megbuktatták*.

Ezek az ő szeretett (no nem tudom bizonyosan, »szeretett«-e?) polgártársai - a vaspályák bakterei voltak.

A dolog megértésére tudni kell, hogy Szegeden mintegy háromszáz vasúti munkást és alkalmazottat bevettek a választók közé, lefizettetvén velük egy évre a kívánt adót. Ezzel az egyszerű eszközzel, melybe még bele se lehet kötni, meg lehetett törni az ő szélőbali kerületet. A vasutasok időközben a pályák irányában széthulladoztak (minek Szegedre annyi vasúti őrl), s csak a választásra vitték őket vissza.

Ezért bukkant folyton a derék Herman Ottó a vasutak mentén az ő szeretett polgártársaira. De ha már rájuk bukkant, hát meg is bosszulta magát rajtuk.

Mikor Znióváralján járt, hogy megtekintse az ottani pisztrángtenyészetet, tisztelői, akik körülvették, azt mondták neki:

- Nem csoda ám, ha az úr megbukott Szegeden.

- Miért?

- Mert még a mi állomásunk bakterját is elvitték az úr ellen szavazni, pedig mennyire van Znióváralja Szegedtől!

Herman Ottónak nagy kedve kerekedet meglátogatni a polgártársat.

- Hm, merre van az a bakter? Meglátogatjuk.

Úgy is lett. A szegény bakter ijedtében majd lenyelte a bécsi bicskát, amivel szalonnázott, mikor mint valami kísértet, szobájába látta lépni a Herman Ottó urat.

- Adj' isten Gubacs Pál uram! - köszönté a belépő a baktert. - Régen vágytam látni egy önzetlen kormánypárti embert, hát eljöttem megnézni magát.

- Mármint engemet? - nyögé a bakter.

- Magát, Gubacs Pál barátom. Mert hiába, meg kell adni, szép az, ha a szegény ember annyi áldozatot hoz az elveinek, hogy Znióvárjáról Szegedre utazik polgári jogait érvényesíteni.

- Iszen kérem alássan - szólt a bakter mentegetőzőn -, tetszik tudni, már csak kimondom, hogy meg ne haragudjon, nem az én költségemen utaztam.

- Nem-e? Ej, ej Gubacs Pál, Gubacs Pál! Hát talán maga nem is kormánypárti érzelmű ember?

- Nem én. Sohase is volt semmiféle fajtám az.

- Hm. Hát ilyen hazafi maga, Gubacs Pál barátom? Balpárti és mégis a jobbpartra szavazott!

- Muszájból mentem, kérem alássan, nem az én akaratomból - mosogató magát szorongva a szegény bakter, aki azt hitte, hogy már elvonult a vihar az érzelmei beismerésével.

Herman Ottó azonban nem hagyta az áldozatát.

- Muszájból? Hát aztán tudja-e maga, Gubacs Pál barátom, ki az a Kossuth Lajos?

- Hogyne tudnám, kérem alássan. Ott van az arcképe a falon. Tessék csak megnézni.

- Szép, szép, Gubacs Pál uram - folytatá kérlelhetetlenül a vallatást Herman Ottó. - Ha azt tudja, ki volt Kossuth Lajos, talán azt is tudja, mit tett ő a népért?

- Igenis, könyörgöm, azt is tudom. Még az apám mesélte.

- Hát azt mondta-e az apja, hogy ha Kossuth Lajos föl nem szabadítja a népet, hát akkor magát most akármelyik nemes úr lehúzathatná a deresre és huszonötöt hegedültethetne a másik felére?

- Azt is beszélte az öreg - mormogá a szegény ember, nem tudva, mi sül ki a dologból.

- Meg hogyha Kossuth Lajos föl nem szabadítja a népet, akkor maga sose kapott volna szavazati jogot.

- Igenis, úgy igaz.

- No már msot Gubacs Pál, magának rettentő nagy szerencséje van, hogy Kossuth Lajos nem tudta, hogy maga *muszályból* fog szavazni.

- Miért, instálom?

- Mert akkor úgy szerkesztette volna a törvényt: és az egész nép fölvetetik az alkotmány sáncai közé - kivéve Gubacs Pált.

A szegény bakter amúgy is meg volt rökönnyödvé a rettentő ember alkotmányos ekzamentjétől, még csak az kellett neki, hogy Kossuth Lajost is ellene ingereljék. Fogadkozott, hogy őt ugyan többet rá nem szavaztatják a kormánypártra, csak most az egyszer nézze el a nagyságos úr a hibáját.

S másnapra az egész vonalon el volt terjedve a vasutasok közt az a rémhír, hogy jön Herman Ottó, jaj azoknak, akik ellene szavaztak.

Az érdekes tudós már visszaérkezett a napokban a fővárosba.

- Fogtál-e sok pisztrángot? - kérdezgették az ismerősei.

- Fogtam, de még több baktert.

- Micsodát?

- Vasúti baktart, aki ellenem szavazott. Az én egész alföldi ellenpártomat megtaláltam a tótok közt. Egy vigasztaló mégis van benne.

- Micsoda?

- Mégiscsak jobb tudni, hogy nem a *szegei halászok* buktattak meg engem, hanem a vasúti bakterok.

A KRAKKÓI ÚTRA

(Gyerektörténet)

Éppen a héten fordult meg a lapokban elmésségnek, hogy valakitől azt kérdezték: »Tudna-e olyan szépen írni, mint Jókai?« - mire így felelt volna az illető: »Tudok biz én még szebben is, csak akadjon, aki diktálja.«

Hát én találtam ilyen diktáló zseniket. A gyermekek azok. Csak aztán akadjon, aki tud diktandó írni.

Igazán mondom ezt a gyermekekről. Nagyobbak a költőknél. Üdébb, ragyogóbb a fantáziájuk, kedvesebbek az ötleteik. A költők gondolatai bármilyen szűzek legyenek, mégis meg vannak már hempergetve a földön, de a gyerekek a magukéit egyenest az égből hozzák.

Innen is van, hogy míg a gazdaságnál csak tizenöt éves korában kezd a gyerek segíteni, a csizmadiaság és lakatosságnál is legfeljebb tíz éves korában, akkor is a lábszija és a fülhúzogató ádáz nyomása alatt, addig az írómesterember már a hároméves gyereket is befoghatja, hogy a pegázusnak abrakot adjon.

Lakik a mellettünk levő udvari lakásban egy nagy szakállú bácsi, aki foglalkozására nézve francia nyelvmester, de az üres óráiban lengyel mártír, s mikor más idevaló ember úgy vasárnap délután egy-két víg órát csinál magának, borozgatás mellett szidván a kormányt és a közös ügyeket, ő söröcskét iszik és hazafias lengyel dalokat énekel olyan szomorúan, érzékenyen, hogy néha zokogásba tör ki, s könnyei végigperregnek deres mikulási szakállán.

A kis Lacika is mulat ilyenkor: két nádszéket fog be az ambituson, s lógatván a madzaggyeplőt, utazik a »cocókon« városról-városra, most a nagymamához Mohorára, majd a király bácsihoz Bécsbe, hogy az eltört fejű katonájáért adjon egy egészségeset, de akármilyen messze földre ért is, azért a vajas kenyér-osztogatásnál mégis itthon terem, s mialatt a kenyeret majszolja nagy meglepődésében, nem szívelhetvén a búsuló embert, odaáll a nyelvmester kinyitott ablaka elé és megkérdi:

- Ki verte meg, bácsi?

- Senki, fiacskám.

- Minek bög hát, bácsi?

- Nem bögös az, te kis golyhócska, dal az.

A gyermek a fejét rázza:

- Hogy lehetne az dal, mikor németül van.

- Lengyelül van az, édeském.

- Mi az a lengyel? - kíváncsiskodik a fiú.

- Az egy nép, sok, sok ember együtt.
- Azokról van az az ének?
- A szabadságról és örölről.

Lacika gondolkodva ráncolja össze homlokát, melyre kuszán omlanak szőke fürtjei.

- Mi az a szabadság, bácsi?

Az öreg nyelvmester zavartan keresi egy percig a szavakat.

- Hej, ha én azt meg tudnám mondani! Ej, ha te azt meg tudnád érteni... A szabadság, látod, valami nagyon szép, nagyon drága és kedves, amit a világon a legjobban szeretünk. A lengyelek elvesztették és most keresik... keresik...

A gyermek közbevágott:

- Aha, tudom már bácsi, *az az ő édes mamájuk.*

Ördög adta kölyke! Hát honnan szedi ez az ilyen veszélyes ideákat hároméves korában? Az egész ambitus elérzékenyült és elhatározta, hogy a kis Laciból nagy hazafi lesz, és hogy ő fogja felülmúlni Madarász Józsefet, ha az isten megélteti.

A KIRÁLY ÉS A KÜLDÖTTSÉGEK

Minden királyjárás után marad egy csomó bonmot. Vagy a király kérdéseiből vagy a megszólítottak feleleteiből. Egyszóval ott, ahol a történelmet csinálják, mindig sok böngészőnivalót talál Jocus és Momus is. A mostani kolozsvári útról is maradt ilyen. Őfelsége azt kérdezte egy országos képviselőtől a kolozsvári templom megtekintésénél:

- Milyen régi ez a templom?

A képviselő zavarba jött.

- Körülbelül felség, azazhoggy...

S ezzel *con amore* odafordult hátrább álló képviselőtársaihoz, megszólítván közülök az egyiket:

- Gyula te, mikor is építették ezt a templomot?

A megszólított Gyula természetesen sietett elmenekülni az alkalmatlan és őfelsége jelenlétében szokatlan kérdezősködés elől.

Még érdekesebb eset a másik.

Udvarhely megye küldöttsége közt őfelségének be lett mutatva Ugron Gábor országos képviselő is, mire nyájasan kérde a király, először látván maga előtt a szélsőbal daliás fiatal vezérét:

- Ön most először van megválasztva?

Ez annál is inkább feltűnt, mert őfelsége talán egész birodalmában a legjobb emlékezőtehetségű ember, aki a közélet kevésbé jelentékeny faktorait is jól ismeri. Sokan hiszik, hogy a király e kérdéssel Ugron Gábor addigi tartózkodását az udvartól akarta finom alakban felpanaszolni.

A KEDÉLYES DEÁK

A múltkor találkozom a redakciónkban Eötvös Károllyal:

- Mit írsz?

- Az utolsó »Deák-anekdotá«-t írom.

- Lehetetlen az. Esküdj meg.

- Szavamra mondom, hogy a legislegutolsó. Többet már nem tudok. Több már az öreggel nem történt.

Szinte megkönnyebbültem, hogy immár örökre megszűntek a Deák-adomák. Békén alhatik miattuk az öregúr.

S mikor rá egy napra leleplezték a Deák-szobrot, azzal a hittel mentem el onnan, hogy ez volt az utolsó csúfság, ami a »haza bölcsé«-t érte.

S íme nem az volt az utolsó.

Ma egy költemény került a redakciónkba. Deák utolsó anekdotája után a Deák első költeménye, mely valaha megjelent.

Deák és költemény! Nemde furcsán hangzik egy kicsit? Képzeljék el önök Deákot zongorázni vagy danolni. Mily csapongó fantázia. Önkéntelenül mosolyra ferdül az ember ajka.

Hát még Deákot verselve képzelni! No, az már merő lehetetlenség.

És mégis igaz. Itt van az öregúr szép fonott betűivel leírva, s a borítékon, melyben a már kissé gyűrött kéziratot őrizték, rajta áll gyöngéd nőírással: »Deák bácsi költeménye«.

Deák tudvalevőleg szerette a költeményeket olvasni, de mikor egy ízben azt kérdezték tőle, miért olvas el minden verset, nem éppen úgy felelt, mint azt a poéták elvárnák:

- Azért olvasok el minden verset, mert azt gondolom egy-egy nevet látva nyolc vagy tíz sor alatt, hogy mégiscsak valaminek kell ott lennie. És még eddig sohasem bírtam rájönni, mi az, mit olyannyira őriz az illető lelakoltva magáénak a nevével.

De hogy Deák valaha maga is »elkövette« volna ezt a gyengeséget, az csak most sül ki.

Igaz, hogy ő nem a saját nevét írta a vers alá, de a Nedeczky Jenőét, akivel kedélyeskedni akart. A nagy ember ugyanis Pakson a rokonainál időzött, s Nedeczky Jenő fiatal tanuló, aki a Szentés intézetébe volt menendő, egyik kis húgának tette a szépet, és szerelménél hihetőleg a vakáción át csak az étvágya volt nagyobb.

Az öregúr egy délelőtt szobájába vonult, s megkezdte a következő klapanciákat a Jenő gyerek nevében és ebéd előtt a kis húga tányérja alá tette.

Képelem, volt nagy derűtség, irulás-pirulás mikor a verset megtalálta a kiskisasszony, s hangosan felolvasták az asztalnál a következőkben:

*Isten veled Angyal, én Szentéshez megyek
Csak Te el ne felejts, ott is híved leszek.
Majd ha ebéd után üres gyomrom korog
Szívemben egyedül a Te képed forog,
Eszembe jut a sok ízes paksi ebéd
S visszarepül szívem sóvárgása feléd
A sóltan leves Szentés asztalánál*

*Mely rosszabb a paksi konyha moslékjánál
Gyomromban oly érzést fog gyakran okozni,
Mely szívem érzelmét fel fogja fokozni.
S ilyenkor egyedül utánad sóhajtok,
Szent uram intő szavára nem hajtok.
Isten hozzád! Tarts meg emlékezetedbe
Minden jó ebédnél én jussak eszedbe
Kivált ha pillantsz rántott birkafőre
Gondolj szeretettel a szegény Jenőre.
N. Jenő*

PÁRIS ALMÁJA

(Roszner Ervin báró könyvéről)

Sehol sem oly szerencsétlen a tudós, mint nálunk magyaroknál. Mert itt kinevetik a tudatlant is, aki kevesebbet tud, mint kell, de még jobban kicsúfolják a tudóst, aki többet tud, mint kell. A könyveken hízott elme olyan kevésbe vétetik, mint az arzenikummal hízlalt lúd. Annak azt mondják, nem elég ízletes a húsa. Itt azt kívánják az embertől, hogy legyen esze és tudjon is mindent, de mint a boron kellemetlen a hordószag, ne éreződjék tudásán a könyvszag. Egyszóval ebben az országban, ahol többet is lehet valakinek tudni, mint amennyit kell, miután ez se jó ajánlólevél, többnyire olyan tudósaink támadnak, akik kevesebbet tudnak, mint amennyit kell. Mert ha egy érte a fizetség, ha mind a kettő hiba, hát van az embereknek annyi eszük, hogy a két hiba közül azt szerzik meg, amelyikhez könnyebben hozzájuthatnak. Itt nem ritkán esik meg, hogy komoly nagy emberek is kénytelenek a tudományukat eltitkolni, ha hatni akarnak. Még Tisza is, aki pedig sokat olvas és sokat tanulmányoz nagy autorokból, mintegy mesterségesen eltakarja ismereteinek alapos voltát, s száz gondolkozó elmén átszűrt nézeteit úgy tudja elmondani, mintha naturalista lenne, akinek azok véletlenül éppen most ötlöttek eszébe.

Sőt nekem magamnak is onnan van az írói népszerűségem (már amennyiben van), mert soha semmi okos dolgot nem írtam, és soha semmiféle autort nem idéztem.

Most is a Roszner Ervin báró könyvéről »A régi magyar házassági jog«-ról elmélkedve, nem lehetetlen, hogy szakszerű, komoly bírálatot is tudnék írni (mert ki tudhatja azt, mi lakik bennem), de érdekemben állván a hatás miatt eltitkolni, hogy értek hozzá, egyszerű csevegésre szorítkozom.

Egy ménkö testes könyv fekszik előttem 500 nagy negyedréti lap, rendkívül elegáns kiállításban, velin-papíron. Szinte feltűnő, hogy nem a tudós szürke színetlen ruhájában jelenik meg Roszner Ervin, hanem mágneses díszöltönyben. De mindegy, az egyszerű köntös nem okvetlenül szükséges a tudományos embernek.

Boldog isten! Ha külföldön ekkora munkát lát az ember, mennyire irigylő a szerzőjét, akiről mindenfelé beszélnek, aki a nap hőse, keresett, magasztalt - nálunk sajnálkozva sóhajt fel a keresztény lélek, a szerzőre gondolva:

- Mennyibe kerülhetett ez annak! Milyen vastag könyv, milyen pénzpocsékolás! Aztán, hogy fogják ezt most ütni, szegényt a többi tudós kollégái.

De úgyis van. Egy fél élet tanulmányát befekteti valaki egy ilyen könyvbe, rákölt egy kis vagyont a kinyomatására, s mi az eredmény? Valamelyik kezdő újságíró körülnézegeti, egy-két sort olvas benne, s aztán a szeszélye szerint megírja róla két sorban, hogy megjelent Roszner könyve. Ára ennyi vagy annyi. S még grácia tőle, ha odalöki, hogy »csinos munka«. Ez fölötté a bölcsődal, de ez a nekrológ is. Ott eszi meg a penész a könyvesboltok polcán.

Pedig igazán nem hogy ügyes, de felette kiváló munka a Roszner könyve, melyet élvezettel olvashat végig a laikus is. Már maga a tárgy szélesebb olvasókörre számíthatna.

Szakavatottan kezeli tárgyát a fiatal tudós oly világos és jó magyarsággal, hogy az olvasó szinte belemelegszik, s éber figyelemmel kíséri végtől-végig, hogyan nőültek ősapáink és ősanyáink. (Hát biz a házasság, megsúgom, már akkor is nagy nyűg volt.) Visszamegyünk vele az ős hajdanba, a lányszöktetések regényes korszakába, aztán az adás-vevés idejébe, mígnem végre lejutunk a házasságtörésig. No, itt már otthon vagyunk.

Denique az asszonyok mindig ilyenek voltak. Csak a házassági jog volt más. A tudós szerzőnek öt ujjában van a tárgya, a régi intéciók tömkelegében nagy biztonsággal jár, s filozófiai erővel mutatja ki azok rendeltetését, látja azokat a finom szálakat, amelyekkel összefüggésben voltak. Helyesen obszervál, kitűnően analizál, s igen szerencsésen absztrahál. Ezek a Roszner kiváló tulajdonai mint tudományos írónak. S ez nem tréfadolog ebben az országban, ahol Pompéry János kedves bátyánk is nagy tudós hírében állt, de a nagy tudománya mellett mégis elkövette azt a renonszot, hogy egynek gondolta a két Pittet, s midőn tanulmányt ír róla, felette csodálkozik vala, hogy olyan öreg korában is milyen szép beszédeket tartott őrldorsága. (Hanem biz az már akkor a másik Pitt volt.)

Kevésbé erős és talán nem is a munkába való a gyakori polémia, melyet Roszner más szerzőkkel, de kivált Kováts Gyulával folytat, mert ehhez okvetlenül az lett volna szükséges, hogy a Kováts Gyula munkáját is hozzá nyomassa az övéhez. (Azt pedig tudom, nem teheti a tudós báró.)

Hanem fölötté érdekes aztán a »Függelék«, mely közel kétszáz lapot foglal el a derék, úgyszólván monumentális munka végén, s tele van régi, igen becses és jellemző házassági okmányokkal, melyek pompásan, rendkívüli ügyességgel vannak megválogatva. Ősanyáink sok skandaluma vagyon itt följegyezve. Fiatal leányok kezébe hát nem való. Azazhogy ebbe sincs igazam, mert ez a része majdnem kivétel nélkül latinul van.

Ennyi az, amit röviden akartam mondani e munkáról, mely Roszner Ervin számára kétségen kívül a tudósok közt is tekintélyt, az Akadémiánál pedig okvetlenül egy széket szerez.

Meg is érdemli mind a kettőt.

Sőt talán a *harmadikat* is - de ez még titok.

Minthogy azonban a leleplezések divatját éljük, talán nem leszek indiszkrét, ha elfecsegem az olvasóknak.

Ugyanis van az egyetemen egy üres katedra: a kánonjogi.

S az a nevezetes, hogy amíg más katedrákra többnyire úgy nevezik ki a professzort, hogy Trefort végiggondolva az összes ismerősein, fölteszi találomra az egyikről, hogy beválik és azt nevezi ki, legtöbbször a tudatlanok közül választván a tudósokat, - addig az üresedési kilátással mosolygó kánonjogi katedra számára egyszerre három jeles fiatalember cseperedett fel a tudományos körök szeme láttára. Az egyik Timon Ákos, a másik Kováts Gyula, a harmadik Roszner Ervin. Egyforma derék ember valamennyi, egyformán emlegetett örököse a katedrának mind a három.

Ekkor fogja magát Timon Ákos, és ír egy vastag egyházjogi munkát.

Most már Timon Ákos lett a legerősebb pretendens.

Nosza nekiiramodik Kováts Gyula, és ő is ír egy nagy egyházjogi munkát.

No, most már elmaradt a szegény Roszner Ervin.

Csak hogy Roszner Ervin se rest. Íme ő is elkészítette a maga egyházjogi munkáját.

Hollá! Megint egyenlők a sanszok!

Timon Ákos a maga munkáját tartja a legjobbnak, a Rosznerét meglehetősennek, a Kovátsét gyengének. Roszner a magáét a legjobbnak, a Kovátsét meglehetősennek, a Timonét gyengének, Kováts ellenben a maga munkáját tartja a legjobbnak, de a többről nem tart semmit.

Egyszóval a sanszok egyenlők. Miniszterek, tudományos körök hiába törik rajta a fejüket: kié legyen igazságosan a katedra.

De a tudósok nem pihennek. A versenynek folyni kell. Ha az egyik tesz valamit, nyomban utánacsinálja a többi.

Timon Ákossal eközben az történt, hogy megházasodott.

Ez szeget ütött a Kováts Gyula fejébe.

- Hátha az előny lesz ennek az Ákosnak. Mert aki a házasságról ír egy nagy művet és maga nem házasodik, ráfoghatják, hogy bort prédikál, de vizet iszik.

S uccu, megházasodott Kováts Gyula.

Ezt látván Roszner Ervin, fogta magát hirtelen, ő is jegyet váltott, és most boldog vőlegény.

Megint egyenlők a sanszok!

Timon fellépett Karcagon képviselőnek.

- No, már ezt nem engedhetem - gondolta magában Roszner Ervin, és ő is fellépett Szécsényben.

Timon megbukott Karcagon - de már ezt az egyet Roszner nem akarta utánacsinálni, s félek, ez lesz majd ártalmára.

De a sanszok még azért mindig egyenlők.

Mert Timont kárpótolni kell azért, hogy megbukott, Kováts Gyulát respektálni kell azért, hogy föl se lépett, Rosznernek pedig kedvezni kell azért, mert képviselő.

Szegény jó kultuszminiszterünk, nem tudom, mit fog tenni, nagy gond, nagy feladat, kinek dobja oda az alma mater almáját.

Mert akárkinek dobja, egyenlőn igazságtalanul mellőzi a többi kettőt, noha igazságosan nevezi ki a harmadikat.

Hanem e zavarért, tudom, eléggé kárpótolja az a nagy lelki öröm, hogy ilyen három derék legény közt válogathat.

BAROSS MINT HÁZASÍTÓ

Az egész kabinetben Tisza után Baross a legérdekesebb ember.

Más ember addig szelíd, barátságos, egyszerű, amíg semmi. Mikor már sokra viszi, gőgös lesz és összeférhetetlen.

Baross megfordítva cselekedte, addig volt rátartó, barátságtalan, míg nem volt semmi. Most lett egyszerűvé, barátságossá, mikor már miniszter.

De hagyjuk ezt - nem a tehetségeit és közlekedésügyi politikáját akarom és most szellőztetni, hanem ami a közlekedésügyi politikánál is nagyobb dolog (előttünk hóbortos poétaemberek előtt), a szívét.

Házassági történetről lévén szó, természetes, hogy a szereplők közt kell egy vőlegénynek lennie, egy menyasszonynak s miután egy miniszter a házasságszerző - tehát a miniszteren kívül egy képviselőnek is, aki közvetít.

Ha pedig képviselő is benne van a történetben, házasságról lévén szó, ki lehetne az más, mint Vadnai Károly.

Ha pedig Vadnai Károly van benne a történetben, ki lehetne más akkor a menyasszony, mint egy szép miskolci hajadon? (Sőt fogadni mernék, hogy a vőlegény is az Avas aljában született.)

Mert Vadnai Károly valóságos édesatyja az ő választóinak és valóságos kísértő réme a minisztereknek: mindig van valami kérnivalója választói érdekében.

Egyszer a múlt országgyűlési ciklus végén mélabúsan panaszkodott a képviselőház folyosóin a sorok írójának:

- Nehezen lépek fel jövőre.

- Miért?

- Elfogytak, barátom, a levélpapirosaim.

- Miféle levélpapirosok? Nem értem.

- Harmadéve Londonban járt a feleségem, s hozott a számomra egy nagy doboz levélpapirost. Éppen akkor lettem meg képviselő. Felbontom a csomagot, s elámultam a levélpapírok csodálatos eleganciáján. Mondom a feleségemnek: »Ember legyen, akinek én ezekre írok. Hollá, megvan! Ezeken fogok a minisztereknek írkálni a választóim érdekében. Mennykő nagy doboz. Erre a célra elég lesz holtig. Mikor az utolsó is elfogy, akkor én már öreg leszek és lelépek a közpályáról.«

- Ohó!

- Én ezt akkor megfogadtam. S most látom megdöbbenve, hogy a levélpapírok elfogytak.

- Más szóval, a Tisza-kabinet nyugodtabb napokat él ezután.

Ez a diskurzus eleven emlékezetemben maradt, azóta se beszéltünk erről, de azt látom, hogy Vadnai mégis meggondolta magát, és úgy látszik, még egy doboz papirost hozatott Londonból. Vagy talán az ötéves ciklus elejét levélpapír nélkül is át lehet szenvedni.

Nem tudom. De annyi bizonyos, hogy még akkor megvoltak szép levélpapirosai, talán éppen a legutolsóra írta Barosshoz azt a kérést, hogy egy miskolci fiatal hölgyet nevezzen ki távirásznőnek.

Elmondta a levél, hogy öt árvát kell a leánynak eltartania abból a keresményből. Öt leánytestvérét, egy nagyobbacsát, kettőt egészen picinyet, kettőt meg a tíz-tizenkét év körül.

A miniszter hajlott a szép levélre, és kinevezte Mari kisasszonyt. Mondjuk, hogy így hívják.

Derék hivatalnoknő lett belőle, nem fecsegte ki a hivatali titkokat (kivált ha sifírozva voltak), az öt testvérét pedig nagy szeretettel nevelte. Egyszóval boldog volt. Azt hitte, sohase szorul többé az életben Vadnaira.

Hanem a sors könyvében az volt róla megírva, hogy: hadd legyen még boldogabb.

S ebből származott a boldogtalansága.

Mari kisasszony, zárjelben legyen mondva, igen csinos teremtés, szép szemei vannak s gyönyörű hosszú haja... S Ámor, ez a pogánykori gonosz csont, nem riad vissza a modern intézményektől sem, odaférközött a távirógép mellé, szíven lőtte. Szóval szerelmes lett egy derék vidéki fiatalemberbe, aki egy nap szép bokrétával megjelent a Mari szállásán és megkérte nagy pirulással (éppen úgy, mint a Fővárosi Lapok novelláiban szokás) a kezét, azt a hófehér, kedves kezét, amelyet az állam árendál, s mely az öt vagyontalan testvérnek a kenyeret szerzi.

Igent rebegett a leányka, nem olyan bariton »igen«-t, mint a mamelukok, de olyat, mint egy tündérfuvola.

Igen ám, csak hogy akkor ott kell hagyni a telegrafistaságot, mert a vőlegény ezeket nem veheti magához.

Eddig ez mind csak egy regény kezdete volt, de most jött a konfliktus: a sírás-rívás és kétségbeesés.

Végre is abban állapodtak meg, hogy arra való a képviselő, aki maga is novellaíró, s tudja a bonyodalmat kigombolyítani. Beállítottak hát hozzája. Vadnai megörült az érdekes regénytémának, és eleven eszével legott hozzákomponálta a megoldást:

- Hány éves a legidősebb leánytestvére?

- Huszonegy.

S nyomban sietett Barosshoz a miniszteriumba.

- No, mi újság Miskolcon?

- Nagy kérelemben vagyok, kegyelmes uram. Emlékszel a Mari kisasszonyra?

- Akit a telegráfhoz neveztem ki? Emlékszem. No, mi baj van vele? Érte kell valamit tennem?

- Igen, férjhez kell öt adnod.

- Nekem? - pattant fel a miniszter. - Hát azt hiszed te, hogy én vagyok a miskolci kiházasító egylet?

- És mégis neked kell öt férjhez adnod, mert úgy áll a dolog, hogy szerencséje akadt, derék, becsületes ember.

- Hát akkor menjen.

- Igen, de a testvérei miatt nem hagyhatja el a hivatalát.

- Az is igaz; hát akkor ne menjen.

- Örökre szerencsétlen lesz, elsorvad, belehal.

- Hát eltemetik.

- Igen, de kire marad az öt árva?
- Az is igaz. De mit tehessek én ebben az ügyben?
- Add férjhez.
- Hiszen adnám már, de ha nincs rá mód. Mert az én szívemet is nyomja az az öt árva.
- Egyetlen mód van. Én kigondoltam.
- Mit?
- Négyre kell az öt árvát leapasztani.
- Csak nem akarsz egyet agyonütni közülök?
- Nem. De ha például a legidősebb leányt kineveznéd a nénje helyére.
- Nos?
- Akkor férjhez mehetne a legöregebb leány, négyre apadna le az öt árva, s újra meglenne a gondviselőjük.

A miniszter elmosolyodott a különös kívánságon, minőt még képviselői szájából nem hallott.

- No jól van, Károly. Megteszem. Férjhez adom a Marit, s kinevezem a kisebbiket, noha már neki gyengébb az igénye, mint a nénjéé volt, mert ő már csak négy árvát mutathat fel. Hanem azt megmondom aztán, hogy ez legyen az utolsó házasság, amibe te engem beugratsz.

Így esett meg ez a történet.

A menyasszony megkapta a vőlegényt, a vőlegény megkapta a menyasszonyt, a kisebbik leány megkapta a telegrafistaságot, Vadnai megkapta a regénytémát.

Én pedig megkapom érte a honoráriumot a szerkesztőtől.

SZÍNHÁZLÁTOGATÓK

A habitué

Rendesen az első sorban foglal helyet. Látcsöve impozáns, feje kopasz és fényes, mint az acél, öltözete fekete szalonkabát, kivágott mellény és fehér nyakkendő. A szabadalma tömérdek. Ha hallasz előadás közben éktelen trombitaharsogást, mely nem az orkesztrumból származik, biztos lehetsz benne, hogy ez ő: a habitué. Ha hallasz krákogást, mely túlviharozza a nagydobot, ez ismét ő: a habitué. Nem beszél sokat, nem is tapsol, hanem ha valamelyik színésznő (mindegy akár primadonna, akár kardalosnő) tetszetős trikóban lép a színre, fogait szíva dűnnyögi:

- Szappermoá!

Az előadással, lapokkal, kritikával, igazgatóval, intendánssal nem sokat törődik, hanem annál többet a balettel, meg a kórussal. Csak néha szól a kritikába, mikor már nem tűrheti a sok fekete emberszólást.

- Mit akarnak ezek a kritikusok Pártányinétől? Hogy nincs benne drámai erő! De már ez abszurdum. Annyi abban az erő, hogy én se mernék kikötni vele, szappermoá.

Egyre látcsövez, s csöndesen szívja magába a színpad izgékony levegőjét a pillangós cipőcskékkal, rózsaszín szoknyákkal, kacsintó szempárokkal, piros ajkak közt ragyogó

fogsorokkal; széles ábrázatán olyan elégedett kifejezés honol, mintha Brillat-Savarin asztalánál ingyenckednék, s mikor így megtelik a látvánnyal, hátradől székében, s szemeit behunyva - mint egy boa konstriktor a lakoma után - emészt.

Csak mikor a köszvényes lába megsajdul egy ajtónyitásra, jut eszébe, hogy mindez neki - savanyú szőlő.

A szomszéd

Folyton izeg-mozog, megüti a könyökével az oldalbordázatodat vagy a füledet, s még ő vet rád olyan tekintetet, mintha neheztelne, amiért láb, illetve könyök alatt vagy. A lábával is folyton vándorol, hol egymásra rakja, hol kirugasztja őket a harmadik padsorig, hol fölrakja az előtte nyúló padtámlára, s mindannyiszor orron rúgja a tyúkszemedet vagy lelöki az öledből a kalapodat.

- Pardon! - hörgi ilyenkor bosszúsan, s úgy tesz, mintha a legördült kalap után nyúlna kézzel-lábbal, pedig a nyomorult csak felhasználja az alkalmat, hogy keresés közben az egyik sarkával belelépjen kalapba.

Majd megszólal leereszkedően:

- Kérem egy percre a színlapot!

- Tessék - és ezzel nem látod többé színlapodat, mert mire visszakérnéd, szőrin-szálán eltűnt, illetőleg a negyedik padban ül rajta egy terjedelmes dáma. Hogy került alája, a jó ég tudja.

De a szomszédot ez nem zavarja, újólag hozzád fordul protektori orrhangjával:

- Szíveskedjék egy minutumra idekölcsonőzni a látcsövét.

- Tessék - és bánatosan irigykedve nézed, mint delektálja magát a szomszéd látcsöveddel órahosszat.

S mikor látja, hogy téged már alaposan megkínzott, s a másik oldalon ülő szomszédot kezdi ki s hallik időközökben onnan is töredezett szava:

- Kérem a színlapot... kérem a látcsövet... oh, ezek a hitvány kalapok! Ezer bocsánat!

A fertálmágnás

A felvonásközök alatt felkel helyéről, hátrafordul s megáll, mint a cövek. Inge vakító fehér, gallérja az állát hóhérolja, kabátja kifogástalanul feszül. Kis kokett bajusza elegánsan ki van hegyezve, kis pisze orra merészen emelkedik az égnek, szemei álmatagok és bővölők. Tekinteteivel nem fukarkodik, lágy, égő pillantásokat röpöptet a páholyokra s mindenütt átszegzi velük a hölgyi szíveket.

De csak a páholyok szép nőit gyilkolja - a burger elem számára nem létezik. Hanem a grófnéokra, bárónéokra kész veszedelem. A kilencágú koronás szívek egy darabig vergődnek az ő delejes tekintete alatt, azután megadják magukat - megtelnek az ő égő tekinteteivel, kokett bajuszával s róla álmodoznak.

Ismeri az egész arisztokráciát. Nyájasan bólogat maga elé:

- Ah, a kis Mici baronesse... nini, a Dóra grófné már megjött Párizsból... ah, ah a kis Kesztyölczy komtesse... szervusz kicsikék, csáj!

Ha azonban nem jött el az arisztokrácia, bosszúsan csapja le a széket, látcsőt, s unatkozva távozik a színházból.

Ha a foyer-ben megkérdi tőle egy most érkezett ismerőse:

- Vannak-e odebenn?

Ásítózva felel:

- Nincs a színházban egy lélek se... senki... csak éppen a Katinka báróné szobalánya.

Pedig zsófolva van a nézőtér.

Fiatallányok

A tizenötéves ártatlanság (főltéve, hogy még nem olvasta Nanát) sok mindent nem ért meg az előadásból, s mohón tudakozódik környezetétől, mit jelent - a fehér lap a Lili naplójában?

- Mi az? Min nevetnek? Nem értettem.

A mama köhint s nem oda való tárgyról kezd beszélni. A papa nagyot kacag s rejtélynek hagyja a kérdést. Az udvarló pedig (ha történetesen egy romlott lelkű agglegény) szíve mélyéig ható megindulást érez, s a Heine áldását adja az aranyfürtös fejecskére: légy mindig ily szép, ily ifjú...

Kétségtelen, hogy a kisasszony hamar meg fogja tudni, mit jelent az a fehér lap. Segítségére jönnek azok a dévaj szövegű melódiák, melyek aranyszínű hullámaikon egy csomó szemtelenséget ringatnak. Beleavatják a titokba Dumas és Sardou urak, akik orrára kötik a kedves gyermeknek, hogy madame Riverolles-nak mily rettenesen nagy joga lenne egy chambre séparée-ban bosszút állni a - férjén. S végül, ha mindez nem elég, betetőzi a munkát az ő saját Éva-természete.

Az igazat megvallva, nem hiszek feltétlenül a színházi pikantériák romboló hatásában, mert akárhány asszonyt ismerek, aki lánykorában állandó közönsége volt az operettnek s a francia társadalmi drámának, s mégis hű feleség és gyöngéd anya vált belőle.

Az is igaz, hogy az ilyen anyák nem viszik az ő tizenötéves leányaikat - mindenféle darabba. Sokkal feltékenyebben válogatják meg a színműveket, mint az ő mamáik.

A nagymama

Az unokái kedvéért jár a színházba. Az arcáról le lehet olvasni, hogy szívesebben lenne már otthon az ágyban, s néha ravaszul úgy teszi az orrára a fekete lornyettet, hogy annak mögöttes észrevétlen be lehet húyni a szemeket és egy negyedórára átengedni magát a nélkülözött, az édes szunyókálásnak.

Ajka körül mosoly játszadozik, nyakát egyenesen tartja, senki a világon észre nem venné, hogy a jó, a ravasz nagymama alszik.

Megtörténik azonban (népszínházi előadások alatt), hogy ilyen szunyókálás alkalmával a mosolygó arc elborul, ijedelem kifejezése látszik rajta, s félálomban halkan felkiált:

- Náni... Jesszus... a fazekak...

- Mi az, nagymama? - fordulnak feléje a leányok.

A nagymama ekkorra már magához tér, és mosolyogva mentegetőzik:

- Semmi, semmi... azt gondoltam, hogy a Náni a fazekakat tördesi odahaza.

Pedig csak a népszínház legújabb akvizíciói produkálják a hangjukat a színpadon.

A tapsonc

A legkiálthatatlanabb az önkéntes tapsonc. Akár van rá ok, akár nincs - tapsol. És hogyan! Ha mozsarakat sütnének el a füled mellett, nem szólna nagyobb, mint mikor ő összecsapja két nagy vörös tenyerét. Amint valahol elejt valaki egy halk tapsot, mint a vadász a nyúl után, úgy rohan ő is utána tenyerütegeivel - de többször ő kezdi s végzi. Taps közben többször a markába fű az erő és hangzatosság növelésére. Tenyerei kivörösödnek, szemei kidüllednek, liheg, és szuszog, de nem enged.

Legtöbbször azonban, mikor már kidühöngte, kitapsolta magát a színész egy rögtönzésén, ártatlan arccal fordul hozzád:

- Ugyan kérem, mit is mondott?

- Kicsoda?

- A színész... mi volt az, aminek tapsoltunk?

Javíthatatlan.

Szomszédok réme, színészek öröme.

Az ezredes inasa

Ott van minden premieren a karzaton. Az öreg ezredes ugyanis nem áldozza fel az esti preferance-át a világ minden színházáért, de hogy mégis legyen valami teátrális élvezete, elküldi az új darabokhoz Jánost, az inasát, akinek kötelessége színház után referálni a darabról. Így kettős az élvezet. Először megtudja, mit komédiáznak a teátrumban, másodszor a darab átgúródik a János saját világnézete szerint, ami nem utolsó mulatság.

János hűségesen meg is felel a bizalomnak, alaposan megjegyyez mindent az előadásból, s beszél olyan csodákat az ezredesnek, amiktől azt majd szétveti a vidámság.

Néha azonban megtörténik az is, hogy János becsapja az öreget, a jegy árát elissza az »Ezüst Gólyá«-ban, és egy saját maga komponálta történetet mond el az ezredesnek a darab helyett.

S az is megtörténik ilyenkor, hogy az ezredes így szól:

- Ejnye János, ezt a darabot megnézzük. Úgy látszik, kezdenek már jó népszínműveket írni.

A Juci

A leghálásabb publikum. Nincs az a siralmas nyávogás, amire a Juci leányasszony elő ne venné a drága selyemkendőt s tele ne sírná omló könnyeivel. Viszont azonban ha vihogni, kacagni kell, ott is ő adja a hangot. De leginkább a szomorú darabokat kedveli, s nem is ér az ő szemében de semmit az olyan darab, amiktől legalább három zsebkendőt csuromvizesre nem muszáj sírni.

Juci különben formás, csinos teremtés, kerek, hamis szemei vannak, amikkel mikor végigvonul kényesen, mint a páva, a színházi foyer-n, megperzseli az ott ácsorgókat. Hajadon, vagy pedig menyecske, néha szobalány, legtöbbször azonban vidékről felkerült dajka. A karzat vasárnapi állandó habituéja.

A darabot élénk figyelemmel kíséri s föl-fölsikít, ha a hőst valami veszedelem éri. Az intrikusra halálosan haragszik, s ha nem lenne olyan messze a karzat a színpadtól, bizony kikaparná a pokolbéli fajzat szemeit. Ha a darabban a férj féltékenykedik nejére, bosszúsan kiált föl:

- Ez is olyan számár, mint az én Pistám!

Ha pedig a szegény ártatlan asszonyt elkergeti a férje, villámokat szórnak a szemei, gömbölyű karján megfeszül a rékli ujja, s harciasan sziszegi:

- No hiszen, majd adnék én neki, ha az én uram lenne!

És el is lehet hinni, hogyha ő mondja.

Amint tehát kitetszik, a Juci igen jószívű teremtés. Ha nagyon szomorú a darab, s ha kisírta, ha kikeseregte magát olyan emberek búján-baján, akiket sose látott, elfelejti a saját bánatát, s olyan édes érzemény önti el keblét, mintha odahaza lenne szülői házában, s az ablakon beszólnának a vecsernyére hívó harangok... Be kár, hogy oly hamar vége van a darabnak, be kár. Még egyszer meghányja-veti fejében a látottakat és hallottakat, még egypár könnyet morzsol szét szemében, s azután ő is felkel helyéről a többivel, miközben felsóhajt:

- Istenem, de szép darab... be gyönyörű - talán, talán nem is igaz!

A SZEGEDI FŐISPÁN SÜRGÖNYE

- Hah... ismét egy főispán! - gondolja az olvasó. - Mennyit költött? Mit *írt*? Ki lopta el a levelét?

Nem, uraim, a szegedi főispán nem írt semmi könnyelműt, nem lopták el a levelét - no, hogy nem költött-e a választáson? Azt ha én állítom is, úgyse hiszi el Herman Ottó.

Azt, hogy ilyen veszélyes időben belekerül (ezennel) az emlegetett főispánok közé, minden-
esetre szintén egy levél okozá, de azt nem Kállay főispán írta a miniszternek, hanem a miniszter
írta a főispánnak, tudatva vele, hogy Szeged megkapja májusra a *vasúti üzletvezetőséget*.

Ezzel Szeged egyik vágya teljesült. S hogy Szeged megkapta az impozáns hivatalt, az Kállay érdeme.

Kállay Albertről el van terjedve a hír, hogy a legjobb főispán az országban.

A kormánykörökben azért tartják jó főispánnak, mert azt hiszik, hogy Szegeden szeretik.
Szegeden pedig azért, mert azt hiszik, hogy a kormánykörökben szeretik.

Irigykedve emlegetik a többi főispánok, kiknek otthon mérges ellenzékékkel kell marakodniok,
és azért még sincsenek velük megelégedve a kormánykörök.

Pedig nincs okuk irigykedni. Mert könnyebb elviselni a haragos dikciókat, mint az örökös
panaszt. A panaszt, mely ott lebeg minden arcon, minden szóban, a közgyűlésekben, a
társaságokban, a házak ablakaiban, a boltok ajtajaiban, ahol még a cipők is panaszosan
nyikorognak az utcákon.

Nehéz ott élni, ahol tíz esetben kilencszer így válaszolnak e kérdésére:

- Mi újság, kedves öregem?

- Köszönöm szíves kérdését, egzekválunk holnapután.

Nagy dolog hetvenezer adós emberrel elhitetni, hogy nekik most tulajdonképpen kitűnően
megy a dolguk, semmi bajuk sincs. Pedig Kállaynak ezt kell tenni.

Az még hagyján, mikor csak a közgyűlésen hangzanak a panaszok, vagy az újságokban, vagy bizalmas értekezleteken. Hanem mikor bekopog a panasz a főispáni szoba ajtaján, egy gyászruhás hölgy, akinek meghalt férje, egy elkeseredett iparos, aki a kormánypárt szekerét tolt, egy éhenhaló családapa, aki azelőtt tokás polgár volt; akkor bezzeg keserű a szegedi főispánság. Ezeket nem lehet megnyugtatni azzal, hogy az országgyűlésen most nem kedvező a hangulat Szeged iránt.

Kivált az asszonysírással van megakadva a főispán úr. Mert ezzel egyáltalán nem lehet beszélni. Az asszonyi könnyekben minden benn van: esdeklés, panasz, polémia, harag, átok. Akármit feleljen az ember, a könnyekben az argumentum feloldódik, mint a só a vízben és csak keserűbbé válnak.

És hiába, legtöbbször nem lehet segíteni a könnyeken, bár a főispán gavallér ember, akinek van érzéke a szemek és szájak beszéde iránt, kivált ha azok szépek.

Nem ritkák a »kényes jelenetek« sem.

Egyszer egy fiatal hölgyet kellett elutasítani kérelmével. Ez kényelmetlen dolog. Sebet verni udvariasan, csalódás tuskéit osztani kénytelen-kelletlen.

A menyecske azonban harcias hajlamokban sem volt az utolsó.

Nagyot dobantott lábával a tükörsima padozatra, kezeit csipőjére rakta, s úgy lépett kigyulladt arcával a főispán elé, mint egy amazon.

Ami következett, előrelátható. A fellobbant hölgyecske alaposan lehordta öméltóságát, pittegette-pattogta, egyszerre kiadva mindazt, ami a szívében volt.

A főispán nyugodt flegmával engedte elvonulni feje fölött a vihart. Egy izom se rándult meg a szokatlan jelenet alatt arcán. S csak azután tett megjegyzést az »előtte szóló« szavaira, lekötelező udvariassággal, ekképp:

- Ilyen szép asszonynak nem áll jól a harag.

A hölgy le volt fegyverezve. Szótlán távozott. Többé nem is mutatta magát.

Pedig Kállayban van szív. Mert van benne humor. Ez a kettő együtt jár. Csak a száraz emberek a szívtelenek.

A következő kis eset is azt bizonyítja, hogy a szegedi főispánban ki van fejlődve a jó kortes mellett a humorista is. (Ha a Talliánokban is ki lenne fejlődve ez az utóbbi a jó kortes mellett, akkor nem érné őket somogyi eset. A humorista játszva siklik át mindenben. Afölött egy külön gondviselés őrködik. Először is a saját nagyobb fúrfangja.)

Nem nagyon régen a főispán úr a fővárosba utazott Szegedről. (Okos főispán *így írja* a somogyi leveleket.) Az unalom elűzésére útközben ő és útítársa piketírozni kezdtek, s folyt a játszma változó szerencsével.

Félegyházán beszállt az első osztályú kupéba egy huszárkapitány, egy jóképű alak, aki azonnal érdeklődni kezdett a játszma iránt. Eleinte csak mint csendes szemlélő szerepelt, szemeivel mohón követte a színek járását, s csakhamar dühös gibiccé alakult át a főispán háta mögött.

A kapitány szívvel-lélekkel gibickedett. Ha szép színek jártak, elégedetten dörzsölte kezeit.

- Nagy ütközet - konstátálta.

Ha ellenben rosszul járt a kártya, dühösen harapdálta ajkait, egészen elszontyolodott és csüggedten mondogatta:

- Nagy vereség!

Kecskemétnél a másik partner már háromezer point-nal volt előnyben. A kapitány vígasztalhatatlan volt. Elvesztette minden reményét a játszma iránt, le volt hangolva, mintha az ő bőrére ment volna a játék úgy, hogy végül a főispánnak kellett bátorítani.

Ceglédnél a főispán partnere már ötezer point-nal volt előnyben. A kapitánynak itt ki kellett szállnia. Előbb bemutatta magát.

- Kerék János huszárkapitány vagyok. Sajnálom, hogy ilyen rossz kártyajárást hoztam.

- Hiszen majd megjavul az - szólt a főispán.

- De ötezer point! Ötezer!

- Pestig behozzuk.

- Nem lehet azt már Párizsig se behozni - sóhajtott a kapitány, leszállva a vonatról.

A kártyajárás az út további folyamán csakugyan megjavult. Kőbányánál már a főispán volt nagy főrban úgy, hogy mire a vonat berobogott a Váci úti pályaudvarba, a győzelem teljes volt.

Amint kiszálltak, a főispán bement a pályaházi távirdába és a következő sürgönyt adta föl:

»Kerek János huszárkapitány úrnak Cegléden.

Behoztuk. Ötezer point-nal előnyben. Nagy diadal!«

Aki azt se tudta elviselni a lelkén, hogy a gibice sokáig bizonytalanságban maradjon a parti sorsa fölött, képzelhetni, mint sietett tudatni a szegediekkel a miniszter levelét az üzletvezetőség dolgában.

Azóta Szegeden nagy az öröm... gyűlésezés... a lapok cikkeznek... a polgárok meszeltetik a szobákat az új vasúti lakók számára...

Csak egy bökkenő van a dologban. Kállay ugyanis nemcsak Szeged, hanem *Szabadka* főispánja is, amely város bírta mostanig az üzletvezetőséget.

Amit tehát megszerzett Szegednek, azt a másik városától vették el.

Hogy fogja ezt elviselni a lelkén? Mivel kárpótolja Szabadkát?

Alighanem avval, hogy Szabadka pedig visszakapja - *Horváth Móricot*...

A Horváth Móric dolgán kívül egyébbel most úgyse törődnek a szabadkaiak.

[ELŐSZÓ AZ 1888-AS ALMANACH-HOZ]

Almanach!

Úgy hangzik, mintha a dédapját szólítaná valaki: Jó napot Almanach! Ni, öregapó, hol veszed itt magadat? Mi történt veled, hogy megint visszajöttél?

Ilyenforma riadalom lesz a könyvek közt a könyvkereskedések polcain, mikor e kötet megjelenik.

- Ejnye, vén kópé! Hiszen te a mi legékesebb modern ruháinkba öltöazol. Honnan jössz? A temetőből?

- Még csúfolódní mersz - kiált az Almanach egy kétkötetes regényre. - Hát ti nem a temetőben vagytok itt?

- Mondasz valamit, öreg - felel búsan egy verskötet.

- Helyet kérek.

- Helyet? Köztünk? Talán eltévesztetted az ajtót, jó Almanach, s egy antikvárius bolt helyett nyitottál közénk?

- Egyenesen idejöttem.

- Mit akarsz?

- Azt, amit ti. El akarok fogyni.

- Ne bolondozz, apó. Mi azért vagyunk halhatatlanok, mert elfogyhatatlanok vagyunk.

- Ejh, nem tudtok semmit, ti tacsók. A ti kedvetekért jöttem, hogy megint összehozzam a pbulikumot. Elrontottátok. Mindenitek a maga szakállára dolgozott. Szerencsétlenek! Van is nektek olyan nagy szakállatok! De hogy is jutott eszetekbe ilyesmi, itt a küldöttségek, testületi parádék országában. Eljöttem, hogy megmutassam a régi metódust.

- Halljuk! Halljuk!

- Mert lássátok, hogy egy forintot ki lehessen vasalni a magyar olvasótól, oda nem elegendő egy író, oda deputáció kell. Azért vagyunk mi most itt tizennégyen.

És ezzel a diskurzussal, amit a szegény türelmes felvágatlan nyelvű könyvekre kentem rá, körülbelül le van rajzolva a sorok közt a magyar irodalom szomorú helyzete.

Az írók nem produkálnak annyit, hogy mindenik egy könyvet adhasson ki évenként. Ez a szellemi szegénység.

Az olvasók nem költenek annyit, hogy minden jóra való könyv vevőre számíthasson. Ez az anyagi szegénység.

Tehát vissza kell menni a régre. Együtt adni ki minden író, s egy kalap alá gyűjteni minden vevőt.

Ezért jelent meg könyvünk a negyvenes évek almanachjának képeré szabva, csalogató mellékletével. Mintha mondaná elől a tizennégyes küldöttség szó noka: »Mi képviseljük itt a jelenkori magyar elbeszélő irodalmat, lássanak bennünket uraim szívesen, hiszen nem vagyunk egészen idegenek, mert a Kalendárium is velünk van!«

Ez volt a kiadó ötlete.

Szívesen engedtem ráírni nevemet a könyvre, melynek szerkesztésében már a dolgok természeténél fogva is alig lehetett valami részem, de tetszett nekem a gondolat, holtakat küldeni el, hogy az élöket ébresztgessék. És látok abban némi hasznót, ha egy olvasó beugrik valamely kedvenc írója miatt, s kénytelen aztán megismerkedni ennek a révén a többi tizenhárommal is.

Eredj hát gúnyoló, szemrehányó könyv a nagyközönség közé, s hívd össze őket még egyszer az oltárhoz. Hátha neked is szót fogadnak, mint a régi jó öreg Almanachoknak.

LEVÉL A SZERKESZTŐSÉG ÖSSZES TAGJAIHOZ

Kedves barátim!

Hát mi az ördögöt csináltok ti velem az újságunk mai számában? Melyitek írta azt a fatális »szerkesztői üzenetet«? Mit vétettem én nektek, hogy minden kihallgatás nélkül rögtönösen száműztök a magyarok közül? Vagy a hatodik nagyhatalom területén mindég statárium van?

Azt üzenitek valamelyik olvasónknak, aki amint kiveszem, a tótok kiirtását vette célba, hogy ne bántsa őket, jó faj az, mennyi derék embert adott már a magyarnak, példának okáért Barosst, Simort, Mikszáthot...

Köszönöm alássan. De ne dicsérjete, kérlek, olyan nagyon!

Azt még csak beismerem a kedvetekért, hogy derék ember vagyok, de a tótságot, azt csak hadd ismerje be Simor János.

Én tiltakozom ellene.

De miből is merítettétek? Miféle gyanú-okaitok lehetnek ellenem?

Hiszen nagy észlelők és pszichológusok kétséget kizárólag megállapították már, miről lehet a tóra ráismerni:

Hogy sárgarépat hord a dohányzacskójában. (Látjátok, nekem dohányzacskóm sincs.)

Hogy a fűrhéces kocsira bal lábbal lép fel (azt már nem mondhatom, hogy bal lábam nincs, de a követválasztási eredményből nyilvánvaló, hogy a *jobb lábammal* léptem fel a fűrhéces kocsira.)

Hogy a tarokkpartiban, ahol két tót van, kritikus pillanatokban, fontos kiadások idején, okvetlenül tóra fordítják a beszédet.

Hivatkozom tisztelt barátom Krajszik Ferencre, akivel sokszor játszottam már tarokkot, hogy megszólítottam-e valaha tótul - akármilyen veszedelemben volt is a pagátom?

Nem szólíhattam, mert nem is tudok tótul.

De ti magyarok lévén, hátha éppen arra alapítjátok a tót voltomat, hogy tótul nem tudok. (A magyaroknál a »nem tudás« nem argumentum.)

Igen, de svédül sem tudok. Hát mért nem vesztek svédnek?

A nevem vezetett volna benneteket erre a hitre?

No, az meg éppen lehetetlenség. Hiszen nemrégén sütötte ki az én tisztelt barátom Gáll József, hogy oláh vagyok, mert a »Mik« -kicsit jelent, a »szát« pedig falut.

Én ebbe is belenyugodtam, legalább közel járok ebben az oláh köntösben Kisfaludyhoz.

De hogy miért hány-vet engem a világ a nemzetiségek közt, majd ide, majd oda lökve tetszés szerint, azt igazán nem értem, az egy speciális malőr!

Jókai azt szokta mondani:

- Ide vigyázz, te »góbé«! (Erre a névre is hallgatok a székely voltomnál fogva.)

Tibád Antal, aki igazi góbé, messziről kiáltja rám az utcán:

- Hová mégy, te palóc?

Szontagh Pál, aki igazi palóc, azzal szokott fogadni:

- Hogy vagy, te barkó?

Látom már én azt, hogy engem sehová be nem vesznek. Hanem, hogy ti méritek rám, kedves barátim, a legérzékenyebb csapást, ti, akik jól tudjátok, hogy semmiféle eleven nyelvet nem tudok a magyaron kívül - és azzal kompromittáltok az olvasó világ előtt, hogy tót vagyok, azt már apprehendálok tőletek.

Erre okvetetlen »dementi« kell. Nem hagyhatom, beláthatjátok, magamon száradni.

Adjátok ki tehát ezt a leveletem valahol hátul a lapban, hadd lássa a publikum, hogy én is dühbe tudok jönni.

Igaz barátotok

Scarron

A KIRÁLYFI ÉLETÉBŐL

A trónörökös egyik nevelője a következő két érdekes epizódot beszélte el lapunk egyik munkatársa előtt:

Egyszer, nyolcéves korában felséges anyja Schönbrunnban így szólt hozzá egy séta alkalmával a kertben:

- Miért veszed fel fiam megint ezt a csúf kalapot, mely sehogy sem illik arcodhoz? Ne lássam többé e kalapot a fejedben!

A trónörökös fogta a kalapot abban a percben és behajította a tóba, s hajadon fővel ballgott anyja mellett, míg a kíséret közül valaki másik kalapot hozott számára.

Sokkal jellemzőbb a másik.

A királyi családban szó volt egyszer I. Napóleonnól, mire a tizennégy éves királyfi felszólalt:

- Én nem tartom nagy embernek.

Minden szem feléje fordult. Maga a király öfelsége mosolyogva kérde:

- Nono! Talán kissé nehéz álláspontot választottál.

- És miért? - kérde Gizella főhercegasszony.

A trónörökös nyugodtan felelte:

- Mert szigorú törvényeket hozott az elválás ellen, és aztán ő maga is elvált a feleségétől.

A CÁR BESZÉLGETÉSE BISMARCKKAL

(Külügyi csevegés)

A berlini udvarnál, hol mindenkinek a San Remo-i betegen jár az esze, nagy ünnepélyességek verték fel a nyomasztó rettenetes csöndet. A világ legszerencsétlenebb emberét fogadták: a fehér cárt, aki sok hírlapi herce-hurca után végre mégis odaérkezett egész családjával, a kis cárevicsekkel és finom, vékony arcú, nagy szemű, karcsú feleségével.

Igazán érdekes volt az a díszebéd a császári palotában, ahol a világ legnagyobb urai étkeztek - kik az egész világot meg akarják enni, de itt talán beérték egy-két falattal.

Berlinben a nép nagy rokonszenvvel fogadta a cárt, az igaz, hogy nem is eresztették közel a népet, mert annyit már a berlini rendőrség is tud, hogy a derék *orosz atyuska* nem valami nagyon népszerű ember, se odahaza, se másutt.

Az atyuska is szepegett, de a rendőrség is szepegett. Isten ments, hogy Berlinben történjék valami merénylet.

Ést történt, noha a lapok eltitkolják. Gróf Kálnoky követte el a merényletet. Egy phonofont állított fel a cár szobájában, a lemez fölvette a cár hangját, egy másik az öreg Bismarckét, s így most összeállítható lett az egész párbeszéd, amit folytattak...

A lemezekről leolvassván Kálnoky a két nagy faktor beszélgetését, érdekében valónak találta, hogy az a lapokban napvilágot lásson, minélfogva leküldte a magyar belügyminisztériumhoz, hogy itt őrizték a világhírű lemezeket, s tartsák a tartalmukat titokban.

Így aztán mindjárt egy óra múlva mi is megtudtuk a diskurzust, és itt közöljük:

A cár (a belépő Bismarckhoz): Isten hozta. Hallottam, hogy ön itt járt, s azért küldtem el önhöz Cserevint.

Bismarck: Igen, voltam bátor tiszteletemet tenni.

A cár: Üljön le, kedves Bismarck.

Bismarck: Köszönöm, nem fáradtam még el.

A cár: Én pedig azt hallottam, hogy ön már el van fáradva. Ebben a körben.

Bismarck: Adja isten, hogy ne kelljen felségednek az ellenkezőről meggyőződnie.

A cár: Ej, ej, öregúr, ön túlságosan bízik az erejében. Hát jól van, no. Húzza ide közelebb a széket, és hozzuk tisztába a jövőt.

Bismarck: Én már tisztába hoztam.

A cár: Ördögös ember, hát mit akar ön?

Bismarck: A békét. És felséged?

A cár: Én is azt. De Bulgáriában előbb még okvetlenül tennem kell valamit. Mit gondol ön?

Bismarck (közömbösen): Nem gondolkoztam még a tárgyról.

A cár: Egészen felingerelt Koburg Nándor. Azt olvasom, bútorzza magát a gyerek. Ez már sok!

Bismarck: Bízik.

A cár: Miben?

Bismarck: A konstellációkban.

A cár: Mit törődöm én a konstellációkkal.

Bismarck: Igaz, de a konstellációk azért mégis megmaradnak konstellációknak. Ausztria nem enged semmi beavatkozást...

A cár: Nem enged? Hát lehetséges ez? Ausztria? Hahaha! Mit képzelsz ön Ausztriáról?

Bismarck: Én meg vagyok róla győződve, hogy nagyon erős.

A cár: Miből gondolja?

Bismarck: Onnan, mert azelőtt mindég maga Ferenc József császár veregette meg a delegációk szessziója alatt az Andrássy Gyula vállait.

A cár: És most?

Bismarck: Ez idén már csak Falk Miksával mondattak neki néhány bókot.

A cár (elgondolkozva): Ez rossz jel. Ez megingat. Teringette, herceg, ön gondolkozóba ejt. Csak még egyet kérdezek.

Bismarck: Parancsoljon, felség.

A cár: Azt az egyet szeretném csak megtudni, hogy beszélt-e már Beöthy Ákos, és hogy mit mondott?

Bismarck: Persze, persze. Ettől igen sok függ.

Itt a párbeszéd megszakadt, mert e pillanatban Kuna, a »birodalmi kutya« kezdett az ajtón kaparászni.

- Hívnak - szólt a kancellár felállva és elbúcsúzott.

A KÍSÉRTET

Mindenekelőtt kijelentem, hogy protestáns ember vagyok, hiszékeny és türelmes, lakom Pesttől egy félórányira, s járatom a Nemzetet, hogy a politikát tudjam s a nagy krajcáros Journalt, hogy a német nyelvet tanuljam belőle. De amíg a német nyelvet meg nem tanulom a Journalból, addig a magyar nyelvet felejttem el a Nemzetből. Mindegy, megszoktam, szorgalmas olvasója vagyok a két lapnak, s nagy élvezettel betűzgetem Beksicset, aki fiatalkoromra emlékeztet a cikkeivel. Én is így gondolkoztam valaha.

Hanem ma nem mulattatott, sőt megijesztett. Mind a két lapban egy-egy úgynevezett »eretnek« cikk van. Kong a vészharang. A szín, a festés, a hang olyan a cikkben, hogy no most mindjárt kezdetét veszi újra a katolikusok rémuralma. Elmúlt századok letűnt réme visszajő. Rettentő idők következnek. Caraffa felüti a székét Eperjesen, a protestáns papokat gályákra viszik. (No, azt ugyan nem szeretném, mert az egyik leányom lutheránus papnál van férjnél), a mi templomainkat bezárják, az olasz-német-osztrák szövetség összeomlik, az orosz ennélfogva betör, Kálnoky kétségbeesésében leugrik egy háromemeletes ház tetejéről.

Rohantam is mindjárt nagy hüledezve a plébániára főtisztelendő Kupacska János úrhoz, aki az este érkezett haza Pestről, a katolikus gyűlésről.

A főtisztelendő arcán csakugyan volt valami szokatlan kegyetlenség az inkvizítorok kinézéséből. Nagy szürke szemei vérben forogtak. Ez már tán magával is hozta a guillotine-t is.

- Mi újság, tisztelendő úr? - rohantam meg mohón.

- Semmi, domine spektábilis, semmi.

- Mitől néz ki olyan zordonan?

- Mulattunk az éjjel, spektábilis. Az orfeumban voltam. Nem aludtam ki magamat.

- Milyen a hangulat Pesten?

- Pesten? Hangulat? Nem láttam én ott semmiféle hangulatot.

- Hát a katolikus gyűlésen volt-e?

- Persze!
- És mi történt ott?
- Semmi. Elküldték a szegény öregnek az adresszet és azt a néhány forintocskát - szólt érzékenyen.
- Semmi? Hát ön azt semminek se veszi, hogy ott a pápa egyházi hatalmát proklamálták?
- Ott? Ki? - szólt elcsodálkozva. - Lehetetlen az! Tegye az úr bolonddá az öregapját.
- De bizony úgy történt. Egy Zichy Nándor nevezetű gróf.
- Aha! Az bizony meglehet. Csakugyan beszélt ott egy nagyorrú zsidóképű öregúr valamit. Meglehet, hogy az is közte lehetett. Nem hallgatta azt, lelkem, senki.
- De az mégis rettenetes dolog, kérem, hogy a tizenkilencedik században ilyesmi történhetik.
- Miféle ilyesmi? Hogy valaki valamit mond. Hiszen szólásszabadság van!
- De a pápa világi hatalmát visszaállítani. Rettenetes.
- Ugyan, ne bolondozzék, spektábilis. Hát azért vissza van már az a hatalom állítva, mert valaki azt mondta?
- Csakhogy az a valaki egy gróf!
- Nevetséges! Emlékezhetik rá, hogy a francia-porosz háború idején az egész szélsőbal indítványt nyújtott be Franciaország feldarabolásának meggátlásáról, de biz azt azért földarabolták.
- Igen, de azt vegye, kedves tisztelendő úr, hogy ez félig-meddig hangoztatva van a primás üdvözlő iratában is.
- Hát aztán?
- És azt vegye, kérem, hogy másfél millió ember írta alá. Nagy dolog az.
- Ugyan, ugyan. Ne legyenek önök olyan képzelődők. Mindig a kálvinista kakas hangját hallják: »Protestánsok, legyetek ébren!« Hisz én ott voltam azon a gyűlésen, beszéltem az emberekkel, láttam, kik voltak, csupa derék, okos emberek.
- Akik aláírták az adresszet.
- Aláírták. Igenis, másfél millió ember írta alá az adresszet. Mert aláírásra mindig lehet nálunk embereket fogni, még a váltón is, de ha azt mondták volna ki, hogy ki megy el verekedni a pápai állam helyreállításáért, álljon ki a fórumra, hát Lonkay Antal tisztelt barátom is szépen kisompolyodott volna a tereméből.
- Ej, ej, hogy mégis nem tudták lehurrogatni azt a Zichyt. Mert így mégis az egésznek az a képe, hogy egy számos tagból álló gyülekezet a pápa egyházi hatalmát proklamálta.
- Mert ilyen volt a hangulat. Higgye meg, hogy ugyanazon gyülekezettel egy másik szónok egy óra múlva elfogadtathatta volna a polgári házasságot is. Ismerni kell a magyart.
- Hát azt gondolja, kedves tisztelendő úr, hogy nem lesznek többé vallási villongások.
- Soha!
- No lám, pedig már én egészen megijedtem a mai lapoktól.
- Írnak valamit?

Eléje toltam a két újságomat. Elolvasta nagy figyelmesen a cikkeket, s így szólt fejcsóválva:

- Azt mondtam az előbb, hogy sohasem lesznek ebben az országban vallási bajok, de talán mégsem volt igazam. A félrevert harang mindig sok népet csődít össze. És sok felizgatott nép mindig sok galyibát csinál: a tisztaeszlári ügyet is a zsidók mérgesítették el. Nem lehetetlen, hogy az újságírók, akik cikk-téma után futkároznak, belecikkeznek a közömbös emberek lelkébe is a vallási kötekedéseket... Hanem azért gróf Zichy Nándorból mégsem lesz soha belügy-miniszter a helyreállított pápai államokban.

Olyan okosnak, megnyugtatónak találtam a plébános úr felvilágosításait a tegnapi katolikus ülésről és annak intenciójáról, hogy közlöm azokat a többi, netalán megijedt protestáns ember épülésére is.

Egy kálvinista

AZ ÁLMOS DADA

(Rendőrtörténet Göndöcs Benedeknek ajánlva)

Azért ajánljuk Göndöcs Benedeknek ezt az esetet, hogy a főtisztelendő úr jóízűt mosolyogjon rajta, mire viszi az embert némelykor az álmoság.

A rendőrtörténetnek voltaképpen hőse nem az álmos dada, hanem egy féléves csecsemő. De azért ne tessék megijedni, nem lesz benne semmi sírás-rívás.

A csecsemőt »Baby«-nak hívják, és igen jóízűeket tud aludni. Mama és papa nagyon szereti a kis Babyt, és ő velük hál egy szobában. A szép zöldernyős bölcső oda van húzva a mama ágyához. Dada ellenben (minthogy mama és papa még nagyon fiatalok) a szomszéd benyílóban alszik, álmodván szebbnél szebb huszár káplárokról - ámbár a bakaórmester is elég szép téma egy-egy gyakorta megszakított álomhoz.

A Baby, ki némelykor egész éjjel nyugodtan szuszog kis vánkosa között, a múlt éjszaka váratlanul felriadott és sírni kezdett.

A mama föl nem ébredt, sem a dajka a szomszéd szobában; rémségesen mély álmuk volt.

Tehát a papa volt kénytelen felkelni, felhúzni a papucsait és betopogni a dada szobájába.

- Julcsa, jöjjön a gyereket megszoztatni.

De Julcsának ennél sokkal édesebb szavakat susogott most az álombeli káplár, és csak fület repesztő hortyogással felelt a nagyságos úrnak.

Mire az kénytelen volt odamenni és felrázni a dadát.

Dada rettentő álmosan fölcihelődve becommogott a szobába, mint az álomjáró, fölvette a kisdedet, lekuporodott vele a sötétben egy székre a nyitott siffonérkasnyi mellé, és elkezdte szoptatni.

A papa visszafeküdt, és egy darabig még hallgatta félálomban a csecsszopó csámcsogó édes szuszogását, s aztán elnyomta az álom. A dada is lezárta szempilláit, s feje lankadtan lógott lefelé.

Csak a nagy csendből, midőn a gyermek is elaludt, vélte érezni, hogy ő voltaképpen nem ennek a székeknek a hozzátartozandósága, s hogy a kezében levő tárgy akadályozza a pihenés kényelmességében. Morpheusz azt sugdosta neki: »Terpeszkedj el, Julcsa, takaróddz be, Julcsa!«

Minélfogva ösztönszerűleg letette a kezében levő tárgyat a - siffonérba; rázárta az ajtót s egész gépiesen, öntudatlanul visszakullogott az ágyába.

Reggel fölébredt a mama, mosolyra nyílik a szája, jó reggelt akar kívánni a Babynak, széttárja a bölcső függönykékét, s ijedten kiált fel:

- Szent Isten, hol a gyerek?

Felugrik az ágyból, bekiáltja Julcsát. Julcsa berohan.

- Hol a gyerek?

- Hát a bölcsőben.

- Nincs - kiáltja az anya és felsikolt.

A dada megnézi a bölcsőt, s sóbálvánnyá rémülve áll felette.

Az úr is felriad. De a gyerek nincs. Nincs, nincs sehol. Az egész háznép összeszalad. A gyermek odavan.

Az úr emlékezik, hogy éjjel felköltötte a dadát, a dada emlékezik, hogy éjjel megszoptatta a gyereket, s aztán letette a bölcsőbe. Minthogy nem is történhetett másképp.

Az ijedelem a tetőpontra hág, a szülők kétségbeesetten jajveszékelnék.

- Valaki bejött, és ellopta a gyereket.

- De lehetetlen az, nagyságos uram. Ajtó, ablak, minden zárva volt. Nem jöhetett ide egy lélek sem.

- És mégis ellopták.

- Ugyan, ugyan, az csak a mesékben szokott előfordulni, nagyságos asszony. Ki lopna el egy gyereket?

- De mikor olyan csodálatos szép és kedves volt!

A rejtély megfejthetetlen.

- Hamar, rohanjatok a rendőrséghez. Mert bizonyosan ellopták. Hogy miképpen, emberi agy azt fel nem foghatja, de mégis odavan. Tény, hogy megvolt tegnap, tény, hogy ma nincs meg.

A rendőrséget már korán reggel fölzaklatták a gyerek miatt. Az volt mai nap az első panasz. Egy eleven gyermek ellopása.

A rendőrségi tiszt jegyzőkönyvet vett fel róla, s azután elküldött egy András bácsit a helyszínére.

András bácsi nagy morogva távozott.

- Hát hol találjam én meg az ebugattát?

Kedvetlenül csoszogott fel a lépcsőkön, s beállított a szerencsétlen családhhoz.

- Hát mért nem tudnak a gyerekekre vigyázni, he? - mondá belépve az ajtón. - Hm, az állam csak a hét éven felüli gyerekekre tartozik felügyelettel. No, ne bőgjenek hát. Mondják meg, honnan vészett el?

- Itt volt, itt feküdt - zokogta az anya a bölcsőre mutatva.

- Hadd lám, hogy nincsenek-e onnat valami tolvaj nyomok? - szólt András bácsi műértő arcot vágva, s nagy patkós csizmaival roppant robajjal lépegetett a bölcső felé.

A nehéz, idomtalan lépések rengésétől fölébredt a kicsike a kasznyiiban és fölsírt.

- Ahun van, ni! - kiáltott fel András. - Megérezte az a kis jószág, hogy a hatóság keresi.

Nosza lett nagy öröm. A szülők odarohantak a kasznyihoz és kivették a gyereket, aki rózsaszín pirosra izzadt a hosszú édes álomtól.

András bácsi is régen kapott olyan borraivalót, mint ma reggel, hogy az elveszett tárgyat olyan ügyesen legott megtalálta.

A MOSÁS

Ez az a szó, amitől a fővárosi embert kileli a hideg. Mosás van a háznál! Ez annyit jelent, hogy minden fölfordult, hogy minden kényelmednek vége van.

A menyecske (ha még az) már hajnalban föl van, csattog, pattog, veszekszik a szolgálókkal. A konyhai csatara zaja fölébreszt, de ha nem riasztana is fel, majd kiugrat vackodból maga az asszony, rád kiabálva, ha költői lelketű, a költőből:

- »Föl szennyes szolgál, föl hamar«! Ki abból az ágyból, mert szükségem van a vánkoscihákra! Egy, kettő, három, öltözködjék és aztán menjen el valahová a háztól. Ne alkalmatlankodjék itt! Haza se kerüljön ebédre, mert itt rá nem ér senki főzni az ilyen kákabélűnek. Ebédeljen a vendéglőben.

A ruhád megkefeletlen, a csizmád megtisztítatlan, reggelid kihűlt, mert már hajnalban főzték meg, de azért semmit sem szólhatsz, mert hiszen mosás van a háznál. A mosás mindent kiment a világon. Örülsz, hogy az előszobába rakott piszkos fehérnemű-boglyákon keresztül, az utolsó tiszta ingeddel kiszabadulhattál valahogy az utcára.

Nem is akadt még arra élő piktor, aki egy fővárosi mosást megfessen. Rettentően visszataszító kép lenne az.

De annál idillibb a falusi mosás, melyet mai számunkban mutatunk be a Szobonya Mihály szép rajzában, ahol egy darab élet van híven odacsapva.

Egy egyszerű falusi udvar tárul elénk összes járulékaival, köcsög a karón, napraforgó a kerítésnél, csáklya függ az eszterhéj alatt, ha netán a »veres kakas« találná magát elkukorékolni a ház tetején, a létra is oda van támasztva a padláshoz.

Az »édös« pedig ott áll a teknő fölél hajolva, felgyúrt karokkal, két keze jár szaporán, dörzsöli, morzsolja a szappantól tajtékos vízben a kis ingecskét. Tetszik is a szapulás csobogása a kis Erzsikének. Nem adná a világért, ha ő maga is megpróbálhatná. Ágaskodik lábujjhegyen, de mi haszna, kicsi a lányka, magasan van a teknő. Ej, ej pedig milyen szép játék lenne ott pocskolni a vízben... Ni, éppen most öntenek bele egy kis »kékítőt«.

Az »édös« meg-megfeccsenti a vízzel kötekedésből, mire Örsike, brr! megrázkódik, sírásra fordul a kis mályvapiros ajka, de közben meggondolja magát, és egy ígéző mosolyban fakad ki.

- Anya, én isz... én isz - selypíti epedő hangon.

- Te is szeretnél mosni úgye, szentem? Várj, ha majd nagy leszel. Moshatsz még eleget.

Különösen a ruhacsavarás mulattatja, mikor a fölpuffadt vászondarab, ha egy kicsit megszorítja az »édes«, csuromban ereszti a vizet.

- Én isz, én isz!

- Hagyj békét, aranyom. Hiszen neked mosok. Eredj no, ne légy itt, ne helytelenkedj, még magadra rántasz valamit... Ott van a kis kutyka, játsszál azzal!

Tisza csakugyan ott fekszik az udvaron, nagy közömbösen két első lábát szétvetve, de az Örzsike a világért sem közelítené meg, durcásan nyöszörgi:

- Félek tőle.

- Akkor hát eredj szívem a pipikékhez, a tyúkokhoz. Azokkal mulatozzál!

Örzsike oda sem mehet. Azokra is van panasza:

- Félnék tőlem.

A FEHÉR VÁROS

(Amerikai fotográfia)

A muszka be nem jön talán, de a muszka világ bejött.

Az egész város fehér és tündöklő. Egy lepedővel van letakarva minden. Madartávlatról nézve az egyszínű tájékat, a fehér házfedeleket, fehér utcákat, egy óriás sima fehér lappá folynak össze a háztömbök. Nem látni a tornyok csillogó bádoggját, a házfedelek különféleségét.

Csak egyetlen piszkos szalag fut végig a láthatáron: a Duna; máskor ezüst volt, most rézkatlan színű.

De ki az ördög nézné most Budapestet madartávlatból; még a madár is szívesen beállna most embernek, aki a kemence mellett melegedhetik.

Nemhogy madartávlatból, de sehogy sem lehet most nézni. Mert a szél telefűjja az ember szemét, részint azzal a hóval, amit az utcákról fölragad, részint azzal, ami most esik. Mert hol szitál rézsuntosan, hol játszi pajkossággal röpköd csatacsillag képében, hol andalogva pilinkál finom pehellyé morzsolódva a levegőben.

Egész hóboglyák emelkednek az utcákon, tegnapi, tegnapelőtti és múlt heti rétegekkel. Az utcák végében átmetszések történtek, hogy a publikum járhasson. Csörgő szánok siklanak végig a hóhegyek közt.

A hideg éles, metsző; zúzmara fedi a bajuszokat, a szél süvít, s csapkodja a nyitott kapukat, lóbázza, fessegeti a cégtáblákat, s hab helyett havat ver a borbélyműhelyek cintányérjaira.

Érdekes kép. A hófehérke regéjébe való. (De nem hiszem, hogy annak az előadására készülne a köztisztasági hivatal.) Néhol valóságosan megakadt a közlekedés, a kocsik összetorlódtak, s van András bácsinak elég dolga, míg helyreállítja a »rönd«-et.

- Minek esik annyi! - ez az ő véleménye, s ebben fogóznak meg az illetékes közegek is.

Az utcák néptelenek ilyenkor, éppen mint Halmas-Szentbogárdon. Minden megszűnt. A boltok nyitva állnak, de vevő nincs. Aki csak teheti, ki nem mozdul a lakásából, mert a gondozatlan járdákon térdig hóban kell járnia; az még jó, ahol nem gondozzák, de az a veszedelmes, ahol gondozzák, mert olyan felületesen takarítják el, hogy a megfagyott olvadékban okvetlenül el kell az embernek esnie.

- Mekkora hó! - kiáltja az idegen, ha a vasúton idáig bírt eljutni.

- Ez még semmi! - kiáltom én. - De majd mekkora lesz a városi költségvetésben!

*

Bátran idejöhetne most Verescsagin orosz képeket festeni.

Láthatná ezt a fehér világot... Hogy ugrál a csikorgó hidegben, hogy emelgeti lábát dideregve, a bőrze felett, a kis Merkur. Milyen fehér lett. Fázik szegény. No, de egy kicsit mégis *nagyon ugrál...*

Petőfi köpenyege is csupa hó. No, hát mégis eljutottál Szibériába, jó poéta; csak egy kicsit antdatálta a becsületes Manasses.

Szinte megérthetővé váltál pillanatnyira.

Most már hallom, hogy mit kiáltasz:

- Seprőt magyarok, seprőt! (Azt aztán nyílt kérdésnek hagynám, hogy a havat kell-e elseperni előbb vagy más valamit?)

A nagy havazás (már évek óta nem emlékeznek az emberek ilyenre) sok mindent megváltoztatott.

A béke fehér színével borította be a távirda drótokat, de ezek azért makacsul viszik a háborús híreket; legelőbb engedtek a természet hatalmi erejének a kofák, e gyöngéd lények, akiknek sátrai egyszerre eltűntek a föld színéről: utánuk meghódoltak a komfortáblí kocsisok, akik egy ló helyett most már kettőt fognak be.

Azután a hordárok hagyták oda »posztjaikat«. Az okosabb enged. Meleg pálinkamérések ablakaiból lesik a »megbízatásokat«. Azután az újságírók adták meg magukat, akik bevették a »havazást« eseménynek, s újdonságokat írnak a viselt dolgairól.

Legkésőbbben adta meg magát a városi mágisztrátus, már így gondolkozik:

- Minek hordassuk el az utcákról, hiszen itt is csak úgy elolvad az idővel, mintha egyebütt lenne.

Ami logika, az logika. És a türelem a legszebb polgárerény.

Hiszen végre is bármint didereg e zimankós fehér világban ott künn a fiákerló, a hóban térdig botorkáló felkötött állú iskolásgyerek és a kapuk mélyedésébe húzódott koldus - még mindig maradt a természetben valami piros: az emberi orrok.

S ezen orrom számára egy kis burnót még mindig akad a városatyák szelencéiben.

Kérek belőle egy csipetnyit.

Hrksz prkszt! Minden rendben van!

1887

PARLAMENTI KARCOLATOK

AZ ÚJ HÁZ

(Nekrológ és beköszöntő)

Innen-onnan megnyílik az új országgyűlés - az első öt éves parlament. Jobbadán a régi elemek, mindössze egy negyed részében új.

Az újakról még nem lehet mondani semmi jót, a régiekről pedig már nem lehet mondani semmi rosszat, mert elég szomorúság az nekik, hogy immár képviselőkől Haluska Jánosokká változának.

Sok jó erő kimaradt kétségkívül, s ezekből a leghosszabb prédikációs halott Szilágyi Dezső. Éppen olyan különös, hogy ő kimaradt, mint amilyen különös, hogy Éles bejött.

Szilágyi elbukott, de mégsem egészen jó tragikai hős, mert sajnálkozást nem ébreszt: míg ellenben a többi bukottakat legalább önnön pártjaik siratják. Sok krokodilkönnyet ejtenek a szélsőbalon a számfejtő Enyedi Lukácsért, sok sóhaj lebben el az ékes szavú Bartháért, a hosszú hajú Hermanért és a bika hangú Polónyiért.

Nem szép volt a nemzettől, hogy így bánt el Polónyival, s e mélyen elszomorító hazafiatlanság egyedüli mentségét abban találja, ha a szimmetria kedvéért történt: - amennyiben a kormánypárt is skartba tette gigászi hangú szónokát, Vámost. (Ha nekik nincs, nekünk se legyen.)

A kormánypártnak is vannak veszteségei, de a nagy nyereségtől észre sem veszi ezeket. Nagy kár Beniczkyért, aki azonban a malőrjével rehabilitálta legalább a nemzetet, mert kisült, hogy az egy államtitkárt is meg tud több helyen buktatni. Halálos vétek György Endréért, akivel vége van az *egyszerűségnek* a Házban. Mert eddig akármilyen kopott, gyűrött kabátban elmehetett a képviselő az ülésekre, gondolva magában: »hiszen még rosszabban lesz Görgy Endre«. Szathmáry Miklós is a veszteségrovatba jön. Derék öregúr volt, holtig híven szavazott volna. Zsilinszky Mihály, a Ház egyik jegyzője is odavan. Örökén immár nagyban dulakodnak.

Elősoroljam-e a habarékpárt veszteségeit is? Azokat sirassam-e, akik elbuktak, vagy azokat, akik meglettek és apródonkint főgnak elvérezni? Apponyi sebeire legalább termett balzsam: a Szilágyi kimaradása, de mit mondjunk vigasztalót Bittó Istvánnak, aki az idén is hiába kopogtatott a közvélemény kapuján.

(Ő azt hiszi, azért hiába, mert mélyen elaludt a kapus, én azonban hiszem, hogy azért, mert nagyon is ébren volt.)

Ejh, végre is ne búsuljanak az urak, hiszen megmondta az öreg Deák, hogy a kisebbség csak nagyobbodik, amikor fogy, mert annál nagyobb kisebbség lesz.

Summa summarum a Ház meglesz valahogy. A pártok csakhamar hozzátörődnek a veszteségekhez, s minden a maga rendjén foly odább. Az öreg Boértól (ki igazán elmondhatja, hogy mind jobban szilárdul állásában) átveszi majd a csöngettyűt Péchy Tamás, s megindul minden úgy, amint ment. Egy-két alak hiányozni fog imitt-amott. A büfében sokáig emlegetni fogják Odescalchy Gyulát, a jobboldali folyosón árván, szalmaözvegyül fog üldögeálni Kemény

János, a Bánffy Béla szeme keresni fogja egyszer-kétszer az elegáns Szereday Aladárt, a Göndöcs gyémántgyűrűje nem villan meg többet húsos ujjain, s a Ház gyorsírói elszoknak a »derültség« leírásától. De végre is - amint Hunyady László szerint ama bizonyos nógrádi földbirtokos (Madách) mondja: - »az ember gyenge, gyenge«, el fognak felejteni mindenkit. Még magát Hunyady Lászlót is.

Ám, ha valakinek emléke maradandó lészen: az a jó Csanády Sándor. Ővele nem egy ember, de egy egész korszak tűnik el. Mikor az ócska jegyzői atillát számúzték, már akkor volt eszemben: »No öreg, most már rajtad van a sor. A vén atillát kiküszöbölték, neked is el kell múlnod.«

Ki fogja ezentúl megolvastatni a képviselőket? Ki fogja figyelemmel kísérni a protokollumot? A Ház is olvasatlan marad, a jegyzőkönyv is. És kiből élnek meg az élcsepok velem együtt?

Utoljára is kisül, hogy nincs vesztes senki, csak én. Ki adja vissza nekem Prileszkyt? Ki adja vissza nekem a nevető embert - Ságnyt?

Hát egészen kipusztították a tisztelt Házból a humort? Hol van Zimándy, a Trefort kalapácsa, hol van Róth Pál és Pantocsek? Miért kellett végképpen kiirtani a patikáriusokat? Hát már igazán nem beteg a nemzet?

De mindegy, vigasztalódjanak a tisztelt kimaradottak, nem a nemzet sujtó ítélete volt az, hanem csak a véletlennek játéka. Lám, ezelőtt három évvel éppen Komjáthy Béla, Győry Elek, Helfy Ignác maradtak ki. S akiknek egy kerületük sem volt akkor, ma már mindenikük kettőben duskál. Furcsa logika ez a t. néptől.

A parlament legelső hetében éppen e dupla kerületek fogják élénkké tenni a folyosót. Hogyne! Minden kimaradott magát tartja a legérdemesebbnek, hogy »behozzák«.

Éppen e kerületek, e végső menhelyek tartják még függőben, hogy a Ház voltaképpeni képét lerajzolhassuk. Hiszen még Szilágyi is bejöhet. Egyik erdélyi kerületből hihetőleg bekerül Bartha, Pozsonyból Beniczky, Nagybányáról György Endre, Karcagról Enyedi Lukács. Aztán arra is kell számítani, hogy valaki meghal azon ideig.

Hát még a megsemmisítendő választások: a szabadkai és székesfehérvári? A dunaszerdahelyit majd elfelejtettem. Megannyi nyílás, amelyen át a reménysugár veti ki csillámló fodrait.

Egyszóval kisül a végén, ha még ezek a kimaradt alakok is be találnak jutni, hogy több mint száz új ember jött be a Házbá, de a régiek közül senki sem hiányzik.

S akkor aztán igazán nem lesz semmi változás.

Azazhogy egy mégis lesz. A múlt országgyűlés elején úgy találtuk a Pulszkyakat, hogy mind különböző párton ültek.

Ezúttal pedig úgy találjuk, hogy mind egy párton vannak.

Az ember, hiába, mégis mindig talál valamit.

VADÁSZAT KÉPVISELŐKRE

(Egy nem választható, megválasztott mameluk felszólalása)

A szélsőbal körében, minthogy az ismeretes Károlyi Gábor-féle petícióból kívül is, mely előrevetette árnyékát, több petíciót szándékoznak beadni szélsőbali képviselők ellen azon a címen, hogy nincsenek bent a választási lajstromokban, sajátságos mozgás van.

Igaz, hogy az most nem is tréfadolog. Mert a tavalyi Ház nagyon szigorúan változtatta meg a házszabályokat. Most már nem azoknak kell bizonyítani, akik peticionálnak, hogy »nem választó« az illető kérvénnyel megtámadott képviselő, ami sok ügyel-bajjal járt, hanem az illető megpeticionált képviselőnek kell bizonyítani, hogy ő bizony választó - most hát hamar kiszül a turpisság, és a drága áron szerzett mandátumba sajtot lehet takargatni.

Hát biz az nagy szerencsétlenség, ha már valakin megesett. Sajnálatra méltó történet, tehát tragédia. De a házszabályokban benne van, hiába, nem lehet ellene tenni. Aki nincs bent a lajstromban, ne legyen bent a Házban. (Hiszen a karzatra azért még mindég eljárhat.)

A szélsőbal azonban nem úgy gondolkozik. Az a szerencsétlen és nem egészen kollegiális ötlete támadt némelyeknek, hogy: »Uccu, keressünk mi is a mamelukok közt olyanokat, akik nincsenek bent a választási lajstromokban. Keressünk azután tíz aláíró a választókból és peticionáljuk meg. Cseréljük ki a mi hadifoglyainkat az ő hadifoglyaikkal. Így lesz az jó és épületes.«

Mint halljuk, lázasan folyik a munka, a keresgélés és már eddig hat kormánypárti képviselőt találtak. Egyszóval nagyon jól megy.

Hanem hát nem elég magyaros tempó ez, tisztelt képviselő urak. A menekültek után szaglászni s azokat kivonszolni.

Aki futhat, hadd fusson.

És nem vág a dolog egészen a programba.

Mert kit üldöznek önök?

Azokat, akik az adójukat ki nem fizették.

Hát olyan nagy bűn nem adózni? Ej, ej, ne legyenek olyan rossz akarattal az ősi erkölcsökkel szemben.

Több kollegialitást és több kegyeletet a hagyományok iránt!

Önök azt vetik fel védelmükre:

- »Igen ám, de ha a mieink közül fölfálnak valakit a mamelukok, nekünk is föl kell fálni valakit.«

Csakhogy ez nem elég keresztényies.

Nézzék önök. A vademberek akárhányszor megesznek egy-egy európai fehér embert, de azt még sohasem hallottam, hogy mi szelíd emberek valaha megettünk volna egy vadembert.

Legyenek önök szelídek, és hagyjanak nekünk békét!

A »SKRIBÁK«

(A t. Ház mint házasságszerző)

Ivánkovics János, akit most Herman Ottó helyett bírnak a Házban, egy mulatságos kérvénnyel fogja gazdagítani az új Ház legközelebbi munkaprogramját.

A szegedi törvényszék és járásbíróság írnokai kezdeményezésére negyvenöt törvényszék és járásbíróság írnokai, kik a szegedi kolompósokhoz csatlakoztak, petíciót nyújtanak be a parlamenthez.

Vajon mit kérhetnek a szegény nyomorgó írnokok a nemzet törvényhozó testületétől?

Ha ezt valaki feladná találós mesének, bizvást kitűzhetne ezer aranyat annak, aki eltalálja, mert nem nyerné meg senki.

Abba még a megboldogult cinkotai kántos is belesülne, ha élne: hogy mit kérnek a hazai írnokok?

Hát ugyan mit kérhetnének? Lakbérfölemelést?

Nem.

Pótlékot?

Dehogy.

Fizetésjavítást?

Azt sem.

Hát akkor ugyan mit?

Titulust, uraim, titulust. Becsületekre mondom, titulust kérnek.

Előadják, hogy ez a közönséges cím »írnok« milyen rettenetes nyűg rajtuk egy egész életen. Hogy ezzel a címmel még megházasodni sem lehet, mert a leányos apák azt mondják: »Mit? Egy írnok meri emelni szemeit az én leányomra. Nem. Soha!«

Oda terjed hát alázatos kérésük a képviselőházhoz, vegye le róluk az írnok elnevezést, és utasítsa a minisztert, hogy az ő címük elgyen ezentúl »*harmadosztályú irodatiszt*«.

Nem tudom, mit határoz a tisztelt Ház, de látom ebből, hogy ez országban, ahol az írnokoknak sincs egyéb kívánnivalójuk, mint a titulus, még boldog emberek lakhatnak, akiket könnyű megelégedettekké tenni.

Ha a Ház enged az ártatlan és ostoba, de idők jeléül érdekes kérésnek, úgy nem lesz többé írnok az országban, és nem lesz többé kosár a lányos házaknál.

ÚJ HONATYÁK

(Életkép)

A szabadelvű klubban, mely nyáron olyan holt volt, mint egy temető, ismét elevenség, zsbongás van. Az öregek előtt, akik a habitué címre tarthatnak jogos igényt, új varázst nyernek a termék, melyeket Móricz Pál, a gazda, igen ügyesen csinosított ki.

Estefelé megtelnek. Új arcok, szokatlan alakok népesítik be. Az új képviselők ragyogó arccal, pezsgő életkedvvel járnak-kelnek, látszik rajtuk, hogy szinte nem bírnak betelni a dicsőséggel.

Mindez olyan tündéri nekik. Az újdonság fogas, melyen hótiszta lapon, mihelyt már belépnek, a saját nevüket látják ragyogni.

Milyen csodálatos és szemkápráztató minden!

E jámbor süldő honatyák azzal jönnek ide szerényen, félénken, hogy előbb megtudakolják a tapasztaltabb ismerőseiktől:

- És hol kell nekem jelentkezni?

- Hát sehol.

Áhítatosan, félénken, szorongó szívvel lépik át a szent küszöböt, s egyszerre ott találják az előszobában a külön fogast a saját nevükkel. Hát lehet még ennél valami boldogítóbb érzés?

Egyszerre otthon érzik magukat. Odabent csupa barátságos, nyájas arcok. A csillár kedélyesen szórja fényét, a kártyaasztalok reményteljes zöldje üde pompában virít.

Sok ez egy napra. A miniszterek ott mozognak, kelnek, diskurálnak fesztelenül. Maga a hatalmas miniszterelnök is, kit a fiatal képviselő (még hónapokkal ezelőtt szolgabíró) csak regeszerű elbeszélésekből ismert, most ott van elevenen, s majd az egyik, majd a másik csoportnál áll meg és ismerkedik új táborával.

Minden belépő érdekli őket. Lassú suttogás támad köztük, mikor egy-egy ismertebb képviselő belép:

- Ni, Csernátony Lajos!

Ezer meg ezer kérdés tolul ajkukra:

- Ugye az, kérlek, Vizsolyi? Mutasd meg nekem Tisza Lajost. Nincs itt még Baross? Melyik az a Visi Imre?

Odajárulnak rendre a tekintélyesebbekhez és bemutatják magukat, de az »öregesek« között elvegyülni még nem tudnak, jobban vannak ők egymás közt, közös témáikkal.

- Mégy a megnyitásra?

- Milyen színű a mentéd?

- Kivel mégy egy kocsiban?

- Honnan indulunk?

- Aztán mit kell ott csinálni?

- Bemutattak már Tiszának?

Ezek a kérdéseken mindenik köröszülmegy.

Egyszerre a közügyekhez való tekintélyesen rideg arcot vágnak.

- Apropos! Van-e már helyed a Házban?

- Oh, hogyne!

- És hol ülsz?

- Jobbra hatodik pad, harmadik hely.

- Szent isten! Ember, hogy kerülhetél olyan messzire?

- Borzasztó, kérlek. De én nem tudtam erről idejekorán.

- Mily szerencsétlenség! Engem meg egészen a habarékhoz ültettek.

Így sopánkodnak gyönyörteljesen, tele tüdővel szíva be a megcsontosodott, petrifikált mamelukok szivarfüstjét.

Minden, amit látnak, amit beszélnek és hallanak, most még úgy éri őket, mint a szűz fehér tajtszipkát az első füst.

Persze néhány hónap múlva ezek a szűz tajtszipkák is kiszívódnak: és nem jut eszükbe sopánkodni az olyan kicsinységeken, hogy nem kaptak »jó helyeket« a Házban. (Jó ott minden hely, csak belül legyen.)

Szemök kinyílik. Mindent más színben fognak látni.

A képviselői élet langyos tavaszi verőfénybe vész. Az illúziók szétfoszlanak.

S aki most hővérűen arról álmodik, hogy három év múlva államtitkár lesz, szárnyaszegetten megelégszik azzal, ha négy év múlva »gibic« lehet valamelyik tarokk-asztalnál.

Ennyire mindenki viheti.

Nem értem persze a »rokonszenves gibiceket«. Mert az már magasabb rangosztály.

A KÉPVISELŐHÁZ ELSŐ ÜLÉSE

Minden úgy volt, mint hajdanában. A Sándor utca környéke korán megnépesedett. Kíváncsi hazafiak várták az új honatyákat, amint egyenkint szállinkozának. Csak elvéte jött egy ismerős. Már tíz óra előtt jóval megtelt a folyosó egészen. Csak még a büfé csendes és kihalt. Az új képviselők valóságosan kifáradtak az önbemutogatásban. Ösmerkedtek, de annyian annyival egyszerre, hogy a következő tournál megint mint ismeretlenek jöttek össze a folyosó más tájékain. Hiába, ahhoz is idő kell, hogy az ember annyi új arcot megfigyeljen.

Végre, néhány perccel tíz óra után betódultak a tanácsterembe, hol mindenki a maga helyét foglalta el. A jobboldal bizony valóságos erdő, úgyhogy jócskán átnyúlik a baloldalra, most már hát lesznek »baloldali jobboldaliak« is.

A Ház tömve volt, de mégis sajátságosan nézett ki, mert hiányzott a feje. Az elnöki emelvény üresen tátongott, míg nem fölbukkant ott végre a visontai Kovách László alakja, aki ha Ház nincs, mégis tisztviselője marad a Háznak, s fölkérte Boér Antalt, mint a legidősebbet, hogy foglalja el az elnöki széket.

Boér Antal az idén se tagadta, hogy a legöregebb.

Beült az elnöki katedrába, morgott valamit, s ezzel a morgásával egyszerre kihívta a Ház különböző tájékairól a hat legfiatalabb embert korjegyzőknek. De milyen csinos tejképű fiatalemberek ezek!

Boldog isten, hiszen már Tisza István is kiesett a huszonhat évével veteránnak.

Széchenyi Aladár gróf (a miniszter fia) felolvasta a miniszterelnök átiratát s a holnapi szertartás rendjét.

Erre a szokásos duett következett. Felállott Irányi Dániel, elmondta a mondókáját sárga-fekete zászló és a megnyitás módja ellen.

Mire Tisza is elmondta a duett második strófáját, hogy 1867 óta mindig így volt, hát most is csak úgy lesz. Ezen nem lehet segíteni.

AZ ORSZÁGGYŰLÉS ÜNNEPÉLYES MEGNYITÁSA

Már tíz óra felé fogat fogat után robogott Budára, a királyi palotába. A Ferenc József téren és a budai hídfőnél nagy tömegek gyűltek össze gyönyörködve a csillogó-villogó magyar díszruhákban.

A képviselők és főrendek az udvari kápolnába gyülekeztek, hol az ország prímása mondta a díszmisét. Őfelsége a király az oratóriumban foglalt helyet, honnan többször kihajolt végignézni a festői képen, mely a középkor mesés pompájával hatott a szemlélőre.

A miniszterek a kápolna balján foglaltak helyet, jobbról a főrendek ültek és szétszórva vegyesen a képviselők. Kivált az utóbbiak nagyobb számmal jelentek meg az idén, mint annak előtte.

A mise után a lépcsőkön felállított testőrök sora közt mentek fel a trónterembe, hol sokan voltak olyanok is, akik a misét mellőzve, egyenesen a trónteremben várták be az ünnepélyt. Ezek közt volt József főherceg is. A kormánypárti képviselők képezték a jelenlevők zömét, de képviselve volt minden párt, s még a szélsőbalról is ott láttuk Csávolszky Lajost, Prónay Dezsőt és Győry Eleket. Az egybegyűltek mind díszruhát viseltek, kivételt csak néhány százsz képviselő tett, kik frakkban jelentek meg. Az egyik pláne a fiacskáját is elhozta a kápolnába. Ilyenek a jó családapák.

Szép ruha (mert az efféle ünnepélyeknél végre is a ruha a fődolog) nem egy volt, de a legjobban feltűnt Miklós Gyula a tigris-bőrrel, gróf Dessewffy az ízléses dókájával, Mohay Sándor a sárga csizmáival, Csekonics Endre gróf az ékszereivel, Tisza Kálmán a Benczúr-képféle kosztümöt viselte.

Pont tizenkét órakor végre hallatszott az ajtónálló koppanása, a szárnyas ajtók szétnyíltak, s belépett kíséretével a király. Elöl az országzászlósok jöttek a kereszttel és a felemelt karddal, aztán a miniszterek és a király, ki fehér kócsagtollas medvebőrös fővegét kezében tartva folytonos éljenzés közt lépett fel a trónra, amelynek homlokzatán, a széleken három-három struccotoll, piros, fehér és zöld jelzi, hogy az a magyar király trónusa.

Őfelsége átvevén a trónbeszédet Tiszától, nyugodt, mindenütt hallható hangon olvasta fel, mire újra fölharsant az »éljen«.

Aztán levette fővegét, lelépett a trónról és eltávozott a termeibe.

A MANDÁTUMOK

Ma voltaképpen »néma ülés« volt a Házban, mert semmihez sem lehetett hozzászólni, abból állván a napirend, hogy Benedek Elek korjegyző felolvasta a neveket, s Regele igazgató beszédte a mandátumokat, melyek csakhamar irtóztató halommá növekedtek a Ház asztalán.

Mert volt azok közt egy-egy tízfontos mandátum is, amit izzadva cipelt hóna alatt az illető honatya. Voltak azonban elegáns mandátumok, melyeket csak úgy a pénztárcából húzott ki a gazdájuk (úgyis majd minden mandátumnak az a születési helye). Ezek az »egyhangúak« voltak. Néhány konvencionális sorból áll az egész.

Voltak hótiszták, voltak elgyűröttek, kivált a fiatal képviselőké, kik két hónapig sokszor forgatták, gyönyörködve elnézegették, dúdolgatván hozzájuk a Boccaccióból: »Kis levélke, drága kis levélke.«

Mennyivel más a »nagyfejű« veteránok mandátuma. Az csak egy rideg közönséges papírdarab, melynek nincs semmi delejes ereje. Maga Tisza Kálmán pedig éppen csak akkor bontotta fel a folyosón. Azon módon volt még elcsomagolva, bepecsételve, ahogy Nagyváradon a postára adták. Beadta, nem is látta soha, nem kíváncsi rá.

Bezzeg az újdonsült képviselőket még most is meg lehet ijeszteni, ha egy öregebb rájuk szól:

»No, rendben van-e a mandátum?«

»Rendben van, urambátyám.«

»Hm. Rajta van-e az ötven krajcáros stempli?«

»Az ugyan nincs. Hát rajta kellene lenni? Csak tán nem?»

»De rajta ám.«

»Lehetetlen az« - lihegi legott ijedten, s felizgatva siet megnézni valamelyik ismerőse mandátumát, ahol mindjárt kisül, hogy csak tréfálódzott a vígkedélyű urambátyám, és hogy üsse meg a ragya azt a stemplit, még ide nem bírta magát bevenni. (Hanem azért ne tudja meg Wekerle, hogy itt még van egy kis üres hely.)

A mandátum-átadás voltaképpen igen unalmas aktus, de mégis pótolja az »ismerkedési vacsorák«-at, mert a felolvasott nevek viselői sorba megjelennek a Ház asztala előtt, s mintegy »bemutatódnak« az érdekesnél érdekesebb alakok.

De amilyen édes egy mandátum, olyan nagy teher »kettő«. Csapás, ha az embernek egy sincs, de még nagyobb csapás, ha kettő van. Szegény Helfyt, Győryt, Komjáthyt, akik két-két csomaggal érkezének, mint akik ikreket hordanak az emlőjükön, majd szétszedték a kimaradtak a szeretetükkel a folyosón.

Végre déltájban valamennyi képviselő megszabadult »édes terhétől«, s kezdetét vette az osztályokba való kisorsolás.

A sok mandátum már akkor alig fért el a széles asztalon.

Podmaniczky Frigyes bánatos melankóliával nézegette:

»Ejnye, de régen láttam ennyi pénzt egy rakáson!«

A HÁZ ATMOSZFÉRÁJA

Kégl György szerint ugyan nincsen a világon külön levegő: se jobb, se rosszabb, mert ha a föld forog a nap körül, akkor mindennap úgyis belefordul minden levegőbe. De hogy a képviselőháznak »külön« levegője van, azt még Kégl György sem fogja tagadni.

Csodálatos levegő az, mely szédítő gyorsasággal gyűrja át azokat, akik belélegzik.

Mondjuk például, hogy Nagy János országos képviselővé válsztatott, és rányomatta végzetes címét a vizitkártyájára.

Nagy János eddig szorgalmas ügyvéd volt, aki reggeltől estig dolgozott irodájában, s fogadta a feleket, eljárta a tárgyalásokra, csinálta a periratokat, s ami üres ideje fennmaradt, azt is arra fordította, hogy egyes speciális jogi ágakban tökéletesbítse magát és tanulmányokat írjon. Egyszóval Nagy János úgy volt ösmeretes, mint a legpedánsabb munkásságú ember, aki ernyedetlen szorgalmával nagy vagyont fog szerezni, s szép jövőt nyit meg maga előtt.

Nagy Jánost sohasem látta sétálni senki. A doktor úr mindig sietett. A kávéházban sem üldögélt, a vendéglőben gyorsan evett.

Hiába hívogatták cimborái ide-oda, ő mindig csak az íróasztalánál érezte magát jól. Ha elment is velök, örökké kirítt onnan, s többnyire megszökött a kompániától. A cimborák nem bírták dr. Nagy Jánost átgýurni.

Azután jött a szerelem. Bocsánat, ha a dr. Nagy János nősülési hajlamait így merem nevezni. A szerelem, e hatalmas láz, bevette magát a dr. úr tervei közé, de ez is csak úgy mint egy »teendő«. Meg akart nősülni. De hogy sok időt ne kelljen pazarolnia a feleségkeresésre, az apróhirdetések útján keresett és talált feleséget. Esküvője éjjelén egy nagy viszontválaszt írt a

Schwarcz kontra Sternberg-ügyben. A szegény menyasszony egyedül virrasztott hófehér ágyneműi közt.

Az idén megválasztották képviselőnek, s mint mondtam, ráíratta vizitkártyájára a végzetes címet »orsz. képviselő«.

Ez volt a kezdet kezdete.

Most, hogy megnyílt a Ház a múlt héten, dr. Nagy János is feljött az ülésre. Ott átbumlizott részint a folyosón, részint a teremben egy délelőttet. Eleinte roppant idegenül érezte magát. Izgett-mozgott széken. Ki-kiszaladt a folyosóra. Izgatottan húzogatta ki az óráját, negyvenszer is megnézte. Türelmetlenül kérdezősködött:

- De hát itt kell nekem végig maradni?

- Úgy illik új képviselőnek.

- De az idő barátom, az idő...

- Az csak Angliában pénz.

Denique az első délelőtt mégiscsak elmúlt, úgy minden dolog nélkül. Másnap jött a megnyitás Budán, Nagy János ott volt, végighallgatta a hosszú misét az udvari kápolnában, és találgatta a belépőkről, hogy kik lehetnek: aki bejött és keresztet vetett magára, az bizonyosan habarékpárti vagy főrendi tag; aki nem vetett keresztet, hanem megcsörrentette a kardját, az nyilván valami kálomista kuruc.

Mise után meghallgatta a trónbeszédet, hazament, gyorsan evett, s aztán újra hajtatott a Deák-szobor leleplezésére. Az előszobában több ismert kliens várta.

Az első írnok (bocsánatot kérek a t. írnok úrtól, de már csak így szólítom) belépett hozzá:

- Itt van Burnusz János, Strobel Regina, Kukla Demeter, a Brokát cég főnöke.

- Mit akarnak?

- Beszélni akarnak a principális úrral.

- Nem lehet.

- Nem lehet? De kérem, roppant fontos ügyben jöttek. Mit mondjak nekik, miért nem lehet?

- Azért, mert képviselő vagyok.

S ezzel fogta magát, kiosont a hátsó ajtón, úgy ment el a szobor leleplezésére.

Eltelt egy egész nap.

Szombaton be kellett adni a mandátumokat, kisorsolták az osztályokat. Nagy János megint átbumlizott a folyosókon egy fél napot.

Ma reggel már fél tízre ott volt a folyosón, és várta az ülés megnyitását.

- Ma választjuk meg a tisztikart - monda, kezeit vígan dörzsölgetve.

Aztán meg-megállt egy-egy diskuráló csoportnál. Hallgatta adomáikat, s maga is mondott. Az idő pompásan telt.

- Hátha átnéznénk a büfébe is.

- Menjünk. Míg az osztályjegyzők elreferálják az igazoltak névsorát. Az ügyis unalmas.

Nemsokára megkondult odabent a csöngettyű.

- Menjünk be választani.

Tisza valóban felállt, és a rögtöni választást indítványozta, de a jó öreg Irányiéknaál még nem készült el mára a jegyző, minélfogva a Ház elhalasztotta a tisztségviselőválasztást holnapra, és az ülés váratlanul hirtelen véget ért.

Nagy János bosszankodva kelt fel helyéről:

- Hát már most mi az ördöggel töltse az ember a délelőttet?

Kiment a többi képviselőtársaival sétálni.

- Hova még te erre - kérdeem tőle, amint éppen találkoztunk a Huzela kereskedése előtt.

- Tudom is én - mondá -, csak úgy kószálok.

- Hát hogy van az, hogy te most nem vagy otthon? Talán mosat a feleséged, vagy a lakást festik?

- Nem biz az - szölt akadozva -, hanem hát izé... *képviselő vagyok*.

És még tán mostanáig is ott sétál céltalanul a Váci utcán, ha ugyan nincs a klubban, várván a délutáni pártkonferenciát.

A SOMOGYI LEVÉL

Azt lehet mondani, hogy szinte kellett ez a levél. Az idén sem Albrecht főherceg nem mondott toasztot, sem valamelyik közös generális el nem szólt magát, nem volt semmi téma exordiumnak a felirati vitához, nem volt semminemű fundamentum, amelyből az ellenzékeik támadjanak és a mamelukok védekezzenek. Ez a botránykő hát tulajdonképp köszörűkő, amelyen a »bemutatónaál« eszűket élesíthetik a különböző pártállású követek. A vita meg van mentve. A »löllei konferencia« klasszikus földjén, hiába, mindig történik valami.

Úgyis vétetik ez a levél minden párton mint szükséges élénkítőszer. Csak talán Tallián főispán restelli egy kicsit és Orczy, a belügyminiszter. Pedig a főispán nem hibás, mert ami abban a levélben van, az mind olyan, ami bátran benne lehet a többi főispánok leveleiben is. Egy úgynevezett »bizalmas« főispáni levelet nem is képzelhet az ember anélkül, hogy efféle titkok ne legyenek benne, mert különben miért lenne »bizalmas«?

Azt, hogy a kormánypárt is költ, de az ellenzék is költ a választásoknaál, ma már minden bolond ember tudja, csak nemrég olvastuk hitelesen egy kormánypárti lapban a Horánszky úr számláit. Ami pedig azt a főispáni óhajt illeti, hogy a kaposvári választás ne semmisíttessék meg, képzeljenek, önök uraim, olyan főispánt, aki nagy erőfeszítéssel keresztülvisz egy jelöltet, de azt aztán kész szívvel hagyja idefent kibuktatni.

Ilyen főispánok nincsenek és nem lesznek még Apponyi miniszterelnöksége idejében sem. (Pedig addig még ráérnének születni.)

Egyetlen nyereség az egészből, hogy a felirati vita élénk lesz, és hogy a közönség nagy érdekfeszültséggel várja az Orczy választát.

Orczy ugyan nem fog válaszolni, csak post festa, mikor már a kaposvári választás vagy igazolva lesz a bizottságok által, vagy mesemmisítve, nehogy ezáltal prejudikáljon az illető bíráló bizottságnak, mely végre is esküt tett, hogy igazságosan fog ítélni, némelyik bíráló bizottsági tag, mint például Jellinek Artúr, pláne két személyben is esküdött, amennyiben ti.

egy mellette álló szittyá (báró Wasmer Adolf), aki hűségesen morogta Tibád után az esküszavakat, eltévesztette némileg a dolgot.

- Én... - olvasta elő Tibád.

- Én - visszhangoztak az esküvők.

- Itt mindenki a nevét tessék mondani... Esküszöm.

- Én Jellinek Artúr esküszöm - ismétlé engedelmesen Jellinek Artúr.

Mire a mellette álló lassú szittyá, aki ugyan nem Tibádtól, de oldalt Jellinektől hallotta a Jellinek Artúr szót, gépiesen morogta:

- Én Jellinek Artúr esküszöm.

Így esküdött meg két Jellinek Artúr. (De a III-ik bizottságba sajnos csak az egyik jutott.)

Hogy dől el hát a kaposvári mandátum sorsa, tudni nem lehet, még bajosabb volna eltalálni, mit felel Orczy, de ha én volnék Orczy, hát a Péchy Tamás egyik történetkáját mondanám el az ellenzéknek.

Péchy Tamás ugyanis azt meséli, hogy az ő fiatal korában volt Abaújban egy adminisztrátor, aki valamelyik kedvenc emberét akarván megválasztatni követnek, annak az ellenjelöltje ellenében mindenféle eszközt fölhasznált. Többi közt majd mindenik főemberhez írt egy »bizalmas« magánlevelet, amelyben az ellenjelöltet mindennek elnevezte a világon, csak becsületes embernek nem.

Egy ilyen levelet elfogott valahogy az ellenjelölt, minélfogva mérgesen rohant nyomban az adminisztrátorhoz:

- Uram, elégtételt kérek - kiáltá. - Fegyveres elégtételt!

- Miért? - kérde a főispán hidegen.

- Ezért ni! - szólt s meglobogtatta kezében az adminisztrátor levelét. - Ezt az úr írta.

- Valóban, én írtam a levelet, *de nem önnek*. Nézze csak meg a címet, kinek szól.

- Tekintetes Mocskay János úrnak.

- No, lássa. Ha feltörte és elolvasta a levelet, amely nem önnek szól, akkor azért nem adok elégtételt, mert nem tartom becsületes embernek, akivel vívni lehetne... Ha pedig nem olvasta, akkor azért nem adok elégtételt, mert nem tudhatja, mi van benne.

- Hm. Uhm... - dohogta fejkavarva az ellenjelölt.

- Hát most tisztázzuk a dolgot. Olvasta az úr, vagy nem olvasta?

- Nem olvastam - hörgé hirtelen elhatározással az ellenjelölt.

Ilyen az abaúji felfogás. Nem tudom, milyen a t. Ház felfogása.

Azt az egyet azonban vaktában is látom, hogy legjobb lenne, ha a főispánok nem tudnának írni, s az ellenzékiek nem tudnának olvasni.

A KÉPVISELŐSÉG MESTERSÉGE

(Hasznos tanácsok az új képviselőknek egy öreg képviselőtől)

Bevezetés

Még egészen friss a mandátumotok, gyerekek, egészen hótiszta, ahogy mondani szokták. Még a választási elnökök porzója is rajta van. Csak közönséges homok, pedig bizony aranypor is lehetne azért a pénzért...

De mindegy, úgymint aranyos papír az, nem csoda, hogy annyian törnek magukat érte, mert olyan, mint a wolwichi bűvös kancsó, melyből mindenki olyan nedűt iszik, aminőre a szíve vágyik.

A szegény együgyű ember csak a napidíjakat látja benne. A számító, okos ember elébe tett létrának becsüli, melyen a magasba mehet, ha eresztik. A szónoki temperamentum kevély rá, hogy immár az egész ország színe előtt mennydöröghet, és a sztenográfusok jegyezni fogják szavait az utókor számára. Van olyan species is, aki az udvari estélyekre való meghívást becsüli az egészben a legtöbbre; az ügyvéd a klientelája nagyobbodását, a partihajhász a megnövekedett sanszait látja ebben a papírban.

Sőt nekem magamnak van egy ismerősöm, züllött alak, garázda vén korhely, utcai botrányokat csináló, aki meglátván minap a mandátumomat, elábrándozva sóhajtott fel:

- Nekem de jó volna!

Azt hittem, a napidíjakat áhítja, hát csak úgy a szokás kedvéért kérdeztem a szegény ördögtől:

- Ugyan mit csinálna vele?

- Mit? - kiáltá és a bedült szemei lázas fényben csillogtak. - Minden este összetűznék a rendőrséggel és sohasem *vihetnének* be.

Lám még ennek is becses lenne a mandátum, csak hogy megint más szempontból. Egyszóval, úri dolog az, gyerekek. Csak egy baja van, hogy megszerezni nem nagyon könnyű, de megtartani nagyon nehéz. Mert sok csínja-bínja van. Vagy az ember un rá a választóira bizonyos okoknál fogva, vagy a választók unnak rá az emberre némelykor ok nélkül; de tegyél fel, hogy a választók is szeretik az embert, az ember is a választókat, akkor esetleg a minisztereket nem szereti (ami egyébiránt a mi pártunkon nagy ritkaság) vagy a miniszterek nem szeretik. S ez mind olyan, ami halálos kimenetelű lehet.

Azért hát a legfőbb dolog a fiatal képviselőnek, hogy hosszú életű lehessen, kettőt megtanulni, először:

Hogyan kell bánni a választókkal?

Az asszonyoknak kezet csókol az ember, de egyiknek sem udvarol. A miniszterekről fumigatíve beszél otthon és fenyegetődzik, hogy csak ezt merje tenni egyik vagy másik, ő akkor ellene fog szavazni. Ez örökké imponál a választóknak.

A főemberek nevenapjára üdvözlő sürgönyt küldjön. A választási elnök gyerekeinek egy-egy barackot el ne felejtessen nyomni a fejükre. Egy disznótorra minden évben elmenjen.

A képviselő mindennap korán keljen, hogy a »Budapesti Közlöny«-t átolvassa, s ha van benne valami kerületbeli kinevezés, azonnal értesítse az illetőt táviratilag, hogy az abban a gyanúban legyen holtig, mintha a képviselőnek is köze volna a kinevezésben.

Minden új képviselőnek föl kell állítani otthon tervbe egy leendő minisztert a belső barátjaiból, olyant, akiről meg van győződve, hogy sohasem lesz azzá, s ennek a büdzséjéből építeni a légvárakat a választók számára ilyenformán:

- Most nehéz viszonyok vannak. Elhanyagolnak bennünket. De ez nem sokáig tart, csak míg Tisza a kabinetjét rekonstruálja, amikor az én tisztelt barátom (itt az illető képviselő vezető- és keresztnéve következik) veszi át (itt a tárca neve következik). Már megígérték neki. Bizonyos. Csak az időpontot nem lehet tudni. A t. barátom határozott ígéretét bírom, hogy elsősorban (s itt következik a kerületnek minden kívánsága) ezeket veszi a programjába.

A választók két-három cikluson át rendesen türelmesen megvárják az illető jó pajtás miniszterségét, mely csodálatos konfliktusok miatt mindig a küszöbön van, de mindig elodázódik.

Mert a választó olyan kétlábú tollas lény, akinek a »várakozás« a tápláléka. Más ember akkor nyugtalan, ha valamit vár. A választó akkor kezd nyugtalankodni, mikor már semmit se vár.

De hát ez csak az egyik fele, még azt is tanuljátok meg:

Hogyan kell bánni a miniszterekkel?

No, ehhez aztán sok tapintat és nagy invenció kell, fiatal barátaim. Elmondom nektek példákban a magam praxisát.

A minap kapok kerületemből egy megbízást, megyek is rögtön Fabiny miniszterhez, s előadom neki, hogy X aljegyzőt nevezze ki albírónak, ilyen és olyan fontos érdek követeli stb.

- Hm - mondá a miniszter megnézve a kérvényező iratait -, hiszen ennek még alig van valami szolgálati ideje. Hát azt gondolod te, hogy olyan könnyű bírakat kinevezni! Nem tréfádolog az, barátom. Nem lehet, punctum.

- Jól van, kegyelmes uram - mondám hirtelen feltalálva magamat -, ha nehezedre esik kinevezni egy albíró, paratus sum, van nekem olyan megbízásom is, hogy csapass hát el egyet, Y albíró. Ilyen és olyan fontos érdek követeli stb.

Mire a meglepetés zavarával ugrott fel székéről a miniszter.

- Elcsapni bírót? Hova gondolsz? Hisz az még nehezebb!

- Hja, kegyelmes uram - mondám bánatos panaszló hangon -, ha se kinevezni, se elcsapni nem lehet... akkor...

- Akkor hát - vágott szavamba nagy kegyesen -, akkor mégis inkább kinevezek egyet.

S ki is nevezte a védencemet. Kénytelen volt. Olyan ügyesen állítottam az alternatíva elé.

De ez csak az egyik griffem volt. Van nekem ilyen száz is. Tíz évi képviselősködés alatt az öt ujjamba gyűjtöttem minden praktikus rafinériát.

Ha én valamit ki akarok vinni, egy dolgot, hát addig elő sem adom az illető szakminiszternek, míg én a magam esztől ki nem gondolok hozzá még egy másik dolgot. Éspedig egy nehezebbet.

Akkor aztán odaállok a miniszter elé nagy bocsánatkérésekkel:

- Engedd meg, kérlek, kegyelmes uram, hogy egyszerre két dologgal rohanlak meg, de a kényszer, a kötelesség stb.

- Mi az? - kérdezi a miniszter rendesen savanyú arccal.

Elmondom először a könnyebb dolgot, az igazit, azután elmondom a nehezebb dolgot, a fikciót. A miniszter arca elborul, kedvetlenül vakarja a fejét. Dörzsöli kezét, morog, izgatottan kalimpál a lábaival.

- ...Bizony barátom, nem tudom én... majd utánanézek, majd meglátom... ez mégis szörnyűség... Hiszen ha csak magad volnál...

Eközben diplomatikus visszavonulással, mintegy megsajnálva, hogy a szegény miniszter milyen nagy zavarban van, nagylelkűen lemondok az egyik kéréséről, a nehezebből, a kigondoltról.

Erre kiderül a miniszter ábrázata, a kezembe csap, megszorogatja érzékenyen és így szól:

- Te mégis jó ember vagy, Károly. Meglesz a *másik* kívánságod.

Csalhatatlan metódus, egy kincs, amit én most nektek elárultam, mellyel minden minisztert meg lehet fogni, mellyel mindent el lehet érni s még a miniszter van az embernek lekötve - de ezzel a metódussal csak a magamforma malőrös ember élhet.

Mert amilyen szerencséje van némelyeknek, egyszer a miniszter meg találja tenni mind a két kívánságokat s akkor jöttek aztán zavarba a nem létező védencel, és külsz az én nagyra híresztelt befolyásomnak a titka.

Vigyázzatok, kérlek, rá ne jöjjön a kormány még legalább ebben a ciklusban.

A FŐRENDIHÁZI »VITA«

Ma volt az első komoly ülés a főrendiházban, mely azúttal megelőzte a képviselőházat, tárgyalásra tűzvé ki a felirati javaslatot.

Csendesen bóbiskáltak a méltóságos urak székeikben, ami nem is csoda, mert álmosító morcos őszi idő van odakünn. Brr! Az embernek szinte a hideg fut végig a hátán e barátságatlan teremben. Szinte érezzük, hogy ez a temető előszobája.

Mind a régi alakok. Semmi különös, semmi feltűnő. Csak az elnöki székben ül a halálfejú Sennyei helyett a jóképű aggastyán, báró Vay Miklós.

Gyulai Pál olvassa a felirati javaslatot, olyan keserű hangon, mintha restellne öfelségével szóba állani. Üres, de elég lendületes frázisok.

A felolvasás után néma csend következik.

Az elnök fürkésző tekintettel néz szét:

- Kíván valaki a javaslatához szólani?

Semmi nesz, semmi mozgás. Dehogy kíván, dehogy.

Vay Miklós kétségbeesve integet a szemöldökeivel a szónokhírben álló méltóságok felé.

»Istenem, istenem, csak legalább egy felszólaló akadna, hogy meg legyen mentve a becsület, hogy nyoma legyen a mai tárgyalásnak az annálékban.«

Zichy Nándor grófra hatott az elnök szemöldökmozgatása és könyörgő tekintete. Felállt és elmondott egy »Pesti Napló«-beli vezércikket. (Értem, nem a »Pesti Napló« hasábjait, hanem az Urváry papírkosarát.)

Hogyan szerezte meg a papírkosárból a nemes gróf e gyöngességben szenvedő cikket, azt csak az utána következő szónok, Somssich Pál tudná megmondani, aki mint somogyi ember, praxist szerezhetett az effélékben.

Igen, a nagy Somssich is felállt, de ő is, mint Zichy, csak azt mondta el, hogy nem kíván semmit se mondani a javaslatról.

S ezzel az általános vita minden izgatottság nélkül véget ért.

Az elnök ekkor így szólt:

- Akik a javaslatot elfogadják, méltóztassanak felállni.

Mind felálltak. És ebben nem volt semmi érdekes.

De ha az elnök azt mondta volna:

»Akik a javaslatot elfogadják, méltóztassanak prüsszenteni« - mind prüsszentett volna. És az legalább mulatságos intermezzo lett volna.

Ezután a részletes tárgyalás következett, mely idő alatt így morfondírozott magában Hunfalvy Pál:

- Haj jaj, a macska féljen, de nem én! Megvillogtatom ma az eszemet. Megmutatom ezeknek a laikusoknak, hogyan kell tömören magvas eszméket csempészni bele egy üres, kongó irományba.

És felállván, a harmadik kikezdésnél egy közbeszúrást javasolt, hogy a pénzügyek javítását »a kormányzat és igazgatás rendszerének egyszerűsítésével is óhajtjuk elérni«.

De Tisza Kálmán nem az az ember, aki azt megengedné (hogy valaki, pláne olyan valaki, akit Pálnak hívnak), előre megkösse a kezeit, minélfogva kijelentette, hogy az eredeti szöveg sokkal jobb.

Az eredeti szöveg tehát megmaradt úgy, ahogy volt. És ezzel véget ért a vita.

Nyugodt lelkiismerettel ment haza mindenki, mert hiszen megmondta Zichy Nándor, hogy:

»Minek a sok beszéd, bekövetkezett már a tettek kora«.

Ezt a mai tárgyalásnál mondta, ahol beszélni kellett volna.

Félek, hogy ahol majd tenni kell, ott megint mond Zichy Nándor valamit.

A T. HÁZBÓL [okt. 18.]

Salutem lectoribus stb.

Vagy száz levelet kapott már e rovat írója e nyáron, melyekben az olvasók visszaemlékeznek rá a múlt évekről és kérdezősködnék: »vajon folytatni fogja-e még a rovatot?«

Hát hogyne folytatná, amíg önöknek tetszik? Avagy kihaltak-e már a mamelukok? Avagy nincsenek-e még mulatságos alakok a habarékpárton és szélsőbalon?

Önöket alkalmasin az confundálja, hogy maga a szerző is mameluk képviselő lett.

Ne tessék amiatt aggódni.

Annyian vagyunk mi hála istennek, hogy bízvást megengedhetjük magunknak azt a luxust, az igazat megírni egymásról.

És ha tán imitt-amott ki is szalad a tollból egy-egy ellenzéki hang, nem veszi azt ott nálunk senki zokon. De miért is vennék?

Hiszen az ellenzéki zsurnalisztika írta össze ilyen rettenetesen nagyra ezt a pártot.

De meg látom én azt, ha csak magunk nem ellenségeskedünk egymással, bizony nem tudom én, kivel fogunk akkor verekedni.

Itt van mindjárt az első ülés...

Azt hittem, csatát fogok leírni. Ellenséges ágyúütegek rombolását, lándzsák villogását, kardok csörgését.

Kerestem Mars asztalfiókjában a színeket, hogy méltón lefesthessem az ádáz küzdelmek első hevét. A rémletes szörnyű pillanatot, mikor a két tábor először csap össze...

S íme mi történt?

Az, hogy Falk Miksa beült az előadói székbe, egypár szóval ismertette a javaslatát, aztán közönyösen behuntya a szemeit, mintha mondaná: »Most pedig menj a világba, szegény magzatom.« (Minden három évben szokott szülni egyet.)

De bizony ott terem Irányi Dániel is méltóságteljesen, s kibontja ő is a fakóvörös pólyákból szülöttjét, melyről azonban előre lehet tudni, hogy sohase lesz »kir. tanácsos«.

A keresztelési beszédet bizvást el is hagyhatta volna az öregúr. Nem hat ma már ez a hang. Kevés a naiv ember, és aki van, az se szófogadó.

Milyen fönségesen mennydörgé a mamelukokra: tegyék le mandátumukat, mert erkölcstelen alapon bírják; - szétnéztem: de egynél sem vettem észre semmi ilyes szándékot. Még Éles Henrik, a »holt lelkek« képviselője is fagyos gúnnyal mosolygott.

Sokkal inkább megfelelt az alkalomnak Apponyi Albert gróf rövid általános kritikája, melynek kapcsában ő is benyújtá a harmadik felirati javaslatot.

Együtt volt már mind a három javaslat. Péchy Tamás hátradőlt székében, jámbor megadással lecsendesíté a napi lármát a csengettyűjével s nagy, mély lélegzetet vett, mint ő hitte a békés levegő legutóljából: »Most aztán hadd jöjjön a viadal!«

Fluger Károly a nagytermetű, daliás szőke levente lépett elő elsőnek, s mint a kormánypárt előőrse, meghajtá a zász lobogót a Falkék javaslasta előtt.

No, most jön már az igazi roham.

A jegyző felolvasta az első tigris nevét:

- Beöthy Ákos!

Mély temetői csönd támadt a teremben. Hátaikat borsóztató hideg szél lebbent meg a kormánypárti oldalon. Olyan volt ez a név, mintha egy éles kardpengét húznak ki a hüvelyből, mely hosszú éveket ír le suhogva-villogva a levegőben.

Fölállt Beöthy Ákos, hátravetette a fejét délcegen s mondá:

- Tisztelt Ház! Én ugyan kész vagyok támadni, de csak holnap. Ma még nem lehet. Ma még semmi rosszat nem mondhatok a kormányról, se a javaslatról. Hanem majd holnap.

A mosoly derűje egyszerre démoni rútakká festé a kormánypárti arcokat. Oh, hogy csillogtak, vigyorogtak ördögi szemeikben azok a gonosz apró gnómok.

Az elnök zavartan nézett szét a Ház összes vidékein: hogy ki akar hát szólani.

Senki, senki!

A jegyzők kíváncsian fordították befelé az elnöki katedra két fekete táblácskáját, ahová a szónokok neveit jegyzé a Szathmáry Györgybe bújt Klió.

Olyan fekete volt a tábla, mint az ében. Egyetlen név sem fehérlett rajta.

Az ellenzék összes nagy szónokai röstelkedve húzogatták fejüket a váll-lapockáik közé, mintha mentegetőznék mindenik: »Non sum paratus.«

Tisza maga is meghökkent, és így tűnődött magában:

- Ezeknek az én ellenfeleimnek vagy a puskaaporuk kevés, vagy a támadási anyagjuk nem elég. Puskaport nem adhatok nekik, mert azt is adnék, ha lehetne, de támadási anyagot, azt miért ne adnék? Adok is nekik. Ha semmit sem tudnak megtámadni ma, hadd támadják meg holnap legalább a mai beszédemet.

S ezzel fölkel, és egy nagy hatású polemikus beszédet mondott, cáfolva főleg Irányi túlzott vádjait.

A T. HÁZBÓL [okt. 19.]

Megteltek a padok és a karzat. A miniszteri szék valamennyi.

Sőt hogy semmi híja ne legyen a parlamentarizmusnak, elkészült Beöthy Ákos is. Egy átvirrasztott éj nyomai látszottak meg tüskés arcán.

Noha valóságos beszédínség ütött be a tisztelt Házba, mégis bizonyos ellenséges indulattal hallgatott meg ma minden beszédet.

Pedig Beöthy Ákos olyan kedves volt, őszintén diskurált, mintha a Hangl-asztalnál ülne. Elnevezte Tiszát varázslónak, aki a mesebeli kisasszonyt, a közvéleményt, megbabonázta. Elpanaszolta, hogy nincs számbavehető befolyásos ellenzék. (Helyeslés a jobboldalon.) Lefaragott egyet-mást Tisza Kálmánról, kiegészítette Deák Ferenc egyik mondását. (Hm, most már teljes az öreg Deák.) Kimondta a történelem verdiktjét... s felhozott rapszodikus előadásában sok mindenfélét, olyant is, ami pártjának sem tetszett... De öneki magának minden nagyon tetszett, amit mondott.

A Ház már elunta a beszédje közepén, bekövetkeztek hát azok a rémítő ásitások, amelyekbe minden hatás belepottyán. Fel-feltört az emberi keblekből az önző óhaj:

- Bár csak bevégezné már.

- Nem lehet az - mondá a tapasztalt Csernátony -, még hátra van a *hidrafej*.

Hát csakugyan elő is csillant egy negyedóra múlva a körmondatok és hasonlatok tömkelegében a hidrafej... a hadsereg.

- No de most már csak vége lesz.

- Nem lehet az - mondá újólag Csernátony -, mert még hátra van a *főnixmadár*.

De már a főnixet kevesen várták meg, a folyosókra tódultak ki a képviselők, mígnem új szónokot jelentett az elnöki harangszó.

- Ki az? Ki beszél?

- Asbóth János.

- Micsoda? Asbóth János! Szűzszónok. A Ház angolja. De már azt meg kell hallgatni.

Sok jó alak van az új képviselők közt, sok érdekes arc, köztük igazi báli szépségek, mint Pap Samu, a bájos doktor. Annak talán még a körme is rózsaszínű. Aztán ott van Kiszely Vendel. Csak a mézeskalácsos szíveken láthatni olyan arcokat. Szép délceg levente Földváry Elemér;

székelyben, noha mindnyájunk előtt Tibád a minta, mégis valljuk be, jobban veszi ki magát Mikó Árpád. Sugár természetével ékesen magaslik ki, mint a libanusi cédrus, Koczár Zsigmond. Szendén kéklenek a Hock János szemei, mint a damaszkuszi halastavak... Egyszóval, múlnak az évek... Istenem, hol van az az idő, mikor még Krajszikot is »szép Krajszik«-nak nevezték...

De ha még százszorta szebb legények ülnék a honatyai székeket, egynek se volna olyan okos, sokat ígérő ábrázata, mint az Asbóth Jánosé.

Az pedig szörnyű szerencsétlenség.

Mert vegyük például, hogy egy embernek ostoba arca van, az már egy elővélelmet teremt, hogyha megszólal, nagy esztelenségeket fog mondani, s ha csak valami meglehetőset mond, mindenki elbámul rajta: ninini, nem olyan bolond ember ez.

De jaj az okos arcú embernek. Beszélhet az ékesen, mint Démoszthenész, csöppentett színmez logikával, mint Deák Ferenc, szellemesen, mint Fenyvessy Ferenc, annak mégis vége van - mert az ábrázata még magasabb skálát mutogat.

Én mindjárt gondoltam, hogy Asbóth János nem felel meg a várakozásoknak. Lehetetlen az arca miatt.

Beszédjét úgy kezdte, hogy ő sincs elkészülve.

Pedig jobb lett volna, ha azzal kezdi, hogy el van készülve - és el is lett volna készülve.

De mint gentleman, hiába, csak igazat mondhatott.

Ki is világlott kifogástalan gentlemansége - noha, kivált a beszéd második része, nemcsak magvas volt, hanem néhol lendületes is. Csak azzal a szerencsétlen tarokkal ne személyeskedett volna.

Utána Eötvös Károly emelt szót. Igazi pihent ész. Öntötte, ami három évig meggyúlt benne.

Jóízű hangja, törül metszett kiszóamlásai a régi céhbeli atyamesterekre emlékeztetnek. Vagdalkozott jobbra-balra, hátra, előre, köröskörül, felöklelte a habarékpártot, nekiment a kormánypártnak, a minisztereknek, megcsipkedte Asbóth Jánost, de megkegyelmezett Falk Miksának, hasonlítván őt jó Toldy Miklóshoz, aki mindig eljött, ha az ország címere veszélyben volt, a címert megmenteni.

Beszélt, beszélt... az óra lassan mászott a zöld mennyezet felett, a percmutató bejárta egyszer körbe az egész mezőt, s Eötvös még mindig beszélt.

A képviselők fejei lankadtan ereszkedtek le a padokra. Krajszik elaludt, a miniszterek kiszöktek, a szélsőbaliak kényelmetlenül feszengtek székeiken - Eötvös azonban még mindig beszélt. Már vége felé nem volt témája se, hanem azért mégis beszélt.

De mert a természetben semmi sem örök, minden megszűnik, végre Eötvös is megszűnt beszélni.

S milyen szerencsétlenség! Nem lévén több szónok, Tisza hosszabb polemikus felszólalása és az előadók rövid beszédjei után be kellett rekeszteni a felirati vitát.

No, erre meg aztán én nem voltam elkészülve - aki gyönyörűen elterveltem magamban, hogy fogom bemutatni az olvasóknak rendre a vita folyamán az érdekesebbnél érdekesebb új embereket. Most pedig be kell érnem, hogy mint egy hirtelen bevégeződött vadászat után szokás, sovány jelentést tegyek a mai eredményről.

- Elesett, uraim, egy hidra, egy főnix, két ellenjavaslat, megsebesült egy hajtó és egy szűzszónok.

A T. HÁZBÓL [okt. 20.]

Sok tarka jelenete volt a mai ülésnek. Eötvös, aki tegnap vehemensen kergette a habarékokat az üres fazekak mellől a húsosfazekakhoz, ma az Apponyi tegnapi lendületes visszavágására válaszolt, új pótvitát provokálva. Az előadók apró-cseprő dolgokról jelentéseket tettek. Általában nagy nyüzsgés-mozgás észlelhető a földszinten. Haluska Jánosok, szép asszonyok és érdeklődő fiatalság tömte meg a kakasülöket. Nehány főispán kis eljött, mert hiszen éppen főispánakasztásra folyik a készülődés.

De még addig sok cigaretté fogy el a folyosókon, hol mosolyogva nézegetik a szerencsétlenül járt Gosztanyi kiragasztott kiáltványát: melyben szomorodott szívvel jelenti, hogy ötszáz osztrák forintokat elvesztett a Ház helyiségeiben, s kéri a megtalálót, adja vissza nevének titokban tartása mellett, az összeg *felét*.

E manifesztumban sok a humor. Mert az az eset, amit Gosztanyi képzel, éppenséggel lehetetlen. Miután csak kétféle megtalálót van.

A becsületes, aki visszaadja az egészet.

Van aztán a nem becsületes megtalálót, aki vissza nem ad egy garast sem.

Hanem olyan megtalálót, aki becsületes is legyen, de csak kétszázötven forint erejéig, és aki gazember is legyen, de szinte csak kétszázötven forint erejéig, olyan naiv megtalálót ma már nincs.

Csak olyan naiv vesztőt van még.

Eközben bent a teremben megválasztották a delegátusokat, Fenyvessy Ferenc interpellált, elmaradt bíráló bizottsági tagok esküt tettek, kivén a magyar Bradlaughot, Baranyi Ödönt. Azt sehogy se tudja megkapni Péchy Tamás, s még öneki áll feljebb, hogy micsoda - hát nem bíznak őbenne, vagy mi?

Végre elérkezett az ünnepélyes pillanat.

Felállott halovány arcával báró Orczy Béla, a belügyminiszter, e nemes tisztos alak, Wenckheim Bélára emlékeztető. Gentleman tetőtől-talpig, akit tisztességtelen dolognak még az árnyéka sem érhet.

- Helyre, helyre! - Kiáltják mindenünnen. Úgy ül ott a többség, mint egy sötét erdő. Maga a kormánypárt is komor és aggodalmas. Nehéz a felelet ebben a dologban. A főispán kétségkívül hosszabbra írta a levelet, mint kellett volna. Egypár sor innen-onnan bizvást elmaradhatott volna. De olyan derék ember, annyira szükséges azon a pozíción, hogy nagy kár volna érte.

- Halljuk, halljuk!

Megremeg a csöngettyű a Péchy kezében.

Ez a lélekharang egy főispánnak szól.

- Nem az - mondják a beavatottak -, nem fogja elejteni a főispánt.

- De hát akkor kit fog elejteni? Valakit okvetlenül kell.

- Úgy van, mert akörül forog a kérdés, hogy valódi-e a levél, s mihelyt valódi, lehetetlen rá ki nem mondani az anatómát.

De már nincs idő viatkozni. Síri csönd támad a teremben. Orczy már olvassa a kérdést, s így adja meg rá a választ:

- Tisztelt Ház! Az interpellálók azt kérdezik tőlem, valódi-e ama közlemény, mely az »Egyetértés«-ben jelent meg?

- Halljuk! Halljuk!

- Ezt, tisztelt Ház, csak akkor tudnám megmondani, ha az eredeti levél megvolna, hogy azzal összehasonlítsam, de nem vagyok abban a helyzetben, mert az, sajnálatomra, eltűnt.

Huh! Micsoda tombolás lett erre. Az ellenzék mozogni kezdett, mint a viharcsapkodta nádas. Vegyítve kitört a derűtség és a taps. Percekig zúgott, morajlott a helyeslés a kormánypárti patkós vonalon. Gúnyos sziszegés hangjai hasadtak bele túlfelől.

- Ez nem válasz! - kiálták a szélsők. - Ez egy tréfa! Igent vagy nemet tessék mondani!

- Majd ha az eredeti megkerül - felelték vissza jobbról.

A meglepetés frappáns hatása nyilvánult mindenfelől. Erre nem volt senki sem elkészülve.

Sorba ugráltak fel: Eötvös, ki szellemesen, pompásan beszélt a maga álláspontjából, majd Szalay Imre, de a csatát már akkor megnyerték a mieink, Orczy, mint a kísértetek elől szokás, egy búvkört csinált maga körül ezzel az *ötlettel*, s noha még belekényszerítették egy felszólalásba, nagy óvatosan nem hagyta magát onnan kicsalogatni.

Igaz, hogy csak egy ötlet volt. Majdnem furcsa fegyver egy miniszter kezében.

De hát ki mondhatja, hogy oly fegyver ellen, mely gyalázatos módon éppen az illető miniszter fiókjából lett elcsenve, nem-e elég jó minden fegyver?

Egy rossz tréfát kiparíroztak egy jó tréfával... Ez volt a mai nap története.

A TISZA EXPOZÉJA

(Karcolat)

Azért nem titulálom ezt a karcolatot »A t. Házból«, mert noha a Háznak ma volt tulajdonképpen a legfontosabb ülése, a karcolatok szempontjából mégis a legsoványabb.

Mert csak egyetlen beszéd volt s az is humor nélkül való. Ámbár aranyos napfény játszott rajta.

Tisza tartotta az első expozéját.

Egy expozé pedig tudvalevlőleg, akárki tartja is, olyan száraz szokott lenni, hogy szinte bele lehet csiholni.

A padok szépen megteltek. A fővárosban maradt képviselők teljes számmal megjelentek. A karzatokon egypár börze-ember lázas kíváncsisággal leste szavait.

A Ház pénzügyi kapacitásai éledelegve könyököltek padjaikban. Helfy ajkain szatirikus mosoly lebegett, Gaál Jenő fontoskodva izgett-mozgott, Horánszky Nándor a szakállát rágcsálta, a kimaradt Enyedi Lukács az írói karzatról csillogtatta a pápaszemét - melyen át a számok gyomrába lát.

A nemzetgazdászati könyveken hízott elmék tulajdonosai jelentősegteljesen pislongattak egymásra, a szemeikkel diskurálva.

»Most lesz, ami lesz« - kiáltá az egyik pénzügyi tudós szeme a másiknak.

»Miket fog ez most összebeszélni« - felelte vissza a doktrinéri szem.

»De milyen vakmerőség is az, hogy egy ember, aki nem ennek a szakmának élt, ebben a szakmában akarja vezetni az országot« - kancsalított a harmadik szem.

»Felsül az első állításnál... « hadarta szaporán egy gúnyolódó szempilla. De hogysisne! Egy ember, aki nyilván nem olvasta se Leroy-Beaulieut, se Steint, se Rochbert, se Careyt, de a »Neue Freie Presse« közgazdasági cikkeit sem, mellyekkel mi szoktunk feszíteni. Elolvassuk szerdán, s bámultatjuk magunkat csütörtökön a belőlük szítt tudománnyal, a folyosói triccs-traccs közt. És elfelejtjük őket pénteken.

»Megfogjuk, megfogjuk!« - hunyorgatta az ötödik szem.

A generális pedig fölállt azzal a bámulatos nonchalanceszal, mintha a legközönyösebb ügyben szólalna fel. Semmin se látszott a nagy beszédek még a nagy embereknél is megelőző láz és készülődés. Csak az a különbség volt, hogy most még a cylinderének belseje is tele volt rakva mindenféle számjegyzetekkel. Hanem aztán egyéb nem is volt. Még Wekerlét is otthon hagyta. (Ez a vonás tetszett nekem a legjobban.)

Elkezdett beszélni ünnepélyes csöndben. Egy negyedóráig csak hallgatták, hallgatták a kritikus tudósok, de bizony nem csinált az semmi lapszust, hanem mondott olyanokat az ő józan eszével és mély judíciumával, hogy Leroy-Beaulieu is »helyest« kiáltott volna neki.

A mamelukok is féltették most az egyszer a vezért, hanem amint túl volt a kezdeten, egyszerre észrevették átmelegedve, hogy ezt a lovat is csak úgy üli ő meg, mint a többi.

Fölhangzott gyakran a »helyeslés« és tetszészaj.

Csak az ellenzék hallgatta még mogorván. De amint a jövő perspektíváját tárta elő, áttetsző színekben, az igazság cifraság nélküli ruhájában, őszinte nemes egyszerűséggel, elősorolva, hogy az egyes miniszteriumokban már az idén sem lesz túlkiadás, még az öreg Helfy is elkezdett a fejével bólintgatni.

Ilyen világos, meggyőző expozét még magyar pénzügyminiszter nem adott.

De sem ilyen megnyugtatót.

Valóságos öröm csillogott a szemekben, midőn vázoló, hogy a »deficit« mint fog megszűnni.

Esztendőre már kisebb lesz, két esztendő múlva már csak akkora lesz, mint az öklöm, három év múlva pedig lesz hárommillió - *plussz!*

Plussz! Hárommillió és plussz. Elég! Elég!

Rohantam ki a teremből.

- Hova szaladsz? - kérdezték az ajtóban álló képviselők.

- Futok azzal a hárommillióval. Eresszetek! Félek, hogy visszavonja.

De nem vonta vissza. Nehány perc múlva felhangzott a viharos éljen-zaj.

Az expozénak vége volt.

A képviselők kitódultak:

- Hatalmas volt! - kiáltá egy maliciózus kormánypárti. - De attól félek, el fogja rontani a háború... Biztos!

- Meg kell adni - szólt kedvetlenül egy habarékpárti. - Mert már hallottam vagy négy pénzügyi expozét életemben. De valahányszor végighallgattam egyet, mindig kevesebbet tudtam az állam pénzügyi helyzetéről, mint annak előtte. Ez az első expozé, amelyből megértettem a dolgainkat.

- Ilyet csak olyan okos ember mondhatott, akinek eszét még meg nem zavarták a pénzügyi könyvek, s fejében nem kóvályognak zűrzavaros teóriák.

- Nekem csak az a kifogásom ellene - vette fel ismét a szót az előbbi habaréki ember -, hogy a nagy taktikus ezzel a beszéddel is egy taktikai húzást tett. Olyan programot adott, hogy három évig lehetetlen a pénzügyi politikáját támadni.

- Az ám!

- De hát akkor, mire valók vagyunk mi itt?

- Hiszen ha azt valaki tudná!

- Hej hej! - rikkantott fel egy szélsőbaloldali képviselő a korridoron. - Ha én erről a beszédről tegnapelőtt tudtam volna!

- Hát mit csináltál volna?

- Vettem volna vagy tizenötezer forintnyi magyar rentét.

Mindenki meglegedetten ment haza, kivéven a könyveken hízott elmék gazdái, a doktrinérek, akik búsan tűnődhetnek rajta, hogy a nagy emberek születnek - és nem puskáznak se Leroy-Beaulieuból, s Steinből, se Say Léonból, hanem ha nekik úgy tetszik, még Wekerlét is otthon hagyják.

MIBŐL JÖN BE AZ A HÁROMMILLIÓ PLUSZ?

Bevezetés

Sokféle szakember ül az országgyűlésen, mióta uralkodó divattá lett, hogy csak egy dologhoz kell érteni. Azóta mindenki eltagadja a tudománya többi részét. Horváth Gyula katonatiszteről beszél történeteket, Grünwald Béla Berlinről, Ugron Gábor megmaradt a keleti regék mellett, gróf Bánffy Béla régi erdélyi krónikákat melegít föl, báró Wasmer Adolf tarokk-esetekkel tartja magát közkedveltségben, Krajsik Ferenc szerelmi históriákkal grasszál, Darányi Ignác Kulisszatitkaival okoz feltűnést, Zalay István borászati sérelmekkel jajgat, Beöthy Algernon szellemes aperçuket gyárt. Egyszóval valami szakmája mindenkinek van, még Szomjas Józsefnek is, aki örökös háborúban áll a fináncokkal. Amennyi violencia a mi kedves bátyánkkal történik folyton-folyvást s mindég a pénzügyminiszteri közegek részéről, az valami hallatlan. Az csak úgy lehetséges, hogy Tisza külön titkos rendeletben kiadja: »Vigyázzatok legkivált erre a Szomjas Józsira, mert az nagy macher.«

Ezer meg ezer esetről tud ő (de nem is beszél másról sohasem). Köteteket lehetne írni azokról az istentelenségekről, amiket a fináncok elkövettek rajta. De ezek mind vérlázító tragédiák. Nem is lehet azokat bolygatnom kormánypárti állásomnál fogva. De különben sem szeretem a szomorú történeteket.

Szorítkozom csupán azokra, ahol a fináncok húzták a »rövidebbet«.

Mert ezek az igazi kedves történetek.

Úgy adom hát azokat elő a Múza segítségével, mintha a sokat szenvedett honatya maga beszélné.

I. Csodálatos metamorfózis

A múlt tavasszal egy borjút vágattam otthon, és minap egy frisling sertést ölettem.

Minthogy kétfelé lakik a família, a velem született méltányosságnál fogva a két néhai állat felerészét otthon hagytam, felerészét pedig magammal hoztam Pestre.

Az állomásnál megcsíp egy finánc, kibontja a két állat földi maradványait, s arcára kiül a mogorvaság.

- Tudja-e kérem, hogy állatokat csak egészben szabad szállítani?

- Nem tudom.

- Tehát tudja meg!

- Miféle bolond szabály ez?

- Azért van, hogy a mészárosok ne károsodjanak.

- Úgy? Értem.

- De már most mi az ördögöt csináljak? - vakarta fejét a finánc.

- Hát vegyük egy egész állatnak - mondtam nyájasan.

- Jól van, vegyük - szólt a finánc kissé megkönnyebbülve -, csakhogy milyen állatnak vegyük, mikor az egyik fele borjú, a másik fele sertés?

- Hát vegyük az egészet borjúnak.

- Nem lehet. Nem engedhetem. Mit szólna ahhoz a sertés? Mert az más tarifa alá jön. Hanem vegyük akkor az egészet sertésnek.

- Azt meg én nem engedhetem - kiáltám, tudva, hogy a sertés több akcist fizet. - Mit szólna ahhoz a borjú?

Egy darabig így kötekedtünk egymással, szilárdan állva mindenik a maga propzíciója mellett, miközben megkínáltam a fináncot egy jó szivarral, miközben ő ismét megkínált a dohányzacskójából szűz gálócsi dohányval. (De fõlséges dohány volt, de nagy bánata lehetett, akitõl elvette!) A sok huzavona közt megbarátkoztunk, megkérdeztem, hova való fi, õ is visszakérdezett, mire aztán odáig jöttünk a diskurzusban, hogy kár két eleven magyar embernek indulatba jönni két holt állatnak a minemûsége iránt.

- Bánom is én! - szólt.

- Nos, én se bánom. Ön is enged, én is engedek, hogy valami dülõre jussunk.

- Tessék hát megmondani, mi legyen?

- Tudja mit? Vegyük a két féloldalt egy egész báránynak. A bárány úgyis szelíd állat. Nem lesz semmi kifogása ellene.

- Üsse meg a kő! Legyen hát bárány.

S bejegyezte legott ebben a minőségben.

...Így lett hivatalosan a sertés és a Mancsi borjú ártatlan bárány a holta után.

II. A jószívűség skálája

Az meg éppen tegnapelőtt történt velem, hogy egypár kiló húst küldtettem fel magamnak a tisztemmel, meghagyván neki, írja fel a feladási vevényre: tartalma »hal«, mert így sürgősebben szállítják a házhoz. Szavamra mondom, nem az az indok vezetett, hogy a haltól nem jár fogyasztási adó.

De természetesen kiszagolták, hogy nem hal. Nem volt halszaga. Felbontották, s megbírságot tak hatvan forintig.

De már ez dűhbe hozott. Hatvan forint sok pénz! Tizenkét napig kell nekem ennyi pénzért hallgatnom a Házban. Hát már most beszédre fogom a dolgot, s hatvan forint árát veszekszem a fináncokra. Legott elmentem a vámházba, s találomra benyitottam az első ajtón.

Egy szőke nyurga emberke irdogált ott az asztalnál: előtte adtam ki az első mérgemet, elmondván neki, hogy miképp jártam s milyen lázító skandalum ez, úgy bánni a becsületes állampolgárokkal. Maholnap kénytelen az ember kiköltözködni ebből az országból.

A fiatalember végighallgatott szelíden, majd így szólt:

- Igen sajnálom a dolgot, de én csak a fogalmazó vagyok, én a bírságnak csak a tizedrészét engedhetem el. Hanem méltóztassék bemenni a Nr. 23-ba, ott van a titkár, az elengedheti a harmadrészét.

Nem voltam rest, bementem a 23-ba, ott egy barna, csinos külsejű gentleman fogadott.

- Mi tetszik?

Rágyújtottam az előbbi kitörésekre:

- Hallják az urak! Mit akarnak az urak velünk, becsületes állampolgárokkal? Hát járja ez? Tessék, itt ez a vérlázító végzés. Egypár font nyomorult húsért 60 forint bírság stb.

A Nr. 23 ura udvarisan dörzsölte a kezét:

- Igaz, igaz, de én csak a harmadrészét engedhetem el, mert én csak a titkár vagyok. Hanem méltóztassék bemenni a Nr. 9-be, ott van az osztálytanácsos, az elengedheti a felét.

A következő percben már ott voltam a Nr. 9-ben. Egy pohos úr piszkálta bent a pipaszárát. Sehogy se akart neki szelelni.

- Mit akarnak az urak velünk, becsületes állampolgárokkal? Hát járja ez? Tessék itt az a végzés stb.

A pohos úr barátságosan mosolygott.

- Ne is tessék folytatni. Én szívesen elengedem a bírság felét, hanem ha a minisztertanácsos úrhoz méltóztatik fáradni, az elengedheti a kilenctized részét.

Gondoltam magamban: »Ma jó napom van! Így még nem jártam a fináncokkal. Mégis van ezek közt sok jóra való, becsületes ember, s minél följobb, annál jobban vannak megválogatva. Mégiscsak nagyeszű ember ez a mi generálisunk!

Régi haragom irántuk, mint a napfény sütötte jég megolvadni kezdett, amint a miniszteri tanácsosnál bekopogtam.

Elmondtam neki az ügyállást, azt is, hogy hozzá utasítottak, mint akinek joga van a bírság kilenctized részét elengedni.

- Igen, igen. És el is engedem önnek. De már az az egytized nem tőlem függ.

Nagy meglepéssel hagytam ott a jószívű miniszteri tanácsost.

»Teringette! - Dörmögtem magamban künn az ajtó előtt. - Ezt ugyan szépecskén lefáragtuk. Egytizedrész! Mi az? Az csak hat forint.«

De holla! S tűnődve álltam meg a lépcsőknél. Eszembe jutott a fogalmazó, akinél először voltam. A fogalmazó azt mondta, hogy ő a bírság tizedrészét van jogosítva elengedni.

Hátha most mennék el hozzá: hogy engedje el azt az ő tizedrészét - akkor aztán nem fizetnék egy garast sem.

Vagy tán... ötlet ötletet keregetett fejemben. Nini, nini! Meg kellett volna kérdezni a miniszteri tanácsostól, hogy van-e még sok fokozat *fölfelé*?

Mert ha még van vagy három-négy, akkor az utolsónál nyilván nekem fizetnének valamit.

Visszamegyek, megkérdezem öméltóságától.

Ejh, nem megyek biz én.

Legyünk egyszer nagylelkűek. Kiszúrom azt a hat forintot. Mert végre is hadd tartsa be a »generális«, ha már megígérte egyszer, azt a bizonyos hárommillió pluszt.

A KAPOSVÁRI MANDÁTUM

A képviselőház első számú mellékterme egy kis négyszögletű szoba, közepén egy szintén négyszögletű zöld asztallal. Rendszerint itt verik el a port a megtámadott mandátumokon - azaz a mandátumok megtámadóin. Ma is itt törvénykeztek a hírhedt kaposvári választás fölött.

Nem kell hinni, hogy ez valami félelmetes módon megy végbe. A főszerepet a négyszögletű zöld asztal játssza. Az asztal egyik végében ül a bíráló bizottság, az asztal két oldalán a támadó és védő ügyvédek, a még fennmaradt helyeken - körben és szerteszét - ülnek vegyesen reporterek, képviselők, kíváncsiak.

A bíráló bizottságnak - a 3-ik - ma hat tagja vett részt az ülésen. Vargits Imre, az elnök (akit ismernek az olvasók a Scarron karcolataiból), Hannibal József, az előadó, ki az elnök jobbján ült, míg balról Jellinek Artúr alakja pirult, nem a somogyi választás, hanem szakállának színe miatt. Egyik szélről Rác Athanáz unatkozott, rettentően, ahogy csak egy petrifikált mameluk tud, másik szélről pedig Horánszky jegyezgetett. A hatodik volt Eötvös Károly, aki folyton járt-kelt, hol eltűnt egy órára, hol visszajött, tette magát, mintha nem törődne az egész históriával, s végül mégis ő csípte meg a Széchenyi prókátorát egy olyan fogas kérdéssel, amibe az belezavarodott. A régi képviselők, akik már hozzá vannak szokva az efféle dolgokhoz, közönyösen veszik a tárgyalást, nekik mindegy, akármit beszélnek az ügyvédek, ellenben az újak még nagy érdeklődéssel kísérik azt; s mikor az egyik védő azzal aposztrofálta a bíráló bizottság tagjait, van-e közöttük egy is, aki elmondhatná, hogy a választás egy krajcárjába se került? - Jellinek meghökkenve mondá: »Ugyan kérem, ne tréfáljon.«

Az érdeklődő képviselők közül ott láttuk reggeltől estig Urbanovszkyt, az öreg Madarászt, Szalay Károlyt, Polónyt, Benedek Eleket, a közönségben pedig Ivánka Zsigmondot. A jó öregúr az egész tárgyalás alatt édesen aludt - de mindegy, azért mgis szitt egy kis *honti levegőt*.

A tárgyalás avval kezdődött, hogy a Széchenyi-párt ügyvédei még 33 bizonyítványt terjesztettek be, melyekből az a meglepő eredmény tűnt ki, hogy Széchenynek a mandátum nem került semmibe. Ellenben a Körmendyek borzasztóan vesztegettek, sőt maga Körmendy osztogatta a pénzt a falukban.

A bizonyítványok azoktól származnak, kiket a Körmendyek avval vádoltak, hogy megvesztegették. Nem voltak híjával a humornak se a levelek.

A németládiak avval védekeznek, hogy éppen az ő falujuk csupa Körmendy-szavazatot adott, s ha pénz lett volna, »annak nagyobb láttatja lenne«. (A kis hamisak!)

Egy odvaló előjáró pedig azt mondja, hogy tréfáltak, mikor azt hirdették, hogy van pénz, »a balpártiak is tréfálhattak volna«.

Gécen állítólag azt mondta volna Körmendy, hogy »Széchenynek köszönhetik a vásárt, de van is köszönet benne, mert esik a vásár napján az eső s kívánja, hogy *mindenkit, aki Széchenyre szavaz, leljen ki a hideg a választás napján*«.

Egy Tauffer Sámuel nevű polgártárs hit alatt bizonyítja, hogy Körmendy egyszerre 60 *krajcárt fizetett el zsemlére*. (Nagy megdöbbenés).

Egy Francz József nevű hazafi bevallja, hogy őt Körmendy megvesztegette - *negyven krajcárért*.

Sokkal erősebb váddal lépett fel Czompó József uram Magyarládról. Ez a derék férfiú azt vallja, hogy Körmendy avval térítette el a népet Széchenyi pártjáról, hogy Széchenyi Pesten építtetett egy palotát s egy pallérnak 50 *ezer forint borraival* adott, hogy az építési költségből 600 000 forintot a zsebébe csúsztathasson.

A szentjakabi bíró azon panaszkodik bizonyítványában, hogy őt a balpárt »úgynevezett illetlen kitüntetésben, macskazenében részesítette«.

És aztán persze a vádak fele arról szólt, hogy Körmendy avval fenyegetődött: ha a balpárt győz, elengedik az adót, ha a jobbpárt, visszajön a robot.

Hanem a legnagyobb ágyút Márffy Emil somogyi földbirtokos, Széchenyi főkortese sütötte el.

Úgy látszik, ez a válasz a »somogyi levélre«.

Körmendy állítólag négy szemközt bevallá neki, hogy ő Somogyból és Szlavónia egy részéből püspökséget akar csinálni s a képviselőség csak gradus ad Parnassum neki - a somogyi püspökséghez.

Volt még egy másik (ennél komolyabb természetű) vád, mely szerint Körmendy előbb 5 000 forintért vissza akart lépni a jelöltségtől, majd a választás után 6 000 forintért a kérvényezéstől.

...Ezzel a harsogó fináléval végződött a bizonylat olvasás.

Ezután átvették a tért az ügyvédek.

A verifikáló tárgyalás nem egyéb, mint néhány fogas prókátor vitája. Az egyik nyakon csípi az ellenzéki jelöltet és fojtogatja, a másik a kormánypártit. Puffognak a frázisok meg az argumentumok. Az avatatlan hallgató azt hiszi, hogy rajtuk dől a választás sorsa, pedig tényleg egyetlen egy mandátumvita se volt még, amelynek eredményét előre ne tudták volna még az újságírók is.

A mai tárgyalás ügyvédei kivétel nélkül abba a hibába estek, hogy túlságos pátoszt használtak. Pedig hát azokat a petrifikált mamelukokat, akik e választásban döntenek, nem lehet se agyonbeszélni, se megindítani.

Arculcsapott morál... hozsannát üvöltő értelmetlen intelligencia... politikai jellemtelenség... szervilizmus... árúba bocsátott alkotmány... pártfegyelem mint kísértet... különböző fokozatú gazemberek... Lázadás, terrorizmus... megvásárolható jelölt...

Ezek voltak alaphangjai a felszólalásoknak mindkét oldalról.

A kérvényezők részéről dr. Preyer Hugó budapesti és Matolcsy kaposvári ügyvédek voltak jelen, a mandátumot ifj. Csorba Ede kaposvári és dr. Darvai Fülöp budapesti ügyvédek védték.

Preyer Hugó hevesen, szaggatottan beszélt, néhol vervevel és hatással (ti. ránk újságírókra), de sokszor egészen a gyöngé frázisok birodalmába tévedt.

Egy ízben az elnök meg is akasztá beszédében, amikor javában ostromozá vala a szervilizmust, mely nem pirul, hanem ujjong bűne fölött.

Volt azonban a délutáni beszédében egy passzus, mely bizonyára kibékíté vele az elnököt is. Ez így hangzik:

»A képviselő olyan, mint egy Vénusz, akármilyen piszkos habokból kel ki, ha kikelt, olyan tiszta, mint a gyöngy.«

No már, ez aztán szép volt. Ivánka Zsiga irigykedve nézett az ő vizavi Vénuszára, Madarász papára, aki sajnos már csak a nagymamákká élemedett Vénuszok közt foglalhatna helyet.

Szerencséjére Preyernek ellenfelei se voltak különbek. A híres ifjú Csorba, aki nemrég még szélbali apostol volt Somogyban, izmos, tagbaszakadt alak, öblös hanggal, de a fogásai nem a legfifikusabbak, így midőn a főérve az volt, hogy az ellenzék tanúi érdekelt felek, akik nem vehetők figyelembe, mert - választók.

Azt mondtam, szerencséjére Preyernek, pedig hát több itt a szerencséje Csorbának...

No, de ne vágjunk a holnap elébe, amikor kihirdetik az eredményt.

Darvai Fülöp, a választás másik védője, szintén két beszédet tartott, s annyira feltűzelte magát, hogy az elnök őt is mérsékletre inté két ízben.

A tárgyalás, mely délelőtt 11 órakor kezdődött, megszakításokkal, esti 8-ig húzódott. Ekkor az elnök felfüggesztette holnap délelőtti 11-ig, 12 órakor pedig kihirdetik a határozatot.

Nincs már egyéb hátra a határozatnál.

A határozatnál... de hát mi lesz a határozat?

Holnap délig ezen a kérdésen töpreng lázasan a kétegyhaza és a - somogyi püspökség.

Mi lesz, mi lesz?

Preyer úr számos hasonlatai közt ezeket mondá: Mint kísérteteket látom elvonulni azon választásokat, melyeket a pártfegyelem igazolt... de én nem hiszek a kísértetekben.

Ej, ej, Preyer úr, ön elfeledte, hogy holnap van *halottak napja... a kísértetek napja...*

A NAP KRÓNIKÁJA

Megint eseményteljes nap volt. Eldőlt a Széchenyi Pál miniszter mandátumügye, melyből az egész nyáron élünk. A közvélemény fejős tehene volt. Szinte kár érte. Hátráltatta is a végmegoldást a III-ik bizottság, amennyire csak lehetett.

Egy ellenzéki tag tegnapelőtt, hogy mint az elalvó mécsben még egy darabig tarthassa az olajat, azt indítványozta, el kellene kérni a belügyminisztériumtól az ott levő mandátum-példányt is átnézés végett.

- Írjunk a minisztériumnak.

- Nem lehet - vágott közbe haragosan Vargits Imre, az elnök, aki már úgyis felette bosszankodott azon, hogy ilyen soká húzódik, s nem mehet haza Buziásra.

- Nem lehet? Miért?

- Azért - szólt az öregúr humorral -, mert a belügyminisztérium iratai eredetiben az »Egyetértés«-nél kaphatók.

Ezen aztán nevetett az ellenzéki és meg valamennyi mameluk is, és nem kérték el összehasonlítás végett a belügyminiszternél levő jegyzőkönyv-példányt.

Minek is az? Hisz a bizottság már akkor is tisztában volt azzal, hogy Széchenyit igazolják.

Ma végre megtörtént.

A Pálok szerencsések voltak. Széchenyi Pál éppúgy, mint Hoitsy Pál.

Az egyik különös ügyben győzött az ellenzék, a másik különös ügyben győzött a szabadelvű párt.

S noha mindkét esetben más egyén, más párt győzött, mégis mindkét esetben egy győzetett le: *az igazság.*

*

Szentesen régi sebek újultak ki. Zajos, elmérgesedett ülése volt Károlyi Tibor gróf elnöklete alatt a Körös-Tisza-Maros ármentesítő társulatnak még szerdán, de amelyről csak ma kaptunk tudósításokat.

A makóiak nagy haddal jöven fel, éles támadásokkal ostromolták Horváth Gyulát, illetőleg nem az ő személyét, hanem a kormánybizottság volt közegeit s ezeknek gazdálkodását.

Valamint akkoriban a kis tiszai zsilipen a víz, úgy tört ki most a panasz, a szóáradat az érdekeltekből.

Azt persze elfelejtették azóta, hogy Horváth Gyula hősieks elszántsága és szívóssága mentette meg őket annak idején a veszedelemből.

Akkor lefestették az arcképét, ünnepelték, tömjéneztek. Hja! Donec eris felix...

Most beszakadt a kis tiszai zsilip, s elmosta a víz nemcsak a hullámozó vetéseket, hanem a Horváth Gyula tagadhatatlan érdemeit is.

Barátai megkevesedtek. S a gyűlésen kétszer is leszavazták.

Legfontosabb volt, hogy az eddigi ezer forint védelmi összeg helyett egy kilométernyi gátra csak százötven forintot szavaztak meg akképpen gondolkozván: ha ezer forint sem volt elég egy kilométerre, akkor bizonyosan százötven forint sem lesz elég. Hát a két »nem elég« közül az olcsóbbikat választják.

Horváth Gyula férfiasan küzdött e badar határozat ellen - mely védetlenül hagyja a gátakat -, de hiába, hiszen a Petőfi juhásza is úgy volt elkeseredve, hogy a saját szamarát ütötte agyon a botjával.

*

Ugorjunk át Pozsonyba. Ott ma folyt a képviselőválasztás a Baross helyére.

A nagy Szilágyi Dezső zászlait lengette a szél. Szegény Szilágyi végre révpartra jutott.

Csak hogy a dolog nem ment egészen simán. Mert ott volt - hogyne lett volna ott - Molecz Dani. Csodálatos egy név ez a Molecz Dani.

Senki sem látta, de mindenki ismeri. Molecz Dani minden harmadik évben hallat magáról.

Föllép és leszavaztatik.

Nem is azért lép fel, hogy meglegyen. Oh, dehogy. Molecz Dani nem akar feljönni. Dani csak a forma miatt van. Mert ha Molecz Dani feljönne, akkor Molecz Dani nem maradhatna otthon.

Pedig Molecz Daninak mindég otthon kell maradnia, hogy a város *nagy nevű* követeit mindig legyen kivel *ijesztgetni*.

Azért ma is egész délutáni két óráig tartó voks-ingadozás után végre meglett Szilágyi Dezső - és otthon maradt Molecz Dani.

VAJON MI LEHETETT?

A képviselőház mai ülésén egy különös jelenet játszódott le, melyet avval a kérdéssel kell kezdenünk is, végeznünk is, ami e sorok elébe van írva.

Éppen Neppel beszélt a dohányjavaslat mellett. Dohányszagú volt már az egész Ház e nagy vitától, és egy aluszékony képviselő, aki még a Hegedüs beszéde alatt szunnyadt el, a Neppel beszéde alatt már arról álmodott, hogy angyalok röpködnek a Házban dohánylevelekből készült szárnyakon, magyar trafikot szívnak és egy csempészt az elnöki asztalon ünnepélyesen leguillotínoznak egy dohányvágó késsel.

Tehát éppen Neppel beszélt, midőn belépett a terembe Unger Alajos, leült a helyére, kivette a zsebéből a »Pikáns Lapok«-at, s belemerült az olvasásába.

Egyszerre elmosolyodott (valahol a közepe felé olvashatott), hunyorított a szemével, s elvitte a lapot az első padsorba, Irányi Dánielnek, rámutatván annak egyik oldalára, hogy olvassa el az is.

Irányi Dániel elolvasta a kérdéses közleményt, és arca elborult. Azután végigolvasta az egész lapot, és arca még jobban elborult. Végül fölkelt, és a lappal egyenesen Fabiny igazságügy-miniszter elébe járult, aki az egész ülés alatt módfolott unatkozott, és éppen nem várta, hogy Irányi a »Pikáns Lapok«-at hozza oda neki mulattatóul.

A szélsőbal vezére megmutatta Fabiny-nak is a kérdéses passzust, amit az igazságügy-miniszter elolvasott, megrázta utána a fejét és egyes részeit lejegyezte magának egy darab papírosra.

Pár perc múlva az egész karzat azon törte a fejét: vajon mi lehetett az?

S vajon Fabiny Kozma főügyész számára készítette-e a jegyzeteket, vagy pedig... saját használatára?

MIT CSINÁL KOSSUTH LAJOS?

Unalmasan szövődik a dohányvita. Sohasem láttam én ilyen Házat. Se beszélni nem akar, se hallgatni. Türelmetlenül viseli magát a szónokok iránt. Ma valaki belekiáltotta a Madarász beszédébe »Halljuk«, s ez derűtséget okozott. Ki ne nevetne azon, hogy Madarász Józsefet hallani akarja valaki...

Ilyenkor az okos ember kimenekül a folyosóra. Ni, éppen ott ül az egyik széken a »Kossuth palatinusa«, Helfy Ignác: azzal most jó lesz szóba állni, mert tele van olaszországi élményekkel.

- Beszélj valamit, kedves Náci bátyám. Hogy van Kossuth?

- Jól. Köszönöm.

- De az nem elég, nekem több kell.

- Hát nagyon jól van.

- De nekem egy egész tárcára való kell róla.

- Hát pompásan van, jó étvággal eszik, reggel kel, este fekszik és közben dolgozik.

- Ebből bajos egy tárcát megírni.

- Én pedig ennél többet most se tudok - mondja Helfy, s csökönyös hallgatagságba merül.

Hanem iszen majd kiugratom én belőle a kétheti élményeit.

- Igaz-e - mondom -, hogy az öregúr nagyon meg van elégedve a politikai viszonyainkkal?

- Nem igaz - pattant fel Helfy -, ki mondta neked azt a bolondot?

- Azt hallom, Somssich járt nála a nyáron, és az meggyőzte a szabadelvű párt politikájának helyességéről. Hogy, azt mondják, ingadozik az öregúr.

De már erre méregbe jött a palatinus; ebbe a »csapdába« beleugrott:

- Olyan szilárd az, mint a szikla - mondja hévvel. - Annyi igaz, hogy ott járt Somssich a múlt nyáron, s ez jól is esett Kossuthnak. De politikáról nem beszélgetek.

- A derék Somssich! Hogy eljut ő szépen mindenüvé!

- Az öregúr különösen azért örül neki, mert legkivált kortársai iránt érdeklődik: most is elkérdezte Ghyczy Kálmánt, Andrássy Gyulát, az öreg Pulszkyt, hanem azért ismeri ám a fiatalokat is. Beksicről tudakozódott és dicsérte. Hermant nagyon szereti. Általában él-hal a természettudományokért: »Ezeknek köszönöm - mondja - minden életkedvemet«. Nincs az az apró mozzanat közügyeinkben, amit ne tudna. Most, hogy levétettük magunkat...

- Egy képre?

- Igen, egy képre; hát amint ott vagyunk a fotográfusnál, azt mondja nekem: »hogy vígabban vegye ki magát, beszéljen valamit«. De mit? kérdem. »Mondjon nekem például egy beszédet a dohányjavaslat ellen«. Úgy is lett. A dohányjavaslat elleni beszédemet még Turinban kezdtem. Úgy vagyok levéve. Mutatta is aztán az öregúr a képet Ruttkaynének: »Nézd meg Helfyt, és szagold meg, mert olyan híven van eltalálva, hogy még a dohányszagnak is meg kell érződni rajta.«

- Ruttkayné eszerint vele lakik?

- Ketteskén élnek. Egy szakácsnéjük van és egy inasuk, tehát négyen vannak. Ruttkayné virgonc asszony, aki egészen beleélte magát a turini társaságba, viziterekre jár, s látogatásokat fogad. Kis szalonja valóságos zsongó fészek. Ott ki- s bejárnak a látogatók. Míg a Kossuth dolgozószobája, melyet egy ajtó választ el amattól, csendes remeteszoba. Mondta is az öregúr a Ruttkayné lakosztályára mutatva: »Az ott a nagyvilág, - de ez a zug itt Magyarország«. És az; mert magyar folyóiratok, könyvek hevernek az asztalokon. Magyarország mappája a falon, s minden egyes tárgy Magyarországra emlékeztető.

- Hát a fiai?

- Azok sűrűn látogatják. Minden két-három hétben ott van az egyik vagy a másik.

- Képzelem, sokat politizáltak két hétig.

- Természetesen. A kis turini szobában is eleget hangzott »Tisza így, Tisza úgy«.

- Mit tart Tiszáról az öregúr?

- Nagyra becsüli - mondá Helfy. - Rendkívüli tehetségesnek tartja, bámulja szívósságát, nagy szorgalmát és éles ítélőtehetségét, aminő ritka államférfiúnak jut osztályrészül - de kifogásolja a diktatúrát, amit gyakorol.

- Ej, kérlek, azt kellene tudnia, hogy itt most mindenki diktandó szeret cselekedni, míg a Kossuth idejében mindenki diktálni akart.

- Bocsásd meg - szólt eközben Helfy -, de csengetnek odabenn. Most már itt hagylak. Ki tudja, milyen okos ember beszél.

Ott bent Szendrey Gerzson szónokolt.

A javaslatnak nem ártott szegény ember semmit, de az én tárcámat alaposan tönkretette, mert csak az isten a megmondhatója, hogy az én tisztelt bátyám milyen érdekes dolgokat vallott volna még Kossuthról.

A T. HÁZBÓL [dec. 2.]

Kapom a szemrehányó leveleket régi olvasóimtól: mi annak az oka - kérdik -, hogy ezelőtt hat esztendővel a karcolatokban olyan okosan beszéltek az ellenzéki képviselők, hogy csak úgy sziporkázott az elméjük, a mamelukok ellenben obskúrusan együgyűek valának, mostan azonban a mamelukok beszélnek okosan, s az ellenzékiek elmebeli ereje van megrokkanna.

Hát felelhetnék a bibliával: hogy bent a paradicsomban az utolsók látszanak elsőnek, de mondhatnám azt is, hogy hiszen ez már azóta a harmadik Ház: a gyenge eszű mamelukok kipusztulhattak azóta, az okos ellenzékiekkel együtt.

De nem mentegetőzőm, csak protestálok ellene, mert a gyanú analóg azzal, amivel a szegény öreg Pulszkyt sújtották, hogy kicserélte a drágaköveket - hát hogy én is kicseréltem volna a pártok esztét.

Vizsgálatot kérek magam ellen!

Ott van mindjárt a tegnapi nap. Jó Eötvös Károly már napok óta rémíti a kormánypártot, hogy egy iszonyatos interpellációt fog beadni megint a somogyi madátum ügyében; hanem ha Károlyi Gáborral enyhén bannának, hát akkor azt mondja, az ő rettenetes haragja is kiengedne.

De nem enged ki haragja, megtartja, valljuk meg, rendkívül szellemes interpellációját, mellyel még Széchenyit is megneveltette.

Thaly közbekiált: »Nekem ilyen madátum nem kellene.« (De kellene ám Eötvösnek a Károlyi Gábor számára.)

Az egyik orátoruk felzokog: hogy mi lesz az ősi szerszámból, a dohányvágóból? - és azért nem fogadja el a javaslatot.

A másik szónokuk, Polónyi, egy kíméletlen pletykát hurcol a Ház színe elé. Az izgalom a tetőpontra hág. A méltatlanságtól sápadtan jár a folyosókon a közügyek egy öreg harcosa, ki ott öszült meg azon a porondon, ahol most erkölcsileg le akarják fejezni.

S még bömbölve beszél a derék Polónyi; nem jut eszébe az a pillanat évek előtt, mikor ugyanezen a helyen, egy ilyen utcai pletykával az ő fejére sújtott Füzesséry Géza.

Az akkor fájtn neki... Nem jut-e eszébe, hogy ez most másnak fog fájni?

Mennyi tárgy csak egy ülés alatt a szatíra szónak! Milyen kedvem lett volna odakiáltani: »Uraim, mielőtt az általános lefejezés kezdődik, gondoljátok meg, hogy mindnyájatoknak van feje s mindeniteknek csak egy!«

De erőt vett rajtam a szelídség! Ejh, nem írok egy sort sem erről a napról. Elengedem az ellenzéknek. Hiszen szeretem őket, jók, csak egy kicsit ügyetlenek. Úgy vannak, mint némely ember a társaságban, váltig nem tudják, mit csináljanak a kezükkel és a lábukkal, hol leütnek, hol eltaposnak valamit, amit nem kellett volna. S erről a *csörömpölésről*, ha török valami, azt hiszik, »akció« volt.

De mindegy, mint csöndes kontempláló lélek, egyszerűen átugrom a zivatart, s áttérek a szelíd polgáriás dohányvitára, ahol olyan sovány beszédek mondatnak vala, mintha már egy évig benn heverték volna a dohányszárító pajtában. Csak a Gulneré volt másforma: akár a nyirkos kapadohány.

Pedig milyen szép téma ez. A tótok költője, Sladkovics, pompásan énekelte a pipáról:

*»Kis pipácskám nem érsz többet két-három garasnál,
Mégis reád veti szemét az Uralkodó.«*

A pipa! Ez van hát szóban. A pipa, ahova az ősi virtusok utolsó szusszanatja szorult, s most ezt a pipát bolygatja Tisza Kálmán.

És mi történik? Nemhogy forradalom ütne ki, nemhogy a pipát védelmezné az ellenzék, hanem elindul cserkészni emberekre.

Búsan jár a folyosón szegény Szomjas József, keserűen bámul ki a büfé ablakán a futó felhőkbe Vargits Imre, lehorgasztott fővel üldögél a folyosón Rónay János. Bezzeg megszólalnának a nagy dohányzók, ha mernének. De így csak a cigarette-szívó Helfy és a bockszírozó Neppel küzd elkeseredetten.

Vontatottan megy a részletes tárgyalás, s hogy olyan kínos ne legyen a szekírozás, közbül veszik az indemnity-javaslatot pihenőnek.

Az idő lassan telik, az elnök csendesesen szunyókál székén, de az ő szíve is vérzik: hogy mit pipázunk már ezután.

Ott künn a folyosón azalatt pezsgő élet van; a tegnapi nap kínos eseményein rágcsálnak. Hanem dicséretére legyen mondván a folyosónak, senki sem hiszi, hogy a hitvány pletykának csak egy körömfeketényi alapja is lehessen.

A kérdés most már csak az: ki csinálhatta vajon a pletykát? Hol a rejtélyes forrás, amelyből kiindult?

Végre egy ellenzéki képviselő süti ki:

- Én Széchenyi Pálra gyanakszom.

- Hogyhogy?

- Mert neki állott érdekében, hogy az Eötvös interpellációját egészen agyonnyomja egy még izgatóbb epizód.

Ez ellenzéki ötlet, tisztelt olvasók. Hát ne tessék engem vádolni azzal, hogy nem oly szellemesek, mint azelőtt.

A T. HÁZBÓL [dec. 4.]

- Perl öcsém - mondá reggel Eötvös a segédjének -, ma bal lábbal keltem fel. Ma dühös vagyok. Végezze el a pörös ügyeket, Perl öcsém, aztán jöjjön fel a karzatra és nézze meg, hogy mit csinálok. Ma fogom megbuktatni a negyedik kormányt.

Így föl paprikázva ment a Házba, kacéran lógázva köpcös termetét. Nagy kopasz gömbölyű fejéből zöld fényben csillámlott apró gyíkszeme.

Bent a parlament épületében méla csönd honolt, a bélyeg- és illetékről szóló javaslat folydogált. Kelletlenül, hullámtalanul, mint a réti víz. Egy-két követ dobott bele majd Apponyi, majd Horánszky, de azok nem nagy gyűrűket csináltak.

Ám bármily sima volt is a Ház képe, bizonyos jelekből észre lehetett venni, hogy lesz »valami«. Mert, mint a kártyajósnő, ha végignézi a kártyákon, el tudja találni hozzávetőleg a jövőt, még jobban eltalálhatja a szakértő az egyes alakokról a történendőket.

Ha Podmaniczky a folyosón van: akkor szavazás lesz.

Ha Döry Jankó a büfében üldögél: az akkor fizetésfölvételi nap.

Ha Fenyvessy Ferencen fekete kabát díszeleg, akkor sok asszony van a karzaton.

Ha a karzaton sok asszony van, akkor Fenyvessy Ferenc fog beszélni.

De nemcsak sok hölgy volt a karzaton, nemcsak fekete »bon-jour« kabát fedte a Fenyvessy karcsú testét, de még Károlyi Gábor gróf is mejelent, farkasszemet nézve gróf Károlyi Istvánnal.

Hogy Károlyi Gábor ott van, az csak azt jelentheti, hogy már megint találtak Eötvösék egy elégett várost, ahol a lisztákban (amelyek persze szintén elhamvadtak szerencsétlenül) benne volt a gróf mint szavazó, vagy azt jelentheti, hogy Eötvös nagy támadásra készül; ha pedig Károlyi István gróf is itt van, no akkor bizonyos az, hogy valami kaszinói csemegét is találnak.

Így aztán ki lehetett találni, hogy Eötvös és Fenyvessy a mai nap.

Eötvös meg akarja buktatni Tisztát.

Fenyvessy meg akarja buktatni Keglevichet.

De a két levante napjai viszontagságteljesen folyt le.

Ezt beszélem most el a Múza segítségével. Cserbe ne hagyj lantom!...

Alighogy megnyílt az ülés, bedöcögött Eötvös, szétnézett szűrös szemeivel és így szólt:

- Hol van Tisza?

- Beteg.

- Lehetetlen az! Nem szokása.

- De bizony beteg - mondják a szomszédjai. - Az elnök bejelentette, hogy nem jő be.

Eötvös dühösen csapta le jegyzeteit a padra.

- Milyen taktika! Milyen orr! Megérezte.

- Hát minek neked Tisza?

- Meg akartam enni.

- De ha nincs itt.

- Mindegy. Az én fogam már ki van élesítve. Valakit mégiscsak meg kell harapnom. Ki a helyettese?

- Wekerle.

- Wekerle? No, az nekem csak a félfogamra való. Hanem ha mellé veszem Hegedüs Sándort nyomtatéknak, akkor talán kitelik egy porció.

És Eötvös most már megnyugodott a konstellációkban.

Ám a szép Fenyvessy is hamisan kacsingatott szét a karzatokra, viruló arcán bizonyos titokzatosság ömlött el, mintha mondaná, »csak türelem hölgyeim, türelem, majd az ülés végén!«

S azzal odasétált a jegyzői pulpitus elé (ahol mindig az Olay Szilárd síri árnyát látom lebegni lelki szemeimmel), bejegyezte magát, hogy az intendáns-ügyben akar interpellálni.

- Mit akarsz az intendánssal? - kérdi a jegyző.

- Meg akarom buktatni.

- Az lehetetlen!

- Nekem is?

- Neked is. Mert már lemondott.

Fenyvessy Ferenc elhalványodék.

- Lemondott? - hebegte. - Kitől hallottad?

- Maga Orczy mondta az imént.

- Malheurben vagyok - mormogta Fenyvessy szomorúan. - Nincs a politikában szerencsém. Ez mégis gyalázat tőle.

- Hogy lemondott?

- Hogy ma mondott le, mielőtt elmondottam a nagy beszédemet ellene.

- Hát már most mit szándékozol tenni? Kitörüljem az interpellációt, vagy bent hagyjam az Olay-könyvben?

- Nem lehet. Várj egy kicsit. Okvetlenül interpellálnom kell, mert idecsődítettem egy csomó asszonyt a karzatra. Annyi asszonyt el nem bolondíthatok egyszerre. Várj egy kicsit, míg valamit kigondolok.

Hamleti tűnődés repesztgette agyát a fél ülés alatt, míg a szónokok pro és kontra kardoskodtak a bélyegjavaslat körül.

Már most hát mit csináljak? Miről interpelláljak? Kit támadjak meg? (Homloka gyöngyözni kezdett a nagy fejtörésben.) Lássuk csak, ki van itt még? A Pulszkyakra már rátette a kezét Polónyi, csinálván Pestnek is egy Wilson-ügyet. Múzeum, képtár, opera - ez már ki van aknázva. Micsoda közintézetek vannak még? A kórház? De mit lehet mondani a kórházról. A betegeket senki sem lopja el. Fegyvergyár? Hm! Ez új falat! De ezt még csak ezután fogják kezelni. Közkönyvtárak? Teringette, hátha ki lehetne sütni az öreg Szilágyi Sándorra, hogy az aranyos kötésekről levakargatja az aranyport és eladja dekaszákra Wahrmannak. Csinos kis affér lenne! Nem, nem... ez egy sem alkalmas most. De hohó, van egy államférfíui ötletem! Megmaradok a témámnál. Hisz így legalább biztosra megyek. Elmondom a dikciómat Keglevich ellen, mire a miniszter kijelenti, hogy már vége van, hogy már lemondott. És az egész világ azt fogja hinni, hogy az én interpellációmnak az előszele fújta el. Ez igazán pompás lesz.

És most már Fenyvessy Ferenc is belenyugodott a konstellációkba.

Így alakult át a helyzet a két nagy támadóra nézve.

A Ház órája az egy felé járt. Az elnök fáradtan köhécselt emelvényén. A folyosó oszladozni kezdett, a terem népesedni. Csak egypár szélbali ült búsan egy szögben, szíve mélyéből sajnálkozva, hogy az ország kincsei el nem veszték. De kár, de kár!

Orczy csendesén húzódott meg miniszteri székén. Tisza Kálmán helye siváran tátongott, láthatóvá téve Wekerlének az ifjúság hamvától ragyogó bajusztalan arcát, midőn felállott Eötvös Károly, s jóízű humorjával megkezdte az ostromot.

Csengő kacajba zörgött össze a balvidék egy-egy sikerült élce fölött. Sőt a mamelukarcokon is lopva játszadozék a mosolygás, de Eötvös egyre élesebb, durvább lett, mire idegesen fészkelődni kezdett a Ház patkója három részén megtelepült, hatalmas tábor.

- A vezér betegen fekszik! Jaj, mi lesz most velünk?

De Wekerle még mindig csak mosolygott.

Az ádáz támadás marólúgja szertefröccsent. Eötvös kiszatirizálta a pénzügyi törvényeket, megcsipkedte Wekerle Sándort, megszúrta csípősen az előadót, Dárdai Sándort, útközben egy nagyot ütött a jó öreg Kőrösi Sándorra, s megmarta a vérig Hegedüs Sándort.

Aztán körülnézván, de több Sándort nem találván, leült az ellenzék helyeslő morájával koszorúzva.

- Erre tessék kadenciát mondani - kiáltották a szélsőbalról.

Maga Eötvös kevélyen vetette magát hátra székén, mintha mondaná:

- Hadd hallom, no, azt a replikát, »szógám«!

Hát bizony akár vakmerőség, akár nem, mégiscsak felállott Wekerle Sándor, a »miniszteri megbízott« (amint később nevezte Eötvös) és szót kért.

- Halljuk! - kiabálta szánakozó gyöngédséggel Eötvös, mint a jó öreg Toldy Miklós, mikor egy ifjonc leventéske állt ki a sorompóba, hogy a lándzsáját a vén bajvívóval összemérje.

Igazán érdekes kép volt. Nyomasztó csönd nehezedett a Háza. Mindenki Wekerlét nézte, csak Rohonczy Gida nem, akinek a szeme örökösen az Eötvös nagy fejére volt szegezve: váltig azon töprenkedett, hogy az ő idei karfioljai voltak-e nagyobbak vagy ez a fej?

A »miniszteri megbízott« beszélni kezdett... Állításról állításra visszavágott Eötvösnek, s egyszerre minden fej megmozdult, a meglepetés sziszegése rezgett végig a Házon. A nagy debatter odakölcsönözte a tehetségét is mára Wekerlének.

Egy fényes beszédet csapott oda a »generális metódusában« és ragyogó sikerrel. A megtámadott támadó lett, s a Ház felzúgó harsány helyeslései közt kezdte dőngetni Eötvöst, csípősen, meggyőzően s mégse durván.

Az ellenzéki vezér arcáról apródonkint eltűnt a gúnyos vigyorgás, egy-egy vágásra idegesen kapkodott a fejével, míg végre izgatottan felugrott:

- Micsoda minőségben szól most a képviselő úr?

S ezzel a felkiáltással elvesztette a csatát... Beismerte, hogy ő a gyöngébb. Segítségért kiáltott a házszabályokhoz.

A segítség nem jött meg, mert Péchy Tamás szereti fenntartani a békét a külföldi potentátokkal, de ha itthon az ő terrénján esik egy kis apró háború, ahol az ellenzékét verik - mint igazi lutheránus ember -, annak még örülni is tud. Nyomban megmagyarázta tehát, hogy Wekerle igaz alapon beszél, hát csak beszéljen.

Könnyű volt Wekerlének most, rátérdepelhetett a ledömöckölt Eötvösre egészen, s üthette tetszés szerint, míg végre a többség éljenzése közt, diadallal ült helyére.

Eötvös sajnálatosan vergődött aztán a Hegedüs felszólalására adott válaszban.

Mennyivel szerencsésebb volt Fenyvessy Ferenc! Neki végre sikerült legyűrnie a rettenetes sárkányt, aki, mint a mesékben mondják a sárkányról, hét fejjel uralkodott, tüzet lehelte és mindennap fölebédelt egy szüzet.

Fenyvessy interpellált és győzött.

Orczy kijelentette, hogy az intendáns beadta lemondását és most már kész a lemondását elfogadni. (Már ti. most, miután Fenyvessy interpellált.)

- Éljen! - hangzott föl erre a teremben.

S ez az »Éljen« volt a szegény Keglevich temetésén a legszomorúbb zsoltosma.

KÉT NYERGEN

(Egy kis elmélkedés)

A legrokonszenvesebb a szélsőbalpárt lenne, ha tudna rokonszenves lenni.

Az ő zászlója a legtetszetősebb, de nem jól fogja a kezében.

- Nincs vezér! - panaszkodnak már ők magok is.

Irányi a felhők között jár - Ugron meg a saját szántóföldjein. Mocsáry kiérdemülve bejutott nem a főrendiházba (ahova az elavult mamelukok kerülnek), hanem a főrendi karzatra a képviselőházban. Onnan nézi búsan az idők szomorú folyását.

Helfy? A derék jó Helfy minden esztendőben kizarándokol Kossuthhoz, szerény, nem akar több szerepet, mint amennyit eddig vitt, beelégszik azzal, ha tőle tudakolják: »Kossuth Lajos mit üzent?«

De hát az öregeket kár csipkedni. Azok már meg nem változnak az én kedvemért, pedig igazán nem ártana egy egészen rokonszenves szélsőbal.

Azért hát az Ugron Gábor nyakába kell sózni, ha nem jól mennek a dolgok. Ő az oka. Ő kezeli rosszul a vezérséget - csak úgy mellékfoglalkozásképp, pedig úgy neve, mint fényes talentuma, természetyszerűleg őt állítja a párt élére.

Éppen a tegnapi ülés alatt gondolkoztam ezen, s összekombináltam a motívumokat, amik Ugron Gábor egyes föllépéseit eredményezik.

Nem lesz egészen érdektelen, ha lerajzolom.

Udvarhelyen például esős idő van. Nagy felhők gyülekeznek. A gazdatiszt beállít Ugronhoz.

- Milyen az idő odakünn? - kérdezi Ugron Gábor.

- Ölbe kell vinni ma holnap a kutyát, hogy ugasson.

- Mit gondol, meddig esik?

- Ez bizony országos eső, ahogy nézem. Eltarthat az egy hétig is. A kalendárium is azt mondja.

- Akkor hát semmi munka?

- Éppen semmi.

- Akkor hát leszaladok egy kicsit Pestre.

És leszalad.

Útközben az állomásokon összeszedi az összes kapható lapokat. Mert most már ő nem gazda, de politikus. Megveszi még a tegnapi, tegnapelőttiek is, ha megkapja, mert otthon rá nem ért elolvasni, minthogy ő otthon gazda és nem politikus.

Az út hosszú, a kupé kellemes, útközben tehát »offé« lesz az eseményekkel - kivéven azt az esetet, ha valamelyik napról nincsenek lapjai. Ha a hiányzó számokban nagy esemény történt, biz az el van veszve a fiatal vezérre nézve. No de a nagy eseményeket mindig ki lehet találni a következményeikből. S így Ugron Gábor mégis mindent tud.

Amit a Ház két hétig tárgyalt, azt ő egyszerre kapja. Kolozsvártól Váradig mind átéli. Néha ugyan megesik, hogy valamelyik párttagja után tudakozódik: »ejnye, mért nem jár most ez a Pali vagy Feri az ülésekbe?«

- Hiszen meghalt - mondják neki.

- Lehetetlen! Mikor?

- Már egy fél éve. Hát nem tudod?

- Nem én. Bizonyosan nem bontottam fel aznap az újságomat.

Hát Váradig, amint mondom, elolvassa a lapokat, a politikai híreket, a pletykát, az országgyűlési tárgyalásokat, egyszerűen mindent. Akkor elkezdi magát unni és végignézegeti a kupékat: ismerősöket keres.

Talál is rendesen. Az Alföldön nagy a forgalom, örökké járnak-kelnek az emberek. Megszólítja őket, s ki ne beszélne Ugronnak szívesen?

Megindul a diskurzus, a magyar ember mind egyforma, mind ellenzéki a vasúti kupében s mind kormánypárti odahaza, mikor magában gondolkodik.

Az is jellemző sajátsága a magyarnak, hogy örökké a gravámeneket keresi, s mindnek van valami fontos panasza és a kormánynak valami különös turpisságára mindnyája rájön.

Természetesen telebeszéli az Ugron fejét. Ilyenkor megnyílik a magyar szív, s kicsordul belőle, ami a fenekén van. Szó szót szül. És e szavak nem nélkülözik a nemzeti sujtást.

A vonat eközben begurul a pesti indóházba.

Ugron kocsiba ül, és a Házba siet. Hadd lássa a párt, hogy itt van.

Mire az országház kapujához ér, a nap aranyos sugarakban mosolyog. Az égbolt tiszta, felhőtlen.

- Teringettel! - morogja. - Kiderült, haza kellene mennem. Megyek is holnap okvetetlen. Föl kell használni ezt a szép időt.

De azután így okoskodik tovább:

- De ha már eljöttem, hát ne legyek itt hiába. Hadd lássa az ország, hogy itt voltam. Valamit csinálni kell, mert elfelejtik az embert, ha nem beszél.

Elgondolkozik.

- Mit is fecsegték csak azok az én útitársaim? Igaz! A Pallavicini-dolgot szellőztették a kataszterrel. Hát ez éppen jó lesz, Tiszát dühbe hozom vele, s pártomat föl villanyozom. Jobb volna ugyan más nagyobb beszédet mondani a tárgyalandó javaslatokról, de nincs időm hozzá, csak nem leshetem itt hetekig.

Ugron tehát bemegy a terembe, s bevárván míg az éppen beszélő szónok abbahagyja, feláll és a vasúti kupéban hallott témát, sziporkázó elméjével, mérgezett törre idomítva, beledöfi a kormány szívébe.

A témáról aztán kisül, hogy egészen a légből van kapva; Ugron fejet csóvál: »Ej, ej, hogy felültettek azok a becsületes képű derék utasok!... Csak már legalább arra emlékezném, hogy melyik mondta!«

De nem sokáig bánkodik, mert egypár perc múlva úgylis vége az ülésnek s ő már akkor nem politikus többé, de gazda; re bene gesta rohan az indóházba - hazafelé.

...Azért nem lehet az Ugron Gábor dolgait rossz néven venni; nem csoda, ha elhamarkodja, abban a rettenetes sietségben...

A T. HÁZBÓL [dec. 8.]

Mozgalmas, tarka ülés volt. Hol a folyosó volt tele, hol a tancsterem.

Eötvös Károly...

- Menjünk be!

Eötvös ma igen sima volt, amiért a pártja előtt sem volt hatása.

- Már most hát mit csináljak? - sopánkodék a ravasz státusférfiú. - A múltkor goromba voltam és ezért megharagudtak rám a jobboldaliak, ma finom voltam és ezért megharagudtak rám a saját pártfeleim, anélkül, hogy a mamelukok kiengesztelődtek volna.

Eötvös után »Perlaky Elek«-et kiáltotta a jegyző.

- Menjünk ki!

Pedig kár volt kimenni, mert Perlaky igen okosan szólott, s útnak indítá a tisztelt Házat Anglián keresztül Franciaországba és Amerikába.

Frankhon területén Sadi Carnot pertu pajtása, Pázmándy Dénes volt a cicerone, az ő túlságos fantáziájával ecsetelve a francia munkások állapotát, amely persze jobb, mint a magyarországiaké. Olyan kényesen berzenkedve kukorikolt egy félóra hosszat, mintha ő maga volna a gall kakas.

A galambösz Perczel, kit Baranya küldött, amerikai élményeiről festett képet, ellenzéki rámban. A karzat azt hihette, hogy maga az öreg Kolumbus beszél.

A Házban majd minden embernek van valami tartománya, amihez csak neki van jussa. Helfyé Itália, Csernátornyé Anglia, báró Kemény Jánosé Erdély, Zichy Jenőé Szerbia, György Endréé volna Bulgária, ha György Endre megvolna, a Grünwald Béláé Németország, Jókaié a Tündérország. Mindenik a maga országából bizonyít.

Hanem Amerikát oda nem engedhette Madarász József. Micsoda? Ki mer itt Amerikáról beszélni? Amerikáról csak ő beszélhet, mert neki egy testvérbátyja lakik ott, hát ő csak jobban tudhatja, mint az olyan emberek, akiknek nincs is testvérbátyjuk.

Madarász apa is azt bizonyítja, hogy Amerikában tejben-vajban úsznak a munkások, míg itthon az éhhalál környékezi őket. Szederkényi Nándor gyönyörűen festi le, amint hallani kínos nyögéseiket a lészák alatt; haldokolnak, vonagló ajkaikon az utolsó szó: »Tisza az oka a halálomnak«.

Csodálatosnál csodálatosabb képek váltják fel egymást a daráló szónokok ajkain: Thaly már kecskékkal szántatja az országot, de legjobban kibontakozik a ködből a verébképű Szendrey Gerzson. (Szegény Csanády Sándor, megfakult öreg oszlop, most már nem érezzük többé hiányodat.)

Az igaz, hogy két hangon beszél az »új csillag«, de okosan. Micsoda pompás ideái vannak! Hogy azt mondja, az olyan zsidó, aki történelmi magyar nevet vesz fel, száz forintos bélyeget tegyen a kérvényére. (Ej, ej, Gerzson! Mennyi sok szép pénzecskét összehozhatna a kormány a régi palatinusok és országnagyok áruba bocsátott neveiért.)

Ott künn borús, morcos az ég, a tanácsterem hármaskamráján alig szűrődik be annyi világosság is, amennyi az orációkból. Altató szürke félhomály van. S a félhomályhoz olyan jól illenek az ellenzéki dajkamesék.

A folyosón mozgalmas élet van ezalatt. Visi Imre a háborút hirdeti, nagy trémába hozva a népfölkelőket. Jókai a javaslat 7-ik paragrafusát várja, mert ahhoz ő módosítványt szándékozik beadni, s mint igazi mameluk, rendkívül izgatott ilyen vakmerő cselekmény küszöbén; Fáy László jóízű vadászeseteket beszél el; egy képviselő, aki most jött haza Rómából, szomorú arccal panaszkodik, hogy az ájtatos zárandokok sok pénzét nyerték el útközben a makaón...

Egyszerre felhangzik a csengettyű belülről, reszketegen, hívogatólag.

Szavazás!

Nem, nem! Még Tisza beszél előbb.

Szép csendes, nyugodt hangjával, tiszta, egyszerű logikájával szétszedi a sok apró szónokot, kit leteper, kit meglegyint, az egyiket megcibálja, a másikat csak félrelöki, a harmadikat megmosolygja...

S aztán?

Aztán feláll az a nagy erdő a háta mögött és a javaslat el van fogadva.

A PULSZKY-FÉLE VIZSGÁLAT

Mindenekelőtt kijelentem, hadd tudja az olvasó, kivel van dolga, hogy a vizsgáló bizottság egyik parlamenti tagja vagyok.

Magam sem tudom, hogy jutottam bele, mert a műdolgokhoz abszolút nem értek. Hosszú évek óta nem láttam egyéb képeket, mint amik a gyufadobozokon vannak és a boltok cégtábláin, s egyéb ritkaságokat, mint egy »pro libertate« garast az Olay Lajos óraláncán.

Hanem van egy antik mellű a nyakkendőmbe szúrva; nyilván az szúrt szemet a miniszternek, s kinevezett a bizottságba.

Föltettem azonban magamban, hogy lelkiismeretesen végzem a rám mért feladatot, kérelhetetlen szigorú bíró leszek s felkutatom, mi igaz a vádból.

Mert abból a föltevésből indultam ki, hogy nem zörög a haraszt hiába. Valami reális alapnak csak kell lenni.

Lehetetlen, hogy csak úgy a semmiért indult volna meg, s öltött volna oly nagy arányokat a gyanú.

Kikérdeztük Komlóssyt. Nem tud semmit. Kikérdeztük Polónyt is. Ravasz úriember ökelme. Ő nem úgy tett, mint egykor Füzessey övele. A szegény Füzessey jóhiszeműleg beugrott a vádba s egész határozottan lépett fel, Polónyi saját magán tanult s enyhe kifejezések és egy csomó »azt mondják« mögé húzta meg magát. De mindegy; hátha mégis tud valamit. Faggattuk, semmit sem árult el. Én még négy szemközt is elővettem, hogy valami vezérszálát kicsikarhassak tőle.

Egy körömfeketőnyi világosság sem derengett sehonnan.

Azután elővettük az egyes reportereket és azokat az urakat, akiktől ők hallották a hírlést.

Mondhatom, hangulatkelő szcénák fejlődtek ki.

Zápolyák, Zrínyiek, Hunyadiak, Báthoryak, Balassák állottak a kutató bizottság előtt. Természetesen a Szendrey Gerzson Zápolyái és Balassái.

De nekem ez akkor nem jutott eszembe. Engem csak az a mometnum hatott meg, hogy a Zápolyák, Hunyadiak, Báthoriak kincsei lettek elcserélve, s ím maguk a Zápolyák, Hunyadiak és Báthoryak járulnak élénk tanúskodni.

S amint elnéztem ezeket az urakat, felsóhajtottam magamban:

- Teringette! Ki a bűnösebb? Pulszky-e, aki kicserélte a drágaköveket hamisakkal, vagy a belügyminiszter, aki kicserélte az igazi Báthoryakat és Rákóczyakat ezekkel?

Hanem sem a reporterek, sem a Zápolyák nem tudtak semmit. Sehogy sem ment a dolog. Mindenki azt mondta, hogy valaki mástól hallotta, s az a valaki is mind azt mondta, hogy szinte mástól értesült.

A végén egészen a humor mezejére csapott át a vizsgálat. Amint lihegve, komoly arcokkal kergetjük nyomról-nyomra a nagy *semmit*.

Az első nap még csak megvoltunk, mert akkor még legalább a Pulszky papa volt haragos, s ez némi ünnepélyes színt adott nekünk; de már másnap, harmadnap ő is kacagott - s egész szájalmasan néztünk ki.

- No mondod-e még - kötekedett velem Grünwald Béla -, hogy van a dologban valami reális alap?

- Hát ha akarod, mondom.

- De nem mernél rá fogadni?

Dühbe jöttem, hogy az én ítélőtehetségemet mosolyogják.

- Hát fogadjunk! - mondom.

Egyszerre négyen is nyújtották a kezüket.

- Száz bock.

- Száz bock!

- De neked kell kikutatni, mert mi, úgy látszik, képtelenek vagyunk.

- Jó. Utánalátok.

S valóban utánaláttam, és ki is *kutattam a reális alapot*. Megvan.

Hanem hát az nem ment könnyen. Bizottság! Gondoltam magamban. Bizottsággal akartok ti titkokat felturkálni! Nevetséges! Ha egy ügyet bizottságra bíznak, az annyit tesz, hogy azzal semmi se történjék. A bűnhöz nem bizottság kell, hanem detektív.

Fogtam magam, felöltöttem a legócskább ruháimat, és a Múzeum legbelsőbb szolgálival adtam magam cimboraságba, együtt mentem velük borozni, megösmerkedtem az Esterházy-képtár szolgájával, pertu lettem vele, s azután környékeztem meg ebben az ügyben.

De hasztalan. Semmit sem tudtak. A reális alapnak sehol sem akadtam a nyomára.

Már-már végképpen csüggedni keztem, midőn egy nap (gondolom a hó elsején), egy hírlap-szerkesztőségbe léptem, hogy egy elburkolt ügyes hirdetést tegyek a lapba ugyancsak e vizsgálat érdekében.

- Bent van a szerkesztő úr?

- Igen.

- Ki van bent nála?

- A reporter. Éppen számolnak. Tessék talán egy kicsikét várni.

Megálltam az ajtónál, s hallottam a nyitott ajtón át, amint számolnak.

- Tehát sorját négy krajcárjával száímtva - szólt egy vastag uralkodó hang, nyilván a szerkesztőé.

- Igen - felelte hihetőleg a reporter.

- Tessék specifikálni - szólt az előbbeni hang.

- »Kettős gyilkosság a Józsefvárosban« - zengé az utóbbi vékonyabb hang - száz sor = 4 frt.

- Igen, négy forint. Lássuk a következő tételt.

- A »Megőrült csirke«; 40 sor = egy forint hatvan krajcár.

- Ostobaság! - mond a szerkesztő. - Annyiért egypár épeszű csirkét lehetne venni. No, mondja csak...

- A Pulszky-ügy - referálja monoton hangon a reporter - 24 sor, kilencvenhat krajcár...

- No, ezt ugyan megehetne volna! - rivallt rá mérgesen a szerkesztő. - Menjünk tovább!

De ne menjünk. A világért se menjünk. Hohó! Hiszen megvan, amit keresek. Heuréka! Megtaláltam.

Ez a *kilencvenhat krajcár* volt az egyedüli reális alap az egész Pulszky-ügyben.

A szegény jóhiszemű reporter, aki ott künn a hírek szabad mezején a nagy semmiben böngészget, megtalálta a veszedelmes híreस्कét, mely úgy szálldogált ott gazdátlanul, mint a dunyhából kirázott pehely.

Ő megírta, a lapban kiadták.

Huszonnégy sor lett belőle; ennek az ára, ha a Pulszkyak bűnösöknek találtnak, 96 krajcár és egy pár dicsérő szó; ha ellenben a Pulszkyak ártatlanokká válnak, 96 krajcár és egy pár pirongató szó.

A dicséret vagy az ócsárlás szerencse és esélyek dolga, de a kilencvenhat krajcár, az egész biztos, reális alap.

...Elő hát azzal a száz bockkal!

A MAI ÜLÉS

Ma egy órára volt összehíva az ülés, ami annyit jelent a Péchy Tamás virágnyelve szerint: »Ma nem történik semmi. Ha bejöttök, itt lesztek, ha be nem jöttök, itt nem lesztek.«

Nem is ígérkezett semmi különös. Josipovich Géza felolvasta a cukor-, hús- és sör-javaslatot oly vékonyka hangon, hogy Thaly, a nagy közbeszóló, kénytelen volt a fullánkját kiöltetni:

- Ki olvas ott! Tán Szunyog Szabolcs?

És ez ráillett a jegyzői hangra és Szunyogh Szabolcsra is, akit az új parlament még nem látott. (Lehet, hogy csak a Josipovich hangjában él.)

Azután a kérvények következtek. A kérvények olyanok, mint egy bálban a négyes előtt a táncosnők: mindenkinek megvan a maga angazszirozott táncosa. Azok nem is hagyták cserben. Thaly az iparosok kérvényét pártolta, Kőrösi Sándor egy öreg postaszolga nyugdíját szeretné fölemelni, Tisza Lajos gróf pedig a szegedi bírósági segédszemélyzet fizetésemelési kérvényét támogatta melegen.

Most már ki is lett volna merítve a napirend, amidőn felszólalt Ugron Gábor, interpellálván Fejérváryt, hogy miért lett egyszerre nyugdíjazva a honvédség négy legmagyarabb érzésű tábornoka, mellyel a honvédség mintegy le van *fejezve*, hogy ily tömeges nyugdíjazásnak oka csak *politikai* lehet. Felhozta azt is panaszképp, hogy honvédtábornok miért nem lehet táborszernagy?

- Graef! - kiáltá egy hang a jobboldalról.

- Az csak zsandár! - viszonzá valaki balról.

Fejérváry rögtön feállt, s azon melegiben megfelelt az interpellációra; a nyugdíjazások tömegessége *véletlenség*, mert az illető tábornokok egytől-egyig maguk kérték a nyugdíjazást, minthogy valamennyien öregek.

- Albrecht főherceg még öregebb! - zúgta bele a nagy emberölő Polónyi.

- Az más - folytatá a hadügyminiszter zavartalanul -, mert a hadtestparancsnoknak nem kell örökké lovon ülni; ott a testi erő hiánya nem számít, ha megvan a szellemi.

(Albrecht főhercegnél pedig megvan, mert aki még olyan jóízű toasztokat tud mondani, mint őfensége, az még beválik - de már ezt nem Fejérváry mondta, hanem én mondom.)

Egy hasonlatot is mondott a miniszter, ami egy katonától nem tréfadolog. Elösmeri, hogy a nyugdíjazott tábornokok díszai voltak a honvédségnek, s aztán így folytatja: »Igaz, a fa dísz a levelekből áll, de ha ezek lehullanak, a törzs megmarad, s újra kihajt.« Az ezutáni főtisztek is csak magyarok lesznek.

És ebben igaza volt Fejérvárynak.

Mert biz az szomorú, hogy a fényes negyvennyolcadiki nevek rendre eltűnnek a honvédség lajstromából, de hát ez a természet változhatlan törvénye: eltűnnek azok nemsokára a föld színéről is... Hiszen már negyven éve lesz innen-onnan, ahogy a háromszínű zászló utoljára lengett csatába rohanó huszárok hadoszlopa élén. Amelyik csemetét elültették akkor, öreg korhadttá lett azóta...

Ugron, sok verve-vel, szellemesen felelt meg a hadügyminiszter férfias, nyílt válaszára. Hogy maguk kérték nyugdíjazásukat? Olyan az, mint a török pasáknak küldött selyemzsinór, mely annyiban nem egészen akasztás, mert megengedi nekik azt az élvezetet, hogy önkezüikkel végezzék ki magukat. Lehetetlennek tartja, hogy ezek az öreg tábornokok egyszerre kapták volna meg lábukba a köszvényt, s egyszerre untak volna rá a hadiszolgálatra.

No, ebben bizony van is valami különös.

Hanem hát a természet csodái végre is ki nem fürkészhettek.

De annál kifürkészhetőbb a többség, mely meghajolt a bevégzett tények előtt, és tudomásul vette a választ.

Miért ne? Hiszen vannak népfajok, ahol az öregeket egy bizonyos koron túl agyonütik és megeszik.

Már ennél mégis csak többet ér a »nyugdíj«.

- A »nyugalmazott generális«-okat hogy sajnálja ez az ellenzék - tündődött magában Tisza Lajos gróf -, s az én szegedi írnokaimat az ördög sem sajnálja, pedig azok szívesen volnának »nyugalmazott tábornokok«.

ORSZÁGGYŰLÉS [dec. 13.]

A képviselők lassan gyülekeztek, az ülés kezdetén csak a mérsékelt ellenzék volt jelen teljes számmal.

Nagy esemény készült e pártban: szűzbeszéd. Ez olyan, mikor egy meddő és megvénhedett családban váratlanul gyereksírás hangzik föl. Nagy az öröm, édes pír játszik a szülők arcain, becézgetve fogják körül a nagyreményű csecsemőt, s andagolva hallgatják a rég nem hallott hangokat.

Más, boldogabb pártokon ez mindennapos esemény. De a mérsékelt ellenzéken fehér holló. Meddő párt, melynek nincs ifjúsága, s mely csak örömtelen emlékeken rágódik.

A mai szűzbeszédet Bolgár Ferenc, a különben ismert katonai író tartotta. Előtte azonban Thaly beszélt. Az újoncjutalék megajánlása volt szönyegen.

Thaly ma higgadtan beszélt, bár a nyugalmazott honvédtábornokokat is szóba hozta újólá. Ma azonban inkább a szemrehányás moll hangján szólt Fejérváryhoz, hogy mért nem nevezték ki a honvédtábornokok valamelyikét ezredtulajdonosnak vagy a testőrség főkapitányának.

Utána Bolgár Ferenc nevét szólítja a jegyző. Bolgár rokonszenves külsejű ember, értelmesen, szakavatottan, bár még a kezdet nehézségeivel küzdve beszélt. Neve először egy párbajgyben lőn ismeretes, midőn alezredes ellenfelét agyonlőtte. Az a lővés jó protektora volt. Magyarországbán egyáltalán a pénz, asszonyok, rokonság és Tisza Kálmán mellett jó protektor a mandátumhoz a pisztolycső is. Az mindegy, akár meglővik az embert (csak úgy ne, mint Literatyt), akár ő lő meg másokat. Egész csapat meglőött ember van a Házban, akik hálára vannak kötelezve a pisztolycső iránt.

Bolgár e nélkül is megérdemelte helyét a parlamentben. Higgadtan, okosan beszélt, a törvényjavaslatot elfogadta, de sürgette a véderőtörvény revízióját. Statisztikai adatokkal bizonyította, hogy nálunk a katonát a mai hadszolgálat elsatnyítja, s derűtséget keltett azzal a kimutatással, hogy hadseregünk 267 718 főnyi állományából évente 281 634 a beteg, ami persze úgy értendő, hogy egy katona többször is maródit jelent. Ő ennek okát a hiányos élelmezésben látja.

Fejérváry báró ma is kicsiholt egypár ügyes élcszikrát, mellyel megneveztette a Házat. A miniszter jól tudja, hogy a tréfa a legjobb fegyver a mi parlamentünkben, és ezt a fegyvert ügyesen forgatja. Nem ismerte el, hogy igaz az, amit Bolgár állított hadseregünkről, mert akkor az csupa rokkantakból állana, márpedig hiszi, hogy a Monarchia lakossága, de különösen a Monarchia *szép neme* ezt el nem ismeri. Ami pedig a beszállásolást illeti, Bolgár azt állítja, hogy azon ezredekben legjobb a katonák egészségi állapota, melyek saját hadkiegészítő kerületeikben, otthon fekszenek, mert hazulról is kapnak élelmet, mire Fejérváry báró sietett megjegyezni, hogy a területiális rendszer el van fogadva, de hogy minden katona mamájánál maradjon, az lehetetlen. (Képzeltetni, micsoda kaviár lesz ez a vicc holnap a Stibli-hadnagyoknak.)

Thalynak azt felelte a miniszter, hogy Máriássy szolgálati ideje alatt sok kitűntetésben részesült, hogy véletlenül nem abban, amit Thaly szánt neki, arról nem tehet.

- Amelyben Fejérváry részesül - csördítette közbe Thaly.

- Legyen Thaly a miniszter - felelt Fejérváry -, akkor ő fog tenni javaslatot.

E szavakat is nagy derűtség követé a jobboldalon.

Volt még néhány személyes felszólalás az ellenzék részéről, ahol ma zokon vették a miniszter tréfáit, az elnököt is megrótták, amiért jogát néha átengedi Fejérvárynak, s a javaslatot úgy általánosságban, mint részleteiben elfogadták.

Ezután a marhaegészségügy rendezéséről szóló szakaszt vették elő. Ezt a törvényjavaslatot minden párt a magáévá tette, sőt az ellenzékiek meg is dicsérték a kormányt érte. Hosszúra nyúlt a részletes tárgyalás, a Ház gazdái mind főlshóltak, ki a saját állatgyógyász tapasztalatait, ki az apjáét beszélte, vég nélkül döcögtek át a vitán a gebék, ökrök, juhok árnyai a múltból, régmúltból, jelenből és jövőből, míg végre a 14-ik szakasznál megszakított a tárgyalás s a holnap i ülésre halasztott.

ORSZÁGGYŰLÉS [dec. 15.]

Tisza Kálmán ma válaszolt Eötvösnek a kaposvári mandátum ügyében az összminisztériumhoz intézett interpellációjára.

A válasz előre látható volt. Tisza Kálmán ma ismét abba a nem irigylendő helyzetbe került, midőn barátjai rossz ügyét az ő erős, hatalmas egyéniségével kellett megvédenie.

Ez az egyéniség rideg, egyenes, puritán. Mint egyed, megközelíthetlen. Szikla nem áll szilárdabban gránitalapján, mint ő áll a liberalizmus és alkotmány talapzatán. Ő Magyarország premierje, és minden érdek billentyűinek birtokosa, megbukhatik Debrecenben, Ugrán, de Széchenyi Pál, a miniszter társ nem bukhatik meg Kaposvárott. Ő vele megküzdhetett egykor győzelmesen, saját birtokán egy huszonnégy éves, ismeretlen nevű fiatalember, de Széchenyit (és a többi hívét) megvédi akár egy ország közvéleményének viharával, akár a mélységes poklok haragjával szemben.

A képviselők tíz órára nagy számmal foglalták el a padokat. A hangulat, mint a kaposvári kérdésnél mindig, izgatott volt. Egyik oldalon az ellenzék örökké hullámszó két árnyalata, másik oldalon a kormánypárt csöndes, hallgatag nagy tábor.

Az Eötvös által aposztrofált miniszterek, Széchenyi kivételével (ki beteg), egymás után adták meg a választ, ami már magában is különös érdekességet kölcsönzött az ülésnek. *Tisza* válasza abban kulminált, hogy sem a központi választmánynak, se a miniszternek nem szabad beleavatkozni a szabály és törvény szerint kiadott mandátum érvényességébe; hogy nem tartja a főség jogai közé azt, hogy egy, a képviselőház által végrehajtott verifikáció fölött ítéljen. (Eötvös ugyanis azt kérdezte interpellációjában, milyen jelentést tesz Széchenyi mandátumáról őfelségének?) És végül, hogy az nem férne össze a tisztességgel, ha Széchenyi lemondással a mandátumról megbélyegezné a bíráló bizottság többségét.

Orczy és Fabiny válaszai ugyanazon tenorban voltak tartva, mint a miniszterelnöké: a beavatkozás a Ház jogkörének korlátozása lett volna.

Eötvös hosszasan polemizált a miniszterekkel. Beszéde, mint rendesen, most is humoros részekben bővelkedett, melyekkel megnevettette a háborgó ellenzéket. Fullánkjaival kivált a bíráló bizottság kormánypárti tagjaival éreztette, no meg Fabinyval, akit ma keményen szorongatott úgy, hogy az másodszor is szót emelt védelmére. Tisza Kálmánt azzal bosszantotta, hogy nagyon megdicsérte *Deák* Ferencet, mint akinek befolyása alatt ilyen eset nem történhetett volna.

Tisza Kálmán se maradt adósa. Viszontválaszában ő meg azt hangsúlyozta, hogy a Ház megrovást nem fogad el senkitől - és e *senki között* ott van Eötvös Károly képviselő is.

Csak hogy e *senki között* ott van az egész *közvélemény* is. Ez a legnagyobb Senki minden senki között.

A többség persze elfogadta a válaszokat.

»ÜZENET« VITA

Csak ma olvastam a Helfy Ignác képviselő úr cikkét a »Népzaszló«-jában, mely lap arról nevezetes demokrata organum, hogy mágnás ruhákban, kardosan, kalpagosan mutogatja be pártja nagyjait.

Csak ma olvastam, mondom, a Helfy cikkét, melyben megírja, hogy Kossuth Lajos nagy hazánkfia mit csinál. Szívesen olvassa azt minden magyar - én is. És örül rajta, hogy az öregúr még mindig fiatal, friss kedélyű.

De annál jobban megsavanyodott Helfy képviselő úr, aki énvelem polemizál a cikkben, és úgy fest le a demokrata organum olvasói elé, mint aki elferdítve adtam elő azt, amit Kossuth Lajos felől ő közölt velem s különösen tagadja, mintha Kossuth Tisza államférfiúi bölcsességét hangsúlyozta volna. És persze nem igaz az sem, mintha Kossuthot Somssich a múlt nyáron tett látogatása alkalmával átvitte volna a mi pártunkra.

Hiszen persze, hogy nem igaz - s így Helfy Ignác képviselő úrnak teljes igaza van. Annál is inkább, mert az meg teljesen igaz, hogy ezt a nem igazat én mind így írtam meg, csakhogy (s ezen a »csakhogyon« van a súly) az én cikkem a következőképpen hangzott:

Ma az unalmas dohányvita alatt megszólítottam Helfy Ignácot a folyosón.

- Beszélj valamit, kedves Náci bátyám, hogy van Kossuth?

- Jól. Köszönöm.

- De nekem ez nem elég, nekem egy egész tárcára való kell.

- Nem tudok én semmit. Hagyj békét.

Hanem iszen gondoltam magamban, majd kiugratom én belőle a két heti élményeit, hiába merül el csökönyös hallgatagságba.

- Igaz-e - mondom -, hogy az öregúr meg van elégedve a politikai viszonyokkal?

- Nem igaz - pattant fel Helfy -, ki mondta neked ezt a bolondot?

- Azt hallom, Somssich járt nála a nyáron és meggyőzte a szabadelvű párt politikájának helyességéről. Hogy, azt mondják, ingadozik az öreg.

De már erre méregbe jött a »palatinus« stb.

No, aki az ilyen hangon írt cikkből ki nem érzi, hogy tréfa, az már aztán kemény szélsőbaloldali ember.

Kivált Helfy képviselő úron csodálkozom, aki fiatalkorában ugyancsak ebben a »mesterségben« dolgozott, mikor a Magyar-Magyart szerkesztette, s a humoros »Giardinetto« kedvelt olvasmány volt.

Mennyit kellett az én tisztelt bátyámnak öregednie, hogy már a *saját hangját* sem ösmeri meg.

De képzelem én, körülbelül miben lehet az indító ok. A t. képviselő úrtól ugyanakkor azt kérdeztem: »mit tart Kossuth Tiszáról« - mire ő megjegyezte, ahogy azt le is írtam, »becsüli szorgalmát s elősmeri tehetségét, de rosszalja a diktatúrát, melyet gyakorol«. (Az »államférfiúi bölcsességről«, amit Helfy úr polemikus cikkében említ, egy szót se írtam.)

Ez a rész nem tetszett a szélsőbaloldali uraknak, s ezek aztán nekironthattak Helfynek: »Micsoda, hát ilyen üzeneteket hozol te nekünk Turinból? Tiszának csinálsz te reklámokat? Ezt meg kell okvetlenül cáfolni!«

Így jött létre ez a kedélyes polémia, s így volt kénytelen Helfy képviselő úr az én cikkem tréfás tenorját komolyan venni s egyik kifejezésemet átídomítani másformára, hogy a cáfolatot jó szívvvel megtehesse. Én csak azzal zárom be e különben enyelgő módon tartott kis vitát: hogy én abban semmi veszedelmet nem látok a szélsőbaloldalra nézve, ha a Tisza nagy tehetségeit Kossuth elősmeri.

Mert mi, akik a kormánypárton vagyunk, mindnyájan elismerjük a Kossuth Lajos nagy tehetségeit s még sincs, hála istennek, semmi bajunk.

A T. HÁZBÓL [dec. 18.]

Éppen délre harangoztak, mikor Zách Felicián... vagy hova beszélek, Polónyi Géza belépett a tanácssterembe.

Ott ültek már mindnyájan, a mai darab személyzetéből. Trefort megszegett nyakkal, fejének hava pompásan illik a támlásszék bíborához. Mögötte a méltóság komolyságával az érdekes, halovány arcú államtitkár Berzeviczy. A szélsőbal első padjában Irányi Dániel merengett; hátul a »habarék saraglyában« Komlóssy Ferenc fészkelődik.

Mosolygó képpel, kis bajuszkáját pödörgetve, ott könyököl Irányival csaknem átellenben Pulszky Károly.

Minden megvan, amit csak kívánni lehet.

Fegyversynek megvan a nagy karzat, a nagy karzatnak megvan a nagymosás, Pulszkynak mindjárt meglesz az elégtétel. Polónyinak pedig megvan a reklám és a dicsőség, hogy olyan figyelemmel hallgatják - mintha legalább is Eötvös Károly lenne.

Csak még valami hiányzik.

A triposzt be kellett volna hozatni a Múzeumból a Ház mediumára s beleültetni Polónyit, hogy azon ülve hallgassa a részletes hosszú jelentést, melyet az apró-cseprő házbeli ügyek elintézése után Trefort mintegy válasz gyanánt felolvasott - illetőleg felolvastatott.

Annyira benne van a kormány a kölcsönzésben, hogy a miniszter még a hangot is kölcsönkéri - erőtlen levén a magáé.

A jelentést Berzeviczy olvasta fel helyette.

Érdekfeszülten figyelt a Ház. Maga a miniszterelnök is otthagya ismeretes székét (melyhez az ellenzék szerint oly makacs szívóssággal ragaszkodik), s átült a Treforték tájékára.

A padok majdnem egészen megteltek. Fej fej mellett barnállott. A Múzeumba bezzeg nem járnak ennyien. A hiányzó ásványok és érmek vonzóbbak, mint a meglevők.

A bizottság jelentése után, mely a Pulszkyak magánjellemtét hótisztára mossa, mintegy szabadabban lélegzett fel a Ház, s midőn Trefort kijelenté, hogy ami pedig a kezelési hiányokat illeti, azok iránt is intézkedni fog, zajos helyeslés morajlott végig a terem minden részében.

Most állott fel Polónyi, a restaurátor.

- Kérjen bocsánatot! - kiáltá a jobboldalról Miklós Gyula.

- Öntől, t. képviselő úr? - kérdé Polónyi szétnézve, hogy ki szólt közbe, de meg nem találta a sok ismeretlen új fej közül.

Azután nekiindult járatlan utakon a »mea culpa« vezeklő hangján, hogy a Pulszkyakat restaurálja. De talán nem azért, mert erre a Pulszkyaknak van szükségük, hanem öneki volt főleg szüksége a restaurálásra. Csakhogy sokkal könnyebb a müncheni restaurátornak (aki ma bizonyosan sokszor csuklott) Szent Sebestyént csinálni Szent Jánosból, mint öneki magából gyöngéd embert.

Pedig lágy és gyöngéd volt. Elősmerte, hogy a vádaknak az a része, mely a vezető egyéniségek magánjellemébe vágott, teljesen alaptalan.

- Helyes, helyes! - zúgott fel a Ház viharosan. (Sohasem kóstolt még Polónyi ilyen tömött helyeslést.)

Ha itt megállott volna, akkor... akkor egészen másféle karcolatot írnék most róla.

De hiába, Napóleon is abban hibázta el, hogy nem tudta, mikor kell megállani.

Polónyi is úgy járt, mint Napóleon. De Napóleon alkalmasint nem járt volna úgy, ha már előtte lebegett volna a Polónyi esete.

Mindegy, ne keresgessük a hasonlatokat e két férfiú között, mert nem olyan könnyű ezeket megtalálni, mint a múzeumi érmekeket.

Elég az hozzá, hogy Polónyi e helyen, ahol a nobilis követelményeknek eleget tett, nem állott meg, hanem az a gonosz dzsinn, mely »veszélyes népszónoki talentumának« billentyűit veregeti, csak nem hagyta békén, piszkálta, ösztökélte:

»No, mondd el hát, amit tapasztaltál. Hadd lássák, milyen legény vagy te. Mennyire bele-tanultál a képzőművészeti dolgokba. Hogy fognak bámulni Hajdunánáson: ménkö gyerek a mi követünk, tud az mindenhez a világon. Megtáncoltatja az, ha nekigyürekezik, a szakembereket is.«

És Polónyi nem restelt unalmas részletességgel felhurcolni minden apró, kicsinyes hibát és rendetlenséget, amit a Múzeumban és az Esterházy-képtárban észrevett, nyers, zsíros nyelve nehezen bicsaklott meg a sok műszavakban, a spanyol maestrók nevei, a képek idegen nyelvű címei meggyötörték a szegény jó lelket, de csak mégis mindent elmondott, amit tudott és nem tudott, hogy hazafiúi lelkiismeretét megnyugtassa. Egypárszor meg is neveltette a Házat, mely elég figyelmesen hallgatta e tereferét.

Csak a miniszterelnök hagyta ott a Polónyi elcsavarodásánál a termet s a képviselői padok előtt elhaladván, kezét szorított Pulszky Károllyal.

- Helyes! - kiáltá egy mameluk, aki látta a kézszorítást. Neki úgy tetszett szórakozottságában ez az egyszerű kézszorítás, mintha ezzel a »generális« hozzászólt volna a dologhoz. És meglehet, el is találta... Az igazi szónok így is tud beszélni.

Polónyi után Komlóssy szólalt fel. Ő is tudomásul veszi a miniszter válaszát, de azt az egyet nem ösmeri el, hogy az ultramontánok csinálták volna a Pulszky-pletykát. Ő maga »ultramontán«-nak vallja magát.

- Csak tessék! - kiáltottak közbe a kálvinisták.

- Mert aki a vallásához ragaszkodik - folytatta Komlóssy -, mind ultramontánnak nevezheti magát.

- Ohó! Ohó! - zúgtak a katolikusok.

Majd Pulszky Károly állott fel.

- Személyes kérdésben kérek szót.

- Nem lehet! - hangzott a baloldaltól.

- Halljuk! Halljuk! - tombolt a kormánypárt.

Pulszky tehát beszélhetett. Arca halvány volt, hangjából kirezgett az izgatottság.

Nagy csend támadt.

No, most kezdődik a kínos jelenet. Kár is volt ráereszteni Polónyira, mert ebből most nagy »szcéna« lesz.

De Pulszky Károly nyugodtan szólott s egyszerűen visszautasítván a Polónyi által most felhozottakat, talán *enyhébb* is volt, mint *kellett* volna.

Erre még egyszer felelt Polónyi, de mindig csendesebb, szelídebb hangon. Közbe békítőn beleszólt Trefort. Ekkor már két óra volt.

A padok ürülni kezdtek.

- Ejh, menjünk haza! - mondák a képviselők. - Mit várjunk még itt? Hiszen már barátságosan beszélgetnek!

1888 CIKKEK, TÁRCÁK

BETÖRÉS JÓKAINÁL

A fülemile szent, mert annak a fészket még a legvásottabb kölykek sem rabolják ki.

Hanem a mi betörőink előtt nincs irgalom, s Jókainál tettek ma virradóra látogatást a svábhegyi villájába.

Persze, vicem pro vica. A világhírű költő éppen most kezdett meg egy regényt, melyben a rablók kiirtását rajzolja a szegedi Ráday-időszakból, egy alakká forrasztva két embert: Ráday Gedeont és Lautsikot, a híres »léleklátó«-t.

A rablók nyilván demonstrálni akartak az író lakában, hogy még nincsenek kiirtva. A könyomatú értesülése szerint ágyneműt vittek el s jelentéktelen tárgyakat. (Nem féltek az akasztófárávalók, hogy a regényíró őket is kiszimatoltatja *Lándorival?*)

Szegény Jókai, milyen pechje van! Mennyivel jobban ütött volna ki a dolog, ha egypár héttel előbb törtek volna be a lakására, s ha véletlenül a »Bolondok grófja«-nak a szüzségét lopják el tőle.

Jókai is jól járt volna, ők is jól jártak volna.

Jókainak kevesebbje lenne egy rossz darabbal, a tolvajok pedig könnyűszerrel kirabolták volna a népszínház kasszáját.

A »VÖRÖS SAS« ÉS KOLLÉGÁI

Ismét Tisza Kálmán a nap hőse. Mindenféleképpen. Úgy is, hogy unokája született (amihez gratulált neki király és királyné), úgy is, hogy újévkor ismét beszélt a monarchia nevében, úgy is, hogy a beszédjéből, míg innen Bécsbe ért, elveszett valahol útközben a »nem« szócska (azt is lehetségesnek mondják, hogy eladták a *nevezetes* szót), s hanyatt-homlok szálltak alá a bécsi börzén az értékpapírok.

Az elveszett »nem« szócska aztán kikerült másnap, de már nem volt benne köszönet.

Mindez igen szomorú dolog a börziánerekre nézve, de kellemetes érzés lehet a szónoknak, hogy annyi millióval lehet egy-egy szava bearanyozva.

S az is tanulságos ebből, hogy a béke fehér galambja, milyen Bosco módon változhat át krákgó fekete varjúvá.

S míg a fehér galamb fekete színekben röpült Bécs felé (vagy hogy ott változott át varjúnak, mert azt még csak ezután fogja a vizsgálat kideríteni), addig Berlinből a »vörös sas« szállt Tiszához, az öreg német császár kitüntető érzelmeinek jelképe gyanánt.

Nem hihető, hogy valaki irigyelje Tiszától ezt a rendjelt (a szegény Posner Lajos hat lábnyi mélyben van már a föld alatt), sőt ez az egyetlen rendjel, amelynek úgy örülhet minden magyar ember, mintha ő kapta volna, mert az nem annyira a Tisza kitüntetését jelenti, mint inkább a szövetségnek akar egy szembetűnő és nem szavakból összerakott kifejezése lenni.

A vörös sasrend előkelő rend Németországban, illetőleg Poroszországban. Még 1705-ben alapította bayreuthi György Vilmos »Ordre de la sincérité« név alatt. Jelvénye fehér zománcozott keresztből áll, sugarak nélkül; közép pajzsán van a koronás vörös sas, a második oldalán pedig az F. W. monogram. (Egyszóval csinos kis zsuzsu, és igen jól fogja magát kivenni a Tisza Kálmán frakkján.)

A vörös sasrendnél már csak a fekete sasrend előkelőbb valamivel (amiből kilátszik, hogy Bismarckék nem nyúltak bele mindjárt a legjobbak fiókba). Hanem hát elég a barátságból ennyi is.

Különben is a rendjelek előkelősége relatív dolog.

Az egész világon a legelőkelőbb rendnek az osztrák aranygyapjút tartják (valaha a spanyol aranygyapjú is nagy becsben volt).

Utána az orosz »Szent György-rend« biceg. Ritka halandó kapja: csak a koronás fők és cárnők kegyencei. Azonban a »Nevszki-rend« se bolondság, mert azzal egy egész láda mindenféle kisebb-nagyobb csillag és kereszt jár; úgyszólván az összes rendjelek gyűjteményét képezi a »Nevszki-rend«, aki azt megkapja, nyakától egész a térdéig telirakhatja magát különféle csillogó csecsebecsékkel.

A mi jó Posnerünk és Barcsay Ákosunk csak »kicsibe« dolgoztak. Andrássy Gyula gróf söpörte be az európai nagy rendeket, s még spanyol grand is lett, hanem néhány nagy rendet, aminő az angol »térdszalagrend« vagy az orosz Nevszki, ő is nélkülöz.

A történelem csak az egy Nelsonra emlékszik, aki a világ valamennyi nagy rendjét megszerezte, azazhogy erővel a nyakába akasztották.

Az öreg nem sokra becsülte őket. Okos emberről nem is lehet föltenni. De midőn a porosz sasrendet küldték meg neki, örült, mint a gyerek.

Efelett nagyon csodálkoztak barátjai.

- Hogyan, ön ennyire örül e sasnak?

- Hogyne - mondá -, mikor már csak éppen ez hiányzott. Ez volt az utolsó. *Ezentúl már pénzt lesznek kénytelenek adni a királyok.*

A »gomblyukbetegség«, mely annyira el van terjedve a világon, nem mondható magyar betegségnek. A mi dolmányaink és mentéink elég csinosak rendjelek nélkül is.

Magyar rendjelnek csak a »Szent István-rend« van, s azelőtt a »sárkány-rend« volt. Ha már belefogtunk, nem kapaszkodtunk holmi apró sasokba, hanem mindjárt a sárkányhoz folyamodtunk: mert annak hét feje volt, a sas pedig csak kettőig vitte eddig »isten kegyelméből«.

Ami pedig a »vörös sas«-t illeti, az eddig nem szálldogált a hármass halom országában. A szittya néptörzs csak a »vörös kakas«-t respektálta.

Most aztán itt a »vörös sas« a Tisza mellén. Amilyen erős ember, hát ő azt is elviseli.

De tartani lehet attól is, hogy csak a kezdet volt nehéz, mert sasokat nemzenek a sasok, s nemsokára jön az olasz »Móric-rend« (mit szól majd ahhoz Móricz Pál?), amire aztán vérszemet kap az ángliusz, megküldi neki a térdszalagot. Megbátorodik akkor Milan király, s nyakába találja akasztani a Takovát - és ezt már aztán még ő sem tudja többé kiheverni.

A PAZARLÓ SAJTÓ

A »Pesti Hírlap« mai tárcája a »színészek ököljoga« címén igen ügyes cikket hoz a színészek eldorádói életéről s e dédelgetett lények elbizakodottságának bizonyos szimptomáiról.

De az egész cikk mégsem vág oda, ahol e fonákság forrása van. »Johanna, ne panaszkodj, mert te neveltetted a gyermeket«. A referens urak puha tenyerén nőttek fel ilyen kevély, érzékeny és idegesekké a színész urak.

Az újságírók azt mondják:

- Hja, a közönség akarja, hogy róluk írjunk.

A közönség azt mondja:

- Hja, az újságírók kényszerítenek rá, hogy mindég felőlük olvassunk.

Én (aki egy kicsit közönség is vagyok, egy kicsit újságíró is) az újságírókra vetem a követ - illetőleg a nyomtatott betűre, mely képes volt a »Handler Mór« és az »én Rix Vilma« nevet is széthordani, ismeretessé tenni a világban.

Az újságok a gondviselés. Nekik kellene ügyelniök, hogy a fák ne nőhessenek az égig, mert akkor aztán nehéz a gyümölcsökhöz hozzáférni. Az *arányoktól* sok függ. Ha a gondviselés nagyobbak engedné nőni az egeret, mint a macskát, akkor ki az ördög fogdosná az egereket?

De honnan is származott be Pestre a színészeknek ez a lázas divatja?

Nem nehéz a felelet. Szeretjük fiatalnak nevezni ezt a mi szép Budapestünket. Igaz, annyira fiatal, hogy még nem is »nagykorú«. Van egy nagynénje, akit előszeretettel utánoz, majmol mindenben. Ez a nagynéne: Bécs.

A kedves tante elég pompával él, de meglehetősen vékony társaságban mozog. Nincsen nagyobb szabású közléte, nincsenek politikusai, írói - hát teljesen beleszeretett a teatralistákba. Komolyabb ambíciók nem bántják. Hiszen ott a »burg«, ott mindent elcsinálnak. A közönség mulat, ehhez pedig két jó kell, egy kis söröcske és egy kis színház. Az osztrák ember nem törődik egyébbel.

Mi aztán átvettük ezt a divatot egészen, pedig nekünk egyéb dolgunk is van; itt a közönség érdeklődését más jelentékenyebb, fontosabb dolgok felé is szükséges vonzani, mert mihelytünk nem gondoskodik a »burg«, azazhoggy gondoskodnék az, de mi nem akarjuk - mi magunk csináljuk a magunk dolgát.

Annál félszegebb e pazar virágszórás a festett deszkákra, mert a színészet (mely ma minden más irodalmi és művészeti ág rovására portáltatik a lapokban) még akkor sem állt a magyar sajtó becézetésében oly magasan, mikor sokkal magasabb nemzeti hivatást teljesített.

Ám nem akarom én a művészetet kicsinleni ezzel, sem a művészeinket. Olyan neveket, mint a Jászai Marié, Prielle Kornéliáé, Márkus Emíliaé, Szigethy, Vizvárié, Ujházié, mindig reverenciával írok le, hanem azt mégis kíváncsún tartanám, ha a sajtó meg tudná tartani a mértéket.

Amint elolvastam ma reggel a »Pesti Hírlap« cikkét (abban a rovatban, ahol legtöbbször én szoktam okvetetlenkedni), teljesen meg voltam hódítva a panaszkodásnak.

- Jól beszél ez az én kollégám, erről az én szószékemről.

S egy meglegedett ember nyugalomával fordítottam a megnyálazott ujjammal a másik lapra, ahol a »színház« rovat van.

- Lássuk most a másik kollégát!

Hát a másik kolléga se volt rest. Kég egész hasáb friss hírt hozott össze.

Egy futó pillantás, s legott megtudom, hogy Perotti úr az ünnepek alatt elutazott a kaméliáihoz Triesztbe, de már hazajött, ámbár későn, mert elrekedt vele valahol a vasút.

- No, csakhogy már itthon van a derék Perotti - mormogtam magamban. - Ez meglehetősen meg fogja nyugtatni a háború gondjaiba merült országot.

E tudomásulvétel után átszaladok szememmel a rovat legvégére, ahol Kassai Vidornak egy *aktuális* kupléja van közölve:

*Romantikus világ
Lelkem téged imád,
Bakonynak szép világa
Hogy elfajultál már ma:
Rózsák, Patkók helyett
Hitelszövetkezet.*

E gyarló klapanciák éppen nem hangoltak költői gondolatokra, hanem csak az a szomorú próza jutott eszembe, hogy a Vajda János verseinek nincsenek olvasói.

Hanem hát jól van az mégis, hogy közlik az efféle együgyűséget. Ha már a publikum nem akar tudni a poétáiról, legalább azt tudja meg, hogy kik a nem poéták.

Most már kissé bosszúsán átugrottam a rovat közepére, ahol ritkított betűkkel áll ez a rejtélyes titokzatos cím: »Vajon kiről lehet szó?« Mohón kezdtem olvasni, s egy régi ismerősre találok.

Margó Céliáról szól az újdonság, de nem ő az én régi ismerősöm, hanem az a bonmot, amit az újdonság szerint ő mondott a minap valamelyik kóristanőre. De hogy melyikre - ez az a »vajon kiről lehet szó?«

Oh igen! Vajon kiről mondá ezt Margó Célia? Pintyőky Júliára vonatkozik-e vagy Lengeffy Marianne-ra? Az is lehet azonban, hogy a Kukorica Zsuzskát csipkedte meg vele? Ejnye, de nagy selyma ez a mi rovatvezetőnk, hogy most már afelől kétségbe hagyja az egész országot.

Íme ezeket olvastam ugyanazon a napon ugyanabból a lapból, amely a színészek némely elbizakodási jelenségein feljajdul.

Hja, kérem, vagy-vagy.

Ha a lapok a középszerű színésznőknek is, mint aminő Margó Célia, az elejtett mondataikat olyan szószban tálalják a publikum elé, mint ahogy az angol királynő vagy a Bismarck herceg egy-egy megjegyzését, akkor aztán ne panaszkodjanak, hogy a színész túl érzékeny.

Hiszen a színész is csak gyarló lény, s ha hétfőn elhítetik vele, hogy ő nagy, hát elhiszi, de ha szerdán aztán azt mondják róla, hogy csak közepes, hát el nem hiszi.

Én azt természetesnek találom.

Bárcsak az olvasó is természetesnek találná, hogy nekem, aki annyi sok mindenfélét megtámadtam már a »Pesti Hírlap«-ban, ez egyszer magára a »Pesti Hírlap«-ra jött étvágyam: hátha szót fogadva, szűkebb kézzel szórja a reklámot és dicsőséget, addig is, míg a festett világ magamagától igazodik el a közönség ítéletében arra a helyre, ami megilleti.

Mert a színészek divatja is elmúlik lassan, mint minden divat. A tulipánhagymák mesésen kapósak voltak valamikor, a hagymaláz mindenkire ráragadt, törte magát utánuk a közönség; ma már azok is olcsóbban kaphatók.

Pedig a tulipán még most is szép virág.

AZ ELTŰNŐ NAGYURAK

Mailáthtal halt meg az utolsó oligarcha, akinek ereiben még középkori vér lüktetett; Sennyei Pál is kevély, merev ember volt, de a vele való érintkezés nem volt kellemetlen, sőt ellenkezőleg, mindig finom és nyájas tudott lenni a kisebb rangúakkal szemben. A feudális nagyurak típusából már alig maradt valaki. Nem is lehetséges az többé. Akiben valami maradvány volna még ezután a hatalmi érzet e kinövéseiből, az már csak »különtség« számba fog menni.

Ha most a közvélemény a Sennyei koporsójánál (melyet nagyobb tábor követett, mint annak idején a kibontott zászlóit), kegyetlen szokása szerint, az utód neve után kezdene kutatni, nem talál már a nagyurak közt Mailáth és Sennyei utódjául hasonló zsánerű embert: emlegeti Szlávyt, Tisza Lajos grófot, Szapáry Gyula grófot; akikben már semmi sincs a középkorból. Mindnyájan az újkor nagyurai.

Hogy ez oligarchák kivesztek, talán nem is valami örvendetes, mert a túlszigázott önbecsülés nagy hibáival nagy erények is párosultak. E nemes arisztokraták végre is sok tekintetben eszményi alapon álltak. Nem szálltak le, az igaz, soha a néphez, de a pénzes zsacskóhoz sem; s nyakuk nem hajlott néha se lefelé, sem fölfelé.

Forgách Pál (ki még egypár évtized előtt élt), midőn József nádor tudtára adta látogatását, elutazott arra az időre szécsényi kastélyából: »Sohasem akarok - úgymond - nagyobb urat látni magamnál.« S ezért nem ment sohasem Bécsbe, sem Budára.

Ugyanezen Forgách Pál volt, aki midőn a ts. karok és rendek elhatározták, hogy a megye székhelyét átteszik Szügyből Szécsénybe, rájuk üzent: »Azt én meg nem engedem, mert én nem tűrök itt a városomban állandó rendetlenséget.« Nem is jött aztán oda a megye.

Gőgje nem ismert határt. Kurtán bánt a megyei urakkal. A viceispán, ha odajött, az asztalánál ebédelt, de már a szolgabíró csak a tisztartójához volt hivatalos, az esküdt úr pedig az ispánnál ebédelt.

Gróf Brunszvik teljesen hasonlított Forgách Pálhoz. Ő elnökölt a megyei közgyűlésen mint főispán, mikor egy Frater nevű táblabíró, aki Angliára hivatkozván, ottani útjáról referált, amint éneklő, kenetes hangján éppen e szavakat szavalná: »és láttam ő királyi felségét fejedelmi díszornátusban«, a főispánt bántá az alázatos hang, bosszankodva ütött kezével a kardjára és közbeszólt: »Volt-e pipa a szájában?« mire a karok és rendek roppant hahotában törtek ki, s egyszerre vége volt az angol királyi nimbusznak.

Ezer meg ezer anekdota maradt fel e dölyfös urakról. Megannyi sírkő, nevető fejfa.

Az öreg báró Balassára még e sorok írója is emlékszik. Úgy élt kékkői várában, mint egy király vagy még kényelmesebben, kilenc mozsárágyút sütöttek el, ha ebédelni leült. Mindenféle mesterembert tartott otthon, s azok csak neki dolgozhattak. Egész nap ezeket nézegette; reggel bekukkantott a csizmadiájához, és ott szítt el egy pipa dohányt, azután elment a szíjgyártóhoz, az korbácsokat font neki, a kerékgyártó a hintókat csinálta, a szűcs ködmönöket varrt, a kőművese vagy épített, vagy bontott, de az valamennyi a holtá napjáig volt megfogadva. Ha valahová ment, száztagú banderium lovagolt előtte - az igaz, hogy nagyon messze nemigen mehetett, mert ez a nagyúr csak *tótul* tudott beszélni. Ezzel a nyelvvel pedig teljes képtelenség az udvar felé vonzódni.

Jó, hogy az efféle nagyurak eltűntek, de még kellemesebb jelenség, hogy a *pazar* nagyuraknak is kezd a magjok kiveszni. Szinte a háta borsózik az embernek, ha vidám borozgatás közben társaságban előhozakodnak amaz oktalan szörnyű pazarlásokkal, mik a »virtus« név alatt voltak dicsőítve az alig elmúlt publikum előtt.

Komáromy György (ki a forradalom alatt oly nagy szerepet játszott) rengeteg vagyonnak volt az ura, s igazi vetélkedést fejtett ki a pazarlásban Csernovics Péterrel, aki még ma is él.

Egyszer Pozsonyba utazott Komáromy a dietára, kényelmes párizsi hintóban, mely úgy volt elkészítve, hogy fekvé pipázgathatott benne. A lábait azonban egyre feszélyezte egy doboz, melyben az ékszereket vitte, a menteláncot, a csatokat, amik a díszruhához kellenek. Bosszankodott ezen Komáromy Gyuri, s kérde a kocsistól, ha nem férne-e el a tok egyebütt? »Nem, mert minden hely tele van bőrdöngivel.« Erre aztán egész flegmával kilökte az ékszertokot lábaival az útra. Éppen a Hortobágyon volt. Egy juhászgyerek megtalálta a tizenötezer forintos ékszereket, megint visszakerültek hát egy idő múlva Komáromyhoz, aki ez egyszer ilyen olcsón beszélgetett magáról, s megsebezte a Csernovics hiúságát.

Még most is borzongva beszélnek szemtanúk a két dúsgazdag pazarló aradi »mérkőzését«. Egész éjjel kártyáztak a vendéglőben kettesben. Reggel felé midőn már felkeltek, azt indítványozza Komáromy, egy csomó aranyat húzva ki a zsebéből: »No, emeljük még ezt el, Péter.« - »Minek? - mond Csernovics álmosan -, azért már nem fogok kártyák a kezembe ilyenkor, hanem ha tetszik: Szalárd vagy Mácsa!«

- »Nem bánom« - szólt Komáromy. A négy kártyát kiosztották, egy tekintetet vetettek rá: »Vesztettem« - mondá Komáromy.

A két uradalom egy másodperc alatt egy kézre jutott.

Még csak az »imént« történtek az ilyenek. S mégis hóbotos mese számba esnek már. Jele, hogy ezek a pazarló nagyurak soha többé vissza nem térnek. Eltűntek együtt az uradalmaikkal.

MEGHALT CSANÁDY BÁCSI

Vigyázz a kerületedre, hogy hosszú életű légy a földön.

Ennek az alapigének igazságát pecsételte meg halálnak halálával Csanády Sándor. Régi képviselők, akik a Ház atmoszféráját megszokták, meg nem tudnak élni, mint a délővi növény, egyebütt. Ha kivesszik őket ama üvegbúra alól, mely az ország tanácstermének gömbjét befedi, a külső levegőben meg nem élnek, elfonnyadnak, meghalnak. Így halt meg nemrég a kedélyes Németh Albert, és így pusztult el Csanády Sándor bátyánk is e hó 5-én kerek magányában.

Hiszen persze, a képviselői minőségben is meg lehet halni, mert a halál nem kérdezősködik a mentelmi bizottságtól, hogy kiadják-e ezt vagy amazt a képviselő urat, de mandátum nélkül minden bizonnyal meghal az, aki húsz évig megszokta a mandátumot.

Csanády kimaradt az ötéves parlamentből. Bizonyos Holló, szélsőbali buktatta meg; a dolog nagy szenzációt csinált: sokan, még kormánypárti körökben is, sajnálták az originális öreget, s zokon vették a függetlenségi párttól, hogy úgyszólván az ő hallgatag beleegyezésével ejtődött el a »vén sas«, s élete alkonyán szegénységben elhagyatva kellett kerek viskójába vonulnia, mely szemben áll a kerek váraccsal.

Valaha ő volt a váracs ura, hatalmas úr, dúsgazdag ember. Verőfényes idők voltak ezek. Még akkor nem volt Csanády Sándor »komikus« a saját pártja előtt. Még akkor »pártunk egyik kiváló oszlopa« volt a neve, mégpedig éppen az az oszlop volt önagysága, amelyikhez a nervus rerum gerendarum hiányában támaszkodtak.

Sokat költött az öregúr pártcélokra, lapok segélyezésére, pártnyomtatványok terjesztésére. Vagyona nagy része ebben kallódott el.

Mikor elfogyott a »grisli« (így nevezte a pénzt, melyet nem sokra becsült, s melyből most vége felé nem is sokat látott), elfogyott a nimbusz is. A jó öreg Csanády úgyszólván kolonc volt a párt nyakán, mert akármilyen komoly akciót kezdének a modern kuruc ivadékok a kormány ellen, azt a Csanády beleszólása mindig leszállította derült eseménynek.

Nagy »kirohanásokat« tett és gyakoriakat. Hajdan az öreg Deákot szokta egy-egy felszólalása után »ránca szedni«; Deák halála óta Tisza lett a vörös posztója. Sok zaftos frázisa éli túl: az »átkos közöszügy«, a »szegre akasztott bihari elvek« stb. és a »stélusnak« az a csodálatos titka, hogy »és«-ek nélkül bírt körmondatokat és egész beszédek kihozni, vele szállt sírba.

Öreg volt már (1813-ban született), de még jó erőben: már parókat is dereset viselt, de azért szíve fiatal lángban égett. Nemhiába, hogy Bocskai Istvántól származtatta magát, örökös hadban állt ő is az »imádott honyhaza« ádáz ellenségeivel. Még király öfelségének is megmondogatta az igazat ama nevezetes tizenkét évi szenvedés alatt, ama szintén nevezetes párbeszéd alkalmával, melyet öfelsége egy körút alkalmával vele folytatott, amint ez a Ház nyilvános ülésén szellőztetve lett, de csak olyan sikerrel, hogy mindenki azzal a hittel távozott a teremről: *»Hátha csak álmodta ezt a bácsi?«*

Jólelkű, becsületes, naiv ember volt az öreg, aki már sehogy sem illett a mi parlamentünkbe az ódonsága miatt. De azért ellett volna már ő ott holtig. Nem csinált az ő kimaradása örömet senkinek, neki pedig nagy fájdalmat okozott. Kár volt kihagyni.

Tipikus alakunk úgyse sok van. Kezdenek az emberek mind egyformák lenni.

Több Csanádyt nehezen látunk többé - hát hadd láttuk volna még egy darabig.

Az ülés megnyitására kitűzött perc mindig ott találta a helyén ülve; mord arccal, héjaszemekkel tekintett körül, hogy megolvassa a fejeket: van-e bent száz ember?

Meghallgatta a jegyzőkönyvet, s ha volt benne valami kifogásolható, legott megtette a diffikultást, s ilyenkor boldogan, meglegedetten mosolygott. »Jól kell a protokollumot csinálni« - mormogta.

Még mulatságosabbak voltak azok a jelenetek, mikor egyszer-másszor valamely vita kellő közepén fölemelkedett, s kezeit fölemelve pátosszal mondá: »A t. Ház nem határozatképes! Kérem a katalógust felolvasatni.«

Pörge kalapot, magyar nadrágot és fekete atillát viselt, s nyaka egész füleig fekete selyemkendővel volt becsavargatva, a múlt századbeli divat szerint.

Vagyoni elhanyaglását részben az erejét túlhaladó pártcélokra való költekezés, részint neje, Marosi Ida halála okozta, akinek birtokait, minthogy nem maradt örököse, az antik becsületességű ember, ahogy mondani szokás, az utolsó gombig visszaadta a családjának. Neki alig maradt valamije.

Ebben a korban ritka a hasonló idealista, mert ő sokszor bebizonyította önzetlenségét. Örökké a hazát szolgálta, igaz, a saját módja szerint; bár a hazának nem csinált sok hasznot, de önmagának sok kárt.

Mégis sokkal nemesebb pálya ez, mint azoké, akik fontos pozíciókon a hazának okoznak sok kárt és önmaguknak sok hasznot.

Parlamenti pályája szerencsétlen volt és szomorú tanulsággal teljes.

Egész életében napidíjak nélkül szolgálta a népet, mely végre is cserbenhagyta.

Pályája elején, mint gazdag gavallér, azért nem húzott napidíjat a képviselőségért, mert ő maga röstellte fölvenni; élete alkonyán mint szegény ember, azért nem húzott napidíjat, mert a hitelezők nem engedték fölvenni.

De ő azért mégis ragaszkodott a képviselőséghez, hogy nem termett számára se pénz, se kenyér, se dicsőség.

Ragaszkodott és belehalt a búsulásba, s ez volt talán az egyetlen tette, mely nem okozott »derűtséget« sehol, de sehol. Sőt ellenkezőleg, elboruló arccal sajnálják a nemes szívű jó öreget: inkább hadd szidta volna még egypár esztendeig Tiszát. Nem volt az annak alkalmatlan.

S ha már a mindenható idővel mégis mindenáron beszólította volna a nyakas magyart a mennybeli igazán közösgyes hazába (ahol együtt leszünk nemcsak az osztrákkal, de még a muszkával is), hadd lengett volna azon a Sándor utcai házban az a fekete lobogó.

A nélkül talán vissza is jár a Sándor bácsi szemrehányó lelke kísértetnek a pártjához.

HUMORISZTIKUS HALOTTAK

Halála előtt senki sem mondhatja magát boldognak, ez a velős mondat maradt ránk a rómaiaktól.

De hát mikor?

Halála után még kevésbé mondhatja magát boldognak valaki. Legalább a rómaiak korában ez teljes lehetetlenség volt.

Ma már azonban ennek is megvan a módja.

Vannak már halottaink, akik élnek és mozognak, beszélnek, hallanak, és kontemplálhatják, hogy mi lett belőlük a haláluk után.

Ilyenek például azok az érdekes férfiak, akiket nem a doktor, nem a halál és nem a guillotine végez ki, hanem az - újság.

Ezek a halottak egyre szaporodnak. Egy fiatal poéta kezdte meg a sort, aki mindenáron azt akarta, hogy a szerkesztők kiadják a verseit, s ahhoz a leleményes eszközhöz folyamodott, hogy: meghalt. Megsürgönyözte a saját halálhírét, nosza a szerkesztők nyomban előkeresték a papírkosárból a verseit, s megcsillagozva közölték a korán elhunyt nagy tehetségű ifjú hátrahagyott zöngeményeit. Harmadnap föltámadt az ifjú, s húzta tovább az életigát, mint »tehetségtelen kezdő«.

Edelsheim-Gyulay bárónak is megadatott a sorstól, hogy magát túlélhesse. Egy nagy betegségből föllábadozóban olvashatta a nekrológokat saját magáról. Halálának híre elterjedt egy este, s némely lap hozta reggelre a kész életrajzi cikket. Láthatta leplezetlenül, hogy vélekedtek róla kortársai, olvashatta magáról milyen ember és katona volt. Ritka embernek jut osztályrészül, hogy ilyen hamisítatlanul lássa magát.

Még őneki sem sikerült egészen. Mert mint közösgyes német halt meg, és valamikor másodszor mint magyar ember fog meghalni. Nem tudni most már, hova fogják jegyezni az égi protokollumban.

Hasonlóképpen járt Vadnay Andor képviselő - aki voltaképpen csak most, a halála után kezd élni.

De a legszerencsésebb halál mégis a Csanádyé volt. Éppen azt írtuk róla, hogy ez az egyetlen cselekedete, amellyel nem okozott »derűtséget«. Dehogynem! Országos nevetés lett ebből is, mert a »vén Bocskainak« esze ágában sincs meghalni.

Ma találkoztam egyik pártsorsosával az utcán, aki nagy csomó újságot vitt a hóna alatt.

- Mit viszel? - kérdém.

- A Csanády-féle nekrológokat gyűjtöttem össze.

- Minek az neked?

- Az öreg írt, hogy szedjem össze valamennyit, s küldjem el neki téli olvasmányul Kerekibe, mert mint írja, nagyon kuriózus.

Képzelfhetni, milyen jól fog mulatni az öreg, ha majd a meleg kemence mellett betűzgeti a pápaszemén át, hogy ő milyen derék ember volt, s milyen kár, hogy meghalt. S dörmögni fogja egyes helyeknél:

- Nebulók! El akartatok temetni! Ez is a Tisza praktikája. Kellene ugye a halálom? Niksz nuksz! Azért is itt maradok.

Az »újságok halottjainak« végre is nincs valami nagyon rossz dolguk, hanem ezekből is két válfaj van:

Az egyik válfaj, akik már meghaltak, *de még élnek*. (Ezekről szözlottunk fentebb.)

A másik válfaj, akik még élnek, *de már meghaltak*. Ezek az »asztalfiók halottjai«. Az utóbbiak kivégeztetése ilyenformán történik:

A szerkesztő (többsnyire pápaszemes csacska ember) benyit a dolgozótársak szobáiba, s bozontos szemöldeivel ráhunyorít a nekrológíróra. Minden lapnál külön funerátor van.

A mi lapunknál például én végzem ezt a szomorú tisztet, s a jelesebb betegek annyira tudják már ezt, hogy nincs rá eset a távollétemben, ha elutazom egy-két hétre, hogy meghaljon valamelyik. Olyan bizonyos ez, hogy akinek az életét húzni akarom, elszököm a nekrológjának írása elől. Ha pedig teljesen meg akarok valakit menteni, hát megírom a nekrológját *előre*.

De hiszen éppen erről akartam beszélni, hogy a szerkesztő benyit s ráhunyorít a nekrológíróra:

- Mit tudtok X-ről vagy Y-ról?

- Mi történt vele?

- Súlyos beteg. Úgy lehet, meghal az éjjel. Állítsd össze, kérlek a nekrológját, hogy készen legyen, s ha későn éjjél után jön is a halálhír, ki lehessen valamit dobni a lapból, s hirtelen leadni ahelyett a kész halotti cikket.

A cikk elkészül, s beteszik egy szerkesztőségi fiókba, míg a haláleset bekövetkezik. Némelykor kigyógyul a kiváló beteg, de azért a cikk ott marad, s várja a megjelenést néha évekig. Magának a megénekeltnek úgyse sürgős a dolog, de a cikk se vált hasznavehetetlenné, mert valószínű, hogy az aktualitása előbb-utóbb mégiscsak bekövetkezik.

Egy egész csomó ilyen nekrológom van már a fiókban (egyedüli kiadatlan műveim), s megeshetik könnyen, hogy e kiadatlan műveim élnek túl, nem a kiadottak.

S ha ezek egyszer túlélnek (mert hiába, velem is bír a halál), az lesz csak a különös, mikor majd a szerkesztőségben apródonként kiadogatják őket adandó esetben, és az *idei* halottakról egy *tavalyi halott* fogja a méltatást megírni.

Ilyen bolond világ van az újságírói műhelyekben. Ilyen kedélyesen komáznak még a halállal is ezek az én kollégáim, nem respektálva senkit és semmit.

Nekik még a halottjaik is mulatságosak.

Avagy nem mulatságosabb-e azóta Csanády Sándor? Az ördögbe is, egy képviselő-aspiráns, aki már egyszer meg volt halva.

Ezt most okvetlenül megválasztják. Hiszen már »holt választók« is vannak.

Csakhogy a holt választóknak nincs olyan jó dolguk, mint a holt képviselőjelöltnek. Mert ezek igazán ott fekszenek nyirkos sírokban mélyen a föld alatt, s csak éppen szavazni járnak fel (ha Eles Henrik forog veszedelemben), de a holt képviselőjelölt és a redakciók többi halottjai vörös boroskát isznak, és tarokkot játszanak.

BÁL AZ UDVARNÁL

Az udvari bálokat rendesen a Futtaki *szemén* keresztül ismeri a közönség. Futtaki pedig sokat hagy a fantáziának. Bőkezű e tekintetben.

Az udvari bál voltaképpen csak a mágánásoknak *bál*, akik nejeikkel, leányaikkal jönnek oda, s ha nőtlenek, hódítanak maguknak a szép hölgykoszorúból.

Az egyszerű képviselőknek (pedig ezek képezik a vendégek zömét) csak ragyogó látványosság az udvari bál, mert ők legfeljebb cukkedlit igyekeznek hódítani.

A képviselők gyerekei már napokkal előbb kérdezgetik:

- Aztán csakugyan szabad onnén cukrot hozni?
- Szabad, fiacskám.
- És nem haragszik meg a király?
- Nem.
- De jó ember lehet az a király!

Hogy az Eldorádóba eljuthasson az ember, ahhoz egy nagy cukorhegyen kell magát keresztülenni; az udvari bálra pedig számtalan kocsirekedésen, rendőri gyámoltalanságon kell végigvergődni, míg az ember végre ott találja magát a fényesen világított táncteremben, hol tündéri pompa tárul a szem elé, amint sűrűn gyülekeznek az előkelő vendégek, urak és hölgyek festői díszruhákban.

Lassankint megtelik a lángözönben fénylő terem. Az udvari atmoszféra egyre melegebb, végre izzó lesz.

Halk suttogás támad, ha egy-egy nevezetes szépség lép be. Kiss Pálné, Beniczky Ferencné vagy gróf Károlyi Istvánné: szép ékszereinél csak ő maga volt szebb.

- Andrássy Gyula! - hangzék szájról szájra, amint a nevezetes államférfiú megjelen tábornagyi ruhában.

Élénk zsbongás támad a képviselői csoportokban, midőn Tisza belép. Csak az isten őrzi, hogy egész önkéntelenül nem zúg fel az »éljen« a mamelukok ajkán.

Végre elmúlik a nyolc óra, együtt van már az egész bál, még Luppá Péter is. Most már bátran jöhetnek őfelségeik.

A pálcás urak sűrögnek-forognak, utat egyengetnek, a fiatal táncosok levetik mentéiket, leoldják kardjaikat.

Tarka társaság van együtt. Díszmenték mellett mindenféle katonai egyenruhák, különböző papi talárok, még egy-két frakk is látható a városi elemeken és a szász képviselőkön.

Végre felhangzik a halk kopogás a terem jobb oldali ajtaján. Síri csönd támad. S mintegy villámütésre út nyílik a sűrű embererdőben.

Belép az udvar. Elöl a király a délceg királyasszonnyal. Utánok a trónörökös a bájos főherceg-asszonnyal, aki igazán a legszebb menyecske volt a bálon.

Mária Valéria királykisasszonyon egy csöppet sem látszik a tegnapi fáradság; pedig tegnap a Csekonics-bálon valóságosan kivirradtig járta a szupécsárdást.

Aztán megharsan a zene, a fiatal párok elkezdik a táncot. A király szóbeszédbe ered a notabilitásokkal, királyasszony a hölgyekkel tart cercle-t. Mindenki kiválasztja a maga érdekes emberét és azzal cseveg. Kóburg Fülöp megkeresi Buriánt, a bulgáriai főkonzult (ki honvéd hadnagy ruhában van), behúzza egy fölkébe, s kedélyes mosollyal interjúvolja alkalmasint a »rokon« felől.

Ezenközben megnyitják a melléktermeket, melyeknek hosszú során van a büfé. Az egyikben az ennivaló, a másokban az innivaló, a harmadikban és negyedikben a nyalánságok.

Egy tekintélyes homár előtt látjuk Helfy Ignácot, Orbán Balázs szépen kifent bajuszával éppen most nyelt le egy darab spékelt özpecsenyét.

- Hát te is udvari kosztón vagy már? - szólítja meg valaki.

A derék hazafi éppen nem jön zavarba.

- Hiszen itt van az egész párt - mondja.

S valóban ott gömbölyödik Meszlényi Lajos sujtásos díszmagyarban, Lits Gyula a pezsgős asztalnál csakhamar uralomra vergődik a lakájok felett, s élénk jószívúséggel traktálja pártfeleit. Ott van Beniczky Árpád, Justh Gyula, Vadnay Andor. Tóth Ernő katonaruhában, Szentkirályi Albert, báró Prónay Dezső, Liptay Károly, Ugron Ákos. Már csak az öreg Madarász apó van hátra - hogy a király örömének semmi híja ne legyen.

HARMADSZOR

Nézem azt az öreg betűs vidéki levelet, mely tudatja velünk, hogy kesztölcsi Keszthölczy Miklós úr, a Keszthölczy család utolsó sarja, volt negyvennyolcas honvéd stb. a múlt héten istenben elszenderült.

Halála váratlanul következett be.

A vastagon szórt fekete porzó, mi minden betűt háromszoros szélességűvé kövérít, maguk az öreg görnyedt betűk, a recés, vén mártott papír, sápadt nedves foltjaival, valami olyan különös szomorúsággal tudják elbeszélni a gyászhiért.

Mert Keszthölczy Miklós úr nem most hal meg először, hanem most - harmadszor.

Magyarország áldott földje olyan, hogy itt kétszer-háromszor is meghalnak az emberek és még mindig nem bizonyos, vajon véglegesen meghaltak-e.

A sír, mikor már keblébe fogadta a halottat, újra megnyílik s kibocsátja üregeiből elénekelt, elsíratott rabját. S a sír sápadt lakója ismét megjelenik az utcán, vendéglőkben, sőt néha a tisztelt Ház termeiben is.

De Keszthölczy Miklós úr most már visszavonhatlanul meghalt.

Az első halál

Először akkor halt meg, mikor a trikolórok lobogtak és a vérrózsák virultak.

Sokan emlékeznek még abban a vidéki városban, melyben a Keszthölczy család lakott és vezérszerepet vitt, arra a rekviemre, mely az elhunyt Miklós úrért tartatott a székesegyházban.

Azt az egész századot, melynek soraiban Miklós úr harcolt, letiporta egy orosz lovasezred. Nem maradt életben a derék fiúk közül egyetlenegy sem. Ott nyugodtak mindannyian a csöndes csatatéren, sebekkel fődve, vérrel áztatott pihenőhelyükön, ki széthasított fővel, ki átfúrt mellel. Köztük Miklós úr is.

Legendák szállongtak a hős csapat utolsó perceiről. Mint álltak mozdulatlanul helyükön, mikor rájuk ömlött a lovasok rettentő fürgetege. Mint néztek farkasszemet a dübörgve közeledő halállal. Mily sápadt volt arcuk, mint lobogtak szemeik, mint merevült érczé az elszánt ábrázatokon minden vonás, és e hallgatag, halovány hősök csapatában mint dőlt le egyik a másik után a földre, anélkül, hogy ajkukról egyetlen jajszó lebbent volna el. Egy tapodtat sem hátrálva omlottak egymásra, szépen sorban, mint kaszálskor a rend, s ott feküdtek egymás hideg tagjain félelmes halmokat képezve. S e halmok egyikének alján Miklós úr.

Legendák szállongtak a hősök hőseinek vértanúságáról. A dal is ajkaira vette őket, s még most is fölsír itt-ott emléküik szelíd hattyúdalként, még most is kizendül néha a puszták mélyeiből egy-egy kesergő ütem dicsőségükről, ha oly halkan is, mint mikor a golya sírása reszket a csillagokat fürdető tavak tükrén...

Még sokan emlékszenek abban a vidéki városban a gyászistentiszteletre, mely Keszthölczy Miklós lelke üdvéért tartatott.

A templom hajója fényárban úszott. A ravatal a közepén sötéten vált ki a fénynek tengeréből. A város apraja-nagyja a padokban szorongott. A hölgyek suhogó fekete ruhába voltak öltözve és szemeik kisírva. A férfiak kalapjain gyászfátyol úszott, s meghajtott fővel álltak a katafalk előtt.

Majd belépett az anya. Keszthölczy Gáborné, aki a »paraplés forradalom« óta már második fiáért tartat rekviemet.

Minden szem rája szegződik. Minden fej feléje fordul. A hős fiak anyja szilárd léptekkel közelg a gyászba volt padhoz, helyéhez, hervadt arcán büszke fájdalom lebeg... valódi római anya... De minél közelebb ér a katafalkhoz, s amint megzendül az orgona, s amint arcához ér a tömjén és viaszgyertyák illata, megtörik erélye s az az öregasszony, akit karon vezetnek helyére, nem más, mint egy megtört, vérző szívű, szenvedő anya...

Mert nem mint a másik, hanem ilyen igazán a hősök anyja.

... Két hónappal ezután egy csúnyán összekaszabolt, de már lábadozó sebesült érkezett a városba: Keszthölczy Miklós.

A második halál

Miklós úr másodszor ezelőtt öt évvel halt meg. Én is ott voltam a temetésén. Mint vidéki újságíró, hosszú nekrológot írtam róla, sőt, ha jól emlékszem, néhány szöveget én is vertem a koporsójába.

Halála most is egészen tragikus volt.

Szomorú nap volt az... sokkal szomorúbb, mint az, amikor a tetemek halma alatt feküdt s fölötte kozák lovak patái táncoltak... sokkal szomorúbb, mint mikor a székesegyház hajóját az orgona bégése és a sírok zokogása tölté meg.

Az egykori hős ez időben a városi árvaszék elnöke volt.

Dicsőséges múlt állt mögötte. A Bach-korszak, a 61-iki hajnalhasadás, az alkotmányos éra gyermeknapjai, az új idők - mind Miklós úr nevével függtek össze az ő városában. A sebek, melyek bőven keresztezték arcát, testét, szentek voltak a pátriájában. Tisztelettel említé nevét mindenki, apa a fiának, mint az antik jellemek és a hazafiak mintaképét mutogatta.

Azután egy napon váratlanul meghalt. Szomorú őszi este történt. Az emberek seregestől özönltek házához, de nem mentek föl az emeletre, ahol lakott, hanem lenn csoportosultak a kapu előtt és izgatottan beszéltek meg az eseményt. Néha egyik-másik dühtől torzult arccal nézett föl az emeleti ablakokra.

Olyan volt odalenn a kapu előtt károgó fekete tömeg, mint egy nagy csapat varjú, mely a halottszag körül kóvályog.

Én azonban fölmentem a halottas szobába, s megtekintettem az egykori hős tetemét.

Egy pamlagon hevert, fehér lepellet leborítva. A lepel alatt erőteljes körvonalakban domborodott ki Miklós úr hatalmas alakja, s a fejér gyors a fej táján vérben ázott. Úgy feküdt ott, mint egy megölt harcos.

Közelében egy kilőtt pisztoly hevert a földön.

A szobában rendőrségi emberek jártak-keltek, összehányták az irományokat, néha valamelyik lába beleakadt a lepelbe, s lerántotta a véres burkot a Keszthölcz család utolsó ivadékának, a város szeme fényének halottsápadt arcáról, melyet ezüstként körített őszbe vegyült haja, szakálla.

Nyomasztó súly nehezedett lelkemre. Megdöbentő volt az ellentét ennek a nagy hősnek és ennek a gyöngé lelkű szerencsétlennek kettős alakja közt.

Az őszei szelíd ég, melyre csoportjával ültek ki a csillagok, belátszott az íves ablakokon. Magasan lebegett az alkonyat homályában a tömördek aranyszemet nyüzsgető hatalmas boltozat, melyről egy-két csillag ide nézett a lepellet takart alakra... ezer más pedig oda, arra a térségre, hol egykor, régen, a mesés múltban azok a hullahalmok gömörödték...

A szomszéd szobában egy öregasszony térdelt a feszület előtt, keserű, szívet rázó fájdalommal szegezve szemeit az istenember arcára...

Vajon ez a fájdalmas tekintet nem azt kérdezte-e, hogy miért nem engedte a gondviselés elveszni *akkor* ezt a fiát is, mint a másikat?

...Egyébiránt Keszthölcz Miklós úr, ámbár eleinte az a híre járt, hogy meghalt, fél esztendő múlva kiépült halálos sebéből. De bizony azért meg volt halva.

A harmadik halál

Harmadszor... ez a harmadik lassú halál volt.

Vidéki városok régi kávéházaiban, vendéglőiben sokszor lehet látni züllött, toprongyos alakokat, kik napestig a biliárdasztalok körül ácsorognak vagy valami szögletbe húzódva, lapokat olvasnak. Soha nem fogyasztanak semmit, s ha megkérdi az ember a kávést, mért tűri őket helyiségében, vállát vonva dünnyögi:

- Régi polgárok... nem dobhatom ki őket.

A »régi polgárok« (hajdan egytől-egyig városi nagyságok) iránt különben nemcsak a vendéglős, a vendégek is bizonyos kegyelettel viseltetnek. Meghívják őket asztalaikhoz, hozatnak számukra bort, le is itatják őket sokszor, és ilyenkor durva tréfák tárgyaivá teszik őket.

Ilyen »régi polgár« lett Miklós úrból is. A börtönt elkerülte, mert a golyó, melyet koponyájába bocsátott, szörnyen megdézsmálta az esztét. Ami megmaradt, épp elég volt, hogy elmezavar címén kibocsássák a törvény kezei közül.

Azóta legtöbbször egy vendéglős asztal alatt virradt meg.

Míg végre egy napon nem »virradt meg« neki többé az asztal alatt, hanem úgy szedték ki onnan holtan.

Ekkor halt meg harmadszor és utoljára.

...Nézem az öreg betűkkel írt levelet, mely tudatja, hogy Keszthölcz Miklós úr az Úr kezeibe adta lelkét - ámbár nem valami magasztos helyen cselekedte ezt a boldogult. Le van írva a temetése is.

»A koporsó után haladt az elhunyt megtört édesanyja, az agg matróna, ki alig tudott lábain állni...«

A recés levél öreg betűivel egész kis kortörténetet zár sorai közé.

Az a szegény anya, ki bánatosan kíséri ki dicsőséges és nyomorult múltú fiát a temetőbe, sokszor jelenik meg fájdalmával ilyen szomorú aktuson. Néha úgy tetszik, hogy ezt a szegény földet személyesíti, melynek fiai most igen sűrűn halnak meg kétszer, háromszor...

A KIRÁLYFI ASZTALÁNÁL

Lehetne kezdeni a mese hangján is, »hol volt, hol nem volt«, ha nem éppen annak örülnénk a legjobban, hogy *nálunk* volt. Éppen nálunk, ahol a legmeseszerűbb.

Sok képünk van királyok dolgairól - de egyik sem érdekesebb ennél, melyet két jelenetben mutatunk be olvasóinknak. Ott a regés múltban a királyfi, kinek a korona és a kard közül kell választania (több szerszám még akkor nem is képzelhető a királyfiak számára). Ott van a bátor Imre király, aki egy vesszővel megy az ellenséges hadsereget meghódítani; még tovább Mátyás király, aki leeresztett sisakrostély alatt legyőzi a cseh Holubárt; s amint átfut az emlékezet a rengeteg királyképeken: az egyik koronás fő szemlét tart serege felett, másik rohamra vezeti vitézeit, diadallakomát ül tábornokaival a harmadik, sőt még olyan képünk is van, ahol a fejedelem egy órára átadja az uralkodást a feleségének. Hanem ezek mind hideg képek, legyenek bár tárgyukra nézve vidámak vagy szomorúak. A sablonszerű fejedelmi foglalkozások és szeszélyek megörökítései. Ez a középkor galériája.

A mi mostani királyunk alatt kezdődik a másik ciklus, amelyre átmelegszik a magyar szív. A Deák ravatalánál imádkozó királyné. Megható kép ez magyar szemnek.

Most íme megvan e kép pandantja. A királyfi reggelit ad a »kollégái«-nak.

Ez lehetne a kép aláírása; megfelel a valóságnak, de mégis furcsán hangzik egy kicsit. Hogyan? Kollégáinak? Negyven trónörökös ülne itt együtt? Hiszen annyi trón nincs is Európában!

Nem trónörökösök ezek, hanem csak egyszerű írók, tudósok és piktorok, van köztük egy-egy szegény ördög is, aki tegnap még a »Kis Pipá«-ban ebédelt, és holnap is ott fog ebédelni. Az gyakorta megesik, hogy némelyik regényalakját a képzelete segítségével megjárattatja a királyok közt, milyen csodálatos, hogy most ezek a regényalakok őt magát hozták ide a fejedelmi asztalhoz.

A szellemi munka napszámosai ülnek itt, egyszerű fekete ruhában. Imitt-amott csillámlik a frakk gomblyukában egy-egy rendjel, de nem a kevély »Szent Istvánok« vagy »Lipótok«-ból, hanem igénytelen apró rendjelek, a kisvárosi polgármester díszebédjéhez valók. Ismeretlen keresztesek ezek az udvarnál; bár onnan származnak, oda többé soha vissza nem térnek.

De nem is az udvarnál vannak ők. A trónörökös nem az udvarhoz híttá fel az ő kollégáit, hanem maga ment le közéjük a vendéglőbe. Az Osztrák--Magyar Monarchia leírásának első kötete készült el; erre adta a nagy áldomást a munkatársaknak, mintha egy ütközetet nyert volna meg velük. S talán így is van az.

Asztalfőn ül a gazda, maga a tudós királyfi, vékony, tojásdad arcán fiatal kora dacára a mély gondolkozás barázdáit veti a nagy feladatok tudatának terhe, amelyekre hivatva van. Mennyivel vitorább, gondmentesebb mellette Kalocsa tudós érseke, Haynald; finom, szellemes ajkain örök mosolygás táncol, szemeiben az ifjúság szikrái pattognak, csak a fejét takarja hó. Balról Jókai ül a trónörökös mellett; komoly méltósággal tartja ma fejét a különben szerény költő-atyamester: érzi talán, hogy ezt a »szép nap«-ot ő szerezte nekünk. A trónörökös felváltva cseveg majd vele, majd Haynaldal, és csak néha vált ennek a háta mögött meleg tekintetet a »monarchia másik felé«-vel, Weilen lovaggal, akinek külseje a néhai jó Vahot Imrére emlékeztet.

A vizavi szék is lajtántúli terület, gróf Bombelles, a trónörökös udvarmestere ül benne; de a többi aztán, amerre a szem lát, csupa merő magyarság, s ott virít a tudós Salamon Ferenc gömbölyű feje az apró serét-szemekkel, melyek azonban annál élesebben látnak a múltba vissza. Vekerle (az a ritka ember, aki minden könyvnél jobban szereti az adókönyvet) egy tengeri rákkal viaskodik a tányérján, s élénken diskurál piros arcú szomszédjával, Benczúrral, kinek egy »Pro litteris et artibus« lóg a nyakában. Fraknói egy nagy cukkedli-patkót tart szemmel, mely a trónörökös előtti csemege-piramisról mosolyog le. Hegedüs Sándor, amilyen vézna, sovány, a szépirodalmat volna hivatva reprezentálni, de az állami pénzügyekre is (amiben főauktoritás) egészen jó szimbólum. Az asztal bal végén húzódnak meg a szélbalok: a szelíd Törs Kálmán és a csillagkereső Hoitsy. Az elvi differenciák, amelyek a korona és a szélsőbal közt vannak, most egyszerre megszűntek, azaz dehogy... most is maradt még ellentét. A trónörökös abban a tudatban van, hogy »reggeli«-t adott, ők pedig abban a tudatban vannak, hogy »ebéd«-et esznek, s mind a kettőnek igaza van.

Itt van az első kötetnek az *egész története*. Nagy Miklós, aki kifőzi, kivel kell a cikket íratni, s addig nem hagy annak békét, míg meg nem írja. Itt van Király Pál, aki a kéziratokat megfésűli; itt vannak a rajzoló, akik megillusztrálják (Benczúr, Keleti, Vágó, Feszty, Roskovics, stb.); itt van Morelli, aki a képeket kimetszi; itt van Péchy, aki a cikket kinyomatja; s itt van Révai Mór is, aki a könyvet elterjeszti.

Berzeviczy Albert Weilent tartja szóval, Bedő Albert a borokat dicséri, s kedélyesen vonja meg a párhuzamot a királyfi ebédje és más közönséges lakomák közt. (Azokon a pezsgőhöz adják a legkisebb poharat, ezen meg a legnagyobbat.)

Tarkítva ülnek fiatalok és vének, Hunfalvy mellett Bedő, nagytiszteletű Baksay Sándor uram balján a fehér hajú Szilágyi Sándor, Mikszáth szomszédja Szabó József, Pauler Gyula Szalay Imrével disputál halkán történelmi dolgokról. A hosszú asztal két ellenkező sarkáról farkasszemet néznek egymással öfensége segédtsíztje, a nyájas báró Giesel és Bartalus István, a zenetudós. És hogy a boroknak is legyen szaktudósa, amott ül Molnár István, műértőleg kóstolgatva a behűtött old sherryt és a fölséges burgundit.

A menü csakhamar letárgyaltatik, egyre élénkebb hangulatban; eltűnik az asztalról a fagyaltos krém is, a pincérek hozzák a párolgó mokaát és körülhordozzák a szivardobozokat.

Rágyújtanak. Megelégedés ömlik el az arcokon. »Sohase volt még nekünk ilyen főszerkesztőnk!« A királyfi egész otthonosan kezdi magát érezni, bizalmas melegség tüze gyullad meg szelíd kék szemeiben, nyájasan szól át a harmadik, negyedik szomszédhoz.

Jókai azt mondja a trónörökösnek: »Ugyebár ilyen kedélyesen mulató *tudósokat* csak Magyarországon lehet találni?« S a királyfi azt feleli rá, hogy *neki nagyon tetszik ez a fesztelen jókedv az ő magyar munkatársainál.*

Kéklő szivarfüst kavarg a tükrös teremben, s ezen a füstön át mindenki nagynak, boldognak látja a jövőben ezt az országot, mely a mostani királyát fiában még egyszer visszakapja.

A NAGY HABOZÓ

A »Pesti Hírlap«-on esett az meg, hogy egy alarmhír folytán évekkel ezelőtt közölte a Ghyczy Kálmán halálát.

A mi lapunk hasábjain kétszer halt ő meg - noha azok közé tartozik, akik sohasem halnak meg. Igaz, hogy ez már meglehetősen banális frázis a halhatatlanságra, de hisz a temetői fejfák többnyire egyforma alakban, egyforma kőből vannak faragva.

Nálunk ilyenek a nekrológok. Nincsenek Macaulay-k, akik tolluknak hatalmával néhány vonásban elevenekké tegyék a meghalt... vagyis jobban mondva a halál által működésükben feltartóztatott nagy embereket.

Nagy ember volt-e vajon Ghyczy Kálmán - vagy csak a viszonyok és konstellációk magyarázóí azon nagy szerepnek, melyet vitt - azt majd a történelem deríti ki. Azok, kik a kulisszák mögött álltak, honnan e hazának sorsa intéztetik a legközelebbi negyven év alatt, különbözőképp ítélnék Ghyczyről.

Egy bizonyos, hogy nagymértékben élt a közügyeknek, föl volt ékesítve a legnemesebb polgárerényekkel, s alakja, noha 1833-tól a mai napig (leszámítva a fátyolos esztendőket) a nemzeti napi kérdések ezer harcában ő is ott áll, *hófehéren* maradt. De a harcokban, bár többnyire elől volt, sem őt nem ütötték, sem ő nem ütött. Ghyczy nem született a cselekvésre. Hiányzott belőle a nagy emberek bátorsága.

Megvolt-e benne valjon a szellemi erő, és csak nem érzé?

Vagy azért nem érzé, mert nem volt meg?

Ez a nagy kérdés.

A hízelgő szavak, melyek koszorú gyanánt hullanak e nagy szerepet vitt, kétségtelenül derék férfiú koporsójára, egypár nap alatt elhervadnak, e szavar mindenkor úgy tekintendők, mint a friss bánat konvencionális szóvirágai, ezek sohasem döntenek el semmit.

XIV. Lajosról beszélnek, hogy határozatlan volt; ha a komornyikja négyféle mellényt tett eléje reggeli öltözködésekor, egész délutánig nem bírt elkészülni toalettjével a habozásban: melyiket húzza fel?

Hasonló volt Ghyczy. Előtte minden dolog egy-egy ilyen mellény volt. Pénzügyminisztersége is javarészen ezért maradt meddő.

Az örök tépelődés borongott érdekes, hosszúkas magyaros arcán, hol a homlokára tolta fel pápaszemét, hol egészen az orra hegyére húzta le, s ezalatt hol erre, hol arra határozta magát.

A habozás és a székszis voltak jellemének alapvonásai.

Midőn Deák Ferenc megszerkesztette a »diploma inaugurál«-et, megmutatta többi közt Tiszának és Ghyczynek is: ha meg vannak-e vele elégedve?

Ghyczy kétségbeesett arcot vágott, mint mindig, mikor véleményt kellett mondania, s aztán így szólt:

- Nekem nagy aggályaim vannak. Ez roppant fontos dolog. Ennek nagy következményei lehetnek.

- Természetesen - mondá az öreg Deák -, azért kérem a te véleményedet is.

- Édes barátom, azt így egyszerűbe nem lehet. Hanem majd gondolkozom felette.

Egész éjjel nem aludt. Fel s alá járt a szobájában tépelődve.

Reggeli szürkületkor végre maga fogalmazott meg egy szöveget.

Lefeküdt. De nem bírt aludni. Nehány óra múlva felkelt újra, és egy másik szöveget koncipiált. Sietett vele a Deák lakására.

- Meggondolkoztál? - kérdi az öregúr.

- Édes barátom - kezdé Ghyczy -, az én hazafiúi kételyeim olyan nagyok, hogy nem merem teljesen aláírni a te szövegedet, ne vedd kérlek rossz néven, egy másik szöveget készítettem, amelyik jobban látszik az én saját egyéni nézetemnek megfelelni. Elhoztam, méltóztassál kérlek megtekinteni.

Deák elolvasta, és mosolyogva mondá:

- Hiszen ez egészen jól van. Elfogadom. Legyen hát a te szöveged.

Ghyczy merengve távozott, de egy jó óra múlva újra visszatért.

- Ides barátom, visszajöttem.

- Mit parancsolsz?

Megtört csendes hangon rebegé, mint egy meghasonlott lélek:

- Visszajöttem, kérlek alássan, hogy talán mégis jobb lesz a te szöveged.

Ilyen volt Ghyczy Kálmán! De vajon nem lesz-e kénytelen a jövő történetírója beismerni, hogy e habozás korántsem nevetséges?

Egy gyengeség volt ugyan, de egy *tiszteletreméltó* gyengeség, abban a korban, amidőn a felületesség, a könnyelműség és az *elhamarkodás* játszották a főszerepet.

Ghyczy Kálmán fénykora a parlamenti működésére esik, midőn Tiszával karöltve opposíciót csináltak a Deák-pártnak, s oly magasan állottak a nemzet népszerűségében, mint még eddig sem előttük, sem utánuk senki, amióta parlamentünk van.

MOLNÁR ÉS SÁRKÁNY KERESKEDÉSE

Ne higgye az olvasó, hogy hiba történt, hogy a lap legutolsó oldaláról valami a lap első oldalára tévedt.

Nem esett semmi baj, minden rendben van, öntudatosan hoztuk át ide ezt a két nevet, melyet a hirdetések közt szokott meg már a szem. Ott előkelően festenek, itt szokatlanul. Pedig most mégis rászolgáltak, hogy idekerüljenek.

Régi jó firma a »Molnár és Sárkány«, s az üzletvilágban legalábbis hangzik úgy, mint a politikában hangzott egykor »Apponyi és Szilágyi«, vagy mint a balladák világában »Szilágyi és Hagymássy«.

- Mi történt velök? - fogják kérdeni a vevők, akik járatosak voltak az ő boltjukba, és ismerték a két derék kereskedőt.

Hála istennek, semmi rossz: élnek és uralkodnak, csak hogy elváltak egymástól.

No, az bizony megtörténik férj és feleség között is. Egy darabig kellemetlen a dolog, de aztán az asszony is vigasztalódik, a férj is. Noha én voltaképpen igazságtalannak találok a házastársak elválását, mert nem egyenlők a sanszok; a férfi könnyen kap másik feleséget, az asszony pedig csak szeretőt kap könnyen.

A kereskedőknél kritikusabb a válás. A házastársaknál visszaadják egymásnak a karikagyűrűt, egy terítéssel kevesebb jut az asztalra, s egy ágy üresen marad a szobában; ennyi az egész. De a kereskedőknél kettészakad a címer: a cégtábla, az együvé tartozó névnek fele marad az egyiknél, felét magával viszi a másik.

De a nevekkal még hagyján. A neveken meg lehet még osztozkodni; végre is mindenik emlékszik a magáéra, s azt veszi el. De mi történjék a közösen szerzett üzleti renoméval?

Pedig ez néha nagy vagyon. Sok ezer forintot jövedelmezhet.

Nagy vagyon, de csak amíg *együtt* van. Mert olyan különös természetű, hogy amint kétfelé osztják, egyiknek sem marad belőle.

Ezen hát meg nem osztozkodhatott Molnár és Sárkány.

Sárkány a válás után új boltot nyitott a Váci utcában, Molnár megmaradt a Dorottya utcai boltban. Mert az üzleti renomé részben a névhez, részben a helyhez is van kötve.

Mindenik búsult a másik után. Molnárnak megnyilamlott a szíve valahányszor a Sárkány nevét hallotta, Sárkánynak pedig a Molnár név rezegtette meg az idegeit. De végre is abban volt valami megnyugtató, hogy mind a ketten egyformán szenvednek.

Egyszer azonban egy sajtóságos hírt hallott Molnár Sárkány felől. Suttogva hozta meg a sötétben ólálkodó pletyka:

- Tudja-e, kedves Molnár úr, mi az újság?

- Ugyan mi?

- A furfangos Sárkány egy Molnár nevű embert keres, és azt beveszi rendes compagnonnak, kiírta a cégtáblára: »Molnár és Sárkány«, s minden a régiben lesz.

Ez pokoli idea volt; Molnárt megdöbbenette, de csak egy percre.

-- Csak tessék neki. Nem tesz semmit. Majd én is keresek egy »Sárkány« nevű társat, s én is kiíratom a cégtáblára »Molnár és Sárkány«.

- Igen, csak hogy Molnárt könnyebb találni, mint Sárkányt. Molnár van sok ezer az országban, de a Sárkányok kevesen vannak.

Ez már igaz. És ezen nagyon elszomorodott Molnár. Most már csakugyan látta, hogy hátrányban van. S ez, csakis ez volt elviselhetlen lelkének. Semmi kétség, ha Sárkány elindul Molnárokat keresni, hát annyit talál, amennyit akar. De a Sárkányok nagyon megfogytak, és igen ritkák. Istenem, istenem! De boldog ember lehet az, akinek az elvált compagnonját példának okáért Kohnnak hívják!

Mindegy, meg kell próbálni, hátha találna egy Sárkányt, ha mindjárt hétfejű lenne is.

Megindult hát a lázas kereslet nagy titokban. Nem tudom, megálmodták-e az országban lakó különféle Molnárok és Sárkányok, hogy micsoda értékes nevet viselnek, de annyi tény, hogy Molnár nem bírt Sárkányt találni.

Már-már a lemondás küszöbén volt, midőn véletlenül egy ügyvédtől kér még tanácsot.

- Uram, hol vehetnék én egy Sárkányt?

- Miféle sárkányt? Amivel a pisztolyt elsütik?

- Egy Sárkányt, akit csendestársnak vennék be az üzletbe.

- Ahá, értem. Az a legkönnyebb!

- Mit beszél ön? Az egész országban kerestem, de hasztalan.

- Hát mért ragaszkodik ön ahhoz, hogy az *valódi* Sárkány legyen?

Molnár a homlokára ütött, s örömtelten kiáltá:

- Igaz! Ez eszembe se jutott.

- Egy valódi Sárkány ritka dolog, de egy nem valódi mindössze ötven krajcárba kerül. Tetszik önnek talán egy Zrínyi Miklós vagy egy Hunyadi János, mert az is csak ötven krajcár?

Molnár vidáman hagyta oda az ügyvédi irodát, s egy óra múlva talált magának csendestársat, aki beállt melléje, megcsinálták a szerződést, s megírta a folyamodványt a belügyminisztériumhoz, melyben Sárkányra kéri magyarosítani a nevét.

A kérvény elment, s Molnár boldogan álmodozott az új cégtábláról, mely a bolt fölött a régi fényben, a régi nevekkal fog tündökölni. Lelki szemeivel látta, és éledelegve olvasgatta.

Hanem ember tervez, a miniszter végez.

A minisztereknek sajátságos finom érzékük van néha. Igaz, hogy nagyon néha.

De nem, nem... a miniszterekben nem lehet annyi humor; ez a gondviselés sugallata volt. A gondviselésben is van kedélyesség.

Mert kellett ahhoz valami égi motor, hogy mikor a miniszter azt a sok száz sablon névváltoztatási engedélyt aláírta lágyan zizegő pennájával, egyszerre megakadjon a szeme ennél az egyiknél, s ezt dörmögje magában:

- Sárkány! Már megint Sárkány! Ezek az emberek valamennyien egyforma nevet választanak úgy, hogy aztán lassankint rájuk nem lehet akadni. Ejh, tegyük az S helyett egy B betűt - legyen Bárkány.

Néhány nap múlva lejött a kérvény, s elhalványodva nézték mind a ketten. Valóságos mennykőcsapás volt.

A csendes compagnon neve »Bárkány« lett törvényes maradékaival egyetemben. S a százszor megálmodott Dorottya utcai új firma most a következő nevet viseli: »Molnár és Bárkány«.

Az üzleti fülnek talán még így is édesebb, mint a »Molnár« név egyedül, de mégsem az igazi, az egykori, melynek csak bánatos melódiája csendül meg benne.

Az egész történet elég mulatságos (ha úgy igaz, ahogy mi hallottuk s elbeszéltük). Tanulság belőle csak az, hogy a valódi Sárkány mégis biztosabb Sárkány, mint a nem valódi, s hogy a miniszter is csinálhat okos dolgokat, néha - a tudtán kívül.

LATKÓCZINÉ

A színházjáró embernek megvannak az ő hasznos tapasztalatai. Ezek szerint osztja be a teátrális napokat. Ha mulatni akarok, akkor megyek színházba, mikor Péchy Tamásnak, az Erényegylet elnökének az inasát látom a színházi kasszánál jegyet váltani ura számára, mert akkor bizonyos, hogy valami érénytelen darabot adnak. Ha ellenben unatkozni akarok (erre is ráfanyalodik olykor az ember), Beöthy Ákos színházi napjait lesem ki, mert az csak olyan helyre jár, ahol ásítanak.

Rettenetes, milyen jól mulat a derék honatya »Edit«-en s a hasonszőrű darabokon. Az egész ház ásít, csak az az egy arc csillog. (Ilyenkor lehet csak megérteni, mért érzi magát olyan jól a mérsékelt ellenzéken.)

Ha régi darabokat, Kisfaludy-, Fáy-, Szigligeti-féle ósdi vígjátékokat adnak, ez Andrassy Gyula nemzeti színházi napja. A nemes gróf hűséges közönsége minden régi nagypipás darabnak, mintha csak visszavágyódnék ebbe a korba.

Ha azonban Apponyi Albert alakja sötétlik elő gukkerral az oldalán a Kerepesi úton, akkor revolúció, izgalom, Francillon, Fedora, minden szolid fogalomnak felfordulása járja a színpadon.

Mármost tessék megérteni a két államférfit a színházban!

Az ember éppen megfordítva azt várná, hogy Apponyi Albert hódol a régi szolid, erkölcsös, unalmas színjátékoknak, és Andrassy a forrongó jelennek.

De végre az Apponyi színházi politikája mégis érthetőbb, mint a pártpolitikája.

Andrassy Gyula rendszerének is megvan az előnye.

Mert azokban a régi, kopott színdarabokban látható igazi természetességében, alakításai legjobbjában *Szathmáryné*.

S ezekért az alakításokért megszereti az ember újra a régi naiv darabokat s a régi Magyarországot.

*

Szathmáryné isten kegyelméből művésznő. A Nemzeti Színház legragyogóbb napja, aki ha letűnik a színpad egéről, haj, be sötétségbe borul a deszkák világa! A legigazabb kedély ki lesz szakítva a komédiából, s anélkül mily lélekkel fog megjelenni? Öltözőjére rá lehet írni: itt tartózkodott egykor az örökké pótolhatatlan.

De mit tépelődöm ily sötét dolgokon? Az a lesújtó esély szerencsére még messze van, s én nem a jövőből, hanem a múltból akarok írni.

Nem is Szathmárynéról, hanem *Latkóczinéről*.

*

A legjobb »Mama« valamikor a legszebb menyecske és a leghiúbb asszonyka volt.

És hiú volt (régi jó idők!) a - férjére. A derék Latkóczira.

Az igaz, hogy szép fiú volt a férjecske. Az osztrák ármádiától hódította, miatta tette le a hadnagyi rangját, és lépett a házasság áristomába. Nem csoda, ha büszke volt a »hódítmányra«.

És neki férjével tervei voltak. Nagy tervei. Babérrel díszítve szeretne volna látni a férji fejet.

Színészt akart faragni belőle.

A kvietált hadnagy, úgy látszik, alaposan meg volt hódoltatva, mert ráadta a fejét a plánumra, és bemagolta vitézül Szász Móric szerepét Lecouvreur Adrienne-ből.

Kolozsvár volt az első debüt színhelye.

Zsúfolt ház. Roppant kassza. Kíváncsi közönség. Végre megjelenik a daliás Szász Móric a színen.

Viharos taps zúg föl a nézőtérrel. A deli levente megtetszett, pompás jelmezében fölötte imponált.

Haj, de a kurlandi hős előtt elsötétedett a világ, amint a közönséggel szemben állt. A szerep egyszerre elpárolgott a páróka alul. Hiába ordított a sűgő, hiába tördelte kezeit a színpad mögött a feleség, Móric gróf úgy állt ott a színpad közepén, mint egy kőbálvány, aki se tudója, se látója annak, ami körülötte történik.

A kínos jelenet sokáig húzódott, anélkül, hogy Móric csak meg is mukkant volna.

A jelenet kezdett átkozottul veszedelmes lenni. De a végveszély percében előlépett a feleség, ki éppen Adrienne-t játszotta, s új életet öntött a tökéletesen megfagyott hősbe. Móric úr ugyan ezután se volt hajlandó beszélni, de a hű feleség úgy intézte a dolgot, hogy a kérdést is ő tette, a választ is ő adta meg. »Ah, kérlek, ne is szólj, kitalálom a gondolataidat«, »ugye, ezt gondold?« »ugye, te is ebben a véleményben van?« - s hasonló társalgás mellett lefolyt szépen a kettős, miközben a kurlandi hős egyre a fejét bicegtette nagy mogorván, sőt ha Adrienne titokban nagyot csípett a karján, még meg is hajtotta magát teljes beleegyezés jeléül.

Haj, de Adriennek nemsokára távoznia kellett. Móric ismét egyedül maradt. Móric ismét a kétség martaléka lett. Egy darabig még kiállta a farkasszemet a közönséggel, aztán megfordult, s vesd el magad, rohant ki a színpadról, a teátrumból, meg se állt hazáig, ott bezárkózott a szobájába, s agyonlövélssel fenyegetett mindenkit, aki őt vissza akarja vinni a színpadra.

Úgy kellett fölhajszolni valami kurta kocsmából a régi Szász Móricot, aki aztán eljátszotta a szerep hátralevő részét.

Latkóczi színészpályája evvel be volt fejezve. Hivatalba állt. És miatta - lelépett a színpadról a felesége is.

A feleség szerelménél azonban erősebb volt, szerencsére, az első szerelem. És ez a színpadé volt, melyre vissza is vitte ismét Szathmáryné Latkóczinét.

A KÖBÁNYAI TITOK

A férfiú, akit én itt leírok, nem képzelem szülötte. Ismeri őt mindenki abban a nagy alföldi városban, melyben lakik. Művész, a szó teljes értelmében, éspedig orgonista. Él, mint a madár, azonban mint egy olyan madár, aki sört iszik. (Nem tudom, benne lesz-e ez a madárfaj a Herman Ottó új könyvében?) Ez utóbbi tekintetben még nagyobb művészetre vitte, mint az orgonálás fonséges mesterségében. Nincsen egyéb dolga, mint hogy vasárnap az úri misén eljátssza az offertóriumot vagy a graduálet, amiért tisztes fizetést húz a várostól. Hanem ezt aztán pompásan csinálja.

Ő azonban az isteni költészet, a Hypocrene poharát csakhamar fölcseréli Gambrinus serlegével, melyben a sör habzik. És ennek mély szenvedelemmel áldoz. Reggel beül a vendéglőbe s onnan nem mozdul ki éjjelnek előtte. Ott ül egy sötét szögletben, egy asztal benső sarkán, félig lecsukott szemekkel, félig felhőzött homlokkal, csurgóra álló bajusszal s pohár, krigli, csizma, papucs s minden egyéb néven nevezett árpalétartály bámulatos gyorsasággal ürül, tűnik s váltakozik előtte. Alig jön az új pohár, máris távozik, alig csillan meg sárgasága az új italnak, máris eltűnik. S közben tőle dőlhetnek trónok, omolhatnak koronák, koncertezhetnek orgonisták, zongoristák, nem törődik vele. Az egész világ egy szörnyű nagy ostobaság. Punktum. Proszit!

Az egy, ami iránt érdeklődik, amin gondolkozik, amit nagy szenvedéllyel tanulmányoz, amiben már jelentékeny vívmányokat ért el, az okszerű sörivás gazdasági és pénzügyi titkainak kifürkészése. E tekintetben óriási kísérleteket tett. Megpróbálta már, mi jutányosabb: pohárral, kriglivel vagy csizmával inni a sört, kísérletet tett felesen korsócskával és úgynevezett tréfa-pohárral vegyíteni a programot, kipróbálta annak előnyeit, ha egy külön hordócskát csapoltatunk, meglesi mindenkor a kellemes »döglött poharakat«, melyek friss csapolásokkor keletkeznek, midőn a törzsvendégek félig teli poharai kicseréltetnek... mi a diplomáták minden fufangja ahhoz képest, amit egy okszerű sörivő ki tud fejteni a nyomorult provincián? Egy okszerű sörivő és orgonista? Egy okszerű sörivő és vidéki művész, szellemi cigány?

A nagy férfiú azonban, akit én itt leírok, nem volt megelégedve az elért apró sikerekkel. Még nagyobb tökélyre, még nagyobb eredményre vágyott.

Végre egy napon kipattant fejéből az isteni szikra, a zseniális ötlet... a »kőbányai titok«.

Ez egy valóságos pénzügyi exposé volt... melynek megalkotásában kezet fogott a művész a fiandierrel.

A nagy férfiú azonban, akit én itt leírok, napjában átlag negyven pohár sört ivott meg. A vasárnapi művészeti felbuzdulások után ötvennel is, sőt némely zeneszerzői ábrándok édes-bús hatása alatt még többel... Egy pohár ára tíz krajcár, ami napjában átlag négy forintot teszen... bocsánat e száraz számolásért, de én istenem, ha egy orgonista, egy cigány, egy sörivő számolni kezd, a krónikás lantján mért ne csendülhetne meg az egyszeregy?

A nagy férfiú tehát, akit én leírok, kiszámította, hogyha ő ugyanazt a sörmennyiséget, melyet otthon tüntet el: a forrásnál, Kőbányán fogyasztja el, ahol sokkal olcsóbb az árpalé, a pihenésre szánt hat-hat napon át nemcsak a vasúti költséget takarítja meg a különbözetből, de vagy két forint *plusza* is támad. (Állt ez is olyan szilárd alapon, mint a pénzügyminiszter exposéjának plusza.)

És azóta a vonaton folyton látható egy állandó utas, aki hat napra Kőbányára utazik, a hetediken pedig vissza a pátriájába, hogy részt vegyen a vasárnapi misén.

Úgy jár-ke, mint egy élő titok.

A vasúti kalauzok összesúgnak, ha meglátják a kupében a rejtélyes utazót.

A vidéki város kíváncsi közönségét lázas izgalomban tartja a rejtély, mit művel a derék orgonista a hét hat napján Kőbányán?

A rejtély hőse pedig mosolyogva csörteti zsebében a két forint pluszt s a vonat prűszkölve repíti át síkon, mezőn, berken a kőbányai titkot, *az egyedüli jövedelmi alapot, melyre nem lehet adót kivetni.*

Oh, te fűfűngos vén orgonista, ki csak egy vidéki cigány vagy, ki élsz gondtalanul, napról napra, ábrándok, fűfűngos tények és ázsiai kényelemszeretet közt... te valószínűleg nem tudod, mennyi tükrözik vissza benned ebből a mi nem kevésbé szeniális és nem kevésbé korhely Magyarországunkból, mely a tiédhez hasonló gazdasági plánumokat szöve, azt hiszi, hogy takarékoskodik!

A RÁK

(Külügyi csevegés)

Ha Mackenzie lenne a cinkotai kántor, s ha Kálnoky lenne Mátyás király, és azt kérdezné Mackenzie-től: »Mit gondolok én?«, hát bízást azt felelhetné Mackenzie, föltéve, hogy őszinte akar lenni:

- Főlséged azt gondolja, hogy én egy angol doktor vagyok, pedig itt egy angol ügynököt lát maga előtt.

A napvilágra kiszivárgott részletekből, egyes, a nyilvánosságra dobott szálakból ma már bizonyos bepillantást vethetni ama politikai játékba, mely egy beteg gége körül forgott.

Nem szükséges, hogy az időt visszavarázsoljuk (úgysem tudnánk), és még inkább fölösleges, hogy az angol királyné belső szobájának kulcslyukához lapítsuk fűlűnk, mégis hallani véljük a párbeszédet azon a napon, midőn a királyné először referáltatott magának a veje hűglétéről.

- Nos, mi a baj doktor?

- A legrosszabb, felség. Rák.

- Ki fog gyógyulni?

- Belehal. Nincs mentség.

- De meddig élhet még?

- Pontosan nem lehet meghatározni, de még egy évig is elhúzhatja.

A királyné közölte a dolgot bizalmas embereivel, az angol államférfiakkal. S a politikusok, e hollók, mindent a haszon szempontjából tekintenek. Nekik minden mozzanat, legyen az fájdalmas vagy örömdetes, csak anyag, melyből pót természetűkkel rafinírozott hálókát szövik.

Egy évig élhet - gondolta magában (mondjuk) Salisbury. Egy év nagy idő. Egy év alatt meghalhat Vilmos császár, és akkor Frigyes lesz császárrá, s a mi Viktóriánk császárné. S ez az angoloknak megér valamit. Még akkor is, ha majdan »özvegy császárné« lesz. Csakhogy attól

lehet félni, hogy az ördögös Bismarck megtudja, hogy rák a trónörökös baja, s megcsináltatja az öreg császárral a régensséget. Ennélfogva ne legyen hát a trónörökös baja »rák«.

Körülbelül így történt, s belevonatott a politikai intrikába Mackenzie is.

- Isten neki - mondá a híres orvos -, ha így van a dolog; Anglia kedvéért feláldozom a tudományos reputációmat.

Az angolok jól számítottak a Bismarck ravaszságára.

A nagy vaskancellár is észrevette, hogy az a »beteg gége« mire jó. Nyomban hívatta az előkelő német orvosokat, s küldötte San-Remóba az udvar nevében.

Lehet, hogy instrukcióik is voltak a derék doktoroknak:

- Keressétek meg abban a gégében azt a rákot. Aztán semmi tartózkodás. Ki kell jelteni határozottan. Még, ha nem volna is biztosan megállapítható. Nem olyan baj, ha a legrosszabbtól félünk és egy kevésbé rossz következik be (ezt könnyen megbocsátja az ember), mintha váratlanul kell a legrosszabbra ébrednünk, anélkül, hogy a szükséges intézkedéseket megtegyük. (A régensségre fájt a foga őfőméltóságának.)

Így kezdődött aztán a humorisztikus hajhúzás a német doktorok és az angol doktor közt.

- Nem rák - bizonyította Mackenzie, pedig tudta, hogy rák.

- De bizony rák - erősködtek a német Aeskulapok, pedig talán nem is tudták, hogy rák-e?

Rák! Nem rák! Ez a két állítás kergetőzött szünetlenül a világ összes lapjainak hasábjain, famózusabbnál famózusabb indokolásokkal. Végre már a vidéki felcserek is nevetni kezdtek Európa legnagyobb szaktekintélyeit: meg vannak-e valjon bolondulva, hogy annyi ideig fel nem ismernek egy egészen határozott alakban jelentkezni szokott bajt?

Még tán ma is tartana a sajátságos vita, ha közbe nem jön a »kaszás ember«.

A kaszás ember volt hivatalosan eldönteni véglegesen, mi hát a trónörökös baja.

A Bismarck kevély mondása »nem félünk senkitől a világon, csak az istentől«, hamar beigazolódott egyrésről.

Az isten látogatta meg Németországot. Az öreg Vilmost magához szólította, s Mackenzie rögtön aláírta a német doktorok orvosi véleményét, hogy a trónörökös baja »rák«.

Most már Frigyes és Viktória a trónon ül, nem árthat a »rák« az angol politikának semmit, hát szabad neki ráknak lenni.

S így lett ebből a rákból egy olyan rák, amit Bismarcknak nem sikerült saját céljaira kihalászni.

A DERÉK HETTYEY

Valaki felpanaszolta nemrég, hogy ma nem teremnek sem a sajtóban, sem a közélet zöld asztalánál olyan »szilárd politikai meggyőződések«, mint azelőtt.

Kivált a publicistákra fordult kiélezve ez a panasz.

Persze, mikor még lúdtollal írták a vezércikkeket, vasból volt a meggyőződés, most vastollal írják, s pehelyből van.

De nem csoda az, ha utánanézzünk, miként nevelődik a mai kor publicistája, hogy lesz gubóból lepe, majd denevér.

Ezek a jó fiúk, akik itt dolgoznak a mellettem levő szobában, a »legkülsőben«, igazán nagyon »be vannak fogva«, ahogy mondani szokták. Majd mindenik dolgozik műzsának sugallatából is, meg a szerkesztő sugallatából is. Otthon, ihletett óráikban, Apolló lantját pengetik, vágyván eljutni egykor a Parnasszusra, de minthogy nem kevésbé vágnak a Kis Pipába is eljutni (mégpedig napjában kétszer), kénytelenek a komor órákban a szerkesztői asztaloknál görnyedni, s elővenni a rosszabbik eszükét (a szebbik helyett); írni a rövid híreket, a reportokat, lefordítani a külföldi lapok érdekes közleményeit, felhajszolni izgató helyi események apró részleteit, s föltálatni azokat jóízű szószban.

Sőt, mert a Parnasszuson és a »Kis Pipá«-n kívül még kvártélyos asszony, mosóné és szabó is van, s ezek is komoly faktorok a társadalomban, a költészet nagy birodalma és a napi érdekű kéziratokat pusztító Moloch mellett, még egy »provinciá«-val is kell bírniok.

Némelyiknek kettő is van. X. bírja Aradot, Y. uralja Szegedet, Z. Kassát, B. Győrt. Azaz tudósítója és levelezője valamely aradi, szegedi, kassai vagy győri lapnak. Ő küldi a nevezetes világeseményekről a sürgönyöket, s hetenkint egy levelet firkant, melyben kitelhetőleg igyekszik elmés és ügyes lenni. Nem ritkán a vezércikk is a pesti redakciókból kerül ki. A vidéki lapok a fiatal kezdő embereket szerződtetik e célra, kik aztán élénk polemiákat folytatnak a »Hiripi Kürt«-ben vagy a »Nagybajomi Híradó«-ban a »Times«-szal. De denique itt tanulnak ki, itt válnak »publicistákká«.

Egy nap, van annak vagy három éve, levelet kapok a megyémbeli szerkesztőtől, akit a »nagy véresszájú«-nak neveznek. A másik neve, mondjuk, Hettyey.

»Tisztelt barátom - írja -, legyen szíves egy fiatal író szerződtetni lapomhoz; fizetség negyven forint, kötelezettség hetenkint csütörtökre egy fővárosi levél, vasárnapra egy vezércikk. Lapom, amint méltóztatik tudni, éppúgy mint én, határozott szélsőbali.«

Elővettem a levelet, s legelőször is beszélőttem Várhidyt.

- Kedves barátom, volna-e kedve egy vidéki lap levelezőségét elfogadni. Egy tárca és egy vezércikk hetenkint.

- Egy kicsit sok. Mit fizet?

- Negyven forintot.

- Egy kicsit kevés. A mostani lapom ötvenet fizet.

- Tehát két provinciája lesz. Ötven meg negyven, kilencven.

- És milyen a lap politikája?

- Szélsőbali.

- Akkor elvállalom. Mert a mostani lapom kormánypárti, tehát legyen egy szélsőbali orgánumom is, abba különben is könnyebb cikkeket írni. Nem kell gondolkozni rajtuk.

- S témát sem kell keresni. Mert csak egy témát dolgoz fel hetenkint. Ír például egy cikket a büdzséről és elküldi az egyik provinciának, aztán ír egy másik cikket, amelyben a saját előbb megírt cikkét kifogásolja, megcsúfolja, nevetségessé teszi, s küldi a másik provinciának.

- Igaz, igaz, emellett gyakorlom magam.

- Természetesen, mert ön politikusnak készül; arra van tehetsége.

Nagybátyám, aki régimódi ember, s lelkes híve Hettyeynek, a szerkesztőnek, éppen ott pipázott a dívánomon, mikor a párbeszéd lefolyt.

Homlokát a kínos izzadság verte ki, s mihelyt Várhidy kiment szobámból, kitört belőle az elkeseredés:

- De hisz ez erkölcstelenség, amit ez a fiatalember készül elkövetni. Irtóztató, irtóztató! S te még rábeszélted. Nem szégyenled magad ilyen szentségtelen kéztől eredő cikkeket csempészni be annak a jeles hazafinak (a Hettyeynek) lapjába, melyet úgy olvasnak a mi megyénkben, mintha biblia volna minden sora.

- Nem érted te azt! Ez csak egyszerű mesterség. Az ember csizmát varr, egynek hegyes orrút, másiknak kajlát, kinek-kinek az ő gusztusa szerint.

Egy évig tartotta Várhidy a provinciát, anélkül hogy valami emlékezetes eset történt volna. Pontosan mentek a cikkek, s jött a honorárium.

A gyerek igen jól írt, roppant értette a dörgedelmes frázisokat, s népszerű lett a sifreje (V-y) vidékünkön. Rajongtak cikkeiért a szélsőbalok, s Hettyey is igen meg volt elégedve. Egypár hónappal a választások előtt, egy hétfőn megint levelet kaptam Hettyeytől.

- Tisztelt barátom - írja -, a politikai viszonyok e vidéken úgy alakultak, hogy én és lapom a jövő vasránaptól kezdve a kormánypártra megyünk át. Utasítsa kérem Várhidy-t ilyen irányban.

Rögtön elküldtem a szerkesztőségi szolgát nagybátyámért, aki a Hettyey vidékéről való.

- Kedves bácsi, azért kérettem ide, hogy egy kis meglepetést akarok önnek okozni.

- Talán szűzdohányra tettél szert?

- Nem biz én. Hanem Várhidyval akarok megint konferálni. Kedves Várhidy úr, jöjjön csak be!

- Tessék!

- Levelet kaptam a vidéki principálisától.

- Mit ír?

- Hát úgy állnak odalent a dolgok, hogy a nagy Hettyey szombaton éjjel, mikor a toronyóra elüti a tizenkettőt, egyszerre megszereti a közönségeket, s meggyőződik, hogy csak azok teszik boldoggá a mi hazánkat - a jövő vasárnapi vezércikket tehát már ebben az irányban tessék megírni.

- No, az egészen jó lesz - szólt örvendezve Várhidy -, most már csak egy cikket kell koncipiálnom mind a két provinciámnak; mindössze kétszer írom le.

A nagybácsi toporzékolt, ugrált mérgében.

- Ez már gyalázat, ez már istentelenség.

Alig egy hónapra új levelet írt Hettyey.

»Tisztelt uram. Kilátásom van, hogy az x-i kerületben mérsékelt ellenzéki programmal jelöltnék léptetnek fel. Figyelmeztesse kérem Várhidy-t, hogy a cikkeibe ne sajnáljon egy-egy oldaldöfést mérni a kormánynak, s egypár cukkedlit odadobni a katolikus papoknak.«

Mutatom a levelet a nagybátyámnak.

- No, ez a Hettyey, az egy példátlan gazember! - mondja elszörnyülködve.

- Dehogy. Csak hű gyermeke a kornak.

- Én csak azt a szegény fiút, a Várhidy-t sajnálom.

- Miért?

- Hogy elesett az állásától. Csak tán nem vállalta a habarékpártiságot?
- Sőt inkább örült neki. Mert ez még valami új előtte.
- No, már nagy gézengúzok vagytok - fakadt ki végre az öregúr fejcsóválva -, sok mindenféle be van az eszetek rendezve.

MESE AZ ÁRVÍZRÓL

Egy alföldi városból kapjuk e sorokat. A nép ajkán most a következő kis mese van elterjedve az árvírről:

A kis-tiszai zsilipszakadás után összegyülekeztek az alföldi emberek tanácskozásra, s elhatározták, hogy deputációt küldenek a Tisza folyóhoz, megkérni őt, hogy a jövő esztendőben ne öntsön ki.

A deputáció elment Mármarosba, az oláhok közé, ott lakik egy barlangban a Tisza, ebből önti ki a folyót, mely a barlang szájánál csak olyan keskeny, mint egy garasos pántlika. (Bezzel meghízik, mire Szegedhez ér.)

A Tiszát ott találták éppen munkában.

- Mi jót hoztatok alföldi emberek? - kérdi félvállról, se hidegen, se melegen.

A deputáció szónoka előljárult.

- Megkövetjük alássan kegyelmedet, kérjük szívesen gráciáját, elég volt már nekünk a vízből, ígérje meg, hogy a jövő esztendőben nem önt ki az Alföldön.

A Tisza kevélyen félrerántotta a dolmányát, megcsördítette a sarkantyúit (mert tudják kendtek, magyar lenne ő is, magyar a gúnyája is), és így felelt:

- Bizony nem ígérem meg alföldi emberek, mert én a jövő esztendőben ki akarok önteni.

De már erre méregbe jött a nagytermészetű Börösök János Vásárhelyről, és rárivallt nagy vörösen:

- No, ha kend nem ígéri meg, hát akkor én lekapom a kalapom, megfogom vele ezt a hitvány kis csurgót, és egy esztendeig nem mozdulok innen... kend lássa, ha a jövő esztendeig nem lesz víz a Tiszában!

Megijedt erre a Tisza, még önteni is elfelejtett - bezzeg lehet most apadás mindenütt! - és nagy hirtelen beleegyezett az alföldiek kívánságába.

Meglett az egyezés. Parolát is adtak, maga Börösök János csapta el.

Nagy volt az öröm az egész Alföldön, mikor a deputáció hazaért és elújságolta, hogy a Tisza megígérte, nem önt ki jövő esztendőben. Mármost vígan szánthat őszi alá a gazda.

Nagy volt az öröm, csak egy ember maradt komoly, az öreg Böhő Ferenc Szentesen, aki ész dolgában tíz prókátorral is fölveszi.

- Megálljunk, emberek! - szólt az öreg. - Hát azt megígérte-e a Tisza, hogy a *főispánjai se csinálnak galibát?*

- Hát az minek? Biz azt nem ígérte meg.

- Nohát akkor hiába koptatták kendtek a csizmát. Mert én mindig azt tapasztalom, hogy az a másik Tisza is megígér mindent, ő meg is tartja a szavát - hanem a főispánjai mindig kijátsszák az ígéretét.

...Így történt, hogy az idén a Tisza nem áradt ki, hanem a mellékfolyói - a főispánjai -, azok bizony kiöntöttek. Be kár, hogy az öreg Böhö Ferenc nem volt a deputációban!

A KÚRIA ÉS GYÁSA

Egy idegen, nevezetességeket nézegető utassal történt, hogy Szegeden megnézve a börtönöket, e mindenféle komforttal berendezett szellős termeket, Budapesten belátogatott a Kúriához, ahol ocsmány, homályos cellákban sínylődnek a hivatalnokok, s leírásaiban össze-
tévesztette a két helyet. Azt hitte, ebben ülnek a rabok, amabban a bírák. Valóban az épület, melynek homlokzatán ott áll aranybetűkkel »Iusticia regnorum fundamentum«, olyan kopott, olyan elhagyatott, mint az »igazság«. Pedig ez épületben székel az ország két legmagasabb ítélő fóruma.

E két fórumból csak az egyik áll európai nívón: a Kúria, hol a jogászvilág összes jelességei együtt vannak. Több jó bíróságra már nem telik az emberanyagból. Hiába lamentálunk, hiába szidjuk az igazságügy-minisztert, hogy rossz az igazságszolgáltatás, a jó igazságszolgáltatáshoz mindenekelőtt jó bírók kellenek. S az nincs. Hiába gyűjtaná meg Fabiny a Diogenész lámpását.

Büszkeséggel lehet említeni a Kúriát, de a királyi tábla még sok kívánnivalót hagy fenn. Sokat dolgozik, gyorsan és rosszul.

Egész adomakör nyílzáporával lehetne sújtani a ferde ítéleteket, melyek onnan kikerülnek. A magyar ügyvédek a vacsoráiknál egyébről sem beszélnek, ha jól akarnak mulatni egymás közt, mint a tábla ítéleteiről, mellyel az is megesett, hogy az első bírósági ítéletet *indokainál fogva* hagyta helyben - pedig éppen azon a címen fellebezett a fél, hogy az első fokú bíró elfelejtette indokolni.

De nem most az ideje humorizálni az ódon ház lakói fölött, midőn fekete lobogó leng a homlokzaton, mely a Kúria elnökének, Perczel Bélának halálát jelenti.

Egyike tűnik el vele a legrokonszenvesebb alakoknak. A gögös, feudális érzelmű Mailáth György után jött. Szelíd, jó ember volt. Éppen alkalmas egy ilyen testületet vezetni, mert a Kúria elnökének nem szabad hatalmasnak lennie, sem erőszakoskodónak. Az ő szerepe a lehető legszubtilisabb kormányzás.

Szép magas szál ősz ember volt, vékony, értelmes arccal, nyájas, de mégis tiszteletet parancsoló tekintettel. A közügyekben mindig nagy szerepet játszott. Elnöke volt a képviselőháznak, Bittó után pedig az igazságügy-miniszteri tárcát viselte.

Mindez el van mondva róla egyebütt is, de kár volna elfelejteni igazságügy-miniszter korából, hogy midőn Wagner László a saját fiát lőtte le a párbajban, a megszorodott szívű atya igazi római módon cselekedett: kegyelemre ajánlá Wagnert a főltségnek, mert az igazság a Wagner részén látszott lenni.

Azokhoz a régimódi emberekhez tartozott, kiknek lelkülete örökre üde marad. Még öreg korában is szerette a költészetet - de nem úgy, mint néhány »nagy« emberünk, kiknek a »melle« kívánja meg a poézist, és ők maguk kezdenek vén korukra szerelmes verseket írni.

Igen gyakran eljár az irodalmi társaságok gyűléseire, s ott olyan figyelemmel kísért a novellákat és verseket, mint egy gyermek, aki a mesehallgatás gyönyöreinek úgyszólván önfeledten adja oda magát.

Nemegyszer történt meg, hogy felolvasás után odalépett valamely fiatal íróhoz, és bemutatta magát.

- Én Perczel vagyok. Nagyon szép volt. Írjon ilyet minél többet.

Mint emberről elragadtatva lehet beszélni; hogy milyen volt mint elnök, annak megítélése más lapra esik.

De egyet ki lehet mondani, hogy szerencsés elnök volt, mert akár van benne része, akár nem, az ő elnöksége alatt a Kúria folyton erősödött tehetségekben, s elérte azt a magas színvonalat, amelyen ma áll.

Hogy ki lesz az utóda, máris találgatják a bírói körökben. Vagy Szabó, a mostani alelnök, vagy pedig maga Fabiny, aki hír szerint helyet adna Szilágyi Dezsőnek.

De az talán e percben közönyös is.

AZ ALKONYAT

[A karcolat szövege megjelent a Krk 40. kötetében, az »Elbeszélések« című ciklus XIV. kötetében, a 144--146. lapon, Bisztray Gyula jegyzetei a jelzett kötet 278--279. lapjain olvashatók. A pontos keletkezési idő megállapítása és a keletkezési körülmények összefoglalása szükségessé tette, hogy a jelen kötet jegyzetapparátusában ismételten szóljunk erről az írásról a 240--242. lapokon.]

ELLENZÉK AZ AKADÉMIÁNÁL

(Csevegés)

Tavaszkor nemcsak a föld frissül fel, aki termékeny elem, hanem a terméketlen elemek is ekkor frissülnek fel. Még a Tudományos Akadémia is most egészíti ki magát.

Mert nemcsak az Akadémiának halnak, hanem ő maga is hal és ritkul. Ez idén van néhány üres hely, s a tagajánlások e napokban történtek meg.

Schvarcz Gyula Tisza Kálmánt ajánlotta tiszteleti tagnak. Ez az idea, mikor a levelében elolvasták, úgy esett be oda, mint a sistergő istennyila.

- Tisza Kálmánt? - sziszegték.

- Schvarcz Gyula! - szörnyülközének.

- Mit írt Tisza Kálmán?

- Miért nem ajánlotta inkább Tallián Bélát, mert az legalább írt egy levelet?

Nyíltan is, de főleg titokban nagy zúgás, morgás keletkezett a vaskalaposok közt. Még csak ez a hely volt, ahova a hatalmas kormányelnök keze el nem ért. Eddig a vaskalap uralkodott: most idejön a »magyar vasember« (a vasember, aki csupa szívből van). És ha az egyszer idejön a mediocritások közé, itt is ő lesz az úr, mihelyest beteszi a lábát.

Öreg Pulszky Ferenc szereti a zavarokat; mihelyt meghallotta az ajánlás híré, egyszerre úgy tett, mintha semmit sem hallott volna: szaladt haza az íróasztalához, megírván Fraknóinak, hogy az üresedésben levő két tiszteleti tagsági helyre ajánlja Kállay Bénit (aki történelmet írt) és gróf Andrássy Gyulát (aki történelmet csinált) ajánlja, ő Pulszky Ferenc, aki teljes életében konfliktusokat csinált.

No, erre támadt még csak igazi ijedelem. Három nagyember és csak két hely. Rettentő helyzet! Egy nagyúrnak el kell buknia.

De melyiknek?

- Az aktivitásban levő minisztereknek előnyük van - vélték némelyek -, Andrássy már csak volt miniszter.

- Igen, de még lehet.

- Ez is igaz.

- De hát akkor kit mellőzzünk? Mellőzzük Kállayt.

- Kállayt lehetetlen, mert nagy tudós.

- Mellőzzük Tiszát.

- Bajos, mert kálvinista.

- S azonfelül az Akadémia adómentességéről sem szabad megfeledkeznünk.

- Igaz, igaz!

Az ellenzéki akademikusok azonban ez ellen jó kortesfogást találtak fel.

- Nem ösmeritek Tiszát. Ha meglesz tiszteleti tag, meglehet, megadja az adómentességet, de ha megbukik, akkor bizonyosan megadja, nehogy bosszúállásnak látszassék.

- Ez is igaz!

Ilyen bizonytalanságban lebegett az ügy, s hovatovább mind mozgalmasabb lázongási hírek érkeztek Schvarcz Gyulához: hogy Tisza ellen nagy az áramlat az Akadémiánál; különösen a mindenható Fraknói és az izgékony öregúr, Pulszky Ferenc duzzognak és szervezkednek.

Schvarcz Gyula meghökkent.

- Csakugyan olyan nagy az ellenzék?

- Ez a két ember szítja a tüzet. Baj lehet belőle.

Nosza, ezen segíteni kell. Rohan a hú mameluk Fraknóihoz; hogy argumentumokkal, kapacitációval megpuhítsa a lázadozót.

- Hallom, hogy ön nincs megelégedve az én ajánlatommal?

- Ki mondta? - kérdé Fraknói.

- Beszélnek mindenfelé.

- Nos, igen - szólt finom diplomatikus mosollyal Fraknói -, az ajánlat engem nem elégít ki.

- Miért, uram?

- Mert ön nem írta meg elég melegen. Tisza Kálmán sokkal magasztalóbb ajánlást érdemel. Én lelkesedem az eszméért, hanem Pulszky Ferencen azt vettem észre, mintha idegenkednék.

- Akkor hát megyek Pulszkyhoz.

S rohant a Múzeumba:

- Azt hallom, bátyám, nem helyesled, hogy Tiszát ajánlottam.

- Ki mondta azt?

- Beszélük.

- Hát tudod, van benne valami. Így, ahogy az ajánlás történt, nem egészen tapintatos. Az ilyesforma dolgokkal nem szabad csak úgy ajtóstul berohanni az Akadémiába.

- De mégis mi a kifogásod?

- Hm..., négy szemközt legyen mondva, én azt szerettem volna, ha inkább nem ajánlod.

- Miért?

- Hogy akkor a Guszti fiam ajánlhatta volna.

Schvarcz Gyula vígan ugrándozva ment haza: látta, hogy az akadémiai ellenzék nem komolyabb a házbelineél.

Kicirkalmazták circumspectus módon, hogy Kállay Bénit egyelőre rendes tagnak választják (szerencsére van egy hely üresedésben, mert különben amerikai párbajt kellett volna inszenírozni két akadémikus közt), s így a két tiszteleti tagsági szék közül Tisza Kálmánnak jut az egyik.

S akit tizenkét évi kormányzás nem bírt se népszerűtlenné, se savanyúvá tenni, hihetőleg ezt a megválasztást is kiheveri valahogy, mint ahogy Kossuth és Petőfi ki tudta heverni a meg nem választást.

AZ ÁR

Hiszen szép, szép ez a tavasz, az első ibolyával, az első fecskével, a megenyhült égnek első mosolyával, de vannak árnyoldalai is. Az első fecskével várjuk a muszkát, a nap első mosolyával várjuk a vizet. S ez így van évről évre.

A muszka nem jön (visszatartja Bismarck, tavasztól új tavaszig), de a vizet nem bírják visszatartani, minden évben kiönt valahol.

Télen egész komikus, mikor egy-egy fennhéjázó névjegy kerül kezünkbe: »X. Imre a Madzag kormánybiztosa«, vagy »Y. János a Bige miniszteri biztosa«. Szájunk mosolyra ferde: Hát ez miféle állás? Folyamok ezek? De hol? Nézzük a térképen, bár hasztalan. Ilyen nevű vizek még tán az olümposzbeli Neptun úr lajstromában is csak a »stb.« alatt fordulnak elő.

De tavasszal aztán, mikor a nap sugárnyelvecskéivel megnyalja a hóborított hegyek gerincét, fölveszik magukat a kis erecskék, s beszélgetnek magukról a lapokban, némelykor kövér ciceró betűkkel. Nekidühödnek a Madzagok és Bigék, megdagasztják a nagy folyamokat, szilaj nyargalásra készítetik a méltóságteljes Dunát, melyet nagy szakállas öregember képében ábrázolnak a szobrászok és piktorok, s örült dühbe hozzák a Tiszát, akit magyaros ingvállban rajzolnak, szép leány képében; hanem ilyenkor valóságos fúria.

Láttak már egy igazi árvizet? Nem még? No, én már láttam, és elbeszélem, milyen. Hát kérem, az árvízhez három dolog szükséges mai napság. Egy folyam a csordultól túl teli vízzel, egy terület, amit elöntsen és egy kormánybiztos, aki erről jelentést írjon.

»Fekete éjszaká«-nak nevezik azt a hajnalt a szegediek, amikor az ár betört a városba.

Éjfél után két óra felé jött az első jelentés a gátszakadásról. Az emberek nagy része otthon pihent félében, félálomban várva a vészharangszót. Mert üres alarmhír már az éj folytán több ízben verte fel a lakosságot. Az történt, ami a mesében, hogy az »igazi farkas«-nak már senki sem hitt. A városházára hozták az első vész hírt, ahol a vészbizottság virrasztott. Egy polgárember rohant be egész valójából kikelve:

- Jön a víz! A gát elszakadt. Egyenes onnan futok.

A szenátorok egész flegmával tanakodának maguk közt.

- Lehet-e ezt hivatalos jelentésnek venni? Nem lehet. Mert ki bízta meg önt a jelentéssel? Magától jött ön ide? Nos tehát, nem lehet hivatalos jelentésnek venni; márpedig csak a hivatalos jelentés a hiteles. Ennélfogva nem is szakadhatott el a gát. Ergo nem kell a harangot meghúzatni.

Talán csak én magam vettem a civis jelentését komolyan, s tüstént lementünk egy barátommal az utcára.

Halotti csönd terült el a város fölött, csak a szél süvítette szörnyű danáit. Itt-ott egy alak suhant el batyuval a hátán, egy-egy eb vonított valahol messze. A kakasok ma nem szólottak.

Egyszerre közelgő lódobogás hangzott fel a néma éjben a budai országút felől.

- Egy hírnök! - találgatta barátom.

- Menjünk arrafelé.

Egy honvédkapitány (Kározy nevű) jött sebes vágatva, lováról csurgott a víz, maga a kapitány is csupa lucok volt.

- Minden elveszett! - kiáltá a kapitány.

- Csakugyan elszakadt a gát?

- Már hasig úszott lovam a vízben - mondá sötéten. - Zajongva ömlik be a gátréseken a víz.

- Menjünk haza - sürgetett a lakótársam. - Menjünk, menjünk!

- Ej, hát te is olyan sült paraszt vagy, aki a tudományra semmit sem adsz. Hiszen, ha elszakadt is a gát, kiszámították a mérnökök, hogy csak tíz óra alatt jöhet be ide a töltéstől az ár, az pedig valamikor délben lesz. Menjünk be még egy teára a »Hétválasztó«-ba; ott még világságot látok.

A »Hétválasztó« kávéházban néhány gányó ült egy petróleumlámpával világított asztalnál, és az árvíz bejövetelének esélyeiről vitatkoztak. (Még ezek nem tudtak semmit.)

- Elfogják! - vélte Barka Gergely uram. - A kormánybiztos erélyes ember. Aztán annyi zsák még a tengert is megállítja, komámuram!

A komának szólított alacsony, zömök emberke a fejét rázta:

- Én csak azt mondom, hogy bejön, bejön komám, okvetlenül bejön. Mert nagyon rossz álma volt az éjjel a feleségemnek.

- Bolond kend, koma. Hát többet ad egy asszonyi álmra, mint a mérnökök eszére, akik kiszámították, hogy ekkora vízben, ekkora hullámverés mellett megáll a töltés.

Én közbe akartam kiáltani: »Bolondok, ne disputáljatok, hisz itt van már a víz a nyakunkon«, hanem a barátomban volt annyi humor, hogy ő is a disputálók közé keveredett, s annak az állítását támogatta érvekkel, aki nem hitt a víz bejövételében.

A két koma párbeszéde mindinkább elmérgesedett, itták a borocskát, csapkodtak a tenyereikkel az asztalra.

- Bejön, ha mondom.

- De bizony nem jön.

- Felteszem a szürke lovamat egy malac ellen, ha bejön.

- Én pedig felteszem a házamat egy kukoricacső ellen, ha be nem jön.

- Hagyjuk itt őket - szóltam -, álmos kezdek lenni.

- Megmondjam nekik?

- Minek rontanád a multságukat? Hadd kvaterkázzanak még egy darabig. Hisz ráérnek.

Künn az előbbi csönd honolt. A harang még mindig nem kondult meg. Az utcák teljesen néptelenek voltak. Semmi nyüzsgés, mozgás. Az egész város aludni látszott.

- Az emberek nem készülődnek.

- Ez furcsa!

Csak az egyik keresztutcában találtunk egy mennykő nagy hordót kigurítva a járdára, amelyből néhány parányi tűzszirka pattant fel.

- Mi az ördög lehet az?

- Ég benne valami... most gyulladozik.

Közelébe érve jól megrúgtam, mire a hordó tompa, síri kongást hallatott, s utána nyomban egy vastag bariton hang mordult meg a hordóban.

- No, ki az? Mi az?

- Ki van a hordóban?

- Én vagyok itt, a Kopori Gyurka.

- Mit keres itt, bácsi?

- Hát itt lakom.

Benéztünk, s csakugyan a Kopori Gyurka, a fűfángos szabó ült a nagy hordóban, vánkosok, sonkák, szalámirudak és cipók között, nagy kedélyesen pipázgatva. A jó vízárti dohány vígan dagadozott, sziporkázott a jól szelelő szerszámban.

- Micsoda bolond gondolat ez, Gyuri bácsi?

- Csak azt teszem, édes fiam, mait Noé: azzal a különbséggel, hogy én csak holt állatokat hoztam be; három sült csirkét, egy töltött bárányt meg egy borjúcomot. Egypár napig csak megélek valahogy. Míg megjön a galamb a zöld ággal.

- De hisz a hordó elúszik a vízben, felfordul.

- Dehogy úszik el, dehogy, hát nem látjátok, hogy egy nagy hosszú láncsal ide van erősítve az akácfához?

- No, de még korán ült be. A víz csak reggel jöhet be.

- Soká szeretek aludni. Minek tegyek magamnak alkalmatlanságot? Elalszom szépen a hordóban, s semmi gondom többé a jövőre. Amikor tetszik, akkor jöhet a víz. Az emeletes házamat, meglehet, ledönti, de hát az új lakhelyemet legfeljebb fölemeli, s úgy fogja ringatni, mint egy bölcsőt. Csak már jönne az ebugatta - tette hozzá keserű humorral.

De ideje volt, hogy mi a lakásunkra menjünk, mely egy nagy erős kőház második emeletén volt, éppen átellenben a Kopori Gyurka házával.

Lakótársam, aki már ki volt merülve (hiszen tíz éjszakát virrasztottunk egyvégben) lefeküdt, én pedig kinyitottam az ablakot, s lebámultam a csendes utcára.

A szél elállt. De a csillagok nem ragyogtak az égbolton, barna felhők úszkáltak a nagy űrben, csak lent pislogtak szórványosan a gázlámpák.

Egyszerre megkondult ünnepélyesen, rémletesen a rókusi toronyban a harang. Néha egy-egy futó ember léptei koppantak meg a kövezeten, s aztán megint elhalt minden.

Majd mintha selyem nőruha suhogna. Valami rejtélyes csodálatos nesz támadt odalent. Papucsban lépeget valaki.

A Tisza volt. Az a szép leány, ahogy a piktorok festik.

Lassan, csendesen, mintegy osonva töltötte meg a mélyedéseket, hágtá meg a domborulatokat, se nem csobogott, se nem hullámozott, csak nőtt.

Én csak azt vettem észre az ablakból, hogy a föld elkezd csillogni, s hogy mindig közelebb jön a második emelethez.

E pillanatban egyszerre kialudt a városban minden gázláng. Száz apró csillag, mintha egyetlen koppantóval volna eloltva. (A víz akkor ért volt a gázométerhez.) Szuroksötét lett. Mármost semmit sem láttam. Csak néha hangzott egy-egy csattanás messziről, majd délről, majd nyugatról. Találgattam: mi lehet? El sem bírtam gondolni, hogy ez mindig egy ház összedőlését jelenti.

A rettenetes sötétben Kopori Gyuri pipájából szállt fel egy-egy szikra. Az öreg még mindig ott pipázott a hordójában csendesen.

De a gondviselés talál magának gyertyát. Két helyen gyúlt ki a város. S e vérvörös magasra csapkodó lángok borzasztó képet világítottak meg.

Az emelkedő ár állati és emberi hullákat hömpölygetett lomhán, méltóságteljesen. (Ott úszott már a »Hétválasztó«-beli koma szürke lova is.) Házi bútorokat cipeltek a hullámok: szegényes festett ágyat, üveges almáriumot, dunyhát, bölcsőt, ezer szomorú esetnek tanújeleit.

Megdermedve tekintettem végig a kigyúlt fény mellett a városon.

De a város már nem volt sehol.

Csak a házfedelek látszottak ki a vízből; mint száz meg száz egymás mellé rakott koporsó.

EGY KIRÁLYFI REGÉNYE

(A svéd királyfi és Munck Ebba)

Az a regény, mely a ködös északon Stockholm királyi palotájában múlt hó 15-én nyert befejezést, méltó egész Európa rokonszenvére, s bizonyossága annak, hogy még a mai reális korban sem tűnt el minden idealizmus a föld színéről. Mint ahogy ma mesél a dajka a figyelő gyermekeseknek régi királylányokról, kik szegény vitézekkel osztották meg hatalmuk fényét, s királyfiakról, kik árva pásztorlányokat emeltek magukhoz fel a trónra, úgy fog mesélni a késő ivadék arról a megható történetről, melyről talán akkor már azt fogják hinni, hogy csupa mese, de ma tudjuk, hogy megtörtént valóság.

Volt egyszer - így fog szólni a mese - egy király és egy királyné, kik Svédország felett uralkodtak. A királyt untatták parlamentjeinek huzalkodásai, mert kettő volt neki: Stockholmban és Krisztiániában (és ebben a tekintetben nem is állt egyedül a többi uralkodók közt); a királyné beteg volt, de vigasztalást találtak mindketten négy fiukban, kik közül az első, a trónörökös, Gusztáv 1858-ban született, s egy bádeni hercegnőt, a német császár unokáját vette nőül, kitől két kis hercege született, kövér és pozsgás, mint minden svéd gyermek; a többi: Oszkár herceg tengerésztiszt, Károly herceg, kit kék hercegnek neveztek el kék és fehér testőregyenruhájáról, melyet mindig viselt, és Jenő herceg, azaz a vörös herceg, szintén egyenruhájáról, de ez később búcsút mondott az egyenruhának és Párizsba ment festészetet tanulni.

Volt pedig a királyi hercegnőnek egy udvarhölgye, *Munck Ebba*, egy svéd ezredes lánya. Nem volt valami rendkívüli szépség, de kedvessége mindenkit elbájolt; nagy kék szemei, karcsú termete, halvány arcbőre voltak. Régi finnlandi családból származott, mely ha nem is tartozott az ország legelőkelőbbjei közé, de egyike volt a legtisztelendőbbeknek. Rokonságban állott a Cederström családdal, mely sok művészt adott Skandináviának, s az egész udvar rokonszenvvvel vonzódott feléje. Ő volt különösen megbízva a királyi alamizsnák kiosztásával, s e feladata gyakorlásában mindig olyan benyomást tett, mint egy istenfélő apáca.

Igaz, hogy Munck kisasszony fiatalsága dacára (mert 1858-ban született) súlyos megpróbáltatásokon ment keresztül. Világba léptekor, 1875-ben, egyike Stockholm legelegánsabb férfainak, Rosen gróf, a trónörökös herceg segédtisztje beleszeretett az ifjú lánykába. Megkérte a kezét és el is nyerte. Nehány hónappal később a viszony felbomlott. Miért, nem lehet tudni. Kétféleképp beszélnek a dolgot; némelyek azt mondják, hogy a szakítást az öreg Rosen gróf idézte elő, ki rossz szemmel nézte a tervezett házasságot, s a Munckokat igen alantas származásúaknak tartotta; mások ellenben igen kényes természetű bonyodalmakról beszélnek, bizonyos vallomásokról, melyeket a férfi volt kénytelen tenni Munck kisasszonynak, kinek érzelmei fellázadtak ez ellen. Akármint legyen is, a viszony megszakadt, s Munck kisasszony szerényebben, szótlanabbul, mint valaha, újra elfoglalta régi helyét az udvarnál, talán belátva nagy honfitársa, a költő Ibsen egyik drámája hősének szavai igazságát, hogy: »Csak aki egyedül van, az erős.«

Itt látta és szerette meg *Oszkár* herceg, a királynak 1859-ben született második fia. Oszkár herceg korán lépett a tengerészeti pályára, s így ő is megtanulta szeretni a magányt és a csendet. Munck Ebba önkéntelenül vonzotta őt. Nem a poéták hirtelen támadó szerelme volt ez, hanem a mindennapi érintkezésből lassan kifejlődött igaz barátság, mely utoljára szerelemnek engedett helyet. Ők magok legkésőbb vették ezt észre. Az udvarnál mindenki a herceg szenvedélyéről beszélt, sőt a királyi hercegnő kissé igen hangosan is beszélt felőle, s úgy látszott, mintha gyanúba vette volna Munck kisasszony szándékait. Lekötelező barátok megsúgták ezt a fiatal lánynak, ki rögtön elhagyta az udvart. Másnap Oszkár herceg fölkereste királyi atyját. Úgy látszik, hogy atya és fiú közt élénk szóváltásra adott az eset okot, melynek

folyamán Oszkár király kijelentette, hogy soha az ő családjából való herceg nem fog mást nőül venni, mint királyi vért. Két nap múlva a herceg engedélyt kért és kapott, hogy az »Edda« hajóra szállhasson, mely a világ körüli útra indult.

De mielőtt elutazott volna, a herceg meglátogatta anyját, s tudta, hogy ügyét pártfogásába fogja venni az, akit a nép »szent«-nek nevezett el. A svédok nem sokat tudtak arról, ami a királyi palota falai közt végbement. A küzdelem erős volt; a király nem akart engedni. De egy év múlva a királyné mégis kinyerte, hogy visszahívhassa Munck kisasszonyt az udvarhoz. Személye körül alkalmazta őt, és igyekezett megismertetni a királlyal. De sehogyse ment; a király nem akart tudomást venni róla. November havában Oszkár herceg visszatért utazásából. A király az első találkozásnál ismét kijelentette, hogy sohasem fogja megengedni, hogy nőül vegye Munck kisasszonyt, s ha még mindig ez a szándéka, úgy jobb, ha ismét hajóra száll.

Mi történt ekkor a király lelkében? Megígérte-e a királyné, mint némelyek vélik, hogy feledni fog mindent, amit szenvedett, ha enged fia óhajának? Valószínűleg sohasem fogjuk megtudni. Annyi bizonyos, hogy egy nap egy bizalmas estélyen a királynénál Munck Ebba kisasszony egy dalt énekelt, amelyet Ejens szerzett a király e versére: »Oh szent részvét! Oh szent vigasztalás! Ti egyedül emelitek fel a szívet.«

O Milda Röst!

O Ljüva tröst,

Bönhörsle ditt hjärta vinner!

A király egy pillanatig némán maradt, aztán fölemelkedve székéből, megfogta fia kezét, azt a Munck kisasszonyéba tette, és szó nélkül távozott a teremből, erősen becsapva az ajtót. A jelenlevőket bámulat fogta el. De az események gyorsan követték egymást; a király egy óra múlva határozott beleegyezését adta, s néhány nap múlva a hivatalos eljegyzés is megtörtént.

A királyi család beleegyezése, melyet a svéd alkotmány okvetlen megkíván, nem könnyen volt kinyerhető; a herceg fivéreinek egyike határozottan ellene szegült a házasságnak, mely szerinte a családra gyalázatot hoz. Ellenben valódi lelkesedést idézett elő a házasság híre a két királyság demokratikus köreiből. A hírlapok pártkülönbség nélkül támogatták Oszkár herceget a királyi családdal szemben, emlékeztetvén, hogy a Bernadotte-ok, akiktől a család származott, szintén alacsony eredetűek voltak. És különösen, a kamara, mely egy évvel előbb megtagadta a Gothlandi herceg számára kért évdíjt, mert Gothlandi herceg a hivatalos címe Oszkár hercegnek, megadta azt Bernadotte-nak, mivel tudniillik a herceg, házassága következtében, nemcsak esetleges trónörökösödéséről, de hercegi és fenséges címéről is lemondott. Mert így rendeli ezt a svéd alkotmány.

Ami Oszkár királyt illeti, úgy látszik, hogy ő is becsülni kezdi jövődöbeli menyé erényeit. Ő festtette számára bútorait, s mikor nemrég távozott Munck kisasszony Stockholmból, a király kocsiján ment a pályaudvarba, a népség tüntető éljenzése közepett. Egész lelkesedéssé fokozódott az ováció, mikor a király búcsút véve a fiatal leánytól, megölelte őt.

Az egybekelés márc. 15-én történt Bornemouthban az egész királyi család jelenlétében. Azt megelőzőleg Munck kisasszony néhány hetet Angliában töltött Zsófia királynéval. Oszkár herceg, vagy jobban mondva most már csak Bernadotte, ifjú nejét messze északra, egy kis kikötőbe fogja vinni, ahol kis birtokot vásárolt. Itt fog élni szerényen, elfeledve a világtól, de boldogan.

NEPTUN ÚR ÉS A VIZEK

(A szabályozás előtt.) A magyar vizek elmentek volt valamikor régen a szabályozás előtt panaszra Neptunhoz.

- Végünk van, Isten!
- Nos, mi bajotok?
- Szabályoznak bennünket.
- Hát aztán? - szólt Neptun nagy flegmával, megsimogatva hullámzó ősz szakállát.
- Széchenyi elhozatta Paleocapat, az pedig roppant okos ember.
- No, ha okos ember, akkor sebaj, mert a magyarok nem szoktak hallgatni az okos emberekre.
- Mégis odatesz a szabadságunk, hidd el, jó Neptun. A mérnökök elzárják utunkat töltésekkel.
- Ostobaság! Majd találtok ti magatoknak utat...
- Ágyunkat szűkebbre szabják.
- Nevetséges. Két icce vizet bele nem szoríthatnak egy iccébe.
- Mind igaz, Neptun, de lásd, azért mi mégsem futkározhatunk olyan szabadon, mint eddig a lapályokon. Ha szétjátszottuk magunkat tavasszal, kétszázezer holdon hömpölyögtünk, zúgtunk, bőgtünk, törtünk, zúztunk.
- Kutya bajotok sem lesz, jó folyóim. Menjetek szépen haza, és ne féljetek semmitől.
- Hát igazán semmit sem szándékozol tenni, jó Neptun, érdekünkben a mérnöki tudomány ellen?
- De igen; valamit majd csak kigondolok ellene. Legyetek nyugton addig is!

(A szabályozás után.) Neptun úr lejött a napokban szemleútra a folyamokhoz; nagy zajgással, dagadozással fogadták.

- Nos, hogy vagytok? Látom vígan és hatalmasan. Az egész ország reszket tőletek.
- Megvagyunk, Neptun.
- Elhiszem kópék. Háromszázezer holdon jól érezhetitek magatokat.
- Nem panaszkodunk, uram.
- Jól tollasodtok, he! A szabályozás előtt csak kétszázezer holdotok volt. S az is olyan terület, amibe semmi élvezet nincs, mert az emberek úgyis nektek hagyták üresen, még csak egy kis házikó vagy egy jóra való vetés se volt rajta.
- Bizony igaz.
- Lám, mindjárt akkor mondtam nektek, hogy nem kell a mérnöki tudománytól félni.
- Mivel tetted ártalmatlanná a mérnököket?
- Rávettem az intéző földi hatalmakat, hogy ellensúlyozzák őket...
- Mivel, oh bölcs Neptun?
- *A vízi kormánybiztosokkal.*

ALAKOK A LÉPCSŐHÁZBÓL

A varróleány

Még nincs »fölfedezve«. Még vígan szökell föl a lépcsőkön a harmadik emeletre, ahol egy mérges arcú vénasszonynál varrogat. Még oly ártatlan, hogy félretört sarkú cipőkben jár, s a kabátkája a könyökén, igaz, hogy alig látszón, ki van szakadva.

Még nincs fölfedezve, pedig csinos kis lépcsőházi vadrózsa. Pompás nagy fekete szeme van s pajkosan mosolygó szája. De még most valószínűleg azon mosolyog, hogy milyen nagy élvezet lesz odafönn elszűröcsölni azt a kávét, amit egy kis barna bögrében visz az emeletre.

Mert tíz esetben kilencszer ilyen barna kávésbögrével kezében látod a lépcsőházban.

Amint fölsurran a sötét lépcsőházban, olyan, mint a napsugár, mely végiglejt a lépcsőkön, s igaz, hogy már megfordulnak az emberek, amint elhalad mellettük.

Az is kétségtelen, hogy nemsokára »fölfedezik«. S ő is megjárja a »lépcsők útját«, mint többnyire pályatársai.

Az az út igen rövid. A harmadik emeleti lakásból a második emelet szobáiba vezet, azután a második emeletről az elsőre. S végül egy napon levisz egész - a földszintig.

Hanem ezt az utat ismét a harmadik emeletről kezdi... s összezúzva ér le a földszint kövezetére.

Ezt a sorsot alig kerüli ki (hacsak a földszintnél is *mélyebbre* nem esik), mert nagyon szép s nagyon ingerlőn tud tipegni a lépcsőkön félretört sarkú cipőiben.

Első fölfedezője

a huszár.

Jövetét kardcsörgés, sarkantyúpöngés hirdeti, melytől visszhangzik az egész lépcsőház. Közben halk fütty: Oh, ezt a szerelem tevé...

Egyéves önkéntes és csinos fiú. A második emeleten lakik egy vén uzsorás, ennél szokta tiszteletét tenni bizonyos időközökben. Hogy olyan sűrűn jár oda, azt is a szerelem tevé.

E percben is szerelmes. De most egyelőre - az új csizmájába.

Mert az gyönyörű csizma. Amíg lehalad a lépcsőfokokon, egyebet se tesz, mint a csizmáját nézegeti. Lábat kifordítja kaszálóra, majd kirugasztja egyenesre, azután a napsugarakat villogtatja a csizma fényében, roppantja, csikorgatja s eközben lágy, megindult tekintetet vet a kedves jószágra.

Amíg leér a lépcsőn, lehetetlen egyébben gyönyörködni, mint a kedves csizmákban.

Odalenn azonban észreveszi a kis varróleányt, s a csizma elhalaványul. Helyét átengedi szívében a nagy fekete szemeknek, kávé bögrének és félretört cipősarkaknak.

A többi huszárosan megy. Amíg végül a kis varróleány helyét ismét elfoglalja szívében egy új csizma, egy másik lépcsőház, egy másik varróleány.

A piktor

Vannak a mi lépcsőházunkban rossz nyelvek is. Íme a derék piktor, aki nagy kalabrázi kalapjában mindig reggel topog föl a harmadik emeletre, ahol az atelier-je van, állandó megszólás tárgya a lépcsőházban.

A szegény piktor arca halvány, sápadt, mint a művészeké rendesen, szemei álmatagok, egész valóján látszik, hogy az éjet az atelier-ben töltötte egy pemzlivel a kezében, amivel festett, sőt kissé piros orra is azt bizonyítja, hogy eközben nagyon közel ért az a karmin festékhez, és íme, a lépcsőházbeli rossz nyelvek tüstént más értelmet tulajdonítanak a művészileg halvány arcnak, a költőileg álmos szemeknek, a festőileg piros orrnak.

Még az atelier-jét is belevonják a csúnya megszólásba. Pedig az pompás atelier lehet. Ő maga mindennap szokott valami érdekeset referálni az ismerőseinek róla, akikkel a lépcsőházban találkozik.

- Ma atelier-met rózsaszín szatinnal vonattam be. A napsugarak előnyösebben világítanak a rózsaszín környezetben.

- Ma atelier-mben egy új szerkezetű festőállványt hozattam. E tekintetben is haladunk.

- Ma atelier-met áttettem a másik szobába a világítás miatt. Valóban most már meg vagyok elégedve a világítással.

A rossz nyelvek pedig azt híresztelik, hogy ez az atelier nem egyéb, mint egy lábbelikészítő műhely, a piktor lakásadó gazdájának műhelye, mivel ő e helyiségen megosztózik, nem lévén több szoba a lakásban. Az új szerkezetű festőállvány pedig egy háromlábú szék, melyen a piktor szabad óráiban működik, és pedig akképp, hogy egy sebesült cipő van a kezében, továbbá egy cipésztű, s ő e tűvel a cipő sebének kerületén csiriztől fénylő fonalat húz át, igen nagy erővel húzogatva azt egyszerre jobbra-balra. Szóval, hogy ő, a művész, a fényes szellem, nagy tehetség, mikor éhes - cipőket foltoz!

Sőt még evvel a rágalommal sem elégszenek meg abban a mi lépcsőházunkban. Egész kis történetet kolportálnak a piktor cipőiről.

Gyanútlan házbéliek az idők viszontagságai folytán megrongált lábbelijüket a piktor gazdájához vitték orvoslásra. De hiába várták vissza a cipőpárokat, nem kerültek többé haza, hanem ehelyett egy ízben egészen az övékéhez hasonló cipőt láttak - a piktor lábán.

A gyanútlan házbéliek erre gyanút fogtak, és ezentúl csak félpár cipőt, azaz csak egy árva sebes lábbelit mertek küldeni javításra a piktor házigazdájának atelier jelleget viselő műhelyébe.

És íme nemsokára a piktor *felemás* cipőkben jelent meg a lépcsőházban s kocogott le a lépcsőkön művészien halvány arccal, álmatag szemekkel, kissé piros orral.

Mondom, a rossz nyelveknek sem imponál semmi nagy, semmi dicső.

Korán reggel

Adok egy jó tanácsot jámbor felebarátom. Ne kelj fel korán reggel.

Ne, különösen akkor, ha ideálod van a házban.

Irtóztató látványt tár eléd egy fővárosi nagy ház korán reggel.

Ami napközben csinos, rendes, sima, tiszta, kellemes, az korán reggel lompos, borzas, kusza, maszatos, vérlázító.

A gangokon kimondhatlan ruházatok fityegnek, a konyhák ajtajaiban condrás alakok látszanak, a lépcsőkön borzas fejű Megaerák szaladoznak föl-alá, a szobák ablakaiból most ébredező gyerekek sivítása hangzik ki mindenfelől... zúg, mormog, porzik, sivít az egész ház pokoli harmóniában.

Egy tekintetet vetsz ideáloed ajtajára. És azon épp akkor lép ki az álmos cseléd, kezeiben nem tudom én, miféle görögkorabeli furcsa áldozó edényekkel s halad velük a gangon, nem tudom én, hova.

Mikor megrémülve a látványoktól rohansz el hazulról, a lépcsőházban elkaszálja a lábadat egy sőprővel a bedagadt szemű tisztogató házmester.

A kapuban pedig rád önti ijedtében a tejesbögrét valamelyik Nancsi, akivel a nagy porban látatlanul összeölelkezettél.

Ne kelj föl nagyon korán, jámbor felebarátom.

A futólagos lakó

Ez olyan lakó, akinek a házmester nem világít a lépcsőkön.

A legnagyobb pszichológok a városban kétségkívül a derék Janicsek Nep. Jánosok, a mi kapunyitogató barátaink.

Nekik elég egy tekintet s azonnal megmondják, kiből lesz szolid törzsökös lakó, kiből csak afféle vándorló vadlúd.

Mikor János a lépcső alján magasra tartja a lámpát, mint egy Minerva a fáklyát, s addig le nem bocsátja karját, amíg az emeletedre nem érsz, sőt ha még kegyes figyelmeztetni arra is, hogy az első emeletnél van egy ma odahelyezett oszlop, amibe bele fogod ütni a fejedet, akkor bizonyos lehetsz abban, hogy te egy tisztos polgár, egy kitűnő parti, szóval valami jeles férfiú vagy.

Ha János félúton dörögve otthagya a lépcsőknek és sötétségnek közepette, akkor méltán megdöbbenhetsz jelened és jövőd kietlensége fölött, nem is számítva, hogy kitörheted a lábadat.

Ha pedig János egyáltalán nem világít, akkor nem vagy más, mint egy boldogtalan futólagos lakó, akinek előbb-utóbb kiteszik a szűrét a házból.

A futólagos lakó későn kel és korán fekszik (ti. a reggeli órákban).

A lépcsőházban rendszeren csak igen korlátolt ideig van hozzá szerencsénk, mert rendszerint gyorsan bekövetkezik a röppenés boldogabb tájakra, ismeretlenebb házakba, újabb lépcsőházak felé.

De amíg szerencsénk van hozzá, gyorsan ismerkezik. Igen szeretetreméltó úr. A lépcső alján összeakadsz vele, az első emeleten pedig már meg vagy szivattyúzva.

Egyszer aztán találkozol vele a lépcsőházban, mikor lefelé baktat. Kezeiben két kis bugyor, zsebkendőbe kötve, arcán keserűség.

- Hova, hova? - kérdezed.

- Költözködöm.

- Ilyen gyorsan. És hónap közepén?

A futólagos lakó keserűen szól:

- Itthagynom ezt a házat. Itt méltatlanul bánnak az emberrel. Nem érdemes itt lakni.

- Hogyhogy?

- Képzelse, amint ma reggel, azazhogy most tíz perce hazatértem, az ajtót zárva találtam, a kilincsre pedig ki volt akasztva az összes poggyásom. Ehen van, a kezemben. Ez már mégis méltatlanság! Igaz-e?

Aki hiányzik

Van a lépcsőháznak vidámsága is. Szép napokon nagy raj pufók és sápadt képű gyermek heverész a lépcsőfokokon, a kacaj, csevegés tölti be a levegőt.

Összegyülekszik sokszor az egész ház apró népe a lépcső egy-egy pontján, s van nagy csirip-szkupcsina. Aztán egyet gondolnak, s az egész raj felömlik az emeletre valamelyik kis pajtásért.

Van azonban a lépcsőháznak bánata is. Mikor a vidám gyerekcsapatból valakit elragad a fekete ember, a rettenetes »bobo«.

Egypár napig szinte érzi a lépcsőház, hogy valaki hiányzik belőle.

A piros pántlikás kutya, az elhunyt hű pajtása nyugtalanul szaladgál hol az ajtóhoz, hol a lépcsőkhöz, keresve játszótársát s mérgesen vicsorítja fogait a doktorra, aki az utolsó részvétlátogatást teszi a házban.

A gyerekek még egyszer fölrohannak lármásan az emeletre, hogy lehívják a kis pajtást, de félúton hirtelen megállnak, eszükbe jut, hogy hasztalan hívnák, s lefutnak ismét az udvarra, hogy többé sohase jöjjenek vissza.

A gyermekét vesztett anya összeszorult szívvel halad el a gyermekcsoport mellett, amelyből hiányzik az az egy.

S mindebben annyi a szomorú.

Valami úrt a még oly parányi lény is hagy maga után a nagy házak örökké változó életében.

S a többi

És a többi alak, aki a lépcsőházban megfordul.

A lépcsőház sűrűn látható flegmatikus és bizonyos diplomataérzéssel dicsekvő vendégétől, a kontós inastól... egészen a morózus indiszkrét tárcaíróig - akitől az isten mentsen meg minden becsületes házat.

KI ADOTT LEGTÖBBET A »JÓ SZÍV«-NEK?

Talán az esztergomi érsek? Talán valamelyik Eszterházy? Ámbár minek azt feszegetni, elég volt nekem egyszer megjárni azokban az időkben, mikor Zichy Jenő a Huszár Adolf-féle Vénusz-szobrot ajándékozta a fővárosnak.

A képviselőház folyosóján is föllemegették akkor ezt a hírt a napi pletyka között, s különösen Jókai dicsérte a szobrot, s elismerőleg szólott Zichy grófról.

- Mégiscsak derék ember az, tesz, áldoz.

- Ejh, mit - vettem oda magyar szokás szerint fitymálólag. - Nagy dolog is az? Éppen csak annyi, mintha én egy kabanosz szivart adnék...

- Nos - mondja Jókai nagy hirtelen -, hát adtál te valaha a városnak egy kabanosz szivart?

Ez a váratlan kérdés megzavart, mert én csakugyan sohasem adtam a városnak egy veres krajcárt sem, s röstelkedve oldalogtam el a folyosóról, belátván milyen ízléstelenség, ha azok fitymálnak valakit, hogy keveset tesz, akik éppen semmit sem tesznek.

Ezért nem feszegetem most sem, ki mit adott. Megbékülök a primás adakozásaival, bámulom Andrassy Manót, aki egy ezrest kivágott, tisztelem Milán királyt, aki kétezer frankkal beállott magyar embernek, s dicsérem a volt pénzügyminisztert, minthogy húsz forintjával fizette poharankint a vizet. Irtóztató ár ez olyan időben, mikor ingyen is odaadtunk volna egy pár milliárd akót a folyamainkból.

Eszem ágában sincs tehát rápirítani azokra, akik nem *eleget* adtak (elég volt egyszer röstelkednem emiatt).

Nem, senkit sem akarok sem megszűrni, sem kiemelni, hanem egyszerűen megyek a pénzem után.

Mert én is ott voltam tegnap a bazárban, mely elementárisabb erővel tudott pusztítani az árvizeknél. A vizeket csak Neptun vezette, de a bazárt az összes istennők, nimfák és najádok. A Khariszok, Antiope, Aphrodité és a többiek.

Az egyik így szólt hozzám egy olimpuszi sátor alól:

- Vegyen még valamit!

- De hiszen mindent vettem már.

- Mindent?

- Nos igen, abból, amit árulnak.

- Aha, ön valami olyat szeretne, amit nem árulunk.

- Természetesen.

- Például? - kérde gúnyolódó pajkossággal. - Jaj, de ne is mondja!

- Hogyan, a vevőnek nem szabad megmondani, mit akar? De bizony, megmondom...

Elpirult és beszaladt a sátor belsejébe.

- Én egy cikktémát szeretnék venni.

- Csak. No, azt talán adhatok is. Hadd gondolkozzam. De lássuk előbb, hogy mit ad érte? Mert esetleg inkább magam írom meg.

- Isten ments attól. Olvastam a Fenyvessy lapját.

- Milyen legyen a téma?

- Mindenesetre alkalmi. Valamely pikáns, lélekemelő vagy eredeti részlet a háromnapos élményeiből.

- Pikáns? Lélekemelő? Ilyesmi ugyan nem történt. Hanem eredeti... Megálljon csak. Hát igen. Szerdán egy csomó napszámosnőt fogadtam, akik a sátramot rendbe hozták. Mikor fizetni akarom őket, mind a markát tartja, csak egy ráncos képű öregasszony szedi magára a gúnyját, s pénz nélkül akar elmenni.

»Hát a napszámját nem veszi fel, öreg néni?«

»Igenis nem, kérem alássan. Odaadom azoknak a szegény embereknek, akiket az isten meglátogatott.«

»No, ez szép magától.«

»Mert én tudom, kérem alássan, mit tesz az, ha az isten ellátogat valahova, én azt jobban tudom, mint más.«

»Ugyan, mért tudná jobban?«

»Mert engem nemcsak meglátogat, de folytonosan nálam lakik.«

»Az isten lakik magánál?«

»Nálam bizony, pedig csak pincében lakom. De rám talál. A harmadik kenyérkereső gyermekem halt meg egy év óta.«

Az öreg anyóka könnyezve bicegett ki a sátramból. Ön ebből pompás tárcát írhat, ha akar. Hanem hát, mit fizet érte?

- Egy forinttal többet, mint az, aki a legtöbbet adta a »Jó szív«-nek. Áll az alku?

A menyecske pénzsóvár szeme felcsillogott:

- Áll. Csakhogy gondolja meg, mit ígér. Mert nálam sok ember megfordult, bankárok, grófok.

- Nem törődöm én azzal. Hiszen csak az a kérdés, hogy mennyi volt annak a szegény asszonynak a napszámja, mert bizonyos vagyok benne, hogy az adott *legtöbbet*.

- Ejnye, de nagy ravasz maga. Hisz az csak ötven krajcár volt.

- Hát akkor itt van egy forint ötven krajcár. Tessék.

Így vettem meg ezt a cikket másfél forinton, de biz az annyit sem ér.

Tekintettel azonban a bazárbeli nagy drágaságra, még elég szerencsés akvizíció.

A KISDIÁKOK PATRÓNUSA

Néhány nap előtt olvastam a lapokban, hogy Grabovszky Szilárd meghalt. Rövid két sor volt csak. Pedig az öreg Grabovszkyval ismét egy eredeti típus veszett el. Ez a genre nem lesz többé.

Egy régi nyárspolgár (előkelő patrícius pesti családból) szögletes, de jószívű, aki vagyoni helyzeténél fogva (egypár nagy háza volt a fővárosban) agglégényi életet élén, szeretett a nagyurakhoz dörgölőzni, de a polgári tulajdonságok minduntalan kiütöttek rajta, s közmondásossá váltak a nyájaskodásai: »Jó reggelt, jó reggelt, excellenciás uram, ejnye de pompásan néz ki, olyan kövér, mint egy szopós malac.«

Hanem a nyárspolgáriasságból nemcsak a rosszat tartotta meg: a modortalanságot, de a jókat is; szívesen adott jó célra (persze a maga módja szerint), s szűkebb világában játszotta a pénzsóró nábobot, de csak kicsiben. Gonosz elméncek »hatosos nábob«-nak nevezték el ezért.

Legnagyobb kedvtelése és specialitása volt: a kisdíákokat portálni. Annyira polgár volt, hogy még a pazarlás sportjában is a legolcsóbb minőséget kereste ki.

Az iskolai esztendő kezdetén bejárta az egyes tanintézeteket, s kikérte a tanároktól a legszegényebb diákok lajstromát.

Ezeket ő aztán felosztotta falanxokra, divíziókra, csoportokra, s hatosával meginvitálta ebédre.

Mindennap hat diák ebédelt nála, némelykor csak öt. Mert a hatodik mindig precarius volt.

A hatra felosztott ebédülő csoportok mindenikének volt egy feje: »a menücsinálók«. Ez tisztség volt, de veszedelmes. Könnyen lett a diák »fekete macská«-vá.

Mert a menücsináló tartozott az ebédnap kora reggelén beállítani az öregúrhoz, egy saját fantáziája szerint elkészített menüvel. (Így biztosította magának Grabovszky, hogy a konyhája folyton pezsgett a változatosságtól.)

A menüs diákot oly prozopopeiával fogadta, mint egy fejedelem a miniszterét, akivel referáltat.

- Nos, amice, mit eszünk? Lássuk a medvét!

Mire a diák benyújtotta nagy félénken a javaslatot.

Az öreg föltette a pápaszemét, összeráncolta a homlokát, s úgy nézte át az egyes ételek neveit, mindeniknél megállva és elgondolkozva.

- Hm, nem lesz rossz - mondá egy-egy sikerült ételideára, mosolyogva. - Valde bene. Ember vagy!

Ráírta az étlapra »Vidi«, mire a kisdíáknak ki kellett vinni az iratot, további intézkedés céljából a szakácsnének, aki mint alkotmányos végrehajtó közeg sokszor tett arra diffikultásokat, s még egyszer megföllebbezte Grabovszkyhoz. Az öregúr valóságos salamoni ítéletet hozott ilyenkor; sokszor azonban drákóit is, ragaszkodván az étlap pontjaihoz.

De ha rossz menüt állított össze a diák, az öreg gúnyosan nevetett, s összeszakította a céduláját. Habes stultum caput, amice. Nem érdemled meg a jó ételt. Itt van öt hatos. Ebédelj meg rajta a »Fekete macská«-ban.

Így nevelt Grabovszky bácsi mesterségesen a szegény kisdíákokból gourmandokat. Úgy is halt meg az iskolai év végeztével, mikor már hazaszaladtak a kisdíákok.

Bizony megérdemel a szegény jó öreg egypár nyomtatott sort a sok jó ebédjeiért. Azért mondom nyomtatott sort, mert nyomtatatlanul rengeteg hexameter-pentameter himnusz, óda és epigramm őrzi emlékét a diákok világában.

A TABI BESZÁMOLÓ

Egy nyár sem biztos. Pulszky Károly megkezdte (s azon tapasztalatnál fogva, hogy egy szónok százat csinál), ijedten konstatáljuk, hogy az első beszámoló beszéd elcsattant Tabon.

Hiába csinálta meg Tisza az öt éves ciklust azon gyakorlati szempontból, hogy egy, legalább két évig pihenjen meg a szegény nép, Pulszky Károly máris beszámolót tartott múlt vasárnap. Erre még a legnagyobb beszélők is, mint Gaál Jenő és Polónyi csóválják a fejüket: »Kutya teringette, megelőzött!«

A kis Pulszky sokféléről beszélt, és sok okosat mondott. Beszélt a Széchenyi mandátumáról (mint helyi tárgyról), természetesen mindent »rendben talált«; csak az ellenzék a hibás, aki nem látja be, hogy minden úgy van jól, ahogy van.

Felhozta a francia kiállítást, s most a szituáció úgy hozta magával, hogy ő is elejtse a derék franciákat. Egészen más volt harmadéve, mikor még ő vezetgette őket végig az országon, s minden embert agyonhurrogatott, aki nem akart a franciákért lelkesülni.

Ej, ej, pedig francia rendjele is van Pulszky Károlynak. És pedig nem olyan, amit Caffareltől vett volna.

A francia kiállítástól való elmaradásunk okának sok plauzibilist hozott fel, de az igazat talán mégsem mondta meg.

Az igazat eddigelé Széchenyi Pál mondta, hogy »lojalitásból maradunk itthon«.

S éppen ez a becsülésre méltó Tiszában, hogy még arra is volt benne bátoság: összeveszni Franciaországgal, de arra nem vitte a lelke, hogy a forradalom ünneplését hozza fel okul.

- Mindent inkább - mondá -, csak azt nem.

Beszélt a saját afférjáról, mely ez ülésszakban volt napirenden, s melyben végre is megkapta a teljes szatiszfakciót.

Sőt a Pulszkyak, hogy úgy mondjam, burleszk őszinteségével még az uzsorásainak is szentelt néhány kikezdést.

- Mi tagadás benne - szólt -, biz én anyagi zavarokba jutottam (ilyesmit nem árt már kimondani a választások után), de nem olyanokba, hogy mint egy lap írta, azok miatt le kellene a mandátumról mondanom. Ha Magyarországon mindazok, akik kisebb-nagyobb időre pénzzavarokba jutnak, visszalépnének a közügyektől, furcsán nézne ki kulturális életünk.

A választóknak tetszett a beszéd. Lelkesedetten éljeneztek fiatal képviselőjüket.

Hogyne, egy embert, akit az uzsorások lefőztek.

Mire való volna a somogyi szív, ha nem hajlanék feléje?

Polónyi népszerűvé tette Pulszky Károlyt.

Polónyi népszerűvé fogja tenni még Széchenyi Pált is.

Polónyi nagyon veszedelmes ember.

TEOFIL, AZ IGAZSÁGOS

Mátyás, az igazságos meghalt, s vele az igazság is. Eddigelé így hangzik a közmondás. S többnyire egy sóhajtás kíséri a magyarok ajkán.

Ej, ej, hát nem jut eszetekbe, gyerekek, hogy ez a közmondás is csak volt, de nem lesz többé. Ne legyetek, no, hálátlanok. Jusson eszetekbe Fabiny Teofil.

Fabiny Teofil óta Mátyás király ki van pótolva. Szakasztott mása ő annak.

Pompásan van imitálva az ő felséges személye, mely a múltak kódéből átragyog.

Mátyás király álruhában járta be az országot, Fabiny is azt teszi.

Mátyás királynak is megvolt az az apró hiúsága, hogy ahol a krónika szerint a hat lágy tojást inkognitó megette, otthagya a cédulát a tányér alatt:

*Hic fuit Mathias rex
Comedit ova sex.*

Fabinyban is megvan ez, csak hogy most a XIX. században az effélét már nem a tányér alá teszik, hanem gondoskodnak róla, hogy a lapok közé tegyék, s apró kalandok kíséretében népszerűsítsék öexcellenciája nevét. No, de meg is érdemli.

Ah, önök kedves Tisza, kedves Baross és kedves Trefort, nem értenek ahhoz, hogy kell egy miniszteri állást *kiélnézni*. Azt csak a vidéken lehet. A Házban nem.

Micsoda gyönyör lehet az, mikor a miniszter úgy tesz, mint a napokban Fabiny.

Beállít Gyulafehérvárra (ahol soha eleven miniszter nem járt), beül nagy szerényen az omnibuszba, és elviteti magát a Hungária hotelbe, egy kucséber, három szakácsné, egy facér kellner és a városi bába közé préselve, a hotelben csenget, s így szól a megjelenő pincérnek és szobalánynak alázatos sima hangon (mert csak a képviselőkkel lehet a kifejezések simaságában hiányzó folytonosságot éreztetni):

- Kérek szépen egy szobát.

A pincér megnézi, és így szól:

- Milyen szobát?

- Mondjuk, hogy egy elsőrendűt.

A szobalány megnézi, és átadja a másodrendű, viceszobalánynak:

- Borcsa, vigyen be a vendégnek a vizet!

- Nem lesz az elsőrendű szoba drága? - kérdi óvatosan a pincér.

- Majd csak úgy gazdálkodom, hogy kifizessem valahogy - feleli fejedelmi mosollyal.

Így írja ezt ma a Pester Lloyd a miniszter útjáról apróságnak. Ilyen kalandjai voltak Fabinynek tavaly is.

Hát nem ösmernek önök erről legott Mátyás királyra?

A miniszter úr beszáll a hotelba és lefekszik. Az éj ráveti sötét fátyolát a fejedelmi ős székvárosra. Gyulafehérvár polgárai mélyen alusznak. És nem sejti senki, senki, senki (még tán Mohai Sándor sem), hogy ki fekszik abban a szerény vendéglői szobában.

Oh, ha tudnátok, jámbor halandók! A kutyák egész éjjel ugatnak, a kakasok kukurékolnak, a részeg emberek énekelnek éjfélkor, a felhők keresztül-kasul száguldnak az égen, a fák lombjai rejtélyesen susognak, és semmi, de semmi sem árulja el a természetben, hogy »itt van Fabiny Teofil«.

Végre pont fél tízre beállít a törvényszékhez egy potrohos, jól táplált öregúr és az elnököt keresi.

- Várjon sorjára - mondja a szolga -, önagyságának dolga van.

- Felek vannak bent?

- Mi köze hozzá? - feleli a szolga (tegyük fel, hogy ezt feleli).

- Valami kis közöm van hozzá - erősítgeti öexcellenciája, és leül türelmesen a várakozók közé. Természetesen, mert így lesz nagyobb az *effektus*.

S ma mindenki az effektusokra dolgozik. Boulanger is, Polónyi is. Miért ne Fabiny is?

Végre bemegy a szolga, s a többi felek közt megjelenti az elnöknek: hogy egy örmény is van még a várakozók között.

Úgy tizenkét óra tájban végre rákerül a sor az »örmény«-re.

- Mi tetszik - kérdi az elnök a belépőtől hidegen.

- Erre utazván, meg akartam önt látogatni.

- Úgy? - szól az elnök gúnyos mosollyal. - És milyen ügyben?

- Mondjuk, hogy hivatalos ügyben.

- Jöjjön délután. Most már nem érek rá. Haza kell mennem.

Fabiny megdörzsöli a kezét, s e dörzsölés által kezd elöbontakozni belőle a miniszter.

- Hm, de délután meg én nem érek rá.

- Az nekem mindegy.

- De én kívánom, hogy maradjon - szól ekkor keményebb hangon.

- Ön elfelejti, hogy kivel beszél - pattan fel az elnök.

- Ön pedig még nem tudja, hogy kivel beszél - ríposztíroz vissza a látogató.

- No, ugyan kivel?

- Én vagyok Fabiny Teofil, Magyarország igazságügyminisztere.

Erre természetesen elsápad az elnök, zöld, kék és lila színeket váltva, dadog, zavartan kér bocsánatot - s ez mind roppant gyönyörűséget okoz őexcellenciájának.

Amerre csak jár-kelel az országban, mindenütt maradnak utána efféle adomák, aminők már nem voltak Mátyás király, az »igazságos« óta.

De ha csak az adomák maradnának meg, jó volna, de - attól tartunk - ami a bírósági restanciákat illeti, hogy azok is maradnak.

KUKORICASZELELÉS

Nagyon megbámulta az ánglius ember a kendertilót, hogy milyen egyszerű bolondság ez, s mégis teljesen pótolja az ő gépüket. Még egyszerűbb ennél a kukoricamorzsoló. Beütnek egy késpengét (vén, kiszolgált kést, melynek a nyele lekíváncozott volt már) a faragószék tarajába; Mihály bá ráül a székre, s miközben a háborút meséli a szájtatva hallgatóknak (mert ott volt őkegyelme is a Bem csatáiban), ezalatt a kukoricacsöveket sebesen lereszeli a késpengén. Ripsz-ropsz... szaporán hullanak szerte a földön a kihatott szemek, egész garmadáva növekedve; kímélete csak a veres csőnek vagyon, mert az a kis Jánoskát meg a Böskét illeti ősi szokás szerint.

A gyerekek egy ilyen zsákmánnyal elmulatnak egy félóraig is, s abbahagyják a rendetlenkedést, amiben kivált Jánoska a nagy mester, aki kiáll a szoba közepére, szétnéz a különféle tárgyakon, s tűnődve kérdi mintegy önmagától:

- Mit kéne még elrontani?

- Ejnye, akasztófáraló - vág közbe haragos édes hangon az »édes«, ti. az anyjuk. Mihály bátyó bajusza alatt jóízű mosoly sarjadjik: »bizony katona lesz ebből a gyerekből«.

S megint a csatákra téved az öreg: és ahol az ellenség megverését beszéli, ott néha-néha úgy odanyomja a kukoricacsövet a késpengéhez, hogy a csutkából is lehámlik egy csomó, s fehér lágy pihékben szállong s bevegyl polyvának.

Hanem iszen mindegy... majd kirostálja azt az öcsémasszony!

A lúdnak meg a hízóknak így is jó, de a zsidó már sokkal finnyásabb. Az eladásra valót hát meg kell előbb tisztítani. Hiszen csak lenne aztán valami jó ára!

Ezt az idilli munkát végzi képünkön (a Szobonya Mihály sikerült rajzán) kinn az udvaron a menyecske, átrostálva a kukoricát, s a szél irányában lepereggetve a szakajtóba. A rostán átesik az összeaszott, idétlen szem (bezzel lesik is már ott a falánk kiscsirkék), a szél pedig a lepereggetésnél kifújja belőle a polyvát. Ami a szakajtóba jut, az olyan, mint a szemén szedett gyöngy.

Bözsike, Jánoska tátott szájjal nézték egy darabig a nagy mulatságot. Ott settenkedtek, sűrögtek, míg az anyjok rájuk nem mordult:

- Elmenjetez innen, mert itt rátok megy a polyva, s csípni fogja a nyakatokat.

Így kerültek a gyerekek az »édes«-nek a háta mögé, az ólakhoz, ahol Jánoska hasmánt fekvé tanácskozik: hogyan kellene levenni a sövénykaróról egy köcsögöt? Mert nagyon szép zöld füle van; jó volna lónak!

Bözsike ezt nem bánja, hanem egyben nemigen enged a testvéri rábeszélésnek. Egy piciny tányéron főtt kukoricája van, s a vásott ravasz Jancsika (aki már a magáét előbb megette) váltig biztatgatja:

- Játszunk »tömősdit«-t, te Böske.

- Tömősdit? Hogy kell azt?

- Hát úgy, hogy én a liba leszek, te meg a szolgáló, aki tömőd.

Böske szeretné is... de nem, mégse... mert akkor vége lenne a mákos kukoricának. Tányérját két kezével őrizgetve, szösze, varkocsos fejcskáját tagadóan rázza.

A MI DEMOKRATÁINK

(Grünwald és Vajda János)

Két igen kellemetes emberről énekelek most, akiket sokan szeretnek (s mind a kettőt e sorok írója is), de az ember végre is ott veszi a komikumot, ahol van.

Demokratákról szól e kis cikk, s két nevet említ a zárjelben; majdnem az összes demokratáink betűrendbe szedett névsora ez. Ha még Beksicset is közéjük tenném, akkor nem jutna már máskorra senki.

Bizony kevesen vannak. Igaz, hogy még kívülök is akadnak demokraták: a zsidók. De ezek is talán csak azért, mert *kénytelenek* azok lenni.

Ámbár nem veszem most bonckés alá a zsidókat (azoknak nagyon érzékeny bőrük van), hanem veszem bonckés alá a demokratság két zászlóvivőjét, Grünwald Bélát és Vajda Jánost, akik fényes tolluk hatalmával elől járnak a harcban. Ha ugyan járhatnak *elől* azok, akiknek a háta mögött nem megy senki.

A tábortalan vezérekről följegyzek két furcsaságot.

Grünwald Béla megírta nagy demokratikus tendenciájú munkáját, mely az országban roppant feltűnést keltett, s mely új babérokat hozott szellemes szerzőjének.

S azt hiszitek talán, tisztelt olvasók, hogy az új babérokra pihenni dől a híres szerző?

Nem. A híres szerző ekkor így szólt:

- A demokráciának megcsináltam a nimbuszt. Ezt a hazáért tettem. Most már magamért teszek valamit.

- Ugyan mit?

- Kikeresem a régi nemességemet.

S diktum-faktum beadta a minisztériumhoz a dokumentumait, hogy a Grünwaldok voltaképpen bírták egykoron, kétszáz év előtt a kutyabőrt, de publikálva nem voltak, tehát kéri e nemesség elismertetését.

A folyamodvány már azóta ott fekszik a király asztalán, s őfelsége amilyen jó ember, alkalmasint visszaadja predikátumostól, címerestől, mindenestől (a donációt nem értvén ide) Grünwald Bélának a család régi elhanyagolt nemeslevelét, melynek híre, egykori létezése firól-fira szállott húsz generáción keresztül, de amelyet idők folytán át a húsz Grünwaldból egy sem tartott érdemesnek újra kiszorgalmazni a királynál.

Míg végre megszületett a huszonegyedik Grünwald. Az, aki azt a nagy demokrata munkát írta.

A huszonegyedik Grünwald, az, aki azt a nagy demokrata munkát írta, utánavetette magát a lélekemelő feladatnak, s a jövő országgyűlési szesszióban már ott fog csillogni az ősi címer a pecsétgyűrűjén, a vizitkártyáján és a zsebkendő csücskében.

S a táborába sorakozó demokrata hívek irigyen fognak szólani, látván e kellemetes csecsebecsét:

- Ni, itt megy Grünwald Béla. Az, aki azt a nagy demokrata munkát írta.

No, most ugyan Grünwald Bélára szerencsésen rázúdítottam a demokraták haragját... amire úgy fog felkiáltani az olvasó:

- Hisz akkor senki sem haragszik rá!

Senki. Hát Vajda János, a másik demokrata?

- Az ám!

Ejh, ne tessék megijedni, Vajda sem olyan rettenetes, amilyennek teszi magát.

Ma egy szép tárcacikket ír az egyik lapban.

Már korán reggel hallom a kávéházban emlegettetni: »Vajda hatalmas cikket vágott ki a demokrácia mellett.«

Elkezdem olvasni; kritikusi szemekkel, mert Grünwald Béla óta már Beksicsnek sem hiszek, sőt Schvarcz Gyulára is gyanakszom (egyszer majd ő is »székesfehérvári Fekete Gyulá«-nak talál előcsörtetni a Budapesti Közlönyből). Mondom, kritikusi szemmel kezdém olvasni a Vajda cikkét.

De eleinte sehogy sem megy: megkap a velős, erőteljes stílus, a gondolatmenet logikája és a nagy költő elméjének frissisége, s nem tudok Gyula Pál-i magaslatra emelkedni, hanem csak élvezem teljes odaadással.

Ám a másodszori olvasásnál, mindjárt az elején, ez a sor villan meg:

»Nekem is volt egy főúri születésű barátom.«

- Aha, tehát dicsekszünk a mágnes barátsággal?

»Persze *végzett* volt - folytatja tovább -, de nekem csak ilyen juthatott.«

A mélabús hang megütötte a fületem.

Elég! Itt minden megszűnt... Ha már Vajdának is az fáj, hogy neki nem jutott a húszezer holdas mágnásokból pertu pajtás.

AZ EGYETLEN BÖGRE

(Kulisszatitkok)

Nem illik ugyan kifecsegni az ilyeneket; de úgyis mindenki tudja, hogy a kormánypárti képviselők a húsosfazekak mellett vidáman élik napjaikat. El tudom képzelni, hogy a jámbor vidékiek milyen nagy kondér mellett képzelik letelepedve például Boros Bálintot, és milyen kicsiny mellett Jónás Ödönt.

De egészen másról akarok én most beszélni, illetőleg egy pillantást vetni a messze jövőbe, s feltárni az olvasó szeme előtt, hogyan lesz valamikor, ha majd az ellenzék jut kormányra.

Az egész rendszert még nem látom tisztán, hanem egyes vonások máris kidomborodnak.

Valamit tehát elárulhatok. Hogy miképpen lesznek szervezve és betöltve az államhivatalok, azt már kisütöttem. S ez sem egészen érdektelen dolog.

Sőt, nem hiszek tévedni, ha azt mondom, hogy az ellenzéki közönséget ez a rész kiválóan érdekli. Hiszen mindnyájan emberek és magyarok vagyunk.

De hogy megértessem magamat, szükséges mindenekelőtt elmondani, hogy amíg a kormánypárton ezer és ezer húsosfazék hányódik, minden ember számára öt-hat, addig az egész ellenzéknek csak egyetlen kis bögrécskéje van.

Azaz egyetlen fizetéses hivatal, amit a párt a saját kénye-kedve szerint tölthet be.

Erre a bögrére sok szem kacsint epedve, de (Maróthy szerint) csak egyé lehet.

X. képviselőé volt eddig. Igen jó kézben volt.

Hanem egy nap beállít hozzá Y. képviselő.

- Kedves barátom! Egy bizalmas kérésem van.

- Parancsolj, kérlek.

- Azért jöttem hozzád, hogy mondj le a javamra arról a bögréről.

- Én? - kérdi ez meglepetve. - Tréfálsz?

- Nem; de látod, nekem nagyobb szükségem van rá.

- Az kérdés.

- Ám lássuk. Tárd fel anyagi helyzetedet bizalmasan.

X. képviselő feltárja: Y. nagyot bólingat neki.

- Biz ez szomorú. Hanem most már én mondom el az enyimet.

- Halljuk!

Y. képviselő sötét színekkel ecseteli állapotját.

- Igazad van - kiált fel X. -, a tied a szomorúbb helyzet. Lemondok a javadra.

- Köszönöm.

A párt tudomásul veszi a lemondást, és Y. képviselőt jelöli ki a bögréhez.

De ez még csak a jelölés. A választás majd csak később történik.

Ez idő alatt sok minden eshetik, s egy nép napon X. képviselő állít be Y-hoz, az új jelölthöz.

- Kedves barátom. Egy bizalmas kérésem van.

- Parancsolj, kérlek.

- Azért jöttem hozzád, hogy mondj le a javamra arról a jelölésről.

- Én? - kérdi ez meglepetve. - Tréfálsz?

- Nem; de azóta sok történt. A gazdasági épületeim elégték, a vetéseimet elverte a jég. Beláthatod most már, én vagyok a szegényebb.

Y. képviselő ötölt-hatolt, míg végre így szólt vállat vonva:

- Hja, barátom! Az anyagi javak nem lehetnek egyformán megosztva az emberek között.

Ez az egyetlen bögre története.

Egy bögre csak, de ez is elég bepillantásnak a jövő századok méhébe, amikor a szegények, a mennyek országa helyett (melyet eddig nagylelkűen nekik engedtek át a gazdagok) már itt, a földi országban vagyoni hiányok arányában foglalják el a hivatalokat.

Így virágozik hát még egyszer föl a dzsentrí... kvalifikációhoz jut.

A KECSKEMÉTI »KÍNOS ÜGY«

(Aktuális elbeszélés két szakaszban)

A kiosk árnyékos fái közt egy táblabíró kinézésű öregúr és egy fiatalember politizáltak. Beszéltek az új császárról, II. Vilmosról, tűnődtek rajta, mi lesz alatta Európából. Majd találgatták, hogy mi lesz Podmaniczky Frigyesből a Rémi-korszak alatt? Aztán áttértek a »háború esélyei«-re, és szóba került a katonaság és a polgárság közti kutya-macska barátság.

A fiatalember így szólt:

- Hiába minden szép frázis és hivatalos enyv, mely együvé akarja ragasztani a kettőt (amikor szüksége van valamelyiknek a másikra).

- Valóban hasztalan - felelte az öregúr -, régi nóta az már. Így lesz mindég, mert így volt mindég... Elmondok önnek egy történetet.

I. szakasz. Az öregúr elbeszélése

Földváry kecskeméti szolgabírósa alatt I. Ferenc volt a császár Bécsben. Földváry idejére esik a francia háború is. Egy osztrák csapat ment keresztül Kecskeméten, s a kapitány, valami Roller nevű, olyast követelt a legényei számára, amit a szolgabíró nem tartott teljesíthetőnek.

Visszaüzente, hogy »nem lehet«, mert nincs rá megyei statútum.

A kapitány dühbe jött:

- No, ha nincs rá megyei statútum, majd szabatok én egyet a szolgabíróra tizenkét kikezdésben.

Körülvételte csapatával éjnek idején a lakását, kihurcoltatta a szobájából (ahol éppen máriást játszott az esküdtjével), az udvaron úgyis ott állott készen a deres, csak éppen rá kellett feküdni.

Nos, megtörtént. Mégpedig fáklyafénynél. Ráhegedülték a tizenkettőt.

A szolgabíró nem protestált, megadta magát a kikerülhetlennek, s mikor a kapitány azt mondta a tizenkettedik pálcáutésnél, hogy »elég«, föltápáskodott egész flegmával.

- Biz ez keserves volt. Hanem most már legalább az esküdtemet is csapassa meg, hogy a hivatalos tekintelyem megmaradjon előtte, és hogy ki ne beszélhesse.

A kapitányt, aki pedig nemigen szokta meg a civilek kívánságát teljesíteni, ez egyszer megszállta az engedékenységgé.

- Ön okos ember. Igaza van. Belátom.

S megcsapatta az esküdte is, de az már csak hat pálcát kapott, mert az csak esküdt; félannyi rangban van. (A hajdú szerencséjére részegen aludt valahol a kocsiszímben. Nem látott semmit, de nem is kapott semmit.)

Ezen győzelem után továbbvonult a derék csapat. A szolgabíróék éppen nem panaszkodtak a dologért, s amennyiben kiszávoorgott a híre, erősen tagadták. (Még akkor nem volt annyira kifejlődve az emberekben a mártíromság vágya.)

A kapitány se dicsekedett. Elszármazott valahova pokolba, Mailandba, s ott feküdt a csapatjával vagy tizenöt esztendeig.

Mint öregember került vissza újra az országba. Még akkor is kapitány volt, de a szolgabíróból híres viceispán lett azóta, aki értesülvén visszatértéről, meghívatta ebédre.

Kitűnő ebéd volt; kifogástalan humorával és szeretetreméltóságával egészen elbájolta vendégét a gazda.

- Szinte nem akaródzik hazamennem - szólt az udvariasan, felkelve helyéről estefelé, már talán a negyedik csibuk és a huszadik kvaterka után.

- Nem is eresztem - vágott közbe a házigazda -, mert még egy kis számadásunk lesz előbb.

- Ah, ugyan mi? - kérde a kapitány mosolyogva.

- Ejh, hát nem emlékszik? Én vagyok az a szolgabíró, akit ön ezelőtt tizenöt évvel Kecskeméten megcsapatott.

A kapitány ajkán megfagyott a mosoly. Egyszerre visszaemlékezett a szcénára, s a régen elmosódott arcra. Riadtan kapott kardjához, azaz csak kapott volna, ha a kardja az oldalán lett volna. Eltették azt már a szögletből is, ahova támasztotta, még ebéd előtt. Aztán hiábavaló is lenne: kivont kardú megyei huszárok pengették künn a másik szobában a sarkantyúikat.

- Nincs itt menekülés, kedves kapitány - szólt nyájasan a gazda -, szívjunk még el talán egy csibukot előbb, aztán lefekszik ide a pamlagra. Nem is lesz valami nagyon kellemetlen...

A fogait csikorgatta, de mit tehetett egyebet, lefeküdt. A hajdú rávágta a tizenkettőt.

- Ez az, az enyim, amit én kaptam - magyarázta szelíden az alispán. - Most még hátravan az a hat, amit az esküdtem nem kapott, amit ön levont.

- Remélem, hallgatni fog - nyöszörgött a kapitány, mikor már ki volt elégítve.

- Itt a szavam rá - ígérte az alispán.

S ezzel ért véget a kínos ügy, mely száz évvel történt ezelőtt.

Higgye meg, kedves öcsém, egy csöppet sem változtak az idők. Semmi javulást nem látok e tekintetben. Mindez ma is megtörténhetnék.

II. szakasz. A fiatalember elbeszélése

Csakhogy másképpen - vágott közbe a fiatal úriember. - Elmondom én, miképp történnék ma.

Roller kapitány alkalmasint meg nem botoztatná Földváryt, hanem csak megkardlapozná dühében, amiért valamit megtagadott a csapatjától, amire Roller kapitány igényt tart.

Erre a következő entrefilet jelenne meg másnap az »Egyetértés«-ben:

»*Hallatlan brutalitás.*« Kecskemétről sürgönyzik nekünk, lapzártá előtt, a következő vérlázító esetet, mely nagy fölháborodást és izgatottságot szült városszerte. Ma estefelé Koller, az ott tartózkodó ezred magyarfaló századosa, jogtalan követelésekkel fordult Földváry szolgabíróhoz, ki a törvényre való hivatkozás mellett azokat férfiasan megtagadta, mire a kapitány kihúzta kardját és össze-vissza szabdalta Földváryt. A vér patakként folyt belőle. A néptömegek ingerülten gyülekeznek az általánosan tisztelt és szeretett áldozat lakása felé. A harangokat félreverik.

A »**Nemzet**« másnap a következő kommunikét közli:

Az »Egyetértés« mai számában közölt kecskeméti hír hitelessége iránt már tegnap is gyanút tápláltunk, s még fenntartással sem tartottuk szükségesnek közölni esti lapunkban, mindaddig, míg a ténykörülmények mibenlétéről megbízható forrásból nem értesülünk. Ezen óvatosság a legnagyobb mértékben igazolva lett, mert a mi információink szerint Koller nevű százados nem is létezik az ott állomásozó tisztek között, de annyi csakugyan valónak bizonyul, hogy némi privát jellegű összeszólalkozás történt az ottani szolgabíró és egy állítólag a katonasághoz tartozó egyén között, de a vérengzés azon mértéke, aminőnek tisztelt laptársunk kürtöli, egyszerűen koholmány. A lakosság csendes és nyugodt, sőt a harangok félreverése is oda redukálendő, hogy a sajnálatos incidensnek idején éppen vecsernyére harangoztak. Halljuk, hogy a Ház holnapi ülésén bizonyos urak interpelláció tárgyául is kizsákmányolják az esetet.

Az interpelláció csakugyan megtörténik, mégpedig »sürgősen« az ülés előtt, fél tizenegykor.

Polónyi Géza: Tisztelt Ház! (Másfél órai beszéd után)...s kérdem mindezek után az ősszminisztériumot, mely az ország, az alkotmány és a törvények integritásáért felelősséggel tartozik; de kérdem különösen a honvédelmi minisztert is mint a katonai ügyekben az országnak egyetlen felelős közegét:

1. Igaz-e, hogy egy Roller vagy Koller Arnold nevezetű cs. kir. százados a kecskeméti főszolgabíró vérlázító kegyetlenséggel, a hadsereg hatalmával visszaélve és tiszti bojtját beszenyerve, nyilvánosan, az egész város színe előtt, élesre kifent karddal halálosan összeszurkálta? S ha igaz:

2. Szándékozik-e a kormány és különösen a honv. miniszter e vérengző cs. kir. vadállatot azonnal és minden kímélet nélkül megfenyítettetni, esetleg az alkotmány és törvény megsértése és hazaárulás miatt a legnagyobb büntetéssel sújtani? Továbbá:

3. Szándékozik-e a katonai kiváltságokat és külön törvényeket megszüntetni?

4. Szándékozik-e a magyar nyelvet a hadsereg egyedüli vezérlő és vezénylő nyelvéné tétetni?

5. Szándékozik-e a külön nemzeti hadseregről szóló törvényeket mihamar a Ház elé terjeszteni?

6. S végül szándékozik-e a hadsereget az alkotmányra és törvényekre föleskettetni?

Itt állok; nem tehetek másképp! (Percekig tartó viharos taps és éljenzés a szélsőbaloldalon. Lukáts Gyula tüntetőleg kezét szorít a szónokkal.)

Tisza Kálmán miniszterelnök: Tisztelt képviselőház! Méltóztassék megengedni, hogy az interpelláló képviselő úrnak imént tett interpellációjára addig is, míg a panaszolt ügy minden oldalról megvilágíttatnék, mert eddig még csak a hírlapok közlései feküsznek előttünk, s hogy ezek sokban ellentétesek, sokban pedig hézagosak, ezt, azt hiszem, a képviselő urak közül senki sem fogja tagadni (Úgy van! jobb felől), hogy mondom addig is, amíg teljesen hiteles adatok beszerzését eszközölhetném a ténykörményre nézve, egy tekintetben nyilatkozhas-sam, s ez az, hogy ha csakugyan történt jogtalanság és erőszak, bármelyik részről legyen is az, biztosíthatom a Házat, annak súlyos következményei nem fognak elmaradni. (Általános helyeslés.)

De ezzel kapcsolatosan megjegyzem, amint azt már több ízben hangsúlyoztam hasonló eseteknél, hogy egyes embereknek ténye, habár azok a hadsereg kötelékébe tartoznak is, nem identifikálható az egész hadsereggel, melynek legfőbb hadura a koronázott király, egyszersmind az alkotmány legfőbb őre. (Zajos éljenzés a jobboldalon.)

...Körülbelül így folyik le a múlt századbeli kecskeméti kínos ügy napjainkban.

Nagy hát a különbség, kedves bátyám, a hajdan és a »ma« közt. Különösen, ami az elégtételt illeti. Egészen más a forma. S ha csak az volna, de más a lényeg is.

Az ön történetében Roller kapitány tizenöt év múlva is kapitány maradt.

Most Roller kapitány megkapná egy hónap alatt az őrnagyi gallért.

Az ön történetében Földváryból viceispán lett.

Az én történetemben Földváryt a következő tisztújításon kihagyná a kandidációból a főispán.

1888

PARLAMENTI KARCOLATOK

A »PERTU« SZÓNOKLATOK

Hexameterbe volna méltó szedni, mamelukok tegnapi felvonulását Budára.

Mind összegyűltek a piros terembe, a hívek leghívebbjei, meghallani: ha béke lesz-e vagy háború?

A gözsiklónál, ahol szálltak fogataikról, hogy vasúton mehessenek fel az Olimpuszra (a rezidenciába), éppen egy szélsőbali honatya jött le.

- Hova mentek? - kérdé.

- Tiszához - mondá örömragyogó arccal Kőrösi Sándor.

- Ti boldogok vagytok - viszonzá a szélsőbali -, tinektek mégis jut valami szerep néha-néha, de nekünk nincs kit még csak meggratulálni sem.

S valóban fekete hálátlanság panaszkodni a szabadelvű pártnak, hogy Tisza hatalmas egyénisége mindent lenyom, hogy immár az egyes tekintélyes embereknek nem akad semmi tennivalójuk.

Hát nem szép az, ha valaki annyira viszi, mint Bánffy Béla, hogy ő tarthatja az ünnepi beszédet Tiszának, s hozzá intézve csendül meg a generális ajkán a válasz, melyet a villamos drót zúgva visz szerte a világ minden részébe?

Bismarck íróasztalán már ott van a feketekávé idejére: az orosz cárén uzsonna táján. S ha e nagy világmozgató hatalmasságok elmélyednek benne, meghányják, meglatolják, finom szöszövetében a láthatatlan színeket keresik elméjük nagyítóüvegével, nem kell-e eszükbe jutni, hogy hiszen ez csak válasz volt a Bánffy beszédére...

Félkaréjban álltak a képviselők.

- Ez a tizenharmadik újév! - mondá Hegedüs Sándor.

- Szerencsés szám! - jegyzé meg Krajszik.

- Én már tizenhatodszor vagyok itt - szól Urbanovszky Ernő ideges fejrázással.

Ekkor lépett ki Tisza a belső termekből, minisztértársaitól kísérvé, s megharsant az éljen.

A miniszterelnök fekete szalonkabátot viselt, fehér haja kuszáltan lengett fején, s egy tiszteletreméltó megtört aggastyán kinézését kölcsönzé az erőteljes, szívós, nagy államférfiúnak. A fürge Trefort valóságos ifjoncnak látszik mellette. Barosst is erősen megkopasztotta a tárca.

Az »éljenzés« után elkezdé beszédjét Bánffy, mely ízlésesen ütött el az eddigi tartalmatlan újévi beszédektől. A képviselőkben általánosan nagy rombolást tett a derék, becsületes Szilveszter. Az átvirrasztott éj bágyadtsága halaványakra festé a honatya arcokat. De mikor mindenki álmos, akkor Krajszik van ébren, s élénken kiabálta:

- Helyes, helyes!

Mire közbezdúdított Fluger Károly is:

- Úgy fan! Úgy fan!

Bánffy beszéde után lassú hangon mondá el nevezetes beszédjét, melytől se Urbanovszky, se Hanzély László nem lett okosabb a külügyi helyzetet illetőleg, de melynek könnyed, átlátszó és mégis mindent eltakaráó szerkezete a legügyesebb diplomatának is becsületére válnék.

Egy beszéd, amelyből minden mameluk azt magyarázta ki, amit szíve mélyéből óhajtott.

- Béke lesz - susogta Neuman Ármin.

- Hm - szólt Ivánka Imre (s ő eltalálta).

- Szegény Koburg Ferdi - sajnálkozott Baranyi Ödön.

- Háború lesz - krákgotta Luppa Péter hófehér kesztyűjét lehúzogatva bütykös nagy ujjairól. (Illett neki rettenetesen.)

S amint Tisza közeledett a beszédje befejezéséhez, mind általánosabbá vált a kesztyűhúzogatas.

Mert hát most jön a mamelukok jutalmazása. A »hazaárulás« díja.

Tisza odamegy a csoportokhoz, s minden hívével kezét szorít.

*

Szép ez a patriarkális szokás. A bizalmas meleg »pertu« újév napján.

Valaha a Deák-párti idők est-alkonyában Molnár Ferenc zalai követ átcsapott a Deák-zászló alól a konzervatívokhoz.

A barátjai roppant elcsodálkoztak ezen, mert Molnárt nagyon szerette az öreg Deák, s ő is rendületlen híve volt.

- Ej, ej, mit cselekedtél? - pirongatták.

- Hát átmentem.

- De miért.

- Csak úgy - felelte vállvonogatva Molnár.

- Igazán semmi okod se volt?

- Annyi sem, mint a körmöm feketéje, hanem gondoltam magamban, az »öregúr« már úgyis beteg, úgyse bánja, hát átmegeyek.

- No de minden indok nélkül.

- Az volt az egyetlen motor, ha éppen tudni akarjátok, hogy már egyszer *kedvemre* pertu legyek ezzel a rettentő gögös Sennyeivel.

A jó naiv Molnárról jut eszébe az embernek, hogy ez az a nap, amikor *kedvére* lehet pertu a mameluk a nagyokkal. Még szónoklatban is »pertu« lehet. Hát nem ér az meg valamit!

Egész dobzódás a szónoklatokban!

A Szent György téri palotától megindult a mameluki kocsisor (megszaporodva a miniszteri fogatokkal) Péchy Tamás Múzeum körúti lakásán hódolni a népszuverenitás kedvenc elvének.

Most Falk Miksa volt a szónok, akinek nem könnyű minden újesztendőre valami újat kigondolni. De itt már szó sem volt se a háborúról, se a békéről. A Ház elnöke tudvalevőleg békés lábon áll valamennyi potentáttal.

Miniszterek, képviselők oly nagy számmal jelentek meg, hogy egy szobába be sem fértek. A fele az innenső szobában rekedt, s nem hallotta a Falk beszédjét és nem látta az elnök elérzékenyedését, hanem zsibongott és vidám élceket faragott.

Ez egyszer könnyű volt zavarogni. Péchynek nem volt keze ügyében a csengettyűje.

Most még Vizsolyi következett volna. Hanem Vizsolyival megjárta Horváth Gyula.

Mikor már a beszédje ki volt gondolva, be volt tanulva, fogta magát Vizsolyi, és elmenekült előle haza, Tolna megyébe.

Hanem Horváth Gyulával megjárta Vizsolyi.

Horváth kinyomtatta a beszédjét a »Nemzet«-be, és utána küldte Tolnába. S így lett adós Vizsolyi a pártnak egy nagy »válasz oráció«-val.

NAGYPOLITIKA A T. HÁZBAN

Ma kegyetlen, vérszomjas jelenetek színhelye volt a Ház.

Mindjárt az ülés elején deposszedálták Doda Trajánt, aki nem nyújtá be megbízólevelét. A Ház kimondta, hogy a mandátum megszűnt. Punktum.

Aztán kiadták Ugron Gábort és Bokros Eleket, egy kormánypártit és egy ellenzékit.

A többinek megkegyelmeztek; vita csak Szabó Lajosnál támadt, aki a legkapósabb ember. (Neki vannak a legtöbb kérései.) Polónyi abban adta az okost: hogy aki nincs igazolva, az még nincs bevéve, tehát nem is lehet kiadni, mert úgyis künn van.

De egy csomó irigy ember (aki már megsokallta a Polónyi parlamenti sikereit) nekigyürekezett, és kiforgatta álláspontjából a derék hazafit: mivelhogy az immunitás egy ikergyerek a mandátummal, egy percben születik vele.

Így menekült meg Szabó Lajos; azzal, hogy Polónyi akarta kiadni.

A Ház teljesen le volt hangolva; okvetlenül kellett neki valami örömet okozni.

Előállt hát Beksics, hogy a kormánynak sikerült Uruguay állammal megkötni a közönséges büntetések kiadatása tárgyában a szerződést.

- Istenem, milyen hosszú keze van annak a Tiszának! - dörögte Rácz Athanáz, elmerengve távoli világrészek csodálatos népfajai és országa felett.

A nemes Uruguay állam teljesen meg lehet elégedve a mai nappal. A szerződést változatlanul, egyhangúlag fogadta el a parlament. Péchy boldogan mosolygott: »Íme, megint egy jó barát.«

Ezzel be is végződött volna az ülés, ha nincs ott Helfy, aki meginterpellálta a miniszterelnököt az orosz hadikészülődések tárgyában. A kíváncsiság nagy motor. A miniszterelnök elmondta ugyan újév napján, amennyit elmondhatott, de azóta megint járt Bécsben. Ki kell hát megint vallasni.

Tisza nem volt bent a teremben, és csak Hanzély László jegyzett lázasan. E derék honatya csodálatos gondot fordít a közügyekre. Mindig figyel, mindig jegyez, ha valami szót meg nem hallott valamely beszédből (például a Szendrey Gerzsonéból) mohón kérdezi a szomszédoktól:

- Mi volt az? Mit mondott?

Ha aztán kielégítik kíváncsiságát, a meglegedés jupiteri nyugalomával követi elméjével tovább a szónokokat.

Úgy tesz, mintha mindenre neki kellene megfelelnie, mintha az ő vállain nyugodnék az államépület, melyet minden kiejtett szó meglóbáz s vagy fájdalmat, vagy enyhülést okoz neki.

- Mit jegyez? Miért jegyez? - törik fejüket a szomszédjai már hónapok óta.

Úgy lesz az talán, hogy képzeletben mindent ő végez a kormány helyett. Magam is észrevettem, hogy amelyik napon Tisza nagy beszédet tart, Hanzély akkor izzadt homlokkal, teljesen kimerülve hanyatlik hátra támlányára.

Hát mondom, Helfy beszédje alatt csak Hanzély László jegyezett. Éppen a végére jött be a miniszterelnök, s hozták eleibe rögtön az interpelláció szövegét.

Amíg pislogva betűzgette a Helfy gömbölyű betűit, melyek egyenes glédában sorakoztak, mint mozgósított hadcsapatok, azalatt felállt idősb Perczel Miklós, szép daliás öregúr, nemes oval fejjel, melyet az öregség fehér hava fed be.

Nagy csöndben hallgatták. Szép okos szemei, tisztos alakja, kellemes magatartása rokonszen- vessé teszik a szemnek, s a szem még a fület is megcsalja. Amikor hogy. Mert néha meg a fül csalja meg a szemet.

Hanem mindjárt az interpelláció szövegében volt valami, ami nem annyira a kormánynak, mint inkább a vezetőidegeknek szólt:

»Szándékozik-e a kormány olyan külpolitikát kezdeni, mely Oroszország béke-zavaró politikájának véget vessen?«

Erre kitört a derűtlenség a Ház minden tájékán.

- Nem idősb Perczel ez - kiáltá egy hang a pulpitus felől -, nagyon is fiatal.

Valóban minél tovább beszélt, annál fiatalabbnak látszott az idősb Perczel. Ősz haja, mintha eltűnnék a frázisok ködében; termete kiegyenesedett, szeme villogott. A pécsi kaszinóban érezte magát, ahol nem latolgatják a szavakat, s vármegyei ésszel kibőfentik az igaz keblű hazafiak, ami a nyelvük hegyére jön.

Prüszkölt, toporzékolt az öregúr, megüzente a háborút a muszkának (egy kis híja, hogy egyszeriben meg nem is verte), döfött, szúrt, vágott mindenfelé, mintha a negyvennyolcadiki fringiája volna kezében.

Tisza behúzódott a bársonyszékbe, s kedvetlenül hallgatta, amint aztán a nagy golyóbisokat kezdte dobálni, epithetonok képében. Gondolta magában a generális:

- Ej, hol volt az eszem, hogy fölmentettem a főispáni állásától! A megye békéjét az igaz, megmentettem, de most megcsinálja ahelyett az európai háborút.

Cvikkerjét hol fölvette, hol levette, s minden ilyen levétel- és fölvételnél lepogonyított a nagy orosz birodalomban, ahol kedvére dült, egy-egy kasztot.

A jószívű Péchy csak hagyta, engedte, hanem mikor aztán nekiment az orosz klérusnak és összebutázta, mégis meglóbázta a haza ércnyelvét.

Most hát minek is bántja azokat a becsületes orosz pópákat, akik a légynek sem ártanak, csak vutkit isznak, és amikor nem tántorognak, hát jó lábon állnak velünk. Az orosz papok közt is vannak barátok. Márpedig a barátokat nem hagyja Péchy Tamás.

Ez a csengetés és megrovás lecsillapította a tüzes aggastyánt, s kezdett a beszéde, mint a káposztapalánta, egy kerek egészbe összeborulni.

- Teendőnk - végzé - annak nyílt kimondásában áll: »Russiam esse restringendam.«

Hanzély László ijedten kapta el fejét. A sztenografusok izgatottan álltak meg örülden szaladgáló ceruzáikkal, hogy leírják-e ezt a vakmerő szót? - Péchy elhalványodott.

Innnen-onnan elfojtott kacaj sziszegése hangzott.

- Nem is Perczel ez, hanem Csanády! - kiáltá az előbbi hang a pulpitus felől, s ezzel a bírálattal véget ért a mai politika.

A T. HÁZBÓL [jan. 17.]

- No, ezek az államférfiak ugyancsak felültetik a szegény karzatot - sóhajtottam fel az ülés végén, szétnézve a népes karzat figyelő tömegein -, hiszen ezeket a beszédeket már mind hallottuk tavaly, harmadéve és negyedéve. Csak éppen a számokat igazítják be a tavalyi szövegbe.

Hanem ha a karzatot félre lehet vezetni, én ugyan nem hagyom magam. Én is a tavalyi karcolatot nyomatom le a tavalyi beszédekről. Ez pedig (lenyomatva a »Pesti Hírlap« 1887. január 16-i számából) így hangzik szóról szóra:

»Az ellenzékről két szónok jajgatott. Helfy a szélsőbal nevében nyújtott be határozati javaslatot, hogy a Ház ne fogadja el a költségvetést általánosságban sem, Horánszky lehetetlennek mondta a kibontakozást és illúziónak a kormány terveit.

Helfy egy kicsit rekedt volt, és túlságosan sötét színeket használt a helyzet festésére. Meglehet, hogy ez összefügg a rekedtséggel. Mert egy náthás ember mindent komorabbnak lát.

Horánszky nem volt náthás, csak hosszadalmas: valahol megkapta az Orbán Balázs számait a státus financiáinak állásáról. (Melyeket ő a kerületbeli falvakban szokott elmondani nyarankint, téli időben pedig szétszedegeti és a lutriba rakja.) E számok ugráltak, csattogtak és bugyborékolnak egy óra hosszat a beszédében.

Délután fél kettőre Tisza Kálmán vette át a szót, s ügyes polemikus beszédben vagdalta Horánszkyt.

Ez a mai ülés históriája dióhéjban...

Sőt még a maié is - azzal a különbséggel, hogy az idén már nem Helfy volt rekedt, hanem Horánszky, és hogy az idén nem Horánszkyt vagdalta Tisza, hanem Helfyt. (De esztendőre már megint Helfy lesz rekedt, és Horánszkyt fogja vagdalni Tisza.)

Igazán vigasztaló tudat az, hogy vannak képviselőházi ülések, amelyek visszatérnek - persze csak úgy, mint a halottak, kísérteni.

S még szebb, hogy egy-egy beszéd ennyire örök lehet, mégpedig az esztétika ama követelménye nélkül is, hogy »ami igaz, az örök«.

Amennyiben mégis elűtő volt az ülés - azt én is ideillesztem utólagosan.

Hegedüs reményteljesebb képet festett, s önérzetesebb hangot használt, mint tavaly. A siránkozó »koplalunk« helyett a biztató »talpra állunk« csengett ki szavaiból. Hanem a talpat, amelyre állunk, nem mutatta meg a közönségnek. (Mert amin most állunk, az még eddig csak a Tisza talpa.)

Tisza mai beszéde nagyobb hatást tett a tavalyinál. A szabadelvűségről szóló része átmelegítette pártját, s frenetikus tetszésre ragadta.

Mindössze egy új beszéd volt, a Miklós Gyuláé, de annak nem Miklós Gyula az oka, mert ő tavaly is beszélt volna, ha tagja a Háznak, sem a beszéd nem oka, mert a beszéd lehetne húszéves is, úgy a hangjánál, mint a parlamenti szónoklat tavaszára emlékeztető virágainál fogva.

De e virágok jól veszik ki magukat a »szűz« beszédekben. Nem szabad kigúnyolni. A fiatalságához jól illenek azok.

Miklós Gyula pedig még fiatal. S jutott neki mind a három ingredienciából, ami a parlamenti szerepléshez kell. Van bátorsága, tehetsége és tudása. Az elsőből persze több, mint az utolsóból.

Igaz ugyan, hogy a flosculusokra éppen ennél a témánál rossz idő jár. Most az »egyszeregy« az úr a tanácsteremben.

Egyszeregy úr nem valami népszerű nálunk, nincs is neki rendszeres állása, csak úgy az év elején veszi be magát ide.

Így múlt el a büdzse-vitából unalmasan a sablonos rész. Holnap már kezdődnek az eredeti beszédek, a mulatságosabbak, szónokok, akik egy adott ötletre beugranak, új emberek, akik odaállnak a parlamenti mérték alá, jön Apponyi (de előbb bevárja, míg a számszerű adatokat előkaparják mások), talán Szilágyi is beleszól, Hanzély Lászlóról megtudjuk, mit jegyezett, és lehetetlen, hogy Szendrey Gerzsonnak is ne legyenek eszméi.

De ne bizakodjanak el a kicsinyek közt a nagyok, mert mondjuk ki a lesújtó igazságot, ma már több vonzerővel bír a Házban egy bolond beszéd, mint egy okos beszéd.

S az emberek elég szűk elméjük ezt arra magyarázni, hogy a parlament süllyed.

Ellenkezőleg. A parlamenti nívó emelkedése ez.

Hajdan az okos beszédek voltak ritkák, s azokat hallgatta a Ház nagy élvezettel.

Most már a bolond beszédek a ritkák, s azok képeznek eseményt. Hiába, az emberiség idegeit mindig a »ritka dolgok« csiklandozzák.

A T. HÁZBÓL [jan. 18.]

Nehéz a beszédek hatását megfigyelni.

Vége van a »mérték«-nek. A folyosót rosszul fűtik, a szél beszűrt a törött ablakokon, kietlen, rideg künn az atmoszféra, minélfogva a képviselő urak, akár tetszik nekik a beszéd, akár nem, ott bent hallgatják gubbaszkodva.

Nézzünk hát szét a teremben. Ez az egyetlen hely, ahonnan méríteni lehet önök számára olvasnivalót holnapra.

A szem hirtelen összekeresheti az érdekes alakokat. Tisza ott ül a maga helyén, csendesen olvasgatva valami iratot, Apponyi Albert a ceruzájával dobol a padon, Irányi Dániel méltóságteljesen kinyújtott nyakkal a többiek feje fölött mereng el. Jól jellemezte valaki, hogy mikor a derék államférfiú reggel felébred, és a tükörbe néz, nyilván ekképp üdvözli önmagát: »Jó reggelt, tisztelt képviselő úr!«

A Ház patkójának belső szélein, miként az Olimpuszon különböző berkekben, mind föllelhetők a Ház istenei. Ott van Beöthy Ákos is, nem messze Apponytól. Arca tündöklük az örömtől, s vígan petyeget ujjaiával. Boldogsága teljes lehet. Mert jobbról, balról, elől, hátul egy-egy gróf ül mellette.

Egy felpillantással odább az ősz Perczel Miklós nemes feje fehérlik. Az ember el sem hinné, hogy még itthon van az öregúr.

De hát hiába, mások az idők! 1848-ban Perczel Mór egy harcias beszédet mondott a rácok ellen. Mikor elvégezte, Kossuth hozzálépett, és így szólt:

- Eredj hát, verd meg őket!

Perczel Mór elment, és megverte a rácokat.

Most Perczel Miklós éppen olyan beszédet mondott az oroszok ellen, s Tisza nem ragadta meg a kellő pillanatot, hogy így szólt volna:

- Eredj hát, verd meg őket!

Ennélfogva Perczel itthon maradt, s a muszka bántatlanul gyülekezik a galíciai határra.

Marstól nem messze a Vulkán nagy feje feketedik izmos vállai között. Nini, hiszen a Szilágyi Dezső! Démoni mosoly ül az arcán. Ő maga pedig ül a centrumban, a legmegrögzöttebb mamelukok között.

Istenem, hogy forog... nono, nem ő - hanem a világ!

Pedig meg merem jósolni, ezen a helyen sem marad sokáig.

Nono, nem azért..., hanem csak abból az egyszerű okból, mert ide le nem lehet látni a hölgykarzatról.

Nos, utazzunk-e még tovább a tisztelt Ház patkója körül? Átugorjunk inkább a Tisza Lajos vidékére? Vagy a karzat hölgyeit gukkerezzük? Fájdalom, azokat nem lehet megcsipkedni, mint a képviselőket. Ámbár a Ház régi szavazó materiájából a karzaton is találunk öspéldányokat. Mert ott ül Mocsáry Lajos és Ivánka Zsigmond egy csomó erdélyi főispán közt.

Erdélyi főispánok! Mit jelenthet, hogy oly csapatosan vannak! Csak nem azért jöttek talán, hogy élőben hallják az Orbán Balázs beszédét, aki ma kezdte beszédeinek ciklusából a »hetedik kötet«-et.

Vagy azt kívánják önök, tisztelt olvasók, hogy a Ház patkójának a külső széleit is járjuk be?

Huh! Ne menjünk arra! Éppen most hömpölygött be egy sikátoros ajtón az öreg Csatár Zsigmond, s szépen meghúzódott az utolsó padban. A vén sün szétnéz apró szemeivel, nagy szőrös kezével görcsösen megkapaszkodik a pad hátába, s hosszú, mély lélegzeteket szed be a soká nélkülözött levegőből.

A téli napfény éppen most lopja be magát felülről a hármaskar ablakon, s nevetve táncol az ország címerén. A reszkető fényözön címet és más előtte levő tárgyakat szeszélyesen összeolvaszt, hogy a Péchy hosszúkás feje úgy látszik, mintha a címerhez tartoznék, trófea gyanánt.

Ejh, ne fészkelődjünk, hallgassuk inkább a beszédeket.

Meltzl Oszkár, szász szónok beszél, elég ügyesen és okosan. Szűz szónok, de egy szász sohase szűz. Olyan rafinírozott óvatossággal sorolja elő a szász gravámeneket, hogy némelyeket tévútra visz, s törzsökös kálvinista emberek is meg-megbólintják nyakas fejeiket helyeslőleg.

A mi tegnapi szűz szónokunk olyan volt, mint egy fiatal pacsirta, aki gondtalanul, megelégedetten fütyörész a magasban; a mai szász szűz szónok olyan volt, mint egy vén holló, aki kerülő utakon, óvatosan csap le, nesztelen szárnyal.

Meltzl a mérsékelt szász párthoz tartozik. Nem tudni, *mekkora* kiterjedésű az a »mérsékelt-ség«, de a szász deszkákon csakis két alak volt kivehető, akik Meltzlhöz látszottak tartozni. Az egyik fekete kabátban volt a háta mögött, a másik szürkében, a többi szászok duzzogó arcot csináltak (de meglehet, csupa cirkumspektusságból).

A fiatal szónoknak vékony, savanyú képe van (szinte rászületett a panaszkodásra), szépen, folyékonyan ecsetelte a szászok politikai törekvéseit, jelenüket, múltjukat, Hollósy Mátyás idejéből.

De nem ez az »y« betű volt az egyedüli fölösleges a Meltzl Oszkár beszédjében; sok minden egyéb.

A szürke kabát meg a fekete kabát felváltva kiabálták:

- Úgy fan! Úgy fan!

Tisza folytonosan jegyezett, mígnem egyszerre meghökkenve állt meg a ceruza a kezében.

A szónok ajkairól ez a vád hangzott:

- A kormány az oka, hogy nem szaporodik a szász faj.

A kormány! Ohó! A kormány! A miniszterek egymásra néztek vádoló szemekkel. Bedekovics szemérmatosan sütötte le a fejét.

Fabiny Teofil megbotránkozva nézett a szászra, mintha mondaná:

- Még mit kívánnak tőlünk?

Kemény Gábor, a volt miniszter, bánatosan morogta:

- Persze, persze.

A szürke és a fekete kabát egyszerre kiáltá:

- Úgy fan! Úgy fan!

Ezen epizód után csakhamar bevégezé beszédét a szász, mire megkezdődött az Orbán Balázs mennydörgése (amelyről már fentebb volt szó). Utolsó szónoknak maradt Jellinek Artúr (de Kaposvár).

Beszélt ugyan, de nem volt kinek, mert Orbán már előbb szétszalasztotta a tisztelt Házat, karzatostól - a karcolatíróval együtt.

A T. HÁZBÓL [jan. 20.]

Az a mondat függött ma fekete táblán a parlamenti épület bejáratánál, melyet az operaház szeretne állandó feliratnak: »Jegyek már nem kaphatók«.

Nemcsak a földszint népesült be soha nem látott képviselőkkel, a karzaton valóságos helyszűke volt. Hátha még a krinolinok szoknyák világa el nem múlt volna.

A szoknyákról jut eszembe, hogy ezek is két válfajban voltak képviselve. A középben tömérdek hölgy ült, volt dolga a fiatal grófok és öreg nemesek gukkereinek. (Mert leginkább e két elemből áll a Ház.) A karzat baloldali részét ellenben klerikusok raja lepte el.

Kit jöttek ezek meghallgatni? Talán Apponyit? Nézzük meg az okát a jegyzői táblán.

A fekete tábla ilyenforma vízállást mutat:

Beöthy Ákos
Schvarcz Gyula
Komlóssy Ferenc...

Aha, Komlóssy! Ne is menjünk tovább. Megvan a nemes hittanuló ifjúság érdeklődésének nyitja. Jó minta, jó irány! Csak ezen az úton tessék haladni.

A klerikusokat most hát már tudjuk, miért gyülekeztek össze, de hogy a hölgyek miért jöttek nagy számmal, ez olyan titok, ami ebben a leírásban nem fog kisülni.

Mert Beöthy Ákos nem nagyon csinos ember. A hangja sem mondható egészen szépnek. Kíváncsi emberek rég törlik a fejüket, hogy mi kedvezőbb: hallani őt, és nem látni, vagy pedig látni, és nem hallani?

Persze a kormány pénzügyi politikáját kritizálta. Éles volt, mint a borotva és tüzes volt, mint a hajfodorító vas. Fodorította pedig a Horánszkytól már hallott kritikai anyagot. Egy szónak is száz a vége, Beöthy Ákos nagyon okos ember, és ha annyi szellem volna benne, mint Algernonban, s ha Beöthy Algernonnak annyi tudása lenne, mint Ákosnak, mind a kettő kiváló államférfi volna.

Így azonban nem a Beöthy Ákos beszédje lett a nap eseménye, hanem a Tisza Kálmáné, ki nagy hatással, pártjának zajos tetszésnyilatkozatai között felelt Beöthynek, nemkülönben Meltzl fülein keresztül a szászoknak.

A »generális« talán egyszer sem volt tizenhárom év óta oly lednületes, mint ma, szellemének ruganyossága, amint hirtelen vissza-visszavágott a sűrű közbeszólásokra, bámulatos erővel nyilatkozott; csak a hangja lett összefolyóbb, halkabb egy idő óta.

Mert hiába, a miniszter is kissé ember; s ha jól össze tudja is tartani párthíveit, a fogai mégis elhagyogatják apródonkint. Ezek nem soká bírják a mamelukságot.

Fogai ritkulása gyengíté meg hangja erejét. De azért mégsem rakat új fogakat: ne legyen a szájában semmi hamis.

Amíg Tisza beszél, temetői csönd van a folyosókon. De bezzeg megnépesülnek, mihelyt abbahagyja, s a percekig tartó éljenzaj, mely a beszéd nyomában fölviharzik a teremben, vásári zsongássá csillapodik a folyosón.

A folyosó csemegéje most a »Szabó-ügy«. Mindenki a bíráló bizottságot bírálja. A habarékpárt meg van ijedve, hogy hátha mégis ki találják adni a mandátumot Ságynak.

- Ez lenne aztán az érdekes eset - véli egy jogász híraben álló képviselő. - Olyan jegyzőkönyvet találna rendben a bíráló bizottság, amelyik nem is létezik.

- S egy olyan mandátumot adna Ságynak, amelyik kizárja a peticionálás veszedelmét.

- Kezdenek átcsapni ezek a mi bíráló bizottságaink a humorba - sopánkodik egy öregúr.

- A Szomjasé olyan, mint a Mannlicher-puska, amibe sehogy sem tudják beigazítani a golyót.

- A Vargitsé pedig olyan, mint a Komjáthy pisztolyai. Aki ez elé kerül, annak nem történik semmi baja.

Ezalatt bent a teremben Schvarcz Gyula beszélt a demokráciáról. Csinos beszéd volt, s nagy hatást tett. De nem a Házra (mely nem sokat törődik a demokráciával), hanem a klerikusokra, kik a Komlóssy fölléptét várták.

- Apage, Satanas!

Csakhamar szétszéledtek kedvetlenül, s bennök a szegény jó Komlóssy összes hallgatóságát elvesztette.

AZ ÖTÖDIK NAP

(A t. Házból)

Az ülés elején egy kis vitézi tornajáték volt Meszlényi Lajos és Schvarcz Gyula között, amelynek címe, ha valaki vígjátéknak kidolgozná, ez lehetne: »A tudós és a clown«.

Aztán... brr... valami végtelenül kísérteties következett.

Felállott Éles Henrik.

A padok néptelenül tátongtak. A zöld függönyös ajtókon át sajátságos túlvilági szag tódult be a terembe. Az elnök megüvegesedett szemekkel mereven nézett a végtelen semmibe. A bent maradt képviselők hátát hideg borzongatás hasította át, hús temetői szellő lengett végig a különben füledt levegőjű teremben.

Kipp-kopp! Kipp-kopp! - hangzott a falból, Josipovich Géza önkéntelenül keresztet vetett magára. Ivankovics, a szegedi képviselő, egy kört rajzolt maga körül.

A karzaton megjelent egy fehér asszony.

Valami láthatatlan erő lefogott mindent. Éles beszélt, a szája mozgott, de a hangja zavarosan összefolyt. Csodálatos dermedés szállta meg az érző idegeket. Igézet volt ez. Mély szenderbe esett minden élő, aki el nem futott a folyosóra. Szerencsére majd mindenki kiment. Valami ösztönszerű előérzet tuszkolta a képviselőket kifelé.

Éles Henrik beszélni kezdett.

A gyorsírói ceruzák lázasan percegtek a fehér papírlapokon. Egyszerre megálltak azok is. A gyorsírók kezéből kiesett a ceruza, ők is elszunnyadtak.

Idegbántó rémséges csend állott be; csak a szónok állt ott haloványan, és petyegtette a mondókáját hol az egyik, hol a másik oldal felé fordulva, s hevesen gesztikulálva az ürességnek; neki úgy látszott, hogy egy népes gyülekezet hallgatja.

Homlokán hideg verejték gyöngyözött.

Hol-hol kizökkent beszédjéből, mintha valami közbeszólásra felelne, majd ingerülten megbotránkozva, majd egy-egy fölényt kifejező jéghideg mosollyal.

Egyszer valami suhogás támadt a levegőben.

Káprázat-e ez? Egy fehér lepedő látszott úszni fent a terem boltozata alatt.

Máskor misztikus zörej keletkezett. Csontok zörögnek ilyenformán. Doh és retekszag áradt a szőnyeg fölvert porából.

Ez a varázslat így tartott több mint egy félóráig.

Egyszerre kipp-kopp melódiaszerű zsongás lágyan, egyre elhalóbban rezgett, mint ezer elpattant húr, mire felocsúdtak elnök, jegyzők, képviselők és sztenográfusok.

- Huh! Átaludtam valamit - riadt fel ijedten az elnök.

A fölébredt jegyzők egymásra néztek.

- Mi volt ez?

A sztenográfusok hirtelen utánakaptak a félbehagyott irataiknak: »No, mi lesz most, elmulasztottuk az Éles beszédét leírni.«

De amint odanéznek, látják, hogy az egész beszéd oda van teremtve, az első mondatától az urolsóig: Éles Henrik pedig már nyugodtan ül a maga helyén.

- Mi volt ez? - kérdik ők is csodálkozva.

Míg végre megfejtette Vadnay Andor (aki már egyszer volt a túlvilágon).

- Hát az volt - mondá -, hogy Éles a *holt választóinak* beszélt.

Úgy kellett annak történnie... Ők jöttek el. Őket látta a padokban. Nekik beszélt, az ő közbeszólásaikra felelgetett. S az a zörgés sem lehetett egyéb, mint hogy a csontkezeiket verték össze tapsra. A sztenografiát is a láthatatlan szellemkezek végezték.

Nini, még itt is maradt egyik a kísértetekből és most ő beszél. Csakhogy nem lepedőben van, hanem magyar nadrágban. Ejnye, de jóízű jász alak!

Hanem amint tovább hallgatja az ember a »holt lelket«, egyszerre szétfoszlik a kísérteti nimbusza.

Nem, nem - csak egy eleven szélbali beszélhet így.

És csakugyan kisült, hogy nem az Éles Henrik egyik holt választója, hanem báró Jeszenszky Sándor volt a következő szónok.

Ami azonban ezután következik, az már nem tréfa.

Két hatalmas beszéd hirtelen előkelő nivóra emelte a vitát.

E két beszédből csak az egyik esemény, a Láng Lajosé, ki a mai felszólalásával a Ház legelső szónokai közé emelkedett.

Dacára, hogy egy óráig vette igénybe a Házat, mindvégig lekötötte hallgatóságát, mely gyakran tört ki zúgó helyeslésekben.

Láng beszéde azért esemény az Apponyiéval szemben is, mert Láng beszéde nagyobb volt, mint eddigi beszédei, míg ellenben az Apponyié csak olyan volt, mint az eddigié. (Hanem persze az a »csak« - magasan van.)

Nemcsak a kormányra fér rá a takarékoság, hanem ráférne a sajtóra is, mely pazarul bánik az epithetonokkal.

Gyakran olvassuk egy közönséges disszertációról: »X. vagy Y. nagyszabású beszédet tartott.« Ha valaki egy csomó számot vegyít lapos előadásba: akkor az mindjárt »kiváló szakbeszéd«-et mond. Az országgyűlési rovatvezetők tolla alatt gyorsan és könnyedén születnek a Pittek. A sajtó vetélkedve népesíti be velök a parlamentet. Nem baj az, mert e Pittek a végén mégiscsak Fenyvessy Ferencek maradnak.

Hanem baj az, hogy ilyenkor aztán nincs egyetlen epitheton sem, amellyel a Láng és Apponyi beszédeit méltányolni lehetne.

Láng nem annyira a büdzsét védelmezte, mint inkább a Horánszky kritikáját kritizálta, találóan, mégis finoman, a parlamenti simaság művészi kecsességével. Hangja nem gazdag színben, és nem tölti be az egész termet, de midőn beszédje utolsó részében az antiliberális ellen fordult, megcsillant hangjában is a szónoki hæv és melegség. A Ház zajosan megéljenezte.

Apponyi! Mit mondjak róla, akinek nagy sikereit százszor leírtam már?

Azt mondom: örülök neki. Szeretem, hogy egy ilyen nagy emberünk van. Hiszen az ellenzék is a mienk. S mi lenne abból az ő ragyogó talentuma nélkül! Maradjon ő mindig ott!

Gyönyörködve hallgatom beszédeit. A mai is szép volt, igen szép volt.

De némelyeket bátran elhagyhatott volna. Például a miniszteri penziókat, a főispáni titkárokat s több effélét.

Hagyjon valami témát az apróbb legénykének is.

Mert ezek aztán tárgy hiányában arról lesznek a jövő héten kénytelenek szónokolni, hogy mért fogyaszt a kormány annyi sok spanyolviaszkot?

A MAI ÜLÉS [jan. 22.]

A vita immár a hatodik napon dúl.

Sok beszéd merült el a feledésbe, köztük jó is, rossz is.

Az idő, mint a folyam, magával ragadja nemcsak a szemetet, de a virágot is.

Némelyik azonban akár virág, akár szalmaszál, megakad valami kihajló ágban, s míg a nagy gerendát továbbhőmpölygetik a tarajos habok, a kis szalmaszál ott úszkál untalan.

Asbóth és Schvarcz Gyula maradtak meg a hét elejéről. S alig van ülés, hogy ne őket ütnék. Sőt a Schvarcz Gyula beszéde olyan anyagból volt, hogy körös-körül megfestette a vizeket.

Utána majd minden szónok cseveg arról a szépséges kisasszonyról, akinek a neve Demokrácia, s akinek ez idő szerint csak Schvarcz Gyula udvarol itt minálunk és Beksics. (Horvát Boldizsár nem jár az ülésekre.)

Előttünk, magyarok előtt teljesen ismeretlen a kis fruska, mi csak az anyjával voltunk benső viszonyban, a Liberalizmussal.

Hanem már ez a szerelem is jócskán kihűlt. Madame kijött a divatból teljesen.

De hogy még ér valamit, a mostani vita mutatja.

Majd minden szónok, még Apponyi is azt vallotta szemérmesen, hogy szereti. Az ellenkezőt nem meri mondani senki.

Pedig mi, kik a vesékbe látunk, jól tudjuk, hogy a tisztelt szónokok kivétel nélkül egyebüvé kokettíroznak.

De ne beszéljünk komoly dolgokról (mert még státusférfit hírébe találnánk keveredni), egyszerűen konstatáljuk, hogy a mai ülés is Schvarcz Gyulával kezdődött, ki az Apponyi tegnapi beszédére felelt személyes kérdésben, utána Horváth Gyula a Ház legrokonszenvesebb szónoka vette át a szót.

Horváth Gyula azokhoz a kivételes egyénekhez tartozik, akik nem lesznek politikusokká tanulmány és tapasztalás által, hanem akik azzá születtek a lángelmének bizonyos fényével; de a sors megtagadta tőle az átlátszó kifejezési képességet, amit pedig megadott mindenféle bolond embernek, akinek nincs mit kifejeznie.

Zavarosan beszél; küzd a nyelvvel és a formával. Gondolatai olyanok, mint a hutákban a szállításra előkészített üvegek, amik szalmába vannak begöngyölgetve úgy, hogy szinte nehéz őket kihámozni.

Eötvös Károly eljött az írói karzathoz, s velünk elbeszélgetve hallgatta Horváth Gyulát.

- Ez egy 1861-ből való beszéd - mondá a beszédje elején.

Később a büdzséről szólott, majd áttért Meltzl Oszkára, s nagy figyelem mellett felelt meg a szászoknak, leckézve, biztatva és békítve őket.

Azután áttért a liberalizmusra, s a legeszményibb felfogás magaslatáról vetett fel néhány nemes gondolatot.

- Ez egy 1966-ból való beszéd - mondá a kritizáló Eötvös Károly.

S teljesen igaza volt. Maga a szónok politikai egyénisége is egy csodálatos összetétele a múltnak és a jövőnek. Részben ilyenek voltak a mi őseink, s ilyenek lesznek részben a maradékaink.

- Kár, hogy ez a Horváth Gyula nem tanult - jegyzé meg valaki a karzaton - legalábbis annyit, mint Chorin vagy Apáthy. Micsoda államférfi lenne abból most!

- Nem úgy van az, szógám - veté oda Eötvös. - Bizonyos dolgokat sohasem lehet megtanulni. Vegyük például Fenyvessy Ferit. Már csak elég ügyes ember, ugye? És ha gyerekkorától elkezd vala gyakorolni az egérfogás titkait, hát bizonyosan viszi valamire ebben is, de egy született macska gyakorlatlanul is sokkal hamarabb fogná el az egeret nálánál.

Ebben aztán megnyugodott az egész karzat, s én megörültem rajta, hogy a Horváth Gyula feletti kritikát egy szélsőbali ember végezte el helyettem.

A beszéd hatása a folyosón is különösen nyilatkozott.

A liberálisok így szóltak:

- Gyula a mi emberünk.

Az arisztokraták összerosolyogtak:

- Brávó! Jól odamondogatott Gyula a demokratáknak.

- Gyula az ellenzékhez szít - dicsekedtek az ellenzékiek.

- Gyula ma nagyon határozottan beszélt - vélekedének a kormánypártiak.

Horváth Gyula és a Wekerle igazán pompás beszéde közé (mely a mai nap kimagasló pontja volt) a szerencsétlen Pázmándy ékelődött be; támadta meglehetősen ízetlenül Schvarcz Gyulát és Asbóth Jánost mint apostolokat, akik elhagyták pártjukat.

Beszélt, kalimpált kézzel-lábbal, míg végre egy kormánypárti hang megszólalt:

- Nini! Hiszen ön is a habarékpárton volt azelőtt!

Ez a kilótt golyó talált.

Nem Pázmándyt találta (mert azt elég volt a golyónak, tekintettel sovány voltára, egyszer megcselekedni), de találta a pártot.

A helyeslést kiáltó hazafiak a háta mögött gúnyos mosolygásra fanyalodtak, s kelletlen morgással fejcsóválva kísérték a politikai erkölcsök bírójának ádáz kirohanását. Pedig úgy volt az ezelőtt is; szegénylegényből lett a pandúr; bűnösök üldözője.

A T. HÁZBÓL [jan. 28.]

I. Egy kis unalmas szemle

[jan. 28.]

Valamelyik nap, egy minisztert keresve, benyit a tanácssterembe Podmaniczky Frigyes, évek óta először, bedugja fejét és hirtelen visszarántja fölszisszenve:

- Rettenetes ez a sok beszéd. Teljes lehetetlenség kiállni.

Pedig az volt tíz év óta az első szónoklati mondat, amit hallott. (Mert a parlamentet ő »csinálja«, de maga nem kér belőle.)

Ha Podmaniczky Frigyes így kiálthatott fel, mit mondjunk mi, szegény halandók, akik tíz-húsz beszédet állunk ki mindennap?

Kivált zsidbasztók ama hosszú beszédek az általános vitákban, melyek monotonná teszik a tanácskozást. A részletes tárgyalás hagyján; itt több a változatosság. Tíz-húsz apró szónok jobban elszórakoztat, mint két nagy szónok. Tíz-húsz szónok közt sok a változatosság. Némelyiknek a beszédje érdekes, másinak az egyénisége mulattató.

A mostani részletes vita azonban nem jól ütött be. Nincsenek szűzbeszédeink. Pedig az országgyűlések elején ez volna a fő ínyenc cikk. Az új képviselők tartózkodók; vagy nagyon szemérmesek, vagy nagyon számítók, vagy pedig... (de már a harmadik »vagy«-ot mégis elengedem nekik). Szűzbeszéd! Igenis, minél több szűzbeszéd kellene. (Mert örökké Pázmándy Dénest hallgatni, mégis kipróbálja az emberi türelmet.)

Gondolom, Bluntschli mondta vagy Schvarcz Gyula, de meglehet az is, hogy Beöthy Algernon mondta:

- Költségvetési vita szűzbeszédek nélkül éppen olyan, mint egy farsang bakfisok nélkül.

S a szűzek nemigen állnak a sorompók elé. Vagy gyöngé az idei termés, vagy pedig még véka alatt van.

Igaz, hogy Miklós Gyula már beszélt (de csak azért, hogy a szegény »generális«-nak egy kis reklámot csináljon), és az is igaz, hogy jó szónok lesz belőle, ha majd elhullatja a »virágait«.

Azt sem lehet tagadni, hogy a habarékpárt erős hadügyi embert liferált Bolgárban, de azt mi teljesen paralizáltuk Pongráczcal. (Annyi most már, mintha egyik se volna.)

Igazi feltűnést azonban az újak közül csak Holló tett.

- Fehér holló! - mondá rá találóan Tisza István (aki mellesleg legyen mondva, a Házba jár kigondolni azokat a szép beszédeket, amiket aztán egyebütt mond el).

Tehát a szélsőbal produkálta az első kiváló talentumot. Nagyon jól van. Az isteni gondviselés ebben is bölcs: kiszeli, hol van a legnagyobb szükség.

Egyébiránt az egész költségvetési vitában kevés volt a fényes siker. Mindössze Láng Lajos és Wekerle ült diadalt s bizonyos fokig Krajsik Ferenc, akinek nevét a név szerinti szavazás alkalmával elsőnek húzta ki az elnök. (Ez a momentum volt a Krajsik fénykora.)

II. A mai ülés

Ezen általános bevezetés után áttérhetek a mai ülésre. Szűz szónok ugyan ma sem volt - csak szűz elnök.

Az is valami.

A galambfehér hajú, tisztos gróf Csáky László kormányozta a csöngettyűt.

Péchy távol volt. Micsoda kedvező alkalom ez! Ma egész kényelmesen meg lehetne csinálni az európai háborút, mert nem ül itt az öregúr, aki nem hagyja a potentátokat.

A miniszterelnök sincs helyén; a főrendieknél van elfoglalva: elnököt vitt nekik. (De csak tán nem a mi Péchy Tamásunkat vitte el?) Egészen szabad a vásár.

De mégsem esik semmi baj. Mozdulatlan pihen az elnöki csöngettyű. Az egyes szónokok sűrűn váltogatják egymást, de csak színházi háborút visznek. Aki valaha életében udvarolt egy-egy balerinának, az most mind szakember.

Fenyvessy Ferenc, a habarékpárt »fenegyereke« Vadnai Károlyt paskolja és Jellinek; az elsőt, mert Keglevichet csipkedte meg utólagosan, az utóbbit, mert a múltkor gróf Szapáry Gyulának nem hagyott békét. Egyszóval, az eszményi gentlemant játssza Fenyvessy. Illik neki, a kis gonosznak.

Szapáry egykedvűen hallgatja a Tisza mögötti padban, és eltűnődik rajta, a terem üveglakjain merengve:

- Valjon mi az ártalmasabb? Az-e hogy Jellinek szidott? Az-e, hogy Fenyvessy védelmez?

Aztán a Nemzeti Színháznak fordul a haragos honatya. (Aha, hát nem ott van alkalmazva a kicsike?) Kígyót-békát rászór a színházra, s még azt is felhossa gravámennek, hogy olyan színészek vannak ott alkalmazva, akik magyarul sem tudnak, hanem a hamisítatlan palóc nyelvet viszik a deszkákra.

(- Hallgasson! - kiáltám közbe dühösen, de az istentelen sztenográfusok úgy írták be a Naplóba, hogy »halljuk«.)

Erre aztán, minthogy már a Kerepesi úton volt a t. képviselő úr, bebotorkált a Népszínházba is, és azt agyba-főbe dicsérte. (Nini, hát ott van alkalmazva a kicsike!)

Sok fiatalkori emlék elevenült fel e beszédek alatt az Andrássy Manó gróf szívében. Hiszen ő se volt mindig vasember. Valaha az ő szíve is vajból volt. Előhozakodott hát ő is a régiekkel, hogy volt, mint volt azelőtt. (Hej, valaha még a balettet is szebben táncolták!) Meleg és okos szavakkal védte az arisztokráciát, amely régebben sokat tett a művészetért.

Míg Andrássy beszélt, előkerült a folyosóról Vadnai Károly, mire megindultak a »személyes kérdés«-ben való felszólalások. A legszellemesebb volt a Horváth Gyula ötlete, aki az öreg Püthagorasz tette nevetségessé: mert az öreg Püthagorasz valahányszor egy igazságot fölfedezett, mindig száz ökröt áldoztak fel. Hát, hogy minek mindig valakit bemártani, ha egy igazság kimondatik?

(Igaz, igaz, csak hogy a népnek jólesik néha az ökörsütés. A derék görögök is szerették a húst.)

A színházi tételek megszavaztatván, a lelencügyre került a sor; de míg a kedves kis lelencekről csevegett Orbán Balázs, azalatt a Ház tagjai szép csendesen elfogyatkoznak.

Midőn újra bejöttek a folyosóról, egy másik »tisztelt Ház«-at találtak ott már, más miniszter büdzséje folyt s más elnök (gróf Bánffy) ült fenn a katedrában.

De ahhoz már nekem semmi közöm. Egy karcolatra elég egy elnök.

A MAI ÜLÉS [jan. 31.]

Péchy Tamás beteg, a két gróf alelnök fölváltva vezeti a tanácskozásokat.

A múlt alkalommal megírtuk a Csáky gróf elnöklete alatti részt, most a Bánffy gróf uralkodását festjük meg.

Csendesen, egy kicsit savanykás hangulatban ül ott a nemes gróf; szellemes, erősen élezett arcán visszatükröződik a vita minden fázisa. Apró penészsín szemei villogva keresik fel a Ház különböző tájékain a »clamantes«-eket. A csöngettyű még nagy mulatságot szerez neki. Meg-meglóbázza erőteljesen, ha nincs is rá szükség. Éber és gyors. S csodálatos ösztöne van; ha valamely szélsőbali valami nagyon erős dolgokat akar mondani, előre megérzi, s leharangozza, mint faluhelyen a tornyosuló felhőket.

S noha még kevés ideje elnököl, máris reformokat hozott be. Nevezetesen az elnöki bronz-óráról levétette a tokot, minélfogva a kis ketyegő jószág most a szélsőbal felé irányítva, úgy néz ki hátulról, mint egy pokolgép, amellyel talán löni is lehet. Mellette feketedik az »ország gukker«-e, amelybe ma a rövidlátó Kőrösi Sándor (egy igazságügyi bizottsági jelentést írva alá) hiába mártogatta a kalamusát, az sehogy sem akart tintát fogni.

Tisza megint nincs jelen, tehát megint nincs politika. Gyorsan, viharok nélkül folyik le a közlekedésügyi miniszter büdzséje. Baross népszerű miniszter, még az ellenzék is respektussal s bizonyos előszeretettel van iránta. Lukács Bélát sem azért hagyták meg életben gyermekkorában az oláhok, hogy meglelt korában a szittya magyarok verjék agyon.

Nem, őket nem bántja senki. Márpedig semmi sem unalmasabb a világon, mint egy szeretett minisztérium. Nincs is bent több harminc embernél. Azok is csendesen szundikálnak. Szitányi Bernát cukkedlit rágszál, Urbanovszky feje erőtlenül csügg alá, csak az Asbóth szemén csillog élénken a monokli és a Perczel Miklós mutatóujján egy drágaköves pecsétgyűrű.

Két-három ellenzéki szónok küszködik az unalommal, de azok sem támadók, hanem kérők.

Kiss Albert mérsékelt árú vasúti jegyeket kér a professzoroknak és tanítóknak, Orbán Balázs jobb utakért esedezik, Szederkényi Nándor a teherszállításokat óhajtja gyorsabban, valamennyi mérsékelt hangon szónokol, majdnem olyan stílusban, mint Hannibál, aki parlamenti beszédekben per »őnagyméltósága« titulálja a minisztereket. (Bizony lélekemelő az, ha valaki így megbecsüli a felsőséget.)

Egyszerre megváltozik a panoráma. Az utolsó tétel is lecsepeg. Darányi Ignác összecsomagolja az aktáit, s felváltja Gajári Ödön - ami a kérvényeket jelenti.

Kérvények? Mi az? Már hétfőn kezdik a szombati menüt tálalni?

Fészkelődik Eötvös Károly, mint a felszerszámozott harci paripa, s nézi, hogy ott van-e »Perl öcsém« a karzaton, akihez így szólt reggel fölkeléskor:

- Perl öcsém, igazítson el minden irodai dolgot délig. Aztán jöjjön fel a karzatra, ma megint minisztereket ölök.

Most azonban szerencsére nem az összes minisztérium volt előirányozva megezésre, hanem csak Fabiny Teofil.

Eötvösről levén szó, könnyű kitalálni, hogy a somogyi ügy volt szőnyegen. Mert Eötvös a régi prókátorokból való, akik egy ügyből akartak egész életükben megélni.

Somogy mindig sok bajt csinált, Kupától kezdve le egész Szalay Károlyig. De ilyen tengeri kigyója még nem volt, mint a híres somogyi levél, melyről az a hír volt elterjedve a folyosókon, hogy a szélsőbali szónokok egyike eredetiben fogja felmutatni.

Eötvös ezúttal gyöngébb volt a szokottnál, s azon vádakért kért elégtételt, melyekkel a somogyi függetlenségi pártot illette a főispáni levél.

- De hogy van az a levél? - hangzott a kormánypártról. - Mutassák hát!

- Az is megtörténhetik - felelte egy érdes hang átellenben.

Eötvös egy darabig hánykolódott, vagdalt jobbra-balra, de aztán szétnézett, s látván, hogy sem átmelegíteni, sem megharagítani nem tud senkit, és hogy üresek a karzatok és a képviselői padok, egy hirtelen fordulattal odacsapta beszéde végére a punktumot, mintha mondaná:

- Az ördög komédiázik itt tíz-húsz embernek!

Fabiny Teofil a paragrafusok milliárdjaiból összeállított zsardinettóval mutatta ki (vagy legalább elhitette a Házzal, hogy kimutatta), miszerint a kaposvári kérvényezőket sem a belügyminisztertől, sem a Háztól meg nem illeti elégtétel.

- Semmi az - mondá Eötvös Károly egykedvűen a folyosón. - Most majd a huszonnégy szennai választó próbál szerencsét!

- Persze *egyenként*? - kérde valaki.

AZ »IDEGEN«

A múlt hét egyik délelőttién a Házba gyülekező esernyős alakok között egy alacsony, rokonszenves, közepett borotvált arcú úr is belépett a főajtón a korridorra, és azt csinálta, amit a többiektől látott. A ruhatárban leakasztották a képviselők kabátjukat. Ő is úgy cselekedett. Azután valamelyik tekintélyes alak után menve, a jobb oldali folyosóról belépett egy zöldfüggönyös ajtón át a tanácssterembe.

Éppen a kormánypárton találta magát, szépen, szerényen meghúzódott egy hátulsó padban.

A pad üres volt, de különböző ismeretlen nevek jelezték, hogy minden hely valakié. Izgatottan ült mindenütt; minden egyes alaknak a közeledése megrezzentette; hátha éppen ez az ember az, akinek a helyén ül? Tovább is menne, idebb is jönne, de hátha éppen akkor ülne rá a közeledő helyére? Tűkön volt. Szeme nyugtalanul révedezett ide-oda, hogy honnan jöhet a veszély. Az a tömérdek zöld lyuk elől, hátul, oldalvást, amelyen ki s bejárnak az emberek, zavarba hozta.

Vizsolyi, kinek gondos szeme szelíd szeretettel csügg a mameluki nyájon, mindjárt feltűnőnek találta az ismeretlen alakot.

- Ki az? - kérde a szomszédoktól.

Mindenik odanézett, és vállat vont. Senki sem ösmerte.

- Meg kell a wippektől kérdezni.

A wippek se tudták.

- Semmi kétség, idegen ember tévedt be a tanácsterembe!

Súgás-búgás támadt, mindig több és több érdeklődő közt. Az idegen észrevette, hogy róla van szó, a fürkésző tekintetek, a hátraforduló alakok megfagyasztották benne a vért.

- Mit akarnak? - tűnődék.

- Ki lehet ez? - tanakodának ezek. - Hátha talán Szunyogh Szabolcs?

Akadtt azonban valaki, aki már látta Szunyogh Szabolcsot, s hit alatt vallotta, hogy nem az.

A kíváncsi fürkészők gyűrűzete egyre szűkült az idegen körül, ő is egyre izgatottabb lett.

Egy adott pillanatban felugrott, és a padsor-patkó mögötti sikátoron menekült folytonosan balra tartva, míg végre egy helyen, ahol egy nagyobb csomó embert talált ülve, szépen meglapult azoknak a háta mögött. Ez a hely éppen a habarékpárton volt.

Ez okozta vesztét. A vizsga tekintetek el nem tévesztették.

- Ni, ott van, ott van! Átment a habarékhöz.

- No, most már biztos, hogy nem jó járatban levő ember.

- Nosza, hamar a teremőröket! Csinálni kell valamit. Hamar, hamar!

- Ugyan minek siessünk! Hadd legyenek a szegény habarékok többen egy percre.

Egy teremtisztet lehívtak a karzatról, s nyomban megindult a tanácskozás, hogy egy idegen tévedt a Házba (veszélyben van a parlamentarizmus), miképp kellene azt most eltávolítani, de úgy, hogy feltűnés ne legyen.

- Én úgy eltávolítom, hogy ő maga se veszi észre.

- Akkor ön a mi emberünk.

Mielőtt ezek történtek volna, hősünk, ki most biztos menhelyre vélt jutni, elfordítá szemeit a tanácsteremről, és a karzatot vizsgálgatta. Ott legalább nem lát ellenséges arcokat. Hanem szebbnél szebb asszonyok mosolyognak lefelé.

Különösen egy tűnt fel neki, egy szikár barna, előkelő tartással, villámló szemekkel. Az, mintha egyenesen őrá mosolyogna. Hősünk visszamosolygott.

Teringette, ez jó fogás lenne. S mi több, a hölgyecske egyedül ül. Csak a háta mögött áll egy fekete atillás ember.

Szemeit le nem vette róla. Egyszer azonban vége lett ennek a látványnak is, a hölgyecske is, a fekete atillás ember is hirtelen eltűnt a karzatról.

De nini, álom-e vagy valóság, egyszer csak előtte terem a fekete atillás ember (mert az volt a teremtiszt, akit lehívtak), és a fülébe súgja:

- Méltóztassék kijönni!

Hősünk szíve nagyot dobbant.

- Minek? - kérdé halkán.

- Hívatja valaki.

(Aha! No, ugyan hamar lángot fogott.)

- Megyek, megyek.

Kiment a folyosóra és szétnézett.

- Hol van? - suttogá.
- Kicsoda? - kérde a teremtiszt.
- Az a valaki.
- Bocsánat, de az én vagyok.
- Mit akar?
- Bocsánat, hogy is kezdjem csak, melyik ajtón jött ön be a terembe?
- Melyiken? Hát tudom is én.
- És azt tudja-e kérem, hogy a tanácsteremben csak a képviselők lehetnek jelen?
- Természetesen.
- De azt tudja-e ön, hogy a tanácsteremben volt?
- Tudom. De mit akar ön e kérdésekkel? Nem értem.
- El akarom vezetni a karzatra...
- Aha! De hiszen nincsen már ott.
- Kicsoda?
- Ha nem tudja, kicsoda, hát akkor minek akar odavinni?

A teremtiszt mind jobban zavarba jött, az én hősöm sem tudta mire vélni a terembiztos észjárását.

- Azért, mert a nem képviselőknek ott a helye.
- De hisz én képviselő vagyok.

A terembiztos meghökkent.

- Lehetetlen! Mi a becses neve?
- Én Sprinczer János vagyok.

A terembiztos elnevette magát.

- Ugyan, ne tréfáljon kérem! Nincsen ilyen nevű képviselő.
- Szavamra mondom.

A terembiztos beszaladt a terembe a hírral, hogy az idegen úr képviselőnek állítja magát, és hogy Sprinczer Jánosnak hívják.

- Sprinczer János! Sprinczer János! Ilyen János nincs a Házban. Hamar, hol egy képviselői katalógus?!

Képviselői katalógus nem volt hirtelen kéznél. Be van valahol csukva az elnök fiókjában.

Mármost, hogy kellene segíteni a dolgon?

Holla! Meg kell nézni, künn a ruhatárban a képviselői szögeket az »S« betűben, ha közte van a Sprinczer Jánosé, hát akkor csakugyan képviselő Sprinczer János.

Megnézték; közte volt. A szög teljesen igazolta Sprinczer Jánost. Diadallal tért hát vissza a nagy üldözött, és most már bántatlanul üldögél a jobboldalon, annak bizonyosságául, hogy a sok mameluk közt egy olyan mamelukunk is volt, akiről nem tudtuk, hogy van. Hiába, gazdagok vagyunk.

Sprinczer Jánost hosszú betegsége akadályozta a feljövételben. Ezért volt egészen idegen, s ezért lett híressé egy nap alatt.

Más embernek legalább öt-hat beszédet kell elmondani, hogy emlegessék. Őt, e kis félreértés óta, melyet részint híven, részint dévajul kiszínezve mesélnek el a folyosón, a legnagyobb érdeklődés környezi.

Napok óta senki sem kérdezi, hogy »lesz-e háború?« »Vissza nem tér-e már Széchenyi Pál?« Mindenki azon nyargal: »Melyik az a Sprinczer János?«

Meglehet, a gonoszabbik kiszínezést választottam, de a párt java minden előtt. Legyen elrettentő példa, hogy akik nem járnak az ülésekre, mi minden érheti azokat.

A SZŰZ SZÓNOKOK

Bevezetés

Semmi sem nehezebb, mint a Házban arra a reputációra szert tenni, hogy valaki okos ember. Azaz van valami nehezebb is: ezt a renomét elveszteni.

Ha valakiről elhíresztelik, hogy okos, hát az aztán okos marad örökké. Se víz, se tűz, se rossz beszédek, se bolond cselekedetek soha róla azt le nem mossák.

De ha valakinek az a híre jár, hogy semmit sem tud, végigeheti magát az egész bibliotékán, mégis »naturalista« marad.

A »nagy öregember« (Gladstone) fölemlegette nehányszor, ha frenetikus tetszészaj zúgott fel egy-egy hatásos mondata után:

- Hiszen mondtam én ezt ezelőtt húsz évvel, de az akkori képviselő urak elaludtak rajta.

Gladstone-t kiásták; az ő közepes mondatai följavultak idővel arany szavakká - de a magyarok nehézkesebbek az angoloknál.

Grünwald Béla például írt egy cikket, gondolom a katonai iskoláskönyvekről. Jön rá szemben egy ismerőse:

- Gratulálok. Olvastam a cikkedet. Osztom a nézetedet. Én is az állami kinevezés mellett vagyok.

Máskor egy esztétikai tanulmányt közölt a »Budapesti Szemlé«-ben a »humor«-ról. Jön rá szembe egy ismerőse:

- Olvastam a cikkedet. Oh de jó! Alaposan meggyőztél. Itt csak a centralizáció segíthet.

Persze, úgy az egyik, mint a másik dolgozatban egyetlen szó sem volt ezekről, s Grünwald maga panaszkodott azután:

- Ha az oroszánokról vagy a denevérekről írnék egy természettudományi rajzot, arra is azt mondanák, hogy szépen ki van benne fejtve az »államosítási« teóriám.

És ezért nagy feladat ebben a lusta észjárású országban a »szüzek«-ről írni.

Mert azt a nyomdafestéket, amit a szüzek jellemzésére fordít a sajtó, nehéz azután lemosni róluk.

A mai ülés

Ezen bevezetés után, mely magyarázója akar lenni mai óvatos stílusomnak, áttérek az ülés leírására, amiben mindig az igazságra törekedtem.

Egyetlenegyszer tántorodtam csak el, bevallom, régen volt.

Egyik miniszter megígérte, hogy unokaöcsémet kinevezi valamely jelentéktelen állásra, amit azzal az érvel támogatam, hogy miután a másik unokaöcsém úgyis bent van, hadd legyen bent mind a kettő. (Vétek az unokatestvéreket szétválasztani.)

A miniszter megígérte, egy idő múlva elfelejtette, minélfogva azt írtam róla a karcolatban:

»Jó szónok, de rossz emlékezőtehetsége van«.

Azt hittem, ez emlékeztetni fogja ígéretére.

Azonban nem úgy történt, a miniszter megharagudott ezért, és egy adott alkalommal a hivatalban levő unokaöcsém szűrét is kitette.

Erre írtam róla a legközelebbi beszédjénél:

»Rossz szónok, de jó emlékezőtehetsége van«.

Ez volt eddig egyetlen bosszúállásom. Azt is megbántam. S megtisztult lelkiismerettel fogok a mai szűz debat-k leírásához.

Már tíz óra előtt beléptem a terembe, nehogy valahogy elszalasszam Tisza Istvánt.

Nem volt a Házban senki, csak az öreg Madarász és báró Jeszenszky ültek a szélsőbalon. Mind a kettő köhögött, s lehelte ki az utcán beszédett hideget.

Én beültem egy jobboldali padba. A végtelen hosszú mameluk-vidék egészen néptelen volt. Egyedül voltam, s mereven, megüvegesedett szemekkel néztem a távolból farkasszemet a két magyar ruhás hazafival.

Az óramutató lassan cammogott, de még mindig csak hárman voltunk, végre elhagyta a tíz órát is, mégsem jött senki.

Nyugtalan érzés vett rajtam erőt. Valami vérfagyasztó volt abban a tudatban, hogy most az ellenzék többségben van.

- Ezek most engem leszavazhatnának.

Egyszerre léptek csoszogását hallom. Hátrafordulok. Bejött Rezey Szilviusz. Egy görög pap. Ez nem jót jelent.

Elkezdttem Rezey Szilviuszról gondolkozni. Jó fiú. Velünk érez. Talán mindenben? Nem. Egyet sohasem fog nekünk elhinni, hogy a Szűz Mária szőke volt. Őszerinte mindig barna lesz - mert ő először barnának látta lefestve.

S ez juttatta voltaképpen eszembe, amiről a bevezetésben írok, hogy az *első benyomás* kitörülhetetlen.

Ezalatt apródonkint gyűlt a Ház, Csáky gróf meglóbázta a harangot, a jegyzők, e nagy »mondat-evők«, elmorogták a szükségeseket, s megindult a kereskedelemügyi tárca költségvetése, nyitányul Gaál Jenővel, ki szokott »egyórás« beszédjét tartotta; ügyesen beszélt, mint egy professzor, de ügyetlenül gesztikulált, mint egy krampusz, aki a láncait csörgeti.

A Gaál beszédje alatt mindenki a Tisza István beszédjéről csevegett.

- Mit fog vajon mondani?

- Kritikus szerepe van. Az előleges nimbusz nehéz kolonc.

- Ha kis beszédet mond, nem elégszenek meg vele, ha nagy beszédet mond, nem veszik jó néven.

- Ha megkritizálja a kormányt, egy kicsit furcsa lesz, ha dicséri a kormányt, az is furcsa lesz egy kicsit.

Ezek az észrevételek folytak a hátam mögött, mikor a jegyző végre felszólítja:

- Tisza István!

Sugár termetű, piros arcú, barna ifjú állott fel, élénk szemekkel, tüskés fekete hajjal.

A miniszterelnök felállt helyéről, és elhagyni látszott a termet, de az ajtónál meggondolta magát, és leült észrevétlenül a jobboldal legszélén valahol a Krajsik helyére. (A finom érzésű mameluk, tudom, táblát csináltat oda: »Itt ült valaha Tisza Kálmán és Krajsik Ferenc«.)

A parlamenti csaták nagy harcosa, aki minden vihart bevárt azon a piros széken, aki sok dicsőséget és keserűséget végigkóstolt ott és végigkóstoltatott onnan, az apai érzés édességével elrejtőzött.

Tisza István nyugodtan, minden izgatottság nélkül, kellemesen csengő hangon kezdé meg beszédjét, mely éppen olyan volt, aminőt a Ház várt, sem nem volt kis felszólalás, sem nem volt nagy beszéd, sem nem kritizálta a kormányt, sem nem magasztalta. El volt találva a középút. Néhány hasznos törlést és gazdasági intézkedést hozott javaslatba. Mint szónok elegáns és kellemes. Inkább emlékeztet Tisza grófra, mint az apjára.

Fejtegetései és az irány, amelyből kiindult, zajos helyeslésekre ragadta a Házat.

- Egész fiú - mondák a hölgyek a karzaton.

- Egész államférfiú - szóltak ideleln a mamelukok.

Sőt az ellenzék is feltűnő rokonszenvvel hallgatta a fiatal szónokot; találgatván, jósolgatván: lesz-e vajon olyan nagy ember, mint az apja?

Tisza István után Perlaky Elek beszélt, persze kevesebb figyelem mellett. Pedig ő is megállta a sarat derekasan. Erdélyi dolgokat mozgatott. Tagosítást akar, legelőrendezést, vásárok leszállítását.

Aztán kisarjadt a »hitelszövetkezeti vita«, melynek magvát a múlt ülésről Károlyi Sándor vetette el. Takarékpénztárak, bankok jutottak szellőzés alá. A Ház pártjai felbomlottak adósokra és nem adósokra, s egyszerre zúgtak egy-egy szónoknak a »helyes«-ek vagy »nem úgy van«-ok a terem minden tájékáról.

Ebben a kérdésben állt ki a síkra Arany László (a harmadik szűz szónok). A »nagy debatter« fia után a »nagy költő« fia.

Szép, megnyerő külsejű férfi ez is; már a Szalontán mondott választási beszédei is kedvező feltűnést keltettek.

Mai felszólalásával, bár rögtönzés volt, mégis kimutatta a »sárkányfogak«-at. Mély, az egész terem átható hangja van s olyan rutinja, mintha »veterán szónok« lenne. Meggyőző érvekkel ellenzi a földbirtokok tutéláját.

Beszélt még Prónay Dezső, Dessewffy Aurél - de hisz ezek már tegnap is okos emberek hírében voltak -, mi csak azokra szorítkozunk, akik ma lettek beiktatva a parlamentben az »okos«-ak közé.

Egyszerre három! Egy napra elég. De az ilyen napokból nem volt még elég.

A HÁBORÚ A FOLYOSÓN

Mogorva hangulatban járnak a Ház folyosóin a »külügyi« emberek: ott bent a teremben csak a belügyi kapacitások tudnak most megmaradni.

Nagy csoportokba verődve körülfognak egy-egy »éleslátású« elmét, s hallgatják a kombinációit. Csak Zalay István tipeg-topog egyedül.

- Megyünk a muszka ellen, István - szólítják a mellette menők.

- Tartom szerencsémnek! - dohogja rendes szójárását zemplén gömbölyű követe.

Beöthy Algernonban fölülkerekedett huszár volta, minden okos és nem okos embert megfog, és kikérdezi a véleményét.

Ő maga is vet oda egy-egy megvilágító észrevételt:

- Lesz, ami lesz. De semmi bajunk sem eshetik.

- Hogyhogy?

- Öfelsége az egész ármádia életét bebiztosította a Greshamnál.

A folyosó lázban van. Annyira megnyugtatta az embereket a »megnyugtató céljából« közölt szövetségi szerződés.

Horváth Gyula, aki mindig a háborút jósolta, meglegedetten nézi a »béke emberei«-t legyűrve.

Mert még mindig vannak ilyenek. Bánffy Béla gróf még mellette érvel.

- A szövetség közlése nem egyéb, mint mikor valaki a tarokkban kontrát kap, de olyan erős tizenkét tarokkja van »tous les trois«-val, hogy kiteríti a kártyáját. Itt van ni! Tessék hát játszani!

Valaki meghozza híret az Andrássy Gyula gróf véleményének (persze ki lehet már az nagyon vetkőztetve az eredeti formájából).

- Andrássy azt mondja, hogy a közlés a cár kívánságára is történhetett, hogy az orosz harci pártot lehűtse, és történhetett a Bismarck kívánságára is, ki Franciaországot akarja azzal megnyugtani, hogy a szövetség elsősorban nem ellene van kötve.

Szemfüles reporterek lábujjhegyen settenkednek az oszlopos emberek körül. Ott jár Csernátorny Lajos is, de kedvetlenül, mert beteges. Az sokat mondhatna, ha akarna, gondolják, annak Tisza mindent megmond.

De ha meginterjúvolják, ügyesen elcsavarodik a fő kérdés előtt.

- Hm. Elolvastam. Bizony, remek stílus! Becsületére válik Andrássynak. Gyönyörűen van begöngyölgetve a szövegbe Franciaország, mint azokon a képeken »Wo ist die Katze?« A macska el van rejtve, az ágak között...

- Most láthatjátok - mondja Tisza gróf -, hogy mégis ért nekünk az az Andrássy Gyula valamit.

- Bizony ha érett közvélemény volna - vág közbe egy ellenzéki vezér -, most neki kellene adni Eötvös helyett a fáklászenét.

A jobboldali folyosón Apponyi gróf észrevételeit hallgatják a »hívek«. A szélsőbalon biztosra veszik a háborút:

- Nem jöhet már itt egyéb, csak az a bizonyos falragasz »Népeimhez«. Az utolsó szó, amely után már csak egy szó következik: az ágyúszó.

Maga a »generális« szótalán. Arcán, szavaiban keresik a háborús jeleket, de ő éppen olyan érdeklődéssel hallgatja ott bent a vitát, mintha örökkön tartó béke lenne. Mulattatja Steinacker, aki Herman Ottóval polemizál, integetve, gesztikulálva a hajdani, most már hült helye felé. Sőt jóízűen el is neveti magát, amint a hevesi kérvénynél, Gajári pompás beszéde alatt, egy hölgy a karzatról önfeledten leszól.

- Aha! Nevet a generális! Mégsem aggasztó hát a helyzet.

De azért Wekerlét mégis megcsípi az ellenzékiek:

- Nagy szerencsések van! Most már könnyű lesz betartani a pénzügyi programotokat.

Míg a béke és a háború esélyei így váltakoznak a folyosón, aszerint, amint egy-egy erősebb talentum a maga nézetét belenyomja a lágyabb viaszku fejekbe, egyszerre megjelenik a korridoron egy veres hajtókás, fehér köpönyeges, tányérsipkás legény.

-- Egy kozák! Egy kozák! Hamar, hamar! Hol vannak a népfelkelőink?

Nosza, nagy riadalom támad. Ki az? Mi az? Mit akar?

- Nyáry bárót keresi.

Nyáry báró aztán (aki egyébiránt télen is báró) felvilágosítja a magyar hadakat, hogy ez csak a Majthényi László inasa, akit különös passzióból öltöztet orosz tisztnek.

Két óra felé, midőn körülbelül minden kapacitás elmondta a maga véleményét, még Fenyvessy Ferenc is, már-már teljesen lecsillapodtak a kedélyek, és voltaképpen a gyomrok kezdtek háborogni, a béke győztesen gomolyodott ki a folyosói füstből.

A balvégzet azonban úgy akarta, hogy akkor vetődött oda Dániel Márton, és mindent halomra döntött.

- Hát te mit gondolsz, Márton? - kérdik tőle.

Dániel Márton elgondolkozott, aztán így szólt:

- Én a békét hiszem.

Szavaai vészjóslón csengtek, mintha éles kard meghajló pengéje süvítene a levegőben.

A békét hiszi? Végünk van! Mert Dániel Márton még húsz év óta sohase *talált* el semmit.

A T. HÁZBÓL [febr. 9.]

Ma végre elhatároztam, hogy beszélek, s megkértem egyik barátomat, írja meg helyettem a karcolatot. Mert csak nem lehetek egyszerre író és téma.

Fölvettem reggel a fekete kabátomat, megfésülködtem 2 la Fenyvessy, és bementem a Házba.

- Ne beszélj ma - mondták a barátaim -, mert most rossz idő jár a lutheránusokra.

- Azért is beszélni fogok. Engem nem lehet elijeszteni.

S egypárszor megpróbáltam a jobboldali folyosón, ahol egy lélek sem jár, a gesztusokat s hogy fogom tartani az egyik kezemben a keszkenőt, a másikban kecssteljesen a ceruzát; elhatároztam, hogy beszéd közben, öreg mamelukok tanácsa szerint, Gosztonyi Sándorra fogok nézni, sehová egyebüvé; mert ha azt hiszi az ember, hogy Gosztonyinak beszél, lehetetlen, hogy megzavarodjék. Hanem, ha Apponyira talál rátévedni a szűz szónok szeme, legott megijed attól, amit eddig mondott, szeme zöld szikrát hány, a padsorok elkezdenek örülten forogni, az elnöki emelvény Csáky gróffal együtt felszalad a teremboltozatra, s ott a levegőben himbálózna, mint láthatatlan szövetükön a pókok, Tibád és Dárdai Sándor.

Amint így elmélkedém, egyszerre elém bukkan valahol az olvasóteremből Neiszidler Károly.

- Jó reggelt!

- Jó reggelt!

- Voltál a tegnapi konferencián? - hörghi rekedten, hogy szinte a fületem reszelte. (Ejnye, de gyilkos hangja van ennek a szegény Neiszidlernek.)

- Nem voltam.

- Hm. Akkor hát semmit sem tudsz. Hanem mit csinálsz te ember? Mért nem mégy te Emsbe?

- Emsbe? Minek? - kérdém kíváncsian.

- Ezzel a hanggal! - folytatja ő. - Látod, nekem is ilyen gyalázatos hangom volt tavaly, de ott voltam a nyáron már, s íme, micsoda hangom van most.

»No, szépen vagyunk, gondoltam magamban. Ez a maga hangját jobbnak tartja az enyimnél! Istenem, milyen képzelődők az emberek!«

De hohó! Ha képzelődők az emberek, hát miért ne lehetnék én is képzelődő? Hátha csakugyan jobb a Neiszidler hangja, amely pedig nekem olyan rossznak látszik, hogy ahhoz még a *Gosztonyi feje* is zavarólag hat. Eh, mindegy, mégis beszélni fogok. Semmi sem rémít meg! Bemegyek és feliratkozom, punktum. Ez az én tárgyam. A pénzügyminiszter büdzséje. Az igaz, hogy ehhez érték a legkevesebbet, de a hallgatók is ehhez értenek legkevesebbet. Minélfogva éppen csak ez a tárca az, ahol egy rossz beszéd is sikert arathat. De iszen tudom én, mit csinálok.

Benyitok a terembe, látom, kevesen vannak. Annál jobb; végre is itt van az öreg Rác Athanáz, majd zúg az nekem »helyes«-eket. Hát Körösi itt van-e vajon? Eléje ülök. Az ő »halljuk« kiáltásai üdítőleg hatnak majd idegeimre.

Ej, ej csak legalább ez a Szilágyi Dezső itt ne lenne, rettenetes gúnyos nézése van. Pedig amott ül Fröhlich Gusztáv mellett. Persze nem látta a klubkönyvet, nem tudja Fröhlichről, hogy már beiratkozott a mamelukok közé; abban a hitben húzódik melléje, hogy még pártonkívüli. Csenesen ülnek együtt ketteskén: egyik a pártvezér, másik a párt. (De a párt még mostani szerény külalakjában is csak képzeletbeli.)

No, de most már figyeljünk a tárgyalás menetére, hogy megkapjam valamelyik szónok beszédéből azt a matériát, melyet esetleg polémia alakjában az otthon előre elkészített beszédem elejéhez ragasztok, hogy ez megadja neki a rögtönzés ízét és zamatját. Mert ami divat, az divat. Ez a tournure okvetlenül szükséges, hogy »sikk«-es legyen az oráció.

Linder Györgyöt szólította a jegyző.

Linder György olyan a habarékpárton, mint egy párizsi eleganciával öltözött cilinderes uracson a babos nyakkendő; az egyetlen népies motívum. Hogy miképp keveredett a nagyurak közé, azt unalmas volna megírni nekünk, de hogy miképp fog kikeveredni onnan, azt még unalmasabb bevárni nekik.

Most denique ott van, és igen jól érzi magát; hála istennek egészséges, és igen gyakran beszél.

Ma is felállott, és a bevételekről kezdett beszélni.

- Hja, erre csak egy hét múlva kerül a sor - mondák a jobboldalon.

- Ez a 11. címnél lesz - hangzott újra. - Majd a jövő héten tessék beszélni!

Az elnök is közbeszólt:

- A képviselő úr a bevételekről beszél, pedig még csak a kiadások tételénél vagyunk.

De Linder György olyan rimánkodó arcot vágott, szemeiben annyi esdeklés volt, hogy a szelíd elnök kiolvasta azokból a következő kérelmet:

»Ugyan hagyjanak, kérem alássan. Ha már belekezdtem, ne ültessenek le. Ne tegyék nekem azt a szégyent.«

Végre is hagyták beszélni, de az én természetemmel össze nem fért, hogy egy olyan beszédet hallgassak meg ma, amiért csak egy hét múlva jár napidíj.

Nem, azt már nem cselekszem. Ez egy korai szülött! És végre is ebből nem kaphatom meg a szükséges matériát, amivel polemizálhatok, mert én a mai tárgyakhoz akarok szólni.

Kimentem tehát a folyosóra. Ott szivarozgattam vagy egy óra hosszat, s hallgattam az ellenzéki csoportokat, amint a Károlyi István és a Bismarck beszédét dicsérgették. (Talán még most is azon vitatkoznak, hogy melyik volt szebb.)

- Értelmes öregúr - szól közbe csillámló szemekkel Tulok Béni -, de volna csak nekem is hárommillió katonám a hátam mögött!

Csakhamar ráuntam a nagy politikára (hiába, mikor beszéddel terhes az ember, tűkön ül), s újra bementem a tanácsterembe: hátha megérkezett már a kedvező pillanat.

Éppen Mikecz János szűz szónok kezdett beszélni. Csinos szőke fej. Ejnye, de ismerős valahonnan. Aha! A borbélyműhelyeken láttam ilyenformát lefestve, csak hogy egy nagy fehér lepedő szokott a nyakában lenni.

Most lepedő nélkül beszél, igen kellemes, szerény modorban a dohányjövédékről.

Alig mond azonban néhány észrevételt, egyszerre felhangzik mindenfelől:

- Nincs napirenden!

- Hetek előtt tetszett volna beszélni, a dohányjavaslatnál.

- Elavult! - kiáltá egy hang.

De ez a szónok is olyan kérő arcot vágott, mintha mondaná:

»Hagyjanak, kérem alássan! Ne ültessenek le. Ne tegyék rajtam azt a szégyent. Ha már megtanultam a beszédemet, engedjék azt elmondani!«

A Háznak jó szíve van. Megengedte. A képviselők türelemmel tűrték a posztumusz szónoklatot.

Hanem én ugyan bent nem maradok. Minek hallgassak én meg egy olyan beszédet, amelyért már hetek előtt vettem fel a napidíjat? És végre ebből sem kaphatom meg a materiát a polémiához.

Azazhogy - talán nem is kell már.

Mert ami nem megy, nem megy. A két orátor sorsa megdöbbenett.

Az egyiknek azt mondják, hogy »beszéljen majd *később*«; a másiknak azt mondják: »mért nem beszélt *korábban?*«

Hja, tisztelt képviselőház, ha önöknek semmi sem jó, akkor nekem harmadiknak már csak azt mondhatnák: »Ne beszéljen semmikor.«

- Jegyző úr, méltóztassék engem letörülni!

A T. HÁZBÓL [febr. 12.]

Használjuk a hajdani regényírók taktikáját, akik ha ellustultak a mese továbbszövésében, rendesen azzal lódítottak nagyot a cselekvényen: »most pedig ugorjunk át három napot«, s a közönség mit tehetett egyebet, ugrott velök.

Méltóztassanak hát velem is átugrani három napot. Nem sokat veszünk vele. Az igaz, érdemes lett volna időzni néhány sornyt a Benedek Elek szűzbeszédénél, mert ez volt a mai vitának szülőanyja. És a tehetséges fiatal író egyébként is megérdemli.

Beszélt azóta Hock is nagy sikerrel, és szólott másodszor Holló, de most már siker nélkül. Furcsa benyomást tesz a hallgatóra mélyen üregekben ülő szemeivel. Egy beszélő fej, amelynek nincsen szeme...

De ez mind tegnap és tegnapelőtt történt.

Térjünk át a mai vitára, mely javarészen a Benedek beszédéből keletkezett, aki a tekintetes Akadémiát idézte a Ház elé, és rápörkölt, hogy a tagjai nem tudnak írni.

Hogy írni tudnak-e az akademikusok, azt nem állítom, de hogy olvasni tudnak, az már bizonyos, mert elolvasván a Benedek Elek beszédét, borzasztó dühre lobbantak, s ma a képviselő akademikusok egyenként siettek lándzsát törni.

Első volt Thaly, aki tüzesen védelmezte a magyar tudományok melegágyát, állítva, hogy biz abban *léteznek* olyanok is, akik jól tudnak írni.

- Igaz! Úgy van! - bólingat Wekerle, mire nekibátorodik Thaly, s merész fordulattal egy határozati javaslatot ad be, hogy a pénzügyminiszter törvényjavaslat benyújtására hívassék fel az akadémiai épületek adómentességéről.

A jó öreg Trefort előtt, aki csendesen, megtörve üldögél székében, hóval borított szép fejét folyton rázva vagy ellenzön vagy igenlőn, megcsillámlott ez a tetszetős idea, s nyomban felállt.

- No, az bizony jó lesz; én a magam részéről hozzájárulok e javaslathoz.

- Helyes, helyes! - kiálták az ellenzéken és kormánypárton.

Ámde, mintha valami hideg borzadály hasítaná végig a mélézgató Wekerle hátát, hirtelen felocsúdott.

Mi az? Miről van szó? Az Akadémia adójáról. Micsoda? Ki mer itt nem fizetni? Ninini, ha nem vigyázok, hát szépen kivesznek a zsebünkből ezek az ellenzékiek vagy háromezer forintot.

Nosza, hirtelen felugrik, és kifejti, hogy a fölvetett kérdés nem a kormány, de a pénzügyi bíróság elé tartozik, s kéri a Házat, ne fogadja el a Thaly javaslatát.

Nagy zűrzavar állt be erre. Az elnök elképedve rázta a csöngettyűt. A főemberek tanácstalanul bámultak egymásra.

- Mit tegyünk? Hogy meneküljünk a hínárból? Trefort azt mondja, meg kell szavazni a Thaly javaslatát, Wekerle azt mondja, nem kell megszavazni. Hát mit szavazzunk mármost meg?

Voltak, akik így szóltak:

- Elég az Akadémiának, ha elismerjük, hogy írni tud.

Thalyék ellenben így okoskodtak:

- Inkább nem tud hát írni, de engedjétek el az adóját.

Percekig tartott a kínos bizonytalanság, míg végre eszébe jutott valakinek:

- Menjetek Tiszáért. Hamar! Hamar!

Tisza a főrendiházban volt elfoglalva, midőn hírnök érkezett a Házból, s lihegve szól:

- Kegyelmes uram! Nagy baj van.

- Mi történt?

- Hiba történt - kerülgeté a hírnök. - Treforttal szembe állt Wekerle, az egyiket le kell szavaznunk. Válassz közülök!

- Egyiket sem fogjátok leszavazni.

De míg a miniszterelnök elbúcsúzhatott a főrendektől, s felhúzta a kabátját, azt az időközt ki kellett töltenie Schvarcz Gyulának.

Schvarcz Gyula is az Akadémiát védte, de biz azt most nem hallgatták szokott figyelemmel; a mamelukok, kiket remegésbe hozott a közelgő szavazási dilemma, kimenekültek a folyosóra, Urbanovszky a kezeit tördelte, Rácz Athanáz s Hannibal behunyt szemekkel futottak a ruhatár felé, hogy itt ne legyenek amaz irtóztató pillanatban, amidőn vagy egy miniszter, vagy egy államtitkár kisebbségben fog maradni.

Csak Beöthy Algernon tartotta meg jó kedélyét, s sebbel-lobbal kereste a háznagyot:

- Mit akarsz? - kérdé az előkerült visontai Kovách.

Beöthy kihúzta zsebéből az udvari bála szóló meghívóját:

- Kérlek, tudasd valahogy kíméletesen őfelségével, hogy a holnapi bála nem mehetek el.

Erre jelent meg az első mosoly az elkomorodott arcokon.

Azután nemsokára megjelent a miniszterelnök is. S ezer mosoly vele.

De most már végig kellett élvezni csordultig Schvarcz Gyulát, aki szíves volt hízalgő szavakban e karcolatok stílusát is megemlíteni: hogy azt mondja, ebben a stílusban én se tudnék tudományos műveket írni.

(Nem tudnék én, t. Ház, semmilyen stílusban sem!)

Schvarcz Gyula beszéde után síri cőnben felállt a generális, és egy közvetítő, végtelen ügyes felszólalással tíz perc alatt lecsőnedesítette az egész »felfordulást«.

Wekerlének jólesett, hogy neki van igaza, mert előbb a pénzügyi bírósághoz megy a dolog, Trefortnak jólesett, hogy mégis meglesz az akarata, Thalynak pedig jólesett, hogy végre sikerült neki valami.

De legjobban járt a tudós Akadémia. Mert elengedték neki először a jó stílust, aztán az adót.

(Akkor járna csak jobban, ha még a tudományt is elengednék neki!)

Egyszerre lecsendesült Thaly, mosolygott Wekerle, és helybenhagyólag integetett fejével Trefort.

Csak Kőrösi Sándor vágott baljóslatú arcokat.

- Végünk van. Elpusztulunk. Ez nem jót jelent.

- Miért?

- Aki már az Akadémiának kezd ajándékozgatni, az már testál. Annak meg vannak számlálva a napjai.

A HEGYPÁRTI SÜN

Ugron Gábortól északra és Eötvös Károlytól északnyugatra egészen a »hegy« csúcsán él mogorván az öreg Csatár.

A helyzet megvilágítására le kell írunk a hegyet. Alján, az első padsorban ülnek a virágos szavú szónokok, aranyzájú Irányi Dániel, Kossuth barátja, Helfy Ignác, Rákóczi bámulója, Thaly Kálmán, önmaga bámulója, Meszlényi Lajos, az örökké kedélyes Madarász apó. Ez a szóvirágok padja, ezek a hegy »zengő fái«.

A második padsor a prókátoroké. Itt ülnek Eötvös, Polónyi, Czirer, a többi jogász. Ezek a szélsőbal tölgyei, már csak azért is, mert árnyékukban makkal álmodnak - a klienseik.

A harmadik padsor a viharok fészke, a fenyvek hazája: itt vannak Ugron Gábor, a Szalayak, Orbán Balázs, Szentkirályi.

A többi padsorban az apró bokrok merengnek s húzódnak fölfelé.

Egyhangú, kopár vidék - mondaná róluk egy tájleíró.

Hátuk mögött néhány üres pad tátong örökösen és csak az utolsónak van lakója, ott ül magában egyedül, mogorván, összehúzódkodva, mint egy sün, az *öreg Csatár Zsiga*.

Ott ül már hetek óta s onnan néz alá keselyű szemekkel, búsharagosan elvtársaira, *akik őt észre se veszik*.

Mellette járnak-kelnek az emberek, a szőnyegen léptek nesze suhog, s háta mögött tereferélnek, de őt soha senki meg nem szólítja, mintha csak ott se lenne.

Pedig hasztalan nem akarják látni, köztük van, s kellemetozve ringatózik abban a gyönyörben, amint átjárja ruházatát, csontjait a Ház levegője, neki éltető eleme, s olyan édes érzet ömlik el széles ábrázatán, mikor a kinyíló ajtó meglibegteti torzonborz ősz hajszálait, mintha a talpát vakarnák.

- Majd észrevesztek! - gondolta magában ravaszul az öreg s feliratkozott ma szólásra.

A jegyző az ülés végén Csatár nevét szólítja.

Egyszerre, mint villámütésre megmozdult az egész baloldal s fölállt helyéről.

Csatár látva az általános cihelődést, holnapra kívánta halasztani beszédét.

- Nem vagyunk önre kíváncsiak! - kiáltotta feléje Polónyi.

(Ez volt az első »adjon isten« megválasztása óta.)

- Akkor tessék kimenni! - rikácsolta vissza mérgesen az öreg.

De bizony ezt már nem kiáltotta vissza a vén sün, hanem *utána*, mégpedig az egész pártja után, mely az ajtó felé tartott.

Egymás után keltek föl a padok, ajtó nyílt, ajtó csattant, alakot alak után nyelt el a folyosó, s nemsokára az egész baloldal üres volt, mint a walesi tartomány.

Csak egy alak tűnődött még egy középső padban, menjen-e, maradjon-e? Ónody Géza. Végre az is a tüntetők után tartott.

A jobboldal gúnyosan mosolygott a pompás jeleneten.

Csatárt azonban nem confundálta az elvtársak tüntetése, és kegyetlenül elpörlekedett az üres padokkal ama kilencszáz ceglédi voks nevében, akiket a szuronyok alkotmányos jogaik gyakorlásában megakadályoztak.

Az üres padokkal... de bizony azokkal nem lehet beszélni, mert olyan kegyetlen lélekdermesztő gúnnyal ásítottak a szemei közé, hogy szinte nyelvén ragadt a szó.

Maradt hát a helyzet régi. Ezután is fönn fog ülni Ugron Gábortól északra és Eötvös Károlytól északnyugatra egészen a hegy csúcsán, egymagában elhagyatva az öreg Csatár, keselyű szemeket vetve elvtársaira, akik őt észre nem vesznek.

A T. HÁZBÓL [febr. 19.]

Az Olaszországgal kötött szerződést tárgyalta a Ház a délelőtti órákban.

Két szónok szerezte itt meg magának azt a multságot, hogy éles kritikát hallasson. Pécskai Gaál Jenő azt állította, hogy ez a szerződés sokkal rosszabb, mint az előbbi volt, mint ahogy valószínűleg ez is jobb lesz annak idején, az ellenzék szemében, az utánavalónál.

Mudrony Soma is hosszan beszélt, részben az én »Nemzetes uraimék« című regényemről, részben a vámpolitikáról. Azt mondta, hogy rossz. De azt már nem bírtam tisztán kivenni, hogy mi rossz: a regényem-e vagy a vámpolitikánk?

Utána György Endre szólott, és megvédelmezte a szerződést, majd Andrassy Manó emelkedett fel. Biztosra vettem, hogy ő meg a regényemet fogja megvédelmezni. De a »vasember« ma nem adott szikrákat, és egy körömfeketényi derűtséget sem keltett.

Míg ez a két beszéd folyt, a szélsőbal fiatal vezére, Ugron átment beszélgetni a habarékpárt vezéréhez, Apponyihoz.

»A fejedelmi találkozás«-t áhítatteljes szemekkel nézték az apró csillagok.

Amennyire a diskurzusból kiszivárogtak egyes részletek - hogy a félhivatalos kommunikék stílusát használjuk - kiváló hitelességű kútfőknek kételyt kizáró közlései alapján, nem vélünk messze járni a teljes valótól, ha a következőkben állítjuk össze a diskurzus részleteit:

- Okos ember az a Gaál Jenő - szólt Apponyi. - A ti pártotokon nincs olyan.

- Hogyne volna? Ott van Mudrony Soma.
 - Az igaz. De Horánszkytok nincsen.
 - Hát Helfy?
 - Az is igaz. De hol veszte egy Fenyvessy Ferencet?
 - Hát Meszlényi Lajos!
 - Jól van, jól, de látod, ti mégis, hogy úgy mondjam, meglehetősen *vegyesek* vagytok; ám nézz szét rajtunk, milyen egyforma párt ez!
- Ugron a fél szemének a felével végigpislantott az egész párton.
- Hm, az igaz. Mert mi olyanok vagyunk, mint egy *természetes fogsor*, amiben van zápfog, ferdén nőtt fog, odvas fog - de ti olyanok vagytok, mint a műfogsor, amelybe szépen sorakoznak az egyforma *csinált* fogak.
 - Ez gonosz ötlet, Gábor! - szisszent fel Apponyi.
 - Csak demonstrálni akartam, hogy a természetes fogakkal jobban lehet harapni, mint a műfogakkal.
 - Meglehet - jegyzé meg Apponyi keserű humorral -, de hisz úgylis csak *csikorgatásra* használjuk.

Csikorgatni persze egyformán lehet mind a kettőt.

Ezen állítólagos önkritikáért elvállalván a felelősséget (de csak a sajtótörvényekkel szemben), érzékeny szívvel veszünk búcsút egy olyan ügytől, amelyet »örök«-nek hittünk. De hiába, a politikai életben az ember folytonos csalódásoknak van kitéve: minden mulandó.

Gajári Ödönt, a kérvények jeles előadóját, mikor a hevesi kérvényt valamikor egy szombati napon tárgyalni kezdték, azzal biztatták a barátai:

- A te jövőd most már meg van állapítva. Te örökre szereplő egyén leszel. Ezt a kérvényt még az unokáidra is ráhagyhatod.

S valóban szombatról szombatra ment a kérvény. A Ház már úgy hozzászokott, mint némely polgári család a »lencsé«-hez, hogy szombaton konfektnak mindig a hevesi kérvény legyen.

De oly szépen, oly kedvesen is ment!

Pont délben minden szombaton megjelent a karzaton Keglevich Béla (eleinte szösze hajjal, később egyre fehérebben), Gajári beült az előadói székbe, a két Almássy (Sándor és Géza) a Ház két ellenkező oldaláról tüzes pillantásokat váltottak, Szederkényi izgatottan sürgött-forgott, s megindult a hevesi vita, eltartván pont kettőig.

Kettőkor megéhezett az elnök, és így szólt:

- A vita folytatását elhalasztjuk jövő szombatra.

Jövő szombatig aztán egy csomó szélsőbali megint ráért elkészülni pompásnál pompásabb szónoklatokra - és ez gyönyörűen így tartott volna hétről hétre, évről évre, az ellenzéknek is lett volna, amin gyakorolhatják az eszüket, egy örökös témájuk, a mamelukoknak is lett volna minden héten egy kis örömük: »egy szorongatott főispán«, akit ők oltalmaznak, mert majd minden mameluk volt már »szorongatott képviselőjelölt«, akit a főispán oltalmazott. Ez a kis szerepcsere igazán hétről hétre felderíteni volt hivatva a sivár mameluk kedélyeket.

S íme, valamelyik ellenzéki diplomata egy elme-nyilamlattal benézett a Tisza taktikájának legmélyére. Akárki mit mondjon, vannak ott éles szemek!

- Hohó! Hátha szándékosan hagyja Tisza ezt a hevesi kérvényt folytonosan a szőnyegen, hogy a többi kérvények sohase jöhessenek elő. Pedig hátha éppen azok közt van valami »ölő« dolog!

Mínthogy ez nem nagyon valószínű, hát éppen ezt hitték el az ellenzéken, s ma gőzerővel siettek befejezni a hevesi vitát. Szegények, nem tudják, mit vesztek!... Ha most egy kis malőrbe esnek, és a szennai tizenkét választó kérvénye nem talál időre bejönni, hát akkor nem lesz az idén politika...

Amit még el kellett röviden mondani, elmondta hosszasan Ugron Ákos, majd beleszólt vádoló hangon a nap tányérjához hasonlatos arcú Bernáth Dezső, bölény hangjával odavágta a törvénysértést a miniszternek a hatalmas nyakú Uray, hadviselő Perczel is kihúzta lándzsáját az »eleven« főispán ellen, szavának édes árnyalatú zenéjét hallatta a nemes palóc: Ivády Béla, sőt, hogy az öt lyukon kieresztett vihar még tombolóbb legyen, maga Ugron Gábor is kibontotta szilajon csapkodó szóostorát.

Tisza csendesen összehúzódott a széken, Orczy bánatos szemekkel merengett a Fabiny kövér meglegedett arcán, Keglevich fent a karzaton szelíden rázogatta a fejét.

A gonosz Beöthy Algernon átült a szélsőjobboldal legfelső padjába, s rémülést színlelő tekintettel hallgatta Ugront, fogai vacogni látszottak, s kezét esdeklőn kulcsolván össze, halkan rebegé:

- Ne haragudj, kérlek! Beszélj, de ne haragudj! Oh, ne haragudj... ne haragudj... Gáborkám, kérlek, ne haragudj.

De Ugron csak tovább haragudott, mégpedig elég érdekesen, lendülettel; lángolt, csattogott és mennydörgött. Míg végre kirádván összes mennyköveit, Tisza állott fel, s rövid, hatásos beszédben megvédte a hevesi főispánt. (Nagy gyűjteménye lehet már az ilyen megvédélmezett főispánokból.)

Az elnök körülnézett, azután csodálkozva még egyszer körülnézett, azután megtörülte zsebkendőjével a szemét, és még egyszer körülnézett, végre gyengéden megdőfte Tibád Antalt, hogy hát ő nem lát-e, nem hall-e semmit!

Valóban semmi sem volt látható vagy hallható a lát- és fülhatáron.

Az elnök tehát csengetett, és így szólt félénk, reszketeg hangon:

- Úgy látszik, senki sem akar szólni.

Síri csönd honolt a teremben.

- Szavazzunk! - hangzott balról egy hóhéri hang.

Az elnök csengetett, s tompán kezdé:

- A vita folyta... Akarom mondani, akik a kérvény bizottság javaslatát elfogadják, méltóztassanak felállni.

A többség felállt, de a megtört fényű szemekben mindenfelé látszott a méla bánat, hogy most egy megszokott jó ismerőstől váltunk el örökre.

Szombatok talán még lesznek ezentúl is a pénteketek után, de a hevesi vitának vége van.

A MAI ÜLÉS [márc. 2.]

Az ellenzék szokatlanul eleven vitát provokált a romániai határrendezés ügyében. Két napig tartott a harc, sőt benyúlt a harmadikba is.

Az ellenzék sokat akart, nem vívott hát ki keveset sem. Majd minden ágyúját belevitte az ütközetbe. Beszért az erdélyi Pitt, Orbán Balázs, beszért a magyar Machiavelli, Beöthy Ákos, sőt maga Apponyi Albert is tartott egy szép szónoklatot. Síkraszállt könyves Grünwald, a bőszt Szederkényi Nándor és az élesre köszörült Madarász. Csak az isten őrzötte, hogy Fenyvessy Ferenc nem beszért. Ő most csak közbebeszért a kormánypárti szónokok előadásába.

E kemény vitának egy érdekes mellékepizódja is volt.

Tisza levert játszva minden rohamot, de a kormány érezte, hogy tennie kell valamit a megvadult ellenzék csillapítására.

Legjobb ilyenkor egy mamelukot feláldozni.

Itt is az történt. Feláldoztak egy mamelukot, de csak olyat, aki még a tojásban van: Krausz Lajost.

Szentendre egykor hírhedt követe ugyanis megint rálépett a tettek mezejére.

Egy darabig csendes megadással vette a saját kimaradását. Csak néha-néha tévedt be az írói karzatra. Ott is olyan joggal ült, mint egykor alatt. Élvezte a beszédeket, s gyakorta sóhajtott fel mélabúsan:

- Mégiscsak olcsóbb ez a multság *innen!*

Tegnap már vidáman ült ott duzzadó remények csalképeivel játszadozva, s hetykén jegyzé meg a körülülőknék a népes képviselői padokra mutatva:

- Mégiscsak kellemesebb ez a multság *onnan!*

De az idők méhe már telítve volt villámmal. Egy félóra múlva lecsapott az Orczy válaszában. S amit kortések és pénz ki bírtak vinni nagy nehezen, azt egy szó könnyedén elfűjta.

Ez volt az első eset, hogy egy képviselőválasztás magában a Házban dőlt el - a választás napja előtt.

A mai ülés már csak rövid rezüméje volt a kétnapos vitának; még egyszer felszólalt az előadó és a határozati javaslatok benyújtói.

A Ház már türelmetlenül várta a szavazást.

Izsák Dezső a szélsőbal nevében név szerinti szavazást kért, s benyújtotta a húsz aláírással ellátott kérvényt az elnökhöz.

Azaz be akarta nyújtani - mert voltaképpen az előre elkészített kérvény helyett egy magánlevelet nyújtott be tévedésből, amelyben egy választója arra kéri, hogy protezsálja Fabinyánál.

Lett nagy hahota.

- Róth Pál! Új Róth Pál! - kiálták minden oldalról.

S ekként frissült fel négy év múlva újra e teremben ama nevezetes férfiú emléke, aki nevét halhatatlanná tette.

Az okmány-bonyodalom eligazítottván, az elnök kihúzta az I betűt, amiből egy kis jóslói tehetséggel mindjárt arra lehetett következtetni, hogy az »igen« lesz többségben.

Úgy is lett.

Éppen kilencvenkilenc szavazat volt a többség.

A századik voks lett volna a Krausz Lajosé, ha a minap megválasztották volna.

A T. HÁZBÓL [márc. 11.]

Nagy nyüzsgés, zsibongás volt a folyosókon. Annyian jöttek, mintha szavazás lenne. S valamennyien fekete kabátokba öltözve, mintha valamennyi beszélni akarna.

Pedig dehogy... ma nem is lesz vita. (A halállal nem lehet polemizálni.)

A képviselők a hangulathoz mért komoly arcot vágnak, de legkiváltképp Bánffy Béla, akin rendesen a legjobban tükröződnek vissza az európai konstellációk. (Persze a legnagyobb bánat mégis a Haynald kardinálisé.)

Csak a napfény mosolyog be derűlten (annyi hónap óta először), s csak Jókai zsörtöl vidáman a tegnapi darab, a »Constantin abbé« ellen:

- Némely darabot azért szidnak, hogy nem lehet belevinni a tizennyolc éven alóli nemzedéket. No, hát van most már olyan darab is, amelybe a tizennyolc éven felülieket nem lehet elvinni.

A folyosó népe egyre gyűlik, s amint a terembei szárnyas ajtók meg-megnyílnak, látszik, hogy a karzat is tömve van. A főrendiek rekeszéből az Andrássy Gyula gróf feje barnállik mindjárt a gróf Szapáry Istvánné mellett. Közepütt előkelő asszonyok sötét színekbe öltözve, a diplomaták karzatán néhány idegen várja az ülés megnyitását.

Végre megérkezik ünnepélyes arccal Péchy Tamás. Nyomában, mint a raj, tódulnak be a képviselők.

- Helyre! Helyre! - zúg át a termen csendesen.

Péchy messze eltolja a csengettyűt magától, hogy valahogy szórakozottságból meg ne csilingeltesse.

Majd a jegyző kezd morogni halkán, siralmas hangon. Az ember azt hinné, hogy a meghalt császár lelki üdvéért imádkozik. Pedig csak a múlt jegyzőkönyvét olvassa.

Az elnök fölemelkedik.

Feje fölött az arany kopjára feltűzőtt barnazöld mennyezet most a »Pompes funlbres« dekorációjának látszik.

- Tisztelt Ház! - kezdi reszketeg, méla hangon.

Szárnyrebbenéshez hasonlatos suhogás támad. Egy szempillanatban felállnak a miniszterek, felállnak a képviselők, s feláll a karzat. (A karzat elfelejtkezett róla, hogy neki itt nincs joga politikát csinálni.)

Péchy az alkalomnak megfelelő méltóságteljes szavakban adott kifejezést a Ház részvételének a nagy császár halála fölött.

Oly halotti csönd volt, hogy egy leejtett papírdarab is zörejt okozott volna.

Egész lehallatszott, amint valaki a karzaton a szomszédjának súgta:

- Ezt a mai ülést már láttam egyszer.

- Hogyhogy?

- Tegnap Bécsben.

- A mai ülésnek van ugyan tárgya - végzé az elnök -, de e nagy csapás folytán méltóztatik beleegyezni, hogy a Ház ma ne foglalkozzék más tárggyal.

- Helyes, helyes! - zúgott fel mindenfelől, mire az elnök leszállt emelvényéről, berekesztvén a mai ülést, amely voltaképpen nem nevezhető ülésnek, mert mindenki állva maradt, csak Madarász József ült és Károlyi Gábor.

A két csökönyös magyar csak annál szembeötlőbben terpeszkedett el a padban, a könyökét is szétterítve.

- Állj fel! - nógatták Károlyi Gábort.

- Nem örököltém utána semmit - ellenveté az egykedvűen.

- Hát maga, Józsi bácsi, mért maradt ülve? - interjúvolták az ülés után Madarászt.

- A mi királyunk eránti tekintetből.

- Hogyan?

- Mert a magunk királyának sem állok én fel. 1848-ban is ülve maradtam, mikor István nádor a király nevében nyitotta meg az országgyűlést. Hát most nem sérthetem meg azzal öfelségét, hogy idegen királynak meg felálljak.

Ebben már teljesen igaza van Madarász apónak, akit különben szintén majdnem a könnyekig meghatott a Péchy szép parentációja, mely valószínűleg azért volt olyan nagyon elérzékenyítő, mert mindenki érezte, hogy talán nemsokára *megint* el lehet mondani.

A SZENNAI VÁLASZTÓK

- Perl öcsém - mondá Eötvös reggel a segédjének -, ma megint minisztereket ölök. Végezzen el minden ügyvédi funkciót, aztán jöjjön fel a karzatra.

Valóban, megint az Eötvös témája volt napirenden. Az eset tökéletesen hasonlít a litkei parasztok dolgához, akik bizonyos ügyben hatszor kérvényeztek már öfelségénél, s mindig elutasító választ kaptak. Végre a kabinetirodának is föltűnt a sok alkalmatlankodás, s tudtukra adták, hogy többet ne jöjjenek.

A litkeiek tanácskozáván, abban állapodának meg, hogy de bizony azért is beadnak még egy kérvényt. Ha be nem eresztik őket a királyhoz, mint litkeieket, kiadják magukat zegernye-
gieknek. (Zegernye a szomszéd község.)

Így is lett, öfelsége elé járultak, s miután átadták az instanciát, így szólt a vezetőjük:

- Ami pedig a dolog mibenlétét illeti, alázatosan jelentjük felségednek, hogy mi voltaképpen Litkéről valók vagyunk.

S ezzel, vesd el magad, rohantak ki az ajtón, le a lépcsőn, lóhalálban, maguk is megrestellve a gyerekes csínyt.

Gajári Ödön egy nagy nyaláb írást vitt fel az előadói székre, hogy abban a szennai választók járulnak petícióval a Ház színe elé.

- A szennai választók? - tűnődtek a naivabb képviselők. - Vajon mit akarnak?

Csak miután Gajári kifejtette, hogy mit akarnak, akkor ömlött be minden résen a világosság.

- Hiszen ez a régi kaposvári ügy! Nem a szennai választók ezek, hanem Eötvös Károly és Polónyiék.

A litkeiek legalább elrestelték magukat, mikor a zegernyegieket játszották, a mi ellenzékünk abban a hitben volt, hogy valami nagy virtust csinál; a litkeiek azonfelül együgyűségből kérvényeztek egy olyan ügyben, amely már eldőlt, a mi ellenzékünk malíciából kérvényeztet.

Ez a bolondság (melytől valóságos dégoût-t kap a jó ízlésű ember) majdnem az egész ülést igénybe vette.

Hiszen az igazat megvallva, talán volt némi szabálytalanság Kaposvárott. Végre is a mandátum olyan, mint a ló; nemcsak azért, mert sok abrakot eszik, hanem mert ritka benne a tökéletesen hibátlan. Majd mindeniket lehetne kifogásolni. S hogy az ellenzék egy kis zajt csinált érte eleinte, egészen rendén való volt. Hadd éljenek ők is szegények.

Hogy a másik két mandátum miatt, ahol a házszabályok ellenére igazolt a bíráló bizottság két ellenzékét, mély hallgatásba burkolóztak, isten neki, még az is rendén való volt. Hiszen a közérkölciség fölött örökös éber honatya szemek is behunyódhatnak néha-néha.

De hogy unos-untalan bohókás kötekedést játszanak, jukszokat inszeníroznak a törvényhozás komoly termében, az már ízléstelenség.

Ma különben kisegítő hadakkal jövének a küzdelemre, Apponyi tábora képezte a jobbszárnyat.

Bernáth Dezső ugrott be elsőnek a harci tűzbe; Gajári irattárba kívánta elhelyeztetni a szennaiak kérvényét örök emlékül. (Hiszen már jobban nem lehet megbecsülni.) Bernáth Dezső ellenben az illetékes hatósághoz akarja áttétetni.

Felugrik erre Orbán Balázs, s élesen ront rá Széchenyi miniszterre, ki a folyton tüzesedő vitát szelíden hallgatta, mint egy áldozatra szánt húsvéti bárány. Sőt néha mosolygott is. Meglehet, jól esett neki, hogy hosszas betegsége alatt sem felejtették el.

Vissza is vágott derekasán; utána az ékes szavú Hock János tört lándzsát Somogy megye címeréért, majd Horánszky Nándor szavalt el egy prózában írt tankölteményt a közmorálról, s azt ajánlotta Széchenyinek, hogy mondjon le!

- Ohó! - kiáltá közbe a jobboldal. (De legjobban volt kivehető e kiáltásban a Krausz hangja.)

A vita medre egyre szélesbedni kezdett, zajos ingerült zúgás szakította meg a szónokok szavait koronkint. Ekkor állott fel gróf Tisza Lajos (akinek az esze mindig helyén van), s a fölzavart vizeket szépen lecsurgatta a házszabályok csatornáiba. Már-már bevégyődni látszott a szélsőbal ezen tápláló témája, midőn abban egy újabb rákos kinövés képződött a Szalay Károly beszédjével.

Eközben új gondolata támad Apponyi Albertnek, hogy miután itt csakugyan bűntény forog fenn, jól van, ne legyen igaza Bernáth Dezsőnek, ne menjen a kérvény a hatósághoz, de ne menjen az irattárba sem, hanem adassék ki az igazságügyi bizottságnak. Így legalább tovább eltart.

Fölcsillogtak erre az Eötvös Károly szemei, s intett a jegyzőnek, hogy ő is szólni fog a szennai választók érdekében. Úgyis e derék emberek vannak hivatta arra, hogy azt az ódiumot szépen lekapargassák róla, amit a szegény néhai Solymosi Eszter reá kent.

A miniszterelnök rövid polemikus felszólalása után felállt hát Eötvös Károly, s erőteljes színekkel festette a szerencsétlen szennaiakon ejtett sérelmet. Hogy mit érezhetnek azok most!

- Ha ugyan tudnak róla - szólt közbe gúnyosan Vizsolyi.

De a jószívű Eötvös azért mégis olyan szépen le tudta festeni ökegyelmeik nehéz bánatát, hogy (a Vay koronaőr stílusát használva) szívszakadtig meghatotta az ellenzék kebleinek érző húrjait. Többen a zsebkendőikhez nyúltak. (Kivált akiknek náthájuk van.) A karzat szép hölgyeinek szemeiben könnyek látszottak csillogni.

- Végre is - mondá önnön tüzetől gyullasztva a szennai szóvivő -, ha sehol semmiképpen sem nyer elégtételt a nép, beáll az ősjog, az önbíráskodás ősjoga...

Az elnök összerendezte. A csöngettyű élesen sírt fel kezében.

- Tiltakozom, hogy e teremből ilyen elv hangoztassék.

- Petróleum! - kiálta egy hang a kormánypárról.

- Nem petróleum az. Tiszta bort öntünk a pohárba - felelt egy szélsőbali hang.

- Mi az az önbíráskodási ősjog? - zúgtak a középről. - Az anarchia?

- Az, ami negyvennyolcban volt - magyarázta Almássy Sándor, akinek szeme tűzszikrákat hány ilyenkor.

Az idő már ekkor meglehetősen előhaladott, közelgett a két óra, de hogy szónoklat hiányban múljon ki a kaposvári ügy, azt nem engedhette meg a honfiúi kegyelet. Eötvöstől Polónyi vette át a szót, s folytatta azon modorban, olyan veszedelmes rábeszélő képességgel és olyan hatással, hogy már-már azon a ponton volt Széchenyi: »Ej, legyen hát igazuk, lemondok arról a mandátumról; ha már Polónyi is azt tartja.«

De éppen, amint lassan-lassan érlelné magában ez elhatározást, abbahagyta Polónyi a beszédét, s az elnök nagy hirtelen bezárta az ülést.

A T. HÁZBÓL [ápr. 15.]

- Principális úr! - mondja ma reggel Perl öcsém, az Eötvös segédje. - Rossz álmom volt az éjjel. Balsejtelmeim vannak. Ne tessék ma bemenni a Házba.

Caesar nem hallgatott az intésre, Eötvös Károly ellenben hallgatott. Mert Eötvös okosabb ember Caesarnál.

- Jó, tehát nem megyek, és nem ölök ma minisztereket.

Eötvös Károly otthon maradt, és csodálatos ösztönből otthon maradt gróf Széchenyi Pál is.

Az elunta a beszélést, ez elunta a hallgatást. A tizenkét jámbor szennai meglehetősen árván maradt.

Nem is igen érdekeltek már e jó emberek senkit, legfeljebb Gajári Ödönt, aki nem tud ettől a témától megszabadulni.

Pedig azóta sok víz lefolyt a Dunán, ő maga nemesember lett, a német császár meghalt, Bismarck kancellársága megingott, a bolgár kérdés új alakzatot vett föl, csak a szennai választók nem tágitottak, azok még most is ott dörömbölnek az országház kapuján.

Minthogy már régen nem volt hosszabb ülés, a karzatok a zsúfolásig megteltek, s a tanácssterem is benépesedett. Ragyogó tavaszi verőfény aranyozta be a padokat, s a napfénynél csak a Gromon Dezső arany karperece csillogott élénkebben.

Minthogy Eötvös nem volt jelen, a vezéri szerep Szalay Károlyra szállott volna át, de minthogy Szalay Károly sem volt jelen, Szalay Imre örökölte a szennaiak hazafias felháborodását.

Jól vette ki magát a vezéri szerepben, szép kockás kabátján száz női szem csüggött éledelegve. Ezalatt azonban egy nagy gorombaságot zsugorgatott Uray Károly; egy olyan ötletet, ami egyszerre nagyra teszi, ha elsül. Izgett, mozgolódott, fészkelődött, várta az ajtók nyílását, hogy mikor lép be Széchenyi Pál. Mert az ő diadalához két dolog kellett: az egyik maga az elmésség (de az már megvolt), a másik dolog Széchenyi Pál, és az nem jött.

Mindegy, már csak mégis el kell mondania, mert valószínű ugyan, hogy a szennai választók után még előjönnek a *taszári választók* is, de hátha addig valami Jókai-féle Lándory ki találja olvasni afejéből ezt a fényes gondolatot.

Elmondta hát imígyen: » - Széchenyi Pál hasonlít, t. Ház, a burgonyához, amelynek java a földben van.«

E krumpli-ötlet (melyet senki sem nevetett meg) arra bátorította fel Farkas Imrét, hogy egy nagy beszédet vágjon ki, belészöve Budai Ézsaiást és a mohácsi veszedelmet.

Olyan kimerítő beszéd volt ez, hogy már csak a népvándorlásról lehetett volna beszélni utána. Mire beadta a kulcsot, a szennai ügy is kimúlt szép csendesen végelgyengülésben.

A holt tetemet még Fabiny szentelte be, és Gajári búcsúztatta el ékesen, már-már rácsattant a koporsófedél, ragyogó aranybetűs »Itt nyugszik a megölt választási jog«, midőn a temetési ceremónia felett vita kerekedett.

Péchy Tamás vérszemet kapván, hogy az egyik fáklyavivő, Bernáth Dezső elállott a szótól, kijelenté, hogy Apponyt sem illeti meg a szólás, noha ő is adott be a vita elején (valamikor húsvét előtt) egy elodázó természetű indítványt, mely azonban nem tekinthető ellenindítványnak, s így a házszabályok szerint nem szólhat.

Apponyi Albertnek esze ágában sem volt beszélni, hanem erre az elnöki kijelentésre felriadt:

- Mit, hogy én nem szólhatok?

- A Ház engedelmével igenis - szól az elnök.

- Én nem fogadok el a Háztól kegyelmet; nekem jogom van szólani.

- Joga van! - kiálták az ellenzéken.

Tisza felállt és az elnök házszabály-magyarázatát támogatta, de kérte a Házat, hogy engedje szólani Apponyt.

- Nem beszélek. Vagy nincs jogom, vagy van.

Az ellenzék zajongni kezdett ingerülten az elnök ellen, míg a többség rábeszélő szíves hangon kérlelte Apponyt:

- Ugyan beszéljen! Halljuk!

Egész mulatságos volt, hogy a kormánypárt maga csábítja az ellenzéki vezért a támadásra.

De az nem beszélt (mert valószínűleg nem is volt semmi mondanivalója), sőt inkább még ráadásul elszenvedett egy kis leckét Horváth Gyulától, ki gyors elmével veszi észre a legfinomabb szubtilitásokat.

Megjegyzé, hogy a Háztól senkinek sem derogálhat a koncesszió. S hogy a Ház e nembeli szívességét már igen sokan vették igénybe (még tán grófok is). Kár most ezeket megszegyéníteni.

Most aztán megtörtént a szavazás, s a tizenkét »szennai« az irattárba került örök nyugalomra.

Az óra már egy felé járt, Rácz Athanáz a déli álmát aludta, Szitányi Bernát a hetedik cukorkát szopogatta, Bossányi Lászlónak (ki a bock szivarok ajándékozgatásával lett népszerűvé) a szivartárcája teljesen kiürült - minden mutatta már, hogy vége az ülésnek, csak még a karzat hölgyei vártak makacsul, s ez mindig jelent valamit.

E jel most sem csalt. Fenyvessy Ferencben duzzadozott még egy interpelláció.

Fenyvessy Ferenc a habarékpárt stréberje.

Persze hogy sovány konyhán sovány pálya a stréberség, de mégis valami. Itt is csak haladhat az ember.

Fenyvessy Ferenc először csak megyei és községi ügyekben interpellált. Ez volt a bronzkor. Később a színházakig vergődött. Azután országos ügyeket bíztak rá. Lassan-lassan annyira vitte isten a sorsát, hogy ma már a külügyekben dolgozik.

Ezúttal kikezdte a derék, becsületes Reuss herceget, aki VII. Henrik a családjában (de azt mondják, minden húsz Henrik után újra kezdi numerizálni a család a Henrikjeit).

Karminpiros száját bájosan összecsucsorítva lepereggett gyorsan forgó nyelvecskéjével a közjogi gravament, hogy VII. Henrik úr a Ház részvételét köszönő iratában nem jelölte meg külön a magyar állam törvényhozását, s ezáltal sértést követett el ellenünk.

Tisza rögtön felállt:

- Felolvasom feleletnek az eredeti okmányt németül.

Madarász József szeme vérbe borult. Felugrott, mint egy hörcsög.

- Micsoda? Németül írnak a magyar minszterelnöknek?

Mire visszavágott a miniszter:

- Már a német nagykövet csakugyan nem írhat senkinek magyarul.

Lőn nagy hahota, alig bírt lecsendesedni; Tisza vette a német szöveget, és hangosan felolvasta... Hát úgy volt biz az megírva, hogyha Madarász bácsi koncipiálja, se lehetett volna jobban, világosabban megjelölni a monarchiabeli két állam parlamentjeinek különállását.

Az ellenzék is nevető kedvre szottyant az interpelláló felsülésén. Általános derűtség ragyogott a képviselők arcán. Mindenki nevetett, a karzat, a teremtiszték, az elnök, a jegyzők, a gyorsírók, még a lelkileg jelenlevő tizenkét szennai is kacagott volna, ha még nem lett volna betéve a levéltárba. Csak a habarékok sütötték le a szemeiket röstelkedve. Ábrányi Kornélt pedig konvulzív köhögési rohamok fogták elő.

A diadalmas Tisza nem akarta megvillogtatni most a gúny fegyverét, és csak azt jegyzé meg szelíden:

- Jó volna, ha az interpelláló urak előbb meggyőződnének valamely dologról, mielőtt a Házba hoznák.

A letepert közjogi bajnok visszaszólt dacosan:

- Nem antichambrírozok a minisztereknél.

- Csak mikor egy kis dohányengedély kell! - kiáltá egy rossznyelvű szélsőbali.

A FÖRENDIHÁZ MAI ÜLÉSE

Az utolsó érdemleges ülés óta észrevétlenül egy nagy belső átalakuláson ment át a főrendiház, mely arculatát megváltoztatta, pártviszonyait egészen más alapokra fektette, szóval a Házat epochális módon átalakította.

- Hogyhogy? - kérdi bizonyára csodálkozva az olvasó. - Hiszen nem hallottunk semmiféle mágnás-forrongásról vagy Múzeum kerti államcsínyekről.

Legyen nyugodt a tisztelt olvasó, hiszen éppen abban van a komikum, hogy ezt a nagy átalakulását maga a főrendiház se látszott észrevenni.

Pedig az átalakulás megtörtént. És hozzá megdöbbenő módon. A főrendiház a mai ülésre úgy jött össze, hogy *tökéletesen ki volt halva belőle az ellenzék.*

Mármost tessék nekünk mutatni a föld hátán még egy parlamentet, amelyben lehetséges, hogy 1-ször néhány hét alatt kihaljon az egész ellenzék, 2-szor, hogy ilyen módon engedje át a tért az opposíció a kormánypártnak.

Ilyen nincs több! Ilyen csak a Múzeum kerti parlamentben lehetséges, amióta meg van fejelve.

Azazhogy volt egy parlament, ahol hasonló dolog történt. A derék Izmail basa egyiptomi törvényhozása, amelybe az alkirálynak erőszakosan kellett kinevezni ellenzéket, hogy legyenek, akik néha napján meggyúrnák őfensége kormányát.

De Egyiptom egzotikus ország. A magyar főrendiház pedig Európa kellő közepén van.

És... Tisza se járt másképp a főrendiházzal, mint az afrikai vicekirály.

A reform után ő is megdöbbenve vette észre, hogy minden megvan a reformált főrendiházban, ami kíváncsatik egy modern parlamenthez, csak egy hiányzik, egy nélkülözhetlen kellék: az ellenzék.

Pedig a nélkül mit ér?

A megszeppent Tisza tehát szintén úgy segített magán, hogy kinevezett a főrendiházba ellenzéket: Ghyczyt és Somssichot.

Tiszának azonban nem volt szerencséje. Balsors üldözi. Mikor már minden a legszebben ment, kapja magát az ellenzék és kihal a főrendiházból.

Most már csupa kormánypárti ül a főrendiházban. Most már senki se fogja Tiszát megtámadni a Múzeumban.

Még az egy Zichy Nándor lenne, de az se jött el a mai ülésre.

Öt törvényjavaslatot fogadott el egymás után a Ház, és pedig egyhangúlag, síri csöndben.

Csak Gyulai Pál emelt kifogást a »petróleumhordók« ellen, mert - úgymond - van vashordó, rézhordó, fahordó, de petróleumhordó nincs, nem is volt. Hanem van petróleumos hordó.

És még ezt az egy ellenzéki »os« szótagot is leszavazta a Ház.

Szóltak még a Lloyd-szerződésnél Hunfalvy, Zichy Henrik, de azok is inkább pártolónak.

Idegborzongató kormánypárti hangulat uralgott az ülésen. Tisza is fázékonyan húzódott zsöllyéjébe, s azokon az időkön merengett, mikor itt még ellenzéki beszédek hangzottak.

Nem is állta ki sokáig a miniszterelnök ezt a sima hangulatot, és lassan, gondba borultan kiment a teremből.

Valószínűleg azon gondolkozott, honnan szerezzen magának megint olyan erős ellenzéket, mint voltak az istenben boldogult Somssich Pál és Ghyczy Kálmán.

Nehéz dolog, nagyon nehéz. Sok utánjárás van vele. És ki tudja, hogy üt be?

Mert - szó ami szó - furcsa parlament ez a mi főrendiházunk.

ELLENZÉKI APÁTIA

Azt a kedélyes, nagyeszű ellenzéki vezért, akit egy szűkebb baráti kör úgy nevez tréfásan, hogy »szóga«, a vidék úgy nevez haragosan, hogy »saktervédő«, gyakran keresik fel kliensei a kávéházban, ahol tarokkozni szokott némely délutánokon, ha ráér. És többnyire ráér, még amikor rá nem ér is, mert a huszonnégy szennainál is jobban szereti a huszonkét tarokkot.

Bezzeg nem olyan rettenetes ember ő itt, mint a Házban; csak akkor kontráz, ha skartja van. (A Házban anélkül is kontráz.)

Kedves, szeretetreméltó (kivált, ha jó kártyája jár), szájából bőven ömlenek a csurom méz kifejezések, vidám ötletek, jóízű élmények. Magam is gyakran meríték anyagot őtőle. A pénzemet ő nyeri el, az ideáit én írom meg.

Különben mindennap úgy tesz, mintha utoljára játszanék, szidja erősen a kártyát, mely annyi tömérdek idejét elrabolja:

- A nyáron is agyontarokkoztam ennél az asztalnál egy csomó kerületet! Ha lementem volna néhány helyre, ahova nem mentem, beh másképp állanánk!

(Végre is kisül, miért maradt a kormány többségben.)

Egy nap, amint a »szóga« megint »utoljára« tarokkoznék velünk, beállít oda egy kék mándlis, értelmes arcú, alföldi kaliberű parasztember s mereven megáll a háta mögött.

- Engem keres? - kérdi ez felriadva, miután előbb az ütéseket megolvasta.

- Kegyelmed az a saktervédő?

- Én volnék - feleli mosolyogva.

- Látni akartam kegyelmedet, ha már itt vagyok Pesten, mert nagyon meg vagyok kegyelmeddel elégedve.

S ezzel odanyújtotta a kérges kezét és megrázta emberül a »szógáét«.

- Mondhatom, meg vagyok elégedve - ismétlé. - Nagyon haragudtam kegyelmedre azelőtt, de olvastam ezt a legutolsó beszédét és azt mondom, hogy az már valami.

- Hát voltaképpen kicsoda kegyelmed?

- Szücs Mátyás a becsületes nevem.

- Miféle párton van?

Szücs Mátyás nyílt szeme elborult egy percre és mélyen felsóhajtott:

- A Tisza Kálmán pártján voltam valamikor. Úgy hittem benne, mint az Istenben, de megcsalódtam.

- Igaz, igaz, de most milyen párton van?

- Hát negyvennyolcas volnék vagy mi... - felelte vontatott hangon, kelletlenül.

- És hol szavaz kegyelmed?

- Abonyban kellenék szavaznom, de nem szoktam.

Elbiggyesztette a száját, s az egyik vállát leeresztette.

- Nem, nem szavazok én sehova.

- Na és vajon miért nem?

- Miért, miért? Mert hát, ugyan mondja meg nekem kegyelmed, melyikőjüknek higgyek én Tisza Kálmánnál jobban, mikor neki hittem a legjobban?

Mélabúsan rázta meg fejét.

- No, ugye nem lehet? Igaz-e vagy nem? De megyek is már, mert az anyjuk vár odakünn. No, az isten áldja meg! Amit mondtam, mondtam. Nagyon meg vagyok kegyelmeddel elégedve.

A »szóga« mosolyogva fogadta a legfelsőbb elismerést és nagy fejcsóválással osztott tovább, mert voltaképpen Szücs Mátyás uram magyarázta meg nagy igazán, hogy miért lett a kormány olyan rettenetes nagy többségben.

A MAI ÜLÉS [ápr. 24.]

A Ház meg van ijedve. Nincsen dolga. S mint nagy szárazságban az eső után, egy bizonyos epedés fakad ki a szívekből erőteljes ellenzék után, amelyik dolgot adjon.

Ha nem csurran, hát csöppen néha egy-egy javaslat, s ilyenkor a sok kiéhezett szónok megrohanja a prédát.

Ma a halak napja volt. Egy bolgár képviselő, aki az idegenek karzatán ült, mikor értesült róla, hogy miről tanácskoznak, irigykedve monda:

- De boldog ország, ahol már annyira elintézték mindent, hogy a halakra jutott a sor.

Csak Madarász zsörtölődött.

- Nem lesz már többé szabad úszó! Még ezeket a szegény víz alatt lakó állatkákat is megzabolazza a kormány. Ezek is paragrafus alatt nyögjenek.

A halak katolikus eledel lévén, tömegesen foglalták el a karzatot a klerikusok, s a papi képviselők is szép számmal jelentek meg az ülésre.

Igazi böjtös ülés volt.

Emich adta elő a javaslatot, természetesen elfogadásra ajánlva. Utána néma csend állt be, összenéztek az ellenzékiek, hogy ki akar beszélni? De semmi mozgás sem volt észrevehető. Pedig beszélni okvetlenül kell valakinek, mert Sprincer Jánoson ünnepi bársonykabát látható; s hogy Sprincer beszélhessen, támadási anyagra van előbb szüksége. Hm, jó volna most Herman Ottó, ha itt volna. Az is de furcsa ember! Mikor képviselő volt, nem kellett, most, mikor kellene, nem képviselő!

Hanem iszen arra való Eötvös Károly, hogy ahol valami hézag van, legott betömje.

Feláll, vagdalkozik, fogat csikorgat egy darabig a javaslat ellen, de látván, hogy a halakat már meg nem mentheti a kormányi beavatkozástól, mint okos ember elejti őket, és csak a rákokat veszi pártolása alá, amire beleegyező jóakarattal bólingat fejével Péchy Tamás, arra gondolván, hogy rákja van a német császárnak is, akivel pedig barátságos viszonyban állunk.

Eötvös ellenzéki szempontból beszélt a halakról, de látta, hogy ez a szempont nem hat. »Próbáljuk hát a rákokat - gondolta magában - cigány szempontból tárgyalni«.

Nézzék meg, tisztelt Ház, hogy mivé lesz a cigány ezen javaslat folytán.

Elhívatom például egy szép falusi reggelen.

- Te more, hozz egy hatosért rákot, mert azt szeretnék ma vacsorálni.

A cigány fogja magát erre és beballag a székvárosba a vicispánhoz, ahol engedélyt vált a halászatra. Erre rátesz egy 50 krajcáros bélyeget. Az engedéllyel elmegy a hetedik faluba, megkeresi a szolgabíró, akivel az engedélyt láttamoztatja, a láttamozással felkeresi a községi bírót, és annak is bemutatja, most aztán kimegy az árokhoz, összefogdossa a rákot, és elhozza negyednapra.

Hát mennyibe fog ez a hatos ára rák a cigánynak kerülni?

- Ne féltse - kiáltja egy jobboldali hang -, mert egypár malacot is lop útközben.

Az ellenzék erősen felháborodott arra a gondolatra, hogy Eötvös csak negyednapra vacsorálhat rákot ezen javaslat szerint. Nagy zúgás támadt: »Micsoda, minket éheztetni akar a kormány?« Szendrey Gerzson fenyegető gesztusokkal magyarázta a társainak, hogy ezen javaslat nem annyira a rákok és halak elszaporítására, mint inkább a cigányok kipusztítására irányul. »Nem szabad engedni a cigányokat!«

Eötvös után Fenyvessy Ferenc próbál szerencsét, s most mint »stiliszta« mutatja be magát. Ő a 26. § ellen tör, amelyben azt a furcsaságot fedezi föl, hogy a vidrát, a csonttörő sast, a gémekeket és a rucákat, ha azok nem bírnak vadászati jogosítvánnyal (nemigen szoktak pedig váltani a derék állatok), szabad elpusztítani a halászatra jogosultaknak, de csak löfegyver használatával.

De ne féljenek e szövegezéstől a sasok és gémeke, mert sokkal nehezebb őket pusztítani löfegyver nélkül, mint elmésségeket mondani attikai só nélkül. (Amiben nagy talentum Fenyvessy Ferenc.)

Utána Pulszky Károly védte a javaslat rákászati részét ügyesen, Széchenyi is a rákokért szállott síkra. Minél fogva a rákok jövője már-már megállapítottnak látszott (a Ház változatlanul fogadván el általánosságban a javaslatot), midőn a részletelnél Hoitsy Pál, dacára az előtte szólók hiábavaló harcának, szerencsét próbált a rákok immunitása ellen, és sikerrel.

Eötvös kedvetlenül vakargatta a fejét:

- Nono. Mi az már? Hát többet ér akkor az én szavam, ha a Hoitsy szájából hallják?

A MAI ÜLÉS [máj. 6.]

Forradalmi időket élünk. Erre most némi jelek vannak. Egy az, hogy a múlt héten *negyvennyolc* többségünk volt, más az, hogy már Görgeynk is van. Illetőleg, hogy már nincs, mert elvándorolt. De ennek hiányát nem érezzük, mert megjött Szunyogh Szabolcs, és egész délelőtt láthattuk, mert ma megint az a ritka élvezet érte a képviselőket, hogy ülésük volt.

A Baross tizenhatmillió vasúti prioritási javaslatát tárgyalták.

Az utolsó ülés óta sok történt, Tisza Kálmán tudós lett, Kazy János méltóságos úr lett, Grünwald Béla szintén bejutott »kálvinistá«-nak, Fenyvessy Ferenc szerkesztőnek csapott fel,

és kéziratot kéreget a Ház poétáitól a »Jó szív«-be. (Bezzeg jó volna most egy kis kézirat, ha mindjárt Reuss Henrik hercegtől is.)

Az előadói székben Darányi Ignác ül olyan nyugodtan, boldogan, mintha a »Normafa« árnyékában pihenne. Magvas, okos beszédben ajánlja a javaslatot.

Utána a habarékpárt »pénzügyi lumenje«, Horánszky Nándor emelkedik fel, kinek háta mögött elkeseredett arcokat vág Tomcsányi László.

Bámulatos arc az! Mintha minden epe, minden bánat és sóvárgás, amit a habarékpárt átérez, ebbe az egy arcba volna összegyűlve. S még csak tűrhető, ha haragszik, ha ingerülten morog, de vérfagyasztó, ha az a sajátságos savanyú mosoly ül ki az ajkaira.

Horánszky Nándor »misztifikáció«-nak mondja a javaslatot, melynek hadászati célja mögött ott lappang a négymillió forint előleg, melyet a kormány vissza akar magának fizettetni. Ez csak egy új jogcím az adósságcsinálásra.

Baross ma kissé rekedt és ideges volt. Simán, de férfiasan utasította vissza a misztifikáció kifejezést. Pedig kár annyira érzékenykedni, ebben már Horánszkyt kell menteni: mert öneki ez az egyéni stílusa.

Horánszky után beszéltek Helfy, majd Orbán Balázs, ugyanazt variálva, amit Horánszky. Orbán Balázs éppen most tért haza turini zárandokútjából, s igen zokon esett a szívének, hogy Kossuth Tisza államférfiúi tulajdonairól nagy elismeréssel szólt. (»Gyengül az öregúr« - sopánkodik a nagy elégedetlen.)

Azután Apponyi fejtette ki a habarékpárt álláspontját. Hát biz az odavág, ahogy kivettük: a habarékpárt szeretné megszavazni a javaslatot (hogy lássák Bécsben, milyen lojális a hadászati szükségekkel szemben), de a dörgedelmes beszédek sem engedheti el (hogy lássák Jászberényben, milyen harapós).

Ezalatt búsan és unatkozva ült piros székében Tisza Kálmán, sűrűn cserélgette a pápaszemét, sóvárogva nézegetett szerte az ellenzéki lapályon, kedvetlenül dobolt a ceruzájával az előtte levő üres papírlapra, s arcán a türelmetlenség tükröződött vissza:

- Hát mi lesz már? Hát engem senki sem támad?

Egy-egy irigy pillantást vetett Barossra, kit éppen most szurkált meg Apponyi, hogy ne bízza el magát az ellenzék *kényeztetése* miatt.

Fürkészőn vizsgálta Thalyt, hátha abból ki lehetne csiholni valami mérges közbeszólást, sokáig merengett Beöthy Ákoson, Madarászon, sorba a híres »clamantesek«-en, de ezek ma mind csöndesek voltak, és szelíden lógatták fejeiket.

Végre nem állhatta, felállt és beszélt vagy kétszer, incselkedett, agit adott, de sikertelenül. A nagy debattert senki sem akarta aposztrofálni.

De ki is merne kikötni egy újdonatúj akadémiai taggal?

TAVASZI TÖPRENGÉSEK

I. A Madarászék nyara

Egyszer már az is megtörtént, hogy a tokaji hegyen kétszer volt egy évben szüret. 1801-ben ugyanis olyan korán beállott a tél, hogy már októberben öles hó lepte be a szőlőtőkét úgy, hogy meg kellett várni a tavaszt, hogy leszüretelthessék a termést.

Nem is volt valami nagy dolog, hogy az 1801-iki termést 1802-ben adta oda a tokaji hegy, sokkal nagyobb csoda lett volna, ha 1801-ben szüretelheték volna le az 1802-iki termést.

És ekkor ez a nevezetes csoda sokkal inkább hasonlított volna akkor a küszöbön levő eseményhez, hogy a delegációkat megint összehítták, holott azoknak egy ülészakban csak egyszer lehet összeülni, mint ahogy csak egyszer szül az anya egy évben és egyszer hoz gyümölcsöt a körtefa.

Mindegy: a körtefa is megtenné ugyanazt, amit a delegáció, ha egy rendelettel őszkor kimondaná az anyatermészet: »Kedvelt híveim, fák és növények! Ezennel bezárom a nyarat és megnyitom az új nyarat.«

Hát a delegáció összeülhet; abban semmi sincs. Az ülészakot bezárják május végén, s ugyanazon az ülésen királyi leirat megnyitja az új ülészakot, mely megválasztja a delegációt. Az új delegáció aztán dologhoz láthat.

Hanem itt áll be aztán egy érdekes kérdés, melyről most sokat diskurálnak parlamenti körökben - de persze csak a feketekávé mellett.

Az a kérdés áll be ugyanis, hogy mi lesz akkor az országgyűléssel?

Az országgyűlés nyáron át nyitva marad-e?

- Nyitva nem maradhat - mondják némely körök (talán a katonai körök) -, mert az országgyűlés együttléte bizonyos bekövetkező események idején kényelmetlen lehetne.

- Hát hiszen úgyis el szokta magát napolni a delegációk idejére - ellenvetik mások.

- Igen, de ha az országgyűlés csak maga napolja el önmagát, húsz képviselő kívánságára bármikor kénytelen ülést hívni össze az elnök. S hogy efféle meglepetés ne történhessék, azért szokták a Házat az egyik ülészaktól a másikig királyi leirattal elnapolni.

- Hát akkor az idén legokosabb lesz megnyitni az új ülészakot, megalakulni, megválasztani a delegátusokat, összehívni egy királyi leirattal a delegációt s ugyancsak a királyi leiratban elnapolni a Ház üléseit szeptember végéig.

- Éppen itt a zátony. Mert a királyi elnapolás megdermesztő. A parlament tökéletesen megszűnik a kijelölt ideig, életre addig nem kelthető. S ha parlament nincs, delegációja sem lehet. A parlament nem kigyó, hogy mikor agyonölik, még mindig mozogjon a farka.

Ekorül folyik a diskurzus képviselői körökben. Sőt úgy látszik, a kormány is keresi a modus vivendit ebben a kérdésben.

Mert a delegációra szükség van, a parlamentre pedig nincsen szükség. De minthogy az egyik a másik nélkül nem lehet, aligha nem az lesz a dologból, hogy a parlament maga magát fogja elnapolni, s ez akkor a *Madarászék nyara* lesz.

Mert Madarász uraimék tudom, megteszik a legnagyobb kánikulában, mikor minden miniszter fürdön hűsöl, minden mameluk otthon csépettet, hogy huszadmagukkal összekurjantják valami hebehurgya ügyben a dietát, s megüzenik a háborút vagy a muszkának, vagy a németnek.

II. Katona az alkotmányban

Akik nem értenek a közös ügyes törvényhez, amelyről már Bluntschli is, akit nálunk Schvarcz Gyula tett híressé, azt mondta, mikor megalkotása idején a véleményét kérdezték: »Na, ez olyan bolond, hogy sikerülhet« mondom, azoknak is, akik nem értenek a közös ügyekhez, van most egy témájuk.

Egy fiatal képviselő egyszersmind tartalékos hadnagy a közös hadseregben. Nehány nap előtt behívták Budapesten fekvő ezredéhez, nem tudom, hány heti gyakorlatra, s az ezredes így szólt hozzá:

- Eszembe jut, hadnagy úr, úgy rémlik olvastam valahol, hogy ön képviselő is.

- Igen, ezredes úr.

- Nincs semmi kifogásom ellene - szólt az ezredes kegyteljesen -, de figyelmeztetem, hogy az ülésekre el ne menjen a fegyvergyakorlat ideje alatt. Politikával nem szabad foglalkoznia!

A fiatal hadnagy nem jött azóta az ülésekre, de az eset élénk megbeszélés tárgyát képezi a Ház tagjai közt.

Szerencsére a hadnagy úr nem ellenzéki ember (de meg Olay Szilárd sincs már meg), s így nyilván nem lesznek belőle interpellációk a Házban, ámbár sok szó férne ahhoz, hogy azt a sarkalatos jogot, melyet alkotmányunk különösen véd, hogy a törvényhozók ne legyenek a szavazás alól mesterségesen elvonhatók, íme a katonatiszt urak egyszerű Dienstreglementtel tönkreteszik.

A közjog a legfőbb jog az államban, mellyel azonban mindig más jognak meg kell gyengülnie s csak annak a határain belül mozoghat. Rendezze be magát úgy a katonai státusz, hogy vele ne jöjjön ellentétbe. Hanem hát a mi armádiánk csökönyös. És rendszerint nem a közjog az, amely előtt meg szokott *hátrálni*.

Csak egy kis fantázia kell hozzá, hogy az ember egy lélekemelő képet állíthasson össze a jövőből.

Mondjuk, hogy a Fenyvessy-Bolgár minisztérium idejében, csupa hadnagyokat választat meg a két katonaviselt miniszter.

Négyszáz rezervista hadnagy fog bent ülni a Házban.

Erre egy napon az akkori Péchy Tamás kitűz egy érdekes ülést.

Mire megharagszik előtte való nap a generalkommandó és azt mondja:

- Azért sem lesz holnap ülés. - S mind behívja a rezervistákat.

Péchy Tamás elszomorodik a dolog miatt, s egy folyamodványt intéz a generalkommandóhoz (ötven krajcáros bélyeggel), hogy kegyeskedjék egy ülést engedélyezni, mert ilyen meg olyan fontos tárgyak várnak elintézésre.

A generalkommandó azt az indorsátát írja rá a folyamodványra, hogy »Schmarn!«

S az akkori Péchy Tamás búsan fogja csóválni fejét: »Ej, ej gyengéllem egy kicsinkét ezt a mi alkotmányunkat.«

A T. HÁZBÓL [máj. 25.]

I. Az utolsó magyarok

[máj. 25.]

A kormánypárti többség oly nagy már, hogy a wippekre sincs többé szükség. Sürgönyök többé nem mennek a »mezei hadak« után. Az most a kedvelt perszóna, aki nem lábatlankodik itt örökké.

Hogy a szavazásoknál lesz-e többség és mekkora, erre nem gondol senki, hisz az bizonyos, s a mekkoraság legföljebb Vizsolyinak fekszik a szívéen, akinek az az ambíciója, hogy egyszer kerek számban száz többség legyen. El is mentünk eddig a kilencvenötig, sőt egyszer a kilencvenhétig is, de százra még nem bírtuk fölvenni. (De nem is volna jó, ha a szabadelvű párt jeles elnöke mindjárt elérhetné az összes életcélját, csak kell, hogy betöltetlenül maradjon valami éltető törekvése.)

De ahogy szaporodik a párt numerice, éppen olyan megdöbbentőn fogy magyarságban.

A jelen országgyűlés kezdetén már csak három magyar nadrág volt látható a kormánypárton.

Az egyiket Boér, a Ház nesztora viseli, a másik Luppá Péteren feszül rangosan, csak még a selyemkeszkenő hiányzik az ellenzöböl és a fehérvári bicsak a csizmaszárból.

A harmadik magyar nadrág Gulácsyn ékeskedett.

Ők hárman voltak az utolsó magyarok. E különállás tette őket nevezetessé.

S most íme fogja magát Gulácsy, és ő is leveti a magyar nadrágot. Ma nagy csodálkozásra már német pantallóban lépett be a Ház helyiségeibe.

Legott felmerült az a skrupulus, hogy ilyenkor összeférhető-e a lelkiismerettel a mandátumot megtartani, mert akit magyar nadrágban választottak meg, kérdés, ha megválasztanak-e pantallóban?

A régi pantallók megvetőleg néztek a parvenüre, az új nadrágra, mely otthontalanul lötyögött a Gulácsy lábszárain.

- Hát teveled mi történt? - kérdeék Gulácsytól.

- Levetettem - szólt mélabúsan -, pedig fájdalmasan esett.

- Minek vetetted le akkor?

- Mert folyton zavart a pártállásomban.

- Hogyhogy?

- Ha kávéházba mentem, mindig a »Függetlenség«-et, majd a »Budapest«-et hozta a pincér a »Nemzet« helyett, szilvóriumot a kávé helyett, ha valakivel szóba álltam, az jól megnézett, és elkezdte szidni a kormányt, a miniszteri előszobákban a várakozók közt mindig legutoljára került rám a sor. Magában a pártban is sanda szemekkel néztek rám az ismeretlen pártfeleim, mintha valami »idetévedt« ember volnék, sőt még az ismerősök is gyanakodva mondogatták: »Ezt az embert előbb-utóbb renegáttá teszi a nadrágja.« Gondoltam magamban: »Ugyan, hát érdemes-e ennyit szenvedni egy nadrágért?«

Valóban, a derék Gulácsy számára nem maradt fenn egyéb, mint vagy a nadrágtól válni meg, vagy a párttól.

Ő a nehezebbet választotta.

II. A vita

Napirenden az Irányi árvizes indítványa volt s Baross vízszabályozási politikája.

Miután igen kevés ember van, aki még nem volt vízi kormánybiztos, vagy legalább nem írt a »Jó szív«-be, tehát csupa szakemberek voltak jelen, s miután az ülés egy nagy szerencsétlenséggel kezdődött (Radocza a Csatár igazolását jelentette be), Irányi festői beszéde, melyben eleven színekkel ecsetelte az árvizes vidékek szerencsétlenségeit, nem tett már olyan hatást, mint különben.

Utána Melczer Gyula hozakodott elő a terveivel. Egy olyan hajózható csatornát kellene építeni az Alföldön keresztül, mely a vizeket egyesítené, nagy földterületeket öntözhetőkké tenne, s az Alföld termékeinek olcsó szállítására is jó volna.

- Biz az jó volna - sóhajtott Baross Gábor.

A pénzügyminiszter komoran nézett maga elé, csak Wekerle csörgetett a zsebében néhány hatost.

Majd Baross állt fel, s hosszú, nagyszabású beszédben, mely folyékonyan és az egyszerűség meggyőző erejével ömlött ajkain, fejtette ki az árvizek okait s követendő programját. Ma a szokottnál is jobban volt diszponálva, s mindenkit, még az ellenzéket is meggyőzte, hogy e nagy, életbe vágó feladat higgadt, erős és avatott kezekben van.

Gyakori »helyeslés« szakította félbe előadását, s az elnök öt percre függesztette fel az ülést beszéde után. A Ház kivonult a folyosóra.

- Ezen öt perc alatt beszéljen Szederkényi! - kiáltá egy maliciózus kormánypárti, mert Szederkényi volt följegyezve következő szónoknak.

Mit mondott Szederkényi? Hát mit mondott volna! Ő is, a jó lélek, mint Irányi, more patrio, egy kis tanácskozást szeretne előbb, úgy okoskodván, hogy az ha nem használ, hát semmi esetre sem árthat az árvizeknek.

Szederkényit nyomban követte egy »szűz« szónok: gróf Szapáry Gyula.

Hogyan, Szapáry Gyula?

Nos igen - éppen ez a parlament csodaereje, hogy az ember újra átalakulhat benne szüzzé. Két különböző atmoszférába jut. Szűz volt egykor a miniszteri széken innen, és szüzzé lett ismét a miniszteri széken túl.

Első beszédjét tartotta, amióta nem miniszter.

Ingerlő kíváncsisággal lesték szavait »kombináció anyag«-nak, hogy ragasztóerő akar-e lenni a pártban, vagy bontóerő?

A rokonszenves kormányférfi meg tudott maradni beszédje után is »érdekes«-nek, nem hagyott egészen benézni a kártyáiba.

A folyosói »konok cigarettézők« mohón kérdezgették a kijövőktől:

- Mit beszél Szapáry?

- Ugyanazt, amit Baross - szóltak a kormánypártiak.

- Barossal polemizál - felelték az ellenzékiek.

S ez a teljes bizonyíték rá, hogy kiválóan sikerült a beszéde.

A T. HÁZBÓL [máj. 26.]

I. A bécsi kuvik

[máj. 26.]

Nem anket kell Barossnak, mert jól megmondta Horváth Gyula, ha komoly szakértőket hírnak össze, azoknak évekig tanulmányozniuk kellene előbb a Tisza folyamot, hogy véleményt mondhassanak, a mondott véleményeket aztán évekig tanulmányoznia kellene Barossnak, hogy valamelyiket elfogadja, egyszóval annak a végét Irányiék meg nem élhetnék, hanem csodálatos, hogy a sok *javasember* között nem ajánlta valaki a »bécsi kuvik«-ot.

A bécsi kuvik egy Stefanovics nevű úriember, aki szenvedélyből figyeli a magyar folyamokat, s ha baj van a küszöbön, hónapokkal előbb jósol és irkál a Tisza menti városok polgármestereinek, hogy itt és ott, ekkor és akkor minőre duzzad fel a víz.

A polgármesterek rendesen megmutatják a mérnököknek:

- Megszólalt a kuvik.

A mérnökök rendesen félreacsapják szánó mosollyal a papírkosárba.

- Nem ért ahhoz a kuvik!

De a víz is beállít rendesen a gátakhoz úgy, ahogy a kuvik megjósolta, arra a napra, abban a magasságban, tarajos habokkal, haragosan locsogva.

- Hát nem megüzentem nektek a kuviktól, hogy *jövők*?

Stefanovics lovagról ma sem beszélt senki. Hanem Paleocapat, Vásárhelyit sok szónok emlegette, mert ezeknek a neve tudományos ízt ad az előadásnak.

Báró Kemény Endrének van egy jó mondása (a vak tyúk is talál szemet), hogy a jubileum nem egyéb, mint *próbatesztelés*, hát ebben a mai ülésben is meghallhatták Irányiék, hogy milyen lenne a kívánságuk valóságban. Igazi próbaankét volt. Többnyire apró-cseprő helyi dolgokat csurgattak le az orátorok s kötöttek a miniszter lelkére. Ember legyen, aki e fölkavart káoszban eligazodik. Tömérdék tarka eszmét vetettek fel, az igaz, s ezek közt néhány figyelemre méltót, de a legjobbat mégis Novák József mondta (de persze csak a folyosón) arra a kérdésre, hogy »mi kellene«.

- Több pénz és kevesebb beszéd.

II. A szónokok

Ha Neptun isten ott lett volna a karzaton, sokat gyönyörködött volna a mai beszédekben, melyek mind a folyamainak viselt dolgait festették, de csak néhány vízi tündér, nimfa és najád mosolygott le felülről.

Hallottuk susogni Károlyi Sándort, a melankolikus Tiszát, mely simán siklott el a füzesek közt, felszólalt Enyedi megölő betűje (mennykő nagy kezdőbetű) Madarász Imre, hallottuk Papp Eleket (a bömbölő Tiszát), közbevágott az igazi Tisza is (a miniszterelnök) magyar józansággal, egyszerűen, tudományosnak affektált allűrök nélkül. De éppen azért csinált nagy hatást.

Mert a szegedi közgyűlésen történt egyszer éppen ennél a témánál, hogy a szónokot sehogys akarták hallgatni, minden szava elveszett a nagy zajban, mire az egyet fordított a beszéd rúdján.

- Méltóztassanak kérem meghallgatni, hiszen nem vagyok én sem mérnök, sem szakember.

Ez az indok hatott. Mély figyelemmel, síri csöndben hallgatták azontúl.

Beszélt még Horváth Gyula (a kanyargó Tisza) általánosságban, emelkedett álláspontból fejtegetve a tiszai bajok orvoslását, utána Törs Kálmán (a lassú Tisza) folydogált csendesen és Rohonczy Gedeon (a leapadt Tisza).

Közben hallottuk Domahidy Istvánt is, aki átcsapott a Szamosra, s a Szapáry Gyula gróf tegnapi kitűnő beszédjének azon pontjaival polemizált, amelyek abban nem voltak.

III. Wiltné és a halcsikok

Hogy kerül ide Wiltné? - fogja kérdezni az olvasó.

Úgy, ahogy a vízi szakemberek közé Domahidy.

Egészen véletlenül.

Hogy az olvasó el ne unja magát, kivezetjük egy kicsit a folyosóra, ahol Andrássy Manó gróf nagy rohamra készül, panaszkodva, hogy őt a rossz vízszabályozás tönkreteszi. Persze mindenki sajnálkozik rajta: »Miből él meg szegény jó lélek!«

Néhány felvidéki ember azalatt, míg az alföldiek sopánkodó arccal sétálgatnak fel s alá, Domahidy István egy eredeti kalandját meséli, mely sokkal tovább fogja fenntartani nevét, mint a mai beszéde.

A Pannónia szállodában Wiltnével volt szomszédos szobája. Domahidy gyakran hallotta éjszakánként éneklését, mikor az a szerepét tanulta. Bosszantotta nagyon, nem tudott miatta aludni. Ki is kelt erősen a szállodaszemélyzet előtt.

- Ez a szomszédasszony itt kornyikál éjszakánként! Váltig a torkát gargarizálja. Én azt tovább ki nem állom. Mondják meg neki.

A szolgák szót fogadtak, és jöttek jelenteni, hogy az asszonyság nagyon megbotránkozott ugyan a kívánságán, de kész más lakosztályba költözni.

- Hát kicsoda voltaképpen az az asszonyság?

- Wiltné az Operától.

Wiltné? Szeppent meg Domahidy. Lehetetlen! No, szépen vagyunk. De ki az ördög gyaníthatta volna, hogy én tulajdonképp az Operában vagyok éjszakánként, s ingyen hallgatom a világremekeket. Óh, én szerencsétlen, megsértettem a nagy művésznőt, akinek köszönettel tartozom, mert amit gyötrelmennek vettem, az voltaképpen élvezet volt. De már ezt nem hagyhatod úgy, Pista! Ha színházi habitué voltál a tudtodon kívül egy évig, kérj bocsánatot, engeszteld ki a csalógányt.

Felvette frakkját, klakkját, s gavallér emberhez illendően bekopogtatott Wiltnéhez, és egypár mézesmázos bókkal kibékítette; azontúl is megmaradtak szomszédok s jó barátok. Sokszor beszélgettek együtt nyájasan a folyosón vagy a lépcsőkön, ha találkoztak, s estenkint elandalogva hallgatta a vékony falon keresztül a csodálatos csengő hangokat.

Már-már egészen ki volt képezve hősünk füle az énekhallgatásban, midőn haza kellett utaznia, s ott az az ötlete támad, hogy egy kis ajándékkal lepi meg a csalogányt.

De mivel?

Hát ugyan mi van a világon jobb és becsesebb a szatmári ember előtt, mint a halcsik.

Nosza, hamar egy hordó halcsikot kell összefogdosni, s felküldeni Budapestre Wiltné címére. Hogy fog az az asszony örülni!

Domahidy éledelegve színezte ki képzeletében a nyájas mosolyt, amellyel megköszöni, ha majd otthon találkoznak.

De másképp történt.

Egy estefelé kapta meg a küldeményt Wiltné, s mikor felbontotta a takaros kis hordócskát, s abban ezernyi és ezernyi piócaszerű apró szörnyeteg kezdett ugrálni, hánykolódni: »Viperák! Viperák!« sikoltott fel, s ájultan összeesett.

Aznap éppen előadás lett volna az Operában, Wiltné megbetegedett az ijedtségtől, és nem lehetett játszania.

Podmaniczky, az intendáns, hűledezve rohant fel szállására, hogy mi baja, s mikor megérté az egész drámát, elszörnyűködve kiáltott fel:

- Az a Pista, az a Pista! Egészen tönkreteszi a művészetet. Istenem, istenem... ilyen gondolat! Rettenetes az! Hogy mer ez az ember halcsikot küldeni valakinek, aki kaméliákhoz van szokva?... Borzasztó ez kérem... Nem, ezt nem lehet annyiban hagyni. Ezt nem szabad többé megválasztani...

De Podmaniczky nem bosszúálló ember, s Domahidy újra bekerült a parlamentbe. Szerencse is, mert különben ki világosította volna fel ma Szapáryt a tévedései felől?...

Egy cigarette éppen elfogyott ezalatt... térjünk tehát újra vissza a tanácsterembe a szónokokhoz, kik közt határozottan Rohonczy aratta a legnagyobb sikert.

Beszédjének *Canossa* része, amelyben szánja hat év előtti híres támadását, olyan nobilis hangon volt tartva, hogy a Ház rokonszenvét egyszerre megnyerte.

Aztán áttért a vízszabályozásra, s bár rapszodice, de olyan szerény és kellemes behízelt modorban beszélt, s annyi okos figyelemre méltó észrevételt vetett fel, hogy a Ház fokozódó figyelemmel és szokatlan érdeklődéssel hallgatta.

A mamelukok elámulva mondogatták:

- De iszen tud ez egyebet is, nemcsak a jégcsaládot vezetni.

Nem elég gyakorlott szónok, s gyakran kellett írásból olvasnia egyes helyeket.

De mi ez ahhoz képest, mikor Csernovics Péter a karlovici gyűlésen felállt és szót kért:

- Halljuk! Halljuk! - kiálták a rációk.

Mire hátraszólt Csernovics a titkárjához, átnyújtván a kész beszédet:

- Olvassa fel nekik, amice!

Zajos helyeslés morajlott fel a beszéd után (már tudniillik a Rohonczyé után), s minthogy nem voltak többen feliratkozva, az elnök bezárta a vitát.

Ekkor csörtetett be a büféből Eötvös Károly, és integetett a jegyzőknek, hogy őbenne még van egy beszéd.

De már késő volt, a vitára már akkor ráfordította a kulcsot Péchy Tamás. Eötvös holnap sem mondhatja el, amit akar, minélfogva több mint bizonyos, hogy a tiszai munkálatok megint el lesznek hibázva.

A T. HÁZBÓL [máj. 27.]

A vitát még tegnap bezárta az elnök, de biz azt félíg még ma is kinyitották. Voltaképpen csak Irányi beszélhetett és Baross. Mind a ketten éltek jogukkal, s kivált Baross beszélt zajos tetszés mellett. Aztán a »félremagyarázott szavaim« jogcíme jött. Károlyi Sándor gróf, Szapáry Gyula gróf és Rohonczy Gedeon vették igénybe.

Az elnök ekkor feltette a kérdést, és az ankét eszméje elbukott. Csak a szélsőbaliak álltak fel mellette.

Éppen délre harangoztak, a Ház most már elintézvén a vízszabályozást, re bene gesta szétoszlott volna ebédelni, ha a szélsőbaliak egy új rohamot nem inszceníroznak vala.

Gonosz lelkű kurucok megirigyelték az egyik miniszter nyugalmát.

- Milyen jó színben van ez a Széchenyi! Hogy fölvette magát!

- Hízik!

- Nagy pihenése van. Senki sem bántja. Csinálni kellene megint valamit.

- De mit?

Addig-addig gondolkoztak, míg végre kisütötték a párizsi világkiállítást, amlyre nézve úgy nyilatkozott Széchenyi, hogy abban a részvételt illojálisnak tartja, s mindent elkövet a magyar osztály létrejöttének meggátlására.

- No, ez jó téma. Hol van Eötvös?

- Eötvös a belügyeket vezeti; Helfy a külügyér.

Helfy mondta el tehát az interpellációt.

A szélsőbali mezőkön »a minden lében kanál Polónyi« mellett egyszerre kidomborodott a nagy »gascogne-i«, Pázmándy Dénes. Ő szervírozta Helfy beszédjéhez a mimikát. Kalimpált kézzel-lábbal. Keskeny, olajbarna arca mérgesen rángatódzott, s fenyegető gesztusai feltüzelték a párthíveket. A kis Meszlényi Lajos úgy nézett ki, mint a gall kakas, amikor odavágta Széchenyi felé:

- Ebből tessék kimászni!

Tisza Kálmán állott fel, mert őhózzá volt az interpelláció intézve. Egyikét tartá a legérdekesebb és legveszélyesebb rögtönzéseknek, melyben elméjének hajlékonysága excellált. Ingerült, gúnyos közbeszólásokat csendes flegmával, de mégis maró csípősséggel vert vissza.

Érintette egyik oknak, amiért a kiállításban részt nem vesz az állam, a politikai viszonyok kényes alakulását.

- Mindig háborúval ijesztenek! - kiáltá közbe valaki. Nyilván Lukáts Gyula, a »magyar Katkov«.

- Kedélyháború már úgylis van a képviselő uraknál - felelte a kormányelnök.

Utalt rá, hogy a kiállítás még csak egy év múlva nyílik meg, s addig isten tudja, hogy lesz, mint lesz, s mi történhetnék ott esetleg bizonyos izgatott hangulatban, úgy az iparosok vagyonával, mint a magyar színekkel...

- Az lehetetlenség! - protestált Pázmándy a párt... azaz Franciaország nevében.

- Akkor többért tud jótállni, mint amennyiért Franciaország kormánya tehetné.

- Jótállok - kiáltá Thiers, Boulanger, Grévy, Madame Adam és Floquet puszi pajtása.

Nagy hahota viharzott fel a jobboldalon.

- Csak nevéssenek - vágott közbe egy ellenzéki bariton. - Bismarck parancsol Magyarországon!

Beszédét olyanformán zárta be Tisza, mint ahogy a székelyek szoktak argumentálni: »ha megyünk, mind megyünk, de egyenkint nem érdemes elmenni«.

Ezt variálta aztán Széchenyi Pál is, mondván, hogy semmi különös dicsőség nem volna abban, ha egy pár fotográfus és néhány porcelán tányér reprezentálná ott Magyarországot. Akkor inkább semmi.

Ezalatt Helfy Ignác elképzelte magában, hogy immár viszi a drót Párizsba a miniszterelnök beszédét, melyben a magyar barátság fel van mondva, a villongások első üszkét ő kaparta ki interpellációjával a hamu alól... ebből még háború is lehet... s akkor ő lesz a történelem előtt felelős a sok kiontott vérért.

De már annyira mégse tigris, meglágyult a jó szíve, felállt, s noha tagadta, hogy a miniszterelnöknek igaza van (mert hiszen »nega!« a jelszó), egyszersmind érzékenyen kijelenté:

- »Ha tudtam volna, hogy felszólalásomnak *mi lesz* a következménye, semmit sem szoltam volna.«

Az elnök elhalványodva tartotta kezét a csöngettyűn, szája izgatottan mozgott, szeme mereven csüggött Helfyn, mintha kérdené:

- Hát mi lesz?

Tisza még egyszer fölemelkedett, s mintegy kiegészíté előbbi beszédjét azzal, ami soha nem pihenő elméjében azóta felötlött. Nem éppen a háborút helyezte ő kilátásba Franciaországgal esztendőre. (Az elnök nagyot sóhajtott. Békeszerető szívéből egy kő esett le.) Amilyen ott a hangulat, háború nélkül is bekövetkezhettek bizonyos kellemetlen események.

- Úgy van! - kiáltá Sprinczer János.

Legsikerültebb volt a Bismarck-intermezzo.

A kormányelnök felhozta, hogy Helfy utalt Németországra, mint aki nem ellenzi a kiállításban a résztvételt. Egy másik képviselő pedig közbeszólt, hogy Bismarck parancsol Magyarországon.

- Mert nagyobb államférfi, mint önök - kiáltotta Polónyi.

- Nagyobb bizony még önöknél is.

- Nono - morogta Polónyi sértődve.

- Hát igen - kérde Tisza, játszi eleveniségével (istennek e nagy adományával) -, mi már most az igaz? Mert vagy parancsol nekünk Bismarck, vagy nem parancsol. Ha ő parancsol, akkor miért mondja Helfy, hogy az ellenkezőjét tesszük annak, amit Németország? Ha pedig az

ellenkezőjét tesszük annak, amit Németország, akkor miért kiáltják közbe, hogy itt Bismarck parancsol?

...Csakugyan jó lett volna, ha erre nézve az ellenzék előlegesen megállapodott volna a konferenciáján, mert a két szemrehányás közül igaz csak az egyik lehet.

A »DUMMHEIT«

Catty! Ez a név is maradandó lesz. Még csak néhány óra, s minden Kati közt ő lesz a leghíresebb Catty. Amire bizonyos fokig szükség van, mert éppen nemrég olvastuk egy lapban panaszképp, most a háború előestéjén, hogy az osztrák armádiának egy híres generálisa sincs.

Hát itt van most már Catty...

Éppen jókor jött a zászlósértéssel.

Mintha csak kötekedő felelet volna a Tisza szombati beszédjére, melyben azon óvatosságnak adott kifejezést, hogy nem akarja kitenni megsértésnek a magyar színeket Párizsban; mintha csak ezt mondaná a gondviselés, az ellenzéki padokra ülven:

- Védd meg előbb a magyar színeket itthon!

Catty táborszernagy, mint már röviden említettük lapunkban, múlt pénteken délben Trencsénbe érkezett, s itt megszemlélvén az ezredet, egyszersmind laktanya-vizitációt is tartott.

A laktanyán eddig szokásban volt, ha katonai celebritás jött (mint csak nemrég is, Frigyes főherceg látogatásakor), kitűzték a sárga-fekete zászló mellett a magyar nemzeti zászlót is. Mos is úgy volt; de báró Catty táborszernagy *a nemzeti zászlót levétette*.

Ez a távirati hír érkezett szombaton este Trencsénből, s néhány lapban megjelent.

Ma a Ház ülést tartott, s képviselői körökben nagy méltatlankodást okozott az eset, mely a Jansky-ügy második évfordulójára üt be, nem valami jól megválasztott pillanatban, mert éppen akkor, midőn a nemzet és hadsereg közt még a jó viszony is kevés; valódi *melegségre* volna szükség.

Lehet, hogy Catty hadtestparancsnok úr csak előlépésre törekszik, s ebben öneki (mert minden ember tudja a maga dolgát) tökéletes igaza lehet, ámbár (magunk közt legyen mondván) várhatott volna még egy kicsit, mert (amint a jelek mutatják) nemsokára *másnemű* alkalom is nyílik a generálisoknak a kitűnhetésre. (Jansky menthető - ő a béke unalmai közt lépegetett fölfelé a bajtársi kegyelet lajtorjáján.)

Az eset kínos hatást tett a Házban, különösen a szabadelvű párt soraiban, hol a hadsereg részére teljes odaadással raknak nagy terheket a nemzet vállaira, s Visi Imre, a Józsefváros független szellemű képviselője, még az ülés alatt bejegyeztette magát az interpellációs könyvbe. Utána csakhamar Madarász József is interpellációt jelentett be e tárgyban.

De lehetséges az is, hogy csak egyszerű túlbuzgóságból eredő tapintatlanság történt, s nem báró Catty a hibás benne, mert a táborszernagy nyilatkozata - mint biztos forrásból halljuk - már a kormány kezei közt van. S ez a nyilatkozat egy teljes exkuzáció.

A táborszernagy látván a felzászlózott kaszányát, csak azt jegyezte volna meg:

- Minek a zászlók a kaszányán? Azokat fölösleges kitenni akkor, midőn valaki szolgálati ügyben jön.

S erre valamelyik helybeli tiszt a 71. gyalogezredből levétette a lobogót, amit báró Catty említett nyilatkozatában maga is »Dummheit«-nak minősít, s aminek az illető tiszt nem fog örülni.

Ez volna a Catty excuse-jének veleje, és ez nekünk, magyaroknak elegendő elégtételnek is látszanék (mert elvégre is egy táborszernagyot nem lehet mindjárt nyársra húzatni, ha valami intézkedése rosszul sült el), s talán egy csöpp keserűség sem maradna a szívünkben, ha megint az a véletlenség nem történik a zászlólevételnél, hogy amikor a magyar zászlót levonták a kaszánya tetejéről, a sárga-feketét ott találták felejténi.

Ez egy kicsit (szintén magunk közt legyen mondva) gyanússá teszi a dolgot.

Úgy látszik, azon a nézetten van a kormány is, hogy a sajnálatraméltó eset nem domborodik még ki elég tisztán és világosan az eddigi részletekből, s úgy hallottuk, hogy mielőtt a kilátásba helyezett interpellációkra megadnák az alkotmányos válaszokat, be fogják várni a Trencsén megyei főispán hivatalos jelentését.

De bármiként dőljön is el ez ügy, ideje volna e címer- és zászlókonfliktusoknak, melyek minduntalan előjönnek (most is van egy másik Horvátországban), s melyek a legalkalmasabb vörös posztó a kölcsönös súrlódásokra, már egyszer véget vetni.

Mert hát valóságos káosz van a címerek és zászlók dolgában, s nem csoda, ha minduntalan történnek kellemetlenségek.

Itt van például mindjárt a sárga-fekete zászló. Hol azt mondják, hogy ezek a »császári ház« színei, hol azt mondják, hogy ezek az osztrák színek. Hogy kinek a zászlaja a sárga-fekete, azt bizonyosan senki sem tudja. A főhadúri zászló közepén a fekete kétfejű sassal. (Ennek volna hát helye a kaszányán.) Igen, de ha a sasos címer a főhadúri zászló, akkor miért lobog a főhadúr hajóin a magyar és osztrák címerrel összekombinált piros-fehér zászló? Vagy külön vízi és külön szárazföldi zászlói vannak a főhadúrnak?

Nincs az az ember, aki ebben eligazodjék. Hát még abban, hogy mikor melyiket kell kitűzni? Nagy stúdium az, s ezer születendő viszálynak a méhe...

Pedig véglegesen segítene egy egyszerű szabályzat vagy királyi parancs, amelyben kimondatnék, melyik szín és címer kié, mit jelent, melyiket mikor kell használni - de hogy tiszteletben kell tartani valamennyit.

A T. HÁZBÓL [máj. 30.]

Végre bevallom töredelmesen, hogy Apponyi Albert nemcsak nagy talentum (mert az ő, ha nem vallom is be), hanem nagy emberismerő is.

Ugyanis a folyosón beszélgetés közben azt mondá egyszer:

- Tisza és köztem az a különbség, hogy Tisza a nemzet rossz tulajdonaiból meríti erejét, én pedig a jó tulajdonaira apellálok.

Én ezt akkor nem hittem el, hanem most gondolkozóba kezdek esni.

Mert íme itt van ez a szesz. Ez a folyadék, amely annyi rosszat művelt, s mégis vele akarja Tisza megmenteni az országot.

S ez valószínűleg sikerül is neki. Mindössze egy gyanús körülmény van. Az, hogy az ellenzék is bízik a szeszadó üdvös hatásában.

A vita panorámája nagyot változott. A vízi kormánybiztosok, akik grasszáltak a múlt héten mint szakemberek, letűntek a divat színpadáról, s új alakok lépnek az előtérbe.

Fontos, hogy a kis incifinci Sigmond Dezső rázza-e a fejét, vagy pedig bólingat vele a szónoknak. Neumann Ármin, aki amúgy is *túlságos* okos ember, felülkerekedett a tudományával, sőt még Krausz Lajos is *beillen*i látszik a Házba két nap óta. Tibád Antal, akit gyermekkorában egy székely üstben ringattak, búsan megszegett fejjel ül a jegyzői pulpituson, s mereng a távoli padokon a Jókai *nyári fején*, melyben annyi az élc, hogy elég volt Széchenyi miniszternek ránéznie a minap, s legott egy földművelési élc ötlött az ő fejébe is: »Most már nem kell a fagytól félnünk, mert Jókai levetette a parókáját.«

De úgy is van: igazi nyár ütött be, amint már nem vehet erőt a hideg. Forrón süt be a nap az üvegbúrán át, s a terem atmoszférája valóban olyan fülledt, mintha pálinkagőz is vegyülne bele.

A javaslat ellen Szentkirályi Albert beszél, és szidja a milliomosokat. Amibe ingerülten kiabál közbe Beöthy Algernon, mintha magára venné.

Aztán Roszner báró kezd szólani, aki már elvesztette egykor a szüzességét mint főrend, de itt ismét új: szép hangú, kellemes modorú szónok, s értelmesen, okosan polemizál. Nagy pietással hallgatja Kazy János, Szegedy Béla, tűnődve rajta:

- Hol szedhet össze efféléket egy valóságos kamarás?

Pécskai Gaál Jenő beszédje alatt megnépesül a folyosó.

Izgatottan futkároznak szerte a trencsényi követek, s ha összejönnek, suttogva, titokzatosan váltanak néhány tót szót:

- Tu je us pizmo? (Itt van már az írás?)

- Estye nyi. (Még nem!)

Végre az öröm sugara dereng fel a Szmialovszky Valér vékony arcán, s mint a futótűz terjed el Urbanovszky füléből a Kubinyi Györgyébe, Kubinyi Györgyéből Kiszely Lehelébe:

- Itt van, megvan, megérkezett!

Szitányi Bernát, amikor jelen van, cukorkákat osztogat a jó ismerősöknek, sőt a miniszterelnöknek is átnyújt hódolattal egy-egy bonbont, s az már egészen rá van szokva erre az egyetlen édességre, amit a politikai pálya nyújt. Ha nincs jelen Sitányi, hogy az ország dolga mégse akadjon fel, s Tisza ne nélkülözzön, Urbanovszkyra bízta a szelencét: ő a helyettes. Nagy kitüntetés ez a Ház kedves Ucsujára (egyéb hivatalt nem is vállalt soha az öregúr).

Ma is Ucsunál volt a szelence, kevélyen pattogtatta a nadrágzsebében, de a nagy izgatottságban a jó ismerősöknek cukorka helyett azt súgta a fülébe boldog szemhunyorítással:

- Nincs már semmi baj. Megérkezett.

- De mi érkezett meg?

- Hát a Kubicza távirata.

Igen, ez volt a nap eseménye, mert a kormány nagy szepegésben volt. A Visi Imre interpellációja nyugtalanította.

Tisza és Fejérváry halványan tanácskoztak az ülés elején a miniszteri szobában.

- Ki hitte volna erről a Visiről, hogy ez meg akar bennünket enni?

- Baráti kéztől kell-e elesnem? - töprenkedett Tisza.

- Hátha le lehetne beszélni? - villant meg a Fejérváry fejében.

- Hisz akkor is megmarad még Madarász. Ejh, menjünk neki a veszélynek!

Visi ezalatt bent ült a tanácsteremben, s tanulmányozta Gaál Jenőt (hogy miképpen nem kell beszélni), miközben villámló mérges tekinteteket vetett a vörös székek felé.

Végre (akár hiszik, akár nem) vége lett a »nagy pécska« szónoklatának, a folyosó betódult, az elnök felébredett csendes szundikálásából, és megrázta a csengettyűt.

Törs rányomta ujját a villamos gombra, mely ezt a hangot látszott most sivítani a folyosókra, a lépcsőházba a büfébe: «Catty! Catty!»

Polónyi vérszomjas arccal rohant a mediumra, Madarász hátraszegte a fejét negédesen, Helfy fitymálólág mosolygott, mintha mondaná:

- Elég volt már nekem erre a hétre a francia háborút megcsinálni. A belháborút csináljátok ti.

Visi fölemelkedett, s a síri csöndben csengő hangon kezdé interpellációját. Ügyesen, bizonyos lendülettel beszélt. Előadásában volt valami kellemes frissesség, amely jólesett.

A Ház gyakran szakítá félbe zajos helyeslésekkel.

Egy ilyen kitörő »úgy van«-nál hirtelen megrezzenni látszott:

- Hohó, hátha csakugyan meg találom buktatni a kormányt.

S legott ijedten ereszté lejjebb hangját egy skálával.

De a kormány már akkor semmitől sem félt, mert időközben (mint azt az olvasó kiérthette e hű leírás elejéből) megérkezett a Kubicza sürgőnye, s amire Kubicza egyszer ráteszi a kezét, az okvetetlen diadal.

Madarász után (aki rárepetált Cattyra) Tiszának elég volt néhány szót szólnia, s felolvasni a Kubicza sürgönyét (mely Cattyt olyan ártatlannak nyilvánítja, mint a ma született gyereket) és a Ház viharos helyeslésbe tört ki, sőt még a morajló ellenzék is lecsendesedett szelíden. (Ilyen nagy tekintélye van Kubiczának.)

A trencsényi követek szeme a kevélységtől csillogott, csak Polónyi sóhajtott fel megcsalódva:

- Hát már sose legyen egy kis népgyűlés?

PÁZMÁNDY ÉS A PÁRTJA

I. A szélsőbal nagykövete

A képviselőház karzatának látogatói méltán csodálkoznak azon, hogy kerül a szemérmes öregurak, magyar nadrágok és sarkantyús csizmák padsoraiba Pázmándy Dénes, ez a minden ízében párizsi világfi? Pázmándy élénk, mint a gall kakas, a szélsőbal nehézkes, mint a tűzok. Pázmándy világpolgár, a szélsőbal vármegyei kurta nemes. Pázmándy extravagáns, a szélsőbal skrupulózus.

Mit keres hát ő a szélsőbalon, s mi hasznát veszi neki a párt?

Meg is interpellálták egyszer Helfy Ignácot, a szélsőbal külügyérét:

- Mire jó nektek Pázmándy Dénes?

- A Dini? Az a mi külön párizsi nagykövetünk.

No, de ha volt kétség az iránt, mi szerepe van Pázmándynak a szélsőbalon, bezzeg jól esett, hogy kéznél volt a múlt napokban. Most volt megbecsülhetlen Pázmándy: Sadi Carnot, Napóleon Viktor, Floquet, Boulanger és Michel Lujza barátja! Mindjárt könnyebben ment a világpolitika.

Annyira könnyen, hogy alig csattant el Tisza válasza, másfél napra rá már megszületett a szélsőbal ismert manifesztuma a franciákhoz, mely bölcsesség dolgában eddig még nem ismert határokat ért el, s hivatva volt egy csapással kireperálni Tisza hibáját.

Mikor a nagy mű készen volt, Irányi Dániel odahaza becsöngette szolgáját:

- János! Három napig nem olvasok újságot. Harmadnapra hozza be a »Temps«-t és a »République Française«-t. Gyönyörködni akarok a diadalunkon.

Ámde napok múltak, napok jöttek, de a francia lapok egyetlenegy szóval sem említették Irányiéek manifesztumát. A szélsőbalon nagy lőn az izgatottság.

- Mi történt? Hova lett a mi manifesztumunk? Megint csak Tiszával vannak tele a párizsi lapok, rólunk egy szó sincs!

- Ma sincs? Vérlázító! Micsoda hírlapírók ezek a franciák?

- Ez már mégis sok! Megint üresek a lapok. De hol is marad Pázmándy? Hogy éppen most nincs kéznél az a Pázmándy!

Pázmándy persze nem lehetett kéznél, mert ő ezalatt Bécsben járta be a párizsi lapok levelezőit, arra kapacitálva őket, hogy pártja manifesztumát az ég szerelmére valahogy *el ne küldjék Párizsba*, azután villámvasutazott egyenesen Párizsba, s ott is rábírta a szerkesztőségeket, hogy *abból a manifesztumból egy sort se közöljenek*

S miután a szélsőbal nagykövete hivatalos kötelességeinek ily módon eleget tett, jött ismét haza - ahol még most is azon évődik a párt, mért nem írtak a párizsi lapok egy kukkot az ő nyilatkozatáról?

II. A hínárpolitika

Tehát Pázmándy hazaérkezett. Hogy mit csinált ezalatt, amíg el volt tűnve, nem tudni határozottan, annyi bizonyos - ő maga sejtette a Házval -, hogy jelen volt, amikor Decrais konferált Kálnokyval, látta, mikor Goblet elolvasta Tisza beszédének a Ház naplója után készített fordítását, megkötötte újra a magyar-francia testvériséget, s valószínűleg együtt kiáltotta a készülő Eiffel-torony tetejéről a világ négy tája felé: Vive la grande nation des Tsiganes!

Denique újra itthon termett, s azon úti porosan beállított a szélsőbali klubba, ahol éppen megint a világpolitikát csinálták.

- Min tanácskoztok?

- Ássuk a vermet Tiszának.

- No, hála istennek. Csakhogy csinálunk már valamit. Hát mit tegyünk?

- Azt tesszük, hogy semmit sem csinálunk.

- Há! Hein! És ez elég lesz Tiszának?

- Te azt nem érted! A politika tudományát nem Párizsban szopjuk. Ez Cavour-rendszer. Úgy hívják, hogy: hínárpolitika.

- Hm. Ez érdekes. És mi a terv?

- A vadat becsaljuk a hínárba, azután a vadászok meglapulnak, s hagyják a vadat mind mélyebbre süllýedni az iszapba, amíg végképp elmerül.

- Hát miről van tulajdonképpen szó?

- Arról van szó, hogy nem nyújtunk segédkezet Tiszának. Nem interpellálunk. Magára hagyjuk. Ezt kívánja a hínárpolitika.

- Helyes. Az én szegény fejem ezt sose fundálta volna ki. Persze, hogy én is hozzájárulok a javaslathoz.

A klub tehát elhatározta, hogy nem interpellál a Goblet beszéde ügyében.

Boldogan, a biztos siker tudatában tértek nyugalomra a szélsőbaliak, s álmodoztak egy borzalmas hínárról, melynek közepén keservesen vergődik egy Tiszához hasonló csontos alak, s merül mind jobban alá a békák és kígyók közé, míg a közeli bürökleveleken kárörömmel lapulnak meg a szélsőbal korifeusai.

Annál nagyobb volt a szépen kieszelt terv után az ámulás, midőn másnap felütötték a Házban az interpellációs könyvet, s a legelső ami szemükbe tűnt, volt: *Pázmándy Dénes bejelentett interpellációja*.

AZ UTOLSÓ ÜLÉS

Vége az ülésszaknak (a mandátum ötödrésznének), melynek csattanója a szeszadójavaslat volt. Ma végleg letárgyalták részleteiben is minden baj nélkül, hacsak még holnap nem érvényesül valahogy az Apponyiék különös taktikája, mely a »harmadszori felolvasásokra« dolgozik. Ezzel emlékeztetik a bámulástól elszokott emberiséget egyetlen győzelmükre, a szolnokra, s marcona képpel fenyegetőznek:

- Megálljatok! Majd a harmadszori felolvasásnál!

Kár, hogy negyedszeri és ötödszöri vagy mondjuk százhatodszori felolvasások nincsenek, hadd lenne több ellenállási alkalmuk, ha már több ellenállási erejük úgysem lehet.

A Házban kegyetlen atmoszféra volt; arábiai forróság. A szenvedélyes stiláris módosítók kávébarna színre pörkölve várták a saját paragrafusukat. A kopasz homlokokon izzadságcseppek gyöngyöztek, némely öreg fej bágyadtan hanyatlott alá csendes szenderbe. A derék Csatár, mint egy szűz lány, hófehér ruhában ült a baloldal legtetején, a gavallér képviselők sárga turistacipőit, az elnök elmarjult tekintete, a kövér emberek kínos lihegése, mind a gyilkos forróságot jelezte.

Boldogok azok, kikben valamely módosítvány lappang, mert azok nem érzik a meleget, csak a dicsőségsgomját.

Künn a folyosón sokkal jobb a temperamentum. Hús levegő enyhén suhan be a nyitott ablakokon.

Míg bent a szélbalok részletekben szidják a javaslatot, Helfy a szeszadó folytonos emelkedését jósolja, az ő galíciai ismerőse révén.

A Helfy embere ugyanis, mikor még Galíciában lakott, mindennap megivott egy messzely pálinkát, annak az ára volt hat krajcár.

Nyáron lejött Magyarországra, itt már egy messzely pálinka tizenkét krajcárba került. De annyira hozzászokott a messzelyhez, hogy nem bírta elhagyni.

Télen visszament Galíciába, de ekkor már megszokta a tizenkét krajcár napi költséget, s igazi öröme volt benne, hogy most két messzely pálinkát kap érte.

A következő nyáron újra visszajött Magyarországra, amikor már a két messzely pálinkát szokta meg annyira, hogy a huszonnégy krajcárt sem sajnálta érte.

Ha már nagyon öreg a Helfy ismerőse ebben a metódusban, ugyancsak sokra vihette azóta...

De sokra vitte ma a Ház is. Majdnem száz paragrafust örölt le.

Csak úgy röpködtek a módosítványok. Az ülészak utolsó napja lévén, mint a színdarabokban a szereplők az ötödik felvonás legvégén, még egyszer mindnyájan előjönnek és szavalnak valamit.

Hanem siker és szerencse csak a kormánypárti módosítókat kísérte. Ki is tört emiatt bosszúsan Szentkirályi Albert:

- Micsoda ez? Hát az ellenzéki ember eszébe nem is juthat okos dolog? Hát az már ne tehessen a hazának semmit?

Addig lázongott, míg végre valamelyik bennfentes megmagyarázta neki:

- Hiszen ezek a módosítványok voltaképpen nem is a módosítók módosítványai. Azokat maga a kormány téteti meg aszerint, ahogy az osztrák javaslat módosult. Wekerle kéri fel az illetőket.

Szentkirályi lecsendesült erre és szelíden mondá:

- Hm, ez már más.

De a nagyratörő fiatal mamelukok közt futótűzként terjedt el a hír, s nemsokára egész tolongás kerekedett a Ház mediumán, s megindult a kérdezősködés:

- Nem tudod, kérlek alássan, hol osztogatják azokat a módosítványokat?

Mindenik szeretett volna kapni egyet, de az átkozott osztrákok nem módosítottak eleget; s így csak különös protekcióval jutott keveseknek egy-egy: a szerencsésebbeknek életbe vágók, másoknak csupán stilárisok.

A MAI ÜLÉS [jún. 9.]

I. Az ábécé

[jún. 9.]

Ma alakultak meg az osztályok, ami már az ülés megnyílt előtt nagy zsibongást, életet keltett a Ház különböző termeiben.

Legkevesebb küzdelembe kerül meglenni elnöknek vagy jegyzőnek az osztályokban, mert ezeknek alig van valami funkciójuk.

Ámbár sose tudja az ember, minek veszi hasznát.

Valamikor nagy becsben tartották választói Lánczy Gyulát, így okoskodván:

- Mégsem tréfa, hogy az *első osztályba* sorozták; prima klasszis ember a mi Lánczy.

Az osztályátalakulás után megnyílt az ülés, melynek egyedüli tárgya a delegátusok választása volt.

Egy választóülés még sohasem volt leírva, mert azt tartják, beszédek nélkül nincs leírni való anyag. Pedig a Ház így is érdekes, s a hölgykarzatra ilyenkor volna a legérdekesebb eljönni, mikor kétszáz nagyember *mutatódik* be.

A jegyző harsányan kiáltja a nevet, mire az illető név viselője a Ház asztalához lép, és odanyújtja a fehér cédulát, melyet méltóságteljes arccal vesz át Regele, a Ház irodájának igazgatója, és egy papendekli skatulyába nyom.

E skatulyából kerülnek ki az országos tekintélyek, a haza nagyjai. Ez a bölcsőjük.

Az elnök figyelve üldögél székén, s valahányszor hiába kiált ki egy-egy nevet a jegyző, fájdalmas rángás mutatkozik arcán: »Íme egy abszens«.

A padokban alig ül valaki, künn a mediumon hullámszerűen a képviselők, összekeverten.

Egy eleven ábécé most a Ház, semmi egyéb.

Vegyük, hogy az M betűn van a sor, az L, K, F, I, B, A már azóta valahol a Váci utcán sétál, az N, P, O befelé tódul az ajtókon, míg az S, V, Z még vígan cigarettázik a folyosón.

A választás eredményére senki sem kíváncsi, mert a fehér lapok nem engednek soha semmi meglepetést. A Ház papírai jó papírok. Akinek egyszer ki van oda nyomtatva a neve, az megmarad, azon nem vehet erőt semmi rossz szándék.

Csak a delegáció póttagjainak választásánál nyílik bizonyos önálló cselekvési kör. Ha a szavazó képviselő kitörül egy-két nevet, nagyot változtathat a jelöltek sorsán, mert csak az számíthat a behívásra, aki elsőnek jön ki az urnából, vagy legfeljebb még a második, harmadik. A negyedik póttag már ritkán látja meg a Szent István tornyát ezen a réven.

Ma is dolgozott a ceruza, s így jutott ki első póttagnak Kiss Pál (a Ház egyik legrokonszenvesebb fiatal tagja), s másodiknak báró Nopcsa, akit pedig eleget ijesztgettek:

- Bizony hátul maradsz, mert az a gyanú van rólad elterjedve, hogy a demokráciához szítasz.

Utolsó lett a jó Iszákovics Milán.

A múlt országgyűlésen híres ember volt, s ezen a címen mutogatták: »Polit leverője«.

Ezzel a címmel jutott be a póttagok közé is.

De az idén már csak utolsónak érkezett be a »Polit leverője«. Íme, mennyire megkopott azóta a Milán nimb... akarom mondani a Polit népszerűtlensége.

II. A vörös könyv

Míg ott benn a delegáció szülemlik, azalatt künn a folyosón és a büfében a Meszlényi Lajos »vörös könyv«-ét olvasták, mely a »Nem igen tisztelt Házból« címet viseli. Még a Károlyi Pista zsebéből is ez mosolygott ki.

A könyvben e sorok írója van megénekelve, de mert e sorok írója eddig is tárgyilagosan írt minden mozzanatról, mely a Ház életében jelentkezett, nem hallgatja el tehát a rossz fordulatot sem, hogy az idők méhe végre meghozta azt az embert, aki bosszút álljon sok gonosz megjegyzéseiért.

A szélsőbalra folytonosan egy államférfiút vártunk, s ahelyett egy költő termett. (Hiszen ha én ezt tudtam volna.)

Mikor elolvastam a vörös könyvet, megadtam magam a sorsnak:

- Olyan ez, mintha Kozareket akasztanák. Tudom, senki sem sajnál.

Csupa sátáni gúnymosoly villogott felém mindenünnét. No, de nem is kívánom a sajnálatot; már a biblia mondja, aki kardot ránt, kard által léssen kimúlása. Hiszen már csakugyan nem lehetett túrni a garázdálkodásaimat.

De e nagy katasztrófában is van egy vigasztalásom, hogy most már maradandóvá lett a nevem a Meszlényi versei által. Az ő neve el fog enyészni (mert nem tette ki a címlapra), de én örökké élni fogok, a jövő századok Gyulai Páljai tudni fogják, hogy voltam, s ha a Károlyi István gróf utódai megtalálják ezt a könyvet a családi bibliotékában, mint alkalmasint az egyedüli magyar könyvet ez időszakból, így fognak szólni:

- Ez abban az időben nagy költő lehetett. S a tárgy is milyen sikerülten van megválasztva!

És az irodalomtörténet szimatolni kezd utánok, de hiába lohol, kutat, egyet sohasem süthetne ki, azt, hogy miként pattant ki az isteni szikra a »Nemíró« homlokából.

Erről magamnak kell számot adnom.

Úgy történt a dolog, hogy ülősszak elején Meszlényinek Schvarcz Gyulával folytatott polemijáról szólva, a karcolatokban ezt találtam írni, hogy e polemiciát ki lehetne adni egy kötetben azon címen: »A clown és a tudós«.

Meszlényinek szemet szúrt a megjegyzés, s másnap felpanaszolta tréfásan:

- Minek írsz te rólam ilyeneket?

- Hiszen kérlek - jegyzém meg ártatlanul -, én nem mondtam meg, hogy melyitek a tudós, melyitek a clown.

Erre elgondolkozott Meszlényi, arca kigyúlt, szeme megvillant, nyilván akkor született meg benne az ötlet:

»Hát miért is ne lehetnék én tudós? Hiszen nem kell ahhoz más, csak egy könyvet írni.«

S megvan, megírta a könyvet (s most már mindenkit tévedésbe ejthet, hogy clown-e vagy tudós?), de ha az ő sebe, melyet rajta ejtettem, immár behegedt, nekem kijutott a keserű fátum, hogy az irodalmat kétféleképp szolgáljam: úgy is, mint író, aki megír valamit, úgy is mint téma, akit megírnak.

A szélsőbal szemléletét örül e könyvnek (szándékosan nem nevezem »füzet«-nek, mivelhogy benne van a fűz szó).

De hogyan örülne... hiszen ez az első komoly akciójuk az idén.

A »RÖPDE« ÚJ LAKÓJA

A habarékpártnak is van egy Gaál Jenője, a kormánypártnak is, de míg a habarékpárti Gaál Jenő nevezetes, híres a hosszú beszédeiről (neki mondta Beöthy Aldzsi: »Az a különbség kettőnk közt, hogy én elkezdni nem tudom a beszédeimet, te meg bevégezni nem tudod a tiedet«), addig a kormánypárti Gaál kellemes, csendes ember, aki a viták élénkítésére elégnek tartja maga részéről a »halljuk«-ot, de azt is ritkán.

De minek is beszélne a felvinci Gaál? Untig elég mind a kettőjüknek, amit a világosi Gaál összebeszél. A felvinci Gaál választói úgyis azt hiszik, hogy ő eregeti azokat a hosszú orációkat, duzzognak értük, s mindig drágábban választják meg: »Hja, ha annyit akar beszélni a mi nevünkben, hát fizesse meg.«

Ám, ha a választók beszédesnek hiszik a felvinci Gaált, ő maga érzi hallgatag voltát, s egy idő óta elégedetlen önmagával.

Mert a szabadelvű párton sok olyan ember akad, aki meg van elégedve a közviszonyokkal, de nincs meglegedve önmagával, míg ellenben a habarékpárton mindenki meg van elégedve önmagával, de a közviszonyokkal egyik sem.

Könnyű ezeknek akciót kezdeni, de nehéz a mamelukoknak: önmaguk ellen.

Felvinci Gaál Jenő elhatározta:

- Okvetetlen csinálni kell már valamit. De mit?

A jó szerencse vele volt, s csakhamar rést nyitott előtte.

Ugyanis az történt, hogy hosszú politikai pálya után végre Csernátony is megkívánt valamit.

(- Aha! - vág közbe az olvasó - kibúvik a szög a zsákból.)

Nos igen, neki is támadt egy óhajta.

(Hm, egy miniszteri tárca? Vagy tán egy rendjel?)

Nem, csak egy fülemilére fáj a foga. Még éppen ez hiányzik a röpdéjéből. Milyen boldogság volna egy fülemile. (Még akkor nem szólalt volt meg a szélsőbal énekese, Meszlényi Lajos, mert talán rögtön kiábrándult volna a fülemiléből.)

A madarakat és a virágokat csak a jó ember szeretheti. Ez a költői vonás aranyozza meg Csernátont. Tollának maró mérgébe mézcsepp gyanánt vegyül. Ki félne tőle? Ki ne szeretné?... Hiszen mondják, talán igaz is, hogy sok politikai ellenfélnek törte be a fejét, de ő amputálta meg egy beteg csíznek az eltört lábát is. (Ahogy én ezt már valahol egyebütt megírtam.)

Csernátony elmondta a képviselőházi folyosón, hogy nagyon szeretne egy fülemilét szerezni.

Valamelyik ott ácsorgó élménc még azt a rossz ötletet csinálta rá:

- Micsoda divatja ez a madaraknak! Tisza egy vörös sast kapott, Csernátony egy fülemilét keres.

S mi volna lehetetlen a Tisza barátjának?

Ösmerek egy urat, akinek azt szokták a neve mellé tenni a bemutatásnál: »X úr, Tisza volt választási elnöke«, s ezzel a címmel (hogy egyszer valamikor, valahol egy óráig elnökölt valami falusi deszkabódében, míg künn az atyafiak Tiszát képviselőnek kiáltották ki), naggyá lett, még

tán olyan ember is akad, aki a koponyája alkotását nézegeti, mint az I. Napóleonét. Mert nem tréfadolog a Tisza választási elnökének lenni.

Hát még a Tisza benső barátjának? Ez az igazi titulus.

Nagy, merész elhatározás szállta meg felvinci Gaál Jenőt.

- Én azt a madarat megkerítem neki.

Nosza vasútra ült hirtelen, s meg sem állt hazáig, híres pogácsájú Torda városáig.

Hívatja legott a tordai tanácsot:

- Nemes magisztrátus! Vitézlő uraim! Ki mondja meg nekem, vannak-e a tordai erdőkben fülemilék?

- Vannak, uram.

- Akkor rajta, nagy érdem háramlik Torda városára. Fogni kell egyet sebtében Csernátony Lajosnak.

A tordai kapitány arca kigyúl a feladat nagy fontosságától, s rendeli izében a következő rendben:

- Négy hajdú, tíz zsandár gyorsan lóra üljön, dúlják fel az erdőt, s haza ne térjenek fülemile nélkül.

Erre a legények mindjárt útra kelnek, járják az erdőt, minden fát megnéznak, minden sűrű bokrot lihegve kutatnak, minden csicsergésre reményre élednek. Kiáltásaiktól megreszket az erdő.

Végre harmadnapra fülemilét fognak, s diadallal hozzák.

Van öröm Tordában. Gaál Jenő sürgönyöz Csernátonymnak:

»Egy fülemilét fogtam. Elszállításáról gondoskodom.«

A kis szürke fickót nagy gonddal őrizik addig is.

Az egyik tanácsnok azt indítványozza:

- Be kellene csukni a városi wertheimszekrénybe, ahol az árvák pénze van.

- Ott nem biztos - véli a másik tanácsos tréfás malíciával.

- De meg is fülhatna - mondja a harmadik. - Hanem tegyük be kalitkába, s éjjel-nappal egy huszár őrizze kivont karddal a kalitkát.

Ezt a metódust fogadták el. Ott ült a kis madár szomorú fogságban, míg Gaál Jenő az útitervet komponálta. Mikor induljon? Ki vigye?

S amint ezen töprengett odahaza Tordán, azalatt Csernátony is gondterhelten sétálgatott itt a klub termeiben.

Az ő borús homloka pedig valóságos csalétek az újságíróknak és a kíváncsi politikusoknak.

- Min búsulsz, Lajos bácsi?

- Aggódok.

- Baj van? - kérdezik félénken.

- Hm.

- Goblet, Decrais, Kálnoky? Vagy valami új konfliktus?

- Ejh, egy madárról van szó. Valami baja eshetik útközben. Egy fülemilét fogott nekem Gaál Jenő, és ezt most hazaszállítják, de énekes madarakat nem szabad fogni, elkobozzák a vasúton. Szabályzat van rá.

Neszét veszi ennek Jekelfalussy Lajos.

- Micsoda, a Csernátony madarát kobozná el? No, csak ez kellene még ebben az országban, ahol én csinálom a rendet.

S megereszti rögtön a távirda-drótot végig a vonalon fél Magyarországon és fél Erdélyen át, hogy egy madár fog jönni a vasúton, valahogy ne essék semmi bántódása, mert különben...

Neszét veszi ennek jó Darányi Ignác:

- Mit, a Csernátony madarát érje valami baj az úton? No, már ezt nem lehet engedni. Elmegyek, elhozom, etetem, itatom, macskától, embertől útközben megvédek.

Mire becsomagolt Darányi, megtömte a zsebét kendermaggal, hangyatojással, s elindult Tordára a fülemiléért.

Torda városában villámként híre terjedt:

- Itt van! Megjött a fülemile-kormánybiztos.

Ünnepélyesen fogadták Darányit, s átadták neki a madarat, melyhez a vasútnál a következő beszédet intézte a szabadelvű párt elnöke:

Kedves fülemile! Mélyen tisztelt hazánkfia!

Te itt növekedtél erdőkben s most odamégy, ahol az események teremnek. Ott fogsz ugrálni a Csernátony röpdéjében, s bele fogsz csicseregni a tolla percegésébe, mikor a »rovás«-t írja. Légy közbejárónk, légy második képviselőnk; egyszóval énekelj neki szépen mirőlunk!

E beszéd után, melyre harsogó éljen szakadt fel, a fülemile kényesen biggyesztgette a tollait, s csőrével hármat koppantott a zöld posztóval bevont kalitka rácsán annak jelül, hogy a mandátumot elfogadja.

Ekkor szólat meg a körültekintő, óvatos Darányi.

- Igen, de a madárnak immunitás is kell.

- Miféle immunitás?

- Egy városi bizonyítvány, hogy jó járatban van; majd én diktálom.

S lediktálta, hogy az e kalitkában levő fülemile tudományos vizsgálódás céljából küldetik Budapestre Csernátony Lajos számára.

Így fogatott el, s így érkezett meg pecsétetes attesztátummal a Csernátony röpdéjének új lakója, Darányi Ignác kíséretében. Útközben a rendőrök szalutáltak neki, a budapesti indóháznál pedig valószínűleg Török kir. Tanácsos főkapitány és Pekáry fogadták.

Másnap vidáman jelent meg a folyosón Csernátony, eldicsekedve az ismerősöknek:

- Megszaporodtunk! Megérkezett a szürke fickó! Itt van! Megvan! Jó egészségben jött. Friss, mint a halcsik, s a két apró szeme úgy villog, mint a gránát.

Aki hallotta volna idegen, azt hihette, hogy valami kedves családtag jött meg messze földről, annak örül olyan nagyon.

De hogy milyen módon fogták, s milyen cári pompával hozták, arról fogalma sincs. Ő maga az, aki a saját hatalmáról semmit sem tud.

Praktikus ember létemre kinéztem, hogy ez lesz a legkedvezőbb pillanat a protekcióját kikérni egy fiatalember számára.

- Én tegyem be a minisztériumba? - szólt őszinte csodálkozással. - Nincs nekem semmi befolyásom.

- Dehogyan nincs. Hisz az egész világ tudja.

- Ejh, a világ semmit sem tud. Hát nem azt beszélnek rólam, hogy nekem Tisza mindent megmond? Éppen ma tettem neki szemrehányást, látván, hogy a szivarok ára felment: »legalább már ezt az egyet sugalmaztad volna meg tegnap: hadd vettem volna egy pár százat«.

Olyan meggyőző hangon tudja mondani, hogy az ember utoljára is elhiszi: »Úgy van; nincs neki szegénynek semmi befolyása«.

A T. HÁZBÓL [jún. 16.]

I. Bizonyos előzmények

[jún. 16.]

A mai ülés előrevetette körrajzait a reggeli lapokban, melyek a szabadelvű párt tegnap esti értekezletét szellőztették.

Vizsolyi, a pártelnök, boldogan járt-kelt az afrikai forráságban, s bizonyos kevélységgel tekintett végig az összegyűlt képviselők sokaságán.

- Ez aztán a párt - mondá csillogó szemekkel. - Június tizennegyedikén ennyi ember! Valami ez!

Később azonban, ahogy kibontakozott a homályból Eitner Sándor, a nagy forradalmár alakja, a párt tisztos elnökének nagyon elborult az arca e viselkedés fölött. Neki magának jobban fájt, mint Széchenynek.

Hanem abban a képviselőben, akinek előbb dicsekedett, volt annyi malícia, hogy odament hozzá kötekedni:

- Igazad volt, kegyelmes uram, annyi embert gyűjtöttél most itt össze, hogy *éppen eggyel több, mint kellene*.

Eitner azonban nagy *külső* sikert aratott. Mert a lapokba kiszivárgott klub-hírek, melyek rendszerint vagy kevesebbet mondanak a konferenciáról, mint amennyi ott történt, vagy többet, nagy hallgató közönséget csaltak a Házba.

Pláne kilátásba volt helyezve a Széchenyi elleni hajsza mellett még a Tisza válasza is a kiállítási ügyben.

Kíváncsi szép asszonyok foglalták el körös-körül a karzatokat, a diplomátáknak szánt helyen az egykori aranyszakállú Tóth Vilmos mellett egy csomó osztrák delegátus és közös miniszteri tisztviselő foglalt helyet. Nehány szeszgyáros ült egy csoportban balról mellettük egy mesteremberféle alak bólingatott nagyokat a szélbaloknak. Talán ez volt az az asztalos, aki a magyar zászlót annyi hosszú ideig tartotta Párizsban. Szegény ember, tudom belehólyagosodott a keze!

Az ülés lassan, nehézkesen indult meg az izzó forráságban, a szesz-kontingentálási törvényjavaslattal. Egy-két csökönyös szakember vett csak részt a vitában, s ezek is folyton törülgették izzadó homlokukat.

Künn a folyosón sem beszélt senki a javaslatról, mindenki a Tisza és a Széchenyi válaszára várt. Csak két ellenzéki államférfi disputált egymással a miniszteri szoba környékén még a szakmakörről.

- Mondom, hogy kártékony ital a szesz. ...Megbomlasztja az idegeket, megrohasztja a testet...
 - Ugyan, hogy beszélhetsz olyat - mondá a másik -, inkább fenntartja. Hiszen ha valakit spirituszba tesznek, még a holtá után is ép maradhat.
- Hogy miképp dőlt el a vita, nem tudhatni, mert éppen az öreg Pulszky döcögött be a folyosóra.
- Ki beszél? - kérde messziről.
 - Szentkirályi Albert!
 - Mikor jut Tiszára a sor?
 - Körülbelül egy óra táján.
 - Akkor hát még ráérünk. Üljetek ide körül. Elbeszélek addig egy történetet.

II. A Pulszky Ferenc meséje

- No, ti most azt hiszitek, hogy az uzsorásaimról fogok beszélni. Ne vigyorgjatok itt. Tudom, hogy mint gondoltok magatokban. Ti most azt gondoljátok: »Ez az öreg Pulszky nevetségessé teszi magát ezekkel az uzsorásokkal. Mert egy embernek, aki minden héten kétszer ad vezércikkben tanácsot a pénzügyminiszternek, hogy miképpen gazdálkodjék, nem egészen sikk oltalomért fordulni a törvényhez a saját dolgaiban.« Hát talán igazatok is van, de ez most nem tartozik a dologra. Egészen másról van szó. Egy mesét akarok nektek elmondani.

Most tegnapelőtt történt, hogy az érsekújvári állomáson együtt ebédeltek a Bécsből jövő és a Bécsbe menő vonat utasai.

Két magyar úr bemutatja magát a közös asztalnál egymásnak.

- Honnan jön, uram?
- Párizsból. És ön?
- Budapestről. Mi újság Párizsban?
- Ah, ott most mindenki Andrássy Manó grófról beszél - szólt a párizsi utas.
- Andrássy Manóról? Talán Tiszáról?
- Dehogya, Andrássy Manóról, ha mondom.
- Lehetetlen! És mit csinált ő nevezetesen?
- Önök még nem tudják? - szólt csodálkozva - Lefőzte a franciákat.
- Miképpen?
- Hát egy vers volt a »Figaro«-ban, hogy a magyarok adják vissza a franciák pénzét, amit Szegedre gyűjtöttek. Ezen költői eszme (Oh uram, csak a franciákban van zsenialitás) annyira megragadta a gróf szívét, hogy benyúlt a pénzes fiókjába, kivett onnan 323 ezer és öt frankot, levélbe tette, s e sorok kíséretében küldte meg Floquet-nek:

»Tisztelt kormányelnök úr!

Egy skribler a »Figaro«-ban arról dalol, hogy ama néhány ezer frankot, amit a lovagias francia nemzet gyűjtött Szegednek, adjuk vissza. Van szerencsém önnek mellékelve megküldeni az összeget tizenkét percentes kamatjaival egyetemben, és még a poétának is idecsatolok a verséért öt frankot, hogy egészen kvittek legyünk.

Önnek tisztelője

Gróf Andrássy Manó«

- Teringettel! - mondá a budapesti utas. - Ez mégis szép vonás Andrássy Manótól. És mire fordítják most a franciák ezt az összeget?

- Hihetőleg egy sarc-alapra, hogy egy új háború esetén, ha megint ötmilliárdot kell fizetniök, legyen már egy kis készpénzük.

Az összes utasok vígan koccintották össze poharukat e hírre, éltetve Andrássy Manót.

- Nos, és Budapesten mi újság? - kérdé most a párizsi utas.

- Semmi különös. Tegnap részt vettem mint delegátus a hadügyi albizottságban, ahol az új közös hadügyminiszter, Bauer úr mutatta be magát.

- Milyen ember az új miniszter?

- Jó, csöndes lélek.

- Volt-e sok interpelláció?

- Az is volt, a magyar nyelv tárgyában.

- És mit felelt?

- Azt, hogy ezentúl nemcsak a magyar, hanem az osztrák születésű katonatiszteknek is meg kell tanulniok a magyar nyelvet.

De már erre összenéztek az utasok, s egymást megdöfködve sugdosták:

- Hogy lehet ilyeneket hazudni!

S azért beszélem én váltig - végzé az öreg Pulszky -, hogy egy igaz és egy hazug hír közül mindig az utóbbinak vannak hívói.

III. A válaszok

Az elnöki csöngettyű hívogatólag hangzott belülről. Meglehet utolszor e nyáron.

Mindenki a tanácssterembe rohant, s közel iparkodott jutni Tiszához, aki csöndes, nyugodt hangon adta meg a választ a három ellenzéki kérdezőnek.

Nem vont vissza semmit abból, amit már mondott, és érintette diszkrét szavakban a Kálnoki és Decrais közti beszélgetést, melynek anyagából Goblet gyúrta meg a maga beszédét.

Az önérzetes, méltóságteljes megjegyzésre, beszédje végén, hosszas, zajos helyeslés tört ki.

A Ház most olyan nyugodt lett, mint a csendes tó, még Péchy Tamás is ösztönszerűleg nyújtotta ki kezét a katedrából, mintha előtte a semmiben láthatatlanul ott lenne a Gallia keze, s azt melegen szorongatá: »Kedves madame, legyünk megint pertu«.

Pázmándy Dénes szétnézett, s látván szerte a békés hangulatot, csak még a Tisza arcán olvasott némi izgatottságot, s így gondolkozott magában: Ez a Tisza most megnyugtatta az országot, de ő maga még nyugtalan. Ej, miért ne lennék egyszer nagylelkű. Tiszát, szegényt majd én nyugtatom meg.

Felállt, s kijelentette, hogy volt, ami volt, nem akar tovább menni (hiába, jó ember ő), sőt ünnepélyesen kijelenti, hogy ezentúl a saját hatáskörében mindent elkövet a hullámok elsimítására.

- Helyes! - kiálták a szélsőbalon, anélkül hogy eszükbe jutna találgatni, mi az az ő »saját hatásköre«.

Tisza szívéről nagy kő esett le e szavaknál, szemeivel hálataljesen pislogott, mintha mondaná:

- Derék Dini, tehát megmented a Monarchia békéjét?

Pázmándy kijelentése varázs hatást tett. A karzat rohant kifelé (hihetőleg a bőrzére magyar aranyjáradékot venni), Kubinyi György, aki nagy tábla zabokat termeszt, a háborúra spekulálva, ijedten kapott a füleihez, Apponyi felállt, de mit tehetett már egyebet, mint egyszerűen tudomásul venni a választ.

Csak daliás Ugron szórta még egy darabig a mennyköveket, belebőszülve a saját hangjától. A többség ingerülten zúgott közbe.

- Megrendelt hangok! - szólt oda nyersen a zajongóknak Ugron.

Tisza nem felelt többé. S így véget ért a magyar-francia háború teljesen. A mérsékelt ellenzék, sőt a szélsőbalról Pázmándy is, felállott a tudomásulvétel mellett.

De még hátravolt Széchenyi. Az óriási termetű Eitner, mint valami rémszellem jelent meg az ajtóban.

- Halljuk! Halljuk! - kiabálta a szélsőbal, kannibáli éhséggel a szemeiben.

A miniszter (aki nem tudott eléggé uralkodni érzelmein, ama ismeretes esetről a kiállításán) ma teljesen legyőzte idegességét (amelyet az ellenzék bizonyos támadásoknál mint egy sanszot kíván kihasználni), s oly nyugodtan és ügyesen felelt, hogy még ellenfeleit is lefegyverezte.

De mit ért? Polónyiban benne volt egy nagy beszéd, és annak ki kellett jönnie.

Elkezdett személyeskedni, frázisokat puffogatni. A Ház kedvetlenül széledezett, a bent maradottak pedig ellenszenves közbekiáltásokkal ingerelték, mások társalgásba bocsátkoztak, lehetetlen volt hallani.

Rettentő öblös hangját kieresztette, hogy áthasítsa a lármát, de a zaj nőttön-nőtt.

Még egy skálával följebb harsogott, nyakerei kidagadtak, halántéka lüktetett, homlokáról a víz csurgott.

E pillanatban egy hang közbekiáltá figyelmeztetőleg:

- Meghalt a német császár!

Polónyi vállat vont, és tovább bömbölt.

Valóban kevéssel előbb érkezett Frigyes császár halálhíre. A képviselők közt nagy szenzációt okozott. Tömegekben csoportosultak össze a mediumon, a folyosókon, s a szomorú esetről beszélgettek.

Polónyi még küszködött egy darabig a véletlen ellen, mely hirtelen másfelé fordítá a Ház figyelmét, de (bocsánatot kérek az erős kifejezésért) a beszédje nem volt alkalmas ellensúlyozni e világesemény fontosságát.

1888 CIKKEK, TÁRCÁK

VÉDŐK ÉS VÁDLOTTAK

(Karcolat)

Mindenesetre szép és nemes hivatás a védőügyvédé. Egy nyomorult fereg, kitől elfordul az egész társadalom, kit szégyenkezve említ szüle, testvér - az utolsó percben, mikor már össze van félig tiporva, egy embert talál az oldala mellett, ki hévvel, a tudomány és szónoklat minden fegyverét felhasználva, az ő veszendő lelkéért küzd egy társadalom ellen.

Ebben bizonyosan sok eszményiség van.

Úgy van, a védőügyvéd az emberi jószívűség vendégszereplő képviselője. E riasztó szóval szemben: »feszítsd meg! « - ő képviseli az ellentétet: »szánd meg!« S valóban öbennük annyira kifejlődött már a jó szív, hogy édesebb érzet önti el keblüket, minél nagyobb imposztorságot követett el a boldogtalan védenc.

Ámde érvek, paragrafusok, lendületes frázisok és következetes okoskodások nem mindig elegendők arra, hogy a védőügyvéd diadallal álljon meg helyén, hogy az ő fellépése teljes sikert arasson. Hanem szükséges kiváltképp *a külső hatás*.

Ez nem megvetendő oldala a védelemnek. Mert a védőnek érteni kell azt a művészetet, miképp kell beszélni a bírák vagy esküdtek szívéhez *szótlatlanul*. Ez már nehéz dolog. Ehhez emberismeret, filozófia, humor, és nagy adag rafinéria kell.

Okos, tapasztalt ügyvéd ért a külső hatás fokozásához. Éspedig nem azt a külső hatást értem, amit az ügyvéd gyakorol a bírákra, hanem azt, amit a vádlott kelt maga iránt.

Nem kell hinni, hogy ez nem tartozik a védelemhez.

*

Volt egy ügyvéd ismerősöm, akinek egyszer egy szép színésznőt kelle védelmeznie az esküdtszék előtt. (Főképp az esküdtek nagyon érzékenyek a külső hatás iránt.)

Már nem tudom, mi volt a pör tárgya. A kimenetelétől függött a színésznő becsülete, jövője, egzisztenciája.

A pör napján a védő fölkeresi lakásán a színésznőt, hogy a tárgyalási terembe kísérje.

A szépasszony már felöltözve várta. A védő egy agyonvetkezett bacchánsnőt lát maga előtt. Almazöld atlaszruha, a derék oly mélyen kivágva, hogy a kebel misztériuma megszűnt misztérium lenni, a karok csupaszok, bizonyára arra számítva, hogy az esküdtek szobrászati tanulmányokat tesznek a tökély fokán álló gömbölyűségek fölött. Igazi Heléna. A haja kacéran föl volt sütögetve, homlokán figurákba rendezve.

A szépasszony mosolyogva, a győzelem biztos tudatában mosolyogva nézett az ügyvédre, kacéran rágva fogai közt egy cigarettát.

- Nos, hogy tetszem? - kérdé, s közelebb hajtotta fejét az ügyvédhez, hogy az ő cigarettáján gyújtson rá a magáéra, mivel megkínálta.

Az ügyvéd udvarias ember volt, kétszer nem sikerült rágyújtania a cigarettára, hogy ugyanannyiszor közelről bámulhassa a primadonna összeszorított gyöngysorfogát s piros ajkát, s csak elharapott szavakkal válaszolt.

- Gyönyörűen néz ki. Ördögösen. Most már bizonyos... egészen bizonyos... hogy elveszti a pört.

A színésznő nagy szemeket meresztett rá.

- S ezt csak oly közönyösen mondja! - tört ki, s majdnem sírva fakadt.

- Kívánja, hogy megnyerjük?

- Hogy kérdezheti ezt?

- Jó. Hát akkor intézkedem.

Az ügyvéd csengetett a szobalánynak, aki belépett.

- Vetkeztesse le asszonyát - szólt az ügyvéd a pamlagra telepedve.

- Mit akar Ön? - riadt föl a szép védenc.

- Kérem, most én intézkedem. Készítse ki asszonya fekete ruháját, szalmakalapját, amelyiken a barna muszlin van. Azután hozza rendbe a haját. Simítsa agyon azt a hókuszpókuszt a homlokán, s tüzze föl a fonatokat egyszerűen. Mit bámul? Kezdje, mert elkésünk. Asszonya siet.

S a bérkocsiba nemsokára egy szende hölgy lépett az ügyvéd oldalán, nyakig födött ruhában, barna muszlinnal körülfolyt kalapban, mi szép, szomorú arcát (ilyet parancsolt a fiskális) igen előnyösen emelte ki. Maga volt a szendesség.

Persze hogy (tekintve miszerint reggeltől estig szendén lesütött szemmel az esküdtekkal szemben ült), egyhangú verdikt hozatott. Győzött.

*

Más esetben revolver-zsurnaliszta került a vádlottak padjára.

Pökhendi, szemtelen fráter volt. Monoklit hordott, s ezzel akart a vádlottak padjára ülni. Típusa egy csalónak.

A védőügyvéd, mielőtt a tárgyalásra eresztené, a következő receptet adta ki neki:

1. Elmegyen a gőzfürdőbe.
2. Megborotválkozik.
3. Otthon hagyja a monoklit.
4. Különben keressen magának más védőt.

*

Egy ízben meglátogattam egy ügyvédet.

Az anarchisták dolgával bíbelődött. Hol a bünfenyítő törvényszék, hol a sajtóbírósa előtt védte őket.

Az egyik védence, aki sajtóvétséget követett el, arra kérte, beszélje rá édesanyját arra, hogy ne menjen a tárgyalásra.

A védő fölhívatta az öregasszonyt. Éppen arra léptem be hozzá. A szegény anya könnyezve hallgatta az ügyvédet, szomorú panaszos tekintetet vetve néha rá. Ő ne legyen ott? Ő! Hát ki legyen akkor a szegény fiú közelében, ha nem ő.

Egyszerre szagatottan zokogni kezdett, eleinte csöndesen, de csakhamar elfogta egészen a sírás és úgy zokogott, oly kétségbeesetten, mintha egyszeribe kiadná a lelkét.

Az ügyvéd szemei felcsillantak.

- Jól van, öreganyó - mondá csillapítóan. - Eljöhet a tárgyalásra. Majd én kocsit is küldök.

Mikor az öregasszony távozott, ragyogó arccal fordul hozzám az ügyvéd.

- Hallottad?

- Mit?

- Ezt az öregasszonyt. Hisz ez egy virtuóz! Föl van mentve a vádlott.

- Virtuóz?

- Úgy van. Virtuóz a sírásban. Sohasem hallottam ilyen gyönyörű sírást. Odaültetem az első padba, az esküdtek közelébe. Az lesz a hatás, mikor ez a védbeszédem alatt megeresztí a sírást! Tünetényszerű hatás lesz az!

*

Még egy szép, költői kis esetet beszéltek el nekem, méltót egy Bret Harte tollára. Egy cigányleányról szól.

Gyönyörű, nyalka teremtes volt, égő szemekkel, piros orcával, kifejlett, csinos alakján Kelet szenvedélye ömlött el. Sötét haja, melyet gyöngysorkapocs tartott össze, göndör, buja hullámokban omlott vállára, nyakán háromsoros piros gyöngy volt, s festői, szép ruházat fődte tagjait.

A szép cigányleány lopás vádja alatt került a budapesti Fortunába.

A végtárgyaláson fölmentették.

Mikor a cigányleány a börtönt elhagyta, alig lehetett ráismerni. Egy elzüllött csavargó oláh cigányleány volt ez, rongyos ruhában, szakadozott ümögben, félig mezítlenül. Kondor haja szétbomolva, kuszáltan omlott alá vállán, s nem volt se haján, se nyakán gyöngy.

A börtönmester úgy adta okát e metamorfózisnak, hogy a tárgyalásra menő vizsgálati fogoly nőket a börtönben levő rabasszonyok mindig *felöltöztetik*.

Mindegyik ráadja séta közben a maga ruhájából a legszebb darabot, elrejtett gyöngyeikből, ékszereikből a javát.

Tudják tapasztalatból, hogy így kicsípve, kicsinosítva, könnyebben boldogul a bírák előtt a vádlott ha asszonyi állat.

Amiben lehet is valami.

A KIS SÁNDOR

Ezek a gonosz újságok! Oh, be romlottak, be részrehajlók. Hogy letiporják a sárga földig azt a szegény, szerencsétlen Natália királynét. Éppen olyan kegyetlenek, mint a politika. Nem kérdezik ezek, kinek van igaza, kinek van a szíve jobban összetörve, hanem annak állnak a pártjára, akitől még valami hasznót lehet húzni.

Úgy gyúrnak át telegramjaik, közléseik az eseményeket, ahogy nekik tetszik, amint a napi politika kívánja.

Ha orosz lapot vesz kezébe az olvasó, elérzékenyül a szép királyné sorsán és a kis trónörökösén, ki *fuldokló zokogással* szakadt le anyja kebléről.

Ha magyar lapot vesz kezébe, ott nagy megnyugvás érzete fogja el az olvasót, hogy a szegény apa végre hazajutott a fiához, aki *vidáman* sietett Protics tábornokkal haza Szerbiába.

Melyik verzió lesz az igaz? Valószínűleg az orosz lapoké, mert a kis Sándor nagyon jó fiú. E sorok írója a múlt esztendőben elég közről ismerkedett meg vele Tátrafüreden, s látta, hogy a fiúnak egész lénye nemes, s valóságos modern király lesz belőle. Lelke fogékony minden szubtilis benyomás iránt. Lehetetlen, hogy édesanyját ne szeresse. Sívárgó szívvel beszélt róla mindig.

Egy ízben hosszabb séta alkalmával valami lepke után szaladva, eltűnt előlem, néhány sűrű fa által elfedetten, s ijedve kiáltottam utána:

- Herceg! Herceg!

Mire kisvártatva előtűnt gyermeked szelíd arcával egy tisztáson, s duzzogva jött felém:

- Ej, hát nincs nekem becsületes nevem, mint más embernek? Miért nem kiáltja ön: »Sándor«?

- Az lehetetlen, kedves herceg. Önnek állása...

- Ugyan hagyja el, kérem. Nincs nevetségesebb állás e világon, mint az úgynevezett »kis királyoké«.

- Hogy beszélhet így, herceg?

- Tán nem tudom, hogy a magyar urak nem sokra veszik a papát!

Milán király meglehetősen polgáriasan élt Tátrafüreden; a kis herceg szabadon megfordult mindenfelé, a gyermekies kedvteléseiben éppen nem hagyta magát feszélyezni leendő koronája által. Vigan futkározott a fűvön, szabadon tett megjegyzéseket, s szóba ereszkedett a vidék tót lakóival; örülve, ha az ő szerb szavait azok megértették, vagy ha ő értett meg beszédjükből valami keveset.

Pompás megfigyelő tehetsége van; sokat észrevett, de sokat is tudakozódott. Némelykor egészen elfárasztott a kérdéseivel, melyeknek a tanulni vágyás volt forrása: az ország alkotmánya felől, az alföldi népről, egész értekezéseket kellett neki elmondanom.

Roppant tiszteletben tartotta Radvánszkyt, a zólyomi főispánt, ki gyakran fordult meg a királynál, s bizonyos félénk elfogultság látszott rajta:

- Te egészen kisgyerek módra viseled magad a főispán előtt - panaszlá egy ízben a király -, zavart vagy, és nem tudod magad kellően kifejezni. Pedig milyen jó, nyájas ember. Nem értem, mi zavar meg?

- Az, hogy nagyúr.

A király elmosolyodott.

- És hogy veje annak a hatalmas Tisza Kálmánnak.

Általában a magyar urak pompája (különösen az Andrássy Manó gróf által kifejtett fény) nagy benyomással volt rá.

Egyszer azt kérde tőlem:

- Van-e még az Eszterházy hercegeknek valamijök?

- Van bizony. De már nem annyi, mint volt.

- Azt gondolom én is, mert sok adomát beszélnek Szerbiában is a költekezéseikről. Hanem annyi még remélem van, hogy a háromezer forintnyi adó-cenzus kitelik.

- Hát annyi van még, hercegem - feleltem bizonyos effektusra számítva -, hogyha Eszterházy hercegnek kilencvenkilenc fia volna, és ha megosztóznának, az mind bent ülne a főrendiházban a cenzus alapján.

- Lehetetlen! - kiáltott fel Sándor herceg elcsodálkozva.

- És ha a századik gyereke egy leány lenne, az egyike volna a leggazdagabb partiknak Európában a »maradékból«.

- Igen - szólt a kis herceg elmeéllal -, de ez csak teória. Mert a száz gyerekhez igen sok feleségének is kellene lennie. S ezek jócskán megcsappantanák a vagyont.

- Persze, hogy csak én állítottam fel így, meglehet, mindössze egy gyermek van.

- Mondjuk, a századik, a leány.

- Azt óhajtáná a herceg?

- Mi hasznom lenne belőle? Azt úgysem adnák oda egy balkáni királynak.

A legszebb és legbiztatóbb tulajdonság a kis hercegben az a szerénység, amellyel a maga helyzetét mérlegeli.

Harcok, katonásdik, hadi kalandok nem érdeklik annyira, ahogy azt egy trónörökösnél megszoktuk, lelke inkább a tudomány és a művészetek felé vonzza, s a népek jellemének egyes nagy kidomborodása hallatára kezd csillogni barna, eleven szeme.

- Kit tart ön a világ legnagyobb emberének? - kérde tőlem.

- Én I. Napóleont, és ön herceg?

- Én Washingtont, és azt hiszem, igazam is van. Napóleont én nem tartom valami különös nagy embernek.

- No, ezt ugyan nem tudná indokolni.

A herceg gondolkozott egy darabig, s aztán felelt:

- Lássá, azért nem tartom nagy embernek, mert igen szigorú törvényt hozott az elválásra és...

- És?

- És ő maga sem tartotta meg. Mert aztán elvált a feleségétől, a szegény Jozefintől.

Ha ez a nézete a hercegnek, akkor most a papát sem tarthatja valami különös nagy embernek.

AZ ÚJ SEPRŐ

A színházak ugyan zárva vannak, a színház udvarán is csak a nagy fák susognak, ha a rekkenő forróságban egy kis szél meglepgeti őket, de mindegy, azért a levegő miazmaiban ott az érdekfeszítő kérdés: mi lesz Káldyval, a szegény derék Káldyval? Aki olyan ártatlan áldozat, mint az Aesopus báránya. Thália népe szétszéledt a szélrózsa minden irányában, de az egymással váltott levelekben még folyvást ott szerepel a postscriptum: »Apropó! Hát a Káldy-ügyben mi újság?«

Minden más ügy be lett csomózva. Az elhalt császárok csöndesen pihennek... Az ébredező Mars a nagy forróságban újra pajzsára hajtja fejét és behunyja szempilláit, a találkozó császárok elbúcsúznak és hazafelé tartanak, a való királyasszony fürdőn keres enyhülést fájó szívének, még Zichy Jenőről sincs semmi hír, minden lecsendesült, elaludt, csak egy maradt függőben uborka-témának, hogy mi lesz a szegény Káldyval?

Hát mi lesz?

Mindenekelőtt tudni kell az előzményeket. Nemrégén a Káldy-katasztrófa előtt, és jóval előbb a császártalálkozás előtt, három intendáns találkozott egymással a kaszinóban. Három élő intendáns, Podmaniczky Frigyes báró, Keglevich István gróf és Beniczky Ferenc.

A két volt intendáns részvételtjes tekintetet vetett Beniczkyre.

- Szegény ember! - sóhajtott fel Podmaniczky.

- Te sem leszel olyan kövér három év múlva - fenyegette meg Keglevich.

- Minek vállaltad el, szerencsétlen?

- Mert rendet akarok csinálni - szólt Beniczky komolyan.

- Rendet, hahaha? Rendet, hehehe? - kacagott fel Keglevich.

- Nem has kell oda, barátom, de vasidegzet - nyögte keserűen Podmaniczky.

- Pedig látod, eddig minden jól megy, minden könnyen megy - dicsekedett Beniczky. - Szavamra mondom, minden a legsimábban megy. A sajtó szelíd, a művészek és művésznők engedelmesek.

- Igen, mert az elején vagy: az eleje ennek mindig könnyű. Várd meg a végét.

- Én azt hiszem, hogy intézkedéseim méltányossága és célszerűsége szüli a meglelégedést.

Erre megint elővette a két exintendánst a kacaj.

- Ó, te csirke. Ó, te jó naiv lélek.

Keglevich Istvánnak egy ötlete támadt.

- Tudod mit, Feri, ajánlok neked egy fogadást.

- Előre is állom.

- Egy fogadást, hogy kövess el ma egy nagy igazságtalanságot, valamely óriási botrányt, és senki nem fog haragba jönni, az egész elcsúszik csodálatosan.

- Nono, nem hiszem.

- És kövess el három év múlva (de három évet sem adok) valami üdvös, teljesen igazságos dolgot, és minden ember ellened bősziul, kígyó, béka tör rád, viharos felhőkből villámok potyognak a fejedre. Ez a különbség a kezdet és a vég közt.

- Lehetetlen.

- Hát próbáld meg, és ha nem így lesz, én vagyok akkor a vesztes. Fölteszem konyakgyáramat egy pityke ellen.

- Áll a fogadás; csak azért, hogy meggyőzzelek tévedésedről.

S így lőn aztán, hogy Beniczky Ferenc elcsapatta a szegény Káldyt ok nélkül: hogy legyen hát egy nagy igazságtalanság.

És valóban, a sajtó szelíden tárgyalta az egészet, a közvélemény belenyugodott csendesen, s Beniczky büszkén elgondolhatta magában:

- Egy embert eltapostam, de nem veszik rossz néven, mert szeretnek.

És igen valószínű, hogy ennyivel meg is elégedett, s azt fogja később mondani:

- Csak a saját népszerűségemet akartam megmérni. Elég. Jöjjön vissza, kedves Káldy úr, és segítsen továbbra is az intézetnek a fölösleges tagok elédesgetésében.

A fogadás első részét hát elvesztette - de még megnyerheti a másikat.

Az egy igazságtalan dolog el van követve, de még jóvá lehet tenni, hogy enyhítő körülmény legyen akkor, midőn a Beniczky úr üdvös és igazságos dolgaira kerül majd a sor.

*

Hogy e kis cikk témáját honnan vettem, igaz-e az abban rajzolt párbeszéd, s így történt-e valóban, erre nekem voltaképpen nincsenek forrásaim.

De amilyen gentlemannek én ösmerem Beniczky Ferencet, éppen nem volt nehéz kikombinálni, hogy a Káldy-esetnek ez lehetett a genezise.

Ilyesmit csakis *fogadásból* tesz meg az ember.

A PÉK MINT ORVOS

(Bohókás történet)

Az elménckedési viszketeg minden valószínűség szerint olyan régi, mint a világ. Elmés emberek mindig voltak, és csak a témák változtak az idők folyamában.

Pedig éppen azt volna érdemes tudni, hogy példának okáért ki vagy mi volt az antidiluvianus stichblatt?

Mert az özönvíz utániakat körülbelül tudjuk.

A legrégebb magyar elbeszélő írók (a negyvenes években) az omnibusz-kocsik és kocsisok ellen csillogtatták gondolataik rakétáit. Nem is volt igazi talentum, aki egy sziporkát nem bírt megereszteni az omnibuszlovak lassúságára.

Az ötvenes években merész tehetségek kitaposatlan útra csaptak át: a szerencsétlen pékeket kezdték ki. (Ez volt a magyar Boulangerizmus.)

Még most is találni garmadaszámra, részint írásban, részint képekben gúnyolva e derék céh tagjait; mikor a kifli nagy és a pék sovány, mikor a pék kövér, a kifli sovány, hozzá lévén rajzolta mindjárt a nagyító üveg is a kiflihez. Akinek a fejében egy pékellenes ötlet megfogamzik, az már lángelme.

Ugyan ez évtized felé véget ér a szerencsétlen pékek üldözése, s minden attikai só az anyósok szemébe freccsen. Irtó hajsza indul meg e többnyire jóra való, ártatlan asszonyságokra.

Pedig ez elég rosszul volt cselekedve: mert ha meggondolták volna a tárcaírók, hogy az imádott leánykából is (kihez bús, méla akkordból epedő versezet cseng-bong a lap elején) egyszer, valamikor anyós lesz, bizony elnyelhetnék volna a röppentyűiket.

Szerencsére elmúlt ez a divat is (bár az én barátom, Quintus, még megpróbálta ideig-óráig exhumálni). Hasztalan, nagyot fordult a világ; az akció ebben is reakciót szült.

Mit mondana a múlt évtizedek humoristája, ha hallaná, hogy Dalmady Győző verset zeng az anyóshoz, hogy Herman Ottó apológiát ír az omnibusz-ló mellett, akit csikó korában annyira kényeztettünk, gebe korában annyit bántalmazunk?

Sőt, a kor kiengesztelő mániája még a pékek lábából is kihúzta a tüskét - pedig ebben már csakugyan nincs logika: kegyelem az anyósoknak, mert valamikor ők is deli menyecskék voltak, s a mostani deli menyecskék is anyósok lesznek, és kegyelem az omnibusz-lovaknak, mert azok is prűszkölő paripák lehettek, de a pékek legfeljebb pékinasok voltak azelőtt, s ezek által sincs az emberiség valami nagyon elragadtatva.

A pékek nemcsak megmenekültek a fullánközön alól, de - s ez a hallatlan elváltozása az emberi szellemnek - ha fölbukkan is még egy elmés történet a pékek ellen, maga a szerző, aki mint vádló szerepel a történet első részében, mintegy megsajnálva őket, a történet végén a bonyodalomban siet kivágni őket.

Íme, vegyünk egy modern péktörténetet.

I. A vád

Kezdjük a hajdani novellák stílusában.

Verőfényes nap sütött egy júliusi délután. Árkay István gazdag magánzó behúzódott családjával a vadszőlővel sűrűn benőtt verendára.

Most az Árkay úr leírása következik (szikár, magas ember, fanyar, beteges arccal). Aztán a ruházat leírása jön (szürke blúz, fehér mellény, kockás nadrág).

Ezt a ház deskripciója váltja fel.

A ház földszintes, sárga és L-re van építve. Természetesen az Árkay úr tulajdona, de az utcai részét Mucker Teodor pékmester bérlí, kinek boltajtáján két óriási sósperec van lefestve.

E részletek után áttérhetünk a cselekvényre. Nézzük, mi történik a verandán.

Árkay úr tarokkot játszik: partnerei a törvényszéki elnök, a városi főkapitány és az esperes-plébános. Távolabb újságot olvasgatnak az Árkay kisasszonyok. (Itt megint leírás következne, de elengedem a kisasszonyoknak.)

Balról Mucker Teodor köpcös alakja látható, ki éppen házbért jött fizetni, s a nagyságos asszony (Árkayné) kezébe olvassa le az összeget, váltig nyálazgatva az ujját, mellyel nemsokára tésztát fog gyúrni, úgy lehet.

Közbül a nevelő úr oktatja az Árkayék csemetéjét, Palit.

- Mondjon valami egytagú szót.

- Tagló - feleli a gyerek.

- Nem jól van, fiacskám - fordul hátra a tarokkozó apa -, a »tagló« két szótag.

Palika bambán sandít nevelőjére.

- Egytagú szót kívántam - mond ez -, olyat, mint ház, fa, fű, fej. Egyszóval, amire *csak egyszer* kell az embernek a száját kinyitni.

A kis Pali nagy szorultságban, szétnéz a jelenlevőkön, majd hirtelen megcsillan a pék termetére tévedt szeme, s mohón kiált fel, mint aki hirtelen eltalálta:

- A Mucker kiflije.

Micsoda? A Mucker kiflije. Hahaha, hehehe! A törvényszéki elnök lecsapja kártyáit és elkezd hahotázni, Árkay úr élénken pattan fel: »Lángész ez a kölyök, ha mondom. « Csak a rendőrkapitány bosszús, mert éppen »szólót« akart mondani, mikor a kártyát elcsapták, s menthetlenül összekeverődött; dühösen kiált a fülig vörösödött pékmesterre:

- Mucker! Miért nem süt maga nagyobb kifliket, he? Micsoda dolog az, he?

Mucker lesújtva állt ott. Egy darabig nem jön szó ajkaira. A város főemberei: a törvényszéki elnök és a főkapitány előtt éri ilyen szégyen. Irtóztató. Nem, ezt nem szabad ennyibe hagyni. Megrázza fejét és így szól:

- Nagyságos elnök úr, főtisztelendő esperes úr és tekintetes kapitány úr, én ezt a szégyent nem hagyhatom a polgári becsületemen. A fiúcskának ez a mondása elterjed a városban, szájról-szájra fog járni s engem tönkretesz.

- Hát mit szándékozik ellene tenni? - kérdik az urak nevetve.

- Én ártatlan vagyok. Tisztára mosom magamat. Hallgassák meg a védelmemet.

II. A védelem

- Halljuk! Halljuk! - kiálták az urak.

- Mindenekelőtt arra kell kérnem Árkay urat, hogy távozzék. Az ő jelenlétében nem beszélhetek.

- Teringette! Kezd bonyolódni a dolog - szólt mosolyogva a törvényszéki elnök. - Eredj hát be, Pista, a szobába.

- Én? - riad fel a háziúr csodálkozva. - Éppen nekem nem volna szabad hallanom? Egy tapodtat sem megyek.

- Kérlek a védelem érdekében - vág közbe az elnök. Ámbár nem látom be, miért ne beszélhetne Mucker úr kedves házigazdánk előtt.

- Tudom én, mi a gyöngédség - szabódott a pék.

Árkay végre is kénytelen volt távozni roppant izgatottságban, hogy mit akarhat Mucker mondani. Különben is beteges ember volt, s hajlandó a képzelődésekre.

Ezalatt a főkapitány az uzsonnás asztalon álló kosárkából fejcsóválva vett ki egy kiflit, s gúnyos arcfintorokkal latolgatta a tenyerén.

- Mondhatom, könnyű, mint a pehely. Ön valóságos póni-kifliket süt, Mucker!

- Ah, tudják meg, uraim - kezdé most a pék nagy prozopopeával -, hogy ezek a kiflik voltaképpen nem kiflik.

- Hanem?

- Hanem medicina. Igenis, medicina - ismétlé Mucker úr. - Ne is tessék kérem nevetni, mert így van.

- Meg van Ön bolondulva?

- Mindjárt kimagyarázom magamat. Egy nap, van annak már vagy másfél esztendeje, azon panaszkodott előttem Árkayné önágyasága, hogy a férje hipochondrikus és rettenetesen szívére veszi, hogy egy idő óta a reggeli kávéjánál alig bírja a kiflijét megenni. Gyakran a fele is megmarad, s emiatt kedvetlen és emésztí magát. »Közeledik a végem, elpusztulok«, s tényleg fogy, sorvad.

- »Ezen még lehetne segíteni« - mondtam a nagyságos asszonynak.

- »Hogyan?«

- »Kisebb kifliket sütök a nagyságtok asztalára.«

- »Ugyan próbálja meg.«

- Ettől a naptól kezdve külön sütöm nagyságáéknak az apró kifliket. Árkay úr azóta két kiflit eszik meg a reggelihez, megjött az életkedve s vígan mondogatja reggelenként a nejének: »Asszony, épülök, gyógyulok, nincs már nekem semmi bajom. «

- Valóban így van - szólt közbe a háziasszony -, teljesen Mucker úrnak köszönhetjük férjem javulását. Az orvosok nem bírtak semmit tenni, Mucker úr meggyógyította.

Így végződött ez az egyetlen rossz élcs is, mely az újabb időben szülemlett a pécek ellen, a pék diadalával, akit azóta dr. Muckernek neveznek abban a vidéki városkában.

ZÓLYOM NON BIBIT

Ugocsa non coronat, Zólyom non bibit.

Hihetetlen, de mégis igaz. Zólyom vármegye közgyűlést tartott e napokban, s megindította a hadjáratot a nemzeti »eszem-iszom« ellen. Bizony csoda, hogy már valahára észrevette valaki ezt a nyavalyát.

A nemes vármegye megtiltja, vagy legalább korlátozza területén a keresztelési, menyegzői lakomákat és a halotti torokat. Hát okosan teszi, ha kivihető lesz. Mert marad még elég »dínomdánom« a népnek. Ott vannak a disznótorok, a szüretek (már ti. ahol szőlő van és filoxera nincs), a farsang utolsó három napja és a környékbeli »búcsúk«. Minden falunak van ugyanis egy védszentje, égi képviselője (örökös mandátum ez a szenteknek), kinek nehezen várják megjelenését - a kalendáriumban. Ilyenkor aztán faluszerre minden házban sütnék-főznek (azaz már napokkal előtte), s kitárt kapuszárnyakkal várják a vendéget, hívottat, hívatlant. Az a legkülönb ház, ahol a legtöbb van.

Ha mármost azt vesszük, hogy valakinek a »környéke« legalábbis tíz falura terjed, éppen tíz napot multhat a búcsúk révén, másik tíz nap esik az öt koma és öt sógor s egyéb atyafi disznótoraira, három a szüretre, három az utolsó farsangra, egyszóval úgy áll a dolog, hogyha nemes Zólyom vármegye csakugyan ura lesz a szavának s drákói szigorral betiltja a három sarkalatos causa bibendit, kiséül, hogy még a megrendszabályozott jámbor zólyomi ember is éppen az esztendő egytizenketted részét dorbézolhatja át.

A tilalmazott alkalmak, az igaz, úgyszólván összeforrtak a népelettel, nehéz lesz őket kigyomlálni, de a merész kísérlet mégis dicséretre méltó. Mert ha a megszületett kis polgár keresztelőjén és az összekelt pár lakodalmán a kitörő vidámság s hejehuja helyén is van,

legalább esztétikai szempontból, a halotti torokat mint ízléstelen, undok népszokást mindig el lehetett ítélni. Nem ritkán hazajönnek a temetőből a gyászoló testvérek, rokonok, a torban koccintgatnak, leisszák magukat, s akik egy órával ezelőtt a fájdalomtól megtörve kullogtak a szomorú koporsó után, vidám, pajkos dalra gyűjtanak rá, kurjongatnak, tombolnak, sőt még táncra is perdülnek.

Mikor a magyar ember a világra jön, akkor is isznak, mikor a világból kimegy, akkor is isznak; hát miért legyen ő aztán *közbül* józan?

Egy jó módú parasztgazdát ösmertem, akit nyolc év múlva viszontlátva, nagy szegénységben találtam.

- Miben pusztult el? - kértem. - Hiszen nem voltak rossz termések.

- Meglehetősen jó termések voltak.

- Talán elégett valamije?

- Nem, hála istennek.

- Hát akkor mi az oka?

- Hat gyerekem született azóta, kérem alássan, az hat keresztelő.

- Hogyan? Hiszen csak egy gyermeket látok.

- Igen, mert öt meg elhalt. Az öt temetés és öt tor. Ezt már nem bírtam kiállni. A hatodik gyerekek semmije se maradt.

Egy-egy ilyen »muri« átlag ötven-hatvan forintba kerül a parasztnál is. Tizenegy muri éppen elegendő teljesen tönkretenni egy félházhelyes gazdát.

De ebben még nincsenek benne az összes költségek, mert akinek hat gyereke van, azzal hat keresztkoma és ugyanannyi komaasszony is jár. Természetes, hogy ezeknek is vannak gyerekeik s oda viszont el kell menni komának, süttetni, főzetni, ajándékot adni. Mert, aki módos, attól sokat várnak. A fősvénykedés ebben visszataszító illetlenség. Szinte úgy fogja fel a nép, mintha ez még a vallásnak volna kiegészítő része. A legszegényebb is összeszedi minden erejét, hogy mint koma kitehessen magáért.

Ma már faluhelyen is számításból választják a keresztszülőket. Hát még a városokban a félproletár elem.

Csak néhány napja volt nálam egy hivatalt kereső családapa, akinek őszre állást ígértek egy vállalatnál.

- Igen - szólt sopánkodva -, de mi az ördögnek nő már akkor a fű, ha a bárányok kivesztek? Őszig még nagy idő van, nem bírom ki odáig.

- Meg kell próbálni.

- De miből, uram? - fakadt ki keserűen. - A lakásom fizetetlen, az értéktárgyaim zálogban vannak, készpénzem pedig nincs több tíz forintnál.

Aztán csillapodottan folytatta:

- Tíz forint... lássuk csak. Ez elég lesz tíz napra. Aztán van még egy arany óraláncom, arra adnak húsz forintot.

- No, az is húsz nap. Már kivan harminc nap.

- Aztán van még vagy harminc forint künnlevőségem.

- Ez megint másik harminc nap. Csak keresgélni kell. Gondolkozzék csak. Hátha kihúzhatja.
 - Igen, igen, kihúzom a három hónapot valahogy - mondá egészen nekivigasztalódva -, mert van még egy *megkereszteletlen* gyerekem is.
 - Gyereke? Milyen idős?
 - A tizenötödik hónapban jár.
 - És még most sincs megkeresztelve?
 - Nem akartam, kérem alássan, hozzányúlni még a legnagyobb anyagi zavaraim közepett sem. A végszükségre hagytam ezt a gyereket.
 - Hogyan gondolja Ön ezt - vágtam közbe mosolyogva -, ha jól értem, Ön a gyereket mint *vagyoni alapos* veszi?
 - Természetesen - felelte ő komolyan, szinte csodálkozva nehézfejűségemen. - Mert úgy áll a dolog, hogy Tisza Kálmánt és József főherceget akarom felkérni keresztkomáknak, s ez egyenkint legalábbis ötven forint. Ön nem gondolja?
- Nem szóltam semmit, de mikor utána elolvastam a Zólyom megyei közgyűlés határozatát, eszembe jutottak e különféle hagyományos ceremóniák és szokások, melyeknek egyedüli mentségük a tisztességük és ódonságuk volt.
- De most a modern nemzedék ezekből is kivetköztette. Ha elmúlnak, nem sok sajnálnivaló lesz rajtuk.

MEGHALT LELKEK

(Csevegés Lonkay bátyánkról)

A pápa táviratilag küldte számára áldását, mégis meghalt. A halál elvitte a szegény öreget, és nem fog többé gorombáskodni velünk, a »Pesti Hírlap«-pal, mely szabadelvűségénél fogva természetes ellensége volt, és nagy szálla a szemeiben, melyek most be vannak húnyva örökre.

Itt hagyta »házacskáit« (mert noha két- és háromemeletesek, az apostoli szegénység látszatának okáért szerette azokat kicsinyíteni), itt hagyta balatonfüredi villácskáját, és amit elől kellett volna említeni, az összes alsó papságot, mert ez volt az ő igazi domíniuma, mely kitűnően megművelve, szépecskén jövedelmezett az öregnek, aki bizonyos kedélyességgel csinálta a dolgait.

Az ultramontanizmus tollharcosai egy időben sem voltak egészen kellemetlen emberek, noha voltaképpen egész életcéljuk az volt, minél több kellemetlenséget csinálni.

Lonkay elődje, a néhai jó magyar ruhás Török János a szó szoros értelmében eszes és karakteres ember volt, de a komikum, mintha a zászlóhoz lenne szegődve, elmaradhatlan kísérője lett neki is.

Az osztrák-porosz háború idején például erős dinasztikus érzéseinél fogva így szólt Török János:

- Ha bajban van őfelsége, bizony én is megsegítem valamivel.

S egy eleven huszárt állított ki s szerelt fel a saját költségén, lovastól, kardostól, tarsolyostól.

Képzelem, megmosolyoghatta őfelsége a különös ajándékot, de azért a huszár el lett fogadva kegyelmesen. El is ment a háborúba, s vissza sem tért Szadova alól soha többé.

Persze sok maró gúnyolódás érte emiatt az akkori »Pesti Hírnök« originális szerkesztőjét; még az utcán is utána kiabáltak a gyerekek, bosszantó röhejjel:

- Hollá, János bácsi! Hova lett az az egy huszár?

A »Pesti Hírnök« 1870-ben beleolvadt az »Idők Tanú«-jába, s a két egyforma szellemű lapból lett a »Magyar Állam«, melynek szerkesztése Lonkay Antal kezébe került, áthozván abba régi lapja, az »Idők Tanú«-jának, a Törökénél túlzottabb és gyűlölködőbb hangját és a IX-ik Pius levelét, mely 1867 óta minden áldott este megjelent a lap élén: »Gaudemus peculiariter gratulari tibi stb.«

Ha az olvasó jól ösmeri a lapokat, de azoknak a munkásait is, többnyire arra a tapasztalatra jut:

- Ezek az emberek sokkal okosabbak nyomtatásban, mint amilyenek valóban.

És igazán ez a zsurnalizmus művészete.

Lonkaynál megfordítva állt a dolog. Aki őt is ismerte, a »Magyar Állam«-ot is, az ekképp vélekedhetett:

- Ej no, Lonkay bácsi sokkal okosabb ember, mint amilyennek magát mutatja.

Hát persze! Ez meg az ő saját művészete volt. A bigotizmus észjárását, a fanatizmus hangját, a vallási elfogultság naivitását úgy eltalálni helyel-hellyel, ahogy boldogult bátyánk értette, arra nem közönséges tehetség kellett.

Az a szívósság, mellyel a liberálisokat üldözte, kiket »bujoncok«-nak, »szabadoncok«-nak titulált, az az ügyesség, mellyel minden kérdést úgy tudott forgatni a saját zsírjában, vagy olyan lében eresztetni fel, hogy annak felekezeti kiszögellései kilátszassanak, lapját mindenkor érdekes olvasmánnyá tette azon körökben, amelyeknek írva volt.

Voltaképpen a lap nem volt ártalmas, s a komoly magyar sajtó mosolyogva nézte s enyelegve szólott vele. Lonkay bácsi egy cseppet sem törődött ezzel, ő egy ezer ellenséggel vagdalkozó bajnok szellemi attitűdjeivel szórta a mennyköveket a »sötétség ördögei« ellen, miközben ájtatos szemei örökösen az ég, és az egyház felé voltak meresztve.

De nem is volt sok hiánya az ég áldásában, földi javakban és világi tisztességekben. A kétemeletes házacska szülte a háromemeleteset, s ezek közösen szülték a b.-füredi villácskát. A pápa kinevezte aransarkantyús vitézzé, a szent Gergely-rend lovagjává és a szent Szilveszter-rend kommandőrjévé.

Lapja is folyton nyert előfizetőkben, s mióta az antiszemizmus felburjánzott, azóta hézagot kezdett pótolni. Mert ha valami felvirágzóban van, hát csak kell, hogy azt valaki öntözze is.

Bizony kár az öregért, kinek koporsójánál, bár ellenségünk volt, mi sem állunk meg őszinte részvét nélkül. Hiányozni fog ő nekünk ezentúl. Szinte jólesett estenkint, ha a »Magyar Állam« megjött, megkeresni benne a mindennapi »dorgatóriumot« és »anatémát«.

S ha Kenedi vagy Borostyáni t. barátom készülő vezércikke fölé hajolva s tovább szántogatva a betűbarázdákat a »kutyanyelveken« egy-egy vakmerő liberális mondást csöppentett el, szinte éldelegve gondolta magában: »Hm, de mit mond majd ehhez holnap Lonkay bácsi?«

Mondott is aztán olyan gömbölyűt, paprikásat, hogy öröm volt megolvasni; mert szó ami szó, az írásmesterség titkát jól ismerte az öregúr, s pennájából zamatos magyarsággal csurgott a szófia... Bár sokan tudnának írni úgy, mint ő, de bár egyik se írjon olyanokat, mint ő.

Amilyen torzsalkodó volt egyébiránt a lapjában, épp olyan jó, tisztességes és szeretetreméltó volt a magánéletben, aki szívesen pártolt jó embert és jó ügyet. Ezért aztán nem is haragudott rá senki.

És a lap is! Ha jobban meggondoljuk, hát miért ne legyen ilyen lap is? A plébánosoknak végre is nem lehet Renan-féle dolgokat írni. Ha az ő lapjuk, fejezze ki az ő gondolkozásukat. Minden gyártmány jó, amelynek »kereslete« van.

Ámbár az ellen erősen tiltakozik szegény megboldogult bátyánk szelleme, hogy az ő »Magyar Állam«-a mint üzleti vállalat tárgyalassék.

Persze, persze. Milyen igazságtalan vagyok! Hiszen gyakran *miséért* kapták a falusi plébánosok. Előfizetési ár:

Egész évre ötven mise.

Félévre huszonöt mise.

Negyedévre tizenhárom mise.

Lonkay bátyánk akárhányszor egyezkedett így jószívuén a szegény falusi plébánosokkal.

Óh, igen eredeti dolog ez. Méltó hogy valami költő megírja azokat az elhalt lelkeket, akik az ő fiókjában voltak, in effigie, voltaképpen azonban a purgatóriumban veszteglének.

Nagy búcsújáró helyeken, kivált a külföldön, az óriási zarándok seregek, hogy a vezeklésnek foganatja legyen, miséket rendelnek elhalt szeretteikért, némelyik húszat-harmincat, s így aztán egy-egy búcsúnapon ötezer megrendelés is történik, aminek az odavaló plébánosok évtizedekig sem tudnának megfelelni. Márpedig azt mégis kellemetlen volna bevárni a lelkeknek a purgatóriumban. Nagyon unalmas hely az.

A felszaporodott miséket tehát kiadják szanaszét a világba: isten háta mögött lakó falusi papok majd elmorogják azokat olcsó pénzért. A halottaknak úgyis mindegy, akárhol: mert az egyházi akusztika olyan jó, hogy a mise akárhonnan elhallszik a mennyországba.

Így jutottak a Lonkay bátyánk közvetítésébe néha roppant nagy számmal a megtisztítatlan lelkek, valamint az értők járó honorárium. A lelkeket aztán Lonkay bátyánk kiosztotta a plébánosok közt, a honorárium fejében pedig küldte nekik a »Magyar Állam«-ot!

Ezért volt a »Magyar Állam« a legolcsóbb napilap. S ezért volt Lonkay bácsi félig szent.

Szinte csoda, hogy meghalt. Mert az ember úgyszólván azt tartotta róla, hogy elevenen fog a mennyországba menni.

De ennél jobban szerettük volna, ha még egy kis ideig köztünk marad vala, s nyesegeti le rólunk a bujonc és szabadonc erkölcsök fattyúhajtásait.

EGY ZSENIÁLIS MINISZTER

(Hogyan kell kormányozni?)

A minap Bécsben járván, fölkerestem ott jeles hazánkfiát, Kállay Bénit, e tehetséges fiatalembert, akire még szép »jövő« vár. Pedig már olyan csinos »jelen«-je van, hogy bátran el lehetne fogadni múltnak is.

Valaha »kollégák« voltunk Kállay Bénivel. Fájdalom, nem úgy, hogy én lettem volna miniszter, hanem őexcellenciája volt újságíró.

Még abból az időből datálódik ismeretségünk, mikor egy redakcióban dolgoztunk, ama híres szatinírozott papirosra.

Azóta sok víz elfolyt a Dunán, de ő még mindig olyan szívélyesen fogadott engem, mintha most sem volna más válaszfal köztünk, mint éppen az a keskeny vonal, mely a tárcát a vezércikktől különzi el.

- Üljön le, kedves barátom, és gyújtson rá. Reménylem, megbocsát régi barátságunknál fogva, ha az ön jelenlétében tovább végzem a dolgaimat. Azért közbe-közbe fecseghetünk is egyet. Hogy ízlik önnek ez a bosnyák dohány? Jó aromája van, nem igaz? No, hát csak üljön nyugodtan és nézzen bele a lapokba, ha únja magát. Ámbár hiszen nem lesz éppen érdektelen, ha egy kis bepillantást vet a miniszter boszorkánykonyhájába. Talán megtanulja abból, amit már úgysis régen tud, hogy parva sapientia regitur mundus. Most éppen Bosznia dolgai jönnek.

Ez a Bosznia órája. Már többen várakoznak odakünn; kezdődik az előadás. Legelőbb is a Noé szerepében fogom magamat bemutatni.

- Hogyan a Noé szerepében?

- Majd mindjárt meglátja.

Alig egy pillanat múlva belépett Molnár, a budapesti vincellér-képezde igazgatója.

Nagy szívélyességgel fogadta, s hosszasan terveltek, beszélgettek együtt, hogyan kell a szőlőt bevinni Boszniába s amellé néhány magyar vincellért. Molnár van megbízva a feladattal, hogy a kedélyderítő plántát bevigye.

- Micsoda boldogság lesz - szólt a miniszter, midőn elbocsátá Molnárt -, ha majd egypár év múlva megjelennek az európai étlapokon a bosnyák borok. Milyen fölségesen fog hangzani a »banyalyukai aszú«, szarajevói carbenet.

És a miniszter szemei lázas fényben csillogtak erre a gondolatra.

Azután felém fordult.

- A szőlőt csak bevisszük, de hogy rekesztjük künn a filoxérát? Pedig a két feladat együtt jár. No de majd segítünk ezen is.

Majd a bejelentő szolgának mondá:

- Bocsássa be Werner urat.

- Igen, Werner urat. Nos, éppen jókor jött ön - szólt ismét hozzám. - Az imént a Noé szerepét vittem, most újra a régi »skribler« leszek.

Werner úr belépett. Közepes korú, kiborotvált állú úriember.

- Kedvesem - mondá neki a miniszter -, egy népszerűen írott cikkekre volna szükségem, miként kell a szilvát termesztetni, feldolgozni és értékesíteni: mert meg vagyok győződve, hogy az én bosnyákjaim a szilvából, melyet óriási mennyiségben termesztenek, kétszer akkora jövedelmet csinálhatnak, ha a módját tudnák. Hisz elmondtam már önnek más alkalommal a módozatokat.

- Igenis, kegyelmes uram.

- Tehát írja meg ön a cikket ma este nyolc óráig, én még az éjjel lefordítom bosnyák nyelvre, s aztán reggel megy a kalendáriumba. Legyen minél egyszerűbb és világosabb, kedves Werner. Én nagy eredményeket várok ettől a cikktől.

- Hogyan? - szóltam közbe kétkedő hangon. - Egy kalendáriumbeli értekezés olyan hatással lehetne egy országban, ahol nincsenek olvasók? Hiszen nálunk, ahol már ezerszerte fejlettebb az olvasási hajlam, mégis nyomtalanul enyészik el az efféle.

- Hja, az én országom egészen más - felelte mosolyogva a miniszter. - Ott nem jelenik meg egyéb nyomtatvány, csak ez a naptár, s azt minden ember, mikor fizetni jön az adóját, ingyen kapja az adóhivatalban s egész esztendőn át turkál, betűzget benne...

- Nem rossz idea. Adóhivatal, mely naptárokkal *kedveskedik* az adófizetőknek.

- Higgye meg, bizonyos dolgokat csak némi furfanggal lehet a tömeg közé bevinni. Majd mindjárt meg fogja ön hallani, mi történt a *vasekéinkkel!*

- Miféle vasekékkal?

- Hát a vasekéket akartam behozni, de egyetlen bosnyák sem volt rávehető, hogy ilyet rendeljen. Akkor aztán azt tettem, hogy minden községnek adattam egy állami vasekét, mely bizonyos hivatalos helyen tartva, bárki által kölcsön kérhető. Éppen künn van az előszobában Stancsevics, aki referálni fog az ekék sorsáról.

Stancsevics megjelent.

- Nos, mi van az ekéinkkel? - kérde a miniszter mohón.

- Fiadzanak, kegyelmes uram.

- Hogyhogy?

- Hát eleinte bizony lassan ment. Az ekék ott rozsdásodtak a községházán, de biz azokhoz az ördög se nyúlt. Egyszer-kétszer megesett, hogy egy-egy ravasz bosnyák hospodár kedvébe akart járni a hivatalnok uraknak, s hogy behízelegje magát, elkérte kölcsön az ekét. Szántott vele. S csodálkozva látta, hogy a vaseke után szebb vetése lett, mint a szomszédjának. Lehet, hogy véletlen; de a másik évben kisült, hogy egy másik ember is jól járt a vasekével. Kezdték apródonkint belátni, hogy a vaseke mégsem bolondság; könnyebben megy és mélyebben szánt. Nosza megindult a vaseke kölcsönkérése. Néha hatan is kérték egyszerre, de mert csak egy kaphatta, kezdték magukat nekidurálni s most már egyre-másra veszik a vasekéket. Aki nem ilyenén szánt, ma már nevetséges »maradi« embernek tartják.

A miniszter kezeit dörzsölte örömében.

- Bravó, Stancsevics! Ön jó híreket hozott. De most már elbocsátom, mert még sok eligazítanivalóm van délig a szegény bosnyákjaim dolgában. Olyan országot faragunk mi ebből, Stancsevics, hogy gyönyörűség lesz megnézni.

Én pedig nagyot sóhajtottam magamban: hogy éppen azt az emberünket adtuk oda kölcsön másoknak, akire a legnagyobb szükségünk volna odahaza.

MINISZTER KERESTETIK

Üres a klub. Álmosan üldögélnek az előszobában a szolgák: a Móricz Pál híres *aggastyán gyűjteménye*. A fogasokon egyetlen kalap fehérlik: a Dániel Mártoné. Ezer szerencse, ha négyre szaporodnak alkonyatig a kalapok. Akkor legalább kivan a parti. Az újságok felvágatlanul hevernek a biliárd zöld posztóján. A távirdagépet ujjnyi por fűdi, a posta be van zárva. Minden pihen, s kísérteties csönd uralkodik itt, hol a politikai élet pezsgő elevenséggel zajlik télen át.

Hol vannak a hatalom faktorai? Szanaszét. Nehány miniszteri államtitkár ugyan Budapesten van, de azok a maguk reszortját csinálják s örülnek, ha heteken át nem látják *a téli* arcokat. Némely nevesebb politikus is itt ögyeleg, meglehet, de feléje sem megy a klubnak. Ott minden ki van halva. A nyári forróság kipusztít minden hűséget az emberekből: a párt, a zászló, a generális iránt. Csak a legerősebb hűség él meg a legnagyobb forróságban is: a partnereké egymás iránt.

Klub nincs, tehát politika sincs. Az a négy-öt ember, aki ott összejön, az utcáról hozza a híreket, nemhogy innen vigyen ki valamit az utcára.

S ha egy-egy elbúsult miniszter vetődik is fel estenden, bizony az is csak Dániel Mártontól kérdezi:

- Nem tudsz valamit?

És Dániel Márton ilyenkor Ostende felé fordítván ájtatos szemeit, vállát vonogatva feleli:

- Hát hogy tudnék én valamit?

Senki nem tud semmit. Pedig két érdekes dolog is függ a levegőben.

Egyik az: ki lesz a közoktatásügyi miniszter; másik az: ki lesz a szabadelvű párt jelöltje a Belvárosban?

Még a Hangl-kioszk »kerek asztala« is tájékozatlan. Mi lesz? Hogy lesz? Mindenki azt feleli:

- Azt csak Tisza tudhatja és az isten, ha igazán mindentudó.

Tisztától pedig semmi hír. Szellő se fúj Ostende felől, ki nem fecsegi, hogy a generális kire gondol.

Kármán Lajos, aki nyáron át szintén az államférfiak közé tartozik, minden jól öltözött embernek köszön az utcákon: mert hát ki tudja, melyik a leendő miniszter köztük?

E kínos bizonytalanságból csak egy kivezető út lenne: Kőrösi Sándor, aki hónapokkal előbb megérzi valakin, sajátos mameluk ösztönből, hogy az miniszter lesz. Megérezte Kállay Bénin. Megérezte Fabiny, és megérezné ama ismeretlen is. De Kőrösi sincsen itthon.

Természetesen akadtak vállalkozók, akik magánál a forrásnál fürkészték.

Mindjárt Trefort halála után nem egy bizalmas magánlevél ment Ostendébe, amelyben az volt a port scriptum: »Hát az új miniszter ki lesz?«

Tisza egy ilyen levele, hír szerint, azt felelte odavetőleg:

»Még nem határoztam. Hadd legyen egy ideig *a közvélemény a gazda*.«

Aha! Tehát a közvélemény! Igazán ilyenkor ő a gazda.

Tehát javasolhat, kombinálhat. Megúnt minisztereket meneszthet, kedvenc derék embereit nagy állásokba rakhatja be. Senki bele nem szólhat, hogy »nem így lesz«.

Ő a korlátlan úr ilyenkor.

S használja is ezt az uraságát. Hozza fel Zágrábból belügyminiszteri székbe Héderváry Khuent, s küldi horvát bánnak a jó öreg Bedekovicsot. Házasítja a királykisasszonyt, s agyonlöveti a derék Zichy Jenőt, egyszóval folytonos munkában van.

Hát már most lássuk, kiket akar az »ideiglenes gazda« a közoktatásügyi bársonyszékbe ültetni?

Gróf Csáky Albin. Ez az első gondolata.

Egy kombináció csak egy napig tart. Mert a közvélemény lázas sietséggel emel fel, s vet el neveket.

Gróf Csáky Albin máris főpohárnok. Előkelő megjelenése, finom arca és modora van. Ez imponálni fog a prímásnak. A második nap: a gróf Szapáry Gézáé. A volt fiumei kormányzó már kipihenhetette magát. Aztán egy Szapárynak mindig lenni kellene a kormányban.

A harmadik nap gróf Zichy Ágosté. Egy gróf, aki már Kínában is volt. Ő lesz. Neki kell lennie.

A negyedik nap a gróf Zichy József. Annak a szép szőke szakálla csak nem akar kimenni a publikum eszéből.

Az ötödik nap a gróf Károlyi Tiboré.

Tisza, aki folyton olvassa ezalatt a lapokat Ostendében, türelmetlenül várja, mikor veti már fel a közvélemény az *igazi* nevet.

De az utolsó kombinációnál egyszerre makacsul megáll a hírharang, s hasábjain, mint a ringelspielen, egyre csak ezek a nevek keringnek: gróf Szapáry Géza, gróf Zichy Ágost, gróf Zichy József, gróf Károlyi Tibor, gróf Csáky Albin. Hol az egyik van elől, hol a másik van hátul.

Hogy ki lesz ezekből az új kultuszminiszter, majd kisül a királyi kéziratból.

De ezzel egyidejűleg helyén lenne egy másik királyi kézirat is a következő tartalommal:

»Magyar miniszterelnököm előterjesztésére *a magyar közvéleménynek* a grófi címet díjmentesen adományozom. Kelt Ischlben stb.«

Egyelőre hát várjuk e kéziratot, s mert mi is egy húron akarunk pendülni *a közvélemény öméltóságával*, nem bocsátkozunk semmi további találgatásokba, minthogy a grófi nevek teljesen elfogytak, *s bárókra* pedig restellünk leszállni.

Zichy Antalt is említette volt valaki. De arról kisült, hogy nem gróf, és rögtön elhallgattak vele.

Berzeviczyt pedig nem is említette senki.

Pedig ha arról most az sülné ki, hogy gróf, rögtön neki lenne a legtöbb sánca, mert már hosszú idő óta ő vezeti a minisztériumot közmegegyezésre.

Dehát nem gróf!

»KORONA« VAGY »ÍRÁS«

A korona alatt értjük a kilenc vagy a hétágút, ... az írás alatt értjük az írást.

Ekörül folyt ma a harc a belvárosban.

A választók egyrésze megbosszankodott azokra, akik az első lélegzetre Orczy báróhoz rohantak, a második lélegzetre gróf Zichy Józsefhez csörtettek el, és mikor az sem fogadta el a jelöltséget, mondván azt, amit egykor Grill Richard, hogy »még most nincs itt az ideje«, szétnéztek epedő szemekkel:

- Könyörülő isten, hol lehetne még kiasni egy grófot?

Egy grófot, akinek még ne legyen mandátuma, egy grófot, akinek még ráfér fejére a polgári koszorú.

Ettől a grófomániától megcsömörlött a választók másik része a keresgélés hetedik napján, s most támadt egy párt, mely mindenáron egy »nem grófot« keres.

- Válasszunk meg egy nagypolgárt!

- De ha nincs. A nagypolgárok ritkábbak a grófoknál. Pedig a grófok is ritkák.

- Még Bobula János is jobb, mint egy gróf!

- De Bobulát csak nem választhatjuk meg.

- Akkor válasszunk meg egy tudóst.

S megindul a tudósok kutatása. Ma egy bizalmas értekezleten összejöttek azok, akik gróf-iszonyban szenvednek, és felolvastatták maguknak az összes egyetemi tanárok és akadémiai tagok névsorát.

Síri csöndben peregetek a nevek:

...Sághy Gyula.

- Tovább!

Herczeg Mihály.

- Hm. De mégis tovább!

Lenhossék József.

- Ejha!

Wenzel Gusztáv.

- Persze!

Kováts Gyula.

- Tovább, tovább!

Vámbéry Ármin.

- Hopp! Álljunk meg!

A Vámbéry nevénél egy kis vita keletkezett. Némelyek azon a nézetben voltak, hogy ez elég jó jelölt volna, Vámbérynek mekkora tekintélye van Angliában

- Hát mért válasszunk mi Anglia gusztusára? - szólt közbe valaki.

- Igaz! Igaz

Egy másik polgár azt hozta fel Vámbéry ellen, hogy ő ugyan elősmeri Vámbéry tudományát, nagy eszét és európai hírét, de hiába, megválasztását mégsem tartja helyesnek, mert az a gyanú van elterjedve ellene, hogy sohasem járt Bokharában.

- Hiszen Deák Ferenc sem járt ott, azért mégis megválasztottuk.

- Az is igaz.

- Ne hamarkodjunk el a dolgot, uraim - szólt egy óvatos hazafi. - Hátha jobb jelöltre is akadunk az Akadémia lajstromában. Lássuk előbb az egész lajstromot.

Következett az Akadémia lajstroma.

Lepotyogott végig, a Hunfalvytól kezdve egész Fejér-pataky Lászlóig.

Sehol egy fülbemászó név. A városi atyák szomorúan csóválták fejeiket.

- Amice - szóltak oda a jegyzőnek -, nézze meg csak jól azt a lajstromot. Nincs-e valami tévedés a dologban?

- Ezek, kérem, a Tudományos Akadémia tagjai.

- Lehetetlen. De mindegy. Mégis ezekből kell választanunk nekünk, akik gróft nem akarunk.

- Úgy van! Vagy egy nagypolgárt, vagy egy nagy tudóst! Nekünk »írás« kell, nem »korona«.

- De uraim - szólalt meg most egy, az értekezletre belopózott gróf-párti -, mit akarnak Önök, demokrácia, éppen az akadémiai tagokkal?

- Meg akarjuk mutatni, hogy egy tudós több, mint egy gróf.

Erre a belopózott gróf-párti választó elkezdett kacagni, mint egy zuhatag.

- Hiszen, uraim, maguk az akadémiai tagok is mindenáron *egy gróft* keresnek az Akadémia elnökének.

Ez aztán olyan tromf volt, hogy rögtön elejtették a kombinációt, hogy egy nagy tudóst kell keresni jelöltnek.

S legott oda módosult a jövőbeli kvalifikációja:

»Ne legyen gróf, és ne legyen tudós.«

Most már hát remélhető, hogy akad a belvárosba jelölt. Az ügy egészen jó vágányba zökkent, mert olyan emberben, aki se nem tudós, se nem gróf, elég nagy választék van az országban.

A FLOTTA TÁMOGATÓJA

(Belvárosi csevegés)

A minap álmodtam, hogy az Olympon járok, hol a következő scenának voltam tanúja.

A hírnév istenasszonya siető léptekkel rohant az olympi berkek sűrűjébe.

- Hova fut, asszonyom? - kérde egy ott ácsorgó isten, gondolom Vulkan.

- Jaj, hagyjon kérem. Futok Reményi Antal elől.

- Micsoda? Kegyedet még mindig kergeti ez az ember?

- Még mindig - mondá a szép istennő gúnyos, de mégis kacér mosollyal visszafordulva -, de...

S ezzel a rózsás ujjá körmét beleakasztotta pajkosan a hófehér egyik fogába s egyet csettentett, mintha mondaná:

- De majd ha fagy.

Olyan elevenen állott előttem az álombeli kép, hogy szinte hallani vélem még most is a Vulkan incselkedő kacagását.

- No, no, no, vigyázzon, szép asszony!

Ezóta figyelemmel kezdtem kísérni Reményi Antalt. Kérdezősködtem utána, mert mégis sajátságos, hogy Morpheus egy ilyen jelenetet tár elém. Babonás vagyok. Ki tudja, mit jelenthet ez?

Éppen egy delegacionális ebéden voltam, szemben egy csomó hírlapíró-képviselő ült, följebb az asztalnál miniszterek, nagyméltóságok s közöttük Sterneck báró.

- Nem tudjátok, urak, ki az a Reményi Antal? - kérdém az újságíró kollégáktól.

- Mi bajod vele?

- Álmodtam róla.

Irigykedve néztek rám.

- Boldog ember, te még nem ismered őt ébren?

- Nincs szerencsém.

- Istenek kedvence vagy. Hisz ez a redakciók réme.

- De ugyan miért?

- Mikor a leglázásabban dolgozol, akkor kinyílik az ajtó, s a hátad mögé áll egy ember s így szól élénken, vidáman: »Jó napot, jó napot, feljöttem egy kis triccs-traccsra.« Ezzel megindul, s két-három óránál hamarabb abba nem hagyja a politikai események megbeszélését.

- Legalább témákat kaptok tőle. Megtrágyázza az elméteket.

- Bah! Reményi úr nagy politikus, de offé nem tud lenni; mindig sántít egy kicsit az események mögött. Reményi úr megveti az új témákat s még tegnap is azzal jött be hozzám: »Nos, mit szól ön, kedves barátom, a Tolnay-Baross-féle konfliktushoz?

E beszélgetésbe egyszerre beleszól Sterneck báró.

- Önök Reményi Antalról beszélnek?

- Igen.

- Azt az urat ne bántsák. Mert az nekem az egyetlen jó emberem.

- Hogyhogy! - kiáltottunk fel valamennyien.

- Ő az egyetlen jó politikus.

- Hogy érti ezt a báró?

A báró rágyújtott egy cigarettre és a következőket beszélte:

- Pesten és Bécsben, ha delegáció van, mikor az én büdzsémét tárgyalják, évek hosszú sora óta észrevettem a karzaton egy embert, aki olyan pontosan megjelenik, mint a parancsolat, s izgatottan figyel, haragos arcot vág azok beszédje alatt, akik ellenzik a büdzsét vagy le akarnak abból faragni. Minden ember örül, ha valamit lenyesnek a költségekből, csak őneki fáj az. Halántéka lüktet ilyenkor, szemei elhomályosulnak, s indulatosan rázza a fejét, de ha egy nagy tétel simán megy keresztül, nagyot látszik lélegzeni, s örömragyogás önti el arcát. »Bravo«, suttogja önkéntelenül.

- Igaz, igaz. Csakugyan mindig ott van a tengerészeti büdzse tárgyalásánál.

- Mondom, feltűnt nekem, s tudakozódtam utána. Titkárom kikutatta a nevét, hogy Reményi Antalnak hívják, s egy ízben szóba is eredt vele: »Ön érdeklődik e szakma iránt, nemde?« - »Oh igen - felelte ő -, szeretem teljes szívemből a flottát«. Évek hosszú sora óta én is megszerettem e férfiút... megszoktam, hogy ő ott legyen a karzaton. Egyszer beteg volt, nem jött el, s nekem annyira hiányzott, hogy nem tudtam figyelni, nem tudtam beszélni. Egyszóval megszoktam őt, s most az utóbbi években már bizonyos tételeket csak azért emelek fel, hogy az én »karzati emberemnek« örömet okozzak vele.

- És tudja-e a báró, miért szereti Reményi úr annyira a flottát?

- Mert jó hazafi.- De főleg, mert jó apa. Egy fiacskája van neki a haditengerészetnél.- Ugyan, ne mondja.

- Tessék utánanézni. Reményi úr ezért van a karzaton, s örül minden milliónak, amit a flottának adnak.

Ezek voltak az információk, amiket Reményi Antal úr felől hallottam, alva és ébren.

Kergeti a »Hírnév« istenasszonyát.

Üldözi a szerkesztőségeket.

És támogatja a flottát.

*

S íme Vulkánnak igaza volt, mikor azt mondta a Hírnév istennőjének: »Nono, vigyázzon szép asszon«, mert Reményi Antalnak végre évtizedek hosszú sora után sikerült őt megcsípni.

Mától fogva híres ember. Óróra beszélnek Kaasisták és Steigeristák. Óróra fecseg az egész város, s ritkítva foglalkoznak vele a lapok.

A »flotta támogatója«, aki még a múlt héten, a Jansky-üggyel baktatott, boncolgatván ezt politikai kontemplációinak éles penecillusával, egy szerencsés véletlen által egyszerre a mai események izzó katlanába lőn dobva.

Történt pedig a dolog akképpen, hogy a belvárosban sok ideig nem levén semmi mozgás, csak Kaas Ivor mellett, Reményi Antal türelmetlenkedve monologizált magában.

- Én ugyan kormánypárti ember vagyok, de a kormánypárt úgy látszik, nem állít jelöltet. A sasok is Kaas Ivort akarják. Kaas Ivor keresztülmegy. Énnélkülem megy keresztül. Nem, nem, az lehetetlen, hogy énnélkülem történjék valami. Ebbe én belehalok.

Addig töprengett, hogy önkéntelenül odavitte a lába a konferenciába, s ha már ott volt, nosza egy dikciót is kivágott Kaas Ivor mellett.

Kaas Ivort kijelölték, de nem sokáig állott egyedül. A grófi koronák mögül előbontakozott Steiger Gyula. Megtörtént az ő kijelölése. Megtörtént, éspedig Reményi nélkül.

Ekkor nyilallott az ő puha jó szívébe az önvád. S minden lépten-nyomon érzé a hibás lépés tragikus következményeit.

- Micsoda? Ön habaréki lett? - kérdék gúnyosan a barátai.

Délután kedve szottyant a megszokott redakciókba menni: de akkor hökkent meg, hogy nem mehet; a kormánypárti redakciók kinéznék.

- Mivé lettem, mívé lettem? - s még hátra volt a legnagyobb nyílszúrás.

Eszébe jutott, hogy mit fog ehhez mondani Sterneck báró?

A legközelebbi delegációban szemrehányó tekintetét reá függeszti fájdalmasan:

- Ej, ej, kedves Reményi. Ön már nem támogat bennünket.

S mit fog mondani Tisza, mit fog mondani az egész flotta, a zöld vizű tengerek és az egész Európa?

Nem, ezt nem lehet elviselni. Meg kell nyugtatni Sterneck bárót és az emberiséget.

Betámolygott a »Nemzet«-hez.

- Mi tetszik? - kérdék ott fagyosan.

- Hát felnéztem egy kis triccs... akarom mondani, egy kis nyilatkozatot kérek felvételni becses lapjukba.

- Ugyan mit?

- Hogy nem szüntem meg a szabadelvű párt híve lenni, s hogy a nevemet nem én írtam a Kaas-féle választási felhívás alá.

Ez a nyilatkozat másnap megjelent a »Nemzet«-ben.

Nosza jött utána rögtön az ellenzéki leleplezés, hogy Reményi úr tizenkétezer forinttal tartozik a takarékpénztárnak, minélfogva a takarékpénztár előhívatta, megfenyegetvén: »Ha az úr nem szavaz Steigerre, azonnal fel van a kölcsön mondva.«

Most már mindenki elkezdte szidni Steigert és sajnálni Reményit.

Szegény ember! Szegény elnyomott honfiú!

Hanem ez sem tartott sokáig.

A következő lapjelenéskor a takarékpénztár közölt egy kommunikét, hogy ott Reményi Antalnak se nem volt, sem nincs egy garas ára adóssága.

Ez már a harmadik nyilatkozat isten kegyelméből, és még jönni fog, ki tudja hány. Reményi denique »divatba« jött.

Gyors és változatos karriert fut a Hír útján.

Három nap alatt volt eltévedt juh, visszatért bárány, elnyomott adós és politikai mártír, s végre kiszül, hogy csak egyszerű szélkakas.

Mindebből pedig az a tanulság, hogy minden nagyra törekvő léleknek előbb-utóbb megjön a maga ideje.

AZ ÚJ MINISZTER

Tisza, biztos forrásból halljuk, ma volt Gödöllőn, s a király elé terjeszté az új miniszter kinevezése iránti javaslatot. Most már tudjuk a személyt. Gróf *Csáky Albin* szepesi főispán az új kultuszminiszter.

Addig járt a kútra, akarjuk mondani, addig volt *kombinációban*, hogy végre eltört.

Csáky Albin nem rossz választás.

1841-ben született, tehát még fiatalember, aki még Berzeviczyt is túlélheti. Alakjára, arcára nézve hasonlít is Berzeviczyhez, vékony, szikár, magas, délceg, ruganyos férfi, hátulról pláne fiatalember. Finom, hosszúkás arca, elven, okos szemei, szelíd, előkelő modora rokonszenvessé teszik őt - nemcsak a képviselők, hanem az asszonyok előtt is.

Vajon betölti-e Trefort helyét - ez a nagy kérdés; Trefortét, aki adósa maradt a primásnak is egy felelettel.

Annyi bizonyos, hogy azok között, akiket a közvélemény jelölgetett a miniszteri székre, Csáky Albin gróf a legismeretlenebb.

De ez nem ellene szól. Mert a többit úgy ismerjük, hogy nagyon középszerű miniszter lett volna mindenikből (az egy Berzeviczyt kivéve, akit bizonyosan csak fiatalsága mentett meg sorsától). Csákyból ellenben még nagy miniszter is lehet. Hiszen Héderváry Khuent is úgy ásta ki Tisza egy főispáni szék homályából.

Annyi bizonyos, hogy a külső tulajdonságai mind megvannak.

Először, udvari hivatalos visel (gondolom, főpohárnokmester), tehát grata persona az udvarnál.

Másodszor, gróf, tehát jól fogadják a kaszinóban.

Harmadszor, Csáky, tehát jól fogadják a Házban, amelynek egy másik Csáky az alelnöke.

Negyedszer, a pápai Szent Gergely-rend nagykeresztése. Ez jól fog esni a papoknak.

Az újságokban néhány közigazgatási cikket írt azelőtt. Ez meg a skriblerek szimpátiáját nyeri meg.

De a közönség is meg lehet vele elégedve, mert szenvedélyes *magyarosító*. S ez a fődolog a magyar közoktatásügynél.

De mindenekfölött legbiztatóbb jel Csákynál, hogy már kétszer volt megkínálva miniszteri tárcával, 1880-ban a közös pénzügyminiszterivel, egy évvel később a közlekedésügyivel, s egyiket sem vállalta el.

Ha most mégis elfogadja a közoktatásügyit, jele, hogy nem a vörös szék utáni epekedésből teszi (mint igen sokan), hanem komoly hivatást és kedvet kell éreznie magában.

Különben Csákyt szűkebb politikai körökben régóta emlegetik mint okos embert s mint kitűnő főispánt.

Csak hogy a kitűnő főispánoknak is háromféle fajtája van.

Kitűnő főispán lehet az is, aki soha semmit nem csinál, hanem csak csibukozik és hagyja a dolgokat menni maguktól. Mert ennek a megyéjében béke van.

Sőt, az is kitűnő főispán, aki nem is csibukozik otthon, hanem ide jár tarokkozni a klubba, barátkozik a hatalmasokkal, s az otthoni zúgolódóknak ordókat, címeket jár itt ki. Nem lévén soha a megyéjében, sohase csinálhat semmi rosszat.

Legnehezebb azonban kitűnő főispánokká lenni azoknak, akik mozognak, vezetnek, tesznek, reformálnak. De ezt senkinek sem ajánlom, mert ebbe könnyen beletörik a bicskája. Csáky ilyen értelemben volt kitűnő főispán. Közművelődési és jótékony egyleteket csinált, értelmileg növelte a megye színvonalát, s a közvagyonosodást is előmozdította. Egyszóval, minden ágon előbbre vitte a lakosságot, s mindenekfelett egészséges közszellemet teremtett.

Nagy barátja a munkának és nagy ellensége a protekciónak; nem kell hát attól félni (ami minden megyei portentum kinevezésénél nagyon meggondolandó), hogy ő is idehozza apródok után maga után egész Szepes vármegyét, mint ahogy idekerült Sáros vármegye. Elannyira, hogy mikor ott most már valami hivatal megürül, innen kell valakit visszavinni.

A MAMELUKOK FÉSZKE

Egy képviselő felesége panaszos levelet küldött be hozzánk, hogy a férje későn jár haza éjszakánként, s mindig azzal menti magát: »A klubban voltam, édesem, fontos tanácskozások folytak stb.«, és, hogy a barátnéja férje, aki szintén képviselő, hasonlóképpen jár el. De a t. hölgynek gyanúja támadt, hogy talán nem is így áll a dolog. Mert a minap egy hosszú sárga hajszálat talált a férje gombján fennakadva, s a következő párbeszéd folyt le köztük:

- Hol voltál ma?

- A klubban.

- Mindig a klubban

- Mindig.

- Egész mostanáig? (Éjjeli két óra volt.)

- Egész mostanáig.

-- Hát ez a hajszál honnan van a kabátodon, amelyet magam kefélttem ki, mikor délután a klubba indultál?

A képviselő úr zavarba jött. Makogott, mekegett, s nagy szorultságában azt mondta, hogy az bizonyosan a Herman Ottó haja lesz.

»Én ezt el is hittem, tekintetes szerkesztőség, mert tájékozatlan nő létemre nem tudtam, hogy Herman Ottó nem képviselő, s hogyha képviselő volna is, nem lehetne ott a kormánypárti klubban. De most már mindent sejtek. Kérem a tekintetes szerkesztő urat, szíveskedjék az „üzenetek”-ben tudtomra adni, hogy mit művelnek voltaképpen abban a klubban? Vannak-e ott éji tanácskozások, s vannak-e ott hosszú sárga hajú képviselők?»

*

Erre most már a »Szerkesztői üzenetek«-ben kellett volna válaszolni, hogy: esti tíz órakor vége a klubnak, mindenki elszéled, és hogy hosszú hajú képviselők nincsenek, de a »Szerkesztői üzenetek« annyi tréfálózásnak vannak ez idő szerint kitéve, hogy azokban egy ilyen komoly dolgot tárgyalni nem lehet.

A dolog közérdekű. Lehetséges, hogy még igen sok olyan képviselő-férj van, aki a klubra feni rá minden bűnét.

S utoljára is e rossz emberek Tisza Kálmánt is befeketítik, aki éjszakának idejét se tekintve folyton a haza ügyeivel gyötri a képviselőket. Éjfélig tanácskoznak, égetik az ország gyertyáját, s törik a fejüket új adókon. Pedig elég lehetne annyi terhet rakni a népre, amennyi nappal jut eszükbe.

Lássák, ez mind nem igaz, s engemet arra sarkall, hogy egy ismeretterjesztő hű leírást adjak a klubról, mely sem nem valami titkos boszorkánykonyha, sem nem valami zajos mulatóhely, hanem egy csendes, szelíd fészek, ahol sok mindenféle rendű és rangú ember összezőrög. Nem esnek itt falrengető viták, viharos jelenetek. Palotaforradalmaknak se híre, se hamva. Néha hónapokig nincsen más zaj, csak a gróf Csáky László köhögése.

Garrick, a nagy színész, úgy tudta elmondani az ábécét, hogy mindenki sírt rajta. Ugyanakkor aztán úgy is el tudta mondani, hogy mindenki nevetett rajta.

Nem vagyok Garrick, hanem érzem, hogy a klubot szintén kétféleképpen lehetne megírni; úgylis, hogy nevetnének rajta, úgylis, hogy sírnának rajta.

A pártállásomnál fogva azonban a harmadik metódust választom: nem fognak se sírni, se nevetni.

De úgylis illik, mert a »szabadelvű« klub sem nem valami nagyon mulatságos, sem nem valami nagyon szomorú hely.

Valaha negyvennyolc előtt itt tartották az országgyűlést, majd a Deák-párt uralkodott e helyiségben. A nagy szobában üldögélt a hatalmas öregúr és adomázott. Nincs itt már más belőle, csak az arcképe.

A fúzió után átjött a Tisza-párt is, s akkorról datálódik az Urbanovszky Ernő a klub történetében örökké emlékezetes mondása:

- Én azzal a párttal maradok, amelyik idejön. Nem bánom, jöjjön akármelyik. Én a megszokott dívánomat itt nem hagyom.

S ez fejezi ki azt a sajátos vonzalmat, azt a gyöngéd szeretetet, melyet az öreg mamelukok sok esztendei megszokás után a klub iránt éreznek. Ez az ő édes otthonuk. A lelketlen tárgyak, a füstös falak, a barna kártyaasztalok, a kétágú gyertyatartók, a tarkabarka kerevetek elválhatatlan ismerőseiké lesznek. A Tisza iránti ragaszkodás is erős, de a klub iránti ragaszkodás legyőzhetetlen.

Sokan megszűnnek lenni képviselők, elhagyják a politikát, lemondanak a szereplésről, de a klubtól lehetetlen nekik elválni.

Mások ismét, akik párton kívüli állásban tépelődnek, hova álljanak, gyakran gondolkoznak ilyenképpen: »Odamegyek, ahol kellemesebb kompánia van.«

Eddig csak az egy Molnár Józseffel történt meg, hogy mikor átment a konzervatívok közé, azzal motiválta belépését:

- Azért mentem át ezekhez, hogy pertu legyek azzal a gögös Sennyeivel!

A klub, azt hiszem, most is olyan, mint a Deák idejében volt, és tíz év múlva is olyan lesz, mint most. A személyek változnak, de a kép nem. Az előszobai fogasokon más nevek fognak fehérteni, de az mindegy. Amíg többség lesz, mindig így fog kinézni.

Vannak azok a katonaképek, ahol a ló és a huszár teste meg van festve állandónak. Mármint, ha a huszár haza akarja küldeni a fotográfiáját, hát csak a fejét pingáltatja le, s odailleszti a kész törzsökhöz. Ilyen a többség is. Azelőtt a Deák feje volt rajta, s akkor Deákot ábrázolta minden részeiben, most ugyanezen a testrészekben a Tisza feje van, tehát a Tisza arcképe az egész tábor.

Délelőtt nincsen együtt a kép: csak a ráma áll ott, s benne a Móricz Pál híres aggastyángyűjteménye: a körszolgák bóbiskálnak.

Estefelé kezdenek megtelni kalapokkal a fogasok. Jön Dániel Márton és várja a partnereit. Jön Péchy Tamás és várja a partnereit. Becsörtet Darányi Ignác és friss híreket hoz. Megjön Szitányi Bernát is a cukros szelencéjével, Beöthy Algernon új ötleteket szedett össze s azokat kolportálja, vagy pedig felültet valakit komolyra ráncolt képpel.

- Hallatlan az, amiket ez a Baross csinál.

- Mit? Mit? - kérdezik egyszerre tízen is.

- Hétszámra nem néz fel a hivatalába.

- Lehetetlen.

- S ha néha-néha feltéved, cirógatja a hivatalnokait, hízeleg nekik, hogy ne panaszkodjanak.

- Aldzsi, Aldzsi! Hogy beszélhetsz olyanokat, hiszen reggeltől éjfélig ott ül és drákói kordában tartja az egész személyzetet.

Mire elneveti magát a párt »vidám fiú«-ja és más csoporthoz gurul, hol megint új ötlettel próbál szerencsét.

Végre összejönnek itt is, ott is a partnerek. Összeverődik a tarokk, meg a whist. Kigyúlnak a gázok, s ragyogó fényt vetnek a »Borsszem Jankó«-ból és a »Bolond Istók«-ból ismeretes ábrázatokra.

A kedélyesség melege ömlik el szerte. A kibicek is előszállinkóznak, s kiki leül a maga partnere mögé. Barátságos, nyájas hangulat uralkodik, mintha egy család volna valamennyi; csak a dunai szögletszobából hangzik ki néha mogorván:

- Vigyázz, mindjárt elütöm a királyt.

Báró Kemény János, a fejedelem, ijedten kapja el a fejét ettől a forradalmi hangtól, de hamar rájön, hogy az a Tibád fenyegetőzése, aki Lukács Bélával sakkozik odabent.

Az olvasóban néhány literátus képviselő és az öreg Rácz Athanáz turkál a lapokban. Mindössze néha-néha mordul egyet rezes pápaszemét félretolva:

- Hm, ez a Bismarck! Ez a Bismarck! Bizony isten nagy kalefaktör.

Az úgynevezett »politika« a nagy tükörteremben zajlik. Itt van az igazi vásár. Az »aranyásók« gyülekezete. Tarka tömeg. Okos emberek, akik arra játsszák magukat, hogy egy cseppet sem gondolkoznak, és ostoba emberek, akik arra játsszák magukat, hogy ők vezetnek. Gögösek, akik a szerénység köpönyegében mozognak. Stréberek, akik emelkedni akarnak, de hamar. Sokan protezsztálással foglalkoznak passzióból, mások ellenben az intrikálásban élnek. Vannak, akik semmit sem csinálnak, semmit sem szólnak, hanem mindig azon tűnődnek, hogy mit kellene kezdeni. A legérdekesebb, legboldogtalanabb kaszt is itt ögyeleg; azok, a tantaluszi kínokat szenvedők, akik mindég »kombinációban vannak«, de ennél sohasem tovább - tehát örökké szem előtt kell lenniök, hogy feledésbe ne menjenek.

Apródonként előkerülnek a miniszterek: nyájas mosollyal Széchenyi Pál, fáradtan, kiizzadva, mintha kubikolt volna, Fabiny Teofil, szerényen, alázatosan Bedekovics. Mire a hajdani miniszterverő Csernátorny kiválaszt közülök egyet, mindennap másikat, akit a biliárdon megverjen. Jó kuruc erkölceiből öreg napjaira csak ennyi maradt meg.

Végre hat óra táján teremből-terembe, asztaltól-asztalhoz fut a hír:

- Megjött a generális.

A kártyaszobákban a Szontagh Pál ötlete szerint társadalmunk kimagasló alakja, a skíz dominál ilyenkor, de a tükörteremben valóságos sustorgás támad, mint mikor a kukoricaszárakat a szél meglengeti.

Mindenki őt várja, mindenki vele akarna beszélni. Kézről-kézre adják egymásnak az udvaroncok és jóbarátok, rá leső főispánok és idetolakodott ügyesbajosok. A szegény miniszterelnök alig vehet lélegzetet, de nem panaszkodik, s vastürelemmel végzi az ügyeket itt is folyton, ha jár, ha ül, mikor a kabátját húzza fel vagy le, mikor a lépcsőkön megy vagy jön.

Egy-egy bizalmas barátja megkérdezi néha:

- Nem unalmas neked, hogy így zaklatnak örökké?

- Hát erre én csak azt felelem, amit a göthös ember, hogy hagyjátok el, hiszen addig jó, míg köhögök.

De némelykor ő is megunja, s kioson a tükörteremből a kártyásokhoz.

- No, kit túrjak ki a helyéről?

Persze mind engedi, s egy vagy félórára leül a »generális« is.

A tükörterem népe erre oszladozni kezd. »Ma nincsen politika« - dohogják kedvetlenül.

De annál vígabban lobog a gázok fénye a játszó termekben; mindenütt élet-pezség. Itt-ott harsogó kacaj hangzik fel. (Elfogták valakinek a pagátját.)

Némely asztalt nagy tömeg fog körül. Érdekfeszítő parti folyik, vagy hogy »vulpes« van a játszó kezében, s most a kétséges kimenetet várják szorongva, aggodalmas arccal a honatyák...

...Talán ugyanazok, akiknek egy elbukott törvényjavaslat miatt a szemöldjük sem rándulna össze.

Künn ezalatt ott ül a csendes éjben ércszékén mozdulatlanul az öreg Deák, háttal a klubnak fordulva.

A laikus járókelők szeme rátéved a komor, méltóságos szobor-alakra, majd annak az izmos vállain keresztül a klub fényárban úszó termeire, s az ellépkedő alakokat árnyékaikból találgatva, nagy áhítattal mondogatják:

- Vajon miről tanácskoznak most odafent?

TITKOS SÜRGÖNYÖK

(Kedélyes leleplezések)

Tisza Kálmánnak, mikor a Trefort haláláról értesült, sok gondot okozott az üres bársonyszék. Órákig eltűnődött a tengerparton. Még Tarkovichot is kérdezte, mit gondol.

Amire Tarkovich visszakérdezte:

- Hát excellenciád mit gondol?

- Én azt gondolom, hogy a legokosabb volna megtudni, hogy a papok mit gondolnak.

- Persze, persze - mondá Tarkovich, s újra elbámészkodtak a tarajos habokon, az apró színes csigákon, a csillogó homokszemekben a tengerparton.

Végre, napok múlva, a generális kicirkalmazta a plánumot. Elővette a jegyzőkönyvét és beírta, hogy milyen tulajdonságokat keres a »jövendőbeli«-ben.

E jegyzetek érdekes bepillantást engednek a nagy államférfiú lelki műhelyébe.

»Legyen liberális, és tessék a papoknak is.«

Ezt a mondatot kitörülte később és odajegyzé zárjelbe: (fentebbi kivihetetlen).

Helyette a következő kvalifikációkat írta be:

1. Ne legyen se túlságosan liberális, se túlságosan katolikus. (Papok jelöltje nem kell.)
2. Legyen nagy tekintélye.
3. És értsen a dolgokhoz.

Mikor már megvolt ez a recept, bevárta a közvélemény jelöléseit. A közvélemény jelöltjeiből négy nevet vett be a noteszébe.

Gróf Szapáry Gyula.

Szőgyény László.

Gróf Csáky Albin.

Berzeviczy Albert.

Legelőbb Szapáry után indult. Sürgönyözött egy itthon időző miniszternek, hogy környékezze meg Szapáryt.

Sürgönyére sokáig nem kapott választ. Új kérdezősködő sürgönyt menesztett:

»Végeztél valamit?«

Mire megérkezett a válasz:

»Voltam Szapárynál, de ma még nem beszélhettem vele bizalmasan, mert éppen nála volt Samassa.«

- Micsoda? Samassa volt nála? Hm.

S legott megírta a harmadik sürgönyt.

»Hagyj abba mindent.«

Így esett el az egyik jelölt. Már csak három maradt. Szapáryt kitörölte a noteszéből.

Eközben két vagy három nap múlva éppen Szögyény és Berzeviczy közt ingadozék, mikor egy sürgöny érkezik Berzeviczytól:

»Menjek-e Veszprémbe?«

- Ohó, hát már ez is a püspökökhöz hajlik? Adja csak ide Tarkovich azt a ceruzát!

S ezzel a Berzeviczy neve is törlés alá esett. De ugyanakkor keresztülhúzta a kellékek harmadik pontját is »és értsen a dolgokhoz«.

Most már Szögyényé volt a legtöbb sansz. Alighogy megérkezett Tisza Bécsbe, sietett fel a külügyminisztériumba.

Amint az előszobába lép, szembe rá nyílik a belső ajtó s kilép Haynald.

- Servus humillimus, Domine excellentissime.

Tisza összerázkódott.

Vége van. Már ez is a papoké.

Egypár az időjárásra vonatkozó szót váltva Szögyénnyel, sietett vissza a hotelbe, Csáky Albinnak sürgönyözni. Ravasz megkerüléssel kérdé a dróton:

»Beszéltél Császkával?«

Nyomban jött a válasz:

»Csodálkozom kérdésed felett. Császkát régóta nem is láttam.«

Tisza kedélyesen dörzsölgette a tenyerét:

- Most már nyugodt a lelkiismeretem. Csáky után, úgy látszik, nem nagyon törik magukat a papok. Ő lesz a kultuszminiszter.

Aminthogy ő is lett. Tegnap írta alá kinevezését a király.

Mire a miniszterelnök, szerencsésen eligazítván a katolikus klérus dolgát, elutazott Pápára *kálvinistának*.

CSEVEGÉS A HÉTRŐL

A múlt hét sokkal gazdagabb volt eseményekben, pedig csak egy dolog történt: a Strossmayeré. A lefolyt hét az apróbb eseményeké. Recsky Bandi felakasztotta magát, s ezzel megint emlegetésbe jutott az *eszlári* dráma; Eötvös Károly Doda Traját védte, s ezzel megint *Eszlárba* jutott Eötvös Károly.

Most már három nemzetiségi képviselő lesz a szittya magyarokból. Tudniillik Eötvös mellett még Mocsáry és harmadiknak Pázmándy Dénes, aki azt affektálja, hogy jobban szereti a franciákat a magyaroknál. (Tisza Kálmán mégis szerencsés ember, minden héten lejárja magát egy ellensége.)

E héten kaptuk meg az új kultuszminisztert is. A közvélemény még nincs tisztában vele. Meglehetősen *szürke* ember; sem a papok nem örülnek nagyon, se a közönség nem búsul nagyon. (Ilyen szerencsésen csak Tisza tud választani.)

Hanem a belovári örömmámor közepette, kevés híja, hogy egyszerre bele nem pottyantunk a *bellovai* állapotokba. A *híre* legalább megvolt és szétment.

Néhány lap kövérbetűsen közölte, hogy Szegednél az orient-vonatot (tehát a legkultiváltabb vonalon, mely a Kelettel összeköt) ki akarták rabolni Rózsa Sándor utódjai, gerendákat rakva a sínekre.

A dolog szerencsére nem volt igaz, de a híre a külföldi lapokba is belejutott. Márpedig inkább lett volna igaz, csak ne híresztelődött volna szét, mert újra megindulnak külföldön a mesék a magyar rablóromantikáról.

Mintha csak szándékosan csinálnánk, hogy a turisták ne merjenek ide jönni.

Tavaly néhány hányási esetet fölfújtak kolerának (míg a ravasz bécsiek titokban tartották a magukét).

Az idén a »veszett macskákat« találta ki a leleményes sajtó.

Vajon mit kalkulál ki esztendőre?

*

A belügyi politikában szélcsend van. A »szennai parasztok« a kukoricatörésben fáradoznak most. Polónyi habarékpárti képviselőt csinál éppen olyan buzgalommal, mint ahogy a primásnak csinálta annak idején a pásztori botot; Ugron regále ügyeket mozgat Erdélyben, hol nagy az ellenszenv az új javaslat ellen. Pedig azt lehetett volna hinni, hogy ez lesz a legnépszerűbb dolga a Tisza-érának: amiben pénz üti a dzsenti markát.

De annál elevenebb élet van a tudományos világban. Az Akadémia elnökválasztásra készül. Mintegy húsz előkelő akadémikus összebeszélt, hogy semmi esetre sem választ grófot.

S ez a »húsz demokrata« így okoskodik:

- Igaz, hogy az Akadémia elnökei többnyire mágnások voltak, de az az ág, amelyből a Dessewffyek és Eötvösök születtek, már kihalt.

A »húsz demokrata« jelöltje Hunfalvy, esetleg Stoczek.

De az arisztokraták sem pihennek. Tűzzel-vassal dolgoznak Andrássy, vagy esetleg más gróf mellett.

Foly köztük a kapacitáció erősen. Nem lehetetlen, hogy az egyik fél is enged valamit és a másik is. Egy középutat találnak.

Megválasztják például *Herczeg Mihályt*.

*

Nagyobb dolog azonban ennél a Hangl-Rémi-ügy.

A törpe akácok hullatni kezdik leveleiket. Az őszi szél búsan rázza meg őket estelenként.

A Hangl-habituék szomorúan ülnek a híres »szöglet-asztalnál«, szívükben megnyilallik a bizonytalan jövő képe.

- Mi lesz itt egy hónap múlva?

Hogy Csáky milyen miniszter lesz, mit felel majd a primásnak abban a bizonyos nagyszombati ügyben (hogyan mégis az államé legyen az utolsó szó) - ez mind másodrendű kérdés; de hogy milyen lesz Rémi, pótolni fogja-e Hanglt, lesz-e jó kávé, jó fagyalt a »Rémiben«, szép kasszírő a trónuson - ezek a jövő nagy kérdései, melyek a közönséget mozgatják.

S mint ahogy illik egy ilyen megrázó katasztrófához - nem minden zaj nélkül történik meg a változás.

Már hetek óta szállnak a hírek szájról-szájra, bonyodalommá szövődő egymásutánban:

- Rémi megveszi Hanglnak berendezését.

(Legalább azok a régi findzsák lesznek - sóhajtja Podmaniczky).

Megint új hír jó:

- Rémi nem veszi meg a Hangl-készleteket!

Ismét új hír:

- Hangl haragszik, s haragjában október közepén becsukja a kávéházat. Novemberig csukva marad.

- Az lehetetlen - mormogják elsápadva a törzsvendégek. - Hát velünk mi lesz?

A sajnálatos esemény egyre komplikáltabb, Rémiék meg vannak ijedve, hogy azáltal az üzlet szenved, ha hetekig lesz csukva.

A város két pártra oszlik, az elkeseredés nőttön nő.

A Rémi hívei azt tanácsolják:

- Nincs más mód, mint elővenni a kasszakulcsot és megvenni a berendezést.

De az öreg Rémi közbeszól:

- Hát az én politikai hatalmam mire való?

S diktum-faktum meginterpellálják a polgármestert, s a polgármester az elnöki székről ünnepélyes hangon proklamálja, hogy Hanglnak nem illik olyan nagyon *sietni*.

Az ügy most stagnál. De a fekete pontok még el nem múltak.

Mire az utolsó levél is lehull az akácokról, ez a kérdés is meg lesz oldva, csak egy marad örökkön-örökké homályban: hogy, ha minden változik, múlik, jön és megy a nagy világegyetemben, miért *marad* olyan állhatatosan Széchenyi Pál?

A VÁLASZTÁS UTÁN

(Csevegés)

Kaas Ivor tehát meglett - a »kormányzó« parancsából, mint Polónyi mondá. Csakhogy a kormányzó segélycsapatai mellett még Apponyiék is ott voltak és sok más faktor. Apponyi megint új formában mutatta be magát.

Nincs az a nekrológ 1867 óta, hogy oda ne tennék az illető boldogultról, hogy: »Nagy része volt a közösügyek megalkotásában«. Úgyhogy a végén annyi sok embernek volt bennök nagy része, hogy az ember szinte tűnődni kezd rajta, hogy: »hát az öreg Deák voltaképpen mit csinált?«

A Kaas Ivor megválasztásának hasonlóképpen sok most a gazdája. S a »meglepetés«, mely a várost (hiábavaló volna tagadni) felvillanyozta, sokféle okokra vezethető vissza: csak talán arra az »alkonyra« nem, melyet az új képviselő említett.

Ma még tart a láz; a lapokban és a kávéházakban erről beszélnek. Az is szóba kerül, hogy a »kormányzó-e« az oroszlanrész a sikerben, vagy a »kapitány uram«-é?

Én azt hiszem, magáé a »közlegényé« a legfőbb érdem; az ő rokonszenves egyénisége győzött itt.

Mindegy, akármilyen volt az oka, megtörtént a meglepetés, de az újdonszerűségével együtt elvész a varázsa is. Kétszer negyvennyolc óra múlva ott lesz a világ, ahol volt.

Az emberek könnyen megszoknak mindent; s amit előbb meglepetésnek tartottak, egy hét múlva már természetesnek találják.

Valami két hete lehet annak, találkoztam az utcán Jókaival.

- Ki lesz meg a belvárosban? - kérdém.

- Hát természetesen Steiger - mondá Jóka. - Hiszen annyi szegény ember van a belvárosban, akinek kölcsönre van szüksége a takarékpénztárnál, hogy okvetlenül megválasztják Steigert.

Ma, két hét múlva, újra találkozom Jókaival.

- No - kiáltok feléje messziről -, megbukott Steiger!

- Természetesen - felelte a nagy regényíró zavartalanul. - Hiszen annyi szegény ember van a belvárosban, akinek váltóját visszautasította a takarékpénztár, hogy okvetlenül meg kellett buknia.

A »szabadelvű körben« sem volt a konsternáció igen nagy. Egypár ember pláne mosolygós képet vágott hozzá.

- Eggyel kevesebben leszünk, ennyi az egész.

De azok is, kik a Steiger bukásán igazán sajnálkoztak, körülbelül így elmélkedtek magukban:

- Teringettel! Nem lett volna rossz, hogy egy takarékpénztári direktor mindig kéznél legyen a folyosón. Ez még hiányzik a »folyosóhoz«.

És azt hisszük, maga a bukott jelölt is (aki oly szép, férfias hangú nyilatkozatban adta jelét higgadtságának nyomban a választás után) hamar megvigasztalódott:

- Hiszen az igaz, hogy nem lettem meg képviselő. De mint igazgatónak, még tán jobb. Nem kell legalább annyi tömérdek emberrel »pertu« lennem.

AZ ÁLLAM GYERMEKE

(Törvényszéki csarnok két felvonásban)

I. Pikáns előzmények

A magyar királyi rendőrség két dolgot gyűlöl: az újságokat és a muzsikát.

Két dologban erélyes: a koldusok és a *szegény* leányok (ad captam: szegény legények) üldözésében. Mert itt biztos sikerrel léphet fel.

Minden gyanús foglalkozású női teremtés fejére hat forint van kitűzve. Ha a rendőrnek nincs pénze, nem kell hamis bankót csinálnia, hanem csak egy hamis hölgyecskét találni.

Ilyennek tűnt fel az Üllői úton lakó Velszka Klára (21 éves, sugártermetű lengyel leány).

A sarki rendőrnek felöltött a szépsége. Kutatott-fürkészt utána, de nem bírt róla kisütni semmi rosszat. Pedig szemrevaló leány, foglalkozása sincs, lehetetlen, hogy bele ne botoljanak az emberek, s ő meg ne botoljék azokkal.

Azért használjuk a *többest*, mert a rendőrségnek semmi kifogása, ha a botlás szingulárisban van. Különösen a férfiaknak nem szabad plurálisban lenniök.

Ezen meggyőződéstől vezéreltetve, a sarki rendőr rettentő unalmában nem találván nagyobb eseményeket (morte saison van a csirkefogók közt), de hogy egyszersmind bebizonyítsa, hogy éles szemeit semmi sem kerüli el, jelentést tett a *gyanús* Velszka Kláráról.

A jelentés kedvezően fogadtatván illetékes helyen, és minthogy már semmi más kisütni való titok nincs a világegyetemben, hogy ez is kiderüljön, egy titkos rendőr küldetett ki az ügy kiszimatolására.

A detektív úr, francia elődjeinek mintájára, az agent provocateur-ség kulcsával akarta kisütni a dolog mibenlétét, s gavallérosan felöltözve, mint udvarló lépett fel.

Egy-két nyájas szó elég volt - hősünk győzött.

Megtette jelentését.

S a hölgyecske, mint annyi más, kiutasított a fővárosból.

II. Kilenc hónap múlva

Ezen katasztrófa után kilenc hónapra egy Krakkóból keltezett levél érkezett a budapesti törvényszék iktatójába.

Felbontották. Apasági keresete volt az Velszka Klárának M. I. detektív ellen.

A detektívet megidézték.

- Igaz az, amivel vádolják?

- Igaz, kérem alássan.

- Hát vállalja a gyermeket?

- Nem vállalom, kérem alássan.

- Hogyan? Miféle indokból?

- Mert ami történt, *hivatalos megbízás* folytán történt, kérem alássan.
- Ön tehát...
- Igenis, én az állam szolgálatában tettem, amit tettem, én az államot kérem megidézteni.

A REFORMER

A Grecsák-Károlyi-ügy sokféle megbeszélgetés tárgya a városban és a képviselői körökben.

Egy »pertu«-ság visszautasítása magában véve még nem nagy eset, s akivel megesik, az ő dolga, hogy zsebre rakja, de a dolognak némi jelentőséget az ad, hogy egy régi parlamenti szokást érint.

Ma Pulszky Ferenc szépen fejtegeti lapunkban, hogy miként keletkezett az a rendi világban egyforma szőrű megyei követek közt, kik a városi követeket (talán csak amennyiben azok polgári származásúak voltak?) már nem is tegezték, s cikkének iránya oda megy ki, ha jól kivettem, hogy az új parlamenti viszonyok közt, melyek nagyurat és szegény embert egy kalap alá hajtottak, a tegezés immár ósdivá és kellemetlenné kezd lenni.

Van benne valami. Magunk is sok komikumot találtunk hébe-hóba e patriarchális szokásban bizonyos szituációkban. Kihumorizáltuk azt a képviselőt, aki csak azért ment át egykor a konzervatívok közé, hogy a gögös, merev Sennyei Pált mindennap agyontegezhesse. Borzasztó az, hogy némely demokrata urak valóságos dobzódást visznek végbe a tegezésben a grófok közt, ha mandátumhoz jutnak. Azt is elmondtuk, mennyi kevés értéke van ezen »pertu«-nak annál az esetnél, mikor Lukács Bélát egy képviselőtársa arra kapacitálta egy szavazásnál: »De, reménylem, kedves barátom, X grófra fogsz szavazni és nem Lukácsra, akiről azt sem tudjuk honnan keze, honnan lába.« Mire Lukács Béla azt felelte: »Nagyon szívesen, kedves barátom, mert kettőnk közt van a kérdés, s magamra csak nem szavazhatok«. (Hanem azért továbbra is per »kedves barátom« maradtak.)

Az is figyelemre méltó érv, hogy a franciák, németek, angolok, egyszóval a tekintélyesebb népeknél mind per »ön« titulázzák egymást a képviselők, míg ellenben a szerb szkupcsinában és a bolgár szobranjeban »te Gyuro«, »te Jocó« járja, amiből világos az, hogy ez a bizalmas tónus a fejletlenebb népek szokása.

Előre volt tehát látható, hogy Magyarországon is támadni fognak a civilizációnak előharcosai, akik nemzetüket a művelt népek sorába igyekeznek emelni e téren is.

Gróf Károlyi István méltóságos képviselőtársamnak jutott eszébe ez az eszme legelőbb. S Grecsák Károly nagyságos képviselőtársamon kezdte meg.

Igazuk volt azoknak, akik nagy várakozással vették a gróf Károlyi István népképviselővé való megválasztását, ki szép beszédjeiben, melyeket elszórva tartott imitt-amott, élénk reményeket költött maga iránt.

És nem volt igazuk azoknak, akik egy év múlva kislelkűen csüggedni kezdtek, hogy gróf Károlyi István nagy tehetségei dacára sem fog immár csinálni a Házban semmit.

Dehogy nem! Magát a Házat reformálja át. A tegező parlamentből egy önöző parlamentet csinál. S így emeli fel a nemzet színvonalát arra a polcra, ahol a civilizáltabbak állnak. Nem osztom hát azoknak nézetét, akik Károlyi grófnak a lapokban közzétett levelét úgy fogják föl. S hogy abban egy új arisztokratikus jelenség kezd magát kiütni.

A tegezés vagy nem tegezés nem lehet a demokratizmus vagy arisztokratizmus kérdése (hiszen Amerikában sem tegezik egymást az emberek).

A gróf nézetem szerint egész következetes önmagához. A mandatummal napidíjak járnak. Azokat már régebben letette a haza oltárára.

A mandatummal ezenfelül együttjár a képviselők pertu barátsága. A gróf most arról is lemondott.

Hát nem elég szép ez tőle?

Egy vén képviselő

Deák Ferenc »pertu« barátja

A HÉT TÖRTÉNETE

Elhatároztuk, hogy ezt a rovatot folytonosan visszük hétről-hétre, fecsegő hangon beszélve meg vasárnapokon a kidomborodó eseményeket. De sokkal nehezebb a feladat, mint ahogy gondoltuk, eszünkbe nem jutott, hogyha Egyiptomban lehetett hét sovány esztendő, Magyarországon is lehet egy olyan sovány hét, amiből ki nem telik egy egész cikk.

Itt még mindig a Károlyi Pista gróf »per ön«-je dominál. Kávéházakban, a klubban, és a lapokban is szórványosan még mindig erről beszélnek.

A jókedélyű Beöthy Algernon alázatos arccal hajtja meg magát gróf Andrássy Manó előtt, s esengő hangon rimánkodik hozzá:

- Engedje meg, Kegyelmes Uram, hogy minden héten pertu szólíthassam egyszer.

Harkányi Frigyes vagy Szontagh Pál, aki minden dologra tud egy anekdotát, elbeszéli a Károlyi Pista követendő eljárásául a B...cs Pista esetét.

B...cs Pista hatalmas dinasztia Csanád megyében, de nincs annyira bizalmasan önmagával, mint Károlyi Pista (mert ő *Istvánnak* írja magát), elhatározta, hogy részt vesz az alkotmányos élet tusáiban, s behajtatott pompás négyes fogatán Makóra, a megyegyűlésre.

Mínthogy az ellenzékhez számította magát, az ellenzékiek fordulatot vártak megjelenésétől, s Morcosos István uram, nagy ellenzéki parasztkortes (aki azonban sokszor volt már birkalopásért az állam kosztján) széles örömeiben elsőnek tolakodott a hintóhoz, bizalmasan nyújtva fel tenyerét a kocsin ülő nagyúrhoz, s nyájas, borízú hangon odaszólva:

- Szerbusz, kedves Pista öcsém!

Mire B. István öngysága arcát elfutotta a vörösség, s izgatottan parancsolta a kocsisának:

- Fordulj meg. Hajts hazafelé!

A csanádi oligarcha belátta, hogy az alkotmányos élet ezzel jár.

S miután az ő természete ezt nem tudta bevenni - kitért az alkotmányos élet előtt.

Körülbelül helyesen cselekedett.

*

Azt a nagy csodát is kár volna megéneklés nélkül hagyni, ami Thurán Annával történt. Ez a szegény, sokat szenvedett bártfai menyecske ugyanis odaállt az Akadémia sorompója elé a nagydíjért.

Hm. Ez nem tréfádolog! Mert könnyebb volt Velitorisznak elhozni a fekete sereget, mint Thurán Annának elvinni innen a sárga csikókat.

Én sehogy sem bíztam a dologban, pedig érdeklődtem iránta, s minden fázisát önmertem, hogy a menyecske ezt-amazt is elbájolta, kit a szép nyelvével, kit a történetével.

De mindég féltem, hogy valami hibáját fogják kisütni, hogy vagy púpos, vagy biceg, vagy a fejkötője áll rosszul. Mert az akadémikus urak nagy selymák; makacsul ülnek az aranyaikon, s ha megtetszik is nekik az asszonyka, bizony be nem vallják. S ha már egyéb hibát nem találnak rajta, akkor az lesz a kifogás, hogy micsoda jusson Thurán Anna ő, mikor voltaképpen »Velitoriszné asszonyság«. Thurán Anna nem kap semmit. Jelentette volna be magát Velitorisznénak.

Volt is tanakodás, tűnődés a vaskalaposok között.

- Milyen a darab?

- Jó. Pompás! - mondá a referens.

- Akkor hát mit tegyünk?

- Akkor hát ne adjuk ki neki a díjat.

- Jó, ne adjuk ki; de lássuk csak, mi fog történni. A darab óriási sikert fog ez esetben aratni, s az Akadémia kompromittálva lesz.

- Az nem baj. Az Akadémia kiállja. Ne adjuk ki.

- Úgy ám, de minthogy tudományosak vagyunk, hát legyünk egészen alaposak. Latoljuk meg azt is, mi lesz akkor, ha kiadjuk a díjat. Ez esetben a darab lesz kompromittálva. És talán ki sem állja.

- Igaz! Úgy van! Adjuk ki neki a díjat.

Így lett megkoszorúzva Thurán Anna, de az Akadémia csalódott, mert kiállta a kitüntetést fényesen, s hosszú életű lesz a földön.

Az Akadémia pedig érzi a mardosó önvádat, hogy helytelenül cselekedett nemes princípiumaihoz képest.

Mert nem lehet azt a mi Akadémiánktól rossz néven venni, hogy eddig csupa bukott darabokat jutalmazott.

Legyünk tárgyilagosak. Nézzük adományainak forrásait.

Holtaktól kapja. Holtaknak kell hogy adja.

*

De most még mondjunk néhány szót a német császár bécsi látogatásáról, mert rossz néven vehetné kedves olvasó (te jámbor, te még tűröd, hogy tegezzelek), ha meg sem említeném a legnagyobb eseményt.

Pedig hát mi mondanivaló maradt még? Hiszen az efféle anyagot úgy elkapkodják, kifacsarják a vezércikkírók, hogy könnyebb a kőből vizet csavarni, mint ebből egy új remarque-ot.

Annyi azonban bizonyos, hogy egészen más emberek ezek a császárok, mint mi.

Mi például soha nem híresülünk el azért, amit nem mondunk (még azért is nehezen, amit mondunk), s még kevésbé dicsérnek azért, ha valamit nem cselekszünk, sokkal könnyebben gáncsolnak azért, ha cselekszünk valamit.

A német felség két olyan dolgával tűnt fel, amit nem tett, és nem mondott.

Egyik a »vitéz« epitheton, melyet a hadseregbe ivott toasztnál el nem mondott, hanem elvitte az olaszoknak.

A másik dolga: a rendjel, amit Taaffenek nem adott.

Erről a két dologról fecsegnék a politikusok, és igen kevesen vannak, akik ezt a német császár takarékosági hajlamaira vezetnék viasza.

De Magyarország nem búsul. A császárok barátságával elhalmozott Tisza elhozta a vörös sas mellé még a fekete sast is, amin legfeljebb Csernátorny bosszankodhatnak: mert eddig a politikusok közt csak neki magának volt madárgyűjteménye.

A BOHEMIEN VILÁG

(A hét krónikája)

(Rökk Szilárd csomagjai. Ezer novella. Az ezeregyedik elbeszélés. Náday-jubileum. Szobrok és szobrászok.)

Lassanként mindenre ráun az ember, még a Rökk Szilárd adományaira is. Már idegessé kezdenek tenni a csomagjai. Mert szakadatlan sorban jönnek. Hát még a jubileumokat ki ne unta volna meg, mikor csak erre a hétre is kettő esett.

Az egyik a Vértesi Arnoldé volt, aki az ezredik novelláját ünnepelte. Vagyis a Petőfi Társaság ünnepelte azt, mert nem tréfádolog ezer novellát megírni, nem azért, mintha a tintatartó ki nem adná, hanem mert kemény ember legyen, akinek már a századik novellánál el nem megy a kedve - az írás mesterségétől. Vértesi kiállta emberül. S megvan érte a jutalma, az a néhány toaszt, ami ma írói körben tartott lakomán elhangzott.

Érdekes volt ezek közt Visi Imréé, aki szatirikus éllel mesélte el az írói és művészi kör kirándulásának egy epizódját.

Nagy pompával és gazdag lakomával fogadták őket egy alföldi nagy városban. Az asztal dúsan volt megrakva az évadot megelőző drága ételekkel úgy, hogy szinte hüledeztek bele az írók.

- Az istenért, polgármester úr, minek csináltak ilyen nagy traktát?

- No, csak az kellene, hogy a vendégnek enni ne adjunk.

- De ilyen irtóztató költséges dolgokat

- Megbírja még azt a város - szerénykedett a polgármester.

- Tudjuk, hogy megbírja. De miképpen számolják el az effélét? Csak nem tehetik oda a hivatalos büdzsébe: »Írói kör megtraktálására ennyi és ennyi.«

- Azt nem. Hanem tetszik tudni, van nekünk egy rovatunk, ahová beszurjuk.

- Miféle rovat lehet az?

- »Váratlan esetek és elemi csapások.«

Ez volt az ezeregyedik elbeszélés az ezer novella bankettjén, s az írói kör hatalmas leckét vehetett róla, hogy mint az idén, ezentúl is üljön veszteg.

A másik jubileum a Náday Ferencé, melyet a »Hungáriá«-ban tartottak. A kedves Nádayé, aki az ő hatalmas kedélyével mindent megaranyoz, s még Kármán Lajosból is jóízű alakot tudott csinálni.

Mennyivel más bankett volt ez, mint a Vértesié! Szegényes amaz, ragyogó ez. A magyar társadalom elitje jött össze, s impozáns ragaszkodás nyilvánult a kitűnő művész iránt. Nem volt itt hazug semmi, csak a Náday arca: mely egy harmincéves fiatalembert mutat.

Ha találó az a megjegyzés, hogy a jubileumok semmi egyebek próbatemetéseknél, akkor mindjárt számot vethetünk, hogy miképp temetnek egy író: fakó szekéren két gebével, a Dolinay toasztjával, s miként temetnek egy színészt: hat lovon, csillogó pompával, az Apponyi toasztjával.

De ne irigyeljük azt a színésztől, amit az írónak is szeretnénk.

Voltaképpen ezeknél a dolgoknál nincs is az irigységnek semmi helye, mert többet ér a huszonöt éves jubileumnál az első lámpaláz édessége, s az ezredik novellánál az első éretlen vers, amit a szerkesztő (ez a kegyetlen hóhér) nagy közömbösen dob be a papírkosárba, fitymálólággal dörmögve:

- Micsoda? Még mindig írnak az emberek verseket

*

Ez a bohémien hete volt. A szobrászok közt felütötte fejét a lázongás szelleme.

Mert már hála istennek egy egész csoport szobrászunk van. Több, mint ahány szobrunk.

A szobraink rosszak, a szobrászaink jók.

De bármilyen rosszak is a szobrok, van bennök némi humor.

Ha az ember megnézi a József téri palatinust, az ott játszó gyermekek »Vasember«-ét, amint levett kalappal roppant unatkozva áll ott, és ha találgatja, hogy mit fejezhet ez ki, hát nagy sokára rájön:

- Ófensége hihetőleg a Polónyi egyik hosszabb beszédjét hallgatja.

Hát az öreg Deák mit csinál?

Ott ül fanyar arccal egy folyosói székben és panaszkodik Bónis Samunak:

- Kijöttem ide megpihenni, hogy ne halljam, odabent milyen számárságokat beszéltek.

Petőfi a torka szakadtából kiabálja a Dunaparton:

- Mindjárt leugrom innét!

A jámbor Eötvös az ő irattekercsével azt látszik kifejezni:

- Már megint micsoda rossz ortográfiájú jelentéseket küldtek be ezek a tanfelügyelők!

Egyszóval a szobraink rosszak, de humor van bennök, a szobrászaink ellenben jók, de humor azokban is van.

E héten sütötték ki Zala szembetűnő mellőztetése alkalmából (amit különben mi sem helyeslünk, mert Zala kétségtelenül a legzseniálisabb szobrászunk), hogy ezentúl az ő dolgaikban ne a közönség bíraskodjék, hanem ők maguk.

No, már az igaz, hogy tudnak kedvesek lenni, ha akarnak.

Persze. Ők maguk mondják ki, melyik a remek szobor, s melyik érdemli a jutalmat. A közönség neve: »hallgass«.

Ezt csakhamar eltanulják a piktorok. (Az a legtanulékonyabb faj.)

Aztán az írók: kimondván, hogy melyik munkát szabad a közönségnek megvenni.

Aztán a színészek, akik elhatározzák, hogy melyik színészt és melyik jelenetet kell megtapsolni.

És végre jönnek az újságírók, hogy melyik helyen szabad az olvasónak nevetni.

Én azt gondolom, hogy ezen a helyen szabad.

Mert a szobrászok kívánsága egyszerűen nevetséges.

AZ UTOLSÓ GYÜMÖLCS

Könnyű a Hugo Viktoroknak, Turgyeneknek örök álomra hajtaniok a fejüket (ámbar ők sem teszik szívesen), mikor már a pálya végén mindazt a kincset kiszórták, amit az őstermészet általuk nekünk szánt.

Ha kidől, elszárad a vén körtefa, azt mondják róla: »megérdemelte a földet, amiben élt, édes gyümölcsöket hozott; sokat hozott, nem volt már benne több erő, mind kiadta. Megszolgált emberül«.

De mikor egy olyan fa vész el, amely még csak most kezdett teremni, az mindég elszomorító. Még meg sem ért rajta a gyümölcs. Fejlődőben van. Talán még zöld is egy kicsit. Hiányzik róla a napfény piros piktúrája, alakja ki nem domborodott, kérge még nem vesztette el durva pihéit, s nem kapta meg kellemes puhaságát. Magja bent meg nem keményedett.

A növendékfa kidőlt. Vihar kitépte. Vége van. Kezünkbe vesszük a gyümölcsét, megilletődve, sajnálattal. S csak akkor bírjuk meghatározni, milyen lehetett volna ennek íze később, ha pomológusok vagyunk, de még akkor is csak hozzávetőleg.

Egy ilyen gyümölcsöt adunk kostolóba az alábbi tárcában az olvasónak, a szegény Mészáros István utolsó munkájában, kinek korai halálát mai lapunkban említettük.

A törekvő fiatal író, hogy családját fenntarthassa, állami hivatala mellett (mely szűkecskén hajt a konyhára) még korrektori állást is vállalt lapunknál. Nagy önmegtagadás kellett hozzá. Korrektor és újságíró közt óriási sorompó van. Az egyik *alkotja* a cikkeket, a másik csak fésüli. Az egyiké az aranyhaj, a másiké csak a fésű. Az újságíró a hetedik nagyhatalom egyik szuverénje, a korrektor a hetedik nagyhatalomnak egy igénytelen szolgája.

Mészáros már régebben írogatott, sőt lapot is szerkesztett egy ideig, annál férfiasabb volt tőle, hogy mégsem tartotta a munkát lealázónak: aminthogy egy munka sem az.

De gyakran átkacsingatott azon a sorompón. S ha éjjelenként elvégezte a korrektúrát, mások gondolatainak félreferdült, kifícamodott részeit helyreigazítva, hazament, és ott a saját gondolatait öntötte írói formába. Csinos dalt, jóízű novellát nem egyet olvastunk a neve alatt.

Utolsó időkben egy lapot szándékozott kiadni Ábrai Károllyal, melynek ő lett volna a segédszerkesztője.

Ki is bocsátották az előfizetési felhívást, s a törekvő fiatal író lázas reménykedéssel, édes tervezgetések közt várta az eredményt.

Naponkint be-betekintett a szerkesztőségbe, mielőtt lement volna fárasztó munkájához, le az ólombetűk közé, s eldicsekedett vele:

- Megint jött egy prenumeráns.

Másnap megint jött egy. Harmadnap megint.

- Nagyon egyenkint jönnek, kedves Mészáros úr - mondtam egyszer. - Hány van már?

- Hat. De még a mai postát nem láttam.

A következő este tréfálkozva mondá:

- Heten vannak, mint a gonoszok.

Pár napig nem láttam ezután, csak a múlt héten találkoztam vele:

- No, mennyi van már?

- Éppen tizenkettő - szólt mélabúsan. - Vajon ki jön a tizenharmadiknak?

A tizenharmadiknak jött a halál.

A KEZDET KEZDETE

Tegnap jelent meg a Deák Ferenc beszédjeiből a III-ik kötet, tele érdekes adatokkal, melyek sok *szemünk előtt* történt dolognak megvilágítják az indokait. Látjuk, milyen hajszálon függött, hogy valami történjék vagy ne történjék, s ideges remegés fog el, ha olvassuk az aggasztó bizonytalanságot, mely az egész kötetten át lebeg Magyarország felett, noha már tudjuk a negyedik kötet végét is, sőt még azontúl is egy jókora darabot.

E könyvet lapozgatva látjuk, mik voltunk és mik vagyunk, s bizonyos megelégedés fog el bennünket, hogy ez a generáció többet csinált, mint akármelyik.

Jól mondá az öreg Paczolay, aki különben ellenfele volt Deáknak:

- Egész Hunyadi Jánosig kell elmennünk a történelemben, míg egy akkora emberre találunk, mint az »öregúr«.

Igaz, de míg egy akkora generációt találunk, mint a Deáké, még hosszabb darabot vándorolhatunk visszafelé. Széchenyi, Kossuth, Eötvös s annyi mások.

A könyv csak a kiegészítésig és a miniszterium kinevezéseig jut el.

De mi volt akkor még ez a kiegészítés! Nem hitt annak tartósságában senki.

Szinte édesdeden emlékszünk vissza némely dolgokra, mikor például Lónyay Menyhért, a kinevezett alkotmányos pénzügyminiszter először ment fel a miniszteriumába. Az magában véve egy egész korrajz. Sokszor elbeszélte ő maga.

Tíz óra felé ment fel az épületbe, üresen álltak a hivatalos szobákban az íróasztalok. Olyan volt az egész palota, mint az elátkozott mesebeli kastélyok. Sehol egy lélek. Csengetett, kiáltott, semmi felelet. Végre előkullogott valahonnan egy kopott kabátú öregember:

- Kicsoda maga, öregúr? - kérde a miniszter jó kedéllyel.

- Én a hivatalszolga vagyok - szólt az büszkén. - Mi tetszik?

- Hogy van az, hogy a hivatalnok urakat nem találom itt?

- Alkalmasint azért nem találja itt, mert nem jöttek be.

- És miért nem jöttek be?

- Először is mert később szoktak bejönni, másodszor pedig, mert most egy idő óta szabadjára vagyunk. Senki se dolgozik.

- És miért?

- Várjuk, hogy mi lesz.

- Hm. Nem tudna nekem előkeríteni egy tanácsost?

A szolga nagy szemeket meresztett.

- Sokat akar az úr. Mi járatban van?

- Én Lónyay vagyok, a pénzügyminiszter.

- Úgy? - szólt ez elgondolkozva. - A pénzügyminiszter... ami talán azt jelenti, hogy...

- Én vagyok az új főnök.

- Az már más, kérem alássan. Hát tanácsost biz én nemigen tudok keríteni, amíg magától nem jön. Mindössze egy tanácsos lakik itt az épületben, a Bremmel úr.

- Hát menjen el hozzá, hogy kéretem, szíveskedjék idefáradni.

A szolga visszajött kedvetlenül.

- Azt üzente kérem, hogy most nem ér rá, mert reggelizik. Még össze is szidott, minek alkalmatlankodom.

- Mondta ki vagyok?

- Igen, megmondtam, hogy az új főnök.

- Menjen vissza! Itt van a vizitkártyám. Adja át. És mondja meg neki, hogy a reggeli után legyen szíves átjönni.

Újra visszajött a szolga.

- Azt üzeni önagysága, hogy igen sok dolga van, egész nap nem ér rá.

- Átadta neki a kártyát?

- Át.

- Megnézte?

- Figyelmesen megnézte.

Lónyay Menyhért fejet csóvált.

- Ez furcsa dolog egy kicsit. Menjen csak mégegyszer vissza, barátom, hogy okvetlenül szeretnék vele beszélni. Magam látogatom meg, ha nem leszek alkalmatlan.

De a csökönyös beamter annyira *pünkös dinek* hitte a magyar világot, hogy kiüzente nagy durván:

- Rosszul érzem magam, ma egész nap nem fogadok.

Dél felé szállingóztak be a volt tisztviselők közül néhányan, inkább kíváncsiságból, mint kötelességérzetből. Lónyay összegyűjtötte őket és bemutatta magát. Nyájas és szívélyes volt, azok pedig mogorván, ellenséges szemekkel néztek.

- Aki tovább is közreműködni akar feladatomban, nagy örömömre fog szolgálni, ha megnyerhetem. Kérem is Önöket mindnyájukat, maradjanak meg és érezzék magukat mellettem otthonosan.

Jéghideg hallgatás volt a felelet. S másnap halomszámra találta asztalán a lemondásokat. Egypár megmaradt, de többnyire az a része, amely senkinek sem kell.

A régi elemhez új kellett. De hol vegyék azt az új elemet? Hát gondolt itt valaki valaha arra, hogy valami reszorra kiképezze magát?

Szinte meseszerű, mint *telt* meg a »keret«, milyen motívumok döntöttek, s milyen komikus szituációk keletkeztek.

Mondjunk el egyet a sok közül.

Régebben, még a pátens idejében, élt egy szegény tót faluban egy lutheránus iskolamester.

Ennek a jámbor embernek az az ötlete támadt, hogy egy könyvet ír a pátens ellen.

A könyvet meg is írta, de nem nyomatta ki; amire két sarkalatos oka volt.

Első az, hogy a kinyomtatására nem volt pénze.

A második okot úgyszólván el lehetne engedni, pedig az is sarkalatos volt. Ha ugyanis pénze volna és kinyomtatná, habár névtelenül, mégis rájönnének a papok, hogy ő írta, és elcsapnák. Tehát azért se merte kinyomtatni.

Hanem lakott abban a faluban egy hiú földbirtokos, aki minden restoráción valami akart lenni, de sohasem sikerült neki, mert magunk közt legyen mondva, nagyon üres volt a feje. Az iskolamester ehhez fordult:

- Lássá, a tekintetes úr kinyomathatná azt az én könyvemmet és ráíráthatná a nevét is. Mert a tekintetes úrnak pénze is van, és el sem csaphatják.

- Hát én bizony ki is nyomatom. Hadd dühösködjének a papok!

Így jelent meg a munka, s így történt, hogy évek múlva egy nap a hiú falusi nemes sürgönyt kap Budáról. Majd kidüldt a szeme ámultában, mikor elolvasta:

Akar-e miniszteri tanácsos lenni?

Báró Eötvös.

Hogy az ördögbe ne! Hiszen odahaza esküdt sem lehetett.

Húsz esztendeje már ezeknek a dolgoknak.

Csendes pipaszó mellett olvasgatjuk a lapok kritizáló cikkeit, a lendületes frázisokat, hogy minden visszafelé megy, hogy az alkotmány egyre összébb zsugorodik, hogy a hivatalnoki kar egyre rosszabb, hogy nincs semmi komolyság az ország kormányzásában stb.

De ha végignézzük, nemcsak azt, mi van, hanem hogy mi volt a primitív időkben, bizony nagy meglepéssel verhetjük ki a hamut a panaszkodó újságpapírosokra.

DOKTOR FERENCZI

Vannak rá esetek, hogy a történelem megdézsmálja a regék mézét, de nagy ritkaság az, hogy a rege a komoly valósághoz forduljon anyagért.

S mégis megtörténhetnék most. Olvasom édesdeden, olvasom a Deák beszédjeit, magyarok szellemi harcát s diadalmát, Deák látogatását a királynál.

Szemhéjam letapad, leteszem a könyvet, sokáig elmerengek rajta, s azzal az irigységgel sóhajtok fel, amit csak a meseíró érezhet ilyenkor: »De kár, hogy mindez megtörtént, kigondolt mesének is elég jó volna.«

Kukoricafosztókon vagy kandallótűznél ködös téli estén olyan pompásan lehetne elmesélni. Lássuk csak, hogy venné az ki magát.

Megverték a királyt, hadait szétszórta a burkus ellenség; ügyetlen tábornokok a dolgát elrontották.

Búsult is a király egész háznépével, hogy mitevő legyen. Míg végtére eszébe jutott, hogy él az ő egyik országában egy nagyon okos ember: Deák Ferenc. Azzal kellene beszélni, hogy tanácsot adjon.

Legott hívátja a király kancellárját.

- Hamar kerestesse meg nekem kegyelmed az öreg Deákot; bármerre lenne is. Köszöntetem szépen, fáradjon fel Bécsbe egy vagy két jó szóra.

Nosza, a kancellár titkárját meneszti:

- Eredj édes szógám, Szegedy György, ezzel a levéllel Pusztaszentlászlóra. Köszönti a király az öreg Deákot, jöjjön fel hozzája.

Elindul Szegedy, a sebes gőz szárnyán, se étele, se itala addig, míg a haza bölcsére rá nem talál.

Otthon ül vén Deák, mogorva homlokkal, gondoktól sötéten, mint hajdan ősz Toldi, midőn kopogtatnak az ajtón odakünn.

Éppen öreg este van már. Belép az idegen.

- Jó estét, öreg bátya!

- Jó estét, kis öcsém. Mi járatban volnál?

- A királytól jövök, üzenetet hoztam.

- No, hát kerülj beljebb, mit üzen a király?

Átadja a levelet Szegedy, olvassa, az öreg az ákom-bákomot, s hatalmas homloka még egyre sötétebb.

- Azt kívánják, hogy Bécsbe menjek - mondja a környezetének. - Elindulok reggel.

Másnap útrakeltek, de az öreg be se ment Bécsbe, elvált társától Bécsújhelyen.

- Te csak menj, öcsém, egyenest. És mondd meg a kancellárnak, hogy engem mindjárt reggel fogadjon öfelsége, mert én sietek haza.

- Hát bátyám hol lesz?

- Én a személyvonaton bemegyek Meidlingba és ott hálok meg valami vendéglőben. Úgy kell annak megtörténni. Még te is csak estére tudod meg otthon, hogy hová értesíts. Doktor Ferenczi név alatt fogok sürgönyözni.

Szegedy Bécsbe ért, és rohant a kancellárhoz.

- Jön? - kérdé lihegve a hatalmas kancellár.

- Itt van.

- Hol?

- Hiszen ha én azt tudnám. Csak azt tudom, hogy korán reggel akar a királlyal beszélni, mert siet haza.

A kancellár rohant a királyhoz.

- Jön? - kérdé élénken a király.

- Itt van.

- Hol?

- Hiszen ha én azt tudnám. Csak azt tudom, hogy korán reggel akar felségeddel beszélni, mert siet haza.

Német miniszterek sápadtan hallgatják: hogy micsoda alattvaló lehet az, aki királlyal korán reggel *akar* beszélni.

A király azonban jókedvvel feleli:

- Hát jól van. Keljünk fel egyszer hamarabb. Jöjjön korán reggel.

Megviszi Szegedy Deáknak ezt a hírt. Otthon már a sürgöny, hogy merre keresse: Meidling külvárosban, a Hase vendéglőben.

Odaér estére Szegedy s tudakolja a vendéglőstől:

- Nem szállt ide délután egy öregúr?

- De bizony itt van; egy kis pakktáskával jött. De már lefeküdt.

- Beszélni akarok vele.

- Ugyan hagyja a becsületes képű öreget - mondá a vendéglős -, fáradt volt, hadd pihenjen. Nagy gond nyomja a szegény embert, nagy dolog az, amiben ő jár...

- Ön tán tudja? - szól Szegedy ijedten.

- Hát igen. Elöttem kiöntötte a szívét; a katonafiát jött megkeresni. Azt se tudja róla, meghalt-e vagy él-e?

Szegedy elfojtott mosollyal haladt fel a lépcsőkön az emeletre, miközben csendesen morogta: »No lám, mennyi ravaszság van az öregben.«

Kopogtatott, s Deák kinyitá neki az ajtót:

- A király korán reggel fogadja.

Reggel egyfogatú kocsiba ült az öregúr. Föltette pakktáskáját a kocsis mellé, s úgy hajtott a császár rezidenciájába. Soh'se volt ott talán még olyan vendég, aki egy lovon jött, s a pakktáskát is magával hozta, mert noha két ország összekuszált dolgát tudja nyélbe ütni bölcsen, de hogy a pakktáska hol legyen azalatt, míg ő a királynál odajár, annak az eligazítását nem bírná kieszelni másképp.

Nehéz lépteivel méltóságteljesen döcögött fel a márványlépcsőkön a belső szobákba, ahol meleg nyájassággal várja már a király. Száz Caesar unokája.

Csakhamar megindul azután közöttük a tanácskozás a haza sorsa felett:

- Mit kíván a magyar nemzet?

- Most semmit - feleli az öreg.

- Hogyan érti ezt ön?

- Úgy, hogy most bajban van felséged.

- Éppen azért aggódom, hogy nagyobbra csigázzák követeléseiket a magyarok.

Méltatlankodva mordult fel az öreg Deák.

- Nem a felséged gyengeségéből merítjük mi az erőnket, hanem a jogainkból. S a mi jogainkat nem paskolta meg a burkus se gyengébbeknek, se erősebbeknek. Nekünk csak az kell a szerencsétlen háború után is, ami a háború előtt kellett.

- Akkor hát itt a kezem - mondá ünnepélyesen a király.

- Nem úgy van, fölség. Nem fogadok el most semmi ígéretet. Bajban levő emberrel nem köt szerződést a magyar, mert az sokszor ígérhet olyat is, amit nincs kedve megtartani. Előbb béküljön ki felséged az ellenségeivel, s akkor alkudozzék velünk, mikor abban a helyzetben lesz, hogy megtagadhatja a kívánságainkat.

Tetszett a bölcs beszéd a királynak, s nagy kegyelemben ereszté el Deákot, kezét fogott vele, s kikísérte messze az ajtóküszöbön túl.

Az öreg aztán még felnézett a király embereihez, a miniszterekhez is, egy-egy percre meglátogatta Mailáthot és Belcredit.

Belcredi tele volt panasszal, hogy a háború sok pénzbe, sok vérbe került, s ilyen rosszul végződék. Majd azt kérdezgette nyájasan:

- Mit gondol a tekintetes úr? Nem lehetne-e az idén mégegyszer újoncozni Magyarországon.

Az öreg nagyot nézett rá, aztán mogorván felelt:

- Én úgy tudom, hogy a magyar anyák csak egyszer szülnek egy évben.

S ezzel el volt ütve örökre az egész terv.

Ez volt a Doktor Ferenczi útja a bécsi rezidenciába. Ahogy ment, úgy jött vissza. Estére már otthon ült megint Szentlászlón a báránytokány vacsora mellett, s amint az összegyűlt komposzesszorok faggatták: »Minek járt Feri bácsi Bécsben?«, csintalan mosollyal vallogatta ki:

- Nem mondhatom meg, szögről-végre. Mert egy menyecske van a dologban.

Hát nem inkább illik be ez az epizód mesének, mint valóságnak

De mert kétségtelen valóság, nagy szégyene lesz örökre a bécsi rendőrségnek, hogy az öregurat rajta nem kapta a hamis névbejelentésen.

[AZ EGYETEMES REGÉNYTÁR ALMANACHJA 1889-RE. ELŐSZÓ]

A tavalyi Almanachon, melyet olyan páratlan rokonszenvvel fogadott a közönség, az én nevem állt mint szerkesztőé, ami ellen protestáltam is eleinte (nem lévén a kalendáriumi résznek barátja). Most utólagosan azonban elvállalom a felelősséget nemcsak a szerkesztésért, de az egész esztendőért. Tökéletesen jól ütött ki. Nem volt se háború, se kolera. Csak egy kis »jó szív«.

Mínhogy az esztendő ilyen jól sikerült, a kiadó a jövő évi Almanachra is engem vett rá szerkesztőnek. Jól van, a titulust az idén is elfogadom, de már az esztendőért jót nem állok. Én mindössze a novellákért vállalok felelősséget.

E novellák, leszámítván a magamét (mert ezért vállalja másvalaki a felelősséget), hű tükre a magyar elbeszélő irodalomnak, mely, ki merem mondani, az összes irodalmi ágak közt a legmagasabb nívón áll.

A mi fönséges nyelvünk, meggyomlálva az ötvenes évek cicomáitól, s letisztítva a hatvanas évek pórias zsírosságától, oly kellemesen foly már, mint a csurom méz. Mesékért nem járnak a kollegáim Bretagne-ba, se kísérteties kastélyokba, romantikus középkori várakba, mint azelőtt. Sőt apródonkint leszoktak a tömeges gyilkolásokról is. Hajdan az elbeszélés folyamán részint természetes, részint erőszakos halállal mind kipusztultak a személyek. A novellának rendszerint ott volt a vége, ahol az utolsó személy kiadta az utolsó lehetetet.

Sokat szelidültek az erkölcsök! Most, ha leszúrat is az író egy-két gézengúz, a többit élni hagyja.

Ha rajtam állna, én csak egy szigorú, esztétikai parancsot adnék ki az íróknak: »Ne hazudj«, de magam ennek tetejébe még azt is vállalnám: »Ne ölj«. Mert nálam (ti. novelláimban) sohasem hal meg senki, s e tekintetben annyira elővigyázó vagyok a személyeim iránt, hogy még orvost sem szerepeltetek közöttük.

Egy szó mint száz, a magyar elbeszélő irodalom a legjobb vágányban van. Az egészséges realizmus utat tört magának. A sablonokat eleven emberek szorították ki, akik nem szólítják egymást per »Uram« és »Asszonyom«. Az író abból merít, amit látott, és nem abból, amit olvasott. A könyveken hízott elmék gyalog járnak a népszerűség útján, az »Isten kegyelméből« valók röpülnek. Ennek is, annak is más az előadási modora, de egyik abban valamennyien, hogy az igazi életet színekkel festik.

A közönség (melynek az Almanach egy csoportban mutatja be az elbeszélőket) szinte csodálkozva kérdeheti: »Honnan keletkezik ez a sok író?« Mert csoda az, hogy elhanyagolt föld tisztességes termést hozzon. A föld hatalmas erejére vall. Pedig még nincs is itt valamennyi. Csak, aki befért, vagy aki éppen kezünk ügyébe esett.

S hogy jönnek, növekednek szakadatlan hosszú sorban, újak, különbek és ügyesebbek! S hogy lesznek az Almanachok évről-évre értékesebbek.

Az idei is haladást mutat már, s nagyrészt kikerüli a tavalyinak egy hibáját.

A sajtó ugyan elhalmozta dicséretekkel a tavalyi Almanachot is, de én ösmertem gyengeségét. Egy lap azt jegyzé meg róla: »E könyv tartalma olyan, mint a puskaapor...«

Mire egy ismerősöm azt írta levelében:

»Hiszen puskaapor, az igaz, de amelyikkel *már lőttek egyszer.*«

Egy másik helyről a következő csípős ötletet hallottam:

»Az írók újak benne, de a novellák veteránok.«

Mi tűrés-tagadás, volt a dologban valami. A közlemények egy része - ami különben ily gyűjteményekben alig kerülhet ki - nem itt jelent meg először.

A mostani Almanach azonban nem eshetik e kifogás alá, de ha volna benne valami egyéb hiba, kérem a közönség elnézését érte, mert majd rájövök én arra magam is - a jövő évi előszóban.

HAZAHÍJÁK AZ ÖREGET

Károlyi Gábor gróf Kossuthnál járt a múlt héten. Vitte neki a székesfehérvári díszpolgári oklevelet szépen bőrbbe kötve, K. L. monogrammal, ötágú koronával díszítve.

Károlyi grófot egy kicsit feszélyezte a nemesi korona. Mit fog ehhez mondani az öreg Kossuth? Ő, aki koronákat tördelt. Ő, aki teljes életében a címerbetegségből gyógyíttatta népét. S most íme megjelenik a neve fölél, mint valami kísértet, őt gúnyosan rávicsorított fogával a nemesi korona.

Nagyon, de nagyon bosszantotta a dolog Károlyit. S mindenféle mentségeket gondolt ki útközben, amit mondani fog. Ejh, a legkönnyebb lesz a könyvkötőre sózni az egészet. De az öregúr, amint megnézte, s nyájas szavakkal megköszönte a koronázó város ajándékát, észre sem látszott venni a koronát.

Mindegy, Károlyi már benne volt, elkezdte nagy fenék kerítéssel magyarázni azt a kis malórt, ami a szép albumot érte a kompaktornál.

Kossuth elmosolyodott:

- Hagyja el, kedves gróf. Csak soha nagyobb baj ne essék. Történnék ám velem még furcsábbak is.

S ezzel ruganyosan kelt fel székéről, és az íróasztalán felhalmozott iratok közt turkált.

- Nemrég jóízű levelet kaptam egy alföldi városból, sok aláírással, melyben hazahívnak. De már nem is tudom, melyik város.

- Mindenik hívná szívesen.

- Jó, jó, nem erről van szó... Ejnye, pedig még tegnap vagy tegnapelőtt kezembe volt. Szeretném Önnek megmutatni. Azzal indokolják hazahívásomat: *»...mert a mi jó királyunk, Ferenc József mindeneket megpróbált, és bizodalma immár csak a kormányzó úrban vagy».*

Az öregúr szép tisztas arcát édes derűség öntötte el, mikor ezt elmondta, úgy nevetett, úgy kacagott, hogy a szemei is könnybe lábadtak.

Ma az országházi folyosón beszélte el nekem Károlyi Gábor az esetet, mint egy kedves naivitást. Pedig több annál, idők jele. Ország hangulatát festő kép. A nép szívébe Kossuth mellé lassan-lassan bejutott a király is.

S ha már ott összekerültek, nem nagy megerőltetésébe került ökegyelmeiknek, akik a levelet aláírták, kifundálni, hogy az egyik kedvenc, a király nevében csalogassák haza a másikat.

A »T. HÁZ« AZ AKADÉMIÁBAN

(Védelem és program)

Rossz szél fúj a t. Ház című rovatra mindenképpen.

Az én t. barátom, Schvarcz Gyula, ma szóbeszéddé tette egy jeles értekezésében az Akadémiában társadalmi irodalmunkat, s Kecskeméthy Aurél mellett engem is említ, s nevezetesen a »t. Házból« című rovatot.

Ha jól vettem ki, okoskodása oda vág, hogy a gúny és humor torzító üvegén át egész természetszerűen hamis megvilágításban tűnik fel a társadalom, vagyis ez esetben a parlament, de mert a közönség mohón olvassa ezt a rovatot, s egyebet aztán (öszerinte) nem - ez a rovat önkényesen bánhat el a dolgokkal, a vonásokkal s színekkel, tévútra sodorva a közönséget.

Sok jót, sok igazat mond el Schvarcz Gyula, köszönöm is, ami abból dicséret reám háramlik, de a rovatomat nem hagyhatom megvédetlenül.

Amit én látok, azt én úgy látom, nagyon természetes, hogy evégre nem kérhetek kölcsön az Akadémiától szemeket. S az is természetes, hogyha a publikum az én szememen keresztül olvassa az események s emberek rajzát, nem tarthatja olyannak a parlamentet, aminőnek azt például Orbán Balázs akadémiai tag képzei.

Én magam szeretném legjobban, amit tisztelt barátom óhajt, hogy más írók is foglalkozzanak e dolgokkal, különböző irányokban: nekem volna az a legkényelmesebb, mert olyan napokon, amikor magamnak nem jut eszembe semmi, ezekből az autorokból merítenék.

Van pártszempont e karcolatokban, nem tagadom, de írtak-e már valaha eleven emberek eleven emberekről úgy, hogy abból teljesen kimaradt volna az elfogultság, a rokonszenv, ellenszenv, és a szempont, amibe az író belelovagolta magát?

De azért tagadom, hogy az igazat ki ne olvassa a közönség, amelyik *tud* olvasni. S nem hogy homályosítaná látását a humoros rajz, hanem kiegészíti.

Milyen jó volna most például Marczali Henriknek, ha a Mária Terézia-beli pozsonyi diétán már ott ültem volna valahol a kakasülön, s leírtam volna a királynőt a gyermekkel (aki valahol Péchy Tamás helyén ült). Ha megelevenedve bontakoznék ki a szingazdag kép. A diéta Ivánka Imréje, aki azt kiáltja »Vitam et sangvinem!« S az akkori Szalay Imre, aki közbezug: »sed avenam non«.

Vagy ha leírtam volna Thalynak az ónodi országgyűlés egyik »nagyszabású« beszédjét, melyre nem az hangzott föl a szélsőbalról, hogy »éljen«, hanem az, hogy »haljon«. Száz kard pengéje hogy sivített a levegőben... s hogy tette le a követ urak közül valaki a Ház asztalára a Rakovszky véres fejét...

Bezzeg milyen tanulmányt tartana most rólam Thaly az Akadémiában ezen cím alatt: »Értekezés egy kuruc tudósról«.

És ha már belebonyolódtam ebbe a témába, hadd mondjam el a maival egy kalap alatt az összes csapásokat, amik e karcolatokat érték, nyolc évi életük alatt.

Dicséret illeti a magyar parlamentet; oly magas nívón áll, hogy a gúnyt kiállja s érti minden tagja; egyiknek sem roppan meg tőle a dereka. Nekem legalább sohasem panaszkodott egyik sem.

Évek előtt egyetlenegy képviselő haragudott meg, aki három évig buzgón referálta nekem az ötleteket a folyosón.

Egyszer aztán ő is beleugrott valami szpícsbe. Egy kicsit megcsipkedtem. Nem állhatta. Dühbe jött, s lázadást szított a rovat ellen:

- Nem kellene megtűrni. Lerontja a Ház tekintélyét. Tönkreteszi a képviselők nimbuszát.

Erre meg én jöttem méregbe:

- Hát az én hivatásom-e a Ház tekintélyét és a képviselők nimbuszát fenntartani? Tartsák fel az urak maguk!

A karcolatok megmaradtak, s a Ház tekintélye is.

A legnagyobb csapás azonban az volt a rovatra, hogy én magam is leköltöztem a karzatról.

Sohase mondta nekem egy lélek sem, hogy ne azt írjam, amit akarok. Vagdalkozhatnám jobbra-balra, karmolhatok, csíphetek, ahogy nekem tetszik... nem bánja azt ott senki. De azért mégis nagy veszedelem fenyegeti a karcolatokat, mert hiába, most már a klubba is járok, mindennap találkozom mindenkivel, s ha megvagdalom a barátaim - azt aztán mégse akadályozhatom meg, hogy nagyobb vehemenciával kontráznak a tarokkban, nem mondanak utánam második kettést... egyszóval mégiscsak bizonyos terrorizmus alatt állok.

Az ellenzék, az igaz, hogy megvolna, de valamint semmi gyönyörűsége abból a publikumnak, ha ő üt, úgy abból se, ha őt ütik. A publikumnak okvetlenül figurázott mamelukok kellenek.

Kaptam is már levelet, nem egyet, mely ilyenformán szólt:

- Csodálatos az, hogy azelőtt (míg ön képviselő nem volt) a kormánypárti követek egyre-másra csinálták a bolondságokat, ügyetlenségeket, ha szóltak, semmi beszédjük nem sikerült, most pedig remekül beszélnek, és csupa jeles dolgokat mívelnek.

...Hát tehetek én arról, hogy az ötéves országgyűlésre mind erre az oldalra küldték fel az okos embereket a kerületek?

Hanem egy dolog meghökkentett. A közönség hidegülésének a rovatom iránt még ellent tudnék állni, de mikor maguk a mamelukok kezdenek szidni, hogy nem lehet olvasni a karcolatokat a belőlük kigőzölgő sok dicséret miatt, akkor igazán gondolkozóba kell esnem.

- Mit tegyek? A rovatot pusztítsam-e el vagy a mamelukokat?

Órákig eltűnődöm ezen. Keresgélem elmémben a kiirtandókat, de valamennyi kedves a szívemnek.

Egyetlen egy palliatív eszköz áll még rendelkezésemre próbaképpen. Valamivel *gyengébb* beszédekről gondoskodom ezentúl.

[ELŐSZÓ]

Az íróasztal nagyon egyszerű, érzéketlen bútordarab, de az is megmozdul néha, paripává lesz, s odaviszi az embert, ahova el akart jutni.

Az egyik újságíró egykor Magyarország kormányzója lett. Azóta is minden időben előkelő szerepet vittek a toll emberei a politikai életben. Ha »poros is volt a kabátja« Kemény Zsigmondnak, sok nagy dolog fordult meg az ő tanácsán, akaratán. Szalay László, Csengery Antal az íróasztaluknál ülve futották meg fényes pályájukat. Báró Eötvös József egy-egy ülés után, hol nagyszabású politikai beszédet tartott, szent lázban égve sietett haza verset írni. Bizonyos szépirodalmi zománcuk volt a többi primipilusoknak is. Pálóczy epigrammokat faragott titokban, Szemere Bertalan, Gorove az írók közé számították magukat. Sőt az öreg Deák is minden költeményt elolvasott: »mert kell, hogy valami nagy dolog legyen benne, ha valaki nyolc-tíz sornak aláírja a nevét«. Az egész atmoszféra ragadós volt; mint ahogy egy igazi gentlemannek pezsgőt kell inni ma, úgy kellett akkor egy igazi nagy embernek lehajolgatni a Hypocrene forrásához és szűrösölgetni abból is. A régi közélet alakjai, Horvát Boldizsár, Szontagh Pál még ma is megeresztenek egy-egy poémát.

Egyszóval a divat jobban kedvezett az írói tollnak, minél fogva a magyar anyák is sűrűbben szültek belletrisztikus talentumokat. A múzsa nyájasabb volt az emberek iránt, de ők is a múzsa

íránt. Egész 1886-ig kellett vénülnünk, míg végre egy író parlamenti felszólalásánál gúnyosan kiálthatott közbe valaki:

- Skribler!

Ez a felkiáltás volt a határkő. Skribler, skribler! - hangzott csodálatosan a teremben. Jelentéktelen ember kiáltotta, de a tömegnek nem volt visszatetsző.

Nagy fordulatot jelzett, de nem jót. Véletlenül megint arra az oldalunkra találunk fordulni, amelyiken már feküdtünk egypár száz esztendeig.

Csak az a kérdés, minek szólt a gúny? A szellemi munkásnak-e csak, vagy egyáltalán minden munkásnak?

Mi okozta ezt a hangulatot? Ki tudja. De megvan az új áramlat, az bizonyos.

Kezdünk is csöndesebben lenni egy idő óta, bizonyos kényelmetlen érzésben, mintha hidegebb planétára lőkött volna egy láthatatlan, kiszámíthatatlan erő.

Csernátony Lajos váltig biztat bennünket!

- Szeressétek egymást, mert más úgysem szeret benneteket

Hanem azért még mindig egzisztálunk. Ez a nagy csoport mutatja, köztük nem egy fényes név, mely az ország határain túl is jól csendül, hogy az írói tábor még tartja a régi pozíciókat, s nimbusza megvan még a nemzetnél.

Négyezer doktor közül csak kettő ül a Házban, tízezer fiskális közül vagy harminc, háromszáz Zichy közül egy, négyszáz író közül vagy ötven. Még mindig mi vagyunk előnyben minden osztály között, amint ezt a felületes statisztika mutatja.

Ötven arckép, amelyhez nem kell életrajz, mert mind az ötven ismerős ott, ahol a nyomtatott betű jár.

Minden párt nagyon megérezné, ha az írói hiányoznának.

De a legtöbb író mégis a kormánypárton van. Ha egyszer szavazás lenne az Olympon, az oda feljutott képviselők közt ott is csak Tisza maradna többségben.

1889

»URUNK«

Kubicza nagy és hatalmas főispán, aki az ő képviselőit nem hagyja: a bukás esélye ki van zárva, de a halál ellen meg nem védheti őket még Kubicza sem. Szegény »Urunkat« elvesztettük. Egy bécsi távirat jelenti, hogy elszenderült örökre.

Ugyanis »Urunknak« az öreg *Szitányi Bernátot* hitták a parlamenti körökben. Még a Deák-párti időkben ragadt rá ez a név, amikor ő tartotta kezei közt a Trencsén megyei viszonyok szárait, s az akkori követek közönségesen »Urunk«-nak szólították a leghatalmasabbat közölők. Azóta Kubiczához jutott a jogar, s az »urunk« csak mint üres cím figurált.

Kedves, megszokott alak volt a hetvenes éveken túl járó öregúr a Házban; rendesen eljárt az ülésekre, s végigélvezte azokat tíz órától kezdve egész kettőig. A politikában csak mint dillettáns vett részt. Jobban szerette a folyosót, mint a tanácsstermet, a folyosói triccs-traccsot a komoly beszédeknel. Hanem hűségese meghallgatója volt ezeknek is, s véleményt mondott mindenikről.

Híressé a Házban cukros doboza, szép fehér mellényei és bársonykabátjai tették. A cukros doboz arra való volt, hogy abból a kedvenc embereit, a beszédektől kiszáradt torkúakat, megkínálja. Tiszának pláne mindennap kedveskedett egy cukorkával.

Ebbe annyira beleszokott Urunk, hogy amikor nem jöhetett el az ülésre, hogy a szelence hiánya a miniszterelnököt ne zavarja, egy másik trencsényi követársát, Urbanovszky Ernőt, akinek a mellékneve »Ucsu«, bízta meg a szelence kezelésével. A helyettes szelencetartó (aki sohasem vágyott nagyobb hivatalra ennél) kevélyen, méltóságteljesen végzé Urunk szerepét.

Sok mosoly tárgya volt az is, amikor a trencsényi követek Kubiczát várták. Szépen kiöltözködve jöttek be a Házba, Urunkon bársonykabát, Ucsu kezein új kesztyűk, hogy aztán onnan az érkezési órára együtt kocsizzanak ki a vasúthoz az érkező elé.

Ha rajta volt a bársonykabát az öregúron, száz kedélyes kötekedés fogadta. »Már megint Kubiczát várjátok?«

Előzékeny, nyájas volt mindenkivel, jó barátságban lévén még az ellenzékiekkel is. A gavalléros aggastyánok közé tartozott, gyakran lehetett látni a lábain lakktopánkát s a fején szépen villogó sima cilindert.

Voltak némelykor kedélyes élcei is, de különösen jóízűen tudott nevetni a másokénak, s azokat éppen olyan nagy buzgalommal kolportálta, mint a cukorkáit. Különösen a Harkányi Frigyes anekdotáit bámulta: »Mikor fogy már ki ez a Frigyes? « De Harkányi Frigyes mégis tovább győzte az adomázást, mint Szitányi Bernát a nevetést. Most mindnyájunkat megszorított az öregúr, aki egész életében arra iparkodott, hogy mindenkinek kellemeztesse magát.

Szitányi mint fiatalember Hont megyében kezdte pályáját, hol jegyző és szolgabíró lett. Sőt 1849-ben alispánságot vállalt.

Ezért később menekülnie is kellett, s javait konfiskálták. Csak az amnesztia megadása után került haza. Itthon mindjárt megválasztotta képviselőnek a vágbesztercei kerület s azóta *folyton* ezt képviselte. Sem a kerület nem unt rá, se ő a kerületre.

A koronázás alkalmával aransarkantyús vitéz lett, 1875-ben pedig a Lipót-rend kis keresztjével tüntette ki öfelsége.

Az ősz óta gyakran előforduló gyászesetek, a bajtársak hullása, az öregurat is búsította.

- Rossz esztendő ez - jegyzé meg nem egy alkalommal. - Csak ez elmúljon!

Pedig éppen a következő esztendő lett reá nézve rossz, ha rossznak lehet nevezni az elmúlást, azt a még a vágbeszterceinél is nyugalmasabb kerületet, mely csak egy négyszögöl az anyaföldből.

Szépen halt meg, mert hirtelen s nagyobb szenvedés nélkül. Itt karácsony előtt elbúcsúzott mindenkitől, mint ahogy ünnepek előtt szokás, minden jó embernek adott még egy-egy cukorkát, azután elutazott Ivanócra Kubiczához; látta még egyszer Kubiczát. Utoljára. Onnan múlt csütörtökön testvére látogatására ment Bécsbe, s ott érte utol a halál.

Kedves emléket hagyott maga után. Felőle pártkülönbség nélkül csak egy nézet lehet: hogy derék magyar ember szállt vele sírba.

HORVÁTH GYULA

Született... Mert hiszen minden életrajz a »született« igéből kezdődve fut végig a hírlapírói sablonok szerpentináin, a következő helyeknél állapodva meg:

Hol járt az illető iskolába? (Már ti. ha egyáltalán járt.)

Milyen hivatalokat viselt? Melyik dieten classisba tartozik?

Miféle rendjelet kapott öfelségétől?

Ebben lehet némi változatosság, de amit aztán közbul írnak az egyik nevezetes férfiúról, az teljesen ráillik a másik és harmadik nevezetes férfiúra is. A jelzők mindig ugyanazok: »Közéletünk derék bajnoka volt stb.« »Nagyszabású működést fejtett ki stb.«

De ilyenek a nekrológok is; száz meg száz ember hal meg, de csak egyetlen nekrológ kopik. A zsurnalisztika ugyanazokból a virágokból köt koszorút Cziráky Jánosnak, amelyekből Simonyi Ernőnek. Azokkal a frázisokkal fogjuk eltemetni Majthényi Lászlót, amelyek Ivánka Imrére illenek. A »gyár« teljesen érzéketlen a *színek* iránt. A fekete és a fehér mindegy neki. Csak egy tónust tud kihozni.

Arra meg éppenséggel nincs kilátás, hogy az ezernyi és ezernyi életrajzból, mely elevenekről és holtakról íratik, a későbbi kor gyermeke meglássa: ki milyen volt.

Ha holtról értekezik az író, rendesen eszében tartja: »A holtakról vagy semmit, vagy jót.«

Ha élőt énekel meg, azzal türtőzteti magát: »Legyünk kíméletesek az élők iránt.«

Nos igen - de hát az igazat kiről szabad aztán megírni, ha sem az élőről, sem a holtról nem?

Az igazat? Hm. Az igazat nem sok ember állja ki, se élő, se holt.

Mert ha minden arcképhez (pedig minden hétre kell a szépirodalmi képeslapoknak egy-egy nagy ember) az igazat írná meg valaki, húszból tizenkilencről sülné ki, hogy nem érdemes az arcképét közölni.

Ez pedig nem lehet. Az írástudó farizeusoknak komoly okuk van a status quo fenntartására. Mert roppant nagy hézag mutatkozik a produkció és a fogyasztás között.

A magyar anyák nem szülnek évenként több nagy embert kettőnél-háromnál, de a képeslapoknak ötvenkettőre van szükségük, hát mesterségesen állítják elő maguknak a kellő mennyiséget. Egészen rendben van ez így.

Én magam azonban sohasem mentem bele ebbe, mert ellensége vagyok a hamis borok gyártásának, a hamis nagyságok gyártását se szeretem. Tollam szűz még az életrajzírástól. Vártam, míg egy olyan ember kerül, aki kiállja az igazat.

Ez Horváth Gyula.

Nem írok róla száraz életrajzi adatokat. Nem is igen tudom, nem is igen jártam utána, mikor született, hol járt iskolába, miféle tanulmányutakat tett, mikor, hol választották meg képviselőnek és mikor fog meghalni.

Pedig, noha még fiatal férfi (makacsul tartja magát a negyvenes évek tájékán), máris van igazi életrajza. Pláne kettő is. Egy regénynek való, egy esszének való.

Ha a regényíró tudakozódnék, azt mondanám:

- Hamarabb volt a kard a kezében, mint bajusz az ajka fölött. Eredj, tudakozódj utána. Legionárius volt. Száz kalandon ment át, néhány csatát végigküzdött. Egyet átaludott.

Ellankadva a fáradtságtól, leszáll lováról a táborban és ledől a gyepre. Az ellenség eközben megtámadja a tábornokot, folyik a csata, hull a kartács, de a gyermekkatona édesdeden alszik. Mire fölbred, vége a csatának. Ha ez nem elég, gondold ki, regényíró barátom, egy szép történetet ahhoz a forradáshoz, mely a balhomlokától kezdve végigszalad az arcán. Talán egy párbaj nyoma? Talán van is hozzá kész történet? És ha még ez sem elég anyag, keresd fel őt a hetvenes évek végén Szegeden, hol Tisza Lajos, e nemes államférfiú oldalán várost épít. Vagy menj Szentestére, hol az elemek ellen folytat háborút diadalmasan. Sok érdekes epizódra találsz az ő viselt dolgaiban... Tudott aludni, mikor a többiek verekedtek s tud verekedni, mikor a többiek alusznak.

Ám ha az esszéíró kérdezősködnék, azt mondanám:

- Íme, láss egy politikust, akit érdemes tanulmányozni. Egy sajátos elmét, melyben a gondolatok kergetik egymást, hol mélység és felületesség olyan csodálatosan ölelkeznek. Ez az a materia, melyből a nagy államférfiak támadnak. Talentum, melyet félig a tudás, félig a divináció mozgat. Erő, mely megmérve és kiszámítva nincs, amely aszerint hajt, amint a szív fűti vagy a hangulat érinti. Egy ember, nem mestersége s mégis úgy ír, lendülettel, kolorittal, hogy már Gyulai Pál is szidni kezdi a stílusát. (Ez a legmagasabb, amit Magyarországon elérhetni.) Egy parlamenti szerepvivő, akinek vontatott előadása van, amit mondani akar, beleveszejti a szabálytalan konstrukciók káoszába, s mégis szívesen hallgatott szónok; aki már mondott gyenge beszédeket, de locus communisokat soha. Fölfogása többnyire magas, gyakran hibás, de mindig eredeti és vonzó. Íme egy csomó nagy tulajdon, s birtokosuk még mindig nem tudott nagy ember lenni a kicsinyek közt. Mondd meg, honnan van ez, esszéíró barátom?

De az esszéíró helyett te kiáltasz közbe nyájas olvasó:

- Ugyan, ugyan, mit akartok még Horváth Gyulával? Őfelsége kitüntette a Lipót-renddel, Tisza a barátságával; a Ház megválasztotta alelnökének. - Hát nem elég ez egy embernek?

Kétségkívül igen szép magaslát, amit Horváth Gyula elért, kivált ha azt vesszük, hogy e pozícióból minden talpalatnyit apródonként kellett elfoglalnia. Némely ember rohammal veszi be a közvéleményt, ő lassan nőtt; egy-egy beszéd, egy-egy bátor föllépés, némelykor hírlapi cikk, sőt egyszer éppen egy toaszt (melyet a nemzeti kaszinóban tartott) emelték presztízsét, de aki tehetségét ismeri, a szívósságot és törhetetlen erélyt, mellyel a magára vállalt feladatot keresztülviszi, aki tudja, hogy Horváth alkalmas koncepciókra, hogy eszméi vannak és hogy tud életet lehelni eszméibe, az méltán csodálkozhatik, miképpen lehet Horváth Gyula ebben az országban csak képviselőházi alelnök?

Pedig annak igen egyszerű oka van. Horváth Gyula azért nem lett *még eddig* több, mert egy nagy hibája van: *hangosan gondolkodik*.

Talán más politikust is nyomnak otthon tépelődések, gondolatot fűz gondolathoz, agya izzó, lelke háborog, elgondolja magában, hogy ez a javaslat, ez az irány rossz, nem, nem szavazom meg, kikelek ellene - de ha aztán mégis megszavazza (mert tessék elhinni, hogy megszavazza), senki sem tud a töprengéseiről, a gondolatmenetéről semmit. Mikor a nyilvánosság elé lép, már akkor csak a legutolsó kiforrt gondolatát mondja el, azt, amelyik a *cselekedetével összhangzik*.

Az államférfiaknak nemcsak utógondolatjaik vannak, hanem *előgondolatjaik* is; az utógondolatok még napfényre jöhetnek, az előgondolatok soha, azok - mint az impurum az íróknál - papírkosárba valók. Horváth Gyulának azonban se elő-, se utógondolatjai nincsenek, mert ő minden gondolatát legott kimondja, egyszóval fennhangon gondolkodik s innen van az, hogy politikai egyénisége szétfolyónak, kiforratlannak látszik - de csak látszik. Ez gátolja, hogy nagyobb pozícióra állítsák.

Horváth Gyulának külső alakja is érdekes, asszonyszemeknek tetszetős. Kissé alacsony termet, de ruganyos és elég finom, hosszú arisztokratikus arc, domború homlokkal, melyre fiatalos hanyagsággal ős haj borul, nem minden kellem nélkül. Kékesszürke szemeinek tekintete lágy, mosolya fáradt.

Ellenségei iránt nagylelkű, barátjaival szemben kissé zsarnok; szórakozott egész a mulatságosságig; jószívű egész a hihetlenségig. Van ereje szembeszállni valakinek az akaratával, de nincs ereje szembeszállni a kérésével.

Nemcsak a parlamenti teremben kedvelt, hanem a fehér asztalnál is. Lassan, terjengősen diskurál, elálmosító hangon, de bár tréfás vagy komoly dolgokról legyen szó, azokra, akik jól ismerik, mindezen hibák dacára nagy elbeszélő benyomását teszi. Nem mond el ócska adomákat, hanem ami élményét vagy megfigyelését elbeszéli, az az ő üde észjárásában epigrammatikus éllel bontakozik ki. Emberekről vagy a viszonyokról mondott ítéletei mindig találók, néha pompásak, leszámítva azt, hogy ő is, mint minden szellemes ember, vagy nagyító, vagy kicsinyítő üveget használ. Az ő emberei vagy félistenek, vagy szamarak s a szóbahozott dolgok vagy rettentő ostobaságok, vagy szörnyű bölcsességek.

Esze gyors, ötletekben kifogyhatatlan.

Egy delegátusi ebéden azt kérdi tőle osztrák szomszédja, nézegetve mellén egy francia érdemrendet:

- Hol vette ön ezt?

- Kaffareltől - felelte Horváth Gyula.

Egy más alkalommal, midőn valamely instituciót akartak behozni a színházaknál, s vita közben az intendánst gyanúsították, egy rövid felszólalással némítá el a dolog személyi élet.

- Valahányszor Pythagoras egy igazságot fedezett fel, mindig feláldoztak egy csomó ökröt. Önök még ma sem lettek okosabbak. Pedig egész szépen lehetne megtalálni az igazságot, anélkül is, hogy áldozatul essék valaki.

Ilyen sziporkázó észjárása van, mely száz alakban, friss változatosságban pezsdül.

Amiből egyébiránt csak az következik, hogy mikor majd Horváth Gyula is benne lesz a kabinetben, valamivel szellemesebben ütnék ki a kormány autografált »gondolatai«.

A KIRÁLYFI HALÁLA

Egyszerre csöndes város lettünk... Hol van a tegnapi zaj, a pezsgés, hol vannak az ingerült tömegek az utcákról, akiket nem bírt eltisztítani innen a katonaság, hanem egyetlen egy szomorú hír elseperte, hogy »meghalt a leendő király«.

Senki sem haragszik már a 14. §-ra, senki se szidja többé a mamelukokat, hanem tüntető és megszavazó egyaránt gyászba borul, összefacsarodott szívvel részt vesz a király bánkódásában.

Aki tegnap látta Budapestet zajló tömegeivel, rakoncátlan csöcselékével, s aki ma nézi kihalt, zajtalan utcáit, a lehorgasztott fejeket, a megdőbbent arcokat, azt a csodálat foghatja el afölött: hogy tudja a magyar a királyát szeretni.

És ebből a gyászból még eddig semmi sem hivatalos. Az csak holnap jön. Ez teljesen igazi, a magyar karakterből nőtt lojalitás: »halott van a háznál, legyünk csöndesen legények«.

Halott van minden háznál ebben az országban, pedig csak egy ember halt meg s az is távol az országtól, de a király fia.

Nagy remények fűződtek hozzá; már maga az öreg Deák, mikor az emlékezetes bizalmas ebéden ott volt a királynál, s a trónörökösrel is beszélgetett, messzelátó szemmel így szólt felőle a klubban:

- Ha a jelek nem csalnak, egy nagy uralkodó lesz belőle. S a jelek aligha csaltak, mert mindig több jel bizonyítékká lett. A fiatal főherceg egészen elütő nevelést kapott a királyfiak szokott egyoldalú kiképeztetésétől. Nem titkoltak el előtte semmit. Nem nyírták ki tankönyveiből a »veszedelmes« magot. Kitérték előtte nyíltan a történelem tanulságait: »Hadd lássa a fiam - így szólt a király -, miben tévedtek az elődök.« Katonának nevelték őt is, mint hagyomány-szerűen minden Habsburgot, de a kaszárnánál egyebet is mutattak neki. Szépen domborodott jelleme, irányzata. Volt fogékonysága a kulturális érdekek iránt. Merészen tudott eligazodni a szellemi és a társadalmi élet áramlatai közt.

Hajdan egy osztrák főhercegnek talán nem is tanítottak egyebet, mint hogy háromféle elemből áll a birodalom: pap, katona, adófizető.

Rudolf trónörökös nagy általános műveltséggel bírt, s látta mindazokat a faktorokat, amikből egy erős államnak az erejét merítenie kell. Sokszor csillant ez ki tetteiből vagy mondásaiból. A lecke, amit egyszer Prágában a magyar mágnásoknak adott, mutatta, hogy egy csöpp kedve sem lesz e »feudális semmittevőket« becézgetni. Később a barátság, mely egész bensővé fejlődött néhány magyar főúr és közötté, mutatta, hogy a száz Caesar ivadéka modern király akar lenni; nem üveg alatt, a korona dicsfényének ködében, a bűvös magaslaton, nagyító láthatatlanságban, hanem az érintkezés melegségében. Nem XIV. Lajos volt a mintaképe, de azt hiszem II. József. Sok vonás volt benne, e nagy fejedelemre emlékeztető.

A spiritisták leálcázása ékesszóló bizonyíték felvilágosodottsága mellett. Kalandjainak szerteröpködő híre is jól esett az okos embereknek: »Nem üvegházi növény, van benne akarat és vér.« Tanulmányos utazásai s a könyvek, melyeket útjairól írt, s melyek a természettani szakmában számot tesznek, megszerezték számára messze országokban a »tudós királyfi« nevet. Könyves Kálmán és Mátyás óta nem ült még a trónunkon olyan király, aki a könyveknek (az adókönyvecskéket kivéve) valami nagy fontosságot tulajdonított volna, olyan király pedig sohase ült, aki maga is író lett volna... És fájdalom már nem is fog ülni.

Franciaország a szellemével uralkodott Európa fölött. S Franciaország szellemét az irodalmat pártoló királyok egész sora tette világhódító óriássá. A Habsburgoknak csak puskaaporuk volt, de az attikai sóval sohasem gondoltak. Nagyon *kellott* volna már egy olyan uralkodó, aminőt Rudolfban várt a birodalom. S ez a sok szép remény most váratlanul egyszerre elhervadt.

A magyarok eleinte cseh érzelműnek tartották a királyfit; mert ott lakott a Hradsin falai közt. De ez csak üres aggály volt. Mindössze egyszer-kétszer kellett érintkeznie Rudolfnak a magyarokkal, s legott elsimultak a borongós ráncok a szittyá homlokokon. Közeledése nyílt és nemes volt; nem nélkülözte a melegséget. Úgy beszélt Magyarországról, mint édes hazájáról. S míg ide a medvékre járt vadászni, a medve majd mindig elfutott előle, de az oroszlán (a nemzet) egyre közelebb jött hozzá.

Majd a »monarchiáról készülő nagy munka« (abból is mi lesz most már?) hozta őt körünkbe gyakorta, s itt megismerkedett a magyar szellemi élet munkásaival, valóságos benső viszonyba lépve velük.

Igazán elérzékenyítő kép volt ott látni a birodalom leendő királyát a szürke irodalmi napszámosokkal tanácskozni, egy-egy cikk szövege vagy egy kép fölött. S milyen jártassága, mennyi ízlése s mily ítélőtehetsége volt ezekben. Láttam mint elnököt, mikor egy hosszú, fárasztó tanácskozás után, rezumálta az összes elágazó véleményeket oly tömören és világosan, hogy Péchy Tamás is megirigyelte volna - de nagyon.

Ezt a könyvet szerkeszteni nem tréfa dolog. A közözügyi összeütközések legalábbis annyiszor merülnek fel itt is, mint a politikában. Weilenék nem akarnak valamit, máskor Nagy Miklósék nem mernek valamit. Minden új cikknél ott vannak a »fekete pontok«, az »aggályok« és »konfliktusok«. Ezekben rendesen a trónörökös döntött s mindig liberálisan, sokszor a vaskalapok ellenére. A forradalmat kellett leírni. Jó, de hát hogy adjuk a forradalmat Kossuth képe nélkül? Mit fog mondani a közönség? Igen, de ha a képet adjuk, mit fog mondani a trónörökös? A trónörökös aztán azt mondta: »Mit? Csak nem akarják talán eltagadni, hogy Kossuth volt?«

Váratlan halála nagy veszteséget jelent nemcsak a királynak, nemcsak ennek az országnak, hanem talán az egész huszadik század másképp alakul. Mert semmi kétség, egy nagy uralkodó oroszlánkörmei látszottak belőle.

Igaz, hogy testszervezetben vékony, gyenge volt (de édesapja is az), a korai ráncok homlokán II. Lajos királyt juttatták az ember eszébe, mosolya is fáradtnak látszott, hangja tompa volt, sipító és halk, ami tüdőbajt látszott jelezni, de természetének hajlékonysága, ruganyos járása, élénken csillogó, rokonszenves kék szemei - még távolról sem engedték sejtetni, hogy a halál olyan közelről ólálkodik már a legszeretebb király fiára.

Nem így képzeltük mi ezt... reményeinkben, álmainkban, színes fonállal szöve jövő időknek fényes képét. Micsoda lapok jönnek majd a történelemben!...

A történelemnek mindegy, hogy ki jön, ki megy, hatalmas egykedvűséggel jegyezi a dolgokat, jókat, rosszakat; de a mi szívünk összefacsarodik a bizonytalanságban s midőn a sacra corona-ra reáborul a lenge fekete fátyol - megindultan siratjuk a fönséges fiút, akinek legjobban illenék a fejére.

1888

PARLAMENTI KARCOLATOK

A MAI ÜLÉS [nov. 6.]

Meglehetősen jó esztendő volt az idén, bor, búza, mák termett jócskán, de a legnagyobb bőségben mégis a törvényjavaslatok termettek. A miniszterek úgyszólván versenyezve szórják őket a Ház asztalára.

Ma is alig várta Fabiny, míg a szegény megboldogult báró Kemény Gábort elsíratja Péchy »fába vésett szomorú szavakkal«, mindjárt benyújtott egy törvényjavaslatot, mely ezt az *ártatlan* címet viseli: »A bírósági hivatalnokok felelősségéről«.

Báró Fejérváry ellenben egy jelentést terjesztett be a Ludovika-akadémiáról és a közös hadsereg tisztképző intézeteiben lévő magyar ifjakról.

- Szegény mártírok! - sóhajtott fel Polónyi, idegesen ütvén oldalára, oda képzelve azt a kardot, melyet nemrég Kaas Ivortól kapott azzal a felirattal: »A győztes a győzőnek«.

Ezzel be is végződött volna az ülés néhány perc alatt, ha Lukáts Gyula nincs, aki kifogásolta, hogy a Ház a pesti részvény-nyomdában nyomatja a naplót, holott a Pallas olcsóbban nyomná. Már pedig az olcsóságnak kellene lenni irányadónak.

- Úgy van, úgy - bólingatott a fejével Csávolszky.

Azonban Csávósy azzal felelt meg, hogy a részvénynyomda éppen tízezer forinttal dolgozik olcsóbban, mint a Pallas.

Mire aztán Lukáts Gyula csendes mormogásba bocsátkozott: hogy nem mindig az a jó, ami olcsóbb... Mert például a rácalmási kerületet is akárhány ember képviselné olcsóbban, de nem ilyen jól.

Végül a mentelmi bizottság, az ülésszak kezdetének komor előhangjául, kiszolgáltatta a törvény szabad folyásának Bartha Miklóst és Ugron Gábort.

A HELYZET

(Csevegés)

Itt a tél a küszöbön, pokrócosan állnak már a fiákeresok lovai odakünn, az utolsó télikabát is előkerült a zálogházakból, csak a lapok vannak még nyári mezben, s nyári kosztón. Mert a t. Ház még nem ülésezik.

A nyári és a téli koszt között az a különbség, hogy télen azt mondja az újságíró:

- Mit kellene megírni?

Nyáron pedig azon tűnődik:

- Mit kellene kigondolni?

Azaz dehogy tűnődik; hiszen megvannak már az ős témák: egyet ütni a rendőrségen, belekötni az esztergomi érsekbe, vagy lehordani a megyei árvaszéket. Rászolgál mind a három.

Csináltuk is bőven mind a hármat, de a legnagyobb sikerrel ütöttük a primást. Mert őeminciája fogta magát és per mops visszaütött. Kevés híja, hogy nem sikerült udvaroncainak kimarni a »Pesti Hírlap«-ot az ottani kaszinóból.

Ami éppen olyan akció volt, mintha mi megharagudván a primásra, a papi javak konfiskációjának terére lépve, amellet izgatnánk, hogy a primás földbirtokaiból el kellene kobozni egy katasztrális *holdat*.

De a publikum most nehezen melegszi, akár a papok ellen, akár a papok mellett, mikor olyan nagy kérdés tartja ébren, mint a regále megváltása.

Ez a kormány utolsó ötlete, amellyel még tartani lehet a dzsentrít. Több már nem lesz. Pedig nagy leleményességet fejtett ki.

Az első elmevillanat volt a *honvéd lovak*. Hogy mikor már a nemes urak lovait ellicitálja a bíróság - még mindig legyen mit fogni a bricska elé.

A másik mentő szikra a *kataszteri intézmény* volt. Hogy mikor már a honvéd lónak sem tud enni adni a nemes ember, akkorra meg legyen terítve az állami asztal számára.

Omne trinum perfectum. A harmadik isteni sugallat a regále-megváltás. Az utolsó kenyérmorzsák, amiket a fiók alján talált meg Tisza Kálmán.

Eleinte nagyon ridegnek ígérkezett a beváltás. A dzsentrí még haragudott is.

Hanem aztán lassankint kigömbölyödtek a predikátumos arcok. Tisza már az ankéton engedett valamit. Most már bizonyos, hogy a Házban is engedni fog valamit. S ha a Házban is enged, méltán jogot tarthat rá a főrendiház, hogy ott is engedjen. Hiszen a méltóságos uraknak van a legtöbb regáléjuk.

A regále-javaslat és a költségvetés letárgyalása után, mint politikai körökben biztosra veszik, Tisza leteszi a pénzügy tárcát, melyet olyan nagy tisztességgel, és nem minden virtus nélkül kezelt, s azt és a most már meggazdagított nemességet átadja Wekerlének:

- Én eleget adtam nekik. Próbáld meg tőlük visszaszedni!

Ő maga régi szerelméhez, a belügyi tárcához megy, s első dolga lesz új lakatot csináltatni az íróasztala fiókjára, ahonnan annyi ellenzéki beszéd-anyag került ki a múlt esztendőben.

A politikai világ legnagyobb eseménye egyébiránt nem az, hogy Tisza leteszi a pénzügy-miniszeri tárcát tavaszkor, hanem hogy Krausz Lajost igazolták.

Kisült ugyan, hogy vesztegetett, hogy minden szavazatot pénzen vett, de azért igazolták.

Benne van a törvényben, hogy aki veszteget, nem lehet képviselő, de mégis igazolták.

Letették a képviselő-bírák a Ház színe előtt az esküt, hogy a törvény szerint fognak eljárni, de mégis igazolták.

Igazolták pedig azzal az indokolással, hogy a korrumpált kerületet jutalmaznák, ha még egy választás lenne ott.

És ebben legalább van bizonyos következetesség.

Mert négy év előtt a szentendrei kerületből is azért igazolták Krausz Lajost, hogy ne legyen megjutalmazva a korrumpált kerület.

És biztosra lehet venni, a jövő országgyűlésen is azzal fogják igazolni Krauszt (ha még akad olyan bolond, aki kérvényez ellene), hogy azt a kerületet, ahol föllépett, ne jutalmazzák.

Tagadhatatlan, hogy nagy jutalmazása az a népnek, ahol Krausz föllép, de minek azt ilyen nyíltan kimondani, mert egyszer csak megéljük, hogy minden kerület versenyezni fog érte, mint Homeroszért a városok, s a központi végrehajtó bizottság általános választások idején úgy fogja odaadni jelöltül - mint valami nagydíjat.

A MAI ÜLÉS [nov. 13.]

Ma volt az első »tíz órákor« kezdődő ülés. A Ház tagjai derekas számmal jöttek össze. Erdély itt van egészen, és a regáléra feni a fogát, a felső megyék hegyi lakói is beállítottak, mert már otthon tél közepe van. Az Urbanovszky csalóka nyaka az egész ülés alatt a »nem«-et jelezte. A Szitányi bonbonszelencéje megkezdte működését.

Kemény János, a fejedelem, örvendezve rázogatta a padból kilógó lábát, hogy »Pál urat mégis sikerült felhozni«. Wahrmann önérzetesen düllesztette ki mellét, mintha mondaná örömtől ragyogó arca: »Ma Márton napja van, a király libamáját fog ma vacsorálni.«

Általában minden a régiben van. Az emberek mindössze egy vonalnyival lettek öregebbek. Tisza mintha még szikárabb lenne egy kicsit, Fabiny határozottan kövérebb, Beöthy Ákos torzonborzabb, Vadnay egyre szőkébb, Péchy Tamás halaványabb, Fenyvessy Ferenc szebb. Egyszóval minden jól megy. Szilágyi Dezső megszegi nyakát, mint egy megvadult bölény, aki »ketrecbe jutott«; Mocsáry is sokkal törődöttebb, mint magyareMBER korában volt; Jókai megnövesztette a parókáját az idénre, Lukács Béla pedig Szerb Györggyel cserélt termetet.

De térjünk a napirendhez.

A karzaton egyetlen asszony sincs, tehát száraz téma van.

Az előadói széken Hegedüs ül. A hírlapírói rekeszben Enyedi Lukács, tehát pénzügyi dolog van.

Igen, a konverzió-javaslat.

Most már hát azt is tudjuk, kik fognak beszélni. Minden pártnak megvannak a maga »pénzügyi lumenjei«. A nagy lumenek és a kis lumenek.

A nagy lumenek mennek be először a csatatűzbe. Ez az ősi szokás. Ezek költik ki a keretet számokból. Az apróbb lumenek aztán e keretben ugrálnak, vickándoznak tovább.

Természetes az, hogy Horánszky és Helfy beszélnek ilyenkor. Csak az a kérdés, hogy melyik beszél előbb és melyik utóbb. Mert, aki előbb beszél, az az eredeti. A másik kopizál.

Ma is így volt.

Hegedüs ösmertette a javaslatot, utána Horánszky állt fel s előadta az ő keserű arcával, hogy a javaslatot nem fogadja el, mert az eredménye rébusz, s mert az állam tőketartozása még szaporodni fog általa.

Erre felállott Roszner Ervin, és rögtönözve ügyes beszédben cáfolta meg a Horánszky állításait.

Károlyi Gábor csodálkozva pislogott az új pénzügyi emberre:

- Ejnye, de furcsa báró!

Sal polgármester a karzatról atyailag bólingatott neki keskeny madárfejével.

Látván Helfy, hogy a Horánszky beszédje meg van cáfolva, elmondta még egyszer, hátha az ő előadásában jobban venné ki magát.

Tisza nyomban megfelelt mind a kettőnek, kimutatva érveik gyöngességét, s a konverzió szoliditását. Asbóth János pedig a »rébuszt« magyarázta meg neki.

Azután jöttek a »mellék lumenek«. Hoitsy Pál előkerekedett rettentő számaparátussal. Noha kimondta Helfy, hogy a javaslat oly homályos, hogy semmit sem lehet benne látni, Hoitsy meglátott mindent. Hoitsy a sötétséghez van szokva. Ő az éjszakába is belát a teleszkópon.

Orbán Balázs volt a végső szónok. Nagy haraggal bömbölt a javaslat ellen.

De hogy is ne keserednék el hazafias lelke, mikor Tisza a vasutakat odaadja *kézi zálognak*.

Boldog ember - jegyzé meg Vadnai Károly -, ez még sohase csapta be az óráját, mert akkor tudná mi az a kézi zálog.

Orbán is azt hajtotta egyre, hogy a javaslat homályos és az eredmény rébusz, ami pedig nagy meggondolatlanság ötle. Mert ha kitudódnék egész világosan, mi a deficit, akkor neki is egy ugyanazon numerushoz kell tartania magát a falusi kortesbeszédjeiben. Azt pedig ő ki nem állja.

A MAI ÜLÉS [nov. 14.]

Egyhangúan és elálmosítón hatnak a pénzügyi beszédek a Ház laikus tagjaira, mint a lúgzó kád csöpögése. Az emberek annyira elszoktak nyáron át a beszédektől, hogy már a második napot sem állják. Hamar megnépesül a folyosó, hol Beöthy Algernon családi göggel figyelmezteti az érkezőket:

- A cousin beszél!

A cousin, Beöthy Ákos, a közjogi alapon álló ellenzék egyik legtanultabb embere. Nagy tuskés fejében, mely alig látszik ki a váll-lapockái közül, sok enciklopédikus ismeret kóvályog. Merészen állít, mélyen kalandozik, messze lát, de ferdén absztrahál a láttottakból.

Hangja hasonlít a harkályéhoz, előadása nem nélkülözi az elevenebb színeket és fordulatokat, de azok ritkán szerencsések.

Sokáig hallgatva fárasztó. Lankadtság fogja el a Házat, és bizonyos zsibbadás az elméket.

Beszédje végefelé már csak Hagara Viktor figyel, a szónokok tüneményes türelmű meghallgatója. Homlokán egycsomóban gyűlnek a ráncok a figyelemtől, szemei mohón falják fel a szónokok minden mozdulatát. Általában, Minervát nem a bagollyal, hanem Hagarával a lábainál kellene festeni.

A cousin után maga a »kapitány«, gróf Apponyi Albert szólalt fel. Mai rohamra nem az úgynevezett nagyszabású beszédek közül való. A számok tömkelegébe bele nem ment, az egész tárgyat fel nem ölelte, mindössze néhány remarque-ot tett a javaslat ellen, de e megjegyzéseket is bizonyos kerekded formába öntötte, s olyan szónoki zsenialitással csoportosította, hogy szükségképpen hatást idézett elő a pártjánál.

Most Wekerle nevét kiáltá a jegyző.

- Ah, a szép államtitkár beszélt tehát - fogják mondani holnap az asszonyok.

Igen, ő beszélt. És hogy beszélt! Mint egy rafinírozott öreg szónok, aki biztosan érzi magát a talajon, ahol áll, aki míg argumentumaival leütögeti az ellenfelek argumentumait, ráér melleleg pajkosan évelődni is velök. Egészen a Tisza-iskola.

Reflektál a Beöthy és Apponyi némely állításaira, s kimutatja tévedésüket, tagadja a Helfy számításainak helyességét, aki tegnap is ötmillió kamat-megtakarítást mondott.

- Négymilliót mondtam - szólt közbe Helfy.

- Először ötmilliót tetszett mondani - vágott vissza Wekerle. - De én nevettem, s erre a nevetésre rögtön egymilliót engedett.

Olyan nagy nevetés támadt a jobboldali padokban, hogy Helfy szívesen engedett volna még egy milliót, hogy ezt a derűtséget kikerülje.

Wekerle beszédje után öt perc pihenőt engedett az elnök. A folyosón ezalatt még egyszer összegyűltek az ellenzék magtalan tagjai, Helfy, Beöthy, Orbán Balázs, és sopánkodtak, hogy a jövő generációt hogy »eláztatja« Tisza. Szegény gyermekeink, hogy fogják kifizetni azt a tengernyi pénzt.

A szünet után még egyszer előjöttek a »drága« színjáték személyei. Hegedüs elmondotta a magáét. Még egyszer hallatá mérges hangját Horánszky, Helfy is elbúcsúzott a saját számadataitól, majd Tisza állt fel és végigböngészett az ellenzéki állítások tarlóján, s ahol egy-egy kalászt talált, amelyik olyanformának látszott, mintha szem volna benne, azt kibontotta, szétfejtegette és kirázta.

Eleven és találó megjegyzéseivel összevissza csipkedte ellenfeleit úgy, hogy egyik elmés mondására Apponyi felförmedt:

- Nagy komolysági hiány!

Erre Tisza is átmelegedett, egyre mérgesebb, szúrósabb lett, s már-már arra a pontra hágott a vita, hogy bennünket (a karzatot) is érdekelni kezdett, mikor a miniszterelnök hirtelen leült, s az elnök berekeszté a tárgyalást.

- Akik elfogadják a javaslatot, álljanak fel.

Mint mikor darvak repülnek a levegőben, olyan suhogás támadt a mameluk tábor sokaságának felállásától.

- A többség elfogadja a javaslatot - mondá ki a határozatot az elnök.

- No, ez sikerült - szólt, nagy lélegzetet véve, Széll Ákos, mint akinek egy nehéz kő esett le a szívéről.

A T. HÁZBÓL [nov. 18.]

Fölvirradt végre a nagy nap. A regále-vita, amelyről megjósolta Molnár Viktor, hogy akkor még Szunyogh Szabolcs is itt lesz.

Annyira ugyan nem ment a dolog - de a Ház benépesült erősen, a karzat pedig rogyásig megtelt. Új arcok tűntek fel minden párton. Odúikból előjöttek a legrestebb képviselők is.

A folyosó is tele volt zsibongással, zajjal. Szalay Imre azon panaszkodik, hogy a jachtja belefagyott a Balatonba, Pázmándy Dénest a Sarah Bernhardt adója keseríti, Nopcsa Elek arcát mély fájdalom önti el haloványra.

- Mi bajod? - kérdik részvétellel mindenfelé.

- Lever, barátom, az a szomorú haláleset.

- Miféle haláleset?

- Amit az elnök jelentett - feleli fájdalmasan. - A Miksa herceg halála.

Míg a Nopcsa esze az udvarnál jár, addig Károlyi Gábor gróf is udvari ceremóniákon töri a fejét, Helffyvel egy fülkében. Károlyi Székesfehérvár nevében egy albumban készül átnyújtani Kossuthnak a díszpolgári oklevelet.

- Hanem egy kis külsőség feszélyez - közli bizalmasan a »palatinussal« -, félek, megneheztel érte a kormányzó.

- Valami hiba van a külsején?

- Az van rajta: »Kossuth Lajosnak«, s név fölött ötágú korona.

- Igazad van, megneheztel az öregúr.

- Tehát odaírássam?

- Igen, igen, kapartasd ki.

- Mit kapartassak ki? - kérdi csodálkozva Károlyi.

- Mit akarsz odaíratni? - kérdi csodálkozva Helffy.

- Ejh, hát a Kossuth predikátumát.

- Úgy? Én a nemesi korona levakarását értettem.

Míg a két *elvtárs* végre megállapodik valamiben, azalatt bent Darányi Ignác referálja a javaslatot. Nem látszik rajta, hogy csak »kíségítő színész« Láng helyett, aki beteg; pompásan tudja a szerepét, kimerítőn beszéli el a javaslatnak már eddig is *viszontagságos* történetét, kitarja velősen indokait, kifesti, kidudorítja előnyeit, egypár csillapító szócsöppet önt a városok sebére, s egy kis bepillantást enged a jövőbe is. Csinos kis kép. Ott a javaslat minden hibája jóra van már fordítva.

Két óráig tartó beszéd volt. De a Ház egy percre sem volt türelmetlen, mert mindenki azt gondolta magában: hátha a Lángé még tovább tartott volna, s ezzel is későbben kaptuk volna meg a váltságot!

Utána Polónyi Géza állott fel, ki lassankint magához ragadja pártján a vezényletet. Hosszan, unalmasan bömbölt, elmondva, hogy e kortesjavaslat szerint Tisza lesz az országban a főkorcsmáros.

- Törzsvendége leszek - mordult közbe Körösi Sándor.

A tanácsterem elnéptelenedett apródokint. A büfében, a folyosón csoportok vitatkoztak hevesen. Maga a kormánypárt sem ért egyet. Olyan, mint az egy láncra fűzött kulcsomag, melyből azonban minden kulcs más-más zárba való. Külön éreznek a zárt városok, külön az erdélyiek. Külön a rendezett városok. Külön a községek, külön a regáletulajdonosok. És mindenik a maga lakatját nyitogatja.

De a legnagyobb vihart hordja méhében a 10-ik §, mely a hamis adóbevallásról szól.

Itt válnak el erősen a nézetek. Egy fiatal párt, az »őszinte adófizetők« azt vitatják, hogy a hazát nem szabad megcsalni. Aki megcsalja, bűnhődjék. Szószóló Miklós Gyula.

Kemény János az ő jóízű humorával veti oda:

- Olyan háló lenne ez, fiaim, amelyik a legyet megfogja, de a dongót kiereszti.

Természetesen, mert a nagybirtokosok kibújnának. Az ő regálejövedelmüket a gazdatiszt vallotta be kisebbre. (Nagy imposztorok ezek a gazdatisztek.) Ahhoz azonban semmi közük. Azért őket kár nem érheti.

Még Wahrmann is az erényes bevallás részére érvel, és szidja az erdélyieket:

- Ti mindnyájan kisebbre vallottátok be a jövedelmeiteket. Nem bolond az állam, hogy többet fizessen. De mit is csinálnátok azzal a sok pénzzel?

- Azt csinálnánk vele - vág vissza elmésen Horváth Gyula -, hogy idejönnénk Budapestre és kisajátítanánk a bankárokat az *ő jövedelmi bevallásuk* szerint.

Erre elvörösödött Wahrmann egy kicsit, és visszakullogott inkább Polónyit hallgatni.

Az éppen a beszédje végére ért üres padok előtt, s azt a határozati javaslatot nyújtotta be, hogy a javaslat vétessék le a napirendről.

Meghökken ezen Apponyi Albert gróf, felállt, hogy ő ugyan beszélni akarna, de hátha a »belvárosi győző« most is győzni talál, s leveszik a javaslatot a napirendről: akkor az ő elmondandó beszédjét hogyan illeszti be könyvébe a jövőre Kónyi Manója? Beszéd egy nem létező javaslatról! Nem, ő addig nem beszél, míg a javaslatra nem szavaznak, hogy levétessék-e vagy maradjon?

A szélsőbalon ülő nemesek, a Jeszenszkyek, Beniczkyek, Szentkirályiak ijedten néztek az üres kormánypárti padokra.

- Isten ments most egy szavazástól.

Valamelyik ki is gurult nyomban és bekiáltá a folyosót:

- Apponyi beszél odabent.

Erre aztán betódult az egész Ház, s Tisza eligazítván a dolgot a Ház-szabályokból, hogy ilyen szavazás sose volt, s veszedelmes precedens lenne, Apponyi elmondta a beszédjét.

Kevés újat mondott, de szép formában. Elfogadta a javaslatot, de fenyegetőzött a részletes vitára.

Tisza fejezte be a napot, egy szelíd, biztató beszéddel, melyre a városi ábrázatok is kiderültek.

Neiszidler befagyott torka zajos »helyesekben« engedett ki, s Varasdy is édesdeden bólingatott a fejével.

A T. HÁZBÓL [nov. 20.]

I. Bánffy Béla

[nov. 20.]

Fekete zászló leng a homlokzaton. Vékonyra csavargatja a csípős őszi szellő.

- Ki halt meg?

- Gróf Bánffy Béla - felelgeti a kapus a kérdezőknek.

Tehát elment az öreg is. Nem látjuk többé az alelnöki székben, sem a tanácssteremben, hol hosszúkás, hamuszínű feje érdekesen kivált a sablon arcok között, sem a folyosón, ahol nadrágzsebeibe mélyesztett kezekkel járt fel s alá, meg-megállt valamely csoportnál, egy

adomát mondott el, vagy a napi eseményekhez szólt hozzá. Mindég tett, mozgott, kapacitált, komplanált, tervelt. Helyesen monda valaki, hogy olyan, mint az »ébresztő óra«, amely szüntelenül jár, de vagy későn ébreszt, vagy korán.

Gróf volt, de pertu volt Grecsákkal. Abból a régi jó, egyszerű matériából gyúrták, amelyből a többi erdélyi főurakat. Azokból való volt, akik nem lábatlankodnak ott, mikor az udvar a medvét kergeti. De ha egyszer a medve kergetné az udvart, akkor ott volnának...

A Tisza leghívebb gárdájához tartozott, aki annyira identifikálta magát a generálissal, hogy együtt búsult, együtt örült a dolgain. De inkább volt búsulásra alkotva. Az örömet rendesen átengedte Ivánka Imrének, Móricz Pálnak vagy Kemény Jánosnak. Ám ha valami felhő tornyosult a Tisza csillaga elé, azt a »Carmen lugubre« sem bírta volna jobban kifejezni, mint az a végtelen savanyúság, mely sápadt, dudoros ajkait elönté, s az az ijedelem, mely apró szürke szemeiben megjegecesedett.

Az utolsó években előkelő állást foglalt el a pártban, annak minden praktikáiban részt vett, de nem szerette fitogtatni.

Ha az újságírók megszorongatták, hogy adjon felvilágosítást erről vagy arról, sohasem vallott semmit.

- Hagyjanak nekem békét. Tisza hallgatni szeret, Önök fecsegni szeretnek. Ő többet tud, mint amennyit mond, Önök többet mondanak, mint amennyit tudnak. Mi hát egészen a *kitalálásból* élünk.

A fiatal képviselőket (akikkel igen ridegen bánnak a mostani öregek) atyailag szerette. Minden szesszióban volt egy kedvence, akit kényeztetett, becézgetett, s akiből nagy embert jósolt. Azelőtt Szereday Aladár, az idén ifjabb gróf Andrássy Gyula volt a választottja. De a többiekhez is jó szívvel volt, s igazi magyaros őszinteséggel adott nekik tanácsokat.

Egyet nemrégén félrehítt, bizalmasan, barátságosan.

- Látod, te szellemes ember vagy, de ha boldogulni akarsz a parlamentben, nyomd el magadban, ha egy szúrós ötleted támad.

- Miért, Béla bácsi?

- Mert nem boldogulsz. Megharagusznak rád. Itt vagyok élő példa. Énbőlöm azért nem lett miniszter, mert ha egy jó élc jutott eszembe, kikottyantottam.

- Ugyan, jutott is a te eszedbe valaha jó élc, Béla bácsi...

-- Itt van ni - kiáltott fel élénken. - Ez már mindjárt egy olyan, amit el kellett volna hallgatnod.

Becsületes, hótiszta ember volt, akit mindenki szeretett. Nagy tehetségekkel nem ruházta fel a természet, de azokat ő olyan ügyesen tudta egy rakáson tartani, hogy számbavehető erő volt velők. Több erénye volt, mint hibája. S még a hibái is olyan igazi magyar hibák voltak, amik szinte tetszetősebbek a némelyek erényeinél.

A Ház homlokzatáról leveszik a fekete zászlót holnapután. De a szívekben még soká azután megrezdül egy-egy fájó húr, ahol az ő nevét kiejtik. S a folyosókon, a Ház csöndes fülkéiben néptelen napokon el fog suhanni egy árnyék. Egy szellő besívít az ablakon. Egy lehellet, egy sóhaj támad fenn a nagy úrben, a nagy tanácsterem üvegburája alatt. S a merengő előtt a négyszáz ember zsibongásából elő fog bontakozni egy hang, ismerősnek tetsző, de egy halotté...

S az én tollam, mikor e rovatba fogok írni, és keresem a színeket, ötleteket az embereimhez, s embereket az ötleteimhez, igen sokszor fog még rájárni az ő nevére, talán már le is írom a papírra, amikor eszembe jut, hogy ő már nincsen többé, alszik csöndesen, mélyen, tovább álmodva századokra, ezredévekre a Tisza Kálmán kormányzását.

II. A napirend

Az ülés délben kezdődött, Unger Alajossal. Jóarcú ember, aki úgy néz ki, mintha Árpáddal jött volna be az országba, de olyan keserűen beszél, mintha Polónyival ki akarna belőle költözködni. Egyébiránt a községek embere.

Utána Vadnai Károly beszélt; Vadnai szellemes ember, okos fej, de az összes tehetségei abban az irányban fejlődtek ki (az átolvasott millió magyar színdarab által), hogy gáncsoljon, malíciával és szarkazmussal. Ma a dicséretre adta magát. Hiszen megállta a helyét, sok helyes érvet hozott fel a javaslat mellett - de Hoitsy Pált azért mégsem bírta meggyőzni. Egy pompás aperçuje volt a Polónyi közbeszólására.

- Könnyű önöknek bravúrral beszélni, mert tudják, hogy abból úgysem lesz tény, amit mondanak és kívánnak.

- Halljuk, halljuk!

- A színész is azért tud meghalni bravúrral, mert tudja, hogy nemsokára fölkelhet és hazamehet vacsorálni.

Beszédjének másik része behorpadt kissé, de azért egész végig tetszett a mamelukoknak. Pedig már szerettek volna ők is hazamenni ebédelni. Vadnai egyébiránt városi ember. (Lásd a Sturm könyvét, 329. lap.)

Most Hoitsy Pál emelkedett fel. A legkedvesebb alakja a szélsőbalnak; szelíd, engedelkeny künn a folyosón, mint egy bárány, bösz és vérszomjas, mint Robespierre, ha megszólal. Néha hátrafordul, mintha várná, hogy a guillotine-t hozzák be az ajtón Szalay Imre és Papp Elek. Tán hallja is beszéd közben az emberirtó gép kerekének dübörgését.

Polemizál Vadnaival, és mentegeti a hamis adóbevallásokat. (Lásd a Nagy Iván könyvét: »Magyarország nemes családjai«.)

Felhossa a Sarah Bernhardt ölebecskéit. (E kedves állatok sikerrel időztek Budapesten: ellenzéki cikkeket és regále-ügyi argumentumokat kölykeztek.)

Hát igen, hogy ilyen országban, ahol így bánnak az ártatlan ölebekkel, nem csoda, ha a nép titkolózik.

De az se csoda, hogy ez a beszéd nagyon tetszett a szélsőbalon.

A MAI ÜLÉS [nov. 22.]

Lassan gyülekeztek a képviselők. Már a negyedik napon érezhető a lankadság. Metzl Hugó, a verzátus eszű szász, úgyszólván üres Ház előtt szólaltatta meg a királyföldet. (Nem kell neki a javaslat.) Utána Hertelendy Béla, szűz politikus, polemizált ügyesen az ellenzéki urakkal. A végén azonban abba a szőlőtulajdonosi óhajba lyukadt ki, hogy a borgyártás eltiltassék. Úgy látszik, ez fekszik a legjobban a lelkén.

A nap hőse Kaas Ivor volt. Hogy Kaas Ivor nagytehetségű író és publicista, az kétséget sem szenved. Szindús pompában ömlenek tollából ötletek és gondolatok. A szónok jóval mögötte marad az írónak, de így is jelentékeny sikert aratott. Hangja csekély, és nem a legkellemesebbek közül való, de az ő egyénisége annyira rokonszenves, annyira nemes, hogy mindenütt szívesen hallgatják.

Ma egyébiránt nem csillogtatta nyelvezetét, talentumának sajátos ragyogó bugyborékait elnyomta magában, száraz és szakszerű akart lenni; a főváros színeivel, annak lovagja gyanánt lépett a küzdőmókra. S valóságos bombát dobott a főváros kormánypárti képviselői közé, Budapestnek a *kivételességet* követelve.

- Mindent megadunk Budapestnek - kiáltá közbe Móricz Pál.

- Ha eddig *mindent* megadtak - folytatá Kaas Ivor -, az a reményem, hogy most is megadnak *valamit*.

Darányi Ignác a fejét rázta. Busbach idegesen fészkelődött helyén. Országgh felütötte nagy kevély fejét magasra, s szemüvege vészjóslón fénylett.

Kaas azután belement a részletek tömkelegébe. Kifejtette adatszerűen álláspontját, hogy Budapest zöme szegény, s kíméltre szorul.

Utána Darányi emelkedett fel, aki már négy napja fonnyad az előadói székből - s fonnyadni fog még vagy két hétig, noha Láng Lajos már meggyógyult és megjelent a Házban, de az előadását nem veszi át.

- Sose állottunk egymáshoz ilyen közel - mondá neki Apponyi Albert.

- Hogyhogy? - csodálkozék Láng.

- Mert most te is pápista színben vagy.

Darányi Ignác helyesen jegyzé meg Kaas ellenében, hogy a főváros, melynek az ország annyit áldozott, szintén kötelezve van az országnak áldozatot hozni, ha az kívánja.

Ilyen értelemben beszélt Busbach Péter is.

- A főváros nem hullá, hogy fölötte Kaas Antonius izgató beszédet tartson.

Majd lendülettel emlékezett meg roppant szellemi és anyagi gyarapodásáról, s kijelenté, hogy a főváros megbírja a terhet, amit a javaslat reá rak.

- Helyes, helyes! - zúgtak fel a jobboldalon.

Busbach meglegedetten ült le helyére, mintha mindent jól végzett volna.

Pedig mindent rosszul végzett, mert a Házban ugyan tetszett a beszéd - de mit szól majd hozzá Gundel János?

A T. HÁZBÓL [nov. 23.]

Sokan letörültették magukat a fekete tábláról, mely régen volt olyan tele. Másrészt elfogytak a hosszú szónokok úgy, hogy ma nyolc képviselő beszélt ki magát. Ha így megy, holnapra vége lesz az általános vitának.

Meg kell adni, hogy jó ideje nem volt ilyen csinos vita, mint a mostani. El nem sekélyesedett sehol. A tücsköt-bogarat összedaráló elemek úgy látszik háttérbe szorultak. Nagy orátorok nem teremnek, de nagy handabandázók sincsenek. Szépen simán folyik a tárgyalás, botrányos

szcénák, idétlen megjegyzések és együgyűségek nélkül. Az arany közepszerűség kellemetes. Gyenge és jobb beszédek összefonódva egy tisztességes nívót biztosítanak a Háznak. A szónokok elég tárgyilagosak, nem kalandoznak szerte. A parlamenti műszavak között szinte elavult e felkiáltás: »A tárgyhoz!« A frázisok is meggyérültek. Érvekre igyekszik még tán Gosztanyi is. Igaz, hogy amikor a frázisok kigyomlálódtak, velük együtt pusztult a lendületes melegség. Az most már ritka holló.

De két nagy tehetség uralja az alsóházat. Tisza Kálmán és Apponyi Albert. (A harmadik, Szilágyi Dezső, ugaron van.) Apponyi Albert nagyobb Tizánál, mint szónok, formában, nyelvezetben.

És mégis az a furcsa, hogy az egész Ház a Tisza modorában beszél. Ennek a hatása érzik jelesen és apróbbakon.

Tisza Kálmán mint vitázó, gyorsaságban, színekben, ötletgazdagságban messze felülhaladja Apponyit. És a szónokok érvelésén mégis az Apponyi iskolája üti ki magát.

A minta el van cserélve.

A mai felszólalók többnyire a városokkal foglalkoztak pártolólá. Mindjárt az ülés elején két szent név. Szentkirályi Albert és Szentiványi Kálmán.

Egyet beszélt mind a kettő, csak a beszédjük utolsó szavaiban csavarodtak el.

Az első abban konkludált, hogy nem fogadja el a javaslatot, a másik, hogy elfogadja.

Mert noha egyformán éreznek, de az egyik beljebb ül egypár lépéssel a tanácsterem baloldalán.

Azután Liptay Pál beszélt gyér közönségnek. A Ház a folyosón volt, s a Horváth Gyula hatalmas cikkéről folyt a diskurzus, mely a katonai javaslatoknál várható viharos vitáknak előszele.

Horváth Gyula rohamos léptekkel foglalja el azt a pozíciót a magyar parlamentben, mely nagy tehetségét megilleti.

Az egész Háznak ő az osztatlan jelöltje az alelnöki székbe, miután Kemény János nem hajlandó elvállalni.

Horváth Gyula jól fog odailleni az elnöki székbe fiatalos fejének havával, szigorú szemöldökeivel; találékony gyors megjegyzései valóságos ostora lesznek a nyegleségeknek.

Az is nagy előnye, hogy az »európai hatalmasságok« közül csak Madame Adammal van jó lábon. (Alatta a többi »vogelfrei« lesz.)

Nemkülönben erősen bíznak abban is, hogy gyakoriabbak lesznek az ötperces szünetek; mert szenvedélyes cigaretteszívó.

Ahogy lesz, úgy lesz - szívesen humorizálnék ennél a témánál, ha hirtelen híre nem kerekednék a folyosón, hogy Krajszik Ferenc beszél odabent.

Mit, Krajszik? De már ezt meghallgatjuk.

Krajszik nem nagy ember, mert sokkal több, Krajszik kedves ember. Valóságos gyöngy a tótok között. Roppant kellemes, ha ébren van. Igaz azonban, hogy ritkán van ébren.

Mindenki szereti. Mindenki berohant, hogy meghallgassa.

És csakugyan ő beszélt. Érvekkel, okosan polemizált Szalay Imrével és Hoitsy Pállal. Persze, persze, Krajszikot bosszantja ez a két ember. Úgy van velök, mint a mesebeli katona az elveszithetlen garasokkal. Váltig kiadogatja őket párbajdolgokban, mint a mentelmi bizottság előadója, s váltig bent vannak és galyibát csinálnak.

Végigkönyököltem a karzaton hírlapíró kollégáim között, nagy édesdeden hallgatom Krajszikot, mikor egyszer csak az elnöki asztal mellől közbekiált egy ismerős hang:

- Úgy van! Igaza van

Odanézek. Hát Krajszik kiabál ott és bólingat fejével.

Ijedten szalasztom vissza szememet a szónokra: hát ott is Krajszik beszél.

Mi volt ez? Káprázat-e vagy álom? Hiszen lehetetlen, hogy Krajszik beszéljen amott, és a saját beszédjébe »helyeseket« kiáltson ugyanegy szempillantásban emitt.

Kísérteties borzongás fogta el a hátamat.

Talán tükröt tétetett valahova Péchy Tamás?

De sehol sem jöttem nyomára a tükörnek.

Aha! Most kezdem a dolgot érteni. Az a közbeszóló alkalmasint Mohai Sándor. Eszembe jutott, hogy olvastam volt valamikor erről a frappáns hasonlatosságról.

Még egyszer megnéztem jól. Nem, nem; akármilyen legyek, ez a Krajszik.

- Krajszik képviselő úr! - szoltam le a karzatról halkán.

Krajszik megfordult.

- Mi tetszik? - kérdé.

- Azt hittem, ön beszél ott.

Gondolkozott kissé, aztán így szólt meggyőződéssel:

- Nem én beszélek.

Kevés vártatva hozzátette:

- De belőlem szól. Én is ezeket akartam elmondani.

Mohai kiváló beszéde után (mert konstatálva lett, hogy Mohai Sándor beszélt és nem Krajszik) Helfy mondta el többé-kevésbé (inkább többé) szigorú kritikáját a javaslatról, mire a jegyző Visi Imre nevét kiáltá.

Visi Imre (mondjuk ki bátran) az utóbbi években a Házba bekerült nemzedék közt a legnagyobb tehetség. Úgyszólván a politikára született. Erős jugementje van hozzá.

Áttekintése gyors, elméjének nagy egybefoglaló ereje van. Szerencsésen dedukál és absztrahál. Ahhoz járul rokonszenves külseje s kellemes, meleg hangja, mellyel tetszés szerint tud árnyalni.

Mai beszédje nagy sikert jelent. Magas elvi szempontból védte a javaslatot, új motívumokkal. Beszédjét sűrűn szakíták meg zajos tetszésnyilatkozatok a jobboldalon.

A képviselők, még az ellenzékiek is, elcsodálkozva mondogatták egymásnak:

- Ez tud beszélni. Ebből erős legény lesz.

Beszédje végén az ellenzékről többen próbálták közbeszólásokkal zavarni (amiben főleg Polónyi a nagymester), de Visi nem hagyta magát.

A VITA VÉGE

(Áttekintés)

A regále-vita véget ért a hetedik napon. Tegnapra maradtak az apróbb szónokok, ide nem számítva az óriási griffimadarat, Szilágyi Dezsőt, aki idegen név alatt rejtőzött a fekete táblán, s tegnap váratlanul előpattant.

Az apróbb szónokok gyakrabban ejtenek el egy-egy humorisztikus morzsát, mint a nagyobbak. Komlóssy azzal kezdte beszédét: »eltekintve minden emberi tekintettől fogok szólani, t. Ház«. (De így is szólott.) Demkó Pál (aki a nagy aranyláncáról nevezetes) kijelentette, hogy »elfogadom a javaslatot úgyis mint országos képviselő, úgyis mint városi képviselő, úgyis mint rendezett tanácsú képviselő«. Pap Samu behunyta szemeit, és úgy fújta el a dikcióját, nem törődve a Ház figyelmetlenségével, mely a tenger csendes mormogásához hasonló.

Helfyt ma államtitkár úrnak nevezte az egyik szónok. (Ez még a jövőnél is *messzebb* lát.)

A legemlékezetesebb marad az egész vitából Steinacker tegnapi kirohanása.

Ezt a Steinackert úgy látszik azért fizeti a »hazafias érzésű« kereskedelmi kamara - hogy évenként egy-egy jó témát adjon a miniszterelnöknek. Az ellenzéken legalább az a gyanú, hogy a nagyfejű szász felsőbb rendeletre beszél; kommenciójába lévén évenként egy kisebb és egy nagyobb nemzetiségi felförmedés.

Tisza sohase bizonyította be olyan igazán, hogy mekkora nagy »Isten kegyelméből való« debatter, mint tegnap.

Az emberek azt hiszik, ő csinálja a Ház hangulatát.

Talán igaz is, ő csinálja. De viceversa, a Ház hangulatának nyomása alatt áll aztán maga is. Az viszi... ragadja föltétlenül.

Ha a Ház nyugodt, ő is az. Ha a Ház unatkozik, ő is bágyadt. Ha a Ház ingerült, ő is szúrós. Ha a Ház kedélyes, az ő szavai is derült színekbe öltöződnek. Ha a Ház emelkedett hangulatban van, az ő lelke is feljebb szárnyal. Benne fotografírozódik le híven a Ház, aminő abban a pillanatban.

Tegnap mérges volt a Ház, Steinacker szavai felbőszítették. Tisza is felingerült, s egy, a Ház *lelkéből* nőtt beszéddel sújtott le Steinackerre, ki összezúzva, remegő kezekkel csomagolta össze hírhedt viaszkosvásznát, melyben irományokat szokott a hóna alatt hordani.

Mint a vihar után rendesen, mély csend uralkodott ma.

Üresen feketéllett a jegyzők »táblája«.

Ki volt már löve minden golyó, minden puskapor. (Úgyhogy az utolsónak, Pap Samunak már nem is maradt.)

De Wekerle még erővel verekedni akart.

Egy pompás beszédben szúrta, ütött jobbra, balra a holtak között.

Mire aztán Darányi még egyszer elkezdte kapacitálni a győzőket, hogy ne hagyják magukat (mikor már nem volt, aki megtámadja őket).

Azazhogy ott volt még Polónyi és Unger, akik elzengték a zárszót.

Felugrott Vadnai:

- Micsoda! Még mindig mernek ezek egzisztálni!

S miskolci pengéjű kardjával egyet-kettőt suhintott búcsúzóul Polónyi és Szalay Imre felé.

- Szavazzunk! Szavazzunk! - hangzott a tanácsterem minden tájékaról türelmetlenül.

Az ajtóban megjelent a Podmaniczky rokonszenves, kedves alakja.

Tisza ránézett a Ház órájára. Csak egy óra volt még.

- A pénzügyminiszteriumba menni már késő volna, hazamenni még korán volna.

Intett a kezével, hogy beszélni akar.

Csönd támadt, és egy óráig tartó, érvekben tömör, polemikus fordulatokban gazdag beszédet mondott, az ebéd előtti szellemi gimnasztika kedvéért.

Mikor aztán kitelt a két óra, Péchy Tamás föltette a kérdést:

- Akik elfogadják a javaslatot, álljanak fel.

A többség felállt.

Tizennégy év óta minden vitának ez a vége; az örök refrén: »a többség felállt«.

A »HÁZ« [I.]

Ebben az országban az alkotmány a legnagyobb úr, melyet szeretettel becézgetünk gyermekkorunktól kezdve halálunkig, sőt néha meg is halunk érte, mert az alkotmány olyan plánta, amit sokszor kell vérrel öntözni. (»Még többet borral« - gondolják magukban a képviselő urak, akiknek ez a cikksorozat szánva van.) Az alkotmány s annak fő őre, a törvényhozó test, mint mondom, a legnagyobb potentát, s mégsem vitte annyira, hogy háza legyen.

A főrendiek a Múzeumot veszik igénybe; annak a díszterme képezi most a »temető előszobáját«; a népképviselők, akiknek a nevük együttléve »Ház«, ideiglenes épületben tanácskoznak, míg igazi állandó palotájuk fölépül a Dunaparton. (Hej, mikor lesz az még!)

De ha azt vesszük, hogy valamikor a rákosi gyepek is elég jók voltak, s hogy a tanácskozó Garák és Omodék egy-egy hordóra vagy leoldott nyeregszerszámmal ültek rá, ha elfáradtak az állásban, ahhoz képest Kőrösi Sándor és Sprinczer János elég kényelmesen lógatják ki most a lábukat a zöld bőrrel bevont támlányos padból.

Aztán akármilyen szerény és szűk is a Sándor utcai Ház, elegendően vágyanak azért abba. A képviselői állásnak a nimbusza teszi ezt; mert hogy a sovány napidíj volna a csalogató, alig hihetni. Olyan »öt forint« az, mint a régi bolondos alkimisták aranya: hogy aranyat csináltak virtus okáért a fűzfából, de minden arany három aranyba került.

A közönségben is nagy az érdeklődés a képviselőház iránt. Ülőnapokon már jóval tíz óra előtt nagy csoport gyülekezik az épület előtt, nekidülve a Múzeum-kert vassorompóinak. Ott vannak a tipikus magyar alakok; a rajongó diák, aki lelkesedik a haza nagyjaiért, s szent áhítattal legelteti rajtok szemeit; a politikus csizmadia, aki minden héten megkívánja azt a lelki kosztot: »látni legalább egyszer Irányit«. A kíváncsi öreg anyóka is ott ácsorog, de őt csak a kapus fényes ruházata, országcímeres botja érdekli, nemkülönben ott áll a vidéki paraszt, aki a saját képviselőjét lesi egy nyaláb pörös írással kezében. A szemfüles takács a háború és béke fölvetett kérdéseit szeretné kigombolyítani a látottakból; meg kell annak »látszódnia« a honatyák ábrázatán. Csak a csizmákat vivő suszterinas előtt nem lebeg semmi magasabb cél:

azért álldogál ő, mert a többiek álldogálnak, vagy tán azért, hogy a »kundschaft« ezzel is későbben kapja meg a sürgetett lábbelit.

Eleinte lassan szállingóznak a képviselők. Nagy szenzációt csinál egy-egy jó magyar ruhás, pödört bajszerű alak köztük. A néptömegben mozgás támad: »ki volt ez?« Az ismertebb arcoknál egy-egy önkéntelen »éljen« is kicsúszik a tömegből. Azután egyre népesebb lesz az országház környéke. Zsibongó élet gyűl össze körülötte. Fiákerek, magánfogatok robognak. A közel fekvő utcák egyre sűrűbben öntik az érkező képviselőket. Némelyik fogatból torzonborz pater patriae helyett elegáns delnők szállnak ki, a karzatra iparkodva.

Az épület középső bejárása úgy néz ki, mint esős időben a köpű szája; nagy szaporaságban befelé özönlik minden odavaló. Jönnek katonás sorban a rendőrök, akik »posztokon« állanak a Ház különböző helyiségeiben; vidéki deputációk frakkosan, fejér kesztyűsen; kék mándlis, ezüstgombos Haluska Jánosok. Megvillan egy-egy katonai egyenruha vagy püspöki talár. Mind elnyeli apródonkint a tágas lépcsőház, hol nappal is gáz ég, s egyenruhás szolgák sűrögnek-forognak, leszedve a képviselők kabátjait s nyomtatványokat nyújtogatva nekik.

Végre két fehér lovon megérkezik a »haza feje«, Tisza Kálmán. Az ácsorgó csoportokban hullámváz támad. A kapus fürgén szalad a kocsiajtót kinyitni.

A látványosság elérte tetőfokát. A politikus csizmadia, a Lavater-takács és a rajongó diák utánanéznek amíg láthatják, aztán szétszélednek a többiekkel.

A szolgák kiakasztják a táblát: »a karzatjegyek elfogytak«, s az utca apródonkint ismét visszanyeri hétköznapi formáját. Minden élet bent van a falak közt. Folyik az ülés. Péchy csengője nem hallatszik ki.

Csak szórványosan jönnek még elkésett képviselők, kik már gyakran hazamenőikkel találkoznak a kapuban.

- Ki beszél odabent?

-

- Érdeemes bemenni?

-

Az utca csendes, már semmi sem mutatja, hogy ott bent törvényeket hoz a parlament, csak a lengő nemzeti zászló a homlokzaton s a hosszú kocsisor az országház előtt. Egyik-másiknak a bakján jóízűen hortyog a fiáker-kocsis.

Idekünn már nem lévén semmi dolgunk, menjünk fel a karzatra (hátha még nem fogyott el minden jegy). No lám, milyen tele van minden zig-zugja! Mennyi kedves fiatal asszonyka egy csoportban! Egy báli teremben sincs több.

S ott lent egy pénzügyi javaslatot tárgyalnak - lehetetlen, hogy az országos pénzügyek érdekeljék őket annyira.

Nem akarok maliciózus lenni, de ez a hely, ahol a férfiak a magok szerencsésjét megcsinálhatják, nem éppen reménytelen a hölgyekre sem. Ki tudja, miféle tervek lappangnak e mosolygó, örökké izgó-mozgó fejcskékben?

No de hagyjuk ennek a fejtegetését máskorra. Most mindenekelőtt ismerkedjünk meg a *Ház* nevezetességeivel.

A T. HÁZBÓL [nov. 28.]

Éppen már arról készültem írni, hogy a »folyosónak« vége van. A folyosó, az én domíniumom, amelyből négy országgyűlésen át éltem, kiszáradt, mint a Fertő tava.

Hiszen emberek most is járnak-kelnek a folyosón, de csak olyanok, mint a futóhomok, nem állnak meg, átszaladnak. Kiveszték azok a terebélyes fák, amik megkötötték a homokot.

Csernátony Lajos beteges, ritkán jön a Házba, még ritkábban ül ki a folyosóra, árt neki a füst. Az öreg Pulszky nem képviselő, Szontagh Pál átkerült a nagyurak közé, Beöthy Algernon oda van ragasztva gumiarábikummal a jegyzői székhez, Jókai a nyíló ajtók közt a csúztól fél, gróf Bánffy Béla meghalt, Helffynék elfogytak az anekdotái - egyszóval minden körülmény közbejárt, hogy a folyosó megszűnjék »faktor« lenni. A derült trics-traccs, a vidám barátkozás kiveszőben van.

Azelőtt itt dőltek el a dolgok. A tanácssterem olyan volt, mint a színpad, a folyosó olyan volt, mint az »öltöző«. A szónokok, mielőtt ott bent beszéltek volna, rendesen tanácsot kértek a künn üldögélő öregektől a mondanivalójukra nézve. S azok, mint valami gardedámok, egy félreecsúszott máslit vagy egy ráncot szívesen igazítottak helyre a beszédben.

Az öreg Pulszky akárhányszor meginformálta az ellenzékit, hogy melyik fulánkkal döfi az le a kormányt a legbiztosabban, s utána megtömte a kormánypárti szónok elméjét is a ripsztra.

Mindez ma nincs. A beszédekkel az ördög sem törődik. Beszéljen mindenki, amit akar. A pártlapoknak három kifejezésük van. »Csinos beszéd«, »hatásos beszéd« és »nagyszabású beszéd«. Ebből a három formából valamelyikbe okvetlenül beleillik minden beszéd, s ezzel el van igazítva, hogy melyik dieten klasszisba soroztatik a szónok.

A folyosói barátkozás közömbösséggé változott, a kedélyesség melege helyett hideg légáramlat fűdögál. A régi folyosóból nem maradt meg egyéb, csak a füst. Hanem az aztán igazán megmaradt.

Éppen elsíratni akartam a régi folyosót, midőn egyszerre fölpezsdült ott a régi élet - egy pillanatra: a Steinacker-üggel.

De tartsunk az eseményekben sorrendet.

A regale-javaslat volt napirenden. Tegnap egész nap az első §-sal birkózott a Ház, meg-megújuló fiók-általános viták dühöngtek roppant terebélyességben.

A Ház ma megnépesült egészen, a karzaton az előkelő világ hölgyalakjai közül is többen megjelentek. Várják a 10-ik §-t. A rideg, száraz paragrafusok közt a tizedik a »divathős«. Ennél száll először csatába a haza deli ifjúsága. A mameluktábor tespedő katonáiból egy kis csoport tornajátékot rendez. Gróf Andrássy Gyula első beszédje lesz ez, akit nagy tehetségnek tart a Ház. Az esemény előrevetődő fénye csillog a Miklós Gyula szürkés szemeiben, a fürge gróf Teleki József nem találja helyét az izgatottságtól. Még Rezey Szilviusz is ennek a lassan megvirradó napnak a lefolyásán mereng, szétterpeszkedve a padban, könyökére lehajtott fejjel.

De mikor lesz az meg?

Ma csak a második § járja. Gyors egymásutánban következnek a szónokok. Érdekesekek, érdektelenek vegyesen. A módosítványok s javaslatok labirintusát szinte lehetetlenség figyelemmel kísérni. Méla, altató zsongás-bongás tölti be a tanácsstermet. A gukkerek előkerülnek a fiókokból, s parlamenti bíráló alá kerül a karzat:

- Ki az ott abban a fekete kalapban? Ejnye, be szép asszony az a tengerzöld ruhájú.

- A zöldruhás? - mondja Hegedüs Sándor. - Az egy eleven kritika a beszédekre. (Hát nem elég jó vicc ez Hegedüstől?)

A hölgyeknek egyébiránt jó napjuk van, mert Apponyi is beszél, és Szilágyi is. Csak Fenyvessy, a harmadik kedvenc, hallgató. Sőt, hogy az arisztokrácia se unja el magát, Grecsák is felszólalt két ízben. Grecsák érzi, hogy Károlyi Pista érdekessé tette.

Már-már elálmosodott az elnök is, a mediumon ácsorgó képviselők, elborítva a szóözöntől, arról kezdtek nagy unalmukban csevegni, hogy ha még egyszer özönvíz lenne és Tisza egy bárkát csináltatna a rendelkezési alapból, vajon kiket venne be, meg lévén neki hagyva, hogy egy pártból csak egyet szabad megmenteni.

-- A szélsőbalból: Hoitsyt.

- Jó, legyen Hoitsy - hagyták helyben mindnyájan.

- Hát a kormánypártból?

- A kormánypártból bizonyosan Csernátonyt venné be.

- Valószínű.

- Dehát a habarékból?

Törték a fejüket sokáig, de tizenegy órától egész délután egyig nem bírtak megállapodni a megmentendő habaréki emberben.

Ha ezalatt üt ki valahogy az özönvíz, bizony mind itt veszett volna az menthetetlenül.

De özönvíznek sem híre, sem hamva, ott künn nincs egy csepp felhő sem - csak idebent borul a Péchy homloka.

Egy írást tesznek a katedrára.

Az öregúr felteszi a pápaszemét, s megolvassa legelőször is a neveket.

Apponyi, Justh Gyula, Dárday Sándor, Fenyvessy Ferenc, Horváth Gyula stb.

- Mi ez? Hogy kerülnek ezek az urak össze? Kormánypárt, szélbal, habarékpárt! Mit akarhatnak?

A betűk táncolni kezdenek előtte. Míg egyszerre csak rávicsorog a *zárt ülés* szó.

Tizenöt képviselő zárt ülést kér! Zárt ülés! Ritka dolog! Emberemlékezet óta nem volt.

Villámként híre fut a Házban, hogy zárt ülés lesz.

A képviselők elhagyják helyeiket, csoportosan tódulnak ki a folyosókra.

- Mi történt? Milyen ügyben lesz a zárt ülés?

- A Steinacker-ügyben.

- Hogyhogy? Mit csinált megint a derék Steinacker?

- Semmit. Hanem a kereskedelmi kamara instrukciót adott egy képviselőnek.

- Bírálni merészelte a parlamentben mondott beszédét, s elnyomja őt véleményének nyilvánításában.

- Szegény kereskedelmi kamara, egyetlen egyszer fogott okos dologba, s azt is bolondul csinálta.

A folyosó régi fényében ragyogott. Harminc-negyven csoportban folyt a vita. Steinacker nevével telt meg a Ház minden zuga.

Maguk a szász képviselők is előcammogtak és izgatták a magyarokat:

- Nem kell a Házban megtérni olyan embert, ki a véleményét eladta egy koncert egy társulatnak. A szászoknak nem kell ilyen ember.

- Ösmerlek, ravasz juhocskák - vágott közbe egy kormánypárti. - Nem kell Steinacker, mert már van jelöltek a Steinacker helyére. Nem kell az énekesmester, ha a hangját elveszíti. Nem, csak hadd maradjon Steinacker képviselőnek, a kamara titkárságától kell megfosztani.

A legkülönösebb nézetek vetődtek fel.

- A kamara igen ügyetlen volt. Micsoda gondolat az, eltiltani Steinackert a beszédől. Mártírt csinálni egy Rabagasból, aki ott üljön a Házban, hírhedt viaszkos vásznára könyökölve, hallgatag ajkairól egy föllebbenő sóhajjal, melyből minden szász azt olvassa: »Ha én szólhatnék.«

Ahány ember, az mind pattogott.

- Meg kell a kamarát tanítani, micsoda egy képviselő!

- Állította volna fel a kérdést Steinacker elé így: vagy képviselő marad az úr, vagy titkár?

- Nem a kamara a bűnös - vetette fel egy hang -, hanem az olyan képviselő a hitvány, aki nem szégyenli meggyőződésének ilyenmő elnyomatását.

- Úgy van. Most bántsuk a kamarát, mikor magyar érzés vezette? Nagyon zokon vehetné. Mert a német érzései sohasem ütöttek ki rosszul.

Így folyt pro és kontra érv évrre, a harag sziporkái egész lángokban lobogtak. Steinackert és a kamarát már négyelték, kerékbe törték, mikor előjött a folyosóra a generális.

- Zárt ülést akartok? - kérde flegmával. - Dehát mit fogunk azon a zárt ülésen határozni?

- Mit? Meg fogjuk védeni a szólásszabadságot.

- Igen, de miféle módon? Mondjátok meg nekem a formát. Hogy mit képzeltek ti ebben a dologban határozni?

- A parlament mindent tehet, csak a fiút nem változtathatja át leánnyá.

- Jó, jó. De mégis, mit fog hát tenni az a zárt ülés?

Erre azután minden ember elkezdett gondolkozni. Homályosan sok fejben kóválygott valami alakatlan gyurmája a holnapi zárt ülés határozatának, de azt eleven és akceptábilis alakba önteni senkisé bírt.

A tizenöt aláíró egyenkint vont vállat, egyenkint adta fel az eszmét. Végre a kezdeményező Apponyi is belátta, hogy egyöntetű, méltányos és célszerű határozatra nem lehetne jutni, s odajárult az elnökhöz:

- Add vissza, kérlek, a zárt ülésünket.

Így múlt el a zárt ülés, egy kis ízléses csemege a holnaputáni lapoknak.

És jobb, hogy így történt, mert a kamara így is okulhat a dolgokból. Steinacker viselni fogja mérges nyálú száján a lakatot. Kinek baj az? A Ház könnyen beletörődik a gondolatba, hogy Steinackert nem hallja többé. Legfeljebb Tisza Kálmán lesz megakadva, hogy soha többé nem *felelhet* neki.

A T. HÁZBÓL [nov. 29.]

Péchy Tamás pont tízkor megnyitotta az ülést, s aztán így szólt:

- Steinacker levelet intézett hozzám, melyben mandátumáról lemond.

- Helyes! Helyes! - kiálták a Ház minden oldalán. (Ez a helyeslés volt az epitáfiuma.) - Az első okos cselekedete - süvített közbe egy stentori hang. (Ez a közbeszólás volt a halotti prédikáció fölötte.)

Napirend előtt Horvát Boldizsár emelkedett fel, aki hajdan azt szokta mondani »én Vazs megyei ember vagyok«, most pedig azt hajtja »én *temezsvári polgár* vagyok«. Tegnapelőtt a városok mellett tartott beszédet. Érveire némely észrevételeket tett a miniszterelnök. Az öregúr túlságosan érzékeny, s szeret a beszédeire visszatéretegetni.

Tisza röviden felelt, hogy ő nem akarta kétségbevonni hazafiságát, mire aztán rendes folyását vette a történelem.

De Péchy Tamás (aki végre is megunja magát szerep nélkül) látta, hogy most meg lehetne eresztetni egy kis pohárköszöntőt.

S következőleg igazította el a kérdést:

- Horvát Boldizsár nem sértette meg a parlamenti illetet, mert én nem vettem észre, Tisza pedig nem vonta kétségbe a Horvát Boldizsár hazafiságát, mert én azt sem vettem észre.

A felek és a Ház megnyugodván abban, hogy amit az elnök észre nem vesz, az nem egzisztál, megindult a regále-vita.

A negyedik paragrafusnak az a bolond szerencséje támadt, hogy szó nélkül fogadták el.

Az ötödiken szélsőbali reparációk fogadtattak el.

Kedvet kapott erre Irányi, s elkezdett a 6. §-nál mesélni. - Hol volt, hol nem volt; de bizonyosan volt olyan ember is, aki azért nem használta a regáléját, hogy az iszákosság ne terjedjen. Az ilyen hadd kapja meg most a váltságot.

Egy kormánypárti közbeszólt:

- Az ilyen embereket Jókaira kell bízni.

- Temes megyében volt egy ilyen - bizonykodott Irányi.

- Meghalt már az azóta - kiáltott közbe Vargits.

A miniszterelnök most ez egyszer tehetett volna olyan koncessziót, ami az államnak egy garasába sem került volna, de ezt is megtagadta Irányinak, aki eszményi gondolkozású lévén, magához hasonló nemes alakokat képzel lappangani a nemesi kúriákon.

A mesebeli ember után jött a mesebeli város. Ez Szentés.

Szentés a legrokonszenvesebb város az országban. Egy ideál - hogy milyeneknek kellene lenni a városoknak. Népe hótiszta erkölcsi alapon áll, kicsiny intelligenciája eszményi magaslaton vezeti.

Gazdag város és kevés igényű. Nem kunyorál előjogokat, de áldozatokat jó szívvvel hoz.

Törs Kálmán védi ügyét, elmondva, hogy a város pénzért váltotta meg magát a földesúri hatóság alól, de kártalanítást nem kapott, az italmérési jogot is készpénzen szerezte. Törs Kálmán egy kivételes kárpótló módosítványt proponál.

De ellene van Szentes másik barátja, Horváth Gyula. Szentes sérelmét ő is elismeri, de azt másféleképpen kell megreparálni. Szentes többet érdemel, mint amennyit Törs kíván, de külön törvényt Szentesnek hozni nem lehet.

A vita ezentúl a városok érdekében dúlt. Ezek malmára beszél Visi, s nagy tüzzel Polónyi, aki a vita hevében »tisztelt polgártársaimnak« nevezi a Házat.

Nagy derűtség támad mindenfelé.

- Kár nevetni. Én a negyvennyolcadiki törvények szellemében növekedtem.

Az idő már egy óra felé járt, midőn a jegyző harsányan kiáltá a 7-ik §-nál:

- Gróf Andrassy Manó!

Ah! A Ház legnagyobb humoristája! Mindenki berohan a folyosóról. Mindenki odahúzódik a szélsőjobbra, s olyan gyűrű támad a jöltáplált gróf körül, mintha legalábbis Tisza beszélne.

Minden arcra kiül a kedélyesség, derűtség csillog a szemekben, mosoly hasadozik az ajkakon.

S amint úgy elnézi az ember e nagy csoportban az arcokat, sok hasonlatosságot talál az állatvilággal. Apponyi gróf úgy néz ki, mint egy kőszáli sas, Szilágyi, mint egy bölény, Bauszner valóságos strucc, Csátár egy tökéletes hiéna, Pulszky Ágoston fiatal kecskegidó, Thurn-Taxis herceg merinói kos, Bokros Elek félénk őzike, György Endre medvebocs, Hagara Viktor hasonlít a bagolyhoz, Fluger Károly öreg kanárihoz.

- Halljuk, halljuk! - hangzik fel, s Andrassy megrengeti testét, s elkezd szólni.

Ha a Gladstone beszédjét a fonográfba rakják, hogy az utókornak megmaradjon - az Andrassy Manó beszédjei is megérdemelnék. Az a csodálatos »Mhe he«, mely most olyan nagy hatást tesz a Házban, teljesen el fog veszni. Sem előtte nem használta senki, sem utána nem fogja használni senki. A »Mhe hee« egy talizmán, mely négyszáz unatkozó emberből négyszáz jókedvű embert csinál.

Andrassy Manó egyébiránt okos ember, igen sokszor van igaza, s csak originális előadás-módjában rejlik az ok, hogy beszédjei nem bírnak nagyobb súllyal a parlamentben, melynek ő az első lordja.

Ma a városok ellen szállt síkra, s Szilágyi Dezsőn ütögetett nagyokat.

Sok érdekes részletet mondott el, szembeállítva a földbirtokos elemet a városokkal, folytonos hahota közt, melybe a tetszés zaja is viharosan közbevegyült.

A dzsentrí-elemek animozitással harsogták közbe:

- Igaza van. Tökéletes igaza van.

Némely megjegyzését a szélsőbal is helyeslő morajjal fogadta:

- Azok a cégek a városokban, akik magyar és német táblákat tesznek ki, fizessenek dupla adót. Hm?

- Igaz, igaz!

- Pozsonyban nagyon sok olyan kereskedő van.

Neiszidler búsan rázta a fejét, Andrassy pedig szórta az adó-ideákat:

- Azokon a városi kapitalistákon, akik nem helyesen vallják be a jövedelmeiket, haláluk után vétessék meg az adó a szukcesszióból. Hm?

- Hm - dünnyögte utána Wekerle.

Volt a beszédjében bizonyos reakcionárius aroma, de azt ő mind azon a tituluson mondta el, hogy legyen egyenlőség.

Nagy ravasz a nemes gróf. Mhe...hee!

Felkelt most a megszurkált Szilágyi Dezső, s hatalmas verve-vel csapkodta viasza Andrássy Manót.

Egyik legsikerültebb rögtönzése volt ez Szilágyinak. Jobbra ennél annálék nem emlékeznek.

Volt gúny, lendület, gorombaság és csípősség a szavaiban.

Ez összecsapás úgy hatott, mintha a városi elem és a dzsentrí egy nagy szellemi csatát vívott volna meg.

Andrássy ősi kardcsapásaira egy modern mitrailleuse felelt.

A csatában persze senki sem sebesült meg. Még a hetedik paragrafus sem.

Ép kézzel-lábbal siklott keresztül.

A T. HÁZBÓL [nov. 30.]

I. Hogy ütött ki a mai ülés?

[nov. 30.]

Lázban volt az egész Ház. A karzat csordultig megtelt. A lihegve érkező képviselők mohón kérdezték még a korridoron:

- Nem késtem el?

- Nem, nem. Még csak a 9-ik szakasznál vagyunk.

A folyosói szivarozók minden pillanatban interpellálták az ajtónállókat:

- Nem beszél még Andrássy?

- Nem még.

Lassan teltek a percek. A Ház órája lomhán csúszott odább-odább, a szónokok, akik a nyolcadik és kilencedik paragrafust gyúrták, toldták, faragták, úgy tűntek fel, mint közbejött kellemetlen akadályok. Mindenki szeretne volna a hajánál fogva előhúzni a jövő félórát.

Senki se figyelt, senki sem gondolkozott, mindenki a 10-ik §-t várta. Csak gróf Tisza Lajosban volt még annyi érdeklődés a regále összes paragrafusai iránt, hogy egy elaborátummal bízta meg a folyosón Horváth Gyulát:

- Csinálj nekünk egy olyan javaslatot, amelybe minden beérkezett kérvénynek elég legyen téve.

- Ha ezt kérte volna Hatvani professzor az ördögtől a »három teljesíthetetlen dolog« közt egynek, még ma is minden ördög kodifikálna.

Eközben megrezdült az elnöki csengettyű odabenn.

Mindenki rohant befelé.

De bizony még csak Varasdy beszél. Valamelyik jegyző rá talált könyökölni a villanygombra, a félrevezette a folyosót.

Ah végre! A jegyző elkiáltja:

- Ifjabb Andrásy Gyula gróf.

Nagy mozgás támad a teremben, »Helyre, helyre!« Mindenki siet a padjába. Aztán síri csönd váltja fel az elhelyezkedés robaját.

Érdekes, halvány ifjú áll fel a középen, gróf Teleki József és Miklós Gyula mellől.

Vékony, finom alak, rokonszenves, kedves arc, az ifjúság harmatával... és olyan ismerős valahonnan...

Ni persze. Az Andrásy Gyula régi képeiről. Szakasztott az az arc, azok a szemek, azok a mozdulatok.

Kellemes szerénység önti el egész egyéniségét, s ami elfogja, az a kis lámpaláz, az is illik neki.

- Halljuk, halljuk! - zúg fel a terem hatalmas ívén végesvéig.

Halkan, fojtott hangon kezd beszélni, de egyre nagyobb biztossággal. Minden tetszészaj, minden közbekiáltott »helyes« és »úgy van« erősíti hangját egy árnyalattal, míg végre tisztán, folyékonyan csengnek a szavak ajkairól.

Az öregek arcán, akik még apja táborában könyököltek egykor, az öröm sugara fénylik.

- Egészen ő! Ilyen volt.

Ugyanazok a történelmi gesztusok: ha valami nem jut eszébe, a nyakát vakarja, ha jól foly a beszéd, a feje búbján kaparász. Egészen ő. De az előadása folyékonyabb, mint az apjáé.

Sűrűn, majdnem szakadatlanul tarkítja beszédét a tetszészaj, kivált a baloldalon. Polónyi helyeslőleg bólingatja fejét. Kaas Ivor két egymás tetejébe helyezett pápaszemen át nézi éledelegve. Irányi a szemhunyoratásaival integet helyeseket.

De a kormánypárton is ki-kiszalad a szájakból egy önkéntelen »úgy van«, »igaz«. Pedig a fiatal szónok voltaképpen a javaslat mostani szövege ellen beszél erkölcspolitikai szempontból.

Nem tartja helyesnek, hogy a hamis adóbevallások mintegy szankcionáltassanak a törvényben; aki kisebb jövedelmet vallott, mikor fizetni kellett, az most se vallhasson be nagyobbat, mikor kapni kell.

A megcsontosodott mamelukok elgondolkozva csóválják a fejeiket.

- Kár volna a szegény dzsentriért. Hadd legyen nekik az a kis kolláció! Aztán, ami egyszer az államhoz jut, azt sohase látja többé az állampolgár, de ami az állampolgárnál marad, azt az állam mindig megtalálja.

Mások ellenben így okoskodtak a beszéd alatt:

- Jól beszél, szépen beszél, csakhogy eszerint a kisbirtokos károsodnék, mert az maga vallott hamisan; a nagybirtokos nevetne, mert az a tisztartója által csalta meg az államot.

- Ej, hisz az egész adórendszerünk olyan - vágott közbe egy habaréki -, hogy az állam már a számítási tervezetében levon a csalásra bizonyos százalékot.

Így okoskodott három ember. Három emberben az egész ország. Bajos ilyen atmoszférában etikai szempontra állni.

De a beszéd nagyban és egészben nagy hatást keltett. Andrásy pompásan választotta meg a tárgyat. Közpályára induló fiatal politikus útításkájába nem mindjárt tepertős pogácsa való, hanem valami eszményibb.

Élénken, szabatosan vetette oda gondolatait, csinos formában, magas szempontból, nemes érvekkel.

Mikor bevégezte, s letette kezéből a ceruzát, amellyel gesztikulált, és az össze-vissza gyűrt fehér zsebkendőt, harsány »éljen«-zaj hullámozott a teremben.

Többen odasiettek kezét fogni. Legott felállott Ugron Gábor. Ugyanegy időben a miniszterelnök.

- Halljuk Ugront!

- Halljuk a miniszterelnököt!

Ugron leült, a kormánypárt idegesen, várakozásteljesen nyüzsgött, Tisza beszélni kezdett.

Meggyőzően védte a paragrafust, melyet a politikai célszerűség indokol, mert amit a városoknak megad, a törvény mért vonja azt meg más osztálytól? Ami Andrássyt illeti, lendületes hangon mondá:

- Örömmnek adok kifejezést, mert látom benne a haza sorsát jövőben átveendő generáció jelzését.

Percekig tartó tetszészaj morajlott fel a jobboldalon, ami még egyszer ismétlődött, mikor beszédjét elvégezvén, a nagy államférfi, ezer vitának győzedelmes hőse, odament az első szűzbeszédjétől kipirult ifjú szónokhoz, hogy kezét szorítson vele.

A mamelukok szent meggyőződéssel suttozták:

- A kis Gyulából nagy államférfi lesz!

II. Hogy ütött volna ki a mai ülés?

Leírtam híven, őszintén Andrássy Gyula sikerét, melyet akkor is megérdemelt volna, ha véletlenül Gyulai Andrásnak hívják.

De nehogy vérszemet kapjanak a Gyulai Andrások az Andrássy Gyula mai sikerétől, leírom az ülést arra az eshetőségre is (hiszen az ilyen magamféle ember minden bolondságra ráér), ha a 10. §-nál nem Andrássy Gyula gróf szólal fel, hanem Gyulai András.

Nekem mindenesetre jobban ütött volna ki, mert csak egy karcolatot írnék, azt, ami alább következik (s azt is kisebb betűkkel), de Gyulai Andrásnak rosszabbul.

Az ülés képe körülbelül ez lenne:

A Házban csendes unalom terjengett. A karzaton Éles Henriknek három választója piszkálta a fogát, és az ismeretes Czincz bácsi.

A folyosón Szalay Imre mondott rossz élceket, amiknek csak Károlyi Gábor nevetett.

Bent a teremben Thaly Kálmán módosított a 9. szakaszhoz, kijelentve azonban, hogy most voltaképpen nem ő beszél, hanem egy barátja, akinek még valami mondanivalója akadt, de kétszer nem szólhatván a tárgyhöz a házszabályok szerint, hát ő most ahelyett beszél.

Az inkognitó szónok szép sikerrel perorált.

A 10. §-nál Varasdy Károly kezdte meg a vitát. Eszes, fiatal szónok, az Urbanovszky tanítványa a fejrázásban. Egy kis módosítványt adott be.

Most egyszerre felállt a kormánypárti padokból Hagara Viktor és Jónás Ödön mellől egy fiatalember, s elkezdett beszélni.

- Ki ez? - kérdék a képviselők.

- Gyulai András, új képviselő.

- Ilyen nevű képviselő is van? Halljuk, no!

De a nagy zsongásban, mormogásban alig lehetett kivenni a szavát. Egészen a falaknak beszélt.

Jó szerencse, ott volt Hanzély Márton, aki mindent hallgat és mindent jegyez, mire egyszercsak elsápadva súgja a körülötte ülőknek...

- Lázadás!

- Micsoda? Kicsoda?

- Hát nem halljátok mit beszél? Kikel a 10. § ellen. Nem fogadja el. Korrupciót emleget, pártot bont.

Villámként híre futott a Házban. Nagy csönd támadt.

Polónyi kirohant a folyosóra:

- Gyertek be! Belviszály van a kormánypárton!

Hagara és Jónás ijedten húzódnak el a padból. A szónok árván egyedül marad egy padban.

Szép csendesen és folyékonyan mondja el a maga dolgát, hogy aki hamisan vallotta be az adóját, bűnhődjék.

- Nem volt ez az úr valaha finánc? - bömböl közbe Kőrösi Sándor.

- Ezt a paragrafust - folytatja a szónok - nem szabad a törvényben meghagyni, mert az olyan volna, mintha maga a parlament szentesítené a törvénysértést.

Hegedüs Sándor ingerülten kiáltja:

- Ohó, ohó!

A roppant zajban minden szava elmosódik. A szélsőbaliak tombolnak: »Halljuk, halljuk!«

Péchy kétségbeesetten lóbázza a csöngettyűt. Tisza kedvetlenül pislog székében féloldalt dőlve, csak a Wekerle ajkán játszik a letéphetetlen mosoly.

A roppant lármától csak egyes szaggatott szavak hallatszanak a szónok ajkairól... korrupció... erkölcsi szempont... törvény szigora...

- Ez hallatlan! -- sóhajtja kimeredt szemekkel László Mihály.

- Meg akarja ölni a dzsentrit - förmed fel Bornemisza Ádám.

- Eláll! Eláll!... - zúgják a felvidéki regáletulajdonosok.

A szónok beszédjének vége teljesen elveszett. Hogy miket mondott még ezután, azt már csak Szathmáry Károly fogja tudni, ha majd a Ház naplóját korrigálja.

Mikor leült, s elcsendesedett a Ház, a jobbszívű mamelukok tisztas távolból sajnálkozva nézegették a hírességre vergődött fiatal képviselőt:

- No, ez ugyan betette maga után az ajtót.

A MAI ÜLÉS [dec. 2.]

Rossz idők járnak az államtitkárokra és Podmaniczky Frigyesre.

Majd minden áldott nap két szavazás van. Közül beszédek özöne; elől-hátul szavazás.

Fél kettő táján minden élet a tanácsterembe gyűl. Minden ülés kicsiben egy-egy dráma; az utolsó jelenetekben lüktet erősebben.

Künn a folyosó egész néptelen. Messziről meghallatszanak a közelgő léptek. Kipp-kopp. Jön Matlekovits. Tipp-topp. Jön Podmaniczky. Megint új léptek: előcsoszog Lukács Béla, majd Teleszky István, s életuntsággal várják a »névsort«.

Ezek a »hámból« jönnek, mint az angol mondaná, s bizonyos fölénytel nézik a nagy zsibongó köpű ki- s bejáró méheit.

Nem kérdik, ki beszél? Mit beszél? Csak azt, hogy: meddig tart? Közömbös arcukra oda van írva szürke betűkkel: »Bolondság ez mind!«

Galopinek futkosnak, pártemberek meditálnak, suttognak, kapacitálnak, ellenkeznek, sűrögnek-forognak, lázas tevékenységben a szemük előtt, de őket ez sem érdekli. Csak ajkaikon játszik egy gúnyos mosoly, mely azt látszik kifejezni: »ők azt hiszik, hogy dolgoznak.«

Sokszor elnézem élvezettel az *elaggott* képviselőket, kikre már nem bír delejes varázssal a parlament, túl vannak azon, produktív munkának élve, a Deák Ferenc beszédjénél is többre néznek egy elintézett aktát.

Milyen érdekes aztán bemenni utánok a fiatalok közé, kik közt ez idő szerint ifj. Andrássy Gyula mellett a Miklós Gyula rokonszenves alakja domborodik ki.

Mennyi hév, mennyi tűz. Folytonos izgatottság. A parlamenti akció istenasszonyának még a ruhasuhogásától is lázba jönnek, míg Podmaniczky Frigyes lankadtan int a kezével: »Eredj, te csúf boszorkány!«

A fiatalság részéről ma is valóságos szívdobogás közt folyt le a szavazás a 10-ik §-ra.

Nemmel szavazott az Andrássy tábora, de szerencsétlen szám jött ki, 47-en lettek. Még a *tizenhárom* is szerencsésebb szám lett volna, mert nem nevezhetnék őket »negyvenheteseknek«. Negyvenhét passzionátus adófizető van tehát a Házban; köztük Wodianer Béla (ezt jó lesz megjegyezni), Matuska Péter, Eötvös Károly (mit mond ehhez Perl öcsém) és Krajcsik Ferenc; a többi aztán mind fiatalember, aki még bele nem unt az adófizetésbe.

Győzvén az eredeti szöveg, a »nemes embereké«, vérszemet kapott a felülkerekedett dzsentrí, és a tisztartókkal manipuláló nagybirtokosokra is rászabta a maga büntetéskvantumát a hamis adóbevallásért. Felkiáltással ment keresztül az Apponyi módosítása, miután ahhoz Tisza is hozzájárult. Szép volt Apponyitól, hogy éppen ő nyújtotta ezt a kellemetlen, de igazságos poharat a nagyuraknak.

Kegyelmet csak a városok kaptak.

Ez az első eset, mióta a magyar történelem emlékszik, hogy a városok húzták a hosszabbat. Eddig mindig a »rövidebbel« dolgoztak. Csoda, hogy megálltak. Az ősök szűk esze, szűkké zsugorította a markukat is.

Lezajlott a nagy csata a 10. §-sal. A harcoló daliák babérjaikon pihentek. A babonásabb rész rohant a lutriba, megtenni ternóra a 47. 1. és 10. számokat, a vita nevezetes momentumait. Minden jel azt mutatta, hogy a három napig tartó vihar után leszáll a béke.

De nem úgy történt. A 11-ik szakasznál új heves harc támadt új csapatokkal.

Unger módosítása után, hogy nem tartván helyesnek, miszerint a pénzügyminiszter legyen magánjogi kérdésekben a legfelsőbb döntő fórum, ruházza e tiszte a törvény a pénzügyi közigazgatási bíróságra, a szellemes Fenyvessy Ferenc állott fel, szép haboskék nyakkendőben, narancsszínű zsebkendővel a külső zsebben. Mondhatom, nagyon csinosan nézett ki.

Először kétkedve nézett szét a nemes szónok, nem tudva, hogy melyik ország parlamentjében van, de megpillantván a karzaton a »Pápai Lapok« egyik szedőjét, rájött, hogy hol van, s olyan »Pápai Lapok«-ba való vezércikket sziszegett el, hogy a karzaton átellenben ülő Malvinák, Herminák és Matildok szíve csak úgy hullámozott a téli mellénykék alatt.

Különben pedig ügyes ember. Mert a mézeskalács-kardjával mindjárt elsőnek nagyot ütött Fabiny, amire rögtön berzenkedni kezdtek a lutheránusok.

Aztán a miniszterelnök ellen fordult, mert egy olyan minisztere van, akinek nem tud imponálni, s ez Fejérváry császári királyi tábornok.

Az elnök ingerülten lóbázta meg a csengettyűt:

- Fejérváry nem császári-királyi tábornok, hanem császári és királyi tábornok.

- Úgy? Most már nyugodtak vagyunk - vágott közbe gúnyosan egy hang a szélsőbalon.

Közbül még Horvát Boldizsárt dicsérte meg a szónok, »aki a túloldalt elhagyta, és most itt ül közöttünk«.

Harsogó éljen támadt a baloldalon.

Az öreg Horvát Boldizsár valóban ott ült a habarékiak közt, kik gyöngéd szeretettel tekintettek a jövevényre. Úgy látszik a múltkori beszédje óta hurcolkodott el. (Éppen egy olyan kérdésben ment át a kormánypártból a mérsékelt ellenzékre, melyben a mérsékelt ellenzék is a kormánnyal szavazott.)

Mikor aztán minden förmedvényéből kifogyott, az idézetekre adta magát.

Kistlingben és Bährben lapozgatott e napokban, s alkalmasint ez a két autor volt indító oka mai beszédjének. (Denique a németek mindig kellemetlenséget csinálnak.)

A derék államférfiú azonban vele született gyöngédségénél fogva akadozott a döntő pillanatban.

- Nem merem őket idézni -- mondá -, mert igen erősek és alig parlamentárisak.

Valaki felkiáltott a jobboldalról:

- Csak tán nem gorombábbak önnél?

S valóban elég udvariasnak bizonyultak, a pillanathoz képest, amelyben idéztettek.

Később aztán átcsapott egy másik olvasmánya, Cabet »Utazás Olaszországba« című művéhez, s erről mondott el egy anekdotát, rácsavarintva azt a miniszterelnök eljárására.

Valóban lélekemelő, hogy Fenyvessy Ferenc olvasmányokkal tölti szabad óráit, s hogy olvasmányairól koronkint számot ad a Háznak.

Utána Horvát Boldizsár csillogatta retori tulajdonságait.

Tiltakozott az ellen, hogy két fél között az egyik fél tétessék bíróvá. Oratori »kellékes kosara« most is tele volt a liberális toalettjéhez szükséges csecsebecsékekkel.

Harsogó éljenek, zajos tapsok követték beszédét. Különösen a szélsőbal tombolt lelkesen.

De a fülsiketítő zúgást e pillanatban áthasította egy éles szó, mely mintegy a magasból látszott jönni. Egyetlenegy szó:

- *Böszörményi!*

S ettől a szótól egyszerre megrekedt minden szélsőbali torok.

Mint éles bicska, levakarta a begyepesedett emlékezetekről a mohot és iszapot.

*

Most Perlaky Elek szólalt fel a § védelmére. És nagy zavarba ejtette az ellenzéket. Mert az ellenzék, hallván Perlakyt, egyáltalán nem bírta eltalálni, hogy mi gyengébb, a paragrafus-e vagy a szónok?

S miután az ellenzéknek végre is az a hivatása, hogy valami ostromolható gyengeséget találjon (amelyik előbb jön, az a jobb), nagyon megörült Perlakynak, s közbeszólásokkal bosszantotta.

Eközben bejött a folyosóról Tisza Kálmán, s fényesen sikerült beszéddel visszaverte a szakasz ellenfeleit, játszi könnyedséggel.

Újak jöttek. Erősebbek. Irányi, Apponyi lépett sorompóba (különösen Apponyi excellált).

Ezeket már Fabinynek hagyom - gondolta magában a pénzügyminiszter.

Wekerle bánatosan nézett rá, mint Nagy Sándor Macedonai Fülöpre:

- Hát nekem semmi sem marad a verekedésből?

Fabiny a gyors eljárás szempontjából fejtegette a szakasz jogosultságát, kijelentve, hogy a bírói függetlenség magasztos eszméjét kebelében hordja.

- Nem elég, ha kebelében hordja - jegyzé meg maliciózus mosollyal Grünwald.

Fabiny után Győry szólott. Éppen kapóra Wekerlének, ki megint egy pompás beszéddel lepte meg a Házat.

A MAI ÜLÉS [dec. 4.]

Uralkodó planéta még mindig a 11.§. Jövés-menésből, kivonulásból, bevonulásból állt az ülés.

Közbül persze beszéltek is némelyek, s a szónokok szerint telt meg a tanácsterem vagy a folyosó.

A vita, mint a megduzzadt folyam, *új medret* ásott magának: akörül folyt, valjon közjogi természetű-e a regálé, vagy pedig magánjogi?

A közjogi származást a kormánypárt vitatta, a magánjogit az ellenzék. A pártonkívüliekből még csak holnap fog beszélni Szilágyi Dezső, akinek most már a szimmetria kedvéért azt kell mondani, hogy közjogi apától és magánjogi anyától származik a regálé.

Egy ideig lankadtan ment a dolog, Polónyi Bluntschlit idézte, aki azt mondta a Machiavelli célszerűségi javaslatára: »a célszerűség oly bő köpenyeg, amely alá elfér minden, még a guillotine is«.

Schvarcz Gyula felriadt: - Bluntschli mondta volna ezt? Az én Bluntschlim Polónyi után Harkányi Frigyes mondta el aggszúzi beszédét, a magyarok pörlekedési hajlamát hozva fel érvek, a rendszeres bíróság ellenében. Már-már »szavazzunk«-ot kezdtek kiáltani a türelmetlen elemek, mikor Gajári Ödön állt fel s új rőzséket rakott az elaludni készülő tűzre. Okos, átgondolt, érvekben gazdag beszédet tartott a javaslat mellett.

Tisza egy eleven polemiával rázta fel a Házat a fojtó levegő okozta kábultságából.

Általában a mai nap a kormánypárti felfogásnak kedvezett. Az ellenzék hátrálni kényszerült. Már csak egyetlen felszerelt ágyúját jelezte a fekete tábla: Hodossy Imrét.

Künn a folyosón is visszatért a bizalom a 11. §-hoz.

Pulszky Károly azzal az ötlettel izgatott az ellenzékiek közt:

- Hiszen a praktikumban csak az a kérdés köztünk, hogy Tisza bíraskodjék-e vagy Beniczky Gyula?

Egy öreg mameluk összegyűjtötte maga körül az ellenzékieket s elkezdett nekik mesélni:

- 1866-ban történt, mikor már folytak a kiegyezési tár gyalások. Deáktól azt kérdezte őfelségének egy minisztere: »A császár megadná a magyar miniszteriumot, de attól tart, hogy lázadás támad az országban. Mit gondol, kedves Deák?« Az öregúr vállat vont: »Még nem beszéltem - mondá - a papokkal.« »A papokkal? Mi végből? « - »Mert csak ők csinálhatnák a lázadást, csak ők nem óhajtják a miniszteriumot.« Hát ezzel a paragrafussal én is így jártam az ankéten. Valaki azt kérdezte tőlem: »Nem lesz-e belőle láрма?« - »Még nem beszéltem -- mondám - az ügyvédekkel.«

Hodossy ellen jobb felől is erős legény szállott a síkra Bokros Elekben, ki gyönyörűen fejtette ki a regále közjogi attribútumait.

Zajos helyeslést provokált a fiatal szónok, kinek modorában, hangjában bizonyos papi szelídség van; csak Szilágyi Dezső rázta nagy hatalmas fejét elégedetlenül, s jegyzett az előtte levő papirosra.

- Holnap vihar lesz - jósolták a köröskörül ülők.

S a tornyosuló fellegeket még feketébbre festette a Pulszky Ágoston fenyegetőzése.

- Ha Szilágyi beszél, én is beszélek.

Vége-hossza nem akart lenni az ülésnek és a szónokoknak; nagysokára az ülés mégis elmúlt; de a szónokok megmaradtak holnapra a paragrafussal együtt.

A zárjelenetet Polónyi és Busbach összecsapása képezte.

Busbach egy kicsit nyers volt.

Polónyi finom vágással felelt:

- Egy jó alkalma lett volna a képviselő úrnak a hallgatásra és azt sem tudta kiaknázni.

Az egész Ház mosolygott és bámult, mert Polónyinak, aki rendszerint érdesen szokott visszavágni, egyetlenegyszer lett volna jó alkalma, jogosan gorombáskodni, - de éppen akkor (egyetlenegyszer) olyan finom lett, mint egy francia diplomata.

A MULATSÁGOS KABÁTOK

Ma, a Házba menve, a legelső dolgom volt megtudakolni a teremszolgáktól:

- Merre van a Csatár képviselő úr ruhaszöge?

- Legbelül az első szakaszban.

- Ott lóg már?

- Ki? A Csatár úr?

- Nem, nem, hanem a télikabátja.

A szolga beszaladott és megnézte.

- Nem, még nincs ott a kabát. (Ami azt jelenti parlamenti nyelven, hogy Csatár képviselő úr sincs még bent a Ház helyiségeiben.)

Pedig szerettem volna megnézni a bekecsét, melyet a tegnapelőtti ülésben felajánlott a hazának. Tisza mosolygott, és azt gondolhatta magában: »Mindjárt délután elküldöm vele Wekerlét a zálogházba, s törlesztünk vele valamit az államadósságból.«

Azóta közbeszéd tárgyát képezi a nevezetes téli kaput. Azt mondják, egyszerű szürke krispin, rókatorokkal, de már meglehetősen viseltes. Mások kéknek állítják, és hogy egykor az újságok kishirdetési rovatja útján jutott Csatárhoz, hol »gavalléroktól levetett öltönyök« cím alatt szerepelt.

Teringettét, okvetlenül látnom kell. Már csak azért is, mert láttam a Szent István palástját annak idején, láttam a Ház utolsó jegyzői atilláját Fenyvessy Ferencen, csak éppen a Csatár kabátját ne lássam? Hátha ez is a klenódiumok közé fog valamikor tartozni?

De Csatár nem volt bent a teremben. Általában üres volt a Ház. Valóságos végelgyengülés mutatkozott. A 11-ik §-nál annyira megfeszült a figyelem, hogy utána szükségképpen egy nagy kimerültségnek kellett bekövetkeznie.

Be is következett. A nagy szónokok megcsillogtatták elméjüket a nagy paragrafusoknál, a jelentéktelenebbeknél többnyire Gyulai Andrások beszéltek. A mezei hadak szétszaladtak az ünnepekre. Nem maradtak itt csak a csökönyös honatyák, akik a délelőttöt nem tudják másképp agyonütni, és azok, akik valami módosítványt hordoztak a keblükben.

Az utolsó időkben már olyan kevés volt a képviselő, hogy alig lehetett az üléseket megnyitni. Vagy pedig, ha megnyithatták, minden percben félelem szorongatta Péchy Tamást, hogy a Ház határozatképtelenné válik, ha valaki elmegy. (Nagyon meglátszik a Vizsolyi betegsége a párton.)

Napok óta semmi érdekes mozzanat nem zavarta a monoton unalmat. Gróf Csáky László viaskodék az almabor mellett. Valamelyik képviselő a kerti borokat magasztalta. Ez volt talán az egyetlen pont, amelynél a megbotránkozás jelei látszottak a képviselők arcán.

Én egy hátulsó padba vontam meg magam, a Csatár kabátjáról gondolkozva, mely végre is jó téma volna a lapba; mellettem édesdeden aludt Dániel Pál, s jóízű hortyogása félig álomba ringatott. Gépiesen keltem fel egy-egy módosítvány mellett, ha a mieink fölkeltek, anélkül hogy tudnám, miről van szó.

Egypár szomszédomat időnként megkérdeztem

- Miről van szó, kérlek?

- Nem tudja azt a világon senki ebben a roppant morgásban, csak Tisza és az elnök.

Ebbe aztán belenyugodva, szenderegni kezdtem, midőn nagy kacagás riaszt fel.

- Mi az? Mi?

Szétnéztem. A jegyzők szakaszonként olvastak bennünket. Minden ábrázaton a mosoly derűje ömlött el szélesen.

- Mit nevetnek?

- A kabát! - mondják. - A télikabát!

S egyszerre tíz kéz is Jónás Ödönre mutatott, aki ott állt az elnöki emelvény előtt, nyakig begombolkozva, télikabátban.

- Aha, értem már. Ez az a »haza kabátja«, amit Csatár ajándékozott. S most Jónás, mint afféle daliás legény, a saját termetén mutatja be a nemzet képviselőtestületének. De hisz ez egészen jó öltönydarab.

- Dehogyan az, dehogyan - világosítottak fel. - Hanem a Neppel módosítványára van a szavazás, s a villanyos csöngettyű olyan ijedősen riadozott a folyosókon, hogy a hű Jónás Ödön télikabátostól rohant be szavazni. Ezen nevetnek a képviselők.

- Úgy? Hát nem a Csatár télikabátja?

- Ugyan! De naiv vagy; hiszen Csatárnak nincs is télikabátja.

- Úgy?

Ezzel megint elszenderedtem. Két óra felé oldalba lökött a szomszédom.

- Ébredj fel. Vége a regálnak. Le van tárgyalva egészen.

- Hála Istennek.

Annyira megörültem, hogy most hálából egyetlen sor kritikát sem írok azokról a szónokokról, akik elaltattak.

A »HÁZ« II.

A magyar parlament legnagyobb része a nemesi kúriákból kerül ki. A megyei zöld asztal, melynek posztóján most már nagy lyukakat ütött az idő, adja a képviselőház háromnegyed részét. Az ügyvédekből, ahogy nevezni szokták, »a nagyszájú kaszt«-ból szintén sok kerül be, de az *ólombánya* is csinos kontingenst szolgáltat.

Nem olyan ólombánya ez, mint az oroszoké, Szibériában. Oroszországban odaviszik a politikusokat, Magyarországon onnan hozzák. Mert a mi ólombányánk a nyomda, ahol azok az apró ólombetűk állnak, szépen egymás mellé rakott fiókokban, azok az *ólombetűk*, melyek az egyedüli hadserege voltak ennek az országnak sok ideig.

A Ház tagjai közül azokat mutatja be a »Vasárnapi Újság« e csoportban, akik a szerény szerkesztőségi asztalok mellől kerültek be ide a parlament zöld bőrs padjaiba.⁴

*

⁴ A képviselőház többi tagjait is csoportokra osztva fogjuk bemutatni a »Vasárnapi Újság«-ban, külön a jogászokat, a papokat, a fiatalokat, öregeket stb. *M-th K-n*

Itt van mindjárt elsőnek *Csernátony Lajos*.

Halovány, szellemes arc, némi kesernyés árnyalattal az ajkak körül.

Hatalmas judícium, imponáló férfias egyéniséggel. A miniszterelnök rendületlen barátja.

A pártban nagy tekintélye van, a kormánynál nagy befolyása. De az egyiket nem kereste, a másikat nem használja.

Szemén zordonan villog örökké a monokli. Szavaiban, ha polemizál az ellenzékiekkel (amit igen ritkán tesz), maró lúg van, »híres« »Rovás«-ában (e cím alatt ír a »Nemzet«-be elmés, szatirikus apróságokat) csípős méreg van, de alapjában olyan szelíd, mint egy bárány. Szíve a vastag kéreg alatt mélyen belül lágy és forró.

Mikor a legegészebb cikkeket írja otthon »angol királynő« szállásán, egy-egy gyilkoló ötletnél egyszerre leteszi a tollat, rohan a csipogó madarait megetetni.

Egy-egy közbeszólása a »Ház«-ban néha többet ér, mint sok úgynevezett nagyszabású beszéd; egy-egy aperçuje a folyosón némelykor megfordítja a hangulatot.

A »korrupciós« Tisza-kormány első oszlopa, de kinek öreg napjaira is dolgoznia kell, hogy csekély szükségleteit fedezhesse.

Egyetlen luxusa: a kendermag, amit a madarai felesznek.

*

A másik nagyhatalom a pártban *Falk Miksa* nagyerejű lapjával, a »Pester Lloyd«-dal a háta mögött.

De ő a »Lloyd« nélkül is a legkiválóbb államférfiak közé tartoznék. Tekintélyének gyökerei pozitívabb talajon vannak, s messze nyúlnak. Már ő híres ember volt, mikor a mostani miniszterek neveit nem is ösmerték.

Nem a »Lloyd« tette Őt nagygyá, de a »(Fk.)« cikkek a »Pesti Napló«-ban. Ragyogó publicisztikai talentum, nagy tehetségű politikus. Némelykor félelmetes is.

Mióta öregszik, kevesebbet ír és kevesebbet beszél. De nagy pillanatokban előjön az öreg és hatalmas tollát megvillogtatja.

*

Az újságírók közé számítjuk, *Horváth Gyulát* is, a Ház új alelnökét. Mert azért, ha valaki nem volt soha szabóinas, de tud kabátot varrni, miért ne tartoznék a céhbe?

Az írás mesterségét, igaz, meg lehet tanulni is, de jól mondja Eötvös Károly, hogy többet ér a rátermettség. Mert ha valaki kiskorától kezdve arra adja magát, hogy egereket fogdosson, bizonyos idő múlva némi ügyességre viszi azt is, de a kitanult mesternél mégis mindig ügyesebben fogja el az egeret egy tanulatlan macska.

Horváth szépen ír, kolorittal; a nyelv egész klaviatúráján tud játszani. Judíciuma éles. De ötletekben annyira gazdag, hogy ezek némelykor elterelik a tárgylagosságtól.

Ugyanezt mondhatni a beszédjeiről is. Előadása azonban szaggatott, kissé terjengős, de nem kellemetlen.

Egész lénye eredeti és vonzó. A hatalmasokkal szemben túlságosan erős, az elnyomottakkal szemben túlságosan gyenge. Szókimondó és merész. Együtt repül ugyan a seregélyek csapatával, de egy vonallal mindig följebb náluknál.

Egyébiránt megadom hozzá az egész receptet a szakácskönyvek mintájára:

»Törj össze finom porrá egy forradalmárt, egy galambot, egy hőst, egy szeszélyes asszonyt, egy bölcset, egy naiv poétát, egy közönséges mamelukot, egy könnyelmű gavallért, egy középkori zsarnokot és egy modern filantrópot, végy mindenikből két unciát, szitáld meg, gyúrd össze és megkapod Horváth Gyulát.«

*

Hegedüs Sándor még a fiatal generációhoz tartoznék éveire nézve - de a parlamentben öregnek számít.

A pénzügyek labirintusában ő a Ház kalauza. Gyors esze, alapos készsége csaknem nélkülözhetlenné tette.

Annyit dolgozik, mintha ezer keze volna. Míg az előadói széken ül s figyel a beszédekre, melleleg még vezércikket is ír a »Nemzet«-be hihetetlen gyorsasággal. Közbe azonban ráér diskurálni a körülötte állókkal.

Jellemzően mondta rá valaki:

- Ha Hegedüsre bízták volna a teremtés munkáját, hat nap helyett megcsinálta volna négy óra alatt.

*

Miskolc városát a csizmadiák lakják. Már Deák Ferenc is »csiszlik város«-nak nevezte, de a követeit ügyesen válogatja meg. Mert a csizmadiák mindig jó politikusok voltak.

Vadnai Károly egyike a Ház legokosabb szónokainak. Pompásan tud polemizálni. Hangja nem erős, de jól beosztja.

Annál erősebb a tolla, de azt nagyon ritkán koptatja a politika szolgálatában.

Ha szeretné a tarka kockás kabátokat, a jövőendő intendánst látnák meg benne a távol kódében fürkésző szemek.

*

Gyorsan csinált magának parlamenti rangot *Visi Imre*.

Szeretetre méltó, eleven ember, bozontos hajjal, nagy, értelmes dióbarna szemekkel.

Rajongva szereti Tiszát. Vele él, vele érez, vele gondolkodik.

Lassankint egész világa asszimilálódott a miniszterelnökével.

Míg Tisza belügyér volt, Visi is belügyér volt. Most, hogy Tisza átvette a pénzügyminiszteri tárcát, Visi is a szeszadó és a regále szövevényeibe hatolt, s meglepő az az érzék és instinktusz, mellyel a tanítvány beleilleszkedik a mester gondolatvilágába.

De Visi emellett önálló tehetség, eredeti és üde. Ami nagy dolog parlamentünkben, hol a java szónokok is sablonra dolgoznak.

Mint hírlapíró a »Memor« álnévet használja a »Nemzet«-ben, eleven verve-vel, erős polemikus érrel írt cikkek alatt.

Jó név ez neki, aki arról nevezetes az irodalomban, hogy minden tizenöt év óta megjelent cikkekre emlékszik. 1870 óta minden szónokról tudja, hogy mikor és mit beszélt.

Rémítő sors. Egy ember, aki nem tud felejteni.

*

A »Ház spanyolja« *Beksics Gusztáv*. Falk és Kaas mellett a legelevenebb publicista.

Igazi spanyol; heves és szenvedélyes. Fejében dübörögnek az ideák.

Lázban ír s pennájából színgazdag pompában ömlenek a gondolatok. Szinte sisteregni látszik némely mondata, olyan tüzes.

Beksicset a természet a szélsőbab padokba szánta, de ő maga a jobboldalra ült, ahol csend és pihenés van, ahol a »generális« gondolkodik mindenki helyett.

Kivált forradalmi időkben volna elemében, nagy, nemes eszméért rajongó lelke ekkor lövellné kedvvel lángját.

...De forradalmat már mégsem lehet csinálni a kedvéért.

*

Ha Beksics a Ház spanyolja, aki Cid mézét szíttá és a Castelar Emil tejét szopta fiatal író korában: *Asbóth János* »a Ház angolja«.

Nem azokból az angolokból való, akik sohase látták Angliát, hanem minden beszédjükben rá hivatkoznak, sem nem azoktól, akik egy-egy országot választanak maguknak s únos-untalan azzal példálózna (ahogy némely ember a szomszédasszonnyal a saját feleségének), hanem egy tökéletes angol, annak flegmájával, merev, hideg magatartásával, hogy mellette az igazi angol is csak utánzás.

Asbóth szép készültséggel jött a parlamentbe s logikus fej. Beszédjeiben mindig van tartalom.

Ha szerencséje lesz, miniszterségre viheti.

Ha pechben lesz, főispánt csinálnak belőle Krassónak.

*

György Endre jobban hasonlít egy fiatal medvéhez, mint egy meglett vasúti szakemberhez. Ami, tekintettel arra, hogy most sokkal kevesebb medve van már, mint vasúti szakember, csak előnyére válik a György Endre külsejének.

Asbóthnak olyan okos arca van, hogy még Bismarcknak is imponálna, György Endréé ellenben olyan, hogy még Luppa Péter is kétszer magyarázna meg neki valamit, ha nem tudná, hogy az György Endre.

De ez a fej roppant csalóka. Éles, messzelátó elmének héja.

György Endre a diplomáciai pályára volna utalva, mert előtte nem gombolóznának be annyira, tükörben tanult ravaszsággal, a többi diplomaták.

- György Endre őexcellenciája előtt bátran beszélhetünk - gondolnák magukban -, az ügysem érti a dolgokat.

Csendesen pislogna apró serét-szemeivel és túljárna az eszükön.

De helyén van ő a Házban is, hol fényes sikereket ért el nemzetgazdasági tárgyú beszédjeivel. Önálló véleménye van, s férfiasan előáll vele. Azért nevezik »mérsékelt mameluk«-nak.

*

Idáig érvén az olvasó, ahol az ellenzéki arcképek kezdődnek, szinte képzelem, hogy örül meg:

- No, hála istennek, hogy már elfogytak az *okos emberek*. A sok dicséret bizony unalmas volt, lássuk most a csípéseket.

Ohó! tisztelt közönség. Bennem is van tapintat. Darázs a darázsba fullánkot nem ereszt. Ha a harc mezejét írom le, hol sebet kapnak, osztogatnak, hol ádáz hévvel csattognak a fegyverek, ott az én tollam is hegyivel fog, de itt a »Vasárnapi Újság«-ban, hova megtisztelés okáért válogatott össze a szerkesztő a tollforgató honatyákból húsz darabot (hagyván a többi későbbre), itt már nincs ellenség, s nem hogy rossz tulajdonságokat fognék rájuk (mert teszem azt én akárhányszor), még a meglévő hibáikat is takargatom. Azért hát ne tessék fészkelődni. Az okos emberek még el nem fogytak.

Itt van mindjárt egyiknek *Eötvös Károly*, a legjobb ízű szónok a Házban, akinek a szájából úgy csurog ki a jó magyar zamat és észjárás mint a színméz.

A Kossuth táborában ül, de csak két embert bámul a világon. Önmagát és Deák Ferencet. A Ház legpompásabb adomázója. De ebben is ravaszodik. A Deák ötleteit elmondja magáé gyanánt, a saját ötleteit pedig a Deák szájába adja, amiért Deák valamivel kisebbedik, Eötvös pedig valamivel nagyobbodik. Így fogy közöttük a távolság. Fogy is, marad is.

Sokszor beszél hasból, de mindig nagy hatással, élénk figyelem mellett, mert humorról, a legnemesebb oratori ingredienciával csak ő rendelkezik és Jókai. Népszónoknak pláne páratlanul áll az országban.

Mint a Fiáth főispán lelke, mely éjjelenként Veszprém és Budapest közt bolyong, úgy jár Eötvös örökké a népszerűség és gyűlölet két cölöpe közt. Mire saktervédői voltát feledtette - most újra a Doda-ügybe keveredett.

*

Kaas Ivor, a »belvárosi győző« egyik legnemesebb alakja a hírlapírói karnak.

Az övé a skriblerek szíve. Ő a »kapitány« köztük.

Szeretetre méltó és amellet ragyogó publicisztikai talentum, kit széles e hazában mohón olvasnak.

Dicsérni őt annyi - mint vizet hordani a Dunába.

Szidni annyi - mint összeveszni a közönséggel.

Egyetlen egy hibás dolga van: hogy ő fegyverezte fel - de csak parádés karddal - Polónyt.

*

Nem minden pártnak van olyan jó ideális embere, minő a mérsékelt, vagyis most már »közjogi alapon álló ellenzék«-nek Kaas báróban, de a szélsőbalnak van: *Törs Kálmán*.

Harmatos lírai kedély. Csupa szelídség, csupa jóság. Kenyérre lehetne kenni, mint a vaját.

Azt hiszem, nem volna képes végignézni, mikor a szakácsné a csirke nyakát leszeli, de abba már beletörődött, hogy az elvtársak mindennap a guillotine-t emlegessék, és egy minisztert megegyenek »fölstökömré«.

Ő talán az egyetlen ember a Házban, akinek nincsen epéje és ellensége.

A hangja gyenge, de a logikája erőteljes; előadása kellemes, szimpatikus, s olyan átlátszó, világos, aminő hótiszta a karaktere.

*

Egy mosolygós alak jelenik meg néha (nagyon ritkán) a Házban és a folyosókon, mindig siet, mindig dolga van, mindig elmenőben diskurál.

Az ismerősök körülötte, mögötte váltig suttozják:

- Szerencsés ember ez a *Csávolszky*!

Igen, ez Csávolszky, a régi kedvelt skorpió. Most a »Magyar Times«, az »Egyetértés« megalapítója és szerkesztője.

Nábobja az újságíróknak, kinek dolgairól, emelkedéséről regekör szárnyal Bohemiában.

Leleményes és merész: a tenger fenekéről is előhossa olvasóinak az érdekes friss dolgokat.

Azzal nem törődik, hogy ez a tenger fenéke néha a belügyminiszter asztalfiókjában, néha a király papírkosarában van.

*

Apponyi Albert közvetlen közelében, grófoktól, báróktól körülvéve ül ifjabb *Ábrányi Kornél*.

Érdekes arcán mindig visszatükröződik a vita. Vagy nevet, vagy morog, vagy haragszik, vagy helyesel, de soha sem pihen. Zajos, nyugtalan, örökké mozgó elementum. Valóságos halcsík.

Roppantul tud nevetni - de nevtetni is.

Egy-egy kacagtató ötlet, találó sziporka, szárnyra kerekedik a folyosókon, a büfében: ha útközben már elveszett volna is a gazdája, hát azt akkor bizonyosan a Kornél mondta.

Egyszóval: Apponyi vegyeskereskedésében ő és Grünwald Béla árulják az *attikai sót*.

Ábrányi másodszor képviseli a dédesdi kerületet. Kétszer beszélt, de mind a kétszer zajos hatással.

*

Bolgár Ferenc jeles képzettségű katonai író.

Elég jogcím, hogy a parlamentben helyet foglaljon. De nehezen jutott volna oda, ha véletlenül le nem lő Bécsben párbajban egy ezredest.

Azonnal híres lett Magyarországon.

A szélsőbaliak nem adnák egy vak lóért, ha Szederkényi mellé még egy olyan példányt kaphatnának, aki eleven embert ölt valamikor, de Bolgár Ferenc a habaréki padokra ült. Egy komoly katona nem mehetett oda, ahol a Komjáthy pisztolyaival dolgoznak.

Ott ül Grecsák mellett, s csendes, rokonszenves modorával egy légynek sem vét. Legfeljebb Fejérváry panaszkodhatnék, akinek a javaslatait piszkálja, kritizálja.

*

Ugron Ákosnál csak egy mérgesebb »közbeszóló« van még a szélsőbalon, akinek a szemei zöld karikákat hánynak, mikor a fejét rázza a minisztereknek:

- Nem áll! Nem úgy van!

Finom alkatú, dzsentris modorú fiatalember, elegáns mozdulatokkal.

Egy csöppet sem érzik rajta az újságszag.

Pedig ő is ólombányából került ide: *Hoitsy Pál*, az »Egyetértés« vezércikkírója.

Künn a folyosón és még kijebb az életben egy végtelenül udvarias gentleman, akitől soha nem hallani egy erős szót, előzékeny, sőt önfeláldozó. Mamelukoknak jó pajtása.

De bent a Házban valóságos sárkány, aki rúg, harap, kapál, sustorog, tüzet okádik.

Az ellenfél szónokait ingerli, megzavarja, s olyan alapos bőszültséget tud kifejteni egymaga, hogy apródonként az egész balvidék kannibáli gerjedelmekbe esik.

Hoitsy Pál nem pusztán hírlapíró, hanem mint természettudós is szép nevet vívott ki magának. A szélsőbal szónokai közt' pedig az első helyek egyikét foglalja el.

*

Szederkényi Nándort mint hírlapírót és mint szónokot kell jellemeznünk.

Mint hírlapíró merészen ír és olyan sötéten színezi, hogy aki olvassa, nem tud utána aludni.

Mint szónok olyan bágyadtan és monoton hangon beszél, hogy aki hallgatja, nem tud mellette ébren lenni.

*

A kis Erdélynek is van egy ügyes hírlapírója a honatyák közt. *Bartha Miklós*, aki nagy verve-vel ír.

Egy-egy suhogó cikke átveri magát a Királyhágón, s kézzől-kézre adják a klubokban, a kaszinókban, mint a régi időkben, mikor még némely urambátyám házról-házra járt a zsebébe gyűrt »Jelenkor«-ral vagy »Tárogató«-val.

Bartha ritkán jár a Házba. Valóságos második Szunyogh Szabolcs. Néha egy év is elmúlik, hogy be nem kukkan.

De ha aztán benéz (rendesen Ugronnal jönnek egyszerre), van ünnep a szélsőbalon! Kezdődik az akció nagy sebbel-lobbal (Bartha ékes szónok, szép ezüst csengésű hangja van).

Új élet lüktet-forr az aluszékony hegyparti ereken is. De a nagy fergeteg csak addig dúl a tanácsteremben, míg künn az idő kiderül.

- Még van vagy három beszéd tárgyam, de holnap már szántatni lehetne. Gyerünk haza, Miklós!

*

A hazajáró lélek Ugron. A mindenfelé »bolygó lélek« *Pázmándy Dénes*. Ah, a Dini! A nagy csacsogó. Aki sehol sem lakik, sehol sem található. Mindig útban van.

A múlt héten Boulanger-val sétált karonfogva az Eliséi-mezőn, tegnap még Smolkával dinírozott Sachernél, ma itt ül és Hoitsy Pállal fűjja a követ a folyosón. De holnap már Bukarestben lesz, ahova egy csésze teára híta meg az öreg Ghika.

Roppant svádája van. Mikor felszólal, többnyire polemikus irányban, eleven, maliciózus, sokszor elmés is, de soha sem unalmas.

Ha már jó ideig dikciózik, rendesen hátrafordul övéihez:

- Nos beszéljek még?

Ha azok javallják, még egy emeletet épít az orációra. Sőt ha nekik úgy tetszik, még hármat is azután.

Az újságokba »Coffrefort« név alatt ír.

Ő az egyetlen ember a zurnalisztikában, aki ott kezdte, ahol a többiek végezni szeretnék.

Nagyúrnak született, de mindenáron újságíró akart lenni.

Emezek pedig újságíróknak születtek, de szívesen lennének nagyurak.

Neki sikerült. Ezeknek nem.

*

Íme a huszadik arcképhez jutottam, azazhogy a huszadikat, ott a túlsó oldalon, szándékosan hagytam a legutoljára, mert az a *magam ábrázatja*.

*

Most látom be csak, hogy jobb lett volna, ha e szöveget más írja, mert legalább rólam is megtudná a közönség, hogy milyen vagyok mint szónok. (Így még majd örökösen homályban talál maradni.)

Nem dicsekszem; de ha azt látjátok kedves olvasóim valahol az országgyűlési rovatban, hogy (»egy hang a jobboldalon«) vagy azt, hogy (»helyeslés jobbról«), gondolatok rám és higgyétek akkor, hogy az talán én vagyok.

Hanem egyet bavallok, hogy ott ülve a kollegáim közt, látván őket, mint nőnek, izmosodnak a Ház levegőjében napról-napra, mint aratják tele marékkal a babérokat, kiütne rajtam az irigység cudar szeplője, ha nem élnék abban a karcolatírói hitben, hogy »hiszen ezek a jó emberek voltaképpen mindnyájan nekem beszélnek«.

1889

A T. HÁZBÓL [jan. 11.]

Már ötödik esztendeje vagyok kormánypárti képviselő, és még nem voltam az üléseken négyszernél többet, hanem ma reggel elolvashván a szabadelvű párti konferenciáról a tudósítást, egyszerre megbizseregtette véretem a kíváncsiság.

- Asszony - mondom a feleségemnek -, ma a Házba megyek.

- Lehetetlen! Talán valami bajod van?

- Nincs. De ma nagy dolgok fognak történni.

- Ej, ha eddig megélt nélküled Tisza, meglesz ezután is. Talán az a kis szőke lesz a karzaton? Odarendelted? Ej, ej, Pál, te valami turpisságban jársz.

- Hallgass! Nagy események előestéjén állunk. Hegedüs megtámadta a konferencián a javaslatot. Kőrösi Sándor duzzog, Matuska Péter fülébe is bele van eresztve az ellenzéki bolha. Rakovszky István harcra készül, Horváth Gyula féllábával a barikádokon áll. Ma okvetlenül ott kell lennem. Mert képzelheted, hogyha már a mamelukok ilyenek, minők lesznek a tigrisek. Add ide az esernyőmet!

- Az esernyőt elvitte a szakácsné a piacra. Várd meg.

A hó apró pelyhekben pilinkélt odakünn. Esernyő nélkül csakugyan nem mehettem. Be kellett várnom.

Ezért késtem el az ülésről. Már régen elharangozták a delet odakünn, mire a Sándor utcai palota elé értem, melynek homlokzatán a hótól megfehéredve leng a fekete zászló.

- Ki halt meg megint? - kérdem a korridoron Wahrmanntól.
- Szitányi. Örülhet, hogy meg nem élte ezt a szavazást, hogy szerencsésen kimászott.
- Hát olyan félénk volt az öreg?
- Sőt, megfordítva, Szitányi forradalmár hírében is állt.
- Lehetetlen!
- Hát még nem tudod? - kapott rajta Wahrmann. - Pedig olyan régi anekdota, hogy már Harkányi is tudja.
- Mondd el, ha ráérsz.

- Hát az öreg Ullmann, a Szitányi Bernát apja, valami üzleti összeköttetésben állt a bécsi kormánnyal a negyvenes évek elején. Szállított nekik egyet-mást. Fölmegy egyszer Bécsbe, s ott szemére veti a miniszter: »Hallja Ullmann, az ön fiával nem vagyunk megelégedve. Nagyon kellemetlen, sőt kínos benyomást tesz a legfelső körökben az ő ellenzékeskedése.« »Az én fiam? - kérdi csodálkozva Ullmann. - A Bernát?« »Igen, igen, a Bernát.« (A Bernát akkor aljegyző volt Hontban és valósággal a liberálisokhoz tartozott). Ullmann fejcsóválva távozott a minisztertől, s hűledezve beszélt el otthon a környezetének: »Hm, az uralkodóház nagyon rosszul állhat, ha már az én Bernátomtól is fél. Én nem hitelezek neki többé.«

Nevettem a Wahrmann anekdotáján, de most egyebet akartam tőle tudni.

- Mi lesz a javaslattal? Mit gondolsz?

- Semmi kétség, visszaveszi Tisza - humorizált Wahrmann -, csak benneteket akar kipróbálni, hogy jó hazafiak vagytok-e. Tartsátok magatokat erősen!

Észrevettem rajta, hogy tréfál, s szó nélkül siettem a terembe.

Megálltam az elnöki emelvénynél, s amint egy pillantást vetek balra, ott látom ülni Arany Lászlót. Nézem odább, mellette gömbölyödik Körösi Sándor. Nézek föllebb, ott könyököl egész otthonosan Molnár Viktor, s amerre a szem lát, csupa mamelukok ülik meg a baltájékat.

Elhűlt bennem a vér. Káprázat-e, álom-e? Lábam a földbe gyökereztek, ajkaimat nem voltam képes kinyitni.

Szent Isten, mi történt itt?

Elkezdtem a kezemmel próbálgatni, merre van balra, merre van jobbra.

Hát csakugyan arra van balra, ahol a jobboldal volt... az egykori jobboldal.

Első gondolatom, mint jó mamelukhoz illik, Tisza volt. Hol van Tisza?

Megüvegesedett, ijedt tekintetemmel nagynehezen bírtam csak ráakadni. Ott ült piros székében halványan, árván, köröskörül üres padokkal a háta mögött.

Az a szép, gyönyörű párt nem volt sehol. Istenem, istenem, milyen mulandó minden földi hatalom.

E pillanatban valamit mondott a szónok, mire fölzúgott a tetszés zaja a mameluk-ajkakról.

- Úgy van! Igaza van!

Visi helyeslőn rázta nagy, bozontos fejét (Ki hitte volna, hogy még ez a Visi is!), Gajári arca ragyogott a megelégedéstől, Hanzély lázasan jegyezett, Jókai édesdeden mosolygott. Szinte kedvem lett volna rákiáltani szemrehányón: »Hát maga Móric bátyám így imádkozik Tiszáért?«

A mediumon összekavarodva álltak, jártak, futkároztak a képviselők. Szilágyi Dezső Helffyvel konferált. (Hm, ezek már alakítják az új kabinetet.) Nini, Károlyi István gróf is eljött. Valami sajtóságos lelkesültség honolt szép halovány arcán, mintha csak a szózat éneklésébe akarna belekezdni.

»Hazájának rendületlenül, legyen ön híve, oh magyar!«

A levegő irtóztató volt a teremben. A különböző párok lilaszín ködben játsztak vastag rétegben, úgyhogy az elnök alakja a háttérbe vészett. A folyosóról beszivárgó szivarfüst kékes erekben oszladozott el a fülledt atmoszférában. Innen is, onnan is konvulzív köhögési roham szakítá meg a szónokot. Szinte jólesik hallani, hogy még annyi eleven öreg emberünk van.

Engem is elfogott a fuldoklás, s hozzá a rendkívüli esemény felizgatott. Félig eszméletlenül rohantam ki levegőre. Az ajtónál összeütdtem gróf Károlyi Gáborral:

- Te se hallgatod a »szökött katonát«? - kérdé kesernyésen.
- Miféle szökött katonát?
- Hát Vadnay Andort, aki átszökött hozzátok?
- Hozzánk? Hát kik vagyunk mi voltaképpen?
- Osztrák-magyarok vagytok.
- Mit beszélsz? Hát miért ülnek akkor mieink a szélsőbalon?
- Fortélyból. Maszkírozni akarják, hogy a szélsőbal kivonult a Vadnay beszéde elől a folyosóra. Nem akarják, hogy ott tátongjanak az üres padok.
- Úgy? - szóltam megkönnyebbülve. - Hát nem bukott meg Tisza?
- Álmodol?
- Nem, de most jöttem az ülésre. S a konferencialeírások és a szituáció, amit a teremben találtam, megkonfundált egy kicsit. Igazán nem hagyták el Tiszát az emberei?
- Sőt, megsaporodtak eggyel.

Most már egész nyugodt hangulatban mentem vissza a terembe, s a régiben találtam mindent, mintha csak a szemcsés köthártyalobról tanácskoznának. Bezerédj Viktor leveleket írt haza a padban a választóinak, hogy minden rendben van, Fabiny vígan dobolt ujjával egy árkus papiroson, az elnök szelíden nézegette csengettyűjét, Vargits nagyokat ásítózott, Kopácsy a bajuszát fésülgette, csak Körösi Sándor morgott, de nem a javaslat, hanem a köszvény ellen.

Egy padba húzódtam, s elmondattam magamnak az egész ülés lefolyását: ki beszélt és mit beszélt?

- A legelső szónok Münnich volt.
- Azután?
- Azután Bolgár beszélt szakszerűen, de unalmasan.
- És még?
- Utána Fejérváry rapszodice, de ügyesen. Azt mondja »tartsuk készen a puskaporunkat«, amire közbekiáltott Thaly Kálmán: »Hát van?«
- Történt még valami?

- Csáky tartotta az első beszédét. Ez volt az ülés legviharosabb része. Mihelyt fölállt, mindjárt egy malíciózus megjegyzés röppent el balról: »Beszéljen németül!« Nem jött zavarba. Folyékony, elegáns szónok, ki választékosan kezeli a nyelvet. Arca rideg, hangja tompa és színtelen. Egy megfordított Trefort. Oly féken vannak nála tartva az indulatok, hogy még a körmük hegye se látszik. Rossz materia az ellenzéknek: nehéz lesz fölingerelni. Föllépése férfias, gondolatai tartalmasok, de merészek. Két gondolatot élezett ki; hogy »a jó magyar is csak jobb magyarrá válik, ha németül is tud« és hogy az állam közbiztonsága mellett a kultúra másodrendű. Ezekre támadt az ellenzéken a viharos zaj, kivált a németül nem tudó elemek közt.

- Ki beszélt még Csákyon kívül?

- Senki.

- Hogyan? A szélsőbal meg sem mozdult?

- Dehogynem. Mikor Mürmich beszélni akart Bolgár után, orkánszerű »eláll!« kiáltásokkal nem engedték szóhoz jutni.

Így hát ma elég sikerült politikai akciója volt a szélsőbalnak is.

ESTE ÉS REGGEL

Napok előtt egy külföldi vendég érkezett Budapestre, akit egyik előkelő képviselőnk bevezetett a klubba, hol most zivataros konferenciák folynak, felhőt verő roppant füstben, hasonlóan az angol parlamenti ülésekhez a XVI. században. Felül ül rövidebbre nyírt, tüskés ősz hajával Vargits elnök, mellette jobbról Tisza Kálmán, előtte egy giesshüblis üveg, melyből koronkint fölfrissíti magát. Távolabb a honvédelmi miniszter. A mediumon állnak vagy össze vissza tolt karosszékeken ülnek a parlamenti tagok.

Idegenek természetesen nem maradhatnak a nagy teremben, hol a tanácskozás folyik, hanem a szomszéd termek üvegfalán át beláthatnak, s ha nem hallják is miről van szó, észrevehetik a gesztusokról, a zajról, a pezsgésről, a hullámról, az álmélkodásról, az idegfeszítő csendességről, mely néha beáll, hogy egy erős ellenzék viaskodik nagy harci kedvvel, hevesen, izgatottan.

- Ez az alsóház? - kérdé érdeklődve a mi idegenünk, ki kíváncsian szemlélte őket az üvegfalán át.

- Igen, ezek alsóházi tagok.

- Dühös emberek. Melyik része ellenzék? Mert mind úgy néz ki.

- Ezek mind a Tisza pártja.

- Micsoda? Ezek a Tisza úr pártja? Lehetetlen. Hát kire haragusznak olyan nagyon?

- Arra a javaslatra, mit most nyújtott be a kormány.

- No, ez szép szituáció.

- Hja, már mi ilyen ménkö legények vagyunk!

Másnap már egy másik képviselő fogta gondozás alá előkelő vendégünket s vitte fel a képviselőház karzatára.

Ott nagy figyelmesen hallgatott, nézegetett, s kérdezősködött a viszonyok iránt.

- Mit tárgyalnak most?
- A véderőjavaslatot.
- Csak nem azt, amit tegnap tárgyaltak ott a dunaparti házban?
- De éppen azt.
- És hol ül a kormánypárt?
- Ott az a roppant tömeg a bal ajtótól kezdve, belenyúlva a patkó másik részébe.
- Az a sok csendes, mosolygó, jámbor, nevetgélő alak?
- Igen azok.
- Valóságos meglepedettség látszik rajtuk.
- Oh igen. Csendes emberek. Jó ezeknek minden. Megszavaznak mindent.

Az idegen úr csodálkozva rázogatta fejét, s amint hazaért az »Angol királynő«-i lakására, rögtön beírta naplójába az észleletét:

»Ebben az exotikus országban két pártot tart magának a kormányelnök: egy *reggeli* és egy *esteli* pártot. A reggeli-párt, mely külön épületben tanácskozik, szelíd, békülékeny elemekből áll, hanem az esteli párt a régi kurucok ivadékából fennmaradt nyughatatlan elemek gyűlése.«

Jegyzetben aztán odateszi: »Úgy vélem érteni, hogy a reggeli párt a pairek házábanak többsége, mely kinevezett gentlemanekből áll, míg az esteli-párt a puszták fiainak választottjaiból alakult. «

»*Postszkriptum*: Tudakozódtam a két párt felől, melynek tanácskozásán részt vettem.

Azt mondják, hogy ez a két párt voltaképpen csak egy párt és hogy *ugyanazon emberekből áll*.

Ez lehetetlen. Valószínűleg felültetett az a gentleman, akitől kérdezősködtem.«

A HANGULAT

Péchy Tamás, kinek már szinte hozzáidomult arca a funerátorsághoz (majd mindennap jelentvén halálhírt), ma a bokrétás vőfélybottal jöhetett volna be a terembe, mert lakodalmi hírnek lett tudatója. »Ős Budavárának tavasszal született piruló rózsája«, Mária Valéria főhercegisasszony eljegyeztetett Ferenc Salvator főherceggel.

- Helyes! - bólintgatott fejével Nopcsa Elek. A Ház minden részéből »éljen« hangzott.

Ez ünnepélyes bekezdés után újra minden a próza vágányába zökkent.

Gróf Pongrácz kezdte meg a vitát. Kiszolgált katona és mégis jó magyareMBER. Pártonkívüli és mégis a javaslat mellett szólt. Azt mondják, jobb katona volt, mint aminő politikus.

Ez a nap különben a szélsőbaliaké, mint ahogy a habarékiaké a tegnapi. Ugron Gábor mondott tüzes beszédet, majd Lits Gyula csinált nagy hatást, nevezve Fejérváryt a »bécsi hadügyér budapesti helytartójának«. Thaly Kálmán Csáky ellen fordult. Hejh, mennyivel különb ember volt Bercsényi, aki a diákokat meghagyta a könyv mellett!

De bármennyire hánytá-vetette magát az ellenzék, kijebb eresztvén politikai ágaskodásainak nadrágszíját egy-két likkal (hogy az ő stílusukban beszéljek), mégis a kormánypárti padokon csüggött érdeklődéssel a zsúfolással telt karzat, s a hírlapírói padok szemfüles kíváncsi népe.

Most végre megjött az idő, mikor a mamelukok az érdekesek.

Azok, akik a konferenciák leírását olvasták, ezektől várják a csattanós dolgokat. Valami titokzatosságot sejtjenek s lappangó forrongást, mely egyszerre fog kitörni, mint a Vezúv.

Ha két mameluk suttogva beszél, találgatják:

- Pszt! Miről beszélhetnek ezek?

A jegyzői táblák is, mintha rejtelmes ákom-bákomokkal lennének teleírva. Híre kerekedik, hogy lázadók idegen nevek alatt lappangnak a táblán.

- De hát mikor lép már ki az első?

Az egész ülés alatt valóságos tanulmánytárgyak a mameluk-arcok, s a jó megfigyelő csakugyan észrevehet bizonyos lehangoltságot a jobb padokon.

Nem jönnek dühbe az ellenzéki kifakadásokon. Nincs »zaj«, nincs türelmetlenség. Sőt azt se írták még le napok óta a sztenográfok, hogy »mozgás a jobboldalon«. Ellenzéki szónoklatba bele nem potyog a »nem áll«, »nem úgy van«; javaslatvédő szónok szomjan epedhet egy kis »helyes« után. Hallgatagon, komoran üldögélnek. A jó megfigyelő, ha akarja, leolvashatja egy kis fantáziával azokat a sokat emlegetett »aggályokat« a homlokokról.

Hanem ezekből az aggályokból szinte csak egy kis fantázia mellett lehet kiolvasni a párt dekompozicionális hajlamait. Mert ezekben az aggályokban csak egy uncia dinamit sincs, pedig még humor is van bennök.

X. kormánypárti képviselő meg van elégedve a javaslattal, csak a két évi önkéntesség aggasztja. (Két kamasz fia van a nagyságos úrnak.)

Y. kormánypárti képviselő nagyon meg van elégedve a két évi önkéntességgel (bár három évre tették volna, hogy egyforma lenne úr és paraszt), hanem a nyelvi kérdés aggasztja.

Z. kormánypárti képviselő meg lenne nyugtatva a nyelvi kérdésben, de a 14-ik §-t nem veszi a lelkére.

B. képviselőnek nincs kifogása se a 14-ik §, se a nyelvi kérdés, se a kétévi önkéntesség ellen, hanem azt az egyet megkövetelné, hogyha mi folyton adunk, szavazunk a hadseregnek egyet-mást, adjon már egyszer nekünk is valamit a hadsereg.

B. urat aztán kapacitálják:

- Ugyan, mi az ördögöt adjon nekünk a hadsereg? Hiszen az a mi közegünk, akit mi tartunk.

De B. úr makacs hazafi. Fejét rázza, morog. Játssza az önálló politikust, addig ameddig (amíg Péchy Tamás föl nem teszi a kérdést).

L. képviselő ellenben maga sem tudja, mit akar, s csak azért feszeleg, hogy »hátha le lehetne még valamit alkudni a németből«. Neki gyönyörűséget okoz az alkudozás. Hiába mondják: »Ez nem regále-javaslat!«

A kormánypárti ellenzék tehát olyan tábor, mely maga magát veri meg. Mert ha a 14-ik §-nak van például tíz ellensége, ez már mind barátja (ha nem is pertu barátja) a kétévi önkéntességnek, míg viszont a kétévi önkéntességet ostromló csoport védelmezője a 14. §-nak.

Báránnyelők ezek. A párt olyan szilárd, aminő volt. Hanem persze, persze... messziről másképp tetszik. A közvélemény nyugtalan. Hogyne! Nagy dolog az, mikor Éles Henrik is opponál! Egészen jogos a prófécia: »No, most már mindennek vége«.

De bármilyen kedvetlen a párt, ma mégis megmelegítette néhányszor a Tisza beszéde, ki az ülés végén ügyesen polemizált Thalyval, védve a Csáky rendeletét, s állását magyarázva a nyelvkérdésben.

A szélsőbalon sajátos ingerültség vett erőt. A párt nagy közbeszólói folyton csacsogtak.

- Csűr-csavar! - kiáltá közbe egy érdes fülhasító hang, amint beszélni kezdett.

Tisza méltatlankodva mondá:

- Én mindenkit meghallgatok és nem sértegetek senkit.

Hoitsy ingerülten felelt:

- Még csak az kellene, hogy sértegessen is egy ilyen javaslat mellett!

Majd Szalay Imre, Eötvös Károly kottyantották el magukat. Thaly minden mondatnál kieresztett egy röppentyűt. Hol elsült, hol el nem sült. Az elnöknek tetszett ez a mulatság s megjegyzé:

- Úgy látszik, minden embernek van egy jó élce.

Ebben ugyan tévedett az elnök, (mert ezekhez az élcekhez mindenekelőtt rossz ízlés kívántatik), hanem az bizonyos, hogy a közbeszólások megadták Tiszának az anyagot, aki egy rövid felszólalás helyett most már egy hosszú, érdekes s a párt zajos helyesléseitől kísért beszédet mondott, vitetve hatalmas rögtönző tehetségével, a sok idétlen közbeszólás által.

TISZA ISTVÁN

Nagy adakozó kedvében volt ma Hoitsy Pál. Az ülés elején a »lányunk« lakodalmáról lévén szó, Hoitsy Pál azon volt: »adjunk neki valami nászajándékot, például egy kastélyt«. (Jószívű emberek ezek a szélsőbaliak.)

Az ülés közepén a »fiúnk« beszélt, s a szélsőbal volt a legjobban elámulva. Hoitsy Pál fejcsóválva morogta: »Valóságos kész miniszter.« Kevés híja, hogy nem indítványozta: »Adjunk neki egy piros széket.«

A mi fiúnk beszélt, azazhogy a generálisé. Ő maga elszólta magát egy kicsit, mondván egy közbeszólásra: »sajnálja, hogy a miniszterelnök fia, de nem tehet róla«.

Pedig éppen szerencséje, hogy nem másnak a fia, (ti. annak a másnak szerencséje), mert úgy venné ki magát más fiául, mintha az illetőnek az apja volna.

Egy a közpályán megöregedett politikus érettségével beszélt; kerülve minden színt, minden zománcot, minden hímport. Csak az érveit mondta el, azokat is cicoma nélkül, egyszerűen. Hangját leeresztette, ne csengjen. A kiélezett helyeknél gyorsan siklott el, mintha megrettenne tőle, hogy hatást talál elérni. Gesztust nem használt, fejét föl nem vetette negédesen, mint a modern szónokok, ceruzájával nem kalimpált, nem volt a kezében csak a »Pesti Napló« egy esti lapja: abba fogódzott, azt suhogtatta meg néha; az volt a fegyvere.

Apponyi ellen polemizált belőle, idézve beszédjét és cáfolva, majd Thalyra mért egy oldalvágást, közbe Bolgár Ferencet szurkálta meg, s Horánszky se maradt megsebzetlenül.

Amint Fejérváry után (ki ma szerencsésen jóízű humorral dolgozott), Tisza István nevét hangoztatta a jegyző, mély csönd lett a Házban. A medium megtelt. A zsúfolt karzatokon ideges hullámváz suhogása vonult el. A kis Tisza Lajos édesanyja mellett ott fönn a karzaton

kíváncsian hajlott alá dús hajú, lányos fejcskájával, míg a nagy Tisza Lajos idelent valóságos lámpalázban nézte Tisza István első útra indulását.

Mert az igaz, hogy Tisza István beszélt már egyszer a Házban, de akkor olyan szerény témát választott, amivel Sprinczer János is restellne bíbelődni.

Ma pedig olyan nehéz témát választott, amivel régi vén szónokok sem mernének megbirkózni.

Maga a miniszterelnök az első alkalomnál szépen hátraült a képviselők háta mögé; mert akkor az apa hallgatta szárnypróbálgató fiát (s nem volt benne biztos, tud-e a szíven uralkodni); de ma már a vezér figyelte a katonáját, aki erősen ostromlott pozíciókról ver vissza hatalmas ellenfeleket, s ezt már a hadoszlop éléről nézhette a vezér.

Szép sugár magas alak Tisza István; rövidre nyírt fekete haj, kis bajusz, nyílt kékes szemek s az ifjúság hamva, pirossága az arcon.

A karzaton, mely tele volt köröskörül amerre a szem látott, szép asszonyokkal, lányokkal, tudom, sokan gondolták:

»De kár, hogy már házas ember.«

Csendesen, szinte szaggatottan indult meg a beszéd, egymáshoz lazán rakott, polemikus észrevételekkel. Néha hangozott fel bágyadt helyeslés. Gyakrabban egy-egy ellenzéki közbeszólás. (Polónyinak volt ma nagyon pihent az esze.) Egy pár Beöthy Ákos-féle »halljuk halljuk« (mely képes volna egy Bismarck-féle beszéd alatt is nevetést előidézni) fülsértően hasogatta a levegőt.

A mamelukok csendesen, tartózkodva viselték magukat. Mert senki sem szeret abba a gyanúba keveredni, hogy valakinek azért kiált »helyeslés«-t, mert az egy hatalmas embernek a fia.

Hanem a hideg modorú fiatal szónok, míg maga egy percre sem melegedett meg, lassankint átmelegítette az egész pártot. Érv évre csattant, itt egy logikátlanságra mutatott rá, ott egy homályt oszlatott el, s annyi ízléssel, olyan okosan, hogy lassankint mindenki elfelejté benne a Tisza Kálmán fiát.

Maga Tisza István ez!

Zajos, harsogó helyesekben tört ki a párt. Az ellenzék elnémulva hallgatta. A szélsőbal öreg fejei bánatosan himbálóztak:

- Vége van; sohasem szabadulunk meg. Meg van már a miniszterelnöknek a »folytatása« is.

S valóban egy-két remarque, az absztrahálás és a komprehenzív erő a miniszterelnökre emlékeztetett, de kiegészítve a Tisza Lajos gróf kifejezési szabatoságával és előkelő gúnyjával.

A mamelukok lelkesedése most már megeredt szélesen.

- Ez aztán a legény - lihegte Jókai.

Kőrösi Sándor és Darányi Ignác úgy néztek ki, mintha pezsgőznének. Az öreg Boér szemeiből könnyek csergedeztek, mintha mondaná: »Lesz már nekem vezérem öreg napjaimra is.« A bihari képviselők összeverődtek egy padba és dicsérték a megyéjüket. Csak Fluger Károly vakarta a fejét kedvetlenül. »Most már megint több egy nagy emberrel, kivel nekem biliárdoznom kell.« (Mert esténként a klubban Fluger biliárdozik Tisza Lajossal és Csernátonyval, újabban Wekerlével is.)

Ezalatt Tisza István egyre beszélt s egyre nőtt... rohamosan nőtt a Ház szemeiben.

A vége felé már nem is látszott fiatalnak.

Hófehér gödrös homlokára csalóka ráncokat rakott a képzelet, s a behunyt szem hófehér szájakat vegyített a hajába.

Minden mondatánál kitört a tetszészaj.

De a legszebb volt a beszédje vége: tömör és magvas az a lecke, amit az ellenzéknek adott. Még ezt senki sem mondta el ily őszintén és bátran.

S még csak egy szisszenés sem hallatszott, ellentmondási zaj, visszatetsző morgás. Pedig nagyon fiatal ember mondta - két öreg kisebbségnek (mely valószínűleg matuzsálemi éveket él még mint kisebbség), de annyira minden pretenzió nélkül mondta, azon a szürke, fennhéjázás nélküli hangon (mely a legbecsesebb tulajdona az apának és fiúnak), hogy még Tomcsányi Lászlónak se jutott eszébe haragudni: pedig azt már úgy alkotta az anyatermészet, hogy örökké duzzogjon, haragudjék.

Éljen s taps viharzott fel, mikor a fiatal szónok végre leült.

Azazhogya már akkor nem volt fiatal szónok. Úgy kelt fel még az igaz, de már úgy ült le, mint meglett politikus, hogy azt ne mondjam, államférfi.

A Ház zsibongva omlott ki a folyosóra. Még Horvát Boldizsár neve sem állította meg a kitódulókat. A felkelő napnál kisebb varázsa van a lehunyónak.

Ott künn aztán a gratulációk özöne várta a miniszterelnököt, aki jobban el tudja viselni azokat a szavakat, amik neki keserűek, mint azokat, amik édesek: ki is tért előlük egyszeribe:

- Mind nem ér a ti kritikátok semmit. Majd a kis Lajos fiam mondja meg, milyen volt a Pista beszédje. A pénteki ülést is jól megbírálta: »Olyan az, édesapám, mint a színház.«

- Mi is volt csak pénteken? - keresgélte az emlékezetében valaki.

- Hát az Apponyi beszédje - akadt rá hirtelen a szomszédja, meglehet, hogy a kis Tisza Lajos észrevételéből.

A MAI ÜLÉS [jan. 17.]

Cifrán néz ki a szónokok táblája. Egyetlenegy név, nagyritkán kettő a »Mellette« oldalon, beláthatatlan névsor az »Ellene« jelző alatt. Micsoda rettenetes szóáradatot jelent ez!

Ma mindössze négy ellenzéki szónok adta ki a mérgét, de újak is szállinkóztak be, úgyhogy mennél többen beszélnek, annál többen maradnak. Egymást szülik. Már is arról van szó, hogy péntektől kezdve délutáni három óráig tartsanak az ülések, s így tér vissza a rákosi országgyűlések négyszázados taktikája; kiéheztetni a duzzogó elemeket.

Az ellenzéki szónokok, a szélső padokból valók, mind a magyar hadsereget követelik, a szelídebb ellenzékiek Apponyi határozati javaslatával elégednek meg.

Hát a kormánypártiak?

Azok úgy vannak a javaslattal, mint (egy krónika szerint) Horvát Boldizsár volt miniszter korában az ismerőseivel, mikor leveleket íratott nekik a titkárával.

A titkár rendesen megkérdezte:

- Hogy van az illetővel, excellenciád?

- Ki nem állhatjuk egymást. De miért kérdezi?

- A címzés végett, kegyelmes uram.

- Írja neki, hogy »kedves barátom«.

A javaslatnak kevés olyan barátja van, amelyik a háta mögött ne mondana róla rosszat. Szidják, gáncsolják, de meg fogják szavazni, mert ha úgy állna a kérdés, hogy vagy Tisza, vagy a javaslat, akkor bizonyosan egyhangúlag Tiszát választaná a párt; ha pedig úgy volna felállítva a kérdés, hogy Tisza megmarad, ha a javaslat nem marad is, akkor is tudnánk, mit csináljunk - de mikor úgy áll, hogyha leszavazzák a javaslatot, Tisza menne el és a javaslat még akkor is megmaradna: ez alaposan előli az ellenzéki gerjedelmeket, úgyhogy a javaslat legnagyobb ellenségei is mellette izgatnak.

Dániel Gábor azzal ijesztett meg egy kormánypárti papképviselőt, ki élénk támadásokat fejt ki a folyosón az önkéntesség ellen:

- Vigyázz, tisztelendő atyám, nehogy gyanúba keverd magadat.

- Hogyhogy?

- Mert ezt a paragrafust csak azok nem fogadják el, akiknek fiaik vannak.

- Apage satanas - sompolygott el szégyenlősen a pap, és valószínűleg meg fogja szavazni a két évet.

Egyébiránt a hangulat enyhébb, mint volt. A vita kezd unalmas lenni, a Ház figyelme kimerült. A csúcspont az Apponyi pénteki beszéde volt, s azontúl szemlátomást hanyatlik az érdeklődés. Egy-egy eleven szituáció még fölfrissíti a fáradt idegeket, lendületet csinál, de múltot.

Ilyen volt a hétfői ülés; midőn Tisza István és Horvát Boldizsár beszéde esett össze. Mind a kettő szép volt - s még egyre tart felettük a kritika, áthömpölyögve a parlamenti körökből a közönség messzebb rétegeibe.

Persze, egy kis hiba csakugyan történt. De az újságok könnyűszerrel segíthettek volna rajta. A neveket kellett volna csak elcserélni a két beszéd szövege felett: Horvát Boldizsárnak adni a Tisza István orációját és Tisza Istvánnak a Horvát Boldizsárét. Mind a kettő jól járt volna.

A mai napról szólva, legkiválóbb szónok Pulszky Ágost.

Önök, akik a lapok tudósítását olvassák, azt fogják erre mondani:

- Hiszen ma Pulszky nem is beszélt.

Ez igaz. De Pulszky Ágost mindig a következő nap szónoka; az ő beszédjei »hallhatatlanok«. Agyonkiabáltatnak a születési napjukon. Az ellenzék zümmög, zsong, kopog, krákog, köhög, kiabál, huhog, förmedezik, fészkelődik, újságlapokat suhogtat, ceruzával dobol, a csizmatalpakat csoszogtatja. Egyszóval a Pulszky Ágost beszédjét csak a lapokból lehet kivenni másnap. Azoknak, akik ott bent hallgatják, fogalmuk sincs róla, hogy mit beszélt.

Tegnap csak az ellenzéki bonmot-t hallottuk, hogy »szarkatojással etették csecsemőkorában«, de ma aztán kiviláglott, hogy igen szép, igen okos dolgokat mondott, s férfias őszinteséggel. Az ülés elején agyba-főbe gratulálták a folyosón, míg bent a tanácsteremben Orbán Balázs kezdé meg a vitát csekély számú földszint és karzat előtt.

A pártja sem igen hallgatta. Még a hű tigris Uray is kifordult egyet szivarozni:

- Mit hallgassam? Balázs olyan már, mint a miskolci csizmadia, mindig egy kaptára dolgozik.

A szép magyaros fejű, nagybajuszú szittya beteges egy idő óta, halovány, bágyadt. (Csak a méreg tartja - mondta rá a folyosón valaki.)

Most is dühös volt, követelvén a magyar hadsereget.

Utána Vadnai Károly szólott, egyikét tartván legszebb, legtartalmasabb beszédjeinek, nagy figyelem és lankadatlan tetszészaj közt.

Vadnai Károlyt kétféleképpen kell megítélni mint szónokot; mikor a lába fáj és mikor a lába nem fáj.

Ha a lába nem fáj, akkor maliciózus, éles és ingerkedő, ha ellenben fáj a lába, akkor szelíd, enyelgő és melankólikus. De minthogy bizonyos fokig mindig fáj a lába (hisz ez a forradalom óta fájó láb adja meg neki a jogcímet, hogy mint szakember szóljon a javaslatához), bizonyos fokig mindig szelíd s gyöngéd stílusban karmolja az ellenzéket.

Vadnai után két ellenzéki szónok jött:

Justh Gyula Tiszára olvasott rá egyet-mást a régi beszédjeiből; de voltak felszólalásának jelentős tartalmas részei is. Komjáthy Béla Tisza Istvánnal polemizált túl erősen.

A jobboldalról még Asbóth szólott érdekesen, csinosan, azzal a bevezetéssel, hogy ő nem demokrata. (No, ezt igazán nem tudtuk.)

Végül pécskai Gaál Jenő emelkedett fel, akinek olyan bámulatos szeszadó hangja van, hogy egyszeribe mindenki elfelejtette a szőnyegen levő javaslat izgalmas voltát. Karzat és Ház gyorsan ürültek. A karzaton egyetlen öreg anyóka maradt és hallgatta.

A gyorsírók felpislantottak a téli wiklerbe öltözött makacs alakra, és önkéntelenül sóhajtották:

- Szegény asszony

A T. HÁZBÓL [jan. 18.]

I. Az örök derű

[jan. 18.]

Mély síri csönd honolt a folyosókon, mikor délfelé az országházba léptem. Egy árva lélek nem ült künn. A falak valóságos echóban adták vissza a lépéseimet.

Tán nincs ülés? Vagy valami nagy státusférfit beszél?

Kérdem a teremszolgától:

- Mi történik odabent? Talán Tisza beszél?

- Nem; Beöthy képviselő úr.

- Úgy? Beöthy Ákos

- Nem; az Algernon.

Az Algernon? Úgy vágtam földhöz a szivaromat, hogy millió darabban hulltak szét a tüzes sziporkák.

Hát nem Tisza, se nem Apponyi, hanem Beöthy Algernon. S az érdeklődés mégis ugyanaz. Természetes. Hisz maga Beöthy mondja: »Tisza vezeti ebben az országban a komoly ügyeket, én meg a bolond ügyeket vezetem.«

Beléptem a terembe. Tömött padok, a karzaton ember ember hátán, főrendek, szép asszonyok, Haluska Jánosok, katonák, önkéntes palánták az ifjúsági rekeszben, az írói páholyok tömve, a

mediumon fej fej mellett. A Deák Ferenc utolsó beszéde alatt sem nézett ki a Ház másképpen. Még tán a soha nem létezett néhai gróf Kozsibrovsky is ott ült valahol a kakasülő egyik sarkában.

Szétnéztem; csakugyan a mi »Aldzsink« beszélt, akiről azt fogja megírni a jövőre kor valamelyik krónikaírója, hogy »tetőtől talpig szeretetreméltó vén fiú volt«.

De mi az? Aldzsi beszél s az arcok nincsenek kigömbölyödve! Komoly »helyesek« zúgnak a teremben. Tisza a fejével bólingat, ahelyett, hogy hátradőlné piros székében a kacagástól. Az ellenzék mogorván hallgatja.

Ejh, micsoda degradálás az! A »nevető bölcs« egyszerű politikussá változott át.

Valóban úgy néz ki egészen. Jegyzékes papírszeletek állnak előtte. Ceruza a kezében. Cvikkerét hol leteszi, hol felteszi. S közben egy-egy okos argumentumot zúdít az ellenzék fejére, melyről még Szathmáry György is azt gondolja: »Ejnye, de kár, hogy nem nekem jutott eszembe.«

A túlsó oldalról bámulva hallgatja a »cousin«. Csak akkor kezdi fejét csóválni s pattogatni az ujját, mikor Apponyi ellen indul meg a polémia.

Krajszik áhítattal legelteti rajta szemét: »Mondtam én mindig, mondtam.«

Matuska Péter csalódva indul a teremből kifelé:

- Hisz ez egy tökéletes okos ember. S ha én okos embert akarok hallgatni, hát hazamegyek és beszélek a Széll Kálmánnal.

Erős fundamentumra van a Beöthy beszéde fölépítve: az egyik az a játszói érv a 14-ik §-nál, hogy amihez a mostani ellenzék ragaszkodik, a régi szöveg is rossz volt a régi ellenzék idejében, ennél fogva ez a szöveg is, melyet most nem akar az ellenzék elfogadni, ragaszkodás tárgyává nőheti ki magát valamikor a jövőben a kis Tisza Lajos miniszterelnöksége alatt. A kis Horváth Tamás (a Gyula fia) gyönyörű szpicceket fog tartani mellette a klubban.

Majd a kétévi önkéntességet védelmezi, objektív modorban, sikerült indokokkal, lankadatlan, csalódással vegyes tetszés mellett, s már-már egészen bevonul a száraz kedélyű parlamenti alakok szürke sorába. A szellemalak Kozsibrovsky elégedetlenül rázza fejét, s mintha suttogna a ködként gömörödő párák közül a magasból:

- Ne szállj le, Aldzsi! Ne okoskodj! Minek akarsz te kevesebb lenni. Hiszen megállható javaslat-argumentumok ebből a négyszáznegyven fejből mindnyájában megteremhetnek, de a fejedből tüzes szikrák pattoghatnának. Ne keverd őket a hamu alá.

Nemcsak Kozsibrovsky, de Schvarcz Gyula is hüledezik:

- Jézus Mária! Ez mindjárt Bluntschlit fogja idézni.

Úgy is végződött volna a beszéd, mint ahogy jónevelésű, magasra törekvő, közönséges okos ember beszéde szokott, ha a szónokból egy közbeszólás hirtelen ki nem hámozza az igazi, hamisítatlan Aldzsit.

Beszéd közbe őexcellenciájának nevezte Andrássy Gyulát, mire zúgás támadt az ellenzéken:

- Itt nincsenek címek!

Beöthy nem hallotta meg jól, s államférfiúi szerepéből kizökkenvén, kötekedve tudakozódék:

- Mit mond a »tisztelt zúgás«?

- Az »őexcellenciáját« helyteleníti - felelte egy hang.

- Bocsánatot kérek, visszavonom.

Nagy derűtség támadt erre. S azontúl megtört a varázs. A Ház zseniális kedvence visszaadatott önmagának. Elkezdett humorosan beszélni - de már nem olyan folyékonyan.

Míg a hahota tartott, eszébe jutott, hogy ő most a Házban van, tehát a fején nincsen kalap, s ha a fején kalap nincs, akkor bizonyosan látják rajta a karzatról a kopaszságot.

Felpillantott félénken. Huh, mennyi szép asszony! Szörnyűség!

Megzavarodott kissé; az is lehet, hogy nem tudta a beszédje másik részét olyan jól, folyton a jegyzeteihez kellett fordulni, s onnan olvasni.

Justh Gyula közbeszólt:

- Csak a trónbeszédet szokás olvasni.

- Csak a jegyzeteimet nézem, tisztelt képviselő úr - felelte szelíd hangon. (Persze, hogy szelíd az ember, ha nem tudja a beszédét.)

De jaj annak, akiről az ellenzék észreveszi, hogy szelíddé vált, most már sűrűn kezdtek vele ingerkedni.

Egyik talpraesett, de az ellenzék előtt kellemetlen argumentumnál követelőn dördült meg a Komjáthy szava:

- Vonja vissza ezt is!

De azért ügyesen folytatta véges-végig, s hatalmas helyeslési zaj közt ült le.

- Szép beszéd volt - dicsérték a feléje tóduló mamelukok.

- Vonja vissza az egészet! - kiáltá kedélyesen gróf Károlyi Gábor.

Ezzel ért véget a mai ülés kétségkívül legkellemesebb félórája.

Tisza csak annyit mondott hozzá a folyosón:

- Már most csak azt szeretném tőled tudni, Aldzsi, hogy miután visszavontad, excellenciás-e még Andrassy Gyula vagy nem?

II. Az örök homály

Erre az interpellációra nem adott Beöthy feleletet. Hát nem is tudtuk meg, hogy excellenciás-e még Andrassy Gyula? De megtudtuk azt, hogy Fenyvessy »a magyar Cassagnac« (így nevezi el a Pesti Napló a mai beszédje miatt), mert ifjabb Andrassy Gyula után (aki megint nagy sikert aratott) a Margitok, Malvinok kedvence és a legszebb selyem mellények tulajdonosa ragyogtatta elmésségét. A szabadelvű párt humoristája után a habarékpárt humoristája. Fenyvessynek Tisza felelt, aki ha ötlete van, mindjárt a síkra áll (ez talán hiba is a »generálisnál«), s az aránytalanul gyenge ellenfél legyűrését is jó munkának tartja. Hagyhatná az ilyet például Münnich Aurélnak.

De mindegy, nem erről van most szó, nagyobb témán énekelek most.

Ugyanis, kedves olvasóim, önök gyakorta olvasnak a hírlapi közlemények alatt két nagy betűt: »O. É.«

Ez az »Országgyűlési Értesítő« jelenti, hanem külön az »O« jelenti a gömbölyű Maszákot, az »É« jelenti a karcsú Egyesít. Mind a ketten járuléka a parlamentnek, s igazgatói a »magyar távirati irodának«.

Igazgatói? De két kard egy hüvelybe hogy férhetne meg? Egy bizonyosan főnök köztük. Mert ha egyik se főnök, akkor vége logikailag az összes államrendszereknek és az összes egyiptomi piramisoknak, melyek mind egy csúcsban csavarodnak ki. Csak egyetlenegy intézmény lenne hát a világon, amely két csúcsban végződik?

Lehetetlen az. Valamelyik okvetlen főnök közöttük.

Igen, de melyik?

Élőlény arra rá nem jöhetett, pedig egy évtized óta foglalkozik ezzel a kérdéssel a folyosó, a klub és cohaerentiája.

Politikai egünkön régóta ez az egy homály kóvályog eloszlatatlan köd gyanánt.

Éleslátó emberek egy-egy Stanley makacsságával láttak hozzá fölfedezni a valót, de nem sikerült.

Ők maguk, ha kérdik, mosolyogva hallgatnak róla. A mosolyban benne van: »a főnök én vagyok«.

De a fürkészők is ravasz emberek voltak. Kieszelték jól a dolgot. Egyszer közös szállást rendeltek valahol vidéken a két igazgatónak, s úgy csinálták ki, hogy csak egy ágy legyen, a másiknak a dívány a hálólhelye. Most minden kisül. Aki az ágyban fog feküdni: az a főnök.

Rájuk nyitottak: az ágyban Egyesi feküdt. Tehát Egyesi a főnök.

Már-már kétségtelen volt, mikor egy váratlan dolog sült ki; az, hogy Egyesi is próbált a díványon hálni, de a dívány kurta volt neki.

Valóban, a dívány is kurta, Maszák is kurta - tehát a díványon kellett aludnia Maszáknak, még ha ő is volt a főnök.

Maszák nemsokára egy villát vett a Svábhegyen:

- Maszák a főnök - mondták -, mert Maszáknak villája van.

Erre méregbe jött Egyesi és építettett egy még szebb villát Rákospalotán.

Legott minden kombináció összedőlt. Megint nem lehetett tudni, melyik a főnök.

Évekig kellett várni, míg Szegedre jött a király, amikor a távirati iroda is tisztelkedni ment, ekképpen iratva be magát a ceremóniás lajstromba:

»A távirati iroda küldöttsége; két tag: Egyesi igazgató és Maszák igazgató. Vezető: Maszák igazgató.«

- Hát mégis Maszák a főnök!

Igen, ha a következő héten egy másik királylátogatásnál valahol Miskolcon, nem megfordítva játszódik le a dolog: »A távirati iroda küldöttsége két tag: Maszák igazgató és Egyesi igazgató; vezeti Egyesi igazgató.«

- Teringette, ott vagyunk, ahol voltunk!

Végre, úgy látszik, őfelsége is érdeklődni kezdett a dolog iránt, kíváncsi lett, melyik a főnök, s minthogy kifürkészni sehogy se lehetett, elhatározta, hogy eldönti, és Maszákot megtette nemesembernek.

- Íme, tehát Maszák a főnök

Hiú remény. Másnap Egyesi is »y«-nal kezdte írni a nevét.

- Ez egy kijátszott kártya Maszák ellen! Ezt nem merné tenni Egyesí, ha nem ő volna a főnök.

Denique nem lehetett megtudni. Úgy hittük, örök homály marad már. A földteke forog majd tovább is összes bolygóival egyetemben a nap körül, s a nap bevilágítja fényével minden rétegét, de egy pont az idők végtelenségén túl is sötétben marad, hogy ki a főnök: Maszák-e vagy Egyesí?

A nyomozó történelem kisüti, miért haragszik a javaslatra Éles Henrik, miért van Fenyvessy minden nap benne az újságokban, miért demokrata Horvát Boldizsár, és hogy honnan idéz Beöthy Ákos - de ez az egy nem fog kisülni.

S íme, ma megtörtént a lehetetlen.

Tiszának, aki napok óta azon gondolkodik, miképp oszlassa el a homályt, mely a 14. § szövegezésére nehezül, Fenyvessyvel való mai polémiájában végre sikerült eloszlatni a homályt (de nem a 14. §-ról) az Egyesí-Maszák-viszonyról, mert Maszákot vévén védelmébe egy vélt támadás ellen, azt a távirati iroda főnökének címezte.

Az egész Ház föllélegzett.

Valahára! Mosoly villant meg száz ajkon. S a tudás fénye a homlokokon.

Egy hang közbeszólt:

- Hát Egyesí?

De a miniszterelnök zavartalanul folytatta Fenyvessyt ütő beszédjét, anélkül, hogy a közbeszólásra reflektált volna. Parlamenti életünk egy sok derűtséget, sok tréfát keltő kérdése lett ezzel végleg megoldva ma; most már kétségtelen, hogy Maszák a főnök.

...Ámbár, uraim, még nem lehetünk egész biztosak.

Mert ha most egypár nap alatt például Bismarck a német birodalmi gyűlés előtt Egyesít találná nevezni a magyar távirati iroda főnökének, megint ott lennénk, ahol voltunk.

A MAI ÜLÉS [jan. 20.]

[jan. 20.]

Szilágyi Dezső, mint a hold, hol előbukkan, hol elbúvik. Valaha népszerűségével volt félelmetes, most a bizonytalanságával érdekes.

Híre kerekedik: »beszélni fog«. Egy óra múlva már azt suttogják az értesültek: »nem fog beszélni«.

Maga is kitérő feleleteket ad.

- Mikor beszélsz Dezső?

- Nem tudom.

- De beszélsz?

- Meglehet.

Ravasz, diplomatikus mosoly játszik ajkai körül.

Itt is, ott is előveszik a mamelukok és faggatják:

- Tetszik neked a javaslat?

- Szavazzátok meg Tiszának, mert azt mondja Perier Kázmér: Akkor van szükségem a barátaim támogatására, mikor nincs igazam, mikor igazam van, akkor az ellenségeim is velem szavaznak.

Ma az ő beszédére számított a karzat (a földszint már nem számít semmire), de Szilágyi cserben hagyta az asszonyokat. Eötvös is kilátásban volt és Kaas Ivor. Mindnyája abszentálta magát.

A csömör első jelei kezdtek mutatkozni. A Ház künn a folyosón füstölődött, tarka csoportokra osztva. Maga a miniszterelnök is leült egy sarokba, és adomázott a környezetének, mint valamikor csendes, ködös napokon az öreg Deák.

Tisza Kálmán mint elbeszélő se utolsó. A Tisza László tegnapi ügyes beszédéről volt szó. Valaki fölemlítette, hogy hízik.

- Mindig kövér volt - mondá a miniszterelnök. - Mikor Debrecenben az első honvéd zászlóaljat felállították, a feleségem volt a zászlóanya. Nagy lelkesedéssel fogadtak. A kocsinkból kifogták a lovakat. Egy markos legény László bátyámhoz ugrott és fölemelte. De le is tette mindjárt, nagyot nyögve: »No, én se emelek ma többet.«

Majd a jó néhai Patay István jött valahogy szóba. Arról is volt egy története a miniszterelnöknek.

- Balközépi korunkban (szép idők voltak azok - tette hozzá kissé ellágyulva) Patay Istvánhoz egész közel szokott ülni Podmaniczky, aki nagyon finnyás ember. Kellemetlen szag üti meg az orrát, s bosszúsan tudakozódik: »Mitől van ez a szag?«

»Bizony nem tudom én édes öcsém - feleli Patay István - magam is azon töprenkedem.«

»Nem ettél rostélyost, Pista bácsi?«

Az öreg szittyá fájdalmasan sóhajtott fel:

»Hogy képzelhetsz olyat, beteg vagyok én, édes öcsém. Két hete élek már köménymagos levesen; ma se tudtam volna az ágyból fölkelni, ha a házmesterném meg nem ken egy kis fokhagymás pálinkával.«

Míg a generálisnak olyan jó kedve van idekűnn, azalatt az ellenzék egész kedvére dőzsölhet a hazafias frázisokban bent a tanácssteremben.

A kormánypárti padok, kivált a Győry Elek beszéde után (szépen megcsiszolt szónoklat volt) végképp elnéptelenednek. Győry után csak a szélsőbali Gyulai Andrások mernnyörögtek.

Néha-néha megnyíltak a szárnyas ajtók, kijött valaki, és hírt hozott.

- Kun Miklós tartja szűzbeszédét.

Kun Miklós magas, marciális, fekete alak, a kuruc hadakból való fizionómia. A buzogányt oda lehet képzelni a kezébe.

- Mit beszél?

- Azon kesereg, hogyha a Habsburg-Lotharingi ház kihal s a királyválasztás joga a pragmatica sanctio szerint átszáll reánk, miképp érvényesítjük azt, ha nem lesz kezünkben a hadsereg?

(Hm! Erre csakugyan senki se gondolt.)

Kun Miklóst a szóban Horváth Ádám előzte meg. Jól táplált, nagy bajuszú, csinos fiatalember. Valóságos szélsőbali Vámos. Figyelmesen hallgattam és azt gondolom, hogy Katona szobra ezután is csak egymaga marad a kecskeméti promenádon.

Majd jó kálvinista hangon megkondult a harmadik Madarász, akit Karcag küldött. Sokáig harsogott, hányta magát, csapkodott az eszével jobbra balra, de csak a sztenográfok hallgatták és Péchy Tamás, aki éppen megfordítva él és gondolkozik, mint a többi emberek.

Ő a nagy szónokok beszédei alatt sziesztázik, mert azok úgyse mondanak bolondot, vagy ha mondanak is, azt észreveszi az egész Ház, s közbezúdul, a nagybeszéd alatt elkalandozik képzelete, szeme bejárja a karzatokat, figyelmét a pihenés vánkosára bocsátja; de azokat a beszédeket, amiket senki sem hallgat, bámulatos éberséggel, feszülten vigyázza, s közbeszólási hatalmának éles ollójával mindjárt elmetszi a fonatukat, mihelyt a tilosba kezdenek kunkorodni.

Ma bő alkalma volt. Félbeszakította Horváth Ádámot, aki azon panaszkodott, hogy a beszédjét nem hallgatják (ezt már csak rá nem lehet parancsolni a nemzeti képviselőre), rendreutasította Madarászt, aki az osztrák parlament alárendeltjének mondta a mienket, megfeddte Lukács Gyulát, aki az interpellációjában gúnyosan drága testvéreknek nevezte a horvátokat.

Micsoda dolog is az éppen most, a szavazás előtt!

JÓKAI BESZÉL

Dacára, hogy a vita tizennegyedik napja van, megteltek a karzatok zsúfolásig, s benépesültek a képviselői padok. Egy csöpp lankadtság sem vett erőt a Házon, pedig Szentkirályi Albert kezdte az előadást, aki okos ember, de valóságos pesztonka hangja van, elaltató, olyan, mint a lúgzó kád csepegése.

Máskor a vita tizedik napja felé már türelmetlenül hangzik minden szónoknál a »Szavazzunk, szavazzunk« (most még üdén cseng a »halljuk, halljuk«), Podmaniczky Frigyes ott ólálkodik a folyosón (most még a színét se láttuk), Molnár Viktor robogva futkos százfelé. (Most még csendesen kontemplál.)

A Ház egyre eleven, pezsgő, s nem azt kérdezzeti, »mikor fogunk szavazni«, hanem »ki fog még beszélni?«

És azzal senki sem törődik, hogy a szegény Münnich Aurél ott hervadozik ezalatt, az előadói széken, sóhajtozva: »Itt fogok már én kitelelni«.

A szélsőbaliak napok óta kérdezzetik: »Lesz-e többsége a 25. §-nak?«

- Nem lehet tudni - felelik titokzatos hangon a rémeket látó mamelukok.

A statisztika-kedvelők számításokat csinálnak azokról, akik »nem«-mel szavaznak, és azokról, akik abszontálják magokat a szavazás előtt.

Ábrányi Kornél kedélyesen izgatja a fiatal kormánypárti képviselőket.

- Buktassátok meg Tiszát és a 14-ik paragrafust, aztán állítsátok újra vissza Tiszát, és nevéssetek ki bennünket. Ez legyen a programotok.

De a kis csirkék is tudnak már reposztírozni:

- Csak az utolsó pontra vállalkozunk

A tapasztalt, előrelátó Helfy azonban nem hisz a rózsás reményeknek, amiket a túlsó oldalon rémlátásoknak neveznek.

- Addig nincs - úgymond - semmi baj, míg Jókai meg nem szólal.

Ma aztán egyszerre híre kerekedik déli harangszókor, hogy Jókai fog beszélni.

- Baj van a kormánypárton - súgják-búgják szerte az egész épületben. Csak Molnár Viktor, a »Wipp« neveti csendesen; az ő számítása az igazi, a hiteles, hivatalos:

- Skandalózus többség lesz... de skandalózus!

Jókai felszólalásának híre felvillanyozza a Házat. Régen beszélt már az öreg. Egy idő óta végképp szegre akasztotta a politikát.

Majd mindennap feljön a Házba, és kiosztogatja az írói karzaton az illető lapok munkatársainak a regényfolytatásokat, megkérdezi: »Nem volt-e itt Nagy Miklós?« s ezzel hazamegy, aminthogy Nagy Miklós is (akire azt a bonmot-t csinálták, hogy »a lábával szerkeszti a lapot«) bekukkan mindennap, hogy megkérdezze »Volt itt Jókai?«...

Mindig keresik egymást, de még arra nincs élő tanú, hogy valaha találkoztak volna.

Az elnöki csengettyű hívogatóan megrezdül.

- Menjünk. Menjünk. Jókai beszélni kezd.

Mindenki rohan be, hol élesen hangzik: »Helyre, helyre!«

Egy pillanat alatt néptelen, csöndes a folyosó, mint egy kriptá. Csak az elhajigált szivardarabok füstölögnek szerteszét.

*

E napokban történt, hogy egy vidéki öregúr jött fel a folyosóra, s szóba hozta a Jókai legújabb regényét, a »Márvány kisasszony«-t.

- Nem jól van leírva - mondá. - Nem úgy történt az a »március 15-dike«.

- A költőnek szabad szépíteni - kapacitálta Gajári.

- Hiszen ha szebbre írta volna, de csúnyábbra írta. Nem azt a beszédet tartotta ő a néphez, amit leír. Egészen mást mondott. Még ma is emlékszem minden szavára.

- Hát mit mondott?

- Eső eredt meg, mikor szónokolt. A hallgatók erre előszedegették az esernyőiket, Jókai rájuk kiáltott izgató forradalmi hangon: »Le az esernyőkkel! Aki az esernyőjét felkapcsolja, az félti a ruháját, aki ruháját félti, az félti a bőrét is, aki pedig a bőrét félti, az menjen haza!« Ezt mondta Jókai.

Nekem akkor nagyon megtetszett ez a mondás, s ma is, mikor Jókai beszélni kezdett, folyton eszemben járt.

Nagy élvezettel hallgattam. Szelíd arcához, tiszta hamuszín parókájához pompásan illik hangjának lírikus, lágy csengése. Az a zamat, az a melódiaszerű édesség, mely az ő fenséges szórakrásában a mi nyelvünkől előcsilingel; erdőzúgás, pataknak csevegése, országcímerünknek szivárványos színei játszanak összekeveredve a nap verőfényével. S abból a napfényből imitt-amott szétpattan egy-egy szilánk bohókás, játszi ötletnek.

Tele volt a beszéd ilyenekkel. Derűtség ömlött el az arcokon, majd harsogó kacaj.

Egy ideig el is feledtem, hol vagyok. Beleringattam magamat falusi idillbe. Mintha ez csak egy kukoricafösztó lenne, (ahol ni, a piros cső is, a Szathmáry Károly orra), s egy öreg ember meséket mondana, főléses urunkról, Rákócziról, vitéz Bercsényi hadakozásáról. Majd átugrik hirtelen vagy kétszáz esztendő Mészáros Lázárig, aki szeretett volna a pincéből felbeszélni. (De kár a pincét így ledehonesztálni. Mert az sokunk szólásjogának a fundamentuma.)

Eszembe se jutott, hogy itt most politika van, csak mikor az ellenzék zajos, viharos »helyesben« tört ki.

Akkor rázkódtam meg, mint az ébredező.

- Ni, hiszen Jókai beszél a véderő-javaslatról. De mért helyesli az ellenzék?

Elkezdtem figyelni - hát csupa ellenzéki dolgot mondott az öregúr.

- Teringette, hisz ez a javaslat ellen mennydörög. A nemzet nagy költője elpártolt tőlünk. Végünk van. A fülemile után a verebek is fölszedik a sátorfát.

Ugron, Justh Gyula és a nagy közbeszóló, gróf Károlyi Gábor, örömben úsztak. Polónyi tele torokkal harsogta: »Mienk már!« Még a vén sün Csatár is úgy tartotta két nagy szőrös kezét, hogy az egyiket rögtön belecsapja a másikba tapsra. De csak mégsem tette; van benne ösztön.

Mert a következő mondatnál már a kormánypárton gyúlt ki a tetszészaj - s komoran elhallgatott a balvidék. Jókai most a javaslat mellett mondott valamit.

Aha, értem már. Megvilágosodott az elmém. S kedvem lett volna közbekiáltani az ő március 15-i beszédjéből:

- Aha, költő-király! Fölséged félti ruháját, a hermelines palástját, a népszerűség drágakövével kirakott dolmányát, és felkapcsolta a szélsőbaloldali esernyőt. Csakhogy aki a ruháját félti, az a bőrét is félti, aki pedig a bőrét félti, az menjen haza és ne beszéljen. Az nem háborúba való. Le azzal az esernyővel!

De éppen nem fogadott szót, mert alighogy észrevette, miként morcsosodik el az ellentábor, hogy vonja össze haragosra szemöldjeit Hoitsy Pál, s rázza fejét Szentiványi Árpád, hogy omlik végig arcról arcra a csalódás borongós homályossága odaát, megint egyszerre pezsgésbe hozta őket egy ellenzéki mondattal:

- Miért legyen én németebb Taaffe grófnál?

Erre megint a kormánypárt kezdett csodálkozni.

Jókai ezt is észrevette, s megint mondott egy kormánypárti argumentumot.

Mint egy nagy órainga, úgy himbálózott a két párt közt. »Tik-tak! tik-tak!«

A »tikre« mindig Irányi bólíntott és Fejérváry rázta a fejét, a »takra« Fejérváry bólíntott és Irányi rázta a fejét.

- Mi lelte Jókait? - kérdezték a kormánypártiak.

Ugyanazt kérdezte az ellenzék is: »Mi lelte? «

Senki sem tudott rá megfelelni, pedig igen egyszerű a magyarázatja.

A nagy író tegnap este otthon az íróasztalánál elhatározta, hogy ma beszélni fog.

Fogta bűvös tollát, s megírt egy beszédet a lelke szerint. Mikor megvult, felolvasta fennhangon.

- Hm, ha én ezt elmondanám, akkor nekem adná az ifjúság a fáklyászenét, és nem Ugronnak vagy Horváth Gyulának. De mit szólna hozzá a pártom? Mit szólna a trónörökös? Nem, nem! (a háta végigborsózott.) Másikat írok.

Újra leült vén zsöllyéjébe, maga elé képzelte klubbeli partnereit, a Körösi Sándor bömbölő helyeseit, a Szathmáry György dallamos »Úgy van«-jait, s megírt egy másik beszédet. Mikor megvult, felolvasta fennhangon.

- Hm, ha én ezt elmondanám, akkor nekem beverné ablakaimat az ifjúság. S ha még csak ez volna, de mit szólna a közönség, az ezer nyelvű szörnyeteg, aki annyi ideig hordott a tenyere legközepén, a közvélemény. Nem, nem, ezt se mondom el. Hanem heuréka! Elmondom mind a kettőt. Akkor se fáklászenét nem adnak, sem az ablakaimat nem verik be.

Így okoskodott a költő, s elmondta mindkét beszédét egybe.

Nem is valami új ez tőle.

Van egy olyan regénye, amelyiknek két különböző véget adott.

Ma pedig elmondott két különböző beszédet, amelyeknek egy vége lesz.

A vége ti. az lesz, hogy megszavazza az összes paragrafusokat, csak hogy két indokolással; azért mert jók, és azért, mert nem jók.

A VITA VÉGÉN

Mióta tart és meddig tart még a vita! Az első beszédekre már a legnagyobb memóriájú képviselők sem emlékeznek. Bátran lehetne őket kezdeni elülről... Mindamellett éppen olyan animóval folyt a mai ülés, mint az első nap. A kedv egy csöppet sem csappant meg... A puskapor sem fogyott még el, de teljesen elfogytak a kormánypárti szónokok, mára már nem akadt senki. Egyedül maradtak az ostromlók. Szelíden indult meg a szóöszön. Törs Kálmán rendszerint okosan beszél, de a kedélyeket nem zavarja fel. Utána Uray Imre eregetett el egy csomó adomát igen jóízűen, nagy tetszés mellett, midőn végre felállt a szélsőbali faltörő kos, Eötvös Károly. Népes Ház, zsúfolt karzat várta (a karzaton persze ott volt a híres »Perl öcsém« is, feketébe öltözve).

De ha a Ház népes volt is, a nyolc miniszteri piros szék üresen tátongott.

Valaki a szélsőbalról felkiáltott:

- Nincs kormány!

- Hol a kormány? - kérdé vagy húsz hang egyszerre.

Óriási zsvaj keletkezett. Eötvös nem bírt szóhoz jutni. Zagyva felkiáltások keresztezték egymást: »Küldjenek egy minisztert«. »A minisztérium leköszönt!« »Elhagyta helyét!« »A székek megürültek!«

Polónynak az az ötlete támadt, hogy ez most jó alkalom beleülni az egyikbe, és kikiáltani belőle a republikát. Odaszaladt a legszélsőhöz, mely a honvédelmi miniszteré. Már éppen azon volt, hogy beleereszkedik, midőn előtöppant Fejérváry, s meghökkenve, zavartan állt meg egy percig. Zajos derűtség tört ki. Polónyi elvonult. Fejérváry leült helyére, s Eötvös elkezdé szónoklatát az ő jóízű, zamatos hangján.

Eötvösnek nagy, széles feje van, erős koponya, hatalmasan kidomborodott homlokkal; inkább rút, mint szép arc, a halántékcsontok kiállnak szögletesen, a vonások durvák és érzékiesek, a szürke és a fej arányaihoz képest apró szemek feltűnően nagy távolságban vannak egymástól, de amikor beszélni kezd, lassankint széppé válik. A lélek előnti arcvonásait, s finomságokat vegyít középük.

Általában ajánlom a mélyen tisztelt karzatnak, ha meg akarja a szónokok tehetségét mérni anélkül, hogy beszédjük tartalmát bírálná, egyet vigyázzon meg. A nagy tehetségű ember megszépül, mikor beszél, mert agya, amint a szikrákat fölveti, gyönyörben úszik, s ennek

kisugárzó fényéből juttat a homloknak, a szemnek, az ajknak, de a tehetségtelen ember eltorzul a beszéd alatt, mert annak az agya kínlódik.

Sokszor láttam már rúttá válni beszélő szép embereket. És még György Endre is szép, ha beszél. De azért persze mégsem éri utol a szépségben Fenyvessy Ferencet - ha az hallgat.

Így szépült meg, mondom, lassankint Eötvös. Beszédje első része egy kissé lapos volt, csak a hangja tartotta benne a lelket, nem is hang az, de harang; később azután egyre jobban belemelegedett, s Tisza Istvánt, Andrássy Gyulát aposztrofálva megeredt humora, gúnyja, zajos derűtség csattant meg sűrűn az ellenzéki padokon.

Ő maga, mint a vívó, féltesttel állt a plénumnak, imitálva Deák modorát; a természetesség azon közvetlenségével beszélt, mely csak ritka emberek tulajdona, s mintha mindez csak most beszéd közben jutna eszébe, önmaga is mulatni látszott, a saját előadásán.

Mikor Andrássy Gyula, egykori miniszterelnök beszélgetését említette a királlyal, aki így szólt: »Födolog a nemzet megnyugtatósa«, lojális éljen harsogott fel a szélsőbalon.

- Milyen jóízűen beszélteti a királyt - jegyzé meg egy, az idézetekben tamaskodó kormánypárti.

- Éppen úgy hangzik az ő szájában, mintha egy Árpádházi király mondaná - jegyzé meg egy másik.

- Igen, a varázs a hangjában van, éppen mint Apponyinál. Csakhogy az Apponyi hangja megint más.

- Természetesen. Ha ő idézné ezt a mondatot, Anjou-házbelinek látszanék a király.

A kormánypárt tiszteletreméltó higgadtsággal hallgatta Eötvös gúnyolódásait mindvégig, csak egyetlen egyszer hangzott zajos ellentmondás, mikor kereken kijelentette, hogyha nem hagyják meg az ország nemzetiségét, mindegy neki a muszka vagy az osztrák.

- Doda Traján! - dördült bele egy vádoló hang.

Eötvös egyébiránt hivatkozott mindenkire, akinek valami hitele van: előhozta Kossuthot (az a szélsőbalnak tetszett), idézte Deákot (a Horvát Boldizsárék kedvéért), hivatkozott Andrássyra, a királyra és végül az öreg Hunyadi Jánost megtette szélsőbali embernek.

A szélsőbal zajosan éljenzett, mikor leült, s hatalmas zúgással követelte az elnöktől:

- Öt perc! Öt perc!

Az »öt perc« annyit jelent, hogy öt percre az ülést felfüggesztik, s ez a parlament egyetlen koszorúja, amivel egy szónoklatot megjutalmazhat; öt percig kivonul a foyerbe és fecseg róla.

A parlamenti halhatatlanság öt percig tart.

Öt perc múlva azt kiáltotta a jegyző: »Szilágyi Dezső!« S többé senki sem beszél az Eötvös Károly beszédjéről.

Szilágyi egyikét tartotta nagy boncoló beszédeinek, amelyekről azt szokta mondani Ugron Gábor: »a pókhálókön táncol«.

Az egész Ház benn ült két álló óráig, s lélegzet elfojtva hallgatta. Csak néhány habaréki járkált odakünn zordonan, tépelődve.

Némelykor kihangzott a falrengető éljenzés, az ellenzék tomboló tetszészaja.

- Hát ti mért nem hallgatjátok? - kérde egy későn érkező a künn levőket.

- Félünk bemenni. Nehogy megint beleszeressünk - feleltek a későn jövőknek.

Azazhogy későn jövők nem is voltak, mert a Szilágyi beszédeinek éppen az a természete, hogy nem lehet rájuk későn érkezni. A nagy orátor minden újonnan érkező kedvéért újra visszacsavarodik arra, amit már egyszer elmondott.

A SZCÉNA

(A képviselőház mai üléséből)

Csöndesen kezdődött az ülés. Apró emberek beszéltek a szó *szoros* értelmében szellemesen. Detrich Péter kezdte, aki azt tartja, amit Kubinyi György, hogy a »szellem« rossz a hadseregben, Hevessy Benedeknek pedig a múlt éjjel (hihetőleg a gyomrát terhelte meg a t. képviselő úr) megjelent az öreg Deák szelleme. (Ugyan tudott hová menni!) Hevessy meginterjuvolta: »milyen ítélet fog várni azokra, akik a javaslatot megszavazzák?« Deák meghozta a decíziót:

- Az utókor gyászmagyaroknak fogja őket nevezni.

Eötvös hátán hideg borzongás futott végig.

- Az öreg feljár éjjelenként a szélsőbaloldaliakhoz? Még egyszer hozzám is el talál jönni, és megrázza az üstökömet azért a sok citátumért, amit holta után a szájába adtam.

Péchy Tamás szintén nem szereti a kísérteteket. Önkéntelenül szólt közbe:

- Ne keverjen ilyeneket a beszédjébe.

- A szellem mondta! - igazolta magát kenetesen Hevessy. (Nagy derűtség.)

- Azt senki sem hiszi el, hogy szellemek így társalogjanak - makacskodott Péchy Tamás.

Hevessy elbeszélvén álmát, báró Roszner Ervin a fiatal, nagytehetségű politikus lépett először síkra Szilágyi ellen. Tárgyilagosan, világos logikával, a kormánypárt meg-megifjuló tetszése mellett cáfolja Szilágyi egyes érveit, majd báró Kaas Ivor veszi át a szót, s minden jel odamutat, hogy egy rendes lefolyású ülés lesz, aminő ezer meg ezer van a Ház naplóiban, s ma elfogy minden név a fekete tábláról.

De egy non putarem közbejött. Különben is délfelé kezd megéhezni az ellenzék. S akkor lesz ingerültebb.

Zichy Jenő gróf kezdett beszélni, mégpedig ellenzéki szellemben; a karzatról nagy érdeklődéssel hallgatta Rossi: a színész, a színészt. Drámai pátosszal szólott.

- Nem jó úton haladunk t. Ház, ha így haladunk - (s ezzel fölnevezett a karzatbeli hölgyekre).

A póz, amiben beszél, a prepotens hang felingerelte a kormánypártot.

Az ellenzék éljenzett, a jobboldal zúgott.

- Halljuk Gelléri Mórt! - süvített végig a termen egy ingerkedő hang (ami nyilván azt akarta jelenteni, hogy Gelléri fabrikálja a Zichy beszédeit.) Nagy hahota támadt, s Zichy is ideges és piros lett, mint a paprika.

De még okvetlenül el kellett mondania Deák egy megjegyzését, amit őneki mondott (Gellérinek-e vagy Zichynek, nem tudni), hogy a nemzet azt a jogot, amit tőle elvesznek, még visszaszerezheti, de amit ő maga felad, az örökre elveszett. Elmondta ezt - úgymond - Deák a Házban is, azon helyről, ahol most Tisza Lajos gróf ül...

Ezzel volt elvetve a vihar magja.

De hiszen igaz ember Hevessy Benedek, s nemhiába jelent meg előtte a Deák szelleme az éjjel. A szellem már hihetőleg sejtette, hogy az ő széke fog ma egy szcénát csinálni.

Ott áll az a szék az első sorban, a miniszterelnök zsöllyéjétől balra, azazhogy nem áll ott, mert egyszer bele talált ülni valaki, aki nem jól vette ott ki magát, mire Kovách László kifürészelte a széket, csak a könyöklő maradt ott, melyen ezüst táblácskára van bevésve a »Deák Ferenc« neve, mintha még mindig köztünk volna, mintha még mindig oda várnák.

Ez a szék, mely az új országház fölépülése után hihetőleg a múzeumba fog kerülni a többi Deák-ereklyék közé, már másodszor szerepel. Egyszer a jó néhai Éber Nándor akart beleülni, s mivelhogy a szék voltaképpen nincsen meg, hanyatterült a földön, mire babonás ijedtség futotta át a Ház csontjait.

Ma is ezen kezdődött az ingerültség.

- Hiszen nem a Deák helyén ül Tisza Lajos! - hangzott a jobb oldalról.

- Zichy szeretne ott ülni! - kiálták mások gúnyosan.

Tisza gróf észre sem látszott venni a nagy fraseur clownszerű rugamait, csak az a szokott ironikus mosoly játszott az ajkán, ami sokaknak nem tetszik. Kevés vártatva fölkelt székéről, mely közvetlenül a Deákéval van szomszédságban, s kifelé indult a teremből.

- Jobban is teszi, ha kimegy - szólt Zichy feléje mutatva a kiterjesztett szónokló kezeivel.

Ez már világos bosszantás volt. A Ház felzajlott, mint egy háborgó tenger.

Tisza gróf visszafordult, s néhány lépést tett Zichy felé, arca elhalványodott, s ingerült hangon mondá:

- Én azt teszem, ami nekem tetszik.

Leírhatatlan jelenet következett. Az ellenzékről száz meg száz hang ordítá: »Menjen ki«. A szélsőbaliak felugráltak helyeikről böszülten és a kezeikkel fenyegetőztek. A kormánypárt az elnököt keresgélve kiáltozott: »Rendre, rendre!« Az elnök kétségbeesetten rázta a csöngettyűt. Fejét, hangját veszté. Később azonban megtalálta mind a kettőt.

Rettentő képe volt a Háznak. Mintha egy nagy ököltusára készülne a két vérig sértett tábor. Az arcok kidagadtak a kiáltásoktól, a halántékok lüktettek, az arcok kivörösödtek a böszültségtől. A Szalay Imre szemei vérben forogtak, Ugron szilaj mozdulatai feltűzelték az egész környéket. Csátár nagy öblös szája tajtékzott, »éljen Zichy«-t harsogtatva, csak Polónyi úszott gyönyörben, mintha mondaná: »minden jól megy«.

Maga Tisza Lajos most már dacosan szállt szembe a fergeteggel; megállt mint egy szobor, és nem mozdult; mereven, ridegen várta, mi fog történni. Ha édesség a közönség éljeneit hallgatni, abban is van valami csiklandozó, kéjes érzés, egy nagy fenekedő tömeggel farkasszemet nézni, (kivált, ha nem annak van igaza).

Percekig tartott az orkánszerű lárma, mely még az utcára is kihangzott, mint valami földalatti morgás, dübörgés. A szolgák a foyerból rémülten rohantak az ajtókhöz. A karzatok ideggyenge hölgyei nyakra-főre menekültek.

- Az ónodi országgyűlésen vagyunk! - kiáltá Thaly egy Marat vérszagú hanglejtésével.

A kormánypárt is lázba gyúlt az izzó atmoszférában.

Baranyi az ökleit emelgette: »Ne hagyjuk Tisza Lajost.« Ember ember hátán hömpölygött a medium felé. Minden élő lélek mozgott, fészkelődött, zajgott, még Hagara is, csak Zichy állt ott szónokképpen, megdicsőült arccal, elérzékenyedve, mint egy hős, és rakta zsebre az éljeneket. (Hogy csuklik most otthon Gelléri!)

Végre, mikor már mindenki elrekedt, szóhoz juthatott az elnök. A kis csengettyű hangja erőt vett a bőszen üvöltéseken, lenyomta őket mindig jobban-jobban, végre végképp lecsukta a szájukat, csend lett, ünnepélyes, minő a vihar után szokott lenni.

- Méltóztassék folytatni - szólt az elnök vitéz hangon Zichy felé fordulva.

Erre aztán rohant ki Tisza Lajos, s becsapódott utána a szárnyas ajtó. A tömeg haragját kiálta, hanem a Zichy frázisai elől futva futott.

Pedig már nem sok volt hátra, a zajos éljenzés, a nagy dicsőség megzavarta a derék grófot, és csak annyit tudott már kirebegni, hogy »nem fogadom el a javaslatot«. Leszállt Rosinantéról.

Lett erre megint velőket hasogató éljenzés, tombolás, dörömbölés. Ezer kéz nyúlt Zichy felé gratulálni.

Thaly Kálmán odarohant hozzá, és átfogta gyöngéd szeretettel a derekát, mintha mondaná:

- »Jer, nagy férfiú! Átveszlek a történelemnek«.

Az elnök most öt percnyi fegyverszünetet adott az ellenzéknek. Azok egy része a büfébe rohant tojássárgáját inni, mely a következő beszédekre is megedzi hangjukat a kiabálásokra, a másik része pedig ott künn a folyosón folytatta a gyerekes komédiát, éltetve Zichy Jenőt.

A szünet után Lipthay Károly szólalt fel - de már nem mertem bemenni.

Mert okos ember nem szívesen megy be olyan helyre a maga akaratából, ahonnan aztán ki nem jöhet a mások akarata miatt.

A T. HÁZBÓL [jan. 26.]

Még mindig tart a vita; de már szépirodalmi folyást kezd venni. A zöldséges kertek helyett jönnek a virágos kertek, tulipánokkal, rezedákkal és pipacsokkal. A 60-as évek versidézetei előcsillannak. Sőt, arra is van kilátás, hogy holnap Meszlényi Lajos rigmusokban mondja el beszédét a törvényjavaslat ellen. Péchy Tamás, hír szerint, már tanulja is a prozódíát és költészettant, hogy esetleg ő is kádenciákban utasíthassa rendre, ha nagyon borsos talál lenni.

Meszlényi versei tetszenek az ellenzéken, pedig meglehetősen hasonlítanak az igali kántor híres búcsúztatójához:

*Búcsúzó, búcsúzó, felső, alsó szomszédimtől,
Nagy István sógortól, Kis Mihály komámtól.*

- Istenem, hogy bírta kigondolni! - mondá az eklézsia elámulva.

A Meszlényi eklézsiája is hálás. Semmi kétség, hogy nagy sikert fog aratni.

Ma különben ki is taposta némileg az ösvényt báró Jeszenszky Sándor. Ő volt az első szónok. Csinos, rokonszenves alak, aki atillában, nagy karneol gombos bundában jár; szakálla, haja őszbe csavarodik, de a szeme fiatalosan csillog.

Az a híre volt, hogy le fogja tenni a Ház plénuma előtt a mandátumot, és elszavalja egyik versét.

Nagy figyelemmel hallgatták. Kemény legény. Erős dolgokat mondott Tiszának, s nem egy helyütt verve-vel, és lapidárisan vágta ki a »ritkített« mondatot.

- Budán van a király helye.

Harsány tetszészaj viharzott fel utána, s hömpölygött végig az ellenzéki padokon.

Jogfeladással vádolta a parlamentet, s megfenyegette, hogyha így jár el a többség, minden jó képviselő leteszi a mandátumát, mert nem akar *ilyen* háznak a tagja lenni. (Zajos tetszés.)

Majd elszavalta önszerzette versét, igen gyöngécske, úgyhogy sokkal nagyobb hatást ér el, ha a verset tartja meg magának és a mandátumot teszi le; de ő inkább a mandátumot tartotta meg és a verset tette ki prédává.

Így is fülsiketítő »éljen« lett osztályrésze.

Az elnök közbeszólt:

- Nem tartom helyesnek, hogy valaki leckét tartson egy egész pártnak a hazafiságból.
- A lelkünkben beszélt - kiálták a szélsőbalon. - Mindnyájan magunkévá tesszük.
- Többet szenvedtem én a hazáért. - felelte vissza Péchy -, mint bárki az ellenzéken.
- Mi is szenvedtünk - rivalgtak az ellenzékiek. (Különösen Fenyvessy Ferenc hányta-vetette magát halesík módjára.)
- Forniszek többet szenvedett - licitált Thaly Kálmán.
- Kőrösi Sándor még többet - dicsekedtek a jobboldalról.

Nagy zaj keletkezett erre, tombolás, dörömbölés; a tegnapi démon megint elszabadult a láncával, s csörömpölve robogott végig a Házon. A hegyen ülő képviselők felugráltak helyeikről, ingerült mozdulatokkal fenyegetve az elnököt.

- Ne leckéztessen! Szálljon le a katedráról, ha polemizálni akar velünk.
- Joga van felelik viharosan jobbról.

Többben az emelvény elé rohantak. Marcona leventék, innen is, túlról is; mintha egy középkori torna készülődnék, csak a lándzsák hiányoznak és a pajzsok.

Szederkényi feláll: »A házszabályokhoz kérek szót.«

- Halljuk Szederkényit!
- Halljuk az elnököt!

Szederkényi aztán elmond néhány szót nagy zajban, hogy az elnök nem vitatkozás végett ül székén, ha vitatkozni akar, szálljon le, s adja át helyét ideiglenesen az alelnöknek, mert aki vitatkozik, azzal vitatkozhatnak is.

- Igaza van!
- Nincs igaza.

Újra megindul a pokoli rivalgás, fálrengető tompa moraj, melyből elmosódva bontakoznak ki élesebb kiáltások: »Éljen Jeszenszky!« »Éljen az elnök!«

Péchy türelmetlenül rázza a csengettyűjét, míg végre szóhoz jut, s békülékeny hangjától csoda módon helyreigazodik annyira amennyire a csend.

E bizonytalan csendben Udvary Ferencet szólítja a jegyző. Ezt úgy készletben tartotta magának az elnök.

Egy apró emberke ez, lekonyult, szomorúfüzfa-bajusszal, a homlokára lelógó, katlan színű üstökkel, nyomott körtearccal, prototípusa egy vidéki csizmadiának.

Hanem a hangja az aztán olyan, hogy szembenálló hadseregeket képes volna elaltatni. Lett is olyan béke a két párt közt, hogy öröm volt elnézni. Ugron vörösre gyulladt arca visszanyerte nyugodt, hamvas színét, Hoitsy szempillái leereszkedtek bágyadtan, Polónyi gyönyörködve merült el a kabátjára tűzött nemzetiszín kokárda nézésében, csak Fenyvessy fészkelődött még és hadonászott, mert ő a békében való vitézséget sem veti meg.

Udvary után reszelős, ordító hangon megszólalt Csatár, és prédikált a morálról.

- Semmi közöm a közös hadsereghez - kezdé -, mert nincs róla szó a pusztaszeri vérszerződésben.

- Igaz! Úgy van! - bólintott Szendrey Gerzson. Élénk derűtséget keltett a jó Gerzson bólingatása. Még hát Csatárnak is vannak mamelukjai.

Fűt-fát összehordott a becsületes jó öreg, a keresztény erények mintaképe, elítélte a Csáky rendeletét, korholta a kormányt, de megkegyelmezett a »derék, jóra való királynak«. Aztán így folytatta beszédét:

- Most pedig átmegyek...

- Ide ne jöjjön - kiáltá ijedten egy hang jobbról, roppant hahotát keltve.

- Átmegyek a Tisza beszédjére.

- Az más.

Átment a Tisza beszédjére, s mint a hernyó, leevett mindent, amerre ment, s elpotyogtatta karakterének tojásait. Vádolta rikácsoló, bőszen hangján Ország Sándort, hogy hatezer forintot húz évenként, semmiért az új országház építésénél, s hogy más képviselők is nyolcvanhárom ezer forintot húznak.

Elnök közbevág:

- Ne szóljon a szenvedély hangján.

- Kérem, ez nekem természetes hangom - s tovább folytatja a vádaskodást.

- Eláll! Eláll! - zúg a jobb mező felháborodva.

- Dehogyan állok el - feleli cinizmussal a vén sünn, majd cigányos fúfanggal sandít az elnök felé. - Ha azonban az elnök úr kijelenti, hogy a közvagyon elprédálásáról nem szabad beszélni, akkor elállok.

Ezzel a prókátoros megjegyzéssel kieroszakolta, hogy nyugodtan hagyták beszélni egy darabig, míg ismét el nem fogyott a Ház türelme, s újból, felhangzott »eláll, eláll«.

Erre a »jó arcú« öreg kaján tekintettel rázta meg rettentő bikafejét, s húsos, kurta ujjával vészjóslóan fenyegette meg a parlamentet.

- Ha hallgatnak, rövid leszek, de ha nem hallgatnak, három óráig beszélek.

- Apage! - hangzott fel nagy derűtség közt, s azontúl a »Ház kedvence« szabadon beszélhetett.

*

Egy csillagot teszek Károlyi Gábor gróf és Csatár közé - hogy a nyomtatott papíron se keverődjének össze.

Károlyi Gábor egy igazi »jó fiú«, könnyed, kedélyes, impraktikus. Annyira impraktikus, hogy még a Károlyi névnek se tudja hasznát venni.

A Károlyiak közt ő a legmagyarabb, de a legmagyarabb részt örökölte a Károlyi-hagyatékából is. A többiek uradalmakat, ő egy pört.

Ezt a pörét Eötvös vitte. Eötvös elveszítette a pört, de megnyerte Károlyi Gábort - a pártnak. Eötvös is úgy tesz, mint spanyol Ferdinánd, aki először szegényekké, aztán katolikusokká tette az embereit.

Károlyi Gábor ott ül most a szélsőbalon, kedves, népszerű alakja a folyosónak, aki nem sok vizet zavar, hanem ahelyett megkínálja néha szelencéjéből a párttagokat finom cukorkákkal, s azonfelül elszórja köztük azokat a francia bonmot-kat, amiket Pázmándy Dénes nem tud. Ketten tesznek ki egy franciát.

Ma szűzbeszédét tartotta. Élénk figyelemmel hallgatta a Ház, bizonyos rokonszenvvel a jobboldal. S beszédéből valóban nem hiányzott sem az elmeél, sem a szellemesség.

Előadása szaggatott, temperamentuma nem szónoki, de van benne valami kellemetes csacsкасág, s vékony hangjában megnyerő lágyság. Mindvégig eleven volt, s színekben váltakozó.

Egy-két ügyes adomát melegített fel, à la Uray, csakhogy francia szószban, volt egy villogó ötlete az Eötvös »serdülő államférfiakról«, kiket »kis Herberteknek« nevezett zajos tetszés mellett.

De beletévedt egy zátonyba is, mondván, hogy Tisza Kálmán egy kapituláció felé vezeti a nemzetet.

- Volt egy - úgymond - a Görgey Világosnál, és újra lesz egy, a Tisza Kálmáné...

- Ohó! - Szólt közbe valaki jobbról. - Volt egy harmadik is.

- Hol? - kérdeék a baloldaltól nagyhirtelen.

- A majtényi síkon; a Károlyié! - felelte az előbbi mamelukhang.

Mindamellettróppant hatást ért el a szónok. A szélsőbal és a habarékpárt percekig éljenzett az ügyes fordulat után, mellyel beszédét bezárta, sokan siettek hozzá gratulálni, Eötvös utat vert magának odáig, s megölelte: »Jó volt, szógám«. Perl öcsém pedig örömkönnyekeket hullatott a karzaton.

A mai nap a Károlyiaké volt, mert az utolsó szónok (Gulácsy Dezső után) gróf Károlyi István. Az ő beszéde volt a »pièce de résistance«. Korgó gyomorral, kiéhezve, de szerves egészben várták meg a képviselők a Pista gróf kirohanását.

Mély csöndben szólhatott népes Ház, népes karzatok előtt. Pista gróf udvara, a kaszinó, benépesíté a kakasülöt.

A Ház fiatal mágnásai: Nopcsa, Haller, lázban voltak. Fenyvessy kitátotta a száját, hogy a méltóságos mondatok oda is beröpüljenek, ne csak a füleibe, és szopogathassa, mint a medvecukrot.

Szép, előkelő, halvány fej ez a Károlyié. Az egész alak imponáló. Gesztusai kimértek, finomak, hangja bágyadt, de egy kis melodikus zengése van.

Beszédje nem volt jobb toasztjainál, de rosszabb se volt. Néhol jól eltalálta a húrt, hogy az megrezegtesse a szíveket, amelyek most vajból vannak azon a környéken.

Néhol ismét erősen megvillanó műérzéssel gruppirozta érveit; ott, hol az alkotmánynak Tisza Kálmán kedvéért való csorbításáról szólt. Lett is riadalom, zajos tetszés. Még tán Grecsák is közbekiáltta: »Méltóztassék élni!«

Ami igaz, igaz - pompásan volt megépítve beszédének Csáky rendeletéről szóló része is, midőn a tapintatot prédikálta (ami különösen jól áll neki). Finom volt iróniájában Fejérváryval szemben, élénk, cikornyátlan és üde volt véges-végig, nyelve zománcos, csillámló, úgy nézett ki az egész beszéd, mint egy szépen megnyesett díszbokor, melyen szentjánosbogarak mászkálnak, s Károlyi István kétségkívül jelentékeny szónoki tehetség, de a beszéd politikai értéke nem állott magasabban egy kávéházi politikusénál.

Mindegy. A felharsogó lázas »éljenek« kielégíthettek volna egy Bismarckot is.

S végre is ez a fődolog!

Még Tisza Kálmán állt fel utána a tetszészaj lecsillapultával.

- Le akar mondani? - Kérdék rakoncátlan, pajkos hangok a szélsőbalról.

De Tisza ezúttal csak egy rövid nyilatkozatot tett ingerült lármá, szüntelen közbeszólások közt, hogy egy gróf Csáky Lászlónak tulajdonított mondást (melyre Károlyi Pista a beszédjét építé) dezavualjon.

MEGINT EGY SZCÉNA

Valami elmés ember, aki látta délelőtt a viaskodást a háznagyi irodában a jegyekért, így fejezte ki a helyzetet:

- Ma többet ér egy karzati jegy, mint holnap egy szabadelvű párti mandátum. (Ti. holnap lesz a szavazás.)

Már az épület előtt roppant tömeg állt. Tanulók, asszonyok, öregek, akik be nem juthattak, sóváron nézegetve a lengő trikolórt a homlokzaton s a Ház bejáratát, melyen már tíz órakor özönlöni kezdtek a képviselők.

A kíváncsiság óriási volt, aminőre még Boér Antal sem emlékezik. Bent a karzatokon ember ember hátán ült; szinte úgy látszott, mintha minden percben lerogyni készülne a karzat, a rettenetes teher alatt. Bent szédítő volt a levegő, oly forró gőz fejtett ki, mint a kemencéből, a sütés után. A képviselői padok teliden tele, sőt a medium is megrakva emberfejekkel, soha nem látott arcok tűntek fel a földszinten, a mezei hadak legmakacsabbjai, kik a nagy riadalom hírére összeröföntek. Még a betegek is eljöttek. Visontai Kovách László ott ült a helyén. Előtoppant Erdélyből Tibád Antal. Gróf Károlyi Sándor Tirolból utazott haza szavazni.

Odakünn csípős szél fűdögált, ott bent mintha augusztusi nap izzó heve sütné, sokan zsebkendőikkel törlik az izzadtságot halántékaikról, s amellet a hangulat szintén telve van robbantó anyagokkal. Úgy ül szemben a két tábor, mintha minden percben összecsapásra kerülne. A szemek villognak, a gesztusok ingerültek.

Münnich Aurél előadói zárbeszéd helyett csak párbeszédet tarthat. Münnich Aurél mond egy mondatot, aztán, mint a dialogizált művekben, a lázongók kara zúg egy mondatot. Megint Münnich szól. Közbe Hoitsy. Megint Münnich. Közbe Thaly. Megint Münnich. Közbe Károlyi. Újra Münnich s újra a lázongók kara. És ez így megy in infinitum.

- Hagyja el az előadói széket!
- Naiv baba!
- Cudar, aki megszavazza a javaslatot, azt mondja Kossuth. (Gróf Károlyi Gábor szerint.)
- Szégyelljék magukat!

Ez a tónus. Ezek a sziporkák. Egészen a Starcsevics stílusa.

Szerencsére Münnich bevégi beszédjét, s Apponyi nagy, valóban nagy szónoklata következik, melyet sűrűn szakít meg fergetegszerű tetszés, morajlás színpadi tapsok kíséretében. Vérszemet kap még a karzat is (ahol a kisebbség van többségben), s ott is elkezdődik a tapsolás. Dobránszky Péter lelkesedéstől nagyra dagadt szemekkel veri össze a tenyereit.

Apponyi beszédje majdnem harmadfél óráig tartott, s dacára az ellenzék folytonos ingerkedéseinek, a jobboldal illendő nagyrabecsüléssel hallgatta az oppozíció legnagyobb szónokát.

Tisztázta útját mindenfelé, a korona felé, lefelé, a szélsőbal felé, csak az a tíz-húsz arasznyi távolság maradt meg süppedékes, homályos, bizonytalan - a támlányok felé.

Öt percig tartó szünet alatt megtelt a folyosó a képviselők nagy tömegével; egészen új kép ez a szokotthoz képest, mindenki mérges, mogorva. A kormánypártiak méltatlankodva panaszkodnak a gyerekes modorra, melybe az ellenzék belelovalta magát; az ellenzékiek ott künn is folytatták a gerillaharcot. A jó kedélyből már csak Beöthy Algernonban maradt meg valami kevés. A Fejérváry lábainál leejt suttyomban egy ifjúsági kokárdát, aztán lehajol érte nagy ravaszul.

- Nini, kegyelmes uram, leejtettél valamit.

Fejérváry odanéz, utána nyúl, de csakhamar ijedten kapja el a kezét.

- Eredj! Mindig ilyeneken jár az eszed. (De azért egy mosolyt mégis kierőszakol a miniszter marcona arcára.)

A szünet után Tisza Kálmán szólalt fel, a Hoitsy rendes kérdezősködése mellett: »Le akar mondani?«

Tisza Kálmán azzal a higgadsággal beszélt most is, mintha a legnagyobb béke uralkodnék a túloldalon. Ő az egyetlen, akit legkevésbé bosszant az ellenzék rendszerré vált hajszája. »Ennek is vége lesz!« - szokta mondani, mikor a hívei sopánkodnak:

- Hagyjátok őket haragudni!

Ma sem hozták ki sodrából a minduntalan közbehangzó, bosszantó aperçuk, maliciózus megjegyzések; hatalmas talentuma bámulatos elevenségével vágott és parírozott ide-oda.

Ezalatt az ellenzéki tájékra azt a hírt hozta valaki, hogy a karzaton detektívek vannak.

Eleinte vállat vontak rá: »Hát jó, ha vannak. Hisz a színházak karzatain is vannak detektívek.«

Majd mégis nézegetni kezdték a karzatot, s minthogy nálunk a detektíveket mindenki ismeri, legott ráismertek nehányra. Némi fészkelődés támadt. Szájról-szájra ment a hír, míg egyszer egy olyan forró szájba ért, amelyik beharsogta a Tisza beszédjébe:

- Detektívek vannak a karzaton

Mintha fürgeteg szabadult volna el és egyszerre meglóbázná a fák gallyait, az egész Ház megmozdult.

- Detektívek vannak a karzaton - bömbölte most már száz torok.

Az elnök kezéből kiesett a csöngettyű, a gyorsírók kezeiből a ceruza, Tisza megállt a beszédjében. A karzaton ijedt mozgás keletkezett. S lent a pokol tomboló lármája üvöltött.

- Ki velük! Ki velük! - Percekig tartott ez így. Az elnök idegesen tologatta a pápaszemét hol fölfelé, hol lefelé, Tisza maga is a karzatot kémlelte, s szólni próbált.

- T. Ház!

De hangját elseperte a lázas indulatok fölkorbácsolt rohama.

- Botrány! Gyalázat! Ki rendelte ide a detektíveket?

A falak reszketni látszottak az ordítástól. Az ellenzéki honatyák májfoltos arca száz színben játszott. A kormánypártiak a mediumra tolongtak, hogy lássák a detektíveket.

Végre nagy sokára szóhoz jutott az elnök, aki elmondta, hogy a detektíveket nem ő rendelte, hanem e percben hallja, hogy ott vannak, s máris kiparancsolta őket. Valóban látni lehetett a karzat tömegei közt lopva kiosonó alakokat.

E sajátságos és gyerekes incidens után Tisza gyorsan fejezte be beszédét, pártjának percekig tartó éljenzése közt.

A SZAVAZÁS

Korán reggel megcsókoltam otthon a két kisfiamat (»Viszlek gyerekek« - mondom nekik; azok nem értettek, nevettek, tapsoltak a kezecskéikkel), azzal elmentem a belvárosi plébánia templomba, meggyóntam, s minthogy már az idő túl járt a tíz órán, nagy sietve hajtottam a Házba szavazni.

Egy sovány fehér ló (de nem volt rajta vörös kantár) húzta a kocsit s elég szapora léptekkel. Merengve ültem a kocsi hátában. Gyorsan tűntek el az utcák, s jöttek újak, csöndesek, néptelenek után vásári zajtól zsibongók, majd újra csöndesek. Hát egyszer csak valami távoli zsolozsma üti meg a füleimet. »Miféle processzió lehet az?«

Egyre közelebb jöttek a hangok, azaz mi érkeztünk közelebb a hangokhoz, mígnem kibontakozott a szózat ezer torokból: »Itt élned, halnod kell.«

Kihajoltam az ablakon. A Sándor utca szögletén voltunk, s be egészen az országházig, még azon is túl, fej fej mellett tarkállott. Szerte lovas őrzőcsapatok cirkáltak. Az ifjúság nagy áhitattal énekelte a magyar zsoltárt, melynek szívet rezegető melódiájából csak néha rikoltott ki egy-egy bömbölő »abcug« vagy lelkes »éljen«. Aszerint, amint az érkező képviselőkben mamelukot vagy ellenzékit ismertek fel a tüntetők.

A Ház ruhatárában tele volt minden fogas.

A folyosó tömve képviselőkkel és idegenekkel, kik valóságos inváziót csináltak. A foyerben gyönyörű asszonykoszorú ácsorgott, ismerős képviselőket lesve, kiktől jegyet kérhessenek.

Gyakran lehetett hallani a nyájas magyarázatot:

- Egy alma nem sok, de az sem férne már el a karzaton.

Az ellenzéki képviselők arcán bizonyos ünnepélyes dac ült. »Kellett ez nektek?« - mondogatták gúnyosan vigyorogva. A kormánypártiak inkább kíváncsian, mint megilletődve beszélgettek a demonstrálókról. Maga a miniszterelnök is künn járkált barátaival, nyugodtan

érvelgetve az aggályos §-ok mellett. Kívülről tompa morajként hangzott be egyre a szózat. Az ablaküvegeken át üdítő napfény lopta be sugarait. Ez igazán mosolygó forradalom.

Néha egy-egy riadás fölvert nesze zúdult be. Lovak patkóinak csattogása. Most a rendőr lova ficáncol egy kicsit a tömeg közt. Majd zajos éljenzés harsan. Ugron jött vagy Irányi. Majd inzultáló hujantások hasogatják meg a levegőt. Bizonyosan Pulszky Ágoston érkezik.

Benn a teremben Szentkirályi Albert folytatja a tegnapi gyerekséget: a detektíveket. Úgy tetszik, le se feküdt az éjjel, mert ha aludt volna rá egyet, elő se hozná. Élvezettel szürcsöli szavait az óriási karzat, de az ellenzéki padok gyérek, mert az ellenzék most áttette a hadi operációit az utcára, ott benn csak segélycsapatok vannak Papp Elek vezénylete alatt, aki szellemes közbeszólásokkal fűszerezi a Szentkirályi beszédét.

A szónok főlemlíti a halállal fenyegető névtelen leveleket, amelyekről tegnap Tisza szólt.

- Ő maga írta - zúg közbe Papp Elek.

- A miniszterelnök is magyar - folytatja Szentkirályi.

- Dehogyan az - rázza a fejét újra Papp Elek, s az ellenzék harsogó kacaja kíséri az ízetlen ingerkedéseket.

Miután a detektívekről kisült, hogy azok körülbelül az Apponyi beszédjét mentek a karzatra hallgatni, az ellenzék lecsendesült, de csak percekre, mert Ugron szép, gyújtó zárbeszéde ismét felforraltatta a vért az ereken. Percekig tartó éljenzugások zajlottak fel. Az ifjúsággal megtömött óriási ketrecben, az elnöki mennyezet fölött, konvulzív mozgás volt észrevehető, minden tetszetős mondatnál, ahova Ugron a poént csapta.

Addig szórta a hazafias rakétákat, míg végre tüzet fogtak, addig éljeneztek alul, míg végre, mintha ennek lenne a visszhangja, falrázó éljenzugás vegyült bele felülről. Egy tenger omlott bele a folyamba.

Mi ez? Mindenki fölneézett.

Az ifjúság tapsolt, dörömbölt, tombolt, rázza a kalapokat, kendőket lobogtatott le.

- A karzat összeomlik! - kiáltott fel egy ijedt hang.

- Ohó! Meg akarják ijeszteni a karzatot! - zúdultak bele baloldali kiáltások.

- A karzatnak nem szabad véleményét nyilvánítani!

- Elnök! Elnök! - fohászkodék hozzá száz hang.

Az elnök a csengettyűt rázza, de a csengettyű nem ért semmit, halovány arca kivörösödött az ingerültségtől, méltóságteljesen csapott kezével a házszabályokra, majd fölemelte a füzetet és meglóbázta a kezében.

Erre aztán lecsendesedett a háborgó tenger. Az elnök harsány hangon kijelenté:

- Elrendeltem a karzat kiürítését.

Teremtisztek csörtetve rohantak. Regele, Gyöngyössy harcba indulának.

Pedig egy kicsit nehéz volt a feladat. Mert se pallos, se fringia nem volt a kezükben. A jogászokat pedig nehéz lesz megijeszteni azzal: »hogy a jegyzőkönyvben meg fognak rovatni«.

A képviselők izgatottan fészkelődtek: Mi fog történni? Micsoda dulakodás lesz ott mindjárt! Tízen is rohantak az emelvényhez: »Föl kell az ülést oszlatni.« Nem akarunk csataképet látni!

A szélsőbal tombolt, ordított, a pokoli zsivajból csak ritkán gomolyodott ki egy-egy érthető mondat:

- Előbb figyelmeztetnem kell a közönséget. Így szól a házszabály. Csak azután jöhet a kiürítés.

Péchy habozva ingott egy percig: Tegyem, ne tegyem? Talán a kabátgombján is számolgatta.

Körülbelül így gondolkozhatott magában: Ejh, ha eddig megoltalmaztam a támadások, inszinuációk ellen mindenkit vér nélkül, még a Bourbonokat is, csak éppen Tiszát nem, minek nyúljak most is erőszakhoz? Szegény gyerekek!

S legott kijelentette, hogy csakugyan az ellenzéknek van igaza a házszabály szerint, tehát visszaveszi a rendeletet.

Sebbel-lobbal rohant a staféta Regele, Gyöngyössy után; fehér kendős parlamentert.

- Kegyelem, kegyelem! Maradhat a karzat.

Most már helyreállt a béke, Ugron befejezhette beszédét egy odalökött égő zsarátnokkal: »Vigyázzanak, nehogy a nemzet felöltözzék rémületbe, győzelembe.«

Percekig tartó »Éljen Ugron Gábor« hömpölygött a balvidéken, a mező egyik szélétől föl egész Horvát Boldizsárig és onnan vissza.

- Öt percet kérünk! - követelte harsányan az ellenzék.

- Legyen! - mondá az elnök.

- Nem kell! - bömbölt közbe Hevessy Benedek (aki most már nappal is álmodni szokott) - ha meg kell halnunk, haljunk meg hamarabb.

- Öt perc után a szavazás következik - szólt most az elnök, s benyúlt a dobozba, ahonnan a »V« betűt húzta ki.

- Oh weh! - kiáltá Wahrmann, kinek minden betűre van egy kész megjegyzése. (A Csáky rendelete óta németül.)

Sok éve már annak, hogy ilyen szavazást nem láttak e falak. Talán sohasem. A szavazás alatt rendszerint csak egy betű van odabent, az, amely éppen a szavazó prés alatt áll. Az ábécé többi részei a büfében lakmároznak, vagy a folyosón szivaroznak. Ma minden képviselő benn ült a helyén, s mély, síri csöndben kiáltotta ki Beöthy Algernon a neveket: Igazi szellemi vesszőfutás volt.

Az első név a Vadnay Andoré. Függetlenségi képviselő, aki »igent« mondott.

- Júdás! Áruló! - hangzott a szélsőbalon.

- Ez a vélemény szabadság? - fakadt ki túlról Gajári Ödön.

De rögtön kihasadt a zajos éljenzés: Wenckheim Frigyes »nem«-je kiköszörülte a csorbát.

És valamennyi »nem«-nek, mely váratlan helyről jött, és valamennyi grófnak, aki nemet mondott, kijutott kóstolóba a népszerűség piskótájából egy morzsányi. Megéljeneztek gróf Zay Albertet, gróf Zichy Jenőt és Kudlovich Imrét, nemmel szavazó kormánypártikat, a négy Károlyi gróf egymásután következő nemje nagy hatást keltett, kivált a köztük legnagyobb tehetségű »Pista gróf«, aki komótsipkában ült ott a teremben, mint egy keleti dinasztia. De legjobban járt Horváth Gyula, akit a kormánypártiak azért éljeneztek, mert dacára annak, hogy a kormánypártból kilépett, »igen«-nel szavazott, az ellenzékiek pedig azért, mert dacára, hogy igennel szavazott, kilépett a kormánypártból.

Arany László szavazatánál gúnyosan hangzott fel: »Ez az Arany János fia!«

Pulszky Ágostnál püsszegték. Jócai »igen«-jét lassú, kedvetlen morgás kísérte. Némely halk, szégyenlős igennél azt követelte az ellenzék: »Mutassa magát!«

Az egész szavazás így folyt le izgatott, gúnyos morgások, ezerszájú bosszantások közt.

A kormánypárt csendesen viselte magát, csak a T betűnél harsogott végig a jobboldalon tüntető lelkes éljenzés, mikor Tisza Kálmán lépett be a terembe, hogy leszavazzon.

Kevéssel egy óra után kihirdette az elnök az eredményt. Százhuszonhat szótöbbséggel győzött a javaslat.

Óriási üvöltés kerekedett erre a baloldalon.

- Gyalázat! Cudarság!

A szabad karzatról az echo felelt:

- Abcug! Abcug!

Ott künn a kapuk előtt ezalatt nagy tömeg verődött össze.

Mire e sorok írója kilépett, maga is egy kedélyes abcugban részesülve, már akkor javában pezsgett bennök a hazaszeretet, melynek élő szimbólumait, gróf Károlyi Gábort és Madarász Józsefet a vállaikon vitték. Egypár lelkes ifjú epekedve kacsingatott Komjáthy Béla felé is, méregették, nézegették - de csak mégsem mertek vele megpróbálkozni.

Deiszen, van ám meggondolás a mai fiatalságban.

1889 CIKKEK, TÁRCÁK

EBÉD PÉCHY TAMÁSNÁL

(Eredeti tudósítás)

A kritikusok, e gonosz lelkek, szidják Jókait, hogy több a fantáziája, mint kellene, engemet pedig korholnak azért, mert a fantáziám kevesebb, mint kellene.

Ez incselkedések vagy arra valók, hogy nehéz gyanúval legyek Jókaira, aki előbb járván ott, hol a fantáziát osztogatják, az én részemet is elvette - vagy pedig arra valók, hogy bebizonyítsák a kritikusok ügyességét, akik egy kis igazságos osztzkodással két rossz íróból két jót tudnának csinálni.

De legyen így vagy úgy, az igazi író meghal, de meg nem adja magát a kritikusoknak. Én is hát inkább síkra szálllok ellenök egy olyan történettel, mely a tiszta fantázián alapszik.

Leírom Péchy Tamás mai ebédjét, melyet a képviselők számára adott *az Angol Királynőnél* (akivel szintén barátságos viszonyban állunk).

Az elnöki ebéd egyik legsarkalatosabb privilegiuma az elnököknek, és hathatós eszköz kezükben a három párt közt a jó viszonyt fenntartani. A néhai jó Szentiványi Károly majd minden hónapban adott egy dús ebédet, hova osztályok szerint, tehát pártkülönbség nélkül voltak a képviselők hivatalosak. Utána Somssich Pál lett az elnök, ő azonban már nem adott ebédeket, »kicsiny egyelőre a lakásom« mondá. Jött Ghyczy. Ghyczynek már elég nagy volt a lakása, de ő meg már azért nem adott ebédeket, mert Somssich alatt kimentek a divatból. (Ki se nézte volna az ember Ghyczyből, hogy annyira hódol a divatnak.)

Péchy Tamás azonban visszatért a parlamenti tradíciókhoz. Belátta, hogy a mostani elfajult, izgalmas modor mellett szüksége van az ebédekre. Lesz végre valami a kezében, ha például Károlyi Gábor vagy más megszilajodik a rendzavaró közbeszólásokkal. Milyen pompásan fog hangzani:

- Figyelmeztetem a t. képviselő urat, ha még egyszer méltóztatik közbeszólni, a jövő ebédre nem méltóztatik meghívót kapni.

A mai nagy ebéden mintegy százhusz képviselő vett részt, a Háznak harmadrésze. Maga az öregúr ült az asztalfőn (ez egyszer csöngettyű nélkül), s a miniszterek körülötte. Széchenyi gróf pompásan vette ki magát a nyakába kötött asztalkendővel. Fejérváry kezében harciasan csörgött a kés és a villa. Tisza jóízűen fogyasztotta az ostendei osztrigákat, melyek az ebéd nyitányát képezték.

Különben a menü igen pompás és változatos volt. A Ház asztalánál többet ér az elnök asztala. Jöttek fényes sorban a legdelikátabb tárgyak.

Cromeski á la Reine
Filet de boeuf Duchesse demi glace
Faisans bordés
Chapons du Mans
Fondants á la Royale

Pâtisseries variées
Fruits assortis
Fromages

Hát még a borok! A szőszke chablis, a dióbarna Old-sherry, a fölséges zamatú Haut Sauternes, a gránát színű chateau Lafitte és a tüzes szikracsáló Pommery.

A patkó alakú asztalnál a miniszterelnökkel szemben ül Apponyi, közel hozzá a vén Madarász dohog, még itt is elégedetlenül: »többet érne ezeknél egy kis füstölt oldalas lencsében«. Asbóth János, aki a rózsaszín húsú lazaccal viaskodik, közben maliciózus megjegyzéseket tesz a mai új »tizenkét pontra«, amelyek után az következik, hogy: »esküszünk, rabok többé nem leszünk«. Föltéve, hogy ez a tizenkét pont is kiváratik, a következő márciusi ifjúság megint talál tizenkét új pontot s megint elszavalja, hogy rabok többé nem leszünk. Így aztán idővel elszedvén minden jogokat a koronától, visszaszerezve a pallosjogot az egyetemnek, a katonaságot alárendeljük Polónyinak, az egyes ezredeket fölosztják a jogászok egymás közt, még akkor is ott lesz-e vajon a refrén: »Esküszünk, hogy rabok többé nem leszünk.« (Ez az Asbóth mindig ilyeneken töri a fejét.)

Két gróf között ül Beöthy Ákos, valahol lent az asztal végén Aldzsi, a cousin, Kubinyi Györggyel »szellemeskedve«, Horváth Gyula pohara felborul s bíborpiros nedve a Szilágyi Dezső könyöke alá fut.

Kaas Ivor szidja a kormányt, a jobb mameluk szomszédjának:

- Hogy hagyhattátok elkótyavetyélni a szegény Trefort hagyatékát? Szégyen az országnak. Hát nem tudta valamiképpen rendezni a kormány?

Mire bizalmasan megsúgja a jobboldali mameluk:

- Légy nyugodt, a legjobb forrásból tudom, minden ki lesz fizetve.

Kaas Ivor mérgesen fordul most a balján ülő mamelukhoz.

- Nem jó dolog ez... nem jó dolog. Eddig csak az élő miniszterek pusztították az országot, most már a holt miniszterek is kezdik.

Mire a jobboldali mameluk visszavonja az előbbi értesülését: »Csak tréfáltam veled, Ivorkám.«

Az asztalfőn érdekes párbaj folyik. Behozták a csirkét. Tisza kiveszi a mellcsontjai közül a »sarkantyút« és odanyújtja Apponyinak:

- No, hát mérkőzzünk meg, ki tör le a nagyobb darabot?

De hirtelen feláll gróf Károlyi István:

Uram, uram, Grecsák Károly uram, szállok az Úrnak! A mi mélyen tisztelt házi gazdánk és elnökünk régen ígéri már a parlamentben az »erősebb eszközöket«, amikhez nyúlni fog. Amit ígért, beváltotta. Íme, most előttünk állnak üvegekbe szűrve, itt gyöngyöznek serlegeinkben.

Sokan a parlamentarizmus lejáratását látják a túlságos elevenségben. Én nem. Én az izgalmas vitákban a nemzeti élet erős lüktetését érzem, s akkor leszek kétségbeesve a parlamentarizmus jövője felett, ha egyszer a képviselő urak aludni kezdenek a Házban. (Krajtsik közbekiált: Személyes kérdésben szót kérek! Nagy derűtség.)

Sokkal jobb uraim, ha a Ház erős és az elnök gyenge, mintha a Ház volna gyenge és az elnök erős. Az isten éltesse Péchy Tamást!

Hatalmas »éljen« viharzott fel a gróf Károlyi István tapintatos toasztja után, mert végre is az öregurat az egész Ház szereti, haragudni lehet rá pillanatokig, de nem tisztelni, nem szeretni lehetetlen. Hiszen éppen azok a legkedvesebb tulajdonságai, amik izgalmas percekben ellene ingerlik a pártokat.

Most gróf Szapáry Gyula emelkedett fel, élénk színekkel ecsetelve a miniszterelnök nehéz helyzetét:

- Vegyük csak a tegnapi napot - mondá a többi közt a nemes gróf. - Tegnap eleget tett az Irány kívánságának, s hozzájárult a március 15-e megünnepléséhez, mire az ellenzék így szólt: »Hozzájárult, mert lefelé fél.«

Ha hozzá nem járult volna, akkor meg azt mondta volna az ellenzék: »Hozzá nem járult, mert fölfelé fél.«

Adja isten, hogy még sokáig féljen. (Hosszas, szünni nem akaró éljenzés.)

A zaj és koccintások elmúltával Horánszky kért szót.

- Halljuk! Halljuk! - kiáltá Beöthy Ákos.

Az elnök gyanakodva vizsgálta az előtte levő sült kappant. Ez adott volna hangot?

- Tisztelt társaság! - kezdé Horánszky. - Én mindig megfordítva szoktam a dolgokat látni. Ez is megfordítva áll. Ha Tisza hozzá nem járul az Irányi módosításához, azt mondta volna a többség: »Van bátorsága lefelé.« De mert hozzájárult, most azt harsogják: »Van bátorsága fölfelé.« Akinek, uraim, az isten olyan hivatalt ad, az már ott találja készen a bátorságot.

Több efféle kedélyes kötekedés élénkíté a fölséges lakomát. A toasztok egész hosszú sora jött még. A pezsgős palackok durrogtak, az élcek pattogtak (mert ott volt Meszlényi és Fenyvessy is), csak Gajári Ödön toasztja hatott némileg kellemetlenül.

E disszidens természetű fiatal honatya felszólította Tiszát, hogy rekonstruálja a kabinetjét. Beszédéből ezeket jegyezte fel gyorsírónk:

Minden nagy államférfi után maradt egy halhatatlan röpkesző. Deák azt mondta a kétszeri sorozást sürgető bécsi

miniszternek: »a magyar anyák csak egyszer szülnek egy évben«. (Károlyi Gábor közbeszól: Okosan teszik.) (Polónyi felkiált: Be fogjuk azt is szüntetni! Zajos derűtség.)

Széchenyi István azt mondta: »Magyarország nem volt, hanem lesz.«

Tiszának pedig azt kell mondania: »Széchenyi volt, de nem lesz.« (Roppant mozgás. Zaj. Maradjon Széchenyi!) Leszámítva e kínos incidenst, a társaság a legjobb hangulatban oszlott szét. A Marchal szakácsai remekeltek. Egyetlen ember sem rontotta el a gyomrát.

A TEKINTETES KK ÉS RR ÍRÓJA

Még most a Csáky rendelete óta is nehéz az embernek bevallani az egész ország színe előtt, leszámítván az aradi hölgyeket,⁵

hogy az apja német ember volt.

Nem tudom, de talán még a német apa is jobb, mint a semmilyen. Én pedig abban a hitben éltem sokáig, hogy magamtól termettem apa és anya nélkül. Míg végre, mint az érzelmes regényekben szokás, egymásra akadtunk.

Úgy jöttünk pedig össze, hogy valamelyik olvasóm beküldte postán az öreget, ócska vászonkötésben, megrepítgetve, össze-vissza fülelve. Mihelyt belepillantottam, rám mosolygott, rövid mondataival, ritkítva szedett poénjaival, mintha mondaná: »Mein Sohn, mein Sohn!«

Nézem, forgatom (mert már ekkoráig mindenki eltalálhatta, hogy valami könyvről van szó), hát amint átfutok néhány lapot, önkéntelenül, tör ki belőlem a fiúi érzés.

- Teringette! Hiszen maga voltaképpen az én apám. De hol a pokolban volt ön elbújva annyi ideig?

- Hm, fiam - morogta az öreg könyv, elsárgult lapjain száz meg száz megnyálazott ujj nyomaival. - Valaha engem is mohón forgattak, én is divatban voltam. De látod, az emberek, akik itt jellemezve vannak, mind kihaltak, nekem is a homályba kellett vonulnom. A karcolatíró és alakjai olyanok, mint az olló; együtt a két ág csattog, nyír, vág, külön egyik sem. A te alakjaid is elpusztulnak, édes fiam, s akkor a te irkafirkád sem fog érni semmit. Makulatúra lesz belőle.

- Biz az meglehet. Hanem legalább mi becsüljük meg egymást. Gyere öreg, fölelevenítlek és bemutatlak. Hátha egy félszázad múlva, valamikor 1940-ben engem is megismertet valaki az akkori t. Házzal. Ne félj semmit azért, hogy német vagy. Ki tudja, nem lesz-e az én utódom is megint az. Aztán nem voltál te egészen bolond ember; erős judícium, sok elevenség van benned; jól belátsz a vesékre és nem nélkülözöd az attikai sót.

Hogy hitták az én öregemet, ki volt, mi volt, milyen társadalmi állással bírt, nem tudom; azokból az érdekes dietai követekből, akiről ő írt, s akik őt sokszor láthatták a harmincas évek végén és a negyvenesek elején a karzaton üldögelni, a mai országgyűlésen már egy sem ül. Csöndes kriptákban pihennek immár a pozsonyi országgyűlések nagy urai, akik egyidőben »fölséges diatának« szerették magukat titulálni, mit nevetségessé tett akkoriban a palatinusnak egy (valószínűleg csak ráfogott) bonmotja, midőn állítólag megállította kocsiját, látván szembe jönni a veszekedett pozsonyi sárban egy csomó követet: »Csak gyalog, gyalog méltóztatnak hazasétálni, fölségtek?« kérdező gúnyos csípősséggel.

Az általa »megkarcolt« karokból és rendekből Fejérváry Miklóson kívül, ki most Amerikában Davenportban lakik, már tán csak egy kar van életben, Pulszky Ferenc, - ő még megírhatná (és jól is tenné, ha megírná), ki volt a t. dieta írója; mert maga a könyv, melyet 1844-ben

⁵ Az aradi hölgyek ugyanis, mint a lapokban olvasom, elhatározták, hogy Jókaitól és tőlem könyvet nem vesznek és semmit sem olvasnak többé - amiért a 25. paragrafust megszavaztuk. Nem lesz nekik nehéz megállani. Mert ha én kötekedésből viszont azt határoznám el, hogy sohasem táncolok ezentúl aradi hölgygel, nekem se volna nehéz megállani, mivel egyáltalán nem szoktam táncolni.

Mindenféle formában szép a hazaszeretet és lehet, megérdemljük ezt a büntetést, de mellesleg legyen mondvá, olyan paragrafust szeretnék már én egyszer látni, amely után azt határoznák el a hölgyek, hogy ezentúl megveszik a magyar könyveket - habár csak az ellenzéki írókét is.

Lipcsében nyomtak s melynek »Neue Croquis aus Ungarn« a címe, névtelenül jelent meg. A »neue« szó mutatja, hogy már korábban is jöttek a szerzőtől Croquis-k és hogy igen kapósak lehettek. Az meg az időket jellemzi, hogy az effélékhez Lipcsében kellett keresni nyomdát. Jaj lett volna a skriblernek is, a nyomdának is, ha itthon mer a tekintetes urakkal kikezdeni.

Pedig milyen szelíd, kíméletes és objektív megjegyzések! Ma már ezekhez viszonyítva a szelíd Törs Kálmán is szúrós, harapós. Én pedig valóságos emberevőnek tartom magam.

De ha úgy tűnnek is fel e könyv némelykor enyelgő portréi, mint egy temetőben az epitáfiumok, rég porladó emberek fölött; ha megcsiklandozza is orrod a doh és a penészszag: mégis gyönyörködtető olvasni az ismeretlen író kritikáját a közélet ósdi katonáiról azon pályák kezdetén vagy közepén, amelyeknek végét mi most már tudjuk, de amelyeket neki el kellett találnia.

Somssich Pál somogyi követ még fiatalember, akiről azt írja: »Nem republikánus, nem jakobinus, nem royalista, nem liberális és nem konzervatív, hanem valamennyiből egy kevés, nagy egoizmus.«

Lónyay Menyhértnek »szép jövőt« jósol, mert sok szorgalom és értelem van benne. Pitt már 21 éves korában volt miniszter, miért ne lehetne Mármaros követje, Lónyay Menyhért 22 évvel? Nem sokba veszi azonban Deák későbbi kedvencét, a szabolcsi Bónis Samut: »Kevés műveltsége, kevés ismerete van, de elég természetes esze és bőbeszédűsége, egy adag nyerseséggel vegyítve.«

Szinte megelevenül a dieta. Ott látjuk a fiatal nyalka piperkőcöt, Csernovics Pétert. (»Sardanapal, Nero, Don Juan, mind csak Kismiska hozzá képest.«) A nagy »kánkán táncost«, Semsey Bélát, az »első magyar kvékert«, Bezeredy Istvánt. Ott ül Zsedényi Eduárd, úgy látszik, jó ruhában, mert semmi észrevételt nem tesz e tekintetben a mindent látó szerző. Ghyczy Kálmánból még elő nem csillog, az ő szemeiben, a leendő pártvezér és miniszter, de már nagy tekintélyben áll.

Az elnöki csöngettyűt Szerenyesy, a perszonális kezeli. Vaskos, marcona alak, de bizonyos kedélyességgel és jovialitással. Mérgesen látszik ott ülni, de csak ameddig meg nem szólal. Hangja most csendül, szelíd és finom. Kifejezési formája delikát, ellentétben a külsejével, dialektikája gondosabb mint a toalettje, kecses, vonzó, mint egy grizett.

De nehéz állása is van: »Szent Patrick a Szentháromságot egy háromlevelű lóherén magyarázta meg az írlandiaknak:

Szerencsy Istvánnak, midőn a kormány intencióiról beszél, sokszor ez a lóheréje sincsen meg.«

A dieta egyik notariusza Vukovics Sebő: »Mielőtt követté választották, sokat várt a hír az ő zseniáltságától. Vukovics azóta is beszél, de a hír azóta hallgat.«

Pompásan jellemzi az akkori nagy embereket: »Klauzál egy Mirabeau, annak bűnei és bátorsága nélkül, és tegyük hozzá, a francia monarchia nélkül«. Hampdenhez hasonlítja a kemény karakterű Palóczyt »aki fél a vasúttól és gőzhajótól«. Szemere Bertalan nagy szerepét látnoki szemmel hirdeti, Beöthy Ödön, a magyar liberalizmus Dantonja »mint szónok cinikus és naiv, közönséges és magas, jó és rossz tulajdonai csodálatosan vegyülnek össze: megérdemel füttyöt és apoteózist, halhatatlansági koszorút vagy egy marék szénát, egy páholyt a bolondok házában vagy egy szobrot valamely nyilvános téren«. Szentkirályi Móric »egy római a köztársaság korából«. Kubinyi Ferenc, a nógrádi követ torz vonásai ráillenek egy-egy mai szélsőbalira: »Kubinyi egy anakronizmus a törvényhozó testben. Az ő mélysége üresség, értelme közhely, s mindkettő beleömlik egy frázisóceánba. Az ő hamilkari gyűlölete a kormány

ellen monoton színt ad minden beszédének. De Maistre megverte szolgáját, ha az Voltaire-t olvasta, Kubinyi üti a kormányt, valahányszor a megye korrupciójáról van szó.«

Könnyed kontúrokból festi az egyes megyéket is egy füst alatt, midőn követjeiket említi. »Nógrádban - úgymond még most is nagy felekezeti torzsalkodás van; mindenik azt kérdezi a másik felől, lutheránus-e, vagy katolikus? « »Hontban a gentlemanok egyszerűen intézik el egymás közt becsületbeli ügyeiket: minduntalan pofozkodnak.« (Hontban már hát akkor is megvolt a mostani hercehurca!)

A mi öregünk virgonc, elmés néhol és lakonikus. Szabó Kálmánról csak annyit ír: »Klauzálnak mamelukja« (Micsoda? Hát már akkor is voltak mamelukok!) Az Esztergom megyei Kruplanitz Simont egy versezettől örökíti meg, melyet nyilván az akkori idők Meszlényije faragott.

Ohne Geist und ohne Witz

Ist der Graner Kruplanitz.

Bár a követek táblájának tagjai közül ma egy sem ül a képviselőházban, de mégiscsak a nagy alakok, a Szemerék, Szentkirályiak, Palóczyak és Klauzálok veszték ki, a Kruplanitzok élnek folytatásaikban. E mulatságos típusok kipusztíthatlanok.

Avagy rá nem ösmerünk némely akademikus képviselőnkben Zsoldos Ignácra? »Egy 'könyvet írt a szolgabírói hivatalok használatára. Az Akadémia pályadíjjal tüntette ki e művét. Talán azért, mert egyetlen szolgabíró sem használhatta az országban? «

Hát Liptó vármegye Szentiványi Ödönje hány példányban van meg?

»Szentiványi Ödön ugyanis zseni - a biliárdban, zseni - a piquetben, zseni - a whistben, zseni - a tarokban és egyéb semmi.«

Íme a mai stréberek közül is egy példány:

Szegheő Józsefről írja a szerző: »Az asztrológusok azt hiszik, hogy azon planéták, akik közel keringenek a naphoz, egykor az ő helyét foglalják el. Én ezt nem hiszem.«

Abafy Aristidest azzal vágja meg: »Vezeték- és keresztnéve külön-külön történelmi, de együtt, úgy amint van, sohasem lesz történelmi.« (Gubó legyenek, ha ez nem a mi Hannibal Józsefünk.)

Egy szó mint száz, a pozsonyi karcolatíró okos, jóízű ember volt, akinek megvoltak a maga stichblattjai (a sárosi Piller László, a szolnoki Szluha Imre) és a kedvencei, Deák, Szentkirályi, Klauzál (bár az első nincs jelen az akkori dietán), de a nagy emberek mellett szerette a kicsinyeket is, (nem úgy, mint később a maró tollú Kecskeméthy Aurél, aki, hogy Kaas Ivorral szóljunk, oroszlanokra vadászott és a szalonkákat nem vette észre). Az én németem, akárki volt is, szívből szerette a magyarokat, éles, átható tekintetével belátott a táblabírói gyomrokba, elnézőn, némelykor mosolyogva tekint el hibáik felett, van érzéke virtusaik iránt, nagy gourmand a parlamenti szócsaták élvezésében, melegíti az igazság s gyönyörködteti az esprit.

Biz isten, megérdemelte volna, hogy megélje a »Hoch«okat és a Károlyi Gábor közbeszólásait.

NEMZETISÉGI POLITIKA

(Aktuális kép)

Ide a vonal alá teszem, mert sok abban a tréfás elementum.

Hogy nemzetiségi politikát csinálhassunk kicsiben, ahhoz három dolog szükséges: először egy város vagy megye, ahol nem laknak magyarok (az van elég), egy tekintélyes nemes ember és egy bohemien. Ez is van elég. És végre szükséges egy negyedik dolog is: egy miniszter.

A miniszter fogja a tekintélyes embert és megteszi az illető nemzetiségi megyébe, vagy városba főispánnak, a bohemienből pedig csinál lapszerkesztőt.

A nemzetiségi főispán sajátszerű species. Egy se hal se hús ember, akinek valami pereputtya vérségi kötelékben van az illető nemzetiséggel, amelyet kormányozni hivatott. Vagy az anyja volt rá, vagy a felesége az, ha rá vidéken regnál. De ennek meg kell lenni. Mert a nemzetiségi főispánnak olyan kinézésre van szüksége, hogy alulról rácnak tartsák, felülről pedig magyarnak. E Janus-arccal csibukozik aztán a »szeretve tisztelt« főispán mindaddig, míg életfonalát el nem metszik a párkák vagy Baross főispánságának tartama alatt odairányul a politikája, hogy e Jánus-arcot megtarthassa; néha suttyomban magyar, nyíltan rá, máskor nyíltan magyar és suttyomban rá. Lavíroz és mosakszik. Magatartása óvatos, homloka redős, jelentései vidámak és megnyugtatók. Ha meghal vagy elmegy ti. a »saját kérelmére« (mert egy főispán meghalni is valószínűleg a saját kérelmére szokott), kétféle nekrológot kap: a rá lapokban mint nagy rá hazafit siratják, a magyarokban mint nagy magyar hazafit, az »állameszme rendíthetlen bajnokát«. Egy szóval a világ még holta után sincsen vele tisztában.

Annál átlátszóbb firma képződik a bohemienből.

Ez a fiatalúr legelőbb is kigondol egy lapcímet (nem is valami nehéz dolog), az újszülött címnek megszerzi dajkával a kormányt, azzal leutazik működési helyére, a nemzetiségi városba (maradjunk amellett, hogy az is egy rá város), ahol olyan mély csönd uralkodik, mint a »Budapesti Közlöny« szerint a Fiume melletti tengeren.

Ez a csönd vagy igazi, vagy mesterséges, valószínűleg igazi. De mindegy, akármilyen. A méltóságos főispán úrnak az az elve: »Quieta non movere«. Nem mozdul tehát semmi. Az emberek esznek, pipáznak, dolgoznak és fizetik az adót: a két előbbi szívesen teszik, a két utóbbit kedvetlenül. Ennyi már megragadt a magyar nemzeti géniuszból a ráokban is.

A fiatal szerkesztő, a magyar ügy nagyra hivatott apostola, szétnéz az idegen városban, szerkesztői irodát fogad, beállítja a nagy fekete kalamárist, nyomdával szerződik, mire megkezdí működését, az úgynevezett »küzdelmet«.

A cél igen szép, igen hazafias s a szubvenció is elég kerek összegecske.

A Hírkürt rajta van, hogy megérdemelje. Megjelenik és *harcol*. Igenis *harcol*. Üt, vág előre-hátra, balra (a »jobbra« nem nyomdahibából maradt ki). Szikrázik a toll, frecseg a tinta, maró mint a lúg, mert én istenem, hiszen a Hírkürtnek is meg kell érdemelnie a kenyeret. Akár van ellenség, akár nincs. Ha verekedni küldték, hát verekszik.

Egy nem magyar feliratú cégtábla elég ok, Kukovics kereskedő ledorongoltatik, Knezics gyáros szerb nótát húzat a majálison - ki kell pécézni a hazaárulót! Bertics városi tanácsos hajadon leányzó a szerb színekbe öltözve sétáltak a promenádon. Nyaktiló a Berticseknek!

A »Hírkürt« minden száma párolog a haza levagdalt ellenségeitől. (Mind kövér, ritkított betűkkel vannak levágva.) A szerkesztő meglegedetten dörzsöli a kezét vasárnap.

- Ez aztán szám!

S legott küldi keresztkötés alatt Bereziknek, a sajtóiroda főnökének.

Kék ceruza keretek jelölik a figyelemreméltó helyeket, mintha mondanák:

- Látja méltóságos uram, hogy küzdök én!

És e hatalmas Toldy Miklós (kit azonban gyakran hívnak, vagy tán csak azelőtt híttak Stern Mórícnak), néhol kettős keretet is csinál a támadásnak, susogván ezzel virágnyelven:

»Bizony megérdemelném a szubvenció fölemelését.«

A jó Berezik Árpád vagy olvassa a támadásokat, vagy nem olvassa, de azt mindenesetre látja, a krikszkrakszok

hangosan kiáltják, hogy ő küzd... rémítően küzd, tehát hasznos ember és helyén van ott.

Foly hát az ádáz harc s minél jobban vastagszanak a »Hírkürt« kötetei, annál több Kukovics és Bertics kerül a hurokra.

A jámbor Kukovicsok eddig ugyan nem gondoltak a politikára, nem feszelegtek se ide se oda, maradtak egyszerűen a rőfnél, hanem a »Hírkürt« »beleböszítette« őket. Csinált belőlük nagy szerb hazafiakat, magyarfalókat - s aki egyszer a magyarba belekóstol, annak megjön ahhoz az étvágya.

Néhány évi szerkesztői működés éppen elegendő, hogy az egykori csendes város lázas dühbe legyen, a folytonos ingerkedések megtermik az ódiumot. Immár a főispáni jelentések se oly vígak és megnyugtatók, bevallják szép szavakban:

»A hangulat, fájdalom, ellenséges tünetekben nem szenved hiányt a magyar állameszme iránt.«

Mire a kormánykörökben beáll az aggodalmas töprengés:

- Mit kellene ott csinálni? Ejh, átídomítjuk a »Hírkürt«-öt *napilappá*.

MAMELUK ÉLET

(Most és hajdan)

- Mire készül az ellenzék?

Ezt kérdi egymástól ahol három ember összejön: lesz-e skandalum, lesz-e sok »Hoch« megint?

S mikor ezt apróra megbeszélték, kiszínezve gazdag fantáziával Polónyi jövőendő akcióit, megemlítvén, hogy »Horánszky arca nagyon zordon«, áttérnek a másik kérdésre:

- Hát a szegény mamelukok vajon hogy érzik magukat?

- A mamelukok? Jól. Köszönöm.

A mamelukoknak sohasem volt jobb dolguk.

Azaz mit beszélek... volt, de csak egyetlen egyszer. Sok viszontagságon mentek keresztül szegények, de voltak arany napjaik is. Persze régen, még a boszniai okkupáció idején, mikor a kormánynak csak *hét többsége* volt.

Hét többség! Milyen csodálatos ez! (Talán csak mese!)

Tüneményes korszak, érdemes róla megemlékezni, s mostani ésszel elképzelni, hogyan is lehetett.

A »Wippek« jegyzéket vittek a mamelukokról, s minden szavazás előtt halálos verejtéket izzadtak félelmükben, hogy együtt van-e az egész nyáj. Egész elaboratumuk volt, hogy a mameluk a nap minden órájában hol található. Vigyáztak minden lépésére, mint a két szemük világára.

Maga a hét ember borzasztó hatalom volt, s mindenik mameluk a hét egyikének tarthatta magát.

Ha egy kormánypárti képviselő álmosan, bágyadtan jött a folyosóra, három miniszter ugrott oda kérdezősködni:

- Mi bajod? Rosszul érzed magad? Ne okoskodj! Hadd lám az üteredet.

A derék Krajszik akkor volt virágjában dédelgetve, mert ő mindig álmosan jött fel.

Hátha még haragos arcot mutatott valaki. Erre lett csak riadalom. A kormány összesűgött a »piros szobában«.

A pénzügyminiszter: Nem vettétek észre, hogy Móricz Pál haragszik.

A közlekedési miniszter: Pál? Haragszik? Ki bántotta Pált?

A király oldala melletti miniszter (szemrehányóan): Talán ki nem neveztétek valakijét?

Igazságügyi miniszter: Mindenkije hivatalban van.

Honvédelmi miniszter: De hát akkor miért haragszik?

Kereskedelmi miniszter: Ne kutassuk miért, elég, hogy haragszik, menjünk hát, és kérleljük meg a jó öreget. Ilyen nagy urak voltak a mamelukok.

Ha valami jó szónok perorált bent a teremben, s a tetszészajba és viharos tapsokba egy-egy köhécselés belehangzott, a jobboldali padokról egyszerre odafordult a párt figyelme. Suttogó moraj hömpölygött végig:

- Ki köhögött?

A párt oszlopai elhalványodva gondoltak a szomorú eshetőségre:

- Hátha hatra találunk leolvadni.

A miniszterek fölkeltek piros székeikről, háta mögé hurcolkodván a köhögőknek:

- Hol fáztál meg, az isten szerelméért? Miért nem vigyázol az egészségedre? Eredj haza, de rögtön, fekdj le, és igyál egy kis marmancs herbateát.

Szép, meleg élet volt az, ha ilyen volt, pedig ilyenformának kellett lennie azokban a kritikus időkben.

Persze nem tartott soká. A párt elkezdett nőni és gyarapodni. Minden országgyűlésre több-több mamelukot küldött fel az ország. Lassan-lassan a tanácsterem patkójának a balhajlását is elérte a Tisza-párt.

A hajdani »hét többség« csak mint rege élt a mamelukok ajkain, s mikor felemlegették az öregek néha-néha esténként a »fehér asztalnál«, még a szájukat is megnyalták utána: »Hej, mikor még mi csak heten voltunk.«

Nagyot változott a világ azóta. Nem olyan becses többé a mameluk.

A miniszterek alig is ismerik őket mindnyájukat. Az ördög se törődik velük. Duzzoghat már Boros Bálint kedvére, senki sem kérdezi: »Mért haragszol, bátya?« Köhöghet Rácz Athanáz: senki se javasol neki medicinát. Emich Gusztáv odáig jutott a rezignációban: »Hej, ha legalább a klubszolgát mi magunk választanánk.«

A párt nagy, hatalmas, hű és tömör - egy igazi nagy erdő, ahol senki sem ügyel az egyes fákra, hanem holdakra méri.

Nemcsak a miniszterek nem törődnek többé egyes apró emberekkel, de a Wippek se tartják többé számon. Kivált mióta szegény Vizsolyi meghalt, kinek az volt az ambíciója, hogy mindig száz legyen a többség. A »Wippek« megelégednek kilencvennel is. Aki jön, szavaz, aki nem jön, maradjon otthon. Hadd legyen valami a »távollevők« rovatában is. Telegramok nem mennek többé a »mezei hadak« után. Nyugton csibukozhatnak falusi kastélyaikban a »bujkálók«. Sőt, a folyosó csendes zugaiban is szemügy nélkül veszhet el szavazáskor egy-egy tépelődő.

Nem ijed meg már senki, ha valamelyik mameluk megbetegszik. Sőt, a haláleset inkább a kellemes események közé sorozható.

Legalább ürül egy kis hely.

Az »egy kis helyre« sokan várnak már. S mikor a fekete zászló meglebben a palota homlokzatán, közömbös arccal kérdik: nem azt, hogy »ki halt meg«, hanem »hol lesz megint új választás? «

* * *

Ez volt a mamelukok helyzete, s te jámbor hazánkfia, ki soha be nem pillantottál a kulisszák mögé, s csupán az ellenzéki ecsetek után ösmered a mamelukot, aki hited szerint egy húsosfazék mellé telepedve éjjel-nappal azon töpreng, miféle új adókat lehet még behozni, lásd be most e rajz után, hogy a mameluk egy meglehetősen szürke lény, akinek se alulról, se felülről nem jut ki a tömjénfüstből, aki nem sütkérezik a hatalom fényénél, nem arat tapsokat. Ha mégis mameluk, bizonyosan a saját kedvéből és meggyőződéséből az.

Persze a régi verőfényes napok emléken felsóhajt néha. De, hogy e verőfény visszatérjen, az immár lehetetlennek látszott. Csak mint kuriózumot emlegették fel néha tavaly:

- Vajon leszünk-e még valaha becsben?

- Nem. Soha többé.

Egy-egy disszidens támadt néha. Ilyenkor némi derű ült ki a mameluk homlokokra:

- Eggyel megint kevesebben vagyunk, hála istennek!

De mi az! Egy csöpp a tengerből! Még a nagy véderő vita is csak két csöppet bírt fölszívni!

Már a reményről is lemondtak, mikor egyszerre négy hasadékon kezd derengeni a verőfény...

Tisza megcsinálta a nagy emberek kabinetjét.

Hatalmas államférfiak ülik a piros székeket, erőből duzzadó kezek fogják a gyeplőket, tele munkakedvvel, tele ambícióval.

Hogy egy ilyen kabinet sok jót csinálhat, ha a munkához hozzáfog, az valószínűnek látszott, de hogy mi jó származhat ebből a szegény mamelukokra, azt senki sem gyaníthatta.

Pedig megtörtént: a mamelukoknak virradni kezd.

Az új miniszterek közt természetesen beállott a vetélkedés, hogy ki lesz a »második«.

Ki lesz? Ez a kérdések kérdése, mely a legközelebbi ülészakban eldől. Baross imponáló ereje, Wekerle sikerei, Szilágyi nagy talentuma, Szapáry Gyula szerencsés pozíciója vívják-e ki Tisza kabinetjében a »második« helyet.

Az összes mamelukok természetesen a Tiszáé - de ez nem zárja ki, hogy mellékszereplésekre is ne vállalkozhassanak, amikor üres idejük van.

A »második« hely azé, akinek több ereje lesz a pártban. És e hatalmas kabinetben a második hely is nagy dolog. Visszafelé fordult tehát a világ. A miniszterek nyájas arccal jönnek megint a klubba - mint valaha régen azelőtt. Krajtsiktól ismét megkérdik:

- Egy kicsit sápadt vagy ma. Talán nem aludtad ki magad az éjjel.

Boros Bálintnak, ha egyet köhög, javasolják a marmancs-teát.

Nyájasak és szelídek, karonfogva sétálnak az apró emberekkel és igen gyakran megkérdik:

- Mi ebben a kérdésben a te véleményed?

És a mameluki arcok e harmattól kezdenek kigömbölyödni, mint az elszáradt plánták. Az egész szabadelvű klub csupa meglegedés, csupa mosoly, csupa derű.

Tetterő pezseg a kormányban, életkedv a pártban; és legfeljebb kíváncsiságból töpreng rajta az unatkozó párttag, mikor már végigolvasta a klub bársonyos olvasójában az összes lapokat, átszólván ásitózva a szomszédjához:

- Mire készül vajon az ellenzék?

A TEKINTETES AKADÉMIÁBÓL

- Szily vagy Beöthy?

Ez a kérdés. Két olyan derék, tekintélyes, kedves ember áll szemben egymással, hogy nehéz napja lesz az Akadémiának a jövő hétfőn.

Egy hajdani alispánválasztás sem verhetett volna nagyobb port - mint most a főtitkáré.

Fölkerekedének az összes fegyverfogható elemek: jó öreg Salamon, a »vasszorgalmú«, ki a »Budapesti Közlöny« szerkesztése mellett még az egyetemi tanárkodásra is ráér. Pulszky, az öreg »csataló«, ki minden csatában ott terem. Ott volt a lírai kedélyű Zichy Antal, a mézszavú Szász Károly, a jámbor arcú Hunfalvy, a száraz, vézna Szarvas Gábor, a fakó Than, a klopstockképű Schvarcz Gyula és a többi helybeliek. Még a levelező tagok is berukkoltak. S ádáz harci tűz égett valamennyiben.

- Itt ma nagy ütközet lesz

Gyulai Pál fölpaprikázva ült az elnöki asztalnál, farkasszemet nézve a kis termetű Szabóval. Mindketten úgy tűnnek fel, mint elaggott apródjai az elnöklő Eötvös Lorándnak, kinek rokonszenves barna arcára hat gyertya lángja vetette fényét.

A mennyezetről ragyogó csillárok világoltak a kopasz tudósok fejére, kik közül kirítt a Wlassics és a Hampel dús hajzata és az Acsády szép választéka.

Természetesen az elnök nyitotta meg az új ülészakot egy olyan meglepetéssel, ami testvérek közt megért egyiknek-másiknak vagy tízezer forintot.

Bemutatta ugyanis Semsey Andor levelét, melyben az *százezer* forintot ajánl fel tudományos célokra.

Éljen-zaj tört ki a teremben, mely több ízben megújult, amint az elnök részletezte a tíz-tízezer forintos pályadíjat. Ünnepestes hangulat ömlött el a tekintetes Akadémián.

Széchenyi István óta nem hangzott itt ilyen frappáns szó. Százezer forint! Tíz tudományos munkára! Királyi bőkezűség.

A fiatal elnök eltalálta az alkalomhoz méltó formát:

- Felállással fejezzük ki köszönetünket, t. Akadémia. (És ő maga is felállott.)

Az akadémikusok mind fölemelkedtek, s még egyszer fölhangzott a terem boltíveit megrázó éljen. Csak egyetlen alak maradt ülve, aki Schvarcz Gyula és egy újdonsült levelező tag közt ült; egy fakószínű kopasz ember, szelíd kék szemekkel, egyszerű közömbös arccal.

- Miért nem állt fel? - mordult rá szomszédja, az újdonsült levelező tag.

- Nem illik - felelte az szerényen.

- Hogyhogy, uram? - szólt emez ingerülten.

- Mert hát én vagyok az a Semsey.

Valóban ő volt, ott ült csendesen, összehúzódva, majdnem röstelkedve a tudomány lelkes barátja, kit e közömbös kor szült annak jeléül, hogy az igazi hazafiság még nem vesztette el termőerejét, csak ugaron van.

* * *

E megható, de mégis egyszerű jelenet után (mely valaha történelmivé lesz) Munkácsi Bernát vitt el bennünket a vogulok és osztjások közé.

Munkácsi Bernátról nem tudom, nagy tudós-e, de hogy okos ember, állíthatom, mert terjedelmesen leírt útjában villámvonaton cipelt, átugorván imitt-amott tíz-húsz lapot; minthogy a százezer forint furkálta a tudósok fejét, és senki sem törődött a vogulokkal.

Annyit azonban mégis megtudtunk az értekezésből, hogy az orosz cár igen tekintélyes úriember, s miután Munkácsi Bernátot erősen a pártfogásába vette, az Ural vidéki hatóságok roppant reverenciával viseltettek iránta, és a voguloknak ekképpen parancsolgatott:

- Mondjátok el népmeséiteket a cár nevében!

A kis Gyulai büszkén nyújtogatta a nyakát kifelé fehér puha inggallérjából arra a tudatra, hogy a fehér cárnak is imponál a magyar Akadémia.

A tudományos kirándulás után jött a kedélyes kortesvilág. A mai ülés harmadik felvonása.

Az Akadémia zárt ülése volt ez.

A hölgyek és reporterek eltávoztak, s kezdődött a választási erőpróba annyi rafineriával, hogy szinte megcsodálja az ember. A Szily-párt az inkompatibilitás kérdését vetette föl, ravaszul megkerülvén a kérdés személyi oldalát.

Szily ugyanis hajlandó elhagyni tanári székét, ha megválasztják; Beöthy ellenben bele van szeretve az egyetemi katedrába, melynek kiváló dísz, s nem szándékozik azt elhagyni.

Nosza fogja magát a Szily-párt, s megindítványoztatja a kiküldött bizottsággal, hogy a főtitkári állás minden más hivatallal inkompatibilis legyen, minélfogva az állás javadalma is háromezer forintba emeltessék.

A Beöthy-párt összesűgött: Zichy Antal halasztást kér az indítvány tárgyalására, mert hát nincsenek itt a vidéki tagok. A szegény jó vidéki tagok! Csakhogy valahára őket is szóba hozták! A Beöthy-párt gazdag fantáziával látja őket, amint a hívó szóra jönnek kopott kofferjaikkal a zónatarifával... s pár napi halasztást kér.

Mert rettenetes dolog volna, hogy a vidéki tagok joga meg legyen csorbítva. Mit szólnának ahhoz a becsületes vidékiek, e jámbor tudósok, kik csak akkor jönnek tapétára háborútlan időkben, ha a fekete lobogó nevükben leng a palota homlokzatán.

A Szily-párt vezére nem engedi a halasztást. A kérdés egyszerű, mindenki megértheti, minek azt tanulmányozni. E mellett szól Pulszky Ferenc és Gyulai Pál is.

Szász Károly a higgadtság nyergére ülve tör lándzsát a halasztás mellett. Schvarcz Gyula vehemensen lép a sorompóba, Szász segítségére rohanva, de az ellenzék ingerülten zúgja: »Szavazzunk!«

Eötvös fölteszi a kérdést:

- Elhalasszuk-e az ügyet vagy nem?
- Titkos szavazást kérünk! - kiáltja Schvarcz Gyula.

A parlamenti viharokban és a 25. § megszavazásában megedzett Vadnai gúnyosan vág közbe:

- Még erre se mernek nyíltan szavazni?

Csakugyan titkos lett a szavazás. Tizenhét igen döntötte el a dolgot, hogy most kívánja tárgyalni az Akadémia az indítványt.

- Ez a Beöthy-párt veresége!

Ettől a perctől mind nagyobb-nagyobb erőre kaptak Szilyék. Than igen ügyesen fejtette ki - a választási finesz taligáját tolva -, hogy az Akadémiának »egész ember« kell (ez volt a Szilyék főérve), mire az inkompatibilitás és a háromezer forintnyi főtitkári fizetés már egyhangúlag ment keresztül, de ami különös, mind a két pont dühös elkeseredett vita után, mely hol részletessé, hol általánossá vált - amint a filozófusok vagy történettudósok beszéltek.

Pulszky Károly meg is oktatta őket, hogy a »Házban« ez sorba szokott menni, mégpedig előbb jön az általános vita, aztán a részletes.

De nem volt igaza, mert a tekintetes Akadémia nem tanulhat a tisztelt Háztól semmit, míg ellenben a tisztelt Ház megtanulhatja a tekintetes Akadémiától, hogy egy kis jó taktika mellett személyi dolgokat elviekkel lehet eldönteni.

Hát nem elég simaság ez ilyen kálvinista atmoszférában. Az ülés 5 órától 9-ig tartott, ami nagy dolog, ha meggondoljuk, hogy Thaly nincs is idehaza.

SEMSEY

Ma öt ünnepli az egész sajtó, ma öröla beszélnek mindenütt. Az alacsony füstös kávéházakban, sőt még tán a Nemzeti Kaszinóban is. Még ott is imponált a százezer forint.

A nagy gavallérok, kik húszezer forintot szoktak egy-egy kártyalapra tenni, s akik most kerültek vissza Tatáról, megrökönyödve dugják össze a fejeiket:

- Hogy lehet annyi pénzt kidobni!

És ha eddig talán ösmerték is, tudom, gúnyosan kérdezik most egymástól:

- És ki voltaképpen az a »jókedvű« adakozó? (Ha ugyan szabad olyan mondatot adnom a szájukra, amiben »r« nincs.) Meglehet, kérdezték azt egyebütt is sok helyen, mert Semsey már régen mecénás ugyan, de oly zajtalanul teszi, hogy csak a tudós világ tud felőle. De az aztán egész adomakört fűzött össze róla.

Nem is olyan rossz, ha »jókedvű adakozónak« mondjuk, ami ritkaság a magyarországi adakozók közt.

Mert a magyarországi adakozók kétfélék.

Olyanok, akik *testálnak* (mint Röck) s ezek nehezen teszik azt jókedvvel.

És olyanok, akik gálaruhában, ünnepélyes élat-val vágnak ki egy nagy összeget. Ez is inkább hiúság, mint jókedv. Természetesen nemes hiúság.

De Semseynek az a természete, hogy adjon, hogy megszabaduljon a pénztől, mikor az sokra gyűlik. Nyugtalanul, gondolatokba mélyedve jár-keel ilyenkor. Helyét nem találja. Úgy van vele, mint az olyan ember, aki rászokott a köpölyözésre, hogy a fölösleges vérétől megszabaduljon.

Fiatal korában meglehetős szerény körülmények közt élt, míg végre roppant terjedelmű birtokot örökölt Balmazújváros vidékén, de annyi adóssággal, hogy alig volt megtartható.

Tanácskozott ügyvédekkel, s ezek kieszeltek egy »modus vivendi«-t, ha az új földesúr szigorú életet él, nem költ, csak a legszükségesebbekre, akkor bizonyos idő múlva tiszta lesz a birtok.

- És mennyit szabad költenem?

- Évenként tizenötezer forintot.

- Én csak ezerötszáz forintot szándékozom költeni.

Az ügyvédek persze mosolyogtak rajta; tudták már, mennyit érnek a fiatal dzsentrí örökösök jószándékú fogadkozásai. Nem ismerték Semsey férfias karakterét, hogy amit egyszer elhatároz - az »vas«.

Semsey olyan élethez látott e naptól fogva, mely közel áll a nélkülözéshez. Egy kis szobában lakott, olcsó ruhában járt, olcsó vendéglőkben étkezett, legfeljebb könyvekre költött valamit. »Ezek a legolcsóbb társaság« - mondá. Évek múlva hozzátette még: »és a legkedvesebb társaság«.

Hajlama a természettudományi könyvekhez vonzotta. Ezekkel élt. Később azután ezeknek.

Sok-sok év kellett még így is, míg végre tiszta lett a birtok. Ő maga észre sem vette, úgy elröpült az idő, csak akkor hökkent meg, mikor a tisztartója egy napon azt jelentette:

Elhoztam az első negyvenezer forintot, ami már a nagyságod jövedelme erre az esztendőre.

Semsey megijedt ettől a tengernyi összegetől.

- Hát mit csináljak én ennyi pénzzel?

- Költse el nagyságod, mert esztendőre még több lesz.

- De ugyan mire költeném?

- Hagyja itt ezt a diákos szobát és vegyen ki egy emeletet.

- Én? Hogy én a kedves kis szobámat itt hagyjam? Soha!

- Járjon nagyságod a Nemzeti Kaszinóba. Ott majd megjön a jó idea, hogy mit lehet negyvenezer forinttal csinálni.

- Hogy én a könyveimet elhagyjam? Azt ugyan nem cselekszem.

Nem is hagyta el. Inkább még többet vett hozzájuk. A szegény életmód második természetévé vált. Undorodott a fölösleges kiadásoktól. Megtartotta kopott kabátjait, olcsó vendéglőjét, régi barátjait - a könyveket. És szerzett hozzájuk újakat is. Gyorsan nőtt most a könyvtár, volt rá pénz elég. Sőt a pénz több volt a könyveknél. Minden természettudományi munkát megvett, ami megjelent a kontinensen. Folyton vette, hozatta az újdonságokat, de azért a negyvenezer forint mégse fogyott el. A könyvek ellenben egyszer csak elfogytak és Semseynek nem volt mit olvasnia többé, a pénz pedig nemhogy elfogyott volna, de egyre nőtt, kölykezett, s egészen kétségbe ejtette, hogy öneki most azt őriznie kell.

Vagy a pénz lenne kevesebb, vagy a megveendő könyv lenne több.

Hanem, nini, hiszen ezen segíteni is lehetne.

Ha például ő is íratna néha egy jó könyvet, mindjárt több lenne a könyv, és kevesebb lenne a pénz. Azonfelül volna új olvasnivalója is.

Így fogta meg Herman Ottót, kit úgy becsül, mint a két szeme fényét, rásegítette, beleösztkélte a gyönyörű halászati könyv megírásába, most meg újabban a madarakról szóló munkába ugratta be.

De a pénz még mindig nőtt, nőtt, bolondul nőtt. Mert hiszen Herman Ottó is csak egy van, s az is csak egy könyvet írhat egyszerre. És az kevés, nagyon kevés.

Elhatározta, hogy új Herman Ottókat fog keresni, s így született meg fejében a nemes elhatározás: tíz könyvet íratni egyszerre, s tízezer forintot adni a könyvírók mindenkének.

A tekintetes Akadémia megörült a dolognak (tudom, szép álma volt Tóth Lőrincnek az éjjel), pedig a dolog, amilyen szépen kezdődik, még kellemetlenül is végződhetik az Akadémiára nézve.

Először kisül, hogy ott tíz Herman Ottó nincs. Másodszor kisül, hogy Semsey ezzel a százezer forintos furfanggal (valóságos fehér holló a különféle jelzőjű furfangok közt), derekasan *megkölteti* az Akadémiát, kifogván közmondásos zsugoriságán.

Mert a tíz díjazott munka a legkisebb számítás szerint is legalább ezer ív lesz, s ezer ív kinyomtatása, tisztességes díjazása legalább százezer forintot fog kirántani az Akadémia jól begombolt kabátjának belső zsebéből. Lesz ott talán még sírás is.

De lesz, ami lesz, egy bizonyos, hogy Semsey a nevét tiszteltté tette minden időkre. A tegnapi adomány minden magyar szívet átmelegített éppúgy, mint egykor a gróf Széchenyi Istváné. S egy reményt ébresztett a pesszimisták folyton növekvő táborában.

Magyarországon ugyanis, bár kevesen, de eddig voltak olyan emberek, akik tudományos könyveket írtak (mert a piszkebokrok olyan vidéken is vadon megtermik a bogyóikat, ahol nem eszik a piszkelekvárt), de az olyanok kihaltak még Corvin Mátyás királyban, akik tudományos könyveket írtak.

Ha ez a csoda megtörtént Semseyben, nem lehetetlen, akadnak majd egykor olyanok is (ne tessék haragudni, ha valami nagyon bolondot mondok), akik a tudományos könyveket olvasni is fogják. Mert ahol már a piszkét *ültetni* kezdik, ott már nemsokára enni is fogják.

A FEHÉR ASZTALNÁL

Olyan tanyát, ahol a választók lakmároznak, eleget pingált már toll és ecset. Sok *festéssel* jár, mondhatom.

Lássunk most egyszer - az Ábrányi Lajos képén olyat, ahol a választottak vacsorálnak. A haza atyái ülnek ott sorban, többnyire mameluk képviselők.

Ohó, hát hol vannak azok a híres húsos fazekak! Miféle szegénység ez? Az asztalon alig van valami innivaló, sőt még szék sem jut mindenik nagyságos úrnak. Hát ilyen nyomorban élnek idefent a képviselő urak?

Nem volna jogosult a sajnálkozás. A képviselő urak jól esznek-isznak, csak a piktor a hibás, aki irigyen abban a pillanatban állítja elibénk jól sikerült arcképekben, mikor már a konyaknál vannak, amit »schlaftrunk«-nak nevez *Krajtsik Ferenc*. Ilyenkor már ki-kiütögeti magát az ellenzéki szellem a kormánypárti elmék pórusain, s aki hallgatja őket, azt hinné: a mérges öreg Kont vacsorál ott harminc társával.

Persze másképp volt délelőtt a szavazásnál... No de hagyjuk ezt! Tartsunk szorosan a kép magyarázatához. A színhely a Szikszay rotunda szobája. A mameluk sokadalomból imitt-amott egy-egy ellenzéki arc is kibukkan mint búzakalász a rozs között, sőt egy-két nem-képviselő is kellemesen enyhíti a szürke egyhangúságot. De a nem-képviselők is elmaradhatlan járuléka a Háznak. Ott ül *Lukács Béla* mellett a szép szakállú *Farkas László*, a képviselői párbajok doktora, s hallgatván a melegedő vitákat, gyakorlott elmével méregeti, melyikből kerekedhetik duellum. *Tibád* háta mögül *Náday Ferenc* lesi ki magának az alkalmas embert, akit a Csíky legújabb darabjában a színpadra vigyen, mert így szól a Csíky-féle recept: »továbbá végy egy komikus képviselőt s utánozd három felvonáson át«. *Bartók Lajos* finom szatirikus arca is ott fehérlik s gunyoros mosollyal kísérve ömlik belőle a sok maró aperçu, míg ugyanoly szaporasággal gyűlik bele a »Bolond Istók« jövő száma. *Kiss Ignác* nemes Pest vármegyét képviseli, a »volt« vármegyét, míg ellenben dr. *Turóczy Kálmán* a leendő országgyűlést. Az új országházból a fundamentum és Turóczy Kálmán már készen vannak.

Valami fontos kérdés lehetett ma a Házban, mert nagy hullámokat vet a vacsorai diskurzus. Egy elbeszélő nem bírja lebilincselni a társaságot, mint egyébkor; szanaszét beszélnek. *Horváth Gyula Ábrányi Kornéllal* csinálja a partikularizmust, báró *Kemény Endre* Tibádot tartja szóval. Csak úgy nyeli a báró kuriális stílusát az odahajló tanulékony *Lőrinczi György*, »a Krausz igazolója« és *Münnich Aurél*, az »aranyszájú«. Mert, ha ő nyitja ki a száját mint hadügyi előadó, az mindig sok zsák aranyába kerül az országnak.

Még nincs későn este, mert még nem álmos *Krajtsik*, kinek árnyéka művészien vetődik a harmadik sorba... ha ugyan nem *Mohai Sándor* az. Azazhogy mégis későn este lehet, ha *Beöthy Algernon* már fölcihelődött az asztaltól. A Ház nagy juxmestere egy kissé megvedlett már. Még nemrég hajjal és szakállal ellátva láthatta a közönség, most íme se haj, se szakáll. Az egyik magától hullott ki, a másikat ő maga borotváltatja, dacolván az időkkal - mert nagy logikátlanság az a természetben, hogy a haj hiánya a fejen öregít, az állon fiatalít.

A zöld asztal kultusza nagyon összefér a fehér asztaléval. Sőt kölcsönös hatással vannak egymásra a mi közéletünkben. Amit a fehér asztalnál összefecsegnek, azt sokszor tálalják fel a zöld asztalnál és viszont.

S kivált a vacsorák bírnak különösebb jelentőséggel. Hiszen valamikor komoly ellenzék viselte a »vacsora« pártnevezetet: a Lónyay-frakció. A franciák reggeliznek egymással, az angolok értekeznek, a németek sétálnak, a magyarok pedig vacsorálnak együtt.

Ha két képviselő találkozik, s némi udvariasságot akarnak kifejezni, elmaradhatatlan a kérdés elváláskor:

- Hol vacsorálsz ma?

Ki hol lakik, hogy él, miképp él, az maradhat homályban, de hogy ki hol vacsorál, az örökös evidenciában van tartva. Vacsorálni szükséges a politikusnak, hogy ösmerje társai hangulatát, szükséges a strébernek, hogy nexusokat szerezzen. Akitől a doktor eltiltja esténként a fehér asztalt - az már maradjon el a zöld asztaltól is. A vacsoránál nyílik meg a magyar szív, itt szövődnek a barátságok, s alakulnak a klikkek, melyek nem ritkán nagy befolyást ragadnak magukhoz. (Egy ilyen vacsoráló klikk, a »Sasok« uralják a fővárost is.)

A legismertebb képviselői tanyák a »Hungáriá«-ban, a »Vadászkürt«-ben, a »Szikszay«-ban és az »Angol királynő«-ben székelnek. Ez utóbbi helyen vacsorálnak a nagyurak, az excellenciások, fent az emeleten, a Deák egykori asztalánál. Maga Tisza Kálmán is ide tér be nyár elején és végén, ha egy-két napig szalmaözvegy.

Különféle vonzerők és tradíciók. A »Hungáriá«-ban a keddi vacsorán gyűlnek össze a fiatal kormánypártiak. (»Mamelukdedó«-nak is nevezik a kompániát.) Az anyaméh Láng Lajos. E köpüből rövid idő óta egy miniszter (Wekerle), egy államtitkár (Láng Lajos) és számtalan főispán került ki. A »Vadászkürt« Teleki Gézát adta. Csak a »Szikszay« volt meddő s vegyes alkatelemeinél fogva csupán disszidenseket produkált, míg végre megerőltette magát, szülvén Tibád Antalt, az államtitkárok legnépszerűbbikét. Most már a Szikszaynak is megvan a termelő rangja. Az is a Bektas kertje immár, ahonnan tulipánokat is lehet tépni.

Itt volna-e egyébként *Fenyvessy Ferenc*? Mennydörgős csinos fiú, kivált így *György Endre* mellé állítva! Persze a jeunesse dorée e szögletéhez csatlakozik *Takács Lajos*, a nagy »adomázó«, kit (bankhivatalnoki minőségére célozva) azzal csipkednek, hogy »nappal zsidó, este dzsentrí«.

Bezzeg mennyivel komolyabb a sor másik széle, melyet nemes, nemzetes és vitézlő *Grünwald Béla* nyit meg nagy homlokával, mint ékes kezdőbetű. Folytatódik *Pogányban*, kinek ifjonti fejét hó köríti, főtisztelendő *Firczák Gyula Beöthy Algernonhoz* húzódik, pedig az dévajul ijesztgeti, hogy ennek a képnek, ha elkészül, az lesz a címe: »Indulás az Orpheumba«. Odébb *Urányi Imrével* néz barátságos farkasszemet *Dárdai Sándor*, a tisztelt Ház jeles pennája. Nini, *Lukács Bélát* is eleresztette ma Baross vacsorálni. Figyelemmel szívja magába a viták mézét, mérgét *Torma Miklós*; nem úgy *Boros Bálint*, a vén mameluk, aki a szózáport eleresztve a füle mellett, emészt, s egykedvűen mereng maga elé, mintha mondaná: »Mire való az a sok okoskodás! Úgyis az történik, amit a „generális” akar!«

Ekképpen vált halhatatlanná a *Beles János* pogácsa-arca is. Hajdani jó *Vámos Béla* szintén fölbukkan még egyszer a láthatáron. Visszajáró lélek. *Kende Mihály* egyetlen mondatából élődik, melyet a legutóbbi részleges miniszterválság alatt hangoztatott: »Új *talentumokat* kérünk.« A göndörhajú *Lázár Árpád* egészen kihajlik a sorból. Kevesen kérdezik: »ki a pártvezére?« - sokan tudakolják: »ki a borbély?« Pirospozsgás arca ragyog a meglelégedéstől. Egy ellenzékié tehát a legmamelukabb ábrázat az egész képen.

[AZ EGYETEMES REGÉNYTÁR ALMANACHJA 1890-RE.] ELŐSZÓ

Egypár Teleki-tragédia hevert az asztalomon az Almanachba szánt rajzok és novellák mellett.

Egy este, ki hitte volna, beszélgetni kezdtek a kéziratok egymás közt, vagy hogy csak álmodtam én azt.

- Hol vagyunk? - szólalt meg egy sárga téka.

- A bírálónál - felelte egy másik tragédia.

- Új bíró, rossz bíró. De hogy jutott be ez az ember az Akadémiába?

A kéziratok elkezdtek kacagni. S olyan bántó, ízetlen az, mikor a komor, méltóságteljes tragédiák röhögnek.

- Hogyan jutott be? Hahaha! Nehéz beteg volt, azt hitték az akadémikusok: »No, ez ugyan nem fog már többé írni«, tehát beválasztották.

Sértődve izegtem-mozogtam ágyamban, midőn közbevág szerény hangon egy novella:

- Jó estét, színdarab urak, jó estét!

- Szervusz, fráter! - szólt oda fumigatíve egy zöld vászonkötetű Teleki-darab. - Mit kerestek itt, jámbor teremtmények?

- Mi az idei Almanach novellái vagyunk.

- Úgy? - dűnnyögte gögösen az előbbi. - Almanach - Papírkosár az, vagy könyv? Ami különben egyre megy.

- Ne olyan hetykén, színdarab urak! Mi mind a legjobb családokból származunk, köztünk van Jókai is.

- Kár dicsekednetek Jókaival, amice, mert Jókai, úgy van éppenséggel, mint az én első felvonásomban szereplő király, kinek azt jósolta az egyik bölcs: »Rossz sor vár reád, oh király, minden rokonod szemed láttára pusztul el«. Mire a király dühbe jött, leüttette a bölcs fejét, mondván: »Egy okosabb bölcsét kérek.« Az okosabb bölcs ugyanazt jövendölte, de okosabb formában: »Szerencse vár reád, oh király, minden rokonod túléléde.« Ez már bezzeg tetszett a királynak, de mi azért mégsem tudjuk, azért élte-e túl a rokonait, mert ő ugyan nagyon erős, vagy azok voltak nagyon gyengék.

- Kuthy, Jósika rég a feledésbe merültek, s ő negyven év óta uralkodik a szíveken.

- Elég egészségtelen állapot. Nálatok azt is mondhatná Jókai: »Az idén semmit sem írok, az idén tehát nem lesznek új könyvek.«

- Eddig valóban így volt, de most új éra jön. Eddig egy fenyő magaslott ki, de most többen vannak. Kisebb fák, de egy egész erdő.

- Mi az mind Jókaihoz képest!

- Együttvéve mégis legalább egy másik Jókai. Az öreget nem bírtuk legyőzni, hát felosztottuk.

- Tóth Bélában megvan színgazdag, ragyogó nyelve, Beniczkynében leleményes meseszövése, Muraiban vidámsága, Peteleiben gyöngédsége, Bársonyban leíró ereje.

Rikácsoló, epés hangon fõrmedt most fel egy barna kötésű tragédia, mely e jeligét viseli homlokán: »Győzni és meghalni.« (Ami a Teleki-pályaműveken gyakran éppen ilyen sorrendben esik meg.)

- Ugyan, ugyan, hogy nem restelsz fecsegni, csacsogni, mint valami szalonvígjáték, s pláne ilyen alacsony lényekkel. - Kikérjük ezt a hangot! - kiáltoztak ingerülten az Almanach kéziratai.

- Ha én novellagyűjtemény volnék, gúnyolódék a »Győzni és meghalni« jeligéjű darab, mostani jeligém helyett ezt íratnám fel a címlapra:

*Non Argus cignus, non Magdalena Mathusal
Non Habakuk, Lazarus, Caseus ille bonus.*⁶

- Milyen ostoba élc ez!

A tragédiák vihogtak, a novellák türelmetlenül fészkelődtek.

- Nem annyira élc ez - folytatá az elménckedő tragédia -, mint inkább gyakorlati útmutatás. Mert mikor a magyar novellagyűjtemény végre a sajtostól a közönség kezébe jut, legalább rajta legyenek a jó sajt főkéllékei.

Nagy csapkodás, suhogás támadt erre; vagy egy ablak van kinyitva valahol és a széláramlat pajkoskodik a kéziratokkal, vagy pedig összeverekedtek.

- Piff, paff! - hangzik élénken. - Rúgd meg! Rúgd meg!

- Vigyázz! - sikolt vékonyka hangon egy rajzocska. - Hátha egy apának vagyunk a gyermekei.-
Zűrzavaros kiáltások keletkeznek:

- Ne hagyjuk magunkat!

- Ti, szemtelenek! Hát illik hozzátok ilyen neveletlenség? Hozzátok, akik jambusokban beszéltek?

Az egyik színmű elkezdett szpícselni nagy pátosszal:

- Mi előkelő perszónák vagyunk, ránk pályadíjakat tűznek ki. Mivelünk, születésünktől kezdve halálunkig, érdeklődéssel foglalkoznak, a sajtó megírja minden életmozzanatunkat; a közönség riadó tapssal üdvözl, ha győztünk, s ha elesünk, még ez a bukás is sokkal fényesebb, mint a ti diadalaitok; száz fütty hangzik, vérfagyasztó hidegség ül az arcokon, s másnap hasábokon írják meg a lapok a temetésünket, de ti születtek és meghaltok anélkül, hogy éltetek volna. Létezés-teket egyetlen szó jelzi a sajtóban, amit az »Irodalom rovat« vezetője kedvetlenül odafirkant, hogy »megjelent«.

A novellák és rajzok szerényen meglapultak e beszédre, mintha mondanák: »ami igaz, igaz«.

Már-már maguk is belenyugodtak volna alárendelt szerepükbe, ha véletlenül meg nem szólal egy kopott táblájú tragédia ezzel a jeligével: »Addig jár a korsó a kútra, míg el nem törik«.

- Csitt, gyerekek! Ne bolondozzatok! Legyen közöttünk béke és egyetértés. Tény, hogy testvérek vagyunk, mi a kedvencek, ti pedig a hamupipókék. De ez csak a kor léha divatja. A mi előkelőbb rangunk, a sajtó indolenciáján, igazságtalanságán alapszik, mely míg udvarol az egyik irodalmi ágnak, közömbösen veszi a másikat. A sajtó emberei ekképpen szólnak: »Sokat írunk a darabról, mert a közönséget érdekli.« A közönség így szól: »Érdekes darab lehet, mert a sajtó sokat ír róla.« Ha veletek is így bánná a sajtó, bizonyly virágoznátok.

⁶ Non Argus: a sajt ugyanis ne legyen százszerű, azaz lyukacsos; cignus: ne legyen hattyúfehér; Magdalena: ne legyen vizenyős; Mathusal: ne legyen öreg; Habakuk: ne legyen könnyű (Habakuknak ugyanis könnyűnek kellett lennie, *hogy* az égbe fölvihték); és Lázarus: ne legyen szagos, mert Jézusnak mondták, mikor Lázárt meglátogatta: »Immár, uram, szagos is«.

Nagy zúgás támadt erre a színművek közt, de annál zajosabban kiáltottak »helyest« az Almanachbeli kéziratok.

- Le vele! Nem hallhatjuk! Eláll! Hoch!

- De csak hadd beszéljen, halljuk, halljuk!

- Nem állok el - folytatá az ócska tragédia dühösen. - Sok évi tapasztalás van a hátam mögött, ti mind csak tacsókó vagytok hozzám képest. Húsz éve járok már a Teleki-pályázatokra különféle címek alatt, míg végre fölvirradhat az a nap, hogy én leszek aránylag a legjobb társaim közt. Pedig rossz darab vagyok, még egy bíráló sem olvasott végig soha. Mindössze egyszer részesültem némi figyelemben, mikor a gazdám vígjáték gyanánt nyújtott be. Sok embernél megfordultam, de mind azt dűnnyögte rólam néhány lap elolvasása után: »Ejnye de nagy számárság!« (Általános derűtség.) Pedig uraim, fiatal koromban spanyol novella voltam, szép kerek, klasszikus munka, tele üdeséggel és költészettel. Aki olvasta, mind el volt ragadtatva: »Milyen kedves, milyen bájos.« Hogy kevélykedjem hát én most a színdarab voltommal?

- Úgy van! Igaza van.

- Azért ne egyenetlenkedjünk, atyafiak. Mert valamint a novellákból lehetnek még egykor színdarabok, azonképpen mibelőlünk is lehetnek még valamikor novellák. A jövőbe bele nem láthat az ember. Bátor leszek tehát, tisztelt urak, egy indítványt benyújtani.

- Halljuk, halljuk!

- Egy, a magyar sajtóhoz együttesen intézendő kérelemre vonatkozólag: részesítsen minket ezentúl egyenlő pártfogásban.

APÁTHY ISTVÁN ÉS ZALAY ISTVÁN

Ahol tizenhárman ülnek egy asztalnál, ott is az a szólásmondás, »egy esztendő alatt meghal egy közülök« - de hát még ahol ötödfélszázan ülnek egy asztal körül. A t. Ház asztalát értjük.

Gyakorta jó hát a halál, kinek minden immunitás semmi; az országház homlokzatán nem vendég, majdnem gazda a fekete zászló.

Csak néhány nap óta három a halott. Huszár István, Zalay István, Apáthy István. (Szinte szepegni kezdenek már a Ház többi Istvánai.)

Apáthy Istvánról, a letenyei kerület nagyérdemű képviselőjéről, jogtudományunk egyik kiváló munkásáról, már bővebben megemlékeztünk lapunk múlt heti számában. Az öregurat a mostani országgyűlés új tagjai már csak a híréből ösmerik, de e hír aztán maradandó lesz a jövő nemzedékek előtt is. A Ház üléseire újabban nem járt, s mikor a szavazásoknál a jegyző a nevét olvasta, már évek óta hangzott a monoton tompa közbeszólás innen-onnan: »beteg«.

Míg végre aztán megjött a »beteg« szócskának a rendszerinti folytatása az elnök szomorú jelentésében, hogy »meghalt«.

Nemes arcvonásai hadd álljanak itt. Sokan hasonlatot találtak arca és a Werbőczy ránk maradt arcképe közt. Magas, daliás ember volt, míg a dereka meg nem hajlott; szép, nyílt tekintete nagy figyelemmel csüggött a szónokokon, bár a politikával kevesebbet törődött, mint a jogi élet szubtilitásaival. Míg az ülésekre járt, mindig bent ült, s a legselejtesebb beszédeket is végighallgatta.

Mikor emiatt gúnyolódtak vele, rendesen azt szokta felelni:

- A rossz beszédekből tanulom megbecsülni a jó beszédeket.

De a nagyszabású rakétás »Leistungok« iránt sem volt valami nagy elragadtatással:

- A beszéd még nem tett. Egy fa elültetése többet használhat az országnak, mint a legragyogóbb oráció.

*

Zalay Istvánban a magyar közélet egyik tiszteletreméltó, kedvelt típusa jutott kifejezésre.

Igazi telivér mameluk volt, abból a fajból, mely nem akar lenni semmi. Akinek az az összes jutalma, ha néha kezét szorít vele a »generális« vagy kedélyesen hátba üti: »Hogy vagy, Pista?«

Tehetős úr volt, önzetlenül szolgált a közügyet abban a szűk keretben, amely neki jutott. Mint tokaji nagy bortermelő, roppant ellensége volt a műbor gyártásnak. Csakis ebben a kérdésben pezsdült fel benne a »zempléni vér«, melyben csak mégis kell lenni egy kis kuruc élességnek. Bármilyen viharos, országot rázkódtató ügyeket tárgyaltak is a Házban, ő csak mindig a műbor ellen fenekedett, s kereste gróf Andrássy Manót és Vadnai Károlyt, a műbor elleni opposíció vezéreit. Ha ezekkel összebújhatott a folyosón, titokzatos összeesküvői borongás sötétíté el homlokát.

Kedves, barátságos, kedélyes ember volt a hajdani táblabírák jellemző tulajdonaival. Gavallér volt sok tekintetben, szívesen segítette a szegényeket, de könyvet nem szeretett venni.

Egy ízben egy képviselőkkkel foglalkozó könyv jelent meg az irodalmi piacon. Kecskeméthy Aurél modorában írva, gúnyosan, némi elmésséggel. Zalay torzraja is benne volt. Néhány sorból állott az egész: hogy milyen inkarnátus mameluk, aki semmi karriert nem csinált; most is ott van, ahol a mádi zsidó (nota bene: Zalay a mádi kerületet képviselte), egy kis ártatlan élc volt a vaskorona rendre (amit Zalay a múlt országgyűlés alatt kapott), s egy félreérthetetlen célzás a Zalay göndör hajára és kissé meghajlott saszorára, melyből az olvasónak a szemita eredetet lehetett volna kiolvasni.

Meglehet, hogy egykor talán az ősapa... ki tudja... az ember már senkiben se biztos. Elég az hozzá, hogy nem mertem Zalaynak elmondani, midőn egy este megkérdezte:

- Olvastad, mi van rólam a könyvben?

- Olvastam, de nem mondom meg.

- Ne gyötörj, kérlek, egész éjszaka nem fogok tudni aludni.

- Hiszen nem is olvastam voltaképpen.

Restelltem neki elmondani, mert azt hittem, kellemetlenül érintené.

Másnap érzékeny hangon szólít meg a folyosón:

- Hiába mondd nekem, hogy nem olvastad azt a könyvet, látom a szemedből, hogy van benne valami rossz rólam. Pedig látod, soha életemben nem vétettem senkinek. (Lágy lett a hangja és töredezett, mert olyan jó, puhaszívú ember volt, hogy kenyérre lehetett volna kenni.) Ha tudnád, mit szenvedek olyankor, ha bántanak... Ne hagyj a bizonytalanságban, pajtás, mondd meg, mi van rólam a könyvben.

- Mondtam már, hogy nem tudom, de ha tudnám se mondanám meg.

- Istenem, istenem, hát mit csináljak?

- Vedd meg a könyvet.

- Az isten úgyse! - kiáltott fel örömmel, mint aki egy olyan eszméhez jutott, amelyről fogalma se volt. - És hol lehet azt megkapni?
- Minden könyvkereskedésben.
- Ne ültess fel, kérlek. És hogy árulják?
- Egy forint.

(Körülbelül ennyit szokott kiosztogatni a vacsoránál borraivalónak a pincérek közt.)

Most már meg voltam győződve, hogy mindjárt az ülés után rohan valami könyvkereskedésbe; képzelhetni tehát meglepetésemet, midőn három-négy nap múlva találkozunk újra a Házban, s újra faggatni kezd Zalay István:

- Egészen lesoványodtam, annyira bánt az a dolog. Mondd el, kérlek, ha istent ösmersz.

Elnevettem magam. Volt ebben valami fölséges komikum.

- Jól van, megmondom. Bátran megmondhatom már; azt írja rólad a könyv, hogy zsidó származású vagy. Bátran mondhatom meg, mert bizonyítja a könyv vételtől való iszony, hogy *tiszta ősz szittya vér foly* ereidben.

Az is folyt. Magyar nemes volt minden ízében, tele a faj szeretetreméltóságával. Nyílt, egyenes, kicsiségekben fontoskodó, nagy dolgokban bátor.

Senki se kérhetett tőle baráti szolgálatot, hogy azt ne mondta volna: »Tartom szerencsémnek.« Ismeretes szavajárása volt ez.

A klubban ott ült minden nap vagy a tarokknál vagy a kalabriásznál: kedélyesen kötekedve partnereivel.

Zalay István nem volt nagy politikus, szembetűnő hézagot nem hagyott a közéletben, de annál nagyobbab a szívekben. Többen szerették, mint a nagy embereket, s ha minden igaz könny csakúgy el nem száradna a koporsón, mint a hamis könnyek, az ő koporsója messzire csillogott, ragyogott volna szemvakító fényben.

Még csak most hagyta el az ötven évet. Javabeli korban kapta meg a rákot, mely az országgyűlésnek immár a negyedik tagját vitte sírba; kívül Vizsolyit és a két Bánffy.

KIS HÍJA, HOGY KRITIKUS NEM LETTEM

[A karcolat szövegét Bisztray Gyula a Krk »Elbeszélések« ciklusában, a 40. kötetben a 65-70. lapon már közölte, így ennek szövege a jelzett helyen megtalálható!]

A KÉPVISELŐI PERTU

A múlt nyáron Gleichenbergből jövet megszálltam éjszaka Szombathelyen, a híres »Sabáriá«-ban. Véletlenül éppen ott mulatott egy külön szobában több megyei nagyúr, köztük Udvarý Ferenc képviselő is, akit azonban nem ismertem.

A pincér, aki az italokat hordta az »extrába«, úgy éjfél után elújságolja:

- Itt, a harmadik szobában egy képviselő alszik.
- Hogy hívják?
- Biz én nem is tudom, csak a keresztnévét: Kálmán.

Persze legott találgatták, Nákó Kálmán-e, vagy Markovics Kálmán?

- Ejh, szaladjon, nézze meg hamar a vendégkönyvben.

Minderről természetesen semmit se tudtam, az én szerepem csak ott kezdődik, mikor hajnalhasadáskor egy türelmetlen kéz ütögeti az ajtómat.

- Hopp hó! Ki az?

- Én vagyok Udvary Ferenc.

- Ki az az Udvary Ferenc?

- Hát nem ismersz?

- Nem!

Egy szemrehányó hang visszafelel:

- Udvary képviselőtársadat ne ismernéd?

Nem emlékeztem a névre se, de már mindegy, bosszúsan dörögtem, szédülve az álmoságtól:

- Hát mit akarsz?

- A hétórai vonattal haza kell mennem Körömdre - mondá sajnálkozva.

- Hát eredj!

- El akarok tőled búcsúzni... Eressz be!

- Mit? Elbúcsúzni? Ohó barátom! Hiszen *ahhoz előbb találkoznunk kellett volna*.

Akarva nem akarva szét kellett szednem édes hajnali álmomat, s be kellett eresztenem t. barátomat, aki törvényhozó voltánál fogva megfordította a társadalmi sorrendet, hogy előbb találkoznak az emberek, aztán búcsúznak el egymástól; mi előbb búcsúztunk, csak azután, később találkoztunk.

VISI IMRE

Ne várjatok tőlünk vidám sorokat holnapra olvasók. A mi karácsonyunk elromlott. A legjobb harcos elesett közülünk; mikor a szívünk ilyen nehéz, a tollunk sem lehet könnyű.

Visi halt meg. A legjobb harcos, kinek tollára rá volt írva, mint a finom pengéjű kardokra: »Ok nélkül föl ne emeld, becsülettel tedd le.«

Kiállott a sorból és összeroskadott. Barátjai zokogva állják körül a ravatalt.

- A munka ölte meg - szólanak.

- A munka, mely éltet, öl is. Sokat dolgozott.

- A szíve ölte meg - búsongnak mások. - Nagyon mélyen érzett. Ott volt a viták hevében a Házban, ott volt az íróasztalnál, a másik csatamezőn. Mindig a tűzben. A tűz pedig pusztító elem.

Mind a két résznek igaza lehet. Erős testben erős lélek lakott. Visi Imre foglalkozása, ernyedetlen szorgalma és kötelességérzete mind a kettőt túlfeszítette.

De a gyászt nem csökkentheti az, ha kitaláljuk, hogy a halál melyik fegyverével ejtette meg - mikor egész arzenálisa van. Mit ér, ha azt az egyet ki nem találhatjuk már, hogy ő még visszajöjjön közénk.

A hazafi és kartárs bánatát eltompítja bennem a barát fájdalma. Nem bírom elősorolni e percben, mit vesztett benne a Ház, melynek egyik kiváló szónoka volt, messzire kicsillámló alakja a fiatalabb nemzedéknek; valami sajátságos üdeség volt előadásában, a mélységen és átlátszóságon kívül; nem jutnak zokszavak tollam alá a politikai párt veszteségéről, amelyhez mind a ketten tartozunk. Két szó fejezi ki itt szerepét. »Hű és okos« volt. Tiszához való ragaszkodása meseszerű. Tisza volt eszménye, ábrándja. Annak a régi beszédei közt turkált, mikor pihent, Tiszát tanulmányozta első fiatalsága óta, Tiszával érzett, később aztán vele gondolkozott is.

Sokat tréfáltam vele emiatt, hogy ő voltaképpen a maga dolgai mellett végzi a Tiszáét is, in teoria, a belügyeket és a miniszterelnöki teendőket.

Mert örökre azon járt az esze, mit tesz, mit mond Tisza most ebben vagy amabban az aktuális kérdésben. Miféle baj származhatik abból, hogy ezt teszi, miféle, ha nem ezt teszi. Még éjjel is az efféléken töprengett, s annyira hozzáidomult a lelke a Tisza egyéniségéhez, gondolkozásához, hogy többnyire előre eltalálta.

Mikor Tisza a pénzügyminiszteri tárcát átvette, még inkább évelődünk e témával:

- Szegény Imre, most már a pénzügyek is rád szakadnak.

S valóban egy-két év alatt offé lett ezekben is. Ezek lettek a kedvencei.

S talán ennek köszönhetjük, hogy megcsinálta az újságírók házát, hogy bele mert vágni a tervbe s szorgalmával, ügyességével sikerre vezette.

Ma már áll a ház; de az első hó, mely fehér karácsony napján a fedelet ellepte, meghozta rá az első fekete zászlót is - éppen az alkotóét.

Nem próbálom elősorolni, mit vesztett a társadalom a fiatal, tevékeny férfúval, ki mindenütt elől volt, tele nemes idealizmussal, páratlan igazságérzetével, rajongó szeretettel a liberalizmus iránt, melynek ékeesebb szószólói lehetnek az országban, de őszintébbek nem lehetnek.

Hát még milyen az újságírók vesztesége - kiknek a dísz hullott le fejükről övele. Önérzetesen állt a pozícióján, s mikor odaült az íróasztalához, a lelke azt diktálta neki: »Ez az én váram« (s ez volt aztán az igazi bevehetetlen vár).

Büszke volt tollára; mint egy grand a bemocskolatlan címerére.

Egyszer egy nagyhatalmú excellenciás úr, odavetve mondja:

- Aztán, édes Visi, ezekből, amit itt beszéltem, ne írjon ki kérem semmit.

Imre kevélyen emelte fel bozontos hajú szép fejét.

- Egyet jegyezzen meg ön - felelte nyugodtan -, hogy már sok ember panaszkodott, amiért én valamit meg nem írtam, amit az akart, de azért még soha senki, hogy valami olyat írtam volna meg, amit nem illet megírni.

Ebben a szomorú órában mindezt nem érzem: mindent elnyom a szívfacsaró tudat, hogy sohase látjuk többé egymást, sohasem ülünk többé együtt az asztalnál. A klub emberei ezután is összegyűlnek esténként, de Imre nem lesz többé köztük. A szeget, ahol a kabátja állt, egy másik kabát foglalja el. A Hangli-kioszkban nem kérjük ezután a személyzettől: »Nem volt itt Visi képviselő úr?«

És a szekerek ezután is zörögni fognak az utcákon, és a gépek ezután is zakatolnak a gyárakban. A klubban lesznek értekezletek, az értekezletekről lesznek tudósítások, entrefilletek, de Visi Imre nem fog azokról tudni semmit, és nem fog azokhoz hozzászólni többé. Valami rettenetes az elmúlás, ebben a korban, ebben az esetben.

Hiszen már régen tudtuk, hogy beteg, az orvosok nem is titkolták, hogy a baj katasztrófára vezethet, és mégis, míg élt, megennyhíté a lázító, csüggeteg érzést a tudat, hogy megvan még, hogy él, gondolkodik, remél és tervez. Milyen jó volt még tegnap, a múlt héten, a múlt hónapban, hogy naponként megkérdezhettük valakiről: »Hogy van a szegény Imre? Mit tudsz róla?«

Ősz óta betegeskedett már; együtt használtuk a karlsbadi vízkúrát a szeptemberi napokban Édeskutynál, hosszú sétákat téve az ivás után. De akkor én voltam a betegebb; csak nevettem Imrét, kinek hatalmas atlétatermete, erős, domború mellkasa száz esztendőig ígért. Pedig már csak száz napja volt hátra.

Elevenességét, a közügyek iránti érdeklődését, kötelességérzetét megtartotta az utolsó napokig: sőt még a kedélyét is. Még három nap előtt írt hozzám levelet, melyből borongós hangulata dacára is kiérzik a kedély és a törhetetlen elevenesség. Ez a levél mutatja, hogy fellábal a sírban is, még dolgozott, s kedves Nemzetét szerkesztette.

Kedves Kálmánom!

Te bizonyosan azt hiszed, hogy az én csöndes nyavalyámból meglesz az a hasznod, hogy az idei karácsonyra, a Nemzet részéről minden zaklatástól mentes maradsz.

Önző számításod szenvedjen íme máris kegyetlen cáfolatot, egy beteg ember szekánságával teszek felelőssé, hogy egy kitűnő Mikszáth-novella legyen, mi, ha be nem teljesülne, a te lelkesen száradna az a méreg, amit azért barátod szenvedne, kinek pedig orvosi rendeletre minden méregtől tartózkodni kell.

Válaszodat várva, maradtam igaz híved

Visi Imre.

Éppen a kívánt novella írásában voltam már reggel elmerülve, egy kacagtató jelenetet rajzolgatva. Néha magam is el mosolyodtam egy-egy rossz ötleten...

Ha nekem akkor valaki megjósolja:

- Te nem fogod ezt a novellát bevégezni.
- Miért? Hiszen csak egy lap hiányzik már belőle.
- Visi Imre fog benne megakadályozni!

Úgy történt. A Nemzet szolgája, aki a kéziratot jött sürgetni, azzal a szomorú hírral toppant be, hogy a »szerkesztő« úr meghalt ma reggel.

Kiesett a toll a kezemből. Lelkem összetört. Vég gondolataim szétfutottak. Nem látok egyebet, nem tudok elképzelni mást egész nap, csak azt a ravatalt, ahol ő fekszik mozdulatlanul, megdermedve.

A MAGYAR KONYHA

(Fecsegés)

Állj meg, Pegazus! Idekötlek a fűzfához. S magam betekintek a tepsik, lábasok és bögrék közé a konyhába. Eleget hallgattuk már együtt fülemilék dalát, prücskők ciripelését. A pecsenye-sistergés sem a legutolsó. Az szóljon most.

Az író is lehet őszinte. Ha az asszonyokról firkáltam, míg azokat szerettem jobban, mért ne írhasak most a konyha produktumairól, mikor ezekre gondolok szívesebben?

De nem is olyan apró dolog az. Ha beáll egykor a rideg közöny, melyet a kozmopolitizmus előtologat, ha minden érzés megszűnik a rög iránt, az idealizmus roncsai közt még mindig ott lesz varázsnak a magyar konyha. Lehet elfásult, kiégett a szív, lehet mindenféle ferde okoskodással szaturálva az elme, de a gyomor makacs és őszinte, a gyomor azt fogja kiáltani: »magyar vagyok, magyar maradok!«

Nem szabad tehát a magyar konyhát pusztulni hagyni. Dőljön, omolják minden a nagy reformok és divatok mániájában, pusztuljon a vármegye (ámbár ott egészséges, jó gyomrok vannak), pusztuljon a dzsentrí, a szűzdohány, de az ősételek maradjanak. Azokat ne engedjük!

Pedig múlnak ám erősen. Sok nagytekintélyű comedentia végképp elveszett. Hol van például a »levelensült«, e finom lepény, melyből, az igaz, két szolgáló sültöt hajnaltól délig egy emberre való adagot. A levelensült úgy eltűnt a magyar konyhából, mint erdeinkből a bölény. Hol van a kürtőskalács? A mai generációból ki evett barabolyt?... De százával említhetném az elenyészett ételeket, ha nagyon meg akarnám szomorítani a nemzeti érzésű gourmandokat.

Jövevény-ételek egész invázióját énekelhetem. Hogy szorította ki a jó fagyos szalonnát a kávé. Hogy hódított a beefsteak óriás területeket, skülnöböző nemzetiségre szakadva, majd mint filet de boeuf, majd mint ramsteak, vagy entrecôte vergődött uralomra. A becsületes öreg rostélyosok és borjúszeletek szerényen kucorognak valahol hátul az étlapokon. Szegény, lejárt nagyságok! A galuskák, fánkok, marcipánok még állanak, de ingadozva. A parfait-k tábora már megfújta a haditrombitát, s jönnek különböző színnel, ízzel, hogy leverjék az évszázados bennszülötteket. Kicicomázott, előkelő külsejük könnyűszerrel ejti hálába az ínyeket is.

De ki az oka e szomorú múlási processzusnak? Önök, uraim! Önök panaszkodnak minduntalan: »Gyenge a gyomrom!«

És ez az a nyitott kapu, melyen az ellenség beözönlik. »Nehéz emésztésű a magyar koszt« nyöszörgi más szavakkal a kákabélű generáció.

Ejh, ez csak szokás dolga. A régi emberek jobban ellen tudtak állni az új áramlatoknak. Ott van például egynek Keglevich, a híres »szilvási gróf«, aki előtt fiatal korában Bécsben nagyon dicsérték a francia követ szakácsát:

»Úgy főz a fickó, hogy még Ferenc császár is szereti száját a követ asztalához törölni.«

Éppen csak ez kellett Keglevichnek, hogy kedvet kapjon a szakácshoz. Addig járt utána, üzengetett neki, míg rávette kettős bérért, hogy szökjék meg vele.

A szakács ráállott, de a követ nagy lármát csapott az esetből, fölment panaszra a császárhoz, mozgásba jött az egész rendőri apparátus, s kisütötték, hogy hol van.

Nosza (akkor éppen békeidő volt, ráérték foglalkozni e kérdéssel), megindult az akció, maga a császár írt József nádorhoz levelet, hogy valami szépszerrel kerítse vissza a szakácsot. Mert hát az ördög akar most Franciaországgal háborút.

A nádor egy ügyes, jó modorú hivatalnokot, Barkóczy Ferencet küldötte a grófhöz Szilváásra, azzal az instrukcióval: csálja vissza bármi áldozatok árán a szakácsot.

Barkóczy uram otthon találta Keglevichet, de mint óvatos diplomata, nem hozakodott elő a kemény dióval, majd

csak ebéd után, a feketekávénál. A nap huszonnégy órájából az a legszebb pillanat, mikor a csibukot behozzák. Mert az ebéd is, bármilyen jó, voltaképpen csak egy küzdelem a feketekávéhoz.

Barkóczy Ferenc uram azonban nagyot ámult-bámult az ebédnél, hogy a jó csigaleves után babfőzeléket hoz be az inas füstölt oldalassal, szép ropogós malac követi ezt nyomban, hogy aztán helyet engedjen a kurcinás kapros túrósmetéltnak.

- Ejnye, de jó szakácsa van méltóságodnak!

- Egy közönséges béresasszony főz most nálam.

- Talán beteg a szakács?

- Nem beteg biz az - pattant fel a gróf -, de nem tud semmit a mamlasz, pedig Bécsből hoztam.

- Nem tud?

- Mindig olyan ebédeket főzött, hogy egy óra múlva már megint éhes voltam.

Barkóczy mosolygott a sajátságos panaszon, a gróf ellenben a béresnét dicsérte: »Ez az asszony, ez érti, mondhatom, *kiadósak* az ételei.«

- A szakácsot tehát elcsapta méltóságod?

- Hiszen elcsapnám én, ha menne, de míg a szerződése letelik, kénytelen vagyok itt túrni. Kukoricát kapáltatok most a gazemberrel.

Íme, elámulhat a mai satnya kor gyermeke, hogy milyen fölséges gyomrok voltak azelőtt. Mitől romolhattak el oly gyorsan két emberöltő alatt?

Hát azoktól a finom, idegen pancsoktól, amiknek se íze, se bűze, se sava, se bors.

Mert gyönyörű dolog az, kedves olvasóm, ahogy most a vendéglői étlapok készülnek.

Mikor nyári időben délben vagy este megered a szapora zápor, s künn a vendéglői asztaloknál megázik a sok kifli, zsemlye (a lóto-futó pincérek nem győzik mind behurcolni), akkor másnap majdnem az egész városban az étlapokon megjelenik egy régi ismerősünk, a »kifli-schmarn«, aki, ha egy kicsit inkognitó akar lenni, a »császár-morzsoya« nevet is szokta használni.

Az aktuális étlap mindig hű fotográfiája az előző nap időjárásának. Ha almásrétes vicsorgatja rád a fogát júliusban, akkor tudd meg, hogy a környéken tegnap vihar volt, és az éretlen almákat lerázta a gallyakról.

De nem... nem akarok leleplezéseket tenni (az én megfigyeléseim rémületesek), csupán egy kedvencüket álcázom le egy kissé. Ez a piréleves.

Önöknek fájni fog ez, mert a leves már különben is előkelő perszóna az ételek közt. Gyakran lelhetni embereket, akik büszkék rá, hogy sok levest esznek, s épp olyan kevély hangon dicsekszenek, hogy: »no, ma két levest ettem«, mint mi újságírók: »no, ma két cikket írtam«.

Mindegy, meg kell mondanom, hogy az az alakosdi, amit a piréleves véghez visz, egészen galád dolog. Egy aggszűznek is szégyenére válnék.

Első föllépésénél, mint marhahús egészen őszintén viseli magát. »Marhahús céklával.« Hiszen elég szép, tisztességes titulus ez! Sőt, oda lehet még tenni, hogy »körítve«, ha nagyon bántja a rangvágy.

De ha el nem fogyott, másnap már mint »gőzön sült rostélyos« figurál az étlapon. Ha így sem akad szerencséje, harmadnap fölvagdalva savanyú szószban »Vadász-szelet«-nek áll ki a piacra.

Végre negyednapra, annyi viszontagság után célját éri a ravasz stréber, mint piréleves.

Hiszen elég épületes példa ez, hogy az erős akarat előbb-utóbb sikert arat (s a szakácsoknál is éppoly szép az erős akarat, mint más mesterségű embernél), sőt azt is elismerem, hogy a francia konyhában van könnyedség, szellem, ötlet, lelemény, pikantéria, de hiányzik belőle az a masszív alaposság, amit a magyar gasztronómia felmutat. A századok által kinyomkodott alap-törvények, hogy a töltött káposzta, az ételek királya (Le a kalappal őfelsége előtt!) mit kíván: »Egy sor füle, egy sor orja, egy sor kövérje, egy sor töltelék.« A francia konyha experimentál, a magyar konyha a maga biztos vágányából egy vonalnyival se térhet ki.

Az öreg szegedi halász, mikor híres halpaprikását főzi, kóstolgatás közben elrecitálja a regulát: »Habet, saporem, oderem et colorem.« (Van íze, büze és színe.)

Törvényeinknél sokkal tökéletesebb a gasztronómus kódex, mely minden esetben diktál:

„Caseus et panis sunt optima fercula sanis!”

Az ősök igazságos és okos emberek voltak, akik nemcsak megalkották a főzési pragmatikát, de szigorú kritikát is gyakoroltak az egyes ételek fölött. A retek szerintők »délben méreg, este éték«. A sajtnak szigorú vizsgát kellett kiállania (amint azt már egyszer valahol közöltem):

*Non Argus cygnus, non Magdalena Mathusal
Non Habakuk, Lazarus, caseus ille bonus.*

(Ne legyen lyikacsos, százszemű, mint Árgus, ne könnyezzen, mint Magdalena, ne legyen öreg, mint Matuzsálem, ne legyen könnyű, mint Habakuk és ne legyen Lázár módjára beteg.)

De a szigorú kritika mellett aztán jutalmazni is tudtak ökegyelmeik. A kedvenc falatjaik sokszor mindenféle hivatalokba jutottak. (Hja, akkor még voltak üresedések.) A Márton lúdjának a csontja mint a házi időjós lett alkalmazva. Ott állott az almárium tetején, s mutatta a tél keménységét, erejét. A csirke lerágott sarkantyúcsontja, ha ketten szakították szét, megmondta, hogy »melyikök él tovább«. Azt is csak jó volna tudni. A malacpecsenye mint a házi kisasszony tolmácsa szerepelt a kérők előtt. A különböző kásák és mártások mind úgy álltak és füstölögtek ott az asztalon, mint különféle kijelentések és mondatok, amiket azonfelül meg is lehetett enni. Az ember jól lakott a háznép bókjaival vagy gorombaságaival.

Mindez elmúlt... először odalett a poézis, mely az ételeket körülengte, most meg már az ételek is indulóban vannak. Lassankint történik az átmenet úgy, hogy mi itthon észre se vesszük. Hanem mikor aztán hosszabb időre elutazik az ember az országból - és tessék elhinni, érdemes elutazni azért a kellemes érzésért, hogy aztán hazajöhessünk - akkor tör ki csak rajtunk a »furor hungaricus«, a rettenetes »etyepetye« (ahogy ezelőtt az étvágyat nevezték), midőn a paprikás pörkölt illata újra megcsapja orrodát, s a túrós csusza haván pirosuló tepertőjük nevetve megszólítanak. A kemence mályában sült pecsenyék szaga megbódít, az ősi mártások íze bizsergésbe hozza véredet.

Biz isten, érdemes elutazni otthonról. Mi megtehetjük. Az unokáink nehezen. Azok már itt is a külföldön lesznek.

1889 PARLAMENTI KARCOLATOK

A MAI ÜLÉS [febr. 15.]

Mintha egy érdekfeszítő könyvet becsap az ember és ki nem nyitja két hétig.

Hol is hagytuk csak el?

Igen, emlékszem már, mikor katonai kordon volt vonva a Sándor utcán, mikor emlékezetes sétáját tette Péchy Tamás. A szélbal dühös üvöltései fülembe csengnek. Ott künn a tömeg hullámozott, zajgott ingerülten. Valaki azt indítványozta az egyik miniszternek a folyosón:

- Nehány lövés, kegyelmes uram, s beáll a csend.

A miniszter a fejét rázta.

Pedig igaza volt az illetőnek. Nem is kellett néhány lövés. Elég volt egy. Az is messze Meyerlingben dördült el, s beállt a csönd. Hallgatag lett az utca, a kaszinó és prímási aula. Felső és alsó régiók. A vörös posztót elfedte a fekete posztó.

De ma megint kinyitottuk a félbeszakított könyvet. A Ház előtt az utcán nemzetiszín karszalagos detektívek jelezték, mint a könyvekben a fülek, hogy hol hagytuk el a kedélyderítő olvasmányt. Egy mérges fejezetnél. A detektívek kezében vesszők voltak, rakoncátlan suhancok ellen való fegyver, s ez a semmibevevése a tüntetőknek volt a legjobb csillapítószer. Gyéren mutatkoztak az utcán, s akik ott ögyelegtek, azokba is befagyott a múltkori virtus. Vékonyan és inkább csak úgy a suba alatt abcúgoltak.

Bent a Házban a régi nótát kezdte az ellenzék. Mindjárt a Péchy jelentésénél, mely a fölségnél tett részvétlátogatásról szólt, kezdődtek az idétlen ingerkedő közbeszólások: »Hát ön sírt-e?« Majd fölállt Ugron Gábor, s az ő bőszen hangján, s paprikás szavaival dörgött a kormány ellen, mely a király gyászával korteskedik; érté ezalatt a király tegnapi válaszának befejező sorait.

Az elnök tiltakozólag rázta a csöngettyűjét:

- Ne tessék a király személyét a vitába vonni. Kivált ily szomorú eset után.

- Ez is szomorú eset - csattant közbe egy banális hang.

Ugron folytatta az ő útját, egyre izzóbban, merészebben, mint a viaszkkal ragasztott szárnyú Ikarus. A kormánypártról tömött »eláll« kiáltások vegyültek bele szavaiba, a habarékpárton nyugtalan fészkelődés volt észrevehető, Apponyi lesütötte a fejét mogorván, csak a Károlyi Gábor szeme csillámlott élénken és Ábrányi Emilé, kit trón hajolni nem lát.

Ugron után, kit másodízben is rendreutasított az elnök, Tisza Kálmán jelenté ki rövid, eleven beszédben, hogy öfelségének az ilyenmű válasza a kormány nem folyik be.

- Megszoktuk már önnek nem hinni! - kottyant bele Polónyi.

A jobboldalról nagy méltatlankodó zaj támadt, s egyre több-több ember kezdett ébredezni, élénk helyeslés, tetszésmoraj, váltakozva lelkes éljenzés szakította meg a generális mondatait.

A szabadelvű párt mint a mesebeli koldus megrázkódott, s kezdte eldobni apródoként fásultságának jelvényeit, először az ősz parókáját, az elaggottság álarcát tépte le, aztán a mankóit hányta el, kinyújtotta a lábát, levette szemeiről a hamis hályogot, felgyúrte nagy kezét, mely már kiaszottnak látszott, s mutatta hatalmas izmait. Mikor Szederkényi arról kezdett historizálni, hogy vegyék le a javaslatot a napirendről, míg az ostromállapot el nem múlik, fergetegszerű zaj támadt.

- Eláll! Napirendre! Hogy lehet ilyeneket beszélni?

Pázmándy felugrott ingerülten, s valamit beszélni próbált a mindent elnyelő roppant lármában.

- Eret kell rajta vágni! - Ordítá egy maliciózus mameluk.

Szederkényi halványan állt ott, néha egy percre se bírva beszédjéből a következő szót kinyögni, s mindenik szavánál megújult a folyton növekvő ingerültség tomboló szilajszaggal.

Ekkor lépett be a terembe a nagy közbeszóló Hoitsy. Szétnézett, észlelte egy kis ideig a jelenetet és sóbálványá meredve állt meg a mediumon.

- Hát mi történt itt? A Ház ugyanaz, ami volt. A javaslat is ugyanaz. A miniszterelnök is ugyanaz. De a párt, amelyik a háta mögött ül, az egy egészen másik párt. És hol van a múltkori szélsőbal? Hát odaát van az is! Csakhogy ott Almássy Sándort Almásy Gézának hívják. (Ni, milyen vörös a dühtől.) Polónyi bömbölő hangja a Körösi Sándor torkából ömlik, s Ugron ingerült gesztusait Szilágyi Olivér csinálja. Csak éppen Károlyi Gábornak nincsen párja.

Mínthogy a jobboldal zajong most, a balvidék merül el morogva hallgatagságba. Szederkényi végre is rimánkodásra fogja a dolgot az elnöknel, hogy csináljon csendet. Az elnök csakugyan elkezd rázni a csengettyűjét, de hasztalan. A mamelukoknak tetszik a multság, hogy most ők a »vásott gyerekek« s a zaj, toporzékolás nemhogy szűnnék, hanem átragad a legkomolyabb elemekre is; még Ucsu is a padot veri a tenyerével.

Már-már Szederkényiben rekedne a beszéd talán örökre, ha híre nem fut, hogy a szélsőbal név szerinti szavazást fog kérni kötekedésből, s a mai nap megint munka nélkül telik le - inkább kihallgatták hát Szederkényit, s gyorsan, felállással dőljön el, hogy a javaslatot folytatni fogják.

Apponyiék is a szélsőballal álltak fel a javaslat levételére. Gúnyos taps hangozott fel a kormánypadokról. Sokan a fejeiket csóválták Apponyi felé, mintha mondanák: »Hát ön is, ön is? «

Erre aztán megindult a részletes tárgyalás, de már egészen parlamentáris modorban, ingerültség, zaj, közbeszólások nélkül, szelíden, csendesen.

Az elnöki csengettyű, tudom, csodálkozott, hogy nem nyúlunk hozzá. Péchy meglegedetten húnnya le szempilláit, s álmodozva könyökölt trónján, a béke áldásait élvezve, miközben édesdeden merengett el magában:

- Istenem, de mégis nagyon erős ember vagyok én.

A T. HÁZBÓL [febr. 20.]

Vagy öt napja nem írtam már karcolatot. (Egy másik kollégám vette fel azt az öreg pennát, melyet a parlament üléseinek leírásában elköptattam.)

- Csinálja ő - mondtam -, mert nekem nem hivatásom. Nem szerződtem én harctéri tudósítónak.

Azalatt egy kis dolgom is akadt; a házmesteremet, Klopka Vincét kellett kiszabadítani Török Jánostól, akit, mint tüntetőt, befogtak a múlt napokban.

Közbevettem a kormánypárti befolyásomat, s kieresztették a vén fickót.

Mikor kilépett a börtönből s megpillantott, egy önkéntelen »abcúg« szaladt ki a szájából.

- No, szépen vagyunk, öreg! Hát maga miért jutott be?

- Haragszom Tiszára! - mondtá zordonan.

- De miért haragszik?

- A 25. § miatt - szólt az ökleit megrázva.

- Az önkéntesség miatt? De hiszen maga magtalan, öreg. Nincsenek gyermekei.

- A nyelv miatt haragszom.

De hisz maga egy szót sem tud magyarul.

A vén morva habozott egy percig, mialatt vadul forgatta vérbe borult szemeit.

- Mindegy... mégis haragszom.

No, az már más. Megnyugodtam benne. Klopka Vencel haragszik. Klopka Vencelnek minden mindegy, ő azért mégis haragszik. Derék jó Klopka, hát csak gyere haza és haragudj tovább.

Hanem mikor aztán azt láttam a lap tudósításokból, hogy az egész Ház tele van Klopka Vencelekkel, s hogy a Házbeli Klopka Vencelek gyárilag készítik az utcabeli Klopka Venceleket - mégiscsak elgondolkoztam, hogy nem érdemes ezt a komédiát, ami a Házban folyik, *csatának* nevezni. Visszamegyek én oda, s újra tréfálok felette.

Hát nem is valami olyan vérlázító dolog az, ami ottan folyik. Nem igazi csaták ezek. Nyíl pattan, golyó hull, de senki sem hal bele, hiszen csak egy sebesült van örökre: »a Ház méltósága«.

Kavarog a két tábor, elkeseredetten, izgalommal. Az ellenzék sokféle fegyverrel dolgozik; dobbal, síppal, sárral. Csak ritkán rengeti meg a Tisza páncélját komoly buzogányütés.

A híres 14. §-t tárgyalják, melynek a régi szövegét állította helyre Tisza. (Ejh, be sok jó ellenzéki beszédet tett vele semmivé!)

Azt hinné az ember, hogy ez a § most már »éljen«-nel megy köröszül. De a Klopka Vencelek kiszámíthatlanok.

Az ellenzékiek csak vérszemet kaptak:

- Ha a 14-ben engedett, engedni fog a 25-ben is.

A kormánypárti vakondok sincsenek megelégedve a fejleményekkel.

- Az a baj - mondják -, hogy a generális Tisza Lajosra hallgatott, mikor Horváth Gyulára kellett volna hallgatnia; mikor meg aztán Tisza Lajosra kellett volna hallgatnia, Horváth Gyulára hallgatott.

Persze mindenik azt szeretné, hogy őrá hallgasson, akkor is, ha Tisza Lajosra, akkor is, ha Horváth Gyulára akar hallgatni.

Ennélfogva éppen olyan izgatottsággal folyik a 14. § az új szöveggel, mintha még meglenne a régi szövege. Sőt még azonfelül gúnyanyagot találnak az oratorok a szövegcsereben.

A terem padjai népesek, a karzat zsúfolásig tömve van. Harcias hangulat lengi át a hármastábornok. A kedélyek irritációja meglátszik az arcokon és a gesztusok hevesességén.

Az indulatosság magasra veti fel hullámain, néha összecsapnak a Ház felett, s e habok tarajos hátán egy fonnyadt bokréta úszik: a parlamenti illem.

Egy gyenge elnök tartja a kormányt; keze puha, erőtlen, elméje lassú, judíciuma gyermeketeg, szíve jó, szeme homályos; kínos vergődéssel evickél ki egy-egy forgatagból, de néha éppen belevez.

...Hiszen ha az a csengettyű olyan volna, mint a Dagobert királyé (ez az egyetlen monarcha, akit a szélbal is respektál, tőle kölcsönözgetvén anekdotákat), melyet csak meg kellett rázni, s kiugrott belőle egy szellem, aki azt mondta: »Most ezt tedd, most ezt mondd, fölséges uram!«

De a szegény elnöki csengettyűnek csak egy gyámoltalan picike nyelve van, mely mint a lutheránus harangé, vékonyan ketyegi: »se ide, se oda - se ide, se oda.«

A lutheránusokról jut eszembe, hogy a mai ülést a szászok kezdték. Filtsch József és a »nagy sebesült«, Zay Adolf akik persze mind különb magyar emberek Tiszánál, s védték az alkotmányt, hogy még a nyakuk is beleizzadt.

Az ellenzék éljenezte őket, ők pedig, mikor leültek, hamiskásan hunyorítottak egymásra. Közül Orbán Balázs beszélt, aki sokban hasonlít Démoszthenészhez, de persze abból az időből, mikor még kavics volt a nyelve alatt.

Majd Tisza István állott fel, egy okos, átgondolt beszéddel - mire megindult a színelőadás odaát. Károlyi elővette a kellékes kosarát, s a tegnap betanult népies közmondásokat vette elő »tojás tanítja a tyúkot«, »rugdalózik a ló, mikor abrakot érez« stb. (amik mint valami nagy elme szikrái, ritkított betűkkel fognak megjelenni a »Pesti Napló«-ban). Lukács Gyula szellemi nemzetiszín pántlikákat eregetett a szájából. Justh Gyula rázta a pléhet (a színpadi mennydörgést), Polónyi ellenben méltóságteljesen csak néha csapott egyet a nagy dobra: »drum, brum«, mikor már látta, hogy (ügyvédi stílusban szólva) lármafolytonossági hiány mutatkozik. Meszlényi Lajos a cintányérral dolgozott. Sőt, ma hozzájuk csatlakozott Gulácsy Gyula is. Ha netalán ezekkel a fegyverekkel csakugyan sikerülne megbuktatni Tiszát, hadd jusson be ő is a történelembe. Hoitsy, a közbeszólások atyja pedig nagy meglepődéssel nézte az ő csemetéit, s csak néha bólintott a fejével: »derék gyerekek vagytok«.

Míg a miniszterölők különféle kiáltásokkal köszörülték az elméjüket, addig az ellenzéknek a parlamentarizmust tisztelő része mesterkéltséggel trucc-traccsba ereszkedett; igazi tengermorgás volt, mint mikor a bálban szünóra van, s millió gardedám nyelve cseveg, csacsog.

A jobboldal nem győzte kiáltozni: »Halljuk, halljuk!« Csend! Alszik az elnök? Csendet! Csendet!

A pártot hatalmasan tudta átmelegíteni a fiatal szónok. Egy ideig fázékony és közömbös volt. A nagy test mindig lomha.

Zajos helyeslésekben tört ki, mikor Tisza István azt fejtegette, hogy miért nem lehetett a 14. § szövegét régebben megváltoztatni.

Meszlényi közbevetett:

- Andrássy Gyula csinálta az engedményt, nem a kormány. (Fenyvessy Ferenc, aki bennfentes az udvari titkokban, jóváhagyólag bólintott a fejével.)

Tisza István alatt fölviannyozódott, föléledt a párt, csak éppen Körösi Sándort nyomta el a buzgóság a fülledt, ernyesztő légből, s bekeverőzván szenderébe a szélsőbali akciók, odaálmodta magát a jó öreg a debreceni nagy piacra, ahol a túloldali hangok tarka zűrzavarba öntődve, ama bizonyos sátrak alól jövének.

Mire Körösi fölébredt, már akkor illedelmes csend volt a Házban. Apponyi Albert beszélt. Apponyi mindig elementáris erővel hat. Ma pedig a »Pesti Napló« szerint »úgy lőtt Tisza ellen, mint Carver«. A golyót ugyan nem látta senki, de a füst az csakugyan nagy volt, és ott kóválygott szédítve és újra átláthatlan felhővé tömörödve.

Tisza rögtön felelt neki, persze nagy zaj közt, a Hoitsy és Károlyi sztereotíp sürgetései mellett, hogy »mondjon le«. Mai beszéde is dialóggá lett. Óriási láрма, tombolás tört ki majd minden mondatánál. Minél jobban kért csöndet az elnök, annál több lármát fejtettek ki az ellenzékiek. Rimánkodó szavai elmosódtak. Egy-egy üvöltés tarkította meg néha az idegbántó közbeszólásokat: »Éljen Apponyi«.

Hanem erre aztán felforr a méreg a kormánypártban, s mikor nyomban a kormányelnök után Apponyi emelkedett fel személyes kérdésben szólni, felviharzott lelkesen az »éljen Tisza«. A jobbpárt egy része kivonult. A bennmaradtak pedig a jobb ajtó mögött zajongtak, nem engedvén Apponyit szóhoz jutni:

- Nem hallgatjuk! Majd holnap!

Percekig állt ott a bántó termetű ellenzéki vezér, félszegen, nem tudva, mit csináljon nagy kezeivel, hajladozó derekával, mozgékony arcizmaival, ziháló orrlukaival a szokatlan helyzetben... hogy őt, az elkényeztetett szónokot, akinek beszédjei után, mikor feláll, a frázisfukar Tisza is ösidőktől fogva egy szóbokrétát nyújt át (»az előttem hangzott ékességekkel gazdag beszéd« s több effélét) most nem akarják meghallgatni.

Beöthy Ákos kétségbeesetten próbálkozott az ő vékony »halljuk«-jaival, amelyekkel mellényeket nagyon jól lehetne varrni, de szózivatart elállítani nehéz.

A szélsőbaliak lázas dühvel ugráltak ki a mediumra.

- No, jól van - hörgék -, de a miniszterelnök sem fog többé szólni. Megmutatjuk.

Már most úgy volt, hogy Tiszát nem fogjuk többé hallani az életben, örökös szilenciumra lévén ítélve a szólásszabadság bajnokai által, ha az elnök észre nem veszi a zajongó mamelukokat. Egyszerre dühre lobbant.

Micsoda, hát még ti is lármázni mertek? Örüljete, hogy éltek! És legott elkezdett izgatottan keresgélgni a fiókjában. Alkalmasint azt a skatulyát kereste, amelyben ama sokat emlegetett, de soha senki által nem látott »szigorúbb eszközöket« tartogatja.

Mérgesen rárivallt a mieinkre:

- Méltóztassanak kihallgatni a szónokot, ha mondom.

Mire a jólelkű mamelukok megadták magukat jámborul, eképpen gondolkozván:

- Szegény elnök. Úgyse engedelmeskedik neki senki. Hiszen a mienk. Hát legalább mi engedelmeskedjünk.

A MAI ÜLÉS [febr. 21.]

A vita nem volt ment az izgalmaktól. Noha bizonyos fokig megcsappant a szenvedélyesség, úgyhogy ma már valami vita nélkül fogadtatott el: ti. a napidíjak, a Ház februári költségvetése.

A közbeszólók később sem működtek oly vehemensen, de olyan incidens ma is előfordult, amelynek jó lett volna elmaradnia. Az elnök egyébiránt ma bal lábbal kelt fel, minélfogva a jobb lábára állt, s erélyesen csapott szét a rakoncátlankodó elemek közt. A gyeplőt folyton megfeszülve tartotta a kezében, nem olyan lazán, mint egyébkor.

A karzat és az ülésterem zsúfolva volt; a kormánypárt tömött sorokban barnállott, pedig már közeleg a zátony, a 25. §, amelynek küszöbén az ellenzéki jósok szerint, meggyérül a mamelukhad; csodás betegségek keletkeznek, epidemia, mely ahelyett, hogy respektálná az immunitást, éppen a képviselőket fogja meglegelni: ez is, az is elmarad betegség ürügye alatt.

Eddig azonban még elég friss egészségben van a párt. Egyetlen ember jelentette magát betegnek: Éles Henrik. Éppen az, aki legkevésbé tarthat a választóktól - mert jobbadán holtakat szavaztatott le magára. Már pedig a holtak nem igen apprehendálnak a 25. §-ra.

De még előbb a 14. §-nak kell lemúlnia a napirendről, míg rákerülhetne a sor a 25-ikre, ama szerencsétlen országos vádlottra, kinek nélkülöznie kell az igazságos bírakat.

Kaas Ivor a legtürelemtelenebb, ő már be nem várhatta. Pedig jelzi a fekete tábla, mint valami érkező szörnyeteget vagy híres énekesnőt, »már jön«, »már közeledik«. Kaas Ivor már ma meglegbentette a nyelvi kérdést, felhozva a derék bosnyákokat, akik zengzetes anyanyelvükön tehetik le a tisztí vizsgát. Elmondta, hogy ő egy morva vasas német ezredben szolgált, mint egy idegen származású katonatiszt fia, s mégis megtanult magyarul. (Még pedig milyen lendületesen, szépen.)

Azután Hegedüs Sándor állt fel, egy hosszú polemikus beszédet csempészve be az ellenzéki fülekbe.

Végtelen ravaszsággal és ügyességgel simogatta meg a hajukat, hogy közben imitt-amott meghúzogathassa, hízelkedett a gyengéiknek, hogy egyet csíphessen rajtok. Ő volt az egyetlen, aki a vita alatt egész erővel síkra kelt a kormánypárti szempont mellett, s a közvéleményt informálta arról a »másik meggyőződésről« is. Soha még Hegedüs olyan sikert nem aratott, mint ma. Percekig éljenezte a jobboldal a folyton eleven, fordulatokban gazdag, s elmélkedésektől tarka beszéd után.

De az ellenzéknek is jó napja volt. Térdig gázolt a szóvirágokban. Horvát Boldizsár mondott az ülés végén hatásos beszédet a parlamentarizmusról, kihegyezve azt a Tisza-rezsim ellen.

SZILÁGYI DEZSŐ BESZÉL

Szilágyi Dezső beszélt. A nagy Dezső, akit sokan bámulnak, de kevesen szeretnek. Egy »fénylő csillag«, mint egy lap nevezte, aki azonban nem tud eligazodni az égitestek közt, hogy a mennybolt melyik tájékán helyezkedjék el. Hol a Göncöl szekere előtt bukkan föl, hol mögötte (de sohasem rajta).

Az anyatermészet is beszélésre alkotta.

Egy nagy elméjű ember, akinek az a célja: beszélni, és azután megint beszélni, majd újra meg újra beszélni, agya mozog, mint a perpetuum mobile, s örli gondolatokká a benyomásokat, ha másokkal beszél, hallgatja azokat, egy-egy megjegyzést, megfigyelést megragad:

- Ez jó lesz egy beszédbe.

Minden, amit lát, ami a nagy mindenségben eléje tárul, csak annyiban létezik, ha egy beszédhez anyagul szolgál. Az utcák koldusa, lapcikk, a szaladó fiáker, ácsorgó hordár, rikító plakát az utcasarkon, garázdálkodó rendőr, sétáló gavallér, a kardcsörtető katonatiszt, mind csak úgy érdekli, ha észlelődés útján valami olyan morzsát lehet róla lekaparni, ami az épülőfélben levő beszédjébe behelyezhető valahova vagy a fundamentumba, vagy a vértelkekbe, vagy a padlásra, vagy a pillérek közé.

Mindig épít, lázzal emésztő szenvedéllyel, hangya szorgalommal.

Előbb az anyagot gyűjti össze. Az oszlopokat, a gerendákat, a köveket.

Olvas egész éjszakákon át. Nagy államférfiak, hatalmas gondolkodó elmék emlőit szopja, jegyzeteket csinál, s mikor elalszik, odaálmodja magát a parlamentbe, s zajos, izgató tapsok között tart fellegverő szpiceket.

Reggel kel, behozzák reggelijét, elolvassa a lapokat. Van-e bennök valami anyag?

Aztán kimegy, magányos sétára a Dunapartra, hallgatva a nagy folyam csendes morgását: hátha az is sügna neki valami gondolatot.

Megáll. Egy ötlet jutott eszébe. Hopp! Ebből egy fordulat lesz az elmondandó beszédbe! Megcsinálja hozzá a gesztust...

Gyakran lehet őt látni így gesztikulálva, egyedül. Dehogyan egyedül - az összes anyagával.

Magával hordja, s az egyre gyűl. Itt is, ott is hall valamit. A kaszinó elejtett trices-traccsából, a vendéglői társaságok disputáiból értékes megfigyeléseket gyúr össze. A régi alkimisták a fűzfából is tudtak aranyat csinálni: Szilágyi Dezső egy tökfilkó gondolataiból is le tud szűrni egy figyelemre méltó igazságot. Nagy nyomozótehetsége gyorsan vájkál a sok limlom közt, s egyszerre kikapja abból, aminek őhasznát veheti.

Mikor aztán össze van hordva az anyag, hozzáfog a beszéd megépítéséhez. Napokig vajúdik ezen.

Bemegy a Házba, felíratja magát a táblára.

Most már híre fut, hogy beszélni fog. A jegyzői tábla kilocsogja, s ő sem tart titkot többé.

De hasztalan is lenne. Elárulja minden. Arca sötétebb, ónszínű lesz, mintha egy felleg vonná be, a szemei csillognak, a halántékaira dagadt, kék erek ülnek ki. Mintha az egész koponyát feszítené bent az a beszéd, amellyel terhes.

Dezső hát beszélni fog. Közli bizalmas embereivel, hírek szivárognak ki az egyes részletekről. Csak egyet nem lehet tudni előre. Ellene beszél-e a javaslatnak vagy mellette?

E bizonytalanság mint egy vércse ott kóvályog a pártok felett, borzalmasan.

Ha kérdezik, démoni titokzatos mosollyal feleli, szemöldjeit felhúzva:

- Ezt még nem tudom.

Ott ül a középben, az ülések alatt, hallgatja a szónokokat, gúnyosan nevetve egyes mondatoknál. Nagy szemei kerekre nyitva, rejtett villámokat látszanak kisugárzani, hatalmas tenyerét fumigálva forgatja, mintha mondaná:

- Beszélj csak, beszélj. Majd én mondom meg az igazit.

S építi tovább emeletről emeletre, kacskaringós cirádákkal, vaskos arányokban, az orációt. Nagy bőrkötésű könyvek, vén bachantokkal jár a hóna alatt, az embereket kerüli, szemei alatt kék patkók jelennek meg, álmatlan éjek barázdái. S minél több barázda, annál hosszabb beszéd.

S íme, mikor már mindenki várja s óriás karzatok zarándokolnak be napokon át - egyszerre csak letűnik a név a fekete tábláról:

- Szilágyi nem fog beszélni.

A parlamenti alakok összedugott fejekkel súgnak-búgnak: »Mi történt? Szilágyi letöröltette magát.« Mesék, legendák keletkeznek: Ez az oka, az az oka!

A szó mesterét valóban habozás fogja el, meglepi egy gyermeteg érzés, bizonyos félelem, mint az asszonyt a szülés előtt. Látni rajta a tépelődést, hogy mintegy a gombjain találgatja: »Beszéljek, ne beszéljek?«

- Beszélni fogok -- határozza el -, de ezt, meg azt kihagyom a beszédből. E helyett az argumentum helyett másikat teszek. Ezt meg azt a pontot így hegyezem ki, a beszéd közepéből kilökök egy csomót, a farkát megtoldom, az elejét összevonom.

S most következik a lélekroncsoló feladat. A Szilágyi jellemző férfias arca igazi fájdalmat lehel. Egy apagyilkos minden kínját átérzi, mikor szerette gyermekiből egy csomót feláldoz. Minden gondolatán, argumentumán nagy szeretettel csügg. Atyai lelke folyton az eltaszított szellemi kölykökkel vesződik, s gyakran visszavesz, megkegyelmez egynek-egynek, hogy újra elhajítsa.

E rettentő helyzetben találja a végzetes perc, midőn a jegyző elkiáltja: »Szilágyi Dezső«, s beáll a fenséges csönd, minden koszorúnál erősebb hódolat az orátoroknak.

Szilágyi felkel, szíve megdobban, s megindul belőle az eszmetábor lassan, méltóságteljesen hömpölyögve, mintha egy nehéz gályán jönne.

Előbb az orra látszik, aztán a bordák villannak ki, majd mintha egy hullám visszahajtaná, újra elkanyarodik hátrafelé, nagyot farol most s egy lökessel sebesen siklik kijebb, de még a zászló most se tűnik ki: ellenzéki-e vagy a kormánypárt lobogója? Szél lengeti, csavargatja messze a távolban a rúdja körül, éles szemek kíváncsian találgatják, kinek a színe lesz? Melyik parton köt ki?

S felhangzik közbe mindkét pártról a »hurrá«. Mind a két párt népe reménykedik.

És biz az igen sokszor megesik, hogy csak akkor sül ki, midőn a szónok az utolsó mondatot kiejti: »Elfogadom vagy nem fogadom el a javaslatot.«

Akár így, akár úgy, a bámulat ittasító zajgása morajlik át a Házon, mikor végre kifáradva leül.

Csodálatos látvány az neki. Álmatagul néz szét, hogy áll-e még a világ?

A száz meg száz fej nagy gombolyagba mozog az ajtó felé. »Öt perc!« hangzik viharosan. Kusza kiáltások verődnek füleihez: »Nagyszerű volt! Pompás volt! Ez oszt a szónok!«

Igen, igen a világ áll még. A nyomasztó levegőből tele tüdővel szív be annyit, amennyit lehet. Homlokát megtörli kendőjével, s újra szétnéz.

Ott ül az öreg Péchy Tamás, mint egyébkor, ott a csengettyű, ott mosolyog az ország címere a háta mögött, a hármaskorona fedélablakon besüt a nap. Valaki odaszól Krajtsiknak: »Gyerünk ebédelni, Mohai fiam.«

Szilágyi összerázkódik. Hát csakugyan áll még a világ, dacára annak, hogy *megtörtént*. Megtörtént a dolog. Elmondta. Kiadta, ami benne volt. S a föld nem esett ki a küllőiből, a természet össze nem morzsolódott, a miniszteri padok vidáman pirosnak, s Krajtsik ebédelni készül. Rettenetes ez.

Fojtó keserűség fogja el:

- Hát érdemes ebben az országban beszélni?

Kimegy a folyosóra, hol tömjénfüst veszi körül. Mindenki el van ragadtatva. A varázslat bilincseiben nyög az egész Ház. Üdvözlík, magasztalják, de ez neki nem elég: mert semmi sem tört össze; minden áll és él.

Átszalad a folyosón, a gyorsiroda felé, s bekukkant az olvasóterembe, hol lapot olvasnak néhányan.

Mintha egy kést szúrnának a szívébe.

- E nyomorultak olvasnak. Most! Mikor én beszéltem!

Siető léptekkel, világgyűlölettel rohan az irodába, s ott megint más ember ő. Itt a magzat pólyákban úgy, ahogy meg van alkotva. Ezt most meg kell a világ számára fészülni, hogy tetszetős legyen, hogy hódítson. Széles, olajbarna arcán a szeretet meleg lehe ömlik el. Szemeiből életkedv, lázas érdeklődés sugárzik. Mohón szalad át az egész beszéden. Egyszerre összeszorítja a szívét egy sajgó fájdalom. Valamit kihagyott. Majd hamar utána felváltja a bosszúság érzése: valami olyat mondott, amit jobb lett volna elhallgatni.

Mikor elvégezte a korrektúrát, a szükséges körülmetéléseket, lehorgasztott fővel, kedvetlenül megy el. Hiába állítják meg újra a folyosón a gratulánsok, hiába harsogja minden ember: »Nagy voltál Dezső, kolosszális voltál«, bánatosan rázza a fejét, és mint az üzött vad, eltávozik a Házból.

Be sem jön napokig. Nincsen meglegedve. Dörmög. A barátjaihoz hozzá nem szól, kerüli őket. Többet el sem olvassa a lapokban a beszédét. Dühös rá. Lankasztó zsibbadtság nehezedik tagjaira. Egész napokon át zúgnak fejében azok a beszédrészek, amiket elmondott, s amiket nem kellett volna, s mint kísértetek jelennek meg álmatlan éjjelen előtte azok a passzusok, amiket kihajigált, s amik kétségtelenül monumentálissá tették volna a beszédét. Emberalakot öltenek ez argumentumok és megjegyzések, s óriás kalapácsokkal verik a mellét: »Miért nem mondtál el engem?«

De ez is csak napokig tart, míg a bánkódás kódén keresztül a politikai élet lüktetésének új benyomásai keresztül nem verik magukat, le nem tiporják, el nem temetik a régieket.

Az izzó fejben megfogamzik egy másik beszéd. Megy, jár-ke, olvas, szemlélődik s hordja össze ismét az új anyagot egy új beszédhez.

S ez így megy örökkön-örökké, hosszú esztendőök óta és így fog menni mindig; a lángelmék soha sarkallni nem szűnő ösztöne üzi, hajtja, hogy beszéljen, megint beszéljen és azután is beszéljen, soha nem szabadulva az édes kintől, mely fogva tartja s mely alkalmasint soha el sem eresztí azok közé, akiknek osztályrészük *tenni* és mindig csak tenni valamit.

Így képzelem én Szilágyit, akiből egész életében nem lesz egyéb, csak Magyarország legnagyobb szónoka... Hát iszen az is valami.

A MAI ÜLÉS [febr. 24.]

Tegnap majd megbuktatta a javaslatot az elnök, aki tévedésből a katonai testalkat magasságát egy méterrel többre mondta ki a határozatban. Szerencsére hirtelen kijavította nyelvbotlását, mert nagy baj támadt volna. Őfelsége nem kapott volna tíz esztendeig egy katonát sem; olyan magas fickók nem teremnek sem a rónákon, sem a hegyekben. A hadsereg feloszlott volna apródonkint. S ha kiűt ezalatt a háború, Polónyinak kellett volna elvernie határainkról a muszkát, élén a tüntetőknek.

A háborgó szélbali folyam már tegnap visszaereszkedett a régi medrébe; szélcsend volt, csak egy-egy elevenebb hal evickélt virgoncabban néha, apró buborékokat csapva fel a farkával. Még a kedélyeskedés is megjött, mikor Pulszky Ágoston felállott, Kaas Ivor kiszaladt Fenyvessy Ferencet keresni: »Hol van, merre van? Jöjjön hamar közbekiáltozni«. De Fenyvessy nem volt sehol, ennél fogva csendben hallgatták Pulszkyt. Ez már csak elég jele a teljesen helyreállt békének.

Ma aztán valóságos nyugalom honolt. A zajt csak az öregurak koronkinti köhögése okozta. A vita a Görgey Béla módosítása körül forgott, mely azt célozza, hogy az újoncjutalék arányában képeztessenek tisztekké a fiatalok a monarchia két államának apródiskoláiban.

Tetszett a módosítás kivált az ellenzéken, hol zajos helyeseket kiáltottak Görgeynek (Görgeyök hát már van, még csak Kossuthjuk hiányzik). Prónay Dezső és Apponyi Albert szólottak mellette jó érvekkel. Fejérváry meg is ígérte, hogy mindent el fog követni a jövőben, de a mostani javaslat szövegébe nem kívánja bevenni.

Itt egy kicsit élénkebben lüktetett a vita, de minden animozitás nélkül. Károlyi Gábor és Fenyvessy mindössze egyszer szólottak közbe - hogy ki ne jöjjenek a gyakorlatból. De a szélsőbal egészében egyszer se morajlott, minden erejüket a 25. §-ra gyűjtik.

- Elhatároztuk - fenyegetőznek -, hogy március tizenötödikéig kihúzzuk a vitát, hogy akkor legyen a szavazás; a nagy nemzeti ünnepre essék a nagy nemzeti megalázás.

- No, már pedig mégsem akkor lesz a szavazás - kötekednek a kormánypártiak.

- Hogyhogy?

- Mert tizenötödikén aztán mi húzzuk ki még egész napig.

Déli harangszókor bezárták a vitát, a név szerinti szavazás döntött a Görgey módosítványa felett.

A mamelukok »nem«-mel szavaztak s 58 többséggel került ki az eredeti szöveg az urnából.

A MAI ÜLÉS [febr. 27.]

Azt hallottam, valamelyik elmés mameluk kiírta a tüntetések idején az utcai ablakára: »Ezen ablak beverendő.«

Hát íme, mi is eljutottunk a beverendő ablakunkhoz. A híres 25. § van szőnyegen, melynek idősebb testvére a 14. § olyan szerencsés metamorfózison ment keresztül.

Nagy Ház gyűlt össze. A karzaton gyönyörű asszonyok várták a heves harc kezdődését, hogy mozdul meg lassan a három tábor és hogy rohan össze.

Ma azonban csak a nyitány volt, de hatvan szónok neve jelzi a fekete táblán, hogy a vízőzön óta nem volt még ilyen szőzőzön.

Münnich előadó kezdte meg a vitát. A jó Münnich, aki úgy járt, mint hajdanában Thurzó püspök, hogy egy egész évig tartván a lakodalma, még ugyanott a menyegzői népnek bemutathatta az újszülött fiát. Münnichhel is sok történt azóta, apa lett a vita közepén, s a vita végén, ha jól csinálja az ellenzék, már akkorára nőhet a gyerek, hogy eljár a Ház elé abcúgolni. Münnich azért volt ma ügyes, mert: nem arról beszélt, ami a javaslatban van, hanem arról, ami az egyetemi ifjúság kérvényében nincs. Ti, a nyelvi sérelemről nincs benne egy szó se.

Kedvetlen mozgás keletkezett az ellenzéki tájakon s száz szemrehányó tekintet villogott Polónyi felé, mintha kérdenék: »micsoda renonsz az?«

Most aztán nagy csönd támadt. Mindenki tudta, mi következik, jönnek az ajándékkal meghalmozott szekerek, s ki fognak rakodni az elégedetlenek lábainál.

Gajári volt az első; hozta a határozati javaslatot, egy pompás beszéd kíséretében. Első részében egy kis tömjént gyújtott s mirhát szórt eleibök. Úgy formailag, mint tartalmában egyike volt a legsikerültebb beszédeknek e vita alatt. Gajári Ödön nyugodt szónok, világos tiszta ész, tömören, néhol lendülettel tud szólni, s ami a legfőbb és a legritkább tulajdonság, teljesen uralkodik az anyag fölött, melyből beszédét gyúrja.

A jobboldal zajosan helyeselt, kivált a középén, ahol melegebb a hangulat. Mert e nagy hatalmas párt is ki van téve a természeti törvényeknek. A Tisza háta mögött, Deák széke körül ülnek a lelkes elemek, a »bőszek«, kiknek »halljukjai« és »helyesei« a szív mélyéből fakadnak, kik dühbe jönnek az ellenzéki ingerkedésekre s vörvörösre kikelt arcokkal, kidagadt szemekkel, lüktető halántékokkal süvítik vissza a kölcsönt. Lent a jobb ajtó körül is hű népek tanyáznak, tűzbe, vízbe, szótusába belerohanni készek, csakhogy ezeket már biztatni kell, ezeknek már azt kell mondani:

- Ne hagyjuk a mieinket! Hiszen azokat sem a gólya költötte.

Ám följebb a hegyen mindinkább közömbösebbek az emberek; ásítva nézik a viharokat, rideg, szenvtelen arccal merengnek a semmiségbe. Csöndes, aludttejvérű mamelukok ezek, akik miatt bizvást dirib-darabra össze lehetne törni a miniszteri székeket, csak másnap mondogatnák sajnálkozva:

- Kár, nagy kár!... Hiszen ha hallottuk volna a recsegésüket.

De a leghidegebbek ott ülnek a határszéleken, hol a kormánypárt szabálytalan geográfiai alakzatokban szögellik be az ellenzékbe, hol Ziskay, Fröhlich és Görgey Béla székel s onnan, mint egy vékony hegylánc, behúzódik a mameluki vonal Ivánkovics Jánosig, éppen a szélsőbal hátához.

Az ellenzékkel való gyakori érintkezés, a különböző éghajlat és az ellenzéki levegő, amit közlő szívnak, mintegy átváltoztatta a határszéli lakókat. Ezek ritkán zajognak velünk. Annyira messze esnek, hogy el is feledik egy pillanatra, hová tartoznak. (Szerencsére a szavazáskor mindég eszükbe jut.) Aztán a szomszédság iránti figyelem is lassankint átalakította őket, szelid erkölcsökhöz szoktatta; a »gránicsárok« nem csak dühbe nem jönnek, de jóízűeket nevetnek az ellenzéki közbeszólásokra. Vérük soha föl nem kavarog, szemük haragra meg nem csillan, szájuk »helyesre« meg nem mozdul.

E geográfiai fekvést végre is ösmernie kell az olvasónak, hogy megértse, mikor viharokat rajzolok, mikor mamelukok haragját festem s felháborodásukat vagy aluszékonyságukat egy-egy vonással vetem papírra.

Hát mondom, fölzugott a zajos helyeslés a Gajári beszéde után, a felolvasott határozati javaslatra bólingattak a fejeikkel ifjak és vének a jobboldalon, de a szélsőbal gúnyosan kiáltá:

Hoch! Dreimal Hoch!

(Íme, mégis hallunk már egyszer valami egészen újat.) Sokan kezét sietnek szorítani a szónokkal. Elnök kijelenti, hogy a határozati javaslatot holnapra kinyomatja.

Nagy zaj az ellenzéken, gúnyos felkiáltások:

- Nem érdemes kinyomatni!

Most Fejérváry Géza állott fel s szokatlan csönd támadt.

Mondjunk már egyszer valamit Fejérváryról. A kiegyezkedés idejében történt, az öreg Pulszky egy szép deli katonatiszttel találkozott a bécsi Burgban, aki megszólította:

- Ön, nemde Pulszky?

- És ön?

- Én rokona vagyok: báró Fejérváry Géza.

Kissé beszélgettek együtt, Pulszkyt meglepte a fiatal tiszt egészséges, logikus észjárása s egy hirtelen ötlettől megkapatva kérdé:

- Tudsz magyarul?

- Nem.

- No, hát tanulj meg, mert ha megtanulsz, belőled magyar miniszter lesz.

Fejérváry hitetlenül mosolygott az öregúr jóslatának. És igaza volt.

Mert Pulszkynak ez a jóslata se teljesedett be, mert Fejérváry nem tanult meg magyarul, és mégis magyar miniszter lett.

Első felszólalásai alkalmával még Matuska Péter is azt mondta: »Derík, okozs ember, de nem bírja a nyelvet.«

A vasszorgalmú, szívós katona azonban legyőzte rövid idő alatt a leghatalmasabb ellenséget, a grammatikát, s ma már úgy vagdalkozik az ellenzékkel, mintha a zöld asztalnál nőtt volna fel; észjárása friss, ötletei gazdagon bugyognak, s annyi őserő és humor van benne, hogy sokszor élvezettel lehet hallgatni.

Ott ül a szélsőbal közvetlen szomszédságában (alig egy rőfnyire Thalytól), ahonnan minden remarque-t, minden közbeszólást meghall, még azokat a maliciózus megjegyzéseket is, melyek a hangos gondolkodás elejtett morzsái. Persze arzenikum morzsák. S a miniszter nem képes lenyelni közülk egyet sem. Üt, vág, paríroz folytonosan, s néha egészen elmegy a kitűzött témájától.

Ma is elfogadván a Gajári határozati javaslatát, apró rohamok és bosszantások visszaverésében ügyeskedett. Közbe zajosan potyogtak a »Hoch«-ok a »magyar párton«.

Fejérváry után Csáky állt föl.

- Hoch! Hoch! Hoch! - zúgott percekig.

De Csáky nem törődött vele. Fagyasztó hidegséggel bontotta ki a kosarat, melyben az ő engedményei voltak az ifjúság számára.

- Hát csak ennyi? - Zajgott az ellenzék, mely telhetetlenségében azt szeretne volna hallani Csákytól, hogy a kiszolgált önkéntes már ott találja bornyújában a diplomát.

Csáky beszéde után öt percnyi szünetet adott az elnök: s a mindenféle szépítőszerekkel kimeszelt 25. § voltaképpen tárgyalása most kezdődött.

Az első harcos a habaréki faköpenyegből bújt elő: Bolgár Ferenc s kissé terebélyesen és homályosan érvelt a határozati javaslat ellen, amelyet nem fogad el.

Kevesen és figyelmetlenül hallgatták. Nem is csoda az, ha tudja az ember, hogy még ötvenkilenc beszéd van mögötte.

A MÁSODIK NAP

Mikor gróf Tisza Lajos még fiatal volt, egy szép lovat neveltek alája: a »Gúnárt«; az vitte volna a háborúba, amelyikre akkor fiatal nagyurak titokban készültek. Gondolom, Türrnek kellett volna hozni hozzá a puskát... Abból a háborúból hála istennek semmi sem lett, s Tisza Lajos rá nem ülhetett a Gúnárra.

Azóta sok év múlt el, Tisza Lajos belevetette magát a közélet hullámaiba, küzdött, fáradott, hol gáncsot aratott, hol elismerést, de az édes, kínos szomjúságot a népszerűség után sohasem érezte, pedig neki is eszébe juthatott volna kényes pillanatokban: »Van nekem egy Gúnár nevű lovam, de sok bolond éljent kapnék, ha én arra most felülnék.«

A Gúnár persze öreg lett azóta, az is lehet, hogy már nincs is meg, vagy valami szárazmalmot hajt, ha megvan, de az mindegy, azért, ha a szükség kívánná, nehéz nagy napokban, én mindig úgy képzelem Tisza Lajost, egyszer csak felkiáltana zordonan:

- No, de most már vezessétek elő azt a Gúnárt.

És a Gúnár előkerülne ; vagy az, vagy egy másik.

Hogy látjuk-e valamikor Tisza grófot a Gúnáron vagy nem, az az eseményektől függ, melyek a haza sorsába szövődnek (bár ne látnók soha) - annyi tény, hogy most nem a Gúnáron ül, s népszerűtlen ember az ellenzék előtt.

Ma ő volt az első szónok, mintegy alkalmas megmérni, mekkora nagy még az idegesség a túlsó táborban.

De csodálatos dolog, nyugodtan hallgatták meg. Igaz, hogy tárgyilagosan beszélt, mintha csillapítószereket adna be a láz ellen. Valóságos antifebrint. Okos, világos, tömör és őszinte előadása van; hangja kellemes s sajátos magyaros zamatú, de a tartása túl büszke, s ezért nem alkalmas elragadni tömegeket. Pedig Tisza grófnak sok van meg abból, ami a nagy szónokoknak szükséges. Szellemes, de ezt cum grano salis használja, szubtilis, könnyed, gyorsan találja meg a jellemzőt, a nyelvet ő kezeli a legszebben a Ház szónokai közül, s annyi ízléssel tud abba finomságokat vegyíteni, mint egy angol diplomata. De az úgynevezett »nagyszabású beszédekre« nem törekszik. Anyagát nem nyújtja ki terjedelmével imponáló szónoklatra, csak annyit mond, amennyi mondanivalója van.

A kormánypárton zajos tetszést aratott a mai beszéd; némely érvelése, mint az: »ha Magyarország maga bírná kiállítani évenként a 103 ezer újoncot, önmagától oldódnék meg a magyar hadsereg kérdése« zúzó erővel hatott az ellenzékre is, mely nyugtalanul mozdult meg egy-egy ilyen nyomatékos lövegre. Nem kevésbé imponált az a világosan odavetett kép, mely Magyarország mostani külbefolyását állítja szembe azon kis államokéval, akik önálló hadsereget tartanak.

Az ellenzék csak a végén zsibongott idétlen felkapott »Hoch«-jával.

Egyébként nyugodt volt a Ház képe egész az ülés végéig. Teljesen beállt a normális állapot. A lezajlott viharokból semmi sem maradt, csak az izgatottan várakozó karzat. Mára már a gróf Károlyi szája is befagyott.

Tisza Lajost Irányi Dániel váltotta fel. Törvényben kívánja kimondatni a magyar nyelvűséget. Mert az országgyűlések hivatva vannak befolyást gyakorolni a felségjogokra is.

A szélsőbal e tisztos, nemes alakja (aki most rosszul érezheti magát népe között) szépen, pátosszal beszélt, de önkéntelenül eszébe juttatta a hallgatónak: hogy a tüntetések napján nyilván az öregúr is láthatta valahonnan lobogni a budai vár ablakán azt a bizonyos fehér kendőt...

Utána megint kormánypárti szónok állt fel. Gróf Teleki József. Nyugtalan élénk temperamentum, teste minden porcikájával beszélt. Beszédje szűz volt bár, de érett. Rokonszenves arca és csengő-bongó hangja van. Amellett egy csöpp lámpaláz sem látszott rajta. Higgadtan, tárgyilagosan érvelt, mint akármelyik öreg szónok. Néhol kihasadt előadásából a melegség és a retorikai zománc is. Az egész Ház biztató csöndben, nagy figyelemmel hallgatta, pártja pedig nem egyszer adott tetszésének zajos kifejezést.

Egyszóval ma kormánypárti nap volt. (Rossz nap, mert nincs kit csipkedni.) Azért szorítkoztam egyszerű rezümére, melynek végén főlemlítem Beöthy Ákost, a habarékpárt rangban második nagy szónokát, ki a Szilágyi Dezső által fölvert útiportól belepve, szintén közjogi portyázásokra indul (ő igazán a Gúnár hátán), s hosszú, tagadhatatlanul érdekes fejtegetések után, pártja hatalmas éljenei közt szállt le egy módosításnál; hogy a magyar önkénteseknek szabadságában álljon az elméleti tiszt vizsgát magyarul is letenni.

NEGYEDIK NAP

Az első szónok Jónás Ödön volt. A Ház legsoványabb mamelukja, aki a húsfaszemek mellett is csak ennyire vitte. Olyan sovány, mint egy igazi tudós, de olyan praktikus és óvatos, mint egy igazi filiszter. Ügyes, józan beszédet tartott ellenzéki szószban. Aggodalmakról beszélt, de azokat legott lenyomta, mint az öndoktor, aki a saját hátából önmaga dömöcköli ki a csömört.

Fejérváry báró nyomban utána iramlott, s Thaly összecsavarodó hajcsigáktól körülvelt ráncos, alacsony homloka kiderült, mert Fejérváryt senki sem élvezi annyira, mint Thaly és Thalyt senki annyira, mint Fejérváry. Ez a két ember úgy illik össze, mint a borotva és a köszörűkő. Mikor Fejérváry beszél, akkor Thaly a köszörűkő, ha Thaly beszél, akkor Fejérváry az. A Ház csak azon veszi észre néha magát, hogy eleresztve a vita kantárját, együtt diskurálnak több-kevésbé elmés dialógokban.

Az ellenzék ma gyér számmal jelent meg, tehát nem voltak »jelenetek«. Úgy látszik, vidéki tüntetőknek mentek szét az igaz hazafiak. Vagy az is meglehet, hogy csak bizonyos kalendáriumi napokon fejtenek ki politikai erőt, mint a II. Rákóczi Ferenc őfelsége seregei, akik a kassai naptárhoz igazodtak, s ha meglátták ott a »C. V.« betűt, ami azt jelentette, »Curutz Vincit« megütközének, míg ellenben - ahogy azt Thaly leírja - az »S. S.« betűknél (Superat Soldat) csöndesen húzódtak meg az erdősekben.

Ma ilyen szélcsendes nap volt megint. A Ház korifeusai künn ögyelegtek a folyosón. Az öreg Pulszky Ferenc átjött a Múzeumból és adomázott. Maga a miniszterelnök is ott üldögélt egy sarokban, s vígan, jókedvűen beszélt el régi emlékeket, csak a ki- s bejáróktól értesülve egy-egy mozzanatról az ülésteremből.

A folyosó valóban élénk képet nyújtott; egypár főispán ott járt-kelt képviselőiktől környezve a büfé tájékán, köztük az »Alföld Kubiczája«, Hertelendy is; Károlyi Gábor gondterhelten sétált a könyvesszekrények magányos keresztútján, feje fött, mint egy Edisoné: hogy mit kellene kitalálni. Valaki a »kri-krit« ajánlotta neki. (Az csakugyan nem rossz gondolat.)

Benn a büfében ellenzéki jogászférfiak Horvát Boldizsárt dicsérgették:

- Ha a derék öreg még néhány évig megmarad miniszternek, az elejtett zsebkendőt sem lehetett volna fölemelni a földről két ügyvéd és egy bíró közbenjövete nélkül.

Fejérváry után báró Prónay Dezső állott fel. A szélsőbali Herbert, aki nem egy pozíciót, hanem kétmillió lutheránus lelket örökölt az apjától. Haviár Dani szeme örömeiben úszott, Veres József arca a gyönyörtől ragyogott, Ivánka Imre marcona vonásai kisimultak, Péchy Tamás ájtatosan függeszté szemeit a szólóra. »Csönd, csönd«, kiáltá Hoitsy, mint az előlfutó fejedelmi herold, aki az utat tisztítja. Az öreg Pulszky egy csodálatos ösztöntől vezéreltetve, mint a Bethlehembe utazó három királyok, bekukkant a karzatra. »Halljuk, halljuk«, rivalgták Győry és a Justhok. »Pszt!« - szisszent közbe Beniczky Árpád és Matuska Péter. »Helyre, helyre!« - zajongott Kubinyi György: »Hallgassátok őtet, kérlek alássan.«

Prónay Dezső incifinci vézna ember, nagy fekete hajerdővel, halovány sápadt arcából csak két fekete szeme világít, mint két mécs. Politikai egyéniségnek rokonszenves. Elvek embere. Vékony nyaka dacos nyak. Sokat tanult, sokat tud, de ma nem volt szerencsés napja. Némely megállható argumentum mellett mondott egypár elcsavart naivságot is, kivált ahol a bírói vizsgát párhuzamba hozta a tisztvi vizsgával, a fölségjogok fejtegetésénél.

Utána Kazy János, ismét kormánypárti szónok következik. Kazy arról nevezetes, hogy neki van a Házban a legszebb lába: (Nem érdektelen megjegyzés ez most, mikor a Házban nagyobb szerepet kezdenek játszani a lábak, mint a fejek.) Kazy Jánosnak tehát gyönyörű keskeny lába van, következésképp igen szép cipői is, és soha senkinek sem jutott eszébe, aki Kazy Jánossal megismerkedett, azt kérdezni, hogy »min dolgozik«, hanem hogy »hol dolgoztat?« Azt sem tudakolják: »honnan jön és hova megy?« Úgy néz ki, mint aki a kaszinóból jön és megint mindjárt a kaszinóba fog menni.

Mai beszédjével azonban megmutatta, hogy van iránya, tudja, hova megy és mit akar. Ügyes, okos; higgadtan szólott, erős liberális és demokratikus színezettel. Az ellenzék is rokonszenves figyelemmel hallgatta, pártja pedig sűrűn fakadt ki tetszésnyilatkozatokra.

Az idő már egy óra felé járt, mindön Thaly vette át a szót, s majdnem egy óra hosszáig csevegett mindenféléről. Mint a csóka, aki szereti a fényeset, összehordott mindenféle tarkabarkaságot, öreg közmondást, ócska adomát, élményeket, kalandokat, elavult epigrammokat és epitáfiumokat, saját és a mások ötleteit (ezek az utóbbiak voltak a jobbak), s amíg beszélt, szerető szemekkel sandított Fejérváryra: ha vajon jól mulat-e őexcellenciája?

Némelykor maga is elmosolyodott, vastag bajusza alól, majd fesztelen melankóliával turkált kezével bozontos haja között, máskor haragosan rázta meg magát, egy-egy dühös slágvortnál s az óraláncára aggatott Rákóczi-garasok és tallérok vészjóslón csörögtek közbe.

De hát azért senkinek sem esett semmi baja. Sem Fejérvárynak, sem a 25. paragrafusnak, sem öneki magának.

AZ ÖTÖDIK NAP

Kiss Albert beszéde nyitotta meg a vitát. A tiszteletes úr különösen a Csáky-rendeletet ostromozta erős szavakkal, felizgatva előbb a kedélyeket, aztán minden mondatával rőzsét rakva a tűzre.

A beszéd vége felé lépett a terembe Tisza Kálmán.

- Itt van a mumus! - kiáltott fel Károlyi Gábor.

- Hoch! Hoch! - zúgtak az ellenzéki félkörön percekig. De Tisza föl sem vette. Mérséklet illeti az erőt és nyugalom. Csöndes flegmával ereszkedett be székébe.

E gyerekes jelenettel, azt lehetett hinni, jóllakott mára a kri-kri párt, de nem úgy történt, a felszólaló Csáky minisztert minduntalan ingerkedő közbeszólásokkal szakították félbe.

- Menjen ön Csaszlauba! Ön rossz hazafi.

De Csáky sem maradt adós.

- Én nem tartom - úgy mond - rossz hazafinak, aki a javaslatot meg nem szavazza.

- No, még az kellene - zúgta az elégedetlenek kara. Majd Thaly egy történelmi reminiscenciájára azt vágta vissza, hogy ha gróf Csáky Mihály, aki Rákóczi bujdosásába kísérte, ma élne, bizonyosan a kormánypárton ülne. S ezzel szétnézett a jobboldalon, mintha helyet keresne neki, ahova leüljön. Éppen volt egy üres hely Móricz Pál mellett.

Roppant zaj támadt erre. Micsoda! Még a Rákóczi holt generálisaiból is eleven mamelukokat szeretnének ezek csinálni! Thaly felugrott. Meglehet, hogy személyes ügyben akart szót kérni. A kuruc generálisokkal ő diszponál. Hagyjanak azoknak békét.

- Megfordul sírjában! - zúgta Fenyvessy Ferenc.

A zaj nőttön nőtt. »Ohó! Hoch!« vegyültek tarkán a felkiáltások. Alig lehetett lecsöndesíteni. Az elnöki csöngettyű hiába kongott-bongott. Csak éppen egyetlen egy szónak van az a varázsa, hogy mind a két táborban vihar közepette beáll a mélységes csönd. Ez egy név: a Horváth Gyuláé.

A kormánypárton nem akarják elfelejteni, hogy az övék volt, a baloldalon váltig reménykednek, hogy az övék lesz. Felhangzott hát mind a két felől rokonszenvesen, élénken »halljuk, halljuk«. S látszott a két párton, hogy úgy vannak, mint Aranyánál a szomszédok: mindenik abban a hitben van, hogy neki füttyül a fülemile.

De csakhamar kiábrándult az ellenzék. Horváth Gyula mintegy igazolván eddigi eljárását, érdekesen fejtette ki a saját álláspontját, mely most már összevág a szabadelvűpárttal e §-ra nézve is. Eddig még csak nyugodtan és rokonszenvvel hallgatta az ellenzék, de midőn aztán Horváth Gyula beszédje másik részében az ellenzéknek a parlament méltóságát aláásó modora ellen fordult, férfiasan, erőteljesen; ideges fészkelődés támadt a bal padokon. Minden pillanatban zaj keletkezett. Szúrós, csípős észrevételek röpködtek. Majd Eötvös kotyogott bele, majd Kovács Albert, majd Horánszky. Még a jámbor Linder György is közbeszólt.

Egyszerre csak azon vette észre magát a Ház, hogy mindenki beszél - még Horváth Gyula is.

Csöndet kérünk! - kiáltozá a kormánypárt. - Csináljon rendet az elnök!

Az elnök, aki már megszokta a szónokoknál a zavarókat mint rendszeres járulékot, felriadt merengéseiből.

- Hol? Mi? Ki?

Aztán csodálkozva nézett szét a terem vidékein. Majd a fejét csóválta, mintha mondaná:

»Hát nem elég csönd ez Horváth Gyulának? A miniszterelnöknek ilyen se szokott lenni.«

S ezzel újra álmodozásba merült.

- Elnök! Elnök! - hangzott fel ismét ingerülten a jobboldalról.

Az öregúr szemrehányólag nézett a figyelmeztetőkre, szinte rá volt írva a homlokára:

- Hiszen csak fel nem akaszthatom őket.

- Rendre Csatárt! - ordítá vagy tíz mameluk hang. Az elnök arca kigömbölyödött.

- Csatárt? Az öreg Csatárt? Ez már más.

Kapott Csatáron. Ez jó falat. Ezért senki se haragszik meg. Kipróbálhatom rajta a szigorúságomat. Ezen megmutathatom micsoda erő lakik bennem. Ezt az embert egyenesen az ég küldte számomra.

S hatalmas szigorú hangon rivallt rá Csatárra.

- Kérem Csatár Zsigmond képviselő urat...

A vén sün, aki most is ott ült szokott helyén a hegyen, hű fegyvernőke, a szarkaképű Szendrey Gerzson mellett, saját nevét hallva, felugrott, mint a sebzett vad.

- Hát nekem nincs jogom szólani?

- Ne vágjon közbe az elnöknek!

- Rendre Csatárt!

Csatár dühbe jön, s egy előtte heverő vöröskötésű könyvvvel kezdi a padot verni.

- Miért bánnak éppen velem így?

- Ki vele! - mennydörgi száz és száz hang.

Az elnöki csöngettyű sikongat, a mamelukok az emelvény elé csörtetnek:

- A 204-ik paragrafust a nyakába!

Végre szóhoz jut az elnök, s rideg, szigorú hangon feddi meg

- Ha még egyet szól, a 204. §-t fogom alkalmazni.

Az öreg Csatár erre ijedten kuporodik le a padba, nagy, szőrös tenyerét a szájára tapasztva.

Horváth Gyula megint folytathatja a beszédét. De csak egy percig. Idébb, a szélbali völgyben ingerült zsongás-zúgás kél ismét.

Csatár méltatlankodva ugrik fel, s egyik tenyerét még mindig a száján tartva, a másik kezével az üres padban futkosva, mutogat a zajongókra.

Az egész Ház nagy hahotában tör ki.

Hangja a tenyér alól tompán huhog, mint a bagolyüvöltés. Csak a közelülők vehetik ki.

- Őket is! Őket is! Ne csak engem!

Még a karzat is kacag. A gyorsírók kezeiből kiesik a ceruza. Maga a félbeszakított szónok is mosolyog, kiben pedig még ott forr egy csomó keserű igazság. A miniszterelnök a cilinderjét teszi arca elé, hogy jóízű nevetését ne lássák.

És Csatár még egyre ott futkosott a betapasztott szájával, integetett, hadonászott a levegőben. Mint a háromcsőrű kacsza ugráló polgármesterét, úgyszólván lehetetlenség volt megállítani.

A komolyságot alig lehetett többet fenntartani, s Horváth is gyorsan bevégezé beszédét, mely a szabadelvű pártra nagy átmelegítő hatást tett. De az ellenzékről a »Hoch«-ok sem maradtak el. Horváth Gyulának úgylis elég jutott ki az »éljenzésből«, mióta nincs a mamelukokkal egy són és egy kenyeren: most szinte jól esett belekóstolnia az ő kenyérükbe is.

Utána Polónyi pattant fel, ki az obstrukció vádat akarta visszautasítani a párt nevében.

De amint azt a szót kiejtje, hogy *személyes kérdésben a* »párt nevében« akar szólni, szenvedélyes kiáltások törtek ki jobbról:

- Nem szólhat! Nincs joga! Ön a pártvezér?

- T. Ház! - kiáltozza Polónyi, makacsul folytatni kívánván szavait.

- Eláll! Nem lehet! Üljön le!

- A házszabályok szerint nincs joga szólni - dönti el az elnök -, mert a képviselő úr nem volt személyesen megnevezve.

- Az esetre kérek szót, ha a Ház megengedi.

- Jó, felteszem a kérdést. Kérem, azon képviselő urakat, akik megengedik, álljanak fel.

A szélsőbal és a mérsékelt ellenzék felállnak.

- Többség! - kiáltják magukról ők maguk.

- Most azon képviselők méltóztassanak felállni, kik nem kívánják, hogy Polónyi képviselő úr szóljon.

Suhogva emelkedik föl a híres kormánypárti erdő.

- Kisebbség! - kiáltják az ellenzékiek a jobboldaliakról.

Az elnök szétnéz a csillagvizsgáló tornyából, s a következő salamoni ítéletet hozza:

- Minthogy a többség kétes, méltóztassék tehát a szónokot meghallgatni.

Éljen-rivalgásban tör ki az ellenzék, a kormánypártiak ellenben ingerülten tódulnak ki a teremből a folyosókra, elkeseredett kifakadásokkal az elnök ellen.

A T. HÁZBÓL

(Hatodik nap)

Ami az újságban a laptöltelék, a Fenyvessy Ferenc kabátjaiban a vatta, az reggelenként az első szónok. Egy szerencsétlen áldozat az első szónok, aki hivatva van kitölteni az időt, míg a Ház összegyűlik. E páriák odadobják magukat a figyelmetlenség örvényébe. Néha kénytelenségből, máskor a zászló kedvéért, hogy a következő nagy szónok *jó időben* beszélhessen.

Az első szónok tíz-husz ember előtt kezd beszélni. Lassan szállingóznak a többiek, s keresztül-kasul átlépegetve a Ház mezőin, beülnek helyeikre, kikrágogják a csípős reggeli levegőt, aztán csattogva nyitogatják ki a fiókjaikat, előszedve azokból a gukkert, a ceruzát, a tollkést, a bajuszkefét, előkeresik zsebeikből a postán átvett leveleket, lapokat, nagy sustorgással kibontják, átfutják, megvizsgálják a női karzatot, odatipegnek a jegyzői pulpitushoz, hogy mi a menü: kik a legközelebbi szónokok, útközben megkérdik egy a mediumon álló előbb érkezet-

től: »Lesz-e ma valami szcena?« aztán megint visszamennek a helyükre, belemerülnek a lap-olvasásba s mikor végre egész odáig eljutottak, hogy felelős szerkesztő: Visi Imre, kidörzsölik szemeikből az álmodást, s a tegnapi napról, melynek története kóvályog a fejükben, nagy ásítózva áteszmélnék a mai napra, végighordják tekintetüket a termen, s oldalba bökkik a szomszédjukat: »Ki az, aki beszél?«

- Ziskay Antal.

Ez az első szónok sorsa. Annak rendesen gonosz publikuma van. Úgy, hogy szinte isten ellen való véték valami jó beszédet e lankasztó tengermorgásba süllyeszteni.

Hanem iszen Ziskay nem követte el ezt a vétet. Ziskay a gyengébb erők (lucus a non lucendo) közé tartozik a kormánypárton. Kétféle szónokok vannak ott. Azok, akik az esti lapra beszélnek és azok, akikről a »Nemzet« azt írja: »Beszédjére reggeli lapunkban visszatérünk«. Ziskay hát mindenféleképpen reggeli szónok.

Hanem iszen Helfynek sem kedveznek a mostoha idők. Most a francia iskola uralkodik Károlyi Gábor gróf és Pázmándy Dénes égisze alatt. Övék a vezénylet. Irányi, Helfy a sutba került, tartozván mindketten a »hálósipkás« ellenzékhez, hogy az Apponyi gróf gúnyos kifejezését használjam, a komoly magatartású ellenzék megjelölésére.

Ziskay után (akinek beszédére én már vissza nem térek) a »Kossuth palatinusa« beszélt meglehetősen kedvetlenül, a felségjogokat fejtegetve és az osztrákokkal bizonyítva. Nagyon megöregedett; a hangja is gyengébb, mint volt, de nem csoda - mert mióta Apponyi felé szít a párt, felejteni kezdi Kossuthot. Rossz úton vannak azzal a szép fehér zászlóval. Nem érdektelen jel (s félni lehet, hogy ez csak a kezdet) a Deákhoz való átpártolás. Már is őt emlegetik, őrá hivatkoznak, mint orakulumra. A »haza bölcse« ott él, ott mozog hatalmas elméjével a vitában. Kossuth ellenben távol van.

Idézik Andrássyt, Széchenyit, sőt a fürge Fenyvessy Ferenc még Bittónak is fogni akart egy citatumot, melyet múltkor Tisza hozott fel gazdátlanul: »Ezt Bittó mondta!« kiáltott fel Fenyvessy. De miután a mondás alapos megfigyelésen alapult és nem az elgyengült férfierőre vonatkozott, senki sem hitte Bittót a szerzőjéül. Hát mondom, már majdnem Bittót is idézték a vita folyamán, csak Kossuthot nem. Ez méltán okozhat a palatinusnak keserűséget. Mert a szélsőbal eddig csak arról volt nevezetes, hogy se nem tanul, se nem felejt - most már megváltozott: nem tanul, de felejt.

Dél táján összegyűlt a Ház, megteltek a padok, pezsgett a folyosó, csillogott, villogott a női karzat. A vita is élénkebben kezdett lüktetni. Báró Fejérváry sziporkázó ötletekkel polemizált, pattogott, sustorgott, a vágásra visszavágott, aki pajkoskodott, annak pajkosan felelt ő is, élcre élcet, gúnyra gúnyt, argumentumra argumentumot.

Az ellenzék, mihelyt felállott, mindjárt nekifogott a csípős észrevételeknek. Hajrá! Mintha vásott gyerekek dobálnák hólabdákkal a katona bácsit.

Péchy ma borzasztó akart lenni. Összevonta a szemöldjeit. Egy haragos tekintet lövellt előbb arra a helyre, ahol

Csatár ülné, ha benn volna, aztán szemérmesen leereszté a szempilláit s így szólt:

- Ne méltóztassék fennhangon észrevételeket tenni, képviselő urak, mert aki ezt teszi, néven fogom szólítani.

- Már hat hete méltóztatik ígérni - felelt fel valahonnan a középről Hegedüs Sándor.

Fejérváry kiküzdtte magát rövid idő alatt a Ház legkedveltebb beszélőjének: gyors, mint a villanó kardpenge, kedélyes, eredeti és többnyire igen magvas. Persze, a formával még nincs tisztában s mint egy igazi katona, csak verekedésre termett. A közjogi fejtegetések (tudósnak való dolog az) kevésbé sikerültek, mint a polemikus és a hadsereg gyakorlati ismeretei köréből vett részletek, de még a legjobban az apró oldalvágások, hátrafelé.

Előadási modora egyszerű és oly természetes, hogy a műszónokok erre törekvő raffinementjai eltörpülnek mögötte.

- Aki ezt meg akarja - úgymond fejtegetése közben - érteni, az megérti, aki nem akarja, azon nem segíthet. Károlyi Gábor felugrik s jobbfelé mutogat a hosszú, kalimpáló kezeivel, mintha egy barikádon át beszélne.

- Ott ülnek azok, akik mindent megértének.

- Önök pedig semmit sem - vág vissza Fejérváry.

- Politikai csizmadia - kiált rá csúfondárosan Hoitsy.

- Van politikai csillagász is - zúdítja legott ellene a maga ötletét.

S ez így megy végtől-végig. Beszéde nyomtatásban úgy néz ki, mint egy golyókkal kilyuggatott katona-köpenyeg; de a lyukakat rögtön befödja a játszi elme élénk, tarka színű szövetdarabkáival.

Folytonos zaj, folytonos fészkelődés, nyüzsgés, mozgás, ellentmondás a balon, s sűrű, szakadatlan tetszés jobbról: egyszóval az egész Ház ébren van minden idegével.

De a legmérgesebb balvidéki nyugtalanságot mégis a beszéd vége keltette, melyben Apponyit támadja meg, hogy ő vetette oda a szenvedélyek közé az üszköt és hogy nyelvi tekintetek miatt kockáztatja a hadsereg harcképességét.

Apponyi roppant hatású rögtönzéssel felelt; kápráztató szóerejének teljes pompájával csapott ismét a kabinet fejére egyet. »Megint úgy lőtt mint Carver« - de csodálatos, mégis sebesült. A kabinet áll és egészséges.

Voltak zajos éljenek, s lett Fenyvessy Ferenc gőgös és víg. Minduntalan közbeszólt: »Ez oszt a lecke!« »Ilyet tudjanak önök mondani!« »De gyönyörű!«

Majd annyira magánkívül lett, hogy elkezdte egy-egy mondásnál a sztenográfokat sugalmazni belekiáltva:

- Helyeslés a baloldalon!

Mire aztán kitört a derűtség a jobboldalon. Apponyi után Bolgárt nem lehet hallgatni.

Apponyi után kitódul a Ház a folyosóra, s még egy ideig beszél Apponyiról; ki dicsérőleg, ki csípősen, de mint szónokról csak egy a nézet, hogy büszke lehet rá a parlament.

Előhozzák, milyen volt mai szerepében. Valami gonosz lélek elfecsegi: hogy egy régi fotográfián látta a Don Quijote jelmezében, mögötte Sancho Panzának Bernáth Dezsőt.

Mások ismét azon tanakodnak, hogy nyert-e e javaslat tárgyalása óta súlyban a közvélemény előtt?

- Kétségkívül nyert - feleli egy filozófus mameluk. De mennyit?

- Hiszen éppen ez a kérdés.

- Nem is kérdés: Apponyi olyan, mint egy gyapjús zsák: ha nedves helyen áll, valamivel többet nyom, ha száraz helyen áll, valamivel kevesebbet. De a súlydifferenciák legfeljebb néhány fontra szorítkozhatnak.

Eközben nagyban riadozik a csöngettyű odabenn.

- Ki beszél?

- Szentiványi.

- Melyik? A »sebesült«?

- Nem. A gömöri. Az elnök szombati afférját hozta szóba.

Rögtön beözönlött az egész folyosó. Szentiványi Árpád beszélt, jó rimaszombati ízzel, ami majdnem olyan szép dialektus, mint a palócoké.

Kedves, rokonszenves alak, akit mindenki szeret, de hiába, neki is mennie kell a karavánnal. Még csak tűrhető, ameddig a meghamisított közvéleményről és a korrupcióról beszél, de aztán áttér csakhamar arra, hogy a szabadelvű párt szombaton ökölrel fenyegette a pártatlanságot tanúsító elnököt.

- Ez nem igaz - kiáltja Ivánka Imre.

- Egyikünk sem fenyegette - szólt bele e sorok írója, kit egy lap tévesen szintén azok közt sorol fel, akik ily tiszteletlenségre engedték volna magukat ragadtatni.

- Láttuk! - kiálták az ellenzékiek.

A kormánypárton nagy zaj támad.

- Ki tette? Tessék megnevezni.

Szentiványi zavartan keresgél a nevek közt, míg végre eszébe jut az egyik.

- Tisza István és...

- És? Halljuk a többit is!

Kínos csönd. A szónok gondolkozik.

- És a Török Szultán - nyögi ki végre nehézkesen.

Az elnök összerezzen. Istenem, istenem, hát ezért állok én a monarchákkal jó lábon, hogy most ökölrel fenyeget a szultán?

Az egész Ház derűtségre fakadt. Szentiványi Árpád Török Zoltán helyett gyanúsítja a jó Abdul Hamid őfelségét, hogy a magyar képviselőház elnökét megfenyegette. (De mindjárt valószínűtlennek látszott. Nincsen annak annyi bátorsága.)

Tisza István nyomban felelt, s néhány férfias szóval megcáfolta maga személyére nézve a vádat: elég helytelen volt, hogy most aztán vissza nem vonta Szentiványi. Mire azt vágta oda Tisza István:

- Káprázott a szeme!

Török Zoltán nem volt jelen, mert különben kisült volna, hogy az ellenzéki lapok által kiszínezett szombati szcéná igazán egy látomány volt, aminő a budai várablak lobogó fehér kendője. »Víziós« idők ezek.

A mediumon át kivonuló képviselők gesztusait nyilván lehetett látni, de a gesztus nagyon kétes fundamentum. Ugyanolyan gesztussal kiáltja az ember, hogy: »Okosan tette, kegyelmes uram!« mint azt, hogy »Elsöpörjük a föld színéről«.

De ez csak példaképpen legyen mondva, mert jót merek érte állani, hogy sem az egyiket, sem a másikat nem kiáltotta a jobboldalon senki.

A MULATSÁGOS KERÜLET

Híres, nevezetes Gyöngyös városát visontai Kovách László képviseli, aki - mint sajnosan tudjuk - annyira beteg, hogy nem járhat sem a gyűlésre, sem nem végezheti azokat az apró személyi szívességeket, melyeket a választók megszoktak képviselőjüktől. Hanem iszen arra valók a szomszéd kerületbeli képviselők, hogy a »Laci bácsi« egy-egy választójának a dolgában ne röstelkedjenek egy-két lépést tenni, ha az hozzájuk fordul. Ilyen jó ember Almásy Géza, a kápolnai kerület derék fiatal szabadelvű párti képviselője, aki nem vágott savanyú képet, ha egy kis dohányengedély kellett, vagy valamely más közbenjárás a gyöngyösieknek. Persze nem gondolta, hogy ebből még mi nőheti ki magát idővel.

Egészen jól folytak így a dolgok mindaddig, míg a választóknak csak *kellett* valami. Egyet fordult azonban az idő, és a választók azon kezdtek évelődni, hogy mi *nem kell* nekik. Hát persze a 25-ik §.

Az országos ingerültséget és aggodalmat meghozta a posta Gyöngyösre is. Az édes maszlagot mohón szítták be a hazafiak, népgyűlést tartottak, meglátolgtatván a közjogi sérelmeket, elhatározták a jelenlevők (persze az odavaló *intelligencia*), hogy a törvényhozást ők is *irányítani* fogják, s ahogy a többi népgyűlések cselekszik, ráírnak a képviselőjükre, hogy ama gonosz 25. § ellen szavazzon.

Igen, de azért volt intelligencia a népgyűlési intelligencia, hogy rögtön átlássa a helyzet nehézségeit. A képviselő úr önagysága olyan beteg, hogy az nem mehet szavazni. Határozatot hozhatnak, de egy beteg embert talpra nem állíthatnak, még egyhangú határozattal sem.

Mit kelljen tehát cselekedni?

De iszen nem volt ott eszmékben hiány. Dictum-factum, határozatba ment, hogy miután az ő képviselőjük beteg, a szomszéd kápolnai kerület képviselője, Almásy Géza szavazzon a 25. § ellen.

Annyira mulatságos a határozat, hogy egész terjedelmében közöljük gyöngyösi tudósítónk egy hiteles másolata után:

Nagyságos Almásy Géza úrnak,
országgyűlési képviselő
Budapesten.

Gyöngyösön 1889. évi március hó 3-án, a március 15-iki ünnepély rendezése tárgyában a városházán tartott nagygyűlés jegyzőkönyvének részes kiírása.

Deutsch Adolf érkezettnek látja az időt arra, hogy Gyöngyös város hazafias polgársága is kövesse azon mozgalmat, mely az egész hazában tért hódított, a mely a jelenleg tárgyalás alatt levő véderőtörvényjavaslat sérelmes 25. §-a elleni tiltakozásban talál kifejezést. Minthogy pedig a jelen nagygyűlésen - tekintve, hogy a város polgársága pártkülönbség nélkül oly nagy számban van jelen, mint az előző években soha -, tekintve, hogy azon szent ügyhöz, mely a tanácskozás tárgyát képezte, hozzá kapcsolható és tárgyalható azon másik szent ügy, édes

magyar nyelvünk ügye, mely a véderőtörvényjavaslat által veszélyeztetve van, melyet sietnünk kell megvédelmezni; mindezeket tekintve meg van adva az alkalom, hogy Gyöngyös város polgársága is felemelje tiltakozó szavát: egy határozati javaslatot terjeszt be, melyet elfogadni kér.

Klimó Pál teljesen magáévá teszi a határozati javaslat kívánságait, de formai tekintetből nem járulhat hozzá, hanem beterjeszti a következő indítványt, melyet elfogadásra ajánl:

»A véderőről szóló e most tárgyalás alatt levő törvényjavaslat 25. §-a a kormány által beterjesztett alakjában a gyöngyösi országgyűlési képviselő-választó közönség hazafias érzületét is mélyen sérti s annak jelen alakjában, valamint a Gajári orsz. gy. képviselő határozati javaslata értelmében keresztülvitele ellen a jelen nagygyűlés tiltakozik. Minthogy pedig ezen választókerület országgyűlési képviselője betegsége miatt e törvényjavaslat hivatkozott §-ára tartandó szavazásnál jelen nem lehet, e § elleni szavazásra a nagygyűlés Heves megye kápolnai választókerületének országgyűlési képviselőjét: Almásy Géza urat keresi meg és kéri fel.«

Többek felszólalása után az indítvány egyhangúlag elfogadtatik s ahhoz képest határozattá emeltetik, hogy a jelen nagygyűlés tiltakozik a véderőtörvényjavaslat 25. §-a s annak a Gajári orsz. gy. képviselő határozati javaslata értelmében leendő keresztülvitele ellen. S minthogy országgyűlési képviselőnk betegsége miatt a törvényjavaslat hivatkozott §-ának szavazásakor jelen nem lehet, ezennel felkéri Almásy Géza urat, mint a Heves megye kápolnai választókerület orsz. gy. képviselőjét, hogy az idézett 25. § ellen szavazni szíveskedjék.

Miről Almásy Géza országgyűlési képviselő úr jkönyvi kiíraton értesítettik.

Kmfent. Láttá:

Hanusz Imre,
elnök.

Jegyzette:

Himfy József,
jegyző.

Mint halljuk, Almásy Géza képviselő úr ma kapta meg a folyosón a határozatot s mosolyogva citálta az ócska mondást:

- Mit keressek én Gyöngyösön?

De aztán, mint jó szomszédhoz illik, mégis meggondolta, hogy kár volna a gyöngyösi hazafias intelligenciát cserben hagyni, s átadta a határozatot a harmadik szomszédnak Almásy Sándor képviselőnek, aki mostmár olyan harsány »nem«-et fog kiáltani a szavazáskor, hogy benne lesz a gyöngyösi választók mérge is.

A NYOLCADIK NAP

Nyugalmas, csöndes nap volt. Az is igaz, hogy ezelőtt egy évvel az ilyen ülésről vezércikkeket írtak volna az összes lapok azzal a címmel: »Botrányos szcénák a parlamentben«; de ma már ez nyugodalmas nap, karcolatot sem érdemes róla írni, mert »nem történt semmi«.

Maga a t. Ház a voltaképpeni pigra massa, meg se mozdult. Olyan az ma már, mint a roué, akinek erős izgatószerekre van szüksége.

Szóval egy megszokott ülés volt. A sablon szerint. Semmi új szerepbeosztás, semmi meglepő fordulat. A Károlyi Gábor vékony kappanhangját hallottuk egyszer-kétszer, a habarékpárt szarkája, Fenyvessy is belecsörgött a beszédekbe, Thaly Kálmán szintén felmordult néhányszor,

a lendületes »Hoch« természetesen nem maradt el, s mert Fabiny megint felszólalt, sűrűn hangzott a felkiáltás: »Bach-huszárl!«

A miniszterelnök, mint már napok óta rendesen, a folyosón tartózkodott. Az ország hatalmas államférfia, ki évtizedek óta vív szócsatákat a legerősebb szónokokkal, golyózáporban megöregedve, kitér a bolhacsípések elől: »Miattam ne legyenek zivatarok, inkább künn maradok.«

Általában semmi sem mutatja benne annyira a nagy embert, mint az a bámulatos mérséklet, melyet a tüntetések idején tanúsított. Egy ember, aki még akkor se nyúl a hatalmához, mikor már az egész párt követeli, megérdemli, hogy a hatalom örökké nála legyen.

Sok keserűséget, sok izgalmat keltett a vita. Barát baráttól elhidegült. A pajtások közt, kik nem kérdezték azelőtt egymástól, »melyik párton ülsz?« ür tátong. A folyosón, hol meleg barátságban csengett össze a három tábor, most elkülönözve súgnak-búgnak, teljesen idegenek egymásra e csoportok. Sőt, nem ritkán látni, mikor gyűlöletteljes tekinteteket váltanak. Az epe forr. A kedélyek hullámanak. A kellemetlen összeszólalkozások gyakoriak, mindenki haragszik, mindenki mérges, csak egy ember nyugodt a forrongó tömegek között. Ez a miniszterelnök.

Úgy ül ott, úgy nézi csöndes kontemplálásban bosszankodás és félelem nélkül az egyes ellenzéki tüneteket, mint egy doktor, aki már sokat tapasztalt, sokat látott és tudja, hogy most negyven fokos láz következik, a beteg elkezd félrebeszélni (éppen most van benne a legjobban), aztán jönnek a mirigydaganatok, ebben valamit amputálni kell, amabban maga a természet segít, csak hagyni kell a természetes lefolyást s megint beáll a rendes vérkeringés.

A folyosó általában érdekesebb és komolyabb, mint a tanácsterem. A miniszterelnök körül egész csoportok gyűlnek s a vita egyes fázisairól folyik a szó. Apró fiók-viták indulnak meg egy-egy bent felhozott argumentum felett. A teremből folyton jönnek ki mamelukok s referálnak a történetekről: ki mit mondott, mi történt. »Megint új skandalum!«

Szörnyülködnek, dohognak, csak a miniszterelnök von szelíden vállat: »Ez se tart mindég.«

De hogy a gyűlésről is szóljunk valamit - az első szónok Goda Béla volt. Kurtanyakú, kevélyfejű ember, hasonlít a megboldogult Mailáth Györgyhez. Asbóhtal polemizált, nagy harci felszereléssel - az Asbóth saját puskaporával.

Tőle Kricsfalussy Vilmos vette át a szót, az első disszidens. Noha a kormánypárt tagja, régen híre szárnyalt, hogy a 25. §-t nem szavazza meg. Vonzó, eszes szónok, aki az ellenzék zajos tetszészúgása közt támadta meg a Gajári-féle határozati javaslatot s mivel - úgymond - a »saját fejével kell immár gondolkoznia« (és nem a Tisza fejével, mint eddig - kiáltá közbe valaki) egy módosítást ad be, mely szerint a törvényben lenne kifejezve, hogy a katonai utasítást miképp adja ki a nyelvre nézve a király.

Az ellenzék ragyogott, tombolt örömeiben:

- Ez aztán a derék ember - zengték szíren hangokon a szélsőbaliak.

A kormánypárt mogorván hallgatta. Némelyek elégikus hangulatban mint a fiók verebek, félénken összebújva, mikor az egyik közülök kiesik a fészekből.

Kricsfalussy módosítványa volt a nap eseménye. Majd Horánszky indított meg egy napóleoni hadjáratot - mindenki ellen. Az koronákat tördelt, ez miniszteri székeket döngetett. Polemizált Horváth Gyulával, Fabinyval, Fejérváryval, Tisza Lajossal és Gajárral, s aki ezalatt útjába esett, azt az ércbárdú Botond összezúzta, vagy legalábbis egy szellemi barackot nyomott a

fejére, végre megfenyegette a Tisza Kálmán üresen ott álló székét, amelybe édes merengéssel tudja már beleképzelni »Albert kegyelmes urat«.

- Hiába lesz vége a 25. §-nak, addig a mi haragunk nem ér véget, amíg a mi vígságunk el nem kezdődik.

Szenvedélyes patetikus hangjából, sajátos tűzű szeméből, ziháló orrlyukaiból szinte bögött a farkas éhség a hatalom után.

Horánszky beszéde roppant termékenyítő hatással volt. Egész raj felszólalást kölykezett.

Egymás után álltak fel nyilatkozni Fabiny, Fejérváry, Horváth Gyula, Baross; kivált ez utóbbi pompás rögtönzésben felelt a tiszti akadémiára vonatkozólag.

A TIZENEGYEDIK NAP

Akárki mit mond, már rosszul állott a kormánypárt szénája. A leginkarnátusabb mamelukok már úgy beszéltek Tiszáról (persze még könnyes szemekkel) mint egy összetört majolika-edényről

- Istenem, de szép volt, de becses volt...de kár volt érte...hátha még össze lehetne valahogy ragasztani. Szilágyi Dezső a régi Kazinczy-féle epigrammát szavalgatta a kabinetre, mintha diskurzust folytatna Tiszával, a hexameter sorait szétszedve mondatokra.

- Tűzbe felét! (Tehát négy minisztert.)

- Ím.

- Újra felét! (a másik négyből kettőt kíván elejtetni.)

- Nos.

- Most vár az olympi sereg.

Nem lehetett tudni, mi lesz ebből. A királyi palotából fehér kendő lobogott a tüntetőknek. De ez is hagyján. Ráth főpolgármesternek mind a két hegyes bajusza *balra* kezdett kunkorodni. Még ez se nagy baj. Hanem egyszerre csak híre támadt, hogy Kubicza haragszik a 25. §-ra. Kubicza azt mondta a treneséni kaszinóban, hogy ő azt meg nem szavazza a herkö páternak sem!

Ez már nagy eset - szívébe nyilallott a megdöbbenő hír minden igaz mameluknak. A miniszteri székek elkezdtek ropogni, recsegni. A trencsényi követek reszkettek, mint a kocsonya.

- Kubicza haragszik a 25. §-ra. Jézus Mária! Nem is lesz hát abból törvény!

De a mennyei gondviselés leleményes. Támadt egy másik apró ember, aki egyszer csak a legádázabb harc hevében, mikor a pajzsok javában döngtek, a sisakok horpadozva recsegték, a golyó süvöltött, előcsörtetett sovány lapockájú, patkós pegazuson, s az óriási harckialításokba egy lant szelíd pengése vegyült.

Ez volt Gyulai Pál, aki már nem nézhette a 25. § hosszú vitáját. »Van hát valami - kiáltá - ami lassabban születik Romhányinál.«

S csodálatos dolog: azóta jóra kezd fordulni minden. Még egy ilyen vers - s az ellenzék tönkre lesz verve. Ha a fülemüle megszólal, a verebek abbahagyják a csiripolást.

A dalnok megfordítja a végzetet.

Azóta minden a kormánypárt javára dől.

Az ellenzék elálmosodott ettől a verstől és alszik. Kubicza nyilatkozott, hogy nem a 25. §-ra haragszik, hanem az ellenzékre. Eszerint az ellenzékéből nem lesz semmi.

A mai ülés már úgy nézett ki, mintha a szemcsés köthártyalobról tanácskoznának.

Elnök azon kezdte, hogy egy lemondást jelentett be, de nem a Tisza Kálmánét, csak a Kovács Lászlóét a háznagyságról. Aztán egy póthadjárat rügyezett ki a szombati vitából; az Eötvös által megöklelt Ziskay és Asbóth védték magukat. A mai nap szónokai jó beosztással beszéltek: Kovács Albert pedagógiai szempontból polemizált Berzeviczyvel, Hodossy Imre a felségjogokat fejtegette, nagy hatással, szép szónoklatban, a szépirodalmi elemet pedig az ősz Perczel Miklós képviselte. Az ő beszédéhez éppen mint a Horvát Boldizsárához, mindig szükséges odatenni »az ősz« epithetont, nehogy azt higgye a közönség, hogy az unokáik beszéltek.

Csodálatos a világ forgandósága. Azok között, akik most tapsolnak Horvát Boldizsárnak, nem egy dúdolta annak idején: »Igazságügyér Horvát Bódi - Kár hogy olyan bécsi módi«, akkor ez a vers volt divatban. (Hanem hát ebben az országban könnyű bécsi emberré lenni; az igaz, hogy aztán debrecenivé is.)

Perczel sok mindenféléről beszélt és sokakkal polemizált elég élénken. Az összehatás az nála: hogy ügyes politikus és jó szónok lesz, ha majd kiforrigja magát.

Egy kifejezését meg is róttá az elnök: a »hörcsögös államtitkárt«.

Ilyesmit csak a miniszterekről szabad mondani.

Mameluk beszéd ma nem volt, ami nagyban zavarta Károlyi Gábort és társait. Kinek beszéljenek ők most közbe? Hanem mameluk ott is terem, ahova nem vetnek. Gróf Pongrácz Károly szokott vállalkozni néha-néha, kisegíteni a többséget. Azért is nem áll a nagylelkű gróf egy párthoz sem, hogy nehéz pillanatokban odaajándékozhasa magát. Beállít ide-oda vendégnek. Ezért aztán ott, ahol van, mindnyájan a tenyerükön hordják.

Ma felbuzdult benne a katonai lélek s igen talpraesetten, komoly férfias szavakkal utasította rendre azt a közbeszólást, mely Eötvös beszédje alatt: hogy a magyar fiúk eldobják a fegyvert az ütközetben, könnyelműen siklott ki valakinek a szájából: »Ezentúl is úgy lesz.« Ennek a kapcsán egypár vitézi kalandot is elmondott, amit a Ház olyan szívesen hallgatott, mintha az elnöki katedra helyén barátságos csaták elbeszéléséhez való tűz lobogna a kandallóban, s pajkos sziporkái vígan pattognának.

Az utolsó szónok Hevessy Benedek volt; az aki álmában Deák Ferencsel szokott konferálni. De az éjjel rosszul inspirálta az »öregúr« Benedek urat, mert mai beszédjében nem hozzá, hanem egyenesen az istenhez fordul, hogy az küldjön a szavazáskor a hazának segítséget az égből, mely zengésével összedöntse a Házat és temesse romjai alá azokat, akik a szakaszra szavaznak.

A szónok átkozódásra terjeszti ki a karját. A szélsőbal zajos tetszésben tör ki.

Az elnök ingerülten csenget:

- Nem hiszem ugyan, hogy az isten ilyen segítséget megengedne, de az efféle átkozódás szokatlan.
- Szodoma és Gomorra korát éljük! - kiáltja Károlyi Gábor.
- Ne csináljatok az istenből szélsőbaloldali embert - dohogja Körösi Sándor rosszalló fejcsóválással.

A TIZENKETTEDIK NAP

Van néhány gonosz barátom, aki még a történelemnek sem hágy békét. Az egyik élceket farag II. Rákóczi Ferenc rézgarasaira; III. Napóleon - egy másik szerint - azért csinálta december 2-án az államcsínyt, hogy *elsején* még fölvehesse az elnöki fizetését (élelmes ember lévén, mint az Almássy Sándor mamelukja). Vak Bottyánt kívánatos tarokkpartnernek tartja Dániel Márton, mert az egyik szemével legalább bele nem láthatott a szomszédja kártyáiba. A híres pozsonyi jelenetnél azért sírt a kis II. József, mert az édesanyja megcsipkedte a lapockáját. IX. Károly elrontotta a gyomrát, ezért lett a Bertalan-éj; I. Napóleonnak náthája volt - állítja Tolsztoj gróf - azért veszett el a borodinoi csata.

A humor mindenkor szép és becses dolog (dacára annak, hogy Ziskay nem tartja a parlamentbe valónak), könnyű azonban hátrafelé humorizálni, mulatságos kombinációkat csinálni olyan dolgokról, amik a mellékszálaikban is kidomborodtak s teljes megvilágításban láthatók, de azt tessék előre eltalálni, hogy egy jövő századbeli kérdésnek hol a magva. Ez oszt a virtus.

Nagy baj van t. olvasó közönség. Ne tessék megijedni, a 25. §-nak semmi baja, az meglesz, annak csak az az egy esély állhatja útját, amit Hevessy Benedek kontemplál (az épület ledőlése a szavazás perceiben), a 25. § tehát biztos (pláne már csak 44 szónok van hátra), de nagyobb baj az, amit Thaly csinált, hogy belevegyítette a vitába egy elhamarkodott közbeszólással a tótokat.

Hajrá, vérszemet kaptak erre a tótok. Már tegnap föl pattant gróf Pongrácz, Krajtsikban forrt a méreg, Matuskát előntötte a paprikapirosság; a Rakovszkyak farkasszemet néztek Thalyval, Ucsu elkeseredetten dohogta: »Dobre szhogyiv zse zomrev.« »jól járt, hogy meghalt.« (Szegény »Urunkra« értette.) Vietórisz és a rájeci Smialovszky búsan szegte meg nyakát a padban, Kubinyi György szemrehányó szemekkel emlegette a fehér lovat és veres kantárt.

Bizony, ha volna tót flotta és ha volna Debrecen alatt tenger, ma már ott horgonyozna kiszegzett ágyúkkal fenyegetőn a »péterfia« öbölben...

De mivel hogy nincsen, csak a tót vita indult meg;... Isten tudja, hol fog megállni... Tarnóczy Gusztáv szállt a síkra. Szvatopluk haragos lelke viharzott ki belőle. Tarnóczy nagy bozontos ember, látszik, hogy a hegyek közt nőtt, hegyi szellőn, bölcsőjét kecskék ringatták, se tüsző nincs rajta, se bocskor, de csigákban válláig omló gesztenyeszín fűrtjei elárulják a telivér tótot.

Pártfogásba veszi a tótokat »nasu krv«, akik többnyire jó magyarok. Szól az elfogult parlamenti modor ellen. Beszéde oda csucsorodik ki, hogy nem nagyon lelkesedik a 25. §-ért, de azért megszavazza.

- Boldog újévet kívánok - szól rá gúnyosan ama bizonyos elmaradhatatlan kappanhang.

Most a kuruc »bosbug« emelkedik fel, örömét fejezi ki, hogy a tótok most már jó barátjai a magyar állameszmének, de ez nem mindig volt így.

- Hát a Rákóczi vojnában nem od voltunk? - kiáltja rá egy keserű hang.

Előbbről Almássy Sándor mondott egy ingerült beszédet. A rokonszenves, kedves modorú, szelíd lelkű képviselő igazán olyan, ha beszél, mint egy hörcsög. Szemeit előnti a vér, kurta nyaka elkékül a dühtől, ellenállhatlan erővel ragadják a fékevesztett indulatok.

Egy képzeletbeli mamelukot rajzolt, aki így szólt: »Tisza megélhet nálam nélkül, de én nélküle nem, tehát megszavazom a javaslatot.«

Benne egy szélsőbalit lehetne rajzolni, aki így szólhatna: »A javaslat akkor is megél, ha én beszélek, de én nem élek meg a kerületemben ha nem beszélek, tehát beszélek.«

Egypár mérges floskulusért elnöki megrovás zúdult a nyakára - de mi az napjainkban? A szélsőbali folyosón a beszédek ereje különös szempontból esik megítélés alá.

- Én két elnöki figyelmeztetést kaptam.

- Én három figyelmeztetést és egy rendreutasítást.

- No én öt közbeszólásért kaptam négyszeri figyelmeztetést - dicsekedik egy harmadik.

- Névvel vagy anélkül? - kérdi kicsinylő hangon a negyedik.

- Az egyik névvel volt!

- No, az már valami.

Mert a hatvanas években nem is volt hazafi, ha nem »ült«. Most meg nem is szónok, ha az elnök meg nem »állítja«.

Az ülés négy órájának többi részzeit, ide nem számítva a Berzeviczy és Perezel Miklós közötti vitézi tornát a szerénység aranyrózsájáért, Horváth Lajos tette élvezetessé. E tiszteletreméltó alakja a régi Deák-párti időknek, ma is megtartotta azt a nimbuszt, mely a független, szereplési viszketegben nem szenvedő karaktereket körülszövi. Nem igaz tehát, hogy a mi politikusaink gyorsan kopnak. Ha kopnak, a folytonos mosásban kopnak, mert örökké az asztalon vannak s az asztalkendőkhöz mindenki hozzátörli a száját. De akik nincsenek örökké az asztalon használatban, azok tisztán maradnak és nem kopnak.

Horváth Lajos a felségjogokat fejtegette, erős szónoki művészettel, a Ház lankadatlan figyelme közt. Zajos tetszésrivalgás tört ki a baloldalon beszéde után.

Horváth Lajos előtt gróf Zichy Jenő tartott egy igen ügyes beszédet a 25. szakasz ellen, a meglelégedettség boldog mosolyával.

A nemes gróf végre feltalálta a leányzót, aki után sok-sok esztendeig futkosott hasztalan.

Csakhogy a szép szőke hölgyecske, a nemes ideál, mire ő feltalálta s keblére ölelhette, már akkor az utcán járkált, s Török Jánossal volt bajba keveredve.

Hony soit qui mal y pense. Én a kis szöszske alatt a *népszerűséget* értem.

Most is oly nagy éljenzés, tetszés kísérte a gróf egyszerű kijelentéseit, hogyha van benne egy kis elbizakodottság (s aligha nincs), teljes joggal hiheti magáról:

- Addig kalapáltak rajtam, hogy végre belőlem is kalapács lett.

Közvetlen Zichy után Lipthay Károly beszélt.

Ha az ember azt tudja róla, hogy szép simára szokott fésülni gondos választékkal - már azzal is sokkal többet tud, mint amennyire kíváncsi lesz az utókor.

A TIZENHARMADIK NAP

I. A háznagy és a háznagyság

Az ülés elején új háznagy került ki a szavazó urnából: gróf Teleki Géza - a Ház összes szavazataival. A Ház valóságos ternót csinált vele, mert poeta et major domus nascitur. De maga Teleki is jól járt. Mintha egy templombúvó pietistát tennének meg sekrestyésnek.

Eddig is mindig ott ült a háznagyi hivatalban, mesélt anekdotákat és bonmot-kat, amiknek egy részét ő maga gyártja, mert minden Teleki ivott valamennyit a Hypocrene forrásából. (Némelyek csak egy felpohárkával.) Ha szavazni kellett, onnan hitták elő, aki kereste, oda utasították. Teleki Géza sohasem volt elveszve, mert ott mindig meg lehetett találni. Utolsónak ment ki az irodából (talán a kulcsokat is ő hordta már magával), elsőnek jött be s leült a puha pamlagra, s míg a fiúk jönnek (Dessewffy, Orczy), hosszan elmerengett az egyetlen képen a falon: a visontai Kovách Lászlón. »Itt jó levegő van, itt sokáig élnek az emberek«! Bezzeg a túlsó szárnyon, az elnöki irodában már hat tiszteletreméltó ős tekint alá Péchyre: a nyomott-képű, halavány Pázmándy Dénes, a köpcös Szentiványi Károly, a vitézies üstökű Szilágyi József, az ijedt tekintetű Bittó István, a szakállkoszorús Somssich Pál és a gémnnyakú Ghyczy Kálmán. Megannyi tipikus, jellemző arc.

Emitt azonban egy negyedszázadig uralkodott Kovách László. Sok érdekes dolog tapad hozzá. Ő vezette be a főrendiház jegyzőit kardosan, ő hordta Deáknak a napidíjait s mindig egy-egy hatos »borraivalót« kapott a fáradságáért a kedélyes öregúrtól.

Most a somkúti gróf váltja fel - a Ház »legnépszerűbb grófja«. Megnyerő, kedves alak. Arca olyan sötétpiros, mint a vérbélű barack, ragyog a vidámságtól, jóságos kék szemeibe, miknek fehérjét vékony piros erek szeldelik keresztül, az anyatermészet úgyszólván lángbetűkkel írta be azt a kérdést: »kinek kell karzatjegy?«

A háznagyság nem nehéz hivatal, de bizonyos fokú diplomácia mégis kell hozzá. Kivált az utóbbi napokban tűnt ez ki, mikor olyan volt a helyzet - mint a Pesti Hírlap írta -, hogy »többet ért egy karzati jegy, mint egy kormánypárti mandátum«. Egész ütközetek folytak jegyekért.

A hivatal tanácskozni kezdett s a *redukciót* hozták. Aki három jegyet kért, kapott kettőt, aki ötöt kért, kapott hármat.

Hanem iszen hamar eltanulták ezt a képviselők: (kormánypárti, szélsőbali, egy húron pendül az ilyenekben), akinek két jegy kellett a családja részére, hármat kért, akinek három kellett, ötre aspirált.

Erre megint összeült a háznagyi hivatal tanácskozni, Teleki grófot is bevonták, mitevők legyenek s ekkor született meg a »radikális eszköz«.

Kitették az asztalra a Dessewffy Arisztid Stambuchját, s ha valamelyik képviselő jegyet jött kérni, szép udvariasan körülfogta a furfangos Dessewffy:

- Jól van, nagyon szívesen, hanem írd be, kérlek, valami jeles mondatot a Stambuchomba; jeles emberek autogramját gyűjtöm.

Az illető képviselőnek persze hogy nem igen volt kész jeles mondatja; ritka holló az; akinek van is, rögtön felhasználja beszédében, vagy közbeszólás gyanánt adja ki.

- Majd kigondolok valamit.

- Az is jó, ha a jegyekért jössz, beírod.

- Nagyon jól van.

Az illető képviselőknek, akiknek megígértetett a jegy, rögtön az első nap elmaradt a fele; beszélhetett azoknak otthon a família, a tájékára se mentek a háznagyi irodának. Sőt azontúl se. »Nincs jegy, punctum«.

Az egész Házban híre támadt a veszedelmes Stambuchnak, aki jegyet akart kérni, legott megijesztették:

- Kaphatsz, de van-e valami jeles mondatod?

Napokig csupa gondolkodó, töprengő fejek terpeszkedtek az emberek könyökein, látszott, hogy az egész parlament jeles mondatokon töri az eszt.

Az öreg Pulszkyt, ha úgy felvetődött a folyosóra, húszan is szorongatták: mondjon valami Stambuchba való ötletet.

- Stambuch? - fakadt ki az öregúr. - Kiment az már a divatból. Deák után egyetlenegy efféle eszmemorzsa se maradt. Azazhogy mégis...

- Tehát mégis maradt?

- Egyszer meglátogatták Vörösmartyval Bónis Samut; az odavaló papnak szöget ütött fejébe a két nagynevű vendég, hóna alá vette a Stambuchját s megvárta Bónisnál, míg a vadászatról hazajönnek. Nagy alázatossággal ment be Deákhoz, hogy egy-két emléksort szeretne tőle. Deák átvette a könyvet kedvetlenül s a következőket írta bele: »Én alulírott tekintetes Zala vármegye táblabírája hitelesen bizonyítom, hogy tekintetes Vörösmarty Mihály a mai napon egy lövésre két foglyot lőtt.« A tiszteletes úr elégedetlenül csóválta a fejét. »Bizony csúffá tett ez a nagy ember - gondolta magában -, de majd annál szebbet ír be a másik.« Átadta a könyvet Vörösmartynak. Az se volt rest, azt írta a másik lapra: »Alulírott elismeri a túllapon levőket, azzal a hozzáadással, hogy nem egy lövésre lőtt két foglyot, hanem két lövésre egy foglyot.« Ez az egy Stambuch-história maradt Deák után.

A Pulszky anekdotája meglehetősen megvigasztalta a folyosó modern nagy embereit, de azért a háznagyi iroda megszabadult a túlnagy ostromtól; a jegyek kereslete megcsappant.

II. A vita

A választás után a regáleigények határidejének meghosszabbításáról szóló javaslat került tárgyalás alá, s majdnem vita nélkül fogadtatott el Holló és Hegedüs jelentéktelen módosításaival, miután ezekbe Tisza is beleegyezett.

- Halljuk a néma minisztert! - kiáltozták Tisza felé a szélsőbal fenegyerekei, mikor pedig szólni kezdett, Károlyi is ott termett a maga szellemességével.

Úgy látszik, felvágták a nyelvét!

Péchy sietett emiatt megróni a talmi barikadőrt, aki most már teljesen megelégedve dörzsölgette kezeit Titus császárral: »Ez a nap sem vész el.«

Most aztán megint a »mindennapi kenyérre« került a sor. A 25. § jött elé, Pap Elek elmésségeivel. Rettentő kezdet. Utána Hannibal József szállt síkra a szeretetreméltó kacs mellett.

A régi pozsonyi dieták karcolatírójával lehetne mondani: Külön-külön *Hannibal* is történelmi név, *József* is történelmi név - de együtt a kettő nem igen lesz valaha történelmi. Bajos elhatározni, hol okozott nagyobb örömet a beszéde: az ellenzéken-e, vagy a kormánypárton?

Nagy zaj és izgatottság közt beszélt azután Kaas Ivor, régi dolgokkal hozakodva elő, hogy milyen önzetlen ember volt Lónyay (azazhogy ez az önzetlenség tulajdonképpen új dolog). Elmeséli többi közt Tisza Lajosról, hogy az Deák-párti miniszter korában azt mondta volna egy független kormánypárti képviselőnek, aki »nem kért semmit«: »Nekünk nem kellenek az olyan képviselők, akiknek semmi sem kell.«

Az ellenzék kacagott, a kormánypárt zsibongott, zajlott, míg végre megjelent Tisza Lajos is a teremben, s néhány férfias szóval a kormánypárt nagy tetszése közt dementálta e léha mondást, melyet komoly miniszter különben sem mondhat, ha csak nem feketekávénál tréfálkozva.

Kaas Ivor epésen felelt vissza.

- Én egy főrendiházi tagtól hallottam, akivel ez megtörtént.

Ingerült felkiáltások harsogtak fel jobbról:

- Ki volt az?

Kaas Ivor nem nevezte meg; de sejteni lehet, hogy az Almássy Sándor tegnapi képviselőjének *édestestvére*.

A MAI ÜLÉS [márc. 19.]

Van már olyan képviselő is, aki a 25. § első napján megházasodott, elindult a feleségével nászútra, bejárta az összes európai nagyvárosokat, útközben ráunt a feleségére, meglepte a honvágy, hazajött és azt találta, hogy még mindig azt a §-t tárgyalják, amelyiknél elutazott. Mintha csak a folyosóra ment volna ki egy cigarettét elszíni. Nem mulasztott el semmit. Sőt még kicsit korán jött.

Kivált ma nagyon áldatlan ülés volt.

Az ellenzék úgy tesz, mint akik olyan ház előtt adnak macskamuzsikát, ahonnan már a lakók kiköltöztek. Senki sem figyel, senki sem haragszik. A vita megszűnt *vita* lenni, mert a vitához két fél kell. És most csak egy fél van: az ellenzék. A kormánypárt a feléje dobott kendőket föl nem veszi többé, hogy újra visszahajítsa »haragszom rád«. A kormánypárt már nem haragszik.

Szép beszédek vagy rossz beszédek egy számba mennek. Károlyi Gábor közbeszólásai nem hatnak, most már csak az volna a derék dolog, ha afféle szónokot szerezhetne magának az ellenzék, mint M'Chire képviselő úr, aki a brit-kolumbiai parlamentben a múlt héten - a távirati tudósítások szerint teljes *huszonhét órán* keresztül beszélt. Ez volna a kincs!

Szederkényi Nándor kezdte meg az ostromot vagy hús hallgató előtt.

Szederkényi Nándor okos ember, szétnézett köztük s gondolta magában: »Nem érdemes ennyi embernek valami újat mondani.« És nem mondott.

Grecksák en passant beszélt.

Zsongítólag hatott, mint a timsó. Azonban a saját idegeit is kár izgatni afféle reményekkel, hogy Tisza nemsokára le fog mondani. Ámbár boldogok a hívők. S miért ne lehetne boldog Grecksák is? Kimennydörögte magát egy kicsit a német nyelv ellen, s aztán hazament német lapot szerkeszteni.

Most a legnagyobb magyar, Polónyi Géza állott fel. Két óra hosszáig beszélt. Nekiment mindenkinek, mint a darázs, röpködött a téma felett, zümmögött, dongott és kieresztgette a fullánkját, mintha csak az lett volna célja, megmozgósítani a kormánypártot. Kipécézett néhány képviselőt, à la Eötvös, a jelenlevőkből s azokon csipett egyet. Hogy valami kulisszatitkot is elmondjon, felolvassa egy tartalékos ezredes levelét, melyet az Fejérváryhoz intézett s melyben sérelmesnek találja a nemzet ellen a javaslatot.

- Éljen Elek Gusztáv! - siettek elárulni balról az ezredest. A nemzet jogait eddig, úgymond, csak Lustkandel tagadta, utána következett Tisza és Fabiny...

- Jó firmák! - véli gróf Károlyi Gábor.

- Lustkandl a Pulszky Guszti sógora - elméskedik Fenyvessy Ferenc.

Erős és kíméletlen volt, tele személyeskedéssel, mindenkit megmart, csak Szilágyi Dezső előtt vágott ki egy pukedlit. Egész gyűjteménye állott fel a személyes megtámadottaknak: Asbóth (akiről azt mondta, hogy szubvenciót húzott), Gajári (aki úgy tett, szerinte, a határozati javaslattal, mint a nagyurak vadásza, elveszi ideáljaikat s törvényesíti gyermekeiket). Dániel Gábor (akire ráförmedt, hogy vallja be, mennyibe került a választása), Tisza István (aki mint szónok a családi tanácskozás telefonja) és Hannibal (ki a hiperlojalításban a saját fejét is kész megenni csemegének).

Ilyen elmés és hatalmas volt ma Polónyi, bámulta és éljenzé a pártja rettentőképpen. Míg a kormánypárt bosszankodott.

De idegessé csak Fejérváryt tette a felolvasott ezredesi levél: ki is fejezte nyomban, hogy nagyon szeretné tudni, mily úton jutott Polónyi az okmány birtokába?

- Egy kis madár hozta! - felelte Hazafy-Meszlényi Lajos.

TIZENHETEDIK NAP

Már régen híre járt, hogy a szélsőbalnak vannak ám »erősebb eszközei« is. Seréttel lövöldöz, de az arzenálban golyóbisok is vannak.

Az ülés alatt suttogtak, hogy ma fog elsülni az öreg ágyú - melyre az egész kártyavár összeomlik.

Eötvös azt mondta reggel a segédjének:

- Perl öcsém, jöjjön el a karzatra, ma fogom Tiszát megenni.

A szélsőbali konventikulumnak (melyben a különböző halálnemekről és kínzóeszközökről szoktak tanácskozni) összes tagjai lázban voltak, mint az éhes farkasok s alig várták, míg az Eötvös sürgősnek bejegyzett interpellációjára (a bihari vasutakról) kerül sor, ha majd a közönséges szónokok kibeszélik magukat.

Madarász Imre papolt öblösen Csáky és Berzeviczy ellen, majd Vadnay Andor, e rokonszenves fiatal képviselő állott fel, mire a függetlenségi párt tömegesen vonult ki a teremből: »Beszéljen a falaknak!«

Okosan, meglepő éleselműséggel beszélt, megkérdezve beszédje végén Kaas Ivort: kit félt az elnémetesedéstől? Az ifjúságnak azt a részét, mely nem lesz önkéntes? Vagy azt a részét, mely a német nyelv nem tudása miatt nem képes letenni a tisztvi vizsgát?

Utána Hoitsy Pál vette át a szót, mérgesen, szokott indulatos gesztusaival ostromozta a miniszterelnököt s pártja zajos tetszése közt kezdte felolvasni, amit egykor Tisza mondott az obstrukcióról.

- Hozzák be a miniszterelnököt! - rikkantott fel Károlyi Gábor.

- Hallgassa meg, amit ő maga mondott - szekundáltak neki a szélsőbal víg legényei.

- Ez a zaj nem való a parlamentbe - szól az elnök a csöngettyűjét rázva.

Visszafelesel Károlyi Gábor.

- Tisza nem való ide.

Hoitsy felolvasása igazi komédia volt; ő felolvasott egy pontot, s a kar megint rázúgta a refrént: »Éppen mint most« s ez így ismétlődött hatszor-hétszer.

A kormánypárt nyugtalanul zajgott, morajlott.

- Akkor még másképp beszélt! - szólt mélabúsan egy habaréki hang.

- Akkor még igazat beszélt! - duplázott rá Polónyi.

Hoitsy egyre dühösebb lett, a vér arcába tódult, szemei vadul forogtak. A tüntetésekről beszélve arra példálózik, hogy a Metternichekkel szemben hivatása van az utcának; le kell őket húzni az út sarába kocsijukból.

Az elnök kétségbeesetten rázza a csöngettyűt, s rendre igyekszik utasítani a szónokot.

- Hisz Metternichről beszél! - kiáltozták ártatlan képpel az ellenzék báránykái.

A zaj nőttön nőtt, és nagy hullámokat vert. Az elnök minduntalan fölemelte szavát, de hasztalan.

Legjobban festi le az ülés képét ő maga (ti. az elnök), midőn Thaly közbekiáltására: hogy íme a túloldalon is láрма van, miért nem rója meg azokat is, türelmet veszelve, felkiált:

- Ha én azokat mind rendreutasítanám, akik zajongnak, folyton szónokolnom kellene! (A derűtségből ez az egy jóízű morzsa vegyült a mai izgatott ülésbe.)

Hoitsy most arra kezdte kérni a miniszterelnököt, hogy mondjon le. Hangjának behízeglő, rábeszélő csengése lett: mondjon le, amíg nem késő.

Éppen ebben a percben lépett be Tisza a terembe.

- Itt a halálmadár! - sívítja Orbán.

- Rendre! Rendre! - hangzott fel jobbról.

- Hoch! Hoch! - hangzott harsányan balról.

A miniszterelnök hidegen ült le székébe. Mintha márványból volna az egész ember. Egy vonás el nem árulja izgatottságát. Pedig tudja, hogy kellemetlen óra vár rá. De Tisza Kálmán nem szokott félni.

Egyetlen egyszer történt, talán egy évtizeddel ezelőtt, Németh Alberttel esett valami parlamenti összeszólalkozása. Németh Berci rabiatus ember volt, néhány képviselő előtt azzal fenyegetődzött, hogy a miniszterelnököt nyílt utcán veri meg.

Nosza siettek az illető képviselők rögtön Budára figyelmeztetni Tiszát:

- Jó volna, kegyelmes uram, ha egy huszárt is hordanál magaddal a kocsis mellett; mert Németh Berci amilyen bolond, megteszi.

Tisza pedig azt tette, hogy nemcsak huszárt nem ültetett a kocsis mellé, hanem a rendes fiákerosát is hazaküldé:

- Most egypár napig gyalog járok a Házba és a klubba; jót tesz az egészségemnek.

Alig hagyta abba Hoitsy pártjának ropogós éljenei közt, Győry Elek következett a szólásra. Tíz Sükey is támadt az ellenzéken, aki azt gondolta magában: »Nem kell most az okos ember.« Fáztak a Győry beszédjétől; a »kaviár« kellett nekik. »Halljuk az interpellációt! Halljuk! Halljuk!«

De bizony a keserű pohár el nem múlt. Még csak egy óra volt. Meg kellett hallgatni Győryt, aki valóban csupa okos dolgokat beszélt egész két óráig.

Ekkor állt ki Eötvös a nagy doronggal. Gyanúsítja a miniszterelnököt, hogy egy vicinális vasút engedélyezésénél a saját anyagi hasznára aknáztá ki állását.

Roppant izgatottság támadt erre. Nyomasztó síri csönd. A mérsékelt ellenzék, sőt a szélsőbal tagjainak egy része is fagyasztó tekintettel nézte a szónokot. Az idősebb tigrisek lesütötték a szemeiket. Trányi kezeibe temette arcát.

Leírhatatlan jelenet volt ez. A kormánypárt zsibbadtan ült ott. Mintha egy kalapácsütés érte volna mindenki szívét. Tompa elkábultság tartotta lefogva az érzékeket; a saját fülüknek se hittek. Hát igazán lehetséges az, hogy ilyen gyanúval merjék piszkolni a tisztaság hajakat?

Mindenki Tiszát nézte.

Az most is nyugodtan ült ott. Érezte elsurranni maga fölött száz meg száz szemnek lágy simogatását.

Felállt s egy nagy emberhez méltó egyszerűséggel és lélekjelenléttel mutatta ki Eötvös állításainak alaptalanságát. Mintha egy láthatatlan meszelőt tartott volna a kezében, s minden mondatnál egyet-egyét fent volna Eötvös arcán, úgy lett az egyre halványabb, fehérebb, végre egészen olyan, mint a fal. (Perl öcsémnek nem sok gyönyörűsége telt benne a karzatról.)

Majd Baross szólalt fel izgatott hangon, képéből kikelve, éppen e felindulásban jöttek ajkára szívhez szóló nemes szavak:

»Szégyen volna e Házra - mondá többi közt - szégyen az ellenzékre is, ha Tisza Kálmánt oly vádak ellen még csak egy szóval is védelmezni kellene.«

Mintha a tenger jönne hullámvásba. A sok száz fej és kéz mozogni kezdett. A fergeteg süvítéséhez hasonló kiáltások reszkettették meg a falakat:

- Vonja vissza! Kérjen bocsánatot!

Eötvös behúzta nagy fejét a váll-lapockái közé, mint jég hulláskor. Az asszisztensek megsemmisülve párologtak el a padjából, vagy dugták fejeiket, mint a struccok, vaskos képviselői hátaik mögé.

Végre felállt Eötvös. Nagy erkölcsi vesszőfutás volt. Ő is érezhette elsurranni maga fölött száz meg száz szemnek bántó szúrását.

Zavartan, kedvetlenül nyilvánította ki, hogy a Tisza elleni gyanúsítást ő sem tekintette komolynak, csak mint szabálytalanságot hozta fel.

- Tehát vonja vissza! Kérjen bocsánatot! - Követelte majdnem az egész Ház.

Nem kell ezt a parlamentet féltetni. Magyar a magyar, tud lenni gyerekes, szeszélyes, könnyelmű, rakoncátlan, - de a szíve soha sem romlik meg, érzéke világít komoly órában s vele mindig megtalálja a jobbik eszt.

Ismételve szólott még Baross, majd felállással szavazott a Ház, hogy tudomásul veszi-e a Tisza választ.

Egy pillanat alatt roppant suhogással, mintha két nagy szárny rebbenne, állt fel mind a két oldal, köröskörül az egész patkó, a szélsőbal komoly tagjai is; csak a nagy közbeszólók maradtak ülve.

Az elnök fölemelkedett helyéről, s morogni kezdte a szokásos »az ülést bezárom« (túl is volt már a három órán), midőn gróf Károlyi István szónokolni kezd.

T. Ház!...

Mindenki odanézett. Mi lelte a grófot? Tréfál? Vagy igazán beszélni akar?

- Halljuk! Halljuk!

S erre Károlyi István mondott egy olyan beszédet, mely minden eddigi toasztját jóvá teszi. Elmondta, hogy lehetünk ellenfelek a vitában, ő maga is az Tiszával szemben, de a személyes gyanúsításokkal szemben csak megbotránkozást érezhet. Ha feltesszük a kérdést, hogy becsületes-e Tisza Kálmán, az egész ország igennel felel. Indítványozza tehát, hogy az egész Ház egyhangúlag utasítsa vissza a gyanúsítást.

Leírhatatlan lelkesedés tört ki erre.

- Igaz! Úgy van! Úgy van! Mondjuk ki a határozatot!

Az ellenzék élt a gyanúpörrel és sietni akart ki a teremből.

- Vissza, vissza! - hangzott mennydörögve.

Az elnök, aki megint morogni kezdte már az »ülést bezárom«, újra visszaült a helyére. (Az idő már félnegyre járt.)

- Hamar, hamar! Írásba kell tenni az indítványt!

Károlyi István sietve készítette a szöveget. Az ellenzék nyugtalanul fészkelődött. Érezte, hogy csatát veszített s Tiszának olyan fényes diadalt csinált, aminőt e javaslat tárgyalása alatt a legvérmesebb fantázia sem tudott volna jósolni számára.

De arra való Polónyi, hogy kihúzza a pártot a hínárból. Hivatkozott a házszabályokra, hogy az indítványok nem szoktak mindjárt tárgyalatni s kérte a miniszterelnököt, hogy most se kívánja.

Tisza nem ragaszkodott hozzá, minélfogva négy órakor végre csakugyan bezárta Péchy az ülést, leszállt a katedráról, de az ajtóból még egyszer visszanézett: hátha még bekívánják egyszer.

- Éljen Tisza! - harsogtak az ajtókon kitóduló tömegek. De e pillanatban egy lövés döreje hangzott a folyosón, s egyszerre elnémult minden. Ki volt az? Mi volt az?

A képviselők nagy kavargással hömpölyögtek, egymást majdnem letaposva, a korridor felé, ahonnan a lövés hallatszott, s hol már nagy tömeg állta körül Rohonczyt, ki izgatottan beszélt egy csoportnak:

- Belelöttem.

Künn messze az utcán a tenger morgásához hasonlóan, ingerült hangzavar vegyült az izgató jelenetbe.

Száz hang kérde ott benn: Kibe? Mikor? Hogyan? Száz más hang ordítóza kívülről:

- Ott bent megöltek valakit.

TIZENNYOLCADIK NAP

Az utcákon ismét ott a múltkori *dekoráció*. Cirkáló lovasrendőrök, villogó-szuronyos katonák a Sándor utca torkolatánál s a Múzeum háta mögött.

Ami a meyerlingi lövéstől elaludt, az a korridori lövéstől újra fölédett. Megint ott a jogászok, ante portas az új kucsával, de a régi abcúggal.

A tegnapi lövés felizgatta a képviselők kedélyét. Rossz hangulatban gyülekeztek tíz óra felé a folyosóra. Még Krajsik is kedélytelen volt, aki pedig csak álmos szokott lenni. Thalynak a tótokra vonatkozó közbeszólása óta feltűnően ideges.

Jobb lábbal kelt fel, rosszul reggelizett, elolvasta a »Pesti Napló« reggeli lapját s teljesen föl paprikázva ment a Házba, letette kabátját a szokott helyére a »K« betűben, aztán nagy kezeit lógatva, ment keresztül a bal folyosón, melynek hátsó részében, a miniszteri szoba környékén már akkor ott talált egy szélsőbali csoportot, akik nyilván főpróbát tartottak a mai előadáshoz.

Krajsik megállt ott, mint egyébkor szokás, egy kis kötekedés céljából. Hiszen békés időben a szórakozásnak egyik legkedveltebb neme, a tigrisekkel való disputa.

Polónyi is ott volt, és talán éppen a közbeszólásokat osztogatta ki a pártfelek közt, mert a Krajsik ottléte feszélyezni látszott őt.

- Eredj el innen - monda Krajsiknak -, mert nagyon izgatottak vagyunk.

Krajsik úgy fogta föl e szenvedélyes hangon kiejtett szavakat, mintha őt kémnek tartanák, a vér fejébe tódult, s ingerült hangon kiáltá Polónyira, hogy az egész folyosó összeszaladt:

- Nyomorult bitang!

Polónyi csodálkozva nézett rá:

- Mi lelt?

Néhány kormánypárti képviselő odacsörtetett Krajsikot csillapítani, de az már elrohant a könyvtár irányában, csak a halálra sápadt Polónyi maradt ott, magyarázgatva a sajnos incidenst a folyvást növekvő csoportnak, mely csak nagy nehezen fogyott le, a jegyzőitől, mint liktoroktól körülvett elnöknek a terembe való bevonulása után.

A hívogató csöngettyű végre összehozott bent egy kis hallgatóságot s megnyílt az ülés. De nem soká volt kis közönség. A lövés-ügy tárgyalására tíz perc alatt megtelt a Ház. Hát még a karzatok? Egy Patti hangversenyjegy nem ér fel egy karzati üléssel.

Hogyne, hogyne, mikor a »szép Gida« van szóban. Rohonczy Gedeon érdekes alak a publikum szemében.

Egy név, mely gyakran bukkan föl a napi események rovatában, s mindig bizonyos pikáns szószban. Egyszer nagy karfiolokat termeszt, máskor a jégcsaládot vezeti, majd korcsolyaszíjakat talál fel, hogy a fiatalság lábait megmentse a kitöréstől. Most aztán az egyik fiatalembernek belelő a lábába. Igen, de hány lábat mentett már meg a talpszíjával?

Elfogyván a közönséges bejelenteni valók, az elnök mint *hadtudósító* referált nagy templomi csöndben a tegnapi esetről. Elmondá, hogy szükséges lesz intézkedéseket hozni, hogy a folyosón csak képviselők lehessenek jelen és a hírlapok képviselői. Felolvastatja Rohonczy levelét, aki mentelmi jogát felfüggesztetni kéri s addig is hazavonul Törökbecsére, nehogy jelenléte fokozza az izgatottságot.

Az elnöki emelvény előtt számos kormánypárti képviselő állva hallgatta Péchy.

- Helyre! Helyre! - Követelték a szélsőbalról.

- Ne legyen ott senki, aki bennünket fenyegetsen - kiáltá egy indulatos hang.

Majd Irányi állott fel, aki azt kívánja kimondatni, hogy a bíróság haladék nélkül törvény és igazság szerint hozzon ítéletet, az azonkívül szükséges intézkedések javaslatba hozatalára pedig kilenc tagú bizottság választassék.

Tisza Kálmán veszedelmes precedensnek találná, hogy a bíróságnak instrukciót adjon a Ház; a második pontra nézve pedig a mentelmi bizottságot találná helyesebbnek. (Először beszélt az idén félbeszakítások nélkül.)

Most Orbán Balázs adta jelét nagy leíró képességének. Jókai Mór irigyen hallgatta: »Istenem, mekkora fantázia!« Orbán Balázs nagyra volt ma a tapasztalataival. Nyilván vizitkártyákat is nyomtatott: »*Orbán Balázs fül- és szemtanú*«. Láttá - úgymond -, mikor az ülésből hazafelé ment, hogy Ivánka egy rendőr segítségével vonszol egy ifjút. Beöthy Algernon ugyanazt bokszojja, Boncza Miklós pedig bottal üti...

Az elnök megszakítja:

- Ne mondjon olyanokat a képviselő úr, amik a valóságnak meg nem felelnek.

Roppant zaj támad a balvidéken, ahol pedig az elnök népszerű.

Almássy Sándor mérgesen fölfortyan:

- Mondjon igazat az elnök!

Megbizsereg erre a mamelukok vére is.

- Rendre kell utasítani Almássyt! Rendre! Rendre!

Polónyi fölemelkedik a padból fél testével, a hangját kieresztve, mint egy hirtelen kerekedett szélroham, süvíti:

- Én is láttam, hogy kormánypárti képviselők verték az ifjút s ezt esküvel is kész vagyok bebizonyítani.

A zaj óriásira dagad. Húszan is beszélnek, de hallani senkit sem lehet.

Beöthy Algernon is szót kér. Elismeri, hogy bokszer hord, de az ifjút nem bántotta.

- Hálát adok az istennek, hogy egy szerencsétlen megzavarodottnak hittem az ifjút és hogy nem ütöttem meg, mert bizony egy bokszerütés tölem veszedelmesebb, mint annak a kis revolvernek a golyója. (Derűtség balfölől.)

Majd Vécsey Endre beszéli el mit látott, s hogy őt is revolverrel fenyegette Rohonczy. (Ne, legalább megtudja az ország, hogy ő is létezik). Gróf Károlyi Gábor szintén látta a kínos szcénát. De, hogy is ne látta volna. Fenyvessy *a Rohonczy képében* beszélt, dementálva azt, mintha képviselőket is fenyegetett volna a revolverrel. Meglehet, hogy izgatottságában hadonászott feléjük a fegyverrel s ez tűnhetett fel olyannak. De a legfamózusabb volt a Polónyi

elégikus hangulata, ki saját állítása szerint hosszú időkre utoljára szólal fel. (Tetszés a jobboldalon.) Annyira erőt vett rajta a folyosói jelenet.

Arca komor volt, szemei elfátyolozottak, hangjának rezgése bús. Úgy nézett ki, mint egy olyan ember, aki a testamentumát diktálja. De amellet élénken, kolorittal festette le a folyosói jelenetet. A sötét színek közé odacsapott egy-egy szürke ecsetvonást is.

Nagy, nyugtalan mozgás támadt, amint leírta, hogy egy kormánypárti képviselő már lövés után még kétszer vagy háromszor ütötte fejbe az ifjút.

- Ki volt az? - hangzott türelmetlenül a Ház minden tájékáról.

- Majd megmondom a bíróság előtt.

Még Apponyi szólott röviden, körülbelül a Tisza felszólalása értelmében, mire a Ház egyhangúlag elfogadta Irányi indítványát - már amivé az Irányi indítványa lett egy óra alatt, mert az első részét elejtette, a második részét pedig megváltoztatta.

Most következett volna a fegyver-letétel.

Thaly (a harcias Thaly), felszólítja az elnököt, hogy intézkedjék, nehogy ezentúl is fegyverrel jöjjenek a képviselők a Házba.

Általánosnak látszott a helyeslés és az elnöknek tetszett az idea, lefegyverezni a Házat. Hiszen mindig ezt óhajtotta. Enunciálta is legott: »Ne méltóztassék többé ide fegyvert hozni!«

- Hát itt tartasuk a fiókokban? - kérde egy pajkos szózat a középről.

- A bicskát is otthon hagyjuk? - ingerkedék egy másik balról.

A figyelmeztetés már ki volt mondva. No de nem azért nevezte ma Polónyi »római«-nak az elnököt, hogy ne lehessen vele alkudozni.

Az ősz Perczel Miklós igen helyesen utal arra, milyen állapotokat enged sejtetni egy ilyen elnöki intelem. Mit szólnak külföldön a magyar viszonyokhoz. A Beöthy bokszer (bármennyire is földicsérte azt tulajdonosa) és a Rohonczy revolvere s legfeljebb még a Szomjas József dohányvágó bicskája nem érdemlik meg a Naplóban való megörökítést. Ilyen értelemben szolt Szilágyi Dezső is - mire az elnöki intézkedés a homályba veszett, mint a hindu regék hősei.

Tarka, eleven nap volt ez a mai. Még a 25. § hátralevő szónokai közül is lemorzsolódott egy: Tóth Ernő. Olyan kevesen vannak már, hogy gazdálkodni kell velük.

Sőt még a vén sün Csatár is a színre lépett ma, interpellálván Baross a soroksári Dunaágra nézve, némely visszasságok orvoslását kérve.

Baross rögtön felelt; a rendes sablonok szerint, hogy éppen abban fő a kormány feje is.

A vén sün meg volt elégedve, ingatta nagy fejét jóváhagyón.

-- Csak azt kérem még - végező -, ami a miatyánkban van: »Add meg mindennapi kenyerünket, de mindjárt.«

- Az ugyan nincsen benne a miatyánkban! - Kiálták minden oldalról s olyan rengő hahota támadt ezen a szomorú napon, mikor utoljára hallottuk Polónyt, hogy szinte egyetlen volt.

A nagy nevetésbe belecsilingelt most élesen az elnök csengettyűje:

A karzatok közönsége szíveskedjék helyét elhagyni!

Egy perc múlva idegenszerűen, majdnem kísértetiesen tátongtak ráuk az üres karzatok.

Kezdődött a zárt ülés.

TIZENKILENCEDIK NAP

Mint a mécs, mikor már kevés benne az olaj, bágyadtan kezd pislogni: megérik a vitán is, hogy a maradék-szónokok szpícselnek kevés olajjal.

A kormánypárt rég elhallgatott, később a habarékpárt is kidőlt, ma már csak függetlenségi szónokok voltak. Úgy nézett ki az ülés, nem mint egy vitézi torna a középkorból, hanem mint egy gimnázialis vizsga. Egymásután jöttek elő a discipulusok, elszavalván a mondókájukat. S a Ház, éppen mint egy vizsgai közönség, ügyesen tetette magát, hogy élvez. Némelykor nem is tetette.

Különben csöndesre fordult az idő. Békés hangulatban könyököltek padjaikban a képviselők. Az ellenzék is kedvetlen volt. Tisza Kálmán se volt a Házban. Egyszóval ma nem volt előadás.

Gosztonyi Sándor kezdte meg a vitát. A negyvennyolcadiki törvények helyreállítását sürgeti és a Rákóczi hamvait szeretné hazahozni. Majthényi Ádám a független mamelukokhoz fordul, hogy szavazzanak az ellenzékkel. (De már ennél mégis könnyebb hazahozni a hamvakat.)

Most az öreg Csatár állt fel s originális kiszólásaival több ízben megnevetette, de személyeskedéseivel ugyanannyi ízben megbosszantotta a Házat. Megpiszkolja György Endrét, akinek hivatala van a vasutaknál s e hivatalt a szavazásért kapta.

- Ilyen dolgokat ne állítson - vág közbe az elnök.

Munkásságáért kapta a hivatalát.

- Innen kapta, kérem alássan - bizonykodik Csatár.

- Ne mondjon ilyet, mert ez nem áll! - korholja az elnök.

A vén sün farizeus alázatossággal kulcsolja össze kezeit mellén s szemét az égre fordítván, éneklő hangon nyöszörgi:

- Meghalnék, ha ki nem mondanám.

Percekig tartó hahota tör ki: Csatár mentegeti magát, nagy fejét búsan ingatva: »Ilyen alkotás vagyok én.«

Aztán Asbóth ellen fordul, aki megsértette a függetlenségi pártot, amelyikhez ő is tartozik.

- Nem kell nekünk! - vág közbe Thaly Kálmán, s megint kiújul az előbbi kacaj.

Végül a miniszterelnöknek ad tanácsot s a becsületes jószívűség látszik szájából kicsurogni, hogy úgy a maga, mint úri családja érdekében hagyja ott a bársonyszéket, melyre nem szorult, mert adott neki az isten eleget; szerezzen vissza még egyet: a népszerűséget. (Nagy derűltség.)

A sercika almákról nevezetes város követje, Horváth Ádám következt ezután; gyengébb valamivel mint egy közönséges professzor, de éppen ezért nem olyan nagyon unalmas.

Megtámadja a katonai tankönyveket, s olvas fel belőlük és a szolgálati utasításokból részleteket németül, egy kicsit magyaros akcentussal; ami úgyis illik Tuhutum-féle pufók arcához és tömött, hosszú bajszához.

- Mikor még én tanultam németül - hozza fel mentségére -, a Thun-korszak már lejárt, a Csáky-korszak pedig még nem kezdődött el.

Ez volt a legjobb megjegyzése. Az értelmetlen műszavakkal megspékelt tankönyvek csodabogár-gyűjteményére odaszólt Fejérváry:

- Tudatlanok vannak az Akadémiában is.

Sértődve szisszen fel Thaly.

- Kikérem magamnak. Az Akadémiában nincsen tudatlan. (Ezt igazán szükség volt már egyszer az ország színe előtt kijelenteni.)

Szalay Imre nagy eszméssel jött be a Házba. Hogy így fogja megszólítani: »Geehrtes Haus.« De ettől elállott. Minek tegye örök irigyévé Károlyi Gábort? A másik politikai megfigyelése, hogy a miniszterelnök kénytelen volt a lovait is kicserélni, hogy a kocsijára rá ne ösmerjenek.

- Nem igaz! - förmedt fel Fejérváry, amire nagy zaj, nyugtalan fészkelődés támadt a balpadokban.

- De úgy van; tessék megnézni! - bizonyítja Szalay és több közbeszóló.

(Hát talán egyszerűen kidőlt valamelyik szürke és Schneider más lovat fogott be helyette. Mert ha a miniszterelnök felismerhetlenné akarta volna tenni a fogatját, akkor Schneidert kell vala kicserélnie.)

Szemére veti a többségnek, hogy az is felhasználta 1872-ben az ifjúságot, pedig az nem is volt vele egy nézetben. A mostani úgynevezett méltatlan harcban is a többség a kezdeményező: tőlük származik egy névtelen röpirat, mely az ellenzékét pellengérré igyekszik állítani.

- Pulszky Gusztó írta! - kiáltja Fenyvessy.

- Nem ő írta - feleli egy hang jobbfelől.

- Még azt se? Hát mit írt? - elméskedik a habarékpárt fenegyereke, nagy derűtséget keltve.

A HUSZADIK NAP

Nyugalmas napra nyílt kilátás. Hét szónokra volt elkészülve a képviselők füle. A hét utolsó hazafira, akik ellentétben az Ábrányi Emil Abbé-Sieyèsjével: nem azt mondják, hogy »halál a 25. §-ra frázis nélkül«, hanem azt mondják: »no, még egynehány frázis, mielőtt törvénné válnék a kis gonosztevő«. Egyedül Ugron várt beszéde bízta a Házat egy kis elevenebb pezsgéssel.

S íme váratlanul ismét ingerült, zajos ülés lett. Felhőtlen égből villámok cikkáztak - ahogy az ócska vezércikkezők szokták mondani. És ami egész természetellenes, az ülés eleje volt ingerült, a fölkorbácsolt szenvedélyek torkába jutván az illem és a tanácskozás komolysága, míg az ülés vége szelíd, lelohadt vérű emberek délelőtti sziesztájának látszott.

Orbán Balázs a tegnap esti zavargásokat hozza fel napirend előtt, s mindjárt »jó reggelt kívánok« helyett egy indulatos kitörésre ragadtatja magát.

- Úgy látom, az az ember (a miniszterelnök) vérre szomjuhozik, amit apja Biharban bőven ontott.

Roppant zaj támad. Jobboldali képviselők az elnöki emelvény felé csörtetnek, haragos kiáltásokkal:

- Rendre kell utasítani

Az elnök rendre is utasítja, de ez csak tüzei Szejke fürdő urát, Karaffának, Bastának nevezi Tiszát, de nem a rendőrség, inkább vezetői a hibások: a főnök, aki kereskedőből lett főkapitány.

- Demokraták! - kiáltja közbe gúnyosan Láng Lajos... (Ami egyébiránt nem is igaz, mert a főkapitány, akinél humanusabb rendőrfőnökünk még nem igen volt, aljegyzőből lett polgármester, a polgármesterből főkapitány.)

Ebből a stílusból beszélt a csontbáró... »a rendőrök mint veszett ördögök rohanták meg a járókelőket«... és ez mind a miniszterelnökért történik.

- Szóljon a tárgyhoz - figyelmezteti az elnök.

- Az ily kormányt vád alá kellene helyezni - folytatá Orbán.

- Az ország vád alá helyezi! - jelenti a prisztaldús Károlyi Gábor.

- A lázítókat kell vád alá helyezni - kiáltja Gajári.

S míg a dolog így folyik, az egész Ház mozog, fészkelődik, forrong, az elnöki csengettyű élesen sír, rí, a gyorsírók idegesen kapkodnak fejeikkel, amint a keresztbe röpködő gorombaságok közül tíz-húsz is egyszerre ragad meg fejükben, hogy melyiket örökölték meg, melyiket eresszék ki a másik fülükön az örök homályba.

De ezer szerencse, még egy-két karmazsin körmondat s a csontbáró leül, egy nagyot fújva, a megelégedettség mosolyával arcán:

- Valami volt ez! Háromszor utasított rendre az elnök!

Most Kaas Ivor eresztette fel színes léggolyóit. Ő is a tegnapi rendőri eseményekről beszélt, miként folyik a hajtóvadászat emberekre. Belebonyolódik aztán a 25. §-ba, szemrehányást tesz Tiszának, hogy midőn Eötvös kompromisszummal kínálta meg az ellenzék részéről, arra egy szót sem felelt. Mert azt tartotta, amit Windischgrätz: »Mit Rebellen unterhandle ich nicht.«

Péchy ezalatt kétségbeesve csenget, egy igazi csósz éberségével, aki látja, hogy valaki a lóherébe szabadult. Tereli kifelé:

- Jaj, ne beszéljen kérem a képviselő úr a 25. §-ról, mert most nem az van a napirenden, aztán a képviselő úr már beszélt róla annak idején.

Tisza áll most föl s nagy zaj közt, talpraesetten vág egy-kettőt ide-oda, hogy hol a rendőrséget, hol a bíróságot akarják innen terrorizálni a szónok urak. A felajánlott kompromisszumra is felel:

- Azért nem fogadtam el, mert az nem kompromisszum volt, amit önök akartak, de hogy én is a Windischgrätz mondatát idézzem: »Unbedingte Unterwerfung.«

- Hoch! Hoch! - kiáltá a »Geehrtes Haus« szélső része, míg a jobboldal lelkes éljenekben fújta ki tetszését.

Tisza után Almássy Sándor ugrott fel.

- Eláll! Eláll! - viharzik jobbról.

Győry Elek is fölemelkedik. Annak is egy bömbölő »eláll« jut. Két szónok van már egy helyett. (Hagyni kellene beszélni egyszerre mind a kettőt; gyorsabban elfogynának.)

Hol az egyik, hol a másik próbál beszélni, a fergetegszerű zaj elnyelte a szavakat, csak ajkaikat látni mozogni.

Majd Győry néhány szava veri ki magát a felszínre, majd az Almássy, ki azt parancsolja vérbe forgó szemekkel, lázas fúriával, hogy a rendőrök tegnap felkiáltottak a függetlenségi körbe: hogy »csukjuk be az ablakokat, mert különben fellőnek«.

- Nincs tudomásom róla - mondta az elnök.

Tíz ingerült hang is erősíti:

- De megtörtént! Nekünk kiáltották!

- Ez nem személyes megtámadtatás. - Szakítja félbe Péchy a szónokot. - Tessék belőle interpellációt csinálni

- Halljuk Almássyt!

- Eláll Almássy!

Ez a két jelszó sívít percekig a Házban. Komoly öreg emberek rekedtre kiáltják magokat, némelyiknek a szeme is kidülled, másoknak a nyaka vörösödik meg. Mintha egész Európa sorsa azon függne: hogy el lehetne állítani jó bátyánkat vagy nem?

Vége is szavazásra megy a dolog. A többség nem kívánja hallani Almássyt.

Elnök megvonja a szót Almássytól. S a vén torzonborz tigris leül szelíden, mint egy kezes bárány.

De az ingerültség le nem csillapszik, növekvőben a zaj, a szélsőbali képviselők a mediumra rohannak s morgással, zajgással jelzik elégedetlenségüket az elnökkel.

S mialatt Győry Elek kérdést intéz a belügyminiszterhez a januári tüntetésekre vonatkozólag, hogy a rend megbontóinak bűnhődéséről értesült, de hát a szabadság meggyalázóival történt-e valami? - Hoitsynak fejébe szállt a vér, s karját indulatosan fölemelve kiált oda vadul a miniszterelnöknek:

- Ha engem rendőr érint, én a miniszterelnököt vonom felelősségre.

A jobboldali képviselők elhalványodnak a megütközéstől, »Tisztát fenyegeti!« kiáltják. A rend végképpen felbomlik. Karzat, földszint morog, mint egy megbolygatott méhköpű. Elnök a csengettyűt rázza. A fékvesztett indulatok átveszik az uralmat, mintha egy forradalom lenne kitörőben.

Az iszonyú zajban morogja el Isaák Dezső a Ház márciusi költségvetését. Elnök leszáll a katedráról, felfüggeszti az ülést s önmagának mondja a fülsüketítő, tomboló, rakoncátlan zajban: Öt percre az ülést felfüggesztem.

*

Öt perc múlva egy *másik*, jó szelíd Ház jön össze, mely a 25. §-t kezdi tárgyalni. Tisztességes, hallgató, unatkozó gentlemanek.

Szarkaképű Gerzson az első szónok; sok mindenfélét előhord, de a legjobb ötlet tőle, hogy a horvátokat aposztrofálván, elkezd horvátul beszélni. Mondogatták is a képviselők:

- De iszen, érti magát a mi Gerzsonunk! Van ott ész bőven.

Illyés Bálint csupa új dolgokat mondott: »a vihar zúg a villám cikkázik... a patak csörög... a virág nyílik«. És a méhecske zümmög, nemde?

Sokkal csinosabb beszéd volt a másik poétáé, Ábrányi Emilé. Nem nélkülözte az attikai sót, de a szegedi paprikát sem. Egy kicsit sok volt az idézet. A Foxok, Pittek, Sheridánok, Bonaparték, Carlyle-ok miatt alig volt látható maga a szónok, akinek szűzbeszédétől azonban nem lehet megtagadni a nagyobb szónoki hivatottságot.

Zajos helyeslések közt szólott még Reviczky Károly, jóízű, okos és huszáros argumentumokkal érvelve a 25. § ellen, még hat szónokot hagyván maga után holnapra.

HUSZONEGYEDIK NAP

Huszonegy ülés kellett egyetlen paragrafusra. Valami ez! Mi minden történt azóta! Az első beszédekre már senki sem emlékszik, azokat még egyszer el lehetne mondani. Mint egy rég letűnt őskor, úgy villog elénk a múlt ködéből az első két-három nap. Azokról már írja a naplót Podmaniczky. A Ház külső arca is megváltozott azóta, legalább egy két vonás az arcon. Bejött Péch, Zsámbokréthy, Ábrányi, aki még a § derekán »jó nevű fiatal poéta« volt, most pedig már ismert parlamenti szónok. Szathmáry Miklós bátyánk a vita elején tüntető volt, most pedig aki ellen tüntetnek. - Münnichnek fia született. A jó báró Jeszenszky Sándor felett, aki az első szónokok egyike volt a vitában, már begyepesedett volna a sír, ha nyár lenne. Fabiny kifáradt, elment, mintha mondaná: »az ördög magyarázza nektek felségjogotokat tovább«. Jókai két regényt kezdett meg, mind a kettőt be is fejezte azóta, összes hőseit különböző halállal elpusztítván - de a 25. § még mindig megvan. Milán lemondott a trónjáról, innen-onnan a fiút is elcsapták, de a § még mindig vita alatt van. Még Teleki Samu gróf is közelebb jött egypár ezer kilométerrel Kolozsvárhoz - csak a magyar parlament ott áll még mindig a 25. §-nál.

Igen, mert olyan már a vita, mint az elaggott szűz, egy másli elől, egy másli hátul. Leleményes agyak mindennap kitalálnak efféle cifraságokat és nevezik »napirend előtt«, »napirend után«.

Ma is volt egy kis toldalék-vita, hogy nyilvános legyen-e a mentelmi bizottság tárgyalása a Rohonczy-ügyben? Öt-hat felszólalás után győzött az ellenzék, aki nyilvános tárgyalást óhajt.

E sok időt elemésztő incidens után következtek csak a napirend szónokai. Az ember szinte csodálkozik: hogy hol veszik még magukat? S pláne jó szónokok egész sora jött. Kellemes, fűbemászó szavával Veres József, tárgyilagos modern érvelésével Holló Lajos.

Majd a Meszlényi Lajos »megrovási kalandjai« mulattatták a Házat. Szakadatlan derűtség fakadozott lazán összehalmozott ötletei felett. Némelyike meglehetősen sikerült, mint pl.: »Volt Magyarországnak egy igazságügy-minisztere, akinek sohasem volt igazsága.« A nagyobb része azonban kántoros természetű élc, aminek csak az *eklézsiabeliek* nevettek.

Utolsó szónoknak volt preliminarva Ugron Gábor - a szélsőbal Blahánéja. A pièce resistance csattanós, kerekded beszéd volt, tele illusztris gondolatokkal.

Elmondta, hogy a Ház kisebbsége fogja a §-t megszavazni, mert csak a többség többsége akarja, mely a klubban a többség kisebbségét leszavazta. Azután Tisza felé fordul a vitriolos üveggel - az ellenzék felbőszítve, megtüzesítve izzóra, mint a kovács a vasat.

- Szavazzunk! - zúgott fel a balvidék, mely az Ugron hatása alatt akarta vinni az urna elé a Házat.

Uray Imre feláll. Még ő fel van írva.

- Szavazzunk! - Hangzik fel újra.

Némelyek odasietnek Urayhoz.

- Ül le! Nem láttad, hogy Tisza jegyezett Ugron alatt. Ne hagyjuk már beszélni.

Uray enged, leül.

- Öt perc! Öt perc - követeli száz meg száz hang.

Az öt percnyi szünetet megadja az elnök. Jóságú ember; ritkán szokta megtagadni a Háztól ezt a beneficiumot. Voltaképpen ez van a szokásos elnöki ebédek helyett.

A padok kiürülnek, a képviselők mind a középbe gyűlnek s a végtelen lármából ritkán bontakoznak ki egyes hangok:

- Szavazzunk!
- Ne hallgassuk Tiszát.
- Mondjon le Tisza!
- Kedden - kiáltják jobbról (hogy ti. kedden legyen a szavazás.)
- Jó, mondjon le kedden! - kiáltják balról.

Az öt perc elmúlik valahogy, da capo kezdődik a lárma, Uray újra feláll. Újra lebeszéli. Újra leül.

Most Fejérváry áll fel; ő kíván szólni.

Uray felugrik:

- Mihelyt valaki beszél, én se állok el.

Fejérváry kész elállani. Uray ennél fogva megint leül. Most Hoitsy emelkedik fel.

Uray felugrik.

- Mihelyt valaki beszél, én sem állok el.

- Én beszélni szándékozom - mondja dacosan Hoitsy, aki a beadott indítványa folytán bír még szólásjoggal.

- Háromnegyed kettőre! - hangzik minden oldalról harsányan. - Ma már késő van!

Uray tehát megint leül. Az elnök az órára pislant:

- Tisztelt ház, a vita keddre halasztatik.

Uray megint feláll - de most már csak azért, hogy hazamenjen.

HUSZONKETTEDIK NAP

Szép tavaszi napfény mosolygott ezen a »gyásznapon«. Csak egy óra táján kezdett permetezni egy kis eső. A magyarok istene könnyezett. Ekkor vette kezdetét a szavazás.

A Sándor utca és a hozzá vezető utcák, ellenzéki kifejezéssel élve, meg voltak fertőztetve rendőrökkel. A Múzeum háta mögött lovas darabontok ficáncoltatták a lovaikat. Jogász kucsmáknak se híre, se hamva a láthatáron.

Fogat fogat után robogott a parlamenti palota elé, féltizenegyre a szorongásig telt meg a tanácssterem. Szunyogh Szabolcsok és Bartha Miklósok egész sora volt látható. Imitt-amott ült egy-egy ismerős képviselő. A karzaton fej fej mellett. A levegő mindjárt az ülés elején lankasztó lett s nehéz ködszerű miazmákkal telítve kavargott fent úgy, hogy az emberi hang szinte nem bírt áthatolni rajta, mint valamely láthatatlan falon.

Az ülés elején Fabiny lemondását jelentette be az elnök s Baross ideiglenes belügyministerségét. Zajosan éljengett a jobboldal Barossnak, akit azonban az ellenzék is respektál. Aztán a hátralevő beszédek következtek. A Ház türelmetlen volt. Se gorombaság, se oratori szépség fölfrissíteni nem volt képes. Minden egyes szónok után fölzugott a »szavazzunk!«

Hiába szórta a roncsoló lövegeket Uray Imre; az egy madzagra fűzött különböző anekdoták (mint ahogy a mogyorót szokták a tótok) nem csinálták meg a kellő hatást. A Károlyi Gábor szellemes idézetei, amiket nagy kinnal kapkodva olvasott le egy papirosról, szintén nem szukcedáltak: a barikádhang elveszett a szavazásra éhes tömeg zsibongásában.

Az elnök megrázta csöngettyűjét s szólt:

- Szólásra senki sem lévén följegyezve, a vitát bezárom.

De hátra voltak még a »hivatalos szólók«. A szegény Münnich, aki már vagy negyedszer csinál »másfél óráig tartó« beszédet, de tíz sornak az elmondásánál még sohasem vihette többre. És azt is úgy mondja el, mint valami árverési kikiáltó.

Ma is így volt - ami csak azért baj, mert félni lehet, hogy Münnich, amilyen praktikus ember, ezentúl sohasem készült el többre, mint három, legfeljebb negyedfél körmondatra s akkor talál megadni rajta az a bolondság, hogy síri csöndben a Ház mind a három oldalán véges-végig hallani akarják.

Még Bolgár beszélt hosszadalmasan, fölöslegesen, majd Gajári igen szubtilis érveléssel; rövid felszólalása valóságos cizellírozott ötvösmunka volt. Mintha csalánnal simogatta volna meg az ellenzéket, izgatottan fészkelődtek és zajongtak. Illetlen gúnykiáltások röpködtek a szónok felé. Károlyi Gábor, a szélbali mitrailleuse, megeresztett egy-két löveget.

Percekig tartó ingerült zaj támadt: Abcúg! Nieder! Hoch! Abtreten! (Az ellenzéki, parlamenti szótár gyönyörűen gyarapszik.)

Fenyvessy azután személyes kérdésben mondott egy gorombaságot Gajárinak, Hoitsy Pál pedig ingerült hangon jelenté ki, hogy miután Gajári őket az utolsó percben is feldühösítette, dühösek maradnak a többi jó szakaszoknál is.

Fejérváry a Zathureczky-ügyet tisztázta pompás, egészséges logikával mondva el, hogy negyven évig szolgált és emelkedett a hadseregben, de azon negyven év alatt, amíg emelkedett, sohase állította, hogy ott üldözik a magyart. Most azonban megöregedett Zathureczky s olyas valami történt vele, ami negyven év alatt sohasem, hogy alkalmatlan lett feladatának betöltésére s intést kapott a visszavonulásra, tehát ő maga is olyat tett, amit negyven évig sohasem...

Nagy gúnyos hahota tört ki a balvidéken - de a miniszter a következő félmondattal, mint egy ügyes vívó, újra felül volt:

- Ti. az iránt panaszkodott, hogy a magyart elnyomják.

- Még a holtakat is meggyalázzák! - Kiáltá egy szentimentális hang.

Most aztán igazán a szavazás következett. Vagyis inkább egész gyűjteménye a szavazásoknak a Hoitsy indítványára, a különvélemény két pontjára, s Kircsfalussy módosítására, Gajári Ödön határozati javaslatára stb.

A Ház ezekben felállással döntött, csak a különvélemény második pontjára és a két paragrafusra volt név szerinti szavazás.

Az elsőnél az L betűt húzta ki az elnök.

- El! - kiálták az ellenzékiek, kik sohase mulasztják el a kihúzott jámbor betűkből is fegyvereket kovácsolni.

A kormánypárt szavazott »nem«-mel, az ellenzék »igen«-nel.

Nagy izgatottságban folyt a szavazás, mert ez volt próbája a következőnek. Már itt kitűnik, milyen a kormány ereje.

Nemcsak a jegyzők, hanem a képviselők magok is érdekfeszülten jegyezték a számarányokat. De az első szavaknál alig történt valami feljegyezni való, kivéven, hogy Szilágyi Dezső az ellenzékkel szavazott.

- Mi ez? Hát nem fogadja el a miniszteri tárcát? Rakovszky István »igen«-jét szinte nagy éljenzéssel fogadták az ellenzéken, Tisza Kálmán »nem«-jének ellenben a »Hoch« jutott ki, mire a kormánypárt harsogó éljen kiáltása felelt.

Két óra felé kihirdeti az elnök az eredményt: 145 igen, 254 nem. A kormánynak százkilenc többsége lett.

- Gyalázat! Sírások! - kiálták ingerülten a szélsőbalon.

Majd a második szavazás következett. Ez volt a nap eseménye. A huszonkét napig ostromlott pont.

- Helyre! Helyre!

Mindenki beült a padba s mély csöndben húzta ki az elnök a »B« betűt.

- Bécs! - morajlott fel gúnyosan az ellenzék.

Sok képviselő papírt vett maga elé, jegyezni a szavazatokat. Janicsáry Sándor a ceruzáját faragta, de olyan szerencsétlenül, hogy belevágott éles tollkésével az ujjába. Jó ódon vére megindult. S így teljesebben be a szélsőbali jövendölések, hogy ennél a szavazásnál vér fog folyni.

Más szavazásoknál künn kóvályog a Ház a folyosókon, a büfében, csak azok vannak bent, akik közel járnak a lajstromban. Most bent ül az ellenzék marconán, kihívó negédességgel. Ingerült kifakadásai, gúnyos ötletei és hatásvadászó szólamai elevenné és izgalmassá tették e máskor unalmas aktust.

Jókai »igen«-jét püsszegik és azt kiáltják: »Lássuk«. Jókai visszatér az ajtóból és meghajtja magát. »Hoch« ordítja negyven-ötven hang.

B. Kaas Ivor e szavakkal szavaz:

- Hazám ellen nem!

Lehoczky Egyednél, aki nincs jelen, pajkos felkiáltások hangzanak:

- Levelet kapott.

A négy Károlyi szünni nem akaró éljenben fürdik. Kricsfalussy szintén. Mikszáth Kálmán igenjénél nagy morgás keletkezik:

- Nem restelli?

Polónyi Géza szintén nem veti szavazatját az urnába »teketória« nélkül:

- Árulásra nem!

Az elnök közbe csenget:

- Kérem, itt a szavazást nincs megengedve indokolni.

Szilágyi megint arat egy éljent. Pulszky Ágoston a rendes »Hoch«-ot kapja meg. Thaly háromszor kiált fel: »Nem, nem, nem!« Még Boér Béla és gróf Zay Albert szavaztak a kormánypárttól nemmel.

Három órákor lett a szavazásnak vége.

- Halljuk a halálos ítéletet!

Az elnök kihirdette:

Az ellenzék 109 szavazattal maradt kisebbségben.

Hát érdemes volt ezért 22 napig beszélni?

A MAI ÜLÉS [márc. 31.]

A 25. § nagy csatája óta kicserélték a t. Házat. Csöndes fészek az most. Temetői némaság honol a nagy vihar után. A mezei hadak leadták a voksot, aztán újra szétszaladtak. Csak úgy kong az a néhány megmaradt ember a teremben és a folyosón, melynek üvegajtáját kijebb tolatta az új háznagy. A miniszteri székek üresen, siváran meredeznek, mint a kiürült lakások, amelyekbe még be nem költöztek az új lakók. A közbeszólók nem tartják érdemesnek a szájukat kinyitni ilyen kis hallgatóság kedvéért. Az elnök újra »erős« lett, úgyhogy senki sem mer vele kikötni. A csengettyűt belepte három nap óta a por; Münnich jóízűen szendereg az előadói széken; Fejérváry egész órákon át a karzat hölgyeit nézegeti, mintha Thalynak keresgélne ott feleséget. Tisza mintegy idegenül érzi magát, mikor belép s nem hallja fölzajlani a »Hoch«-okat. Szinte összerezzen, kivált amint egy csomó alvó embert pillant meg hátul a padokban: »Teringette, én tán az Akadémiába találtam benyitni.«

De ez a szélcsend gyümölcsöző. A véderőjavaslat paragrafusai gyorsan peregnék le. Már a hatvankettediknél jár a Ház. A mai ülésnek alig volt érdekes mozzanata: a Ház hol kivonult, hol bevonult. Egy csomó ember vitatkozott. A többi képviselő pedig azt se tudta, miről van szó. Némely §-nál felszólalás sem történt, csak az elnök szokott morgása »elfogadtatik« jelezte, hogy 58., 59. és 60. § is van a világon. Fejérváry különben is úgy őrzi a §-ait, mint egy sárkány, azokhoz teljességgel lehetetlen férni, még stíláris módosítással sem.

Az ülés elején Eötvös Károly beszélt, jóízűen, Pongráczcal polemizálva, miközben a statisztikát humorizálta ki, mint igen csekély értékű tudományt.

- Láng Lajos kiszámította - úgymond -, hogy vasutaink mennyire emelik a föld értékét amerre mennek, s ezt 80 millió holdnak számította fel, de mivel nekünk csak 50 millió holdunk van, ezzel az értékelkedéssel most már nekünk nyilván a szomszéd államok tartoznak.

Nagy derűtség támadt erre és legott divatba jött a statisztika kigúnyolása.

Künn a folyosón mesélte egy aljegyzőből lett mameluk képviselő:

- A földművelési miniszter rendeletet bocsátott ki néhány év előtt, hogy a selyemtenyésztés szempontjából írja össze a megye a területén található eperfákat. Engem bízott meg vele az alispán. Kibocsátottam a rendeletet a községeknek s lassan beérkeztek az adatok. Rettentő unalmas számítási munka volt, hetek óta küszködtem vele és még hetekre volt kilátás, midőn benyitott hozzám a főjegyző: »Gyere vadászni, öcsém.« Nem lehet kedves bátyám, - feleltem - hosszú és sürgős munkám van. »Micsoda?« - Statisztikát kell csinálnom az összes megyei eperfákról a minisztérium számára. -- »Mutasd, csak öcsém«. Odamutattam neki a halom aktát, a beküldött kimutatásokat. A főjegyző betekintett vagy kettőbe, aztán így szólt: »Írjad hamar, lediktálom. Van ugyanis a megye területén 785,903 eperfa punktum«. - Hogy tudja? kértem elcsodálkozva. Mosolyogva felelte: »Hja, öcsém, a hivatalos praxis! De most már vedd a puskádat, menjünk!«

Eötvös ezalatt bent a tanácssteremben egyre gúnyolódott, hol Tisza, hol Fejérváry ellen, szokása szerint újra meg újra visszatérve Lánghoz, mert mindennapra egy megenni való embert választ.

A királyról szólva Kaas Ivor felkiáltott:

- A miniszterelnök mint erős kártyát kijátssza a királyt (amire némi csekély mozgás támadt a jobboldalon; nagyobb mozgásra nem képes most a párt).

- Azért haragszanak önök, mert erős - felelte Fejérváry.

- De nem a miniszter úr kezében - vélte Beöthy Ákos.

Ez a kis kötekedés volt az egyetlen az egész ülés alatt. A többi paragrafusnál nyájasan, barátságosan ment a vita, még Almássy Sándor is monoton aluszekony hangon beszélt.

Teleki Géza gróf búsan hallgatta ezeket s elkeseredve mormogá:

- Ha ez így megy, maholnap a kutya se kér tőlem karzatjegyeket!

A »HÁZ«

IV. közlemény

A Hippokrene forrásából minden Teleki ivott. Némelyik csak egy félpohárával.

Teleki Géza gróf is poéta-féle ember, aki fiatalabb korában novellákat írt, nemrég pedig egy színművet csupa ismeretes magyar népdalokból, úgy hordozván össze azokat, hogy mese és drámai cselekmény képződött. A darab mint specialitás ritka a maga nemében, mindenkinek tetszett; csak egy bökkenője volt - hogy az anyatermészet még nem alkotott olyan tündöt, amivel az egyes szerepeket el lehetett volna énekelni.

A somkuti gróf a Ház összes mágnásai közt a legnépszerűbb ember, semmit sem kicsinyel és semmit sem tart nagyra. Senkit se néz le, de viszont bálványt sem csinál senkiből.

A Ház egyhangúlag választotta meg »háznagy«-nak. Éppen neki való hivatal. Eddig is örökké ott szeretett ülni a háznagy irodában, adomázgatva, élcelgetve. Mintha valami nagy templombúvó pietistát sekrestyésnek választanának meg.

Derült arca olyan színű mint a vérbelű barack. S jóságos, vékony veres erekkel keresztül-kasul szeldelt kék szemei szinte azt látszanak mondani: »Kinek kell karzatjegy?«

*

A volt háznagy, visontai *Kovách László*, szép olajbarna arcszínű daliás férfi, mintegy negyedszázadig viselte a major domus tiszte.

Kedves embere volt Deáknak, kitől sok »borraivalót« kapott.

Az öregúrnak ugyanis mindig Kovách László hozta el a napidíjait s akkor a kedélyes nagy ember rendesen egy hatost csúsztatott a háznagy tenyerébe: »Te is gazdagodj mellettem.«

Kovách László Gyöngyös városát képviseli. Valaha honvéd-kapitány volt. Nagy patrónusa az öreg honvédeknek.

Ha az ember azt akarja tudni, *merre* van legközelebb a tenger, nem szükség az egész geografiát ösmerni, legcélszerűbb lemenni a völgybe és az első patakot megnézni, mely irányba folyik, arra kell a tengernek lennie.

A politikában sem kell járatosnak lenned, hogy megtudd, melyik a legszabadelvűbb párt. Nézd meg a zsidókat, hogy mennek? Mert mint a folyó szükségképpen a tenger felé veszi útját, úgy a zsidó sem lehet egyéb, mint szabadelvű.

Chorin Ferenc ugyan már kanyargott ide-oda, de azért végre is csak oda tért, ahol a többiek vannak: a Tisza táborába.

Ügyes ember, európaiag művelt fő; mint jogász elsőrangú a parlamentben, kinek megvan az érzéke a szubtilitások iránt, s a tertium comparationis is rendelkezésére áll.

*

- Úgy fan! - sűvít végig a termen némelykor, ha Tisza beszél, egy idegenszerű hang.

Az emberek hátrafordulnak s látják, hogy *Fluger Károly* kiáltoz a lelkesedéstől kivörösödve. A szomszédok kíváncsian hajolnak hozzá megkérdezni:

- Mit mondott a miniszterelnök?

- Nem tudom - feleli *Fluger* ártatlanul.

A hű szász mameluk úgy néz ki sárgás-fehér hajával és szakállával, mint egy vén kanári. Fent ül a kormánypárti hegyen, elszigetelve a szászoktól, a magyarok háta mögött. Voltaképpen szereplése azonban nem a Házban, de a klubban van.

Ő billiárdozik esténként a párt hatalmasaival: Tisza gróffal, Csernátonyval stb. amikor is hazafiúi kötelességből meg hagyja magát veretni.

E tekintetben rátartó *Fluger*; apró-cseprő néppel, holmi Gyulai Andrásokkal nem áll szóba. Ezért mondják aztán, hogy a kormánypárti szerencse háromféle.

*

Nagy sikerek után vagy a pénzügyi bizottságba jut az ember, vagy a delegációba, vagy pedig a *Fluger* partnerévé lesz.

A marosújvári kerületet *Kemény Endre* képviseli. Alaptulajdonságai ellentmondanak egymásnak.

Báró és okos ember - okos ember és poéta - poéta és kormánypárti.

Hasonlít azokhoz a durva külsejű rézgarasokhoz (amelyekkel hajdan a barátok kártyáztak a klastromokban), amelyekben arany volt elrejtve.

*

A székely ész inkarnációja *Tibád Antal*. Azt mondják, hogy a székelynek két esze van, Tibádnak csak egy van, de elég volna négy embernek.

A Házban mint közigazgatási kapacitás szerepel, mert másnemű ügyekhez nem szól hozzá, legfeljebb a folyosón dörmög, mormog.

Egyenes, szókimondó ember - tehát rossz modora van; azért is nem lett még eddig államtitkár. Na meg azért, mert az okos emberekre rossz idők jártak.

Már huszonhat éves korában alkirálybírónak választották Udvarhely megyében, melynek egyik kerületét képviseli most, és amellet a Ház jegyzője. Külsejét illetően úgy néz ki, mint egy nagyobb fajta székely üst.

*

A battonyai kerületnek *Wasmer Adolf* báró a képviselője. Még a régi szeretetreméltó bárókból való, akik már fogytán vannak; az egész Ház »Adolf bácsi«-nak nevezi, kivéven a nálánál öregebbeket.

Valaha vitéz katona volt, most hű mameluk.

Egyszer se beszélt még a Házban, pedig okos, gyakorlati ember, de annyira mély tisztelője a magyar közélet két nagy alakjának, Tiszának és a »skíz«-nek, hogy mást a szájából már szinte nem is vár az ember, ha megszólalna, mint amit a tarokknál szokott mondani:

- Jöhet, mehet!

*

Kőrösi Sándor Kecskeméten született hatvanöt esztendővel ezelőtt. Már az is különös (tekintve Kőrös és Kecskemét viszonyát), hogy kecskeméti ember Kőrösi név alatt annyi ideig tudjon egzisztálni.

Jóízű, kellemes öregúr. Sok mindenféle hivatalt viselt. Mielőtt Debrecen képviselőjének választotta volna, jogtanár volt, azelőtt ügyvéd, azelőtt Komárom város főjegyzője, és azelőtt politikai rab Josefstadtban.

E legutolsó állásában (ha ugyan nem inkább nevezhető ülésnek) volt a legkiválóbb.

Mint a szabadelvű párt tagja többnyire jogi kérdésekben szólal fel, de beszédjeinél nevezetesebbek rettentő »halljuk« és »úgy van«-jai, melyek megrázzák a tanácsterem falazatát. Hangját, mint hajdan a jó Besze, kieresztheti tetszés szerint ezer - usque húszezer fül erejéig.

A legutóbbi időkben, midőn vékony hangjaikon »abcúg«-ot kiáltottak utána a jogászok, megfordult mosolyogva a kedélyes honatya, s így szólt:

- Nem úgy kell azt fiúk! Hanem ide hallgassatok rám. S ezzel olyan orkánszerű »abcúg«-ot kiáltott, hogy az utcabeli borbély-boltokon a tányérok kezdtek táncolni az iszonyú hangrezgéstől.

*

Talán az egyetlen demokrata a parlamentben *Horvát Boldizsár*; csak hogy az ő nemes-levele is hol elvész, hol előkerül.

Gyönyörű ezüst csöngésű hangja van, minden modulációra képes. Nem korbácsol fel ádáz szenvedélyeket, de elandalít édes, lágy szavaival, a régi klasszikus iskola oratora, aki még a »cseregdedző patakok«-kal dolgozik.

Horvát Boldizsár szereti a francia konyhát, a bock szivarokat, a pezsgőt és az éljenekeket. Nem is rossz négy dolog az. Mint igazságügyi miniszterről azt mondta róla Lónyay:

- Ha Bódi sokáig miniszterkedik, az utcán elejtett zsebkendőnk fölemeléséhez is két prókátorra és egy bíróra lesz szükségünk.

Azelőtt Vas megyét képviselte és nagy előszeretettel szokta mondani a választók előtt tartott beszédeiben: »Én Vas megyei ember vagyok!« Most másodízben képviseli Temesvárt és most már azt mondja a beszédei végén: »Én temesvári polgár vagyok!«

*

Szentkirályi Albert egyike a legképzettebb, legtehetségesebb politikusainknak (fia a híres Szentkirályi Mórnak).

1884-ben lett először képviselő s három álló évig ült habozva a szélsőbal és a habarékpárt közt. Mint az óra-inga lengett ideoda; »tik-tak, tik-tak«, de nem állapodott meg sehol.

A mostani országgyűlés elején kimaradt s nagy nyavalyájából, a habozásból, kigyógyult.

- A dolog világos - gondolta magában. - Oda megyek, ahol az első üresedés lesz.

S úgy tett, amiként gondolta. Most a szélsőbalon ül, ahol sok derekas talentum került össze az első öt éves országgyűlésre.

*

Grecsák Károly sok jó cikket írt, okos beszédeket is mondott, s még lapot is szerkesztett, de azért a neve ismeretlen maradt.

Egyszer aztán »pertu« találta szólítani gróf Károlyi Pistát s egyszerre híres ember lett belőle.

Sohse lehet tudni, mitől hízik meg az ember.

*

Komjáthy Bélát például a pisztolyai tették nevezetessé; pedig ügyes szónok, pezsgő kedély, eleven humor van benne. De ez mind nem annyira attikai só, mint inkább *attikai paprika*.

Hosszú évek előtt e sorok írója arra fogadott vele, hogy kölcsönösen leírják az egymás biográfiáját s egy napon jelentetik meg a lapokban; a gorombább lesz a nyertes. A finomabb fizet tíz személyre való vacsorát.

Komjáthy így okoskodott:

- Mért nyomorítsam meg ezt a vékony erszényű újságírót? Én fizetem inkább a vacsorát. Finom leszek és sima.

Én pedig így okoskodtam:

- De már ez egyszer erőt veszek a természetemen. Olyan goromba leszek mint a pokróc.

Következő vasárnap megjelent a két tárcsa, az övé a »Szegedi Híradó«-ban, az enyim a »Szegedi Napló«-ban - s íme az volt az eredmény, hogy még így is Komjáthy volt a gorombább.

Ötletei úgy hatnak néha, mint a maró lug, de mint igazi gentleman mindig tudja, hogy meddig mehet velők.

Érdekes kuruc feje van, simán borotválva, kifent bajusz, kurta lábak, nagy táblabírói has.

*

Horváth Lajos és Hodossy Imre annyira komoly emberek, hogy nehéz róluk humorizálni; ellenben Olay és Almásy Sándor olyan jó téma, hogy érdemes lesz visszatérni alkalmilag a róluk elmondandókra.

A MAI ÜLÉS [okt. 16.]

Ma volt tulajdonképpen az első ülés s ez se ülés, mert ez csak egy monológ, amibe a kórus »helyeseket« kiabál. (S még Horánszky se rázza a fejét.)

Csendes minden, mint a pihenő tó. Semmi mozgalom. Csak az öregurak köhögnek egy-egy nagy szám után. Csengnek-bongnak a milliók fülből-fülbe. A mameluk arcokon, noha eső csepereg odakünn, ragyogó verőfény süt.

De kezdjük mégis az elején, ahogy szokás. Mondjuk el, hogy tizenegy órára felgyűltek a honatyák. Mondjuk el, hogy a régi fészek nagyon megváltozott; aki az elnököt keresi, a büfébe téved és viszont. Elfogadó szobájuk nemcsak a minisztereknek van, hanem a képviselőknek is, a jobb oldali folyosón, az igaz, hogy nem valami különös. (Ilyenben lehetett valamikor befalazva a szegény Ubrik Borbála.)

A folyosó már korán benépesedett, pedig most az idegenek nem jöhetnek oda. Pont tizenegyre megjelent a nap hőse, Wekerle miniszter is, szürke mentsikoffjában, Giegerl módra kissé félre hajló cilinderrel, amiből mindjárt láthatták a jószaglászú mamelukok és a kaján szándékú

tigrisek, hogy igen kicsiny a deficit. És hogy körülbelül az is csak azért van még bennhagyva a költségvetésben, mert már nagyon megszokta a Ház és rázkódtatással járna egy régi pajtásától olyan hirtelen elválasztani.

A fiatal daliás miniszter ajkai körül vidám mosollyal haladt végig a sorok közt, a miniszteri szoba felé, köszöntgetve jobbra-balra, de amint odaért, s szemben rá két kolléga jött ki onnan, egyszerre komollyá vált az arca, s kalapját sietve igazította egyenesre:

- Hm! Ezek előtt nem jó mutatni, hogy pénzünk van!

Persze, hogy nem jó. Mihelyt megnyílt az ülés, ott ültek valamennyien. Egy piros szék sem maradt üresen, még a balra eső utolsó szék sem (melyben pedig emberemlékezet óta senki sem ült). Teleki Géza foglalta el; szokása már, hogy közel szeret ülni a muzsikához; rokonszenves, piros arca jól veszi ki magát a kuruc tábor élén.

A jó Bedekovich helyén (ki egy interpellációra adandó válasz elől halt meg) új alak ül; kissé kopasz, szőke úriember, világos kék szemekkel, szelíd arc, de egy kissé savanyú. Szilágyi papírokat gyömöszöl egy nagy tárcába. Tisza Kálmán előtt egy óriási könyv áll, fekete táblás, arany szegélyű.

Az ellenzékiek találgatják, mi lehet. Talán az ótestamentum?

Talán valami öreg föliáns, amit Vámbéry fedezett föl Konstantinápolyban s amiből most fényesen fog előkerülni a monori dolog, lévén a sárgafekete szín a Mátyás király hollójából kombinálva: mert annak a tolla fekete volt, s csőre sárga. Eötvös nem adta volna egy jó kliensért, ha kieszelheti vala, hogy a különös testalkotású könyvben mi rejlik.

Hanem (rettentő szemfényvesztők ezek a miniszterek) még az a könyv se volt könyv, hanem csak egy közönséges doboz, amiben a tavalyi zárszámadások lappangnak. Abban se hihet már az ember, amit lát.

Hogy higgyen hát annak, amit nem lát, csak hall - a büdzsé-beszédnek?

Pedig szépen, vonzón és világosan beszél a miniszter. Hatalmas elméjével uralkodik a tárgyon. Egészen a Tisza nyomán jár, ki első számúzte a budzsé-beszédekből a régi mesterek szokott segédeszközeit; a ködöt, a fátyolt és a mesterséges lilaszínt.

Az óra megy, megy az elnök feje fölött, jóval elhagyja a delet is, s a Ház nem türelmetlen, a figyelem nem lankad. Persze a budzsé-beszédeket különféle érzelmekkel hallgatják a Ház tagjai, amik monológokba szedve körülbelül így vennék ki magukat:

Kőrösi Sándor: Pszt! Csend! (Magában.) Valahogy el ne szalasszam a helyeket, ahol »helyest« kell kiáltani. *Horánszky Nádor:* Ejnye, hát hol jönnek már azok a »gyenge részek«, amikre nekem van szükségem.

Hegedüs Sándor: Lássuk csak, melyik részét domborítsam ki a holnapi vezércikkben.

Miniszterek kara: Eszeljük ki, hogy mennyit kérhetünk a kollegától.

Széll Kálmán: (a négyszázezer forintnyi deficit említésénél.) Ezek az emberek kincset találtak!

A mesésen leolvadt deficitnél zajos, lelkes éljenzés harsogott fel. Azontúl aztán szakadatlan tetszészaj kísérte a pénzügyminiszter másfél óráig tartó beszédjét, melynek végső részében a valutarendezés mellett több szükséges teendőt hangsúlyozott a jövőre nézve.

E »csoda« után (mert a Tisza harmadévi ígéretére még azt jegyezte meg több közbeszóló: »ha csoda történik«) sokan siettek gratulálni a szónoknak. Ezek közt gróf Szapáry Gyula is, ami igazán nobilis úri vonás volt tőle, mert az imént hallott beszédből elővillant egy kis elítélő kritika is a korábbi pénzügyi politikára.

A MAI ÜLÉS [okt. 22.]

Ha ellenzéki ember otthon a méhesében elmerengett most a nyár végén a tél gyönyörűségeiről, mindjárt elsőnek, vagy másodiknak képzelte a monori zászlóügyet:

- Micsoda ostrom lesz ebből!

A mameluknak ellenben hiába osztottak tizenegy tarokkot tout les trois-val, legott elromlott az öröme, ha valaki felemlítette közbe a monori dolgot.

- Micsoda botrány lesz ebből!

A kávéházi politikusok erről álmodtak, Fenyvessy Ferenc új mellényt varratott erre az alkalomra. Thaly becsapta a szultán könyvtárának ajtaját, s rohant haza Konstantinápolyból Fejérvárynak közbebeszélni.

Minden a régi alakját vette föl erre a napra. Vagy hogy csak képzelődés az egész. Itt kavarog már megint a hajdani füst a folyosókon, zsibong, hullámszik a képviselői tábor. Ott jár Rohonczy Gida, egyik kezét a nadrágzsebében tartva. Polónyi arca titokzatos, a Horánszkyé sötét... Itt csoszog Ucsu, elszánt tekintettel, s óvatosan jár, nehogy valami robbanószerbe lépjen, a selyem talpú Matuska.

Belülről ki-kihangzik koronkint az elnöki csöngettyű, mire gróf Degenfeld Lajos és Lónyay Sándor mindig nekiiramodnak az ajtónak... de szerencsére még jókor jut eszükbe, hogy ők már főispánok és elszakadtak az anyai emlékekről.

Bent meglehetősen szelíd a hangulat. Csak az újságíró karzat mutatja, hogy lesz valami sürgönyözni való a bécsi lapoknak. Legfeljebb az Ivánka Zsigmond föltűnése aggasztó. Az öreg sirály vihart jelent. Szilágyi Dezső a »Pressburger Zeitung«-ot olvassa, mire Fejérváry Géza is keresgél a zsebében, de »Ofner Zeitung«-ot ő nem talál.

A Ház elnöke üdén felfrissülve ül zöld mennyezete alatt, a diadalérzet csillog kék szemeiben. Most már a múlt hét óta, mint nagy pánszláv-írtót senki sem vádolhatja gyöngeséggel.

Napirend előtt Helfy szeretett volna egy kis parlamenti csemegét szervíroztatni, hogy azt mondja: tűzessék tárgyalásra a király levele az »és« szócskáról. Tisza azonban nem engedte: »nem szokás«, mondá, s a mameluk tábor rázúgta, hogy nem szokás.

A jegyzői torkok kímélése miatt tagadta-e meg Tisza a királyi levél felolvasását, vagy abból az indokból, hogy Helfy is tartogat egy Kossuth-féle levelet felolvasatlanul, - azt döntse el a történelem, de annyi bizonyos, hogy ez epizód után a választásokra került a sor.

Jegyzővé megválasztatott Roszner Ervin, a közigazgatási bizottságba tagnak pedig Vojnics István. Mind a két választás olyan, mintha a női karzat befolyásolta volna.

Miután Rosznert, ki hamar nyerte ki a parlament nagyrabecsülését, élénken megéljenezték, megindult a közutakról szóló javaslat tárgyalása. Sem Bezerédj Viktor szép beszéde, sem a Gulner Gyula felszólalása le nem bírta csillapítani a Ház és karzat farkasétvágyát a következő »fogás«-ra nézve.

Végre egy óra után, az elnök megszakítja a javaslat tárgyalását, s fölhangzott a nyitányt képező »Helyre! Helyre!« kiáltás. A képviselők robogva foglalták el padjaikat, s Fejérváry délceg alakja fölemelkedett.

Mélységes csönd állott be, de csak azért, hogy aztán annál sűrűbben zuhogjanak a »közbeszólások«.

Ezek nélkül nem is tudna beszélni a honvédelmi miniszter. Az ő ereje, parlamenti sikerei e közbeszólásokra odavágott feleletekben vannak. Ő az ellenzék nélkül nem létezhetne. Az ő művészete a parírozás. Baross pompásan beszél, ha mind a két oldal helyesli, magát Szilágyi Dezsőt is föl villanyozza, mikor látja, hogy ellenfelei hallgatagon, leteperve ülnek a padokban. Fejérváryt zavarba hozná, ellankasztaná a csönd.

Mai beszédjének is az volt a sikerültebb része, amit a közbeszólók fejéhez paskolt. Feje tele van ötletekkel, s ezekben annyi elmeél, annyi kedély, a helyzet oly gyors föl ismerése, hogy egy igazi nagy debatter lett volna belőle, ha kard helyett könyveket forgat vala. A sárga-fekete szín használatát a törvényből magyarázgatta; a közös hadsereg e jelzőszínt használja a többiek mellett a szolgálati szabályok szerint, s a szolgálati szabályok törvény szerint egyenlők a két hadseregben.

Nagy zaj keletkezett erre a szélsőbali vidékről (a habarék-párt csöndesen viselte magát).

- Egy kis türelmet kérek még - szólt oda nekik a miniszter maró gúnnyal -, hagyják a dolog végére. Mert tudom, úgysem lesznek megelégedve.

A törvények fejtegetése után áttért a sárga-fekete szín mentegetésére, hogy az végre is a király családi színe.

- Nem igaz! - mordult közbe Thaly, s száz megrázott tigrisfej suhogott. - A heraldika azt bizonyítja, hogy »veresfehér«.

Nyomban riposztzott Fejérváry:

- A király nem a heraldikához alkalmazkodik, hanem a heraldikának kell alkalmazkodnia a királyhoz.

Ez egy olyan pompás mondás volt, hogy még Thaly is behúzta fejét a váll-lapockái közé. A mamelukok arca kiderült, a karzaton ülő hölgyek mosolyogtak. Ucsu kacagott. S ha Ucsut kacagni hallja a párt, fölpezdül minden élő lélek, mintha a tavaszi nap verőfénye csiklandozná, melegítené a táblabírói hasakat.

Ucsu kacagott, a gyorsírók vígan percegették a ceruzáikat, az elnök roppant kedvteléssel játszadozott a csöngettyűjével. Csáky gyöngéd tekintettel méregette szomszédjában ülő kollégáját!

- Milyen kabinet ez! Milyen kabinet!

Csak Beöthy Algernon szívét mardosta az irigység - ezért a jó mondásért.

A miniszter ezalatt egyre tovább ment a fejtegetésekben messzebb, följebb, míg végre, mint a jó acélnek, sikerült kicsiholnia a kovából az alvó szikrát.

Szalay Imre ajkán megjelent a »Hoch«. S utána húsz-harminc ajkon zendült fel.

Íme, itt van a téli rém. A »Hoch«, a rettenetes »Hoch«! De ez nem a régi kísértet többé; a disszidensek és aggályoskodók össze nem rezzennek többé tőle. Most már nincsenek disszidensek és aggályoskodók. A párt mosolyog. Ucsu kacag. A miniszterek füleit ösmerősen csiklandozza meg. Az élénk eszű Harkányi Frigyes nyomban komponál hozzá egy legfelsőbb kéziratot:

Kedves Hoch!

Önt ezennel megbízom magyar ellenzékem szellemi támogatásával.

Kelt Meran, stb.

A Hoch csakhamar elhalt, s Fejérváry a szabadelvű párt zajos helyeslése és az ellenzék zajos ellentmondása közt ült le.

Utána Irányi helyezte magát méltóságteljes állásba. A budapesti szobrok mind irigyelhettek volna tőle.

Hosszas volt és elejtette az érveket a fekete-sárga jelzőzászló ellen (mert ha a jelzőzászlóknak nincs jelentőségük, mért nem használnak csupa közönyös színeket, vagy ha a közönyös színek között használnak egyet, melyik a királyé, bízvást használhatnának egyet a nemzetéből is).

Irányi azonban beletévedt szokott frázisai- és rémlátásaiba úgy, hogy a saját pártja is elálmosodott. S az álmos ember nem rebellis.

Viszontválaszában hát egészen felülkerekedett Fejérváry. Thaly is elhallgatott, még csak Polónyi merte odabököni a »frakció« szóra, mellyel a szélsőbalt illette:

- Legalább nem svarc-gelb frakció!

- Hanem oly frakció - vágott a miniszter vissza -, melynek ügynökei és diplomatái hiába járnak külföldre.

Ez volt az utolsó tromf, azontúl aztán nyugodtan beszélhette ki magát, és a viharosnak ígérkező zászló-ügy oly csöndes, szelíd véget ért, mint akár egy szemcsés köthártyalobról szóló törvényjavaslat.

Annyiban részesült mégis több figyelemben, hogy név szerinti szavazást kért a szélsőbal. (Talán a habarék-pártot akarta vele megbosszantani, hogy valljon színt. S az most nemzeti színt vallott.)

A név szerinti szavazásnál a P betűt húzták ki. Ami egészen boldoggá tette Podmaniczky Frigyes.

- Barátom - áradozék a szabadelvű párt szeretett elnöke, örömtől sugárzó arccal -, egész politikai pályámon nem húzták ki a P betűt, mindig ki kellett böjtölnöm az egész ábécét. Ez keserített engem örökké.

Szemében hálás elragadtatás csillogott a szerencse illetén kegye miatt. Íme, látható ebből, hogy vannak még mamelukok, akik kevéssel megelégeszenek.

Leszavazott az első között, s hazament azzal a sejtelemmel, hogy a többség a választ tudomásul veszi. Sejtelve megvalósult.

A MAI ÜLÉS [okt. 23.]

A közutakról szóló javaslat tárgyalása nem bírta a Házat átmelegíteni. Szegény jó öreg országutak, mennyi port tudtak fölverni valaha! Milyen harcok, viaskodások lettek volna ezelőtt ötven évvel. Ma egész lanyhán folyt a tárgyalás - pedig nem kevésbé fontos a téma, mint negyven év előtt. De az államélet annyira elágazó lett, hogy az efféle praktikus dolgokra kevés érdeklődés jut.

Ki beszélne ma közönséges országutakról - a zóna világában!

Azazhogy mégis beszéltek, a szélsőbalról Pap Elek a »párt nevében« is. (Hát már megint egy új vezér?) Pap Elek igazságtalannak találja az útdó kivetésének tervezetét, s ezért gyűjt rá a régi jelszóra:

Utát, töltést nem csinálunk Irányi a vicispánunk.

Még általánosságban se fogadja el a javaslatot, hanem kéri a szentlelket, hogy az szállja meg a többséget.

Boros Béni szakszerű, ügyes polémiában vagdalkozik Gulnerrel.

Utána Beöthy Ákos állt föl, aki nemrég Kossuthnál járt, s azzal lépett a kormányzó elé:

- Egy régi hívének fia áll ön előtt, kormányzó úr.

Kossuth elérzékenyülve borult nyakába. Mai beszédjén még nem látszott meg ez az ölelkezés (a tegnapi szavazatján igen). Magas színvonalú volt Beöthy Ákos beszédje, mint többnyire (mert a mérsékelt ellenzéknek, szó ami szó, kevés ilyen tartalmas szónoka van), de Baross, aki ma elemében volt, mégis szétszedte azt vasgyúró logikával.

A hatalmas miniszter, kit az ellenzék is kényeztet, ma harapós volt egy kicsit. Beöthy felszólalására megjegyzé, hogy az a »komolyság szatírája«.

A gyorsírói jegyzetek azt teszik ide: (Zaj. Ellentmondások balfelől). Ami azonban tényleg oda redukálható, hogy Tomcsányi László a fejét rázta.

Pap Eleknek pedig azt felelte a miniszter, hogyha a szentlélek, akit ő a kormánypárton kíván leszállatni, csakugyan lejön, jobban teszi, ha az ellenzékre száll le. Mert náluk több dolga lesz.

Zokon veszi ezt a »Magyar Állam« ma este megjelenő száma, felháborodva mondván: Mit profanizálják a szentlelket, mit keres az a közutak tárgyalásánál?

Persze, hogy a »Magyar Állam«-nak most sincs igaza. A szentlelket illő volt emlegetni, hiszen sok ideig ő csinálta Magyarországon a közutakat...

A pièce de resistance, a szegedi kőpartügy későbbre maradt - amikor Szapáry tájékoztatóbb előterjesztést tehet.

A T. HÁZBÓL [nov. 7.]

Irányi ma nagyon sok hasznót hajtott - a vasutaknak. Mintegy varázsütésre összesereglett az egész Ház. Ember ember hátán ült a képviselői padokban. Rég látott nyájas alakok tűntek fel a láthatáron. Ott volt Szunyogh Szabolcs, ott voltak Háromszék bennszülött követői a keleti határszélről, a nyugati vármegyék szintén berukkoltak. Ott mosolygott Fest Lajos, aki azzal lett híres emberré, hogy fiatal ügyvéd korában nem bírván Andrássy Gyula elé jutni egy sürgős ügyben, mert »őexcellenciája nem fogad«, sebes ésszel odaírta a látogató jegyére: »Fest Lajos nem keres hivatalát.« A miniszter észrevevén a különös aláírást, azonnal fogadta.

Úgy látszik, még ma sem keres hivatalát, mert különben nem merne mosolyogni, mikor a miniszter vád alatt van. Igaz, hogy a többi mamelukok is vidámak. Kubinyi György, akit ritka ember ismer délelőtről, a habarékpadokba Fejérváry mögé húzódik, s gonosz tréfákat sugdos a miniszternek.

- Nemsokára te is földim leszel, kegyelmes úr.

- Én? Neked? Hisz engem már megtettek osztráknak, hogy lehessek most megint egyszerre tót?

- Ípen avégett. Jutsz majd oda mihozzánk az Illavára.

Csak most érti el az incselkedést a miniszter, és ő is elmosolyodik. S most a figyelem központja. Száz meg száz tekintet siklik el deli alakján a zsúfolt karzatról. Női szemek gyöngéd tekintete. »Oh, de kár ezt a szép, kedves embert bosszantani!«; ellenzéki Haluska Jánosok mogorva, szűrő nézése: »Olajba kéne főzetni a honárulót.«

A Ház túlsó oldalán ülnek a vádlók. Ezek is szép számmal jöttek össze. Szentkirályi Albert itt toppant Vácról, Horváth Ádám Kecskemétről, Majthényi István Versegről, Pázmándy Dénes Európából. Károlyi Gábor vékony, nagy termete zordonan magaslik ki Komjáthy mögül. A hegy legtetetjén Polónyi fészkel. Csatár is előjött a vérszagra. Udvary Ferencnek a csizmadia bajusza fölfelé van kunkorodva, Ugron felgyűrte a kabátja ujját, Uray szemei vérben úsznak, csak Thalyn látszik egy kis levertség, valami szánakozó mélaság-féle:

»Kivel évelődöm én ezután?« (Nem is csoda, nagyon össze voltak már szokva.)

A folyosó néptelen, mindenki bent tartózkodik. Mert hát nem is mindennapi gyönyörűség minisztert látni vád alatt! Csak az a kár, hogy nem ceremóniákkal történik. Ott hagyják ülve a bíboros ragyogó székében. Hadd állna ahelyett a Ház mediumán vasban...

Egy kis ellenzéki fantáziával gyönyörűen ki lehet az ilyeket színezni.

Féltizenegyre kezdődött a szcena, felállván serege éléről Irányi, mélységes nyomasztó csöndben. A hajából arcára csinált lemes ma még gondosabb és tökéletesebb volt, mint máskor, alakja még meredtebb és ünnepélyesebb, szeme, mielőtt szólni kezdett, átsuhant táborán, s egy rejtett tekintet azt látszott mondani a szelíden ott gunnyaszkodó Helfynek:

- Most már rálicitáltam a Polónyiékra. Látod Náci, ilyen az ügyes vezér. Ha a tábor nem megy utána, akkor ő cihelődik fel a tábor után.

Irányi beszédjéről kevés mondanivalónk van. Az öregúr olyan, mint a szobafestő; patronokkal dolgozik. A megszokott mustrák egyikét vette fel ez alkalomra. A mamelukok vígan hallgatták, Almásy Géza, a »wip« is unatkozva ásítózott, ami azt jelenti parlamenti virágnyelven: »rettentő sokan« vagyunk, csak László Mihály volt elkeseredve, s majdnem könnyek peregték a szemeiből: »Szegény miniszter, szegény jó miniszter.« Mert László Mihálynak az alaptermészete az, hogy mindig meg legyen ijedve.

Az elnök maga kedélyesen játszadozott a csengettyűvel, biztató pillantásokat vetve koronkint Roszner Ervinre, aki némi szorongató aggodalmat érzett és az természetes is. Nem szeretné, hogy az elnök valamelyes gyöngeséget tanúsítson az ő jegyzősége alatt.

Irányi beszéde teremrázó éljént csiholt ki az ellenzéki ajkáról, mire vérszemet kapott a karzat is, s mint az orgona különböző sípjain, vékonyan és vastagon zendült meg felülről a helyeslés moraja, a tombolás és a tapsvihar az elnök feje feletti karzaton.

Madarász József, a Ház peleskei nótáriusa, ravaszul pislogott hupikék szemével:

- Ninini, a tavalyi karzat!

A karzat csakugyan a tavalyi volt - de az elnök nem; most erőlyesen pattant fel.

- Rögtön, de rögtön kiürítetem a karzatos, tiszteljék a törvényt!

Percekig tartó zaj támadt. Egy hang a szélsőbalról közbe zúdult.

- A miniszterek nem tisztelik?

A karzat lecsillapodott lassankint, de az ellenzék a Bábel tornyát látszott építeni; zagyva felkiáltások hangzottak. Mindenik mást kiabált. Kivált mikor Tisza Kálmán felállott, hogy beszéljen.

- Hoch!
- Mit akar?
- Üljön le! Vádindítványhoz nem szokás beszélni!
- Éljen Irányi!

A roppant zajban elvesztek a kormányelnök szavai, ki nagy flegmával nézte a sokszor látott viharok csapkodó előszelét.

Az elnök haraggal rázta meg a csöngettyűt, s felolvasta a törvényt: »A miniszterek nyilatkozni kívánván, mindig meghallgatandók.«

- Más miniszter beszéljen!

- Halljuk Szilágyi Dezsőt! - követelte Polónyi. (Mire Szilágyi arcán feltűnően észrevehető volt a bosszankodás.) Ismét és ismét megújultak a gyerekeskedő hochok. A miniszterelnök kétszer is megszakítja szavait, (Károlyi Gábor kézzel-lábbal dolgozott ezen eredmény érdekében), Polónyi »megrovási kalandba« esett; Péchy belemártotta a rendreutasítás öldöklő gyilokját, de vér azért nem serkedt ki sehonnan.

Tisza olyan imponáló modorban szokott ott állni székében ilyenkor, mintha arra volna elhatározva, hogy esetleg tizennégy esztendeig ott áll és ott vár, míg a zaj lecsillapszik.

Végre is az ellenzék volt kénytelen engedni, s Tisza megtehetette a rövid nyilatkozatot, mely inkább csak egy külsőség, úgyszólván illedelmi kérdés.

A kormánynak nem illet Fejérváry fölmentésére szavazni. Ellene szavazni nem lehetett. (Az igaz, hogy ez a kombináció nem is jött szóba.)

A harmadik modus vivendi, a szavazástól való elvonulás meg éppenséggel igen rideg és ildomtalan eljárás: »Cserben hagyni a bajban levő kollégát.«

Hát már most mit csináljon a nyolc miniszter? Mert negyedik eset nem képzelhető. Quid tunc? Ebben főtt a Tisza feje. Végre is megtalálta a negyedik esetet. (Tisza mindent megtalál, amit keres.) Hogy ti. ő is beáll a többi hét társával vádlottnak. (Hiszen nem is olyan nagyon kellemetlen állás az!)

És az ellenzék nemhogy megörült volna, *hog*y íme most már kilenc vádlott van egy helyett (nem érti ezeket az ember!), de inkább dühbe jött, s Apponyi tapintatlannak nyilvánítá a Tisza felszólalását, ami zajos derűtséget keltett a kormánypárt padokon.

Ez incidenssel aztán véget ért Irányi vitézi rohamának a szóbeli kezelése, s a név szerinti szavazás következett a W betűvel.

Ezúttal a kormánypárt bújt a tigrisbőrbe; ő használta a népszerű »nem«-et. A miniszterek kivonultak a folyosóra, az államtitkárok azonban leszavaztak, aminek ugyancsak nincs kellő formája, Wekerlétől, ki a szavazás alatt véletlenül a terembe tévedt, zajosan követelte az ellenzék: »Szavazzon!«

A szavazás alatt oly zaj volt folyton a teremben, hogy a szavazók hangját alig lehetett hallani. Egymást érték a tévedések.

Az elnök több ízben figyelmeztette a képviselőket:

- Nem hallják a szavazatokat a jegyző urak.

Mire a vén Csatár megrázzván nagy fejét, odakiáltott a kormánypártnak:

- Öt forintért bizony lehetne hangosabban is szavazni.

A szavazás a kormány javára ütött ki, minélfogva a Tisza-kabinet újra megél egy darabig - amíg Irányi valami eredményteljesebb dolgot ki nem fundál. Ez nem sokat ért. Az ellenzék férfiai közt ma az adott helyzet magaslatán, valljuk meg, csak Komjáthy Béla állt, aki jóízű bonhomióval mutogatta (még magának Irányinak is) a mellénye zsebében hozott ólomgolyóbist, mely arra a célra volt szánva, hogyha netalán az ítélet kimondása után a Ház rögtön el találta volna rendelni a végrehajtást is.

A »HEHEHEHE«...

(Pártpolitikai esemény)

- Gábor öcsém - szólt Irányi tegnap a klubban Ugronnak gondba borultán -, bátor ember vagy, székel vagy, hát elszánod-e magad egy nagy tetre?

- Beszélj, bátyám.

- A dolog komoly. Szükségünk van összes lelkierőnkre és kormányzói képességünkre. Röviden - meg kell rendszabályoznunk Károlyi Gábort, legalább holnapra.

- Miért éppen holnapra?

- Mert holnap Tisza fontos nyilatkozatot tesz a Kossuth-ügyben. Ezt csendben kell meghallgatnunk. Elvállalod-e hát a nagy missziót?

- Elvállalom, bátyám.

Ugron még az este fölkereste Orbán Balázst.

- Balázs bátyám, te félig-meddig a clamantesek közé tartozol. Nagy bajszod is van. Te irántad nagyobb bizalommal viseltetnek a Peturok.

- Mit parancsolsz Gábor szolgám, legkedvesebb fiam?

- Beszélj Károlyi Gáborral, bírd rá, hogy holnap ne szóljon közbe Tiszának.

- Lehetetlen, Gábor... szegény hazánk érdekei... boldogsága...

- Én elvállalom a felelősséget a hazával szemben.

- Akkor meglesz, fiam... - felelt síri hangon, és bólint rá komoran Orbán Balázs.

Balázs bácsi ment szaporán Károlyi Gáborhoz.

- Gábor, adsz-e nekem valamit?

- Mit, kedves bátyám?

- Egy...

- Akasztófakötelet? Egy kevés lesz nekik, bátyám.

- Ne szólj nekem közbe. Nem vagyok én Tisza Kálmán. Hanem amit én kérek tőled, az egy ígéret.

- Már meg is adtam, bátyám.

(Oh te könnyelmű fiú, te csak a régi vagy most is dörmögé magában Balázs bácsi. - No hiszen, majd vered te is a fejed a falba mindjárt ezért a horvát fehér lapért.)

- Hát tudod-e, mit ígértél, szerencsétlen? Azt, hogy... Van-e ecet kéznél?... Azt, hogy... de előbb hadd lám, nincs-e megtöltve az a pisztoly... hogy holnap egyszer sem szólsz közbe Tiszának.

*

- Gábor fiam - szólt lihegve Orbán Balázs, fáradtan ereszkedve az Ugron zsöllyeszékébe -, megtörtént!

- Megígérte?

- Meg... hol lesztek az éjjel?

- Hát már megint nem kíméled az egészségedet?

- Én ma éjjel nem merek aludni... bizonyosan a tizenhárom vértanúval álmodnám... rám mutatnának: áruló, áruló...

- Dani bátyám, heuréka, nagy diadal!

- Ül le, Gábor öcsém. Hiszen egészen belesápadt a sietségbe a szép piros ábrázatod. És most referálj a misszióról.

- Sikerült. Megtörtük a gigászt. Megtörtént a lehetetlen.

- Megígérte?

- Szentül és visszavonhatatlanul.

- Dani barátom (intett Irányi elégtelen a tükörben szembenálló Irányinak), te erős ember vagy. Félek, hogy egy kicsit a zsarnokból is van benned valami.

*

- Gábor öcsém - szólt ma korán, ülés kezdetén a házban Irányi Ugronhoz -, tartsd szemmel ezt a Károlyi Gábort.

Tudod, a kísértés nagy. És az ember gyöngé, gyöngé... mondja Madách.

- Balázs bácsi - szorítja sarokba az öreget Ugron -, ülj Károlyi Gábor mellé, és fogd egy kicsit pórázon. Én nem tehetem... tudod presztízsem fölfelé... népszerűségem lefelé... mikor az ember nem a magáé...

- No, gróf - telepedik Balázs bácsi Károlyi Gábor mellé -, máma az enyém vagy. Eladtad nekem a lelkedet. Én most nem mozdulok mellőled, amíg Tisza beszél.

És Tisza beszélt. A szélsőbalon síri csönd. Az elnök fejét rázza. (Nem beteg ez a Károlyi Gábor, hogy úgy hallgat?) A karzaton egy hazafi mérgesen mormog. (Ez is beadta már a derekát!) Irányi szeme rávillan lopva Ugron Gáborra, Ugron Gábor rákacsint Balázs bácsira, Balázs bácsi megsodorja bajuszát és visszaküldi a rejtélyes pillantást Ugronnak, Ugron Irányinak...

- Hogy mi ne tudnánk sikeresen kormányozni?

És Tisza beszél. Még a mamelukok szíve dobogását is meg lehet hallani. (Hajh, de szépen beszél a generális!) Egyszerre a csöndet egyetlen egy hang hasítja át:

- Hehehehe...

Mi volt e hangban? Békabrekegés, kecskemekegés, egy ligó erdei manó hahotája, egy egész hanglétra, egy egész zenemű csupa pokoli ráspolyozásból és »e« betűből... A Ház ijedten rezzen össze és aztán felviharzik jobbról, balról a kacaj.

- Gábor öcsém, az istenért!
- Bátyám, bátyám, Balázs bátyám...
- Kedves grófom, hát ez az ígéret?
- Hiszen én csak azt ígértem, hogy nem szólok közbe. Közbenevetnem szabad!

*

- Dani barátom (intett Irányi otthon a tükörben a szemben álló Irányinak), mégiscsak sikerült megrendszabályoznunk ezt a Károlyi Gábort.

A MAI ÜLÉS (nov. 24.)

Egy vita közönségesen olyan mint egy emberi élet. Bizonyos ceremóniák mellett támad (például Hegedüs Sándor tartja keresztvízre), éli a csecsemőkorát, nő, tüzesedik, terebélyessé válik, hogy ismét elaggottan zsugorodjék össze.

A költségvetési vita még csak most kezdi elveszteni a tejfogait.

Még a fülünkbe cseng Ábrányi szép beszédje, melyhez csak a naptár nem illett: a márciusi hó novemberben. Még hallani véljük Hock Jánost, akiről megjósolta egy mély megfigyelő: »vagy püspök lesz belőle, vagy guillotine alá kerül«. Még el tudjuk képzelni zsöllyéjében az öreg Bismarckot, a fierrichsruhei kastély valamelyik csöndes szobájában pipázgatva, amint a »Pesti Napló«-ba elmerülten, szól a háta mögött ülő fiához:

- Herbert, olvastad a mai lapokat?
- Mi van bennük?
- Beöthy Ákos beszéde. Olvasd el, édes fiam!

Átragyognak a szóködön Irányi szivárványszínű frázisai, megcsattan a Kossuth-féle válasz végén a Tisza elméssége, piroslik mint egyhangú vetés közt egy kibukkanó virág a báró Roszner megjegyzése Hockra: »Én a saját akaratomból jöttem ide, ahol ülök, ön pedig nem a saját akaratából ül ott, ahova átment. «

Mindez egy hosszú napnak látszik és összefoly nagy kaotikus zűrzavarba.

Miféle harcra ez, ami itt folyik?

Rége óta szokásban volt, hogy az egyik ellenséges tábor vezére kihitta egy szál kardra a másik tábor vezérét. A két sereg csak nézte a vitézi összecsapást.

Hanem ilyen harcmodor, hogy egy egész tábor egyenként egy ember ellen vonja tegzét - ez nem volt soha szokásban a magyaroknál.

Most ez folyik. Az ellenzék győz és lakomát eszik. Folyton győz. Sok kappan elfogy és sok vinkó. De azért az ellenzék dolga semmivel sem gyarapszik.

Ma hatodnapra végre némi költségvetési színezetet öltött a vita. Vályi Árpád szólott a szélsőbalról szelídebb és nyugodtabb hangon; külön választva Tiszát, a »magán személyt«, a politikai Tiszától. Nem volt imparlamentáris és ízetlen, hiába bízatta gróf Károlyi Gábor:

- Üsd a fejét, hogy meg ne sántuljon!

A karzat és a szélsőbalon sok ember röhögni kezdett, ami csak feltüzelte a »közbeszólások királyát« (így nevezte el egy találékony lap), s mikor Tisza Kálmán a terembe lépett, harsogó hangon kiáltá, mint egy operetti herold:

- Itt a bacilus!

Mikor Tisza a terembe jött, éppen Tisza István kezdett szólani, mire a »generális« nem vette útját a széke felé, hanem hirtelen leült a szélső jobbra, közel a Krajtsik alvóhelyéhez.

Tisza István ma nagyon nehéz szerepre vállalkozott; szólván a költségvetésről s a valutáról igen szakavatottan, áttért a kormány védelmére. Polemizált Apponyival, ostromozta az ellenzéket. Borotvák közt járt - de magát meg nem vágta s a pártot fölleskésítette. Zajos tetszés tört ki sűrűn a többség sorai közt, míg az ellenzék mély csöndben, majdnem csodálkozva csüggött a fiatal szónok ajkán, akinek nyelve magyaros (és nem kolorit nélkül való), előadása nyugodt, előkelő, hangjának rokonszenves ércével harmóniában. Világos, tiszta fej. Mai nagy sikerén még az se rontott sokat, hogy a miniszterelnök fia.

Hanem Károlyi Gábornak meg is fúrta ez a fejét, s amint oda támaszkodék az elnöki katedrához, meg nem állhatta gúnyos szó nélkül:

- Hm! A papáját védi!

Az öreg Péchy Tamás, akit megnádoltak a Házbeli zivatarok, frissen odavágott:

- Hja, különfélék az emberek, édes Gábor öcsém. Olyanok is vannak, akik megbecsülik a családjukat.

Károlyi gróf hirtelen elkapta a fejét, mint a meglőtt szárcsa és csöndesen elsompolygott a katedrától.

(Ilyen hatalmas ember a mi elnökünk, mihelyt nem a házzsabályokról beszél.)

A »Pesti Napló« nem irigylí jobban Tisza Kálmántól a tizennégy esztendő, mint Tisza Istvántól azt az öt percet, amit az elnök a beszéd után adott a Háznak. Ez a nagy szónokok konvenciója, amit Clio helyett Péchy osztogat.

Az öt perc után Orbán Balázs vette elő az ő híres »Ariston«-ját. Az Ariston ugyanis olyan fajta verkli, mely minden kottát le tud játszani.

A szélsőbal nagy bajusza alatt furfangos mosoly játszadozék ma. Székelyes zekéjét fölséges ötlet feszítette. De mielőtt elcsöppentené, szétnézett s meghökkenve vette észre, hogy hiány van.

- Hozzanak - szólt zavartan.

- Mit? - kérdék a körülülők. - Vízét akarsz?

- Nem. Minisztert. Hozzanak egy minisztert!

Nosza tódult ki még, ami kevés hallgatóság volt is bent, jogcímet nyervén minisztert keresni.

Csakhamar megtalálták Orczy bárót.

- Gyere be, kegyelmes uram, Orbánt hallgatni.

- Nem lehet. Menjetek Szapáryért. Ő az árvizek minisztere.

A másik sarkon gróf Teleki Gézát fojtogatta Hagara Viktor egy nagy közigazgatási programmal. No, ez talán meg hagyja magát szabadítani.

- Gyere be, kegyelmes uram.

- Megyek.

- Orbánt hallgatni.

- Orbánt?... Majd később talán... de most!... most még érdekes beszélni valóm van Viktorral.

Ott a gyufatartó körül őgyelgett a horvát miniszter. Hátha az is jó lenne. Az még új ember, tapasztalatlan, azt még meg lehet fogni. Hanem az sem volt rávehető. Végre is előkerült valahonnan Wekerle. Fiatalember sokat elbír - hadd szokjon hozzá a miniszterség kellemetlen részéhez, meg aztán olyan szép pödrött bajusza van Orbán Balázsnak, hogy ezt bizony két óra hosszáig is elnézheti egy olyan ember, akinek ebből a kincsből, hiába Magyarország kincs-tárnoka, egyetlen szál se jutott.

Wekerle bement s Orbán megereszté a nadrágszíjat egy likkal tágra. Természetesen Tisza Istvánt vette textusnak a zsoltár elejéhez, mondván: őrajta is beigazolódik, hogy »Nubia rókája nem szül párducot.«

Bebizonyult ez Orbán Balázson is, aki ma se szült külön beszédet, mint az eddigiek.

Balázs vitéz kiporolta legelőbb a katonaköpenyegeket, aztán »leplezett«. (Gyönyörű egy mesterség az!) Rosznerről ki akarta sütni, hogy valamikor szélsőbaloldali hitet vallott, miután tegnap szemére vetették, hogy egykor habaréki volt; végül beledöfte dárdáját Tiszába. (Ez szokott lenni az egymásután.)

Roszner személyes kérdésben kétszer is felszólalt, mire egy ismerős hang közbeszólt a közepéről:

- Szombat van; mossák a szennyest!

Nagy nevetés támadt. A képviselők kíváncsian tekintettek föl:

- Te szóltál közbe Gábor?

- Nem, - felelte Károlyi Gábor kedvetlenül. - A Pista bátyám próbálkozik.

KÉT ÜLÉS LEÍRÁSA

(Két ötletkében, mameluk szemmel)

I. Háromszáz Markovics kanonok

A költségvetési vitának kimagasló két napja volt, a mai és a tegnapi. Gajári Ödönt finom pókháló-szövetű beszéde a parlament legérdekesebb szónokai közé emeli. Az ő beszéde specialitás volt. Egy parlamenti zsuzsu. Nem volt se szerves, se megkomponált egész, hanem egy causerie, a magyar politikai élet éles taktikai elmével megfigyelt finom vonásaiból össze-állítva. Karr Alfonz a lelket szokta úgy felboncolni, mint ahogy Gajári tette az eseményekkel. (A boncolókés persze a szabadelvű párti fegyvertárból került ki.)

Az »altatószerek« liferánsa, ahogy ma Apponyi Gajarit igen sikerült gúnnyal nevezte, nem érte el azt a hatást, amelyet megérdemelt, mert a Ház még a nehezebb eledelekhez is van szokva, a Horvát Boldizsárék és a Petrichék konyháján és a finom eredeti mártások iránt a nagy többségnek még nincs érzéke, de az erősebb vállú politikusoknak kedves csemegéjük volt ez a beszéd s ma is jóformán a körül forgott a vita.

Ezért szükséges visszatérni, hogy voltaképpen mit is mondott Gajári Ödön?

Azt mondta alapjában, amit Markovics kanonok.

Hm! Markovics kanonok! Hát ki az a Markovics kanonok?

Markovics kanonok (ez a név eddig ismeretlen volt) egyike azoknak a kanonokoknak, aki két dolgot szeret a világon; a többi kanonokok többnyire csak egyet szeretnek.

Az egyik dolog ti. a tarokk, a másik Tisza Kálmán. (Talán fölösleges is megjegyezni, hogy melyik e kettőből a többi kanonokok kedvence.)

Denique az történt, hogy egy társaságban roppantul szidták Tiszát, mire nagyon elkeseredett a jószívű Markovics és így szólt szelíd hangon:

- Uraim, hagyjanak békét az én bálványomnak

- De hát a szólásszabadság? Hát már kritizálni se lehet? - ellenveték ezek ingerülten.

- Kritizálni? Hát kritizáljanak engem. Mindent magamra vállalom. Mondják azt, hogy Markovics kanonok a bűnös. Nosza, kiáltsátok urak, hogy »Markovics kanonok terjeszti a korrupciót«.

Erre aztán elmosolyodtak a kritikusok és egy hang se bántotta többé Tisza Kálmánt.

Innen vette talán Gajári a példát (úgyis a kanonokok közt nevelkedett), mikor tegnap előhozta, hogy ami a Tisza-rezsim alatt történt, azért háromszáz Markovics kanonok a felelős: tessék a háromszáz kanonokot szidni.

Ma az egész ülés alatt fülembé zúgott a Gajári mondása s magam is abban a hitben ültem a Jónás Ödön kanonok társam háta mögött, az Apponyi beszéde alatt, hogy: »Mi türestagadás, én terjesztem a korrupciót!«

II. Taine úr száz év múlva

Igen, ma Apponyi beszélt, közvetlen Jókai édes humorú orációja után. Apponyi azonban sokkal makacsabb, mint a Markovics kanonok asztaltársai. Ő ma is kizárólag Tisza ellen fordult s a kanonokoknak (mint az várható is Apponyitól) békét hagyott. Beszéde olyan volt, mint egy selyemostor, ide csattant, oda csattant. Tisza István felé vágott (s ez igen kedves kis okoskodás volt), körültekerözött a Gajári dereka körül, egy szóval csinos ostor, de a sudara az bizony éppen abból a kócból volt, ami a Petriché hogy: »Távozzék Tisza.«

Sokszor írtuk és jellemeztük már úgy a Jókai, mint az Apponyi beszédmodorát; ők maguk a régiek maradtak, mi újat mondhatnánk tehát róluk?

Egy-egy olcsó rossz ötlet, aminő az Apponyi beszédjében a két »lenség« (az ízet-lenség és lehetet-lenség) volt, nem okozna örömet Gyulai Pálnak, az ízlés mesterének (már csak fogadjuk el annak a jó öreg legalább e rovatban), de Gyulai ma szerencséire a folyosón járkált s nem pisloghatott bele apró szemével gúnyosan, csak Wahrmann botránkozott meg rajta, morogván:

- Ez most az én eszemmel gondolkozik.

Egy szó mint száz, nem írjuk le a mai ülés lefolyását; nem rajzoljuk Károlyi Gábor lehangolt-ságát, aki csak egyetlen egyszer szólt közbe Jókainak s akkor is Komjáthy csitította le:

- Legyen benned egy kis pietás Jókai iránt. Mire ráförmedt a közbeszólások királya:

- De nagyon szereted! Talán most olvasod Kárpáthy Zoltánt!

Nem festjük az Ivády gögjét, aki olyan kevélyen ült ott a beszélő vezér mögött, mint túlhan Pap Samu az »és« szócska óta; nem írunk az elnökről, aki ma csengettyű nélkül kormányzott; elhagyjuk siklani a feledés ködébe Rónay János pillanatnyi kritikai megjegyzéseit az Apponyi beszéde alatt, hanem ahelyett áttérünk egy fantasztikus föltevésre, hogy mi lesz száz év múlva, ha egy Taine-szerű nyomozó történetíró kutatni fogja a mostani eseményeket s kutatás közben ez időszakhoz ér.

*

Azt mondják, hogy a mi lapjaink nagyon rossz papirosra vannak nyomva, hogy harminc, negyven év múlva el fognak mállani a közkönyvtárak eltett példányai is, tehát az a valószínű, hogy erről a korról a mi képzeletbeli Taine-ünk nem értesülhet már a lapokból.

Mindegy, tegyük fel, ha már benne vagyunk, hogy a lapok megmaradnak.

Még egy ellenvetést lehetne erre tenni, hogy miért írná meg éppen egy Taine, azaz egy francia, a mi történelmünket? Miért nem írunk fel e cikkecske fölé címnek inkább egy magyar történetírói nevet, például:

»Orbán Balázs száz év múlva« Miért? Miért?

Hát mert Nubia rókája nem szül párducot. Az Orbánokból nem támadhatnak Taine-ek. Nekünk is alkalmasint csak akkor lesz jó történelmünk, ha egy komoly idegen veti rá magát. Nincs abban semmi szégyellni való. Taine francia létére írta a legjobb angol irodalmi történetet. Miért ne támadhatna száz év múlva egy másik Taine, aki ennek az időszaknak a tanulmányozására adja magát.

Maradjunk ennél kedves olvasóm, hogy Taine úr fölteszi pápaszemét, néha-néha előveszi a tubápkixszist, s eközben eltemetkezik a magyar Nemzeti Múzeumban a lapokba, a Napló, Nemzet s a Lloyd elkessedt sárgás példányaiba.

Olvas, olvas, sietve nyargal át az eseményeken, eljut a Tisza-jubileumhoz, látja kifejlődve teljes erejében a nagy államférfiú hatalmát, kíséri végig a hímes szép utakon és a zátonyokon egészen a Jansky-afférig. (S itt még a fejét is megcsóválja a monsieur.) »Az ördögbe, ni még ebből is kimászott. No, ez csinos kis örvény volt.«

Megy aztán tovább, tovább, egész addig, mikor az »ország nagy alispánja« átveszi a pénzügy-miniszteri tárcát (»mert hisz idáig csak egy nagy alispánnak látszott«).

Tovább olvassa egész odáig, mikor a parlamentnek megígéri, hogy »az államháztartást rendbehozza«.

- Saprستي! - kiált fel Taine úr. - Hát meg van ez az ember bolondulva?

Lihegve, kíváncsian rohan beljebb, beljebb, nem győzve ujjait nyálanzni, hogy hamarabb kigomolyodjék, mi lett a vakmerő ígélet eredménye.

Lapot lap után fordít, évszámok, föliánsok fogynak, s Tisza még mindig uralkodik, a mameluk-jaival a háta mögött. Közbe megcsillannak a hatalmas férfias hangú külügyi nyilatkozatok. Micsoda, hát már innen Budapestről diskurálnak Európával? Teringette! Hogy nő ez a kis ország! (A monsieur elálmlétkodva szippant a burnótszelencéjéből.)

Mosolyogva kutatgat és jegyezget tovább: »No, erről szép fejezetet lehet majd írni.«

Nagy meglepéddel jut el a véderő-vitáig, hol a szemébe ötlük a múlt télen lezajlott kép, Károlyi Gáborostul, mindenestül: »Aha, egy kis vihar!«

Majd látja megizmosodni a kabinetet, Szilágyi belépését, Wekerle emelkedését, Láng, Tibád alakjai előtérbe lépnek, Szapáry jókedvűen visszajön. Baross teherbe esik nagy tervekkel: »Hm, ez az ország jó úton van!«

S végre ott toppan az október 15-i büdzse-beszédnél, mikor Tisza Wekerle által beváltja a parlamentnek adott ígéretét: »Az államháztartás immár rendezve van!«

Monsieur lecsapja a lapot, lelkesedve, megizzadva: »No, ez hallatlan!« »Ez egy nagy mozzanat! Ezt a jelenetet festők lefestik, szobrászok kifaragják.«

S azóta Taine úr nemcsak a politikai hasábokat nézi, hanem éles apró szeme befutja az újdonsági rovatot is, hogy megjelje azt, amit ott keres: hogy talán már gyűjtenek is a magyarok a Tisza felállítandó szobrára. Hihetőleg Apponyinál is lesz egy gyűjtőív. Hiszen az jó ember, igazságos ember. Ejh, no hol van hát? Sokért nem adná, ha megelné valahol, ilyen formán: »Horánszky Nándor ma 63 Ft 25 krajcárt és egy császári és királyi aranyat küldött be szerkesztőségünkhöz a Tisza szobrára, mely Zala műtermében készül. Tisza egy vízszintesen álló mérleggel lesz ábrázolva.«

De Taine úr hiába búvja az újdonsági rovatot, szobrot ott ugyan nem talál, hanem ahelyett eljutván a büdzse-vitához, mindjárt az első ellenzéki szónoknál megüti figyelmét ez a ritkított betűkbe öltözött zúgó követelés: »Távozzék Tisza!« (Zajos helyeslés a baloldalon. »Hoch« kiáltások.)

Taine úr megtörli a pápaszemét. Nem! Ez lehetetlen! Olvassa a másik szónokot. Az is arra érvel, hogy: »Menjen Tisza!«

Ezt teszi a harmadik is.

- Sapristi! - kiált fel Taine úr kétségbeesve. - Hát meg voltak ezek az emberek bolondulva?

Taine úr nagy bölcs lévén, arra a hitre jön, hogy egy egész párt mégse bolondulhatott meg, hanem öneki kellett kihagynia valamit az eseményekből: az ő figyelmét kerülte ki valami nagy dolog.

Nosza újra az elejéről kezdi tanulmányozni a Tisza-érát, átnéz, szorgosan megvigyáz minden mozzanatot, minden kis erecskét, de amint ehhez a vitához ér, megint csak ott van, hogy »nem érti«.

Utoljára is a földhöz vágja a jegyzeteit: »Nem írhatom meg a dolgot, nem tudom a motívumokat, nem értem.« Beleőrül szegény bölcselkedő Taine.

Így jut száz év múlva a magyar történelem mai epochája Taine helyett mégiscsak valamely Orbán Balázs kezébe. Ámbátor száz év múlva már az akkori Orbán Balázs se fogja megérthetni a mai Balázsokat.

A T. HÁZBÓL [dec. 3.]

Ott künn megzimankósodott az idő (fehérbe öltözve), bent megenyhült. Csendes ülés volt. Csendes! De mit nevezünk mi már csöndesnek? Ausztriában így nézne ki egy forradalom!

Egy kontempláló politikus, aki távolra húzódott az eseményektől, így rajzolta le a helyzetet:

- Ütnek balról, ütnek középről, ütnek jobbról és a deresen Magyarország fekszik.

Valóban az fekszik. Ma azonban egy kis pihenője volt. Sajnosabb szcénák nem fordultak elő, ami nem annyira az ellenzéknek vagy a házszabályoknak köszönhető, hanem az elnök humorának. De arra majd rátérünk később.

Vályi Árpád kezdte az első rohamot, indítványozván, hogy a miniszterek eskümintái a törvénykönyvbe cikkelyeztessenek. Mert hátha az esküben van benne az a lassú méreg, mely a kuruc vért kiöli belőlük. Hm, ez bizony nem éppen lehetetlenség.

Míg Vályi beszélt, addigra összegyűlt a Ház; Károlyi Gábor beült a padba új közbekiáltásokkal. Egy másik tevékeny politikus egy stancli burnótot hintett szét óvatosan a padok alatt, hogy majdan a fölvert porban megkezdődjék kellő időben a prűszkölés.

Egy mameluk a Fenyvessy Ferenc háta mögé ült, hogy ingerelje:

- Hol vannak azok a szép idők - szól mélabús hangon -, mikor még te voltál a Ház fenegyereke!

Mire nagyot sóhajt a habarék-párt enfant terrible-je, fölkel s túllépve a gránitot, honnan Hock János és Görgey Béla nevetik az időjárást, elhalad Zay gróf mellett (ki élénken emlékezteti az embert külsejével La Mancha híres földesurára) leül a Wahrmannék környékén, galyibát csinálni a mamelukok közt.

- Meddig támadjátok még Tiszát? - kérdik itt is, ott is Apponyi hú fegyverhordozóját.

- Az a legkényelmesebb sport - feleli Fenyvessy - mert legkevesebb veszedelemmel jár. Ha egy útkaparót vagy egy megyei szolgabíró megátadnak, mindjárt felugrik az illető kerület képviselője, de Tiszát hagyjátok. . .

- Mert azt nem fogja a golyó, mint egykor Bezerédi Imrét - védekeznek a mamelukok, nem minden restelkedés nélkül.

Ezalatt Ugron Gábort szólítja a jegyző. S a szélsőbal deli vezére térdig jár a csöndben, ha szólni akar. Fölzúg előbb a »Helyre!« Kiki a székére siet s aztán átadja magát a hallgatásnak.

Ma is izzó, mint egyébkor, nem is tűzszikrákat pattogtat ki, hanem csupa égő zsarátnokot. Ötlet-ötletre halmozódik, virgonc ésszel megkomponálva, szilaj haraggal szerteszórva. Az antitézisek szépek is, melyekkel Tiszát megszurkálja, hanem amint aztán áttér a kicsiségekre, hogy Tisza nem ad ebédeket (Persze az volna jó, ha a »Kis Pipát« ő bérelné ki s ad libitum kosztolna ott a közönség) ahelyett, hogy négy arabs paripa röpítené, elől lovagló csatlósokkal, cifra tarsolyos hajdúkkal, rossz fiáker gebéken jár. (Mit szól ehhez a szegény Schneider, aki hűségesen hordta a miniszterelnököt, amíg csak a kétféjű sast szidták, de hogy most az ő griffjeire került a törvényhozó test ádáz haragja, ezt nagyon zokon fogja venni.) Ám jól van; Schneider is részesüljön valamennyire a viharból, a miniszterelnök szakácsának sem árt egy kis serkentés, de azt a mondatot hogy: »Tisza nem ad ebédeket« még sem szabad a szónoklat hevében olyan hangon szavalni, mint azt, hogy »Talpra magyar!«

Az is rossz vért szült, hogy Orczy minisztert támadta Ugron. A pillanat legalább nem volt jól választva most, mikor a király oldala melletti miniszter éppen azon töprenkedett, hogy milyen rendjellel dekorálja Kaas Ivort a dinamitmerénylet felfedezőjét és a Tisza életmentőjét.

Ugron beszédjének másik része valóságos hasonlatzápor volt. Szebbnél-szebb hasonlat-tömbök gömörödtek ki a szónok szájából. Volt ott összetett hasonlat, körbefutó hasonlat, hasonlat az architektúra köréből, a kártyajáték mezejéről, az állatvilágból és az ásványországból s ezek mind egymásba futottak, mint a folyókabab, s körül csavarodtak a miniszterelnök derekán.

Miután a miniszterelnököt előbb egy ilyen hasonlatbokr alá taszítá, kijelenté róla, hogy »Ön immár meg van bukva!« A kormánypárt mosolygott jóízűen. Tisza csodálkozott, Apponyi szintén mosolygott, de nem jóízűen.

Éles Henrik megüvegesedett szemekkel nézte a generálist. Kivált mikor Ugron végszavai is végigzúgtak a teremben, melyeket a mamelukokhoz intéz: »Temessétek el.«

- Holt választók... - morogja Éles tompán - ezekhez még csak hozzászóktam, de most már holt vezér is... Szerencsére föláll (öt percnyi szünet után) Horváth Gyula és föltámasztja a holt vezért, de nem úgy, hogy abba fúj lelket, hanem az ellenzéki állításokat fújja szét, furfangosan bekerítvén előbb Irányit és a »Budapest Újságot«.

A szélsőbal azon elemei, akik az ötödik osztályba már nem jártak, apprehenzíve szisszennek fel, mikor Irányiról azt mondja, hogy pátosszal beszél.

- Ohó! Hohó!

Megmagyaráztatván azonban, hogy a pátosz nem valami csúfolódás, lecsendesülnek s Horváth Gyula egyikét mondja el a legnemesebb hangú poleмикus beszédeknek, a lojalitással foglalkozva. Kiszínezi eredeti szellemének fénylő zománcával, a két helyzet közötti különbséget: mikor a törvényes állapot még helyre nem volt állítva és most, mikor alkotmányos királyi fön van a korona. Kigúnyolja finoman az ellenzéki lapokat, melyek heteken át tartják olvasóikat lázban elképzelt miniszteri válságokkal. Elmondja a miniszterválságok eseteit: ha a kormány kollízióba jut a párttal, vagy a kormányelnök a minisztertársaival, vagy végre a kormányelnök a koronával s majd csak hogy hozzá nem teszi:

- De ha a kormányelnök Károlyi Gáborral és Lukáts Gyulával jut kollízióba, az még azért nem miniszterválság.

A többség láthatólag fölviányozódik a Horváth beszédére, sűrűn, élénken morajlik fel a helyeslés zaja, míg hallgatagon ül a pironatások alatt a túlsó oldal. Mintha kicserélődött volna a két párt.

Horváth után Tisza áll fel. Hangzik a Hoch, de már elnyomja a mamelukok falrengető éljene. A Hoch, mintha csak a föld alól kérezkednék ki.

A riadós nyitány után szokás szerint megindult a diskurálási metódu. (Miután ellenzéki hit szerint az bizonyul be a Tisza megölő betűjének.) Az egyik tigris átszól a második szakaszba:

- Gábornak is adjunk vacsorát?

- Nincs ma kimenőm - kiáltja át a megszólított.

Különféle kérdések és feleletek keresztezik egymást, bénító zsongást és babiloni zűrzavart keltve:

- Volt nálad az »Egyetértés asszonya«?

- Meginformáltad a jogászokat?

- Nagyon nyirkos az a szűzdohány, mit árul.

- Nem akarnak kötélnek állni.

- Komjáthy nyelvéről leette a bőrt.

- Gábor, prüsszents!

- Ez a Bartók legjobb darabja.

- Pondrós volt a sajt.

- Paruli pácsi!

- Kérd el Meszlényi Lulustól.

- Nini, a kis Tisza Kálmán ott van a karzaton!

Tisza, mint rendesen, kénytelen volt némán ott állani egy-két percig, míg a mesterséges diskurzus lecsillapszik.

Az elnök szétnézett s egy jó ötlethez folyamodott.

- Miért nem hallgatják a tisztelt képviselő urak a miniszterelnök beszédjét? Még bizony úgy talál feltűnni a dolog, hogy félnek a beszédjétől.

S ezzel az iskolamesteri ravaszsággal nyomban megfogta a pajkos honatyákat:

- Nem félünk! Dehogy félünk, dehogy félünk!

S meglehetősen csönd állt be, úgyhogy a miniszterelnök majdnem zavartalanul mondhatta el élénk, sikerült beszédét. Egy rögtönzött ruganyos polemiát az Ugron vádjaira, melynek egyes helyeit a párt zajosan éljenezte.

A balvidék teljesen kiesett szerepéből e beszéd alatt, csak a legszívósabbak, Lukáts Gyula és Károlyi Gábor szólottak közbe egyet-egyet - hogy »feledésbe« ne essenek.

Végül azonban Károlyi is kidőlt, és csak Lukáts Gyula próbálta fedezni folytonos panaszkodással a zaj-folytonossági hiányt: »Nem halljuk! Nem halljuk kérem!«

Mire közbe mordult mérgesen az elnök:

- Ha nem hallja a képviselő úr, hogy tud mégis mindenre észrevételt tenni?

S az volt az elnök mai nagy diadala, hogy Lukáts Gyula is elhallgatott. Az öregúr fennhéjázón nézett szét a mameluktáboron az illedelmes csöndben, aminőt ritkán élvezett a Ház. Szelíd kék szemei vígan csillogtak, mintha barátságosan, melegen mondanák: »Ugye, hogy mégsem kell hozzányúlni azokhoz a rettenetes kegyetlen, azokhoz a csúf hárszabályokhoz? «

A T. HÁZBÓL [dec. 4.]

Felfordult világ volt ma a Házban.

Mindjárt az ülés elején felállott Perlaky Elek s egy polemikus beszédben nekiment merészen és ügyesen az ellenzéknek és különösen Apponyinak, kinek sok keserű igazságot mondogatott oda.

Látván a mamelukok, hogy egy hajaszála sem görbül meg, nagy bátorságot kezdenek vala érezni s megtörtént, hogy a bárányszelíd Busbach ereiben is felforralódék a vér.

Sok gúny, sok hahota érte, amíg beszélt. Kavargó »hoch«-ok rakoncátlan közbekiáltások (»Bús kecske!«) süvítettek a füle mellett, de Busbach nem hagyta magát, dulakodott és hősiesen vagdalózott jobbra-balra s végül ő is Apponyiba mártá törét.

A habarék-párt vezére nagy szemeket kezdett mereszteni: »Ez a nap rosszul kezdődik.«

Eközben Pázmándy mutatta be új találmányát a »hivatalosan engedélyezett közbeszólásokat«.

Feláll és kérdi az elnöktől, hogy: hol van ilyenkor Tisza? (Sapristi, mert már unjuk magunkat nélküle.)

Péchy Tamás válaszol, hogy most még bizonyosan otthon van, de itt van helyette az előadó.

Abban a momentumban azonban belép a kormányelnök. Zivataros éljen és tompa Hochok szelik a levegőt.

A Perlaky beszédjénél megint kíváncsi lett Pázmándy. Újra feláll megtudakozni:

- Ez a Perlaky, aki most Tiszát védi, azonos-e azzal a Perlakyval, aki a luteránus konventben a panszlávokat védte?

Perlaky felelt, hogy ő inkább támadta a panszlávokat. Mindegy az Pázmándynak, vérszemet kap s kedvet a szerephez; minden félórán odakacsázik az elnökhöz.

- Quelle heure, monsieur president? Pontosan jár-e a Ház órája?

A jegyzői kar figyelmezteti az elnököt, hogy vigyázattal legyen, mert Pázmándy a kérdezősködés ürügye alatt addig settenkedik ott, míg egyszer el találja nyelni a csengettyűjét.

Az elnök csakugyan visszaemlékszik rá, hogy Pázmándy nagy nyelő; nyelt már kést, kanalat, faggyúgyertyát, de miniszterelnököt eddig még nem nyelt - nem kell hát tőle félni.

A két kormánypárti viador után Orbán Balázs áll ki nagy garral mamelukokat lövöldözni az ő régi Alvinczyjével, mely már annyiszor mondott csütörtököt.

Orbán Balázsnak nemcsak a zekéje van darócból szöve, hanem a beszédje is. Legelőbb is Horváth Gyulát vette célba s oly gyanúsító, sértő módon, hogy indignáció tört ki a jobboldalon.

Maga Horváth Gyula, mint a megsebzett oroszán ugrott fel. A Ház e nemes, rokonszenves alakja, kit csak vagy szeretni és becsülni lehet, vagy félreismerni (tertium non datur) egész képéből ki volt kelve, ezüstös haja felborzolódott, halántékain lüktettek az erek, mocsárszínű szemeit pirosló sávok szeldelték át. Hangja reszketett a haragtól és a velőig hatott, mellyel a becsülete elleni támadást megtorolta.

A jobboldal méltatlankodva zugta:

- Gyalázat, szégyen!

Mint ahogy Macbetben megmozdul az erdő, úgy feszkelődött az egész párt, mikor a jók közt a legjobbik a magánbecsületben lett megsértve.

Orbán megsemmisülve hallgatta az elementáris erővel kitörő szavakat, melyek mérgezett nyilak fenséges súllyal suhogtak a levegőben.

Az együgyű öregúr, ki előbb a báróságát hagyta el (mit, most meg már nemes ember se akar lenni?) csodálkozva fortyant fel:

- Hát mondtam én valami sértőt? Hiszen nem vádoltam én Horváth Gyulát semmivel.

És itt vegyünk egy kis lélegzetet t. Ház! Hová visz az új parlamenti modor? A szegény Orbán talán csakugyan nem bír tudomásával a nagy sértésnek. Mert mint ahogy a kéz eldurvul az alacsony munkákban, elveszti tapintási finom érzékét, úgy eldurvulhat a lélek is a sok gorombáskodásban, s észre se veszi már, melyik szó vág megbélyegző sebet. Szegény Orbánnak arcán szinte látszott az a tűnődés: »Mit akar ez a Gyula? Hiszen mondtam már én ennél nagyobb sértéseket is! Négy kötetem van összegyűjtve a mázsás vádaktól. Eddig az ördög se kérte számon! Tiszának ötvenszer vetettem a szemére, hogy a hazát elárulja. Egy mukkot sem szólt. Ennek csak a sóárulást hánytorgatom fel s milyen lázba jön Már csak a haza mégis többet ér a sónál. Ejnye hát mi lelte ma ezt a Gyula gyereket, hogy úgy rámförmed...«

Lehet, hogy mindez ilyen logikai rendben forrt a fejében, mialatt nyöszörgő panaszos hangon mosta magát.

De még a pártja is némán, jégfagyosan, majdnem zordonan hallgatta. Látszott, hogy elejtik végképpen.

A zajos idegrázó szcena után, mely alig tartott néhány percig, Demkó Pál lépett a sorompóba. Megint egy mameluk. A körülölők jóakarattal intették:

- Gombold be, öreg a kabátodat,... gombold be hirtelen.

A szónok ijedten makogta hátra.

- Miért?

S a világért se mert magán végignézni.

- Mert feltűnik az ellenzéknek a vastag arany óraláncod s könnyen gyanúnak teszed ki magadat.

Valóban neki van a legvastagabb aranylánca a Házban. Érdekes volna tudni, hogy szerezte.

Demkó is csinosan, okosan beszélt. Mintha csak a Rákóczi Ferenc kalendárium szerint menne a világ, hol a CV betűkkel jelzett napokon annyit jelentett a két nagy betű »Curutz Vincit«, míg az SS-nek az volt az értelme: »Superat Soldat«. Ma a »Superat Soldat« volt. A mamelukok győzelmes napja.

Felkelt ugyan nagyhajú Herman Ottó, hogy szétvágjon hadonászó ökleivel az ellenfél közt.

Eddig az volt az egyik gúnyolódási téma: »Mért hallgatnak a mamelukok? «

Most hogy aztán három kormánypárti szónok beszélt, újat kellett kifundálni. Herman vállalkozott rá:

- Mit csacsognak az apró-cseprő emberek, az oszlopos férfiak szóljanak. Miért nem szól Széll Kálmán?

- Nem ír rá - morogta Matuska.

- Miért nem lép ki a síkra Falk Miksa.

- Nem akaródzik neki - vélte a karzatról Sturm. Addig-addig hívta, idézte a nagy szellemeket, belekötve Szilágyiba is, hogy végre a nagy szellem megjelent. Szilágyi intett húsos kezével a jegyzőnek, hogy szólni akar.

Mély csönd kelt a teremben. Maga Herman is megmerevedve tekintett rá, mint az Aesop öreg embere a halálra, mikor az hívására megjelent.

A couloir-okban, a büfében, az épület minden zugában egyszerre szárnyra kelt a hír, hogy Szilágyi felállt.

Nagy esemény jellegével bírt az most.

Azok, akik a vén sün nívóján állanak, ki »trójai faló«-nak mondta Szilágyit nemrég, azt várták, fegyveres katonák jönnek onnan a segítségükre, mihelyt a faló megnyílik. A kormánypártiak ellenben a »teljes« szolidaritás nyilvánítását várták.

Az elnöki csöngettyű megrezgett. A folyosóról beözönlöttek a képviselők. A büfében ott hagyták kanapéikat az ingyencek, a miniszterek letették ceruzáikat. Maga Tisza Kálmán azt kiáltotta: »Helyre, helyre!« Tisza István, ki az üléseken folyton tanul azon beszédek alatt, melyekből tanulni nem lehet, bezárta angol olvasmányát a fiókjába, Teleki Géza tölcseért csinált tenyeréből a füleihez, Jókai abbahagyta a korrektúra-olvasást, csak Baross vizsgálta az üvegablakon át, hogy ugyan esik-e ott künn a hó; nem akadnak-e el ma a szekerei? (Hanem iszen minden fuvarozó ember ilyen.)

A Ház nagy orátora ma szinte felülmúlta magát. Rövid volt és szabatos. Minden szavából az erő és a férfias méltóság szólt. Pedig nehéz szituáció volt, többet és kevesebbet nem mondani, mint amennyit kell.

Éppen annyit mondott, azaz hogy Herman találhatta biz azt soknak is. (Némely részeket ő bizonyosan elengedett volna.) De a jobboldal harsogó, lázas éljenben tört ki s fejtegetéseit a miniszter kötelességéről és az ellenzéki kritika minőségéről, még az ellenzék is helyeselte. Horánszky búsan ingatta fejét, mintha mondaná: »Hanyadszor csalódtunk már ebben az emberben!« Apponyi sztoikus türelemmel nézett maga elé: »Egy sansszal megint kevesebb.« Vályi Árpád elkeseredve dőlt a padjában hátra: »Persze hogy persze, hiszen ez is letette már azt az esküt.«

A szolidaritás hangoztatása s az a hatalmasan kidomborodott nyilatkozat, hogy ő elveit épségben vitte a vörös székbe s hogy azok teljes összhangban vannak a kabinet irányával, úgy tündöklött a mamelukok szemében, mint egy gyémántokkal, boglárokkal kirakott kapocs s fényt látszott vonni a homlokokra.

Az ellenzéki tábor szótlánul majdnem összezúzva hallgatta. Még Károlyi Gábor is önnön táborára fordítá nyílát:

- Kár volt vesztegetni a trójai lóra az arany abrakot!

Miután Herman visszafelelt, ráduplázott Szilágyi is, még frenetikusabb tetszést aratva. A mameluk arcok örömben úsztak. A vert ellenzék tanácstalanul fészkelődött, midőn felállott Tisza Kálmán.

Egy »hoch« se hangzott. Mély templomi csöndben állt ott a nemzet nagy vezére. Megdöbbenve idegenül nézett szét, hogy hol van. Idegei már megszokták a zsibongást s a csend szokatlan, majdnem kényelmetlen volt. Szeme önkéntelenül kereste a helyet, ahol a zajongók ülnek, mint ahogy a tik-takos órát szokta az ember, ha a ketyegés egyszerre váratlanul megszűnik.

Hát éppen most vonultak ki a ponduszok a folyosóra, Kárdy Gábor vezérlete mellett. Üresen maradt a balvidék, mint egy fogatlan, kitátott száj.

Csak a legszelídebbek közül ültek ott néhányan, akik a Károlyi-uralom alatt hihetőleg nyaktiló alá fognak kerülni. Jegyezzük ide a férfiakat, hogy Robespierre Gábor úrnak ne legyen a jövőben sok baja a lajstrom összeállításával.

Ott ült a halavány arcú Czirer Ákos (mert nem állhatja a folyosói füstöt). Az öreg Vidliczkay is veszteg maradt, mert már terhére van a mozgás. Ott ült a kedves arcú Bornemisza István. Éppen e percben jött Gömörből és még nem tudja az új taktikát. Komjáthynak egy egész pad jutott. Mint Matlekovits védője védence képviselőjében hallgatta Tiszát. Pázmándy Dini így szólott:

- Az öreg Lobkowicz herceg két napig játszott tarokkot egyhuzamban, anélkül, hogy egy kettése jött volna, mégsem jött ki a flegmájából. Egy csatavesztés még engem sem vesz ki a sodromból.

És Pázmándy Dénes is bennmaradt. Isaak Dezső nem mozdult, mert neki fiai vannak (hátha valamelyik valamikor mameluk talál lenni belőlük) s végül bent maradt Mocsáry Lajos, mert őtöle ezt veszik szívesebben.

Így mondta el aztán Tisza mai szép rövid beszédjét, eleven fordulatokban gazdagot, mint régenten nagy ünnepélyes csöndességben, melyet csak öntudatra rázott erős táborának helyeslő zaja szakított meg koronkint.

A MAI ÜLÉS [dec. 6.]

Kevés ember érte meg, amit tegnap gróf Teleki Géza; hogy szűzbeszédét a miniszteri székből mondhatta el.

A helyzet nem kellemetlen, vagy kellemetlen, ahogy vesszük.

Nem kellemetlen azért, mert a vörös székekben állni is nagyobb multság lehet, mint a képviselői padban ülni. De viszont a szűz beszédhez nagyobb igények formálódnak, ha *innen* hangzik.

Mind ez igényeknek megfelelt a miniszter, kinek szeretetreméltó, minden hivalkodás nélkül való lénye e nyílt beszédből elősugárzott.

Egy ellenzéki képviselő nemrég azt a maliciózus megjegyzést tette a folyosón:

- Tisza mindenfelét próbál a kabinettel. Eleinte kevés volt a kabinetben a talentum. Most már sok ész van, de nagyon egyenlőtlenül elosztva. Némelyiknek több jutott mint kellene, másoknak kevesebb mint kellene. A baj hát mégis megvan.

Teleki Gézánál keresve se lehetett volna alkalmasabb minisztert találni, aki éppen olyan véletlenül vált be, mint Hédervári Khuen gróf. Az egykori vidám képviselő, ki nem nagyon törte fejét a politikai problémákon, hanem ahelyett kedélyes adomákat mondott és hallgatott szívesebben, a folyosón vagy a háznagyi irodában, úgy tett, mint a mesebeli gnomok, akik megrázkódnak az ólomszerűn s ezüst ruhájú erős daliákká változnak át, elcsörtetve, megviaskodni a hétfejű sárkánnyal. Köd előttük, köd utánuk.

Ám Telekinek se előtte, se utána nincs köd. Világosan, őszintén nyilatkozott. De a sárkány, amelyikkel meg kell még előbb viaskodnia, az ugyancsak megvan és dörmögni kezd.

Ma Barthában szólalt meg az autonómia. Csábító szirénhangokon, melyek a szívekbe lopóztak, megrezegtetve a kegyelet húrjait. Bartha veszedelmes szónoki talentum, magával ragad s elbájol.

Jó szerencse, hogy mindjárt utána hatalmas vaskos léptekkel jött a hideg megfontolás. Tibád Antal fejtegette nagy vonalakban a közigazgatás reformját a Ház gyakori zajos helyeslése közt. Tibád egy igazi nagy ember benyomását teszi szónoklat közben; hangja szürke, de nem ércetlen. Eszméit erőteljesen, átlátszón, minden ízében kidomborodva körvonalazza. A fölösleges cikornyát kerüli. Szavain a meggyőződés zománca fénylik s ez szinte maszívakká teszi.

Nagy »éljenzés« kelt a nagy beszéd nyomában; a kis vaskos ember felé száz kéz nyúlt üdvözléssel s ezek közt az Apponyi keskeny, hideg keze is.

Öt percnyi szünet után Perczel Miklós, az autonomista, siratta fájó hangon a »bástyákat«.

Majd Vadnay Andor tartott egy magas nívón álló szép beszédet, melyet szokatlan figyelemmel kísért a szabadelvű párt.

Az ülés csendes, zajtalan volt. A hajdani régi jó ülésekből való, mikor még Csanády bácsi volt a szélsőbal legrakoncátlanabb közbeszólója.

Ma ott ült a jó öreg a karzaton, szépen kikefölt atillájában, sima fekete parókával. Sas tekintete férfias daccal kémlelte a mezőt, azt a padot, abban a padban azt a helyet, amelyen ő annyiszor mennydörgött az átkos kormány ellen.

1890 CIKKEK, TÁRCÁK

AZ ÚJÉVI TISZTELGÉSEK

A budai palotában

A szabadelvű párt »budai útja« (mely egész sablonná lett már új évek első napjain) ma szokatlan nagy port vert fel. Máskor csak az itt ünneplő képviselők jelentek meg a kormányelnöki palotában, ma messze vidékről ideutaztak, hogy a párt impozánsan fejezhesse ki ragaszkodását vezére iránt. A nagyközönség is kíváncsian várta a mai napot, mert Tisza ilyenkor szokott a helyzetről nyilatkozni. S az az ellenzéki tollakkal fölkavarva olyan bonyolodottnak, zavarosnak látszott, hogy egy kis világosság ráfér.

A lapok kombinációinak, sötétén színező híreinek kevesen ülnek fel. Legkevésbé az ellenzék. Bartók Lajosnak van egy ötlete: Krajtsikot elaltatni mint Ripp van Winklét, húsz évre, persze csak képben, s mikor a végén fölébred, akkor azt olvassa a »Pesti Napló«-ban: »Hitelt érdemlő forrásból halljuk, hogy Tisza legközelebb beadja lemondását«.

A lemondási hírek ma megint bedugultak, míg a »hitelt érdemlő forrás« valamely mesterséges érintésre újra felbugyog.

Hosszú kocsisor indult meg a szabadelvű klubból 11 óra felé. A szabadelvű párt tagjaiból több mint százan, köztük főrendiházi tagok is, néhány főispán: Szapáry István gróf, Degenfeld József gróf, Bethlen András gróf és Kazy János. A politikai élet minden matadora ott gyűlt össze a nagy piros teremben. Vidám hangulat ömlött el a képviselő urakon, mintha sohase olvasták volna a Pesti Naplót. Csak az influenza hatása mutatkozott erősebben. Szünni nem akaró krákogás, köhécselés vegyült az élénk, kedélyes zsibongásba: »Boldog újévet, kedves bátyám«. »Neked is, kedves öcsém«. Kéz kézbe vándorolt, váll vállra hajlott. Az ellenzék ostroma több melegséget fejtett ki a pártban, mint bármikor ezelőtt.

Végre megnyílt a belső szoba, félkarajt képeztek az elülállók, s kilépett Tisza a kabinettel, mint a tyúk az ő csirkéivel vagy hogy kellemesebbek legyünk, mint a fiastyúk a többi csillagaival. (Csak éppen Teleki Géza hiányzott.)

Huszár Károly báró kezdte el beszédét a lecsillapult éljenzés után. A hangja gyenge, tompa, de a beszéd magvas, lendületes és meleg volt. Gyakran szakította meg helyeslés és tetszészaj. A képviselők elcsodálkozva susogták egymásnak:

- Ejnye, be okosan, be gyönyörűen beszél.

A beszédet láthatólag meghatva hallgatta a miniszterelnök, ki sötét, ünnepies ruhát viselt, aztán ő vette át a szót mélységes csöndnek közepette. (Szinte megrezzent: hol az ellenzék?)

Melegen emlékezett meg a párt veszteségeiről. Sokan nincsenek itt azokból, akik tizennégy év óta járnak ide!

Csak Urbanovszky veregette a mellét. »Ja szom«. (Ő már tizenegyedszer van itt.)

Tisza, ha kevélykedni akar, végignézve hű pártján, elmondhatta volna Bismarck-szerűen:

»Nem félünk, csak a haláltól.«

Az ő pártjában eddig nem ritkított más, csak a halál. (Pedig minden eszköz annyiszor meg lett próbálva a visszavonás széthintésére.)

Majd áttért a külpolitikai kérdésekre, míg végre a jelen helyzetről szólott oly hévvel, az egyszerűség ékesszólásával, erőteljesen, hogy a párt frenetikus tetszésviharban tört ki, mely csak a beszéd végén fokozódott még, midőn kijelenté, hogy addig, míg a törvényhozás két faktora, a korona és a többség támogatja, helyén marad bármily viharok között.

...Alhatik hát még Ripp van Winkle egy darabig!

E beszéd után a képviselők közé vegyültek a miniszterek, s megindult a triccs-traccs:

- Boldog új évet, kegyelmes uram.
- Az isten éltesen, kedves Péterem.
- Boldog újévet. Ejnye, be jó színben vagy, Gyuri.
- El ne feledkezzél, kegyelmes uram, az új esztendőben arról a postamesterről! Hiszen tudod.
- Enyhe telünk van az idén. Tavaly ilyenkor majd elfagyott a lábam a kocsiban!
- Mi baja Telekinek? Reménylem, valami csekélység.
- Nem láttad Tarnóczyt? Annak a kocsiján vagyunk.
- Merre van Nikolics Fedor? Ki látta Nikolicsot?
- De most már menjünk az elnökhöz!

A képviselők kifelé tódulnak, s előtérbe lépnek hátulról a város küldöttei (Ráth Károly az elmaradhatlan mentéjével és bajuszával) és az egyletek, kik a távolból már ma hallhatták meg, amit csak holnap kellett volna elolvasniok a lapokban.

A képviselők arca sugárzik az örömtől és meglegedéstől, hogy a »generális« »jól odamondogatott«, de az öröm is csak akkor hág a tetőpontra, ha a sok száz kabátból mindenki megtalálta már a magáét. Nem közönséges munka ám az.

A FŐÚRI SZALONOKRÓL

(Levél Kiss Józsefhez)

Tisztelt barátom!

Megvallom, nem volt szándékom véleményt mondani azon tervről, mely az írók bevitelét célozza a főúri szalonokba, de te ismételt felszólításoddal mintegy kényszerítesz a feleletre szerkesztői hatalmaddal.

Jól van, nem bánom; de előbb én kérdezek egyet, nem minden malícia nélkül, mert most sárgaságban örzöm a szobát, tele vagyok epével.

Ösmerem az ügyet, a mozgalmat még a prehisztorikus részét is, csak egyet nem bírtam jól megérteni, azt mondd meg kérlek, hogy e főúri szalonokban való megjelenés miképp van kontemplálva ránk, skriblerekre nézve: úgy-e mint jutalmazás és kegy vagy mint büntetés?

Ettől függ az én szentenciám.

Mert jutalomnak nem sokat ér, de büntetésnek, elősmerem igen ügyesen van kieszelve - noha túlságosan szigorú: én a magam részéről legalább szívesebben állok ki két napi várfogságot vásra verve, mintsem egy fél délutánon át érezzem magam megtiszteltetve ez idegen világban.

Köszönet azoknak a nemes úrasszonyoknak, kik kétségtelenül jóakarattal igyekeznének minket magokhoz közelebb emelni - de mi arra egy kicsit nehezek vagyunk. Szerencse, hogy az egész dolog nem sikerülhet ezer és egy okból.

Ám ha sikerülne, hátrány háramolnék ebből az irodalomra. Mert a szalonokban előreláthatólag az úgynevezett ficsúr-írók vinnék a kiválóbb szerepet, azok, akik ügyesebben mozognak a parketten, akiken jobban áll a frakk, s nevők jobban veszi ki magát a szalonokban, mint a könyvek címlapján, dilettánsok, léha causeur-ok, aminőkkel tele van az irodalmi mező mindég: bolygói ezek az igazi íróknak, jönnek-mennek lábujjhegyen, elmaradoznak észre nem véve, előkerülnek vissza nem várva.

Ezeknek lenne melegágya a főúri szalon.

S a fiatal írói talentumnak, aki idejön pályát törni, sok küzdelem után tuskétól vérzetten, közönytől dermedten kiveri magát a homályból, s eddig csak a vaskalaposok táborát (az Akadémia és a Kisfaludy Társaság nagy moguljait) találta szemben, amint a közönség szeme elől igyekeznek őt eltakarni, most még egy újabb falanx állná útját a Hírnév kapui előtt: a főúri szalonok celebritása.

...Nem, nem fiúk! Ne okoskodjatok! Maradjunk mi csak meg örökre a »Kis Pipa« törzs-vendégeinek.

Szemere Attila

Rég ideje annak (talán már tíz éve is), ahogy mi együtt dolgoztunk Szemere Attilával a »Pesti Hírlap« egyik szobájában. Csinos, nyúlánk fiú volt, értelmes, kék szemekkel, barna, tuskés hajjal, mely úgy nézett ki, mint a kartácsoló kefe.

A másik asztalnál Pulszky Károly ült, a harmadikhoz néha éjjel bejárt egy hasonló korú szöszke legényke, ha valami nagy hírt megtudott kószálás közben a városban. Ez volt a reporter, gondolom Molárnak hitták.

Egyszer azt találtam tőle kérdezni, hogy hol született?

- San Franciscoban - felelé.

- Hát te hol születtél? - kérdem a másikat, Pulszky Károlyt.

- Londonban.

- És te? - tudakolom a harmadikat.

- Párizsban.

Különösen hangzott. Négy újságíró, négy különböző ország szülötte, s mindenik azt írja le a papiros »kutyanyelvekre« erről az országról, »a mi édes szülőházánk«.

Hát hogy lehet ez?

Ejh, hisz ebből egy most fölébredt Ripp van Winkle is kitalálhatná, hogy itt furcsa sorsok lehettek harminc év előtt; az ország bajosan lehetett oly nagy, hogy egész San-Franciskoig terjedt volna, de miként lehetett viszont olyan szűk, hogy ezeknek a bölcsőik itt el nem fértek?

Ebbe belebolondulhat Ripp van Winkle, míg végre rájön, hogy dacára a feledési fátyolnak, a forradalom még mindig folytatódik ezer alakban, sok-sok helyen, még a születési anyakönyvekben is.

Ennek már tíz éve, akkor még kezdő írók voltunk, de, hogy valamikor híres, nevezetes emberek leszünk, meg voltunk róla győződve mindnyájan, még én is (pedig én csak Szklabonyán születtem). Az élet csakhamar szétszórt bennünket, kiosztogatva a szerepeket.

Szemere Attila legelőbb ment el utazni, messze külső országokba: Japánba, Kínába.

Utána a szőke Molnár hagyta itt az asztalát. Ő nem ment olyan messze, csak ide ki, a Kerepesi temetőbe. Vissza sem jön onnan többé.

Azután Pulszky Károlyt vitték el. Komoly hivatalnok lett: képtárigazgató, nagyúr - csak én maradtam itt, és azon a helyen ülök e percben is, ahol ezelőtt tíz évvel, s innen e csendes zugból figyelem a két forradalmi gyerek pályafutását.

A természet Szemere Attila iránt volt valamennyink közül a legnyájasabb. Ha két tündér osztogatja, mint egy perzsa rege mondja, a születésnél a tulajdonokat, az egyik a külsőket, a másik a belsőket, akkor nem tudom, melyiknek lehetett több a markában, de valami pici kezük, tudom, nem volt. Szép alak jutott osztályrészéül, s ragyogó név. (Szemere Bertalan volt az apja.) Vonzó, kedves modor s valami varázslatos fesztelenség (aminővel egy francia vicomte bír a Paul de Kock regényeiben), s ahhoz járul kora fölötti okosság és látkör, ötletbőség, előkelő, higgadt gondolkodás, mindez megszépítve ismeretekkel és szellemmel.

- Meglássátok - mondogatták a háta mögött -, ez a fiatalember sokra fogja vinni valamikor.

- Könnyű olyan apával - felelték mások, akik a nagy apák nagy folytatásaiban nem hisznek.

Szemere Attilának már első irodalmi szárnypróbálgatásai az akkori »Magyarország«-ban (ez még a Pesti Hírlap előtt volt) olyanok voltak, hogy méltó feltűnést kelthettek volna bármely nagyobb irodalomban is egy kezdőtül.

De a nagy apa árnyéka megjelent a közönség előtt - és a közönség közömbösen tette le kezéből a lapot.

Elkedvetlenedve dobta el Szemere élénken csevegő tollát, mely első útján se fogott soha zöldet - pedig ebből a színből indult meg néha a lángész is.

Az már a második roham volt, mikor a Pesti Hírlap munkásai közé állt, hogy abban a szürke zubbonyban induljon meg a dicsőséget megkeresni, melyben a többiek.

Talentuma megizmosodott. Némely csevegése igazi zsuzsu volt, tele amaz isteni nedvvel, melyet a természet könnyedén beleereszt a barackba, s melyet a műcukrász nem tud összevegyíteni a világ minden rendelkezésére álló ízeiből a cukorkájába.

A közönség élénken kérdezgette, ki írta ezt vagy azt a tárcát?

- Szemere Attila, a volt belügyminiszter fia.

- Úgy? Ez a Szemere Bertalan fia? - szóltak lehangoltan. - Nem is tudtam, hogy afféle dilettáns!

A nagy apa árnyéka tehát megint megjelent.

A fiú elkeseredetten tette le ismét a tollat:

- Nehéz ilyen apával! Engem sohasem fognak meglátni őmiatta.

Ekkor ment el Japánba utazni; már-már meg voltunk ijedve, hogy Kiszéláknak növi ki magát, mert az bizonyos, hogy amihez hozzákezd, abban ő nem marad hétköznapi.

Visszajött másfél év múlva megférfiassodva. Azzal a sliffel, amit a nagyvilág látása, megismerése ad. Hajlama, tradíciói apja egykori bajtársaihoz vonzották, a politikusokhoz. Ott ragadt meg közöttük a liberális klubban, s itt végre megint összekerültünk, az egykori három munkatárs mint ellenfelek a tarokknál.

Minden azt mutatta, hogy a politikai pályára lép. Kapva kapnak rajta, behozzák a Házba, felösmerik a tehetségeit, dédelgetik, szerepet adnak neki, hiszen annyi kevés a talentum ebben az országban, hogy akkor is ölben kellene hordozni egyet-egyet, ha Papucsek Adolfnak híják is.

De a nagy apa árnyéka megint megjelent a háta mögött, s a párt korifeusai hidegen vonták be fejeiket a vállapockáik közé.

Hát olyan nagy bűn az, ha valakinek nagy ember volt az apja!

Később azután mégis felléptették, kétszer is, de mindig olyan helyen, ahol csodának kellett volna történnie, hogy megválasszák. Csoda nem történt, nem lett megválasztva, beállították tehát a »majd«-ok közé, az örök várakozás tornácába. »Majd, majd, édes öcsém, hiszen majd csak ürül valami neked való kerület... ne félj, majd!«

Ez a »majd« állapot pedig a legalkalmasabb arra, hogy egy fiatalember rendszeresen belekergetessék abba a helyzetbe, hogy igazán ne lehessen belőle semmi.

Szinte szívet facsaró volt a sejtetem, hogy hátha ez a fényes tehetségű ifjú mégse fog soha érvényesülhetni. Hogy ez az ország, amelyben nem volt hely, ahol bölcsője ringjon, most megint összezsugorodik előtte, hogy abban el ne férjen...

Mi ez? Fátum ez? Vagy úgy fordult tán az erkölcsi rend, hogy az apák erénye meg lesz büntetve fiaikban...

Egy bizonyos, hogy Szemere Attila ma újra visszatért közénk, a régi írópajtásokhoz a »Hozomány nélkül« című színművel. Ez lesz a harmadik ostrom... az Olymp felé.

Kiáltatok neki egy barátságos »Hurrá«-t! Öleljük meg, vezessük újra megunk közé a mi szerény asztalunkhoz, tegyetek rá egy kis bokrétát is arra az örömré, hogy újra eljött ...s ültessük ma kivételképp az első helyek egyikére, mert bizonyára ott fog ő ülni mihamar, ha köztünk marad, a szellemi rangjánál fogva is.

[ELŐSZÓ GÁRDONYI GÉZA »FIGURÁK« C. RAJZKÖTETÉHEZ]

A törvényszéki vádlottaknál csak az általános kérdések között szerepel, hogy az illető hova való; a lényegre mindegy. A könyvnél, fájdalom, majdnem az a főkérdés, hogy »hol látott napvilágot«? Egy szegedi illetőségű könyv már előre fitymáló mosolyt csak a kritikusi ajkakra, s e mosoly alatt lappangva, szinte ott lebeg már a szentencia: »Bűnös és büntetendő!«

Nekem magamnak is vannak Szegeden született szellemi gyermekein, akiknek sokkal több küzdelmet kellett kiállniuk, mint a budapesti kölykeimnek, pedig talán erőteljesebbek, életrevalóbbak ezeknél.

Nagy primitivitás ez, s nincs is meg egyebütt, csak az irodalomban, mert a fülemilének, ha dalol, nem kételkednek azért a nótájában, hogy nem a városligeti fasorban teszi, hanem valahol a szatymazi bokrok között.

Nekem egyrészt örömet okoz, hogy ez a könyv éppen Szegedről jön, az én *fogadott* szülőföldemről. Mert az édesvízű városnak, mely hadi vitézségével, kereskedelmi életrevalóságával, magyar hűségével megszerezte egy ezredév alatt a pelikánt, aztán a bárányt, majd a phönixet (ez került a legtöbbbe), még szüksége volt egy állatra: a bagolyra. Arra a bagolyra, mely a szép homlokú Minerva istenasszony lábainál gubbaszkodik.

A paloták kupoláin csillámló napsugár nem veri ragyogását oly messzire, mint a nyomdák fekete betűiből kilövellő fény.

Egy városnak nem elég, hogy csak paprikája legyen, jobban mutatja, hogy igazi város, ha egy kis attikai só is terem benne.

Szeged egy rövid évtized óta magasan emelkedik ki az alföldi városok közt mint könyvpiac. Tíz-tizenöt figyelemre méltó mű jelenik meg ott évenként: s egyszer az a kérdés támadna, miért követel magának a többi városoknál nagyobb rangot, nem a nagy házait kellene fölemlítenie, hanem e köteteket.

Mert vegyük föl azt a képzelt esetet - ami különben világ végeiglen sohase teljesejék -, hogy Szeged elenyészik a föld színéről és három adat marad fel róla.

Az egyik adat azt hirdetné, hogy *hetvenezer lakosa* volt.

- Éppen kétszer annyi, mint Orosházának - mondaná a nyomozó történész.

A másik adat arról szólna, hogy nagy forgalma, élénk kereskedelme volt.

- Kedvező helyen feküdt - okoskodnék a történész -, éppen a Tisza mellett.

De amint rábukkan a harmadik adatra, hogy tizenöt könyv jelent meg évenként a nyomdáiban, a historikus élénken vetné papírra: »Itt egy jelentékeny művelt város volt valamikor«.

Ám sok év sok tizenöt kötetjét lapoztam már át, de egyet sem találtam köztük feltűnőbbet, mint fiatal íróársamnak ezt a könyvét, a »Figurák«-at. Tiszta kék ég alatt derült napsugár mosolyog - a frissesség harmatja reszket az alakjain. Sok szín, sok szellem, s még több elmésség. Csak még az ízlésnek kell egy kicsit tisztulnia.

Szinte érzem, mikor őt e néhány sorral bemutatom a közönségnek: »No, most ugyan erős ellenfelet veszek magamnak«!

De úgy gondolom, nem volt az a becsületes s igazi kertész sohasem, aki azért tapos el üde, illatos virágokat, mert nem ő termesztette.

TAPINTAT

(Karcolat a delegációból)

Az idén a magyar szív élvez. Rajtunk a sor. Kiborotvált képű osztrák delegátusok, sima talpú udvari főméltóságok a mi aszfaltjainkat tapossák. A két delegáció Pesten igazítja el a dolgokat.

Ejh, szép intézmény ez, akármit mondjon is Móricz Pál! Az osztrák urak a »Hungáriá«-ban üléseznek, mint egyébkor. No iszen, lenne ne mulass, ha a mi delegátusaink ad normam Hungaria, mikor Bécsben vannak, »Germania« nevű szállodában tanyáznának! Sok mérges interpellációnak lenne ez szülőanyja. Ám a német szelídebb, türelmesebb. A derék lajtántúliak nem bokrosodnak meg egy vendéglőnek a címétől.

De egyelőre semmi közünk a német delegációval, foglalkozzunk a saját népeinkkel.

A magyar delegáció tegnap alakult a Múzeumban. Többnyire a régi emberek. Ugron még nincs bent, Tisza se vállalta az idén, de ott van Nákó Kálmán gróf, s ez elég garancia, hogy a Monarchia egy évi sorsa megint kellőképp nyélbe üttetik.

A tegnapi ülés eredménye a tisztikar megválasztása és a bizottságok alakulása.

Egypár kedélyes mozzanat ezeknél a választásoknál is előadta magát; pedig ezek a választások abból a forrásból szoktak származni, amelynek a neve »tapintat«.

Ohó! itt vagy, csak hogy már egyszer fülön foglak, derék tapintatunk. Szerencsés gyermeke a kornak! Tebeléd szerelmes minden nagyúr. Királyok, államférfiak rajongnak érted. Pedig némelykor te vagy a megölő betűjük. Te vagy a pegazus, aki szárnyas hátadra veszed lovagodat, s hosszú karriert csinálsz vele fölfelé, de te vagy a sírásó is; mert a tapintat túltengésében szoktak aztán ezek a nagyurak kimúlni.

Ebből a híres, sokat emlegetett, mindenütt felhánytorgatott ideálnak előfestett tapintatból kifolyólag jelöltetett ki a négy albizottság elnökéül gróf Zichy Ferenc (az ismeretes nagy hazafi).

Természetesen meg is választották. Úgy kívánta a tapintat.

Egy tapintatos delegátus közbeszólt: Miután az ismeretes nagy hazafi már aggastyán, s nem lehet kívánni, hogy drága egészsége rovására mindig ő vezesse a tárgyalásokat, válasszunk helyettest!

- Helyes! Úgy van! Válasszunk helyettest!

Helyettesnek megválasztották Széll Kálmánt.

Egy másik delegátus közbeszólt: Mit? Széll Kálmánt?

Széll Kálmánnak annyi dolga van, hogy sohase lesz itt, válasszunk a helyettesnek is helyettest!

Zajos derűtség támadt erre. Pedig nem nevetnivaló dolog ez, hanem egy nagy találmány. Így mindenki kitüntetéshez juthat, s a delegáció is csupa nagy emberből fog állni. Lesznek benne igazi és helyettes Széll Kálmánok és Zichy Ferencek.

A külügyi albizottság elnökéül Szécsen Antal gróf volt kiszemelve.

Előlegesen megbeszélték a nagytehetségű gróffal, hogy vállalja-e? Persze vállalja, de udvari elfoglaltságai miatt csak a jövő héten jöhet le. Azért hát csak válasszák meg, mire a tanácskozásokat vezetni kell, előjön.

Ezzel az intencióval is gyűltek össze a külügyi albizottság tagjai. Elnök hadd legyen Szécsen Antal, mert az ért hozzá, előadó hadd legyen Falk Miksa, mert az még jobban ért hozzá.

Mondták is Falknak:

- Állj fel és proponáld Szécsent!

- Miféle joga?

- Te vagy az előadó. A bizottság szája.

- Igaz, hogy tavaly én voltam az előadó, de ez nem örökös kenyér; a legöregebb bizottsági tagé a felszólalás joga. Hadd proponálja Csernátony, ő a legöregebb!

De Csernátony se akarta elvállani vakon a legöregebb titulust, s egy nálánál öregebbet kezdett keresgélni monoklijával a tagok közt.

Addig-addig keresgélt, míg egyszer csak benyitott a terembe vidáman, fürgén virággal a gomblyukában Nikolics Fedor báró.

- Szervusz, urak! Jó napot. Elkéstem egy kicsit, nemde? Jó napot, Lajos! Vagy még nem kezdtétek meg? Ah, te is itt vagy Aladár? (Ugyanis Andrassy Aladár grófot pillantotta meg egy sarokban.) Bravó! No ez derék! Nemde, te leszel az elnök? ...Reményilem elvállalod.

Andrassy Aladár gróf mosolyogva vonogatta a vállát, ami politikai nyelven az igen rebesztését jelenti.

A tapintat embereiben, akik a távollevő Szécsent fogták már meg elnöknek, elhűlt a vér. Mein Gott! Milyen széles ez a Fedor báró! Már most mi az ördögöt csinálunk?

A tapintat azt kívánja, hogy egy jelenlévőt sohase szabad megsérteni egy távollevő kedvéért.

S így lett meg a külügyi albizottság elnöke gróf Andrassy Aladár, aki ugyan nem ért sem a külügyekhez, sem az elnökséghez - de *jelen volt*.

SZEGED

Azzal a szöglettel átellenben, melyet a Marosnak a Tiszába szakadása alkot, épült az Alföld egyik első városa, Szeged. Nagyobb, népesebb Debrecennél, s azt kedélyesen »kálvinista Róma«-nak nevezgetjük, ezt viszont bátran mondhatnók »katolikus Debrecen«-nek.

Nevének eredetét különbözőleg magyarázzák. Némelyek szerint a *szeg*, *szeglet* szóból származnék, mivel a Tiszába siető Maros éppen a várossal átellenben csaknem tiszta derékszögben szegi az anyafolyó medrét, két háromszög alakú területet alkotva alsó folyásával. Mások szerint a *Szeged* név a »sziget« szóból alakult, mert az első település idején a város mai helye szigetsorozat volt, s ez apró szigetek idővel (mint az 1879-iki talajfúrásokból kitűnt) részint iszapolódás, részint földhordás, tehát emberi kezek óriási munkája által összenőttek. Az öthalmi, szilléri és röszei földmunkálatok alkalmával annyi és oly régiségeket találtak, hogy azok tanúsága szerint ez a hely kétségkívül már az ősidőkben küzdő, telepedő helye lehetett a vándornépeknek. »Szeged« néven 1199-ben bukkan föl először a III. Ince pápa levelében, mint főesperesi székhely; azontúl egyre sűrűbben emlegetik királyi oklevelek, mindig mint sótári helyet. Nem sokára szó van pénzverdéről is. Halászoknak és pásztoroknak kellett is letelepedniük kevéssel a honfoglalás után, mert a dús legelőt és jó vizet nagy előszeretettel keresték a letelepedő magyarok.

Nagyobb föllendülése Zsigmond idejére esik. A király sokszor megszorult pénz dolgában, s olykor a szegediek segítették ki. Már ekkor élénk kereskedést folytattak részint iparcikkeikkel, részint terményeikkel országszerte. Pénzök volt, és azt ügyesen használták kiváltságok és mindennemű kedvezmények megszerzésére. Zsigmond sok kiváltságot ad nekik, a többi közt szigorúan meghagyta, hogy a szegedi kereskedőknek bántódásuk sehol az országban ne essék, vámot, révpénzt tőlük ne szedjenek.

A szegediek ügyesek abban, hogy a fejedelmek kegyeibe jussanak. Királyaink általában, de különösen a Hunyadiak föltűnő ragaszkodást tanúsítanak a város iránt, mely e korban rohamosan emelkedett, s ebben nagy része van a lakosok ősidőktől ismeretes kereskedői szellemének, s az azzal járó ügyes körültekintésnek, mellyel sok kellemetlenség és veszedelem alól bújta ki. Ennek és városuk kedvező fekvésének köszönhetik, hogy míg más városok véres csaták színhelyei, ők békén gyarapodhatnak, legföllebb a Széchyekkel, a Garaiakkal, mint szomszéd birtokosokkal s különösen a kunokkal vannak sűrűbben kisebb-nagyobb galibák, pöreik. A szegedi embert már a középkorban is bizonyos helyi hazafiság vezeti. Politikai

magatartásuk, nem makacs, könnyen meghajlanak németnek, töröknek aszerint, amelyik felülkerekedik, ha az városuk érdekében van.

Ilyen politikai magatartás és kedvező viszonyok közt lett nagy várossá, olyanná, hogy Bertrandon de la Broquiere, aki 1433-ban utazott Magyarországon, azt írja naplójában: »Szeged egy nagy, nyílt, s egyetlen utcából álló város, mely nekem mintegy *mérföldnyi* hosszúnak látszott«. S amilyen nagy kiterjedésű volt a város, épp olyan arányban szélesíti határát, mely ma már 867 négyzetkilométerre terjed. A középkori szegedi polgár közönségesen földszintes, nagy téglakockákból épült házban lakik, végig gombos mellényt és ujjast visel durva aba posztóból, de a feleségét, lányát értékes szövetekben járattja, s fiai közül az egyik »iskolákat jár«. 1519-től kezdve majd minden évben találunk szegedi származású tanulókat a bécsi, krakkói és wittenbergai egyetemi anyakönyvekben.

Ám az alacsony házak mellett ott emelkedtek az »Alsó Zyget« városrészben, a mai Alsó-városon, főúri paloták is, mint például a Szilágyi Lászlóé, melynek ablakából lőtte le Vid Sebestyén uram Iván szerb cárt, a »rettenetes fekete embert« 1527-ben; vagy a szegedi grófé, Sárszegi Istváné, melyet ezerötszáz aranyforinton zálogosított el 1511-ben krakkói és budai polgároknak. De a gazdag polgárok is úri módon éltek akkoriban. A régi kor épületei közül ma már csak a Mátyás által épített templom áll az Alsó-városon. E körül volt a piac. Előttünk áll úgy, amint volt. Ott ülnek a szegedi kofák kopogós sarkú cipőikben, tarka hosszú rokolyáikban; ponyva fedelű sátraik alatt, elejtett darvakkal és vadludakkal tele halmozott talyigák állanak gyümölcsös garabolyaik mellett. A halpiac külön van, följebb a Tisza mellett roppant halgarmadákkal. Háromezer halász foglalkozik a hálóval, s él meg belőle. Pedig a hal végtelen olcsó. Oláh Miklós esztergomi érsek följegyzése szerint »ezer darab rőfös hosszúságú harcsát vegyesen ponttyal egy magyar forintot lehetett venni«. Sőt némelykor annyi volt a hal Szegeden, hogy sertéseket hízlaltak vele.

A halat, mint kereskedelmi cikket, leginkább szárítva és besózva készítik ki. Ilyen alakban küldöztetik a nagyurakhoz ajándékba. Mert a szegedi magisztrátus, melyben hosszú századok alatt a Geges, Zayday, Szegény, Pálfi, Molnos, Harcsás, Zákány, Délczögh, Tsötörtök nevek szerepelnek, örökös deputációkban van kettesével, hármassal. Majd a királynak viszik az adót, a köteles dénárokkal mellett ajándékkal sózott halat és remekbe varrt karmazsin csizmákat királynak, királynénak, királyfiaknak és a királykisasszonyoknak; majd a palatinus elé járulnak, kinek két perzsa szőnyeg jár a kun puszták legeltetési jogáért.

De a lakosság is váltig úton van. Iparosai: szűcsök, takácsok, szabók, kalaposok, vásznasok és szappanosok megrakott szekereken járták be áruikkal Pesten át egész Kassáig, Bártfáig az országot. A szerémi borokkal üzérkedő kereskedők még tovább terjedő piacot teremtenek magoknak. Hajókon, tutajokon bejárták a Tiszát, Marost és későbbben a Dunát is, bort és fát szállítván a vizeken. E mellett roppant állattenyésztést űznek a lakosok a dús legelőkön, melyeknek szaporítása képezi a városatyák fő gondját. Jogcímet keresnek, panaszokkal járnak, pöröket folytatnak egy-egy pusztai vagy szállás megszerzéséért.

Kiváltságokat szereznek, kereskedelmük, iparuk nőttön-nő, vagyonosodnak s rokonságba lépnek az ország főuraival, a Hédervári, a szekcsői Herczeg, a Pákosi, a laki Thuz, a más nemzetségekkel, anélkül azonban, hogy emiatt kiveszne köztük ama polgári és demokratikus szellem, mely a városnak sajátos jellege volt mindenkor. A jómódú lakosság például együtt érez a Dózsa György pórhadával; Dózsa itt gyűjti kereszteseit. S hogy itt erős gyökerei lehettek, mutatja a Szapolyai eljárása, aki kivégeztetvén Dózsát Temesvárott, Verancsics szavai szerint »fejét véteté neki és Szegeddé küldé ajándékon a szegedi főbírónak, kinek Pálffy Balázs vala neve«.

Kisebbségi szerencsétlenségek, mint minden várost, a mohácsi vész előtt is érték Szegedet. 1444-ben, Szent Domokos napján megrázkódék a föld, percekig tartó zúgás-morgással meghimbálta Szeged házait. Történt pedig ez ugyanaz a nap, amikor a Szegeden időző Ulászló király a híres békeszegő oklevelet adta ki. És a rossz előjel nem is csalt ez egyszer.

De Szeged gyorsan kiheverte a csapásokat, s a Hunyadi-ház idejében újra fölvirágzott. Hunyadi János kormányzó, akinek törökverő seregében a szegediek kiváló számmal vettek részt, s még inkább fia, Mátyás király szabadságleveleikben a városnak a török elleni harcokban, így Nándorfehérvárnál, Jajcánál, stb. tett nagy szolgálatai fölötti elismerésüknek adtak meleg kifejezést. Mátyás király kétszer tartott itt országgyűlést, és különös kegyeltjévé fogadta Szegedet, pazarul gazdagítva azt javakkal, mert - úgymond egyik oklevelében a bölcs király - »az országok díszé és ereje a városok gazdagságából és bőségéből áll«. A »nagy protektor« halála határátkelő Szeged történetében. A delelő ponton állt szerencséjének napja. Immár lefelé hajlik onnan. A tizenhét szegedi templom tornyában (mert tizenhetet mond a szájhagyomány) búsan szólhattak a harangok, melyeket a király temetése napján négy óra hosszáig húzatott a magisztrátus.

A két következő gyöngye király alatt rohamosan lazult az állami rend; pedig iparnak, kereskedelemnek ez a melegágya. Hatalmas oligarchák támadtak, jogokat, törvényeket lábbal tapodók. Mátyás porzója még le sem pergett a szegedi adománylevelekről, s már kezdték azokat nem venni figyelembe. A város egyik kiváltságát a másik után szedték el a túlkapásaikban hivalkodó nagyurak. A hatalmaskodás és jogtalanság úgy szólván ragályos divattá lett. Dobzse László királynak, akiről azt írja a pápai követ, hogy csizmája sem volt, honnan lett volna ereje megzabolázni őket?... Dózsának jönnie kellett, s Mohács el nem maradhatott!

A mohácsi vésszel befejeződik a város fényes szerepe. Különben is nehéz idők következtek, kivált a városokra. Amelyek Szapolyaival tartottak, azokat Ferdinánd pusztította el, viszont Szapolyai a Ferdinánd hűségén levőket. Szeged ide-oda ingadozott több mint egy évtizedig. Szapolyaihoz szított, de azért Ferdinánd előtt is kellett magát. Szegedre (melyről az a rege élt, hogy itt volt Attila székhelye egykor) mindenik fél áhítozott, de a legjobban Szapolyai halála után a Budán székelő Mehmed pasa. Talán, mint Jászay történetírónk véli, az fürta a fejét, hogy Ibrahim pasának, mikor a mohácsi csata után Szegedre elkalandozott, az ott talált számtalan juhnyájából 50 ezer, Iszikender Cselebi defterdarnak pedig húsz ezer darab jutott, s alig várta, hogy ő is kivegye onnan a maga részét.

Szeged tudomást vett a pasa beütési szándékáról s látva, hogy az ellenállásra nem elég erős, a »város képében« elküldé a pasához Tsötörtök László, Zákány István, Somlyai Pál és Budai István uramékat meghódolni. Ezzel a város hosszú időkre török iga alá került.

Történetében még előfordulnak érdekes lapok: Tóth Mihály híres kalandja, melyet Tinódy Sebestyén megénekelt; II. Rákóczi Ferenc kurucái is megvillogtatták kardjaikat falainál, de az elnéptelenedett, elpusztult romváros sorsára mindez nem volt befolyással; viszonyai nem fordultak se jobbra, se balra. A török uralom óta lankasztó zsibbadás nehezedik a lakosságra, melynek sokat kell túrnie a várban székelő töröktől. A kereskedelem egyes ágai pangásnak indulnak, mert a járó-kelő kereskedők útja nem bátorságosabbé; s kinek is volna kedve vagyont szerezni, ha azt úgyszólván kiszípolozza kénye-kedve szerint a hódító? A kereskedelmet hovatovább mind jobban kirekesztik kezükből a törzslakók, s a beköltözőkódó rácok veszik át.

A gazdagabb lakosok, kik fényét adták a régi Szegednek, elköltözködtek a felvidékre, s a város pusztulásnak indult. Egy közönséges nagy falu vált belőle. A főbíró, e hajdan méltóságos perszóna, ki mikor Szeged utcáin megjelent, elől-hátul két-két fölemelt pálcájú esküdt kísérté,

mint a római consulokat a lictorok: most ott üldögélt a pasa udvarán és a parancsait leste. A lakosság önérzete is kihalt. Tökéletesen elveszté a város fejlődésének föltételei iránt ama finomabb érzéket, melyben századok óta kivált. S ezt vissza nem nyeri soká, Szegednek 1868-ki visszavétele s a törökök kitakarodása után sem. Az egykor hatalmas városi tanács egyszerű kupaktanácsná lett s egészen e század elejéig nem bírta megállítani a várost a hanyatlás útján; adókat szed, rablókat üldöz, s az ügyes-bajosok napi dolgait igazítja; egyébre alig terjedhet ki a figyelme. S eközben még gyakori árvizek is pusztítják a szerencsétlen várost, mely apródonként minden privilégiumát elveszti úgy, hogy már a legprimitívebb szabadalmi is veszélyben forognak; mikor azzal a furganggal segít magán, hogy egy ócska 1200-ból való pecsétet halász ki a Tiszából, melyen az elmosódott címerből épek maradtak a »Sigillum Regiae... egediensis« szók, a Tiszát és a Marost ábrázoló két pólya, meg a sassá átváltozott pelikán, a jus gladii jelvényeivel. Ezzel a pecséttel, mint bizonyítékkal, jár-kél fűhöz-fához régi jogainak elismertetését szorgalmazva, s nem is egészen siker nélkül.

A város régi fénye, hatalma csak mint rege él. Nincs már palota sehol, a csinosabb kőház is nagy ritkaság. Szegedi diákok nem járnak többé külföldi egyetemekre; a boltok ablakaiban nem ragyognak többé kincsek és drágaságok. A csapások nagy sorozata teljesen lenyomta, eltompította őket. A város történetében ott sötétlik a katasztrófák minden neme. Mind a négy elem föllázadt ellene. A tűz elpusztította, a föld megrázkódott alatta, a levegő megmérgezte, az 1710 és 1738-40-ki dühöngő dögvész roppant megritkítá lakosait, de a legmakacsabb üldözője folyton a víz volt. Nem csoda, ha ereje meg-meglankadt. Tengődött s várta a szebb napokat szelíden, türelmesen, mint a címerében lévő bárány. Csak egy maradt meg e népben minden időközön keresztül, minden csapások dacára: a hangyaszorgalom és a szülötte föld rögeihez való ragaszkodás. Egyebekben folytonos a süllyedés, s egyre szűkebb a látkör, úgyhogy egészen meghódol az ama korban Európa nagy részében uralkodott babonás tévelygésnek, s még a múlt század elején is boszorkányokat vállalt és éget a magisztrátus, asszonyokat, kik Dromo ördöggel szerelmeteskednek, s pemetén, lapáton lovagolnak a Gellért hegyre gyűlésezni, s férfiakat, kik a tehenek tejét megrontják és a boszorkányok céhét vezetik.

De e tespedés is csak ideiglenes lehetett. A viszontagságok egész sorát el kellett előbb-utóbb simítania az anyaföldnek. Mert Szeged nagyon jó helyen fekszik. Egyik oldalról a dús legelőjű kun puszták környezik, másíkról az ország búzás kamrája: a Bácska, de tőszomszédságában van Torontál is, híres fekete földjével. A török el nem vehetett, az elemi csapások sem pusztíthatták el annyit, hogy a jó anyaföld vissza nem pótolja. Saját határa is kítűnő, bár egy része homokos és imitt-amott szikes vizek borítják. A távolban mint óriási ezüst tallér megcsillan egy-egy tó. A véghetetlenül egyforma, szürke lapnak kellemesen vetnek véget a szatymazi kertek. Határáról egyébiránt fölösleges külön beszélni. Az alföldi nagyobb magyar városok külsőleg többé-kevésbé egyformák. Határaik hasonlítanak egymáshoz, mint az egyik rőf posztó a másíkhöz. A délibábos róna, melynek csak a mennybolt lehajlása vet véget, a tompa szürke talaj, a beláthatatlan kalásztenger - mindenütt ugyanaz. Imitt-amott fölbukkan egy-egy magányos tanya, fehér házíká s kútgém. Ugyanolyan Szegednél, minő Kecskemétnél. A városok végein a szélalmok s bent a városokban sok egymással közös vonás. Mindenik városnak van egy olyan dolga, amivel dicsekszik. Debrecen a kollégiumával, Szeged a Mátyás templomával. Van néhány híre vergődött iparcikke vagy terménye: Szegeden a bicska, szappan, paprika, tarhonya, Kecskeméten az alma, barack, Debrecenben a pipa, kolbász, szalonna. És egy nagy embere is van minden városnak, amelyik mutassa, hogy ész dolgában mi telik; Debrecené Csokonai Vitéz Mihály, Kecskemété Katona József, Szegedé Dugonics András. Ehhez járul még, hogy az emberek is hasonlóké nemcsak kinézés, de észjárás tekintetében is.

A szegedi ember, a férfi nemen levő, közönségesen zömök, alacsony, értelmes arccal, élénk szemekkel, hatalmas kifejtett koponyával, melyben van bizonyos tatár szögletesség. Kicifrázott, tempós beszédjükön, méltóságos járásukon meglátszik a keleti faj. Az asszonyok között itt tán kevesebb a magyaros szépség, mint távolabb Makón vagy Szentesen, aminek talán az az oka, hogy a faj itt éppen nem vegyül. De azért a szegedi férfi nép mégis nagy csoportokba verődik össze ősidőktől fennmaradt szokás szerint vasárnap dél tájban a templomok előtt, hogy szemlét tartson a kijövő hajadonok és menyecskék fölött, s gyönyörködve legelteti rajtok szeméit. Hanem hiszen van is rajtok elég nézni való; pompával, gazdagon öltözködnek. Száz ráncú virágos selyem szoknya suhog a többi tizenkettő fölött. Mert tizenhárom szoknyából áll egy rangos menyecske öltözeke; a hajadoné kilencből, mivelhogy annak vékonyabbnak illik lenni; a derék drága, negyven-ötven forintos nagy selyemkendővel van átkötve, melynek két, rojtos vége egész a bokáig csügg le. A menyecskék kurta, többnyire egyszínű selyem ujjast viselnek, melynek *kacabáj* vagy a szabás változatai szerint *leves* a neve. E népviseletben nincs semmi magyar motívum, sem a színekben, sem a formában; a szoknya túlságosan hosszú és csak a bokától kezdve engedi láttatni a fehér harisnyát a lábszáron, de az igaz, hogy egészen végig, még a sarkat is, mert a lábnak csak a hegye van benne a hátul nyitott, fehér falu, aranycsipkés papucsban, amelyben csak a szegedi nő tud olyan ügyesen járni, hogy le nem csúszik a lábáról, ha fut, sőt ha táncra perdül is.

A férfiak viselete magyaros. A főképp földet művelő alsóvárosié: sötétkék ujjas, egy sor ezüst gombú mellény, csizmába húzott nadrág és kerek kalap. A felső-városiaké változatos, amint foglalkozásuk változatos. A »super« (hajóács) barna színű kurta ujjasa, lefelé hajló gallérral s a csizmaszárra lehúzott pantallóval, váltakozik a »fisér« (nagy halász) zsinóros viseletével és a molnárnak szinte fehérben játszó világoskék mandlijával.

Mint a legtöbb síkon lakó népnél, itt is kevesebb a poézis, mint a hegyek között. Még a szerelemben is kevesebb a lendület. Dalaik nem csengnek olyan mélabúsan, fájón, epedő rezgéssel; vagy a virágos jókedv, a heje-huja színes buborékjai, vagy a szilaj érzés kifakadásai.

A szegedi legény rendesen olyan jövődöbelit keres - ha felső-városi, akkor a Felső-városon (mert nem szívesen mennek más városrészbe menyasszonyért) -, aki vagyonilag hozzá való; vagy ha nem, akkor olyan erőset, aki játszva emeli föl a zsákot, akiből munkás, jó gazdasszonyt remélhet; így gondolkodik a »gügyű« is, aki összehoronálja a házasságokat. A kiszemelt leány, ha elfogadja a széptevést, mely a szombat esti beszélgetésekből áll, egészen a legény hatalmába jut. Vasárnap délután tánc van az újszegedi népkertben, de csak a legény engedelmével táncolhat ott mással, s jaj annak, aki tánc közben, mikor a párok külön válva járnak a frisset, elkapja: életre, halálra szóló verekedés támadhat abból.

A népkert egyetlen kirándulási helye a hetvenezer léleknek. Ott találkozik vasárnaponként az egyes városrészek népe: Palánk ragyogó úri lakossága, a Felső-város hetyke délceg ifjai, az Alsó-város ősi famíliái, a Rókus-város kackiás menyecskéi. Itt mulat együtt úr és földművelő, szegény és gazdag. Más hely, hol az izzó nyári napokon egy kis árnyékhoz jutnának, alig van.

A Makkos erdő, a másik kiránduló hely, elpusztult az 1879-diki árvízben, s ma már magánosok szántóföldje. *Szatymaz* pedig, hol szőlős kertjeik és gyümölcsöseik vannak, messze van a várostól. Itt terem a jóízű könnyű karcos, az úgynevezett buckai, mely a szegedi nép konyhájának kiegészítő része.

Pedig a szegedi konyha olyan, hogy hálátlanság lenne mellette könnyedén átsiklani. Egész sor különlegessége van. A világhírű halpaprikás, melyet a bennszülött bölcsőjétől a koporsóig meg nem un, melyet itt oly kitűnően tudnak elkészíteni a halbeli nagy bőségben, vegyesen aprítva a bográcsba különböző halfajokat s melyhez öreg, még latin iskolákat járt halászok deákul

mormogják a receptet: »habeat colorem, odorem et saporem«. A káposztának is (alföldi néven a töltött káposzta: *szárma*) itt tudják legjobban megadni a módját. »egy sor füle, egy sor orrja, egy sor kövérje, egy sor töltelék«. Hát a fölséges tarhonya, a finom almáspite, az omlós csőröge, a »hosszú« lére eresztett, csipetkés csirkepaprikás, melynek titka a szegedi paprika csodálatos ízében van!

A szegedi polgár ügyes gazda és kitűnő munkás. Földjét még a hírhedt bolgár kertésznél is jobban műveli. Egy hold paprika-földből néhány száz forintot húz ki évenként. A paprika-termesztés évi jövedelmét félmillióra becsülik. Takarékoságukra jellemző adat, hogy pusztán az alsó-városi népnek (mely a város ősnépe és sok apró vonásban elűt a felső-városítól) másfél-két millió forintnyi betéte van a »szeged-csongrádi takarékpénztár«ban. Ehhez csak akkor nyúlnak, ha valahol eladó föld akad. A roppant határ is kevés már nekik; gyorsan terjeszkednek kifelé a kun pusztákra. Annyira takarékosak, hogy a szegedi polgár előtt a fényűzés majdnem erkölcstelennek tetszik. (»Elpusztul az a ház - tartja egy közmondásuk -, melynek pávája és jegenyefája van.«) De azért jól él, vasárnap télen színházba viszi a családját, ahol nem ritkán parasztleányok ülnek a páholyokban, egy sorban a város előkelőivel. Ezalatt ő maga künn a sógorral vagy a komával egy kis borozgatásnak ered, fordulván ilyenkor elméjével a *torony alá*, ti. a közügyekre, melyeket a tornyos városházán intéz a magisztrátus. A közügyek iránti érdeklődés hagyományos. A város meglehetősen szövevényes gazdasági ügyei mindenkinek a száján vannak, mert roppant fekvőségeit részint házilag kezeli a hatóság, részint bérbe adja. Régente egy-egy beavatott tisztviselőjét azzal az indoklással választá meg újra és újra, habár különben ingrata persona volt is, hogy »lehetetlen elcsapni, mert csak ökelme tudja, mink van«.

A szegedi ember jelleme általában nemes: nem egészen nyílt, de egészen nagylelkű. Jó szívű, igazságos. Szívós, de nem makacs. Erős, nyers, de nem durva. A magyar cívisek érdekesebb vonásai itt csak bágyadtan, szelídített alakban lépnek föl. Demokráciája őszinte, valódi magyarsága természetes, ment az affektált cafrangoktól s ezért hódítóbb. A város magyarságában és demokratikus levegőjében minden idegenszerű elem fölolvad. A bevándorló magyarrá válik; a címerére kevély nemes átídomul köztük polgári gondolkodásúvá. A negyvenes évekből több példát lehetne felsorolni, hogy a beköltözött nemes családok néhány évi itt tartózkodás után a polgári kötelékbe vetették föl magokat. Míg Szeged bent magyarosít, kifelé rajokat bocsát. Különösen Torontált magyarosítja. Évenként négy-ötszáz sváb tanuló jár Szeged iskoláiba többnyire cserébe, kik nemcsak a magyar nyelvet tanulják meg, hanem a nemzeties szellemet is beszívják.

A szegedi nyelvjárás általában az alföldivel egyező. A közép *é* helyett itt is az *ö* járja; a szóvégi *ű*, *ú* helyett sok szóban *e*, *a* hallható: *keserű* helyett *kesere*, *savanyú* helyett *savanya*.

A vidékbeli magyarságnál ahány falu, annyiféle árnyalatú a nyelvjárás, de minden lényeges különbség nélkül. Másképp beszél Makó, másképp Dorozsma, másképp Horgos. Jellemző egy régi krónikás eset, a szegedi furfangnak a nyelv járási különbségre épített remeke.

A hajdani hajóhídon ugyanis mindenkinek vámot kellett fizetnie a városi statutum szerint, csak a szegedinek nem. Persze tömérdék volt a visszaélés. Az átjáró közönség mind azt vallotta, hogy Szegedre való s vám nem sok folyt be a város ládájába. Váltig töprenkedett rajta a magisztrátus, miképp lehetne e visszaélésnek gátat vetni. S amin se szigorúság, se ellenőrzés, se statutum nem tudott segíteni hosszú évekig, azt sikeresen eligazította egy furfangos ötlet. Nem azt kell immár megkérdezni a vámszedőnek a hídon menőtől, mind eddig, hogy hová való, hanem az lett ezentúl a hivatalos kérdés: »Mivel eszik kenteknél a levest?« »Kalánnak« - felelte a Makó-vidéki, »kanoávâ« - mondá a dorozsmai, mire rájok zúdítá a szentenciát a vámszedő: »Fizetik kendtek a vámot, punktum; mert a szegedi ember kanállal eszi a levest«.

Az élelmes ötletek sok hasznot hajtottak Szegednek; átvitte ezeket kereskedelmébe is a nép, s ezen a téren mindig elől járt az Alföld. »Soc gazdag aros nép giöle az varasban.« Vásárai híresek voltak, kisipara uralkodott, egyes apró iparcikkei, paprikája, szappana, tarhonyája az egész országban nevezetesek lettek, sőt a külföldre is utat vertek maguknak. De ez csak a kenyeret adta a szegedieknek, a kalácsot a halászat, a hajózás és a fakeskedés szerezte: Szeged jólétének három főforrása, melyekhez negyedikül szegődött a vasút, amikor a gazdag országrész termékei mind erre mentek keresztül. A külterületen a mostani *huszonkét kapitányságban* hatalmas marhatenyésztés vált emeltyűjévé a földműveléssel foglalkozók jólétének, kiknek magyarsága közmondásos volt.

Csodálatos, hogy dacára az élelmességnek és kereskedelmi szellemnek, mely Szeged őslakosságát jellemezte, a kereskedés egyes ágazatait mégis kiadta a kezéből az 1687-ben beözönlő szerbeknek, akik a város palánkjai közt települtek meg.

A *Palánk* városrész volt a vegyes származású elemek fészke; német iparosok, görög boltosok is forrták ki magukat magyarokká, lassan-lassan fölvevén a szegedi címvis tipikus tulajdonait.

Reggelenként ősidők óta a városház előtti térre gyűl össze a férfilakosságnak az a része, amely ad és vesz. Több száz ember zsibong ott, *superek*, *fisérek* és kereskedők. Nagy csoportba verődve, csöndes pipaszó mellett, pusztán dangubáznia látszanak, mert zaj, kiabálás nincs a börzéken, de voltaképpen erősen folyik az üzlet. Nagy János uram gabonára csinál kötést Kis István urammal, Kis István ezer darab lécet rendel a jelen levő Szabó Ferencnél, akinek viszont száz kubikusra van szüksége, azok előállítására nézve egyezkedik Kovács Pál urammal. S amennyi fájtája van a kereskedelmi ügyeknek, azt mind itt intézik el egy óra alatt, míg a »kaszinózás« tart. A szegedi paraszt-börze régebb talán az igazi börzéknél, csak hogy a magyar temperamentumhoz van szabva.

Az üzleti szellem kinövésai, a család és szédelgés, itt soha se vertek gyökeret; még ma is emberségre kérnek kölcsön pénzt a nép fiait, s az adott szó a kötelezvény. Erkölcsiében megbízható a szegedi nép s lelkületében a jóra hajlik. Egész véletlenség, hogy a világhírű haramia, Rózsa Sándor, ide való. A rabló-romantikának e túlságosan megaranyozott hőse itt és a környéken üzte hajmeresztő csínyeit s lázító rémtetteit; később azután itt szenvedte büntetését egyik tömlöcében a várnak, melyről az a jóslat élt századokon át, hogy fog még abban király lakni... Íme, lakott is benne a betyárok királya!

A nemzeti ébredés, a reform eszmék a negyvenes években Szegedet is átmelegítették.

Szeged másodszori emelkedését jelzi ez időpont azon silány helyzetből, melybe a török hódoltság s az utána következő megdermedés juttatta. Nem virágzott ott már más, csak tava-szonkint a rakoncátlan Tisza folyam, mikor az egy napi életű kérész-rajok özöne ring, úszkál, csapkod a hullámain. A kultúrának elmosódott a nyoma. A várost is csak a beláthatatlan területen fekvő házikók jelzik (több mint fele bogárhátú). Csinosabb épület ritkaság; a Kárász-ház és a város széképülete képezik a város büszkeségét, de egy-egy szebb falusi kastély mértékét ezek is alig ütik meg. Bent a házakban néhány almáriom tetején tán ott lehetne találni Dugonics András munkáit, vagy a Vedresét, akik a város szülöttei. A festészetet az odaváló kontár festők mázolásaiból ismerik. A műtárgyakból egy Mátyás király által ajándékozott palástot mutogatnak az alsó-városi templomban, melyet hatvanezer-tallérra becsültek. Legfőleg még a város határában, az Öthalmon talált értékes régiségek hányódnak imitt-amott a fiókokban.

A pesti egyetemről hazaérkező ifjak terjesztették az új eszméket, az 1843-iki országgyűlés szabadelvű légáramát, Széchenyi István reformterveit. Ezek hatása alatt ébred a város öntudatra s lázas tevékenységgel lát századok mulasztásainak pótlásához. Csodálatos

gyorsasággal indul a város fejlődésnek: kaszinók, egyletek alakulnak, kórház épül, az elhanyagolt közoktatásügyet fölkarolják, a nemzeti szellem friss lehelete átjárja az idegeket, az idegen eredetű polgárok magyar neveket vesznek fel s az új légáramlatban vígabban csattog a pöröly, jobban fog a véső, még tán a hálóbá is nagyobb harcsa akad.

Az 1848/9-i viharok már úgy találják Szegedet, mint az Alföldnek *legelevenebb* városát. A nemzeti harcban oly tevékeny részt vesz, mint a Dózsa-lázadás óta egyszer sem. Látszik, hogy fölhevíteni csak a liberális, egyenlőségi eszmék tudják. Új-Szegednél, Szent-Tamásnál derekasan viselik magokat a szegedi fiúk. S a város összes népe, mely meglehetősen langyos és ingadozó maradt Bocskay, Bethlen, Thököly Imre és II. Rákóczi Ferenc alatt, teljes odaadással áll a hol diadalmas, hol megtépett, elhanyagolt forradalmi zászlók alatt egész addig, míg a szőregi csatában az utolsó honvéd puskalövése is elhangzik.

Az 50-es években, az elnyomatás alatt bár lassabban, de azután az alkotmányos fordulattal kedvező szélben megdagadt vitorlákkal sebesen halad a város, mindinkább kezdi fölvenni egy jelentékeny kereskedelmi pont jellemvonásait s a nyugati városok csillámló külalakját, régi jóhírű gimnáziuma mellé fölépíti derék reáliskoláját, ipara, kereskedelme tágul, s fölveszi magába a mai követelményeket; künn a tanyákon fákat ültetnek, talajt javítanak, népiskolákat emelnek, benn pedig takarékpénztárak, bankok keletkeznek, a házak födele fölé kevélyen nyúlik föl egypár gyár kéménye, hajói serényen szelik a Tiszát, pedig erejének több mint felét olyan dolgokra kell fordítania, aminőktől a legtöbb város mentve van. Szeged örökös háborút visel.

A szelíd folyású Tisza, mely bőkezűen árasztja áldásait reá, tavaszkor, midőn a hóolvadás kezdődik a hegyeken, gyakorta áll meg zúgva, háborogva kapuinál. Ez ellen kell védekeznie örökké. A töltések, gátak nagy összegeket és sok embererőt emésztnek el a műveltségbeli haladás elől. A lakosságnak jelentékeny része a földmunkára szánja és képezi magát. Ezek a kubikusok. A Tisza ellen szervezett hadsereg, melynek nagy gyakorlata van a gátak építésében, a víz *megfogásában*, ti. a támadt réseknek zsákokkal való betömésében. S dacára a sok elvont erőnek, Szeged mégis a nagy városok közé küzdötte föl magát, melynek fényes jövőt jósolnak, noha él a legenda a népjákon, *hogy régi nagyságát akkor éri el a város, ha az ősapák visszajönnek*. - Ím megtörtént ez a lehetetlenség is.

1879. március 12-ével a Tisza árja betört s elsőpré, romba dönté az országnak népességre nézve második városát. A szürke, piszkos ár, mely a város nyugati oldaláról ömlött be, gyorsan betölté a mélyedéseket és fölragott a magaslatokra is. Elnyelte az apró házakat, csak imitt-amott látszott ki a vízből a fedél egy része, vagy a kürtő, néhol az sem. Az emeletes épületeknek a legfelsőbb ablakait nyaldosta az ár. Az egyik templomnak csak a tornya látszott. E zivataros éjszakán, melynek szomorú története egész Európa szívéig rezgett, kigyúlt egy helyütt a város s a rémes láng bevilágítá a megdöbbentő katasztrófát, a diadalmas elem borzasztón fönséges bevonulását; pernyék röpködtek az üvöltő szélben, úsztak a dagadozó habokon s elboríták a csónakokat, melyeken a menekülők eveztek. Félpercenként tompa cuppanás, reccsenés jelezte közelebb-távolabb egy-egy épület összeomlását. S ugyanakkor, midőn több mint száz élet veszett el, a víz fölszaggatta a felsővárosi temetőben a sírokat és a *kitépett koporsókban az ősök hazaúsztak egykori portáikra*.

Mindössze néhány száz lépésnyi tér maradt szárazon, az »Iskola utca« egy szöglete. A legsajátságosabb képet nyújtotta a szomorú város, melynek voltak halottjai, de temetője nem. A halottakat Szőregen temették el. Az újszülötteket a vasúti kocsiban keresztelték, mely e feliratot viselte: »lelkészi hivatal«. A közlekedés csónakokon történt. Csak néhol állt egy kőház. Közül csak a zsindeyes födelek guggoltak a hullámokon hosszú sorban. A házföldiken ott ült a macska, az egyetlen házörző, a legszívósabb állat. Az özönvízben különféle házi

eszközök úsztak, bölcső, szekrény, szekér, egész torlaszokká gyűlve némely kőfalnál. A csolnakok serényen szállították a menekülőket, akik közül némelyek egy egész éjszakát fákra felkapaszkodva töltöttek. A mentés munkája napokig folyt, borzalmat keltő részletekben gazdagon. Később deszka-járdákat kezdtek verni a megmaradt házak falaihoz. Az elmenekült polgárok visszaszállingóztak apródonként, s a szárazföldön s »Hungária« vendégfogadóban tartották az első közgyűlést, tanácskozáni tanácstalanul, mitévők legyenek, lesz-e még itt valaha élet vagy nem lesz többé? Az ősrégi város első gyűlése egy füstös kártyaszobában folyt le. Valóban a város sorsa is úgyszólván egy kártyán függött. De ez a kártya, hogy egy banális kifejezéssel éljünk, jó szerencse, éppen a király volt. Ferenc József őfelsége elérzékenyülve a roppant csapás által, sietve ott termett a »hajléktalan« városban, csónakon evezett be a düledék falak közé, csónakon jöttek eléje a küldöttségek, csónakról üdvözölte a pompa nélküli bevonulásnál a város szónoka. Ez alkalommal mondá a nemes szívű király megindulástól remegő hangon az emlékezetes megnyugtató szavakat: »Szeged szebb lesz, mint volt«.

E szavak reményt öntöttek a csüggedő lakosokba s szerencsétlenségük megnyitá mindenfelé a nagylelkűség zsilipjeit. Magánosok és testületek, idegen országok, népek özönlöttek adományaikkal, az országgyűlés jelentékeny összeget szavazott meg a város újjáteremtésére. A közvélemény az államhatalom által kívánta látni manifesztálva, hogy mikor egy erős nemzeti érzésű város rászorul a nemzetre, a nemzet ott meg is jelenik segítő kezével.

Ez összeforrt királyi és nemzeti akarat megtestesítésével bízta meg a Felség Tisza Lajost, mint teljhatalmú királyi biztost, ki még ez év nyarán megkezdé főadatát tizenkét tanácsosával és hivatalnoki személyzetével.

Államférfiúi látókör és vas erély kellett e kényes és szokatlan múnél; két út állt a királyi biztos előtt: vagy a nemzet által nyújtott erőt egyszerűen a lakosok anyagi erejének nevelésére fordítani s úgy hagyni őket - vagy pedig a lakosok megmaradt erejét is egyesítve az államéval, megalkotni tervszerűen ama nagyszerű új várost, amelynek ragyogó képe elbűvölően tárul elénk ma a Tisza-parton.

A körutak rendszerében épült. Három gyűrű egymásba rakva. Az első a paloták gyűrűje, ebben van belefoglalva a régi Palánk a kereskedelmileg élénk »Iskola utcával« (egy darabka a régi Szegedből), a Dugonics tér a szép reáliskolával, ahol Somogyi kanonok nagyszerű ajándéka, az 50 ezer kötetből álló gazdag közkönyvtár van elhelyezve. Itt áll Dugonics András szép szobra is. Ebbe a gyűrűbe esnek bele a kényelmes fogadók, itt van a Klauzál tér fényes kirakataival, az üzleti élet zsivalyával, innen nyílik (kiskockából nagykocka) a Széchenyi tér gyönyörű palotáival, apró parkjaival, itt áll a régi mintára kiépített városház, a phönix madárt láttatva homlokzatán. A hajdani vár helyén (melyet a király a városnak ajándékozott) pompás két-emeletes házak emelkednek tornyokkal, kupolákkal, köztük a törvényszéki palota, az állandó színház, melynek nemes homlokzata méltóságosan tükröződik vissza a Tisza rezgő tükrében. Kissé odább a hatalmas, bár karcsú vas híd hajlik át könnyedén a folyó fölött. A híd újszegedi végétől igazán tündéri látványt nyújt a város e pontja, mely előtt hímes szőnyeg gyanánt terül el a kies Stefánia sétater elmésen kigondolt kioszkjával, amibe a régi várból beleépítettek dekorációnak egy vasrostélyos alakú cellát.

A második gyűrű a kisebb házakat övezi, de ezek is szépek, emeletesek, az iskolák, középületek pedig palotaszerűek. A sugárutakon már földszintes házak is vannak, de előkerttel kellett épülniök. Érdekesekek a város kijebbi eső részeiben a szegedi motívumok után épült egyforma népies házikók, célszerűen módosulva, megcsinosodva; két-két zöldzsálas ablak néz az utcára, muskátli az ablakban vagy rozmaring, kis oszlopos tornác nyúlik a ház mellett, paprika füzérekkel végig aggatva. A tűzfal lyukán lóg le a piros kukoricacső. A »kiskapu« és a »napsugáros tetőhomlokzat« természetesen elmaradhatatlan.

A harmadik gyűrű Szeged hatalmas védművei: a gátak, körtöltések. E Molochok! Sok pénzt megettek és még ezentúl is sokat esznek meg. De más irányban is megtörtént minden lehető, minden eshetőség ellen. A Tisza-partot kiépítették, az alantabb fekvő pontokon feltöltötték a talajt úgy, hogy hasonló árvíz ma már korántsem jelentene hasonló szerencsétlenséget.

1883 őszén, midőn másodízben is lent járt a király, már egy rész várost talált a romok helyén, sokkal, de sokkal szebbet, mint aminő valaha volt, szebbet, mint aminőnek regényes eszű történetírók képzeltek Zsigmond idejében. Három álló napig tartá itt udvarát a király úgy, mint valaha Hollós Mátyás. Ide jött környezetével, udvartartásával s fényes ünnepélyek közt folyt le e három örömlap. A daliás középkor gazdag színezetű képe csillámlott itt föl. Díszruhás főurak festői csoportjai, fogatjai voltak láthatók. A szegedi polgárok díszmagyarban, kardosan, panyókásan jártak-keltek az utcákon. A mulató király jutalmakat, rendjeleket, nemességet osztogatott; maga a város újjáalkotója a *Szegedi gróf* címet kapta, melyet négyszáz évvel az előtt Sárszegi István viselt utoljára.

Később, a királyi bizottság távoztával, midőn a városi élet rendes köznapi medrébe visszatért, mutatkozni kezdett némi lankadtság, mely szükségképpen követi a nagyobb erőfeszítéseket; de az csak évekre, legfeljebb egy nemzedékre terjedhet; s a kimerülés jelei, melyek az egyes lakosok anyagi elhanyaglásában mutatkoznak, jó részben onnan eredtek, hogy a város palotáival aránylag, egy rántással, Szeged társadalmi, szellemi színvonalát is emelte az újjáalkotás. S ez volt a derekas működés nehezebb és dicséretre méltóbb része. Nemesebb, finomabb erkölcsök rügyeztek föl, gyorsan emelkedik a nép szellemben és szokásaiban, s ez egyre szembetűnőbb nemcsak nagy városokban, de kicsiségekben is. Még látható a külvárosi paloták tükrös ablakán imitt-amott, hogy a verőfény ellen a Nagy Mihályné vagy Kis Péterné asszonyom viseltes köténye van odaakasztva, de már napról napra ritkábban; a viseltes kötények eltűnnek az ablakokról s helyüket csipkés függönyök veszik át...

De egyébként egyes lakosok anyagi elhanyaglása miatt nincs ok aggódni a város jövője fölött. A város maga, melynek 1842-ben 87 ezer forint jövedelme s ugyanannyi kiadása volt, ma egy millió és százezer forint költségvetéssel dolgozik.

Feltűnő gyarapodás előidézője éppen az újjáalkotás és a mezőgazdaság emelkedése. Az alsó tanyák szépen diszló gyümölcsösei, gazdag lóherései és szántóföldjei valóságos Szahara voltak negyven évvel ezelőtt. A futóhomok-területek nagy részét csak a délibáb használta, hogy játsszék rajtok. E földek, melyek alig jövedelmeztek a városnak 1853-ban két forintot, ma átlag 8 forintjával vannak bérbe adva. E kis adat is alkalmas megvilágítani a fejlődés hosszú sikeres útját, melyet a halászhíres városa megfutott, magától is lépegetve, szárnnyal is vitetve.

A GENGE SZŐKE EMBER

(Egy kis visszaemlékezés)

A Nagy-Alföldön két név zengett sűrűn a hetvenes évek elején és a hatvanosok végén; az egyik »a nagy paraszt«, a másik a »genge szőke ember«. A nagy paraszt Rózsa Sándor, a genge szőke ember gróf Ráday Gedeon.

Ez a cím onnan ragadt rá, mikor Rózsa Sándort a szegedi várba csalogatta be a csendbiztosság ürügye alatt (mert a nagy paraszt csendbiztos szeretett volna lenni), s aztán elfogatta. Mikor a szuronyos darabontok a börtönbe kísérték, akkor sóhajtott fel szemrehányólag önmagához: »Hej, Sándor, Sándor, hogy keresztül tudott járni az eszeden az a genge szőke ember.«

A szegedi rablóvilágról sokan írtak már igen sokat. Olyan hangok is emelkedtek már, hogy nem tudni, mi volt ezen országnak presztízsére ártalmasabb: ama rablók és gyilkosok vérlázító garázdálkodása-e vagy azon mód, amellyel kiirtották?

Zordon kritika a Macaulay hangján, de a modern humanista jogászok eszével mondva. Mi ne avatkozzunk abba. Ne foglalkozzunk Lavcsikkal se, kinek vizsgálóbírói furfangja a Gaborieau-regényekbe illik be. Az ő dolgait sokáig fogják még mesélgetni az Alföldön csendes pipaszó mellett borozgató társaságok, s mindig azt fogják mondani: »fene esze« volt.

Sokkal érdekesebb alak maga a »genge ember«, akiről keveset írtak, mert mint ő maga mondta: »az összes dicsőséget átadtam a hivatalnokaimnak és az összes felelősséget megtartottam magamnak«.

Báró Wenckheim Béla a Ház folyosóján álldogált, mikor jött a sürgöny a szegedi vasút kirabolatásáról. A rablások, gyilkosságok mindennaposak voltak, azok már nem imponáltak a miniszternek, hanem egy vonatot megállítani és kirabolni, ez már egy kicsit mégis »vastag kaland«.

A miniszter egy percig sem habozott:

- Királyi biztost kell leküldeni.
- Igen, de kit? - kérdik a kollegák. - Alkalmas embert nehéz találni.
- Én tudok egyet - szólt mohón Wenckheim, mintha csak most ötlenék eszébe.
- Kit?
- Gróf Ráday Gedeont.
- Miből gyanítod, hogy az jó lesz?

A báró vállat vont:

- Szeret a kaszinóban rablókalandokról beszélni.
- Ez semmit se bizonyít...
- Meglehet, de ha olyan nagyon szereti a rablókalandokat, hát dúskáljon közöttük.

Harmadnap kinevezték Rádayt.

A grófnak tetszett a multság, s első dolga volt elmenni a megyeházára az alispánhoz.

- Kedves bátyámuram, valami kis kérdésem volna.
- Parancsolj, kérlek. Miről van szó?
- Egy kis kölcsönről.

Az alispán csodálkozott, s zavartan hebegte:

- Úgy? Mennyit parancsolsz?
- Nem pénzt kérek én kölcsön a bátyámuramtól.
- Hanem?
- Egy rabot. Egy Szabó nevezetű ispánt.
- De hisz a' tíz évre van ítélve.
- Nem bánom én, bátyám, nekem arra az emberre szükségem van.
- Mi az ördögnek?

- Királyi biztos lettem, hát meg akarom alakítani a tisztikaromat.
- Abból az emberből?
- Abból is, de még egy hamis »marhapakszus« csinálóra volna szükségem. Nem tudna bátyám egyet valahol?
- De, hogyan tudnék...
- Az Alföldön?
- Majsán.
- No, bravó! Akkor megvagyunk.

Az ispán és a hamis marhalevél-készítő összeköttetésben állottak az Alföld összes zsványaival, s nagy hasznára voltak Rádaynak, ki magához bírta csatolni őket.

Ezzel a két emberrel ment le Szegedre, hol nagy rémület uralkodott. Az emberek, mihelyt az est leszállt, becsukatkoztak házaikba, a boltokat becsukták, a korcsmák üresen álltak. Este senki sem mert kijárni. A páni félelem minden nap új tápot nyert.

Jön a királyi biztos!

Gúnyosan vonogatták vállaikat a polgárok. Hát mit csinál itt a pusztá tenyerével? A dekrétum a zsebében lehet ugyan, de az aranyóráját jobb, ha otthon hagyja Pesten. Egyébiránt a dekrétummal se lehet rabokat fogni; légyvesztő papiros lehet, amire a legyek rárepülnek, de zsványvesztő papirost a király se tud csinálni; küldött volna inkább vagy kétezer szuronyos katonát...

Bizony, csak a pusztá tenyerével jött Szegedre: éppen este ért oda, s bement a városházára, ahol már várta a tisztikar; fölolvasta előttük a kinevező levelet, s aztán még ott tartotta a főkapitányt, késő éjszakáig tanácskozva vele.

Mikor kiléptek az utcára, a kapunál nyolc szuronyos darabont sorakozott a királyi biztos háta mögé. Kip-kopp! - hangzottak után a katonalépések.

A gróf hátrafordult.

- Hát mi ez? - kiáltá haragosan.
- Ezeket az embereket azért rendeltem, hogy méltóságodat kísérik, hogy becses személye biztonságba legyen.

A királyi biztos még nagyobb méregbe jött.

- Jegyezze meg ön, főkapitány, én nem azért jöttem ide, hogy önök védelmezzenek engem, hanem hogy én védelmezzem önöket. Megértette?
- Igen.
- Rendelem tehát, hogy azonnal parancsolja el ezeket az embereket.
- De méltóságos uram, gondolja meg...
- Semmi de... vagy rögtön elparancsolja, vagy rögtön nem főkapitány.

A főkapitánynak a foga vacogott.

- Méltóságos uram, én ismerem a viszonyokat, esedezem, ne tegye azt... nekem apró gyermekeim vannak.
- Úgy? Értem már. Hol lakik? - kérdé szelídebben.

- Bizony egy kicsit messze és félreeső utcában.
- Az más. Ne féljen semmit. Haza fogom kísélni.

A darabontokat elparancsolták, s a sötét csillagtalan éjszakában maga a királyi biztos kísérté haza a főkapitányt.

S ez a kis, jelentéktelen eset másnapra, amint híre ment, egyszerre megállapította a renoméját a városban, a polgárok bizalommal kezdtek iránta lenni, sőt távol a tanyákon, zsiványok búvóhelyein, lopott birkából főtt bográcsbűs körül ülő sötét alakok is fölemlegették maguk közt, hogy azt mondják: valami »kemény legényt« küldött volna most a király. Hanem iszen majd megpuhítjuk!

Az első elfogatásokat véletlenül a Jász-kunságban kellett fogatosítani, amely területre nem volt formális megbízása.

A jászok és a kunok kapitánya idősb gróf Ráday Gedeon volt, hatalmas, büszke főúr, a Ráday-család feje, a királyi biztosnak nagybátyja, ki nagy tiszteletben részesült az egész országban.

Mikor az elfogató megtörtént, az öregúr nagyon megmosta az unokaöcs fejét:

- Gida, Gida, hogy tudtál olyan bolondot cselekedni, sose lesz belőled semmi. Szeretlek öcsém, szívemből sajnállak, de meg nem menthetlek. Össze kellett hívnom nyomban a rendkívüli közgyűlést, mert az autonómia meg van sértve. Legjobb, ha gyorsan elutazol a fogdmegeiddel, az embereket szabadon ereszted, s minket keresel meg az elfogató eszközölése iránt, mert ellenkező esetben pozdorjává törnek.

- Hát ezért se teszem egyiket sem, másikat se, hanem magam is elmegyek a közgyűlésre; sőt a szegedi embereimet is viszem a karzatra.

Nagy szónoklatok estek a közgyűlésen. Volt mit hallgatni a biztosnak. Az alkotmány bátyja meg van sértve, zsarnok kezek letiporják a szabadság virágait... elégtétel kell és bosszú... egyelőre jegyzőkönyvi megrovás...

A jászok és kunok hatalmas kapitánya maga is ezen a nézetten volt, s midőn a határozatot, a miniszterhez való fölrást és a jegyzőkönyvi megrovást kimondta, lelépett az emelvényről, s ifjabb Ráday felé fordulva hazafiúi fölháborodásának ilyeneképpen adott hangot:

- Igenis, méltóságod megsértette a magyar alkotmányt, méltóságod bünt követett el az autonómia ellen, ami igen elszomorító, és...

A királyi biztos közbevágott erős, érces hangon:

- Szót kérek!

Mindenki megrezzent. Ez még sohase történt, hogy a jászkun kapitány szavába vágjanak.

Síri csönd lett.

- Szót kérek, hogy kijelentsem, miszerint írjanak az urak a jegyzőkönyvükbe, amit tetszik, appelláljanak amennyiszer akarnak, de egyet megkövetelek öntől...

- Éntőlem? - hörgé a kevély főúr elvörösödve.

A királyi biztos alakja kiegyenesedett, s hatalmas, velőtrázó, rideg hangon csapta oda:

- Azt az egyet követelem meg, hogy amikor ön itt előttem áll, csak akkor feleljen, ha kérdzem.

A tekintetes »karok és rendek« elsápadtak. A jászkun kapitány hátratántorodott, s egy árva mondat nem jött az ajkaira. És e néhány eltalált szótól úgy nőtt meg ott egy másodperc alatt a király biztos alakja véghetetlen nagyra és hatalmasra, hogy egy szempillanat alatt némán, dermedten sompolyogtak ki a gravamenes magyarok.

Mikor aztán ennek a híre is eljutott Szegedre, annyi volt az, mintha kétezer katona érkezne vele.

A polgárok meglelgedve dörzsölgették a kezeiket:

- Most már hiszünk benne. Most már kiveszi a gyékényt a zshiványok alól.

Azt mondták róla »acél-ember, csoda-ember«. Csak a »nagy paraszt« mondta még, »geenge szőke ember«. De ő se sokáig.

APÁK ÉS FIAK

A régi generáció letűnik, és új nemzedék hajnala hasad föl. Az apák nyomába fiaik lépnek, s az ifjakban keressük az öregek jellemvonásait.

Apró történetek, apró vonások, a jellem egy-egy felvillanó szikrája adják meg hozzá a kulcsot - mint az alábbiak:

A tavasszal a budai elypsen egy kopott ruhájú öregúr üldögélt egy padon, s a déli harangszó mellett ott költötte el csöndesen ebédjét. Sovány menüje volt, egy kis sonka, meg egy karaj kenyér.

Amint csöndesen falatozik, eléje kerül egy szép nagy újfundlandi kutya, két első lábára telepszik, s fülét hegyezve, orrával szimatolva tudatta, hogy részt szeretne venni a lakomában.

Az öregúr szívesen fogadta a vendéget.

- Böjtölünk, böjtölünk ugye, komám? - szólt hozzá jóakaróan. - Tán kend is penzióban van? Mi? No! Apport!

A kutya két lábára állt, az öreg pedig nagy kedvteléssel hajigálta neki a sonkadarabokat, megosztván vele imígy sovány ebédjét.

A kutya gazdája, egy nyúlánk fiatalember, egy bokor mögül nézte a jelenetet, és aztán közelebb lépve, szóba ereszkedett a jószívű öreggel.

Megkérdezte, hogy megy sora. Az öreg elmondta, hogy nyugalmazott kishivatalnok, azután panaszkodott, zsörtölődött, hogy drága az élet, istentelenek az emberek, a penzió meg vékony, arra sok, hogy éhen haljon az ember, arra meg kevés, hogy jóllakjék... eközben pedig az utolsó darab sonkát is odadobta nagy ívben a kutyának, gyönyörködve, milyen ügyesen kapja az el.

A fiatalember vigasztalgatta, s mikor távozott, benyúlt tárcájába, kivett belőle egy százast, s az öreg markába nyomta. Azután gyorsan eltűnt az úton kutyástól.

Az öreg penziós alig akart hinni szemeinek. Száz forint! Rettenetes összeg ez öneki. Ugyan ki lehetett az a jótékony adakozó, csak legalább el ne sietett volna, hogy megköszönné neki. De már híre, nyoma se volt, mire körülnézett.

Hónapokon át kereste a jó öreg az ismeretlen jötevőt, de sehol sem találta. Végre egy napon az utcán ráakadt - a kutyára. Követte az ebet és a négylábú kalauz segélyével eljutott az *Andrássy palotába*.

- Kinek a kutyája ez? - kérdezősködött a szolgaszemélyzettől.

- A boldogult gróf kedvenc ebe.

- Hát most kié?

- Most Gyula grófé. Az örökölte.

Így lepleződött le az ifjú Andrássy gróf, és az öreg sietett is köszönetét nyilvánítani szóbelileg a palotában, írásbelileg a »Pester Lloyd« nyílt-terében. De így került a »magyar Tyras« is sok mellőztetés után a krónika ajkára.

A másik eset Tisza István birtokán történt. A volt miniszterelnök fiának megbetegedett a kedvenc inasa. Orvost hívatott.

- Gyógyítsa meg orvos úr, ez a fiú az én jobb kezem.

- Hiszen a gyógyítás csak menne. Nincs nagyon komoly baja. Csak egy a bibe.

- Mi az?

- Masszíroztatni kellene a gyereket. Rendszeresen mindennap. Én pedig nem érek rá, hogy naponta ide szaladozzak, hát nincs más hátra, mint hozatni valami hozzáértőt.

Az orvos elment, pár nap múlva visszajött. Megnézte a páciens.

- Nono - mondá -, hiszen már elevenebben nézünk ki. Masszírozott-e valaki?

- Mindennap - felelt a fiú.

- No, helyes. És kicsoda?

- Azt is megmondjam? De tán nem is kellene...

- De csak ki vele.

- A gazdám.

...Íme, így tükröződnek apró vonásokban vissza az apák a fiaikban. Mind a kettő nobilesan járt el, csak hogy az egyik költött, a másik pedig gazdálkodott mellette.

A GONOSZ ASSZONY

Bajomi Miksa kedves bátyánk és komposzesszor társunk elkezdett a tavaszkor köhögni. Ami nem is csoda, ha meggondoljuk, hogy a gonosz influenza a tekintetes úrba is beleköltözött volt a télen.

A háziorvos (dr. Rákóczy Ferenc úr) hallván a köhögést, így szólt hozzá:

- Önnek a köhögése aggasztó. Önnek a melle gyöngé. És a legkomolyabban figyelmeztetem, hogy menjen valahova meggyógyulni. Ennek a nagy csibukozásnak is jó volna békét hagyni.

A tekintetes úr fölpattant mérgesen:

- Hát meg van maga, doktor, bolondulva, hogy nekem ilyeneket mond? Ilyen mell, mint az enyém! Erre a mellre meri mondani, hogy az gyenge. Semmiféle fajtájának se volt ilyen melle soha. Mert ez aztán mell!

S egy hatalmasat ütött rá az öklével, hogy szinte kongott, mint a hordó:

- Ilyen mell nem tudom, van-e még egy Európában!

- Az nekem mindegy, én konstátalom, hogy a köhögés nem tetszik, s előre figyelmeztetem, hogy...

- Lárifári, hagyjon nekem békét - szólt Miska bátyánk, s annak jeléül, hogy erről a tárgyról egy mukkot se akar hallani többé, belemélyedt a »Pesti Hírlap« olvasásába.

- Lássuk csak, van-e benne valami a papok ellen!

A doktor úr erre átment a tekintetes asszonyhoz, a mi kedves Erzsi nénénkhez (akinek a legkülönb befőzöttjei vannak a megyében), és előtte is elmondta aggodalmait, hogy a férje könnyen megkaphatja a hektikát, ha még eddig nincs benne. Erzsi néni halálra ijedt szegény, elsápadt, összecsapta a kezeit.

- Szent isten, mit tegyünk? Drága lelkem, doktorkám mentse meg.

- Nem lehet vele beszélni. Bele van szeretve a saját mellébe. Azt mondja, hogy az a legerősebb mell Európában.

- Ne adjon rá semmit, édes doktor úr.

- Igen, de valamelyik gyógyfürdőbe kellene mennie. Beszéljen vele a tekintetes asszony, hátha rávehetné.

- Ráveszem, hogyan venném, még a lelkemet is kisirom, csak elmenjen.

Hanem bizony Erzsi asszony is hiába beszélt Miska bátyáknak. Rendesen dühbe jött és összeszidta.

- Az a barom... az a doktor téged is elbolondított. Nevetséges! Ilyen mell nincs Európában, ha én mondom.

Miska bácsi hát nem ment a fürdőbe, arról ugyan szó se volt, hanem (a vén asszony gyorsan kopik már) úgy pünkösdi felé a szegény Erzsi néni kezdett veszedelmesen köhécselni. Arról is panaszkodott, hogy néha vért köp.

Dr. Rákóczy Ferenc úr elmondta a tekintetes úrnak, hogy aligha baj van: az asszony hektikában van.

Miska bátyánk halálra ijedt:

- Szent isten, mit tegyünk? Kedves jó doktorkám mentse meg.

- Fürdőbe kell mennie...

- Megy, megy azonnal. Hová menjen?

- Menjen például Gleichenbergbe.

- Oda megy, még ma oda megy.

- De jó volna, ha a tekintetes úr is elkísérné.

- Hát hogyan kísérem el!...

- De ha ott is maradna, mert az efféle betegeket az egyedüllétből származó búskomorság taszítja egyre mélyebben a bajba.

- Ott maradok, természetesen ott maradok.

Bajomi bátyámék még aznap elutaztak Gleichenbergbe.

Az öregúr ott maradt beteg felesége mellett, sarkában volt, vele járt, lemondott a dohányzásról inkább, hogy ne ölje a füstjével, elkísérte még a só és fenyő inhalációkra is, szította vele hetekig azokat a pokolra való illatokat.

Az asszony szemlátomást gyógyult. Mihály bátyánkkal verebet lehetett volna fogatni.

- Szegény öregem, csakhogy megélsz, csakhogy semmi bajod se lesz.

A szezon végeig olyan menyecske lett Erzsi néniből, mint a karika. Hanem hálás is volt Mihály bátyánk, egy ropogós százast vitt a fürdő doktornak az utolsó napon búcsúzóra.

A doktor megköszönte a gazdag honoráriumot, s miután végig legeltette szemeit a Miska bácsi piros, egészséges ábrázatján, mosolyogva mondá:

- Most már menjen ön haza, és csókoljon kezet a feleségének.

- Miért? - kérdi Miska bácsi csodálkozva.

- Mert neki köszönheti, hogy meggyógyult.

- Én? Hát mikor voltam én beteg?

- Aggályos tuberkulózis tünetek mutatkoztak önön.

- Énrajtam. Hiszen a feleségem...

- Az áldott léleknek annyi baja se se volt, mint nekem. Azért csókoljon neki kezet. Példányképe az asszonyoknak!

De már erre kigyúlt a mi bátyánk:

- Mit, példányképe? No iszen adok én annak példányképet. Hát illik az, hogy valaki ilyen komédiát üzzön az urával. Megállj, boszorkány, ezt megkeserülöd. Tyű, aki áldóját! Pozdorjává töröm azt a gonosz asszonyt...

Miska bátyánk még ma is haragszik az asszonyra, pedig most már igazán olyan melle van, hogy fát lehetne rajta vágni.

[ELŐSZÓ AZ »ANDRÁSSY ADOMÁK, APRÓSÁGOK« C. KÖTETHEZ]

Andrássy Gyula grófot visszakérte a föld, mely kevély volt arra, hogy szülte. Immár benne pihen, s visszaálmodja pajzsainkra a Mátyás hollóját, királyunk kezébe a Nagy Lajos kardját.

S míg teste porlad ott lent, azalatt dicsősége nőttön-nő. A nagy műnek, melyen dolgozott, körvonalai kibontakoznak egyre teljesebben, és vele az ő alakja folyton nagyobb lesz és átlátszóbb.

A kegyelet összekeresi mindazt, ami az övé volt, ami tőle származik. Idegen nemzetek ólom-betűi elmesélik fényes pályáját rokonszenvvel, hódolattal, a saját nemzete szobrot emel neki, a történetíró éledegélve turkál a sok fény között, mellyel életrajzát átszőheti.

Ez a könyv is az ő dicsőségét hirdeti. Mégpedig nem a legkisebb mértékben. Itt vannak összegyűjtve szellemes ötletei. Az Andrássy-adomakör. Találó mondások, szellemes aperçue-k, politikai ötletek, sokszor nagy képek megvilágítva apró gyertyákkal, fényes lelkének sziporkái.

Némelyiket talán nem is ő mondta, sőt bizonyosan nem ő mondta egynéhányát, csak úgy ráragadt, őhöz kapcsolták, mert az emberek a csóka ösztönével egy helyre szeretik összehordani a fényeset.

Nem valami csekély dolog ez. Mert szobrot emelhet valakinek a nemzet egy kedvező hangulat áramlata alatt is, érdemeit törvénybe iktathatja a törvényhozás annak is, akinek nincsenek érdemei (tévedő törvényhozások nem tartoznak a lehetetlenségek közé), de nimbuszt, adomakört nem lehet körüle csinálni sem szavazással, sem gyűjtéssel.

Szobor hiszen elég áll a főváros terein; a magyar közélet kisebb-nagyobb alakjai ott szónokolnak, kiáltoznak az ő sablonos irattekercseikkel, ércebe öntve, de a történelemben Deák Ferencről kezdve sok száz esztendő kell hátra menni, míg egy olyan gazdag embert találunk, akinek *saját adomaköre* van. Hunyadi Mátyás az.

A halhatatlanok között is nagyok a rangfokozatok. A katonakabátok gallérjai nem olyan különbözők, mint az ő monumentumaik. Ez a könyv kétségkívül szintén egy monumentum.

Fiatal író társam, ki szorgalommal s ízléssel hordta össze ez aranyport, derekas munkát végzett. S midőn ezt tette, lemondott az úgynevezett írói hiúságról. Mert akinek tetszeni fog a könyv, az úgy szól majd magában:

- Mégis nagy ember volt ez az Andrássy!

Akinek pedig nem fog tetszeni, annak haragja a szerző ellen fordul:

- Ügyetlenül van megcsinálva!

De nem tesz semmit. Vigasztalódjék (ha csakugyan érné a kritika tövise), én magam akárhányszor láttam már olyan embereket, akik mások számára kötözköztek szép koszorúkat, s hallottam őket, amint a virágok közt babrálva fölszisszennek:

- Ejnye, de megszártam a kezemet!

NAIV EMBEREK

(Száz forintos cikk)

Bizonyosan hallott már az olvasó a papírkosárról. A szerkesztői hatalom ezzel tartható fenn ösidők óta, s éppen úgy ott van minden szerkesztő asztala mellett, mint a falusi bíró udvarán állt századokig a kaloda.

Fenséges gondolat volt a szellem ferde, romlott alkotásai számára feltalálni a börtönt, mely őket ártalmatlanokká tegye örök időkre nézve, jobban, mint hajdan a velencei ólomfedelek vagy most az illavai fegyház.

Nem érdemes e szegény kivégzetteket sajnálni. Nyomorult lények ezek, akik kéz nélkül, láb nélkül, de legtöbbször fej nélkül születnek: tárcák, vezércikkek, tudósítások.

Egyetlen arcizma se mozdul már meg a szerkesztőknek, mikor e kegyetlen munkát gyakorolják. Sőt Kenedi barátom még szét is szakítja némelyiket kétfelé, ami Zách Klára óta fenn, a külső világban aligha fordul elő.

- Hóhér! Hóhér! - sziszegik a szegény kéziratok, de ő nem hallja.

Néha egy-egy mosoly is megjelenik tömött szomorúfüz-bajusza alatt.

Rettenetes az, mikor a hóhér mosolyog.

Micsoda dolgok lehetnek azok, amik ezeket a mosolyokat fakasztják?

*

Évekig tűnődtem én ezen, míg végre magam is felcsaptam efféle hóhérnak. Amint egy kicsit is ismerősebb lett a nevem, kaptam a különböző leveleket, s ezek közt akadt egyik-másik olyan is, hogy mikor a papírkosárba dobtam - mosolyognom kellett hozzá.

*

Egyszer a torontáli felfüggesztett joggyakornok írta le panaszát Rónay Jenő alispán ellen, hogy így üldözi, amúgy üldözi, fogjam pártját, a lapban írjam ki a szenvedéseit, de sem az ő, sem a vármegye, sem az alispán nevét ne említsem.

(- Mars a papírkosárba!)

Azt feleltem neki:

»Tisztelt uram. Ha sem a vármegye, sem az alispán, sem az ön nevét nem említhetem, akkor az ön szenvedései csak mint kigondolt história jelenhetnek meg.

S ha én egyszer joggyakornoki szenvedéseket akarok kigondolni, akkor legalábbis *karóba húzaton* kezdtem. Ez jobban fog hatni. S legalább száz joggyakornokot pusztítottak el egyszerre. Ez szélesebb körben kelt érdeklődést.

Egyébiránt maradtam« stb.

*

Mikor a Bars megyei sikkasztásokat szellőztették a fővárosi sajtóban, egy odavaló úriembertől (aki azelőtt képviselő volt) levél érkezett címemre, melyben arra kér az házánál történt közös megbeszélés alapján, hogy jöjjenek azonnal Barsba, s az országosan irritált kedélyek földerítésére a »T. Házból« mintájára írjak onnan kedélyes karcolatokat.

(- Eredj be te is a papírkosárba!)

Ennek is leültem levelet írni:

»Kedves bátyámuram! Köszönöm, hogy önök rám gondoltak sok bajaik közt, de véleményem szerint legjobb lesz mindenekelőtt a hiányzó összeget bepótolni, mert, sajnálom bár, de *negyvenezer forint ára humor* énbennem nincs.

Kelt« stb.

*

Azóta sok-sok levél jött, köztük szomorú, nevettető, kacagtató. Hiszen nekünk is jól esik a nevetés ezen a *tövises* pályán. A hírlapírói pályát értem tövisesnek. A publikum is annak érti. Csak a magyarázat kétféle. Én azért tartom tövisesnek, mert csupa tüskébe hágunk. A publikum azért tartja tövisesnek, mert szúrunk jobbra-balra, mint a tövis.

De mindegy... Én most a papírkosár leveleiről beszélek, melyekkel annyira jóllaktam, hogy most már nem is nevetek többé.

Nem is képzeltem, hogy még ezen a téren is lehet valami új, valami szokatlan; hogy jöhet egy levél, amelyik kiássa emlékezetemben a régen eltemetettek tartalmát, amelyik nemcsak arra kényszerít, hogy közöljem, hanem még arra is, hogy írjak róla.

S íme jött.

Két makói úr (kiknek nevét a fogadás érdekében nem lehet kiírni) iddógált egy szegedi vendéglőben és összedisputált azon, van-e vajon Magyarországon olyan ember, aki kész volna egy ismeretlennek 8 ezer forintot kölcsönözni hipotéka és biztosíték nélkül, hatos kamatra? (Nagyon, de nagyon unatkozhattak a tisztelt urak.)

Szóból szó lett, utoljára fogadás: bementek az Abafi Aurél szegedi közjegyző irodájába, s hiteles jegyzőkönyvet vettek fel állításukról. A veszítő fizet a hírlapírói nyugdíjegyletnek 100 Ft-ot.

De egyik részről az a feltétel, hogy »M-th K-n írja meg a lapban!« (Az a reménye van, hogy rám jobban hallgatnak a kölcsönadók.)

Ma ebből a célból megkaptam az összes okmányokat. (Persze, hogy ezek is a papírkosaré.)

Én ugyan nem bízom a sikerben, mert az egyik fogadó elkésett. Akkor kellett volna ezt tennie, mikor a megboldogult Lisznai Kálmán örökölt egyszer, s mindenütt keresett valakit, akinek kölcsönre volna szüksége. De annak már negyven esztendeje. Baldácsy báró se él már. Mondom, nem bízom a sikerben, de a hírlapírói egyesület száz forintja mégis érdekel annyira, hogy ne vonjam meg a kívánt segédkezet, nyilvánosságra hozni a forrást: hogy hogy lehet nyolcezer forintot előnyösen elhelyezni.

Végre is semmi se lehetetlen.

Ha egy olyan optimista akadt, aki erre fogadott, egy író, aki a fogadásukat megírta - mért ne akadhatna egy Hay Bernát is, aki csupa rosszakaratból rászán nyolcezer forintot, hogy vele a pesszimista zsebéből kihúzzon százat.

A VÉN GOUVERNANTE ÉS CSIRKÉI VAGY IRÁNYI DÁNIEL ÉS A MAGYAR DANTON

(Kedélyes szatíra)

A »vén gouvernante« elnevezés nem az én érdemem. Van is énbennem annyi találékonyság! De meg nem is merném a tiszteletreméltó ősz vezért megcsúfolni...

A saját csirkéi találták ki ezt a gúnynevet rá. Éppen e napokban hánytorgatták fel egyik erdélyi lapban, hogy ki adta Irányinak ezt a nevet.

Nem sült ki, de hogy elég találó, kétségtelen. Mert én tárgyilagos ember vagyok, aki a szélsőbalról is elismeri, ha valami jót csinál.

A vén gouvernante az új káoszban nem igen szerepel. Emitt Eötvös, amott Ugron körül forognak a dolgok.

De néha-néha mégis lendít egyet az öregúr is a monarchia állapotján.

Nemrég egy fiatal, tehetséges újságíró fölléptetéséről volt szó a Vidliczkay megürült kerületében. Irányinak fejébe szeget ütött a fölléptetési terv, mert a fiatal újságíróról azt hallotta, hogy republikánus.

Hívatja legott maga elé:

- Kedves öcsém, mondja meg nekem őszintén, elösmeri maga a Habsburg-Lotringen dinasztíát?

- Hát mit csináljak? Persze, hogy elösmerem!

- Nekem az ellenkezőt mondták...

- Üres fecsegés volt.

- Hm, de hátha a haraszt mégse zörögne hiába. Nekem hazafiúi kötelességem öntől reverzálist venni, mielőtt fölléptetnék... - Aláírja?

- Hát mit csináljak? Persze, hogy aláírom!

- Kötelezi magát, hogy semmit sem tesz a dinasztia ellen?

- Isten neki! Nem teszek semmit.

A reverzális hiteles kútforrások szerint ki lett állítva, s az uralkodóház megszilárdítottak volt tekinthető egy időre.

Az éjszakák nyugodtak voltak a bécsi »Burgban« egész Eötvös fellépéseig.

De már ez félig se tréfa! Ugron stipulálta, mit kíván az új függetlenségi párt, most már a régi függetlenségi párt csak azért is még nagyobb követelésekkel áll majd elő...

Király öfelsége így gondolkozott:

- Ez a ravasz Eötvös most kiszorította a vezérségből azt a galamblelkű Dani bácsit, aki a légynek se ártott. Ebből nagy baj lehet. Eötvösnek veszedelmes szája van, magával tudja ragadni a tömegeket... Ez az ember nem jót főz. Egy egy kezdődő Danton! Olyan lehetetlen forradalmi pontokat fog fölállítani, olyan gravameneket felsorolni, hogy lángra gyújtja kedvelt Magyarországot.

Aggódva figyelték a magyar Danton szavait odafent: két okulárén át olvasgatta Pápay az »Egyetértés«-t hogy a fekete betűk közt megtalálja a kitűzött vörös zászlót.

De csak nem akart az a vörös zászló kibújni.

A király nem győzte kérdezgetni:

- Lázad-e már Eötvös?

- Még most se lázad.

- Ez a bizonytalanság kétségbeejtő. Csak már tudnám, mije fáj, mit akar.

Végre egy napon berohan Pápay:

- Megvan már, fölséges uram! Tudjuk már a függetlenségi párt sérelmeit. Végre megírta Eötvös.

- Mik azok? - kérde a fölség tompa hangon.

- Az a sérelmük, *hogy nem hívja meg őket fölséged az udvari ebédekre.*

S ezzel Pápay hangosan felolvasta az Egyetértés szept. 24-i számából a sérelmes pontozatot:

»Függetlenségi párti férfiak udvari ebédre sohase hívatnak.«

A fölség elmosolyodott:

- Nagyon jól van, kedves Pápay. Helyezze el azt a lapot az archívumba, vegyék fel a lojális nyilatkozatok, gratuláló sürgönyök, hódoló ódák lajstromába.

- Hát a sérelem orvoslása, fölség?

- Beszéljen a szakáccsal, kedves Pápay.

- A szakáccsal, fölség?

- Reményilem nem lesz oly könnyelmű, hogy minket a forradalomba bonyolítson ilyen csekélység miatt.

*

Az Eötvös cikke tehát az én cikkem szerint benn volna már a csász. kir. levéltárban, örök tanúságául annak, hogy miképp nézett ki a »Magyar Danton«.

A bécsi Burgban ismét nyugodtak az éjszakák, csak az udvarmesteri hivatal helyiségeiben ég reggelig a gyertya. Virrasztanak, törik a fejüket az udvarmesteri hivatalnokok az új helyzettel szemben, hogy immár a szélsőbalok is részesülnek az udvari ebédekben.

Kétféle javaslatról szivárgott ki eddig némi hír (melyért azonban felelősséget nem vállalok).

Az egyik tervezet szerint, minden udvari ebédre három ó-függetlenségi képviselő is meghívatik, de ezek a macskaasztalnál fognak ülni.

A másik tervezet szerint egyáltalán nem fognak meghívni a függetlenségi képviselők az ebédre, hanem bögrékben viszik nekik haza az udvari lakájok az ételneműt.

»E tapintatos megoldás (hogy a Nemzet erről írandó entrefiletjét már most anticipáljuk), mely modalistásaiban az elvnek szemmel tartása mellett demokratikus, de azonfelül célszerű és kivihető, nem nélkülözi a korona előzékenységének motívumait, éppúgy, mint amiképpen megfelel az illető párt sarkalatos törekvéseinek. E tárgyra még visszatérünk.«

A KIS DOBOS

(Kép a képhez)

- Drum, brum!... Tudtára adatik mindenkinek, akiket illet, hogy az »édes« ott bent lepényt süt a kemence-mályában, drum, brum... de csak akkor kapunk belőle, ha az a szakajtónyi bab ki lesz fejtve, drum, brum...

Nosza hozzáláttak e hivatalos kijelentésre legott a kicsinyek; Pannácska ölébe vette a szakajtót, Palika a jó fiú is előjött a szomszédból, és segít. (Pedig a lepényből ő nem eszik.) Még a kis korpásfejű Jancsika is ott rezseg, nyüzsög az eldobott suhogó babhüvelyek között turkálva. Ujjacskája éppen beillik a babszemek üresen maradt lyukaiba. Ni, milyen kényelmes házacskája volt minden babnak! Minden babszem háziúr. Hanem most már átköltöznek az összes lakók közös kaszárnnyába, a szakajtóba, kivéven a tarkákat, mert ezeket Palika csúsztatja a zsebébe, ha talál egyet-egyet... Ménes lesz azokból, ha a pázsitra kirakja, hogy legeljenek.

Igazi falusi hangulat ömlik el a Szobonya Mihály szép képén. Szalmafedeles ház, kukorica-csővek az eresz alatt. (Ugyan van-e sok piros köztük?) A nyitott ablakban muskátli - szagos lesz az utca tőle - ott nyújtózik a kapu előtt az elmaradhatatlan Bodri is; jó, falusias ábrázatú kutya, aki figyelő állásban van; a konyha felől jövő szagok tanulmányozásával foglalatoskodván így délelőtt.

Csak egyetlen városias tárgy van: a kis dob a Ferkó kezében. Honnan került ide ez a csodaszerszám?

Hát úgy volt az, mikor a grófék eljöttek egy hónapra ide a kastélyukba lakni a tavasszal, az öreg gróf meg a kis gróf, az Aladárka, arra sétáltak a gyep mellett, ahol a falusi gyerekek libát szoktak őrizni.

Van ott a kenderáztatókon innen egy széles garád, amit a kis gróf úrfi átugrott néhányszor. Egyszer csak, mi ötlik eszébe, odakiált a gyerekeknek:

- Hej fiúk, melyitek tud olyan nagyot ugrani mint én?

- Hja, ha mi is kávé innánk! - felelte a Kovácsék Pistája.

- No, csak gyertek, próbáljátok meg!

Mind odamentek a fiúk, de egyik se tudott ugrani olyan nagyot, mint Aladár úrfi, csak éppen a Ferkó, aki még a kis grófnál is nagyobbbat ugrott egy fél rőffel. Pedig ő se iszik kávé.

Az öreg gróf megveregette a Ferkó vállát, azután így szólt a fiához:

- Itt leszünk a faluban egy hónapig, válassz magadnak arra az időre játszótársat a fiúkból, akit fölviszünk a kastélyba, hogy ott lakjék, labdázzon, szamaragoljon veled...

A kis gróf egy percig se habozott:

- Ezt választom! (A Ferkóra mutatott.)

- Helyesen van fiam. Mindig olyanokkal barátkozzál, akik valamiben felülmúlnak.

Így jutott Ferkó a kastélyba, nagy állapotra, úri konyhára, hétköznapi lakodalmi kosztra, ezüst kanállal ette a levest, icceszámra itta a kávé, velocipéden nyargalászott, lovazott, bűvösdi játszott.

Egy hónap múlva, mikor a grófék fürdőre mentek, magához hívta az öreg gróf.

- Derekasán viselted magadat, kis szolgám, most eleresztlek, de a szolgálatodért kérj valamit! No mit kívánnál szíved szerint?

Ferkó sokáig habozott, gondolkozott, szétnézett az udvaron, az ambituson, végre így szólt:

- Adja oda az édesapámnak ezt a kastélyt ezzel a nagy kerttel... Mindig azt szokta mondani ökelme: »Ha ez a kastély enyim volna!« Hadd legyen hát az övé!

Az öreg gróf mosolygott, és azt felelte:

- Derék gyerek vagy, hogy az apádra gondolsz, de annak már én küldtem a szolgálatodért egypár zsák búzát... Magadnak válassz valamit!

- Magamnak? - szólt Ferkó félénken. - Hát adják ide azt a kis dobót: az Aladárkáét!

Így lett a dob a Ferkóé. Ferkó mai napig sem foghatja fel, hogy a gróf olyan könnyen ideadta, mikor ő a kastéllyal is beérte volna az apja számára. A kastély nem ér a grófnak semmit, mert úgyse lakik benne, de a kis dob sokat ér, mert azt el is vihette volna magával...

Azóta kevély a Ferkó. Kiáll a ház elé, s dobolgat reggeltől estig, a falusi öreg dobos hangját és mozdulatait utánözve, folyton jut eszébe valami »tudtul adandó« dolog.

Csak egyetlen dolgot nem üt dobra, pedig éppen ez érdekelné legjobban bámulóit, irigyeit, a környékbeli gyerekeket.

Egy madárfészket tud a kántorék lucernásában... de csitt... Ez nem adatik tudtára senkinek!

BOGÁNCOK AZ ÚT SZÉLÉN

(Apró útiképek)

I. Hogy fűlik a gép?

Egy kis osztrák városban dolgom volt egy félnapra. Leszálltam s megebédeltem az »Arany perecnél«.

Az étterem kongott (mert gyenge forgalmú a városka), csak a szomszéd hosszú asztalnál ült néhány elegáns úr. Csupa grófoknak látszottak.

- Kik ezek? - kértem a vendéglőst, aki karika módra sürgött-forgott a vendégei körül.
- Ezek az idevaló közigazgatási urak - felelte kevélyen, hogy ilyen vendégei vannak. - Az a fehér hajú, aki legelől ül, az a főnök úr...
- Hát az a fiatal, legalul?
- Az természetesen a gyakornok.
- És jó itt a közigazgatás?
- Meghiszem, hehehe... Az egész Ausztriában ez a legjobb. Úgy jár, mint a gép. Pompás egy gép. Nem csoda, hehehe, mert én fűtöm, hehehe.

Elnéztem őket, milyen csendesen ülnek, pedig vannak vagy kilencen. A mi tekintetes vármegyénk, ahol kilenc »úr« van belőle, mindjárt fölfordítja a házat a hangos lármájával.

Elkezdtek a tálalást. A korcsmáros leánya (egy csinos tagbaszakadt stájer fruska) felhozta nekik a levest egy nagy porcelán tálban.

Különös folyadék volt, párologott, mintha leves lenne, de nem úszkált benne semmi laska, sem rizs, sem csiga, mintha csupán párologó meleg víz lenne. Egy külön tányéron valami tésztából származó morzsahalom fehérlett. Az urak abból vettek egy-két kanálnyit és a lébe hintették nagy prozopopeával.

A főnök úr mohón habzsolta fel a maga részét, s nyelvével csettintve mondá:

- Finom!

Mire az egész közigazgatási apparátus, örege és fiatalja, elkezdtek a fejeikkel bólogatni.

Azalatt a kocsmáros minden úr mellé letett egy öblös, rovátkos poharat, melynek az alján mintegy négyujjnyi vastagságra valami borforma incselkedett. Az a »Rampasch«. Kegyetlen, savanyú, karcos. Ilyenformát árulnak Korponán, télen, mikor megfagy - fonszámra.

Egy óriási mázos kancsó állt az asztal közepén friss vízzel. Mindenki megszorította belőle a borát. Koccintottak.

No, most már mindjárt kezdik szidni Taaffet!

(Mert nálunk a leves után okvetlenül előkerül már a politika.)

Taaffe helyett azonban a marhahús került elibük, meglehetősen mérsékelt adagokban. Szótalanul fogyasztották el. Csak a kések, villák csörrenését lehetett áthallani.

Hm! Taafet bizonyosan meghagyják a pecsenyéhez.

De csalódtam, eszükbe se jutott Taaffe. Taaffe oly messze volt az ő gondolataiktól... legalábbis oly messze, mint a pecsenye.

Fizettek és fölkeltek az asztaltól boldogan, megelégedetten, s külsönös »proszit« kicserélések közben eltávoztak a vendéglőből.

Ámulva intettem oda a korcsmárost.

- Mindig ennyit esznek ezek az urak?
- Mindig.
- Mióta étkeznek önnél?
- Tíz év óta.

- Mit fizetnek egy-egy ebédért?

- Egy nap úgy, mint másnap 26 krajcárt.

Elnevettem magamat. Hát csak így fűlik ez a gép? És mégis jól jár? Vagy hogy éppen azért jár jól. Szép, szép..., de hát érdemes-e tizenkét iskolát kijárni azért, hogy az ember így éljen?... Vajon beválik-e nálunk az államosítás, ha a törvényhozás hozzá nem szabja ezt a menüt is?

Ejh, a magyar ember nem képes rá. Itt van a példa, én magam. Íme, kerek két forint most is az ebédszámlám.

A korcsmáros ájtatos arccal gyűrte be.

- Itt van még a két forinton felül 26 krajcár - mondom neki mosolyogva. - Ezzel az összeggel...

- Értem, igenis.

- Egy alapítványt teszek önnél.

- Egy alapítványt, hehehe?

- Nos igen: ha valamikor egy éhes közigazgatási főnök talál önhöz vetődni, csapjon neki belőle egy nagy traktát...

- Hehehe!

*

Ebéd után felültem a vasútra Berlin felé, s útközben eszembe jutott egy kedélyes magyar főispán, aki egyszer azt panaszolta nekem:

- Tíz éves főispán vagyok, öcsém, de elmondhatom neked őszintén, hogy még egyetlenegy szolgabírárom se múlt ki természetes halállal.

Én akkor elértettem, hogy mi az. Ez az egy szó csömört idézett elő bennem, s ott nyomban segítettém sóhajtozni a főispánnak: »Hja, ilyen állapotok csak nálunk lehetnek«.

Pedig dehogy. Ha ma egy lajtántúli nagy mogul találna dicsekedni, hogy egyik tisztviselője se múlt ki még természetes halállal - én azt is érteném már.

II. A német állam költségén

Mint már említettem is, utazásomnak végcélja Berlin volt, ahova egy barátom lakodalmára siettem, ki vőfélynak hívott meg.

Siettem, késnem nem lehetett, már így is nagyon ki volt az időm számítva. Vasárnap reggel fél hétkor érek be Berlinbe, s kilenc órakor van az esküvő, éppen csak másfél órára marad vendég-lőbe szállni, felöltözni és elhajtani a lakodalmass házhoz.

Igazi mennykőcsapás volt tehát rám nézve, midőn észrevettem, hogy az egyik három zárba becsukott bőröndömnek (melyben a frakkom, klakkom és más egyéb toalett cikkem van) a kulcsát otthon felejtettem.

No, szépen vagyunk! Mi lesz most már énvelem?

Hát az lesz, hogy vasárnap van, Berlinben nem kapok lakatost. De ha kapok is, míg fölkeresik, míg rábeszélnek, míg eljön, míg kinyitja... Szó sincs róla, hogy odaérjek a menyegzőhöz. Az egész utam hiábavaló. Ha legalább valami baltát kaphatnék hirtelen a szállodában, amellyel széthasítanám a bőröndömet... Az én ötven forintos disznóbőr bőröndömet.

Ilyen kínos tépelődések közt benyit a konduktor:

- Uraim, Bodenbachnál a vámőrök átvizsgálják a bőröndöket!

(- Még ez is! - hebegtem izgatottan.)

- Csak méltóztassanak az urak továbbra is kényelmesen aludni, én majd elvégzem rövidesen a vámőrökkel. Adják át a bőröndöket és a kulcsokat.

Egy mentő gondolatom támadt:

- Itt van az egyik táskám, fogja.

- És a másik?

- Ami a másikat illeti, arra nézve egy nagy kérésem van önhöz...

A konduktor homloka szigorú ráncokba húzódott, míg a szemével hamisan hunyorított rám.

- Értem... értem.

- Áruljon be a vámőrnek, hogy a másik táskámat sehogysem akartam kiadni a fejem alul.

- Mit? - szólt az csodálkozva. - Hogy mit mondjak? Vagy ön mondta rosszul, vagy én nem értettem jól.

- Uszítsa a vámőrt a táska ellen.

- Tréfálni tetszik?

- De éppen nem - mondtam, és egy forintost csúszttattam a markába: hadd legyen hát egészen komoly a beszéd.

A konduktor vállat vont.

- Ezt már nem értem.

De azért eljárt megbízatásában, mert úgy éjfél felé marcona tekintetű finánc költött fel.

- Jó estét, uram! Jó estét. Mit visz ön abban a táskában?

- Ebben a táskában - feleltem zavartan - semmit.

- A semmit nem szoktuk bőröndökben cipelni. Meg akarja-e mondani mi van a táskában vagy sem?

- Ruhanemű van benne.

- Hol a kulcsa?

- A kulcsát otthon felejtettem...

- Úgy? S azt hiszi ön, hogy ezzel vége? Nagyon csalódik uram!

S ezzel parancsolón hátraszólt a társaihoz:

- Egy lakatost kérek... Egy lakatost!

Egy perc alatt előjött a hivatalos császári lakatos és rendre kinyitogatta a zárat.

- Csitt, csitt, csitt, csitt - hangzott vidáman.

Megelégedett dörzsölgettem kezemet a kupé egyik szögletében, mint olyan ember, aki valami célját egy idegen állam költségén éri el...

- Csitt, csett! - hangzott harmadszor is, s bőrdömbölyöm gyomra kitárult.
- No lássa! - dörögte a vámőr a kegyetlenség zordon hangján... - Ugye kinyitottuk?
- Jó, jó - feleltem vissza mosolyogva, s aztán magamban hozzátettem: »csak valahogy aztán be ne találják ismét csukni«.

A 13 SZOBRA

Ott áll a szobor a koszorúval fenségesen... Az édes szép asszony, a mi anyánk, a mi hazánk tartja fölemelt kezében, míg pallosa csöndesen le van eresztve a másikban. Negyven esztendeje tartja így a pallosát leeresztve, de a koszorút csak most emeli.

Miért, hogy olyan későn?

Mert hát hosszú idő kell ahhoz, hogy a fa kővé változzék. Az a fa, mely minden fák között a legnagyobb, a legsötétebb árnyékot vetette. Sok idő kell ahhoz, hogy a bitófából szobor legyen.

Hosszú utat tett meg azóta a nemzet, mióta alusznak.

Amit ők tizenhárman összeálmodnak odalenn, magyarok újjászületéséről, növekedéséről, az mind valóságnak folytatódik idefent.

S amit mi összeálmodunk most a szabadságról, a hazaszeretetről, az mind valóság volt egykor, mikor ők arra az útra léptek, amely a bitófához vezetett.

Ám nem változott semmit sem az aradi mező, hogy e pompás márvány alak a városban fehérlik. Hiszen tizenhárom szobrot képzelt oda minden magyar. S most csak egy van. Billió fű nőtt az aradi mezőkön, s minden fűszál susogta nekünk, hogy mi *volt itt valamikor*.

Mikor a kalászat ringatta a búza, a kalász is mind azt beszélte: »Emlékeztek-e még?« S ebben a rejtélyes susogásban volt valami lázító, keserítő.

Ám most csak egy szobor lesz ott. Az *kiáltani* fog ugyan, de csak azt fogja kiáltani: »Én vagyok a szabadság, Itt állok, nézzetek meg. Engem nem lehet agyonütni.«

[NYILATKOZAT]

- A »Nemzet« mai reggeli számában egy, a nagyváradi »Szabadságból« átvett »Tisza és Mikszáth« című közleményt olvasok, mely úgy néz ki formájában, mintha én írtam volna. Az ismeretlen szerző engem beszéltet. Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy ilyesvalamit csakugyan elmondtam egyszer diskurzus közben, de nem megírás céljából, mert amit én megírni valónak tartok, magam is tollforgató ember lévén, magam is meg tudnám írni. Azt az egyet azonban meg kell adni az illető írónak, hogy mire előadásom az ő tintatartóján és tollán keresztülment, olyan csodálatosan megváltozott (hogy aktuális hasonlattal éljek), mint a Fábán főispán fekete szalonkabátja, sötét blúzzá.

Mikszáth Kálmán

[ELŐSZÓ MÓRICZ PÁL »EMLÉKEZZÜNK RÉGIEKRŐL« C. KÖTETÉHEZ]

A jó szerkesztő kettőből koptat sokat, sok csizmát és sok író.

Elszomorodva nézegetem ezeket a kopásokat a szerkesztői irodákban (magam is kopás alatt lévén), és csak az vigasztal, hogy ti szerkesztők is elkoptok valamikor. Mindenki kopik és minden kopik. Kopik az illúzió, a fantázia, az emlékezőtehetség; kopik a szerkesztői ceruzád, amivel törülsz (és ezt jó lesz eszedben tartani most), és kopik idővel az a jóakaró elnézés is, amikor nem törülsz.

Kopik a vas, pedig kemény, kopik a politikus, pedig hajlékony, kopik a test, pedig ruganyos, kopik az egész világ, pedig örök.

És látod, még e kopások közt is van irigylendő kopás. Van nekem egy kedves fekete gyűrűm, amit egy elhalt diák pajtásom ajándékozott. Sokszor jegyeztétek meg nevetve: hogy lehet ilyen pléhgyűrűt hordani! Egyszer aztán tarokkozás közben (különösen amellet a kutya sok osztás mellet) lekopott róla egyes helyeken az egyszerű fekete email, s kicsillant alul a tündöklő arany. Hát gondoltátok volna-e, hogy arany annak a gyűrűnek a belseje? No, én magam sem hittem.

Ilyen öregedést, ilyen kopást szeretnék én magamnak, de ez csak oly szerencsés halandókkal történhetik, mint a mi t. bátyánk és képviselőtársunk: Móricz Pál.

Olvasom tavaly a »Nemzet«-ben a régi *debreceni vásár* leírását, olvasom, olvasom... ejnye, de jóízű, de zamatos dolog! Ki írhatta ezt? Tekintetem mohón fut a szerző neve után, s íme ott áll: »Móricz Pál«. Csak tán nem a mi Móricz Pálunk? Hogy lehetséges ez, hogy egy »miszerinteken« táplálkozó politikus pennájából ilyen gömbölyűn, helyesen kanyarodjanak ki a gondolatok? S mennyi érzék a forma iránt, mennyi szín! Milyen biztos szem a jellemző felismerésében! Ejh, ami lehetetlen, lehetetlen. A Móricz Pál neve bizonyosan, a nyomdában csúszott le ide, a vezércikk alól.

Hanem azután nem sokára jött a másik cikk az »Egy alispán és patvaristái«. Első ízben a cikk tűnt fel, azért kerestem a nevet, másodszor már a név csillant meg, azért olvastam el a cikket.

Nem csodálkoztam már többé, hogy jó a cikk, sem a másodiknál, sem a harmadiknál, csak még egyetlen egyszer, mikor kezembe akadván a Ház régi naplói, egy okos büdzsé-beszédet olvasok bennük Móricz Páltól. Móricz Pál mondta volna ezt? Ez a Móricz Pál, ez a mi író-társunk? Most már az ördög értse az egészet.

Elkezdttem keresni a példákat. Itt van Horvát Boldizsár, aki verseket ír, Szontagh Pál nemkülönben öreg korára csókolózik a múzsákkal; igen, de ez a két jelesünk az Eötvös József generációból mindig az irodalom és a politika határbarázdáján járt. Ez az a bizonyos első szerelem, amit nem bírt megenni a rozsdá.

Hiszen eleget evett meg. Itt van például Csernátorny, aki a szépirodalmon kezdte és egészen a politikáé lett. Azazhogy ilyenek százan is vannak: még Tisza Kálmánról is kisül valami ilyesféle...

De ez egész kis történet.

Nem tudom, emlékszel-e rá, mikor az én irodalmi vacsorám volt tavaly, mikor felállt Falk Miksa, s megnézvén az óráját, azzal kezdi:

- Tisztelt barátaim, felálltam, szólni akarok, de az órámon látom, hogy még másfél percig nem szabad.

A másfél perc alatt, míg szótlanul állott, megnőtt az érdeklődés a feszültségig: hogy ugyan mi lehet az, amit nem szabad tíz óra előtt elmondani?

Nem merem visszaadni az ő szellemének finom báját, melybe ő tudja csak felöltöztetni azt, amit mond; egyszerűen azt üzente általa Tisza Kálmán, hogy ő is eljött volna, ha meghívom, de meghagyta Falknak, hogy tíz óra előtt ne szólaljon, nehogy érte küldjünk.

Ez akkor nekem nagy örömet okozott, de bennünk skriblerekben is megvan a kevélység, hogy ne áruljuk el, ha nagyon örülünk vagy ha nagyon szomorkodunk, hát egyszerűen azt vettem oda tréfásan a meg nem hívás okául:

- Hja, a miniszterelnök még nem írt semmit!

Erre aztán legott letorkolt valaki (gondolom Jókai), hogy de bizony többet írt az valamennyiünkénél, mert a nevét beírta a történelembe és a magyarok szívébe.

Sőt, másnap maga Tisza is összeszidott:

- Mit? Hogy én semmit sem írtam? De bizony írtam én fiatal koromban még elbeszélést is.

Nekem sem kellett több; mindjárt ott, a Ház folyosóján elkezdtem szöni a Tisza Kálmán ifjúkori beszélyének egyes epizódjait - az ő stílusában. Bizonyosan neked is elmondtam, hogy miképp nézhetett ki az a novella:

Alfréd azt mondja Elvirának:

- Asszonyom, hallgassom meg, mindenekelőtt egyet mondok és ez az...

- Halljuk, uram.

- Hogy szeretem önt, elvárva őszinte válaszának azonnali tudásomra hozatalát.

Elvira elpirult, és azt felelte:

- Részemről hasonlóképpen osztozom az imént nyilvánított érzelmekben.

Alfréd felugrott, s karcsú derekát hevesen átkarolta.

- Ennélfogva vonja le az ügyállásból a kellő konzekvenciákat asszonyom...

.....

No, ugye emlékszel, hogy elmondtam volt ezt a jó tréfát. Hanem te persze csak a »rossz ötleteimet« írod meg a »Nemzet«-ben. Mindegy: nem arról van most szó, de Móricz Pálról, akinek az esete sem azokhoz a politikusokhoz nem talál, kik az irodalomhoz folyton vonzódva, idősb korukban oda csavarodtak, sem azokhoz, kik beleesve a politikába, a sutba dobták a lantot örökre. Móricz Pál esete egymagában áll; mintha egy fát látnál, t. barátom, *amelyik előbb hoz gyümölcsöket és csak azután kezd virágozni...*

De nem akarok én itt neked ok nélkül fecsegni ívszámra: áttérek a dologra, mert ez egyszer csakugyan van egy eszmém. (Ne rázd, kérlek, a fejedet.)

Ha úgy visszanezegetek a múltakba (pedig csak oda nézegetek, mert a jövőbe nem tudok), felöltik, hogy azok a mi öregapáink nem voltak ám bolond emberek. Okosan csinálták némely dolgukat. Példa rá a nemesi institúció. Az volt az *erőgyűjtő*. Ha valamely oláh, rác vagy más idegen emberről megsejtették, hogy *sok pénze* van, rögtön megválasztották a szent korona tagjának. Nemessé tették, mert pénze volt, s magyarrá vált, mert nemessé lett.

Egy ilyenforma szituációval állunk szemben, s egy ilyenforma politikát javaslok neked.

Én Móricz Pálban még sok becses megírandó anyagot sejtek. Ne ereszd ki hát, szedd össze a »Nemzet«-ből az eddig megjelent dolgokat hirtelen, és add ki egy kötetben, hogy ezzel örökidőkre az *írói* céhbe soroztassék.

A mi sorainknak díszére lesz az ő tisztos, érdemes alakja, neked pedig, ha már annyi író elköptatsz mint szerkesztő, akiket befogsz politikusoknak, majdan nagy melegség lehet, hogy egyet meg reciprocitásból a politika mezejéről csábították el írónak.

ÚJ TELEPÜLŐK A FELVIDÉKEN

Nyílt levél Légrády Károlyhoz, de voltaképpen egy humorisztikus újdonság

Kedves barátom!

Becsés lapodban olvastam néhány nap előtt Daudet Alfonz francia írónak (aki ugyan nem gróf, de mégis elég szép tehetségű ember) egy előszavát, melyet legújabb könyve a »Port Tarascon« elé írt.

Megírja, hogy nyári utazásai közben milyen félelmek közt jutott el Tarasconba (melyet ő annyiszor kigúnyolt), s milyen nagy lőn csodálkozása, mikor elnéptelenedve találta az egész várost.

- Hová lettek innen a lakosok? - kérdi.

- Elmentek gyarmatosítani a csodálatraméltó Tartarinnal.

Daudet kiszimatolta a helyet, ahol vannak, de én nem hiszek neki.

Ez egyszer téved Daudet, mert ahogy éppen a Pesti Hírlap egy újdonságából látom, a nagy Tartarin ez idő szerint (ezer forintba mernék fogadni Daudet-val) Besztercebányán időzik, s a tarasconiaknak is legalább egy csoportja vele van.

Mert a Tartarin ötlete az, hogy mikor egy irodalmi társaság alakul Besztercebányán, s a »Kazinczy kör« nevet akarja fölvenni, ő közülük dobja hatalmas ötletét, mint egy égő üszköt: Vegyétek fel, atyafiak, a »Zichy Géza kör« nevet - s eszméjét diadalra viszi.

Miket gondol ki az a vén kópé! Képzeld el, barátom, a csendes Garam parti város lázas napjait, az izgatottságot, a forrongást, a kapacitáció ezer neveit.

- Iljen a Zichy Géza!

- Iljen a Kazinczy!

- Az nem lehet, barátocskám, mert az már meghalta.

- Ílűk tartsanak ílűkkel!

- A Zichy Géza még teheti értünk valamit, a Kazinczy nem teheti semmit. Az már »szmrty.«

- Skoda zseuzs zomrev pan Baldacsi! To by este lepsi bov.

Denique győzött a »Zichy Géza kör«. 29 tarasconi szavazott.

A »Pesti Hírlap« közölte az október 28-i alakulás történetét; Zichy Géza természetesen nem fogja elfogadni a koszorút, melyet Kazinczy fölött vívott ki, hanem mosolyogni fog a derék tarasconiakon vagy bosszankodni. Mert az csakugyan ízetlenség, hogy a magyar közélet olyan nemes alakját, mint Zichy Géza, nevetségessé tegyék az effélékkel.

De a tarasconiak nem azért tarasconiak, hogy megijednének valamitől; mindig nekik áll feljebb. A Pesti Hírlap mai számában nyilatkozik a »Választmány« (de ki nem ösmerne rá e sorokban a nagy Tartarin oroszlánkörmeire). Egyedül ő képes ilyen éles dialektikával törni össze az ellenfeleket. Azt mondja ugyanis ezen »választmány«, hogy ők nemcsak az irodalom pártolására alakultak, hanem zenélni és énekelni is akarnak. Azért kerestek »olyan férfiút Zichy Géza gróf új öméltóságában«, kiben ez egyesül; míg ellenben Kazinczyban (talán ide is dukált volna a cím »tekintetes Kazinczy Ferenc úrbán« - legalább mindjárt szembetűnő lenne a különbség), nem találhatták ezt fel, »mert mint zenei kitűnőség a világ előtt ismeretlen«.

Igaz, kedves Tartarin úr. De miért legyenek annyira szörszálhasogatók? Igazi tökély nincs. Nincs tehát tökéletes választás se. Mert tudtommal Zichy Géza gróf úr öméltósága se tud énekelni.

De nem szándékozom polemizálni. Inkább hozzád fordulok, barátom, hogy ez érdekes fölfedezésemet még egy hatalmas gyanúkkal támogassam.

Egy Besztercebányához közel eső városban, mint hallom, »Történelmi társulat van alakulóban«. Ebbe is bejátszik a Tartarin keze, mert a tünetek ugyanazok.

A történelmi társulat ugyanis a »Savoyai Jenő« nevet akarta fölvenni.

De legújabban egyszerre megváltozott a közhangulat. Hangok emelkednek immár, hogy mit Savoyai Jenő - legyen inkább gróf *Zichy Jenő*...

Kétségtelen ebből, hogy Tarascon elköltözött lakosai itt telepedtek meg a Felvidéken. Értésítsd kérlek Daudet Alfönzt (te ösmered őt párizsi utazásodból), hogy Picard úr s mindennemű más forrásai által félrevezettetett: a tarasconiak itt vannak és magyar kultúrát építenek.

Különös ötlet a rossz bordában szőtt Tartarintól, hogy éppen olyan helyre hozta az embereit letelepedni, ahonnan a tótok kivándorolnak Amerikába.

A jel egyébként örvendetes lenne, mert a kivándorlók pótolva vannak némiképp - de a csere nem éppen kielégítő.

[AZ EGYETEMES REGÉNYTÁR ALMANACHJA 1891-RE. ELŐSZÓ]

Addig-addig vergődtem a különböző genrek közt, hogy melyikre volna valami talentumom, míg végre kisült, hogy az »előszavakra« vagyok születve.

Eleinte nagy röstelkedve írtam egyet-kettőt, mert nem tartom magam elég öregnek az ajánló szerepére, a közönség pedig nem tarthat elég tekintélyesnek, de végre mindenbe beleszokik az ember, most már olyan pompásan játszom a veteránt és tekintélyest, mintha gyermekkorom óta mindig ezt csináltam volna.

Népszerűségem e nemben kezdett tetőpontra érni. Mindenki velem íratta az előszót. Örültem babéraitnak, csak néha ejtett gondolkozóba némely eset.

Egy öreg falusi lelkész imakönyvet adott ki. Ez a kis könyv az én jámbor előszavammal indult meg a híveket az igaz útra vezérelni.

Nemsokára egy fiatal színésznő emlékirataihoz írtam pajkos előszót. Elolvasom, hát biz ez a könyv, éppen megfordítva, arra való, hogy az igaz útról térítse el az embereket - az én előszavammal. (Ejnye no, mit fog most rólam gondolni a mennyei gondviselés?)

Többet nem bocsátkozom ilyen dilemmákba. Maradok ezután az én kezdő novellaíróimnál, akiknek számára mindig jut egy-egy hízelgő flosculus. De mért is ne dicsérném e jó fiúk

könyveit? Nekik örömet szerez, nekem pedig gyönyörűséget. Bocsássatok meg Charonnak, aki lelkeket szállít csónakán az alvilágba, ha minden lélekhez így szól útközben: »Derék, életre való lélek«. És bocsássatok meg nekem, aki szinte lelkeket szállítok az alvilágba (a könyvkereskedők pince-magazinjaiba), ha azt találom nekik mondani: »Derék könyvek vagytok, megérdemlitek, hogy helyet kapjatok a szalonok asztalain«.

Ezen módszerre dolgoztam egész mai napig, midőn teljesen összetört egy sajtószerű eset.

Rámüzen a »Singer és Wolfner« cég, hogy itt a negyedik esztendő, jön megint az Almanach, harangozzak be a szokásszerű előszóval, aztán ha beharangoztam, menjek be én is a misére. Azaz küldjek egy novellát is.

Jó, jó, de nem olyan könnyű már ezen a harangon még egy új nótát kivenni.

Elkezdtem gondolkodni. Az a kedvenc ötletem támadt, hogyan kellene megírni úgy az előszót, hogy a novella is benne legyen? Vagy a novellát olyan furfangosan megkomponálni, hogy előszó gyanánt szolgálhasson? Legyen egy mese, szerepeljen egy alak, de benne legyen az Almanach dicsérete is. Egy bók a közönségnek, egy bók a kiadónak, egy bók az íróársaknak. Hiszen csak ennyiből áll az.

Már éppen kóválygott is fejemben valami terv, midőn egy kopogtatás az ajtón egyszerre elkergette.

- Szabad!

Hórihorgas termetű, falusias kinézésű úr nyitott be:

- A képviselő urat keresem.

- Én vagyok.

- A nevem Varga Péter. Tudom, nem találja el, miért keresem...

- Dehogyan nem; könyvet akar kiadni és előszó kellene hozzá...

- Nem, nem. Ösmerem az előszavait, olvasom, csinos dolgok és éppen ezért bátorkodtam ide.

- No, ugye mondtam.

- Igazán nincs előszóra szükségem, de a kollegialitásnál fogva...

- Ön is író?

- Községi jegyző vagyok, de egy kis bajba keveredtem. El vagyok ítélve a kúria által, protekcióért jöttem, kegyeskedjék pártolni a miniszternél a kegyelmi kérvényemet...

- És mi a bűne?

- Az, ami az öné... csakhogy én szerencsétlen, rajta vesztettem.

- Hát mit követett el?

- Hamis pakszusokat gyártottam.

- Hamis pakszusokat? - pattantam fel. - És ön elég vakmerő azt mondani, hogy ugyanezeket cselekedtem.

- Igen, igen - felelte szelíden -, csakhogy ön a könyvekhez írja a hamis pakszusokat és ezért el nem ítélik, de nevezik »tehetséges íróársunknak«, míg én a jószághoz írom a hamis pakszusokat, amiért elítélnék és imposztornak neveznek. Hja, hja - sóhajtott fel Varga Péter nagy szomorúan -, az osztó igazság nem egyforma!

Ez a kis epizód megrendített. Az ördögbe, ennek a Varga Péternek van valami igaza!

Ami eddig történt, jóvá nem tehetem, hanem ezentúl megfogadom, csak az igazat írom meg az előszavakban.

Az igazat? De vajon lehetséges-e? Próbáljuk meg mindjárt az Almanachnál. Érdekes, derék könyv, kiállja.

Lássuk csak, mivel kezdjem; a Singer és Wolfner t. barátaim *beharangozási* üzenetéből szőjek egy templomi hasonlatot; hogy olyan a magyar irodalom, mint egy rác templom, amiből a rácok már kihaltak, s csak úgy sátoros ünnepeken lehet még néhányát összehozni...

(Ej, nem jó kép, mert az igazmondás folytán még kiszülne, hogy a meglevő rácok se igazi rácok már mindnyájan.)

Talán jobb lenne valami természetesebb kezdet, például ilyesforma: hogy itt az »Almanach«-ban gyűlünk össze évenként szüret után, akik még vagyunk, akik még kapálunk az irodalom szőlőjében, de bizony valamennyiünknek rozsdás a kapája, mert keveset dolgozunk, s ami kis termés van, nem hogy abból csupán kóstolót mutatna az »Almanach«, de szinte egészen belefér.

(Nem, nem, ezt se lehet folytatnom, mert még kikottyantanám, hogy némelykor már meg sem telt vele a hordó, s egy kis óborral kellett a mustot feltöltenem.)

Ejh, ha már az igazmondás mesterségére tévedtem, leplezetlenül mondom el, hogy a magyar irodalom elpusztulóban van. Az utolsó évek termése megdöbbenő úgy mennyiségre, mint minőségre.

Az írók nem írnak, mert »nem kell a kiadóknak«. A kiadók sopánkodnak: »Nem adunk ki semmit, mert nem kell a közönségnek!« A közönség pedig vállat von a szemrehányásra: »Hát mit vegyünk meg, ha semmi sincsen?«

És az a különös, hogy mind a hármuknak igazuk van. De mit ér az ő igazságuk, ha e mellett szemlátomást tönkre megy literatúránk, melyet annyit gondoztak, ápoltak az előbbi nemzedékek.

Hiszen még megjelenik egy-egy könyv, egy-egy poetikus elbeszélés...

Hiszen meg szokott történni gyakorta, hogy először elpusztul a gazda, azután a kert, ugar lesz, főlszántják, reális magokkal vetik be, de a makacs föld, bár már egyebet termel, el nem felejt még egy ideig, hogy mi volt. Egy-egy virág fölpattan mélyéből és kinyílik. Nem terménycikk már ez, csak úgy önkéntelen támad. A föld álmodik a régi virágairól. S álmai ott pirosanak a vetés közt.

Ahol elpusztul a gazda, ki vehetné rossz néven a kertnek, ha utána vesz (ámbár a lengyel irodalom ma is virágzik), de ugyan mit mondjunk ott, ahol a gazda megmarad, és csak a kertje pusztul el?

Az új alkotmányos éra, mely mindennek lendületet adott, ami magyar, a szépirodalomnak nem használt, inkább ártott. A diadalmas nemzeti politika, ahelyett, hogy emelné az irodalmát, melyből erejét meríté a diadalhoz, elvette az olvasók és írók egy részét. Az elnyomott nemzet, őseinek elregélt viszontagságaiba volt elmerülve, álmodozott a költők álmán, a felszabadult, megifjult nemzet közömbösen veszi íróit. Mintha azt mondaná a katonáinak: »Győztem, hát nem kelletek többé«.

Huszonöt éve foly e szomorú hanyatlás, éppen amióta magyar kormány van, mely figyelt mindenre, költött mindenre, csak a szépirodalomra nem. Gondolta talán: »Az irodalom megélt magától a rossz, fülledt levegőben, hogy fog az most meghízni ezen a jó szabad levegőn!«

S íme, hogy összezsugorodott. Ha maholnap az öreg Jókai leteszi a tollát, jó lesz, ha excellenciátok valami alkalmazást szorítanak a múzsáknak. Talán a posta takarékpénztáraknál lehetne.

De nem panaszkodom tovább. Hiszen az általános helyzet jobb most, mint régenten. Mert azelőtt volt irodalom, de alig voltak magyarok, most pedig hála isten, vannak már magyarok, de alig van irodalom.

Furcsa ugyan, de egy kis fatalizmussal bele lehet nyugodni.

Csakhogymi lesz énbelőlem?

Ha nem jelennek meg többé könyvek, mihez írom én az előszavakat ezentúl?

BRÓDY ZSIGMOND

Nem hittem soha a spiritisztikus asztalmozgatási pletykákban, hogy egy asztal megmozdul, ha sokan tartják rajta a tenyereiket, de az íróasztal bűvös erejében mindig hittem, ha valaki teljes odaadással, szorgalommal ül mellette. Megmozdul az asztal, s viszi a gazdáját a magasba.

Csak egyet nem tudtam felőle, hogy egyszerre viheti a magasba és a mélybe. Mert a magasban van a dicsőség, a mélyben van az aranybánya. De most már azt is hiszem.

Az a kivételes ember, aki nekünk ezt bebizonyította, Bródy Zsigmond kedves író társunk. Tegnap még író társunk volt, ma már Maecenás. Íróból támadt Maecenás! Hát már a gondviselés is a mesecsínálásra adta magát?

Ötven esztendőskoráig szántotta azokat az apró barázdákat a papíron, s hallgatta félfüllel a mi sopánkodásainkat, hogy lehetetlen boldogulni. S míg mi sopánkodtunk, ő folyton tervelt, dolgozott, két ésszel egyszerre; az üzletemberével és az íróéval, de száz ember szorgalmával. És most születése ötvenedik fordulóján, mikor mi még egyre sopánkodunk, közénk szórja bőkezűn munkája gyümölcseit pazar alapítványokban, mintha mondaná: »Lássátok gyámol-talanok, mennyit szereztem; itt van, nektek adom«.

A hetvenezer forintot meghaladó tekintélyes összeg, melyet újságírói célokra ajándékozott, nem sokat változtat a mi helyzetünkön. Bródy Zsigmond, kinek minden sikerült életében, amibe belekezdett, ebben az egyben elszámította magát. Ő anyagilag akart bennünket emelni, de erkölcsileg emelt. Alapítványai nem tesznek gazdagokká (ezután is csak sopánkodni fogunk), de az a tudat, hogy ő boldogulni tudott a tövises pályán, megacélozza az újságíró erejét, s az a tény, hogy közülünk olyan férfiak támadnak mint Bródy Zsigmond, fölemeli az újságíró önértékét. Rothschild adhatott volna nekünk nagyobb összeget, de ennyit nem.

Hiszen nem ritkák a példák. Folyton akadnak e haza polgárai közt olyanok, akiknek megvan a hatodik érzékük (amint Jókai nevezné Bródyhoz írt levelében a jótékonyságot). Ott van - hogy csak az utolsó évekből említsünk egy csomót, - Röck, gróf Kuun, Semsey. De egyik eset se meglepőbb a Bródyénál. Mert nem közönséges lélek és szív kell ahhoz, hogy valaki a mai anyagi korban javait, amelyeket millió tollvonással szerzett, egyetlen tollvonással adja oda. S milyen diadal a magyar nemzeti kultúrának is, hogy egy német nyelvű lap kiadója viszi el meggazdálkodott ezreseit a magyar nyelvet ápoló források kibővítésére. Milyen megszentelt

nemzeti küzdelem ez a mienk, hogy az ellentáborból is szállítanak hozzá fegyvereket és a legyőzött is győző lehet...

Ez az ötven év, melynek végső napját irodalmi ünnepnappá tette Bródy, magában véve is változatos, érdekes és hasznos. Bródy Zsigmond 1840-ben nov. 15-én született Miskolcon, ugyanott kezdte tanulmányait az evangélikusoknál. Innen a piarista gimnáziumba került Pestre, s elvégezvén a jogot is az egyetemen, mindjárt az újságírói pályára lépett. Ellenállhatatlan vágy vonzotta oda. Csakhamar gyökeret vert az írók közt; első vezércikke 1859-ben jelent meg, s 1860-ban már szerkesztője volt a »Pesti Hölgydivatlap«-nak.

Eleinte ő is, mint annyi százan, a gitárt pengette; verseket írt, melyek nagyjából a Jókai »Üstökös«-ében és a Vajda »Nővilág«-jában jelentek meg. E verseket most ötvenedik születésnapjára meglepetésül szedte össze öccse, Bródy Sándor, s kinyomatták kézirat gyanánt, nagy dísszel, s átnyújtották neki. Az ős gyümölcseért cserébe, tavasza virágait...

Pesti tartózkodása alatt a bécsi lapoknak volt tudósítója, később Bécsbe tévén át lakását, a pesti lapoknak levelezett. De Bécsben nem tudott soká maradni, visszajött, mint a Pákh Albert által szerkesztett »Magyar Sajtó«-nak munkatársa. Itt kezdett kifejteni publicisztikai talentuma, s neve mind szélesebb körben lett ismertté; a legjobb cikkírók között kezdték emlegetni, s nemsokára úgy megnőtt belül a redakcióban, hogy a tényleges szerkesztést is rá bízta.

A lapok ez időben gyorsan alakultak, múltak, de nem a publicisták, kik folyton a felszínen voltak, s mint a nemzet aspirációinak kizárólagos tolmácsai, maguk után vonzották közönségüket, majd ide, majd oda. Bródyt a toll legjobb harcosaival, Kemény Zsigmonddal, Pákh Alberttel, Salamon Ferencsel, Danielikkel, Greguss Ágosttal stb. találjuk együtt, többé-kevésbé benső fegyvertársi viszonyban, majd itt, majd ott. Neveik együtt bukkannak fel más-más lapban, de mindig egy zászló alatt.

Kevéssel a kiegyezés után a »Pesti Napló«-nál Kemény Zsigmond oldala mellett találjuk Bródyt, mint vezércikkíró. Ekkori cikkei, melyeket »B. Zs.« jeggyel írt, népszerűségben majd csak hogy meg nem közelítették a múlt évtized híres »Fk« jegyű cikkeit. Publicistai karrierjének fénypontja erre az időre esik. Verseket nem ír többé, legfeljebb benső barátja, Tóth Kálmán kedvéért kanyarít egy-egy poémát a »Bolond Miská«-ba, aki a nagy nemzeti küzdelmekben, dacára csörgősipkájának, egyik legfélelmesebb katonánk volt. Tehetsége kifejlik s magán hordja a mester, Kemény Zsigmond zamatját, bélyegét. Vezércikkeiben boncoló, fürkésző elme, nem közönséges komprehenzív erő, izmos logika, világos, tiszta látkör és nagy összefoglaló tehetség nyilatkozik a modern publicisták ragyogó színei, meglepő fordulatai nélkül.

Bródy a Klapka György által szerkesztett »Századunk«-tól jutott a »Napló«-hoz, midőn a »Századunk« fuzionált s négy évig maradt ott egyhuzamban mint a Deák eszméinek egyik jelentékeny, Deák által is sokszor méltányolt tollvivője, mígnem 1872-ben titkári állást vállalt a Tóth Vilmos vezetése alatti belügyminisztériumban. De Bródy már ekkor annyira újságíró volt, hogy nem tudott egyéb lenni. Egy év múlva önként elhagyta az állam kenyerét és megvette a »Neues Pester Journal«-t, mely az ő szerencsés keze alatt páratlanul elterjedt az országban, oly mesés anyagi eredménnyel, hogy egyik munkatársát tizenkétezer forintnyi évi fizetéssel szerződtethette.

Bródy gazdag embernek is olyan egyszerű, igénytelen maradt, mint azelőtt, megvetve minden külső csillogást. Többször kínálták meg választókerülettel, de nem fogadta el; 1881-i lipótvárosi föléptetése is akarata ellen történt. Betegeskedése nem ronthatta meg jó szívét, de kedélyét megrontotta; szándékosan kerül a nagyobb emóciókkal járó külső szereplést; legjobban érzi magát, ha délutánonként pályatársai közé vonulva, magyar véralkattal az aktuális

politika szálaiból csendes szivarszó mellett megszöheti a homályos jövő képet. S e finom, szubtilis szálak felfejtésében, ki- és begombolyításában mester ő, ki lebilincseli hallgatóit, s szórja közéjük a cikkanyagot. Kéklő füstfelhőktől borított asztal körül, a röpködő argumentumok kartács-lövegei közt, erőteljes magas alakja (mert senki se hinné róla, hogy beteges) visszanyeri ruganyosságát, szürkés szemeiben, melyekről minden pillanatban idegesen veszi le a cvikkert, megjelenik a régi tűz; Bródy nem beteg többé!

Orvosai mindenféle ország levegőjét megpróbáltatták vele, de csak egyben érzi jól magát: közöttünk - »Bohemiá«-ban.

[ELŐSZÓ »A JÓ PALÓCOK« NEGYEDIK KIADÁSÁHOZ]

Kedves barátom!

Midőn arra kérsz, hogy néhány szót írjak a »Jó palócok« díszkiadásához, az első tollvonás csak az lehet, hogy megköszönjem neked a buzgalmat, gondot és költséget, amit az én legkedvesebb szülöttemnek kiöltöztetésére fordítottál.

Bizony nem gondoltam volna, mikor hozzád adtam kosztba, hogy egy évtized múlva ilyen csillogó ruhában fog pompázni. Egyszerű szegény könyvecske volt, amint a világba elindult, olcsó zöldes köpenyében, zsönge apró képekkel, kezdő piktorok kísérleteivel. Az apjának semmi neve se volt, amire támaszkodhatott volna, a genre is lenézett, megvetett. Nem volt valami nagy bizalmam a karrierjéhez.

Hiszen tudod, hogy megy ez Magyarországon. A könyv megeszi a kiadót, a könyvet megeszi az egér, az egeret megeszi a macska. A macskánál aztán megakad az egész irodalmi pályafutás, mert a macskát nem eszi meg senki. Az író ellenben semleges perszóna az egészben. Őt nem eszik, de ő sem eszik.

Mondom, nem volt hozzá valami nagy bizalmam, de most, midőn idegen nyelveken, ragyogó külsővel visszatér, magam is hinni kezdek az életrevalóságában, s minek is titkolnám, szívem megtelik atyai örömmel. Magamat látom e könyvben, aminő voltam fiatal koromban s aminő már sohasem leszek többé.

Még zúgnak az erdők, hiszen zúgnak még a palóc dombokon, még nyílnak a réteken a virágok, még száll a Magadaléna bogár keletre-nyugatra, de már eszembe se jut gyanúba fogni, hogy üzenetet visz... talán éppen Bede Erzsitől Szűcs Palihoz.

Még látom képzeletben a templomba lépegetni a tündérszép menyecskéket, bokros kendőikben, rámás piros csizmaikban (amiket Filcsik varrt), koronás imakönyveikkel, de már nem érdekel úgy, mint régen, hogy mit susognak egymás közt. Még visszaálmodom néha a Péri lányok haját, de a hajillatot már nem érzem.

Negyven év ül rajtam, s én tizenöt éve ülök az újságírói asztalnál.

Más világban vagyok, már viszonyok, más emberek közé lőkött az élet. Azokat festem most. S amennyi cifra szűrt akasztgattam egykor a jó palócokra, azokat leszededgetem apránként, adókat szavazgatván meg a nyakukba.

De ha én öregszem, barátom, jól esik látnom, hogy te miként kezdesz fiatalodni. Mert valóban fiatal vérmesség kell ahhoz, hogy egy szépirodalmi kötetbe ennyi költséget versz be. Nem is hiszem, hogy nem a vén Galandáné boszorkányozott meg.

De a fiatalosság rugója, jól tudom én, a nemes kötekedés, hogy e könyvből, melyet te is úgy szeretsz, az a rész legyen a szebbik, amit te adtál hozzá. Levertél, elősmerem.

Nem hogy kicsinyelni akarnám a könyvet, hiszen én írtam, egy darab a lelkemből. S aztán jó volt hozzám. Sok örömet szerzett. Olyan kis mesebeli könyv lett, aki megrázkódott és azt mondta: »Gyere kedves gazdám a hátamra, elviszlek, ahova el akarsz jutni«. Elvitt a Kisfaludy Társaságba, elvitt az Akadémia tudósai közé, elvitt a törvényhozási terembe. Hiszen az igaz, hogy szegény voltam, szegény maradtam, pénzt nem hozott az én könyvecském, de elég szép volt tőle ennyi is.

És mégis elfog az aggodalom, szorongó érzés vesz rajtam erőt e fényes költséges foglalatnál.

Mert láttam már én egyszerű mezei virágokat drága majolika cserépben - és alig mutattak valamit.

»KRUMPLI PAJTÁS«

(Kép a képhez)

Félig se tréfa az, amit én most mondok, gyerekek, hogy a krumpli (aki hol burgonyára, hol pityókára magyarosítja a nevét) a legjobb pajtásokatok.

Ha nem vesszük is pajtáskodás számba, amit ezen a képen látok, hogy a Miska száját nyilván megégette (mert csintalan a burgonya is, ha forró), de már azt a mohóságot, azt az epedő vágyat mégsem szabad figyelmen kívül hagyni, amivel a Józsi fűjja a maga forró burgonyáját, hogy minél előbb bekebelezhesse. Beh jó, beh porhanyós, mintha hópihékből volna összerakva...

Miska hasmánt fekve, csendes rezignációval várja a kihülési processzust; aki már egyszer megégette a száját, illendő dolog, hogy óvatosabb legyen. S minthogy a krumpli van napirenden recitálja Józsi előtt:

*Talyiga nem szekér,
Tót nem ember,
Krumpli nem étel.*

Az így kigúnyolt krumpli talán mérgében repedett ki a tényéron a méltatlankodás miatt.

Mert igazán fekete hálátlanság. Hiszen áll, ami áll, hogy a krumpli nagy jóltevője a tótnak, s mikor ősszel felhangzik a panasz a Tátra alatt, hogy »beteg a krumpli«, akkor abban az évben ínség van a felső országrészben, de ha a krumpli a tótnak a szentháromságából (zab, krumpli, kása) való, a magyar embernek se ellensége, nektek pedig gyerekek valóságos pajtásokatok, mely a pendeles korból egész a suhanc állapotig elkísér.

A halavány piros virágját leszakítjátok bokrétának a kalap mellé. (Mert igazi kertben nőtt virágot csak a nagy legények érdemelnek.)

Mikor már leadja a virágját, nemsokára megnő a bombóca. Millió és millió golyóbis. Hajlékony, suhogó nyírfavesszőre ha feltűzitek, egy suhintással keresztülszáll egész utcasorokon, magasan a torony fölött. Puska a golyóját nem bírja olyan messzire kilögni mint a vessző a bombócot. Nemcsak hogy messze megy, de olyan óriás ívet ír le a levegőben, mint a szivárvány. A fent röpködő szárnyasok tudom csodálkoznak rajta, hogy miféle »zöld állatka« lehet az; szárnya nincs, lába sincs, csipogni sem tud, de azért ő velük élőzködik.

Nyár derekán, a rekkenő hőségben elszáradnak, lepotyognak a bombócok (vége a golyóraktárnak), de a jó krumpli, amelyik már fejlődik odalent a fekete földben, gondoskodik a gyerekekről továbbra is, hogy el ne unhassák magokat.

Hiszen ott vannak mulatságul a levelek, megszáradva, sárgán, éppen olyanok, mint a dohány. De pszt, ezt talán elő se kellett volna hozni, mert még kisül, hogy a Jóska bácsi tavaly csodálatosan eltűnt pipája hova lett... Hát biz azt éppen az a sors érte, ami a Gyuri bácsiét. Ejh, hiszen úgysem látják meg ökigyelmeik. Bújjatok el a szilvás sűrűjében, ott vegyétek elő és tömjétek meg a krumpli-haraszttal; hasztalan tiltanám... ami tilos, édes; s hasztalan becsmérelném, a füst csak füst, éppen olyan füst ez is, mint a dohányé.

Nagy kópé a krumpli, hogy még abban is megsegít, ha a királyt akarjátok megcsalni.

Mert a pipa a király domíniuma. Árendát kell tőle fizetni. Csöpp, garasos jószág, néha csorba, szutykos, még a koldus se emelné fel, ha megtalálná az úton, de a király mégse restell rá szemet vetni (mivelhog az állam és a király egy dolog a ti szemetekben).

Nem is olyan rossz füst az, kivált ha egy kis rózsaszírom van a haraszt közé keverve, éppen csakúgy okoz nektek émelygést, főfájást, mint az igazi dohány - és legalább nem kell fizetni érte...

S mindezeket a mulatságokat a kívül levő része adja. Hát még a java, ami a föld alatt van!

A krumpli pajtásból minden kitelik. Milyen pompás nap maga a krumpliszüret! Ezer meg ezer apró sírocska a szántóföldön, ahonnan exhumálják a sok különféle alakú pajtást, hosszúkást, bömgölyűt, rózsaszín húsút, sőt néha pirostat is. Az aztán egészen a tietek, pörgettyűt csináltak belőle.

A többi krumplira az öregek teszik rá a kezüket, zsákokba rakják, s ami fölösleges belőle, eladják a vásáron, de a hű cimbora még egy alakban visszatér hozzátok; az »édes« hozza vásárfiába; bűvös nyaláncság ez most már: »krumplicukor« a neve.

S mi a jutalom mindezekért?

Az, hogy nagy rőzsetüzeket raktok a mezőn, megsütitek a hű pajtástokat, - s borzasztó elmondani is, - lenyúzzátok a bőrét, a húsát pedig mint a kannibálok, megeszitek.

Nem én, egy csöppet sem csodálkozom, ha aztán a krumpli is dühbe jön a legvégén és meg akarja égetni a szátokat.

- Fújjad, fújjad Józsi fiam!

1890

PARLAMENTI KARCOLATOK

A MAI ÜLÉSBŐL [jan. 14.]

Ha a mohácsi csata után hívja vala össze a Házat Péchy Tamás, sem lehetne jobban megtizedelve, mint most az influenza által. Csak az a kis különbség van, hogy akkor az öregek volnának itt és Gajáriék, Münnichék estek volna el. Most meg az öregek hullottak ki. Maga a vezér is náthában őrizi otthon a szobát.

- Krsz... pszt... - hangzik a folyosók minden zugából. A padokat csak gyéren népesítik be a képviselők. Karzat abszolúte nincs.

A piros székek hasonlóan üresek, csak a hadak minisztere ül ott rendületlenül, katonásan, és Baross, akinek a költségvetését most tárgyalják - azt is az influenza iránti tekintetből. Mert, ha az orosz nátha nem uralkodnék, a Wekerle költségvetését tárgyalnák.

Az első szónok Polónyi Géza (jobban is kezdődhetnék az újesztendő), utána Kaas Ivor kritizálja a kereskedelmi ügyeket (mind a ketten kesztyűben beszélnek.) De rájuk dől Baross, s hatalmas rögtönzésben felel, az egész Házat megragadva tisztán ömlő logikus előadásával.

Nem hiányoztak vidám jelenetek és közbeszólások sem. Egy ilyen közbeszólási dialógot megunván Baross, türelmetlenül kérdi:

- Mehetek tovább?

- Megett! - zúgja rá a vasúti műszót vidám kórusban a szélsőbal.

Nem kisebb derűtséget keltett, mikor beszéde végén kiesve egy percre önérzetes hangjából, kissé szelídebben folytató:

- Addig t. Ház, míg a kereskedelmi tárca szerény kezemben van...

Mire két herkulesi karját hatalmasan rázta meg a levegőben.

A részleteknél Vadnai Károly beszélt igen szépen a textilipar mellett, Smialovszky Valér pedig a szűzbeszédét tartotta: a tótok elszegényedésén keseregve - ami könnyekig hatotta volna meg Matuska Pétert, ha ott lett volna. Így csak Krajtsik és Urbanovszky bólintgatott a derék fiatal szónoknak nagy szomorúan.

Künn a folyosón mélézgatva járt-kelt Podmaniczky Frigyes, panaszkodva a Radnótfájdologban.

- Tudtam barátom... tudtam, hogy sikkasztanak, azért nem néztem soha a könyveikbe.

S ez a rövidke mondás jobban jellemzi közéletünk e hótiszta, nemes alakját, mint akármi más. Az undort az iránt, ami nem tisztességes.

»Tudtam, azért nem néztem soha bele a könyvekbe.«

A T. HÁZBÓL [febr. 26.]

Csak fegyverszünet volt. Az appropriációnál újra megindult a kegyetlen hajsza az ország miniszterelnöke ellen. A hatalmas államférfiú, kit nálunknál nagyobb országok irigyeltek tőlünk, ki két kézzel paskolta földhöz ellenfeleit a nemes küzdelmekben, sodrából kihozva, a dicstelen fegyverek tompa csörömpölése közt, bizonytalanul, tétován néz szét azon a mezőn, melynek első vitéze volt.

Mihez is kezdjen? Ment volt-e attól a mocsoktalan Bayard, hogy egy csizmadiainas utána ne hajítsa a papucsát? Nem volt-e lehetséges, hogy I. Napóleont összecsapkedjék a poloskák? S ha ez megtörténik, összes légiói menthetik-e meg vajon testét tőlük?

Mivel verekedjék Tisza? Mi ellen? A *szótár* ellen?

Mert mik azok a nehéz ágyúk, amikkel az »ostrom« folyik? A szótárból kiszedett összes rágalmazó és gyalázó kifejezések. Szavak, szavak és újra szavak.

Ha folynának a hazafiúi elkeseredés forrásából, még akkor is nemtelen lenne ez irtóhadjárat egy ember ellen, volna bár az e hazának oly ellensége, mint Haynau volt, s nem a legkülönb édes fia, kit másfél évtizeden át ismert el vezérének a nemzet.

De folynak egyszerű heccből, éretlenkedésből; csak hellyel-hellyel ravasz számításból; szinte kiérzik a hecceken az a durva szag, ami akkor áradhatott szét, midőn a krónika szerint Simonyi obester a francia trónusra verte ki pipájából a bagót. (Igaz, hisz ez a rüpökség már akkor is virtus számba ment.)

Ám ha ezt a nemes ősz főt így csúfolhatják meg ebben az országba, melyik fej maradhat még itt egészen fölemelten?

.....

Nem feladata e soroknak (melyek mindig tárgyilagosak akarnak lenni) Tisza maradásának egyengetése. Tisza esetleg bukása lehet veszteség erre az országra, lehet veszteség a liberalizmusra (mert a Tisza elmenetével a liberalizmus is mindjárt az ajtókilincshez nyúl), az is könnyen megtörténhetik (sőt mernék is rá fogadni), hogy ezek az urak, akik most hocholnak, visszasírnák még Tisza Kálmánt, de mindegy, Tisza természetes úton bekövetkező távozását kiheverheti az ország, hanem egy ily erőszakos eltávolítást nem heverhetne ki a parlamentarizmus sohasem.

Ezt Tisza Kálmán nagyon jól tudja. Rendületlenül marad hát a helyén.

És valahányszor arról szólnak az ellenzéki bulletinek: »Ma megint viharos ülés volt! Tisza pocsékká van verve. Míg a vihar zúgott bent, ő fejet veszítve bujdosott a folyosón« - ez volta-képpen mindig annyit jelent: »Tisza állása ismét megszilárdult«. Mert se a korona, se a többség nem mondhatja ilyen időkben, még ha kedve volna is hozzá: »A kisebbségnek igaza van, menj isten hírével!«

És ha csak Helfy mondja, nem veszedelmes a dolog; mintha a puskátlan vadász azzal akarná leteríteni a tigrist, hogy rákiált: »Te gonosz tigris, roskadj össze és halj meg«.

*

De térjünk át az ülés rövid leírására, melyet Orbán Balázs goromba beszéde nyitott meg.

Orbán sűrűn szüli a beszédeket, szapora, mint a házinyúl, míg az elefánt csak minden nyolc évben produkál egy kölyket. De ez nem akar célzás lenni Móricz Pálra, aki évek óta ma beszélt először.

Orbán beszédje éppen ötnegyed óráig tartott, amit azért tudunk olyan pontosan, mert már a folyóson is van óra, mely ilyenkor sokkal kellemesebb percekot mutat, mint a tanácsterem órája.

Orbán beszédje a szokott sablonra ment.

1. Fogvicsorgatás Tisza ellen.
2. Oldaldöfés szubvencionált újságíróknak.
3. Elnöki megrovás.
4. Adóemelés és államadósságok.

(A számadások kezelésében a milliókkal való bőkezű bánásmód.)

Minden beszédje ebből áll már tíz év óta, azzal a különbséggel, hogy néha két elnöki megrovás éri. S az ilyen beszédek azután a »Nagyszabású Beszédeim« című kötetbe nyomtatja le, míg az egy megrovású beszédek egyszerűen a »Szónoklatok« garadájába sorozza.

Szapáry Gyula okos és nemes beszédet mondott. Az a különös szerencse érte, hogy kétféle melegben beszélhetett.

Egy ideig az ellenzék helyeselte zajosan, noha semmi olyat nem mondott, ami örömet szerezhetne neki, később aztán, amint Tiszáról kezdett szólni, egyszerre meghidegültek iránta balról, s a mameluk-táborból zúgott fel a rokonszenves »éljen«.

Most következett aztán a vihar, Ábrányi Kornél beszédje alatt, azon szavaknál, »hogy Tiszát semmi sem védi már, csak egy vékony hártya, az arcnak bőre«.

Az ellenzéken nagy tetszészaj tört ki. Nehány tenyér összeütődött, éljenkiáltás hömpölygött át a padokon.

A mamelukok ocsódni kezdtek:

- Mit mondott? Mit éljeneznek?

Csak lassan értesült e nehezen mozgó test. A derék jó mamelukok egészen úgy vannak szoktatva, mint a Mátyás restjei, hogy a szájuk kitátása is nagy fáradságukba kerül. Ott ülnek, mint a karókra rakott lelketlen köcsögök, akik meg se mozdulnak a szélben, csak ha a karó is inog.

A kifejezés kíméletlenségét mégis megsokallták néhányan.

- Rendre! - kiálták az elnök felé.

A zaj nőttön-nő. A nagy test galvanizálódni kezd. Körösi rémítő hangja fölrázza a tetszhalottakat is. Az elnök idegesen lógázza csengettyűjét. A túloldaltól még folyton dagad, terebélyesedik a tetszés.

- Rendre! Rendre! - hangzik egyre fenyegetőbben eminnen.

Péchy Tamás beszélni kezd szaggatott félmondatokban.

- Vannak dolgok, t. Ház, amelyeket nem Magyarország legfőbb tanácskozási termében, de semmiféle tisztességes társaságban sem lehetne elmondani.

A szélsőbal fenegyerekei felugrának dühösen.

- Vonja vissza az elnök!

A mamelukokban föltámad a visszafejeselés démona. (Szegény ördög eleget aludott már.)

- Vonja vissza Ábrányi! - mennydörgik impozánsan.

A kétféle zaj összecsap, s rekedt, érthetetlen üvöltéssé olvad össze a fülledt, sűrű levegőben. Valóságos forradalom tör ki. A mediumon álló képviselők ingerült gesztusai úgy tűnnek fel, hogy no most rögtön ökökre rohan össze a két haragvó tábor. Természetes arc már nincs is a teremben. A Ház kétféle színbe öltözött: dühös, vörös arcok és dühös, fehér, sápadt arcok. A szemek szikráznak. Az extázis erőt vesz az idegeken, mindenki mozog, kiált, rikoltoz; a csengettyű cseng, bong, sír, de nem lehet hallani, a karzat hölgyei megfélemlülve bújnak össze, a folyósokról megriadva futnak be a képviselők, a teremtiszték ijedtem nyargalnak ide-oda, még Krajtsik is fölébred, mérgesen dörmögve: »Ne bolondozzatok, gyerekek... éppen ilyenkor... mikor olyan szépet álmodtam!«

De az orkánszerű két kiáltás még folyton keresztezi egymást:

- Vonja vissza az elnök!

- Vonja vissza Ábrányi!

Az elnök olyan vörös lesz, mint a paprika, s indignációjában túlzúgja a vihart:

- Ha ebben a székben olyan elnök ülne, aki szavát visszavonná, az nem volna ide való.

Éljenezés kíséri az elnök szavait jobbról, szilaj követelő tombolás balról.

- Vonja vissza!

- Mit? - pattan fel Péchy ünnepélyes pátosszal. - Összeroskadhat az égboltozat, de semmit sem vonok vissza!

- Pali! - kiáltja egy szélbali hang Hoitsy felé. - Vigyázz a csillagokra, mert nagy veszedelemben forognak.

Ugron felszökik könnyedén, villámmal terhesen, s noha még Ábrányi is áll szónoki pózban, hangjának érce átveri magát a pokoli zenebonán.

- T. Ház!

- Nem szólhat. Nincs joga szólni! (Ugron leül.)

Ábrányi a beszédet akarja folytatni.

Egyszerre száz torokból zúdul rá:

- Eláll! Üljön le! Itt ugyan nem beszél! Vonja vissza előbb!

A zaj permanens a teremben; Ábrányi még egynéhányszor megpróbálja a szólást, de a mamelukok megköstölték már a roham édességét, s Ábrányi nem juthat szóhoz többé, hiába kérleli őket az elnök, hogy »a képviselő úrnak joga van szólani«.

- Az meglehet, de azért mégse fog beszélni.

Ábrányi ott áll diadalittasan a dicsőségtől, az éljeneektől, de amellet elég hidegvérrel, türelmesen; a Ház minden ülő embere beszél, kotyog, hadonász, mutogat, zsörtölődik, az elnök a csengettyűt rázza, a gyorsírók a körmeiket rágják, de a szónokot szóhoz nem engedik. Az ingerültség, mint lázas testen a pióca, szemlátomást nagyobbra húzik. Egyes hangok sürgetve kívánják:

- Föl kell függeszteni az ülést.

Egy-két kormánypárti képviselő közbekiált:

- Föl kell oszlatni a parlamentet!

Amire méltatlankodva jajdul fel Károlyi Gábor.

- Persze, akkor mi közölünk csak Mudrony Soma jönne vissza s még legfeljebb Unger és Törs.

Végre jó szerencse, a Ház órája könyörül meg, véget szakítva az izgalmas, kínos jelenetnek, lassan-lassan odacammogván a kettes számhoz, mire Ábrányi rést kapva egy kevésbé zajos másodpercben, egyetlen rövid mondattal befejezi beszédét nagy éljenzés közt.

A Ház izgatott hangulatban tódul ki a folyósora, ahol Eötvös Károly titokzatos arccal tartja politikával a fiatalabb képviselőket útközben a kijárat felé.

- Ugye, csak pompás egy jelenet volt?

- Az ám. A mamelukok végre-valahára dühbe jöttek.

- Hát tudjátok-e, hogy voltaképpen honnan volt ez a jelenet inszenírozva?

- Ugyan honnan?

- A Burgból, édes szógám.

- Ne beszélj, Károly bácsi!

- Egyenesen a királyi Burgból, ha mondom. (S jelentőségteljesen kacsintott apró szürke szemeivel.)

Vagy hitték a derék fiatal képviselőtársak a dolgot, vagy nem hitték, de ha talán hitték, gyönyörűen színezhette ki fantáziájuk, hogyan invitálja magához őfelsége reggelenként Károlyi Gábort és Meszlényi Lajost, s fölöstököm közben kiosztja nekik a Tisza elleni közbeszólásokat.

*

Ez volt az ülés röviden vázolt lefolyása.

Este olvastam a lapokat, hogy Bolgár Ferenc és Szentiványi Árpád magyarázatra kérték fel az elnököt Ábrányi megbízásából, és Péchy Tamás ki is magyarázta a dolgot. Kiesett kezemből a lap, s ijedten futottam ki az ajtón az égboltozatot megnézni.

Különös dolog. Ott állt a maga helyén mindenestül, a sok ezer csillag olyan vígan ragyogott rajta, mint tegnap.

EÖTVÖS

- A mai ülésből -

Hagyjuk a politikát. Behunyom a szemeimet, hogy ne lássam se a terem közepén azt a sokat megcsúfolt tisztos ősz fejet, se a kezeit mosó óvatos Pilátust a balvidéken, se a dűledező parlamentarizmust, a széteső gerendákat, a farizeusok tömegét. Nem akarok egyebet látni, csak a nagykőrösi képviselő alacsony, köpcös alakját, amint ott áll a szélsőbali második padsor közepén, és ajkairól jóízűen csörgedezik az igaz magyar szó, meg humor. Vagy De Maistreként én is kétfelé választom magamat: gondolkozó és élvező emberre. Azt hiszem, különben nagyon sokunkon esett meg ma Eötvös Károly beszéde alatt ez az elvi szétválás, s nem egyszer tört ki testi határainkon belül a házi perpatvar.

- Orbán Balázs-i nívó... - szól fitymálva gondolkozó felem.

Élvező felem vállát vonja.

- Én pompásnak találom. Démoszthenész tajtékipipával kezében. A nemzeti génusz abaposztó mentében. És vice versa egy darab őseredeti magyar föld angol kertnek művelve. Szóval, érdekel minden formája, változása.

- De barátom - rimánkodik gondolkozó felem -, hogy tud ön gyönyörködni ezeken a frázisokon?

- Eh, mit, törődöm is én az önök skrupulusaival. Ne tehénkedjék rám. Sőt legjobb lesz, ha minél előbb elpárolog innen.

- Csönd az emeleten! - kiált a szív, a fül, valamennyi ideg, valamennyi szimpátia az észre, aki pisszeg.

- Ostoba csöcselék - mormog az ész alá, s szomorúan tekint Domahidy Pistára, aki ma az ő elveit fogja képviselni.

...És Eötvös beszél. Konok, zárkózottan gúnyos arcán mosoly szaladgál nagy alattomosan, apró szemei elevenen csillognak, hol egészen ártatlan kedélyességgel, hol pedig valami ármányos furfanggal, amit nem lehet leírni evvel a vaskos tollal erre a szürke papírra. Egyenesen áll helyén, mint a cövek, minden szónoki póz nélkül; pusztán csak arca fejezi ki a gerjedelmeket: a gyorsan összefutó ráncok szemei alatt, a szétsimuló vonások, a gúnyosa összehúzódó ajk; nagy ritkán emelkedik föl keze vízszintes irányban (ha onnan túlról ellentmondás kavarog át), egyszer-kétszer meglegyinti a levegőt, miközben kissé meghajtott széles homloka alatt, mit valami üvegburán át, szinte látni lehet, mint gyűl össze a maró rögtönzet. Ami azután lecsap, mint a villám. Vagy kisüt, mint a napsugár. Amilyen a dolog természete. Mindig úgy, ahogy legjobban használ neki.

Eötvös beszél. És ez az igaz, hamisítatlan magyar levegőben fürdő beszéd megfogja lelkünket. Elandalodva hallgatjuk, s pajzán képek röpködnek előttünk. A parlament, a zöld padok, az elnöki emelvény eltűnnek... nem szónoklatot, valami jól ismert zenét hallunk. Három cigány legény hegedül. Nyalka, vörös hajú, darázs derekú csaplárleány járkál kényesen, begyesen az ivóban. Csaplár uram dörög a söntésben és csörömpöl az övegekkel. Az ajtóféltre föl van róva a hitel, az államadósság. Hangozik csöndesen, méltóságosan léptek ütemes kopogása, sarkantyúk pengése, s ebbe a zenébe belecincog a cimbalom, cirpel a tücsök, rikolt a rigó, kelepel a gólya, susog a nádas, s szól valamennyi népies hangulatú motívum, ami odakünn a magyar beszéd, a magyar élet világában zsong.

Elröppen a kép... Borozgatnak öregurak... Valaki anekdotázik. A plébános tokája kigömbölyödik... Valaki a pipáját tömi, a dohányzacskóban szűz muskotály sárgállik. (Meg ne lássa Wekerle.) »Hogy is volt az azzal a tót spionnal Nagy-Sarlónál?« - kérdi egy hang. »Mondom Nagy István őrnagynak a 7-ik zászlóaljnál...« - kezd bele egy másik hang. Azután lassan átömlik a beszéd sora a politikára. »Dejszen megmondtam én már a Naláczi János választásakor, hogy ez a Tisza Kálmán...«

De, ni, hol vagyunk már megint? Hiszen ez a dieta. Ott ül a palatinus vagy az országbíró a főhelyen, néha-néha megrázza a fejét, nyájasan mosolyog vastag szemöldei alatt, s odasúgja a közelében ülő apátúrnak: »Advocatus furibundus«. A jurátusok kardjukat csörtetik és kézzel-lábbal biztosítják az oppozicionális szónokot rokonszenvükről. Az pedig beszél furfangosan, kardélre hányja az egész kormányt, hegyes szemeivel összeszurkálja a kancellárt, s viharos éljenek közt vágja ki:

- Mindaddig, amíg ily férfiú ül a miniszterelnöki széken, nevezzék akár Tisza Kálmánnak, akár Gajári Ödönnek, mindegy.

Úgy látszik, ismét a jelen parlamentébe kerültünk vissza. Az ördögbe, mégse. Hisz odafenn az elnöki székben Danton rettenetes feje sötétlik, Voltaire és Rousseau szobrai alatt. Félhomály uralkodik a nagyíves vaskos boltozat alatt, melyet fáklyák vérvörös lobogása derít föl. A teremben jakobinus sipkák fürgetege szorong és ujjong a szónoknak, Maratnak vérszomjas, huhogó szavain. Demoulin Kamill gúnyos hangja áthasítja a fülledt levegőt:

- Nem lesz sok az a százezer fej, Marat polgártárs? Hátha elég lenne 99.999 belőle?

De ez a kép csak percekig tart. Eötvösből hamar elpárolog a forradalmi fluidum, egész táblabírói valója ellenkezik a revolucionárius hanggal. Megelégszik avval a fenyegetéssel, hogy darabokban tépjük össze azt a bizonyos fátolt...

És ekképp ragadja ez az impresszionista szónok egyik hangulatból a másikba az embert könnyedén ömlő beszédével, mely átjárja igéző magyarságával a kedély minden rétegét, minden zugát. Ellentmondásunk elolvad szavai alatt, mint a viasz, s azok az alakzatok nyomódnak bele helyébe, melyeket ő akart. Egyszerű könnyű, magyaros, szinte népies eszmemenetével könnyedén emelkedik föl, mint a tenger hulláma, a csillagokig, és nehézkedés nélkül száll alá a gyöngyös tengerfenéig. Oly egyszerű minden szava, s mégis oly gazdag, mert mindegyikben van valami meleg rész a hazai földből. Amíg halljuk, hatása alatt állunk, s amikor végképp elhangzik szava, úgy érezzük, mintha valahol ismerős kaszapengés csendült volna el, mintha valami nóta szakadt volna meg mintha Pázmányt vagy Mikes Kelement csapták volna be előttünk. Ezért volt Eötvös s marad mindig a Ház legmagyarosabb szónoka.

KÉPEK

(A lefolyt vitából)

I. A Ház feloszlatása

Ábrányi beszéde szülte a legingerültebb hangulatot, mely azután az egész héten lohadt.

Ugyane beszéd alatt nagyon megdöbbsentette az ellenzék egy-két jobboldali közbekiáltás:

- Föl kell a Házat oszlatni!

Ideges fészkelődés támadt a balmezőn, mintha csípős hideg fuvallat suhan el a vetések fölött. Az arcok megnyúltak, sok Bendegúz-bajusz lekonyult. Ijedtem adták szájról-szájra a baljóslatú hangokat.

»Hallottátok, hogy mit akarnak ezek? Fölösztatni a Házat. Hm, ennek fele sem tréfa. Ezek már tudnak valamit! No, ez szép multság lesz, ha megtörténik.«

Suttogás, sopánkodás morajlott végig a padokon. A pénzes emberek (akik nem kis költséggel jutottak a mandátumaikhoz) mérgesen nézegették a szegényebbeket: »Könnyű nektek lármázni, mert ki ingyen jutottatok be«, mire a szegényebbek még dühösebben méregették emezeket: »Könnyű nektek, mert ti megint bekerültök«.

Mindamellet általános volt az óhajlás:

- Tenni kellene ez ellen valamit!

- Teszek én! - vállalkozott Eötvös Károly.

- Ne beszélj, szógám! Mivel akadályozhatnád te meg?

- Fölszólalok holnap én megteszem a Ház *föloszlatását* ellenzéki programnak, s akkor legott nincsen semmi jövője.

S úgy tett miként beszélt: másnap ő mesélte el szónoklatában, hogy meggyőződése szerint föl kell a Házat oszlatni.

II. A fölfordított észjárás

A harmadik nap a Beöthy Ákosé volt. Az ékes hangú szónok, kitől megszoktunk néha nagyon szép és tartalmas beszédeket hallani, ezúttal sajátságos volt.

Mindent megfordított. Meglehet, hogy ez csak valami új figura a szónoklat mezején, amit az angoloktól tanult.

Elmondta, hogy a véderővita szép és *tárgyilag*os volt.

Hogy ment volt minden *személyeskedéstől*.

Hogy *magas nívón* állott.

Hogy ebben az országban nincs *szólásszabadság*.

De már ezt teljes lehetetlen volt kiállni, ott hagytam a termet, hazamentem.

Otthon a kis fiam ugrott nyakamba, szavalva a gyermekkönyvből eltanult versikét:

*Benéztem az ajtón
Bementem az ablakon
Szoba volt az asztalon
Székek ültek urakon.*

A vers ismerősen zúgott-csengett a fülemben; mintha már hallottam volna ma valami ilyesfélét.

De hol is, hol? Hopp, tudom már. A Beöthy Ákos beszédjében.

III. A waldecki forradalom

Kis politikusok, nagy politikusok egyként törik rajta a fejüket, mi lesz ebből a helyzetből a kibontakozás? Hogy kellene az ellenzékkel elbánni? A Házat kell-e föloszlatni, vagy pedig a házszabályokat változtatni meg? Parlamenti rendőrséget és börtönt szervezni, mint Angliában. Könnyebb pedig az örök mozdonyt föltalálni és megindítani, mint Károlyi Gáborék nyelvét megállítani. De azért az emberi elmék mégis fürkésznek örökösen. Nem jobb volna-e, ha a mamelukok egy kis vérszemet kapnának, ha a zajra zajjal felelnének, a gorombaságra gorombasággal. Háromszáz ember mégis több, mint száz ember.

Ezer meg ezer jó és hóbortos tanács hangzik e tárgyban a füstös folyosókon naponkint, nem egy ezekből a miniszterelnök előtt, ki csendesen von vállat mindenkire, s hallgatagul megy odább, egész megadással viselve sorsát, kivált amióta Széchenyiből bolond lett.

Még csak az van hátra, hogy az öreg Deákot hülyének tegyék meg.

- Már pedig mégis tenni kell valamit - véli aztán egy-egy ilyen visszautasított tanácsadó -, mert ez a helyzet nem maradhat így.

- Szeretném tudni, miért nem maradhatna? - kérdezi egy öreg politikus. - Hát mi baja van ennek a helyzetnek?

- Az, hogy valóságos parlamenti forradalom.

- Az igaz.
- No látod, hogy elismered. Hát mégis le kell vele számolni.
- Természetesen.
- És miképp?
- Hát olyanformán, mint a waldecki forradalommal.
- Hogy volt az?
- Nekem maga Waldeck herceg mesélte, György Viktor; elmondom úgy, amint hallottam:

(A herceg elbeszélése)

188*-ban forradalmat csináltak az én alattvalóim is. Sajátságos kis forradalom volt, de éppen nem iszonyatos.

Nyolc órakor reggel gyülekezni kezdtek a forradalmárok a palotám előtti térre és zajongtak déli tizenkét óráig. Az ördög tudja, mi mindenfélét kiabáltak össze-vissza.

Déli harangszókor hazamentek ebédelni, s két óráig síri csend uralkodott a palota körül.

Délután két órakor újra kezdték a lármát egész fél ötig, a sörözés idejéig. (Jó német ember a sörös poharát jobban szereti az alkotmánynál.)

Esti szürküléskor szállingóztak elő harmadízben, s folyt a pokoli zsvaj, fenyegetőző kurjongatás, fülhasogató hangok reszelték a levegőt, s még a Marseillaise-re is rágyújtott egy-egy csoport. Ez volt a legborzasztóbb, mert átkozott hamisan énekeltek.

Mikor bekövetkezett a kapucsukások ideje, hirtelen szétszaladtak (mert a vérüket ígérték kiontani a szabadságért, de a kapupénz fizetésére nem vállalkoztak), s másnap kezdték újra.

Így tartott ez sokáig, nagyon sokáig. Anyám, Emma hercegnő, aki akkor helyettem uralkodott, sokszor ideggörcsöket kapott, a miniszterünk sápadt arccal, ijedt szemekkel nyitott be hozzám nem egyszer.

- Hallja, herceg, odalent azt a tengerzúgást?

- Hallom.

- Mit tegyünk, uram?

Vállat vontam.

- Hát minek tennénk? Hiszen mindig magától múlik el. (Elővettem az órát.) Most fél négy van. Egy óra múlva elmegy a forradalom sörözni. Nekem egyáltalában nem kényelmetlen.

*

Eddig a herceg elbeszélése. Eszembe jut, valahányszor hallom töletek az ellenzék egy-egy ingerült rohama után, hogy: »Istenem, istenem, mi lesz ebből?«

Hát az lesz, hogy délután kettőkor elmennek az elégedetlenek ebédelni: olyan forradalom miatt, melyet az öreg Péchy hí össze és oszlat el, nyugodtan lehet aludni.

A MAI ÜLÉS [márc. 6.]

A Ház ma egy köembert alkotott (alkalmasint tekerccsel a kezében), és egy leomlott kőpartot tárgyalt.

Képviselők gyér számmal jöttek. Nagy szavazások után pihen a Ház, mint az anyaföld.

Az Andrásynak emelendő szobrot csak a szélsőbal ellenezte, de szónokai által azt is illő hangon. Míg a habarékpárt részéről gyönyörű szavakkal jellemezte Andrássyt Beöthy Ákos. E jellemzés mindig becses anyag lesz ama történetíróknak, kik a terebesi kriptá csendes lakóját tolluk hatalmával előszólítják.

Majd Tisza állt fel, hogy néhány szóval ajánlja a javaslatot. Kaas Ivor rákiáltott:

- Mit akar? Szobrot?

Ebből némi ingerültség, fészkelődés, izgalom támadt a két tábor között. Azontúl egészen szelíd volt az ülés lefolyása.

De persze ez a téma se múlhatott el Orbán Balázs nélkül. Azt mondja, éppen kétszáz olyan író és államférfiút ösmer, akik Andrássy előtt következnek szoboremelés dolgában. (Fenyvessy Ferenc szerényen lesütötte a szemét, Ábrányi Emil fölemelte a fejét.) Orbán azonban mégse rossz ember, kétszázegyedik szobornak - úgymond - megszavazná az Andrássyt is.

Az elnök feltette most a kérdést, s az egész jobboldal és habarékpárt felállott, csak az Orbán szobraiból maradt ülve vagy húsz darab.

*

Következett a szegedi rakpart ügye, mint vádlók szerepeltek Melczer és Pap Elek. Melczer a szakember szürke köntösét öltötte fel és rosszallást indítványozott, Pap Elek pedig hihetőleg valami szegedi komájával beszélgetett a beomlásról a nyáron, vidám borozgatás közben. Pap Elek tehát többet tud a dolgról, mint Melczer, de amit tud, rosszul tudja. Melczer nem tud semmit, de azt legalább jól tudja. A Pap Elek komája nagyon el lehetett keseredve, mert sok dolgot másképp lát, mint ahogy van, és sok körülményt összezavar. Pap Elek figyelmét hihetőleg a szegedi fűrészek ragadták meg: gondolta magában: »Hop! Ez az én szakmám!«

Tisza Lajos hosszú beszédben védte eljárását, szándékosan kerülve minden koloritot (mellyel pedig senki sem tud nálánál jobban bánni), kihajigálva az eszébe ötlő szóvirágokat és a szúrós töviseket, egyszerűen, ridegen csoportosította a tényeket, melyek minden vádat lehetetlenné tesznek. Ami magát a kőpartot illeti, az már eleve úgy volt építve, hogy a beomlás veszélye nem lehetett kizárva, mert a süppedékes talajban olyan mélyen kellett volna kezdeni az alapozást egy erősebb kőparthoz, hogy ahhoz újabb és újabb milliók kellettek volna.

A Ház nagy figyelemmel hallgatta a tárgyilagos beszédet, sőt maga az ellenzék is, mely ma erősen nélkülözötte Herman Ottót, a szegedi panaszok mérges szószólóját.

Midőn Tisza gróf beszédjében említette, Almássy Géza közbekiáltott:

- Nincs itt! Meg van nyírva!

Csakugyan csodálatos volt, hogy Herman Ottó nincs jelen a Tisza Lajos fővételénél. Hiszen ehhez a szertartáshoz az ő kése volt a legjobban kifenve.

- Meg van nyírva! - hangzott újra több és több szájból.

Lehetetlen az! Herman a sörénye nélkül!

Suttogás támadt a padokban. Az emberek kíváncsian kérdezték egymástól:

- Megnyiratkozott volna?

(S ez éppen olyan különösen hihetetlenül hangzott, mintha azt mondaná valaki, hogy Péchy Tamás kitért katolikusnak.)

- Dehogyan nyiratkozott! Megnyírták erőszakkal!

- Kik? Hol?

A kőpart háttérbe szorult, s künn a folyóson az értesültek nagy csoportok előtt kezdtek beszélni, miképpen történt.

A Herman Ottó lenyírása

Hát úgy esett a dolog, hogy a jeles természettudós a madarak húzását ment megfigyelni a Balaton mellé.

Szereti a furcsa öltözeteket az efféle kirándulásokhoz. Van azon ilyenkor mindenféle. Fején angolos parafa kalap, a lábain egész derékig érő csizmák, felső testét kurta ködmön fedi, a vállára akasztva ott lóg egy kobak, egy tarisznya pogácsával, süttekkel, egy messzelátó fekete zsinóron, egy csikóbőrös kulacs, egy kisebb kulacs konyakra, egy pléhdoboz láncon, jegyzetekre, a zsebből (hogy a nemzeti géniusznak is elég legyen téve) egy kosból való dohányzacskó sallangjai fityegnek ki. Már most képzeljétek el ebben a ruhában Herman Ottót.

Ekképp ment el madárnézőbe a Balaton-partra.

Ott a legsűrűbb gallyú fán csinált magának egy dűcot, s már hajnalban három órakor felült, s órák hosszáig, néha délig guggolt ott csöndesen figyelve, összehúzódva. A madarak jöttek-mentek, csipogtak, szálltak. Eszük ágában se volt, hogy valaki kémleli őket. De Hermannak sem volt eszéágában, hogy őt valaki kémleli.

Pediglen már akkor erősen szemügyre vették a somogyi juhászok és kanászok, s keresztet vetegtetve nézegettek a fára.

- Ugyan mi lehet?

- Úgy néz ki, mintha ember volna.

- Minden jó lélek dicséri az urat!

- Amondó vagyok, hogy nagy csapás éri a határunkat. Esztendőre nem hozza meg a föld a fűvet. Ez nem jó lélek!

- Pedig olyan gúnya van rajta, mintha valami úr volna.

- Bolond kend, bátya. Az úr a diványon ül ilyenkor, nem a fa tetejében. A garabonciás diák az, ha mondom.

- Csakugyan az lesz. Mit csináljunk vele?

- Üssük agyon!

A juhászok, kanászok legott kerítettek vasvillákat, s egész rohamban csörtettek a fához. Közel mégse mertek menni, messziről kiabáltak Hermanra:

- Ki vagy? Ember-e, vagy lélek?

De az erdő manója nem értette meg mit kiabálnak, ahelyett, hogy megmagyarázta volna mi járatban van, még ő förmedt rá a pásztorokra:

- Mit akarnak velem?

- Gyere le, majd megmondjuk!

Addig-addig csalogatták, hogy a jeles tudós végre lejt; hajrá, most... nekirohantak, rávetették magukat, s addig el nem eresztették a kezükből, míg a hosszú hajsörénye, az ő legnagyobb büszkesége, s lengő rozsdaszín szakála le nem hullott az olló éle alatt, mivelhogy a garabonciás diák haja becses jószág; némely birkabetegségnél nagy medicina, azonképpen a teheneknél, akik ha a tölgyüket egy ilyen hajjal megcsiklandozzák, jól tejelnek, sőt magának az embernek se árt ha ilyenféle hajzatot visel a mándli gombja körül tekerve, mert az képessé teszi, hogy minden birkózásnál leverje az ellenfelét.

*

Így mesélték el jó források a folyóson. Hogy szórul szóra így történt-e, nem vállalunk érte felelősséget. De ha így történt, Herman igazán szerencsés férfiú, mert Európa összes kutatói közt őrá illik most már a legjobban, hogy haja a tudományért hullt el.

A történet a folyosóról csakhamar beszivárgott a tanácsterembe is, s mire Tisza Lajos bevégzé beszédét, a megelégedés érzete ömlött el a Házon, a jobboldal zajosan helyeselt, mosoly játszott a képviselői arcokon.

Napsugár sütött be az üvegfedelen át, Szeged panorámája mintegy elővarázsoltan lebegett a hallgatók előtt, a képzelet délibábjában, tarka-barka színzavarban, tornyok, kupolák, a Halácsy fűrója, a Lechner Lajos cirkalomja, a szegedi mosónék, a Pap Lajos komája, a halomra dőlt rakpart - és a Herman Ottó lenyírt feje...

S ezzel vége is lett volna a dolognak, de persze ez a téma se múlhatott el Orbán Balázs nélkül.

Orbán feláll, s erre a Háznak legott vágya támad hazamenni.

- Holnap! - kiálták harsányan. - Holnap! Holnap!

A folytatás tehát holnapra maradt.

A FOLYOSÓRÓL

A Ház folyosója ma az izgalmak óráit élte. Ha az ember az arcokat nézte, a legkülönbébb hangulatok fogták el. Egyszer úgy érezte magát, mintha valami vihartól dobált hajón lenne, ahol mindenki ingó, bizonytalan léptekkel jár; másszor mintha egy csatatéren lenne a krízis percében, amidőn a kedélyeken erőt vesz a láz, a kétely, a bizalom, a szorongás, az apátia. A szivarfüsttel összevegyül a rejtelmek köde. Csak egy arc ragyogott derültem és bizalomteljesen az általános elszontyolódás közepette, egy frakkos, fehér nyakkendő fiatalemberé, aki most jött a vidékről. Kormánypárti lapot akar alapítani a pátriájában, s épp azért utazott a fővárosba, hogy a hatalom pártfogását megnyerje. A folyóson megszólított egy vidékbeli kormánypárti képviselőt, fölkerve, mutassa be a miniszterelnöknek őt. A megszólított fájdalomosan mérte végig a jövevényt, és síri hangon kérdezte:

- Mikor kelt föl ma, kedves barátom?

- Most keltem föl egy félórāja.

- E szerint még nem olvasott ma lapot?

- Nem én. A szállodából egyenest a Házba jöttem.

- No, éppen jókor. De egy kicsit mégis korán. A miniszterelnök most a királynál van audiencián, s csak egy óra múlva jó a Házba. Addig menjen el egy kávéházba, olvasson el szórakozásul egy-két lapot, s aztán jöjjön vissza.

... *Nem jött többé vissza.*

A KÖZLEGÉNY

Tisza Kálmán a folyosón

Noha csupa érdektelen tárgyak voltak napirenden, amelyekhez máskor kötéllel kell fogni a határozatképes Házat, ma élet pezsgett a képviselőház minden zugában. A válság hírére feljöttek még a hazajáró lelkek is. Az ellenzék jókedve megcsappant három nap alatt egy kicsit, a szabadelvű párt levertsége ellenben engedett. Ámbár még mindig melankólikus a párt. Borongós, szürke ősz hangulata ez a tavaszi napfény üde sugarainál.

Tudom, hogy önök (nyájas olvasók), szeretnék hegyről-végről tudni, hogy mit gondol, mit érez ilyenkor a t. Ház.

A habarékiak ott ülnek az olvasóteremben, s olvassák a lapok válság-híreit olyan savanyú kedéllyel, mint ahogy egy testamentumot szoktak azok, akik abban semmit se örökölnek.

A szélsőbal a miniszteri szoba környékén táborozik, s a józanok kezdik már mondogatni: »Alighanem bolondot csináltunk, atyafiak«.

Dehát a mamelukhad hogy viselkedik? (Hm, persze ez a legérdekesebb.)

Csakhogy ez nehéz téma. Mert a mamelukok sokfélék. Mindegy, önök mindenáron erről akarnak olvasni.

A mamelukok, legalább a válsággal szemben, négy kasztba sorozhatók.

Az első kaszt áll a Tisza fanatikus híveiből, kiket egyszerűen »Rónay Jánosok« gyűjtőnéven szokás megkülönböztetni. A Rónay Jánosok (s ezek vannak a legtöbbben) úgy nézik a Tisza demisszióját, mint egy természetfölötti csodát, megdöbbenéssel, elképedve, mintha az Ararát-hegy omlott volna össze.

Az egyik búsan sóhajtott fel ma: »Ilyen nagy dolog tán még elő se fordult a történelemben«.

A másik kasztba jönnek a Tisza személyes, régi barátjai, ősz fejű, főrnyedt vállú alakok, akik a szívéhez közel álltak. Ezek lecsendesült kedéllyel teszik meg észrevételeiket: »Nos, hát el is kel a szegény Kálmánnak egy kis pihenés«.

Felfortyannak erre a fiatal mamelukok (a harmadik kaszt):

- Mit, pihenni? Csak nem akar Tisza pihenni? Hát ki vezet akkor bennünket?

Erre aztán szemrehányólag jön a negyedik kaszt (az okos politikusok).

- Hogy gondoltok olyat? A párt vezére csak Szapáry lehet.

S mázsás argumentumokat, angol parlamenti példákat öntögetnek a fiatal mamelukok gondolatvilágába. Nem csoda, ha nehezen szokják meg, hogy nem Tisza Kálmán lesz a vezér.

Legelőbb szokik el tőle maga Tisza Kálmán, s ma amint ott ült a folyosón, olyan vidáman, mint régen-régen ezelőtt, adomákat mesélve, s kedélyesen évelődve barátaival, azoknak, akik az ő vezérségét óhajtják, majdnem bosszankodva mondá:

- Hagyjátok el az efféle kívánságokat. Deák Deák volt, s még se sikerült ez a dolga.
 - De kegyelmes uram...
 - Egy szót se szóljatok többet. Sok mindenféle voltam. Ezek után már csak egy ambícióm van, megmutatni, hogy milyen közlegény tudok lenni.
- Most már tehát egészen bizonyos, hogy a lapok azon első híre, mintha Tisza Kálmán Deák Ferenc szerepét akarná vinni a pártban, teljesen légből kapott volt.
- A »generális« egyszerű közlegénynek készül, odaülhet valahova Ivánka Imre mellé. »Így lesz az jó a zászló érdekében - szokta mondani -, csak hagyjátok rám.«
- Lehet, hogy így lesz jó, s hű pártja, semmi kétség, most is meghajlik az ő akarata előtt (azzal tiszteli meg a legjobban), szót fogad még egyszer a generálisának, be hagyja ülni a közlegények közé, de azért a szerény köpenyeg alatt, ha el lesznek is takarva, örökké látni fogja az ő aranyos vállrojtjait.

A KORMÁNYVÁLSÁG

- A mai nap hírei -

Minden a lecsöndesedés stádiumában van. A kabinet immár teljesen megalakultnak tekinthető, mindössze egy államtitkár helye üres, melyet a szabadelvű párt óhaja szerint, Tiszta Istvánnal kellene betölteni. Ez nagy megnyugvást keltene a pártban, melynek jól esnék kabinetben látni valakit a Tiszák közül. De Tisza István, ki már régebben meg volt kínálva az államtitkársággal egy más tárcánál, hír szerint nem volna hajlandó az új kabinetben állást vállalni. Tibád távozása általános sajnálkozást kelt, mert benne egy ki nem használt nagy erő vonul vissza, ki amellet a demokratikus elem képviselője.

A szabadelvű pártban eleinte némi fészkelődési tünetek csakugyan mutatkoztak s volt egy idő, midőn a legilletékesebb körökben is az a hit volt megerősödve, hogy az új kabinet fennállása nem lesz kellőleg biztosítva e párttal, de ez azon időkről datálódik, midőn a válság még el volt fedve a nyilvánosság elől. Tisza demissziója kisebb rázkódást idézett elő a pártban, mint aminőre számítottak, de az főleg gróf Tisza Lajos és Csernátony Lajos érdeme, kik tekintélyükkel és a kapacitáció összes fegyvereivel igyekeztek a megoldott elemeket összehozni. E fészkelődési tünetek azonban egyetlen alakjukban sem irányultak az új kabinet ellen, hanem részint Tisza vezerségének proklamálása mellett, részint pedig a párt hatalmának kiterjesztésére. A párt tizenöt évig tartó koplalás után éhes lett az uralkodásra. A legkomolyabb elemek azonban rögtön a kompakt tömörülést látták szükségesnek, úgy a fúzió megakadályozására, mint ami ezzel majdnem egyértelmű, a liberális zászló megmentésére. A mozgalom, melyet a fiatal képviselők kezdtek néhányan, alig bír némi jelentőséggel, míg ellenben a Beniczky lakásán ma tartott konferencia éppen azt bizonyítja, hogy a szabadelvű párt hivatva van higgadtságával, mérsékletével s érzelmeinek a politikai követelmények alárendelésével, azon nagy és fontos szerepre, melyet elfoglal, mert egy párt életrevalósága nem mindig annak elevenségében van.

Az ellenzéki lapok szenzációs hírei a párt belső forrongásáról a nevetségességig túlzottak. A válság már egy hét óta tart, tehát a válságról beszélnek a szabadelvű párti képviselők (hiszen csak nem beszélhetnek most az 1854-iki krími hadjáratról), sokféle ember, sok mindenfélét mesél, s ha e diskurzusokat, óhajokat politikai akciók gyanánt veszik a lapok, hát természetes, hogy akkor forrongás van. Immár a lázadók névsora is ki van nyomtatva a ciceró-betűs hasábokon.

A szenzációhajhászat nem kímél semmit; az udvari ebédek cercle-in a dialogok máskor valóságos altatószerek, most szintén mint izgatószerke kezeltenek a lapok által. Tetszés szerint adják a király szájába a szenzációs megszólításokat és válaszokat.

De voltaképpen a dolog úgy áll, hogy az új kabinet minden rázkódtatás nélkül kezdhet feladatainak megoldásába. Tisza Kálmán, kinek megvan az a hibája, hogy tizenöt év alatt nem gondolt arra, hogy utódot neveljen, az utolsó időkben a hazafi féltő gondoskodásával készítette elő az új helyzetet. Majdnem biztosra vehető, hogy a szabadelvű párt teljes egészében Szapáry mögé sorakozik, ki a parlament atmoszférájában nőtt fel, s a párt bizalmát, becsülését kivívta mint miniszter, szeretetét pedig midőn mint egyszerű párttag nemesen és lojálisan viselte magát Tiszával és a párttal szemben, nehéz napokban a véderő-vita alatt.

A kormány bemutatása eleinte jövő szombatra volt tervezve, de minthogy szombat éppen március 15-ére esik, az új miniszterium jobbnak látta elhalasztani a születési napját hétfőre. A Ház holnapi ülésén Tisza bejelenti a lemondását, tehát látni fogjuk a piros székben még egyszer utoljára (lehet, hogy nem is utoljára). Megemlítésre méltó, hogy a miniszteri székbe tizenöt év előtt éppen március 3-án ült be legelőször, ugyancsak március 3-án volt a nézeteltérések konferenciája, a Tisza kormányzásának zárköve.

*

Egy más forrásból halljuk: a szabadelvű párt szabadelvű tagjainál nyomott hangulatot szült, hogy a főség csupán a kabinet mágnás tagjaival tanácskozott a helyzetről, nevezetesen Szapáryval és Csákyval, míg ellenben Szilágyi, Baross és Wekerle tanácsát nem kérte ki, kiknek súlya pedig legalább is arányban áll a Csákyéval.

*

Bécsi politikai körökben hírlík, hogy Szapáry gróf, midőn a kabinet alakítására vállalkozott, egyszersmind kikérte őfelségétől az engedélyt a Ház esetleges feloszlatására, mert alaposnak látszik az aggodalom, hogy a Ház jelenlegi ellenzéke részéről a nyugodt tanácskozások elé gördített akadályok újólag folytattatnak. Másrészt a többségre vonatkozólag is a kabinet több tagja is úgy vélekedik, hogy valóban benső viszonya a kabinetnek csak *oly többséggel* fejlődhetik, melyet ő maga hozott össze választások útján.

A T. HÁZBÓL [márc. 14]

Ünnepi hangulat rezgett a Ház sűrű, tömött soraiban (aminők nem voltak évek óta), midőn a vezér belépett lengő fehér hajával, egyszerűen, csendesén, s áthaladva a mediumon, beült bíborszékébe még egyszer, utoljára.

Zajos éljenzés viharzott fel jobbról, s mélységes, nyomott csend honolt túl. A Kaas Ivor hírhedt piros »kedvéből«, csak a Csatár orrán fénylett egy centiméternyi.

Már együtt volt mindenki; a zsúfolt karzat, ember ember hátán, ezer mosolygó női arc: csinos ideges jószágok, kiket izgat, gyönyörködtet a látványosság, a nagy öregember utolsó útja.

Félkaréjban ott ülnek zordonan a miniszterek. Olyanok, mint a színpad hősei, kik eltávoznak a színről, hogy az új jelenetben ismét előjöjjenek. Baross Gábor komoran süti le érdekes szerecsenfejét, a Szilágyi arca ószínben játszik, Wekerle szemeiben kihamvadt a vidor fény, csak gróf Teleki Géza sugárzik a mosolytól. Még egyszer kinyitja, becsukja a fiókját, hogy nem felejtett-e el benne valamit, s aztán benne hagyja a piciny kulcsot.

Az elnök remegő hangon nyitja meg az ülést. Búsan csilingel a viharúró csengettyű, mint a lélekharang. A mamelukok szívét összeszorítja valami... A tavaszi napfény besüt a hármaskorablakon, de fent az elnök feje felett zöld mezőben az országcsímer, mintha árnyékkal volna bevonva.

Majd a sablonszerű bejelentések után feláll a »generális«, aki már holnap közkatona lesz. Egyszerű, barna kabát van rajta, nyugalom, megelégedés ül szelíd, hosszúkás arcán, mintha csak azt készülné jelenteni, hogy holnap lesz a Mária-Valéria királykisasszony lakodalma, ahová szívesen látják a tisztelt Házat egy kis délebédre, mintha valami jó, tetszetős dolgot akarna mondani.

Templomi csönd áll be. Hallani lehet a Miksa Elek lélegzését, lent a karzaton a fotográfus gépének csettenését, amint a camera obscurára rácsapja a fedőt.

Beszélni kezd, a hangja nyugodt, messze hallatszó. Az egész terembe elhat a nagy csöndben.

Elmondja a kabinet tagjai közt beállott nézeteltéréseket, melyeknél fogva beadta a mai napon öfelségének lemondását.

- Éljen a király! - dördül közbe a lojális Polónyi. (Hej, tudom csuklik most fent Budán a király.)

Egypár szélbali hang utána kiáltja az éljont, de csakhamar csend lesz ismét, s Tisza bevégezheti szavait, kérve a Házat, hogy miután a kormány lemondott, függessze fel addig üléseit, míg a kegyelmes királyi leirat meghozza az új kormányt.

Hosszantartó, lelkes éljen reszkettette most meg a terem falait.

Tisza bágyadtan intett a kezével, mintha mondaná: »Minek az?«. A habarékpárt vezérei összenéztek: »Furcsa bukás ez«. Beöthy Ákos odahajolt a jobb határhoz, s azt kérde a határszéli mameluktól:

- Hát már most mi lesz?

S önmaga nyomban meg is felelt:

- Megpróbáljátok Szapáryt szeretni.

Ezzel kellett volna befejeződnie a mai ülésnek, de a sors úgy akarta, hogy a zöld asztal hatalmas vitéze még egyszer összemérje kardját az ellenféllel: had csattogjon, hadd szikrázzék még egyszer a nemes acél a régi csillanással, a régi éllel.

Az öreg Irányi állott fel, nem hozzá méltó és nem a helyzethez illendő szavakkal, elkezdte a távozó nagy ember működését, múltját, pályáját mocskolni, ebben az ünnepélyes félórában, midőn még a balmezőn is minden jó hazafi lelkét nyomta egy bizonytalan érzés. Némelyeken meglátszott, némelyek be is vallották.

- Eláll - hangzott a felháborodás jobbról, s Irányi percekig nem jöhetett szóhoz. A méltatlankodás vörösre festé a jobboldaliak arcát:

- Undorító! - kiáltá egy-két hang. S valóban szánalmas volt az ellenzék nagy önteltségű Dánielje, aki rálicitált Polónyiékra, de ízetlenebbül, mert ezek a hatalmon álló államférfiút ostromolták, míg ez a hatalomtól visszalépőt - aminek nem lehet praktikus haszna, ami csak pusztá lefetyelé. (Hja bizony, nem olcsó a szélbali vezérség sem.)

Zúgott, fészkelődött, háborgott, mint a felkorbácsolt tenger a mameluktábor. Ötször-hatszor félbe kellett szakítania beszédét a nagy szenteskedőnek, kit a saját pártja is röstelkedve hallgatott.

Alighogy bevégezte, föl pattant ifjú tűzzel Tisza Kálmán a miniszterelnöki székből. Vissza se ült abba már többé.

- Mintha a régi balközépi vezért látnám - morogta Horváth Gyula, s szürke, lelkes szemei felcsillámlottak az édes emlékektől.

Polónyi közbekiáltott:

- Mi címen szól?

- Míg a király föl nem ment, még miniszterelnök vagyok.

S hatalmas verve-vel felelt, ruganyos elmeélel, főlemlítvén, ezelőtt tizenöt évvel is azzal fogadta Irányi, hogy nem bíz benne, most is azt fejezte ki. Ő is azt feleli hát, amit ezelőtt tizenöt évvel felelt, hogy ezt személyének egyéni megítélésére örvendetes tudomásul veszi.

Beadván a keserű labdacsot Irányiéknak, pártjának... vagy bocsánat - a többségnek - frenetikus tetszéskitörések között elhagyta székét és a termet...

Léptei nesztelenül hangzottak el a puha, tompa szőnyegen.

De azok, akik utána néztek a nagy történelmi alaknak, úgy érezték, mintha egy emberben megtestesített fényes korszak lépne ki a teremből s tűnnék el a szűk, szárnyas ajtóban, s léptei alatt mintha dobbanna a föld...

A léptek elhangzottak... Elment... Nincs többé. A szolga feladja rá nagy szürke kabátját a miniszteri szobában.

Jó Clió, csinálj pontot, írd oda a »finis«-t, szórd be arany porzóddal, s verd ki a tintát tolladból.

Hohó, megállj csak! Hallod künn az utcán az »éljeneket!«... Tiszát üdvözli a tömeg. Gyengélled az éljen hangokat? Mire az ország végéig érnek, orkánná izmosodnak... Úgy nézem, öreg Clió, varrj még a tékához egypár ív tiszta papírt!

A T. HÁZBÓL [márc. 18.]

Már jóval tizenegy óra előtt benépesedett a folyosó. Senki sem akart elmaradni a miniszterek bemutatójáról, kik a hagyományos díszmagyar helyett szalonkabátokban gyülekeztek a Házba.

- Ez az utca ellen van irányozva - mondák tréfásan némelyek (mert az utcán egész tömegek várták a panyókás, kardos celebritásokat).

- Ez a Szilágyi befolyás! - dörzsölték kezeiket a liberálisok.

Akármi volt, a miniszterek nem nyújtottak oly pompás ünnepélyes látványt, mint egyébkor; Péchy Tamás sem húzta hát fel atilláját, minélfogva egészen hétköznapi külseje volt a Háznak.

Pont tizenegykor megnyílt az ülés.

A miniszterek elfoglalták helyeiket. Mind a régiek, csak valamivel gondosabban öltözve. Az új ember, gróf Bethlen András, csinos, karcsú, leventeszerű alak, borotvált ovál arc, kéklő szemekkel, középpütt elválasztott, sima hajjal.

Az elnök a szokásos jelentésekkel kezdte, köztük a Szapáry Gyula lemondásával a mandátumáról.

- Hol választják meg szegényt? - humorizált Csernátony Lajos.

Aztán a »generális« helyéről felállt Szapáry Gyula gróf. Mélységes csönd támadt.

- Halljuk! Halljuk!

De még ez nem program volt; csak a királyi leiratot nyújtotta át a teremtisztnek, ki azt legott vivé az elnöknek, aki már készen tartott maga előtt egy nagy ollót, s remegő kézzel metszé el a leirat összekapcsoló részeit. Persze az egész Ház kíváncsi volt, hogy ugyan kiket nevezett ki a király.

A feltört leiratot átnyújtá az elnök Dárdainak, aki megnézvén futólag a király aláírását és a nagy pecsétet, mely úgy néz ki, mint a derelye, s valódinak találván mind a kettőt, csengő, átható hangon olvasta fel, hogy vitézlő Tisza Kálmán fölmentetvén, helyébe a király tekintetes és nagyságos Szapáry Gyulát nevezi ki miniszterelnöknek.

Az egész Ház vitézlő borosjenői Tisza Kálmánt kezdte most keresni. Hol van, merre van? Alig lehetett ráakadni. Ott ült csöndesen, meghúzódva ifjabb Andrássy Gyula helyén, a Tibád Antal háta mögött, átbeszélgetve Falkhoz és Jókaihoz, homlokán nyugalom honolt, ajkai körül vidámság.

De most Szapáry kezd beszélni. Pszt! Pszt! Halljuk a programot!

Jó Szathmáry Miklós mérgesen csitítja a szomszédjait.

- Ne locsogjatok a hátam mögött!

- Eleget hallgattunk a régi érában, bátyám. Az új érában nem lehet már.

A miniszterelnök programja síri csöndben lett elmondva, csak a »helyesek« tarkították a rokonszenves, szép arcú államférfi kissé túl gyors előadását.

A program rövid, tömör és változatos, mint egy szép kert, ahonnan mindenki tudott magának egy kedvenc virágot szakítani. (Még tán Schvarcz Gyula is tűzhet belőle a gomblyukába egy rezedaszálat.) Tetszett is az összes pártoknak, de a jobboldalon az a kijelentés aratta a legnagyobb hatást, hogy az irány a régi marad.

Az egyes pontoknál az ellenzék is helyeselt; Apponyi néhányszor bólingatott a fejével. Fenyvessy még egyszer annyiszor (az ő mehetnékje sokkal nagyobb), sőt a szélsőbali szájából is ki-ki szaladt egy-egy fősvény: »Úgy van«. De a legnagyobb szerencséje mégis a hármas szövetségnek van, mert azt Szendrey Gerzson is jónak tartja.

Már-már derülten látszott elvonulni az új kormány feje fölött a mai nap, midőn hirtelenül előbuggyant ebben a mézes órában az első örömcsoport.

Szapáry férfias nyíltsággal jelentette ki, hogy a honossági törvény revízióját nem nyújtja be.

- Szégyen! - kiáltá közbe Helfy Ignác, aki nyilván röstelli, hogy Irányi a múlt pénteki beszédével előnyben van.

- Szégyen! - ismétlék utána. S a szélsővidék víg gyerekei megmozdultak. Károlyi Gábor, mint a megszózott halcsík elkezdett a fejével és a kezeivel kalimpálni. Polónyi gúnyosan vigyorgott, Hoitsy mélabúsan megcsóválta a fejét, mintha intene a miniszterelnöknek: »Oly fiatal, és már így beszél«.

A párt zajosan megéljenzé a miniszterelnököt. És ezzel be volt a hivatalába iktatva. A kibontott zászló a régi színekkel lengett.

Még csak az hiányzott, hogy az ellenzéki vezérek is beleüssék szegeiket a nyelvébe.

Irányi Dániel felállt, s ha jelvényekkel lehetne ábrázolni e vezéreket, mint a mitológia alakjait, azt mondhatnók, hogy Irányi elővonta rozsdás Alvinczijét és így szólt: »A háború nem szűnik meg közöttünk, de ma, kivételképp még nem lesz lövöldözés«.

Sokkal nehezebb volt Apponyi szerepe: ő elrejté fegyverét tógája alá, de sejtetni hagyta, hogy ott van, keze amelyben só és kenyér, a barátság jele kacérkodott, egyszer-kétszer kiszámítással odasiklott a fegyverhez, hogy csörömpöljön harciasan; fenyegetett és biztatott, mosolygott, de mosolya fanyar volt, haragudott, de a haragja mosolygós volt.

Szapáry Gyula megfelelt neki igen talpraesetten.

Tisza fejbólongatva hallgatta helyéről, de midőn így kezdé utolsó bekezdését: »Még csak egy nyilatkozatot kötelességem tenni t. Ház, és ez az...«, akkor a generális ijedtem rezzent össze:

- Mi ez? Hát már megint én kerültem vissza?

A pártnak is tetszett, mert ez a pongyola forma emlékeztette Tiszára, s mosolyogva figyelmeztették egymást a mamelukok.

- Nemcsak a Tisza irányát, de a stílusát is magáévá teszi az új kormány.

Majd Ugron Gábor pattant fel rohamra nagy tűzzel az állami adminisztráció ellen, egy huszáros fordulattal megkardlapozva a kormányt s pártot.

Szilágyi látván, hogy a csendes bemutatóból most mindjárt heves ütközet fejlődik, egyet loccsantott roppant tudásából a harapózó tűzre, s legott lelohadt, békesség lett: s a Ház meglegedetten oszlott szét ebédelni. Különösen a mamelukok arca ragyogott a jókedvtől.

- Hát benneteket ugyan mi nyugtatott meg? - kérdezgették gúnyosan a korridoron a közérjük vegyülő ellenzékiek.

- Az Apponyi beszéde - felelék -, hogy ezentúl se hagyja el azokat a padokat.

A TÖBBSÉG

Sok fényes beszédet mondtak el, mióta az első ötéves országgyűlés együtt ül. De minden flosculus, axioma, definíció közt legmaradandóbb lett a Hannibál József mondása, aki fölemlítette, hogy »sok az eszkimó és kevés a főka«. Hannibál, mint afféle hódító, ezt a mondást is anektálta ugyan, attól a bizonyos nógrádi fölbirtokostól, aki az »Ember tragédiájá«-t írta, de azért a siker az ő nevéhez tapad, s ma sűrű emlegetés sorába jött mondata, mivelhogy az eszkimók családjában szörnyű változás történt. Elment Tisza. S az óriási többség úgy áll ott, mint egy mozdulatlan nagy szfinksz. Boldog, boldogtalan töri rajta fejét, mit rejt magában, mi lesz vele.

Ha csak arról volna szó egyszerűen, hogy mit beszél ilyenkor Hagara Viktor? Ha csak azt kutatnánk, hogy mit hallgat el Darányi Ignác, könnyű lenne tréfával elütni a dolgot felületesen. Ha okát kellene adnunk, miért vág keserű, ijedt ábrázatokat László Mihály, rá lehetne fogni könnyen a Bismarck-válságra. Jókai kedélyének borúja se kitalálhatatlan titok: hogy éppen őt rendelték az istenek a Tisza megbuktatására, aki mindennap imádkozott érte. Kegyetlen gondolat volt az istenektől! Vajon a »generális«, aki mindent jól elrendezett mielőtt elment volna, aki mindent átadott Szapárynak, átruházta-e őexcellenciájára a Jókai azutáni imádságait is?

De nem, a tréfa szemüvegét csúsz tassuk fel Ghyczy módjára a homlokra, hagyjuk ezt a Scarron mézes nádjának, s nézzük komolyan a helyzetet, mint alakult át Tisza elmenetelével, s hogy helyezkedett el a többség.

Gróf Andrassy Gyuláról beszélnek, hogy magyar miniszterelnöksége utolsó napjaiban nagyon megunta az aláírásokat. Ez is egy betegség, a névaláírási viszony.

Csináltatott hát a honvédelmi miniszterium számára egy aláíró gépet, s ezzel tetemesen megkönnyebbült a feladata.

A legvérmesebb mameluk-képzletekben ez az eset villant fel a válság első két napján:

- Hiszen Tisza is csak így tesz. Elunta az aláírásokat. Hát visszavonul a párt élére, csináltatván magának egy helyett nyolc aláíró gépet.

De a nagy ember visszavonulása csakhamar komolynak és őszintének domborodott ki. A mamelukokat, kik azt remélték, hogy Tiszával az élén csakhamar a párt vergődik nagy hatalomra, hogy minden hatalom, mely tizenöt év alatt önként belepotyogott a »generális« kezeibe, apródonként visszaszáll a pártra, mely most sűrűn fog szülni és felfalatozni kabineteket, már a harmadik, negyedik nap nagyon lehűtötték némely nyilatkozatok, melyek Tisza közvetlen környezetéből származtak. Tisza gróf és Csernátony Lajos adták ki legelőször a jelszót:

- A párt vezére csak a miniszterelnök lehet.

Maga Tisza is több ízben hangoztatta: »Én csak egyszerű közlegény akarok lenni«.

Szapáry Gyula gróf neve kétségkívül kellemesen cseng a szabadelvű párti képviselők fülében. Ha maguk a képviselők döntenek vala el titkos szavazattal, hogy ki vegye át a kormányrudat a kabinet volt tagjai közül, akkor is Szapáryra esik a nagy többség. Szilágyi és Boross kaptak volna még szavazatokat.

A magyar miniszterelnököknek megvan tehát a parlamenti gyökere. A felség éppen úgy választott, mintha a párt összes tagjaival beszélt volna. Azonfelül Szapáry oly szépen viselte magát mint pártember, kivált tavaly a véderő-vita alatt, midőn könnyen válhatott volna veszedelmessé, hogy a gondolkozók mély tiszteletét vívta ki, egyéni jelleme iránt. Ez csak fokozódott az utolsó büdzsé-vitában, amikor Wekerle érdemei előtt ő vette le a kalapját először. Míg ilyen nemes alakok vezetik a pártot, annak addig nincs oka az izgatottságra. Szapáry feladata magaslatán áll. Széles látköre van, gyors tekintete, sok judícium és komprehenzív erő. Sok megvan azokból a tulajdonokból is, amik ritkák, bár némelyek hiányzanak talán azokból is, amik szükségesek. Démoszthenész kavicsokat tett a nyelve alá, hogy a hebegéstől elszokják, Szapáry tegye a nyelve alá a nemzet igazait és senki sem fogja észrevenni a hebegését. Pályáján lesznek lendületes mozzanatok is. Modorában nincs ugyan meg a Tisza melegsége, az a csodálatos megnyerő erő, de vannak rokonszenves vonások, melyek nem maradhatnak hatástalanul. A talentumoknak és a munkának igazi barátja, s ellensége a nagyúrias dilettantizmusnak. Még élénk emlékezetünkben lehet az ötlet, midőn pénzügyminiszter korában sorba járván a hivatalokat, egy ficsúr államtisztviselő porral belepett íróasztalára odaírta az ujjával: »Itt járt Szapáry Gyula«.

Sok függ azonban a környezettől, melyből tanácsadóit veszi.

Lesz-e neki is egy hű, önzetlen Csernátonyja? Vagy egy parlamenti klikk fogja-e befolyásolni? Itt van az egyik zátony. Kik lesznek ebben a klikkben, közönyös; mit fognak tanácsolni, még közönyösebb. A baj abban van, hogy Tisza nem hagyott maga után *vezérkart*. Ilyenhez a párt nincs hozzászokva s bárkiket válasszon Szapáry intusainak, az kellemetlenül fogja érinteni a többit.

Tisza sajátságosan kezelte az érintkezést pártjával, tervszerűleg úgy, hogy az örökké ötletszerűnek látszassék. Künn ült a folyosón sokszor apró emberektől környezve, beszélgetett Csáky László gróffal vagy Busbachhal, azokkal, akik az előtte képződő karéjba beálltak. A teremből ezalatt jöttek-mentek, Széll Ákosok és Rónay Jánosok, vagy, mint Mikszáth mondaná, más Gyulai Andrások, akik éppen kifelé jöttek; ezektől kérdezte, ezek értesíték a

történeteikről. Ha valami intézkedést látott helyén, meg se mozdult, beüzent, s a dolog rendbe lett hozva. Sok alkalommal igen jelentékeny dolog jelentéktelen emberek által lett kezelve, s amin senki meg nem ütközött. Olyan volt ez, mint a nőna, dermesztő álomba nyomta le a rivalitásokat, az irigységet és a személyi intrikákat. Úrias, előkelő levegő lengett a pártban. A sokat emlegetett húsos fazekak szagát a legfinyásabb orr se érezhette.

Tisza tehetette ezeket. Hatalma, vezéri szerepe oly régről datálódott már, hogy a párt tagjai közül csak igen kevesen voltak jelen a forrásánál. A többi már úgy találta kidomborodva, s annyira eszébe sem jutott senkinek azon változtatni, mint ahogy senki sem kívánja, hogy az embernek több orra legyen egynél. De ha ez például a teremtkor megbeszélés alá jut, kétségtelen, hogy lett volna rá párt, mely két vagy három orrot vesz fel programjába.

Hogy a kabinet és a párt miként él meg egymással, aminek találgatását sport gyanánt üzik most némely lapok, arra nézve, mint fentebb mondtuk, az érintkezési mód a párttal nem csekély befolyású lesz.

A helyzet önként kínálkozik a klikk-alakulásra; és ebben van némi veszedelem. A kormány maga ellentétes elemekből áll. Hatalmas egyéniségek, mint a Szilágyi, Barossé, a kabinet teljes összeolvadását majdnem kizárják. Lehet-e Szilágyi Dezső, e minden ízében államférfiú, kiben nagy politikai gondolatok élnek, fornak, egyszerűen szakminiszter? Nem úgy néz-e ki túlfelül Csáky Albin gróf, mint aki észrevétlenül minden nap lép egyet? Wekerle, bár nagy tehetség, szerelmes a saját szakmájába és nem fog átkacsingatni a szomszédba, de Baross már jól túl van a mézes éveken, s megmérhetetlen tettvágya a terjeszkedésre ösztökéli. De ez csak az egyéniségek rajza belsőleg. Nézzük már most a külső elhelyezkedést. Csáky gróf a saját erejét tarthatja a legnagyobbak, mert az udvar kegye őrá süt a legmelegebben. Szilágyi támaszkodhatik mindeneket felülmúló parlamenti diadalaira. Baross és Wekerle háta mögött a miniszteri székeken elért imponáló sikerek ragyognak. Lehetetlen, hogy ilyen markáns, erőteljes duzzadó alakok közt előbb-utóbb be ne következzen a kollízió.

Nem csoda, ha az embereken feltámad a telepátia, az idegeknek szeme nő, s a jóslási tehetség a legreálisabb koponyákban is kirügyezik, hogy amint így állnak a kabinet férfiai külön piederstáljaikon, nem fog-e köztük a többség, ízlése, rokonszenve szerint külön elhelyezkedni, mint búcsúhelyeken a processziós népek: minden csoport más-más szentet térdelve körül.

Egy osztrák államférfi, aki a múlt napokban itt járt a Budán időző királynál, így nyilatkozott a helyzetről:

- A magyarok parlamentarizmusában van valami keleti vonás. Nekik még mindig szükségük van egy »Barbarchef«re, egy erős, hatalmas főnökre, aki két fejjel magaslik ki többinél. (Mert ha csak egy fejjel magaslik ki, azt mindjárt le akarják ütni.) Ilyen főnök volt Deák, majd Andrássy, de különösen Tisza. És most, bármennyire fürkészve néznék is szét, sehol se látom e főnököt behorpaszthatlan páncéljával és színes nemzeti tollazatával.

Természetes, hogy e mindenkit legyűrő, mindenki fölött kidomborodó főnök hiánya hozza előtérbe az aggodalmakat, hogy a szabadelvű párt talán nem is marad meg kompaktnak.

Ez mondatik a jelen percben a jövő egyik főkérdésének, ettől tart a kormány, ettől remél az ellenzék.

Mindenekelőtt vessünk egy tekintetet a pártra. Kiket látunk ott? Kétségkívül a nemzet legjobb, legintelligensebb elemei ők, de nem elvek szerint vannak konszolidálva.

Van a pártban vagy negyven stréber, aki karriert akar csinálni. E kökőrcsineknek, nárciszoknak és feslő mályvabimbóknak mindegy, hogy ki tüzi őket a gomblyukba; ők csak benne akarnak lenni egy-egy lyukban. Van ötven ember, aki azon a címen rakja egy ugyanazon kupéba a

cókmókját, hogy ők együtt utaznak, mert ők liberálisok. E szempontból nézik a kormány tevékenységét, irányzatát. Bízna Szapáryban, vonzódnak Szilágyihoz és fáznak Csáky gróftól. Van aztán nyolcvan »legitimista«, a Tisza-Ház személyes hívei, kik helyükön maradnak mozdulatlan, mert Tiszát visszavárják. Ez bent a legnobilisabb csoport, legerősebb, mert ragaszkodásuk Tiszához törhetetlen, politikailag többé-kevésbé súlytalan egyének, akik a fejleményekkel egy cseppet se törődnek: »Minek? Hiszen úgylis visszajön Tisza és rendbehoz mindent, amit azalatt elrontanak«. Ezek sohase fognak kimenni a pártból, míg Tisza nem mondja, és mikor már Tisza (amit isten sok ideig ne adjon) el lesz egyszer temetve valahol a geszti kriptában, még akkor se hiszik el, hogy végképp meghalhatott és még akkor is visszavárják.

Van a pártban vagy húsz gavallér, kikre a főispánság vár otthon vagyonuknál, összekötéseiknél fogva, s itt csak azért vannak, hogy ez a legalkalmasabb hely, csendesen, óvatosan bevárni míg a halál vagy a »saját kérelem« (két atyafigyerek) elsöpri az otthon csibukozó akadályt. Lézeng négy darab demokrata, aki sehol se találja a helyét. Szalonnát esznek a büfében, foliánsokat falatoznak fel a könyvtárban s igen boldogok, ha néhanapján foghatnak valakit, aki osztja... nem, aki meghallgatja a nézeteiket. Van harminc öregúr, a fogatlanok, harapni már nem tudnak, de az étvágyuk se nagy. Rendjel vagy excellenciás cím lóg rajtuk. Ezeknek már nem kell semmi. A miniszterektől se várnak már egyebet, csak azt, hogy eljöjjenek majd a temetésükre. Van húsz egyszerű kedélyes alak, akik mikor a politikai villámok szeszélyes pompában cikkáznak is, azt lesik, hogy lesz-e holnap eső, mert már odahaza a repce vagy a kukorica megkívánná. E jámbor urakat a főispán vagy otthon a megyei »ügyállás« nógatta bele a mandátumba; mint ahogy a gólya lábát a selyem madzag is nyomja, nekik is kényelmetlen a mandátum, összes ambíciójuk, tisztességgel hazamenni az öt év után. S van végre húsz nagyúr, akik azért képviselők, hogy többet ír hassanak még egy sorral a vizitkártyájukra, s hogy délelőtt, mikor még a kaszinó üres, legyen hol egy cigaretta elszíni.

A párt, mely ilyen jámbor elemekből áll, nem csinál forradalmat. Az az öt-hat ember, kiknek természetük a békélenség, a folytonos mozgás, nem elég kovász ily tömegben! Kik bontsák fel ezt a pártot? A stréberek? Ezekben van agilitás, az igaz, de ki látott már lázadó strébereket? Talán a liberális frakció van hivatva a méhkast megbolygatni? A jó isten tudja miféle liberalizmus az. Horváth Gyula liberalizmusa egy cseppet se hasonlít a Beksicséhez, a Szeniczey Ödöné is nagyon elüt mind a kettőtől, anélkül, hogy ezzel csak egy vonalnyit is közeledne a Rakovszky István liberalizmusához, ahányan, annyi felfogás. Az egyik abban látja a liberalizmust, hogy »maradjon meg a vármegye«, a másik az egész liberalizmusból csak azt az egyet fogadja el, hogy ne a mágnások töltsék be a főhivatalokat, hanem a dzsentrí, a harmadik... ah, inkább ne is beszéljünk a harmadik és negyedikről.

Furcsa kis karaván ez, éppen nem arra való, hogy esetleges ellenfelekkel harcba szálljon. Jó fegyver volna e csoport - mondják - jó kézben. Nem hiszem. Csak addig látszik az fegyvernek, míg a kakasát fel nem húzzák. Azontúl, ha lőnek is vele, legfőljebb az igazi liberalizmust lövik meg vele.

De hisz e pártcsoportok is csak képzeletiek, a levegőbe vetett vonalakkal elhatárolva. Szabad szemmel csak az az egyforma szürkeség látszik a többség erdején áttekintve. Ha szabad egy triviális képpel élni, olyan e többség, mint ama katona-fotográfiák, melyeket a huszár közvitézek a szeretőiknek küldözhetnek: a ló és a huszár teste már előre ki van nyomtatva az egész ármádia számára, csak a fejnek van hely hagyva, csak a fej változik. Most ezen az üres helyen a Szapáry feje gömbölyödik, a párt tehát most a Szapáry teste és a Szapáry paripája.

- Úgy ám, de mi lesz akkor a »veszélyes« tünetekkel? Ezeket nem lehet eleszkamotírozni. Megvannak, tessék hát őket számon adni!

Így szólhatnának a kandiak, felsorolva a Hegedüsék-Wahrmannék konferenciáját, egyszerűen a pénzügyi bizottság összeröffenését, elővehetnék a Kemény János-Beniczky-féle értekezletet, melyen a Bethlen miniszterségének bölcsőjét rengették a párt száraz-dajkái. Súlyhatnának-búghatnának a lojális keddiek szomorúságára megindult csütörtöki vacsorákról, a Bonczamozgalmat nem is említve.

Jól van hát, vegyük őket görcsövi vizsgálat alá, ha ezekben rejlik a szeszélyes kombinációk alapmagja.

A Hegedüs-féle értekezlet elnöke fölvetette, mit kellene tenni, hogy a párt kompakt maradjon.

Sok beszéd folyt, határozat nem hozatott, hanem annyi kisült, hogy a kormány az itt egybegyűltekre hallgasson, mert ők a párt igaz emberei.

A Beniczky-féle értekezleten is az vétetett fel, mit kellene tenni, hogy a párt kompakt maradjon. Sok beszéd folyt, határozat nem hozatott, hanem annyi kisült, hogy az itt egybegyűltekre hallgasson a kormány, mert ők a párt igazi emberei. Nos, és a harmadik konferencián az »István főherceg«-ben mit határoztak? Ugyanazt szórul szóra, azzal az okos módosítással, hogy legalább meg is vacsoráztak azalatt.

A megfigyelő, ha egy kicsit fraseur is hozzá, rögtön leszűrheti a megjegyzést, hogy ahol három konzíliumot is tartanak, ott bizonyára nehéz beteg van, de a még mélyebb megfigyelőleg ott láthatja, hogy itt a *tekintélyeskedés* tizenöt évig elfojtott viszketege mutatkozik. S hogy mind a háromszor éppen a párt-kompaktságot választotta köpönyegnek, látszik, hogy ez még mindig *erős posztóból* van.

Így állunk; a párt rendületlen, s összetartásához alig férhet kétely. (Nem árt annak még a Samassa belépése se.) A kormány bizvást kezdheti redukción, hogy elcsapja azt a szegény krampuszt, aki láncait zörögtetve, ijesztgeti a többséget: »Csendesen, gyerekek, mert be talál ütni a fúzió«.

Szeppen a mamelukság, de erre az ijedségre semmi szükség, mert az anélkül is támogatja Szapáryt. Az, hogy a többség élettelen és lágymeleg, lehangoló dolog lehet a kormányra, de ez már természetes, olyan volt Tisza alatt is (akit pedig nagyon szeretett), hogy a lélek még háltni se járt bele; olyan lesz Szapáry alatt még inkább, de együtt maradt és szavazni fog. Mint ragasztó-anyag, a fúzióval való ijesztegetés fölösleges, mint melegítőszer ellenben ártalmas. Szerencsére nem sokáig lehet használni, legfeljebb az első parlamenti összecsapásig. Ekkor vagy maga a mérsékelt ellenzék rontja le a hidat, melynek aranyozott oszlopait, rózsaszínre festett karfáit annyiszor álmodta meg; vagy ha az óvatos lesz (mert az lesz), akkor a kormánynak kell azt felrobbantania.

A lagymatagságot egész a tétovázás stádiumáig növelhetné, ha látná a többség, hogy a kormány ilyen eshetőségre gondol. El kell még a gyanút is vetni, a gyengébbek kedvéért, mert okos politikus úgysem képzelhet oly gyenge eszű kormányt, mely a mai viszonyok közt komolyan akarja a fúziót Apponyiékkal. A kétszerkettőt minden kormány tudja, s hogy negyven megbízhatatlan szavazatot kapjon, azért el nem szalaszthat legalább háromszor annyi megbízhatót.

Ha azonban a kormány erőnek erejével alkalmazni akar a gépe mellett egy krampuszt, akkor miért nem nyúl ahhoz a szörnyűbbikhez, akit a »Ház elosztatásának« hínak? Persze, hogy ez olyan krampusz, akivel nem jó látszani, de legalább egy racionális, okos krampusz, aki festett szarvak helyett igazi kaszát tart a kezében a felburjánzott füvek ellen; a Ház felosztása már mint terv is, akár az irrigátor a lomha vért, egy kis pezsgésbe hozhatná a többséget, talán

megszüntetné a lagymatagságot, ha pedig tényleg megtörténnének a választások, az új többség, melyet már Szapáry választatott meg, bizonyosan tetszetősebb lenne előtte.

De ez mind akadémikus... akarom mondani, üres beszéd, a krampuszokra nincs szükség, a Ház feloszlatására, éppúgy, mint a fűzióra; a majoritás oly erős és szilárd, aminő ezelőtt volt, nincs szétesőben és nincsenek aggasztó tünetek; ha baj jöhet valahonnan, ami e pártot, talán az utolsót sok ideig, mely a liberális zászlót szokta meg jelvényeül, megoldhatja, szétszórhatja, az a baj csak a kormány magaviseletéből származhat; ha a kabinet nem marad kompakt, akkor a párt is megrepedezik, széteshet.

Azért terheli kétszeres felelősség ezt a kabinetet, mert ennek nemcsak az a kötelessége, hogy jól kormányozzon (amihez szintén kell egy kis egyetértés), de még erre a vén, korhadrt pártra is vigyázni kell, mert ha ez egyszer szétmegy, összetörik dirib-darabra, együtt a liberális zászlóval, azt még egyszer nehéz lesz így összedrótozni. Pedig e pártra, bármily elaggott is, roppant szüksége van ennek az országnak ezekben a nehéz időkben, mindaddig, míg egy jobb, frisebb, derekabb támad helyette.

A többségekre könnyű kimondani az anathémákat, ott, ahol megvannak az eleven, életképes minoritások, készek minden percben a többségek örökét átvenni; de Magyarországon, ahol csak ez az egy szabadelvű faktor van, úgy kell vigyázni erre a pártra, mint a szemünk fényére.

Én is el tudok képzelni egy külön szabadelvű pártot ennél, de honnan vegyük - nem lévén az olyan cikk, mint a kávé, amelyből egy jobb, finomabb kvalitást lehet rendelni Jávából, Kubából. A tengeren elhozzák.

Ez a szabadelvű párt olyan, amilyen, de a mostani viszonyok közt mindeneknél a legjobb: más nincs - azért kell megőrizni, fenntartani és erősíteni.

ORSZÁGGYŰLÉS [máj. 4.]

Az aluszékony Házat a királyi táblákról szóló javaslat se bíra elevenebbé tenni; pedig a karzatok látogatói ettől vártak egy kis pezsgést. De Szilágyi teljesen megzavarta az alakuló táborokat azzal, hogy Debrecen és Nagyvárad is táblát kapott. A kifent kardok és kihegyezett mérges nyilak a tokjaikba kerültek. A javaslat szép simán gombolyodik le, csakis Aradnál észlelhető egy kis gubanc. Falk Miksa megvillogtatja parlamenti kardját, és ez lesz a vita legszebb mozzanata. Legfeljebb még Boross Béni ereszt meg egy panaszos orációt. Bohus Zsigmond átjön a főrendiházból búsulni és veszekedni a folyosóra, Végh Aurél pedig a karzatról fogja hallgatni Vásárhelyi Bélával együtt az aradi gyásznapot.

Így fog lefolyni a javaslat legérdekesebb részlete, de ma még nem vagyunk ott, ma még csak az általános vita fejeződött be, s néhány ellenzéki szónok tüsszögte ki magát.

Az öreg sün volt az első orátor. Ti.: Csatár. Még tegnaptól maradt.

Úgy volt vele a Ház, mely benépesült Szilágyit meghallgatni, mint a vendégsereg, amelynek meg van ígérve: hogy lesz ugyan fácánpecsenye is, de előbb még egy tál sárgarépát kell elfogyasztani.

Egy tál helyett kettő lett, mert Csatár után Mocsáry Lajos tartott hosszadalmas és unalmas beszédet, mely alatt a Háznak a folyosó óriás füstjétől beszorult része vidám trics-tracsba ereszkedett. Száz ember diskurált a padokban. Adomákat beszélgettek egyes csoportok. Amott a Vas megyei képviselők dugták össze a fejüket sötétben: »Régen kellett volna már a táblát decentralizálni. Most nem időszerű«. (Ami azt jelenti, hogy sokkal időszerűbb lett volna a Horvát Boldizsár idejében.)

Mocsáry beszéde után jelentik a jegyzők, hogy a fekete táblák tiszták, nyomban is dezinficiálta őket, egy spongyával Dárdai Sándor, mire Péchy Tamás nagy hirtelen bezárta a vitát, s fölemelkedett Szilágyi Dezső.

Az ezerszer leírt kép ismétlődött. Egy pillanat alatt megtelt az egész tanácsterem, csak úgy öntötték az ajtók a képviselőket, Tisza Kálmán is besántikált a folyosóról, hol mostanában kedvére üldögél hívei közt, s csak a nagy mozzanatokra megy be a tanácsterembe publikumnak.

Síri csöndben kezdte s folytatta Szilágyi mai nagy beszédjét, mely megint remeke volt a dialektikának. A Ház minden oldalán nagy tisztelettel hallgatták, a kormánypárt hangulata pedig gyakran tört ki tetszészajban. Mivelhogy pedig Szilágyinak rendes szokása, mint hajdan a sárkányoknak, hogy beszéd közben mindig megeszik egy embert, ma sem tett kivételt. Most Polónyi Géza került a trancsérozó kése alá.

A »szélsőbal kardja« (ezt a titulust viseli immár) nyugtalanul izgett-mozgott, s többször beleszólt a miniszter beszédjébe, de csak rözsét rakott ezzel a tűzre, mert Szilágyi elfogta a félig elmorgott szavakat is, s olyan lövegeket dobott értök vissza, hogy a kormánypárton is ellebbent egy szánakozó sóhaj: »Szegény Kozareket akasztják«.

ORSZÁGGYŰLÉS [máj. 6.]

Ma megkezdődött a tábláért küzdő városok közt a végtusa, mely azonban már csak színpadi harc, melynek mindenki ismeri az ötödik felvonását. De mindegy, a reménykedő és fenyegetett városok képviselőinek ki kell állni a porondra, hogy megverjen valakit az előtte szólók közül vagy ötlet valaki az utána beszélőkből városa becsületéért. Egyszóval megkezdődött a nagy hazabeszélési dalnokverseny. A lokálpatriotizmus most éli aranykorát, s egyik város a másik után ömlik házsoraival, lakosaival, intézeteivel a Ház elé, s úgy lebeg ott, mint a délibáb kétszeres, háromszoros nagyságban. Elsőnek Falk Miksa jött, aki Arad színeit hozta a tornára, s harci ménül a Pegazust használta. A költői magaslatokon járt az a borongó hang, mellyel a Ház szívére apellált, s beszéde andalítóan szép ritmusából mint a hirtelen felzúgó Rákóczi-induló, úgy szállt fel Arad szabadságharcának emlékezete. Lőporfüst és ágyúk zengése közt néhány mondatban oly plasztikus emléket emelt Aradnak, melynél aligha lesz szebb az a szobor, melyet most állítanak föl valamelyik terén.

Falk expozícióján aztán megindult a hazabeszélés. Egymás után keltek föl a szorongatott képviselők, akiknek most legkeservesebb dolguk van a föld hátán. Muszáj beszélni, mert hátuk mögött Haluska János vérben forgó szemeivel és rengeteg torkával, melyben abcúg-vihar, macskamuzsika készül foganni. De viszont meg elől ott ül a miniszter hideg zárkózott arccal, körülötte pedig a Ház gúnyos, lehűtő levegője, amiben denevér szárnyakon jár mindig egy vérszomjas szellem, mely gyönyörködni vágyik a szorongatottak gyötrelmein. - A szónokok hangulata eszerint sokféle. Ki reménykedve, hosszan elterjengve beszél, aki pedig - mint Bujanovics Sándor - csak becsületből, elegáns nonchalance-szal rázva le a kényszerű terhet. Bujanovics Eperjes mellett szólt, de úgy, hogy a rivális Kassára esett beszédéből minden fény. Jókai még ebben sem nyugodott meg, és gyorsan Kassa pajzsát tartotta az eperjesi dárda elé. Gaál Jenő Arad mellett kelt síkra. Ezután átvonult a harc Dunántúlra. Jön Varasdy Szombathellyel, Fabiny Sopronnal, Ziskay Győrrel. A Ház türelme azonban fogyóban. A társalgás, a csevegés általánossá válik, s a mormogás e vastag hangzűrjén csak elmosódottan zeng át a hazabeszélők egyforma nótája. Unott, nyomott hangulat kap lábra, s még Fabiny Teofil se tud figyelmet kelteni, aki pedig elmés leleménnyel egyszerre Szombathely meg Sopron mellett is szólt. Ziskay rengeteg hosszú beszéde alatt már mindenki a folyosóra

menekült, aki pedig benn maradt, az úgy járt, mint Móricz Pál ki közvetlenül a szónok előtt elaludt. Az alvó Móricz Pál, s a fölötte gesztikuláló szónok árnya megható csoportképet alkottak a mai vitából. Pedig Ziskay lelkes hévvel küzdött Győr mellett, elsorolta a város egész statisztikáját, s egy ízben elragadtatva fordult a Szombathelyt védő Varasdy felé: »Most tessék beszélni!« Varasdy helyén már akkor Molnár Antal ült, aki a ház nagy derűtsége közt szabadkozott a neki szánt szerep ellen. De hasztalan, a Ház nem vidult föl állandóan. Egy ízben a szónok így kezdte mondását: »Ismétlem...«. »Ne ismétlje, ne ismétlje!«, nyögték mindenfelől.

Csakhamar megváltozott a kép. Polónyi újra összetűzött Szilágyival, s ennek hírére mindenki befutott a folyosóról. A Háznak már mindennapos csemegéje Polónyi összetöretése Szilágyi rettenetes gúnyjának villámszakadásában. Polónyi, aki Szilágyi tegnapi beszédére válaszolt, most simább és humorosabb volt, mint egyébkor. Többek közt említette, hogy egy nagy múltú államférfiú úgy nyilatkozott volna a tegnapi vitáról, különös, hogy a Ház két leggorombább embere tart egymásnak felolvasást az illemből. Az aperçu nagy derűtséget keltett a baloldalon, mert hangosan és halkán azt rebesgették, hogy az az államférfi maga Tisza lenne. Szilágyi válaszában úgy találta, hogy annak a névtelen státuszférfinak, tekintve élcét, úgy múltja, mint jövője iránt igen kis véleményt táplál. »Tisza volt«, - kiáltották a szélsőbalról viharos derűtség közt. Ezt a hiedelmet azonban csakhamar eloszlatta maga Tisza, ki Szilágyi után szót kért, s kijelentette, hogy a neki tulajdonított megjegyzést csak hallotta, de nem tőle eredt »a megnevezett uraknak legalábbis egyikét, ha nem is mindkettőt, arra a kifejezésre, hogy a Ház leggorombább tagja, teljesen méltatlannak tartja«. A szélsőbalról a szavakban nyilvánuló maró szatírárt úgy akarták parírozni, hogy közbekiáltottak: »Melyiket?«.

Szilágyi polémiája különben olyan volt, amilyennek bizonyára sejtí mindenki: a leigázó gúny, lényének játéka egy alatt mozgó nehézkes tömeggel; argumentációja pedig, mint mikor egy ujj könnyedén feldönt egy kártyaházat.

A MAI ÜLÉS [máj. 7.]

Ha valami idegen egy büdzsé-vita idejében fordult meg a Ház karzatán, s hallgatója volt a balvidék frázisainak, mint pusztul a kormány vasvesszeje alatt minden, hogy költözködnek ki a lakosok az országból koldustarisznyával, hajdan virágzó városok hogy kongnak néptelenül, piacaikat laboda és bogáncs veri fel, nyomor, kétségbeesés és árverési dobszó hallik szerte a Kárpátoktól az Adriáig, s ha most az a valaki véletlenül ismét a karzatra vetődött volna, ugyancsak csóválhatná a fejét csodálkozásában.

Nagyon fölvitte a mi dolgunkat az isten rövid idő alatt.

Ugyanarról az oldalról szónokok emelkednek fel, s rajzoltak rendre olyan virágzó városokat, hogy szeme, szája állt el az embernek. Aranyos verőfényben úszó kupolás paloták közt a London City-jének kereskedelmi élete pezseg, főséges tornyok, hatalmas középületek meredeznek az égnek, a gyárak kéménye, mint annyi sárkány okádja a felhőknek a füstoszlopokat, zörög a kalapács, nyiszog a gyalu, a boltok tömve vannak vevőkkel, a színház padsora roskadozik a nézők tömege alatt, az emberek dagadoznak a lojális hazaszeretettől, a »Times« száz példányban jár ide vagy amoda, az ott lakó gentlemenek a kultúra olyan magas fokán állanak, hogy Bluntschlit könyv nélkül tudják, a jólét olyan általános, hogy a fölösleges zsír és méz lecsurog a kanálisokba...

Csupa gyönyörűség volt ezt a kormánypadokon hallgatni.

Bujanovics Sándor még az ózondús levegőt is a serpenyőjébe vetette Kassa ellen, pedig mégis Kasa szedte fel az epret (hiába van benne az Eperjes címerében).

A jó Ziskay Antal annyi mindenfélével dicsérte el Győr városát, hogy valaki közbe kiáltott a hosszú litániának.

- Mit ér, ha veterán-egyletük nincsen!

A derék Varasdy Károly a sok argumentum közt még azt is felhozta Szombathely mellett Győr ellen, hogy Szombathelyhez közelebb van Győr, mint Győrhöz Szombathely, mire gróf Esterházy Kálmán mindjárt citálta a folyosón az erdélyi verset:

Vinczhez Csóra

Csak egy óra

Csórától Vincz

Még annyi sincs.

Ma is, mint tegnap, az egész ülés a városok dicsőítéséből állott. Sopron gyönyörű házsorai között vezetgetett Bolgár és Hannibal; Halassy Gyula a szerény Besztercebányát kívánta egy királyi tábla székhelyéül. Látván Kaas Ivor, hogy az egész vitában erre van a legkevesebb lehetőség, természeténél fogva nyomban Besztercéhez csatlakozott. A legtöbb figyelmet keltette a Roszner Ervin szép, lendületes felszólalása Nagyvárad védelmében. Órála nem lehet mondani, hogy dicsekedett, sőt azt állította, hogy Nagyváradon van a legtöbb bűnügy - tehát oda kell a tábla.

Sal Ferenc a karzaton megdicsőülve hallgatta a város »fogadott fiát«, amint kiállt a porondra, leginkább csak azért, nehogy kardcsapás nélkül kapja meg a táblát Nagyvárad.

A vita egyébiránt csendesen, simán ment, a himnuszokat senki sem vette komolyan - még maguk a felszólalók sem. Mindössze Goda Bélán tört ki a hazabeszélési »fúror«, s hadonászó bicskájával egy kicsit belehasított a Sopron bőrébe, azt állítván, hogy Sopron azért kapta az osztrák világban a kerületi főtörvényszéket, mert »jóérlélmű« volt. Amire nagyon elkeseredett Bolgár. Szerencséje szegény Goda Bélának, hogy Fabiny Teofil nem volt kéznél. Majd adott volna az neki!

E kis összecsapás után bezárattott a vita. Chorin igen csinosan előadott epilógja után Szilágyi tartott tárgyilagos, pompás beszédet, melybe ezúttal Polónyi bele nem szövetett (pedig már kényelmetlenül kezdett fészkelődni), s mely pusztán csak a táblák székhelyeinek elhelyezését indokolta.

Persze, hogy a javaslat e tekintetben nem tökéletes, de hogy az lehessen, csak egyetlen módja lett volna. Az, ha a városok mindjárt első keletkezésük alkalmával, valamikor az Árpádok idejében, mindjárt hozzá kombináltattak volna a Szilágyi mostani reformterveihez...

De az ősök - panaszolja Beöthy Algernon -, könnyelmű, gondtalan emberek voltak!

Szilágyi beszéde után meglehetősen komplikált szavazás következett.

Elsőnek a Falk indítványa került a veszthelyre.

Csak az aradiak álltak fel mellette: Falk, Bohus László, Boross Béni, s az ellenzékről néhányan.

Aztán Besztercebánya esett el.

Az elnök föltette a kérdést:

- Akik Besztercebányát óhajtják táblai székhelynek, méltóztassanak felállni.

Egyetlen szőke, piros pozsgás ember emelkedett fel a guggoló kormánypárti táborból.

A Ház félig csodálkozva, félig mosolyogva nézte az idegenszerű alakot.

- Ki ez?

- Halassy Gyulának kellene lennie.

Eszerint mégis Besztercebánya ért el a követelődző városok közül legtöbbet, mert legalább végre ismerőssé vált a parlamentben a képviselője. Csak éppen ez az egy mód volt rá.

Majd Eperjes reményeit törte össze a t. Ház. Utána Szombathelyt tették a koporsóba.

A szegény Péchy Tamás érzékeny jó szíve nem állhatta tovább e tömeges kivégzéseket, s átadta az elnöki széket félkettő táján Bokrossnak.

- Folytasd a hóhérságot!

Az I. §. változatlanul ment keresztül; a másodikkal pedig pusztán Kubinyi Árpádnak sikerült hóna alá kapnia a rózsahegyi törvényszéket, s átszaladni vele Kassáról Pozsonyba.

ORSZÁGGYŰLÉS [máj. 21.]

A honossági kérdés (melynek sikerült Tiszát áldozatul ejtenie), még egyszer visszatért a Házba, mint a difteritisz szokta, új áldozatokra áhítozva.

Szapáry Gyula nem tért ki előle, beengedte a kapun és az ajtón, de okulva a példán, előre kimondta, hogy szíves fogadtatásra ne számíton. »Beeresztem, fojtson meg engem is, ha tud, de nem csókolózom vele.«

A Házba, dacára, hogy ott benn már a Homér fénydús ege süt be az ablakokon, s a kopasz képviselői fejeokről izzadsággyöngyöket facsar, sokan gyűlének össze, úgy földszint, mint a karzaton, mert híre lőn, hogy gróf Károlyi István fog egy lojális beszédet tartani, a törvény napirendről való levételét indítványozva.

Gróf Károlyi Istvánt legújabbán egy el nem mondott beszéd tette nevezetessé éppen ebben a kérdésben, ami nagy ritkaság az el nem mondott beszédek világában.

A kormánypártiak közül mindenki kesztyűs kézzel nyúlt a »gyilkos« kérdéshez. *Bezerédj Viktor* tapintatos, tárgyilagossággal adta elő a közigazgatási bizottság álláspontját. A nagy közbeszólók hiába lesték, hol lehetne »felháborodni«, dühbe jönni, Bezerédj el tudta kerülni ügyesen a zátonyokat. Maga Irányi Dániel is »tapintatosabb« volt a szokottnál, játszván a diplomatát, aki Kossuthot nem is említi, de nem is volt semmi hatása. Az öregúr arany napjai lejártak már. A fagygyúgyertya fényét ma már senki sem csodálja, mikor villanyos fényfolyam is van.

Irányi szavaira legott fölkelte gróf Szapáry Gyula, s tájékoztatta a szélsőbalt, hogy ennek a hétnek (mert egy hetet okvetlenül igénybe vesz a vita) nem igen lesz nyoma a törvénykönyvben. Ez csak egy kegyesen engedélyezett szónoklási majális a szélsőbálnak. Szapáry Gyula kifejtette, hogy az Irányi-javaslat nem bír befolyással a kivándorlás megakadályozására, s hogy akik tíz évig nem járulnak sem személyükkel, sem vagyonukkal az ország fejlődéséhez, azoktól legalább egyszer meg lehet követelni tíz év alatt azt a nyilatkozatot, hogy: »magyar kívánok lenni«.

A miniszterelnök kimért okos szavaira felhangzott a helyeslés vidám zaja. Ugyanazok az ismerős hangok, melyek Tisza alatt. Kivált közülük a Körösi Sándor oroszlánszerű felbődülése, az az óriási »Úgy van!« kiáltás, mely egy dülő miniszteri széket is képes visszafordítani a

helyére, a Széll Ákos szopránja, a Szivák Imre baritonja. Az idők változhatnak, de a mamelukok hangja mindig egyforma.

Most következett Károlyi István. Fekete ruhába volt öltözve, ami nagy leereszkedés tőle a mélyen tisztelt Ház iránt. Kis fekete sapkáját levett fejéről és síri csöndben kezdé beszédét. Csak a nagy oratoroknak jut osztályrészül az a figyelem, érdeklődés, melyben a » kaszinó vezérét« részesíté a Ház. A képviselői padok egészen megteltek, a folyosó végképp kiürült. »Helyre! helyre!« - hangzott fel, s a Ház asztala előtti tér hirtelen tisztássá vált.

De jó Grecsákunk hű pertu patása ez egyszer nem felelt meg a várakozásnak. Nem mondott bizarr dolgokat, mint rendesen, hanem ügyesen lavírozott, a Kossuth iránti kegyelet és a dinasztia iránti lojalitás között, hol ide bókolt, hol oda, Bécs felé fordított arccal hajlongatta derekát Turin felé... A szélsőbaliak, akik megszokták, hogy odaát a szomszédban az ő szájukkal beszéljenek, megcsördítették egyszer-kétszer az éljenezéseket, de lelkesülő ábrázatuk ugyanannyiszor el is savanyodott. Legjobb ötlete az volt Károlynak, hogy híres, el nem mondott beszédjéből idézett, ami némi derűtséget keltett a jobboldalon: »Nem szabad beszédet olvasni« - kiálták.

Miután sem elég forradalmi nem lehetett, sem elég lojális, hogy valamivel mégis megengesztelje népeit ama két határnak, melynek mezsgyéjén állt, Tisza Kálmánon ütött egyet; de ez inkább visszatetszést szült, mintsem tapsokat.

Tisza váltig jegyezte a Károlyi beszéde alatt, amiből arra lehet következtetni, hogy holnap ő is felszólal.

Még egy felszólalást várt a Ház ma: a Károlyi Gáborét, ki polémiába akart ereszkedni bátyjával, de mint a folyosón mondá: »A beszéd felerészben szélsőbali volt, nincs mit támadni rajta. Nem szólaltam fel ellene. Hadd legyen nekem is egy el nem mondott beszédem.«

Szép beszédet mondott még a mai ülésen Helfy Ignác, melynek egyes részei nagy tetszést arattak a meggyérült hallgatóság előtt. A jobboldal is kedvtelve hallgatta »Kossuth palatinusának« ama szavait, melyek Kossuthnak királyunk személye iránti tiszteletét vázolták. Beszéde után orkánszerűen zúgott fel az »Éljen Kossuth!« kiáltás a balmezőn.

De Petrich csakhamar eltemette a lendületes felpezsdülést az unalom mélységes sírjába. A terem levegője melegedni, s a Ház oszladozni kezdett.

A T. HÁZBÓL [máj. 22.]

I. Ki volt Cogordan?

[máj. 22.]

Tegnap még Irányi diplomatizált (már ahogy ő tud), tegnap még a szegény kivándorló tótok is szerepeltek a zászlókon, ma már csak a Kossuth Lajos arca tündöklött azokon. Tiszta Kossuth vitává nőtte ki magát az Irányiék javaslata. Mellette villogtak a lándzsák és kardok, mellette sütögették a karabélyokat Dobay uraimék ökegyelmeik; tegnap még a kormánypárt bele nem ugrott a vitába. Némán hallgatta a szélbali szónokokat. Tibád Antal pláne azzal foglalkoztatta az egész folyosót, hogy hajszát tartott Cogordanra.

- Ki az a Cogordan? - hangzott a kérdezősködés itt is, ott is.

A jó Cogordan úgy lett híressé, hogy Irányi hivatkozott az ő véleményére a honossági kérdésben, mire Bezerédj Viktor is beszötte beszédjébe Cogordant.

Tibádot bántotta a dolog, hogy a jó öreg Bluntschli (aki a Tisza-kormány uralma alatt mint nagy auktoritás élt köztünk), most egyszerre háttérbe szorítva, Cogordannal helyettesítetik.

- Ki az a Cogordan? - kérde Bezerédjtől.

Bezerédj vállat vont:

- Én nem tudom; kérdezd meg Irányit.

Irányitól is megtudakolta, Irányi vállat vont, de anélkül, hogy a nyaka méltóságos merevségéből bármit is veszítsen.

- Nem tudom. Én Schvarcz Gyulától hallottam.

Nosza, meg kell keresni Schvarcz Gyulát, Schvarcz Gyula a fejét rázta:

- Én nem tudom, de egy német könyvben olvastam egy jegyzetet, amelyben a neve előfordul, hogy könyvet írt a honosságról.

»Talán nem is létezik« - mormogta magában Tibád. - S ez éppen pompásan kvadrálna a vitához. Ha már citálnak egy *el nem mondott* beszédből, mért ne citálhatnának egy *nem létező* tudósból.

Tibád valóságos sportot csinált belőle, minden tudóst megfogott, de Hagarától kezdve le egész Neuman Árminig, mindenik mást mondott.

- Az egy norvég tudós lesz.

- Ah, egy középkori angol író.

- Amerikai parlamenti tag - szólt a harmadik.

- Lánczy Gyulának kellene sürgönyözni Kolozsvárra. Ha az se tudja, akkor nem létezik.

Arra se volt rest a kedélyes siculus, hogy a könyvtárnokokat (Coxot és Boxot) megzaklassa: hallották-e Cogordan hírért.

Hányják-vetik a lajstromokat, s végül kisül, hogy csakugyan van Cogordan. Írt is egy könyvet, meg is van a könyvtárban, de elvitte Szilágyi Dezső, és vissza nem adja a honossági vita végéig - hogy elcsukja a tisztelt Ház előtt a forrásokat.

Hadd legyen minden tudomány önála.

Mint a futótűz terjedt el a folyosókon.

- Meg van Cogordan! Még pedig se nem norvég, se nem amerikai, hanem francia.

S így lőn a Háznak a tegnapi napja mégis eredményes, amennyiben egy francia honosságától megfosztott tudós visszaadatott a szülőhazájának.

*

A folyosó benépesedett ma is már tíz órakor.

Az első érkezők közt van rendesen Tisza Kálmán.

Többnyire kint ül, mint kormányelnök korában a balfolyosón, a tanácsterem első ajtaja környékén, s barátaival beszélget kedélyesen mindenről. Leginkább Tisza Lajos környékezi, Csernátony, Horváth Gyula, István fia, Gajárai Ödön, Rónay János csak messziről meri nézni a »generálist«. Vidám, nyugodt, a legjobbízúen ő nevet a Beöthy Algernon dévaj ötletein. E kis

csoport ott, mely egyre hullámszik, váltakozik, képezi a Házban a központot. A teremből kijövők odahoznak meg minden hírt a tanácskozás menetéről. Tisza rendesen mindenre tesz egy-két megjegyzést, de olyan szerény hangon, olyan igénytelenül, mintha igazi »közkatona« volna. Ha egy jó élc, egy eleven aperçu születik valahol, azt idehozzák. Minden friss cseresznye, még azon hamvasan, legelőbb őhöz kerül. A szeretet és a gyöngéd hódolat, mely iránta nyilvánul, sokkal szebb, meghatóbb ebben a formájában, mint mikor az ország hatalmas kormányzó férfiát érte. Az ő itt, ami Angliában Gladstone, a nagy öregember. A vidéki deputációk (melyek sűrűn fordulnak meg a folyóson) bámulják fejalkatát, szürke ruháját, egyszerű viselkedését, az arra menő miniszterek megállnak előtte, kérdezősködve az egészsége iránt:

- Hogy érzed magadat?

- Elég jól a körülményekhez képest - feleli.

- Milyen körülményekhez képest?

- Hát a Károlyi Pista szemfedője alatt.

Ha kiválóbb szónokot jelez az elnöki csöngettyű, a generális leteszi szivarját és sietve biceg a terembe. Ott aztán csendesen meghúzódva figyel, és semmi társalgást meg nem tűr maga körül.

De a kiváló szónokok oly ritkák, hogy Tisza többnyire a folyosón tartózkodik.

Thaly beszédét ott künn várta ki, pedig sok lendület volt benne, s nemcsak a szélsőbali pártot villanyozta fel, hanem a kormánypárt is szívesen hallgatta. Ott is sok a virágkedvelő.

Utána Dárdai Sándor beszélt, gyönyörűen fejtegetve a kérdést, pártja nagy helyeslése közt, folyton elvi magaslaton maradva. Az ellenzékéről csak imitt-amott hangzott ingerültebb közbekiáltás. Midőn a tótok kivándorlásáról szólt, mondván, hogy azok is többnyire visszatérnek, Ugron Gábor élénken közbekiáltott:

- Igen visszatérnek, Erdélyből mandátummal!

De a szónokot még az a gyanúsítás sem vette ki sodrából, hogy ő tót, folytatá beszédét a mamelukok szájaíze szerint. »Ejnye, de okos ember ez a Sándor!« Az ellenzék komolyabb része is a tárgyilagos szavakat megillető tisztelettel hallgatta majdnem egészen végig. Azért »majdnem«, mert a befejező mondat, mely a szabadságharc egyik szomorú epizódját a szemrehányás hangján érinté, bizvást elmaradhatott volna.

II. Az öreg Gosztonyi közbeszólásai

Ha mindent megtud is a künn ülő »generális«, egy dolog soha sem jut a fülébe. Arról még a miniszterek sem tudnak. Jobboldali szónokok, akiket részben illet, soha meg nem hallják. Örök titok a sztenográfusok előtt is. A Gosztonyi Sándor közbeszólásait értem. Oly halkan suhannak ezek el a vita alatt, hogy csak a legközelebbi padsornak van róluk tudomása. A »Naplóba« ezek nem jutnak, s éppen ezért becsebbek a jövőendő kor történetíróira. A szürkülő fejű szittya szakadatlan gyilkos megjegyzésekkel könnyít hazafiúi bánatban sorvadó lelkén. Ma egy képviselő (az öregúr elvtársa) Thaly és Dárdai beszéde alatt suttymban lejegyezte őket, s alább közöljük (mint őszinte hangot a helyről a honossági vitában), mert végre is az el nem mondott beszédek divatjában, bizvás nyerhetnek polgárjogot az elsuttogott közbeszólások:

Thaly beszédje alatt: Nagyon jól tette... talpig való becsületes ember... Úgy van... A császári szolgák... Úgy van... Úgy van tökéletesen... Szolgalelkek... Osztrák szolgalelkek... Nem érdemes azokkal beszélni... Nyomorultak... Az összes világ katolikus s keresztény lett, mint

ahogy az egész világ ellenzéki lesz 92-ben... Megtagadták már 79-ben, most azt kellene megszüntetni... A Habsburg-ház elpárolgott volna! Elég bolond volt mindig a magyar... Ellene szavaz Kossuthnak! Elég piszkos dolog az!... Bizony nem vétek! - Éljen Kossuth Lajos... Iszen 92-ben majd megmutatjuk, hogy lesz a kormánypárt -... Akinek nincs lelkiismerete, elvállalhatja... Hazájának ne! *(Dárdai szólásra állt föl)* Ki az az ember ott?... Horváth Gyula úgy néz ki, mintha a sírból jönne... Micsoda beszéd ez!... Elég rossz, hogy meghozták... Akkor is rossz volt, most is az... A jogvédő alkotmányt kiforgatják a sarkából... Melyik az az új mameluk? Piszkos szolgalelkűség... Az ám, hát a szegedi rakpartot ki döntötte le?... No, megállj! Kutyafulűek! Ejha, helyre Kati! stb. stb.

Így zsörtölődik az öregúr, minden oráció alatt már évek óta: de a hangosabb közbeszólók, Károlyiak, Hoitsyak miatt soha se érvényesülhetett pezsgő szelleme. Ím ezek elhallgattak, s most ő grasszál. De nem sokáig. Nem mintha talán lakatot tenne a szájára, de mert holnap, holnapután már megjön méltó társa, Csanády bácsi, s akkor a halk közbeszólások átváltoznak párbeszédeké a két borongó státusz-férfiú között.

*

Az ülés fénypontja a Szapáry Gyula beszéde volt. Nyílt és férfias kijelentései imponáltak az ellenzéknek. A legnagyobb zajongók sem találtak olyan réseket, ahova a turbáló bombákat be lehetett volna dobni. Pedig ugyancsak nyüzsgött a tábor. Egészen a Tisza modorában szólott, ceruzájával gesztikulálva. Nem volt szavaiban se szín, se zománc, se virág - de tövis sem. Egyszerű szürke mázba öltözteté érveit. Az igazságra ilyen ruha illik. Sorba vette az ellenzéki állításokat, melyeket az előtte levő papírlapra jegyzett volt fel, s olyan vaslogikával parírozta ki, s annyi őszinteséggel fejté ki álláspontját, hogy az ellenzék kezéből minden fegyver kiesni látszott...

Szerkezetében laza volt, de gondolatmenetében államférfiúi magaslaton állott e rövid beszéd, melyet zajos tetszéssel fogadott a párt. Tisza Kálmán első volt azok között, akik gratulálni siettek a miniszterelnöknek első szónoki sikeréhez.

Szapáry beszéde után öt percnyi szünet következett. A népes zsibongó Ház kitódult a folyosóra cigarettezni, s vissza se tért többé.

A következő szónokok nem bírták becsábítani. S Hentaller, se Dobay, sőt Dobaynál kezdett a bennlevők türelme is kifogyni.

- Eláll! - kiáltozták szerte.

- Ha én egyszer felállok, el nem állok - felelte Dobay kurucosan. - Olyan nincs.

S e szavakkal legott kiengesztelé a többséget.

- Hallgassuk meg. Eredeti ember lehet.

S valóban az. Érvelése körülbelül ez volt: Kossuth valamennyiünk közt a legkülönb ember. S ezt ő róla valamennyien elismerjük. Miután pedig a legkülönb ember, hát minek zárnam én ki a honpolgári kötelékből éppen a legkülönbet? Megszavazom a törvényjavaslatot.

Dobay után a jó öreg Madarász kiabálta ki magát kedvére. Legelőbb a szeme kezdett fényleni, azután az izzadás fogta el, majd az arca vörösödött ki, végre a fejbúbja is olyan piros lett, mint a skarlát.

Miután egyéb megveresedni való már teljességgel nem akadt rajta, tehát ő is bevégzé a stentori lármáját, s az elnök áttette a vitát holnapra.

A T. HÁZBÓL [máj. 23.]

A mai ülés felette érdekes és mozgalmas képet nyújtott. Az apró szónokokat üdítőleg váltották fel a nagyok: Apponyi Albert gróf és Tisza István (kit immár méltán a Ház nagy szónokai közé lehet sorozni). A tanácssterem oly népes volt, mint csak igen ritkán. Jócai a »nyári fejével« kopaszán ült ott, s mikor Veres József az ékesszájú orosházi pap, nagy animóval szidta a löversenyeket, mondván, hogy azok árán minden évben sok száz kivándorló tótot lehetne megmenteni, jóízű humorral közbemordult:

- Persze, persze, csak hogy aztán a tótoknak kellene futtatniok a lovak helyett.

S képzeletében kifejtván ezen látványt a Veres József országából, a nagy regényíró maga is elmosolyodott.

Ma általában újra a tótok kezdtek szerepelni.

Krajtsik Ferenc Veresnek arra a vádjára, hogy Kossuthot kizárják a honpolgárságból, mogorván közbekiáltott:

- Ugyan, ugyan, ki akarja őt kizárni?

Mire nagy kacagás támadt a balmezőn, élénk felkiáltásokkal vegyesen.

- Ah! Ah! Ön úgy látszik most ébredett fel: átaludta a javaslatot!

Perlaky Elek higgadt, tömör beszéddel kezdé meg a kormánypárt harcát. Utána Herman Ottó jött. Ezt Tisza István váltotta fel.

A Ház megtelt, az elnöki harangszó összehívta a képviselőket a büféből, a háznagyi »kaszinóból«, a folyosóról. A síri csöndességben künn csak egyetlen képviselő maradt ülve, aki nem ment be Tisza Istvánt meghallgatni. A nagyváradai képviselő; az apa.

Egyedül volt. Vajon hova kalandozhattak gondolatai a kriptai némaságban? A múltra gondol-e, mely oly fényes volt vagy a jövőre, mely még fényesebb lehet. Csak hogy a kápráztató fénysugarakban a fia áll már helyette...

Vagy tán csak a jelent, a tényeket figyelte e nagy államférfiú, ki csak egy erőszakos tettet követett el hosszú pályáján, hogy a saját ábrándjait lakat alatt tartotta, és csak egy gyengeséget tanúsított, hogy a saját fia dicsőségét nem volt bátorsága teljesen végigélvezni.

Nem ment be, de tán hallotta a félig nyitott ajtón, a teremből kihallatszó derűtséget. Balról jő. Ez nem jó jel.

Akkor volt az, mikor Tisza István a Kossuth teendőit fejtegette a hatóságokkal szemben és az ellenzék mesterséges hahotával igyekezett zavarólag hatni a beszédre.

Ingerült közbeszólások sűrűn reszelték a levegőt. A habarékpárt négyszínű kandúrjai (kik azonban ama mesés pályadíjat még a mai napig se nyerték meg) szintén megpróbálták a »segédkezést« úgy, hogy a »véderői zaj« siket, tompa zúgása hatolt ki immár.

Az elnök hiába sopánkodott székéről:

- Miféle szokatlan dolgok ezek, tisztelt Ház?

- Micsoda? Még most se szokta meg? - vágott vissza Károlyi Gábor megbotránkozva.

Kaas Ivor felment az emelvényre, éppen az elnök háta mögé, onnan kiabált közbe.

Péchy megszéppent:

- Ne tessék kérem *innen* kiabálni! (»Még azt hiszik majd - dörögte magában az öregúr -, hogy én magam zavarom a tanácskozást.«)

Az ellenzékiek szétfutottak katedra mellől, hogy az intellemez képest a helyeikről kiabáljanak.

De nem soká tarthatott a multságuk. A fiatal képviselő szép, magvas előadásával, nyugodt, majdnem hideg, de nemes modorával lebilincselte őket egyenkint. Akaratlanul is követték. Ama templomi csönd állt be, midőn a szónok lélegzetvételkor hallja a sztenografusok órájának egyhangú petyegését. A ceruzák percegése a fehér papírlapokon dübörgéssé nő meg.

Észrevette-e vajon a generális azt a csöndet? S mikor bent a szónok az óra ketyegését hallhatta, vajon nem hallotta-e a künn üldögélő apa a saját szívének édes dobogását?

Hát még mikor azután kitört a tetszésvihar oly elementáris erővel, hogy szinte a Ház falai rengtek tőle?

- Mi volt odabent?

Hát éppen az volt, hogy Károlyi Gábor, az ellenzék konspirálását említvén a szónok, felkiáltott vékony, peniculus-hangján:

- A tata is konspirált!

Tisza István gúnyosan nézett oda egy másodpercig, s aztán emelkedettebb hangon folytatá, mely végigcsengett a termen:

- Egész életemben büszke leszek arra, hogy ő konspirált, akkor, midőn a fejével játszott. Némely emberek akkor nagy hazafiak, mikor az akasztófa várja őket, mások akkor, midőn olcsó népszerűségre tehetnek szert.

Úgy hatott ez a közbevetett mondat, mint a hideg zuhany. Szinte fölszisszent tőle a baltábor, míg a jobbmezőt a tetszésnek valóságos láza ragadta el.

A beszédnek, minőt a magyar parlamentben 29 éves ember még nem mondott, külső nagy hatását ez a kis riposzt hatványozta; belső értéke még külső hatásánál is nagyobb volt. A lojalistást fejtegető része, melyben még a szélsőbal lojalitását is mint megrendíthetlent igyekezett feltüntetni, államférfiúi magaslapon állott és félig-meddig jóvá tette azt a fatális élességet, mely a szélbali politikusoknak nemigen eshetett jól.

Lefegyverkezve hallgatta az ellenzék. Nem volt már zaj, fészkelődés többé; lankadság fogta el őket; az okosabb ellenzékiek átjöttek a kormánypárti sorok elé, s ott morogták egymás közt:

- Kemény legény a talpán!

- Ez a jövő embere!

- Hm! Olyan ez a Tisza család, mint a kandeláber. Még az egyik gyertyát csak most koppantottuk el rajta, már mingyárt gyúlik a másik.

- Nem gyertya ez szógám, beillik ez ilyen szegény faluba gázfénynek is.

*

Ma csak fel kellett állni a Házban. Minden sikerült. Jól beszélt Perlaky, excellált Tisza István, s egyik legremekebb beszédjét tartotta Apponyi Albert (mellyel a mai vezércikkben foglalkozunk).

A vitában kitaposott nyomokat (nem is nyomok már, de kátyúk) teljesen befújta a fölséges oráció, egészen új oldalról (sokkal magasabb horizontból) fejtegetve a Kossuth-kérdést. A habarékpárt tetszésérzete a szellemi kéjelgésig emelkedett, a kormánypárt (ami már régen nem

történt) zajos helyeslésben tört ki több ízben, csak a szélsőbal volt hallgató, levert; mindössze Károlyi Gábor méltatlankodott hangosan: »Látom már, hogy csakugyan vágyik a miniszteri székre« s Gosztonyi morzsolgatta suttyomban sopánkodásait.

Pedig a nemes gróf ugyancsak mesterien kíméletes modorban bontá fel ez alkalomra a szövetséget, mintha mondaná:

»Fiúk, vérzik a szívem... isten látja lelkemet, hogy veletek érzek. Ne okoskodjatok, ne haragudjatok, meg kell lenni, nem szavazhatok ma veletek... pedig szeretnék. Hiszen tudjátok, hogy veletek voltam a „nagy” napokban, de most nem tehetem... nem engedi a politika... a jövő... Ne haragudjatok, gyerekek, ha most az egyszer beállok okos embernek.«

És azok nem is haragudtak, csak végtelenül elszomorodának felette.

*

ORSZÁGGYŰLÉS [máj. 29.]

A honossági vita átjött pünkösöd utánra. Három részből állt. Az első rész a kivándorló tótoknak volt szentelve, s ezt a címet viselhetné a Ház naplójában a fejezet: »Podzabutski«. A második rész a Kossuth himnusz.

Ez is elmúlt. Legújabb változata a vitának, hogy Dárdai Sándor fekszik a deresen, s nagy vehemenciával ütik-verik, az érvekből kifogyott szónokok. Még vagy négy mogyorófa pálca van felírva holnapra is.

De holnap már hihetőleg bezáródik a vita, és a pozdorjává tört ellenzék azzal a tanulsággal gazdagodik meg, hogy könnyebb a javaslatokat támadni, mint azokat megvédeni.

Irányi javaslata mellett többen szólaltak fel a szélsőbalról ma is, de a meritumnak még környékén se jártak. Még Eötvös Károly szájából se csorgott ma méz, hanem csak savó. Polónyi sokkal ügyesebb volt Eötvösnél, s pártjánál nagyobb hatást keltett, mint a Ház »legjobb ízű orátora«, ki csak szincerizált, s mint az egerésző macska körülszaladgálta a lyukas hombárt.

Az afrikai melegben sanyarú képet mutatott a tanácsterem. Az öregebb honatyák szunnyadoztak, az ébrenlevők az izzadságot törülgették homlokaikról és a Ház levegőjét szidták. Széll Ákos aggodalmas tekintettel méregette a tátongó padokat; a karzatok hallgatói gyorsan változtak, mindenki el volt lankadva, csak a friss elnök, Bokross Elek nem, kívül figyelem dolgában csak egy ember konkurálhatott még, a vén kuruc, Csanády. Ma volt először a Házban, s miként a halottaiból föltámadt peleskei nótáriust, Nagyzajtai Istvánt, őt is érdekelte minden: szem, fül volt az öreg, ne adj isten, hogy csak egy megjegyzést is elveszítsen. Végighallgatta a jegyzőkönyvet, az elnöki jelentéseket, az összes beszédeket, kikutatott minden elmosódott közbeszólást, s csinálta folyton tenyeréből füléhez a tölcseréket, egész addig: hogy »a vita folytatása holnapra halasztatik az idő előhaladottsága miatt«.

Megbámulta Károlyi Gábort: »Hm, ebből valamikor ember lesz«. Nagy, duplafedelű fejét (a fekete fedél alól a szürke fedél kandikál ki) megcsóválta egyszer-kétszer az ülés végén: »Ej, ej, hogy megnőtt azóta ez a Polónyi gyerek«, gyilkos szemekkel átsandított a miniszteri székek felé, mint a prédáját méregető farkas, majd odaszólt sóhajtva Gosztonyihoz: »De azonban nem ér ez semmit, hékás, ha Tisza már nem egzisztál«.

- Egyébként is nagyot változott a világ. Sándor bácsi - panaszkodott Gosztonyi. - Most már *onnanról* harapnak.

- Ne beszélj! - mondta az elvénhedt szittyá, a kialudt fényű szemei tágra nyíltak.

A vita szürke egyhangúságát, s a Ház kimerültségét nem lehetett volna megjósolni a kezdetből, mert az ülés nyitánya, egy vitézi előjátékkal, mozgalmas, pezsgő tanácskozást ígért, úgyszintén a névsor is, melyen két olyan név fehérlett, mint az Eötvösé és a Polónyié. Ezekről nem lehet elmondani, hogy ahova lépnek ott nem terem a fű.

A vita villásreggelijét a Károlyi Gábor rohama képezte, kinek a pünkösdi ünnepeit nagyon megrontotta a Pongrácz gróf múltkori rendreutasítása: »artsa a száját gróf Károlyi Gábor képviselő úr!«

Ezt már nem lehet így hagyni - gondolta magában gróf Károlyi Gábor, s fegyver után nézett a szélbali arzenálisban.

Akadts is fegyver (sok ember sokat lát, tud), s Károlyi Gábor ma felállott, hogy attól a tábornok úrtól (Pongrácz gróftól) föl nem veheti a sértést, aki 1848-ban Kossuth s a hazája ellen harcolt Temesvárnál.

Pongrácz nevetve kiáltott közbe:

- Tizennégy éves koromban?

A szélsőbaliak megsemmisítő gúnnyal nézték a nagybajuszú, katonás képű képviselőt, néhány ingerült felkiáltás röppent el: »Gyönyörű dolog!« De csak egy percig érezte át a szemek bántó szúrását, mert amint aztán ő is felszólalt, hogy ő 1848-ban még Grácban ült egész 1850-ig az iskolapadokban, a nagy haragból nagy mosolygás virult ki a tigrisek ajkán. »Hazug rágalom az egész« - végzé be szavait.

Erre most újra felpattant Károlyi gróf. Volt még a puskájának egy csöve: ráolvasta az »Országgyűlési Almanach«-ból: »Mint tábornoki tiszt vett részt a temesvári csatában.« Itt van, ki van nyomtatva. Szerkesztette Sturm Albert.

A jelenet már-már kínossá kezdett válni, midőn nagy tapintattal mindent lecsendesített az elnök.

- Miután Pongrácz Károly »hazug rágalom« megjegyzése nem Károlyi Gáborra, hanem a könyvre vonatkozik, a személyes ügy befejezettnek tekinthető.

Erre lecsendesedett a háborgó földszint, mint Neptun szavára a hullámok, de megmozdult a jobb karzat, ahol a Lloyd tudósítója és az Országgyűlési Almanach szerkesztője üldögélt, szelíd arcával és hegyes ceruzájával.

Mintha a villám érte volna! Őt, ki egy légynek se vétett soha, arra szemelte ki a fátum, hogy Károlyi Gábor generálisokat öljön vele. Ez több volt, mint amennyit jó szíve elviselhetett. Hát még mikor azt látta, hogy Pongrácz csakhamar előkeríti valahonnan az »Almanachot«, s ráncba szedett homlokkal olvassa a saját életrajzát.

Aztán megindul padjából a folyosó felé, mindenütt tudakozva útközben:

- Hol van az a Sturm Albert?

Sturm Albert csakhamar előtermett a folyosón, s a rágalom gurult ismét odább, mert Sturm Albert megmutatta a Halász Sándor múlt Országgyűlési Almanachját, amelyből szóról szóra átvette az adatokat.

- Teringette! - mond a tábornok zordonan. - Ki az a Halász Sándor?

- Az egy igen derék ember - mentegeté Sturm.

- Nem bánom én! De hol van?

- Most éppen nászúton van.

A jószívű Sturm szerette volna kipuhatolni, hogy miféle halállal akarja a tábornok kimúlatni a világból.

- Nemsokára hazajön... De az olyan jó ember kérem, hogy bizonyosan csak tévútra vezették... valami más Pongrácz éleadataival keverték össze a képviselő úrét, egy olyannal, aki Temesvárnál csakugyan harcolt...

- Az ördög vigye az egész temesvári csatát. Azt én föl se veszem.

- Hát miért haragszik akkor? - csodálkozott Sturm.

- Hogy a pokolba ne haragudjam, mikor elég vén fickó vagyok már anélkül is, s ez az ember elég vakmerő, két évet hozzá toldani. Mit kompromittál engem az asszonyok előtt! Tudja meg, hogy és 33-ban születtem és nem 31-ben...

Ezzel a kis incidenssel aztán véget ért e személyes kérdés a folyosón is, három tanulsággal.

Az első az, hogy a nyugalmazott tábornokok nem olyan félelmetesek, mint az aktív tábornokok.

A második az, hogy a képviselők annyira el vannak foglalva törvényhozási munkájukban, hogy még a saját életrajzukat sem érnek rá évek soráig átolvasni.

A harmadik az, hogy a nyomtatott betű sem szentírás.

Kritika nélkül könyvet írni nem jó. S kritika nélkül írt könyvből a mások jó hírnevét megtámadni nem ajánlatos.

A T. HÁZBÓL [máj. 31.]

Ma végre befejeződött a honossági vita, melyet egy későbbi kor fiai szeretnének majd kiszakítani a Ház naplóiból. Kossuth is meglehetett volna nélküle, a szélsőbal is, a kormánypárt is. Öröme, haszna nem volt belőle senkinek. (Gróf Pongrácz Károlyt kivéve, aki két évvel lett általa fiatalabb.)

.....

A Laci fiamon már régen kitapasztaltam ennek a mostani vitának a természetellenességét.

Néha ugyanis előfogom a gyereket:

- Kit szeretsz jobban, te gézengúz, anyádat-e vagy apádat?

Ötöl, hatol ilyenkor a fiúcska, zavartan néz rám, hol az anyjára, kis szíve remegve inog ide-oda... míg végre kivágja magát valami közönséges szólammal: »apát is, mamát is egyformán«.

Hja, de a kis Lacika a lutheránus matrikulába van bevezetve, rajta hát nem eshetik ezen a téren nagy kellemetlenség, míg ellenben a szegény parlamentnek nyilatkoznia kellett a honossági kérdésben, *kihez húz jobban?* Azok követték el a tapintatlanságot, akik ezt a kérdést a rideg eldöntés sorompói elé hurcolták.

Legjobb lett volna, ha még valamikor télen, a Tisza azon kijelentésénél: »Mi Kossuthot mint díszpolgárt ezentúl is magyar honosnak tartjuk« Irányi Dánielék rázúdítanak pecsétnek egy harsogó éljént, s aztán veszik az esernyőiket, kalapjukat, s mennek egyenest a távírdahivatalba sürgönyözni: »Kormányzó úr! Győztünk! Kérünk hadi jutalmul vagy húsz nyílt levelet«.

A húsz nyílt levelet átolvastuk volna, szép csendesen, pipaszó mellett, s a mostani két hetes vitának nem lett volna se híre, se hamva. Dárdai nem fessegeti Nagyenyedet, Kőrösi tudománya intakt marad, a Sturm Almanachjában a molyok lakomáznának, Jókai Mór pedig írná otthon a Svábhegyen a »Rákóczi fiá«-t, ahelyett, hogy most itt a pörkölő melegben a szavazatával Kossuthból csinál Rákóczit. (A szélsőbali felfogás szerint.)

De hát sic fata tulere... A vita megvolt, s ma a zárbeszédnek máskor csendes napján is nagy tűzzel lobogott. Mindenki tett még a tetejébe egy kis rózsát.

Bezerédj Viktor, aki nemcsak kiváló háznagy, de a szónoki fegyverforgatásban is ügyes, egy kicsit megpiszkálta az ellenzékét, mint mikor a köpút megrázzák, hogy hamarabb kijöjjön a raj.

Jött is a nagyhajú Herman, Bezerédj felé egy nagy lándzsaszúrással. Utána felállott Helfy Ignác, Kossuth bús »palatínusa« (most már in partibus infidelium); szemeiben a fény megtörött, homlokán felhők borongnak. Hivatkozik Molnár Antalra, hogy miként informálta ő Kossuthot. Molnár kesernyésen ingatja a fejét, mintha mondaná: »Miért nem hivatkozik inkább Cogordanra!«

Majd maga a vezér lép elő: Irányi Dániel.

A Ház fele része kisomfordál a teremből, pedig ha csak fele akkora szónok lenne az öregúr, mint aminőnek magát képzei, ma nem lenne Kossuth-kultusz, mert Kossuthot rég elfelejtették volna már az Irányi kedvéért.

Boldog ember, a legboldogabb e hazában, mert az istenek, akik úgy alkották egyrészt, hogy semmivel se legyen megelégedve, amit mások csinálnak, a tőle elvett elégedettséget nem tartották meg maguknak, hanem szépen visszacsúsztatták az öregúr elméjének abba a serpenyőjébe, amelyben a saját működését méregeti.

Polemizálgatott Szilágyival és Apponyival, hosszasan és unalmasan. Azt a képet nyújtva, hogy valaki mennyi ideig tud egy garasos szivart színi anélkül, hogy a hamuja elcseppenjen.

Nekifordult Dárdainak is (hát persze, persze), hogy mekkora nagyot tévedett. És most - ide méltóztassanak figyelni olvasóim - az öregúr póza mutatja, hogy most nagy effektust vár:

- De tévedett Kossuth is - így szól és megáll egy percre, mert most olyan ékesszólási figura következik, aminő Cicero óta még nem volt.

- Halljuk! Halljuk! - hangzott a Ház minden szögletéből.

A nagy Dániel megszegi fejét, s önszobra legtöbbször mozgó részét, karját, könnyedén fölemeli s így folytatja:

- Az ő tévedése abból állott, hogy hitt a bécsi udvarnak és bízott a királyi eskü szentségében.

A jobb vidék megmozdult ingerültem. Péchy a lélekharanghoz kapott és megkondítá.

- Igazat mondott - kiálták balról.

- Én tűröm a szabad szót - mond az elnök -, de...

- Kénytelen tűrni...

- Igaz, kénytelen vagyok, de...

- Ott van a történelem, - süvítenek közbe a balok.

- Igaz, úgy van, de a királyi eskü szentségét a parlamentben ekképpen említeni nem szabad.

Ez elnöki figyelmeztetés által látszólag fölingerelve, de voltaképpen édesen megelégedve, leült a szélbal maché-párduca, miután még gigászi talpaival Apponyit »letiporta«, hogy azelőtt rászavazott a Boda indítványára, most pedig az ő javaslatára nem szavaz rá.

Apponyi Albert egy nyúlékony okoskodással Tisza Kálmánt használta törülközőkendőnek. De a szélbalon kitört az elégtelenség a »szövetséges« iránt.

- Kilóg a lóláb! - kiáltá Madarász Imre.

- Miniszter akar lenni - dohogta Csanády, s folyton folyvást zajlott, morajlott jobb keze felől a haragos tábor.

A remeklő szónok, kinek muzikális füle másnemű hangokat szokott meg onnan, látható idegességgel folytatta s végzé beszédjét.

Apponyi nyilatkozata provokálta a Tiszáét, mély csönd lett, mikor a hatalmas államférfi, a nagy »holt ember« felállott s elmondta őszintén, hogy milyen betegségben múlt ki. Melyik nyilatkozatot tette egyetértésben a társaival, melyiket a saját felelősségére, s hogy jött aztán a Kossuth levele, mely megnehezítette ígérete beváltását. Látható rokonszenvvel hallgatta az ellenzék is.

Tisza felszólalásának mintegy folytatásául jött a Szapáry Gyula beszéde; a miniszterelnök fényes sikerrel cáfolta meg a többségre és a kormányra ráfogott következtelési vádakat; mai beszédjének volt polemikus éle is.

Élénken tarkítják a (zajos helyeslés jobbról) és a (nyugtalanság, zaj balról), mert egypár igazságot odamondogatott az ellenzéknek, de annyi őszinteséggel, olyan nyílt modorban, hogy még az ellenzék se haragudott valami komolyan. S egyes (pedig az ellenzéknek elég keserű) helyeken olyan figyelem volt, hogy, mint az elnök mondá a csendet kérő Csanádynak: »Hiszen kérem a légy röpülését is meg lehet hallani«.

Szapáry roppant szerencsével kezeli az ellenzéket; Irányít arra indítá, hogy egy idézett szélsőbali lappal minden közösséget megtagadjon. Polónyi pedig formálisan ellágyult, készen a trón lépcsőjéhez borulni.

Még most sem ért véget a vita, pedig Polónyi lojális beszédével már úgyis eléggé megszilárdult a trón, de még hátra volt Szilágyi Dezső, kinek múltkor tartott beszéde, lángelméjének egyik legnagyobb nyilatkozása, elég lehetett volna pihenő babérnak akár esztendőkre, de a szenvedélyes viaskodót mégse vitte rá a lelke, hogy a vita legvégén még egyszer el ne paskolja kedvenc alakjait.

A türelmetlen Ház zsúfolt padjait (ugyancsak sokat petyeghetett tegnapelőtt a táviró) csakis Szilágyi bírta már lebilincselni délután két órakor. Beszéde után kitört a gyomrok szózatja: »Szavazzunk!«

Az elnök benyúlt a betűk közé és az E betű volt szerencséjében.

A szélbal makacsul bent maradt a padokban, ellenőrizni a szavazatokat, megéljenezte a habaréki »nem«-eket, Kaast, Beöthy, Nagy Istvánt, míg ellenben nagy zúgás, gúnyos közbekiáltások fogadták a Jókai és Mikszáth »igen«-jeit:

- Gyönyörű dolog ez írótól!

Csonka kezű honvéd, gróf Esterházy Kálmán, olvasta a neveket a jegyzői székről. A Kossuth csatáinak egyik hőse. És ő is igennel szavazott, mint még igen sok bajtársa.

A kormány tagjai ezalatt künn cigarettáztak a folyosón, és hihetőleg nagy izgatottsággal várták az eldöntést, hogy kinek a kezébe jut hát az ország? Kossuthnak-e vagy Ferenc Józsefnek?

Megszámíttatván a szavazatok, kitűnt, hogy 80 »nem« szavazattal szemben »219« igen áll.

Eszerint marad minden a régiben, öfelségéé lesz, Ausztria, Csehország, Karinthia, Illíria, Galícia, Lodomeria stb. és *Magyarország* továbbra is; Kossuthra marad Helfy, a dicsőség s a nemzet kegyeletes emlékezete, mint eddig (vagy ahogy szélről nevezik - a száműzetés keserű kenyere), de Apponyi Albert elveszti ama jelzőjének jogosultságát, hogy Kossuthot per »nagy hazánkfia« emlegesse.

Ámbár elég szomorú dolog biz az!

HURCOLKODÓ HABARÉK

- Politikai karcolat -

A habarékpárt kocsija különválva állt a dombon, kereke egyetlen kővel alátámasztva. A kő (Tisza Kálmán) elgurult, s a kocsi magától beszalad a szabadelvű párti portára.

Semmi kétség már, a mérsékelt ellenzék ott lesz nemsokára a Lloyd-épület mamelukjai között. Horánszky Nándor ott fog billiárdozni Csernátonyval, Tibád Antal együtt sakkozik gróf Wenckheim Frigyessel és Sennyey István Beksiccsel fogja fűjni a követ egy szögletben, a demokrácia érdekében.

Bejönnék - nem azért, mert híre jár, hogy bejönnék - hanem, mert nem tudnak egyebet csinálni. Olyan kritikus helyére jöttek az ostáblának, hogy már csak egy mozdulatuk van: a *bejövétel*.

Már egy fél éve kísért a rém a szabadelvű pártkörben, hogy *be akarnak* jönni. És ez most megerősítést nyer legközelebb a jászberényi beszédben, az »akarni« szó kivételével. Mert akarásnak nevezni a kénytelenséget, nagy szószegénységre mutatna s szavak tekintetében ők mindig jómódú emberek voltak.

Dehogy akarnak, dehogy, a Kálvin-térről a Lánchíd-térig vezető út nem kék-kirándulás; nem annak fogják azt fel Apponyiék sem, mert jól tudják, hogy ahová mennek, az rájuk nézve a »legsötétebb Afrika«, amelynek homálya átláthatatlan: rózsákon ott eleinte nem ülnek. Egy olyan megfordított házasság akar ez lenni, amely az ő legvérmesebb reményeik szerint is perpatvaron kezdődik, és csak a végére jönnének a mézeshetek.

*

A mézeshetek bizonytalanok, a perpatvar bizonyos.

Vessünk egy tekintetet a jövőbe. Mi lesz, ha Apponyi bevonul a pártba, összes suitjével, grófjaival és papjaival.

Hát mindenekelőtt nagy kellemetlenség lesz Szapárynak, kinek a pártja elég nagy és elég odaadó. De ez nem minden, a dolog kellemetlen lesz mindenkinek, mert ha egy teli tóba beömlik még egy tó, a víz egy részének szükségképpen ki kell loccsannia, és a vízzel együtt halak is partra vettetnek.

A szabadelvű párt eddigi korifeusaiból, kápláraiból és közlegényeiből mindenik veszít valamit, a pozíciójából mindenik hátrább tolatik, mert Fenyvessyt, Grecsákot még megbírja a pártgyűrűzés hullámváz nélkül, de ahova a Károlyiak, Wenckheim Frigyesek esnek, azok nem lehetnek statiszták, azoknak a súlya, ereje nem érdemeik és szolgálataik után jár. Ezek mint nagy testek nagy helyet foglalnak még mozdulatlanságukban is, akárhol legyenek.

De vajon igazán mozdulatlanok lesznek-e? Kétkedni lehet rajta. Hiszen kézzelfogható dolog, amit akarnak. Csak a lapjaikat kell elolvasni, ahol még mindig foly az ádáz csata Tisza Kálmán, a »holt ember« ellen. Elég magyartalan vonás ez. Mert a magyar ügy mellett már küzdöttek a holtak (nem az Éles Henrik holt választóit értem, hanem a Csaba vitézeit), de holtak ellen még nem küzdöttek magyar ügyben.

Nem szemrehányásként mondjuk azonban, csak mint tényt konstatáljuk, hogy Tisza ellen egyre foly a hajsza, az ellen a Tisza ellen, aki megteremtője és a közlegényi ruhában is nagy faktora annak a pártnak - ahova bemenni fognak.

Botorság volna hinni, hogy a mérsékelt ellenzék csak azért megy be a szabadelvű pártba, hogy a foganatba veendő reformokkal meg van elégedve, s hogy ezen meglegedésben meghízzék; sem nem azért megy, hogy mindennap jó estét kívánhasson a minisztereknek, ami szintén egy neme lehet az élvezetnek (egy ellenzéki emberre nézve), hanem azért megy be (ami természetes is), hogy ott magát érvényesítse, s erre nézve első teendőnek, minden jel arra mutat. Tisza és embereinek kiírtását tartja.

Mert így gondolkoznak és talán igen helyesen: a hatalomig két ajtó van, az egyik ajtóhoz a Lloyd-épület hátulsó lépcsője vezet, a másik ajtóhoz csak Tiszán keresztül juthatunk.

A habarékpárt bevonulása tehát háborút jelent Tisza és hívei ellen.

Kétségkívül rosszul berendezett parlamenti élet ez, ahol a lelépett államférfi kénytelen beülni azok közé, akik megszokták, hogy az ő szava az első és utolsó; ahelyett, hogy átülhetne az ellenzékre, folytatni a csatákat elveiért a győztesek ellen. Andrássy megszűnt kormányelnök lenni, elment Bécsbe; Bittó nem szerepelt a parlamentben többé (és Bittó végre is csak Bittó volt). Első eset, hogy volt kormányelnök beült abba a pártba, melyet tizenöt év alatt ő hozott, teremtett össze. Igaz, hogy közlegénynek ült be - de ha egy nagy vaskondér azt mondaná: »ezentúl már én is csak cserépbögre leszek«, olyan könnyű volna-e azért eltörni, mint a cserépbögrét?

Tisza denique bent ül, s ez a legsajátságosabb helyzeteket teremtheti meg. Tisza is tudja, mert nem vak és nem süket, hogy a habarékpártnak ő ott nagy szálla, de ha Tisza nem tudná is, érzik az ő hívei, hogy a beözönlők első célja az ő kifüstölésük a parlamentből; a lassú elmúlasztás szomorú processzusa; ma ennek, holnap amannak az elejtése.

És mert az önfenntartási ösztön a leghatalmasabb az emberekben, Tisza igazi hívei és azok, akik híveinek tartatnak, mihelyt a habarékpárt átlépi a Lloyd küszöbét, rögtön a régi vezér köré csoportosulnak, rögtön pártot képeznek a pártban vagy legalább árnyalatot. Ezekhez fognak járulni a liberálisok, akik azt dörmögik magukban: »Bejöttek közénk a feudális urak«, s legott fészkelődni kezdenek a protestáns elemek: »Bejöttek közénk a klerikális urak«.

Mit fog csinálni ekkor Szapáry? Vagy lavíroz a két árnyalat közt, gondolva »majd összetörődnek apránként«, vagy valamelyik árnyalathoz áll.

De elkerülhetők-e ily lavírozás mellett a kollíziók két oly árnyalattal, mely egymást meg akarja enni?

Éppen ellenkezőleg! Szapárynak nem marad más választása, miután a torzsalkodást lecsendesíteni nem tudja (mert az lehetetlen), mint hozzászegődni valamelyik árnyalathoz vagy felosztatni az országgyűlést. (És ez volna a kisebbik baj.)

De tegyük fel, hogy Szapáry a nagyobbik bajt választja (vagy, hogy a nagyobbik baj válik időközben kisebbiké), és a mérsékelt ellenzékéből származó mamelukjait tekinti fő támaszának. (De ehhez a föltevéshez legyen szíves az olvasó a Jókai fantáziáját kérni kölcsön.) Mondom,

tegyük fel, hogy őket fogja segíteni a térfoglalásban a régiek rovására - s ezen föltevással kapcsolatosan kérdezzük meg például Horánszky Nándort vagy Beöthy Ákost (Beöthy Ákost ne is kérdezzük, mert az már tudja és nem megy egy tapodtat se) hiszi-e, hogy ezt összetett kézzel nézné a régi szabadelvű párt és ezek adherenciája?...

Szapáry Gyula rokonszenves és tisztelt államférfi Magyarországon, de végre is gróf. Ez még nem baj. De az már nagy baj lesz, ha a közvetlen háta mögé Apponyi áll, mert az is gróf, mivelhogy hát Apponyinak a háta mögött is gróf áll: Károlyi Sándor, ennek a háta mögött is gróf: Wenckheim Frigyes és nagy beláthatatlan vonalon gróf, és gróf...

Az a liberalizmus pedig, amit a grófok csinálnak, olyan, mint az újpesti hatos, hasonlít az igazi piculákhoz, rá is lehet vele szedni az embereket, de a pengésénél a forgalomban rögtön elárulja magát.

Ha tehát Szapáry Gyula gróf melléjük állna, az csak annyi lenne, mintha ő ment volna a habaréki klubba; mert rögtön egy másik szabadelvű tábor támadna, erősebb, tisztább és hatalmasabb az eddiginél.

A valószínű egyébiránt az, hogy Szapáry a saját pártjával marad, melyet jó napokban, rossz napokban soha el nem hagyott, s ez esetben (jó lesz notíciába venni a habarékpártnak), őrajta teljesedhetik be, amit a Tisza híveire szeretne rámérni, hogy a következő országgyűlésen négyöt fogasra is elfér a retyerutyájuk...

Gondolják meg, mikor irtani indulnak, hogy hátha véletlenül ők találnának kiírtatni... Mert előfordultak már ilyen furcsa esetek a történelemben!

Oppozíciójuk ártalmatlan volt, de ragaszkodásuk veszedelmes. A torzsalkodások és belzavarok kikerülhetlenek lesznek, az ő belépésükkel okozhatják a kormány bukását is (mert a zavarokból nem lesz kivezető út), de egy kétségtelen, s ez az, hogy sorsuk éppen nem irigylendő, és hogy sehol se várják őket tepertős pogácsával.

GRÓF APPONYI ALBERT

A vászonkereskedések kirakatain két kép vált már unottá. Láthatta azokat minden ember, aki az utcákon megfordult. Egy fiatal férfit ábrázol az egyik kép, aki kétségbeesett arcot vág, mert egyszer sem, sehogy sem tudja az inggallérját úgy felgombolni, hogy valahol fel ne csússzék.

Egy gróf Apponyi Albert tíz év óta.

A másik képen ragyogó vidám arccal, széles jó kedvében ugyanazon férfialak van ábrázolva, aki végre meglegeli a gallérfelgombolás nyitját.

Ez is a gróf Apponyi Albert a véderő-vita óta.

Nem akarom a harmadik képet megfesteni, hisz ezt a vászonkereskedők sem teszik ki a kirakatokba (mert kárára lenne a Fayt-féle felgombolási módnak), de nagyon valószínű, hogy a szilárdan állni látszó gallér is kicsúszik majd... Csak legjobb az, ha az embernek az inge és a gallérja ugyanazon egy darabból való.

És ezzel körülbelül el is mondtam volna már a kritikámat a gróf Apponyi Albert politikája, programjai és működése fölött - de ön, tisztelt szerkesztő úr, valami egyebet kíván tőlem; egy fecsegést Apponyi grófról, melyet a hölgyek is megértsenek, de a politikusok is elolvashassanak.

Tudom, tudom. Ön az írta nekem: »A mamelukot hagyja a másik szobában, mikor hozzáfog az íráshoz«.

Ne tessék tőlem félni, t. szerkesztő úr, én bennem a mameluk nagyon szelíd, hallgatag ember, és mikor Apponyi Albertről írok, bátran bent lehet a szobában, mert az ő egyéni tulajdonai és nagy talentuma előtt a mameluk is leveszi a kalapját.

Apponyi Albert (nem árurom el éveit, mert még megházasulandó ember) amaz időszaknak a gyermeke, melyről azt szokták mondani: »Itt egy generáció kimaradt«. Ez az időszak mindössze közepszerűségeket produkált, s az egyetlen nagy alak Apponyi Albert. Mikor lett nagygyá, hogyan növekedett fel híres, ősz kapacitások feje fölé, annak alig van története. Mindjárt első fellépésével a parlamentben államférfiú számba ment. Apponyi Albert sohasem volt *kezdő* politikus. Talán éppen ezért sorsa, hogy *bevégezett* politikus se legyen soha.

Pedig széles látkörrel, sok tanulmánnyal bír, az angol nagy államférfiakra emlékeztető komprehenzív erővel rendelkezik, szónoki képessége pedig ez idő szerint első az egész kontinensen.

Előadásából hiányzik ugyan a Kossuth színpompája, az Eötvös Károly csöppentett mézes humora, a Szilágyi Dezső analizáló ereje és az Ugron Gábor gyújtó heve, de sokkal több hiányzik viszont ezeknél abból, ami őbenne megvan.

Nagy napja az a Háznak, ha ő beszél, pedig gyakran beszél. Már kívül a kapun láthatni nyomait; ki van függesztve a táblácska: »a karzati jegyek elfogytak«. A folyosón mélységes csend honol, mint a kriptában, csak a teremőrök léptei hangzanak: tipp-topp, tipp-topp. A karzat telidem-tele van. Az idegenek páholyában száz meg száz szőke, barna női fej izgomozog türelmetlenül. Ingó-lengő kalaptollak, csapkodó legyezők rezedaillesetot hajtanak lefelé, hol füledt, sűrű levegő kavargat a tömött sorokban ülő honatyák feje fölött... A főrendek karzata is megtelt rogyásig. A vegyes karzati közönségben ki-kitarkállik egy-egy klerikus nyakig begombolt reverendában, a hátulsó sorokban olykor-olykor egy jászberényi atyafi a szépen kikéfélt dókájában.

A miniszterek a ceruzájokat hegyezik (mert lesz jegyeznivaló), az egész Ház türelmetlenül hallgatja azt a szerencsétlent, akinek Apponyi előtt jutott a hely a szónokok tábláján.

Végre megcsendül a jegyző ajkán:

- Apponyi Albert gróf!

A templomi csöndben fölemelkedik a Horánszky Nándor háta mögött, ifj. Ábrányi Kornél mellől a Ház nagy szónoka, kivel csak Szilágyi vetélkedhetik. Hosszú kezeiben egy ceruza van és egy zsebkendő. Feje, mely egy nemes angol lóéhoz hasonlatos, méltóságteljesen, nyugodtan nyúlik fel hosszú nyakán. Szép öblös hangja megkondul, mint a harang, és viszi, viszi a hallgatóit - amerre ő akarja. S milyen szép művészi, kicirkalmazott utak ezek, amiken ő viszi a hallgatóit; kanyargósak és mégis összeérők. Szilágyi megáll velünk, s az unalomig hosszan kell időznünk egyes helyeken, sőt némelykor vissza is fordul; Ugron vadon-erdőn visz, sziklákon, hegyszakadásokon át, túskebokrok között nyargal, sohase tudjuk, hol lyukad ki. Eötvös kiveszi a labdáit egy-egy tisztáson, s csiklandozó napfénynél pajkos játékot űz velünk, de Apponyi komolyan, méltóságteljesen, erős léptekkel, simán hatol előre az ő »angol sétányán«, virág is van az útbán, de módjával, túske is van, de csak a dekoráció végett.

Pihen az elnöki csöngettyű. Nem kell elnyomni a »zajt«, »nyugtalanásgot«, nem kell rendreutasítani a szónokot. Öntudatosan nagy mester kezeli a Cicero fegyvereit, ki nem ragadtatja el magát. Tudja, mennyi centiméterig szabad a késnek belehatolni az ellenfél bőre

alá, hogy a seb inparlamentarissá ne váljék. Vitatkozási modora előkelő, hangja mindig nemes, stílje finom, kifejező, szabatos és a frissesség hímpora van rajta.

Beszédje mindig kerek, mindig egész; oly nagy, gazdag anyagot nem bír kezelni, mint Szilágyi (ki egy társzékér argumentummal dobálja agyon ellenlábasait), csekély beszédplatinát gyúr meg egy szónoklatra, de az úgy van dolgozva, cizellírozva, kidomborítva, összeállítva és felállítva, hogy *nagy arányaival* látszik imponálni, pedig ez csak a szónoklati művészet bűvös játéka; az a bűvészet, mely a Hatvani professzoré volt, hogy a Hortobágy füvei magasabbaknak tetszettek egy percre a debreceni toronynál.

Apponyi beszédei megrendítik, összemorzsolják az embereket, de csak az ő szájából hallva, a hatás künn, a friss levegőn, gyorsan párolog ki a fejből, bár sohase párologhat el végképpen.

A frenetikus tetszészaj, mely föl-fölviharzik szavai alatt, egy cseppet se látszik őt melegíteni; nyugodt, hideg marad végig, halavány hosszú arcán nem gyúl ki a pír, szemei nem csilognak tüzesen, homlokán nem cikázik át a hevület derengő fénye, csak nagy orrcimpái látszanak gyorsabban lüktetni, és a ceruza jár sebesebben a kezében.

*

Gróf Szécsen Antalt dicsérte egyszer valakinek Deák Ferenc, hogy nagyon okos ember és jó szónok:

- Tudom - mondta az -, jól ismerem. Hatalmas szónok az; sokat pisszegtem már neki.

Körülbelül így van Apponyival a közvélemény; de amíg Szécsen Antallal szemben ez talán helyes álláspont volt, Apponyi Alberttel szemben nincs a közvéleménynek igaza. Szécsen maga kereste ezt a pisszegést és megtalálta, Apponyi el akarja kerülni és minduntalan szembe találja.

Apponyi Albert a nemzeti törekvések hivatott, nagy szószólója, őt minden magyar embernek szeretni és tisztelni kell - ha követni nem is. Mert lehetnek differenciák a módra nézve, de a célra nincsenek.

Ő abból a fából van faragva, melyből a legnemesebb államférfiak. Szíve jó és eszményekért hevül. Sokszor mondá baráti körben:

- Tisza a nemzet rossz tulajdonságaira spekulál, azért olyan erős, én a jó tulajdonait szeretném fölkorbacsolni.

De hisz éppen ez az egyik oka, amiért Apponyi tehetségeihez mérten nem prosperálhat; nem vezetik magyaros motívumok. A nemzetek nehezebben válnak meg az öröklött rossz tulajdonságaiktól, mint a jóktól. S a nemzetek nem változhatnak meg egyszerre egyes emberek kedvéért, kell hát, hogy ezen emberek változzanak meg. És Apponyi próbálja is az elváltozásokat így is, úgy is; de sehogy sem tudja úgy eltalálni, hogy a politikát csináló magyar elem önmagára ösmerjen: »Ninini, ez az én képemben jár«.

Ez az oka azon félszeg helyzetnek, amelybe most jutott, hogy a meddő küzdelmekben kifáradt pártja, úgyszólván belekényszerül a kormánypártba való beleolvadásba; zászlójukat beviszik magukkal, s el fog tétetni a szabadelvű párt győzelmi relikviái közé.

Ez az oka és ama hibás kiindulási pont, hogy Apponyi már ifjan azzal a szándékkal lépett a parlamentbe, hogy mindenáron miniszterré legyen.

Ha a görögök, meg azok, akik a mitológiát kigondolták, olyan mameluk-természetűek lettek volna, mint mi, bizonyára külön istent adtak volna a minisztereknek is (volt nekik elég), s ez az isten vagy mondjuk istennő, hihetőleg olyan természettel bírna, hogy futna azoktól, akik neki udvarolnak - de ámbár minisztereinknek nincs külön istenük (legfeljebb külön kupéjuk), akivel

ezt az igazságot ki lehet tapasztalni, de példáink vannak már a múltból. Andrássy Gyula gróf az akasztófa felé indult, s talán ezért jutott el a trón közelébe. Tisza Kálmán első léptei (az Almásy-összeesküvésben) a börtön felé irányultak, s így ért el kacsaringósan a miniszterelnöki székbe.

Csak Apponyi Albert indult egyszerre a vörös szék felé.

Egy lépés csak, két lépés csak... de még eddig egy tapodathoz sincs közelebb, mint ahogy az első nap volt.

*

De hisz egy egész kötetet lehetne Apponyiról fecsegni, még sem merítenők ki sem az anyagot, sem a közönség érdeklődését! Felhozhatnánk ellene, hogy szereti a zenét, és mondatnók a magyar atyafiaknak: »Ej, ugyan képzeljék el, önök, Deák Ferencet zongorázva«. Elmondhatnók, hogy a jezsuiták nevelték (s ez nagy hibaszámba esnék, kivált azok előtt, akiket senki sem nevelt), ráfoghathatnánk, hogy a papokkal kokettírozik stb. De e léha szószátyárságot mellőzve, legyen szíves a cikk végére odatenni szerkesztő úr a következő szavakat:

»Apponyi Albert grófot félreértették eddig, de az ő idejének is el kell érkeznie. Mert a nagy tehetségek nem pusztán azért adatnak a nemzetnek, hogy a képesúságoknak legyen kiknek hozni az arcképeit«.

AZ ELSŐ ÜLÉS

A negyedik ülészak megnyílt. A nyár elején elhagyott kép újra kitárult a szemek előtt, nagyon piciny módosításokkal. A folyosókon minden úgy van, mint azelőtt, csak a kandallók újak, de azokban még nem kell tüzet gyújtani; mert az idő is éppen olyan, mint mikor a Ház eloszlott. Csakhogy akkor még így szólt az izzadt homlokú képviselők panasza: »már nagy meleg van tanácskozni«, most pedig: »még nagy meleg van tanácskozni«. Tehát semmi sem változott meg: Péchy Tamás a régi jó színben ül helyén, mintha fel se kelt volna onnan azóta, Csernátont Szapáryval beszélgetve hagytuk el, most is úgy találjuk. Tisza Kálmán csendesen húzódik meg padjában; mintha fiatalabb lenne tavaly óta.

De a szem önkéntelenül a változásokat keresi. Hol ül Fenyvessy?

Apponyi mellől áthurcolkodott már, de nem egészen a kormánypárti zömbe, hanem csak szerényen a határra: a bal szomszédja még habaréki, a jobb szomszédja már mameluk. Az ő, ami a mappákon az elválasztó szín. (Ezúttal zöld szín.)

Azután Ugron Gábort keressük. Ugron a nap hőse. Lázasan tevékenységben jár-kelel, sűrű-forog, majd ehhez szól, majd ezt a párttagját fogja el: disputál, kapacitál, intézkedik, mintha száz keze és száz szája volna. A jó Irányi Dániel se vesztett kevély merevségéből semmit, peckesen trónol szétszóródásban levő csirkéi közt, mint egy megelégedett kotlóstyúk; bekunkorított hajával határolt homlokán nagy tűnődés festékezik; hogy ő ellene van-e Kossuthnak ez a mai levele irányítva vagy Ugron ellen? Az öregúr egyedül hallgatja a népes Ház morgását, zajgását. Eötvös és Polónyi a dirigensek. Ezeket veszik körül nagy csoportok. Ez is, az is Polónyival akar beszélni, tőle kérdezni valamit. Eötvös széles arcán diadalmi mosoly tündöklök. Az öreg Irányitól senki sem kérdez semmit. Érti a mellőzés ezer apró tűszúrását, amit egy, az udvarnál kegyvesztett belső titkos tanácsos érezhet.

A nyolc miniszter mind jó színben van. Szilágyi Dezső megfogyott egy kicsit (tíz kilóval lett könnyebb). E súlyt hihetőleg, átengedte minisztertársainak, mert Szapáryn, Barosson, sőt még Orczyin is konstatálható egy kis nyári akvizíció.

A függetlenségi párt soraiban észrevehető külsőleg is a küszöbön álló bonyodalmak pezsdítő ereje: elevenség, zszibongás mindenfelé. Egészen elütő a »szomszédok« hallgatag táborától, kiknek a szemeiben olvasható a tünődés: »Hát velünk mi lesz?«

*

Egyébiránt a rövid ülés nagy része az elnökségnél felgyűlt iratok felolvasásából állott. Jelentések, kérvények, új választások, képviselői lemondások. Egy hang balról belekiáltott a monoton jegyzői mormogásba:

- Köztük van-e az Ábrányi Emilé?

A napirend megállapítása után az interpellációk következtek, s ezekkel az ülés véget ért.

A MAI ÜLÉS [okt. 4.]

Délig a választások folytak, s itt egyéb emlékezetre méltó nem történt, csak az, hogy az ó-bal egyik jelöltje, Justh Gyula kibukott a közigazgatási bizottságból, s helyette az új-bal Holló Lajosát szűrték be a kormánypártiak. Rokonszenv kifejezése akart-e lenni a *kezdődő* párt iránt, vagy valami egyéb - azt majd kinyomozza a 21-ik század Thaly Kálmánja, aki a mostani »kuruc csatákról« böngész adalékokat.

Annyi bizonyos, hogy a Ház szavazócédulái (amikre a takarékpénztár is adhat már) hosszú idők óta először hagytak cserbe valakit.

Háznagynak majdnem egyhangúlag Almássy Gézát választotta a Ház.

Ha ezelőtt két évvel választották volna meg háznagynak Almássy Gézát - nagy bókot mondanánk neki: mert a Ház háznagyának rendszerint a legszeretetre méltóbb gentlemant választja, de most, amióta a háznagyokból válogatják a minisztereket és miniszteri tanácsosokat, azt a malíciát is mondhatnók, hogy a Ház azokat a tagjait választja háznagyoknak, akiktől hamarosan meg akar szabadulni.

De Almássy Géza nem érdemli meg, hogy malíciával fogadjuk, különben is oly nehéz helyzetet talált Bezerédj után, hogy kegyetlenség volna még súlyosabbá tenni; Bezerédj tatarozási leleményességét annyira kiaknázták, hogy Almássynak semmi teremteni valót nem hagyott többé. Még egy alkotás volt képzelhető: a kandallók, de Bezerédjnek az is eszébe jutott.

*

A választások után (mert választásoknak csúfolják) Szapáry Gyula miniszterelnök felelt a hozzá intézett két egyszörű interpellációra.

Válasza nyugodt őszinteséggel, szűken szavakban, frázisok nélkül, de ügyes fordulattal a távirati sikkasztás büntényét hegyezve ki, jó hatást tett a pártra, mely zajos helyesléssel vette választát tudomásul.

Gulner úgy állította fel a kérdést, hogy Bécs vagy külföldön van, s akkor írjanak oda nemzetközi nyelven, franciául, vagy belföldön van és akkor írjanak magyarul.

Amint azonban Bécs nincs sem külföldön, sem belföldön, úgy Gulner sem lévén egészen sem a kormánypárton, sem egészen az ellenzéken, a válasznak az Ugron interpellációjára adott részét tudomásul vette, de a saját részével nem volt megelégedve.

Most már azt várta volna az ember, hogy Ugron meg csupa reciprocitásból a Gulnernek adott válasszal lesz elégedett és a magáéval lesz elégedetlen, de nem. Ugron szívébe nem fér be

egyszerre két érzélem; Gulner olyan szelíd mellette, mint egy falat puha kenyér, amelyiknek az egyik oldalára vaját kennek. De Ugron olyan, mint a szivacs, annak ha az egyik csücskét vitriolba mártják, a vitriol az összes likacsait betölti.

Nagy szócsattogtatással rontott Szapárynak azon a szenvedélyes hangon (ha nem is abban a stílusban), amelyet kiküszöbölni akar a vitákból:

»Két bűnös van itt, az egyik, aki elsikkasztotta a táviratot, a másik pedig az, aki megsértette a nemzet jogát a távirattal...«

Feltűnő volt, hogy a szélsőbaloldal hideg maradt, pedig Ugron oly verve-vel, oly villámló haraggal beszélt ma is, mint szokott. Okvetlenül magával kellett volna ragadnia a baltábort.

De Eötvösék kiadták a taktikai jelszót:

- Semmi »helyeslés«, gyerekek! Hadd lássa, hogy mit érnek az ő beszédjei, ha mi nem vagyunk a háta mögött.

A haza e nagy küzdő fiainak fájt ugyan a német távirat, vérzett a szívök, de a rettenetes miniszterelnöki büntényt mégis képesek voltak szó nélkül elszenvedni, amint arról volt szó, hogy »bosszantsuk meg Gábort egy kicsit«.

Azonban mégis az Ugron szónoki varázsa győzött; a dikció végén átmelegedtek a kedélyek, s egyre több tetszészaj csúszott ki a taktikailag meglakatolt torkokból.

A T. HÁZBÓL [nov. 6.]

(Bevezető rész a büdzsé-vitához)

[nov. 6.]

Ülj mellém a kandallóhoz, t. olvasó, föl van szítva melege a folyosón, meséljük tovább a nagy csodálatos regét, melyet a fönséges Idő apró morzsákban, kicsi vonásokban elötologat!

Megint költségvetési vita van. Tán már a tizedik, amióta én írom a lefolyását.

Unalmas, egyhangú dolog - ha a külsőségeket vesszük. Ugyanaz a tárgy, ugyanazok a szónokok. Mint az alumneumok sovány étlapján jött egymás után: »Kása, lencse, kása, lencse«, úgy jön a költségvetési vitában. Helfy - Horánszky, Helfy - Horánszky. Tavaly is így volt, esztendőre is így lesz.

Változik a kormány, a büdzsé, de e két szónok sohase változik meg. Már a régi országgyűléseket sem tudom elképzelni e két panaszkodó alak nélkül. Mária Teréziának Helfy tagadta meg a zabot. II. Lajos temetési költségeit Horánszky kifogásolta...

S midőn ilyenformán él az elmékben a keserű arcú Horánszky, micsoda különös bibliai esemény adja elő magát.

A habarékpártnak ugyanis volt egy gyönyörű okos programja. A világ ugyan nem tudott róla semmit, de maga a habarékpárt sem. Mindenki azt tartotta róluk, hogy magtalanok. Handler Mór volt a házi orvosuk, de siker nélkül.

Látták ki- s bejárni a megboldogult doktor lelkét a habarékhelyiségekbe az ajtóhasadékokon, de ez, mint most utólag kisl, mind csak fifika volt, mert a habarékpárt egy egészséges fiúcskát nemzett, de ezt titokban tartotta. Miért tartotta titokban azt nem lehet kikombinálni, de hogy titokban tartotta, ha megvolt, az bizonyos. Hogy pedig megvolt, az onnan bizonyítható, hogy ellopták. Mert az ördög már elvitte egyszer úgy a szegény mesebeli ember fiát, hogy az arról

semmit sem tudott, hanem olyan fiút, amelyik még nem volt meg, eddigelé az ördög se tudott elvinni.

Úgy áll hát a dolog, hiába csűrjük-csavarjuk, hogy a furfangos Tisza Kálmán összebeszélvén az embereivel, nagy titokban ellopta a gyereket a habarékpárttól.

A habarékok nem szóltak semmit egy darabig, látván a fiúcskát, fenekedének ellene.

- Nem kellesz nekünk. Apád se kell, te se kellesz. Veszedelmesek vagytok mind a ketten.

Látván azonban izmosodni a gyereket, milyen hatalmas, lendületes, erős, felkiáltának egy napon:

- Hiszen ez a mi ellopott fiánk!

A szabadelvűek a fejüket csóválták:

- Hogy mondhattok olyat, ki pogányok, akik annyiszor megköveztétek!

- Esküszünk, a miénk ő!

- Nem igaz. Mindég a miénk volt!

- Ti csak a tutora, Tisza miatt szeretitek.

- Ti pedig csak azért állítjátok magatokénak, mert irigylitek tőlünk.

Az aggastyánok eleget töprenkedének, hogy honnan vegyék elő Salamon királyt, aki ítéljen a gyerek felett, hogy ki az apja.

Míg végre előjött Salamon király a véderővita alatt a szélsőbal képében. (Oh, de ráfér már ezekre is, hogy egyszer valaki egy bölcshez tegye hasonlóká.) A szélsőbal így szólott a »fegyvertársakhoz«:

- Itt van a kezetekben ez a pallos, amelynek neve »inparlamentáris harcmodor«. Igaz, hogy ezzel a gyermek életét is kiolthatjátok, ha sokat hadonásztok vele, de a Tisza feje bizonyosra le fog hullani. Kell-e a pallos, vagy sem?

Apponyi azt felelte:

- Várjatok, uraim, egy kicsinyég, míg előbb a kezemet megmosom.

- Kell-e pallos, vagy sem?

- Megálljatok, míg a kesztyűmet felhúzom.

- Kell-e pallos, vagy sem?

- Ne türelmetlenkedjete, míg egy imádságot elmondok a parlamenti küzdelmek tisztaságáért...

- Tehát nem kell a pallos...

- Azt már nem mondtam. Hozzad csak utánam, Ivor fiam!

A habarékpárt elindult a pallossal:

- Hadd vesszen a gyermek is, csak Tisza ne maradjon!

Tisza azt mondta a csatában:

- Hadd menjek én el, csak a gyermek megmaradjon!

És a szabadelvű párt helyeselte ezt.

Az apasági kérdés ezzel el lett volna döntve a komoly közönség előtt salamoni módon, a biblia találékony bírói serpenyőjén - de mi történjék most már az alapákkal?

Természetesen el kell játszaniok egész végig az apai szeretetet.

S ennek a szent vonzalomnak látjuk egyes szikráit kicsillámlani a költségvetési beszédekből.

A gyermeküket vesztett atyák, a gyermekük után kíváncsognak - a szabadelvű körbe.

Hát nem magasztos érzelem ez?

Ott van minden habaréki beszédben szebbnél szebb alakban az instancia: »Adoptáljatok apáknak«.

Most már jó a program, kielégítő a kormányzati rendszer, és kitűnő a kormány, de azért még nem állott be a teljes megállapodás.

A habaréki beszédekből ezek a mély okoskodások pengnek ki:

A Tisza rendszere rossz volt. A mai rendszer jó. De miután a mai rendszer teljesen azonos a Tiszáéval, tehát mégse jó. Mivelhogy azonban a költségvetés mégis jó, és az egész kormányzati irányzat az ellopott program értelmében vitetik, tehát mégiscsak jó a rendszer - és Horánszky elfogadja a költségvetést.

A mai ülés is csak olyan volt, mint a tegnapi. Ugyanezek a dolgok kísértettek. Ábrányi Kornél, kinek beszéde nem nélkülözte írói vénájának zománcát, szintén a kormányklubba való útról hempergette el a köveket. A hírhedt »vékony hártáért« formálisan expiálta magát, amit rokonszenvvvel hallgatott a Ház, csak Károlyi Gábor mordult bele gúnyosan:

- Megyek kezét csókolni Tiszának!

A szónok érdekes megfigyeléseket mondott a helyzetről, s azokat sok helyütt igen szellemesen tálalta fel úgy, hogy a Ház figyelmét lekötve tartotta folytonosan.

Wekerle miniszter déltájban kezdett beszélni, s oly nemes szavakkal koszorúzta meg beszéde elején Tiszát, hogy ott szemlátomást nőtt a hallgatók előtt. Nem Tisza, de Wekerle. (Hová nőhetne már Tisza még nagyobbra?)

Aztán az eddigi szónokokkal polemizált, a Ház zajos tetszése mellett majdnem bravúrral, néhol kedélyeskedve is: hogyha ő ülne az ellenzéken, majd jobban megbírálná ő a büdzsé hibáit...

Az egész Ház mosolygott. Aranyos derű öntötte el az arcokat.

A szép pirosuló országcímer a Péchy Tamás fáradt feje fölött szinte nevetni látszott az emberekkel.

- Hehehe! A pénzügyminiszter a saját büdzséjét figurázza... Jó rendben lehet az! Hehehe! Csak mégis jó volt azt a programot ellopni!

A MAI ÜLÉS [nov. 7.]

Hegedüs Sándor, ki hetekig szokott ülni az előadói széken, a legvérmesebb álmában se merte képzelni, hogy három napig leüli a dolgait. Ma, harmadnapra véget ért a költségvetési vita.

Az első orátor Illyés Bálint volt. Rosszat nem akarunk róla mondani, mert poéta, jót nem lehet, mert nem politikus.

Csatár Zsigmond ellenben szépen fejlődik, tehetségei izmosodnak, hasa növekszik és látköre tágul. Ma már Crispiről beszélt és a hármasszövetségről is nyilatkozott. Fájdalom, kedvezőtlenül. Csatár úr azt mondja, hogy a kiengesztelt jó barát és a kétszer főtt étel nem jó.

Ezen ellenzéki gyengélkedések után déltájban felállott Tisza István, kit templomi csöndben hallgattak; a valutarendezést fejtegette olyan eleven világos előadásban, hogy a laikusok figyelmét is lebilincselte, s a tetszés külső megnyilvánulásai még az ellenzékre is átragadtak.

Beszéde második részében az általános politikai helyzettel foglalkozott magas, úgyszólván pártok feletti szempontból; annyira tárgyilagos volt, hogy a mérsékelt ellenzékben is kiemelte, ami politikai pályájukon kiemelhető akadt: némely szubtilitásai a legvénebb politikusokat is elragadták; csak a beszéd végén csattant ki belőle a pártember. Amire megmordult a szélsőbal.

Utolsó szónoknak maradt Szapáry Gyula gróf. Szétnézvén a Ház nyugodt, csendes ábrázatján, a hallgatag ugronistákon, a kacérkodó habarékokon (akik festik magukat, s különböző illatos kenőcsöket használnak, hogy megszeretnessenek) szinte elgondolhatta: »Ugyan kikkel verekedjem?«

Tiszának mennyi anyagja volt ilyenkor! Neki nincsen!

De ami kevés ellenséges anyag akadt, azt sikerülten, a párt egyre zajosabb tetszése közt gyúrta össze lőporrá Szapáry Gyula: főleg Ábrányi beszédéből vette az anyagot és a Horánszkyéből, kit ma »Savanyú Nándornak« nevezett el valaki a folyosón. (Egy kicsit későn most, mikor már *Édeskés* Nándor akar lenni.)

Szapárynak mint debatternek egy pompás tulajdonsága van, hogy nem széles: inkább kevesebbet mond, csak hogy ne engedjen az ellenfélnek semmi megfogódzni valót. Szapáry sohasem szólja el magát: nem gondolkozik fennhangon, mint némely politikusok, kik emiatt folytonosan rajta kaphatók a következtetlenségeken - még a legnagyobbak is.

Eddigi parlamenti föllépései annyira imponálók, olyan szabatosak, annyira rajtuk van a méltóság, erő és őszinteség bélyege, hogy csakhamar magához hódította a pártot, melyet tizenöt esztendeig egy nagy parlamenti debatter vezetett.

Mai beszéde csak nevelte sikereit. Egypár észrevétele, mellyel a mérsékelt ellenzék öntelt dicsekedéseinek alaptalan voltát mutatta ki, viharos tetszést idézett fel a jobboldalon, de ideges fészkelődést a középen.

Veszter szomorúan nézte Grecsákot, Grecsák még szomorúbban nézte Vesztert. Elborult szemeik azt látszottak mondani: »Menjünk-e, ne menjünk-e?«

Szapáry beszéde után Péchy Tamás bezárta a költségvetés általános vitáját.

E párom napot azonban csak az országgyűlési naplók nevezhetik komolyan költségvetési vitának, mert ez voltaképpen a habarékpárt farsangja volt.

Próbálkozott, tapogatódzott, kellett magát a rendezetlen szellemi viszonyok közé jutott párt egy kicsit, de a bál rosszul sikerült.

Az összegyűrt toaletteket kedvetlenül rakhatják vissza a skatulyáikba.

A T. HÁZBÓL [nov. 8.]

I. Trafik a Házban

[nov. 8.]

A romantika vedlik apródonkint a Házból is. Tisza eltörülte a középkori pompát. Nem jönnek már át panyókás, kardos főrendi jegyzők üzenetekkel! A reform elnyelte őket.

Különben se volt az valami nagyon ősi szokás. Ha jól tudom az Arany egyik verséből, a Hunyadi ház alatt a hollót használták üzenetvivésre. A hollótól a cigányok vették át a mesterséget. Most végre a magyar kir. posta.

Gróf Károlyi István eltörölte a »pertut«. Ennek a nagy horderejű reformnak szükségképpen bizonyos következményeket kellett előidéznie. Azelőtt mondhatta az ember, ha rá akart gyújtani: »Adjatok fiúk egy szivart«, s a fiúk, Bossányi, Urbanovszky, Vargits legott előrángatták a szivartárcáikat. De a hideg udvariasság korszakában legfeljebb azt lehet kérdezni:

- Ugyan kérem, hol kaphatni itt legközelebb szivarokat?

Amire következik a felelet:

- Itt a trafikban.

Igen, igen, azelőtt a Bossányi László zsebe volt a legközelebb, most a magy. királyi trafik van.

Így kellett ennek lennie, először mert a reformok kormánya uralkodik, s másodszer, mert az új háznagynak Almássy Géának okvetlenül felelnie kellett a Bezerédj-féle kandallókra a trafikkal. Tromf a tromfra. A háznagyok olyan legények, hogy intézményekkel felelgetnek egymásnak.

Az új alkotás a büfében van elhelyezve, egy magas, imponáló szekrényben két elárúsító ór felügyelete alatt, s már három nap óta is sokkal fontosabbnak bizonyult, mint ahogy kontempláltatott.

Mikor Guttenberg János feltalálta a könyvnyomtatást nem gondolhatott arra, hogy ennél fogva most már a Mocsáry röpirata is nyomtatásban fognak megjelenni, mert különben abbahagyta volna a dolgot: Irinyi se sejtette a gyufa feltalálásánál, hogy ezzel fogják magukat megmérgezni a szerelmesek, Almássy Géza még kevésbé számított rá, hogy ő lesz megteremtője a *parlamenti kritikának*.

Mert immár azzá vált a trafik. Ha átlapozzuk üzleti könyveit, megtaláljuk bennük a beszédek súlyát, hatását, homorú és domború lencséken tekintve a dolgokat.

Bevétel

Helfy beszéde alatt 6 frt 54 kr.

Horánszky beszéde alatt 6 frt 23 kr.

Helfy tehát 31 krral gyengébb szónok Horányszkynál.

Szapáry beszéde alatt bevétel 2 kr.

(Valamely szélsőbali szíhatott ki odakünn egy kurta szivart.)

Csatár beszéde alatt a havanna szivarok fogytak, mert a nagy demagógot éppen a nagyurak nem hallgatták.

Az elárusító cég nagy reményeket köt világosi Gaál Jenőhöz, de ahogy a mai szónoklatból láttuk, még Kun Miklós is kinőheti magát.

II. A száműzött tündérek

A trafik még hagyján, hadd hirdesse itt is fennen, hogy füst, minden csak füst. Füst a beszédek, füst a hatalom. Az izzó, pattogó tüzes zsarátnok szikrái is azt beszélnek a kandallók homályában: Füst, füst!

De miután már szétnéztünk a büfében, lehetetlen föl nem sóhajtani még egy reformeszmé fölött, melyet alighanem Irányi sugalmazott a háznagynak.

Vége a poézisnek. A két Hébe elmenőben van.

A büfét januártól kezdve kiadják Dobosnak, s frakkos pincérek fogják fölszolgálni a reggeliző honatyákat.

Nem mondja többé reggelenként Krajszik: »Mit álmodott Gizike?«

Gizike nem lesz többé. Nem fog már ugrándozni a miniszterek körül. Kinek az állat csipkedik meg ezentúl a pajkos öregurak? A szoknyák suhogása szinte megszépítette e sivár falakat. S ha egy kis csengő női kacagás hallatszott ki néha a folyósora, még az öreg Szathmáry Miklós is vígabban tipegett fel s le a miniszteri szobától az elnökéig.

Úgy elkelt ide az a két szép leány, mint egy homályos mogorva sikátorba a napfény.

De vége, vége!

Ezentúl nem marad más női alak a patriae patres barlangjában, mint az a vén anyóka, aki a folyosót szokta elsepregetni.

De ebben csak a túlságosan korán érkezők gyönyörködhetnek. Erre mondta Beöthy Algernon, hogy a »haza anyja«.

De még a honfoglalás előtti korból.

Az ülés lefolyása

Megbeszélvén a külsőségeket, áttérhetünk a napirendre.

A szélsőbalok elfelejtkezvén Eötvös Károly hazafias óhajtásáról, hogy ők is hívassanak meg az udvari ebédekre, ma a királyi udvartartás költségeit ostromolták.

Meszlényi kezdte a párt nevében (de nem versben), hogy azt mondja *elfogadják a tételt*, de magyar udvart akarnak, nem pedig olyat, ahol Jókait így jelenti be a német tiszt: »Jókai von Mór«.

Nagy a gyanú, hogy ezen ötlet elmondhatása kedvéért keletkezett az egész vita, melyben részt vett Szapáry, Ugron, majd igen szép beszéddel Wekerle, sok jót elmondván az udvarról. Irigyelte is tőle Jókai. (Odaadta volna ezért a beszédjéért a legszebb ötkötetes regényét.)

Mert Jókai ott hallgatta a mediumon nagy élvezettel, közbe-közbe a habarékokat élcelve, mert biz azok arra a sorsra jutottak szegények, ahova egykor a tanfelügyelők; hogy akinek valami elmésség a fejében megterem, mindjárt rájuk keni.

- Nézd csak, ez a mi Kornélunk olyan kevélyen ül ott, mint az én bécsi katonatisztem!

- Hát az hogy ült?

- A' biz úgy feszengett, mintha ő maga veszítette volna el a königgrätzi csatát.

Ábrányi Kornél azonban voltaképpen a Beöthy Ákos vers nadrágijára volt kevély, aki ma a szélsőbal felfogásához csatlakozott. De rosszkor: mert felugrott a tudománytól terhesen Pulszky Ágost és kigombolyította a közjogi felfogások összekuszált fonalát. Szapáry Gyula pedig ama panaszkodókra cserdített rá nagyon ügyesen, kik a magyar udvari méltóságok politikai befolyásának hiányáért siránkoznak (mert nagy nemzeti zokogás volt emiatt a dikciókban).

- Hiszen csak az kellene még - mondá Szapáry -, amit az urak akarnak, hogy a felségre mások is gyakoroljanak politikai befolyást a felelős minisztereken kívül. Ezzel egészen rájuk piritott. S az udvartartási költség keresztülment. Őfelsége egy esztendőre, hála istennek, megint el van látva.

Visszatért a Házba újra a nyugalom, csak Hegedüs Sándor sóhajtott fel búsan az előadói széken:

- Ha erre az »elfogadott tételre« két órai vita lett, mennyi lesz majd az el nem fogadott tételekre?

Az elnök feje felett delet mutatott az óra. A kimerült Ház, mely ekkora összecsapást is már régen látott, kivonult a folyósora, hol Orczy beszélt mintegy illusztrációul a Szapáry felszólalásához:

- A király roppant korrekt az ilyenekben. Mikor külügyi osztályfőnök voltam, sohase beszélt velem magyar ügyekről, mióta miniszter lettem, sohasem beszélt velem külügyekről. Hajszálnyira vigyáz a paritásra is. Tegnap Bécsben kellett lennem, hogyha Taaffee ott lesz Miklós nagyherceg körül, a magyar kormánytól is ott legyen valaki. S kettőnket mutatott be a nagyhercegnek legelsőkül.

Bent a teremben csendesen indultak meg a kisebb tárcák. Egy kicsit nevettek ugyan Detrichnek (az őseembernek), aki szinte megéri azt a nagy summát a kormánynak, amibe belekerült, Kun Miklós előadása azonban valóságos »gyászoló közönséggé« varázsolta át az elálmosodó Házat, s talán el is aludtak volna a haza atyái, ha Ugron Gábor nincs, akinek most rá kell llicitálnia az anyapártra.

A miniszterelnökség tételénél egészen beleesett abba a hangba, amelytől az anyapártnál megcsömörlött volt. Kivörösödve, ingerült gesztusokkal, kiabáló hangon beszélt a megszokott témákról, a magyar zászlóról, a címerről, a Hentzi szoborról, citadelláról és a - Tisza Lajos gróf mosolygásáról. Ezek voltak a gravamenek, s egy-két elevenebb összecsapást provokáltak.

E nagy tehetségű szónok némely beszédjei olyanok, mint ama helybeli levelek, amikre öt, sőt néha tíz krajcáros márkát ragasztanak; mikor pedig három krajcáros bélyeg is elég volna.

A MAI ÜLÉS [nov. 14.]

A Bethlen András gróf tárcáját tárgyalták. A hajdani büdzsé összecsapásoknak se hírük, se hamvuk. Hány bajvívás volt máskor ebből az alkalomból! Lándzsa tört, sisak behorpadt. Egy-egy leventének a vágásai egész kis táborokat mozgósítottak. Ülések végén rendszerint lázasan lüktetett már a vér a Házban. Volt mulatság a karzatnak, anyag az írónak.

De ma - mi van ma? Az ellenzék versenyezik a mamelukokkal, hogy a miniszternek kellemes dolgokat mondjon. Valóságos ellenzéki virágkertészet van, ahonnan a koszorúkat tépik őexcellenciáik számára. Kaas Ivor tegnap »az ország leghasznosabb emberének« nevezte

Baross Gábort. Oly bók, mely közel jár a valósághoz, de egy kormánypárti képviselő nem merné elmondani. Ma Vályi Árpád kedélyes bonhómiával kigúnyolni látszott az ellenzéki kiskátét, hogy a halottakról vagy jót vagy semmit, a miniszterekről ellenben vagy rosszat vagy semmit.

A meglehetősen lanya ülés kiemelkedő pontja a gróf Bethlen András beszéde.

A miniszter szép rokonszenves alak, a fiatalság üdeségével, középütt elválasztott fekete haja simán szinte odatapadni látszik piros, egészséges ovál arcához; világoskék szemeivel gyakran hunyorgat éppúgy, mint Tisza; hangja nem erős, előadása nem folyékony; de azért egész egyénisége, úgy előadási modora, mint hangja (dacára az erdélyies akcentusnak) kellemes benyomást tesz a hallgatókra. Mai beszédje »szűzbeszéd« volt. (Boldog, ki szűzbeszédét miniszteri székben mondhatja el.)

Érzelmes politikus, világos látkör áll előtte, s azt az utolsó részletig betekinti. Sorba ment az aktuális földművelési kérdéseken, megjelölve az irányokat és a terveket a Ház sűrűn felhangzó helyeslése közt. Az ellentábor se bírta visszatartani több helyen hangos meglepődését.

Sőt az utána következő Károlyi Sándor gróf beszéde sem volt a valóságban egyéb, mint elismerése annak, hogy Bethlen András a legjobb úton halad. A nemes gróf (ki a földművelési miniszterek álmaiban mint kísértet szokott megjelenni) ezúttal csak néhány ártalmatlan észrevételt tett, amelyekben epét nagyítóüveggel se lehetett volna fölfedezni.

*

A bűdzse vita oly gyorsan megy, hogy a kormány szinte meg van ijedve a nagy szerencsésjéért. Hol győz ő annyi reformot kigondolni a télen, amennyit a Ház meg győz szavazni?

Az ellenzéki elmékbe beleesett a perenospora viticola; a mamelukok pedig régen elszoktak a kritikától. De a beállott költségvetési apátiát némelyek arra szeretik magyarázni, hogy a képviselők közigazgatási feljajdulásra készültek - s ezért hagyják szaladni a bűdzsé tételeket.

A MAI ÜLÉS [nov. 15.]

Lankadt figyelem mellett megy a tárgyalás tovább. Pedig sok mindenféle tárgy vetődik fel tarkán, változatosan. Boross Béni a filoxériával vesződik. Petrich Ferenc (pénteki nap lévén) a halak tenyésztését szorgalmazza. Kaas Ivor (miután már a habarék mindent megpróbált, de semmi se használt neki) még egy végső eszközhöz nyúlt, elkezdte az önhumorizálást. (No de már ezt csak meghallgatja a t. Ház!) Elmondta (Vályi Árpádhoz adresszálván szavait), hogy ő mint várakozó állományba helyezett ellenzéki, Baross bűdzsésjénél beállt kormánypárti önkéntesnek. A Ház mosolygott, Apponyi lesütötte a fejét szomorúan. Ezalatt Wittmann János a szegény, oktalan állatok egészségügyéről beszélt...

Az elnök az egész ülés alatt csendesesen szunyókált székében. A csengettyűhöz egyszer se nyúlt. Nem kelle már többé a csengettyű.

Herman Ottó érdekes beszédét is csak igen kevesen hallgatták. Némely passzusa úgy hangzott, mintha a kormánypárti padokon született volna: hogy ne várjon a magyar társadalom mindent a magyar kormánytól és az államtól. (Helyeslés jobbról.) Csak Kőrösi Sándor dörmögött a markába: »Bustya lelkek, egészen eltanulják a mesterségünket«.

Felbukkant a láthatáron, mint egy nagy léghajó Móricz Pál köpcös alakja is. Az öregúr visszaadta a kölcsönt, olyan beszédet vágván ki viszonyzásul a műbor dédelgetése ellen, hogy az egész ellenzék lelkesülten bólintgatott a fejével.

Oly teljes volt a kibékülés, a kölcsönös udvariaskodás, bókolás, hogy Szendrey Gerzson elérkezettnek találta az alkalmat a Ház kegyeibe behízelegni magát.

Felállt, de a béke mégse volt akkora nagy s a szeretet akkora forró, hogy Szendrey Gerzsont megbírta volna, s hogy a jobboldal föl ne zúgjon: - Eláll! Eláll! Ma! Holnap! - zúgott össze-vissza.

Az elnök szinte megörült a lármának, mert ő úgy van a parlamenttel, mint vásott gyerekével az atya: »Félek, valami baja van ennek a fiúnak, hogy olyan nagyon jó«.

Aha, lármázik már! No hála istennek! »Ugyan, méltóztassék kérem kihallgatni a szónokot«.

Szendrei Gerzson csakugyan beszélt azután. Hogy mit beszélt, nem tudjuk, hogy okosat beszélt, föltesszük. De ha talán csalódnánk, könnyű Szendrei Gerzsonnak. Ő mindig eltagadhatja, amit beszélt, mert nincsenek ellene tanúink.

A T. HÁZBÓL [nov. 19.]

Dícsértessék a Jézus Krisztus!

Kukorékoljatok kálvinista kakasok a tornyokon - megint éjszaka akar lenni. Jön a fekete reverenda.

Ma lesz az első megütközés.

Kettő felé jár a Ház órája, a tanácsterem majdnem üres. Szegény Bethlen András már negyed napja ül ott, hallgatva az ellenzéki zsilipeken kicsurgó bölcsességet. Pedig a legnagyobb bűnösökre is csak egy nap siralomház van már kiszabva.

Az egyes vallásfelekezetek künn a folyosón várják az elkeresztelési vitát. Ma lesz-e vagy elmarad holnapra?

Komoly, mogorva arcokat vágnak a papok. Még a Firczák derült, tiszta képén is felhő borong.

Egyik csoportban összebújnak a »nagyfejűek«; Szivák Imre egy szögletben üldögél, mint egy előre elkészített bárd. Dél felé végigmegy a folyosón a Horvát Boldizsár. Mintha az öreg Toldy lépegetne nehéz páncélingben, vasszegű csizmában. Hát valóban veszélyben volna a szabadelvűség címere, hogy az ősz bajnok előjön »héttollú buzogányával«?

A várakozás a feszültség határát éri. Nem foly a szokott víg triccs-traccs. Legfeljebb egy-egy kötekedő habaréki tesz valami enyelgő megjegyzést, megállva a kormánypárti csoportnál:

- Ám legyen, szavazzunk érvényt a törvénynek, de akkor annak a másik törvénynek is, mely a »lutherani comburanturt« rendeli.

Mosolyt fakaszt ez a tréfa is, de van valami keserű íze ez egyszer. Mintha egy gonosz dzsin visszavinne minket a XVII. századba. Ivánka Imre olyan elkeseredett arccal jön ki s be, mintha a következő percben készülné interpellálni Karaaffának a tegnapi dolgai miatt, amiknek rémhírét vesszük Eperjesről. Hock János félénken suhan el az eretnekek között, hosszú kabátját felfogva hátul, mint egy szoknyát. Roszival szemeiből vészjósló tűz csillog ki. Busbach szelíden húzódik meg Tisza mellett, s talán morogja is magában a zsoltárt: »Erős várunk nekünk«.

A Bezerédj-féle kandallókban felgyúlnak a tüzek. Aha, a máglya!

Milyen szépen meg lehetne benne égetni azt a bizonyos rendeletet - vagy a pápának a levelét. A vörös lángnyelvek mohón kapnák be.

Megszólal odabent az elnöki csöngettyű. Máskor csak azt mondja picike ércnyelve: csingilingi. Most úgy rázza Péchy, hogy minden képviselő azt olvassa ki belőle: »Ébren legyetek, szabadelvűek!«

Megtelik a terem egy perc alatt. A csengettyűszó azt jelenti, hogy vége van a földművelési vitának; Bethlen András elvégezte a maga dolgát - most már Bethlen Gábor kell. Vitézi kardjának egy bátor villanása - s a rém visszahúzódik kámzsájával.

Az előadói székbe Országh lépked. Jön a kultusz-büdzse!

- Holnap! - hangzik a felkiáltás.

- Ma! - dörög vissza nagyot.

A padok benépesednek, a fórum megtelik fejekkel. Országh lepergeti a beszédjét, s jön Irányi Dániel »jelenése«.

Az öregúrról megírtuk, hogy faggyúgyertya: de mégis gyertya; világosságot terjeszt - igaz, hogy a világosságának faggyú szaga van. S azonfelül gyakran kell megkoppantani.

Ma is megvolt a faggyú szaga, s hol tetszett, hol nem tetszett még a saját pártjában is.

Ő dobta a Ház napirendjére az elkeresztelési vitát.

Az antibaptistákról szólva a kálvinista papok morogtak, a katolikus papokról szólva, a kálvinista papok helyeseltek, a Csáky rendeletét helytelenítve, megint morogtak a kálvinista papok, s az egész Ház nyugtalanul fészkelődött. Az ugronisták se nem morogtak, se nem helyeseltek. Ezek az igazi lutheránusok.

Átesvén a Ház Irányin, s ő maga is átesvén maga magán, feláll gróf Szapáry Gyula. Hullámos ónszínű haját hátra rázza, meglóbáztatva kezében azt a kis ceruzaszálat. Most ez a Bethlen Gábor kardja...

A Házon ünnepélyes rezgés fut át, az idegbántó csöndben hallatszik az órák ketyegése a zsebekből; még az is neszt okoz ilyenkor, ha Lesskó az olvasóját morzsolgatja a pad alatt.

Irányi általános vallásszabadsági óhajtásaira, melyek olyan pontosan jönnek meg évenként, mint a kalendáriumban a Luca napja, azt felelte a miniszterelnök, hogy a házasságjog szabályozásáról előterjesztést szándékozik tenni az igazságügy-miniszter.

Mindenki odanézett Szilágyira. De a nagy államférfiú behúzta fejét a vállapockái közé és szomorúan mosolygott.

Áttérvén Szapáry az elkeresztelési rendeletre, határozott férfias szavakkal jelenti ki, hogy a kormány ragaszkodik a rendelethez. Viharos tetszés zaja zuhogott fel nemcsak a jobboldalon, de szerte a balvidék egyes helyein is.

Amint azonban tovább kezdené fejtegetni, hogyha ezek az intézkedések nem mutatkoznának elegendőnek...

- Ahá! - hangzott fel balról.

- Itt a lóláb!

De az ellenzék torkán akadt a szó, mert a kormányelnök akként egészítette ki a mondatot, hogy az esetben erélyesebb intézkedésekhez nyúl; esetleg behozza a polgári anyakönyvet is.

De már erre még nagyobb erővel tört ki tetszés mindenfelé, s egy hang élénken csendült ki balról:

- Ez aztán talpig férfi!

Szapáry leült a helyére. A kis ceruza nem mozgott többé a kezében. De a kísértetek csöndesen visszahúzódtak. Egy árny se lebegett a teremben. Derült, tiszta napfény ömlött be minden résen, pajkosan szaladgálva a Gajári homlokán, onnan belekapaszkodva a György Endre üstökébe, végignyargalt a padokon és egy parányi sugarat lövellt be a miniszterelnök előtt álló nagy kalamárisba, mely körülbelül hasonlított ahhoz, amit valamikor Luther Márton odavágott az ördöghöz. Legalább így képzelte Fabiny, akinek az ábrázata kiszélesült, kivörösödött az örömtől. Talán nem is a nap világított, de az ő feje.

Apponyi Albert az egész beszéd alatt nem mozdult; semmi jel nem árulta el rajta, se a tetszést, sem a nem tetszést, nagy orrlukain át szabályosan szítta be az eretnek levegőt.

Csak a beszéd végén gombolt be a kabátján felül egy gombot.

Most Csáky következett; a mai nap az ő diadalnapja.

Csákyn már régen meglátszottak az »oroszláncörmök«. (De a párt eleinte csak azt látta benne, hogy nincs a képviselőkkkel »pertu«.) Később azonban ráparancsolta a gyerekeinkre a német nyelvet. (Hát érdemes a magyar anyáknak szülni ezentúl!) Még a nóta is ellene fordult: »Abzug Csáky, Fejérváry!«

De most aztán kijött az egész oroszán - erőteljesen méltóságosan - s hatalmas talpait odatámasztotta a törvényre.

Hangja csengőbb volt, mint egyébkor, csak testtartása, gesztikulációja maradt olyan egyszerű, mint azelőtt.

A Házat percről-percre jobban áthatotta bizonyos ünnepélyes hangulat. Hús légáram szaladott át a hátgerinceken; majd mintha izzó vért eresztene valaki az erekbe.

Mintha nem is szavak hangzanának a teremben, amiket ritka mohósággal nyel a fül, hanem fegyvercsörömpölés. Minden mondat, minden új argumentum lázba hozta, ellenállhatatlanul ragadta magával a Házat, mely lebilincselve az eszmemenethez, elvesztvén minden visszatartó erejét, vittetett a szónok által, mint mikor egy fönséges folyam magával ragad egy csónakot.

Itt-ott felviharzott a tetszészaj, néha percekig. Kivált egy-egy olyan talpraesett helynél, mint az, hogy a rendelet a törvényen alapulván, a papok a törvény ellen intézik a kérvényeket.

Míg a Ház ki nem tombolta magát a tetszési érzelmeiben, szóhoz nem juthatott a miniszter, s Apponyinak éppen elég ideje volt még egy gombot begombolni a kabátján alul.

Jókai, aki a leaotungi emberkékről álmodta tovább padjában a meséjét - ijedtem pillantott fel Csákyra. Ha azok naftába mártva lettek olyan kicsinyek, milyen folyadékban nőhetett meg ekkora nagynak Csáky egy szempillanat alatt!

De nőtt az még nagyobbra is. Oly magvasan, oly világosan domborította ki a kérdést, annyi komprehenzív erővel, oly logikával ostromolta meg a papok magatartásának fonákságát, amellettl ízléses formulázással, nyugodtan, a szónoklati művészet élénkítő mesterfogásaival, és a tehetség olyan fénylő zománcával, hogy a tetszés egész a lázas tombolásig növekedett. Kivált, mikor Rómát említé, amellyel szemben ez a Ház az utolsó fórum.

A falak is reszketni látszottak a tetszésviharból. (Talán még a szentatyja is csuklott otthon a Vatikánban.) Apponyi megint begombolt egy gombot.

Mikor jóval két óra után egy méla akkorddal bevégzé beszédét, az egész Ház egyetlen nagy száj lett, melyből orkánszerű éljenek döltek ki.

A lelkesedés leírhatatlan mérveket öltött. Nehány szélsőbali felkiáltott: »Vele tartunk halálíg!« (De németül, ugye mégse tanultok meg?)

A padjukból felugrált képviselők mind a miniszteri szék felé tódultak, hogy üdvözölhessék. Majd agyongázoltak egy-két protestánst.

Fabiny egy tarka kanavász zsebkendővel a szemeit törülgette.

Apponyi pedig begombolta kabátján a legutolsó gombot is.

A T. HÁZBÓL [nov. 20.]

A királyné asszony nevenapja miatt csak délfelé gyülekeztek a képviselők, önérzetesen a tegnapi nagy nap után; még Demkó Pálon is meglátzott az állami föntség: már amennyi órá jut az ötödfélszáz részből.

Pont féltizenkettőre bevonult Péchy Tamás apródjaival (mert most csupa apró termetű jegyzői vannak) a terembe, s felült a zöldmennyezetes trónjára.

A padok és a bíboros-székek gyorsan megteltek. Az egész Ház ünnepélyes egyöntetű nagy test, csak Komlóssy mérges alakja lóg ki az összhangból, mint a kalpagból a leffentyű.

Első szónok Vadnai Károly.

Okos ember - dacára annak, hogy jó író; ő az egyetlen férfiú ma, aki beválna intendánsnak, dacára annak, hogy nem gróf. Pedig milyen szépen hangzanék most a jegyző ajkán: »Gróf Vadnay Károly!«

De mivel az én hatalmam csak a nemesség adományozásáig terjed, (az is csak az »i« végzetű nevekénél), ennélfogva hagyjuk el a fényes ábrándokat, s hallgassuk meg Vadnay urat figyelemmel.

De mi ez? Micsoda pajkos csíny a közvélemény ellen! Vadnai elkezd a büdzséhez szólni. Hol kalandozik ennek az esze?

Még Péchy Tamás is megmozdul a székében, s elégedetlenül morogja a jegyzőkhöz:

- Mit akar ez a Károly? Miféle dolog az, hogy mikor konyakot vár az ember, köménymagos levest tálalnak eléje?

- De Tamás bácsi, hiszen voltaképpen csak ő maga tapodja a helyes utat. A büdzsé van most napirenden, nem az esztergomi érsek.

De a Ház a primásra éhezett; s ez egyszer alig várta, hogy a különben népszerű szónok elnémuljon, s helyét átadja annak, ki a fekete táblán legközelebb eső szónoki funduson van bekebelezve. Ez Győrfy Gyula, az Ugron-pártból.

Szép, habos sárga selyem nyakkendő ékesítette mellét. Rossz omen. Úgy nézett ki messziről, mintha valami misemondó ruhából lenne egy felmaradt darab.

E különben jeles szónoknak rossz napja volt ma (lehet, hogy a pártállás okozza).

Szerette volna túllicitálni a szabadelvűségben Csákyékat, de az érvelések káoszába bonyolódva úgy járt, mint a Fűzy orvosa, eltévesztette a szert, amelyből az injekciókat teszi. E folyadék Simoréktól való. Gyógyszertár »Az elkeresztelő Szent Jánoshoz«.

Szerencsére nem hatott olyan veszedelmesen, mint Fűzynél.

Majd fölemelkedett jó Horvát Boldizsár, s beállt a nagy beszédek megillető csend. Az egyetlen élő az első miniszteriumból. Hozza be a harcba Deák lobogóját.

Irányi Dániel fölcihelődé helyéből, s áthurcolkodott Horvát Boldizsár mellé. Bánatosan nézte onnan a saját helyét, meredt nyakkal, mint egy gólya, de nem olyan gólya, aki csőrében az elkeresztelendő objektumot viszi, hanem aki alul kihulladozik a fészek.

- Halljuk! Halljuk!

Horvát Boldizsár szólni kezdett, mint a Münchhausen trombitája, amelyből kitör az évtizedek előtt befagyott hang.

Milyen lágy, édes zene! Hát erre lelkesedtek a régiek! A mai fülnek szinte szokatlan!

A beszédet nagy kegyelettel hallgatta a Ház, csak Komlóssy kotyogott közbe néhányszor.

Gyakorta fölzugott a helyeslés. A régi szép forma, az érvek, a toalett, amiben megjelentek, úgy hatott, mintha a modern csecsebecsék közt egyszerre ráakadunk azokra a csinált régi virágokra, amik a nagyanyáink kalapjait díszítették valamikor; porosak, megfakultak, ma már más is az ízlés - de hát elég szépek voltak azok.

Tiszta liberális beszéd volt, verve-vel, nemes pátozzsal elmondva. Új momentumokat nem hozott fel.

Valaki közbe is szólt a jobboldalon az egyik helynél:

- Ezt mondta tegnap Szapáry is.

Egy másik helynél egy másik képviselő jegyzé meg hangosan:

- Benne volt a Csáky beszédjében.

Mire dühösen rájuk förmedt Matuska:

- Nem tesz az semmit. Hányszor volt már a kezetekben a »tous les trois«, hanem azért mégis újra és újra örültek neki.

...És miután már úgylis teljesen vallástalanokká lettünk - talán legjobban is lesz ezzel a »klub bibliájából« merített képpel fejezni be a mai rövid ülés leírását.

A »PECH«

(Haditudósítás a t. Házból)

Az első szónok Szivák volt, ki a sokat emlegetett határozati javaslatot nyújtotta be.

Ha mitológiát komponálnánk az ülésről, akkor három jelvényt kellene festeni Szivák körül.

Az egyik egy serpenyő, amelyen méregeti a felboncolt elkeresztelési kérdés alkatrészeit.

A másik egy kínai fal, amelyet a politikus tologat elő egy kordén, hogy a szabadelvűek és a mérsékeltek közé tolja a vita ötletéből. (De félni lehet, hogy ez csak spanyolfal.)

A harmadik egy hárfa, melyen lendülettel veri ki a liberalizmus tiszta hangjait. Tetszett is a gyülemlő Háznak a szép beszéd.

De sajnos nem írunk mitológiát, csak egy kis haditudósításról van szó.

A Háznak három tragikus alakja van; az egyik Hagara Viktor, aki okos ember, jó ember, de senki sem akarja végighallgatni - tehát teljes lehetetlenség annak a kitudódása, hogy olyan okos.

A másik tragikai hős Sprinczer János - akit meg nem ismert a Ház.

Míg a harmadiknak, Hocknak, éppen ellenkezőleg az a tragikuma, hogy a Ház megismerte.

Hock János emiatt száműzetett a pártból, s új otthont ment keresni. Nem abban van a pech, hogy száműzetett, de hogy a habarékpárthoz került. A pechet és a habarékpártot egy bölcsőben ringatta a gondviselés. A habarékpártnak is pech volt, hogy Hock odakerült, de Hocknak is pech volt, hogy éppen a habarékpártba vetődött. Összecsókolóztak, összeölelkeztek: ásó kapa választ el bennünket.

A peches párt folyton sopánkodott:

- Nincs olyan pech a világon, mint a mienk.

Hock János is váltig szidta a malőrjét:

- Én vagyok a legmalőrösebb ember a földtekén.

Végre is azon nehéz időkben, midőn a párt egyedüli drága kincsét, a programjukat, ellopta a szabadelvű párt, nem maradt már semmi egyébük amit eldöntsenek, mint az, hogy ki a pechesebb: a párt-e vagy Hock János?

A nagyobb szabású, szubtilisabb mérsékelt ellenzéki államférfiak különféleképpen formulázták a kérdést:

A párt Hock nélkül vagy Hockkal?

Hock külön vagy a párttal?

Ezer szempontból lett ez megvitatva, de csak nem lehetett eldönteni, kié a nagyobb pech.

Egyszer aztán annyira megkörnyékezte a pech a pártot, hogy biztosan hitték Hock Jánost felülmúlni.

Egy szomorú napon tudtára adják:

- No, nem te vagy a legpechesebb, hanem mi. Olyanok a viszonyok barátom, hogy nem marad fel számunkra egyéb, mint belemenni a szabadelvű klubba. Hát láttál már valaha olyan pechet?

Amire fölszisszen Hock János:

- Ha láttam-e? Hiszen százszor nagyobb pech az enyém, hogy éppen olyan párthoz kellett kerülnöm, amelyik útban van abba a párthoz, ahová többé vissza nem vesznek!

Ebből aztán világos lett, hogy mégis Hock a pechesebb ember. A habarékpártban azóta megszerették, becézgették a jó Hockot, ahogy a púpos ember teszi a sántával, mert a púposnak is jólesik, ha elmondhatja valakiről: »Ez a szegény szerencsétlen ördög«.

Úton-útfélen hallani Hockról: »Pechje van a szegény fiúnak!«

Ma is pechje volt. Valóságos idült pech. Hiszen olyan jó ember, és mennyi esze van. Az a kis ravaszkodás is, ami a nyakát szegte, másnál elcsúszik - neki a karrierjébe került. Még Gajári Ödön is órá csinál ma a Nemzetben egy ötletet: elnevezve őt »félbemaradt püspöknek«. Félbemaradt bazilika már volt, de félbemaradt püspök, ez valami új és kapitális gondolat! Nagy pech kell ahhoz is, hogy valaki éppen eltalálja: mikor Gajári gúnyoros, csípős hangulatban van.

A jó öreg, »Nemzet« hogy neki gyürekszik, pedig máskor a légynek se vét. Ha írna róla, azt mondaná, hogy berepült eközben egy legyecske és nagy hatással dongott.

De még nagyobb pech kell ahhoz, hogy éppen akkor álljon fel szónokolni Hock János, mikor Roszival van megtéve Tomorinak; és ott áll lesben egy nagy beszéddel - mint a klérus szája. Hatalmas termete kimagaslik, felborzolt üstöke úgy néz ki, mint ahogy a lángot festik a képeken.

Persze, azért peches ember, hogy most álljon fel.

Tagadhatatlanul szépen beszél, hangja átható, végigcsendül az egész termen. Csinos, sima arc, nagy, okosságot lövellő szemekkel, ajkán gúnyoros mosoly. Egy fiatal abbé kópiája, abból a fajtából, melyből a Richelieuk lesznek vagy - de ne vágjunk eléje a pechnek!

A gomolygás elsimul a padokban. A figyelem a szónok felé fordul, ki nagy ügyességgel csinálja azt a játékot, amit némely szemfényvesztők szoktak három kártyával: addig forgatja az ujjai közt a nézők szeme előtt, hogy mikor aztán egy, kettő, három, leteszi, senki se tudhassa, hol van a »veres hetes«.

De nem ez az ő pechje, mert hiszen volt a beszédjében annyi liberalizmus, amennyi a pártjának nem árt, és volt benne annyi ellenzékiesség is, amennyi a püspököknek nem használ, s mi több az ellenzéknek tetszett a beszéd, az »úgy van« és a »helyes« oly sűrűn potyogott a balon, mint szélben az éretlen szilva: de Hock János most a püspököknek fordult (a Csáky által jelzett belforradalom zászlaját fölemelve).

Míg csak a püspökök fölemésztéséről volt szó, Péchy Tamás szelíden szemet húnyt. Hadd harapjon egyet-kettőt a főtisztelendő és főméltóságú urakba! Jó az azoknak.

Ám mikor aztán a kormánypárti pap képviselőnek esett a szónok, és őket kezdte piszkolni, Péchy Tamás összerándította a szemöldjeit, de csakhamar megnyugtatta szelíd lelkét:

- Ha már a püspököket jól elpáholta, és nem kiáltottam rá, a szegény plébánosoknál szóljak közbe? Nem, nem! Még megapprehendálnának rám a püspökök.

Péchy tehát tovább engedte beszélni.

Csakhogy a Péchy türelme is véget ért amint a »politikai morál« szót emlegette. Milyen pech, hogy az egész Fogarasi-szótárból éppen ezt a két szót választotta ki. Ilyen pech is csak Hockkal történhetik. Hány ember használta már ezt a szót és semmi baja se lett. Mért, hogy éppen Hocknál haragszik meg érte az elnök és a Ház! Csodálatos peches egy ember!

Az elnök közbecsengetett és megróttá, hogy ezt a szót nagyon »óvatosan« kell csak használni. Hát mi veszedelmes lehet ebben a szóban?

Az egész jobboldal tombolt és toporzékolt:

- Rendre! Rendre!

A jámbor lelkű Novák József (aki négy esztendő alatt sohase botránkozott meg semmin) dühösen ugrott fel:

- Hogy mer ő politikai morálról beszélni!

(Azóta is, pedig már este 9 óra van, folytonosan ezen tűnődik.)

A jobboldalú arcok belevörösödtek a méregbe, száz mameluk zajgott, méltatlankodott. Roszival tükön ült, még a szelíd Ivankovics is heves gesztussal magyarázgatott szomszéd-jainak.

Szerencsére hamar lett azután vége a beszédnek, melynek kétségkívül voltak hatásos, sőt gyönyörű részei, miket riadó tapsal és éljenzéssel jutalmazott a balvidék.

Még az »éljen« zajban föl pattant Roszival ruganyosan, haragosan, s megmagyarázván a kormánypárti papi képviselők korrekt magatartását, emeltebb csípős hangon folytató:

- Egyébiránt mi az *ilyen embertől*...

Az »ilyen ember« szóra egyszerre nagy zaj tört ki balról. Rendre! Rendre!

Egy sztentori, borízú hang kimagaslott:

- Rendre a papot, ha rendetlen!

Egy szélsőbali megfenyegette öklével Roszival:

- Hallgasson, még nem püspök!

- Hiszen éppen azért nem hallgat, mert még nem püspök - sivitott közbe egy szózat, mintha az égből jönne. (Ha ugyan vannak az égből káppanok.)

A jobbpárt is megemberelte magát.

- Halljuk a szónokot! Halljuk!

A balmező tombolt, vijjogott, dörömbölt.

- Nem hallgatjuk. Álljon ott a szégyenpadon!

Egypár kálvinista mameluknak a Roszival háta mögött, megesett a szíve.

- Ne hagyjuk az emberünket!

- De hiszen pap.

- Az igaz, de a mi papunk.

- De most ellenünk van.

- Mindegy, mégis a mienk. Ne hagyjuk!

Sikerült egy kis animót csinálniok Roszival mellett. Az elnök is megeresztette a csengettyűjét. Addig rázta, rázta, hogy végre kirázott belőle annyira való csendet, hogy Roszival megint üthetett egyet az »úrbán való testvérén«.

- Hock az én szememben sokkal csekélyebb személyiség...

Erre meg már éppen lázasán tört ki a düh. Az ellenzékiek felugráltak padjaikban, s véderővitai gesztusokkal csörtettek az emelvénny felé.

- Rendre! Rendre!

Az elnök megijedt, hogy mindjárt paphalál lesz, s rendreutasította Roszival is.

- Nem engedem meg, hogy az egyik képviselő »csekélységnek« nevezze a másikat.

.....

Csáky meg eközben csöndesen nézte a helyéről, hogy keresztelik el egymást mindenféle a gúnykifejezésekkel a papok. Kite tudja, mire jó az?

A habarékiaik pedig folyton dicsekedtek azalatt elragadtatva a Hock beszédje által, a gránicokon ülő idegeneknek:

- Nekünk csak egy papunk van és az is liberális!

Amire malíciával jegyzé meg valaki megfordítva:

- Nálatok csak egy liberális ember van, s az is pap.

*

Kérdem már most a tisztelt olvasótól, hogy mi a nagyobb pech?

Az-e, hogy a habarékpárt azt mondja valakiről, hogy liberális?

Vagy az, ha valaki azt mondja a habarékpártról, hogy csak egy liberális embere van, s az is pap?

Sőt az se bizonyos immár, hogy ki van nagyobb pechben? Hock-e, vagy a pártja?

Merő lehetetlenség eldönteni. Minek törném hát még tovább is rajta a fejemet?

A T. HÁZBÓL [nov. 22.]

Abban a pillanatban, midőn első nagy beszéde után leült Csáky, midőn kipirulva a szómámortól tódult feléje száz képviselő, az ellenzék egy szürke hajó tagja azt a szóbokrétát látta jónak fölfrissíteni, melynek illatában már gyönyörködhetett egyszer Wesselényi Ferenc nádorispán, kassai szabadizú toasztja után.

- Ezzel a beszéddel kétszáz ezer kardot kötöttél az oldaladra, kegyelmes uram.

Hát igen, sok kardot kötött oldalára azzal a beszéddel Csáky; sok-sok száz ezret; de amint előrehalad a vita, önkéntelenül is rájön az ember, hogy ez akvirált kardok közt nem sokat ér némelyik. Egynek rossz a pengéje, másiknak rossz a hüvelye; ez tompa, az életlen. Akad közöttük rozsdás, van aki végképp kicsorbult, valamelyikről kisült, hogy ólomból van, sőt olyan is előkerült, akinek a markolatja van kiélesítve, hogy az vágja az ujját vele, aki használja.

Amint rendre jöttek szólásra az ellenzéki orátorok (kik ama nagy beszéd alatt felvillanyozva ujjongtak), kitűnt, hogy van ugyan bennük liberalizmus, de bizonyos hipokrizissal elegyítve. A polgári házasságot akarják, de a kevesebbet nem merik akarni. (Ellene vannak a rendeletnek.) A polgári házasság messze van, tehát akarják, azt is hiszik, hogy abban megfájul a kormány feje, tehát akarják, - a rendelet is liberális ugyan, de az közel van és a kormányé - hát nem akarják.

Nem liberális kardok ezek, hanem egyszerű ócska vasak, amik úgy tudnak csörömpölni, mintha kardok volnának. Egész multság hallgatni e szónokokat.

Tegyünk úgy, mint a természettudósok, vegyünk, uraim, egy gombostűt és szúrjunk fel rá egyet közülük persziflázsképpen! Teszem azt Helfyt. De öntsük ez igénytelen kis kritikát tegnapi beszédjéről valami különösebb formába, és adjuk neki mindjárt ezt a címet:

Helfy és az ágy

Tisztelt Ház! Nincs valami édesebb a világon, mint mikor fáradt az ember, s elcsigázva, kimerítve, bágyadtan meglát egy puha ágyat.

Íme itt az ágy, tisztelt Ház. Olyan tiszta ragyogó fehér, mint a hópihe... Nézzék e duzzadt váncosokat, a dunyhát, mely a hattyú tollaival van megbélelve! És milyen ingerlőn vetette meg ez a Szivák; a Csáky jó puha keze megigazgatta! Ó, ah! (Helfy ugyanis ásít egyet.) Már hosszú évek óta kíváncszom ez ágyba. Engedjék, hogy levessem a papucsaimat!

Íme uraim készen vagyok... De nini, eszembe jut a hálóingem! (Most már a Ház kezd ásítani.) Igaz bíz az, majd el is felejtettem, uraim. Ebben az ingben nem szabad abba az ágyba feküdni. Ennélfogva lefekszem az ágy *mellé*. Pártolom az Irányi javaslatát.

*

Helfy az ágy mellé feküdt a földre. (Feküdjék békében.) Mások mást tettek, de nem érdemes újra visszatérni azon urakra, akik csak narkotizálják magukat a liberalizmussal. Mondjuk el inkább röviden a mai ülés lefolyását; de csak nagyon röviden, mert csendesen, minden külső szcena nélkül múlt el. Csak az elején volt egy kis csetepaté.

Rossz, borongós hangulatú nap volt ez, nemcsak az Ucsuék gyásza miatt, kik búsan lehorgasztott fejjel ültek a padokban. (Mert hát minden elmúlik a világon, ha Kubicza is elmúlhatott.) A fák megkopaszodtak ott kívül a Múzeumparkban, a levelek lehullottak sárgán, a szél odacsapkodja a harasztot a parlamenti ház falaihoz, de az minden évben így volt egyszer; ám most Kubicza is lehullott a levelekkel, harasztal együtt - pedig még eddig soha se tette.

Bánatosan kérdezgették egymástól:

- Olvastal barátcskám a Közlönt?

Az illető »barátcskám« csak a fejével bólintott, szólni ma a fájdalomtól nem voltak képesek a trencséniek - sőt még hallgatni se, korán otthagyták az ülést.

De a trencségi gyászon kívül is volt még egy lehangoló momentum; hogy ma egy szónok se volt a rendelet mellett.

Kezdte pedig a vitát Komlóssy, az egyedül bevallott ultramontán. (Ennek legalább korrekt az álláspontja.)

A kis menyétképű pap a Zimándy szerepét vette át, aki »Trefort kalapácsának« szerette magát nevezni.

Kalapács ő is volna, ha nyele volna.

De még az is baj, hogy Komlóssy kisebb kalapács, mint Zimándy, Csáky pedig nagyobb Trefort.

Megint remekelt. Rögtönzésében, melynek nagy része polémia volt Hockkal és Komlóssyval, váltakozott a debatter könnyű lövege, a logikának mindent szétzúzó tömör bombájával, egy-egy játszói rakéta megvilágítja a tért, ahol szét pattant...

A lándzsát könnyen hajítja súlyos keze, de a röpke nyíl is jól talál abból.

Kétségkívül nagy szónok. Stíljében is van kellem, szín és ízlés.

Csáky beszédeit a gráciák öltöztetik - de a Minerva páncéljába.

A T. HÁZBÓL [nov. 25.]

I. Madarász-esprit

(*Félhivatalos helyreigazítás*)

[nov. 25.]

Az öreg Madarász apó (akire az ellenségei se foghatják rá, hogy szellemes ember) e napokban kiiramodván a teremből, sietve tartott a ruhafogasokhoz, ahol az ő kabátja lógott - az utolsó zsinóros Kazinczy. Van ugyan Csanády bácsinak is egy ilyen felső gúnyája, de ő magán tartja, beviszi a tanácsterembe is, mert nem egészen bízik az öregúr az emberiségben, biztosabb a habitus az ő tulajdon testén, közvetlen felügyelete alatt, meg aztán szó ami szó, ő még a kabátját se hajlandó szögre akasztani.

Hát mondom, megy már hazafelé Madarász, amikor megszólítja Tisza Kálmán:

- Hova tartasz, öregem, hova?

- Haza megyek.

- Ilyen hamar!

Az öreg mérgesen rángatta meg a vállát, hogy a nagy, ősz szakála is ugrálni látszott az álla hegyén.

- Ejh, meguntam hallgatni ezeket a *csuklyás reformereket*.

Tizsának megtetszett a jó öreg Madarász mondása, s ha őneki egyszer kedve támadna azt mondani a paprikára, hogy az szappan, még György Endre is paprikával mosakodnék. Annál is inkább sikerül, ha a szappanra találja rámondani, hogy paprika, s így lőn a Madarász mondása egy nap alatt sokkal híresebb magánál Madarásznál. Az ördögbe is! Nem tréfa dolog! Egy ötlet, amit Tisza Kálmán kolportál!

De a párt »közkatona« nem volt szerencsés az idegen talajon nőtt ötletkével.

Elhíresült, szájról szájra járt, fülből fülbe, annyira megkopott, átídomult útközben, hogy mire szombaton Apponyi tartotta a nagy beszédét, már csak a »csuklya« volt meg belőle.

Ellenzéki újságírói fülekbe már csak a *csuklya* jutott - reformerek és Madarász nélkül.

Hanem iszen, ha Rómer Flóris és Pulszky Ferenc tudtak egy megmaradt »c« vagy »e« betűhöz egész hexameter sorokat restituálni valmi ócska kövön, az újságírókat se költötte a gólya, ők is helyreállították a hiteles szöveget, hogy Tisza azt mondta Apponyi beszédje után: »*Kibújt a barát a csuklyából*«.

Ebből aztán természetesen következik, hogy Tisza nem ösmeri el az Apponyi tehetségeit.

Hogy pedig az Apponyi tehetségeit nem ösmeri el Tisza, abból az következik, hogy Szapáryt meg akarja buktatni.

*

De voltaképpen csak az következik az egészből, hogy Tisza Kálmán még a Madarász tehetségeit is elösmeri.

És még az következik, hogy engem (e karcolatok igénytelen íróját) akar megbuktatni, mert ha Madarász ötleteit dicsérgeti a folyóson - az enyimeknek okoz kárt.

II. Nepomuki Szent János

(Legenda)

A jelenkor mindenik írója komponált már ki legendát; csak nekem nem volt még soha témám. Arany költészetében megmozdul a nagyváradi Szent László ércszobra. Gyönyörű, hangulatos kép elbájoló miszticizmussal. Ilyesvalamit szeretnék magam is kigondolni.

De hol vegyem? Kitől lopjam? Shakespeare is lopott, tőle is loptak. Már minden el van lopva.

De hátha volnának helyek. Lám, a szabadelvű párt is tudott lopni a habarékpárttól. Hátha én is ott keresgelnék.

S íme, csakugyan ott volt az én legenda témám is a habarékpártnál, csak hogy nem vettem észre.

Ma pattant elő, mint éjben a villámfény, mikor a redakcióban leültem írni.

Előáll a szerkesztő és kérdi:

- Nos, milyen a helyzet a Házban?

- Hm - mondtam sokat jelentő arccal.

A »hm« sokat érő varázsszó. Láttam ezt a párt korifeusainál, akik, ha véleményüket kérik, éppen olyan arccal húzzák ki tüdejükből a »hm«-öt, mint más ember a dohányzacskót - hogy tessék belőle megtölteni a pipáját.

- Azt kell hinnem - folytatá a szerkesztő -, hogy Apponyi beszéde változtatott valamit a helyzeten.

- Hm - feleltem nagy beavatottsággal.

- Ő többé nem áll a híd közepén - jegyzé meg a tudós redaktor.

Ez a szó egyszerre megütötte a fületem. Hogyan a híd közepén? Hát ott állott... Igen, igen...

Csapongó fantáziám futni kezdett, s ugyanakkor futni kezdett a mi falusi kőhidunk is elibém. Láttam magam előtt megkopott kőpárkányát, közepén a jó Nepomuki Szent Jánossal. Csak hogy a derék szent nagyon megváltozott; jóízű, pufók arca volt gyerekkoromban, s most íme, felvette az Apponyi Albert gróf fiziognómiáját.

- Igen, igen - motyogtam zavartan -, jó a hasonlat. Apponyi a híd közepén állt tíz év óta...

- Mozdulatlanul állt - jegyzé meg a redaktor. - Csak a feje fordult meg hol ide, hol amoda.

- Úgy van, a fejét forgatta...

- De szombaton végre kitárta hosszú kezeit.

- Iszonyúan nagy kezei vannak.

- Hosszúak. Az egyikkel Szivákot ölelte a másikkal Irányít.

- Persze, hüm...

- Szombaton aztán megindult a nagy Nepomuki riadó tapsok közt, leért a híd legszéléig, és ott áll e percben...

- Valóban, ott áll a híd legszélén.

- Külön csoda történet, nemde?

- Az. Fel is dolgozom valamikor legendának.

- Vigye patvar a legendákat - szólt a szerkesztő fitymálólág -, hanem írjon holnapra valamit a szituációról, vonja le belőle a politikai konzekvenciákat, analizálja a dolog horderejét, s taglalja lapunk szempontjából az indítóokokat, melyek a grófot arra vitték.

*

Egész kilenc óráig rágtam a tollat. Hasztalan volt minden fáradságom.

Voltak ugyan ideáim, de csak olyanok, mint a Dániel Márton kártyajárása. Kontráim jöttek, de kettes nem volt közte. Se honneur, se ütő.

Sorba szedtem a megoldandó feladatokat.

Vonjam le a konzekvenciákat? Hát a konzekvencia az - kezdem írni -, hogy azzal nem lett se a híd se Nepomuki Szent János erősebb.

Igen, de közelebb jött hozzánk? - okoskodott bennem egy ármányos szellem.

Nem, nem; ez nagy labirintusba vezetne. Töröljük ki! Lássuk a másik kérdést.

Mi a hordereje, hogy a hídnak erre a szélére jött?

Az - vetem a papírra -, hogy a többi szentek is meghökkennek, ha látják, hogy a nagy nepomuki szent megmozdult és előrement, nem tartván elégnak csupán a fejforgatást, s hogy a hídnak erre a végére jött, nem a másakra, megtanuljuk ebből, hogy melyik irányba kell utána jönni.

Eh, ostobaság! A szentek nem tanulékonyak... Ez se lesz jó.

Nézzük a harmadik kérdést: *Mik voltak az indítóokok?*

Hja, ha én azt tudnám! Eszem elkalandozott mindenfelé, de semmi biztos fonál, semmi derengő fény.

Hacsak nem a prágai Nepomuki Szent János esete volt az indító példa.

A prágai Nepomuki Szent János is a híd közepén állt. S mikor összedőlt, bepottyant szegény a Moldvába.

Ez plauzibilis föltevés, mert a híd itt is összeomlóban van; csak abban sántít a dolog, hogy nem bírom demonstrálni, mi történt volna a prágai Nepomuki Szent Jánossal, ha az összeomlást megelőzve, a híd szélére szalad vala.

*

Így nem bírtam aztán megírni se a cikket, se a mai ülés rajzára nem jutott időm; még kevésbé térhettem át az első verre, mely az elkeresztelési vitában folyt - a Gajári Ödön karjából; pedig illett volna, hogy ha már megemlítettem a barátot, aki kibújt a csuhából, ne hagyjam megcsipkedés nélkül a másik barátot, aki *bebúvik a csuhába*.

»ÖTVEN PERC«

Az első szónok Neppel Ferenc után, aki mindig röviden, de okosan szokott beszélni, Szilágyi vette át a szót zsúfolt Ház és karzatok előtt, mert a Ház nagy szónoka még egy kicsit az asszonyoké is. Csinos, érdekes, nagy fej, mint a Mirabeau-é, mely izmos, hatalmas nyakon nyugszik, s még nem érintette az ősz dere.

A fejről lévén szó, eszünkbe jut, hogy midőn Deák Ferenc ott haldoklott egykor a Kecskeméti utcai házban, egy képviselő látogatójához így szólt, amint az a vánkását sietett meg igazítani, s evégből megfogta fejét:

- Erősebben fogjad a fejemet! Eleget sajnálom, hogy nem hagyhatom rátok.

Feje nem maradt ránc - *egy darabban* -, de részletekben megvan még ez a fej.

Egy rész belőle a Szilágyié. Jókorá nagy darab. És éppen ez a fej van hivatva kigondolni Magyarországnak a reformokat.

Beszélni kezd tiszteletteljes mélységes csendben, s körülé ugyanaz a levegő, ami a Deák utolsó nagy beszéde napján volt. Áhítattal nyelik szavait szerte. Mindenki visszafojtja lélegzetét, nincs meg a szokott »úgy van«, »helyes« zajongás se, nehogy a beszédből elveszzen a füleknek valami. A papok összehúzódnak, meglapultan ülnek a padokban, míg a liberalizmus nagy buzogánya sívít a levegőben, rengető csapásokat osztva. Még kényelmetlenebb helyzetben vannak az előző napok orátorai, kik úgy ülnek ott szorongva, mint a csirkék a borító kosárban. Vajon melyikük kerül előbb a trancsírozó kés alá? Baj ha odakerül, de az is baj, ha nem kerül; mert ez annyit jelent, hogy a nagy szakács kicsinek, soványnak tartja késhegyre venni.

Védelmébe véve a februári rendeletet és szétmorzsolva hatalmas érvekkel az aggályokat (egyik főlséges része beszédének), játszi pajzánsággal nyúl Beöthy Ákoshoz, s amint szétszedi beszédét, csodálkozva nézünk rá... nini, hiszen ez csak egy hóember! Az orra murokból van, a feje egy csúván áll; ráereszti a napfényt gunyoros hamissággal, mire Beöthy Ákosból egy nagy tócsa válik; majd egyet fordul, barackot nyom a Grünwald Béla fejére, és otthagyja; roppant apparátusával nekiesik Apponyi Albert grófnak, kifejti, hogy a miniszternek joga van a törvény értelmében kihágási büntetéseket is statuálni, s egészen kirángatja Apponyi alól az alapot, amelyből a rendeletet kifogásolta.

Egyes megjegyzései, mint az, hogy a kormány nem lehet Hamlet, interpretálnia kell a törvényt ott, ahol a törvényhozók nem intézkedtek, maradandó lesz mindenkor, éppúgy az »apró mécs« hasonlata a bírósági törvény-magyarázatra nézve.

A kálvinisták szinte hízásnak eredtek a két óra hosszát tartó gyönyörűségtől. Szilágyi azonban mindjárt szónoklata elején megkenegette egy kis mézzel a katolikusok száját is. Szónoklata kielégített mindenkit, a jogászokat, kiket ellenállhatlanul vitt magával tudományának fényes szövetneke mellett, a laikusokat, kik megtalálták az egyszerű, magvas eszmemenet mellett a kivezető utat a vita által fölkevert tömkelegből, az ingyenceket, kik nem a kérdés tisztázása iránt érdeklődnek, hanem a dialektika fegyverfogásaiban találják élvezetüket, az érvek finomságában, csoportosításában és végre a komoly liberális politikusokat, kik ragyogó arccal voltak tanúi, hogy törli össze, hogy hányja rakásra a seprű alá, a lomok közé az ellenzék rozsdás ósdi érveit.

A Ház órája fél kettőt mutatott, midőn végre áttért a házassági jog reformjára, mely el fogja törölni a felekezeti juriszdikciót, s behozza a polgári anyakönyvvezetést és a polgári házasságot.

Zajos, füleket rengető éljenzés harsant fel, mikor leült, s a nagy üdvívalgáson keresztül egy éles, lelkesedett hang verte fel magát az elnöki katedrához:

- Ötven percet kérünk!

Ötven öt helyett.

S mert az »öt perc« kiáltás a nagy beszédek kísérő szózata a Házban, ez az átvergődő hang volt a Szilágyi beszédének méltó kritikája. Mintha azt kiáltaná az illető: Nagy beszéd volt. A nagyoknál is sokkal nagyobb.

A MAI ÜLÉS [nov. 28.]

Még enyhe ősz volt, mikor az elkeresztelési vita megindult, már kemény dermesztő tél van, hólepett kabátokban jönnek a képviselők, s még mindig a februári rendelet van napirenden, de már végvonaglásban. A Ház és a folyosó mozgalmas képet nyújt. A mezei hadak mind itt vannak. Ucsu a fagyos kezeit melengeti a pattogó tűznél. A protestánsok harcias kedélyhangulatban hullámszerűen szerte a helyiségekben szabadkőművesi kacsintásokkal üdvözölve egymást, mintha mondanák: »Hm, sokan leszünk, hm«. De el nem maradtak a katolikus papok se, csak hogy elkeseredésük már enyhe humorra változott, ami elég különös jelenség, hogy az ecetből legyen bor. »Rosszabbak vagytok a burkusoknál - mondja az egyik tisztelendő atya mosolyogva -, mert azok Bismarck szerint, legalább az istentől félnek, de ti már nem féltek az istentől sem.«

Bent Sponer Andor kezdte a vitát jó szepességi dialektusban. Jóképű, sovány ember, tele ellentétekkel. Rossz szónok, de okos ember. Okos ember, ámbár ellenzéki. Elfogadja a Szivák és az Irányi határozati javaslatát.

Ugyanezt teszi báró Prónay Dezső, a lutheránusok főkurátora is, csinos átgondolt beszédében.

Hasonlóképpen Kiss Albert. Nincs semmi ellentmondás az utolsó napon.

A szónokok táblája üres. Az elnök kijelenti, hogy a vita be van zárva. Ámen.

Még egyszer feláll Csáky (omne trinum perfectum), és harmadszorra is megigézi a Házat, mondván, hogy úgy érzi magát, mint aratás után a gazda, csak a kalászkat szedi már össze; az éles be van hordva, asztagba van rakva, sőt a »nagy cséplőgép« is dolgozott már (Szilágyira mutat), mire kitört a zajos derűtség az egész Házban, még szegény katolikus papok is nevettek.

Ilyen jó hangulatba hozván hallgatóit, elkezdte a kalászszedést Polónyinál, a kalászkok toklászával egy kicsit megszurkálván az illetőket (mert míg Szilágyi zúz, ő csak szúr és kapacitál). Polónyiról átcsapott Apponyira, akit szelíd iróniával mártogat meg egy tegnap kiszalasztott furcsa mondásában. Nem kerüli el Beöthy Ákost (akire most ártatlanul nagyon is rájár a rúd), s egy kis légyecsapóval űzi el előle a rémeket, melyek miatt nem tud aludni.

Megemlékezik Kudlikról is. Hogyne, a kedves Kudlikról! De Kudlik végre is csak egy fanatikus ember, azért neki egy hátbavágás is, ami nem megyen a bőr alá, csak meghökkenti, megfélemlíti (sőt az is túlságos megtiszteltetés neki), nyilat, mérgezett hegyűt Ugronba kell röpíteni, akinek székelő léte két esze van, az egyik eszével lerajzolja ragyogó fényben a vallásszabadságot és jogegyenlőséget, de midőn abból egy részt életbe kell léptetni, a másik eszével meg nem szavazza. Csákynek megvolt rá a harmadik esze, ezt szellemesen kidomborítani.

Mint nagy csaták végén szokás, a sebesültek nyögése tölti be az ágyúmorajtól megpihenő levegőt; még feláll Polónyi, Csátár személyes kérdésekben, Szilágyi megmaradt lövegét elsüti, az öreg Irányi, aki bús és lehangolt (amióta Kossuth Lajos szójátékokat csinál rá) megdicséri Csákyt, Komlóssy felugrik és visszavonja a saját határozati javaslatát. Már-már a teljes vallási béke kiütöbén, általános a szeretet és kibékülés, nem maradt fenn egyéb, mint szavazásra tűzni ki a különféle határozati javaslatokat.

Az elnök elővette a skatulyáját és kihúzta »Pap Elek« nevét.

- Halljuk a Papokat! - hangzott az elméncek ajkairól.

A Papok szavazata megsemmisítette egymást. Pap Elek igennel szavazott, Pap Samu »nem«-mel.

A kormánypártiak nemmel szavaztak az Irányi javaslatára. De néhány *egészen* liberális ember mégis akadt. Wahrman Mór, Tarnóczy, Chorin és Görgey Béla. A pártonkívüliekből hárman hajlottak ide, Perczel Miklós, Király Ferenc, Prónay Dezső. A párt többi része (ti. Széll Kálmán) egészen a kormánypárti taktikával úszott.

Az antiszemita bacillusokat is kiölte az új, friss levegő. Régi, lármás antiszemitákból együtt szavazott Wahrmannal, Chorinnal: Andreánszky, Veress József, Szalay Imre. Így fordul a világ.

Az Irányi javaslata természetesen elbukott.

Még egy névszerinti szavazás volt a Szivák javaslatának II. pontjára (jól benyúlva a délutánba).

A II. pont arról szól, hogy a Ház fenntartani kívánja az elkeresztelési törvényt.

Igen vagy nem?

A Ház fenntartani kívánta a törvényt 47 szavazat kivételével.

A püspököknek nem maradt fenn egyéb vizsgálat csak az, hogy a liberálisok szavazatai szerencsétlen számot tesznek ki; *kétszáztizenhárman* voltak. (Egy aligha meg nem hal közölök egy év alatt.)

E 213 számba beleesik a mérsékelt ellenzékéből Bernáth Béla, pécskai Gaál Jenő, Grecsák Károly, Horváth Lajos, Ivánka László, Szentiványi Árpád, Szentiványi Kálmán, Sponer Andor, Zay Adolf. A függ. pártiak: Dobay Antal, Farkas Imre, Gencsy Albert, Gosztonyi Sándor, Gulácsy Gyula, Győry Elek, Hevessy Benedek, Horváth Ádám, Károlyi Gábor gr., Kiss Albert, Komjáthy Béla, Kossa Dezső, Kun Miklós, Madarász Imre, Madarász József, Majthényi Ádám, Mocsáry Lajos, Papp Elek, Papszász Károly, Pázmándy Dénes, Petrich Ferenc, Thaly Kálmán, Vécsey Endre, Vály Árpád. Pártonkívüliekből Széll Kálmán, Király Ferenc, Perczel Miklós, Prónay Dezső b., míg viszont a kormánypártból a »negyvenhetesekkel« szavazott Eitner Sándor, Firczák Gyula, Ivánkovics János, Mihályi Péter, Rezey Szilvius - és Roszival. Igen, Roszival. Neve a Hock Jánoséval vegyült össze. Hát érdemes volt ezért összeveszni?

HOGY JUTOTTÁL A LEAOTUNGI EMBERKÉKHEZ

Kedves bátyám!

Olvastam hozzád írt leveledből a leaotungi emberkék eszméjét honnan vetted, de engem nem viszel tévútra. Szép, épületes tudománynak tartom a tarokkot magam is, de azt már kötve hiszem, hogy beszély-témák bugyognának belőle. Nem lennék-e én akkor termékenyebb náladnál? Mert meg kell mondanom az igazat szemedbe, hogy én sokkal jobb tarokkista, vagyok, mint te. Te pedig sokkal jobb író vagy, mint én - és az is valami.

Hanem éppen azért nem szép tőled, elzárni előlem a forrásokat. Már mindjárt tegnapelőtt, mikor a levél megjelent, kifejezhettem volna a kételyemet; de akkor még nem jöttem rá, hol vetted a leaotungi emberkéek eszméjét. Most már azt is tudom.⁷

A kiadók.

Mindenekelőtt megmondom, neked, merre fekszik Leaotung tartomány, az eltemetett kis ország, ahonnan nem lehet kijönni a lakosoknak. Te Kína mellé tetted, de voltaképpen kezdődik Prónay Dezső báró mellől és tart fölfelé Fröhlich Gusztávig, Horváth Gyuláig, kik a gránicon ülnek.

Ez a te Leaotung tartományod.

Tudod-e, hogy jöttem én erre rá. Amint ott ülünk tegnapelőtt a Szilágyi hatalmas beszéde alatt, hát látom egyszer, hogy a nagy miniszter fölkap egy csomó leaotungi embert és elkezdti őket a saját állításaikba mártogatni (te ezt a folyadékot naftának nevezted a beszélyben), s éppen ellenkezőleg, mint a gyertyamártónál, minél többet mártogatta őket, annál kisebbek lettek. Fogytak, törpültek ott a szemünk láttára úgy, hogy elbűvölve a látványtól, közbe is szóltam:

- Nini a leaotungi emberkéek!

Szerencsére nem hallották a gyorsírók, se az elnök, aki nyilván megpirongatott volna, mert barátságos lábon állunk Leaotung tartománnyal.

Ebből aztán világos lett előttem minden, amit megírtál. Hiszen persze, hogy persze, a habarékpárt az az országocska, melyet egy beomlott kőszikla elzárt a nagy világtól, s a lakosoknak nem marad egyéb választásuk, mint vagy ott pusztulni el, vagy kijönni.

Kijönni azonban nem lehet, mert csak egy akkora rés van kifelé, amin egy kis aranymenyét kiferhet. Aminthogy ki is fért már rajta Fenyvessy Ferenc barátunk.

S íme most már hová tendál az egész leaotungi politika. Az embereknek *meg kell előbb kisebbedniök*, hogy átjöhessenek. Nagy kevély természetükkel, vezéri páncéljaikkal, forgós sisakjaikkal át nem férnének az összerázott Tien-Muen sziklaúton.

⁷ Jókai Mór írt a Pesti Hírlapban egy igen szép elbeszélést. »A leaotungi emberkéek« címen. Ez emberkéek hazája egy világtól elzárt kínai tartomány, melyet egyszer, hajdani időkben földrengés alkalmával egy óriási szikla úgy eltorlaszolt, hogy onnan csak az ott élő aranymenyétek tudtak kijutni egy keskeny egérúton.

Az emberek bennrekedtek, s idők múltán nagyon megkisebbedtek. Ennek története pedig az, hogy van Leaotungban egy naftatartalmú csodaforrás, mely megakadályozza a test kifejlődését, s ha az állati kölyköket vagy gyermekeket születésük után megmártják benne, nagyon kisdied természetűek maradnak. A katasztrófa alkalmával kormányzó leaotungi helytartó tehát, hogy a folyton szaporodó faj megélhessen a szűk területen, a forrással ivadékról ivadéokra megkisebbitette népét, hogy hogy végül oly aprókká lettek, hogy a szűk egérúton is kijárhattak a világba. Egy harminckét leaotungi emberkééből álló deputáció történetét írja le a mese, melyet Leaotung azért küld a külvilágba, hogy a tartomány alattvalói hódolatát tolmácsolja Csia Csingi kínai császár előtt, ki egy aranymenyét nyakára kötött üzenettel magához rendelte azt. A t. Ház írója a klubban meginterpellálta Jókait: honnan vette az ideát ehhez a bájos meséhez, mire Jókai egy Mikszáth-hoz intézett humoros levélben azt felelte, hogy tarokkozás közben bukkant rá, s hogy a leaotungi emberkéek voltaképpen a tarokk kártyák figurái, a skiz lévén köztük a kínai császár stb.

E levél adta a fenti karcolat írásához az alkalmat 1890 nov. végén a fúzionálási hírek közepette.

Te, kedves bátyám, aki előbb láttad meg ihletett szemeddel az égboltján az Androméda csillagot, mint a szakértő csillagászok, te immár anticipálva az időket, le is írtad az ő bevonulásukat a klubba, amikor megkisebbedve jönnek harmincheten. (Én is ennyire becsülöm a számukat.) Gyönyörűségesen van ez lefestve, hogy »lépdel a kormányzó (ez a legmagasabb termetre köztük) négy vadással, három kürtfúvóval (Kaas Ivor, Bolgár és Grecsák), négy palankin-hordóval, két napernyőtartó (Linder György, Bernáth Dezső), két lámpavivővel s azonkívül tizenkét testőrvitézekkel, hoznak magukkal két tigris, két szelindeket, egy tevét. És ez mind összevéve nem tesz ki többet egy »közönséges jól kihízott mandarin súlyánál«.

Eddig a te szép, elbájoló meséd. Valóban csodálkozni fog felette Gyulai Pál, aki azt mondja, hogy mikor »igaz történetet« írsz, mindig mese válik belőle, s most íme, hogy egyszer mesét mondasz, egy igaz történetre bukkanhat.

Mély megfigyeléssel nyúltál bele az aktuális politika szálaiba, csak egyetlenegyben sántít a dolog. T. i. a császár Csia Csingi felséges személyét nem látom sehol a horizonton, aki pedig szükséges volna arra nézve, hogy a menyét nyakára kösse a cédulát azzal a beszélyedben leírt becses üzenettel a leaotungi emberkékhöz:

- Én, Csia Csingi császár, kívánlak palotámban elfogadni, s mindennemű szükségeseiről gondoskodom rólatok, utatokban és szállástokon.

Egyebekben pontról pontra összevág minden. Sőt némileg ebben is, mert a mi leaotungi emberkéink hasonlóan kisebbednek, s folyton folyvást várják az üzenetet. Nap nap után múlik, s az üzenet nem jön. A Csia Csingi szája be van csukva.

Látod, hiába fogtad rá a tarokk-figurákra a meséidet, megösmerem én a te észjárásodnak furfangos voltát, s igen sajnálom, hogy már te is a szegény mérsékelt ellenzék ellen törsz, gúnyos szatírákat írva róluk. Hiszen annyira elhagyatottak és szerencsétlenek!

Kinek a lelke essék meg rajtuk, ha nem a költőé; aztán akinek annyi koszorú van a fején, mint neked - az hagyja a tövisekkel való babrálást nekünk, akik igazán csak leaotungi emberkéek vagyunk hozzád képest; s ha elszeded a témáinkat - miből élünk meg azután?

Vagy hogy éppen azért utaltál engem a tarokkra?

Tisztelő híved és szolgád...

APPONYI MEGINT LICITÁLT

A mai ülésnek (mely egyébként egyhangú szürkeségben folyt le) volt egy érdekes momentuma. Tisza Kálmán fölszólalt. Az »ország örege« (ámbar még nem nagyon öreg) egy jelentéktelen kérdésben hallatta újra szavát, méltóan szokott egyszerűségéhez nem keresve ünnepies, hatást ígérő alkalmat, amikor eclat-val léphet fel.

Károlyi Gábor gróf hallván a régi hangot, ösztönszerűleg megbokrosodott, s megpróbálta a közbeszólásokat, de az elnök keményen reá reccsent.

Tisza Kálmán Kaas Ivor ellenében, ki a protestáns lelkészek fizetésének minimumát kívánja megállapíttatni, arra figyelmeztette a Házat, hogy ez a megállapítás lehetetlen, mert az állam segélye ingadozó összeg. Egyszer ennyi, máskor több vagy kevesebb lehet. Valamint azt is hangsúlyozza, hogy a segélyezéseknél a felekezeti szempontokkal találkozniok kell a nemzeti szempontoknak.

Csendesen hallgatta a vita ezen momentumát gróf Apponyi Albert, s így szólt magában:

- Mi történt Tiszával? Hiszen nem olyan elfogult kálvinista ez, mint gondoltam. Pedig ezen a réven emelkedett. Ne csipogjatok itt a hátam mögött (szólt hátra párthíveihez). Van egy eszmém. Ezer ördög, egy mentő gondolat villant a fejembe. Beállok kálvinistának.

S fölkel s kinyitván az állam kasszáját, elméletben, megbíztatta a protestáns atyafiakat, hogy csak nyúljanak bele, vájkáljanak könyökig, ő megszavaz nekik mindent. Ne higgyenek Tiszának, a segélyezés éppenséggel nem ingadozó, mert azt a törvényhozás és ő mindig egyformán meg fogja szavazni. (Ne neked Tisza Kálmán! Mehetsz most már ezzel a bokkrétával kálvinista gyűléseket nyitogatni Komáromba!)

A kálvinisták összenéztek. Kőrösi Sándor nagy szemeket meresztett, Kiss Albert, Thaly Kálmán szemei az örömtől csillogtak, György Endre szájából egy harsogó éljen volt már kiszaladóban - mikor a háta mögött egy katolikus képviselő elkezdti mogorván dünnyögni:

- Nem ingadozó az alap? Mindig meg fogja szavazni? Hiszen csak tegnapelőtt szavazta le az 1868. 53. t. cikket, melyen a protestánsok közjogi állása nyugszik!

Erre azután csakugyan befagyott György Endre szájában a »zajos éljen«, s Apponyi kudarcai megint szaporodtak eggyel.

Mert hogy miniszterré nem sikerült lennie - az még hagyján.

De hogy még a kálvinista létel se sikerüljön valakinek, ahhoz már igazán nagy pech kell. De legalább nyugodt lehet a lelkiismerete, hogy: »igazán mindent megpróbáltam«.

Az egész Ház azon tűnődött, hogy mi indíthatta a nemes grófot e különös felszólalásra, de csak lehetetlen volt egyéb intenciót kisütni, mint azt hogy az Akadémiába akar bejutni, most vannak a tagajánlások.

Ha ez az ok, akkor visszavonok mindent, akkor nagyon ügyesen csinálja.

A MAI ÜLÉS [dec. 10.]

A fegyvergyár ügyéről foly a tárgyalás három nap óta.

Az ellenzék elemében van. Csak Thaly búsong, ül szomorúan. Az ő »külön miniszterének« a feje fölött zúg a fergeteg.

Mintha az a húsz el nem fogadott puska mind a Fejérváry mellének lenne szegezve most egy-egy szónok képében.

Igazi golyózápor közt van. Ott áll piros széke az ellenzék harcvonala élén. Nemcsak azok a golyóbisok érik, amiket a Ház naplója megörökít, hanem azok a kenyérből gyúrt galacsinok is, melyeket a pajkoskodó tigrisek gyúrnak megmérgezett nyállal s dobálnak szerte suttyomban.

A szép daliás miniszter idegesen kapkodja a fejét ide-oda, s beszédje közben egész dialógokat folytat - amiket menten össze lehetne fogdosni valami társalgási színműbe. Bosszantó közbeszólások egész raja zúdul rá. S ha le akarnók festeni a beszédjét, úgy nézne ki, mint a Hugo Viktor »Oroszlán«-ja, mely egészen tüskés a beleszúródott nyilaktól.

Ma egészen szakszerű beszédet mondott, tele arzenális műszavakkal, idomszerek-, ellen-idomszerekkel, kiterjeszkedve a fegyvergyár működésére, a fegyverek megvizsgálására, úgyhogy a kotyogóknak kevesebb alkalom jutott a csipkedésre, a lényegre illetőleg. Csak a külsőségeknél csattant el egy-egy derűtséget hintő megjegyzés, mint a német jegyzőkönyvek felolvasásánál Thaly belekiáltása:

- Nem értünk németül. Nem voltunk önkéntesek.

A véderővita tömérdek ügyes közbeszólót nevelt az ellenzéken. Károlyi Gáboron kívül egy egész iskola képződött, Meszlényi Lajos, Hoitsy Pál, Kaas Ivor stb. Jelenleg Ugron Ákos és Linder György vannak tanfolyamon. E sok közbeszólónak folytonos táplálék kell. Sok varjú sok májat eszik.

A kormánypárton nincsenek közbeszólók. Egyetlenegy van, Daniel Gábor, s az annyira el van bizakodva e talentumára, hogy csak nagy ritkán él vele. A nagy, hatalmas párt folytonosan hallgat és unatkozik; nehéz pillanatokban bizonyos hullámvész fut keresztül rajta, amit a gyorsírók »ideges fészkelődésnek« neveznek.

De a fegyvergyár-vita alatt ez a »fészkelődés« sincs. Hallgatja az ellenzéket csendesén, nyugodtan, mint ahogy hallgatni szokás valakinek a köhögést, mikor valami szálkát kell nyelni. A szélsőbal köhög. Hát hadd köhögjön, hiszen a köhögés is emberi dolog. A habarékpárt ellenben vért köp. Hát az is így szokás - ha valaki hektikában van.

A fegyvergyárért bizony kár - de ha nem tudott puskát csinálni, Fejérváry mégse rendelhette ott a puskákat. Az bizonyos.

A pusokák nem olyanok, mint a törvényjavaslatok, hogy azzal is csináltathatja a miniszter, aki nem ért hozzá; mert majd korrigál rajta az országgyűlés, ha neki tetszik, de a rossz pusokán nem korrigál.

A minisztertanács még tán adhatott volna időhaladékokat, akinek egyéb dolga is van a világon, mint a pusokabeszerezés; de hogy a reszort-miniszter, akinek ez a legfőbb kötelessége, a saját szakállára hagyja fegyvertelenül a honvédséget - azt a reszort-minisztertől nem lehet kívánni.

Hogy lesz-e hamarosan háború vagy nem lesz, azt tán tudhatja a kormány és a jól értesült Pesti Napló, de magának a honvédelmi miniszternek csak egyet szabad tudnia, hogy a honvédek még fegyvertelenül vannak.

- Blamázs! - kiáltják az ellenzékiek. - Igaz! Nagy blamázs, hogy volt egy fegyvergyárunk, amelyik nem tudott fegyvert csinálni.

De nagyobb blamázs volna egy hadsereg, az ütközet előtt, amelynek nem tudnának a kezébe fegyvert adni.

Ha most háború előtt állnánk - egy árva szó se hangzott volna el a mai beszédekből. Akkor derék ember lenne Fejérváry.

Miben van hát a bűne?

Egyenesen abban, hogy nem lett háború. De ennek nem Fejérváry az oka, hanem a német császár.

Ő csinálja ezt az egész galibát. Őt kell felelősségre vonni. Ő csinálja a békét! Hát, miért nem mondta, hogy éppen olyan jól van a béke megcsinálva, mint amilyen rosszul voltak megcsinálva a pusokák.

Nem is lenne bolondság egyébiránt kiegyezni a potentátorokkal.

- Várjanak az urak, míg a magyar fegyvergyár megtanul tökéletes puskát gyártani! (Hátha meg lehetne ezen a réven csinálni az örök békét.)

Fejérváry után Herman Ottó szólott, majd Ugron lobbant újra bösz haragra, mindketten személyes kérdésben. Különös véletlen, hogy éppen Ugron beszéde alatt jelentették Almássy Géának, hogy a terem több helyütt repedezik, s néhol a vakolat is hull.

Déltájban Apponyi Albert lépett fel. A szavak nagy mestere gyönyörűen vette ki magát mai szerepében.

Milyen volt ez a szerep? - fogják kérdezni a karzat hölgyei, akik rajonganak Apponyiért. A nők szeretik az ábrándos férfiakat.

Milyen volt a szerep - hát istenem, önök nem vették volna észre?

Apponyi előlépett a színre, miként a színművekben az intrikusok, s kezdte kioltogatni azokat a gyertyákat, amiket Fejérváry apródonként meggyújtott.

Az egyikre rálehelte és elaludt. A másiknak a világító lángnyelvét egy koppantóval csípte le.

Egy-két gyertya még égett, de ő máris állítani kezdte: »Tisztelt Ház, kevesebbet látok mint ezelőtt«.

S hogy azt ne higgyék, mintha neki volna farkas-sötétsége, rendre ráfújt a gyertyákra, és kijelentette, hogy ebben az ügyben teljes *homály* van.

A homályban maradt párt tapsolt és éljenzett a különben retorilag gyönyörű beszéd hatása alatt; Linder György azt mondta: »Ez halálos csapás volt Fejérváryra«, a jegyző pedig új alakot szólított elő. Véletlenül olyat, aki teljesen lát és ragyogó világosságban vonultak el előtte a dolgok.

Ez Tarnóczy Gusztáv!

Minden évben egyszer szokott szólani, mint a kakukk.

Tavaly ilyenkor hallottuk az igazságügyi büdzsénél. Valaki azt kérdezte tőle:

- Hát te is jogász vagy?

- Igen. *Szenvedő* jogász. Mert sok pöröm van.

Ma, egy év múlva, a *szenvedő* gyáros beszélt belőle.

Beszédének magva, hogy mindennek így kellett történni, ahogy történt, és minden úgy van jól, ahogy van.

Tarnóczyt felváltotta Szentkirályi Albert, mint »*időkirbeszélő*«. Ez is egy parlamenti műszó. A dolog ti. úgy áll, hogy Károlyi István gróf akart holnap beszélni, de hogy a vita már ma be ne zárassék, Szentkirályi Albertre volt szükség, aki csakugyan elérte a kitűzött célt: addig-addig dörmögött, mennydörgött, míg a Ház hagymája két órát mutatott, s a vitát nem lehetett berekeszteni.

Ekkor azonban Szapáry a vita megszakítását indítványozta, hogy holnap, az appropriáció következzen. A balvidék ingerülten ellenezte ezt. Az elnök föltette a kérdést - s a többség megszakítani kívánta a vitát.

Haragos fenyegető hangok emelkedtek az ellenzéken:

- Ezt nem viszitek el szárazon! Hosszú vitát csinálunk!

A kormánypártból egy hang utána kiáltott az oszladozó ellenpártnak:

- Hát csak hadd fiaddzék az az »el nem mondott beszéd«.

Denique gróf Károlyi Istvánnak mindig zajos hatást csinálnak az el nem mondott beszédei.

KOMÉDIA A HÁZBAN

(Karcolat a t. Házból)

A költségjavaslat rendesen a »vezérek harca«. Előkelő parlamenti személyekhez való ceremónia. Még egyszer előjönnek a színre, mint a vitézi alakok az ötödik felvonásban. Kirántják kardjaikat még egyszer, elszavalnak utoljára még egy átkot - s ez képezi a költségvita epilógját.

Ma még a szokottnál is rövidebben ment, mert a vezérek megsaporodtak ugyan Ugronnal, de ajkaik bősége megcsappant.

Mert siettek. A közlegénység türelmetlen volt. Az étvágy nagy. Egy miniszterbe lehet harapni. A fegyvergyári vita következik az appropriáció után. Hamar, hamar!

Csak a szélsőbal két érdemes aggastyána, Csatár és Csanády nem sietnek. Ők tökéletesen végzik a haza szent dolgát, esőben, sárban, derült időben, viharban.

Csanády elmondta, hogy minden bajnak oka a közös ügy, Csatár elmondta, hogy a fináncok garázdálkodása miatt már azt se tudja bizonyosan, övé-e az az óra, ami a zsebében ketyeg?

Mindez igen szépen ment délig. Szapáry, Wekerle megfelelt a bizalmatlankodó vezéreknek okosan, de az elemek már mind szaturálva voltak a fegyvergyári dolgokkal; erre alludáltak a közbeszólások, erre népesedett meg a tanácsterem egész zsúfolásig.

A szónokok tábláján a Pázmándy neve állt a Károlyi István grófé előtt.

Előbb hát át kell esni Pázmándyn. Addig éppen ki lehet színi egy szivart, míg Károlyira kerül a sor.

De a folyosón, a büfében csakhamar híre ment, hogy Pázmándy fegyvereket hozott magával.

A Pázmándy szónoklatai nem szoktak vonzók lenni. »Báró de Manx« megunt könyv Magyarországon - de hogyha Dini csakugyan fegyvereket hozott a Házba, sapristi, akkor meg kell hallgatni. És hogy fegyvereket hozott, hihető, mert nem ő maga mondja.

Hát csakugyan a szellemes Dini csevegett. Ezúttal nem beszélt Vas megyéről (ahol annyira szeretik), Franciaországot se kalandozta be (ahol annyira bálványozzák), hanem kihajtatván tegnap a fegyvergyárba, ott megtöltette a fejét valamely elbocsátott hivatalnok által.

De, hogy igen mulatságos volt és szellemes, az bizonyos. És hogy az illető hivatalnok nagyon el fog csodálkozni az adatok ügyes csoportosításán, az valószínű. Pázmándynak van fantáziája és talentuma. Az ördög vigyen el engem, ha ezt valaha kétségbe vonnám.

A Jókai *melegített* lutri-tokjai mehetnek lomtárba. Dini jobbat talált...

Miként jártak el a fegyverbíráló közegek, mikor a hús puskát vizsgálták? E hús puska közé belekeveredett egy valóságos steypi. Kezébe veszi az egyik közeg, nézi, nézegeti: »Hm, ez a legrosszabb«, mire nagy hirtelen hátba löki egy másik közeg: »Hallgass, te bibaszt, hiszen ez steypi puska.«

»Biz ezt akár hihetik, nem is, kegyelmetek.«⁸

Hatalmas derűtség viharzott fel, csak úgy rengtek a falak, még a jobbpárton is hahota zuhogott percekig.

⁸ Idézet »Háry János«-ból.

Áttér ezután az idomszerekre, s kihúz egyet a zsebéből.

- Ez még egyszerű - mondja -, ezt még el lehet készíteni rajz után, de van komplikáltabb is.

És egy komplikált idomszert húz ki a másik zsebéből.

A szélsőbalon tapsolni kezdenek az eszkamotórnek.

Péchy idegesen fészkelődik, a miniszter dacosan fordítja el a fejét.

- De hoztam még valamit őexcellenciájának.

- Lássuk! Lássuk!

- Tegnap olyan keménynek mondta a puskaacélt, hogy a reszelő nem fogja, hoztam neki egy olyan reszelőt, amely fogja.

S kihúzza a harmadik zsebéből a reszelőt.

Újra kitör a kacaj az egész teremben, még a karzat is nevet. Báró Fejérváry bosszankodva kiált fel: »Komédia!«

Pázmándy átnyújtja a reszelőt Thalynak. Thaly nagy készséggel viszi Fejérváryhoz, leteszi az asztalára.

- Reszelje meg vele ő a nyelvét - dohogta a miniszter.

- Nem komédia ez - reposztíroz Pázmándy elmésen -, tragédia inkább, melyben a miniszter Otellót és Jágót játssza. Ő dobta a zsebkendőt, s ő fojtotta meg a fegyvergyárat.

I. Történet. A láb alól eltett kapitányról

Az ellenzéken nagy tetszést aratott ez a rögtönzet, mire Pázmándy még jobban belemélyedt a mesélésbe. Egyre-másra szórt a hajmeresztő, borzalmas történeteket.

Hol volt, hol nem volt, azaz lennie kellett egy kapitánynak, akár az óperenciákon túl, akár az óperenciákon innen, aki ebbe a beszédbe beilleszthető legyen - mint gyanúanyag. Mert gyanúanyag gyűjtésében dolgozunk most.

Ergo, volt egy kapitány.

Ez a kapitány fiatal korában lakatos volt, tehát ez értett legjobban a fegyvergyártáshoz és a puskákhoz. (Lakatosokkal kellett volna kezeltetni a gyárat.)

A kapitány szintén tagja volt a vizsgálóbizottságnak, de bizonyos fokig ez is számár volt, mert elárulta a miniszter előtt, hogy okos ember.

Látván a puskákat így szólt:

- Ezek bizony tökéletesen jó puskák.

De ez a szó okozta vesztét. Mert meghallotta a miniszter, s a szegény kapitányt negyvennyolc óra alatt eltette láb alól.

Szegény, szerencsétlen kapitány!

Szendrey Gerzson kivette zsebkendőjét és a szemeit törölgette. A karzaton is nem egy szem nedvesedett meg a kapitány sorsán. Egy batisztkendő anyóka különösen kérdezgette a szomszédjait, hogy nem tudjuk-e, milyen halállal sikkasztották el.

S ami a legkegyetlenebb, legszomorúbb vonás volt e hajmeresztő történetben, hogy a gyilkos miniszter nem állott ezalatt mosolyogni.

II. Történet. Kötelezvény egy öngyilkosságról.

Ugyanebben a bizottságban volt egy másik ember (hihetőleg kenderből volt a szakála ennek is).

Ez az ember tanult a kapitány sorsán és nem is járt rosszul, de most mindjárt rosszul járna, ha itt volna.

Mit gondolt ki ez az ember?

Hogy a minisztert jókedvre hangolja, szól vala ekképpen, a gyárt becsmérelve:

- Az első szuronnal, melyet a gyár készít, agyon fogom magamat szúrni.

A miniszter megveregette a vállát nyájasan:

- Emiatt halhatatlan lehet ön.

S hol van most az az ember? Bizonyosan valami ordót kapott azóta, pénzelik, traktálják, etetik, itatják.

Quel diable! Hát megy ez? Ennek az embernek nincs joga élni tovább egy percig sem.

Itt hozom számára a halált a zsebemben.

Sacrebleu! Csak nem felejtettem otthon? (A zsebeit kutatja.) Hopp! Itt van, kutyafulú! (S kihúzza a hónaljából egy szuronyt.)

Igen, egy valóságos szuronyt, mely megvillan a Ház színe előtt.

- Íme, miniszter úr; ezt a szuronyt a magyar gyár csinálta. Adja oda annak az embernek, hogy váltsa be az ígéretét. Szúrja magát agyon!

A szélsőbalt a tetszés zajos mámore kapta meg, ujjongtak, tapsoltak, riadoztak, de a jó Péchy Tamás bárány szíve megesett már ennyi vérengzésen, megrázta csöngettyűjét, hogy rendre utasítsa az »efféle illusztrációkért«.

A Ház megszokott csöngettyűjét hallva, szétfoszlott a hallgatók előtt a rózsaszín köd, apró smaragdzöld ördögöcskék, incselkedő gnómok és manók szétrebbentek. A csöngettyű szava elillanásra készíté őket...

Ohó! Hiszen nem a fonóban vagyunk. Nem Hány János uram ökegyelme mesélget. Hiszen ez a magyar parlament!

Az ám, ni! Hogy elbáméskodik az ember! Hogy száll a nível lejjebb-lejjebb! A képzelet hogy elringat és elkápráztat... Az a nagy guzsaly ott nem is guzsaly, de Királyi Pál, nem kukoricát morzsolnak, de Krajtsik hortyog, nem a rokka pereg, hanem a ceruzák percegnek.

*

Csakugyan egészen kizökkent formájából a vita, még gróf Károlyi Istvánnak is, csak nagy nehezen sikerült visszaterelni - a komolyságot, mely egy idő óta gyakran hiányzik az ülésekről. Szerencse, hogy nincs ilyenkor névszerinti szavazás, hadd állna ott - a »távollevők« közt a legelsőknek.

Károlyi István, aki egyike a legfigyelmesebben hallgatott szónokoknak, mert ritkán, különös alkalmakkor beszél csak, nem minden prepotencia nélkül, de férfias nyíltsággal és nemes intencióval, ma a gavalleritás paripájára akarta fölerőszakolni Fejérváryt.

Beszédjét rokonszenvesen hallgatták, habár a figyelem ördögösen megoszlott közte és Pázmándy közt; mindenki szeme Pázmándyn csügött.

Mert híre járt, hogy az elhozott fegyverrészeket az ülés végén egyenkint le fogja nyelni.

A MAI ÜLÉS [dec. 13.]

Némely parlamenti férfiak súlya igazán csodálatos. Karrierjük hasonlít ama kalapokhoz, melyeket az arató tótok szoktak viselni.

E kalapok magukhoz szíván minden nedveket évről évre súlyosabbak lesznek, anélkül, hogy értékesebbé lennének. Egy-egy ilyen arató tót kalapja néha tíz-tizenkét fontot nyom, de többet is nyomhat. Megjegyzendő még, hogy e kalapokat a végén ki szokták főzni, s csak akkor látjuk meg azután, mitől voltak olyan súlyosak.

E bevezetés általános és nem vonatkozik senkire. Egy papírra dobott gondolat, mely az író megkapja, midőn áttekint a fegyvergyári vitán (annak epilógját írván), a vita nevezetes szónokain, a praetorokon és vezetőkön - ha meggondolja, hogy ezek sokszor mitől nyerik a súlyukat.

A vita eldőlt; ma megvolt a szavazás. Fejérváry ellen nem rendelte el a parlament a vizsgáló bizottságot. Ezt egyébiránt sejteni lehetett.

De az ellenzéki vezetők a markukba nevetnek:

- Mindegy. A homály megvan.

A homály. A mesterségesen összeszótt homály. A pók szövete nem olyan finom, mint ez. Leszáll, mint a köd, lassan, csöndesen úszva, körüllebegi a miniszter alakját, ott ring, ott gömörög alakja körül, míg végre beborítja, elnyeli.

Ezt gondolják ők.

De hát éjszaka van-e, homály van-e azért, ha valaki fényes nappal kiáll a fórumra - és lámpás után kezd kiabálni.

*

De ezen állítólagos homály mégis jó volt valamire: hogy abból emelkedjék ki egy fényes, új talentum. Gróf Andrassy Gyula, mondhatnók II. Andrassy Gyula.

Azaz illik is, hogy mondjuk, mert mikor utolszor írtunk róla e rovatban, már akkor is le volt rajzolva föllépésének sikere, de nyomban oda volt vetve melléje néhány vonással egy kis vázlat, hogy miként nézett volna ki a lefestett jelenet, ha a szónokot nem Andrassy Gyulának, de esetleg Gyulai Andrásnak hívják.

Négy év múlt el azóta, s Gyulai András alakja (mely a parlamenti szótárban azóta a tekintély nélküli nevek gazdáira volt használatban) összetört; a mai beszéd elfújta. Andrassy Gyula gróf, ha véletlenül Gyulai Andrásnak hívnák is, ma fénylő szárnyakon emelkedett volna fel ama homályból, hol a nevek csak voksokat jelentenek.

Ő volt az első szónok és elragadta az egész Házat. Előadásából izmos, becses tehetség sugárzott ki, erős nemes vonásokban. Megvilágította a tárgyat nemcsak a logika látó erejével, hanem a szónoklati művészet mutogató csecsebecséivel is. Diszkrét színekben hangulatot öntött el előadásán, s imitt-amott a melegség kellemes léhe reszketett felette.

A Ház lelkesen éljenezte meg, és sokan tódultak hozzá szerencsét kívánni.

Hogy ismét átsapjunk a humorisztikus térre, nem szabad elfelejtenünk, hogy e különben szerencsétlen vita egy másik embert is híressé tett. Kemény Pál e vitában tűnt fel a horizonton először. S azóta az egész Ház e csodálatos férfiában gyönyörködik, ki naggyá tudott lenni anélkül, hogy tudna róla.

Fürge, mint az evet, s víg, mint a vőfély falusi lakodalomban. Ott szokott állni a mediumon, s élvezi a szónokokat, de nem közönséges módon, hanem élvezi úgy, mint a muzulmán a hasist vagy ópiumot; szemei megittasodnak, arca rángatózik, egy-egy hazafias mondástól egész teste delejes kéjben rázkódik össze, felugrik vagy lekuporodik, féloldalt dől, a szónok felé rohan vagy az ajtónak iramodik, konvulzív köhögési rohamot kap, elfogja a nevetési görcs, egy-egy ötletnél táncolni kezd, máskor a feje bágyadtan esik le, mint a Paprika Jancsié, ha a cérna elszakad.

De Kemény Pál korántsem tartozik a lármacsínálók közé; nem a Károlyi Gábor iskolájából van. Derék, jámbor, jó hazafi, szépen pirosuló meglegedett gömbölyű képpel, akit Zirc küldött a parlamentbe csak az imént; ideje se lett volna elromlani. Nem akar ő zavarni, infesztálni senkit. Mindezt a saját mulatságából teszi. S annyira ment minden afféle feltűnési viselkedéstől, hogy fogadni mernék, e sorokból fogja megtudni először, hogy a nemzeti képviselő szeme már napok óta rajta függ.

A folyosón ülő honatyák azt kérdezzék a kijövőktől:

- Mit csinál Kemény Pál?

A nyolc miniszter elandalodva nézi székéről: »víg-e Kemény Pál?«

A mamelukok mind órá ügyelnek, hogy egy mozdulatot se veszítsenek el Kemény Pálból, ki lehetővé tette, hogy a tanácssteremben elmondott beszédek *illusztrálva* legyenek élvezhetők.

*

Andrássy Gyula után, kinek beszédjébe azt kiáltotta egy ellenzéki hang: »Íme megvan az új honvédelmi miniszter«, még Polónyinak volt joga szólásra, ki a maga szempontjából ügyes beszédet mondott; a ravaszságot senki sem használja annyira cum grano salis; beszédjének Andrássy Gyula gróffal polemizáló rögtönzött része sok tekintetben érdekes volt.

Közvetlen a szavazás előtt a miniszterelnök állott fel, s egy olyan kitűnő beszédet tartott egyszerű, könnyed modorban, hogy a mameluk-sereget teljesen felvillanyozta. Pedig e lassú, hideg, lomha testben agyon gyengén cirkulál a vér. Fejérváry a vita alatt akárhányszor tűnhetett volna fel úgy a karzati idegen előtt, mint egy ellenséges táborból idetévedt idegen, ki övétől elszakadván, az ellenséges barlangban száz sziszegő nyelv ellen védelmezi magát. És éppen nem tűnhetett volna fel úgy, hogy hatalmas többsége ott gubbaszkodik a padokon.

Szapáry Gyula gróf, kinek a nobilitás iránti finom érzéke olyan, mint egy képráma, hogy minden cselekedete e becses foglalatban tárul elénk; talán éppen e fonáktságot érezte ki, hogy bár előhaladott volt már az idő, felállott minisztertársa védelmére. Melegen, odaadással védte; de osztogatott sebeket is. Apponyi mellett se suhant el szó nélkül, különösen a »titkos befolyásra« vonatkozó vádját tette semmivé. Beszédjében egy igazi államférfihoz méltó átlátszósággal szedte szét a fegyvergyári vita matériáját, s oly megnyugtató alakban csoportosította össze az érveket, hogy az ellenzék is csendesedni kezdett a beszéd folyama alatt, mint az irritált beteg a csillapító szerektől.

A MAMELUKOK

A Pesti Hírlap mai számában egy újdonság van, mely a szabadelvű párt indolenciáját feszegeti a fegyvergyári vita alkalmából, némi pirongatásokkal vegyítve.

Helyes, helyes! Hiszen a szegény mameluk arra való, hogy sohase tehessen semmit, amiért nem éri gáncs; mert ha ragaszkodó, azért szidják, hogy ragaszkodó; ha nem ragaszkodó, azért szidják, hogy nem ragaszkodó. Hozzá van az már szokva az effélékhez.

Hanem hát egy dolog nem áll, mintha Fejérváry iránt lenne a párt fagyos. Sőt éppen ellenkezőleg, a honvédelmi miniszter a párt kedvence: az ő modora talál a párt véralkatához leginkább. Nem azokból a miniszterekből való, akik ott érzik örökké fejük körül a glóriát - ami pedig már a modern Krisztus és Szűz Mária képekről is lemaradt. Az új fogalmakban a miniszter is csak egy 70 és 90 kiló közt váltakozó test. Nagyobb nyomatéka ennél csak akkor van, ha kívülről eső több más testek öregbítik a súlyát.

Senkinek se volt nehezebb a pártot magához hódítania, mint Fejérvárynak; először, mert katona, s mert polgári ész szerint, ha egy csöpp kenyérmorzsa beleesik egy kád mézbe, az egész méz megsavanyodik tőle; másodszor, mert már a hivatalánál fogva is ő méri a *vörös posztót*: minden miniszter csinálhat néha valami kellemeset, ő soha, hacsak ki nem áll a Ház közepére elénekelni az Andrássy Gyula által említett nótát, mely a »német«-en végződik és a »mégis«-sel kezdődik; hogy mégis megszerette a párt, egészen egyéniségének a varázsa okozta.

Egyénisége pedig semmit se veszített azzal, hogy a magyar fegyvergyár rossz puskákat csinált.

Hogy miért hideg hát mégis a párt?

Nem hideg az, kérem - csak nem tud meleg lenni.

Egyenkint mind szereti Fejérváryt; egyenkint minden mameluk egy oroszlán, aki a fergeteges ülések alatt kijöven a folyosóra, felmérgeződve sziszegi:

»Kedvem volna középük csapni!«

»Mégis gyalázat, amit csinálnak!«

»Tegyük már mi is valamit«

»Ne hagyjuk a miniszterünket!«

Néhány komoly öregúrnak kell őket visszatartani: Ugyan, ne okoskodjatok gyerekek! Legyen eszetek az isten szerelméért!

De amint aztán együtt vannak a teremben, egyszerre meglohad a derék hazafiak haragja; szemeik villama mosollyá változik, a haragos fogvicsorgatás vidám vigyorgássá a Károlyi Gábor közbeszólásain vagy a Kemény Pál gesztusain; minden ember mulat egyenkint a dolgokon - és roppant csodálkozik, hogy a többiek hogy nem jönnek dühbe az efféléken?

Egyszóval a természetrajzot kell tudni, tisztelt szerkesztőség!

Az ellenzéki akkor bátor, ha sokadmagával van. A mameluk egyenkint bátor, de sokadmagával gyámoltalan. Ha magában kapható, még Károlyi Gábor is jó fiú; Helfy egy öreg kir. tanácsos észjárásába zökken, ha a keretjéből kiragadtatik; Hoitsy Pál egy szelíd báránka benyomását teszi, szinte szeretne az ember selyem pántlikát kötni a nyakára.

De hát mi ennek az oka, hogy egy ugyanazon éghajlat alatt két ilyen különböző emberfaj nevelkedhetett!

Hja, ez bizony a megszoktatás dolga.

Tisza tizenöt évig így szólt hozzá:

- Én majd magam verekszem az ellenfeleimmel. Hozzá ne merjen nyúlni egyiktek sem egyikhez sem! Mind az én pecsenyém. Ti csak nézzétek, hogy mit csinállok velük!

És mi néztük.

S miután tizenöt évig néztük és sohase szóltunk semmit, néztük, néztük és addig néztük, hogy leszoktunk lassankint a haragról, s mikor aztán a haragról leszoktunk, egy évtizedig való nézegetés alatt az a hit gyökerezett meg bennünk, hogy a karzaton ülünk; szerettük ugyan a »generálisunkat«, de a szeretetünket nem volt szükség kimutatni, mert ő a mi szeretetünk nélkül is meg tudta verni az ellentábort. Képzelték önök egy olyan hadvezért, aki azt mondja a katonáinak a háborúban: »Feküdjete le aludni, én majd beveszem magam a várat; ne ijedeztetek a röpködő golyóbisoktól, mert egyúttal azokat is én fogom fel, csak aludjatok nyugodtan; feküdj le fiam, Krajszik.«

Hiszen persze hogy kellemetes egy ilyen háborút végigküzdeni, de azt nem lehet elmondani róla, hogy alkalmas lenne valami nagyon *edzeni a sereget*.

A sok nézéstől annyira elkáprázik a párt szeme, hogy utoljára azt fogja hinni, hogy voltaképpen ő tán nem is nézi az eseményeket, hanem csak képzei, hogy nézi.

*

Méltóztassék becses lapjában helyt adni e soraimnak; hátha okulnak rajta pártunk nagyjai - s beleszabadítják a zömöt is a parlamenti csatákba.

Mert az volna az igazi. Ember ember ellen. Ha az ellenzékből feliratkozik négy ember, tőlünk negyven ember lépjen a sorompóba, s akkor bezzeg lekonyul a kisebbség fennhordott orra, hogy immár tőle függ megbuktatni, akit akar. Skandalózus vitákat provokált, s csupa ellenzéki szónoklatoktól zúg az ország napokig.

S mit csinál ez ellen a Ház többsége, Magyarország akaratának kinyomata?

A többség ilyenkor fagyos.

Egyebet nem vesz észre a szem, mely a többséget fürkészi. Egy-egy mameluk ásít néha, egy másik megereszt a miniszter beszéde közben egy-egy »halljuk! halljuk!«-ot mintegy ösztönszerűleg - de egészben véve fagyos.

Tromfra, tromf, beszédre beszéd, ez az én indítványom, mert ha a festéket keverve mártogatjuk fel az ecsettel, egy *harmadik* szín jön ki a kettőből (nem pedig mindig az ő színük).

Azt, hogy mi is tomboljunk, lármázzunk, rikácsoljunk, zavarogjunk, s mert több torok több zajt csinálhat, e réven kerekedjünk föléljük, nem tartanám helyesnek.

Ha egy csomó embernek elment az esze, jobb megvárni türelmesen, míg visszajön, mint a magunkét is utána eresztetni.

A REFORMÁLT FŐRENDEK

Az isten hat nap alatt teremtette a világot, először a világosságot, azután az égboltot, harmadnap szétválasztotta a vizeket a szárazföldről, a negyedik napon a világító égitesteket, ötödik napon a vizekbe halakat teremtett, a levegőbe madarakat, a földre négylábú állatokat: és látá isten, hogy az jó volna.

A hatodik napon teremtette az embert.

A hetedik napon teremtette volna az emberből a mágnást - de már akkor annyira el volt fáradva, hogy megpihent.

De talán gondolta, hogy ha már a világosságot megteremtette, a mágnásnak nincs semmi értelme többé. Ez a két dolog nem kvadrál.

Egyszóval az isten hat nap alatt eleget teremtett - de mi az ahhoz a gyorsasághoz képest, ha a világ alkotásával véletlenül a magyar főrendiház lett volna megbízva. Annak egy negyedóra is elég lett volna ezen csodálatos alkotásokra.

Mert íme, a költségvetést, mellyel egy negyed esztendejig kínlódott a képviselőház, ma egy rövid ülésben tárgyalták le ömértóságaik.

A zsúfolásig megtelt karzat, szép hölgyek és érdeklődő képviselők, kik nagy vitákat vártak, felette csodálkoznak a gyors munkán.

Pedig, hajh, ott ül a jegyzői széken, mint a lassúság emblémája, Gyulai Pál. Jegyzőségében Achilleus (a gyorslábú), poétaságában Malesherbes (a lassú kezű).

Malesherbes egy költeményt írt az akadémiai elnök nejének halálára. A költemény borzasztó lassan készült. Mire a harmadik strófaig jutott a költő, az elnök akkorára újból megházasodott.

Borzasztó, hogy éppen Gyulai Pál jegyzősége alatt kell ilyen gyors munkát végezni.

Az ősz Vay elsorolja a halottakat; Rudnyánszky József felolvassa a részvétiratokra kapott válaszokat.

Ez az ülés érdekesebb része. Természetes ez. Hiszen ne tessék elfelejteni, hogy a főrendiház a »temető előszobája«!

S amely méltóságos urak meghaltak, voltaképpen csak átmentek egy még ennél is valamivel hallgatagabb és méltóságteljesebb főrendiházba - őseik kriptáiba.

Az apró-cseprő jelentések után fölállt az elmaradhatatlan gróf Zichy Nándor, a »katolikus anyaszentegyház kedvenc fia«, s egy talyigára való ultramontán kérvényt nyújtott be, mondván, hogy ezek tárgyalásába most a költségvetésnél nem akar bocsátkozni, majd a kérvények idején.

Mire fölállt Schlauch Lőrinc püspök, s a körülülő alakokról kisült, hogy eleven lények, mert a »Halljuk, halljuk« hangzott szelíden, csendesen szerte a padokból. A népszerűség nagy mértéke kell ahhoz, hogy egy grófi ajak »Halljuk«-ot mondjon valakinek.

A népszerű püspök csatlakozott Zichy Nándor nézetéhez.

Most jött aztán az igazi költségvetés, amit a Ház hónapokig tárgyalt.

Wekerle Sándor ügyes, szakszerű beszédben kérte a költségvetés elfogadását, mire leült elszántan, s átadta a költségvetést sorsának.

Következett az általános tárgyalás.

A miniszter szétnézett, az elnök szétnézett, a főrendiházi tagok visszanéztek az elnökre és miniszterre. Hirschler ásított.

S ezzel az ásítással be volt fejezve az általános vita.

Következett a részletes tárgyalás. Kilenc bonyodalmas tárcának szövevényes tételei. Egy iszonyatos labirintus. Ezer meg ezer szövedéke az állami életnek.

A miniszter szétnézett, az elnök szétnézett.

Mélységes csönd mindenfelé.

E síri csendben elprüsszentette magát Hollán Ernő. Náthája van.

Egy püspök feléje fordult, s halkán súgta:

- Conducat sanitati!

S ezzel a részletes vita is be volt fejezve.

*

1 órakor már vége volt az ülésnek, s a főrendiház ez idei alkotásainak.

Két püspök, aki a prémes felöltőjét vette fel az előteremben, így szólt egymáshoz.

- Egy kicsit soká tartott az ülés.

- Utcunque! De meglehetősen eleven volt.

1891 CIKKEK, TÁRCÁK

TISZA-KLIKK, KEDDI VACSORÁK

(Egy kormánypárti képviselő tréfás töprengései)

Cogito, ergo sum. Non cogito, tamen sum... Tizenöt esztendő óta (ahogy a mandátumot viselem) sohase gondolkoztam, leszoktam teljesen erről a bolondságról, s mégis vagyok. Vagyok, mert azt olvasom magamról, hogy intrikálok. Azt olvasom a legbizalmasabb pajtásaimról, hogy ravaszok. (Úgy bizony Ucsukám, még te is ravasz vagy!)

Ejh, hát hogy lehet az? Hiszen ezek a jó fiúk egy csöppet se változtak azóta, ahogy azt olvastam róluk nyolc év előtt, hogy valóságos kezes bárányok. Képtelenség, amit az ellenzéki sajtó ír, hogy töredezőnk, szakadozunk. Hogy frígiai sapkában járnak az embereink, vagy paphiai fátyollal. Hiszen persze sok mindenfélét össze lehet írni a kulisszák mögül; hiszen a legtisztább pohár vízben is a legörültebb nyüzsgést, mozgást fedezheti fel a szem az ázalagok közt, nagyítóüveg és a fantázia segítségével - de azért az a víz mégis tiszta lehet, iható s üdülést okoz.

Ázalagok minden vízben vannak. Ez nem is kérdés. De hogy van-e hát Tisza-klikk?

Ezt kell mindenekelőtt eldönteni. Én azt hiszem, hogy van Tisza-klikk, hiszen Roszner- és Láng-klikk is van. Horváth Gyulának is van klikkje, én magam is ahhoz tartozom, de tartozom a Tisza-klikkhez is, sőt némileg tagja vagyok a Láng-klikknek és alapító a Roszner-klikkben.

Hogy én mért tartozom annyi klikkhez - az nem az én sokoldalúságomban rejlik, hanem abban a körülményben, hogy a hétnek hét napja van és hogy mind a hét napon a vendéglőben szoktam vacsorálni. Tehát éppen hét klikkre való időm jut. Kedden vacsorálok Lángékkal, szerdán Rosznerékkal, csütörtökön Horváthékkal. Tagja volnék még a Tibád-klikknek, legalább szeretnék az lenni, mert Tibád okos, szellemes ember, nappal mogorva, este kedélyes, de a Szikszayban oly rosszul főznek, hogy ehhez a klikkhez nem tartozhatom.

Ami a Tisza-klikket illeti, ennek az egzisztenciája rejtélyes és sajátos. Kétségtelenül hozzá tartozom - tehát én is összeesküvő vagyok. Ebbe bele is nyugodtam, csak egyet szeretnék kifürkészni: hogy mire vagyok összeesküdve?

Vagy legalább azt a mellékkörülményt volna jó tudni, hogy kik a klikktársaim. Mert még ezt se bírtam kieszelni.

Gyanítok valamit. Azt, hogy ez a klikk nem vacsorál. Mert, hogy az ember valami klikkhez tartozzék, anélkül, hogy tudna róla, az lehetséges; de hogy vacsoráljon az ember anélkül, hogy tudna róla, ez valószínűtlen. Erre példát még az ellenzéki lapokban sem olvastam. Tehát a Tisza-klikk nem vacsorál, s ezzel nagy hátrányban van a többi klikkek mellett.

Mindamellett létezik. De hol? Alkalmasint a folyosón, hol Tisza körül nyüzsg egy csomó ember. De kik? Hát éppen az a csomó. Könnyű őket megismerni. A Tisza-klikkbeli ember jó reggelt kíván Tisza Kálmánnak, s ha Tisza Kálmán és Sprincer János véletlenül egyszerre nyújtanak kezet az érkezőnek, hát akkor a Tisza-klikkbeli ember azonnal felismerhető abból, hogy előbb a Tisza keze után nyúl. A klikkbeli ember, ha valami találó megjegyzése van, siet

azt Tiszával közölni, ha ellenben Tisza mond valami jó megjegyzést (s én istenem, erre még a lelépett miniszterek is képesek), a klikkbeli ember nagy előszeretettel lanszírozza. Ha Tisza mellett üres hely van a nádfonatú folyosói padon, oda rögtön leül valaki, s aki oda leül, az rögtön klikkbelivé lesz, mint ahogy egykor a császáré lett minden legény, akinek fejét a katonacsákó érte.

A klikk tehát rohamosan nő és gyarapszik, csak azt szeretném kifürkészni, hogy miből állanak a fondorlatai. Pedig már egy párszor *közel* véltem járni a nyitjához.

Egy nap a közlegényi köntösbe bújt vezér titokzatosan mondá Csernátynak:

- Még nem érkezett meg az ideje!

Megütötte fülemet ez a hang: »Még nincs itt az ideje«, s faggatóra vettem Csernátynyt:

- Miről beszéltek Tiszával, Lajos bácsi?

- Ebédelni híttam.

Azt is észrevettem az ősszel, hogy pont harangszókor (Zách Felicián is ilyenkor követte el csínyjét) köd előtte, köd utána, előterem valahonnan Hegedüs Sándor (ez néhányszor történt hetenkint), s valami titkos szabadkőmívesi jelre mindannyiszor felcihelődik Tisza Kálmán, és óvatosan kiosonnak a Ház helyiségeiből.

Édes istenem, miféle intrika lehet ez! Hova mennek és mit forralnak? Ha fel bírnám fedezni, mindjárt megkapnám érte a vaskoronarendet. Kutattam, fürkésztem, szaglálóztam s kisült, hogy Hegedüs Sándor egy vívóterembe vezetgeti Tisza Kálmánt.

Vívóterembe! Tisza Kálmánt! Mit jelenthet ez? Talán ki akarja híni Szapáryt egy szál kardra, s ha Szapáry elesik, sorba lekaszabolja Szilágyit, Csákyt és újra beül a piros székbe.

Közöltem is megfigyeléseimet a párttagokkal.

- Ejh bolondság! - mondá Darányi Ignác. - A kis Tisza Lajoska vívni tanul s a »generális« eljár a vívási leckékre.

Még egyetlen egyszer igyekeztem behatolni a klikk rejtelseibe. Tisza ravaszul jegyzé meg Ivánkának egy négyszemközt folytatott párbeszéd töredékeül:

- Csak rajtam múlt, hogy meg nem bukott.

Aha! Hegyezni kezdtem a füleimet. Pszt! Kiről, miről van szó?

- Ez egyszer sajnálom, elügyetlenkedtem a dolgot - folytatá Tisza.

- Hát mit tehetnél volna?

- Ha véletlenül a királyt hívom a coeur dáma helyett.

Vagy egyszerűen a Nedeczky Pista megbuktatásáról volt hát szó - vagy pedig magasabb, mélyebb és messzehatóbb intrikák folynak, melybe a király fölséges személye is bele van vonva, sőt egy hölgy is bejátszik a nagyszabású politikai játékba. Mert Tiszának minden eszköz jó céljai kivitelére.

Annyi bizonyos, hogy a Tisza-klikk intencióit mélységes homály fűdi: a legélesebb szem is csak úgy lát abba, mintha a legsűrűbb szitán át nézné. Csak az ellenzéki szemek látják ritka rostán köröszkül. Én részemről még abban se bírtam teljesen kiigazodni, hogyha csakugyan van Tisza-klikk, tagja-e vajon Tisza Kálmán?

Jól teszi az ellenzék, ha az átláthatatlan fátyolt föllebbenti, legalább mi klikkbeliek is lássunk valamit. Mert már azt hittük volt, hogy a villacosai torony legendáját ide fújta a szél a magyar elmékbe. Villacosa tornyára egyetlen galambot tett a kőműves, de azt mondják, hogy aki az ő apjának természetes fia, az két galambot lát. Úgy gondoltuk tehát, hogy a Tisza-klikk az a másik galamb, akit mindenkinek látnia kell, ha »éles eszű politikus« hírére vágyik. De, ha az ellenzéki zsurnalisztika már a képzeletbeli galamb turbékolásait is hallja, nem tehetünk egyebet, mint bámulni a finom hallást és megadni magunkat, hogy csakugyan két galambunk van. Az egyik a torony tetején, a másik a kalamárisban.

Nem tudom, van-e a geszti határban valami patak, de akkora fantáziával, mint az ellenzéké, oda lehet vinni a Rodostó melletti tengert is; a tenger partjára, hallgatni annak bús mormogását, át lehet szállítani Csernátont s magát Tiszát odaültetni egy geszti fa alá - mint ahogy szegény öreg Bismarck ült a fa alatt, mikor egy ellenzéki úr látta - képzeljük el, hogy Tisza már nincs a parlamentben, mi többi összeesküvők is eltűntünk, szétszéledtünk, ki ide, ki oda (persze legjobb lett volna, ha a Tisza-klikket egyszerűen kiviszik a Szent György-terére, mint Kont és társait, s rövidesen végeznek velük: erről legalább balladát is írhatna Illyés Bálint). Tegyük fel, mondom, hogy a Naplóék már szétszórták a Tisza-klikket - vajon eltűnne-e ezzel az a másik galamb a kalamárisból?

Nem az addig, míg a habarékpárti tintát össze nem öntik a szabadelvűpárti tintával. Akkor elszáll a galamb örökre s más madarak röpködnek ki az újságpapírosok betüerdejéből. Egyelőre maradna a galamb; Tisza-klikk helyett lenne Szilágyi-klikk. És ha Szilágyink nem volna (ami pedig nem jó volna), akkor Csáky-klikket komponálnának ki.

Mert világos a cél.

Gazdátlan fazekakról van szó, t. olvasó, akik el szeretnék hitetni Szapáry Gyula gróffal, hogy az ő fazekai repedeznek.

Hátha elhiszi a miniszterelnök és végre-valahára így szól:

- Új fazekakra van szükségem.

*

Ügyetlen ármány. Pókháló, amire csak rá kell fűjni, hogy tovaszálljon. Nem is pókháló - mert a pókháló megcsinálásához is legalább pók kell. Egyszerű bikanyál. A világ folyásán nem változtat. Napok, hetek múlnak-mennek, mint az örökké tovasiető folyamok. Kedd után hetednapra rendesen új kedd jön s a keddi vacsorákon hol jobb, hol rosszabb a rostélyos és bifszték, csak a Kubinyi György elmécségei és a Münnich politikai tűnődései mindig egyformák, hogy: »Ugyan mi lesz már ezzel a habarékpárttal?«

Ott ül Láng Lajos és a legfőbb öröme, ha valaki azt mondja: »Ma jó volt a menü«. (Csakhogy ezt senki se mondja.) Nem hiányzik innen Gajári se, e nyílt, nemes modorú fiatal tagja a Háznak, »a párt esőköpönyegje« (mert minden viharból ő ázik meg a legelőbb) és legfeljebb a fullánkos nyelvű Dániel Gábor ellen intrikál, hogy végre valahára beleugrassa egy szűzbeszédbe. Ott van Lukács Béla, bizonyosan a minisztere engedelmeivel, és László Mihály bizonyosan a felesége engedelme nélkül. Lászlón rajta lévén az oláhfalusi ködmön - cselszövés nélkül nem lehet, de intrikái nem terjednek messzebb, mint hogy Hagarát valami költött kulisszahírral felültesse. Hát a szelíd lelkű Teleszky ugyan ki ellen áskálódik? Mi titkos céljai lehetnek Hieronymi Károlynak? Miben fő vajon az Almássy Géza rózsaszínű homloka?

Aki még soha nem volt komoly összeesküvők között és csak a színpadi operettekben látott összeesküvőket énekelve, hosszú fekete talárookban, nagy hegyes süvegekkel: az sehogy se hiszi el, hogy összeesküvők között van.

Pedig tényleg a keddi vacsorán vagyunk.

Ím ott ül Tisza István is; erős vitába elegyedve a valutáról. (Aha, most már a pénzügy-miniszterségre aspirál.) A múlt kedden a mezőgazdaságról diskurált (akkor természetesen a Bethlen András széke ingott). Hogy a jövő kedden mi lesz, azt csak az Isten és Linder György tudja.

Tisza István ittléte csakugyan gyanút keltő. Neki voltaképpen nem is volna szabad léteznie, ha teljesen az ellenzék kedvében akarna járni. De ő nem eléggé udvarias.

A gyanút enyhíti kissé, hogy néha megfordul itt Horváth Gyula, az ellenzék szerint Szilágyinak az intimusa, kitől nem lehet rossz néven venni, ha ide is bekukkan, mert hiszen (éppen azon forrás szerint) hetenkint egy napi böjttel szigorított életet kell folytatnia, Szapáry által letiltatván a csütörtöki vacsorázástól. Persze el nem maradhat Krajtsik, de már őerte nem lehet jótállni, mert Krajtsik elalszik az asztalnál s a legcsodálatosabb rázkódásokat és csapásokat álmodhatja össze a Szapáry-kabinetre. Krajtsik megbízható ember, ha ébren van. De mit ér, ha soha sincs ébren!

S ezzel, tisztelt olvasók és tisztelt kormány, kiszolgáltattam a bűnösök lajstromát. Tessék kiadni a rendeletet, hogy »a guillotine jöhet«.

A magam fejének azonban kegyelem; mert ez a fej sohase gondolkozott se így, se úgy.

Ott ülök ugyan a keddi vacsorákon, egyik héten úgy, mint a másik héten, tűröm az anekdotákat (némelyikhez hozzá nem nyúlna Harkányi Frigyes se), nevetem Beöthy Aldzsit (de már ő is öregszik), iszom a hordószagú rossz bort, hallgatom az elkeseredett disputákat, hogy van-e léghuzam, vagy nincs s ha van, honnan van, de én abból a pártütésből még eddig nem láttam semmit.

Nem mozog ott más, csak az állkapcák, meg kések és a villák. Sőt ezek az utóbbiak csörömpölnek is, mert ezek a vendéglős tulajdonai. Az állkapcák a mieink, hát azok nem csörömpölnek.

A keddi vacsoráktól ne reméljen hát az ellenzék semmit. Nincs ott semmi afféle anyag, amin rágódni lehetne. Csak a csontok a tényérokon.

De azokat is rögtön kiviszik a pincérek. Mert a kiszolgálat elég jó.

TISZA KÁLMÁNNÉ ÉS GRÓF ZICHY NÁNDOR

Egy fiatal író járt a minap szerkesztőségünkben, aki azon panaszkodott, hogy nincs témája egy humorisztikus beszélyre.

- Mondok én önnek! - ajánlkoztam.

Rám nézett csodálkozva: hogy ki lehet az: gazdag ember, akinek elajándékozni való témái vannak?

Bemutattam magam.

- X. vagyok. A Petőfi Társaság rendes tagja. Vannak eszmecsíráim.

- Nagyon örülök. És szívesen elfogadom öntől a témát, ha jó. Halljuk tehát.

- Írjon meg ön egy gazdatisztet - kezdem -, akit az uraság kicsap a szolgálatból, mert protestáns nőt vett el.

- Ez a kezdet. Eddig helyesen van. A gondolat kitűnő, a szenzáció elmaradhatatlan, mert mindenki Zichy Nándorra fog gondolni. Bravó, uram! De hát aztán? Hol lesz a bonyodalom?

- A gazdatiszt nagy nyomorban él protestáns életpárjával. Átkozza az »isten tetszése után« szaladgáló grófot és boldogtalan. A gróf jár a misékre és boldog, hogy a XIX-ik század bizonytalan színű posztójára rácsöppenthette ezt a zsírfoltot.

- Nem rossz a gondolat. De mit csináljak vele tovább?

- Nagyon egyszerű. Ön valóságos regényhőst csinál a grófból, aki eközben elindul keresni azokat az apácákat, akiket egy másik protestáns grófné elcsapatott Nagyváradon, az árva-leányok intézetéből; elindul megkeresésükre, hogy segítse őket.

- Ühüm! Nagyon jó lesz. Mindenki Tiszánéra fog gondolni.

- Ha aztán felette leleményes akar lenni, a grófné szívének is meg kell esnie a kicsapott gazdatiszten, s ő is elindul annak a nyomorát enyhíteni.

- Természetesen.

- A gróf megérkezik Nagyváradra, de az egyik apácát nem találja. Azt mondják: egy éjjel eltűnt, nyoma veszett. Megy hát kutatni mindenfelé a szerencsétlen teremtmény után. Bágyadt nyomok vannak csak, de ezek folyton szaporodnak, folyton érdekesítőbbekké lesznek épp, mint a Gaboriau regényeiben. Olvassa ön Gaboriaut?

- Könyv nélkül tudom.

- Akkor hát ön ki is találhatná már a többit. A gróf megy a nyomokon, míg végre a regény utolsó fejezetében odaér a szegény gazdatiszt házába, ahol kitárul az olvasó szeme elé a kioldott csomó. Az elcsapott gazdatiszt az elcsapott apácát szöktette meg, aki áttért a protestáns vallásra és neje lett. A protestáns grófné, ki pártfogoltját keresi, egy időben akad rá áldozatára is, éppúgy mint a gróf. Itt találkoznak mindketten. A mese most már lázasan lüktet, hogy végre nagyot csattanjon. A gróf gazdagon ajándékozza meg a maga apácáját, a grófné pedig a gazdatisztet, mindketten belátják az elkövetett hibát, mely azonban a gondviselés különös kegyelméből jóra fordult. Ami pediglen a jámbor párt illeti, ők ezentúl természetesen boldogok és ma is élnek, ha meg nem haltak...

Az én fiatal írók helyett, hogy örült volna a pompás aktuális beszély-témának, elkezdte az orrát vakarni, ami írói nyelven annyit jelent, hogy megakadt valamiben.

- Hiszen mind jó volna az, kérem, gyönyörű volna ez, de nem lehet megírni.

- Miért?

- Mert egy nagy nehézség van, hogy a nagyváradai apácák, akiket Tiszáné leszavaztatott, mát letették volt a fogadalmakat, következésképp át nem térhetett egyikük a protestáns egyházba.

- Biztos ön abban, hogy fogadalmat letett apácák voltak?

- Hogyne! Ott voltam az ülésen. Hiszen csak éppen azért tett kifogást Tiszáné a felekezeten kívüli intézet általok való vezetése ellen, mert a fogadalmat letett apácáknak a *térítés* is kötelességük.

- De hisz akkor Tiszánénak igaza van!

- Egészen. Mert az árvák közt, hol szülői befolyás nem akadályozhatja a hittérítői magvetést, jó aratást tehettek volna az apácák. Nem volt igazuk a lapoknak, amikor mint vallási türelmetlenséget közölték az esetet egy lélegzetre a Zichy Nándoréval.

- Igen, ferdén voltak informálva!

- De milyen ferdén! Tiszánéval kapcsolatban vallási türelmetlenségről beszélni nevetséges. Én ismerem a viszonyokat közeli körből. Hiszen alkalmazottjainak nagyobb része katolikus. Négy belső inasa közül három pápista, kulcsárnéja, a komornája szintén az, pedig ez már harminc év óta van nála s helyzeténél fogva gyermekei körében is...

- Nono! Még kisérl, hogy Tisza István is katolikus nevelésben részesült, mint Apponyi! Kezdd érdekes lenni a dolog.

- A lapok felületesen közölték.

- Hogy van ön olyan jól informálva?

- Nagyváradin vagyok, s eleitől láttam a dolgok fejlődését.

- Úgy? Hát miképpen történt?

- Rég mutatkoztak már efféle hittérítési hajlamok az intézetben. A növendékek például vallásra való tekintet nélkül az »Üdvözlégy Máriát« használták imául. Tiszáné a »Miatyánk«-ot kívánta. De ezt sem bírta keresztülvinni. Akkor azután nemsokára beállt a második sérelem: az összes növendékek a katolikus templomba jártak. Tiszáné ezt se találta helyesnek. »A vallási türelemre szoktatják őket« - felelék. »Járjanak hát az összes növendékek a protestáns templomokba is« - sürgette Tiszáné. »Hja, ez nem megy!« - válaszolták a vallásos türelem szoktatói.

- Hja, ez akkor egészen más szint kölcsönöz a nagyváradin szavazásnak.

- Kétségtelenül. Tiszánét nem a vallási türelmetlenség vezette; az ő akciója, éppen megfordítva, a vallási türelmetlenség ellen volt irányozva. Nemes és szabadelvű küzdelem volt. Azért hát a beszély tárgya, amit ön mondott nekem, igazságtalan szatíra volna ellene. Zichy Nándorral együtt említeni őt valóságos sértés lenne. Pedig sajnálom a leleményes, érdekes tárgyat.

- Nem tesz semmit - feleltem. - A beszély elmarad örökre. De hogy a mi konferálásunk a születendő beszély tárgyában mégse vesszen egészen kárba, leírom szórul-szóra és kiadom a lapban. Ha nem lehetett elbeszéléssé, legyen belőle *helyreigazítás*.

A HARANG ÉS A KALAPÁCS

(Levél Kiss Józsefhez)

Kedves Barátom!

Nem volnék igazi újságíró, ha már azóta ki nem szimatoltam volna, miféle merénylet készül ellenem lapodban, »A Hét«-ben. Kiszivárgott a híre, hogy az arcképemet hozod és a kiadóimmal íratod hozzá a kritikát felőlem. Pokoli gondolat, barátom! Mintha a macskákat tennéd meg bírának az egér felett.

Tegnap a Ház folyosójára hozták meg hírért, ahol nagy nyüzsgés-mozgás észlelhető most a megürült Napló szerkesztői állása körül. Arra nagyon kíváncsi, ha a Kozarek helye megürül, lesz-e valjon a Házban akkor is észlelhető mozgás? Hogyne! Akkor is lesz!

De ez most már nekem mindegy; amint meghallottam, hogy te miféle dolgot forraltál ki ezekkel az én kiadóimmal ellenem, egyszerre elborult velem a világ, s különféle visszatorlási eszközökön kezdtem a fejemet törni.

De már ezt nem hagyhatom annyiban! Erre írni kell valamit. Ezt okvetlenül ki kell parírozni.

De mivel?

Hát amint javában keresgélnek az ideáim közt, egyszer csak megáll előttem Kőrösi Sándor t. képviselőtársam, és így szól:

- Hoztam neked egy történetet.

- Add ide! Hogy néz ki?

- A harang és a kalapácsról szól.

- No, hát mondd el.

- Van Debrecenben egy Kavics József nevű lelketlen uzsorás, aki nagy vagyont harácsolt össze, istentelenül. Most öreg korára azonban javulni akarna. Megjelent az egyházi gyűlésen és felajánlotta, hogy egy drága harangot vesz a toronyba. A tanács tagjai összenéztek, többen morogni kezdtek: »Nem kell a harangja«. Köpczös István uram őkegyelme pláne felállott, s illetéknépp szólott:

»Isten szent kegyelme fordítsa el e nagy csapást Debrecen felől, mert az árvák és özvegyek siralma kongana-bongana a harangban. Jaj neked Debrecen, ha szüntelen ezt hallanád: Bim-bam! Bim-bam! Én vagyok a Tóth Józsefné derékalja. Bim-bam! Én vagyok a Szabó árvák garasa. Nem, ezt a harangot nem szabad a toronyba föltenni, mert ide harangozza a felhőket, a jégesőt, a mennyköveket.«

De a tanács egy része előtt nem volt közömbös az ingyen harang.

»Szavazzunk az ajánlat felett!« - mondták.

A szavazás megtörtént, s egy szótöbbséggel elfogadták a Kavics József uram ajánlatát, mire felugrott újból Köpczös István:

»No, ha ez a harang meglesz, hallják kegyelmetek, hát én mégsem hagyom a dolgot annyiba, s ezennel felajánlom, hogy a toronyba egy órát csináltatok, az órára egy kalapácsot, hogy az a kalapács idők végezetéig minden negyedórán üsse-verje azt a harangot.«

És hát ezt is köszönettel fogadták presbiter és kurátor uraimék. Megvan a harang is, megvan a kalapács is, s veri-üti azzal Köpczös István uram a toronyban Kavics József uramat.

Eddig a történet, kedves barátom. Kőrösi Sándor legalább nem mondja tovább. A világért se akarom az én tiszteletre méltó kiadóimat Kavics József uramhoz hasonlítani. Derék úri emberek egytől-egyig, de a rólam szerzett adataik és élményeik sok keserőséggel lehetnek vegyítve. Rosszul honorált novellák sírása, zokogása hallik ki a sorokból. Egy hosszú életpálya apró súrlódásai nyikorognak ki a betűkből.

De a hasonlatosság főleg téged érint, csak hogy még rosszabb vagy a debreceni presbitereknél, mert te magad fundáltad ki ezt a harangot, amely lehetőleg felém hozza a jégesőt és mennyköveket.

Hát jól van, de Köpczös uramnál én se maradok kisebb s ehhez a haranghoz én is küldök a legközelebbi számba egy kalapácsot, mely azt jól megütögesse.

Címe lesz: »Az én kiadóim«. Küldd el a szedőgyereket egypár nap múlva.

Budapest, 1891. jan. 21.

Szerető barátod
Mikszáth Kálmán

A PRENUMERÁCIÓ

A szegény Beöthy Laci megtette egyszer azt a tréfát, hogy lerajzoltatta magát koporsóban, amint a temetőbe viszik s a hitelezői részvétkönnyeket hullatva vonulnak utána.

De a torkára forrt a tréfa, mert a hitelezők e violenciára mind felmondták a barátságot egy magyar varga kivételével, ki mindössze ennyi szemrehányást tett a szorongatott írónak: »Bőjtű úr, nem célarányos a becsületes embereket kicsúfolni«.

Bizony, bizony, jobban tenném én is, ha saját kasztunk érdekében, nem évődném könyveink előfizetőivel, inkább magamba szállanék s nem keverném föl az emberek epéjét még jobban.

Mert úgyis nagyon lejárt az előfizető-fogdosás aranykora! Letűntek azok az idők, mikor Tiszaháton ábrándos kisasszonykák kérlelhetetlenül megadóztattak minden lelket a szénfekete hajú, sápadtarcú költő számára, s azok is, mikor a haza szent nevében hívhatták előfizetésre a trubadúrok a bús magyart.

De azért csak rá-rászorul a mai generáció is az előfizetési felhívásra, bár igaz, hogy most egészen más érzelmek közt bocsátjuk ki, mint boldogabb elődeink.

Tehát a könyv-prenumerációról írok, melyet manapság bátran elnevezhetünk »egy bűn történetének«, mely feloszlik három korszakra: az első az eszme fogamzásának korszaka, a második a lelkiismeret furdalásának korszaka s a harmadik a kétségbeesés kora.

Én is beleestem a »bűnbe«, de hogy miképp, máig sem vagyok tisztában, mint azt hiszem, egyetlen becsületes gonosztevő sincs tisztában azzal, miképp fejlődik ki benne a rossz szándék. Meglepi az embert, mint a szerelem, vagy mint a népszínműírási viszketeg. A fejben valami kamara föl pattan, belerepül egy darázs és ott éjnap szüntelenül duruzsol: hirdess prenumerációt! Ha az utcán megyünk, a darázs odabenn egyre azt dőngi: látod ezt a sok sétáló felebarátodat, mind boldog és megelégedett, csak te vagy köztük elégedetlen, rontsd el kicsit a kedvüket. Mikor pedig a kávéházban a tea rózsaszín habja mosolyog ránk s a szivarunk füstje bodorodik a légben, eszünkbe jutnak novella-hőseink, akik szintén ábrándosan hallgatják a szamovárr zizegését s nézik szivarjaik füstjének szállongó karikáit, de az ördög se tud róla semmit. Megszánjuk szegényeket s megszületik a prenumeráció eszméje.

Az eszme születését követi a tett. Kinyomatjuk az előfizetési felhívást... de ez sem megy olyan könnyen.

A felhívásnak csábítónak, érzékenynek és sokatmondónak kell lenni. A t. publikum hazafiaságból már csak bajuszpedrőt vesz. Ma már csábítóbb eszközökhöz kell nyúlni. Eszünkbe jutnak a Kakas Márton recipéi, melyek szerint minden előfizetőnek ingyen kosztot, ajándék nyulat kell ígérni s ha jelentkeznek ingyen kosztra, adassunk nekik egy nap spenótot, másnap sárgarépát, harmadnap spenótot, negyednap sárgarépát, ötödnap már maguk fognak könyörögni, hogy engedjük el az ingyenkosztot; ha pedig a nyúlért jönnek, vágjunk jámbor pofát és világosítsuk föl a jelentkezőt, hogy mi elküldtük a nyulat, hát nem ment el a nyomorult, no de csak tessék kimenni a mezőre, ott bizonyosan találkozik vele és meglőheti bátran. Hah, mily csábító eszmék ezek! Ámbár az igazi prenumeráns-vadászt a Bernát Gazsi eszméje melegíti föl a szíve mélyéig, aki prenumerációt hirdetett - soha meg nem jelenendő költeményeire.

Végre nyélbe van ütve az előfizetési föl hívás s ekkor veszi kezdetét azon honfiak és honleányok kiszimatolása, kiket ívvel boldogíthatunk.

Felfordítjuk emlékezeteink tárházát és lázas hévvel halásszuk ki belőle a biztató neveket.

Eszünkbe jut egy régi ideálunk, akinek gimnazista korunkban szerelmet vallottunk: fájo szívvel postára adunk számára egy gyűjtőívet. Majd egy barátunk neve ötlik fel, akinek ma is tartozunk tíz forinttal: jogcím a gyűjtőívre. Azután egy poéta szülőföldünk szent földjén, aki hajdan agyonkínzott a verseivel: méltó bosszú ezért egy gyűjtőív. E módon lassankint Magyarország megtelik gyűjtő hazafiakkal.

Végül jönnek a helybeliek. Magamhoz veszek egy ívet, elrejttem mélyen kabátom gyomrába (ne sejtse senki, miféle szörnyeteget hordok magammal), s úgy megyek a kávéházba, hogy meglepjem vele a legjobb barátomat.

Éppen vasárnap volt. A fiú gyanútlanul ült a kávéház egyik ablakában, nem sejtve a merényletet, amit ellene terveztem.

Leültem vele szemben s amint néztem vidám, széles arcát, gondtalan homlokát, ünnepiesen borotvált állát, egyszerre megfájdult a szívem, s részvéttel mormolám:

- Nem...Nincs lelke elrontani szegénynek a vasárnapját. Majd máskor.

Nem adtam át az ívet (oly nyugodtnak éreztem magamat az nap, mint aki valami jótettet mívelt), a legközelebbi alkalomra halasztottam.

Ez az alkalom a népszínházban kínálkozott. Mellé ültem, eltökélve, hogy most ki nem bocsátom karmaimból. Fájdalom, éppen egy új népszínművet adtak, unatkozott az egész színház, az én barátom akkorákat ásított, mint egy kapu. Epedve lestem a színpadról egy vidám ötletet, mely megnevettesse barátomat: ez lett volna a halála, mert folyton a markomban szorongattam a gyűjtőívet. Felvonás felvonás után múlt el anélkül, hogy felvidulásra ok lett volna. Még a színészek se nevettek el a jeleneteket. Kétségbeesetten sóhajtottam föl:

- Nem adom át! Csak egy kannibálnak lenne ily körülmények közt szíve gyűjtőívet nyomni valaki kezébe.

Máig sem adtam át neki. A többit is kerülő utakon csempésztam be felebarátaim házi szentélyeibe.

Ezután következett a lelkiismeret furdalásának korszaka.

Nem valami kellemes állapot tudni az embernek, hogy az adó mellett immár ő is számbavehető csapást képez az ország fölött. Hogy valahány ismerőseivel találkozik, mindnek a szeméből azt olvassa ki: meggyilkoltál... lelked rajta! Hogy ahol legjobb barátai laknak, az ablakokat merev sápadt arcokkal lássa megrakva, melyek szemrehányóan néznek le rá és üldözik úton-útfélen rémes látománycént.

Majd következett a harmadik korszak. Az az idő, mikor a gyűjtőívek megérkeznek.

Az ember minden büntudat dacára is bizonyos kellemes izgékonytságot érez. Jóleső izgatottságot, miközben képzeletében folyton pénzes levélhordók szaladoznak előtte s egyik a másik sarkát tiporva ront feléje.

A nap ragyogóbban kel föl. Tele van a levegő aranyos sugárzással, remegő fénnel. Lágy, üde illat hullámszik körülöttem, mintha a fenyőerdők lehe fogna körül. Ez egy darab tavasz. A közönség méltánylatának előhírnöke.

Kopogás hallatszik, s belép a levélhordó. Két levelet is hoz egyszerre.

Az egyikén otthoni postabélyeg. Ah, ez a szülőföldről jó. Üdvözlég, kedves szülőföldem, honnan elsőnek érkezik számomra a galambposta a remény ágával. Meghatottságom leírhatatlan. Erdők, völgyek, csapások, patakok egyszerre élém lebegnek s megtöltnek hálás emlékezettel. Hiába, mégiscsak a szülőföld!

Felbontom a levelet, s megilletődötten fogok olvasásához. A poéta ír, mégpedig versekben. Gyalázatos rímekben szatirizálja ki avas világnézetemet, mely elhitette velem, hogy az emberek a tizenkilencedik század végén még prenumerálnak. Fránya poétája! Felbontom a másik levelet. Ebben egy ismerősöm szintén igen alaposan megmossa a fejemet, amiért neki ívet merészkedtem küldeni, holott ő önzetlen jellegű tiszteletpéldányt vár. Igenis, vár. A címe: Kukutyin, u. p. itt meg itt. - Hát hiszen jól van. Ez legalább nem versben írta.

Úgy látszik, a vidéki gyűjtőkben csalódtam. No, de itt vannak még a helybeliek. Egész nap a szobámban maradtam várva reájuk. Az órák lustán, nehézkesen másztak, de senki se billentette meg a kilincset.

Végre, úgy estefelé biztató kopogás hangzott az ajtón. Odarohantam s mint a zsákmányt vonszoltam be a szobába egy piros-pozsgás, de nagyon komoly hazafit. No, ez prenumeráns, akárhogy komolykodik.

- Üdvözlöm uram - szóltam mély meghatottsággal és fogva a kabátja szárnyát.

- Jó napot - felelte ő mogorván.

- Mivel szolgálhatok?

- Adjon nekem egy gyűjtőívet.

A nem várt óhaj óriási szenzációt keltett bennem. Hiszen ez egy pompás ember. Egyszerre feledtem a verset, a tiszteletpéldányt, a szomorú napi eredményt. Egy ember, aki önszántából akar gyűjteni, valóban nem közönséges szerencse.

- Mélyen le vagyok kötelezve - szóltam átadva az ívet. - Tehát ön még nem prenumerált?

Vendégem lesújtó tekintetet vetett rám.

- De igenis, engem már aláírtak.

- Tehát ez az ív?

- Ezt azért kértem, hogy ha én szenvedtem, *az ismerőseim is szenvedjenek*.

...Melegen megszorítottam vendégem kezét. Hogyne. Ez az ember egy új gyűjtő-faj első fecskéje. Nincs többé gyűjtő rajongásból, hazafiságból - de íme van bosszúból. Okosan kijátszva őket, szebb eredményt érhet el velük az irodalom, mint a hajdaniakkal.

EGY ÚJSÁGÍRÓ, EGY MÉSZÁROS ÉS EGY MINISZTERELNÖK

Anno Domini 1884. azt írta a »Nemzet«-ben de. Heltai Ferenc íróársunk, hogy a »mészáros mesterséghez kevésbé kívántatik szakértelem, mint némely más mesterséghez«. Elolvasván ezt Kertész uram, ipolysági mészáros, elkeseredék vala a mesterség ilyen dehonesztálásán. Mit, hogy szakértelem nem kívántatik! (Már csak maradjunk a »tetik«, »tatik« mellett, mert az újságírás mesterségéhez sem kívántatik különösebb szakértelem.) Fránya újságírója, mit beszél! Hát nem remeklés az, ha az ember egyetlen ütessel teríti le a legbősebb tulkot? (Míg az újságíró csak a ködben szurkál a lepogonyítandó áldozat felé.)

Aesopus meséiben, ily esetben a mészáros felcihelődván megy Jupiterhez panaszra. Kertész uram azonképp egyenesen Tisza Kálmánhoz fordult egy instanciával, de olyan argumentumot csatolva ahhoz, mely egyszerre agyonsújtja az újságíró könnyedén odavetett mondását. Volt pedig ez egy kosból való dohányzacskó. Csakhogy milyen zacskó! Hogy van az kívágva!

Kilenc sallangja lelóg rangosan minden szem gyönyörűségére. S bár egy darabból van az egész, rajta barnállik a kosnak minden körme.

...No, hát ilyet vágjon ki dr. Heltai Ferenc, ha nem kell a mészárosághoz szakértelem!

Így küldte fel azt Budára az ipolysági derék mester: »Adassék e levél nagyméltóságú Tisza Kálmánnak«. S hozzá elképzelte, hogy ez a szép jószág csak az ország hatalmas miniszterelnökét illetheti meg; hadd növekedjék meg a tekintélye még jobban, hogy mikor az udvarhoz fölmegyén s beteszi a zacskót a zsebébe, bokáit verdessék a hetyke cafrangok. Még tán maga a király is megkérdi, ha látja: »Ejnye, kedves Tisza, de szép zacskója van; ugyan hol szerezte?« Mindezek megvillanhattak a fejében, mikor a levelet, okos művelt hangon, tisztességtudással ekképpen komponálta meg:

A legmelegebb tisztelettel vagyok bátor nagyméltóságodat csekély személyemtől mint mészárosmestertől kitelhető emlékkal megtisztelni, melynek kiállítása mesterségemmel összevág s miután borsod-miskolci születésű vagyok, tudvalevő dolog előttem, hogy a magyar embernek igen kedves tárgya szokott lenni egy kilencágú dohányzacskó éspedig egész terjedelmében, egy darabban, a kosnak körmeivel együtt; azért tehát miután nagyméltóságodban ösmertem fel a legnagyobb magyart, ki az ország ügyeinek élén áll és álláspontját leghívebben tölti be, mely cselekményének hála és elismerésül fogadja nagyméltóságod ezen csekély emléket szívesen egy magyar mészárosmestertől, ki is mesterségét tanulta és cáfolja a dr. Heltai Ferenc úr azon állítását, melyet még, ha jól emlékszem, 1884. évben a »Nemzet« lapban egy cikkében előhozott, hogy a mészárosnak nem kell szakképzettnek lennie, mert azt bárki is, némi gyakorlat után, folytatni képes lehet. Ha ez állítása igaz, vágjon ki a fentnevezett dr. úr ily kostököket, ha több évekig fogja gyakorolni a mészáros mesterséget.

Ne vegye rossz néven nagyméltóságod e megjegyzésemet, de mégis némán el nem tűrhettem azt.

Ismételten felkérem nagyméltóságodat, fogadja ezen csekélységet, mint szívemből eredő emléket.

Legalázatosabb szolgálja

Kertész mészáros mester
Hont megye ipolysági lakos.

E levél óta sok idő múlt el már, de Kertész uram nem hallott róla semmit. Sok százezer levél elkallódott azóta a papírkosarakban. Sok híres akta, mely országos port vert fel, ma közönséges lim-lom; nagy változások estek. Ki tudja, mi lett hát azóta a zacskóból! Maga az ország miniszterelnöke is, kit »magyar Bismarck« gyanánt szerettünk emlegetni, elhagyta piros bársony székét.

De míg az igazi Bismarckot a szereplési láz gyötri és a fecsegési vágy (fog az még küldeni Ábrányiért!), addig a mi Tiszánk csendesesen, meglegedetten ül a nádfonatú képviselői padban vagy a folyosón. Vidám, boldog és érdeklődéssel szemléli a lázas, áldásos napi munkát, melyet az új vezér dirigál; de a lezajlott tizenöt évi hatalom emlékei nem kísértének fejében. Nem menti, nem szépíti, nem emlegeti a tetteit (pedig valamennyire ő csak részt vett az eseményekben). Nem dicsekszik a föld potentátjainak kegyeivel, bizalmával (pedig abból is eleget kóstolgatott).

Hanem egyetlen egy dicsekedésen már többször rajtakaptuk:

- Küldött nekem egyszer egy ipolysági mészáros egy gyönyörű dohányzacskót...

S itt következik a fent elmondott történet előadása; amit olyan arccal mond el, olyan meglegedetten, majdnem felvillanyozva, mintha sohasem érte volna ehhez fogható kitüntetés.

- Van-e aztán a zacskóban szűzdohány, kegyelmes uram? - kérdik ilyenkor a képviselők.

- Ne gyanúsítsatok! Hol venném? Nincs abban egyéb, mint a Kertész uram levele, amit benne őrzök. Elhozom nektek egyszer, mert érdemes elolvasni.

S valóban közzétenni is érdemes volt. Mert az egész történet sok tekintetben igen kellemes. Egy história, amiben az összes szereplők jól járnak úgy, hogy a vég mindenkit kielégít.

Heltai Ferenc jól járt, mert a cikkének messzemenő hatása volt (s az íróra ez a fő). A miniszterelnök szintén nem járt rosszul, mert egy nevezetes dohányzacskót kapott. Kertész uram meg lehet elégedve, mert rehabilitálta a mesteriségét. Én sem panaszkodom, mert egy témát kaptam benne. Sőt még a megcáfolt »Nemzet« sem lehet elkeseredve, mert az 1844-iki cikke egy kis közleményt szült számára hat év után. Némi rövidséget csupán az a bizonyos kos szenvedett - de az is csak a halála után.

ÁLARC NÉLKÜL

- Nem mese -

Méltóztassanak elhinni, hogy a kegyelmes úr roppant demokrata hírében állott. Egyik öreg számtanácsos, ki egész életében reszelő érdességű republikánus volt, maga is azt poszmogta róla a miniszterium fiatal gólyáinak, hogy a kegyelmes úr valóságos vértanúja annak a kristálytisza demokráciának, amelynek férfias önérzettel, nyíltan, szabadon, mindenféle politikai szójárás és vitorlaforgás között is kifejezést ad. S az haj! nagy dolog ám... Mindenki tudja, hogy a kegyelmes úr például csak azért nem leve eddig valóságos belső titkos tanácsos, mert nem ajánlatos illatos pillangós szőnyegre állítani azt, akinek patkó van a sarkán...

A fiatal gólyák megilletődve hallották az öreg szittyá poszmogásait, s ettől az időtől kezdve valóságos áhítattal bámulták a kegyelmes urat.

Volt köztük egy impertinens szőke, sápadt arcú fiatal segédfogalmazó, aki arról nevezetes, hogy kitűnő diplomákkal rendelkezett, rengeteg sokat tudott, s a szó komoly értelmében való zseniális tehetségei voltak. Könnyű felfogás, gyors ítélet, sok humor, biztos mennykőfogó a feléje röpített viccek ellen és kiélesített fullánk a rosszakaratú (kollégialis) támadások hathatós - visszszámítására stb. stb. Szóval, olyan ifjú ember, akiből diktátor éppúgy lehet, mint alkalomadtán - hordár.

Ha most már elgondolja az ember, hogy ez az igazán derék fiú immár a negyedik esztendeje aspirál egy olyan fogalmazói állásra, amelyet a vele egyszerre hivatalba lépő Niki báró már egy éve elért, pedig isten bizony nem értett hozzá - s hozzá gondolja ugyanegy füst alatt azt is, hogy édesanyja volt otthon, akinek ő vala minden reménysége ezen a földön, s ketten az ő szerényke keresetéből éltek -, nem fogja bizony csodálni senki, hogy midőn a kegyelmes úr átvette a minisztérium vezetését, őbelé vetette minden reménységét.

Egy demokrata miniszter túlteszi magát a hagyományos protekció rendszerén (ezen a ruganyos húsú polipon, amelyen sem szűrő, sem vágószerszám nem fog), s következetes lészen bizonyára azokhoz az ideális elvekhez is, amelyekről nemcsak szóval, hanem - ottan-ottan írásban is, mindig rendkívül korrekt modorban nyilatkozott. Be kellene tehát kéredzkedni a kegyelmes úrhoz és megkérdezni tőle, hogy hajlandó-e őt egyáltalában akceptálni, vagy nem?

Niki báró házasodni készül. Földhöz fogja csapni a fogalmazóságot és menyasszonya pénzén jónevű istállót fog berendezni. Helye üresen marad. Jó volna tehát, ha már most aspirálna erre a helyre. A miniszter ugyan igen figyelmes memóriájú ember hírében is áll, de nem lehet tudni,

hogy mi kerülhet hirtelen a levegőbe, amitől meginog a kegyelmes úr fundamentuma, s a várható kilátásokat ismét elviszi valamiképpen az ördög.

Annyi az egész, hogy rövid habozás után férfias cselekvésre szánta el magát a derék fiú, elhatározván szentül azt is, hogy alkalmazkodni fog a demokrata miniszter elveihez és »emberi méltóságához illő önérzettel« - amint a kegyelmes út hatásosan mondani szokta - fogja neki előadni, hogy miért járul ím kopottaska frakkjában a színe elé.

S hát úgy is történt.

Egy szép napon audienciára jelentkezett, s ott aztán bátran, emelt fővel, »emberi méltóságához illő önérzettel« lépett a puritán római erényekkel ékes nagyúr elé, ki - da capo saját hatásos kifejezése szerint - nem tűri a csúszásmászást, hízalgést, megalázkodást és több rendbeli hasonló nyomorult paréjját a »férfiatlan társadalmi morál« dudvás mezejének, amelyről bőven arat manapság minden okosan számító stréber.

A kegyelmes úr - csodák-csodája - roppant hideg nyugalommal mérte végig a méltóságos emberi önérzettel fellépő ifjút.

- Mit akar?

- Kegyelmes uram...

- Csak röviden!

- Bocsánatot kérek - felelte magabízó önérzettel az ifjú -, nagyméltóságod beláthatja, hogy négy esztendei várakozás után, azzal a kvalifikációval, amellyel én rendelkezem, joggal reflektálhatok egy olyan állásra az állam szolgálatában, amelyben érvényesülhetek, s amely után legalábbis meg tudok élni.

A hang merész; ugyanilyen a tekintet is. A kegyelmes úr arcán pedig viharba repül össze az állandóan ott tanyázó felhő massa.

- Mit fecseg ön?

- Bocsánatot kérek...

- Micsoda pöffeszkedés ez?

- Kérni...

- Elég! Menjen!

- Kegyelmes uram...

- Elmehet!

- Könyörgök alázattal...

A nagy demokrata megvillanó tekintettel sújtja le a szegény, sápadt fiút és rákiált, hogy cseng:

- Takarodjék!

*

Tudni kell egyébképpen azt is, hogy tíz perc múlva aztán egy igen magasrangú, gőgös főurat jelentettek be. A kegyelmes úr jelt adott a beléphetésre s közben futólag a tükörbe nézett.

Nincs semmi baj. Az álarc *ismét* rendben.

Jöhet, aki akar.

A SCHNEIDER SZÜRKÉI PÁRIZSBAN

A vademberek még jó emberek, mert azok megeszik a fehér embert... És ebben van ráció, mert éhesek és éppen a fehér emberre éhesek. De a saját embereiket nem bántják.

Olyan törzsről is van tudomásunk, amelyik megeszi a saját embereit is - a nagyon öregeket. Ez a kímélet egy neme és a halhatatlanság bizonyos módja. Így élnek tovább az unokáikban.

De a fehér emberek emberevése visszataszítóbb ennél. És ostobább is. Mert amazok az éhség csillapítására dolgoznak, emezek a hasznavehetetlen aggoktól szabadulnak meg jó étvággal, míg a fehérek a legderekből embereiket falják fel.

Párizsból ver a hír, hogy Jules Ferryt, Franciaország ez idő szerint legnagyobb emberét, ki egy ünnepélyen beszédet tartott, künn az utcákon a tömegek, csúfondáros üvöltésekkel, rakoncátlan szitkokkal támadták meg, úgyhogy kénytelen volt bérkocsin menekülni.

Jelentéktelen eset. Csak úgy mellel foglalt helyet a nap krónikájában. Jules Ferry különben is népszerűtlen. Azon szerencsétlen nagy ország, mely a világnak szemefénye olykor, nem bír annyi belátással néha, hogy a rókát össze ne tévezze az oroszlánal.

De nem akarunk Franciaország belügyeibe avatkozni (nehogy rendreutasítson Péchy Tamás), a »ligue des patriotes« csínyjei felett se törünk pálcát (mert úgyse olvassa el cikkünket), de a száguldó bérkocsi, mely tova rohan Franciaország legjobb fiával Párizs boulevardjain, eszünkbe juttat egy másik bérkocsit, mely évek előtt éppúgy rohant a Múzeum körúton, a fenyegetőző sokaság szitkaitól kísérve. Ebben a bérkocsiban akkor Tisza Kálmán ült.

De ez nem az első és nem az utolsó bérkocsi. Ez egy állandó fiáker a parlamenti rendszer mellett. Egyszer egy, máskor másik nagy emberünk lesz kénytelen beleülni. Folyik az óriási lakmározás, csámcsogás, fogpiszkálgatás, aztán szájmosogatás. Néha az sem. Egyszer Tiszát esszük, máskor Apponyit, sőt Kossuthba is beleharapunk. Majd jönnek aztán apródonkint a többiek. Rákerül a sor Szapáryra, Barossra. Egy mindig készül, puhul a nemzeti étvágy számára a borító kosár alatt. A sajtó spékeli apródonkint...

Talán nem egészen jól van ez így. Az angol nép portást állít kiváló embereinek, a francia s a magyar egy bérkocsiba kergeti.

Mi tanultuk-e ezt a franciáktól vagy azok mi tőlünk? Mindegy, az emberevés kínzó étvágya kétségkívül rajtunk van, s hogy ím a Schneider szürkéi Párizsban is előtűntek, ez igen melankolikus gondolatokat ébreszt fel, mégpedig nem a népképviselési rendszer dicsőségére.

A fejedelmek eddig is igen sok nagy embert emésztettek fel, egy-egy szeszélyből beletaszítva a semmiségbe (még Bismarck is elnyeletett; még ő is kisebb volt, mint egy császár torka), de ha a népek is ugyanezt a mulatságot kezdik, akkor az anyákon akad meg a dolog, mert azok nem tudnak velük konkurálni, annyi nagy embert produkálva, amennyi a fogyasztásnak megfelel. Elfogyván a jelesek, Boulangerek kezébe kerül a vezetés.

S ezeket aztán nem a parlamentárizmus eszi meg, hanem ők eszik meg a parlamentárizmust.

HÚSVÉT A SZÍNHÁZBAN

A következő sorok közzétételére kérték föl bennünket:

»Tisztelt Szerkesztő úr! Azok közé az európai rabszolgák közé tartozom, akik este is dolgoznak. Az éjjel majdnem mindig a munkaasztalnál talál. És így, ámbátor bolondja vagyok az összes művészeteknek, színházba nem igen járhatok, évenként csak három olyan napom van,

mikor kielégíthetem Thália iránti szenvedélyemet: a három sátoros ünnep. Természetesen egyet se mulasztok el e ritka alkalmak közül, s a nagy ünnepek első napján sietek jegyet szerezni valamelyik színházba, hogy ellássam magamat a kellő szellemi táplálékkal, legalább is egy fertály esztendőre.

Azt gondolná az ember, hogy évek hosszú során át így is meg lehet ismerni a repertoár egy nem jelentéktelen részét.

Ez tévedés. Én már több mint egy évtizede vagyok ilyen ünnepi színház-látogató, de fájdalom eddig még csak két darabot láttam: az *Ember tragédiájá*-t és a *Piros bugyelláris*-t.

A nemzeti színházban minden nagy ünnepen a Madách ismeretes remekművét adják, a népszínházban pedig Krisztus urunk születését, föltámadását és a Szent-Lélek eljövetelet egyképpen a *Piros bugyelláris* előadásával ünneplik.

A tíz év alatt, mióta fölváltva hol az egyik, hol a másik darabot tanulmányoztam, bőséges alkalmam volt az összehasonlításra, melyik színész játssza jobban s melyik rosszabbul ezt vagy azt a szerepet; megértem, hogy új színészek jöttek a régiek örökébe, túléltem egy egész színészgenerációt; láttam egy tucát Nyeglét, s egy egész sereg Kósza Gyurkát; lassankint minden megváltozott a színpadon, csak a két darab maradt örök. Az esztendők során nagy változáson ment át az én esztétikai meggyőződése is; az *Ember tragédiájá*-nak lelkes bámulójából Madách profán kritikusa vá lettem, s a *Piros bugyelláris*, melyet eleinte kedveltem, valósággal gyűlöletesnek tűnt föl előttem. S még mindig csak e két darab járta a sátoros ünnepeken. Belétörődtem ebbe is; rossz kedvvel bár, tovább élveztem az én két darabomat; s azonképpen tovább változott az én esztétikai meggyőződése is. Oly szépen változott, fejlődött, hogy ma már megint ott vagyok, ahol legelőször voltam. Jelenleg ismét lelkesülök az *Ember tragédiájá*-ért, s ismét gyönyörködöm a *Piros bugyelláris*-ban. De ezt a nézetemet már szeretném megőrizni. Melegen óhajtom, hogy visszanyert hitem ne kerüljön többé veszedelembe soha, soha. Aztán meg szeretnék már végre néhány más darabot is látni.

Azért tehát ünnepi színházlátogató társaim nevében is arra szeretném kérni a színházak tisztelt igazgatóit, hogy a *toujours perdrix* elvét ne érvényesítsék oly kérlelhetetlen szigorúsággal. Remélem, a tisztelt szerk. úr nem tagadja meg e kérés illedelmes kifejezésétől b. lapjának publicitását.

M. K. hétköznapi munkás, sátoros ünnepeken színházba járó.«

A KIRÁLY SZEMÜVEGE

Alkotmányos országokban két faktor oszthat kitüntetések: az uralkodó címekkel, rendjelekkel rendelkezik, a nép fáklyásmenetet adhat, díszpolgárrá teheti kedvencét, szobrot emelhet neki, utcát nevezhet el róla. Középu t lebeg a sajtó. Ez hangzatos szóvirágokkal ékesíti föl tenyerén hordott embereit. Mindeniknek megvan a maga jogosultsága, minden kitüntetés becses lehet, ha attól jön, aki arra illetékes, és ha úgy nyilatkozik, hogy természetességének ízét másnemű aroma el nem veszi.

Egy szobor, amit a hatalom állít föl, kevesebbet ér, mint amit polgárok emelnek polgártársuknak; a sajtó lelkesült zengése fülsértő hangzavarrá válik, ha a reklám nagy dobja van megütve benne, a nép koszorúja undorító, ha virágait a hízelgés keze fonja.

Innen van az, hogy a különféle helyekről származó különféle kitüntetéseknek különféle formákban kell mozogniok. A király rendjeltára élő alattvalóra szól (az élők támogatják a trónust). A nép fáklyásmenetei, díszpolgári oklevelei szinte az élők számára vannak, de a

nagyobb szabású kitüntetések a szobor, az utcanév a halottaké (mert a megbecsült halottak nevelik a népnek a becsülést szomjúhozó élőket).

A királyi kitüntetések is bizonyos szabályokba vannak szorítva. Váradi Antal nem kaphatja meg az aranygyapjút, hanem csak a »pro litteris et artibus«-t. A királynak külön szemüvege van az emberi nagyságra nézve. És az helyes is. Arany János csak a Szent István-rend kiskeresztjéig való ember volt, de a kaszinó vén gibicei közt akárhány Szent István-nagykeresztes van - akik nullák a nép előtt. Király csak egy van, s mégis megköti a saját kezét szabályokkal, nehogy egyes esetekben a nagyobb rendjelek fiókjába nyúljon, miáltal a kitüntetések értékét lesszállítsa. Vagy ha nem éppen a saját kezeinek megkötésére céloznak a rendjel szabályai, legendyhebb fölfogás szerint céloznak az utódokra, hogy az utódok ne bánhassanak könnyelműen a rendjelekkel.

S a nép? A millió fejből álló nép (s minden koponya másképp alkotva) hogy tartson mértéket az ő kitüntetéseiben, ha azokat nem szorítja formák és szabályok közé? Az első száj elkiálthatja az első föllendülésnél: »szobrot neki!« S a többi száj utána ordít. S ez az ordítás mindjárt orkán, mert népakarat. A szobrot azonban szerencsére faragni, önteni kellene s amíg kifaragnák, megöntenék, a nép elfelejti a buborékszerű fölpezsdülését és akkori bálványa nevét.

A napi áramlatoknak elég a fáklya. Egy negyedórát ég és kialszik. A füstje eloszlik a levegőben. Mint ahogy eloszlik némely nimbusz.

A népszerűség nagy vonzerő; aranylevelű pálma, melynek árnyéka tündöklőkké teszi az alatta levőket. Édes bér a népszerűség, melyért szeretnek sorompóba szállni a halandók. A nép kincstárában az egyetlen becses gyémánt, melynek fényével fönntartja saját presztízst, azt elvesztegetni, annak értékét nullifikálni a legnagyobb ostobaság, amit a nép tehet. A népszerűségnek vannak skálái, de egyetlen skálájában se derogál senkinek, s ennyivel többet ér a rendjeleknél. Egy koronás arany-érdemkereszt fölbosszantaná Széll Ákost, de egy csipetnyi a népszerűségből jól esnék gróf Szécsen Antalnak is. Maga a most dicsőségesen uralkodó magyar király is, tudom, összes címei közt legtöbbször becsüli azt a nevet, amellyel Európa-szerte emlegetik: a »legszeretettebb király«-nak.

A népnek százszor inkább korlátoznia kell kitüntetéseinek mértékét, módját, mint az uralkodóknak, mert százszor inkább tévedhet elágazó észjárásával és szeszélyeivel. Hát még a kitüntetendők személyét mennyire meg kellene válogatnia. Kinek mit adjon? Mert az ő vonzalmával sokkal inkább visszaélnék az emberek, mint a királyéval. Minthogy e vonzalom annyira becses, hogy még a látszata is imponáló.

S mindenekelőtt saját szemüvege legyen a népnek. Ha a koronának nem elég nagy Arany János, a népnek viszont nem elég nagy Radetzky generális, vagy nem tudom én ki, habár a trón legelső lépcsőjén állna. Ez a király külön dolga az ő vitézeivel. Nekünk is vannak hőseink. A mi szemünknek azokat kell meglátni. Ez meg a mi külön dolgunk.

De sajnos a mostani népszerűség rossz hírbe keverte magát. Nagyon gyanús holmi az egy idő óta. A nép megtalálta valahol a király pápaszemét s azon át nézi az országot. A megbecsülését abban a fokozatban osztogatja, ahogy a királyi kegy süt az illetőre. Az államtitkár bankettet kap, ha valahova megy, a miniszter fáklyászenét, a miniszterelnök fehér ruhás leányokat. (Hogy a palatinus mit kapna, ha volna, szinte lehetetlen elképzelni.) Tereit, utcáit is a miniszterek nevére keresztelik a városok. Díszpolgárokat is a miniszterek közül választanak. Mandátumokat a minisztereknek ajánlanak föl. Ha az egyik miniszter nem vállalja, a másiknál kilincsel a deputáció, s ha végre a nyolcból egy sem akad, az államtitkárokra fanyalodik. S még szerencsés népszerűség, ha államtitkári fő körül fonhat glóriát, mert államtitkár is csak nyolc van. Igyekszik a nép fürge és szemes lenni, hogy legalább egy excellenciás urat foghasson. És

ha ezek is le vannak már foglalva, nemes rezignációval száll alá a dietenklasszis lajtorjáján, s mikor már az adófölgyelő (s kir. tanácsos) se vállalja a mandátumot, csak akkor küldi föl szorultságból valamelyik polgártársát, aki még semmi, csak esetleg lángeszű férfi és nemes, tiszta jellem.

Ezek a hiperlojalitás kinövései. A tetszelgés a király szemüvegével. Nagyon lehangoló szimptómák. Nem kicsiségek ezek, mert egy nép szellemére lehet belőlük következtetni. Aki egy osztrák városban megfordul s látja, hogy a főter »Erzherzog Johann-platz«, a szomszédos utca »Erzherzogin Dorothea-gasse«, az átellenes vendéglő »Zum Erzherzog Karl«, az rögtön rájöhet, hogy itt sört isznak és nem gondolkoznak többé, hogy itt a közszellem meg van bénulva s túltengésében a lojalitás már csak oda mehet ki, ha bálványait, vonzalma tárgyait is az előljáróságtól kapja, hogy azzal állítanak be a polgárok a föllebbvalókhöz egy napon, jelöljék ki nekik a leányokat is, akiket ők ezentúl szeretni fognak és feleségül vesznek.

E keserűen komikus gondolatokat, minek is tagadnám, a »Baross utca« affér idézte fel e sorok írójában. De nem a Baross személye. Mert Baross érdemei nem képezhetik vita tárgyát. Csak eszmetársulás útján kerülnek e helyen megbeszélés alá a lojalitás túlhajtásai, a miniszterek adorálása stb.

Mert nincs abban semmi, hogy egy miniszter népszerű legyen, hogy a nép szeresse és bálványozza. Hiszen a miniszterek a legjava emberekből vannak. Hát bizonyosan találhat köztük a nép is egy-egy megszeretni méltó alakot.

Csak hogy mikor mind a nyolc miniszter nagy, bölcs, szeretetreméltó, amíg miniszter, akkor lehetetlen nem gyanakodni a népben.

Gyermekszobákban látni apró emberkéket a nyakukban egy-egy »bártlival«, amelyikre rá van hímezve »apa kedvence«, a másikéra »mama kedvence«, a harmadikéra »nagybácsi kedvence«. És ezek a kis bohók jól veszik ki magokat a megkülönböztetésekkel. De a mi minisztereink nyakában három ilyen bártli is lóg: Az egyik bártlin »a korona kedvence«, a másikon a »nép kedvence«, a harmadikon a »sajtó kedvence«. Mind a háromnak »kedvence« egy személyben.

Hát ezek a bártlik igen kellemesek lehetnek a minisztereknek, mert fölköthetik akár mind a hármat egyszerre, akár csak az egyiket, amelyikre éppen szükségük van - de a magyar közszellemre sajnos, nagyon rossz világot vetnek.

A közmunkatanács eljárása igen helyes volt, nézetünk szerint, ha a szabályhoz ragaszkodott, hogy élő emberekről utcákat nem nevez el. S igen helyes a szabály is. Mert a lojalitás olyan különös túltengései közt, aminők mutatkoznak, jó az emberek nagyságát egy kis időre eltenni, hogy ne fogja a rozsdá; mert ha az élő hatalmasok imádása minden korlátok nélkül folya, kivált gyorsan változó kormányok alatt, nem maradna elég utca és tér az aktuális nagyok számára - úgyhogy apródonként a halottaktól kellene elvenni az utcákat. Mert a meghalt excellenciásoknál többet érnek az élő excellenciások. Ezen elkönfiskálások alá hihetőleg legelőbb jutna Arany János, Toldy Ferenc és Vörösmarty, akik csak tekintetes urak voltak, de megeshetnék, hogy Baross Gábort is letörölnék a Stáció utcai pléhtáblácskákról - ha majd leendő minisztereknek kellene a hely.

Azért tán jobb ez így, vigasztalódjék a miniszter, hogy a közmunkatanács a halálát akarja előbb bevárni. Nincsen abban semmi udvariatság. Én hiszem, hogy az ő érdemei kiállják azt az időt. S végre a Stáció utca is várhat.

Addigra talán elmúlik a hiperlojalitás is, melynek roppant arányait az mutatja legjobban, hogy magának a kormánynak kellett nyilatkoznia: ő nem tett semmit Baross ellen.

A hiperlojalitás bábész szemeket vet a nagy mindenségbe s tűnődve kérdi:

- Nem tett ellene a kormány. Igaz lehet az? De hát akkor, hogy eshetett meg a dolog?

Mert a hiperlojalitás annyira hipernél is hiperebb, hogy még el sem képzelheti, mintha történhetnék a világon valami, amit nem a kormány akart.

AMNESZTIÁT KÉREK!

- Levél a szerkesztőséghez -

Kedves barátim a redakcióban!

Tudtam én azt, hogy mihelyt kiteszem a lábamat közületek, mindjárt valami palota-forradalmat csináltok a szépliteratúra ellen.

Persze, mindennek Horváth Gyula az oka, aki a táborát úgy válogatta össze, mint ahogy a kolozsvári Pongrácz ült a trónörökös asztalánál, hogy egy király, egy cigány, a jelen esetben egy tudós, egy belletrista.

A tudósoknak György Endre a fejük, aki, ha észre veszi, hogy többségben van, legott Heródeussé válik: »Irtsatok ki a lapból minden szépirodalmi csecsemőt!« (Az egész újságot tele írná hasznos komoly cikkekkel.)

De résen van Szemere, s nem hagyja a lantot megkisebbiteni Szabó Endre; kivált ha észre veszik, hogy György Endre már elcammogott az odújából; nosza nekiiramodnak a közleményeknek; Jézus Mária, olyan száraz lesz holnapra a lap, hogy mozsárba lehet törni. S gyorsan becsúsztatnak egy csomó csevegést, ide egy kis cikket, még ide is egyet.

A lap fiziognómiájából tehát mindennap tudhatja a közönség, hogy ki volt előtte való nap többségben. Mert maga a szerkesztő, hiszen tudjátok, úgy tesz, ahogy illik egy alkotmányos zsarnoknak: nem fogja pártját sem az egyik, sem a másik pártnak, hanem hagyja esetről esetre a hatalmasabb akaratot nyilvánulni.

Természetesen én magam is a Szemere-Szabó párthoz tartozom, azt tartván, hogy legyen a lapban sok könnyed olvasmány (de ha csak lehet, ne én írjam), s gyanús szemekkel méregetem a György Endre-párt machinációit.

Tudom, hogy nem voltatok bent hű elvtársak, mikor a redakcióban az az attentátum született, hogy a közvéleménynek, ennek a hétfejű sárkánynak kiszolgáltatták a bennmaradtak a szépirodalom atyját, Jókai Mórt - azzal a király-himnusz dologgal. Hogy ez az idea a közgazdasági rovatnál vette eredetét, mérget mernék rá venni, mert más rovatból ilyen kegyetlenség ki nem telik. A politikusok gyöngédebbek, azok csak ölnek, az újdondászok nem elég ravaszok, hogy egyéb fegyvert is kitaláljanak valami ellen az ollónál, a színi referensek csak a drámákból ösmernek cselszövényeket. Nem bolondok, hogy ők magok is csináljanak.

Semmi kétség barátim, a »közgazdasági rovat« liferálta ki Jókait a közönségnek. A liferálás különben is az ő szakmájuk.

De akárhogy történt is, már mindegy. Megvallom, eleinte nem jól esett a dolog, mert van valami különös abban, hogy egy nagy embert, aminő Jókai Mór, odaállítsunk a nép ítélőszéke elé: »Mondják meg az urak egyenkint a véleményüket fölötte. A vádlott egy verset írt, egy király-himnuszt. Mondják meg, milyen a himnusz?«

Hiszen persze ti ezt nem rosszakaratból tettétek. Ti ilyenformán gondolkoztatok a nép nevében: »Jókai király-himnuszt írt, amit mi fogunk énekelni. A himnusz hát a mienk. S ha a

mienk és ha nekünk kell énekelni, hát nézzük meg előbb, mit fogunk énekelni. Ehhez jogunk van.«

No, én ugyan nem fogom énekelni (nem engedi a torokbajom), de azért tudom követni az észjárásokat, és van is benne valami igaz, mert a nemzeti himnusz valami más, mint csupán egy nagy lángész szellemi szikrája; a nemzeti himnusznak a lángész egy olyan szellemi szikrájának kell lennie, melyet az egész nemzet a maga szikrájának tart. Egy dal, melyhez a költő mestersége kicsi, Hippokrene forrása nem elég, mely csak a magyar érzésből fakadhat. Egy dal, melyből a történelem zúg ki, egy dal, amit a múzsa meg nem súghat fölkent hívének sem - ezt csak az a nemes, kevély amazon sugalmazhatja, akit leeresztett pallossal szoktunk festeni, nehéz pikkelyes páncélban: ez a mi szépséges Hungáriánk. Az ő fenséges alakjának kell látszani e dalban, az ő bátor járásának kell abból kikopognia, az ő méltóságos hű szavának kell kicsengnie belőle.

Hát ez a Jókai-himnusz bizony nem ilyen. Gyenge, fölületes dolog az. És mégis, mégis sajnálom, hogy Jókait kitették az »eresz alók«, hogy ezt a kifejezést használjam, ráeresztve, sőt fölhíva a mennydörgést és záporosót. Félek, hogy a kegyelet ellen vétettünk. Az a nagy ember, aki egy félszázad óta aratja a borostyánokat egy világrészben; aki kell, hogy egy nagy piedesztálon álljon minden magyar előtt, megvallom, egy kicsit furcsán vette ki magát a közönség ítélőszéke előtt. Mert hogy jogunk van hozzá, arra nem adok semmit. Hiszen az »arany bullában« is benne volt a záradék, hogy bármely egyszerű nemes személyesen is odajárulhasson a királyhoz s fegyveresen tehesse a vetőját. De a hogy a történelmet ismerem, egyetlen egy ilyen nemes se kopogtatott öfelségeik ajtaján.

Napokig vártam aggódva a lapban, hogy nem történik-e valami tapintatlanság, amint a levelek sűrűn jöttek a közönség köréből, szándékosan hallgattam, de bizonyos szorongó érzésekkel, míg végre teljesen eloszlott minden félelmem. Sőt már nem is haragszom, hanem inkább gratulálok nektek az eredményhez.

Mert ti csak egy dolgot akartatok kisütni, hogy jó-e a himnusz vagy nem, s két dolog tűnt ki.

Az egyik az, hogy a himnusz nem jó.

A másik pedig az, hogy a közönség jó.

(S inkább legyen rossz a himnusz, mint a közönség.) Az a tisztos, nemes hang, az a modor, mely a nyilatkozatokban dominál, az a deferencia, a mellyel írtak még azok is, akik politikájáért apprehendálnak, mutatja a magyar közvélemény érettségét, mutatja finom érzését; mert csak az van jogosítva megmondani, kitől mit követel, aki azt is tudja, kinek mivel tartozik.

Jókai meg lehet elégedve; szíve megtelhetik büszkeséggel, látva magát ennyire szeretve. S másrészt nem árt neki se, ki egy idő óta annyit forgott nagy urak között s fejedelmi személyek udvarában, hogy a közönség szavát erőszakosan eleibe eresztették.

Kikhez ötven évig szólott bűbajos hangon ő, hadd szóljanak ő hozzá egyszer azok is. Meglehet, gondolkozóba esik tőle, hogy sok mindent másképp lehetett volna csinálni. Mert a dicsőség nagy darab kenyér, ha fogy is, lassan fogy, de a penész is beleveheti magát...

Azonban elég ebből ennyi. A fődolog kisült, hogy a himnusz nem jó. Legalább azt hiszem, ezt fogja állítani az összeállított zsűri. Annyira kisült már eddig, hogyha most két hétig jönnének is az ellenkező vótumok, még se lehetne belőle jó verset csinálni többé.

Azt tartom hát, szüntessétek be már azt a rovatot, elég volt,⁹ adjatok Jókainak amnesztiát, és kérjétek föl, hogy írja meg a másik himnuszt.

És ha az se lesz jó, írja meg a harmadikat és negyediket. Írjon addig és annyiszor, míg meg nem írja az igazit, mert a népitéletből (mely a *Magyar Hírlap* hasábjain zajlik), nemcsak az nyilvánult, hogy rossz himnuszt írt Jókai, hanem az is, hogy himnuszt, olyat, ami imádsága legyen a magyarnak, csak Jókai írhat. Amit Jókai elhibázott, az csak Jókainak sikerülhet.

EGY MAGYAR NÁBOB

(Andrássy Manó grófról)

Az ország egyik leggazdagabb mágnása halt meg; Andrássy Manó gróf, Görzben. Egy pár nap múlva ott lesz hadverő ősei közt a krasznahorkai kriptában, mint csendes, mozdulatlan ember.

Eleget mozgott, míg élt. Csupa tevékenység volt. Eleven, mintha nem is ülné a vállán hetven esztendő, egyszerű *kenyeres ember*, ahogy mondani szokták, mintha nem is volna mögötte óriási uradalom.

Még csak az imént láttuk a Házban, a klubban, életerőtől duzzadóan, piros orcával, éles szürke szemével, vastag nyakával, mely nagyon hirtelen kezdődött fejnek. Feje feszesen nyugodott hatalmas vállai között. A mellén mindig volt valami ritka tű, húsos ujjain ragyogtak a drága gyűrűk, a szájában mindig volt valami panasz. Az öregúr mindig duzzogott. Ha nem tetszett neki valami, kimondta kereken. S egészséges, sajátos észjárásával mindig kitűnt. Politikát sohase akart csinálni, nem volt ambíciója. De minden dologban meg volt a maga véleménye, s azt nem tette véka alá. Gyakran fejtett ki önálló nézeteket a Házban s bár »általános derűtség« zajlott föl originális előadása alatt, a benyomás mindig az volt, hogy a hallott beszéd egy igen okos, praktikus ember tanácsa volt, jó lesz fontolóra venni.

Fiatal korában igen szép deli legény volt, mint beszélik; sokat utazott, sok kalandja volt. Európát bejárta egynéhányszor. Egy telet végigbálozott Madridban s Montijo kisasszony (a későbbi Napoleonné) körül legyeskedett; ez az ismeretsége megmaradt későbbre is. A császárné bemutatta őt férjének, s nem egyszer beszélgetett Napoleonnal, ki Andrássyval informáltatta magát a magyar viszonyokról.

Az öregúr gyakran szerette elmondani e diskurzusok jellemző részét a képviselőház folyosóján; miként nyilatkozott III. Napoleon Kossuthról (»az egy dulcamara« - mondta volna), a magyarokról, Ausztriáról stb.

Élete belejátszott Magyarország legérdekesebb epochájába s állásánál, viszonyainál fogva összekötöttségben állott a kor legnagyobb férfjaival. Tanulótársa volt Madách Imrének és Lónyai Menyhértnek, s mind a kettővel jó barátságban élt. Kossuth Lajos családjának ügyvédje volt Zemplénben. Deák igen szerette. Andrássy Gyula grófnak testvérbátyja volt. Széchenyi Istvánnak kedvenc jurátusa. Sokat látott, sokat tapasztalt s bár sohasem ragadták őt nagyobb akciókra az egyes föllendülések, melyek az ő félszázada alatt a nemzetből kitörték - a maga hazafias kötelességét mindig megtette. Nem többet, mint amennyi kell, de kevesebbet sem. Nem volt lángoszlop, de hasznos ember volt.

Követ volt már a rendi alkotmányban. Ott találjuk a forradalomban is. A pákozdi csatában ott harcol ő is.

⁹ Mai nappal megszűnik. Szerk.

Mindent végigcsinált. Volt menekült s ezalatt utazta be Indiát és Kínát, volt »passzív magyar« a provizórium alatt, aki nem vállalt hivatalt. (Ahelyett a Tisza-szabályozásában tevékenykedik.)

Mikor öfelsége 1857-ben magyarországi útjára szándékozott, ő is aláírta a kérelmet, melyet Scitovszky János élén több főúr intézett a császárhoz; amelyben illedelmesen figyelmeztették, hogy ne hallgasson tanácsosaira, kik egy császári utazással vélik eloszlatni a keserű hangulatot a nemzetben; azt csak az alkotmány helyreállítása teheti. Résztvett a történelmi nevezetességű mariazei búcsún is, hol együtt énekelte a sok ezer demonstráló közt, főúri társaival ájtatosan a zsoltosmát:

*Áldd meg országunkat
Mi magyar hazánkat
Vezéreljed jóra
A mi királyunkat!*

Az alkotmányos érában gömöri főispán lett, egész a megyerendezésig. Azóta képviselő (a rozsnói kerületben) s folyton a szabadelvű párt tagja.

A Házban általában »vasember«-nek hitták, mint aki a vasipar fejlesztésében a legtöbbre vitte, magának lévén nagy vashámorai, melyeket személyesen kezelt s roppant anyagi sikerrel.

De a »vasember« olyan vasember volt, aki mindig átváltozott, amint a közgazdasági élet fejlődése más-más ágakat vetett föl megoldás elé. A vasemberből boreMBER lett, s vezére azoknak, akik a borászat terén akarnak reformokat. Legújában a két kalapács emblémája alá tért, s a bányá-törvényjavaslatoknál igyekezett érvényesíteni eszméit és tapasztalatait. Mint nagy és szerencsés gazdának, véleménye sok súllyal bírt. S szókimondó, minden ízében magyaros jelleme volt a biztosíték, hogy amit mond, az neki igazi véleménye.

Egyébként vidor, tréfás kedéllyel bírt, aki után bizonyára sok anekdota fog fönmaradni. Résztint ötletek és találó képek, amiket ő mondott, résztint kedélyes szituációk, amikbe ő sodortatott, vagy amikbe ő sodort másokat.

Ama nevezetes eset, midőn egy szédelgő értéktelen vásznakát vétetett meg vele, Rembrandt-képek helyett, sokáig volt kedélyes tréfák forrása.

Takarékosságáról is sokat tudtak mesélni. Hogyan látogatta meg egyik gömöri bérlője Mérleg utcai palotájában, hogy bérletengedést kérjen tőle, amit megsejtvén gróf Andrássy, ravasz módon mutatta be a belépőt egy éppen nála levő miniszternek:

- Ez X. úr. Az én bérlőm. Ritka becsületes ember, aki már húsz éve bérel tőlem és még eddig sohase kért leengedést.

A bérlő kellemetlenül feszengett, hajlongott:

- De méltóságos uram, kérem alássan...

Andrássy szóhoz se hagyta jutni, közbe vágott:

- De hiába is kérne, mert egy poltúrát se engednék.

A bérlő természetesen elő sem hozakodott többet az ügyével.

A legapróbb körülményeket meg tudta figyelni, s ritka leleménnyel használta ki azokat sokszor a saját, sokszor a mások hasznára is.

Egyszer hallja otthon Betléren, hogy egyik szegény bérlője iskolába akarja küldeni a fiát Rimaszombatba. Magához hivatja a bérlőt.

- Hallom, a fia Rimaszombatba megy.

- Igaz, méltóságos uram. Csakhogy nagyon sokba kerül. Nem hiszem, hogy megbírnám.

- Tudja, miért hívtam?

- Majd megmondja, méltóságos uram.

- Adja oda a gyereket Lőcsére.

- Lőcsére? Miért?

- Van ott egy szegény asszony ismerősöm, aki dicsekedett nekem a minap; annyi krumplija termett, azt mondja, hogy kénytelen lesz vagy deákot venni az idén vagy disznót, aki megegye. Hát oda kell vinni azt a gyereket. A krumpli árát majd megfizetem én.

Sokszor emlegette, hogy a deákból azóta pap lett egyik falujában.

A Mérleg utcai palota belső képe egy fejedelmi kincstárra emlékeztet. Ki s be járnak abban a műárosok évtizedek óta. Ahol csak volt valami ritka tárgy a kontinensen, az mind megfordult már ő nála. Örökös alkuban volt az öreg gróf, hol a Szobieszki János kardjára, hol a Mátyás király nyeregszerszáma. Ősmert minden ócska koppantót, rozsdás vasat, ami Bécs és Budapest antikváriusainak állványait nyomja. Ebben telt öröme, gyönyörűsége. És áldozott is ezekre. Néha nagyon becsapták, de idők folytán oly nagy műértelemre tett szert, hogy a vége felé már ő vett értékes dolgokat igen olcsón.

Hát azt hinné-e az újabb nemzedék, hogy valamikor élc lapot is szerkesztett Andrássy Manó, mert hogy könyvet írt indiai útjáról, az tudvalevő (az Akadémia is bevásárolta érte tagnak).

Igen; negyvennyolcban csakugyan élc lapot adott ki. De arra magam is csak különös véletlenségből jöttem rá.

Petőfiről beszélünk valamit a folyosón: egyszer egy öreg képviselő felénk jön, s azt mondja Andrássynak:

- Hallgass Manó, mert mindjárt elárulok ennek a skriblernek, hogy temiatad halt meg Petőfi.

- Muh! - szólt kedélyesen a nemes gróf. - Egy kicsit igaz a dolog. Magam is skrupulizálok benne néha.

S elbeszélte e sorok írójának, hogy az általa szerkesztett élc lapban kifigurálta Petőfit. Le voltak rajzolva Petőfi és Varsányi (egy akkor emlegetett publicista) a következő párbeszéddel.

Varsányi: Te Sándor! A harcok már erősen folynak. Ideje volna, hogy mi is táborba szálljunk.

Petőfi: Ugyan hová gondolsz. Itthon kell az intelligencia!

- Az itthon lármázó pennás emberekre nagyon haragudtam akkor - végzé be Andrássy, mosolyogva a reminiscenciákon.

Ámbár a pennás embereket most se szívelte valami nagyon. Sokszor mondogatta:

- Bár csak sohase kerülnék a kezetekbe.

Mi is azt óhajtjuk e percben. Bárcsak ne kellene még nekrológot írni róla. Bárcsak ne került volna még a kezünkbe sok ideig, mert józan eszével, tapasztalataival igaz magyar szívével - jó volt ő a háznál.

TISZA KÁLMÁNNÉ ÉS A NAGYVÁRADI ASSZONYOK

Vége már a poézisnak, az idealizmusnak. Óh azok az asszonyok. Az ember azt hinné, hogy ők gyöngédek, nemesek, hogy szívük olyan lágy, mint a gyermekeké, hogy csak szeretni, lelkesülni tudnak...

S íme itt van a nagyváradi eset. Tisza Kálmánnét leszavazzák.

Ugyanazok az asszonyok, akik kétszer segítették győzelemre az apáca-kérdésben; amely ebben a szituációban a liberalizmus kérdése.

Tisza Kálmánné határozottan egyike a legérdemesebbeknek Magyarország főúri asszonyai közt. »Egy igazi Tisza Kálmán női alakban« írja róla jellemzőleg nagyváradi levelezőnk. Sok jót tett életében, s mindezt föltűnési vágy nélkül, szinte ösztönszerűleg, azon egyszerűséggel, mely férjének is sajátja. S amellet szerény volt egész életében, s sohase vitte házának küszöbén túl azt a nimbuszt, mely a hatalmas miniszterelnök nevét körüllegte, hogy vele hiúságát legyezgesse.

Egyetlen akciója a nagyváradi apáca-kérdés volt.

Tiszáné igazi szónoki verve-vel és valóságos parlamenti higgadtsággal védette álláspontját.

Győzött. Az apácák eltűntek. A közvélemény napirendre tért a dolog fölött.

S íme, az apácák kezdenek visszatérni.

Tiszáné megveretett a Bihar megyei nőegyletben.

Kik szavazták le?

Azok, akik mellette szavaztak a múltkor.

Talán az apácák lettek azóta liberálisok, vagy a nagyváradi asszonyok lettek ultramontánok? Vagy tán lement közjük udvarolni Zichy Nándor, és bevette a szívöket?

Nem, egyik se történt.

Csak az történt, hogy Tisza Kálmánnénak a férje már nem miniszterelnök.

Csak az történt, hogy ezek az asszonyok egészen úgy cselekedtek, mintha férfiak volnának.

S hogy ezek a férfiak egészen úgy néznek ki, mint a mi mamelukjaink.

NÉHÁNY SZÓ A »REGÉNYTÁR« SZÁZADIK KÖTETÉHEZ

Mikor a Singer és Wolfner cég elhatározta, hogy jó és olcsó regények terjesztésére vállalkozik, hogy ami jó terem a külföldön, s ami meglehetősen idehaza, azt csinosan kiállított, ötven krajcáros vászonba kötött könyvekben viszi be az úgynevezett nagyközönségbe, senki sem hitte volna, hogy megélik a századik kötetet.

Maga a regényírás atyja, Jókai Mór csodálkozó szemeket vetett rájuk, midőn felkérték, hogy írjon számukra egy kötetet, s előadták tervüket:

- Talán aranybányát fedeztek fel az urak vagy petróleum-forrásokat, és most a haza oltárán akarják letenni könnyen szerzett kincseiket?

És mi többiek is mind csodálkoztunk, mert igaz, hogy eddig is folyton akadt egy-egy könnyelmű ember (e könnyelműek nélkül furcsán nézne ki ma az irodalom), aki számolásába belekeverte a lelkesedését - s ez rossz keverék. A bor és a víz összekeverése még praktikus is

lehet, a víz erősebb lesz valamivel, a bor gyengébb, de mikor valaki a maga egy icce borát egyszerűen beleönti a Dunába, a víz nem lesz tőle erősebb, de a bor teljesen odavész.

Egyes emberek, mondom, mindig akadtak, de kettős emberek nem. Egy fejben megteremhet valami ábrándos idea, valami vakmerő lehetetlen terv. De ebben az esetben egészen meghökkentő volt a »Regénytár« megindítása. Mert ha Singer akarja, hiszen arra való Wolfner, hogy lebeszélje, ha pedig Wolfner akarja, Singernek kell őt megakadályozni. De nem az történt. Ritka egyértelműséggel láttak hozzá a vállalathoz, s megjelentek a szebbnél szebb füzetek. Egy könyv ötven krajcárért! Szépen bekötve! Hát lehetséges ez? Mi van ebből valjon ingyen: a könyv-e vagy a kötése?

Hát még mikor azt hallottuk, hogy tíz-húszezer példányban nyomtatják. Lett nagy találgatás, hogy mit akarhatnak ezek az urak? Miben bizakodnak, miben reménykednek?

Csupán egyetlen számításuk látszott volna indokoltnak, ha megtörtént, amiben hiába fáradozott Kőrösi Csoma Sándor s előtte mások, hogy ti. még egypár milliónyi magyart találtak valahol az Ural körül. S hogy azok nem nagyon hasonlítanak az idevalókhoz.

De nem az történt. Nem találták meg az ázsiai őstestvéreket, hanem megtalálták a közönség rokonszenvéhez az utat, amely pedig be volt már nagyon gyepesedve, s anélkül se veszélytelen. Mert megvan az a tulajdonsága, ami a mesebeli utaknak, hogy az utasnak, ha egyszer elindult rajta, sohase szabad hátrafelé tekintenie (mert megijed és szörnyet hal), hanem mindég csak előre; meg kell viaskodni útközben egy sárkánnyal, a közönnyel, akinek nem hét feje van, hanem hetvenhétezer feje.

Mind e bajokon túl van immár a Wolfner és Singer cég, a »Regénytár« tetszetős alakja, olcsósága, a terjesztés páratlanul ügyes módja, a tartalom és a szerzők változatossága kedvelté tette a vállalatot, ma már ott lehet azt találni majd minden családnál sáskaszerű szaporodásban.

E kötet, melyhez e néhány szót fűztem (mintegy megünneplésére a ritka alkalomnak), a századik. Száz kötet! Könnyű kimondani, nehéz kiadni, még nehezebb eladni.

De a »Regénytár« alapítóinak mindez sikerült, anélkül, hogy aranybánya és petróleum-források jövedelmét vesztegették volna el, de viszont anélkül, hogy aranybányát találtak volna. A »Regénytár« nem fényes üzlet, de nem is rossz üzlet. Közönség és a kiadó meg vannak elégedve.

E kölcsönös meglelégedéshez még csak az íróknak kell hozzájárulni, hogy a diadal teljes legyen.

Mi pedig hozzájárulunk szívesen, mert a »Regénytár« kettős kulturális feladatot végzett. Az egyik, hogy írókat lanszírozott, a másik az, hogy írókat legiullotinerozott.

E mosolygó, vidám piros könyvtáblákra bízást rá lehetne nyomtatni az örvendetes gyászjelentést:

»Ponson du Terrail és Xavier Montepin nincsenek többé!«

NYÍLT LEVÉL LÉGRÁDY KÁROLYHOZ

Kedves barátom!

Azt kívánjátok tőlem (ti. a redakció), hogy most, midőn holnaptól kezdve újra a »Pesti Hírlap« kötelékébe lépek, ezt egy episztolával tudassam a lap olvasóival.

De sehogy sem bírom eltalálni, hogy mi lehetne az efféle levélben? Magamról csak nem írhatom, hogy egy tehetséges író társsal szaporodtatok, pedig meg vagyok győződve, hogy minden belépő munkatárs tehetséges.

Más pedig mi legyen e levélben? Talán eltávozásom és visszaérkezésem történetét szeretnétek leírva látni?

Nem érdekes az! S te különben is tudod, mi volt a távozási indok. Nem pénz (mert hiszen pénzben te nekem többet akartál adni, mint amennyiről egy magyar újságíró álmodozhat), nem is politikai differenciák, mindig helyeseltem azt a szabadelvű irányt, melyben a Pesti Hírlap mozgott s nem volt szándékom ellenséges táborba menni, hanem csak más ezredbe; nem is személyes összeférhetlenség vitt el, mert az köztünk hosszú évtized alatt nem volt egyszer sem.

De ha nem anyagi motívum vitt el, még kevésbé hozott az vissza (mert magam proponáltam a kisebb tiszteletdíjt, amely régebben volt, nem reflektálván a nagyobbra, melyet az eltávozás idején ajánlottál), hanem visszahozott egyedül azon mérsékelt szabadelvű irány, melyet a lap vall. Kérlek is rá, hogy ezt az irányt tartsátok meg ezentúl is. Míg ez áll, én is veletek megyek.

Öreg íróasztalomról pedig separtessétek le most már a félèves port, penészt és a póknak a hálóját, ki elég meggondolatlan volt, átvenni tőlem a terrénomot, talán azon hitben, hogy soha vissza nem térek többé.

Ami volt, elmúlt. Minden a régiben van. Csak éppen, hogy a pók lett egy csalódással gazdagabb.

*

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

- **B. Budapest.** Az egészet egy menthető sajtóhiba, egy vessző kimaradása okozta. Mikszáth Kálmán t. barátunk azt a vesszőt tényleg deponálta a két szó közé, de valahol elsikkadt. (Évtizedek óta az első eset, hogy valaki olyasmit sikkaszt el, amiből nincs haszna.)

A keddi szám hírrovatának elején álló közleményben ugyanis a bepanaszolt nyomtatott szöveg így áll:

»...visszahozott egyedül azon *mérsékelt szabadelvű* irány, melyet a lap vall.«

A hivatalos írott szöveg pedig így szól:

»...visszahozott egyedül azon *mérsékelt, szabadelvű* irány, melyet a lap vall.«

Amiből kettő világos.

Először az, hogy a nyomtatott beszédben, ahol a hangsúlyt nem hallani, egyetlen vesszőcske is igen nagy keveredéseket okozhat.

Másodszor pedig az, hogy a Pesti Hírlap betűit - sajnos -, eddigelé még nem szedik államférfiak, akik minden vesszőcskének politikai fontosságot tulajdonítanak.

Legyen egyébként megnyugtató, hogy Mikszáth Kálmán sokkal jobban ismeri és becsüli a Pesti Hírlap politikai munkatársainak hitvallását, mint ön azt föltette s a nem szabadelvű körök is nagyon jól tudják, hogy szabadelvűségünket a szelídítő »mérsékelt« epitheton nem illeti meg, úgy amint megilleti magatartásunkat s azt a gondot, mellyel politikai ítéletünket és véleményünket elhamarkodás és felületesség nélkül, de mindig korlátozatlan szabadelvűséggel kimondjuk.

Legyen affelől is meggyőződve, hogy az az értelemzavaró »komma« föl se tűnt azoknak, akik politikai irányunkat nemcsak a könnyű, hanem a nehéz liberális napokban is figyelemmel kísérték. S mi sem volna naivabb s fölöslegesebb dolog, mint hogy ebben a kérdésben tovább bizonykodjunk.

EGY HATALMAS FŐISPÁN

(Hertelendi József)

Hertelendi József Torontál megye főispánja, mint a távíró jelenti, meghalt ma a marillavölgyi kies fürdőben. Karlsbadból, hol hasztalan keresett enyhülést bajára, ide ment haldokolni kedvenc helyére, a »Hertelendi-sétány« ismerős fenyői közé.

Vele a modern főispánok egyik leghatalmasabbja dőlt ki. Azért a modernké, mert nem örökölt nagy nevet (a Hertelendi nevet ő tette hangzatossá), hatalmas ereje nem az oligarchia nedveiből eredt, sem a domíniumokból, hanem a saját egyéniségéből. Apródonkint verte föl magát a főispáni székbe. S az ország legveszélyesebb megyéjében uralkodott, mint egy kiskirály. S amint az ország törvényhozása és a koráramlat minduntalan leszededetett valamit a főispáni nimbuszból, míg körülötte egyre kisebbek lettek a főispánok: az ő alakja váltig nőtt. Már szinte úgy nézett ki, hogy nem fér hatalmas egyénisége a szűk megyei keretben.

De minden is olyan volt rajta, mintha nem akarna elférni. Nagy, vérrel befutott, kékes szemei kiugrani látszottak arcából. Óriás feje csak alig fért el vállain. Kurtára nyírott szösze haja fölfelé meredezett, mint egy kartácsoló kefe.

S ehhez robusztus zömök termet járult. Száz esztendőre alkotott vasember volt.

1873 óta viselte a főispáni tisztelet azon megyében, honnan azelőtt mindennap jött az újságoknak valami írni való anyag, nemzetiségi nyüzsgés-mozgás, demonstrációk, kravallók. A Bánát természetesen nemcsak a gabonát az országnak, hanem a skandalumokat is.

S íme, amint a fiatal Hertelendi (mert még akkor csak 40 éves volt) rátette széles tenyerét (mely mi tagadás, mindenféle megyei zsírral meg volt kenve) a bakafántos rációkra, egyszerre mélységes csönd lett a Bánátban.

Megváltoztatta talán a rációkat?

Nem! A nagy tenyér elfojtott, elfullasztott torkukban minden hazaellenes kurjantást úgy, hogy abból egy mukkanás se hallatszott soha Budapestre.

Minden rendben volt. A csöndet semmi se zavarta s mikor a próba jött, minden három évben csupa jó magyar urak jöttek föl követeknek a parlamentbe; csupa magyarokat küldtek föl a rációk.

Igazi csodának látszott ez! Mégis hatalmas egy ember ez a Hertelendi!

De mivel hogy csodák nincsenek a világon, ennek a csodának is keresték a megfjtését.

Azt mondják, hogy volt egy nyitja. Mondják, hogy a hatalmas főispán nagy praktikával csinálta a dolgokat; hogy amikor valami kabátos rác ember bajba keveredett úgy, hogy a kriminalitás mezsgyéjét átlépte, Hertelendi akkor vetett rá szemet és maga elé idézte:

- Látja ön ezeket az iratokat?

- Igenis, méltóságos uram.

- Ezek alapján önt elítélik. Hát most már ön a kezemben van, ennél fogva elhatároztam, hogy megteszem körjegyzőnek.

- Igenis, kérem alássan.

- Hát vállalja?

- Hogyne vállalnám.

- Ön most tehát elmegy a falujába és jó magyar ember lesz, ezek az akták pedig idejönnek a fiókba.

- Értem, igenis.

- S ha ön egyszer valami mást gondolna, ezek olyan bolondos akták, hogy egyszeribe kijönnek ebből a fiókból. Megértette?

Így csinálta (a rossz nyelvek szerint) Hertelendi magyarokká a rácokat. De az efféle magyarokból nem kérünk. Ezek a jegyzői kvalifikációhoz jutott urak tartották volna aztán féken a rác községeket, s csinálták volna a »fényes eredményű« követválasztást.

Valószínű, hogy sok a túlzás is ezekben a históriákban, amiket a torontáli ellenzék kolportált a nagyerejű főispán ellen, ki szaporodásuknak ezer taktikai fogással állta útját.

Kétségtelen, hogy az érdekes egyéniségű főispán nem riadt vissza a megyei fifika különböző nemeitől sem (mert fifika ellen fifikát!), de kétségtelen, hogy kormányzati képességének s lelke nemes vegyülékének is sok része volt abban, hogy Torontálban minden csendes.

Mert a »csendességnél« egyéb aligha érhetett el.

Most már tehetetlenül fekszik ravatalán, ő a hatalmas is. Vaskeze le van eresztve dermedten, s a gyeplők gazdátlanul állanak.

A magyar állameszme egy jeles katonája tört le benne. Érdeemes megsiratni. Sikerral harcolt, az a fő. Az, hogy a fegyvernemeket nem válogatta, hogy igazi győzelmek helyett a győzelmek látszatával is megelégedett, hibája volt. Hiba, amelyet erényei közé helyezve, azok majdnem egészen eltakarnak.

LEGENDA

Érdekes kérdés volna analizálni, miképp keletkeznek a legendák? Lehetséges-e az például, hogy jön egy óra, amikor látni fognak a vakok és a látók szeme elhomályosodik? Valóban rajta ül e szavakon a miszteriózis bibliai kód. S mégis vannak szituációk, az élet apróbb eseményeiből kirügyeznek az efféle csodák. E napokban meglátogatta a 48-iki szabadságharc kiállítását két excellenciás úr. Az egyik Tóth Lőrinc. Eljött és megállott azon szekrény előtt, ahol a 49-iki debreceni nyilatkozat, az Ausztriától való elszakadást proklamáló okmány eredeti példánya van kiállítva üveg alatt. A kalauz magyarázón megjegyzi:

- Nagyméltóságod is aláírta.

- Igen? - mondja Tóth Lőrinc vontatva.
- Ott áll a neve. Csak nincsen talán hamisítva?
- Hm... régen volt; ki emlékszik már arra? Meglehet, hogy aláírtam, de bizonyosan nem tudom.
- Méltóztassék megtekinteni az aláírást.
- Hja, ha nem volnának rosszak a szemeim... Öregszünk, homályosodnak a szemek... nem bírom kivenni.

Egypár nap múlva ugyanazon szekrény és okmány előtt egy másik excellenciás úr állott, Horváth Boldizsár, a vak.

A kalauz most is megjegyzi:

- Nagyméltóságod neve is ott van!
- Igen ott.
- De tán nem a saját kezeírása?
- Hát hogyne volna az, *hiszen látom*.

S régi fény csillant meg élénk lázas tűzben, a bágyadt, hályogosodó szemekben.

VUCSETICS ISTVÁN »ÉRSEKRŐL«

Egy apróságot mondok el, pedig ki nem állhatom az úti élményeket. Nem is írtam soha egyet se. De most szinte kényszerítve vagyok Vucseticsről. Mert a közönség éppen semmit sem tud a kinevezendő egyháznagyról; ösmeri Vaszary Kolost és szereti, s bár az egész sajtó Samassát pártolta, s mondják, a kormány is, a közvélemény szinte föllélegzik örömeiben, hogy Vaszary lett a prímás. (Hátha a sajtó mégse mindig a közvélemény?)

Császka kinevezése is jó dolog, Császka is derék ember. Csázkát is jól ösmeri mindenki. De hát Vucsetics? Kicsoda az a Vucsetics?

No, én meg éppen Vucseticset ösmerem a három közül a legjobban. Ösmerem, mert az én gyógykezelésem alatt volt.

A gleichenbergi fürdőben együtt sétáltunk tavaly, t. barátommal, Závoryval, a fürdőorvossal, midőn a Venedig-hotelnél szembe jött velünk Vucsetics István, zömök, mosolygós arcú, barátságos, nyílt tekintetű pap.

Valamely közös ismerősünk ment vele s futólag bemutatott neki engem is, a doktort is az esti szürkületben.

Vucsetics nyájasan rázta meg a kezeinket s minthogy tartománygyűlési képviselő, minden teketória nélkül kérdé:

- Mióta vagy itt, öregem?
- Egy hete - feleltem.
- Olvastam, hogy a torkod fáj.
- A torkom fáj és nem tudok éjszakánként aludni.
- Az már baj, kivált a nem alvás. Hát mit csinálsz? Írsz ilyenkor, vagy olvasol?
- A harmadikat teszem. Morfium injekciókat veszek.

- Az nem jó. Én is ösmerem. Jobb annál a juhhusos tokány - szólt nevetve. - De vigyázz, mert rá találsz szokni egészséges korodban is.

- No, attól én nem félek. Az én természetem mellett, ha egészséges vagyok, csak az olyan injekciókra volnék hajlandó, amik elűzik az álmod.

Vucsetics mosolygott, azután az orvosommal váltott néhány szót. Patriarchális egyszerű ember, magyaros ízzel, olyan jó, mint a vaj, hogy szinte kenyérre lehetne kenni. Igazán jó helyre esett a király szeme.

- Ad revidere! - szólt azután, hogy elváltunk.

Talán négy-öt nap is elmúlt, míg ismét találkoztunk egy reggel a kútnál.

- Jó reggelt - szóltam bizalmasan nyújtva feléje kezemet.

- Jó reggelt - felelte közömbösen. - Hogy van, hogy?

Bizonyos kedvtelenséggel feleltem valamit, mert az mindig bosszantó, ha valaki visszaszívja a pertut.

- Ön is ebből a vízből iszik? - kérde kis vártatva, miközben poharából lassan szűrölgöztette az Emma-kút jótékony nedvét.

- Én is.

- De ön csak nem medicinának issza, doktorkám?

(Ahá, ez engem összetéveszt a doktorommal.)

- Csupán a szomjúság ellen.

- Úgy? Az már más. Nem rossz vizecske, úgy vágyom rá némelykor, mint szarvas a híves patakra. Viszek is Zágrábba az ismerősöknek belőle, a hektika ellen egypár palackkal. Mit gondol, doktor, használ a dolog?

- Bajos azt elhatározni. Én tavaly egy gleichenbergi lánykát vittem haza a gyerekeimnek...

- Pesztonkának?

- Nem. A hektika ellen. S tényleg nem estek hektikába a télen.

Vucsetics nevetett.

- Maga legalább nem svindliz, és ezt szeretem. Mert ezek a mai doktorok többnyire nagy svihákok.

Karon fogott s a sétány felé vonszolva barátságos beszélgetésben emelt ki néhány vonást a zágrábi viszonyokból. Elmondta, hogy rosszul esik idegenben élnie. Magyar érzését (mert Torontál megyei születésű) mindennap érinti kellemetlenül valami. Eddigi horvát politikánk alfától omegáig el van hibázva - sóhajtott fel -, hogy hová fog ez vezetni, ki tudja? Tisza se tudta. Szapáry se tudja. Én se tudom. De Szapárytól sokat reményelek. Higgadt ember, hát bizonyosan erős, nem jön ki a flegmájából, hát bizonyosan igaza van.

Beszélgetés közben elpanaszolta köszvényes baját is s kérde, hogy mit tanácsolnék ellene.

- Igen egyszerű - feleltem -, vegyen naponként egy fürdőt korpával!

- Korpával? - szólt csodálkozva. - És hogy kell azt kezelni?

Éppen használatában voltam, hát elmondtam neki.

- A fürdőszolga egy korpával telített kis zsákot tesz a kádba, s addig nyomogatja a forró vízben, még egészen dohányszínűre festi.

- Helyes, megpróbálom!

- Jó napot, doktor, jó napot! Ön valóságos csodát művelt.

Egy hét múlva vidáman integet Vucsetics:

- Hogy érzi magát?

- Fölségesen. Az ötödik fürdőnél megszabadultam a bajomtól, mintha elvágták volna. Az isten áldja meg érte, doktorkám!

Nagyon örültem az eredménynek és hosszú sétákat tanácsoltam neki. Megfogadta-e, nem tudom, mert csak egyetlen egyszer találkoztam még aztán vele. Nagyon kapós ember volt ő ott a fürdőn, nemes jellemeért, eszes, magvas nézeteiért a férfiak előtt; de szeretetreméltó, kedélytől csillogó társalgása miatt az asszonyok se futottak meg előle. Az igaz, hogy ő se.

Ez utolsó találkozáskor kérdi tőlem:

- Elment már Mikszáth?

- Még itt van.

- Sohase bírok vele találkozni.

- Pedig most is itt van.

- Hol?

- Hát én vagyok az. Csak úgy bolondoztam, kérlek, a doktori voltommal. Bocsásd meg! Nem recepteket írok én, fájdalom, hanem csak novellákat.

- No, azt ugyan ne tegye, doktorkám - szólt kedélyesen Vucsetics -, s ha már kiadja magát valakinek, akkor legalább válassza Esterházyt.

S mint egy olyan ember, aki érti a tréfát, jól hátbaütögetett ezért a sületlen ötletemért.

S minthogy én is értem a tréfát, ráhagytam az egészset. Hiszen nekem is mindegy, neki is mindegy. Hát istennek neki, megmaradhatok én doktornak.

Ennyiben is maradt, s most már ha egy nap minden titulusom el talál fogyni (mert üt már nem-sokára a végzetes óra, s mindnyájan halandók vagyunk), legalább kiírhatom a vizitkártyámra: »a zágrábi érsek házi orvosa« örök tanúságára az utókornak, hogy semmi se nehéz a világon.

Az ember orvossá és érsekké lehet benne anélkül, hogy megerőltetné magát és hogy tehetne róla.

KI A VIVÁT?

Bertrandon de la Brocquière Krisztus után 1433-ban utazott Budán, Pesten, de ahogy az akkori jellemzéséről a viszonyoknak kiérezzük, már akkor is itt találta Rémit, Hűvöst, Ráth Károlyt és a többieket.

Pest azóta nagyon nagy város lett. Az ország mint a szarka minden fényeset erre az egy helyre hordott össze; de a Rémieket és a Hűvöket is itt maradtak. Azokat nem bírta elhordani innen.

A Rémieket különféleképpen hívták azelőtt. Voltak Nesselrothok és Sartoryk.

Egy Sartoryra még emlékszünk, ötven év előttről, aki a sétányok ültetése ellen szólalt fel a közgyűlésen, hogy »a fák erdőkbe valók, Londonban sincsenek - mondá - fák!«

Amire azt felelte valaki:

- De Londonban sincsenek Sartoryk sem, hanem csak toryk!

No itt csak Sartoryk vannak!

A természetnek az volna az ő közönséges rendje, hogy városban először az emberek nőnek meg, azután a házak. A megnövekedett embereknek van szükségük a nagyobb házakra. A nagy házakhoz nagy intézmények is kellenek. A nagy házakat fölépítik a kőművesek és a tótok, de a nagy intézményeket csak nagy látókörű emberek gondolják ki és tartják fenn.

Itt megfordítva történt. A házak megnőttek - de az emberek kicsinyek maradtak. S mert egy igazi város házakból és emberekből áll, Budapest nem lehet naggyá embereinek kicsinysége miatt, kik minden cselekedetükkel lenyomják, lelapítják a nagy házakat.

Ezen különös elmélkedésre a ma zajló községi választások vezetnek bennünket, de nem először és nemcsak ezek. Minden Abderára emlékeztet, amit látunk és amit látni fogunk. Vén Juvenalis, ide jöjj írni szatírákat. Itt látod meg legtökéletesebben hasra borulva emberedet a király lova előtt. Itt zsugorodik össze a legkisebbre a nagyúr előszobájában. Itt jár a legpeckesebben, két arcát felfújva az aprók között. Ide jöjj, Juvenalis.

Látni fogod gróf Andrássy Gyulát lóháton, azzal az indokolással, mert még nincs lovas szobrunk (s Bécsnek már három van). Fel hát a lóra a legelső nagy emberünkkel! Teljes mértékben csúffá téve a népképviselési elvet.

Milyen liszták és milyen szempontok! A nyárspolgáriasság üledékét késsel lehetne levakargatni az elmékről. Totyakos szappanosok, furfangos kocsmárosok, egymással sógorok, komák tarkállanak a lisztákon, itt az ország fővárosában, ahol a nemzet színe, virága áll rendelkezésre, mint választási anyag. Jócai virilistaság révén juthat csak be a városi képviselőbe, mert valami szítmesternek hely kellett, Rémiék hát kitörülték a lisztából - mert már úgysem lakik a Józsefvárosban, ami a Rémi birodalma. A Terézvárosiak pedig, ahol most lakik, föl sem vették, mert valami borszeszkereskedésnek kellett a hely. Radoczáék is kitörülték Jókait. Hely kell a légszesz, a kövezet és a mindenféle konzorciumok tagjainak, akik ott megvédjék a maguk érdekeit és ne engedjék tovább mozdulni a várost.

Milyen kaotikus zűrzavar! Az együgyűség összekeverve az önérdeklől milyen cudar színeket produkál! S e dísztelen harcokból, a tarkán gomolygó tömegből mint vezérek emelkednek ki Rémi és Hűvös. Két nagy stratégia, két Napoleon, egy - városrészben! Bérlok és vezérek. Bérelnek kávéházat, kocsmát és bizalmat.

Rémi akaratát, Rémi szellemét leheli minden, ami történik. Rémi a skiz, a legfőbb ütő. Ő vezeti a választásokat, a közgyűléseket, a tanácsot, a polgármestereket. Mindent Rémi vezet, mindent Rémi csinál. Minden Rémitől függ. (Még tán Róma alapításánál is sajtóhibából van odatéve Rémi helyett Remus.)

De Rémit nem gáncs illeti ezért. Ő és Hűvös derék, ügyes emberek, akik nem bolondok a gyepelőt más kezébe adni. Rémi nem oka semminek. Ártatlan mindenben, mint a bárány. Rémi nem szüli a közszellemet, hanem Rémit szüli a közszellem.

Nem is lehet más vezér, mint Rémi. Hiszen minden Rémi-szerű. Ott van a polgármester Ráth Károly, aki nagy bajuszáról nevezetes s egyéb semmiről. S ha hosszú polgármesterkedés után lelép fényes polcáról, átadva azt Rémi valamely kreatúrájának, nem marad utána semmi egyéb,

csak a tóasztjai. Ráth Károlyt *násznagynak* alkotta a természet, de abderiták főpolgármesterré tették.

S amilyen Ráth Károly - úgy hasonlítanak hozzá a többiek lefelé, csak éppen olyan nagy bajsza nincs a többinek.

Aki azt hiszi, hogy túlzott a kép, az ellen csak azt veti fel e sorok írója, hogy ha Magyarországon tud valaki még egy helyet, ahol a bizottsági tagok választása ilyen alacsony motívumok szerint megy, akkor bocsánatot kér a sötét színekért. Nem, még a leghitványabb oláh vidéken is az intelligencia közül válogatnak a képviselőbe. Budapesten nem.

- Ki a vivát? - kérdik egymástól a szembejövők, unalomból vagy egyszerű fecsegési vágyból.

Kérdezhetik, mert hiszen legtöbb kerületben a lisztákkal szemben liszták állnak. Nevekkal szemben más nevek.

De ezek a nevek olyan egyformák (egy-két kivételt nem számítva), a Rémi és Húvös képére teremtett nevek, hogy az a világon senkit sem érdekel, ki a vivát.

Mindegy akármelyik liszta. Egyik liszta se jelent semmit.

A holnapi lapok meghozzák az eredményt; de az újságolvasó pesti ember közömbösen von vállat s magában dörmögi, a meglett neveket átfutva:

- Új Sartoryk.

S az új Sartoryk élni és uralkodni fognak ezután is, szülvén új Sartorykat, akik ismét átvegyék tőlük az uralmat. A nemzet továbbra is ide fogja gyűjteni a vért az erekből, ide a szívbe a Sartoryk számára, s ha majdan e Sartoryk szobrot állítanak a nagy vezető szellemnek, Ráth Károlynak, minthogy már akkor lesz lovas szobrunk, öméltósága nyilván a Rémi hátán állva fog ábrázoltatni gránitból, hogy itt emelkedjék fenn a következő Sartory maradványok gyönyörűségére a városi életkor legvégső határáig.

AZ EGYETEMES REGÉNYTÁR ALMANACHJA 1892-RE ELŐSZÓ

Nemrég, de még I. Tisza alatt egyszer a szabadelvű klubban elszólít valaki a tarokktól »egy percre«, Ivánka Imre. (Kár azért az időért.) Átadtam a kártyámat Dániel Gábornak, mindjárt meg is bukott a nyakamra egy kettest.

- Parancsolj, kegyelmes uram.

- Egy szívességre kérlek. A trónörökös, Károly Lajos, magyar könyveket kíván olvasni. Válogass össze számára 10 darabot.

- Csak?

- Természetesen egyelőre. Ezekből kell megkapnia a kedvet a többiekhez.

- Az igaz! No, majd kiválogatom, de milyenek legyenek körülbelül?

A kegyelmes úr egy levelet húzott ki a zsebéből:

- Itt van az instrukció. Elbeszélő művek legyenek, könnyed, mulattató olvasmány, de mégis, melyből a magyar nép szokásait, kedélyét, modorát, észjárását meg lehessen ismerni, úgy amint a valóságban vannak, túlzások nélkül.

- Meglesz, de tudnom kell, hogy a leendő király mit olvasott már eddig.

- Eddig csak az Arany »Toldi«-ját, s mondhatom, tetszett neki.

- A többivel is meg lesz elégedve.

- Ez tehát el van intézve - szólott Ivánka és visszaeresztett a tarokkhoz.

Másnap reggel mindjárt eszembe jutott. Adjatok kérlek egy plajbászt, hadd csináljam meg a lajstromot! De mintha gúzsba kötötték volna a memóriámat, sehogy sem tud mozdulni, csak morzsolgatom, szorítom a ceruzát, de nem jut eszembe alkalmas könyv.

Nosza, átszaladok az elbeszélő írókra, hátha így inkább boldogulnék. A termőfákról eszembe jutnak a gyümölcsseik. Mégpedig kezdem a tiszteletreméltó nagyapókon.

Ott fénylik a Kemény Zsigmond alakja. Nagy, de nehézkes is. Azonfelül filozofál. S mit keresne a filozófia a magas régiókban!

Itt van Jósika. Azaz csak volt! Ah! Milyen avas szag! Hagyjuk el az öreget. Itt volna Eötvös József, de a »Falu jegyzője« már tempí passati.

Mint egy középkori király, úgy lép ki Jókai, egy egész tábor van mögötte. Beláthatatlan bandérium a regényeiből. Lássuk csak, mit lehetne elküldeni a főhercegnek? A kritika és a közönség az »Új földesúr«-at tartja a legjobban és méltán, magyar zamat, magyar élet s Pegazusa sem szaladt át ezúttal legelni a »lehetetlenség« nevű buja rétre. Tán békó volt a lábán. Békó, de aranyból.

Fölírtam tehát az első helyre:

Jókai Mór: Az új földesúr.

Egy már van. Menjünk szaporán a többi után! Mézbe van mártva ennek az Abonyi Lajosnak is a tolla, s fogván a ceruzát beírtam másodíkul:

Abonyi Antal: A mi nótáink.

Eközben eszembe jutott, hogy nem fogom-e Jókait rossz hírbe keverni az udvarnál, ha az »Új földesúr«-at, a Bach-világ persziflázását segítem fel Bécsbe?

Ejh, legyünk jószívűek, kegyelem Jókainak! Kitörültem az »Új földesúr«-at s megint nem maradt csak egy könyvem, az »A mi nótáink«.

Hanem iszen majd mindjárt kerítek én ahhoz társakat. Gömbölyűen pöndörödnek Porzónk »Tárcalevelei«. Argusnak száz szeme volt. Ágainak százegy van a jellemzőt meglátni, de mit ér, ha könyve bármint csöpög is a magyar zamattól, nem felel meg ennek a célnak; tájképeket, városrészeket, külsőországi úti benyomásokat ír le; itt van Tóth Béla kötete, de ebből csak a törököket szeretné meg a trónörökös és Tóth Bélát. Szegény Balázs Sándor is hagyott valamit. Gyönyörű két beszédgyűjteményt; de miféle embereket ír le? Jámbor budai nyárspolgárokat, amilyeneket Bécsben is láthat offensége. Epébe mártott pennájú Tolnaink pediglen oly cselszövő gazemberekkel népesíti meg könyveit, hogy, ha azokból ösmeri meg a magyarokat a trónörökös, talán el sem vállalja az országot...

Sipulisz tárcái elevenek, mulattatók, de ő karikatúrákat ad; Sebők az én kedvencem, gyönyörűen gügyögteti rajzaiban a gyermekeket - de a trónörökös nem pesztonkát keres. Hej, Vas Gereben! Persze hogy Vas Gereben volna jó, ha most élne, ha most írna. De ő a régi magyar viszonyokat festi. S minek nézegetse azt meg Károly Lajos, amit I. Ferencnek kellett volna meglátni?

Végre mintha valami nagy hal akad az ember horgára, élénken fölkiáltok:

- Hohó! A »Gyalogösvény« Baksaytól! Sorozzuk be hamar a »Gyalogösvény«-t! És beírtam a Gyalogösvényt.

De közben eszembe jutott, hogy az Abonyi: »A mi nótáink«-ban csupa szemenszedett rablók szerepelnek, pedig a betyár-romatikával már úgylis túlságosan szaturáltuk a világot. Kitörültem hát »A mi nótáink«-at is; megint ott voltam az elején, megint csak egy könyvem maradt.

Meg vagyok-e átkozva, vagy mi ez? Sohase bírok továbbjutni egy könyvnél.

Csak nem kell mindjárt elcsüggedni, biztattam magamat. Türelem, türelem, menjünk tovább! A Vadnai Károly legújabb könyvét is elküldhetnék, ha nem volna tele forradalmi reminiscenciákkal. Csillogó-pattogó szikrákat szór a Bródy Sándor tüzes vénája, de ő a lélektani problémákra vetette magát; az ő emberei nem isznak, nem esznek, nem kártyáznak, adót nem fizetnek, hanem végtelenül érdekesen tépelődnek. (Pedig az adófizetés gondjai Magyarországon legalábbis foglalkoztatják annyira az elméket, mint a szerelem.)

Nem megy a lajstromcsinálás sehogy sem.

...Eszem lázasan nyargal végig szerzőkön és könyveiken. Bársony István szépen írja le a természetet, a madarakat, a fákat, de én istenem, a fában (még ha hazaárulónak tart is a baloldal) szembetűnő hasonlatosság van, teszem azt az osztrák cserfa és a magyar cserfa között; Kazár Emil okos, magyar író, de az emberek belső világát rajzolja. Elléptetgetem magam előtt a saját rajkóimat is. Szeretném őket szépítgetni, de az udvarhoz ők se valók. Egyszerű kalamárisból születtek, egyszerű sorsra. Csak menjetek ki a magatok lábán gyerekek, a kicsiny falusi házakba, már amelyitek ti. itt nem reked a könyvárusok kosztosai: a künnlakók, az antikváriusok - és a bennlakók, az egerek számára.

Már-már kétségbe kezdtem esni. S először villant meg a szívemben az a vágy, hogy bárcsak készen lenne már a Gyulai Pál »Romhányi«-ja! hátha ezt el lehetne küldeni. (Bocsássatok meg barátaim, de ilyen állapotban fűhöz-fához kapkod az ember.)

Végre is, be kell vallanom, nem bírtam összehozni többet öt könyvnél (abból is három a Jókaié, egy a Baksayé, az ötödiket képzelje mindenki a magáénak). Ivánka Imre rám förmedt:

- Hát a többi öt hol van?
- A többi öt még nincs megírva.
- Az lehetetlen! Hát olyan szegény az irodalom?
- Nem szegény az, hanem az olvasó személyiség olyan, hogy nem minden alkalmas neki.
- De tíz könyvet mégis csak összeszedhettél volna egy főhercegnek is?
- Az éppen annyira nehéz, mintha valaki tíz főherceget akarna összeszedni egy könyvnek.
- De mi ennek az oka?
- Egyszerűen az - nyugtatám meg a kegyelmes urat, akit teljesen elszomorított ez az irodalmi állapot -, hogy a mi íróink *inkább a fiatalságnak dolgoznak*.

A véletlen úgy akarta, hogy nem sok idő múlva ez eset után, megszólít a képviselőház folyosóján Szögyény-Marich László, a király melletti miniszter, hogy a lányainak válogassak össze egy csomó magyar olvasmányt.

- A leányaim - mondá - Bécsben lakván, azt szeretném, hogy legalább lelkük ne nélkülözze ott sem a magyar levegőt, hadd táruljon eléjük a magyar leányok életvilága a könyvekből. Mit éreznek, hogy játszanak, mi dobogtatja meg kis szíveiket. Egy szóval jó magyar könyveket kérek.

Megígértem, hogy összeállítom ezt a lajstromot is, de éppen úgy jártam vele, mint az előbbivel. Kerestem, de alig találtam valamit.

A miniszter, ha jól emlékszem, szintén azt mondá:

- Hát ilyen szegény az irodalom?

Én pedig megnyugtattam a minisztert:

- Azért van az, kegyelmes uram, hogy a mi íróink *inkább az idők számára dolgoznak*.

Akár hiszitek, akár nem, nyomasztólag hatott reám ez a két esetem, mert lehetetlen le nem vonni belőle a konzekvenciákat magamra nézve is: hogy kinek írok én, ha se a fiatalságnak, se az öreg uraknak nem jók a könyveim, ha még arra sem valók, hogy a magyar életet meg lehessen belőlük látni?

De én már nem tanulok meg másképp - ti is, tisztelt íróársaim, akik már benne vagytok a különböző vágányokban, azt hiszem, körülbelül ilyenek maradtok (maradjatok is, nem kívánom én senkitől, hogy az én kedvemért változzék meg), hanem az utánunk jövő tehetségek, ha szemük ügyébe esik ez a gyakorlati életből vett esetem, melyet olyan lelkiismeretesen szúrok a könyv elé, mintha valami cölöpöt vernék le a falu szélén, amin rajta van az útmutatótábla is, álljanak meg itten.

Különösen pedig azok a vándorok, kik a külföldi irodalomra utaznak, hogy azon meghizlalva a lelküket, annak a mintájára írjanak sikerült és nem sikerült másolatokat.

Ezeket szeretném, hogy e cölöpnél álljanak meg és ne is mozduljanak odább.

CSIKY GERGELYRŐL

A mi fánk is vedlik, sárgul. Az a fá ti., amelyiken én is valami levélféle vagyok valahol alul; a mi generációnknak a fája. Hol, hol elhull egyik levele; harmadéve a szegény Visi Imre ment el; a jók legjava. Korán halt meg, de ha ő maga határozhatta volna el, talán a saját kedvéből is meghalt volna, hogy tovább álmodhassa a Tisza-korszak uralmát odalent...

Aztán meghalt a kis Reviczky is. Jó pajtásom volt. Itt ült a mellettem levő asztalnál. A legszebb levelek egyike volt ezen a mi fánkon, s lehullt. A halál egy lehelete lefújta.

Most pedig egy egész gally törött le: Csiky Gergely. Éppen az a gally, amelyen a legjobb gyümölcs termett.

Mirajtunk hát a sor. Kezdenek már a fiúk megindulni...

Szomorú dolog, de meg kell lenni. Isten akarata bizonyára.

Akik elmentek, azok elmentek; nem tudnak róla semmit: de minekünk fáj, akik itt maradtunk, hogy ők már nincsenek többé. Veri még a pöröly a sárga aranyat a körmöci pénzverdében, de mi felsóhajtunk: »ugyan kinek veri?« Szállong még az ajkakon a röpke élce, eleven szófordulat; de már nem tesszük utána: »Ejnye, de érdemes lenne elmondani Csikynek«. Tűz még majd ki díjakat az Akadémia, de már nem jegyezzük meg soha többé: »Vajon mit fundál ki megint Csiky?«

Nem fundál már ki ő semmit. Mereven, hidegen fekszik kihűlt elmével, kihűlt szívvel.

Még felhangzik egyszer a taps, mikor az Atyafiakat előadják, a megmaradt új darabját, amire most készülnek a színháznál.

Micsoda taps lesz az! Kinek fog az szólani?

Még tán bekiált a karzatról egypár együgyű néző:

- Lássuk a szerzőt... a szerzőt!

Hívni fogják!

A rendező kijő. Vajon mit fog felelni?

Felelhet-e olyat, amin el ne fakadjunk sírva?

Elmondja-e, hogy vissza nem jöhet onnan többé.

Igaza lesz-e, ha ezt mondja?

Nem lesz igaza, Csikyt eltemetik holnap, de ő még egyszer visszajön. Ott lesz ő azon az estén és még egyetlen egyszer beszélni fog mindnyájunkhoz. Egy árnyék ott fog suhogni a nézőtéren és a színpalak között. Egy hideg széláram beoson az ajtókon. Ott lesz ő.

Mi legalább látni fogjuk ott - és még azontúl is, egyebütt is.

Műveit, pályáját, sikereit, diadalait, küzdelmeit méltányolja, lefesti az irodalomtörténet, egyéniségét kidomborítja - de az ember Csikyt csak mi ismerjük eléggé néhányan és sokszor kiássuk az emlékezetből, pattogó kandallónál vidám baráti beszélgetés közt sokszor elővesszük az »öreg« alakját. »Öregnek« hittuk egymást közt, de inkább érdemei, mint évei miatt.

Rideg modorú volt, begombolt, szófukar, bizalmatlan, de mélyen alul melegen lüktetett a szíve, s akit megszeretett, az meg volt szeretve.

Olyan volt ő, mint azok a régi rézgarasok, amikben arany volt elrejtve.

Valaha gyakran voltunk együtt, a múlt évtized első felében, mikor még az úgynevezett Ábrányi-Csiky-Bartók-Mikszáth-féle írói klikk fújta együtt a követ. Azt hitték a literatúrában, hogy ez dac- és védszövetség a dicsőségre. Nem volt pedig semmi más, mint az őszinte elismerés Csiky iránt. Ragaszkodtunk az öreghez, szót fogadtunk neki; az »öreg« pedig szeretett bennünket és gorombáskodott velünk. Ez volt tőle a diurnumunk.

Mi tudtuk csak, milyen nevetséges vád volt ellene, hogy elnyomja a tehetségeket. *Bartók* drámaírói sikerei egész lelkesedésre hangolták. De másoké is. Egy nap ragyogó arccal jött a kioskba:

- Van már ember! - kiáltá. - Van már versenytársam!

- Miben?

- Éppen a társalgási darabokban. Éspedig erős dongájú.

- Hogy hívják?

- Murai Károly.

(Az nap olvasta el a »Virágfakadás«-t.)

Az utolsó években ritkán érintkeztünk. Nem jártam sem a Kisfaludy Társaságba, sem az Akadémiába, neki pedig ez volt otthona s a politikusok közé nem szeretett elegyedni: »Ravasz emberek azok«.

Egyetlen egyszer kerestem fel öt év alatt otthon, tudtára adni, hogy a Teleki-vígjátékokról nem írom meg a jelentést. Az okot akartam vele közölni, miért nem.

De ő már tudta, mert amint meglátta, hogy a szobájába lépek, az erős férfi megrázkódott, hátra ugrott, és ijedten sikoltott fel:

- Ne gyere hozzám közelebb!

- Hát tudod már?

- Tudom. Megírom helyetted. Ne gyere hozzám közelebb!

Ez volt hozzám a legutolsó szava. Arca szomorú volt és szemeiben könny csillámlott. A szomszéd szobából vidám gyermek-kacaj csengett ki. A kis Csiky Ödönke lovagolt ott kantáros faparipáján.

Visszafordultam szótalánul, lehorgasztott fejjel. Igaza volt neki; difteritiszben haldokolt a kisfiam, azért nem írhattam meg a jelentést. A rettenetes betegség ott lehetett a kezemen, a ruhámon.

Azóta sem találkoztam Csiky Gergellyel, akit nálamnál senki sem szeretett jobban. S most utólag kezd fájni, hogy éppen annak kellett lenni az utolsó szavának:

- Ne gyere hozzám közelebb!

Fülembe zúg. Egész szívemet áthatja... És meg sem fogadhatom a szavát - mert ezentúl már napról napra közelebb lépegetek hozzá.

HOGY ÍRJÁK A DARABOKAT

- Csikyról -

Hogy s hogy nem, fölvetődött egyszer Csiky valami főrangú ház táncestélyére. Persze nem azért ment, hogy a colonne-ban sorakozzék; no bizony, ki is látott valaha tragédia-író tancolni.

A teremben az író nagy szívélyességgel fogadták.

Néhány perc múlva körülötte rajzottak az idősebb főúri asszonyok és kíváncsian faggatták.

- Meg kell most vallania, hogyan készíti a drámákat?

Csiky egy kissé zavarba esett erre a naiv kérdésre; nem tudott egyebet felelni, mint azt, hogy íróasztalnál.

- És könnyen ír?

- Könnyen.

- A napnak melyik részében szeret dolgozni?

- Este, éjjel, mert akkor csönd van.

- Ön is kék tintával ír, mint Jókai? - kérdezte egy ábrándos szemű báróné.

- Nem, én feketével írok - felelt a humorát visszanyerve Csiky -, a sötét bonyodalmaknak az jobban megfelel.

- És nem sajnálja, mikor a főszereplőknek meg kell halniuk, mint a Spartacusban?

- Dehogyan nem - felelt Csiky -, sajnálom bizony őket. Minden tragédiám kéziratának a végén ott vannak a könnycseppjeim.

A felelet általános meghatottságot keltett.

Egy beszédes grófné folytatta a vallatást:

- Hát most azt mondja meg: a vígjátékot hogyan csinálja?

Csiky, látva azt, hogy komolyan érdeklődnek, őszinte arccal felel:

- Azokat nevetve csinálom, méltóságos asszonyom.

- És ha nincs kedve nevetni?

- Magamhoz hívatom Kassait és oda ültetem az íróasztalomhoz. Megmondom neki, hogy milyen zsánerű jellemet írok és ő aszerint játszik az arca vonásaival. Például, ha a fősvény alakjáról akarok írni, Kassai összevonja a szájaszéleit, a szemeivel hunyorít, a szemöldökét magasra emeli és a vállait felhúzza. Ránézek, nevetek és írok. Ennyi az egész.

- Magnifique! - kiáltották kacagva a hölgyek.

És Csiky is jóízűn döcögve nevetett.

A KARCOLATOK TÖRTÉNETE

Csak nehezen tudtam beleegyezni, hogy e karcolatok külön kötetben lássanak napvilágot.

A világ összes könyvei protestálni fognak ez ellen az egy könyv ellen: »Mit keresel köztünk? Hiszen nem értjük, miről beszélsz?«

Valóban a felszólalások, a beszédek, a szituációk, amelyeket e cikkek festettek némelykor talán találóan, már rég elmúltak. Sokszor már harmadnapra megváltozott a perspektíva.

A beszédeket, melyek itt parodizálva vannak, már régen eltemette az emlékezet. S ez egymás sorjába fűzött cikkek úgy veszik ki magukat, mint egy szabóműhelyben a madzagra fűzött régi mértékek különféle kuncsaftokról, gyerekekről, aggastyánokról. Az aggastyánok már rég elhaltak vagy lesóványodtak, a gyermekek már megnőttek. A róluk vett mértékek nem érnek többé semmit.

De a hiúság ördöge lecsitít. Hízeleg a tudat, hogy azt mondhatom az illusztris és nem illusztris szónokoknak, az akkori nap hőseinek: Íme a ti beszédeitek már elenyésztek, de az, amit én írtam róluk, az még megvan.«

Megvan. Túléltek a karcolatok a beszédeket. De bizony csak olyan túlélés ez, mint mikor a halottnak még egy darabig nő a körme - de mit ér, ha már nem tud vele kaparni.

Gyakran megesik, hogy nagy szónok is ügyetlen beszédet mond, mert Homer is alszik néha. Máskor kis szónok mond igen ügyes dikciót, mert Krajtsik is ébren van néha. Így van ez magukkal az ülésekkel. Nagy történelmi érdekű ülések alig nyújtanak némelykor anyagot a belletristának, míg ellenben a legjelentéktelenebb helyeken bugyog föl az a nedv, amivel a szatíráíró megnedvesítheti a tollát.

E kötet tehát még arra sem lehet figyelemmel, hogy oly ülések leírását nyújtsa, melyek e tíz év történetében valamely figyelemre méltó lépést jeleznek - hanem egészen össze-vissza rohan a parlamentek befutott útjain, s nem ott áll meg, ahova Clió netán jelző táblát tett, hanem egészen az író szeszélye szerint, itt egy barázdán, amott egy nagy tölgynél, majd egy kis törpe bokornál.

Nincs ennek a könyvnek semmi tendenciája többé. Nem akar senkit ütni, sem csipkedni. Csak emlékeket akar nyújtani, hogy aki lapozgat benne (legyen vagy mameluk, vagy ellenzéki), szeme elé táruljanak még egyszer a régen elhagyott vidékek és hangulatok.

Voltaképpen az én Légrády Károly barátom ideája ez, ki formálisan beleerőszakolt engem a karcolatok írásába, s most hasonló erőszakkal könyvben akarta látni megörökítve az általa kiforszírozott genret.

1882-ben még Törs Kálmán barátom írt referádákat a mozgalmasabb ülésekről a »Pesti Hírlap«-ba. Egyszer azonban előfogta valami betegség, nem járhatott az ülésekbe.

Légrády azt mondta nekem egy napon:

- Elmehetnél holnap a Házba. Érdekes ülés lesz. Írhatnál róla valamit.

Nagy szemeket meresztettem rá:

- Én a Házba? Hát hogy mehetnék én oda? Aztán hogy tudnék én arról írni? Nem olvastam én soha életemben egyetlen beszédet sem. Nem ösmerek én ott egy árva lelket sem.

- Annál jobb; legalább nem leszel elfogulva.

- Nem, nem! Azt nem vállalom. Én a Házba nem megyek.

Másnap megint elkezdett kapacitálni:

- Legalább addig mennél el, míg Törs meggyógyul.

- Menni nem megyek semmi esetre sem, de azt az egyet megteszem, hogy az országgyűlés előírók egy bevezetést, a Törs modorában, hasból.

- Hát az is valami.

Másnap megjelent a bevezetés. Egypár gorombasággal Tisza ellen, köznapi banalitásokkal, húsfazekak közt bőfögő mamelukokkal. Tetszett a redakciónak. Mert szerettek a fiúk, mindig jók voltak hozzám, hát a világért nem mondták volna, hogy rossz dolgot írtam. Légrády is megdicsérte a bevezetést és hozzátette:

- De hátha még ott lettél volna! Ugyan eredj el egyszer. Csak egyetlen egyszer.

- Isten neki! Hát egyszer megteszem. Végre is bele nem hal az ember. Melyik utcában van az a Ház? Aztán hogy eresztik oda az embert, mit kell mondani, hova kell ülni stb.?

Antalik Károly barátom lett megbízva, hogy jöjjön értem reggel, aztán vigyen el, ahogy a kis deákokat szokás, kérjen egy jegyet a karzatra, aztán ültessen fel valami jó barátságos emberek közé, akik meg fogják mutogatni, melyik a jobb oldal, melyik a baloldal, hogy hívják azt a tüskés bajuszú bozontos honatyát vagy amazt a nyalkát?

Úgy is volt minden. Még ma is emlékszem ama csikorgó téli napra, mikor Antalik értem jött és elvitt, a kapus szépen beeresztett bennünket az előcsarnokba, onnan aztán elmentünk az olvasóhelyiségbe (amely még akkor nem volt üvegfallal elkerítve), ott felakasztottuk kabátjainkat, s bevezetett a karzatra. Milyen csodálatosnak, fényesnek és méltóságteljesnek látszott minden...

Szívem megdobbant. Ez hát a nemzet törvényhozása. Ez a szent csarnok.

Kéjjel szittam be a levegőt, mely az ország nagyjainak lélegzeteitől lett olyan fülledtté; szemem gyönyörködve indult meg véges-végig a padokon. Imitt-amott fölbukkant egy-egy ismerős arc, melyet láttam már valami képes lapban. Hogy elméláztam én ezeken! Érdekelt koponyájuk alkata, szemeik pislogása, kezeik mozdulata. Istenem, istenem, mit érezhet a szívében egy ilyen ember, aki az ország oszlopa gyanánt ül itt!

Az egyik oszlop éppen aludt. Megkérdeztem, hogy hívják: »Göndöcs Benedek« mondták újságíró társaim, s felette csodálkozának, hogy van még valaki, aki Benedek urat nem ösmeri.

- Hát ebben a zöld kalitkában mi van? - kérdem félénken, mert a balkarzatról éppenséggel lehetetlenség látni.

- Ott az elnök ül - felelték nevetve. - És ön mit gondolt?

Megvallom semmit sem gondoltam. Csak aztán később jutott eszembe, hogy nálunk falun a fürjet tartják zöld kalitkában.

Hát az elnök ül ott. Zöld mennyezet alatt a trónon. De sokért nem adnám, ha megláthatnám az arcát. Valami fenséges nyugalom ülhet azon, mint az oroszlányén.

Kisvártatva hangzott a csengettyűje. S hangját is hallottam, éppen rendreutasított valakit.

Az újságírók egymás közt suttozták:

- Péchy haragszik.

Megfagyott bennem a vér, hogy mi lesz most. Valami borzasztónak képzeltem én azt, mikor az elnök haragszik. Szavai úgy kongtak-bongtak a fülemben, mint csattogó éles pallosok. Borulat szállt a teremre. Tán még mennydörög is odakünn - mikor a Ház elnöke haragszik.

Megkérdeztem »kit utasított rendre«?

- Szalay Imrét (akkor még ő volt Károlyi Gábor).

- Melyik az?

Részvét teljesen kereste fel szemem az összetiport szerencsétlent, de mekkora volt csodálkozásom, midőn egy angolos úri embert mutattak, aki az elnöki feddés alatt nevetgélve beszélgetett a szomszédjaival.

Tele szedtem magamat benyomásokkal. Megfejtethetlen rejtélyek egész raja zsongott fejemben. A beszédek, a zaj, a nagyhatalmú Tisza alakja, az üzenethozó főrendi jegyző, aki megáll daliásan az elnöki emelvénynél, kardja megcsörren, szava megcsendül, hogy élőszóval adja át a főrendek üzenetét. Mindez imponált, fölpiszkálta a fantáziámat.

Hangulat terhesen hagytam el a karzatot az ülés végén; a sötét keresztfolyosónál egy mameluk képviselő beszélgetett egy miniszterrel. Sohasem láttam még ilyen közről minisztert, önkéntelenül meggyökerezett hát a lábam.

- Megígérted kegyelmes uram - mondá a mameluk idegesen.

- De ha nem lehet, barátom.

- Megígértem a te szavadra a választóimnak, nagyon nehéz helyzetbe hoztál.

- Mégse tehetem. Nyugodj bele.

- Nem nyughatom bele sehogy sem.

- De hát mit tehetsz egyebet? - kérdé a miniszter foghegyről.

- Mit? - felelte a mameluk keserűen. - Néha a birka is topog a lábával.

(Azóta se hallottam shakespeare-ibb kifejezést a mameluk erő kifejtésére.)

Behabzsolva e párbeszéd minden szilánkját, siettem a ruhafogashoz, ahol a kabátomat hagytam volt lógva.

De biz az egész kabátból csak az akasztósinórja volt már ott - magát a kabátot elemelte valaki a Tisza beszédje alatt. Mert a Tisza beszédjei veszedelmesek voltak egy időben a kabátokra. Künn a folyosón néptelenséget okozva, a beosont tolvaj bátran vihette őket.

Pedig igazán szép kabát volt; selymes barkás szövetből, újdonság bársony gallérral. (Éppen a »Jó palócok« honoráriumából vettem.) No, már azért a kabátért nagy kár volt. Szidtam is Légrádyt, minek küldött engem ide. Éreztem én azt előre, hogy nagy veszedelem vár itt rám.

Otthon a szerkesztőségben aztán elpanaszoltam, az első természet után rajzolt karcolatomban az ország színe előtt (de persze az ország nem értette meg), hogy bár az ülés nem volt népes, se a tanácsterem, se a karzat, se a folyosó, *mégis több volt jelen egy emberrel, mint kellett volna.*

(Azt az egy embert értettem, t. olvasóközönség, aki a kabátomat vitte el.)

Légrádynak tetszett az a karcolat.

- Igen szép - mondá.

- De nem olyan szép, mint a kabátom.

- Sokkal szebb a kabátodnál.

- No, iszen utoljára voltam én a Házban.

- Micsoda? Utoljára? Ma okvetlenül el kell menned, mert hátha megkerül a kabátod. Hátha csak tévedésből vitte el valaki és visszahozza. S aztán, mért nem jelentetted be a háznagynak, vagy legalább a főszolgának? Azok kikeríthetik.

- Az bizony nem lehetetlen. Csakugyan el kell mennem. Mert mégis nehéz elhinni, hogy az ország összes kabátjai közül éppen az enyimet vigye el valaki szándékosan. Hiszen választhatott volna cobolyprémeset is.

Elmentem tehát újra a Házba és bejelentettem a főszolgának, hogy tegnap ellopták a kabátomat. A főszolga szomorú arcot vágott és megbiztatott, hogy majd tudakozódni és vigyázni fog. Egy szélsőbali képviselő, aki arra menőben hallotta a panaszomat, félrehúzott és azt kérdezte tőlem: »Nem gyanakszom-e valakire?«

- Kire gyanakodnám? - feleltem kissé zavartan.

Megvetőleg vont vállat, mintha mondaná: »Ez még nem ismeri a minisztereket!«

Aztán elvegyült egy csoportba a folyosón, ahol Verhovay tartott cerclet.

Az ülés végén még egyszer találkoztam a főszolgálával: »Jelentést teszek - mondá - a rendőrségnél, ha valamit kisütnek, közlöm. Tessék csak tudakozódni gyakrabban.«

Napokig jártam be ezentúl szorgalmasan a kabát miatt. Míg egyszer csak azon vettem magam észre, hogy a kabát már egészen kiment az eszemből, s én mégis mindennap ott ülök a karzaton. Megszoktam a levegőt, az embereket, azt a zsidongást, nyüzsgést és lassankint nem bírtam meglenni nélküle.

Ami a kabátot illeti, egészen mást gondoltam később, isten ments, hogy az megkerüljön. Mondtam is a főszolgának, hogy ne kerestesse, ne nyomoztassa, nagy malőr volna rám, ha megtalálnák.

Jobb annak a kabátnak ott, ahol van. Maradjon ellopva mindörökre.

Mert hát úgy esett a dolog, hogy éppen a karácsonyi ünnepek előtt tűnt el a kabát, abban az időszakban, mikor a szerkesztők rosszabbak a végrehajtónál. A kabát eltűnésének híre villámként futotta be az irodalmi köröket s a jobb szívű szerkesztőket áthatotta a részvét nemes melege. Sokan kérdezősködtek a részletek iránt; mások viszont éles elmével találgatták, hogy mit szándékozom most tenni.

Azt ugyan ki nem találták egyelőre.

Hanem mikor aztán jöttek a karácsonyi ünnepek, s jöttek sorba a szerkesztők a megígért kéziratokért zaklatni, bánatos hangon feleltem:

- Megígértem a novellát, barátom. Benne volt a kabátban a kézirat; de bizony azt ki nem tette a tolvaj. Hiszen nem is bánnám a kabátot. Csak azért a szép novelláért fáj a lelkem.

A másik rajzot követelt. A harmadik egy tárcát. Az egyiknek egy regényt ígértem volt; azzal akarta az újról kezdeni.

De hasztalan. Ezek az irodalmi kincsek mind-mind ott veszttek a kabátzsebben! Szegény Nagy Miklós majdnem sírva fakadt, mikor elpanaszoltam.

Ez a szerencsétlen kabát (amelyben az irodalmi legenda szerint egy egész bibliotéka veszett el), vitt be engem a képviselőház karzatára - ez volt szülőapja a karcolatoknak s nem hogy kéziratok tűntek volna el benne, hanem éppen az eltűnése által támadtak kéziratok. Egy egész bibliotékára valók. Mert sok-sok kötetre mennének már azok az irkafirkák, melyek a »T. Házból« rovatban azóta világot láttak, s melyekből a jelen kötetbe a különböző időszakokból kiválogatva most csak egy kis ízelítő jut.

Majdnem egy évtized múlt el azóta. De még most is élénken emlékszem e napokra. Még most is elevenen áll előttem cselszövő arcával a szélsőbali képviselő, amint megkérde, kire gyanakszom.

Ah, milyen báránka voltam még akkor! Nem gyanakodtam senkire. Pedig eszembe juthatott volna, nem-e valami kiadói furfang az egész... Bocsásd meg, Károly barátom, de nem állasz egészen tisztán ebben a kabáteltűnési dologban...

Úgy van, úgy! Hát mért mosolyogtál volna különben olyan gúnyosan, valahányszor a kabátban veszett kéziratokra hivatkoztam? Vagy mért emelted volna fel különben havi száz forinttal nagyobbra legott a fizetésemet, ha nem a háborgó lelkiismereted elcsillapítására?

De mindegy. A dolog nem ütött ki valami nagyon rosszra. A karcolatok írásába napról napra jobban belejöttem, végre véremmé vált naponként fölvacsorálni egy-két szónokot. Ötletek támadtak a fejemben s azokat jól esett díjmentesen szétadományozni a kedvenc alakjaim közt. Néha Prileszkynek adtam a szájába, máskor Zalay Istvánnak. Ha ezek »kegyvesztettek« lettek, új államférfiakra bízam a »kritikai bölcsesség« kezelését. Hát nem királyi foglalkozás ez?

Lassankint úgy kezdtem tekinteni az egész parlamentet, mintha annak összes mozgó és cselekvő alakjai az én kedvemért élnének és beszélnének. A nyolc miniszter is mind az én játékszerem. Becézhetem őket, de össze is törhetem...

Ah, összetörni! Milyen gondolat! Hiszen szeretem őket valamennyit, mint gyermek apró katonáit, lovait, szekereit, ágyúit, báránkáit s ha egy-egy összetört a közvélemény kegyetlen keze alatt (mint pl. Prileszky vagy Csanády bácsi), bizony az én szívem fáj a legjobban.

Nem, nem; sohase bántottam rossz célzattal egyiket sem, hiszen enyéme, magyarok. De ők se bántottak. Egy évtizedig csipkedtem, szurkáltam őket (s nem tréfádolog folyton személyeskedni érzékeny, szeszélyes emberekkel), de csak egyetlen egyszer volt afférom. Azt is eligazítottam békésen, csendesen.

Egyszer ugyanis Meszlényi Lajos és Schvarcz Gyula tűztek össze egy ülésen. Másnap azt írtam a parlamenti csetepatéről: »A clown és a tudós harcra szálltak«.

Meszlényi Lajos magyarázatot kért a gorombaságért.

- Hát mondtam én egy szóval is, hogy melyitek a tudós, melyitek a clown?

Meszlényi Lajos elmosolyodott.

- Hm! persze hogy nem mondtad - s egy tudóshoz illő jámborsággal sompolyodott el.

Máskor a lutheránus követek apprehendáltak meg, amiért azt írtam Geduly Lajos szuperintendensről egy főrendiházi karcolatban, hogy úgy nézett ki Luther-rokkjában, lefityegő fehér kravátlijával, mint egy *medicinás üveg*.

Fölkerestek a folyosón és szemrehányást tettek:

- Mi akar az lenni, hogy evangélikus létedre olyan kíméletlenül bánsz el a püspökkel? A saját püspököddel? Mire magyarázzuk ezt?

- Arra - feleltem -, hogy tudom, mi a becsület s ha püspököt akarok bántani, csak nem mehetek idegen vallásfelekezethez püspökért. Bántom a magamét, punktum. Kinek mi köze a magaméhoz?

Még énnekem állott feljebb.

Ebből láthatja az olvasó, hogy karcolatírói pályám egyáltalán nem volt zivataros. De az lehetett volna nagyon könnyen.

Csak most, utólagosan látom ezt be, most, amióta ellustultam s igen sokszor Sebők Zsigmond barátom ír a Ház üléseiről a »Pesti Hírlap«-ban.

Mellesleg legyen mondva, kényelmes dolog ez, ravaszul kieszelve. Ha Sebők valami pompás dolgot ír (és sokszor ír), azt akkor nekem tulajdonítja a közönség, ha pedig én írok valami gyarló dolgot (s bizony elégszer megesik), azt akkor Sebőknek tudja be a közvélemény. (Ilyen mesterségesen tartom én fenn a népszerűségemet.)

Hanem ilyenkor (ha ti. Sebők ír a Ház üléseiről) rendesen felbőszít ellenem egypár embert, kik részint a talentumukban, részint másnemű tulajdonságukban érzik magukat megsértve. Mondogatom is neki s mert fiatalabb, nem veszi tőlem zokon:

- Ön megtanulta a nyilakat, de még nem a kenőcsöt, amivel az ütött sebet nyomban be kell tapasztani.

Hát bizony e kenőcs titka nélkül már régen fübe haraptam volna künn a rákospalotai erdőben s most a vadméhek döngését hallgatnám - híres, nevezetes szónokok helyett.

Egyébiránt még át nem ugrottam a dolgot; még nem vagyok a végén.

AZ ÉN JELES MONDATOM

(Levél a szerkesztőhöz)

Kedves Barátom! Írod, hogy a Petőfi Társaság tagjait adod ki lapod karácsonyi mellékletén, s tőlem is bekövetelsz egy vagy két sort, amiből azt veszem ki, hogy mindössze egy jeles mondat kellene. De jut is nekem eszembe jeles mondat? Képtelen vagyok én arra?

S aztán - hogy teljesen őszinte legyek - legjobb lenne, ha engem egyáltalán kihagynál. Engem hiába teszel nevezetessé, rajtam nem fog, nálam nem tarthat sokáig. Előre mondhatom, megjáród velem csúfosan. Gyönyörű dolog fog rám kisülni a halálom után.

Amennyi Stammbuchos (alias: rövidruhás) leány van az ország azon vidékein, ahol csavarogni szoktam, az mind megnyomorít az emlékkönyvével, hogy írjak bele valamit. S én mindenikbe ezt az egyet írom:

»Az író olyan, mint a havasi kürt, csak messziről jó hallani.«

A kedves kis leányok szelíden mosolyognak, hálásan megköszönik:

- Oh, be szép, be szép!

Száz és száz mosolyt, édes tekintetet bezsebeltem már én ezért a mondatért imitt-amott.

De a halálom után jön a nemulass; mert ha teneked az az ötleted támad egyszer, hogy holt írók Stambuchokba elszórt sorait szeded össze a lapodba, hát egyszerre beküldik száz helyről ezt az egy mondatot.

S akkor ki fog rólam sülni:

- Nini, ennek az embernek csak ez az egyetlen gondolata volt!

S még akkor is, ah, még akkor is marad egy mélységes, sötét titok; de már arra nehezen jöttök rá.

Hogy ti. ezt az egy mondatot is Jókaitól plagizáltam.

Mert megvan bennem az a szép vonás, hogy ha már lopok, a leggazdagabb embertől lopok.

Azért hát kérlek, írd oda a képem alá, hogy »Az író olyan, mint a havasi kürt, csak messziről jó hallani« - s tedd alá a nevemet.

1891 PARLAMENTI KARCOLATOK

AZ ELSŐ ÜLÉS

Az összeseregglő honatyákon mindig ömlik el valami ünnepélyes hangulat, ha szétmennek, s ha visszatérnek. Az elmúlás és a megérkezés. »Friss szénaszag« érzik rajtuk, mondaná Scarron, ha tél nem volna. De a hónapnak nincs szaga - falun. (Mert itt annak is van.) Se nem fekszik olyan magas gúlákban a nagyságos urak portáin, mint itt. Legfeljebb, ha a trágyadombot lepi be. Vagy a rőzseboglyát, mely olyan szépen veszi ki magát most, mint egy halom mákos metélt erősen megcukrozva.

De hagyjuk ott az úri portákat - ámbár még ezeknek képe nyüzsög az összegyűlt urak képzeletében - még a kazalok és kiemelkedő tornyok helyét apródonként bepótolják fel- és lejárkáló miniszterek alakjaival. Egy-két friss kézszorítás a politika intézőivel, a fővárosi élet az újságpapírokon örökösen hányt-vetett nevű matadorjaival, egyszerre messze elvarázsolja a falut.

A csordás kürtje nem szól többé. A befagyott kútgém, melyről hatalmas jégkoloncok csüggnék, nem csikorog. Ahelyett megcsendül ott benn a Péchy csengettyűje. Csin, gin! Csingin! Olyan ez, mint valami tündérbocskor. Tipp-topp! Itt vagyunk a t. Házban.

A kandallók barátságos meleget lehelnek. Vígán pattog a tűz, pajkosan ugrálnak, játszadoznak a szikrák. A folyosó tele van jó barátokkal, víg cimborákkal, partnerekkel. Kedélyesen cseng mindenfelé »Szervusz, Pista«, »Szervusz, János«.

S aki édes otthonodat mogorván, kedvetlenül hagytad el még tegnap, ma már átmelegedve az új talajon, kedélyesen dörzsölöd a kezeidet: »De jó, hogy már hazajöttem«.

A karácsony előtt elhagyott képhez rögtön hozzászokol. Mint egy könyvhöz, amelynek olvasását az imént hagytad el.

Hiszen minden a régi, éppen úgy, mint volt.

Ni, amott ül Tisza Kálmán is, a szokott helyen s nagy titokban konferál valamiről Széchenyi miniszterrel...

Ohó! Bolondos könyv, egy néhány nappal előbbre találtál fordulni!

Azazhogy mégis Tisza Kálmán az, s valóban Széchenyi Pállal beszélget, akárhogy is dörzsölöm a szememet.

De ilyen bolond dolog se történt még, hogy az 1891. esztendőből valaki beleessen az 1887-be. (Hja, egy mamelukkal minden megeshet.)

Valóban Tisza ott ült, mint évekkal ezelőtt, és Széchenyi Pállal suttogott.

De az emberek, még ha karácsonyi kaláccsal vannak is jóllakva, rendszerint gyöngék. A régi miniszternél jobban érdekli őket az új miniszter.

S ma az is van.

Szögyényi László délceg magas alakja jelenik meg az elnök valamely monoton jelentése alatt a tanácssteremben, s fölharsan az »éljen« zaj.

Péchy csodálkozik:

»Miféle jót mondhattam?« Míg végre rájön a nyitjára.

Az ülés egyébiránt csak egypár percre tartott, míg megállapították a napirendet. Nincs rajta semmi leírnivaló. A »diligentia« - a mai határozat szerint - csak hétfőn kezdődik.

A MAI ÜLÉS jan. 20.

Megejtetvén a választások (Varasdy Károly lett Roszner báró helyett a jegyző, s László Mihály jutott be a közoktatásügyi bizottságba) - kisdédóvási törvény került tárgyalásra.

Hagara hosszadalmas beszéde után (melyből sokat okulhatott a XIX. század) gróf Csáky Albin fejtegette nagy tetszés közt a javaslat szempontjait. Beszédje most is csiszolt, szép és kerekded volt, mint mindig s egy-két bizsu is tündöklött benne.

Utána a szászok szabadultak bele a témába: böszavú Zay és a derék Filtsch.

E szászok, kik a zwei Kinderwirtschaft hívei - mindenik hét gyerek árát beszélt - mégpedig a javaslat ellen. Persze bántotta őket a magyarosítás szempontja, amely felé a javaslat tendál. Különösen Filtsch József hánytavetette magát, felszólítva a nemzetet, hogy hagyjon fel boldogtalan magyarosítási szándékaival.

Amire gúnyos hahota volt a felelet - azok részéről, akik még el nem aludtak a szász beszédek alatt.

Közből a szászoknak főtisztelendő Lesskó István úr mondott el egy kenetes hangú értekezést (amely igen alkalmas volna a szent László-társulatba felolvasásul) a kisdédápolásról, Czirer Ákos pedig Filtschnek válaszolt talpraesetten, elfogadván a javaslatot.

Egyéb baleset nem történt.

A MAI ÜLÉS febr. 13.

A kalendárium szerint most kezdődik a böjt, de az ellenzékiek számára, úgy látszik, már elvégződött. Eddig koplaltak, éheztek, mert a kormány csupa olyan javaslattal lépett föl, melyet el kellett fogadni; ma végre mind a kettő kapott egy kis kedvére való táplálékot.

A habarékpárt különben most amúgy is ihletett hangulatban van. Amióta elszakadt minden fonal és nincs számára út se jobbra, se balra, összeköttetésbe lépett az égiekkel. Hock János böjti prédikációja ez az aranyfonál, mely a pártot új szövetségeseivel összeköti, mely prédikációkon a párt testületileg szokott részt venni.

S az égiek jó szövetségesei. Íme a kakas még hármat se kukorékolt, s már meghallgattattak nagy inségükben. Megjött a várva-várt, első ízben politikai falat számukra egy választási visszaélés képében.

A már csaknem megnémult szélsőbal is kapott kedvére való eledelt: egy közjogi kérdést.

Az ülés egyébként mozgalmas és változatos volt. Mindjárt az elején a bosnyák csapatoknak a magyar területre való behozataláról szóló törvényjavaslat került tárgyalásra.

*

Mennyivel jobb lett volna a magyar huszároknak, meg a magyar bakáknak, ha a boszniai okkupáció idején a jó bosnyákok is parlamentárisan fogják föl a dolgot. Mennyi jó magyar vért meg lehetett volna menteni, és mennyi kárba veszett erő állt volna szolgálatára a numerusokban Keletinek, aki az ország népszámlálási adataival éppen ma állt elő. Ha azok a bosnyákok olyan csöndes, méltóságos ellenzékiek lettek volna, mint amilyen ma a Házban a hullámozó hangú Irányi, a recsegeve suttogó Helfy, vagy a mélységesen színtelen előadású Czirer; akkor a boldogult Andrássy Gyula maga mehetett volna a katonabanda élén s talán még egy, Polónyi-iskolára valló, ártatlan abcúg sem hangzott volna felé Maglaj környékén sem.

De hát azok a bosnyákok egészen másképp gondolkoztak, mikor arról volt szó, hogy a magyar csapatokat Bosznia és Hercegovina területére bevigyék, mint a magyar képviselőház szélső emberei ma, midőn az volt a Ház napirendjén, hogy a bosnyák-hercegovinai csapattek a magyar korona országai területére behozhatók legyenek-e?

A bosnyákok fölmásztak a hegyre, előrántották a kováspuskákat és amint szikrát pattantott az acél, csak úgy szóródtak felénk a csúnya bűgös golyóbisok. Ezzel mondták, hogy bizony mi nem eresztünk be ide. Irányiek egészen másképp cselekedtek. Igaz ugyan, hogy szintén régimódi fegyverekkel harcoltak a bevonulni akaró bosnyák csapattek ellen, de mégiscsak - szóval. Az érvek kováspuskáját vették elő, anélkül azonban, hogy szikrát adtak volna, amely gyújtani, lobbantani tudna.

Azok az analóg esetben forgatták a kardot, ezek pedig a nyelvet.

Hány millióval volnánk ma gazdagabbak, ha a boszniai okkupáció előtt nem a bosnyák tömeg, hanem egy meglevő, nagy többségű kormánnyal bíró bosnyák Házban ülő honatya-szavazat döntötte volna el, amit ma a Ház oly hamar eldöntött, hogy az idegen csapatteket beeresszék-e oda? Ha lett volna ennek a bosnyák Háznak egy jószágos Irányija, egy apró Helfyje, meg egy Czirerje, akik fölálltak volna, közjogi aggodalmukat előadták volna és szép csöndesen leültek volna, nyugodtan tűrve, hogy a mamelukok - a bosnyák Csanády szerint »elvfeladással« - megszavazzák a bevonulási engedélyt.

Még Hadzsi Lojának is jobb lett volna, mert ebben az esetben hadsereg helyett legfőbb egy tüntetési körmenetet vezetett volna a bosnyák mamelukkormány ellen.

Bizony-bizony azóta nagyot fordult a világ. A »Ház« ma nagy többséggel, egyszerű felállással egyezett bele, hogy a bosnyák-hercegovinai csapatok bevonuljanak. És félő, hogy ebben a nők nagy része nem az ellenzékkal tart és a kokárdákat sem annyira a szélső uraknak, mint inkább a bosnyák tiszteknek adja az legelső cotillion alkalmával, ami meglehetősen természetes is lesz, mert a szélsők öregek és Szapáryékat táncoltatják, míg a bosnyák hadnagyok fiatalok és övelük »foglalkoznak«.

Apponyi ebben a kérdésben a kormánnyal tartott, a javaslatot elfogadta és megszavazta. Hanem ez igen szörnyű dolog volt neki, és pedig azért, mert volt a zsebében egy interpelláció, amely a kormány ellen szólt és amellyel kárpótolhatta magát. Ne lett volna csak rezervában az az interpelláció, bizonyára nem lett volna az első jelenetben olyan »kedélyes rokon«.

Szapáry Gyula gróf a beszédek végén hátratekintett, végigfutott a mögötte ülő és Polónyi által *bosnyákoknak* nevezett gárdán, s elmondotta a saját véleményét; erre a generális Péchy Tamás »Habt acht«-ot kiáltott, s a bosnyák sereg megszavazta a javaslatot.

A karzati hölgyközönség pedig nyájas mosolyt röpített a gárda felé.

*

Ma a legnagyobb kíváncsisággal Baross Gábort várták a Házba.

Vajon mi hírt hoz Bécsből?

Igaz-e, amit a bécsi lapok fecsegnek, s csakugyan győztek-e a tarifa dolgában az osztrák doktorok, ritterek és baronok, akik Magyarországot csak úgy szeretik ebédre hívni, hogy Magyarország legyen - az étel.

Horváth Gyula sürgősségi interpellációt jelentett be ebben az ügyben.

Baross, mikor a Házba jött, egy kis baleset érte. Ugyanis, amint a folyosó szárnyas ajtajához ért, az épp akkor csapódott vissza és a minisztert megsebesítette.

A széttöredező üvegcserepek hosszan felhasították a miniszter kezét és nem kis szenzációt keltett, mikor az erősen vérző sebével végigment a folyosón a miniszteri szobába, ahol dr. Pap Samu, a ház orvos-képviselője bekötözte.

A seb nem nagy, de mikor a miniszter megjelent újólág a folyosón s a napfény végigtáncolt a fekete köteléken, melybe egész kézfeje be volt pólyálva, az emberek a fejüket rázták:

- Nini, a vasököl megsebesült!

Az a vasököl, amely ahova lesújtott, ugyancsak megnézték a nyomát. Horváth Gyula interpellációjára, mely azt a kérdést intézte a kormányhoz, mi igaz a hírlapoknak ama híréből, hogy a tarifa módosítás alá esik, a miniszter olyan választ adott, mely az egész Háznak imponált. A tarifaügyben folyó tárgyalásokról ugyan nem adott részletes felvilágosítást, de hangjának timbre-jéből, beszédének szelleméből élénken beszélt ama hírlapi közlemények legalább jó részben való cáfolata. Kijelentette, hogy bár a tarifa a konjunkturális politika tárgya, a kormány semmi tekintetben nem hátrált meg. A Ház Horváth Gyulával együtt egyhangúlag tudomásul vette a választ, bár az a széles fekete kötelék, mely Baross kezét borítja, folyton ott zizegett, mint egy nagy fekete bogár, a szemek előtt:

De azért mégis megsebesült a vasember!

*

Hát bizony az ülés elején még bársonyos, lágy Apponyi még egyszer fölemelkedett egész hosszában és szólni kezdett az ő orgonahangján. A nóta, amivel előállott, nem annyira orgonába, mint inkább hegedűbe való volt, mivel hogy a hegedű szokott sírni, panaszkodni. Azután meg választási dologról is szólván a nóta, még inkább hegedűbe valónak látszott, még pedig első hegedűbe, mert a hegedűsnek kontrázott is Polónyi, Csanády, meg Lukács Gyula, akik legjobban tudják, hogy milyen rémítő veszedelem származhatik abból, ha az, ami Kisutca-Újhelyen történt, az általános választások idején is ismétlődne.

A tótok megyéjében, a búbájos Trencsén megyében, ahol a rózsakrumpli is megterem, az történt meg, hogy egy képviselőjelöltől, aki a szívhez akart szólni, a szolgabíró elvonta a szót, mert *»már kész törvényhozási intézkedéseket is szóba hozott és kritizált«*.

Hát ebben az ügyben nótázott az első hegedűs, kérdezvén, hogy szándékozik-e úgy ebben, mint a következő esetekben intézkedni a belügyminiszter és pedig olyan formán, hogy hasonló visszaélések meggátoltassanak.

A belügyminiszter könnyen vette az egész dolgot, gyorsan felugrott és mintha elszólta volna magát akkor, midőn kijelentette (amire égető szükség nemigen volt), hogy körülbelül helyesli a kisutca-újhelyi közigazgatási tisztviselő eljárását, mert hát a törvényhozási intézkedések bírálata ott izgatást képezhetett.

Na hiszen, támadt erre zaj. Egész ellentmondási koncert, amelyben Polónyi kezelte a bőgőt, kísérve több szerencsés és szerencsétlen flótás hangzűrzavara által, amelyből egy-egy vékony hang vált ki.

Apponyi két kézzel kapott az úgynevezett jó téma után és szinte mosolygott a kínálkozó élvezet miatt, készítve a jó falathoz a száját, majdnem összecsatogtatva a felső meg az alsó fogait. És beszélt a belügyminiszter felfogásához, olyan formát sejdítve, hogyha nekik nem lesz szabad a kormány kész intézkedéseit kritizálni, miből éljenek akkor ők meg? És amíg beszélt, mindegyre erősebben hallatszott a kontrasztok játéka, amint jókedvvel, gyönyörködve, igazi élvezetből húzták. Csak Kaas Ivor volt néma és nézett Apponyira, akinek nemcsak jó étvágya, de rágnivalója is volt: nézett rá az éhesek merő tekintetével és annyira hatalma alá került a képzelődésnek, hogy mikor Apponyi jó falatokat rágott meg, azt hitte, hogy ő is eszik és szinte - nagyokat nyelt, amint megesik ez az agárral, ha a vacsoráló és őrá megfellelő gazdáját nézi.

Hanem azért Apponyi nem élt vissza a helyzettel. Amiből Polónyi kérdést csinált volna, amiből Kaas Ivor két hétre való témát szorított volna ki, amibe Károlyi Gábor gróf (ha ott lett volna) tízszer belekiáltott volna, ő azt szinte kieresztette a kezéből, mint egy ember, aki óriásnak tartja magát és csekély 50 fontos golyókkal nem tartja érdemesnek produkciókat csinálni.

Szapáry válaszát ugyan tudomásul vették, s ezután az ülés is mihamar véget ért, mindazonáltal még megmaradhatunk ennél a tárgynál és talán feleletet adhatunk arra a kérdésre, hogyha a belügyminiszter a jövő általános választások alkalmával nem engedi meg a képviselőjelölteknek azt, hogy a törvényhozásnak már kész intézkedéseit kritizálják, milyen lesz hát, vagy hogyan fog lefolyni Apponyi képviselőjelölt programbeszéde? Tegyük azonban ide egy tetszetős címet.

Programbeszéd a jövő választások alkalmával

Apponyi Albert gróf: Kegyesen szeretett polgártársaim! Noha ma vasárnap és így munkaszünet van, ti mégis eljöttetek ide, hogy engem meghallgassatok és megtudjátok, hogy mi az én véleményem. Hát az én véleményem az, hogy az elmúlt öt év alatt a Ház nagy többsége több mint húsz sérelmes és közjogunkba ütköző törvényt ho...

Rendőrkapitány (közbevág): Ha a gróf úr a képviselőház kész intézkedéseit kritizálja, megvonom a szót.

Apponyi Albert gróf: A kormány az oka annak, hogy a rosszul kigondolt, ügyetlenül végrehajtott regáleváltság...

Rendőrkapitány: Megtiltom, hogy lázítson.

Apponyi Albert gróf: Vegyük csak ama szégyenfoltot, amely a véderőtörvény által...

Rendőrkapitány: Hallgasson!

Apponyi Albert gróf: Kegyesen szeretett polgártársaim! Hát most már nem szólok a kormány intézkedéseiről és nem mutatok a hibákra, amiket hibákra halmozott. Elhallgatom és azzal végzem beszédem, hogyha még oly üdvös, hazafias dolgot csinált volna is, mind lerontá azzal, amiről most meggyőződtek és ami abból áll, hogy elvonja a szólásszabadságot és immár a magyarnak még csak panaszkodnia sem szabad.

*

Ha pedig az ellenzékiek programbeszéde ilyen formán folya le, abból a Szapáry-kormánynak semmi haszna sem lenne, mert a jó magyar tűr, sokat eltűr, de már azt megköveteli, hogy kipanaszkodhassa és kipolitizálja magát. És ha már ez sem lenne szabad, akkor a választás bizony az Apponyi párt javára ütne ki.

Dehogyan akarhatja hát a belügyminiszter behozni a cenzúrát.

A MAI ÜLÉS febr. 14.

Mikor ma reggel Polónyi Géza azt olvasta a lapokból, hogy az Erzsébet-sétatér kopasz fűin gubbasztó verebekre gonosz éjszakák járnak, mivelhogy meg-megcsíp közülök egyet egy éles körmű bagoly: vajon sejtette-e, hogy a Ház csiripelő verebei közül szintén hoppon kap egyet egy másik ragadozó? Nem. Ő nem sejtett semmit. Vígan billegett, kedélyesen csiripelt és pedig annyival is inkább, mert a »Neue Freie Presse« madáretetőt állított fel, amelyben a már-már éhező verebek számára mag található.

A Házban azt a szerepet, amit az Erzsébet-sétatéren a bagoly játszik, a phaedrusi mesékben jártasságot tanúsító Szilágyi Dezső mutatta be. A mentségére kell megjegyezni, hogy nem annyira vérengzési ösztönből, avagy azért, mert verébpecsenyére éhezett volna, hanem azért, mivelhogy a verebek mindegyre merészebbek kezdtek lenni, az odúja körül röpdöstek és mivelhogy egy kicsit rájuk akart ijeszteni. Igaz ugyan, hogy ő a kormány nagy ágyúja és hogy a verebekre ágyúval nem szokás lövöldöztetni, de hát mégis megtörtént. A verebekre azonban nem járt azért valami nagy veszély, mert a célbavett veréb elég ügyesen röpdösött, sőt a ragadozónak még adott is egy-egy verébcsípést.

Ez a bagoly-veréb-harc egyébként így adta elő magát:

Szilágyi Dezső felelt a Polónyi interpellációjára, ami a kir. táblák decentralizációjára vonatkozott. Igen röviden, tárgyilagosan és minden személyes él nélkül, amire Polónyi Géza megtette a maga megjegyzéseit. Érdekesen, ügyesen és annyit ígérőleg beszélt, hogy Károlyi Gábor már köszörülte a torkát, s hogy ennek dacára mégsem szólt közbe, annak az oka bizonyára nem volt más, mint ötlet hiánya, mert hát az akarat az megvolt benne. Szilágyi le akarván rombolni ama hatást, amit a nagy interpelláló elv-atyafiai között keltett, egy phaedrusi mesével állt elő, amely ilyenformán hangzott:

Hol volt, hol nem volt, de volt valahol egy *veréb*, amely fölszállt a cserfára. Mikor azután később a szél elkezdte lóbáznai a cserfa lombjait, hát a veréb azt hitte, hogy az a cserfa az ő terhe alatt mozog.

Ezzel a mesével azért rukkolt elő, mert Polónyi azt hiszi, hogy a kir. táblák decentralizálása azért történt olyan hamar meg, mivel ő interpellált.

Mikor a mese után kacagás hangzott föl, és nyilvánvaló lőn, hogy a ragadozónak már egy veréb majdnem áldozatul esett, a szélső ágakon röpködő verebek egész raja billegett a megkarmolt felé és csiripelni kezdtek a fülébe egy ezópi mesét a felfuvalkodott békáról. Hogy ezzel adja vissza a tromfot.

Meg kell azonban vallani, hogy Polónyi elég jó ízléssel bírt és Szalay Imrének ezt a sűgását nem fogadta el. Ahelyett ugyanis, hogy ezzel a mesével vágott volna vissza, egyszerűen azt kérdezte, hogyha már ő veréb, csak azt szeretné tudni, hogy Szilágyi micsoda? A cserfa-e, vagy pedig a szél. Mert ha csak szél, akkor neki nincs semmi tiltakozni valója.

A hatása persze ennek is megvolt, amint megvan mindennek a Házban, hacsak sejtik is, hogy mi akart lenni.

Mikor már mindenki azt hitte, hogy egy botnak csak két vége van, akkor Szilágyi sietett bebizonyítani, de bizony három van és mondott még egyet, azt ugyanis, hogy az ő mivolta fölött Polónyi egész bátran törheti a fejét és pedig annyival is inkább, mert Polónyi azzal már tisztában van, hogy - veréb.

Ezzel azután a bagoly-veréb-harc véget ért.

Ezt megelőzőleg Fejérváry válaszolt a Kaas Ivor meg a Meltzl interpellációjára a bőrneműek szállítása ügyében. Mikor a honvédelmi miniszter a hámszerszám mulatságos variálása (szerszámhám, szerhámszám, szárszemhám) s egy jó hosszú oráció után leült, akkor következett Kaas Ivor. Kijelentette ugyan, hogy röviden beszél, de azért folyt, folyt a beszédes szájából a szó, amint folyik a vízár megakaszthatatlanul, egyformán, úgy, amint esik az őszi eső egyhangúan, nap nap után, teremtve unalmat mindenütt, ahol csak borult az ég. Szinte várták már, hogy a Szilágyi mesélését az elnök adomázással előzi meg s mint az egyszeri harangozó, odakiált neki, hogyha a beszédét bevégezi, hát zárja be az ajtót, mert a többi után már ő is odább áll. De ő csak beszélt, beszélt tovább. Olyan volt a helyzet, mint nyári estén a mező, mikor egy prücsök fáradhatatlanul, végtelen egyhangúan zengi az ő dalát és mikor szinte jólesik, ha a távoli mocsárból egy béka belevartyog. A békát itt Csatár személyesítette, s el kell ismerni, hogy még az ő hangja is jólesett abban a színtelen, egyhangú, unalmas világban.

Az ülés elején a katonai özvegyek, és árvák ellátásáról volt szó.

Irányi Dániel, Nagy István, Bolgár Ferenc s Fejérváry szólaltak fel és úgy tetszett, mintha együttesen akartak volna konkurrálni Kaas Ivorral. Ez utóbbi dicséretére legyen azonban mondván, hogy sikertelenül.

Ha pedig innen egy ugrást teszünk hátra, hát felemlíthetjük, hogy az ülés legvégén Polónyi interpellálta Barost a tarifa-ügyben, érdekesen, lendületesen, tetszést aratva - no meg bizonyítva, hogy a Szilágyi Dezső saját külön fürge verebének nem esett komoly baja.

A MAI ÜLÉS febr. 18.

Bokrossnak, a konzuláris bíraskodás előadójának mai beszéde olyan volt, mint egy bőven, de mégis bizonyos egyhangúsággal csörgedező hegyi patak, amely átlátszó, tiszta és zavaros bugyborékolást egyáltalában nem mutat. Hogy némi hasonlattal éljünk, a csörgedező hegyi patak partjai hosszában ott ültek kezükben hegyes horgokkal az immár csatáros zajra, közbeszólásokra teljesen készen álló apró ellenzékiek, vigyázó szemekkel lesve, hogy abban az egyre ömlő és folyó patakban akad-e valami horogra való? A horgászoknak nem volt valami fényes napjuk, mert mindössze egy pisztráng akadt, de erről is kisült, hogy nem igazi pisztráng, hanem csak pisztráng forma árnyék, amely a csillanásban adta elő magát s amely tulajdonképpen egy bevallott nyelvbicsaklásból állott. Így történt, hogy az apró horgásznépség a terítetlen asztal körül ülő éhes rokonság számára halpecsenyével nem rukkolhatott elő.

Helfy, aki csak a szomszédságának beszél és furfangosan úgy intézi a dolgát, hogy minél kevesebben hallják, megint egyikét mondta el ama fényes beszédeknek, melyek olyanok, mint a hosszú lére eresztett becsináltak: étvágyat csinálnak a fűszeres, jól kisült pecsenyékhez, amelyek tartalmasabbak és jeles szakácsra vallanak.

Ezzel a fűszeres pecsenyével Apponyi Albert állt elő. A magyaros ízű, francia szarvasgombával spékelt, bécsi garnírunggal ellátott pecsenyét egy udvarias szakács finomságával, kifogástalan terítéken nyújtotta át a javaslat előterjesztőjének, Szilágyi Dezsőnek, aki azonban ezúttal nem harapott bele; noha étvágyát erősen felcsigázták.

Apponyi beszéde gyújtott. Sőt nemcsak gyújtott, hanem világított is. A közjogi skrupulusok tömörebb formát kaptak, az árnyék hosszabb lett.

Szónoki tehetségének minden nemes tartalmát kiöntötte, muzsikája valamennyi húrját használta. Beszért higgadtan, meggyőzően, beszért élénken, forrongva, a finomság az energiával, a szelíd csipkelődés az erős vágással váltakozott, sőt rendesen patetikus színgazdag beszédében egy jókedvű rigó is kezdett füttönyögni: a humor.

Idézetei szikráztak; a bécsi hasontörvényjavaslat egyes felolvasott részeivel lángot lobbantott a diadalmaskodó gúny oltárán; míg a hazafias frázisok nemzetiszín pántlikájával a szélsőbalt annyira fölleskaltatta, hogy Szilágyit »magyar Lustkandelnak« nevezte el, az öreg Csanády pedig »árulás«-t kiáltott feléje.

A Ház, egy nagyszabású beszéd hatásával arculatán, mély figyelemmel hallgatta Apponyit s a baloldalon az elismerés úgy tapsban, mint dörgő éljenben sűrűn hangzott feléje. Mindenesetre tetszetősebb lehetett, mint a nagy cséplőgép arcának folytonos mosolygós kifejezése, amely mosoly azonban egy-egy pontnál elhalványult, sőt el is maradt, s helyette csak a szempillák rezegtek erősebben.

Félkettőre járt az idő, mikor Apponyi befejezte beszédét és mikor általános volt az érdeklődés, hogy mi módon gyűri most a miniszter maga alá az egész fölleskalt ellenzék.

A föltálat dolgok azonban Szilágyinak annyira megfeküdhatték a gyomrát már előre is, hogy a lakomában csak foghegyen vett részt s azzal, amit produkált, valami nagy sikert nem ért el. Lehet azonban, hogy most még az étvágyát trenírozza s ha eljön a nagy nap, mikor ez az étvágy teljes lesz, akkor megrág, megemészti minden ételt, sőt ráadásul még a szakácsokat, meg a felszolgálókat is.

Csak hogy azután baj ne essék, mert ilyen fűszeres, erős, nehezen emészthető ebédre, mint amelyet ennek a törvényjavaslatnak a tárgyalása folyamán elébe tálnak, ő még minisztersége óta nem volt hivatalos.

A T. HÁZBÓL febr. 19.

Egyik titkos tanácsosát egy közelebbi ebédnél megszólította a király:

- Nem tartanak az árvizektől?

- Nem, mert nagyon nagy hó van.

- Hogyan? - szólt a király kissé megütődve. - Hiszen éppen a nagy hó...

- A nagy hó lassan, veszélytelenül olvad, felséges uram, de a kis hónap gyorsan van vége és nagy vizeket csinál.

Denique a király is tanul az ő titkos tanácsosaitól és a tanácsosok is eltalálnak néha valamit. Mert íme, a parlamentben is legalább ezúttal kis hó csinál nagy vizeket. A konzuláris bíraskodásról szóló javaslat felett folyik a vita.

Az ellenzék újra elemében van. Sikertült nekik közösügyes bacillusokat fedezni föl a javaslatban. S erre rögtön helyreállt a »szentszövetség« Apponyiék és Polónyi közt.

Hogy ki azon történeti személyiség, aki először fedezte fel a javaslatban az új közösügyet, az örök titok marad, talán Linder György vagy talán Gulner Gyula, végre is mindegy, de annyi tény, hogy azt most mindenkinek látni kell, ha »éles szeműnek« akar tartatni.

Csodálatos komédia folyik. Az ellenzék teszi magát, hogy haragszik, Szilágyi teszi magát, hogy mosolyog. Pedig talán az ellenzék mosolyog és Szilágyi haragszik.

De a kép kívülről így fest. Kaas Ivor báró lázban van s körte alakú feje szüntelen mozog, mint az óra-inga. Ugron öklei úgy járnak ide-oda, mintha egy láthatatlan szita volna a kezében. Szendrey Gerzson prüszköl, Linder György röhejei pedig idegessé teszik a legflegmatikusabb nézőket.

Folyik az ádáz ostrom. Néha egy kartács szétpattan egy-egy közbeszólásban és reánk hull, egy feldobott üszök fényes tüzes ívet ír le a levegőben, de aztán elmúlik.

Hajh, a nagy erők pihennek. Károlyi Gábor hallgatagon gubbaszt. A hazaszeretetnél is erősebb nála az Eötvöshöz való ragaszkodás; aki ezúttal nem akar Polónyiékkal lutrizni.

- Ettem is, eszek is még minisztereket, Perl öcsém; hanem Szilágyihoz nem nyúlok, mert annak nagyon kemény húsa van.

Hoitsy sincs itt. A Szalayak csendesek. Kiss Albert azt mondja: »Ne menjen ki a magyar ember az országból«.

Egyszóval ez az egész harag nem igazi - s még liliputi kiadása se lehet a véderő-vitának.

Kivált ma egész szelíden folyt az ülés. Péchynek még csak a csengettyűhöz sem kellett nyúlnia.

Őszbe csavarodó hajjal, bozontos szemöldökeivel a daliás Thaly kezdte meg az ütközetet. Öregszik a vitéz kuruc.

Elmesélvén nagy kordialiter, hogy miként járt vala híres Konstantinápoly városában, túl az óperenciákon s hogy miket tapasztalt jártában, keltében, a korvinák és az odaliszkok között, valaki közbeszólt jobbról:

- Hát piláfot evett-e?

Kár, hogy ezt beszédje folyamán föl nem derítette.

Mert így csak azt tudtuk meg, hogy Thaly inkább nyugodnék bele, ha igazhívő kádi ítélné a gyaurok vitás ügyeiben és hogy szavazatát Polónyinak arra a javaslatára adja, amelyet az majd be fog nyújtani.

S így lőn filius ante patrem; egy voks egy nem létező javaslatra. Allah hosszabbítsa meg a jó Thaly Kálmán szakállának árnyékát, aki muzulmán szokás szerint, egy nem létező székre kuporodott le.

No, de jött Polónyi a székkal; bizony az csak nádfonatos s lábak, karfák gyengén enyvvel odaragasztva. (Majd összereccsen holnap Szilágyi alatt.)

Hosszan, élénken beszélt, a habarékpárt látható tetszése közt. Linder arcán valóságos tulipánok nyíltak. Beöthy Ákos vígan petyegette ujjait. A Bernáth Dezső nagy álmos szemei mereven szegződtek Szilágyira. A hatalmas alak ott ült székében, s ceruzájával egy újságon babrált; erős Jupiter-feje csak néha mozdult meg nyugtalanul, mint mikor a bika egy legyet érez mászkálni a bordáin.

A jobb vidék lustán, fáradtan könyökölte meg a padokat, mint egy delelő nyáj. Szenvtelen, közömbös arcok. Itt-ott egy ásítás tör fel az égnek. Némi hullámvás csak akkor fut végig a sorokon, ha túlról »derülség« zuhog fel, ha a víg Kemény Pál felugrik: »Hahaha! Hahaha! De okos ember, hihihi!« Akkor egyszerre kérdi egypár elkényszeredett hang a szomszédjától: »Nem tudod, mit mondott?«

Csanády boldogan böffög az ülés alatt, s valahányszor elhangzik a »közösügy« szó, az öreg szittya mindig megmordul csodálatos sokoldalú észrevételeivel: »El kell törülni«, »Süssék meg«, »Nemzetpusztító nadragulya« stb.

S e közbeszólásai még ingerültebbek lettek Beksics beszéde alatt, ki ma Polónyi után tárgyilagosan s magas nívóról fejtegette a kérdést.

Beksics nagy tehetségű publicista. Mint szónok azonban nem aratott nagy sikereket. Azt tartották róla, hogy sok téglája van, de házát nem tud építeni.

Ma bebizonyította, hogy tud. Gazdag tudását tömören átlátszó, világos előadásban vitte a harcba a javaslat mellett.

Egy kis izgágát próbáltak csinálni az ellenzéki »clamantesek«, de nem sikerült. Beksics apródonkint lebilincselte őket, habár beszédének szerkezete nem volt vonzó; csupa önmagához intézett kérdésekben és azokra adandó válaszokból állván, mint a »kis káté«.

Beksics után (áttétetvén a vita holnapra) Baross válaszolt a tarifa-kérdésben Polónyinak (mert Polónyi körül forog már itt minden). Azután gróf Andrássy Manó állt fel interpellálni. A magyar vasember - aki azonban mindig piskótákkal tartja jól a Házat.

Andrássy Manó a Ház egyik legokosabb embere, de amelletts originális is. Kifejezései mulattatók, őszinték és érdekesek. Valami sajátos zamatja van az észjárásának.

- Andrássy Manó interpellál! Mhu!

Ez egy olyan szó, hogy a legüresebb Ház is egy pillanat alatt megtelik. Dübörögve tódulnak be az emberek a nagy nemzeti méhkasba.

Engem a büfében ért a hír: Andrássy Manó interpellál.

Mire bementem, már vége volt. Már Csáky is megadta a választ.

- Mit mondott Andrássy? - kérdem.

- Nincs többé esztergomi érsek! - felelék.

- Igen, mert meghalt.

- De nem is lesz!

- Mit? Eltörülték volna?

Ránéztem a Fabiny, Busbach arcára, de azoknak homlokán nem találtam az *eltörülést*. - Fabiny közömbösen ült ott s szelíd hazafias tekintete szeretettel pihent egy alakon, aki az írói karzaton nyújtogatta lúdgége-formájú nyakát. Ez ama Sík Sándor ügyvéd, aki Szilágyiból híres embert csinált.

Nem, a Fabiny arcán nem volt a primási szék eltörléséből semmi; ujjongna ő most! Kiss Albert »hurrah«-kat kiáltozna, Thaly kalamajkát táncolna, Apponyi orrlyukai pedig úgy mozognának, mint a hal kopoltyúi.

Végre kiderítettem a valóságot, hogy az utolsó esztergomi primást csakugyan eltemették, mert az Andrássy interpellációjára megígérte Csáky gróf, hogy a leendő primás székhelye ezentúl Budapest lesz.

Talán erre céloz a Pesti Napló, írván: »Polónyinak ma szerencsés napja volt«.

A MAI ÜLÉS febr. 20.

Szilágyi előtt beszélni szerencsétlenség (Hodossyt és Györffy Gyulát érte ma ez a malőr), Szilágyi után beszélni ostobaság.

Szilágyi beszédjéről referátát írni fölösleges szöszaporítás. Mert senki sem az író akarja olvasni, hogy mit mond Szilágyiról, hanem hogy mit mond maga Szilágyi.

Méltóztassanak tehát tisztelt olvasóim átugorni magára a beszédre, melyet voltaképpen Kaas Ivor provokált - mint ahogy a régi mitológiai világban a mennydörgést bűvös igék mormogásával idézték elő a boszorkány-mesterek.

Kaas Ivor boszorkánysága abból áll, észrevette Györffy Gyula beszéde alatt, hogy Szilágyi nincs bent a teremben, s élénk emlékezetében lévén a véderő-vitából, hogy »a vádlott elővezetendő« - legott feláll s az ülést felfüggesztetni kéri, mert se a miniszter, se az államtitkár nincs jelen, vádlottak nélkül pedig nem lehet tárgyalni.

Nosza rohannak a galoppinek és kiássák Szilágyit valahonnan a miniszteri szobából, sőt Teleszkyt, a kis »fekete ember«-t is előkerítik.

Szilágyi mérgesen toppan be.

- Mutassanak nekem olyan hárszabályt, mely arra kötelezne, hogy mindig itt legyek?

- De a lovagiasság, a tisztesség! - kiáltja közbe az öreg Csanády, mire roppant zaj keletkezik jobbról-balról.

S miután már felállt a miniszter, e méltatlankodásból kiindulva szövi meg óriás beszédjét, mely harmadfél óráig tartott.

Mintha egy beszélőgépet nyomott volna meg Kaas Ivor, mely sehogy sem akar aztán megállni.

A »Polónyi huszárok« szervezkedtek eleinte, hogy zajongani fognak. Posztokat foglaltak el különböző helyeken. Ketten a »hegyen«, néhányan elszórva, ketten a széleken. Ez a keret. A többi magától támad. Így volt ez régen is.

De Szilágyival bajos boldogulni. Eleinte még csak ment valahogy a hangulatcsinálás, de minél tovább haladott beszédjében a lángeszű szónok, annál jobban kevesedtek a közbeszólások. A rettenetes kolosszus összenyomta őket, mint egy malomkő. Először előlte bennük a zavargási kedvet, aztán az ellentmondási viszketeget, majd lebilincselte a figyelmüket, mikor már meg voltak fogva, megmarkolta a fejeiket és összerázta. Beszélt, beszélt és egyre beszélt. Egy ellenállhatatlan erő ragadta az egész Házat. A háromezred és néhány fejből elkezdett fájni vagy száz. Janicsáry Sándort a szédülés fogta el a tudománytól, Szalay Imre vértódulást kapott, Jókai kirohant, mert a pozitív tudomány tengernyi volta oly reakciót okozott fantasztikus lelkében, mint tüdőbetegnél a kochin. Wahrmann, akinek a feje tele van számokkal, elaludt; még a jogászokat is meglepte ennyi tudás: »Hisz ez nem egy ember, de három bibliotéka!« Csak Fabiny találta rendén valónak a Szilágyi beszédét: »Hm! egy miniszternek sokat kell tudni«.

Fárasztó volt e titáni beszéd, mint amilyen fárasztó egy rengeteg erdőség. Sehol egy tisztás, egy virágos rét; a Horvát Boldizsár csergedező patakjaiból bezzeg jó volna most egy, apró filigrán kis hidacskákkal; egyforma fák, hatalmas vaskos érvek mindenütt, a tudomány rettentő szürkésege. Követni a szónok eszmemenetét, vele menni harmadfél óráig, amerre viszi a szörnyű labirintusba, melyben biztosan csak ő lépked, már ez is nagy feladat, hát még elmondani ezt a beszédet?

A végén úgy nézett ki már a Ház, részint meggyőzve, részint elálmélkodva, emitt lankadtan, túlhan összemorzsolva, mintha minden agyvelő kiszáradt, kiperzselődött volna és csak ez az egy uralkodnék valamennyi felett...

Szinte jólesett ez egyhangúságban egy-egy kis szcena közbe, mint aminőt az ellenzék csinált »Helyre! Helyre!« kiáltásaival, melyek Miklós Gyulának szóltak, ki az ellenzéki padsor mellé állva, valamely szemrehányó megjegyzést tett az ottani viselkedésre. »Helyre! helyre!« ordítá ötven hang, de Miklós nem mozdult. Dacolt a baloldal haragjának fergetegével, míg aztán az elnök szavának mint egy kezes bárány egyszerre engedett egy meghajtással.

Mikor már agyon volt ütve az ellenzék úgy, hogy köhögni se mertek, szétnézett Szilágyi s látván, hogy nem mozdul többé semmi, hogy még Kun Miklós is susogva beszél a szomszédjával, a Polónyi bajusza lelóg, s Csanády bácsi szemhéja leragadni készül - akkor elővette végre az ollót és levágta a végtelen szópántlikát, beszegve azt piros rojtokkal: egy-két lendületes kifejezéssel csattantva el beszédét, hogy felvillanyozza saját pártját, mely hosszantartó tapsba és éljenzajba tört ki.

Hanem hát most jött a java.

Két nagy vívó most került még csak össze. Két finom kardpenge még csak most szikrázott.

Nem volna Szilágyi igazi Szilágyi, ha valakibe bele nem harapott volna - dacára, hogy ma csak tudományos téren mozgott (hagyván Polónyit és a többi szónokot máskorra).

Apponyit azonban nem várakoztatta.

Maró gúnyal hozta fel, amit az a 67-es kiegyezésről mondott.

Apponyi fölugrott. Ő azt a pragmatika szankcióról mondta.

Szilágyi kicsatolta a miniszteri tárcáját, elővette onnan a »Pesti Napló«-t, s ráolvasta a beszédjét.

Erre a megszorult Apponyi elkezdett kedélyeskedni, gunyolódni. Hajszálhasogatás az egész!

De a szöveg ellene bizonyított. Bár lehetséges, hogy nem úgy akarta mondani. Hja, magyarul kell gondolkozni és beszélni. Az öreg Brassai bácsi nem ülhet itt örökké, hogy a beszédek magyarra fordítgassa.

Két ízben csaptak össze. Ha az egyik tábor ujjongott, tapsolt, zúgott, viharzott: mozgott a másik. De szíve mélyén mindenki örült, hogy két ilyen vívóban gyönyörködhetik.

A MAI ÜLÉS febr. 21.

- Nézd csak, Feri - mondja tegnap Paulay a Nádaynak -, itt van egy új szerep. Kell-e?

- Persze hogy kell.

- Csakhogy van ám benne bibi is, mert fura egy szerep az. Az illető igen sokat beszél és mégse mond semmit. Azoknál fogva, amiket a múltban tett, ellenszenves és mégis úgy kell megjátszani, hogy komikus hatást tegyen. Úgy kell feltűnnie, mint jámbor, nevetséges falusinak, de mégis ki kell érezni belőle, hogy tulajdonképpen vén róka. A karzatnak azt kell hinni, hogy magyar hazafi, aki búsul és kétségbe van esve; a földszintieknek, meg a páholybelieknek azonban látni kell a fején a csörgő sipkát. Nem lehet ám egy ilyen szerepet csak úgy hasból játszani meg. Le kell ezt kopírozni az életből. Nos? Kell-e hát ez a szerep?

- Annál inkább.

...A képviselőház mai ülését Náday az írói karzatról hallgatta végig.

Mikor letelepedett, bizonyos izgatottsággal kérdezgette:

- Fog-e ma beszélni Csátár?

A haraszi nobiletas már ekkor ott ült a szokott helyén, a magasban. Hanem egyáltalában nem úgy viselte magát, mint máskor. Sem közbe nem kuruttyolt, sem a beszédekre nem figyelt, sem pedig nem villogtatta a bozontok közé ékelt szeméit.

Előtte a padon egész kiállítás volt látható.

Egy kötet »Országgyűlési Napló«, két vaskos kötet »Nemzeti szavaló könyv«, egy füzet »Népdal gyűjtemény«, egy pezsgős üvegnyi saját termelésű »műkönyv«, meg temérdek jegyzet.

Mindezek láttára kezdett valószínű lenni, hogy a »konzuláris bíraskodás« című nézőjátéknak ma a legmulatságosabb jelenete fog lejátszódni.

Hát le is játszódott.

Miután azonban ennél fogva a mai ülés a végén csattant, hát itt is maradjon a végére a legcsattanósabb.

Az első szónok, *Hollaky* Imre, olyan kötelességet teljesített, amelyet már évek óta vártunk s mindig reméltünk, hogy elvégre is valaki meg fogja tenni. Köszönetet érdemel, hogy ő cselekedte.

Rehabilitálta az igen tisztelt Házát.

Eddig - és pedig éppen nem alaptalanul - az a nézet volt elterjedve, hogy a Házban lehetetlen olyan gyöngye, vagy ősrégi ismert adomát elmondani, amely nevetést ne idézne elő.

Hát *Hollaky* elmondott egy görény-anekdótát és a Ház - nem nevetett.

A képviselők ezen hallgatag ítéletét mohón ragadta meg *Beksics* Gusztáv (mint aki a görényhistóriában magára célzatosságot látott) és azon célból szólalt föl személyes kérdésben (helyesebben a görény-kérdésben), hogy helyre üti a csorbát és amint *Hollakyn* is üt egyet: a mélyen elszomorodott Ház kedélyét is felvillanyozza.

Hogy pedig ez az utóbbi jobbra sikerüljön, hát a népszerűtlen állatvicc helyett virágvicc hozakodott elő, melynek elmondásával (noha igen lekötelezően viselte magát, hogy ezúttal röviden beszélt) még jobban rehabilitálta a Házát a már fentebb említett vád alól.

Mégiscsak szép az a nemes verseny.

A két beszéd után támadt mélabús hangulat közben igen jól esett az a nemes hévvel, élénk gesztikulációval elmondott pohárköszöntő, amellyel Komjáthy Béla rukkolt elő. A hallgatóság, mikor meghallotta, majdnem hogy kereste a terített asztalt, aminthogy kutatunk a veteményes kert után, ha káposztaillatot érzünk. Ugyanaz a hang, ugyanaz a hév, ugyanaz a pongyolaság és ugyanazok az ismert frázisok csengőbongó, hanglétrán föl- és leszaladgáló tömkelege, aminőt annyiszor hallottunk s amelynek a végén már szinte várjuk, hogy: »a szíves vendéglátó házigazdát, meg a szeretetreméltó kedves háziasszonyt az úristen az emberi élet legvégső határáig éltesse«.

Olyan teljes volt az illúzió is, hogy amint a *Beöthy* Ákos vezetése mellett a tetszészaj fölhangzott, szinte vártuk, hogy a primás intésére és kezdésére az ismert tust húzza a fekete banda.

Kár volt zokon venni azt *Szilágyinak*, hogy a Komjáthy pohárköszöntője nem az ő éltetésével ért véget, mert ha ezt zokon nem veszi és nem kezd ezzel a fürge, csípős ugronistával apró csatározást: akkor nem lett volna alkalma *Komjáthynak* később azt mondani, hogy »Szilágyi hajlandó elismerni, hogy van jó órás, jó csizmadia, de azt sohasem fogja elismerni, hogy kívüle is van okos ember«.

Nem kell azt hinni, hogy a Komjáthy pisztolyával már nem lehet találni.

Mikor a népszínház élelmes igazgatója kezdi látni, hogy a népszínmű sem kell, az operett sem kell, meg az énekes bohóság sem kell; mikor rájön, hogy Blaháné sem vonz, Hegyi sem hoz publikumot, akkor rendszerint valami *látványossággal* áll elő, ami azután beüt.

Beöthy Ákos tanult valamit ettől a direktortól és így monologizált:

- Ha már sem hosszú, sem rövid beszéd nem tetszik; ha már az adomákon sem nevetnek; ha már egy görény sem csiklandozza az orrokat: hát akkor mivel csináljak én hatást? Mivel? Hát látványossággal.

Így történt, hogy a beszéde elején (amelynek vége sehogysen akart lenni) fölmutatott egy színes rajzot, amely kétfejű sast ábrázolt. Ehhez pedig azt a magyarázatot fűzte, hogy olyan lesz az a pöcsét, amelyet a konzuli bíraskodás hozta ítéletre nyomnak.

Ez a látványosság annyira megtette a hatást, hogy *Csanády* honfi lelke menten elborult, *Csatárban* pedig föltámadt az irigység, hogy miért nem jutott ez az ő eszébe?

De hát se baj. *Csatárnak* nincs oka búsulni, mert neki önnönmagán kívül semmi látványosságra nincs szüksége.

Az őszbe borult bozont eleinte unalmaskodott s már-már azt a hitet keltegette, hogy hiába van előtte két kötet »Nemzeti szavaló könyv«. Hogy nem lesz az sem szavalás, sem éneklés, sem pedig sírás.

Volt minden.

Szedett virágot, ugrált virágágyról-virágágyra s kötött bokrétát. Szavalt Petőfitől. Bukfencezett a be nem végzett körmondatok vizenyősségében. Honfiúi aggodalmai közepette elmélázott. Megbicsakoltatta a nyelvét és emlegette a Reichsrathot, ahol tíz pengőt fizetnek minden képviselőnek egy napra.

És ott állt a végtelen derűtség, a szünni nem akaró taps rengető zajában, amint kiáll a függöny elé a színész és gyönyörködik a hatás okozta tombolásban, amelyet előírás szerint játszott komédiájával idézett elő.

...*Náday* elégedetten távozott.

Nem kell már amiatt a szerep miatt aggódni sem neki, sem *Paulaynak*.

Meg lesz az játszva, mint a parancsolat.

A MAI ÜLÉS febr. 22.

Ma már megszürkült a vita. Az érdeklődés alább hagyott, s csak az ülés elején, a Horváth Lajos beszédében villant föl egy kis időre, annál inkább, mert a veterán parlamenti férfúval az igazságügy-miniszter is összemérte fegyverét.

Az ülés nagy részét Horánszky Nándor beszéde töltötte ki, aki másfél óránál tovább tartotta szóval a Házát, illetőleg pártját.

Horánszky beszédei nem tartoznak a parlamenti csemegék közé.

Ott áll a szónok a párt közepén, mozdulatlanul és feszesen. Ajkairól vég nélkül ömlenek korrekt mondatok, hosszú periodusok, melyek egyhangúan ereszkednek szét a légben. Mély csönd. Meg lehet hallani annak a papírnak lágy rezgését, melyet amoda túl, fenn a jobbközép legmagasán épp most bont szét egy mameluk. Szinte fülünket éri az az elegáns dialóg, melyet a karzaton folytat egy üde arcú fiatal hölgy és egy kikent-kifent külsejű képviselő. Hallani vélünk minden morajt, minden suttogást, minden lélegzetet, mely a Házban zizeg, csak éppen egy hang siklik el hallatlanul mellettünk: a szónok szava.

Beszél, beszél. És amit mond, az mind okos és józanul elgondolt. Eleinte követjük is figyelemünkkel, talán egy negyed óráig, talán egy félóráig, vagy még tovább... de amint ez a monoton szóáradat vége-hossza nélkül csörög fülünk mellett, lassankint elveszítjük halló és eszmélő képességünket. Csak töredezett szavakat kapunk ki a beszédből:

Ingredencia ... első fok ... másod fok ... szupremácia ... Sziam ... Japán ... kritériumok ... közösség ... nem közösség.

Még egy darabig ütik-verik fülünk dobját az ingredenciák és szupremáciák, azután lassan elhalkul ez is, s csak úgy zúg-búg körülöttünk a beszéd, mint egypár vergődő lepkeszárny vagy a fonográf gyöngén összeolvadó hangzúrje.

Szemünk össze-vissza jár a padok fölött, melyeken mintha szürke köd ingadoznék. Ezen át látjuk Apponyi merev arcát, amint üvegesedő szemekkel bámul a szónokra, meg a Kaas Ivor szomorúan lekonyult fejét. A szélsőbalon halk diskurzusok folynak, melyek közül egyes mondatok kihangzanak:

- Azért se megyünk az udvari fogadtatásra!
- Meg kell büntetni az udvart!
- Miért nem hívtak meg ebédre is!

A miniszterelnök az ő ringó járásával kisurran a teremből. Utána dobogó léptek. Az igazságügy-miniszter is menekül. Josipovich, az udvarias horvát miniszter az egyedüli, aki benn marad, mert ő minden szónoklatot végighallgat. De egyszer csak, hogy, hogy nem, neki is hűlt helye van a piros széken.

A képviselők csoszognak, ásítognak, fölkelnek, majd ismét letelepednek valahol a pad szélén és előrenyújtott nyakkal komoran bámulnak a szónokra. Az pedig egyre a régi mozdulatlanságban áll helyén. Se kéz, se hang, se arcizom nem lejt, nem mozdul. Néha megszólal az elnök csengettyűje, eleven hangja megszakítja a súlyos levegőt, mely ránk nehezedik. Ismét megfigyelünk néhány szavat:

Szuszeptabilitás ... paritás ... szuverénítás ... dualizmus ... közös ... nem közös...

Az unalom már-már elviselhetetlenné válik. Eszünkbe jut, hogy gyermekkorunkban a Dunába akartunk fulladni, s a végzetes pillanatban egyszerre átvillant lelkünkön egész életünk története: az első csíny, a madárfészek, melyet kiraboltunk, a titokban elszítt szivar, s minden emlékünkhöz. Csodálatos, Horánszky beszéde alatt néha éppúgy érezzük magunkat, mint mikor a víz összecsapott fejünk fölött. Átfut agyunkon az egész múlt, s csak a Csanády Sándor sarkantyúinak ritmikus pengése hoz vissza a jelenbe, mely most mintha erre a nyalka nótára menne ki: »Se a jázság, se a kunság, se a konzuli bíróság«.

Horánszky után Irányi Dániel és Veszter Imre szóltak, bebizonyítva, hogy az unalmasban is van fokozat.

A MAI ÜLÉS febr. 24.

A vén sas Csanády, aki halottaiból is visszatért, mint Gvadányi »Peleskei nótáriusa«, kezdte ma petyegtetni az igaz magyar hazafiságot.

Igazi ős szittyá gondolkozás, de még az Attila előtti korból.

Az öreg azonban már nem veszedelmes és igen megfogyatkozott az elokvenciában, mert két témája közül az egyik, a Tisza elleni acsarkodás immáron idejét múlta. Hanyatló elméje már csak a közözsügyekből merít némi táplálékot.

Hej, nem a régi jó idők ezek már! A nevető publikuma a Csatár részére állt, a lelkesedő publikuma, ahogy ő nevezi, a »Géza uramöcsémé« lett.

De az az egy elégtétele mégis megvolt, hogy az utolsó szó az övé maradt, senki se merte többé utána a száját kinyitni. Csak az elnök, hogy a vitát bezárja.

És ezzel vége is a nevezetes ütközetnek, mely a konzuláris javaslatnál folyt, de csak úgy, mint ahogy a lipcsei csata részben egy malomnál vívatott; az ostrom a malom ellen volt irányozva, de nem a malom miatt; a malom egyszerű szürke kunyhó, nem ér száz forintot, akár ide kerül, akár oda kerül, de a megmérkőzés színhelyének elég alkalmas. Négyezer ember veszett el a maloméért.

Hát a konzuláris javaslat is az a szürke malom volt, ahol a Ház két hőse, Szilágyi és Apponyi összemérték lándzsáikat.

A győzelem a Szilágyié lett, de egyetlen ember se veszett el a táborokból, sőt a mamelukság még egyszer meg is szaporodott eggyel (Udránszkyval).

Az ellenzékiek nyomott kedéllyel kezdték lerakni a fegyverüket: a dialektikát. A szelídebb lelkiületűek rezignáltak, csak Polónyi vickándozott még és Komjáthy, csak keveseknek jutott eszébe, hogy hiszen még vannak szövetségesek.

Hiszen ott van a »Hecc«.

Hecc úr (ösmerjük a véderővitából), bár mosdatlan, markos, vállas legény, aki képes a miniszteri székeket megrázni.

Aztán ott van még az »utca« is. Az ám, az utca! Az utolsó apellata forum.

Hát melyikhez nyúljanak?

Igen, de az utca néma, néptelen most, az utcát nem lehet megmozdítani, ha nem akarja. Hecc úr azonban örökké kéznél van.

Hecc úr tehát megjelent a Házban.

Nem merem állítani, hogy Hecc úr (mert származására nem elég arisztokrata) tagja volna a nemzeti kaszinónak, se hogy lehetnek ott összeköttetései, ha kebelbarátai nem is, de jóakarói bizonyosan, azt onnan lehet következtetni, mert a főrendi karzat éppen azokkal az előkelő alakokkal telt meg, akiket a véderővitánál láttunk utoljára, amikor Hecc úr utoljára szerepelt.

A látcső közelebb hozza a kíváncsi fitymáló arcokat; villognak a monoklik, Fluger Károly környékén finom rezedaillat veri be magát felülről a füledt sűrű levegőbe.

Egy bozontos fej türelmetlenül hajlik alá.

- Aha, a kuvik!

Ha a kuvik jön, akkor mindig esik valami. A kuvik megérzi a fergeteg szagát. Beöthy Algernon a kezait dörzsöli: »Ma viharos ülés lesz, gyerekek!«

De honnan lenne? A villámok nem potyognak elő a tarisznnyából. Azokhoz mindenk előtt felhők kellenek.

Edvin király törpéi nyugodtan ülnek amott, az önfeláldozó Codrus (Kaas Ivor) csendesen közömbösen dől el a padban, s Bokross Elek gyönyörűen nyugodtan tartja az ő zárbeszédét. Érv ellen érvel, tíz fontos ellen ötven fontosat. Miből lehetne itt ma vihar?

Igaz. Még Apponyinak is van szólása. No, hát azt is meghallgatjuk.

Borzasztó hosszú beszéd, az emberi elme kifárad mire a végére ér - azazhogynem is ér a végére, mert az elmék tulajdonosai apródonkint eltűnedeznek; képviselők és miniszterek elkíváncoznak, ki a folyosóra, ki a büfébe. A daliás Szögyény-Marich, ki ma másodszor, harmadszor ülte bársonyszékét, nyugtalanul, unatkozva fészkelődik helyén. Majd feláll, eltávozik. Gondolja talán magában: »Mégis mulatságosabb a király oldala mellett miniszterkedni, mint a Polónyi oldala mellett«, Bethlen András a temetési miniszter Zágrábba siet a Mihailovics ravatalához, Wekerle fiatalos gyomra lázadozik az Apponyi elokvenciájának terjedelme miatt, s villásreggelire megy a büfébe.

A folyosó is telik lassankint, Tisza künn ül, csak koronkint érkeznek füleihez egy-egy hír a kijövőkötől.

- A korrupcióról beszélnek.

- Hm.

Új hírnök jő, s lihegve szól:

- A kormányképességről beszél.

- Hja!

Egy óra múlva Széll Ákos jelenti:

- Egy anekdotát mondott.

Egyszerre fölébred mindenfelé a kíváncsiság:

- Miről?

- Egy festőről, akinél egy remete és egy remetelak lefestését rendelték meg, s ő csak a remetelakot festette le. »Hát a remete hol van?« kérdik. »Bent van a remetelakban« feleli. S ezen remete volna Szilágyi érvelése.

Harkányi Frigyes ismergetni kezdi:

- Hiszen ez az én tulajdon anekdotám!

- Úgy? Hát két instruktora is van Apponyinak: Csemegi a jogiakra, te meg az anekdotákra!

Apponyi ezalatt egyre beszél, maga az ellenzék is ímmel-ámmal figyel, helyenkint valóságos apátiába esik, csak néha lobban fel, ha Kaas Ivor vagy Beöthy Ákos fölkaparja. Kaas Ivor hátraszól:

- Lelkesedjetek! No, lelkesedjetek hát!

S erre megindul az éljenzés a háta mögöl, mint szélben a szikra, átcsap a szélbalra, meggyúl tőle Szendrey Gerzson, Gerzson meggyújtja Lukáts Gyulát, Lukáts Gyulától lángot kapnak a

Szalayak, majd az egész baltáj éljenzésbe tör ki s az üdvívalgás onnan ismét visszatér megerősödve, hogy aztán elaludják.

Új fejtegetésbe fog a szónok. Kisvártatva megint hátraszól Kaas Ivor:

- Lelkesedjetek!

S újra kitör az éljenzés lavinaszerűen. Így megy ez véges-végig, hogy aztán a legutolján egész demonstrálássá dagadjon, percekig meg ne szűnjék. Mikor a szónok leül, festői képbe bomlik fel az egész baloldal. Mindenki a szónokhoz rohan. A szélbal viseltes vezérei hódolatukat lerakják lábaihoz. A hetyke Ugron is odanyújtva vezéri kezét a nagy kollégának. Antiszemiták, ultramontánok, grófok és citoyenek mind, mind érinteni akarják, ha csak köntöse szegélyét is. A legapróbbak ezalatt éljeneznek, ordítanak, verik össze tenyereiket, Kaas Ivor pedig biztatja őket: »Lelkesedjetek, mordizom adta!«

E lelkesülés mámorában állt fel Szilágyi Dezső, hogy még néhány szót szóljon (mert az idő már nem futja ki egy Szilágyi-féle beszédre).

- Éljen Apponyi! - ordítják orkánszerűen.

Szilágyi nyugalommal várja, míg a zaj lecsillapszik. Ajkain gúnyos mosoly incselkedik a Ház balrészével.

Szólni kezd: de erre megint előfogja a két bali tábornok a lelkesedés.

Szilágyi abbahagyja beszédét, bevárja, míg lehűlnek.

A lehűlés után szólni kezd.

Újólal lelkesedésbe jön a balpárt. Éljen Apponyi! Éljen! Éljen!

Szilágyi nem jut szóhoz.

- Ez már inzultus - kiáltja egy kormánypárti hang.

- Ki zavarja? - szól közbe Aesopus farkasának képében a vén sün.

Péchy Tamás rendreutasítja Csátárt. Csátár felugrik, s néma jelenetekben magyarázza a Háznak ártatlanságát. A Ház kacag.

Szilágyi újból szólni kezd. Nem engedik.

A kormánypárt léhán nézi a jelenetet. Csak néha hallatszik egy-egy erélyesebb »Halljuk halljuk!«

A mérgesebbek az elnöki emelvény felé szaladnak mindkét oldalról, s megindul köztük a feleselés:

- Ugye féltek, gyávák, az igaz szótul? (Ez a »*Kindermeth*« rendesen használni szokott a bohó politikai gyerekeknél: »Azért se félünk« - s beszélni hagyják a szónokot; most nem használt semmit.)

- Hát már megint botrányt akarnak?

- Azért se hallgatjuk meg Szilágyit.

- Azt próbálják tenni!

- Az elnök csináljon rendet! Rendre! Rendre!

A kedélyek egyre ingerültebbek, a gesztusok folyton harciasabbak, még az örökké mosolygó Wekerle is kijön a sodrából, s az elnökhöz fut haragosan. Szapáry Gyula fölemelkedik helyéről

és átmegy Szilágyihoz. Halk tanácskozásba merülnek. Az ellenzék padjain pedig még egyre futkározik az »éljen«.

Végre néhány szóhoz jut Szilágyi:

- Igenis, t. Ház, az én meggyőződésesem...

- Volt! - kiáltott közbe harsányan Csatár. Mire derűltség és hahota váltja fel az éljeneket.

De már erre dühbe jő a kormánypárt is. Kőrösi megeresztli a hangját. Megmozdul az egész elaggott röst test s száz meg száz ember kezd egyszerre beszélni, kiabálni, szitkolózni, csúfolódni, kurjantani.

Mindenki elveszti már a türelmét, csak Szapáry ül csendesen és Szilágyi szoborszerű homlokán honol főséges férfias nyugalom.

De a medium a legdühösebb. Az a tűzfészek, hol különböző párti képviselők összekeveredve állnak, gesztikulálnak, kiabálnak és feleselnek. Kubinyi Árpád, Jeszenszky szeme tüzes szikrákat szór, Miklós Gyula már el van sápadva a méregtől.

Fent tehetetlenül fészkelődik az elnök; hol a csengettyűhöz kap, hol a fejét csóválja, majd a jegyzőkkel tanácskozik, hogy kellene a rendet helyreállítani, míg végre egy találékony kormánypárti képviselő sztentori hangja megdörög recsegve, fülrepesztőn:

- Helyre, helyre!

S most ez volt az arkánus. Szerencsés sugallat! A »helyre« kiáltás egyre izmosodott s a katedra előtti tűzanyag szétszéledt a padokba.

A Ház éttekinthető lett egy perc alatt. Fej mellett fej, egyforma szép sorban. Inkognito nem lehetett többet zajongni.

És most már boldogult Szilágyi is. Elmondhatta rövid beszédét, bár most is csak ellenzéki gúnyos közbekiáltásokkal tarkítva.

SZILÁGYI ÚJABB BESZÉDE ÉS A SZAVAZÁS

Valamint a régi kalendáriumokban a bika jegynek, a skorpiónak, a halaknak mind megvolt a maguk jelentősége annak előtte, sőt még az egyes napokhoz is hozzácsatoltak okos apáink némely jóslatokat, mint például: »Ha fénylik a Vince, tele lesz a pince«, úgy a Háznak is megvannak a maga csodálatos jelei, alakjai, melyekből a Ház jó ismerőse, ki előtt leveszi fátyolát, jóslatokat és következtetéseket vonhat le.

Ha, teszem azt, Elek Gusztáv ezredes ül a főrendi karzaton, ez azt jelenti, hogy harapós ülés lesz.

Ha Lukács Béla gömbölyödő alakja feltűnik a korridoron, az csalhatatlan jele a név szerinti szavazásnak.

A tömött nőkarzat annyit mond virágnyelven: »Apponyi vagy Szilágyi fog beszélni«.

Ha Tisza künn ül a folyosón: akkor bizonyosan apró szónok beszél odabent. Ha Szapáry Gyula az újságjait olvassa valakinek a beszéde alatt, abból a valakiből az idén nem lesz főispán. Ha Ercsey Gézával találkozol, akkor siess be a tanácsterembe, jóeleve a helyedre, mert biztos zsúfolt a Ház, mivelhogy ez esetben a telegráf-drót dolgozott. Ködös tűnődés Széll Ákos arcán belviszályokat hagy föltételezni a pártban. Ha Linder György komoly, akkor valami kulisszatitkot tud, ha László Miksa komoly, akkor nem tud semmi titkokat.

Egyszóval, minden embernek megvan a maga jelentősége, apróknak és nagyoknak egyaránt; mint ahogy a jósoknak hajdan minden égi jel útmutatóul szolgált, az üstököscsillagok éppenúgy, mint az apró kis égi mécsek.

Amit azért bocsátottam előre, hogy konstatálható legyen, hogy ma a Szilágyi beszédét mutatta minden jel és a név szerinti szavazást.

Telt női karzat és jelenlevő Lukács Béla. Elek Gusztáv nincs a karzaton. Tehát békességes nap lesz. Tisza künn ül, tehát még nem beszél Szilágyi. Széll Ákos víg - tehát nincsenek párt-aggodalmak, nem lesz »zárt ülés«. Gróf Szapáry Gyula az újságjait olvassa - tehát Polónyiból még az idén nem lesz főispán.

Mert Polónyi beszél; mai előadása fárasztó és bágyadtabb a szokottnál, a saját pártja se tud átmelegedni tőle. Mint szenvedélyes védő, Komjáthy védelmét viszi ma.

Bokross, a parlament egyik legkiemelkedőbb világos fejű szónoka, feláll utána s egy-egy hamis érvét összemorzsolja. S így most már »Polónyi consummatum est«, Szilágyinak csak maga Apponyi maradt.

A jegyzők megnyomták a csengettyűgombokat s szerte felriaszták az épületben elszórt képviselőket: »Szilágyi fog beszélni«.

Egy pillanat alatt megtelt az egész terem és a nemzet óriási kaliberű szónoka belekezdett beszédébe, melynél hatásosabbat még sohase mondott.

Egyszer valamikor azt írtuk Szilágyiról, hogy »beszédjeiről nem lehet lekésni«, mert előadási modoránál fogva újra meg újra visszatér állításaira, összegezi azokat s mikor az ágnak egy-egy levelét vagy rügyét veszi tüzetes megbeszélés alá, mindig az egész ágával mutatja meg - tehát asz ág minduntalan előjön. Ma tömör volt s még szerkezetében is a mesteri szónoklatok színvonalán állott.

Nyugodt volt s ez a csodálatos. Máskor ingerült, ha nincs rá oka. Ma sima volt, mint egy pihenő tenger, pedig ma oka lett volna ingerültnek lennie. A nagy embereket és az asszonyokat nem lehet kitanulni.

Templomi csönd van a Házban, csak a Csanády bőfögése hallatszik. A tegnapi zajongó ellenzéknek semmi nyoma. Kaas hallgat, a Linder György röhejét már a beszéd első négy-öt kikezdése learatta. A Horánszky orra búsan csügg le mint egy jégcsap: az Apponyi arca egyre fehérebb, az Ábrányi nyaka pedig egyre veresebb.

Szilágyi finom, sima, de kegyetlen. Kegyetlenebb, mint valaha. Gúnyja metsző és a vérig hat. A rettenetes kimért objektivitás, e maró gúnyban föleresztve csíp, éget, mint a vitriol. Beszédének fejtegető fele - itt a nagy, egybefoglaló erőt kell csodálni és a deduktív absztraháló képesség ekkora méreteit - Apponyi összes érveit porrá őrölte. S mennyi új szempontot tudott felhozni e javaslat mellett! »Hogy honnan szedi?« csodálkozott Körösi Sándor.

A szabadelvű párt megigézve hallgatta.

»Nincs szebb muzsika az emberi hangnál« - mormogta Schvarcz Gyula, föllelkesülve a szónoklat aromájától, mint a pezsgőtől. Tisza Kálmán maga is láthatólag föl-villanyozódott. A nagyokban nincsen irigység a nagyok iránt. Szapáry rokonszenves magyaros arcára, homlokára kiült az elégedettség minden szimptómája. Csernátony Lajos »helyes«-ein a lendület érce rezgett.

Pedig eddig csak a jogász szólt Szilágyiból, ismereteinek nehezebb gördülésű társzekerén ülve: most jött azután a politikus, a debatter s teljes erővel fordul Apponyinak. Most már kicsillant a szürkéségen egy-két arabeszk, egy kis zománc, némi aranyozás, egy kis taktika - de valamennyi cum grano salis.

A két ellenzék szembeállítását epochális dolog volt. A két párt elkezdett fészkelődni, s kínos nyugtalanság fogott el mindenkit. És nem ok nélkül. Mikor fölemlítette, hogy a szélsőbaltól választókat akarnak Apponyinak kölcsönözni, az egész szélbalon végigfutott a mosoly. Mintha száz félrebillenő száj kiáltana: »Persze hogy abban sántikálnak!«

S a szélsőbal ettől a perctől kezdve idegenebb tekinteteket vetett a szomszédra.

De ki bírná leírni az ő szónoklati modorát. Leírni azt, amit látni és hallani kell. Hátra szegett fejét, mely gyakorta hajlik félre. Örökké mozgó kezeit, a ceruzát a bal kezében, melyet szabályos ütemben mozgat, míg a beszéd fundamentumát, cölöpeit leveri; mikor fölemeli balkezét a fejéhez, akkor az absztrahálás jön; mutatóujjának fölemelése azt jelenti, amit a *szórt betűk* a nyomtatványban. Ha valaki közbeszól, szónokló balkeze egyszerre leesik s kissé meghajolva nehezen hajló derekával jobbra, a jobbik tenyerét a hang felé fordítva, int vele, hogy: »Majd arra is rátérek!« Isten kegyelméből való orátor ő, ki az angol nagy szónokok méreteit éri el vagy talán felül is múlja. Szeme, arca mind szónokol, harcol és ütközik. E maliciózus szemeknek még a színe is változik aszerint, ahogy a következő mondathoz illik. Egyetlen villanásuk vérfagyasztó, megsemmisítő. Arcának fitymáló, gúnyos, játszi, kötekedő mosolya valóságos színpompá szónoklatához.

*

A hatás frenetikus volt. Mikor a szónok leült, úgy látszott a hideg hallgatónak, mintha egy földrengés szűnt volna meg. A szem szétnézett, hogy milyen lett utána a Ház arca. Mi semmisült meg, mi maradt meg épségben.

Az ellenzék leverten kullogott ki az ajtókon, a kormánypárt diadalittasan éljenzett. Több volt ez éljenzésnél. Ujjongás volt. A szónokhoz hozzá nem lehetett férni. Pedig minden ember azon törekedett az öreg Péch Antalt kivéve, aki 24 órával mindig hátrább van az eseményekben. A nehéz hallású öregúr még csak az Apponyi tegnapi beszédénél van, amit a lapokból olvasott el s kíváncsian kérdezgette, látván a roppant riadalmat:

- Mi történt, kérlek?

Dehát a beszéd csak beszéd s akármilyen remek volt is, az ellenzékéből csak egyetlen lelket tántorított meg: Madarász Józsefet.

Madarász a név szerinti szavazásnál »igen«-nel szavazott.

Nagy konsternáció, zsvajgás támadt a balon, Madarász ijedten ütött a szájára: »Jaj, mit tettem, mit tettem?«

Megesett rajta a Péchy puha szíve: és kegyelemből átváltoztatta »nem«-re.

A törvénykönyvön nem esett hiba azért. A javaslat így is *nyolcvanhat* szótöbbséggel jut bele.

A MAI ÜLÉS febr. 26.

Mindennapra új mottó. Tegnap az volt: »veszélyben a közjog«, ma már Polónyi szerint veszélyben az államnyelv, Ugron szerint pedig a magyar király; holnapra a címer-kérdés nyújtja előre árnyát. Szóval recseg-ropog az egész magyar állam a konzuláris törvényjavaslat folytán.

Ma a részletes tárgyalás vette kezdetét. A módosítások özönlenek.

Az ellenzék most a részleteknél akarja behozni azt, amit az általános vitában elvesztett. Szirén hangok variálják Szilágyi felé a Kazinczy epigrammját:

- Tűzbe felét. (Ti. a javaslatnak.)

Ím.

- Újra felét.

Nos.

- Harmadikát még...

Az első nagyobb vita a 7. paragrafusnál tört ki, melynél Polónyi kisütötte, hogy veszélyezteti az államnyelvet. Ha az alkimisták a fűzfából is tudtak aranyat készíteni, mért ne szűrhetne az ellenzék a konzuláris javaslatból mindennapra? Előkerülnek a sutból a rozsdás eszközök s a régi minta szerint »Polónyi megkezdi, Horánszky tódítja, Kaas Ivor folytatja, Komjáthy lódítja« - olyan parázs nyelvkérdés támadt sebtiben, hogy a szakácsok is csodálkoznak rajta. Név szerinti szavazást is provokáltak ennél a paragrafusnál, mely azonban különösebb incidens nélkül folyt le.

Ezután következett az ülés pièce de resistanceja: Ugron Gábor beszéde. A 9. szakasznál szólalt föl, teljes egy fél óráig töltve be a Házat hangja roppant harsonájával, mely néha úgy csattog, mint a lópaták robaja, máskor meg úgy zeng, mint az ágyúdörgés. Olyan módosítványt adott be, hogy a magyar honosságú alperes fölött a magyar király nevében ítéljenek.

Ugron beszédének kétségkívül ma is voltak szép tűzszikrái, de általában mégis olyan volt, mint a mécs, mikor már kevés benne az olaj. Megérzett rajta, hogy az általános vita maradék olajával szpícsel.

Szilágyi válaszában Ugron forrongására finom, elegáns, de mélyreható szatírárt használt. A miniszter beszéde alatt mindenki úgy érezte, mintha valaki alól lassan, óvatosan és udvariasan kihúznák a gyékényt. Ugron minden állítását azonnal megcáfolta, s ezt oly frappánsan tette, hogy egészen elnémult bele az ellenzék. Különösen, mikor egy okmányból menten bebizonyította Ugron azon állításának alaptalanságát, hogy Romániában nincs konzuli bíraskodás, holott az idén is elítéltek Bukarestben ez úton két magyar honost.

- Lehetetlen - hüledezett Ugron -, hogy Bukarestben az ott élő harmincezer székely közt csak két alperes legyen!

- Úgy van! - dörgé közbe az öreg Csanády haragosan.

...És talán mégis van valami a dologban. Mert Szilágyi nagyobb jogász lehet Ugronnál, de nem nagyobb ismerője az alperesi népjellemnek a vén szittyánál.

A T. HÁZBÓL febr. 27.

A bajor sörforradalom és a kínai ópiumháború óta nem volt hasonló csata, mint most a 9. § felett.

Mindjárt reggel Thaly hozakodott elő egy módosítvánnyal, de amint észrevette, hogy Szilágyi miniszter nincsen bent, kijelenté, hogy Szilágyit minden áron bevárja, s addig kibeszéli az időt heraldikai dolgokkal.

A Ház megijedt. Tízen is rohantak Szilágyit megkeresni. Mert Csanády is sürgette a dolgot:

- Azért fizetjük, hogy itt üljön!

Megtalálták, előhozták, jókedvűen, erőtől duzzadón. Valóságos jóllakott Herkules, aki Tiphonnal való párbajától mindig erősebb, hatalmasabb. Ha nem is mindig győzedelmes, de mindig legyőzhetetlen.

Ott ül a miniszteri félkaréj legközepén, erőteljes férfias feje mozdulatlan, mintha nem is érdekelnék a harcias beszédek, csak rettenetes arcjátéka mutatja, hogy mindenre figyel. Mint láva, izzó-melegen forrnak fejében a gondolatok.

Arca hideg marad, ha beszél, színére egyforma halovány, csak rövidre nyírt fekete haja nedvesedik át a nyakánál.

Ritkán jön izgalomba, tűzbe; beszéde egyformán ömlik, hömpölyög, mint egy hatalmas folyam, mely ki nem árad medréből, csak néha vet föl taréjos hullámot.

Ilyenkor kissé hevesebbek a gesztusai. Ceruzája (az egyetlen külső eszköz, melyet szónoklatához használ) kiesik kezéből s legurul a földre.

A szomszédos miniszter lehajlik, hogy fölvegye.

Majd a tárcájára van szüksége. Valami bizonyítékot akar onnan kivenni.

A másik szomszéd miniszter sietve kinyitja.

Egy-egy Szilágyi-féle nagy beszédhez tehát három dolog kell: egy plajbász, egy plajbászfelvevő miniszter és egy tárcanyitogató miniszter s azonfelül egy Apponyi, akit össze lehessen morzsolni.

Szegény Apponyi! A Nessus-ing van rajta; égnie kell és mozognia.

Ma se pihenhetett. De, hogy a sorrendet megtartsuk, előbb még Prónay Dezső tartott hosszabb közjogi fejtegetést a címerekről, a szélsőbal zajos tetszésnyilatkozatai közt pártolva Thaly módosítványát. - Itt állok, nem tehetek másképp - fejezé be szavait Luther ezen újdonságú mondásával, de amikor azt mondta, hogy »itt állok« - már akkor ült, ami a többi két felekezetet zajos nevetésre fakasztotta.

Prónay után jött Apponyi, ki tudja már hányadszor! Ezúttal Ugron tegnapi módosítása mellett szállt sorompóba, hogy az ítéletek a »király« nevében mondassanak ki a konzuláris bíróságoknál; de a »szentimentális igazmondó« (így nevezte el Szilágyi) beszélt egyébről is, ki akarván mutatni az ellentéteket a miniszter különböző beszédei közt. Támadott és érzékenykedett. Lamentált és mennydörgött. De a balvidék lanya volt. Későbbben szemére vetette a miniszternek megváltozását s rá is olvasott a »Ház Naplójából« egy passzust, miként vélekedett régebben a közös ügyekről; de most is a Tisza elnyűtt fegyvereit használta.

- Uraságoktól levetett elveket! - kiáltotta közbe rekedtes hangon a szélbal elméncé Meszlényi Lajos.

(A másik elméncé, Károlyi Gábor is jelen volt ma már a közbeszólási csatában, de csak egyetlen egyszer sütötte el puskáját - s akkor se sült el.)

Szegény Apponyi! És akármeddig gondolkozom is, akár az egész vitán, akár a mai összecsapásokon, melyek Pitt és Fox vitáira, e világhírű felelésekre emlékeztetnek, mindig csak azt a két szót tudom leírni: Szegény Apponyi!

Gondolta-e, midőn Szilágyi nagysága, ereje a kabinetben kényelmetlenné vált előtte s elindult falstaffi táborával, primitív fegyverzetű szövetségeseivel (akiknek nagy része egy csomó kitömött ruhából áll), gondolta-e, midőn elindult őt összetörni, szárnyát elmetzeni, tekintélyét megcsorbítani, piedesztálját összetörni, hogy éppen az ellenkező történik? Hogy tekintélye megnő, szárnya kibontakozik s olyan keménnyé, szilárdná válik, mint a gyémánt?

S a piedesztál?

Ők fekszenek ott alant, a támadók, megsebesülve, összetörve, mint talapzata egy szobornak: amelyre ez a vita helyezte Szilágyi Dezsőt.

Ha élne a jó néhai Greguss Ágost, erről is írhatna egy állatmesét azzal a morállal: »Ok nélkül ne harapjatok«. Mert akármilyen éhes is a farkas, válassza meg az ebédelés idejét.

Mondjam-e? De minek mondjam tovább. Az történt, ami tegnap és tegnapelőtt és azelőtt. Szilágyi felállt és pogány módon, vérig maró gúnnyal törte össze Apponyit. Színezzem-e a vérszegény mameluk tábor fölpezsdülést? Rajzoljam-e a hatalmas szónok dőlyfét, amint szónoklata közben, mely száz meg száz agyvelőn keresztül rezg, melyet a Dionysius fülek (mik a kulisszák mögött elfogdosott lassú hangokhoz vannak szokva) kéjjel szürcsölnek fel, mondom, hogy szónoklat közben mi módon szól át ellenfeléhez, egy Caesar tekintetével s kézmozdulatával követelve zordon hangon:

- A könyvet!

S a nagymosás alatt álló habaréki vezér, mint valami felsőbb szellemnek önkéntelenül engedelmeskedve, gépiesen fölkel s átnyújtja a »Ház Naplóját«. Mire zajos derűtség tör ki jobbról, balról. Mert mulatságos látvány az, hogy a kivégzendő udvariasan nyújtja át a hóhérnak a pallost, amellyel az ő feje lészen elvágandó.

Az ellenzék majdnem vígan nézte e szomorú drámát s az összecsapások alatt önbiztató éljenek hangzottak, hasonlatosan ahhoz a Mátyás-madáréhoz, mely csak egy mondatot tudott, hogy: »Ne félj, Mátyás« s mikor már a szájában vitte is a macska, még ott is, az ellenfél vérébe vágódó fogai közt is, csak azt rikácsolta egyre: »Ne félj, Mátyás! Ne félj, Mátyás!«

Ily különösen, csodálatosan hangzik a szájakokból: Hurráh Apponyi! Éljen Apponyi! Ne félj, Apponyi!

A macska rátok vigyorog. Fehér fogai megvillannak. A ti hátatok pedig megborzong. Én hát csak azt mondom, keresztény ellenzéki lelkek (majdnem »keresztény magvetőket« mondtam): »Hallgass, Mátyás!«

A T. HÁZBÓL márc. 8.

Hát vége, csakugyan vége a vármegyének. Kimondták fölötte az ítéletet: megmérrettél, könnyűnek találtattál.

Húzzátok meg a harangokat. Nagy halott van az országban. Igaz, hogy idejét múlt, élehetetlen és mindenféle betegségekkel korrumpált volt, de mégis a mienk volt. Vér a mi vérünkéből, hús a mi húsunkból. Ezer esztendeig lélegzett, néha zihálva, néha magasan dobogó kebelrel, majd csüggedve, majd föllángolva. Volt zátony, melyen megfeneklett minden jó törekvés, de volt szikla is, melyen megtörték az ellenséges tenger ordító hullámai.

De aztán egyenkint megbénultak tagjai, az éltető erők kiapadtak, rossz lázak reszkettették nyomorúságos testét s itt is, ott is kihunyott életlámpáinak egy-egy szomorúan sercegő kanóca. Most végre elkészítették neki az általános nagy koppantót: a közigazgatás államosítását.

Ütött az órája. Ma kezdődött meg az utolsó homokszemek lepergése. Mi túrés-tagadás, megnehezedik kissé szívünk tőle.

Elénk lebegnek a régi hatalmas vicispánok, a szolgabírák, a nagy tajtékipipák, a rezes kardok és orrok, a zöld asztalok a hattyú-szakállakkal és hegyes bajszokkal, a lángoló dikciók, a deres, a hajdú a mogyorófa bottal, a vígadó nemes atyafiság, halljuk a cigány vad Rákócziát, fülünkben rezg esküdt uram borízú hangja: »Ki a Nyúzótnem szereti...« lobognak a zászlók, csillognak a rezes fokosok, kotyog a kulacs, peng a sarkantyú... Hajh, mi maradt ebből? És mi marad a mai nap után?

Szomorúan megyünk az ország háza felé. A nap csillog, arannyal öntözi a várost, mégis oly bánatos minden. A léptek csoszogásából, a kocsik robajából, az emberek zsivajából folyton csak egy refrént hallunk kicsendülni:

- Oda a vármegye poézisa! Oda örökre!

Szívünk megdobban, amint egy szép fekete ruhás hölgy jó szembe:

- Aha, a gyászoló Hungária - susogjuk babonásan.

A politechnikum előtt a koldusok cserepes ajka most mintha ezt mormogná:

- Adjatok, adakozzatok egy morzsa irgalmat a szegény vármegyének!

A Házban élénk világ járja. A folyosó kormánypárti padjai zsúfolva, míg ellenben a szélbali rekesz meglehetősen néptelen. Szapáry, a »reform-miniszter« ifjúi kedvvel, ruganyosan jár-kel a Házban, hol itt, hol ott áll szóba egy csoporttal, kivált a szélbaliakkal évődik.

- Milyen a gyerek? - kérdik ezek mogorván.

- Mindjárt itt lesz. Most pályázza a derék Péchy, az államnyomda igazgatója.

Amint megjő a kinyomtatott törvényjavaslat, Szapáry azonnal átmegy vele a szélsőbalra, hogy megmutassa. Vékonyka füzet, piros széllel. De milyen súlyos tartalmú. Egy összedöntött ezer éves épület és egy másik ezer évre szolgáló új épület van lapjain. És mégis hogy elfért a miniszterelnök hosszúkás, vékony arisztokratikus ujjai közt!

- Égessük el, kegyelmes uram! - sziszeg Helfy fölragyogó szemekkel.

A hegy megmozdul. Hegyes dárdákként haragos tekintetek fürjék át a kis füzetet. Csanády elfordul, hogy ne is lássa az átkos papirost, Kun Miklósnak, a bús haragos szittyának pedig elkezdenek mozogni a szemöldökei. Még most is mozognak bizonyosan.

De kezdődik az ülés. Sűrű felhőként lepi be a kormánypárt a jobboldalt, fej fej mellett, mint egy diadalában biztos, de harcra kész sereg. Az ellenzék helyein nagyok a lékek.

Most fölkel Szapáry. Kezében a javaslat. Mély csend támad.

- Van szerencsém beterjeszteni a közigazgatás reformjára vonatkozó törvényjavaslatot.

A történelmi jelentőségű szavak elhangzanak. A föld megrendül, recseg, ropog az épület, s a padló alul, a falak körül, a levegőből mintha ezer meg ezer hang kiabálna, sívalkodna, jajgatna össze-vissza vad káoszban.

- Adjátok vissza a mandátumot, hálátlanok, amit mi szereztünk! - rebegi a szolgabírók kórusa.

Pedig nem zúg semmi egyéb, csak a kormánypárt »éljene«, mely végighömpölyög súlyosan, nehézkesen, nehányszor egész széles territóriumán, hol elhalkul, majd ismét feldörg s a lelkesedés szárnyain emelkedik magasra, egyre magasabbra...

A szélsőbal erre a tüntetésre nem volt elkészülve, mert elképedve bámul át a viharzó túloldalra. Vértől szívvel látja, hogy nem képes ellensúlyozni, mert hiszen a legjobb torkú bajnokok nem jöttek el. A mérsékelt ellenzékiek, a »törvényes apák« szintén hallgatásba merülnek.

A mérsékelt ellenzék most egészen a laibachi veréb sorsára jutott.

A verébnek szomorú története van.

Zord télen ott pintyegett, repdesett szegény az ereszt körül, melyen egy üres fecskéfészék lógott. A kis hajléktalan kapta magát s elfoglalta a meleg, puha fészket.

Tavasza megjöttek a fecskék, s megbotráncozva látták a bitortlót hajlékukban. Összedugták a fejüket és izgatott vita után kifőzték a bosszútervet.

A bitortlót elevenen befalazták a fészkekbe úgy, hogy az ott pusztult el börtönében.

A laibachi múzeumban őrzik a fészket; az is látható még, mint ütötte ki a veréb csőrét halálküzdelmében a fészkek falán.

A mérsékelt ellenzéknek a közigazgatás államosításában még szomorúbb története van, mint a laibachi verébnek. A fészket ő rakta és mégis ő van befalazva. Vajon mikor fogja kiütni a fejét belőle? De haszontalan lesz az erőlködés, étlen, szomjan fog elveszni, míg körülötte más pártoknak a parlamenti tavasz virágai nyílnak s viharai mormognak.

A kormánypárt hosszas tüntetése fejébe szállt a szélsőbalnak:

- Ne hagyjuk magunkat. Talpra, talpra!

Egész sor szónok emelkedett föl. Az öreg Madarász gyönyörködve írta őket a táblán sorba.

Holló Lajos lépett először sorompóba és azt kívánta, hogy a javaslatot a tárgyalás előtt küldjék véleményadásra a törvényhatóságoknak. Utána Csanády Sándor rohant ki az »átkos javaslat« ellen. Odaát ezalatt egy kis zaj támadt.

Az öreg szittya kifeszítette mellét és átrivalgott:

- No, csak rajta! Ez korcsmába való jelenet!

Nagy nehezen tudta csak lecsillapítani az elnök. Majd Kun Miklós hallatta síri hangját. Szapáry rövid felszólalással kérte Holló indítványának mellőzését.

Most Helfy akart szólni. A szélsőbalon azonban egyszerre elhangzott ez a kiáltás:

- Halljuk Domahidyt!

Mi ez? Mért akarja a hegy Domahidyt hallani? A kormánypárton csakugyan fölemelkedett Domahidy nyurga, magas alakja és kipirult arccal szót kért.

- Hallgass, bátyám - suttognak a szélsőbalon Helfy felé -, Domahidy föllázad!

Helfy azonban nem értette el a dolgot és tovább beszélt. Domahidyt ezalatt a kormánypárton a miniszterelnök és többen kapacitálták, hogy ne beszéljen. Le is töröltette nevét azonnal a felszólalók sorából.

Amíg odaát sikerült »megtörni« az első lázadót, emitt a jólelkű Helfy nagyon magas és harcos lánggal kezdett lobogni. Egészen Polónyi hangját vette kölcsön, és melegében kitűzte az obstrukció zászlaját is.

A vita hullámozni kezdett. A kormánypártról Asbóth János szólt. Rámutat, hogy sohasem került még ily érett állapotban tárgy a magyar országgyűlésre.

- Nem is ismeri még a javaslatot, mégis védi! - kiáltották a hegyről.

- Önök se ismerik, mégis támadják! - vágott vissza az elnök sikerülten nagy derűtség közt.

Asbóthra Perczel következett; Perczel után már nem volt szónok, de a szélsőbal zajosan hívta, csalogatta az elnémított Domahidyt szólásra:

- Halljuk Domahidyt! Halljuk!

A csábító hangok hatottak, mert Domahidy egy kis tétova után felugrott és mondott olyan, a szélsőbal szája szerint való beszédet, hogy Csanády elérzékenyedve kiáltott föl:

- Kisül mégis, hogy odaát is van magyar ember!

A hegy zajosan éltette a váratlan szövetségest, a kormánypárt pedig feszélyezetten hallgatott. A szavazásnál persze elvetették Holló indítványát.

A kocka tehát el van vetve. A harc megindult. De az új éra napja ma már diadalmasan emelkedett föl a láthatárra, hogy csakhamar bevonja fényével az egész égboltot.

A FÖRENDIHÁZBÓL

márc. 10.

Megmozdultak a kőszobrok. Évek hosszú sora alatt oly hallgatagon, mozdulatlanul ültek az oláh püspökök a főrendiházban, mint a hindu istenek a pagodákban. Rengeteg hosszú, tömött szakálluk, mely úgy szakad le viharverte ábrázatukról, mint a moszat a kőszikláról, hullámos ősz hajuk, mely úgy ömlik széles csigákban vállukra, mint valami ezüst patak, sose rezdült meg belső indulatoktól. Ölbe tett kezekkel, csukott szájjal, üveges szemekkel bámultak az elnökre folyton ezek az érdekes alakok, legpompásabb látványosságai a múzeumi ülésteremnek.

Elnökök változtak. Maguk a román és szerb kőszobrok is alá voltak vetve a mulandóságnak. Hol egyik, hol másik távozott el az ótestamentumbeli pátriárkák közé, akiknek ők itt a földön hű másolatai valának. Dazért a görögkeleti püspökök padja nem változott. A hiányzó helyébe éppen olyan hosszú szakáll, éppen olyan ünnepélyes alak telepedett, mint a néhai volt, ki épp oly hallgató merengéssel fordította szentséges ábrázatát az elnöki trónus felé, mint kollégái.

Ma azonban az üveges szemek felvillantak, a csukott szájak megnyíltak. A meggyvörös sipkás, aranykeresztes szobrok megelevenültek és ugyanazt a nótát mormolták a főrendek termében, amit a bárányszerű süveges rómaiak a balázsfalvi vagy szebeni gyűléseken. A billentyűk, amiket az apró oláh agitátorok a kisdédóvási javaslat ellen gyűléseiken megnyomtak, titkos huzalokon

felszolgáltak ide a tisztos vén orgonákhoz, kik néhány óra hosszat zöngték a kedves áriát, suttogva és zúgva, folyékonyan és akadozva, tiszta és idegen hangzású magyarsággal, szabadszóval - vagy kedélyesen papírról olvasva.

...Az ülés különben is egészen a *püspökök csatája* volt. Eminnen is, amonnan is harcra készültek a *kisdedóvási javaslat* ellen, a románok nemzetiségi, a katolikus püspökök igaz, simábban, mint amazok, felekezeti szempontból, míg gróf Zichy Nándor a maga türelmetlen agitációjával mint tartalék állott csatarendben.

A terem csaknem egészen megtelt. A kormány teljes számban bevonult; jelen van két kat. püspök, hat román egyházfő (görögkatolikusok és görögkeletiek), a szerb főpapok nem jöttek el, úgyszintén a protestáns püspökök sem - a simaképzű, kis fűrges Teutsch szász szuperintendenzen kívül.

Jelen van Lobkovicz herceg, a budapesti hadtestparancsnok is, aki eljött rászavazni a kisdedek magyarosítására. (Haj, valamikor más formában jelentkeztek a Lobkoviczok az országban!) Edelsheim-Gyulay báró, a volt hadtestparancsnok szintén ott enyeleg a háttérben a kinevezett főrendekkel. A képviselők karzata tömve. Ott szorong Mocsáry is, aki gyönyörködve legelteti szeméit az oláh püspökökön. Csak akkor borul el hazafias lelke, mikor a napfény elkezd szikrázni a hadtestparancsnok arany gallérján, meg nyugalmazott kollegája nagy smaragd gyűrűjén:

- Már ezek is... már a generálisok is magyarosítanak!

Az első szónok a kisdedóvási vitában Schlauch, a nagyváradi püspök volt. Simán beszélt, politikus óvatossággal, érezve, ha egy lépéssel túlmegy a javaslat elleni tónusban a határon, már ott van egy örvénynél, mely a szomszédjánál, Váncsa román érseknél kezdődik. A javaslatot általánosságban elfogadta, gyöngéden meg is dicsérte, de a felekezeti skrupulusokat erősen éreztette. A beszéd szellemes volt, mint rendesen.

Ezután Teutsch szász püspök kelt szólásra. Borotvált képzű, nyárspolgári külsejű kis ember, gondosan kefélt fekete kabátban. Kedélyesen kihúzott a zsebéből egy árkus papirost és a beszédet onnan a legökéletesebb flegmával felolvasta.

Az elnök, az öreg Vay Miklós báró, jólelkűen mosolyog e szabályellenes szónoklaton és tréfásan odavillant a szemével Rudnyánszky báróhoz, az egyik jegyzőhöz, de azért eszeágában sincs megakadályozni a püspök urat.

Teutsch úr, iszonyúan törve bár nyelvünket, szerencsésen végére ér az árkusnak. Csak éppen a »nemzetiségem« szóban csúszott el néhányszor, melyet hol »nemzetemségem«-nek, hol »nemzetesiségem«-nek mondott. A javaslatot Zay Adolf szellemében traktálta s nem fogadta el.

Most fölkel Váncsa, a gyulafehérvári román érsek. Erőtéljes, magas alak, szappanhabszerű fehér szakállal. Fején lila-barett, vállán lila-pallium, melyet vastag aranylánc nyom. Vékony kappanhang. Beszédét ő is olvassa - egy vaskos füzetből. De legalább folyékonyan és jó magyar kiejtéssel beszél. A föl olvasott füzet nagyon panaszkodik a magyar türelmetlenség ellen.

Vay Miklós báró most is mosolyog az ő öreguras bonhómiájával és ravaszskásan villan szeme a másik jegyzőhöz, Gyulai Pálhoz, de azért nem zavarja az érsek urat a jogtalan felolvasásban - jelölül milyen türelmetlen a magyar. A javaslatot persze az érsek sem fogadta el.

Ezalatt a görögkeleti püspökök nagy izgatottságban vannak. A hosszú selyem reverendák mély zsebéből nagy paksaméták kerülnek elő, beszédek szövegei, melyeknek olvastába buzgón elmerülnek, hogy mielőtt elmondanák, még egyszer átfussák. Ajkuk mozog, nagy szakálluk rezeg...

Mi ez? Úgy tetszik, valamennyi román ajkú főpap akcióba készül lépni s most mindjárt félreverik a harangokat.

Vajon mi ütött hozzájuk, hogy egyszerre ily nyíltan hadat üzennek a magyar államnyelvnek azon az illusztris helyen, melyen a magyar türelem és lovagiasság meghagyta őket, holott annyi régi előjog romba dőlt körülöttük?

Szinte látjuk őket, mikor ezeket a beszédeket, melyeket most olvasgatnak, elkészítették.

A hosszú tél, a behavazott városok, az elhagyatott rezidenciák, a mérges oláh újságok, melyeket az unalom üzése céljából olvasnak, a sziszegő titkárok, kik kígyó nyelvüket öltögetik a magyarok ellen, a susogó pópák, kik hébe-korba belátogatnak... Öreg emberek, az erős maszlag mámora hamar a fejükbe szállt.

Fölkel Román Miron metropolita, aki széles piros övével, hasonló színű nyakszalagjával és ragyogó meggyvörös baretjával a legszínesebb alakok egyike a főrendiházban. Az »előtte felolvasókhoz« hasonlóan ő is olvassa a beszédet. Erősen megtámadja a javaslatot és merészen vágja a nemzet szemébe:

- A magyar nyelvterjesztés oly határt ért már el, hogy a nem magyar nyelvű nemzetiségek kipusztítására tör!

Zúgás moraja futamlik át a méltóságos »felolvasó ülésen«. Ez még ennek a türelmes, udvarias és nagyúri módon kényelmes társaságnak is sok volt.

Majd Metian, az aradi román püspök beszél hasonló hangnemből.

A nemzetiségi szóáradat után az első magyar szónok gróf Zichy Nándor volt. Azt mondja, nagyon sajnálja, hogy a közvetlen előtte szólók szavaira nem reflektálhat... Hanem arról kezdett beszélni, hogy jobban szerette volna, ha e törvényjavaslat tárgyalása előtt az *anyakönyvek* rendezését sürgető kérvényeket intézik el.

...A karzat bámulva tekintett alá a piros színű ülésterembe. Hogyan, négy egyházfejedelem két óra hosszat tölti már be a főrendiház levegőjét nemzetiségi panaszokkal, támadásokkal, s az első magyar szónok mégis fontosabbnak találja apró felekezeti skrupulusokkal s az ide nem tartozó elkeresztelési kérdéssel hozakodni elő, mintsem hogy a magyar nyelvnek kelne védelmére?

Ezek a metropolitai, szuperintendensi, püspöki beszédek a szél szárnyán fognak elszállni a hegyek közé, pópák, agitátorok huhogják utánuk s lehet, újólág föllángol nyomukban az izgatás. És ő nagyméltóságának nincs ez ellen szava?

Egyébiránt Zichy Nándor gróf beszéde elején volt egy érdekes részlet, amidőn arról szólt, hogy *legilletékesebb* oldalról azt a biztosítást vette, hogy az anyakönyvi vezetés kérdésében legközelebb *Rómából* oly válasz fog érkezni, mely a kérdést minden irányban megoldani lesz hivatva. Beszéde különben abban a szellemben folyt, mely agitációjának tenorja volt, de mégis mérsékelte annyira magát, hogy a javaslatot általánosságban elfogadta.

Végre fölszólalt az, aki a legméltóbb választ adta a nemzetiségi beszédekre: gróf Csáky Albin közoktatási miniszter. Egymásután halomra döntötte a püspökök okoskodását, akikre a miniszter szavai látható benyomást gyakoroltak. Bátran védelmezte a magyar nyelv igazait, kimutatta, hogy a javaslat nem ütközik a nemzetiségek jogaiba, s elmés fordulattal felszólította Metian püspököt, aki azt emlegette, hogy az ő hívei közt aggodalmak uralkodnak, szíveskedjék híveinek megmagyarázni, hogy semmi aggodalomra nincs ok. Akkor bizonyosan megnyugodnak.

Metián komoly arcán egy mosoly lebbent át, mely mint egy tarka pillangó röppent a többi püspök szakállára.

Csáky után még beszélt rengeteg hosszan Mihályi, a lugosi görög kat. püspök; a javaslat ellen szólt. A szavazásnál csak a román főpapok s a szász püspök nem fogadták el általánosságban a javaslatot. Azután a részleteket is letárgyalta a főrendiház. Itt tört ki a felekezeti viszály is; de a felekezeti szellemű módosítások egyikét sem fogadták el.

APRÓSÁGOK

(Két nap a közigazgatási bizottságban)

Nem szeretem, hogy mindjárt ollózáson kezdjük, ollózáván az egyik napot még a születésünk előtti korból, de máris egybe foglalva adjuk a közigazgatási bizottság tanácskozásának képét. Mert nem kevesebb perszóna, maga a tekintetes vármegye van a siralomházban már másod napja. Huszonnégy legény ácsolja a koporsóját a hosszú zöld asztalnál. Dárdai mint kántor komponálja a búcsúztató verseket, gróf Tisza Lajos a ceremóniát rendezi.

Rendben megy a dolog. Ott ülnek rokonai, fiai körülötte, olyanok, akiket az emlőin táplált, a részvét, mélyen behúzódik, talán a szívek fenekére, de az arcaikon nem látható semmi.

- Elköszvényesedett, foga régen kihullt. Ideje, hogy kimúlják. Elérte az emberi kor legvégső határát. (Úgy gondolom, hogy ezt a határt, kilencszáz esztendőnél többre Ráth Károly se kontemplálja.)

Ebben mindenki megegyezik. Apponyi keresztet vet magára: »Ám haljon meg!« De még az agyonütésnél fenntartja magának a hozzászólást. Egyelőre megelégszik, ha az egy főispán mentéjéről leszakíthat egy-két arany gombot. Mert Apponyi szeret gombozni a politikában.

Tisza István, bár Bihar szülte, szóra se tartja érdemesnek a haldoklót (akinek Szapáry Gyula gróf részletekben adja fel az utolsó szentségeket). Tisza István fiatalember, nem ér rá hátra nézni a nagy előrenézéstől. Ő az új javaslatra gondol csak. Az új javaslat ott áll a bizottsági zöld asztalon, mint egy fényesre kivasalt cilinder. (Cilinder a kalpag helyett.) Apponyi felborzolta a szőrét, Tisza István visszasimogatja nagy ügyesen a tenyerével.

Ez az első nap története. Hát úgy temetik a vármegyét? Egyetlen zokszó se hallatszott.

Egy ellenzéki hallgató keservesen jegyzi meg az ülés után:

- Egyedül Szapáry opponált egy kicsit!

Ma végre sírva fakadt Szederkényi Nándor. Isten veled, szegény jó öreg bátya. Gulner Gyula is úgy tett később a zsebkendőjével, mintha szeméit törölgetné, de Miklós Gyula és Tibád (főleg ez utóbbi igazán érdekes beszédben) kizárólag az új javaslattal foglalkoztak.

A vármegye halála biztos tehát. Még egypár nap a siralomházban s aztán elviszik a vesztőhelyre, a t. Ház színe elé. Péchy Tamás meghúzza felette a halál-harangot, s aztán megindul a kivégeztetés.

Igen, szegény vármegye, elmúlsz, de nem egészen zaj nélkül. Elenyész, elmegy a dereseid, a pandúraid, a tajtékpipáid után. Mit keresnél te itt e földön azok nélkül?

Hallani fogod még Bellona ostorának csattogását, hallani fogod a sirámokat, de nem a te elmúlásod felett; láthatsz haragra gyúlt arcokat, láthatsz szomorúan lecsüggesztett fejeket, de nem miattad. Ez mind utódodat illeti. És hallhatsz tompa koppanásokat. Kétféleképpen hangzanak majd. Szögeket ver be a koporsódba egy-egy szónok: kop, kop. Az új javaslatot üti a másik szónok: pif paf.

És ha mégis akad valami jó lélek a szélső balról, aki elsirasson, gúnyos »derültség« ül felette tort. Néked nincs többé maradásod. Legokosabb, ha behunyod a szemedet, s csendesen megadod magadat a sorsodnak.

*

Az ellenzék még reménykedik. Még lesznek vérmes kedélyűek, akik azt mondják:

- Hátha még visszaveszi Szapáry a javaslatát? Nem azért, mert te nem értél volna meg a halálra, de mert az új javaslat nem életképes.

Csak hogy Szapáry nem veszi vissza a javaslatot.

Példák mutatják, hogy ez nem célszerű.

Éppen egy tegnapi lap újdonságai közt volt olvasható, hogy valahol Aradon egy szellemes úr egy pocsolyához érkezett hölgyet derékon kapott, fölemelte és áttette a pocsolya túlsó végére, hogy az a picike cipőit be ne sározza.

Hála helyett a hölgy összevonta a szemöldjeit:

- Miféle vakmerőség?

A lovagban volt humor. »Bocsánat, asszonyom«, még egyszer átnyalábolta a hölgyet és visszatette a túlsó partra, ahol azelőtt volt.

A hölgy mérgesen toppantott a lábával:

- Miféle ostobaság?

Ha már asszonynak festik a piktorok Hungáriát, hát az is csak asszony, az is csak úgy tenne Szapáryval.

*

Nem. A javaslat keresztül megy, de hallani fogjuk csontjainak a ropogását a vita alatt. Bár a klub még hallgatag, csendes és csak Urbanovszky rázza a fejét, mintha a Poe vén hollója volna: »Soha, soha, soha sem«.

A KODIFIKÁTOR ÉS A JAVASLAT

(Szatíra dióhéjban)

Az ellenzék sincs üres kézzel. Polónyinak van közbeszólási gyára, Ugronnak elokvenciája, Meszlényinek vannak ötletei, Eötvösnek adomái, Ábrányi Kornélnak van szelleme - Irányinak pedig van múltja.

Hogy ki csinálta a következő ötletet közülük, isten a megmondhatója. De végre is, egy élc se megvetendő fegyver. Mar, mint a vitriol, a szelídebb faja mint a lúg. A gömböstű csak gömböstű s néhol, ha elevenre talál, vércsepp bugyog fel utána.

Beszélik (persze csak komponálva van), hogy a közigazgatási törvényjavaslat egyik kodifikátora közölte a kész javaslatot egy nagytekintélyű közigazgatási szakemberrel, a véleményét kérve róla.

Egypár nap múlva meglátogatta a tudóst. Ti. a kodifikátor. (Nehogy a kodifikátort gondolja valaki tudósnak.) Mint mondom, a kodifikátor meglátogatta a tudóst.

- Nos - köszöntött be duzzadó önérzettel -, milyennek találta ön a javaslatot?

- Hosszú - felelte az illető szaktekintély -, túlságos hosszú és félreértésekre ad alkalmat.

- Egyéb baja nincs?

- Nincs - felelte a tudós nyugodtan.

- Bravó! Mert a mondottakon könnyű segíteni, igen lekötelezné tehát a kormányt, uram, ha szíves volna írásban kifejtetni, miben volna rövidíthető az elaborátum, s mely változtatások volnának szükségesek ama félreértések elkerülésére?

A tudós úr a fejét rázta:

- Arra nem vállalkozom, mert nincs hozzá elég időm, hanem csinállok önöknek ahelyett egy másik javaslatot, melyben minden benne lesz, ami ebben, rövidebb lesz, és nem ad félreértésekre alkalmat.

- Egy másik javaslatot? És mikorra lenne az kész?

- Két perc múlva.

A kodifikátor gyanakodva nézett a tudósra, hogy nincsen-e megbolondulva; de az egy cseppet se jött ki a flegmájából, csendesén kivette tárcájából a névjegyet (tartsuk titokban, hogy milyen név volt rajta), s a következőket írta rá:

Törvényjavaslat a közigazgatás államosításáról

1. §. Aki Magyarországon valamely közigazgatási hatalmat gyakorol, azt a belügyminiszter nevezi ki.

2. §. Magyarországon minden élő embernek a belügyminiszter parancsol.

3. §. A vármegyék autonómiája azonban teljes épségben fenntartatik.

*

- Mi ez? - kérde a kodifikátor, megütközve vévén át a névjegyet.

- Ez az én javaslat tervezetem. Ugyanaz van benne, ami az önökében, de rövidebb, világosabb, és félreértésekre se ad alkalmat.

A CSÖNDES HÁZ

Titkos ülés a képviselőházban

Annyi ezer és ezer képet olvasott már a publikum a *zajos* képviselőházzal, hogy egyszer már a *csöndes* Ház is számíthat érdeklődésre. Mert ennek is megvan a maga határozott színe; nem olyan eleven, tarka, mint amikor zajos »*Halljuk*«-ok süvítenek szerte a levegőben, s az elnöki vészharang megcsendül; de komor, szürke, méltóságos, akár valami sírbolt belseje, ahol címeres halottak nyugszanak a nehéz kőszarkofágok alatt.

Egy vidéki nagybácsimmal voltam ott, meg két felnőtt unokahúgommal, akik Bakony-Pusztavárról kísérik figyelemmel a politikai élet hullámzásait, s a vanília-crème receptek terén fölmerült legújabb vívmányokat. A nagyobbikat a jövő hetekben fogja eljegyezni egy fiatal, Somogy megyei bizottsági tag, s most a kelengye ügyében jöttek föl a fővárosba.

Terjedelmes rokonságom révén alapos reményeim vannak immár arra, hogy Budapest nevezetességeit egy-két év alatt tökéletesen megismerem. Mert én is, mint a többi igazi budapesti, csak akkor vállalkozik az efféle ismereterjesztő tanulmányutakra, mikor vidéki rokonokat kalauzolok. Az idegenforgalom emelkedésével innen-onnan az egész *Napirendet* kimerítem. A Nemzeti Múzeum régészeti osztályát egy alsó-kubini körorvos-rokonom, az Esterházy-képtárt egy Tolna megyei sógorom, a technológiai múzeumot a nagybácsim veje, az egyetemi fűvészkertet egy fiatal gimnazista vendégem s végül a Kratzmann-féle üvegfestészeti műtermet az anyai ágról való második unokatestvérem társaságában látogattam meg először és utoljára. A múzeum állattani osztályát, valamint az állandó országház gipszöntvényét még eddig nem sikerült meglátnom. A történelmi arcképcsarnokot a minap meg akartuk nézni egy Zala megyei cimborámmal, de az inspekciós invalidus biztosított, hogy a kulcsok már két évvel ezelőtt elvesztek. Az új kulcsok csináltatása ügyében most vannak a tárgyalások folyamatban.

A képviselőházban csönd és méla hallgatás fogadja a látogatót, meg egy civilbe öltözött folyosói szolga, aki sietve hagyja abba a malmozást, ahogy az idegen vendégeket megpillantja. Mert az ország büszke csarnokaiban ez idő szerint minden politikai élet abban koncentrálódik, vajon a fűtő borsója lesz-e győztes a folyosó szolga kukoricája fölött, avagy a kukorica kerül-e ki diadallal az ütközetből. A játszma külön-külön egy-egy rövid szivarba megy, de azzal a megszorítással, hogy csak a készfizetés érvényes. A húsvéti szünet megkezdése óta a fűtő már a százhuszadik szivart nyeri el, s ha a dolog tovább így folytatódik, a fűtő trafik-engedélyért fog folyamodni Wekerléhez. Malmozó körökben az eset élénk megbeszélés tárgyát képezi.

Amíg vidéki rokonaim a Deák Ferenc kisdéd réz-névjegyét nézegették, én körutat tettem a Ház különböző részeiben. Minő kihalt, sivár itt minden, jóságos istenem! A folyosókon, hol zamatos anekdoták szoktak röpködni a dohányfüstös levegőben, most hideg, félelmes csönd honol. A szőnyegek föl vannak szedve, a kandallókban kialudt a tűz. A zöld támlányú padokon egyetlen lélek sem ül, s ahogy távolról, a folyosók szögletéből a kapus kis leánya ide-tova kopog, szakasztottan úgy hangzik, mintha nagy, mérföldes messzeségekből hallatszanék valami elmosódó hang...

Az elnöki terem előszobájában kialudt a gázlámpa s a miniszteri szoba belsejéből valami álmatag moraj hallatszik ki, mintha csodálatos dzsinnek ülnének odabenn a bőrbe kötött törvénykönyvek között. S a büfé, a vidám és mosolygó büfé! Ahol máskor a paprikáscsirke finom gőze csiklandozza meg a gourmandok orrlyukait, most terpentín és festékszag terjeng a levegőben. Hol vannak a pikáns halak, a pástétomok, a rózsaszínű sódar reszkető zseléje? Frakkos pincérek helyett most egy-egy csúnya, embergyűlölő pók sétál csak idebenn s az állványokat, az ételes asztalokat finom, selymes fátyol takarja be.

A könyvtár, a társalgó egészen üresek, csak a két könyvtáros lajstromoz most is, szüntelenül, pihenés nélkül, pedantériás szorgalommal. Ahogy tolluk végigszalad a papirosan, a percegés az egész folyosót végigjárja. Az iroda, a gyorsíró-főljárások körül minden kihalt, a kulcsok nem zörögnek, hogy Roschert vagy Bluntschli kiemeljék a porréteg közül. A Ház naplói pihennek, s az angol filozófusokat egyetlen lélek sem zavarja. A baloldali folyosó öltözőjében egy magányos sarkantyú hever az egyik fogas mellett. Alkalmassint az öreg Madarász bácsi felejtette itt, amikor utoljára összeütötte a bokáit.

Benn, az amfiteátrumos ülésteremben, legnagyobb bámulatomra, eleven élet uralkodik; a padok között marcona alakok ülnek s az elnöki emelvény zöld posztója mögül egy kuszált, vörös bajusz néz ki mogorván a külvilágba. Álmodom-e, vagy ébren vagyok, de a titokteljes képviselők mindannyian ingujjban vannak, s némelyik a pad tetején foglal helyet; sőt egy kékkötényes úr egyenesen a gyorsírói asztalra telepedett. Hát a parlamenti módor már annyira süllyedt volna Magyarországon? . . . De nini, a miniszterelnöki szék piros bársonyán egy foltos barna kabát dől hátra kényelmesen, s a honvédelmi miniszter helyén egy cigarettázó úr lóbálja a lábait a levegőbe. Hogyan, hát az egész kabinet leköszönt volna, az én tudtomon kívül? . . . Káprázatos álom, ne ingerkedj velem tovább, ébredjek föl már ebből a képzelgésből.

De íme, az elnöki emelvényen ülő torzonborz úr egyszer csak érces hangon megszólal:

- Tehát határozatképp kimondom, tisztelt képviselőház, hogy az ország összes magánvagyonát elkobzandó s a lakosság arányában egyenlő részekben kiosztandó. Akként rendeli az igazság, hogy mindenki teljesen egyenlő vagyonnal bírjon s a tőke uralma megszűnjék. A törvény keresztülvitelével a Ház a pénzügyminisztert bízta meg.

- Helyes! - zúg közbe minden oldal, a hegy-párttól lefelé egész a szélső jobbig.

Már éppen a karomat akartam megcsípni, vajon igazán álmodom-e, mikor a szolga, aki a vidéki rokonaimat vezette, erős hangon közbeszólt:

- Ne bolondozzanak az urak, hanem folytassák a munkát. Innen-onnan vége a vakációnak s nem lesznek készek ezzel a rengeteg rekonstrukcióval. Avanti, uraim, avanti!...

Mivel, mint e pillanatban kiderült, az elnöki emelvény mögött egy humoros kárpitóslégény dolgozott, a miniszterelnöki székben egy bútorgyári munkavezető foglalt helyet, s a szélsőbalt s a jobbpárti tábor a dolgozó asztaloslegények alkották meg. A is parlament nem annyira törvényjavaslatokon dolgozik, mint inkább azon, hogy az ülésterem április 13-ikára egészen készen legyen.

Mindazonáltal el lehet mondani, hogy a magyar képviselőház elnöki pulpitusáról ünnepiesen kijelentették, hogy az összes magánvagyon szociális módon fölosztatik.

Igaz, hogy nem az öreg Péchy Tamás jelentette ki, de végre is ez tökéletesen mellékes. Mert a dologban nem annyira a személy a fő, mint inkább az elv.

KÉT ÉV ELŐTT ÉS MA

A »szabadelvű körben« ezelőtt két évvel az őszi ülősszak előtt (mely rendszerint a költségvetéssel várandós) kigyúlt képpel újságolta egy képviselő (aki meglehetősen benyalatos a pénzügyminisztériumban), hogy:

- Hallottátok már?

- Mit?

- Hogy az idei költségvetésben plusz lesz?
- Kitől hallottad?
- Azoktól, akik a költségvetést csinálják.
- Ejh, nem igaz! Svindli!
- De maga a miniszter is mondta.
- Annak se hiszem.

S valóban egész csoport azzal a véleménnyel hagyta ott az újságolót, hogy bolondságokat beszél.

*

Most megint ősz van. A klubban valaki ma megint tudott híreket a pénzügyminisztériumból:

- Tudjátok-e, hogy az idei költségvetésben deficit lesz.
- Kitől hallottad?
- Azoktól, akik a költségvetést csinálják.
- Ejh, nem igaz! Svindli!
- De maga a miniszter is mondta.
- Annak se hiszem.

*

És az egész csoport ma is azzal a véleménnyel hagyta ott az újságolót, hogy bolondokat beszél. Ezen különben entrefilet-anyagból pedig két tanulság vonható le. Egy az, hogy mennyire megszilárdultak a pénzügyi viszonyok két év alatt a közvélemény szemében, más az, hogy a magyar optimizmus páratlan a maga nemében.

A harmadik pedig az, hogy a szabadelvű körben csakugyan beszélnek néha még komoly dolgokról is.

A MAI ÜLÉS okt. 8.

(Az expozé)

okt. 8.

Wekerle expozéit mindig gyönyörködve hallgatja a Ház. Hullám ha volt, elsimul, vihar, ha zúgott, elhallgat, legalább arra az időre, míg a beszéd tart.

Ezt a csodálatos hatást ő nem ragyogó elokvenciával éri el, mint Apponyi (de hiszen az inkább tűzzel), nem mindenkit elkábító szarkazmussal, mint Szilágyi (de hisz ez meg inkább izgat), hanem egy kis összeggel, csak akkorával, amekkorával egy gavallér az ő szeszélyes kedvesének ajkaira nem tudna valami túlságos meleg mosolyt varázsolni. Hát még négyszázötven szeszélyes asszony, akarom mondani: képviselő ajkaira? Pedig, ni, ott csillog a Házban.

Egypár ezer forint az egész. Nemrég négyezer forint, ma valami 12,000 forint, szóval potomság, ott, ahonnan aranypatakokban folynak szét a milliók. S mégis, amint megcsendül a miniszter ajkán a tizenkétezer forint, egyszerre kisüt a nap a teremben, pedig rút szürke égbolt

bámul be a nagy üvegfedelen. Az ország mosolyog, az ország szemei pajzánul csillognak, s az ország fülei édesdeden nyelik a miniszter szavainak muzsikáját.

Hungária asszony nem nagyon követelő. Megelégszik a 12,955 forintos ékszerrel, amit a pénzügyminiszter a hajába tűz. Hajh, mert az az ékszer messzebbre ragyog millió szurony fényénél és ezer ágyú villámánál. Az azt hirdeti, hogy rendben van a házatája s fejét büszkén emelheti föl az életrevaló nemzetek közt.

Ezt a kis összeget jelentette be ma Wekerle hatalmas keretű expozéjában a jövő költségvetés *pluszául*.

Egyszerre kicserélődik a Ház. A kedélyekben még ott kering a jászberényi méreg, még a légben leng a Szapáry lövegének füstje, a nyári mámor is pirosítja a szélbali homlokokat, de most mindenki leveti a közönséges arcát s a tíz év előttit veszi föl. Amikor még higgadtan tanácskoztak Magyarország parlamentjében. Pedig akkor még pirosposzsgás deficittek sírtak az expozéban.

Mély csend. Minden arc a rokonszenves miniszter felé fordul, aki tiszta, átlátszó előadásban terjeszti elő a költségvetést. Ott jönnek sorban a nagy rettenetes mammutok, az óriási tételek, azután az apró kis summák, fürgén betipegő kis többletek, melyeket a miniszter gyöngéden megsimogat s atyai örömmel mutat be a Háznak...Mert ezek a többletek sokan vannak. Itt egy kis szöszke hajú tízezer forintocska, amott egy pufók képű, egészséges kétszázezer forintos. Gyönyörűség nézni őket. Majd bejő egy daliás hatalmas legény, 21 milliós bevétel emelkedés, mely az államvasutakra esik. Ezen már az ellenzék szeme is megakad, s felejtí, hogy egy óra múlva dühöngenie kell a szerző ellen. Azután egy másik meglepetés: a 19 és fél millió fölösleg az 1889-iki zárszámadásokban.

S minél tovább halad a miniszter, annál inkább emelkedik irányában a bizalom. Imitt-amott még lesben állnak az ellenzék pénzügyi héjái, hogy lecsapjanak valamely védtelen csirkére, de azokat érintetlenül védik az expozé szárnyai. Jó meleg helyen vannak ott. A szigorú, reális számítás fészkeben. A harcra kész ceruza kiesik az ellenzéki finánc-kapacitások kezéből és ők is osztatlan rokonszenvvel kísérik a miniszter beszédét. S mikor a »*plusz*« kiderül, a jobboldal zajos éljenébe belefoly az ellenzék elismerésének moraja is.

Aztán rátér a miniszter a reformokra. Először int, lehűt, egy kicsit fõsvénykedik, mint a jó gazda, mikor kiadásról van szó. De aztán kisül, hogy ha nem csurran, csõppen. Mégpedig jó bõségesen.

Pénzügyi reform egy légió. Más mezsgyébe szintén tele marokkal szórja az életadó magot. Ott nõ szemünk előtt fel a jövő messzelátóján. Aranybúzáat ringat a kalász, ezüst harmatot altat a virág...

De befejezte már a pénzügyminiszter beszédét. A Ház újra fölveszi modern arcát. Hullám, ha volt, fölborzolódik megint, vihar, ha zúgott, kiõmlik ismét oduiból. De az a *plusz* csak mosolyog ezeken a hullámokon, viharokon.

A MAI VITA okt. 17.

A Ház kiválóságai szálltak ma síkra. Csendes, zajtalan képe volt a teremnek. A képviselők illedelmesen ülnek a padjaikban, mióta az obstrukció elleni bástyák elseje felépült; a zöld posztóval bevont vassorompó, mely úgy néz ki a terem mediumán, mint egy aranyozott ketrec. Egy ketrec, mely nem azért van csinálva, hogy bezárva legyen benne valaki, hanem ellenkezőleg, hogy ki legyen onnan zárva mindenki.

Hej, a medium. Ez a villámgyújtó! Innen törtek ki a viharok. Biz azt okos dolog volt eltorlaszolni. Lassankint épülnek majd más bástyák is. Az emberi elmék leleményesek. Zajtalan volt az indemnity vita, de nem érdek nélküli. Hegedüs Sándor szép csillapítón elmondta bevezető beszédében, hogy mennyire ártatlan dolog ez az öt hónapra terjedő felhatalmazás. Egy kérész életű csecsemő az egész indemnity. S ez már a tizenkilencedik ily nemű szülöttje a parlamentarizmusnak. De ilyen hosszú életű persze egyik sem volt.

Ezért aztán heves vitától lehetett tartani, de Helfy Ignác beszédei úgy hatnak egy idő óta, mint a morfium-befecskendezés, s az ostromot ő kezdte. Sőt utána Apponyi is bágyadtabb, halaványabb volt a szokottnál; pedig nagy szellemi pazarlást követett el; elmondván vagy hat beszédre való anyagot, emlegette Ugron Gábort, aki a delegációba vágyik. Milyen isten ellen való véték be nem venni! (Olay Lajos, aki éppen emiatt kilépni készül az Ugron pártjából, mélyen üregekben ülő szemeit kísértetiesen meresztgette Apponyira.) Felhozta a primási szék betöltésénél a kormány állítólagos meghátrálását. (Bizony nagy kár a szegény Samassáért.) Végül felöklelte a kormányt s ráadásul lehajolt és egy barackot nyomott a Gyulai Pál fejére a tegnapi kritikájáért a főrendiházban. Ez volt az első jó kritika Gyulaitól, s íme mindjárt utólérte miatta a Nemezis.

Apponyinak Wekerle felelt nagy elmeélel, a szabadelvű párt zajos tetszése között. Majd a vén szittya Csanády Sándor szórta nemzetiszínű mennyköveit széles kedvében; őt követte nyomban Beöthy Ákos. (Megint csuklott a brit oroszán.) Magyarázta a parlamentarizmust, mesélte, hogy s mint van ez vagy az az angolok országában s végre konstátálta (mert eddig még kétségben van az ország) és megnyugtatta a közvéleményt, hogy a nyári közigazgatási vita nem volt obstrukció - mert az magas szellemi nívón állott mindvégig.

S valóban hálás lehet iránta a Ház, hogy a tevékeny képviselő időt szerezvén magának, tanulmányozta az összes európai obstrukciókat s az olyan csodálatos véleményre jutott a nyári vitánk felől, mert ez adott alkalmat Szilágyinak megragyogtatni fölséges gúnyját oly erővel, hogy sziporkázó szarkazmusa az egész Házat gyönyörködtette, mint egy kápráztató tűzijáték, de olyan, hogy a leeső rakéták ráhullanak az ellenfélre és a bőrét égetik.

Utoljára Csatár beszélt, majdnem üres padok előtt. Mikor kijött a folyosóra, szerényen mondá a künn rá várakozó komájának, aki a karzatról hallgatta:

- Ma nem voltam nagyon érdekes. Bolond a téma! A hazafiságnak eleget tettem s ez a fő. Ezek a többiek fölkértek, hogy húzzam ki az ülést, hát kihúztam és ez a fő.

Kivette a zsebéből öreg klepszidráját (melyről ebben a végrehajtói világban, egy tavalyi beszédje szerint azt sem tudja, hogy az övé-e még), s meglegedetten mutatta a komának, hogy éppen pont kettő; egy egész óráig teljesítette hazafiúi feladatát.

A T. HÁZBÓL okt. 18.

Egy középkori torna volt ez. Az ellentáborokból két dalia lándzsát mért össze. Míg a néző uraságok összegyűlnek, addiglan Kaas Ivor tartotta szóval a már jelenlevőket. Lassan gyűltek a képviselő urak, tehát Kaas Ivor hosszasan beszélt, fényes segédlettel (hol Csatár, hol Csanády szekundált neki a közbeszólásaival).

Az egész parlamenten bizonyos elaggottság vehető észre. Az *ötödik* esztendő minden dikcióból kiütögeti magát. S minden magán viseli a fáradtságot. Péchy haja megritkult, arca fakóbb lett; a Kaas Ivor hangja színtelenebb, bénább. Az egész Ház megöregedett.

Hol vannak azok a tej-arcok, melyek 1887-ben virítottak ilyenkor ősszel? Hány kemény csata emléke kóvályog az elmékben! A karcsú gyerekek meghíztak, az egykori korifeusok kint vannak a temetőben (a halál ellen nincs immunitás), s az óriási viták, melyek annyi ember vérért tartották hetekig lázas bizsergésben, ott feketéllenek bambán, némán a Ház sárguló Naplóiban.

Az idő mindent elfűj; s mégis minden a régiben marad. A kép egészen más s nagyban mégis ugyanaz.

A régi vezér lengeteg hófehér hajával ott ül már a közkatonák között, s helyén a mostani miniszterelnök tömött hajkoszorúval a fején; az ellenzék hatalmas óriása a piros széken lóbázza rettentő ceruzáját.

S mindez mit változtatott a helyzeten? Egy csomó nyomdafesték fogyott el, ennyi az egész. Egy csomó katona célhoz jutott, egy csomó kidőlt, egy csomó célhoz akar jutni. Így volt ez nagyban akkor is, s így van ez nagyban most is.

Az ország szekere akkor is jól haladott s most is halad, mégpedig jól halad, de a harc egyre folyik és folyni fog ezentúl is, mert egy csomó katona célhoz akar jutni.

S mivel ez így van s minden parlamentben ez történik, az indemnitynél is meg kell csinálni a nagy ostromot.

Alighogy lecsendesült Kaas Ivor, kezdődik a nagy előadás, az ellenzék vezére, Apponyi a humor aranyos sörényű paripáján nyargalt be a porondra; nevetnek is, nem is a humoron. A könnyű paripa nem jól áll a nehéz lovasnak. Ropog a ló dereka és botlik.

Átül hát a vezér a kedvenc paripájára s kibontja rajta a *nemzeti szabadelvű párt* lobogóját. Ehhez már ért Apponyi. Hiszen egész életében ezt csinálja.

Leng, leng a szegény zászlócska, mely annyiszor volt már átfestve, hol a nyele lett más, hol a színe, hol a felirata, de diadalmas népet maga mögött még nem látott.

Lelkesül a kis tábor. Ábrányi Kornél, aki igyekszik úgy öltözködni, mint Apponyi, de szerénységből mégis kisebb fehér pettyek vannak a nyakkendőjén, világírtó kegyetlenséggel nézi végig a csodálkozó mameluk tábort, mintha mondaná: »Ezt tessék már most megfaggyúzni!« Linder György a kezével-lábával kalimpál, mint egy hőscincér, míg az öreg Tolnay Gábor úgy tűnik fel a vezér háta mögött, mint egy odvas fa, ki-kiröpül a nyílásából egy-egy vadméh: »Úgy van, úgy van!«

Apponyi beszéde három részből állt; egyik a zászló bemutatása, másik a támadás, harmadik pedig a belefűzés a Lehel kürtjébe. A Lehel kürtje a választóknak szól.

Elmondta, hogy az ő pártja semmi változáson nem ment át (nem szegényke, csak megfogyott); elmondta, hogy az állami közigazgatást az ő programjából vette át a szabadelvű párt.

- Nem volt ráintabulálva a nevükre - kiáltá közbe egy kormánypárti hang.

Amire fölriad az örökre álmos Wodianer Béla, akinek az ébersége csak a közbeszólásokon kapcsolódik ki s anélkül, hogy fölnyitná a szeméit megmordult:

- Rendre Csatárt!

A zászló (melybe egyébiránt Szilágyi mindjárt beütött egy díszszöveget) még szerencsés is lehet, de a támadás nem volt szerencsés, mert a nagy tehetségű gróf túlságosan használta a *lőpor nélküli füstöt* - ami nem éppen új találmány, s talán nem is vindikálja magának.

Minél tovább beszélt Apponyi, annál bőszebb lett Szilágyi. Már-már alig ült a helyén. Mérges gesztusokkal átbeszélte Szapáryhoz, Wekerléhez. A ceruzát idegesen lecsapta a pad alá. Vészjóslón koppant a földön.

Ebből a tapasztalt jegyzők mint égi jelekből a csillagászok, előre kiókumlálták, hogy nagy csata lesz. Az üstökös jelentkezik. Szilágyi fog beszélni.

S valóban minden ingerelte. Hock János diadalmas szatír arca, Horánszky rejtélyes gúnyos savanyúsága s különösen Apponyinak az a megjegyzése a beszéd végén, hogy a kormány fél így meggyengülve fölvenni a harcot...

Mit, meggyengülve? Mikor ő tegnap adta ki a bulletint: »Hogy a kormány jól érzi magát és nincs szándéka kimúlni«.

Fölpattant mint a nyíl, fölpattant még a nagy éljenmorajban, mely a leülő ellenzéki vezér jutalomjátékát kíséri. »Öt perc, öt perc!« ordítják még a balon. »Tisztelt Ház!« hasad föl a Szilágyi hangja ércesen.

Csönd lett. S a mélységes csönd szokatlanságában újra fölriadt Wodianer:

- Rendre Csatárt!

Nagy derűtséget kelt, még az elnök is mosolygott. Az ártatlan Csatár ott bóbiskált, két könyökére dőlve a padjában, mint egy legelésző bárány.

Szilágyi kifeszítette herkulesi mellét, s dörgő hangon üzenté meg a hadat az ellenzéknek.

- Ám küzdjük hát meg a nagy csatát! Legyen harc!

Az ellenzék a sziú-indiánokra emlékeztető tábori lármával ordított:

- Legyen harc! Helyes, helyes! Harcoljunk a végkimerülésig!

Olay lelkesen közbekiáltott:

- Az utolsó csepp vérig.

S azzal kiosont a büfébe (nyilván, hogy egy kis veres borral megszaporítsa a vérét).

S a harc megindult. A Ház rettentő Kinizsije oly pusztítást művelt az új zászlójú ellenzéken, amilyenre még annálék nem emlékeznek. Önmagát múlta felül ma. Nincs a szónoklat arzenálisában az a fegyver, amelyet beléjük nem mártogatott. S milyen bravúrral! Élvezet volt látni a kegyetlen munkát, de egyszersmind borzalmas is volt. A suhogó nyilak mérgezett hegyeikkel, a rettentő bárd, mely vág nagy sebeket, a koponyákat repesztő buzogány csak úgy döngött. A finom pengéjű kard, mely játszi módon karcol, csak úgy villogott, fénylett...

A mamelukság vidoran nézte, hogy lapul meg az ellentábor, hogy konyul le a hőscincér bajsza, hogy változik az Apponyi mosolygó arca halványabbra, hogy dőlnek ki a Kőrösi Sándor torkából a befagyott falrengető »helyesek« és »úgy vannak«.

Néma már a balmező. Csak félve oson ki egy-egy illedelmes közbeszólás. Pedig a hatalmas szónok, miután ellenfelét már jól elpáholta, mesterileg csoportosított érvek finom hálójában jól összefojtogatta, nem éri be a pusztá diadallal, hanem győző módjára a zsákmányolásra indul, belenyúlva a rozoga muníciós szekerekbe - bebizonyítja, hogy az állami közigazgatás (az a sokat emlegetett *saját külön gyöngy* a programban) voltaképpen az ő eszméje.

Nagy konsternáció támadt erre. Egy »ah« lebbent át a Ház összes vidékein.

Az ördögbe is, nem mindennapi történet. Egy apa reklamálja a gyermekét.

S eközben még egy apa támad. Az igazi. Aki hosszú ideig némán nézte a civakodást a gyermek felett. (Hogy volt hozzá szülői szíve?)

Hol vagy Salamon király, hogy dönt?

Salamon király nincs itt, itt van helyette Chorin Ferenc, akire Szilágyi hivatkozik.

- Úgy van, úgy van! - kiáltja Chorin Ferenc.

S a mérsékelt bal néma marad.

Apponyi lehorgasztja érdekes fejét nagy szomorúan, mint ahogyan illik egy apának, aki éppen ebben a percben veszítette el egyetlen magzatját.

Már-már a jobbon is a részvét kezd kibontakozni a szerencsétlen szülő iránt, még a Szapáry szelíd kék szeméből is kiolvashatná Szilágyi »ne bántsod már, ne bántsod már, kérlek«, de a megbőszült oroszlán nem enged, tapos és dül elementáris erővel.

Fekete kurta haja átnedvesedik, fénylő lesz, homlokán verejtékcseppek gyöngyöznek.

De semmi az. A kitörő éljen-zúgás igazi selyemkendő a szónoknak: egy pillanat alatt felszárítja a fáradtság csöppjeit.

...Vége a hatalmas beszédnek. Szilágyi leül. Az éljen-orkán süvít. Káprázat fogja el az embereket. Minden kicsinek látszik, mintha Liliputban járnánk. Ici-pici Horánszky Nándorok s parányi Linder Gyurkák mozognak a megkisebbedett Apponyi körül. Minden le van lapítva. A pusztaság tompa érzése nehezedik a kedélyekre.

Az ellenzék össze van törve!

És a nagy pusztaságban csak a nyolc miniszter széke látszik. De mekkora óriások ülnek ott - glóriával a fejük körül.

A mamelukság zsibongva tódul ki a folyosókra, vidáman, életkedvvel.

- Agyon vannak vágva!

De mindez csak a képzelet játéka. Gomolygó köd, melyet egy nagy elme elszór. Varázs köd, mely elfoszlik. Egy nagy beszéd és egy kis beszéd közt nagy a különbség, de csak egy napig. Hétfőn, mire megint összeül a Ház, minden a régiiben marad.

Az agyonvágott emberek fölélednek és visszanyerik természetes alakjukat, a miniszterek is a magukét s újra és újra elülről kezdődik a harc - mert mindig van és lesz egy csomó katona, aki célhoz akar jutni.

A T. HÁZBÓL okt. 20.

Az első ötéves országgyűlés, melyben titáni csaták zajlottak le, fegyvercsörgetés közt készül kimúlni. Az utolsó ülészak nyitánya csak úgy porzik a bajvívók rohamaitól. De a kocka megfordult. Az ellenzéket verik. Rossz kimenetelű csatába vezeti őket Apponyi.

Szegény mérsékelt ellenzék (mely isten tudja, hányadszor változtatja már a nevét) olyanok, mint az akváriumban levő halak; jó halak, derék halak (némelyik arany pikkelyű), de az akváriumban levő víz minduntalan megposványosodik felettük.

Most friss vizet próbálnak eresztetni magukra - de az új vizükben máris veszélyes baktériumokat fedezett fel Szilágyi és ma Szapáry.

De ne ugorjunk az ülés végére, referáljunk sorban.

Beöthy Ákos kezdte meg reggel a vitát, s híre járt, hogy Horánszky fogja megtámadni Szilágyit.

- Ráspolyba harap - jósolták nagy búsán a Horánszky emberei.

De Horánszky helyett Beöthy mozgósított, aki meglehetősen szelíd volt. Nagy figyelemmel hallgatta a Ház, s beszédjének bizonyára nagy sikere lett volna, ha Zirzen Janka nincs, akinek a növendékei (vagy harminc rózsabimbó) éppen a leghatásosabb helynél (mikor az apaságot vette el Szilágyitól Grünwald részére) kezdtek szép katonás rendben fölvonulni a karzatra.

Mintha tavaszi szél lengette volna meg a honatyákat, egyszerre mozogni kezdett az egész Ház, ki a gukkerért nyúlt, ki a bajuszát pederte.

Egyszóval a figyelemnek vége volt:

- Az ördög menjen innen most Angliába!

Beöthy Ákos beszédjét megölték a bakfisok; de a harc tovább folyt. Az udvarias kormánypárt széttekintett. Hamar egy fiatal szónokot ezeknek a leányoknak!

A sok kopasz fej közt nem akadt más, mint Pulszky Károly. (Hol ögyeleg ilyenkor az a Fenyvessy Ferenc?)

De Pulszky Károly is megfelelt, okosan, szerényen és tárgyilagosan polemizálva Apponyival. Végül szobrot gyúrt Beksicsnek (De hova állítjuk már?), rámutatva, hogy a nemzeti szabadelvű program eszméit jobbadán e kitűnő publicista vetette fel először.

A szabadelvű párton mozgás támadt. Minden szem Beksicset kereste. Hol van Beksics, merre van Beksics?

Jött is be nagy lihegve nemsokára, mint az olyan ember, akinek váratlanul kikerültek az elveszett holmiai.

Apponyi következett. Ő is beismerte, hogy a holmi egy része Beksicsé. Aztán nagy hévvel vetette magát ellenfelére, Szilágyira, ki mosolygó arccal hallgatta végig a nagy attakot, melynek első részét a gúny fegyverével vívta meg Apponyi, ügyesen bontogatva ki magát az útvesztőből, amelybe sodortatott; a támadás komolyabb része kevésbé volt sikerült, de érvei mesterien voltak elrendezve beszédjében, mint egy kertben a virágpadok. Itt egy kis jácint (egy ötletke), ott egy grupp (egy érv), amott egy megálló hely. (Ide az éljenzés jön.) Itt egy mesterséges tó... a tavon kacsák úsznak, kúszó növények indái közt... távolabb egy filagória és megint egy pihenő hely. (Ide megint éljenzés jön.) Azután jön a belle vue... a jó kilátás. Ah, a jó kilátás! E kilátásokért van az egész kert...

Szilágyi nyugodtan hallgatta. Csak néha mozdult meg idegesen, mint egy ugrásra készülő tigris. S egyetlen egyszer szólt közbe:

- Frázis! Ez is frázis!

Majd szólni akart, a jegyzőket kezdték keresni haragos villámmal telt szemei, de gróf Szapáry Gyula intett, s erre meghajtotta fejét. Gróf Szapáry Gyula fog beszélni.

S alig hangzott el a frenetikus éljenzés, mely a Háznak ezen nagy szónokát kétségtelenül megilleti pártbelieitől, gróf Szapáry Gyula állott fel, s mesterkéletlen, egyszerű modorban, kerülve a szónoklati rafinéria görbítő, nagyító és kicsinyítő tükeit, de nyílt, magyar ésszel cáfolta meg az ellenzék érveit az indemnity ellen.

Ma azonban ő sem maradt a puszta védelemnél. Mikor ezzel készen volt, kihúzta kardját a támadásra az új program ellen, s beszédjének az a helye, hol a kiegyezés megalkotásának intencióit magyarázta, egyszerű világosságával és józanságával, nem nélkülözve a föllendülés ércét sem, oly hatást keltett, mint csak igen kevés beszéd a Házban.

Lelkes éljenzésben tört ki a mameluk-tábor a beszéd végén, mintha a régi, tíz év előtti lélek szállt volna az ellomhult testbe.

Főleg midőn Szapáry kijelenté, hogy a párt fölveszi a hirdetett harcot, bizalommal, önérzettel; az egész tábor megmozdult harciasan s még Urbanovszky Ernő se rázta öreg fejét jobbra-balra tagadólag, hanem mintha Kubica szeme nézne, lefelé függélyesen.

Az újságírók karzatán nagy meglepéssel nevetgéltek jobbról is, balról is, a fránya skriblerek:

- Szépen indul minden... el van vetve minden. Az idén megint jól telelünk gyerekek!

A MAI ÜLÉS okt. 21.

A mai nap megint jól kezdődött. Már az ülés elején szétszórta a Házban Bolgár Ferenc a legújabb »kakas gyufákat«, melyekre csak rá kellett lépni, hogy nagyot durranjanak... Elsőrendű gyufák. A »Katonai Lapok« példányai, mely lap ellen Fejérváry rendeletet bocsátott ki.

Egyébiránt az új »Fejérváry-affér« nem keltett nagy figyelmet, mert minden érdeklődést egy közelgő esemény abszorbeált: a Szilágyi válasza Apponyi beszédére.

Minden ezt várta. A folyosó, mely folyton ürült és telt, aszerint, amint a vita hullámai közelebb látszottak sodorni az eseményt, a karzat, mely szakadásig tömve volt. Felülről az asszonyok kíváncsiságtól izgultan tekintgetnek alá, lesve az idegizgató látványosságot, mikor az egyik rétor szétmarcangolja a másik rétert.

A vitát Hegedüs Sándor, az előadó, kezdte meg, akinek feltűnése az előadói székben nagy mozgást keltett az ellenzéken.

- Miért beszél ilyenkor az előadó?

Miért? A nemzeti párt fantáziája elkezd működni (hátha valami édes titok lappang e mögött?) s csakugyan felfödöz egy rejtélyes pontot a láthatáron.

Ott gömörödik a napfényben, terem közepén üresen az igazságügy-miniszter széke. Ez az üres szék végigszalad az ellenzéki logika útjain, keresztül megy a retortákon, Kaas Ivor ábrándos fején, Horánszky epéjén, Beöthy Ákos humorán, s mire végigjárta ezt a folyamatot (perc az egész) már meg van fejtve a talány: azért beszél Hegedüs, mert üres a miniszteri szék és most a többség obstrukciót csinál, hogy kihúzza az időt, amíg megjő a szék gazdája.

Még egy perc s a mérsékelt ellenzék már látja a megrémült többséget, melyet »megint« cserben hagyott Szilágyi, a futkosó galoppinokat, akik lihegve keresik az eltűnt minisztert leverten, kétségbeesetten térnek vissza, eredménytelenül, sőt őt is látják, a »nagy cséplőgépet«, amint tehetetlensége érzetében elbujdosik s nem mer többé szembeszállni Apponyival, a rettenetessel.

Horánszky gúnyosan enyeleg Hegedüssel:

- Adunk egy félórai halasztást, amíg a miniszter megjön!

De csakhamar fölrázza a mérsékelt ellenzékét álmaiból Wekerle, aki nagyszabású polémiával tör Apponyira. A miniszter ugyan csak a portyázó szerepét játssza a döntő ütközet előtt, de találó vágásaival s szellemes fordulataival oly közel férkőzik az ellenséghez, hogy az veszedelemben látja magát jóval a várt veszedelem előtt. (Apponyi szenvedélyesen jegyez.)

Végre belép a terembe az igazságügy-miniszter. Előtte egy szolga rengeteg fekete táskával, mögötte egy szolga hatalmas könyvnyalábbal. Összerezzen a Ház. Hajh, mi lesz itt ma, mikor Szilágyi ilyen arzenállal vonul be!

A mérsékelt ellenzék feszeng helyén s hogy leplezze kelletlen érzelmeit, elkezd tapsolni. Játék a félelemmel!

Wekerle után Helfy szólt még, tiltakozva az ellen, hogy a szélsőbal a költségvetésnél obstrukciót akart csinálni s aztán Kaas Ivor kerekedett szólásra, de csak azért, hogy minden öt percben megkérdeje a minisztert, hajlandó-e már beszélni, mert szívesen átengedi neki a szót. Játék a bárdal!

A 3. szakasznál végre fölállt az igazságügy-miniszter, s másfél óra hosszat szatirizálta és döntögette föl Apponyi érveit. Mai beszédének árnyazata - ragyogó árnyazata - a szarkazmus volt. Gúny, találó persziflázsokkal és oly előadási szubtilitásokkal, melyek az egész Házat szinte elkápráztatták. A miniszter egész szónoki nagyságában, előadói képességének egész csodálatosságában emelkedett föl a harcra. Az ugrásra készülő oroszlan ma nem tett pápaszemet az orrára, hogy legyeket fogdosson. Teljes erejével rátört az ellenfélre, s torkára tette karmait, amikor azt dörögte feléje, hogy amit tesz, az *szédelgés* a hatvanhetedik alapon.

A Ház fojtott lélegzettel hallgatta a nagy szónokot s az ellenzék szinte önkéntelenül megrezzent, mikor gúnnyal tele arca feléje fordult. A fejek kényelmetlenül forogtak jobbra-balra, mikor a miniszter föl- és lemozgó kezének árnyéka rájuk esett (mintha csak annak az árnyéknak is súlya lenne!), az öreg Csanády pedig mint egy hörcsög ugrott föl a miniszter egy véletlenül feléje irányuló gesztusára és rikácsolva kiáltotta:

- Ne mutogasson mindig énrám!

Viharos tetszések, a többség egész testét megrengető derűltségek váltogatták egymást a miniszter beszéde alatt. S végül hosszú zúgással, tappsal omlott feléje pártja elismerése.

Apponyi azonnal felelt, s ez a másik gladiátor, ki gyönyörű szónoki vértetében szintén győzhetlen, ma is hatalmasan védelmezte magát. Rögtönzése igazi kis remek volt, mely éppúgy elragadta a viadal nézőközönségét, mint az imént Szilágyi hatalmas beszéde.

A két óriás harcába azonban ma az ülés végén lágyan, békítően szólt bele egy nászinduló, mely a miniszterelnök szép leányának esküvőjéről hangzik. Emiatt ugyanis holnap nem lesz ülés s a fegyverek kapitulálnak egy napon egy mirtuszkoszorú előtt.

A T. HÁZBÓL okt. 23.

Az aranyos kopjára föltűzött zöldes sátorban, bíboros székében nyugodtan ült ma az elfáradt, előregedett elnök.

A parlamenti párviadal, mely Apponyi és Szilágyi közt vívatik végkimerülésre, ma általánosabbá lett. Jókai beszéde alatt, melyben tarkállott a sok szín, sok ötlet, az egész ellenzék közbebeszélt. (Még szerencse, hogy Károlyi Gábor gróf római zarándok lett.) Kaas Ivor és a különféle Linderek, váltig zavarták a szónokot; az elnök nem győzött a csengettyűjéhez kapkodni.

Egyre sírt-rítt a kis fekete nyelvű harangocska, mely már annyiszor elpanaszolta a parlamenti méltóság hiányát, az öreg Csatár behúzta nagy fejét rettentő váll-lapockái közé és összetett kezekkel rimázkodott a pártbelieknek, hogy ne beszéljenek, mert ő ma nem szeretne kikapni.

- Rendet kérünk - kiálta valaki a jobboldalról. - Ne lármázzanak!

- Pszt! - csitítá egy másik mamelukhang a csend követelőjét. - Ne avatkozzunk bele! Hagyjuk az elnököt. Hadd végezze ő, a maga barátaival!

Jókai szelíd, mézes humorát csöppentgette a baliakra; de ez, a három napi ádáz kardcsattogtatás után csak olyan volt, mintha cukros mandulákat kezdene valaki dobálni a nehéz vértekre és sisakokra.

Polónyi, aki megvágott kezét még mindig a kabátjába dugva viseli, gúnyosan kiálta:

- Poéta, poéta!

Horánszky Nándor is, ki úgy ült ott, mint egy felfújtt pók, egyre kíméletlenkedett a nagy íróval, mire az ki is fakadt:

- Csekély ember vagyok, akit Horánszky Nándor mélyen lenézhet maga alatt, de valami mégis vagyok: e nemzet ötvenéves történetének élő krónikása.

S az öreg krónikás még a szokottnál is nagyobbban látszott e pillanatban a sok vásott közbeszóló között, kik a saruit se érdemesek megoldani. Bele is kezdett a krónikamondásba...

Másképp csinálták ők valamikor a nemzeti pártot! Mikor még Tisza Kálmán és Szapáry Gyula verekedett meg a katonatisztekkel...

Lelkes éljen-moraj zúgott fel a párton a régi remiszenciákra...

Apponyi lehajtotta a fejét. Mintha ő is gondolkoznék: milyen különös vita ez? Szilágyi szemére vetette neki tegnapelőtt, hogy ő aulikus. S kicsoda Szilágyi? Őfelségének egy minisztere, valóságos belső titkos tanácsos. S mégis mint vádat dobja oda valakinek, hogy az udvarhoz húz. S most Jókai is két valóságos belső titkos tanácsossal áll ki (pláne két miniszterelnökkel), akik az osztrák tisztekkel verekszenek. Hogy dicsekszik vele az öreg poéta. S az a két államférfi is, hogy átmelegszik ez emlékeken...

A napfény az elnök háta mögé lopózva enyelegve játszik az ország címerén. A krónikás folytatja az ő krónikáját, hogy küldöz Tisza Kálmán pénzt az emigránsoknak... s Apponyi még mindig lehajtva tartja fejét, gondolatot gondolatba fűzve, hogyan lehetne az országot fölszabadítani a *rabságból*.

(Tudom, csodálkozni fog Taaffe, ha odafönt Bécsben megolvassa ezt a vitát, hogy Apponyi ezektől az osztrák porkolábaktól akarja megszabadítani a nemzetet.)

Jókai után Horánszky jött. Egy bödön méz után egy akó savanyú káposzta.

A kis öreg volt a nemzeti párt »tromfja«. Négy napon keresztül fenyegetőztek vele.

- Horánszky leplezni fog!

A pièce de resistance! A nagy Horánszky. A nagy emlékező. A nagy szatirista. Borzasztó lesz...

Az ember azt hitte volna, hogy skarlátköpenyben lép ki a színre, izzó vassal, éles pallossal. (Vajon fölvette-e szegény Szilágyi tegnap az utolsó kenetet?)

De nem a hóhér kosztümjében jött ki; ott állott kurta barna kabátjában. (»A tisztességnek kézről-kézre adott nagyon megviselt köpenyét« csak Szilágyi éles szeme látta meg rajta.)

Egyszerű közönséges halandó volt, sem a foga nem volt kicsorbítva, sem a szeme nem volt vérbe borulva. Igazán semmi különös nincs rajta. És mégis ő fogja megsemmisíteni Szilágyit.

De hát miért ne? Sok csoda történt már, La Brouillière nagy hős, nagy tábornok volt, száz csatán győzedelmes - s mégis egy komfortáblí gázolta el! Minden megeshetik a világon.

Fölállott Horánszky, édeskés lágy hangot és férfias nyugalmat affektálva, de kezeiben úgy reszketett a cvikker, mint egy veszekedő asszony kalapján a rezgő...

Nyugtalan volt, amíg festett. Mert festett a gyűlölet tégelyeiből. Festette a Szilágyi arcképét sötét kegyetlen színekkel.

A mameluk tábor közömbösen hallgatta egy ideig: Hadd harapdálja a ráspolyt Horánszky, ha olyan jó foga van.

- Mégis szörnyűség, amit csinál. Kiáltsuk legalább, hogy »rendre!«

- Ejh, hagyjuk Szilágyira - szóltak a békavérűek. - Ne avatkozzunk bele. Hadd végezzen ő maga a hajdani barátaival!

A kép, a miniszter fotográfiája, egyre sötétebb, feketébb lett, izléstelen, durva vonásokkal mázolván, maga Horánszky egyre sápadtabb, amint több-több epe ömlött ki a száján, Apponyi pedig a szégyenkezéstől egyre pirosabb.

- Éppen az a színe van, mint Apponyinak - szólt halkán valaki valakihez a hátam mögött.

(Hátranéztem: Luppa volt. Hát bizonyosan a sillerjéről beszélt.)

Igen, valóban a siller bor színét vette föl Apponyi arca, egyszövetűvé válván az Ábrányi Kornél nyakával, ki láthatólag szinte ideges lett a kínos analizálás alatt, melyhez hasonló személyeskedés a magyar parlamentben még elő nem fordult; a legdurvább gorombaságok jezsuita simasággal föltálalva.

Szilágyi nyugodt maradt; egy izma se rándult meg. Oly hideg volt, mintha Aesopus meséiből olvasna Horánszky valamit. Például a rókát, aki az oroszánt be akarja taszítani egy verembe...

Csak éppen hogy nem ásított Szilágyi. Bámulatos léleknyugalom. Fölkelt, átment a jegyzői táblához, nadrágzsebébe mélyesztett kezekkel s ott még ráért kötekedni az öreg Madarással is, majd visszatért a helyére, hozzáigazította az óráját a Ház órájához. (Ez volt ma a legmeggondolatlanabb lépése), hallottuk, amint megberreg a kis fogantyú... Ejh, ez az ember még élni akar!

De a párt java már dühbe jött.

- Rendre, rendre! - kiáltozák. S Péchy kétszer is rendreutasította Horánszkyt.

Amire méltatlankodni, zsidongni kezdtek a balok. Hoitsy, mert lutheránus, többet mer, odarohant az emelvényhez, fenyegető gesztusokkal.

- Hagyjátok beszélni! Hiszen csupa ártatlan dolgot mond.

Tisza Kálmán fölkelt és tüntetőleg elhagyta a termet. Csernátorny közbeszólt:

- Undorító!

S ő is a folyosóra ment. Nem hallgathatta tovább.

Csernátorny mindig tud hangulatot csinálni. Néha egy szavával megfordítja a környezetét.

- Miért ment ki Lajos bácsi?

- Haragszik.

Erre az egész jobb sarok haragudni kezdett s kipusztult a teremből a folyosóra, ahol szintén történt leleplezés. (Valaki egy hosszú aranszőke női hajszalet gombolyított le a gróf Pongrácz kabátjáról.)

De csakhamar rezgett a villamos csengettyű. Szilágyi felel.

Rohant minden lélek, s a templomi csöndben az órák ketyegését lehetett hallani a zsebekben. (A legszebben ketyeg a Csataré.)

A fönséges szónok (mert igazán ez az epitheton illeti meg), megbolygatott múltját szavaival állítja a Ház elé, s a Ház frenetikus éljenriadalomban tört ki.

A baloldal mélységesen hallgatott.

Horánszky föluggott; homloka megvörösödött, szemei kidagadtak, halántéka lüktetett. Láta, hogy minden erőlködése hasztalan volt.

Még egy kis tartalékméreg volt elméje zacskójában. Még egy kis mérges nyál.

Egy magánbeszélgetését hozta fel, melyet évek előtt folytatott Szilágyival, de éppen ez okozta vesztét.

Szilágyi újra fölállt. Elmondta, hogy magánbeszélgetéseket nem illendő fölhozni, mint bizonyítékokat (és most egy fordulattal egyszerre támadó lett a támadottból), de ha már meg van említve a magánbeszélgetés, ő azt most kiegészíti egy részlettel; hogy Horánszky ez alkalommal arra ajánlkozott, kilép vele és otthagyja Apponyt - de ő (Szilágyi) ezt el nem fogadta.

Homéri kacaj felelt erre. Kacaj és éljen. A kacaj végig hömpölygött a padokon, a Ház összes mezőin. Kacagott az elnök, kacagtak a jegyzők, a gyorsírók, még a terem-tisztek is kacagtak, kacagott a karzat és kacagni fog az egész ország.

Horánszky még egyszer, mint sírból kikelt rém, holthaloványan föltámoLygott s kínos vergődéssel vallotta be, hogy igaz, ő is ki akart lépni, de csak arra az esetre, ha Apponyi nem mutatkoznék később szabadelvűnek.

...Hm! Jó lesz azt tudni, hogy ez a gyanú meg szokott fordulni még a Horánszky lelkében is?

A Ház nevetve oszlott szét. Az óriási párbaj, melyet a két vezér folytatott s melyre sokáig fognak visszaemlékezni az annálisok, véget ért a mai nappal. S akik Caesart jöttek temetni, fakó saroglyán vitték haza Sancho Pansát.

A MAI ÜLÉS okt. 24.

Szokatlanul megnépesedett a Ház, csak télen láthatni ilyen üléseket.

Még az úgynevezett titáni csata alatt (melynek egyébiránt a valóságban nem volt más halottja, mint Rácz Atanáz) sem voltak annyian.

A karzat is megtelt. Pedig nem volt előkészületben a fekete táblán se Apponyi, se Szilágyi, se Fenyvessy Ferenc.

De mégis kellett lennie valakinek, aki vonzott.

Hát persze hogy volt. Uzelác, alkotmányos életünk ezen kimagasló alakja.

Ővele végzett ma a miniszterelnök, válaszolván Horánszky és Ugron Gábor interpellációira.

Alig várta a Ház, hogy átessék a különböző jelentéseken és harmadszori fölolvadásokon, hogy aztán fölálljon gróf Szapáry Gyula, ki előtt barna miniszteri tárca hevert, nyilván az Uzelác-iratokkal.

Déli harangszókor egészen ünnepélyes képe támadt a tanácsteremnek. Megkerült Károlyi Gábor valahonnan, Uzelác őt is behozta, a miniszterek mind ott ültek a karéjban, az egy Csákyt kivéve, s mélységes csönd támadt, mikor végre fölállt a miniszterelnök, s elmondta részletesen a vizsgálat eredményét.

Mindenki figyelemmel hallgatott, mert a miniszterelnök nem közlé előlegesen a klubban a választ, ami igen kellemetlen dolog lehet az olyan interpellálóknak, akik készülni szeretnek a viszontválaszokra.

A válasz tehát az újság ingerével hatott mindenkire.

Világos képét adta a fiumei tüntetésnek, majd a vizsgálat adatait szellőztette s maga is megbélyegezván Uzelác eljárását, közlé a Házzal, hogy a százados felsőbb hatósága által megdorgáltatott.

- Helyes, helyes! - hangzott jobbról.

- Kevés! - kiálták közbe a szélsőbaliak. - Csatár dühösen ugrott föl: »kevés ha mondom«. (Ő legalább is nyársra szeretne volna húzatni Uzelácot.)

Majd a hadügyminiszter körrendeletét említé a miniszterelnök, mely a politizálástól eltiltja a katonaságot mindenkorra.

A szabadelvű párt (mely a kevésnél a többet szintén jobban szeretné) megnyugodva helyeselte a szatiszfakciót. Mert ha nem helyeselte volna is, csak ilyen marad ez már, amilyen most. Ezelőtt még ilyet se kaptunk. Hja, a szegény ember vízzel főz.

Uzelác úr csak egy példány abból a nagy családból. Az Uzelácok örökké valók s átöröklődnek az egyik kormánytól a másikra. Uzelácok mindig voltak és lesznek. Az Uzelácok sohasem változnak, csak az elégtételek mennek át némi metamorfózison.

Van olyan elégtétel, hogy a büntetett Uzelácnak esik jól. (Például áthelyezik, de magasabb ranggal.) Van aztán olyan, hogy át se helyezik, hanem csak megdicsérik titokban. Van olyan, hogy nem dicsérik meg, csak előléptetik egy kicsit. Nem minden Uzelácnak egyforma a szerencséje.

A mostani Uzelác aránylag pechben volt. De mégse elég pechben, hogy a hazát lázas örömré hangolja.

Hej, mennyivel is szebb volna a válasz, s tudom a miniszterelnök is szívesebben közölné, ha ilyen lehetne:

- Öfelsége roppant haragra gerjedt, t. Ház, a Jellasics-ezred ellen s az ezred szétesztelését rendelte el. Uzelác volt százados úr pedig a kard-bojtját veszítette.

Micsoda lelkes éljen lett volna a jobboldalon, de a mai vita menetére nem bírt volna semmi befolyással.

Mert azért savanyú Horánszky Nándor elmondta volna előre átgondolt disszertációit a kormány veszélyes fiumei politikájáról, a bős Ugron Gábor, mint egy megvadult sziú-indián, ugyanolyan vérgyullasztó, hatalmas, lázas szónoklattal, mint a mai, azt hirdette volna, hogy a kardbojt nem elég, hanem Uzelác levágott feje ide hozassék és a Ház asztalára tétessék közszemlére. (Zajos helyeslés és éljenzés balról.)

Ennek aztán a kormány megint csak nem bírta eleget tenni; s ott volna, ahol most van, a »meghátráló politika útvesztőjében«.

De ez mind csak a képzelet játéka... Az Uzelác-ügy prózáilag intéztetett el. Elégtételt kaptunk s ezzel vége. Uzelác százados úr megdorgáltatott (s ez neki nem kellemes). A többi Jellasicsek is megkapták az orrot (az meg önekik nem esett jól.) Igaz, hogy ennél az elégtételnél mi sokkal szebbet is ki bírtunk volna magunknak gondolni, de az még kevésbé lett volna kellemes a Jellasicseknek és Uzelácnak.

A MAI ÜLÉS nov. 8.

Péchy tizenegy órára híttá össze az ülést, ami virágnyelven annyit jelent, hogy rövid lesz, de bizony az elég hosszúnak ütött ki, mert a megpihent ellenzék nagy haragba és dikciózásba tört ki, hogy önekik semmi dolgoznivalót nem ad a kormány. Pedig csak úgy égnék szegények a munkától és szorgalomtól.

Aesopus leleményes ember volt. Kigondolta a farkast és a bárányt, de annyira már az ő humora se terjedt, ilyen alakokat ő sem bírt kigondolni, akik ha munka van - megakadályozzák, ha pedig munka nincs, hogy ők tétlenségre vannak kárhoztatva...

Apponyi állt a panaszkodók élére. Utána Ugron siratta meg a drága időt, amit el fognak pocsékolni. (Pláne most, mikor Károlyi Gábor is itthon van, egész kényelmesen lehetne csinálni egy kis obstrukciót.)

Beöthy Ákos pazarlással vádolja a kormányt, időt pazarol; nincs munka-programja.

Horánszky Nándor (a feltámadt peleskei nótárius) szétnéz a teremben, s látván, hogy nincs itt Szilágyi Dezső, s nincs is érkezőben, szintén megkockáztat egy harapást a munkátlan kormány ellen.

De gróf Szapáry Gyula nem hagyja magát becsábíttatni a bőbeszédűségbe. Pedig ez a cél.

A bácskai vándorok voltaképpen azt szeretnék megtudni, hogy mikor lesznek a választások. Szapáry tartózkodva felel: most a delegáció van, a Ház munkarendjét elég idő a delegáció után megszabni, a függőben levő kereskedelmi szerződések előkészítése szerint.

Összesúgnak a kíváncsi urak savanyú képpel.

- Nem tudtunk meg semmit!

- Majd megpróbálom én - erősködik Polónyi s egy gorombaságot lő ki a kormány ellen, hogy képtelen a kormányzásra, mert nincs munkaprogramja.

Kaas Ivor is előrohan, de még az öreg Helfy is szétjátssza magát s egyenesen Péchy Tamásnál vádolja be a kabinetet, hogy csináljon nekik munkarendet.

A mamelukok megijedtek:

- Jaj most a kormánynak!

De Péchy jószívű ember, nem kegyetlen, rá sem hallgatott Helfyre, hanem csak magában élődék:

- Én, hogy én csináljak munkarendet a kormánynak? - Ej, ej Náci, hát elment már neked az eszed öreg korodra?

Végre is szavazásra került a dolog - s a sok lusta mameluk megszavazta a munkátlanságot a kormánynak.

Ez ideges rohamok után, újra lecsendesült az ellenzék s egész jókedvűen unta magát keresztül a kereskedelmi szerződés társalgási formaságain, várván Csáky válaszait a prímás-dologban.

Csáky kijelentette, hogy a kormánynak nem volt más jelöltje, mint az, akit a király felterjesztett, s akit a király ki is nevezett.

Beösmerte, hogy eleinte Samassa is volt kombinációban (akit azonban meg nem nevezett), de Samassa Bécsig sem bírt eljutni, tehát még kevésbé Rómáig; s ezeket elmondván a miniszter Ugron kérdése kapcsán, jókedvéből megtoldotta; még többet felelt, mint amennyit Ugron kérdezett.

Válasz volt ez egy holt embernek - Ugron útján. Csáky Albin még a holtaknak sem marad adósuk.

Andrássy Manó gróf utolsó interpellációjára felelt a prímási székhely tárgyában; hogy a prímás a király ittléte és az országgyűlés tartama alatt Budapesten fog lakni s egyébkor is érseki helynököt tart itt.

Ugron nem vette tudomásul a választ - amiért Csáky egy cseppet sem volt meglepetve.

A Ház többsége ellenben tudomásul vette a választ, amiért viszont Ugron nem volt egy csöppet sem meglepetve.

Nagyon ritkák már a meglepetések a mai világban.

A MAI ÜLÉS dec. 12.

Most minden ülés majdnem egyforma. A folyosó mint egy zsibongó kaptár forr, informál, nyög, panaszkodik, fenyegetődzik. A választások előszele itt fűj már (vagy még csak itt), hogy aztán átvonuljon az egész ország felett, mint egy felhő. (De ebből a felhőből bor esik.) Apró intrikák szövetnek, de ezek csak lenge pókháló szövetből vannak. Minden kaotikus még. Csak a legélénkebb fantáziák látják már jövő házat is, melyben csak úgy rezseg a sok gróf és a sok zsidó.

Voltaképpen két egész új Ház van; az egyik a Podmaniczkyé, melyről azt mondja a nemes báró:

- Nini, alig változott benne valami. Csak éppen hogy a lármás elemek kimaradtak. Íme Helfy és Törs benne a legszilajabbak!

Ez az egyik Ház; a másik a Kaas Ivoré. Ebben meg alig ül mutatónak egy-egy mameluk. Még Tisza is megbukott Nagyváradon, sőt a budai I. kerületben is nagy csata dúlt. Alig hogy meglett Fejérváry.

Igen, még Tiszát is kibuktatta Kaas álmai szerint a hatalmas nemzeti párt, melynek lapja igazi önhumorral írta ezelőtt néhány héttel, hogy a nemzeti párt föllépteti Nagyváradon Apponyit s Tisza helyzete kétes - s hogy indokolja, miért kétes, kibökte, hogy Apponyira fog szavazni a polgárság egy része és a papok.

Hát persze hogy a papok. Az igazi nemzeti szabadelvűség zászlója, melynek nyelét a papok fogják. Ejha! Cukros kis szabadelvűség!

De ne fecsegjünk a jövő Házzal. Lesz, ahogy lesz. Annyi bizonyos, hogy rengeteg ijedt és szomorú arcot lát az ember a folyosókon, csak a Wekerléé bosszús, még pedig abból az okból, mert mindennap más kerületbe hívja egy-egy deputáció.

- Divatban vagyok, mint a krinolin - tört ki a népszerű miniszter bosszúsan.

Nekünk, kiket efféle bosszúságok nem érnek, legjobb megmaradni még a régi Házban, hiszen még él és grasszál. S ma legalább nem látszott rajta a kimerülés jeleiből semmi.

Noha csak rövid jelentéktelen ülést kontemplált az elnök (mert a déli harangszóra összehívott ülések álmosak és rövidek szoktak lenni) ma mégis zajos ülés támadt.

Megszavazván a Ház harmadszor is az 1895-i nemzeti kiállítást, Fejérváry Géza emelkedett fel, hogy Beöthy Ákosnak feleljen, a »Katonai Lapok« ügyében tett interpellációra.

Tudni való volt (hiszen a példa ragadós), hogy valamelyik szerkesztő megirigyli Horváth Gyulától Barost s keres magának egy jogtaposó zsarnokot, vagy hogy Barosttól irigyli meg valaki Horváth Gyulát s keres magának egy áldozatot. Elég az hozzá, hogy Fejérváry megtalálta a »Katonai Lapok«-at. A »Katonai Lapok« megtalálták Beöthy Ákost. (Beöthy Ákos sajtóügyekben dolgozik.) Beöthy interpellált. Fejérváry felet, s minthogy Thaly nem volt az ülésen, azt lehetett volna hinni, hogy ha már a nagy tyúkért (a Magyar Hírlapért) nem volt valami nagyobb láрма, a kis csirkéért (a Katonai Lapokért) éppen semmi harag se lesz.

S azonfelül Fejérváry igen ügyesen válaszolt, nagy griffel, mondván, hogy szabad államban minden embernek joga van írni és beszélni, tehát neki is joga volt megírni közegeinek, hogy a katonák hibás, fegyelem ellenes irányánál fogva ne vegyék komolyan a »Katonai Lapok«-at.

- Liberális cenzúra! - kiáltá egy mérges rekedt hang.

- Én a lap olvasását be nem tiltottam - folytató a miniszter.

- Még az kellett volna! - felel rá az echo balról.

- Ha kell, megteszem azt is - pattant fel Fejérváry.

- De akkor kidobjuk innen! - dörögte szenvedélyesen Ugron.

Nagy, percekig tartó zaj támadt erre; Fejérváry villámló szemekkel tekintett a hang felé:

- Azt a hősiekedést ismerjük.

A pártok izgatottak lettek. A jobboldal helyeselte a választ, a baloldal zsibongott, lázadozott, Beöthy csúrt-csavart indokolással napirendre kéri tüzetni a kérdést, Bolgár fölemelkedik.

- Nincs joga szólani - zúgnak jobbról.

- Fel voltam említve.

- De nem volt megtámadva.

- És csak mint szerkesztő volt felemlítve!

Szólhat! Nem szólhat! Valóságos fehér rózsa, veres rózsa harc keletkezett belőle. A csengettyű hosszasan bongott-kongott, a láрма előmlött a padokon, alig lehetett elállítani.

Végre is neki veresedett az elnök. Hát miért ne szólhatna. Hadd szóljon!

És jó volt megengedni, mert Bolgár igazán jót akart ez egyszer. Egy igen szép ajánlatot tett, hogy ha a »Katonai Lapok« inkriminált részében csak egy fegyelem-ellenes dolgot talál is akár valamely tábornok, akár valamely kormánypárti képviselő, ő a lap egy évi jövedelmét odaadja a kultúregyletnek.

Ez igazán derék tett volt.

Egy jó napot csinált a szegény Sándor Józsefnek (ha majd elolvassa holnap Kolozsvártt), s egy kis dolgot adott a sok heverő generálisnak.

A Ház többsége azonban (ami elég furcsa) nem várta be, míg a fogadás eldőlt, hanem tudomásul vette a miniszter válaszát.

- Ezt előre gondoltam - mondta Belicska Béni egészen felvidulva, hogy új képviselő létrejött már annyira offé van a dolgokban.

A SZÓJÁTÉK

A képviselőház mai ülésén az írói karzatról a következő rejtélyes jelenetet figyelték meg:

Több képviselő váratlanul körülfogta a mameluk-vidéken nyugodtan üldögélő Kégl Györgyöt. Kezükben egy újságlap. Arcukon feszült várakozás.

A lapot kiterítik s rámutatnak egy pontra. Kégl bedugja a fejét az újságba és végül mond valami fölvilágosítást.

Általános bámulat.

Új kérdések.

Most már Kégl teríti ki a lapot és ő mutat egy pontra. A képviselői sereglet összedugja a fejét és ismét Kégl felé fordul:

- ???

Kégl válaszol.

A csoport ahány emberből áll, annyifelé szalad.

*

Hogy e jelenetet megértsük, vissza kell mennünk a tegnapi ülésbe.

Tegnap a tanítók nyugdíjtörvényének részletes vitájában Ábrányi egy módosításához felszólalt Kégl György képviselő a kormánypártról, a Háznak e kedvelt, de igen szűkszávú tagja - nem kis szenzációjára valamennyi Sutyomberki Dáriusnak.

Régi, hallgatásba beleőszült, belesárgult öreg mamelukok megbotránkozva tekintettek a fölszólalókra:

- Mi ütött ehhez a Kégl Gyurihoz, hogy az Apponyi babérait vágyik?

Mások csodálkozva csóválták a fejüket:

- Mi lesz ebből, ha még Kégl Györgyöt is meg tudják szólaltatni a Haluskák?

Valóban a képviselő nagy presszió alatt vala. El is panaszkolt, hogy szívesen hallgatna most is, de nem lehet, mert egy tiszteletreméltó (értsd: kerületbeli) tanítótestület felszólította, hogy támogassa az ellenzéki módosításokat.

Mit tegyen? kérdé melankolikusán a Háztól. A választások közel vannak és a választók feledékenységére számítani nem lehet... (Ide persze óriási derűtséget jegyzett be a gyorsíró, pedig hát igaz is, mit tegyen ilyenkor a képviselő?) Kénytelen beszélni s nem marad egyéb hátra számára, mint hogy »pártállása sérthetetlenségének hangoztatása mellett« elfogadja az éppen szóban forgó ellenzéki módosítást.

Ez meg is történt s Kégl a nagy munka után szinte kimerülten hanyatlott vissza helyére.

- Csakhogy vége van - sóhajtá, izzadó homlokát törülgetve. - Inkább ezer akó bort kívántak volna tisztelt választóim, mint ezt a beszédet.

*

A beszéd azonban nagyobb hullámokat vert, mint a szónok várta. A lapok benne ugyanis egy rejtélyes sort közöltek, mely mindenki kíváncsiságát nagyon fölpiszkálta. Hangzott pedig az következőképp:

»Gr. Széchenyi István valamelyik munkájában szerepeltet valami Wampeng nevezetű gazdag hollandit.«

De hogy mit keres a hollandus a Házban és a tanítói nyugdíjban, azt egy szóval sem magyarázta meg a szónok. Azt sűrű köd borította. És többet nem is említette Wampeng urat. Ennek a következménye volt a fentebbi jelenet, melyet immár kiegészíthetünk.

A képviselők ugyanis meginterpellálták Kégl:

- Mi az ördögöt akartál a tegnapi beszédedben azzal a Wampenggel?

- Annak a szerepe egy szójáték.

- Szójáték? Lehetetlen. (Általános bámulat. Lásd fentebb.)

- Igen is az. Olvassátok csak tovább a beszédet. Így ni. Látjátok ugy-e itt e sort: »a bajokon segíteni nem lehet azon egyszerű oknál fogva, mert nincs pénz«?

- Látjuk. De mi ebben a szójáték?

- Azt elrejt egy sajtóhiba. A »péncz« helyett »peng« olvasandó.

- Eszerint a szójáték?

- A *Wampeng* - *nincs peng*.

...Ez a magyarázata Kégl Wampengjének, aki oly rejtélyesen jelent meg a magyar képviselőházban. Pedig helyén volt ő nagyon abban a beszédben. Mert a hét görög bölcs tudományával vagy a pütkösdi tüzes nyelvekkel se lehet jobban, ékebben megmagyarázni, mért nem kaphatnak annyit a tanítók, amennyit kérnek, mint a Kégl szójátékával. Wampeng - nincs peng.

A T. HÁZBÓL dec. 20.

Erényes ülés volt, amelyről keveset lehet írni. A kereskedelmi szerződések voltak a tárgysoron s édes elégedtség tükröződött az arcokon. A régi ellenzéki próféták, akik eddig mindig azt mormolták a szélbe, »rossz, rossz«, most egy délelőttre megfordultak s azt integetik: »jó, jó«.

Nos, úgy látszik Caprivi mégis csak beválik kancellárnak, mert meg van vele elégedve Gaál Jenő (a pécskai), Mudrony Soma, sőt Kun Miklós is (ámbar Helfy még csak hétfőn beszél, hát nem lehet jótállani érte).

Az ülés kimagasló része a Matlekovits beszéde, aki az avatott ember nagy sokoldalúságával világosította meg a vámügy fejlődésmenetét, s ismertette az új szerződések előnyeit.

A múzsa csókját hordja homlokán a költő, s azonnal megismerik róla. De az avatott, tartalmas szakemberben is él valami varázserő, mely egyszerre lebilincsel mindenkit.

Ím, most is minden fej a volt államtitkár felé fordul s a Ház népe, melyet már csak izgató szerekkel lehetett föllendíteni, nagy érdeklődéssel, csendben hallgatja a szakértelem cikornyátlan és nyugodtan szálló szavait.

Szürke alak, szelíd, méla arccal s meglehetősen monoton hanggal, melybe nem is nagyon iparkodik színeket vegyíteni. Minek is. A közgazdasági beszédekbe nem kell szóvirág, hanem az, amit az egyszeri angol szép rakpartunk nagy fogyatkozásának tartott. Kátrányszag.

Mikor Matlekovits befejezte beszédét, a Ház minden oldaláról ömlöttek hozzá a gratulálók. Apponyi Albert gróf legelől.

Az egész ülés egy nagy testvéresülési ünneppé kezdett kinőni, - mintha nem köszörülnek már a torkukat a kortések a választáshoz s a kardokat a segédek az Ugron-Fejérváry párbajhoz.

Csanády bátya már mogorván hajtogatta a fejét erre a romlásra, de szerencsére jött Ábrányi Kornél s megmentette az ülést.

Elegánsan lépett az arénába, hozván magával egy csomó közjogi gravament a szerződések stílusában, amelyekkel megdöbbsentette (a Pesti Napló szerint) az egész Házat és bevallván, hogy influenzája van, amivel megijesztette a karzat hölgyeit.

Azaz, hát van-e karzata ilyen szürke ülésnek? Van. A párbajszagra egész csomó csinos holló és varjú gyűlt a karzatra, de bizony nem tudtak meg semmi érdekeset. Még Ábrányinak is influenzája volt. Egyáltalán nem volt érdemes eljönni.

A T. KÖZÖNSÉG MORMOG

(Az Ugron-Fejérváry-párbaj alkalmából)

Tegnap azt a megbízást kaptam a szerkesztőségtől, hogy üljek le a telefon mellé s ha a délután folyamán az után kérdezősködnek, hogy az Ugron-Fejérváry-párbajnak mi az eredménye, adjam meg azt a választ, hogy pisztoly után karddal vívtak és mindkettő könnyű sebet kapott. Tegyem pedig utána, hogy mindkettő szivarozik és sétál.

Hát én szépen leültem a telefon mellé és várakoztam.

Mihamar jött az első kérdezősködés és én megadtam a választ.

- De, kérem - szólta vissza az első szám -, én rendes előfizető vagyok. Velem ne mókázzanak, hanem mondják meg, hogy melyiket temetik.

- Nem mókázunk. A valóságot mondtuk.

- Úgy! Skandalum. Hát ezért izgattak föl bennünket?

Visszaszólta a numeró kettő:

- Hát csak diákpárbaj volt? Nagyszerű!

A harmadik remegő női hang volt:

- Kérem, ne mondják meg egyszerre a rémhírt. Ideges vagyok és hamar elájulok. Csak annyit mondjanak, van-e nagy baj?

- Nincs.

- Melyik rogyott össze?

- Egyik sem.

- Hát ki sebesült meg?

- Mind a kettő. De szivarozik mindegyik és sétál.

- És nem szégyenlik magukat?

- Azt hiszem, nem.

- Pedig megtehetnék, amiért így felültettek bennünket.

A negyedik erős basszus. Kiérzik a hangjából, hogy elégedetlen a kormánnyal.

- Beadott neki Ugron?

- Nem igen.

- Micsoda? Hát nem vágta ketté?

- De nem.

- A... a... áh! És még ő mer új pártot csinálni? Hallatlan!

Az ötödik alighanem mameluk-képviselő lehetett, mert így szólt:

- Lemondtak a doktorok Ugron életéről?

- Hogy mondtak volna! Nincs semmi baja.

- Lehetetlen.

- Pedig úgy van.

- Engedelmet kérek, de nem hihetem. Én ismerem Fejérváryt és tudom, hogy nem kompromittálja magát. Egy ember, aki tudja, hogy mit várnak tőle, nem habozik.

A nikszt dájcs asztaltársasági tagságra vallott emez:

- Kevesebb van-e egy fekete-sárga generálissal?

- Nincs.

- Hát egy hazafival?

- Azzal sincs.

- Csakugyan? Fogadom, hogy nem tesznek bolonddá többször.

...Egyszóval a t. közönség nincs megelégedve az eredménnyel és mormog.

Nem is csoda, mikor jó szájízt csinál magának és temetni akart mindenáron.

A T. HÁZBÓL dec. 22.

A honvédelmi miniszter és a 48-asok vezére ma bekötött kézzel jöttek a Házba. Fejérváry jobbán fekete kötés volt, Ugronén fehér, ami mind a kettőnek igen jól áll. Irigyli is a Ház jeunesse doreéja tőlük ezt a kellemes (és szerencsére nem veszélyes) kézdísz, melyet jobban megbámul a karzat, mint a Nopcsa báró nyakkendőjén a százféle színbe tündöklő gyémánttűt.

Fejérváry egészen megfiatalodottnak látszik (hiszen tegnap egy pár gyöngye akkordot hallott a magentai meg a sadowai nagy zenéből), de a többség is szinte galvanizálva van. A diadal édes mámora hatja át a pártot és Kőrösi Sándor is oly hetykén lépeget a termen át, mintha György Endre nem épp most tudatná azt a nemzeti katasztrófát, hogy az amerikai sertés már megjelent Debrecenben. (Alighanem egypár ellenzéki ember vitte azt oda a választásokra - paprikásnak.)

Csak az ortodox szélsőbaliak nem örvendeznek az örvendőkkel.

- Az ördögbe - suttojják -, csak addig ne oszlassa föl Szapáry a Házat, amíg az Ugron keze meggyógyul, mert azzal a fehér kendővel elhódítja valamennyi kerületünket.

Napirenden a kereskedelmi szerződések vannak, s az ellenzéki fölszólalások ma már az Ábrányi Kornél általi megütött tenorban folynak. Mindegyik elkacérkodik egy kissé a közjogi inkorrektiségekkel s csak azután vallja be, hogy a javaslatokat elfogadja.

Helfy érdekes, tartalmas beszéddel indította meg a mai vitát. A Kossuth palatinusa meg van elégedve a szerződésekkel, de annál keserűbb hangú Beöthy Ákos, aki tegnap oly rosszul vacsorált a Palkovicsban, hogy ma valósággal kétségbeesett az ország állapotján. (Mert tudnivaló, hogy akárhányszor tartja nálunk a viták sorsát a kezében a Palkovics szakácsa.)

Az ülés legkimagaslóbb része Baross miniszter beszéde, ki most könnyű helyzetben volt. Mindenki elfogadja a szerződéseket s a miniszternek tulajdonképpen nincs egyéb dolga, mint előhúzdogni azokat az előnyöket is, amelyeket az ellenzéki szemek nem láttak meg. Meg aztán az Ábrányi közjogi skrupulusai. Néhány szavára azok is úgy eloszlanak, mint a köd a szélfúvásra. A tetszés minden oldalról összeolvad.

De most ő kerekedik felül s Ábrányinak azt veti szemére, hogy ő germanizál.

- Hiszen ő azt írta lapjában egy miniszter beszédéről, hogy az sok »blöszét«adott.

Pajkos mosoly fut át az arcokon erre a kritikára. Csak a főrendi karzaton rázza a fejét csodálkozva egy öreg mágnás, mintha azt kérdené:

- Nos, hát az nincs magyarul?

A legnagyobb sikert azonban ma mégis Kaas Ivor aratta. Fölkelt és kijelentette:

- Tekintettel a tárgy fontosságára és sürgősségére, a szótól elállok!

Az egész Ház a szemeit törölgette e csodára.

- Lehetetlen! Hihetetlen. Álmodunk-e vagy ébren vagyunk? - rebegik elképedve a képviselők. Csatár keresztet vet:

- Valami rossz szellem incselkedik velünk és Kaassal - suttogja.

De Kaas tényleg leül a helyére, mire aztán kitör a hálás tetszés a jobbon. Podmaniczky szinte elérzékenyedik:

- Ej, ej - szól bűnbánóan -, talán föl sem kellett volna lépnem ez ellen a jóra való Kaas ellen. Mért is nem mondott már le szombaton a beszédéről?

Az ám, a Ház feloszlata és a téli választások... Erről beszél a haldokló Házban minden. Az üres padok (már a honatyákat a kortesutakon viszik a szelek), a diskurzusok, a készülődések.

A folyosókon zizeg a kandallók tüze és a képviselők ott melengetik előttük lábukat. (Ki tudja, meddig melengetik!) Szól az anekdota.

Egy mameluk, aki öt év előtt még ellenzéki ember volt, a hasábok nyájas pattogása mellett szélsőbali honatyáknak az ő régi slágerjeit osztogatja ki. (Minek azok már neki?)

- Nos, jegyezzétek föl azt is, amit Beöthy Algernon mondott balközépi korában egy választónak. Az atyafi azt kiáltotta a programbeszédébe: Mégis csak a jobbpárt az igaz, mert a szentháromságban a fiú is a jobboldalon ül.

- Igen ám - replikázott Beöthy Aldzsi - csak hogy az *atya* meg a baloldalon ül, már pedig az csak jobban tudja, mi a jó, mint a fiú. (A választók meg vannak győzve, - Károlyi Gáborék pedig hevesen jegyzik az »ütőt«.)

...A kandallók tüze még zúgni fog, mikor március elején az új Ház bevonul. Vajon kik ülik körül akkor?

Egyébiránt azt hiszik, hogy az új választásokon nem fog túlságosan megváltozni a Ház képe. Csak néhány mágnással és pár lefagyott orral lesz több.

A T. HÁZBÓL dec. 24.

Meghúzták a lélekharangot a Ház fölött. Korábban, mint várták. Az első öt esztendő országgyűlés - már a múlté. Atropos ma elvágta élete fonalát és még csak egy kis formaiság köti az élethez: az ünnepélyes felosztatás.

A múlt országgyűlések végén azon panaszkodtak, hogy komoly munkát nem lehet végezni, mert nagyon rövid a három esztendő.

Toldottak tehát a három esztendőhöz még kettőt.

Most pedig az első öt éves országgyűlésnek még nem is a legvégén még a cipők is nyikorogtak sírva (persze csak a jobboldalon), hogy komoly reformmunkát nem lehet végezni, mert - nagyon hosszú az öt év.

S lenyírtak belőle félesztendőt.

Hja, a megnőtt országgyűlés vásott fickónak bizonyult. Eleme a botrány volt, hangszere a krikri, bizony nem lehet sajnálni azt a félesztendőt, amivel megrövidítették.

A folyosókon nagy a nyüzsgés. Akiket az influenza (mely az új választásokban nagy kortessé van előmozdítva) otthon nem tartóztatott, mind a kandallók körül beszéli meg a készülődő nagy eseményt. A szolgák gondba borult arccal járnak-kelnek, miközben kárvallottan rázzák fejüket:

- Nincs jól kormányozva ez az ország... Ki látta azt, hogy feloszlassák a Házat, az - újesztendei borraivalók előtt!

Az öreg képviselők köhécselése is ilyen formára megy ki:

- Hm, hm... kár volt ezt a sok fiatal egészséges embert beereszteni a kormányba... mit tudják azok, mi az öreg rossz tüdőnek a téli választás!

Mások viszont nagyon eredetinek találják a hideg választásokat.

- Hát mi az? - mondják. - Egy kis testedzés az egész. Aztán legalább kapunk egy kevés ízelítőt a téli háború kellemességeiből.

Benn a teremben is nagy a zsibongás. Nem hallgatja senki a jegyzőkönyvet vagy Bagola-sánc községnek épp ma érkezett kérvényét. (Éppen jókor!)

Csoportok itt, csoportok ott. Az ellenzék izgatott, az arcok nekipirultak, a szemek szikrázók, egyre nyüzsg, hullámszik, mint a viharverte tó, míg a kormánypárt csak azzal árulja el izgalmát, hogy nagy tömegben önti el padjait.

Most fölkel Szapáry miniszterelnök. Nagy mozgás fut végig az egész termen. Most jó a finálé. Most teszi rá a kormányelnök az országgyűlésre a szemfedőt s arcán látszik, hogy tetszik neki a túlsó oldal nagy elszörnnyedése. Mintha egy gúnyos kobold mosolyogna a szeme szögletéből. Mintha azt mondaná:

- Megmondtam az uraknak a nyáron, hogy aki utoljára nevet, az nevet legjobban. Hogy tetszik a mi izzadásunk után az önök didergése?

Szavait ötszáz fül nyeli szomjazva, éhezve... Nem is kell sokáig várakozniok, mert a miniszterelnök mindjárt beszéde elején kinyilatkoztatta, hogy az országgyűlés felosztatása küszöbön van.

- Miért? Miért? - zúg, tombol az ellenzék.

Azt is megmondja a miniszterelnök két rövid mondatba foglalva az országgyűlés múltjának és jelenének bűneit.

Az egyik a már megindult korteskedés, mely nem enged a Házban nyugodt tárgyalást. A másik a reformjavaslatok biztosítása.

Rövid mondatok, de minden szavukat széttépte az ellenzéki zaj és gúnyos éljenzés. A baloldali pártok valamennyi matadora viaskodni készül - a halállal (mert mi más a felosztatás?). Azzal pedig nem lehet disputálni, mert az nem Péchy Tamás. A clamantesek viszont versengve öntik magukból a közbeszólásokat - úgyis utoljára. (A parlamentárizmus érdekében reméljük, *csakugyan* utoljára.)

Elsőnek Irányi emel szót. Az öreg próféta száraz alakja sötéten emelkedik a bal legszélén és kezét fenyegetőleg nyújtja a miniszteri székek felé.

- Ez kegyetlenség uraim...

Kegyetlenség! kegyetlenség! zúg, zeng a visszhang. Kegyetlenség annyi nátha, annyi elfagyott orr, annyi elgémberedett jelölt! Négy kis sorban, amivel Szapáry a Ház felosztatását és a téli kampányt bejelentette - ennyi borzalom nem is tudom, hogy férhet el!

- Nem elég, hogy a kisdedeket tönkre tették - zúg a próféta -, most már a felnőtteket is el akarják pusztítani?

- Hisz épp azt akarja. A felnőtteket. Az ellenzéki választókat! (A közbeszólás tartalmából azonnal sejtheti az olvasó, hogy a Károlyi Gábor száján szaladt ki.)

A próféta egyáltalán keserű nagyon, amire van is oka. Sújtják, suttojják ugyanis nyelvesebb pártbeliek, hogy a napokban megint nagy perduellio volt az öreg pártban az öreg elnök ellen, s Polónyi ezt vágta Irányi szemébe:

- Ha Ugron nem lépett volna ki, én hagytam volna itt ezt a klubot és csináltam volna külön pártot. (E szerint már kezdődik az Ugron után való kívánczóság.)

Irányi tehát ma ki akarja vágni a legmagasabb hangot, ami még az ő öreg tüdejéből, szűk melléből telik:

- Gyalázatos eszközökkel kezdik...

Tombolva csap bele ebbe a hangba az ellenzék. Igaz! Úgy van! Ez az igaz hang. Még Polónyi is akként pislog, mintha azt mondaná: Ha így beszél Dani bácsi, akkor vissza is jövök én, mielőtt kiléptem! Csatár ökleivel veri a padot s azt üvölti egyre:

- Ezt a nagy konsziderátor gondolta ki!

Nagyon megtetszett az öregnek ez az ötlet, mert ezentúl minden tíz percben kirukkolt az ő konsziderátorjával. Minden zaj végében ott kullogott még a Csatár végzsivaja:

- A konsziderátor! A konsziderátor!

Irányi a nemzetre apellálva fejezi be felszólalását s utána Beöthy Ákos rugtat ki a porondra. Ő már fifikusabban kezdi. Még üdvözli, melegen üdvözli a Ház felosztatását, hogy egyet üssön Szapáryn. Szerinte ez is az ellenzék diadala. (Hát akkor mért haragszik?) Azután azonban egy csomó politikai és közjogi aggály alagútján bujkálva át - szerencsésen elérkezett - Angliába.

Amíg Beöthy Angliában mulatott, Károlyi Gábor fogott szerencsésen egy elnöki megrovást, s mikor pártfelei viharos örömeje közt haza érkezett a ködös Britanniából - Helfy vette át a szót.

Helfy nem Olaszországból jött ezúttal, hanem Hajdúszoboszlóról, a Polónyi kerületéből.

- Igen, igen, kiáltá ingerülten - az új parlament ellenzéke majd felelősségre vonja önöket! Irigykedve gondolnak majd önök vissza a mai ellenzékre. (De a konsziderátor is! - tódítja Csatár.)

...Az új ellenzék tehát máris tüzet okádik, mielőtt megszületett volna.

Jó Ugron, ezúttal balkezeivel gesztikulálva. (De a beszédet is mintha balkézével mondaná ezúttal.)

Szapáry felel azoknak, akik azt állították, hogy a választási mozgalmak nem zavarták a tárgyalásokat. Hiszen alig volt határozatképes az utóbbi időben a Ház emiatt.

- Eszerint a feloszlataért a felelősség a szabadelvű párt elnökét terheli, aki elsőnek tartott az országban programbeszédet a belvárosban - felel Apponyi a balvidék nagy derűsége közt.

Úgy van, Apponyi is megragadta az alkalmat, hogy megzendítse ez utolsó napon gyönyörű orgánusát. (Oh, be kár lesz ennek berekedni a hideg januári kortesutakon!)

Tagadja, hogy a Ház hangulata a komoly tárgyalást lehetetlenné tette s argumentumnak rámutat Kaas idealizmussal és forrongással tele fejére:

- Nézzék uraim, még Kaas is elállt a múltkor a szótól, pedig nem a legszelídebb fajtájú szónokok közé tartozik.

(Úgy látszik, a gróf már bevette a Kaas hallgatását is a nemzeti párt nagy sikerei közé.)

Végül szenvedélyes, hatásos beszédét, melyet a felindultság hangján mondott el, azzal fejezte be, hogy nyáron erő lett volna a feloszlata, most ötletszerű kapkodás.

- Nyáron meleggel, télen hideggel rémített... termométerrel dolgozik ön, miniszterelnök úr? - rikácsolja Károlyi Gábor. (A konsziderátor az oka! - tódítja Csatár.)

Szapáry most újólág szólásra kel - az elnök tehát a vitát bezárja. Erre pokoli zaj támad. Károlyi Gábor kétségbeesetten üvölti.

- A miniszterelnök intett neki! Láttam! Ráparancsolt, hogy zárja be a vitát!

Ugron is föl pattan.

- Itt nincs vita, mely bezárható lenne, mert nincs javaslat.

- Minden vitának be kell egyszer rekesztetnie - felel kenetesen az elnök.

Felszólalnak Győry, Horánszky - Csatár is föl ugrik és kezeit az ég felé emelve kiáltja:

- Nem lehet berekeszteni az ülést, mert én még nem mondtam el az indoklásomat!

- Miféle indoklást?

- Az indítványom indoklását, melytől a múltkor is megfosztottak. Akkor elámitottak, hogy most tehetem meg!

- Nem lehet - hangzik derűség közt a kegyetlen válasz.

Csatár összeszeri kezeit:

- Uraim, én nem bánom, oszlatják-e, nem-e a Házat, csak attól az egyetlen örömtől ne fozsanak meg, hogy indítványomat még ez országgyűlésen indokolhassam.

Falrengető hahota fogadja az öreg gügyögéseit.

- Tűzzék ki az én indoklásomat a január 4-iki ülés napirendjére... - könyörög tovább az öreg.

De az elnök a vitát kegyetlenül bezárja s így a Csatár indokolása agyon van csapva.

- Ennek is te vagy az oka, te konsziderátor - mormog az öreg, gyilkos szemeket vetve Szilágyira, az ő »konsziderátorjára«.

Szapáry említi, hogy Kaas hamarabb kezdte a belvárosban a mozgalmat, mint Podmaniczky, mire Kaas sietett kategorikusan kijelenteni:

- Én választóimtól fölszólítást nem kaptam - tehát beszámolót nem tartottam - és programbeszédet nem mondtam.

- Tam... tam... tam... felel a jobboldal a taktust verve. (Aha, hát csintalankodnak már odaát is?)

Most jött az ülés fénypontja: Szilágyi fölszólalása, ki hatalmas humorral és szarkazmussal törte össze Apponyi beszédét.

Apponyi válaszolt, de csak úgy, hogy még Horánszky is szükségesnek találta szót kérni.

Neki azonban már nem engedte meg az elnök a szót, mert a vita be volt zárva.

Hogy tehát megtudhassuk, mit akart mondani Horánszky Szilágyinak - az már most az esztergomi választóktól függ.

A FÖRENDIHÁZBÓL

dec. 29.

A főrendiházban ma jelentette be Szapáry miniszterelnök az országgyűlés fölосzlatását, de persze, itt nyoma sem volt az izgalomnak, szenvedélynek.

A méltóságos ház nem érzi ennek a két szónak borzalmait: téli választások.

Legfőlebb két főrend bíbelődik itt választásokkal: Gyulai Pál és Zichy Antal, de ők se a parlamentbeliekkel, hanem a Kisfaludy-társaságéival. Ezeket pedig majd elintézik egymás közt a kálvinisták.

No, meg egypár fiatal mágnás készül a Sándor-utca másik oldalára; de az ő fejük se fáj. Majd elintézik a választást otthon a kasznárok, tisztartók.

A Ház tagjai csekély számmal vannak jelen. Az új kinevezettek közül már a teremben van gróf Keglevich István, aki azonban nem újonc itt. Kiment egykor a teremből két kortes vállán (képviselőnek a t. Házba), s visszajött két múzsa karján: az irodalom és művészetén.

A főpapságot egyedül Schuster, a váci püspök képviseli. Az új főpapok ma még nem jöttek el, az új primás valószínűleg azért nem, mert még kissé el lenne fogódva a diadaltól; a bukott jelöltek pedig azért nem, mert el lennének fogódva még - a csalódástól.

Szlávy koronaőr elnököl. Napirenden a kereskedelmi szerződések vannak.

Csinos kis beszédet tart ifj. gróf Széchenyi Imre a javaslatok mellett. (Ej, ej, alighanem ez is a mágnás-importhoz fog tartozni!)

Majd Kautz Gyula szólal föl. De ni, mi ez? A tudós főrend ajkain a szavak úgy kezdenek alakulni, hogy egyszerre parittyakövek képében kopognak a szerződéseken.

A szerződések stabilizálása az eddigi félszeg vámrendszernek. (Egy koppanás.) Igazi haladást nem talál. (A második koppanás.) Régi rossz kereskedelmi politika folytatása. (Harmadik koppanás és így tovább.)

Erre aztán fölkel Baross és egy egészen nagyszabásúvá növekedett beszédben felelt Kautznak. »Teóriák alapján kereskedelmi szerződéseket kötni nem lehet« - mondá rejtett gúnnyal.

Ezzel aztán általánosságban is, részleteikben is egyhangúlag elfogadták a javaslatokat.

Most az elnöki pódiumon egy kis zaj támad. Szlávý fölfüggeszti az ülést.

- Mi az? - kérdik.

- Az elnök rosszul lett.

- Hálistennek, hogy épp most nevezték ki Korányit. Hol van Korányi? Gyorsan...

Korányi, az újonnan kinevezett orvos-főrend azonban még nem jött ma el. Szerencsére az elnök csakhamar jobban lett s újra megnyitotta az ülést.

Már csak néhány részlet volt hátra s az, hogy Szapáry bejelentse az országgyűlés idő előtti feloszlását.

Mély csendben hallgatja a méltóságos Ház a miniszterelnök előterjesztését és szó nélkül, vita nélkül hozzájárul.

Csak a váci püspök kel föl még utána, de az is csak azért, hogy a főrendek újévi gratulációját tolmácsolja a trón előtt.

1892 CIKKEK, TÁRCÁK

A MINISZTERELNÖKNÉL

Kevéssel 10 óra után megindultak a fogatok Budára a miniszterelnöki palota felé. Szép derült téli nap volt. A képviselők leeresztették a hintók üvegtábláit, s úgy szítták be a csípős hegyi levegőt. A kígyózó kocsisort már a Lánchidon keresztezte egy másik kocsikígyó. Kócsagos, mentés magyar alakokkal. Ezek a nemes városi urak, akik már elvégezték a gratulációkat odafönt.

A palota udvara csakhamar megtelt fogatokkal, s a lépcsőház, hol a fehér asszonyszobor áll olvasóval a nyakában, benépesült ismerős képviselői arcokkal.

Ott volt a Ház majd minden tagja (akit az influenza a lábáról le nem vett), majdnem egészben megtelt a palota nagy díszterme, mely Tisza idejében piros bíborral és piros selyem drapériákkal volt díszítve, most pedig bágyadt zöld színekben úszik sokkal ízlésesebben; az arany kopjákra feltűzött olív zöld függönyök alatt, itt is, ott is közéletünk jelesei bújnak össze és csevegnek.

Vidám hangulat ömlik el szerte. Pedig sokan vannak itt utoljára, és nem fogják többé látni ezeket az aranyos mitológiai alakokat a falakon.

Az országgyűlés utolsó napjait éli. Szétmennek a mameluk hadak a küzdelem mezőire, s nem egynek ott marad a foga. Vissza nem tér többé a vezérhez.

Zsibongnak, rajzanak a csoportok, hallik itt is, ott is: Boldog újévet, Pista bácsi, boldog újévet, Laci öcsém! Csak néha vegyül közbe egy bús akkord: »Hát a kerület mit csinál?«

Míg a jó kívánságok kölcsönösen kicseréltetnek, azalatt minden szem a lakosztály bal szárnyas ajtajára van szegezve: onnan lép ki a kormány. Bokros kezében tartja a pergament-tekercset (melyre szép beszéde van ráírva), Falk, a nap másik szerepvivője borús homlokkal vegyül el a csoportok közé. Ma fog beszélni, ki tudja hánydszor az elnökhöz. Örökké egy téma, egy elnök, csak a beszéd volt mindig más. A beszéd most is más. De az elnök utoljára ugyanaz.

A hervadás, az elmúlás nyomasztó gondolatai nehezednek az elmékre. Ott ül az egyik szögletben Ivánka Imre, szép öreg feje még ott fehérlik képviselőtársai közt de már olyan főrendiforma tartása van. Az öregekből csak Urbanovszky tartja magát. Ő most is ott rázza fejét. Tisza Kálmán nincs itt. Jókai influenzában fekszik.

De ím megnyílnak az ajtók, belép a miniszterelnök társaival, fölharsog a zajos, lelkesült éljenzés. A szemek hirtelen átfutják, milyen színben van a kabinet? Mind vidám, egészséges, csak a legfiatalabbat, Wekerlét gázolta le az orosz nátha.

Kettesbe állnak a képviselők. S Bokross megkezdi szép beszédét...

De ami most következik arra már mindenre a vezércikkíró teszi rá a kezét.

A VÁLASZTÁSOK

A jövő Ház képét máris ki lehet venni. A pártok aránya körülbelül a régi marad, legfeljebb a függetlenségi párt nyerhet egy-két kerületet. A nemzetiek csalódnak, mint ahogy örökké csalódtak.

Érdekes, érdekfeszítő küzdelmekre alig van kilátás a választásoknál. A nagyobb státusférfiak úgy vannak elhelyezve, hogy elbukásuk kizártnak tekinthető. Apponyi ellenfél nélkül áll Jászberényben, Szapáry egyhangúlag lesz meg Temesváron, Tisza Kálmán meg se támadható Nagyváradon, Tisza Lajos gróf ellen Szegeden csak juksz-számba mehet valamely ellenjelölés. Szilágyi kétségtelen Pozsonyban, Győr és Pécs biztos Barossnak. A miniszterek és államtitkárok szénája mindenütt rendben van, már Pápa sem makrancos többé. Jókai meg lesz Komáromban. Nagy szégyen volna Komáromra az ellenkező. Falk ügye jól áll Aradon, mert Müller úr nem futna különben falusi kerület után. Ugron meg lesz Kecskeméten, Helfy bizonyos Szegvároton, Eötvöst még ki nem ösmerték a körösiek: megválasztják. Irányinak nem állítanak ellenjelöltet pedig őt már meglehetősen megunták választói. De Irányiért kár volna. Ez a kormánypárt nézete. Kíváncosabb vezér képzelhetetlen, s szívesen hagyják győzni az öregurat.

Maga a főváros se csigáztatja föl az érdeklődést magasra. Ki lehet találni az eredményt úgyszólván mindenütt. Csata csak a Belvárosban van, és a Terézvárosban lehet némi huzavona, ha az Eötvös-féle frakció le nem csillapszik. Az egyik résznek gróf nem kell, a másik résznek polgár nem kell. Ha minden párt enged valamit, meg lehetne állapodni egy báróban.

A vezérek és jelentékenyebb képviselők megválasztása biztos lévén, alig van a megindult választási kampányban olyan pont, ahová nagyobb mértékben tapadna a közkíváncsiság. Az apró emberek bejövetele és kimaradása észrevétlenül történik. A közlegények eleste csak numerice jeleztetik.

A közkíváncsiság tehát csak morzsákból él. Bejön-e vajon Károlyi Gábor? Nem-e marad ki Horánszky? Mit tudtak ugyan csinálni Erdélyben Horváth Gyula és Bethlen Gábor? Igazán behozza-e a nemzeti párt Csemegit?

A mulatságos szituációk is ritkák, amik pedig bőven teremnek ilyenkor. Egy ilyen, hogy Komjáthy Béla a sógora, Uray függetlenségi ellen lépett föl, s most elkeseredetten verekszik a két sógor. Mind a kettő jó szónok, józan és jómódú ember. A harc tehát egyenlő.

Keletkezett pedig egy kis diskurzusból a képviselőház folyosóján.

- Hogy állasz a kerületben, sógor?
- Szilárdan, mint a Sion - felelé Uray.
- Nem lesz ellenjelölted?

Uray fölnevetett.

- Ellenjelölt, hahaha. Nem ösmerek olyan bolond embert.
- Hátha én megösmertetlek eggyel szólt mosolyogva Komjáthy. Van szerencsém magamat bemutatni: Komjáthy Béla.
- Ugyan eredj. Te csak zsellér vagy ott az asszony révén, tíz szavazatot se kapnál.
- Mit? Tíz szavazatot se? szólt Komjáthy sértődve. Hát azért is megmutatom, hogy megbuktatlak.
- No, azt szeretném én látni. Kalapot emelek én akkor előtted.

Szóból szó lett, sok szóból megérlelt szándék, s most szemben lobognak a zászlók a tiszaháti kerületben.

A jövő Ház, amennyire előre kivehető, tarkább lesz a szokottnál is. A grófok megsaporodnak benne, s alig lesz valami differencia közte és a főrendiház közt, csak az, hogy itt a fiatal grófok, ott meg az öreg grófok a túlnyomóak. A hét és kilencágú koronákra rakódik le a népbizodalom, mint ahogy a méhraj az odvas fákra gyűlemlik legörömbösebb. De ez még nem volna olyan baj, mint az a szomorú jelenség, hogy a kerületekben gyakran a vallás, s nem politikai elvek szerint csoportosulnak a tisztelt választók, s ha valamely párt egy-egy »hivatalos« jelöltet állít (ez a hivatalos jelölt elnevezés is most született meg, mindenek megbotránkozására), sűrűn jönnek a kérdezősködő telegrammok alulról »Katolikus-e? Kálvinista-e?« (A luteránusból nem kérnek.) A zsidó nem kívánatos, de néhol szükséges.

A jelöltségeken bizonyos erőszakoltság látszik. Különösen a nemzeti párton, mely fővárosi uszályhordozóit minden kombináció nélkül szórta szét az ország mappáján persze mindenütt »nagy lelkesedések« lettek kijelölve, de olyanformán, mint a Punch műkedvelő énekese, ki így szólt a házi kisasszonyhoz: »Legyen olyan jó miss, kérje meg a mamáját, hogy az kérje meg a vendégeket, hogy azok kérjenek föl engem, hogy énekeljek«.

De ez még semmi. Nagyobb, világgraszolóbb dolgot találtak fel az »új kurucok« (mert bizonyosan rajtok szárad végkép Szilágyi Dezsőnek a gúnyos jelzője). Míg lapjaik csipkedik Szapáryt, amiért budai palotájában mondta el a programbeszédet választóinak, e furfangos »szabadságharcosok« kitalálták ezalatt, hogy per prokúra is lehet programbeszédet tartani.

A fejedelmek a középkorban megbíztak valakit, hogy helyettük házasodjék meg, illetőleg tegye le az oltárnál az esküt a menyasszonynak. Károlyi Sándor gróf ez ősi motívumból jött rá, hogy más által tartasson a saját nevében programbeszédet. S mint a Károlyi István gr. fekete selyem sapkája megteremtette a Házban a divatot, a per prokúra programbeszéd is ragadós; immár Horánszky Nándor is dr. Bónis dési ügyvéddel tartatta programbeszédét Láposon. Mint hírlík azonban a választók is per prokúra a szavazattal nem bíró suhancok által hallgattatták meg.

Így nyomódnak ki lassan-lassan csodálatos politikai divatok. Még egy ugrás, s ott leszünk, hogy a lusta jelölt egyszerűen megfogadja Eötvös Károlyt, hogy menjen le helyette s tartson programbeszédet, itt nemzeti pártit, ott kormánypártit, amint a jelölt pártállása kívánja.

Ezt hozza a Fin de Siècle! S mire nem lesznek többé jó kerületek, akkorra már nem lesznek rossz szónokok sem. Denique, mundis se expediet.

TISZA KÁLMÁN ÉS AZ INTERJÚ

Sokszor hangzik klubokban, kávéházakban és mindenütt, ahol két-három ember ül s tereferét folytat az ország dolgairól, az ellenzéki lapok által fölvert ködben:

- Ugyan mit szól ezekhez Tisza?

Gravamen mindig van (hiszen magyarok vagyunk) s ha panaszkodni való akad, találgatni való is kerül a csendes kapucineres csészék és vidám csengésű borospoharak mellé. Így lesz, úgy lesz. De mit szól vajon mindezekhez Tisza?

Mint Angliában Gladstone, épp az a nagy öregember ő minálunk, akit a politikusok és a politikai fecsegők mindig ott látnak vagy a kapu előtt állva, vagy a hátulsó ajtónál lesben. Mint a legendák ősalakja tesz, mozog, csinál valamit örökké, az ő keze szövi az eseményeket, csak a fonalat kell a fantáziánkkal meglelni s ha rá nem találtunk, úgylát ott lesz az bizonyosan valahol, csak hogy láthatatlanul.

Pedig hát semmit se csinál a nagy öregember. Mikor nála volt a hatalom gyeplője, úgy látszott, mintha sohasem eshetnék ki a kezéből s most, hogy nincs kezében a gyeplő, semmi sem mutatja, hogy valaha nála volt.

Ül csendesen a folyosón vagy tarokkozik a klubban; valóságos pszichológiai rejtély az ő szerény viselkedése. Annyira szakított a hatalommal, hogy rá sem néz többé.

A történelemben nincs erre példa bizonyos, s szinte nem lehet rossz néven venni a találgatóknak, ha minduntalan Tiszával foglalkoznak. Mert az ember gyengeségek összetétele. Honnan volna tehát Tiszának több ereje, mint a történelmi alakok egész légiójának?

A Jézus tudja! mondhatjuk Janicsáryval. Csodának csoda, de a csoda megvan. Mert az öreg Deák is meg tudott maradni egyszerű képviselőnek, de ő minduntalan megrázta magát s úgy a suba alatt valóságos zsarnoki hatalmat gyakorolt míg Tisza Kálmán valóban a legszerényebb párttag, aki semmit se vár, semmit se igényel; akaratot nem nyilvánít, még a véleményét is nagy nehezen lehet kivenni. A híres debatter még ha megszólal is, úgy tud beszélni, hogy az bizvást beillik hallgatásnak.

Kivált meg vannak vele akadva az interjúvolók. Egy ilyen esetet akarunk reprodukálni.

A választások előtti napokban éppen aznap, mikor a nagyváradi küldöttség járt fönt a klubban, hogy a jelöltséget följánlja, Sturm Albert, a Pester Lloyd derék munkatársa igyekezett belőle kihámozni valamit a reggeli lap számára. Éppen a tarokknál csípte meg Tiszát.

Sturm: Itt volt excellenciádnál a nagyváradi küldöttség?

Tisza: Igen.

Sturm (a ceruzáját hegyezve): Sokan voltak?

Tisza (a kártyákat keverve): Bizony voltak egynehányan.

Sturm: És kik voltak?

Tisza (vontatva): Körülbelül mind itt voltak az ismerősök.

Sturm: Voltak beszédek?

Tisza: Azzal jár az.

Sturm: És mit beszéltek?

Tisza (dicsekedően): Nagyon okosan beszéltek.

Sturm (lázasan türelmetlenséggel): S excellenciád mit felelt?

Tisza: Amit ilyenkor szokás.

Sturm: Rövid beszédet méltóztatott mondani?

Tisza (élénken): Lehetett volna hosszabb is.

Sturm: Tehát nem volt hosszú?

Tisza (elgondolkozva): Lehetett volna rövidebb is.

Így folyt az interjú véges-végig, Tisza a legelőzékenyebb, legnyájasabb hangon felelgetett, s még tovább is folyt volna az áldásos párbeszéd, ha a partnerek egyike, éppen e sorok írója, a közügy (már ti. a tarokk) érdekében oda nem szól Sturmhoz:

- Ugyan hagyja őexcellenciáját osztani, kedves kolléga. Mit akar még? Hiszen teljesen informálva van már.

Ez a kis történetke legyen a felelet azoknak, akik minden felmerülő ügynél nagy kedvteléssel vélik tudni és hirdetik, hogy mit szól ehhez Tisza Kálmán. Bolond kombinációk ezek!

Nincs még az a harapófogó megcsinálva a lakatosműhelyekben, tisztelt olvasók, amivel Tisza Kálmánból idő előtt ki lehet venni valamit.

ÉHEZNEK A TÓTOK!

Beütött hozzájuk az ínség! Hiszen csak a jó ismerősük látogatta meg.

De most az egyszer úgy, hogy nem tréfál, ott akar lakni egy darabig. Úgy jött be, haragosan, fenyegetőzve a tótok házába, a szegényes szalmaviskókba, hogy kiveri őket onnan a temetőbe. Nincs mit enniük a tótoknak. Az éhség pedig hatalmas ellenfél. Az még eddig legyőzött mindenkit.

Hiszen egyebütt is vannak kellemetlen vendégek. A kevély Tisza megharagszik s leönti a dús rónát. A veres kakas repül, repül, és kiterjesztett izzó szárnyaival meglegyint egész városokat... A tenger ráül a vetésekre és azt mondja: Itt ülök, ameddig nekem tetszik. A szép városi épületekből hamu lesz, s a hamu azt mondja: »Ne keressétek, mi voltam.«

De a föld az édes anya, amelyiknek szíve is van (mert ha nem volna, nem nőhetnének belőle virágok), az nem haragszik meg a többi gyerekeire ilyen nagyon; hiszen szeszélyes néha, az igaz, egyszer szűkebb markú, máskor pazarabb, de már azt csak a szegény tótokkal teszi meg, hogy elfelejti nekik meghozni a krumplit, meg a zabot. Hogy még az anya is tud ilyen kegyetlen lenni!

S őhozzájuk mindig rideg volt. Élelmüket nem hozza meg biztosan, mikor jó termés van se. Ha nem törnének fazekak a világon, ha nem vernék be a gyerekek az ablaktáblákat a falvakon, ha nem építenék azokat a nagy palotákat a városokban, hát az a kavicsos anyaföld ott a Fátrák alatt ugyan el nem tartaná az ő gyermekeit, azokat a széles kalapú, jó lelkű, szelíd Janókat és Gyurókat, azokat a piskóta lábu hattyúnyakú Ancsákat és Marinkákat.

Amit a föld nem nyújt, a szegény tót ki tudja venni erőszakkal, szorgalommal, türelemmel egyebünnen.

Az erdőtül elkéri a vesszőket s azokból fon kosarakat, csinál seprőket, gallyakból szerszámokat, az öreg fákra nem is vágycik.

A madarak közül nem kell neki a sas, mint más hiú, kevély népfajnak, csak a fenyves madár; viszi a piacra, eladja.

A méhektől nem a mézet viszi el, azt elengedi másoknak, övé csak a viasz; kereskedik vele.

Szerény, igénytelen, kevéssel megelégszik, kevesebbel az elégnél.

S ezt a keveset is megtagadta tőle az idén a föld, a három »arany cipó« mentén (így híjja a tótság a Tátrát, Mátrát, Fátrát), nincs betevő falatja a népnek. Egész családok, egész falvak vánszorognak, mint árnyak, vagy fekszenek az éhségtől elgyengülve, piros csíkos kanavász dunyháikban, akinek még megvan a dunyhája.

A gyermek elhaló hangon nyöszörgi:

- Mamuska, adjál kenyeret!

A szegény szüle szívszaggató hangon csitítja:

- Ne sírj, kis baglyocskám. Majd, lesz, majd lesz. Ne sírj, kis baglyocskám.

- Hol van az a kenyér?

- Majd hagyítja az isten. Várj még egy kicsinykét.
- Mamicám, mamicám! Jaj, mindjárt meghalok. Hol van az apuskám?
- Az apuskád, túl van a tengeren, gyermekem; Amerikában. Arany fazekakat drótoz ott valahol. Mi mindent hoz neked!

Ezer és ezer szomorú jelenet tódul elénkbe a fantázia szemüvegén át. A napilapok minden sora, mely hírt hoz a felvidéki inségről, egy-egy szívet rázó képpé ugrik ki.

Ezeket a képeket nem szabad elnézni közönyösen.

Ha a tótokat cserben hagyta a legtermészetesebb patrónusok, a krumpli; ha megharagudott rájuk a föld, a mostoha anyjuk, és nem hozott nekik termést; ránk, testvéreikre, a magyarokra hárul a kötelesség.

Velünk voltak ezer év óta békességgel, jámborsággal, türelemmel, csendességgel. Sok jó tót csontokat hány fel az eke a csatamezőn. Csák Máté zászlói alatt a mi szabadságunkat drótozták. Ott voltak Mohácsnál. Ott verekedtek a Rákóczi táborában, ott dideregtek velünk negyvennyolcban »szénás lábbal« »szalmás lábbal«. Mindig velünk voltak és sohasem ellenünk a rossz napjainkban.

Most az ő rossz napjaikban nekünk is velük kell lennünk. Hiszen termett még elég aranykalászt a dús róna, jut nekik belőle. Az állam megteszi a magáét, de tegyék meg az egyesek is.

AZ ELNÖK EBÉDJE

A mai nagy vihar után kedélyes elnöki ebéd következett. Bánffy Dezső báró húsz képviselőt hívott meg ebédre a Hungáriába köztük ellenzékieket is, akiknek agyaráról pedig még szinte csorgott a »kikezdett« elnök vére.

A hangulat kitűnő volt. Bánffy Dezső báró a legszeretetre méltóbb házigazda s derült, kedélyes modora egy perc alatt eltüntette azt a ráncot, amit még az ülésből hoztak el a homlokukon a honatyák.

Toasztok, anekdoták tarkán szállingóztak, igazi magyaros kedély ütött tanyát és az ellenzéki és kormánypárti keblek összedobbantak a zsarnok egyhangu éltetésében. (Mert ilyenek a mi zsaronkaink és jakobinusaink.)

A politika ki volt zárva, de becsapott azért hangjával, már mint magyarok közt nem is képzelhető másképp.

Az elnök a toasztok sorában éltette az ellenzék jelenlevő tagjait, azután kedélyes fordulattal Mikszáth Kálmánt, ki szintén jelen volt s vele együtt a sajtót.

- Azért éltetem úgy mond Mikszáthot, mert nem tanultam meg félni, csak a sajtótól.

Balás Antal, Rezei Szilvius (igen szellemesen), valamint a jelen volt ellenzékiek: Andreánszky, Isaak Dezső uniszono az elnököt ünnepelték, úgy hogy Mikszáthnak, kit szintén szólásra provokáltak szomszédai, alig akadt mit dicsérni rajta. Hát évődött vele:

- A szabadelvű pártnak - mondá többek közt az a politikája az elnökkel szemben, ami a huszáré volt az istennel szemben a csata előtt: ne segítsen se nekünk, se az ellenségnek, csak nézze, hogy mit csinálunk.

A poharak összekoccantak és még sokszor ezután.

...Ilyen külseje van nálunk a csataternek gyilkos harcok után.

VÉGZETES KERÜLET

Tegnap egy társaságban, ahol egy angol is jelen volt, a keceli kerület képviselőjének, Eötvös Géának öngyilkossága is szóba került, és kisütötték, hogy az a kerület nem tartozik a szerencsésebbek közé és az, aki képviseli, könnyen kerülhet valami kellemetlenségbe. Földváry Gábor, aki előbb a kerületet képviselte, meghalt; Ábrányi Emil, aki utána képviselője lett, malőrös helyzetbe jutott, míg most Eötvös Géza agyonlőtte magát.

Nem lehetetlen tehát, hogy aki majd ezután képviseli, szintén nem fog kikerülni szárazon.

Erről a históriáról aztán mindenkinek eszébe jutott valami végzetes hely s e tárgyban indult meg a beszélgetés.

- Ismertem egy gyönyörű gazdag asszonyt - szólt egy úr -, aki végzetes feleség volt. Az első férje tengeri vihar alkalmával a vízbe fűlt; a második párbajban esett el; a harmadik mérget ivott és nagy kínok között halt meg; a negyediknek egy megőrült borbély elvágta a nyakát, míg az ötödik afölötti aggodalmában, hogy vele is ilyen valami történik meg, üldözési mániába esett s a toronyból ugrott le.

- És a szép asszony férjhez ment hatodszor is?

- Valószínűleg megtette volna, de nem akadt bátor, felvilágosodott férfi.

- Én mondtam egy másik úr meg akartam venni egy kastélyt, amely évek óta elhagyatott, üres volt, amelyet potom áron kínáltak, mert senkinek sem kellett. Nem kellett pedig azért, mert annak minden tulajdonosa erőszakos halállal halt meg, legkésőbb egy év elmúltával a kastély megvásárlása után. Ily körülmények között természetesen én sem vásároltam meg, amint nem is vette meg senki. Ma is üres, elhagyatottan áll és még mindig eladó.

Ekkor egy víg kedélyű politikus vette át a szót, mondván:

- Lehet, hogy az emberek a végzetes asszonyokat nem veszik nőül, és a végzetszerű kastélyokat még potom áron sem vásárolják meg, de annyi bizonyos, hogy ez az aggodalom és babonáság a kerületekre nem terjed ki. Fogadni mernék bármily összegbe, hogyha Magyarországon volna most olyan választókerület, amelynek képviselőivel gyors egymásutánban történt volna meg mindaz, ami a szép asszony férjével és kastély tulajdonosaival megesett: az a kerület nem maradna üresen.

- Kérdés jegyezte meg az angol.

- Sőt többet mondok. Ha a mandátumát sorsolás útján adnák és erre vonatkozó sorsjegyet mindenki ingyen kapna: akkor Magyarország minden választható polgára törné magát ilyen sorsjegy után.

Az angol elképedt és ezt kérdezte:

- Ohó! Hát Magyarországon mindenki felvilágosodott s babonamentes?

- Az nem - hangzott a válasz -, hanem Magyarországon mindenki képviselő akarna lenni.

TALÁLKOZÁS

A napokban a magyar államvasút egyik kocsijában két képviselő került össze. Az idősebbik, aki nem ismert rá útítársára, gyanúsán nézegette a szembenülő képviselőt.

- Olyan ismerősnek tetszik az öcsémuram arca szólalt meg. Nem járásbíró Trsztenán?
- Nem vagyok egyáltalán sehol járásbíró felel amaz.
- No, akkor bizonyosan Pesten találkoztunk.
- Az meglehet, mert pesti vagyok.
- Megvan: a Petánovicsban láttam! Ugye oda jár ebédelni?
- Sohasem voltam a Petánovicsban.
- Hm, ejnye... hát a Házba nem szokott járni?
- De szoktam néha.

Az idősebb képviselő nagy örömmel kiáltott föl:

- No, akkor ott láttam kedves öcsémuramat, mert én képviselő vagyok.

Az ifjabb képviselő pedig mosolyogva felel:

- Az bizony meglehet, hogy ott látott kedves bátyám, mert én is képviselő vagyok.
- Képviselő? Hadd nézzelek meg jobban. Hát persze, hogy az vagy! Nagyon jól ismerlek, csak a neved nem jut az eszembe. Hogy is hívnak?
- Mikszáth Kálmánnak.
- Mikszáth? No, nézd, csakugyan Mikszáth! Nagyon jól ismerem a nevedet, csak az arcod nem jutott mindjárt az eszembe.

A LYUKAS GARASOK

(Hazabeszélés)

Egy erdélyi lap berzenkedik ránk megint, ami nekem egyébiránt nagy dicsőség, ha Jókaival emleget; arról orál ugyanis az erdélyi lapocska (de mintha már egyebütt is hallottam volna ezt a szemrehányást), hogy minket az oláhok választottak meg stb.

Jókai, gondolom már megfelelt ezekre az évődésekre a Házban is, de egy banketten bizonyosan, mert ott magam is jelen voltam, hallottam. Valóban nem elég ügyes macska az az erdélyi lap, hogy csak ilyen egeret tud fogni, olyan egeret, amit már más-más ellenzéki macskák is megfogtak, s amely inkább az illető macskát eszi meg.

De minthogy az igen tisztelt névtelen újságíró kollégának úgy látszik jól esnék, hogy én is szégyeneljem magamat egy kicsit, amiért az oláhok választottak meg, amit különben semmi kedvem megcselekedni, mert ennek az országnak nincsenek kitagadott fiai, nem lehet tehát szégyenletes honatyaság sem, de annyit mégis megteszek a kedvéért, hogy némelyekben ellent mondok neki. Tagadom ugyanis, hogy Fogaras városa oláh lenne, mikor éppen olyan jó intelligens magyar város, mint a többi, sőt annyiban különb, mert ennek minden lakosa páncélban lakik, örökös harcban, védelemben állva, nyelvét, magyarságát illetőleg. Hogy az alföldi ember magyar, az csak állapot, hogy a fogarasi ember magyar, az virtus.

Szilárdan áll »a fejedelemasszony zsebe« (így nevezték a régi krónikások, minthogy az erdélyi fejedelemtől tüpénz gyanánt bírták Fogarast). Egy magyar szikla az oláh óceán közepén. Igaz, hogy a fogarasi magyarságot majorizálja számban a kerülethez tartozó oláh falvak választóközönsége tehát oláh a kerület, de éppen mert én lettem megválasztva, mutatja, hogy a magyar minoritás az úr a fogarasi kerületben.

De nem igaz, amit a t. lap állít, hogy engem a kormány oktrojált rá az oláhokra, mert a kormánytól és a végrehajtó bizottságtól teljesen függetlenül maguk a fogarasi magyarok kezdeményezték jelöltségemet s az utolsó szál emberig állottak mellettem.

És legfőképpen a konzekvencia levonásban nincs igaza a t. lapnak, mely többi kormánypárti képviselőtársam ellen van kiélezve azon okoskodás alapján, hogyha úgymond ilyen erőszakos módon (ámbar én nem látom azt az erőszakot sehol) jutott be a Házba a két népszerű író el lehet képzelni, hogy hát a többi népszerűtlen mameluk mi módon »sántikált« be a törvényhozásba?

Itt van a nagy tévedés. A derék cikkíró elárulta magát, hogy még nagyon fiatal ember, aki sokat megfordult beszélyeket olvasó kisasszonykák körében, s azt hiszi, hogy mi írók valami nagyon könnyű emberek vagyunk a követválasztásoknál.

Tisztelet Jókainak, ő kivétel; nem őrá beszélek, de mi többiek inkább rossz jelöltek vagyunk.

Az írói név, az úgynevezett nimbusz, az semmi ilyenkor. Az én korteseim például Ilyefalván annak idején azzal csinálták a hangulatot a népnél:

- Nem afféle író ám ez atyafiak, aki holmi meséket komponál, hogy azt ne higgyék valahogy kegyelmetek. Hanem olyan író, aki szétüt a tollával jobbra is, balra is, ahogy az Igazság lökdösi a könyökét.

Valahányszor azt mondják nekem a laikusok: »könnyű neked, jól csengő neved van, téged akárhol megválasztanak« mindig eszembe jut az én lyukas kétgarasosom, amit az óraláncomon hordok. Már látom, hogy el kell mondanom előbb-utóbb a történetét a gyengébbek okulására.

Mikor kicsi bagoly diák voltam, járt Selmezbányán egy nagy lövő, olyan Carwell vagy Ira-Pain kaliberű, aki ott a réten produkálta a mesteri lövéseit.

Többi közt én is felhajítottam neki a levegőbe egy réz kétgarasost.

Rálőtt, eltalálta s kilyukasztotta.

Odarohantam nagy lelkesedve a garasomhoz és fölemeltem, hogy mint érdekes holmit őrizzem ezentúl.

Egy apró termetű zsidó utánam futott, megnézte a garast és így szólt jóakaratólag:

- Adok érte egy újat!

- No hallja - mondom fölháborodással -, maga a legszemtelenebb ember a világon!

- Hát adok érte egy hatost.

- Száz forintért sem adom.

Azóta aztán ott hordtam a garasomat a láncomon azért nem mondom óraláncomon, mert óra csak ritkán volt rajta. Nagy becsben tartottam, mindenkinek eldicsekedtem vele, mindenki megnézte, némelyik megbámulta, s egyetlenegy dember sem akadt, aki ne mondta volna:

- Érdekes garas! Becses garas! Sokat ér!

Egyszer aztán az történt a becses garassal, hogy utolsónak maradt és ki akart menni a világba.

Elküldtem a takarítónémtől a kofához, hogy adjon érte két zsemlyét. Mert két zsemlyét ért meg, míg érdekes garas nem lett.

A kofa visszaüzent:

- A garas el van rontva!

Az az ötletük támadt diákpajtásaimnak, hogy küldjük el az antikváriusnak, hátha megveszi.

Az antikvárius vállat vont.

- A garas valóban ritkaság. Sokat is ér. De csak olyan embernek, akinek bogara van az effélékre. Ha egy ilyen emberrel együtt és egyszerre hozza el boltomba, megveszem.

Körülbelül ilyen érdekes garasok vagyunk mi író emberek, a magunk perifériájában, de ha a fórumra kell kimennünk, ahol már forintosok is vannak forgalomban, ott senki sem ad a mi úgynevezett »sikereinkre« semmit, sőt ott még az újdonság garasok is többet érnek, mert még nincsenek megkopva és kilyukasztva. Hanem azért a gáncs éppen nem illet meg bennünket. Ez csak egy szimptóma s nem igazság. Elég jó az nekünk, ha legalább az oláhoknak kellünk, hiszen mi csak a magyar kultúrát szolgáljuk és nem a magyar ferdeségeket. Csak egy maradhatna el, hogy az oláhoknak szemrehányást tegyenek az ellenzékiek mi miattunk, nekünk pedig az oláhjaink miatt mert erre nincs szükség. Mikor az efféléket hallok vagy olvasom, mindig fülemben csendül a török világból a dobok akkoriban kitalált hangutánzása szavakban. Mintha az ellenzék egyre verné, keményen verné a hajdankori török dobót, amely így szólt: »Rontom, bontom Magyarországot«, míg a keresztény dob ekképp hangzott: »Isten tudja, hogy lesz, mint lesz«.

Isten tudja, hogy lesz, mint lesz de úgy sohase legyen, hogy minket az oláh ellenségnek tartson, s hogy mi az oláhot szégyeneljük. Van még nekünk ennél egyéb dolgunk is idehaza.

A LEGNAGYOBB MAGYAR GAVALLÉR

Körülbelül nyolcvannégy év előtt a mácsai kastély urához, Csernovics Pál királyi tanácsoshoz és Délmagyarország egyik legnagyobb dinasztájához azzal állított be egy napon Arzén fia:

- Apám, házasodni akarok.

Az öreg Pál úr megsimogatta őszülő haját (már túl volt a hatvanon) s hanyagul morogta:

- Nem bánom.

Aztán hozzálátván a reggelijéhez, incidentaliter megkérdezte:

- És kit veszel el?

Arzén megnevezte imádottját, egy temesvári rác kisasszonyt.

- Nem ösmerem - mondá az öregúr szép-é?

- Gyönyörű.

- Hát majd megnézem.

Másnap megindultak Temesvárra a fölséges négyes fogaton, mely előtt két lovas vágatott, s hátul két cifra tarsolyos huszár állt.

Beállítottak háztűznézőbe. A leány csakugyan csinos jelenség volt, magas júnói termet, nagy villogó fekete szemek.

Arzén hetykén súgta az öregnek az ebédnél:

- Nos, mit szólna hozzá? Ugye tetszik?

- Annyira tetszik - felelte Pál úr kurtán -, hogy én veszem el helyetted.

S diktum-faktum, elvette. Arzén elbúsultan kivándorolt Oroszországba, hol nagy kegyence lett a cárnak, grófságot, uradalmakat kapott, és soha többé vissza nem tért, s holtáig a mostohaanyját szerette.

Ebből a késői házasságból született 1810-ben Péter gyerek, e tárca hőse, és a tegnapi nap halottja - egykor a legnagyobb magyar gavallér.

Már a 44-iki pozsonyi országgyűlésen ott van a ravasz Török Gáborral mint Arad megye követe. A »Croquis aus Ungarn« szellemes írója már ekkor följegyezi róla: »egy szép, kifefélt dandy akinek a kincsekből és a szívből több jutott, mint ezer nagyúrnak.«

Már a pozsonyi országgyűlésen feltűnt roppant tékozlásával, nagy traktáival, ami örütség számba menne ma: de azon időkben, midőn az Esterházyak s mások pénzszerzési jukszai mesés nimbuszal övezték őket, nagy virtus cselekedet számba ment az ilyesmi. A magyar nagylelkűség az effajta sületlenségekben szeretett nyilvánulni. Kunyhókban, palotákban regélték Esterházy mentegombjait (mindenikben egy óra ütött), Festetics húsz ezresét, melyeket fidibuszoknak fölvaigdalva tett a gyertyatartók mellé, midőn vendégül látta Ferenc császárt. Hogy lőtt agyon Esterházy az angol lordtól megvásárolt drága lovat stb. Egész Széchenyiig ezek látszottak a nép szemében nagy dolgoknak. S ezekben excellált a jövedelmében fulladozó főnemesség. A dúsgazdagokat utánozták a kevésbé gazdagok s kicsiben majmolta a főnemességet a köznemesség. Folyt a pénzszerzés mindenféle s azt a közbámulat és tisztelet környezte.

Ezekben az időkben ereszkedett szárnyra a Csernovics Péter neve is. Egy nagy vacsorát adott a dietai követeknek, s vacsora után kinyitván szekrényét, felszólítja vendégeit, hogy kártyázzanak.

- Amelyiteknek pedig elfogy a pénze, az innen vegyen. Van itt vagy százezer forint!

Folyt is a kártya egész reggelig s a szabadon hagyott százezer forintba sok kéz vágkált, de mint Csernovics Péter maga jegyezi meg (e sorok írója előtt néhány éve Mehadiában), mindenki visszahozta a kikölcsönzött pénzt. Micsoda jó világ lehetett még az!

Ez a vacsora mindjárt nevezetes emberré tette. Barátságát vetélkedve keresték a mágánások. S ő mind jobban elmerült a pazarló életbe.

Báró Sinánál tett látogatásakor egy ezrest nyomott az inas markába, aki a felsőkabátját feladta: »hadd tudja meg úgymond ez a pénzes görög, hogy egy igazi úr járt nála!« Komáromy Gyurival amaz idők legköltekezőbb dandyjával legénykedének együtt s ezer meg ezer adoma maradt fenn, azon sok nobilis stikliről, amelyet elkövettek, s arról a csodálatra méltó könnyűvérűségről, amellyel nem csak vagyonukkal, de életükkel is bántak egy-egy szeszélyes ötlet miatt.

Lapunk tegnapi száma méltányolta Csernovics életének komolyabb részét, s ő ennyiben dicséretesen elűt pazarló szibarita pajtásaitól, hogy roppant vagyonának elköltése mellett még okos dolgokra is ráért. Komáromy a léhább Józsa Gyuri féle iskolához tartozik, csak hogy finomabb, előkelőbb genre-ben. Csernovics, mihelyt kiszabadul a víg cimborák gárdájából,

amellett, hogy mindig megmarad egy modern Lucullusnak, legott a magyar közélet egyik oszlopává válik; ma Komáromy Gyurival költ el ötezer forintot egy ostobaságra, holnap már Fáy András szavára színházat szubvencionál egész színész truppokat új ruhába öltöztet.

Kossuth Lajos, mikor fogságából kiszabadult, Csernovics Pétert kereste fel, ki akkor az aradcsanádi dús kincstári uradalmakat vette ki haszonbérbe, két huszasával holdját, mégpedig azért vette ki, hogy e bérlettel elüsse Wodiáneréket, kik albérletekkel rengeteg pénzt csináltak magoknak a szegény nép rovására. Csernovics meg akarta szabadítani a népet a piócáktól s kivette a földeket. Ennek a hírére jött hozzá Kossuth.

- Te Péter - mondá. Én már belefáradtam a politikába. Abbahagyom. Arra gondoltam, hogyha egy jó bérletet adnál azokból a földekből, van még nekem és a feleségemnek egypár ezer forintunk az instruálásra.

Csernovics Péter ránézett csodálkozva:

- Aztán mit csinálnál te ott?

- Gazdálkodnék és élnék csendesen a fáim és a hízó sertéseim közt.

- Komoly elhatározásod ez?

- Az.

- Hát nem lesz belőle semmi pattant fel Csernovics.

- Nem leszél farmer. Nem adok egy félholdat se, punktum.

- Majd kapok máshol - szolt Kossuth.

- Mindent én veszek ki bérbe az orrod előtt. Neked a közügyekkel kell foglalkoznod. Rád nagy kötelességek várnak.

- De hát hol kezdjem?

- Csinálj egyelőre egy újságot.

- Ahhoz sok pénz kell.

- Az van nekem.

S így indult meg Csernovics buzdítására és támogatásával a »Pesti Hírlap«. A lapocska is, a szerkesztője is szépen kinőtte magát idővel.

S a hatalmas miniszter és Magyarország kormányzója később se dicsekedhetett hívebb emberrel, mint aminő Csernovics Péter maradt, ki mint Temes főispánja, később pedig a szerb lázadás idején, a szerbek lakta megyék teljhatalmu királyi biztosa, egész odaadással szolgálta a magyar ügyet még saját véreivel szemben is. A forradalmi szervezkedésben élénk részt vett tárcájával és személyével, a harc végnapjaiban pedig ő volt a menekülők leghívebb támogatója. De közben mindig megmaradt grand seigneurnek. Degré Alajos bátyánk beszéli, hogy egyszer futólag találkozáván véle, egy angol kancájára azt mondta: »Oh be remek állat«. Mire délután hazaért, már ott volt az istállójában. Csernovics ajándékba küldte neki.

A forradalom után nagy összeköttetései miatt megmenekedett a haláltól és a fogságtól. Haynau listáján pedig rajta volt. Később maga Haynau mondta neki egy vasúti találkozásnál: »Kerestettem önt annak idején, mert egy főispánra lett volna még gusztusom: ezekből egyet se volt alkalmam felakasztani« tette hozzá sajnálkozva.

Később azonban Damjanich holttestének fölasatása miatt, kit ellopott sírjából s saját birtokán temettetett el, mégis rövid fogságba került. De e fogság mégis végzetes volt ránézve, mert a

Csernovics családot egy óriási majorátus illette meg Oroszországban; de mert orosz honosnak kellett volna lennie az illetőnek, aki elfoglalja, az a föltétel járt vele, az Öreg Csernovics Pál, midőn megnyílt az öröklés, figyelmen kívül hagyta azt. »Ő nem lesz orosz!« mondogatta egész Szentpéterváráért sem«. És fiának se engedte azt elfoglalni, hiába érvelgetett az, hogy: »hiszen magyarok közt lehetne azzal a jövedelemmel sok jót tenni«.

Harminc év volt az elévülési idő; Péter atyja halála után váltig készült elfoglalni a majorátust, de az idő telt, egyre telt, jöttek aztán közbe az érdekesítő mozgalmak, Csernovics hétről-hétre halogatta az oroszországi utat, míg végre a lejárt harminc esztendő utolsó napja a börtönben találta. Rövid ideig ült, kiszabadult, de a majorátus odaveszett örökre. Még vitte a pört érte az ország legnagyobb ügyvédjével, Csemegi Károllyal, de hasztalan az elévülés beálltát kimondták a törvényszékek.

Az ötvenes években elől járt összes mozgalmainkban, pedig már akkor rapid szegényedett, de nagyúri hajlamaiból semmit se veszített. Egyszer br. Wenckheim Bélával együtt utazott Bécsbe. Egy vendéglőben szoktak volt szállni. Wenckheim kérdezte, sürgönyözött-e szobáért.

- Igen, rendeltem lakást és a szokott fiákeremet is odatáviratoztam az indóházba.

- No, én nem sürgönyöztem szobáért; elfelejtettem, pedig nagyon bosszantana, ha nem kapnék, mert a szokás rabja vagyok.

- Hát ellakhatsz velem.

- No, azt meg éppen nem; a világért se. Megszoktam az ilyenben a komfort.

Odaérnek a vendéglőbe, hát csakugyan nem volt szoba a bárónak.

- Lehet, hogy kénytelen vagy elfogadni a vendégszeretetemet.

- Jó, jó - szólt Wenckheim bosszankodva -, de talán nézzük meg előbb a szobát, hogy elfér-e még egy ágy benne?

- Hát hogyan férne, hiszen nem egy szoba.

- Mit? - szólt felvidulva Wenckheim. Hát te két szobát rendeltél?

- Kilencet felelte Csernovics.

- Ugyan, ugyan! De hát minek?

- Hogy komótosan legyenek.

S valóban midőn benyitottak, kilenc egymásba nyíló terem úszott vakító fényárban a véges-végig meggyújtott csillároktól.

Sok mindenféle mondák maradtak fenn híres karszékéről, mely ha a hölgyeket beleültette, lecsukódott s fogságba ejtette őket. Még többet mesélnek hazard játékairól, midőn Macsát egy blatra tette fel, a Komáromy Gyuri egyik uradalmával szemben, de a legérdekesebb ezek közt szinte példabeszéddé vált a »most gyere Kornya!«

Kornya uram aradi jómódú polgárral játszott egyszer ferblit s Kornya uram éppen nem volt valami nagy gentleman, s midőn egy ízben olyan kártyája jött, amelyből, mint ahogy a játékosok szokták mondani a föltétlenül nyerő kártyára, ellenfele gyomrába látott, egy cseppet se kímélte Csernovicsot, s bár aránylag kicsibe ment a játék, a derék polgár azt gondolta magában, itt az ideje megfogni a szerencsét s amennyi pénz volt a tárcájában, mind visszahitta az ellenfélnek. Sőt kapzsisága annyira ment, hogy a mellényzebeit kikutatván, a bennük talált öt kemény tallért is a visszahítt bankócsomagra lökte pénzsóvár arccal.

Ez az öt tallér méregbe hozta Csernovicsot s bár látta, hogy ellenfelé a nyerő kártya, oda-guberálta a kért néhány száz forintot és a tallérokat, aztán pedig a zsebébe nyúlt, s kiolvasott belőle harmincnyolc ezer forintot (amennyit Kornya uram életében se látott).

- Ezt még vissza! - mondá.

Kornya meghökkent. Csernovics pedig gúnyosan kiáltott rá:

- No, most gyere Kornya!

Kornyának természetesen annyi pénze nem volt. »Hozom« nyögte.

- Nem úgy, csak tedd ki, mert lelketlen vagy, mert meg akartál nyúzni, de most bűnhődni fogsz.

Kornya szabadkozott, rimánkodott, fenyegetőzött, követelte, hogy a kártyák pecsételtessenek le, míg ő valahonnan pénzt szerez de Csernovics, a mindig nagylelkű Csernovics talán ez egyetlen egyszer, nem engedett, hanem a maga rosszabbik kártyájával behúzta a »zsinórt«.

Tudom, Kornya uram se kívánczozott többé nagyon partnerek után.

Ami fény volt, ami ragyogás volt, elmúlt. Eltűntek az uradalmak, a kincsek és az ifjúság. A hatalmas nábob elszegényedett. Az utolsó időkben elvonulva élt Aradon, persze azért jólétben, mert Laura leánya, Mocsonyiné gazdag évdíjat adott neki. De azért folyton grand seigneur maradt.

Még nem régen láttam a mehádiai fürdőben. Ide a fővárosba már nem jött fel soha: »Szegény ember vagyok én ahhoz« mondogatta. Egykori ragyogása színhelyét nem kereste fel többé. Az fájt volna neki.

De ott a szép, aranykupolás zsibongó nagy fürdőben, melyet a Cserna csörgő vize mos, ott még most is ő volt az első gavallér. A selyemszoknyák suhogása édesen csiklandozta most is a sok ezer ibolya letépőjét. Ott sürgött-forgott daliás alakjával; disztíngvált öregúr, több, egy gyönyörű öreg szeladon. Járása ruganyos, mosolya kedves vidám, bókjai frissek, harmatosak, mint ama kinyíltott jácintok. Az előkelőség rezege szavain, mozdulatain.

- Ki az a feltűnő öregúr? - kérdezik az ismeretlenek.

- Csernovics Péter mondják az öreg dámák, s bágyadt szemeikben valami kevély fény jelenik meg. Hajdani fény.

- Csernovics bácsi selypítik szeretettel a gyermekek, akiknek cukrot, játékot szokott venni.

- Ah, a Csernovics! suttojják egymás közt a gigerlik. Micsoda nadrrág barrátom, micsoda nadrrág, s hogy hajlik meg? Nézd milyen elegáns ívben megy a keze, mikor köszön. (A gigerlik nézik a »mintát«.)

S ha egy-egy vén táblabírótól kérdeztem volna, az lelkesedve feleli:

- Ez Csernovics, uram. Egy olyan magyar a szerbekből, aminő a magyarokból is alig telik.

Csernovics sohase változott csak a viszonyai változtak.

Nagyúr maradt örökké.

Egyszer a fürdői sétányon együtt bolyongtunk, mikor a postás pakétot hozott számára.

Felbontotta kíváncsian.

- Aha, a zsebkendők! - mondá.

- Párizsi bélyeg van a csomagon jegyzém meg.
- Párizsból rendeltem.
- Oh be szépek! Mennyibe kerül egy tucat?
- Tizenkét forint darabja.

Ennek van vagy öt esztendeje. Már akkor nem volt semmije. De még mindig tizenkét forintos zsebkendővel verte le a port finom, formás lakkcipőjéről.

AZ ORSZÁG HALOTTJÁRÓL

Baross Gábor még aránylag fiatalember volt. Forradalmi gyerek; 1848-ban született, mégpedig Trencsénben, ahol búza és miniszter nemigen terem.

Egészen alul kezdte. Volt ügyvéd, megyei viceszékhatósági, még vidéki lapszerkesztő is. (A »Vágvölgyi Lap«-ot alapította.) 1875-ben az illava-puchoi kerület küldte föl az országgyűlésre s innen datálódik nyilvános szereplése.

Itt mindjárt feltűnt; nem ugyan szeretetre méltó modorával és az alkalmazkodó viseletével (pedig ez a legsimább út fölfelé), hanem ellenkezőleg. Sem simulékony nem volt, sem kedves. Mindjárt látszott rajta, hogy nem udvarolni jött ide, hanem dolgozni.

El lehet képzelni tehát, hogy a parlamentben micsoda kellemetlen jelenség volt.

Négyszögletes arca inkább mogorva volt, mint nyájas. Értelmes, kékes szemei szúróan szegződtek arra, akivel beszélt és a gúny is nem egyszer csillámlott föl bennök. Olajbarna arca széles ajkaival, erőt lehelő velős vonásaival és magasan előre dudorodó homlokcsontjaival, melyek alatt néha szinte elrejtőztek a szemek, fölötte markáns és speciális volt. A Házba lépő figyelmét azonnal megragadta. A t. házbeli élce pályája kezdetén »tót-szerecsen«-nek nevezte el, mert feje kissé hasonlított azokhoz a szerecsenfej-szivarszipkákhöz, amelyeket a kirakatokban árultak. Később aztán, mikor Baross egyszerre, mint egy váratlanul előbukkanó titán, egyenesen a nagy Széchenyivel kezdett versenyre kelni és lába nyomait világgraszáló vívmányok és vállalatok jelezték, természetesen elnémult az élcelődés és a »tót-szerecsenből« vasminiszter lett.

De az is volt: vas, sőt acél. Magatartása mindig önérzetes, de sohasem dölyfös. Föllépése határozott. Egész alakja, marciális termete, hatalmas feje, széles válla, egészséges temperamento, mind erőre vallott. Esze pedig akár a láng. Gyorsan fölfogó, gyorsan megfontoló és azonnal ítélő.

Baross széles látókörét, gyors felfogását, már minisztersége előtt is jól ismerte a Ház. Mint képviselő roppant munkásságot fejtett ki sok irányban. Tagja volt a felirati bizottságoknak, a közoktatásinak; jegyzősködött a delegációknál, a hadügyi albizottságnál s a jegyzői atillát is viselte. Mint előadó ritka átlátszósággal és vaslogikával referált. Volt is elég irigye az elején.

Mikor 1882-ben Hieronymi megvált a közlekedési államtitkárságtól s székét Baross foglalta el, egyszerre mintegy fanatizmussal vetette magát a munkára. Mindjárt azzal kezdte, hogy reggeltől késő estig ott ült a hivatalban és végezte a tennivalókat, ami fölött eléggé meg voltak botránkozva a fogalmazó urak.

A közlekedési minisztériumban az elmúlt éra alatt főlzaporodtak, hogy könnyű szót használjunk: azok a bibircsók és pattanások, amikről az ember előre kitalálja, hogy valamikor lesz belőlük. Baross ezt azonnal észrevette s már rövid államtitkársága alatt ismerősen kezdte használni a vértisztító szereket.

Mikor 1886 végén miniszterré lett, kineveztetését általán úgy tekintették, hogy Tisza megszűnt »neveket« keresni, hanem »férfiak« után néz. Ideje volt.

A kinevezést nagy meglepéssel fogadták. Egy kissé ugyan motoszkált az emberek fejében, hogy a volt vármegyei (méghez a trencsényi) vicanótáriusra bízzák a legtöbb szakismeretet igénylő tárcát. De hamar megnyugodott a közvélemény. A szakértők tudták, hogy Baross nagy munkaerő, a kis dzsenti pedig örült, mert »két lovon járó« famíliából való ember került bele a bársonyszékbe. A demokrácia szintén meg volt elégedve, mert egy olyan karrierről volt szó, melyet az értelmi erőnek és munkásságnak köszönhetett az új miniszter.

De hogy a volt trencsényi aljegyző olyan óriássá növi ki magát rövid idő alatt, szinte tüneményszerűen, ott a miniszteri székek félkörében, mint megtörtént, senki sem gondolta előre.

Csakhamar ő lett a Tisza-kabinet legnépszerűbb embere, s azóta egyre nőtt, egyre emelkedett az emberek becsülésében a Ház bármely oldaláról tekintve. Már az első büdzséje alatt teljes bizalom nyilatkozott iránta.

Többnyire simán folydogáltak az ő költségvetésének vitái. Szerették, becsülték minden párton, de meg sokkal csatakésebb volt, hogysem jogtalanul merték volna csipkedni. Az önértet, mely hangján átrezgett, erőteljességet kölcsönzött egyéniségének s éppenséggel nem volt visszatetsző. A legturbulensebb elemek is elismeréssel és méltánnyal beszéltek róla. Még belügyminisztersége alatt is, pedig ez a legexponáltabb szék a miniszteri félkörben. Csak az osztrákok dühödtek meg rá olykor-olykor, de a dühösség árát mindig ők fizették meg.

Valamennyi büdzséje gyorsan, viharok nélkül folyt le, s valamennyi büdzséje alkalmával voltak ünnepélyes momentumok, melyekben a miniszter egy új nagy nemzeti vívmány alapjait rakta le. Beszédjébe csaknem mindig »általános helyeslést« szúrt a gyorsíró, s beszédjei elé csaknem mindig várakozással tekintett a Ház. És ebben ritkán csalódott.

Végre, hogy semmi se hiányozzék nagyságából, megérkeztek ellenségei is. Harc indult, és meddő gyűlölködés ellene és alkotásai ellen. De itt is, mint minden nagy ember életében bevált a régi igazság, hogy a valóban nagy államférfiaknak barátjai csak utat nyitnak, ellenben ellenségei teszik igazán nagygyá.

*

Baross Gábor hivatalbeli zsarnokságáról, makacsságáról és kíméletlenségeiről, főképpen a vasúti körökben egész legendák kerengettek. Ugyanolyan legendák, amelyek az erélyes és tevékeny államférfiakat, mint valami szúnyograj, körülveszik.

A szúnyogok tudvalevőleg csípős állatok, de elég nekik, ha az ember egy kis füstöt fúj közibük. Sajnos, hogy most a halál hideg lehellete oszlatja szét őket, holott nem sok idő kellett volna már és Baross végleges, bevált sikereinek verőfényében is szétoszlottak volna.

Csodálatos és hihetetlen dolgokat tudtak róla mesélni. Mint sújtott le egy-egy végkielégítési villáma egy hasonnevű, de ártatlan hivatalnok fejére, a másik helyett tévedésből. Mikor pedig a miniszternek megmagyarázták, hogy tévedett, csak annyit válaszolt: »scripsi«.

Máskor meg a hivatalba későn bejáró és abból korán kijáró hivatalnokok kegyetlen megrendszabályozásáról meséltek. Azt is mondták, hogy főhivatalnokai (osztálytanácsosok, miniszteri tanácsosok) ha 5 perccel előbb kellett távozniuk, a hátulsó kapun osontak ki, hogy az ellenőrző portás szemeit kikerüljék. (Persze nincs is ilyen hátulsó kapu a palotában.)

A legendák terjesztői ma igazságosak lehetnek emléke iránt.

Hogy szigorú, rendszerető, pontos és tevékeny államférfiú volt, az bizonyos. S másoktól annál inkább megkövetelte a hasonló szolgálati erényeket, mivel jól tudta, hogy Magyarországon a munka nem népszerű s a kötelességek felől még nincsenek befejezett fogalmaink. Azonban maga járt jó példával elől, s így is évek kellettek, amíg a minisztériumban azt a »rendet«, ami a munkához és a nagy föladatakhoz szükséges, meg bírta teremteni.

Ami pedig a vasúti szolgálatot illeti, talán a jövő igazságosabb lesz iránta, mint voltak azok, akikkel az ahhoz szükséges fegyelem igazi tartalmát meg tudta értetni, sokszor bizony nem filozófiai fejtegetésekkel, amelyeknek egyébként sem volt barátja a vasúti szolgálatban.

*

Nagy tévedés különben azt hinni, hogy Baross jellemének alapvonásait a hajthatatlan szigor és önfejűség képezte.

Akik vele szolgálatilag érintkeztek, nagyon jól ismerték tettejét és hatalmas egyéniségét, de hogy a jobb érvek elől elzárkózott volna, azt nem állítják.

Gyakran megtörtént, hogy valamely már aláírt rendelkezése ellen aggodalmak merültek föl. Ha a rendelkezést jónak ismerte ezután is (és ez volt az eset legtöbbször), frázis és indoklás nélkül kimondta, hogy »úgy marad«. Szolgálatban egyáltalán nem szeretett semmit indokolni, mivel ideje ki volt mérve. Mikor azonban az aggályok nyomósoknak látszottak, akkor ő is elkezdte védeni a maga álláspontját, s ha nem volt világos a dolog, az ügyet félretette. Egy vagy két nap elteltével azután határozott, sokszor önmaga ellen, mivel az okok meggyőzték az ellenkezőről.

*

Hogy a mi »vasemberünk« nem volt humoros és kedélyes ember munkája közben, az természetes.

Vagy lehet-e például I. Napoleont avagy Bismarckot humorizálva elképzelni. Az erős emberek ezen faja annyira el van telve tetterővel, hogy nincs ideje a gondolatokkal enyelegni.

Nem áll azonban, hogy Baross szelleme nem tudott fölemelkedni a humorig. Toasztjaiban (különben igen ritkán toasztírozott) megcsillan a szellem és humor legnemesebb érce is. Nem tetszelegve és hatás kedvéért kereste a kedélyes formát, hanem csak az alkalom miatt. S ilyenkor is éles, kifejező gondolat lappangott mögötte mindig. Wekerle miniszter rendszeren akkor humorizál, ha valami örvendeteset akar mondani másoknak; Baross kedélyességében azonban mindig volt egy könnyed ironikus máz.

Családja körében és magántársaságban azonban egészen jókedvű ember volt. Otthon lerakta »vasingét« és fesztelenül beszélt.

Igaz, hogy nem ért rá a sok szórakozásra.

Nem messze Illavától Klobusicon egy kis birtokot vett, hogy ott fog pihenni nyaranta családja körében. Kertjét szépen kiparkírozttatta, s az első két évben el is ment oda a bájos Vág völgybe, tiszta levegőt szívni; bár ne hagyta volna el.

De micsoda pihenés volt ez!

Budapesten nem tudott eleget dolgozni, mivel sokan háborgatták. A nagysággal egy olyan átok jár, amelyet a normális ember nem ismer. Naponként legalább 2-300 emberrel kell érintkeznie, s mindig megfeszített figyelemmel, szinte »en garde«. Ha átlag csak egy perc jut is mindegyikre (pedig több jut) ez naponként egymaga 5 órát tesz ki. Más ember már ebbe is belefáradna, pedig ez csak »prelúdium« a munkához. Hol van még maga a munka!

A »vasember«, mikor pár napra vágvölgyi tusculanumjába vonult, egy csomó ügyet vitt el magával s így sóhajtott föl:

- Hála istennek, itt nem háborgatnak. Legalább békével dolgozhatom!

És dolgozott a csöndben, elképzelhetetlenül sokat. A miniszteri palotában nem győzték a sok rendelkező táviratot olvasni és a sürgetett aktákat utána küldözni.

Ilyen volt Baross Gábor pihenése.

*

Tudva van, hogy betegségét is munkával akarta legyőzni. A Vaskapuhoz azért ment, mivel láz háborgatta. Mikor visszajött, tényleg jobban is érezte magát. Másnap egy ülésen vett részt, és a munka előtt meglepődve jegyezte meg:

- Mégis legyőztem a lázat!

Pedig sápadt volt s a győzelem nem tartott sokáig. Nem akarta magát engedni. Még ágyából is rendelkezett, s mikor intézkedni nem bírt, csak az irányokat jelölte meg.

Az erős ember azonban már 14 nap óta teljesen munkaképtelen állapotba jutott. Be kellett látnia, hogy a vasakarát is csak gyarló emberi akarát.

Betegségét azonban férfiasan viselte. Mikor Korányi tanár az izzadmányt észlelte bal bordái alatt, egyenesen megmondta neki, hogy meg kell nyitni a veszedelmes helyet. Baross eleinte nem akart ráállani, de Korányi félórai gondolkodási időt adott neki, körülbelül ezekkel a szavakkal:

- Excellenciádnak kettő közt lehet választania. Vagy aláveti magát a műtétnek, vagy holnap reggelig elveszett.

Az orvosok nem kételkedtek egy pillanatra sem a miniszter elhatározásában s mindent elkészítettek.

Félóra múlva már Baross beleegyezésével hajtották végre a műtétet.

*

Valami keserű, fájdalmas humor volt az, ahogyan életét befejezte.

A vas-miniszter utolsó óráiban is munkával, az ország dolgainak intézésével vesződött. Csakhogy ez már delíriumban ment végbe. A halál már megkezdte hideg bilincseinek felferését az erős akaratra, de ez nem akart engedni.

Elmúlt utolsó éjjelen lázas fantáziák közt telt el. S a delírium képei mind a miniszter munkájára vonatkoztak. Szüntelen tárcája gondjaival foglalkozott.

Egyszerre csak kiragadta feje alól az egyik párnát, fölült és az orvosnak odanyújtotta:

- Kérem ennek az ügynek az anteaktáját!

Pedig »ennek« az ügynek fájdalmas előzményei voltak: tifusz, mellhártyalob, izzadmány, talán bélátfűródás, műtét és végső kimerülés.

Majd tovább szövődtek lázas álmai. Egyszer csaknem kétségbeesve kiáltott föl:

- Száz milliós üzletet kaptunk! Mi lesz belőle! Nincs aki rá ügyeljen!

Akkor már beviláglott a májusi hajnal a szobába. Odakünn fölébredt az élet s a nagy város munkálkodó mozgása mind hangosabbá lett. Bent pedig egy nagy lélek kezdett elválni erős, szinte hatalmas földi porhüvelyétől. A delírium mindig bágyadtabb lett, a beteg mozdulatai mind erőtlenebbek. Mikor a nap odakünn legyőzte az erős felleget és diadalmasan ragyogott szét a nagy város fölött; örök sötétség ereszkedett le Magyarország egyik legnagyobb fiának szemeire.

Déli harangszókor már fekete lobogók lebegtek a tavaszi verőfényben.

GR. TELEKI SÁNDOR

Teleki Sándor ezredes meghalt mintha csak arra várt volna, hogy hadd menjen előre Klapka. Már hetek óta viaskodott a halállal; hol az volt felül, hol ő kerekedett fölibe, jöttek a rossz hírek, majd újra egy kis remény éledt: »Az ezredes jobban van«. S mert az öregúrral már megtörtént, hogy egyszer (1885-ben) halálhírért költötték, sőt egy debreceni lap már a nekrológját is közölte (amiért ő később apprehenzíve felszólalt, szörnyű keskenynek találván a gyászkeretet) most úgyszólván az a nézet volt elterjedve a zszurnalisztikában, ahol annyira szerették, az ő meghalási célzataival szemben, hogy »nem lesz abból semmi«.

És mégis meghalt. Itt hagyta ezt a világot, melyet senki sem tekintett nálánál vígabb szemekkel. Sokan szerették a derék öregurat, a legkellemesebb arisztokratát, aki valaha létezett. Csupa kedély, csupa láng. Egész Európának a pajtása. Halálának a hírért nemcsak minden magyar veszi fájdalommal, mert amellet, hogy egy tipikus, nemes alak vesztett el benne, még egy szabadsághóst s egy eredeti szellemű író is sirathatunk Teleki Sándor grófban, sőt halála messze, a világ minden részében is sokakat fog elszomorítani, akik így szólának majd könnyezve: »Meghalt az a jó öreg fiú! Micsoda bolondság volt az tőle!«

A jó öreg fiú bizony már túljárt a 70-en, de azért kedélyes és pajzán volt. Arcát, mely olyan piros volt, mint a kapos, galambféhér szakáll környezte s ugyanolyan haj és bajusz, de ajkain dévaj tréfa, szívében fiatalos könnyedség honolt.

Originális és az elbájolásig szeretetreméltó volt, modora fesztelen, lelke a féktelenségig szabad. Amit gondolt, kimondta. S e miatt az őszinteség miatt tartották originálisnak. Mert hát nem divat napjainkban azt mondani, amit az ember gondol, hanem ami tapintatos. Mindenki a »tapintatra« dolgozik.

Teleki Sándor nyugtalan lélek volt alapjában. Helyesen mondta róla a külföldön az emigrációban egy közhuszár, kitől azt kérdezték Teleki felől:

- Mi volt ez otthon?

- Hát ez bizony otthon is ilyenforma emigráns volt.

Járt-kelt fiatal korában kalandról-kalandra, egy-egy pajtáshoz átment egy csibuk dohányra a kilencedik vármegyébe is, de viszont odaengedte a saját koltói kastélyát (ahol most ravatalra teszik) Petőfinek egy szóra, s midőn az kijelenté, hogy nem szeret boldogsága helyén kíváncsiakkal találkozni, kihurcolkodott belőle azzal a kijelentéssel: »de legalább a szakácsot engedd meg, Sándor, hogy itt hagyjam«.

Élete leírásához hozzákezdeni nagy vakmerőség lenne. Teleki Sándor élete, kalandjai, emlékei, bonmotjai köteteket tennének ki. Volt az a világon mindenütt és beszélt mindenkivel. Mikor

úgy néhanapján összejöttek Türr Pistával s felemlegettek valamit a régi időkből, öröm volt őket hallgatni. Az egész Európát úgy ismerték, mint a tenyerüket s úgy is kezelték diskurzus közben. Egy-egy spanyolosági vagy svédországi élményről lévén szó, itt ebben vagy amabban a mezei kastélyban olyasféle közbeszólásokat lehetett hallani Telekitől:

- Megvan-e még ott az a nagy körisfa a park végén? Azon egyszer kiszedtem egy madárfészket s egy szép asszonnyal kiittuk nyersen a tojasokat. A westminsteri palota egyik kályhájára bekarcolta a nevét a penicilusával, a londoni lordmayornak egyszer leöntötte a kabátját petróleummal (mind külön története van ezeknek, amiket csak ő tudott úgy előadni, hogy szinte bugyborékkolt belőlük a kedély). Hát az a sok ezer kaland az öreg Dumas-val, Hugo Viktorral, kivel együtt élt Guernsey szigetén, Garibaldival, kinek marsalai híres ezerje közé tartozott. Trafikált együtt császárokkal s ült az adósok börtönében közönséges proletárokkal. Élete összefolyt a magyar nemzet viszontagságaival szorosán, de ezt az életet nem vette komolyan sohasem. Imádta a tréfákat s csinálta öreg korában is.

Még csak néhány hó előtt, midőn az általános választások alatt derék fia, legifjabb Teleki Sándor gróf szabadelvű párti képviselővé választatott, az öregúr nagy szélsőbali lévén, nyilatkozatot tett közzé: hogy a fia fölléptetése tudtán kívül, engedelmével történt. Ami mosolyt fakasztott mindenfelé: mert rendén való, hogy az apa protestál a jelölés ellen, de a megválasztásáért zsörtölődő apa ritkaság.

Hetek óta jöttek aggasztó hírek: betegség a Teleki-kastélyban. Az ezredes haldoklik. Majd jobbra fordult a baj. Az ezredes a leányát adja férjhez. Ott történt meg az esküvő az ő betegágyánál.

Ez volt az utolsó öröme. De ő nem tudta, hogy az utolsó. Még remélt, még számított a világra, hol csak jó pajtásokat hagyott hátra és egyetlen ellenséget se. Szinte legendaszerű, hogy egy vén katona egy ellenséget sem hagy hátra a földön, mind lekaszabolta. Lekaszabolta nemes jó szívével, nyájas, szeretetre méltó meleg modorával. Még a halál is pajtáskodva bánt vele, lassan, cirógatva környékezte, mintha biztatgatná: »ne félj tőlem«, hol eleresztette, hol újra kézre kapta míg végre csakugyan megbarátkoztak, elvitte, és soha többé vissza nem fog térni.

A KLAPKA-ÜGY A HÁZBAN

Klapka a csodálatos hős halva se pihenhet. Visszatér onnan is, ahonnan nem jött még vissza anyaszülte: a temetőből.

Visszajön és háborút csinál még egyszer. Ma megint, mint tegnap, zajos ülése volt a parlamentnek az ő ügyében.

Tagadhatatlan, hogy hiba volt Klapkát kivinni a halottas kamrába, éjnek évadján fakó szekéren; bántó még gondolatnak is, látványnak éppen szívet facsaró de úgy tüntetni fel a kormányt és a többséget, hogy semmi kegyeletet sem tanúsít a magyar csaták hőse iránt, nagy túlzás, mert:

Megörökíti érdemeit jegyzőkönyvében.

Koszorút helyez ravatalára.

Temetése napján nem tanácskozik.

Mély tisztelet ez. A törvényhozó test mindenütt a világon csak a legnagyobb férfiakkal szemben tanúsíthat ekkora hódolatot. Saját kiváló tagjainak halálát egyszerű fekete lobogó jelzi a Ház tovább tanácskozik. Két év előtt az alelnöke Bánffy Béla halt meg, s a Ház nem függesztette fel ülését sem a halálhír vételekor, se temetése napján. Arany János halálakor

egyszerűen koszorút tett a koporsóra, pedig Arany János is volt valamije Magyarországnak: Baross halálakor elrendelte az országos temetést, de bizonyos kitüntetések, mint a Ház által kiadott partecédula és országos költségen felállítandó szobor, elmaradtak. Mert fokozatoknak ebben is lenni kell. Mint ahogy bizonyára van különbség Deák Ferenc és Baross Gábor között. S a szabadságharcnak vannak még Klapkánál is nagyobb férfiai. Kossuthot több illeti, mint Klapkát. Ebből is látszik, hogy az ellenzék túllőtt a célon, midőn ma mindent követelt Klapka temetésére, ami csak eszébe jutott, még a hadsereg kirukkolását is ami nem is csupán a képviselőháztól függ.

Tagadhatatlan, hogy a közönségben bizonyos fokig irritált a hangulat a kormány ellen ez ügyben de talán csak azért, mert nem látnak be a háttérbe. Szapáry mindjárt a haláleset vételekor összehívta a pártok vezéreit, s azokkal megegyezőleg állapította meg a temetés módozatait. Ez értekezleten Helfy képviselte a szélsőbalt. Úgy ő, mint a többi ellenzéki vezetők meglegedtek a jegyzőkönyvi megörökítéssel, a koszorúval és a honvéd egyesület általi temetéssel, melynek anyagi része úgyszólván az állam pénzéből fedeztetik.

Hanem a szélsőbal nem elégedett meg Helfyvel. Valóságos zúgolódás tört ki, őket ne képviselje Helfy. (Bizonyos azért haragusan Helfyre, mert túlságosan komoly ember.)

Szapáry itt hibázott. Abban hibázott, hogy Helfyt hívta meg a tanácskozássra, aki most úgy látszik, kegyvesztett a pártnál, ahol különben is mindennap más a vezér; szerdán még Irányi, csütörtökön Eötvös, pénteken talán Polónyi. A jó isten tudhatná, kinek a kezében van ma a gyeplő.

Szapáry se tudta; éppen olyan napon hívta be Helfyt, amikor más volt a vezér. Ezért kezdődött meg az elégedetlenség amihez hozzájárult a holttest elvitele a halottas kamrába.

Hogy kinek az intézkedése volt ez, afölött átláthatatlan köd borong. Az ilyesmi nem szokott kiszülni sohasem. Ez is örök titok marad. Épp olyan homályos, mint az az indok, amelynél fogva Eötvöst nem hagyja beszélni a sírnál Tisza László. Talán az Eötvös tüdejét félti? Mást mi egyebet? A halottnak nem történhetik ettől a beszédétől semmi baja. S a monarchia is elég erős, hogy meg ne rendüljön tőle.

De vannak ilyen titokzatos kifürkészhetetlen intézkedések. Ezek alkalmasint arra való, hogy a történetíró bosszantsák, aki törheti éveken át a fejét, hogy vajon mire lehetnek ezek jók?

Szapáry értesülve tegnap, mekkora fölháborodást szült a holttest kivitele a temetőbe s ez által elvonása a városbeli (vagyis a kényelmesebb) kegyelet-nyilvánítás elől, újra összehívta a vezéreket, az elnöki szobába s azok újra megállapodtak közös akarattal, hogy mi történjék a holttesttel. Visszahozandó. Szapáry e közös megállapodás szerint szólalt föl tegnap a Házban.

De tegnap, szerda lévén, úgy látszik, megint nem találta el a szélsőbal szerdai vezérét.

Mert ma, csütörtökön megint viharos felhők tornyosultak a Klapka-ügyben, s Szapáry reggel újra összehívta a vezéreket (a szélsőbalról Eötvöst), hogy mit akarnak.

De hasztalan volt. A fergeteges szcenákat, melyek a fél ülést igénybe vették, nem lehetett megállítani. Csakis egy ingerült szavazás után sikerült a fölizgatott Házat napirendre téríteni.

Ugyancsak ma jelentette az elnök, hogy a temetés holnapra halasztatik Klapka megérkező felesége kedvéért.

Szapáry felsóhajtott:

- Tehát még egy nap. Még egy tanácskozás a vezérekkel!

A napirendre térés után már végre legalább mára befejezettnek látszott a kínos Klapka ügy, midőn a temesvári küldöttség érkezett Telbisz polgármesterrel az élen, s maguknak kérték a holt vezért, hadd nyugodjanak nemes porai édes szülőtte földjén.

Szapáry gondolkozott.

- Szép gondolat. Hadd pihenne szegény tábornok otthon. Messze az ellenzéki lármától. Az én tulajdon választóim közt. De nem. Nem adom. Nem adhatom, mert még egyszer össze kellene hívnom a vezéreket!

És nem adta oda Telbisznek Klapkát.

*

Amiért aztán nagy izgatottság támadt a folyosón. Károlyi Gáborék szidták Szapáryt, hogy miért nem adta oda, mint ahogy szidták volna, ha odaadja.

S mialatt mindezek történtek, azalatt a mereven fekvő holt vezért bezárták érc koporsójába, hogy ott nyugton szőjje örökké tartó álmát, Magyarország nagyságáról, egyetértéséről, Csaba vitézeinek fölkereséséről, akiknek ő is beálljon a regimentjébe, hogy mikor valami baj fenyegeti édes népét, akkor ő is visszajöjjön villogó karddal a kezében...

...Ha most mindjárt melegiben térne vissza, de megkardlapozna egynehányat, urak, közületek!

POST FESTA

Megyei esküdt koromban a principálisom, aki falun lakott, szerette pártolni a székvárosba érkező színész-truppokot. Nyarankint némelykor ha jó kedvében volt megvett tíz-tizenöt bérletjegyet is az előadásra s egy béres-szekérre fölültette néhanapján az összes cselédséget, a faragó bérest, a szolgálókat, a kocsiszt, a hajdút, a pesztonkát, hogy a színházba vigye, azzal a kötelezettséggel, hogy tizenkét bot terhe alatt (mert szolgabíró volt az öregúr) ők tartoznak másnap előadni otthon a városban látott színdarabot.

A kimeríthetetlen derű és kacaj forrásai voltak e másodelőadások, a darab produkciói a kis falusi udvarházban, amire a kedélyes öregúr rendszeren egy csomó úri vendéget hítt meg néző publikumnak.

Marcsa, Jutka szolgálók, Péter ostoros gyerek kiálltak a színre s kezdték emlékezetből a városban hallott darabot.

A cselekvény alig indult, legott megakadt.

- Ön szomorú, asszonyom - mondá Jutka ég felé fordított szemekkel Marcsához. És ez eddig igen jó volt. De Marcsa azt felelte:

- Nem, én víg vagyok.

- Nem igaz, szomorú vagy bizonykodott Jutka.

Marcsa megzavarodott, de nem hagyta az álláspontját.

- Biz isten víg vagyok.

- Ne hazudj, szomorú vagy.

- Nézz meg jobban, hisz nevetek. Istenügye víg vagyok.

- Ne okoskodj, ha mondom, hogy szomorú vagy.

- Hiszen csak jobban tudom én magam, mi vagyok. Víg vagyok; csak azért is. Így görbüljek meg, mint az ujjam, ha nem vagyok víg.

Az úri nézők rengető hahotába törtek ki a társalgási vígjátékon, melynek cselekvénye efféle akadályok miatt nem indulhatott meg soha jobban, mert a két lefetyelő szolgáló nem bírta magát túltenni a közbejött konfliktuson, hogy víg-e Marcsa vagy szomorú (s efféle konfliktus mindig előjött); ezt hajtották különböző variációkban mindaddig, míg a kortina, jelesebben mondva, a ponyva leesett.

Sok víz lefolyt azóta a Dunán, mióta az ilyen hülyeségek is mulattatták az embert. Húsz-huszonöt év. Nagy idő. Még egy király arcára, kedélyére is ráncokat rak.

Ámbár iszen nem látszottak a jubileumon. A lelkesedés lesimította azokat. Mert el lehet mondani, hogy ünnep politikailag még így sohase sikerült. Sok lélekemelő momentuma volt.

Budapestből székváros lett (mire a hatalmas Olay Lajos mindjárt másnap rálicitált öfelségére, magyar Versailles-sé proklamálván Szabadkát). Megtudtuk, ami már eddig sem volt titok, hogy a királyt szereti mindenki, s hogy a király is szereti magyarjait. Kibizonyosodott, hogy a királyi palota a sárga-fekete zászló nélkül is elég csinos. Kisült, hogy Vaszary Kolos nagy szónok s derék főpap, hogy Szapáry Gyula gróf sokkal ügyesebb miniszterelnök, mint aminőnek az ellenzék tartja. A kormánypárti elmék előtt derengni kezd, hogy Apponyinak némi népszerűsége van s több efféle. Kisült, hogy Zichy Jenő grófnak rossz lova van, s az se titok, hogy a Varga Gyula pegazusa se jobb. A gondolkodó emberek aggállyal vették észre a képviselőház elnökének stílusbeli fogyatkozásait, s így szóltak a trón előtt elmondott beszédjéről:

- Ezt a beszédet is bizonyosan Varga írta.

Mert ez a beszéd és az üdvözlő óda egy forrásra vallanak. Amiből azt a következtetést is le lehet tehát vonni, hogy esetleg Bánffy Dezső írhatta az ódát is.

Azért emeltem ki fentebb e szót »politikailag«, mikor az ünnep sikeréről szóltam, mert amit szellemileg produkáltunk, az már nem állja ki annyira a sarat. Amit a főurak csináltak az ünnepen, az jó volt, a lovasok, a hintók; még most is éledelegve emlegetik a Fehér Ipoly szőke apródjait (ami a Podmaniczky Frigyes eszméje volt), a Domahidy balközépi ötösét. Ugron két festői góbéja még most is ott lépked a káprázó szemek előtt, két oldalról az ellenzéki vezér mellett. Még belezúgnak az éljenek Wekerle nyalka négyesének robogásába. A főurak kitétek magokért. Szapáry is pompásan megcsinálta, ami az ő része volt, a királyi válaszokat.

Hanem a tudós Akadémia aztán csakugyan nem bírt több fényt önteni az ünnepbe, mint amennyi a nagy reflektortól telt az épület jobb homlokzatán. Hanem mindegy, azért a karaván halad.

Sebaj, gondoltam magamban; hagyjuk ezt a szerencsétlen ódát, majd iszen mindent helyre pótol a színház.

Elmentem első nap a »nemzetibe«. Hallgatom, nézegetem.

- Ni ni, de ösmerős nekem ez a darab!

Törtem, vakargattam a fejemet.

- Honnan is emlékszem én erre?

Hát egyszerre, mint a fénysugár, fejembe villant a huszonöt év előtti falusi nemes juksza, hol Marcsa, Jutka beszéltek ilyenforma bárgyuságokat éppen ilyenforma hangon, mint itt az »egri nők«.

...Csakhogy ott a Marcsáról nem bírt kisülni, víg-e vagy szomorú? Itt meg a közönségről; hogy nevéssen-e gúnyolódón a hasát fogva, vagy elszomorodjék-e mélyen?

Valami varázs fogott el; fiatalkori visszaemlékezés. Édes számócaillat. Sajátos érdeklődéssel kezdtem figyelni, előmbe varázsolván öreg urambátyámat s egész háza népét, eközben azonban el nem feledkezve egy-egy pillantást vetni király öfelségére is, hogy vajon mulattatja-e a darab?

De a felség arcán kegyetlen unalom ült és csodálkozás, hogy ilyen silányságot adnak elő.

Persze öfelsége valahol Laxenburgban nevelkedett s nem látta soha játszani se Jutkát, se Marcsát a letenyei kocsiszínben. Hát ő nem értheti, hogy mi ebben a jó.

Egyszerre azonban mégis elmosolyodik a királyi ajk.

S ez a mosoly neked szól, Hajdúnánás.

Mert te lész a kíváncsiság prototípusa ezentúl az európai literatúrában. Rómeó és Júlia reprezentálja a szerelmet. Shylok a kegyetlenséget, Othello a féltékenységet, Harpagon a fősvénységet, Hajdúnánás a kíváncsiságot.

Becsületes derék pógáraid, akik most Kossuthot éljenzik a »Vörös Ökör«-ben és Kovács József budai prókátort, mit nem mívelének kétszáz esztendővel ennekelőtte?

Olvasván ökelmeik az akkori Nemzet esti lapjából, hogy nevezetes gyűlés lesz Pozsonyban, ahol a dietai követ urak a pragmática sanctio felett szavaznak, lázas türelmetlenséggel útra kelnek s lihegve, vágytól, kíváncsiságtól égve várják a szavazás eredményét. A wip egy akkori Széll Ákos, kiszalad a buzgó Haluskákhoz s örült lelkesedéssel felkiált: »Elfogadtatott.«

Erre valóságos örömmámorba esik Hajdúnánás, van ujjongás, hálálkodás s megjelenik Tomori szelleme...

A király még egyszer elmosolyodik. Mintha mondaná:

- E szellem nem annyira ostoba, mint a nánásiak; mert legalább a jelenet végére jött.

S amilyen a darab, olyan volt az előadás. Pocsék díszletek, rossz rendezés. Az alakok ész nélkül járnak a színen. A fényes nézőközönség, főurak, képviselők, azzal a benyomással távoztak a Nemzeti Színházból: hogy a pragmática sanctio ugyan meg van szavazva, de a Nemzeti Színházzal kellene még valamit csinálni.

Azonban a Nemzeti Színház szerencsés. Mert mindjárt másnap rehabilitálta az opera. Ott aztán még rosszabb előadás volt. A hülyeségek konglomerátuma. Obsitos katonával táncoló úri kisasszony. Álmukból ébredező aratók, akik táncba gurulnak hajnalban. Vándor oláhcigányok mint magyar közjogi faktorok...

De nem akarjuk folytatni a bosszantó lelki szegénység leírását, mely a szégyenkezés érzetét keltette fel azokban, akik némi súlyt fektetnek arra, hogy a lovagló mágnásokon kívül valami egyebünk is legyen.

Egy szó mint száz, ha olyan lenne ez az ünnepély is, mint a hajdaniak a mesés keleten, hogy a szultán palotája elé ilyenkor egy fejet is karóba húzatott a nagyobb pompa kedvéért hát én már sejtem, hogy kinek a feje volna az.

Illőnek tartanám, ha az illető fej maga is kitalálná ezt.

FELSZÓLALÁS AZ EPERJESI SZÉCHENYI KÖR BANKETTJÉN

Tisztelt Uraim! A mai napon, mielőtt megköszönném ama meleg szavakat és meleg fogadtatást, amelyben részesítettek, egyszerűen kijelentem, hogy azok az idők már elmúltak, amikor az íróknak nagy érdemeik voltak, mikor még úttörők voltak. Igazán nem sok már a mi érdemünk. Írunk mulatságból, a nemzet meg pártol bennünket.

Én többnyire mulatságból szoktam írni, és azok a mesék, melyeket az országgyűlésből, a társadalmi és népeletből szövök, nem érdemlik meg, hogy engem annyira ünnepeljenek. Mégis jól esik az elismerés, a meleg szó. Fogadják ezért társain nevében is a legbensőbb köszönetemet. Köszönetünket, mert ebben a városban még a régi időkben, mikor az íróknak rossz napjaik voltak, az írók nem voltak idegenek; de viszont mikor a városra rossz napok jártak, az íróknak a város nem volt idegen. Ez a kölcsönösség az, ami közöttünk van s ami bennünket a szeretetben összefűz. (Élénk éljenzés) Az én csekély érdemem pedig az, hogy írok az én szeretett magyar népem szokása és erkölcséről. És amikor itt látom a nemes eszmék, az erkölcsök, a magyar haza iránti forró szeretet, ragaszkodás fenséges megtestesülését, lelkem elandalog, s mélyen tisztelt uraim, ne köszönjenek nekem semmit, de én köszönöm önöknek, különösen pedig az én tisztelt képviselőtársamnak, mert ez az ő legnagyobb titulusa, hogy megismertetett önökkel, az önök eszméivel, erkölcsökkel, szokásaikkal. (Lelkes éljenzés) S itt eszembe jut a legenda, hogy Antheus a földhöz ütve engem ugyan még nem ütöttek a földhöz, hacsak ezután nem (élénk derűség) a földtől merítette erejét, az én munkásságomban sohasem fogom elfeledni és sokért nem adom, hogy megismertem e várost, mely hibáiban is annyira szeretetreméltó. (Viharos és hosszantartó éljenzés.)

KISASSZONY-KIRÁLY

Az öreg mesekirály hirtelen meghalt, s egyetlen, csodaszép leányára maradt az ország.

A bűbajos királykisasszony, minekutána keservesen kisírta magát, elfoglalta a trónt és fejére tette a koronát. Elkezdett uralkodni szeretett hívei fölött és meghallgatta a tanácsosok üres kotyogását, noha ez fölötte száraz és unalmas volt, ami igen természetes dolog.

Egy év múlva, mikor a helyzet még mindig a régi volt, a miniszterelnök kihallgatást kért a kisasszonytól. A vén kókler, midőn ott állt a világszép teremtség előtt, sehogy sem tudott a mondókájába kezdeni, mert minden erejét össze kellett szedni, hogy abba a kíváncsian teremtésbe bele ne harapjon. A testében, a karjában, a keze ujjában csupa bizsergést érzett, és folyton az a gondolat táncolt az agyvelejében, hogy milyen fölséges multság volna őfelségének megcsípni rózsás állát.

Később azonban rendbeszedte magát s miután a szemeit más iránynak szegezte, elkezdte a mondókáját, aminek az értelme az volt, hogy őfelsége menjen férjhez. Az államtanács ugyanis meghányta-vetette a dolgot és abban állapodott meg, hogy az ország nyugalma és boldogsága kívánja meg a trónörököszt.

A miniszterelnök úr ugyan kapott egy pofont, de az nagyon jóleshetett neki, mert sokáig nyalogatta utána a szája szélét, amely művelet Meseországban is a jólesés bizonyítéka.

A szoknyás király teljesen elégnék találta ezt a csattanós választ és a faképnél hagyta az öregurat. Ezzel azonban mégsem térhetett ki a válasz elől, mert az államtanács folytonosan nógatta, jelezvén, hogy ha nem megy férjhez, a lázadás ki fog törni. Az ország követeli a trónörököszt.

Őfelsége mihamar megunt a politikai szempontból eredő jajgatást és ezt a választ adta:

- Jól van. Hirdessétek ki, hogy beutazom az egész országot és látható leszek minden városban. Megnézhet mindenki, aki akar. Azután hirdessétek ki, hogy ahhoz megyek feleségül, aki eltalálja a gondolatomat. Mindenkinek joga lesz élembe állni s a gondolatomat eltalálni. Aki azonban nem találja el, annak leütemem a fejét.

A büntetést ugyan súlyosnak találták, de elvégre is beleegyeztek, és így az ország dobosa közhírré tette a dolgot, ami után programszerűleg folyt le a história. A világszép királynő körüljárta az országot, amikor is általános jó hatást keltett a kemény természetével, ami azáltal tudódott ki, hogy az üdvözlő beszédektől nem lett rosszul. Pedig 874 darab polgármester beszélt, és egyik sem mondott semmit.

Amerre ez a gyönyörűséges teremtség megjelent, ott semmi sem fakadt más, mint csudálat, imádat, rajongás, mind-mind szerelemmé vegyülve. Az ország összes nőtlen férfiai szerelemre gyúltak, igen sok nős férfiúval egyetemben, akik azonban érzelmeiket titokban tartották.

Mikor a körútnak vége volt, mikor a férjhezmenendő királynő palotájába visszaérkezett és kipihente magát, kihirdették, hogy a vállalkozók megjelenhetnek. (Estély öltözetben, érdemjelek nélkül.)

Hogy milyen csodálatos módon szép volt ez a leány, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy százan és százan jelentek meg előtte, dacára, hogy ott leskelődött a halál.

Az első a vén miniszterelnök volt, akiről olyan ostobaságot, noha akadémikus is volt, nem tételezett föl senki. És ő volt az első azok között is, akiknek a bakó leütötte a fejét.

És jöttek utána a többiek, a lehető leggazdagabb változatosságban.

Nagy számot adtak az immár kopaszodni kezdő, sok virágot leszakított, kopottas színű urak, akiket tudvalevőleg vonz a tavasz, és akik imádják a serkenő bimbókat.

A palota kerítésének a hegyein mihamar csupa emberfejek voltak láthatók, hogy irtózat volt nézni azt a helyet.

Mikor már a bakó kimerülés címén a nyugdíjaztatását kérte, ekkor jelent meg a királynő előtt egy csinos fickó. Kopottas ruhájú, de délceg termetű fiú, aki egyenes volt, mint a fenyő, és aki magasan tartotta a fejét. Sörkenő bajusza kackiás volt s az arcnak hetyke, szemtelen kifejezést adott. Alig látta azonban meg a királynő, egyszerre megváltozott. A nyaka előre hajolt a fejével együtt, a szemei tűzben kezdtek égni, és arcának minden vonása lágy volt.

A szoknyás király, amint meglátta ezt a fickót, elvörösödött és azt súgta a mellette álló miniszternek, hogy a bakó nyugdíjazási kérvényét nyomban el kell intézni s a megüresedett helyre a pályázatot írják ki, kéthónapi határidővel.

- Nos - fordult azután a legújabb vállalkozóhoz -, mit gondolok én?

A fiú nem válaszolt, csak nézte. Mohón, ittasan, országra szóló gyönyörűséggel az arcán.

- Nos! Hát nem felelsz? hangzott a szépséges leány kérdése újból.

- Mire feleljek? Hát hogy tudjam én, hogy mire gondolsz?

- És ha ezt nem is sejted, miért jöttél ide? Szólj!

- Azért, mert megláttalak, azért, mert megszerettelek. Azért jöttem ide, mert látni vágytalak mégegyszer, utoljára. Eljöttem, hogy mégegyszer boldog legyek a látásodon. Elhoztam a fejem, ami már nem kell nekem. Elhoztam az életemet, amely fölösleges, mert annak egyetlen vágya és célja te vagy. És ezt a célt, ezt a vágyat, nem tudom elérni én.

A kisasszony-király rajta feledte a fiún a tekintetét s kérlelő hangon szólt:

- Mégis, kísértsd meg. Hátha eltalálsz a gondolatomban!

Dacosan ránta meg formás fejét a fiú és így válaszolt:

- Vakmerőség, örökség volna megkísérteni egy istenasszony, egy tündér gondolatát eltalálni; és kétszeres halált érdemel az, aki elbizakodottan hiszi vagy reméli, hogy a te gondolatodat eltalálja.

A kisasszony-király leszállt a trónról odament a fiúhoz és megfogta a kezét. Azután bemutatatta mint vőlegényét és leendő királyt.

- Mert szólalt meg ő találta el. Vakmerőség, örökség volt hinni, remélni, hogy eltalálják, mivel nem gondoltam semmit.

MEGHALT CSANÁDY BÁCSI

Most már csakugyan meghalt a vén sas. Négy év előtt egy ízben már szétszárnyalt halálhíre, a lapok hosszú nekrológokat is írtak róla, de az akkor álhír volt. Az öregúr, aki kerek magányába vonulva kesergett a népkégy lengességén (az 1887-iki választásokon kimaradt a képviselőházból), maga cáfolta meg halála hírére. A vén kuruc föltámadt. Sőt nemsokára kiszállt a politikai sírból is és újra megjelent a Házban, hol a megszokott környezetben a megszokott foglalkozásban, az utolsó ülésig vitézül kitartva, élte le utolsó napjait. A nagykerek házban hunyta be örökre szeméit, hova a legutóbbi napokban utazott haza.

Most, sajnos, nem álhír a halálozás. Már több oldalról megerősítették, s bizony Csanád Sándor jellemző alakját nem látjuk többé a képviselőházban, melyből vele egy különös típus képviselője halt ki.

Ama tárcánk, mely az 1888 januárjában elterjedt halálhír alkalmával íratott és sok jellemző vonást mondott el az öregúrról, így hangzott:

*

Vigyázz a kerületedre, hogy hosszú életű légy a földön.

Ennek az alapigének igazságát pecsételte meg halálnak halálával Csanád Sándor. Régi képviselők, akik a Ház atmoszféráját megszokták, meg nem tudnak élni, mint a délővi növény egyebütt. Ha kiveszik őket ama üvegóra alól, mely az ország tanácstermének gömbjét befedi, a külső levegőben meg nem élnek, elfonnyadnak, meghalnak. Így halt meg nemrég a kedélyes Németh Albert, és így pusztult el Csanád Sándor bátyánk is e hó 5-én kerek magányában.

Hiszen persze, a képviselői minőségben is meg lehet halni, mert a halál nem kérdezősködik a mentelmi bizottságtól, hogy kiadják-e ezt vagy amazt a képviselő urat de mandátum nélkül minden bizonnyal meghal az, aki húsz évig megszokta a mandátumot.

Csanád kimaradt az ötéves parlamentből. Bizonyos Holló szélsőbal buktatta meg; a dolog nagy szenzációt csinált; sokan, még kormánypárti körökben is, sajnálták az originális öreget, s zokon vették a függetlenségi párttól, hogy úgyszólván az ő hallgatag beleegyezésével ejtődött el a »vén sas«, s élete alkonyán szegénységben, elhagyatva kellett kerek viskójába vonulnia, mely szemben áll a kerek váraccsal.

Valaha ő volt a váracs ura, hatalmas úr, dúsgazdag ember. Verőfényes idők voltak ezek. Még akkor nem volt Csanád Sándor »komikus« a saját pártja előtt. Még akkor »pártunk egyik kiváló oszlopa« volt a neve, mégpedig éppen ez az oszlop volt önagysága, amelyikhez a nervus rerum gerendarum hiányában támaszkodtak.

Sokat költött az öregúr pártcélokra, lapok segélyezésére, pártnyomtatványok terjesztésére. Vagyona nagy része ebben kallódott el.

Mikor elfogyott a »grisli« (így nevezte a pénzt, melyet nem sokra becsült, s melyből most vége felé nem is sokat látott), elfogyott a nimbusz is. A jó öreg Csanády úgyszólván kolonc volt a párt nyakán, mert akármilyen komoly akciót kezdenek a modern kuruc ivadékok a kormány ellen, azt a Csanády beleszólása mindig leszállította derült eseménynek.

Nagy »kirohanásokat« tett és gyakoriakat. Hajdan az öreg Deákot szokta egy-egy felszólalása után »ránca szedni«, Deák halála óta Tisza lett a vörös posztója. Sok zaftos frázisa éli túl: az »átkos közösügy«, a szegre akasztott bihari elvek stb. és a »stélusnak« az a csodálatos titka, hogy »és«-ek nélkül bírt körmondatokat és egész beszédek kihozni, vele szállt sírba.

Öreg volt már (1814-ben született) de még jó erőben: már parókát is dereset viselt, de azért szíve fiatal lángban égett. Nem hiába, hogy Bocskai Istvántól származtatta magát, örökös hadban állt ő is az »imádott honyhaza« ádáz ellenségeivel. Még király őfelségének is megmondogatta az igazat ama nevezetes tizenkét évi szenvedés alatt, ama szintén nevezetes párbeszéd alkalmával, melyet őfelsége egy körút alkalmával vele folytatott, amint ez a Ház nyilvános ülésén is szellőztetve lett, de csak olyan sikerrel, hogy mindenki azzal a hittel távozott a teremből: »Hátha csak álmodta ezt a bácsi?«

Jólelkű, becsületes, naiv ember volt az öreg, aki már sehogy sem illett a mi parlamentünkbe az ódonsága miatt. De azért el lett volna már ő ott holtig. Nem csinált az ő kimaradása örömet senkinek, neki pedig nagy fájdalmat okozott. Kár volt kihagyni.

Tipikus alakunk ugyse sok van. Kezdenek az emberek mind egyformák lenni.

Több Csanádyt nehezen látunk többé hát hadd láttuk volna még egy darabig.

Az ülés megnyitására kitűzött perc mindig ott találta a helyén ülve: mord arccal, héjaszemekkel tekintett körül, hogy megoldassa a fejeket: van-e bent száz ember?

Meghallgatta a jegyzőkönyvet, s ha volt benne valami kifogásolható, legott megtette a diffikultást s ilyenkor boldogan, meglegedetten mosolygott. »Jól kell a protokollumot csinálni« mormogta.

Még mulatságosabbak voltak azok a jelenetek, mikor egyszer-másszor valamely vita kellő közepén fölemelkedett s kezeit fölemelve, pátosszal mondá: »A t. Ház nem határozatképes! Kérem a katalógust felolvastatni«.

Pörge kalapot, magyar nadrágot és fekete atillát viselt s nyaka egész füléig fekete selyemkendővel volt becsavargatva, a múlt századbeli divat szerint.

Vagyoni elhanyaglását részben az erejét túlhaladó pártcélokra való költekezés, részint neje, Marosi Ida halála okozta, akinek birtokait, minthogy nem maradt örököse, az antik becsületességű ember, ahogy mondani szokás, az utolsó gombig visszaadta a családjának. Neki alig maradt valamije.

Ebben a korban ritka a hasonló idealista, mert ő sokszor bebizonyította önzetlenségét. Örökké a hazát szolgálta, igaz, a saját módja szerint; bár a hazának nem csinált sok hasznot, de önmagának sok kárt.

Mégis sokkal nemesebb pálya ez, mint azoké, akik fontos pozíciókban a hazának okoznak sok kárt és önmaguknak sok hasznot.

Parlamenti pályája szerencsétlen volt és szomorú tanulsággal teljes.

Egész életében napidíjak nélkül szolgálta a népet, mely végre is cserben hagyta.

Pályája elején, mint gazdag gavallér, azért nem húzott napidíjat a képviselőségért, mert ő maga röstellte fölvenni; élete alkonyán mint szegény ember, azért nem húzott napidíjat, mert a hitelezők nem engedték fölvenni.

De ő azért mégis ragaszkodott a képviselőséghez, hol nem termelt számára se pénz, se kenyér, se dicsőség.

Ragaszkodott és belehalt a búsulásba, s ez volt talán az egyetlen tette, mely nem okozott »derűtséget« sehol, de sehol. Sőt ellenkezőleg, elboruló arccal sajnálták a nemes szívű jó öreget: inkább hadd szidta volna még egypár esztendeig Tiszát. Nem volt az annak alkalmatlan.

S ha már a mindenható idővel mégis mindenáron beszólította volna a nyakas magyart a mennybeli igazán közösgyes hazába (ahol együtt leszünk nemcsak az osztrákkal, de még a muszkával is), hadd lengett volna azon a Sándor-utcai házban az a fekete lobogó.

Anélkül talán vissza is jár a Sándor bácsi szemrehányó lelke kísértetnek a pártjához.

*

Az a »bizonyos Holló« azóta jeles parlamenti szónokká nőtte ki magát, akinek egy ízben maga Csanády bácsi gratulált ahhoz, hogy megbuktatta. Hollóval tehát rendben van a számla. De a párt is megemberelte magát és mikor Orbán Balázs meghalt, annak a kerületében, a berettyóújfaluiban, Csanádyt léptették föl s meg is választották.

Addig azonban sok keserűség mardosta a vén szittya szívét, aki bukás száműzetésében hallgatta a parlamenti viták, viharok moraját. Különösen azt fájlalta, hogy a véderő-vita alatt nem volt képviselő, és csak az vigasztalta, hogy Károlyi Gábor grófban buzgó és tehetséges utódra és helyettesre talált. Nagy volt öröme, mikor Károlyi egy üdvözlő táviratban mesterének nevezte, és kijelentette, hogy helyét a Házban, mely most övé, csak ideiglenesen tartja elfoglalva és őrzi a »mester« számára.

Végre ütött a föltámadás órája, és az öreg átvette régi helyét a házban Károlyi Gábortól. De már akkor nagyon megváltozott a Ház külseje. A miniszteri székek elsején nem Tisza, hanem Szapáry ült, és az öreg kénytelen volt sok kedvenc kifejezéséről lemondani. Első megjelenése nagy feltűnést keltett, s Szapáry, aki akkor a miniszterelnökség mézesheteit élte, évődve szólította meg a folyosón:

- Mikor halljuk, Sándor bácsi, az első »átkos kormányt?«

- Még ma! felelt az öreg.

Dictum, factum. Csanády még aznap felszólalt és jól megmosta az »átkozott kormány« fejét a Ház viharos derűtsége közt, mely fokozódott, mikor az öreg kijelentette, hogy nem volt szándéka fölszólalni, és csak azért tette, mert az új miniszterelnöknek megígérte, hogy »átkos kormánynak« bélyegzi a kabinetet.

Régi szokásain nem változtatott semmit. Folytatta, ahol elhagyta; ő volt az első a Házban, buzgón ellenőrizte a jegyzőkönyveket, ha gyér volt a Ház, megszámláltatta a képviselőket, s ha nem voltak kellő számmal jelen, kérlelhetetlenül fölolvastatta a katalógust, ahol pedig feslést látott a honszeretet posztóján (és az egyre fesledezett a túlsó oldalon az ő szemében) odavetette morogva-dörmögve a »gyalázat«-ot. Új szokást csak annyiban vett föl, hogyha most megróttá az elnök, hát az öreg is »visszaróttá« az elnököt.

Hanem a beszédei egyre rövidültek, egyre színtelenedtek, s legutóbb már nem voltak egyebek néhány régi slágvort körüli keringésnél. Mintha Tisza távoztával az öreg fullánkját is kivették volna. Mindamellett jobb perceiben ő is iparkodott új eszméket fölvetni; így csak legutóbb igen melegen portálta és pártfogolta Lengyelország felszabadításának eszméjét.

Az új országgyűlés összeültekor az öregre igen díszes hely várt: a korelnökség. Ő volt a Ház legidősebb tagja, s így a miniszterelnök őt szólította föl az elnökség elfoglalására. Az öreg azonban egy mérges beszédében kereken visszautasította azt a megtiszteltetést, hogy ilyen közösügyes képviselőházban elnököljön.

Egyáltalán nem szeretett a koráról beszélni. Korelnöki jussát is csak egyszer emlegette, mikor a csendőr-kardbojtok ismert esete alkalmával az elnök kissé hosszúra találta elnyújtani az öt perc szünetet. Csanády akkor kirentott a folyosón diskuráló elnökhöz és ráijesztett, hogyha nem nyitja meg tüstént az ülést, ő nyitja meg mint korelnök.

Az öreg is azok közé tartozott, akik a koronázás napján a Rákosra bujdostak és nem is pöngette soha sarkantyúit a királyi palotában, melyen az a sárgafekete zászló lobog. De ha nem is szerette az udvart, a királyné iránt mindig nagy gavallériát tanúsított, és legutóbb is, a koronázási jubileum alkalmával, több ízben valóságos toasztokat mondott a felséges asszonyra a Házban.

Mind a legutolsó ülésig ott ült a Házban s legutolsó percig a legszélsőbb szittya álláspont volt kedves az ő szívének. A valuta-javaslatokat se fogadta el, ámbár azokat helyeselte pártja, és szívvel-lélekkel csatlakozott Molnár Józsiáshoz. Még a Helfy határozati javaslatát se fogadta el, melyet pedig maga is aláírt, mondván, hogy nekem semmi se kell belőle, mármint a valutából.

Most végre megnyugodott az öreg elégtelen, aki különben a legkevesebbel megelégedő ember volt öreg napjaiban. Egy kis szobácskában lakott az Eszterházy-utcában, a Ház közelében és oly szűkösen édegélt abban, mint egy szegény diák. Aapidíjai is le voltak foglalva.

Igen, igen, bizonyos keserű vigasz is van abban, hogy az öreg hazafi most halt meg. Mert éppen jókor, hogy megkímélje a sors egy igen keserves megpróbáltatástól. Ugyanis az öreg is a nyolc képviselő közt volt, akiknek aapidíjai le vannak foglalva, s kiket az elnök kiszolgáltató az összeférhetetlenségi bizottságnak. De míg a többi hét képviselő rendezni tudja a dolgát, Csanády menthetetlen volt, és feltartóztathatlanul közeledett a mandátumtól való csúfos megfosztás ideje... A sors jobbakarója volt, mint a hárszabályok.

SALAMON MINT CAUSEUR

- Megállj hékás!

Ismerős a hang, megfordulok. Hát persze, hisz ez Salamon Ferenc. Az ő tömzsi alakja. Ő tipeg lustán a hátam mögött, a botjával integetve, hogy várjam be. Látszik, hogy minden lépése nagy fáradságba kerül, mintha mindenik lábán egy gerendát emelne. Kerek feje mozdulatlanul áll hatalmas vállapockái közt, mint a székely kapuoszlopokon a golyóbis: a kurta nyakból nem látszik semmi, apró szemei félig lehunyva szelíd gunyorral kémlelődnek a pillák alól. Csak a keze mozog, mert váltig simogatja vele gyéren mohosodott állát, vagy a szájából kimaradhatlan regalitást sodorgatja, tatarozgatja, mert szétmállott fogai között az innenső, vagy kialudt a túlsó vége.

- Hát hova még, barátja az erénynek?

(Megyek a klubba Feri bácsi.)

- A klubba? Hát még megvan a klub? Szép helyen fekszik, canis mater. De valamikor a város végén volt. Ahol most az öreg Deák ül, ott békák brekegtek kedélyesen. Szemben a Lloyd épület persze még nem emelkedett volt akkor fel egy kisebb alacsony ház volt a helyén. Az első nagyobb ház a »Schneider viereck«, ahol most a Kertész boltja áll. Mikor elkészült, bezzeg nagyra voltak vele a pesti burgerek, bámulták dicsekedve: »Nincsen ehhez fogható épület Európában«. Mert a burgerekre is átragadt a magyar lélekből valami. A túlzott önbizalomból és a túlzott csüggedésből. Hiányzott náluk is a tertium comparationis. Ma már a Lloyd-épület is kismiska. Ámbátor szépek a termeitek és sok reminiscencia tapad hozzájuk. Egyszer ugyan cudarul becsíptünk ott Vörösmartyval, mert azelőtt ott tartották a híres pesti bálakat, amiken Józsa Gyuri et consortes táncoltak. Egyébiránt volt már az főrendiház is és lesz az még steeringvartya magazin is. Hát igaz, hogy olyan sok mánásgyerek van köztetek?

Az öreg szerette magát a tudatlanra játszani a jelenre nézve hogy egészen a múlténak látszassék. Ami a jövőt illeti, arról érdemesnek se tartotta beszélni. Azt úgyse tudja senki. Az már a Marczaliaké. Mi köze neki a jövőhöz?

(Hát bizony igaz, sok ifjú gróf képviselő van.)

- Jól teszi Szapáry. Az okvetetlenkedő újságok emiatt is gágognak, pedig okosabb a fiatal urakat bevinni a parlamenti levegőbe, hogy megszokják, beletörődjenek, mintsem kívül hagyni őket a nagy domíniumaikkal. Dicsérem érte a Szapáry esztét. De iszen derék ember az, megél a jég hátán is.

(Hogy ne! Aztán nem is a jég hátán van. A párt szereti és tömören áll mellette. S azonfelül jóba van az ellenzékkal is.)

- Hm. Talán egy kicsit túlságosan is. Nekem is volt egy atyámfia Ungban, aki meg akarta csalni a halált, s bruderschaftot ivott a sírásókkal, de egyszer csak mégis megholt. Bertóty Ferencnek hitták.

Tompa, szelíd hangján a humor csöppentett méze ömlik el, rancos hegy-völgyes arca, mely olyan néha, mintha csak lárva lenne, felölti a lélek csillogó kisugárzását. Szinte szép most az öreg Feri bácsi.

- De persze nem tesz semmit. Erős a kabinet. Nagyon erős. Valóságos oroszlánok vannak benne, Wekerle, Szilágyi. Csakhogy Wekerle egy olyan oroszlán, aki az állatkertben növekedett és ez a baja; Szilágyi pedig olyan oroszlán, aki a sivatagban nőtt fel és ennek meg ez a baja. Meglásd, szét fogja verni a kalitkátokat.

(Nem engedik a többiek.)

- Kicsoda? Bethlen vagy Fejérváry? Hiszen Fejérváry is jóakaratu nobilis államférfi, akinek roppant sok természetes esze van, de nincsen szerencséje, olyan, mint az a mitológiai alak, aki valahányszor a száját kinyitotta, mindig egy darázs röpült ki belőle.

Így, vagy ilyenformán csevegett a nagy történetíró, tele humorral, szellemesen, mindég eltalálva a jellemzőt.

(Hát te meg merre tartasz Feri bácsi? Talán a Budapesti Közlönyhöz?)

- Nem, oda én nem járok. Mert annak nagy hübnere van, hogy ne menjek. Isten mentsen attól. Mert ha valami ügyetlenség történik és én nem vagyok ott, akkor elcsapják az írnot. De ha én ott volnék, akkor joggal csaphatnának el engem is.

No, már ez ellen csakugyan nem lehetett argumentálni.

(Min dolgozol most Feri bácsi?)

- Semmin. Ezt a betyár Pestet kellene írni. Jó, hogy eszembe hoztad. Ott is hever már a rengeteg adat a fiókjaimban, de valahányszor dolgozni akarnék, sohasem találok a fiókkulcsaimat. Hanem jó, hogy látlak tudod mit szeretnék én még írni? Egy színdarabot.

(Ahhoz is értesz?)

- Próbáltam egyszer a Pákh Alberttel. Pompás szüzsénk volt. Megállapítottuk együtt felvonásról felvonásra, jelenetről jelenetre, s én vállaltam el a kidolgozást. Készen is volt az első jelenet, felolvastam Pákhnak, tetszett neki nagyon: »No csak folytasd tovább«. Kérdezi vagy egy hónap múlva, mennyire vagyok: »Bizony még mindig az első jelenetnél«, vallom meg pironkodva. Tudakolja ismét vagy félév után: »Hogy áll a színművünk, Ferkó?« »Hát úgy áll feleltem zavaromban olyan jóízűen diskurálnak a személyeink benne, hogy lehetetlen őket elválasztani«. Így nem jutott aztán tovább a darabunk az első jelenetnél.

(De te is olyan jóízűen diskurálsz, Feri bácsi, hogy mindjárt lehetetlen lesz az elválás. Szerencsére a válúthoz jutottunk. Itt vagyunk a Lloyd-épület előtt.)

- Hát csak siess, hogy még életben találj a kormányt. Szervusz!

...Ez volt a beszélgetési modora. Sok jó dolgot írt meg Salamon Ferenc, de még többet potyogtott el tudásából és szellemének rakétaiból beszéd közben. Vidám, enyelgő hangja még utánam csengett fel a lépcsőkön, s most is, órála írva, szinte hallani vélem még, mint távoli erdőzúgást: »Siess, hogy életben találj a kormányt!«

Pedig nem kellett volna sietnem, hogy még tovább élvezzem szavait, ötleteit, mert őt nem találtam aztán többé életben.

A KÉPVISELŐI NAPIDÍJAK

Az emberi irigységnek sokféle válfajai vannak. Én már olyan emberrel is találkoztam, aki Pulszky Ferentől nem a nagy tudományát irigyelte, hanem a nagy orrát. Hát én előttem megfogható, ha valaki nem a törvényhozói hatalmat irigylő a képviselőktől, hanem azt a különös természetű öt forintot, mely voltaképpen hat, sőt hét forintba kerül. Még lap is akadt olyan, melyet elfutott a pulykaméreg arra a hírre, hogy a képviselői díjak rendeztetni fognak miután az öreg Madarász megmozdult.

- Mit? Felemelni akarják? Önmaguk önmaguknak! No, iszen, csak az kellene még.

Azóta mindig függőben van ez a kérdés, sőt mióta az átalányról szóló javaslat megjelent, azóta a morgás is függőben van. Csak a »Pesti Hírlap« hozott egy tárgyilagos cikket. Kicsinyes tekintetek ebben nincsenek; se képviselő nem írta, se olyan ember, aki haragszik a képviselőkre. Ugyan honnan akadt ez a ritka ember? Mert Magyarországon mindenki haragszik ideiglenesen a képviselőkre, így ciklus közben lévén az összes kabátos lakosság két válfajra osztható. Olyanok, akik bent vannak a parlamentben s olyanok, akik kiszorultak a parlamentből.

A Pesti Hírlap e jóakaratu cikkével szemben érdemes a dolgot kifejteni úgy, amint van. Hát igen, tényleg megindult a mozgalom a képviselők közt, melynek célja a diurnumok fölemelése, mégpedig a lakbéren kívül háromezer forintra.

Ehhez a törekvéshez úgy látszik a többség csatlakozik de van jelentékeny ellenzéke is. Az én nézetem szerint a fölemelést óhajtók részén van a méltányosság és a politikai célszerűség. Én magam is aláírtam az ívet azon hajlandósággal azonban, hogy a mostani országgyűlés a

következőnek szavazza meg a nagyobb díjakat... Mi már csak maradjunk meg abban a szegénységben, amelyikben születünk.

Ezt így kívánja a szubtilitás. Ámbár ez a szubtilitás, mikor a közelmúlt országgyűlések egyikén maga a kormány szavasztotta meg magának a nyugdíjakat, éppen távol volt a Házból, és senki sem tartotta szükségesnek utána telegrafálni.

Mindegy, a szubtilitás szép dolog, és csak a jövő országgyűlésnek kell a napidíjakat fölemelni. De ennek okvetlenül föl kell emelni. Mert nagy idő ötvennégy esztendő, mikor az öt forint diurnumot határozták. Azóta sok víz folyt le a Dunán és sok bor a választói gégeken. És a forintok ötvennégy év alatt is keveset nőttek; öt-öt krajcárig vitte egyik-egyik míg ellenben minden megnövekedett rohamosan, az igények, az elemi és élvezeti cikkek ára.

S ha ma nagyságos Helfy Ignác képviselő úr, aki épp annyi diurnumot húz, mint amennyit 1848-ban tekintetes Somogyi Antal képviselő úr húzott, egy ezüst húszassal küldené ki reggel a szakácsnéját a piacra, ahogy azt Somogyi úr tette (meghagyván ezt nekünk a memoárjaiban), hogy »hozzon kend Zsuzska egy pár csirkét, egy font húst, zellert, répát, petrezselymet, két tojást, egy lat élesztőt, egy verdung olajat és egy icce bort, a megmaradt aprópénzt pedig tegye fel a lutriba«, hát Helfy Ignác urat kinevetné a szakácsnéja, s menten megválna a tárcájától.

A negyvennyolcadiki napidíjak annak idején meg voltak eléggé beszélve. Az intenció, melyet a főrendi tábla kitűnőségei is elfogadtak, az volt, hogy szegény ember is lehessen képviselő. S ez nem is lehetett másképp. Mert a mi öregeink bölcsek voltak s nem hebehurgya szószátyárok, akik mindenfélét összefecsegnek, aminek valami excentrikus látszatja van. Az okvetetlenkedés még akkor nem tett nagygyá senkit. Ha egyszer megnyitották a törvényhozás kapuját: »Ide bejöhet mindenki, akit a nép beküld«. arról is gondoskodniok kellett, hogy aki oda bejön, az meg is élhessen ott. Persze ma másképp van. Ma, a papírkorszakban. Ma megelégszünk, ha valami demokratikus intézkedés rajta van a papíron.

Mert azon nem lehet disputálni, hogy ma öt forintból egy országgyűlési képviselő meg nem élhet abban a testületben, ahol egy-egy pártbédén tíz forint a teríték ára, abban az országban, ahol minden jótékony egylet, minden nemzeti cél, minden elzüllött egzisztencia, minden nyomor, minden szerencsétlenség ennek az ötödfélszáz embernek a zsebére utazik.

Mikor reggel kinyitja szemét a képviselő, már hallja odakint az előszobában a száraz, öreges köhécselést. A sztereotip öreg honvéd csoszog künn; annak az ára egy forint. A házba érve, egy gyűjtőívről arról értesül a folyosón, hogy valahol Bergengóciában megégett a kálvinista templom. Hát azt bizony fel kell építeni. Az is egy forint. Míg ő itt szubszkribál, az alatt belül a Házban felállással határozzák el a többiek, hogy a Ház tagjainak egy napi díjai ezen vagy azon inséges célra adatnak át. Már éppen panaszkodni kezdesz emiatt Egyesynek, de az részvét helyett összeszid:

- Hja, az uraknak mindenre van pénzük de hogy a »Magyar Újság«-ra praenumeráljanak, persze arra nincs. Pedig ez a lap stb...

A »stb.«-ben az is ott van, hogy praenumeráltál egy félévre.

Az elnöki csengettyű hívogatólag szólít s te be is mégysz dacára, hogy valami titkos szózat váltig súgja: »Ne menj be, ne menj be!«

S valóban, jó volna be nem menni mert ott is cirkulál egy ív egy szerencsétlenül járt hivatalnok özvegye egy himzett asztalkendő t játszott ki. Arra is meg kell tenni egy-két számot.

De nem is igen melegedhetsz meg a helyeden, jön a teremtiszt az írásbeli jelentéssel, hogy az elfogadási teremben néhány választód várakozik.

Siess ki jámbor honatya! De óvatosan menj! Ne arra az írói karzat felé! Mert ott is fehérlik valami gyanús papíros. Valakinek a hátrahagyott munkáira gyűjtenek megrendelőket...

A választóiddal találkozol, el kell őket vinned a belügyminisztériumba. Gyalog már nem futja az időből, mert Buda messze van, odaszólsz a kapusnak:

- Egy fiákert!

Hát bizony az is két forint.

De minek vázoljam egész napodat? Hiszen egyforma az véges-végig, egészen addig a pillanatig, míg este 9 órakor végre abba hagyta jámbor piké partidot a 60 Ft tagsági díjas klubban s kifizetve az 1 Ft 20 kr. kártyapénzt, kinn a hajlongó szolgák rádadják a télikabátodat és az asztalkára kitett »Boldog új évet« ívre kiszúrod a szokásos öt forintot.

Most aztán ha megvacsoráltál hazamehetsz, s felbontván otthon érkezett leveleidet, köztük egyet tíz jótékony nőegyleti sorsjeggyel, amit X grófné küld, egy másikat, amiben egy szegény kerületedbeli egyetemi tanuló vízbeugrással fenyeget, ha nem segítesz rajta öt forinttal, hogy haza utazhassék végre ágyadba jutsz s végigolvashatod az esti lapot s ennek közleményei közt a következő felfortyantó entrefilét-t.

«Megütközéssel vesszük a hírt, hogy a képviselő urak fel akarják a napidíjakat emelni. Rosszul választják meg az időpontot, stb.»

Oltsd el kérlek inkább a gyertyát! Hunyd be a szemeidet jámbor népképviselő s Majmuna álomtündér legyezőjének lágy suhogásában álmodd csendesen, jóízűen, hogy kétemeletes házakat építesz a képviselői napidíjakból.

*

A mesés Japánban már rég kitalálták azt a bonmot az udvari urak a mikádó háta mögött.

- Aki nálunk egy évig miniszter, az koldus lesz; aki nálunk négy évig miniszter, az Krózus lesz.

Aminek közönségesen az az értelme, hogy miniszterré lenni annyi pénzbe kerül, amit egy évig lehetetlen behozni de a miniszterség per clincum-clancum annyit jövedelmez, hogy a kinevezési okmányba befektetett összeg, már a második év elején megtérülhet s ki négy évig hagyatik miniszternek, rengeteg kincseket halmozhat össze.

A japán ötlet átültethető a mi képviselőink némelyikére is. Bármily drágák is az alkotmányos választási költségek, egy kis malíciával el lehet mondani, hogy vannak képviselők, akiknek ezt a mandátum behozza. Talán néhány ügyvédnek vagy azoknak, akik pénzügyi manővereket csinálnak. De efféle boldog ember tíz, tizenöt van a Házban. A hajdani koncessziók ma már olyanok, mint az ösbövények; még azt az embert is megemlegetik, aki valaha látott egyet. Az úgynevezett húsos fazékban pedig hamu fő most. Üres terefere ezekről beszélni.

Hát mondom tíz-tizenöt embernek még anyagi haszna is lehet a képviselőségből, sőt olyat is lehet találni, aki a képviselői napidíjakból kijön (de az ilyenre már ujjal mutogatnak mint valami különös, rendkívüli egyéniségre), de a többi aztán sokat hozzápótol. Kivált a vidéki nemesi osztály. A csendes leanderes falusi udvarházakban arany közmondás már: »Egyszeri mandátum, egyszeri leégés«. Aki pedig három-négy cikluson képviselősködik, lyukas csizmában megy haza tanfelügyelőnek, vagy útibiztosnak.

Ha azok a derék nyakas öregurak még élnének, akik negyvennyolcban ellene voltak az öt forintnak is most azok is megszavaznák a nagyobb díjazást, mert a mostani napidíjakkal az azóta sok vért vesztett középnemesség is kizáratik a tisztelt Házból, nemcsak a lateinerek. Mert ez az osztály is okoskodni kezd s innen támadt a Házban egy külön kaszt a »mezei

hadak» (ez az elnevezés egyébiránt az én bűnöm). Falusi urak, akik még elvállalják a mandátumot, de az országgyűlésen alig vesznek részt, lakást Budapesten nem tartanak, a tárgyalásokkal nem törődnek. Nem bír ezekkel csak a drót mely összehívja őket nagy veszedelmes szavazások idején.

Ily viszonyok közt a napidíjak fölemelése nemcsak célszerű véleményem szerint, de szükséges is. S ez a fölemelés nem lehet kisebb, mint az osztrák képviselőké. Már csak azért sem, hogy rang, megkülönböztetés ne lehessen belőle, mintha a magyar képviselőház tagjai tartományi képviselők volnának s mert a tíz forintnyi napidíj se felel meg ma már a 48-iki öt forintnak. És végre, mert tíz forinton alul alig lehet méltó módon megélni.

Így áll a napidíjak kérdése. A kormány dicséretes semlegességbe burkolózik a megindult mozgalommal szemben, de a kormánypárti korifeusok egy tekintélyes része különböző okokból nem helyesli.

- Nagy a szegénység! mondja sopánkodó arccal egy főúr-képviselő.

S rögtön eszembe jut róla az öreg Szögény-Marich országbíró, kivel az elmúlt évek egyikén utaztam. A kegyelmes úr ezerforintos cobolyprém-bundában ült a fűtött kupéban s a jégvirágos kupéablakon kinézve, az ott sürgő-forgó szegény munkások láttára, fájdalmas hangon mondá a szomszédjának: »Nagy a nyomor barátom... nagy a nyomor«.

Némely korifeus ekképp szól:

- Nem alkalmas a nagyobb sallárium megszavazására az időpont!

- Hogyan? Hát nem veszitek észre a szimptomákat?

- Miféle szimptomákat?

- Hogy a Ház fiatal grófokkal és gazdag zsidókkal kezd megtelni. Ezek ingyen is elvállalják a mandátumot, mert tehetik. De hasznára lesz-e ez a parlamentnek?

Tisza Kálmán azt tartja, hogy nem kell fölemelni a díjakat, mert nem szabad a képviselői állást kenyér pályává tenni, hogy oda tóduljanak az emberek.

De ez az érv nem lehet eléggé nyomatékos. Mert olyan állást, mely csak öt évig tart (legjobb esetben) senki sem vállalhat kenyér pályának. De hogy ügyvédiessen szóljak föltéve de meg nem engedve, ha kenyérpályának tartanák is, nem lenne-e jobb, mint a mostani állapot: amikor a képviselőházat úgyszólván »Durchgang«-nak használják a fiatal stréberek. Pakktáskával és esernyővel kezükben állnak ott (megannyi Serpolette a Cornevillei harangokból, ajkán a »tekints ide, tekints oda« mosollyal, hogy melyik hatalmas int nekik) készen indulni valamely jó állásra.

Az én nézetem szerint csak egyetlen egy érv cáfolhatná le a fölemelők pártját, amire mindenkinek meg kellene magát adnia. S ezt csak az államkincstár képviselője Wekerle mondhatja ki, minden okoskodás nélkül:

- Szegények vagyunk hozzá.

S akkor (ámbátor ez egész fölemelés nem tesz ki többet évenként, mintha valami generális új gombokat gondol ki a hadsereg egyenruhájára)... no akkor mégiscsak hadd maradjanak meg továbbra is a becsületes öreg öt forintok.

Azaz dehogy maradnak, dehogy, hiszen már őket is viszik el az idők és a viszonyok, hogy helyet adjanak a csengő-bongó koronáknak.

NAPIDÍJ NÉLKÜLI KÖVETEK

(Levél Légrády Károlyhoz)

Kedves barátom! A vasárnapi tárcából, mely a képviselői napidíjakról szólt, valamit kifejejtettem, amit pedig szerettem volna beleszöni. Az a csacska telefon az oka. Az csap le engemet az írásról. A pajtások üzenik, hogy hol lesz a vacsora, s ennek a hangnak nem tudok ellenállni. Pedig ez a hang minden egyebet kiver a fejemből.

Epilóg gyanánt még egy kétszáz év előtti ülésről írt karcolatot akartam beszúrni, az 1708. dec. 5-i ülésről. A helyszín Sárospatak. A menyezetes emelvényen nem Bánffy Dezső ül, hanem II. Rákóczi Ferenc. Csengettyű nincsen öfensége előtt, legfeljebb a kardját csörrenti meg, ha Károlyiék zsidongnak. Ámbátor hova beszélek. Hiszen báró Károlyi Sándor uram, az igaz, hogy ott ült mindjárt az első sorban, de nagy mameluk, nem zsidongana az a világért sem.

A hölgykarzatról Bercsényi Miklósné, Csáky Krisztina mosolyog Rákóczira. A szép, buja és puha asszony egész istentelen udvarával idejött.¹⁰ A zöld posztóval bevont asztaloknál lent hadimezben, kardosan ülnek az országzászlósok és a megyei követek. Még a buzogányt is szabad behozni. A közönséges hallgatóságnak szánt, elsorompózott rekeszből pedig én helyettem Csécsei János sárospataki tudós tanító nézi figyelmesen az ülés lefolyását hogy arról följegyzéseket csináljon, de az persze esze ágában sincs, hogy a »Pesti Hírlap« számára.

Pedig íme éppen oda jutnak e jegyeztek, miután már száznál ismét esztendeje ott pihennek a sárospataki református anyaiskola könyvtárában. Egy buzgó olvasóm lemásolta számomra és amint olvasom, olvasom, megelevenednek az egyes alakok. Hallom egy fülkében beszélgetni Segenyei Istvánt, a főkorlátnokot, Hellenbach Gottfrieddel.

A fodinarum adminisztrátor a Bezerédj Imre múlt heti kivégeztetéséről beszélget. Érdekes szavazás volt. A fejedelem meg akarta menteni. Szerette volna, ha az ellenzék győz.

- Hja - mondta Segenyei -, Bercsényi uram nem akarta. Tehát meg kellett halnia.

- Elég rosszul tette vág közbe a mögjük került Keczer Sándor. Íme mi a következtetése? Bezerédjt lefejeztették, eltemették s most az ellenzék azt híreszteli, hogy feltámadott. A babonás hadsereg pedig suttog és lázong.

Valóban ez a hír terjedt szerte az országban. Polónyiék terjesztették vagy már megint mit beszélek az akkori ellenzékiek: a fejedelem végre is kénytelen volt fölbontatni a sírt és közszemlére tétetni a Bezerédj fejétől elválasztott holttestét.

Az egyik csoporthoz vidáman lép Répássy Ferenc:

- Képzeli a kegyelmetek. Heves megye ma felírta a fejedelemnek, hogy kevesli a rávetett adót.

- Ki ott most a főispán? kérdé hirtelen Kende János.

(Valami nevet mondtak neki, de persze nem a Kállay Zoltánét.)

Bár a szesszió már elkezdődött, lassan szállingóztak a követ urak lévén többnyire a közeli fálvakban elszállásolva. Bent Patakon a zászlósok foglalták el a lakható házakat, elkergetvén azokból gazdáikat.

Úgy déltájban az utoljára megérkezett szánkó csengői is elhaltak, együtt volt végre az egész ország, kivéven azokat a részeket, ahonnan a német nem eresztett követeket s kivéven Turóc

¹⁰ Foemina luxuriosa et molli cum ingenti apparatu et frequentia, aulaque sua ipsissima.

megyét, amelynek a mandátumait megsemmisítették a múltkor az ónodi országgyűlésen. Az volt a gyors eljárás. Nem a mi bírálói bizottságaink szuszogása. Egyszerűen felkoncolták Rakovszky és Okolicsányi uraimékat s ezzel a két mandátum alaposan meg volt üresedve.

Bocsáss meg, barátom, a kitérésért! Csak azt akarom vele demonstrálni, hogy a világ nem lett azóta rosszabb, igaz, hogy jobb se. Csak a formák változtak. A nagy szcénákat bizony nem Hentallerék találták fel. Micsoda szép cikkeket írhatott volna Kenedi barátunk, teszem azt az aradi országgyűlésről, amikor a II. Béla felesége kedvéért hatvannégy szélbalit leszúrtak a lojális mamelukok. Nem kellett akkor szigorított házszabályok; ott volt minden ember oldalán a kard, s kétszáz kard többet aprított, mint hatvan kard. Míg ellenben most hatvan nyelv is annyit és annyi ideig tud lefetyelni, mint kétszáz nyelv. És az el nem némítható kisebbség némelykor szinte többségnek látszik a nagy lármájával.

De az efféle nagy szcénák alkalmasint csak innen, a tizenkilencedik század legvégéről látszanak olyan hajmeresztőknek. Hidd meg, hogy akkoriban egyszerű entrefiletben hozta volna a »Nemzet« kompressz garmonddal:

»Azon hatvannégy követnek önvédelemből történt eltávolítása, amely incidens kétségkívül zavarólag hatott a mai tanácskozás rendjére és nyugodtságára nézve, tudósítónk szerint nehogy ellenzéki lap társaink ferde irányban használják ki midőn felséges asszonyunk szavaiba illetlen és botrányos közbeszólásokkal vakmerősködtek élni bizonyos urak, az erre támadt zűrzavarban a fékvesztett ellenzék megvadulására vezethető vissza, amennyiben egyes alig konstataálható esetek kivételével kölcsönösen egymást döfték le, össze-vissza hadonászva a kardjaikkal. Reméljük, hogy a kedélyek országszerte mihamar le fognak csillapodni.«

De már messze is mentem a tárgyamtól. Így van az, ha az ember belekezd a fecsegésbe. Pedig csak egy icipici levélkében akartam megírni, amit voltaképpen mondani akarok a sárospataki országgyűlés fent jelzett egyik üléséről. A vérről. A vérről beszéltem, pedig a pénz most a témám.

Napirenden van az átalányok megszavazása.

Rákóczi Ferencnek »az ő sok fáradozásáért« évenként 100 ezer forintot.

(Aha, most tudjuk már, hogy a stréber Répássy miért híresztelte az ülésben Heves csodálatos panaszát, az adó keveslését.)

Nagy vivát követte a százezer forintos indítványt.

- Gróf Bercsényi Miklósnak ötven ezer forint évenként ajánlta az előadó.

Erre már némi morgás is támadt. Csáky István grófnak 25 ezer, Vay Ádámnak húsz ezer...

Darvas Ferenc közbeszólott durva, erős hangján:

- Még se illendő tán, hogy arany hegyeket szavazzanak meg kegyelmetek, és pedig önmaguknak.

Bercsényi indulatosan felelt fel:

- Hát ki szavazhatja meg más? Csak nem küldhetjük tán át az egész paksamétát elintézés végett az Úristenhez?

Vagy elviszi keed odáig Darvas uram?

Darvas uram elsápadt. Mert akkor voltak még ilyen kiküldetések. (A tornai hóhér hozzátartozott a Ház segédszemélyzetéhez.)

Miután a nagyurak ekképpen ellátták magukat, Klobusitzky Ferenc uram állott fel ékes szavakban kifejtván, hogy a közönséges követek számára is diurnumok volnának megállapítandók.

Csáky István gúnyosan kiáltá közbe.

- Éppen alkalmas rá az idő. Nem tudunk a pénzünkkel mit csinálni.

Hellenbach is felfortyant:

- Foglalják vissza kegyelmek előbb a bányáikat a némettől; majd aztán én is ásatok kegyelmeknek aranyat.

Megröstellkedve a diffikultások hallatára, unisono kiálták az ablegátusok.

- Nem kell, nem kell diurnum!

Mire fenséges urunk kimondá a határozatot, hogy a követek ingyen látják el törvényekkel a hazájukat. S a mai ülés véget ért.

*

Idáig olvasván a diáriumot, nagy lélegzetet vettem.

»No, ezek mégis derék emberek voltak; sokkalta különbek a mai képviselőknél.« (Szinte restellni kezdtem már, hogy aláírtam azt az ívet.)

De a diárium betűerdeje csak egyre csábított, integetett, hogy tovább is menjek, egyre tovább, tovább. Nevettek, vigyorogtak, incselkedtek velem azok a szarkalábak...

Végigolvastam a pompát, amellyel a Bercsényi nevenapját tartották. Aznap ülés se volt ezen a jogcímen. S a fejedelem maga köszöntötte fel őméltóságát az ebédnél.

De csak, még tovább. Mi történt a napidíj nélküli követekkel?

Hát bizony azok se voltak népszerűek. Megdöbbenéssel bukkantam rá a Napló legutolján Csécsei uram kifakadására:

»Így lett vége ezen országgyűlésnek, mely Zemplén vármegyét és ezen szegény Patak városát nyomorúan és borzasztóan összetiporta, a lakosok minden eleségét, zabját, szénáját elpazarolván, valamennyi kerítését és faépületeit felégetvén, sok mindenféle pajzanságot és istentelenségeket elkövetvén s a lakosokat, még az egyháziakat sem véve ki, hajlékukból egytől egyig kiűzván. Idejárt még a köröskörül fekvő városok és falvak elszegényítése, mert két mérföldnyire a környéken minden követ, egy-egy falut vagy egy egész várost bírt és sarcolt szállásul, magának az országnak igen csekély hasznával, hanem lakmározással, részegeskedéssel, bujálkodással és az istentelen élet minden nemével töltvén napjaikat, a lakosokat megnyomorították s minden vagyonukban megfosztották, sőt még a feleségeiket is elszedték.«

Most, midőn végérte értem e kedélyes képnek (amit Csécsei uram azonban nem igen találhatott kedélyesnek, mert őt is kikergette a házából Csáky István) azért küldöm neked, nyomasd ki a Pesti Hírlapban, ha jónak látod vasárnapi tárcám kiegészítéséül.

Látom, hogy mosolyogsz. Pedig nem céloim képviselőtársaimat erre csábítani, hogy törüljék el a napidíjakat és éljenek ők is sárospataki módra (ami itt Budapesten nem lenne bolondság), hanem egyszerűen azt akarom demonstrálni, hogy akiknek a nemzet hatalmat és befolyást tesz le a kezeikbe, azoknak adja meg a módot is rá, hogy azokhoz megélhetés okából ne nyúljanak.

...Ha szegény Csécsei János élne, az majd még jobban is elmondaná, hogy az olcsó képviselők milyen drágák.

Következésképp talán a drágák a legolcsóbbak.

AZ AKADÁLYOZOTT MINISZTER

Mindenekelőtt bocsánatot kérek, hogy alig hallható gyenge hangommal fölolvadásra vállalkozom, bár iszen meglehetősen kimentenek ennek az országnak a szokásai, ahol az emberek előszeretettel csinálnak olyat, amihez nem értenek.

Engem, aki sem a fővárosi irodalmi társaságokban, sem a Tudományos Akadémiában egyszer sem vállalkoztam felolvasni, végre is kiment az a körülmény, hogy most idehaza, úgyszólván a családban vagyok. Hiszen itthon nekem sok fogytékosságot elnézik.

Igaz, hogy itthon is jobb szeretnék az Apponyi hangjával olvasni a magamé helyett de ez lehetetlenség. És jó is. Mert ha ezt a hangot is elkérhetné valaki kölcsön, mije maradna akkor a nemzeti pártnak?

Így hát kénytelen leszek megelégedni a saját hangommal, erre kérvén a t. társaságot is. De mielőtt áttérnék a tulajdonképpeni felolvasásra hiszen méltóztatnak tudni, milyen fátum üldöz az örökös előszavakkal, most is úgy fordult a kocka, hogy egy bevezetésben vált szükségessé elmondanom felolvasásom történetét.

Múlt szerdán este a képviselők klubjában megszólít Gajári Ödön:

- Kedves barátom, egy kérésem van hozzád. Az új Wekerle-kormányról egy röpiratot csinálunk. Írd meg bele holnap a Tisza gróf jellemrajzát.

- Nincs rá fizikai idő feleltem tagadólág. Elbeszélést kell írnom Szegedre.

A Tisza iskolából kikerült fiatal államférfi a »modus vivendik« emlőin növekedvén, legott kigondolta ángol ésszel:

- Tudod mit: ne politikailag írd meg az új minisztert, de irodalmi szószban, akkor aztán felolvashatod a Dugonics Társaságban. A tárgy odavaló. Hiszen a város építője és képviselője Tisza gróf.

- Nem kivihetetlen - mondám habozva -, de hogyan tegyem a Tisza jelenlétében?

- De hisz ő nem lesz ott.

- Ha bizonyosan tudnám, ráállnék. Menjünk, és kérdezzük meg.

Megindultunk a klub termein, míg végre ráakadtunk a grófra. Egy csillár alatt ült, mindenféle mappákkal és vasúti kalauzokkal körülakva. (Mit jelent ez vajon? Talán Lukács Bélával cserélt tárcát?)

Kérdeztük, jön-e Szegedre?

Irigy pillantást vetett reánk, s búsan mondá:

- Merő lehetetlenség! Szombaton van az eskü Bécsben. Már talán az ötödik vagy a hatodik esküm. Esküdtem már én eleget, csak még asszonynak nem.

Majd a térképekre irányult figyelme:

- Éppen azt nézegettem imént, milyen módon, milyen vonalakon juthatnék el onnan vasárnap reggelig Szegedre, de nem lehet, nem lehet... Aztán a kormányt se hagyhatom el mindjárt az első mézes napon, mikor a programot kell megállapítani s tudja Isten mi mindenfélét.

Végre még egy második irigy pillantást lövellt felém:

- De te természetesen menj el. Te elmehetsz. Könnyű neked!

Én ugyan azt gondoltam magamban, hogy szívesen cserélnék. Ám megyek én Bécse esküdni király személye körüli miniszternek, ő pedig írja addig itthon az én jellemrajzomat (ha az neki könnyebb), aztán olvassa fel Szegeden.

De hát jól van, könnyű nekem s minthogy könnyű, megígértem Gajárinak, hogy megírom Szeged egyik képviselőjének jellemrajzát, kit ha még ezután is megválaszt a város (amire bizonyára vannak némi sanszai) megtörténik, ami még nem volt, hogy egy népképviselő lesz a király személye körüli miniszter. Eddig mindig főrendi tagok voltak.

De térjünk vissza a felolvasásra. Hát igen, megígértem és megírtam a jellemrajzot a novella helyett.

De mennyi nyugtalanság, mennyi szorongó érzés vett körül, a bizonytalanság apró vigyorgó ördögei incselkedtek velem szüntelenül. Hátha mégis kitalál Tisza Lajos valami vonatot? Hátha a király elhalasztja vagy előbbre teszi az esküt, akkor mit fogok én Szegeden felolvasni?

Ejh - vigasztaltam magamat -, amit egyszer a király elhatározott, az el van határozva s amit egyszer Tisza megmondott, az meg nem másítható. A nemes gróf mindig betartott program szerint élt, még meghalni is program szerint fog. Ő maga határozza el halálos baja esetén »félnégyre tollba mondom a végrendeletemet, elbúcsúzom szegedi választóimtól táviratilag, négykor előhívom a rokonokat, pont negyed ötre meghalok« és pont negyed ötre meg lesz halva. Hanem hát ezt a határozatot csak hagyja el minél későbbre!

Ez a gondolat szinte megnyugtató volt, ha nem jön egy rémhír, mely lopózva lassan-lassan hozzámig érkezett.

A hír azt verte, hogy vezérlo elnökünk, Lázár György tisztelt barátom levelet intézett egy befolyásos személyiséghez, melyben a gróf jelenlétét mulhatatlanul szükségesnek tartja, különvonalat emleget s minden módon csábítja Szegedre.

Megfagyott bennem a vér.

Hátha mégis enged Tisza Lajos, hátha mégis elmegy, miután mulhatatlanul szükséges, hogy elmenjen.

Igen, de Bécsben is mulhatatlanul szükséges, hogy ott legyen. A Dugonics társaság t. elnöke is erős ember, de őfelsége is erős ember. Valamelyiknek okvetlenül engedni fog a gróf, de melyiknek?

Egész éjszaka nem tudtam aludni e fölötti tépelődésemben, míg végre másnap az utolsó órákban kitisztultak a fellegek s minden tréma nélkül ülhettem a vasútra, kész felolvasással, melyet bátor vagyok ha ugyan még a hosszú bevezetés után is hallani kívánják, legalább kivonatban felolvasom.

A SZEGEDI GRÓF

Egy nagy angol író azzal jellemzi a konzervativizmust, hogy odaállítja az ő konzervatív alakját a világ teremtéséhez, amint az fölkiált: »Vigyázz, uram isten, mert mindjárt összerontod a kaoszt!« Ez bátorít engem arra a merészségre, hogy elgondoljam magamban, ha gróf Tisza Lajos, aki most a király személye körüli miniszter lett, az isten oldala melletti miniszter lett volna a világ teremtésekor, sok minden dolog másképpen nézne ki ma. A hegyek például nem lennének olyan kopárok. (A Gellérten bizonyosan hatalmas fenyők díszlenének.) A cserebogár háta talán nem lenne sárga, mint a havannadohány s talán kék lenne vagy arany színben játszó; a szarvasnak nem volnának agancsai (mert az fölösleges), a zerge nem ugrana oly merészeket

(mert az veszélyes), a hiéna nem kaparná ki sírjaikból a halottakat (mert az illetlen). És mit tudom én, még mi minden volna? De annyi bizonyos, hogy a világ úgy állna, ahogy most, csakhogynémi javításokkal. A nagy alapvonalakhoz hozzányúlni félénk keze van, de a részleteken örökké módosítani, szépíteni szenvedélye. Az az államférfiú, aki, mikor Szeged városát építi nagy arányokban, egyszersmind ráér Sziráky késcsináló mester híres halbicskájának egy csinosabb formáját megrajzolni, elevenen él e vonásával előttünk. Nem a Tisza folyam tükrében magukat öntetszelegve néző paloták jellemzik gróf Tisza Lajost, hanem künn, a városvégeken azok a piciny alházak, melyek az ő tervei szerint készültek s melyekben megőrizte a szegedi építkezés magyaros, népies ösmotívumait. Tisza Lajos bizonyos fokig konzervatív: mindent megtartani, amit lehet, de bizonyos fokig reformer: mindent átjavítani, még azt is, amit nem lehet.

Magyarországon, ahol mindig a nagy vonalakról foly a szó, ahol örökké még a berendezkedés stádiumán vagyunk, hogy milyen új bútorokat tegyünk a régiek helyére, de a meglévőről senki se törli le a port, igazi szerencse ilyen államférfi, mint gróf Tisza Lajos, aki a politikai háztartás napi szükségleteit gondozza. Bár több volna ilyen.

Ellenfelei is beismerik róla, hogy az ország egyik leghasznosabb embere. Egy főúr, aki egész reggeltől estig dolgozik, nem magának, hanem az országnak. Más mágnás képeket, érmekeket vagy érdemjeleket gyűjt, gróf Tisza összegyűjtött magának egy csomó hivatalt. Elnököl a delegációban, az erdészegyletben, valamely szoborbizottságban, építi az új országházat s ki győzné előszámlálni, mi mindent csinál egy nap alatt.

A laikus fölkiáltana erre: Mennyi hivatal, mekkora jövedelem! Dehogy! Ezek mind ingyen-hivatalok. Vagy úgy. A dicsőségért teszi? Dehogy! Tisza Lajosnak nem kell a dicsőség ami abból az övé, azt is átadja a munkatársainak s ami a munkából az övé, azt apródonként elszedegeti tőlük.

Hiszen természetesen mindig van valami képmutatás az államférfiak agyonmagasztalt tevékenységében; a mama a munka, a leánya a népszerűség. És sokan azért udvarolnak a mamának, hogy a leányt bírassák. Ócska metódus, mégis beválik többnyire. De gróf Tisza egy excentrikus kivétel, ő komolyan a mamába szerelmes. A népszerűség szinte ellenszenves neki, ha néhanapján találkozik vele, összerezzzen. A felköszöntő, melyet Széchenyi István serlegével kezében mondott néhány év előtt, messzebb körben is átmelegíté a szíveket, a sajtó áradozott s barátai üdvözölték másnap a Házban:

- Egyszerre népszerű lettél!

A gróf az egyszeri államférfiú sablonos ijedelmével riadt fel:

- Valami bolondot mondtam?

S türelmetlenül küldött egy újságért, hogy még egyszer átnézze a beszédét.

De ez az idegessége a népszerűséggel szemben sem maga a népszerűség miatt van, mert hogy megmaradjunk a fentebbi képnél valóban szép leány az rozmaring virágos fejével; ezt hihetőleg Tisza Lajos is elismeri, hanem az udvarlói nagyon vegyes társaság, s ezek közt nem érezné magát elég jól.

Ám nem is népszerű Tisza Lajos. Aminek megvan a magyarázata. A magyar közvélemény még fiatal (mondhatnám még zöld) ahhoz, hogy kritikai szemmel válassza meg kedvenceit: szemét megbűvölik a kápráztató sikerek, mert nem vak; fülét megbűvölik a maszlagos hízolgő szavak, mert nem siket (pedig nem ártana néha egy kis nehézhallás). A másik ok maga a gróf, akiről azt lehetne mondani, hogy a két tündér, aki bölcsőjénél állott, éppen megfordítva bánt el vele.

A jó tulajdonok tündére így szólt:

- Neked adom a legritkább tulajdonokat, amik első pillanatra nem látszanak, de annál becsesebbek: a karaktert, a szigort, a jó szívet, a munkavágyat, a kötelességérzetet, az éles judíciumot, a nemes gondolkozást. Akarom, hogy szeresd az emberiséget és az téged viszont.

Amire azt mondhatta a rossz tulajdonságok tündére gúnyosan:

- Nos, én a jó tulajdonságok gyümölcsének élvezésében megakasztlak, miután őket már el nem vehetem. Nem adok neked sok hibát, csak egyetlenegy, s az se valami nagy hiba, sőt adok melléje még egy jó tulajdonságot, megtetézve erényeidet. Adom a nyíltságot, ezt a testvérem kifelejtette, s adok hozzá kevély, hideg modort.

S talán így lett, hogy Tisza Lajos nem lehet nagyon népszerű. Előkelő alakján hideg merevség ömlik el, élénk fekete szemeiből szúrós kevélység sugároz. Hangjában, melyből magyar zamat cseng, mégis van valami eltávolító. A hangulat, mely e mindig szépen öltözött gavallér lényéből kisugárzik, nyomasztó, ünnepélyes, sőt fojtó. A hatvan év felé járó főúr egyébként férfias szép jelenség, sőt graciózus. Mozdulatai kellemesek, amint lép, amint a kesztyűt húzza fel s le, amint fáradtan dől le képviselőházi székében (mely közvetlenül a Deák Ferenc kivágott helyénél van) egy-egy hosszú beszéd alatt, amint gúnyosan mosolyog, ásít vagy figyel, ha helyeslőleg int fejével vagy tagadólag rázza azt, az mind egyéni és összehangzatos. Arca annyira beszédes, mintha minden ideg zongorabillentyű volna rajta; a karzati látogató az ő arcáról nézheti le a beszédek.

Nem népszerű, és ez alig említésre méltó körülmény másoknál, de nála szinte nehéz belenyugodni. Mert bizonyos tragikum van abban, hogy egy ember, aki meleg szívvel karolja át az emberek összességét, egyenkint azokból keveseket szeressen. S hogy az emberek is, akik mikor egyenkint vannak, nem szeretik, együttesen mégis őhöz fordulnak bizalmukkal.

Ha valahol baj van vagy nagyszabású munka, rögtön mindenkinek gróf Tisza jut eszébe. Szegedet rekonstruálni őt küldi a király; az országházat fölépíteni őt bízta meg az ország; mikor jó képviselőházi elnök kell, ki lehetne az más, mint Tisza Lajos; mikor néhány hét előtt beállt a koleraveszély, s a város tétlenül nézte elharapódzását, a megijedt közvélemény hangosan, türelmetlenül követelte, hogy gróf Tisza küldessék ki királyi biztosnak.

Komoly munkára való ember. Jó, léha világban ügyet se vet rá a közvélemény. És szinte jó, hogy nincs a közönség tenyerén, mert ez a tenyér túlságosan forró, mint nyáron az aszfalt, az oly gyorsan koptatja az embereket, mint ez a talpakat. De ha nincs a közvélemény tenyerén, mindig kezügyben van.

Azon időktől kezdve, mikor ő is ott lovagolt 1867-es híres Gunár lován (mely azonban egészen másra volt nevelve) a koronázási menetben, mindig a közügyet szolgálja. Mint bihari főispán, majd mint a Deák-párt tagja, szemben a balközépi Tisza Kálmánnal. Később aztán, mint közlekedésügyi miniszter a Tisza-rezsim alatt, s azontúl egész mai napig mint a párt egyik korifeusa, aki a maga fölényét, természetes súlyát nem veszítette el akkor sem, midőn teljesen lejártak magukat a tekintélyek, s még azon időben is, mikor már a pártban alig volt fényes más, mint a Demkó Pál óralánca, Tisza Lajos szavát, tanácsát mély tisztelet illette. Tárgyilagossága, tiszta látása sokszor volt vezető fény.

Mint a Petőfi rónája, csak jó ismerősei előtt veti le fátyolát gróf Tisza is, csak ama kevesek előtt, akikkel rokonszenvez... Ah, hiszen ez egy egészen másik Tisza Lajos! Vidám, közlékeny, szeretetreméltó. A hidegség fölolvad s jótékony melegség árad ki kedélyéből. A szemek nem néznek többé gúnyosan. Hiszen az nem gúny, hanem csak egy kis szikra. Szellemének, tudásának gazdag tárháza megnyílik. A kedves malícia, játszi kötekedés csillogó nyilaival úgy

tud bánni, mint egy XIV. Lajos korabeli márki. S mennyi finomság a formában. S minő gyöngédség a tárgy kezelésében, ha valakit kikezdi. Mintha királyi udvarnál nőtt volna.

De felleges napokban, amikor nemzeti jogokról van szó, sokszor kirezeg szavaiból egy-egy akkord, amelyből ki lehet érezni hogy nagyon közel született Debrecenhez. Tömött szemöldjei összeráncolódnak ilyenkor, válla meggörnyed, nehéz, súlyos léptekkel jár s talán hallja is messziről a Gunár-ló nyerítését...¹¹

Lehet, kissé terjedelmesen is rajzoltam ez odavetett vázlatban az új miniszter képét, úgyhogy politikai szereplésének méltatásához kevés helyem jut. De hiszen politikai élete ismeretes. Nyitott könyv. Egypár szó is elég.

Nem tartozik a nagy zsenikhez, de messze felette áll a közepes államférfiaknak. Sőt hasznosabb a nagy zseniknél. Ha kérnünk lehetne a gondviselést, azt mondanók:

»Adj nekünk egy Deák Ferencet és négyszáz Tisza Lajost és az ország nagyjá lesz.«

Egy Tisza Lajos és négyszáz Deák Ferenc nem volna talán oly előnyös. (Ez az a több, ami kevesebb.)

Tisza Lajos egyenes, határozott, nemes politikus. Egyénisége van s az erős, minden ízében körvonalazott. Tömjén, gáncs, áramlatok nem vihetik se jobbra, se balra, meg előre, mint egy hatalmas mozdony a lerakott síneken. S ezek a liberalizmus sínei.

A liberalizmust nem a könyvekből szedi, hanem a magyar nemzet szükségleteiből veszi a mértéket. Mint szónok is jelentékeny. Ok nélkül sohasem beszél és sohase mond olyat, ami a tanácskozást összekuszálná; az ő beszédei kigombolyítók.

S mint ahogy igen gyakran jelenik meg a klubban vagy a Házban, a gomblyukában egy virággal, úgy beszédjében is mindig van, annak politikai értékén kívül, egy finoman cizellírozott ötletke, egy üde, csillámló metafora vagy legalább egy játszi fordulat, egyszóval valami kedves nyalánkság, csecsebecse.

A magyar nyelv édes, megenni való titkaiba az egy Eötvös Károlyon kívül, senki sem tekintett nálánál mélyebben.

A parlamenti rendszer sok embert eszik meg, úgy mondják. Valóban, e rendszernek vannak hibái. A parlamenti élet elposványosodik időnkint. A kormányzó párt apró zsarnokai előregednek, meglomhulnak. Míg fiatalok, erősek, egymással marakodnak, egymás ellen intrikálnak s ez a baj. Mikor öregek lesznek, semmire se képesek, s akkor az a baj. Baj mindig van.

Valaha a Deák-párti korában szintén oda kellett volna állítani a szabadelvű klubba a fürdőkön szokásos mázsáló gépet, hogy minden ember minden pillanatban ráállhasson, hogy mennyit vesztett vagy nyert súlyban tegnap óta. Ekkor ez volt a baj.

A legutóbbi időkben senkit se mázsáltak már külön: legfeljebb az egész pártot együttesen tették fel néha, nagynéha a mázsálóra; nem volt már súlyos ember. Mindenki egyformán nyomott. És ekkor ez volt a baj.

Szerencsére a pártok önmaguktól változnak, ifjodnak. Az emberi szervezetnek hét év kell, míg átváltozik, a pártnak huszonnégy óra.

¹¹ A Gunár volt az a ló, melyen az Almássy-összeesküvés idején hadra készült s melyen aztán később a koronázáson lovagolt a király kíséretében.

A múlt hetek liberális pártja megrázkódott s új, friss, eleven, pezsgő és tetterős lett egy nap alatt. S ma minden ember önként érzi: »Itt jó kezekben van a nemzet sorsa. Ennek a pártnak a missziója még le nem járt hanem kezdődik«.

Már-már a fúzió kikerülhetetlensége fenyegette az országot s még maga Tisza Lajos is így szólott egy ízben, bár a fúzió legnagyobb akadályainak a Tiszákat tartják:

- Mihelyt a közügy kívánja, én leszek az első, aki Apponyiék felé nyújtom a kezemet.

De a párt megifjodott és uralkodni akar. Amit építeni kezdett, joga van azt be is tetőzni a saját erejéből, ha érez az izmaiban erőt. Aki segíteni akarja a munkában a klub ajtóit nyitva állnak.

Minden életre pezsdült. Új, friss éra kezdődik. Minden szív feszül. Az elkorhadtnak hirdetett többség virgonc, eleven. Sőt azok a parlamenti rendszer által már egyszer megevett emberek is feltámadnak. (Az a jó a politikában, hogy többször lehet meghalni.) A király fölhívatta volt minisztereit: Tisza Kálmánt, Széll Kálmánt tanácsra s kinevezte miniszterelnöknek Wekerlét.

Wekerle meghívta kabinetjébe, szintén a parlamenti rendszer által már egyszer elkoptatott gróf Tisza Lajost és Hieronymi volt államtitkárt jelölve annak, hogy az igazi férfit, mint az acélt, nem fogja se a rozsdá, se a parlamenti rendszer.

AZ EGYETEMES REGÉNYTÁR ALMANACHJA 1893. ELŐSZÓ

A hatodik, hetedik előszó már ez, ugyanazon könyvhöz és írókhoz. Fekete hajjal kezdtem, szürkében járok most. A jobblelkű író társaim elkezdnek rajtam sajnálkozni, mint azon az elátkozott emberen, aki mindég egy vízen csónakázik:

- Szegény ember - mondják -, ugyancsak unalmas dolga lehet.

Az olvasók is abban a hitben lesznek:

- Képzelem, milyen megerőltetésbe kerülhet minden évben valami újat kigondolni. De miért is nem hagyja már abba?

No, hát éppen ezt indokolom most meg. Hiszen eleinte magam is erre gondoltam, hogy csak addig vállalom azt a csónakázást, míg egy olyan utas akad, aki elől kiugrom a sajkából s ő marad azontúl elátkozott embernek. De másképpen történt.

Mint az a darab föld, amit ekéjével hasogat a szántó hosszú éveken át, kinyitja a mélyét ő előtte úgy tesz velem az a kis papírterület is (a két-három első oldal az Almanachban), amit beírok, megrázkódik és feltárja csodálatos bűverejét.

Hiszen az »Ezer egy éjbe« való ez szinte lehetetlen elhinni. Szinte szédülök bele. És mégis úgy van. Visszatért a »terülj asztalkám« regéje. Bizony nem képzeltem, mikor az előszóírást elvállaltam, hogy milyen kolumnális hivatalba lépek. De mit beszélek én hivatalról. Hiszen ez valóságos uralkodás.

Jó tündér babonázta meg ezt a helyet, s bizonyára ilyenformán szólt:

- Amit itt kotyogni fognak, az mind beteljesedik.

Az első évi előszóban panaszkodtam, hogy a közönség nem veszi a könyveket.

Az volt rá a felelet, hogy a közönség mindjárt melegiben megvette az »Almanach«-ot hatezer példányban.

A könyvkiadó rámtört veszekedni:

- Hogy lehet, kérem, a közönséget bántani? Hisz az egyebet se tesz, csak olvas. Keressen magának más témát.

Fogtam magam a következő évben és az írókat szidtam össze, hogy a novelláik gyengék és nem is újak. S íme, olyan pompás újdonságú novellák termettek erre az Almanachban, hogy a kritika is megnyalta a száját utánuk:

A kiadó dühbe jött:

- De kérem, hiszen ön úgy tesz, mintha a korcsmáros leszidná a vendégei előtt az ételeit és a borát. Mintha azt mondaná: »Milyen hitvány csiger ez!« S a csiger fölséges székszárdi lenne.

- No, majd vigyázok esztendőre.

S ki is gondoltam angol ésszel, hogy a novellák jók és újak voltak, de az már csak tagadhatatlan, hogy az írók mind a régiek. Nosza lefestettem borongó lélekkel az anyaföld meddő emlőit, melyeken új elbeszélő talentumok már nem növekednek.

Csinos kis előszó volt, de mi történt? Éppen ebben az évfolyamban csillámlott meg az »Almanach«-ban a Herczeg Ferenc és a Kozma Andor neve, mintha egy leszólt bányában egyszerre két nagy darab terméсарany hasad ki a szürkés falazatból.

A kiadó kétségbe volt esve.

- De hisz ön mindég az ellenkezőjét írja annak, ami történik.

- Ne higgye, kedves barátom feleltem. Megfordítva áll a dolog. Minthogy mindég annak az ellenkezője bánt, amit óhajtok, s mint hogy mindég arról írok, ami bánt, következésképp mindég az történik, amit szeretnék.

Wolfner hihetetlenül csóválta a fejeit. (Azért többes számban, mert az ő fejcsóválásában benne értetődik a Singer fejrázása is.)

- Szép, szép, de csak keressen jövőre más témát!

Keressék? De hiszen már minden kimerült. A kellékes kosár fenéig üres. Írók, termékeik, közönségük már mind megvolt itt beszélve. Uram én teremtem, ugyan mihez nyúljak?

Nem derengett előttem e rettenetes homályban egyéb fény, mint egy közönséges tarokk-regula: »ha az ember nem tud mit hinni, hijjon tarokkot«. Ebbe fogództam meg görcsösen, átravesztálva a praktikus életre: »Ha az ember nem tud kit ütni, hát üsse a kormányt«. Hiszen a mi tulajdon kormányunk. S azért a mienk, hogy azt tehessük vele, amit akarunk.

Lőn hát most három éve, a kormányt támadtam meg az előszóban, amelyik az alkotmányos éra óta mindent emelt, mindent gyarapított, mindenre volt pénze, csak a literatúrára nem költött el egy forintot sem. S inkább vesz írókat, mint könyvet.

Mondjam-e, ne mondjam-e hisz úgy is kitalálják: az előszó megjelent, a kormány megbukott. Babonának babona, de mikor oly nyilvánvaló. A szerencsétlen előszó felfordította a hatalmas piros székeket. Oh jaj, nekünk! Hiszen előre tudhattam volna!...

A kiadók (most már mind a ketten) hozzám szaladtak megdöbbenve:

- Önnek igaza volt. Minden úgy történik, ahogy ön dirigálja. Az »Almanach« két első-három lapja valami varázslat alatt áll. Vagy talán az ördög ír ön helyett.

- Bár írna. Elhiheti, hogy többet dolgoztatnék vele! Véletlen az egész, merő véletlen.

Most már én kezdem tagadni, megijedve, hogy árendát fognak tőlem kérni azért a papiros területért, ahol a »terülj asztalkám« van. Vagy még rosszabb történik; hogy eladják az előszó

írásának jogát valami nagyhatalomnak hogy például megveszi Szapáry Gyula gróf, s ha az egyik évben összeszidja a gyarló közigazgatást, az egyszerre mintaszerű lesz, hogy még a burkusok is idejárnak tanulni vagy ha a másik évben rápörköl rakoncátlanságáért az ellenzékre, a fogvicsorgató tigrisek iziben átváltoznak szelíd, kezes bárányokká, selyemgyapjút eresztenek, sőt nyálnak a miniszterek tenyereiről; Károlyi Gábor gróf még tán kis csengettyűt is kap a nyakára.

De az én kiadóm nem kapzsi; továbbra is kezeim közt hagyta az előszót, s így szólott:

- Csakhogy ezentúl én fogom adni a témákat.

*

Hát persze! Beláttam, hiszen én mindent belátok, s tegnap is mikor megjelent, mint ahogy az óramutató bizonyos időben pontra megérkezik kérlelhetlenül, hogy az 1893-iki előszót üssem nyélbe, az volt hozzá az első szavam:

- Hát mire kerüljön az asztalka? Mit akar az idén leölni?

- A kolerát.

- Ah, a fekete asszonyt? Ön fél tőle?

- Csak haragszom rá, mert rontja az üzletet.

- Hogyan?

- Az emberek félnek a könyvektől azon hitben, hogy kolerás városból érkezve, azok is terjesztik a bacilusokat.

- Bolondság! - felelém. Ezt a tévhitet rég megcáfolták az orvosok.

- Mindegy. Meglássá majd, hogy az »Almanach« mégse fog úgy fogyni, mint máskor.

- Ellenkezőleg! Éppen csak az »Almanach« fog fogyni. Kétszázezer példányban kell nyomatni, de az se lesz elég...

Rámnézett megütközéssel, tévetegen, fürkészve, nincs-e valami bajom.

- Igen, igen, nem lesz elég. Mert az »Almanach« az egyetlen immunis hely ebben a birodalomban.

- Már ugyan miért?

- Hát ön nem vette volna észre?

- Mit?

- Az 1890-iki »Almanach«-ot. Tizenhárom író van benne. Tizenhárom egy asztalnál. No, csak nézze meg! Se több, se kevesebb.

- Valóban tizenhárom felelte a kiadó elhűlve, átfutván a 90-iki »Almanach« tartalomjegyzékét.

- Egész esztendőben szepegtem értük. Biztosnak látszott, hogy legalább egynek meg kell halni. Csak legalább ne Jókai lenne. Inkább dőljön el valami kisebb ház, mint a torony... Beniczky Bajza Lenkéért is nagy kár volna; sok arany kender van a guzsalyán míg azt szép fehér kezével mind le nem fonja regényekké... Sőt Vadnai Károlyért is fáj a szívem. Kivel évelődném én ezután az országházi folyosón?... Tolnai Lajost nem kell féltetni. Kálvinista emberbe, mielőtt a halál beleköt, megkérdezi előbb: »Bent vagy-e már az Akadémiában?« S ha még nincsen bent, elereszti, itt hagyja addig... Ami Tóth Bélát illeti, övele nem történik violencia... ő a tubafa árnyékába megyen a hurik közé, ha megyen is, Majmuna tündér fogja legyezgetni örökösen...

Magamat az immunitás véd... De már teszem azt Sebők nyápic legény, annak csak egy intés kell s amilyen jó fiú, mindjárt indul... Bársony István pedig minduntalan ott mászkál a bogáncsok és fűvek között, őt szintén könnyen lepríthatja az a bizonyos kasza. Rákosi Viktorban nem eshetik baj. Az kineveti a halált. »Sipuluszért jött kend vagy Rákosi Viktorért?« Justh Zsigmondra rá nem akadhat, mert az elmenekül előle Egyiptomba; a költői lelkű fiatal Tutsek Annához van akkora gavallér, hogy hozzá nem nyúl; de ki áll nekem jót Murai Károlyért, akire különben is apprehendálhat a halál, mert se színműveiben, se a beszélyeiben egyetlen egy alakját se engedi meghalni. Vagy nem forog-e veszedelemben Petelei, akik sötét, borongós tollával a temetőkön mereng, úgy szólván legyeskedik a halál körül? Egyszer csak azt találja neki mondani: »No, gyere hát...«

- Valóban, egy se halt meg a tizenháromból! kiáltott fel a kiadó.

- Úgy van, mindnyája él. De mennyi félelmet állottam ki egész esztendő alatt, míg végre arra a meggyőződésre jutottam, hogy az »Almanach« immunis hely.

- Nem lehetetlen.

- Sőt bizonyos. S ha a halál megkíméli azokat, akik írják, ezt bizonyosan kiterjeszti azokra is, akik megveszik.

A kiadó vidáman nevetett, a kezeit dörzsölgette.

- Természetesen. Oh, természetesen. Ki kellene doboltatni a járványbizottság által. Vagy még jobb, ha kiírja az előszóban.

- De...

- Semmi de! Önnek elhiszik mert nem doktor.

FALK MIKSÁRÓL

(Ötven éves írói és publicisztikai jubileuma alkalmából)

A sárospataki országgyűlés alatt a krónika szerint Szirmay János tályai birtokos nemes egy általa feltalált csodaekét mutat be II. Rákóczi Ferencnek.

Mire a Vay leveretési hírét éppen az imént vett fejedelem elbúsultan mondá:

- Olyan ekét mutasson nékem kegyelmed, amelyiknek a szántásán pénz, szabadság és magyar ember teremjen.

Szirmay uram elszégyenülten sompolyodott el. Az akkor lehetetlenség volt. De én ma már tudnék egy ilyen ekét mutatni a mi fenséges vitéz urunknak ha most élne és kívánná.

Elvinném neki a Falk Miksa hírlapírói tollát.

1892

PARLAMENTI KARCOLATOK

AZ UTOLSÓ ÜLÉS

Még egyszer összegyűltek kezét fogni, végbúcsút mondani. Még egyszer megtelt a terem, mint nagy parlamenti csaták idején. Megteltek a bíboros székek. Minden miniszter jelen van (Wekerle Sándort kivéve). Ott ült lenge fehér hajával Tisza Kálmán, ki az utolsó, általa választott országgyűlést látta eltűnni a szárnys ajtókbán.

Sok-sok zsibongó fiatalember, kik csak egy kicsit mennek el. Sok-sok öregúr, ki itt élte le élete javát e teremben s többé sohase fog ide visszatérni.

Péchy Tamás még egyszer fölül az arany kopjára tűzött zöld mennyezet alá, kék kövekkel kirakott aranyos kardja megcsörren, a csöngettyű búsan csilingel a kezében.

Josipovics Géza feláll s felolvassa halk, tompa hangon a király üzenetét a feloszlatásra vonatkozólag.

Minden szó síri hangon csendül.

- Vége van! - sóhajt fel Kubinyi György. - Megint vagyunk csak tekintetes urak.

De Irányi még »nagyságos«. Még egyszer elfűjja a nótáját. Valóságos rozsdás kulcs az öreg. Minden országgyűlést vele nyitunk, vele zárunk. Siratja pediglen az öregúr a kúriai bíraskodásról szóló javaslatot, hogy nincs meg, s magas piedesztálról (mintha egy felhőn ülne a villámok között) köteleességévé teszi a kormánynak, hogy őrködjék a választások tisztasága fölött. Aztán egy ünnepélyes pózzal lekuporodik.

Mint a színházban a darab végén, még egyszer előjönnek az ismeretes alakok. Persze, hogy Károlyi Gábor nélkül nem lehet ezt az országgyűlést befejezni. Valaha egy tigris jelképezte az ellenzéket. Ezen az országgyűlésen egy kappan. Károlyi Gábornak okvetlenül elő kellett jönnie még egyszer.

A Kossuth-kép miatt haragszik, melyet a főispán nem engedett Székesfehérvárott a városházán felfüggeszteni. Pedig kétszeresen becses a kép. Mert először ő ajándékozta és másodszor, mert a Kossuthé. Ezért interpellálja a belügyminisztert.

Szapáry Gyula röviden, ügyesen megy át a Kossuth-kérdésen másodszor is, s a Ház zajos helyesléssel veszi a választ tudomásul.

Most feláll az elnök. Máskor ülve szokott beszélni. Arany csatos mentéje áthajlik a bal vállára. Ünnepélyes elátyakozott hangon mondja el búcsúbeszédét, röviden összegezve az országgyűlés működését, hogy aztán toasztyszerű jó kívánatokban csucsoródjék ki a beszéde. A Ház éljenez, Irányi fölemelkedik, megdicséri az elnököt, a tanácskozások részrehajlatlan vezetéséért (a szélsőbal éljenez) s kijelenti, hogy az ellenzék azt óhajtaná, hogy a jövő országgyűlésen is Péchy-t ültesse a többség az elnöki székbe.

- Más elnök lesz! - kiáltja egy ellenzéki hang.

- Más ellenzék lesz - feleli vissza egy kormánypárti hang.

Wahrmann is elröpíti az ő rendes szójátékát:

- Legyenek nyugodtan! Meg fogjuk bokros érdemeit jutalmazni.

De már erre az Irányi féle felszólalásra a többi ellenzéki vezérek is szükségesnek látták még egyszer megjelenni a dicsőséges deszkákon.

Apponyi Albert meleg szavakkal emlékszik meg az elnök rokonszenves alakjáról és kiváló tulajdonairól. Természetesen Ugron Gábor is. (Hadd bosszankodjék a kormánypárt.)

Több vezér nem lévén, már bevégeződött volna az 1887-iki országgyűlés, ha Gajárinak eszébe nem jön, hogy hiszen az öregúr voltaképpen a miénk, valóságos tulajdonunk, mi választottuk, a mi klubunkban whistezett, köztünk öregedett meg (pedig nagyon), nyilván minket szeretett, mert amazoknak fogta a pártját, egyszóval hozzánk tartozik hát ő is helyezett egy koszorút az elnök fejére, hanem annak a virágai közt a figyelmes szem egy picike szúrós gombostűhegyet is láthatott megcsillanni.

S ezzel lepergett az utolsó homokszem is. Az elnök reszketeg hangon mondá:

- A jelen országgyűlés utolsó ülését bezárom.

A HÁZ PÉNZTÁRÁNÁL

Azok, akik azt hiszik, hogy a Ház folyosói most üresek, elhagyottak, csalódnak. Naponta 40-50 »tekintetes úr« (értsd volt képviselő) fordul ott meg és pedig úgy, hogy ott tartózkodása alatt valamennyi hogy is mondjuk? nem imádkozik.

Mindenki a Ház pénztárába siet, melynek ajtaja a folyosóra nyílik, s onnan mindannyiszor a következő párbeszéd hallatszik ki:

- Lehetetlen! Hisz ez vérlázító! (Ez a volt képviselő hangja.)

- De fájdalom, úgy van! (Ez a Ház pénztárnokának vigasztalan, síri hangja.)

- Ez botrány! Hát már ebben az országban mindent szabad? Hol van az elnök?

- Ez idő szerint, fájdalom, sehol. Nincs elnök.

- No, már most mi az ördögöt csináljak?

- Szomorú, de nem adhatok útbaigazítást.

Más hangok is hallatszanak. Többnyire dühösek, néha rimázkodók:

- De uram, gondolja meg, hogy nekem ki kell váltanom a zászlóimat!

- Én meg egyszerűen megbukom... De hiszen van Nemezis!

Csatár is megjelenik, rengeteg bundával vállán, báránybőr süveggel fején, táskával kezében. Éppen útra készül a kerületbe. Ő is dühös:

- De ha mondom - kiáltja rekedten -, nem hoztam magammal pénzt, nem utazhatom a kerületembe...

A pénztárnok hamiskásan vág egyet a szemével:

- Nono, nagyságos úr... az a negyvennyolc forint, amivel a választásra szokott menni, bizonyosan a zsebében van!

- Még 48 garas sincs ott. Dohog az öreg és mogorván távozik, hogy visszamenjen Harasztiba alkotmányos költségért.

Haragtól villogó szemek, kipirult arcok mindenütt a folyosón, s e forradalmi hangulatban osztozik nemcsak az ellenzék, hanem (egy kis óvatos körületekintés után) a kormánypárt is.

Oka pedig ennek a t. házi utólagos lázongásnak az, hogy a belügyminisztérium még nem utaltványozta ki a Ház pénztárának az 1891-92-i utolsó országgyűlési ciklus második felére januártól júniusig járó lakbért, amiből minden képviselőre 400 forint jut. Így tehát az összeget melyre most égető szükség volna nem is fizetheti ki a Ház pénztárnoka.

A képviselők természetesen sokféleképp értelmezik a belügyminiszter huzavonáját. Némelyek azt hiszik, hogy a miniszter meg akarja várni a választások eredményét, mert azoknak, kiket újlag megválasztanak, tehát kiknek akkor megint kijárna erre a félévre a lakbér, nem hajlandó kétszer kifizetni az egyszer fölvetett lakás árát.

Mások azt hiszik, hogy csak valami formáságon akadt meg a pénz kiutaltványozása s pár nap múlva a Ház pénztára megint fluktuálni fog.

A harmadik felekezet pedig arra esküszik, hogy Szapáry ki fogja fizetni mindenkinek a lakbért, de csak a választások után, mert nem hajlandó az ellenzéki jelölteket ily módon részesíteni választási költségben.

A »TEKINTETES URAK« ÖRÖME

A felosztatott képviselőház tagjait ma jobbra szanaszét az országban találja az az örömhír, hogy a belügyminisztérium mégis folyóvá tette az egész január havi napidíj összegeket s azonfelül az 1892. év első felére járó lakbért is. Eszerint tehát kap minden képviselő a január 31. napra (naponként 5 Ft 25 krajcárjával számítva) 162 Ft 75 kr. napidíjat és 400 Ft félévi lakbért, együtt 562 Ft 75 krt, ami elég szép honorárium egyetlen ülésért s nem megvetendő subsidium a választási költségekre. Ez a dolog pedig valamivel sötétebb képet mutat, ha nem a képviselők, hanem az adófizetők vagyis az állampénztár szempontjából nézegetjük. A t. Háznak ugyanis 453 tagja van s ha ezt az 562 Ft 75 krt 453-szor vesszük, kiderül, hogy az ország a január 4-i rövid ülésért csak a képviselőkre 254.925.- Ft 75 krt költött el úgy, hogyha pl. ez az ülés december 31-ére helyeztetett volna át, ezen a pénzen éppen egy csinos kis palotát lehetett volna építeni valamelyik felsőbb iskola számára. Egyébként biztosak lehetünk benne, hogy emiatt nem fognak interpellálódni az ellenzéki képviselő urak sem, sőt Csatár Zsigmond lesz az első, aki siet fölvenni a »nép véres és verejtékes filléreit« a képviselőház kasszájából.

A KEZDET KEZDETE

(Az első ülés)

Eddigélé a t. Házat csak a gróf Kreith szétküldött választási mappáin láttuk, jó darabon megvörösödve, a széleken Neumannal, Jellinekkal, Rosenberggel, amiből az a hazafiatlan ötlete támadhat valamely antiszemita gondolkodású szittyának, hogy nem ártana az országot egy kicsit körülmélni. Most végre itt hömpölyög a Ház a folyosókon, úgy amint lesz, összes alakjaival; sok régi jó ismerős visszakerült (itt van például Prileszky Tádé), sok derék dalia elesett. De élnek utódaikban. Tömve van a folyosó minden zig-zuga, egész emberáradat torlódik az ajtóknál.

- Mind képviselők ezek? - sóhajt fel elcsodálkozva az öreg Pulszky Ferenc.

- Nem mind, csak a fiatalabbja.

Amire rábólint gróf Tisza Lajos:

- Az apáikról ösmerek rá egyesekre.

Pont tízkor megszólaltak odabent a villanyos csengettyűk és megkezdődött az 1892. országgyűlés.

Mozgalmas képet mutatott a tanácsterem, amint elhelyezkedtek a betóduló képviselők, keresve neveiket, melyek friss nyomdafestékben ragyognak az üvegkockák alatt a padok tetején. Aztán bejöttek a miniszterek. Majd előbicegett Péchy Tamás és leült a Baross háta mögé. Horváth Gyula a Horánszky hajdani vidékére került. Jókai Mikszáth mellé telepedett s vidáman mondá: »Mi oláhok ülünk együtt!«.

Mindenütt ült már valaki, még ott is, ahol üres hely volt, mert ott nyilván az icipici Pap Gézának kellett lennie, aki azonban nem látszott ki a padból, s kiben az ősidők Kubája került vissza de Kuba bátyánkra már csak a korelnökök emlékeznek. Mindenütt ült már, mondom, valaki, csak az elnöki szék tátongott még üresen.

A miniszterelnök felállott, és elkezdte fölhajszolni a korelnököt. Egy országot egy öreg emberért! Soha még ilyen becsben nem voltak az öregeink.

- Tudtom szerint - mondá -, Csanády Sándor és Madarász a legidősebbek.

- A függetlenségiek tovább élnek - hallatszott Károlyi Gábor gróf vékony cérnahangja.

Ez volt az első közbeszólás az 1892. országgyűlésen.

De a csengettyűnek nem volt még gazdája. Ott fénylett a pulpituson árván, tehetetlenül.

- Aki köztük idősebb - folytatta a miniszterelnök -, szíveskedjék az elnöki széket elfoglalni.

Megmozdult erre az öreg Csanády, megrángatván dókáját, majd nagy pátosszal kijelenté a helyéről, hogy ő bizony egy tapodtat se mozdul; ne az országgyűlés menjen a királyhoz, hanem a király jöjjön az országgyűléshez; s még hagyján, ha az a fekete-sárga zászló nem volna. Nem megyek, ha mondom. Nem vállalom a dolgot.

A vén kuruc leült, miután ismét megrángatta a dókáját.

A miniszterelnök megint felkelt: Nézzünk más elnök után! Most Madarászon a sor.

Madarász apó megrázta ősz szakállát, mintha zúzmarát akarna belőle kirázni, s kevély léptekkel, hátraszegett fejjel lépkedett az emelvényre a mennyezet alá. De apró serétszerű szemeiben a ravaszság démonai vigyorogtak, mintha mondaná: »Fölmegyek, felmegyek, de nem lesz benne köszönet«.

Az ellenzék éljenben tört ki, s a korelnök, aki még ezelőtt két hónappal csak a Ház jegyzője volt (hogy fölviszi némely embernek isten a dolgát), megnyitván az ülést, előszólitá a korjegyzőket, mire hat képviselőnek öltözött udvari apród foglalta el az aranyszakállu Dárdai és az egykori Tibád helyeit. Úgy nézett ki velök az öreg papa, mint Jókai »Arany ember«-ében Fabula uram a csemetéivel. Egytől-egyig szemenszedett csinos ifjak különben, kik közül gróf Csáky István olvasta fel a holnapi trónbeszédre vonatkozó átíratot, kellemes, csengő hangon.

A miniszterelnök meglegedetten hallgatta. Egy nagy kő esett le a szívéről. A jobboldal is könnyebben lélegzett fel. Hála Istennek, mégis van már korelnök. Csakhogy ezen is átestünk.

Ám az öreg papa fejében furfangos terv főtt ezalatt, mint mikor valami nyersanyag rotyog a fazékban, biztatón pislogott balról ülő ügyfeleire: megálljatok csak, megálljatok, majd mindjárt megadom én a módját.

S amint elhangzott az átirat utolsó szava, felállt az öregúr, és kijelenté mennydörgő, pattogó hangon, hogy ő igenis felmegy Budára, de csak azon föltétel alatt, ha a király trónja körül csakis magyar zászlósúruk fognak szerepelni.

Szapáry nyugodtan emelkedett fel, pedig váratlanul jött a Madarász szeszélye, azt mondta röviden: »Minden úgy fog történni, mint azelőtt«.

Mire kívágta a mellét Madarász:

- Akkor hát nem megyek Budára, másnak adom át a korelnökséget.

Lett erre roppant éljenzúgás, hogy csak úgy rengett bele az épület. A jobboldal azonban Madarász eljárásában észrevette a rosszhiszemű malíciát, mellyel a miniszterelnököt az előleges megállapodás ellenére zavarba akarta hozni, s ingerülten szakította meg több hang a szélsőbali kortes szpácset, melynek elmondására az elnöki széket felhasználni legalábbis illetlen volt.

A papa, mint aki jól végezte a maga dolgát, méltóságos lassú léptekkel ballagott ki a trónusról.

Szapáry pedig ismét felállt. Nosza, keressünk más elnököt!

Most már Királyi Pál volt a legidősebb.

- Nincs itt! - kiáltott fel több nemzeti hang.

Kubinyi Gyuri összerezzen, s ijedten hajolt át Matuskához.

- Hogyha ez így megy, barátocskám, félni kezdek, hogy én hozzámig találja eljutni az öregség, s akkor lőttek nekem az asszonyoknál.

A miniszterelnök azonban Janicsáry Sándort nevezte meg!

Mire minden szem a Ház szélső jobboldalára pillantott, hol két hatalmas fölfelé kunkorodó bajusz közé függőlegesen elhelyezett férfias alak emelkedett fel, kissé kopasz, tatár fej, aminőket a trafik boltokon lát az ember lefestve.

Az aga! Az aga! suttozták a környéken. Mert a közszeretben élő Sándor bácsit ezen a törökös néven szólítják egymásközt.

Az aga megindult. A hazafiúi megrendíthetlen eltökélés megadta neki az erőt, hogy menni tudott. Rettenthetlenül közelgett a veszedelmes helyre. Csak szomorú arca mutatta, hogy örömebb lenne a vérpadra. Nem volna olyan bátoratlan.

Egyet sóhajtott még a lépcsőkön, fölfelé menőben a szédítő magaslatra. Ráncos homlokán az izzadság gyöngyözött.

Az izmos, hatalmas alak meg-megállott habozva: Hátha talán visszafordulna. Hiába biztatta a háznagy: »Semmit se félj, aga! Katona dolog az, agácskám«.

Egy süldő képviselő naivul jegyezte meg:

- Egész Budáig ez se ér el!

Pedig szép diadalmas volt az útja, mert lelkes éljen rivalgás kísérte a jobboldalról, ahol fölötte megörültek a szerencsés fordultnak, hogy mégis saját emberük lesz az elnök.

Fent volt már Janicsáry az emelvényen, és széttekintett innen a Ház összes vidékein, hol annyi idegen tarkállott, kivált a meghosszabbodott balmezőn, s szemei zöldes tűzkarikákat kezdtek látni a levegőben, amely csoda után (aminőhöz foghatót Bresztovácon sohase látott) egyszerre csak megindultak a teremben levő összes padok és elkezdtek táncolni, forogni, sebesen. Ejh no, miféle bolond bál ez!

Az öregúr nézte, nézte s talán teljesen beleszédül, ha föl nem rázza egy maliciózus szójáték, mellyel a szélsőbal poétája, Meszlényi Lajos tartotta bevonulását az új epochába.

- A janicsárok végnapjai! - süvítette Meszlényi.

Nagy kacagás támadt. A kacagásra magához tért Janicsáry. Úgy tetszett neki e percben, mintha egyszerű baráti kompániában volna, s ez visszaadta lélekerejét.

Az elnöki teendők iránt azonban, minthogy váratlanul érte a korelnöki kenyér, nem volt tájékozva. Nem tudta, mit kell tennie. A balvidék gúnyosan zsibongott, a miniszterelnök segíteni akart rajta, hogy a jövő ülést tűzze ki, de az ellenzék kötekedni kezdett. »Ne avatkozzék bele a miniszterelnök - kiálták Károlyiék -, az a korelnök dolga«. A zaj nőttön-nőtt.

Janicsáry tanácstalanul imbolygott, fészkelődött a helyén, egyre hátrább-hátrább tolva a bíboros elnöki széket, egészen a fal mellé.

- Csöngess! - figyelmeztették a körülállók.

Mire elkezdte idegesen keresni kezeivel a csöngettyűt, míg végre valahogy magától beleakadt a bal kezébe.

Hanem meg is rázta aztán emberül, hogy csak úgy csengett-kongott s kitűzte a jövő ülést halk, tompa, síró hangon hétfőre.

- Mi lesz akkor? - kiálták balról.

Janicsáry halványan, csodálkozva nézett a kérdezőkre. A csengettyű kiesett kezeiből, s csörmpölve hullott alá. Nagy bajsza megmozdult, s széles, hatalmas vállait jámborul vonogatva mormogá:

- A Jézus tudja!

*

Ez volt a mai ülés, vagyis inkább képviselői értekezlet lefolyása. Ilyen volt a ház csecsemő korának első napján. Mulatságos és egy kicsit ügyetlen.

A MENTÉK KIÁLLÍTÁSA

A képviselőház karzatait ma korán okkupálták a hölgyek. Jól is jártak: láttak egy ülést díszmagyarban.

A képviselők ugyanis a várpalotából egyenesen a Házba hajtattak bemutatni a mentét, s déli egy órakor a máskor egyszínű üléstermet a színek igazi pompájával öntötték el.

Már a folyosóra se lehetett ráismerni. Kard csörgött, kócsag libegett mindenfelé, emitt egy cigarettező Petur bán sétált egy monoklis Bocskai karján, amott egypár fiatal vitéz enyelgett egymással a Báthori Zsigmond kíséretéből; legalább kissé kiélt arcuk arra vallott.

A terem a megnyitáskor káprázatos benyomást keltett.

Mindenütt bársonymentés alakok ültek a padokban. Mennyi szín ragyogott, mosolygott a napfényben, az égő haragos vörös mellett a kacagó azúrkék, a sötéten komorodó fekete bársony mente mellett az aranyló sárga. Alig lehet ráismerni a Házra, s ha megcsörren egy kard emitt Rakovszky vagy amott Okolicsányi mellett, az ember önkéntelenül az ónodi gyűlésre képzele magát, s szinte szorongva suttogja:

- Jaj, most mindjárt mennydörög majd Bercsényi szava: Vágjátok le őket!

Olyan szépen fest a terem ebben a magyar díszben, s oly méltóságosan viseli magát mindenki, hogy szinte odakiáltunk Bánffy Dezsőre (ki legutolsó padból nézi a Péchy örökét, melybe bele fog ülni.)

- Mentét nekik, kardot az oldalukra ez a legjobb szájkosár!

Vagy ha netalán kardra kerülne a dolog: a többséget nem lehetne megint »agyonbeszélni«.

A jobb oldal a »szebbik«. Ott van a legtöbb díszmagyar ruha, s a karzatról a legtüzesebb hazafi szemét is magához csábította. Most az egyszer tán az ellenzék se tagadta meg tőle, hogy »magyar párt«.

Ott ül gazdag aranyzsinórzású meggyszín mentében a halvány arcú Berzeviczy államtitkár, akin igen jól áll az ősi dísz; nagy mozgást kelt, mikor belép Károlyi István gróf fekete bársonyban, vagyont érő gyémántos boglárokkal, ékszerekkel megterhelve. (Ezek tudnak csak szép, el nem mondott beszédet tartani!) A karzat hölgyei végleg rajta vesztenék a szemüket a gyémántos lovagon, ha egy talpig aranyságra vitéz karcsú alakja nem keltene újabb nagy szenzációt: Miklós Gyula ez, aki visszament egészen a honfoglaló ősökhöz és mente helyett sárga párduebőr omlott le a válláról.

A jövő elnök, Bánffy Dezső báró kék atillát, meggyszín bársony mentét viselt, míg a volt elnök, az öreg Péchy Tamás régi, kissé kopottas magyarjában jelent meg amiben annyiszor vezette a Házat. Rohonczy kék dísz viselt, Gyürky Ábrahám gróf őseredeti alakját meggyszínű mente burkolta, Asbóth János fényesen kitett magáért: a fehér atilla, bíborbársony mente jól mutatott, Baranyi Ödön színe a fekete, Pogányé a rikító kék, Ürményi pedig egy mentévé stilizált szűrben jelent meg, melyet azonn mód szegfű, tulipán díszített.

Amoda túl, a szélsőbalon Ugron fekete díszmagyarban volt arany dísszel, kívül Meszlényi Lajos, Csávolszky, Ónody, Visontay, Kállay Lipót, Chernel Gyula voltak díszmagyarok, többnyire meggyszín mentében, csak az atilla változott. Katonaruha is szép számmal szerepel: lovas tábornoki egyenruha kettő is rikít pirosan a jobboldalon: a Pongrácz és Csáky grófoké, míg a kisebb fajta tartalékos tiszt, lovas, gyalogos annyi volt, hogy bátran elvezethetnének pár ezredet. Csak a korjegyzők közt négy huszártiszti atilla kéklott.

A miniszterek már az ülés előtt levetették a díszruhát Apponyival és Tisza Kálmánnal együtt. Nagy sajnálatára a karzatnak, ahonnan több külföldi is nézte a lenn pompázó ritka parlamenti képet, köztük Waecker Gotter német diplomata, ki egy hölgytársasággal az idegenek karzatán foglalt helyet.

Mikor együtt voltak a képviselők, megjelent az elnöki sátorban impozáns kuruc-kosztümben Janicsáry Sándor korelnök.

Az öregúrnak pompásan állt a magyar dísz, s egyszerre meghódított mindenkit, mikor aztán joviálisan elnézést kért öregségéért erre a »pár napra«, minden oldalról összeömlött a szívélyes, lelkes éljenzés.

Károlyi Gábor odafutott hozzá lelkenedezve:

- Bátyám, szólj és téged választunk meg a Péchy utódjának!

- Hess kísértő! mormogá az öreg. Két misét szolgáltatok, amint nem innen látalak benneteket.

Janicsáry különben ma már baj nélkül végezte az elnöki teendőket igaz, hogy úgy olvasta le a mondanivalókat jegyzetekből. Fészkelődött is ezért Csanády. Közbeszólt:

- Én nem papirosról vezetném a Házat, ha a király levétetné azt a lobogót!

A szélsőbal nagyon megéljenezte Nánássy Ödön korjegyző elvtársát, aki a jegyzőkönyvet olyan tüzetesen és harsányan szavalta el, hogy a régi jegyzők szinte sápadoztak az irigységtől. (Hja, mikor olyan új az emberben a hang!)

Majd Pálffy-Daun gróf korjegyző olvasta föl a trónbeszédet, váratlanul jó magyar hangsúlyozással.

Egyéb tárgya nem volt az ülésnek, s a képviselők a menték kiállítását után elszéledtek. Kimenet az utcán a tömeg megéljenezte Wekerlét, Barosst, Apponyit.

AZ ELNÖKVÁLASZTÁS

Délután négy óra körül Janicsáry Sándor letette a töviskoronát és leszállt az elnöki trónusból. (Dózsa György óta nem szenvedett annyit magyar ember trónon, mint ő.)

De mielőtt helyét átadta volna utódjának, még egypár felhőske tornyosodott elnöksége egére. Az egyiket Károlyi Gábor támasztotta, aki ma korán kelt, mert eszébe jutott, hogy a korelnök napja már hanyatlóban van, és ő még egy megrovást sem fogott tőle. (Mit szólnak ehhez a ceglédiek!)

Bejött lihegve és már a folyosón tudakozódott futtában:

- Megvan-e még a korelnök?

Egy kormánypárti hang maliciózan felel:

- Az megvan, de siess... mert már itt vannak nemcsak a janicsárok, hanem a Károlyi Gáborok végnapjai is!

Odabenn a gróf mindjárt belekötött Gyöngyössy teremtszobába, aki a horvátok közt szavazólapokat osztott ki az elnökválasztásra.

- Hivatalosan osztogatják a voksokat, nem járja! rikácsolá.

Majd felfutott az elnöki emelvényre, s onnan kiabált le:

- Ne korteskedjenek hivatalosan!

Nagy zaj támad. A jobboldal zúg:

- Rendre! Utasítsa rendre az elnök Károlyit!

Az aga azonban hallgatott, gondolván, majd elintézi Károlyi a baját a teremtszobával nélküle is. Aminthogy úgy is lett.

A másik vihar okozója Fenyvessy Ferenc volt, aki meg nagyon későn kelt föl.

Nála volt az ötödik osztály jegyzőkönyve, mint előadónál, s minthogy nem volt jelen, az osztály elnöke, Bokross Elek tette meg jelentését helyette az osztály határozatairól emlékezetből.

Ebből nagy zenebona támadt. Polónyi, Ugron tiltakoznak, és száz hang fürgetege szólítja az elnököt, hogy csináljon rendet.

Az aga azonban megint hallgatott, gondolván, majd elintézi Fenyvessy a baját a világgal nélküle is. Aminthogy úgy is lett.

Mert csakhamar megérkezett ragyogva, csillogva Fenyvessy, boldog mosollyal ajkán, hogy sikerült így megtréfálnia a Házat. A miniszterelnök oh gyönyör! már éppen az ülés fölfüggesztését indítványozta addigra, amíg megérkezik Fenyvessy. Oh be kár, hogy ily hamar megérkezett. Mily szép lett volna, ha Clio ezt jegyzi föl a napról:

»Magyarország törvényhozása kénytelen volt egy negyedóraig szünetelni, mert Fenyvessy Ferenc képviselő kissé sokáig öltözködött«.

Így azonban Fenyvessy egyszerűen megoldotta a kérdést azzal, hogy felolvasta a jegyzőkönyvet.

A harmadik örvény ott nyílt meg Janicsáry lábai előtt, mikor a határozatot kellett kimondani. Az aga is Antoniusszal tart: »En szónok nem vagyok«. Abba bizony belesült. Megakadt, törülgette izzadt homlokát, rázta fejét keservesen.

Madarász apóban, aki a házsabályokkal fegyverzetten, mint egy poroszló kíséri egyre az elnökutód szavait, fölébredt a lelkiismeret.

- Én vittem a bajba, illő, hogy én húzzam ki belőle gondolta magában. Azután elkezdte nagy komolyan diktálni a mondandókat:

- Tagsági...

Az aga mohón kapott a segítségen. Rámondta:

- Tagsági...

- Jogukat...

- Jogukat ideiglenesen gyakorolandják ugrik át a veszedelmes árkon a korelnök, befejezve a kijelentést.

Ezután következett az elnök-választás, melyről az ellenzék azt hirdette, hogy ez lesz Szapáry Mohácsa.

A karzat szinte roskadásig tele volt kíváncsiakkal, mert az ellenzék azt hirdette, hogy Csaba királyfi eljő seregével megsegíteni a jó Péchy Tamást... De lenn is zsúfolva volt minden pad, jobboldalon, baloldalon. A kormánypárti vidék sűrű fejedőjét vizsga tekintettel kémlelték a baloldaltól keresve-kutatva a malkontenseket.

A szavazás a már nem szokatlan tüntetések közt ment végbe. Éljenek, tapsolnak, Apponyinak a baloldal, Szapárynak, Tiszának, Podmaniczkynek a jobboldal. Csak éppen abban különbözött kissé a demonstráció, hogy a mamelukok éljéne ma hangzatosabb, elnyúlóbb, kiadóbb volt.

Majd összeszámlálják a voksokat. Minden második ember a szavazatok számát jegyzi a helyén (maga a miniszterelnök megy elül a jó példával).

Bánffy Dezső báró mindjárt eleinte előnyben van, s többsége folyton nő. Csaba vezér serege pedig nem jó. Eleinte egyideig még 10-20 közt váltakozik a többség, de aztán fölemelkedik diadalmas magasságig - 85 szótöbbségig.

Így hirdette ki az elnök a jobboldal viharos éljenzése közt.

Az elnök után megválasztották az alelnököket (Bokross, Andrássy Tivadar gróf), a jegyzőket (Esterházy Kálmán gróf, Széll, Schober, Molnár Antal, Josipovich, Szederkényi) és háznagyot Csávósy Béla személyében.

Janicsáry korelnöksége is véget ért, s az öregúr helyét olyan talpraesett búcsúbeszéd kíséretében hagyta el, hogy Homer istenei is a hasukat fogták tőle.

Nyomban utána fölvonult az elnöki emelvényre fényes díszmagyarban az új elnök s oly tartalmas, higgadt, de erényes hangú beszéd kíséretében vette át a méltóságot úgy, hogy a legturbulensebb elemek is elkomolyodtak tőle.

A T. HÁZBÓL [febr. 28.]

(A szélsőbali jegyző)

[febr. 28.]

Testvérharc dühöngött ma az ellenzéken, az igaz, hogy az egyik küzdőfél a 48-as párt csak a mostoha testvér szerepét játssza.

A nagy anyapárt, az Irányiéké, féltékenyen nézi a kis hajtást, az Ugron-pártot s amint lehet, agyonhallgatja és agyonnegligálja. De csak a külszín okáért, mert alapjában forr az epe benne.

Egészen tisztességes multság megfigyelni az öreg vuklis néni mérges intrikáit a fiatal hűg ellen, aki ott szomszédságában kacér mosolyaival meglehetősen sikerrel hódít.

Máris összekacérkodta azt a létszámot, mellyel a választási harcba ment. Pedig hejh, sok jó vitéz maradt a csatatéren, többnyire a »testvérek« buzogánya alatt.

A vezér, Ugron Gábor helyzete sem multságos. Más marokszámra kapja a babért, neki levelenkint sem adják. Más pártvezér özönnel kapja az éljent és a tapsot amint az ő nevét kiáltja valami szavazásnál a jegyző, egyszerre elnémul a hegy, síri csönd támad, megfagy még a lehelet is az ajkakon. Nyolcvan pár szem néz utána mereven, megüvegesedetten, mintegy azt hirdetve neki a Poe órájával:

- Soha többé. Mindörökké.

Sohasem kap többé úgynevezett tapsvihart, mindörökké le kell mondania erről a táplálékról, mely nélkül az Ugron-féle szónoki temperamentumok elsorvadnak.

Ámde hasztalan negligálják Irányiék Ugronékat, emezek sem estek a fejük lágyára. Ma is kirántották az öregek alul a gyékényt a jegyzőválasztásnál.

Az történt ugyanis, hogy a szabadelvű párt egy jegyzői székkal többet engedett át az ellenzéknek. Eddig két ellenzéki jegyző volt, egy nemzeti párti és egy orthodox függetlenségi. Ezentúl lesz három. A többség rábízta az ellenzékre, egyezzenek ki egymás közt a harmadik jegyző fölött.

Az igazság úgy kívánta, hogy a 48-asok kapják a harmadik jegyzőt, kiknek még egy sem volt. A nemzeti párt készséggel át is testálta a maga részét a jegyzőből Ugronékra, de bezzeg nem az egy alapon álló szélsőbali testvérpárt. Irigyen, kapzsi módon el akarta ragadni a kis mostoha első jóízű falatját születése óta. (Dupla napidíj járván a jegyzőséggel.)

De az nem hagyta magát. Oly ügyesen manőverezett, úgy behálózta a jobboldalt, baloldalt, hogy a mai szavazásnál harmadik ellenzéki jegyzőnek Lits Gyula 48-ast választották meg 201 szavazattal, Hentaller Lajos orthodox szélbali jelölt 75 szavazata ellen.

Emiatt nagy harag dúlt a »hegyen«. A hűtlen szövetségesek felé öklök emelkedtek:

- Ezt megkeserültek! - sziszegték.

Károlyi Gábor azonnal kitörültette magát a »felirati vita intéző bizottságából« és odakiáltotta a nemzetieknek:

- No, hát legyen Apponyi miniszter nélkül, ha tud!

...Így tehát ez idő szerint nincs kilátás kormányválságra. Szapáry szerencsésen megmenekül a bukástól annak révén, hogy az ellenzéknek megadta a harmadik jegyzőt.

Hogy mily hosszú életű lenne kabinetje, ha még egy dupla napidíjas falatot... azaz jegyzőséget adna az ellenzéknek, az már kiszámíthatlan.

A T. HÁZBÓL

[márc. 9.]

Egyik vidéki ismerőssémmel találkoztam, aki azt kérdezte tőlem, hogy hol vannak a legdrágább virágok (valami szép asszonynak akarta).

Már éppen Szelnárt vagy Seyderhelmet akartam mondani, amikor valami egészen más jutott eszembe:

- Jöjjön, majd elvezetem.

S vittem egyenesen a Sándor utca felé, hol fekete zászló szálldogál az országházon. A szegény Csáky Istvánt gyászolja. Bolond halál, mely a korjegyzőkön kezd.

Fölvezettem az előcsarnokba, szereztem neki egy karzatjegyet:

- Menjen föl! Itt a legdrágább virágokban gyönyörködhetik.

Valóban egész udvari kertészet volt. A fölirati javaslatok piroslottak, zöldültek gazdag virágpompában. Legelőször a szabadelvű párti virágcserep jött, melyet Bokross Elek öntözött meg tartalmas szép beszéddel.

A karzat és a tanácssterem tele volt. A legfiatalabb képviselők mohó érdeklődéssel szürcsölték az első igazi ülés édességét. Ott volt a legnagyobbtól a legkicsinyebbig, az egész új nemzedék, Prileszky Tádétól kezdve le egész Pap Gézáig, akit azért küldtek föl a lojális svábok az ország rendei közé, hogy azt mondják, »legyen kivel játszaniok a király gyerekeinek«.

Bokross lehetőleg rövid volt, de csak Eötvösnek gazdálkodta meg a drága időt, ki a szélsőbal javaslatát interpretálta. Nagy apparátussal jött. Felhúzta kurta fekete kabátját (ez a beszélő köntöse) s magával hozta Perl öcsénket és a köhögés elleni porokat egy skatulyában. Csak éppen a beszédet nem hozta magával. Extemporizált. Egymásra halmozott szénát, levendulát, rozsmaringot, szalmát, ledneket, napraforgót. Beszélt a világon mindenről, a Bokrossék javaslatáról, a valutáról, a főrendiházról, a téli választásokról, úgymond, istentelen ötlet volt Szilágyi Dezsőtől.

- Csupán családi tradíció jegyezte meg egy hang (talán a Thalyé). Hiszen Szilágyi Mihály is télen a duna jegén választatott.

Eötvös egyre terjengett, szélesedett, laposodott és a ragyogó varázs-gyűrűjét, a humorát is otthon hagyta, mely pedig mindig visszaszerzi neki a meglankadt figyelmet, a Házat elővette az unalom, a képviselők kiosontak a büfébe, a folyosóra, ahol Szilágyi Dezső tartotta szóval a fiatal képviselőket:

- Addig ne házasodjatok, míg az új családi jog el nem készül: az sok előnyt nyújt nektek!

- Lesz-e benne próbaházasság? - pajzánkodik Tisza Kálmán.

A terem egyre üresebb lesz kivált a jobboldalon, csak a miniszterek állják a sarat, az Eötvös mögötti hallgató gárda is ásítózni kezd, de a beszéd csak nem akar összeborulni, hanem még mindig ágazik erre-arra, a végtelenbe.

Az óramutató a delet is elhaladta, a fejek lankadtan konyulnak le szerte, csak Bánffy éber fent, s héja szemekkel lesi az első alkalmat, hogy rendreutasíthasson. De Eötvös arra se ad rést. Gondosan, óvatosan jár a parlamenti illem szélső barázdáin. Öreg róka, vigyáz.

A hajdani elnöki udvar ellenzéki bennfentesei, akik unalmas ülések alatt átjárogattak az öreg Péchy bácsihoz egy kis szóbeszédre és egy kis nyalánkságra is, mert Péchy ugyan ebédeket nem adott, de egy kis doboz cukorkát mindig tartogatott fent a kalitkában a kedvencei számára, ma ellátogattak Bánffyhoz is, követelve a tradicionális cukorból.

- Nem vagyok én cukrász - mondá Bánffy.

- De kérlek, azelőtt mindig volt. Ami úzus, az törvény.

- Mutassátok meg a házszabályokban, hogy én cukorkákkal tartozlak benneteket etetni.

Miután cukorkát nem kaptak az unatkozó szittyák, elkezdtek követelni öt percnyi szünetet.

Bánffy szívét meghatották a szívfacsaró »öt perc öt perc« kiáltások, megadta a szünetet, ketté szakítván Eötvös szónoklatát.

De Eötvös még két szónokra osztva is terhes, nyomasztó és hosszadalmas volt. Beszéde a félbeszakított ülés második részét is teljesen betöltötte.

Ha az így megy, félni lehet, hogy hosszú ideig huzódik a felirati vita. Pedig őfelsége már, képzelhetni, milyen türelmetlenül, epekedve várja, oda fent a budai várban, a t. Ház feleletét.

KÉT ÚJ KÉPVISELŐ

(A mai ülésből)

A mai ülésen kevés megírni való akad. Pár sorban végzünk vele. A karzat és a nézőtér megtelt a zsúfolásig. A jólelkű háznagy Csávosity, barátságos odújában lázas sürgés-forgás volt, egyre nyílt az ajtó: »Még egy jegyet, még két jegyet!«

Jegyeket adott is a háznagy, de helyeket már a vége felé nem adhatott. Igazi tolongás volt a karzaton. Gyönyörű hölgyközönség foglalta el a középet; a Zichy, Széchenyi grófnők, a bájos gróf Károlyi Melinda, balról Rudnay Lenke és sokan. Olimpuszi látvány volt, kivált az ellenzéknek.

Nekik azért szebb, mert a ragyogó, üde női arcok közt dekorációnak, mint a hajdani padisahok sátraiban három levágott ellenséges fej díszelgett, egymás mellett ülven ott Gajári Ödön, Dárdai Sándor és Almásy Géza.

A karzat természetesen nem Szacsvay Sándorért gyűlt úgy össze. Apponyi volt a mágnes. Apponyi, a divatba jött Apponyi. Ő ma is kielégítette tisztelőit. A ház Pattija teljesen hangjánál van. Több ízben lázas tetszésviharra ragadta hallgatóit.

De ez úgy volt már azelőtt is s így lesz még igen sokáig (talán nagyon is sokáig), még azután is. Százszor leírtuk már, miképpen beszél és mit beszél. De ha ez nekünk nem sikerült volna is, élt egy bizonyos Molière nevű ember, s az is leírta már Apponyit egy bizonyos darabban.

Apponyi természetesen nagyszabású volt, mert mikor nem nagyszabású Apponyi? A diadal is teljes. A nagy szónok megrázott mindenkit. Az ülés után meg volt rázva Kőrösi Sándor (akinek ez nagyon jól eshetett, mert csömörről panaszkodott az öregúr), meg volt rázva Krajszik, meg vol rázva Beöthy Ákos, meg voltak rázva a gyorsírók, a teremtiszték, csak éppen az épület nem volt megrázva és szerencse, mert valószínűleg ki nem állna egy efféle megrázást, de a mamelukok kiállnak mindent.

Nem történt baja senkinek. Apponyi újra előrehatolt gondviselészerű nagy útján. Dacára azonban ezen előrehatolásnak, az a távolság az ő és a Szapáry széke között nem lett kisebb. Ami elég különös.

De hagyjuk Apponyit. Ahelyett számoljunk be az új szónokokkal. Szacs vay Sándor Kézdivásárhely érdemes képviselője kezdte meg a vitát, mint időkitöltő előfutárja Apponyinak, amíg a főrangú társaság összegyűlik.

Az új csillag csak egyben hasonlít Tisza Kálmánhoz, hogy kék pápaszemet visel. Egyébiránt derék ember, székelyes körteformájú arccal. Bár nem bírt megmenekedni a közhelyektől, mondott sok megszívelhetőt is, de olyan hangon, mint mikor a vajat köpülik; hivatkozott sűrűn Peel Róbertre, Pitt Vilmosra és sok más ilyen pogány nevű urakra, ami nagy szenzációt keltett az új szélbaliak közt, akik eddig nem is sejtették, hogy e híres egyének mind kézdivásárhelyi lakosok és a Szacs vay ismerősei.

Beszélt a választási visszaélésekről, elmondta gúnyosan, hogy Jókait, Mikszáthot csak az oláhok által tudták megválasztatni. (A két skribler éppen jelen volt és szégyenkezve dugta fejét a pad alá.)

Szacs vay körülbelül negyven éves, igen jól táplált úriember. Még igen sokat fog beszélhetni, ha az isten egészséget ad neki, de nagy szónok nem lesz belőle.

Apponyi után Kovács József, a hajdúnánási képviselő mutatta be magát, akivel a szép szakállak szaporodtak meg a Házban. Igaz, hogy már egy kicsit megcsipkedte a dér, de azért még mindig igen csinos szakáll.

Kovács József voltaképp budai ügyvéd, aki azonban inkább beválnék patikáriusnak, amivel nem akarom kisebbiteni Pantocseket. Azért mondom ezt, mert a patikák külső ajtajain Aeskulap lefestett alakja néz így ki, csak hogy amíg az Aeskulap botján egy kígyó van körületekerőzve, addig Kovács Józsefet egy gilisztával kellene ábrázolni, amivel szintén nem akarom kisebbiteni a gilisztákat csak a beszédjére akar lenni gyöngé célzás, mely azonban nem oda ütött, ahová célzott, mert a horvátoknak és szászoknak szerzett véletlenül éljeneket és nem Kovács Józsefnek.

Hogy ez pech nem akarom eldisputálni. Egyszerűen referálok az eredményt.

A két bemutatott szélsőbali szónok vékony termést ígér. Egyébiránt majd meglátjuk a többit.

Addig ne konstatáljuk, hogy »ínség van«.

A MAI ÜLÉS

[márc. 11.]

Végre egy ingyen ülés! A nemzet szülői nem kapnak mára napidíjakat, mert az ülést megelőzőleg felajánlották a szegény inséges tótoknak. Ucsu elégedetten dörzsölte kezeit, Krajsik pedig nagy számadásokba merült, forgatván elméjében, hogy hány zsák krumplit lehet azon a pénzen venni.

Az ingyen ülésen Szalay Imre volt az első szónok. Az idők rombolólag suhantak el fölötte, eltörpítették. A lölleli republikánus ma már úgy tűnik fel pártjában, mint egy kezes bárány. Valaha rúgott, harapott, rettegett veszedelmes volt. A miniszterek elsápadtak, mikor felállott. Az elnök le nem merte venni kezét a csöngettyűről, amíg beszélt.

Felülmúlták. Vége van.

Talán ő maga most is a régi még; ő nem lett puhább. De mit ér, ha a Ház idegei keményedtek meg.

Ma már a lapjaikat veszik elő a képviselők, ha Szalay beszél. Mert az szélcsendet jelent. Olvasnak. Gróf Pongrácz Károly lehajtja fejét és elábrándozik Rexa Pálról, Belicskai Béni a körmeit vagdalja, Jókai regényt komponál, Rakovszky Géza a fiókját rendezi; az elnök a magánleveleinek olvasásába merül; mert lehet hiszen Szalay Imre beszél. A jó, a szelíd, a tapintatos Szalay Imre. Rohonczy a látcsövét veszi elő és a rendes szemléljét tartja a karzat felett. Ma is elég csinos a karzat. Szapáry Gyula fog beszélni. De ha a karzat értéke döntene, akkor már Szapáry mégis meg volna bukva, az Apponyi tegnapi karzatával szemben.

Szalay Imrét Ugron Gábor váltotta fel, kitanítva őfelségét a követendő politikára nézve; csak kisdéd pártja helyeselt a különben csinos beszédben egyes helyeknél.

Déltájon felállt gróf Szapáry Gyula, s gyorsan benépesültek a padok. Az elnök aggodalmasan pillantott végig a nyüzsgő, mozgó, elhelyezkedő baltáboron, s élénk szemeiben, melyek váltig mosolyogni látszanak, megcsillant egy kis vészjósló fény.

No most! No most!

De a miniszterelnök első szavainál mély, templomi csend terült el a Ház felett, úgyhogy a szóló hangja elhatott mindenüvé.

Szapáry beszéde polemikus volt, eleven és mindvégig érdekes, mindenkit meglepett vele. Ilyen sikerült beszédet Szapáry még sohasem mondott. Az érvek oly sokaságát hozta fel, olyan ügyesen és világosan csoportosítva, s oly elmeéllel kiharászva azokat a támadási anyagból, hogy a mai nappal elsőrendű debattere lett a parlamentnek; de ami Szapáryt igazi államférfivá teszi, az a diszkréció, mellyel gondolatait előadja. Az a művészet, hogy valamit elmondva mit kell abból elhallgatni. Az a bizonyos mesteri színtelenség, mely jéghidegen, a tárgyilagosság puritán pongyolaságával, szürkén hömpölyög. Ha argumentumot hoz fel vagy tényekkel cáfol, egyszerűen odalöki anélkül, hogy azokat kihegyezné.

Érvei ostorok, amelyeknek a végét elnyesi, hogy ne csípjenek, de suhint velők.

Szapárynak egy nagy titka van; úgy tud cáfolni és támadni, hogy nem irritál, hanem csillapít. S ez mostan, éppen mostan, nagy adomány.

A párt mindinkább átmelegedett. A Horánszky arca lassan-lassan egy besavanyított uborkához kezdett hasonlítani, Károlyi Gábor megkísérlett egy-két közbeszólást, de halkan, szinte ildomosan; a zajongást azonban nem bírta föltámasztani.

Bánffy idegesen mozdult meg, de még a csöngettyűjéhez sem nyúlt, dacára, hogy arra figyelmeztették elnöksége első napján:

- Két Bánffynk volt, mind a kettőt elpusztította a rák. A te rossz platentád nem a rák lesz, se a bika, se a skorpió, hanem egy kappan.

Szapáry hangja mintha a sikerrel izmosodott volna, hovatovább élénkebb lett, hajlékonyabb. Szilágyi helyeslőn bólingatott piros székén. Kőrösi lelkesedett, a mamelukok vidáman, pezsgő életkedvvel néztek farkasszemet az ellentáborral. Tisza Kálmán kétszer-háromszor is közbeszólt: »No, ezt jól megmondtá«, csak Apponyi ajka körül pajkoskodott még némi gúnyorosság, ez a kis ördög, picinyke gnóm.

Mintha észrevette volna a szónok, mert éppen áttért Apponyira, a tegnapi beszédére, mely olyan hangon volt tartva, mintha a nemzeti párt győzött volna.

Apponyi a fejét rázza, s még gúnyosabban mosolyog.

- Pedig saját nevével ellátott kiáltványokon is alkalmam volt látni annak kinyilvánítását, hogy a hatalom az ő kezeibe megy immár át.

- Azt nem mondtam! - pattant fel Apponyi.

- Nem mondta - bizonyítja Hoitsy.

- Mutassa meg! - kiáltja egypár nemzeti hang.

Szapáry készen volt. Belenyúlt a fekete kabátja zsebébe s kivette a mai nap legmérgeesebb lövegét egy Apponyi által kibocsátott ilyen értelmű német kiáltványt, melyet a zsibbasztó csöndben felolvasott.

De csak egy fél percig tartott e csönd, mert hatalmas hahota zuhogott fel utána a kormánypadokon.

Apponyi arca halovány lett. Ábrányi Kornél pedig téglavörös. Istenem, milyen különbözők az emberek, még az egy párton ülők is!

Mindössze egy német levélke, egy kis papírlap, néhány fekete betűvel s egy diadalban úszó pártnak hogy elronthatja a kedvét! Lankadtan, hosszú orral ültek ott (Sághy Gyula legott levette a fekete selyemsapkáját is a fejéről, olyan alázatos lett), többet aztán nem is bírtak magukhoz térni az ülés alatt, és amikor Szapáry valóságos éljenorkánban befejezte a beszédjét, még a köpcös Kolosváry István szónoklata se tudta őket felvidítani; pedig az általános derűtséget keltett a Házban. Élénken ment ki a híre a folyosókra a büfébe és mindenüvé:

»Itt a sün! Megkerült a sün!«

A MAI ÜLÉS

[márc. 12.]

A mai ülés az aperuk, malíciák, frappáns ötletek, sziporkázó pikantériák ülése volt, s csendes, keleti színezetű parlamentünk, hol rendszerint nagy frázisok kongnak, mint a szobranyeban és a skupstinában, vagy nehézkes elméleti fejtegetések (ismert és kevésbé ismert tankönyvek után), mint Ausztriában, ma a francia kamara pezsgő szellemét tükrözte. Könnyed, játszi modorban vívtak a szónokok, akár a Dumas képzeletbeli hetyke, virgonc testőrei.

Mert csupa párbajok voltak. Beöthy Ákos a miniszterelnökkel polemizált. Ügyes, elegáns vívó, aki a csalfogásokhoz is ért. Darányi Ignác Apponyira vetette magát, s pompás megjegyzéseivel sebet vágott magán a lovason is de a Rozinantenak (a pártnak) is jutott.

Darányi, akit tréfásan »excellenciásnak« címeznék a pártban (mert hiába, a parlamenté az iniciativa, a fölség csak megerősíti), a mai nappal se lett még excellenciás, de ami ennél sokkal többet ér, lett belőle excellens szónok.

Verve-vel, lendülettel beszélt, hol gúnyosan, hol szelíden; s bár a zaj többször kitört a balon, bár Károlyi Gábor is próbálkozott néhány kevésbé sikerült közbeszólással, maga az ellenzék is élvezettel hallgatta Darányit, aki azzal is megfenyegette Apponyiékát:

- Sokszor elparentáltak önök bennünket a »Pesti Napló«-ban, de ne nevéssenek, mert akinek halálhírét költik, az nagyon soká él.

Mire közbevágott Meszlényi:

- Hosszú betegségnek mégis halál a vége.

A beszéd végeztével öt percnyi szünet következett. S ezzel Darányi Ignác is az »öt perces« szónokok közé emelkedett.

Öt perc! Ennyi a halhatatlanság.

Egy pille egy hónapig él, a tiszavirág egy napig, egy szép beszéd öt percig.

Öt perc múlva rohan a világ odább.

Nedeczky Jenő áll fel. S az ember legott tisztába jön vele, hogy honnan vette a természet a formátumot a golya megalkotásához.

Hosszú, vékony ember, magasra kinyújtott nyakkal s óriási lábakkal, melyek rögtön a nyaknál látszanak kezdődni. De bár oly lába van, mint a tót mesék óriásainak, kik egy hegyről a másikkra lépkedtek, Nedeczky mindamellet lassú járású ember lehet, mert még csak a Szapáry temesvári beszédjénél tart.

Az ülés legélvezetesebb része azonban mégis a Hegedüs Sándor beszéde volt, melyet esemény számba lehet venni.

Mikor felállt, a karzat hölgyei a zsebkendőket keresték elő, mert hogy most mindjárt pityeregni fog kelleni. Szegény asszonyok azon jó hiszemben voltak, hogy a fölemelkedő szónok bizonyosan az Árva megyei ínséget fogja vázolni a t. Ház előtt. Gondolták is talán magukban: ejnye de jól kiválasztotta az a Szapáry!

De gondoltak legyen akármit, azt ugyan nem hihették, hogy az a fiatal, vékony ember verekedni akar.

Hát még azt miképp is találhatták volna el, hogy meg is fogja verni Apponyit!

Pedig megverte, oly ragyogó szín- és ötletgazdag szónoklattal, aminőt ritkán hallottunk a magyar képviselőházban. A gúny csillámlott, a humor pezsgett, szinte bugyborékkolt benne.

A nagy fajtájú szónokok minden ingredienciája benne volt a beszédében. Ecsettel festett, előadva, miképpen szokta Apponyi megcsinálni beszédeihez a hatást mesterséges eszközökkel. Valóságos Hogarth-i kép ugrott elénk.

Játszi elevenséggel hozta bele beszédjébe Apponyiék egy öntelt szerb proklamációját, melyet föl is olvasott.

Mikor ezekhez a szavakhoz jutott »Zsivió Kossuth«, fölzúgott a balon az éljen.

- Éljen - szólt Hegedüs gúnyosan tekintve a szélsőbalra -, de ez csak kis betűkkel van.

- Halljuk! Halljuk!

- Zsivó Apponyi! Ez már nagyobb betűkkel áll itt.

- Hát ő is éljen hallatszott néhány vontatott hang a szélről. Mert a szélbal előszeretettel fedezi testével Apponyit egy idő óta. A nemzeti párt hallgatag.

Majd a nemes pátosz érce rezgett végig azokon a szép szavakon, amikor beszédje végén Széchenyivel kezdé összehasonlítani Apponyit.

A miniszterelnöki szék örököse kedvetlenül rágcsálta fényes barna szakállát. De az szerencsére nem kopott, nem fogyott oly gyorsan, mint a diadalmámor, amibe beleringatták magukat mert akkor ma már teljesen szakálltalan lenne Apponyi.

Frenetikus tetszészaj tört ki, taps, éljenzés, mikor beszédét bevégezte. A miniszterek és képviselők tolongtak széke körül, hogy kezet fogjanak vele. Jóka is, ki akkor jött a folyosóról, vidáman rohant feléje de oda nem érhetett, útközben megállították.

- Ej, ej Móric, mért nem zárod el jobban az íróasztalod fiókját?

Jókai ijedten kezdte keresgélni zsebében a kulcsait.

- Hiszen bezártam - mondá zavartan.

- Lehetetlen. Mert a Sándor kivette onnan a te holnapi beszédedet és azt mondta el.

S valóban abban van e kitűnő beszéd találó méltatása; melyhez mi a magunk részéről csak azt a megjegyzést fűzzük, hogy megfordítjuk Hegedüs úrnak ama hasonlatát, mely a milliomosról szól, Apponyi népszerűségére applikálva.

Valakiről azt mondták, hogy milliomos, abban a hírben állt mindenfelé, de Wahrman, az óvatos Wahrman utána akart járni: s elkezdte fürkészni azoknál, akik milliomos voltát hirdették.

- Milliomos, milliomos, könnyű azt mondani, de hát lássuk azt a milliót, lássuk alaposan, hogy mije van.

- Hát van annak tán hatvanezer forintja is.

Ilyen millió az Apponyi népszerűsége.

De a Hegedüs talentumával megfordítva áll a dolog.

Azt hittük, hogy van vagy hatvanezer forintja, s kisült a mai ülésen, hogy milliomos.

A MAI ÜLÉS

[márc. 15.]

A mai ülés nagy eseménye a Tisza Kálmán beszéde. Ma két éve, hogy utoljára beszélt a nagy államférfi, amikor még ott állt a miniszteri székek félkörében, de már füllábbal az egyszerű képviselői padok árnyékában. Azóta hallgatott. De az ő hallgatása is érdem volt.

Amíg miniszterelnök volt, megszerettette a nemzettel az állandóság gondolatát, pénzügy-miniszter korában a takarékoság erkölceit oltotta a parlament vérébe, és most két esztendeig csinált nimbuszt egy harmadik, eddig népszerűtlen nagy erénynek: a hallgatásnak.

Ma végre kilépett a tartózkodásból, föllállott helyén, ott a harmadik pad szélén és szót emelt. Nagy mozgás futott át a termen, a karzaton... A mamelukok arca édesdeden kigömbölyödött, meg föllángolt, csak Prileszky Tádé rázta a fejét, mintha szemére hányná a pártnak:

- Ugyan gyerekek, hogy engedhették a generálist a harmadik padba, amíg nem voltam itt!

Bánffy Dezső, az elnök, megragadta a csengettyűt: mert ki tudja, nem kell-e ma megverekednie a »hoch«-hal? A szélsőbal eleinte csakugyan elkezdte a zajongást, de nem sok szerencsével. Mindössze Károlyi Gáborék kiáltottak közbe néhány éretlen megjegyzést, amit azonban könnyűszerrel elnyomott az elnök és az első rendreutasítás után maga a gróf is kiment a folyosóra. »De aztán, ha közbeszólnak, ne őt utasítsák rendre.«

Ezután egyre ritkábban csilingelt a csengettyű, végre egészen levette róla kezét az elnök... Az egész Ház mély, osztatlan figyelemmel kísérte a beszédét, mely ragyogva emelkedett az eddig mondott beszédek fölé, mert benne egy nagy jellem aranya fénylett.

Igazi Tisza-beszéd volt, amilyenre rég éheznek a parlamenti gourmandok. Csak kevesebb volt benne (bár nem életlenebb) a polemikus gúny és dominált az a méltóság, mellyel az önérzetes államférfi múltját, alkotásait, igazát védelmezi s az a másik elem, melyből a nagyszabású, maradandó becsű parlamenti beszédeket alkotják: a megdönthetetlen igazságok.

Azok a szavak, melyekkel a közjogi alapot, a kiegyezést védelmezte, sokáig emlékezetesek maradnak és a mai rend barátainak örök fegyvereivé válnak.

Mégis legnemesebben ott csendült meg karaktere érce, mikor az ellenzék zajongására kijelentette, hogy nem vágyik a kormányelnöki székre.

- Savanyú a szőlő! - szolt közbe a szélsőbali elméncség (valószínűleg a Polónyié).

- Higyjék el - felel Tisza -, aki annyi időn át volt az ország kormányának tagja és feje, az 15 év után csak arra vágyódik, hogy hazafiúi kötelességét nyugodtan teljesítse.

A jobboldalt elragadja e szavak büszke melankóliája és viharosan éljenez. Ám az ellenzék másképp fogja föl azt. Gúnyosan szol át:

- Hogy örülnek, hogy nem akar többé kormányra jutni!

- Épp úgy, mint önök örülnének, ha vissza szeretnék menni, mert úgy talán megbontanánk a szabadelvű pártot felel finom, de szívig ható gúnnyal Tisza.

S így halad tovább Tisza azon az úton, melyen mindig járt: soha senkitől emberi gyöngeségen nem kaptatva. Az ő alakjára az idő nem tudott ezekből a gyöngeségekből egy leheletnyi kormot ejteni.

Neki csekélységek ezek. Másnak óriások, melyekkel nem bírnak, neki semmiségek: mosolyogva halad át rajtuk, mint a nyugodt lelkű tiszta római, aki ősz fürtjein az arany babérkoszorúval, egyenlő komoly nyugalommal néz szemébe a népnek, mely diadalmenetben tolong körülötte és a népnek, mely számúzi.

A MAI ÜLÉS

[márc. 17.]

Rudnay Béla szűzbeszéddel kezdte kihúzni az időt a déli órákig a nagy szónokok föllépési idejéig.

Rudnay Béla csinos ember, a beszédje is csinos volt. A bal arcán egy beforrt kardvágás van ami ezenfelül is érdekessé teszi.

Míg Rudnay beszélt (elég szembeötlő figyelem mellett) s míg a későn kelő honatyák bégyültek, addig Jókai künn a folyosón bolyongott; nem látott senkit, egyedül járt ott a szivarozgatók között, kezeit hátra téve, azazhogy nem egyedül volt, a múzsák ott táncoltak előtte vidám, pajkos piruettekkel. De persze mi meg azokat nem láttuk. Pedig sokért nem adta volna Nopcsa Elek.

Nagy, zsúfolt karzat verődött össze, Júnók, Párkák, Gráciák. Egy egész Olympus. Óriási virágvázának látszott a középkarzat.

Apponyi megdöbbenve tekintett föl:

- Mi ez? Hiszen nem én beszélek ma?

Oh, csalfa, állhatatlan, kíváncsi asszonyok!

A kormánypárti Rudnay után egy zömök fekete emberke állott föl a nemzeti mezőn, név szerint Drakulits Pál, akinek az előadása unalmas, de a logikája mulatságos. Ő maga eleven, mint egy kedves kis mókusz. Gallyról gallyra ugyan nem ugrál, se gondolatról gondolatra, hanem a fölállított téziseiből olyan távoli konzekvenciákra ugrik át, hogy egy fiók zergének is becsületére válnék. Beszédje nem annyira beszéd volt, mint inkább választási számlának kiegyenlítése. Megköszönte ékes szavakban a szélsőbal támogatását.

A Ház igen jól mulatott Drakulitscsal.

Most aztán behítta a villanyos csengettyű Jókait. Megteltek a padok egy perc alatt.

Új dolog jön. E csodálatos, megúnt és mégis vonzó porondon új dolog. A harcot itt gyakorta vívják füstélyokkal, marcona goromba katonák, vívják nyilakkal, finom sisakú lovagok, vívják galacsinokkal kenyérbélből (ez a legutálatosabb). Hajigálnak egymásra köveket, sarat. Végre itt jön egy szónok, aki virágszirmokkal fog dobálózni.

Jókai csakugyan szólott. (Illő is volt: három nap óta ígéretik már a wippek.) A politikára már ráúnt az öregúr; a klubban sem diskurál róla. (Nem ér rá az ember amiatt a kutya tarokk miatt.) Újságot otthon nem olvas, bent a tanácsteremben elábrándozik. Amint ül, üldögél, egyszerre csak begurít neki Csávósy egy kis aranyhintót, négy kétfejű sárkány van eléje fogva. Ráül, a négy sárkány ragadja prűszkölve, ismeretlen, még eddig föl nem fedezett világrészekbe; hol bűvös-bájos városok emelkednek, hol minden bizarr, csodálatos; üvegből vannak a fák, felhőből vannak az üvegek, arany körték nőnek az üvegfákon s mikor a szél elkezdli őket rázni, megcsendülnek csilingálnak (lehet azonban, hogy csak Bánffy rázza az ország kolompját) s messze valahol egy tündér tó partján egy fűrészmalom kelepel andalítón. (Lehet azonban, hogy csak Thaly Kálmán beszél.)

Egyszóval az öregúr (a nemzet legnagyobb élő írója) se nem diskurál, se nem olvas, se nem hallgat politikát, hát nincsen is eléggé informálva; ő a napi politikáról csak annyit tud, amennyit Nedeczky Pista bácsi és másik hű partnere, Sváb Károly főrendi bátyánk jónak lát tarokkozás közben elhullajtgatni azt is csak azért teszik, hogy zavarják a kiadásoknál, s ő is csak azért

hallgatja, hogy mint ravasz fondorlatot ellenőrizze s abból némi tájékozást nyerjen arra nézve, melyik a rövid, melyik a hosszú, mert a hosszú tarokkokat olvassa, csak a rövid ér rá az effajta hívságos megjegyzésekre.

- Már megint mit főz ez a Polónyi stb.

Ily hézagosan értesülvén a politikai szituációról, Jókai beszédjei nélkülöznek most is a biztos alapot. Nem emeli föl egy hatalmas szatírában az egész kérdést, mint hajdanta (pedig most is csak úgy bírná), hanem a NedeczkySváb-féle morzsákból épít fel magának egy talapzatot, amire ráállván, csak úgy egy-egy részletet kikapva, incselkedik ellenfeleivel, nemes humorának édes és szelíd mézével megkenve a töviseket.

Ma a vezérekre utazott, a különböző javaslatok fabrikátoraira. Pajkosan enyelgett Ugronnal. Jóízűen cibálta meg Eötvös Károlyt, (a nagy miniszterölöt) s játszi hangon csipkedte gróf Apponyi Albertet.

- Fog még maga azért imádkozni - jegyezte meg Meszlényi Lajos.

Csuklott fönt Bécsben a király, mert Jókai lelkesen dicsérte őfelségét. Élvezett mind a három vezér, Eötvös arca ragyogott, Apponyi kétszer is hátravetette magát székében nevetve, csak Ugron volt ünnepélyes. Élvezett a mameluk tábor, a karzat, az elnök, minden kacagott, minden mosolygott. Nevettek a padok, a falak. A nagy tintatartó szélesen terpeszkedett el az elnöki emelvényen, mint egy vigyorgó szerecsenfej. Nevettek a gyorsírók, s nevetve táncoltak a ceruzák a nevető papírlapokon.

Csak Jókai maradt komoly, s beszéd közben ráért még elmés dialógokat is folytatni gróf Károlyi Gáborral, aki ma is kapott elnöki rendreutasítást. De meg is érdemelte, mert egyetlen jó közbeszólása se volt!

A rendreutasítás után, mint egy jó fiú elhallgatott, szemeit lesütve. Ejh, szinte félni lehet, hogy hanyatlik. Az elnök aggódva nézegette.

- Kin próbálom én akkor ki azt a bizonyos paragrafust?

Zajos éljenzés és »öt perc« lett a szép beszéd jutalma. Elég tisztességesen honorálták.

Az öt perc után Polónyi Géza »verte agyon« Tisza Kálmánt a hétfői közjogi fejtegetése miatt. Agyonverte, el is temette, el is búcsúztatta. De ezen agyonverés és eltemetés már jól messze belement a délutánba, minélfogva igen kevesen vettek részt a gyászszertartáson. Még maga a halott se volt ott.

Az valahol a kálvinista zsinaton elnökölt ezalatt egészségesen.

A jobboldal nyugtalanul fészkelődve hallgatta a szónokot, aki sok mindenféléről beszélt, hol a fogát vicsorgatta a kormánypártra, mint egy éhező tigris, majd mint egy szerelmes asztalos-legény, ügyetlen kacérsággal nyújtott át egy szóbokkrétát Apponyinak (a divatos nagy ember szemérmesen, szemlesütve fogadta), s mikor már eleven legázolni valót nem talált, kísérteties hangon mennydörgé Tiszának a közös ügyekre vonatkozó beszédére célozva:

- Tudom, tisztelt Ház, hogy Deák Ferenc megfordult a sírjában.

Amire azt jegyezte meg egy bölcs fehér fejű aggastyán, aki a Deák háta mögött ült valamikor még fekete hajjal:

- Meglehet, hogy megfordult, de utoljára, mert e beszéd után bizonyosan azzal feküdt vissza: »No, ezentúl már nyugodtan alhatom«.

- Polónyi alatt teljesen megritkult a Ház, bár még nem volt két óra; sőt még utána beszélt is valaki.

De a délutáni órákban sehogy sem bírtam már kinyomozni a jelenlevőktől.

Igen, úgy rémlik, beszélt még valaki, mondták de hogy ki volt és hogy mit beszélt, senki sem bírt rá visszaemlékezni.

NYÍLT ÉS ZÁRT ÜLÉS

A t. Házból

Terényi Lajos kezdte a vitát. Jeles fiatal képviselő, aki megfordítva csinálja pályafutását. A főispánságon kezdte és a képviselőségen folytatja.

A főispánok csak addig kormánypártiak, amíg főispánok, Terényi azóta kormánypárti, ahogy nem főispán. Különböző történelmi alak, azon a címen, amin Szent György. Azzal a különbséggel, hogy Szent György csak a sárkányt győzte le, Terényi letépte Csatárt.

Hiszem, hogy valamikor az ő arcképét is óraláncos pénzekre fogják verni, de hogy addig is ne legyen homályban az ország, magas, karcsú ember, hosszúkás, kissé fanyar arccal, szemeiből az intelligencia villog ki, szavai józan, értelmes politikusra vallanak. S amellet szerény, mint amelyik ember egy pecsenyés tálból a szárnyát veszi ki.

Megelégedett a jó öreg Bánóval, akin nem sok harapni való van. Bánó beszédét, amellyel polemizált, már mindenki elfeledte (bár a pénzügyi programja maradandó beccsel bír).

A nemzeti párt is előleresztett egy szüzcsekét, Márkus Józsefet, aztán Beksics Gusztáv jött becses közjogi fejtegetéssel, vagdalva kissé Apponyit és szerencsés kézzel kiröpítve egy megjegyzést a néhai Sennyei-pártról.

E megjegyzéssel vihart vetett el Beksics. Mert Beksicsnek vannak sikerei.

Megpetyegette ujjait Beöthy Ákos és fölugrott, egy szpíccsel glorifikálva a Sennyei-pártot, aminek az már se nem árt, se nem használ, mint a szentelt víz.

A nemzeti pártnak tetszett az elődökre való visszaemlékezés. Kriptaszag áradt el a Házban. A nemzeti orrok élveztek.

De az elnök ekképpen merengett a székén:

Ez az Ákos jó szónok... Csak az a hangja ne lenne! Hm, tetszik a pártnak! Hanem az asszonykák unják magukat odafent. Türelmetlenül várják már Andrássy Gyula grófot. (Ő volt ugyanis felírva a következő szónoknak.) Ákos derék ember, de egy csöppet se szép. Az asszonyok türelmetlenkednek... Ejh, mit is beszél már olyan sokáig? Voltaképpen mi közünk nekünk a Sennyei-párthoz. De minek is engedtem. Ohó. Hiszen voltaképpen joga se volt felszólalni.

Egy-kettőt fordított az előtte heverő házsabályokon, amelyek mindég arra a bizonyos veszedelmes paragrafusra vannak nyitva s a gonosz dzsinnek, ezek a pajkos fekete betűk gúnyosan nevettek az elnök szeme közé:

Minek is engedted! Minek is engedted!

Valami vonzó, csábító van e betűrengetegben: nógatták, ösztönözték s lőn, hogy mikor Beöthy bevégezte a felszólalását, rácsapott az elnök a tenyerével a házsabályokra s így szólt:

- Végig engedtem szólani a képviselő urat.

- Nem az elnök engedi, de a Ház - kiálták közbe balról.

- Hibát követtem el, midőn megengedtem - folytatta az elnök -, mert a házszabályok nem adnak arra jogot.

Roppant zaj támadt.

- Mi volt az? - kérdezik keresztül-kasul, akik a zajban nem értették meg az elnök szavait.

Az elnök önmagát utasította rendre.

- Öt percre felfüggesztem az ülést - enunciólta az elnök harsányan.

Az egész balmező megmozdult. Csörtettek az elnöki katedra elé.

- Várjon, ne menjen!

De az elnök lelépett trónusáról s a zűrzavaros ingerült kiáltások fergetegében eltűnt a folyosóra vezető szárnyas ajtón.

*

Öt perc múlva lángban volt a Ház.

A jámbor nemzeti pártiak, akik csendesen kérődztek eddig elképzelt választási babéraikon, mogorva harci kedvvel készültek a rohamra. Öt percig tartott a hadi készüllet. A vezénylet szétosztotta a szerepeket s mire az új ülés megnyílt, megkezdődött az ádáz roham, melyről a következőket jelenti harctéri tudósítónk.

Horváth Gyula adta meg a jelszót. Nagy vehemenciával rontott neki az elnöknek a budai győző, jogtalannak állítván utólagos megjegyzését.

Amit Horváth Gyula elmondott mennydörögve, azt mondta el Horánszky elsavanyodva. Az izgatottság nőttön-nőtt az ellenzéken. Károlyi Gábor elemében volt, hol kiszaladt a folyosóra, hol beszaladt. Mindenki azt hitte, hogy egyszer csak begurítja a guillotint.

Apponyi mélán, ártatlanul tekintett szét a háborgó Házon, olyan megleégedett szemmel, mint egy gazda.

- Jól áll a vetés... elég jól áll.

Az öreg Péchy lehorgasztotta fejét egy lutheránus zsoltárt morogván:

- Dicsőség neked óh uram! Hogy immár letépted bíbor palástomat.

Az elnök csodálkozva hallgatta székén a fergeteg süvítését. Ilyen kis felhőből ekkora zivatar. De nem tesz semmit, át kell esni ezen is.

Ekkora láz egy kis báránnyelől! Olyan ez az ellenzék, mint egy gyerek!

Arca kivörösödött egy kissé, de olyan mozdulatlan volt, mintha márványból lenne.

Andrássy Gyula állt most föl. Ő indokoltnak tartja az elnök kijelentését s indítványozza, hogy a ház helyeslje az elnök eljárását.

Olaj volt ez a tűzre.

Mit, még helyeslést akarnak? zúgott fel a nemzeti párt s az ingerültség egyre nagyobb hullámokat kezdett verni az Irányi táborában is, hol pedig nyugalom volt még előbb. Többen a mediumra rohantak. Csávossy nem bírta őket lekérlelni, hogy menjenek békés padjaikba, mert a medium veszélyes hely. Ott ütnek ki a forradalmak.

Eötvös intett, hogy szólni akar. S ez egyszer józan okos volt. Egyet-kettőt csípett az elnökön és a napirendre térést indítványozta, de előbb vonja vissza Andrassy az indítványát.

Már-már bevégeződött volna a kiűtött háború, ha a Pulszky Ágoston nem fősvénykedik a visszavonással. Azt mondja, »tartaléktalanul« vonassék vissza az indítvány, mert ámbár bízuk az Eötvös jószándékában (Pulszky is olyanban bízuk, ami nincs), de nem szeretné, ha a visszavonáshoz önkényes magyarázatok fűződnenek.

A zaj és Pulszky Ágost sziámi ikrek; volt is láрма, minőt a véderővita óta nem hallottunk. Hasztalan rázta a csengettyűt Bánffy Dezső. Kling klang! Csengett az kísértetiesen, mintha szerte kiáltaná:

- A kísértetek visszatértek.

Két szónok is felállott egyszerre. Horváth Gyula középütt, Polónyi balról, szólni kezdtek. A mameluk tábor pezsgett, készülődött. A fiatalokat csitítani kellett az öregeknek. Azok mindenáron ütközni akartak. De az öregek közbekiáltottak:

- Csitt, csitt! Napirendre térünk.

A miniszterelnök csillapító szavakkal ehhez járult.

De Apponyi még nem engedte. Ebből a hadizsákmányból, amit a jó szerencse nyújtott a mai napra, ő is kiveszi a maga részét s egypár hatásos észrevételt sajtolt ki a meglehetősen sovány vitaanyagból, gúnyos lében megforgatva az Andrassy Gyula egyik megjegyzését.

Ám, ha Apponyi szólott, nem maradhatott el Szilágyi Dezső se, aki végre igaz megvilágításba helyezte a tárgyat a kormánypárt zajos tetszése mellett.

Most már szent a béke. Minden lecsillapodott. Beállt a normális érverés. Az elnök föllélegzett, mint aki kiállta a tengeri betegséget s egypár szóval kezdte megmagyarázni eljárását.

Éktelen rivalgás tört ki erre.

- Nem szabad az elnöki székről véleményt mondani.

- Lépjen le onnan!

- Halljuk, halljuk! zúgta a jobboldal.

- Midőn elfogadtam az elnöki széket - folytatta az elnök - elhatároztam, hogy a házszabályokat megtartom.

- Helyes, helyes.

- És hogy úgy tartom meg, ahogy én értelmezem.

- Rosszul értelmezi.

- Ohó! Ohó! Úgy kell megtartani, amint a Ház értelmezi.

A zaj valóságos orkánná dagadt, s mikor az elnök Eötvös és Polónyi nevét említé hangja teljesen elveszett a zuhogó kiáltásokban.

- Nem szabad az elnöki székről vitatkozni.

- Menjen le onnan.

Hoitsy Pál egy papirost lobogtatva rohant az emelvényhez.

Az elnök futó tekintetet vetett az iratra s föllállott.

- Tisztelt Ház! Tíz képviselő zárt ülést kér. Ezennel fölszólítom a karzatokat, hogy távozzanak.

Egy perc alatt kiürült a terem. A szép hölgyek suhogva tűntek el mintegy varázsütésre. Az írói karzat népe lomhán, kedvetlenül sompolyodott ki. A gyorsírók elhagyták helyeiket.

Úgy nézett ki a Ház, mint egy lihegő óriás, akinek a szemei ki vannak szúrva. Üresen, kísértetiesen tátognak a szemüregek.

Ünnepi csönd vonul végig a padokon.

A Ház szőnyegén csendesen lépked be Tisza Kálmán, ki most jön a zsinatról, s csodálkozva néz szét a Ház szokatlan ábrázatán, hogy ugyan mi is hiányzik itt. Mintha valami máshová lenne téve.

Polónyi az első fölszólaló. Megfenyegeti a többséget, hogy jól viselje magát, óvakodjék, nehogy valaki szavazást provokáljon a házszabályokra, mert akkor örökre vége lesz a tanácskozások nyugodtságának.

E vérfagyasztó hadüzenet után azonban megenyhült a félelmetes hatalmú férfiú, s nyájasan mondá, hogy semmit se kíván ezúttal, az elnök feje maradjon a nyakán, ők csak azért kérték a zárt ülést, hogy az elnök kijelentéséről nem lévén tájékozva, azt ha esetleg nem való nyílt ülésbe, zárt ülésben mondhatta el.

Bánffy Dezső kimagyarázza, hogy ő csak azért említette Eötvös és Polónyi neveit, hogy megköszönje nekik, amiért lehetővé tették indítványaikkal a napirendre térést. Polónyi mosolyog. Eötvös meglegedetten dörzsöli a kezét. A nagy miniszterelő tetszik magának, mint életmentő.

Még Beöthy Ákos dicsekedett el vele, hogy már őneki máskor is volt ilyen esete, s ezzel a zárt ülés bezáratott.

Ezen bezárás után állott fel Tisza Kálmán. Szólni akart.

Az elnök mosolyogva vonogatta a vállait.

- Az lehetetlen többé. Az ülés be van zárva.

A párt egy része zajosan követelte: isten neki, nyissák ki még egyszer a Tisza kedvéért.

De Tisza megadta magát, leült. A sors úgy akarta, hogy az elnöki szigornak ő legyen az első áldozata.

A MAI ÜLÉS

[márc. 22.]

Megint jó napja volt a szabadelvű pártnak. Mintha valami tündérvesszővel illették volna meg, a mamelukok mind elkezdenek szónokolni. S jobbnál jobb orátorok kelnek ki a néma táborból.

Ma Miklós Gyula tartott nagy hatású beszédet. Fiatal gavallér, sárga cipőben jár, de a parlamenti homokon a tudás nehéz csizmaival lépked erőteljesen. Föllépésében férfias erő és bizonyos elan van. Észjárásán a frissesség zománca. Kitűnő politikus lesz belőle. Vagy már az is, és még csak azért nem ösmerik el annak, mert sárga cipőben jár. (Fekete selyemsapka kell ahhoz.)

Utána Hodossy Imre fejtegette Tisza fölfogásával ellentétben a közjogot. A nemzeti párt Werbőczyje azt tartja, hogy a közjogi alap sérthetetlen, de azért fejleszthető.

Elméleti fejtegetések idején pezsg a folyosó, adomázó csoportok gyűlnék össze szerteszét. Még nem veszett ki teljesen a kedélyesség, bár hanyatlóban van.

Itt egy szögletben a Sima Ferenc múltkori párbaját beszélik a szegedi szerkesztővel, Lipcseyvel. Sima megkarcolta egy kicsit Lipcseyt, de a Szentesről jövő tudakozódásokra már ezt így fejezi ki táviratban, erőtől duzzadó, szélsőbaloldali stílusban:

» Lipcseyt varrják, én sörözöm.«

Így lesznek, ha ez igaz, kis sebekből nagy sebek, kis gravamenekből nagy sérelmek.

A szélsőbal elménci még váltig gróf Andrássy Gyula megakadását emlegetik, pedig hiszen megakadt már a beszédjében Illyés Bálint is, de senki sem emlegette.

Öregurak közt, mintha pásztortúznél ülnének, feléledeznek a régi reminiscenciák. Mikor tizenennyolc évvel ezelőtt idősb Andrássy Gyula akadt meg beszédjében. Hej, az volt még a jó világ.

Bőszavú Simonyi Ernő azt jegyzé meg erre a megakadásra:

- No, ha ez velem történt volna, nem tudom hova lennék szégyenletemben.

Meghallotta az öreg Deák s odaszólt, oroszlánszerű homlokát összevonva:

- Csakhogy ez veled nem történhetik.

- Miért? - kérde Simonyi Ernő könnyedén.

- Azért, mert Andrássynak két emberre való esze van és csak egy emberre való nyelve, neked pedig csak egy emberre való eszed van, de két emberre való nyelved. Azért nem akadhatsz te meg.

A villanyos csengettyű riadozva hívja be az adomázókat a terembe. A csengettyű azt kiáltozza: »Miniszter beszél idebent!«

A teremszolgák jelentgetik:

Wekerle őexcellenciája beszél.

A legnépszerűbb miniszter, aki gúnyosan szokta mondani magáról »Divatban vagyok, mint a krinolin«, s szinte restelli, hogy annyian dicsérik.

Az egész Házon csendes zsiromlás fut keresztül, hús áram; van egy bizonyos varázs benne, ha azt hallja az ember »Wekerle beszél«.

Az új idők regés alakja. Akit Tisza Kálmán előkapar a homályból, akit beültet a miniszteri székbe, aki mint egy Herkules legyőzi a hétfejű sárkányt, a deficitet, aki aztán egyre nő a plusszal és aki aztán... de ez már a jövő históriája.

Hogy fognak erről mesélni valamikor. Volt egyszer egy miniszterelnök, aki az ő pápaszemén keresztül hetedhét mérföldön túl ellátott, messze túl, fel a magasra, le a mélybe, és minden emberről tudta, hogy mi lakik benne. Hát egyszer a legnagyobb bajában a szemügyébe esett egy fiatalember, akinek nem volt bajusza, holott azon országban, hol a miniszterelnök kormányzott, a bajusz tartaték a férfiasság külső jelének.

Mondá magában a hatalmas miniszter: »Ezen a fiatalemberen nem ütött ki a férfiasság külső jele, bizonyosan a belsőben kapta a nagyobb adagot a többinél«. S így lőn, hogy beültette őt maga mellé a miniszteri székbe stb. S amit annyi tekintélyes szakáll elrontott, azt a bajusztalan ember helyrehozta. De ki győzné azt még most csak jelezni is, amit a mese a maga fönséges

naivitásában ragyogót, a képzeletre vonzót össze fog valaha tudni keresni Wekerle emelkedéséből.

A mai napig is egy lépcsőt jelez hatalmas pályafutásában.

AZ ÁLLAMTITKÁR

A mi tisztelt barátunk és író társunk László Mihály abban a szerencsés helyzetben van, hogy kétféle alakban éli át az árnyékvilágot. Az egyik alakját László Mihálynak hívják, a másikat pedig Lukács Bélának.

A derék képviselő ugyanis veszedelmesen hasonlít Lukács Béla kereskedelmi államtitkárhoz és a Házban kevésbé otthonos képviselők minduntalan összecserélik őket. Különösen a horvát delegátusok, akik többnyire László Mihályt szokták informálgatni a hazai ügyekben, aminek azonban fogatja soha sincs, mert László semmit sem intéz el.

Valószínűleg ezért olyan ellenséges a hangulat irányunkban Horvátországban. Az ember nem tudhatja.

De Lászlónak legtöbb baja Bornemisza István szélső baloldali képviselővel van. Ez javíthatlan. A Ház kapusa már fődözött föl valami ismertetőt, aminek alapján a Lászlónak szóló üzeneteket nem adja át az államtitkárnak, emez is talált már ki valami arkánomot, hogy ne vele hívassák meg ebédre a László föllátogató választóit, a horvát képviselők is ráakadnak végül az igazi Lukács Bélára, mindenki kezd eligazodni, csak még Bornemisza ragaszkodik rendületlenül ahhoz, hogy László Mihály Lukács Béla.

Nemrég Bornemisza sertéseket akart szállítani és Lukács helyett természetesen Lászlót kérte meg, hogy állapítsa meg a tarifát. Ez meg is tette szívesen, csak hogy aztán a vám egészen másképp ütött ki. Emiatt sokáig orrolt Bornemisza Lukácsra, és a kormányra, míg végre kisült, hogy mily tévedésnek estek áldozatul ő és a sertései.

Ezóta kissé óvatosabb volt, de azért ma mégis megint László Mihályt környékezte meg a folyosón.

- Méltóságos uram, egy fiatal nőt a postához meg távirdához ajánlanék. Tudod, egy előkelő választóm leányáról van szó.

- Igen?

- Kérlek, nagyon érdemes, képzett nő, díszére válik az intézménynek.

- Az szép, csak hogy egy kis bibéje van a dolognak.

- Mi az?

- Hogy én még most sem vagyok Lukács Béla.

Bornemisza elképedt.

- Nem az vagy? mormogá. Megfoghatatlan... Igazán csodálatos hasonlóság ez a tietek! De hol lehet az a Lukács Béla?... Hisz épp az előbb mondták, hogy itt van a Házban.

Ezzel útnak eredt a Lukács fölkeresésére. Benézett az ülésterembe, a hírlapszobába, sőt az olyan ismeretlen tartományba is, mint a könyvtár. Végre elfogta szerencsésen az államtitkárt a büfében.

- Csak hogy megvagy, méltóságos uram! - örvendezék Bornemisza. - Képzeld már megint összetévesztettelek azzal a László Miskával!

- Igazán összetévesztettél? Hehehe, ez érdekes. De minthogy ilyen szerencsésen rám akadtál, hát halljuk, mivel szolgálhatok?

- Egy kis kérelmem volna.

- Valami információ?

- Afféle. Egy fiatal hölgyet ajánlanék be a postához. Nagyon érdemes, kvalifikált nő.

- És hogy hívják protezsédet?

Bornemisza földiktálta a nevet és melegen rázogatta az államtitkár kezét.

- Valóban, nagyon lekötelezel, méltóságos uram. Számíthatok ugyebár jóakaratra?

- E tekintetben egészen nyugodt lehetsz.

Óh, édes nyugalom... Ennek a szónak a jelentőségét csak egy képviselő tudja átérezni, aki a választója ügyét szerencsésen lerázta vállairól, kedvezően intéztetve el azt. Bornemisza is ennek a boldogságnak a tudatában vált el az államtitkártól, elmenőben elmorfondírozva:

- Ha jól megnézem ezt a Lukács Bélát, a hasonlóság nem is olyan nagy közte és László közt. Egyáltalán nem értem, mért tévesztem mindig össze őket!

...Hanem azért az »államtitkár«, akit ilyen kedvezően informált, megint csak László Mihály volt.

EGY JELENET

A Ház mai ülésén megkezdtek a bűdzsé-vitát. Beszéltek: Hegedüs előadó, Helfy Ignác, Molnár József, okosan szakszerűen, bár meglehetősen figyelmetlenség közt. Egyetlen odaadó hallgatójuk volt csak: Kecskemét új képviselője, Bartók Lajos.

Dúló csaták után végre bejutott a Bolond Istók szerkesztője a Házba és most már nem egy napra, mint öt év előtt, amikor még meg se melegedett a helyén, már becsapták mögötte az ajtót. Most öt esztendő mosolyog eléje. Ámbár a szélsőbalon aggodalmasan suttozták, mikor belépett.

- Jaj nekünk... amilyen pechje van ennek a Bartóknak, egy hét alatt okvetlenül feloszlatják a Házat.

Bartók pedig letelepedett az első padba, s onnan el sem mozdult az ülés végéig. Kellemetevé hagyta, hogy átjárja csontjait a rég nélkülözött t. házi levegő és hallgatta buzgón a szónokokat. Lassan, álmosítón, bugyogtak mellette Helfy ajkairól az ezrek, a milliók, a százmilliók... Már senki se volt kíváncsi a beszédre, mindenki ismerte az előző évekből, csak Bartók figyelt aggodalmasan minden szóra és nyelte gyönyörrel a csörömpölő rengeteg számokat.

- No, szegény Krajszik - szólt az írói karzaton Náday (aki ott leselkedett képviselő-karikatúrákra). - Ez sem alhatik többé nyugodtan.

De hol is van Krajszik?

A Bolond Istók által megzaklatott férfiú, akit ebből az élclapból csak alvó állapotban ismer a közönség, ott ült a naplóvezető helyén és szundított. Bóbiskolt is hozzá, hol a jobb, hol a bal tenyerére támasztva fejét. Mintha mit sem változtatott volna a világ során a kecskeméti választás.

Náday erre egy névjegyet menesztett a vakmerő honatyához, rajta e pár szóval:

»Jó éjt! Jó éjt!«

Krajtsik föltrezzent és a karzathoz jött az ismerős üdvözlésére.

- Hogy ízlett a nyugalom? - kérde Náday gúnyosan.

- Pompásan. A Helfy beszéde alatt mindig pompásan ízlik.

A képviselő arca oly nyugodt, gondtalan, hangja oly közönyös volt, hogy Náday bámulata nem ismert határt.

- De mikor itt van már a Házban a Bolond Istók. Gondolja meg!

- Éppen azért.

- Hogy-hogy?

- Mert az álom róla ragadt rám.

Az egész karzat a szélsőbal első padjára tekintett, s íme ott ült Bartók a szónokló Helfy oldalán szendén, lehajtott fejjel, mozdulatlanul, mereven bámulva a zöld padra... lehunyt szempillákkal.

Kis fehér papírlap futott kézzől kézre a szélsőbalon az Istók szerkesztője felé. Ezt már a diadalmas Krajtsik küldte. Az utolsó kéz fölriasztja a címzettet s az álommámoros szemekkel a következőket olvassa a papírról:

»Van nemezis... Jó reggelt!«

A T. HÁZBÓL

[ápr. 3.]

Azon csendes ülések egyike volt, amikor mint verőfényes napokon a méhköpüből a méhek, ki s be rajzottak a képviselők. A teremőrök nem győzték nyitogatni az ajtókat.

Egyébiránt kevés képviselő volt jelen. A mezei hadak otthon lesik a fák rügyeit. Tiszáék zsinatolnak, ami a folyosót teljesen kivetkezteti történelmies külsejéből. Az érdekes alakok kipusztultak. Az öreg Pulszky nem jár már fel vidám adomával, inkább nézegeti otthon a tótokat, akik a múzeumot meszelik. Beöthy Aldzsi öregszik, Csernátont a madarai mellett hagyták a választói (ami elég kár a parlamentre), János fejedelem (Kemény János) elunta a folyosó füstjét s csak nagy napokon látogat el a Házba. Régenten még Gyulai Pál is idejárogatott veszekedni mikor még volt kivel. Most elcsenevészedett a folyosó; vége van. A képviselő urak kedélytelenül nyüzsögnek itt, némelykor idegenül, mintha valami indóház várótermében volnának.

Bent is szélcsend van; Károlyi Gábor könyökére támasztja a fejét negédesen s elmereng a nagy napok emlékein. Atzél Péter túlke, mellyel a hangokat fogja, ott hever használatlanul, Fekete Miklós mankói oda vannak támasztva könnyedén a padhoz; milyen jók lettek volna azok hajdan egy kis jóízű dörömbölésre...

A költségvetés részletei vannak napirenden, s Eötvös Károly mesélget.

Miután sikerült neki egy cikkével kiszorítani az udvari ebédeket az ellenzéknek most imígy okoskodik:

- A királyi ebédek már megvolnának, de nincs meg a király. Tudja mit, Perl öcsém, ide kell hozni a királyt állandóan.

Nagy tatár fejét ravaszul mozgatja ide-oda, apró szemeivel szúrósan pislog, »eddig azt mondta a kormány, valahányszor a külön udvartartást sürgették, hogy nincs rá pénz. Most már van pénzünk. De most már azt mondja a kormány, hogy majd akkor beszéljünk erről, ha a királyi lak fölépül. De ez éppen negyven esztendeig fog tartani.«

- Úgy van - bólintgat mélabúsan Bobula.

S miután már a királyi lak környékén ögyeleg az érdeemes hazafi, meg nem állhatja, hogy útközben meg ne piszkálja a Hentzi-szobrot is.

Eötvöst fölváltja Bánó József. Ő is a külön udvart akarja s addig nem lesz nyugodt se ő, se pártja, míg keresztül nem viszik. A gyorsírók most bízást oda jegyezhetnék: (Évekig tartó nyugtalanság a középén).

Sok figyelemre méltót mond el Ugron Gábor: kétségtelenül van jogos panasz is elég. Pázmándy Dénes hetek óta el van pirulva, amiért a Ház elnökét mindenféle apró-cseprő udvari méltóságok után fogadta a király.

Bánffy kedvetlenül feszeng a széken. (Hát még a király milyen ideges lehet most otthon, a bécsi Burgban.) A mameluk tábor ásítózva hallgatja (hiszen a király kibírja), csak a Szőgyén hajszájai kezdenek egyre jobban fölborzolódni, kivált mikor a nagy Dini benyújtja határozati javaslatát, hogy a kormány azonnal intézkedjék az önálló udvartartás létesítéséről.

Ezalatt az öreg mamelukok apránként a büfébe vonulnak; mert ha királyi konyha nincs, elég jó a Drexeleré is. Az ember átkozottul megéhezik ebben a királyüldözésben. Sok régi történet fölelevenedik ilyenkor, a gránátpiros bor tűzéből kiolvad.

Elkezd egyik is, másik is zsörtölődni. Hogy nem tudják már ledönteni azt a Hentzit? Egyetlen osztrák tábornok se tett bennünk annyi kárt. Ő hozzá jár kosztba az ellenzék már húsz éve. Miből él meg vajon, ha egyszer ledöntik?

Valaki visszaemlékezik a negyvenes évekre, mikor Pest vármegye a nádor elnöklete alatt tartott egyik nevezetes gyűlésén azt a királyhoz intézendő feliratot tárgyalta, hogy jöjjön őfelsége Pestre lakni, mire a sok szónoklat után látván a nádor, hogy Döry báró még fesseleg, rászól a derék táblabíróra latinul:

- Úgy látom, szintén beszélni akar?

Döry feláll nagy peckesen.

- Nem bíz én, fenséges uram, szólni nem akartam, csak a mentémet igazgattam. De miután már fölálltam, kijelentem, hogy nem osztom a tekintetes KK. és RR. kívánságát és a felirat küldése ellen szavazok.

- Micsoda indokból? - kiálták közbe a felirat helyeslői.

- Mert már anélkül is elég német vagyon az országban.

Éppen az egykori Döry lelke szállt ezalatt bent a tanácsteremben Visontai Somába. (Bizony jobb helyet is választhatott volna magának egy báró lelke.)

Mint fűrgő fiók-tigris, akit tejen tápláltak, de akit most azért eresztenek ki a kalitkából, hogy az igazi tigriseket utánozza igen ügyesen vicsorgatja a fogait. Ő nem akar királyi udvartartást. (Nem, Visontai csak »helyeseket« akar.) Udvarartás mellett nem fejlődött volna a magyar élet demokratikus irányban. Ő csak azt akarja, hogy a király itt lakjék. De persze udvarartás nélkül. (Tartson például takarítónőt.)

Míg őfelségének jövőendő sorsa imígy kockán forog vala, hányatva és vettetve különböző szelek által, nagy kevélyen nyújtózkodik el padjában Pázmándy Dini, átkancsalítva irigyen báró Andreánszky Gáborra, s amint így gondolatokba elmerülten ülne a nevezett államférfiú, elkezdé odább szólni, hogy mi lesz ezen általa kieszelt határozati javaslat eredménye, hogy fog odább-odább gurulni a dolog. A javaslatot megszavazza a Ház. Akkor a kormány intézkedni fog. Már most hogy lesz ez? Szapáry egy rendeletet írat, hogy őfelsége azonnal hurcolkodjék át. Igen, mert az »intézkedjék« szó van benne a javaslatban s Szapárynak kötelessége szó szerint teljesíteni a Ház határozatát.

Dini meghökkent. No, már ezt még se akarom megtenni őfelségével, a száz Caesar ivadékaival! Jó szíve kezdett egyre puhább, puhább lenni elannyira, hogy mikor Wekerle Sándor fölállott s azon nagyfontossági kijelentést tette, hogy a kormány is foglalkozik az eszmével, kiegyeztetni az udvar külső megjelenését és érintkezését államjogunkkal, Pázmándy elhatározta, hogy kikorrigálja az »intézkedjék« szót, lojálisabb lett percről percre, s Wekerle szavaira már helyeslőleg bólingatta aszalt szilva alakú fejét csak a másik párizsi, Károlyi Gábor kiáltá még mindig makacsul:

- Új libériát kapnak!

A mameluktábor zajos tetszéssel fogadta a pénzügyminiszter szavait, s az ellenzéken nyugtalan hullámvész suhant el.

S így múlt el az udvartartási vita, minden nagyobb baj nélkül. Még Kőrösi Sándor is szerencsésen megmenekült, pedig ő csakugyan fejedelemsértést követett el, mert mikor Visontai az apró balkáni fejedelmeket kezdte emlegetni példák gyanánt, közbedohogott félhangosan:

- Mit hozza őket elő! A mi királyunkkal egy napon.

Sőt annyira vitte a haragja, hogy az egyik kicsinyke uralkodó nevénél felkiáltott:

- Sertéseket szokott lopni!

Péchy Tamás izgatottan riadt fel s egy ijedt, várakozó pillantást vetett Bánffyra.

De Bánffy vállat vont. Talán gondolta magában: Mi közöm hozzá? Hiszen nem a mi sertéseinket lopja!

Déli harangszókor az elnök bezárta a vitát, s az ellenzék név szerinti szavazást kívánván a Pázmándy javaslatára, kihúzták a »V« betűt, amire felhangzott az ilyenkor elmaradhatatlan elmélkedés a kezdőbetűből. »Wien!« Őfelsége Bécsben marad.

Az elnök föltette a kérdést és megtevé szokásos intézkedéseit a nótáriusai közt.

- A nemmel szavazókat jegyzi Molnár Antal, az igennel szavazókat Szederkényi Nándor.

A szavazás megindult.

S jó Molnár Antal jegyzé is a saját nemmel szavazó mamelukjait hűségesen, de a hű és makrancos Szederkényi annyira rá van szokva a »nem«-eket jegyezni, hogy a fülén keresztül át nem bírt hatolni a lelkébe az a tudat, hogy most az egyszer megfordult a szerep s ő a maga megszokott, kinyomkodott barázdáján menván, az ő jó, becsületes, sokat nem okoskodó ellenzéki plajbászával szintén a »nem«-eket jegyezte.

Lőn tehát csodálatos szemjáték a katedránál, a döntő pillanatban, mikor a megejtett szavazás után kijelenteni készült Bánffy az eredményt.

Az egyik jegyző jelenti halkan:

- Száztíz »nem« van.

A másik jegyző is jelenti:

- Száztíz »nem« van.

Az elnök zavarba jön.

- Hát az igenek hol vannak? Ki jegyezte az igeneket?

A jegyzők vállat vontak.

Az igeneket senki sem jegyezte.

Az elnök idegesen nézegetett jobbra-balra.

Az ellenzék elveszett.

Igen, nyájas olvasók, az ellenzék néhány másodpercig el volt veszve, nem létezett, elsüllyedt, mint Óceánia, csak a mamelukok egzisztáltak. Elvesztek Apponyistól, Horvát Gyulástól, mindenestül.

Szapáry szeme mint a gyíké mindent meglát. A sugdosásból legott észrevette, hogy valami baj van, s sietve hágtott fel a lépcsőkön: »Mi történt?«

- Elveszett az ellenzék!

Hiszen arra való Regele, hogy megkeresse. Ő is jegyezett, de míg egypár perc múlva maga Szederkényi is ráakadt a táborára; kieszelték, megtalálták valahogy mind a nyolcvankettőt. Nyolcvankét kuruc volt egy rakáson.

Csak hogy már késő volt, a Hoitsy szeme is olyan, mint a Szapáryé ő is észrevette, hogy valami hiba történt a zöld sátorban.

Fölállt és új szavazást követelt.

Szepegve nézett körül Széll Ákos.

- Új szavazás? Istenem! Istenem! Hiszen az embereink már mind hazamentek ebédelni.

A teremben valóban csak gyéren ültek szavazatok. Itt-ott újságot olvasott egyik-másik. Néhány öt órákor ebédelő mágán könyökölt egykedvűen a hátulsó padokban. Ucsu édesdeden aludott. Még Linder György is elmenőben volt, pedig neki még élvezet a Ház levegője.

- Hétfőre kell áttenni a szavazást - kiáltá egypár hang.

Egypár kamarás búsan csóválta a fejét:

- Szegény jó királyunk, egész hétfőig bizonytalanságban kell lennie.

Talán e sóhajból jutott el egy leheletnyi a Hoitsy fülébe s meglebbentette a szívét is, mert Szederkényi felszólalása után, miután kijelenté, hogy az ellenzéki szavazatok is megállapíthatóvá váltak, Hoitsy Pál is engedett, elállván az új szavazástól. Ő, aki már egyszer kastélyt akart építtetni Mária Valériának ajándékba, őfelségét a királyt is meghagyta felváltva Budán és Bécsben a két kastélyában.

A MAI ÜLÉS

[ápr. 10.]

Utolsó nap a szünetek előtt. A Ház megritkult; a falusi képviselők hazaszállingóztak az ünnepekre esőt várni, csak a disputákhoz szükséges személyzet és a Ház kukacai maradtak itt; a szolgák szinte fumigatíve nézik a jelenlevőket, mintha mondanák: »Önöknek nincsenek falusi kastélyaik«.

A belügyi tárca lévén napirenden, Sima Ferenc beszélt a szentesi ügyről. Ez a szentesi ügy a parlament »hazajáró kísértete«. A szentesi ügy minduntalan előkerül, hol fehér lepedőben, hol korommal befeketítve, hol zöld palástban, borzalmára minden igaz lelkeknek. Sima hosszan beszélt, sokat beszélt, de legalább kibeszélte magát. (Mert ki tudja meddig teheti!)

A Ház figyelme gyorsan fogyott, kezdtek a képviselő urak kiszökdösni a folyosóra, de ez egy csöppet sem riasztotta el Tápé követjét, ő csak verte egyre, verte Zsilinszkyt és akit előtalált.

S minthogy Horváth Gyula szülte Simát, a támadás végszámai Szapáry ellen futottak össze.

A hallgatók egyre fogytak, Sima egyre beszélt és egyre itta a vizet, a víz is fogyott, nem győzték neki hordani a szolgák, de a beszéd csak annál szélesebb medret vajt, órák múltak s még mindig hömpölygött a szóáradat úgy, hogy arra nézve nem volt többé semmi remény a legnagyobb optimistáknál sem, hogy valaha bevégezze, csakis akörül tanakodának immár Bánffyék fent az emelvényen, hogy vajon a hallgatók fogynak-e el hamarabb, vagy pedig a főváros vize?

A jobb mező egyre üresebb lett, úgy nézett ki, mint a szentesi puszták, csak Eitner állt ott hátul a mieinkből, mint valami kútgém a messzeségben, átellenben a kelepelő szélmalommal. A sztenográfusok szemhéjai kezdtek lecsukódni, az elnök bágyadtan ereszkedett el székében, karjait lelógatva. A habarékpárton valóságos tengermorgásba fűlt a figyelem.

Csak két ember hallgatta már délután Sima Ferencet:

Horváth Gyula, aki szülte Sima Ferencet és Balog János, akit szült Sima Ferenc.

De Balog János is csak ember, bár Sima szülte; kifelé vette útját bogár villogású szemeit meglocsolni vízzel.

Nem maradt senki, csak Horváth Gyula. Az utolsó bosbug. Mint hajdan Mikes Kelemen a Márvány-tenger partján. Nagyon morgott a tenger a háta mögött. Elülről pedig ki volt halva minden.

De Sima Ferencet ez nem zavarta. Beszélt, egyre beszélt. Egyenesen Horváth Gyulának beszélt.

S beszélne még most is, mint a háromcsőrű kacsza polgármestere, akit nem lehet a táncolásban megállítani, ha egyszer csak észre nem veszi, hogy a Horváth Gyula meglegedett arca elkezd lassan-lassan hosszabbodni, végre hirtelen széthúzódik és egy óriási ásításban kétfelé válik.

Sima annyira megijedt, hogy az arc el talál szakadni (és a szentesi arckép használhatatlanná válik ezen alakulás következtében), hogy egy hirtelen mondattal bevégezze beszédjét és leült.

Gróf Szapáry Gyula nagy ügyességgel felelt rögtön a fölhozottakra, pártjának zajos tetszése közt, melyet minden új felszólalásával melegebben fűz magához.

Tisza Kálmántól egyszer, még a Szapáry miniszterelnöksége kezdetén, azt kérdezte valaki:

- Ugyan mondd meg, kegyelmes uram, miért ajánlottad őfelségének magad után éppen Szapáryt?

A szűkszavú államférfi nem felelt egyenesen. Valami másra fordította el beszédét, s abba szőtte bele ezt a mondatot:

- Kétszer kellett őt mellőznöm, s mind a kétszer korrekt viselte magát.

Ebben volt a felelet.

És senki soha még nem mondott nagyobb dicséretet Szapáryra. Ezzel a mondattal szinte szobrot faragott Szapárynak.

A korrektség jellemezte mindég s ezt a legnehezebb szituációkban sem vesztette el. Mert jó szituációkban könnyű korrektnek lenni. Egy bölcsnek a megfigyelése nyilatkozott meg Tiszának e látszólag pongyola mondásában, mely egy pillanatra szinte kerülő válasznak látszik.

S mert Szapáry mindig megmaradt korrektnek s a talapzat, amelyre állt szolid és masszív, bár nem sok szerencsével vezette eleinte a parlamentet, rossz szituációt örökölvén, az egyik bonyolult helyzet a másikba szövődött, egyénileg ő mégis mindig nőtt, elannyira, hogy ma már senki se kérdezhetné Tiszától: »miért ajánlottad Szapáryt?«

És az ellenzék is, a megcsappant vidámságú örökösök is, kik örökké Szapáry gyengeségét hánytorgatják, gondolkozóba vannak esve, hogy az olyan páciens, aki a kórtünetek ideje alatt is súlyosabb lesz egypár kilóval, nem egyhamar veszi fel a néhai nevet, mert az nem beteg.

Minden új felszólalása mutatja, hogy egyenesen a vezetésre van teremtve, s amellet az egykori pénzügyminiszter, kiben senki sem gyanított parlamenti debattert, s ki eleinte bizonyos szerénységgel tartózkodott a csaták vezetésétől, hagyván a Tisza lecsatolt pengéjét a szegen, hogy egyik-másik miniszter vehesse le onnan, ha viaskodni akar, utóbb belehajtván a kényszertől, egyszerre olyan erőket kezd kifejteni, melyek nemcsak a parlamentet lepik meg, hanem a kritikusokat is csodálatba ejtik, kik azt tartották, hogy a szónok is születik, mint a poéta. Király szónokokat ki nem nevezhet.

Mai rögtönzése is, s későbbi összezsapása Horváth Gyulával, amellet, hogy gyorsan kiemelte a különben áldatlan vitából azokat a momentumokat, amiket ellenfelei ellen fordíthatott, nem nélkülözhetette a koloritot, sem a szónoklati tehetség csillámló eszközeit. Az igazi parlamenti vezérek fénylő ruhája és fegyverzete volt rajta. Itt egy érv, ott egy szellemes fordulat, egy másik mondat és a gúny cikázik keresztül az eszmemeneten. Az indokolás pedig, amellyel az indemnityt bejelentette, egyike volt azoknak a finomságoknak, melyet csak a parlament nagy gourmandjai vehettek észre s élvezhettek eléggé.

A miniszterelnöknek az forrt a fejében:

- Azért nyújtom be egyrészt az indemnity javaslatot ti szószátyárok, rendbontók, időlopók, mert látom a ravasz, kaján viselkedésekből, hogy obstrukciót akartok csinálni s engem zavarba hozni.

És a miniszterelnök el is mondta ezt, de ebben a stílusban.

- És azért nyújtom be egyrészt az indemnity javaslatot, hogy a mélyen tisztelt ellenzék is nyugodtabban és esetleg terjedelmesebben szólhasson hozzá.

Horváth Gyula, ki valóságos sportot csinál a miniszterelnök személye elleni kirohanásokból, ami sokat levon e nagytehetségű politikus komolyságából, ki némi lelket tudott önteni a habarékpártba, ma a Bethlen Gábor főispáni felmentésének titkait szellőztette, de bár a felszólalásában is kicsattan ragyogó talentuma a vitatkozás mesterségében, a lepelt egy kis

ügyetlenségéből egypár centiméterrel lejjebb rántotta le a dolgokról, mint kellett volna, mert a t. Ház megtudta, hogy egy keresztén függött az egész. Egy »Kis István« (udvari körökben így hívják a Szent István-rend kis keresztjét) az egész száz paktumot megfestette volna szép nemzeti színűre.

A T. HÁZBÓL

[ápr. 22.]

Kint mérges hideg áprilisi szél csavargatja, táncoltatja az ország lobogóját, a lépcsőház szárnyas üvegajtóin belül afrikai hőség van; fűtenek.

De bár fűtenek még, Bánffy Dezső már a nyárias kávészín kabátját vette fel; amire legott megindul az ellenzék nyelve:

- Hát már nem is fekete kabátban jön az elnök?
- Micsoda reform ez megint? Eddig mindig feketében ült az elnök.
- Ejh, hát nem elég nektek, hogy a pápaszeme fekete?

Jó szerencse, hogy a hajdani jó Olay Szilárd nincs most a törvényhozásban, hogy fogná rögtön ezt a dohányszín kabátot interpelláció-anyagnak.

Kicsiny a Ház: a mezei hadak még otthon üldögelnek a húsvéti tojásokon. A tanácssteremben minden padban egy-két honatya ül, a folyosón csak néhány ember lézeng gr. Károlyi István körül, ki epés hangulatban unja magát, s néhány maró megjegyzéssel önti le a politika napi eseményeit. A gúnyos aperukhoz senki nem ért jobban.

- Itt jön a parlamentarizmus atyja! - üdvözlí Nopcsa Eleket.

Majd megpillantja Kónyi Manót, aki fel-feljárogat a folyosón:

- No, ez is sok csizmát koptat el, míg megint egy Deák Ferencet talál itt magának.

Valóban unalmasan, vontatottan kezdődik bent a tanácskozás. Pedig kérők-vannak a háznál. Kérík Simát, Kubinyi Gézá és Vécsejt. A Ház Kozarekje, Konkoly Thege Sándor, ül az előadói széken, kegyetlen, vérben forgó szemekkel. Ő van hivatva kiadni azokat, mint a mentelmi bizottság előadója, akikért a törvény kopogtat.

Simát ketten is kéri, de Konkoly nem adja ki mind a kettőnek. Még szétszaggatnák a szegény Simát: s akkor aztán mi lenne a szentesi ügyből?

Kubinyi Géza derék, szeretetreméltó ember, itthon is elkel, ő az egyetlen közbeszólónk, nem adjuk, ellenben kiadatik Vécsey Endre.

De Vécsejt meg az ellenzék nem engedheti. Egy kis csetepaté indul meg. Olay szól, Chorin szól, Hoitsy szól, Konkoly szól s a Ház kiadja Simát és Vécsejt.

Az elnök lélekharangja búsan kong:

Istennél a kegyelem! Bírák vigyétek!

Ezen vérfagyasztó jelenet után ott kezd a Ház, ahol az ünnepek előtt elhagyta, a belügyi költségvetésnél s Endrey Gyula csepűevés helyett (ami e párton különben divatban van) elkezd az apró erdélyi kerületeket lenyelegetni, Abrudbányát, Sepsiszentgyörgyöt (Beksics kedvetlenül feszeleg a széken, mintha a föld kezdene a lába alól szaladni). Új választási törvényt sürget s új kerületbeosztást.

Majd Szederkényi Nándor veszi át a szót, s ha ő egyszer átveszi, nem ereszti el egyhamar: a húsvéti vidám diskurzusok, kvaterkák és báránypecsenyék közt sok gravámen, sok hazafias ötlet szülemlett, azt most mind elő kell tálni. Ördögadta sztenográfusai, hadd jegyezzék, úgylis eleget pihentek már!

Szederkényi beszéde alatt megint a folyosó floreszkál, ahol a legújabb események jönnek szóba, Péchy Tamást és Almássy Gézát festetik a Ház számára. Ábrányi Lajos festi. Az, aki a Solymosi Eszter arcképét híven eltalálta a tanúvallomások nyomán. Nagy piktor lehet az!

- Nem ér semmit - morogja egy rosszakarató sivar mameluk -, azt a szokást kellene behozni, hogy az új elnök és új háznagy maguk fessék le az elődjeiket.

Néhány intrikus azon töri a fejét, hogy kik mennek el Bécsbe a Radetzky-ünnepélyre: mégis küldeni kellene néhányat.

- Nem tudom - feleli gúnyosan Károlyi István -, hogy ő közülök hányan voltak múltkor az aradi hősök ünnepélyénél, mert annyian mi is elmegyünk.

Sikong a csengettyű. Leült Szederkényi odabent. Új szónok kezdődik. Gömbölyű fejű, barna ember nagy diónyi szemekkel; Drakulits Pál.

Különb festő még tán Ábrányinál is, mert amint előpingálja tekintetes nemes Bács vármegyét (nem tudni, olyanforma modell után-e, mint Ábrányi a szegény Esztert), a városi követek hátgerincén végigfut a hideg; Schvarcz Gyula lenge hajszálai égnek merednek, egy-egy volt szolgabíró idegesen rándul meg »Nini ez nálunk is járt«.

A szónok egyre erősebben dolgozik, sőt tégelyeiből néha nagyon is rikító színeket hoz ki a finomságot nélkülöző ecsetén.

- Van már új szentesi ügy - dörmögi meglegedetten Helfy Ignác.

Az elnök izgatottan hallgatja, kezét a csengettyűn tartva. S mohón lapozza a házszabályokban a mennyköveket.

Ezalatt a karzatokon a jámbor vidéki közönség a kiterített helyrajzi mappákon keresi a haza jeleseit; amint tudniillik be vannak jegyezve az ülőhelyekre.

- Igaz ni! Melyik a Tisza Lajos gróf?

Keresik a mappán, mindjárt az első sorban ül. »No most már nézzük ki odalent«.

Ki is nézik.

- Ejnye de nyápic ember! Ez építi, anyjuk, ezt a nagy országházat.

S megismerik helyette a kis Bethlen Balázst.

Tisza Kálmán helyett hazaviszik emlékül a Neumann Ármin vonásait. A nyalka Fenyvessyt az öreg Urbanovszky helyettesíti a vidéki emlékezetekben. »Nagy kuruc lehet őkegyelme Fenyvessy uram, hogy mindig rázza, egyre rázza azt a nagy fejét.« A Jókai Mór helyén gróf Pongrácz Károly könyököl. »Szegény koszorúsunk, hogy megváltozott.«

Megkeresik Pap Gézát, a kolibri honatyát. Hát uramfia, egy óriás ül ott azon a helyen. Oh, ti gézengúz újságírók, hogy rászedtetek bennünket! Persze megfordítva kell hinni a pernahajdereknak.

Pedig hát a szegény újságírók nem tehetnek róla, hogy a Pap Géza helyén ma éppen Prileszky Tádé bátyánk szórt Drakulits beszéde alatt hatalmas »hohó«-it és »nem úgy van«-jait.

Drakulits személyeskedő felszólalására a miniszterelnök helyes, higgadt észrevételei után Drescher, a bajai képviselő pattant fel, néhány megérdemelt megjegyzéssel sújtva az efféle vidéki leleplezéseket, melyek a parlamentet is és az inszcenírozókat is kisebbítik.

Dreschernek Drakulits felelt, Drakulitsnak Drescher felelt, Dreschernek ismét Drakulits felelt, de egyre gyengébben, halványabban. Mint a mesékben azok a vitézek, akik az ólomszérűn birkóznak s végefelé már annyira kimerülnek, kifogynak az erőből, hogy már csak fűnek egymásra.

Károlyi Gábor szétpillantott a horizonton, mintha mondaná:

- Friss bácskaiakat kérek!

S íme előpattant harcias tűzzel Olay Lajos; törökös arca, mely olyan, mint egy kiszívott tajték szipka, minden ízében mozgott az indulatoktól. Szavalatja, mely kacskaringós, mint a kostök cafrangja, oda irányult, hogy de bizony van korrupció Bácskában, és irtja is azt Szapáry. Egy kicsit bömbölve, de okosan beszélt.

Mire a miniszterelnök is, akit különben Olay glorifikált (mert Olay ravasz orátor), beösmerte, hogy néminemű visszaélések csakugyan előfordultak a nevezetes vármegyében, melyet önfiai egészen koromfeketére festettek be ma.

Pedig valószínűleg csak egy kicsit hirtelen barna.

A MAI ÜLÉS

[ápr. 23.]

Issekutz Győző legyőzte Dániel Mártont; Dánielnek a szakálla nagyobb, Issekutznak a bajusza, Dániel a nyakában hordja az aranyláncot, Issekutzé a mellénylyukból csüng le a hasára. Dánielnek elől is van haja, Issekutznak csak hátul van. Dániel szerény, hallgatag ember, s neki egy szava volt csak a politikában, hogy »pasz«, Issekutz ellenben a »leplezők« nagy családjához tartozik. Ez a família grasszál most napok óta, leplezett Sima, leplezett Olay, leplezett Balogh, leplezett Drakulits s leplezett ma Issekutz. Leplezte Bethlen Gábor szobrát, láttuk az előadásából, hogy az mekkora nagy ember, s leleplezte az egész Kis-Küküllőt.

Mint sólyom az apróbb szárnyasokra, oly erőteljesen csapott le a nagy leleplező famíliára Szalavszky Gyula; egypár szép, mondhatni remek érveléssel megdörmöckölte, megcsipdeste de később ő is kénytelen lévén vidéki aprólékosságokkal cáfolni a vidéki aprólékosságokat, állandóan nem bírta lekötni a Ház figyelmét. Ahhoz még Deák Ferenc se elég nagy, hogy a vidéki nótáriusok viselt dolgaival, Varga Pál uramék bedőlt kemencéjével s a Kovács Andrásék ellopott malacaival s több effélékkel országos érdekű hatásokat érjen el.

Szalavszky beszéde alatt egyre nőtt és görbült az Issekutz orra, ólomszínű arca kigyúltni kezdett. Felállt tehát személyes kérdés örve alatt s egy másik, az előbbihez hasonlatos beszédbe fogott.

Hallgatja Bánffy, csak hallgatja, hogy mikor jön már az a személyes kérdés, de minthogy minden egyébről szólott, közbevágott:

- Maradjon a személyes kérdés terén.

Issekutz meg se rezzent. Vidáman folytatta az ő beszédét, mint egykor Hány János.

De az elnök nem tréfált, villámhirtelen csettent az olló, s elmetszette az oráció fonalát.

- A képviselő úrtól ezennel megvonom a szót.

A habarékon összenéztek. Kicsi, múló zaj támadt. Issekutz bágyadtan lekuporodott, mintha egy mennykő ütötte volna hátba.

Örült Balogh János a megnyílt beszélési stallumnak és legott felállott, megjegyzést tenni a csongrádi állapotokra. De a jó deklamáló Baloghot is elvitte messze tájékokra a pegazus, akarom mondani a helyi gebe, amit ketten tartottak árendába Simával.

Az elnök őt is visszaterelte.

- Ne terjeszkedjék túl a személyes kérdésen, vagy pedig kérje ki a Ház engedélyét, hogy hosszabban szólhasson.

Balogh bevallotta, hogy biz hosszasabban szeretne beszélni. Istenem, istenem, hiszen annyi mondanivalója van, hogy a lelkén könnyíthessen!

Erre az elnök föltette a kérdést, hogy megengedi-e a Ház Baloghnak a szólást?

Úgy cseppent a dolog, hogy a Ház többsége nem engedte; pedig voltak jószívű lelkek a kormánypárton is, akik őt nem akarták megfosztani ettől az élvezettől.

Az ellenzék nagy dörmögéssel, zajjal, s hosszas, selejtes házszabály vitával fogadta a szavazás eredményét, mígnem Tisza Lajos gróf helyreállította a békét sikerült házszabály-magyarázattal, melyet gót stílusban tartott, mert a magyarázat tetejébe egy finom iróniával kiélezett arabeszket tett, melyet a Ház zajos tetszéssel fogadott, s az ellenzéken is elsimultak a hullámok.

Csak Olay dühöngött vad haragban tajtékozva, de az elnök tőle is megvonta a szót, mire a felingerelt oroszlán megfenyegette Magyarországot, sztentori hangon kiáltva:

- Majd beszélek én még!

Ezzel aztán, miután Pulszky Ágoston megtartotta magvas szép zárbeszédét, véget ért az általános vita. Mindenki hazament ebédelni, csak Balogh volt szomorú.

Pedig voltaképpen még ő is jól járt. Mert egész politikai pályáján még késő évtizedek múlva is tán, mikor már kissé bőbeszédűvé és hiúvá válik az ember, lesz egy vigasztalása, egy dicsekedési tárgya az unokái előtt:

- Haj, ha akkor azt a beszédemet elmondhattam volna gyerekek; másképp fordultak volna meg talán a viszonyok. Ma egészen másformán nézne ki az emberiség! Mert hát ki tudja...

A T. HÁZBÓL

[ápr. 24.]

Horváth Gyulának van egy papagája (ámbár van neki több papagája is). De csak az egyikről beszélek. Ezt a papagályt egy kalitkában tartja otthon a lakásán. (Bár a többieket is kalitkában tartaná.)

A mi papagályunk, az, amelyről szó van, lusta, de elég hiú madár, egész nap borzolja színes zöld-piros tollazatát s arról nevezetes, hogy rikácsolásával egy egész hajó személyzetét elénk állítja.

Igazi stúdium. Kivesszük, hogy a hajón, melyen Brazíliából áthozták, s ahol zsenge ifjúságát töltötte, kik utaztak. A kapitány házsártos ember volt. A papagály gyakran veszekszik az ő

hangján a matrózokra. Libák is voltak a hajón, mert a gágogást is jól csinálja. Egy miss is volt bizonyosan az utasok közt kutyával, mert a papagály az ugatásban se járatlan. Egyszóval élénk társaság, melyben ifjúkorát töltötte.

S ez elég szép egy papagálytól. De ez azután minden; egyébre nem képes. Egyebet nem tud produkálni, más benyomást nem vesz be.

De ha egy papagálytól ennyi is elég, a parlamenti szónokoktól többet lehetne várni, kik bár különböző hajókon éltek, de egyebet sohasem lehet tőlük hallani, mint a környezet bemutatását, amelyben mozogtak. S éppen olyan torzított bemutatást, mint a papagályé. Pedig már igazán kezd a Ház nem lenni kíváncsi a csongrádi dolgokra, sem a bácskai botrányokra, sem a Patrubány-féle alapra.

Alighogy elmondták zárbeszédjeiket Ivánka Oszkár (értelmes, jó szónok rokonszenves vékony arccal, de izmos tehetséggel), majd Horváth Gyula (a fentebb említett papagály tulajdonosa) pártjának zajos tetszése közt, eltisztulván a tér, a részleteknél rögtön előpattantak Issekutzék, Olayék és Simáék, hogy a megszokott nótát kezdjék. (Lásd a tegnapi és tegnapelőtti karcolatot.)

A Ház vénei összedugták a fejeiket. Ez csak epidemia lehet. Valami csodálatos beszélési bacilus, melyet nem lehet kiölni semmivel.

Ugyanazt mondták el, amit már hallottunk: Szentes borzalmait, Bács megye titkos betegségét (gyógyítja dr. Drakulits) s Erzsébetváros multját és jelenét.

Mind-mind a saját hajóját, fészket mutogatta, amelyből előkerült, csak éppen Olay Lajos tért ki jó borízú hangon, országos kérdésre is, kifogásolván, hogy az elnök kávészínű kabátban ül az elnöki trónon. (Sejtettem én már tegnapelőtt, hogy ez a kávészínű kabát még szépen kinövi magát.)

Olaynak ma rossz napja volt, pedig roppant érzékeny a lapszusok iránt.

Egyszer évek előtt adóügyekben szólalván fel, elbotlott a nyelve, mert egy konkrét esetet akarván felhozni, érzékeny hangon kezdé szavalni:

- Ösmerek tisztelt Ház egy szegény özvegy asszonyt, aki a négyemeletes Sugár úti háza után...

Ennél a szónál kitört az általános hahota. Olay elrestellte magát, s két évig nem szólalt fel a Házban utána.

A mai beszédje se volt szerencsés. Öt-hat ilyen »özvegy asszony« volt benne, s ha a tisztelt szónok következetes arányokban gyakorolja az önfegyelmet akkor legalább tíz évig nem fogjuk hallani. Olay már csak az új parlamenti házban fog felszólalni.

De a többi, én istenem! Mi lesz még a többivel? Balogh Jánosba még egy nagy beszéd van befojtva. Issekutz egyre jegyez. Drakulits feszülten figyel s kísértetiesen mereszti egyébként barátságos, barna szemeit a jegyzői táblákra.

Sima ma annyira belejött, hogy még Horváth Gyula se bírta elállítani. Pedig odament hozzá: »Eleg volt« - mondá.

- Nem lehet - felelte Sima és tovább beszélt.

Egy fájdalmas rángás zilálttá tette arcvonásait, látszott rajta, hogy szeretné meghozni az áldozatot Horváth Gyulának, de nem lehet, nem lehet.

Csakis azon örök elméletnél fogva, hogy minden véges e földön, lett vége Sima beszédének (azazhogy egyszerűen leült pihenni ideiglenesen hétfőig), s megszakíttatván a tárgyalás,

Pázmándy interpellált a Radeczky-ünnepély tárgyában, keserűen panaszkodva a kormányra és a képviselőkre, kikről az hírlik, hogy holnap Bécsbe mennek.

Suttogás keletkezett minden vonalon.

- Hát kik mennek a képviselők közül?

- Titokban tartják - évődtek a mamelukok.

- De hiszen mégis csak ki fog sülni.

- Dehogy. Álarcban lesznek a mieink.

Szapáry megfelelt a sürgős interpellációra, hogy a törvényhozás nem vesz részt hivatalosan az ünnepélyen; egyénileg pedig senkit se lehet megakadályozni, hogy ne menjen, ha kedve tartja.

Károlyi Gábor dühösen és csövestől, mint valami mitrailleuse szórta, okádta a közbeszólásokat. Pázmándy kesernyésen ríposztírozott, de a többség tudomásul vette a miniszterelnök válaszát. A kormánypárton csak Károlyi István gróf és Atzél Béla báró maradtak ülve. Két dacos kuruc. Míg ellenben Apponyi Albert egypár hű emberével felállott.

- Radeczkysták! - kiálták a szélbalon fájdalmas csalódással. Lesújtó tekintetek egész kereszt-tüze szúrta az ellenzéki vezért.

A nemzeti párt nagyobb része nem követte vezérét.

Beöthy Ákos kedvetlenül petyegette az ujjait.

- Vége a népszerűségünknek! (Hozzátehetette volna: »pedig nehezen szereztük«. S vígasztalhatná magát: »hiszen úgyse volt nagyon sok«.)

Ezt úgy gyanították az Apponyi szárnysegédei is, mentsünk meg, amit lehet, s elkezdtek ketten is kapacitálni a konsternálókat a dolog igazi megmagyarázásával.

Én magam is találkoztam az egyik szárnysegéddel:

- Hát tudod-e, miért állt fel Apponyi? Azért, mert jó barátja Wenckheim Frigyes grófnak. Wenckheim Frigyes gróf pedig unokája Radeczkynak. Hát ezért állt fel Apponyi.

- No, ez egészen más! Így már értem.

Hanem a másik sarkon megint beleütődtem egy másik Apponyi intimusba.

- Hát tudod-e miért állt fel Apponyi? Azért, mert Pázmándy helytelenül szövegezte az interpellációt, mert Apponyi azon az elvi állásponton van.

- Tudom, tudom de most már megint nem értem.

Mindamellet ne firtassuk, miféle magasztos célból állt fel Apponyi. Mert bolond fővel még kitalálnánk és semmi se maradna többé homályban az ő kristálytisza átlátszó politikájából.

A T. HÁZBÓL

[ápr. 27.]

Az ember a következőket nézi meg, ha a tanácssterembe lép.

Fekete kabátban van-e az elnök?

Ott van-e Sima, Balogh?

A karzaton setteng-e Perl öcsénk?

Magával hozta-e a fotográfus-gépét Andreánszky?

Ott vannak-e a mágnás asszonyok?

Jókedvű-e Széll Ákos? Hogy van öltözve Fenyvessy Ferenc?

Ezen, s több efféle jelek után lehet megítélni, nyugodalmas vagy izgatott ülésre van-e kilátás? Lesznek-e nagy beszédek és megrázó jelenetek?

De a véletlen is valami. A véletlen nagy úr. S bár nincsen szavazata az alsó házban, néha kijátssza a legkomolyabb jeleket s olyan szcénákat sző össze, amikre senki sem gondolt volna.

Ma annyira kifogyott volt az ellenzéki éléstár, hogy már a vándor cigányokat akarták megenni. Egyéb már nem akadt. Bujanovics Sándor tartott vándorlásaik megakadályozása mellett egy hosszabb spicset, amibe beleszólt Károlyi Gábor.

- Egy főispánt kell nekik kinevezni.

- Jó lesz Károlyi Gábor - mondá egy hang jobbról.

- Jobb lesz Körösi Sándor - kötekedett egy másik hang balról.

Ily derült dévajkodások közben született meg a mai vihar egy picinyke magból, melyet Madarász bátyánk vetett el. Mindég derék jó magvető volt az öregúr.

Madarász bácsi kifogásolta, hogy a csendőrség karszalagján rajta van a fekete-sárga szín, a táskáján pedig az a megutált madár, amelynek azért van két feje, hogy két szájjal ehessen. De már ezt nem Madarász bácsi mondja, hanem mi, ámbátor Madarász bácsi a legilletékesebb a madarokról szólni. Ez a szakmája.

Segítségére érkezvén Thaly is, felvilágosítást kérnek Szapárytól, mire a miniszterelnök előadja, hogy a véderőről szóló törvény megállapította a honvédség jelvényeit, melyek egyenlők a közös hadsereggel. Ugyanez mondatott ki a csendőrökre nézve, a mi ajánlatos is a csendőrök tekintélyére nézve.

Nagy mozgás támadt a szélsőbalon. Valaki ingerülten felkiáltott.

- A kétfajú sas adja meg a tekintélyt?

- Csak azért mondtam ajánlatosnak - folytatta Szapáry -, hogy ne lehessen különbséget tenni ebben, s a csendőrtiszt valódi tisztnek tekintessék.

- Nem restelli ezeket mondani? - pattant fel Hoitsy Pál.

Polónyi fürge vércse, hirtelen lecsapott, ügyesen, ravaszul átgyúrta a Szapáry feleletét támadáshoz alkalmasnak, s az ilyenekben határozottan zseniális a függetlenségiek vezére. (Mert ő a vezér már; Helfy megsavanyodott tej, Irányi pedig megette maga magát, mint a gyertya, mikor elég.) Polónyi mennydörgő hangon frivolitásnak mondja a miniszterelnök szavait, hogy a csendőrtisztek tekintélyének egy rangba helyezéséhez a kétfajú sas szükséges. Magyarországnak megvannak a maga színei.

- Gyalázat! - zúgja a balpárt. Az egész balmező mozogni kezd.

S mikor Polónyi határozati javaslatát nyújtja be a fölháborodás pátoszával, melyben utasíttatik a miniszterelnök, hogy haladéktalanul intézkedjék a fekete-sárga szín és a kétfajú sas eltávolításáról, epés kiáltások kelnek szárnyra:

- Vád alá kell helyezni!

Éktelenné torlódik a zaj. Rikácsolás, tombolás. A Lakatos Miklós mankói megzörrennek. Károlyi Gábor kiugrik a padból, a mediumra csörtet s valamit odadob a Ház asztalára.

László Mihály behunyja a szemeit.

Szent isten, ez egy petárda lesz.

De amint látja, hogy nem röpülünk a levegőbe, kinyitja a szemeit félénken, s íme a Ház asztalának naptól süttött mosolygó zöldjén, egy csendőrtiszti aranyos kardbojt csillámlik, tündöklük vádolóan, ingerlően, vérforralón...

Ez az úgynevezett Pázmándy-féle szemléleti rendszer. A múlt országgyűlésen elhozott egy egész puskát, most egy kardbojtot szerzett valahol, s türelmetlenül várjuk az időt, mikor egy egész cserepárt állít be a Ház asztalára esetleg a szakácsnőjével együtt.

Szapáry nyugodtan nézte a tornyosuló vihart, de a Wippek aggodalmasan számígtatták a képviselőket, pro és kontra. Zizegett ott künn a telefon, egy perc műve volt, robogtak a fiákerek, a lélekszállító szekerek mindenfelé.

A habarék párt titokzatos homályba burkolva terült el eddig a maga medrében, nem tudván, haragudjék-e vagy ne, nem tudva, hogy a vezér melyik arcával jött be ma; azzal-e, amelyik Bécs felé van fordulva, vagy azzal, amelyik Debrecen felé néz?

Végre felállott Apponyi gróf, s elmondta valamivel szebben azt, amit már tisztelt barátja Polónyi elmondott. Plagiosippus méregbe jött volna, ha a karzaton ül vala. Apponyi s a nemes hév aranyával befutatott beszédje, szép hangja, még csak jobban feltűzelte az ellenzéki elemeket s Ugron beszédje alatt észrevévén, hogy a mamelukság bevonására készültek történnék, tüzes hangon kezdték követelni: Szavazzunk, szavazzunk!

Az elnök felfüggeszté az ülést öt percre.

Öt perc is nagy idő. Addig sokan jöhetnek. Most minden szempillanat drága.

Az ellenzék hevesen kiabálta:

- Nem kell az öt perc. Nem kell. Nem kell.

De az elnök gavallér ember; ha egyszer ideadta az öt percet, hát restellné visszavenni többé.

Az egész Ház a folyosóra ömlik. Az ellenzékiek kiveszik az órájukat s érdekfeszülten nézik, milyen lassan cammog a picinyke nyíl.

Lázás zsibongásban van az egész folyosó. Képviselők jönnek a korridor felől, s kitörő öröm fogadja őket, azon párt szerint, amelyhez tartoznak. Bácsika volna most még az öreg Csatár is, ha egzisztálna, s örülnének emitt még Dobránszky Péternek is. A most érkező Zay kezét melegen szorongatják.

De bár éppen dél van, s ilyenkor szoktak jönni legsűrűbben a nagyságos urak, ma mégis lassan szállingózik a hadi erő a megütközéshez.

A galoppinek ijedten össze-vissza beszélnek.

- Kevesen vagyunk. Húzni kell az időt.

Más galoppin megnyugtatón jelenteni:

- Meg van a többség! Mérkőzhetünk.

Az öt perc eközben elmúlik. Az ellenzék robogva keresi az elnököt. Hol az elnök, hol az elnök?

Az öreg Csanády az ökleit rázva, fenyegetőzik:

- Ha nem jön az elnök, mindjárt én nyitom meg az ülést mint korelnök.
- Már harminc másodperc késés van - zúgolódnak -, s az elnök még sincs elő.
- Harminc másodperc! Borzasztó!
- Hallatlan erőszak!
- Keressük meg az elnököt!

Végre előkerül az elnök, lassan fölsétál az emelvényre (s ez is tíz másodperc), megpedergeti a bajuszát (egy másodperc), fölteszi a fekete pápaszemét (egy másodperc), az lecsúszik az orrára, megigazítja (két másodperc). Ezalatt megjönnek az államtitkárok. Az elnök megrázza a csengettyűt (hét másodperc). Aztán int a jegyzőnek, hogy szólítsa fel a következő szónokot...

A jegyző a torkát köszörüli (fél másodperc), aztán vontatottan kiáltja:

Ró-na-y Ja nos! (Itt is egy fél másodpercet sikkasztanak.) Ezalatt megjön Jókai Mór.

Soha még szónokot nem hallgattak türelmetlenebbül, mint János urat. De Rónay János föl se veszi a tengerzúgást köröskörül, ő csak védi, lelkesen védi a kormányt, szinte szeretné, hogy két szája lenne, mint ahogy a kétfejű sasnak van, hadd szólhatna most mind a kettővel.

S János úr csakugyan bebeszél a terembe vagy hat-hét mamelukot, kik azalatt sebbel-lobbal jönnek az élénk, nyüzsgő, kavargó áradatba.

Elnök bezárván most a vitát, Pulszky Ágost, az előadó emelkedik föl orkánszerű »szavazzunk« kiáltások között. Pedig e beszédnek kár lett volna elmaradnia.

Pulszky fejtegetése fölötté hasznos szolgálat volt a szabadelvű pártnak. Az ő érvei sok kételkedőt győztek meg arról, hogy a kormány helyes alapon mozog. Mert hogy a magyar ember nem szereti a sárga-fekete színt, az természetes (nem szavaz arra jó kedvvel senki), a kormány se szereti a sárga-fekete színt, de mint Ucsu mondja: nem lehet minden nap király nyakára menni, hogy ez se kell már, az se kell már.

Pulszky beszéde persze nagy részben a zajba veszett. De kivált azzal az érveléssel, hogy a csendőrség élén egy honvédtábornagy áll, s a csendőrség honvédségnek tekintendő, némileg lehűtötte a háborgó kedélyeket. Az ördögök garádicsa lefelé menet. A honvédtiszt megkapta a közös tiszti bojtjait, a csendőrtiszt megkapta a honvédtiszt bojtjait. Az egész dolog ott van elhibázva, hogy a közös tiszti minek hord sárga-fekete bojtot? Ezt kellett volna megakadályozni az őseinknek valamikor!

Pulszky nagyon értékes (incidentaliter értékes) beszéde után, végre megkezdődött a szavazás a K. betű kihúzásával.

Egyike volt azoknak az izgatott szavazásoknak, amelyek csak ritkán, izgatott pillanatokban fordulnak elő. A pártok bent maradtak ülve a padjaikban és ingerülten néztek egymással farkasszemet. A levegő foszforos. S a rakéták röpködnek szerte, rakétáknak mondom, de inkább gorombaságok.

A Mikszáth »nem« szavazatánál viharos »Hoch« hangzott fel. Mire a szabadelvű párt éljenzett.

Péchy Tamás »igen«-jénél falrengető éljenben tört ki az ellenzék. Őszül, rohamosan hanyatlik erejében a volt elnök; mert a nagyobb fajtájú öregség jele e szertelen falánkság az éljenekre.

Thaly lelkesen kiáltott fel:

- Az őse is kuruc volt!

Tisza Kálmán is megkapta a »Hoch«-okból a maga részét. A nagy államférfiú mosolygott. Mint mikor valaki valami régi ismerőseivel találkozik.

Jókai, akit szintén meghocholtak balról s megéljeneztek jobbról, mély meghajlással mondta az ellenzék felé fordulva:

- Köszönöm szépen, uraim!

Így folyt a gúnyolódás, pisszegés, hahota; s a jutalmazó »éljen« (báró Atzél Béla és Zsámbokréthy Emil kormánypártiak igen szavazatainál), míg végre eldőlt a kocka harmincöt szótöbbséggel.

Madarász bácsi dörögve és sóhajtozva jött ki az ajtón:

- Azt a rusnya madarat csak mégse bírjuk elpusztítani.

A kétféjű sast értette. Ott fog az röpködni a csendőrök táskáin ezentúl is. Úgy döntött a t. Ház, nem a szíve szerint, de az esze szerint.

De ám a Madarász bácsiék elméje se pihen, ők is szövik ellene, egyre szövik az újabb töröket. Nem az utolsó próba volt ez.

A MAI ÜLÉS

[máj. 1.]

Ma nem szándékoztam az ülésre elmenni; későn keltem fel és az egyik miniszteriumban volt dolgom az államtitkárnál.

Ott elbeszélgettünk egy kicsit a Ház viszonyairól úgyhogy a beszélgetés voltaképpen e leíráshoz tartoznék. Bosszankodtunk, hogy az indemnity vita csak nem akar sehogy véget érni, mikor már befejeződnek, mindég akad valami sületlen felszólaló, s mint a Seherezádé mese láncolata odább nyúlik a másik napra. Pedig nem lehetne mondani, hogy valami vehemensen folyik a vita; sőt inkább vontatottan, unalmasan s mégse normális a Ház... Valami lappangó láz van az idegekben. Észrevenni alig lehet, csak egyes szimptomák jelzik.

Különös jelenség például, hogy Horánszky Nándor, aki elvégre is dzsentleman ember, magánbeszélgetések titkaival lép fel a Házban. Hova leszünk, ha még diskurálni se merünk többé?

Tüzet jósol a nép, mikor a tyúkok kukorékolnak. Mert az csak a kakasok privilégiuma. Igaz, hogy Horánszky, aki per procura tartott programbeszédet a kerületében, most a Linder füle útján hallja a magánbeszélgetéseket.

Szóba jött, hogy egy igen derék vezére az ellenzéknek, aki az ideális nemes fölfogás híve, arra szólíttatván fel a minap, hogy akadályozzon meg valami egészen illetlen dolgot, ami a pártban készül, azt felelte:

- Nem vagyok én konstábler.

Egy másik vezér, egy másik ellenzéki törzsnél, így nyilatkozott: »Az obstrukció mindig a zsebünkben legyen, mint a tűzkő«. Irányít Károlyi Gáborék viszik; Helfy, a hajdani »magyar-magyar«, a Kossuth palatinusságát viseli, de a Polónyi udvarában. Apponyi megittasultan a képzelt népszerűségtől, szövi édes terveit éppen olyan formán, mint ahogy a takács sző, hogy vetélője hol jobbra, hol balra szalad...

Ilyenformákat beszélgettünk, festvén az idők bizonytalanságát, kiemelve Szapáry szívósságát, aki férfiasan áll meg az öröklött bajok közt hát előbb-utóbb le is kell őket győznie. Végre arra a témára térvén, hogy immár képviselők nem is diskurálhatnak egymással, mert nem tudni, mikor jön ki nyilvánosságra a bizalmasan kiejtett szó, egyszerre elhallgattunk, és igazunk volt, mert íme ez a beszélgetés is ki van ide nyomatva.

A miniszterium nagy faliórája túl járt a délen.

Az államtitkár becsengette az inasát. Meg kellene tudnunk - mondá mi van a Házban. Eredj, fiam kérdezd meg a telefonon.

- Az bizony jó lesz. Hátha szavaznak.

A szolga kiment a telefonhoz s néhány perc múlva visszajött jelenteni.

- Az indemnitást tárgyalják, méltóságos uram.

- Azt tudjuk - szólt az államtitkár, mosolyogva azon, hogy az egyszerű legény ilyen parlamentárisan fejezi ki magát.

- Nem kérdezted, ki beszél?

- Az üzenik, hogy egy unalmas professzor, kérem alássan.

- Hiszen mindenik unalmas. De azt kérdezted volna meg, lesz-e a szavazás?

- Majd megkérdezem.

- Azt is kérdezd meg, hogy érdemes-e bemenni?

Kiment s kevés vártatva visszajött ismét.

- Nem lesz szavazás kérem alássan, és nem érdemes bemenni.

*

Később mégis bementem, de csak a farkára értem az ülésnek (a Szilágyi féle interpellációkra).

A terem már meglehetősen üres volt, csak a szállingó rezedailat jelezte a szélső jobbon az úgynevezett mágnás negyedben, hogy ott néhány perc előtt még elegáns uracsok ültek. Az elnökön fekete kabát volt. Sághy professzor céklaszínű arcával izgatottan futkosott a folyosón összefogdosni a gratulációkat »fényes« beszédjéhez. Kemény Endre gunyoros melankóliával dicsekedett: »Ma megint szerepelt a família«. (Ugyanis Kemény Pál beszélt.) Fabiny vidáman dörzsölte a kezét. Egy láthatatlan felirat ragyogott izzadó ráncos homlokán: »Megvédelmeztem Dezsőt.«

Minden egyebekben azonban tárgyilagosan és híven referált az ülésről a földművelési minisztérium szolgálja. Nincs nekem ahhoz se elvenni, se hozzátennivalóm.

A WHIPP

A szónokok beszéltek, egyre beszéltek (hiszen mindennap csak ez történik), kisebbek-nagyobbak jöttek, mint ahogy a vízben vegyest úsznak a halak, fiók pontyok s nagy kopoltyús öregek. A sok beszédet már megunták. A hallgatókat is, mint a szobrokat, befutja bizonyos idő múlva valamely sajátságos patina: a közöny. Pattoghatott Kun Miklós és Csanády bátyánk aluszékonyan ingottak a fejek a homályos teremben, melybe benézett az üvegtetőn át, mogorva arcával a borulat. Csak hadd legyen még egy kis májusi eső. Csupán Széll Ákosnak a whipperinek főmesterének volt lázas napja.

A szokott sablon helyett, hogy leírjuk rendes egymásutánban a szónokokat, azok sikerét, kudarcát, rikító vidám színekben vagy bágyadt, hangulatkeltő világításban fordítsunk most egyet a dolgon, ne törődjünk vele az egyszer, hogy mit csinál a Ház, hanem csak azt nézzük, hogy mit csinál Széll Ákos. Hiszen meglehet, abban is benne lesz az ülés rajza.

Széll Ákos összeolvasta Csanády beszéde alatt a jelenlevőket; 61 ellenzéki, 43 szabadelvű párti.

- Jézus Mária! Tizenhárman többségük van!

Elhalványodott. Homlokát kiverte az izzadtság, szemei elhólyagosodtak, ajka szederjes színt vett fel. Kifutott a folyosóra.

Ott ült Széchenyi Tivadar gróf és Pulszky Ágoston.

- Már csak tizenöt többség gondolta megkönnyebbvedve és rágyújtott.

- Ne menjetek el - mondá. - Ne menjetek el az isten szerelméért! (S kezeit összetette.)

Serbán Miklós kijött az ajtón. Serbánon új ruha volt. Csinos öltözet. Mindenki magasztalta. Az új ruha kifelé vonzotta Serbánt a városba, az utcákra, a korzóra.

A ravasz Széll Ákos észrevette:

- El ne menj, fiacskám, mert fontos beszélni valóm van veled.

Eközben Pulszky Ágostont (akin szintén új ruha volt, de senki sem dicsérte) elfogta a keserűség:

- Nem értem azt az én szabómat. Mindig becsap. Az én ruháim senkinek se tetszenek. Pedig egy szabóm van a Fejérváryval s hányszor mondtam már neki, hogy szakasztott olyat varrjon, mint a Fejérváryé. De a mamlasz azt állítja, hogy lehetetlen.

Ezalatt megérkezett Harkányi Frigyes.

- Isten hozott - kiáltá kitörő örömmel Széll Ákos. »Már csak tizennégy többség« motyogta kézdörzsölve.

- Jaj azok az államtitkárok! - s ingerülten emelte fel az ökleit, a levegőt fenyegetve.

Végző reményképpen bepillantott a büffébe. Ott reggelizett Szilágyi Dezső.

- Hollá csak tizenhárman vannak.

A 13-as szerencsétlen szám! gondolta magában meglegedetten. Ezekből egy meghal egy év alatt. S sietett vissza megmondani az ott dangubáló Éles Henriknek »Ne búsulj, lesz kerület«.

- Hol?

- Azt még nem tudom, de lesz.

Majd eszébe jutott az olvasószoba: oda is bekukkantott, hátha van ott valaki.

S csakugyan ott ült Veszter és levelet írt a választóinak.

Veszter felriadt, meglátván Széllt.

- Talán szavazni fogunk ma?

- Oh dehogy. Hát nem olvastad, hogy Futtaki szerdára teszi a vita bezárását. Bátran hazamehetsz, Imrécském!

- De hiszen az utolsó szónok beszél...

- Ugyan, ugyan! - fedte meg szelíd hangon. - Csak nem akarsz valamit jobban tudni, mint Futtaki?

Amire elszégyenelvén magát Veszter Imre, nyalábra szedte az iratait és csakugyan hazament.

Kisvártatva azonban berregett a csengettyű odabent s híre kerekedett a folyosókon, hogy a vita csakugyan be van zárva. Csanádyt nem merte túllicitálni senki.

Ijedten futott be Széll Ákos s kezdte újra összeolvasni a pártokat. 65 ellenzék s 41 szabadelvű. Két mameluk elveszett azóta.

- Oh hadak, hadak! Oh mezei hadak!

Piros, egészséges arcára a rémület ült ki, »végünk van«. Hegedűshöz futott. (Az mint első zárszónok éppen az imént állott fel az előadói székben.)

- Beszélj, Sándor, beszélj! Minden szavad arany. Jól paprikázd fel az ellenzéki zárszónokokat. Szórd a témákat közéjük.

Össze volt zúzva. A máskor eleven, ürge háznótárius összezsugorodva cammogott a telefonhoz, s tört, tompa hangon osztá intézkedéseit; szeretett volna magának ebben a percben olyan hangot, mely végigsivít, bömbölve az egész város felett:

- Jerrtek, jertek!

Kiállt a kapuba. Sóvár szemekkel lesve a robogó fiákereket. Jöttek is hála istennek. A nap délfelé szépen előbukkant a felhők közül és elkezdett mosolyogni. A nyájas idő majd csak idecsalja a képviselőket.

Jött Jókai, előrobogtak a Miklósok, jött Nákó Kálmán, jött Luppá Péter, egy-kettő a mezei hadakból; bevetődött gróf Teleki Samu, s valami dolga lévén a Sándor utcában az »írói püspökség« alapítójának, Szájbely Gyulának, betért az eső elől.

Percről percre kedvezőbb a szituáció. Ehol dőcög ni nyomatékos léptekkel Péchy Tamás.

- Ez is a mienk! - dünnyögi a whipp savanyú képpel.

Ragyogó főuri fogat áll meg, structollas zsinóros kocsissal. Károlyi István gróf pattan le sikkal, ruganyosan.

- Istenem, hova számítsam?

Széll Ákos kedves volt és alázatosan köszön mindenkinek, még Jellinek Artúrt is majdnem megölelte.

Dictum-factum, mire Hegedüs bevégezte a beszédet, volt 70 kormánypárti és 70 ellenzéki.

- Már bízom - sóhajtá Széll Ákos és nagyot lélegzett.

Hegedüs szép, szellemes beszéde után Helfy állt fel, délután egy óra táján. A szokott módon perorált, elég okosan, de nem elég érdekesen.

A beszéd után Széll Ákos megolvasta az embereket. 68 ellenzéki és 70 kormánypárti. Az ellenzékből kettő elveszett.

- Megélünk - szólt hetykén és egy havanna szivarra gyújtott.

Ott benn Apponyi kezdett beszélni. Természetesen »nagyszabású« beszédet mondott. De mit érdekelte ez Széll Ákost? A szavak, csak szavak. Ő most a számoknak él.

Apponyi beszéde után természetesen nagy éljen morajlott fel. Széll Ákos eldobta a szivarát s bement újra megszámolni a képviselőket.

100 kormánypárti és 61 ellenzéki.

- Gyönyörűen fogy az ellenzék sziszegte kéjjel boldogan.

Eközben már a két órához közelgett az idő, s Wekerle pompásan beszélt a korgó bali gyomrok nem bírtak dacolni tovább. Az éhség erősebb a hazafiságnál.

Széll Ákos besétált nagy gangosan még egyszer, hogy egy végső komputust csináljon. Összeolvasta a képviselőket még egyszer, s íme 100 kormánypárti volt bent s 43 ellenzéki.

- Hallatlan, milyen léhák ezek az ellenzékiek - morogta, amint ismét kijött ragyogó, kigyúlt arccal a folyosóra.

Járása egyenes volt, testtartása kevély, s hangján kiérzett a dölyf.

- Iszonyú többség! Borzasztó többség! - S kis kézi tükrét kereste. Talán meg akarta benne nézni azt az iszonyú többséget.

Belülről fel-felviharzott a helyeslő zúgás a pénzügyminiszter beszédjébe. Ő az utolsó felszólaló.

S e percben (mikor már mindenki várta a szavazásra hívó csengettyűt) lihegve, zihálva törtet a korridor felül egy elkésett alak szárnyakban úszó kabáttal, előre szalajtott nyakkal.

Krajszik volt.

- Szervusz, Ákos - monda mohón elfúlva Széllnek. - Nem késtem el.

Széll Ákos elbiggyesztette az ajkait:

- Nem. De nem kellesz. Az ördög hítt ide lábatlankodni.

*

Ilyen különös hullámvázásoknak van a voksoknak értéke, becse kitéve a tisztelt Házban s ilyen különös módon folyik le az ülés, ha a wipper álláspontjából eleveníti meg az ember.

A HÁZ ÉS KÖRNYÉKE

Gróf Bethlen András ravasz ember. A hajával rászedi az egész országot, a terveivel meglepi az egész parlamentet. Nem egy ügyes eszmét vitt már keresztül s azontúl is egész raktára van a tervekből. Hogy jól viszi a rezsortját, semmi sem mutatja inkább, mint az, hogy a földművelési vita a legunalmasabb. Nincsenek támadások, nincsenek jelenetek. Negyven-ötven honatya könyököl ott véghetetlen unalomban. Mindenkinek külön pad jut, s mindenkinek jut külön szónok is, mert a fiatal talentumok, szántóvetők és laikusok, különös divatból egymásután megeredtek e tárcánál. Egypár erős tehetség fel is vetődött, mint Bethlen Balázs gróf, aki szép beszédet tartott a vita elején, de még fiatalos modorban, legjobban kivált azonban Miklós Ödön, pompás érvelésű felszólalásával. (»Ebből a gyerekből államtitkár lesz« mondogatták a Ház öregei.)

Napok múltak, de a vita még mindég tart. Egynek is, másnak is akad valami pepecselni valója, és az ellenzék olyan álnokul csinálja, hogy mire a szónokok elfogynak a táblán, mindig állít valakit, aki az időt agyonbeszélje az ülés bezáráig. S reggelre aztán új orátorok támadnak. Álmodnak valamit reggelig.

Ámbár ravasznak mondtam Bethlen András grófot, ezt a földművelési rezsortot mégis ügyesebben vitte valamikor Mátyás király Gömörben, mert így szólott a disputáló urakhoz:

- Nosza, előre urak, próbáljuk meg, hogy megy a dolog. Ki jön velem versenyt kapálni?

Gara uraimék akkoriban, mint a krónika beszéli, megfogták a kapa nyelét, de Helfy uraimék, azt hiszem, elszökdösnének apródonkint, s Bánffy egy óra alatt bezárhatná a vitát.

Így azonban foly, egyre foly. Bent kevesen hallgatják a képviselő urak inkább a folyosót özönlik el, s a Ház különböző helyiségeit.

A folyosón Janicsáry Sándor (az öreg aga) pattog jóízű humorral, hogy ő most milyen bajban van és szidja derűre-borúra a kormányt.

- Mi bajod Sándor bácsi? Mit mérgelődöl?

- Hogyne mérgelődnék, mikor nem tudom, hogy hol lakom?

- Hogyhogy?

- Levelet szeretnék írni az ispánomnak, de őt se tudom, hol lakik.

- Hát Bresztovácon.

- Hiszen persze hogy ott laktunk. Csakhogy Bresztovác már nem létezik. A belügyminiszter átmagyarosította nevét, de elfelejtettem, hogy mire. Most ha haza akarnék menni se tehetném, míg Szalavszkytól meg nem kérdezem az illetőségi helyemet.

Az olvasószobában minden asztalnál ír valaki. A büffében mindenki eszik. Ezek nem érdekes helyek. Hanem kukkantsunk be a háznagyhoz, hol gróf Teleki Géza szokta tartani vidám anekdotákkal a betérőket.

A háznagyi irodában gyűlik össze minden hír, minden pletyka. Betekint Molnár Antal egy kis konyakra, s hirtelen elbeszéli, ami érdekes a tanácsteremben történt. A tisztviselők a Ház környékének eseményeit tartják evidenciában. A jegyeket kérő idegenek a városban történeteket csevegik el vidám mártásban.

Egy negyedóra a háznagyi szobában többet ér, mintha az összes lapokat elolvassa az ember.

Bekocog fontoskodó arccal, összeráncolt szemöldökkel Bánó József.

- Mit hozott, Józsi bácsi? Isten hozta!

- Valamire figyelmeztetek, urak komoly dologról van szó!

- Parancsoljon, Józsi bácsi!

- Ami Párizsban megtörtént, az itt is megtörténhetik. És meg is fog történni! Tapasztalt ember vagyok, én mondom nektek. Emlékezzetek rá.

- Mi történt Párizsban, Józsi bácsi?

- Hiszen tudjátok. De itt is érik. Legyetek szemfülesek, mert bizonyára mondom nektek, hogy gyanús alakokat láttam az imént lemenni a Ház pincehelyiségeibe. Hm, hm! Rosszat érzek, urak.

A háznagyi irodában megnyugtatták az érdekes honatyát, hogy a három munkás nem csempészett le dinamitot maga a háznagy rendelte oda, valami szakadást beépíteni.

- Nono - dünnyögi Bánó Józsi elmenőben és az ajtóból még egyszer visszafordul baljóslatú hangon: Nono, urak.

Alighogy Bánó elmegy, jön fűjva, lihegve Prileszky Tádé.

- Micsoda dolog az, gyerekek, hogy nem nyitjátok ki a teremben a felső ablakot, amúgy félig, mint nyáron szokott lenni, majd megfulladunk a melegtől.

Prileszkyt is elcsitítják.

- Május elején még hideg van, Taddus bácsi. Egyébiránt majd intézkedünk!

Prileszky hatalmas medve léptei még visszhangzanak a távolból, midőn újra megnyílik az ajtó, s belép méltóságteljesen, mereven Irányi Dániel.

- Tisztelt háznagyi hivatal - szól a nevezetes parlamenti férfiú -, méltóztassanak intézkedni a terem befűtése iránt, mert fázunk.

Irányit szintén lecsitítják.

- Májusban már meleg van, Dani bácsi. Egyébiránt intézkedünk.

S ez így megy az egész ülés folyama alatt tarkábbnál tarkább képekben váltakozva mígnem egy riadó csengettyürengés a tanácssteremből, egyszerre begyűjti a környék minden eleven lelkét a tanácssterembe, s rögtön síri csend honol a büffében, a folyosókon és a háznagyi irodában.

Csak a kapus léptei kongnak künn az előcsarnokban kísértetiesen.

A T. HÁZBÓL

[máj. 11.]

A zordon fönséggel hömpölygő idő parányi hitvány szolgája, az órákat mutató nyíl, amely kérlelhetlenül megérkezett tegnap a XI-re (s Baross kilehelte lelkét) épp olyan ridegen elérte ma a XII-es számot, s Bánffy megnyitotta az ülést.

A képviselők néma csöndben foglaltak helyet padjaikban; fekete kabátokba öltözve. Borongós arccal, redős homlokkal.

Mindenki szeme a miniszteri zsöllyékre tapadt, kivált arra az egyre a középén, arra az üresre.

A csöngettyű fölsírt az elnök kezében szívet tépő hangja átfutott a hátgerinceken s megkezdődött a Baross-legenda utolsó epilógja.

Nem az utolsó. Hiszen holnap ott fognak menni még egyszer mögötte a miniszterek, a honatyák, az egész párt, az egész Ház, harangzúgás közt, meghajtott fekete lobogókkal s aztán vége. Az illavai kriptá befogadja csendesen...

És azután lesz még egy nap és azután áttér a t. Ház a napirendre.

Mert mind ennek így kellett történnie. A sárga rém intett, s Barossnak mennie kellett. Akinek a sárga rém int, az követi, az ellen nincsen se immunitás, se indemnity. Mennie kell, akár országot dirigál az illető bársony székből, akár kabátokat foltoz az Akácfa utca egyik pinceszobájában.

Nem, ő éppen úgy nem élhetett tovább egy napig, mint ahogy nem élhetett százezer napig. Az óra letelt. A nyíl elérkezett a XI-esre.

Hiú fecsegés, hogy ha így, ha úgy, ha nem dolgozik annyit, ha jobban vigyáz magára stb. Hát lehetséges lett volna az? Mindennek úgy kellett történnie, amint történt.

Rajta volt a Nessus-ing. A Nessus-ing égett. A Herkules elégett, elemésztdött. Megszűnt.

S az óramutató ridegen, lomhán megy tovább...

Megy s hiába kiáltana oda a miniszterelnök, ki búsan lehajtott fejjel ül megcsonkult kabinetje élén:

- Megállj idő! Egy titánt törtél össze!

Az idő menne, egyre menne s megy is, bár lassan, míg a jegyző olvassa a jelentéseket s a jó öreg Csanády (aki pedig már olvashatta a saját nekrológjait), szitty-makacssággal hallgatja, az elnöki tribün elé állva. Attól a sok protokollum-hallgatástól romlott meg az öregúr stílusa.

Ezután feláll Szapáry. Hangja a kriptaszerű csendben átnyilallik a szíveken. Tompa, mintha fátyolba volna vonva, s valami fájó melankólia reszket rajta.

Egy légy repülését meg lehetne hallani. De egy se repked.

Úgy, úgy, figyeljetek ti parlamenti tagok, ti ország hatalmasai, fojtsátok el a lélegzetet is lássátok meg, hogy egy a hazáért összetört óriásnak mit adhattok.

Adhattok-e neki csak egy napot is?

Nem. Mindössze egy jegyzőkönyvi megörökítést (hat csöpp tinta), egy részvét-iratot a nagy távozó családjához (ez is hat csöpp tinta), egy koszorút (egy nyaláb virág), országos költségre a temetést és egy kíséretet. Mindössze ennyit az utolsó nagy útra.

Felzajlik még egyszer a »helyes, helyes« halkan, csendesen dübörög végig a Ház minden oldalán. Mintha rögök hullanának. Az utolsó »helyeslés« Barossnak. De már ő nem hallja.

Az elnök kissé fölemelkedik helyén:

- Méltóztatnak elfogadni?

- Elfogadjuk.

- Kimondom a határozatot.

S ezzel elhagyja székét, vége az ülésnek, vége e bús akkorddal a Baross-legendának. Átmegy a történelembe, a regékbe...

A képviselők leverten, gondolatokba mélyedve, lehorgasztott fejekkel távoznak az ajtókon, ellenzékiek, kormánypártiak egyformán. S egy halk sóhajban ad hangot szűkebb bánatának, még sebesebben rázva ősz fejét, az öreg Ucsu:

- Hej, sok víz lefolyja a Vágon, míg megint egy ilyen tót találkozza magát.

A nap pedig lángkévekben szórja a maga fényét a folyosóra, a korridorra. Vidáman mosolyognak, nevetnek az ablakok, a falak, künn a Múzeum-kertben a falevelek.

A MAI ÜLÉS

[máj. 15.]

A forintnak, meg a krajcárnak vége. Ezzel az esztendővel ők is kimúlnak a világból. Oda kerülnek, ahová a rézitce (literben válogat már a korcsmárosné lánya, Rézi!), a pandúr, meg a kaloda. A jövő évben már korona meg fillér járja helyettük. A régi Magyarországból már alig marad meg más, mint az akasztófa. (Ehhez nagyon ragaszkodik a főrendiház a forradalmi szagú guillotine ellenében.)

Ma terjesztette be a pénzügyminiszter a pénzügyi téren korszakalkotó valutajavaslatokat.

Ünnepélyes hangulat fogadta az »aranyembert«, mikor a »vasember« rekviemje után ismét összeült a Ház. A karzaton ismert nevű pénzemberek ültek komoly, feszült arckifejezéssel,

nagy várakozással. A terem is jócskán megtelt, bár akkor bizonyosan többen lesznek jelen a képviselők, mikor az első napidíj koronákat kell fölvenni a pénztárnál.

Az egész ceremónia rövid ideig tartott. Wekerle nem kedvelője a nagy színpadi szcénáknak.

Egyszerűen felolvasta a javaslatok címeit s az iratsomót letette a Ház asztalára. És ezzel letette Magyarország új pénzügyi érájának alapjait.

Akik nagy beszédet vártak, csalódtak. A miniszter hallgatott ami hiszen szintén arany. Kivált mikor a tett van mögötte. Ófelsége a tett. Ez az igazi beszéd.

Hosszas éljenzés hangzott fel a miniszter szavai után, lelkes, szívélyes éljenzés.

Az ülés másik kiemelkedő mozzanata a koronázási jubileum ügye volt. A Ház elhatározta a miniszterelnök indítványára, hogy ő is megjelenik a király előtt, üdvözlendő azon alkalommal, hogy Szent István koronája huszonöt év óta nyugszik fölkenet fején.

Szép ünnepélyes momentum volt ez. Minden párt egyetértett, Hja, a lojalitásunk a valuta előtt is aranyértékű volt.

Csak Csanády kötötte ahhoz az ő megjelenését, hogy a várlakra nem tűzik ki a fekete-sárga lobogót. Fájdalom, a kormány nem tudta e tekintetben megnyugtatni a vén szittyát s így az ország alighanem kénytelen lesz hozzászokni ahhoz a gondolathoz, hogy június 8-án Csanády sarkantyúi nem pengenek a várpalota padozatán.

Ezután a Ház átmént a földművelési tárcára, s le is örölte a hátralevő szakaszokat.

A vita, amint illik, unalmas volt, kevesen is figyeltek, sőt Szalay Imre külön dunántúli konferenciát toborzott össze a baloldal egy zugában, melynek szónokait jobban lehetett hallani, mint a vitabelieket. (A helyeslések is viharosabbak voltak emiatt.)

Elálmosító volt a légkör. Egypár képviselő újságot olvasott, mások elterpeszkedve leveleket írtak haza feleségüknek. (Ha ugyan a feleségüknek írták.)

Az emberek mind a folyosókon voltak és nem törődtek vele, hogy mit csináltak azok, akik odabent vannak.

Ha kérdezősködött is valaki, a kifejtett párbeszéd legföllebb így esett ki:

- Mi történik odabenn?

- Semmi... Azazhogy János informál valami szép barna kisasszonyt a karzaton.

- Hát az is csak valami.

Beszéltek az egyes szakaszokhoz: Vietorisz Miklós, Márkus József, Nedeczky Jenő, Szederkényi Nándor és Sággy Gyula. Igen, igen, Sággy Gyula.

A mai ülés olyan volt, mint a mitológiai asszony. Istennő arccal kezdődött és halfarkkal végződött.

A Wekerle korszakalkotó javaslatai képezték az elejét és Sággy beszéde a végét.

Mikor kimentünk a Házból, egy kintorna a közelben a tarnócai bojtár nótáját nyekgette. A mai ülés után a szöveg természetesen már ilyen változatban csapongott fülünkben:

Fizetésem húsz korona negyven fillér...

Megél abból egy bojtár!

A rím nem vág össze, de azért talán megél a bojtár.

TISZA ISTVÁN

Az elkeresztelési vita még egyre foly de Irányi javaslatának elfogadása és Apponyi gróf beszédje óta kisebb érdeklődés mellett, kivált hogy a nagy meleg is beütött, amit csak kevésbé enyhít a Ház üvegfedelére húzott fehér vászon.

Már-már azon voltak az izzadó üstökű türelmetlenebb honatyák, hogy legjobb volna kikerülni a vita egyes fázisait; össze kellene csukni valami árnyékos helyre Tódor kanonokot és Thaly Kálmánt (a pólusokat), és amiben ők ketten megegyeznek, azt vakon elfogadná az egész Ház.

De ma még egyszer föl villanyozta a parlamentet Tisza István.

Tisza István már eddig is kimagaslott nemcsak kortársai között, hanem az egész szabadelvű pártban.

A jövő reménye, éppúgy mint Apponyi. Két csillag, mely két ellenkező sarkon fénylik. Apponyi már kibontakozott, a másik csak most gyulladozik, de még szebb fényben.

Találkoznak-e valaha vagy soha, ki tudja? Ezt a csillagászok dolga megjósolni, mert előre látni nem lehet.

Tisza István mai nagyszabású beszédjét a vezércikkírók feladata méltányolni, kik most talán már harmadszor kiálthatnak fel magukban Jakab angol királlyal: »Fejlődik már a kéz a gyeplőkhöz«.

Mi csak némi külsőséget jegyzünk föl a mai ülésről. Tisza István beszédjét mély csöndességben hallgatták; az ellenzéki padok is megteltek. Azon tiszteletteljes figyelem fogadta, mely csak a nagyobbfajta parlamenti alakoknak jut ki.

Csöndes, de érces tiszta hangon beszélt, szinte érzik rajta, hogy undorodik minden pátosztul. A lendületes helyeknél is csak alig észrevehetőleg emeli föl a hangját. Egész modora, magatartása azt látszik mondani: »Nem kell a hatás«. Egyetlen percre se olvad meg, mint Apponyi. Szónoklata inkább a Szilágyiéhoz hasonlít, mert némi szarkazmus és gúny megcsillan néha szavaiban; de a dialektikája egészen más. Szilágyi szónoklati művészetével mesterséges csapdákat állít és hurkokat köt az ellenfelek szavaiból azok nyakára, míg ellenben a Tisza István szónoklata puritán egyszerűséggel kerül el minden »művészi« fogást. Szilágyi le akarja teperni ellenfeleit, kifárasztani, összetörni. Apponyi fel akarja őket izgatni, lelkesíteni, Tisza, a senior, ki akar siklani előlük s elsiklás közben elől-hátul üt rajtuk egyet, ahol éppen éri, Tisza István egyszerűen el akarja velök hitetni, hogy neki van igaza.

Persze akkor is, ha nincs igaza. Mert makacs államférfi lesz belőle. Erős meggyőződések és erős szenvedélyek vezetik. Világos feje van, de merev dereka. Ezzel a fejjel nehéz nem jutni fel a hatalom legtetejére, de ezzel a derékkal könnyű ott összetörni.

Nyelve magyaros, zamatos, a családi »hogy«-ok gondosan ki vannak belőle gyomlálva. Gondolatai szabatosan, símán folynak, s bizonyos üdeség van rajtuk. Valóságos harmat. Ötlei nem frappánsok. Szilágyi hatalmas gondolatgazdagságát utól nem éri; ennek meglepő merész fordulatai hiányzanak Tisza Istvánnál, de kivált az érvelésnél némely tulajdonságai emlékeztetnek Szilágyira, noha bágyadtabb színekben, mint a tanítvány vásznán a mester griffjei.

De Tisza Istvánnak oly tulajdonai is vannak, amikben ő nem hasonlít, mint szónok, senkihez. A nagy lélekjelenlét, bizonyos kellem az előadásban s oly közvetlenség, melyből lassan ellenállhatatlan, jóleső melegség árad.

Mai beszéde a legnemesebb liberalizmust lehelte, tárgyilagos volt, úgyszólván a felekezetek felett álló, s mégis mintha benne zúgna a hajdani protestáns harcok egy mélabús akkordja. Ami meg is hatotta a kálvinista atyafiakat, még a túlsó mezőkön is. A Kiss Albert arca ragyogott, Csanády bácsi felkiáltott egy párszor:

- De igaza van! Igaza van!

S hatalmas felhorkanásai belekeveröztek testvériesen a szabadelvű párt katolikusainak zajos, viharos helyesléseibe.

Madarász apró szemei is villogtak s vörös fejét egyre bólingatta, hajtogatta, mint valami vén zászlót.

Csak Horváth Gyuláék szisszentek fel egy-két allúziónál:

- Apponyi is azt akarja, amit ön!

- Örvendek, ha nézeteink találkoznak felelte Tisza István.

- Száz esztendő múlva kiáltotta vissza Ábrányi Kornél.

E kis feleselésből hát mégis megtudtuk, mikorra várható a fúzió.

De elég is volt ennyi Tisza Istvánról... Sokszor, sokan és sokat fognak még ő róla írni.

A SZÉPEK

Klapka nem pihenhet. Fölkeltik, előszedik a sírjából minden kegyelet nélkül. Mintha azt mondanák az elhantolt vezérnek: »Gyere, kelj fel még egyszer. Csináljunk még egy kis kravált. Ha a halottas házból visszajöttél még a városba, mért ne jöhetnél vissza a sírból is?«

Klapka tehát megint visszatért. Ki idézte fel? Ki volt az oka? Pázmándy-e vagy Tisza László? Talán mind a ketten, talán egyik sem.

Egy bizonyos, hogy Tisza László öregszik, s hogy Pázmándy Dénes nem öregszik. Tisza László kezd már gyengülni, bőbeszédű lenni, Pázmándy pedig még mindig nem kezd megkomolyodni.

Tisza Lászlót elfogta tegnap a honvéd gyűlésen az a sajátságos nyavalya, mely abban nyilatkozik, hogy valaki mindenütt szép akar lenni, tetszeni a közvéleménynek és a miniszterelnöknek. Ez a nyavalya általános a mi politikusainknál. S ezek a politikusok hiúbbak az asszonyoknál. Mert az asszony is szép akar lenni mindenik, de megelégszik, ha barnában szép, vagy szőkében. Míg a mi politikusaink egyszerre szeretnek lenni szép barnák és szép szőkék. És ez megy olyan nehezen.

Az ellenzék vezérei, kiket első ízben hívott össze a miniszterelnök a Klapka-tanácskozásra, gyönyörűen belenyugodtak mindenbe, a halottas kamrába való elvitelbe is, a miniszterelnökkel szemben, s játszották a szép szőkét, mire aztán visszatértek pártjaikba, ott is szépek akartak lenni, s játszották a szép barnát.

Ez volt a dolog genezise.

E sorok írója szemére vetette akkoriban az ellenzéknek a folyosón, mikor a holttest elszállítása miatt az első parlamenti vihar támadt:

- Hisz a ti vezéreitek csinálták a megállapodást.

- Hagyd el - felelték kesernyésen a kurucok -, a mi vezéreink is csak addig vezérek, míg a miniszteri szobára nem viszik.

Mindenki szép akart maradni, tehát minden szeplő az ártatlan Tisza Lászlón és a miniszterelnökön száradt. Így szokott az lenni közönségesen.

Tisza László restellte a maga szeplőit és a honvédegységen lemosta. A vén bajtársak megéljeneztek. A jelentés átment a lapokba. Horváth Gyula, aki mind a két ellenzékot kosztolja, preventív eszközökről gondoskodott, és a jelentést, mely a miniszterelnök parlamenti válaszaitól finoman szólva »némi« eltérést mutat, magával Tisza Lászlóval korrigáltatta ki tegnap este. A korrektúra természetesen a Pázmándy zsebében volt mert Pázmándyról nem lehet azt mondani, hogy nem tartalmaz szónok. Ha beszél, mindig van valami tartalom a zsebeiben. Egyszer egy szurony, egyszer egy kardbojt, most egy közönséges korrektúra. Ma ez volt a nagy ágyú.

A képviselők ellágyulva, pihegve üldögéltek a rettentő hőségben, zsebkendőikkel legyezve eszméket termő homlokaikat, mikor a »nagy zsonglőr« elpattantotta ádáz nyílát Szapáry ellen. Szent volt a hit az egész balon, hogy a nyíl, melyhez többen összerakosgatták a nádat és a mérget, mély sebet üt Szapáryn.

De a miniszterelnök, aki ha valamit elhibázott, az volt, hogy az ellenzéki vezérekkel tanácskozott és azokban hitt, s hogy nem a saját fejétől rendelte el rögtön az országos temetést, ismételte, amit már előbbi válaszában hallott a Ház, s nem hagyta magát kicsalogatni a süppedékes részletekbe.

Válaszát helyesléssel vette a többség tudomásul. Az ellenzék morajlott, zúgott.

Tisza László szólásra emelkedett fel. Az elnök közbeszólt:

- A szólás joga az interpellálót illeti.

Szapáry azonban arra kérte a Házat, engedje beszélni Tisza Lászlót.

- Halljuk, halljuk! kavargott minden oldalról.

Tisza László már nem volt olyan óvatos, mint Szapáry, belevágott katonásan az eset elhistorizálásába, per longum et latum, amivel magára szabadította a közbeszólók nagy raját, kik már napok óta ki vannak éhezve, s falánkan vetették rá magukat, különösen Károlyi Gábor és Thaly. Régen volt ilyen kövér falatjuk.

Elmondta, hogy az Akadémiát nem kérte a holttest számára.

- Elég hiba - süvíté Thaly.

- Majd mikor a képviselő úr rendez ilyen dolgot - szólt vissza Tisza László.

- Már Rákóczi megtaláltam. Elég az tölem - dicsekedett Thaly.

Majd a Múzeumra tért át, s megjegyzé, hogy a múzeumi igazgató ellenvetéseket tett.

Eredeti jelenet fejlődött ki.

Az öreg Pulszky ott ült az írói karzaton s hatalmas ősz fejét megrázta tagadólag. Az öregúr is szép akart maradni.

Thaly felkiáltott.

- Pulszky azt mondja, nem igaz. Pulszky a fejét rázza.

Az egész Ház, mintha vezényszóra tenné, megfordult az írói karzat felé.

Károlyi Gábor odakiáltott Pulszkynak:

- Mondja meg, hogy nem igaz! Szólaljon meg!

De Pulszky csak a fejét rázta, egyre rázta.

Nehéz helyzete volt Tisza Lászlónak. A közbeszólók valóságosan kergették, űzték, mint a vadászok a szarvast, ingoványokba, árkokba. S az öregúr tényleg megbotlott egy-kétszer, némi ellentmondásokba keveredve, amit többnyire csak a kifejezések kellő meg nem válogatása okozott, de amit az ellenzék kihasznált, gúnyos hahotában fakadva ki. Végre kigázolt nagy nehezen és leült.

Most Horváth Gyula jött a balszárnyon s rohammal mért egy-két csapást Tisza Lászlóra akinek az volt a tragikuma, hogy szép akart lenni.

Aztán Pázmándy konstataulta még egyszer, hogy eltérés van a miniszterelnök előadása és a Tisza László jelentése közt. Az ellenzék dőzsölt, tobzódott a jó kedvben.

Végre felállt Helfy (a nevezett első konferencia egyik tagja), hogy ő ugyan beleegyezett, »de«... Tudjuk már, mi az a »de«. Helfy is szép akart lenni.

Ezzel valahára véget ért a Klapka-ügy. Legalább egyelőre. A bosszankodó többség, melynek idejét ilyen kegyetlen dolgokkal rabolják, tudomásul vette a miniszterelnök válaszát, és a viharos incidens véget ért csak még az elnök jelenté ki, nagy csengettyűszó mellett, hogy a kérdés tárgyalása nem volt szabályszerű.

Ház tagjai meglepetve néztek oda. Szilágyi Dezső szatirikusan jegyzé meg kimenőben:

- Mért nem egy fél esztendővel később jelenti ezt ki az elnök?

Némelyek a fejüket csóválták tünődve:

Mit akar ezzel Bánffy?

Hát amit a többiek. Ő is szép akar lenni.

A szeplőket, ráncokat nem vállalja itt senki. Még maga Szapáry volt a legférfiasabb az egész Klapka-afférban, mert ami ódium neki járt, azt szépen elvállalta.

Sőt még a másokéból is valamelyest.

De nem folytatom bővebben a különböző képmutatások s gyerekes ingerkedések kidomborítását. Keveset, csak nagyon keveset az igazságokból mert mi tagadás én magam is szép akarok maradni.

AZ ÍV

XVI. Lajos udvaroncai, mikor a Palais Royal ablakaiban Párizs vészharangjait hallgatták, és a nép az este kivételesen nem volt hajlandó fölzendülni, gúnyolódva mondogatták: »A tehén nem adott«. A mi parlamentünkben is félreverik mindennap a harangokat avatott kezek, ürügy mindig van kéznél botrányra, s nálunk is arra kíváncsiak naponta a Ház látogatói: »ad-e ma a tehén?« Lesz-e botrány?

A tehén nem mindig ad. A Klapka-interpellációkban »kétszer adott«, harmadszor megbicsakolta magát és »nem adott«, ellenben a Hamburger Nachrichten dolga jól beütött. Ma Lobkovitz herceg hadtestparancsnok egy rendelete miatt zengtek-bongtak az ülés elején a nagy bádog kolompok a baloldalon, és viharról beszéltek de a tehén nem adott.

Igen békésen és csendesen folydogált le az egész ülés napirendje, mely a Csáky tárcájának utolsó részleteit tárgyalta. A vita alig állott egyébből, mint Zichy Jenő gróf, Thaly Kálmán és Csáky gróf hármában folytatott társalgásából. Csaknem valamennyi tételnél, a múzeumnál, a képtáraknál, a festőiskolánál, a műemlékeknél olyan egyforma volt a vita, mint két tojás.

*Felugrott Zichy, beszélt egy keveset, ki tudja mit,
Ekkor fölkelte Thaly, az is beszélt, ki tudja mit,
A t. Ház jobbra-balra dőlt szunyókálva...
Végül fölállt Csáky s megdicsérte a szép érdeklődést.
Ekkor új strófa kezdődék. Thaly volt szóláson.
Utána jött Zichy, s bús hangon énekelt egy darabig.
A t. Ház jobbra-balra dőlt szunyókálva...
Végül fölállt Csáky s megdicsérte a szép érdeklődést.*

Azaz, az Andrássy Tivadar gróf csinos, tartalmas beszédét, mely a jobb oldalon nagy tetszést keltett, még ki kell emelnünk. De a közoktatási vita is véget ért. Csákyt megéljenezték jobbról is, balról is, a pomázi Gül Baba, Lupa Péter pedig ezalatt úgy fölrozsáztta megint a Házat, hogy szinte képtelenség volt ezt ma viharosnak elképzelni.

Végre jött az indemnitás ügye. Wekerle válaszolt Horánszkynek az interpellációjára, bizonyítva, hogy a törvény hatálya június elsejétől kezdődik. Horánszky erre nekiment Szapárynak, aki viszont Keserű Nándorral váltott néhány szót.

Eddig minden rendben van. Máskor is így szokott ez lenni. Ámde most a kormánypártnak eszébe jutott, hogy kireparálja a szerdai vereségét egy név szerinti szavazással.

Az ellenzék fölmordult. Ezt nem engedi. Károlyi Gábor kivett fiókjából egy húsz képviselő által aláírt (készletben álló) iratot, melyben az aláírók a szavazásnak a következő ülésre halasztását kérik.

Igen ám, de tegnap már elhatározta a Ház, hogy holnaptól kezdve nem tart ülést. A szabadelvű párt erre meghátrál és nem kér név szerinti szavazást. Már most nincs értelme az ellenzéki kérvénynek (de hiszen azelőtt se volt), és mindenki azt várja, hogy visszaveszi.

Hm, de nem veszi vissza, mert úgy tetszik hogy a tehén akar adni!

A jobboldal zúg és méltatlankodik.

- Halljuk az aláírt neveket!

Lázár Árpád jegyző olvassa:

- Károlyi Gábor, Csanády Sándor...

A jegyző megakad, nem tudja kibetűzni a következő nevet. Kun Miklós a szélsőbalról rámordul:

- A jegyzőnek olvasni is kell tudni!

- Ellenzéki jegyző! hahotáz a jobboldal harsogón. (Jólesik a bosszúságra ez a kis csemege.)

A jegyző végre kisilabizálja a nevet és megmenti a történelem számára: Pogrányi József.

- Hol van? - rivall a mameluktábor.

Pogrányi nincs sehol. Lázár Árpád pedig akármilyen kétségbeejtő arcot csinál, nem tudja elővarázsolni. Folytatja az olvasást:

Thaly Kálmán, Vajay István...

- Hol van? tör ki ismét a fergeteg. Óriási zaj támad. Emitt is, amott is emelkednek föl a padokban »házsabálysónokok«, akik mint a cölöpök, mereven állnak a hullámozó tengerben, farkasszemet nézve egymással. Polónyi fölront az elnökhöz és rá akarja vettetni a nevét az ívre... Az elnök megtagadja. A csöngettyű egyre perlekedik és rimánkodik a zajban. A tehén csakugyan ad!

Horváth Gyula megrezgeti mindig lázas hangját. Csendet követel az elnöktől vagy oszlassa föl a Házat. Bokross a házsabályokból azt magyarázza ki, hogy a szavazást e jelen körülmények közt másnapra kell kitűzni. A Ház változtassa meg előbbi határozatát és tartson holnap is ülést.

De ez nem tetszik a hegyen. Polónyi azt bizonygatja, hogy a szünet utánra kell halasztani a szavazást. Ez így szebb lenne. Fenyegetőzik egy kicsit Lobkovitz-cal is.

Végre fölkel Ugron Gábor és férfiasan felszólítja az indítvány aláíróit, hogy tekintettel a koronázási ünnepre, vonják vissza kérelmüket.

Ni, és ez az okos beszéd tetszik. A higgadtabb elemek a hegy aljából rászólnak Károlyi Gáborra, az indítvány benyújtójára:

- Vedd vissza a kérvényt!

Az azonban köti magát. Ő nem veszi vissza. Szerencsére éppen Szapáry beszél, s ezalatt a korifeusok körülcirógatják a grófot. Vegye vissza azt a papirost... Ámde nem használ ez sem. Károlyi nem tágit. A miniszterelnök már befejezte szavait és az ország tanácstalanul áll abban a dilemmában: tartson-e holnap országgyűlést, vagy várja meg, amíg Károlyi Gábort megpuhítják.

Mert a radikális grófot ott puhítja Apponyi, Irányi, Ábrányi, Bartók, Bánó a szögletben és Bánffy izgatottan várja az eredményt... De az Apponyi »szirén-hangja« is kevés Károlynak. Az elnök nem tudja, mit tegyen. Időt, időt! Valaki fölkiáltja hozzá:

- Kérünk öt percet!

Ez jó eszme. Az elnök megadja az öt percet és ezalatt az aláírók nagy része visszavonta aláírását az ívről.

Erre aztán a Ház egyszerű felállással tudomásul vette a miniszter válaszát.

A tehén eszerint adott de nagyon keveset.

A TÖBBSÉG

Valami misztikus homály fűdi a laikusok szemében. Köd ül az óriás sárkány fölött, melynek nem hét, de kétszáznál is több feje van. Ezen töpreng ezer meg ezer agy. Az újságírók, kivált az ellenzékiek, nagyító-üvegen figyelik a diagnózisát. Ha ásít, azt mondják unatkozik, bizonyosan rászánja magát valamire. Ha lomhán sütkérezik a napfénynél, ráfogják, hogy már elaggott. Ha lélegzetet vesz, felriadnak, hogy ébredszik. Ha megmozdul, ujjonganak, hogy immár lázadozik. Ha nő, gúnyolódnak vele, hogy könnyű híznia a húsos fazekak mellett. Ha fogy, összenéznek: »Ez bizony hektikában van«.

Pedig nincs semmi baja. Egészen normális életet él s egészségesebb test, mint valaha volt, dacára, hogy a szertelen kíváncsiság, mely körülötte ólálkodik, mindennap új és új szimptómákat fedez fel: lázat, végelgyengülést, de ez csak szóbeszéd, fantom. Nem a többség a beteg, hanem a kisebbség. A kisebbséget, a reménybeli örökösöket gyötri a türelmetlenségi láz, amiből a beteges képzelődés származik.

A többség nyugodt, csendes és összetart jobban, mint valaha. Valóságosan öntöttvasból van. Darabokra össze se tagolható, mert csak egy vezére van: Szapáry. Palotaforradalmak elvetett magváról, intrikákról, klubbeli cselszövényekről fecsegnek az ellenzéki lapok, hogy magukat érdekesebbé tegyék. Nevetséges! Ki intrikálhatna ebben a szürke egyformaságban?

A hatalmas Tisza, kihez hogy jellemben hasonlót találunk, Deákot kivéve, vissza kell mennünk a történelemben egészen Hunyadi Jánosig, csendesen húzza meg magát képviselőtársai közt, még csak köhögni is restell, nehogy azt is valamire magyarázzák. Ő, aki arra volna hivatva, hogy első képviselő legyen, voltaképpen a kilencedik miniszter. Tudja isten, ez tán hibája is. Nem annyira a képviselői kívánságok felé húz, mint inkább a kabinet tanácsadója, a minisztereknek segít gondolkodni, nem a képviselőknek s azt is azzal a szerénységgel, mely nem akar befolyásolni, hanem csak segíteni.

Szükszavú, színtelen kevésnek akar látszani. Ha mond is nagy nehezen valami véleményt, olyan igénytelenül teszi, hogy egy-egy lapos, szokásos mondásnak, vagy éppenséggel diplomatikus kitérésnek látszik, s ezzel el is ámít sokakat akik még ki nem ösmerték, hogy az ő szavaiban nagy tapasztalás és valóságos patriarchai bölcsesség rejtőzik, mélyen a gyenge tekintetek előtt. Megjegyzései hasonlatosak azon rézgarasokhoz, amelyekkel a múlt században a barátok kártyáztak a kolostorokban a gvardián szeme láttára; mindenik ilyen garasban belül egy körmőci arany volt elhelyezve.

Azt kérdezte miniszterelnök korában egy ízben a parlamenti folyosón egy ismerős főúr:

- Zavarban vagyok a búzámmal az idén. Nem tudom eladjam-e vagy ne? Persze attól függ, lesz-e háború. Mit gondolsz, kegyelmes uram?

A hatalmas kormányelnök, aki akkoriban a Sándor utcai házból proklamálgatta Európának a monarchia külügyi magatartását, csendesen lesütötte a fejét és azt dörmögte a bajusza közt:

- Hm. Én már eladtam a magamét!

Mikor az öreg Péchy Tamás interjút közölték a lapok közvetlenül az elnökválasztás előtt, a szabadelvű pártban sokan említették fel rosszállólag:

- Megfoghatatlan - mondák -, hogy tehetett ilyet Péchy? Egy volt elnök!

Tisza lecsitította őket szelíden.

- Bismarck még nagyobb ember, mint Péchy, s még nagyobb hibába esett, mint Péchy.

Arra a kérdésre, miért ajánlotta maga után miniszterelnöknek éppen Szapáryt, így felelt Tisza kitérőleg (de ezt talán már meg is írtam valahol).

- Az én kormányzásom alatt kétszer kellett őt mellőznöm, s mind a kétszer korrektül viselte magát.

Mennyi filozófia, mennyi emberismeret e néhány szóban.

Tisza nem akar semmit. Minden utógondolat nélkül ül a képviselői padokban, kétségtelen. S akik ezt a nevet viselik, mind érzik, hogy ezzel egy nagy kötelezettség jár a szituációval szemben. Hamarabb kezdhet a szabadelvű párt kötelékén lazítani Urbanovszky vagy a legbárányabb mameluk, mint sem egy Tisza. Tisza Istvánban forr bár a tettvágy, de a földöt soha szét nem veti. A fiatal sast csak röpködni tanította meg az apja, de ragadozni nem. Ami pedig Tisza grófot illeti, az meg éppen a harmóniára dolgozik. Vérében van. Igazi típusa egy főúrnak, nem amilyenek vannak, de aminőket óhajtunk. Osztódik a munkában a legerősebbekkel, de a dicsőségből, hatalomból elszalad a maga része elől a leggyengébbek közé. Mégse népszerű. Csak hasznos.

Nagy rémálom tehát ez a sokat hangoztatott Tisza-klikk. Született a Linder Gyurka elméjében s mint kacska hízott, egyre hízott az Apponyiék udvarán. Ezenkívül pedig nincsen a pártban senki, aki az anyaméh szerepét vihetné, aki köré a raj összegyűlhetne. Még csak akadékoskodó alvezérek sincsenek. Horváth Gyula volt az utolsó bölény. Elment, odavan ő is.

Annyira egyforma a párt, hogy szinte konsternációt okozott egy pótkerületből most megválasztott képviselő, aki egy régi képviselőtársát arra kérte a klubban:

- Légy szíves, mutass be a korifeusoknak!
- A korifeusoknak? - szólt emez csodálkozva. - Hát kik azok?
- Nem tudom, kérlek. Csak úgy gondoltam.
- Nincs itt, barátom, más fényesség, csak a Demkó Pál óralánca.

Ami természetesen csak a vezérkedésekre értendő, mert hiszen vannak kiváló férfaink, meg ugyanazon egy fának is másfélék a gyümölcsei. Vannak rajta nagyobb-kisebb almák. Hát itt is vannak nagyobbak, kisebbek, de mind egy fán csüngnek. Az öreg Kemény János csendes rezignációval nézi az idők folyását. Dörmög, dörmög, mert szokása, de a hibákat is bizonyos atyai szeretettel korholja. Falk Miksa csak úgy a tempó kedvéért tesz néha egy-egy bíráló megjegyzést. De amikor nagyobb hiba esik, nem sajnálja sokszor a nimbuszát is elhozni, hogy azzal, mint valami paláستtal betakarja. Bokross Elek, ez a nyílt eszű okos politikus, a Szapáry bizalmas tanácsadói közt van. Széll Kálmán szakított Politika asszonysággal. Tibád megcsóválja néha a fejét, de a csóválásnál tovább nem jut el sohasem. Körösi Sándor szívében megnyilallik némi revolucionális elem, de csak akkor, ha a rabruhájára gondol, amelyik a szekrényében lóg, de amit már nagyon összerágtak az egerek. Hegedüs hű Szapáryhoz s Hegedüshöz hű Jókai. Darányi nem született forradalom csinálásokra. Huszár Károly bárót se tudnám elképzelni a barrikádokon. Sehogy sem bírom hát elképzelni, kik azok a »lázadozó kitűnőségek«, akiket az ellenzéki sajtó emleget. Csak tán nem gyanakszanak Podmaniczky Frigyesre?

Nincs a többségben semmi baj, tisztelt ellenzéki urak, akik egy napig a »kisebbik többség« név alatt néztétek magatokat a tükörben a többség kompakt, s meg van teljesen elégedve Szapáry gróffal. A többség hangulata sohase volt jobb, mióta én (aki újságíró létemre sokat megfordulok köztük) figyelem. S ez onnan van, mert Szapáry jobban respektálja a pártot, mint Tisza. Tisza erős volt s az erő diktátorságra csábította. Az emberek aprókká, tehetetlenekké váltak egyéniségével szemben. Úgy, hogy egyszer már Sztányi Bernát is kifakadt a klubban: »Legalább a klubszolgát választanánk mi magunk«.

Szapáry, aki azzal a nemes akarrattal lépett a bíborszékbe, hogy a nemzetet a hasznos reformok terén előre vezeti kiváló minisztertársaival valóságosan a közvélemény úterén tartja örökké a tenyerét. Gondosan számba veszi, mit akar a párt, mit akar a közvélemény. S ez az ő gyengesége, ha gyengeségnek lehet nevezni. Lehet egyrészt, mert a közvéleménynek eleget tenni s nagy reformokat kivinni nem lehet egyszerre. Mert a világ, fájdalom, úgy van berendezve, hogy nem az okos emberek vannak benne többségben. Márpedig az okos emberek akaratát kell mégis köröszülvinni. Ebből áll a kormányzás mestersége.

Szapáry összes eddigi hibái erős alkotmányos érzületéből eredtek. Hibák, amik az erényekből sarjadzanak. Enged a sajtó nyomása alatt, enged a párt nyomása alatt, enged az ellenzék nyomása alatt. Egy valóságos higany ember; minden nyomást, minden áramlatot megérez. Abban a képzelődésben él, hogy gyenge, pedig egy hipochondrikus Herkules, majdnem olyan erős, mint akár Tisza volt, még a saját pártjára is ránehezédhet, mert a párt érzi, hogy az

egyetlen alkalmas államférfiú a mostani viszonyok közt a kormány élén. A párt érzi, hogy a fúzió esélyei közelednek s hogy ő az utolsó kő, amiben Apponyi megbotlott.

Azazhogy még ma van néhány kő, de ha a parlamenti viszonyok nem változnak, a nyugodt tanácskozás hiánya, mint egyetlen kisegítő expedienst hozza előtérbe a fiatal parlamentarizmus megmentésére a fúziót, a rakoncátlan ellenzék egy részének bevonását. Nem tudni, elég jó-e ez az út Horánszky úréknak a Lloyd-épületben? (Cukorral nem igen lesz ez behintve.)

Ilyen viszonyok közt Szapáry ereje képezi a többség egyetlen reményét. A vezér öntudatára jut-e ennek? Nagy kérdés ez. Láthatta, hová viszik az engedékenységek. Ott van legújabbán a Klapka-ügy. Mindennap engedett valamit, az ellenzékiek mindennap többet kértek, s ha még egy-két napig tovább politizálhatnak a holttesttel, még tán arra is perszvadeálták volna a miniszterelnököt, hogy a nagyobb pompa kedvéért ő is temettesse el magát Klapkával. Az engedékenység nem jó politika. Az engedő természetű ember nem tudja, hol áll meg a végén. S azok, akiknek enged, soha sincsenek megelégedve, mert örökké azt hiszik, hogy: »Hátha még engedett volna valamit!«

Ezek egyébiránt apró hibák. A nemes jóakarat és igyekezet kinyomata van rajta Szapáry minden dolgain, s el lehet mondani, hogy nincs Európában becsületesebb kormány a mienknél s szabadabb levegő, mint a mi országunkban.

Mit panaszkodnak az örökké zsörtölődő nénikék?

Nincsenek megelégedve a parlament hatalmával? Hát erősebb-e valahol a parlament, mint minálunk? Tesznek itt valamit a parlament akarata ellen? Szinte azt lehetne mondani, hogy túlon túl becézgeti a közvéleményt a kormány.

Felnyögnek az arisztokrácia térfoglalása miatt. Ugyan, ugyan uraim! Hát hol van az az arisztokrácia? Hiszen ott ül a temető előszobájában, a főrendiházban, de nincsen semmi tekintélye. (Önöknek az esze persze váltig a kaszinó uracsain jár, akik úri jukszokat csinálnak.)

Legszebben jellemezte a Szapáry-kormány tisztaságát egyetlen szóval egy mameluk, akitől azt kérdezték X úrnak a mandátumáról, meg lesz-e semmisítve vagy nem?

- Nem hallottál valamit a beavatottaktól?

Itt nincsenek beavatottak. A mi pártunkban mindenki egyenlő. Valaha azért voltunk egyenlők, mert egyikünk sem tudott semmit. Most azért vagyunk egyenlők, mert mindnyájan mindent tudunk, ha az igazságot eltaláljuk.

Az igazság van a Szapáry címerpajzsán. Ezzel a bekötött szemű szép istenasszonnyal lépett szövetségre. De hogy annak a pallosát kezelhesse, ahhoz erő kell. S ezt megadja neki a többség, mely rendületlenül áll mellette. Csakhogy a szép istenasszony is csak asszony, sok apró szeszélyei vannak.

S lát a kötelék dacára is szemeivel.

Látja, hogy a miniszterelnök nyugtalanul kel fel néha piros székéből a Házban s ringó, könnyed léptekkel átmegy a baloldalra. Túl az első padon, túl a másodikon s lekuporodik Polónyi mellé: suttognak, tárgyalnak nagy bizalmasan. A többség padjain lassú, óvatos suttogás kél.

- Nézd csak... nézd csak!

Lassan-lassan észreveszik a többi mezőkön is. Irányi megfordul irígykedve. Apponyi szemérmatosan lesüti a szemeit.

A nap erősen süt be az üveglakon, s aranyos sziporkái táncolni kezdenek a terem közepén.

A mamelukok szeme káprázik a vakító fényben, s amint mereven nézik a két tanácskozó alakot, egyszerre összefoly előttük, s szinte alig tudják már kitalálni: melyik közülük a miniszterelnök.

Majd csodálkozva mélabúsan kérdik egymástól:

- Mi lelte ezt a mi vezérünket, hogy olyan gyengének képzelet magát?

De hát Polónyi? Az volna még az érdekes, hogy minek képzelet magát ilyenkor Polónyi?

*

Ezért mondom én, hogy Szapáry egy hipochondrikus Herkules.

Rázza meg magát, ne mutassa a gyengeség jeleit, képzelet el, hogy nagyon erős és igazán nagyon erős lesz.

A MAI ÜLÉS

[júl. 12.]

Minden poézis elfogy. Az arany varázslatos csengése is közönségessé válik, amint mindenkinek a mellénye zsebében fog csörögni, nemcsak az Akadémia babérkoszorús pályanyerteseiben. Pedig kis idő múlva már nemcsak Szász Károlyt és Vargha Gyulát fizetik arannyal, hanem a csizmadiákat meg a szabókat is. Apolló hasztalan zokog a magyar Helikon berkeiben ezen a profanizáláson.

Az »arany ember« ma terjesztette a Ház elé a valutajavaslatokat, melyek a nagy határköveket jelentik pénzügyi és gazdasági viszonyainkban, s melyeket örömmel üdvözl minden párt. De mielőtt a javaslatokra került volna a sor, a Ház Wekerlével megköstöltatta egy kicsit a leszavaztatás gyönyöreit.

No, de ezt is merő szeretetből tette. Bizonyosan eszébe jutott a Ganz-gyár dísz utazókocsija, melyet Wekerle ebben a szellemes formában utasított vissza:

- Köszönöm... nem akarom, hogy hozzászokjam ehhez a nagy kényelemhez és nehezemre essék majd lemondani róla.

A Ház sem akarta, hogy a miniszter hozzászokjék ahhoz a nagy kényelemhez, mellyel valutajavaslatait fogadják és valamely adóemelésnél nehezére essék lemondani róla.

A kérdés, melyben a pénzügyminiszter megbotlott, egészen intim természetű háziügy volt: a ház tisztviselőinek szolgálati szabályzata. Apponyi indítványára levették a napirendről; a Kossuth-album aláírása céljából sok ellenzéki képviselő időzik a fővárosban s így többségben voltak a szavazásnál. Aztán meg kormánypártiak is szavaztak velük. Az elnök ugyan meg akarta menteni a javaslatot, mely inkább az ő ügye, mint a kormányé, de nem ment. A Ház makacszkodott. Minek tart üléseket ilyen melegben?... Érezze ő is az izzadó oroszlán haragját.

A kis csetepaté után rákerült a sor a valutára, arra a dologra, melyhez sokan fognak beszélni, de amelyet a pénzügyminiszteren és államtitkárján kívül csak öt-hat ember ért igazán a Házban: Hieronymi, Hegedüs, Tisza István, Horánszky.

Ezzel be is zárul a sor. Azazhogy még Molnár Józsiás is érti, de nem a Wekerle lim-lom javaslatait, hanem az ő saját külön önálló valutaterveit, melyekkel nemrég a Házban megkezdte az üdvös versenyt a pénzügyminiszterrel.

Hegedüs Sándor átvette az előadói széket és a Ház elé tárta a javaslatokat. (Valószínűleg ugyanakkor mormolta le a maga előterjesztését a bécsi előadó is.) A padok nem voltak nagyon sűrűn belepve, az érdeklődés inkább a karzaton égett nagyobb lánggal, ahol sok, erősen finanszagú úriember nyelte a szavakat. Ott csillogott az írói karzaton Enyedi Lukács, mint tanácsos szemüvege is, aki a tárgyalásokhoz a szélsőbali olajcseppeket szolgáltatatta. (Neki sok része van a szerződések közjogi előnyeinek kivívásában.)

Az ülés derekán felállt Wekerle pénzügyminiszter és egy hosszú beszédben, melyet valósággal templomi csöndben hallgatott a Ház, kibontotta a nagy reform egész szövevényét. Tisztán, világosan beszélt, mely lebilincsel és beszéde nagyszabású voltával ráhintette a napra az ünnepélyes színezetet.

És amíg beszélt, amíg festegette a jövő pénzügyi helyzetet és öntötte az arany garmadákat a Ház elé, a sok arany elkezdett görögni, csörögni, az aranyak után megmozdultak a fantázia szárnyai... Épültek, emelkedtek magas gyarak, s azokban nem idegenek voltak, hanem magyarok, jöttek-mentek büszke gályák, hasítva a tenger hullámain és hordva a nemzeti munka termékeit. Egyszóval egy új kor hasadását láttuk.

Mikor a miniszter befejezte beszédét, általános ováció volt a felelet a Ház minden oldaláról. A pénzügyminiszter nagy népszerűsége hangzott ebben. De hiszen, jó lesz elhozni neki azt a díszkocsit, nehogy könnyű legyen neki a lemondás!

Szólt Gaál Jenő és végül Szapáry László gróf, a főudvarmester fia, aki egy csinos, sikerült szűzbeszédben kijelentette, hogy bizalommal viseltetik a bácsi kormányának politikája iránt.

Ez a kijelentés persze nagy meglepetést keltett. Molnár Józsiás, Wekerle versenytársa is oly megtörtén emelte e kijelentés után szemeit a fiatal grófra, mintha ezt mondaná:

- Vége... Még csak abban bíztam, hogy ön nem viseltetik bizalommal a kormány iránt... Ez az egy reményem is odavan!

A gróf igen rokonszenves külsejű ifjú s csengő hangon beszél. Hogy szereti a munkát a nehéz végénél megkezdeni, azt azzal bizonyította be, hogy a legnehezebb kérdésnél tartotta meg a szűzbeszédét.

A HÁZ KÉPE

Egy nyár ismét elsuhant észrevétlenül a Ház együtt van megint. Nem észrevétlenül, visszavonom a szót. Már ti. a nyárra nézve. Hisz a föld ott künn egy terméssel többet hozott, s a fákon megnöttek és megértek egyszer a gyümölcsök azóta. De a Ház felett csak úgy észrevétlenül suhant el egy ülésszak. Együtt van újra, hogy valami dologba kezdjen. Pirosabb, üdébb, egészségesebb arcok, de a régiek s egy-egy vonással öregebbek.

Népes minden zug. Népes, mert első ülés van, mert az újdonság ingerével bír. Az első őszi ülés mindig a háznagy bemutatója. A háznagy produkálja magát. Míg a Ház szünetel, a háznagy dolgozik. Valami ötletet minden ősze megkíván tőlük a Ház. Ez már tradíció. Bezerédy csinálta a kandallókat, Teleki csinálta a trafikot, Almássy megcsinálta az elnöki katedra elé a sorompót. Minden alkotás nagy szenzációt csinált a maga idejében s azóta úgy tűnik fel a háznagy, mint egy nagy tyúk, amelyik minden évben egy tojást tojik.

S mennyi jellemző a háznagyok műveiben. A kandallók, e nyájas kedves rokokó tárgyak a kedélyesség idejéből, mikor még együtt adomázott az ellenzék a kormánypárttal a folyosókon, a sorompók már a véderői harcok tanulságán meghízott gondolat határt vont az ellenséges

táborok közé. A trafik a Szapáry-kor békés kezdetét mutatja. Kéklő, alig átlátszó nehéz füst borítja már ezt az időt.

Tizenegykor betódnak a képviselők élénken, vidám robajjal. Száz felől hallik a nyájas udvariasság frázisa. »De jó színben vagy! Ember, meghíztál!«

De akiket a levegő meghízalt még hagyján. Sokkal szívesebben veszik körül azokat, akiket a király tett súlyban nagyobbakká. Itt Láng Lajosnak gratulálnak a rendjeléért, ott Lukács Béla felé siet egy csoport, ki lassú léptekkel halad székéig, amelybe ma ül először, tompa nyugalommal törökös arcán (csak egy csibukot kellene elébe tenni és egy sorbetes csészét), s nagy lélegzetet véve néz szét: Milyen egészen más innen a kilátás!

A kabinet karéja teljes, csak Bethlen András hiányzik. Fejérváry arca kipirosodott a fenyvesek közt, s fényét visszanyert szürke szeme Thalyt keresi. Szilágyi karcsúbb, mint volt testi súlyban is vesztett. Wekerle arca szinte tündöklök, szellemi súlyban azóta is sokat nyert. Szögyény is előjött még egyszer szétnézni ide talán utoljára. Elég csendes, jó ember volt és némi hasznót is tett az országnak szaporítván a személyforgalmat a magyar államvasutak bécsi vonalán.

Mellette feltűnik ezerráncu homlokával Csáky, ez idő szerint a legérdekesebb miniszter. Mert ő áll most a mázsáló ládán s kiderül mennyit nyom.

A vezérek is mind itt vannak. Szapáry nyugodtan ül le helyére, végignézve hatalmas pártján, mely kedvteléssel tekint a téli hadjárat elé. Vele szemben Apponyi a jászberényi beszédétől ki nem fáradva, hihetőleg magyarországi »erkölcsi birtokain« mereng, míg az ispánok, számtartók, a háta mögül gratulálnak neki a tegnapi őszi vetéshez. Ugron erőből duzzad, csak az öreg Irányi, szegény, van rossz színben.

De ím megszólal a régen nem hallott csengettyű, az elnök föllépett katedrájába, minden szem odatekint s egyszerre felötlik a Csávosity háznagy új alkotása.

A katedre kiterpeszkedett, megnyúlt, még egyszer olyan magas, mint volt s a zöldes aranykopjára tűzött szövetsátor eltűnt körüle.

Nyitott az egész mező. Az elnöki szem a magasból lát jobbra-balra. Fent ül elérhetetlenül, nagy távolságban, szédítőn a Ház felett. Az emberek apróknak látszanak alul, csak a szózatjuk hallik fel.

A jó öreg mosolygós országcímer is odavan a háta mögül; hanem az új Futtaki-féle címer került helyére: két fehér, angolos szabású szoknyába öltözött női alak, egyik szőke, másik barnább (a barna a kormánypárti), szárnyakkal, formás csinos lábakkal, tartja a címerpajzsot.

A címer alatt egy koszorú nyúlik el, ismerős rézkrajcárosokról, de az »1 krajcár« felirat helyett e négy szó került oda: »Bizalmam az ősi erényben«. (Ezt természetesen a címertartó hölgyek mondják.)

Az egész dekoráció nincs elég jól kigondolva s ez aztán menti azt is, hogy elég rosszul van megfestve.

Hanem az elnöki állás emelése, habár csak az ülőhely emelésével kezdődik is, igen jó ötlet és csak az a kár, hogyha már benne voltak az asztalos munkában, nem radikálisabb reformot vittek keresztül.

Miért ne lehetett volna például csináltatni az ellenzéki padok alá egy süllyesztőt?

Bánffy megnyomna egy gombot, s az ellenzék tetszés szerint eltűnnék a mélységben. Megnyomna másik gombot és újra előjönne. Milyen gyönyörű lenne! Sőt lehetnének parciális süllyesztők is. Egy gomb és csak Károlyi Gábort nyelné el a talaj...

De ez csak az én privát ideám. S az idea magában semmi. Ahhoz egy háznagy is kell. Sőt a háznagyhoz egy új nyár is kell, lévén a nyár nélküli háznagyok olyan meddők, mint a háznagy nélküli ideák.

ORSZÁGGYŰLÉS

[okt. 2.]

Olyan ülés, amelyről nem lehet karcolatot írni.

És ebben van a helyzet rajza.

Azelőtt a pénzügyminiszterek expozéja volt a kóbor élc meg a keserű humor melegágya; most pedig mindenki komolyan hallgatja és senkinek sincs eszében élcelődni rajta.

Mikor Wekerle az ülés elején fölkel, hogy előterjessze az expozét, a Ház a legérdekesebb képek egyikét mutatta.

Sűrűn benépesedett padok, telt karzat és agyonzsúfolt hírlapírói páholyok. (Ide járnak a pénzügyi szakértők is ilyenkor.)

A miniszter beszédét mindenki figyelemmel és látható meglepedettséggel hallgatja. Ünnepi csend az egész Házban. Nem mozog senki helyén idegesen, nem fintorgatja az arcát senki gúnyosan, nem szövődnek a homlokra ráncok, a Helfy helye pláne üres. (Minek is számítgassa Wekerle után a milliókat, mikor abban Kossuth is bízik!)

Csak olykor-olykor hangzik egy-egy kötekedő megjegyzés a nemzeti pártról, efféle:

- Mézes madzag! (Beöthy Ákos tartja annak azt a százezer forintot, amivel a 48-as honvédeknek adnak a jövőben többet.)

- Helyes, csak úgy legyen! (Ez meg a Horányszky megjegyzése az igazságosabb adóreformra nézve.)

A miniszter minden közbeszólásra gyors választ ad, s ezzel a támadás le van fegyverezve, a hatás pedig fokozódik.

Egyes részeknél, mint a konverzióra és valutaszabályozásra vonatkozó kijelentéseknél, általános volt a tetszés. Mikor a fölösleget jelentette be, mely 14,047 forint dévaj mosoly futott át a termen, mintha ezt mondaná mindenki:

- Nini, hisz ez a tavalyi gyerek! Egy cseppet sem nőtt azóta.

Nem bizony, sőt egy kicsit meg is fogyott: 678 forinttal. Ennyivel volt több a tavalyi expozében a fölösleg-egyenleg.

No, de a fő az, hogy megvan a kicsike, él és jólesően gagyog; ha az isten segít, ember lesz belőle. Meg is éljenezték urbi et orbi.

Jó hatást keltettek a miniszternek a pénzügyi adminisztráció rendezéséről és adóreformról mondott szavai.

A beszédet végül hosszan, lelkesen éljenezte a szabadelvű párt.

Azután megválasztották az állami számvevőszékre az elnökjelölteket. Beadtak 176 szavazatot: Hieronymi Károly 165-öt, Miksics Kálmán 98-at s Hosszú József 91-et nyert. Mindhárman jelöltettek.

Horvát jegyzőül Josipovich Gézát választották meg.

A Ház október 17-ig érdemleges ülést nem tart.

A T. HÁZBÓL

[okt. 19.]

»Történetírói fejjelek« elgondolva a mai ülést, szinte fel lehet kiáltani: Oh gyerekek, oh nagy gyerekek! Ti, ti, akik a haza apáinak nevezettek.

Egy lehelet s el van fújva a keresztelési kérdés, szinte észre se veszik, hogy a Csáky és Szilágyi keze rajta van már a kilincsen, s hogy Wekerle is mozog. A »fekete asszony« se olyan rémítő már. Senki sem agyarkodik többé a Gerlóczyra, se Gebhardtra. Előjött a szokott kísértet, a mi speciális nemzeti Mikulásunk, mely olyan, mint a fiumei cápa, hogy nagy unalom idején okvetlenül kibukkan: előjött az öreg Hentzi, s egyszerre felpezsdül az ásítózó tábor. Azok az urak, akik hangulatcsinálásban utaznak, megelevenednek, felgyűrnek ökleiket, rázzák fejüket és verik félre a harangokat:

- Itt van az öreg Hentzi. No, csak hogy eljött. Nem hagyja ő cserben az embereit, akik belőle táplálkoznak. Itt van megint.

Csak az a megfoghatatlan, hogy miképpen jutott be a Házba.

De bejutott. Behurcolták a hajánál fogva. A budai szobor-meghívó ügyét tárgyalják. Két koszorúról van szó: egyet Lobkovitzék tesznek a honvédek szobrára, egyet Ivánkáék a Hentzi szoborra. Valaki azt mondta rá:

- Hiszen jó gondolat az egész. Mintha én megcsókolnám a te feleségedet, hogy te azért megcsókold az én feleségemet.

S ez a kis csókolódzás csapja a nagy zajt. Sőt nem is ez a Háznak semmi köze hozzá, a Ház csak egy meghívót kap ehhez a szertartáshoz. A Házban csak ekörül forog a szó.

Azaz forog ott mindenről. Ünnepestes hangulat ömlik el a tömött sorokon, mint nagy ülések idején; mind a kilenc miniszter ott ül a helyén, még Bethlen is eljött, botjára támaszkodva. Fent a magasban a nevető tigrisfej (a Bánffyé) nyugtalanul mozog ide-oda. Köröskörül a karzatok félkarikája zsúfolva van szép asszonyokkal: még Jászai Mari is eljött egy kis színészetet tanulni. Katonatisztek és jól táplált arcú delegátusok élénken tarkállanak ki, a selyemköpenykék és a csillámló tollas kalapok közé elültetve.

Miniszterelő Eötvöst küldik elsőnek a támadási rohamba. Mély csönd terül el a Ház fölött, csak az öreg Pulszky mély lélegzetvétele hallatszik a hírlapírói karzatról. A Károlyi Gábor szemei gyűlöletes, pirosuló fényt szórnak, mintha két ametiszt lenne. »Az én témám ez« gondolja magában, s mint egy ugrásra készülő leopárd, könyököl végig a padon.

Eötvös ezalatt beszél. Szépen beszél. Elméje hasonlatos ahhoz a fényhez, mely a mocsarokból gyúlik ki s mely eltéveszti azokat az utasokat, akik követik, akik azt hiszik, hogy az egy lámpásos ember. De e fény bár csalóka, mégis szép és gyönyörködtető.

A jobboldal is szívesen hallgatja Eötvöst... A fordulatokat beszédjében, a plasztikát, a humort, az ötletbőséget, a nyelvének bűbajos édességét. Hozzá hasonló szónokunk nincsen.

Föl is pendülnek a szélsők egy-egy játszi mondatnál vagy egy szép képnél; végighömpölyög a tetszésmoraj, de az Apponyi gránicnál megáll. Odát még nem tudják, mint mond majd a vezér, ki némán és bizonyos kacér szendeséggel ül törzstisztjei, Ábrányi és Horváth Gyula mellett.

Eötvös egy határozati javaslatban csucsorodik ki. Elfogadja a program egyik részét és helyesli. Azt, hogy Lobkovitzék koszorúzzák meg a honvédszobrot. A Hentzi szobrát is megkoszorúzzhatják, de csak Lobkovitzék.

Zajos helyeslés viharzik fel a balon. Az elnök csendért csenget. A megfigyelő szemek két dolgot kezdenek észrevenni, hogy az ország címeréről az elnök háta mögül eltűnt a koszorú (Micsoda? Hát azt akarják elvinni Hentzinek), és a felirat a »bizalmam az ősi erényben« és hogy a szélsőbali padokon hiányzik Polónyi. Mint a futótűz kezd terjedni mindenfelé a nagy férfiú távolléte, különféle kombinációkra adván alkalmas anyagot.

- Polónyi nincs itt.

Fölfedezi a dolgot Krajszik, s tovább súgja a feljebb ülő szomszédjának a becses leletet.

- Polónyi nincs itt.

A tovább ülő szomszéd (ezúttal Luppá Péter) még hátrább súgja egy paddal:

- Polónyi elment. (Mert bizonyosan azért nincs itt, hogy elment.)

Lévai Antal is jó ember: szívesen közvetíti a politikai megfigyeléseket.

- Polónyi megharagudott. (Mert bizonyosan azért ment el, hogy megharagudott.)

A negyedik ember mohón terjeszti a szomszédoknál.

- Polónyi összetűzött a pártjával.

S így húzódik a hír feljebb-feljebb örökké módosulva, észak felé a Ház patkóján; a középnel már »Polónyi velünk van ebben a kérdésben«. A kormánytömb vége felé meg már bizonyosan ő lenne kiszemelve belügyi államtitkárnak, de...

Feláll Szapáry Gyula gróf, s újra csend lesz, csak a Károlyi közbeszólásai zavarják meg koronkint. Tárgyilagosan fejt ki a kérdést arról az oldalról, amint ez a Házban prezentálja magát s Eötvös beszédjére, ki egy fél óráig festette felháborodott hangon, hogy a honvédeket nem tekintették hadviselő félnek a császári katonák, visszavágta, hogy hiszen éppen azért lesz az a koszorú nagyjelentőségű. Negyvennégy esztendő múlva meghajolnak a közös tisztnek a rebellerek szobránál.

Hiába zajgott Károlyi Gábor. Hiába ugrándozott Zichy Hermann (ismeretes név, de csak a forradalom utánról), hiába rázta fejét az eleven Hentaller magyar szívvel van az átérezve, amit Szapáry mondott, ajánlván aztán a Háznak az egyszerű »tudomásul vételt«.

Most Apponyi kelt fel, felriadó tapsok közt. Az egész Ház hullámsani kezdett.

Ama nagy megfigyelők, kik előbb észrevették Polónyi távollétét, eddig éppen nem tudták, hogyan vág be Apponyinak a gardrobjába ez a koszorúkérdés. A Horánszky arca, amit olyannak tartanak a Házban, mint a Márton lúdjának a csontjait, hogy jóslásra alkalmas, jelzi a rossz időt, esőt, havat és a jó időt, ma szokatlanul semmitmondó volt. Tehát minden a találgatásra volt fektetve.

Apponyi azonban ha néha-néha dülöng is a nyeregben, nem mindig szokott róla leesni. Most se lett semmi baja. Lefektette a kérdést maga elé és körülszimatolta.

Még arról az oldalról is belekukkantott, hogy erősíti-e a kormányt vagy gyengíti. Tapogatta a kormány pulzusát, de az érverésen nem tudott eligazodni.

Ennek folytán a közvélemény se fog tudni eligazodni, hogy mit akar ebben Apponyi, hanem az idő nem veszett kárba, mert az emberiség két nagy mondattal gazdagodott.

»A szobrok közt nincsenek reciprocitások.«

»Érzelmeket nem lehet szavazással elnémítani.«

És e két mondathoz még egy tapasztalattal is okosabbak lettünk: hogy ti. nagy beszédek nem lehet pusztá frázisokból építeni.

Ezúttal tehát Apponyi nem mondott nagy beszédet. Azt sem döntötte el, hogy a két koszorúval mi történjék. Csak az arcán látszott az a tudat, hogy az egyik legalább őt illeti meg. Egy parlamenti bizottságot javasolt, amely a dolgokat megbeszélje. S így lőn, hogy megmaradt neki a szélsőbal barátsága továbbra is és a korona se neheztelhet.

A folyosóra kitódult mamelukok fejcsóválva mondagatták egymásnak:

- Megint kimászott!

Némelyek bámulták ügyességét, dicsérték taktikáját, de egy őszfejú honatya haragosan dörögte:

- Kimászni... és örökké csak kimászni és bemászni. Gyenge mulatság egy életen át...

Bent a teremben Vadnai Károly kezdett szólni:

- Egy bélyegtelen folyamodvány jegyzé meg egy maliciózus nyelv a Budapesti Közlönyre.

De amint aztán beszélni kezdett okosan, nemes érvekkel, átmelegítve még az ellenzéket is, elementáris erővel hatolt át a tetszés minden rétegbe. Az öreg honvéd alakja megnőtt egy perc alatt, s apáink nyugodt, okos észjárását, vaskapcsú bölcsességét véltük hallani ebben az egy szózatban.

Frenetikus tetszészaj és tapsok követték a beszédet. De az előbbi maliciózus száj most se pihent.

- Gyöngyös helyett Miskolcig szaladt. Hisz ez olyan nagy szónoknak bizonyult, hogy halálos vétek elereszteni közlöny-szerkesztőnek.

S ezzel a remarkkal a mai ülés véget ért: összes csodálatos epizódjaival egyetemben, de miután történetírói fejjel kell megírni még hozzá kell tennem, hogy Károlyi Gábort kétszer utasította az elnök rendre s hogy ez elnökbe az egész ülés alatt senki sem kötött bele. Úgy látszik, újabban valami talizmánja van.

A T. HÁZBÓL

[okt. 20.]

A két koszorúval volt a Háznak dolga ma is. Tépdeltek, szaggatták; a szólók nagy része a frazeológia virágindái között botorkált, a közbeszólók dévajkodtak, a jobboldal ásítózott.

A Kossuth palatinusa, Helfy, Szapáryval polemizált. Olyan ő már a pártban, mint a vén óra, örökké ketyegnie kell, mert amint egyszer megszűnik ketyegni, rögtön leakasztják a falról.

Hát ketyegett Helfy vagy félórát utána a szabadelvű párt elnöke, Podmaniczky Frigyes tartott csinos beszédet, s volt egy kis virgács is a szavai közt az éretlenkedők számára. Mély tisztelettel hallgatták az öreg honvédet, már a másodikat tegnap óta. De hol van ilyenkor jó Kőrösi Sándor, hadd öltené fel a kopott rabruháját, melyben nehéz lánccon ült a várfogságban, hadd állna mostan fel mennydörgő hangjával. »Velem vitatkozzatok, ti tacsókók!«

De Kőrösi nincs itt, s Károlyi Gábor vígan rikkant közbe:

- Menjen vissza intendánsnak!

Az ősz dzsentleman akit a »közügyek hófehér liliomának« nevezett el valaki, csak mosolyog a vásott incselkedésre. Annál jobban feszeng, riadozik, bosszankodásában a jobb tábor, mely hosszan és szélesen terül el a jobb ajtótól le egész Bottlik Lajosig. Egy erdő emberfejekből mondaná, aki felületesen nézi meg, de az ismerős szem sok nüanszát látja.

A jobb ajtó körül van a »mágnás negyed«. Itt ül nagyobb számban a fiatal arisztokrácia s finom Eau de Russie szaga árad szét. Ah, milyen pikáns egy illatocska! A feltaláló egy szép leány levetett ingvállát szagolta meg, mely az üde friss test kipárolgását szította be, ezt igyekezett híven visszaadni. A naturalizmus már a parfümbe is becsempészte magát...

A nagy tekintélyű statusférfiak a Deák-padot és környékét lepik el. Ezen a területen majd mindenki excellenciás.

Volt miniszterek letelepedési helye Falk körül van, valahol a középén. Ez a legalkalmasabb égalj nekik. Itt ütött tanyát Tisza Kálmán, ott üldögél Széll Kálmán sőt ott szeretne ülni Fabiny is. A patkány természetek a nemzeti párti határszélekre húzódnak. Egy ugrás és künn vannak a másik világban. A stréberek a miniszteri hátaik árnyékában tenyésznek. Mennyi unalmas üres fecsegést kell végighallgatniok keresztútjában a szegény minisztereknek. Szemben az ellenzéki szónok titáni gesztusaival a miniszteri padokat átfűrő vad tekintetével, mérgezett hegyű szavaival hátul a fecsegők, akik harapófogóval húznák maguk felé a miniszter figyelmét.

Egy odaállított sztenográf körülbelül a következő megjegyzéseket fogdoshatná össze egy-egy ellenzéki beszéd alatt:

- Hiszi a piszi... Ohó! Nem úgy van!... Nem érti! Oh, oh! Hallottad, kegyelmes uram? Hallatlan!... Nincs igaza!... Mi volt azelőtt ez az ember?... No, ez mégis szörnyűség. Lesz-e ma este konferencia?... Ej ha!... Hiszen ezt meg kellene kötni... Mi ez már megint! Talán elaludt Bánffy? Stb.

S ez így megy in infinitum a miniszteri hátaik mögött. Távolabb a szürkék ülnek, kik mulatságból képviselők. A legvégső padokban a penzionátusok akik már átestek mindenben s most egy befutott karrier után öreg napjaikra ide vonultak. Ezeknek legjobb az utolsó pad; verőfény oda nem süt, ott árnyék van de legalább kényelmesen lehet elnyújtózni.

Csak most veszem észre, hogy míg az olvasónak a szabadelvű pártot ültében mutattam be ezalatt elszalasztották Ernuszt Kelemen, sőt Szalay, sőt mondjuk, hogy a Visontai beszédét is. De ők talán sejtették azt, hogy elszalasztjuk őket, mert semmi újat se mondtak.

A legfontosabb jelenete az ülésnek azon nyilvános dialóg volt, mely Szapáry és Apponyi közt folyt le. Szapáry kijelentette, kivált Ernuszt felszólalása miatt, hogy az Apponyi által beadott javaslatához azért nem járulhat, mert abban semmi konkrét indítvány nincsen.

- Öt perc szünet! - szólott az elnök és lejött a lépcsőn.

A ház a folyosókra vonult ki. Apponyi sietett Szapáry után:

- Kérlek néhány szóra!

- Reggelizni megyek! Majd aztán.

Szalay és Visontai összenéztek:

- Reggelizni megy? És van étvágya hozzá? A mi szavaink után? Rosszabb ez Tiszánál is. Nem lehet ezt a nyugalomból kihozni.

Szapáry megreggelizett; mire bejött, már újra megnyílt az ülés, s Apponyi felállt, arra kérte, fogadja el az indítványát. Olyan szépen kérte, hogy az ember szinte megsajnálta, igazán szívre ható volt. Ígért módokat többfélét (azokból bő választék van a vegyeskereskedésben), mindent ígért, de a köszívű ember csak nem fogadta el azt az indítványt. Mire aztán Apponyi is megrázta magát, szépen összekulcsolt nőies, szépen ápolott kezeit eleresztette lankadtan, majd felemelte hosszú karját fenyegetőleg:

- Én megtettem kötelességemet a kiegyenlítés tekintetében, most már meg fogom tenni más irányban.

S volt valami borzalmas, kísérteties a hangjában. Mint kiszabadult széláram, úgy sipított ez a szó. A félénkebb mamelukok fázósan, dideregve gombolták be kabátjaikat; a rémletes szózat tovaröppent a fejek felett s lassú hullámozást keltett a sorokban.

- A háború meg van üzenve!

A kormány azonban hozzá van szokva az Apponyi hadüzeneteihez. Hiszen két év óta járja a vidéki városokat és »hadat üzen« onnan. A kormányelnök rámosolygott e hadüzenetre is, mint valami régi jó ártatlan ismerősre.

S ezt látván a mamelukság, megszűnt az ijedelem. Egész nyugodtan hallgatták Horváth Gyulát, aki szellemesen s néhol maró gúnnyal, talpraesett ötletekkel, más helyen ismét lendülettel védte álláspontját s nagy hatást ért el az ellenzéki oldalon. De még intenzívebb lett volna beszédjének hatása, ha ki nem vigyorog abból a Szapáry személye elleni irritáció; Horváth Gyula táskája tele van nyilakkal de ezeknek mindenikére az van írva »Szapárynak« még arra is, amelyikkel másfelé kellene célozni.

Amily komolyan kezdődött az ülés, épp oly mulatságos volt a vége. Károlyi Gábort nem akarta a Ház kihallgatni. A jobboldal zsibongott, »Hoch«-okat kiáltozva feléje. A maga pártja se akarta hallani, mert az idő már előrehaladott volt, s étvágyát hatalmasan felköltötte Horváth Gyula a megsütött Dózsa György elmesélésével, akiből a kiéhezett székelyek annak idején ettek is.

- Hoch! Hoch! Eláll! Eláll!

Károlyi savanyú képeket vágott. »A saját iskolám öl meg« dörmögé.

S szemeivel kérőn fordult a jobboldal felé mire egy pajkos mameluk megszólalt kappan vékonyan:

- Halljuk, halljuk!

Nagy hahota támadt. Károlyi Gábor zavartan nézett körül. Ki beszél itt az én hangommal?

Végre az elnök jött segítségére, hirtelen felfüggesztve az ülést öt percre. Az elnökbe egyébiránt ma sem kötött bele senki. Úgy látszik, újabban valami talizmánja van.

ORSZÁGGYŰLÉS

[okt. 21.]

Károlyi Gábor grófnak is van már egy »el nem mondott beszéde«. Az az oráció ez, melyet tegnap az ülés végén a pártja ádázul elnyomott. Most aztán ez végleg a grófban rekedt. Le is törölte magát a tábláról. A családi kincsek száma veszedelmesen szaporodik.

Ellenben volt a grófnak egy elmondott közbeszólása, amit viszont mi nem mondhatunk el. (Majd a körmünkre koppintana Morál asszonyoság a napernyője nyelével!) De a kölcsönösség elvének elég van téve. Egy el nem mondott beszédért egy reprodukálhatlan közbeszólás. Kvitt.

Az ülés első részén egyenesen átgázolhatnánk az Ugron beszédéig. Ez volt ma a fő piéce, s minden mást elhomályosító villamos lámpa, mely magához ígérte a lepkéket és szúnyogokat. A könnyű szárnyú és könnyű testű ítéleteket és impressziókat.

De az ülés elején volt egy kis csetepaté. Vadnai Károly tűzött össze a szélsőballal, puskaport szagolt a honvéd, hát nem elégedett meg az egyszeri sikerrel, hanem újra kiállt a síkra. Szavai elcsavarásáért szólalt fel, de alig jutott szóhoz, mert mint valami leskelődő gerillacsapat ugrott rá a sok közbeszólás.

- Prókátora Hentzinek!

- Szégyellje magát!

- Második gyerekkorában van!

Ilyen s ehhez hasonló kedveskedések röpdöstek az érdekes író feje körül, s morgott, zúgott a hegy, amíg csak el nem nyelte Vadnait a köd azaz a Sággy beszéde.

Sággy unalmas volt, de nem is lehetett más, oly gyorsan elkopott az a kis anyag, ami fölött három napja vitatkoznak. Összetapogatták, kicsavarták minden részecskéjét, s már-már ki kellene függeszteni, tekintettel a kolerára, ezt a figyelmeztetést:

- Ne tessék sok kézen átment eszméket adni táplálékul a Háznak!

Szerencsére nagyon kevesen élvezték a Sággy szónoki zsemlyéit, a Ház jó része a folyosón zsibongott. Gróf Zichy Hermann, a szélsőbal másik grófja, szintén kis auditorium előtt beszélt. Új dolgot ő sem mondott, sőt a régieket is a legjobban beroszdásodott fiókokból szedte ki, de folyékonyan, verve-vel mondta ezt el.

Védelte atyja emlékét, amit nem vettek tőle zokon. Kijelentette, hogy Szapáry nem ravasz ember, amit nagyon jó ötletnek találtak. És konstata, hogy aki másnak vermet ás, maga esik bele és ebben az összes pártok megható módon egyetértettek vele.

Ezután bevonultak a képviselők az ülésterembe, hogy meghallgassák Ugron Gábort, aki ma nagy sikerrel beszélt. Lázító, igaztalan, erőszakos beszéd ez, de tele fénylő költőiséggel és ragyogó képpel.

A história minden tekercsét fölbontotta, hogy azokból hozzon mérget a lelkekbe és azokból dobáljon tűzcsóvát a kedélyekre.

Elhozta a Pontius Pilátus katonáinak véres dárdáit s odavetette a Ház elé, azt kérdezve:

- Kinek jut eszébe nagypénteken Pilátus katonáit ünnepelni?

Elhozta a római császárság korának képét, mikor a Brutusok ivadékai, mint operett buffók mulattatják a cézárokat és keresztül-kasul száguldvá történeten, igazságon és logikán, megállt Buda váránál s mint a haragos fõrgeteg kavargott Hentzi, meg a 49-i események fölött.

A baloldalon folyton tomboltak, tapsoltak, éljeneztek, ami a következõ szónokot, Beõthy Ákost arra indította, hogy õ is egy kísérteties történettel hozakodjék elõ a históriából. (Ezeknek most fölmege a kurzusok.)

A szegény Carracciola márkiról van szó. Ferdinánd nápolyi király tengernagyáról, akit Nelson pusztá gyanúból, hogy a franciákkal trafikál, az árbócra akasztatott.

Rettenetes történet. Az egész Ház borzadozva hallgatta a nemzeti párti mesemondót, s szinte látta, mint húzzák föl az admirálist arra az árbócra, mint emelkedik a test a légebe, s aztán mint lökik a tengerbe halak táplálékául.

Nemsokára Ferdinánd király kiment csónakázni a tengerre. Csõndesen siklik a királyi bárka a hullámokon, mosolygó olasz ég alatt. Egyszerre egy sápadt fej merül föl a bárka mellett, õsz fûrtökkel, üveges szemekkel... A meggyilkolt tengernagy ez... A holt szemek egyenesen a királyra szegzõdnek. A kíséret megrémülve néz a borzalmas látványra. A király megindulva kérdi:

- Mit akar ez a halott?

- Felséges uram, ez a halott keresztény végtisztességet akar.

- Én azt tartom, hogy a mi halottaink számára is keresztény végtisztesség kell fejezte be Beõthy a képet az ellenzék tapsai közt.

Szegény Carracciola márki! A király megadta a végtisztességet neki, de nyugodtan nem alhatott sírjában; elhozták a magyar képviselõházba, hogy megrémítsék vele a mamelukokat.

Pedig bizony azok sokkal jobban megijedtek Illyés Bálinttól és Babó Emiltõl, a szélsõbal következõ szónokaitól, mint az üveges szemû márkitól. Ezektõl megugrottak.

A T. HÁZBÓL

[okt. 23.]

Mint mikor gyík surran el a füvek között s azok összerezzennek, úgy jött a hír reggel s úgy suhogott végig a tömött folyosókon, még az ülés megnyíltá elõtt:

- Megjött az Ivánka levele.

Volt fejcsóválás, gúnyos mosolygás, bosszankodás, harag. Levelet nem egyet, százat is kap a Ház naponta. Írja némelyiket a király pennája de nagyobb hatása még nem volt levélnek.

Megfordította teljesen a tegnapi tisztelt Házat. Tegnap balról ültek bús arcú szittyák, ma jobbról. Káröröm, démoni vigyorgás a szemekben amott, megütõdés és sopánkodás emitt: »Mily szép eszme ért silány véget«.

Némelyek csípõsen jegyzék meg:

- Gondnokság alá kellene venni az összes öreg honvédeket!

Károlyi Gábor, aki a Cukor utcában látta meg a napvilágot (ámbátor inkább hinné el az ember, hogy a Gyõngytyúk utcában született), olyan léptekkel mérte végig a folyosót, mint Napoleon Marengo után.

- Jó napot, jó napot, szegény fiúk! Nos, hogy érzitek magatokat?

Bent megkondukt az elnök kezében a lélekharang. A hazajáró Hentzit temetik el még egyszer, talán utoljára, mint ahogy a Rákóczi korszak legendás kísértetét, a felvidéki Kaspáreket. S azalatt, amíg temették, ő maga Bél Mátyás szerint, egy ház fedeléről nézte.

Betódul az egész folyosó dübörögve; egy perc alatt megtelik a terem.

Ünnepélyes templomi csendben jelenti be az elnök Hieronymi kinevezését. Csernátany megválasztását. Jó öreg név a parlamentben mind a kettő; egyik a távozó, másik az érkező, éljen zúg fel mindenikre. Majd átveszi Josipovich jegyző az Ivánka levelét és felolvassa.

Szapáry közömbös arccal hallgatja, s aztán előkelő nyugalommal áll fel a tárgyalanná vált kérdést levenni a napirendről.

Helyeslés morajlik végig a párton. A kormánypadokon csak Szilágyi ül sötét arccal, leszegett fejjel. Fehérváry Gödöllőre utazott, Wekerle az új koronákat olvassa odahaza. Később érkezik meg gróf Csáky Albin.

De már akkor Eötvös beszél. Mérséklettel, a diadalmosoly, mely ajkai körül jár, csak ritkán csúszik be a szavaiba. Nem szúr, csak csiklandoz, piszkál. Rossz néven se lehet venni hogy taktikából kihasználja a szituációt a kormány feje ellen. Orkánszerű éljénzés támad, amikor a tegnapi honvédeknek hálát mond, amiért a szoborbizottságot leszavazták s megmozdul a véderő-vita betanított színpadi kara, amint a konzekvenciák levonását felhossa.

- Vonja le!

Károlyi Gábor közbekiált: »Mehet haza!«. Az elnök mosolyog a trónuson. A jobboldal nyugtalanul feszeleg.

Majd Apponyi veszi át a szót s könnyörtelen, majdnem sivár gúnnyal megy neki a miniszterelnöknek. Dózsa Györgybe is belaharaptak a kiéhezett székek, de már akkor Dózsa György meg volt sülvé. Szapáry ellenben még él és egészséges.

A két ellenzék tapsol, dörömböl, tombol a kiélezett helyeknél. A delírium fogja el az embereket. A mamelukság zordonan, hallgatagon ül vezére mögött, akit teljesen félreértettek.

Mikor Leakos a bűvös üvegrózsát vitte Athénbe, mellyel az istenek kegye együtt járt, az athéni suhancok megkövezték.

Egy kövel éppen a rózsát találták, összetört. Az athéniek azzal vigasztalták magukat, hogy a rózsza szirmai közt méreg volt.

Ám jöhetnek még idők...

Ejh, inkább ne jöjjenek. Jó magyarom, hidd inkább örökké, hogy most az egyszer okos voltál.

Szapáry nem érzékenykedett, hideg márványarcán egy izom se mozgult meg. Mintha valami idegen nyelven szavalna valamit Apponyi.

Mindössze néhány szóval felelt. Elmondta, hogy azért nem fogadta el az Apponyi határozati javaslatát, mert az nem volt őszinte, jobbra-balra is kacsingató.

S valóban a nemzeti párt vezére izmos lábaival nagyokat, meglepőket lépeget ide-oda de óvatosságból visszajára vereti csizmáin a patkót, hogy amikor ő maga közeledni látszik, legalább a lábnyomai a távolodást mutassák! Így aztán sohasem tudhatjuk meg igazán, hogy hol van.

Szapáry beszéde után föltette az elnök a kérdést:

- Akik a napirendről való levételt óhajtják, álljanak föl.

Az egész Ház suhogva emelkedett fel, az utolsó emberig mindenki.

- Íme, végre a teljes béke.

Még egyet kondul az elnök csengője. A szolgák illatos tömjénfüstöt eresztenek be a fülledt levegőjű terembe.

Gyászszertartás ez. Egy jó szándékot temetnek. Nem bírt megélni. Úgyszólván csecsemő korában pusztult el de nem kell őt szégyenelni. Nemes szülőktől származott.

S csak kongassa tovább is azt a kis csengettyűt Bánffy kegyelmes uram. Talán elüldözi sivító tiszta hangja Hentzit.

- Kling, klang! Menj, gonosz lélek, ki e teremben annnyit kísértesz. Szállj, szállj alá, ahova tartozol és ne hagyd magadat többé ide idézni.

A DELEGÁCIÓ

A kis parlament az ő tömérdék titkos fiókjaival, azaz albizottságaival és sablonszerű üléseivel, nem képes a nagy közönség érdeklődését felkölteni.

Előre el lehet képzelni a magyar delegacionális teljes ülést. Tudja mindenki, hogy Ugron fog egy kicsit dörögni, Apponyi csillogni, Bolgár (nem kicsit, hanem jó hosszan) szót ontani; a túlsó oldalról megeresztli valamelyik előadó a bizottsági felfogás zsilipjeit, melyekből a tapintatos honfíui bizodalom és aggodalom keveréke folyik. Pulszky Ágost pörlekedni fog az ellenzékkel, valamelyik magyar miniszter is szót emel, ezalatt pedig a három közös miniszter automata mozdulatlansággal ül helyén: Kállay felhős komoran maga elé bámulva, Kálnoky gróf elegánsan kivasalva, Bauer báró pedig kényelmesen elömlöve, mint valósággal az a Moloch, amilyenek a hadügyminisztereket ábrázolni szokták.

Időközönként pedig fölkel vagy a külügyi osztályfőnök, vagy egy magasabb rangú katona és tolmácsolja magyarul a külügyi vagy a hadügyminiszter véleményét. A helyettesek rendesen igen jól elmondják ezeket a felvilágosításokat; de nem polemizálnak, nem keresnek hatást, csak állítanak és cáfolnak, s ezt is oly csodálatos óvatossággal és simasággal cselekszik meg, hogy az már valóságos mesterség. Az ember szinte látja az aranygalléros szónok arcán a nagy megkönnyebbülést, mikor leül; mintha ezt mondaná:

- Ezer bomba és gránát, csakhogy baj nélkül átcsúsztam a sok törvény Szküllán és érzékenységi Kharübdiszén!

Azután jő, aminek jönni kell; a négy-öt tagú tisztelt ellenzék agyonnyomatása és a milliók megszavazása.

Nem csoda, hogy a delegáció teljes üléseinek csak igen kis karzati közönsége van. A közönséget nem villanyozta az sem föl, hogy Ugron Gábor mézes heteit éli a delegációban, s ennél fogva a szárnyai még nincsenek megkuszálva. Ámbár már ő is kezdi elhullatni legtarkább tollait. A delegációban ő is politikusabb.

Ma a hadügyi költségvetést tárgyalta a delegáció teljes ülésben, s ennél fogva a katonai egyenruha sűrűn volt képviselve. A háttérben egész csapat vezérkari tiszt ült, irományokkal telt nagy táskákat tartva készen, hogy szükség esetén a miniszteri széken ülő katonai mindenhatónak átnyújtsák a bizonyítékokat. Bauer báró is körül volt bástyázva törzskari és

tengerész-tisztekkel, az információkat azonban rendesen egy deli vezérkari őrnagy, Nyíri Sándor adta meg neki. (Az őrnagy az ismert fővárosi Nyíri-család tagja.)

Mind a három közös miniszter jelen volt, mögöttük a mieink közül Fejérváry és Szapáry. A kormányiszékek egyikén foglalt helyet a sugár Cziráky osztályfőnök is, aki Kálnoki képviselőjében mondott beszédének babérait pihen. A miniszterekkel szemben a püspökök helyén (mert hiszen a főrendiház üléstermében vagyunk) az ellenzék: Apponyi, Ábrányi, Bolgár s a legszélsőbb jobban Ugron. A delegációban a szélsőbal legszélsőbb embere Wahrmann.

A vitát Ugron Gábor kezdte meg, aki kibontotta az önálló magyar hadsereg lobogóját, most először ebben a testületben. Szépen lengett a zászló, szépen zengett hozzá az Ugron kürt-hangja, de a három merev diplomata arcán ott a miniszteri széksorban egy vonás sem változott. Csak akkor kezdett a hadügyminiszter érdeklődni, mikor elhallgattak a Rákóczi-induló utolsó tárogatói is az Ugron beszédében, és áttért az apróbb bajokra, valamint az ő saját stratégiai reformjaira.

A második szónok Apponyi Albert gróf volt, aki az ujoncjutalék dolgában szólt. Belement a harcba Pulszky is, válaszolt a szónokoknak Rakovszky, s a hadügyminiszter képviselőjében Nyíri Sándor őrnagy.

Ez a vezérkari tiszt határozottan jó parlamenti szónoknak bizonyult. Mindent világosan, szabatosan adott elő és kellő szónoki avatottsággal, ami nem kis dolog, ha látjuk, mennyire megfontolva kell kiejtenie minden szavát. Bauer báró is meglehetősen bólintgatott a fejével, mintha azt mondaná.

- Helyes... én is ezt akartam mondani... mintha a nyelvem hegyéről vette volna le...

Pedig egy szót sem értett belőle. (Azaz, hm. hátha suttyomban megtanult magyarul.)

A részletes vitában nagyobb feltűnést csak egy kis összekoccanás keltett.

Apponyi egy felszólalása alatt a jobb... azaz itt a baloldalon a különféle excellenciás urak nagy és hangos diskurzusba eredtek. Hja, itt nem kell félni a t. házi viharoktól, könnyen átengedhetik magukat egy kis röpké tereferének. A háromtagú ellenzéki hallgatóság dúlt-fült tehetetlensége érzetében, de nem tehetett semmit ellene. (Bezzeg, ha itt lenne a Károlyi Gábor serege!) Csak Ábrányi Kornél kiáltotta át.

- Ne beszéljenek Hentziről olyan hangosan!

A csevegés azonban tovább csörgött, zúgott a közös miniszterek között, úgy, hogy mikor Ábrányira került a szólás sora, az szinte magából kikelve tiltakozott az ellen, hogy az ellenzéki szónokok ellen ilyen tervszerű diskurzusokkal tüntessenek.

Az elnök, Tisza Lajos gróf, félbeszakította a szónokot és figyelmeztette, hogy egyedül ő illetékes a tanácskozás rendjének ellenőrzésére.

Egyéb baj nem történt, csak az, hogy az ellenzék apprehendál s Apponyi Albert gróf magánbeszélgetésben kijelentette, hogy többé nem szólal fel (ezt az ígéretét meg is tartotta), hanem mondandóit majd a Házban adja ki.

Azaz, Tisza Kálmánnal is csaknem megesett az a malőr, hogy az ellenzékkel szavazott. Mikor ugyanis Ábrányi indítványa felett szavaztak, a volt miniszterelnök épp a terem szabad helyén állt, s már nem volt ideje, hogy a padba siessen s leüljön. Úgy segített hát magán hirtelen leguggolt a földre. Az ősz államférfiú ebben a helyzetben nem közönséges példányát nyújtotta annak, mint kell szolgálni a meggyőződést.

A VÁLSÁG

A hírhedt Orlice professzorhoz, aki a lutri kilencven számát olyan különféle kombinációkban tudta összerakni, hogy a ternó biztos volt, csak a mi lapjaink (főképp az ellenzékiek) érték közel a válságról szóló híreikben és kombinációikban, ki lévén zárva annak a lehetősége, hogy végre is valamelyik ne teljeseadjék.

E famózus hírek, e kis majmok, amiket a kávéházi és klubpletyka szül s a könyomatosak mint pesztonkák kezelnek, vígan, tetszetősen vickádoznak a fekete betüerdőkben.

Gondoljunk csak vissza, mi mindent olvastunk össze-vissza.

Az első kommuniké az volt, hogy a kormány kebelében teljes egyetértés van. Ábrányi Lajos, a Ház festője erre legott belekezdett a »szeretet« című kép festésébe ha igaz: kilenc galamb iszik egy vályúból: turbékolnak, csókolóznak.

Azt is olvastuk, hogy nincs egyetértés a kabinetben: Csáky, Wekerle, Szilágyi kiválnak; Szilágyi már a könyveit is csomagolja. (Ez volt az első beismerés, hogy Szilágyi csinál valamit.)

Ez a verzió aztán különféle alrészletekre szakadt:

Nem igaz, hogy Wekerle is menne csak Csáky és Szilágyi mennek.

Sőt kirepült az a sötét gyanú is a napfényre, hogy Szilágyi is marad. Nem megy el más, csak Csáky.

Nem lehetetlen azonban, hogy Csáky se távozik.

Boldogtalan lapok, napról napra fölfalták egyenkint a saját szülötte kölykeiket. De meg kell adni, hogy fiadtak helyettük másokat:

Hogy a király fog dönteni az elkeresztelési kérdésben; s attól függ a kabinet sorsa. A kabinetben egyetértés van, de csak az előterjesztésre. A királynak a maximumot mindenki akarja (tehát mindenki liberális), de a király bizonyosan csak a minimumba megy bele, s azzal is megelégszenek néhányan és megmaradnak (tehát mégse mindenki liberális).

Új hír jött, hogy mégis az egész kabinet le fog köszönni. »No, ez már valami« gondolták Apponyiék.

Megint új hír: Igaz, hogy le fog az egész kabinet köszönni, de megint Szapáryt bízza meg a felség kormányalakítással. »No, ez megint semmi« - gondolták Apponyiék.

Holnap is nap, s holnapra megint új értesülés van. A felség elfogadja a kormány összes liberális propozícióit. »Csak tán nem« hüledeztek Apponyiék.

S e hírek, mint valami világító testek körül ott keringett Vaszary Kolos, majd mint jellemző, majd mint kiegészítő részletül, hol jár, kivel tanácskozott, itt-ott mit mondott, néhol kibukkant a Zichy Nándor középkori alakja (glóriával a feje körül), sőt előkullogott Fabiny is. Hogy azt mondják, Fabiny nem akarja a polgári házasságot.

Oh, ah, oh! susogtak a hullongó rothadt falevelek. Fabiny nem akarja a polgári házasságot.

A lapok értesülései fogyni kezdtek. Minden ki volt merítve. A hírek nem omlottak többé. Minden táplálék elfogyott, mindent megettek. Hogy Fabiny nem akarja a polgári házasságot, az volt az utolsó morzsa. Olyan kombinációt, ami még nem lett volna fölvetve a »biztos forrás« vignettájával újságírói agy nem bírt kifundálni többé.

De hogy hát mégis mi történik senki sem tudta. Maguk a miniszterek fent a klubban mély hallgatagságba burkolóztak s ha szólt valamelyik valamit, az még csak jobban félrevezette a lapok entrefilet-in elkínzott elméket. László Mihály sötét gondolatokba mélyedve járt fel s alá (ez rossz jel), de Fenyvessy vidáman ugrándozott (ez jó jel). Köd, nagy köd, beláthatatlan köd takart el mindent. Ez a káosz.

S ehhez a káoszhoz jött ekkor egy másik káosz. De a káosznak külön egyszeregye van. Ha egy káoszhoz hozzáadunk még egy káoszt azért mégiscsak egy káosz marad.

A közbejött koszorúügy nem változtatott a káoszon de az entrefilet-ék eldugott zsilipjeit kinyitotta a koszorúzási ügy levétele a Ház napirendjéről.

Szapáry lemond, Szapáry megbukott. Öles vezércikkek demonstrálták. Mert az nem is lehet másképp.

Majd helyet adott ennek egy frissebb információ, hogy Szapáry mégse mond le mint parlamenti férfiú nem teheti, hogy a kisebbség akaratából távozzék.

Hát ezt a témát is eleresztették de hiszen van elég más anyag belőle, s jön a komor hír, röpül mint a holló:

»A király haragszik!«

S két nap kell hozzá, míg a lapokból elpárolog ez a téves értesülés is. De már ilyenkor makacsok, megrögzöttek az újságíró kollégák. Nekik most már szükséges, hogy valaki haragudjék.

»Hát akkor Josipovich haragszik.«

Az országon keresztül-kasul fut a hír: Josipovich haragszik. De mért haragszik a puhaszívű szelíd Josipovich?

- Hát azért haragszik, mert nem Vucsetics lesz a zágrábi érsek. Haragszik és megválnak az állásától. Lemondása bevégzett tény.

Én istenem, hiszen valakinek mégiscsak mennie kell. Ennyi tinta csak megérdemli.

De nem; ezt se koronázta siker, Josipovich kijelentette, hogy az egész hírlelés alaptalan ő nem megy.

Hát ebbe is meg kellett nyugodni egészen a következő reggelig, amikor az a hír jön, hogy a kabinet tagjai intrikálnak Szapáry ellen.

Ez se használt.

Hanem iszen van még ott golyóbis, ahol ez volt, s jön szórt betűkkel zordonan: hogy a párt bomladozik s messzemenő titokzatossággal hozzáteszik, hogy Péchy Tamás ennél fogva sietve Pestre érkezett. (Úgy értik, hogy átvegye a vezérseget.)

Végre post tot discrimina rerum sikerült valami igazat kisütniök: hogy Péchy Tamás Budapestre érkezett. A kormány megdöbbsen, s aznap minisztertanácsot tartott, de ezt a kérdést, úgy halljuk, nem is szellőztették, mert hiszen a megtörténtet nem lehet meg nem történné tenni. Péchy Tamás csakugyan meg van érkezve és ott whistezik esténként a szabadelvű körben.

Az összes hírekből ez bizonyára a legigazabb. De ez a végső atout. Ez a végelgyengülés. Több már nem jöhet, az ijesztő fenevadak után a legvégén ránk bocsátották a házi cirmost is.

Tehát most már azzal a reménnyel hajthatjuk le vánkosainkra este a hírektől kóválygó fejünket, hogy reggelre már semmi sem lesz fántáziák e szörnyszülötteiből a lapokban.

Ami eddig volt, felejtsük el. Hiszen az egészben csak az a borzasztó, hogy mialatt e részint naiv, okvetetlenkedő, részint vipera nyálba mártott hírek jöttek, a ravasz papírlepedők azt hirdették a homlokukon: »A lap fertőtlenítve van!«

Az ördögre könnyebb dolgot bízott rá a mese, visszaválogatni egy köből kölessel összekevert mákból külön a kölest és a mákot de rám nehezebbet bízott a szerkesztő: megírni könnyed tárcastílusban, mi hát az igaz azokból a kósza hírekből? A mák szürke, a köles sárga, az ördög könnyen ráismert, de a hírek társadalmában a hamisak is szakasztott olyan ruhába szeretnek öltözködni, mint az igazak. Hanem iszen az csak ördög volt. Egy újságírótól több telhetik.

A legelső feladat, elválasztani a szoborkoszorúzást az elkeresztelési kérdéstől. Mert a koszorúzási kérdés nem okozhat válságot. Szapáry a legnemesebb intencióból indult ki, s bizonyára azért ment bele, hogy nemzetének tegyen vele szolgálatot.

Ki hitte volna, ha valaki azzal lép az ország elé: »A németek el akarják ösmerni a ti 48-as honvédeiteket egyenrangú hadfeleknek, akikkel egyenlő jogos alapon küzdöttek«, hogy erre zúgás, háborodás következzen, a másik koszorú végett.

A dolog elejtetett. De ez nem jelenthette a Szapáry bukását. Szapáry alól csak a lovat lötték ki. Azért őt nem lehetett a halottak közé vinni, mert nem esett el még meg sem sebesült, csak pillanatnyira lett harcképtelen, míg újra lóra ül. (Abrakoltatnak, nyergelnek már alája friss lovakat a kodifikátorok.)

Az elkeresztelési konfliktus, illetőleg az egyházpolitikai kérdések képezik egyedül azt a témát, amelyben a válság mozog. S egyelőre azon nyilatkozat szövege, mely nélkül a kormány a költségvetési vitánál nem léphet a Ház elé. A király is érzi ezt, s mert meg akarja tartani a kormányt, minden valószínűség szerint találni fognak modus vivendit, hogy az egyház se durcáskodjék és a kormány is maradhasson. Ámbátor ez nem könnyű dolog.

Jó forrásból vett hírek szerint a képviselőház előtt teendő nyilatkozatok szövegét közölte már Szapáry a királlyal (s ezzel volt egyszermind megadva az alkalom őfelségének, hogy a kabinetet kellemes alakban elbocsáthassa), de a király nyájas volt... nem haragszik. Helyesli a nyilatkozatot, csak egyes részei ellen vannak még kifogásai s azok se jelentékenyek.

... Az én lelkem rajta, ha most én is abba a hibába estem, amit fentebb humorizálok.

Egy azonban bizonyos. Hogy az eredmény nem lesz olyan nagy, mely a kabinet minden tagját és a liberalizmus minden hívét kielégítse, de nem lesz oly csekély sem, hogy az egész kabinet visszalépését vonná maga után.

Szapáry maradni fog. Ő rá szükség van. Olyanok a körülmények, hogy Szapárynál jobb, magyarabb miniszterelnököt ma nem lehetne találni.

A szabadelvű párt, mely egy kicsit ellomhult, elálmosodott (nagyon öreg már, és sok fogát kihúzták), Szapáryban azt az államférfiút látja, most még jobban, mint azelőtt, aki lépten-nyomon a nemzet vonzalmát keresi s ha mégis a duzzogásával találkozik, az egyszerű pech.

Minden jel oda mutat, hogy a válság lassan-lassan elvonul s hogy Csákyt s talán Szilágyit is elveszítjük ami természetesen azt jelenti, hogy az egyházi reform nem lesz teljes.

De a megmaradottak egyéb reformokkal könnyen kiheverhetik ezt. S mindig ott lesz nekik az a vigasztaló tudat, hogy

»Hiszen Fabiny sem akarta a polgári házasságot«.

VÁLSÁG A HÁZBAN

Harmadfél esztendő vonult el a Tisza-kabinet nagy válsága óta, s ma már ismét a házban terpeszkedik az új krízis. A múlt képei megelevenülnek. Nagy csoportosulások a folyosón, rejtélyes arcok, surranó hírek. A mamelukok kevélyen feszítenek, dicsekednek az ellenzékiek közt:

- No, fiúk, mit szóltok a válságunkhoz? Az öreg Toldi Miklós megrázta ugye magát?

A mai ülés különben még nem volt formális válságos ülés, csak bevezető hozzá. Az ellenzék ki akarta kopogtatni a kormányból a titkot, amelyet mindenki tud, s a kormány olyan féltékenyen őrzi azt, mint a sárkány a tojását. A szélsőbali stréberek a bukó minisztereken akarták letenni a képesítő vizsgát a pártelnökségre és valóságos elmetornát vittek véghez, hogy kicsikarják belőlük az »igent«:

- Igen, van válság! Igen, igen!

A miniszterek hallgattak. A kérdések előtt hol elcsúsztak, hol elenyélegtek a dolgot. A bukó miniszter lába könnyű, a terű nagy részét már letette, könnyen illan, játszva.

A miniszterek kergetősdije mulatságos volt a maga nemében. Eötvös kezdte. Neki van a legtöbb sansza a Dani bácsi örökére, hát elsőnek is ő kelt szólásra, nagy ravasz arccal fordulva a miniszterek felé.

Ezek közül csak hárman voltak jelen. Lukács, (szegény, ily fiatal és máris válságba keveredett!) Wekerle, az örökké derült pénzügyminiszter, meg Szilágyi Dezső, aki már búcsúzik a bársonyszéktől. A szék nagyon meg lehet elégedve a viszonyokkal.

Eötvös ezúttal az Irányi hangját vette föl. Ünnepeles és komoly volt. Azt szeretné tudni, miniszteri nyilatkozattal megpecsételve, van-e válság.

Azután azt indítványozta, hogy egy kivétellel vegyék le a napirendről a javaslatokat, amíg a válság elmúlik. Akár az egyikre felel a kormány, akár a másakra, egy kis vallomás csak megakad rajta.

A kormány részéről Lukács Béla felelt. Az ellenzéken derűtség hullámozott át. Ez volt az új miniszter nagyobb debutje s nagyon tetszett a tigriseknek, hogy mindjárt a minisztersége halálát kell bejelenteni.

- Halljuk, halljuk! Legalább egyszer kibeszélheti magát.

A miniszter röviden felelt. Természetesen azt mondta, hogy ilyen kijelentéseket csak a miniszterelnök van hivatva tenni. Azt nem ellenezte, hogy az ő napirenden levő javaslata elhalasztassék néhány napig.

Eötvösnek tehát nem sikerült kivenni a vallomást a miniszterből. Polónyi széles arcán elégtelenség csillámlott. No, majd kiveszi ő Szilágyi Dezsőből. Fölugrott helyéről.

- Ha válság van, nincs kabinet, ha nincs kabinet, nincs miniszteri meghatalmazás és akkor nem lehet tárgyalni a tulajdonjog telekkönyvbe jegyzéséről szóló törvényjavaslatot. Van-e hát válság?

Szilágyi fölkelt s egy percre mintha ezen tűnődne: mondjam-e, ne mondjam-e meg? Talán meg is mondaná, ha nem néznének oly esdőleg rá Helfy, meg Justh Gyula:

- Meg ne mondd neki, kegyelmes uram! Ne tedd tönkre elnöki reményeinket!

A nagy cséplőgép megszánta őket s nem vallott. Ehelyett tréfára fogta a dolgot. Azt mondja, nem függ össze a kabinetkérdéssel, hogy a telekkönyvi bejegyzésnél a családi értesítések bélyegmentesek legyenek-e?

A felhőn átönt egy percre a napfény. A jobboldal elmosolyodik.

Egy darabig még elvitáznak. Polónyi és az igazságügyminiszter, de még be sem fejezik utolsó szavukat, már új lovag áll a torna porondján harckészen: Helfy Ignác. Az öreg szintén meg akar vívni a pártelnökségért. Ő arról az oldalról támadta meg a kormányt, hogy a pártklubban jelenti be először a lemondást.

Végre is Ugron Gábor vágta ketté a vitát:

- Ne tagadjuk meg a miniszterektől az utolsó kérésüket!

Ezzel a Vaskapuról szóló javaslatot levették a napirendről és belementek a Szilágyié tárgyalásába.

Ez röviden tartott, de azért az ellenzék nem eresztette ki a minisztereket karmaiból. Újra fölhangzott hol csábosan, hol epésen a biztatás:

- Beszéljete, beszéljete!

Kezdte megint Eötvös, folytatta Madarász apó (én is élek ám még kedves pártom!), Horváth Gyula egyenesen miniszterelnöknek címezte Szilágyit.

- Jövendőbeli! röpi föl a gúny egy mérgezett hegyű nyila az ellenzékről.

Most azt akarták, hogy a szerdai ülés napirendjére vegyék föl a miniszterelnök nyilatkozatait. Szilágyi ezt ellenezte, mert nem lehet tudni, miről akar nyilatkozni a kabinet?

Ezt azonban Hentaller már tudja.

- Arról, hogy lemond! kiáltja.

- Hasztalan, nem lehet belőlem kicsiklandozni a várt nyilatkozatot! szólt oda az ellenzéknek Szilágyi nagy vígan.

Kicsiklandozni? Ez a szó annyira jellemzi a mai ülést, hogy szinte kár tovább festeni a képét. A miniszterek csiklandoztattak, de a csiklandozás nem fogott rajtuk.

Apponyi az egész ülés alatt hallgatott. Ajkai mintha még morzsolgatták volna a múltkor világba röpített frázist.

- Én meg vagyok elégedve szerepemmel... Úgy van, meg vagyok elégedve...

És mogorván, epésen hajtotta le a fejét.

A KLUBBAN

A szabadelvű párt végre megemberelte magát s ma legalább is új huszonöt évre restaurálta a tekintélyét. Már-már azt kellett volna hinni, hogy a termekből kivonult a liberalizmus utolsó árnyéka is és eltűnt az ajtók mögött. Már csak Beksics és Schvarcz Gyula pengettek az utolsó években némely olyan dolgokat, melyek itt valaha ismerősen hangzottak a füleknek, mikor még Deák üldögélt itt a bőrpamlagon s Eötvös és Csengery sétálgattak karöltve a hosszú szobasoron.

De a liberalizmus csak aludt. Csak éppen egy-két embernek kellett elkiáltani: ébredj fel és felébredt.

A klub tele van. Élet és elevenség rajzik benne s bizonyos lendület fog el mindenkit. A hazaszeretet szinte virágzik. (Csak ne legyen Tisza-virág.) Minden ember magasabb egy fejjel, a szívek úgyszólván feszülnek. Mindenki ajkán a liberalizmus van.

- Egy morzsát sem engedünk belőle!

Csodálatos világ ez. Csáky Albin gróf áll egy csoportban s csillogó szemekkel, ifjú hévvel fejtegeti, hogy a kötelező polgári házasságból nem lehet engedni.

Az Andrássy grófok föl villanyozva járnak körös-körül. Fényes nevüket érzik most s ahhoz méltón is viselkednek.

Hová tűntek el a stréberek, kik eddig a kegyelmes urak körül sűrögtek? Egy sincs többé. Kurucok lettek már azokból is. S azok is tovább adják a jelszót:

- A zászlónkat nem adjuk!

Szilágyi Dezső, kit eddig egyedül hagytak, mint valami kolerás beteget, ma ismét elemében van: vígan lép ide-oda, megveregetve ismerősei vállát:

- Most beszéljete már, pupákok!

S büszkén feszíti ki széles mellét.

Bethlen András is itt van, ki ezekkel a szavakkal írta alá a lemondási okmányt.

»Az életben nem voltunk, legyünk legalább a halálban szolidárisak.«

Csak Fejérváry nincs itt, aki pedig szintén derekasan viselte magát és az őfelsége személyes elnöklete alatti miniszteri tanácsban e szavakkal szavazott:

»Bocsánat fölség, de én is a kötelező polgári házasságra szavazok.«

Maga Szapáry könnyebbülten támasztja hátát a zöld asztalhoz, s kedélyesen főúri nonchalanceszal beszél el a lemondás elfogadását. Nyugodt is lehet, mert férfiasan állta meg helyét, s legjobb emberei jönnek hozzá e szavakkal:

- Gratulálok, kegyelmes uram a bukásodhoz.

S igazán boldog miniszter, akinek megadatott, hogy így távozzék. Bukásával megpecsételte azt a hitet, hogy ahol ilyen férfiak kormányoznak, az egészséges ország lehet.

... Az egyes beszélgető csoportokban, melyek megtöltik a nagy termet (mert a mezei hadak is bevonultak a nagy események hírére), általános a nézet, hogy őfelsége nem zárkozhatik el a nemzet többségének akarata elől, kivált, mert a polgári házasság egyszerű háziügye az országnak. Nem olyan kérdés ez, mellyel a monarchia valamely kényes érdekei jönnének összeütközésbe. Igazán megfoghatatlan, hogy a jó király miért nem enged?

Hogy mi van azt most minden ember tudja; de hogy mi lesz, ez a kérdések kérdése. Egy-két suttogó korifeus itt is, ott is elvonul egy-egy zugba s komoly ráncos homlokkal szövik vagy azokat a finom pókhálókat, amik csak akkor láthatók szabadszemmel, mikor már széttépetnek, vagy pedig csupán a színes terveket szövik.

A fiatalság ezalatt nagy zajjal proklamálja az új miniszterelnököket, s ha keresztül vered magad a sűrű sorokon, tízszer is, hússzor is hallod hangoztatni, hol Csákyt, hol Wekerlét.

Bánffy fel s alá járkálva gondolkodik, hogy mit tanácsoljon holnapután a királynak. Az öreg Tisza ma abbahagyta a tarokkpartiját, s vígan siet kezét fogni a miniszterelnökkel, ki most a legnagyobb mikor már alámerült.

S valóban, a generális meglepéssel dörzsölheti kezeit, mert nem csalódott Szapáryban, mikor így jellemezte:

- Kétszer kellett őt a kabinetemben mellőzni, s mindig korrektül viselte magát.

Ez a harmadik eset. Ez volt a legkorrektebb, a miniszteri mandátumot ott hagyta Bécsben, de a liberális zászlót hazahozta olyan hófehéren, amilyen tiszta sohasem volt.

Így bontakozik ki lélekemelőn ez a szép kép. Valóságos ifjú Magyarország. Pezseg, forr benne a tettvágy, a friss forró vér, üde balzsamos légáram suhan el a fejek felett, s aki teleszívja vele a tüdejét megerősödik, bátrabb, elevenebb lesz. A klub tányérnyalói szétszaladtak, mintha valami lángpallos üzte volna ki őket. Beksics arca sugárzik, Schvarcz Gyula csókolózni szeretne mindenkivel. »Most jöjjenek ide a papok« lihegik diadalittasan.

Pszt! Hiszen éppen erre tart Bende püspök, a kör szeretett »Imre bácsija«. A mi saját külön püspökünk. Szelíd mosoly játszik ajkai körül. Bizony egy csepp harag se látszik galamb nyájas szemeiben az események miatt, s igen jól érzi magát a nekitüzesedett eretnekek között ezen a mai napon is, csak néha-néha csóválja meg fejét, mintha azt mondaná: »Álmodom-e?«.

Valóban, nem álom-e ez? Igazán a szabadelvű körben vagyunk?

S ha ott vagyunk, vajon ki eszközölte ily rövid idő alatt ezt a csodát? Ki eresztette szabadon ezeket a mélyen elaludt szellemeket a skatulyából.

Akárki. Mindegy. Hanem azt a skatulyát, ahol voltak, egyszerűen el kellene hajtani valahová mélyen a Duna fenekére, mert félni lehet, hogyha akadt bűvész, aki oly gyorsan kieresztette a skatulyából, akadhat olyan bűvész is, aki vissza is tudja őket csukni a skatulyába.

AZ EPILOG

(A t. Házból)

Zsúfolt ház, zsúfolt karzat, még az utcán is csoportosulás van mint a nagy temetéseknél szokás.

Éppen délre harangoznak a kálvinista anyaszentegyház templomában, de a harangszó ide nem hallatszik, csak a Bánffy Dezső lélekharangja szól.

Mindenki betódul a folyosókról. Bent a tanácsteremben ünnepélyes hangulat ömlik el. A karzaton szép asszonyok ülnek s részvéttel nézik a minisztereket, akik díszes feketébe ülnek ott, úgy lehet utóljára.

A szép asszonyok koszorújából kifeketélik a Gajári feje, ásítozva nézi a mai végtisztességet, unja magát; ilyenkor nincs miről írnia a »Nemzet«-nek.

Lent ember ember hátán. Podmaniczky Frigyes bosszankodva korholja őket:

- Hát mit akartok itt? Minek jöttetek annyian? Hát lesz most szavazás? De a telegramjaimra bezzeg nem szoktatok eljönni!

A folyosón a miniszteri listát csinálják minden pártbeliek. Ki Tisza Kálmánt óhajtja, ki Wekerlét. Ez a Széll Kálmán híve, amaz a Tisza Lajosé. Némelyek Csáky grófot szeretnék elnöknek. De a nagy triccs-traccsban megcsinálják gyorsan a resszort minisztereket is. Zajos hahotát kelt az Ábrányi Kornél ötlete:

- Szilágyi Dezső legyen a király személye körüli miniszter, de azzal a klauzulával, hogy örökké Bécsben köteles tartózkodni.

- Mire való lenne az?

- Mert akkor a király állandóan átjönne Budára lakni.

De félre a tréfával mindenki komoly arcot vág. A csengettyű jelenti, hogy a Ház átesett az apró-cseprő jelentéseken s gróf Szapáry Gyula állott fel.

Hangja, mintha csengőbb volna. Hullámos, szép tömött haja, mintha a szokottnál is gondosabban volna megfésülve.

Néhány rövid szóval jelenti be a kabinet lemondását, olyan közömbös hangon, mintha csak arról volna szó, hogy Bécsben tegnap óta nagy köd van. S hangja csak akkor lesz szelíddé, lágygá, mikor arra kéri a Házat, hogy az új kormányig napolja el az üléseit.

Hát ezt az utolsó kérelmet miért nem teljesítené? Zajos helyeslés moraja fut át a gazdátlan többségen, mely között csak Rezei Szilviusz feszíti ki büszkén a mellét; ő most a helyzet ura a 160 aláírással a zsebében a napidíj fölemelésre. Dupla lenung, nincs kormány.

Eötvös Károly emelkedik fel Szapáry után. Új seprő, rosszul seper. Régen nem mondott olyan gyenge beszédet. Annál tapintatosabb és ügyesebb volt ma Apponyi, ki több részletet óhajtana a válságról. Néhány helyen a szabadelvű párt is zajosan helyeselte, mert mintegy megcsókolta a lobogót, amelynek védelmében a kormány elesett.

Ugron (mert minden vezérnek nyilatkoznia kellett) nagy derűtséget keltett azzal a kijelentésével, hogy ő csak olyan kormányt kész támogatni, mely az ő pártjából kerül ki.

A derék Madarász búsan rázogatta a fejét:

- No, ezt már én sem élem meg.

Jókai irigykedve nézett rá:

- Nagyobb fantáziája van nálamnál.

Még néhány szót szólott Szapáry a részletekről, amiből azonban az ellenzékiek nem sokkal lettek okosabbak. S ezzel az ülés véget ért. Szapáry fölkel a piros támlányáról s szokott ringó lépteivel, végigment a termen. Az ajtó bezáródott utána. Ide már csak Temesvár képviselője tér vissza. Utána megindultak a többi miniszterek is. Mert nekik kétszer kell meghalniuk. Először itt, másodszor a főrendiházban. Ott legott megkezdődik az ülés.

Keleties lassúsággal dőcögött kollégái után Lukács Béla, csendes humorral dörögve:

- Nekem a legkellemetlenebb, mert még nem voltam a főrendiházban. Bemutatom magamat, hogy kineveztek, tehát vagyok, és bejelentem, hogy már lemondtam, tehát nem vagyok.

És a kegyelmes urak megindultak az egyik temetőből a másikba. Mentek mendegéltek végig a folyosón, a korridoron, majd a Múzeum kerten s talán látták is lelki szemeikkel a temetők szokott feliratait: »Feltámadunk«.

A FÖRENDIHÁZBAN

A főrendiház ülése csak halvány árnyéka a képviselőházinak.

A karzatok ugyan itt is telvék, de a lázas érdeklődés, a hullámvész, a zsongás, mely a Sándor utca másik oldalán tükröződött és morajlott csak az imént, itt teljesen hiányzik.

Hiszen már lejátszódott a dráma nagy jelenete. A fegyverletétel megtörtént. Az a magas alak, aki most halad át a Múzeum kerten, ahol a rendőrök sorfalat vernek neki az ácsorgók közt nem miniszterelnök többé.

Déli egy óra.

A képviselőház kapujából ömlik ki a képviselők és újságírók tömege, a karzati bejáratokban hölgykalapok tarkállnak. A kapus kiabál s integet nagy cigányvajda-botjával a kocsisoknak, s fogat fogat után gördül a Ház elé. A Szapáry-kabinet immár a múlté.

A főrendek veres padjai, ott a komolykodó vén Múzeumban, még üresek. Jó negyedóra eltelik, amíg megcsörren Szilágyi koronaőr kardja az ajtóban, s az előteremből behúzódnak a méltóságos Ház tagjai (igen kis számmal) és a miniszterek (teljes számmal).

A karzat melynek két baloldali páholyában a képviselők fejei szorongnak mormogni kezd:

- Ha nincs is polgári házasság, van polgári temetés.

- Hogyhogy?

- Nem látjátok, hogy az egyház elmaradt a minisztérium temetéséről?

Csakugyan nincs egyetlen katolikus püspök sem jelen. Még a mindig jelenvaló Schuster sem izeg-mozog a miniszterek mögött.

A miniszterek elfoglalják helyüket a székekben. Szilágyi érdekes ősz feje megjelenik az elnöki trónusban, az ülés meg van nyitva, s mély csendben fölemelkedik Szapáry gróf.

Halkan, rezignált hangon beszél. Bejelenti a kabinet reformjavaslatát, a korona ellentmondását, a lemondást... A hírlapírók páholyából egy nagy fotográfus masina üvegszeme szívja magába az ülés és lemondó kormány képét.

Szilágyi Dezső, aki eddig merengve ült a Wekerle szomszédságában, észreveszi a merényletet, a ráncok hirtelen elsimulnak homlokáról, arca mosolygóvá válik, és a derült, vidám arc teljes szélességében a fényképező üveg felé fordul.

Az utókor ebből a képből megtudja, milyen vidáman buktak meg 1892-ben a magyar miniszterek.

Szapáry beszél. Körülbelül ugyanazt mondja, amit a képviselőházban. A méltóságos Ház hallgat, s a nagy csendben szinte áthallatszik a fényképezőgép csattogása.

Majd visszaül helyére a volt miniszterelnök. Szilágyi veszi át a szót. A főrendiház tudomásul veszi a kormány lemondását, nem tart ülést.

Szilágyi mosolyog... Csitt, csatt... (a fotográfus most csapja be utoljára a gépjét), az elnök kimondja a határozatot, főrendek s a karzat népe fölemelkednek... Az ülésnek vége.

WEKERLE SÁNDOR

A szerdai történeti nevezetességű konferencián, midőn Szapáry utolsó beszédét tartotta a liberális eksztázisban levő párthoz, távol a főhelyektől, hol a párt nagyjai foglalnak helyet, bent mélyen, ismeretlen neveket viselő képviselők között állt egy fiatal ember, kinek üde arcán kíváncsiság, mosoly ragyogott. Aki nem ösmerte volna, egyszerű hallgatónak vélné, aki roppant kíváncsi rá, mit mond a miniszterelnök. Egy szót sem akar belőle elveszíteni, hogy otthon valahol a vidéki kaszinóban aztán ő tudja legjobban a nagy dolgot elmondani.

De aki ösmerte, sem hitte volna, hogy ez a leendő miniszterelnök.

Pedig nagy ember, fényes sikerek tapadnak nevéhez, mely bár idegenszerű, ismerősen, rokonszenvesen csendül minden magyar fülben. Wekerle Sándor, Magyarország nagy pénzügy-minisztere ez. De éppen mert Magyarországé, éppen azért látszott volna lehetetlennek, hogy miniszterelnök legyen. Ebben az országban, ahol mindig egy nagy úr állott a kormány élén.

És mégis rögtön e konferencia alatt (midőn teljesen bizonyossá vált, hogy Szapáry vissza nem tér) egyszerre önkéntelenül is ez a név fakadt ki minden ajkon. Először csak mint egy ösztönszerű belső óhajtás: »legjobb volna Wekerle«. Aki először kimondta félénken, talán nem is hitt még benne, de amint ajkról ajkra repült a név, mintegy erősödni látszott a használat által, s mikor már visszakerül a kombináció másoktól, már akkorra annyi magasztaló okadatoló megjegyzést fűztek ahhoz útközben, hogy »Hiszen nem is lehet más, mint Wekerle«, »Wekerle a helyzet ura«.

S íme, csakugyan Wekerlét bízta meg a király a kabinetalakítással. S így lőn, hogy ez egyszer épp úgy, mint Tisza Kálmánnal történt, úgyszólván a nemzet választott magának miniszterelnököt.

A koronánál járt államférfiak ez egyszer valóban hű tükröt tárhattak a király elé és az igazi férfit nevezték meg, aki e nehéz helyzetben (mert nehéz helyzetet talál) meg fogja helyét állani.

S a király szívesen mehetett bele, mert éppen maga a felség mondta kevés hetek előtt Wekerléről Pápaynak:

»Mekkora talentum és mily szerénység! Előadása világos és kellemetes!«

Most négy esztendeje, ahogy először jelent meg a házban a fiatal államtitkár (akkor is már mindenki bámulta Tiszát, hogy elég vakmerő ilyen kísérleteket csinálni).

A Ház akkori stréberei kesernyésen fürkésző szemekkel nézték a szerencsés jövevényt. Mert hiszen hallatlan dolog ez!

De azért mindenki szívesen fogadta. Sok jó hír előzte már meg. S arca nagyon rokonszenves volt.

Csak az öreg Helfynek volt kifogása:

- Nem tudom, meg fogja-e állani a helyét?

Majd hozzátette aggodalmasan:

- Nem lesz-e hátrányára, hogy nincs bajusza?

Nem volt hátrányára, ha csak azt nem vesszük, hogy Szilágyi az ő arany napjaiban (mert volt ám ő is egy párszor helyzet ura) »püspöknek« nevezte emiatt a legszerényebb kollégát.

Bezzeg a püspök »prímás« lett, és most Szilágyi is alatta fog szolgálni (mert hiába szidják Szilágyit, mégis ő indította meg minden vonalon a reformokat, s ő az eredete ennek a liberális

levegőnek, melyben köhögni kezdenek a papok). Hát igen, négy rövid esztendő múlt el csak, s Wekerlét mint Magyarország miniszterelnökét hozza haza a mai bécsi vonat. Örömben úsznak a pártklubok, az utca és a mágnás kaszinó. A kevély grófok is azt mondják szokott orrhangukon:

- Ez márr derrék dolog.

Hát nem legenda ez? Egy Wekerle-legenda, melyet hosszú időkig fognak mesélni az anyák a fiaiknak, az egyszerű udvaraházak fedele alatt, mikor szorgalomra, tanulásra buzdítják őket: »Volt egyszer egy gazdatiszt, annak volt egy fia...«

Csak az a kár, hogy ezt a legendát most még csak idáig tudjuk.

A T. HÁZBÓL

[nov. 22.]

Van már vezére az országnak... Mert miniszterelnököt kinevezhet a király, de vezérnek csak maga teheti meg magát a miniszterelnök.

Ma az lett Wekerle Sándor. A második visszavágása emelte azzá.

Éles szeme van a királynak. Jól választott.

De menjünk sorjában. Déli tizenkét órakor nyílt meg az ülés. Megelevenedett a Sándor utca. Nyüzsgött az országház kapuja előtt a sok bámészkodó kíváncsi s egy-egy megérkező népszerű képviselő megkapta a maga »éljenjeit«. Természetesen Wekerle és Apponyi a legtöbbet.

A Ház zsbongott, zúgott, rajzott, mint egy tele méhkas. Mind összejöttek a képviselők. Mert mint Harkányi Frigyes mondja (minden régi hasonlat önála akad meg), olyan a kormány is, mint a villa: kétszer örül neki az ember; mikor új, és mikor túlrad rajta.

Harangszóláskor belépett az elnök nagy ünnepélyesen, összes Molnársaival és Széll Ákosaival és megnyitotta az ülést.

A képviselők hallgatagon foglaltak helyet padjaikban; csupa fekete kabátban, csak Tisza Kálmán volt szürke. A »titkos hatalom« csendesén, szelíden nézte a pápaszeme alól az események folyását. Jönnek, mennek kérlelhetetlenül, mint a tovasiető folyamok.

A jegyzők érdektelen jelentéseiket dünnyögték, midőn egyszerre fölarsant a lelkesült éljenzés.

A jobb szárnyas ajtón belépett Wekerle Sándor szerényen, de mégis emelt fejjel, vidám mosollyal az arcán, fiatal tűztől ragyogó szemekkel.

A csillogó, villogó karzaton, mely az opál minden színében játszott, halk moraj futott át.

- Ejnye, de csinos ember!

Nem is úgy néz ez ki, mint aki sárkányokkal jön birkózni, hogy a kötelező polgári házasságot behozza másoknak, inkább úgy néz ki, mintha ő maga akarna megházasodni, mintha a királyfi jönne álrúhában az udvari kíséretével, hogy (mint a mesékben szokás) válasszon magának egy hölgyet, a karzaton levő paradicsomból. Szinte nyújtja is már feléje a látcsövét Széll Ákos.

Utána gnsemarschban jönnek az egyes reszort-miniszterek; Tisza Lajos gróf nyalkán, könnyed léptekkel; kidüllesztett mellel dübörög mögötte Szilágyi, szinte a föld is reng nagy talpai alatt; lassú flegmával lépeget a sorban Lukács Béla, lomhán aláeresztve kezeit, mint két letört

szárnyat; előrenyújtott nyakkal lejt be Fejérváry, a terem közepén megáll s vércse szemmel Thalyt keresi. Mert Thaly nélkül nincs csata. Lassan, szinte észrevétlen suhan helyére Bethlen András. Panaszosan recseg a Josipovich új cipője. De Hieronymi Károly bizony csak a hétköznapi szürkés nadrágját vette fel, mintha mondaná: »nem fényleni jöttem én ide, hanem dolgozni«.

Wekerle föláll, mélységes csöndben. Belső zsebébe nyúl s kivesz onnan egy levelet. Csinos írása, finom a hajtása, nagy tenyérszerű pecsét van rajta: a király pecsétje.

Viszi sebbel-lobbal a terem tisztázt az elnöki székhez és felnyújtja.

Bánffy Dezső kezében megvillan valami gyilkos eszköz. Egy tör az, vagy mi? Nem, biz az egy olló, az ország ollója. Remegő kezekkel nagy óvatosan nyírja körül a pecsétet, aztán átadja Molnárnak, ki mint valami herold, olvasás helyett harsogó hangon hirdeti ki tartalmát, de már az első szavába, hogy »kelt Bécsben«, belekurjant Károlyi Gábor:

- Elég hiba!

Szűnni nem akaró orkánszerű éljen zúg fel annál a sornál: »kedvelt hívünket Wekerle Sándort nevezem ki miniszterelnöknek«.

Aztán jön a régi miniszterek felmentő okmánya. A Ház ásítva hallgatja. A Ház kegyetlen. A temetésekhez nincs részvevő könnye, csak a születésekhez van keresztelési örömmosolya.

Majd elér a derék Molnár a harmadik levélhez; szegény király, de sokat levelez. Ez a legérdekesebb. Ebben van az egyes miniszterek kinevezése; akik most egyenként föltétetnek a népszerűségi mázsálóra, mely nyíltan kitárja, mennyit hoznak magukkal e tőkéből, hány font, hány lat. Falrengető éljen zúdul föl a Csáky névnél, kisebb Fejérvárynál, Tiszánál, Lukács Bélánál, s elég élénk, lelkes a Hieronymié, de a Szilágyi éljenei közé belezuhog az ellenzék éles, gúnyos kacagása.

Mindezen formaságok után felállott végre Wekerle, s elmondta azt a hatalmas program-beszédet, amelyből egy esztendeig lesz a vezércikkíróknak témájuk. Én nem avatkozom bele, hozzá sem nyúlok.

Letette a Bécsből hozott hadizsákmányt a Ház elé. S a Ház el volt ámulva. A szabadelvű párt ujjongott. S úgy képzelte, hogy egy csomó drágakő tündöklök előtte. A bal mezőkön is nyomasztó hullámmás futott végig.

- Ez afféle tizenöt esztendő ember!

Legelsőnek Eötvös Károly állt fel, s ravasz, közömbös arccal kezdett turkálni a nemes kövek között, s csűrte, forgatta szerette volna is ráfogni némelyekre, hogy hamis, de csak mégse tette; higgadt volt és vezérhez méltó.

Ezalatt minden ember Apponyit nézte. S elképzelték magukban, hogyha csakugyan tizenöt éves ember Wekerle, hogy fog Apponyi kinézni tizenöt év múlva. Látták ősz hajjal, alakja meggörnyedve, a kezei meghosszabbodnak (de nem annyira, hogy a miniszteri széket elérjék), a szeméből kialszik a tűz...

De csitt! Feláll beszélni. Elég egy-két akkord, és látszik, hogy ezúttal nem hozta magával azt a jóakaratot, melyet a Szapáry-minisztérium első napján. Tehát semmi kilátás. Nincs remény. A vezér hadat üzen.

Tagadhatatlanul ügyes rögtönzéssel tette meg ellenvetéseit a program ellen, annak homályosabb részeit megostromolva, de mindeddig helyes talajon mozgott, míg ki nem jelentette, hogy ő voltaképpen sohase mondotta, mintha a kötelező polgári házasságnak lenne híve.

Lett erre konsternáció. A mameluk-tábor közbekiáltott:

- Hát iszen mindég azt beszélte!
- No, szépen vagyunk!
- Rá nem ismerünk Apponyira!

Csak az öregebb mamelukok ingatták a fejeiket:

- De éppen hogy ráismerünk. Ez egészen ő. Tudtuk, hogy így lesz.

A csiga kinyújtotta szarvacskáit. E szarvacskákból látjuk, mi lesz a legközelebbi stratégia. E beszéd végén pedig elpattantotta a nagy bombát, mely a szabadelvű pártnak volt irányozva, hogy nem bízik Wekerlében, mert mögötte felelősség nélküli titkos befolyások érvényesülnek.

- A Tisza-klikk! zúgtak balról.

Eközben a Ház órája elhagyta a kettőt, odaát a főrendek már egy félórája türelmetlenül vártak az új miniszterekre.

Hírnökök érkeznek mind sűrűbben:

- Jön-e már a kormány?
- Még nem mehet, még nincsen egészen bemutatva.

Új hírnök jött:

- A született mágnások kezdenek elszökdösni.
- Annál jobb felelte az egyik polgárminiszter. Elment-e már Zichy Nándor?
- Az még ott van.
- No, hát nem lehet. Még Ugronnal kell megbirkóznunk. Az se hagyja a maga vezéri voltát.

Ugron beszélni kezdett, egy elégedetlen chria bevezetésében járt, midőn újból jövének híradással:

- A hercegprímás nagyon éhes.

A Ház jószívű. A liberalizmus hívei sajnálkozásba estek.

- Szegény főrendek. Mégis borzasztó így kiéheztetni!

De valamelyik demokrata közbevágott:

- De már hiszem, hogy győztünk. Egypár száz évig éheztünk mi őmiattuk, most végre ők éheznek, mimiattunk.

De mégis fölmerült az az udvarias eszme, hogy talán tudomására kellene hozni Ugronnak a primás éhességét, hadd sülne ki, nagyobb katolikus-e avagy nagyobb hazafi amint egyszerre vagy abbahagyja, vagy tovább is folytatja beszédét?

De nem is Ugron az egyedüli akadály. A kormány csakugyan nincs még bemutatva vagyis legalább Wekerle még csak azután mutatta meg, hogy mi lakik benne, egy hatalmas, nagy elánnal, nemes hévvel mondott beszédben rávetve magát a támadó Apponyira, kinek kezében idegesen táncolt a ceruza. A fiatal vezér egész testével ment bele az ütközetbe a meglapult, mindig féloldalt álló ellenféllel szemben, ki csak amolyan kisebb fajta rapier vívónak látszott a nagy, erős, izmos Góliáth-alakkal szemben.

- Úgy rémlik nekem - mondá jellemzően valaki a jobboldalon -, mikor beszélni hallom, mintha mi volnánk az ellenzék.

Hangjának meggyőződéstől csengő érce, belevegyülván a lendületből és a pátoszból is egy-egy adag, valami sajátos meleget terjeszt, amit a mamelukok nem szoktak meg, nem csoda, ha efféle csalódásokba esnek szegények.

A mai nap szép napja volt Wekerlének és a szabadelvű pártnak. Minden más kormánynak is mézes napja, örömnapja volt az első nap. De ez a kormány szerencsésebb a többinél mert az ő első napja győzelmi nap is. Vagy szerencsétlenebb a többinél ahogy vesszük, mert már az első napon is megrohanták; csatát kellett kivívnia.

A T. HÁZBÓL

[nov. 24.]

A tárgyalás elején Helfy ülte meg sablonos indemnity-beszédjének tízéves jubileumát. Tízszer mondta már el ugyanezt a beszédet s mindig más-más ruhában. A híres Kean óta nem volt hasonló alakító. Hanem ezúttal mégis volt valami új a beszédében a Szent Atya illetéktelen beavatkozásáról.

De meg is szúrta az Tódor Józsefet, a kormánypárt szép, piros arcú, fiatal papját; szinte fölszisszent.

S mivel nem volt ott Péchy Tamás az elnöki széken, aki örködött a pápa fölé is, maga pattant föl a Vatikán védelmére Tódor József.

- Óvást emelek ez ellen!

- Ohó! - csattogtattak balról. Thaly hahotázva rázta nagy, bozontos fejét.

- Óvást emelek - folytatta Tódor József.

- Azt mi nem bánjuk - kiálták újra túlról, a Kiss Albert környékéről.

- Úgy is, mint katolikus, úgy is, mint pap...

- Itt nincs pap - szakították félbe mérgesen. - Itt csak képviselő van!

Tódor József erre fejtegetni kezdte álláspontját, de a jobboldalon is izgatott mozgás kelt nyomában. Már-már gyűlni kezdtek a szemekben a vallási tüzek, midőn suhogó derűtség hirtelen eloltotta. Tódornak arra a szavára, hogy »a házasság szentsége«, közbekiáltotta Károlyi Gábor:

- Ha szentség, hát akkor miért nem él ön is vele?

Pompás közbeszólás volt. Néha a bogáncs közt is találni virágot.

De ügyes volt a Tódor visszavágása is. (Neki persze könnyebb, mert neki a szentlélek sugallja.)

- Hét szentségünk van - mondá -, de mindeniket mindenkinek fölvenni nem szükséges.

(Vagyis csak azért hét, hogy bő választék legyen.)

A HelfyTódor viszály után, mivel a szélsőbal a vicevezért küldte az ütközetbe, Apponyi is házi káplánját, Horánszkyt ereszté rá az indemnity javaslatra.

A nemzeti párt saját külön viperája értelmes kis jószág, félelmesen sziszeg, hatalmasan tud körültekerözni és gyönyörűen mar.

Ma is jól működött, Apponyi gyönyörködve hallgatta; szótlánul visszahúzódva, szemlélődve mert a nagy ellenzéki vezér úgy tesz, mint egykor Bright John mondá John Russelre:

- Te nem szólsz. Bevárod előbb, hogy a kurjantásra, mely a házban hangzott, milyen visszhang érkezik kívülről.

Igen. Apponyi figyel. A »szent elvek nevében« leteszi könyökét a padra, a fülét nyitva hagyván, várja, figyeli azt a visszhangot. (Eddig még csak három bagoly huhogása hallatszott odaátrol de lesz ott még elég.)

Majdnem egy óráig pajzánkodott, csintalankodék Horánszky, csipkedve Szilágyit, Csákyt, Tiszát, mindent és mindenkit, aki útjába akadt; mire fölkelte Wekerle Sándor s egy hatalmas polemikus beszéddel nemcsak fölvilanyozta pártját, hanem valóságos csodálkozásba ejtette. Horánszky pedig rángatózott, vonaglott, mint egy megszózott békacomb.

Ez volt a vívás. A hadoszlop élén még ilyen penge nem villogott. Nem pontok szakították félbe a Wekerle mondatait, hanem rengő tapsviharok. Az emelkedett helyeknél még az ellenzék is elfeledte a leckéjét. Kiült a tetszés ragyogó színárnyalata a kuruc arcokra. Még Horváth Gyula is egyre ingatta helyeslően makacs, megszürcült fejét.

Megvédelmezte Szilágyit (a nagy hajdani Szilágyit, a hajdani kis »püspök«), majd a »titkos hatalmat«, mire felsüvített egy hang balról:

- Hiszen ott ül a háta mögött az öreg!

(Tiszát értette alatta.)

Wekerle zavartalanul vágott vissza:

- Éppen az a megnyugtató rám nézve, hogy itt ül és nem szemben velem.

A hátsó padokban ezalatt újdonság »Atzél-csoport« néhány tagja sutogott összefűjva, miként kellene megtörni a pártban a Tiszák befolyását?

Mire közbevágott az egyik, a leghiggadtabb köztük:

- Csak egyetlen módja van.

- Mi?

- Határozzátok el máskor Atzél Bélánál, hogy a Tiszáéknak kevesebb eszök legyen.

- A miniszterelnök közvetlen háta mögött újra azok ülnek, kik meghalnak, ha szeretnek. S kik csodálatos módon mindig a miniszterelnököt szeretik s csodálatos módon sohase halnak ki. Szapáry elmúlt de hátának környéke megmaradt.

Ezek mintegy csodálkozva néznek szét a frenetikus tetszészajban fulladozó jobb táborra, ösztönszerű megütközéssel:

- Nini ezek az emberek!

Eddig a tetszészaj is speciális privilégium volt. A miniszterelnök mögötti pad privilégiuma. Most ez is megszűnt. Tombol az egész jobb mező. Egy-egy lelkesedett ember hangosan hirdeti véleményét:

- Most már én is hiszem, hogy meglesz a polgári házasság.

Csak Tibád Antal mondogatja még messzelátó ésszel:

- Biztos vagy benne?

- Meg vagyok győződve.

- No, hát mondok neked valamit, öcsém. Eredj el holnap a fotográfushoz és veted le magadat. Aztán mikor a polgári házasság meglesz, akkor is eredj el a fotográfushoz és akkor is veted le magadat.

- Aztán mitől lesz az jó?

- Hát csak azért, fiam, hogy meglásd a differenciát a mostani és az akkori ábrázatod között.

Wekerle leült. Óriási sikeréből kedvet kapott a párt Toldija, Szilágyi Dezső is, kihúzta hadverő fringiáját (melyet már régen esz a rozsdá a tokjában) s egypár éles vágást osztott vele ide, oda. Az ellenzék ma is megpróbálta a gúnyolódást. Kivált gróf Károlyi Istvánnak volt ügyes aperu, amint Szilágyi azon kérdésére »hol voltam én a veszély napjaiban?« hirtelen felelt:

- A büffében.

Lett is derűtség de ez lassanként lecsillapult s helyreállt a komolyság. Az erő, a nagy elmék kipárolgása olyan temperatúrát csinál, melyből azok a kicsinyes kis gnómok, incselkedő irigy apró manók elfüstölögnek, szétfoszlanak.

Érdekes volt a szabadelvű párt két nagy szónokát egyszerre egymásután hallani.

Szilágyit, aki rárohan ellenfelére, megsúrja, megfojtja, dömöcköli, gyomrozza, megforgatja a tört szívében, lehasogatja a körmeit, leskalpírozza a fejbőrét, szurkot önt a füleibe, barackot nyom a fejére, vitriolt önt a szeme közé, kitépi a szemöldökeit, begyógyíthatatlan sebet hagy és gyűlöletet gerjeszt s Wekerlét, aki birkózásban leteperi ellenfelét, harag nélkül s mosollyal otthagyja, ha egyszer leteperte.

ORSZÁGGYŰLÉS

[nov. 25.]

A mamelukok a tegnapi diadalok hatása alatt jókedvvel jöttek a Házba. Szinte felfrissültek.

Már ők is megismerték a népszerűséget. A kis kokottal tegnap este karonfogva sétáltak az utcán, érezték részegítő illatát, sőt túl vannak az első csókon akárhogy csinálja Atzél Béla báró a »park-klubot« az ilyen könnyelműségek ellen.

Komjáthy Béla ma az első szónok az indemnity-vitában. Csinosan beszélt, de már kissé elvénülten. Csak egy adoma került ki a tarisznájából, mellyel azt akarta jellemezni, hogy sürgeti a közvélemény a polgári házasságot.

Állítólag Fejérváryval történt. Megkérdezett egy szabolcsi dzsentrit, hogy gondolkoznak ott a polgári házasságról?

- Nem tudom, felelt a földbirtokos, mert nálunk nem beszélnek róla.

A szabolcsi aztán visszafordította a kérdést:

- Hát kegyelmes uram, odafönn hogy gondolkoznak róla?

Fejérváry elgondolkozott.

- Csodálatos, mormogá... hiszen nálunk sem beszélnek róla.

Persze, hajdanában jobb anekdotákkal rukkolt ki Komjáthy. Hja, öregszik.

A szélsőbal azonban ezen is mulatott. Öregszik az is. (Kivált mióta Irányi behunyta a szemeit.)

Komjáthy Béla ma az első matador az indemnity-vitában. Csinosan beszélt, de már elvénülten. Semmi élc, semmi új ötlet, és még mindig a Tisza Kálmán közösügyes politikája ellen pattogott. Ah, valóban öregszünk...

Utána Kovács József szólt a szélsőbalról, aki hosszas kutatógatással szerencsésen fölfedezte a »sárgafekete hínárt«, melyből ez a kormány kikelt. Ha egy kissé várakozik, mindjárt látott volna egy kis fekete ultramontant kikelni a szélsőbali tiszta liberális vizekből.

Mosolygó, széles, borotvált arc. Vajay tisztelendő úré, aki most kel szólásra. Ez is hadat üzen az »erkölcs nevében« a liberalizmusnak, a polgári házasságnak. Különben nem veszedelmes; a Zimándyak és Komlóssyak tüze csak elvéve csillan meg szemeiben. A Ház mosolyog klerikális perpatvarán, s mikor a kormánypárt családi örömeiről szólva, azt említette, hogy az apai örömök nem nemtelenek, Károlyi Gábor gróf dicsekedve kiáltott át a jobboldalra:

- Szakértő benne!

Óriási hahota rengette meg a Házat. A karzat asszonyai a legyező mögé rejtették arcukat s onnan néztek duzzogva a grófra, akinek tehát ma megint jól beütött a közbeszólása.

Azonban Vajay agyon volt csapva. Már ezután beszélhetett akármit (pedig még a Wekerle pénzügyi politikáját is lecsépelte), mindig csintalan mosoly ült ki az ajkakra.

- Hohó, tisztelendő úr, az ember nem lehet mindenben szakértő!

A nap Polónyié volt. Hosszú, nagy beszédben az új kormány valamennyi tagját »kikezdte«, s látni lehetett, mint harapózik a harcias hangulat miniszterrel miniszterre. Hieronymi rendesen nyugodt homlokán egy bosszús ránc futott át (akkor édelgett Polónyi az ő élettörténetén), Lukács Béla ajkai körül kiült egy vonás a Barosséiból (persze a Szilágyival való hajdani összekoccanás történetét ásta ki a por alul), az igazságügy-miniszter pedig állandóan mosolygott. Ha ő mosolyog akkor bizonyára ugrásra kész.

Leszólta a nagy erkölcsbíró az egész kormánypártot feléjük kiáltva:

- A fazék! A fazék!

Csak egynek kegyelmezett meg: a volt miniszterelnöknek, aki azért bukott meg, mert naivitásból a korrupciót meg akarta szüntetni. (Az ellenzéki nekrológok bezzeg másképp hangzottak.)

Sokat foglalkozott a Tiszákkal is, akik Magyarországot a családjuk közt osztják ki, az egyik a protestánsok mentora lett, a másik az anyagi téren gyűjt össze minden hatalmat, míg a harmadik öfelsége első tanácsadója.

A teljesülés küszöbén álló liberális óhajokkal szemben a régi praktikát folytatta. Szeretné kicsavarni a nyakukat de persze csak, mert kevesli őket.

A nagy rabulisztikus azonban mégis elérte azt, hogy az egész kormány megmozdult ellene. Azazhogy először az »öt percet« csikarták ki számára jó emberei.

A szünet után az egész Ház beözönlött a folyosókról. Harcias hangulat lengett a Házban, az elnöki pódium előtt ismét ott nyüzsgött a képviselők tömege.

Hieronymi beszélt elsőnek a kormány padjairól. Nyugodtan, hidegen felelt Polónyinak, ki az ő képességeit vonta kétségbe. És fontos kijelentéseket tett felszólalása kapcsán a közigazgatási reformról és a garanciális törvényekről.

Új miniszter lép a sorompóba: Lukács Béla. Ő is polónyinak válaszol, s kissé fölmordul a baloldal, mikor a »fazekat« jellemzőnek mondja Polónyi gondolkozására.

Majd általános mozgás támad: Tisza István kel föl szólásra személyes kérdésben. Ő tudja mostanság legjobban fölharagítani az ellenzékét, mindjárt azzal kezdi:

- Nem szoktam ugyan megengedni magamnak azt a luxust, hogy Polónyi beszédeit hallgassam...

Nagy morgás támadt erre a felségsértésre. Dühös kiáltások:

- Grófnak képzeled magát!

- Mi se hallgassuk meg a Tiszákat!

- Luxus őket is meghallgatni!

De azért is megteszik ezt a luxust, hát végre is mivel táplálkoznának a következő szónokaik. Csak hébe-hóba mordulnak közbe:

- Ne, ne beszéljen per »mi Tiszák!« Dinasztia önök?

Vajay már egyebet is kiált közbe:

- Bérencek!

Szerencsére nem veszik komolyan a tisztelendő urat, s csak egy rendreutasítást fog.

Tisza István dajkameséknek nyilvánította mindazt, amit Polónyi róla mondott.

Végezetül az igazságügy-miniszter beszélt. Elmésen, jó humorral mutatta ki, mi van abban a fazékban, mely a Polónyi vádjait rejtette magában, s végül azt ajánlotta neki, hogy vágja földhöz a fazekat, mert üres. Polónyi egész bizonyítási rendszerét Arany János két verssorával jellemezte:

»Zúg az éji bogár, nekimegy a falnak. Egyszer nagyot koppan, azután elhallgat!«

Ezzel a koppanással s a nyomában keletkező nagy derűtséggel végződött a mai ülés.

A MAI ÜLÉS

[nov. 26.]

A Ház ma megint népes, élénk, virgonc volt. A folyosót főispánok lepték el, kik a belügyminiszterre leskelődnek. A szegény főispánok, az új kor páriái, akik kerülnek gazdától gazdához s minden ódium rájuk tapad. Valaha hatalmas dinasztiai, méltóságok voltak, most a főispán mindenkinek a törülköző kendője. Amit a főispán tesz, akármit tesz, az mind gáncsolni való. A kinevezéstől egészen a lemondásáig örökös hajtóvadászat van ellene, fent a kormány-nál s lent a megyében, a klubban, a parlamentben. Ha traktátum ad, akkor azt gúnyolják, ha nem ad ebédeket, akkor azt. Ha fényes installációt tart, megszólják azért, ha bevonul a székhelyére szerényen, mint Zsilinszky Mihály, akkor meg abból faragtatnak szatírákat.

- Úgy jött be, mint egy francia préfet, aki egy esernyőt hoz a hóna alatt s a megyeház kapujában pofon üti a rá várakozó szolgát s ezzel a csattanással veszi át ünnepélyesen a közhatalom gyakorlását.

A szegény főispánok most is itt járnak fel s alá, türelmetlen léptekkel várva egyik-másik, mikor jő ki a belügyminiszter.

De a belügyminiszter nem jó ki. Érdekes szónoklatok folynak odabenn. Beöthy beszédje után, mellyel az új kormány iránti bizalmatlanságát indokolja, gróf Csáky Albin pattant fel, akinek beszédjében, bármily rövid is az, mindig van valami becses mag.

- Olyan adóst perelnek önök - mondá az ellenzéknek -, aki többet fizet, mint amennyivel tartozik.

Tetszett a hasonlat a jobb pártnak, de az ellenzék zajgott: »Hiszen még semmit sem fizetett!«

Csáky mint rendesen, tömören, világosan fejtegette és védelmezte a kormány egyházpolitikáját. Mikor pedig a saját személyét említette, tomboló éljenviharral tüntetett a többség kedvenc minisztere mellett.

Azután Apponyi emelkedett fel s egyikét mondta el a legszebb beszédeinek.

Valóban e beszéd a század legnagyobb szónokainak a gyűjteményében helyet foglalhatna, oly remek volt, de ha valaha napvilágot lát, amiben nem kételkedhetni (mert amíg Apponyiak lesznek, addig Kónyi Manók is találkozhatnak), nem képzelünk neki olyan prózai címet, hogy »Indemnity beszéd 1892-ben«, hanem ahelyett inkább ezt:

»Óda Wekerle Sándorhoz.«

A lant nem képes oly szelíd, behízelgő módon meggpendülni, mint a jászberényi kürt. Volt ott abban az aeol hárfákból is valami csodálatos vegyülék, de a furulyából is. Itt egy kacsintás, majd egy lebilincselő mosoly. Lágyan rezgett benne a simulékony szerelem ösztöne. Oh, oh! Hát azok a lábikrák! Azok az ingerlő idomok. (Vajon mi ebben az igazi?)

Ami azonban a beszédnek a papokhoz szóló részét illeti, az egy nemes államférfiú gondolkodásának fennkölt része, az ékesszólás fonséges ruhájába öltözve. Ez a rész nagy hatást tett még a szabadelvű párt tagjai közt is. Hiszen annak a lelkéből látszott beszélni. S ebből láthatta Apponyi, hogy nem személyének szól az animozitás a szabadelvű pártban, hanem ingadozásának. Mikor az igazi hangot üti meg, a magyar értelemhez szólót, átellenben is kigyúl a szemekben a tetszés fénye.

Wekerlét nem lágyította el a furulyaszó. Egy lépést se közeledett, bár elősmerte Apponyi beszédjének szépségét, hatalmas lendületes szavakban ecsetelte a szabadelvű párt érdemeit és a kormány álláspontját; mire szünni nem akaró éljenriadás közt ért véget a mai ülés. A teremajtók kitarultak s a Ház szétoszlott, pihenni, erőt gyűjteni a holnapi csatához.

A MAI ÜLÉS

[nov. 29.]

Az ülés elején elsiratták a derék Wahrmann Mórt, aki végre is szépen, mert könnyen halt meg. Még az utolsó szava is szombaton a folyosón egy tréfa volt, mikor a KrajtsikKobek-párt dolgai felett sopánkodának.

- Az Atzél-féle mozgalmaktól nem féltetek benneteket. Sokkal nagyobb baj az a pártra, gyerekek, hogy Wekerle egy rossz szakácsot fogadott, aki hajdanában nálam szolgált.

A nekrológok után Szalay Imre állott fel az indemnity ellen. Természetesen a műbor benne volt a beszédjében. A műbor az örök seb. Kipusztultak már mellőle az összes harcosok, Zalay István, majd Andrássy Manó gróf, most már Vadnai Károly is lóg. Ő egyedül tartja még a zászlót.

A folyosó zajos, harcias képet mutat. A Niebelungok harca se volt különb, mint ahogy itt gomolyog a két szabadelvű tábor. Három-négy ortodox mameluk veté rá magát egy-egy nekrológra, hogy kapacitálja, lekérlelje, megszelídítse.

- Ugyan mit okoskodtok? Ne bolondozzatok, gyerekek. Hallatlan ez, éppen most, mikor ilyen kedvűnkre való kormányunk van!

Minden forr, hullámszik és sistereg; mindenki véd valamit. A KrajsikKobek-párt Wekerlét védi, a Wekerle-párt ellen. Némelyek a Tiszáékat védik Krajsik és Kobek ellen s hogy tarkább legyen a kép, még Szilágyit is védik egyesek a közvélemény ellen.

Csak a jó öreg Ucsu ül csendesesen a kaotikus zűrzavarban. Ő nyugodt. A kisebbség kimegy a klubból. Ő azoknál lesz, akik a klubban maradnak. Hiszen csak marad ott valaki azokban a szép szobákban.

Bent a teremben Eötvös szónokol. Ekkor érkezik a hír s villámgyorsan terjed:

- Krajsik átpártolt!

- Krajsik újra a mienk!

S elkezdene az egész vonalon örülni Krajsiknak, mintha aranyból volna. Krajsik mosolyog, érzi, hogy becses. »Hiszen csak meg akartalak ijeszteni.« De tromfért tromf. Új hír kelt rémületet.

- Tízze megint megsaporodnak a függetlenek!

- Nincs semmi jövőjük mondják vigasztalásul a tapasztaltabb, vénebb honatyák. Nincs köztül egyetlen zsidó se. Nagyon rossz jel. Borzasztó rossz jel. A zsidó megérzi a boldogulás útját.

S míg így keveredik, zavarog a folyosó, addig különös dolgok történnek a teremben is, a galopinnek jelentik a nyüzsgő folyosónak:

- Eötvös felmondta Apponyinak a fegyverbarátságot!

- Lehetséges-e?

- Jézus Mária! Mit mond ehhez Polónyi?

A folyosó egy perc alatt eltűnik, mindenki a terembe siet. Eötvös éppen most végzi szavait, élénk éljenzés, taps porzik fel utánuk.

- Öt perc szünet! - kiáltják harsányan.

Apponyiék búsan dűnnyögik magukban:

- Egy szövetséges elveszett!

Öt perc után pikáns jelenet következett. Apponyi Eötvös ellen szólalt fel s egy kis oldaldöfessel állt bosszút, annak a nézetének adván kifejezést, hogy a nemzeti jogok védelmében bizony vele lesz a szélsőbal, elhagyva Eötvös Károlyt, ha az nem lenne vele.

De Eötvöst sem a gólya költötte nem állja a csiklandozást. Felpattant még egyszer, s most finom gúnyal, nagyon erősen csipkelődött Apponyival. Itt-ott egy vércsepp is kibuggyant a tövisszúrások alatt.

A jobboldal élvezett, folytonos derűtségben hallgatván a kedélyes csetepatét, melyet megtetézett Thaly Kálmán, ki meg Eötvös ellen lőtt ki (alkalmasint akaratlanul) egy röpke nyilat.

S így lett, hogy a kormány és a szabadelvű párt csak mint néző szerepelt a mai csatában ha csak a Hegedüs szép, tartalmas zárbeszédjét nem vesszük, amibe Vajay (az új felbukkanó csillag) egy pár szemináriumi magot szórt bele közbeszólások alakjában, s mely után végre megszavaztatott az indemnity, felállván az egész kormánypárt, a KobekKrajtsik árnyalattal együtt. Mert szép úrias dolog az, hogy Wekerlének két pártja legyen (a hajdani jámbor miniszterelnökök a primitív mamelukkorban eggyel is beérték). A mai ülésen Szapáry Gyula is megjelent s a Tisza Lajos helyét foglalta el.

A T. HÁZBÓL

[dec. 1.]

A mai ülést legokosabb a tegnapin kezdeni, amelyiknek éppúgy, mint a hétfőinek az volt a speciális karaktere, hogy a két hadat viselő fél (a mérsékelt ellenzék és a jobboldal) soha meg nem szűnő ádáz csatája idegen területre csapott át, s nem is maguk a hadakozó felek verekedtek, hanem csak per prokúra, idegen sisakjukon színeiket viselő lovagok, Eötvös Károly és Polónyi által vívtak a szélsőbali porondon.

Érdekes kis csata volt. A két pihenő ellenség összetett kezekkel nézte, mindenik a maga páholyából, kivált nagy mulatságot okozott a nemzeti párt nemtője, Polónyi, ki többi közt azért is támogatja Apponyiéket, mert azok a választások tisztaságáért küzdenek a többi közt.

- Hanem mondja aztán fenyegető szónoki gesztussal nehogy máskor is úgy legyenek Apponyiéek, mint most Békésen, hogy a szélsőbali jelölt ellen fölléptetik Kaas Ivort.

Lett nagy kacagás. A nemzeti párt prókátorának leesett ezzel a szóval a sisakforgója.

A választások tisztasága, hahaha. Kacagott, vigyorgott minden a teremben, hahaha, hahaha. A közjogi alapon álló voksokat felhasználni a közjogot ellenző mandátumokhoz. Hahaha. Hát ez az a választások tisztasága? Még az angyalok is nevettek a Bánffy háta mögött.

Eötvös nem volt jelen, azt hittük, a jobboldal prókátora ma fog felelni, de sem ő, sem Perl nem mutatkozott a horizonton, minélfogva csendesen folydogált a Vaskapu javaslat, melynek eleje még I. Lukács Béla idejében lett tárgyalva, a Szapáry-kormány idejében.

Lukács Béla azóta II. Lukács Béla lett, de a javaslat (ámbar a Vaskapu csatornájának lemélyítése nem tréfa dolog), azért nem lett érdekesebb. Csekély részvétel mutatkozott. Alig üldögéltek bent százan elszórva a padokban. Csak néhány konok szakértő csillogtatta tudását, miután Bokross Elek egy szép előadói beszéddel ráeresztette őket a javaslatra.

Pécskai Gaál Jenő, akinek giliszta hosszú beszédjei félelmetesek voltak hajdanában, pihent ésszel rontott a tervnek.

Hanem iszen megvédelmezte azt Lukács Béla tömör, világos, laikus által is megérthető előadásában, melyet zajosan helyeselt a párt.

Majd a szünet után Pap Eleket szállotta meg a szentlélek, s ő is Pécskai Gaál felé hajítá kelevézét (pártolva a javaslatot) s már-már szégyenben marad Pécska nagy fia, ha samaritánus szívű Horváth Gyula, az árvák és ügyefogyottak gyámolítója, nem siet segítségére, mely művelet alatt ugyancsak bemártotta a magyar szakértőket pedig, de strigis, quae non sunt stb.

Ilyenféle nem a karzatnak való dolgokban harácsolódott el az egész ülés, melynek azonban mégis volt egy figyelemreméltó momentuma. A Miklós Ödön sikere, ki ma tartotta a második beszédjét a Házban. Jobbat az elsőnél. Pedig Miklósnak az első beszédje is úgy nézett ki, mint más embereknél az utolsó. Érettség látszik a beszédjén s széles látkör a beszédje mögött.

A meleg kandallók vidám pattogó tűzükkel, sem a tiszta téli levegő, oly fehér, üde, mint a frissen szűrt kecsketej, nem csalogatott a folyosókra nagyobb csoportokat. Alig szivarozott ott néhány ember kíváncsi szemeket vetve a miniszteri szoba felé, amelynek üvegajtaján a miniszterelnököt látták eltűnni Apponyival.

Istenem, istenem miről beszélhetnek. Talán a fűziót szövik? Monár Antal nem adná száz forintért, ha most egy olyan ici-pici kis egérré változhatnék, aki az ajtó mögött bebújhat és kihallgathassa. De persze azt aztán ő is úgy gondolja, hogy másnap megint visszaváltoznék Ház jegyzőjének, mert a kis egérnek nincsenek dupla napidíjai sőt tiszta búzaszemet is vajmi keveset talál itt a Ház környékén.

Molnár Antal azonban nem változott át kis egérnek (hja neki se minden sikerül), amit különben észrevehet az olvasó, mert akkor entrefilet volna a »Pesti Hírlapban« a Wekerle és Apponyi közti beszélgetésről, így azonban kénytelenek vagyunk csupán a Vajay-interpellációról referálni, s az nem bolondság. Vajay kezdi magát kinőni. De az szükséges is. A kormánypártnak is van saját házi papja: Tódor; a nemzeti pártnak is megvan a maga Hockja (a temetésekhez szükséges), hát mért ne legyen a szélsőbalnak is saját papja. Sőt valamikor az Ugron párt is szert tehet ilyenre de persze előbb az eklézsia legyen nagyobb.

Vajay különben is kedves szónok. Öblös hangja van, s széles, kerek arcán előre hanykolódnak az ajkán kiröpdülő mondások.

Ő volt ma a pièce resistance. Az ásózó képviselő urak, miután a pártviszály kigyóját tegnap elaltatta a klubban a kigyóbüvölő Wekerle, ma nem vártak semmi eseményeket és szcénákat. Mi történhetnék most már? Az ellenzéki lapok szép szivárványos bugyborékai, melyeket nagyrészt a fantázia szalmaszálain eregettek, szétpattantak. Nyoma sincs.

Krajszik azt mondja:

- Ejh bolondság: egy álom volt.

Krajszik fölébredett.

Bessenyei azt mondja:

- Én azért mentem bele, mert azzal biztattak, hogy az új pártban mi ketten Bobulával leszünk a legokosabbak.

Kubinyi György azt mondja:

- Engem a »fekete sipkások« elleni gyűlölet vitt az új pártba bele.

Amit meghallott Darányi Ignác, szintén egyike a nagy tekintélyű fekete sipkásoknak, s rögtön elküldte Kubinyinak a saját selyemsapkáját ajándékba.

Kubinyi persze erre legottan visszalépett a régi pártba mondván:

- Már csak vagyok ravasz tót; lefőztem a barátocskámat, a Darányit. A kopasz fejről is tudja aratni egy szegény tót. Megkaptam a sapkát, de most már nem volt meg hozzá a fejem. Mert azt meg akkor vesztettem el, mikor az Atzélékhoz beléptem magamat. Hát mit csináljak? Kilépek magamból.

Kisült egyszóval, hogy mindenki véletlenül jutott be. S miért ne? A véletlen, mely Shakespeare színműveiben és a Jókai regényeiben oly nagy szerepet játszik, a politikában is fontos faktor. A véletlen maga a tizedik miniszter. A láthatatlan, de némelykor a leghatalmasabb. Sokszor segít, de sokszor ront is a többi kollégáin.

De az ördög vigye el most az egyszer őexcellenciáját. Elég az hozzá, hogy a pártviszály elmúlt, Szilágyi és a Tiszák össze nem törettek (mert Tisza Kálmán ép egészségben két óra táján víg szivarszóval jött a kálvinista zsinatról), az is igaz, hogy a fúzió nem jött létre, de az is mind csak véletlen; sőt érdekes, majdnem csodálatos dolgok kezdenek történni, Eötvös úti Apponyit, Polónyi úti emiatt Eötvöst (de ez meglehet, nem véletlen), Pap Elek védi a Lukács Béla javaslatát, a bécsi német Kronavetter védi Magyarországot, s Ugron gyűjt egy osztrák képviselő üdvözlésére aláírásokat a folyosón. Bolond szcénákat sző össze az a pajkos csintalan véletlen.

De a véletlenül rügyező Kobek-klikk véletlenül meg is szűnt, mint mikor a csiga kijön a kagylójából és megint bemegy. És meglehet, hogy ezt a természetbúvárok úgy fejezik ki: »A csiga akciót csinál«.

Meglehet, hogy nagy szerencse vagy nagy szerencsétlenség ez, a földgolyóbis jövődő alakulására nézve.

A mai ülésre nézve csak annyiban fontos, mert csakis a beállott szélcsend, a kitombolt viharok utáni lankasztó csend magyarázza meg, hogy az összes érdeklődést mára a Vajay interpellációja foglalta el.

Mikor a derék pap képviselő felállott, kezében a »Magyar Állam«-ot lobogtatva, minden szemből kiment az álom.

- Halljuk, halljuk!

- Sajnálattal szemlélem, t. Ház, a közoktatási miniszter távollétét...

Zajos derűtség öntötte el az arcokat.

Vajay aztán a komáromi apátplébános esetét beszéli el, folytonos közbeszólásokkal, elnöki csengettyűvel spékelve. A közbeszólások, mint valami litania refrénje, potyognak bele a szavaiba.

Vajay mindjobban veszi a continance-ot. Nyelve mindenféle kifejezésekre rácsúszik.

Thaly Kálmán valami kálvinista mondást ereszt meg, ami annyit akar jelenteni, mintha nem sokat törődnek a komáromi plébános esetével.

Vajay ingerülten szól rá:

- Sajnálom, hogy éppen Thaly Kálmán veszi ezt oly könnyen.

- Éljen Thaly Kálmán! - kiáltják erre jobbról a kötekedők.

Mire lázba gurul a szelíd, jámbor Bolgár Ferenc.

- A katolikusokat itt kigúnyolják!

A hangulat mindinkább pattogóbb, haragosabb, s midőn Vajay a szegedi plébános apát Ivánkovics kinevezése ellen kezd piszkálódni, felzúg jobbról az ellentmondások harcias mormogása, majd rákerül a sor Szivákra, a »nagy szakadár«-ra, de bizony annak is jó lesz egy oldalvágást adni (az ember nem tudhassa, melyiktől lesz hamarabb püspök) mondván, hogy Szivák diszkvalifikálva van, hogy az egyház fiának tartassék.

- Anathema! zúgják jobbról.

Károlyi Gábor közbeszól:

- Én is exkommunikálva vagyok.

- Nagyon sajnálom - feleli Vajay.

- Én pedig nagyon örülök neki - bizonykodik gr. Károlyi.

Vajay égnek fordítja a szemeit.

- Imádkozunk majd a bűnösökért.

- Nem szorulok senki imádságára.

S ez így ment végtől végig. Utoljára már az egész Ház beszélt, s Vajay a sok, minden oldalról zuhanó közbeszólás miatt csak néha juthatott egy-egy fél mondathoz. A csengettyű rikoltzott. A sztenografok letették ceruzájukat, már nem lehetett jegyezni, fogták magukat, inkább ők is közbebeszéltek.

ÚJ ÜLÉSSZAK

A tanácssteremből. Egy ülészak ismét elröpült, de a törvénykönyv nem sokkal lett vastagabb; ma nyílt meg a második ülészaka ezen hidegben született országgyűlésnek.

Milyen lesz az új ülészak, nehéz előre megjósolni. Egy bizonyos, hogy mikor odabent a király tegnapi levelét újra elolvasták, künn a vihar rázta a falakat süvítve, s hópelyhek szállongtak alá.

A képviselők közül kevesen jöttek el, részint a rossz idő miatt, részint mert a tárgytalan ülés semmi érdekeset sem ígért. A karzaton nem ült egy lélek sem. Bár csak ilyen csendes maradna ez az ülészak véges végig.

Nem is történt semmi említésre méltó, kivéven, hogy az elnök bejelentette Gróf Andrássy Gyula lemondását a mandátumáról és most már a Terézvárosban is kitörhet a heje-huja; föltéve, hogy nekik is akad három jelöltjük.

Aztán a miniszterelnök ajándékozta meg a Házat még két jegyzői stallummal. Az eddigi hat jegyző képtelen volt az óriási munkát végezni.

- Ebből a mienk egy - szólt hátra diadalmasan Eötvös Károly.

S e picinyke bögrének is vidáman mosolyogtak a zordon arcú szittyák, kik örökké szidják a kormánypartot az úgynevezett húsos fazekak miatt.

A folyosóról. Ugyan miről beszélhetnének most másról a folyosón, mint a fúzióról. A kolera szünőfélben van, a fúzió hírek keletkezőben vannak. Az természetes. Új kormány, új fúzió hírek.

Egész csoportok vitatják, lesz-e, nem lesz-e? Interpretálják a dzsцентри-bankett toasztjait, s mindenféle apróságot serpenyőbe vetnek pro és kontra:

- Nem lesz fúzió, mert Wekerle nem akarja... - véli az egyik.

- Nem lehet, mert Apponyi se akarja bizonyítja a másik. Meg kell lennie, mert a közvélemény akarja, és végre is ez az úr állítja a harmadik. Súlyos kezével egymáshoz tolja őket.

- Apponyi nem léphet be a szabadelvű pártba valamely vívmányok nélkül.

- Hiszen miniszteri tárcát kap.

- De ő nem magának akar...

- Hanem?

- A nemzetnek akar valamit. Egyszerűen megosztakozni a hatalmon, nem valami épületes eredmény lenne annyi harc után!

- Mindegy, a fúciónak mégis létre kell jönnie. A parlamenti béke megköveteli ezt az áldozatot a parlamenti béke nélkül nem bírunk csinálni semmit; tehát a parlamenti béke kedvéért meg kell csinálni mindent.

Ebben lyukadt ki ma a folyosói terefere. Ez volt a magja.

De némelyek kételkedtek:

- Ki tudja, meg lenne-e ezzel a parlamenti béke csinálva?

- Hiszen persze! ez az, amit nem lehet tudni.

Most már ebben az irányban fajzott el a disputa, mikor odaért apró húsos lábaival az öreg Feri bácsi, akinek józan észjárása már sok vitát döntött el.

Az öreg dohogott, morgott valamit, aztán leült a régi képviselőtársai közé mert ő most főrendiházi tag.

- Hát hogy én mit gondolok? Hogy lenne-e béke fúzió esetén? Érték is én az effélékhez! Aztán álmos, törődött vagyok én ma gondolkozni is. Nagyon rossz éjszakám volt.

- Mi bajod esett?

- Tegnap jöttem este az erdélyi vonattal s új, ismeretlen vendéglőbe szálltam. Képzeljétek, egy rossz, poloskás szobát kaptam, a csintalan vérszopók veszettül csíptek...

- De mi köze ehhez a fúciónak!

- Semmi. Csak úgy ok nélkül mondom el. Hánykolódtam, bosszankodtam, türtem éjfélig, végre gyertyát kellett gyújtanom, amikor is statárialiter kivégeztem az apró gonosztevőkből vagy negyvenet. Azután újra lefeküdtem de hasztalan; még mindig maradt belőlük néhány darab, s e megmaradtak miatt, akár hiszitek, akár nem, éppen úgy nem tudtam aludni, mint mikor még mindnyája megvolt. Becsületemre megtörtént velem.

S ezzel fölkerekedett Feri bácsi s vidám, ravasz mosolygással topogott el a jobb folyosóra, hogy ott is elmondja egy-egy véleményét ilyenforma módon.

ORSZÁGGYŰLÉS

[dec. 14.]

A Ház két óriása mérte ma össze a lándzsáját, de szépen, gyöngéden, lovag módra: vigyázott mindenik, hogy a másikon sebet ne üssön.

De a vezérek mérközése előtt (mert Apponyi nem beszél előbb délnél, míg a karzat szép hölgyei mind össze nem gyűlnek) is ki kellett húzni az időt, s ez időt húzó izgoncok (ad captam: hólyaghúzó izgonc) Molnár Józsiás és Hortoványi József valának.

Hortoványi József egy kopasz szeladon benyomását teszi. Független lélek, aki egyetlen nyájhoz sem tartozik de szíve a papok... akarom mondani, Apponyiékhoz húz. A költségvetést nem fogadja el. (Általános ijedség a szabadelvű párton.)

Utána Molnár Józsiás állott fel. De bizony kár volt fölállni. Mert az efféle politikai diskurzust otthon, Kézdivásárhelyen a kukoricafosztogatóban ülve szokás tartani, a komáék és a sógorék előtt, akik helybehagyón ingatják a fejeiket. A Házban nem nagyon tetszett.

Annál jobban lebilincselte a figyelmet az Apponyi Albert szónoklata, ki szintén nem fogadta el a költségvetést, amit már előre lehetett tudni, de éppen ennek indoklására volt a Ház kíváncsi. Apponyi nem bírálta a költségvetést mint illet, hanem a kormány politikáját nagyban és egészében, melyben, úgymond, a múlt tapasztalatainál fogva bizalmatlan. Sok szép gyújtó része volt mai szónoklatának, melyet pártja zajosan megtapsolt, voltak azonban érvelésének gyenge részei is, például az, hogy a kormányban és programjában azért nem mer bízni, mert nem tudja, milyen kormány jön utána. (Persze, ha bizonyosan tudná, hogy az Apponyi-kormány jön, az neki sokkal kényelmesebb lenne.) Wekerle személyének most is odadobott egy kis rezedaszegfűt de már nem hozott akkora völegényi bokrétát udvarlásul, mint az indemnity-vitánál.

A több mint egy óráig tartó beszéd után, melyben újra kibontotta a nemzeti párt zászlóját, irányát, célját, törekvéseit, »öt perc« szünetet követelt a baloldal amit meg is adott a Bánffy távollétében két nap óta elnöklő Bokross Elek.

Szünet után Wekerle miniszterelnök ecsetelte polemikus modorban az ország pénzügyi politikáját, olyan eleven modorban, világosan, tömören és népszerűen, amint csak ő teheti, ki tárgyát öt ujjában úgy bírja. A Ház csendesén, úgyszólván pietással csüggött a fiatal vezér ajkain, ki máris a nemzet hálájára tette magát érdemessé, csak a szerencsétlen Józsiás szólt közbe nagy jámborul egyszer, amire aztán Wekerle szeretetreméltóan paskolta el a jámbor Józsiást.

Csak mikor a miniszterelnök beszéde második részében áttért a politikai helyzetre, csak ekkor vette észre a Ház, hogy a beszéd első fele voltaképpen a száraz része volt a második rész, mely rögtönzés, jobbadán az Apponyi imént elmondott beszédére, olyan debatternek mutatta be Wekerlét, minő még magyar miniszterelnöki székhelyen nem ült. A legkényesebb kérdések közt, amelyeket úgyszólván csapdául állított eléje Apponyi egy nemes gondolkozású államférfiú magas fölényével és méltóságos lépteivel haladt el. Inkább elrúgta a tört az útból, mintsem átlépte volna, vagy elsiklanék mellette. A párt lelkesedése ki-kitört viharosan. De az ellenzéken is megrázó hatást tett a mai rögtönzése. »Ez aztán igazán miniszterelnöknek született.«

»Hát a fúzió?« Kérdezték egymástól, tűnődve a két beszéd után.

Biz arra még aludni kell egyet gondolták magukban a fúzió barátai.

És meglehet, hogy ez az alvás még tíz esztendeig is eltarthat.

Ki tudja?

ORSZÁGGYŰLÉS

[dec. 15.]

Bokross Elek bejelentette Szalavszky lemondását, ki főispánnak megy el, megválván államtitkári állásától. Az államtitkár egész idáig túlélte gazdáját, volt miniszterét. Mint a meglőtt ember zsebében még egy ideig ketyeg és jár az óra... míg végre az is megáll.

A büdzsé vitát Márkus József kezdte. A történetbúvár sohase fogja keresni a beszédét, hát mi is felejtjük el.

Gróf Csáky Kálmán azzal a kijelentéssel lepte meg a Házat, hogy a polgári házasságnak nem híve. Ki is derült erre a Vajay arca. »Éljen!«, harsogta tele torokkal. Gróf Csáky katonásan, tömören beszél és jóízű logikával. Sok igazat mondott.

Utána Bánó József állt fel. Öregúr, nagyon öregúr meglátszott az észjárásán. Beszédjéből tudtuk meg, mikor virágozik az almafa s nála láttuk, mi lesz az almafából, mikor már semmi sem terem rajta.

Azután Morzsányi mutatta be magát szűzbeszéddel. Nagy Mahomed-ember, nagy fejjel, elefánt lábakkal. A külvárosi kapacitás tipikus alakja jelent meg vele az országház deszkáin.

Tele jóakarattal, eszményekkel, álmokkal, amiket az ő romlatlan, jámbor városrésze bankettjeiről hozott ide.

Ah, milyen üde illat és levegő. E jó emberekben mennyi hit, mennyi önérzet és erő. Vajon hisz-e ő ezekben?

Tény, hogy nagyon is fiatalnak tette magát. Senki sem nézhetné ki belőle, hogy már tízhónapos mameluk.

A Ház többi megmaradt ideje ezután a Hock János körmei közé került, de nem is eresztette ki két óráig; több-kevesebb szellemmel, de folyton élénkséggel, a Ház figyelmét lekötve beszélt; különösen a Tisza-klikkről tartott csapongó jókedvvel tarka-barka trics-traccsot a nemzeti párt sajtóságos atyuskája. Egy-egy ötlete, anekdotája valóban sziporkázott. A Ház szakadatlan derűtségbe olvadt fel. De kegyetlenül maró volt a sakkjáték ötlete, mely főleg Szilágyi Dezső ellen volt irányítva s melyet a szabadelvű pártnak nem lehet eléggé rosszallni, némán, szinte rosszakarató közönnyel hallgatott végig, pedig már-már azon a mezsgyén járt az atyuska, ahol a parlamenti illem határa megszűnik, csak az egy Miklós Gyula mozdult meg ingerülten:

- Hát az elnök úrnak nincs szava?

De az elnök igazán nem volt hibás, mert a veszedelmes pap olyan ügyes, ravasz alakban röpítette ki a nyilatkat, hogy nem lehetett kifogást tenni.

Szilágyi nem volt jelen az ülésen de a miniszterelnökre láthatón rossz benyomást tett az a modor, mely miután immár nem szórványosan jelentkezik, megállapított, átgondolt üldözési rendszernek mondható az ország ezen kimagasló államférfia ellen.

Szilágyi végre is ámbár e sorok írója nem tartozik Szilágyi udvarához (Hej pusztá udvar az!) nagy tehetség, amit eddig tett, az csak használt a hazájának, nem ártott.

Egyetlen bűne van, hogy nem elég nyájas ember.

De az ilyenekért még I. László korában (amikor pedig legszigorúbbak voltak a törvényeink) sem volt szokás valakit agyonütni.

Hanem iszen nagy baj az; régi szokás, hogy mikor a magyar ember disputál, s veri az asztalt a kezével mindig az arany pecsétgyűrűjét üti.

A T. HÁZBÓL

[dec. 16.]

I. Egy nagy ember, akit kicsinnyé akarnak tenni

Egy hamis teória csúszott be az emberi elmékbe: nem is teória, hanem csak egy felületes frázis, hogy minden kor meghozza a maga nagy embereit.

Hogy meghozza, éppen úgy hozza meg, mint a rózsabokor a maga bimbóit, virágait. S mi következik ebből?

Az, hogy nincs hát ezeknek a nagy embereknek semmi különösebb értékük hiszen minden kor meghozza őket, ingyen hozza és biztosan hozza, mit kíméljük: koptassuk el, együk meg őket, mint ahogy a barackot megesszük a maga idejében mert esztendőre úgylis új barack terem.

Csak hogy ez nem igaz.

Nem minden kor hozza meg a maga nagy embereit. Néha nagyon csökönyösek az anyák és nem szülnek. Nekem az a nézetem, hogyha nem volna még jelen a vezér, a tábor a sátrak alatt pihenne...

S ha megindulunk a történelemben hátrafelé, ahol valami dolgot találunk nézzetek körül nem messze, odább lesz ott valaki (csak keressétek, jól keressétek), aki azért a nagy dologért először küzdött és szenvedett.

Azért szomorú látvány az a hajsza, úgyszólván sport, melyet Szilágyi Dezső ellen folytatnak úgy bent, mint künn.

Inszenzírozva van-e ez vagy önkéntelen, az mindegy a kérdés csak az, hogy indokolt-e?

Hiszen régóta ez a nagy emberek sorsa. Görögország is száműzte nagy embereit de annyi magához való esze volt legalább, hogy bevárta, míg tehetségüket kihasználja. Görögország csak hálátlan volt, de nem ostoba.

Ám nálunk is egyre tart még az izgalom, a sok mindenféle befektítési manőver Tisza ellen; az se szép dolog de legalább az országnak nem árt, mert Tisza már a történelemé ő már igaz bírása előtt áll, s e bíróhoz el nem hat a csőcselék moraja. S Tisza egyébként se veszi fel a dolgot úgy, hogy mikor a minap Bécsben egy interjúvoló újságíró felháborodva beszélte el neki, mi mindenfélét írnak róla a lapok, az ősz államférfiú semmit sem felelt.

- S excellenciád ezt fel sem veszi? - kérde az meglepetve.

Tisza szelíden vont vállat:

- Hát nem vagyok én annak dacára is elég egészséges?

Az istenek megadták neki a léleknyugalomnak azt a vértjét, min egy ágyúgolyó se tör keresztül.

De itt van ez a szegény Szilágyi. Forró gondolatokkal a fejében, felgyúrt kezekkel a munkában. Halántékáról erő feszeng, karjain a Vulkán izmai domborodnak, orrlyukain a bősziúség gőze lövell ki; szívét az indulatok marcangolják, agyvelejét hatalmas eszmék fűtik, nyargalva, dübörögve fonséges hullámszásban s e nagy agyvelőben még mindig jut egy kis hely a démon számára is mert az ott lakik, ott él őbenne.

De mit tesz az, hogy a nagy embernek minden hibáját bírja, ha bírja a nagyok nem egy erényét.

»Keveset dolgozik« - mondjátok.

Természetesen, mert az elefánt is csak hosszú évek során vet ki egy kölyköt de ahhoz aztán dada kell, aki emelgesse.

- Nincs szíve - mondjátok.

Szíve? Hát egy elefántnak vagy egy tigrisnek lehet olyan szíve, mint egy fülemilének?

Ha szívet kerestek, ott van nektek Rónay János.

- De intrikál, zúz, ront, bont - felelitek.

Hát persze, hiszen azért kergetik egymást szilajan, szívében, fejében a szenvedélyek és indulatok, mert lángelme, és e láng forró gőze emelgeti a fedőket. Ha csak csendes embert kerestek, ott van Urbanovszky Ernő, az már csak elég csendes.

Megindul mindenünnen a vádak, szemrehányások, a gúny a szúrkálás kígyója-békája Szilágyi ellen, s megbénítja működésében, elveszi kedvét, idegenné teszi számára a talajt, amelyen áll.

Egy Sámson, aki össze van kötözve a népszerűtlenség madzagaival és nem bír azokból menekülni.

S ezalatt egyre szövik, egyre fonják az új köteleket.

Sámson összeszisszen, toporzékol, de tehetetlen. A tömeg gúnyosan vigyorog, ujjong, kiáltozza:

- Sámson bösz. Feszítsd meg Sámson!

Pokoli élvezet a tömegnek, hogy Sámson bösz, hogy szája habzik s hogy Sámson, a nagy Sámson erőtelen. Hahaha, a Sámson erőtelen!

De hát mit szól ehhez a nemzet lelkiismerete: hogy az isten ritka jókedvében ajándékozott a nemzetnek egy nagy elmét, s hogy ezt némelyek el akarják hajítani a lomtárba a hasznavehetetlen holmik közé?

Hát olyan gazdagok vagyunk-e?

S vajon mi a bűne Szilágyinak, hogy így bánhatnak vele, aki nemrég a nemzet egyik büszkesége volt?

Nos, a legfőbb gravamenek ilyenformán néznek ki:

- Intraktábilis ember. Nem nevezte ki a járásbírómat.

- Borzasztó ember. Nem viszonzta a köszönésemet.

A harmadik csak ennyit mond:

- Nem miniszternek való, punktum.

Sámson ott mozog, »pártja közt«, jár-kel s hallja is háta mögött a megjegyzéseket és a hahotát:

- Ni, ott megy az elgyengült Sámson. Hej meddig hagyjuk még!?

...Pedig ha ez a vezérférfi nem jön, ki tudja, tán a tábor még most is pihenne lomhán a sátrak alatt.

II. Egy kis ember, aki naggyá lett

Előre bocsátván a fentebbi kis kirohanást Szilágyi mellett mert bizony rút dolog, amely országban megeszik az öregeket (van ilyen szokás a Fidzsi-szigeteken), mikor nem tudnak dolgozni és már csak fecsegnek haszontalan dolgokat, hanem olyan buta ország sehol nincs, ahol a legerősebbeket egyék meg, akik legjobban tudnak dolgozni.

Reményilem, itt se eszik meg Szilágyit ennél fogva egész nyugodtan áttérhetek a mai ülésre, melyet Smialovszky Valér nyitott meg csinos szónoklattal a Rajec fürdő... akarom mondani a bűdszé mellett. (Hogy botlik az ember nyelve!)

Azután a »nevető ember« (Sághy Gyula) tartott egy kollokviumot a politikai helyzetről. Különösen azt hangsúlyozza, hogy a kormányválságok ne a kulisszák mögött, hanem a legnagyobb nyilvánosság előtt folyjanak le.

Ezt bizonyosan úgy képzei Sághy, hogy az István téri piacon folyjon le a kormányválság, mint az oberamergauai passiójáték. Csak az a kérdés, hogy zeneszóval-e, vagy anélkül? No, meglátjuk annak idején, hogy bukik meg majd Apponyi.

E két szónok után bontakozott ki végre a nap eseménye: a Péchy Tamás beszéde.

Mint felhő lógott már, napok óta ez a beszéd.

- Péchy megszólal hirdették a folyosókon. Az öreg sok titkot tud, azokat most mind előrántja.

Hanem bizony csak egy titkot árult el az öregúr: hogy milyen gyenge politikus. Pedig megírta róla Móricz Pál az egykori Ellenőrben életrajz gyanánt, hogy »jó házi nevelésben részesült«. (Több nem történt volt még akkor vele.) Igazán jó nevelés volt, tartós, kiadós, miniszterré lett vele s házelnökké, és mindenütt kitartott: elegendő volt ezeken a magas polcokon ám a közlegénykedés nehezebb; ahhoz egy kicsit többet kell tudni.

De ohó! Nem vagyunk a Fidzsi-szigeteken beszéljünk udvariasan az öregúrról. Hiszen csakugyan voltak a beszédben szép lendületes helyek is, melyek a zsúfolt padokon tetszésben részesültek.

Különösen a balmezőn mutatkozott nagy jóakarát. Az öregúr egy idő óta szívesen viseli, mint a gyermekek kihímezve a bartlikon, apa vagy mama kedvence, e titulust: »Az ellenzék kedvence«.

Péchynek, a nagy gyermeknek is örömet okoz ez. Szíve vidáman ugrál és repes a tapsokra, az éljenekre, szelíd, jó arca kigyullad, szemei fénylenek. Ah, milyen gyengeség. De nem tud ellenállni. A cukorkák édesek.

Valóban oly őszinte volt, mint egy gyermek.

Előadását a közvetlenség friss léhe öntötte el, s ez sajátságosan vonzó és kellemes volt. Valami otthonosság, vidámság terjedt el a teremben, minő egy fészeknek a melege.

Mintha mindannyian otthon ülnének egy nagy búbos kemence körül a házi lámpa nyájas világa mellett, s nagyapó élményeit mesélné.

De a vásott, csintalan családtagok hol bólintgatnak a fejeikkel, hol összenevetgélnek egymásra kacsintgatva, mintha mondanák:

- A nagyapónak gyenge már a szeme... Bizony nem jól látta a dolgokat.

Voltak azonban pompás helyek is, mikor az udvarról beszélt, amely megkapó szavaknál őszintén tört fel a tetszésvihar.

Kemény János báró elérzékenyülten bólingatott a fejével.

- Tamás a szívvél beszél... Én értem őt.

S valóban, mintha memoárjait mondaná el az ő unokáinak, az ő szemüvegén át látottakat. És amit látott, az mind igaz is volt, csak az volt ferde, amit a látottakból kiokoskodott.

Régi szenvedélye, az európai potentátok megvédelmezése is kiütött rajta, de most már nagyobb mértékben, mert most már a holt királyok megvédelmezésén töri a fejét, mondván, hogy ha erősebb departmentok lettek volna Franciaországban, XVI. Lajos feje nem hullt volna le. Amire fölförmedt gróf Károlyi Gábor:

- Kár lett volna!

Azután egyre beszélt, lankadtan, de csak beszélt. A balmező nevetgélt, tapsolt, helyeselt, éljenzett s gúnyosan nézdegélt a jobb partra.

- Igazat mond!

Tisza Kálmán kiment a folyosóra a beszéd közepén és szomorúan morogta:

- Tamás megöregedett... nagyon megöregedett.

Egy kormánypárti képviselő, meglehet a Pesti Napló által ma fölfedezett szélsőjobb oldalról (irigyeljük a Naplótól ezt a leletet) gúnyosan súgott össze:

- Mindig fájt a szívem - mondá egyikük -, hogy igazságtalanok voltunk iránta. Ah, végre rehabilitált bennünket...

De mindegy. Így vagy úgy beszéltek nem tesz semmit. Azért ez szép nap volt. A jó aggastyán kiöntötte a szívét. Az ő házában, ahol élt, ahol dolgozott, az ő ismerősei előtt. Itt élt, itt süttött rá a verőfény, itt érte az alkony. S ezen a hosszú úton elfáradva, élvezvén a politika édességét és csalódásait, itt mondja el a panaszait. Joga van hozzá.

Hát csodálkoztok-e, ha a kiöntött szívében volt epe is.

Hiszen ő is csak ember. Hát azt akarnátok-e, hogy Péchy erősebb legyen Bismarcknál hiszen mindig gyengébbnek tartottuk valamivel.

Nem. Ő olyan, amilyen... Tisztelet illeti szeszélyeit. Ne akarjatok más Péchy Tamást, mint ahogy ne akarjatok másforma Szilágyi Dezsőt. A gondviselésnek ne adjatok receptet, milyen lángészre van szükségtek, vagy milyen Péchy Tamásra mert a gondviselés nem dolgozik megrendelésre.

Péchy kicsinnyé alkotta a gondviselés, a viszonyok nagygyá tették, de a gondviselés végre is a lábával toppantott:

- Csak olyan ő, amilyennek én szántam.

És újra kicsiny lett bár »jó házi nevelésben részesült«, míg ellenben Szilágyi (akiről a cikk első részében fecsegtünk) nagynak született, hát minden lelapítási erőlködés dacára is nagy marad bár talán nem is részesült »jó házi nevelésben«.

A MAI ÜLÉS

[dec. 17.]

Zichy Jenő gr. hasznos ember, apró hiúságait meg lehet bocsátani. Mert végre is csak jót tesz és sokszor mond okosat. Mai felszólalása oda irányult, hogy nem mindent a kormánytól kell várni, hanem a társadalomtól is.

Utána Vajay István beszélt, aki itt káplánra játssza magát, pedig itt képviselő, az egyetemen pedig képviselőre játssza magát, pedig ott csak joghallgató. Valóban kényelmes dolog egyszerre tanulni a törvényeket mint diák és ugyanazon időben hozni azokat mint képviselő.

De Vajay leleményes fej sőt még azonfelül a papi kötelmeit is elvégzi, amennyiben ahányszor csak alkalma van, kilép az ultramontánizmus zászlajával, ha ugyan zászlónak lehet nevezni egy lengő kapcát. A Ház természetesen kacag, a pártja is kacag. De ez nem zseniőrizza Vajayt, aki egy reverendás Csatárrá kezdi magát kinőni.

Ma is összeboronált hetet-havat, még a nagyváradi asszonygyűlést is előhozva, Tisza Kálmánra célozgatván, akit per »Tisza mama« emlegetett.

Egy Vajay-féle beszéd már teljesen ismeretes a Házban. Annak egy bizonyos kinyomkodott karaktere van. Vajay fecseg-locsog, Károlyi Gábor és az öreg Madarász pedig ministrál neki sűrű, sokszor jóízű közbeszólásokkal. A kormánypárt pedig hallgatja, mint valami maskarad szerepet az Orfeumban.

A Tiszáné-féle célzások után mind Károlyi Gábor, mind a vén Madarász egyszerre elhallgattak. Konsternáció látszott az arcukon, amit mindenki észrevett, csak maga Vajay István nem. És ez természetes is, mindig a harcoló veszi észre legkésőbb, hogy meg van sebesítve.

Aztán Busbach beszélt, aki sohase szól hiába, mindig vet valami értékes anyagot a vitába, hol többet, hol kevesebbet de ő sohase áll fel üres kézzel. Tartalmas felszólalása ezúttal egy lendületes nyilatkozatra adott alkalmat Apponyinak. Busbach szemrehányó hangulatában volt, sok mindent odamondogatott a nemzeti pártnak, többi közt felpanaszolta a Szilágyi üldözését is. (Ez most a divatos téma.)

És mert divatos a téma, gyorsan szivárgott ki a folyosóra is, ahol eszmetársulás útján, a künn üldögélő báró Kemény János a következő jóízű történetet mesélte:

A képviselők és a komondor

Mondok én nektek valamit Szilágyiról. Azazhogy nem órála csak az értelme vág ki Szilágyira. Kár, hogy nincs itt a Pali (Szontágh Pál), hogy ő is hallaná. 1849-ben üldözött képviselők bujdostak Szatmárban, nappal a nádasban tartózkodva, csak éjjel jöttek ki a falvakba. Jól éltek, vígan éltek a nádas közt, volt egy kunyhójuk, a kunyhóban egy hordó boruk, jó sült birkahúsuk és tarokk kártyájuk.

Hanem a Bezirker egyszer csak mégis megtudta a dolgot. Okos ember volt, azt is tudta, hogy ő nem bírja őket elfogni, a fogdmegek jöttét jelekkel jelzik nekik a környékbeli őrszemek, minélfogva könnyen odébbállnak. Nincs annak más módja, a községet kell rávenni, hogy az szolgáltassa ki őket.

El is ment a községbe a Bezirker és beszélt velük.

- Atyafiak, tireátok nem haragszik a császár, megbocsát, sőt barátságba lép veletek; hanem azokat az urakat adjátok ide.

A községbeliek gondolkozási időt kértek, s ezalatt tanácskoznak a véneik. Már-már úgy hajlott a bölcsesség rúdja, hogy »adjuk ki, mért ne adnánk ki?«, amikor felszólt közöttük a legokosabb, Felcsuthi Gerzson:

- Hm, meg kell azt jól gondolni, hallják kendtek. Mert minél tovább latolom a Bezirkerék kívánságát, annál inkább úgy jön az elibém, mintha a farkasok arra kérnék a jámbor juhnyáját: »Nem haragszunk mi rátok jó juhok, hanem csak a komondort adjátok ki«.

Szöget ütött a szó a községnek fejébe, és többet szó se volt a képviselők kiszolgáltatásáról.

A Kemény János hallgatói vidáman mosolyogtak, s nem egy gondolta talán magában:

- Van benne valami, oda nem adjuk Szilágyit.

Belülről az elnöki csengettyű riadozott. Jön a nap eseménye: a Tisza István beszédje. Kormánypart és baloldal bevonult; a Ház közbeszólóinak nagy zsákmány Tisza István. Biztatja is őket a mester Károlyi Gábor: »Őrajta tegyetek remeket!«

De Tisza István ez egyszer ravaszul rászedte a balpártot, oly magas elvi alapon mozgott s olyan államférfiúi objektivitással rajzolta a pártok közötti viszonyokat s a nemzeti párt kártékony hatását, amint apró »vívmányocskákkal« a nemzet idegeire dolgozik s a nagy aspirációk elérésére ezzel megbénítja, hogy lehetetlen volt hozzáférni.

A kormánypart zajos tetszésben tört ki helyel-hellyel, s maga az ellenzék is csendesen hallgatta a szokatlanul mély látású fiatal politikust.

Volt ugyan egy-két maliciózus közbeszólás. A szónok, aki jól kezeli a riposztot, láthatólag küzdött magával, hogy visszacsapjon... szögletes homloka elvörösödött, szeme villant, ajkára kiugrott a kész nyíl, amivel visszalőjön... de mintha nyelne egyet, mintha a torkán tolná vissza önnönmagát legyőzve, folytatta beszédét, mely némileg aztán legyőzte ellenfeleit is.

Majd egy szép jelenet következett azután. Csillogó, zománcos. A daliás középkor aranyos fénye szaladgált a barna padokon. A »százezer lovagok nemzete« van itt most gyűlésen. Kardjaikat, sisakjaikat, páncéljaikat tán ott künn hagyták a folyosókon. Hermelin palástját Bánffy is levetette... Paripák patkója csattog messze odakinn.

Hej, hadd szóljanak a harsonák! Új lovag lép a sorompók elé.

Ez bizony nem valami deli, jegenye növésű levante. Inkább sir John Falstaff vagy valami ija-fija, a pohos Eötvös Károly. De azért lovag ő. Háromszáz esztendő se bírta kiaszalni véréből azt a bizonyos »tíz kék cseppet«. Nemes gondolat volt, ami kényelmes helyéről ilyen dérrrel-durral felpattanni készteté.

Arcát a felháborodás sápadtsága borítja, szürke szemeiből haragos szikrák ólálkodnak.

- Oly ügyben szólalok fel - kezdte -, melyben egy percig sem várhatok.

Mindenki kíváncsi. Vajon mi baja eshetett Eötvösnek?

- Egy hölgy neve lett itt szóba hozva t. Ház - folytatta Eötvös...

Kriptai csend támadt. Mindenki értette már, miről lesz szó, és mindenki irigyelte Eötvöst. Ebben a percben ő volt itt a legkülönb.

S aztán nemes, metsző szavakkal bélyegezte meg Vajay eljárását, mondván, hogy azt mint felháborított egész pártja nevében helyteleníti, mert a nő, kivált midőn a jótékonyságot gyakorolja, oly szent előttük, mint a pap az oltáránál.

E szavak lágyan, fenségesen rezegtek, mint a harang a fülledt, füsttel, gőzzel, párával telített levegőben.

...Ah, mit beszélek! Ez a levegő, ez a hely olyan tisztának, kellemesnek látszott e percben, mint ördögűzés után a rezedaillattal kifüstölt templom.

ORSZÁGGYŰLÉS

[dec. 20.]

Az általános büdzsévitá ma voltaképpen véget ért. Mint vég vignette, két pap (Hévizy János és Vörös József) zárták be az egy hétig tartó hadjáratot hol ugyan templomot nem döntöttek szét, de a falaihoz, fedeléhez itt-ott erősen hozzásúrlódtak. Egyben ölelkeztek most a papok, hogy egyik se fogadta el a költségvetést.

Most már a zárbeszédre került a sor. Hegedüs nagy leleményességgel gyűjt még a letarlózott mezőkön is kalászokat. Bezáró beszédei még mindig olyan frissek, magvasak, mint a bevezető beszédei. Semmi az, hogy huszan-harmincan beszéltek előtte, ha ugyan szabad ezt a kifejezést használni, mert őmiatta csak közből lehet beszélni. Az a mesebeli tarisznya neki ez a téma, melyből ha már százan ettek is, még mindig annyi van benne, mint mikor még senki sem evett.

Utána Pázmándy Dénes kalandozta be az országot, s nyalábra szedvén minden gravament, pletykát és azt mondjákot, jó egy óra hosszáig adta a szóbankot, gúnyolva (már ti. kulináris gúnyolódással) a főispánokat, akiknek egyike évenként ötször fordult meg székhelyén egy-egy napra, tehát minden megjelenés ezer forint. (Ez a legnagyobb napidíj a világon kiáltott fel a világiártas Dini keserűen.) A Zólyom megyei volt főispánról pláne azt sütötte ki, hogy főispánkodása alatt egyetlen egyszer sem aludt székhelyén. (Azt persze elhallgatta, hogy a városhoz közel egy kastélya van, hát valószínűleg abban hált.) Besztercéről átugrott Fogaras megyébe, s bár maga is bevallotta, hogy ott sohasem járt, mégis hivatva érezte magát bepillantást engedni a tisztelt Háznak a fogarasi viszonyokba. A kis városka társadalmi súrlódásait, összeveszéseit, apró szcénáit se hagyva ki, belevegyítvén a derék alispánt, Kapocsányi Mór személyét is, ki pedig egynehányad magával igazi sziszifuszi munkát végez ott a maroknyi magyarság fenntartásán, s innen e hatalmas parlamenti teremből inkább meleg biztatást, jó szót várna, mint lankasztó, kíméletlen vagy rideg szavakat. Főlemlíté többi közt Bauszern főispán egyik rendeletét, mely a megyei tisztviselőket »kötelességszerű szavazásra« inti s hogy az elnöki tribünt ne hagyják el. Az ellenzék zajos derűtségbe tört ki. Mire aztán »Dini« átugrott Vas megyébe és ott leplezett. Majd újra visszakerült a nemzetiségekhez panaszkodással, hogy nemzetiségi vidékeken a magyar katonák románul kötelesek levelezni!

Wekerle közbeszólt:

- Orvosoltatni fog!

A derék lelkű Dini, akinek az a hivatása van, ami Mikulásnak, hogy bejárván az egész országot a rossz gyermekeket megvirgácsolja a jóknak pedig cukrot tegyen a csizmaikba... nem, ezt az utóbbit másra bízta; nos igen a jó Dini elment Veszprémbe, bejárta még utána Tolnát, Baranyát s minthogy úgyis a karácsonyi szent ünnepek következnek, elmondta minden összeszedett értesítését, hat beszédanyagot és nyolc-kilenc interpelláció-anyagot egybeontva. Háta mögött ülő társai ámulva nézték ezt a pazarlást.

Pázmándy után Mikszáth kelt a fogarasi főispán védelmére, ki erős barátja a magyar állameszmének, s esetleges túlzásai is e nemes forrásból erednek. Mikszáth felszólalását (mint amely látszólag a törvényszerűséggel szemben, a főispán intenciói mellett hegyeződött ki), izgalommal, gyakori félbeszakításokkal hallgatták a szélsőbalon.

Míg végre a keletkező vihart elsimította Wekerle néhány rövid szóval. Kijelentve, hogy nem az intenciók, hanem mindig a törvényszerűség szerint fog eljárni. Erre elsimultak a hullámok de ha nem simultak volna is el, a Ház órája elérte a római II-est, s ilyenkor a harcoló felek mindig fegyverszünetet kötnek másnapig.

[KÉPVISELŐHÁZI FELSZÓLALÁS ÉS VISZONTVÁLASZ]

T. Ház! (Halljuk! Halljuk!) Engedelmet kérek, hogy az előttem szólott t. képviselő úr egypár kifejezésére nézve személyes kérdésben felszólal hassak. (Halljuk! Halljuk!) A t. képviselő úr belekeverte beszédébe Fogaras megye főispánját, s bár ugyanezen dolgot már a lapok hasábjain is olvastam, eddig nem tartottam sem kötelességemnek, sem indítatva nem éreztem magamat, hogy feleljek rá, de mivel itt a Házban, ahol a megtámadott nincs, szintén előhozatott a dolog: némelyekre nézve meg kell jegyezni a következőket. (Halljuk! Halljuk!) Nekem úgy tűnik ki ezen felszólalásból és a lapok közleményéből, nem tudom igaz-e, de ezek úgy tüntetik fel a dolgot, hogy övele ottan nincsenek megelégedve sem a szászok, sem az oláhok, csak éppen a magyarok. (Tetszés jobb felől.) Kutatom magamban annak okát, hogy tulajdonképpen miért szólalt föl Pázmándy Dénes: vajon a főispánnak vagy a magyar állameszmének az ellensége, ezt nem tudom kiokoskodni. (Zaj a bal- és szélsőbaloldalon. Zaj a jobboldalon.)

Ennek a főispánnak a viselkedése, valamint a fámózus rendelet is nem vezethető vissza egyébre, mint a magyar állameszméhez való ragaszkodásra. (Zaj a bal- és szélsőbaloldalon)

UGRON GÁBOR: Nincsen szükségünk ilyen rendeletekre!

MIKSZÁTH KÁLMÁN: A t. képviselő úr komikusnak találta a tisztviselők kötelességszerű szavazatát. Én azt hiszem, t. Ház, hogy ez akárhol lehet komikus, csak Fogaras vármegyében nem. (Zajos mozgás a bal- és szélsőbaloldalon.)

Én nem vagyok olyan jól informálva a főispánokról, mint Pázmándy Dénes képviselő úr, ki azt is tudja, mennyit aludtak (Derűtség a jobboldalon), de ennek a rendeletnek a célját evidensnek tartom. Azt akarta elérni, minthogy ott a tisztikar érzelmekben nem teljesen egyöntetű, nehogy az történéjék, hogy a megyei tisztviselők, tehát a magyar állam közegei, odamenjenek a tisztviselői tribünről a bizottsági tagok közé és azokat sokszor saját külön felfogásaik szerint informálják. Hihetőleg azért rendeli a főispán, hogy a tribünön maradjanak ülve. Különben is, én ezt a vádat nem találom olyannak, amely ezen főispánra bármiféle homályt vethetne. (Zaj és mozgás a bal- és szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Nem terjeszkedem ki azokra az apró torzsalkodásokra, amelyek ott egyes békétlen személyek közt folynak, mert azok nem ide a parlament elé valók, de azért biztosíthatom arról Pázmándy Dénes képviselő urat, hogy Fogaras megyében kielégítő nyugalom van. (Zaj és mozgás a bal- és szélsőbaloldalon.)

UGRON GÁBOR: Tessék a személyes kérdésnél maradni!

MIKSZÁTH KÁLMÁN: És ez a nyugalom esetleg csak akkor fog megszűnni, ha önök szólási vágyuktól elkapatva, efféle beszédekkel fogják őket irritálni. (Zaj és mozgás a bal- és szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Rendre! Rendre!)

MIKSZÁTH KÁLMÁN: T. Ház! Engedelmet kérek, hogy egypár szóval válaszoljak Pázmándy Dénes képviselő úrnak. (Nagy zaj a bal- és szélsőbal-oldalon. Felkiáltások: Miféle címen beszél?) Személyes kérdésben. (Halljuk! Halljuk!) Miről van itt szó? Előhozott a képviselő úr egy főispánt és annak egy ténykedését, egy rendeletét, amellyel a legrosszabb esetben is egy rendelettel többet bocsátott ki, mint amennyit talán kellett volna. (Tetszés jobb felől.) Ez oly csekélység, t. képviselőház, hogy ezért nem érdemes egy egész megyét felzaklatni és folyton figyelmeztetni a nemzetiségeket, hogy ellenők mily jogtalanságokat követnek el. Mert végre el is találják hinni. Ez véleményem szerint nem egészen hazafias dolog. Bocsánatot kérek, ha ezzel valakit megsértettem, de ez az én meggyőződése. (Mozgás bal felől. Helyeslés jobb felől.)

A T. HÁZBÓL

[dec. 21.]

I. Öszinte vallomások és önkritika

Könnyű a nagy szónokoknak beseperni másnap a koszorúkat. Illatos virágok között ébrednek, a lapok vezércikkei, rezüméi tömjént lehelnek; a fekete betűerdőben derült napsugarak táncolnak.

De nehéz a magamforma szegény embernek, aki összecsipkedve a lapbeli szúnyogoktól, megdagadt lelki hangulattal indul másnap a Házba. Az ismerőseim már mindnyájan olvasták azóta a lapvéleményeket, és tudom egy se sajnált, vállat vontak egykedvűen:

- Hja... a hóhért akasztják!

Az ember érzi bűnös voltát. A múzeumi fák az úton fázékonyan zörrentik össze száraz, ezüstös gallyaikat, mintha mondanák: »Egy rossz szónok jön erre.«

A Múzeum falához meglapulva érsz el a Sándor utcáig, s félig lopva osonsz be a Házba. A kapus észre sem vesz. Magad akarod, hogy észre ne vegyen. S mikor már észre nem vett az a bántó gondolat támad benned, hogy a kapus voltaképpen maga se akart észrevenni. Egy rossz szónokot nem lát meg senki.

De mindegy. Mindent ki kell állni. Mégis beérsz ólom lábakkal a folyosóra, s ott megindulnak a vélemények.

Ugronnal találkozol, azt mondja:

- Hogy jutott eszedbe a törvényesség ellen beszélni? Borzasztó!

Jön Andreánszky:

- Bizony elvétetted egy kicsit a sulykot!

Egy-egy képviselőtársam így szólt:

- Ejh, végre is igazad volt! (No, ez bizonyosan ravasz ember.)

Egy másik azzal fogad:

- Rossz volt a téma. (Ez a Darányi-iskolából való.)

Jön egy harmadik:

- Nem tudtál tegnap inkább otthon maradni? (Ez a Tibád-iskola növendéke.)

Csak Pulszky Ágoston siet felém vidáman, nyájasan:

- Ne búsulj, hiszen engem sem szeret az ellenzék. (S ragyogó arccal dörzsöli a kezeit, mintha mondaná: »teringette, vagyunk már ketten«).

S még a dicséretben is elrejtett törzsúrássok vannak ilyenkor. Rónay János megveregeti az ember vállát:

- Ami azt illeti, kezdetnek elég jó az.

Még Tisza Kálmán is így szól:

- Ha én úgy tudnék írni mint te, sohasem beszélnék.

S ekkor bukkan oda valahonnan Beksics Gusztáv nagy lelkesedéssel:

- Bravo, bravissimo! No, én nem vártam tőled ennyit!

Ellankasztva menekülök be a tanácsterembe, de ott is kietlen, kellemetlen. Az elnök gyanakodva néz reám a tribünről legalább azt képelem, gyanakszik, hogy ma is van valami mondanivalóm. Az egyik miniszter átható, fagyos pillantása szinte átöklel. »Ember - mondja őexcellenciája fenyegetően -, miért van ma rajtad fekete kabát?«

Csak Dániel Gábor (aki pedig elég nagy humorista), ölti magára a csodálkozás naiv zekéjét s kérdezetgeti mint a messzi világrészeket bejárt utazótól.

- Hát aztán, hogy megy az efféle beszéd?

(Végigborzongott a hátam. Huh, éppen ezért az »efféle beszédért« jött rám méregbe az ellenzék!)

- Hát egyszerű az egész. Az ember csak arra vigyázzon, ha feláll, hogy örökké nyugatnak nézzen, ahol Horváth Gyula ül, aki, ha nem tetszik is neki a beszéd, váltig bólingat a fejével, mintha mindent helyeselné és minél jobban haragszik, annál jobban, hevesebben ingatja; ami igen jól esik abban a percben az embernek, mikor idege él, és a messze ülő Beöthy Ákos zsebében hallja az óra ketyegését. És különösen arra vigyázzon, nehogy északra nézzen valahogy. Mert északon ül az öreg Ucsu, aki, ha valamit helyesel, borzasztóan rázza a fejét, s minél jobban tetszik neki a beszéd, annál vadabban rázza, lóbázza tagadólag, ami igen rosszul esik az embernek abban a percben, mikor a Bánffy Dezső magas katedrája egyszerre örült kalamajkát kezd táncolni...

Még tovább is folytattam volna a tapasztalataimat, ha meg nem szólít Károlyi Gábor gróf, ki fájós lábával sántikálva megy végig a termen:

- Jó, hogy nem beszélhetsz a tolladdal: az volna nekünk rossz.

- Nagy kár - mondom -, hogy te meg nem a lábaddal szoktál közbeszólni; az volna nekünk jó.

Neusidler elfog a padoknál fennhéjázón.

- Hja, pajtás, pajtás, hang kell a szónoklathoz, pajtás.

Nem bírom tovább állni, átmenekülök az ellenzéki gránicra: ott jó csendes öregurak ülnek: azok engem békén hagynak.

De ott sem volt nyugtom, nyomban nekem estek:

- Miféle igazságtalanság az tőled, hogy mikor mi beszélünk, akkor te vagy a varga, aki a mi bőrünket kicserzed most pedig mikor te beszélsz gyönyörűen agyonhallgatod magadat.

És minthogy ebben van valami osztó igazság, hogy én is tegyek valamit a parlamenti béke kedvéért, megígérem nekik, hogy nem kímélem hát magamat sem, és a holnapi számban ott lesz az én felszólalásom kritikája is a T. Házból rovatban, úgy, ahogy azt a Ház tagjai, kik tőlem már eleget szenvedtek, szemtől szembe, fülem hallatára megcsináltak.

...Hát bizony furcsa ez! Az ember szónok akar lenni és lesz mártír.

II. Néhány rövid észrevétel a mai ülésről

Ma két nagy beszéd volt az Apponyi és a Wekerlé.

A karcolatírónak a nagy szónokok a legrosszabb anyaga. Egy pár szóval le lehet írni az egész képét.

Tele karzat... zsúfolt padok. Általános figyelem... kevés közbeszólás. Sűrű éljenek, zivataros helyesek.

A parlament két nagy alakjának mindenki ösmeri a külsejét is: minduntalan nem lehet előről kezdeni a leírásukat.

S hogy éppen semmi festeni való ne akadjon rajtuk, még az öltözködésben is mindig egyformák. Apponyin örökké fekete kabát van. Sok programja volt már, de kabátja, mintha mindig csak egy lett volna. Oldalzsebéből kackiásan néz ki a zsebkendő csücske, kezében idegesen jár a ceruza. Wekerle is fekete kabátot visel, csak hogy nem selyembetetés hajtókával, mint Apponyi. Ennek is ott van oldalzsebében a zsebkendője, de izzadt homlokát megtörölni, mikor beszéd közben megmelegszik (s gyakorta melegszik meg, mert tűz és lélek van előadásában) a hátulsó zsebéből másik zsebkendőt vesz elő. Wekerle két zsebkendője rossz ómen Apponyiékra. Hiszen a hosszú életű Tisza is két pápaszemet hordott magával.

Egyebekben pedig Apponyinak nagyobb elokvenciája van, beszédjeinek architektúrája jobb, szóboosége kimeríthetlen Wekerlének ellenben a látköre nagyobb, észjárása elevenebb, fordulatai leleményesebbek, hangja nem olyan terjedelmes, nem olyan haragszerű, de lágyabb, kellemesebb.

Egyszóval mindkettő nagy ember. Jól, szépen, okosan beszélnek de hogy mit beszélnek, azt mindig elszedik előlünk a vezércikkírók. Hát ők is hadd éljenek.

A mai két nagy beszédből (melyek egyikében, a Wekerlében, egy elragadó részlet volt a nemzetnek a királyhoz való viszonyáról és az egész pártot megrázta) a Ház előrelátó jóstehetségű és jószimatú tagjai néhány centiméter távolodást véltek észrevenni.

De meglehet, erre is a vezércikkírók teszik rá a kezüket. Ámbár ez se bizonyos. Semmi se bizonyos. Csak az a bizonyos, hogy a költségvetés egyszerű felállással elfogadtatott. De ez már azelőtt is némileg bizonyos volt.

1893 CIKKEK, TÁRCÁK

VADNAI KÁROLY

Vadnai Károly jubileumára könnyű találni témát az íróknak. Hiszen mindnyájunkon rajta van a keze nyoma.

Ő mindnyájunkat látott felnőni (az ő nyesegetései közt), látott megöregedni (miközben ő fiatalodott), látott eltűnni más pályákra, mialatt ő folyton helyén maradt.

Nem lehet, nem tudom elképzelni, hogy ő valamikor ne legyen.

S mikor most összeseregglünk körülötte, mint egy család - én azt, hogy a Fővárosi Lapok szerkesztését leteszi, nem tartom elég oknak a jubileumra, az csak egy közbejött mozzanat, ami alul ő sem kivétel. Mert tudom, a tollát le nem teszi. Az egész dolog hát voltaképpen csak annyit jelenthet, hogy koccintsunk vele egyet az ő egészségére útközben.

Ti. mi többiek vagyunk útközben.

MINISZTEREK RAVASZSÁGA

A képviselőház folyosóin és a képviselői fehér asztaloknál mozgalom indult meg az információk beszüntetése tárgyában; hogy képviselők ne jár hassanak informálni a bír áknál. Azt is pengetik (de ezek már nagyon is vakmerő, urak), hogy az ügyvédi praxis inkompatibilisnek mondassék ki a képviselői állással. Egy ívet is próbáltak körözni. De hát ez még mind kicsi fejsze ahhoz a nagy fához! Könnyebb a papoktól elvenni a javaikat, mint az ügyvédek szájából a kalácsot. Vannak, kik az egyetemi tanárookra fenekednek, mások ellenben a bankok igazgató tanácsosait szeretnék kizárni.

Annyi bizonyos, hogy rossz vért szül a Ház tagjai közt az a látszat, hogy a parlamenti tekintély vagyonszerzésre használtatik. S ez a látszat csakugyan megvan néha-néha.

Miként a koleráról írta egy jeles angol író, hogy az inkább használ az embereknek, mint árt, mert borzalmas hírére rögtön hozzáfognak a legfőbb egészségügyi szabályhoz, a tisztogatáshoz, azonképp a Panama is meghozta a maga jó hatását - figyelmesekké tévén az embereket, a tisztaságra.

Persze messze van még ennek az ideje. A fehér asztaloktól a Ház asztaláig hosszú út vezet. Addig körül lehet sétálni egypárszor a világot.

S addig csak egy pajzs van a képviselői »beleártás« elfajzásai ellen: a miniszterek ellenállása és ravaszsága.

Hja, az egy külön tudomány. Kevés miniszter érti, de némelyik egész grce-szal kezeli. Wekerle ígér, de nem liferál. A képviselők nemritkán bonyolódnak kellemetlen helyzetekbe emiatt, de Wekerlére mégse neheztelnek meg. Van-e olyan seb, amit ő édesded mosolyával be ne hegessen?

Szilágyi olyan, mint a macska. Ne tessék szörnyülködni, tisztelt mameluk urak, a macskát a hajdankoriak az istenekhez hasonlították, mert szereti a hízelgést, cirógatást, de ő maga csak

karmol. Tehát Szilágyi, ha jókedvű, nem teljesíti, ha rosszkedvű, nem teljesíti és egyszersmind összeszidja. Szilágyi ezzel a két skálával dolgozik. Báró Fejérváry katonás ember, vagy igent mond, vagy nemet, de amit mondott, arra a takarékpénztár is adhat. Csáky gróf óvatos, azért nem is lett »pertu« a képviselőkkel. Bethlennek az a fortélya van, hogyha valakit erdészgyakornoknak ajánl az ember és kidicséri, ő kapni látszik az alkalmon, fellelkesül az ajánlott páratlan tulajdonságain, s így szól:

- Köszönöm, hogy fölfedezted ezt az embert. Éppen ilyent keresek. Ohó! Ezzel nekem nagy tervem van. Isten ments, hogy azt erre az igénytelen helyre dugjuk.

S erre szépen hagyod magad lebeszélni, azon hitben, hogy a védenced jövőjét megalapítottad.

Lukács Béla, akinek a minisztériumában legtöbb a főka (de, én istenem, milyen sovány főkácskák), szeretetreméltó flegmájával nem tesz soha semmi ellenvetést (minek arra szót vesztegetni?), hanem egyszerűen kihúz egy ceruzát és átnyújtja a protezsáló képviselőnek:

- Írd fel az illető nevét egy papirosra!

S ezzel bekerül a védenc a kabát belső zsebébe, sok-sok hasonló cédula közé. E néma zsebből rajzanak ki aztán azok a kedves, csacska postamesternők, mogorva távirdatisztek, kedélyes vasúti hivatalnokok, de sok ott is marad örökre. Ez a nevezetes zseb a bölcső, de egyszersmind koporsó.

Ám ez mintegy generalizálva van. Az egyes esetek azonban különbözők; a miniszterek furfangja, amit szelíden dialektikának is lehetne nevezni, kitanulmányozhatatlan.

Egyszer képviselő koromban (mintegy másfél év előtt) egy kerületembeli írnokot protezsáltam az igazságügy-minisztériumban.

Az államtitkár nyájasan fogadott.

- Hogy hívják az írnokot?

- Bokor Jánosnak.

- Mit akarsz belőle?

- Telekkönyvvezetőt, vagy legalább segédtelekkönyvvezetőt.

- Helyesen, és mióta írnok?

- Nekem azt írják, hogy tizenöt éve.

- Hm - szólt az államtitkár -, hát nézzünk meg.

Beszólította a titkárját, s meghagyta, hogy keressék meg, mióta írnokoskodik Bokor János a kerületembeli járásbírósnál?

Kisvártatva visszajött a titkár:

- Hét éve.

- Csak? - kiáltott fel az államtitkár vidáman. - No, az kellene még! Tíz-tizenkét éves írnokaink is vannak. Nem lehet, kedves barátom, még korán volna. Hadd várjon még egy kicsit ezen Bokor János.

Megírtam tehát a kerületembe, hogy Bokor János nem lehet kinevezve, mivel még csak hét éve írnok. Az pedig kölyök idő ebben az állásban.

Nosza, jött vissza a válasz, hogy igaz, csak hét éve írnok ott helyben, de azelőtt is írnok volt kilenc évig a trsztenai járásbírósnál, ide csak át lett helyezve.

De míg én a levelet megírtam, arra megjött a válasz, mire azt vagy tízszer megsürgették, s én végre az államtitkárhoz kerültem vele ismét, újra elmúlt vagy félesztendő.

Az államtitkár nyájasan fogadott.

- Mit parancsolsz?

- Egy írnokot szeretnék segédtelekkönyvvezetőnek.

- Helyesen! Hogy hívják?

- Bokor Jánosnak.

- Tudom, tudom, emlékszem; hiszen úgy találtuk, hogy kevés ideje szolgál még.

- Éppen ez volt a tévedés, méltóságos uram. Nézz meg jobban, s megtalálod a trsztenai járásbírósnál. Ott is kilenc esztendeig volt már írnok. Összesen kis híja a tizenhat esztendőnek.

Az államtitkár összecsapta a kezét:

- Lehetetlen, barátom, lehetetlen. Tizenhat éve van szolgálatban, s nem mozdították elő. Jele, hogy alkalmatlan. Tehát én se tehetem. Hova gondolsz, édes barátom? Mit akarsz te egy megpenészedett tizenhat éves írnokkal? Igazán borzasztók vagytok!

Magam is beláttam, hogy borzasztók vagyunk, de azt is, hogy a bürokrácia észjárása is borzasztó. Lemondtam szegény Bokor Jánosomról. Végre is egy írnok kis pont a világon, hadd maradjon örökké kis pontnak. A kerületre nézve irreleváns.

Hogy a múlt választáson kisebbségben maradtam, annak nem a szegény Bokor János az oka, hanem egy másik eset.

Egyik főtitisztviselő (a Majzik Károly) lett fölfüggesztve bizonyos manipulációk miatt, kinek óriási rokonsága van a kerületemben. Halomra jöttem hozzám a táviratok, levelek a legbefolyásosabb választóimtól:

»Mindent kövessen el nagyságod, hogy ártatlansága kiderüljön.«

Visszasürgönyöztem: »Mindent el fogok követni.«

El is követtem mindent. Háromszor voltam Budán, órákig lestem a minisztert a klubban, a folyosón s összes ékesszólásomat elővettem Majzik mellett. Őexcellenciája biztosított:

- Mindent el fogok követni.

Oh, hányszor hallottam ezt a mondatot a miniszteri ajkáról! Ha annyi forintom volna!

- Csak arra kérek, kegyelmes uram, eleve értesíts az eredményről, hogy én sürgönyözhessem haza először.

- Mindenesetre.

A Majzik-esetnek az a nagy bibéje volt, hogy a megye képviselői közül némelyek ellene dolgoztak, de én mégis reménykedtem.

S valóban egy nap, midőn megkérdeztem a minisztertől, hogy van-e már valami eredmény, hanyagul mondá:

- Éppen tegnap intéztem el.

- S hogyan? - kérdém fojtott hangon.

A miniszter megszorongatta a kezemet és jóakaratólag mosolygott.

- Nos, fölmentetett.

- Hála Istennek - lihegtem örvendezve, s rögtön megfogalmaztam a telegramot. »A Majzik-ügyben a miniszter kedvező határozatot hozott. Nagy fáradságomba került, de győztünk.«

Egész este jöttek a köszönőtáviratok. Maga Majzik »élete megmentőjé«-nek nevezett. Otthon a kerületben nagy bankettet csináltak a kiderült ártatlanság tiszteletére - óriási ivással, lelkes tósztokkal. A fele az én egészségemre szólt.

Csak másnap hűlt el bennem a vér, mikor egész hitelesen meghallottam a Házban, hogy Majzikot elcsapták a hivatalából; kétségbeesve rohanok a miniszterhez:

- Kegyelmes uram, mit cselekedtél a Majzikkal?

A miniszter csodálkozva nézett rám:

- Hiszen már mondtam tegnap.

- Dehogy. Azt mondtad, hogy *fölmentetett*.

- Nos, igen - felelt őexcellenciája -, a hivatalából.

Majzikkal nekem is végem volt. Nevetségessé váltam a kerületemben.

A »jól informált ember«-nek csúfolnak.

Kikoptam, kimaradtam a Házból. Nyugodtan járogatok a klubba, s élvezettel nézem a minisztereket, kikhez nincs semmi mondanivalóm. Tessék elhinni, hogy ez is nagy élvezet.

AZ ORSZÁGOS NŐKÉPZŐ EGYESÜLET JUBILEUMA

Talán éppen ezen a napon, ebben az órában, huszonöt évvel ezelőtt előkelő magyar hölgyek gyűltek össze, hogy egy nőképző egyletet alakítsanak. Még akkor nem voltak felsőbb leányiskolák s csak a Veres Pálné fejében járt az a gondolat, hogy a nőket se ártana esetleg valamely megfelelő életpályára előkészíteni. Hozzá csatlakozott Veres Pálné szívós agitálásához, buzdításához gr. Teleki Sándorné. Ugyanaz a két hölgy vezérkedett az első ülésen, aki most elnököl a jubileum díszülésén. Ugyanezek az arcvonások, melyek szelíden és mégis méltósággal tekintenek le a tanácskozó terem faláról - csakhogy fiatalabban. Huszonöt év sietett tova azóta! Ah, milyen boldog ez a két úrnő, hogy nincs oka azt kívánnia (amiért annyi asszony sóhajt), hogy bárcsak megállott volna az idő! Mert oly hasznosan folyt le a huszonöt év, oly fényes eredményekkel, hogy ötven év munkájának is beillik. Kerek huszonöt esztendőt gazdálkodtak meg maguknak.

Bizony pedig a kezdet nem volt könnyű. Az alkotmány mézesheteit éltük 1867-ben, mikor Veres Pálné megindította a mozgalmat; mindenki a koronázásra gondolt. Szükségesebbnek látszottak most a szabók és varrónők, akik a ragyogó selyemköntösöket megvarrják, mintsem a nevelőnők, akik belőlről fényesítsék ki leányaink lelkét, szellemét. Lassan, nehezen is döcögött a dolog s bizony egy hajszálon múlt, hogy el nem aludt. De ez erős egy hajszál volt: a Veres Pálné vasakaratából sodorva.

A közöny mellett meg kellett birkózni egy csomó ósdi nézettel. A jobbmódú nemesség és főurak még nem is olyan régen elégnek tartották, ha a kisasszony jól cseveg németül, franciául és el tudja zongorázni a német zenedarabokat. A nemzeti motívumok iránt nem volt érzékük, pedig észrevehették volna II. József alatt a törekvést a magyar előkelőbb leányok germanizálására. Ez a foganttyú a nemzet szívéhez. Ezekkel a rózsás ujjakkal el lehet majd vezetni az egész nemzetet - a koporsójába. A lateiner osztály elégnek tartotta, ha a leányai írni,

varrni és főzni tudnak. A kurtább nemességnél pedig ősi szólás volt: »a leánynak csak annyi esze legyen, hogyha az eső esik, tudja, hogy az eresz alá kell menni«. De a nemzetnek magának sokszor annyi esze se volt, valóságosan be kellett taszigálni az eresz alá, nem egyszer-kétszer. Ennél a kérdésnél éppúgy, mint igen sok másnál.

Veres Pálné nem csüggedt, s az első évben összetoborzott huszonkét hölgy százra növekedett egy esztendő alatt, s március 28-án, most huszonöt éve, végre megalakulhatott a nőképző egylet.

De milyen szerény eszközökkel, mennyi viszontagsággal kellett megküzdnie, míg végre ma saját palotájában (a Zöldfa utcában) ünnepelheti meg huszonöt éves fennállása ünnepét, egy hasznosan töltött múlt nimbuszával övezve.

A veres téglaszín palota több, mint csupán egy szép ház, egyszersmind monumentuma a magyar nők áldozatkészségének. Mindjárt a kapuban ott a fehér márványtábla, melyen az alapítónők aranybetűs nevei díszlenek. Már szinte tele van, de még a »margó«-ra, úgy gondolom, elférne egy-két név.

Érdekes itt végignézni a sürgés-forgást valamely nőegyleti ülés alatt. Akkor megelevenül az egész ház. Suhognak a selyemszoknyák, szép fehérhajú matrónák, délceg, sugár asszonyok lépkednek fölfelé a lépcsőkön, komoly, ünnepélyes arccal, mintha országgyűlésbe mennének.

Lépünk be a terembe, s íme kitárul egy szokatlan kép. A hosszú zöld asztalt csupa hölgyek ülik körül, csak úgy csörög rajtuk a sok gyöngy s ha mozdulnak, ha helyeselnek vagy ellentmondásra rázzák a fejüket, csillognak-villognak ékszereik s lengnek a strucctollak kalapjaikon.

Az asztalfőn a két elnök ül: Veres Pálné és gróf Teleki Sándorné. Előttük a csöngettyű, de erre csak ritkán van szükség (talán kétszer sem volt használva egy negyedszázad alatt), mert ha megvannak is talán itt a Károlyi Gábor és Vajay-féle természetek, de mennyire finomított alakban! Ah, ez az illedelem! Szép, szép a kis palota is, de ha ezt az illedelemet megvehetné a kormány az országgyűlés számára, milliomokat adna érte. Nincs itt »zaj« soha. A »Rendre«, »Helyre«, »Ohó«, »Eláll« szavakat nem ismerik. (Lehetne ez mamelukképző intézet is.) Mindössze szelíd zsongás vehető észre. Ez itt a »vihar«. Ha valamit morog egy-egy éltes matróna. Ez itt a »mennydörgés«. Az általános tetszést vagy nem tetszést csak a szemekből lehet kiolvasni. Azokból a többnyire szép szemekből.

De jaj is volna a lázongónak. Akire egyszer Teleki grófné ránéz haragosan fekete villámló szemeivel, hiába akart tigris lenni, csak mindjárt visszaváltozik az báránynak.

A zöld asztalnál csak a választmányi tagok ülnek és még a jegyző, az egyetlen szakállas és bajszos lény a választmány ülésein; de ezt is gyakran helyettesíti egy-egy csinos asszonyka, aki dallamos hangon csevegi el a jelentéseket (hej ha egyszer ki lehetne cserélni Molnár Antalért!).

Évi nagygyűlés alkalmával hallgatóság is van; egypár öregúr, nevelésügyi barát, tanár és egypár hű férj, aki a feleség nyilvános szereplését jött figyelemmel kísérni. (Milyen gondatlanok ezek a férjek, nem hogy főznének ezalatt odahaza.) A terem előhajójában egy kosár virágbimbó; serdülő deli leánykák. Ez az országgyűlési ifjúság, az iskola növendékei. Nagy áhítattal hallgatják az öregeket - bocsánat - az előrehaladottabb korúakat.

Istenem, hogy fut az idő! Mire a »Vasárnapi Újság« új huszonöt év múlva az ötvenéves jubileumra ugyanezeket a képeket újra közli, már akkor ezek a kedves ici-pici bakfisek fognak ott ülni a zöld asztalnál ugyanolyan nagy strucctollas kalapokkal, ugyanolyan komoly arccal, mint most a t. választmányi tagok. Csak aztán olyan lelkesedéssel is üljenek ott!

De mit beszélek én arról, hogy *ugyanezeket* a képeket közli a »Vasárnapi Újság« új huszonöt év múlva! Hiszen már akkorra kétségkívül négy-öt palotája is lesz a nőképző egyesületnek a magyar birodalmi székvárosban.

Ezekből a képekből csak kettő marad meg: az a két kép, mely ma még az élő eredetiekre tekint alá a terem falairól s melyeknek érdekességét minden huszonöt év megneveli, bevonja a kegyelet aranyos csillámú zománcával. Sok, sok rajok fognak kimenni innen e teremből az országba, magyar anyák leányai és magyar leányok anyái emberöltőkön át, s a tündéri tanuló korból ez a két arc mindig meg fog elevenedni az emlékekben, a tisztelet és tekintély hangulatos fényével beragyogva.

Érdemes élni a közügyeknek.

A POLITIKAI SZAGOK

(Húsvéti elmélkedés)

Egy igen kiváló politikusunktól, aki még ma is él, azt kérdeztem évtizedek előtt:

- Mikor látta, bátyám, Deák Ferencet?

Azért kérdeztem, mert ez volt a kedvenc témája. Ha hazakerült, örökké ezzel dicsekedett: »Itt voltunk, ott voltunk az öregúrral, ezt vagy azt mondta.« Arca lángolt, szeme ragyogott ilyenkor.

Most kedvetlenül biggyesztette el ajkait, s hanyagul veté oda:

- Nem járok az öreghez többé.

- Ugyan? Hát mi történt közöttük?

- Nagyon kellemetlen szagú a lába.

Sok-sok év elmúlt ezután, magam is képviselő lettem, az a politikus pedig kimaradt a választásoknál, mert a kormány igen lanyhán vette a dolgát. Fájt neki ez a kimaradás, s bár főrendiházi tag lett, mégis sokat tűnődött a kormány »hálátlanságán« s egyszer tőlem is megkérde nagy bizalmasan:

- Hát te mit gondolsz, nem hallottál valamit, miért ejtettek el engem?

- Egyszerű az egész - feleltem, visszaemlékezve egykori szavaira -, mert immár a te lábadnak is kellemetlen szaga van.

Valóban ez a politika. A legillatosabb lábak is egyszerre csak kezdenek rossz szagúak lenni. A hívei elmaradoznak az egykor ünnepezt ember mellől, mert valami kellemetlen szag van rajta. S boldog, aki ezt legelőször érzi meg. Milyen orr, milyen fölséges orr! - mondják. Ah, az a csodálatos, megbecsülhetetlen szimat! Észrevenni valakin a friss rezedaillatot, aki eddig nem illatozott és észrevenni a másikon, hogy a lábából rossz szagok párolognak ki - a lábából, amelynek nyomain tömegek jártak eddig.

A politikát két dolog teszi: a szag és a szagolás. Aki se nem szagos, se szagolni nem tud, az menjen innen a pokolba - mert minden ezen alapszik.

Persze a szagok is különfélék, az orrok is - és csakis ezért komplikált mesterség a politika. E nélkül nagyon is egyszerű lenne. Például valaki igen jószagú lehet itthon, de a bécsi Burgban igen kellemetlen szaga van és vica versa. Ösmertem embereket, akik a rozsmaringtól elundorodtak, s viszont olyanokat, akik úgy szürcsölték orrukkal, mint az ambróziát.

S mekkora variáció a szagok közt! Milyen bizonytalanság, hogy melyik kerekedik fel kedvenc szagnak! Az élelmes orosz illatszerész úgy találta ki a mai napok legbódítóbb parfümjét, hogy egy egészséges nő levetett ingén a szűzies test ott ragadt illatát tanulmányozta s elkészíté... Hiszen Hungáriát is szép asszonynak festik, csakhogy nem szokta az ingét levetni.

A mi politikusaink bizonytalanul fürkészik a szagok divatosságát és jövőjét. Különösen a vezetőknek van szükségük, hogy valami különös jó illat terjengjen rajtuk; árnyékaik nem vágnak *egyéni szagra*, ők megelégszenek, ha a nagyobbak érintkezése érzik rajtuk. A pirítós kenyérnek nincsen szaga, de ha a fokhagyma hozzáér, akkor fokhagyma szaga van. Szerények ők! Ha akácillatot lehel a vezér, jámbor mamelukja nem akar jázminillatot, boldog a fakéreg szagával. Ha azonban a vezér kellemetlen szagú lett, a hű mameluk elődalog fölséges szimatjával és egy perc alatt elveszíti előbbi szagát, más szagú világító testekhez dörzsölődven.

Oh, ti őszinte virágok és fák, milyen unalmas lehet nektek, kik kénytelenek vagytok egy egész életen át egyetlen, ugyanazon illattal megérni, s az orgonavirág sohase szagolhat úgy, mint a rózsa, s a rózsa se veheti fel a levendula illatát, még ha megpukkadna is a vágytól - igaz ellenben, hogy a dohos hordó szagával sem sújthatják az istenek.

Egészen más az ember. Tetszés szerint csereberélhet szagokat. De persze, némelyek meg akarata nélkül érik utól. S ezektől nehéz megmenekedni. De mégsem lehetetlen. Az esetek csodálatosak. Hogy milyen balzsammal, vagy arkánummal kell bedörzsölni egy népszerűtlen testet, hogy az újra kellemes legyen, mélységes titok. Lehetséges, magától illan el a rossz szag, mint a kámför, de honnan támad akkor a jó illat? Az is magától? Vagy a rossz szagból? Erre nincs felelet. A szag átcserélési processzus legtöbbször kifürkészhetetlen. Még akkor is, ha előttünk folyik le.

Lám, Eötvös Károly újra népszerű lett. Ki hitte volna? Megviselődött, megfoszlott, összezsugorodott, mint a radírgumi, amellyel már sok foltot kisedtek. Már csak a Károlyi Gábor tekintélye tartotta. A vajdadolmány ezüstgombjai egymásután szakadoztak le. Az utolsó gombnál megrázkódott és megint népszerű lett.

De ez nem csoda. Tudjuk, láttuk mi okból? Egy beszéd által.

De miért lett népszerű gr. Szapáry Gyula? Hogy esett ez meg? Mert tény, hogy ő maga megint rokonszenves. Tett azóta valamit? Nem. Elment és eljött. Félévi távollét után megjelent a két utolsó ülésen a Házban, a íme, csodálkozva tapasztalhatta, hogy valami pompás illat van rajta. Hogy mi az oka, nem értette. Talán, hogy csak a Házban jelent meg, a klubban nem? Vagy talán, hogy Wekerle lett azóta rossz szagú?

Amint végigimbolygott a folyosókon, amerre ment, hódolón álltak fel előtte volt párthívei, akiknek most eszébe jutott, hogy ő választatta meg őket. Körüle tolongtak örömszivajjal ellenfelei, hogy kezet fogjanak vele. A Ház összes orrait kellemes csiklandozás tartotta izgalomban. »Férfiasan esett el«, mondták. S ez annyit jelent parlamenti nyelven: »Ügyesen kelt fel.«

Még Horváth Gyula is eléje toppant:

- Látod, amíg nem volt igazad, a pártod mindig veled ment; egyetlen egyszer volt igazad és a pártod mindjárt cserbenhagyott.

Oh, együgyű közvélemény! Vén számár, akinek a bölcsességfoga ki nem nő soha! Egy gyermek, nincs emlékezőtehetsége csak szeszélyei. Vagy ha van is emlékezőtehetsége, olyan mint egy asszonyé, csak arra emlékszik, amire akar. Ezért hiszi mindig, hogy igaza van.

De ebben az ő igazságában hiányzik a logika minden ingredienciája. Emberek, tárgyak, ruhák egyforma megítélés alá jutnak. A krinolin csúf, utálatos volt, de diadallal fog visszatérni; a pillangós főkötő gyönyörű volt, de talán sohase látjuk többé. Így van ez a világ eleje óta és így is lesz.

Ki bírná levezetni logice, miért lett a Szilágyi Dezső lábának kellemetlen szaga, s éppen akkor, midőn az a láb győzelmi ütemre lépkedett? Az csak nem vehető indoknak, hogy Szilágyinak rossz modora van. Hiszen népszerű korában is rossz modora volt. Úgy kaptuk őt mindjárt, mint mészárszékekben a húst, a csontjaival együtt.

A púroszok úgyszólván ellen alakultak. - »Adjátok ki nekünk Kalchast!« ez volt a jelszó, a béke ára.

Kalchast nem lehet kiadni... Mit mondana rólunk a világ, ha harci győzelem után a legjobb katonát adnók ki? Hanem ha ti magatok döfitek le, mi szelíden és mosolyogva mossuk meg a kezeinket. Vízünk is van, lavórunk is van, törülközőkendőnk is van...

Szilágyira borzalmas sors várt. Mint láva hömpölygött a hír, hogy a költségvetésnél le fogják szavazni.

- Nagy harc lesz, szörnyű harc lesz - jósták mindenfelé. - A fegyverek ropogni fognak, s küzdeni fog és elesik.

S mit tett ez ellen Szilágyi? Semmit. - Érezte, hogy vége van, mint az emberevők közé került misszionárius, tudta, hogy meg fogják sütni - csak a táltra volt kíváncsi, amiben főlészervírozzák. Erőnek erejével parlamentáris tálat akart. S a költségvetés éppen olyan.

Nyugodtan jött fel a vesztőhelyre a költségvetés napján.

S íme, csodák csodája... Lándzsáikat, vitézeiket behajigálták az emberek a szögletekbe, s a költségvetés lefolyt röviden, csendesen, egy zajos éljenben bevégeződve.

Szilágyi bámult, a Ház is bámult. Mosolyogva vette nagy bőrtáskáját hóna alá, s e táskából is, amerre ment, finom rezedaszag szállongott s ringatózott a napfényes levegőben.

Hogy történt ez, mi volt benne a rugó? Talán megijesztette valaki a Házat, hogy Szilágyi után Darányi lesz a miniszter? Talán felültette valaki a Házat, hogy Szilágyi összeveszett Tiszáékkal? Talán...

Ejh, ezerszer is nem! Szeszély, szeszély és mindig csak szeszély. Szilágyi ismét jó szagú lett, punktum. Eötvös, Szapáry nemkülönb. Ne keressétek miért, ne keressétek hogyan, s ne fűzzetek a dologhoz okoskodást.

Hiszen azt magam is megtehetném, mondván: Íme, mégis mily bölcs a maga hóbortjaiban a parlamentarizmus. Gyorsan, pazarul koptatja az embereket - amíg újakat talál, de amikor aztán megszorul, takarékos lesz szegény feje és az egész ócskából csinál magának újakat.

A WEKERLE ORVOSA

Levél Schmittely Józsefhez, a Pesti Hírlap segédszerkesztőjéhez)

Kedves barátom!

Tegnap a szerkesztőségben elbeszéltem a »Wekerle és környezete« című tárca anyagát; ön, látom, meg is íratta, de a szórakozott író (talán szerelmes) a legfontosabbat bennfelejtette a kalamárisában.

Pedig azt el nem engedhetem, mert se Anton, aki zálogba adta a dolgot, se Gyula, a kis Sándorka személye körüli miniszter, bár elég originális alakok, nem nyújtanak a Wekerle vonzó egyéniségéhez semmi kidomborító szint. Nem úgy azonban Spitzer úr, a pilisi doktor - akit egy kis irodalmi mártással igen jóízűvé lehet tenni.

Maga Wekerle beszélte el nekem az esetet, amit például a Murai pajkos tolla igen jól használhatna.

Mikor Wekerle a tél elején beteg volt, sorba tanácskozott az idevaló professzor-doktorokkal, akik szokás szerint megvizsgálták, összedisputáltak a vizsgálat eredménye felett, azután abban állapodtak meg:

- A kegyelmes úr meggyógyul két hét alatt, ha mindenben engedelmeskedik rendeleteinknek.

A miniszterelnök, aki a legfőbb hatalom mézesheteit élvezte ekkor, meghökkent, hogy most neki kell engedelmeskednie. Hát ezért lett ő miniszterelnök? De elnyomta kedvetlenségét, sóhajtott egyet és így szólt szigorú hangon:

- Jól van, uraim, engedelmeskedem, hanem biztosíthatnak-e róla teljesen és határozottan, hogy két hét alatt meggyógyulok? Igen vagy nem?

A tudós professzorok összenéztek. Ki tudja mi lakik ebben a hatalmas emberben? Hm, ez még vasra is verethet bennünket. S elkezdtek hámozni-hímezni:

- Hja, az orvos is csak ember, kegyelmes uram, a legfeljebb hozzávetőleg szólhat a bajokhoz. A siker mindég az isten kezében van.

A beteg miniszterelnök idegesen mozdult meg:

- Akkor hát köszönöm az urak érdeklődését. Engedelmeskedjem is s mégsem biztos a felgyógyulás? Akkor hát inkább keresek magamnak olyan doktort, aki nekem engedelmeskedik. Ez sokkal előnyösebb rám nézve, mert amellet is éppen csak úgy nem biztos a felgyógyulás.

Így került Wekerléhez Spitzer úr, a pilisi doktor, akinek meg lett mondva:

- Ön ezentúl az én doktorom, ön gyógyít engem, de a saját intencióim szerint.

Spitzer úr csodálkozó szemeket meresztett:

- Ez egy kicsit furcsa lesz, kegyelmes uram - ellenveté félénken és tiszteletteljesen.

Wekerle türelmetlenül vágott közbe:

- Az mindegy. Ön gyógyít s egyszersmind ön engedelmeskedik. Így akarom, punctum.

Így lett Spitzer úr a Wekerle kedvenc háziorvosa. Fel is gyógyult a miniszterelnök két hét alatt az akkori bajából, s az csak megerősíté zsarnoki metódusában.

Azóta gyakoriak az ilyen jelenetek beteg és orvosa közt:

- Ma rosszul érzem magamat, doktor.

- Mi baja, kegyelmes uram?

- Nem tudom, de ön írjon fel antifebrint.

Máskor szalicilport kér, néhány nap múlva nux vomicát.

Az orvos ijedten csapja össze a kezeit:

- De hiszen ez nem jó lesz, excellenciádnak nincs gyomorbaja.

A miniszterelnök a lábával toppant.

- Egy szót se doktor. Nekem nux vomica kell. Érzem.

Az orvos a fejét csóválja s dörmögve írja meg a receptet. Végre is - vigasztalja magát a pilisi Aeskulap - a kegyelmes úr furcsa páciens, sok mindenfélét bevesz, de legalább egészséges, mint a makk.

BEVEZETŐ A RIMASZOMBATI FELOLVASÁSHOZ

Tisztelt hölgyeim és uraim!

Mielőtt hozzáfognék a felolvasásomhoz, minthogy most semmit sem szokás indoklás nélkül csinálni ami indokolatlan, még törvényjavaslatokat sem, bocsánatot kell kérni, hogy az én hangommal felolvasni merek.

De hát nincs-e rá mentségem? Az, hogy Magyarországon minden ember előszeretettel fog olyanhoz, amihez nem ért. Nemzeti szokás ez már.

Éppen az ebédnél mentegetőztem ma magántársaságban, hogyha Vámbéry sánta lábbal lehetett nagy utazó, akkor már semmi sem lehetetlen.

S végre a legfőbb mentségem, hogy otthon érzem magamat, szinte családi körben, ahol többet merek, mint kellene ebben a szívemnek édes városban, melynek minden háza, minden fája átverte magát az élet több benyomásain, s tisztán és vonzón élt szívemben. A nyargaló esztendőök semmit sem koptattak rajta.

Meglátom az akkori arcokat. Azaz hol vannak már azok? Csak itt az emlékezetemben. Valójában künn alusznak, mélyen, csendesen a fagyott kövek szomorú városában, a szép híres szombati temetőben, ahol a halálfejú lepkéktől úgy megborzongtunk gyermekkoromban. Jaj, valami halottnak a lelke!

Ha most azok a lepkék mind kiszállnának... akik akkor élő emberek voltak itt... jártak-keltek, zsörtölődtek közöttünk. A derék, gömbölyű háziasszonyom, a híres főztű Dobos néni, még tán most is meglátszik rajtam a kosztja; a hatalmas Percz bácsi, a szűrszabó, aki pompás meséket tudott mondani. Ezekkel kóstoltam először bele az irodalomba. Talán ő tett engem íróvá - és az egészen mindegy. A Helikon végre is csak egy hegy s éppen olyan virtus nyikorgó talyigán érni fel odáig, mint üveges hintóban. Nos, a Percz meséi ugyancsak talyiga voltak.

De ha íróvá tett Percz bácsi, annál inkább lebeszél e helyről Juhász bácsi:

»Nem lehet ezzel a névvel, édes öcsém«, akkoriban Tündefi és Verényi-féle nevekkel volt benépesülve az irodalmi mező.

Micsoda változás harminc év alatt! A kedves tanáraimból csak kettő van, a kis házacska, ahol laktam, eltűnt a nagy világegyetemből. Ma jártam arra, kerestem. Fű terem ott s burján. A fűvek rám bámultak közömbösen, ismeretlenül, mintha mondanák: »Nem téged vártunk, de egy kis esőt.«

Ha a ház sincsen meg, hol lehet akkor a kis íróasztal, amely az egyik szögletében állt, amelyen így szólottam sokszor:

»Rugódj meg asztalkám, s vigy el engem oda, ahová akarom.«

És a kis asztalka, mint a mesebeli sovány csikó a gazdáját, megrázkódott és elvitt ahová vágytam.

Sőt nemcsak elvitt, hanem harminc esztendő múlva vissza is hozott arra a helyre, ahonnan elindultam. Mert bizony annak a kis íróasztalnak köszönhetem, hogy most megint itt lehetek.

Itt vagyok, s csak imitt-amott villan meg egy-egy ismerős arc e teremben; egy-egy régi pajtás, de azoknak az arcát is milyen furára pingálta át azóta az idő, ez a szorgalmas, bolondos piktor. De hát hol vannak a többi pajtások? S hol vannak azok a szép szőke, barna leányok, akiket az akkori nagy diákok nézegettek?

Azazhogy itt vannak... ugyan olyanok, de mégse azok!

Szemem előtt szétfolynak a képek. Száz meg száz emlék tódul a fejembe, s szinte elfelejtem, hogy voltaképp e bevezetésben csak a hangomat akartam mentegezni.

Méltóztassék elhinni; már többször is mondtam, magam is jobb szerettem volna az Apponyi hangját hozni magammal kölcsön erre az alkalomra, de mi maradt volna akkor az ellenzéknek?

Egyszerű kénytelenségből tehát a magam hangjával olvasom el a *Hány óra?* című rajzomat.

MIKSZÁTH JEGYZETEI UTÁN

I. József főherceg és Elek Gusztáv

Köztudomású dolog, hogy Elek Gusztáv Magyarországon a legkitűnőbb lövő, akit »tallérlövő«-nek is hívnak, minekutána egyszer, meg kétségtelenül többször is, a földobott *tallérok*at egymásután lőtte át a pisztolya golyójával, anélkül, hogy csak egyszer is hibázott volna.

Hát ezzel a tallérlövő Elek Gusztávval történt meg egyszer, hogy nagyúri társaságban vadászott, mégpedig nyulakra. Hogy, hogy nem, elég az hozzá, hogy egy fölhajszolt nyúl került elébe, jó közel s vidáman futott tovább, mert Elek Gusztáv, noha rá is duplázott, nem találta.

József főherceg, ki ott állott a közelben, nevetve jegyezte meg:

- Jól járt szegény ugrifüles, hogy nem visel *tallért* a nyakán.

II. A gróf és a titkár

Egy Teleki grófnak volt egy titkárja, akit úgy hívtak, hogy Gyárfás. Ez a Gyárfás igen okos, képzett ember volt s valamivel többet tudott a gazdájánál, aki a közéletben szerepet játszott és szpícselt.

Hogy pedig ez a Gyárfás többet tudott, mint a gazdája, azt az is bizonyítja, hogy a gróf által elmondott beszédek ő készítette. Sőt még ennél is többet tett: súgott neki.

Egyszer Gyárfás valamit az orrába vett, elkezdett konyítani a grófra, s megfogadta, hogy megbosszulja magát.

Ilyen előzmények után történt, hogy Teleki gr., midőn nagyobb szabású beszédet tartott, hirtelen elakadt és elkezdett pislogni Gyárfás felé, hogy súgjon, de hiába. Gyárfás meg se mukkant.

Végső kétségbeesésében a gróf halkán odaszólt hozzá:

- Hogy van, Gyárfás?

Amire a mellette ülő titkár fölállt, meghajtotta magát és alázatosan válaszolta:

- Köszönöm, méltóságos uram, jól!

III. Pákh Albert színdarabja

Pákh Albert abban állapodott meg Salamon Ferencsel, hogy mutyiban írnak egy színdarabot. A mesét meg is csinálták, a jelenetezésben megegyeztek és Pákh hozzáfogott az első felvonás első jelenetéhez, amely a hős és a hősnő párbeszédével kezdődött.

Hozzáfogott és írta a párbeszédet. Egy napig, egy hétig, két hónapig, egy egész esztendeig.

Salamon Ferenc pedig várta, mikor kerül már őrá sor.

Így történt azután, hogy egy év elteltével rászólt Pákhra.

- Mi lesz már azzal a színdarabbal?

- Hja, barátom - felelt Pákh Albert - nagy baj van.

A hős és hősnő olyan jóízűen diskurálnak, hogy nincs szívem őket egymástól elválasztani.

...Persze, hogy nem lett a darabból semmi.

AZ ALELNÖKSÉG

Nagy, magas, erős ember volt Bokross, arányos testtel, domború, tiszta homlokkal, mely fölött már ritkult a haj. Hosszúkás, hideg, szinte vértelen arcát barna kerekbe nyírott szakáll körözte; kékes szemeiben értelem és bizonyos fokú szelídség honolt. Olyan ártatlan tekintete volt, mint egy őzikéé. De ez az ártatlan tekintet, inkább csak látszott annak. Bokross ama hagyományos erdélyi politikusok közé tartozott, akik ötven gramm ravaszságból állanak - s a másik ötven grammot egyéb kíváncsatos és kiváló tulajdonok képezik.

Szerencse kísérte életében; egyszerű ügyvédi állásból emelkedett magasra, a parlament alelnöki székébe, s csak egy hajszál híja volt, hogy nem az elnökibe.

Hogy mi volt ez a végzetes hajszál? Ugyanaz-e, amelyen most felesett és alábukott? Vagy talán csak azért nem lett elnökké, mert harmadéve, mint a szabadelvű párt szónoka az újévi beszédbbe belesült s most már *kicsinynek* látszott a nagy piedesztálra.

Annyi bizonyos, hogy a szerencse útján ez volt az első kő, mely elébe tévedt. Csak egy kis kavics, de mégis az volt az első.

Ez a felsülés volt-e oka, vagy más fontosabb körülmény, nem tudjuk. De tény, hogy az új országgyűlésen az irányadó körök, miután már két évig nevelték Bokrosst az elnökségbe, új elnököt kezdtek keresni. Próbálták Radó Kálmánt, de e jeles államférfiú nem vállalta; próbálták Tisza grófot, az hallani sem akart róla, míg végre megtalálták Bánffy Dezsőt.

Bokross tekintélyére ártalmasan hatott ez a mellőzés, a képviselői körökben suttogni kezdtek egyet-mást, felelevenítve régi dolgokat. Ő érezte ezt, lehangolt lett, s azóta láthatólag rossz kedvvel vett részt a pártélet porondján, ahol oly otthonos volt azelőtt s hol nagy tehetséggel, hideg boncoló ítéleténél fogva kiváló szerepet vitt - bár befolyását nem mindig az igaz ügy mérlegére vetette. - Az úgynevezett »vakondok-politika« iskolájához tartozott s az elvekért való küzdelem iránt nem nagy érzéket tanúsított.

Ezután háttal fordult hozzá a szerencse. Mindenféle kellemetlenségek érték. Ellenségei megmaradtak, barátokat szerezni többé nem tudott. A lefelé guruló ember benyomását kezdte tenni. Azután jött a Montbach-ügy; ennek háttérében néhány agilis, erős ellenfele állt, kik túlzott harcot indítottak meg. Ekkor történt ellene a bűnügyi följelentés.

S itt kezdődik az ő nagy hibája, mely végzetessé lett.

Ha Bokross mindjárt e bűnügyi följelentéskor leteszi alelnöki méltóságát, talán nincs ma előttünk ez a megdöbbenően szomorú történet, hogy egy liften kell a másvilágra mennie.

Minden a maga útján folyt volna le, a láthatár eltisztul vala csendesen, s a kellemetlen nyomokon kívül, úgy lehet, semmi rombolás nem történik.

Mert végre is Bokross Elek múltjában nem voltak *bűnök*, csak legfeljebb hibák és inkorrektiségek. Ezt a véget ő nem érdemelte.

Hanem a végzet az volt, hogy nem mondott le az elnökségről. Az a hideg, okos, számító ember nem gondolta el, nem számította ki, hogy mi fejlődhetik ebből? Megfoghatatlan, hogy még ő sem ősmerte a világot.

A világ berzenkedni kezdett. Mit, nem mond le az elnökségről? Ez nem járja! Mint a Ház alelnöke hurcoltatja magát a vizsgálóbíró elé. Ez már sok! Ezt már nem lehet eltűrni. Ha ártatlan, ha nem ártatlan, mondjon le. Ha ártatlan, még inkább. Elég erkölcsi testület ahhoz a Ház, hogy annak idején megadja neki a szatiszfakciót.

Ezek a nézetek ütötték fel magukat Bokross legtartósabb várában, a szabadelvű pártban is, mindig élénkebben, erősebben, úgy, hogy végre a minisztertanácsban is megbeszélés tárgya lett Bokrossnak eltávolítása az alelnöki székből.

Dübörögve közeledett a Nemezis.

Az erős, ruganyos férfiú, mikor erről értesült e napokban, egyszerre látott összeomlani mindent, mindent.

Érezte, hogy ez a vég. Ha így kell megválnia az alelnökségtől, szégyenletesen, megmaradhat-e többi díszes állásain a bankoknál és egyebütt, ahonnan kenyerét szerezte?

A felelet bizonyára csak az lehetett, hogy »nem«.

Az alelnökség, mit ő erős vértnek hitt, a megölője lett - mert megtartotta akkor is, mikor oly nehéz lett a vállán, hogy nem bírta vele.

Nem, nem; neki sohasem kellett volna magasabbra mennie, mint amennyi szellemi és erkölcsi ereje volt s le kellett volna ráznia minden terhet, mihelyt ő gyenge lett ahhoz. A stréberség katasztrófája ez az eset. Tanulság mindenkire.

Tegnapelőtt többeknek panaszkodott képviselőtársai közül, hogy állásáról lemondadják. Keserűen beszélt, de higgadtságát, okoskodó elméjét, még e panaszok közé is magával hozta.

- Majd megindokolom én lemondásomat - így szólt -, szépen fogom megindokolni.

A kaszinóból is mozgalomnak híre érkezett, hogy kitörlik a tagok közül.

Minden jött, minden ellene tört.

Menekülnie kellett. De *hová?*

Íme megadta rá a szomorú feleletet, de higgadtságát, okoskodó elméjét még e *felelethez* is magával vitte...

KI LESZ A MOSONI FŐISPÁN?

Az »Angol királynő«-ben lakott az öreg Deák, s azóta az Angol királynő a nagyfejű politikusok fészke, kik még most is ott üldögélnek annál az asztalnál, ahol az öregúr prezideált. Egyebet nem is tartottak meg Deákból, mint ezt az asztalt.

Ott üldögélnek és unatkoznak a hetvenes évek óta: nem éppen azok az emberek, azok kihaltak, de az mindegy, éppen olyanok. A szabadelvű pártból mindég fejlődnek alakok, a »Deák-asztal«-hoz valók.

A Deák-asztal a mozdulatlanság szimbóluma. A szegény asztal most is azon a helyen áll, ahol Deák halála napján. S a törzstagok most is úgy ásitának kilenc óra után, mint hetvenötben vagy nyolcvanötben.

Itt sohase történik semmi, itt senki se tud soha semmit. Mert a párt korifeusai ülnek itt, akik igen vigyáznak a szavaikra, a politika ama begombolt óvatos alakjai, akik a hallgatás kiaszott emlőin nőttek nagygyá. - Az ördög hinné, hogy ezekben az emlőkben tej is van.

Susogva, halkan beszélgetnek. A horvát miniszter ugyanabból a piros virágos csészéből szürcsöli a feketéjét, amelyből Bedekovics és annak elődei. Báró Podmaniczky Frigyesnek még külön tányérjai is vannak, de nem valami tarka mintázatúak, egyszerű fehérek. Csernátony minden áldott este elmondja, mit ettek, mit csináltak a madarai egész nap. Ma tizenöt éve is ugyanerről beszélt ebben az órában azon a helyen. E madarak szinte hozzátartoznak a Deák-asztal aggregényeinek családjához. A horvát minisztereknek a három társország, Horvát-Szlavon és Dalmátország sorsa mellett még e madarak sorsa is úgyszólván a reszortjukhoz tartozik. Azelőtt Bedekovics kérdezte esténként: »Mit csinálnak, Lajos, a madaraid?« Most Josipovich kérdezi.

Egyebekben semmit se változott a Deák-asztal.

Néha egy-egy régi adomát mondanak el, nagyon régit, amely már nem árt senkinek, amelyben semmi célzás nincs. A Bourbonok korából valót. Udvari titkok is szellőztetnek, olyasformák, hogy mit mondott egyszer Kaunitz Mária Teréziának - de hogy fölségsértés ne legyen, hozzáteszik: ha ugyan mondta.

Napi események nem tárgyaltnak, ezekben nem volna tapintatos dolog véleményt mondani - mert az prejudikálhatna a kormánynak és az nem helyes, legfeljebb köztudomású tények jönnek néha szóba. Ha teszem azt, Bánffy Béla meghal - itten is fölemlegetik, hogy »meghalt a szegény Béla« de arra az eshetőségre gondolva, hogy hátha tetszhalott is lehet, nyomban hozzáteszik - »ha ugyan meghalt«.

Mert e komoly higgadt szájakból sohase hallasz egyebet, csak tényeket és örökkön-örökké tényeket - jó nagy sokára, mikor már ezek a tények is érettek.

- Ma elrontottam a gyomromat - panaszkodik egy-egy excellenciás úr - az orvosom állítása szerint.

S valóban tiszteletreméltó a levegő ez asztal körül. Ez alakok, akikben nincsen semmi elhamarkodás, semmi izgalom, semmi vér. Néha egy-egy kanál vagy kés meg is csörren... Ez itt a zaj. S az öreg óra ketyeg a falon, tiktak s megy lomhán, nesztelen. Ez itt a haladás.

Néha egypár fiatal képviselő is odavetődik, ezekből lesz a succrescentia. Ez nagy esemény. A Deák-asztalnál roppant elevenség, hangos beszélgetés, sőt vita is van. Az öregek hallgatnak és mosolyognak, mintha mondanák:

- Juventus, ventus. Mi az ördögnek disputáltok? Hát ér az valamit, ha valakinek igaza van?

Képzeltetni ily viszonyok mellett (melyeket túlságosan szélesen festett e sorok szerény írója, az elmondandó jelentéktelen tréfához mérve) mekkora csodálkozás volt, midőn a napokban egy idegen úr lépett az asztalhoz, bemutatta magát, valami nevet mormogván, amit senki sem értett, és leült egy üresen maradt székre.

Mindenki odanézett s azután mindenki iparkodott oda nem nézni.

Az ismeretlen úr csak azt tudván, hogy képviselők között van, a jobbra eső szomszédjához, egy miniszterhez fordult s kérdé tőle:

- Nem tudja képviselő úr, ki lesz a Moson megyei főispán?

Hallatlan! Az egész asztal összerezett. Itt harminc esztendő óta sohasem volt arról szó, hogy mi lesz, csak arról, hogy mi volt.

A miniszter fanyarul - mondá:

- Bizony, nem szolgálhatok vele.

Az idegen úr egy bifszteket rendelt időközben és a balsó szomszédjához fordult:

- Az újságok valami Daunt, valami fiatal grófocskát emlegetnek. Ki az kérem?

- Az én vagyok - felelte Daun Pálffy Vilmos gróf. - De én nem leszek.

- Úgy? - szólt az idegen úr és kezdte magát kényelmetlenül érezni. Nem is szólt többet egy szót sem egész este, gondolatokba merülve ült; csak mikor aztán felkelt az egész társaság, akkor útközben a lépcsőkön szólított meg egy egyszerű rokonszenves alakot.

- Mit gondol ön - kérdé - ad a belügyminiszter arra valamit a főispáni kinevezéseknél, hogy valaki húsz-huszonöt évet töltött a közigazgatás élén, mint alispán?

- Nem, semmit - felelte a szürke alak.

Az idegen úrnak megnyúlt a képe.

- Az elég baj, az elég baj nekem. Tessék elhinni...

- Kihez is van szerencsém?

- Én Tóth Imre, a Moson megyei alispán vagyok. És nekem kihez van szerencsém?

- Azt már, *ezek után* el nem árulhatom. (Az olvasónak azonban szabad gyanítani, hogy ez talán a belügyminiszter lehetett.)

De a mosoni alispán nem gyanított semmit, hanem ment, ahol szállva volt, a Hungária felé, hogy holnap újra kezdje a politikai körökben a fürkésző kérdezősködést.

Amint ment, a vestibule-ben találkozott Prileszky Tádéval.

Köszönt neki s ajkán lebegett már a kérdés: »Ki lesz a mosoni főispán?«, de csak mégse kérdezte. Pedig Prileszky megmondta volna, a saját mellére ütve.

- Hát ki lenne? Én.

S ha elhitte volna, másnap nyugodtan hazamehet, s megkíméli magát a fölösleges fáradságtól és izgalomtól. Mert nem tréfa, uraim, egész nap kérdezősködni s hallani különféle neveket, de ezek között egyszer sem a magáét.

Nem tudom, igaz-e ez a történet, de beszélük. Beszélük, de nem a »tények asztalá«-nál, ott sohasem szólnak semmit, csak egy-egy politikai adomát a Bourbonok korából.

Meglehet, nem is igaz a dolog, talán nem is létezik Tóth Imre nevű alispán, s ha létezik, talán esze ágában sincs főispánná lennie. Talán pletyka, léha fecsegés az egész?

De mert beszélnek az emberek, hát mi is elbeszéltük. Csakis ezért, nem másért. Mert igazán semmi bizonyosat nem tudunk sem erről a szcénáról, sem arról a titokról, hogy ki lesz a mosoni főispán.

MIKSZÁTH-ASZTAL

(Levél a szerkesztőség tagjaihoz)

Kedves barátim! Nem tudom melyitek írta a »Pesti Hírlap« tegnap számaiba azt a néhány kísérő szót a Szabó Endre hozzám írt költeményéhez, melyet a Vasárnapi Újságból vettetek ki, de akármelyitek írta, sok bajt és kellemetlenséget csinált, azt hagyván sejtetni, hogy egy *Mikszáth-Társaság* floreszkál valahol a városban.

Mindenekelőtt tapintatlanság volt azért is, mert rájjeszteni Szily Kálmánra ilyenkor, midőn éppen harcban áll Neményi Ambrussal, kegyetlen dolog. De ez semmi. Végre is hadd reszkessen az Akadémia, legalább mégis csinál valamit: reszket.

Ezért nem szólnék - de boldog isten, micsoda helyzetben vagyok én azóta a klubban? A wippek éber szemmel néznek rám, mint olyan emberre szokás, aki titkos társaságokat alapít. Mert minden emberi hajlamok közül ez előttük a legveszedelmesebb. A belügyminiszter egészen más szempontból fenyegetett meg: »Három nap alatt mutassátok be az alapszabályaitokat, mert különben...«

Egy képviselőtársam, aki négy banknál és három különféle társaságnál igazgató vagy felügyelő, alázatos nyájasággal kérdé: »Nem szűrhatnál be engem is abba az új Társaságba? Apropó, mennyi tantièmet fizetnek?«

Ami engem illet, én az újdonság megjelenése óta gyakran holt írónak képzelem magamat - akinek nevére már Társaságot csináltak. Órákig eltűnődöm, hogy élek-e én még, vagy a halál után vagyok? Vannak jelek erre is, arra is. Nem bírom tehát eldönteni. De minthogy akkor se szerettem dolgozni, amikor bizonyosan éltem, miért dolgozzam most, mikor úgy lehet, az örök pihenésre vagyok már kiküldve?

De talán mégis élek, mert két-három levelet kapok napjában. Könyvelő, pénztárnok ajánlkozik az új Mikszáth-Társasághoz. (Hm, egy pénztárnok csakugyan ránk férne.)

Az is a lét mellett bizonyít, hogy még mindig tarokkozom, s Jókai váltig csipked (és kontráz) játék közben:

- Hát neked már külön Társaság kell? Hát már neked nem elég az Akadémia? Pedig látod olyan derék intézmény az. És annyira szükséges. Szükséges mondom, hogy ebben az országban, ahol egy díjnokságra kétszázan is pályáznak, mégis legyen egy olyan pozíció, amire senki sem vágyik.

És még a gáncsot, a csipkedést, a félreértéseket mind eltűrném, de a megnövekedett tekintélyemet lehetetlen elviselni. Nem vagyok én a tekintélyre alkotva.

Érzem, mert éreznem kell, hogy itt a sok országnagy és excellenciás úr nevére egyetlen Társaság sincs elnevezve. Rettentő kevélység fut a fejembe. Micsoda? Hiszen ezek mind csak apró emberek hozzám képest! Hát van Wekerle-Társaság, vagy Tisza Kálmán-Társaság a világon? Csak az egy Zichy Jenő gróf versenyezhetne velem, ha itt volna, mert »Zichy Jenő

hadastyán-egylet« van. S végtelen öröm fog el, hogy Zichy Jenő nincs már itt. Egyedül állok, egyedül, s határtalan felfuvalkodottságomban önérzetesen, fölemelt fejjel lépdelek végig a klub terméin, társtalanul, mint a Vajda János üstököse, senkit sem tartván érdemesnek megszólítani. Mit beszéljek én magamnál kisebb emberekkel? Hát nem beszélek, hanem csak járok, ásitózok, fújok és unatkozom.

Nem, ezt nem bírom ki tovább, ezt az unalmat, azt a nagyságot - vegyék le rólam az átkot, helyet adván e démentinek, ösmerjétek be, hogy a Mikszáth-Társaság csak az illető újdonság írónak a fejében létezik. Rossz elképzelni, hogy a lapok többi közleményei is csak ennyire igazak!

A dolog úgy áll, kedves barátim, hogy csakugyan van egy »Mikszáth-asztal« az »István főherceg« szállodában, de nem Mikszáth-Társaság. A pincérek és a különféle borfiúk így neveznek egy szögletasztalt, ahol hétköznapiokon mi ketten szoktunk vacsorálni az én t. képviselőtársammal, Pongrácz tábornokkal. Hívhatnák ugyan gróf Pongrácz-asztalnak is, de ők demokraták, s Mikszáth-asztalnak hívják. Tőlük senki e jogot el nem veszi.

S valóban dukál is, hogy Mikszáth-asztalnak hívassék, mert minden hónapnak egy napján (ezt a napot Murai Károly tüzi ki) gróf Pongrácz száműzetik, s az asztalt kilenc legkedvesebb pajtásom foglalja el az írói világból.

Ezek közt van Endrődi Sándor, a jeles poéta, a Ház Naplójának szerkesztője. Ő viseltetik irántam a legtöbb respektussal, mert tudja, hogy Katángy Menyhért szigorú naplóbíró. Bezzeg összetipor minden földi rangot és tekintélyt Szabó Endre s a végén mindig ezzel búcsúzik el tőlünk, hatalmas disputáit mintegy befejezve: »Szamarak vagytok, nem lehet veletek beszélni.« (S ilyenkor mindig összezerzen bennem az akadémiai tag.) Itt ül a szelíd lelkű Sebők, nógatja vizavi az olasz borok nagy protektora Murai Károly: »Ne aludj, Sebők, ne aludj.« Főnségesen terpeszkedik el Sebők mellett Magyarország és társországainak pesztonkája, a hatalmas vállú Pósa, akin lázas kevélységgel pihenteti szemeit Wolfner. (Ez az egyetlen terület, ahol Singer nélkül jelenik meg.)

Kavarog a füst, de nem a tömjén. Sőt Kenedi Géza, mint publicista, egyenesen lenéz bennünket, belletristákat s szőke bajuszát sodorgatva Wolfnernek fejti ki esőpotyogáshoz hasonló csendes hangon filozófiai nézeteit.

Beh messze járt a valóságtól az az újdonság író, aki úgy adta elő, mintha ez a kompánia az én udvaromat képezné. Hiszen én nem bánám, de nem úgy van. Úgy látszik, nem ösmeritek Enyedi Lukácsot, aki, ha én azt mondom, hogy ma hétfő van, számokkal bizonyítja be, hogy kedd van, s a többieket valamennyit. Dehogy hallgatnak azok engem. Pláne még pietással? Nem hallgatnak azok sehogy. Némelykor egész este nem juthatok szóhoz, s örülök, ha szerényen meghúzódhatom a szelíd lelkű Nagy Miklós oldalánál (aki nem bánt, mert kéziratot akar tőlem), s ha egy kicsit hízelkedhetem László Mihálynak, akinek jeles gimnáziuma van, ahová máris nyomkodom a helyeket apai ravaszsággal a két fiacskámnak. Általában amennyire itt név imponálhat, akkor egyedül a László Mihályé imponál - mert *kétszer* lehet a neve napját tartani.

Ilyen ez a kompánia. Nincs semmi célja, semmi más törvénye - csak egyetlen nyárspolgárius paragrafusa: »Szeretni tartozunk egymást.« És ez ellen a paragrafus ellen soha egyik se vétett, egyre történik tehát az a csoda, hogy itt tíz embert lehet látni, aki mind elmondhatja magáról: »Nekem kilenc jó barátom van.«

Ha néha elgondolkozom ezen, szinte elérzékenyülök, hogy mi milyen gazdag emberek vagyunk ott egy rakáson.

De elég arra a hírre helyreigazításul ennyi, ti pedig, kedves barátim, a »Pesti Hírlap«-ban, tegyetek le arról a csúnya szokásról, mely most kezd divatba jönni, hogy minden lap megtesz az ország nyakára a maga munkatársai közül egy *legnagyobb író*t - s emellett minden eszközzel üti a reklámot. Levén vagy huszonöt lap, van tehát vagy huszonöt legnagyobb élő író.

Azaz huszonhat, mert másodiknak aztán minden lap beveszi a maga legnagyobb írója mellé Jókait (mint a ferbliben a sántát). Az ország csak úgy turkálhat a nagy írók közt.

Hagyjátok el, ha mondom, ezt a rossz szokást, vagy ha nem lehet abbahagyni, mert a többi lap is úgy tesz, válasszatok meg mást erre a nagyságra (hiszen elvállalja azt valaki), nekem nem kell; megtanultam én azt, hogy a fa, akármilyen magas dombra ültetik is át, csak éppen akkora árnyékot vethet, amekkora lombja van.

AZ EGYETEMES REGÉNYTÁR ALMANACHJA. 1894. ELŐSZÓ

Egy barátunknál töltöttük a napot (én és két íróársam) a budai hegyek közt. Ebéd előtt egyet barangoltunk a villája környékén. Alattunk feküdt az óriási város meglapult házfedeleivel, mintha aludnék, s a fölszálló párák a lélegzete volnának.

A várost látva, eszünkbe jutott élete is, idegei, gondolatai, pletykái, napi kérdései. Milyen lesz a Jókai jubileum? Elfogadja-e a főrendiház az egyházjogi reformokat?

Valaki közbeszólt: »Meglehet, mert a varjúról azt tanultam, hogy szorultságból megeszi a cseresznyét és szilvát is, de voltaképpen mással él.«

Ugráltunk tárgyról-tárgyra, mint a szöcskék a fűben. Lesz-e az idén bor? Terem-e sok könyv? Egy gallyon kakukkot vettünk észre. De kár, hogy el van ilyenkor némulva, különben megszólítanók: »Te, kis kakukk, mondd el, meddig él Wekerle?«

Majd az Akadémia plagizátoraira fordult a szóbeszéd. Ez is jó téma, szidtuk őket.

Friss, erdei illat lengette meg a mozdulatlan, lomha levegőt, mely ráfeküdt a leperzselt füvekre, mik közt hangyatabor mászott stratégiai rendben egy közeli odvas fatökhöz - hogy ott tojásokat raboljanak a veres hangyák a fekete hangyáktól. Micsoda vakmerő fickók ezek a veres hangyák! Teringette, milyen ügyesen másznak be a hasadékokon s egy perc alatt lehányván vagy elúszván a fekete hangyákat, vitték, re bene gesta, hosszú hadisorban a tojásaikat hazafelé...

Elnéztük érdeklődve. Ni, hát ezek a becsületes hangyák is, hogy elszedik a mások tojásait... Ne bántsátok, fiúk, a plagizátorokat!

E pillanatban a gyalogúton, az erdő felől egy gyönyörű asszonyka jött szembe.

Feledhetetlen sugár alak volt, tojásdad arccal, fényes fekete hajjal, élveteg ajkak körül kacér mosoly, a jobb kezében leeresztett napernyőt vitt, a balban pedig negédesen himbált egy őszi kökőrcsint. Összerezzentem.

- Mi bajod? - kérdék egyszerre a barátaim. - Elsápadtál.

- Az az átkozott kökőrcsin. Jaj, csak ne láttam volna. Most már el van rontva az egész napom.

- Miért haragszol annyira a kökőrcsinre?

- Mert valamiképpen a Bourbonok jelvénye a lilium, annyira jelvénye Singer-Wolfnernek az őszi kökörcsin. Adott szavam kötelez évről-évre, hogy mire az első őszi kökörcsin kiereszti a virágját, beliferálok nekik az előszót az Almanachhoz. Az első kökörcsin íme kinyílt, mire hazamegyek, már nálam lesz Wolfner. Olyan pontos ő, mint a halál. S bizonyosan külön tart egy kereskedősegédet a réteken, aki a kökörcsin nyílását lesi. Ti nem ösmeritek Wolfnert!

- És van-e már valami eszméd?

- Dehogyan van, dehogyan. Hol venném hetedszerre. Kiírtam már minden gondolatomat, mi az Almanachra alkalmazható.

- Ejh, ne tarts te attól! - biztatott a házigazdám. - Ledölsz majd ebéd után a méhesemben egy kis sziesztát tartani, s megjön a jó gondolat, hidd el. Én is ott szoktam a dolgaimat kigondolni, s ami eszembe nem jutna, azt belezümmögik a méhek.

- Igen, igen a méhek... No, az meglehet, hogy a méhek.

Az asztalnál még emlegették barátaim a szép ismeretlen nőt. Vajon ki lehet? Milyen csodálatos a nézése, milyen ritmikus a járása. Hiszen csak azt a kökörcsint ne hozta volna. Így azonban gondolni sem akartam rá.

Ebéd után csakugyan eltuszkoltak a méhesbe, egy csibukot nyomva a markomba. Mert a csibuk is nagy segítség, abban az esetben, ha a méhek makacskodnának.

Végigheveredtem a kényelmes szalmaágyon. Az átható levegő úgy tapadt a szemhéjamra, mint valami ragasztó gyanta. A méhek csendesen, altatón zúgtak, döngtek, hozván csápjaikon az arany hímet. De az én széteresztett tervező gondolataim üresen kalandoztak el.

Hogy miről írok? Talán vázolni kellene, hogyan jöttek sorban a divatok az elbeszélő irodalomban. Először a mese volt a fő, azután a leírás, azután a pszichológia, azután a jellemzés, most meg már a forma a legfőbb. Igen a forma. A formáról kellene írni. Úgy van, csakhogy az esztétikai kérdés, és még rám fognak, hogy kritikusnak akarok átsapni. Pedig az én családban még nem volt hóhér!

Legjobb, ha azt a viszonyt színezem ki, mely az Almanach és az olvasóközönség között fejlődött ki. Ez egy aranyos szalmaszál, belefogódzkodtam, felsóhajtván: »Oh, Múza, segíts!«

A kertajtó e percben megcsikordult, odatekintek, s íme, ugyanaz a szép asszony lépett be rajta, akivel délelőtt találkoztunk. Csakhogy a kökörcsin most a hajába volt tűzve.

Nesztelenül lépdelt a virágpadok közt, egyenesen felém, hűs, rejtelmes szellőt támasztva szoknyája suhogásával. Leült a lábaimhoz a szalmaágy szélére.

- Ön a múzsát hitta segítségül - szólt gúnyosan.

- Talán ön az? - kérdez zavartan.

- Nem éppen, de azért nekem is vannak tapasztalataim. Akarja, hogy segítsek?

- Ha akarom-e?

- Tehát figyeljen!

(Psz! Ne zümmögjete, kis méhecskék!)

A szép asszony beszélni kezdett:

- Volt nekem egyszer egy udvarlóm (volt sok, de csak egyről beszélek most). Félénken, tiszteletteljesen jött először, fekete kabátban, fehér nyakkendővel, mély meghajlással: »*Bocsánat, ha nem vagyok alkalmatlan.*« Megengedtem, hogy a házamba lépjen. A következő alkalommal szelíd mosollyal az ajkán jelent meg az udvaromon: »*Asszonyom, kérem fogadjon el engem ismét!*« Harmadszor bekiáltott az ablakon: »*Boriska, nyiss ajtót!*« S mikor negyedízben jött, megzörrenté a kilincset és halkán csak annyit mondott: »*Én vagyok!*«

Elmosolyodott, lehajtotta fejét, elhallgatott.

- És ötdöször? - kérdém önkéntelenül.

Az asszonyka elpirult, szemérmatosan lesütötte a szemeit.

- Ön nagyon is kíváncsi. Nos, eluntam, megsokalltam ezeket a dolgokat...

- Hogyan? Elunta?

- Igen és egy kulcsot adtam neki, hogy ezentúl *szó nélkül* jöhessen hozzám.

Ezzel hirtelen felkelt, kecses pukkedlit csinált, hogy elillanjon. Ohó! kiáltám felugorva s utána kapva, átkaroltam a derekát. De mintha késsel szúrtak volna a kezembe, roppant fájdalmat éreztem. Fölriadok, kinyitom a szemeimet s íme, egy köpcös méhkast tartottam átölelve. Szegény kezem éppen a szádallóhoz jutott, s a méhek összecsíptek.

A másik kezemmel a szemeimet dörzsöltem. Mi volt ez? Álmodtam volna? De hisz a köpühöz támasztott csibukom még most is füstöl. Varázslat ez, vagy látomány? Boszorkány, tündér vagy a múzsa?

És mit is mondott? Ah, tudom már. Az Előszóhoz segített. Világos most már. Maga a nagyközönség volt ő, egyetlen nőalaknak képében. Mert mi egyéb a közönség, mint egy szeszélyes szép asszony és mi egyéb az Almanach, mint egyik szerencsés udvarlója.

Ez idén már a hetedik légyottra megy a lurkó... Természetes hát, hogy fölösleges neki a kíséret, sőt illetlen.

Úgy van, úgy, meg fogom mondani Singer-Wolfnernak:

- Uraim, az Almanachnak a zsebében egy kis kulcs van. Hiába rázzák a fejüket. Azt a bizonyos kulcsot értem, mellyel *szó nélkül*, lábujjhegyen is benyithat már a közönséghez. Hagyjanak nekem békét. Egy szót se írok. Különben is meg van a kezem dagadva.

MIKOR A HÓHÉRT AKASZTJÁK

Gyulai Pál kiadta költeményeit, harmadik *bővített* kiadásban, ahelyett, hogy folyton szűkített kiadásban adná ki, elhagyogatva a gyengéket.

De én ezen nem csodálkozom, mert Gyulai mindig bátor ember volt. Egész életében olyat mert, olyat csinált, ami másoknak kellemetlen volt. Én talán azon se csodálkoznám, ha nyolc-tíz kötet verset adott volna ki. Azazhogy mégis csodálkoznám, mert akkor legalábbis háromszáz esztendősnak kellene lennie. Gyulai Pál azonban még csak körülbelül hatvan éves s már mintegy négy-öt kötet könyvet írt. Gyulai Pál ezen hatvan esztendő alatt nevezetes ember lett. Pedig ebből is elesik húsz, amíg felcseperedett és nőtt (ámbar húsz év alatt csak annyit nőtt, amennyit más ember tíz évig).

Gyulai Pál hamar kieszelte a világ sorját; látta, hogy Magyarországon minden ember a népszerűség szekerére igyekszik feljutni, de a népszerűség szekere nem vehet fel mindenkit, fogta hát magát s gyalog lépegetve a maga útján, tele torokkal kiabálta: »Nem ülök én fel a népszerűség szekerére, ne is híjatok engem, nem kell, nem kell.« Mire a lemaradottak benntört fulánkkal a szívükben mind figyelmesek lettek a kiabáló apró emberkére, akinek nem kell a népszerűség, sőt köveket dobál utána, aki szinte hasonlít a zsákbakötött mesebeli emberhez, amint kiáltja: »Nem akarok Liptóban király lenni.«

Egyszóval Gyulainak nem kell a népszerűség - ami bizonyos szimpátiákat kelt iránta azokban, akik a népszerűségnek nem kellene. Ezekből a szimpátiákból él Gyulai Pál. Van tábora, vannak hívei, de nem a munkái, hanem a magaviselete miatt. S e magaviselet nem csak a rideg közönyben nyilatkozik a népszerűség iránt, hanem egy bizonyos agresszív föllépésben a népszerűség és a népszerű emberek ellen - ami meglehetősen antipátiákat szül. Mert Gyulai Pál így okoskodik: a szimpátiákból meg nem élek, nekem az antipátiákra is szükségem van, hogy hírnévre tegyek szert. Évtizedek óta hirdeti, hogy Jókai rossz regényíró s ezen a réven híres lett; de ez neki nem elég, a mi kis öregünk duplacsövű puskával dolgozik s ugyanakkor hirdeti, hogy Pálffy Albert nagy regényíró. Mert nem lehet tudni, mi teszi az embert emlegetetté: az-e, ha valamely nagyon biztos dolgot tagad, vagy az, ha valami hihetlent állít.

De lehet, hogy tévedek. Lehet, hogy Gyulai Pál nem taktikázik - hanem ilyennek kell lennie ösztönből, rendeltetésből, mint amilyen.

Sőt, bizonyos fókig azt is beösmérem, hogy Gyulai Pál hasznos ember, mint ahogy vannak a természetben hasznos teremtések azon a címen, hogy kártékony teremtményeket pusztítanak. A macska az egereket pusztítja és hasznos háziállat; az, hogy a tejfölt is pusztítja, ahol ráakad, megbocsáttatik neki. Amilyen enyhe kritikát gyakorol a közvélemény a macska iránt, addig a határig én is elmegyek Gyulaival szemben. Beösmérem, hogy hasznos ember, mert a rossz poétákat irtja, néha azonban a legszebben éneklő madarakat is megeszi éppen úgy, mint a macska, aki órákig leselkedik a fülemilére és a kanárra, mikor az egérhúst megunta. De én istenem, hiszen ő is megkívánja néha a jobbat.

Nem, Gyulaiba mint kritikusba nem akarok ezúttal belekötni, csak egypár megjegyzésre szorítkozom. Van bizonyos tiszteletreméltó makacsság működésében, mely igazságtalanságokra vezeti ugyan, de legalább férfias. Ósdi, de határozott; szűk horizontja van nagyon, de ameddig lát, ott mindent meglát.

A természet nem adta meg neki a talentumot, követni tudni a folytonosan fejlődő irodalmak röptét, méltányolni tudni az új formákat, felösmerni az új hangokat és megérezni az új zamatokat. Ő valószínűleg most is ott van, hogy a legtökéletesebb regényeket e világon Kemény Zsigmond írta.

De nem akarok hosszasan időzni e tárgynál. Nem tartozik természetemhez a detronizálás. Ha a kétgarasosra (a susztertallér) azt mondják, hogy ezüst húszas és ha sokan mondják rá, kitérek a vita elől, legyen nekik a kedvük szerint ezüst húszas, hanem azt mégsem hallgatom el, hogy az efféle mesterséges ezüst húszasok előbb-utóbb rendesen visszatérnek a maguk értékére. Gyulairól szólva azonban meg kell adni, ha igazságtalanul került is felszínre az irodalom jelesei közé, nagyon jó, hogy odakerült.

Gyulai Pál elnöke a Kisfaludy Társaságnak, egyik osztálytitkára az Akadémiának, tagja a főrendiháznak az irodalmi auktoritás révén s vezérszerepvívó az irodalmi ügyekben általában. És itt azután igazán nemesen, férfiasan, sőt méltósággal áll a gáton. Nyugodt elméje, szeplőtelen hótiszta karaktere, a meggyőződéstől izzó lelke szépítő fényt vet a bohémvilágra. Örölnünk kell a szeszélyes szerencsének, mely őt előrelökte, hogy reprezentáljon bennünket.

Nem igazságos ő; az Akadémiát is, a Kisfaludy Társaságot is, ahol ő uralkodik, a nepotizmus és a klikk-szellem labodája veri fel, tehetségtelen embereket hoz be, néha csak azért, hogy velük tehetségeseket szorítson ki; de mikor aztán a nyáj együtt van a hodályban, mint a jó komondor, őrzi őket féltékenyen, vigyáz rájuk, elmarja az ellenséget, s belül is vigyáz a tisztességre, a becsületre s igyekszik megőrizni az írói erkölcsöket (ő maga járván elől a jó példával) azon patriarkális szűziességben, zománcban, melyet az irodalmi atyák: Eötvösék, Keményék, Kölcseyék hagytak, akik nemcsak írók voltak, de apostolok is.

Dicsőség adassék tehát Gyulai Pálnak, amiben illeti. Minden íróember méltán veheti le előtte a kalapot.

Azt a kis hibát, hogy ő kritikus, s hogy milyen kritikus, szinte meg lehet neki bocsátani.

Turgenyevnek van egy alakja, aki mindent helyesel, dicsér, minélfogva ezt mondják a társaságokban:

- Ez a szegény Nelicsev (de nem vagyok benne bizonyos, hogy így hívják) nagyon jó ember, de túlságosan együgyű.

Amire aztán dühbe jön a derék Nelicsev (ámbar még most sem vagyok bizonyos, hogy így hívják-e) és egyet fordít a viselkedésén, mindent ócsárol, gáncsol, ami szóba jön, és ekkor már ezt mondják róla:

- Ez a Nelicsev egy gonosz ember, de átkozottul eszes.

Gyulai igazán eszes ember, mert ő mindjárt azon *kezde*, amin Nelicsev folytatta, és kíváncsi vagyok rá, hogyha azon folytatná, amin Nelicsev kezdte, meddig tartana a kritikusi reputációja?

Gyulai Pál eltalálta az igaz utat. Ott van ő mint kritikus, ahol a gonosz Nelicsev. De vajon igazán gonosz volt-e Nelicsev? Nem, Nelicsev nem volt gonosz, de nem volt eszes sem. Nelicsev csak egy fifikus volt. Bizonyára nem rossz ember Gyulai Pál sem, de elég eszes arra, hogy tekintélyt csak a félelem árán szerezhet. A hóhérságot viselt Sámsonok emlékirataiból maradt ránk, hogy nem maga a kivégzés képezi a hóhérmesterség édességét, hanem a félelem, melyet a ki nem végzettek előtt gerjeszt.

Ah, mit érezhet ez a kis emberke, mikor magas cilinderjével, nagy botjával, rendes kéziratnyalábjával végigmegy az utcákon s utána susogják: »Ez dőfte le Jókait!« »Ez szúrta agyon Dóczyt!« »Ez sújtott egyet Kossuth felé!«

Oh, hogy dagadhat a szíve az arasznyi lajbi alatt s milyen kellemesen csiklandozza füleit a bámulat felszisszenése.

Hát ez is pálya, uraim, a hóhérságnak ez a neme - csak hogy nem szabad benne meggondolatlanságokat elkövetni; ilyen meggondolatlanságnak tartom én azt a két kötet költeményt, amely most előttem hever.¹² Mert egy hóhérnak sohasem szabad abba a szituációba jutnia, hogy őt is akaszthassák.

Úgy, úgy, igazán itt van, a kezünkbe került Gyulai Pál. Mégpedig igen elgyengült állapotban. Fél az ember hozzányúlni, hogy ez nem elég akasztási objektum. Ez szinte úgy néz ki, hogy magától is elpusztul a siralomházban, a Franklin Társulat padlásán.

Most látja csak az ember, hogy Gyulai Pál igazán közepes poéta. Az első kötet, melyben az első lapon a költő rokonszenves arca látható, az 1864-ig terjedő költészetét foglalja magában.

¹² Gyulai Pál költeményei. Harmadik, bővített kiadás a Franklin Társulatnál.

Ez a jobbik kötet. Ami belőle jó, az ismeretes a szavaló-könyvecskékből és az olvasókönyvekből, melyek csodálatos módon megnyíltak Gyulai előtt; ami nem ismeretes, az mind rossz, tehát nem is lesz soha ismeretes.

Van a kötetben minden fajtájú vers, ballada (ezek közt a legsikerültebb Pókainé), szatíra, a Széchenyieskedők, voltaképpen versekbe szedett vezércikk, van bordal (de az olvasónak úgy rémlik, hogy talán nem is bor, amit a költő iszik, hanem málnaszörp). Vannak a történelemből vett képek, de ezekben szerencsétlen Gyulai, az ő Mátyás királya úgy néz ki, mintha pantallóban járna. Van egy ciklus gyermekmese, ezek közt gyönyörűek is - de az olvasó elkedvetlenedik, mert a jegyzetben azt találja, hogy a meséket a néptől vette Gyulai, csak a III. és IV. az ő leleménye. Sajátságos malőr! Éppen az a kettő, amelyikben nincs lelemény.

Azt a benyomást teszi ez az első kötet, mint ama kosarak, amelyekbe nagymosás után mindenféle fehérnemű van begyömöszölve, szépen megmángorolva, kivasalva, egyetlen ránc nélkül. Van itt hálórékli, ing, mandzsetta, harisnya s az ember önkéntelenül felsóhajt: »Milyen vasalás! Milyen vasalás!«

Igen, a vasalás, a simítás a szembetűnő, nem az anyag. Gyulai Pál keveset írt, de sokat vasalt.

Tagadhatatlan azonban, hogy egypár szép, nemes költemény is van a kötetben, melynek nagy érdeme, hogy ezelőtt harminc évvel íratott. Harminc év nagy idő! S csak az efféléken múlik. Ha azt mondhatnók, hogy például hatvan évvel ezelőtt írta Gyulai Pál a kötetet s a másodikat, amit a közelebbi időkben írt, hetven év előttre tehetnők, az ország nagy költői közé kellene őt sorozni. Hát igazán bagatell, csak idő kérdése az ilyesmi.

Ő nyilvánvalóan az időket tévesztette el, a második kötetet előbb kellett volna megírnia, mint az első, s mind a kettőt előbb egy-két évtizeddel, de mi nem téveszthetjük így sem el, hogy vannak maradandó becsű dolgai is, amelyek bizonyítják, hogy voltak életében ihletett pillanatai is. Ilyen gyöngy az »Éji látogatás«. Egy nagy költőnek is becsületére válnék. De ilyen vajmi kevés van.

A híres »Hadnagy uram« már csak egy nagyon jól kigyalult képecske. Az úgynevezett erő sehol se nyilatkozik. A megfigyelő tehetség kicsillan imitt-amott:

*Csak egy szépség van, mely sírig tart,
Mit érzésünk másokra fest.*

De az ilyfajta mélyebb megjegyzés végtelenül ritka a kötetben. Gyulai Pál inkább a hangulat költője. Igazabban egy mélyen, gyöngéden érző szív benyomását teszi, de érzelmeit nem tudja, vagy csak kivételesen tudja élvezhető színekkel és vonásokkal kifejezni, gondolatai nem eredetiek, nem üdék, nem is kifejezők, sőt néha nincsenek is gondolatai, s az ember nem találja meg azt a bizonyos magot, amelynek a kedvéért (a hagyomány szerint) minden verset elolvasott Deák Ferenc - de persze ő sem mindig találta meg azt a magot, amit a költő érdemesnek tartott átszármaztatni a többi érző szívbe s bizonyára sokszor fogta el hamleti tünődés: Miért van ez a vers, miért?

Ilyen hamleti hangulatot igen sok verse támaszt Gyulai Pálnak, ki az ötvenes évekbeli úgynevezett »patakcsa«-költészetnek egyik képviselője. Azok az ócska képek, sablonok, a terebélyes tölgy, a zúgó csermely, borongó fellegek, a bájos »hallga«, a lengő zefír, mindezek igen szép épületes dolgok voltak, de már elmúltak. Ma már, ha valakinek valami mondanivalója van, ugyancsak találja el a ruhát, amibe öltözteti, de hátha még mondanivalója sincs?

Gyulai Pálban mint poétában van egy érdem, az, hogy őszinte. (Kár, hogy az őszinteség még nem költészet.) Amit nem érez, nem zengi - csak hogy mit ér, ha többnyire olyat érez, amit nem érdemes az emberiségnek tudtul adni. Mert, hogy a csillagok, meg a csobogó habok tetszenek

neki és érzi ezek szépségét, az még nem olyan dolog, ami sohase lett volna rímbe szedve. Hogy kedvesének egy pillantása többet ér a nap ragyogásánál, ezeket már más ember is átérezte (főltéve, hogy nem volt a réten száradni való sarjúja), anélkül, hogy erről verset írt volna. Én nem vagyok esztétikus, de azt gondolom, hogy mégis valami frappáns új gondolat vagy forma adná meg az igazi jogosultságot ezeknek elmondásához.

Melegség is kevés van Gyulai Pálban. S ami van is, az se a saját melege. Olyan, mint akire melegített zabzacskókat raknak. Csak a családi fészek bír rá melegítő hatással, ezek közt van a legtöbb csinos dala: ahol szívbe taposó hangokat is ver ki öreges gitárja.

De minthogy már kicsit hosszúra nyúltam az általánosságokban, engedje meg a szíves olvasó, hogy az akasztást a mai napra felfüggeszsem (mert a hóhért apródonként kell akasztani), egy második tárcacikkre halasztván, amit még el akarok Gyulairól mint költőről mondani.

JÓKAI MINT KÉPVISELŐ

Még sok évek előtt is gyakran lehetett látni a nagy író a folyosó valamely csendes részében sétálni, hátra tett s keresztbe font kezekkel. A hátul keresztbe tett kezek a fejtörést jelezték nála. Ez azt jelentette, hogy beszédre készül. Csodálatos regényeinek meséit is ilyen hátrarakott kezekkel gondolta ki.

Jókai mindig egyformán öltözött. Egy sötét hátul is gombos Ferenc József kabát van rajta, sötétbarna nadrág, tarka nyakkendő egy karneol kutyafej tüvel. Másforma ruhát soha senki sem látott rajta, kivéve ha frakkban vagy díszmagyarban van; ő maga sokat változott, a feje pedig éppenséggel változik most is (hol kopaszon látjuk, hol dús hajjal), szakálla megderesedett, bajusza vesztett a hetykeségéből, de azért még mindig ruganyos, nyúlánk, szinte deli alak, hanem most már évek hosszú során át nem teszi keresztbe hátul a kezeit, azaz nem tart beszédeket.

Úgy tetszik, mégis asszony a politika. S mire megöregszik az ember, úgy kiokosodik belőle is, ha csak nem olyan nagyon szerelmes valaki, mint Tisza Kálmán. Hajdan nemcsak igen gyakran beszélt, kivált a balközép időkben, hanem a *Honban*, mint vezércikkíró s az *Üstökösben* fölséges humorú Tallérossy Zebulonjával részt vett az aktuális politikai szóharcokban is, most hovatovább mindinkább elhallgatott. Az *Üstökössel* elenyészett a jó öreg Zebulon, aki a maga tót ravaszságával sokszor megmondta az igazat, a *Honnál* pedig végképp eltűnt a politizáló Jókai - teljesen visszatért a múzsákhoz. A Házba eljön ugyan, de beszédet nem tart többé, a tárgyalás menete nem érdekli, korrektúrákat csinál a padban vagy ábrándozva tarka-barka meséket sző az ellenzéki szónokok beszéde alatt, s mikor látja, hogy pártja (az a bizonyos erdő) feláll, ő is felemelkedik velök gépiesen, s igen sokszor utólag kérdi a szomszédjait:

- Miről is van szó, kérlek?

Néha kimegy a folyosóra (bár nem lévén szivaros, nem igen kívánja a folyosót), s éppen csak annyit tud a politikai eseményekből, melyek a kedélyeket momentán foglalkoztatják, amennyit az ottani trécselésekből elméjében összefogdos.

A közönségben rendkívül szeretik hangoztatni mint egy ragadós röpke szót: »Jókai rossz politikus«. Azaz, hogy Jókai ma már nem is politikus. Annyira nem az, hogy a lapok politikai rovatát is csak elvétve olvassa el. Az apró cselszövények, személyi súrlódások, klubbeli fondorlatok éppenséggel nem érdeklik. Úgy él ő a politikában, mint egy igazi grand seigneur, aki egy cseppet sem törődik a háztartással, semmi gondja rá, hogy a szakácsok mit főznek, ő

bizony bele nem tekint a konyhába és a fazékba, hanem csak a tálalásnál van s legfeljebb akkor vág *némely ételhez* savanyú arcot, de az asztaltársak kedvéért ő is megeszi.

Jókai tehát már nem jár *keresztbe tett kezekkel* többé a folyosókon; köznapi dolgokról beszélget, leginkább a szőlőművelésről (a legbüszkébb a svábhegyi boraira), fölkeresi a karzaton a *Nemzet* valamelyik munkatársát, akinek a regényfolytatást adja át (melyet otthon az ülés előtt megírt) azután a fiatalabb kollegákkal évődik, akiknek azonban már csak egy részét ösmeri. Egy-egy ötletke, egy aperu, egy bonmot mindig van a táskájában. Szeretetreméltó, kedves, nyájas, nyílt, barátságos, egyszerű, szerény. Ő az egyetlen ember, akinek nincsen egyetlen személyes ellensége sem. De hol is szerezte volna?

Arról éppen semmi tudomással se látszik bírni, hogy ő Magyarország egyik legnagyobb élő embere, épp oly félénk tisztelettel emelkedik fel egy-egy miniszter előtt, aki kezét jó hozzá fogni, mint egy kéthónapos mameluk; a világért se tudna ülve maradni, ha egy a folyosón átmenő miniszter útközben megszólítja. Ez a felsőbbtség iránti tisztelete sok tréfás megjegyzés forrásául szolgál némelykor.

- Ha én neked volnék, Móric bácsi - kötődnek vele -, mind a nyolc miniszternek meg kellene minden reggel kérdeznie tőlem: hogy érzem magam, mit álmodtam?

- Mit érnék vele? - feleli. - Hogy nyolcszor kelljen elbeszélni az álmaimat reggelenként? Egyszer is sok, amíg leírom. Mert én minden éjjel tovább álmodom a munkában levő regényeimet. Nem szoktam én hiába aludni, mint ti.

A parlamentben ma már semmi szerepet se akar vinni. A bizottságok közül egyikben sem vesz részt, csak a delegációba jár még. Ha valamely csoportnál, ahol beszélgetni megállt, aktuális politikai kérdést feszegetnek vagy kulisszatitkokat suttognak, szent ijedelemmel fut odébb: »Apaga satanas!«

Boldog, ha az ülésekről a végük előtt szökhethet el és ilyenkor ravasz körültekintéssel oszon ki, megfigyelve egy olyan szerencsés pillanatot, amikor Perczel Béni héja-tekintete másfelé van fordulva.

De a wippnek csodálatos látást adott az isteni végzés. Van annak tán szeme a fejebúbján is. Igen gyakran észreveszi a menekülőt:

- Ne méltóztassék, bátyám, elmenni, mert szavazás lesz.

Amire sóhajtva fordul meg a nagy író, s mintha a gondviselés hallatná a maga szavát, néma megadással várja be az ülés végét.

- No, hála istennek - sóhajtja mikor aztán csakugyan véget ér a dolog -, s egy komfortáblin siet haza a »gyerekekhez«, kik már nehezen várják a »Pápit«. (Így nevezi a lánya és a veje.) A Pápi aztán megebédel otthon, ebéd után rászedi a szemét egy félórára, s aztán újra odaül abba a karszékbe az íróasztala mellé, mely megrázkódik, mint a mesebeli csikó s viszi a gazdáját csillagok, felhők közt azokba a bűvös tartományokba, melyekben olyan jók, olyan bölcsek és olyan elmések az emberek - de amint a vén óra elüti az ötöt, egyszerre csökönyös lesz a csikó és nem akar tovább indítani, a sokszínű csigák és kagylók elkezdnek fészkelődni a nagy üvegszekrényben, a kis acélón, mely annyi teremő barázdát szánt azon a fehér papiroson, akadozik, a fehér medve, aki csak külső burkolatjában fekszik ott a padlón, rákacsingat az üvegszemeivel, mintha integetne, mintha küldözgetné: Úgy-úgy. Az ötöt elütötte már. A pajtások most kezdenek gyülekezni a klubban a partihoz.

S amint rajzanak a fejében a regénybeli alakjai, amint jönnek-mennek, látja közöttük ballagni nagy köpenyegében Nedeczky Istvánt is. Valami csodálatos telepátiával megérzi, hogy Sváb Károly a Sugár úton lépeget, éppen a Petánovits előtt megy e percben. A Tisza Kálmán kocsija pedig éppen ebben a szent pillanatban robog be a klub udvarára.

Nosza, hamar pontot, s Jókai úr is siet a tarokk partihoz. A skíz, az a csodálatos gonosz skíz még a múzsáktól is el tudja szakítani!

Üdén, frissen érkeznek a partnerek, az örök csata vívói. Tegnap fáradtan távoztak, győzve és legyőzve, ma már semmi nyoma a tegnapi ütközetnek, új harcot folytatni mind készek, semmi gyűröttség sincs egyikén sem.

Ez a legősibb parti a klubban (melyet különben nemsokára Ferraris gyönyörű képén látni is fog a közönség). Jókai meg sem áll a tanácskozó termekben (a konferenciákon csak rendkívüli események idején szokott megjelenni), a miniszterektől nincs semmi kérnivalója, a kulisszatitkokra nem kíváncsi, siet be gyorsan a szentélybe, a billiárd melletti szoba ismeretes szöglet asztalához, hol nagy reményekkel és kedélyes fenyegetőzésekkel kezdődik meg a két óra hosszágig tartó megütközés.

- Ma visszaveszem a húsz forintomat.

- Hát az én öt forintom? - szólal fel a másik tegnapi vesztes.

Osztanak, kedélyeskednek, bíztatják, szidják egymást.

- Azt hittem, urakkal játszom - sóhajt fel Jókai egy-egy rossz vételnél.

- Nem voltál katona - haragítja Tisza, ha az első kártyánál megállapodik.

- Kontrázzuk meg a »ritmus-csinálót« - kedélyeskedik Nedetzky.

Élénk örömjaj tör fel az asztalnál, ha Sváb Károlyt sikerül megbuktatniuk.

- Nagy halott van.

A gibicek egész hada üli körül az asztalt, hol a magyar közélet ilyen kiváló alakjai szórakoznak, éppen olyan vehemenciával, mintha soha egyebet se csináltak volna.

Megérkezvén aztán a »hora legalis« (a nyolc), kimondatnak a tourok, összeszámíttatnak, beváltatnak a blokkok, s Jókai, úgy amint jött, észrevétlenül siet el a termeken át a politizálók tömege közt a felsőkabátjához.

De ha ütközben elfogják is az ismerősök nem gyötrik egyházpolitikai eszméikkel, hanem a legaktuálisabb kérdést intézik hozzá:

- Mennyit adtak?

- Megnyúztak - feleli mélabúsan s mégegyszer megfenyegeti ökleivel a partnereit. - Rablók.

De amikor ő nyer, diadalittasan dicsekszik kifelé menet:

- Lekaszaboltam szegényeket.

BIHAR IN FLORIBUS

Mikor Tisza Kálmán hatalma tetőpontján állt, még mindig azt rebesgették, hogy van valaki, akitől ő is tart. Még előtte is van egy tekintély.

- Ki lehet az? - kérdeztem egyszer. - Ugye a király.

- Nem; a Bihar megyei viceispán. Beöthy Andor.

Még akkor nem igen voltam járatos a klubba, Tiszát is csak az ellenzéki lapok vezércikkeiből ismertem s úgy képzeltem őt, hogy még a kő is meglapul, ha ő rálép. Hatalma, erélye belenyúlt a fantázia mesés ködébe; sokszor elábrándoztam efölött s elképzeltem messzeérő kezét, hogy ha még tizenöt évig ő kormányoz, az örökös tartományokat is magyar megyékké hasogatja fel s Bécs parancsnokává megteszi például Sal Ferencet, És ez a hatalmas ember is fél a Bihar megyei viceispántól.

Később, mikor azonban képviselő lettem, végighallgatva egy-két pártértekezletet, azt kérdezte tőlem Csernátony:

- Hát hogy tetszik neked ez új mesterség?

Vállat vontam rá:

- Szép, szép, csak legalább a klub szolgáját mi magunk választanánk!

Érdekes időpont volt ez. A magyar ember úgy érezte magát, mint mikor az a bizonyos három tengerpart mosta az országot I. Lajos alatt. Itthon diktátor volt Tisza, Bécsben is második Bismarcknak tartották. Magukban az udvari körökben is úgy tűnt fel, mint egy félelmetes erő. »Der Sobri kommt!« szokták mondani a börze előszobáiban. Attól tartottak, amikor jött, hogy mindig elvisz valamit, azért nevezték Sobrinak. (Hát még ez a mostani kormány, ez csak az igazi Sobri-minisztérium.)

Bihar in floribus volt. A bajusz- és szakállnövesztő szerben (amit már akkor is hirdtetett Török József, a patikáros) sohasem hittem, a haj csak magától nő az emberi testen, vagy sehogy, de, hogy nagy embereket lehet növesztetni mesterségesen is, az csakhamar sejtetővé lett, mikor egyszerre csak mindenütt kezdtek a megyei közélet különböző ágaiban kiváló alakok feltűnni s azok mind Biharban születtek. Hm! Ezek a bihari anyák összebeszéltek harminc év előtt és csupa nagy embereket szültek!

Ami csak összefüggött valahogy Tiszával, arra mindre esett valami az ő nagy nimbuszából.

Egy úr, ki akkor szerepelt itt s kinek volt különben három más címe is, úgy szokta volt magát bemutatni:

- N. N., a Tisza választási elnöke!

A Tisza választási elnöke! Huh, ez nagy ember! Még a koponyája alkatát is megnézegettük. Hogyne, a Tisza választási elnökének!

Ezekben az időkben esett meg a Jansky-interpelláció s Tisza hatalmas válasza, aminő még a magyar parlamentben nem hangzott.

Egy bécsi sörházban olvastam e választ (útközben Ausse felé, ahová nyaralni mentem), s olyan kevélységre dagasztotta a szívemet, hogy úgy éreztem, valami szavakban kell azon könnyítenem s így bízattam meg a sört hozó pincért:

- »Bringen Sie schnell, bekommen Sie von mir ein Franz Josefs ordo.«

Egy bolond policáj, mert Bécsben minden harmadik ember policáj, belém kötött azért, hiába mentegetőztem, hogy nem tudok németül, magam sem tudom, mit mondtam, még tán be is vitt volna, ha észhez nem térek s nem nyomok a markába három forintot, amire aztán rögtön ő se kezdett tudni németül.

Aussei időzésem alatt azonban rosszra fordult a szituáció.

Újságot ugyan nem olvastam, de egy pesti bankárismerősöm, akivel az erdőben találkoztam, közölte velem a szomorú hírt:

- Janskyt előléptették, Tiszát dezavualták!
- Lehetetlen! - mondtam elszomorodva, megremegve.
- Tény. Benne van két nap óta minden lapban.
- És hát mi fog most történni?

A bankár vállat vont:

- Nekem az a benyomásom, hogy Tisza engedni fog.

Sajátságos keserűség fogott el s a vér felszökkent az arcomba.

- No hallja, akkor nem is Tisza Kálmán az én előttem többé, hanem Kohn Móric!

A bankár, aki szintén a Kohnok nagy családjához tartozik (ámbátor Schwarznak hívták), duzzogva hagyott ott, már azt hittem megapprehendált, midőn három-négy nap múlva messziről integetett csónakjából. Bevártam a csónakot, vidáman mondta:

- Jó hírek, pompás hírek vannak otthonról.
- Hogyhogy?
- Úgy látszik, az udvar fog engedni.
- Úgy? Hála Istennek! Igen, de akkor az udvar lesz a Kohn Móric - felelte mosolyogva.
- Semmi az. Hisz egynek okvetlenül Kohn Móricnak kell lennie.

Az ischli levél még csak jobban nevelte Tisza szédületes erejét, nagyságát s mikor megnyílt az országgyűlés ősszel, már egyre vártam, hogy lássam a bihari alispánt, aki még a Tiszának is imponál. Nem adnám száz forintért, ha láthatnám. Az lehet még csak nagy, hatalmas és félelmetes!

Hát egy szép téli estén történt, mikor éppen ott tarokkozott a »generális« a klubban, környezve híveitől, miniszterhátsóitól. De mit beszélek én miniszterhátsókról? Tiszának nyolc írnokja volt, miniszteri titulussal. Hát mondom, amint éppen tarokkozik (ilyenkor senkinek se volt szabad háborgatnia) s rendez kártyáit s kimondja a kettést (kontrázni senki se merte), egyszerre csak megnyílik a klub szárnyas ajtaja s egy tagbaszakadt, kerek arcú, deresedő körszakállú, mosolygós, kék szemű öregúr lép be a terembe - mire Tisza Kálmán egyszerre leteszi a kártyákat, végignézi öltözetén, hogy rendben van-e, fagyos, rideg arcára valami alázatos szelíd vonás lopózik és sietve megy, majdnem fut az érkező kezeit megrázni s szinte fojtott, félénk hangon kérdi:

- Parancsolsz valamit?

Olyan csodálatos volt mindez!

Mint az ezeregyéjszaka Aladdin történetében a lámpa szelleme. Parancsolsz-e valamit?

A mosolygó, piros arcú öregúr hanyagul rázza a fejét.

- Nem, nem effélékben járok most. Valakit keresek itt.

Nem kellett kérdeznem, ki az.

A klubban szájról-szájra ment a suttogás:

- Itt van a Tisza viceispánja; Beöthy Andor.

S valóban ott álltak egymás előtt: az erőteljes masszív alakon, annak nyugodt, közömbös, méltóságteljes arcán szinte látszott, hogy ő nem az ország nagy miniszterelnökével beszélget most, hanem az ő általa küldött képviselők egyikével.

Percekig nézegettem akkor a nagy vicispánt, kinek szeméből kicsillámlott fenséges Bihar vármegye egész múltja, lépéseiből kidübürgött egész hatalma, egyszer-egyszer rám nézett, s ilyenkor összeresztetem, szívem sebesen dobogott. Megremegtem annak az embernek a tekintetétől, aki még Tiszának is imponál.

Sok év folyt le. Időközben megismerkedtem Beöthy Andorral. Nini, hiszen ez egy nyájas ember, egy szelíd lélek, olyan, mint a jó falat kenyér.

Nem értem - mondom -, mért fél ettől Tisza Kálmán?

Még több év folyt le, s még jobban megismertem Tisza Kálmánt. Ohó! Hát hol volt az én szemem, eszem ezelőtt? Hiszen Tisza még Beöthy Andornál is szelídebb, valóságos vaj, hogy szinte kenyérre lehetne kenni.

Kezdem már érteni, hogy mégis imponált neki Beöthy Andor!

Azóta levetették a hatalmat a sutba és nem ők lettek vele kisebbek, hanem a hatalom. Ha Bihar megyére gondolok, az első, ami szemembe ötlik, ez a két alak, kiket képzeletben nem tudok egymástól elválasztani, mintha egy fából lennének alkotva, magyar léleknek tetszetősen, habár nem egyforma nagyságban, mivelhogy az egyik Bihar vármegyét kormányozta, a másik csak Magyarországot.

1893

PARLAMENTI KARCOLATOK

A MAI ÜLÉS jan. 12.

Csendes, békességes ülés volt, a régi Tisza-időkre emlékeztető - mikor még savót reggelizett az ellenzék. A »Púrosz«-ok és »Brézel«-ék (így osztályozza Atzél Béla a szabadelvű pártot), künn melegedtek a folyosón a kandallók izzó parázsánál, mely egy sodronyhálón keresztül átfinomítva ereszti langyos leheletét a köszvényes lábakra és a fagyos honatyai tagokra.

S ha megmelegedtek a Púroszok, akiknek ajkaitól nem fogy el máskor a harcias jelszó: »Adjátok ki Kalkhaszt s mi megbékülünk.« (Kalkhaszt ez idő szerint Szilágyi Dezső képviseli), csendesen vegyülnek el a teremben aluszékony társaik közé s hallgatják a parlamenti reformról megindult eszmecserét.

Holló Lajos, *Eötvös* Károly és *Bujanovich* egy húron pendültek. S ez szelíd húr volt. Tiszta választásokat akarnak (Mezei Mór ingatta fejét. Ez volt az első parlamenti akciója), nagyobb cenzust is akarnak. (Most már Neuman kezdett integetni helyeseket.) A főrendiház reformját is akarják. Beksicsnek kiderült az arca s észrevén, hogy az Apponyi helye üres, átment a túlsó pártra és elfoglalta az ellenzéki vezér székét. Milyen gondolatai támadtak itt a nagy publicistának és nagy vadásznak - azokat olvasni fogjuk a Nemzetben, de milyen gondolata támadhatott Wekerlének, mikor bejött és szétpillantván, meglátta Apponyit, aki ma a Beksics maszkját veszi fel? (Ha jól meggondoljuk, nem is olyan ritkán van ez.)

De nem erről van most szó, hanem hogy mit akartak az ellenzékiek? Nos, sok mindent akartak még. A parlamenti tárgyalások gyorsaságát, a tanácskozás reformját. Föl lett vetve, hogy az ülések délután két órától hatig tartsanak. Nem új eszme ez; de a filoxéra közbelépése nélkül alig látszott keresztülvihetőnek. Ám ha csakugyan teljesen elpusztul a szőlő nedve, akkor nem lenne a dolog veszélyes. És in ultima analysi, ha az igazság csakugyan a borban van, akkor mindenesetre előnyösebb a *délutáni* tanácskozás.

Eötvös mellesleg megcsipkedte Asbóth Jánost is, aki meglegedetten, mint egy napfényben sütkérező krokodilus emésztette a népszerűtlenség kígyóit-békáit, amiket ráhajigáltak. Mert az Asbóth népszerűtlensége neki eledel és nem folyékony anyag, mint a Szilágyi népszerűtlensége, amiben az fürödni szokott. Asbóth nem fürdik. Asbóth csak emészt. Szilágyi ellenben fürdik, de nem emészt.

Pulszky Ágoston látván az Asbóth népszerűtlenségét, így szólt magában:

- Bah, már a népszerűtlenség sem ér semmit. Azt is tönkreteszik. Már arra is pályáznak. Tessék, már az Asbóth is benne van nyakig. Sikerült neki. No, ha így van, akkor énnekem ugyan nem kell.

És kivágott egy olyan beszédet, amire Holló is, Eötvös is, Bujanovics is azt az észrevételt tette:

- Nini, ez az én beszédemnek a folytatása. Éppen ezeket akartam én is elmondani, de kifelejtette.

Nagy »helyesek« potyogtak jobbról is, balról is. Madarász bólingatta fejét, mintha valami szomorúfűz lenne. Károlyi Gábor közbekiabált: »Halljuk! Halljuk!«. Ki-kitört a tetszészaj, majd beállott a síri csend.

Mindez annyira kihozta a sodrából Pulszky Ágostont, hogy elsápadt és akadozni kezdett. Valami szokatlan, idegenszerű volt ez rá nézve. Ez a levegő, ez a csend, ezek a nyugodt arcok. Izgatottan súgta hátrafelé barátainak:

- Zavarogjatok, kérlek! - de azok nem értették el a szituációt, s Pulszky éppen csak hogy ki tudott gázolni a roppant figyelemben.

Pulszky tartalmas, magvas beszéde után Hieronymi miniszter vetett fel néhány szép eszmét a parlamenti reformra nézve, amelyeket nagy tetszéssel fogadott úgyszólván az egész Ház. Ma is bebizonyította Hieronymi, hogy igazi, tartalmas államférfi, aki egy élettapasztalaton át kiforrt és a judicium vésőjével átcsiszolt nézetekkel ült bele abba a tövises piros székbe - mely a legdülékenyebb a többi kilenc testvére között.

A MAI ÜLÉS jan. 15.

Zúzmarás szakállakkal és bajuszokkal, piros orrokkal és fülekkel gyűlnek reggelenként a képviselők - s ott ülnek, melegszenek egész két óráig délután. Nehéz eljönni, de hazamenni is nehéz. Ilyen kemény tél csak északon szokott lenni.

Tisza Kálmán szemben ül a folyosón lobogó, pattogó zsarátnokokkal, ritkán megy be a terembe, de azért pontosan van értesülve; mindig tudja, ki beszél és mit. A miniszterek nagy prémes bundákban szállingóznak, mintha Tobolszkból jönnének.

A jobboldal apródonként érkezik - de az ellenzék serényebb. Az ostrom mégis lanyha. Ha kezdődik is valami aprólékos roham, nyomban visszaveri Wekerle vagy Hieronymi. Szilágyi nemigen jár be: az ördög *fürdőzzék* ilyenkor.

Az államtitkárok is csak nagy néha kukkantanak be. Ritkaság belőlük kettőt látni. S ha mégis találkoznak néha ketten, jelentőségteljesen kacsintanak egymásra.

- Miért megy el Láng? - kérdezi Berzeviczytól Teleszky.

Berzeviczy vállat von.

- Ezen tűnődöl?

- Ezen. És te?

- Én meg azon, hogy mi mért maradunk?

Teleszky vállat von. S hallgatagon, csendesen surrannak odább.

Az arisztokrácia még alszik ilyenkor. Atzél Béla is csak délfelé mutatkozik, mire a jobboldal megszűnik kompakt lenni; délig mindig kompakt.

S amint lassan-lassan jönnek a különböző társadalmi rétegek a folyosóra, aszerint dominálnak a témák, délelőtt egyházpolitikai vita, délután vadászkalandok, két óra felé az ülés kritikája.

Legjobb két óra felé jönni, mert akkor meghalljuk, hogy Ernuszt Kelemen kezdte a vitát. Az utolsó Kelemen a XIX-ik században. Okos, derék ember a régi klasszikus világból; csinosan beszélt a hazafiságról.

Az is szóba kerül, hogy Prileszky Tádét majdnem elvesztettük.

- Lehetetlen! Mi történt vele?

- Egy szíp beszédet mondta - dicsekszenek a tótok. - De olyan szépet, hogy az ellenzék híni kezdte: »Jöjjön át ide!«

- És nem ment el?

- Nem bizony; mert a Taddusnak nemcsak eszméi vannak, hanem esze is nem hiányozza - ő adta csak egy cukros kitar célt az ellenzéknek, de nem hallgat a szirénhangokra és megmarad, ami volt, a jó öreg Taddusnak, azzal a jelmonddal: »beszélni könnyű, mozdulni nehéz«.

Beszélik, de máris nehéz volt konstatálni (mikor e sorok írója a karzatra jutott), hogy a víg Kemény Pál is gesztikulált valamit Prileszky és Hieronymi között. Hieronymi beszéde teljesen elfeledtette a t. előtte szólókat; tiszteletteljes csendben, néhol általános helyeslések közt cáfolta az ellenzék érveit, védvén két fiatal államtitkárát (akik közül az egyik még csak egynapos). Úgy tűnt fel, mint Nagy Kristóf a gyerekekkel karján. A főispánokról sem sajnált egy-két jó szót elejteni, de Károlyi közbezördült:

- Diszkvalifikált emberek!

Az elnöki tribünön gróf Andrassy Tivadar ült, aki ma igen jól megállta a helyét, pedig a vita hovatovább egyre felhősebbre tornyosodott. Kivált az ülés végén, az interpelláció-válaszoknál kezdett egy csöppet mérgesedni.

A múzeumi rendetlenségekről megadta Csáky a tárgyilagos választ Várady Károlynak (nem volt valami kellemes dolog, inkább mélyen elszomorító). Várady további vizsgálatot kíván és (de már ezt meg sem merem írni a Pesti Hírlap olvasóinak) hogy tiltsák el Pulszkynek a vezércikkírást.

A kormánypárti képviselők körülvették Beksicset és szemrehányást tettek neki:

- Ez a te intrikád, Guszti! Te monopóliumot akarsz, Guszti!

A Ház tudomásul vette a Csáky választ; és egyelőre Pulszky még írhat! Jó lesz azonban sietni a prenumerálással a Pesti Hírlapra - mert nem lehetetlen, hogy azért Csáky mégis »tanulmányozni fogja a kérdést« s egyszer csak mégis be találja nyújtani az egy paragrafusos javaslatot:

»Pulszky Ferencnek írni nem szabad.«

Különben Várady okos dolgokat is pengetett. Különösen találó volt az a megjegyzése, mellyel a múzeum által megvásárolt Vörös-féle gyűjteményben levő Kossuth-iratokról szólva pirított rá a kormányra: hogy a Kossuth Lajostól származó leveleket azért vásárolta meg a múzeum, mert el akarta dugni a nemzet elől...

Ezen botrányos kegyetlenség Kossuthtal szemben valóságos borzadályt gerjesztett. Az elmék megtermékenyültek s egyszerre szembeszökő lett azon vérlázító működés, amit a múzeum évtizedek óta folytat. A Deák-ereklyét is eldugta, sőt a nemzeti múlt összes emlékeit elvonja a nemzet millióinak sóvárgó tekintete elől...

A Ház ingerült lett. Szerencse, hogy az öreg Pulszky nincs ma a karzaton. Kemény Pál szemeibe könnyek szöktek. Hogyne, hogyne! Mikor a Kossuth leveleit nem átallják a Nemzeti Múzeumba eldugni.

De Váradyval mégiscsak végzett Csáky - ám hátravolt még a feketeleves, Vajay, akire azt mondta Gajári:

- Olyan hangja van, mint Szigeti Imrének.

Ami azonban azért sem áll, mert Vajay képviselő úrnak két hangja van. Vajay hasbeszélő, s amint beszélt, úgy rémlett, mintha egy másik ember felelgetne neki valahonnan a mélyből. Behunyta szemmel hallgatva, két ember látszik párbeszédet folytatni. Egyik se valami különösen okos ember a kettő közül. Az egyik kérdez, a másik felel, mikor az egyik belekezd egy

mondatba, a másik folytatja és olyan bolondságban hegyezi ki (definit in piscem), hogy az egész Ház derűtségben tör ki.

E két ember közül az egyik a Polónyi táborához tartozik, a másik a Zichy Nándoréhoz - de Ugronnal is szimpatizálnak.

Vajay Szivákot és Ivánkovicsot üldözi, meg az elkeresztelési rendeletet. E háromról szól az interpellációja.

Csáky természetesen védelem alá veszi mind a hármat; mert helyükön vannak. Vajay dühbe jön:

- A miniszter olyanokat keres, akik seftelnek a hitelvekkal.

Óriási vihar támad: »Vonja vissza!« Andrássy megrázza a csengettyűt.

- Rendreutasítom a szónokot!

A szónok ég felé fordítja a szemeit, mint egy mártír. S újra elkezd a miniszter ellen pattogni, hogy a Dessewffy püspök levelét, melyben az Ivánkovicsot ajánlotta, rosszul értelmezte, mert igaz, hogy a sorokban ajánlat volt (s ezt bánatos, lágy hangon fuvalázza I. Vajay), de a sorok közt kellett volna olvasni - teszi hozzá mély basszus hangon II. Vajay.

Nagy hahota támad. Az ember sokat tanul a Házban. Hogy a püspök leveleit miképpen kell olvasni. Hiába ez is egy stúdium.

De Vajaynak még nem elég ennyi »derűtség«, azzal a kérelemmel fordul a Házhoz:

- Ne tekintsék kérem a katolikusokat páriáknak!

Mire ellenállhatatlan erővel zúdul fel a kacaj, csak Polónyi és Ugron fészkelődnek ingerülten:

- Csak a katolikusok nevéssenek!

És nevetnek a katolikusok is, szinte a könnyeik is csurognak.

Régen volt ilyen mulatságos szombati nap a t. Házban. Szinte kár, hogy már leül Vajay, hogy vége az ülésnek és az összes nevető páriák, medvebőr és mindenféle bőrbundáikba takarózva, elszélednek a közeli hotelekbe ebédelni.

A MAI ÜLÉS jan. 17.

A belügyi költségvetés ezerféle dolga volt napirenden. E kifogyhatatlan korszából mindenki azt ihatik, amit akar. Babó Emil a szegedi főispánt marcangolta, akire most nagyon kijár a rúd (jele, hogy erős ember).

Nagy derűtséget keltett az a mondása, hogy még hagyján, hol arról panaszkodhatnak, hogy a főispán soha sincsen a székhelyén, nekik éppen az a bajuk, hogy főispánjuk mindig otthon van.

Babót Bessenyei Ferenc váltotta fel; jóízű nagy svádájú ember, aki első tekintetre mindenkinek jó ismerőse, mert igen sokszor láttuk már vagy őt, vagy nagyon hasonlót hozzá, a trafik-boltokban lefestve csibukkal, bojtos vörös fezen, amint roppant füstfelhőket fúj a levegőbe.

Csak az arca török; beszédjéből európai szellem lengett, de magyaros jó ízzel feleresztve. A természet után rajzolta a vidéki közigazgatást zolai megfigyeléssel - s ez tetszett is a Ház minden részén.

Egy kicsit kacér volt az ellenzékkel szemben (de nem lehet neki rossz néven venni, mert 36-os), azonban mégsem állhatta meg, hogy Madarász papával össze ne zördüljön; ennek azonban a papa az oka, aki öreg napjaira kezd házsártos és bőbeszédű lenni.

Azután Bartók Lajos mondott nagy figyelemmel hallgatott beszédet. Az ördög hitte volna, hogy a »Kárpáti dalok« költője nemcsak a fülemilét hallgatja, hanem a furmányos szekerek zörgését is, s észreveszi nemcsak a havasi gyopárt, hanem a rossz hidakat is. Igen ügyesen beszélt a belügyi kormányzat bajairól s igen találóan a felvidéki állapotokról.

Az a mondása, hogy a balközép-gárda mindig megadja magát, de sohasem hal meg, zajos derűtséget keltett.

Utána Pázmándy hozakodott elő az ismeretes nagyvárad asszonyháborúval. Ezzel az aprólékos dologgal, melyet már egyesek egész az undorig kihasználtak, elcsépeltek. A bohó, szeles Dini, aki ma egy lapban azzal rehabilitálta Floyuet-t, hogy ő mindenkor örömmel szorít vele kezét (ez bizonyára meghökkenti Franciaországot), olyan stílusban mesélte el Jekelfalussy működését, aki - úgymond - nyomást akart gyakorolni az elnöknőre, hogy a karzat hölgyei közt hullámlás, mozgás keletkezett.

Az ellenzék is zsibongani, fészkelődni kezdett, de Hieronymi rögtön felkelt és beadta nekik a szokásos »antipirin«-t a fejfájás ellen. Legott lecsillapodtak.

Majd Apponyi Albert állott fel, de ma nem akart »nagyszabású beszéd«-et mondani és ez sikerült is neki, csak a közegészségügyre nézve mondott néhány helyes észrevételt s a főispánokon ütött egyet. Ezek a Fine de siècle páriái. Valaha az omnibusz lovakra röpitették a gúny nyilait, ez volt az uralkodó divat, aztán a pékekre, azután a tanfelügyelőkre, most a főispánokon van a sor.

Nagy vigasztalásukra szolgálhat öméltóságaiknak, hogy a nemzeti gúny is vándorló planéta, fut, kering lejjebb, feljebb és ki tudja, hol fog egyszer megállni?

»GYERE HAZA, ALBERT!«

(A képviselőházból)

Amióta nem él Szilágyi Bernát, aki mindig Tisza Kálmán után hordta a bonbonnièret s jó ismerőseit is sorba megkínálgatta cukorral, azóta csak szellemi bonbonok vannak a t. Házban. S az is vajmi kevés.

De azért amilyen, olyan, egy kis bonbon a legsoványabb napra is akad, hiszen a legszegényebb levesen is úszik néha egy-egy zsírkarika.

A mai ülés alig mutathat fel valami kiemelkedő mozzanatot - Dickens szeme se látna e szürkeségben csillámló bolyt. A szokott szónokok, szokott beszédek a szokott témákról: egészségről, betegségről, a roncsoló toroklob és a főispánok pusztításairól stb.

A tanácssteremben homályos volt, üveg fedelét, ahonnan a világosságot nyeri, nagy hótömeg borította el. Károlyi Gábor száját pedig, ahonnan a röppentyűk jönnek, valami bús melankólia tartotta lefogva.

A kedélyekre általában sajátos komorság nehezedett. Meglehet, azon tűnődtek a képviselő urak, hogy a Svéd- és Norvégországgal kötött szerződésen miért akar Lukács Béla változtatást?

Ez is valami Tisza-féle fifika lehet.

A nap szónokai közül a kisebbik Ugron beszélt, rendesen, csinosan, mert ma mindenki rendesen, csinosan beszélt, még Issekutz is, ami kétségkívül igen nagy szomorúságot fog okozni Dániel Mártonnak. De Dániel Márton kedvéért sem lehet a históriát meghamisítani.

Mondom, mindenki jól beszélt, s ez volt az ülés megölő betűje. Mert amint nincs valami egyhangúbb látvány, mint nyolc-tíz rendesen öltözött, rendesen elválasztott hajú ember együtt, éppoly unalmas tíz úgynevezett »színvonalt megütő« orátor egymásután.

Tehát a kisebbik Ugron beszélt. - Azazhogyszélt ott a »nosztrasz«-ból Veres József, Terényi Lajos igen szépen, Vályi Árpád igen hosszadalmasan, s ki tudja, még ki mindenki beszélt.

De nekünk csak az Ugron Ákos beszédje kell. Nem mintha ez jobb lett vagy rosszabb lett volna a többinél. Hasonló volt, okos volt, szép volt. Az emberek végre is nyolc osztályt járnak, néha egyetemet is, ugyanazon tankönyvekből, ugyanazon Sággy Gyuláktól tanulnak, tehát az eszük a végén többé-kevésbé egyformává lesz. Nincsen ebben semmi csodálatos.

De mégis az Ugron beszédjét érte a szerencse, hogy egy kis epizód fűződik hozzá; az is jelentéktelen, annyira csekély, hogy nem érdemes megírni se - csak mint adatot, hogy ez volt a mai bonbon (voltaképpen csak árpacukor), ezt szopogatták a folyosón. Ezt mondogatta el egymásnak kétszáz ember.

- Láttad Apponyit? Hogy visszafutott! Az egész Ház hogy nevetett!

Az ember azt hihetné, hogy nagy eset adta elő magát. Szenzációs eset. Száz törvényhozó arcán ragyog a mosoly! Nem lehet az kicsi dolog, amit ezek a komoly urak olyan mohón adnak fülből-fülbe.

Mikor én a folyosóra értem, éppen zenitjén volt a vidámság. Tízen is kérdezték:

- Hallotta, mi történt?

- Bizony, nem hallottam.

De mégiscsak nagy nehezen lehetett kihámozni, hogy mi történt. A Házban a szemtanúk sem elég jó historikusok. De körülbelül az történt, hogy Apponyi az Ugron beszédje alatt fölkel és megindult a miniszterelnöki ikerszék felé, ahol együtt ül Wekerle Hieronymival.

Míg Ugron perorált, a három úr nagy beszélgetést kezdett halkan, suttogva, úgy, hogy se Fenyvessy, se Pulszky nem hallhatott abból semmit.

Hovatovább mind melegebbnek látszott a beszélgetés. A Ház szemfüles tagjai figyelőállásba helyezkedtek. A kombináló homlokokra ráncok kezdtek gyülekezni.

- Valjon miről beszélhetnek?

A három fej egyre közelebb, közelebb ért egymáshoz; a gesztusok eleinte hevesek voltak. »Bizonyosan vitatkoznak.« Wekerle mosolyogni kezdett, Apponyi visszamosolygott rá. »Bizonyosan felültették egymást.«

Ilyenforma gondolatok kavargtak az unatkozó táborok őrszemeinél, míg a három államférfi suttogott s míg Ugron Ákos szónokolt.

Ugron azonban eközben egy veszedelmes helyre ért beszédjében, ilyképpen szólva:

- Elérkezett az utolsó perc. Ajánlom a miniszterelnök úrnak a fúzió keresztülvitelét!

E szavak úgy vették ki magokat e percben, hogy szinte egyenesen a három beszélgető úrhoz vannak intézve. Mély csend lett. Mintha egy szem lenne az egész Ház s az feléjük szegződne.

- Mi az? - rezzent fel Apponyi és idegesen felugrott.

Andreánszky önkénytelenül felkiáltott:

- Gyere haza, Albert!

Volt a hangjában valami epedően lágy siránkozás.

Linder a kezeivel integetett neki, mint valami veszélyes helyre tévedt kis báránynak: bari, bari! Horánszky a szemöldje mozgatásával hitta, Beöthy izgatottan petegette az ujjait.

S Apponyi ijedten, szemérmatosan, talán szorongva, mint a gyanús helyen járt szűz leány, szaporázott léptekkel szökellve, majdnem futott végig a Ház üres mezőjén haza a helyére.

Vidám derűtség támadt szerteszéjjel a Ház minden vidékén, átragadva a karzatokra s gyorsan, mint a futóláng kilobbanva a folyosókra, ahol már csengő nevetéssé dagadt.

S mindez csak azért, mert a Ház unatkozott.

És hogy az eltévedt kis Albert hazament.

Hát mi nevetnivaló van abban, hogy ő csak otthon érzi magát jól s hogy a pesztonkái ügyelnek rá?

Hála istennek, ezúttal nem érte semmi baj. De alapjában igazuk van, ha vigyáznak rá s ki nem eresztik otthonról. Mert még az idő hűvös neki...

Ez volt a Ház folyosói mulatsága. S még talán ennyi se volt. Ki tudja, ehhez mit toldott. Mert olyan szemtanúkkal is beszéltem, akik azt mondták, hogy Apponyit ugyan látták háztűznézőben Wekerlénél, de Andreánszky nem mondta, hogy »Gyere haza, Albert!«. Mások ellenben hallották Andreánszky hívó szózatját, de Apponyit nem látták, kivel beszélt. Míg ellenben klasszikus tanúk találatnak arra is, hogy mind igaz, Apponyi csakugyan Wekerlééssel susogott s Andreánszky hazahitta, de Ugron Ákos ma nem beszélt. Ebből láthatja az olvasó, milyen nehéz valamit híven leírni, amit az ember lát.

Egy azonban bizonyos, hogy akár hitták, akár nem hitták, Apponyi az ülés végén, mikor én bementem, otthon volt. De hogy nincsen-e már bent a zsebében a szabadelvű klub ajtókulcsa, nem csúsztotta-e a kezébe titkon Wekerle, azt nem merném eldönteni. Mert, ha egyszer Ugron Ákos valamit proponál, az elől bajos kitérni.

AZ ELSŐ JELENSÉG

(A képviselőházból)

Bár a belügyminiszteri költségvetést tárgyalták s eljutottak már a főispáni előszobákba a szegény titkárokhoz, hogy azokon is harapjanak egyet (Müle Lajos és Vályi Árpád), sőt Fenyvessy Ferenc megkezdte a színházi vitát, igen ügyesen kritizálva az intendánst, amint ez már a parlament bölcső kora óta divatban van (de hol késik ilyenkor Nopcsa Elek?), mondom, bár voltak kellemes témák, a mai ülést mégis más dolog tartotta lázban.

Ah, milyen más egyébkor a színházi vita! Vannak pikáns részletei is, sok minden előjön. A tisztelt szónokok felrántják a függönyt, sőt elmennek a kulisszák közé is. S ha már egyszer ott van az illető szónok, én istenem, hiszen ő is csak ember, biz annak eljár a szája, s még a táncosnők lábikrái is szóba jönnek...

De ma egészen másféle lepelről van szó, nem a táncosnők szoknyájáról.

Azt a leplet rántotta fel Ugornak egy határozati javaslata, mely a szabadelvű párt eddigi bajait takarta el.

Mindjárt az ülés elején az Atzél Béla báró mandátumáról támadt vita. Atzél Béla már eddig is kétszer volt megválasztva Bodajkon. S Bodajk ezzel Tokaj hírnevére emelkedett, ahol mint a krónika megjegyzi e század legelejéről, kétszer volt szüret egy esztendőben. Maga Atzél pedig ugyancsak megszolgált a maga mandátumát, mint Jákob Ráheld, vagy még jobban. De a VI-ik bíráló bizottságnak még ez se volt elég. A kegyetlen Darányi bejelentette ma a Házban, hogy az Atzél mandátuma ügyében a bizottság megint elrendelte a vizsgálatot. Tehát még egy választás vár Atzélra - ami igen kellemes lehet Bodajknak. Ritka szerencsés kerület.

S mindezen szerencséje a kerületnek onnan ered, mert Atzél neve nem volt benne valamely, a múlt évre érvényes választói lajstromban.

A jelentés után, mert az effajta jelentések voltaképpen csak formaságok, egész váratlanul felpattant Ugorn, helytelenítvén a bizottság eljárását azon az alapon, mert a kérvényezéshez tíz választó aláírása szükséges, s az Atzél elleni kérvény beadói csak kilencen vannak; tizenketten voltak ugyanis, de háromnak időközben az a gondolata támadt, hogy visszalép. Ez a három férfiú, kinek ilyen értékes gondolatai vannak, csinálta a mai vihart és aggodalmakat.

Nagy megrökönyödés és csodálkozás támadt a jobboldalon.

- Ohó! A bíráló bizottságok eljárását nem lehet felülbírálni! - szólt közbe egy hang.

- Bírák ezek, kik esküt tettek s cselekedetükért csak a lelkiismeretüknek felelősek.

De az Ugorn nézetének helyeslői akadtak, komoly, okos emberek keltek a pártjára; Beöthy Ákos, Horváth Gyula, sőt még Apponyi Albert is. A vita egyre ingerültebb lett. A jobboldalról Darányi tett óvást a felülbírálat ellen, majd Perczel Dezső s Hieronymi szólottak okosan, aggodalmasan intve a kisebbséget egy ilyen precedens megalkotásától.

A közbeszólások ingerülten röpködtek, mint a golyóbisok:

- Hány elnök van itt? - kiáltá Horváth Gyula a közbeszólókra.

A Hieronymi beszédjébe belekiáltott egy hang:

- Ez a Ház dolga! Ebben csak a Ház tagjai beszélhetnek.

Az elnök is hiába próbálta meggátolni a vitát. Sőt ugyancsak hiába függesztette fel az ülést öt percre, az ingerültség le nem lohadt. A Ház atmoszférája mind izzóbb lett. Egyre több, több szónok vonatott be a vitába. Zichy Jenő gróf, ki bár szintén az ellenzék mellett foglalt állást, inkább csillapítólag beszélt. Horváth Béla pedig mint a bíráló bizottság egyik tagja, védte annak álláspontját nagyon ügyesen.

Az ellenzék eközben név szerinti szavazás iránt nyújtotta be kívánságát. S most már a kérdés föltevése körül a szokott ravaszkodással indult meg egy fiók vita, melynek végén Atzél Béla lépett be a terembe. Zajos éljenzés zúdult fel a bal mezőkön. Atzél csodálatos gyorsan tudta megnyerni az ellenzék rokonszenvét, anélkül, hogy egyszer is szólott volna viszontagságteljes képviselői pályája alatt.

Azután mégiscsak föltette a kérdést az elnök (alighanem hibásan), s megindult a szavazás a K betűnél.

Atzél kormánypárti barátai közül sokan kimentek a folyosóra, többen pedig a párt ellen szavaztak. Az eredmény tehát kétes volt mindvégig. Az első szavazásnál egyenlő számban állottak a szavazatok. Eközben azonban összegyűltek a későn kelő »Brézélék« - amint Atzél nevezi őket -, s *kilenc szavazattal* kimenekedett a VI-ik bizottság a helytelenítés alól. Ezzel

véget ért a sajnálatos incidens; érdemileg nem történt semmi, Kabos vizsgálni megy, Bodajk választani fog - de azért sok jó ember homlokát hagyta redősen, komoran a mai eset, mely csak kezdete valami daganatnak, amelyről nem tudjuk, mikor miben és miképp fog kifakadni.

A MAI ÜLÉS jan. 24.

Sok ember turkálta péntek óta a képviselőház naplóit s találtak is bennök egy szem magot. Hogy a mag nem sokat árt, bizonyítja az, hogy odaajándékozták gróf Zichy Jenőnek, aki megcsinálta belőle, amit lehetett, felhozván az Atzél ügygel kapcsolatban a napirend előtt az 1848-iki országgyűlés egyik olyan esetét, ahol a Ház megmásította a bíráló bizottság határozatát.

Hm, gondolta volna az ember, mégis igaza lehet az ellenzéknek.

De fölkelte Busbach Péter s levetköztette a Zichy által előadott esetet, lefaragta éleit, kiszedte az álfogait.

- Az akkor egyszerű megkeresés volt - mondá -, ez pedig egy bírói ítélet.

Az ellenzék izgatottan szakította félbe minden mondatnál.

- Ne csűrjön, ne csavarjon!

Közeledő viharnek előszele fűjt, de azért a kormánypártra mégis megnyugtatólag hatott a Busbach beszéde.

- Mégis talán nekünk volt igazunk!

Azután Szilágyi emelkedett fel.

Nagy, nyomasztó csönd fogadta, csak Hoitsy mordult közbe:

- A kisebb csavaró után majd jön a nagyobb csavaró!

Szilágyi higgadtan, majdnem szelíden bontotta ki az egész kérdést azzal a vaslogikával, mellyel csodákat lehetne művelni, ha máshoz került volna.

Az egész fürdőkádban egy szem gyűrűt sem vetett a víz, csak a jobboldalon bugyborékoktak hegyes, nyúlánk, sovány »helyesek«.

Mert végre is tetszett a jobboldalnak:

- Hiszen most már bizonyos, hogy igazunk volt.

Majd felugrott Ugron, s mintha rohamot vezetne, kezét, fejét szilajon rázva bizonyította be a házszabályokból, hogy mégse volt igaza a kormánypártnak. Hiszen csak tudta volna ő már múlt pénteken a házszabályokat, bizony nem eresztette volna el vizsgálatra Kabost ebben a cudar téli időben...

- Hátha mégse volt igazunk? - tűnődtek a jobboldalon erre a beszédre újjólag.

S ez így ment volna ki tudja meddig, mert a Ház naplója olyan varázslatos tarisznya, amelyben mindenre lehet találni esetet, s ezen esetek is olyan csodálatosak, hogy mindent lehet velök bizonyítani. Meg kell ebbe bolondulni. Hát még a házszabályok? Az Alkorán szövevénye, rejtélyes homályos köde mind játszva interpretálható, de a házszabályokhoz fogható útvesztőt még Vasvári Kovách se tudna csinálni.

Szerencsére az elnök közbeszólt, hogy miután határozatot úgyse lehet hozni - talán át kellene térni a napirendre.

Az, hogy az elnök olyan pompásan és olyan hamar eltalálta, mi a teendő, annyira meglepő volt az ellenzékre, hogy zavarukban csak akkor juthattak volna szóhoz - mikor már a Ház a napirend mezején ballagott.

Fenyvessy a színészetéről beszélt. Bartók magvasan, ügyesen polemizált vele. Talpraesett megjegyzéseiről, melyeket ma és szombaton kifejtett, látszik, hogy komoly figyelemmel kíséri a színházi viszonyokat.

A belügyminiszter olyan furcsán nézett rá egyszer-kétszer - mintha a jövőkor intendánsát ismergetné benne.

De ez csak azért van, mert Nopcsa még mindig nincs jelen. A színháznak tétele is azért tart olyan hosszadalmasan, nem tud elmúlni, mert Nopcsa nincs itt. Nopcsa bizonyosan azt mondaná: »Szavazzatok meg mindent és gyerünk tovább - mert ez a legokosabb.«

Az ülés végét Kovács József és a kolera foglalta el. A belügyminiszter részletesen nyilatkozott a teendőkről, s megnyugtató intézkedéseket ígért. A káposztásmegyeri vizet hozza ide a kolera ellen már júniusban. Többet is ér az Gerlóczynál!

A kormánypadokon megjelent Wekerle is, felismerhető jeleivel a betegségnek, halaványan, bágyadtan; a pártok lanyhán, csendesen viselték magukat. A parázs a hamu alatt van.

A JÖVŐ ORSZÁGGYŰLÉS

Örök ambíciója volt a megboldogult Vizsolyinak, a szabadelvű párt elnökének: »Ha én egyszer megérhetném, hogy száz pluszban legyünk.«

Nem érte meg a száz többséget; egyetlenegyszer volt kilencvenkilenc - ő lett volna a századik, ha aznap nem haldoklik odahaza.

A roppant többség, mely Bosznia óta hétből nőtt meg ennyire, először csak ellomhult, azután közömbös, érzéketlen lett. A véderői vihar alatt a *karzaton képzelte* magát; azt hitte, hogy ő csak *néző* - pedig az egyik *harcoló fél* volt. Néző volt azután még sokáig a Szapáry-rezsim alatt, míg végre most lazulni, repedezni kezd magától.

Vajon igazán magától-e? Vagy közbejöttek más körülmények? Az egyházjogi reformok, a nagyobb önállóság utáni vágy... vagy a párt felszabadulása a Tisza-uralom alól. Az ördögbe is, egy képzelt jármot éppoly élvezet lerázni, mint egy igazit.

Nem az én dolgom az okokat fürkészni. De nekem úgy rémlik, hogy kár volt szegény öreg Vizsolyinak százra óhajítani a többséget, mert a hosszú nád magától is eltörik...

Annyi bizonyos, hogy látom hajladozását, hallom a recsegését hol a klubban, hol itt a Házban.

Mert nota bene (el is felejtettem mondani), én most, mikor ezekről filozofálok, a Ház folyosóján ülök, körös-körül »Púrosz«-ok nyüzsögnek, a gyorsan népszerűvé lett Atzél Béla báró ezüst szivarszelencéjét a kezében tartva, vidáman tart közöttük cerclet.

- Quid est in policitis?

In policitis a zsandárok sárga-fekete kardbotja van. Thaly és Hoitsy erősen tépdeli. Ernuszt Kelemen éljeneket arat róla, de künn a folyosó Mezeit várja haza a halál torkából: »No, az ugyan mohón élvezi ki a mandátum gyönyöreit.«

Helfy és Sághy beszéde alatt nagy a füst a folyosón, sokan jönnek ki szincerizálni. Künn erősen havaz; a házfedelekről a csillámló fehérség kedves, szemvakító ellentétet képez az óriási

füstfátyollal, mely a folyosón mindent szürkébe von, csak a kandalló zsarátnokai pattognak, szikráznak mérgesen, vörös tiszta fényben.

Egy-egy behavazott cipőjű alak tipegve-topogva, fázósan érkezik, s beszélgetést kezd imitt-amott, amelynek mindig az a refrénje:

- Végre is mi lesz hát velünk?

Mi lesz? Ez a titokzatos kérdés, mely napok óta lóg a fejek felett. Senki sem tudja, de mindenki keresi a megoldást.

- Szétmegy a párt - mondja az egyik.

- Fúzió lesz - véli a másik.

- De hát aztán? - feleli a harmadik, s itt megáll a kombinálgatás. Egy olyan szituáció, amelynek senki sem tud folytatást találni.

- Új kormány jön.

- De hát aztán?

Persze az »aztán« a nehéz. Az új kormány csak könnyű volna.

- Az új kormány új választásokat csinál.

Új választásokat?

No iszen, az lesz még csak a cifra. A pattogó tűzbe elmerengve, a füstfelhők fantáziát hizlaló szürkességében, szinte önkéntelen ezen gondolkozik el az ember. Kipp-kopp, kipp-kopp, alakok, ismerős képviselők lépegetnek el melletted, a szárnyas ajtók egyre nyílnak ki és be, de ez a gondolat el nem ereszt, oda sem ügyelsz, hanem a fölött fonalon elédbbe rajzolódik az új Ház, amit, ha ez a kormány megbukik, a következő fog összehozni.

Az elnöki széken, ahol most Bánffy ül az ő tigris mosolyával, egy potrohos alak terpeszkedik nagy aranylánccal a nyakában. A kezén öreg gyémántos gyűrű szórja tűzét a pártok felé. A Ház elnöke el-elbóbiskol a beszédek alatt. Nem csoda. Öreg már. Tizenöt esztendő óta apátkanonok.

Nagy néha, mikor valami protestáns kezd el beszélni, fölkel Molnár Antal, mire megriad az öregúr lassú dörmögéssel:

- Apage satanas!

A jobboldalon, le egész a Tisza Kálmán mostani helyéig (csak hogy Tisza már nincs itt, megbukott Nagyváradon Vajay ellenében), csupa szakálltalan, bajusztalan honatyák ülnek. (Milyen kár, hogy Wekerle ezt nem láthatja.) A képviselő urak egynémelyike előtt olvasó van, s unalmas szónoklatok alatt egykedvűen morzsolgatják.

Éppen sárga-fekete kardbojt-vita van, a karzaton csupa szakácsnék ülnek, bodros, keményített főkötőkben távolabb néhány apáca. Csak a középben, az idegenek karzatán, látszik egy-két ismeretes főúri dáma.

A Beöthy Ákos mostani helyéről fölemelkedik Tisza Lajos, a szegedi követ (az egyetlen protestáns, aki katolikusokat képvisel) s kijelenti, hogy a sárga-fekete színek voltaképpen nem az őfelsége színei. (Nagy nyugtalanság a jobboldalon.)

Zichy Nándor a miniszterelnöki székéről odaszól a háta mögött ülő Hegyinek:

- Felelj neki, Tóni!

Hegyi népszerű szónok. Az egész folyosó betódul. Csak Apponyi üldögél künn nagy búsan, egyre azon tűnődve »Hová csatlakozzam?« Az írói karzaton lázasan percegnek a tollak, csak egy erős, hatalmas kövér alak nem jegyez: Szilágyi Dezső - hanem ehelyett évődik az öreg Pulszkyval.

A szónok hevesen, tüzesen beszél, zúg a tetszésvihar, homlokáról csepeg az izzadság, mire átmelegedve int a teremőrnek egy pohár vízért.

Egy öreg emberke fekete atillában hozza a vizet, de útközben elejti remegő kezeiből, a víz kiömlik a padlóra s a pohár száz darabra törik össze.

Thaly felkiált: »Ez rossz ómen!«

A miniszterelnök bosszúsan fordul a háznagyhoz, Hockhoz:

- Minek teszteksz ide szolgálatra ilyen ügyetlen vén szamarakat?
- Ez egy kiszolgált sekrestyés, kegyelmes uram. Pártolni kellett.
- Az már más - mormogja a miniszterelnök.

A Ház órája délutánt mutat, pedig az ülés még csak most kezdődött. A délelőtti ülésezést beszüntették, mert a miniszterelnök és a házelnök, valamint a képviselők misére járnak délelőtt. A Ház elhunyt jelesebb tagjait is maga az elnök temeti el, ami némi kordiális viszonyt létesít az elnök és a képviselők közt.

Az elnök igazán kedves ember; ma is megígérte Fenyvessy Ferencnek, kinek cicerós betűkkel hozza hímenhírét a Magyar Újság (a kormánypárt hivatalos lapja), hogy ő maga fogja összeesketni.

De ebben a pillanatban morózus, mert az ellenzékiek éppen most nyújtották be hozzá a szükséges aláírást a név szerinti szavazásra.

Nosza, hol van Göndöcs? Mert most Göndöcs a wip...

Gömbölyű alakjával sebesen gurul a folyosón, összetartani a pártot.

- Ne menjetek el, amici per amorem dei!

Máskor mosolygós szitakötő szemei aggályosan kémlelik a horizontot. A tipegő szolgákat (csupa kiszolgált egyházfi) hadias szigorral utasítja:

- Hozzanak egy kis tömjént! Borzasztó fülledt a levegő.

*

A csengettyűk riadozva hívogatják be a folyosói híveket.

Az ajtó felpattan, valaki kiszól:

- Wekerle beszél!

Összerezzenek. Fölpillantok s elcsodálkozom.

Hisz ez a Perczel Béni. A mi hajdani wippünk. Azazhogy... Hiszen még mi *vagyunk*.

- Igen, igen, gyertek be, mindjárt szavazás lesz.

...Pedig szinte sajnálom, hogy felzavartak, hogy nem szöhettem egy kicsit odább azt a szeszélyes torzképet, amibe a fantáziámmal belekezdtem.

A TÓTOK

(A mai ülésből)

Hát az is csak nagy baj, mikor a krumpli megbetegszi magát, vagy mikor az anyaföld (nasa matyer) megharagudja és nem terem zabot, de az sem jó, mikor a szegin állatok tüdejibe belemegy a tüdőgyulladás, és azok a boldogtalan marhácskák elkezdenek köhögni és sínylődni, mint a hektikus ember. Borzasztó aztat elnézni.

De hat arra való a magas diéta, hogy ne engedje. Abba töri övé fejet az excellenciás Wekerle és a Bethlen Ondrej gróf, hogy ne hagyják a jószágot tönkremenni. A tótra még rá lehet mondani, hogy nem ember, az hadd menjen meghalni Amerikába, ha itten meg nem élheti, de az ökörnek itt élni, halni kell. Hát éljen egiszsigben.

Folyt is ma a tanácskozás az országházban a ragadós tüdőlob elleni javaslatról.

Gyönyörűség volt elnézni a tisztelt Házat. Az Alföld hiányozta magát belőle, Erdély se nem volt ott, csak a felvidékiek. De annak mind olyan szomorú képe volt. Igazán sírva lehetne fakadni.

Segítsél engem, kérlek múzsa, hogy legyek képes megénekelni tótok mai viselkedését, diadalmaskodását.

Először az általános vita folyt, aztán a részletes folyt - a Garam vize sem folyja oly szípen, csendesen, ahogy ez folyt.

A magyarok is belebeszéltek, ki jó tanáccsal, akinek pedig az nem volt, mint például Vajaynak, csak szíp szóval, még az az okos Gaal Jenő is beszelt a Neuman szájával... Vajay védte öreg marhákat, a nagyságos pan Bottlik az összes marhabetegségeknek beszüntetését kívánta. Talan gondolja, hogy rendeleti úton is nem volna nem lehetséges. A gróf Karolyi Sándor nem nagyon vigasztalta bennünket, hogy azt mondja, nem sokat fogja érni a dolog. Mindenki beszílt, mindenki járta kedviben a tótoknak, csak a kis harangocska nem, amelyik a Dezső Banffy-nak van a kezében; az nem akarta tótul beszilni. Nem akarta csingilingit mondani.

Csenget vele Banffy, csak nem szólja.

- Zatraceni! - dörmögte a nagymiltóságú báró - cso je to? Harangocska nem adja hangot.

Fordulja ijedten a mi nyitrai Schoberunkhoz, a jegyzőhöz:

- Én megsiketültem, barátocskám.

Mondja neki a mi Schoberunk:

- Ne filj kegyelmes uram. Nye bojsza! Nem te siketültél meg, hanem a harang repedt meg keserviben. A szegény állatocskák sorsa miatt.

Úgy volt. A harang repedt meg.

- Ez rossz jel - dörmögte pán Krajtsik. - Szmrtý, szmrtý! (Marháknak nagy halála líszen.)

Nosza, hamar hoztak egy másik csengettyit. A Regele úr szaladta érte. Az aztán csendesen, szípen sírdogalta az egész ülés alatt. De szükség se nem volt rá, mert senki se nem van ellenünk. Lárma se volt, mély csöndesség volt, mint a temetéseknél.

Csak egyszer került ütközetre, mikor a pan Lajosko (a Bornemissza nagyságos úr) azt indítványozta, hogy a lebunkózott marháknak a halotti költségeit az állam fizesse. Úgy temettessenek el, mint a nevezetes emberek: ország pénzéből.

Az előadó és a kormány némi módosítással akarta ezt, de a tótok felkiáltottak:

- Szavazzunk!

Ott ültek szanaszét a Ház szélein, a Házban is a széleket szeretik, mint az országban.

Az elnök kérdést föltette:

- Azok a képviselők, akik a Bornemisszától a módosítást elfogadják, felméltóztatni álljanak.

Felállt az egész ellenzék. Naši kamarati. Felállt az Albertko Apponyi - oh de derék szál ember, mintha csak itt nőtte volna a Krivá alatt, oh de szép tót megvolna, ha tót anya szüli.

Felállt az Atzél Béla. As sem rossz ember mi tőlünk.

Hát egyszerre csak, mint mikor kukorica suhog, feláll a pan Ucsu is.

Igen az Ucsu, aki még mióta a világon van, soha fel nem állott miniszteri akaratnak a szeme közé. Bizonyosan az Ucsu valamelyik ükapja vezette a fehér lovat is pan Árpádnak. De Ucsu mégis felállt és rázta azt a nagy fejr fejét fenyegetőn, mintha mondaná:

- Zaplaty krajina, zaplaty. (Fizess ország, fizess!)

Erre a csodálatos látványra megtűrölgette a szemeit a Gyuri Kubinyi, a Valer Smialovszky és az osviceni pan gróf Pongrácz. Azután összenéztek. A szemeik azt telegrafíroztak:

- Vigyis!

Felforrt bennük is a jó vér és felálltak ők is. Ha már Ucsu is feláll, maradhat-e még ülve felvidéki követ?

Kormány megrezzent. Jéghideg futotta végig minisztereknek övék hátán, kezén, lábán, agyvelején attól a gondolattól, hogy az Ucsu van helyezve ellentétben kormánnyal. Hát ezért rázza az a rossz vénember tizenkét év óta folytonosan a fejét? Most látjuk már, mi gomolygott eddig benne.

- No, ez rossz jel - gondolta magában a Wekerle. - Az, hogy az elnöknek harangja megrepedt, az se jó, de hogy az Ucsu megtántorodott, azt már sohase nem lehetett volna elhinni. Az Ucsu erősebb volt a haragnál, és ő is elrepedt. Jaj nekünk!

Amint ott állottak a tót követek kevélyen, mint az erdei fenyők, hát csak egyszerre elkezdte magát háborogni a Tisza Istvánnak a lelkiismerete.

Krajszik szeme élesen fürkészte. Odalopózott a háta mögé mint Mefisztó és súgta neki:

- Te is vagy a mienk, Pista?

Tisza István lesütötte a szemét; habozott, tűnődött tanácstalanul, míg egyszer csak megpillantotta a Csernátonyt.

Ravaszok ezek a Tiszák! Mindjárt találta magának vigasztalást.

A Csernátony pedig egy cseppet se nem törődne a témával; gondolt talán magában: »Engem nem a beteg marhák választottak, hát semmi közöm hozzájuk.«

De dictum-factum nem lehet a dolgot csak úgy toldani. Annyian álltak fel, hogy immár azt kiabálta a Kubinyi:

- Vagyunk többség!

Amely szóra megindulának a jegyzők összeolvasni a szavazókat, s úgy tanáztatott, hogy a tótok hattal voltak többen.

Szvatopluk óta ez volt az első diadaluk; de ezt ma senki se nem irigyelte tőlük, mert betegek szegényeknek az állatjaik. Ökröske, tinócska mind köhög, bög, fuldokol odahaza, míg itten az elnök búsan kihirdeti, hogy az ország költségén fogják őket agyonverni.

Sírjál, sírassál őket kis harangocska az elnök keziben.

A VITA VÉGE

Ma végre beütött az első tavaszi nap (persze csak amolyan XII-ik rangosztályú tavasz), a Sándor utcán patakok folytak a felolvadt hótömegekből, a Meszlényi gomblyukában megjelent az első ibolyaszál.

A Ház folytatta a fizetésfelemelést és unatkozott. Közben megszavazta a maga februári fizetését és azután megint unatkozott.

Hévizy János a professzorokat vette pártfogásába (aminthogy igazuk is van). Remete Géza pedig, akit az egész ország ösmer a Borsszem Jankóbul, mivelhogy kikölcsonőzte az arcát Titán Lacinak, szidta a kormányt, de elfogadta a javaslatot.

A Ház pedig egyre unatkozott. A púroszok bágyadtan ültek a nagy Atzél-vacsora után. Kubinyi Györgynek le-leragadtak a szemhéjai, csak néha riadt fel idegesen kérdezősködve:

- Nem láttátok a miénk Smialovszkyt?

Bessenyei önalkotta klapanciákat dúdolgatott.

Hej, huj, galambdúc

Tegnap beszélt Issekutz!

Általában a hangulat jobb, szelídebb, mint volt. Hiszen ezek a púroszok voltaképpen jó gyerekek. Nem ártanak azok a légynek sem. Mindössze vacsorálnak; de ne tessék hinni, hogy emberhúst. Csak a rágalomnak van olyan bolond szeme, mint az elefánté. Az elefántokról azt mesélik, hogy a szemkarikáik olyan alkotásúak, amik hatszor akkorának mutatják nekik a tárgyat. A Brézelék szemei is ilyenek. Ezzel a szemükkel nézik a minisztereket s meghódolnak előttük, ezzel nézik a púroszokat és félnek tőlük. Ah, a Brézelék szemkarikái valóban csodálatosan vannak alkotva.

De mindez nem tartozik az ülés leírásához. Az ülés leírásához az tartozik, hogy mindössze negyven ember emelte bent a tisztviselők fizetését. A többiek otthon aludtak puha ágyukban. A padok üresen vicsorgatták a fogukat Bánffyra.

Bánffy pedig elkezdett mérgelődni, morogni:

- Mégis rettenetes, hogy csak ennyien vannak itt.

Mikor azonban Remete beszélt, amint hallgatja, hallgatja, hát egyszerre csak megint elfutja arcát a mérgelődés.

- Mégis rettenetes, ilyeneket beszélni ennyi ember előtt.

Hirtelen összerezsent, rajta kapta magát, hogy ellentétbe jött az egyik gondolata a másikkal és elpirult. Az imént kevésnek gondolta a negyven embert, most meg már a Remete beszédéhez soknak. Ej, ej, elnök úr, tessék az elméjét fegyelmezni!...

Félénken tekintett körül, hogy nem olvasta-e le az arcáról a gondolatait valaki? De se Horváth Gyula nem volt jelen, sem Horánszky, akik pedig a törzs olvasóközönségét képezik.

E pillanatban leült Remete. Az emberek szíve megkönnyebbült és megjavult. Megint a Lesseps sorsán kezdtek sajnálkozni. Remete alatt a Lesseps balsorsa elmosódott; senki sem törődött a tisztviselőkkel sem. Ah, az emberek igazán rosszak. Azon se tűnődött talán egyik sem, hogy »lejön-e hát mégis a király ebédekét adni?« Még az a rébusz se furkálta a fejeket, hogy mi könnyebb: »a főispánoknak kiirtani a kolerát, vagy kiirtani a belügyminiszternek a főispánokat?« mert valamit mégiscsak tenni kell. Ne, nem! Mindenki gondolata Remete körül járt. »Oh, bárcsak bevégezné már.« Hja, az emberek nagyon önzők.

És Remete bevégezte, s ki merne Remete után beszélni, bevégeződött hát a vita is. Az elnök bezárta végre ezen pall mall szószátyárkodást, mely napok óta tartott. Sokan beszéltek a javaslatához, akik nem is olvasták azt, és viszont e beszédek is sokan nem olvasták át, de polemizáltak ellenük. De ez már mindegy, a harcot meg kell vívni, hogy tessék-lássék odahaza, és hogy a kardok, vérték meg ne rozsdásodjanak. Ám nagy eredmények is *majdnem* voltak; kevés híja, hogy a Ház nem volt kénytelen elővezettetni az eltűnt időt - Issekutz számára.

Azonfelül voltak pozitív eredmények is. Szilágyi megverte Polónyit, Polónyi elutazott Szegedre, Eötvös megtette Perl öcsémet nagyságos úrnak, Miklós Gyula megint megnőtt egy fejjel (különben eddig is a legtehetségesebb fiatal politikusok közé tartozott), s végül ma a vita legvégén, de ez már inkább sajnálatos, még vér is folyt; mégpedig dr. Demjanovics Emil és a Komjáthy-pisztolyok nélkül.

Csávossy Béla háznagyot sebesítette meg a homlokán egy magától csapódó ajtó, vérbe borítva arcát.

A vita bezárása után Wekerle tartott pompás beszédet, kiemelve a javaslat intencióit, meglegyintve a rangkórságot és a bürokrácia túlzásait. Beszédje szinte elandalító hatást gyakorolt. Mind, mind nagyobb szónokká lesz ez a Wekerle, kit merész röpülésében mindnyájunk csodálkozása kísér. Csak egy kis kedvező idő kellene, hogy lángesze kibontakozzék egészben... Ah, ti az Ikarosz regéjét mormogjátok. Nem, nem! Igazi szárnyak ezek.

A jobboldal zajos tetszésben tört ki percenként, az az ígérete pedig, hogy az életet olcsóbbá fogja tenni, az ellenzéknek is megtetszett s hirtelen szétfutott a karzatra az asszonyok közé, ki a folyosóra is, ahol megyei főispánok jártak-keltek nagy csoportokban. Délután már bizonyosan tudják a szakácsnék is, a mészárosok, szatócsok és mindenki. A pékek kegyeletesen nézegetik zsemlyéik alakját (azokra volnának jók azok az elefántféle szemkarikák), a borbélyok rezes tányérai kétkedve csörömpölik: a borotválás olcsóbb lesz ezentúl. Megígérte a miniszterelnök... Megígérte, megígérte. A trafikosok fejcsóválva mondogatják: »Hm, a szivar ára is lemenne? De mit szól majd ahhoz a pénzügyminiszter?«

A miniszterelnök ígérete száll, száll sebesen mindenfelé, ahol szegény emberek laknak, a magánlakásokba, a kofák sátraiba, a bűrókba, a házmesteri odúkba, a szénkereskedésekbe, a gyógytárakba, a napszámos tanyákra, a fémbeváltó hivatalokba...

És ott - ott talán per associationem idearum - eszébe jut valakinek, hogy mindenekelőtt nem volna rossz ad normam fémbeváltó - egy ígéreteket beváltó hivatal kreálása.

A MAI ÜLÉS febr. 17.

Milyen csalódásokból áll az élet!

Mikor Szapáry behozta a Házba a sok fiatal mágnást, a szalonok fürge cotillon rendezőit, mindenki azt jósolta:

- No, ez bizony jó lesz. A kis grófok megkomolyodnak, beleszoknak az alkotmányba.

Hát jó is lett - csak hogy nem a grófok komolyodtak meg, olvadtak be politikusoknak, hanem a politikusok kénytelenek ömiattuk farsangolni. Míg az öreg mágnások a főrendiházban tanácskoztak, dolgoztak, addig a fiatal mágnások kedvéért három napra becsukta termeit a Ház, míg az utolsó farsang tart.

Ma végre hamvazószerda után újra fölvette a tanácskozások folyamát Bokross elnöklete alatt. Bánffy valahol Kolozsvárott farsangol.

Csendes, zajtalan ülés volt, mert az általános vitából már csak a szónokok nagyja maradt meg, a hivatalos zárszónokok, s ezek illedelmes, okos emberek, akik ritkán mondanak eredeti dolgot.

Nem is történt semmi figyelemreméltó incidens, se kint, se bent, ha csak azt nem vesszük, hogy a szolgák új libériát kaptak, s minthogy polgári minisztérium van és demokrata program, még egyszer annyi ezüst paszománttal kacskaringózva, mint azelőtt. A kapus hatalmas prémes bundájával, gyönyörű ezüstös kalpagjával úgy néz ki, mint II. Endre királyunk, amint a Szentföldre indul.

A mamelukok, mint az emésztő krokodilusok, mikor a víz partján sütkéreznek, végigülték a folyosó padjait és nagy lelki nyugalommal várták a szavazást. Csak a szélbalon volt izgatottság és hullámvás. Sokan vették körül Polónyit és sokan irigyelték. Mégis hallatlan szerencséje van - mondták. Mily könnyen sikerült egy katonai afférta szert tennie! Más ember hét évig utazhat keresztül-kasul hasztalan. Ő egyetlenegyszer mozdul el Szegedre, s íme onnan se jön üres kézzel.

Némelyek izgatottan várták az affér kimeneteléről szóló táviratot.

De a várakozást csakhamar háttérbe szorította egy még nagyobb várakozás.

A zárszónokok közül Eötvösre került volna a sor - körülnéznek, de Eötvös nincs jelen.

Kérdezik Károlyi Gábort:

- Hol a vezérünk?

Károlyi Gábor vállat von:

- Nem tudom.

Keresik a karzaton Perl öcsémet, hadd adjon felvilágosítást, de Perl sincs jelen.

A párt hüledez: »Mi lesz velünk?«

Üzennek telefonon Eötvös irodájába.

- Hol van a principális?

S felelik onnan:

- A Házban beszédet tart.

Tart bizony az ördögöt. Nincs annak itt se híre, se hamva.

Szerencsére jó, puhaszívú ember Bokross, kirántotta szégyenéből a szélsőbalt, mely záróbeszéd nélkül bocsáttatik vala máskülönben az urnához, Horánszky Nándort szólítván előbb a szólásra.

Horánszky Nándor aztán beszélt is hosszan, vontatottan, folytonosan az ajtókra pillantgatva, hogy jön-e már Eötvös; de Eötvös csak nem jött, egyre nem jött; Meszlényi kocsin indult érte, hogy megkeresse, élve, halva a Házba hozza.

Átkozottul kezdett fogyni a Horánszky beszéd anyagja, akadozott, nagy kitérőket tartott, de Eötvös még mindig nem jött meg.

Végre a legutolsó percben betört lihegve, kísérve Meszlényi által, aki diadalmas arccal eresztette előre, mintha egy bengáliai tigrist hajtana maga előtt.

Eötvös azután el is mondta beszédét, egypár humoros színt is vegyítve bele s azzal kiosont a tereméből egy oldalajtón, s a néptelenebb jobboldali folyosón elmenekült a városba. Vagy látják még, vagy nem látják már a szélsőbaliak tavaszig. Finálénak Wekerle egy briliáns beszédet vágott ki, mely elbűvölte a Házat s kedvet szerzett Szilágyinak is egy kis enyelgésre Horánszkyval.

Mikor aztán ennek is vége lett, az elnök föltette a kérdést, hogy akik elfogadják a javaslatot méltóztassanak felállni.

Felállt természetesen az egész párt. Púroszok és Brézelék, katolikusok és protestánsok. Felállt mindenki, még Hieronymi Károly is, aki ma lett hivatalosan képviselő.

A CÍMEK

Valami sajátos ösztön húzta be ma a Házba Éles Henriket. Már tíz órákor ott ült a folyosón. Érezte, hogy valami vonzó fog történni.

Ugyancsak korán jött ma be Urbanovszky is, fekete kabátba öltözve s egy levelet szorongatva a kezében, nyitott be az elnökhöz.

- Jó reggelt, Ucsukám, mit hoztál? - fogadta Bánffy Dezső.

- Nem vagyok én Ucsukám, hanem vagyok egy hírnök, egy üzenethozó, vagyok a Noé galambja.

- Galambnak elég fehér vagy, de a zöld ágat nem látom a szájadban. (A szájában egy virginia csutka volt.)

- Aranyágot hoztam nektek, egy mandátumot. A Popper báró lemondását a képviselőségről.

Nosza, egyszerre népszerű ember lett Urbanovszky. Húszan is körülvették. »Édes aranyos Ucsukám, hát mért mond le? Ejnye de okos ember? Mik a motívumai? No, ez érdekes és örömdetes.« Denique nem szükséges éppen meghalnia valakinek, hogy hasznos legyen.

A »kimaradottak« délfelé gyűlni kezdtek a Popper-esetre, mert addig kiszivárgott a városba, de Ucsukák így szóltak zordonan:

- Ott csak egy nagy renoméjú tót jöhet ki.

Ezalatt bent a tanácssteremben nagy dolgokat mozgatót Helfy, határozati javaslatot nyújtva be, hogy a kormány törölje el a titulusokat.

A Ház grófjai, bárói és kamarásai nagy szemeket meresztettek Helfyre, s egyszerre eszükbe jutott némelyiknek Arany János széljegyzete, melyet Helfynek egyik újságán, a »Magyar Magyar«-on találtak:

*»Helfy Ignác csámpás
Sohase lesz Lámpás«*

De mindenesetre az akar lenni. Szelíd szemei vérbe borultak, s hangja fölvette a Robespierre allűrjeit:

Szilágyi Wekerléhez hajolt:

- Mit szól kend ahhoz?

- Majd mindjárt elmondom.

S valóban, Wekerle helyezte a címkórság elleni törekvéseket s megígérte, hogy ez irányban is kiterjeszti idővel működését. (Lásd a múlt vasárnapi számunkban az ígéretbeváltó hivatal kreálásáról szóló karcolatunkat.)

Erre aztán egész ostrom indult meg a nagyméltóságú, méltóságos, nagyságos és tekintetes címek ellen, Szalay Imre volt a legmohóbb címtörő. Madarász is előszedte a hajdani debreceni országgyűlés hangját, fagyos volt és fennhéjázó. S mégis sok derűtséget aratott.

A simulékonyabb képviselők már ezalatt is használni kezdték az új helyzetet s megrohantak egy-egy minisztert vagy államtitkárt a folyosón:

- Mikor nevezed már ki polgártárs azt a szép polgártársnét, akit ajánlottam?

Tiszának is megvitték a hírt a folyosóra, hogy vége lesz immár a »kegyelmes« címnek.

- Jobb is szeretném - felelte -, ha ifjú úrnak szólítanának.

Csak a nagy demokrata Beksics csóválta a fejét:

- Nem jó lesz ebből. Új merénylet a demokrácia ellen. Mert mi készül? Eltörlik a címeket, de a Károlyi István nagy uraságát nem vehetik el vele, hanem a mi kis uraságunkat veszik el.

Így szólt és hazament erről a tárgyról broszúrt írni.

A cím és a professzor vita, valamint a szavazás föltevése (mert nagy labirintusba jutott ebben a szegény elnök) kitöltötte majdnem az egész ülést, míg végre megtörténtek a szavazások a következő eredménnyel.

A »rangosztály« (a professzorok sérelme) eltemettetett s helyébe a díjosztály jön.

A címek ellenben egyelőre maradnak, mert a jobboldalról a Helfy határozati javaslatára csak Pap Samu és Boncza Miklós önagyságaik szavaztak.

MÉG MINDIG TART A VITA

Az unalomig húzzák a tisztviselők fizetésének emeléséről szóló javaslatot a képviselő urak. Sűrű egymásutánban kelnek fel a szónokok egyes hivatalnoki osztályok érdekében módosításaikkal vagy ellenvetéseikkel. Előreláthatólag ennél a javaslatnál fogunk kitavaszkodni.

Szinte látni, amint Y. vagy X. szónok fölkel, miféle deputációk jártak nála; öreg írnokok csoszognak ki ennek a szavaiból, a tanárok rátartósága, a bírák dölyfe rezeg ki amazéból. Pedig kár a sok beszédért! Szerencse csak igen ritkán kíséri a javaslat »javítóit«.

Nem mindenki ér el olyan sikert, mint gróf Batthyány Tivadar, hogy egy szerencsés beszéddel egyszerre nagygyá teszi Fiumét. Ott ül boldogan padjában, megleégedetten simogatva szép fekete szakállát, mely odaragasztottnak látszik, mint a színpadokon.

Körülötte nem messze unatkozva bólingat bulldogszerű fejével Veszter Imre, a baloldalon pedig Krajtsik látható behunyt szemekkel, a sok hallgatástól megmerevedve. Azt hinné az ember, meg van halva, pedig csak alszik. Ami körülbelül egyre is megy Krajtsiknál. A különbség csak az, hogy most halála előtt napidíjak mellett alszik, halála után pedig napidíjak nélkül fog aludni.

De ha nem alszik is, spleenben szenved az egész Ház. A padokban, kivált délelőtt, mindössze néhány ember lézeng s azok is levelet írnak, ki a feleségének, ki a választóinak. Ólomsúly nehezedik a kedélyekre. Az egész világ végtelenül üres, de mily üres...

Nincs napfény, nincs virág, nincsenek csörgő patakok, susogó erdők, szökellő gazellák se Alpesekek, se tavak, nincsen az egész világegyetemben egyéb, csak hivatalnokok s ezeknek a különböző elhelyezése XII díjosztályban. Borzasztó ez!

Beszél Boros Béni, beszél Schwicker Henrik, beszél Várady (Oly fiatal férj és már beszél), beszél Horánszky (Ugyan hogyan beszélne Horánszky?), sőt beszél még Simonfay János is. S minden szó úgy hangzik erről a meggyűlölt témáról, mintha szögekkel vernék a hallgatók koponyáját: kopp, kopp, kopp, kopp, s hovatovább tart a vita, tompa zsongásba foly össze.

A Ház azon része, amelyik nem beszél és nem ír, örök vándorlásban van, ki a folyosóra, be a folyosóról. Jönnek-mennek anélkül, hogy tudnák, miről van szó. A csengettyű hangjára rohannak és szavaznak, de nem tudják, miféle módosítás ellen. Óh, hány módosítást temetnek el könyörtelenül mindennap!

A folyosó az újabb események megbeszélésének a fóruma. De vannak is most új események! Atzél Béla még mindig benne él a farsangban. Farsang van, tehát nincs politika. Elhanyagolja a púroszokat s nem szövi tovább görög alakjai számára a kitervelt drámákat. Alig törődik már Kalkhasszal (Szilágyi Dezsővel) pedig az éppen most is csatatűzben van; Polónyi és Apponyi ellen vagdalkozik.

Nyájasan köszönti Xenophont (Schvarcz Gyulát), hivatali állást keres Darányi Ignácnak - egyszóval megszeli.

De hogy a napirendre térjünk, igazi szerencse e békülékeny időben, mikor még a Polónyi és Apponyi is meghajlik az igazságügy-miniszter azon tulajdonsága előtt, mellyel a protekciónak nem tár ajtót, hogy rendületlenül megmarad Horánszky ellenségnek, s így az ülések végén örökké felfrissíti az ellankadt képviselőket egy kis birkózás kettejük közt.

Rendszerint Horánszky marad a földön fekvő. De ezen szerep nem jár nála olyan jó következményekkel, mint egykor Anteusnál.

Az mindig erősebb lett, valahányszor földhöz ütötték, Horánszky pedig csak gorombább lesz.

Pedig ezen a téren már eddig is az első rangosztályba volt sorozható.

ILLUSZTRÁLT POLÉMIÁK

A tíz órára összehítt ülések már emberemlékezet óta nem nyíltak meg tíz órákor. Aminek oka főleg képviselők hiányából származik. De néha előadó sincs, sőt nincs miniszter sem. Bánffy Dezső úgy küldözgeti a jegyzőket, mint egykor Noé a galambokat.

- Eredj fiam, Béni, nézd meg, vannak-e már itt?

Visszajő őszinte búskomorsággal:

- Csak az öreg Madarász csoszog künn.

Kiküldi kisvártatva Molnár Antalt, bosszúságtól érdes hangon.

- Ugyan nézz utána, vannak-e már többen?

Molnár nagy diplomata, lassú részletekben jelenti a rossz eredményt.

- Most már többen vannak, kegyelmes uram.

- Hányan?

- Még egyszer annyian.

- Hogy érted ezt?

- Úgy, hogy Ucsu is megérkezett. Nem csuda, öreg ember, nem tud már aludni ilyenkor.

- Azaz ketten vannak odakint?

- Igenis, kegyelmes uram.

Az elnök órája egy fertályt mutat tizenegyre. Türelmetlenül méregeti lépteivel az elnöki szobát, melynek faláról gúnyosan vigyorog rá a Péchy Tamás képe.

A szolgák új ruháikban mind ott ácsorognak a korridoron s nagyon megöriülnek, ha valaki megérkezik. Kívül a kapus már messzire kémleli a vidéket s vidámon kiált be.

- A Kubinyi úr jön a Múzeum Kávéház sarkán!

S egy pillanat alatt elterjed a Ház összes helyiségeiben:

- Jön a Kubinyi, jön a Kubinyi!

Végre fél tizenegyre már annyian vannak, hogy meg lehet valahogy az ülést nyitni, miután előbb a whip összehívogatja a jelenlevőket, kit az olvasóból, kit a büféből, még a kályhalyukakba is betekint, hogy nincsen oda valahogy bebújva Pap Géza.

Délfelé aztán többen is jönnek, de a tanácssteremben unalmas, csak a folyosó lesz teltebb. A csengettyű sikongat, hívogat, de már a csengettyűnek sincs tekintélye.

Ebből az ideából indult ki a leleményes Andreánszky Gábor báró, s tromfnak a Tisza István arra a mondására, hogy a »munkás pártot nem hagyják dolgozni«, bevitte a Házba az ő pokoli masináját s lefotografírozta a mamelukság egyik, máskülönben igen kies vidékét, a Bethlen András mögötti padszakaszokat.

A kép elkészült és sok példányban osztották ki tegnap, tegnapelőtt.

Valóságos csendéleti kép.

Gróf Bethlen András ott ül piros székében gondterhelten, ráncos homlokkal, írásaiba mélyedve; a fekete tárcá mellett hever.

Mögötte közel és távol senki sincs. Üresen, rémletesen tátongnak a padok, mint egy állkapca, amelyből a fogakat kiszedték. Csak messze, nagyon messze látszik egy mameluknak a háta. Ez bizony a derék Pongráczé, amint éppen kifelé iparkodik.

S ennek a képnek az a neve: »a munkás párt«.

Mikor a kép megjelent, mindenki mosolygott. Tagadhatatlanul jó ötlet. Maga a miniszterelnök is azt mondta, mikor ránézett:

- Hú tájkép, meg kell adni.

Csak a harcias Miklós Gyula gondolkozott másképp:

- Mit? Hát már ti fotográfiákkal akartok polemizálni. Jó, én így is felveszem a harcot.

S nosza, ment rögtön egy küldött Ellingerhez (mert a szabadelvű pártnak nincs ingyen fotográfusa), hogy jöjjön el a gépével lóhalálban - visszaadni az ellenzéknek a tromfot.

Mire aztán tegnap Ellinger is lefotografizta a karzatról a szélsőbalnak első szakaszát.

Szakasztott olyan kép, mint a »munkás párt«. Legfeljebb fotográfiának jobb - de drámai hatásra mindegy. Egyedül ül Madarász apó, mint Karthágó romjain Marius és figyel, hallgatni látszik a »tenger mormogását«. De a tengerből semmi sincs. Minden ki van halva. Egy élő lélek sincs köröskörül...

Ennek a képnek az lesz a címe: »Az ostromló tábor«.

És ha egymás mellé állítják valamikor a kettőt, bátran alája írhatják az utókor számára:

»Így nézett ki a földművelési vita 1893-ban Magyarországon, amely ország szerette magát par excellence földművelő államnak tartani.«

ARANYFÜST

Összevesztek-e a püspökök vagy sem? Ez dominálta ma a folyosót. S míg Pap Elek beszélt, mindenki Dessewffy püspököt dicsérte és Meszlényit...

- Hja, hja, a dzsentriből kellene a püspököket kinevezni. Akkor egészen másképpen néznének ki...

A kálvinisták önérzetesen szorongatták egymás kezeit, s jelentőségteljesen kacsintottak egymásra:

- Minden jól megy!

A bal sarokban az öreg Pulszky fejtegette a helyzetet:

- Az egész egyházjogi reform olyan, mint a regényben a hősnő; már az első fejezetnél látjuk, hogy célt fog érni, biztosan tudjuk, hogy házasság lesz a vége, csak az a kérdés, hogy *hányadik lapon?*

Valóban, esetleg még sok akadályon és kalandon kell átmennie. S ha a demokratikus érzésű apa, az alsóház, ráadja is a szankciót, még hátravan a méltóságos nagymama, a főrendiház. Sok víz lefolyik hát még addig a tiszai ármentesített területeken, míg az első párt összeadja az esztergomi polgármester.

De addig is jólesik tudni, hogy a püspökök összevesztek. Ezen éldegéltek Kiss Alberték, Láng Lajos meglegedetten pödörgette szőke bajszát (melyről a Nemzet azt írja, hogy »szép«, a Pesti Napló, hogy torzonborz). Ezen merengett Wekerle, ki szívesen hisz a csodákban. Hiszen

az ő élete is egy csoda attól a naptól kezdve, mikor hivatali főnöke, az öreg Buzetzky, azt mondta neki mint kezdő tisztviselőnek:

- Nem magának való ez, öcsém: keressen más pályát, itt nincs jövője.

Eltekintve azonban attól, hogy vajon összevesztek-e a püspökök vagy sem, ma a Ház a földművelési tárcát tárgyalta, minélfogva érdekesítő ülés volt.

Amit nem is kell és nem is lehet mással indokolni, mint azzal, hogy Pap Elek háromszor beszélt. Mikor harmadszor felszólalt, a várakozás a tetőpontjára hágott, vajon fel fog-e még szólalni negyedszerre is?

De nem szólalt fel. S a Ház roppant meglepődéssel oszlott szét kettő után, részint azért, mert Pap Elek háromszor beszélt, holott beszélhetett volna négyszer is, és mert a püspökök összevesztek.

Ah, de csak füst volt mindez, csak füst volt. Mire a képviselők eloszladoztak a város különböző részeibe, már akkorra hallhatták morogni zakatolni útközben az esti lapok gépeit, melyek nyomták már, minden reményt elfújva hirtelen, a két hírt, hogy Pap Elek még húsz tételhez van felírva és hogy a püspökök még mindig össze nem veszték.

AZ ÖREGEK

Ma megint két öregúr szerepelt a t. Házban. Az egyik a »fejedelem«, Kemény János. A másik a hajdani »jó öreg Péchy«, akiből rossz öreg lett vén napjaira.

Ritka ellentétei egymásnak, de mind a kettő magyar típus, nemzeti vonásokkal.

Az egyik sohasem volt semmi, pedig minden lehetett volna; a másik minden volt, miniszterségig, házelnökségig vitte, pedig nem volt való egyiknek se - még öregembernek se való.

Alig egy hónapja hosszan leírtam az utóbbit e rovatban. Marón, keményen.

Azt írtam róla, hogy nagyon-nagyon öregszik. De nem volt igazam. Most azt találtam, hogy fiatalodik.

A másik öreg, Kemény János, mert bölcsőbbé lett, mióta az öregség utolérte.

Kemény János ritkán szól (kivált mióta párjavesztett lett Szontágh Pál kimaradásával). Igazi jószágos öregúr; az esze olyan, mint az őszi napfény, csillog, fénylik, megszépíti a tájat, de az érlelésre már nem vállalkozik, valljuk meg, hogy rest is egy kicsit hozzá. (Hiszen ráragadhatott Szontágh Páltól.) Kemény János azt mondja: - Ti, fiatalok, szerepeljetek.

- Én majd csak gyönyörködöm bennetek!

Igazi fejedelem, mert mindent elért, amit kívánt. Ámbátor mégsem ért el semmit. Nincsen családi vasútja, nincs rendjele, nem banktanácsos sehol, nem kínálták meg miniszteri tárcával és nem haragszik, hogy nem lett számvevőszéki elnök. Nem frondeurkodott sohasem, nem gyűjtött pártot, meglegedett a maga Zeykjeivel. Azok előtt morogja el, ha neki valami nem tetszik.

Egyébként csendesen, szerényen várja, mit tologat elő az idő, egy bölcsnek a nyugalomával és szelídségével. Várakozás közben természetesen néha kalabriásozik is.

A tanácssteremben nem szeret ülni: »sok bolondot kotyognak ott«, ahelyett a folyosón üldögél, s nézi a hullámzó képviselőket, beszél velük s hírt vesz a bent történő dolgokról, úgy tekintve a Ház valamennyi tagját, mintha azok mind az ő gyerekei volnának; csak néha-néha dörmögi valamely vásottabbra:

- Ejnye a pernahajder!

De azért ezeket is szereti. Hiszen a mostani felszólalása is éppen atyai indulatból származik. Az öregúr szíve a »bajba keveredett« gyerekein esett meg. Azokon, akiknek a fizetését lefoglalják azok a csúnya, rossz uzsorások, s akiknek emiatt a kegyetlen házszabály elveszi a mandátumaikat. Ezeken a fiúkon kellene segíteni. Ezekkel a kutya se törődik. Ezeknek a nagy fizetés se használ. Az is csak az uzsorásoké lesz. Hiába emeltük... No, én bizony nem engedem.

És az öregúr felszólalt tegnap, de indítványa, hogy a fizetések lefoglalása ne alterálja a mandátumot, csak ma került tárgyalás alá.

A »Ház« az ezer forint emeléssel a lajbizsebben, derült világításban nézte a világot, kivált, mert Tisza is helyeselte Kemény indítványát, felhangzott a helyeslés az egyes szónoklatok után.

- Elfogadjuk!

Sőt Károlyi Gábor látván az engedékeny hangulatot, még tovább ment, új indítványt téve, hogy ne lehessen lefoglalni se.

- Egy privilégiummal több vagy kevesebb - morogta Latkóczy.

- Helyes! Helyes! - hangzott minden oldalról.

Wekerle megrezzent, és minden gombot mogorván begombolt a kabátján. Istenem, istenem, mi fog még következni?

De az »ingyen vasúti jegy« s egyéb más kolláció nem bontakozott ki. Helyesen. Hadd legyen még valami kívánnivalójuk az utódoknak is. Ne csináljunk meg nekik mindent!

A javaslat tehát letárgyaltatott délig, a Károlyi indítványát előbb még a jogügyi bizottsághoz utasították, de a Keményé már ma elfogadtatott. Mondta is az öregúr, nagy vígan dörzsölgetve kezeit a folyosón:

- Úgy, úgy gyerekek, de azért mégis jobb nem csinálni adósságot.

Déltájban az indemnityt vették elő, s itt a szokott ceremóniás személyek Hegedüs, Helfy és Horánszky után Péchy bontotta ki a púrosz zászlót.

Nagy beszédet mondott. Azaz hosszút.

Schwarz Gyula a régi görög világ emlékein merengve, meg-megmozdult nyugtalanul.

- Mi bajod Gyulácskám?

- Zavar a gondolatomban. Alig várom.

- Mit?

- A Párkákat - felelé.

Ah, a Párkákat! Hogy leereszkedjenek ollóikkal az Olümposzról és lebbenő léptekkel, zajtalanul a háta mögé lopózva, elmessék a beszéd fonalát.

De a Párkák elfeledkeztek Péchyről. A jó Xenophón hiába várta őket.

A Ház különben élvezett. A mameluk-had fiatal raja csúfolódott az öreggel. Nevetgélt, belekiabált. Néha egy-egy bántó röhej hasította meg a levegőt. Vajay és Hock tapsoltak, lelkesültek, Wekerle vastag ajkán szánakozó mosoly szaladgált.

Haragudni senki sem haragudott. Ki is haragudnék Péchyre? Igazágtalanság lenne az. A hiúság is szenvedély. Nem tehet róla. S végre is a legártatlanabb szenvedély, mely nem árt másoknak, csak az illetőt teszi nevetségessé. Péchy mindössze akar valamit. Ah istenem, hát mi van ebben? Kérditek, mit akar? Nos, mindent akar? Babért, éljeneket, bosszút, szerepet és mindent, mindent... Akar és akar egyre, akar ébren és alva, lehető és lehetlent.

Csak Beksicset tüzelte a meglehetősen zagyva beszéd, a logika ítélőszéke előtt elszabadult teóriák és politikai megfigyelések, gyermekigazságok s felületes axiómák.

Beksics a mediumon állt, s ugyancsak érdekes volt a nagy publicista haragos fenyegetéseit hallani.

- Megölöm reggelre ezt az embert - szisszen fel az egyik hamis adatnál.

Egyik fiatal képviselő elhalványodva súgja nekem:

- Mit beszél Beksics, az isten szerelméért?

- Ejh, semmit - feleltem mosolyogva. - Hogy cikket ír holnap Péchyről a »Pesti Hírlap«-ban.

Péchy továbbszötte »nagyszabású« érveit s eljutott ahhoz a ponthoz is, hogy az egyházjogi kormánypolitika zátonyra kerül a főrendeknél.

- Akkor felgyújtom az országot! - suttogja Beksics fanatizmussal.

Egy másik fiatal képviselő remegve húzódik el tőle:

- Hallottad, mit mondott Beksics? - súgja fázósan, rejtélyesen.

- Hallottam. Mondja, hogy egy cikksorozatot ír majd a »Nemzet«-ben.

- Ah!

- Nos, igen. Ez csak afféle stílus. Beksics nem gyilkos és nem gyűjtogató. Az öreg Péchynek se esik semmi baja, és az országot se szükséges biztosítani az elézés ellen. (Pedig Beöthy Aldzsi már kezdte hegyezni a füleit.)

Egyszóval megnyugtattam a Beksics szomszédjait, de csak Beksicsre nézve, mert a beszéd csak folyt szakadatlanul, míg végre két óra felé megjöttek a Schvarz Gyula párkái és elválasztották az öreget az ő galandférgétől.

Kritikát nem írok e beszédre. Mert zseniálisabbat nem tudnék írni a »Nemzet«-énél, melyet alább közlök két példányban, úgy, ahogy a Nemzetben megjelent és visszafelé fordítva, hátulról.

»Beleesik (t. i. Péchy) abba a kategóriába, mely a 30 éven aluli kormánypártit s a 60 éven felüli ellenzékit nem sorozza a rendes emberek sorába.

Valami fáj az öregúrnak.

Talán az a kis csengettyű, mely immár nem az ő markában csilingel, s e miatt, a szokás rabjaként, belekapaszkodik a nagyharangba s félreveri.

Pedig hát nincs tűz, legföljebb a gyöngye szemű öreg Tamás, s az ő legújabb prófétája, Horánszky Nándor hajlandók a liberalizmus hajnalpírját égésszámba venni.

Az öregúr sok mindenben tamáskodik, ami egészen hozzáillik az ő specialitását képező politikai lutheránusság -hoz.

Legalább mind ez ideig példátlanul áll a parlamentek történetében, hogy egy politikus bizalmatlanságból fogadjon el valamely kormányjavaslatot.

A legnagyobb baj különben az, hogy a jó öreg újságolvasással foglalkozik, ami bizonyos fokú ifjú- vagy aggkori naivitás mellett határozottan veszedelmes időtöltés.

A kritika nélkül bevett nyomtatott betű ama szellemi táplálékok közé tartozik, melyekről minden népszerű egészségtani kiskatéban írva található, hogy megárt .

A nagy szpícs elején megfeszült figyelem továbbad, mint az esőverte juhbél megereszkedett, aztán mind zajosabb derűtség vibrált át rajta, s végezetül a személyes kesergésnek minden maestoso nélkül való adagió -jánál általános melankóliába vezett.

Ímhol, minden mulandó az ég alatt.

Pasquino«

*

»Ímhol, minden mulandó az ég alatt.

A nagy szpícs elején megfeszült figyelem továbbad, mint az esőverte juhbél megereszkedett, aztán mind zajosabb derűtség vibrált át rajta, s végezetül a személyes kesergésnek minden maestoso nélkül való adagió -jánál általános melankóliába vezett.

A kritika nélkül bevett nyomtatott betű ama szellemi táplálékok közé tartozik, melyekről minden népszerű egészségtani kiskatéban írva található, hogy megárt .

A legnagyobb baj különben az, hogy a jó öreg újságolvasással foglalkozik, ami bizonyos fokú ifjú- vagy aggkori naivitás mellett határozottan veszedelmes időtöltés.

Legalább mind ez ideig példátlanul áll a parlamentek történetében, hogy egy politikus bizalmatlanságból fogadjon el valamely kormányjavaslatot.

Az öregúr sok mindenben tamáskodik, ami egészen hozzáillik az ő specialitását képező politikai lutheránussághoz.

Pedig hát nincs tűz, legföljebb a gyöngé szemű öreg Tamás, s az ő legújabb prófétája, Horánszky Nándor hajlandók a liberalizmus hajnalpírját égésszámba venni.

Talán az a kis csengettyű, mely immár nem az ő markában csilingel, s e miatt, a szokás rabjaként, belekapaszkodik a nagyharangba s félreveri.

Valami fáj az öregúrnak.

Beleesik abba a kategóriába, mely a 30 éven aluli kormánypártit s a 60 éven felüli ellenzékit nem sorozza a rendes emberek sorába.«

Üdvöz légy szerencsés Pasquino, ki eltaláltad a fönséges formát e szerencsétlen kuruc aggastyánt tönkretenni. Akarva tetted-e ezt vagy csupán véletlenből, egyre megy. Ám ha szűk terünk engedné, hogy a Péchy beszédjét is ilyen alakban közölhessük előlről hátrafelé s hátulról visszafelé - az olvasó láthatná, hogy az úgy értelméből, logikai egymásutánjából, mint politikai súlyából éppen semmit sem veszítene.

Sőt volt a beszédjében egy mondat, az hogy »elfogadom az indemnity«-t, ami sokkal jobban esett volna ki, ha nem a beszéd végén, hanem a legelején mondja - de természetesen a beszéd nélkül.

De mindegy, a megtörténteken nem lehet változtatni. Péchy halad elementáris végzetességgel a maga különös sétaútján, az elnöki széktől körbe, egyre körbe, le egész a habaréki gránicig, aztán tovább és újra tovább - ki tudja mikor és hol fog megállani?

Nem vagyunk kíváncsiak. A történelemre nézve irreleváns. Csak azért hoztuk egy kalap alá a két most szerepelt öregurat, hogy elmondhassuk, milyen derék *két politikust* lehetne belőlük csinálni, a kettőt összekeverve. János úrnak kellene valami a Tamás úr *akarásából*. Tamás úrra pedig ráférne valami a János úr józan bölcsességéből...

A MAI ÜLÉS márc. 9.

Még szinte zsong-bong a levegőben, mint a harangszó főséges zúgásának távoli rezgése, a Csáky tegnapi beszédje, melyre nem »öt perc«, de huszonnégy óra sem volt elegendő szünet.

Mintha maga az Igazság járt volna tegnap a teremben a maga becsületes, bátor ábrázatával, egyszerű ruhájában. Még most is látni véljük ott hatalmas árnyékát. Elfog az ígélet. Még most is ott ül ez a beszéd a kedélyeken.

De az ülés prelúdiuma egész más. Ámbár a keresztényekre rosszul kezdődik. Elnök bemutatja a Popper képviselőjének, Lánczy Leónak megbízólevelét, s maga Lánczy Leó is megjelenik.

- Ah, az új képviselő! - mutogatják.

S mindenki örül, hogyha már okvetlenül egy Lánczynak kellett lennie - hogy az nem a másik Lánczy, akit a történelem Lánczy az »unalmas« néven fog emlegetni.

S amint ott jár-kél, szemükbe szökik a jövő képe, amikor ebben a teremben ott fognak ülni tarkán a Rotschild, Hirsch, Schossberger által beküldött képviselők, hogy a Szent István alkotmányát átkorrigálják...

A napirendek első tárgya a képviselői fizetéseknek lefoglalhatatlansága volt. De a jogügyi bizottságban, ahová a Károlyi Gábor indítványát száműzték, úgy látszik többségben vannak a felperesek, akik a lefoglalást ajánlják.

Az országos hírű közbeszóló méregbe jött s nagy derűtséget keltő leleplezéseket tett a papokról, jogászokról és kártyásokról.

Az üléseket a kártyások miatt nem lehetett meghosszabbítani, mert vége lenne a délutáni tarokkpartinak.

Nagy zúgás keletkezett erre. Úgy látszik, ezek vannak a legtöbben.

- Nem illendő kifejezés képviselőkre - kiálták többfelől.

- Tartsa fel az ujját, aki nem kártyázik! - vágott vissza Károlyi.

Szétnéztünk az írói karzatról, az egész félkörön hát mindössze négy-öt képviselő tartotta fel tréfás kacagással az ujját. Azok közt is Demkó Pál volt az egyik. Azután a papoknak fordult, akik az egyházjogi reformokban akadékoskodnak illetéktelenül.

- Mert minket az érdekel a legjobban - szólt Vajay.

- Hallgasson! - ellenveté a szónok gúnyolódó, metsző hangján. - Maga nem házasodik!

Végre az ügyvédeken üt egyet, amivel Polónyt provokálja, ki arra figyelmezteti Károlyit, hogy az ügyvédeknél, papoknál és kártyásoknál is többet ártottak az országnak a mágánások.

- Hozzájárulok - kiált fel édesdeden.

De a Ház nem járult a Károlyi határozati javaslatához - s így a képviselői fizetéseket ezentúl is le lehet foglalni.

Eddig volt a prelúdium. Most következett a »hadjárat«, a közoktatási tárca költségvetése, de valójában egyházi vita.

Kakasok, akik a dühöngő szélben, mely a Ház ajtait szinte feszegeti, ott csikorogtak szerteszét az országban, a protestáns tornyokon, ébren legyetek kakasok!

Az első jel meg van adva. Az első lövés ma megtörténik.

Latkóczy Imre kezd beszélni. Nyomott körteképű szikár ember, kinek gyér haja csak kertészeti berendezéssel borítja el fejét, mint a folyóka. De belül nem olyan szegényes ez a fej. Erős judícium, tudás és logika jellemzi. Különbözik nem is új ember a pártban, már a harmadik országgyűlésen szerepel jó irányban s elég sikerrel, úgyhogy már ma is feltehetné a »selyem sapká«-t - a parlamenti karrier egyetlen szimbólumát.

Ma különös lendülettel beszél, mert hangja egyébkor monoton, színtelen, mint a »drága Nyitra« kopár hegyei. Katolikus volta nem nyomja el, nem homályosítja el szellemének üde röptét. Fejtegetései nyomán arra a következtetésre jut, hogy a házassági törvény szabályozása az államot illeti.

- Ki bízta meg vele az államot? - röffen fel Vajay, akit Károlyi Gábor mellett olyan szeretetben tart a szélsőbal egy része, mint valami szépen éneklő madarat.

- Azt nem a papoktól kérjük - rivall rá kivörösödve a haragtól Madarász József.

Latkóczy tovább beszél. A párt egyre jobban melegszik.

Vagy hova is beszélek én most pártról? Nincs többé párt. Vagyis nincsenek többé a tisztelt Háznak *oldalai*. Egy-egy »helyeslés« jön a szónok háta mögül, egy másik átellenből, egy harmadik egészen messze földről, a szélsőbali határszélekről, egy negyedik talán a Károlyi Gábor tözsomszédságából, de természetesen nem őtöle - míg ellenben a kormánypárti szónok közvetlen közelében kedvetlen zúgás morajlik át Saint Germain felől. (Úgy nevezik a Ház egyik padszakaszát, hol sok fiatal grófocská ül, s hol finom rezedaillat terjeng.)

De ím egyszerre átváltozik a helyzet. Latkóczy után a kis Győrffy Gyula áll fel. Azazhogy ezentúl már »nagy« Győrffy Gyula - mert »ötperces« beszédet sikerült mondania, melyet ritkított betűkkel fog a »Magyar Állam« közölni.

Győrffy Gyula kedves ember. Mindenki szereti, még a papok is, de csak bizonyos okból. Ő is szeret minden jót, még a liberalizmust is - de csak bizonyos fokig.

Ügyes, mert székel, és mert ügyes, nem mászik be az ultramontanizmusba nyakig, hanem csak lábfürdőt vesz benne.

Simán, szépen, szimpátiákat fogdosva tárgyalja az egyházi reformokat ellenzők álláspontját, belevegyítve a politikai szónoklat művészeibb finomságait, rafinériáit is beszédjébe.

- Veszélyes szónok - mondák a folyosón.

De akadtak pártfogói is:

- Igen, mert ti is úgy vagytok vele, mint a szúnyog, aki »állattan«-t írt s a farkast, medvét a szelíd állatok közé sorozta, mivel az nem bántja a szúnyogot, hanem a szegény pókot tette meg ragadozó állatnak.

De a folyosó hamar néptelen lett, híre kerekedvén, hogy Szapáry László kezd beszélni.

Ah, a kis Szapáry László. A szép halovány grófocska, a nagy, égő, rejtelmes fekete szemekkel, akiért annyi karzati kisasszonyszív jön dobogásba. De már azt csakugyan érdemes meghallgatni.

Szapáry László eleven, mozgékony alak. Kellemes modorú, eszes fiatalember, de talán papok nevelték és sokat lehetett vallásos asszonyok társaságában.

Ő volt az első kilépő a szabadelvű pártból - képezvén törzsét annak a pártnak, mely még nem tartozik sehova, s mely most Asbóthtal három személyre dagadt.

Mai felszólalása ultramontán szellemű volt. Annyira szűzbeszéd, hogy szinte Szűz Mária-beszéd. Kár, hogy a fiatal főúr (kiben van elég jóakarat és tanulmány, valamint dicséretes érdeklődés a közügyek iránt) ilyen erősen vágta be az ajtót maga előtt.

A Ház hangulata kedvezőtlen volt reá nézve, beszédje nem aratott tetszést, s szinte szerencse, hogy gyenge hangja miatt alig lehetett hallani.

Azt a kifejezést, hogy a házasság szentség és fel nem bontható, egy cinikus közbeszólással ríposztírozta Károlyi Gábor.

- A pápa mégis felbonthatja, ha megfizetik!

Egy másik kifejezését pedig, hogy a nemzetiségiek azt mondhatják ránk: »Elraboltátok már a nyelvünket, most a vallásunkat is el akarjátok rabolni«, ingerült zúgás követte.

A szónok elfelejtette a nagy keresztényiességtől, hogy ő Szapáry, magyar főúr, s eszébe nem jutott, hogy ezt a mondását szórt betűkkel nyomathatja le a »Tribuna« izgatószernek.

A Ház mozgott, zúgott, mint egy háborgó tenger.

Károlyi István gróf ingerülten mozdult meg s harsány hangon mondá, az egész teremben hallhatón:

- Nem kell katolikus társaságokat alapítani!

Mire fölhangzott az éljenzés zajosan meg-megújulva.

Károlyi Istvánnak denique szerencsés keze van. A régi alkimisták a fűzfából is tudtak csinálni aranyat (ámbar nekem még sohasem volt a kezemben ilyen arany); Károlyi István pedig egy közbeszólással is nagyobb hatást ér el, mint más a nagyszabású beszédekkel. Károlyi Istvánnak minden sikerül. Idővel talán lesznek el nem mondott közbeszólásai is, amik a Házat felvillanyozzák.

Némelyek »öt perc« szünetet akartak kérni az elnöktől erre a közbeszólásra, de minthogy most Károlyi Sándor gróf volt fölírva, hadd maradjon hát el az az öt perc; hiszen úgys a családban marad.

Hanem Károlyi Istvánnak ez a talizmánja, a szíveket gyakran ok nélkül is megnyerni vagy kis eszközökkel, nem családi relikvia. Károlyi Sándor, aki pedig nagyeszű ember, lerontotta egy félóra alatt a nimbuszt, mit az István gróf közbeszólása szerzett a Károlyi névnek. De mit tesz az? A liberális lapok, ha le is rántják. A gyóntató káplánja meg fogja dicsérni.

Több Károlyi nem lévén, az ülés befejeződött.

A T. HÁZBÓL márc. 10.

Megjött a tíz óra, az elnök megnyitotta az ülést, de csak egypár ember előtt. A jegyzők még fel nem bomlott hajválasztékkal felültek az elnök jobbára, baljára. Farkas Jancsi, a teremőr pedig lesbe állott, hogy kit kapna rajta a terem közepén ácsorgáson, ami az elnök rendeletéből tilos, mert az elnöknek vannak eszméi. Az elnök kétségtelenül eredeti fej.

A folyosó is néptelen volt, csak Regele krárogott fel s alá járva. S Tisza Kálmán szitta a reggeli utáni szivarját.

Perczel Béni őt is szeretete volna becsalni.

- Nagyon kevesen vagyunk, kegyelmes uram.

- Mít tárgyaltok? - kérdé egy búcsúpillantást vetve a félig égett szivarra. A miniszteri széktől se vált meg olyan habozva, mint ettől a szivardarabtól.

- A képviselői fizetés harmadszori felolvasása van, kegyelmes uram.

A »generális« nyugodtan lélegzett fel.

- No, az ugyan meg nem bukik.

S visszaült újra a helyére.

Valóban átment a harmadszori felolvasáson, mire megkezdődött az egyházi vita.

Andrássy Tivadar gróf volt az első szónok. Csinos fiatalember. Kellemes arcvonásain lírai lágyság omlik el, szőke szakálla hegybe csucsorodik ki, mint a festőké.

Első szűzbeszédjét az utolsó hároméves országgyűlésen tartotta. De erről a szerepléséről csak annyi maradt meg az emlékezetekben, hogy mikor beszélt, egy kamélia rózsza volt a gomblyukában.

A beszédet elfelejtették (de arra is való volt), a rózsát bizonyosan elcsapta azután, és természetesen valahol elhervadt.

De bár elfelejtették a beszédet, nem felejtették lángeszű apját. S csakhamar a Ház alelnöke lett. Mert szép alul kezdeni a dolgokat.

Ma nem volt rózsza a gomblyukában. Csak ez az alelnökség vetett rá némi fényt. De az is csak néhány percig. Amint beszélt és tovább beszélt magvasan a logika és tudás szövedékébe csoportosítva érveit, a meglepetés fogott el mindenkit.

- Nini, hisz ez egy kiváló szónok!

S mire elmondta végig a beszédét, már ő maga vetett fényt az alelnökségre.

S ha az alelnökséget úgy csaphatná el most, mint első beszéde után azt a rózsát, s ha nem hínák többé Andrássy grófnak - akkor is jeles tagja lenne e naptól kezdve a Háznak.

Beszédje csak kis részben volt polémia a Szapáry László egyes állításaival, nagy apparátussal s államférfiúi ügyességgel markolt bele s emelt ki az egyházjogi kérdés roppant anyagából annyit, amennyi az aktualitás keretébe beillesztendő volt.

Mély csönd honolt a Házban - de a szónok hangja még így sem hatott messzire. S ez nagy kár. Mert a nemes stílusban tartott beszéd különben gyűjtő hatást ér el az összes pártok között.

De a szép beszéd így is sokakat meggyőzött és felvilágosított. Csak Urányi kezdett panaszkodni:

- Engem teljesen megkofundált.

- Hogyhogy?

- Most már megint nem tudom, melyik az okosabb az Andrássy testvérek közül.

Egyszóval, Andrássy Tivadar nagy és igazi sikert ért el. Ah, milyen élvezet volna ilyenkor látni Kónyi Manót! A kicsi, kedves Kónyi Manót, aki ragyogó szemekkel, örömsugárzó arccal szokta mondani: »Oh jaj, édeszkéim, mind a kettőben az apjuk esze, lelke van, higgyétek el édeszkéim.«

De mi történhetett, hogy Kónyi Manó nincsen most itt?

Más ok nem lehet. Alkalmasint meghalt.

De addig is, míg ez a körülmény kiderülne, ugorjuk át Nagy Istvánt, s térjünk egyenesen a nap hőisére, Asbóthra.

*

Asbóth Jánossal bajos elbánni, mert tegnapelőtt a Podmaniczky Frigyeshez írt levelében kijelentvén, hogy az egyházi kérdéseken kívül »minden egyébben velünk szolidáris«, mintegy testamentumszerűleg hagyta ránk, hogy »azon baráti érzelmek, melyeket a pártkörben megnyerni szerencsés volt, számára ezentúl is fenntartassanak.«.

Podmaniczky Frigyes megkapván a levelet, a nevezett érzelmeket gondosan eltette, mint egy jó mama a nyalánságot és befötteket az eltávozó fiú számára:

- Hiszen a Jankó úgyis visszatér. Meglássátok, hogy visszatér.

Ily viszonyok közt nagy habozásban vagyok, hogy miként bánjak el sir John Asbóthtal, miután fenntartotta magának, hogy mi azért még mindig szeressük.

De mivelhogy mi nem tartottuk fenn, hogy ő is szeressen bennünket - ennélfogva ő egész korrektül járt el (mert egyet meg kell adni, sir John Asbóth gentleman), hogy mindenkit megmart, Tisza Kálmántól Wekerléig. Úgy kellett nekünk, miért nem kötöttük ki, hogy Jankó is szeressen.

Cinikus és visszataszító volt leleplezéseiben, ráfogásaiban s maró szarkazmusával. A hidegség álarca alatt igazi dühöngés lappangott. Egy Aetnát hozott a szívében magával.

A nemzeti párt határszélén ütötte fel azt a pontot, ahonnan összelövi a szabadelvű pártot. Állj meg, szegény Coriolán, állj meg, Róma csak mosolyog feletted!

Eleinte azt hitték beszédjéről a szabadelvű párton, hogy afféle megszokott bárányszerű, amiből egy kis lemondásos kerekedik, a Csáky kalapjára néhány csöpp.

S eleinte szelíden szállingóztak a hírek felőle a folyosóra.

- Ki beszél?

- *Ifjabb* Péchy Tamás.

- Mit beszél?

- Panaszodik egy kicsit.

Később azonban egyre keményebb bulletineket hoztak kifelé:

- Tiszáról azt mondja, hogy a pápához folyamodott a politikája támogatását kérve.

- Hát megbolondult?

A büfében reggeliző miniszterelnökhöz mind borzalmasabb és sötétebb jelentés érkezett.

- Csákyt leckézteti az illemből!

A miniszterelnök csak egyre mosolygott: »Ej, ej szegény Jankó!« A tanácsteremben meg-megújult a zúgás és röhögés. Messze elhallatszott, mint távoli dübörgés.

Valóban különös kép tárult ott a szem elé. Az ellenzék, mely csak néhány hét előtt a fejét kérte Asbóthnak - most az e fejből kiszállongó ráfogásoknak tapsolt, ujjongott.

A mamelukhad dühös volt. S amit csak tudtak, előszedtek az Asbóth-múzeumból:

- Renegát! - kiálták innen-onnan.

A »fenntartott baráti érzelmek« megszólaltak:

- Tisztelteti Papp Miklós! Emlékszik még az »Ébredés«-re? A *Htobsa* melletti csatát ne feledje!

Mint síri árnyak suhogtak körülötte a szemébe vágott emlékek - de sir John Asbóth hideg méltósággal beszélt tovább. Egy arcizma sem rándult meg e rémektől. Csak a monokliját vette le néha-néha és megtisztogatta.

Újra tovább dőzsölt a testvér vérben. Egész Fúriában döfött erre-arra, a szívbe, a tüdőbe, a nyakcsigolyába, szemben, hátulról, oldalvást, ahogy lehetett.

Az ellenzékiek is hidegebbek lettek lassan-lassan. Megborzongott a hátuk. Valami fagyos áram futott át az idegeken, s bizonyos undor fogta el a jobbkat. Ami természetellenes, az bántó is.

Természetesen volt néhány jó ötlete, mint a reformváltó, melyet a lejártnál a kormány ahelyett, hogy fizetne, mindig egy-egy új reformváltóval cserél ki.

Még nagyobb hatást tett, mikor elmondja a közigazgatási reformról, hogy amint a kormány azt látta, hogy a fal nem dől le a rohamra, nem makacskodott soká: »Hisz van még más fal is, menjünk annak neki.«

Ki hitte volna Asbóthról, hogy ilyen jó humora van?

Az ellenzék egy része kacagott, tapsolt. De az Asbóth jó barátjai búsan nézegették az új Don Quijótét, aki szinte egy nagy falnak megy most neki. Csakhogy makacsul. Mert hol talál ő ezután most másik falat.

Elmondta továbbá, hogy a szabadelvű pártot Tisza-, Szilágyi-, Eötvös-féle konzorcium vezeti (szóval azokat a meséket, amiket az ellenzéki nagy gyerekek annyira szeretnek), s hogy a polgári házasság behozatala csak a Hentzi-ügyben való bukás eltakarására volt kigondolva.

Meszlényi Lajos (»a herceg kis Lulu«, amint ő nevezi magát) búsan, de az egész teremben hallhatóan sóhajtott fel:

- Szegény Hentzi, ha tudta volna, hogy ő csinálja nekünk a polgári házasságot!

Tizenegy után kezdett beszélni s még fél kettőre is Asbóth beszélt. Borzasztó érzés vett erőt mindenkin, egy rémület, hogy sohase lehet megállítani, mint egy nagy vérzést. Beszélni és örökre beszélni fog, míg csak az agyveleje ki nem ég. Kiszáradt gégejét minden öt percben vízzel kellett locsolnia, de még mindig beszélt, hangja már sipító volt, mintha valami repedt fűtyülőből jönne, de azért egyre beszélt. Oh, János, János, mit vétettünk annyit?

Végre fél kettőre egy halavány remény csillant fel. Elfogyott előle az ellenség. Mindent letaposott, csak még Wekerle maradt meg. Annak is nekiment. Bravó! Most legalább vége lesz. Miről beszélhetne ezután? Wekerle után nincs már semmi, vagy legalább nem tudatik.

S valóban, sir John egy végsőt igazított a monokliján s fõnséges pózba vágván magát, még egyet ütött a Tisza-familián, s azzal nyugodt méltósággal és merevséggel lassan, óvatosan leereszkedett a helyére.

Az ellenzék éljenzett, tombolt, tapsolt. Robogva rohantak feléje a padsorokból nagyok és kicsinyek, vezérek, alvezérek, kapitányok gratulálni, kezet fogni vele, föltenni a koszorút arra a fejre, melyet egy ellenzéki közbeszólás a Mauthner boltjába szánt volt, nagy helyeslés s vidám derûtség közt, csak nemrég.

De mindegy. Az ellenzéki éljenzés, bár sokba került, bizonyosan élvezetes volt Asbóthnak. Legalább abban a pillanatban. S ki törõdik a másik pillanattal?

Ah, a másik pillanat! Ki tudja, mit hoz?

A másik pillanatban már talán odavonta Apponyi maga mellé Horánszkyt, s ugyanazon az oldalon magához intette Eötvös Justhot, s talán egyet súgott a szomszédjának mind a kettõ:

- Vigyázzatok a klubra. Legyetek okosak. Reteszeljétek el jól a külsõ ajtót, hogyha ez az Asbóth arra találna járni, valahogy be ne mehessen.

A MAI SZÓNOKOK

Ma a polgári házasság floreszkált. Majdnem az összes szónokok mellette beszéltek; tehát csöndes, polémia nélküli ülés volt, még a közbeszólók is a polgári házasság mellett zajongtak. Az elnök egyszer sem szorult rá a csöngettyûjére. A szónokok ekképpen következtek rendre:

Busbach Péter

Busbach okos ember - mert lutheránus. Bár lutheránus, mégis fegyelmezett elme és határozott karakter. Különben is, amióta Rosenberg lecsapta a katolikusokat, a saját külön statisztikájával, a legrosszabb magyarok közé, azóta a lutheránusságot nem szükséges tagadnia.

Busbach új oldalról támadta a papokat, ügyesen és igazságosan; a püspöki memorandumot szedegette szét. Gyenge kis művecske.

Mondják ugyan az ultramontánok, hogy azért gyenge, mert szándékosan ilyennek akarták.

Ez azonban valószínűtlen. Mert olyan embereket sokszor látni, akik okosabbnak akarnak mutatkozni, mint amilyenek, de akik szándékosan nem akarnak okosnak látszani - azok igen ritkák.

*

Ilyen ritkaság *Helpy*. Igaz, hogy a polgári házasságot õ már bevette (polgármester előtt házasodván meg Olaszországban), de beszédjében váltig kötekedett a kormánnyal - nehogy valamiképpen megharagítsa Polónyt, de amellet állította, hogy mellette van a polgári házasságnak, nehogy valamiképpen megharagítsa Eötvöst.

Gróf Pongrácz

Bátor, nyílt ember, aki meg meri mondani, amit akar. Az esze puskaporszagú egy kicsit, de magyaros. Mint katona, egész a tábornokságig vitte.

Fiatalkorában szerette a kalandokat és nem félt a burkusoktól sem. Az igaz, hogy azok sem féltek tőle.

Most öreg napjaira istenfélő lett, és az egyházi kötés mellett van. Talán azért, mert sok ilyen szent kapcsot tört össze az öregúr hadnagy és kapitány korában.

Kijelentette, hogy a kötelező polgári házasság esetén kilép a pártból, de nem tesz úgy, mint Asbóth, hogy megmarja azokat, akikkel még tegnap kezét szorította.

Károlyi Gábor gróf felugrik padjában s meglóbázza mankóját:

- Igaz, biz az! - rikkant föl. - Hát mi van már azzal a római dologgal?

Amire a Ház elnöke is áteszi a maga mankóját a másik térdéhez és a csengettyűhöz akar nyúlni.

Valóban a mankók szaporodni kezdenek a t. Házban. Ha igaz, hogy a köszvényesség terjeszti a vallásosságot (tíz köszvényes emberből, Rosenberg ki tudná számítani, kilenc vallási rajongó lesz), akkor megfordítva, a vallásosság, nem lehetetlen, a köszvényt terjeszti. Így szaporodtak el ezen vita alatt a mankók. Ne adj isten, hogy valamikor verekedésre kerüljön a sor a teremben, mert a szabadelvű párt húzná a rövidebbet botok dolgában. Az ellenzéknek öt mankója van; Károlyi Gábornak, Horváth Ádámnak, Hentallernek egy-egy, Lakatos Miklósnak magának van kettő. A kormánypárton a Bánffyén kívül csak egy fegyver van, a Lehóczky Egyed mankója.

Gróf Pongrácz csinos hasonlatokban és magvas képekben fejtegetvén álláspontját, sok okosat, megszívlelendőt mondott. De a hangulat ma liberális volt. Hogy nem támadt »zaj«, azt annak a nagy rokonszenvnek köszönheti, amelyben személyét tartják.

Azonban egy merész fordulattal »fúzió«-t vezényelt, de sem a szomszédságban, sem átellenben nem hangzott helyeslés. Mély és homályos csend támadt. Apponyi hűvös arccal merengett maga elé. Wekerle szórakozottan játszott a ceruzájával.

A generális rászedte a Házat. A polgári házasság ellen beszélt, de nyomban egy polgári házasságot akart összehozni Apponyi és Wekerle között.

Csakhogy nem megy, nem megy!...

Szeretik talán egymást, de...

*

Károlyi Gábor újra felugrott a beszéd után s kappanyos hangja keresztülreszelte a füleket:

- Hát nincs nyilatkozat Rómából?

A baloldal kacagott, a jobbmező az elnököt sürgette:

- Rendre kell utasítani!

Az elnök áttette a mankóját a másik térdéhez és gondolkozni látszott.

Gróf Pongrácz megkosaraztatván, mint násznagy, kiment padjából, felcsapta az ajtóban kis fekete sapkáját, nagyot fújt és fogadta a folyosón a gratulációkat.

Fejérváry báró vígan veregette meg a vállait:

- Szerencséd van, öreg, az ellenzékkel, hogy ebben a fekete sapkában, ezzel a sárga színű harcsabajuszoddal nem látja meg rajtad a »sárga-feketesség«-et.

Berzeviczy Albert

Az államtitkár se nem egészen képviselő, se nem egészen hivatalnok. Az államtitkár csak valami. Néha azonban alig valami. Mert a minisztere miatt nem érvényesülhet a minisztériumban s az államtitkársága miatt nem érvényesülhet a Házban.

Az okos miniszter még használhatja az okos államtitkárt. De az okos államtitkár alig használhatja valamire az okos minisztert. Kemény Gábor mellett nőhetett Baross, Széchenyi mellett Matlekovics. De a Kemény Gáborok fajtája elmúlt - tessék most nőni Wekerle és Csáky mellett.

És Berzeviczy mégis nő, egyre nő - legkiválóbb államférfiaink közé verve ki magát.

Mai szónoklata a vita egyik eseménye. Lucidus-fej, s nagy komprehenzív erővel bír, aki ilyen mély vonalakból s ilyen kerekded rájában tudja a hatalmas szétágazó kérdést kiemelni. S mennyi fény, mennyi zománc van az előadásban.

A Deák Ferenc-i világosság és egyszerűség helyett, mely a Csáky előadását oly szépen különbözteti meg a mai szónokoktól - Berzeviczynél hangulat és kolorit van, mely tetszetősen, rokonszenvesen lopja be magát a fülekbe s némely helyeknél (bár kissé ritkán) a szívet is megrezegetti.

A figyelemmel hallgatott beszéd után kitört a hatalmas éljenzaj jobbról. A képviselők robogva siettek a Csáky háta mögötti padhoz kezét fogni a szikár szónokkal, kinek halovány arcára piros foltokat festett a hév és a kimerültség a nagy és hosszú beszéd után.

A tolongók közt előretört zihálva, a padot, széket átugorva, egy virgonc alak ősz fejjel, paprikapiros arccal s lelkesedéssel megkapta a szónok két kezét s csak rázta, rázta, egyre rázta.

- Nini, az öreg Madarász apó!

S lett olyan éljenzés az öregnek, aminőt még életében se kapott.

Denique a kéznek egy mozdulata többet ér egy alkalmas helyzetben, mint egy fenomenális beszéd rosszkor.

E pillanatban lépett be a terembe Tisza Lajos miniszter.

Károlyi Gábor felugrott s bántón nyeglén süvíté, mint egy kuvik:

- No mi hír Bécsből, abban a római dologban?

A baloldal kacagott, a jobbmező az elnököt sürgette: - Rendre kell utasítani!

Az elnök áttette a mankóját az előbbi térdéhez és gondolkozni látszott.

EÖTVÖS

A »szóga« kitett magáért!

Ez a kiáltás futott végig a folyosókon, a korridoron, amikor ma Eötvös bevégezte beszédét. Egy nézet volt csak: »Gyönyörű!« Ezt mondta a miniszterelnök, ezt mondta Csáky, a Tiszák, a katolikusok, mindenki ezt mondta, csak Polónyi Géza hallgatott.

A »vezéri süveg«, melyért a verseny folyt alattomban, ma nemcsak hogy a fején volt, mint valami paróka, hanem úgyszólván odanőtt a koponyacsontjához természetes hajzatnak.

Pedig már-már hanyatlóban volt a nagy ékesszólási nimbusz. Az emberek szinte gyanakodni kezdtek, hogy Perl csinálja a beszédeit. Mert már az utóbbi időkben csak Perl lelkesedett azokon, villogó szemekkel, kéjes gyönyörre összevont ajkakkal hallgatva azokat az írói karzatról.

Úgyszólván az egész ülés az Eötvösé volt, előbb a Zeneakadémiáról szólalván fel, hol Okolicsányi László kezdte meg a vitát. Tehetséges, eszes fiatal képviselő és roppant ismerős valahonnan. Ezt a tömött arcot már mindnyájan láttuk valahol. Igen, igen, a kredenceken kifaragva. Egy kis Démoszthenész, de abban a stádiumban, mikor még a kavicsok a szájában vannak.

Amit Okolicsányi helyesen pendített meg, hogy a magyar zene sajátosságait kutassák, azt Eötvös tetőzte meg egy humoros, remek beszédben, melyet az egész Ház élvezett; nyelvének édes zamatja kedvesen csiklandozza a füleket, már amennyire a »miszerinteken« élődő Ház becsülni tudja az istenek legritkább ajándékát.

Eötvös vérszemet kapván a zajos tetszés után, így szólt hátra társaihoz ravasz mosolygásával:

- Hát szép volt-e, édes szógáim?

- Fölséges volt. Kár, hogy rövid volt.

Mire kopaszodó, terebélyes fejét nagy fifikusan vakarta meg Eszlár hőse:

- Pedig vóna ám még egy maradék beszéd a tarisznyámban, ha meghallgatnátok, édes szógáim.

- Akár holnapig is elhallgatunk, csak beszélj.

- De hátha megharagszik az Apponyi?

- Nem a mi dolgunk - felelték a pártfelek.

- Úgy ám, de hátha Polónyi is megapprehendál?

- Az ő dolga - felelték a pártfelek.

- No, ha így van, hát legyen így.

Meghúzogatta a nadrágszíját, egyet tágitott a nyakkendőjén, megköszörülte egy kicsit a torkát s odaintett a Horváth Ádám sógornak a notáriátusba, hogy ő teszi le a garast - aztán felállott, amúgy szokása szerint kacszva negédesen, az »egyházi célok« tételénél.

S most mondta el azt az elragadó beszédet, mely úgy látszik, az általános vitáról elmaradt. Nyilván elaludta Eötvös az időt. Vagy útközben a Házba jövet elfogta valaki. Lehet, hogy a főtisztelendő püspöki kar állított elébe az utcákra híres tarokkistákat, akik minduntalan elcsábítsák. Egyszóval a beszéd úgy volt, mint a gyerek, aki idő után születik. Nem volt törvényes beszéd. De mégis jobb volt az idő előtt született beszédeknel - sőt erősebb volt, mint a rendes időre született beszédek.

És ha ma valaki azt kérdezte volna: »Mi volt a legszebb az általános vitából?« igen sokan felelheték volna: »Ez a részletes vitabeli beszéd.«

Eötvös elemében volt. Széles, nagy arca tündökölt, vállait kedélyesen himbálta. Ő maga is élvezett, mikor beszélt, mintha dőzsölne. Mióta utoljára láttuk szónokolni, a hasa dombosabb lett, a haja deresebb, de a kedélye a régi aranyos kedély, melyből a humor színméze kicsöppen.

A beszédét lapunk más helyén egész terjedelmében közöljük, tehát nem szükséges elmondani, miről beszélt. El kell olvasni egészen - mint ahogyan édesdeden hallgatta az egész Ház; nem voltak zajos tapsviharok, mik rendes tüntetésszámba mennek, sokszor lélek nélkül, hanem volt

olyan figyelem, csend, aminő régen nem, hogy egyetlen hangot se veszítsenek el a szavaiból - mintha a Patti éneke volna.

A nemzeti párt kényelmetlenül feszengett - kivált a Deák-féle idézet alatt. Mert Eötvös nem beszélhet Deák nélkül. Eötvös úgy kezeli Deákot, mintha az egészen az övé volna, akivel azt teszi, amit akar, és sokszor bizony olyan szavakat ad a szájába, aminőket az nem mondott. De nem tesz semmit. Ráfér az öregre. Neki úgyse árt már. Az országnak pedig használ. Aztán miért is ne szerezzen számára egy kis népszerűséget a szélsőbalon is?

Így lesz aztán idők folytában, ha Kónyi Manó soká él, hogy még egy kötetre való Deák-mondásokat adhat ki, valami ilyen címen: »Deák Ferencnek halála utáni munkái.«

De való volt vagy nem a Deák-idézet, az alig változtat valamit a beszéd óriási hatásán, mely az egész kultusz-büdzsé egyik kimagasló eseményévé lett. Andrássy Tivadar beszéde egy igen szép vázlat volt, a Szilágyié egy détail fenséges megvilágítása, a nemzet eszéhez szóló, az Eötvösé a nemzet szívéhez, eszéhez szólt egyaránt azon a hangon, amelyet csak ő bír összes élő szónokaink között, mely erdeink zúgását, meséink édességét belevegyíti a patakjaink csörgésébe - s úgy szűrődik be a fülünkön át minden hang, mint ismerős dallam.

Egész két óráig tartott a beszéd, halomra döntve a Ház napirendjét. Már fél kettőre egyre nézegette a Ház óráját.

Szinte feltűnő volt. Vajon a beszédje kurta-e a hátralevő időhöz, vagy a hátralevő idő kurta-e a beszédjéhez?

Nem lehetett egész végig észrevenni. Csak néha rémlett, hogy mint az ostyasütő vasba beszorított túl sok tészta, formátlanul loccsan ki imitt-amott, míg végre elért az óramutató a kettőre, s akkor egyszerre rácsapta beszédjére a kupakot egy olyan mondattal, mely meghíúsította a kormánypárt éljenceit, s ezzel a maga pártja tömött helyesléseitől kísérve felcsapván kis fekete sapkáját a fejére, kisietett nagy totyakosan a folyosóra, ahol mint Körös követje meg nem állhatta, hogy nagy kevélyen meg ne veregesse Horváth Ádám vállát:

- Ej, no! Mit szólnak majd ehhez Kecskeméten?

A T. HÁZBÓL ápr. 6.

Kiteleltünk, kitavaszkodtunk, a Múzeum fái rügyeket eresztenek már, a húsvéti locsolás is elmúlt, Wekerle hajszálai közé ezüst szálak kopóztak, és a költségvetési vita még egyre tart, mintha valami megboszorkányozott kátyú lenne, amiből nehéz kigázolni. A fekete bőrtáska (ha nem is ugyanaz, de éppen olyan), mely sorba járt a miniszteri félkörben, most a Fejérváry széken kacérkodik, s előtte ül a deli miniszter haloványan bár, de nyugodtan.

A tárca most is kövér - s vannak hozzája mellékesen ízletes nyalánkságok, mint minden évben. Katonák elfagyott fülei, Kossuth-nóta, csak sárga-fekete zászló nincs. Pedig az is vele jár.

Általában, amint úgy félfantáziával becsüli meg Bolgár Ferenc, azt tartja, hogy csinos kis vita kerekedhetik belőle.

De hajh, a tíz órát már elütötte, Bánffy fenn ül csengettyűjével, jegyzőivel, de a padok néptelenek.

Horváth Gyula vészteljesen dohog padjában, mint egy csípős hajnali szürkület:

»Miféle parlament ez? Se összejönni nem akar, se szétmenni nem akar. De nagyapidíjakat akar.«

Bánffy észrevette Horváth mormogását s rendelé halkán, aggodalmas szóval:

- Eredj fiam, Benjamin, hozd be az embereket a folyosóról!

Perczel Béni kiment, de percek múltak, s csak nem hozott be a folyosóra senkit. Annyit ért el, hogy ővele is kevesebben lettek.

Az elnök bosszankodni kezdett:

- Ugorj egyet, Molnár Antal, hívd be az embereket a folyosóra.

Molnár Antal kiment, szétnézett, de senkit nem látott a láthatáron. Lopva, lábujjhegyen ment tovább, míg végre a könyvtár-szögletnél megpillantotta Atzél Bélát, aki vidáman sétálgatva tervezgette a holnapi nap programját:

- Reggel 9-kor meglesz a választás Bodajkon, tizenkettőre ideér a különvonat, amely a mandátumot hozza. Fél egyre megkapom itt a folyosón s bemegyek a terembe, leülök a kedves Nácim mellé és azt mondom neki: »No, én már megint itt vagyok, de te már nem leszel itt jövőre. Sajnálak, Nácikám!«

Molnár Antal arcán igazi keserűség festekezik:

- Íme itt van végre valaki, s az is csak holnap lesz képviselő!

Amint így merengne, egyszerre nyakon csípi egy erős marok:

- Ohó, gyere csak be!

Hátranéz meglepetve s Perczel Bénit látja maga mögött, aki a héja mohóságával csap rá zsákmányára.

- Eressz el!

- A világért sem. Jó, hogy a kezemben vagy. Nem mertem volna üres kézzel bemenni.

Molnár eleinte szabadkozott, de végre is engedte magát bevinni, hanem örmény ésszel olyanformán lépkedett a róka fogta csuka, csuka fogta varga módjára, mintha ő hozná be Perczel Bénit. Annyi bizonyos, hogy az elnök egyiknek sem tehetett szemrehányást.

Eközben Horváth Gyula (aki végre is nemes szívé ember) megszánta a távollevőket, s egy kis vitát indított meg az idejemúlt interpellációkról. Jótét lelkek többen hozzászóltak, az idő múlt... múlt, de a Ház csak nem akart telni.

Végre tizenegykor lefolyt ez a kis prolog; át lehetett volna térni a honvédelmi költségvetésre. De ugyan miért is ne? Hiszen már nincs itt, aki galyibát csináljon, a jó Csanády Sándor, isten nyugosztalja a haló porában.

Át is tértek volna, de felállott Olay Lajos (Hja, a Csanády Sándorok nem vesznek ki olyan könnyen!), s hivatkozván, hogy a Ház nem határozatképes, a Ház megszámmlálását kérte.

Az elnök taktikus húzódozással, hogy az idő teljék, kétszer is felszólalva, végre elrendelte a megszámmlálást. A jegyzők is minduntalan elakadtak, mintha tízig se tudnának olvasni s váltig előlről kezdték a számmlálást fél szemmel az ajtókon, hogy jönnek-e a segédcapatok? De a képviselő urak gyéren szállingóztak. Bizony ki kellett a végén jelenteni, hogy csak nyolcvanhatan vannak.

Gúnyos hahota hangzott fel balról.

»Jó reggelt, jó reggelt!« Kiálták harsányan, ha egy-egy mameluk beszivárgott az ajtón. »Hogy szolgált az éjjeli nyugalom?« Éppen csak ezt tették jobbról a tigriseknek.

De az elnök nem jött zavarba.

Hát ugyan miért is? Nincsenek-e ott a fönséges házszabályok, melyek mindent eligazítanak, s ha a gép kizökken a vágányából, újra belökik síneibe.

Megrezgettette csengettyűjét, és így szólt rideg méltósággal:

- Öt percre az ülést felfüggesztem.

Öt perc nagy idő. Öt perc alatt sok minden megeshetik. Öt perc alatt például megfőhet egy tojás, megbotozhatik egy ember és kitörheti a lábát, öt perc alatt - hogy parlamenti nyelven szóljak - el lehet egy szót bukni; egyszóval sok mindenfélét meg lehet csinálni öt perc alatt - de tizennégy képviselőt öt perc alatt összehozni a Házban, délelőtt, közvetlenül húsvét után, lehetetlen.

Öt perc múlva tehát újra megnyílt az ülés, újra megszámláltattak az emberek, de a költségvetést most se lehetett megkezdeni - mert most már csak *hetvennyolc képviselő találtatott*.

Az aggodalom ült ki az arcokon: »Istenem, hová lehetett azóta az a nyolc ember, amelyik már előbb megvolt?«

Voltaképpen már csak ezen töprengtek. A szegény nótáriusok még a pad alá is benézegettek.

Csak az elnök ült olimpuszi nyugalomban, mert hiszen ott vannak a fönséges házszabályok, melyek mindent eligazítanak, s ha a gép kizökken a vágányból, újra visszalökik a síneire.

Megpengette a csengettyűjét és így szólt:

- Fölolvastatom a névsort!

De már ez az utolsó arkánus. Ha ez se segít, nem lehet megtartani a mai ülést. A miniszter becsomagolhatja a paksamétáit, Tóth Ernő zsebre dughatja a beszédét, a sztenográfusok félrelökhetik meghegyezett ceruzájukat, s az elnök ezentúl így hirdetheti utcai plakátjain az üléseket:

»A képviselőház holnap, február hatodikán, okvetlenül ülést tart. Az ülés megtarthatásáért jóállás vállaltatik.«

De okos is ám Molnár Antal, úgy bánt a névsorral, mint a fősvény az utolsó garasaival: úgyszólván előbb a fogához ütögetett minden nevet, mintha a szíve hasadna ki, hogy el kell tőle válnia. Lassan, kimérten potyogtatta, pedig végig roboghatott volna a nevekkal, mert az egész »A«-ban egyetlen »Itt van!« se hangzott. Almásy grófnál felkiáltották: »Nem ösmerjük!« Az Andrássyéknál se jött visszhang.

A Balla név volt az első, amelyre megmordult egy hang: »Itt vagyok!« Mindenki odanézett megdöbbenve. Egy ember, aki itt van! Micsoda bolond szerencse. Ez tán még valahogy húsvét előttről maradt itt!

De minek rajzoljam tovább ezt a léha torzképet, a legkíváncsabb távollevő úgyse érkezik be - bármily lassan tartson is a katalógusolvasás belenyúlva farkbetűivel a délutánba: a képviselők ugyan felszaporodtak lassan, nehezen *száztizenegyre*, de az az egy távollevő, a *kötelességérzet*, az már nem érkezhetik be a katalógusolvasás alatt.

De mindegy! Az a fő, hogy végre meg lehet kezdeni a honvédelmi tárgyalást.

Azazhogyan még előbb feláll Olay.

Igenis feláll. Mert úgy gondolja Olay, hogy minden percednek szakítsd le virágát. S ha már egyszer itt van (hisz úgyis olyan ritkán van itt), ki kell használni a jelenléte. S indítványozza röviden, hogy akik jelen nincsenek, legyenek fölszólítva igazolásra, hogy választóik előtt ezzel is *megbélyegeztessenek*.

Ohó! Hohó! Kitört erre a vihar. A Ház lelkiismerete felfortyant a kemény szavakra. Ugyan kit vinne rá a lélek, hogy szegény alvó embereket megbillogoztasson.

Az ellentmondások zuhataga mehökkentette a kegyetlen Olayt is, mint egykor Tamerlánt a kígyók sziszegése - s szelíden visszavonta az utolsó kifejezést.

Amire azt mondta egy engesztelő hang:

- Mégis derék ember!

Hiszen persze hogy derék ember - de mégse volt igaza. Különben az egész ülés el volt hibázva. Egy fallácia ígérete alatt nyögött a Ház. Váltig az volt a hit, hogy kevesen vagyunk, pedig mikor a legkevesebben voltunk is - még akkor is többen voltunk, mint kellett volna. S ez a *többlet* Olay volt. Hanem azért jól van az, csak hadd legyen ő derék ember.

Az incidens elmúltán az elnök csendes mosolygott, tigrisszerű arca jóllakottságot lehelt, egy mély szippantást tett az orrán át, mintha láthatatlan burnót színe fel kéjesen.

A gép vágányaiban volt. Megindult.

De az már nem érdekes. Szónokok keltek fel és elmondták a tavalyi honvédelmi beszédjeiket.

Unalmas, csendes szónokok valának. A miniszterek kivonultak a büfébe, szegény Fejérváry szempilláira nehéz álmoság nehezedett.

Csak Pongrácz Károly figyelt élesen, fűgén lesve az alkalmas pillanatot, a királyt és ármádiáját megvédeni.

Amint ott könyökölt padjában, nagy fejével szinte úgy tetszett, mint a mesékben azok az őrző medvék, melyek hajdanában végigfeküdtek a király küszöbén.

A SZCÉNA

A Ház ma se volt népes - de a karzat tele volt. A középkarzat, ez a virágpád, élénken tündökölt szép hölgyeivel, a diszkrét színű toalettek sejtetni hagyták, hogy a Múzeum körüli paloták előkelő világa ez: tehát hogy Apponyi fog beszélni.

A dámák és a comtesse-ok mosolyogva kandikáltak le legyezőik alól; egy-egy arcocskán később meglátszott a türelmetlenség, míg a plebejusok szerepeltek: Lits Gyula és még előbb Nagy István, ki végre megtalálta a Habsburgok igazi színét - ezüst sáv vörös mezőben.

Akkor következett Apponyi Albert szép beszéde, mellyel átmelegítette az ellenzék, magyar nyelvű oktatást követelven a katonák számára.

A honvédelmi miniszternek rossz helye van; éppen előtte ül Apponyinak s idegesen rázta hol a fejét, hol a kézmozdulataival fejezte ki tagadását. E taglejtések felette mulatságosak voltak, kivált mikor közbe-közbe haragos szóváltásba bocsátkozott Apponyi szomszédjaival, Horánszkyval s Kovács Alberttel.

- Nem úgy van!

- De bizony úgy van.

Ugron a negyedik padból átdiskurált:

- Csak jöjjön egy nagy futás, majd hozzánk menekülnek.

- De nem önhöz!

A miniszter egyre haragosabb, izgatottabb lett. Ceruzájával lázasan dobolt a papíron. Apponyi ellenben szólángokkal csak mind jobban-jobban fűtötte az ellenzéki kazánt. A nemzeti párt tapsolt, ujjongott. Linder diadalmasan vigyorgott, Berger pap pedig a tarka virágos zsebkendőjét lobogtatta.

A kormánypártiak összébújtak:

- Távolodik a piros széktől - mondták kaján örömmel.

A szélsőbalon is kiütött a hazafias füst: éljeneztek, tapsoltak.

- Közeledik a nemzet szívéhez - mondták édes aggodalommal.

Igen, valóban mindig ezt teszi. Közeledik és távolodik.

Míntha egy hintán ülne a kiváló államférfiú, mely nagy fél ívet ír le a levegőben. Most errefelé röpül, hopp, most megint arrafelé. Azonszerint, amint a játszótársak meglóbázzák...

A legnépszerűbb szónok után a legnépszerűtlenebb lépett a sorompóba: Pulszky Ágoston.

Pulszky Ágoston okos ember. Hiszen éppen azért népszerűtlen. Most is okosan, higgadtan érvelt. Hiszen éppen azért nem figyelték.

De ő már hozzá van szokva ahhoz a bizonyos tenger mormogásához és ellentmondási zuhataghoz, mely beszédeit kíséri balról, s ma majdnem elvesztette zavarában a fonalat, mikor valamelyik kifejezésnél egyszerre felhangzott az éljenzés.

Pulszky elsápadt s ijedten hebegte hátrafordulva »elvtársai«-hoz:

- Jaj, mit is mondtam?

- Semmit se mondtál. Hanem a bodajki választók jöttek fel a karzatra.

Nyolc-tíz egészséges, piros arcú vidéki választó jelent meg a karzaton, azoknak szólt az éljen. Éppen most érkeztek Bodajkról különvonaton, a mandátumot hozva Atzélnek, az élükön gróf Zichy Jenő valóságos belső titkos tanácsos.

Kisvártatva maga Atzél alakja is feltűnik a szárnyas ajtóban. Kezében a mandátum, melyet felnyújt az elnöki emelvényre, s aztán viharos éljenzúgás közt halad végig a termen el a miniszteri karaj előtt, be a nemzeti párti gránicra gróf Károlyi István mellé.

Pedig Darányihoz kellett volna ülnie, így volt megállapítva a program. Hol van Darányi? Minden szem Darányit keresi. Magának Atzélnek is első gondolata az ő kedves Nácija, kit a másik padszakasz szélén pillant meg, s zajos derűtség közt int neki kezével nyájas üdvözlést, amit mosolyogva viszonz Darányi.

Úgy látszott, ezzel az úrias juksszal kimerült a mai ülés kedélyes, koloritszerű része. Pulszky kibeszéli az időt két óráig, s ezzel aztán nyugodtan hazamegy ebédelni Fejérváry is, sőt még Gromon is és a Ház is. S az egész ülésből se haszna, se kára nem lesz senkinek - a hadsereg marad, amilyen volt, a mamelukság is marad a maga régi mivoltjában -, mindössze Károlyi Pista visz haza innen egy piros kortestollat, amivel a bodajki választók megajándékozták, akiknél látogatóban volt a karzaton.

De Pulszky tán ma először nem volt elegendőképp hosszú, még két óra előtt elvégezte beszédjét, minélfogva a miniszterek időt nyertek feleleteket adni a függőben levő interpellációkra. Wekerle a katonák megfagyott fülei iránt nyugtatta meg a tisztelt Házat, Fejérváry pedig a Kossuth-nóta ügyében felelt Horváth Ádámnak. Tagadta, hogy a Kossuth-nóta miatt büntették volna meg a temesvári önkénteseket, hanem mert mámoros állapotban voltak, egyébként viselték magukat illetlenül.

Horváth Ádám viszontválaszában ingerülten feleli, hogy a miniszter valótlan-ságot mond, mert a titkár rosszul informálta. Azért büntették meg őket, mert hazafias szónoklatokat tartottak. A választ nem veszi tudomásul. Vagy mondja meg a miniszter, mi volt az az illetlen viselet.

Károlyi Gábor felkiált:

- Igen, mondja meg!

Fejérváry felpattant:

- Arra nézve, hogy mi a kihívó modor, a tisztikar a mérvadó, nem a képviselő úr.

Károlyi Gábornak szemlátomást fejébe száll a vér, felugrik és mankójával mérgesen ütüget a padra.

- Hogy mer így beszélni!

A roppant zajba szenvedélyesen kiáltja bele Horváth Ádám:

- Sajnálom, de én is még a közös hadsereg kardbojtját viselem!

Károlyi Gábor vad dühvel hadonász a botjával a padban, a szenvedélytől eltorzult arccal ordítva:

- Terjessze elő az okmányokat!

- Elnök! Elnök! - harsogják jobbról. Az egész Ház mozog, kavarodik. Ugron öklei szilaján járnak, mint a motolla. Beszél valamit. Fejérváry is beszél, Pulszky is beszél, Linder is beszél, mindenki beszél. A csengettyű rikoltoz, a Károlyi botja pedig üti, döngeti a padot.

Az elnök ebben a roppant zajban fölteszi a kérdést:

- Akik a választ tudomásul veszik, méltóztassanak felállni.

A jobboldal feláll. Az ellenzék az elnöki emelvény felé tolong, név szerinti szavazást követelve. De már késő. Erőszak, kiáltják, erőszak! Tízen is, húszan is intenek a jegyzőknek, hogy szólni akarnak. Az arcok vagy fehérek, mint a kréta, vagy vörösek, mint a paprika. Az izgatottság tetőpontra hág; most mindjárt lángra gyúl minden...

...De az elnök fölteszi fekete selyem sapkáját a fejére s hirtelen lelép az emelvényről. Az ülés be van rekesztve.

A kicsi, fekete sapka azt jelenti, vége, vége. Nincs Ház. Egy varázsütésre eltűnt a Ház. Mintha egy tündér elvitte volna a marakodók feje felől... és ott találták volna magukat a puszta utcán.

A kicsi fekete sapka azt is jelenti: »No, végre mégiscsak előbukkant a naszódi főispán!«

Ördögös fekete sapka! Megállj, kis fekete sapka!...

A dühöngő szélbaliak fenyegetőzve húzódtak végig a folyosókon, mint egy villámos sötét felleg, amiben jégeső van.

Majd holnap, holnap!

Perczel Béni, a wip, behúzta fejét mélyen az őszi kabátja gallérjába:

- Igaz bizony... Korán jöjjetek, kérlek, holnap!

A T. HÁZBÓL ápr. 8.

I. Pantocsek

ápr. 8.

Mindennek megjön a maga ideje; áloét sokan láttak, áloévirágot kevesen, de minden áloénál meg lehet jósolni, hogy valamikor kivirágzik. Napóleonról kis korában, mikor falovakkal játszott, megjósolták, hogy koronákkal fog játszani, még Tiszáról is addig mondogatta Kaas Ivor, hogy megbukik, hogy egyszer csak igazán megbukott. Mindent ki lehet találni. Orlice professzor a kijövendő lutriszámokat is eltalálta valami divinációval, az igaz, hogy Farkas Menyhért még jobban kitalálta divináció nélkül. Eötvös Károly már most beszéli a folyosón az élményeket a Kossuthnál tett látogatásáról, pedig még csak holnap utazik Turinba. S aki a valószínűbb részleteket akarja hallani erről az útról, az most kérdezősködjék. Mindent lehet már tudni, anticipálni, a mai vihart is előre jeleztem a Pesti Hírlapban - hanem egyre senki sem gondolt. Magyarország tizenhatmillió darab koponyájából egyikben sem villant meg az a lehetőség, hogy valaha Pantocsek Rezső hírre vergődjék.

Pedig híres, emlegetett lett. Pantocsek! hangzott mindenfelé. Ki látta Pantocseket?

A tíz órakor már nagy számmal összegyűlt képviselők közül senki sem kérdezte, mit mond Wekerle vagy Szilágyi, hanem hogy mit mond Pantocsek? Még Schvarz Gyula is Pantocsekre hivatkozott, nem Bluntschlira.

Igazán lélekemelő, hogy az igazi érdem előbb-utóbb mégis diadalra vergődik.

Hogy mit tett Pantocsek? - kérdik önök. Pantocsek számolt. S hiába, a számoló embereké az előny. Mikor a tegnapi szcénánál az egész Ház ungorkodott, morgott, toporzékolt és dühöngött, mikor az elnök felcsapta sipkáját az ülés végén, mikor az elnöki katedra felé vágatott az egész zajló méhköpű: Pantocsek akkor számolt. Összeolvasta az összes jelenlevőket és azt találta, hogy a mamelukok tizennégygyel voltak többségben. S ma megjelent a lapokban, hogy Pantocsek összeszámolta az eredményt.

Pantocsek ezért lett nevezetes. A Pantocsek fejében tehát benne volt a többség, és a Pantocsek fejét lehetett volna is hitelesíteni, de Pantocsek óvatos volt és nem hozta el a fejét. Pantocsek egész nap otthon maradt. - A Ház jegyzőkönyvében is benne volt a többség, de nem olyan alaposan, mint a Pantocsek fejében számokra szedve, a jegyzőkönyvben csak a szemmérték szerinti többség volt meg, minélfogva az ellenzék nem akarta hitelesíteni.

Pantocsek ravasz politikus, hogy nem jött el. Hogyha Pantocsek naiv politikus, akkor bejön a Házba, becsalogatja az események logikája. Mert mit tett Pantocsek? Pantocsek azt tette, amit az ellenzék szerint az elnöknek kellett volna tennie. S mégis Pantocsek ellen fenekedik az ellenzék. Pedig ha volna Harun Al Rasid-i bölcsesség az ellenzékben, így kellene szólnia Pantocsekhez, a nagy kalifa legalább így szólna:

- Minthogy te összeszámoltad az embereket, bár nem volt kötelességed, tehát te légy ezentúl elnökké s minthogy Bánffy, bár kötelessége lett volna megszámolni a szavazatokat, mégsem tette, ő legyen ezentúl Pantocsekké.

II. Az ülés lefolyása

De Pantocsek nem jött be, megérezte, hogy nem így lesz. Hanem bejött az ellenzék nagy számban. A karzatokon tenger nép tolongott. Vihart váró sirályok ültek a folyosókon.

Az ülést pont tízkor megnyitotta az elnök, ez se történt már nagyon régen.

A Fejérváry széke még üres volt. A bal lábbal kelt ellenzék rögtön észrevette s durva, érdes kiáltások keletkezének:

- Vezessék be a vádlottat!

...Bizony senki sem gondolta még akkor, hogy mielőtt a kakasok kukorikolnának, ugyanezek a hangok éljenezni fogják Fejérváryt.

Pedig ha már Pantocsek híres lett, egy csoda se lehetetlen.

Kisvártatva bejött a miniszter, s Josipovich olvasni kezdte a jegyzőkönyvet. Nem írt olyan szonátát Beethoven, amit annyi figyelemmel szürcsölnének be emberi fülek, mint most ezt a jámbor protokollumot, a Josipovich előadásában. Mélységes kriptai csend honolt, de az utolsó passzusnál: »a Ház a választ tudomásul vette«, kitört a zaj.

- Nem igaz! - kiáltá húsz hang is.

- Mi voltunk többségben - szólt közbe Ugron.

- Tessék Pantocsektől megkérdezni - felelték jobbról.

- Pantocsek itt se volt! - fortyant fel Károlyi Gábor.

Az elnök csendesesen, bárányszelíd hangon kérde a szokott formalitással:

- Nincs-e valakinek észrevétele a jegyzőkönyv ellen?

De volt bizony; egyszerre felállt Horváth Ádám, s a fekete táblák villámgyorsan megtelnek nevekkal. Szónokok hosszú sora jött.

Oh, istenben üdvözült Csanády Sándor, aki évtizedekig egyedül hallgattad a jegyzőkönyveket, mint Mikes Kelemen a tenger csendes mormogását, hogy nem adta meg neked a gondviselés ezt a napot megérni!

Horváth Ádám elmondta a tegnapi incidens lefolyását, említette, hogy több képviselő »ellenpróba«-t kért felkiáltás útján, de Bánffy mohón, hirtelen föltette a kérdést...

- Meg a sapkát - szólt közbe valami selyma.

Kéri tehát kideríttetni, hogy a többség megvolt-e a tudomásulvétel mellett vagy sem?

A jobbpárton nyugtalanul mozogtak:

- Hiszen az nem lehetséges!

Horváth Ádám szavai után Bánffy magyarázta meg eljárását a házszabályokból, megjegyezve, hogy az »ellenpróba« kiáltásokat nem hallotta, a név szerinti szavazás kérésével pedig elkéstek. Kéri hitelesíttetni a jegyzőkönyvet.

- Nem lehet! - zajlott fel az ellenzék.

Majd a szelíd Bolgár pattant fel s maró gúnnyal szólott az elnökről, mondván, hogy néha a halkabb hangokat is meghallja.

Utána Rohonczy rántotta ki jó hírű pengéjét Bánffy mellett, hogy ha az elnök azt mondja: »nem hallotta«, föltétlenül el kell hinni, szent akkor, hogy nem hallotta.

- Siket embert nem kell alkalmazni - mordult fel Győrffy Piusz.

Puskaporszagú volt a levegő. Apró tüzecskék, rakéták sisteregtek itt is, ott is, néha egy-egy golyóbis is süvített. Rohonczy csupa közbeszólások közt terjeszkedett ki a tegnapi esetre, mondván, mennyire sajnálja, hogy jelen nem volt.

Károlyi Gábor összecsapta a tenyerét.

- Látod fiam, hát akkor miért beszélsz?

Zajos derűtség támadt s ez volt az első sugár az epés, mogorva hangulatban. Rohonczy ügyesen, bizonyos lovagias hangon tartotta a leckét s ez neki jól is illik - de amint át akart térni Horváth Ádámnak tegnapi kifejezésére a közös katonatiszti kardbojtról, felhasadtak az orkánnal telített zsákok a szélsőbalon.

- Mit akar? Mit avatkozik abba?

Horváth Ádám felugrott indulatosan:

- Önnek nincs joga engem leckéztetni.

- Most a jegyzőkönyv hitelesítéséről beszélünk - szólt Ugron Gábor, ökleivel az ártatlan padot verve.

Ezt maga Rohonczy is belátta és leült, hogy majd később mondja el, amit akar, a napirend előtt.

A nagy káoszba Wekerle próbál világosságot önteni, ő ugyan a jegyzőkönyv hitelesítését javasolja, mert az megfelel a tényeknek, de ha van valami kifogás ellene, kéri azt a maga formájában terjeszteni a Ház elé.

- Milyen formában? Melyik az a forma? - riadt fel az ellenzék.

- Hja, azt az indítványozó találja ki - felelte a miniszter pompás humorával.

Szónok szónok után kelt. A dél is elmúlt, de még mindig a formát keresték, szólt Helfy egy Bánffy ellen irányított allúzióval a fagyott fülek ideges ezredesére (akiről Wekerle tegnap beszélt). Perczel Dezső az immár meg nem állapítható többséget próbálta valószínűvé tenni. Polónyi vízióit adta elő. Három kormánypárti képviselőt látott, úgymond ülni a tegnapi felállásnál. (Ezen három képviselő útközben Olayig tizenegyre szaporodott.) Eötvös új szavazást kívánt. Beszéltek még Dániel Ernő, Pulszky Ágost, de csak gróf Zichy Jenő találta ki, mi a teendő, hogy fel kell olvasni a névsort, s minden gentleman mondja meg, itt volt-e tegnap és hogy hova szavazott?

Ez igen mulatságos dolog lenne (gyönyörű anyag egy karcolatra), de a Háznak nem tetszett. Egy kis bibije is volt az indítványnak - az, hogy azok a képviselők, akik ma nem voltak jelen az ülésen, de tegnap jelen voltak, nemigen adhattak volna kimerítő feleletet. De jó volt azért a körülményekhez képest. Hiszen semmi sem lehet éppen egészen tökéletes.

Aztán mi tagadás benne, Zichyben finomított irónia van: ha Issekutzról megkísérlették meghatározni, hogy tegnap beszéljen, miért ne lehetne elhatározni a Házzal is, hogy tegnap szavazzon? Helyes és lélekemelő. Mutatja a magyar alsóház hatalmát. Az angol parlament mindent tehet, csak a fiúból leányt nem csinálhat. A magyar parlament még többet tehet, mert az a mai napból tegnapi napot csinálhat.

A Bánffy homlokáról a verejték csurgott. Nem bírta tovább. Átadta a helyét Andrássy Tivadarnak s nagyot fűjt:

- Jaj, de kutya nehéz munka ez a jegyzőkönyv-hitelesítés!

De Andrássy kedves, szelíd IV-ik Henrik korabeli arca se bírta lekérlelni az ellenzék fűriáit. Az ellenzék a XVI. Lajos korát tükröztette vissza. Új és új szónokok csörtettek elő, ki lándzsával, ki röpke nyíllal, egyik-másik doronggal.

Istenem, istenem, mi lesz ebből?

Bezzeg jó, ha itthon van az öreg Tisza. De hogy is tud az elmenni ilyenkor! Bizony, akik most azt kívánják, hogy bár menne haza Gesztre, beh elhoznák szívesen. Jó az öreg a háznál. Olyan, mint egy nagy cápa. Elszigonyozzák hetekig, évekig a portyázó ellenzékiek és azalatt nem bántanak mást. De ha az öregúr csakugyan el találna menni, az apróbb halakból mindennap megesznek kettőt-hármat... Neki pedig végre is nem történik semmi baja. Talán sürgönyözni kellene érte, hogy siessen.

Károlyi Gábor pertu polemizált Rohonczyval, Horváth Gyula még Wekerlén is csípett egyet - de ki győzné elszámlálni az összes beszédeket (tessék őket elolvasni az országgyűlési rovatban), míg végre a jegyzőkönyv-hitelesítési vita egy kis magzatot kölyközött - a kérdés-feltevési vitát. Szerencsére, ez se tartott nagyon sokáig; háromnegyed egyre megkezdődött a szavazás, negyvennyolc többséggel hitelesítve lett a jegyzőkönyv.

Bánffynak (ki időközben újra elfoglalta ostromlott trónját) ragyogott az arca, a miniszterek elégedetten dörzsölgették a kezeiket.

Milyen boldogság! Hogy hiteles jegyzőkönyveink ismét megsaporodtak egy példánnyal.

Már a szavazás alatt híre terjedt, hogy Horváth Ádám tegnapi »súlyos« kifejezését a tisztí kardbojtról kicsiszolja, de Rohonczy tán nem hallotta, s felszólalt a napirend előtt - még háromnegyed kettőkor is a napirend előtt voltunk - csodálatos, hogyan fut az idő! Rohonczy felszólalását, ki Horváth Ádám kifejezését rosszallta, valóságos ellentmondási fergeteg fogadta.

- Eláll! Eláll! Nem önre tartozik.

Az izgatott lármában csak szaggatottan beszélhetett, hogy a kifejezés dehonesztáló a hadseregbe, s hogy Horváthnak előbb le kellett volna mondania a tisztí rangról s csak azután nyilatkozni így.

Már-már tetőfokára ért az ingerültség. Kecskemét követe méltatlankodva kiáltá:

- Előbb engem engedjen szólni!

Az atmoszféra izzó lett. Félni lehetett, hogy explodálni fog, midőn ruganyosan felpattant Fejérváry és így szólt:

- A Rohonczy képviselő úr felszólalása fölösleges volt, mert Horváth Ádám már előbb bejelentette, hogy szavait meg akarja magyarázni.

- Úgy van! Ez a helyes! - kiáltá száz torok egyszerre az ellenzékről.

S mikor Fejérváry leült, egy lelkes éljen csattant ki a szélbalon, mely meg-megújulva átharapózott a nemzeti pártra is.

A tigrisek hozzá rohantak és a kezeit szorongatták. Ha Thaly itt van, a nyakába borul...

A jobboldal pedig csak nézte, nézte némán (mert a jobboldal hasonlatos a Lánchíd nyelv nélküli oroszlánjaihoz), gyámoltalanul ezt a csodát.

Némelyek vállat vontak, mint a Mátyás király lustái: »Mit törődünk vele!«

Mások így szóltak: Az ördög érti!

Egyik mameluk mosolyogva jegyzé meg:

- A honvédelmi vita megrövidült. Ezzel az egy nappal öt napot nyert Fejérváry.

- Szerencsés ember - szólott irigyen egy miniszter -, lyukas hídon talált aranyat.

Azután felállt Horváth Ádám és úgy tett a tegnapi kifejezéssel, mint mikor az ember egy csúf vimerliből az arcán kinyomkodja a mérges nedvet...

Egy kicsit fájt is neki, de érezte, hogy úgy kell tenni.

Az egész Ház »helyeselt«, csak a nagykörösi követ széles arcán szaladgált egy gúnyos mosoly.

Valahára ez is megvolt - most már át lehetett volna menni a napirendre, de az óramutató a kettesen járt és végre is elég volt mára... Hiszen hitelesítve van a jegyzőkönyv.

MIKOR UNALMAS ÜLÉS VAN

(Meddig vár Vadnai? - Megy-e Tisza Gesztre?)

Viharos üléseket leírtunk már ezerszer - sablon van már arra, elszabadult szenvedélyek egymással öklelözve, nyilak süvítenek, buzogányok csattognak, porzik a talaj, dübörögnek a küzdő ellenfelek, néha egész táborok... Minden lap hoz erről kimerítő tudósítást, az opál összes színeiben pompázó képet.

De mikor csendes ülés van, akkor a lapok is megadják magukat, s nagy ímmel-ámmal becsapják az »Országgyűlés rovatba« a tárgyalás folyamát soványka beszédkivonatokkal, s egy ilyen hírlapi hasáb valóságban úgy néz ki, mint a szabók mintaívei - ama nagy papírtáblák, amikre apró különféle színű posztódarabkák vannak ragasztva, de valamennyiből se telnék ki egy mellény.

Az olvasó el se olvassa ilyenkor a tudósítást. Látja már a hasáb külső kinézéséről, hogy nem érdemes elolvasni, és azt dörmögi magában, »no, ma semmi se történt«.

Úgy van, semmi se történt. Ejnye, beh kár! Az olvasó önző, szeretné, ha mindig történnék valami. Azazhogy az olvasó talán mégse önző, mert azt se bánná, ha olyasvalami történnék, ami felháborítja, ami megbirizgálja és csiklandozza az idegeit. De a gondviselés sokszor kutyába se veszi az olvasót és merőben semmi se történik.

Azaz csak látszólagos semmi. Egy könnyed frázis. Én istenem, hiszen valami csak mégis történik. Hát ezt a valamit is meg lehet írni.

És miért is ne? Hiszen az efféle üléseken is egész légioja beszél a szónokoknak s valamit csak beszél.

Így volt ma is. Bornemissza Lajos, Kovács József, Kolozsváry-Kiss István sóban dolgoztak. A kis Pap Géza az állami birtokok kezeléséhez hozott tanácsot, Hoitsy Pál áttért a csillagok honából a föld gyomrába petróleumforrásokkal vesződni. Reiter Jánosnak a Rába-szabályozási kölcsön törlesztéséhez volt szava - pedig ahhoz inkább pénz kellene. Egyszóval elegenden beszéltek. De mit ér az?

Néha egy szál gyufával is nagy tüzet lehet csinálni. Ma egy egész pakli elfogyott. De egyenkint gyúltak meg a szónokok és aludtak ki. Az apró gyufácskákból nem támadt tűz.

Tehát unalmas ülés volt - pedig bevezetésül zárt ülést is tartottak, éppen a sűrűn támadó tüzek enyhítésére. E zárt ülésben kitűnt, hogy a Ház tagjai jó emberek, akik szívesen szavaztak meg fejenként tizenkét forintot a károsult községeknek, de az is kisült, hogy mégis a legjobb lélek

Olay Lajos, aki a múltkori névsorolvasás alatt azt követelte, hogy a távollevők megbélyegeztessenek, most meg, hogy az elnök a napidíjakat akarta levonni, föltámadt benne a humanitárius érzés és síkraszállt a napidíjaikért.

Napidíjakat levonni! Oh, hogysisne! A megbélyegzés az csak szó, a napidíj pedig pénz.

De iszen Olay Lajos mégis derék ember; s olyan régi és örök típus a magyar alkotmányban, akárcsak Molnár Józsiás, aki azzal kezdte a beszédét: »Tisztelt Ház! Több százados tapasztalataim«, mire egy kormánypárti hang közbevágott: »Nem tudtam, hogy ön olyan régi ember«, de a kormánypárti közbeszólót letorkolták a szomszédjai.

Teljesen igaza van Józsiásnak. Józsiás ezeréves ember. Ez az alak mindig ott van a hongyüléseken, mióta az alkotmány megvan. És Olay is ott volt mindig. Olay ott ült a Csák Máté asztalánál Róbert Károly alatt, és a Zách Felicián-féle botránynál elkísérte a dühös öreget egész a királyi palota tornácaig, azt mondta neki: »Csak eredj be, öreg és ne félj semmit, de nekem randevúm van a Garáék szobalányával: oda kell elmennem.« Józsiás is ott volt a Duna jegén, ahol Mátyást választották, beszélt a néphez, a nép türelmetlen lett és kikiáltotta a kis Mátyást. És ott volt a rákosi országgyűléseken is Józsiás, szalonnát pirított a tüzeknél, és szidta a cifra sátorban lakó főurakat. Vagy nem-e Olay kiáltotta Mária Teréziának Pozsonyban, hogy »avenam non«? Egyszóval ők mindig voltak, vannak és lesznek.

De övelők is unalmas néha az ülés. S az különös kinézést ad az egész Háznak, ha az ülés jelentéktelen és unalmas. A megfigyelőnek egy tekintet, s ezer és ezer jelben látja a zsidbasztó lehangoltságot.

Festetics Andor gróf kedvetlenül jár a folyosón, végigolvasta az összes hirdetőtáblákat, a mai nap naplóbírálnak kifüggesztett neveit, megnézte, ki ül a tanácsteremben, betekintett a büfébe s újra meg újra bejött, kijött, sőt annyira ment unatkozásában, hogy az ott őgyelgő újságírók egyik-másikától megkérdezte, hogy hívják. Ez az utolsó frázis az unatkozásban.

Gajári a tavalyi párbajait beszéli el egy unatkozó körnek. Új anyag nem mutatkozik sehol.

Távolabb egy másik padon Károlyi Gábor ásitózik, mint egy jóllakott krokodilus.

- Mit csinálsz Gábor? - kérdezzetik a járókelők.

- Álmos vagyok.

A harmadik sarokban Vadnai üldögél és várja a *Miskolc javulását*. Ah, milyen fölséges gondolat volt ez Szapárytól! Odaadni Vadnainak a »Budapesti Közlöny« szerkesztését, de csak akkor tenni esedékessé az ígéretet, mikor a miskolci kerület megjavul.

S a szeretetre méltó, jóvalis író leláncolva ül a folyosón, várva, hogy a kerület javuljon. Szapáry rég eltűnt és újra fel is bukkant, és Vadnai még mindig vár, kezében a reménység élvezetes poharával, melyből gyakorta szörpönt egyet. Mert ha meghal valamelyik csizmadia (s Miskolcon feltűnő sok halálozás dűl ezen nemes céhben), Vadnaira az mind biztató hír, ő azt úgy tudja idomítani:

- Kovács Dániel uram meghalt. Jó ember volt, nekünk nagy bajt csinált a választásoknál. Ügyes egy kortes volt. Ötven voksot ért az ellenzéknek! Ez bizony derekasan megjavította a kerületet. Isten nyugosztalja szegényt.

Vadnai egy bölcs, aki a keserűlapuból is mézet tud szívni. S ha valami csizmadiánének gyereke születik (mert viszont meg kell adni, hogy a csizmadiánék sűrűn szűlnek Miskolcon), abból is kikeresi Vadnai a maga élvezetét:

- No lám, lám, a hetyke Kaczor Jánosnének gyereke született... fiúgyerek. Bizony már régen ráfért volna. Van, amiből megéljen. Az anyja bizonyosan iskoláztatni fogja. Derék fiú lesz és nem afféle lármacsináló, mint az apja, választó lesz és mert intelligens lesz, bizonyosan kormánypárti lesz...

Így éldeleg Vadnai és így vár, a javulás szakadatlan tünetei közt látva Miskolcot. De érdekes ülések alatt neki is könnyebb a várás, mint most.

Egyébiránt hagyjuk itt Vadnait, s menjünk be a terembe, hol Hegedüs Sándor zsebre dugott kezekkel ödöng a mediumon, míg a szónokok beszéde lassan, altatón pereg le a feledés szakajtójába.

- Milyen időfecsérlés itt lenni! - dűnnyögi egy-egy ismerősének s újra gondolatokba merül. Talán azon tűnődik, hogy valami foglalkozást kellene keresnie a napnak erre a részére.

Körös-körül az egész terem kedvetlen, elszontyorodott. A karzaton egyetlen asszony ül. Az írói karzaton Sturm alszik, Jókai korrektúrákat csinál. Demkó az óraláncával játszik, Fabiny fitymálva sandít a piros székekre.

- Milyen könnyű most miniszternek lenni!

A gyorsírók kezében lankadtan járnak a ceruzák. Az elnök kényelmesen, gondtalanul nyújtózkodik el székében.

Az elnöki szoba bennfentesei fel-fellátogatnak hozzá egy kis triccs-traccsra.

- Ma szép napunk van, kegyelmes uram.

A hárszabályok kis kötete kacéran nevetget az elnökre, mintha mondaná:

- Ma udvariatlan vagy, hozzám sem nyúlsz.

De a kis csengettyű is csak ezt mondhatná. Minden pihen, minden csendes és mindenki unatkozik, csak egyetlen ember vigyáz, minden kiejtett szóra feszülten figyel: a miniszterelnök.

A folyosó is elnéptelenedik, egy-egy illanó alak bukkan fel, még a wippek is elszökdösnek bosszankodva: »Ostobaság volt ma bejönni.« Csak egyetlen ember ül megelégedetten, boldogan és élvezi a nehéz, szürke levegőt, melyet a szivarok füstje és a mindenféle kipárolgások fojtóvá, nehezzé tesznek, szinte kéjjel szürcsöli be.

S mikor azután kijönnek a kevés bennmaradottak is egy csomóban, hogy »vége az ülésnek«, kedvetlenül szisszen fel:

- Ejha!

Mintha valami nagy élvezettől rántanák el egyszerre, lomhán emelkedik fel, s biceg a ruhatár felé, felvenni a felsőkabátját.

Az utána jövő ellenzékiek közül, amint a nyitott korridorom beomlik nagy kévékben a szikrázó tavaszi napfény, vidáman mondja az egyik:

- Milyen szép lehet most falun!

Epésen toldja meg a másik az elől menőre mutatva:

- S ez a Tisza mégse megy Gesztre!

Valóban Tisza volt az elől menő, aki olyan nehezen kelt fel a padról, s aki valószínűleg Gesztre megy, ha egyszer ráun a parlamentre. De ez messze lehet, mert ő még most is úgy van vele, mint Mezei Mór az első napon; s mennél rosszabb a parlament, annál jobban szereti, mint az

apa a veszni indult fiát... A parlament pedig csak rosszabb, egyre rosszabb... És méltóztassanak elhinni, hamarabb javul meg Miskolc.

MIKOR SEMMI DOLGUNK SINCS

A miniszterek Bécsben vannak - tehát nem érdemes itthon misézni. Csupa csip-csup ügyek foglalkoztatják a kimerült Házat - mely végre is eleget végzett már az idén. Hiszen fölemelte a saját fizetését. Munka után jólesik a nyugodalom.

Ilyen nyugodalmas ülés volt. Az aktívabb képviselők egyébként is el vannak foglalva. Némelyek a Bokross-Klebersberg-ügy eligazításában dolgoznak, mások pedig előre készítik hangyaszorgalommal az őszi hadjáratot - a bankigazgató képviselők ellen.

A darazsak harca a méhek ellen.

A folyosó népesebb, mint a Ház, de a folyosó is néptelen.

A tanítói minimum foglalkoztatja az embereket.

- Nincs pénzünk! - hallatszik itt-ott.

- Szegény tanítók! - siklik el egy-egy sóhaj. Egy négyszáz forintos sóhaj.

Bent a tanácsteremben Koreával kötik a hajózási szerződést. - Azután átmennek Romániába, majd Norvégiával csinálják el a kereskedelmi dolgainkat. Minden tíz perc egy ország.

Azután Károlyi hozza elő nagy fölfedezését, hogy a Ház naplójából kimaradt a szavazás, a Kossuth honossági ügyében. Jól járt szegény P. Szathmáry Károly, hogy meghalt. Tudta ő, hogy mit csinál - mert szomorú attack várna most rá.

Így azonban legfeljebb vissza fog állíttatni az ominózus lajstrom.

Végre az Urányi indítványára került volna a sor, melyet a képviselők megjelenésének ellenőrzésére okoskodott ki. Zúgó »eláll« kiáltások fogadják a Ház különben népszerű tagját, mire az megriadva visszavonja indítványát.

Még egy csomó interpelláció jött volna.

Minden csak »volna« volt ma.

Visontai és Ugron a feloszlatott nyomdászegylet ügyében akarta interpellálni a belügyminisztert, mely egyletnek Egyeszy az elnöke és forradalmi célzatok miatt oszlattatott fel.

Szegény jó Egyeszy! Itt önként bukkan föl a Szitányi Bernát-féle adoma még egyszer. Az öreg Szitányi (Bernátnak az apja) arról értesülván az ötvenes években, hogy fia is a gyanúsított hazafiak között van, akikre a rendőrség felügyel, megriadva mondta a feleségének:

- Hallod-e, Régike! A felséges Habsburg-ház nagyon rosszul állhat fiacskám, mert már a mi Bernátunktól is fél.

Kár volt a kormánynak azt elárulni, hogy meg van ijedve az Egyeszy működésétől.

Egyébiránt az interpellációk csak úgy történtek volna meg, ha a belügyminiszter itthon volna.

Így már tizenegy óra után szerencsésen kimúlt az ülés tárgy hiányban.

Boldogok azok, akiknek nincsen semmi dolguk.

A MAI ÜLÉS ápr. 28.

Mióta a miniszterek Bécsből hazajöttek, a politikai világban mindenkinek csak egy kérdése volt:

- Mit hoztak haza a miniszterek?

Tegnap aztán kitűnt, hogy mit hoztak haza. Hazahozták a két javaslatot, amit nagy éljenzéssel fogadott a párt.

Hanem valamit még most se hoztak. A királyt haza nem hozták. A gr. Károlyi István »híres felhői« még mindig nem oszlottak el.

A lapokban van ugyan valami olyasféle hír, mintha őfelsége jönni szándékoznék - de ez is csak onnan csúszott napihírek közé, mert valami vizsga szem észrevette, hogy a királyi vár kéményei füstölögnek. »Nyilván a termeket fűtik« - mormogta az illető vizsga szem gazdája, s e mormogásból keltek szárnyra a mézes betűjű hírek.

A kis Sturm, a ravasz kis Sturm, vagy amint közönségesen mondjuk, a Sturm a Lloydtól fűrgén, mint a menyét, nyúlánkká hosszabbítva köpcös testét, odasurrant egy folyosói csoport-hoz, hol a miniszterelnök beszélgetett néhány képviselővel:

- Ah - szólt a ravasz kis Sturm -, mi mindent írnak az újságok. Például a Pesti Hírlap is. Azt írja, hogy jöjjön haza a király: pedig hiszen mindenki tudja már, hogy május 3-án megérkezik.

S ezzel felpislantott fürkészőn, szimatolón a miniszterelnökre, előkészítvén neki a kelepécét. Mert ha az ráhagyja, hogy a Pesti Hírlap cikke fölösleges, akkor csakugyan jön a király, ha pedig rá nem hagyja, Sturm akkor is informálva van, hogy a király nem szándékozik hazajönni. Sturm a valót akarta megtudni mindenáron. S ez most a fülébe fog pottyanni könnyen, biztosan, mint a megrázott fáról az érett körte.

- Semmit se tudok - felelte Wekerle rejtélyesen.

De Sturm még most se tágított, új rohamot tervezve.

- És ha tudnék is - folytatá Wekerle diplomatikusan mosollyal -, jegyezze meg, kedves Sturm, hogy én a Futtaki iskolájából származom.

A képviselők nevettek, Sturm pedig lehorgasztotta fejét, újra köpcös lett és kámforrá lett. Mert a Futtaki-iskolával lehetetlen megküzdeni. Futtaki kitalálta, hogy mikor semmit se mond, miképp látszassék az valaminek és mikor valamit mond, hogyan ne értsen abból senki semmit.

*

Egyéb jelentőségteljes dolog nem történt mióta utoljára értesítettük olvasóinkat e rovatban, kivéven, hogy Jókai azóta megjárta a tengert s hogy Eötvös még nem volt Turinban.

Apponyinak egy kis influenzája volt, de Bánffy Dezső ép és egészséges.

Általában mélységes csend és béke van, amit a kormány preventív intézkedéseit tekintve, állandónak lehet jelezni. De ha fel nem oszlatták a nyomdászegyletet, kérdés, mi lett volna az ország békéjével? Egyesek végre is veszedelmes ember.

A tanítók fizetéséről szóló törvény szónokai mindössze nem csinálnak olyan effektust, mint Boros Béni egymaga a tetteivel, hogy egy vasúti igazgatóságról leköszönt.

Emberfölkötti dolog. Az egész Ház meghökkent. Mi lelte Boros Bénit? Csak a Jókai alakjai cselekszenek így. (De Jókai maga nem.)

Pedig egyes szónokok vesznek részt a vitában - csak hogy a fullánkjukat a Csáky tegnapi beszéde kiszedte. Ma Kovács Albert beszélt és az állami oktatás híve gyanánt, igen liberálisan és okosan. A Ház minden tájékról bólingattak neki. Majd Hock szólalt fel ravaszul és szellemesen ide-oda vagdalkozva. Beszédének legigazabb része volt a tanítók helyzetének festése élénk és új színekkel.

De valamennyinél nagyobb hatást ért el a Bartók Lajos szép beszéde, ki ma nemcsak magvasan beszélt, tele gondolatokkal és imitt-amott csípős gúnnyal a kormány ellen, de verve-vel is s bizonyos frissességgel, mely a nagy tehetségű író előadásán harmatszerűen csillámlik.

Hallgatóság azonban kevés volt - lankadtan jártak ki s be s lődörögtek a folyosókon a képviselő urak.

Hiszen csak egy hasznos dologról volt szó. Kit érdekelne az?

Egy-egy grófocska bejött a Házba.

- Mit tárgyalnak?

- A tanítókat.

- Ah, szegény ördögök! - selypítették.

Szegény ördögök! S egy sóhajtas. Ennyi az egész. Ez a járandóságuk már évtizedek óta.

A tanítók fizetését tárgyalják! Tehát semmi izgató, semmi érdekes? Ah, a szegény ördögök fizetését... Helyes, helyes! De hiszen akkor mi elmehetünk sétálni...

NONO

- Beszélgetés Tisza Kálmánnal -

Magyarország »öregember«-e felől órákig el lehet tűnődni: beszélni tudott-e jobban vagy hallgatni tud-e jobban? Mégis, mikor hétfőn este hazakerült Kőszegről, megrohanták vele vacsoráló képviselőtársai, hogy »meginterjúvolják«.

- Mi történt? - kérdik egyszerre tízen is.

- Hát megvolt - felelte csendesen.

- És hogyan folyt le?

Pislogott, az ereket nézegette a tenyerén.

- Csak úgy szokás szerint.

- No, és a német császár mit beszélt veled, kegyelmes uram?

- Kérdezősködött erről-arról - mondá flegmával.

- Hát te mit mondtál neki?

Leverte a szivarja hamuját, megtörülgette a szalvétával a tányérját, s így szólt:

- Egyet-mást.

Ezekre a friss hírekre aztán az asztal hozakodott elő a maga értesüléseivel, benyomásaival; hogy a zsidók megharagudtak a fejedelmi válaszáért, hogy az ellenzéki lapok lázban vannak a törvényhatóságoknak adott válasz miatt, hogy roppant harcra készülnek a kormány ellen és hogy ebből nagy baj is lehet...

- Mi ebben a te nézeted, kegyelmes uram?

Tisza lehajtotta fejét, letette a kést, villát kezéből, és elmerengni látszott a hallottak felett:

- Nono - szólt aztán. - Nono! - ismételte újra s fölvevén lassan, nyugodtan a villáját, beleszúrta a bifsztekjébe.

A következő pillanatban enni kezdett, s közlékenysége megszűnt.

SZOMORÚ JELEK

Egy képviselőtársam beszélt el ma a következő esetet a klubban, nem teszek hozzá semmit, se le nem veszek belőle. Komoly ember, miniszter-viselt ember. Az oláhok közt van birtoka Erdélyben, s e hetekben vett ott egy másik nagyobb birtokot. Ennyit szükség tudni előzményül a neve helyett.

Az én oláhjaim szeretnek - úgymond -, mert jól bánok velök. Többnyire mind ösmerem, a keresztnévükön szólítom. S hogy javítsam őket, bizonyos fokozatokat éreztetek az érintkezésben.

A rossz magaviseletű oláhnak alig biccentek a fejemmel a köszönésére, a kifogástalannak már megbillentem a kalapomat is. Az ismerős jó embereknek pedig a kezemmel is intek: »Jó napot, Tógyer vagy Pável, hogy vagy?« A legérdemesebbjével pedig megállok beszélgetni, kezet fogni. Ez a legtöbb: ez a fekete sasrend! Így aztán szeretnek. Azonfelül emelem a pozíciójukat vagy lefokozom érdemük szerint. Életben és halálban. Mert a derék emberek temetésére elküldöm a tisztemet, a legkitűnőbb férfiak temetésén pedig személyesen is megjelenek, s hozza utánam a kertész a ménkő nagy koszorút. Azt kellene aztán meglátnotok, hogy mekkora hatást tesz a gyülekezetben, hogy mormogják egymás közt: »Bizony jeles embert veszítettünk... Szent Miklóskám, vedd kegyelmedbe! Nagy fa dőlt ki itten.«

Az én falumban ez idő szerint egy Simion nevű aggastyán viszi a »falu bölcse« szerepét. Okos ember, éles eszű ember, becsületes, mint az arany és jó, mint a falat kenyér. Magam is sokra becsülöm a Simiont, de egy idő óta, mintha hidegebb lenne, ritkán láttam; s ha nem került is, nem kereste úgy a velem való találkozást, mint azelőtt.

Most a hét elején, hogy a birtokvásárlás végett otthon voltam, keresztyülmenve a községen, messziről láttam az öreg Simiont a portája előtt állani. Észrevett, kijebb jött és állva maradt. Úgy látszott, mintha rám várna.

- Jó napot, Simion - mondtam hozzáérve. - Hogy vagy, öreg?

- Jól vagyok, uram és örülök, hogy látlak s még jobban örülök, hogy te vetted meg a szomszéd nagybirtokot és nem valami *kóberle*.¹³

- Hiszen persze jó, de látod, a gondjaim is megszorodtak most a nagyobb birtokkal. Ökröket, lovakat, mindenféle marhát kell vennem.

Simion megrázta nagy, bozontos fejét, a hosszú galambhaj csak úgy táncolt a vállán.

- Ne vegyél ökröket, uram - szólt titokzatosan.

- Miért? - kértem csodálkozva.

¹³ Kóberle valószínűleg a »Kóborló« szóból jövevényt jelent oláhuul, s ezalatt a magyar is értetődik, nemcsak a zsidó.

- Hát csak. Ne vegyél és ne vegyél. Jóakaród vagyok, az apád házában növekedtem, a nagyapádnál voltam kisgyerek - hát ne vegyél. Érted-e?

- Hát miért ne vegyek? Miket beszélsz te itt, Simion? Neked az eszed hibbant meg - hiszen csak nem szánthatom meg az új birtokot a fogpiszkálómmal.

- Mégse vegyél ökröket! - mondá csökönyösen.

- Magyarázd meg legalább a szavaidat.

- Nem szeretek fecsegni; aki sokat fecseg, keveset mondhat. Isten veled, uram!

- No, de legalább, miképp érted. Addig el nem eresztlek, Simion.

Az aggastyán zavarban volt, jobbra nézett, balra nézett, a reszkető kezeivel megnyomogatta a homlokát, mintha a helyes formát keresné, végre így szólt:

- Látod, uram, én voltam nálad. A belső szobádban voltam. Nem is egyszer, elégszer. Abban a szobában, ahol írni szoktál... Láttam az irományaidat. Mindened rendben van a telekkönyvekkel. Ott vannak az összes irataid egy nyalábban az alsó fiókban. Ugye ott vannak?

- Hát aztán, Simion? Miket beszélsz te nekem?

- Tudom, hogy ott vannak és ha úgy fordulna a dolog - hogy is mondjam csak -, hogy el kellene egyszer innen menned, értesz te engem, hamarosan kellene elmenned, hát beletehetnéd egy táskába és mikor aztán visszajönnél, valamikor, akármikor, hát mert az írások veled volnának, mégiscsak megtalálnád a földeidet.

- Simion, Simion, megbolondultál?

- Nem, nem, domnyule. - Igazam van. Hiszen nem mondok én semmit (s élénk villogó szemeiben kihamvadt a tűz). Nem, nem, semmit se mondok egyebet, mint hogy a földeidet itt találnád, de az ökreidet bizony nem.

Otthagytam felháborodva és gondolatokba merülve. Egy perc múlva, amint megfordultam a szél ellen, hogy szivaromra gyújtsak, még mindig ott láttam állni a háza előtt lengeteg ősz hajával, füstölő makrájával s a kezeivel látszott integetni.

- Ne vegyél ökröket, ne vegyél!

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

Első levél

Kedves feleségem, Klári!

Mikor tegnapelőtt elbúcsúztunk otthon, így szóltál hozzám - minden szavadat emlékembe véstem, édes lelkem:

- Menyhért! Te azért sietsz úgy, hogy a termésed árát elherdáld. Te nem a politika miatt mégysz, Menyhért! No, ne hazudj nekem. Ösmérem én a ti politikátokat. Láttam is már. Kurta szoknyában jár és táncol az Orfeumban. Menyhért, térj észre. Nekem hiába beszélsz, hogy Wekerle nem lehet el nélküled stb. Bízvást itthon maradhatnál még novemberig.

Én erre azt feleltem, hogy el kell mennem, beszélnem kell a miniszterekkel, ezzel is, azzal is dolgom van a választóim érdekében, de különben is kellemetlenek a viszonyok, az ellenzék berzenkedik, s ilyenkor az igazi mameluk helyén áll, s a miniszterekre ráfér a jó tanács és a

szavazat is. Mert egy voks csak egy voks, de ha minden ember azt mondaná, mi lenne az országból?

Így aztán eleresztettél, fiacskám, mert te okos vagy és mindjárt felfogsz mindent, felvarrtad az összes kabátaimra a hiányzó gombokat, sonkát főztél az útra (igen pompásan falatoztam belőle a kupéban), kikísértél a vasúthoz és szívemre kötötted, hogy mindennap levelet írsz neked. »Legalább addig nem kártyázol napközben, amíg írsz«, monád. Én megfogadtam neked, hogy mindennap írok, s az olyan napokon, mikor ülés van a Házban, minthogy szeretsz járni a karzatra, leírom neked az ülés leírását és az ott előfordult mozzanatokot.

Ezzel felszálltam a kupéba, te még egyszer könnyes szemekkel súgtad: »Gazdálkodj, Menyus, gazdálkodj, s keress minél előbb lakást, hogy én is fölmehessek« - mire a vonat elindult.

Az egész úton a te szavaidat dübörögték a vagonok kerekai, első dolgom volt tehát megérkezésemkor egy újságot keresni, mely hozzád írott leveleimből azokat, melyek a Ház üléseiről szólnak, felveszi és kinyomtatja - hogy így mindennap meggazdálkodhassam az ötkrajcáros levélmárkot.

Rá is találtam a Pesti Hírlapra. A szerkesztő közli a leveleimet. Tudom, apprehendálni fog Mikszáth képviselőtársunk, aki eddig szintén ilyesfélét irkált-firkált, de nemigen sikerült neki. Ám ezentúl én veszem a kezembe.

Tehát ma volt az első ülés. Az első ülést valóságos *kézfogónak* kellene nevezni. A sok száz jó pajtás örül egymásnak, s nem győzi adni-fogadni a kézszorításokat. Hol nyaraltál? Hogy érzed magad? Mikor jöttél? S ezer ilyen mihaszna kérdés zsong-bong keresztül a folyosókon.

Bánffy megnyitja az ülést. Az ember kíváncsian néz szét a Ház összes vidékein. A Háznak külső képét szemléli.

Hogy milyen a külső képe, kérdezed? Olyan, édes lelkem, mint mikor te ősszel előkeresed a muffodat. - Hát mit látsz rajta? Azt, hogy már megint kopottabb, vedlettebb, hogy már kevesebb szőr van rajta.

Így van a Ház is. Az emberek még jobban megkopaszodtak azóta. Az arcok szaporábban vetik a ráncokat. Egyszóval a Ház öregebb, mint azelőtt.

Miután már az összképben gyönyörködtél, a részletekre térsz át. Ni, milyen jól néznek ki a miniszterek! (De nem csoda, attól a jó kosztól, amit a királyi asztalnál élveztek Kőszegen.)

Szilágyi pápaszemet visel. Ez nagy hiba. Mert szép szeme volt, rokonszenves, kifejező. És most a pápaszem eltakarja. Fejérváry teljesen fölépült; deli szál ember - hadnagynak is beillenék. Wekerle arcán vidám derű ragyog. Tisza mindent agyonpislogott annak idejében. Wekerle mindent agyonmosolyog, ha az ember valamit kér. Mind egyformák ezek a miniszterelnökök.

Általában a miniszterek jó színben vannak. Tisza Lajosnak jót tesz a bécsi levegő a Burgban. (Pedig az volna a célja, hogy oda a *bihari levegőt* vigye be.) Lukács Béla hízik, még Hieronymi sem csappant meg, pedig annak van a legtöbb gondja, még nyáron is folyton dolgozott, s igazi csodát művelt azzal a káposztásmegyeri vízzel. Olyan jó az, fiam, hogy azóta bort se iszom.

Egy szó, mint száz, a kormány egészséges, s minden jel oda mutat, hogy hosszú életű lesz a földön. Valóban minden jel oda mutat. A jelek mind jók. Csak a jelek magyarázói különfélék és malíciózusak.

Most megszólal az elnöki csengettyű. Oh, kis harangocska, de régen hallottuk bűbajos, drága hangodat! Kling, klang! Kling, klang! Bánffy átnyújtja Molnár Antalnak a királyi levelet, melyről úgy lóg le a felvágott pecsét, mint egy fehér lepke.

De milyen leleményes fej ez a Bánffyé. Ennek a mi elnökünknek nagyon sok esze van, csak nem mutatja. Miket talált ki megint! Az elnöki emelvényen egy óra kinézésű gépezet van az ábécé betűivel, mely összefüggésben áll egy másik ilyen betűóra testvérevel, és ez a folyosón mutatja esetről esetre, hogy melyik betű szavaz odabent. Nincs többé lekésés, fiacskám!

Egyebekben minden a régi, csak a Justh Gyula arcán van egy nagy vágás. Polónyi, Eötvös nincs bent - Apponyi csendesesen mereng a szokott helyén. Mögötte búsan guggol Horánszky, mint egy beteg kuvik.

Közben a hölgykarzaton is egerészttem a szemeimmel - de becsületemre mondom, nem olyan értelemben... Az ismerősök közül senki se volt, s ami volt, nem érdekelt. Tudja isten, nincsenek már olyan szép asszonyok, mint aminő te voltál!...

Hanem egy dolog nagyon feltűnt ott a földszinten. Amint szétnézek, hát tömérdek rendjel-félék csillannak meg a kabátokon. Mi az ördög? Ezek mind Kőszegen lettek volna, ahol az emberek ilyeneknek kerültek ki a II. Vilmos keze alól?

Nem, nem, hiszen a Regele kabátján van az érdemrend. De nini, az Endrődi Sándorén is. Ezek pedig nem voltak Kőszegen. Igaz, hogy Tarkovich se volt, s mégis kapott rendjelet. »Micsoda tapintatlan dolog ez - mérgelődöm magamban -, én se voltam Kőszegen, mégsem kaptam.«

Hát nézem tovább, s íme az összes gyorsírók kabátjain is rajta van az az *izé*.

Mi lehet ez? Mi történt ezekkel?

Kérdezősködtem, s azt a felvilágosítást nyertem:

- Az elnök adta a Ház összes tisztviselőinek.

- Mi okból?

- Hogy erről a jelről megismerjék és ne tartsák őket képviselőnek.

Borzasztó az, kedves Klárikám, hogy milyen hiúk, rangtartók ezek az urak. Milyen sértés! Bizonyosan maguk kérték a jelvényt, hogy velünk össze ne tévesztessenek.

De hol is hagytam el, igen, hogy az elnök átnyújtotta Molnárnak a kegyelmes királyi leiratot a kétféjű sasos pecséttel. (Apropó, olvastad az újságokban, hogy valahol egy eleven kétféjű sast lőttek?)

Molnár Antal átolvasta a leiratot, és ezzel meg volt nyitva a második ülőszék. Bejelentették az újonnan megválasztott követeket, köztük Herman Ottót is.

Valaki, talán Dániel Gábor, felsóhajtott a hátam mögött: »Immár Miskolcból is *Hermanstadt* lett!«

Még két új kolléga van, de új haláleset nincs. Mondd meg Muki sógornak, hogy legyen türelemmel. Bizonyos vagyok benne, hogy idővel lesznek halálesetek is. A halált ritka ember kerülheti ki. Te is vigyázz az egészségedre, Klárásikám. Köpeny vagy melegebb ruha nélkül ne menjetek ki este sétálni, mert a levegő ezekben az átmenetekben a legcsalfább.

A bejelentések és jegyzőkönyvi mormogások után Szalay Imre interpellálta a miniszterelnököt a törvényhatóságoknak adott kőszegi királyi válasz miatt.

A miniszterelnök mosolyogva, ragyogó szemekkel felelte, hogy már most is megadná a választ, de azért halasztja későbbre, hogy együttesen felelhessen, mert még úgy lehet, egy másik ilyen tárgyú interpelláció is lesz.

- Lesz, lesz - biztatták jóakaratólag az ellenzéki hangok.

Aztán még a közelebbi ülést határozták meg, a Ház a szerdát határozta, csak Helfy mondott csütörtököt.

Isten veled. Nyomj a pulyák fejére egy-egy barackot a nevemben.

szerető férjed

Katánghy Menyhért

Ui. Lakást kerestem, de nem találok. Itt különben is alighanem kezdődik a kolera. A világot sem egyezem bele, hogy most feljöjj.

K. M.

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

Második levél

Kedves feleségem, Klári!

Csak röviden írhatok, édes lelkem, mert mint a naplóbíráló bizottság tagja, roppant el vagyok foglalta.

Reméltem, hogy hazaszaladhatok egypár napra az expozé után, mert úgy volt, hogy szünet lesz, míg a költségvetést a bizottságokban letárgyalják. De Wekerle keresztülhúzta édes számításaimat - hogy téged hamar ölelhesselek. Ne haragudj rá ezért, mert ő bizonyosan tudja, miért tette, mint amilyen bizonyos az, hogy én nem tudom.

Ahelyett, hogy az ellenzék interpellációira adott egyetlen válasszal ütötte el a király borossebesi és kőszegi kijelentéseinek ügyét (szegény fölséges urunk maholnap úgy lesz velünk, mint én teveled, hogy szóhoz se lehet jutnia), beleegyezett, hogy azt kérvények alapján napokon keresztül tárgyalják, s mindenki hozzászólhasson.

De iszen, kemény legény ez a mi Sándorunk. Valóságos Nagy Sándor. Nem bújik a formák, hárszabályok csigaházába, hanem látván az ellenfélt, kitárja hatalmas mellét:

- Verekedni akartok? No hát, mérkőzzünk össze! Nyissátok ki nekik a kapukat, hogy mind beférhessenek.

Jövő héten tehát csata lesz. De könnyű nekünk, mert Wekerle ma már elvette az ellenség erejét - a pénzügyi helyzetet előtárva.

Népes ülés volt - a karzaton ott láttam Treszka nénit is; tiszteltet. Lent zsongott-bongott a Ház, mint a méhköpű. Szilágyi miniszter messze ült tőlem, hát nem szólhattam vele az aljegyző öcséd ügyében, akiből te bírót szeretnél alkotni.

De ki is vettem (négy szemközt legyen mondva), hogy most nincs alkotó kedvében. Hanem ahelyett Fenyvessy Ferencsel beszéltem - aki megígérte, hogy majd ő is ajánlja Szilágyinak, mikor megint jó kedélyben lesz. De hogy lesz-e még valamikor jó kedélyben, az bizonytalan.

Valami különös újság nincs. Fabiny megnövesztette szakállát (ami a magyar világ stabilitását jelenti), de Barcsay Domokos meg leborotváltatta a bajuszát - s így a Ház ott van haj dolgában, ahol volt.

Mit szóljak az expozéról? - Általában az ülésről? Csupa számok, számok és számok. Csak úgy röpködtek lelkem, mint a legyek a méz körül.

Kevélyen ültünk padjainkban, mi mamelukok, mély csönd uralgott. Csak én csörgettem zsebemben nagy elégedettséggel a nikkelt hatosaimat.

Szépen beszélt, szakadatlanul, folyékonyan, mintha egy patak csörögne - aranyhomok felett...

Csak a helyesek, éljenek szakították meg olykor-olykor, mikor kisült, hogy tizenegyezer forint fölöslegünk lesz a jövő évre.

- No, az derék! - kiáltám harsányan. Ez volt az első közbeszólásom, mióta a politikai pályán vagyok. (Kíváncsi vagyok, hogy közli-e a Nemzet.)

Láthatólag jólesett a miniszterelnöknek, mert megfordult és rám mosolygott.

A Ház éljenzett, a tenyerek tapsra verődtek össze.

Azután áttért a valutára s kifejtette, hogy nincsen ok aggályokra.

- Vajon? - szólt közbe Helfy gúnyosan.

A megjegyzés láthatólag rosszul esett Wekerlének, mert feléje fordult és rámosolygott.

Elmondta, hogy mennyi arany szereztetett be, hogy már százhuszonnyolcmillió korona kiver aranyunk van. Hallod-e, Klári, százhuszonegymillió! És te még azt mondd, hogy semmit sem csinálunk, csak az isten napját lopjuk. Hát neked az semmi, hogy azt a rengeteg kincset összegyűjtöttük? De még kiveretlen aranykészletünk is van.

Egyszóval, jól állunk. Urak vagyunk - úszunk az aranyban, Wekerle a dicsőségben is azonfelül.

Megéljeneztek harsányan a beszédét - de nem is beszéd volt az, hanem egy kéjes csiklandozás: mintha finoman szitált porcukrot freccsentett volna be a füleinkbe.

Amíg kikönyökölve hallgattam, örökké te jártál az eszemben, Klárikám, aki nem győződ mondani, hogy : »a takarékoskodás csodákat tesz«.

Most már magam is belátom - és megtanulom.

Lám, Apponyira mindjárt átragadt, mert az ülés végén interpellálván, nemcsak szavakban, de a témában is takarékos volt. Több, fősvény volt. Fősvény a csömörletességig. Mert a honvédszobor dolgában interpellált. Most, annyi idő múlva!

Meglepetéssel csóváltuk a fejünket: »Különös... Különös!«

Úgy vette ki magát, mintha egy régi *szivarvéget* szedne elő és arra gyújtana rá - mikor pedig egy *egész láda* friss szivar hever előtte.

Szerető férjed

Katánghy Menyhért

Ui. Lakást folytonosan keresek - de mire a sietség - ma is hét kolerabeteget szállítottak a barakkba. Boldog, aki most falun lehet a fertőzetlen, tiszta levegőn.

K. M.

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

Harmadik levél

Kedves feleségem, Klári!

Szemrehányásként írod, hogy már több mint egy hete nem írtam az országgyűlésről; hogy mit csinálok, hol vagyok, hogy megint valami gonoszban fő a fejem, mert az ülésekre se megyek el stb.

Mit tehetek én arról, kedves lelkem, hogy ilyen későre (mára) tették a kérvények tárgyalását - de hogy addig szét ne széledjenek a honatyák, a ravasz Bánffy úgy osztotta el ökonomice a kész tárgyalási anyagot, hogy minden napra csak egy negyedóráska jutott.

Én nem értem el a célomat, mert mindig vagy akkor jutottam el a házba, mikor már szedgették le az ormárol a lobogót, vagy mikor még rá sem tűzték. - Ülést tehát nem is láttam, de Bánffy, legalább velem, célját elérte, mert itt maradtam - férfiasan ellenállva a te hazahívó sürgönyeidnek is. Bocsásd meg, lelkem, de a kötelesség...

Hogy mivel ütöttem agyon a napokat? Hát bíraltam a képviselőházi naplót (mert látom, előttem minduntalan ismételnem kell, hogy a naplóbíró bizottság tagja vagyok), bíraltam és vártam. Istenem, hisz annyi várnivalónk van! Ha Wekerle itthon van, várjuk, hogy mikor megy Bécsbe, ha Bécsben van, várjuk, mikor jön haza és mit hoz. Mindig várunk, s ebben a várásban eltelik az idő ártatlanul. Már én nem is kártyázom, hanem csak várok. Várom a királyi udvartartást, várom az arannyal való fizetés megkezdését, várom a novemberi évnegyedet. De leginkább várom már az egyházi javaslatokat Bécsből.

Muki sógor kérdezősködik, mi az én véleményem?

Az, hogy visszajönnek, a király helyben hagyja, de arról már nem állok jól, hogy nem úgy járnak-e, mint az én fekete szalonkabátom, amikor egy hosszú, idegen hajszálat találtál rajta, hiszen emlékszel.

Te akkor nagy lármát csaptál, azt állítottad, hogy női haj, én azonban felvilágosítottalak a valóról, hogy miután tényleg hosszú volt, az csak a Herman Ottó fejről lehet.

Félek, Klári, hogy az egyházi javaslatok is ilyen *idegen hajszállal* kerülnek vissza - ami persze csak a Vaszaryé lehet.

De ez a jövő kérdése - ma még csak a királyi válaszok foglalkoztatták a Házat.

Nagy, népes Ház gyűlt össze, elég azt mondani, hogy ott volt még Szunyogh Szabolcs is. A folyosón egy gombostűt sem lehetett volna elhajítani a tízperces szünet alatt. Az emberáradat hömpölygött, morajlott. Ott láttam az új közös hadügyminiszert, Krieghammert is, amint végigcsörtetett a folyosón, látogatást téve a miniszteri szobában, bemutatva magát az összes minisztereknek.

Jókedvű, zömök ember, eleven, fürgé, de egy kicsit vékony lába van. Az ördög hinné róla, hogy annyi milliót tud évenként elhordani.

Radó, az új excellenciás úr is (aki eddig csak a legjelesebb magyar főispán volt) eljött, gondolván magában a kormányról: »Ha ti végignéztétek Kőszegen, amit én csináltam, most én is végignézem, amit ti csináltatok.«

Az első támadó Bartha volt; pompás szónok, okos ember és jobb stílusa van, mint a Pápayé. Lendülettel, hévvel indokolta meg a rosszallási indítványát.

Azután Apponyi olvasta fel felirati javaslatát. A párt, úgy látszik, a »Pesti Napló« szerint már tegnap sírta ki magát rajta a konferencián.

A hír megdöbbenő volt Bánffyra nézve. Végre egy felirati javaslat, amin sírni fognak. Ez még nem fordult elő, ez csodálatos lesz. S elképzelte már előre, hogyan fog a padra borulni Ucsu és zokogni; Molnár Antal arcán hogy folynak le a könnyek; mint pityeredik el a kemény lelkű Krajsik. (Ne költsétek fel szegénykét, ha aludni fog.) Az ördögbe is, egy javaslat, amihez zsebkendők is kellenek. Talán rendelni kellene vagy háromszázat.

Fenyvessy (a gyorsíró) egész éjjel alkotta az új parlamentáris műszavakat a szokatlan helyzethez. Hogy legyen mindez jelezve a »Napló«-ban? A pityergés legyen »érzékenység«, a sírás »nagy érzékenység balról vagy jobbról«, de hát a fuldokló, görcsös zokogás mi legyen? Nem bírta elhatározni.

Szegény Fenyvessy, éjjel szaladt hozzám, hogy mint naplóbíró, én eszeljem ki. Otthon talált az ágyban - képzeld, féltízre. Ha nem hiszed, kérdezd meg tőle! Azt mondtam neki:

- Hagyjon engem aludni; nem lesz sírás.

És nem is volt. A nemzeti párt, amint mondom, már tegnap kisírta magát, a szélsőbal pedig ennél a kérdésnél van egymással az első mézes nászutazáson. Szépen, szerelmesen nevetgélnek, nemhogy sírnának.

Ami minket illet, mi mamelukok csöndesen, türelmesen hallgattuk és vártuk a végét, mert mi mindig várunk, de bizony sokáig jött; a hatalmas szónok csak egyre rakta le a leolvasott, nyomtatott »kutyanyelveket«. Így hívják, fiam, az újságírók műnyelvén (nem a saját nyelvüket), hanem azokat az egyik oldalon beírt, hosszúkas papírlapokat, amin a kéziratjuk van. Mondom, egyre rakta le Apponyi a kutyanyelveket, s még mindig maradtak a kezében.

Urányi nyugtalanul mozgott mellettem:

- Régen kapott ilyen hosszú levelet a király.

- Könnyű neki - szólalt meg valaki a hátam mögött -, mert ezt se fogja megkapni.

De nekünk végig kellett hallgatni. Egy-két »éljen« hangzott fel egyszer-másszor. Köztük néhány kölcsönvett éljen is a szélsőbalról. De a legszebb, leglendületesebb helynél megmordult a hegyen ülő Károlyi Gábor gyűlölettől szikrázó hangon:

- Szép, szép, de a Kossuth honosságát megtagadták!

Apponyi után felállott Wekerle. Mély, templomi csönd lett. Micsoda szép férfiú ez a mi Sándorunk, kár, hogy nem láttad. Úgy tetszett nekem, egy kicsit ki is volt csípve: új fekete kabátban, hófehér nyakkendővel, amelyben valami tűféle csillámlott.

De ezt csak addig lehetett látni, míg nem szólott: azután a gondolatai kezdtek csillogni. Ötletek, pompás aperuk, oldalvágások, cukrozott nyilak. Egy egész arzenálist szórt szét. Attól tartok, hogy egy kicsit túl sok anyagot hajigált el, amiből az ellenzékiek sokat szedhetnek fel a vita nyújtására.

Kiterjeszkedett mindenre, nemcsak szorosan a gravámenekre. Hogy győzi a szót, csodálatos! Hogy jár annak az esze, nem is képzeld.

Szólott a nemzetiségi politikáról és megnyugtatta a kedélyeket, csak Károlyi Gábor, megint ez a Károlyi Gábor vágott közbe:

- Végezzen előbb a papokkal!

Amire én önkéntelenül felkiáltottam: »helyes, helyes«. (De valahogy el ne mondd, kérlek, a plébánosnak.)

De térjünk vissza Wekerléhez; legszebb volt beszédében az a fejtegető rész, amellyel az Apponyi-féle felirat elküldését parlamenti lehetetlenségnek mutatja ki, de a kőszegi válasz védelme is sikerült. A mamelukok édesdeden bólingattak. - Az ellenzék is csendes maradt, csak Horváth Gyula haragudott. De Horváth Gyula éppúgy haragszik egy-két naponként, mint ahogy Podmaniczky mindennap sétál egy-két órát. Mert a testszervezetek különfélék. - Egynek ez jó, másnak az jó az egészségéhez.

Úgy van, úgy, jó volt a kőszegi védelem. Hogyne lett volna jó? Jurisich Miklós se védte valamikor jobban a kőszegi pozícióját - de persze, te nem tudod, ki volt Jurisich Miklós. Ti semmit se tanultatok a zárdában a történelemből. Én egész éjjeleken az efféléket olvasgatom.

De ha valami jól van, azt mindjárt megzavarja Pázmándy. Ősmered a Dinit, milyen! Egy ember, aki szeles, mint Liliomfi, alkalmatlan, mint Pry Pál, mindenütt ott van, és mindent tud, és mindent csinál. Valószínűleg ott volt már a világ teremtetésekor is, és mikor az Isten a napot teremtette, közbeszólt: »Ez nem lesz jó, mert nagyon magasan van; csinálj valami olyat is, ami alul, világít, és én azt kiveszem haszonbérbe«.

Ami határozotan ügyes közbeszólás volt, mert benne volt az Isten fölötti kritika, a nép jólléteért való küzdelem és egy kis polgári haszon is.

A mai közbeszólása nem volt ennyire ügyes, csak maliciózus. A passierscheint hozta elő. A miniszterelnök néhány önérzetes szóval valótlanságnak bélyegezte a passierschein-históriát - mely abból áll, hogy a passierscheint vett volna ki az udvarmesteri hivatalból, amellyel a gyakorlótérre mehessen.

Három tanút állítok, akik látták - bizonykodott Pázmándy.

- Lássuk! - kiálták a jobboldalról.

Wekerle aztán áttért a borossebesi válaszra. Szerettem volna, ha a kőszeginél elmondja még azt is, hogy az alkotmányok ugyan nem örökkévalók, mert meg lehet őket változtatni, de az alaptörvények természete mégis az, hogy az állandóság hitével nyomódjanak be a nemzetek életébe. Ez az én ideám volt, elmondtam volna, ha én vagyok a miniszterelnök. (Ne neves, Klári... mert akkor te excellenciás asszony lennél.) De minthogy nem vagyok miniszterelnök, hát csak Rónay Jánosnak mondtam el a folyosón, és az élénken helyeselte.

Különben mondott Wekerle okosabbakat is, kivágott bennünket derekasan, de a borossebesi résszel, megvallom, nem voltam megelégedve. Hiszen megszavazni megszavazom, megszavazok én Wekerlének mindent, de mondhatta volna valahogy másképp. Mondhatta volna talán, hogy stiláris hiba az egész.

...Inkább legyen Pápay rossz stilszta - és ne legyen a magyar *csak* nemzetiség.

Szerető férjed

Katánghy Menyhért

Ui. Az ülés többi részére ki nem terjeszkedem - mert az valószínűleg érdektelen volt. A Wekerle nagy beszédje után, melyet viharos éljenezés, valóságos örömrivalgás követett, kimentem a büfébe ebédelni, és nem tudom, mi történt. Csak annyit hallottam félfüllel, hogy Polónyi beszélt, s beszédje legjobb helyénél közbekiáltott egy pajkos mameluk:

- Másképp fogja ezt föl Eötvös!

*

Szállást még mindig nem találtam. Ne is sűrgesd, lelkem, mert nem keresek most egy ideig, annyira felizgatott egy képviselőtársunk szomorú esete, aki (bizonyosan olvastad a nekrológokat) úgy lelte szerencsétlen halálát, hogy szállást rendezett a távollevő nejének. - Klári, te már nem szeretsz engem.

K. M.

HORÁNSZKY ÉS HIERONYMI

Ma a vértanúk megünneplése iránti tekintetből, délben kezdődött a Ház ülése. Két óra - két szónoknak. De abból másfelet foglalt le *Horánszky* Nándor, akit Katángy Menyhért t. képviselő úr »beteg kuvik«-nak nevezett el. A maga szempontjából ügyesen, sok elmeélel szónokolt, de a szofizmákat sem vetette meg.

Beszéde közben, mely túlságosan hosszúvá nyúlt, egyetlen élénk jelenet fejlődött, midőn a miniszterelnökkel szemben a köszegi válaszra célozva, megkérde zordon szemeinek villámló cikázásával, mit értett a király az ámitás alatt? Hogy ámitás legyen, ahhoz ámitó kell. Ki hát ez az ámitó, párt-e vagy egyes ember? Nevezze meg azt a miniszterelnök. Mert vagy van ámitás, vagy nincs, ha van, nevezze meg, mi az és ki ámit, ha nincs ámitás, akkor minek adja a felség szájába az ámitás szót a kormány? Ez a logika...

Wekerle közbeszól:

- Ez az ámitás!

Egy hang jobbról:

- Egy ámitó tehát már van.

Mire Horánszky, mint a vércse elkezde kavarni az önalkotta ködben s egypár logikai ficammal, Wekerle tegnapi beszédjére teríti rá az ámitás vádját.

Egy hang balról:

- Két ámitó tehát már van!

Meglehet, hogy többet is találtak volna még a beszéd folyamán, de apránként elfogytak a figyelők is, a közbeszólók is; Horánszky különben szép beszédének a végét elnyelte az a rettentő parlamenti cápa (az unalom), mely igen gyakran üti fel a fejét, ha Horánszky beszél.

*

De az ellankadt Házat felvillanyozta a másik szónok: az ország nagy tehetségű belügy-minisztere.

Hieronimi Károly kitűnő szónok, bár csendes hangon beszél. Az a sajátsága nincs, ami Wekerlének, hogy egyszerre ragadja el a Házat, hanem csendesen átmelegíti, mint egy jó házi kályha.

Érvelése higgadt, gondolatai logikusan hasadoznak ki egymásból, fordulatokkal, leleményes ötletekkel nem puskázik a hatás után, csak ritka helyen csendül meg hangjában az emelkedett hangulat nemes érce, nem altat el frázis-kloroformmal, hanem fölébreszt, meggyőz vagy lecsillapít és megnyugtat.

Ebben volt jellemző mai beszéde is, mely egypárszor zajos helyeslésre ragadta pártját, de kivált nemzetiségi politikájának fejtegetése az ellenzéken is jó hatást tett.

- De iszen derék ember ez - mondták -, ez fog csinálni rendet.

Zajos éljenek közt végezte be beszédét kettő után, s ezzel a Ház eloszlott ebédelni, hogy holnap és azután meg azután, újult erővel nyaggassa tovább a hajánál fogva előrántott témát, melyben még igen sok szónok van felírva.

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

Negyedik levél

Kedves feleségem, Klára!

Fölséges idő volt - istenem, milyen jó lehet most neked otthon a gyerekekkel... A nap bearanyozta az egész képviselőházat, azt a sokféle koponyát az ország minden vidékéről, minden fajtájából.

Csendes, megelégedett, sőt mosolygó külseje volt mindennek. Csak Bánffy elnökön látszott bizonyos edisoni izgatottság, mikor az alelnökválasztáshoz fogtunk, s először kezdett működni a szavazás betűit mutató gép. Boldog lehet Perczel Dezső, az első, géppel választott alelnök.

Pompás kis bolondság, gyönyörűen tud berregni, zúgni, de az ábécé tudományában nem járatos, s gyakran nem azt a betűt mutatta, amelyik szavazott, hanem amelyik az eszébe jutott, ha nem szavazott is. Egyebekben azonban jó találmány, s ha mint zenei instrumentum bíraltatik, még hasznosnak is mondható. Csak enyhíteni kellene valamivel; ha teszem azt, mikor megindítják, mint az operában szokás, valaki énekkel kísérné. Talán a jegyzői kar.

A szavazó üléseket nagyon szeretjük - mert nem lévén bent szónok, az egész Ház künn a folyosón kóvályog és a miniszterek is, akikhez ilyenkor hozzá lehet férni. Máskor ravaszságból látszanak érkézfeszülten figyelni ülés közben az ellenzéki beszédekre, s ülés után lázas sebességgel menekülnek el a folyosókon el.

Ma végre olyan szerencsés voltam, hogy majdnem mindnyájával beszélhettem unokaöcséd, Kristóf érdekében.

Legelőször Szilágyit fogtam el, elmondva neki, hogy egy rokon már másfél éve élődik a nyakunkon. Elküldeni resteltem, pedig már nagyon eluntuk a lengyeleskedését, hogy szabadítson meg tőle, miután te már azt írtad, tovább nem tűrheted a háznál, nevezze ki valaminek.

Szilágyi végighallgatott, nagy szemöldökei mérgesen szaladtak fel a homlokára. Már szinte megijedtem, hogy végképp elszaladnak.

- Ne beszélj nekem számárságokat! - mondá és megfordult, ott hagyott.

Nagy talpai alatt szinte hallatszott az anyaföld fájdalmas recsegése.

Ott álltam, tehetetlenül, tanácstalanul a sürgő tömeg közepén, midőn vállamra teszi a kezét nyájasan gróf Bethlen András.

Ennek is előadtam a kérésemet nagyjából, mondván, hogy egy védencem van; tegye valami hivatalba.

- Milyen családból való? - kérdé, de mire megmondtam, már eltűnt előlem.

Szerencsére ott állott egy szögletben Hieronymi, fogadván az üdvözléseket a tegnapi, nagy beszédjéhez; az ilyek rendesen jó pillanatok a miniszterek életében, neki is előhozakodtam a Kristófunkkal.

- Mihez ért? - mondá átható tekintettel.

No, már erre aztán nem is vártam, hogy ő menjen, hanem én párologtam el szó nélkül, megcsípén egy szögletben a délceg Fejérváryt, akinek ballába mindig egy láthatatlan kardnak téreget ki.

Neki is előadtam Kristóf ügyét, hogy tegye valami kenyérbe.

- Kiszolgált altiszt? - kérdé mohón.

Mondtam, hogy »nem«, s erre a »nem«-re rögtön eszébe jutott, hogy valamit a miniszteri szobában felejtett, szaladt nyomban is érte.

Mikor az ajtó elnyelte előlem Fejérváryt, abban a pillanatban lépett ki azon ragyogó arccal, üde mosollyal, mint egy vőfély, Wekerle Sándor. Idenyújtotta mind a két kezét messziről, mint egy jó kenyeres pajtás.

Elmondom neki, hogy a fejem miben fő, s hogy csináljon valamit a Kristóffal.

Képzeld csak, roppant érdekelte a Kristóf; valóságosan boldognak látszott, míg a Kristófról beszéltem, s aztán elragadtatva mondá:

- Meglesz, Menyuskám! Milyen állásra parancsolod kineveztetni?

Meglepetésemben, csodálkozásomban nem bírtam hirtelen eltalálni, az ország összes állásából melyiket válasszam Kristófunak, s az az átkozott behívó csengettyű éppen ebben a pillanatban szólalt meg nyugtalan riadozással (csak egy másodpercig ne nyomta volna meg Molnár Antal). Mind a ketten berohantunk.

Horváth Gyula kezdett beszélni. Hiszen ösmered Horváth Gyulát. Nektek, asszonyoknak mindig tetszett. Horváth Gyula nem közönséges ember, Klára lelkem. Nemcsak azért rendkívüli, mert nagy talentum, hanem még inkább azért, mert először megöszült, és azután lett fiatalember, mi többiek pedig először vagyunk fiatalemberek, és csak azután öszülünk meg.

Éppen a delet harangozták, mikor nekirontott a királyi válaszoknak. Zách Felicián is éppen ezt az időpontot választotta a királyi palotába berohanni.

De Zách Felicián szelídebb volt, ő csak a négy ujját vágta le a királynénak, Horváth Gyula ehelyett a király *jobb kezének* ment neki, vagdalván Wekerlét.

Színekben, fordulatokban eredeti volt beszédje, de anyaga roppant szétfolyt, mint mikor te az omlett-tésztára panaszkodol. Egy-egy részlet lebilincselte a figyelmet; kivált a gúnyolódásban van nagy ereje. Sok figyelemreméltó gondolatot elhányt.

A munkatársai az írói karzaton szepegve hallgatták ezt a pazarlást: »Ez is egy tárgy... az is egy tárgy!« Nekik úgy rémlett, mintha smaragdokat, rubintokat hajigálna. Milyen csalódás van az effélékben! A mamelukoknak úgy rémlett, mintha sarat - az ellenzéknek, mintha tüzet.

Megtámadott mindent, eleveneket és nem eleveneket; megtámadta a szavazást jelző gépet (annak a szegény, ártatlan instrumentumnak sem hagy békét), megtámadta a nemzetiségi politikát (többet is tárván ki belőle eleven, csillámló színekben, mint kellett volna), szidta a kormányt harmadízigen fölfelé, és csak egyetlenegy embert dicsért meg: Moldován Gergelyt.

Nem tudom, Klára fiam, ki az a Moldován, hol lakik és mit csinál, de azt az egyet sejtem, hogy nem olyan ember, akinek Apponyi *előtt* lenne a miniszterelnökségre kilátása.

De mindegy, Horváth Gyulának és a te Kristóf unokaöcsédnek ma jó napja volt.

A többi szónok hétfőre maradt. Hétfőn talán magam is feliratkozom.

Szerető férjed

Katánghy Menyhért

Ui. A szállással még egyre ingadozom. Ámbátor Légrádyék építenek most egy új házat...

Mit szólsz ehhez a kombinációhoz?

K. M.

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

Ötödik levél

Kedves feleségem, Klári!

Ma én is feliratkoztam. Van egy ideám, amit el akarok mondani, de egy kicsit ellenzéki szagú. Hát még ingadozom vele.

Terólad jutott eszembe, szívem - látván, hogy a mi kormányaink mind azt a politikát csinálják az országgal, amit én veled. Komoly állami berendezés helyett apró részleteket és vívmányokat dobnak a közvélemény szájába, amikor az már nagyon ki van nyitva.

Éppen úgy, mint én, mikor te duzzogni kezdesz. Egy teppichet ígérek. Akkor elhallgatsz, sőt meg is csókolsz. Nemsokára türelmetlen leszel, hogy hol a teppich? Elhozom - megint elhallgatsz. Egy idő múlva azonban megint elkezded az apprehenzívus mormogásokat. Akkor egy fülbevalót ígérek vagy egy karperecet a béke kedvéért.

Így teszik ezt, fiam, a kormányok is évtizedek óta, mintha tőlem tanulták volna.

Hiszen most éppen afölött van a türelmetlenség, hogy várjuk a *teppichet* (az egyházjogi reformokat) Bécsből. Sajtó és képviselők idegesek, s a legbolondabb hírek kelnek egyre szárnyra.

Milyen lesz? Igaz szmirna lesz-e vagy csak fals?

A patvarba is, egy teppich már szép dolog, nagy dolog; az előbbi kormányok alatt is jöttek ilyenforma nemzeti örömök, de azok csak pakfon gyufatartók, nemzetiszínű nadrágtartók s efféle apróságok voltak. Hiszen még emlékezhetsz, beszéltem neked annak idején az »és« szócskáról. Hanem most egy egész teppich!...

Ebből állna körülbelül a beszédanyagom, ez a platinám, ebből nyújthatnám aztán a többit, megadván a tanácsokat a kormánynak, hogy hagyja abba ezt a »hozom-viszem« politikát, mert én sem boldogultam azzal, veled szemben. De mindegy, karácsonyra azért megkapod a két ezüst girandolt...

(Emlékszel-e még lelkem, arra az idilli korra, mikor még egy ibolyacsokrocskával is megelégedtél?)

Ezt a témámat közöltem ma Ucsuval (Urbanovszky Ernő bátyádnak az országgyűlési álneve), mert aggodalmaim támadtak, hogy mameluk létemre elmondhatom-e.

Ucsunak égbe meredtek a hajszájai, s aztán így szólt:

- Apage, Satanas! Ereggyél el tőlem, a te eszedbe járják már Apponyi-féle bacilusok.

Ez a nyilatkozat meghökkentett - úgyhogy holnapután valószínűleg letöröltetem magam a beszélők táblájáról. Azért nem holnap, hogy tovább élvezhessem a nimbuszt, mely a beszélni akarókat övezi a saját pártjukban. Mert egy feliratkozott embernek bizonyos kiváltságos helyzete van, mint a boldog állapotban levő asszonynak. Kímélik, kényeztetik, gyöngédek hozzá, nyájasan kérdezzetik: »Mit fogsz mondani?« (amire az ember rejtélyesen mosolyog), a klubban óvják a léghuzamtól, a tarokknál össze nem szidják, ha renonszot ad. (Gondolják magokban: tele van most a feje ideákkal!) Az »örök hallgatók«, és ez egy egész osztály, bizonyos csodálattal nézik, mint valami felsőbb lényt, a veterán szónokok megveregetik a vállát, s mint mikor az öreg verebek repülni tanítják a fiatalokat, tanácsot adnak neki: »Ne nézz senkire, mert az emberek arcán rajta van a tetszés vagy nem tetszés, s ez megzavarhat, hanem csak nézz egyenesen a Bánffy arcára - az a legjobb, azon nincsen semmi«.

Egyszóval, kiélvezem két napig ezt a dicsőséget, Klárikám, hiszen nem kell hozzá semmi egyéb, csak amiről fentebb szóltam - a rejtélyes mosoly. S azt én nagyon jól eltanultam Darányitól.

Ami a mai ülést illeti, valami különösebb dolgok nem történtek, pedig már tíz órától kezdve egész végig ott voltam.

Mert nem igaz ám, amit neked felőlem pletykált a Terka néni, hogy amint te fejezed ki magadat leveledben: »bizonyos Beöthy Algernon barátoddal hajnal felé jártok haza«.

Tegnap is este tízkor feküdtem le, azért lehettem jelen tízkor a Házban.

Terka néni tehát egy szószátyár teremtés. Ne higgy neki.

Én magamért nem bánnám, becsületemre mondom, de hogy egy olyan jámbor, tiszteletre méltó komoly öregurat, mint Beöthy Algernon t. barátom és bátyám, akivel tényleg vacsorálni szoktam, országos és más tanulságos dolgokról beszélgetve, meghurcol, befeketít, az már botrány - megérdemelné, hogy levágjanak valamit a nyelvéből.

Ez egyébiránt nem ártana Helfynek se, aki sokszor beszél és sokat.

Próbáltam beleszólni egypárszor a beszédjébe, temiattad, Klári, hogy ha netalán bejutna valamely közbeszólásom az újságba, te megláthasd abból, a férjed milyen korán kel, s milyen tevékeny részt vesz a közügyekben. De csakhamar észrevettem, miszerint a beszéd olyan gyengécske, hogy a lapok már nem fogják közölni. No, erre aztán én se vesztegettem céltalanul a közbeszólásaimat.

Azután Horváth Gyula állt fel. Olyan gyakran beszél, hogy úgyszólván nem is érdemes leülnie. Mai felszólalásában nagy hatást csinált azzal, *amit el nem mondott*. Ez is csak Horváth Gyulának sikerülhet, ti. valami mondatot kellett volna rektifikálnia a szombati beszédéből, azt várta a Ház, de nem tette, hanem ehelyett beszélt a bokszegei merényletről, felelvén a Bethlen gróf miniszter egy pompás felszólalására. Horváth már oda vitte, hogy nem ő interpellálja többé a minisztereket, hanem őt a miniszterek.

Mit már régen nem látott mameluki szem, végre a verőfényes Házban, mert afrikai hőség volt a teremben (eszedbe se legyen még a feljövétel, Klárika), végre, mondom, kibontakozott a mi sorainkból is egy levente, aki aztán nagy lelkesedés és helyeslés között verte vissza az ellenséges tábornok. Hegedüs Sándor volt. Mindig csodálkozom Klári, hogy ez a sok ész, sok tudomány hogy fér meg ebben az incifinci, vézna alakban, hogy nem tudott magának nagyobb lakást keresni. (Nota bene lakást még nem találtam - de már abban járok most.)

Beszédében rámutatott az ellenzék léhaságára, mely már nem is említi a sokat hangoztatott reformokat: gúny, hangulat, logika meglepő fordulatokban bugyog fel beszédjéből, mely excellál a helyzet finom megfigyelésében, a ferdeségek mesterei megvilágításában.

Herman Ottó szólott utána érdekesen. Ez a Herman Ottó se bolond ember - csak egy kicsit korán születünk hozzá. Jövője van neki, mint a nikkelnak - ahogy Edison mondta - (de nem Hermanról, hanem a nikkelről). Jövője van, kétségtelen, de most még a pakfon pénz jár a baloldalon.

Károlyi Gábor, ki mint a tenger morgását hallgató Mikes, az utolsó szélbali padban búsan ül, számkivetetten egyes-egyedül - élvezettel hallgatta, és boldogan mosolygott közbe:

- Úgy van, Ottókám. Ezt már én is mondtam, Ottókám. Helyesen mondd, szívem, helyesen.

Szinte könnybe lábadtak szemei; boldog volt, hogy öt napi vita után végre ő is tartozhat valahová, végre ő is helyeselhet valamit. Mert ezt is megkívánja az emberi lélek.

És én ezt meg tudom ítélni - ámbár az én lelkem túlságosan van tele az ilyennel.

Az ülés végén Vályi Árpád szólott, lankasztón, álmatagon. Vályi Árpád a *szabadság szónoka*. Ti. olyankor élvez a képviselő legtöbb szabadságot, ha ilyen szónok dolgozik. Ilyenkor lehet fennhangon beszélgetni a szomszédokkal, ki lehet menni a büfébe, a lelkiismeretünk nem háborog, ha egy szivart kiszívunk, ha pedig bent vagyunk, végezhetjük a dolgunkat a miniszterekkel (azok nem vágnak savanyú arcot, hogy zavarjuk), nézelődhetünk a női karzaton.

Hogy ím a karzatról van szó, igazán furcsa, hogy alulról, abban a különös megvilágításban, mely az üvegfedélről jön, milyen különös bronzszínű arcuk van a hölgyeknek. Közelről sokkal szebbek. Ezen segíteni kellene valahogy. Mit gondolsz, fiam? Talán valami másforma festék...

A szabadság szónoka csak beszélt, egyre beszélt, a válaszok veszélyes voltát festette, a haza bajait, fenyegette a kormányt.

A mamelukok csendesen, közömbösen hallgatták, ki ásított, ki sóhajtott, ki lekönyökölt a padra és szendergett.

Csak egyetlen ember figyelt, a miniszterelnök. Nyugtalanul mozdult meg székén, olykor összerázkódott, kapkodott a nyakához izgatottan.

A körülülők csodálkozva kérdezték:

- Ingerel talán a beszéd, kegyelmes uram?

- Dehogy - szólt a kormányelnök mosolyogva - hanem valami bogár vagy légy mászott az inggallérom alá.

De Vályi Árpád észrevette a roppant hatást Wekerlén, és most már annál inkább beszélt, beszélt...

Szerető férjed

Katánghy Menyhért

Ui. Ma megbízásod szerint a Fővárosi Lapokra prenumeráltam a számodra, de ne is haragudj, bíz én még haza, falura adresszáltam - mert szó sincs róla, hogy januárig feljöhessetek... ha ugyan sikerül addigra is lakást találnom.

A folyosón Tiszával is beszélgettem ma. Ő mondta, hogy a kegyelmes asszony is még otthon van. Aztán hozzátette:

- Reményilem, Menyus, hogy te se hozod fel még a tieidet!

Óh, a falu, a falu, a hervadozó lombjaival. Hogy szeretnék most én is köztetek lenni.

K. M.

MARENGO UTÁN

(Karcolat a képviselőházból)

A mamelukság örömben úszik. A Wekerle tegnapi fenomenális sikere valóságos lázba hozta őket. Tegnap este a klubban roppant ováció volt. Azóta se lehetett ott olyat hallani, mióta Tisza az ischli levelet hazahozta. Utána lakoma volt a Hungáriában, ahol verseket mondott Prileszky Taddus (igazán Taddus?), felköszöntőt a párt-összetartásra. (Igazán az összetartásra?)

No lássa az ember ezt a Taddust. Taddus csak mindég Taddus marad, aki meglepő dolgokat csinál. Hát nem furcsa az is, hogy az öregúr egypár év előtt zárszámadásokat csinált, most pedig verseket? Valóságos visszafejlődés! Mintha a fa előbb hozna gyümölcsöket és csak azután virágoznék.

De ami a legfőbb, a párt csakugyan egy léleknek látszott az este, a keddi vacsorán (Láng Lajosnak ezen sikerült alkotásán). Mindenki dicsérte Wekerle beszédét, hogy milyen jó és mindenki szidta a Hungária pezsgőjét, hogy milyen rossz.

A tegnapi Marengo után teljesen az ellenzéknek hagyta a mamelukság a mai ülésen a mezőt, hadd takarítsák el úgy, ahogy a tegnapi halottjaikat.

Csendes, üres volt a Ház, mint egy kialudt kemence, mikor már tíz előtt pár perccel bent ültem, várva az első szónokot, Visontai Somát.

Visontai Soma gondolkodó fő; mert mikor Polónyi megtartotta nevezetes beszámoló beszédét Szoboszlón, amelyben a teljes jogegyenlőség megtagadásának fejtegetésénél azt az érvet is felhozta, hogy a Habsburg-Lotharingi família kihalása esetén ne lehessen zsidót királlyá választani, Visontai Soma duzzogni kezdett emiatt és kilépett a pártból.

Így tudtuk meg, hogy Visontai Soma esetleg a trónra is számot tart - valószínűleg II. Soma név alatt (tekintetbe véve Abát, habár voltaképpen ő csak Samu volt és nem Soma).

Visontai mondott-e le azóta a trónigényről vagy pedig Polónyi változtatta-e meg a nézetét eziránt, nem tudni, de annyi bizonyos, hogy Visontai visszatért az anyapártba, és most ennek a kebeléből beszél.

Visontai valóságos kis Hombár Mihály; aki maga körül még egy csomó icipici Hombár Mihályocskát kezd nevelni.

Visontai után, úgy vette ki magát Bessenyei, mint egy kis szükséges sáfrány. A Ház nagy tréfacsinálója (aki már közel áll ahhoz, hogy Beöthy Aldzsit is lecsapja a nagy népszerűségéből) egy jó anekdotát mondott el a polgári házasságról, amit jóízűen megnevetett a Ház, aztán a közbebeszélő Vajayt marta, csípte, kétszer is idézvén Kempis Tamásból latin verseket.

Mindenki kacagott, nevetett e pajzánságokon, csak Beksics Gusztáv mondta fitymálólág:

- Hogy lehet Kempis Tamásból idézni?

- Mért?

- Hát nem írtam én elég könyvet?

Bessenyeit Ugron váltotta fel. No, majd megtüzesíti ez mindjárt a hideg kemencét. Kezdte is nagy hévvel, mennydörgéssel, rakétákkal, a lojalitás jelmezében. Egy császári és királyi kamarás se beszélhetett volna különben, arra a részre nézve, amit őfelségéről mondott, de a kormányt ugyancsak nem kímélte.

Polónyi ragyogó szemekkel kiáltozta:

- Oh, de igaz! Oh, de gyönyörű!

A pièce de résistance azonban mégis Asbóth volt. A különös sir John Asbóth, mint közönségesen nevezik. »Az auliko-konzervatív-feudális magyar kozmopolita pártalakulás magvát magában hordozó ember« - mint Apponyi híja tréfálkozva. Ezüstbe vegyülő hajával, zöld falú fehér pettyes nyakkendőjével, még mindig nyalka alak s bizonyos daccal emeli fel hosszúkás fejét.

A terem megtelik erre a névre. Mert a specialitásokat kedvelik. Ki tudja, mit fog mondani? Mindenki kíváncsi.

Sokat jár Bécsbe, sok titkot tudhat.

De ezúttal nem mondott titkokat, egyet-kettőt csípett a kormányon, fejtegette, hogy mi a király (szép tőle, hogy nem a császárt glorifikálta), de e sok tömjén helyett egyszerűbb lett volna, ha elénekli a gotterhaltet. Nagyobb lett volna a szenzáció is - meg a zúgás, s azonfelül nem is kellett volna rá készülnie.

Per tangensem érintette a királyi válaszokat is - voltak sikerült észrevételei, de elvesztek a zajban, felháborodásban, mely kitört a kormánypadokból, de amelyeket az ellenzék éljenei paralizáltak.

Csak a Herman-párt dolgozott közöttük ellenkező gőzzel. A többinek mindnek *olyan lesz a memóriája, mint a tyúké*; mihelyt egy kormányellenes frázist hallanak.

Károlyi Gábor torkaszakadtából kiabálta:

- Hát ezt a Hentzi-koszorúzót hallgatjuk?

De szavait elnyomta a süketítő, megkülönböztethetetlen zaj, mely orkánszerűen zúgott fel püsszegéssel, ellentmondásokkal összekavarva.

- De ott voltam a honvédszobornál is, apám intencióihoz képest - replikázott Asbóth.

- Szégyelli is magát az öregúr - felelte Hentaller.

Asbóth végre, homéri hahota közt, felolvassa határozati javaslatát. Az általános kacaj még őt magát is elragadja s hangja nevetésbe fullad.

Asbóth leül, a zaj eléri a tetőpontot.

- Öt perc - kiáltják balról...és újra kezdődik egy még nagyobb hahota, hogy szinte a velő reng tőle a különböző nevető, kacagó, hanykolódó koponyákban.

Vállyi Árpád rohan végig a termen és megrázza az Asbóth kezét...

Ezen kacagnak, egyre kacagnak, ki a hasát fogva, mellét szorítva, csak Károlyi Gábor kiáltoz, süvöltöz a hullámozó, hömpölygő tömeg feje fölött valami szitkokat dúlt arccal, magasra emelt kezekkel, mintha átkozódnék.

Igazán mulatságos!

A KORLÁT

(A mai ülésről)

Diadalmámmal mennek szüreti vakációra a mamelukok. Wekerle ma is összeverte az ellenzéket. Valami az, hogy milyen debatter lett belőle, s hogy fölviillanyozta hideg, vérszegény pártját, mióta felkötötte ellenségverő buzogányát a »kis püspök« - ahogy Szilágyi nevezgette két év előtt becézgető, pártfogói hangon a kabinet legfiatalabb bajusztalan tagját: szervusz püspök, kis püspök!

És bizony a bajusza még most sem nőtt meg. Hanem ahelyett ő maga nőtt. Nőtt, nőtt, egyre nőtt, míg egyszer csak egy kolosszus lett a kis püspökből: arany lesz belőle, amire a kezét ráteszi. Igazi Fortunátus Sándor. És pozdorja lesz belőle, akire a lábát ráteszi. Igazi Kinizsi Pál.

Mai szónoki diadala nemcsak személyi nimbuszát növeli, hanem messze járó következményekkel lesz.

Pedig milyen csendes ülésnek ígérkezett. A büfé napja. Szavazás készül, ilyenkor sokan jönnek fel és a büfében tanyáznak a szavazásig. Eötvös Károly viszi itt a szót. (Hiszen már úgysem viszi egyebüti.)

- Én úgy nézem a világ járását - mondá a sátor nélküli vajda -, hogy nemsokára egész Európában be fogják hozni a botbüntetést (Nagy csodálkozás), *de csak a hírlapírókra nézve*. (Nagy derűtség.)

Egy-egy konyakozó tévedt be olykor-olykor, és jelentette a tanácssterem eseményeit:

- Szilágyi ökegyelmessége püföli Ugront.

Más konyakozó jött be később:

- Wekerle tart pompás beszédet.

Az idő folyik, múlik, minden a maga rendjén megy, míg végre zizegni, berregni kezd a hívogató villamosdrót: »szavazni, szavazni«.

A kormánypárti erdő feláll és szertezúg: »Éljen Wekerle«.

A kérvények az irattárba kerülnek. Apponyi levele megy fel a Burgba. Amibe Apponyi is belenyugszik és nem kér ellenpróbát. Arcán nincs semmi levertség. Hiszen vannak örömei is. Vállyi Árpád például két évre akarta neki átadni a miniszterelnökséget...

A hosszú »válaszvita« befejezése után interpellációk következtek, Wekerle Thalynak, majd később Apponyinak felelt a honvédszobor ügyében.

Itt tört ki váratlanul a vihar - mely a két vezér útját elválasztá örökre.

Minden szétfoslott, minden füst lett. Hol vannak már a báró Atzél Béla egykori betűi, az »A. W.« (Apponyi, Wekerle), melyek az ő tóosztjában össze voltak vegyülve monogramba a haza egén, elfűjta őket a mai vihar. Hiábavaló volt a sok fáradtság, mely a tavaszon útjaikat egyengette. Milyen leforrázva néztek össze ma a gügyük, akik ezen a házasságon dolgoztak!

Wekerle már előbbi beszédjét azzal végezte, óriási hatás közt, hogy az eszközök megválasztásában ő nobilisabb, mint Apponyi.

- Csak dicsérje magát! - kiáltá Meszlényi Lajos.

Apponyi szívébe beletört a tör hegye és replikájában éles hangot használt.

Wekerlének az Apponyi ironikus tövisei estek rosszul s nagy elánnal, verve-vel, védelem helyett hatalmas szónoki ostrommal rontott az ellenzéknek.

Mind, mind nagyobb tűzbe jött a két tábor. Ingerlő közbekiáltások röpködtek innen-onnan. Egy-egy fájó nyílnál fölszisszent az ellenzéki vezér. Egy másiknál nyugtalanul mozdult az egész ellenzék. A gesztusok egyre hevesebbek lettek. Az arcok kivörösödtek, valóságos láva forrt a szívekben.

S Wekerle egyre kavarta azt, míg végre egy kifejezésnél, hogy mindez az indulatoskodás, amit most az ellenzék tanúsít, *talán előre meg van rendezve*: kitört az ellentmondó rivalgás orkánja. Nem tudni, voltaképpen ezért haragudtak-e meg, vagy a »nemzeti skandalum« kifejezésért? De mindegy, megharagudtak. Valaki elkiáltá magát, hangja vészjóslón bömbölt a fejek fölött:

- Hagyjuk el a termet!

Egy szempillanat nem sok, s egyszerre üres lett a bal mező. Haragos, mérges alakok vonultak ki az ajtókon, még egy-egy csípősséget bekiáltva a küszöbről. Elöl Horváth Gyula felborzolt ezüstös hajával, indulatos mozdulatokkal. Utána a többiek fenyegetőzve, nagy robajjal. Linder megállt az ajtóban s öklével ívet írva a levegőben, hította a többit.

És mentek, mentek.

Olyan furcsa lett a Ház. Az egyik oldal tömve, a másik oldal üresen. Olyan különös lett a Ház, mint egy állkapca, amelynek az egyik sor fogát kiverik. Megdöbbentő volt ez az üresség. Mintha egy temető tátongra előttünk. A miniszterelnök is megállt egy percig, szétnézett idegenül, de mégis mosolyogva. Még látta az utolsó kivonulók hátát.

A szélsőbal teljesen le volt tarolva, csak a Herman-párt ült szilárdan legfelül, három ember három padban, valóságos kertészeti berendezéssel. A legutolsó padban ült gróf Károlyi Gábor a pad legszélén, ördögi vigyorgással nézve ezt a képet, a másik padban ült Hentaller kissé beljebb, a harmadik padban ült Horváth Ádám, még valamivel beljebb - egy rézsút vonalat képezve mind a hárman. Igazán szépen veszi ki magát.

A nemzeti párton sem maradt más, csak Apponyi és jövő kabinetje. Láttuk tehát a napot és a bolygóit, mindössze kilenc embert - az egyikből már csak államtitkár lehet. De mindenik ennek az *egyknek* látszik...

Egy ideig furcsának tetszett. De később megszoktuk, még szinte kényelmes volt. A miniszterelnök mondhatta a beszédét zaj nélkül, ellentmondás nélkül. Pedig ebben is volt, remek érvelésén kívül, bors és paprika is.

Wekerle után ismét Apponyi pattant fel, s csinos rögtönzést vágott ki. A kivonulók bekullogtak újra, a Ház visszanyerte a szokott képét... A két vezér farkasszemet nézett egymással. Minden úgy volt, mint akár tegnap vagy tegnapelőtt.

De ott a levegőben a két vezéri hely közt minden éles szem immár egy áthághatatlan korlátot látott.

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYÜLÉSRŐL

Hatodik levél

Kedves Klárikám!

Kaptam sürgönyödet tegnap, hogy az utolsó ülés lévén, induljak haza - de lehetetlen, angyalom, lehetetlen, még vagy kétnapi dolgom van a naplóbírálással. A többiek (a futkározó mezei hadak) már tegnap hazamentek, mert nincsen bennök politikai szimat.

Én éreztem, hogy még ma is történik valami. Csakugyan volt ülés még ma is, mégpedig érdekes, békéltető ülés, a tegnapi erős kifejezések miatt, melyek Apponyi és Wekerle közt váltottak.

Hogy mi volt az eredmény? Ugyanaz, ami nálunk otthon, mikor a Palika összeverekedett a Gyurikával, hiszen emlékszel, te békéltetted őket.

A két gyerek elmondta, hogyan történt az eset, amire újra elfogta őket a keserűség és a düh. Te azt kérdezted a Gyuritól: »Nagyon fáj?« Nagyon. »És hol ütött meg?« Amit aztán úgy mutatott meg a Pali, hogy még egyszer megütötte ugyanazon a helyen. A Gyuri se gyáva, nekirontott a Palinak, és újra megkezdődött a dulakodás. Én a roppant zajra berohantam:

- Mi történik itt?

- Egy kis békét csinállok - felelted.

Hát mi is egy kis békét csináltunk ma. Palika... akarom mondani Apponyi durcásan ült a székén, de Wekerle ma is magával hozta mosolyát.

A miniszterek majd mindnyájan jelen voltak, sőt a képviselői padok is megteltek - mert hidd meg, Klári, kevesen vannak azok a hazajáró lelkek.

A női karzat zsúfolva volt, nem sok egy gombostű, de az se fért volna el. (Ámbár oszt később láttam, hogy egy-két udvarló mégis befért.) Ismerősök azonban nem voltak - kivált képviselőnek éppen nem; oly ritka most, lelkem, Budapesten a képviselőné, mint a Wekerle-arany.

A tegnapi tűzhöz, melyet egy éj hamuja fed már, Horváth Gyula nyúlt először - de sokkal ügyesebben, mint Mucius Scaevola, az a számár (olvashattál róla a Gvadányi történelmében), aki a saját kezét tette a tűzbe, amit mások gyújtottak, helyett, hogy a tüzet, amit ő gyújtott, tette volna rá valaki másnak a kezére.

Horváth Gyula sem az egyiket nem tette, sem a másikat; hanem csak kikaparta a szikrákat a hamu alól, hogy a tisztelt Háznak megmutassa; azok még egyszer csillantak, pattantak. Aztán úgy fűjt a tűzhelyre, hogy a szürke hamu és a kormos pernye Wekerle felé szálljon.

Gróf Andrássy Tivadar a közbeszólásaival csinált ellenszelet, a többi mamelukok fészkelődéssel, mormogással.

Wekerle csillapítólag szólt, de méltósággal nem védte, hanem csak megmagyarázta magát.

A felszínen levő szikrák lassan-lassan újra kialudtak, s már-már szürke hamu lett minden - mikor felállott Horánszky, s egy kénköves gyufával meggyújtotta a dolgot.

- Oly szavakat használt a miniszterelnök - mondá -, aminőket nem szoktak pádimentumos szobában.

A mameluk-tábor fölszisszent. »Rendre! Rendre!« kiálták. Nyugtalan fészkelődés, hullámmzás támadt. Az elnök csengettyűje sírt-rítt a csend után.

Alig bírt szóhoz jutni Horánszky, ki ezután beszédje végén dölyfösen, hátraszegett nyakkal, mint egy királyi herold, üzente meg a személyeskedő hadjáratot.

A békepipa most már szét volt törve, és láthatatlan cserepei ott heverték a pádimentumon...

Prileszky Taddus bátyánk, aki egy drótostót kerületből van megválasztva, és ért ezekhez a dolgokhoz, így szólt hozzám:

- Ez ugyan alaposan eltörte magát. Higgyél meg, barátocskám, hogy eztet senki se nem tudja megdrótozni többé.

Szilágyi állt fel. Ah, Szilágyi! De hogy nézett ki, lelkem. Sohasem láttál te olyan furcsát. Szende volt, jóságos arcú, szemei szelíden, ártatlanul siklottak el a balvidéken, mint egy őzikéé. Keze jámborul mellén összefogva, s szájában a béke olajága zöldellett.

Ő, aki tüzet fűjt az orrlyukain, akinek a nyála ölö méregből áll, olajágot tart a szájában. Még gondolatnak is valami. Tudod, hogy otthon az asztalnál mindig nevetni szoktam, mikor a sült malacnak citromot tesznek a szájába. Hátha egy eleven farkast látnék, aki a kezében legyezőt tart, hogy a juhokat azzal legyezgesse, hűtse, ahelyett, hogy fölfalná.

Szilágyi mesterileg csinálta.

A nyáj csakugyan csendesebb lett, sokkal nyugodtabban látszott legelészni a történteken. Hiszen a nyáj szelíd, csak a kolomposok ne volnának...

De Prileszky Taddus csak egyre rázta a bozontos, vén fejét.

- Semmit sem ér. A láz vissza fogja mindjárt térni.

Vissza is tért; Ivánka Oszkár egy maró kifejezést adott a miniszterelnök felé.

(Nem írom ide, mert a beszédben megvan, onnan hitelesebben olvashatod - átmenve a gyermekszobából nyíló fürkébe, amelyik még nincs kipadlózva.)

Jobbról-balról minden ember megmozdult. Az arcok vagy kivörösödtek, vagy elfehéredtek. Hock az öklével verte a padot...

De minek írjam tovább?

Így ment az egész végig. Apponyi szépen, mérséklettel szólott, mintha virágokat rázna ki egy kosárból a közönség közé. »Itt van, szagoljátok, gyönyörködjetek bennük«, de aztán a legvégén a kosár aljáról kivenne egy csalánt, és azt tűzné jelvényül a maga kalapjához.

Szerető férjed

Katánghy Menyhért

Ui. Ülés után a folyosón a párt öregei sokáig maradtak együtt s aggódva mondogatták, hogy megint kellemetlen telünk lesz.

Egy excellenciás úr, már nem is tudom, melyik, azt bizonyosan tudom, hogy excellenciás, így szólt a vállamra ütve:

- E télen ölni fogjuk egymást; én haza is viszem innen a családomat.

*

Szállást már találtam volt a József körúton, meglehetősen alkalmatost, midőn egy különös incidens jött közbe.

Képzeld csak, kérlek, mi történt velem, mikor éppen lejövök a lépcsőkön (valami három nap előtt történt), találkozom Vályi Árpáddal, aki egyszerűen a kapu alá húz és megkérdezi, hogy nem akarnék-e belügyminiszter lenni?

- Ma kaptam a királytól sürgönyt - mondá -, melyben engem bíz meg a kabinetalakítással.

- Téged? Szélsőbalit? - szoltam kacagva.

- Őfelsége meggyőződött tegnapi beszédem után, hogy én vagyok a legméltóbb. Sőt az is használt, hogy Asbóthtal kezet fogtam.

- Hm. Furcsa!

- Becsületemre mondom, engem bízott meg a király.

Végre is hinnem kellett; Őfelsége elég komoly ember arra, hogy fel ne ültesse Vályit.

Elhittem tehát és mélyen meghajtottam magamat:

- Gratulálok, kegyelmes uram.

- Köszönöm, Menyuskám, de ez nem elég; vállalod-e a belügyet?

Bevallom neked, Klárikám, de ne add tovább, elvállaltam (leginkább a te kedvéért, hogy kegyelmes asszony lehess), s azonnal siettem vissza, hogy már a lakás szűk számomra (mint Magyarország belügyminisztere, nem lakhatom hat szobában), adják ki másnak.

A lapokból tudhatod, mi történt másnap Vályival; én is csak innen tudtam meg; első dolgom volt a József körútra hajtani, de már akkor a szállás ki volt adva.

K. M.

HIBAIGAZÍTÁS

Vettük és készséggel közöljük a következő sorokat:

Tisztelt szerkesztő úr!

Tegnapi leveletem hevenyébe írva, abba többrendbeli hiba csúszott be (félek, hogy a feleségem valami furcsát fog gondolni felőlem).

Az egyik helyen ez áll:

»Wekerle csillapítólag szolt, de méltósággal nem védte, hanem megmagyarázta magát.«

Szent isten, mit szólnak ehhez az én mameluk társaim, akik e pillanatban élik Wekerle iránti szerelmük virágkorát (megvallom, velem együtt). »Ez a Katághy egy rebellis!«

Pedig nem vagyok én rebellis - hanem csak a szedő nemzetipárti, és a »méltósággal« szó utáni kómmát elsikkasztotta. (Mit tudta ő, hogy ez a kerülembe kerülhet!)

Ha a kómmát el nem sikkasztja, akkor így lesz az értelem:

»Wekerle csillapítólag szolt, de méltósággal, nem védte, hanem megmagyarázta magát.«

Aminthogy is történt.

De ez még mind semmi; nagyobb dolog az, hogy az ország összes birkái előtt kompromittáltam magam azzal, hogy »a farkas egy legyezőt tart a kezében«. (Becsületemre mondom pedig Klárika, hogy vacsora előtt írtam a levelet, tanúim is vannak rá.) Ez már öreg hiba és nem

okozhatom érte a szedőket. Mea culpa, de onnan támadt, hogy a célzás Szilágyira vonatkozik, s én őt még farkasnak perszonifikálva is lábak helyett csak kezekkel tudom képzelni, amint mind a négytel szakadatlanul dolgozik a reformokon.

És végül még egyet sajnálok - hogy levelemben becsúsztam a belügyminiszteri jelöltségem, a Vályi-féle dolog. (Ez az egy ember értett meg engem és... itt valami szörnyű intrika lappang.)

Ezt - mondom - sajnálom, de csoda-e, ha a pénteki és szombati ülések hatása alatt, ahol mindenki magát dicsérte, engemet is átjárt a dicsekedési láz?

Katánghy Menyhért

orsz. képviselő és a Naplóbíráló bizottság tagja

Ui. Hozzanak kérem holnap becses lapjukban valami újdonságot a budapesti lakásszükségről.

K. M.

A BÉKE

Ott hagytuk el az országgyűlést - mikor egymásra csapni készen, dühös gesztusokkal, villámló szemekkel, fenyegető dübörgéssel, zajjal oszlott szét a két tábor október közepén. A marcona arcokra az volt írva: »Megálljatok, hiszen majd találkozunk!«

Különösen a két vezér vált meg haraggal. Wekerle gúnyos megjegyzése, hogy Apponyi nem adott semmit a honvédszoborra, szülte a legnagyobb ingerültséget.

Azóta több mint két hét múlt el, a fegyverek gúlákba rakva pihentek, csak a vezércikkekben villant ki egy-egy szurony hegye. És még valami történt.

Az adakozási ívekből kitűnt, hogy Apponyi öt forintot adott a szoborra. A pártja pedig ötvenegyet. Ám igen szép dolog, tekintve, hogy ott olyan szegény emberek ülnek, mint a Károlyiak és Wenckheimék.

Akik az októberi ülésen jelen voltak, azok mind felcsaptak jósoknak hazamenet: »Izgatott ülésünk lesz a szünet után.«

De mennyire elcsodálkozhattak ma a tanácsterembe lépve, midőn egy aluszékony kompániát találtak együtt. Húsz-harminc ember ült bent művészien elrendezve, hogy sokat mutassanak.

A botrányhajhászok, mert ilyen sok van, váltig kérdezték:

- Hát hol az az indignáció, amely fenyegetőleg lebegett a Ház fölött?

- El van téve a jégre és ha szükség lesz rá, elővesszük.

Az indignációnak híre-hamva se volt. Egyik ásítozott, másik állatfejeket rajzolt a kiosztott székvárosi reformjavaslat tiszta lapjain. A nemzeti ellenzék unatkozva könyökölt a padokban, a szélsőbalon pedig alig ült valaki - csak Madarász papa várta a Csáky-féle válaszokat. De ezek csak az ülés végén jöhettek.

Azalatt szédítő gyorsak lettek holmi apró javaslatokból törvények. Egymást követték az előadók, és szemmel láthatólag hizott, vastagodott a törvénykönyv, mint a Hatvani professzor híres vénasszonya.

Künn a folyosón megjelent az osztrák miniszterelnök, Windischgrtz herceg, magas, nyurga férfi (Apponyinak alakjával) vékony, piros arcú, mosolygó, élénk kék szemekkel, fitos orral - és nagyon rossz fogakkal.

Wekerle miniszterelnököt kereste, hogy bemutassa magát neki.

A mamelukok kevélyen dörzsölték a kezeiket:

- Úgy, úgy. Most már itt Budapesten csinálják az osztrák minisztereket. Nemrég itt volt Krieghammer, most Windischgrtz van itt... Bezzeg, ha a mi Wekerlénk ment volna magát bemutatni Taafféhoz az osztrák képviselőházba, milyen lármát csapna az ellenzék, hogy ott antichamrirozik az osztrák miniszterelnöknél.

Déltájban sorra került az előljáróságok reformja, igen csekély érdeklődés mellett, pedig mind Polónyi, mind Holló, mind másrésről Mezei Mór, de kivált Hieronymi komoly, tartalmas beszédeket mondtak, mire a javaslatot egyhangúlag elfogadta a Ház - a részletekről hétfőn lesz szó.

Azután a Csáky-válaszok következtek. Ezekkel is meg volt mindenki elégedve.

(És még ezt a jámbor parlamentet meri valaki rágalmazni!)

Most Győrffy Gyula terjesztett elő egy interpellációt a nagyváradi nőegylet ügyében, természetesen az apácaszempontot védve.

Károlyi Gábor felháborodva kiáltott fel:

- Előbb a jezsuiták! Most az apácák! Nem kellene!

Vajay dühbe jött a közbeszólóra:

- Pojácsa! - sivítá feléje öblös hangon.

- Reverendás paprikajancsi! - viszonoztta Károlyi mérgesen.

Az ellenzék lanyha kedéllyel hallgatta Győrffyt, ki mindjobban átszap a »Magyar Állam« rétvjére. A kormánypárton pedig többször feltört a gúnyos hahota. Amik mind lehangoló jelek lehettek Győrffy előtt, hogy a Ház a Hieronymi álláspontján van.

Az óra már kettő felé járt, a napirend kimerült - midőn végre jött az a szcéna, melyet a »november 4-i béké«-nek fog a történelem nevezni, s amely szerint a megüzent hadjárat *személyi része* elintéztetett.

Bizonyos ceremóniákhoz volt kötve.

Horánszky Nándor volt a herold, aki felállott s bejelenté, hogy a miniszterelnök a honvéd-szobor-vitánál előfordult incidensre vonatkozólag nyilatkozni kíván, amiért is felkéri, hogy nyilatkozzék.

Kürt nem volt nála, pedig úgy illett volna ehhez az ódon formához a háromszori kürttharsogtatás.

Wekerle aztán felállt s szép, csengő szavával konstataálta azt a bizonyos öt forintot, amelyet e referáda elején említettünk, s melyet a véletlen vetett föl még jókor a gyűjtőívekről. (Ki tagadhatná ezek után, hogy mégis van gondviselés.)

Mire Apponyi is nemes hangon tartott nyilatkozatban ösmerte be, hogy a miniszterelnök is megtette a maga hazafias kötelességét ez irányban.

- Éljen Wekerle! Éljen Apponyi! - hangzott elszórtan innen-onnan, s a Ház azzal a hittal oszlott szét, hogy a téli ülések talpából a túske ki van véve.

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

Hetedik levél

- Miért nem írhattam levelet? -

Kedves feleségem, Klári!

Szemrehányó soraidat vettem ma, hogy mióta eljöttem otthonról a múlt pénteken (sohase indulok többé pénteken), semmi életjelt nem adok magamról, hogy hol vagyok, mit csinálok, és miért nem értesítelek a helyzetről?

Lehetetlen, lelkem - ne is haragudj. Öt-hat levelet is eltéptem már. Mire a levelem végére érek - mindig megváltozik a helyzet.

A vasúton idejövet még azt mesélgetem az útítársaknak, hogy Apponyi nem adott a honvédszoborra semmit, Wekerle pedig adott egy forintot.

Mire ideértem, már akkor úgy álltak a dolgok, hogy Apponyi adott öt forintot és Wekerle semmit.

Szombaton este megírtam neked azt a nevezetes fordulatot, hogy az ív, amelyikre Wekerle írt, elveszett, s hogy az én kétszáz forintnyi adományom is ezen az íven volt. Emlékszel, lelkem, mikor egyszer ennyi hiányzott a repce árából? Akkor restelltem bevallani. De most már mit titkoljak rajta?

Vasárnap reggel, amint éppen misére mentünk az öreg Beöthy Aldzsi bácsival, betérek egy trafikba, márkot venni a levélre, hogy becsapjam a ládába - hát a lapokból, amiket efféle vásárlás alatt szoktam kutya-futtában átolvasni a trafikban (mert a mai világban takarékosnak kell lennünk), látom, hogy megint megváltozott a helyzet; Apponyi öt forintot adott a honvédszoborra, Wekerle pedig háromezer-hétszázat.

Így vándorol a dicsőség Wekerlétől Apponyihoz és Apponyitól vissza Wekerléhez; én csak néztem, néztem, s elszakítván az immár elavult tartalmú levelet, vártam egy napot, hátha még kisül valami új ív, amint Apponyi háromezer-hétszázöt forintot adott - de a kormány hihetőleg lakat alá tette az íveket, hogy ne tudódjék ki több, s így Wekerlénél ragadt a major summa.

Nagyon örültünk ennek mi, mamelukok. Olyan volt ez nekünk, mintha egy csatát nyertünk volna - s mintha a szerencse ezzel állandóan hozzánk szegődne.

Nyomban az a hír kezdett kiszivárogni, már az utcákon is beszéltek, hogy a király beleegyezett a polgári házasságba - s hogy ezt már a Házban is be lehet jelenteni.

No, ezt megírom neked - gondoltam -, de előbb még megtudom este a részleteket a klubban.

Már az öltözőben találkoztam gróf Bethlen Andrással, őt szólítottam meg legelőbb:

- Mikor nyújtjátok be, kegyelmes uram, a javaslatot?

- Nem tudom, mikor akarja Szilágyi - felelte a földművelési miniszter jókedvűn és nagyot fűjt. Még az orrlukain át is a liberalizmus szelét éreztem ki.

Az egyik pamlagon a klubban Szilágyi konsziderált Jellinek Artúrral. Odasettenkedtem hozzá:

- Mikor méltóztatol benyújtani a javaslatot?

Nem gurult haragba, mint egyébkor, hanem egyszerűen egy barackot nyomott a fejemre (még most is megvan dagadva a helye), és így szólt ásitózva:

- Mi közöd hozzá!

Körülöttem bámulva suttogtak a mamelukok: »Milyen gyöngéd ma! Milyen gyöngéd!«

Magam is pompás jelnek vettem ezt - de a publikálás napjára voltam kíváncsi, és fölkerestem Wekerlét, ki a peronoszpóra kiirtásáról beszélt környezetének, olyan játszi humorral, hogy az ember szinte megszerette színgazdag előadásában ezeket a láthatatlan apró férgeket.

- Kegyelmes uram - kérdém -, mikorra publikáljátok a felség beleegyezését?

Rám nézett nyájasan, s az ő édes mosolya kíséretében mondá:

- Mikorra akarod, Menyuskám?

Most már meg voltam győződve a király beleegyezéséről (talán már itt is van a Szilágyi zsebében), hanem a napot szerettem volna neked megírni - hogy otthon tőled hallja először a prépost. Benyitottam az olvasószobába, mert Molnár Antalt láttam oda bemenni. Ha Molnár odamegy, bizonyosan azért megy oda, hogy miniszterszagot érez. S csakugyan ott találtam Lukács Bélát.

- Mikor teszteket jelentést, kegyelmes uram, a fölség beleegyezéséről?

- Miért akarod tudni? - kérde a miniszter kitérőleg.

- Mert eladó lányom van, és megvallom, én még a régi metódus szerint szeretném férjhez adni.

- Akkor siess, Menyus, siess, de nagyon siess. Éppen most ment erre Fenyvessy. Egy percre sem merlek feltartóztatni.

(Tyű! Ezek már talán holnap nyújtják be a javaslatot!)

Fenyvessyt ott találtam a biliárdteremben (csak abban a teremben vannak tükrök). Megdicsértem a »Magyar Újság« aznapi cikkét, mire ő udvariasan kérde:

- Mikor írsz haza?

- Nem tudom.

- Csókoltsd a nevemben a Margit kisasszony kezeckéit.

Egyszóval nem bírtam a benyújtási napot kisütni; s hétfőre halasztottam a levélírást.

Reggel Hieronymival találkoztam a Ház folyosóján. Kedves miniszterem ez nekem, ez talán megmondja.

- Mikor jelentitek be, kegyelmes uram, a fölség jóváhagyását?

- Nem ez én reszortom - mondá ő kérlelhetetlen tárgyilagosságával.

- Jó, jó, de neked is tudnod kell, mikor jelentik be.

- Ma nem - felelte óvatosan.

Ma nem! Tehát valószínűleg már holnap. Minden vérem fölpezsdült az örömtől. Hurrá! Tehát mégis győzött a liberalizmus. Pedig már mondtam neked, Klárikám, hogy milyennek tartom én ezt a mi liberalizmusunkat. Olyannak, mint a Muki sógor híres borostyánkő szipkáját. A borostyán szép, nagy, átlátszó, de egy őskori szúnyog van beleszorulva. Muki azt mondja, hogy éppen a csodálatos szúnyog miatt adott a szipkáért ötven forintot, mert ez teszi műbecsüvé, de én mégis jobban szeretném a liberalizmusunkat, ha nem lenne benne ez az *összúnyog*.

De mindegy, akármilyen is a liberalizmusunk, most felül van. A Ház folyosója szinte zúgott hétfőn az elelenségétől, zsiromgástól. A legvérmesebb hírek jártak szerte. Ma lesz a koronatanács. Ma lesz a döntés. S milyen döntés! A király mindent akar, amit hű magyarjai akarnak. Nem lesz azon a javaslaton változtatás még egy komma sem.

Rónay János borsónyi verejtékcseppet törült le homlokáról - mint mikor a király hiányzik a kvintjéhez, s az utolsó kártyánál kigusztálja.

- No, csak hogy megvan. Nagy megerőltetésünkbe került!

Beksics diadalittasan szólítja meg önmagát:

- Guszti, ez a te érdemed!

Károlyi Gábor gúnyos alázattal köszönté a folyosón átsuhanó Vajajt:

- Jó reggelt, jó reggelt, kedves tisztelendő úr!

Minden ragyogott, csillámlott, még Horváth Gyula is szelíden mosolygott a miniszterekre. Az öreg Madarász vidáman ugrált padról padra, mint egy meglegedett veréb, akinek egy kövér féreg van a csőrében. Rögtön vitte a hírt erre-arra, Kiss Albertnek, Thálnak. »Megvan a polgári házasság.«

- Hamar egy látcsövet! - Ez volt erre Thálnak a felelete.

(Hidd meg nekem, Klári, ez az ember meg fog házasodni, mihelyt a városházán teheti. De a mi Margitunkhoz idősnek tartom, ellenben talán jó is lenne a Manciné... Hogy a Manciné öreg, fogod ellenvetni. Hm! Hiszen éppen azért, hogy majdnem a Rákóczi-korból való.)

Thaly a látcsövet rögtön a hölgykarzatra irányítja, de biz ott nem ült más, csak a szép Miljenov Mirkóné aranyos himzésű, smaragzöld ruhában. De most nem érek rá, hogy róla meséljek neked. A Ház hangulatát se rajzolom hosszasan, majd akkorra hagyom, ha hivatalosan jelenti be a miniszterelnök a király »placet«-jét.

De mikor lesz az? Eh, este megtudom a klubban. El is mentem mindjárt öt órakor s leültem piketírozni Sváb Károly bátyámmal. Nehogy félreérts, Klári! A te kedvéért ültem le. Becsületekre mondom. Mert Sváb Károlynak házai vannak s azokat a partnereivel népesíti be. Gondoltam magamban: hátha kapnánk tőle lakást, ha a kedvében járok. Meghoztam neked azt az áldozatot, hogy leültem vele.

S képzeld, milyen pech! Éppen akkor vetődik oda egy nagy festő, a Ferraris, hogy lerajzolja Jókait. Az öregnek valami jubileumot akarnak csinálni, ahhoz kell a kép. De meg is érdemli. Hatalmas egy író. Cukorral van annak az agyveleje megkeverve.

Meghökkentem, mikor megösmertem Ferrarist. Szent isten, ez most lerajzolja a kártyaszobát s a feleségem engem is meglát majd a képen. Pedig először ültem le, s akkor is a lakás végett.

De mit tegyek most már, csak tovább kellett játszanom. Játszottunk, játszottunk. Kibicek jöttek-mentek az ő utálatos sablon kérdéseikkel: »Nos, vernek, Menyhért? Hogy megy, Menyhért? Ne hagyd magad, Menyhért!«

Sok-sok ideig játszottunk már, mikor egyszer csak megjelenik a kártyaszobában Molnár Antal.

Nekünk mindez fel nem tűnt, hanem az öreg generális, a Tisza Kálmán, amint megpillantja Molnárt a kártyaszobában, egyszerre kiesik a kezéből mind a tizenkét kártya (pedig tarokk volt közüle kilenc).

A csodálatos államférfi e kis jelből villámhirtelen kezdte kiérezni a helyzetet.

Mi ez? Molnár a kártyaszobában van! Ez még sohase történt! Ha itt van, akkor ez csak azért történhetik, mert bent a társalgótermekben nincsenek miniszterek. Ha csak egy miniszter volna is bent, akkor Molnár Antal is bent volna. Pedig kilencre jár az idő. Furcsa!

Tisza Kálmán odaszólt Molnár Antalhoz:

- Nincsenek odabent miniszterek?

- Nincsenek - felelte bánatos, reszketeg hangon.

Nincsenek! Nincsenek! Egyszerre híre ment kártyasztaltól kártyasztalhoz. Nincsenek miniszterek! Megfoghatatlan! Pedig az őfelsége elnöklete alatti minisztertanács már délután volt és még sincsenek miniszterek.

Hamar megszakadtak a játékok, a képviselők mind a nagyterembe tódultak ki; óh, micsoda üresség volt ott! A gázcsillár homályosan látszott pislogni, mert miniszterek nem voltak. A minisztereket váró képviselők úgy ültek köröskörül a bőrpamlagon, mint az éhes krokodilusok, arcuk be volt esve, szemeik meredten szegeződtek az ajtókra.

A nyomasztó csendben csak néha hallatszott egy-egy nyöszörgő hangon tett kérdés:

- Hír nincs?

- Hír nincs.

- Egy miniszter se volt?

- Egy se.

- De hát mi történt?

A legkülönbözőbb vállvonások voltak a feleletek.

Mindenki sopánkodott, minden arcot bevont a nyugtalanság ólomszürke patinája, csak Tisza Kálmán ment haza közömbösen. A nagy államférfi, aki sohase mutatta, hogy valamit tud, azt se akarta mutatni, hogy valamit nem tud. Ment haza, még azt se mondta most, hogy: »nono«.

Hanem mi mindnyájan ott maradtunk még, vártuk a minisztereket. Az idő múlt, múlt, az óra tízre járt; ki jönne már most? Már senki se jöhet - mikor egyszerre megnyílik a szárnyas ajtó, és begurult Sturm. A kis Sturm a Lloydtól. Ravasz, apró szemeit szúrósan jártatta végig. Mindjárt átérttettem a szituációt, úgy voltunk vele, mint Kristófunkkal azelőtt: ha jött, te mindig azt hitted, hogy pénzt hoz, ő pedig mindig azt hitte, hogy pénzt fog elvinni.

- Mit tudnak? - kérde messziről.

- Látott-e minisztereket? - süvíté feleletül tíz hang is.

Erre egyszerre megértette a Lloyd-beli kis Sturm, hogy mi semmit se tudunk, felemelte a fejét önérzetesen, és hangjába öt uncia gögöt kevert:

- Azt nem. De beszéltem azóta Futtakival.

- Futtakival? - Ez nagy szó! Egy ember, aki Futtakival beszélt. Azóta! A koronatanács óta!

Egyszerre felugráltak az excellenciás urak, országnagyok és körülvették Sturmot, mint hajdan Deák Ferencet, mikor az a hatalom tetőpontján volt.

- Vele beszélt? Személyesen beszélt vele? Víg volt? Sápadt volt? Mit mondott?

- Futtaki azt mondta, hogy semmi baj sincs.

Ez némileg megnyugtatta a pártot. Hanem azért száz kérdés merült fel még:

- Hogy mondta? Milyen szavakkal, milyen hanglejtéssel?

Bizonyos kellemetlen érzés minden emberben visszamaradt. Hallgatagon, csendesen szaladtunk szét, én egész éjjel nem hunytam be a szemeimet. Kétszer is felkeltem, hogy levelet írjak neked, Klárikám. De hát mit írjak?

Reggel megint a miniszterektől próbáltam valamit kivasalni. Soha ilyen begombolt embereket!

Kérdezem Bethlen Andrástól:

- Mikor jelentitek be, kegyelmes uram, a legfelső jóváhagyást?

- Amikor őfelsége akarja.

Fölkerestem azután Fejérváryt, az őszinte katonaember, attól bizonyosan megtudom.

Kegyelmes uram, mikor...

Nem hagyott kibeszélni sem.

- Amikor lehetséges lesz - felelte kurtán.

Wekerlével nem bírtam találkozni, az elutazott, hanem ott volt Szilágyi. Isten neki, megkockáztatom. Hozzája léptem vakmerőn, behunytam a szemeimet (isten kezében vagyok, történjék velem akármilyen), s így szólottam:

- Kegyelmes uram, mikor teszitek le a Háznak a jelentést?

Rám nézett egy lesújtó tekintettel, aztán elfordult:

- Menyus, ne szemtelenkedj!

Kivártam, míg Pulszky Gusztí kiereszti a körmei közül Hieronymit (kabátja mindkét szárnyát tartotta).

Hogy jó kedvet csináljak Hieronyminak, elkezdtem neki dicsérni a budapesti városi magisztrátust. Egypárszor gyanakodva nézett rám, hogy nem bolondultam-e meg, mire siettem átcsapni a témámra.

- Mikor lesz a jelentés, kegyelmes uram, az egyházi javaslatokban?

- Még most se az én reszortom - mondá közömbös hangon. (Ő az egyetlen, aki vasárnap is ilyesmiket mondott.)

- Jó, jó, de csak neked is tudnod kell, mikor rukkoltok vele elő a Házban.

- Majdcsak - felelte óvatosan és kissé oldalt hajlott, amely végzetes oldalhajlásnál elfogta előlem Darányi Ignác.

Egy nagyobb csoportnál a sakkozókát nézegette Lukács Béla. - Sakk a királynak! - kiáltá Jónás Ödön. - Pszt! - szólt közbe Huszár Károly. - Ne beszélj ilyen hangosan! Vége a bástyámnak! - hallatszott újra egy szenvedélyes sakkista sópánkodása.

Ekkor léptem Lukács Bélához:

- Kegyelmes uram, mikor lesz a Házban a jelentés?

- Miért akarod tudni? - kérdé fürkésző tekintettel, de mégis melegen.

- Szeretném aznapra felhozni a feleségemet, legalább arra az egy napra, hadd élvezze szegényke a karzatról küzdelmeink gyümölcsét. Hát mit írjak neki, mikor jöjjön?

A miniszter elgondolkozott, azután így szólt, kezeit a vállamra téve:

- Ne írj semmit!

Íme, így állnak a dolgok, édes Klárám. S te mégis azt írod, hogy mért nem írok, mért nem tudósítlak a helyzetről?

Hát honnan tudjam én, lelkem, mi a helyzet?

Szerető férjed

Katánghy Menyhért

Ui. Lakás még nincs. De remény van. Sváb Károly, akinek testvérei vannak, tegnap így szólt hozzám a pikétnél: »Hol lakol?« »Vendéglőben« - feleltem, amire valami bizonytalan mormogást hallatott.

Hja, ebben az országban minden olyan bizonytalan - csak egy bizonyos, hogy alig várom, míg itt leszel.

K. M.

Ui. Már elkéstél, lelkem, az eljövettől. Most jön a hír Bécsből, hogy a holnapi ülésen bejelenti Wekerle a nagy diadalt. Mégis derék ember a király.

K. M.

LEVELEK AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

Nyolcadik levél

Egy éve cikkeznek már a lapok, lesz-e, nem lesz-e - míg végre meglett. Megvan a király jóváhagyása. Visszajött a javaslat, mint a kisleány az utolsó vizsgáról. Volt öröm a Háznál (a szabadelvű körben), bokréta a pohárban, mosoly az ajkakon, megelégedés a szemekben.

A javaslat nem ment át semmi változáson a király asztalán (pedig jó ideig ott volt), úgy jött vissza, ahogy elvitték, a szüleihez (a szabadelvű párthoz), hanem itthon aztán egyetlen éjszaka nagy változáson ment át (az efféle átváltozások mindig éjjel vannak). Tegnap este még a »szabadelvű párt diadala« volt, ma már az »ellenzék érdeme«. Ebben a ruhában találkoztunk vele imitt-amott. De nem tesz semmit, hiszen így is szép.

Már tíz órakor zsúfolva volt a Ház, ember ember hátán tolongott a folyosókon. Még a mezei hadak is előjöttek, akiket húsz-harminc mérföldnyi távolban talált tegnap este a hír.

Még a legszélső hegyi lakók, Károlyi Gáborék is szép számmal (öten) gyűltek össze. A vén medve, Eötvös, se restellt kibújni abbáziai odújából, s leült a nagy sörényű Herman mögé, aki vígan dörzsölte vörösre a kezeit, mint a kereskedők valami nagy nyereségnél.

Eötvöst az anyapártbeliek mindjárt fürkészni kezdték (hiszen már régen nem látták).

- Nos hát, hogy megy a sorotok, Károly? Hogy vagy megelégedve a vezéreddel, Herman Ottóval?

- Jó vezér, jó vezér - mondá a derekát riszálva, amint szokta -, hanem úgy van a politikai dolgokkal, mint a juhász, akinek ezer pompás birkája van, de ha ellik neki egy hatlábú báránya, mindjárt arra fordítja minden idejét, gondozását.

Nemcsak a padok teltek meg, de a karzat is. Úgy nézett ki a karzat, mint egy virágoskert. Szép leányfejek ragyogtak, mosolyogtak fent hosszú sorban. De méltán is; hiszen ez a javaslat igazán olyasmi lesz, ami őket sokkal jobban érdekelheti, mint a politikusokat, mint teszem azt,

Darányit, Jókait vagy Urbanovszkyt, mert ezek vagy nősülnek még, vagy nem, de azok a szép leányok bizonyosan férjhez mennek.

De nemcsak éppen eladó leányok voltak a karzaton, hanem asszonyok is, a többi közt feltűnt egy java negyvenes asszonyság úti ruhában, capuchonnal, szigorú arccal, élénk gesztusokkal. Fürkésző tekintette izgatottan keresgélt valakit a gyülekező honatyák közt.

Sokan megösmerni vélték:

- Ez alighanem Katánghyné - mondták. - Itt van Katánghyné!

Villámhirtelen futott szét a hír. Beöthy Algernon kiszaladt a büfébe, és nem mutatkozott többet. Hiába tartóztatták az okosabbak:

- Ugyan, ne okoskodj, hisz talán nem is egzisztál.

Egyszerre beszaladt egy hírnök: Jön Wekerle!

Morajló hullámvászon keletkezett, mintha széláram szelíd patakot fölborzol. Az elnöki emelvényen éppen a jegyzőkönyvet, jelentéseket mormolták.

Most végre kitárult a teremajtó, s fölarsant, mint a fákat csavaró orkán, az éljenzés.

Elöl lépett be Wekerle, az ő szokott csendes, szinte pironkodó mosolygásával. Újdonatú fekete kabát volt rajta, fehér nyakkendőjén ott röpökött a gyémántos legyecské - hanem a beszivárgó napfényben egyszerre megcsillant félig ezüstösen a fekete haja. (A valutából kiküszöbölhette az ezüstöt - de ravasz az ezüst, és azalatt visszalopta magát a haja közé.)

Utána jöttek a többi miniszterek, azokból is egyik (Csáky), akiket tegnap várt már a párt a klubba, s mikor Wekerlét éljenezték, ő áthárítá szerényen:

- Azokat éljenezzék, akik majd ezután jönnek!

De sem Csáky nem jött, sem Szilágyi - Szilágyi még ma se jött el az éljenekhez. Pedig ebből a dicsőségből az övé a legnagyobb darab.

Úgy tett, mint a durcás gyerek: »Nem kell, nem eszem fácánpecsenyét.« Meglövi a fácánt, de a sütéséhez el nem jön.

Már rég a székeiken ültek a miniszterek, még mindig zúgtak, hömpölyögtek az éljenek - a másik oldalról is felhangzottak szórványosan, mint a távolban kigyúló pásztortüzek.

Végre elhalt a riadalom, s izgatottan várta mindenki, míg az elnök elvégzi a napi szemét szellemi eltakarítását jó borseprős hangon, erre legott síri csönd támadt, s Helfy Ignác állt fel »együgyű ember«-nek.

Ez egy új parlamenti műszó akar lenni, azon különben tiszteletreméltó szerepre, melyre a formalitások kedvéért néha szükség van.

A jó öreg Helfy (vagy bárki más, de most Helfy) például teszi magát, hogy nem olvasta tegnap az esti lapot (pedig még össze is vett a szolgájával, hogy későn hozta, aztán maga szaladt a klubba nagy hírrel, a király jóváhagyásával, útközben száz embernek elmondta, megtelefonálta a Ganz-társulatnak, ahol igazgatótanácsos, megsürgönyözte Kossuthnak Turinba), de még tovább is megy a színlelésben, úgy tesz, mintha reggel se olvasott volna lapokat, mintha nem mérgeződött volna az ellenzék bánatos hírlapi merengéseinek, melyek hasonlítanak a kétségbeesett szerelmesek azon fogásához, hogy elkezdik a marmancsvirág fehér levélkéit tépdelni: Szívből? Színből? Egy kicsit? Sehogy?

(Hát iszen majd *erre is megjön a felelet.*)

De nem erről van szó most (ámbár lehetne szólni), hanem Helfyről, aki úgy tesz, mintha semmit se tudna, s megkérdi Wekerlétől, hogy mi lesz már azzal a javaslattal, megadja-e a király az engedélyt vagy nem, mert már nagyon izgatott az ország a kíváncsiságtól. (Pedig már a verebek is csiripelik az eredményt.)

Mindig mosolyt fakasztó forma ez - de azért valószínűleg mindig megtartják a miniszterek. Mert természetes dolog, hogy ha valakinek *felelni valója van*, egy kérdezőt keres hozzá, ha pedig kérdeznivalója van... azaz, hogy egy miniszternek mi kérdezni valója lehetne?

Hát mondom, Helfy vállalkozott a kérdező szerepére, akinek arra a mondatára, hogy az ország izgatott volt, közbekiáltja egy ultramontán hang:

- A kormány volt izgatott!

Helfy rövid kérdése után végre fölállott Wekerle, s behízelt hangján röviden felelte, hogy máris jóváhagyta a javaslatot a király.

- Éljen a király! - tört ki a lelkes kiáltás a teremben.

Nemes volt a Wekerle válasza; szerény, szűkszavú (mert csak a dicsekedés búbeszédű ilyenkor). Egyszerű válasz volt. Szinte igénytelen. A finom ízlés megsúgta neki, hogy egy ragyogó pompájú kaméliabukétot úgy tegyen le a közvélemény elé, mintha egy csekélyke rozmaringszál lenne...

Még egyszer kitört az éljenzés, s vége volt... vége...

Azaz kezdődött a költségvetési vita a maga megszokott formájával, szokott embereivel, a mi Hegedüs Sándorunkkal, az ő Helfyjükkel, aki bezzeg most már megint okos ember lett, mintha valahol a kulisszák mögött átváltozott volna. S ha előbb eltagadta olyanra, amit tudott, hogy nem tudja, most meg már olyat is tudott, amiről harangozni se hallott...

De hát így megy a világ... S így ment ez ma is. Helfy után jött az ülés végén Horánszky, éppen úgy volt, mint tavaly és tavalyelőtt, s ahogy esztendőre lesz és azután örökkön-örökre minden bűdzsé-vitánál.

OKOS EMBEREK BESZÉLNEK

Már szombaton híre ment, hogy hétfőn csak az okos emberek fognak beszélni - minélfogva már el is ütötte a tíz órát ma reggel, s még senki sem volt a folyosókon. Alig tudta Bánffy nyélbe ütni az ülést - mert az okos emberek nem vonzanak.

Lassan, apródonkint szivárogtak be a képviselők a padokba, kibontották újságjaikat, elkezdtek olvasni vagy levélíráshoz fogtak. Az ördög hallgassa az okos embereket!

Némelyek a karzatokat nézegették. De ott üres volt minden. Természetes, hiszen híre ment, hogy hétfőn az okos emberek beszélnek.

S csakugyan az okos emberek napja volt. Már az ülés prelúdiuma is az volt, hogy egy okos ember (Tisza Lajos gróf) egy okos beszédét (a szegedi beszámolót) kezdte megmagyarázni, a nem okos emberek még egyetlenegyszer felmorogtak, mint mikor utolsót pislant a kialvó mécs - s ezzel átadatott teljesen a tér az okos embereknek.

Holló tartott egy okos beszédet, amit csak az okos emberek hallgattak végig, végül benyújtott egy határozati javaslatot a választói jogosultság tágításáról és a főrendiház képviseleti alapon leendő szervezése iránt.

Utána a holló szakállú Zay Adolf tartott egy professzori disszertációt a közigazgatásról és az egészségügyről, végiglejtve elméjével az összes belügyi kérdéseken. A képviselők nagy része elaludt - az elnöki csengettyűvel kellett őket felköltögetni, de az elnök szemei is egyre apróbbak lettek. Egy kis oázis volt Apponyi felszólalása, de ma Apponyi is végtelenül okos volt, és megmondta őszintén azt is, hogy ez a mostani béke nem béke (a hadüzenetek nagy mestere restellné ennek beösmérését), s egypár tárgyilagos és helyes megjegyzést tett úgy a reformokra, mint a jövő belügyi politikára nézve.

Bekoronázta a mai napot Hieronymi szép beszéde. A »geometra miniszter« (ahogy gúnyosan nevezték a mágnáskörökben eleinte), olyan hatalmas erővel, oly izmos marokkal látszik máris átgyúrni a belügyi helyzetet, hogy mindenkinek imponál. Beszédeiben a tudás olyan nagy tömegét hömpölygeti s oly biztosan összefutó szálakkal állítja a hallgatók elé reformterveit, hogy még a Molnár Józsiások is bólingatnak a fejeikkel: »De iszen, ez már okos ember!«

Így folyt a mai ülés. Az okosak beszéltek. - Nem is volt ellentmondás, zaj. Simán fognak megjelenni a beszédek a Naplóban és a lapokban. Ha volt is közbeszólás, az is szakszerű, kifogástalan, illedelmes és tárgyilagos. Volt valami borzasztó ebben az okos tárgyalásban, valami természetellenes. Mindenki otthontalanul érezte magát. Nyugtalan fészkelődés támadt itt is, ott is. A Ház félóránként más volt. Az első félóra emberi megszöktek, az újak kedélytelenül bámultak egymásra. Az írói karzatok vidám, csevegő népe szétszaladt. Valami sajátságos dermesztő légáram hatolt be a tanácsterembe. Az ember olyasvalamit érzett, mintha akadémiai felolvasásokat hallana.

Azok a képviselők, akik künn szoktak üldögelni a folyosón s a kiszivárgott hírekből állítják össze fejükben az ülés lefolyását, egyszer sem kérdezték ma:

- Ki beszél? Mit mond?

Hiszen csupa okos emberek beszéltek, és ezek csak okosakat mondhatnak. Hogy melyik okosat melyik okos mondta, az nem érdekelt senkit.

Minden elromlott ezen okos emberek kezében, még a pártkötekedés is. Holló jobbról is láthatott bólingató fejeket, mint ahogy Hieronymi balról is. A jámbor gyorsírók, akik alig győzik írni máskor az ő zárjeles észrevételeiket (ez az ő hatalmi körükbe esik) »Nagy zaj«-t, »Ingerültség közbül«, »Nyugtalanság jobbról«, »Zajos derültség« stb., ma olyan szegények voltak, mint az elátkozott halász, aki egész nap nem bírt fogni egyebet, mint egy olyan kicsiny keszeget, mint az ujjam, ma, mondom, nagy szorultságukban még azt is zárjelbe tették Hieronymiról: (mosolyogva).

Ez a mosoly volt az egyetlen verőfény ennek az okos napnak a történetében.

A jó öreg Prileszky, mikor az ülés végén elhagyta a termet, egy óriási ásítással (amelybe belefért volna két igazgatótanácsosság) így sóhajtott fel:

- Nem ér semmit. Okos volt, jól ment az ülés, de unalmas volt. Adjátok vissza nekünk a nem okos embereket is. Azokkal együtt szép a világ.

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

Kilencedik levél

Kedves feleségem, Klári!

Ah, mennyire bolonddá tettek, édesem! Amint a múltkor benézek a Házba, úgy déltájban, egyszerre csak azzal fogad Perczel Béni, akinek kötelessége mindent tudni.

- Itt van a feleséged, Menyus!

A váratlan öröm, hogy itt vagy, annyira megzavart, hogy rosszul lettem; fejem szédülni kezdett, lábaim megroggyantak, barátaim egy bérkocsiba ültettek erőszakkal és hazavittek. Titokban azután kinevettek. De mit tehetek én arról, hogy olyan vajszívem van, és hogy olyan nagyon szeretlek.

Csak délután sült ki, hogy álhír volt, hogy nem te voltál, hanem egy vidéki asszonyság. Ne is tegyél olyat, szívem, hogy tudtom, hírem nélkül jöjj fel.

Itt most rettentő csendesség van. Az ellenzék olyan, mint a kezes bárány. Hát még a Károlyi Gábor, a rettentő Károlyi Gábor mivé lett? - Valóságosan egy kis csengettyűt lehetne a nyakára kötni ezzel a felírással a nyakszalagon: »A szabadelvű párt kedvence«.

Az anyapárt is szelíd, gyűretlen, mint a pihenő tó. Csak Polónyi vet bele néha egy-egy kavicsot. Ugronék szintén megszavazzák a javaslatot, sőt az Apponyiék környékéről sem szívárognak ki rossz hírek. Már szinte türelmetlenül várják ők is, mikor dolgozza ki Szilágyi az indokolást.

Amire csípősen jegyzi meg gróf Andrássy Tivadar:

- Most már nem is szükséges. Csatolja be indokolás gyanánt a Schlauch memorandumát.

Egyszóval nincs többé ellenség. Mondom, hihetőleg a nemzeti párt is velünk fog szavazni, persze olyanformán, mint Mikszáth írja az Almanachban találóan (mert néha a vak tyúk is talál szemet), hogy »a varjú is megeszi szorultságából a cseresznyét«, de voltaképpen mással él.

Ami pedig a mi pártunkat illeti, eszembe jut róla, hogy a múltkor egy szakajtó üres tojást láttam a konyhádban.

- Mire valók ezek a héjak, Klári, miért nem dobod ki? - kérdem.

- Miért dobnám ki, mikor hasznukat veszem - felelted.

- Hiszen üresek.

- Éppen azért, te golyhó. Mert alkalmasok arra, hogy azzal töltsem meg, amivel akarom.

S valóban, finoman készítetted el, mire az ebéd bekövetkezett, megtöltvén őket ízes hús- és rizsvagdallékkal.

Wekerle nem szól semmit (ő nem dicsekvő ember), de valahányszor szétnézek a klubban s látom a ritka jó hangulatot a tojáshéjak között, mindig eszembe jut, hogy Wekerle is ért a tojások elkészítéséhez.

A párt, mondom, harcra kész, s csak úgy szörcsög benne a liberalizmus (néha ki is loccsan a Beksics cikkeiben). Mindössze egypár miséző mágna van, aki nem szavazza meg a reformjavaslatokat; ezeket úgy őrzi Wekerle, mint a két szemefényét, hogy valahogy ki ne menjenek a szabadelvű klubból, hogy mindig szem előtt legyenek, rajtuk látván mint a határcölöpökön, hogy mekkora darabot haladtunk mi többiek.

Annyira rendben van már minden, hogy Csáky miniszter egészen elbúsulta magát: »Hiszen nincsen már itt semmi munka, megyek a főrendiházba.«

Megindult erre a miniszterkeresés (de néha a jó szemű tyúk se találja meg a szemet). Mindenkit megláttak, csak Berzeviczyt nem, aki egy évtizede viszi a kultuszügyeket magas nívón, jó parlamenti szónok, nemes jellem, hű munkatársa a zajtalan munkában Trefortnak, Csákynek, s a legutóbbi diadalban (mert nagy győzelem ez, Klári, hidd el) övé az egyik rész - de mit ér mindez, hiszen csak megérdemli, hogy miniszter legyen; s hogy megérdemli, az nem elég. Ebben a predikátumos országban az érdemnek is van predikátuma. S ez a »csak«. Csak érdem.

Éppen erről beszéltem a folyosón Bánffy elnökkel.

- Hidd el, Menyus - mondá -, a mostani nehéz időben a legfőbb kellék, hogy egy tekintélyes kaszinótágot találjunk. Az, ha azonfelül még esze is van, éppen nem árt. Hát nincs igazam?

- Igazad van, kegyelmes uram - feleltem Bánffynak (aminthogy igaza is van ebben a speciális esetben).

- De ne vedd ezt valami arisztokratikus felfogásnak - mondá később.

- Ellenkezőleg. Hiszen máris nagy haladást méltóztatol konstatálni, hogy nem árt, ha esze van. Azelőtt ártott.

Még aznap beajánltattam magamat a kaszinóba, meg kellett tenni, Klárikám, a jövő érdekében. (Hidd el, hogy ez jó befektetés.)

Este elmentem a klubba, s folyton a nagyteremben tartózkodtam, hogy a miniszterek tekintete előtt legyek. Úgy ültek ott a nevesebb képviselők a pamlagokon, mint a nedves ruhadarabok, kiterítve a napfény irányában. Wekerle tekintete vidáman siklott el felettük.

Mindenféle neveket emlegettek. Minden perc egy jelöltet kölykezett. Most gróf Károlyi Tibor! Nem jó lenne-e báró Roszner Ervin? Villámként futott a hír: Roszner az újabb kombináció. Az óramutató csak mászott az öreg klubi órán, mely olyan egykedvű ketyegéssel mutatja most is az időt, mint mikor még Deák Ferenc vagy Szapáry László is itt járkáltak alatta. Tiktak! Tiktak! A harmadik, negyedik tiktaknál már Eötvös Lorádnál járt a miniszterek fantáziája, még egy-két tiktak, és már Dániel Ernő is ott úszott a láthatatlan ködből szőtt, ködként illanó lisztán...

Egyszerre, mintha látomány keletkeznék, elkáprázott a szemem, a szívem hangosan kezdett dobogni, a látomány egyre közelebb jött felém, s ez a látomány a vállamra tette a kezét és megveregette - mert a látomány nem volt más, mint Futtaki.

Miniszterváltozások idején rendszeren a Futtaki orra érzi meg legelőbb a leendő minisztert. Futtaki megveregette a vállamat - mire lázas hullámváz, suttogás futott végig a termen.

- Ő lesz? - kérde a hirtelen hozzánk szaladt Prileszky, rám mutatva.

- Sajnos - felelte Futtaki mosolyogva -, ő nem gróf. Hiszen ha gróf lenne!

Ez a szó nagy szöveget ütött a fejembe. Ha gróf volnék? Persze, ha gróf volnék. Gróf Katángthy Menyhért. Pompásan venné ki magát. S ujjammal odarajzoltam a levegőbe a betűket: Gróf Katángthy Menyhért, magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter.

Az ördögbe is, nem lehetne ezen valahogy segíteni? Az öreg gróf Nákó jó emberem, hátha adoptálna. Nosza elindultam az öreg Nákót keresni. Mindenki csodálkozott rajtam, olyan furcsa volt ez. Tíz év óta nem tudakozódott élő ember Nákó gróf után. Nem volt a klubban. Ez már baj. Lássuk csak, ki van még itt gyermektelen gróf?

Ott tarokkozott gróf Pongrácz Károly; melléje ültem, s mikor rájött az osztás, félrehíttam:

- Kedves tábornokom, nem volnál szíves engem adoptálni?

Nagy szemeket meresztett rám.

- Hogy jut eszedbe ilyen szemérség?

- Karriert szeretnék csinálni a te grófi neveddel.

- Eredj, bolond! Hiszen most polgárminisztérium van.

- Hát nem egyezel bele? Hát nincsen rá mód?

A tábornok jószívű ember, nem akarta egyenesen megtagadni, így szólt hozzám:

- Tudod mit, Menyus! Egy eset van rá, ha öfelsége rám parancsolja.

- Jól van, tábornok - mondtam szemrehányólag, keserűen. - Isten megáldjon. Légy ezentúl is gyermektelen!

De a tábornok csak mosolygott, s gyöngéden szorongatta kezében atyai szeretettel a »csípésből« kibontakozott pagátot, s még hallottam messziről a hetyke hangját: »Tizenkét tarokk, a gyermek utoljára«.

Bosszantott a gróf tagadó válasza és fel nem foghattam. Milyen könnyen juthatott volna fiúhoz? S mégis elutasította. Más embernek mennyit kell vesződnie, míg fölneveli, kitaníttatja, megházasítja, képviselővé választatja, s ő egyszerre megkapna engem fölnevelve, kitanítva, széles látókörrrel, nagy műveltséggel, még menyje is lenne. De a tábornok mindezt meg nem gondolta. Ezek a katonák mind olyan könnyelműek!

Komor gondolatokkal, elégedetlenül mentem vissza a terembe, s elkezdtem magamat demokratának átjátszani.

- Hej, jobb volt Tisza alatt. Akkor még nem volt ilyen grófmánia, gyerekek!

De hidd is meg, Klári, hogy a mi generálisunk nem kutatta, mikor minisztert keresett, gróf-e, nem gróf-e: ha valakinek be volt a himlője oltva, az már miniszter lehetett. Az az egy kvalifikáció volt csak a sine qua non, hogy be van-e oltva himlő ellen? De meglehet, hogy Fabiny még a himlő ellen sem volt beoltva.

Azonban alighogy beértem a terembe, már azt újságolták, hogy Csáky maradása az újabb kombináció.

Úgy is lett: megmaradt Csáky - ami általános örömet okozott a pártban, s azóta helyreállt a csend, a lapokban megbolygatott nevek eltűntek egy időre a forgalomból. Minden visszatért a régi kerékvágásba, a gothai almanachot becsukták és beteszik a könyvtárba. A világ tovább fog folyni, s Berzeviczy ezentúl is önfeláldozással fog virrasztani dolgozóasztalán, hogy az ország értelmét tovább fejlessze; - az igazán nem árt, ha még egy kicsit emeli. Se neki, se az országnak.

Mi pedig tárgyaljuk tovább a költségvetést, mely olyan sebesen perdül, mint az ördögmotolla.

Valami sokat, érdekeset erről nemigen írhatok neked. A Ház most olyan, mint mikor a vendégeidnek azt mondd, hogy ez után a sárgarépa után mindjárt a sült malacot tálalják föl. A sárgarépa-hozzá sem nyúlnak. Mindenki leteszi a kését, kanalát. Mindenki az egyházi javaslatokat várja.

Ma a földművelési költségvetést tárgyaltuk.

Idevigyázz, asszony! Különös dolgot mondok neked. Te, aki babonás vagy és hiszel a kísértetekben, nem fogsz ezen csodálkozni, de engem valami különös félelem fog el.

A bécsi Burgnak is megvan a maga fehér asszonya, sőt a mi házunknak is megvan a speciális kísértete (a táncoló hordó a padláson), ócska váraknak, hidaknak, erdőségeknek külön kísérteteik vannak, de még az öregapád se hallotta (pedig az is képviselő volt), hogy a földművelési büdzsének külön kísértetjük legyen.

Valahányszor a földművelési büdzsé jön, mindig egy fehér lepedős rém jelenik meg az ellenzéki embereknél.

Síri szag támad, rejtélyes széláram borzongatja meg az idegeket, s megjelenik Tisza István alakja.

Az ellenzék keresztet vet magára, s vacogó fogakkal rémülten összesűg:

- Tisza István lesz a földművelési miniszter. Meg kell akadályozni. Ne hagyjuk Bethlent!

Bethlent senki se bántja ugyan, mert derék államférfi, jó miniszter, államtitkárja jeles, népszerű ember a parlamentben. Tisza István ugyan nem tud a miniszterségről semmit, vadászik olyankor valahol, de az mindegy, az ellenzék azért testével fedezi Bethlent a láthatatlan látomány ellen, és megoltalmazza minden gonosztól; a költségvetését pedig elfogadja szó nélkül, cukrot vegyítve a kritikájába. A költségvetés után a félelmes kísértet (dicsértessék a Jézus Krisztus) szépen elvonul, köd előtte, köd utána, úgy tűnik el, ahogy jött, hogy esztendő ilyenkorra szokott, borzalmas lepedőjében megint megjelenjen...

Ez így van már néhány év óta.

A többi miniszterek mind irigylik ezt a »házi kísértetet«...

Jaj, sok megfoghatatlan van a föld felett, édes Klárikám!

Szerető férjed

Katánghy Menyhért

Üi. Lakásra határozott kilátásaim vannak. Irántad érdeklődő parlamenti körökben hírlik, hogy az új bihari főispánnak, volt képviselőtársunknak, ki most költözött át Nagyváradra, van egy alkalmas kiadó lakása. Személyesen vele kellene megbeszélni, s váltig kérdezősködöm a belügyminiszter úr őexcellenciájánál, mikor hívja fel a fővárosba?

- Most egyhamar nem - felelte Hieronymi -, hacsak valami román mozgalom nem támad.

Úgy áll tehát a dolog, édes fiam, hogy türelemmel kell bevárnod, míg a románok mozognak.

K. M.

NEHÁNY MEGJEGYZÉS ÉS NEHÁNY MÉREY LAJOS

Perczel Béni (akinek buzgóbb mamelukot még anyja nem szült) nem győzte bejárni a folyosókat.

- Ne menjetek el! Várjátok be már, míg bevégeződik a földművelési büdzsé.

De a kormánypártiak egyre széledeztek, fogytak.

- Ugyan ne beszélj, Benjámin. Hiszen nem eshetik Bethlennek semmi baja. Polónyi örködik az élete fölött.

S valóban, bár egyre fogyott a párt a déli órák után, Bethlennek nem lett semmi baja. Mert Bethlen burookban született. Ötvenegy hétig mindig csak a kormánypárt szereti, az ellenzék ötvenegy hétig hideg, morózus irányában; egy hétig pedig rajong érte.

S mindig ezen az egy héten pereg le a földművelési büdzsé.

Viharos éljenzés közben rakta be iratait táskájába, s aztán mint a rigorózumot szerencsésen letett diák, ragyogó mosollyal hagyta el a termet, amely idő alatt Szilágyi rakta ki iratait kopott, fekete bőrtárcájából. Csak az egy Wekerlének van újdontáj, erős, bagaria táskája, amely kitart legalábbis húsz évig.

Az igazságügyi tárca kezdődött most unalmasan, vontatottan. (Nem sokat ér ez a nagy béke.)

Kicsike szónokok keltek fel rendre, ami lankadtságot jelent a tanácssteremben, elevenséget a folyosón, hol Beöthy Algernon csurogtatja széles jókedvét.

Az öreg Kovách József jön be (az utolsó hároméves országgyűlés tagja), valamelyik minisztert keresi, miközben melegen rohan eleibe Beöthy Aldzsi.

Az aggastyán révedező szemekkel, kapkodó memóriával ösmergeti.

- Hát nem ösmersz, bátya?

- Bizony... azaz... valóban nem jut eszembe.

- Gondolkozz csak - nógatja Beöthy, mintha a memóriáját akarná elősegíteni. - Ki volt itt a te idődben a legokosabb ember?

- Tisza - jegyzi meg Kovách József -, de...

- Igen, igen, de Tisza után...

Az öreg Kovách csak gondolkozott, csak törte a fejét, de bizony nem bírta kitalálni (ami nem is csoda, mert Tisza idejében egyáltalán nem volt második okos ember). Mindez kedélyes derűtséget keltett a folyosón.

Várady Károly néhány megígért javaslatot sürgetett az igazságügy-minisztertől s szemére hányta a Csemegi Károly mellőzését.

Szilágyi, mint mindig, hatalmas erővel felelt, Csemegi mellőzését igazságügyi érdekek mondogta, nyilatkozott a javaslatokról is, általános helyeslés közt, s beszédében kemény szavakkal illette a meg nem bízható ügyvédek.

- Minden ügyvéd megbízható - szólt közbe Mandel Pál, ami zajos, gúnyos derűtséget szült az ügyvédelles levegőjű Házban.

Később Mandel is úgy magyarázta a közbeszólását, hogy úgy érti a megbízható szót, hogy minden ügyvédet meg lehet valamely ügygel bízni.

Az ülés további részéből az igazságügyi büdzsék egy új rémalakja, Mérey Lajos bontakozott ki, mint Aphrodité a tengerből. Ő beszélt, ő kérdezett, Szilágyi neki felelt, azután megint ő beszélt és megint neki felelt Szilágyi, mire ismét beszélt és ismét felelt Szilágyi; fél kettőre ilyenformán nézett ki a fekete tábla:

1. §. Mérey Lajos.

3. §. Mérey Lajos.

4. §. Mérey Lajos.

5. §. Mérey Lajos.

8. §. Mérey Lajos.

Minélfogva még hétfőn is mindig Mérey fog beszélni, és talán azután is, örökkön-örökké. Ámen.

Az utókor bámulni fog és azt fogja hinni, a Naplót lapozgatva, hogy az 1892-i országgyűlésen legalábbis öt-hat Mérey Lajos ült az ellenzéki padokon.

Aminthogy ülnek is ott többen - de álnevek alatt.

A HÁZ ASZTALA

A valódi asztal inkább csak mint frázis él az emberi képzeletekben, asztalos keze nem faragott azon semmit, csak a szónokok gyalulták, enyvezték, terítették.

Van ugyan ott egy asztal, amely emberi kézzel is megfogható, ott áll és kezdődik a tanácsterem mediumán, a gyorsírók asztalán túl, egypár hegyivel fölállított törvénykönyvvel, mint egy kivicsorított fogsorral, de ez az asztal csak *árnyéka* a képzeletbelinek.

A képzeletbeli az igazi, az úszott ma ünnepi fényben, csillámló gyertyákkal és mécsesekkel beragyogva, a lábai pedig szinte megcsikordultak a nemzet számára lerakott ajándékok terhe alatt...

A költségvetés unalmaiban elálmosodott Ház ma egy pillanatra fölpezsdült. Az újságok napok óta hirdették, hogy ma nyújtja be az igazságügyi-miniszter a polgári házasságról szóló javaslatot, mire újra megtelt a tanácsterem. Az írói ketrecek rogyásig, fent pedig a hölgykarzaton a törvényjavaslat objektumai, apák, mamák és rózsás arcú kisleányok várták türelmetlenül a nagy szcénát.

Minden az esemény bélyegét viselte. Künn a folyosón újságírók ostromolták Regele igazgatót a javaslat egy-egy példányáért. Fent a főrendi páholyban Schlauch Lőrinc törülgette izzadó homlokát a zsebkendőjével. A száműzött Eötvös kevélyen ült be régi helyére - s ma úgy érezte mintha ő lenne itt otthon, s a szomszédok az idegenek. Apponyi is előjött, aki nélkül úgy nézett ki majdnem két hét óta a balszárny, mint egy nagy vagon sor mozdony nélkül. Mind, mind összegyűltek az érdekes alakok, a megvívandó csaták vitézei, középkori páncélos lovagok, ott mozgolódott élénk gesztusokkal Ugron, s búsan merengett maga elé a »kis Vaszary« (Győrffy Gyula), a gondos választékú cukros babát, Szapáry Lászlót, egyszerre négy-öt ponton is látni lehetett, amint futkározott és kapacitált. Az öreg Pongrácz kedvetlenül pödörgette nagy bajuszát: »Az ördög vigye el ezeket a dolgokat!« Asbóth kevélyen emelte magasra a fejét, s ajkain gunyoros mosoly ült, mintha mondaná: »Hiszen ez csak az eleje, csak az eleje.«

De még az se volt. Még előbb át kellett esni a hadügyi költségvetés hátramaradt tételein, azután jöttek a kisebb tárcák, s itt szóba jöhetett a királyi udvartartás.

Apponyi meleg szavakban adózott a királynak és a kormánynak a kivívott eredményekért. Horváth Gyula kedvetlenül rángatta a fejét ide-oda; az ő lapjában az volt, hogy József főherceg megcsinálta a magyar udvartartást.

De mihelyst szóba jött a dolog, mindjárt várni lehetett, hogy nem sokáig marad meg a József főherceg érdeme; Hódossy Imre elvette a főhercegtől és odaadta az ellenzéknek. Az ellenzék csinálta a magyar udvartartást.

Ugront ideges harag fogta el, hogy Apponyi Wekerlét dicséri. Nem ért ez az ember az ellenzéki mesterséghez? Fölkelt s annyira kevesellte az eddigi vívmányt, hogy egy percig úgy fordult a dolog az ellenzéki elmékben - hogy se József főherceg, se az ellenzék, hanem mégis csak

Wekerle csinálhatta ezt az értéktelen csecsebecsét. Nyomban be is nyújtott egy határozati javaslatot, hogy egy *teljes* magyar udvarról nyújtson be törvényjavaslatot a kormány.

A miniszterelnök hatalmas beszédben fejtegette ezt a kérdést. A fölvillanyozott párt többször tört ki zajos tetszésben. Mellőztetni kérte az Ugron javaslatát, mert az udvartartás rendezése a király dolga, nem a törvényhozásé.

Megrázzván sörényét Herman Ottó, intett a jegyzőnek, hogy ő is szólni kíván. A mamelukok lelkesedését lehűteni egy kicsit. Neki is ment a királyi rezolúciónak, a »vívmány«-nak annyira, hogy most talán abban főttek a szélsőbali elmék, hogy József főherceg sem csinálta, se a nemzeti párt, se Wekerle, hanem csinálta az egészet Albrecht főherceg.

E kedvező hangulatban még egyszer szólott Ugron Gábor határozati javaslata mellett, midőn megnyíltak a szárnyas ajtók, s beléptek a nap hősei, Szilágyi Dezső és gr. Csáky Albin.

Ideges hullámlás, mozgás támadt a teremben. A képviselők helyeikre csörtettek. A beállott elhelyezkedési zajban elveszett Ugron minden szava, Perczel Dezső elnöki csöngettyűje mit sem segített ezen.

Szinte zajtalan léptekkel haladott keresztül a termen a két miniszter, s mégis, mintha a jövő század vonulna be a terembe, szinte dübörögni látszott a föld a lábuk alatt...

Egy-egy táskát hozott mindenik miniszter a hóna alatt. Száz szem fordult a táskák felé. Ezekben van egy esztendei nehéz munka gyümölcse. (De ezek még csak szőlőszemek, ezek még nem maga a bor.)

Szilágyi alighogy a helyére ért, kezdte kirázni a táska tartalmát, az egyik kezével egy halaványkék borítékú füzetet (a javaslatot), s a mellé, mintha az anyja volna, egy vaskos, terebélyes kötetet (az indokolást), a másik kezével pedig egy zsebkendőt szorítgatott az arcához. Mert nincs tökéletes boldogság a világon. A nagy miniszternek, aki ma annyi örömet szerzett az ország liberális részének, a foga fájt. Éspedig nagyon fájt.

A füzeteket kihúzta (nemhogy inkább a fogát húzná ki, gondolta magában Hock János) hosszan, édesdeden legeltette szemeit a kedves magzatán, mely ott hevert az ő búzavirágkék köntöskéjében igénytelenül, és mosolyogni látszott a honatyákra, akiknek ábrázata a mosoly hatása alatt komoly ünnepi színbe burkolózék. A jegyző e pillanatban jelenté:

- Az igazságügy-miniszter úr szólani kíván.

Mélységes csönd lett. S a miniszter egyikét mondá legtömörebb beszédjeinek. Cicero se beszélt szebben, mikor a foga nem fájt. Önérzetes volt, de nem dicsekedett. Tárgyilagos volt, de nem száraz; mikor a javaslat alapelveit fejtegette, eszméi fönségesen ereszkedtek le az emberi elmékre, mint logikából összegyúrt kemény sziklák. Mintha egy egész hegy ész szakadoznék diribdarabra...

A kormánypárt zajos éljenzésben tört ki egyszer-kétszer. A nemzeti párton Horváth Gyula helyeselt zajosan. A szélsőbalról éljenek is érkeztek, de szórványosan.

Általában a nemzeti párton szakadozás látszott ma, s már az Ugron javaslatánál is kétfelé szavaztak. A párt »nagyurai«, Károlyiék, Wenckheimék nem voltak jelen.

Szilágyi egyre beszélt, és talán el is felejtette, hogy a foga fáj. Beszédje alatt egyszerre elringatva fennkölt érzelmekbe a hallgató, nőni látta a Wekerle-kormányt. Mind a kilenc miniszter a helyén volt s egyre nőtt, nőtt, a hangulat nagyítóüvegén át; annyi volt már a nimbusz, hogy a hatalmas szónok már kezdte kiosztogatni a nagy garmadából másoknak is,

fölmenő ágon. A reform küzdelmeit vázolván megemlékezett Horváth Boldizsárról, ki már egy negyedszázad előtt lelkesedett ez eszméért.

Hatalmas éljénzés morajlott fel a teremben, melyben e nagy napon nincsen már az aggasztánnak széke, de az az éljén eljut majd az ő csendes zugába is, s megszépíti az alkonyt, mint egy napsugár, amelyik váratlanul jön télen, a zúzmarás ablakon kandikál és nevet be.

De mit dicsérjem én a Szilágyi beszédét. Egy beszédet, melyet minden ember el fog olvasni. Bevégezte, megújult és meg sem akart szünni az éljénzés, s letette a kék füzetkét a Ház asztalára (azazhogylvitte a teremőr), s ezzel vége volt. Azaz, dehogyl volt vége.

Fölemelkedett gróf Csáky Albin. Az a nemes államférfi, aki megteremtette a szilárd, férfias jellem mintáját a kormánysszéken.

Ő is hozott be egy liberális magzatkát a táskájában, »a gyermekek vallásáról« szöló javaslatot, s ő is letette azt nagy éljénzés közt a Ház asztalára.

A Ház asztala görnyedezett a nagybecsű ajándékoktól, mintha karácsonyl estéje lenne...

Ünnepies hangulat lepte meg a képviselőket. »Öt perc, öt perc!« kiálták mindenünnen. Mintha elég lenne öt percet pihenni egy évig tartó munka felett.

Öt perc múlva elkezdődött a napirend, a karzatok közönsége eltűnt egy varázsütésre, az unalmas napi élet sodra visszatért a maga színtelen, kopott jelmezeiben.

De már ezt nem tűrhette Herman és felszólalt, hogy a történelmi mozzanat hatása alatt függeszse fel a Ház a munkát.

Felugrott Ugron Gábor:

- Én nem állok semmi történelmi esemény hatása alatt, hanem egyszerűen egy hosszú beszéd unalma alatt vagyunk.

Nagy zagyva felelés keletkezett.

Történelmi hatás! Nem történelmi hatás! Én érzem. Én nem érzem.

Míg végre hivatva érezte magát az okos Madarász apó helyreállítani a vitát ekképpen:

- Én nem mondom, hogy van történelmi hatás, se azt nem mondom, hogy nincs, hanem csak azt indítványozom, minden indoklás nélkül, hogy ma már ne dolgozzunk többet.

S ez az az indítvány, ami Magyarországon egyetlen pártnak a hangulatával sincs soha ellentétben.

A Ház tehát eloszlott ebédelni - Szilágyi pedig a fogorvoshoz.

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRL

Tizedik levél

Kedves feleségem, Klári!

Nem írtam neked levelet a költségvetési vita folyamáról, mert az igazán nem is volt vita, hanem egy figurája a quadrille-nek, az egyes miniszterek belépnek a colonne-ba, végiglejtnek a tételeken, kezét fognak az átellenes párokkal, kacér mosolyt adva, fogadva. A hiúbb miniszterek szinte fölsóhajtanak, mikor tárcájukat letárgyalják, hogy ott kell hagyniok a helyüket, ahová száll, száll édes illatban a tömjén. Sóhajjal kelnek fel helyeikről őexcellenciáik.

- Istenem, milyen szép volt, s milyen rövid ideig tartott!

A hajdani miniszterek úgy féltek egy-egy költségvetéstől, mint a tífusztól; az volt a mondás: »ha az ember bele nem hal, jól érzi magát utána«.

A mostaniak? Azok élveznek. A mostani kormány olyan a két párt, az ellenzék és a saját pártja közt, mint a sonka a zsemlyében (hiszen ösmered, Klári, közönségesen *kanapénak* hívják) hogy két fél zsemlye közé van szorítva a sonka, de mindenkinek vajjal van az oldala megkenve. Sőt az ellenzéki fele még simább. Az ellenzék még jobban szórja a maga szóbokkrétáit lábaikhoz, mint mi.

Ki hitte volna ezt, Klári, még négy hét előtt, mikor olyan nagy vihar támadt a kőszegi királyválaszok miatt?

Az ördög legyen ebben az országban jós. Könnyebb is miniszternek lenni.

Költségvetési vita tehát voltaképp nincs is. Mindenki mindennel meg van elégedve. Ott ülök, fiacskám, délelőttönként a folyosón, s szinte a szívem facsarodik el, látván, hogy kétszáz, háromszáz munkabíró, erős férfi miképp lebzsel itt egész nap, üres semmiségekről beszélgetve s trágár adomákon mulatva. Sokszor a füleimet bedugva menekülök a tanácsterembe.

De ott meg az unalom öli meg az embert. Negyven-ötven alak üldögél bent, többnyire a szereplő személyzet, módosítók, indítványozók; mintha egy barátságos szalon volna, nyájas-ságba öltözött arcokkal, hogy minél kellemetesebbek legyenek egymásnak. Horánszky köhécselni kezd. Fejérváry ijedten nyújtja neki a cukros bonbonnière-jét. A kormánypárti oldalon végignyilallik az aggodalmas észrevétel: »A szegény Nándor meg van hülve.«

A karzat kihalt. Egyetlen öregember ül fenn az egész hosszú vonalon, ősz feje leesve a mellére, édesdeden szunyókál. Ez a teremtiszt.

De idelent is egymás után nyílnak a szájak ásításra, mintha egy láthatatlan kéz egy láthatatlan harmonikát nyomkodna, s a lecsukott emberi ajkak lennének a billentyűk. Nincs itt már semmi élénk, csak a Fenyvessy szegfűje és a Meszlényi nyakkendője. Nem, ez nem vita, ezt csak Fabiny idegrendszerre bírja meg, mert ő hozzá van szokva a kúriai tanácsulések szürkeségéhez.

A Ház Naplójának szerkesztője, Endrődi Sándor ködbe borult arccal és kedéllyel panaszkodik:

- Nincs kézirat, nincs kézirat! Tavaly három kötet telt ki a költségvetési vitából, ez idén belefér egy kötetbe. (S megy végig sopánkodva a folyosókon)... Borzasztó az, hogy nincs kézirat!

Neki a vita, támadás, a legvehemensőbb összecsapások, országok gabalyodása, miniszteri székek ropogása, mind csak kézirat. Több vagy kevesebb kézirat.

Ucsu is panaszkodik:

- Már én vagyok köztetek felesleges. Érzem, tudom. Már csak én rázom enyim fejemet egyedül. A többi fej mind bólingatja jóváhagyólag.

Úgy van, igazán úgy van, valami ígézet, valami bűbáj megkötve tartja az ellentmondás fűriáit, Wekerle a szerencse hóka lován ül, akinek a sörényéből aranyak potyognak, s a patkója nyomán virágok nőnek... S e varázslat alatt van a király is. Ki hitte volna? Én nem is tudom, mi lelte őfelségét; Münchenben magyar tószttal koccint, s a múlt napokban váratlanul megjelenik a rezolúció a magyar udvartartásra nézve. Hidd meg, Klára, hogy úgy van. A király megkapta a »Furor Rákócziensis«-t. (Mégiscsak jó mellette az a gróf Tisza Lajos.)

A király nagy erőt öntött ezekkel a Wekerle-kabinetbe. Most már minden sikerül nekik.

Még a polgári házasság is. Félek, Klári, hogy *túlságosan* sikerül.

Hogy miért mondom, túlságosan, és miért mondom, hogy félek, ez az én politikám. A saját külön politikám, de erről még neked se szóltam, mert a ti nyelvetek eljár; de most már bevalloam neked, hanem esküdj meg, hogy egy léleknek se szólsz.

Én ugyanis eleinte azt a hírt költöttem itt magamról, a miniszterek előtt se titkoltam, hogy reverzálíst adtam otthon a papoknak.

Pedig jól tudod, hogy nem adtam, nem is kértek. Az én papjaim okosabbak. Egy-kettőnek szimenthali teheneket küldtem, az apát húsz öl fát kért, egynek te hímeztél egy ibolyabárszony oltárterítőt, a negyediknek megküldtem aranyrámában a Vaszary Kolos arcképét. Úgy látszik, kevesellte, mert ellenem szavazott és apprehenzívan írt: »A nyáját elküldte másoknak, nekem csak a *pásztor* jutott.«

Egyszóval nem adtam reverzálíst, hanem csak ravszkodni akartam itt fenn a klubban; abban a hitbe voltam, hogy ez jó, értékes gondolat tőlem. A voks becse nagy lesz, majd jönnek a miniszterek és levesznek a lábamról. Az pedig nagy élvezet. A gyönyörök eksztázisa az, Klári, mikor a miniszterek leveszik az embert a lábáról. Hozzá jönnek, körülcirógatják: »Ugyan, ne okoskodj. Ha aláírtad, gyűjtsanak rá vele a papok a csibukjaikra. Sohase törődj te afféle irkafirkával! Nem volt hozzá joguk! Vi coacta történt. Nem komoly dolog az efféle. Ellenben a liberalizmus ügye szent, a haza java az első. Neked azt mint komoly politikusnak be kell látnod. Aztán nem szabad a jövődet elrontani, mert neked jövőd van, sőt esetleg jelened, ha ambicionálsz valamit. Csak tőled függ, ha valamit óhajtasz, öreg.«

Az ember tartja magát még egy darabig, hogy így, hogy úgy, hogy a kerület nagyon megdrágul vagy el is veszhet. »Lári-fári - vetik ellene erre -, ott leszel meg, ahol akarod...«

Így megy ez a lábról való levétel (a politika poézise). Édes, boldogító pásztorórák, mikor majd ez a miniszter, majd a másik húz be egy sarokba, hogy megejtsen. S te reszketsz, szeretnéd már magad odaadni, de azért még mindig, bár vergődve, hozod fel az ellenvetéseket. De mit magyarázom én ezt neked, Klári? Hiszen ti asszonyok jobban tudjátok ezt.

Hát mondom, elhíreszteltem, hogy én is reverzálíst adtam odahaza.

S attól a naptól kezdve úrrá lettem a klubban. A miniszterek nyájasan fogtak velem kezét. Szilágyi gyakran kérdezősködött az egészségem után, s gyöngéden mondá egy ízben:

- Csak olyan komisz kutya ne lennél!

Lukács Béla így biztatott:

- Te, Menyus, hallom, hogy nem tudsz lakást kapni; tudod-e, mit gondoltam, összeállítok neked a pályaudvaron egy csomó szalonkupét, azokban ellakhattok.

A legnagyobb kitüntetések értek; ha egy új bizottság keletkezett, mindjárt bevásároltak, Perczel Béni még egyszer akkorát hajlott előttem, mint azelőtt, Podmaniczky Frigyes meg minduntalan megveregette a vállamat:

- Te vagy az én legkedvesebb juhocskám. Élni se tudnék, ha téged elveszítenélek.

Én mindezekre csak mosolyogtam, sötéten, szomorúan, rejtélyesen, mint olyan ember, akinek a lelke tele van kétellyel, borongós fekete fellegekkel.

A szeretet és a ragaszkodás csecsebecséi közt turkáltam, Darányi Ignác vacsorákra hívogatott, s ott előhozta egyszer:

- Reményilem, megszavazod a polgári házasságot!

- Szeretném - mondtam -, de az adott szó, a papoknak adott szó nyomja a lelkiismeretemet. Félek, ha megszegném, mindjárt megütne az istennyila.

Darányi mosolygott, s a mutatóujjával félíg tréfásan, félíg komolyan megfenyegetett:

- Vigyázz, Menyus, vigyázz! Az Istennek bizonyára vannak nyilai, de azok messze vannak. Hidd meg nekem, hogy közelebbi nyilak is vannak ezeknél!

Bizony vannak. S többfélék vannak. A reverzális kellemei új oldalról kezdtek felcsillámlani. Egyszerre kapni kezdtem a meghívókat bizalmas mágnás szoarékra, dinér-kre, lunchokre; az asszonyok, ezek a finom, délceg, habtermetű, nyafogó beszédű kis grófnék, elhalmoztak a szeretetreméltóságukkal, az egyik még kacérkodott is velem. Csinos, barna teremtés, s éppen most építettett egy új házat a Soroksári utcában; fölséges termék, zárt ambitus, gyerekeknek való. Egy jóakaró öreg báróné fülembe súgta: »A kis grófné körül forgolódjék, Katángthy, az adhat önnek lakást.« Lakás! Lakás! e varázsige zúgott a fülembe (mert csordultig van már a lelkem ürességgel, szeretnék már magam mellett látni). Elkezdttem a grófnővel foglalkozni, és megvallom, ő is feltűnő érdeklődést tanúsított irántam, s mondhatom, hogy hamis olajbarna szemei vannak. (Nem tudom, hogy ezeknek a nyilait értette-e Darányi.) Bocsásd meg, drága lelkem, Klárám, e vallomásokat, de elszédültem e fényes életbe, ebbe az illatba, ebbe a raccsolásba, s egy szép estén, mikor így szólott hozzám a grófné: »Négyszemközt szeretnék önnel beszélni«, megígértem, hogy másnap meglátogatom.

Dobogó szívvel mentem el a Ház üléséről, Perczel Béni utánam szólott: »Ne menj, mert szavazás lesz, ne hagyjuk a minisztert.«

- Ne hagyjuk? Hát ugyan ki akarja bántani?

Csak két immunis lény van most a világon. A fülemile és a miniszter. Azazhogy voltaképpen csak a miniszter, mert a fülemilét, bár mindenki kíméli, de a macska mégis megeszi, ha megkapja, de a miniszterbe ez idő szerint még Polónyi se harap, legfeljebb megnyalogatja.

Elmentem tehát a grófnéhez, esküszöm neked, Klárika, hogy csak a kíváncsiság vitt oda és a lakás; a grófné elragadó volt, szemei ragyogtak, két domború keble pihegve emelkedett.

- Katángthy - szólott -, tudja-e, miért hívtam?

- Csak sejtem - feleltem lázasan.

Kezembe tette a kezét. Vérét, azt a nemes kék vérét, szinte hallottam nyargalni a kézerekben.

- Bízhatok titoktartásában? - szólott halkán, egy édes, elbájoló pillantással.

- Gentleman vagyok.

- Azt jól tudom, de nekem férjem van, aki...

- Tudom, grófné, és esküszöm, sohase fogja megtudni.

Két ujjamat az ég felé emeltem.

Erre a grófné elkezdte lassan kigombolni keblén a rezedaszín bársony mellénykét, egy perlmutter gombocská lepattant, legurult, mire lehajoltam a fotel alá fölvenni, s amint odapillantottam újra, már akkor az egyik domborulat hiányzott, mint mikor egy homokbuckát hirtelen elfúj a szél - csodálkozva vettem észre, hogy egy csomó olvasó és egy összehajtogatott írás van a kezében. Azokat húzta ki a kebléből.

- Itt hordom - szólott gyöngéden elpirulva, s szemeit ájtatosan az égre emelve -, mert a férjem az ellenpárton van, ő az eretnekekkel tart. Ezeket az olvasókat küldje el a leánykáinak, kedves Katángthy; ezek öszentsége, a pápa által vannak megszentelve. Emezt az ívet pedig írja alá!

Lehűlve, elképedve vettem át az ívet, mely így hangzott: »Az atya, a fiú, szentlélek isten nevében alulírottak kötelezzük magunkat a házassági javaslatok ellen szavazni«, s következett egy csomó név. Egypár képviselőtársam neve.

Fölkeltem s ridegen meghajtottam magam.

- Nem írhatom alá, grófné.
- Hogyan? Miért nem? Hisz ön reverzálist adott.
- Mindegy, de még habozom. Kérek gondolkozási időt.

Erre gögösen biccentett szép fejével.

- Nem akarom önt erőszakolni. Meg vagyok győződve, hogy a mennyei sugallat táborunkba vezeti. Tehát menjen, gondolkozzék, imádkozzék és azután térjen vissza.

Ah, Klára! Mennyi kísértésnek van az ember kitéve ebben a politikában, de én ellenálltam férfiasan; tovább is folytattam a klubban a reverzálistal való komédiát, mert azt hittem, hogy gyermekeimnek és neked hasznot csinállok vele.

Reméltem, hogy nagyon rám szorulnak, s akkor én fogom szabhatni a föltételeket. Hiszen egy darabig szépen is ment. Mikor Kristófunkat ajánlottam, s az egyik miniszter azt jegyzé meg: »Nincs kvalifikációja«, elég volt ellenvetnem:

»Kristófnak nincs kvalifikációja, nekem azonban van voksom.«

És Kristóf azonnal kineveztetett. Az én voksom a Kristóf kvalifikációja.

Így ment volna ez talán végig, de a király mindent megront. Bele-belekapkod a mi mesterségünkbe, a kormánytámogatásba. Vagy mi támogassuk, vagy ő! De ha egyszerre ketten támogatjuk, akkor csak ő a becses.

S így lőn, kedves Klára, hogy a javaslatok még a Ház asztalára is eljutottak. Hiszen még innen is elég nagy út áll előttük. Sok galyibával, vesződséggel járó út. De a nehezebb fele ez volt. Hej, képzel csak, mekkora messzeség a néhai Majoros Pista bácsi programtarisznyájától a Ház asztaláig. Pedig eleinte csak ott volt a polgári házasság, s később azután belekerült az Irányi Dániel múzeumába - mert múzeuma csak Irányi Dánielnek volt a szélsőbalon és Komjáthynak. Irányinak volt indítványgyűjteménye, Komjáthynak volt tájékpipa-kollekciója. Irányi minden esztendőben szellőztette az ő indítványait, mint te a vendéglátók váncosait, dűnyhát egyszer-másszor kirakod a karókra, hogy meg ne dohosodjanak.

S íme, most már a Ház asztalán van a polgári házasság.

Vártam, vártam, no most. No, most már eljön a mi időnk, a reverzálistaké. Egy új kiváltságos osztály leszünk most.

Előre éreztem, hogy rávesznek, tyúkkal, kaláccsal. Még arra is gondoltam, ha *pairschub* talál lenni, Wekerle kinevezet bárónak, átmegyek a főrendiházba egy jó vízi kormánybiztossággal - feláldozom magamat.

Egy hét múlt el azóta, ott ülök a klubban naponként, Wekerle lát is, mosolyog is rám, de csak egy szóval se jut az eszébe, hogy kapacitáljon.

Tegnap már meg nem állhattam, magam kérdeztem meg tőle:

- Hát velem mi lesz?
- Hogyhogy? - kérdé csodálkozva.

- Hiszen említettem volt, hogy reverzálist adtam a papoknak.
- Igaz, igaz - szólt édes vidámsággal. - Hát aztán?
- Azon tűnődöm, hogy mit csináljak?
- Ej, uram istenem, hát szavazz ellene, ha a papoknak megígérted, meg kell tartani a derék, becsületes emberekkel szemben.

Elhalványodva tántorodtam hátra.

- De hát a liberalizmus... a liberalizmus!
- Ne törődj vele, Menyus. Annak már nem lesz semmi baja.

Apprehenzívan távoztam el a klubból, egyenesen a kis grófnéhoz hajtatra. Szívem dacot, bosszút lihegett. Beküldtem a vizitkártyámat, a komornyik vitte be ezüsttálcán.

Kisvártatva kijött és így szólt:

- A grófné el van foglalva. Most nem fogadhatja nagyságodat.
- Egyebet nem üzent?
- De igen. Hogy már nem gyűjt aláírásokat.

Ez az én hosszas hallgatásom története. Nagy dolgokon törtem a fejemet. Jól volt ez kigondolva, Klári. De ki bír a királlyal! A király mindent elrontott.

Szerető férjed

Katánghy Menyhért

Ui. Lakás természetesen megint nincs. Nem, nem, a világért sem fordulok ahhoz a bigott, csalfá mágnásasszonyhoz. Ah, Klári, csak egy asszony van a világon... egy igazi, derék, példás, jó asszony. De ennek a nevét majd csak otthon súgja meg

K. M.

SORS BONA

(A házassági reform jövője)

Wekerle is éppen azt a jeligét foglalhatná le magának, amit egykor Zrínyi Miklós, a költő használt: »Sors bona, nihil aliud«; csak hogy Wekerlének még a szerencsén kívül »aliud« is van. Ki hitte volna, hogy mire a javaslat a Házba kerül, addigra szélcsend lesz minden vonalon a tavaszi fegyvercsörtetések után? Hová lettek a púroszok? Eltűntek egy varázsütésre, mint egy elfűjt felhő. Hát a püspökök ádáz haragjából mi lett? Egy kis csendes tanácskozás a prímási palotában, ahol a többség azt határozta, hogy nem visel háborút, (nem ám, mert nincs meg a győzelem kilátása), hanem mindössze egy pásztorlevelet bocsátanak ki (azt is inkább azért, hogy a római szentatya is lásson valamit).

A javaslat tehát diadalmasan vonul keresztül a képviselőházon, szokatlanul nagy többséggel - ami szükséges is, mert a főrendiház ellenző szavazata esetében, ha az alsóház többsége csekély lenne, beállna a nemzetre való fellebbezés szüksége: egy új képviselőválasztás; amit pedig az isten fordítson el az országról. De azt hiszem, a kormánynak se lenne kedves, magukról a képviselőkről nem is szólva.

Ám ez nem következik be. A javaslatnak nagy többsége lesz. A kormánypárt tagjai közül csak mintegy tízen szavaznak ellene, huszonketten pedig eltávoznak a szavazás elől. A veszteség összesen 32 szavazatra tehető. A nemzeti pártból, Apponyival az élükön, a liberális árnyalattól 28-an a javaslatok mellett szavaznak, a szélsőbalból ellenben ötven igenlő szavazat várható, a többség tehát impozáns lesz, *ötvennel nagyobb, mint szokott lenni*.

Ezen a kombináción csak az változtathatna *lényegesen*, ha a kormány nem tudná megnyugtatni a gyermekek vallásáról szóló javaslat miatt berzenkedő protestánsokat, kik Kiss Alberttel és Thaly Kálmánnal élükön erős agitációt akarnak megkezdeni.

Ez agitációban bizakodik a püspöki kar. Ettől vár új bonyodalmakat, aminthogy ez idő szerint ez az egyetlen fekete pont a javaslatok jövőjében, értve ezt a jövőt nem messzebb, mint a főrendiház kapujáig.

A püspökök békés többsége Vaszary vezérsege alatt (ki ez egyszer csakugyan hódol a paxnak) nem akarja a háborút (mert ehhez a háborúhoz is az a bizonyos három dolog kell, amit Montecuccoli mondott), de csak akkor nem, ha a kormány a másik javaslatnál nem enged a protestánsok kívánságainak, ha enged, akkor a határozat szerint minden vonalon megkezdődik a hadjárat.

A kormány nehézsége tehát itt van; ha enged, háborút támaszt maga ellen a papok részéről, ha nem enged, buzgó híveket tántorít el magától a másik oldalon, a protestáns részen, kik különösen a javaslat *első paragrafusát* tartják magukra nézve sérelmesnek; a többi meg volt beszélve velük, ezen egy paragrafus azonban megbeszélés nélkül jutott a javaslatba.

Mérlegelve a *savoir vivre*-t, a kormánynak kevesebb kára volna abban, ha azokat, akik különben is ellenségei maradnak így is, úgy is a javaslatnak, a protestánsoknak teendő engedménnyel egy kicsit jobban félingerli (mert ezáltal nem vesz szavazatokat), mintsem hogy a nem engedéssel az egyházi ellenségekhez még újakat szerezzen. Ha tehát a kormány praktikus taktikai szempontra helyezkedik, engedni fog a protestánsoknak, ebből háramlik a nagyobb előny - de mint hogy a Wekerle-kormány nem az *engedő kormányok fajából való*, amit egyszer beírt, valószínűleg bent is marad a javaslatban.

Lehetséges e körül némi konfliktus, némi irritáció a túlzó protestánsok részéről, de az aligha verhet mélyebb hullámokat, s éppen nem változtathat lényegesen a felállított számarányokon.

A javaslat tehát emberi számítás szerint óriás többséggel megy keresztül a képviselőházban; ezt érzi mindenki, s napról napra kevesbednek azok, akik skrupulusokat csinálnak az otthon adott reverzálisokból.

Másként áll a dolog a főrendiházban. Wekerle a mai ülésen ugyan reményét fejezte ki, hogy ott is simán mennek keresztül az egyházi reformok; de némely beavatottak, kik e tekintetben meglehetősen hiteles számítást tettek, harmincnégyre teszik az oppozíció többségét, amely számból valamit le lehet faragni az *egyenkinti kapacitással*, amely (úgy mondják) nagy sikerrel indult meg a legközelebbi napokban. De első szavazáskor, hacsak valami váratlan incidens közbe nem jön, a javaslat aligha megy keresztül.

Most aztán vagy a király avatkozik bele, s személyes föllépésével egyenlíti ki az ellentéteket (ami okvetetlenül sikerülni fog), vagy a nemzetre nézve történik apelláció - de ha az alsóházi többség impozáns lesz, úgy ennek éppen ne lehet sok értelme. A *paire-schub*, mely mint mumus bukkan fel némely lapokban, alkalmas gondolat így a Mikulás évadján, de mint komoly következményekre gondolni sem lehet. A mi főrendiházunk megteszi azt, hogy egyszer esetleg tiltakozik egy nem ínye szerinti javaslat ellen, de bír annyi polgári bölcsességgel, hogy a nemzeti akarattal szemben nem szegz mellét makacsul másodszor is.

Semmi kétség, hogy esztendő ilyenkorra már szentesített törvény lesz a Ház asztalára most jutott egyházi reformjavaslatokból, melyekre egy viszontagságos út vár még ez évben, de győzelemmel a legvégén.

KATÁNGHY MENYHÉRT OTTHON

(Vidéki levél)

Már napok előtt elterjedt a hír városkánkban, a sánta telegrafistától hallottuk, hogy szeretve tisztelt képviselőnk sürgönyt küldött kedves neje őnagyságának: »Pénteken jövök, az állomásnál kocsi várjon. Választók előtt tartsd titokban.«

De van-e a XIX-ik század végén már titok? Mire a vonat berobogott, az indóház és a pályaudvar már fel volt lobogózva. Mi mintegy nyolcvanán, a polgármesterrel élünkön, ott várakoztunk a peronon, jelen volt Katánghyné szül. Bodrogszeghy Klára úrnő is, Menyus fiacskájával és a nagyobbik leánykával, Margit kisasszonnyal. Őnagysága, a képviselőné nyájas megszólítással tisztelte meg a város fejét, tekintetes Kovách Ambrus polgármester urat, és hosszasan beszélgetett főtisztelendő Kozmics Antal apát-plébános úrral.

- Milyen szeretetreméltó önöktől, hogy szintén a férjemet várják.

- Gondoltuk, hogy a karácsonyi ünnepeket családjá körében tölti a nagyságos úr. S az országgyűlés már a múlt héten végetért.

- Igen, de férjemnek még némi dolgai voltak; ő ugyanis a Naplóbíráló bizottság tagja. Hihetőleg ez foglalta el.

A főtisztelendő az ég felé fordította a szemeit.

- Utique, a sok munka! S aztán ilyenkor igen érdekes a főváros.

A nagyságos asszony bánatosan csüggesztette le fejét.

- Csak ne volna benne az a nagy lakásszükség! Szegény uram, abszolúte nem bír találni lakást.

- Pedig annyi tenger ház van ott! - kottyantott közbe a városi főjegyző, de legott oldalba bökte figyelmeztetésül a polgármester, s igyekezett elsimítani:

- Van ördög! Azazhogy van, van, de... Azazhogy voltaképpen alig van és...

E pillanatban fütty hangzott, nagy nyüzsgés, mozgás keletkezék a pályaudvaron, s egy-két horkantással becsusszant a vonat, mint egy nagy, tekergős kígyó.

Az egyik kupéajtó nyomban kinyílt, s harsogó éljenzés közepette kilépett belőle Katánghy Menyhért, egy sasorrú, olajbarna úr kíséretében. Kerületünk képviselője nyestprémes felöltőt viselt és elegáns utazósipkát, nyakában sárga szíjról lógott le szivartáskája.

Mi, tisztelői, a szokásos félkörbe igazodtunk a kupé előtt, s ft. Kozmics Antal a következő jeles rögtönzéssel fogadta:

»Nagyságos képviselő úr!

Valamint Anteus a földtől nyerte az ő erejét, nagyságod ereje is e földben van, amelyre e pillanatban lépni méltóztatott. Jól tudjuk mi azt, hogy a politika az exigenciák tudománya, és azt is tudjuk, hogy a legkiválóbb férfiú is marcangoló kételyeknek van kitéve. Lehet-e ez másképp most, az egyház szorongatott állapotában?

Olvastuk híres leveleiben, a páratlan hitvesi szeretet és a rendületlen hazafiság e nevezetes revelációiban, melyek hasonlítanak a Pál apostol leveleihez a belső igazságra nézve; igenis olvastuk tépelődését, hogy bölcs elhatározását ide vagy oda vesse-e a mérlegbe, s most jólesik látnunk, hogy idejön nagyságod a földhöz, melytől erejét nyerte, s lehajlik hozzá, de nem mint Midasz, hogy valamit súgjon a földnek, hanem mint Szent Vendelin, hogy valamit kérdezzen a földtől. Oh, a föld felelni fog! Isten hozta közénk, kit kitárt karokkal üdvözlünk itthon, mint egykor földijei Démoszthenészt!«

Katánghy elmosolyodott, s a most keletkező éljenzés alatt két fehérruhás leányka lépett elő, kik egy virágbokrétát nyújtottak át, mire egy-egy aranyat adott nekik, ezzel a maradandó becsű kedélyeskedéssel:

- Démoszthenész kavicsokat hordott a nyelve alatt, hogy ékesszólóbb legyen, én aranyokat hordok a zsebeimben.

Síri csönd támadt e kicsi intermezzo után, mert mindenki képviselőnk választát várta e nevezetes rögtönzésre.¹⁴ De mekkora lett a konsternáció, midőn helyette a vele jött magas, olajbarna úr szólalt meg: »Szeretve tisztelt választóim«, de egészen a *Katánghy hangján és gesztusaival*. Az emberek szája tátva maradt. Soha ilyen csodát! Még maga a távol álló nagyságos asszony is azt hitte, hogy a férje beszél.

Ki ez? Mi ez? Edison-masina ez vagy eleven ember? Mindenki erről kérdezősködött, míg végre kiszivárgott a tömeg közé, hogy ez Bessenyei Ferenc képviselő.

- Afféle bohóca a pártnak - mondák -, aki mindenkit tud imitálni. S ha valamelyik nagyúr nem ér rá ide-oda elmenni, őt küldi maga helyett, hogy az ő hangján beszéljen. Megbecsülhetetlen egy ember! Csak az akár, hogy a különböző ábrázatokat nem tudja fölvenni. Akkor volna tökéletes.

- Halljuk az igazi Katánghyt! - kiáltá egy-két kapcáskodó hang, kik nem értették el a kellemetes meglepetést, melyet képviselőnk ez alteregójával szerzett. - Halljuk az igazi Katánghyt!

De az igazi Katánghy már ekkor észrevette szeretve tisztelt nejét, s hozzája rohanván, háromszor átölelte, aztán a Margit kisasszonyt csókolta homlokán, s szeretetteljesen hátba ütötte Menyus úrfit.

- Szent Isten, Menyus - mondá az asszony ijedten - de rosszul nézel ki, de lesoványodtál. Talán beteg voltál?

- Nem volt, hála istennek, semmi bajom.

- Valld be, hogy sokat éjjeleztél. Hiszen kék karikák vannak a szemeid alatt.

- Ah, Klári, te okos asszony vagy. Te kitaláltad, hogy éjjel is dolgoztunk. Azok az átkozott bizottságok!

- Milyen bizottságok, te Menyus?

¹⁴ E rögtönzés teljes szövegét nem tudtam, de egy különös gondolatom támadt. Másnap (azaz ma reggel) elmentem az apátplébános úr gazdasszonyához, s a főtisztelendő úr tegnap levett ingmandzsettáját kértem tőle. S íme, az egyiken csakugyan megtaláltam plajbásszal leírva a remek rögtönzés teljes szövegét. Itt küldöm a tisztelt szerkesztőségnek eredetiben a mandzsettát. r. l.

- Hát nem olvastad, hogy megsemmisítettük a hódsági mandátumot? Az volt csak a nagy munka! Kilenc hónap alatt elvégezni egy ilyen ügyet! Ah, Klára, te nem érted az ilyeneket. Hát nincs-e valami baj itthon?

- Nincs semmi fontos, csak az, hogy a »Mameluk« orrából kiesett a lánc, és most összevissza marcangolja az embereket. Rémület van az egész házban.

A Mameluk nevet ugyanis (nehogy zavarba jöjjön a tisztelt olvasó) egy szelídített medve viseli a Katángthy-kastélyban, kit maga a képviselő úr nevelt fiatal bocsból, s orrán keresztül karikát húzva, arra egy láncot erősített. E lánc miatt, mely mindenütt utána csörgött (mert Mackó úr szabadon járt az udvaron és az ámbitusokon), nevezték el a városkában Mameluknak. A Mameluk senkit se bántott, míg a lánc az orrában volt és lenyűgözte, járt-kelt szelíden, mint a juhászkutya, a gyerekek játszottak, ingerkedtek vele, a bundáját simogatták, de a Mameluk mégsem bántotta őket. De két nap óta valahogyan kiesett a lánc a Mameluk orrából, s azóta állat, ember rémületben van. A Mameluk vérfagyasztó dolgokat csinál.

- Ej, ej - szólt Katángthy -, bosszant, hogy a Mameluk orrából kiesett a lánc. Már most mi az ördögöt csináljunk?

- Valóságos Szodoma, Gomorra van a házban. A béresek felhúzott puskával végzik dolgaikat az udvaron, a gyerekeket pedig ki sem ereszttem. Le kell a fenevadat lövetni.

- Szegény Mameluk, ki hitte volna róla. Nem, mégsem lövötem le, Klára, hátha még vissza lehetne illeszteni a karikát az orrába? Hiszen voltak már ilyesmire példák a történelemben. De te nem tudod, te persze nem hallottál semmit a »púroszok«-ról?

E pillanatban bevégezte beszédét Bessenyei, megint zajos éljenfergeteg támadt, sokan kalapjaikat lengették, mire Katángthy egypárszor meghajtotta magát, azután előálltak a fogatok, a Katángthy négy almásszürkéje s a kíséret kocsijai.

Szeretve tisztelt képviselőnk maga pattant fel ruganyosan a bakra, a nagyságos asszony a vendég képviselővel a hátsó ülésen foglalt helyet, Margit kisasszony, aki, úgy hallik, már jegyben is járna Fenyvessy Ferencsel (de az ünnepélyes eljegyzés csak akkor lesz, hír szerint, mikor az intendánsi kinevezése megjelenik), szemben ült a mamájával. Menyus úrfi pedig Julcsa nevű fekete póniján a kocsi mellett lovagolt.

Az ablakok mindenütt megnyíltak, amerre az impozáns menet elhaladott, a hölgyek kendőket lobogtattak, egy kisasszony szemünk láttára kitépte virágcserepéből gyökerestől a rozmaringját és Katángthyra dobta a kocsiba. Egyszóval volt nagy lelkesedés, amit a vendégképviselő még az oktan állatokra is kiterjesztett, útközben utánozván a kakasok hangját. Nosza, erre az egész utca kakasai elkezdtek Bessenyei úrnak felelgetni, tévedésbe ejtven az idő felől - mert még csak délelőtt tíz óra volt.

A kastély kapujában Kristóf úr (ki csak január elsején foglalja el új hivatalát Budapesten) két mozsarat sütött el, az apró Katángthy úrfiak pedig játék trombitáikat fújva várták a »papát« a folyosón, fölfegyverzett bérese sora közt, kik a kóválygó mackóra ügyeltek.

A kocsisor egész lakásáig, sőt a kastély udvarára is kísérte, hol a nagyságos úr beinvitálta a díszes és előkelő közönséget a termekbe, s az inasok sódort és konyakot hordtak körül.

Tanulságos volt e mintegy félórás időzés is a két nemes államférfi körébe, akik közül kivált szeretve tisztelt képviselőnk igen sok dologról, ami magántársalgásban felmerült, fontos és érdemleges nyilatkozatokat tett. Kijelentéseinek javát azonban fenntartotta vízkeresztre (január 6-án), amikor is a háromkirályok napján fog megtartatni Menyhért napja. A rövid, kedélyes

déjeuner-nél természetesen csak per tangentem, triccs-traccsban lehetett érinteni az országos dolgokat.

A valutára megjegyzi, hogy semmi aggálya sincs a siker felett, mert Wekerle egy varázsló. A kilencvenegy éves Fortány egyre bólingatott hófehér fejével.

- Ő az, ő! Tudtam én, hogy eljön, hogy nem marad ott... a szigeten... ahova azok a kutya angolok elzárták.

- Miről beszél, bácsi! - kérde a képviselő a reszkető kezű aggastyánt, ki mind kiöntögette a pálinkát a kupicából.

- Kit zártak el az angolok?

- Hát őt... a Wekerlét... a Napóleont. De előjött.

- Régen volt az, Fortány bácsi!

De az öreg, kinek fejében összefoly már a múlt a jelennel, s az eltűnt évek csak mint kurta napok szürküllenek előtte, egyre csak pislogott szemöldök nélküli apró szemeivel, hogy azt ő jobban tudja.

Mindenki mosolygott, csak Katángthy mondá komolyan:

- Ha hinni lehetne a lélekvándorlásban, valóban azt hinném magam is, hogy a Napóleon merész lelke bújt bele. Higgyétek el, urak, hogy rettenetes szerencséje van. Én az olyan szerencsével mindjárt otthagynám a miniszterséget, s meg sem állnék Monacónál idebb. Ez az udvartartás is! Mernék fogadni, hogy két év múlva ideköltözik az udvar Budára, úgy, hogy vissza se megy többé.

- No, csak az kellene még - szólt közbe a nagyságos asszony -, akkor még nehezebb lenne lakást kapni.

- Ne nyugtalankodj, Klára. Jó híreim vannak számodra. A Légrádyék háza már tető alatt van.

Flanga fiskális a Hieronymi elmeneteléről intézett kérdést.

Katángthy összeráncolta homlokát:

- Nem lehetetlen, hogy átmegy a kultuszhoz.

- És miért engedik asz urak?

Egy mély sóhaj tört ki képviselőnk széles melléből:

- Mert derekabb ember, mint kellene.

- Az úgy van - vágott közbe dr. Plachta -, a gyerekek közül is elpusztul, amelyik túlságosan jó. Tessék ezt, kérem, megvignézni.

- Ösmertem Halason, kérem átosan, egy mészárost - jegyzé meg Bessenyei -, aki irtózott a vértől, s mikor egy bárányt le kell ölnie, mindég kilelte a hideg. Méztatnak tudni, a mészárost lelte ki a hideg, nem a bárányt. Nagyon jószívú mészáros volt.

Kristóf úr, aki egy szivardobozt hordott körül, az ellenzék magatartására volt kíváncsi, az egyházjogi reformokkal szemben.

- Az ellenzék - felelte Katángthy - igen jól tudja, hogy a fazekunkban tejföl van. S mint a pákosztos macska, szereti is a tejfölt, szeretne velünk együtt inni, de még előbb szétnéz, gondolkodik, nem lehetne-e valahogy eltörni a fazekat, mert azt még jobban szeretné.

Kozmics apátplébános felfortyant, hogy erre nem volt szükség, hogy ez a kérdés a hajánál fogva van előrántva, ez mind a Tisza Kálmán praktikája.

- Mert higgyék meg az urak - mondá ingerülten -, az öregnek még mindig nagy befolyása van. S ennek megakadályozására kellene valamit tenni nagyságtoknak.

Képviselőnk ajkai körül finom, irónikus mosoly jelent meg.

- Egyetlen módot tudok rá, ha vagy ötven-hatvan kerület összebeszélne jövőre...

- Halljuk, halljuk!

- S ha csupa okosabb embereket küldene fel Tiszánál az országgyűlésre. Tisza befolyása mindjárt megszűnnék. De a kerületek makacsok...

- Úgy van, makacsok - bizonyította a patikárius.

A konyakos palackok gyorsan kiürülván, képviselőnk meleg baráti kézszorítással vett mindnyájunktól búcsút, csak Plachta doktort marasztá ott egy szűkebb körű értekezletre, a mackó orrláncának visszatétele tárgyában.

S doktor Plachtának tényleg volt egy ötlete. A mackó szereti a mézet - tehát mézet kell neki adni, de olyan szerben, ami őt elaltatná, a méz tehát egy dézsa spirituszba keverendő.

A dézsát aztán ki kell tenni az udvarra. A »Mameluk« messziről megszagolja a mézet, Bessenyei kidugja a fejét az ablakon, s a nőstény medve hangján hívja; a medve odajön, leissza magát, elalszik, s amikor alszik, akkor a Mameluk is jámbor lény, szépen vissza lehet tenni a karikát az orrába.

De a dolog balul ütött ki, s már uzsonna táján villámként járta be a hír kis városunk érdeklődő köreit, hogy a szegény medve ráment a pálinkás mézre, s el is aludt a szesztől, de örökre. Annyit öntött fel a garatra, hogy a szesz meggyulladt a gyomrában. Végre is szép, kellemetes halála volt szegénynek, s doktor Plachta úr is újra bővítette bokros ismereteit eggyel, hogy ha a Mameluknak, már ti. a medvének, kiesik egyszer a láncos karika az orrából, azt soha többé nem sikerül visszatenni.

Azt hallom, a Menyhért-napi lakomára százötven meghívó lett a kerületbe kibocsátva. Az egész város lázas izgatottsággal várja a nagy napot, mert mint biztos forrásból értesülünk, képviselőnk hosszas, beható nyilatkozatokat fog tenni tószta alakjában a helyzetről. Futtaki is ide váratik.

r. l.

1894 CIKKEK, TÁRCÁK

JÓKAI ÖTLETEI ÉS LELEMÉNYE

Egyszer volt Budapesten egy világra szóló jubileum...

Igen, egyszer volt. Először és utoljára. Író többé Magyarországon nem nőhet ekkorára. Jókai volt az utolsó példány. Be lehet fordítani a címereket.

Nagy tehetségek bizonyára születhetnek ezután is, esetleg még nagyobbak is, de ilyen csodálatos nagyra már nem nőhetnek többé, mint ahogy a virágcserep szűk földjébe beültetett kaktusz nem növekedhetik nagy fává. Kicsike talaj jut már csak az íróknak; a költés mester-sége, amelytől elfordult a közérdeklődés ezer irányba. De Jókai maga nőtt egy végtelen sivatag közepén. Voltak idők, amikor minden szem rajta függött. Amikor az érdeklődés minden nedvét maga Jókai szította fel, a dicsőség emlőit, amelyeken most már annyi ember táplálkozik, maga szopta hát persze, hogy roppant nagygyá nőtt.

S még így se lett volna azzá, ami, ha nincs a hagyományos sógor-koma, aki nagygyá teszi. Csakhogy ez a sógor Tallérossy Zebulon uram volt, a koma pedig Kakas Márton. Sőt valljuk meg az igazat, Prottman bácsi is segített a dologban.

De ezentúl csak mesélgetniök lehet az íróknak és az nem elég. Jókai népszerűségére szerencsésen játszottak közbe a viszonyok s talentumának gazdag forrásai. Pompás humora s roppant leleményessége. Néha egy-egy *le nem nyomtatott* ötlete is bejárta az országot, s ez népszerűsítette leginkább. Egy kis találó szerkesztői üzenet az »Üstökös«-ben tovább keringett az olvasók figyelme előtt, mint a legköltőibb szépségektől duzzadó elbeszélés.

Ő maga nagyobb társaságokban álmodozó, mindig hallgatag ember volt, majdnem ügyetlen egy kissé, de jó ismerősök előtt gazdagon bugyogott a kedélye.

Egyszer a Révai-féle könyvkereskedésben találtam őt, amint egy íróasztalnál ült, tollal a kezében.

- Mit csinálsz, Móric bácsi?

- Pénzt felelte kurtán.

- Taníts meg engem is, Móric bácsi.

- No, azt ugyan ne tanuld meg tőlem s mutatta hamiskás mosollyal, hogy váltókat ír alá, úgy csinálja a pénzt.

Egy másik alkalomkor azt újságolta valaki a képviselőházi folyosón, hogy gróf Zichy Jenő egy szobrot ajándékozott a városnak, a Huszár Adolf utolsó művét, s dicsérte Zichy Jenőt.

A nagy dicséretekre nem állhattam, hogy közbe ne szóljak:

- No, ugyan nagy dolog is. Aránylag éppen olyan, mintha én egy britannika szivart adtam volna a városnak. Nem igaz, Móric bácsi?

- Olyan fiacskám szólt Jókai elgondolkozva, de hát adtál-e már te valamikor a városnak egy britannika szivart?

Ez aztán mázsás argumentum volt. Úgy elsompolyodtam én onnan, mintha ágyúból lőttek volna ki.

Érdekes világot vet arra, hogy Jókai milyen könnyen szokott dolgozni s szinte bepillantást enged leleményes fejébe a következő eset:

A »Regény-világ« című folyóirat indult meg körülbelül tíz év előtt képekkel. Az első számban természetesen Jókaival rukkolt ki, a »*Poklokon keresztül*« című regény kezdődött benne.

Jókai Mórban is, bár a legtermékenyebb író a földtekén, megvan az a bohém-vér, hogy szereti a *körömégés* szagát. Hogy akkor szeret írni, mikor már a körmére ég a dolog. Azért is kezdi meg mind a »Pesti Hírlap«-ban, mind a »Nemzet«-ben a regényeket két-háromszáz sor kész anyaggal, hogy mintegy rákényszerítse magát a munkára. Így lett a »*Poklokon keresztül*« című regénnyel is, hogy nem írta meg, csak az utolsó napokban. De az illusztráció hozzá már előbb kellett, tehát magához hívatta a piktort, minthogy a szöveg még nem volt készen, előszóval magyarázta meg neki, mit kell rajzolnia.

- Rajzoljon le egy középkori várurat, aki a szent földre indul, amint búcsúzik a nejétől és a házbeliektől.

Ez volt a téma. A piktor le is rajzolta becsülettel, elvitte a kiadónak, a kiadó elküldte a kész képet Bécsbe Angererhez, a cinkográfiaiba.

Eközben Jókai is, sürgős lévén már a szöveg, elhozta a regény első fejezetét, melyben az van kedvesen előadva, hogy a várúrnak a felesége magtalan volt, amiért aztán a derék zászlósúr megindult zarándokútra Jeruzsálembe a szent sírhoz, hogy ott könyörögjön magának gyermeket, s érzékeny búcsút vett az ő jámbor hitvesétől.

A szöveget kiszedték, a kép kliséjét beigazították és lehúzták a *kefelenyomatot*.

De mekkora lett a megrökönyödés, az ijedelem, amint egyszerre ott látnak a képen, a búcsúzó úrasszony mindkét karján egy-egy mosolygó buksi gyereket, odakapaszkodva, mint amelyik termőfáról két piros alma csüng le.

A kiadó a haját tépte:

- Elvesztünk! hörgé. Oh, az a számár piktor! Oh, az a piktor! Jaj, már most mit csináljunk!

- Más képet kell vágatni tanácsoltam.

- Az lehetetlen. Holnap meg kell a lapnak jelennie.

- Ki kell a képet dobni!

- No, az meg éppen nem lehet, illusztrált folyóirat van a közönségnek ígérve.

E percben ért oda Jókai. Fogadják zordon arccal:

- Nagy baj van, borzasztó baj van.

- Ugyan mi? kérdi jó kedvvel.

Elmondják neki, hogy a kép és a szöveg közt egy áthidalhatatlan ellentmondás van. Már most lőttek az egész vállalatnak.

Az öregúr átnézi a szöveget, megnézi aztán a képet és ő is elkezd hümmögni, bosszankodni:

- Hm, persze, persze. Ez már hiba, nagy hiba. Én vagyok az oka, nem a piktor. Engem szidjanak, ne a piktort. Elfelejtettem neki mondani, hogy miért megy a lovag a szent földre. Csak azt mondtam, hogy búcsúzik. Ej, ej, kutyaadta! De nem tesz semmit... nem tesz semmit.

A kiadók még apprehenzívusabb arcot vágta:

- Hogyan, nem tesz semmit? Hisz ez valóságos szerencsétlenség. A képviselő úr nagyon is könnyen veszi a mi bajunkat. Azt hiszem, bele kell bolondulnom. Ilyen malőr, ilyen malőr!

- Csigavér - szólott Jókai -, egy-két tollvonás s minden helyre van hozva.

A kiadó hitetlenül rázta a fejét, mire Jókai kezébe vette az ő csodálatos kalamusát és e három sort írta be a szöveg közé, amely mai napig is bent van:

»Pedig a várúrnő olyan végtelenül szerette a gyermekeket, hogy összeszedte a béreseket, gazdatisztek porontyait s reggeltől estig játszott velük, becézgette és a karjain hordozta őket.«

Ez volt a csoda hatás. Akkor egyetlen egyszer láttam kiadót, aki boldognak vallotta magát, dacára Solon mondásának, hogy halála előtt senki sem boldog.

JÓKAI MINT KÉPVISELŐ

Még csak évek előtt is gyakran lehetett látni a nagy író a folyosó valamely csendes részében sétálni, hátratett s keresztbe font kezekkel. A hátul keresztbe tett kezek a fejtörést jelezték nála. Ez azt jelentette, hogy beszédre készül. Csodálatos regényeinek meséit is ilyen hátrarakott kezekkel gondolta ki.

Jókai mindig egyformán öltözött. Egy sötét, hátul is gombos Ferenc József kabát van rajta, sötét barna nadrág, tarka nyakkendő egy karneol kutyafejével. Másforma ruhát soha senki se látott rajta, kivéve, ha frakkban vagy díszmagyarban van; ő maga sokat változott, a feje pedig éppenséggel változik most is (hol kopaszon látjuk, hol dús hajjal), szakálla megderesedett, bajusza vesztett a hetykeségéből, de azért még mindig ruganyos, nyulánk, szinte deli alak, hanem most már évek hosszú során át nem teszi keresztbe hátul a kezeit, azaz nem tart beszédeket.

Úgy tetszik mégis asszony a politika. S mire megöregszik az ember, kiokosodik belőle is, hacsak nem olyan szerelmes valaki, mint Tisza Kálmán. Hajdan nemcsak igen gyakran beszélt, kivált a balközépi időkben, hanem a »Hon«-ban, mint vezércikkíró s az »Üstökös«-ben fölséges humorú Tallérossy Zebulonjával részt vett az aktuális politikai szóharcokban is, most hovatovább mindinkább elhallgatott. Az »Üstökös«-sel elenyészett a jó öreg Zebulon, aki a maga tót ravaszágával sokszor megmondta az igazat, a »Hon«-nal pedig végképp eltűnt a politizáló Jókai teljesen visszatért a műzsákhoz. A Házba eljár ugyan, de beszédet nem tart többé, a tárgyalás menete nem érdekli, korrektúrákat csinál a padban, vagy ábrándozva tarka-barka meséket sző az ellenzéki szónokok beszéde alatt, s mikor látja, hogy pártja (az a bizonyos erdő) feláll, ő is fölemelkedik velök gépiesen, s igen sokszor utólag kérdi a szomszédjait:

- Miről is van szó, kérlek?

Néha kimegy a folyosóra (bár nem lévén szivaros, nem igen kívánja a folyosót) s éppen csak annyit tud a politikai eseményekből, melyek a kedélyeket momentán foglalkoztatják, amennyit az ottani trécselésekből elméjében összefogdos.

A közönségben rendkívül szeretik hangoztatni mint egy röpke ragadós szót: »Jókai rossz politikus«. Azazhogy Jókai ma már nem is politikus. Annyira nem az, hogy a lapok politikai rovatát is csak elvétve olvassa el. Az apró cselszövények, személyi súrlódások, klubbeli fondorlatok éppenséggel nem érdeklik. Úgy él ő a politikában, mint egy igazi grand-seigneur, aki cseppet se törődik a háztartással, semmi gondja rá, hogy a szakácsok mit főznek, ő bizony

bele nem tekint a konyhába és a fazékba, hanem csak a tálalásnál van, s legfeljebb akkor vág *némely ételhez* savanyú arcot, de az asztaltársak kedvéért ő is megeszi.

Jókai tehát már nem jár *keresztbe tett kezekkel* többé a folyosókon; köznapi dolgokról beszélget, leginkább a szőlőművelésről (a legbüszkébb a svábhegyi boraira), fölkeresi a karzaton valamelyik munkatársát, akinek a regényfolytatást adja át (melyet otthon az ülés előtt megírt), azután a fiatalabb kollégákkal évelődik, akiknek azonban már csak egy kis részét ösmeri. Egy-egy ötletke, egy aperu, egy bonmot mindig van a táskájában. Szeretetre méltó, kedves, nyájas, nyílt, barátságos, egyszerű, szerény. Ő az egyetlen ember, akinek nincsen egyetlen személyes ellensége sem. De hol is szerezte volna?

Arról éppen semmi tudomással se látszik bírni, hogy ő Magyarország egyik legnagyobb élő embere, éppoly félénk tisztelettel emelkedik fel egy-egy miniszter előtt, aki kezét jó hozzá fogni, mint egy kéthónapos mameluk; a világért se tudna ülve maradni, ha egy a folyosón átmenő miniszter útközben megszólítja. Ez a felsőbbtség iránti tisztelete sok tréfás megjegyzés forrásául szolgál némelykor.

- Ha én neked volnék, Móric bácsi - kötődnek vele -, mind a nyolc miniszternek meg kellene minden reggel kérdeznie tőlem: hogy érzem magam, mit álmodtam?

- Mit érnék vele? felel. Hogy nyolcszor kelljen elbeszélni az álmaimat reggelenként? Egyszer is sok, amíg leírom. Mert én minden éjjel tovább álmodom a munkában levő regényeimet. Nem szoktam én hiába aludni, mint ti.

A parlamentben ma már semmi szerepet se akar vinni. A bizottságok közül egyikben sem vesz részt, csak a delegációkba jár még. Ha valamely csoportnál, ahol beszélgetni megállt, aktuális politikai kérdést feszegetnek, vagy kulisszatitkokat suttoznak, szent ijedelemmel fut odébb: »Apaga satanas!«

Boldog, ha az ülésekről a végük előtt szökhet el, s ilyenkor ravasz körültekintéssel oszon ki, megfigyelve egy olyan szerencsés pillanatot, amikor a Perczel Béni héja-tekintete másfelé van fordulva.

De a wippnek csodálatos látást adott az isteni végzés. Van annak tán szeme a feje búbján is. Igen gyakran észreveszi a menekülőt:

- Ne méltóztassék, bátyám, elmenni, mert szavazás lesz.

Amire sóhajtva fordul meg a nagy író s mintha a gondviselés hallatná a maga szavát, néma megadással várja be a gyűlés végét.

- No, hála istennek sóhajtja, mikor aztán csakugyan véget ér a dolog s egy komfortáblin siet haza a »gyerekekhez«.

JÓKAI MÓROK

Mikor ezelőtt harminc évvel szegény édesanyám megengedte, hogy olvassam el a »Török világ Magyarországon« című regényt, már a tizedik sornál letettem elmosolyodva, mint az olyan ember, aki hamar észreveszi, hogy rászédtek.

- Ugyan eredj, mama! Hiszen ilyet magam is tudok írni.

- Hát csak írd ilyet, édes fiam!

Olyan egyszerű, mesterkéletlen volt a nyelv, annyira természetes az észjárás, mintha a magamé lett volna. Hát hogyne tudnék én olyat írni!

S azóta egyre próbálgattam. Harminc év óta ezt csinálom szakadatlan, mint az ősmesékben, mikor az anyai szó igézete megfog valakit s ott hagyja egy lehetetlen munkánál: »Hát csak írj ilyet!«

S most harminc év múlva, ha újra элем vetődik az a tíz-húsz sor, csüggedten sóhajtok fel:

- Jaj, így én sohasem fogok tudni írni!

És bár annyi idő kellett, míg erre rájöttem, most a harmincadik esztendőben megint egy ilyen könnyelmű mondásba kevertem magamat.

Éppen erről a felolvasásról tárgyaltunk, s én könnyedén odavetettem:

- Szívesen írok Jókairól, hiszen úgy ősmérem, mint a tenyeremet.

Ha akkor valami jó szellem a fülembé súgja: »De hát tudnál-e te a saját tenyeredről egy felolvasást tartani?« bizonyosan kétszer is meggondoltam volna, de így egyszerűen nekivágva, leírtam Jókai életéből néhány epizódot, elmondtam némely ötletét, belekevertem a megfigyeléseimet s felolvastam otthon a családom előtt, mint mikor az új ruhát felpróbálják, hogy jó lesz-e?

Hát egyszer csak közbeszól a tízesztendős fiam, letévé a Jókai egyik mesés könyvét, amelyben lapozgatott.

- Ezeket már én mind hallottam.

- Kitől, te buksi?

- Zsuzsi szakácsné beszélt.

Behívtam a Zsuzsi szakácsnét, az a gyanúm volt, hogy a kéziratomat olvasta.

- Honnan tud maga annyit Jókairól?

A Zsuzsi vállat vont.

- Hát csak tud az ember egyet-mást, felelte. Jaj lelkem uram, úgy nézzen meg engem, hogy ezelőtt egy bankárnál voltam házvezetőnő s annak a leánya, mintha barátnője volnék, mindent elmondott, mindenre megtanított.

- És a kisasszony kitől tudta?

- A kisasszonynak volt egy huszárkapitány udvarlója, aki bolondulásig szerette Jókai urat.

- Hát a huszárkapitány hol szedte fel az én dolgaimat?

- Hja, annak meg az édesanyja egy hercegasszonynak volt a felolvasónője, s ott mindig a Jókai könyveit olvasták.

No, most aztán, ha még firtatni akarom, szaladhattam volna a hercegasszony után de hiába. A Jókai híre nem kezdődik és nem végződik sehol. A Jókai-kultusz befutja az országot, terjeng, elterpeszkedik, mint a szederinda. Mindenki ősméri, mint a saját tenyerét. Mintha bengáli fény világítaná meg az alakját és abban őt mindenki látja, senki jól nem látja.

Bizonyosan én sem látom jól (hiszen én is el vagyok varázsolva, mint a többiek) s még bizonyosabb az, hogy semmi újat sem tudok róla mondani.

Hát mit tegyek? Lerajzoljam őt magát, alakját, arcát, szelíd kék szemeit, lágy, mélabús hangját? De hiszen őt perc múlva e helyen fog ülni, látni és hallani fogjuk őt!

Elmondjam, miképpen ír? Én istenem, hát van-e valaki, aki ne tudná! Talán az esztétika fapapírára ülve fejtegessem, hogyan kell az ihlet szilaj csikóját lovagolni? Vagy pedig nagy

képpel tanácsokat eresszek szélnek, hogyan kellett volna dolgoznia? Nevetséges! Mondta-e már valaki az erdőnek: »Csitt, erdő, ne úgy zúgj, ahogy zúgsz, hanem így!« Volt-e már olyan ostoba léhűtő, aki rákiáltott a patakra: »Megállj; ne kanyarogj olyan szeszélyesen s ne csacsogj ezen a hangon!«

Erdeink zúgása, folyamaink hömpölygése hallik Jókai nyelvében. Virágok a mezőt éppenúgy tarkítják, mint az ő költészetét színes gondolatok.

Mintha nem is ember írta volna e könyveket, hanem úgy nőnének a földből maguktól, mint a vadszegfű vagy a marmancs. Mintha, amit az emberek összeálmodtak, millió ember millió éjszakán, az anyaföld azt mind beszíná s aztán csak elkezdenének ezekből az álmokból csodálatos, édes történetek fakadni, és minden ember ráösmerne a magáéra: »Ej nini, hiszen ez már járt valamikor a fejemben!«

*

Ah, igazán, én sem mondhatok semmi olyat Jókairól, ami már az önök fejében ne járt volna. És ennek talán én is oka vagyok, de önök is, mert önök a Jókai generációja.

Ez a baj. Engem kell mindenekelőtt segíteni. Legyenek tehát kérem elkészülve valami rettenetesre. A legrendkívülibb eszközökhöz kell folyamodnom. El fogom önöket szakítani Jókaitól. Az írók e hatalmát hasztalan is lenne kétségbe vonni. A fantáziának is olyan engedelmes szelleme van, mint az Aladin lámpájáé. Ha hívom megjelenik, amit parancsolok megteszi.

...Hát én íme azt parancsolom neki, hogy helyezze át önöket mindnyájukat e percben a XXII-ik századba velem együtt, Jókait ellenben egyelőre hagyja itt (az majd magától is oda talál).

Tehát a XXII-ik században vagyunk és én egy akkori akadémikus koponyáját elkölcsönözve felolvasom nagyérdekű irodalom-történeti nyomozásaimat e díszes körben:

Tisztelt hölgyeim és uraim!

Önök jól tudják, hogy őseink milyen hitvány papírra nyomták a könyveket és a lapokat, úgyhogy a XIX-ik és XX-ik században nyomtatott könyveink és folyóirataink mind elenyésztek, ti. az eredeti példányokban, ami miatt igen sok zavar keletkezett bizonyos tények megállapításánál.

Egyike a leghomályosabb dolgoknak a XIX-ik századból az úgynevezett Jókai-mítosz.

Ki volt, mi volt ezen Jókai, ez a ködös, eldönthetetlen kérdés. Az általános feljegyzések szerint Jókai Mór a nagy magyar király Ferenc József idejében élt. Igen sok adat van erre, de az adatok igen furcsák s éppen nem bizonyítják, hogy ezen Jókai írta volna a reánk maradt mintegy háromszáz kötetre terjedő csodás műveket. Lehet-e egy embernek ennyit írni? Merő lehetetlenség.

Ha írta, két-három ember írhatta. De itt viszont az a kérdés tolakodik fel, miként írhatott két ember ilyen egyforma lélekkel, egyzamatú humorral, azonos fantáziával és hanggal. Ámbár nem hozhat-e két körtefa ugyanolyan ízű gyümölcsöt?

De akárhogy áll is a dolog, bizonyos, hogy nem egy ember írta e műveket. Az akkori hiányos és felületes világban még az Akadémián is megesett, hogy kiadott egy értekezést, melyben a két angol Pitt egy Pittnek volt előállítva. Meglehet, hogy ez akkor szokás lehetett, s így csinálhattak két vagy több Jókaiából egy Jókait. A mi őseink pazarok voltak, mi ma öt Jókaival dicsekednénk, ha egy volna.

Már a XXI-ik század irodalomtörténészei is gyanakodni kezdettek, hogy vajon egy ember írhatta-e a tömérdek munkát, nyomozták, kutatták és rostálták a régi följegyzéseket. Találtak is

különféle Jókai Mórokat. Egyet, aki Komáromban született 1825-ben, de az semmi esetre se lehetett az, akit 1892-ben Oravicán választottak meg képviselőnek; vagy ha az volt, semmi esetre sem írhatta e műveket. Találtak egy másik Jókai Mórt, akiről egy akkori tekintélyes folyóirat a »Budapesti Szemle« azt írja, hogy rossz regényeket ír, de ez megint nem az lehetett, akinek műveire százezer forintnyi honorárium gyűlt össze 1898-ban. Egyébiránt ez a százezer forint csak egy hóbotos mese, mert adatok vannak ebből a korból, hogy a magyarok könyviszonyban szenvedtek.

Találtak végre egy Jókai Mórt, aki 1848-ban revolúciót csinált, de lehet ez azonos azzal a Jókai Mórral, aki a trónörökösöl könyvet szerkesztett? Egy régi írónk, Zsarátnok Pál a »Borcsinálásról« írt könyvében szintén említ egy Jókai Mórt, ugyancsak a XIX-ik század második feléről, aki úttörő volt a filoxera írásában a svábhegyi szőlőjében. No, hogy az a gyöngédlelkű költő valamikor ölt volna, ha csak filoxerarovart is, azt föltenni éppen nem lehet.

Brontov, a híres orosz természettudós irataiban hasonlóképpen egy Jókai Mór fordul elő, aki elsőnek fedezte fel az Androméda csillagot s végre nemrégiben Genuában találtak fel egy öreg képet, ahol egy kártyakompánia van lefestve s hozzá egy fakó lajstromot, amelyből megállapítható, hogy az egyik szenvedélyes játékos egy Jókai Mór.

Mindezen Jókai Mórok általános zűrzavart idéztek elő a Jókai-mítoszban, míg végre nekem sikerült rábukkannom egy értékes megjegyzésre, mely végre közelebbi világításba hozza a sokat vitatott kérdést. Egy kétszáz éves pampflepszerű könyvben a következő passzust találtam: »Jókainak két feje volt, nyári feje és téli feje.«

Ohó! kiáltám örömittasan. Ez sokat megfejt, ha nem is mindent, Jókait tehát már abban a korban is, amikor állítólag élt, két fejjel képzeltek az emberek, minthogy egy fejjel nem bírta volna azt a sok gyönyörű történetet kigondolni.

De mi következik ebből? Bizonyára nem az, hogy két feje volt, mert kétféjű emberek sohasem voltak. Hanem inkább az következik, hogy az egész Jókai egy képzelte alak, éppen mint őseinknél a sárkány, vagy a griff. Jókai Mórok természetesen lehettek talán egy egész falura való, de Jókai, az igazi Jókai, akit e művek alkotójának tarthatnánk, bátran ki merem mondani, sohasem élt egy személyben, mint ahogy nem élt Seherezáde szultána.

Hogy miképp keletkezhetek hát e tündérművek, az egy más kérdés, de kívül esvén értekezésem szűk körén, annak kiderítését ezen nagybecsű adatok alapján bízom többi tagtársamra.

...S most ismét jelenj meg szellem, vedd le kérlek a nyakamról a XXII-ik századbeli akadémikus koponyáját és tégy vissza a tisztelt közönséggel együtt oda, ahonnan elhoztál.

Bocsánatot kérek e tréfáért; méltóztassanak elhinni, nem az akadémikusokat akartam kigúnyolni, hogy azok még kétszáz év múlva is milyen alaposak lesznek, nem, csak arra akartam rámutatni, hogy milyen csodás pályával állunk szemben Jókainál.

Magam is sokszor eltűnődtem azon:

- Mikor írja ezt a tömérdek könyvet?

S mire megfejtettem (mert a nap huszonnégy órájából kitelik a magyarázat), akkor előáll a másik talány:

- Mikor tapasztalhatta azt a sok mindent, amit leírt?

Hiszen a szíve az mindig ott van vele, a kimeríthetetlen nagy kincstár, de a szeme? Hányszor ír le olyat, amit látnia, megfigyelnie kellett. Hát mikor látta, hol látta? Emberek közé se jár, nincs

ideje. S mégis látta. Hogy van ez? Ki tudja? A pávának száz nagy szeme van a tollán s csak két apró szeme a fején.

A páva tollán a szemeket mindnyájan látjuk, de ő nem lát velük. A Jókai tollán a szemeket senki sem látja, de ő lát velük.

AZ EMBERI KOR LEGVÉGSŐ HATÁRAI

A demográfiai kongresszus nem múlt el minden eredmény nélkül. Sok doktor volt együtt, de emiatt senkinek se lett halála. Sőt egy rettenetes gyilkos felmentetett az ölés gyanúja alól. Ez a Koch-féle bacilus. Kisült róla, hogy nem olyan fekete, mint aminőre festik, s talán nem is éppen ő okozta a kolerát. Legalább mindenesetre vannak bűntársai.

Sok mindenféléről értekeztek már a tudós urak, csak az én kedvenc tárgyat hagyták figyelmen kívül, az emberi élet véghatárát.

Pedig amióta Tisza meghosszabbította az országgyűlési ciklusokat, azóta fölverte lelkemet a reménység, hogy talán az emberi életet is meg lehetne okkal móddal hosszabbítani. Legalább arra mutat minden jel. Egyetlen élőlény sincs a természetben, amelyik legalább kétszeresét nem élné meg annak az időnek, ameddig növekszik. Ez a minimum. A hattyú megéli a százszorosát is a növekedési idejének, a hollónak is elég ideje van körülnézni ezen az árnyékvilágon, csak az ember nő húsz esztendeig és meghal hatvan-hetven éves korában, tehát csak háromszor annyi ideig él, mint ameddig nő.

Bizonyos e szerint, hogy az ember meg van rövidítve, mert a természet bizonyos rendszerrel dolgozik s hihetőleg kiadta neki, ami az övé, s ha mégis elkallódott valamennyi (merem mondani több mint fele) az életidejéből, azt az orvosnak kellene megkeresni, hogy hol kallódott el.

Nemigen kell hozzá valami nagy találékonyság. Én magam is tudom. A másik hatvan-nyolcvan esztendő odakünn marad a *konyhában*. Az életrend és az emberi táplálék rövidíti meg a kiszabott életidőt.

Mindenre fordult már gond, csak erre a legfontosabb kérdésre nem. S míg a középkorban egyes svihákok vagy ábrándozók az életelixírt kutatták, senkinek sem jutott eszébe az emberi természetet tanulmányozni s elvetni az alkalmatlan táplálékot, melyeket merészen, minden ellenőrzés, kombináció nélkül találtak fel ezredévek óta a főzéssel foglalkozó öregasszonyok és szakácsok.

Majdnem évenként merül fel s divatba jön egypár új étel és mártás. Ki találta fel? Az isten tudja. Talán egy ambiciózus kukta vagy egy hóbortos fejű asszony? Bánja is azt valaki. Az étel megvan, főzik, eszik, hódít, de hogy nem kártékony-e, ahhoz éppenséggel nem szól senki. Szóval semmit sem fecsérrel könnyebben az ember, mint a saját életidejét.

S hogy ez így van, nem pusztá föltevés; harminckét tanú van rá: *a harminckét fog*.

Ezek a becsületes csontból készült szerszámok bizonyára úgy vannak adva az embernek, mint a többi tagok, mint az orr, fül stb., hogy kitartsanak, ameddig ő. Lehetetlen, hogy a teremtés ne hozta volna tartósságukat összhangzásba a többi testrészekkel s íme mégis egyenként mondják fel a szolgálatot. Mire az ember eléri az ötven évet, a harminckét harapó szolgájából csak egy-kettő marad.

Az egész dienerschaft innen-onnan az »ördögé«, egy része magától hull ki, széttöredezik, a többitől pedig, mint alkalmatlantól erőszakosan válik meg az ember.

A forró levesek és a jéghideg italok megteszik a hatást. De ha valamikor úgy cseppen, hogy a tudomány átcsap a koszt reformálására (az lesz ám csak a nehéz reform, nem az egyházjogi) ki tudja, milyen csodák történnek az emberrel, s mennyire kitágul az életkor legvégső határa, melyet eddig csak a lakomák tószjtjai feszegettek.

Ámbátor a legenda szerint az ember életkora már eddigelé is erőszakolt: némelyek azt tartják, hogy már ügyis több, mint kellene.

S él egy rege a nép közt (melyet sohasem olvastam még nyomtatásban), mely azt a keveset is sokallja, ami van.

Mert azt mondják úgy volt az, hogy mikor az isten az embert leküldte a paradicsomból a földre, egy nagy kihallgatás alkalmával egyszersmind megszabta neki az életkort.

Ezen audencia alkalmával így szólt volna:

- Menj le a földre, téged teszek urává, használd szabadon. (A földadóról szó sem volt.) Élj pedig negyvenöt esztendeig.

Az ember fölszisszent, elkeseredett. Negyvenöt esztendő! Őneki, aki a halhatatlanságra volt predesztinálva. Potom negyvenöt esztendő!

Már éppen ellenvetést készült tenni, mikor az Úr egy kézintéssel elhallgattatá, s egy előtérben álló állatot intett elé.

- Lépj közelebb!

A szamár előlépett mert természetes, hogy a szamár volt. A szamár már akkor is előtérben állott.

- Téged rendellek az ember szolgájává mondá az Úr. Te is élj negyvenöt esztendeig. A szamár elégületlenül mozgatta a füleit. Sok! sok! dünnyögte elkeseredéssel. Negyvenöt esztendeig cipeljem hátamon a zsákokat s rágjam a kórót. Oh, istenem, istenem!

De az Úr őt sem engedte panaszhoz jutni; elbocsátá magától, a majmot szólítván harmadiknak.

A kapzsi ember azonban észrevette a szamár szamárságát, s hasznót akarván abból húzni, hozzálépett:

- Ne búsulj, te csacsi. Bizony kár azért lehorgasztanod a fejedet. Ha megígéred, hogy jól szolgálsz és nem követelsz ezért valami finom kosztot, inkább átvállalom az éveid felét.

A szamár hálásan nézett rá a szelíd szemeivel.

- Áll az alku - szólt aztán érzékenyen -, látom, hogy jó és nemes vagy. Csináljuk meg a kontraktust!

A kontraktust meg is kötötték, s még ma is látni a számaron az első ember keze keresztvonását. A számartól kapott az ember huszonkét egész és egy fél esztendőt. Most már hatvanhét esztendeje volt az embernek.

De a kapzsiság még most se volt kielégítve s újra oda furakodott a mi legöregebb ősapánk ökelme az Úr közelébe, hol immár a majom évei lettek megszabva.

- Az ember az én képemre van teremtvé, te az emberére. Azért alkottalak, majom fiam, hogy az ember, akié az uralkodás, sohasem bizakodhassék el nagyon; eszébe juttasd, hogy te a rokona vagy. Ezért kell rútnak, nevetségesnek lenned s mégis hasonlítanod hozzá, a remekhez, a méltóságoshoz, s ezért kell őt utánoznod egész életedben, mely hasonlóan negyvenöt évre fog terjedni.

A majom savanyú pofát vágott:

- Oh, uram! Az nagyon sok! Ne kívánj tőlem annyit! Negyvenöt évig ugráljak künn a fákon. Nem, nem!

- Hallgass! mondá az Úr. Amit kimondtam, ki van mondva.

Amint a majom elkullogott, az ember őt is megállította:

Hallod-e, maki koma, a te éveid felét is átvállalom, ha meg bírunk alkudni.

- Mit kívánsz?

- Ígérd meg, hogy sohase fogsz két lábon járni; hadd maradjon ez az én egyedüli privilégiumom a tollatlan állatok közt.

A majom habozott egy darabig, de aztán ráállt, hogy a kezeit lábaknak fogja használni s jár négykézláb, csak vállalja el az ember az éveit felét, amivel az ember évei most már kilencvenre szaporodtak.

Az Úr a varjút szólította ezután maga elé. A szürke ruhás madár vígan röpült le egy paradicsomi fáról.

- Terád hosszú, nagyon hosszú élet vár.

- Kár! - mondá a varjú.

Amint meghallotta félfüllel az élelmes ember, hogy itt nagyon sok esztendőről lehet szó, rögtön abbahagyta beszélgetését a majommal és a varjú háta mögé settenkedett, integetvén szemöldökeivel a varjúnak, hogy csak fogadja el a nagy életkort, majd elcsinálják egymás közt a többi. De az Úr észrevette a ravaszkodást s ujjával fenyegette meg a haszonlesőt:

- Ádám, te trafikálsz az állatokkal! Takarodj rögtön a földre; többet itt ne lássalak.

Két lángpallosú angyal egyszerre ott toppant, s Ádámot eltaszigálta onnan.

- Kár, kár! hajtotta egyre a varjú.

S valóban kár is, mert ha az isten ki nem kergeti vala Ádámot ezen következményeiben nagy fontosságú audienciáról, az ember itt könnyen összeharácsolhatott volna magának egypár száz esztendőt vagy talán ezeret is.

Így csak kilencvenig vitte s az is szerencsétlen állatoktól van elcsalva, ami meglátszik egész a mai napig. Az istent nem lehet megcsalni. Az élet az igazi, kellemes élet, emberhez méltó, csak mintegy negyven évig tart; azután a számár évei jönnek; viseli az ember a terheket, az igát, dolgozik, fárad, töri magát, mint a számár; végre a hetvenes évek végén valóságos majommá válik, a majomtól átvállalt évekkel.

ELŐSZÓ AZ EGYETEMES REGÉNYTÁR ALMANACHJA AZ 1895-ÖS ÉVRE C. KÖTETHEZ

Kedves feleségem, Klára!

Itt küldöm neked ezt a könyvecskét, magam nem mehetvén most haza, hogy öleljelek kedvesem, mert a naplóbírálat már megkezdődött és itt van a nyakamon.

Ez a könyvecske, fiam, az Almanach, ahol évről-évre egy tucat legjobb elbeszélő van egy fedél alatt. (A fedélről jut eszembe, hogy szállást még mindig nem kaptam, az ördög vinné el ezt a millenáris kiállítást.)

Csinos, érdemes könyv ez, Klárika. Mulattató és mégsem sikamlós, bátran odaadhatod a leánykák kezébe,¹⁵ mert ravasz emberek a kiadók s minden évben beinvitálnak az írói csoport közé egy kisasszonyt vagy egy asszonyt (többnyire Beniczky-Bajza Lenkét), hogy az urak illendő dolgokról mesélgessenek.

Miképp kerül levelem e könyv élére, fogod kérdeni, édes Klárám, mert te mindenre kíváncsi vagy. Éppen ezt akarom előrebocsátani.

I. Sajátszerű előzmények

Talán hallottál már valamit Mikszáthról? Ez az, akit Bessenyei Feri tett híressé azzal, hogy kitűnően elutánozza. Hiszen emlékezhetsz, nálunk is elprodukálta húsvétkor.

Mikszáth egyébiránt meglehetősen népszerű író a magyarok közt, ami onnan látszik, hogy az oláhok megválasztották képviselőnek. Eddig ő írta az előszavakat az Almanachba, de az idén rávette kiadóit, hogy engem szólítsanak fel: »A közönség úgyis azt hiszi - mondá -, hogy a Katángthy dolgait én írom s viszont, hogy az én dolgaimat ő írja, önöknek tehát egyre megy.«

A Singer-Wolfnerek beleegyeztek, s szerencsétlenségemre éppen akkor jöttem fel. Annak különben te vagy az oka, fiam, Klára. A te eszméd volt, hogy már az ülések megkezdése előtt mutatkozzam a klubban, te nógattál, te ösztököltél:

- Eredj fel, Menyus. A szerencse is csak asszony, habár istenasszony; szereti, ha utána járnak. Ide ugyan nem jön magától, de ha a kezeügyébe esel, ki tudja... Ott van Lukács Béla, az most államtitkárt keres. Hátha beléd botlik, ha meglát.

Hát eljöttem. Pedig mennyi foglyot és fácánt löhettem volna azóta. Te kegyetlen vagy irántam, Klárika s csupán azért, mert méltóságos asszony akarsz lenni. Valóságosan elüldöztél otthonról a gúnyos nyelveddel.

- Te vagy az egyetlen kormánypárti képviselő - mondád -, aki még nem volt a belügyi államtitkárságra kombinációban.

Hiszen igaz, én voltam az egyetlen, akivel nem tárgyaltak, de mi szükség ezt neked szememre hányni? Azt hiszed, nem fáj ez nekem? Azt hiszed ugye, hogyha államtitkár leszek, akkor rögtön találom szállást, az ördög feltol a poklából egy alkalmas palotát egy szempillanat alatt?

Eljöttem, de Lukács Béla helyett a Singer-Wolfnerek vetettek rám szemet. Ötször vagy hatszor volt nálam Wolfner, hogy vállalam el az előszót. Megtagadtam. Hogy jutok én ahhoz politikus létemre, hogy novellákhoz írjak előszavakat? Nem és ezerszer nem.

- De miért? faggatott Wolfner.

- Egyszerűen, mert nem értek hozzá. Sohasem foglalkoztam esztétikával. Ide pedig mégis az volna szükséges. Nem, nem hagyjon fel ezzel a lehetetlen gondolattal!

Wolfner gúnyosan nevetett.

- Ön még nem ösmer engem, képviselő úr. Mózes vizet fakasztott a sziklából, én kéziratot tudok fakasztani Mózesből. Én önre vettem hurkot, tehát ön fogja megírni, ebben nyugodt lehet. Bocsássa meg, de meg kell lenni. Az Almanach nem jelenhet meg előszó nélkül, beláthatja. Mikszáth sem írhatja az előszót, mert ő már a tavalyi előszóban kimondta, hogy

¹⁵ Különben legközelebb indul meg *Magyar Lányok* címmel egy képes hetilap leánykáink részére

kifogyott a témákból. A publikumot nem teheti bolonddá azzal, hogy mégsem fogyott ki. Önnek kell őt kisegítenie, punctum.

- Hasztalan, uram, minden rábeszélés.

Fenyegetőleg emelte fel ujjait.

- Figyelmeztetem, képviselő úr, hogy eszközök vannak a kezemben a makacskodó írók ellen.

- Kíváncsi vagyok, miképp kényszeríthetne.

- Meg fogja látni szólott vészjósló hangon, s rámcsapva az ajtót, eltávozott.

Néhány nap múlva Wekerle tartotta expozéját, az egész Ház bent volt a tanácsteremben, dőzsölt fülével a meggazdálkodott milliókban, én egyedül ültem a folyosón Szilágyit várva, akinél Pali öcsémet akartam beprotezsálni a megürült közjegyzőségbe. Künn ültem, mondom, egyedül, meglehetősen kedvetlenül, midőn egyszerre felém jön Lukács Béla. Szívem nagyot dobbant. A miniszter vállamra tette kezét és így szólt: »Jó színben vagy, Menyhért«, aztán hozzátette mosolyogva: »van-e már szállásod?« Válaszolni akartam valamit, de lassú, keleties lépteivel elcammogott. Utána néztem, mint egy eltűnő reménynek. Mintha az egész világegyetem üres lett volna, mikor eltűnt. Úgy tetszett nekem, hogy most már egész földünk egy kiégett planéta. Végre egy ismeretlen hang rezzentett fel.

- Ön Katángthy?

Egy feketeruhás úr állott előttem, akit soha életemben nem láttam. Halovány arca volt és a haja lecsüngött a halántékára.

- Én vagyok feleltem vontatottan. Mi tetszik?

- Az előszóért jöttem sóhajtott csendesen.

- Miféle előszóért?

- Az Almanachba.

- Ah, önt a Singer-Wolfner cég küldte? Mondhatom, elég lett volna az ízetlenkedésből ennyi is. Hiszen kijelentettem, hogy nem írom meg.

Az idegen arcán fájdalmas, vonagló mosoly jelent meg.

- Ah, uram - szólt mélabúsan -, ön engem kétségbeejt.

- Önt? Hát ki ön?

- Nézzen a szemem közé és meg fog ösmerni.

Kíváncsian irányítottam tekintetemet a szemeire. Vajon ki lehet? Bizonyosan valami rég elfeledett ismerős, talán tanulótárs. Ah, de micsoda szemek azok! Egyszerre valami különös, félelmetes érzés nyugózott le, amint mereven rám szegezte delejes fényű szemgolyóit. Tekintete a farkaséból és az őzéből volt összetéve.

Egyszerre lehajolt, homlokomat kezével érintvén, parancsoló hangon susogta:

- Aludjék!

S én ellenállhatatlanu behúnytam szemeimet. Roppant bágyadság fogott el. Úgy éreztem, mintha Majmuna tündér elősuhogna a miniszteri szoba környékéről s arany varrótűvel öltéseket csinálna a szempillámon és odatűzdelné az arcbőrömhöz. Még küzdöttem az álom ellen, még hallani véltem féleszméletben, hogy Perczel Béni kijön s rámkiált: »Gyere be, Menyus, helyeselni« aztán semmiről, de semmiről nem tudok többet.

Amint én ösmerlek, Klára, azt fogod mondani magadban, hogy bizonyosan egész éjjel tarokkoztam valahol, azért aludtam el a folyosón, de hidd meg szívem, nem földi okok kényszere volt. Úgy kellett lennie, hogy Singer-Wolfnerék elhozták a verseci kútfürót, dr. Neukomot és azzal altattak el. Becsületemre mondom, azt cselekedték.

Hogy mit tett ezután velem a kútfüró, azt nem tudom, de sejtem, valami ilyesfélét szuggerált:

- Mihelyt felébred, írja meg ön az Almanachba az előszót.

Igen, ezt kellett szuggerálnia, mert mihelyt felébredtem e hipnotikus álomból (a kútfürónak már hűlt helye volt), valami sajátságos láz fogott el, valami nyugtalanító, izgató törekvés, egy szüntelenül bizsergő vágy, amit képviselőkorom óta még nem tapasztaltam s ez a kötelességérzet volt, hogy az előszót meg kell írnom. Kell, kell, minden áron kell.

Nem tudtam egyébre gondolni. Ez zsongott a fejemben, ez foglalkoztatta elmém összes rugóit, kergetett, sarkantyúzott.

S amint vége volt az ülésnek s özönlöttek ki a képviselők, Beöthy Aldzsi a kezeit dörzsölgetve, hetykén kiabálta: »Ötvennégy milliónk van, gyerekek«, miközben vígan csörgette zsebeiben a nikkell filléreket, nekem csak az járt az eszemben, hogy ötvennégy milliónk van ugyan, de témám nincs az előszóhoz. Ebben a percben odaadtam volna mind az ötvennégy milliót egy jó témáért. Hadd járt volna jövő esztendőre az egész hadsereg mezítláb.

Jött Szilágyi dübörögve, mint a sárkány, szinte porzott az út előtt s lángot lehelt a száján messziről:

- Azt hallom, fráter - és megfogta a fületem -, hogy te rám akarnád sózni valami pereputtyodat közjegyzőnek, hogy azért vársz. No, beszélj hát pupák, ha mersz.

Dehogy mertem, dehogy, különben sem gondoltam már én Palira, csak mindig az előszóra.

- Oh, nem azért kerestelek, kegyelmes uram, - motyogtam zavartan -, hanem meg akarlak kérni, hogy miután univerzális okos ember létedre bizonyosan foglalkoztál az esztétikával is, mondj nekem egy jó témát, amiről az íróknak írnék valami tanácsfélét.

Az igazságügy-miniszter rám nézett gyanakodva és eleresztette a fületem, aztán gyöngéden mondá el a nézetét.

- Mamlasz vagy te ahhoz. Különben én sem foglalkozom az effélével. De mégis, ha kodifikálnom kellene az esztétikát, egyetlen egy paragrafusból állna a törvényem.

- Hogy szólna az?

- Szamárságot írni nem szabad.

Elmenekülvén Szilágyitól, a szemközt jövő Eötvös Károlyt kezdtem interjúvolni.

- Mit gondolsz, Károlykám, mi ér többet az irodalmi mesterségnél: a rátermettség vagy a tanulmány?

Eötvös Károly nagy, széles arcán mosolygás ömlött el. Szokása szerint megrengette előbb jól táplált felsőtestét a csípőin, mint egy atyamester, amikor valami fontosat akar mondani a céhbelleknek:

- Azt gondolom, Menyus, hogy te igen ügyes ember vagy. Karcsú is vagy, hajlékony is vagy, tanulékony is vagy és ha édes apádurad kis gyerek korod óta arra taníttatott volna, hogy egereket fogdoss, hát ma már talán futtában is elfognád az egeret valahogy, de egy kéthetes macska minden előtanulmány nélkül is ügyesebben fogná el, mint te.

Valamivel okosabb ettől se lettem s egész nap törtem fejemet a megírandó témákon, de csak sehogyse akart a szentlélek megszállni. Megszólítottam a klubban Jókait:

- Kedves urambátyám, mondd meg nekem, miképp kell írni, mi annak a receptje?

- Megmondanám, ha tudnám felelte Jókait. Írni tudok, de hogy miért írok, azt nem tudom.

Tanácskoztam minden jó emberemmel; de mit részletezzem én mindezeket előtted? Ti asszonyésszel nem is sejtitek, hogy mi államférfiak milyen egyoldalúak vagyunk és hogy az az egy oldal is milyen oldal de jobb, hogy nem sejtitek. Képzeld csak, nem volt mód, hogy e nagy emberekből ki tudtam volna vasalni egyéb ideát, mint azt, hogy Wekerlétől kérjek tanácsot: »Mit fordulsz a lábához, mikor a fejjel beszélhetsz?«

Én csakugyan ahhoz a csoporthoz furakodtam, mely a miniszterelnököt szüntelenül környezi a klubban. Szakasztott az ő itt, fiacskám, ami nálunk a kerti lámpánk. A muslincák egész raja röpködi körül. Csak az a különbség, hogy a mi kertünkben a világító lámpa mindig ugyanaz, de a muslincák mindig mások, itt pedig a lámpa változó és a muslincák ugyanazok. Tiszát is ezek röpködték körül hajdanában. Szapáryt is, és így fognak körülröpködni egyszer talán (jó órában legyen mondván) engemet is.

Klára te nevetsz most ezen a gondolaton. Nem vagyok együgyű, kitalálom, hogy te most nevetsz, de nem nevetnél, ha tudnád, hogy kormányozni milyen könnyű, s ha láttad volna, milyen előzékenyen fogadott Wekerle. Az az ember ösztönszerűleg sejt, hogy mi lakik bennem.

- Ah - szólt ő bámulatosan tündöklő mosolyával, mihelyt észrevett -, ugye engem keresel?

- Igen...

Láthatólag megörült, mintha végtelenül boldoggá tenném, hogy őt keresem, mintha sohase érte volna az a szerencse, hogy valaki keresse. Karját karomba fűzte barátságosan.

Szolgálatodra állok... Beszélj, öreg, mit akarsz?

- Egy széptani értekezést kellene írnom, kegyelmes uram.

Szavamba vágott.

- Parancsolod talán, hogy én írjam meg helyetted?

Igazán látszott rajta, hogy édes örömmel ígéri meg.

- Nem, nem, magamnak kell megírnom, én csak a tanácsodat, illetve a véleményedet szeretném.

S elmondtam híven az esetet, el nem hallgatva elaltatásomat.

Kacagott édesdeden, úgy kacagott, mint egy gyermek.

- No, ez ugyan bolond állapot, Menyhért. Sajnálom, hogy nem adhatok benne tanácsot. Mert engem csak a komoly ügyek vezetésével bízott meg őfelsége. A bohókás ügyeket Beöthy Aldzsi viszi. Eredj, beszélj meg vele.

Mínhogy éppen ott állt az én tisztelt öreg bátyám és barátom, akivel együtt szoktunk a misére járni (hiszen már írtam neked tavaly róla), elpanaszoltam neki a dolgaimat.

Nagy figyelemmel hallgatott végig ez a bölcs aggastyán s a következőket mondta:

- Semmi egyszerűbb, édes fiam, a te esetednél. Keresd a kútfürót, aki elaltatott és altasd el magadat még egyszer. Ha egy-egy médium képes volt a tűt feltalálni ezer lim-lom közül, ha

bele tudott nézni a rothadó tüdőbe, ha meg tudta keresni alva ismeretlen betegségekre az orvosságot s azt megnevezni a maga nevén, bizonyára te is ki fogod húzni a neked alkalmas esztétikai témát, az emberiség tudásának nagy petrencéjéből.

II. A másodszori elaltatás

Természetesnek fogod találni, kedves Klára, hogy ezt a tanácsot megfogadtam s másnap reggel siettem a Singer és Wolfner-féle könyvkereskedésbe, ahol szerencsére ott ült a boltban a tegnapi rejtélyes idegen.

Megmondtam, hogy immár megírom az előszót, sőt ez a legélénkebb vágyam a világon, de az alkalmas témát kellene előbb megkeresnem, hát altasson el és kutattassa fel velem.

- Semmi sem könnyebb ennél szólt a rejtélyes egyéniség s egy perc múlva úgy aludtam, mint a bunda.

A jelenlévők a tudomány okulására, elfojtott lélekzettel figyeltek, papírra jegyezvén minden szót, amely váltatott. E jegyzék következőleg hangzik:

Hipnotizőr: Menjen ön a Sándor utcába.

Katángy: Megyek.

Hipnotizőr: Ott van már?

Katángy: Ott.

Hipnotizőr: Melyik tájon van?

Katángy: Túl az országházon, egy kétemeletes épületnél, hol lakáscédula van kiragasztva a kapun. (Oh, Klára, én hipnotikus álmomban is a te kívánságodra gondoltam.)

Hipnotizőr: A mennyköbe is, ne keressen most lakást. Forduljon jobbra, ott találja a Gyulai Pál házát.

Katángy: Előtte állok.

Hipnotizőr: Nagyon jól van; menjen be a kapun és nyisson be egyenest a Gyulai Pál dolgozószobájába.

Katángy: Benyitottam.

Hipnotizőr: Kit lát ott?

Katángy: Pap Géza képviselőtársamat megöregedve.

Hipnotizőr: Nagyon helyes, maga Gyulai Pál az. Nézzen bele a koponyájába; ott kell a témának lennie, látja már?

Katángy: Nem.

Hipnotizőr: Hát mit lát benne?

Katángy: Három strófát látok embrióban a »Romhányi«-ból.

Hipnotizőr: (félre): Szapriszti! Gazdagabb ér, mint hittem volna. (Fennhangon.) Vigyázzon! Ön a rosszabbik fiókba nézett. Nézzen bele a koponya másik részébe, ahol az esztétikát tartja.

Katángy: Nézem már.

Hipnotizőr: Nos, lát valamit?

Katánghy: Ugyan! Hisz ön egy antikvariatusba küldött engem. Avult nézetek és teóriák. Nem használhatom őket.

Hipnotizőr: Ej, ej, ne legyen türelmetlen! Tartoztunk egy fölösleges úttal az ördögnek, ennyi az egész. Térjen ön rögtön vissza és a Singer-Wolfner kereskedésben kutasson a könyvek között.

Katánghy (kiszáratva bágyadtan): Visszajöttem, itt vagyok.

Hipnotizőr: Nos, fogjon a kutatáshoz.

Katánghy (szünet múlva): Hopp, itt van! Megtaláltam!

Hipnotizőr: Hol van?

Katánghy: A legfelső polcon, balról számítva a hetedik könyv. Annak a harmincnegyedik lapján van a témám.

Hipnotizőr: Eszerint, uram, fölébredhet.

III. Az Előszó témája

Ah, Klári, milyen boldogság volt az alvás. De mit beszélek alvásról. Nem alvás volt az, hanem egy tökéletesített élet. A lélek elválk a testtől s szállástalanul jár-ke a teendői után. A voltaképpen élet tehát semmi más, mint a léleknek a rendes szállásán való tartózkodása.

Fáradtan, kimerülve ébredtem fel. Hideg verejték göngyözött homlokomon. Első szavam az volt:

- Hamar ide azt a könyvet.

Egy kereskedősegéd rögtön ugrott, felmászott a bolti létrán s lelkenedve hozta le a legfelső polcra a hetedik könyvet.

Mohón, mély megilletődéssel néztünk a kis füzetre, mely lilaszínű papírtáblába volt bekötve. Ez hát a tudás forrása.

De milyen kellemetlen volt meglepetésem, midőn megpillantottam a címét:

»KIS KÁTÉ«

Az elemi iskolák számára

Írta

KLAAR FÜLÖP

Ezer ördög, hát még e titokzatos szellemek is velem akarnak packázni? Hát még ezek ellen se véd meg engem a képviselői immunitás?

Úgy vágtam mérgemben a kátét a pulpitushoz, hogy magától nyílt ki nagy sustorgással a 34-ik lapra.

A kiadók vihogtak, de a hipnotizőr fölvette a földről nagy komolyan és visszanyomta a markomba.

- Nézze meg legalább azt a 34-ik lapot.

Odapillantottam, hát éppen a tízparancsolat volt rajta.

- Ejh, mit csináljak én a tízparancsolattal?

S ezzel restelkedve hagytam el a boltot, hogy hazamenjek, s amint forgatom útközben elmémben a negyedik parancsolatot, mely legelőbb ötlött volt a szemembe a füzetből, »tiszteld a te atyádat, hogy hosszú életű légy a földön«, különös gondolatok leptek meg.

Furcsa mondtam magamban az az egész indokolás igen furcsa. Elég lett volna odatenni »Tiszteld atyádat és anyádat«, punktum. Mire való volt utána ragasztani az indoklást? Mikor végre is ez az indokolás se nem szükséges, se nem igaz. Hány embert ösmertem, aki nem tisztelte a szülőit és mégis hosszú kort ért.

Soha nekem máskor nem jutott volna eszembe megkritizálni a tízparancsolat valamely cikkelyét, pedig ezerszer és ezerszer citáltam és forgattam már. De most csak egyre sugdosta valami démon az istentelen gondolatokat.

- Ohó - kiálték fel -, milyen tökéletlen az egész. Mennyivel okosabb lett volna, ha Mózes például az ötödik parancsolat, a »ne öl« után teszi az indoklást. »Ne öl *hogy hosszú életű légy a földön.*« Természetesen, mert aki öl, azt felakasztják.

Bizonyos diadalmas öröm fogott el.

- Menyus, Menyus szólogattam magamat fennszóval (a járó-kelők mosolyogva nézegettek utánam). Kutya gyerek vagy, Menyus, kemény koponyád van, Menyus, hogy a kereszténység alaptörvényét úgy össze tudta marcangolni. Mit szólnának a professzoraid, akik mindig azt hajtogatták, hogy rossz diák vagy, ha most belátnának a te hatalmas agyvelődbe.

Huh, hogy fogja ezt irigyelni tőlem Szilágyi, ha megtudja! Mi az, a Zichy Nándor beszédjét összetörni, vagy az Apponyijét, de tessék a tízparancsolatot szétzúzni.

Arcom égett, szemeim csillogtak, futni és kiáltani lett volna kedvem az emberek után: »Hová siettek, megálljatok, rossz a tízparancsolat.«

De egy-egy percben elfogott a kétely is. Megálltam az utcán, tűnődve. Hátha csalódtam? Hátha csak rosszul értelmeztem? Mert nem lehet az, ha rossz lenne, hogy senki sem vette volna még eddig észre. Hiszen voltak már a világon nálamnál okosabb emberek is.

Aztán megint elfogott a kétely: de hátha mégsem voltak?

Hopp! Egyszerre a homlokomra ütöttem. Világosság gyúlt ki a fejemben.

Az irodalom szempontjából kezdtem latolgatni azt a negyedik parancsolatot: tiszteld atyádat, hogy hosszú életű légy a földön.

Hátha ezt úgy kell értelmezni, hogy az író-ember a saját *irodalmi atyáit* tisztelje, a saját nemzeti elődeinek a csapásán haladjon, hogy Kemény Zsigmondot, Vas Gerebent szívja föl a lelkébe, ha nem akar elmúló műveket alkotni?

Igen, igen, így már van értelme a megjegyzésnek: »hogy hosszú életű légy e földön.«

Biz isten, úgy néz ki ez a negyedik parancsolat, mint egy esztétikai szabály s milyen szépen, milyen szabatosan van kifejezve.

Ez a gyanú annyira megkapott, hogy izgatottan húztam ki zsebemből a kis kátét, még egyszer megnézni a negyedik parancsolatot. Szinte kezdtem hinni, hogy nem így szól, hogy csak esztétikai témát keresgélő elmém hamisította így át. S íme, szemembe ötlük az első parancsolat: »*Ne legyenek tenéked idegen isteneid.*«

Ez már csak kétségtelen. Ez már csakugyan az írónak szól. Ne imádjátok az idegeneket, se Zolát, se Dosztojevszkijt, se Dickenst, se Tolsztojt. Tiszteld a saját atyádat!

Az első parancsolat félremagyarázhatatlanul megerősített abban, hogy jól értelmeztem a negyediket.

»Szent isten!« - kiáltottam fel megdöbbenve -, hiszen a szegény Mózes voltaképpen esztétikus volt. Ez fájt egy kicsit, de viszont megvigasztalt a tudat, hogy a tízparancsolat mégis remek és tökéletes; azonfelül minden benne van a világon, még az esztétika alapelvei is.

Lihegve nyargaltam át az egyes parancsolatokon.

Ne ölj! Hát persze. Ez a rémregények írói ellen szól, akik az összes szereplő személyzetet leölik az utolsó kötetben, de maguk életben maradnak. *Ne paráználkoddjál!* Igen derék; már a Sinai hegyen is elítélték a frivol irodalmat. *Ne lopj!* Úgy tetszik, megemlékezett Mózes a mi akadémikusainkról is.

Oh, Klára, milyen boldog voltam, hogy végre megtaláltam a széptani témát az Almanach részére. S milyen nagyszerű, milyen meglepő téma! Gondold csak el, mint fognak csodálkozni az írók, ha egész röviden odacsapom nekik:

»Uraim, ha valamire akarják vinni a maguk szakmájában, ne hallgassanak senkire, hanem tartsák magukat egyenesen a tízparancsolathoz. Ezt én mondom önöknek.«

Katánghy Menyhért,

orsz. képviselő, a Naplóbíráló bizottság tagja.

Ui. Előérzetem van, hogy miután a témát szerencsésen megtaláltam (lévén csak az első találás nehéz), most már szállást is talállok.

Még arról is tudósítalak, ámbár kényes ügy, de előttem nincs titkom, drága lelkem, hogy örömben pertu lettem a hipnotizőrrel. Derék ember; hasznomra lehet egyben-másban s ha valaha kezeügyébe kaphatná Lukács Bélát, őt meghipnotizálva, könnyen szuggerálhatná neki, hogy kit válasszon maga mellé államtitkárnak. De erről aztán egy szót se asszony, még az édesanyád előtt sem, mert az is szeret fecsegni.

K. M.

A KIRÁLY CSERESZNYEFA-SZEKRÉNYE

»Mikor a cár atyácska valamit megkíván, mindnyájunk zsebében megcsördülnek a garasok.« Ezt az orosz közmondást nem lehet ugyan átvinni a mi országunkra, hanem azért nekünk is szerencsénk, hogy az uralkodónk alapján nagyon takarékos ember.

Bár a hadseregtől nem sajnálja a pénzt, hű embereinek, katonatisztjeinek sokszor fizeti ki adósságait, néha nagy összegeket, mégis takarékos, kivált a saját személyi kiadásaira nézve. E tekintetben rendesen följegyzi a kiadásait s ha egyik évben többet költött, mint az előbbieken, megkezdi a szükségeseket is megvonni magától. Azt szokta mondogatni: »Legalább én magam ne legyek népeimnek terhére.«

Számadásait egy cseresznyefa-szekrényben tartja, amely dolgozószobájában áll. Történelmileg is nevezetes lesz ez a szekrény, mert ebbe jutnak azok az akták, amelyeket nem akar elintézni. A király nem mondja meg a miniszterek fölterjesztéseire (ahol magas kitüntetésre vagy rendjelre ajánlanak a királynak nem tetsző személyeket), hogy nem akarom, s ebben nagy gyöngédség van az illető személyek iránt, hanem az előterjesztések a cseresznyefa-szekrénybe jutnak s a hangzatos műszó erre az eljárásra (bizonyosan a Pápay fabrikátuma), hogy »eltűnt a király asztaláról«. A beavatottak már tudják ezt, és nem nyújtanak be helyette új aktát és nem

keresik a régít sehol. Tudják, hogy a cseresznyefa-szekrénybe tűnt el (sok ambíció temetője ez a rózsaszín bútordarab) s onnan sohasem kerül vissza többé.

De nemcsak a rendeletekről és kitüntetésekről szóló felterjesztéseket éri ez a sors (mert ezekben rigorózusabb a király, mint miniszterei), de nagyobb fajta dologgal is megtörténhetik. S nemrég nagy aggodalom mutatkozott, hogy az egyházpolitikai javaslatok is a cseresznyefa-szekrénybe jutottak.

És nemcsak a rendeletekben takarékos a király. Harmadéve, amikor gróf Tisza Lajos személye körüli miniszterrel utazott, türelmetlenül tudakozódék már ismételve egy nagyobb alföldi állomás után, ahol a program szerint deputációt kellett fogadnia:

- Messze van-e még?

- Még messze van, felség.

- Szóljon azután, kedves gróf, ha közeledünk.

- Minden bizonnyal felség.

- De jóval előbb szóljon kérem, hogy még időm legyen a jobbik atillámat fölvenni.

Még élénkebb fényt vet a király takarékoságára gróf Zichy Ferencnek, mint konstantinápolyi követnek, egyik jelentése. Leírta ebben körülményesen miként fogadta az odaérkezett orosz nagykövet kollegáját, miről értekezett vele, mint ebédeltette meg, s hogyan vitte őt ebéd után az Arany szarvba sétahajózásra az Ausztria nevű állami gőzhajon...

A király idáig jutván az olvasásban, bosszúsán aláhúzta kék ceruzájával az utolsó sort, s odaírta gömbölyded betűivel a margóra:

- Wer Zahlt die Kohlen?

Ez a kis széljegyzet, amelyről akkoriban sokat beszéltek mosolyogva a diplomaták, örök bizonyága lesz annak, hogy a mi jó urunk, Ferenc József, szegény ember is tudna lenni.

El sem képzelik önök, hogy milyen dicséret ez egy királyra!

A JÁNOS

Életkép

Nem valami idegen öreg princ, akit e kép ábrázol, se nem egzotikus fejedelem, pedig az is lehetne a kinézésére, cifra ruhájára nézve, de nem is valami katonai méltóság, hanem ez egyszerűen a János, az öreg János, Vas vármegye utolsó lovas szolgája.

Ejnye, de bolond dolog ez! Hát hogy kerül ide az újságba János, nem lévén sem nevezetes vitéz, aki sok embert lekaszabolt az ütközetekben, sem nagy állású hivatalnok, sem pedig elhírhedt haramia, akinek a fizimiskáját érdemes mutogatni a többi halandóknak.

Nem csinált ő egyéb dolgot életében, mint hogy reggelenként szépen megpucoválta a tekintetes alispán úr, vagy a méltóságos főispán úr csizmáit (már aszerint, amelyiket éppen szolgált), elvitte a stafétás levelet, ahová küldték, ráírta a vármegye betűit diktandó egy-egy mogyorófa pálcával azokra, akik a deresre jutottak s üres idejében bodzafapuskákat faragott az alispánok apró gyerekeinek.

Ilyen puskákból lövöldözött valaha Széll Kálmán, Radó Kálmán; mind a kettőét a János faragta; mert mind a két híres Vas megyei Kálmánnak alispán volt az apja, s János nem adta az alispánnál alább.

De mikor Széll Kálmán gyerek volt, akkor már a mi Jánosunk (igaz, becsületes nevén *Ozoly János*) megette a kenyere javát, jóval túl járt a félszázadon.

János 1829-ben lépett a megye szolgálatába s azóta soha sem merült fel ellene panasz; becsületesen, hűségesen töltötte be azt a csekély pályát, melyet a gondviselés elébe szabott, mintha mondaná: »Ide állj, János, és maradj itt örökkön-örökké, János.«

Meg is maradt s csak most, közel a »hetvenedik kakukszó természetben való foganatosításának« (mert most vége felé már kúriai stílusba szokta magát János kifejezni) kezdett panaszkodni a méltóságos főispán úr (Radó Kálmán) előtt:

- Nem bírom már a lépcsőket, méltóságos uram. Az ördög vigye ezeket a lépcsőket...

Addig-addig duruzsolt, dohogott a lépcsők ellen, hogy Vas vármegye híres főispánja, aki túlteszi magát a konvencionális sablonokon, nemcsak nyugalmaztatta teljes fizetéssel természetbeli lakással a megyeház *földszintjén*, hanem az arcképét is lefestette a megye számára.

Eddig csak főispánokat, minisztereket, nádorokat festettek le a nemes vármegyék, annál feltűnőbb volt Radó főispán eljárása, aki az egyszerű hajdú vonásainak megörökítésére vállalkozott, dokumentálván ezzel, hogy bármely kicsi pozíción is érdem becsülettel megállani egy félszázadig.

Mikor a képet leleplezték, Radó összehívatta a vármegye cselédségét s egy buzdító beszéddel fakasztá őket könnyekre, mondván:

- Lássátok fiaim, ez egy öreg szolga arcképe, aki híven szolgált a vármegyét s most idők végeztéig ott lesz letéve a vármegye levéltárában; lássák az unokák unokái, hogy a becsületes szolga éppen oly becsületre méltó, mint egy becsületes herceg, gróf, vagy hadvezér.

Az öreg Ozoly, aki jelen volt, zokogott, mint a gyermek, és csak egyre azt hajtotta:

- Minek volt az? Minek az nekem már? Akkor festetett volna le a méltóságos úr, mikor még nyalka legény voltam, mikor még szeretőm volt, aki gyönyörködött volna benne.

Hja, a dicsőség későn érkezik! Megvan az a bolond szokása.

De, hogy egyáltalában megérkezett, az a hatalmas főispán érdeme volt, aki csodákat művelt megyéjében az efféle ötletekkel. Képzeltető, hogy ilyen főispán alatt öröm szolgálni és a szigorúságát is jobban el lehet szívlelni annak, akinek szívéből megfakad a jóság ilyen gazdag érben az alacsonyok iránt. Az ilyenekben van a kormányzás varázslatos titka.

Ozoly bácsit azonban nemcsak az a kitüntetés érte hosszú pályáján, mely 1829-től datálódik (akkor lépett megyei szolgálatba herceg Batthyány Fülöp örökös főispán alatt). Ötven éves szolgálata után ezüst érdemkeresztet kapott a királytól; mindig viseli a mellén. De még a keresztnél is jobban megörvendezettette Wekerle miniszterelnök, kinek, mikor két éve múlt a *három királyok* járása volt Vasországban, megfordulván a soktornyú Szombathelyen, bemutatta Radó a vén huszárt, elmondván pár szóval ékesen: ki lenne, mi lenne a János bácsi.

Hát uramfia, mi történt? Csak hallgatta, csak hallgatta a nagy miniszterelnök, a király vicéje, s ím egyszer csak odanyújtotta a fehér kezét, melyen rajta vagyon az ország karbunkulus gyűrűje, és megrázta vele magyar emberséggel a János bátyóét s amint rázta, rázta, hát csak átrázódott valahogy belőle egy ropogós tíz forintos banknóta.

No, már sok egy embernek, túlságosan sok, ami Jánossal megtörtént. De érzi is őkelme s ugyancsak peckesen hordaná a derekát, ha másrészt az öregség nem nyomná görbére.

Ott üldögél és köhécsel most is a vármegyeház kapuja alatt s nézi az időket csendes flegmával szortyogtatva a makrárt.

Sok mindenfélét élt át, sok mindenféléről tud beszélni. Ott volt már a Ferdinandus király koronázásán is Ebergényi Bence s Niczky János követ uraimékkal. Az volt még csak a nagy parádé!

Bolondos idők jártak azóta, míg ő öröklétig ugyanazon kapu alatt pipázik. Harmincnycolc új vicispán jött s ment ki rajta azóta, a főispánokból meg kerekszámban tizenöt. Azok közt van a Radó komája, Ernuszt Kelemen is. (Bizony, ő is jó úr volt.) Sőt most már kiment örökre a kapun Radó is, az Ernuszt komája, Vicispánok, főispánok jönnek, mennek, mint a hetek. De János, az mindig ott volt, most is ott van és várja a tizenhetedik főispánt.

De ha csak az emberek változtak volna! Semmi se a régi már ökívu!

Először eltűnt a kaloda a megyeház gyepes udvaráról, ahol oly félelmetesen főségesen vette ki magát.

Azután a ló tűnt el alóla, a szépséges pej paripa a címeres nyeregtakaróval. Mivelhogy hát a posta meg a drót kezdte a leveleket hordani a lovas huszár helyett.

Utána ment a deres is. Hej, a deres! Gyenge anélkül a vármegye. Csak ezzel volt az szép!

Az erdő nevelte a zsványt; de az erdő meg is javította; benne teremvén a mogyorófa pálcák.

Csak úgy teng-leng már a vármegye régi nagy hatalma; sírva látja János a pusztulását, mint amikor a meglőtt medvének apránként csepeg el a vére. Mindenféle bolond törvények jöttek, amelyeket az írnok urak leírnak kétfelé hajtogatott papírosokra és másutt nincsen semmi látszatjuk. Bezzeg mikor még ő írta fel a törvényt azokkal a mogyorófa pálcákkal... de csitt, mert a tekintetes alispán, *Tóni úr* meg találja hallani és ráförmed:

- Ej, már megint arról a gyalázatos korszakról mesél kend? No, van is mivel dicsekedni, János!

1894

PARLAMENTI KARCOLATOK

ELŐKÖSTOLÓ

(A képviselőház mai ülése)

A házassági javaslat megint új stádiumba jutott; egyet lépett előre bizonyára még hosszú útján. Ma jött vissza a bizottság keze alól s Teleszky István, az előadó hozta a hóna alatt olyan gyöngéden, szeretettel, mint ahogy a nevelőbül hazakerült kis bakfist szokás. A család örült és összegyűlt erre az ünnepélyes alkalomra, fej fej mellett barnállott a kormánypárti féloldalon, mely a legújabbban »púroszokkal« van kicsipkézve a nemzeti párti gránicon.

Úgy, úgy, megfogyott a szabadelvű párt. Kiléptek vagy huszonöten. De mi ez? Az óriási párton meg sem látszik. Mintha csak a *felesleges haját* vesztette volna el. Nem olyan lomha test többé.

Csak az első pillanatban volt kellemetlen a hullás processzusa. Mint mikor a vén fának minden percben lehull egy levele (s egy-két nagyobb gally is letört, Szapáry, Tibád), de a törzs maradt az egész országon végignyúló gyökereivel.

A mesterséges hírek fölvert porában nagyobbnak látszott a baj. Maga a szabadelvű párt is meghökkent egy percre. Egész életében hízott s most egyszerre elkezd fogyni. Szokatlan dolog! Az ördögbe is, ez már nem tréfa! Maga is kezdte hinni, hogy ezek a hektika tünetei, s szinte fázott attól a pillanattól, mikor az erőmérőre kell lépnie.

Mindenféle szörnyek támadtak. A reverzálisok, az Anderlék, jósok, akik rémületet terjesztettek, álomlátók, akik pusztulást kiabáltak, struccok, akik a homokba kaparták be a fejüket úgy, hogy csak a foszlott, fakó tollazatuk látszott ki. Buridan szamarai tétovázón álldogálva, hogy melyik lábukkal lépjenek, a vállvonogató közömbösek, akik ecetes mosollyal mondogatták »Isten tudja, hogy lesz, mint lesz«, a Hiób-hírek lanszírozói még talán azt se tartják lehetetlennek, hogy a király is reverzalist adott a pápának.

Csak néha hallatszott a klub villanyos fényű termeiben egy-egy lelkesítő, biztató szó:

- Eb fél, amíg Károlyi István velünk van!

Beszéltek meglepetésekről. Olyen incidensek fognak bekövetkezni, amikről eddig fogalmunk sincs. Senki sem tudta, mi lehet az? Csodák, valóságos csodák helyeztetek kilátásba. Titokzatos, ismeretlen erőkről volt szó, s ezek nyugtalanságot okoztak. Még a halálra is spekuláltak. Hátha a halál szövetkezne az ellenzékkel! A jó öreg halál a becsületes kaszájával, hogy elvigyen olyan nagy országos oszlopokat, amik megrendítenék a kormány pozícióját. A püspökök talán imádkoztak is a halálhoz...

De a világ össze nem horpadt, kerekai tovább dübörögnek, s a házassági javaslat is halad a maga útján.

A mai napot is megértük; ma határozottan egy próbacsata volt. Halott nincs, csak egy sebesült: Apponyi Albert.

Zsúfolásig megtelt a Ház, ott voltak a bekövetkező házassági vígjáték (vagy dráma) összes szereplendő személyei. A nyolc miniszter, ólomszínű felhős arcával Szilágyi, tavaszias

mosolyával Wekerle és a többiek valamennyien. Ott ült Apponyi, a szemérmes diák diligenciájával figyelve minden szóra, minden neszre. Tőle nem messze Atzél Béla dőlt hátra, meglegedetten, mint egy zongora-stimmelő, aki minden környékbeli zongorát megigazított, felhangolt. Kis fekete sipkája alul elővigyorgott messze balról az Eötvös széles arca, a két apró serét szem benne gyűlölködő smaragdos fényt látszott lövellni. Károlyi Gábor mint a mesében a kakas, elhelyezkedett a hegyen, hogy közbe kukorékoljon, ha szükség lesz rá. Polónyi informált jobbra, balra. Hiába, ő a legnagyobb ember ma a balon. Az arató tótok fején láttam olyan kalapokat, amik minél viseltesebbek, annál nagyobb súllyal bírnak.

Az ellenzék majdnem egészen berukkolt, csak a nemzeti párt nagyurai hiányoztak (vadászat van valahol), jobbról bevonultak a mezei hadak, pozsgás piros arcú alakok. Ilyen népes ülés csak egy volt ezelőtt két esztendővel, mikor a mandátumaikat benyújtották a képviselők. Azóta se látott ez a terem annyi embert.

S ez a nagy népesség onnan volt, mert híre járt, hogy az ellenzék akadályokat akar gördíteni a napirendre tűzés ellen.

A hírlapírói karzatra egy kavicsot nem lehetett volna elhajítani, hogy újságírói fejet be ne törjön, fenn a női karzaton csinos asszonykák és leányok lesték kíváncsian, mikor kezdődik már a polgári házasság. Pedig csak az kezdődött, amivel a házasság végződni szokott: a háború.

Az érdektelen napi teendők után Teleszky István lépett az előadói székbe, a javaslatot lengetve kezében.

Egyszerre megmozdult az egész Ház, s kitört az éljen-zúgás. Mátyás királyt se éljenezték jobban a Duna jegén. Úgyis nézett ki e percben a kis fekete emberke a javaslattal, mint a Mátyás hollója, csőrében a jegygyűrűvel.

Az ellenzéken síri csend honolt, csak mikor Teleszky megemlítette a Polónyi és Veszter különvéleményét is és letette az asztalra, hangzott fel túl néhány éljen. S hogy több legyen, maga Polónyi is éljenzett. Természetesen Veszternek.

Teleszky, mint ez rendesen szokott történni, elmondta a szokásos igéket, hogy kéri a javaslatot annak idején az osztályok mellőzésével tüzetni ki napirendre.

Nagy zaj támadt, erre a kis fekete emberke leült, s felállott a nagy tűz ember, Ugron Gábor, hogy a mostani ülésszak nem állapíthatja meg a következőnek a napirendjét. (Míg Ugron beszélt, azalatt Szapáry László az olvasóját morzsolgatta a pad alatt.)

Szilági felvilágosítása után, hogy most nem a napirendre tűzésről van szó, hanem csak arról, hogy az osztályok mellőztessenek-e, Apponyi mondta el körülbelül ugyanazt, amit Ugron, a jobboldal nyugtalan gúnyos közbeszólásaitól kísérve, ami kihozta türelméből s emeltebb hangon mondta:

- Nekem ugyan mindegy, ha erőszakoskodni akarnak, megtehetik.

Gúnyos hahota hasadozott ki jobbról e szavakra. A mamelukok meglepetve nézték az ellenzéki vezért, zaj keletkezett itt is, ott is, az elnök csak nagy csengetéssel bírta a csendet helyreállítani.

Apponyi halavány lett s hátra szólt barátaihoz:

- Ez csinos előkostoló.

Kijelentette aztán, hogy nyugodt tárgyalást kíván, de maga volt az első, aki nyugalom híjával fogott a kérdés kezeléséhez, végül kérte a javaslat tárgyalásáról a határozást felfüggeszteni.

Igazán nem volt semmi értelme a kívánságnak, őtőle, aki váltig sürgette a reformokat!

Azután még Polónyi szólt, majd Eötvös, mind a kettő a Szilágyi értelmezésének támogatásával, de csak kaotikus kimagyarázók egész sora után volt végre feltehető a kérdés szavazásra. Az elnök feje izzadt, mogorónyi cseppek gördültek alá homlokáról. Annyira agyon volt már kuszálva a kérdés, hogy szinte lehetetlenség volt kiigazodni. Ez óriási zavarban se pihent a Polónyi furfangos agya azon tűnődvén, miként lehetne ebből két szavazást csinálni, s ki is találta.

Végre aztán meg is történt.

- Akik most akarnak határozni, méltóztassanak felállni.

Suhogás támadt a levegőben, körös-körül mintha óriási madár tábor vonulna el. A fölemelkedők nesze széles átvillanó zizzenéssé vált.

Minden szem kíváncsian nézett szét. Minden miniszteri fej izgatottan hátra fordult.

S íme, ott állt az óriási jobb mező az ő hatalmas cédrusfaival, sűrűn, tömötten, hatalmasan, erősen, kipirult arccal, föllélegezve, nagy lidércnyomástól menekült mellel.

És balról is állt az egész hegy, csak közbül ültek néhányan, csendesen, szomorúan Apponyi mellett, mintha egy piciny szigetke volna, egy sivár tisztás egy rengeteg kellő közepén.

Ah, milyen előkostoló volt ez!

Hogy harsogott, zúgott fel egész üdv ráriadallá emelkedve az éljenzés, megrezgetve a szíveket, megfényesítve a szemeket.

...Szapáry László pedig még mindig csendesen morzsolgatta olvasóját a pad alatt.

PARLAMENTI MORZSÁK

Mint a Rákóczi-forradalom után a bujdosó kurucok javait, domíniumait ahogy elfoglalták a labancok, úgy osztozkodtak most a púroszok üres fészkein, bizottsági tagsági helyein (ezeken a zsírtalan fazekakon) a jámbor, hű Brézelék.

Jutott mindenkinek hely. Több főka lesz immár, mint ahány ember. A »naplóbíráló bizottságba« a kijelölő ülésen nem bírtak találni képviselőt.

- Senki se vállalja? kérdé elcsodálkozva Podmaniczky.

Mélységes csönd volt a felelet. Az öregúr, ki még ilyen időket nem élt, megcsóválta a fejét. Felfordult a világ! Azután fennhangon kérdé:

- Mi annak az oka, hogy senki se vállalja?

- Katánghytól félnek! felelte egy hang, mire derűtség támadt a kijelölő ülésen.¹⁶

Végre is a *kényszer-betöltésre* került a sor. (Csakugyan fenekestől fordult fel a világ.) Podmaniczky kijelentette, hogy a három megürült helyet vagy a legidősebb, vagy a legfiatalabb három képviselő vállalja el s ezen álszégyenérzet kigúnyolására maga vállalta el az egyik naplóbíráló «stallumot». Ezzel egyszersmind megmutatta rettenthetetlenségét is, hogy nem fél Katánghytól.

¹⁶ Miért félne Katánghytól? Attól a szelíd embertől! Hiszen Katánghy maga is a naplóbíráló bizottság tagja és büszke erre az állására. A szerk.

Egyébiránt ma még csak az alelnököket, a háznagyot és a jegyzőket választotta a Ház s a bizottságokat csak holnap fogja, amikorra Meszlényi Lajostól is várnak egy mulatságos interpellációt. Mert a »herzig« Meszlényi Lulu maga is mulatságos ember lévén, tőle csak mulatságos dolgok telhetnek. Lulu kedves, kétségtelenül kedves fiú és szép mellényei vannak; voltaképpen ő maga is olyan, mint egy mellény, ez a közbülső ruhadarab, melynek egyik oldala az inggel érintkezik, a másik a kabáttal.

Ah, szegény Lulu! Kossuth Lajos rokona neki, ezért azt hitte, hogy szélsőbalnak kell lennie. Igen, de Meszlényi püspök is rokona neki, ezért aztán azt hiszi, hogy feudál-klerikálisnak kell lennie. Éppen a lajblí dilemmája, hogy az inghez tartsa-e magát, vagy a gérokkhoz?

Herman Ottó egy cserebogarat mutogatott ma a folyosón egy skatulyában. Igazi csoda, egy cserebogár februárban! De még egyszer nagyobb csoda egy feudál oligarcha a szélsőbalon, habár csak olyan ici-pici oligarchácska is, mint a Lulu. Mert végre is van benne valami az oligarchából, az, hogy mindennap borotválkozik és piros szegfűt visel a gomblyukában. Ezt bizonyosan így teszi gr. Esterházy Miklós Móric is.

Hát mit is akar holnap a herzig Lulu? Interpellálni akarja Wekerlét, hogy miután a megfogyott szabadelvű párt már nincs többségben, a többi ellenzéket képező parlamenti pártokkal szemben, mikor akarja bevallani, hogy kisebbségbe jutott s mikor adja be a lemondását? (...Ej, Lulu, Lulu, maga nagyon kíváncsi!)

Szép téma volt, jó téma volt. Akár maga gondolta ki Lulu, akár úgy adták neki, mint a karaj szalonnát: »Itt van, pirítsd meg, Lulu!«

A tüzet is megrakták neki a »Pesti Napló«-ban és egyebütt; szétment a híre, hogy szombaton szalonna-sütés lesz, minden készen volt, még a tepsi is, ahova a lecsöpögő zsírt felfogják, a nyársforgatók is meg voltak nyerve, s milyen malőr, jön pénteken egy nagy fehér macska és megeszi a szalonnájukat.

Ez a fehér macska volt a mai szavazás az alelnökökre, ahol kitűnt, hogy *nyolcvanegy* szavazat-többsége van a kormánynak, amiből leszámítva a leszavazott horvátokat, marad *ötvenkét magyar szavazat*. Hát tessék most már interpellálni Wekerlét, hogy mikor szándékozik már bevallani, hogy nincs többsége!

A jámbor mamelukok megrökönyödve, bizonyos melankóliával vették tudomásul ezt a roppant számot. Most, mikor már maguk is azt hitték, hogy legfeljebb tizenöt többségre számíthatnak az efféle kérdésnél. Mert jól tudják az öreg mamelukok elbeszéléseiből, regéiből, hogy akkor voltak a mamelukok boldogok, mikor kevesen voltak. A Tisza hét többségének dolga, más alkalommal a tizenháromé (ezt nevezte volt Wenckheim Béla »*verfluchte Majoritt*«-nek) hagyományszerű legendákban él, melyek elhomályosítják az »Eldorádó« kíváncsiságait is.

Valóban nagy fordulatok voltak a szabadelvű pártban. Eleinte az volt a vélemény: »Az ingatlan vagyonnak és az ingó képviselőnek nagyon emelkedik a becsé.« Úgy volt, az ingó képviselők becsesek voltak a pártban, kedvesek a kormány előtt. Később, mikor kiváltak, az ingatlan képviselők lettek a becsesek. Még Bobulát is egyre intették a miniszterek, mikor látták, hogy januári napokon nem csavar nagy kendőt a nyaka körül:

- János, János, vigyázz az egészségedre. Isten ments, hogy valami bajod legyen!

Hát még mikor egy nap köhögve jött fel a klubba a hű Prileszky. Istenem, micsoda náthája volt. Mikor egyet prüsszentett, kioltotta a gázfényeket. Valahol léghuzam van! kiabálták a beszélgető csoportok. A kormány tagjai rémülten bújtak össze:

- A szegény Taddus beteg.

És sorba járta a termeket az izgató hír: »Jaj a Taddus, a Taddus oda van!«

De nyolcvan többség. Ez szörnyű! Mindennek vége van. Újra nem becses senki. A párt elfogyhatatlan, mint a negyvennyolcas honvédség, örökrealó, mint a hangyafészek s csodálatos, mint a verem: minél többet vesznek el belőle, annál nagyobb.

A holnapi interpelláció tehát elmarad, vagy ha nem, legfeljebb már csak versben mondhatja el Meszlényi. Holnap csak a bizottságok választása lesz.

A mai választásoknál minden a régiben maradt, csak a nemzeti pártnak lett új jegyzője Hock János. S még egy furcsaság történt a restauráción. A háznagyi állásra az ellenzéktől nyolc szavazatot kapott Szilágyi Dezső. Az ilyen ártatlan jó kedélyre és szikrázó szellemességre valló ötletkéik mindig jól esnek attól a párttól, mely komoly desperációkba van merülve a haza jövője felett.

*

Minden egyéb folyik azonban a maga útján. A Lloyd-beli klubban eleveenség, jó kedv, harcias zsidobongás van. A tejszínű villany-lángok kápráztató fényt szórnak szerte. (Óh, hogy volt hozzá szívük a púroszoknak itt hagyni ezt a szép világítást!) A púroszok! Istenem, ha volna olyan kis tükrünk, amelyik mindig megmutatná, hogy hol vannak, hogy most mit csinálnak szegény elbujdosott társaink.

De nincs. Lassanként elfűjja nyomaikat az idő, a felejtés jön lopva, észrevétlen és egy-egy marék harasztot dob rájuk. Lassanként egészen ott fekszenek a haraszt alatt.

Csak egy üres asztal van a középső kártya-szobában, amelyik úgy néz ki, mint az emberi szájból egy *kiütött fog*, szokatlanul, idegenül. Ennél az asztalnál tarokkozott Pongrácz, Bornemissza s itt gibickedett Széchenyi Tivadar.

Néha ismerős lépteiket vél hallani az ember. Megrezen. »Jönnek! Ők Jönnek!« Hátrafordul, de nem ők jönnek, csak az öreg Ucsu tipeg-tapog s amint kérdezgetik tőle jobbra-balra az ismerősök: »Mi újság, Ucsukám?«, vállvonogatva, jókedvűen felelgeti:

- Hát semmi se nem.

Most már csakugyan semmi se. A kilépések által okozott melankólia szétfoszlott, mint a köd, csak az egyik falmelletti félasztalkánál látni egyetlen komor alakot, Bölönyi Ödönt, amint egyes-egyedül sakkozik, összeráncolt homlokkal, ezüstbe szaladó üstökébe kaparászván az ujjáival.

Hosszan nézi, nézi a bástyáit, a parasztjait, a királyait s néha maga helyett mozdul egyet, néha *Tibád helyett*. Olyan, mint az arabs regékben Ali Akbár, aki egy láthatatlan lénnel birkózik.

AZ EGYHÁZJOGI VITA febr. 20.

(Első nap)

febr. 20.

Megfordult a világ! A néptömeg most is elállja a Sándor utcát (veres orral, veres fülekkel a napsugaras, de mégis csípős időtől), éppenúgy, mint évekkel ezelőtt, mikor a véderőjavaslatot tárgyalták a Házban. Az utcai alakok közül felbukkan egy-egy akkorról ismeretes arc. Ugyanazok az emberek állnak ott. A Házba menő urak is ugyanazok. Ott megy Apponyi, s hatalmas »abcúg« riadozik s hömpölyög végig a Múzeum kávéháztól le egész az ország

palotájáig. Jön kocsijában Csáky s lelkes éljenzés viharzik fel. Micsoda fordulat! Álom-e, káprázat-e ez, vagy valóság?

Most tűnik fel Szilágyi Dezső a szegletnél. Orkánszerű éljen zúg az egész vonalon izmosabban, növekedőn. Igazán Szilágyi ez? S igazán a tavalyi utca ez?

Az utca! Mi igazán sohase adtunk valami nagyon sokat az utcára. De egy jelentősége mégis van, hogy eddig az ellenzék támaszkodott rá.

Az ellenzék annyira rávetette volt magát az utcára, hogy úgy nézett ki a kettő együtt, mint az Aeskulap botján a patikákon a körütekergőzött kígyó; most a bot kiesett a kígyó kezéből. Az Aeskulap is megvan. Ott ült vidám gondtalanságot szimulálva Horánszky vicevezér mellett, a kígyó is megvan, de a bot hiányzik.

Nagy érdeklődés mutatkozott a mai ülés iránt, nemcsak a nép, de a képviselők részéről: zsúfolva volt a Ház és a folyosó, a karzatokra pedig napok óta nem lehetett jegyet kapni, mindenki látni akarta az óriás csata kezdetét. Amelyből azonban aligha lesz óriás csata. Nem lesz kivel verekedni. Az ellenség kevés.

Bent ünnepélyes csöndben lépett fel az előadó Teleszky az emelvényre, az okos villogó szemű fekete emberke, akiről, mint volt államtitkárról azt mesélgeti Szilágyi, hogy este, szürkületben lopva most is beoson a régi hivatalszobájába, mint a mesebeli kísértetek s éjszakánként feldolgozza a miniszterium restanciáit, mint ahogy Gyulai Pál egyik versében jön sírjából az anya s megigazítja a gyermekek vánkoscáit.

Teleszky beszédje szép, okos beszéd volt, de a hangja gyenge, a karzatok igen keveset értettek belőle. Nyugodtan, csendben hallgatta a Ház. A folyosókon jobban ki lehetett érezni a csatározás ízét.

Károlyi Gábor künn portyázgatott és válogatott bosszantásokat eszelt ki a reform-ellenesek számára.

- Na, hogy álltok? kérdé Szapáry László gróftól, aki szerényen elpirult.

- Megéljeneztek? tudakolta a keresztül suhanó Apponyitól.

Báró Atzél Béla furfangos melankóliával panaszkodott, zsörtölődött.

- Nem lesz belőlünk semmi. Lőttek már nekünk. Éppen most kombinálom azt a hidacska-t in politicis, amelyen

visszatérhessek hozzátok, ha in ecclesiasticis legyűrtök.

Egy kiváló nemzeti párti politikus (aki megszavazza a reformokat) morózusan tört ki vele disputáló pártfelei előtt.

- Nem adom ki az országot a papoknak, punktum. Inkább kiadom Bachnak. Mert ha a papoknak kiadtam, akkor Bachnak is kiadtam.

Teleszky beszédje után, melynek végén, mikor egy szókoszorút tett lelkes éljenzés közt a Szilágyi fejére, Ugron közbekiáltott: »Hisz ez pohárköszöntő!« Polónyi vette át a szót s ki sem eresztette az egész ülés alatt. Pedig mikor felállt, még alig múlt 11 óra.

Polónyi veszekedett nagy beszéde, mely versenyzik, de csak hosszúságára nézve, az Eötvös eszlári beszédjével, kitenne egy egész kötetet. A parlamentben csak Zay mondott ennél hosszabb beszédet ezelőtt tizenkét évvel.

Olyan volt ez a beszéd, mint a menüben az *imbisz*, volt abban sonkaszelet, vaj, hideg borjú, teknősbéka, kaviár, füstölt marhanyelv és tudja isten mi minden.

Hol személyekkel polemizált, hol a javaslatot bírálta, de olyanformán, mint az Eötvös Károly embere, aki az összes egyházjogi javaslatokat hiányaik miatt mondta elvetendőnek.

- Hát mik azok a hiányaik?

- Például az, hogy a tengeren született gyermekekről nem intézkednek. Mondd meg nekem, hol keresztelik meg azokat?

- Nem tudom felelte Eötvös.

- No, látod.

- Hát eddig hol keresztelték meg? kérde Eötvös.

- Nem tudom!

- No, látod. Hát ez a passzus ezentúl is úgy marad, ahogy volt.

Mindamellettt ügyes volt a Polónyi beszéde, mert le bírta kötni a figyelmet: mikor észrevette, hogy a figyelem már lankad, nagy lélekéberséggel szőtt be valami szúrós csalánt, amelyre megmozdult a jobb mező s sűrűn cikáztak a közbeszólások, fölfrissítve a fáradt képviselőket.

A dolog komoly éle a javaslat hiányai ellen irányult, de a sok fejtegetésben sokszor mondott ellent magamagának (ezért nem jó a hosszú beszéd), egyben azonban végig következetes maradt, hogy ahol rés nyílt Szilágyin ütni egyet, azt el ne mulassza; ez volt az igazi cél mert elfogadván általánosságban a javaslatot, Szilágyi Dezsőnek bizalmatlanságot kért szavaztatni a benyújtott határozati javaslatban.

Szilágyi nem volt ideges, csendesen, meglegedetten állta a törszúrásokat, mert az a tör hasonlított a bűvészek ama csalafinta tőreihez, melyek az emberi testbe látszódnak behatolni, de voltaképpen a tör lyukas nyelébe tolódnak vissza.

AZ EGYHÁZJOGI VITA febr. 21.

(Második nap)

febr. 21.

A lapok (a legkomolyabb lapok is) nagy gyönyörűséget találnak abban, hogy szinte hosszabb referádákkal tisztelik meg azon különféle nézők éljeneit és abcúgjait, kik reggelenként az ország háza előtt meg szoktak állni, hogy az érkező notabilitásokat lássák, éppen úgy, amint megállanak és összecsoportosulnak ott, ahol egy mentőkocsi időzik; mondom, a lapok s köztük a Napló és Nemzet is, majdnem hosszabb referádákat írnak ezek hangulatáról, mint a parlament üléséről. Kit éljeneztek. Éljenekték Szilágyit, Csákyt. Éljenekték Széll Kálmánt, éljenekték Wekerlét, nem éljenekték Apponyit, abcugolták Ugront. Nem igaz, referálja a másik lap, Apponyi abcúgjai közé éljenek is vegyültek s Szilágyi éljeneiben volt abcúg is. Tiszta abcúgokat úgymond csak Szapáry kapott. Tisza nem kapott sem éljeneket, sem abcúgokat. Mindezen részletek ritkított betűkkel jelennek meg a lap élén, mert hát ez mind roppant fontos a történelemre. A lapoknak hihetőleg külön tudósítók vannak a bámészködő csoportok közt, hogy pontos számításba vegyék Magyarország megnyilatkozását s az egyes politikai egyéniségek népszerűségi súlyát. Ma azonban a rendőrség igen helyesen eltávolította a csoportokat az utcáról, akik azután a Múzeum rácsozata mögött gyakorolták ritkított betűkkel szedendő kritikájukat a törvényhozó test egyes tagjai felett. Jó szerencse, hogy nem havazik, mert a hógolyók, igen, a hógolyók, még alkalmasabbak volnának jelezni a hamisítatlan közvéleményt.

*

E néhány sor után áttérhetünk a mai ülésre, mely népességben semmit sem engedett a tegnapinak, ha csak emberi fejekről volna szó. De tegnap csak citoyenek beszéltek, mára pedig gróf Apponyi volt jelezve, az asszonyoknak ezen csodálatra méltó kedvence, kivel nem tudnak betelni. Tegnap a Lipótváros dominált a karzaton, ma a Józsefváros palotái ürültek ki s a brüsszeli csipkék egész tömege közül pikáns arisztokratikus fejcskék nevettek, mosolyogtak, integettek a fülledt levegőben, mely fent, a karzat környékén gomolyagban, egész piszkos fehéres színű felhő gyanánt látszott lebegni.

De kissé várniok kellett Apponyira, mert az első szónok Veszter Imre volt, a nemzeti párt egyik ritkasága, ki úgy nézett ki e padokból, mint az omladozó romokon kihajtott üde növény. Az ember nem ritkán lát ilyet régi várak kövei közt és csodálkozik, honnan nyerte ez az életkedvet.

Bátor, önérzetes hangon beszélt, a tiszta liberalizmustól áthatva. A szomszédjai (a pártfelek) gúnyos, fitymáló szavakkal szakították félbe. A jobboldal lelkesen helyeselt. Károlyi Gábor a közbeszólókat molesztálta.

- Ha nem hallgatják Vesztert, mi se fogjuk hallgatni Apponyit.

- De mi se fogjuk ám Eötvöst felelték vissza azok.

Gyakorta támadt legyőzhetetlen zaj, melyen a Bánffy csengettyűje ki nem foghatott. Általában szokatlan az egész terrenum. Elvtársak immár nem ülnek egyöntetű csoportokban. A szónok nem biztos, nem-e a szomszédja zavarja meg egy rosszakarató beleszólással, mert a jobboldalon elvegyülten ülnek a púroszok, nem lévén külön földrajzi területük a teremben, a szélsőbalon a legnagyobb antagonisták könyökölnek egy padban s még a nemzeti párton sincs teljes egyetértés.

Veszter után Wlassics Gyula állott fel. Csinos, kerekfejű ember, fekete göndör hajjal. A Jósika Miklós regényalakjai voltak ilyenek. Wlassics egyetemi tanár; már jó hír előzte meg kiváló talentumáról, jogi ismereteiről, midőn egy pótválasztáson a Házba bekerült.

Túlságos jó modora (akaratlanul van használva a *túlságos* szó) a stréberség gyanújába hozta, de a mai nagy beszédjében (a szó szoros értelmében nagy beszéd), a polgári házasságnak különösen a kötelező formáját olyan nagy tudással, annyi szónoki erővel, retorikával, logikával tudta kiemelni, hogy a Ház azon ritkán ért sikerek egyikében gyönyörködhetett, melyek egy új államférfiú érkezését jelentik.

Maga Szilágyi is elragadtatva bólingatott a fejével s a mameluk padokon megindult a profécia:

- Íme, Szilágyinak van már utódja!

Ezt természetesen nem a szónokra értették (mert olyan szónok, mint Szilágyi nem minden században terem), hanem értették a Szilágyi miniszteri székét az emberi kor szélső határán túl.

Mikor Wlassics beszédjét végezte, már délutáni egy óra volt. Az volt a hit, hogy Apponyi nem beszél s többen hazamentek. Azt hitték, mert Apponyi tényleg nagyon válogatós az időben. Reggel tizenegy előtt nem beszél, mert úgymond, akkor gyűlnek az emberek, egy óra után szinte nem beszél, mert akkor széledeznak az emberek. De most beszélt. Igenis felállott, körülhordozván előbb szemeit a karzatokon. A karzat kielégítette. Lesütötte a szemeit és beszélni kezdett. Beszédjét mindenki el fogja olvasni, mert igazán kíváncsi lehet mindenki, hogy azon helyzetben, ahova ő jutott, mit lehet még mondani. Önkénytelen emlékezetünkbe tolódik a régi fránya hexameter. »Róka szoros egykor nagy ehethám lyukba bebújt volt.«

Beszédjének tehát csak külsőségei tartozhatnak e referáda keretébe. Azok az apró igénytelen vonások, amiket a gyorsírók nem jegyeznek fel.

De ilyen vonás alig van. S magát Apponyit is mindenki ösmeri. Nem kezdetjük mindég előlről, hogy felállott egy magas, horihorgas ember, keskeny hosszú fejjel, hosszú szakállal, ziháló orrlyukakkal, nagy kidudorodásokkal a homlokán, hogy a kezében egy ceruza volt s fekete kabátja zsebében egy behajtogatott zsebkendő, melynek kackiás csücskéből egyszer úgy, mint máskor, tíz centiméternyi kilátszik.

Nem, ez egy szenvedhetetlen eljárás volna, vagy újat, vagy semmit. Apponyi tehát beszélt s a maga szerencsétlen álláspontjából igen sikerülten, mert azt bizonyította különböző állam-férfiak nyilatkozataiból (jó voltak most a »nagy brittek«, néha nem jók), hogy a fakultatív polgári házasság a legmegfelelőbb a liberalizmus szempontjából.

Polónyi annyira elfeledkezett a tegnapi beszédjéről, hogy közbekiáltotta:

- Helyes! Úgy van!

Pedig tegnap még tanút is tudott mutatni (Herman Ottót), aki bizonyította, hogy ő már évekkel ezelőtt akarta a kötelező polgári házasságot.

De ez csak azt bizonyította, hogy milyen ügyes ember. Lesz őneki, ha kellene, tanúja nyilván arra is, hogy nem akarta a kötelező polgári házasságot.

A szabadelvű párt komoly figyelemmel hallgatta, ahogy illik egy óriás többséghez. A biztos győzelem tudata nem igen szokott ingerültséget okozni, sokkal türelmetlenebbek voltak a szélsőbal hegyi alakjai, s gyakorta szóltak közbe ingerkedőn, gúnyosan.

Csak mikor Andrassy szavait idézte, hogy az állam és egyház között a legrosszabb alku is többet ér, mint a legfényesebb győzelem, támadt a jobb mezőn mozgás, s hallatszottak kötekedő szavak:

- Mi a fényes győzelemmel is beérjük.

Azután a szónok érvei ostábláján a második bátyához nyúlt, hogy ti. a megalkotott törvény végrehajtása lesz lehetetlen s hosszan, s valljuk be némi plauzibilitással és humorral rajzolta a jövőkor anyakönyvvezetését, mert kik lesznek az anyakönyvvezetők kérdé gúnyosan.

- A regále bérlők vágott közbe Ugron nagy derűtséget keltve.

Majd ő vette át az anyakönyvvezetők rajzolását s azt az eshetőséget, hogyan idegenedik el a nemzet ez intézménytől. Hosszú beszédjében volt sok szép szónoki hely. A Kisfaludy Társaság tagja ki-kicsillamlott. Különösen a beszéd vége (délutáni három óra után) csúcsosodott ki szép lendületes frázisban.

A reformellenesek tapsra kerekedtek, valamint fent a karzaton megmozdultak a főrangú hölgyek fehér tenyerei s a főrendiek karzatán (éppen a mamelukok fölött) a »holt kéz« barátjainak éljenei hangzottak le a mélybe.

Bánffy Dezső örült, hogy közbeléphet.

- Figyelmeztetem a karzatot, hogy minden tetszésnyilvánítástól tartózkodjék, mert különben kiüríttetem.

Kár lett volna kiüríteni, mert ilyen másik karzatot, mely Apponyinak ezt a beszédét megtapsolja, nem lehetne többé összehozni Budapesten.

Mondják, hogy a karzati ifjúság között átöltözött szemináristák voltak.

AZ EGYHÁZJOGI VITA febr. 22.

(Harmadik nap)

febr. 22.

Az országház környékén még mindig rendőrök őrzik a tisztelendő nemzeti pártot, vagyis annak nevezetesebb alakjait, kik éppúgy nem szeretik az abcúgokat, mint a szabadelvűséget. Hogy melyiket szeretik kevésbé, eldönteni még most nem lehet. A parlamenti palota környékén senkinek sem szabad megállapodni. A rendőr megszólítja még a képviselőket is, ha egy percig megállnak kezét fogni, egy-két nyájas szót váltani:

- Itt ácsorogni nem szabad!

Emiatt nagy a panasz a folyosókon. A nagyságos urak apprehendálnak.

- Hogy mer bennünket a rendőr megszólítani?

- Hiszen nem ösmer.

- Legalább műveltebb hangon szóljon.

- De ha nem művelt.

- Hiszen éppen az, hogy mért nem művelt?

- Az egyszerűen onnan van - magyarázza meg az egyik miniszter -, mert erre az állásra nem igen lehet megyés püspököket kapni.

Egyébiránt ad rem beszélve, ma is csak úgy tele volt a parlamenti terem minden zuga, mint tegnap, csakhogy természetesen nem grófasszonyok és komtesszek. Apponyi csak egy van (Isten ments, hogy kettő is legyen). De azért különös tarka képet mutattak a karzatok. Itt egy nagyhasú vidéki plébános a szakácsnéjával, mellettük Saáron rózsáiból egy csoport, főntebb két, olvasójával játszóató szerzetes sovány élveteg arca bukkan ki egy Bendegúz-bajuszú vidéki Józsa Gyuri széles háta mögül. Ismeretes képviselőnek, a feliratkozott szónokok nejei, a főrendiház erkélyén ultramontán és szabadelvű nagyurak vegyes érzelmekkel. Közöttük villogó monoklijával a fiatal arisztokrácia legtehetségesebb tagja gróf Zichy Antal. A teremben pedig forróság és gőz, mely megsűrűsödik és lila színben kavarg, összevegyülve a folyosóról beszivárgó cigarettafüsttel.

Az első szónok *Justh Gyula* volt, a szélsőbal derék vezére, kinek köszönhető, hogy a párt nem ugrott *egészen* Polónyi akarata szerint s a nemes zászló (mely minden magyar ember álmaiban, reményeiben megsuhog) hótisztán maradt.

Mondott a kormánynak kellemetlenségeket is, de beszédjéből kisugárzott a meggyőződés melegsége és a célba vett reform iránti lelkesedés.

Justhot, Eötvös detronizálása után, *elnökké* választotta a függetlenségi párt, de vezérré maga tette meg magát a mai beszédjével. Volt taps, volt éljen jobbról-balról s egész búcsújárás indult meg a szónokokhoz a kormánypárti padokból is, a kinyitott sorompókon át, hogy parlamenti szokás szerint kezét fogjanak vele.

Érdekes megjegyezni való (valami szatíráíró hasznát veheti valamikor), hogy Polónyinak megindult a Justh beszéde alatt az orra vére s ki kellett a folyosóra mennie öblögetni. Ez volt az első vér a három napos csatában.

Justh kiemelte azt is, hogy jó katolikus, de mégis mellette van a reformoknak, az utána való szónok lutheránus volt (ámbátor elhallgatta) és mégis ellene van a javaslatnak. Egy lutheránus az Apponyi táborában! Valóságos kincs. Örültek is neki, mikor szólani kezdett.

Bánó József, egy jó öreg bácsi olyan mint a forgalomból kiment rézgaras. Néha-néha ő is megcsördül a többi aprópénz közt, de már csak a rövidlátók fogadják el értéknek. Valaha új és fényes volt ő is. Ott ült a Ház alelnöki székében. De hát én istenem, minden elkopik a nap alatt.

*

Bánó mintegy a hidat képezte egy fényes szónoklathoz, melyet *Hieronymi Károly* mondott.

A mély látású államférfi szinte szándékosan kerülte a szónoki hatást. Egyszerűen, szilárdan rakódnak le érvei, gondolatai, mint cikornyátlan márvány-kockák. Egy nagy gondolkozó benyomását teszi. Az ember nem érti, mikor gondolkozik ő, ki annyit dolgozik. Pedig egy-egy megjegyzése a kérdés hátterének mélyéből látszik felhozva lenni.

Mai beszédjében, melyet majdnem kriptai csöndben hallgatott a Ház, leginkább polemizált, de nem a szónokok egyes ellentmondásaival (ez a könnyű lovasságnak való), hanem állításaik lényegét igyekezett lerombolni, azt a kicsinyes hitet eloszlatni, amit odavetettek a vitába, hogy a reform-javaslatot lehetetlen lesz életbe léptetni alkalmas közegek hiánya miatt. Nagy tudással tette ezt, a párt kitörő éljeneitől kísérve. Hangjában megcsendült itt-ott a melegség ízléssel, pátosz nélkül, egyéniségéhez illőn. Mert szónoki egyénisége is egyszerű, szinte puritán. Áll egy helyben, úgy, ahogy fölemelkedett, szelíd, kékes-szürke szemei egy helyre szegeződnek az ellenzék felé (mondják, hogy beszéd közben Sághyt nézi, de ezt föl nem lehet róla tenni), a keze lelóg, mintha le volna törve; egy óráig el tud beszélni, anélkül, hogy egy gesztust csinálna.

Majd minden szónok érezteti, valamivel figyelmezteti a hallgatóit, ha mással nem, a feje egy mozdulatával, a szemöldöke egy rángásával, a könyök följebb emelésével, hogy: »No, most valami fontos következik.« Hieronymi mozdulatlan, mint egy szobor, de gondolatai elevenek és a judícium, a higgadtság szűrőjén keresztül gomolyodnak ki széles homlokú fejéből. Csak néha-néha izzad ki féloldalra hajló üstöke.

*

Hieronymi nagy beszéde után Babó kindult el a Polónyi csapásán. Elég ügyesen és ellenzékiesen beszélt. De az idő már előre járt, s a kormánypárt megbizonyosodva, hogy Szilágyi ma nem beszélhet, elszéledezett; a visszamaradtak annyira elunták magukat, hogy már a Babó beszédje alatt kiáltoztak:

»Szavazzunk! Szavazzunk!«

De hol van az még? Ha lesz is, soká lesz. Az elnöki táblák még tele vannak nevekkal s ezek között »kétórás« emberek is.

Babó beszédje után interpellációk következtek. Ezek közt egy érdekes volt. Az Asbóth János sárga-fekete ingerkedéseiből egy új variáció.

SZILÁGYI DEZSŐ

Az a férfiú, aki ma a Házban talán először életében szólott az álszerénység banális frázisán »az én csekély személyem«-ról (ti. önmagáról), bizonyos tekintetben túlságosan súlyos (sőt mit fősvénykedjünk az igazság aprópénzével) túlságos nagy ennek az országnak. A szék, amelybe leül (még ha miniszteri szék is) kicsiny is, szűk is és sokszor ropogni kezd alatta. Nekem magamnak volt egy óriási termetű nagybátyám, aki ahová belépett, mindenütt megütötte magát

az ajtó gerendájában, a csillárokból és igen kellemetlen volt a háziasszonyoknak, mert felágaskodás nélkül látta meg a *magas helyeken letelepedett* szemetet, penészt, almáriomok, polcok tetején.

Szilágyi Dezső egy izzó agyat, egy kevély lelket kapott örökségbe az istenektől, a többi sok ajándék mellé. Nagy indulatok mozgatják. Lelkében, mint ahogy az aggteleki barlangban, ágyúdörgésnek tetszik egy pisztolylövés, marcangoló nyomokat hagy néha egy parányi incidens. Semmi sem normális, semmi sem közönséges ezen államférfiúban, kit igen sokáig fognak emlegetni és csodálni ebben az országban, különösen a halála után, midőn már nem lesz senkinek kényelmetlen.

Mert kényelmetlen ő most, amíg él és kényelmetlen is lesz, mivelhogy túlságosan nagy, nem tudnak vele mit csinálni.

Ha a kabinetben benne van, akkor kényelmetlen a kabinetben, amelyre nehezedik, kényelmetlen a szabadelvű pártnak, amelyhez nem tud simulni, kényelmetlen az ellenzéknek, amelyet főséges szónoklataival összemarcangol.

Voltak is már ehhez a témához tanácsadók, nem egyszer, több ízben.

- Ki kellene tenni a kabinetből!

Igen ám; csak hogy a kabinetben kívül még kényelmetlenebb a kabinetnek, a pártnak és mindenkinek. Ha kezét szorít az emberrel, az is fáj, szinte összezúzza a kezét; ha ölel, a vállad fájdul meg, mikor a nehéz karjait ráteszi de hátha még üt! Pedig ő csak vagy ölel, vagy üt (de szívesebben üt).

A mi kabinetünknek most az a baja, hogy némely miniszterek mindenkinek szeretnének tetszeni. S ez a legrosszabb politika az államférfiaknál. Ebbe pusztult bele Szapáry s előtte annyi százan, s ebbe pusztulnak el majd e meg nem nevezett némely miniszterei is. Mert tisztelet a kivételeknek. Vannak, akik ennek igazságát átérzik és *csak az ellenzéknek óhajtanak tetszeni*.

Szilágyi egész ellenkezőleg, senkinek a szeretetére nem spekulál. Megy sokszor mogorván, vagy dülva-fülva a maga útján, ködbe burkolva, mint egy őskori óriás. Úgy néz ki néha tűnődő hamleti arcával, mintha önmagát keresné.

- Szilágyi megint haragszik ránk megy szájáról-szájra a szabadelvű klubban.

S ez így is van. Hol Szilágyi haragszik a pártra, hol a párt haragszik Szilágyira. E viszonyban, pedig már ötéves innen-onnan, csak igen ritkák a mézes napok. A párt, mint a gyermek, megszokta, hogy a »szülei« becézzessék, simogassák, néha a térdükre vegyék. Szilágyinak ellenben derogál minden sablon, minden érzélgés.

A párt nem érti meg Szilágyit. Az elefánt házakat hordoz a hátán, de pesztonkának nem született, a gyermekekkel nem játszat. Következésképp sokszor igazságtalan a párt Szilágyi iránt.

A Szapáry-rezsim alatt, midőn tevékeny részt vett a parlamenti szócsatákban s kitette mellét a pártért, legott nagy morgás támadt:

- Szilágyi a vezérségre törekszik.

Akkor azután fogta magát Szilágyi és kerülte a Ház porondját, vagy ha eljött is, szfinkszerű arccal hallgatta, hogy paskol bennünket az ellenzék. Ismét nagy morgás támadt.

- Szilágyi hallgat. Szilágyi intrikál. Szilágyi a vesztünket akarja.

A nagy fa először is arra való, úgy vélik a kis emberek, hogy gyümölcsöket hozzon nekünk.

De ez nem elég tőle, még arra is való, hogy az ágai úgy nőjenek (ne csak fölfelé, de lefelé is), hogy árnyékot tartson nekünk.

De még ez se elég. A nagy fa még arra való, hogy fészket lehessen rakni rajta.

Szilágyi elég nagy fa, de nem mindenben felel meg ezen feltételeknek. Annyi bizonyos, hogy a gyümölcsöt most meghozza gazdagon az egyházjogi reformok kolosszális munkájában. Szidták is azelőtt eleget, hogy *csak virágozni tud*.

*

Titáni gondolatok forrnak, nagy tervek gomolyognak Szilágyi koponyájában. Lelke áhítja a rendkívüli cselekedeteket. S a nevetséges, kis eszközök, melyekkel rendelkezik, s kicsinyes viszonyok, melyekben él, úgyszólván folytonos irritációban tartják. Elégedetlen. Borongós. Homályos, nevezhetetlen ambíciók feszítik. Néha vágyat érez eltaposni valamit, néha az egész országot szeretné összeroppantani és egy újat csinálni helyette. Általános, nagy igazságok világítanak szemei előtt, mint bolygó fények az éjben. De ezek az igazságok magosan vannak. Utánuk nyúlna, de lehet-e őket elérni? Nem. Ilyenkor tehetetlenül hányódik lelke s véghetetlenül leverőleg hat rá, hogy miért olyan kicsiny ő. Mint minden Titán, Szilágyi is boldogtalan.

S micsoda ellentétekből van összetéve!

Ő, akiben az emberiség boldogságának nagy problémái főnek szüntelen, természeténél fogva mégis zsarnok. Erőszakos lény ki-kitör a nyers erőnek imponáló ruhájában. Minden új szituáció szinte átgyúrja őt egészen. Egy másik adott viszonyban talán nem is az előbbi ember többé.

Ha orosz cár lenne, rögtön megadná az alkotmányt az orosz népnek mert ez az ő erejét jelentené; de ha például szerb király lenne Szilágyi, mindennap fölpofozná minisztereit, mert ottan az az erő. És ha fazekas lenne Szilágyi Dezső, képes volna egy napon összetörni a saját fazekait. Mert neki életszüksége, hogy az erejét használja, így, vagy úgy, amint lehet, ha csak az ártatlan fazekakon is. Erőt mutatni és érezni, hogy a körülötte levők is érezzék ezt az erőt, ez az a csábító édesség, amit ő áhít.

Erő, mindig erő, mindenütt erő, Szilágyi Dezső az erő rabja. Az erőé, akinek ikertestvére a zsarnokság.

*

De végre is nem esszét írok Szilágyiról (lesznek őróla még bibliotékák is), én voltaképpen csak a mai parlamenti szerepléséről óhajtok röviden referálni, anélkül, hogy mint szónokot jellemezzem; erről már megírtam néhány év előtt a »Szilágyi beszél« című rajzot, s csak ismétlésekbe esném.

Szilágyi annyira szónok s annyira ösmeri tárgyát (e javaslatot, melyen valóságos ideges szeretettel csügg), hogy egy hétig is el tudott volna róla beszélni szakszerűen és érdekesen.

De vajon miről ne tudna ő beszélni, aki esténként kifáradva, baráti társaságban is, midőn elfogy a téma, s beáll az az ismeretes nyomasztó csend, amely a fehér asztalnál gyakori, mint egy prédára váró sas odaszól Darányihoz:

- Nácikám, állíts valamit!

És ez annyit jelent, hogy állíthatsz Nácikám mindent a világon, amit akarsz, olyat, amit te gondolsz, olyat, ami a bölcsek agyrostjain már leszűrődött, olyat, amit a világ már megemésztett és aranyáblájára írt, vagy olyat, amit még a világ nem hallott, nekem az egészen mindegy, én az állításodat össze fogom azonnal törni egy óráig tartó érdekes, élvezetes diskurzusban.

Szilágyi maga is élvez azzal, hogy beszél. Ha egy pusztaszigeten élne, én azt hiszem, akkor is gruppírozná gondolatait és elmondaná az őserdőknek a saját mulatságára.

Ma azonban nemcsak mulatságból beszélt, hanem az ő nagy javaslata mellett tört lándzsát. Sok beszédet mondott, szebbeket talán, hatásosabbakat, bravúrokat a dialektikának, összetört szónokokat, torzfigurákká csavarta át teóriáikat, logikájukat, de ilyen monumentális beszédet, melyben az egész szituációt annyira markáns vonásokkal világította volna meg, talán még sohase mondott.

Nem volt egy cseppet sem izgatott. Nyugodtan, szenvedély nélkül szólott: a gúny, mely ajkai körül szokott játszani, s mellyel ellenfeleit annyira fel tudja bősztíteni, csendes komolyságnak adott helyet. A szavaiban se voltak nyilak, szúrások. Hiszen azoknak a fáknak, amelyek gyümölcsöket hoznak, nincsenek töviseik. Cifraság, retorika ciráda se volt a beszédjében. Hiszen a gyümölcsök idejében virágja sincs a fáknak. Puritán egyszerűséggel, a Ház lankadatlán figyelme közt beszélt, csak a gondolatai, érvei suhogtak a mély csendben fönségesen.

A »nagy ellenféllel« szemben mind-mind komorabb lett. Végre már úgy látszott, mintha keskenyebbé is lett volna.

Ma egy »szelíd« Szilágyit láttunk, aki nem akar senkit megenni, de meg akar győzni mindenkit. S ehhez először magát győzte le. A szenvedély, az indulat a körmehegyét se mutatta beszédjében. Maró szatírát otthagyta. A buzogány helyett, mellyel ütni szokott, sisakokat, páncélokat behorpasztani, egy világító gyertya volt a kezében.

Megszokott haragos mozdulatai is elmaradtak. Csak a cvikkerével gesztikulált és csak nagy ritkán rakta hátra kezét összetéve, ami nála a kihívó mérkőzés jele; elől volt szüksége mind két kezére, amint hol az egyikkel, hol a másikkal gyöngéden magyarázta a dolgok állását a Háznak, mintha csak valami szalonban egy kedves társaságnak felelne arra a kérdésére: »Miben van hát ez a kérdés?«

Mikor leült, mondanom sem kell, valóságos éljen-orkán kerekedett. Éljenzett a jobboldal, szélsőbaloldal is szinte tombolt a lelkesedéstől.

Őmaga meglegedetten nézett végig a hullámzó, kavargó ellenzéken, mintha mondaná:

- No, hát állítsatok még valamit!

Ezzel az ülés véget ért. A mamelukok vidáman siettek haza ebédelni abban a friss diadalmámban, mely a liberálisokat elfogta, megizmosodott bizalommal a jövőben. A győzelem kimaradhatatlan.

...Egy-két hónap múlva már csak a békák fogják kuruttyolni a mocsarakban, amint eddig is tették, a népies hangfestés szerint:

- Urrak a papok! Urrak a papok!

JELENETEK A MAI ÜLÉSBŐL

Abban a nagy felzúdulásban, mely megakadályozta, hogy Veszter Imre a „magyar érdek” fogalmát kifejtse, legsűrűbben kavaroztak a közbekiáltások a szélsőbaloldal lejtőjén.

- Szólásszabadság? - kérdezték a Veszter tájékán.

- De nem fecsegés hangzott vissza a riposzt.

Ugron Zoltán mind a két kezével verte a padot, míg Károlyi valósággal elemében volt. Ide-oda szaladgált a szólásszabadság elve felett éles elme éllel vitatkozó szélbaliak között s megállva a veszekedő kompánistáknál, egyre hangoztatta:

- Ügyeljenek a pártegységre!

Veszterrel úszott egy egész tábor, mely óhajtotta, hogy a »halljuk« győzedelmeskedjék az »eláll« felett, de a hangok kiszámíthatatlan árnyalataiban a szavakból értelmet kivenni erre még nem találtatott fel művészet.

A lármát nem annyira a hallás által, mint a látással lehetett érteni. Valaminthogy senki se hallotta azt, hogy Bánffy Dezső báró felfüggesztette volna a tanácskozást, ellenben látni lehetett, hogy egyszerre az elnöki szék gazdátlanul maradt.

E jelenetek közben a karzatoknak jutott a legkiválóbb élvezet. Izgatottan fordultak a gukkerek az összegomolyodott csoportozatok felé s valószínűnek látszott ez izgatottságból, hogy akadtak ott, akik azt várták, hogy a szólásszabadság immár nemcsak elméletileg fog magyaráztatni a Házban.

*

Az ülés bezárása után a figyelem az imént egymással szemben állott Wekerle és Szapáry felé fordult.

Szapáry gróf nyugodtan, a régi időkből való közönyös arccal jött kifelé, s olyan módon fogadta a gratulációkat, mint aki egész komolyan meg van róla győződve, hogy ezekre ő rászolgált.

Wekerlének első dolga az volt, hogy kiválassza tárcájából a legjobb szivart (mint pénzügyminiszternek ez biztosan könnyű dolog volt) s rágyújtson. Ezenközben kisebb körök alakultak körülötte, melyekből úgy vált ki, mint akinek egy jó gondolattal mindig többje van, mint amennyi hétköznapiokon szükséges.

A folyosón legérdekesebb pillanat az volt, mikor Wekerle Szapáry gróffal találkozott.

- Kénytelen voltam, kegyelmes uram szólt Wekerle... (értve ezzel az iménti mélyrevágó riposztot).

Szapáry udvariaskodott.

Időközben aztán elfogta a miniszterelnököt Ugron Gábor, akivel hosszabb diskurzusba merült, míg a szemlélőben azt a benyomást keltette, mintha a főgondot most is a szivarjára fordítaná...

PULSZKY, HORVÁTH STB.

Mint mikor levest főznek, a forrás bizonyos stádiumában fölösleges hab képződik rajta, amit minduntalan le kell szedegetni, a nagy szócsatáknak is van ilyen habja.

Azt szedegették le az ülés elején Szapáry és Szilágyi s azután főtt odább a leves a nagy parlamenti üstben.

Pulszky Ágoston volt az első szónok; Horváth Gyula pedig az utolsó. Közül jött (dicsértessék a Jézus Krisztus) Hortoványi József, de az ő beszédével nem foglalkozunk, semmiképp sem óhajtván szentelt *vízbe* nyúlni.

Pulszky Ágoston bizonyosan pénteken született és a hónap 13-ik napján, mert amellet, hogy egyike a parlament legokosabb, legtehetségesebb embereinek, soha sincs kellőleg méltányolva.

Határozott pechje van. Ha a legszebb ruhát veszi magára, művészi szabó remekét, azt mondják az emberek:

- Ez a Guszti milyen pongyolán öltözködik. Nem áll a testéhez semmi ruha.

Ha okos, tárgyilagos beszédet tart, így szólanak:

- Guszti ma végtelenül unalmas volt.

Pedig olyan beszédet mondott, hogyha azt egy délceg termetű ember vágja ki, például Terényi Lajos, egy óra alatt maga alá beszéli az államtitkári széket. (Ámbátor hiszen Terényi Lajos elég jól növekszik a maga beszédeivel is.)

Okul a példán és az emberek véleményén Pulszky Ágost s a következő beszédjéből számúzve ismereteinek gazdag tárházát, maró elmeéllé és szikrázó ötletgazdagsággal üt szét az ellenzék szónokai közt, hogy élvezet őt hallgatni, de az emberek elégedetlenül csóválják a fejüket.

- Ez a Guszti mindig olyan bakafántoskodó.

Egyszóval Pulszky Ágoston talán az egyetlen ember, aki kevesebbre becsültetik az értékénél ebben a parlamentben; éppen ebben a parlamentben, ahol bizonyos tradicionális nemzeti önámítás alapján mindenki följobb számít a valódiságánál. A pionok bátyaszámba mennek (lóugrás szerint), a vidéki gazdák »kiváló politikusok«-nak mondatnak, a némileg politikusok már »államférfiak«, az egészséges elme pedig a lángész elnevezést bitorolja és így tovább.

De ezen egy csöppet se kell csodálkozni. Minden országnak megvan a maga »zöld« kora. Mindez elmúlik apródonkint. Örülünk rajta, hogy csak a legokosabb lények, az emberek szenvednek ilyenfajta betegségekben; ha ez a többi állatokra is elragadna, vice-paripának kellene titulálni a szamarat és »nyáj-inspektornak« a juhászkutyát.

Jól van, jól, de hát a szegény Pulszky Ágoston miért vétetik az értékénél kisebbre?

Hát én istenem, mert olyan igénytelen, olyan kicsiny és olyan rosszul áll rajta a ruha. S azonfelül olyan végtelenül rossz modora van. A klubban egyre jár-ke, mint az eleven ezüst, keresi Gajárit, valamit súg a fülébe, rohan a termeken keresztül: »Nem láttátok Latkóczyt?« Latkóczynak is súg valamit a fülébe, ami éppen eszébe jut. Lázás akcióban látszik lenni. Üstöke izzad s kicsiny, kecskegidó-szerű szakálla jobbra-balra mozog, ha beszél. Mindenki figyelmes lesz: »Pulszky Guszti intrikál valamiben.«

(Pedig szegény Pulszky Guszti csak egy tarokk-parti összehozásában dolgozik e percben.)

Ideges emberke, csupa tevékenység, csupa akció. És senki nálánál jobban nem identifikálja magát a párttal. A párt keserve, bajai az ő szívét fekszik meg legjobban s örökön-örökké az ellenség legyőzésén jár az esze. Ezer mondanivalója van minden percben s ha egy minisztert talált, hogy valamit közöljön vele, azalatt már egy másik arra menő minisztert fog el a másik kezével, hogy annak is mondjon valamit. Ezért aztán alig lehet miatta hozzáférni a miniszterekhez, ami sokszor bosszantja a kollégáit:

- De kellemetlen ez a Guszti!

Pedig Pulszky voltaképpen egyik legkellemesebb ember a pártban; nincs benne senki iránt rosszakarat (noha úgy látszik, mintha egy egész boszorkány-konyha fazekait ő kavarná); Pulszky a legnyíltabb ember, akinek az van a nyelvén, ami a szívében s mégis az intrikus színében mutatja örökös sürgés-forgása és az a rossz szokás, hogy a legközönyösebb dolgokat titokzatosan suttozva s bizonyos fontoskodó inszceneriával közli barátaival, akiket a befolyásos (tehát a zöm előtt nem igen kedvelt) rétegekből választ.

S amellet van benne bizonyos hiúság, hogy minden dologban bennfentes legyen és valami szerepet viseljen. Tenni és tenni, örökre tenni valamit. Lázasan és szüntelenül, akár kell, akár nem kell, vagy ha azt már tenni nem lehet, legalább viselni a tevékenység látszatát. Ha ott lett volna a világ teremtésénél, szívesen vállalta volna a gyanút magára s még széltében lanszírozna is:

- A poloska az én tanácsom folytán lett teremtvé.

Ezek az okok, amiért ez a kiváló parlamenti erő, egy igazi államférfi tudásával és komprehenzív erejével, a közügyekhez való, természettől örökölt ragaszkodással, tiszta karakterrel, vas szorgalommal, mai napig sem bírt még arra a polcra emelkedni (dacára az emberanyag-hiánynak), amely őt megilletné. Mert az emberek felületesen ítélnék s ezen ítélet szerint Pulszky Ágoston nem kellemetes ember.

Pedig mennyire szeretne az lenni.

Hiszen mindent megpróbált. Mikor a nemzeti pártban volt, azt gondolta magában:

- Az ördög vigye ezt a pártot. Ennek a vele született ódiума ül rajtam. Emiatt nem szeretnek. De majd a mamelukok közt! Ott én kedves ember leszek.

Átment a mamelukokhoz, s mégsem lett kedves ember.

Egyebet is próbált. Összeveszett Szilágyival. Gondolta magában: »Ha Szilágyi haragudni fog rám, megszeretnek a többiek.«

Szilágyi haragja se használt. Végre elhatározta, hogy »mitmacholni«, vacsorázni, kártyázni fog a többiekkel. Ez hozza meg a népszerűségét.

De a kártyák gúnyosan kacagtak a szeme közé, pedig nem is igen ösmerte őket; folyton nyert és akármit csinált, nyert és nyert. Az emberek pedig azt mondták:

- Ejnye, de kellemetlen partner ez a Guszti.

*

E bevezetés után mit szóljunk a mai beszédéről? Azt a néhány szót, hogy a világ bármely parlamentjében is a kiválóbb beszédek között foglalna helyet.

A Ház hallgatta is némely helyeknél figyelemmel, de nem olyannal, mintha például Vajay István beszélt volna.

*

Az ülés utolsó részét Horváth Gyula beszélte ki.

A Horváth Gyula ragyogó politikai tehetségéről e sorok írója már azon időkben emlékezett meg igen sokszor, mikor még az fejlődőben volt; azóta már beösméri azt mindenki, az első embertől kezdve az utolsóig (de én sem a jámbor Bergert értem az utolsó alatt).

Horváth Gyula bizonyos tekintetben éppen ellentéte Pulszky Gusztinak. Szerencsés ember, aki még a nemzeti párton is népszerű tudott lenni.

Ma nehéz helyzete volt és könnyű is, ahogy vesszük.

Könnyű azért volt, mert az antiliberálisok (az ő pártja) nem mertek vele úgy bánni, mint Veszterrel (Veszter csak beszélni tud, Horváth Gyula azonfelül írni és lőni is), a kormánypárt pedig szinte a meghatottságig nyájas volt iránta. A szeretet sugárzott a mameluk arcokról, odaát pedig tiszteletteljes, mogorva csönd honolt a felhős arcokon.

Nehéz helyzete pedig azért volt, mert Szapáryval polemizált a pártállása miatt s minden nyilat olyan ügyesen kellett kilőnie, hogy Apponyit is ne találja.

Így pedig még Ira Pain se tudott lőni, se Horváth Gyula.

Apponyi csüggedt fejjel ült nem messze előtte, mint egy szomorúfűzfő, melynek a gallyai átnőnek a kerítésen.

A DIPLOMATA PÜSPÖK

(Korrajz a legközelebbi napokból)

- Jó napot, méltóságos uram!

- Szervusz, Tóni.

Ugyanis két úr találkozik a Haas-palota előtt, akik szemben jönnek egymással. A »méltóságos uram« a nyitrai püspök: Bende Imre, a »Tóni« pedig egy zömök, őszfejú, országos képviselő: Lévy Antal.

- Hova, hova Tóni? folytatja a püspök.

- Egy kis dolgom van a Váci utcában.

- Hát mi dolog az Tóni? Én úgy látom, hogy te most is a szabadelvű körből jössz.

- Éppen onnan jövök.

- Az már nem járja, Tóni! Ami nem illik, nem illik. Én úgy ösmerlek, hogy te jó katolikus vagy. Vigyázz magadra öreg! Egyenes úton járj. Te még mindig nem léptél ki, Tóni...

A püspök hangja szelíd és a fájdalom, a megbotránkozás érce sír benne.

- De már kiléptem, kérlek alássan.

- Ugyan!

- Éppen azért voltam a szabadelvű körben; átadtam a szolgának a Podmaniczkyhoz címzett levelet.

- Úgy? mondja a püspök örvendve. No, derék gyerek vagy. Tudtam én azt, mindig mondtam én azt, hogy te derék, becsületes ember vagy. Mikor lesz hozzád szerencsém Nyitrán? No, gyere már el egyszer, te lurkó! De meg ne csalj, eljőjj! Hanem most már nem tartóztatlak, ha sietős dolgod van. Tudom, hogy el vagy foglalva... Különben ha el akarsz egy darabon kísérni...

Nagyon szívesen. Merre mégysz, méltóságos uram?

- Hát fölnézek, fiacskám mondja őszintén a püspök, nagyhamar elfeledve az előbbi témát egy kicsit a *szabadelvű klubba*.

A NYOLCADIK NAP

A két-órás szónokok elfogytak, de még jobban a tüntetők a Múzeum-kertből, kiket a rendőrség nem bírt elpusztítani, csak a rossz időjárás.

A vita, a nagy beszédek lezajlásával, mintha kimerítette volna az érdeklődést, a képviselői padok jóval néptelenebbek, de a női karzatok erősen tartják magukat. Az ingerültség is alább szállt, s ma már csak Károlyi Gábor szórja az ő élclövegeit, ha ellenség beszél.

A folyosó is kedélyesebb, mint eleinte volt, a különböző elvű képviselők újra irritáció nélkül diskurálnak s már másról is, nemcsak mindig a polgári házasságról. Gróf Károlyi István Mikszáthtal kötekszik, hogy már ő is gigerlis, kivasalt nadrágot visel, mire Mikszáth mentegeti magát:

- Ez a megfordított szocializmus. Ahelyett, hogy én morognék, ha gróf Károlyi Istvánon jó nadrágot látok, ő morog, ha rajtam lát jó nadrágot.

A mamelukok elragadtatással dicsérik a Komjáthy Béla pompás humorú beszédét, mely a mai nap legkiválóbb eseménye volt. A jobboldal nagy élvezettel hallgatta, amint férfiasan szétütött erre is, arra is a pártfelei közt s finom humorral sok igazat mondott Ugronnak, Polónyinak. Különösen az utóbbi képviselő úr rajzát színezte ki mesterileg.

Justh Gyula kétségbeesetten tördelte kezeit a pad alatt, hogy a mesterségesen összeenyvezett fehér galamb (a szélsőbali béke) hogy készül kiröpülni az ablakon.

Komjáthy után gróf Pongrácz Károly szólalt fel, a kormánypárt egyik rokonszenves alakja a közelmúltban, ki azonban a reformjavaslatok miatt a pártból kilépett és most a Vadászkürt-társaságban van. Mert klubnak nem szeretik nevezni gyűlhelyüket. És helyesen, mert ez csak olyan gyülekezési hely, mint az indóház, ahonnan a javaslatok letárgyalása után a különböző irányban induló vonatokra fognak felszállni.

Pongrácz egy időben állítólag úgy nyilatkozott a szabadelvű klubban, hogy a javaslatokhoz való hozzájárulását ura királya akaratától teszi függővé. Ma tehát, amint beszédében kijelentette, hogy nem fogadja el a javaslatot, Károlyi Gábor közbekiáltotta:

- Hát cserben hagyod urad királyod, Károlykám?

Az öregúrból a katona beszélt, őszintén és originálisan fejtette ki nézeteit, a szó művészeinek mesterséges zománca, simasága nélkül. Ami a szívéen volt, az a nyelvén. Néha egy-egy kraftausdrucktól sem ijedt meg, amiért is a Ház figyelmesen hallgatta, s bár sok kellemetlent mondott a mamelukoknak, azok mégis barátságos mosollyal hallgatták a volt bajtárust míg az ellenzék többször zajosan helyeselt. Csak a zsidó képviselők voltak egy kicsit felpaprikázva, mert egyszer antiszemita ízű kifejezést használt, egészen ártatlan formában.

A zsidók talán túlságig is érzékenyek. Mindent és mindenkit lehet a Házban ütni, arisztokráciát, papokat, még a korona ellen is röpül néha egy-egy nyíl, anélkül, hogy kázus lenne belőle, de a zsidóra semmit sem szabad mondani, mert akkor mindjárt »elmaradt számár« az ember. Maradjunk csak egészen az egyenlőség mellett s ne féltsük a zsidókat örökké, elég erősek már ők ahhoz, hogy egy kis elsült szellemi kapszli nagy kárt ne tegyen bennök.

Pongrácz után Zsolna város képviselője, a vézna Smialovszky Valér mondott egy minden ízében liberális beszédet, mely élénk hatást keltett a Házban.

Végül még Hodossy Imre beszélt. S amennyire a nap eseménye volt, hogy Komjáthy Bélától egy sokkal hatalmasabb beszédet hallottunk, aminőt tőle várni lehetett, éppen úgy meglepte a Házat a Hodossy beszéde. Gyenge, túlságosan gyenge volt.

Mindenki a fejét csóválta és bosszankodott. Némelyek Hodossyra bosszankodtak, hogy miért mondott olyan rossz beszédet, mások ellenben önmagukra bosszankodtak, amiért Hodossyt annyi hosszú évek óta tartották nagyon okos embernek.

KÉPVISELŐI PIKNIK

A t. honatyák az idén rászorgáltak arra, hogy egy jó estét csináljanak maguknak, mert rég voltak annyi zaklatásnak kitéve nemcsak a kormány és egymás részéről, hanem választóik részéről is, mint amióta a polgári házassági törvényjavaslat a Ház asztalára került.

Még *Katánghy* Menyhértnek is (ki lakást még most sem talált) azt írta a felesége, hogy csak menjen el arra a piknikre, hogy egy kis szórakozást találjon, no meg hogy ellenőrizze leendő vejét *Fenyvessy* Francit, vajon nem hagyta-e otthon a jegygyűrűjét. (Mi nem árulkodunk!)

De nemcsak maguknak csináltak jó estét és jó éjszakát ma a képviselő urak, hanem annak az előkelő társaságnak s annak a válogatott szép hölgykoszorúnak is, mely ma a Vigadó termeit megtöltötte.

Tavaly még csak a Hungáriában rendezték a pikniket. Ott is fényes és elegáns volt, de azóta tudvalevőleg fölemelték maguknak a diurnumokat s ezért Csávossy, a mozgékony főrendező, nem sajnálta a nagyobb luxust, s a Hungária helyett a Vigadó termeit foglalta le.

Jól számított, mert a mai piknik oly nagyszabású bállá növekedett, amilyen bele se fért volna a Hungáriába. (Úgy látszik, a képviselő urak is nőttek azóta a hölgyek szemében, mióta fölemelték a fizetésüket!)

A hölgyközönség korán kezdett gyülekezni. *Meszlényi* Lulu, piros szegfűvel frakkja gomblyukában, fogadta őket a lépcsőházban, rigmusokat csinálva magában mindenkire a szünóra alatt elmondandó verses tószájához.

A nagyterem bejáratánál minden hölgy egy, finom marokenbe kötött »Mandátumot« kapott, melyről arany zsinóron csüggött le a pecsét.

A »Mandátum« a következő verssel kezdődött:

»A mandátum szerzéséről

Eltérő a nézet:

Hazafiság, ambíció,

Kötelességérzet;

Míg sokaknál feltűnni-vágy,

Sport s egy kis önérdek

Hiúság és több efféle

Betegség tömérdek.

No meg aztán a többi közt

Olyat is találni

Mandátumával ki óhajt

Jó partit csinálni,

Hát csinálja ha akarja,

Hisz az nem rossz fátum,

Hogyha még effélére is

Szolgál a mandátum.

S hol választott és választó

Egymásévá válnak

*Nem is lesz ott baj addig, míg
Egy programmon állnak,
S ki megbízó levélképpen
Nyer szívet s szerelmet,
Azt hiszem a legboldogabb
Képviselő lehet!
Hanem mikor mint most
Éppen láz gyötri a Házat,
Szép hölgyeim! én mondom ezt,
Nem árt a vigyázat.
A mandátum adásánál
Jó vigyázni nagyon,
Nehogy másnak a választott,
Reverzálást adjon!«*

A vers után, melynek elkövetésével *Bessenyeit* gyanúsítják, a Napirend következett, mely persze csárdással kezdődött. Napirend előtt senki sem emelt szót, de a napirendhez ugyancsak hozzá szólt a Balogh Károly hegedűje s kifogást senki sem emelt.

Szünóra alatt fényes vacsora következett s aztán újra tánc, mely valószínűleg csak a késő reggeli órákban ér véget. Annyi bizonyos, hogy a holnapi ülésre Rohonczy (aki nagy buzgalommal táncolt), Beöthy Aldzsi (aki pezsgős palackok durrogása mellett szoktatta magát a bombamerényletekhez) s még sok más honatya elkésve, vagy egyáltalán nem fog megjelenni.

A kitűnő mulatságon a számos képviselők kívül ott voltak: Hieronymi, Bethlen, Josipovich miniszterek, Reissig államtitkár, báró Roszner főispán, Szász Domokos püspök, Szalay Imre miniszteri tanácsos, Rakovszky István stb. Éjfélre várták Wekerle miniszterelnököt, Fejérváry honv. minisztert és Munkácsy Mihályt is nejevel.

EGYHÁZJOGI VITA

(Ki tudja, hányadik nap)

Már az elejére senki sem emlékszik. Régen volt. Krajsik megöszült, Darányi jócskán kopaszodott azóta, Latkóczynak, az előadónak pedig haja nőtt. Dániel Ernő szép beszédét már moha fűdi; egyszóval nagyon régen folyik már a vita. Az első napra felgyülekezett mezei hadak már szétmentek, vissza is jöttek és újra szétmentek, a karzatok is megváltoztak, azok a mágán asszonyok, akik még ott morzsolgatták olvasóikat az első ülésen, az eretnekek ellen imádkozván, még öregebbek azóta, vagy talán már el is haltak nagy részben. Egyetlen szépséges menyecske tartotta legtovább a pozícióját az idegenek páholyában, mindennap más-más toalettben jelenvén meg, a fiatal liberálisok és ultramontánok nagy gyönyörűségére, de a múlt hét végén ő is elmaradt.

Ami vagy azt jelenti, hogy már elfogytak az érdekes szónokok, vagy azt jelenti, hogy elfogytak a bemutatandó öltözetek?

Nem, az érdekes szónokok nem fogytak el még. Mégis úgy lesz az, hogy a gardrób nem elég nagy egy ilyen vitához. Hát nem érdekes szónok-e a tegnapi Matuska Péter, akinek csak a talpa van selyemből (Selyem talpú Petinek azért nevezik barátai, mert Matuska olyan simán, óvatosan lép, mint amilyen simán és óvatosan beszél Darányi.) Igenis csak a talpa van selyemből, de a logikája vasból van. Vagy nem érdekes szónok-e Bartók Lajos, a szőke költő,

a magyar közönség kedvence, kinek olyan rosszul áll az antiliberalizmus, mint egy rózsabokron a penész?

*

Az ülések már csendesebbek. A hatalmas javaslat, melyhez, mint egy kiváló államférfiú mondá ma a folyosón, a Szilágyi nagy esze, a Csáky rendületlen jellege és a Wekerle mesés szerencséje kellett, diadalmas hőmpölygéssel vonul egyre közelebb-közelebb az urna felé. Semmi izgatottság nincs többé. A »nemzeti bácsik« (ez a legújabb gúnynev) kezdik megadni magukat s szent fatalizmussal várják a jövőt.

A folyosót egyetlen gondolat dominálja ma: »Kossuth jobban van.«

A kormány derült arccal ül a székein. »Kossuth jobban van.« A nemzeti bácsik sötéten csüggesztik le fejüket: »Kossuth jobban van.«

Olyanok, mint az elvert tábor, mely már csak az égtől, a véletlenektől vár segítséget, fegyvereit elhányva, még egyben bízik s behorpadt pajzsára dőlve hörgi:

- Oh, hátha még a főrendiház...

Nem harcol már senki, csak sóhajt, imádkozik, csodatételért, véletlenért. »Szűz Mária könyörögj értünk, segíts rajtunk.« A szónokok még elmondják beszédeiket a tempó kedvéért. Bartók Lajos szellemes érvei, három meséje, melyek közül pompás kis ötlet a harmadik mese: a mamelukok szabadelvűsége, még megmosolyogtatják a Házat s Bartóknak kétségtelenül szereznek híveket, olvasókat, de a »szent ügynek« már vége, vége. Nem hat az Andreánszky legenda-ízű fenyegetése, hogy az egyház és az asszonyok nem fogják pártolni addig a javaslatokat, míg Pap Géza nem növi ki magát Wekerlévé. Ami igen szép bók a nemes bárótól, annyit jelentvén, hogy Wekerle sohasem fog kisebbedni eszerint tehát el nem érheti soha Pap Gézát, habár (köztudomás szerint) szemmel láthatólag nő.

A szónokok, mondom, még beszélnek. Beszélnek, mert fel vannak írva és mert valahol, vagy a kerületben a választók előtt vagy a fehér asztalnál, a Palkovicsánál azt mondták a kompániának, hogy beszélni fognak, vagy hogy a feleségük előtt produkálják magukat, aki nehezen jutott két karzati jegyhez és mert beszélni végre is életszükség, kivált, ha az újságoknak beszélhetnek, de szűrésre kész lándzsával, a győzelem hitével már csak egyetlen alak látható a nagy vonalon: b. Kaas Ivor. Szemeiben a szent tűz meggyulladván, ajkán prófétaaszózat csendül:

- Jaj a kereszténységnek! Jaj, jaj, jaj!

S ha néha összeakad a folyosón egy mentegetőző liberálissal, egy-egy puhánnyal (ámbár most ritkák a puhányok), aki elmondja, hogy így-úgy, mégis meg kell azt szavazni, ezért meg azért, ámbátor ha rajta állna stb., Kaas Ivor szemébe néz, megfogja kabátgallérját és szelíd hangon reá riad:

- Mondd el rögtön a keresztény hiszekegyet.

S ott nyomban reá is kényszerítené, csakhogy igen kevés képviselő tudja manapság már a »hiszekegyet«.

A mai ülésen Bartók és Helfy beszédjei vonzották leginkább a hallgatóságot, de csinosan beszélt Neuman Ármin is. A Bartók beszédje alatt vérbe vágó közbeszólások is estek.

Bartók azt állította beszédjében, hogy a papság mindig jóakarója volt Magyarországnak. Komjáthy közbeszólt:

- A papok nélkül el se lehetne tán Magyarország?

Vajay karmazsin színű lett s mérgesen válaszolt:

- De Berele Hay-ok nélkül ellehetne.

Komjáthy ártatlan megjegyzése s Vajay e durva felelete szolgáltatott okot aztán egy olyan feleselésre, melyet leírni is restellünk.

No, de ha ebből nem lehetett párbaj a tiszteletreméltó reverenda miatt, párbajszellők mégis fujdogáltak a folyosón s fürgé segédek súgtak-búgtak és tanácskoztak, szakadatlanul emelvén a színgazdag folyosói képnek mozgalmasságát.

BENDE PÜSPÖK ÉS LÉVAY

(A Pesti Hírlap bűnesete)

Egy találós mesét adok fel olvasóimnak.

Ha valaminek egyszer az egyik felét veszik el, máskor a másik felét, hogy maradhat meg mégis mindig a fele?

Hogy erre megfelelhessenek, egy titkot kell leleplezni, egy olyan titkot, amelyik nekünk (ti. a Pesti Hírlapnak) árt, amelyik Önöknek (ti. a Pesti Hírlap olvasóinak) némi bosszankodást okoz, de a bosszankodásnál sokkal nagyobb mulatságot.

Már pedig nem igazi újság az, amelyik az olvasóinak meg nem szerzi a mulatságot, még azon az áron is, hogy neki árt s nekik némi bosszúságot okoz. Mert kivált a *vonat alatt* a mulatságosság a cél, minden egyéb csak eszköz.

*

De kezdjük az elején, a »nemzeti bácsiknál«. A nemzeti pártiaknak, mint minden hegyi népnek, nagy fantáziájuk van. (De illő is, hogy legyen valamijök.) Ezen fantáziájuk igen sok nyomdafestéket eszik. (De hát a festékért nem is valami nagy kár.)

Lapunk egyik »nemzeti bácsi« barátjától hallottunk egy csinos históriát, egy püspökről és egy képviselőről. A dolog megtetszett és egyik jó tollú munkatársunk a Pesti Hírlap február 27-iki számában leírta a kis epizódot, olyan jól, hogy szinte oda lehelve látszott az egyébiránt általunk igen tisztelt püspök úr alakja a képviselőház hajdani, közszeretben álló Imre bácsija.

A közlemény így szólt újra ide nyomatjuk.

A DIPLOMATA PÜSPÖK

(Korrajz a legutóbbi napokból)

- Jó napot, méltóságos uram!

- Szervusz Tóni.

Ugyanis két úr találkozik a Haas-palota előtt, akik szembe jönnek egymással. A »méltóságos uram« a nyitrai püspök: Bende Imre, a »Tóni« pedig egy zömök, őszfejú, országos képviselő: Léway Antal.

- Hova, hova, Tóni? folytatja a püspök.

- Egy kis dolgom van a Váci utcában.

- Hát mi dolog az Tóni? Én úgy látom, hogy te most is a szabadelvű körből jössz.
 - Éppen onnan jövök.
 - Az már nem járja, Tóni! Ami nem illik, nem illik. Én úgy ösmerlek, hogy te jó katolikus vagy. Vigyázz magadra, öreg! Egyenes úton járj. Te még mindig nem léptél ki, Tóni...
- A püspök hangja szelíd és a fájdalom, a megbotránkozás érce sír benne.
- De már kiléptem, kérlek alássan.
 - Ugyan!
 - Éppen azért voltam a szabadelvű körben; átadtam a szolgának a Podmaniczkyhoz címzett levelet.
 - Úgy? mondja a püspök örvendezve. No, derék gyerek vagy. Tudtam én azt, mindég mondtam én azt, hogy te derék, becsületes ember vagy. Mikor lesz hozzád szerencsém Nyitrán? No, gyere már el egyszer, te lurkó! De meg ne csalj, eljőjj! Hanem most már nem tartóztatlak, ha sietős dolgod van. Tudom, hogy el vagy foglalva... Különben ha el akarsz egy darabon kísérni...
 - Nagyon szívesen. Merre mégy, méltóságos uram?
 - Hát fölnézek, fiacskám mondja őszintén a püspök, nagyhamar elfeledve az előbbi témát egy kicsit a *szabadelvű klubba*.

*

A közlemény megjelent, olvasták s igazi verőfény öntötte el az arcokat.

- Ez ő! mondták az ismerősök. Ez a mi Imre bácsink. Minden porcikája benne van.
- És örültek a reggeli kávéjuk mellett, vagy a tea-üstnél, hogy újra láthatják a kedves Imre bácsit tipegni-tapogni ezüstvégű botjával a klub felé.
- De a nagy sárkány, a »holnap«, elnyelte ezt a közleményt és másnap új levelek hullottak az idő fájáról és a tegnapi harasztot befedték.
- Az események jöttek-mentek. Köd előttük, köd utánuk.
- Egyszer csak, március 3-án, jött a Léway Antal képviselő levele, egy cáfolat, egy nyilatkozat, a neve aláírásával bizonyítja, hogy *ő bizony még ebben az évben nem is beszélt Bende püspökkel*.
- Nem is beszélt! motyogták a redakcióban szomorúan.

Olyan monoton hangon mondták odább-odább, mintha a lélekharang kongana. Mert mikor egy jó közleménynek valami hibája, baja kitudódik, az éppen olyan, mintha egy családban megbetegszik valamelyik kedves tag. S ez egy gyógyíthatatlan közlemény, gondolták. Ez a közlemény rákban szenved. Léway nem beszélt ebben az évben Bendével. Ez borzasztó. De hát hol a pokolban járt, hogy nem beszélt vele? Istenem, istenem, de kár ezért a közleményért!

Összebújtak, búsultak, tanácskoztak, végre utánam küldték Léway levelét, hogy én hoztam a »diplomata püspök« hírt, most már segítek rajtuk, ha tudok, vagy legalább mondjam meg, mi tevők legyenek.

Bementem és azt mondtam nekik:

- Hát közöljétek Léway levelét és tegyétek utána, hogy a közlemény ennélfogva *részben* tévedésen alapszik s az egész nyilatkozat legfeljebb oda módosítja a tényt, hogy *más képviselővel* történt.

Kár, hogy nem voltatok ott! Hogy derültek ki erre az arcok. Milyen villongás támadt a szemekben. Mily vidáman szaladtak a vastollak, ezek az apró szörnyek a papírlapokon, hogy frecegett a tinta és a kalamárisok majdnem táncolni kezdtek az örömtől az asztalokon.

Rögtön megfogalmazták a megjegyzést a Lévey levele után és vitték le diadallal a nyomdába. »A diplomata püspök« meg volt mentve. Még az ugráló gázlángok is azt kiabálták az azbeszt burok alatt:

- Úgy van, úgy. Más képviselővel történt.

*

Megint elmúlt két vagy három nap. Azok a csúnya harasztok megint hulltak. Jött a népgyűlés, Bende püspök nem vette észre a közleményt. Ilyenkor esőért imádkoznak a papok. Jött azután a Kossuth betegsége, mindig jött valami. Egyszer csak megjött márc. 6-án a tegnapielőtti számra a Bende Imre püspök levele, *hogy ő bizony még ebben az évben nem volt a szabadelvű klubban.*

No, lett erre a szerkesztőségben nagy levertség. Vége »A diplomata püspök«-nek, vége, vége. Most már agyon van ütve alaposan. Most már kénytelenek vagyunk pironkodva dementálni az egész dolgot.

Pedig könnyebb volt Tisza Lászlónak tóttá válni (a Munkácsy képén), mint egy dölyfös újságírói állításnak szerény beösmérése.

- Nosza mégis hadd menjen el a Samu Senex úrhoz! Ha már nem segíthet, legalább ő is igyék a megalázódás keserű kenyeréből.

Samu (a szerkesztőség komornyikja) dúlt arccal keresett meg éjjel.

- Mi történt az istenért?!

- Nagy baj van.

- No.

- A római pápa levelet írt...

- Enciklikát?

- Nem, nem. De mit is beszélek? Hol jár az eszem? Nem a római pápa, hanem a nyitrai püspök írt.

S ideadta a levelet. Elolvastam és elmosolyogtam rajta. Nem volt a klubban az idén? Hát jól van, nem tesz semmit. A szellemes kis újdonság tehát nem volt igaz, de jól ki volt gondolva.

Hát már most mit csinálunk vele? Hátha még alkalmas valamire.

Eh, csináljunk vele egy szatírárt arra az álszeméremre és makacsságra, mellyel a sajtó görcsösen ragaszkodik téves állításaihoz, sokszor tiszteletreméltóbb érdekek rovására is. Hátha meg fogja a publikum érteni, hogy ez a kis ötlet egy kis *csípés*.

Bementem a szerkesztőségbe és azt mondtam barátaimnak:

- Nos, elolvastam a levelet, de igazán ártatlan dolog. Írjátok utána, hogy a közlemény ennél fogva részben tévedésen látszik alapulni, minthogy a fenti nyilatkozat a tényállást csak annyiban tangálja, hogy *más püspökkel történt*.

Újra felvidultak a redakciói arcok s még reggel is mosolygósak voltak, de én, tisztelt olvasók (ez mentségemre szolgáljon), rögtön kijelentettem:

- Ne örüljete. Mert összegyűjtve fogom e bűnesetet a közönség elé terjeszteni.

A PÁTER BESZÉDE ALATT

Képzelték, uraim, egy lábas serpenyőt és a serpenyőn egy gömböt s ezen a gömbön még két kisebb gömböt és egy jókora nyílást.

A nagyobbik gömb egyre izzadott és vörösödött, a két kisebb gömb villogott, fénylett és szikrázott, a nyíláson pedig ömlött, tekergőzött kifelé egy hosszú beszéd.

Ti. páter Vajay beszélt akinek a fentebbi sorokban arcképét is közöltük, szemei szikráztak és dühös volt, mert Vajay mindig dühös.

A természet előrelátó. Mikor néhány év előtt az a nagy zimankós tél várt ránk, az északi földrészekből, már előre jelezték a tudósok hogy *zordon tél lesz*, mert a ragadozó állatok szörmeje a fegyver a tél ellen már júliusban kezdett nőni; máskor szeptemberben szokott.

Okunk van hinni, hogy ez így áll s hogy Vajay, ez a mérges kis pók is, valami gondviselészerű rendeltetéssel és hivatással jutott be a parlamentbe még zöld korában.

De mi lehet ezen magasabb kiküldetés? Hiszen éppen ez az a megfejthetetlen titokzatos a természetben! Kell, hogy legyen valami, de mi? Mert cél nélkül semmi sem történik a nagy mindenségben. Még talán annak is valami célja és hatása lehet az emberiségre, hogy Rónay János ma megberetváltatta magát.

Sokáig töprengtem már én Vajaynak ezen a hivatásszerűségén, de nem bírtam még kitalálni. Nem vagyok elég filozóf hozzá. Végre is arra a konklúzióra jutottam, hogy Vajay nyilván abból a célból van designálva a sorstól parlamenti tagnak, hogy őrajta vegye észre az ország, miszerint a papok, mint elfogult elemek, nem valók a törvényhozói hivatásra.

Ám, meglehet, ez a nézetem elhamarkodott, tehát még tovább is töprengtem volna, de nem lehetett, nem értem rá, mert Eötvös után ő kezdett beszélni.

Hogy Vajay mit beszélt, ki lesz nyomtatva a »Magyar Állam«-ban és ez Vajaynak elég; püspökök és érsekek innen elolvassák, de hogy a többi ember mit csinált ezalatt, annak a rövid leírására én vállalkozom.

*

Az egyházjogi vita alatt kétségkívül nagyot nőtt a nemzet szemében Szilágyi Dezső, egy remek beszédével Berzeviczy Albert is, de aki mégis legtöbbet emelkedett aránylag, az egy Remete Géza nevű képviselő. (Ne tessék többé elfelejteni ezt a nevet.)

Remete Géza azelőtt semmi se volt, egyszerű képviselő, névtelen honfi, aki elveszett a tömegben; csak roppant hasonlatossága Titán Lacihoz (a Borsszem Jankó egyik alakjához) kölcsönzött neki némi jelentőséget s azonfelül feltűnővé tette még összeráncolt homloka, olyant mutatva messziről, mintha egy bizonytalan fehérségű, pamutból kötött női harisnya volna a homlokára húzva.

De ezek mind csak apróságok; amivel a világot meglepte Remete, az volt, hogy *átment a nemzeti párthoz*.

Minden embernek hajszála állt fel bámulatában, hogy ilyesmi is történhetik a világon. Csodálatos az!

A történelem sok vakmerő és elszánt cselekedeteket mutat fel: Dugovits Titusz leugrott a toronyból a zászlóval, talán ma is megtenné, ha élne, de a nemzeti pártba nem merne bemenni. Széchy Dezső felvette a király ruháit és feláldozta magát, de az Apponyi ruháit nem venné fel, ha élne (és nem is passzolnának rá).

Szóval Remete halhatatlan lett azzal, hogy néhány hét előtt belépett a nemzeti pártba, éppen akkor, midőn a legtöbb nemzeti párti ember azon gondolkozott, hogy miképp kellene onnan kijutni.

És még itt sem végződött a Remete karrierje. Éppen akkor tevődött távollétbe Linder György, hazafias reformellenes fáradozásai folytán (hogy egy püspökkel többet akart csinálni, mint ahány most van) s Linder távollétével megüresedett a nemzeti párton a »közbeszólói« állás.

Remete rögtön belement az új kenyérbe. Beült az első padok egyikébe és közbeszólt. Mindjárt az első közbeszólása megjelent a »Pesti Napló«-ban. Nagy siker volt ez, mely arra sarkallta az önérzetes férfiút, hogy másnap többször szóljon közbe.

Ez is jól ment. Néhány közbeszólásában só is volt, egyben paprika is. A Ház megmosolyogta.

Így haladt fokról-fokra, míg végre kinőtte magát egy rendkívül mulatságos alaknak; olyan férfinak, aki minden beszédnek kiegészítő része.

Remete nélkül ma már nem érdemes beszédet se tartani, se hallgatni, míg ellenben Remetével a legunalmasabb beszéd is roppant szórakoztatja a képviselő urakat.

És ezen egész fejezetet pusztán azért kellett beszúrnom ide, hogy az olvasó megértse, hogy mit tesz az, ha kijelentem, hogy amint Vajay szólni kezdett Remete Géza közel húzódott hozzája és közbebeszélt.

*

De ez a protekció sem ért semmit. A mameluk-tábor már elunta a beszédeket is, Vajajt is. A mameluk-tábor kezdett kifelé szállingózni.

Legelőször kihúzódtak a kálvinisták; »Ej, iszen csak nem hallgatjuk Vajajt, kellemetleneket beszél.«

Azután a katolikusok tünedeztek el. »Az ember restelli a saját papjait« mondták s a Ház minden jobboldali ajtóján megvillant egy-egy menekülő alak.

Jellinek nagyot ásított eközben és ezt gondolá: »Ellenségnek ez nem elég komoly«, nyújtózkodott egyet és kisompolyodott a folyosóra, mit látván a zsidóság, követék vala Jellinek.

Már csak a lutheránusok voltak bent a »se ide, se oda« alapján. Míg végre a legnagyobb lutheránus, Fabiny kezdett valami tömjénszagot érezni, mintha a Vajay szent szájából gőzölögne ki s fölszedvén sátorfáját, rohant az olvasószobába. Fabiny után mentek a kisebb lutheránusok.

Egyszer csak szétnézett Vajay és nem látott szemben semmilyen ellenséget.

Ez kissé megzavarta, mert a beszéde nagy része a mamelukokhoz volt intézve, a tudvalevő »önök«-hez. Önök ilyenek, olyanok.

A beszéden persze már nem lehetett változtatni, ennél fogva nagy leleményesen beszúrogatta:

- Önök uraim, akik nincsenek jelen...

Valóban nem voltak jelen. Egész letarolva tátongott a jobb mező. Csak Horváth Béla (legközelebbi honti főispán) olvasgatott újságokat és Farbaky írt a választóinak levelet. A többi padok pusztán, kísértetiesen meredtek a szónokra.

Néha ijedten nézett hátra, hogy hátha mögötte sincsen senki?

Az önző Remete eközben látván, hogy nincs ellenfél, beszüntette a közbeszólásokat. Az ördög beszéljen közbe hiába!

A folyosón tanyázó jobboldalt pedig az bántotta, hogy két képviselő még mindig ott ül.

Nosza beküldtek Horváth Bélához, hogy keresi valaki.

Horváth Béla is kijött a folyosóra. Most már más nem volt, csak Farbaky. Egyedül ült ott, mint a Márvány-tenger partján Mikes Kelemen, hallgatván a tenger mormogását. Csakhogy Mikes Kelemen nem írt a választóinak levelet. Ellenben Farbaky levelet írt a választóinak és hallgatta a tenger mormogását.

Farbakyhoz beküldtek, jöjjön ki; a miniszter keresi.

Farbaky üzente, nem jöhet, mert egy választójának levelet ír. Míg azt be nem végzi, nem jöhet.

Akkor aztán beüzentek, hogy két selmeci ember várja idekint. Erre meggondolkozott Farbaky. A levél végre is csak egy selmeci emberhez lesz címezve, egy selmeci emberért pedig két selmeci ember nem várhat. Összehajtogatta az írásait és kijött.

Nem volt már tehát az egész hosszú, hosszú mameluk-karéjon egy lélek sem. Komoran, némán dültek egymásnak az üres padsorok, itt-ott egy elfelejtett újságlap, ceruza, vagy levélboríték jelezve, hogy itt emberek jártak valamikor.

Már csak a miniszteri székekben ült két unatkozó, töprengő alak: gróf Tisza Lajos és Josipovich Imre.

Nézték, nézték Vajayt (de nem igen hallgatták), azután nézték egymást, azután nézték a karzatot, végre megint nézték, nézték egymást, míg végre megszólalt Tisza gróf:

- Imre, nem félsz te egyedül?

Josipovich meggondolkozott, hogy ugyan mi jobb Horvátországra, ha azt mondja, hogy fél, vagy ha azt mondja, hogy nem fél; míg elhatározta magát a következőre:

- Nem félek.

- No, ha nem félsz, akkor én kimegyek és ezzel kiment gróf Tisza Lajos is.

*

Ezenközben észrevette az ellenzék, hiszen az ellenzék mindent észrevesz, hogy a túloldalon egy lélek sincs, ami végre is rosszul veszi ki magát, mint egy tátongó száj, amiben nincsenek fogak; nosza hamis fogakat kell oda tenni s a leleményes ellenzéki hazafiak átcsozogtak a kormánypárti oldalra és ildomosan, ügyesen elhelyezkedének, nagy kertészeti manőverrel, hogy kevés fa mégis parkot mutasson.

A karzatokra ezalatt jöttek-mentek hölgyek, férfiak; Munkácsy is ez idő tájt érkezett a nejevel. Egyes jámbor vidéki embereket, akik kegyelettel figyelik a nagy eseményeket alant, egyszerre csak elfogott a bámulat. A csodálkozás felszisszenései hallatszottak.

Hogyne! Vajay egyre beszélt, szidta, pocskolta a jobboldalt. Gesztikulált, kiabált, önök így, önök úgy...

- Úgy van, úgy! helyeselte a jobboldal.

Ez még csak jobban feltüzelte a szónokot, s leszedett minden érdemet és rárakott minden gyalázatot a jobboldalra, mire a jobboldal élénken kiáltotta:

- Igaza van! Igaza van!

A szegény járatlanabb karzatiak egymást döfködték a könyökükkel és a fejüket csóválták.

- Mi lehet ez? Mi történt? Megfoghatatlan.

Persze. Hogyan is juthatott volna eszökbe, hogy ez nem az igazi jobboldal, hanem csupa hamisított mameluk.

»Kapzsi világ ez - gondolhatták -, hogy már a mamelukokat is hamisítják.«

A HÁZASSÁGI JAVASLAT

(Ki tudja, hányadik nap)

A taktikázás furfangos útján halad a reformellenes ellenzék. Ott vagyunk emiatt még mindig a vita elején. A szónokok táblája olyan, mint a kifogyhatatlan olajos korsó. Ma lebeszélte egy csomó szónok, de még egy nagyobb csomó iratkozott fel. Atzél Béla báró az ő mulatságos bonhomijával dörzsölgette kezét.

- A kérdés még nincs kellőleg megvilágítva... úgy, úgy, kellőleg megvilágítva.

S gyermekded ártatlansággal mosolygott a megjegyzéséhez.

Az ellenzék denique nem akarja, hogy húsvétkor a feltámadott Krisztus már a megszavazott javaslatot találja itt tehát minden áron meg kell akadályozni a szavazást, ami sikerült is nekik. Ki tudja mire várnak? De várnak valamire. Apponyi szorgalmasan üldögél szokott helyén csendesen, figyelmesen és szomorúan, néha fölkapja fejét. Talán igazán hallja messziről a kalksburgi harangok bús kongását. Polónyi uram is ott gubbaszkodik mephistói gúnymosollyal, egy sunyi akció tervének kódéval a homloka körül. Mind a ketten látszólag az ártatlanra játszik magokat, de annyi már tény, hogy vagy még csakugyan nincs kellőleg megvilágítva a kérdés, vagy már megkezdődött az obstrukció. Beavatottak azt mondják, hogy ez csak kis obstrukció; a nagy obstrukció csak a részletes vitánál áll be, ha szükség lesz rá. Mert az is lehet, hogy nem lesz rá szükség. Az a bizonyos valami közbejön. S akkor mentve a kereszténység.

- Hát csak kuvikoljatok, gyerekek! Kuvikoljatok!

Ma (az egy Bartha Miklós beszédét kivéve, aki egyike a Ház legpompásabb szónokainak) kisebb terjedelmű beszédeket tartottak: Berger Ignác tisztelendő úr, akinek tartós kabátja és tartós mandátuma van. Már vagy tizenöt év óta ül az Apponyi háta mögött ugyanabban a fekete kabátban, ugyanabba a hallgatagságba merülve, anélkül, hogy a Ház ösmerné és meg tudná ítélni, hogy pap-e vagy vándor színész.

Ma végre beszélt, de beszédjének hatása nem lesz olyan tartós, mint akár a kabátja, akár a mandátuma volt.

Gyürky Ábrahám gróf ellenben csinosan, ügyesen támadta meg a javaslatot. A többi szónokok, Bujanovics s Kun Miklós is mind a javaslat ellen *világítottak*, mert a reformerek már körülbelül egy hete beszüntették a csatározást, hogy ne szaporítsák a szót.

*

Közbe egy kis incidens is történt. Serbán Miklós a »nemzeti levegőben« (ott ülven a nemzeti párt gránicán) hirtelen nagy magyarrá lett. (Sajnos a kormánypárton nem tudott azzá válni.) Tapsoltak, éljeneztek múltkori beszédének, amit nem tudott elnézni Miklós Gyula, a kormánypárt Lancelot lovagja s rápörkölte korábbi kétes magyarságú viselkedését. Ma Serbán személyes kérdésben szólalt fel, tagadva a vádakát. Az ülés későbbi folyamán zajos tetszés közt »hagya helyben« még egyszer Miklós Gyula, pártjának zajos tetszése közt.

A pajtásság révén némely úgynevezett magyarok (a nemzeti pártról) bosszús ellentmondásokkal mutatták rokonszenvüket Serbán iránt, hiába intette őket Visontai és Károlyi Gábor:

- Ej, ugyan ne védelmezzétek!

De végre is meg kell bocsátani Serbánnak; utolsó beszédében hű magyar érzésűnek mondta magát s ha betartja, a nemzetben, melynek képviselői ülnek itt, meg kell lennie az anyai érzés fenségének is, mely megbocsát a visszatérő fiúnak.

*

Ez volt az ülés higgadtabb része, azután következett a zűrzavar. A Kossuth honosítására vonatkozó kérvény tárgyalásának kitűzése. Indítvány tételén, hogy kedden ne legyenek ülések, egyszerre el kezdenek könykezni az indítványok ijesztő szaporasággal, hogy Bánffy elnök már éppenséggel nem bírta elméjében tartani. Thaly azt indítványozta, hogy vasárnap is tartsanak ülést. Károlyi Gábor erre vérszemet kapott és azt indítványozta, hogy legyenek az ülések permanensek.

A roppant zűmmögésben, zajban szinte jótékonyan hatott a fantáziákra ez az odadobott ötlet. Permanens ülések!

Milyen érdekes volna... Itt ülni örökkön-örökké, éjjel és nappal folytonosan és hallgatni a beszédeket egész a rogyásig, utolsó lehelletig; aki megéhezne, elmenne a büfébe és jóllakna, aki elálmosodnék, végigdőlné a padban és hortyogna, aki meghalna, kivinnék a teremőrkök és eltemetnék, a Ház pedig együtt ülve megvárna még az utódját is, mint ahogy egykor megvárták a Thurzó permanenciába tett lakodalmán a keresztelőt is. No, az bizony nagyon érdekes volna! S húsz-harminc hang kiáltá jobbról-balról:

- Helyes, legyen permanencia!

De az indítványok eleven tarkaságát egyszerre agyon nyomta *a nagy tromf*, a Justh Gyula indítványa, hogy Kossuth honosítását nem szabad tovább halasztani, ne haljon meg az öregúr hontalanul, tűzze ki a Ház a hétfői napirendre. Most a Polónyi lelkes dikciója hozta hullámmásba a kedélyeket s a kedves pajtások a szélsőbaloldalon, akiket a papok közelebb hoztak a mamelukokhoz, kezdték újra a régi veszélyes arcukat fölvenni. A lekötelező, nyájas mosoly, gyöngédség, mellyel Hegedüs Sándor nézi Madarász papát, Thaly nézi Körösi Sándort, Fabiny nézi Kiss Albertet, egyszerre zimankós fagynak engedett helyet.

A honosítási kérdésnél egy villámcsapásra elfelejtették, hogy össze vannak már tanulva az egyházpolitikában.

Mondják, hogy egyszer egy tudós (hiszen napjainkban már nem lehet anekdota nélkül se egy jó beszéd, se egy rossz tárcacikk) bedresszírozta a macskákat olyan csodálatosan, hogy azok leültek egy asztal körül és mindenik egész komolyan egy meggyújtott gyertyát tartott a két első, összeszorított lábában.

Mikor aztán produkálni akarta a tudós az ő macskáit, azon hitben, hogy okvetlenül sikerülni fog a művelet, ekkor a tudós ellenfele kivett a zsebéből egy skatulyát s kieresztett abból *egy egeret*. Uccu, a macskák mindjárt eleresztették a gyertyákat, megint a *régi macskák* lettek és mindnyájan az egér után futottak.

Nem akarom levonni a tanulságot az anekdotából, csak még a beállott zűrzavart felemlíteni. Felszólalás felszólalást ért oly elágazóan, annyira összegubáncolva a kérdéseket, hogy az elnöknek *egy teljes óra* kellett csak a kérdések elválasztására és föltevésére, miközben annyit beszélt, hogy Endrődi Sándor, a Napló szerkesztője, három nyomtatott ívre becsüli az elnöki

csendet és figyelmet kérő szavait, kimagyarázásait és különböző észrevételeit. Végre mégis vége volt. Határozatba ment, hogy kedden túl nem lesznek ülések és hogy hétfőn tovább folytatják a házassági javaslatot. A kormánypártnak 31 szavazattöbbsége volt a honosítási kérvény kitűzése ellen. Vele szavaztak néhányan a püroszok közül is.

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

A Kossuth-kérdés és a párt

Kedves feleségem, Klári!

Nem szándékoztam többé nyilvánosan írni neked, tudod, a püspök nagybácsink miatt, aki így szólt hozzám: »Vagy ne íj, vagy másképp íj, mert ha nem írsz másképp, akkor én írok másképp.«

Ami azt jelentette, hogy ha nem írok másképp a polgári házasságról, akkor ő írja meg másképp a végrendeletet.

Másképp pedig én nem írok, tehát inkább nem írok. Beszüntettem a levelezéseimet a »Pesti Hírlap«-ban, aminek megörült a kormány (mert néha nagyot karmoltam őexcellenciáikon), megörült a naplóbíráló-bizottság is, mert úgy vélték, hogy ebben az állásban mégis derogál hírlapba firkálgatni. Hiába mondtam nekik, hogy Disraeli is írt a lapokba, mire azt felelték, hogy Disraeli először nem volt naplóbíráló-bizottsági tag, másodszor Disraeli csak zsidó volt. Megörült az ellenzék (mert az ellenzék dolgai is szellőzve voltak s a szellőt azok se bírják ki), megörült a városi magisztrátus, mert ha én mindennap azt írom neked, hogy nincs lakás, elijednek Budapestről az idegenek és sohasem lesz világvárossá s végül lebeszéltek a levelezésről összes képviselőtársaim, akik folyton kapták feleségeiktől a szemrehányó leveleket: »Látod, milyen derék férj a Katángy, hogy ír az a feleségének minden mozzanatról, te pedig, rest kutya, egyetlen sorra se méltatsz.«

Így írtak a képviselőnek a férjeiknek. Csoda-e, ha aztán a férjek nekem estek:

- Ne csinálj veszedelmes példákat, gonosz precedenseket! Hadd a világot, Menyus, a maga útján.

Hát hagyom is. Miért ne hagynám?

*

Mondom, nem írtam volna többé, édes Klárim, nyilvánosan, ha nem kapom tegnapi haragos leveledet s ha nincs benne ez a passzus:

»Szégyeld magad, Menyhért, hogy ki nem ég a szemed, hogy volt hozzá lelked Kossuth ellen szavazni a pénteki országgyűlésen. Ha már a saját ostoba fejeddel nem tudtad, mit csinálj, olvastad volna a Pesti Hírlapot, meg volt abban szépen írva, hogy mi illeti Kossuthot a maga nemzetétől. Tudod-e Menyus, hogy egy halottat loptatok meg stb.«

Ejnye, mordízik adta, te asszony! Hát velem mersz te így diskurálni? Nekem akarsz te leckét adni a komoly, becsületes politikából, meg a pártomnak? Hát elment a te eszed? Komolyan mondom, gyanakszom, hogy valami szélsőbali udvarlód van, aki elficamította az eszedet a saját formájára.

Nekem mersz te szemrehányásokat tenni, aki Kossuthot jobban szeretem, mint akármelyik alakját a históriának és aki nyilván vallom, hogy amelyik nemzet nem becsüli meg a nagy embereit, annak nem is születnek többé nagy emberei. Azt szokták mondani a sovány földre:

»nem szereti a búzát«. De ez azt is jelenti, sőt inkább jelenti azt, hogy a búza se szereti az ilyen földet.

És hidd meg nekem, Klári, hogy mikor a történelmet olvasom, nem nehéz az én szívem se a sajátja, se a mohácsi csata leírásánál (elgondolom magamban, hogy azok az elesett vitézek már azóta úgyis meghaltak volna): a Kont és társai vesztét sem siratom, legfeljebb az jut eszembe, hogy akkor egyszerűbb volt a párttaktika, mert az akkori békétlen elemek nem mentek át alkalmatlankodni a »Vadászkürt«-be, hanem szépen átadattak a budai hóhérnak, s újra egyöntetűség lett a pártban. A sok vesztett csata, a sok levert forradalom mind nem fáj már s nem kergetnek arcomba szégyent, szívembe keserűséget, mert semmi az, csak annyit bizonyítanak, hogy a *nemzet gyengébb volt, mint az ellenség*.

De mikor a Rákóczi Ferenc proskribálását olvasom, szeretnék harapni, rúgni, ölni, mert ez azt bizonyítja, hogy a *nemzet komisz volt*.

Pedig az a »semmi«, ami már nem fáj, holtakból rakott hegyek, vértől dagadó folyamok és az a másik, ami fáj, csak egy jegyzőkönyv, egy kis papír, szennyes papír.

Hát ne hidd azt, Klári, hogy én mameluk létemre kicsibe vettem volna, miképpen temessük el Kossuth Lajost.

*

Ejh, mit tudtok ti, hosszúhajú asszonyok a politikához!

Emlékszel-e, mikor még fiatal házaskorunkban együtt éltünk a szegény, boldogult édesanyámmal, akire te azt mondtad, hogy »gonosz anyós« s aki téged »rossz feleségnek« mondott. Mennyi viszály, mennyi gyűlölet volt köztetek, míg végre is szegény mama elhurcolkodott a háztól a negyedik faluba, de akkor se lehettetek békében, mert folytonosan gorombaságokat üzengetted neked elcsapott szakácsnéktől, utasoktól, vándorló drótos tótoktól.

Te azt kívántad, hogy szakítsak veled, ő pedig arra dolgozott, hogy elhidegítsen téled.

Én ellenálltam, én így szóltam:

- Ugyan ne okoskodj, Klári, hogy szakíthatnék én az anyámmal?

A szegény mamának pedig váltig azt hajtottam:

- Hogyne ragaszkodnám a törvényes hitvesemhez?

Én egyformán szerettelek benneteket, de hiába magyarázgattam, ti sohasem akartátok elérteni, hányszor vetted fel a kérdést: »Vagy én, vagy az anyád, válassz köztünk!«

Hát arra emlékszel-e, amikor aztán meghalt a szegény mama és te közömbösen fogadtad a halálát, ami engem nagyon bántott.

- Nem szép téled - mondtam -, hogy nem sírsz. Sírj azonnal!

Te pedig csípődre raktad a kezeidet és kifakadtál:

- No, már azt szeretném én látni, hogy valaki nekem a sírást megrendelje.

- De kérlek, hisz édesanyám volt.

- Sirasd te, nekem ellenségem volt.

Hiszen nem volt igazad, egypár könnyet csak mégis ejthettél volna érte, már csak a híréért is, hogy a háznép lássa, hogy a világ ne szóljon, hogy az én nagy szomorúságomat enyhítsed, de

hogya mégsem tetted, ha mégsem akartad, hát én bizony nem kényszeríthetlek, mert igazán sokat túrtél a szegény öregemtől, amíg élt.

*

De nem másért említem az istenben boldogultat (Jó, hogy eszembe jut, csináltasd meg kérlek, a fāragóval, a kitördelt sorompót a kriptā körül) csak arra való nézve, mifēle méltányossággal szavazhattam volna én meg, hogy a király is tartozik hozzájárulni a szentesítéssel a közrészvéthez? (Pedig mind a két ellenzéki javaslat az ő aláírását igényli.)

Te kívánod ezt tőlem, aki neked se bírtam megparancsolni *akkor* a sírást. Holott én urad vagyok s oltár előtt fogadtál hűséget, engedelmességet.

Hát még a király!... A király mégiscsak más. Ej, ej, Klári, mit gondolsz te a király felől? De persze, te még eleven királyt nem is láttál.

Ha okos volnál, belátnád, hogy mindent megadtunk Kossuthnak, ami magunknak volt, csak azt nem szavaztuk meg neki, *amink nem volt*.

Azt mondta Busbach, ez a derék, okos ember és volt honvéd, a konferencián: »Győzzük le magunkat.«

Okosan mondta, tudtam, hogy igaza van, de én mégis így szóltam Kristófnak, aki ez este egy vendéglőben várt.

- Szép dolog, nemes dolog az önlegyőzés, de én mégis megvárom előbb, hogy őfelsége győzze le magát.

Mikor aztán őfelsége nem tette, újólāg feleltem Kristófnak, aki kérdezte, hogy mi lesz:

- Hát az lesz, hogy legyőzzük magunkat és nem lesz törvény Kossuthról.

- De hát mi lenne, ha nem győznének le magatokat?

- Hát akkor is csak az lenne, hogy nem volna törvény Kossuthról.

Erre aztán a kurucvérű Kristóf is belenyugodott, hogy isten neki, győzzük le hát magunkat.

Hiszen ott van a péterfalvai malmunk, amit három patak hajt, ha csak az egyikben nincsen is víz, mindjárt nem mozdul a malomkerék, de hát mikor csak az egyikben van víz, az okos ember fejkavarva fordul vissza a zsákjaival. (Pedig igazán csak az egyikben van, mert a főrendiház patakját egy bárány is ki tudná inni.)

Nincs, nincs igazad, Klára, semmiben nincs igazad. Te úgy fogsz fel bennünket, mintha megtagadtuk volna Kossuthtól a kegyeletet. De ez nem igaz. Ha ott vagy a Házban, bizony repesett volna szíved a Wekerle beszédje hallatára. Milyen meleg volt, mint a verőfény, milyen szép és megható. A büszkeség és a méltóság fényes zománca csillámlott minden szaván, amikor mondta, hogy a kegyelet külső nyilvánulásaiban lehet közöttünk különbség a Kossuth ravatalánál, de a benső érzésekben nem.

Szegény apám, aki két évig ült vasban azért, mert a Kossuth arcképét találták nála, ha most feltámadna; tudom, álmélkodnék, hogy a korona első minisztere ilyesmit mondhat a magyar parlamentben, tudom, nem azt mondaná, amit te nekem, hogy hitvány vagyok, hanem azt kérdené: »Mifēle mese ez, Menyus?«

Hiába rázod a fejedet, nagy dolog ez. A parlament állva, fekete ruhában hallgatja meg a haza legédesebb fiának, de a király törhetlen ellenségének bejelentett halálát; koszorút küld, követséget meneszt, fājdalmát, bánatát szomorú szavakban üzeni; de nektek mégsem elég, mert a király hozzájárulása hiányzik.

Hát azt mi hol vegyük?

Hát kellett-e ez Kossuthnak, számíthatott-e ő arra? Nem anélkül akart-e ő naggyá lenni az életben?

Nem, Klári, te ravasz vagy, te farizeus vagy. Te Kossuthistának játszod magad a férjed előtt, pedig te voltaképpen hiperlojális vagy. Te nem azt óhajtod a szívedben, hogy Kossuth Lajos nagyobbodjék, te azért szeretted volna ezeket a törvényeket, hogy Ferenc József nagyobbodjék. Asszony, te ártani akartál Kossuthnak. Te kisebbre akartad szoríttatni a nép szívében a király által.

*

Hallgass, Klári, hallgass! Hogy ez így van, hogy a király koszorúja hiányozni fog erről a nagy ravatalról, melynél az egész ország áll, annak talán mégis inkább Kossuth az oka, mint a mi pártunk.

Hiszen emlékezhetsz, a király szíve se fösvény. Hallottad a legendák sorozatát. Mikor a király, száz Caesar ivadéka vizitbe ment egy magyar kisnemeshez, tekintetes Deák Ferenc úrhoz az »Angol királyné«-ba, mikor a királyné ebédre hívja az öreget sajátkezü levélben, bizalmasan, ahogy fejedelmek szoktak fejedelmet; és azután, azután, mikor ott térdepel ugyanez a királyné a ravatalánál... Rege van erről, írás, kép beszél erről. Nézd meg azt a képet, Klára, ott van a pipázó szobámban felakasztva, és akkor mondd meg, hogy nem érdemli-e meg ez a király, nem tartozunk-e kímélni az ő érzelmeit is, mikor a magunkét nyilvánítjuk Kossuth iránt?

Még azt is írod, hogy miért nem vettem mintául legalább Jellineket, aki tartózkodott a szavazástól?

Hát azért, mert én jónak tartom a kiegyezést s végre is egy képviselőtől, a naplóbiráló bizottság két országgyűlésen át tagjától elvárhatja az ország, ha valaki, ő vegye komolyan a circumstantiákat.

Mi hasznunk abból, ha egy-egy párttag például a szemcsés köthártyalob tárgyalásánál vallja magát a kiegyezési alap fenntartó oszlopának, de mikor a kiegyezési épületet veszély fenyegeti, akkor szépen elfut, ahelyett, hogy a vállával támasztaná.

Szinte látlak, milyen gúnyosan nevetsz most, de nem tehetek róla, én már olyan vagyok, én szívesebben bocsátok meg annak, aki ellenünk szavazott, mert az csak alulról kímélte magát, mint annak, aki a szavazástól tartózkodott, mert az felülről is, alulról is kímélte magát.

Ne példálózz hát nekem Jellinekkal. Ámbátor Jellineket se merem megítélni, mert Jellinek átolvasta a világ összes könyveit, hát meglehet, hogy az van bennök »Timere bonum est«, sokkal jobban szeretném megcsipkedni pártunkban a megfordított Jellinekeket, akik felülről őrzik elkopástul a személyüket. A megfordított Jellinekek éppen a párt korifeusai közt vannak, excellenciás urak és leendő excellenciás urak, akik rendre kivonják magukat a funkciók alól a temetési szertartáson.

Végre még egyet, asszony. Jól jegyezd meg, amit mondok. A pártra ne fenekedj, mert a párt megszavazott volna mindent, amit a kormány előterjeszt. A kormányra meg éppen nem haragudhatsz, mert a kormány még jobb, mint a párt, az szívesen terjesztett volna elő többet is.

De lehetetlen volt, Klári, becsületesemre mondom, lehetetlen volt. Elégedjetek meg azzal, ami történt.

Hiszen így is annyi történt, hogy nem volt még ilyen temetés ebben az országban, mióta magyarok lakják.

Mire leveletem megkapod, már akkorra útban van hazafelé Kossuth Lajos; jön, jön dübörögve, lengő zászlókkal, képviselőktől, küldöttségektől kísérve, virágtalan országokon át (mert a virágok mind vele jönnek), a fekete város felé, ahol egy egész nemzet teszi testét fönséges pompával a sírba, hogy megnövelje vele ennek a földnek az értékét.

De már szinte elérzékenyedtem. Isten veled.

Katánghy Menyhért

Ui. Egyébiránt jól jártunk, Klári, hogy még mindig nem találtam lakást, mert most, ahogy engem itt szeretnek, már minden ablakunk be volna törve.

K. M.

A BÁNFFY FALAI

Nyílt levél saját magamhoz

Tisztelt képviselő úr!

Tudom, hogy elvesztem azt a kis népszerűségemet is, amim van, ezzel a felszólalásommal s azt is tudom, hogy ön törvényhozó létére fitymáló dölyffel löki félre e soraimat, de én mégis nekimegyek a falnak, ti. annak a falnak, amit Bánffy báró, a képviselőház elnöke, emeltetett, elfalazva a hírlapírói karzatnak a képviselőházi folyosóra nyíló ajtaját s egy földalatti úton nyitva utat a karzatra az újságíróknak, hogy őket a folyosótól elzárja, ahol hosszú évtizedek óta megvoltak együtt a képviselő urakkal és emiatt nem lettek se önök kisebb urak, sem pedig mi boldogabbak.

Nagy megalázás van ebben ránk nézve, tisztelt képviselő úr. És nagy méltatlanság azonfelül. Mert ez nem akarhat egyebet jelenteni, minthogy mi önöknek, kik a nép akaratából veszik eredetüket, társadalmilag derogálunk.

Önök azt mondják, hogy apró reporterek tolakodnak oda, akik igen kellemetlenek, sokszor illetlenül is viselik magukat, nem elég szerények és nem respektálják a társadalmi különbséget, ami a képviselő és újságíró közt van. Hiszen igaz, igaz, hogy a reporterek szegény fiúk, sokszor csak szegény zsidó fiúk, fakó, viseltes ruhában, de ez a dolog természetében van. Ötven-hatvan forintért végre is nem vállalkozhatnak megyés püspökök és excellenciás urak reportra. De azért ezek a szegény fiúk is tisztességes szellemi munkát végeznek, amely szoros összefüggésben van az önök előkelő munkájával. Önök a nyilvánosságnak beszélnek, cselekszenek s ők azt a nyilvánosságnak elreferálják.

Szó sincs róla, van ezek közt olyan, aki szégyenére válik az újságírói karnak (s örök kár, hogy ezeket maga az újságírói kar megtűri), akik szemtelenül viselik magukat a folyosón, a Házban és mindenütt, akikkel önöknek az érintkezés épp olyan kellemetlen, mint nekünk, de ezeket kellett volna kizárni a folyosóról és nem egy kalap alá vonni a tisztességes hírlapírókkal és lehajítani őket a pincébe.

Tudom, hogy divatos áramlat az újságírókat szidni és gyűlölni és nem is csodálkozom. Először szegények vagyunk, mert becsületesek vagyunk, másodszor lenézettek vagyunk, mert szegények vagyunk és mert lenézettek vagyunk a legolcsóbb virtusokhoz tartozik, ütni rajtunk. Hiszen annak mindenki tapsol.

Értelmetlen előttem ez az animozitás s attól félek, hogy ez csak egy jelenség, hogy nem egészen mi vagyunk az igazi szálka, hanem a sajtószabadság, hogy nem mi vagyunk a rosszabbak elődeinknél, akiknek az önök elődei megadták a sajtószabadságot, hanem hogy

önök lettek azóta kissé reakcionáriusok. Hiszen ami magát a »mesterséget« illeti, inkább hálával lehetnének eltelve, mintsem gyűlölettel kivált önök. Mikor ezt az országot másodszor kellett meghódítani, megalkotni a legközelebbi emberöltőben, ebben a munkában az újságíróké a főérdem. Ahogy az utolsó kardot is leoldotta Világosnál az utolsó nemzeti katona, azontúl nem volt itt más fegyver, csak a kis *acéltollak*, melyek addig-addig szántották azokat a fekete barázdákat, míg kiszántottak önnek, valamint négyszáz és néhány társának mandátumot, a nyolc miniszternek nyolc piros széket, a Ház elnökének azt a magas széket és sok ezer embernek sok mindenféle széket.

Ez így van, tisztelt képviselő úr, tessék elhinni. De kezdhethnők a dolgot előbből is, ha dicsekedni akarnánk. Az a *holt ember* is, aki most jött haza, egy újságíró tollal hasította magának azt a fényes utat, melynek nincsen vége a halálnál, csak folytatása következik.

De én nem dicsekedni akarok, ellenkezőleg, panaszkodni. Mérges vagyok, dühös vagyok a képviselőkre s okvetlenül kellett találnom egyet, aki előtt kifűjjam magamat.

Azt hiszem, ön legkevésbé gyűlöl engemet, ön leginkább ért meg, tehát önhöz szólok.

Önök, tisztelt képviselő urak, elfelejtik a mi érdemeinket, önök nem a derék, hazafias és nemes elemeket látják köztünk, hanem csak a rosszakat. Ez egy igazságtalan szemüveg, tisztelt képviselő urak; és ilyen szemüveget, ha szokásba hozzák a használatát, egyszer oly valaki is föltehet az orrára, aki önöket nézegeti majd. Akkor az igen kellemetlen lehet.

A gyűlölet végre is emberi dolog. Én értem, hogy mindet nem szeretnek. Ott van például a hasznos eszközök közül a szegény *fésű*. Azzal fésülik a fejüket simára, de azért mégis utálják. Pedig ha jól meggondolnák, hogy mi az az utálatos rajta, rájönnének, hogy a beleakadt *saját hajszálaik*. Hát bizony a fésű utálatos. És a sajtó is lehet utálat tárgya. Végre is, hogy ki mit szeressen és mit utáljon, azt forszírozni nem lehet, de az igazságtalansággal szembeszállani lehet is, kell is.

Ne méltóztassék tehát úgy venni, hogy a kartell, mely szerint tudósítást sem hozunk addig a Ház üléseiről, míg elégtételt nem nyertünk, oly erőpróba, vagy kötekedés lenne a magas képviselőházzal, hogy ki a nagyobb hatalom, ki fog a végén engedni tudjuk mi jól, hogy önök a nagyobb hatalom és azt is beismerjük, hogy minden testület úgy rendezheti be magát a saját házában, ahogy neki tetszik, de arra mindenkinek van jogcíme, hogy egy sértést érezni tudjon.

Nem az önök folyosója fáj nekünk; hanem a bántó forma, amellyel a Bánffy-falak emeltettek.

Önök kétségtelenül nagyon erősek, de az isten is erős egy kicsit és mégis túrte néhány igaz ember miatt Szodomában azt a sok kellemetlen gonosz embert, de önök megfordítva, néhány kellemetlen ember miatt süllyesztenek alá a *pince útra* igen sok tisztességes, igaz embert.

Nem, ez nem lehet. Legyen szíves a képviselő úr és a maga körében kapacitálja képviselő társait, hogy e Bánffy-falak, melyek olyan szégyenletesek ránk nézve, mint egykor a »Székely támad« és a »Székely bánja« volt a székelyekre, leomoljanak. Sajnálattal hallom, hogy Bánffy elnök úgy nyilatkozott volna: »Inkább a fejemet vágatom le«. De én mégsem esem kétségbe. Az emberi elmék csodálatosak és ön is elég ötletes ember, hátha sikerül mégis kitalálni egy olyan *modus vivendi*-t, hogy a falak nem maradnak meg s Bánffy Dezső se jut a régi jó Bánffy Dénes sorsára. Kár volna azért a fejért, melyre mások is pályáznak.

Nézzen meg, tisztelt képviselő úr és nézze meg magát is a tükörben és mondja meg, mivel különb ember ön nálamnál? Mi már csináltunk egyet-mást a magyar kultúra érdekében, de hát ön csinált-e már valamit? Mert a dikciók nem cselekedetek. Egy közönséges *bolha teste* sokszor többet nyom és több tért foglal el a világ egyetemben, mint ötezer beszéd. Ámbátor hisz ön még beszédek se tartott. Még azt se. De azért mégis lenéz engem.

És vethet-e valamit a szememre? Követtem-e én el csak egyszer is indiszkréciót? Amit ön látott, vagy hallott, én mindig tudtam arról, de soha le nem írtam, csak amit én is hallhattam.

Az már megtörtént velem, hogy amit bizalmasan közöltek velem és azt kívánták, hogy megírjam, nem írtam meg; de hogy azt, amit bizalmasan közöltek, és azt kívánták, hogy meg ne írjam, megírtam volna, az sohase történt és sohasem fog megtörténni.

Én pedig nem vagyok valami kivételes lény; vannak kétségtelenül rosszabbak nálamnál az újságírói körben, bizonyára vannak jobbak is, akik velem együtt érzik, nem a folyosóról való száműzetés keserűségét (mert nem valami Eldorádó az), hanem a formát és a formában kifejezett sértő célzást mindnyájunk ellen.

Egyébiránt nem szaporítom a szót, hisz ön igen jól tudja, tisztelt képviselő úr, hogy mi van a szívemen, habár egy része a tollban maradt volna is.

Mikszáth Kálmán
hírlapíró

NYITÁNYOK

Már régóta emlegették, jósolták, mióta Kossuth idősebb, betegbb lett:

- Ha Kossuth egyszer meghal, bizony magával fog vinni valakit!

Ezen »valakinek« a kormány látszott lenni azelőtt. A kormány azonban annyira jól viselte magát s olyan biztosan állt meg a határmezsgyén, »eddig lefelé, addig felfelé és egy lépéssel se tovább«, hogy elmozdíthatatlanná vált és az egész prófécia Bánffy Dezsőre zsugorodott össze.

Mert Bánffy Dezső, bár jó ember, de már az első gombot rosszul gombolta be a kabátján. Eleinte némi hidegséget tanúsított a Kossuth-gyászban, később azután egészen korrektül járt el, de a maga iránt ébresztett irritációt nem volt képes megszüntetni.

Bánffy ezzel nagy szolgálatot tett a kormánynak. Mert az bizonyos volt, hogy az ellenzék haragudni fog valakire. Csak az volt a kérdés, hogy kire. Bánffy maradt a Schwarze Péter. Sic fata tulerunt. Minden keresztény léleknek illő belenyugodni.

Bele is nyugodott volna mindenki (a kormány különös örömmel), még maga Bánffy Dezső is belenyugodott volna, ha a temetéssel össze nem esik egy másik dolga is: az újságírókkal való konfliktus, a befalazott folyosó-ajtók tárgyában. Két betegség azonban Bánffy Dezsőnek is nagyon sok.

Mind a kettő ellen próbált valamely medicinát, az egyik ellen elment a rekviemre, látogatást tett a Kossuth-fiúknál (Nagyon közelfekvő csillapító-szer!), a másikban pedig föltétlenül alávetette magát egy kis masszázs-kúrának.

És mégis az egész mai ülést ez a két dolog töltötte ki, nagy néző és szereplő közönség jelenlétében.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor miniszterelnök, Hieronymi Károly, Szilágyi Dezső, Csáky Albin, Tisza Lajos gróf stb.

Az elnöki előterjesztésnek az újságíró kérdést érintő részénél Ugron Gábor állt fel és a Ház méltóságának sérelmét látta abban, hogy az elnök engedett az újságírók »nekiszegezett pisztolyainak«. Úgy Madarász, mint Horánszky az elnöki jelentés napirendre tűzését kívánták, többé-kevésbé hibásan fogván fel a dolgot. Csak Horváth Gyula szólott tájékozottsággal és szelídítő irányban s végül a miniszterelnök fogta partját az elnök rendelkezésének. De amint

Ugron a Ház méltóságát látta megsértve az előbbi intézkedés visszavonásában, a miniszterelnök a sajtószabadság megsértését látta volna annak fenntartásában. Mind a ketten ágyukkal lövöldöztek, egyik balra, másik jobbra, de az igazság valahol közepütt volt egy bokorban meglapulva.

A miniszterelnök felszólalása után bezárult a vita s megszavaztatván a Ház hatvanhét szavazattal vette tudomásul a jelentést. E hatvanhét voksban benne volt az ellenzékről a Veszter és Horváth Gyula szavazata is. Kitűnt tehát, hogy mégis sokan vannak, akik bennünket (újságírókat) szeretnek. Büszkék is voltak az újságírói ketrecek a 61 lelkes pártolóra. Mert ma a pártolók még az előfizetőknél is többet értek.

A Bánffy-falak ügye így dőlve el, Bánffyt új tortúra alá fogták, következett ugyanis a Kossuth temetésére vonatkozó jelentés.

Előbb Ugron Gábor, most Hoitsy Pál vágott hozzá a bárdjával, keményen, majdnem kegyetlen szavakkal bírálva nem annyira a Bánffy tetteit, mint inkább a *neki tulajdonított* intenciókat (mert az ellenzéki urak a lélekben is tudnak olvasni).

Bánffy szokottnál is nyugodtabb volt ma, semmi harag, semmi indulat nem látszott kissé halovány vonásain! Hoitsy szavaira néhány szóval akart reflektálni, midőn egyszerre kitört a kiáltás:

- Menjen le az elnöki székről!

- Önről mondunk most ítéletet!

Bánffy engedelmeskedett. A készletben álló Perczel Dezső foglalta el az elnöki széket s egy meglehetősen igazságtalan hajsza indult meg most Bánffy ellen, ki kétségtelenül száraz volt, rideg is, azon nagy csapással szemben, mely az egész országot megrendíté, de cselekedeteiben nem fordult elő olyan szembeszökő hiba, hogy szükséges, vagy hasznos lett volna tekintélyét annyira meghurcolni.

A többség ezt a jelentést is 67 szavazattal vette tudomásul.

Az óra már háromra járt ekkor a napirendhez hozzá nem juthatott a Ház, az egyházpolitikai vita elmaradt holnapra.

De a Kossuth Lajostól hozott ezüstvégű botjára támaszkodó Károlyi Gábor a fejét rázta:

- Nem hiszem, hogy holnapra jöjjenek az egyházpolitikai javaslatok.

A SZAVAZÁS

Ma végre post tot discrimina rerum megjött a nagy nap, amelyről azt hitték, hogy sohase virrad fel; szavazás alá került a kötelező polgári házasságról szóló javaslat. Ezer viszontagsággal, száz ördöggel kellett idáig megbírkózni.

Két kötetet lehetne írni arról, hogy a szegény üldözött javaslat mint embrió miképpen fejlődött idáig.

Először azt hirdették, hogy sohase fog ez szavazás alá kerülni a korona miatt.

A korona szándékairól csakhamar eloszlott a köd, de akkor jött a báró *Atzél inasa*, aki mindennap egy mameluk eltűntét jelentette be. Ezt is kiállta a reformjavaslat. Végül jött a turini holttest; ezt is a reform ellen akarták kijátszani de ez se sikerült. A legvégén minden

felbomlott, nem maradt egyéb, csak a vén grófnék imádsága. Az intrikák, taktikák és a furfangok minden neme meg volt próbálva, míg végre ma döntés alá került a javaslat.

Zsúfolásig megtelt a Ház, az összes képviselők közül csak huszonöt maradt távol. Olyan csekély szám, aminő még elő nem fordult a parlamenti éra óta. Csak a halálos betegek maradtak otthon és a fizikailag akadályozottak. Mindenki részt akart venni a történelmi nevezetességű szavazásban, pro vagy kontra.

Szilágyi nagyszabású beszéde után még Csáky szólott röviden, úgyhogy kevéssel déli harangszó után kezdetét vette a névszerinti szavazás, a *G* betű húzatván ki. »Győzelem!« kiálták azok, akik a kihúzott betűt többnyire jóslásokra, vagy gúnyos megjegyzés kezdőbetűjéül szeretik használni.

Nagy érdeklődés között indult meg a szavazás. Mindenki a helyén maradt és sokan izgatottan jegyezték a szavazatokat. Kivált Széll Kálmán és Szapáry, amely utóbbi egy fogatot veszett a szavazásnál. (Hej, ha csak egy fogatot veszett volna!)

A papírok suhogtak, a tollak gyorsan percegtek, csak gróf Esterházy Kálmán olvasta egykedvűen, harsány hangjával a neveket.

A Ház éber figyelme kísérte a legkisebb nüanszaiban is a szavazást. Gúnyos sziszegés támadt, mikor »nem«-mel szavazott Meszlényi.

- Kossuth rokona! kiálták csípősen.

- De a püspöké is! viszonozták hangok még csípősebben.

Huhogtak a Péchy Tamás »nem« szavazatánál. (Vén lutheránus! rikácsolt egy vásott hang.) Megéljenezték gróf Károlyi Istvánt, aki a javaslat mellett szavazott. Viharos éljenriadás és taps keletkezett, mikor Szilágyi Dezső mondja el halkán, szemérmesen az igen-t.

Éljeneket nyert az aggastyán Dániel Pál is, aki betegen hozatta fel magát falusi birtokáról, hogy szavazatát leadja. Az ősz képviselő már rég nem volt a Házban. Még akkor Wekerle csak államtitkár volt. Mostani vezérét jóformán nem is ösmerte.

Roskatagon, elfulladozó lélegzettel rebegte el az igen-t, mely a felhangzó tetszés-zajba veszett.

Egészséges szabadelvű párti csak három maradt el a szavazástól: Kende Mihály, Bobula János és Antal Gyula.

Egy óra után leszavazott a párt s az elnök kimondta, hogy a többség 165, amire tomboló lelkes éljenzés következett.

S még ez a többség se volt az igazi. Későbbi helyesebb megszámlálás után kisült, hogy tíz liberális voks el volt tévedve, minélfogva az ülés végén konstataulta az elnök, hogy a voltaképpeni többség 175.

Ilyen roppant többségre senki sem számított. Az örvendetes eredményt azután különböző csoportosításokba állították össze a pártok matematikusai s kitént, hogy a pusztán szabadelvű párti szavazatok útján is (a horvátok nélkül) az összes többi pártok esetlegesen ellenkező szavazata ellenében öt szavazattal győzött volna a javaslat. Nagy volt a lelkesedés. Mindenki élvezte a pillanatok édességét, csak talán Szilágyi nem, akinek a feje fájdukt meg és antipirint volt kénytelen szedni a babérszedés perceiben.

A folyosó úgy nézett ki most, mint a verseny-gyep egy futam után. A fogadások egész tömege dőlt el s lett kifizetve a sportsmanok közt, akik ezt az érdekes napot erre a célra is felhasználták. Ha Szapáry Gyula veszett (éppen a nevenapján), Szapáry László nyert, Rohonczyval fogadva, hogy hányal lesznek a szavazás percéig a kilépettek. Minden kilépőre, a

meghatározott számon túl, ötven forint állt. (Legalább megtudtuk hát, hogy mennyit ér egy púrosz.) Tíz kilépővel lett több, mint amennyire Rohonczy annak idején fogadott, tehát összesen ötszáz forintot fizetett.

A nagy szavazás lezajlása után még egy névszerinti szavazást provokált Szalay Imre, az igazságügy-miniszternek adandó bizalmatlansági indítványra nézve, melyet a nagylelkű Polónyi és *érdektársai* visszavontak az ülés folyamán, de a rettenthetlen Szalay magáévá tett.

Ez már csendesebb, nyugodtabb szavazás volt. Két óra felé járván az idő, az éhesebb ellenzéki urak haza szállingóztak, a kormánypárt ellenben maradt szilárdan, hogy népszerű miniszterét megvédje. E szavazásnál is fordultak elő érdekes epizódok, mint a Horváth Gyula »nem«-je, ki nem szavazta meg a bizalmatlanságot, bár Apponyi kívánta. Nagy zajt idézett elő az is, mikor gróf Batthyány Tivadar igen-nel szavazott, az ellenzéki padokból érkezvén dörgő hangja.

Egy kormánypárti képviselőnek feltűnt a hang idegenszerűsége és felkiáltott:

- Hol van gróf Batthyány? Hadd lássuk! Melyik az?

Szétnéztek, keresték a szemek, mint a tűt, de bizony nem volt ott gróf Batthyány Tivadarnak se híre, se hamva. Már azóta talán ott ebédelt a Palkovicsban.

Nosza kitörülték a már bejegyzett szavazatát nagy triumfussal, anélkül, hogy kutatták volna a turpisság elkövetőjét. De minek is? Hiszen még ha sikerül is a csíny, még mindig 110 többsége maradt volna Szilágyinak: így kettővel volt több.

A javaslat tehát a mai képpel ismét egy új fázisba jutott, ismét egy nagy állomáshoz ért de még mindig hosszú, viszontagságos út áll előtte.

KOSSUTH A HÁZBAN

A folyosón vidám csapatokban beszélgettek a képviselők (bent gyönyörűen hulltak át ezalatt a parlamenti rostán a kötelező polgári házasság paragrafusai). Élvezték a tegnapi diadal morzsáit, kedvtelve nézegették az ellenzéki pártok izgatott sürgésforgását, egymást döfködték oldalba a mamelukok:

- Baj van a szomszédban.

Tisza anekdotákat beszélt a régi Magyarországról. Hoitsy azt bizonyítgatta egy szélsőbali csoportnak hogy:

- Mit fél tőlünk a király? Ártalmatlanok vagyunk mi és royalisták az utolsó csöpp vérig. Az a most sokat emlegetett *április tizennegyedik* (1849.) se volt olyan borzasztó. Az első gondunk akkor is az volt, hogy *hova dugjuk el a koronát*, ahelyett, hogy összetörtük volna.

Jókai Mikszáthtal évődik:

- Mikor adod már férjhez Apolkát? (A Beszterce ostromában.) Úgy látom, be akarod várni, míg polgári hatóság előtt teheted.

Ily föllegtelen, zajtalan triccs-traccs közt kavarog a szivarfüst, fut az idő, csak néha jelzi a belülről kihangzó berregés, hogy új kacshoz érkeztek a képviselő urak.

E folyosói nyugalmasságban egyszerre csak fut a korridor felé Károlyi Gábor. Utána megindul szinte sebbel-lobbal Justh Gyula. Nyomában gyorsan szedegeti apró lábait Helfy Ignác. Futnak, futnak és félre löknek az útból mindenkit.

A ruganyos folyosói elmék hirtelen kitalálják, hogy nyilván Kossuth Ferenc érkezett meg.

Néhányan bemennek a terembe, ha igazán megérkezett-e.

Már akkor ott is ül az idegenek karzatán, hideg merev méltósággal, mint egy fejedelemfi, aki a soha nem látott birtokait jött megnézni, amelyek most haszonbérbe vannak parcellákban Ugornál, Justhnál, Polónyinál, Eötvösnél. Mellette megboldogult apjának a »palatinusa« helyezkedik el, azután a pártelnök Justh, háta mögött is üres pad van, hogy a lever-re gyülekező urak foglalhassanak ott helyet. Meg is jelennek rendre a hódoló vezérek; Ugorn daliás alakja meghajlik; Károlyi Gábor rokonszenves vékony arca hopmesteri allűröket vesz fel. Még Csernátony is felcihelődik egykori vezére fiához. Talán most először van a karzaton. Van valami melegség ebben a képben. Bár szokatlan, de mégse bántó. Egy játékosdi csak és mégis ünnepélyes, a szív húrjait megrezegtető.

Lent Polónyi Géza beszél kevés figyelem mellett.

Kossuth Ferenc se hallgatja, a környezetével beszélget; itt-ott egy-egy megjegyzést tesz, vagy kérdez valamit.

Csinos barna alak, nagy fehér homloka túlságosan felszalad a fejbúbjára. Szögletes, hosszúkás arca, mely egy hatalmas gömbölyű koponyából kezdődik, hideg, előkelő, márványszerű, de a fekete szemei lelkesek, villogók. Magyarosan csak a szénfekete bajusz kunkorodik fölfelé.

»Szegény fiú!« sóhajtják a nemzeti párton. (Mert akinek az apja olyan nagy volt mint az övé, az könnyen megmaradhat fiúnak még hetven éves korában is.)

»Szegény fiú! sóhajtják a kormánypárton. Ez van most a legkényesebb pozícióban valamennyink közt.«

Csak a szélsőbalon tudják, hogy nem szegény olyan nagyon; hogy olyan nagy domíniumot még senki sem örökölt az apjától Magyarországon, mint ő, csak talán Hunyadi Mátyás vagy II. Rákóczi Ferenc. Vagy három millió lelket. De ez veszélyes domínium. Okos ember sokat csinálhat belőle, hasznosat a hazájának, szolgálatokat királyának.

Nagy örökséget kapott Kossuth Ferenc, de minden attól látszik függni, hogy milyen emberek befolyása alá kerül. Van-e hozzá elég judíciuma, megválogatni, kik az ő igazi barátai.

Ha van s ha csakugyan komolyan az a szándéka, amit igen szépen fejezett ki egy laptudósító előtt: »megvalósítani mindazokat az apja elveiből, amik valósíthatók«, akkor az isten vezérelje haza minél előbb.

Polónyi beszélt, egyre beszélt, senki se hallgatta, de mégis beszélt, Szilágyi oda-odakapott fájó fejéhez, de Polónyi mégis beszélt, az elnök behunyta a szemeit, elszunnyadott, a képviselők diskuráltak, Wekerle ásított, de mindez vissza nem riasztotta Polónyit, hogy mindig ő beszéljen.

- Szegény Kossuth! sóhajtják most már a szélső baloldalon is.

Kossuth azonban háttal fordulva, ügyet se látszott vetni a szónokra, csakhamar felkerekedett, otthagya a karzatot (mire Polónyi föltekintvén, egy mondattal bevégezte beszédét). A háznagy irodából, »bemeneti igazolványt« hozván számára Ugorn, a folyosón keresztül bevonult udvarával a büfébe, hol a párt tagjaival élénken beszélgetett. Visszafelé jövet Helfy bemutatta Tisza Kálmánnak, ami látható örömet okozott neki. Tiszteletteljesen vette le fejéről cilinderét, mire Tisza is levette a maga sárga kalapját s így beszélgettek fedetlen fejjel:

- Holnap visszautazom kezdé Kossuth Ferenc.

- A fáradalmakat kipihenni tette hozzá Tisza.

- Sok dolgom is van és arra is jó, hogy ott nyugodtan számot vessek, mielőtt itt valamire határoznám magam.

- Meg kell azt gondolni vélte Tisza Kálmán.

- Mert nehéz helyzetem van panaszkodék Kossuth.

- Nono hagyta helyben Magyarország nagy öreg embere, meleg, barátságos pislogással, mialatt zsebében folyton kereste majd a zsebkendőjét, majd a gyufatartóját.

Aztán hosszú, barátságos kézrázással váltak meg s miután még néhány kormánypárti képviselő ismerősétől, Csernátontól, kit megölelt, megcsókolt, Harkányi Frigyesztől, Mikszáth Kálmántól stb. búcsút vett, siető léptekkel távozott a Házból, hová valószínűleg már csak mint annak a tagja tér vissza valamikor.

A MAI ROHAM

Kossuth csak életében buktatott kormányokat, halála óta egyre erősíti a Wekerle-kabinetet. A függetlenségi ellenzék csatát csatára vesz. Mintha sötét árnyak lépegetnének ki a halotti lepel alól. Mintha a megdicsőült halott jobban látna azóta, ahogy örökre lehunyt szemét, ahogy itthon pihen...

A Kossuth-gyászból mesterségesen kiesztergályozott sérelmeket több részre osztotta nagy furfangosan a szélsőbal, de minden attak után erősebben kelt fel Wekerle.

A mai ülés is Kossuth-ülés volt. Bösz Ugron indítványozta meg a bizalmatlansági szavazatot egy verve-vel elmondott beszédben, melyben tüzes zsarátnokokkal dobálózott a miniszterekre, akik meg nem jelentek a temetésen. Igazi forradalmi levegő lengett a teremben. A löllel republikánusból (Szalay Imréből) csak úgy dőltek ki a Petur báni »Helyes«-ek és »Úgy van«-ok. Egy hang közbekiáltotta a fenyegető szavakat:

- Ma is április 14-ike van!

De senki se ijedt meg, mert az összes közbeszólásokból ez volt az egyetlen tény. Az április 14-ike. Ezt a miniszterelnök se bírta megcáfolni.

Egyebekben roppant tapintattal és határozottsággal vont a válaszul Wekerle a maga álláspontját lefelé és fölfelé. Az ellenzék ingerülten zajongott az egyes kifejezéseknél, de a szabadelvű párt lelkesedésre buzdítva percekig éljenezte vezérét.

- Soha ilyen szerencsét, mint ez a Wekerléé - mondá egy nemzeti párti, mert a nemzeti pártiak hideg, közömbös szemlélők valának. A harcban nem vettek részt, csak a szavazásnál.

- A szerencse csak pillanatokra segít a politikában jegyzé meg egy másik nemzeti párti filozófus. Mert a nemzeti pártisághoz kell egy bizonyos diogenesi filozófia. (Hogyne! Évekig lakni egy szűk, üres hordóban.)

- E szerencsénél az a baj - mondá egy harmadik -, hogy a betét mindig bent marad s *egyetlen rossz esélynél* az egész betét besöpri a kapzsi bankár, a Malheur.

Míg ezen épületes beszélgetéseket hallgattam a szomszédból, a kormánypárti gránicon, az alatt feltűnt nekem, hogy egy ismerős zöldkötésű könyv fekszik Rohonczy Gedeon előtt, melyet már nagypénteken is ott láttam előtte. Elkértem szomszédomtól a gukkerjét s leolvastam a könyv aranybetűs címét: »Irataim«. Minthogy Rohonczy már nagypénteken is beszélni akart s e könyvet magával hozta, könnyű volt kitalálni, hogy tehát most is bizonyosan beszélni fog.

A kormánypárt ideges lett erre a hírre. Futótűzként terjedt: »Rohonczy beszélni fog!«k A zsúfolásig megtelt a terem. A kaszinó-tagok összedugták a fejeiket: »Sapristi, ez a Gida sohasem nyugszik«.

Mély csönd támadt. Mert Rohonczy érdekes szónok. Mondhat esetleg vakmerő dolgokat, de mindig érdekesekeket, mert bizonyos lovagias szellem van benne, intenciója nemes s mindig a lelkéből beszél, a hangulat szárnyain vitetve, bár néha a mérséklet korlátjain túl.

Bánffy (aki már kiheverte a hétfői ostromot) próbálta a házszabályokkal eltéríteni szándékától, de az ellenzék tombolva követelte:

- Halljuk Rohonczyt! Halljuk! Halljuk!

Szinte beomlott a terem a kiáltásoktól, mire Rohonczy egy kis kapcsolót ragasztott (sub titulo személyes kérdés) »nagyapóteki beszédje« elejére és érzés-teljesen, melegen mutatta ki a hidat, mely a magyarok szívében a lojalitás és a Kossuth-kultusz közt van.

A kormánypárton síri hallgatás volt, a szélsőbalon tetszés zajlott fel gyakorta. A karzat hölgyei (tele volt szép asszonyokkal a karzat) összecsapták egyszer-kétszer tapsra a tenyereiket, a jég-család kedves alakjának lelkes szavaitól fölvilványozva. Jó, hogy észre nem vette az a csúf, pecsovics Bánffy elnök.

Rohonczy beszédje után látván a mamelukok, hogy a világ még mindig áll és össze nem roppant, csodálkoznak és föllélegznek. Ugron és Wekerle még egyszer összecsapva a kardjaikkal, névszerinti szavazásra került a dolog.

A szavazás közömbös csendben folyt le s az eredmény az lett, hogy a bizalmatlansági indítványt *száznég* szavazattöbbséggel vetette el a Ház.

- Hát kellett ez nekünk? zsörtölődtek a higgadtabb szélsőbaliak.

- Hol veszi magát ez a sok voks csodálkozott Wekerle.

A szavazásnál nem történt semmi jellemző. A púroszok vegyesen szavaztak, Eötvösök pedig jobbra távol tartották magukat.

*

Ez volt az *utolsóelőtti* roham a Kossuth-gyászából kifolyólag. Azért mondom az utolsóelőtti, mert a *legislegutolsó* (ha ugyan lehetséges a vég) jövő szerdán lesz: a rendőri brutalitások. Minden roham után több-több szavazattal jön ki a kormány. A hétfőinél 67 többség volt, a mainál 104, a szerdainál még többnek kell lennie.

Az ülés további részében több más, kevésbé érdekes kérvény mellett a Rákóczi hamvainak hazaszállítása tárgyalatott.

Thaly gyönyörű beszédet tartott odabent. Az aulikusok (mert mint a Noé bárkájában a Házban is minden van) fejüket vakarták:

- Megint hamvak, újra csak hamvak!

Az elnök aggodalmas homlokkal hallgatta Wekerlének a nemes nemzeti eszmét felkaroló szavait.

A korridoron pedig búsan járkált fel s alá Gerlóczy s nézte a kapuból a házakat, a füstölgő kéményeket és felsóhajtott:

- Oh te szegény város, szegény város!

MÁGNÁSESKÜVŐK MOST ÉS A JÖVŐBEN

Őrült ütemben peregetek ma le a kötelező polgári házasság paragrafusai. Míg az ember kiment a folyosóra egy cigarettát elszívni, már akkorra a Ház harminc-negyven paragrafuson száguldott át. Csak imitt-amott állította meg a rohanó apparátust egy-egy ellenzéki szónok, akinek valami igénytelen mondanivalója volt, egy kis csecsebecse, egy kis másli, stiláris módosítás, vagy efféle. Csak a *házasság megszűnéséről* szóló fejezetnél tartott Apponyi nagyobb beszédet, holnapra kérvén halasztani e fejezet tárgyalását: amibe bele is egyezett Szilágyi. Enélkül ma már be volna fejezve az egész javaslat ezen kiszámíthatatlan parlamentben.

Bent a tanácssteremben csak néhány képviselő üldögélt, a többiek künn a folyosón sütkéreztek a tavaszi napfényben, mint a krokodilusok. Csak a csöngettyű hívására ráncigáltattak be.

Bocsánat a szóért, de az Európában járt vadember ekképpen magyarázta otthon a csöngettyűt: »Európában a nagy úr meghúz egy zsineget a falban s minden meghúzással beránt egy rabszolgát.«

No, itt meg egy egész raj ránttatik be, ha Molnár Antal megnyomja a katedrai csontgombokat.

Hol bementek, hol kijöttek, amint szavazás készült, vagy csak a felolvasó jegyző csendes mormogása útján történt az akadálytalan haladás.

A 36. §-nál egyszerre hangzott a csöngettyű. A büfé, az elnöki, a háznagyi szoba kiürült, mert mind a kettőben képviselők kaszinóznak szélcsendes napokon. A csöngettyű-szó azt sirja ilyenkor:

- Akadály van! Akadály van!

Szapáry László gróf beszélt. A szép, cukros kis Szapáry László. Ez a kellemetes szent ifjú.

Arca szelíd volt és ájtatos, szemei kérőn csüggttek Szilágyi ólomszürke arcán, melyet a három napos szenvedések még csak szürkébbé tettek.

Szilágyi mosolyogva fordítá feléje nagy fejét. Ma egy kicsit jobban érezte magát, s igazi jószág tükröződött ereikkel befuttatott kék szemeiben, mintha csak biztatná:

»Beszélj, kicsikém, beszélj; megteszem, amit lehet.«

László gróf beszélt, érzékeny, kérő hangon, engedtessek meg, hogy a halálos beteget a pap is összeadhassa és e tényről huszonnégy óra alatt jegyzőkönyvet kelljen küldenie a polgári tisztviselőhöz. Ő csak ezt az egyet kívánja. Hiszen bagatell az egész.

Szilágyi arcáról egyszerre eltűnt a mosoly s míg Teleszky illegette-billegette magát, hogy megfelel rá, azalatt az ő fantáziája szállt, szállt a jövőbe s éles szemeivel bepillantást vetett a Szapáry László szerinti mágnasesküvőkbe.

*

Behunyta a szemeit és látta, miként készülődnek egy mágnáslagzira most:

- János, szedd ki a díszruhámat, keféld ki; tisztítsd meg a kardomat, hogy fényes legyen. Tudod, hogy még ma esküvőm lesz. Te George szaladj el Szelnárhoz a bokrétaért, de itthon legyen az egyik lábad. Kend pedig, komornyik, híjja el a fodrászt, hadd borotválkozzam meg. Azután küldjétek fel a parádés kocsisomat. Hadd adjam ki az intézkedéseket. Az ezüstveretű hámot kell ráadni a lovakra. A hátulsó bakra tarsolyos, aranyzsinóros ruhát kapnak a huszárok, azért is menjen el valaki íziben a szabóhoz. Egy-kettő, siessetek, készülődjétek, azt akarom, hogy minden szép legyen és ragyogó.

Ilyen, vagyis ilyenforma volt a múlt, de a miniszter kiséjtette a Laci gróf indítványából a jövőt is.

A jövőben ilyenek lesznek az intézkedések:

- János, bontsd fel az ágyamat és vetkőztess le. Tudod, hogy még ma esküvőm lesz. Te, George, szaladj és hozz két doktort, akik konzíliumot tartsanak felettem. Nyomj a markába mindeniknek három aranyat. Rézi, hordja össze az almáriumok tetejéről a régi orvosságos üvekegeket és rakja ide a nachtkasznira. Így, most már jó van. Most már pompásan érzem magamat. Istenem, de boldog vagyok. Szaladj, te Jean, a konyhába és hozz egy melegített zabzacskót a hasamra, mert ez is szükséges. A fejemre pedig tegyetek jeges borogatást. (Az istennyila üssön abba a Szilágyiba, hogy ilyen bolondságokba kényszerít bele.) No, most már azt hiszem, minden kész. Menjen el tehát egyitek a papért, másitok pedig a menyasszonyomhoz s mondjátok meg, hogy már jöhetnek...

Míg ezeket így gondolta át Szilágyi és mérges tekintettel mérte végig az ártatlan kedves Laci grófot, akinek mindig van a zsebében egy kis cukorka és egy kis szent eszmécske, azalatt már Teleszky verte agyon az indítványt jogi szempontokkal úgy, hogy miként aztán szavazásra bocsátotta az elnök, nem állott föl mellette más, csak Förster Ottó, Pályi János és egy pap.

Zajos, hatalmas derűtség fogadta a csinos indítvány csekély számú követőinek fölállását. Pedig kár volt oly könnyedén elvetni s még kigúnyolni is. Mert ha elfogadtatik, sokkal több haldokló mágnás lett volna, kivált a farsangi szezonban, mint most, és a haldoklás ideája, mely mindenha borzalmat gerjesztő volt, mulatságos édes idillé vált volna előszöri alakjában.

EPILÓG

A képviselőház ma aztán *teljesen* végzett a kötelező polgári házassággal, hacsak quod deus avertat vissza nem küldik a méltóságos főrendek valami módosítással.

Ma ugyanis a *harmadszori* megszavazásra került a sor, ami a szolnoki törvényszék esete óta szintén zátonyos pont. Be is valának invitálva a mezei hadak, s hangzott a folyosón mindenfelé a nap legégetőbb kérdése:

- Hát nálatok volt-e eső?

Bizony nem igen volt. S az égen még ma se mutatkozott egyetlen föllegecske sem, mi sokkal nagyobb aggodalmat okozott, mint az antiliberalisok magatartása.

Alig voltak szegények tízen, kilencen Apponyi gróf körül, ki szürke ruhájában úgy veszi ki magát, mintha hamuban ülne, mellette Horánszky Nándor könyököl, mint egy beteg kakadu, csak talán a herceg kis Lulut nem törték meg a kiállott viszontagságok és szerencsétlenségek, ő most is pajzán és víg de megütközni már ő sem akar.

Az elnök felszólítására, hogy akik a harmadszori felolvasás után is végleg elfogadják a javaslatot, álljanak fel, felállt a jobbmező és a bal, csak közbül maradt egy kis folt honny soít qui mal y pense ülve. Erdő közepén egy tócsa.

A többség még egyszer éljenben tört ki, s ezzel vége volt. Elhalt az utolsó akkord is a dobbal, trombitákkal intonált harci-zajból.

Menj most már kis javaslat és kopogtass fürgén, bátran a Múzeum kapuján; kiáltsd a méltóságos urak fülébe:

»Engem a nemzet küldött.«

Eltisztult most már a láthatár. Kifogyott minden puskafor. A tönkre jutott ellenzék szétnézett, de nem volt már semmije a világon, csak egy széthasított, *ócska kalapja*. Hm, ezzel még lehetne csinálni valamit. Rendeltek melléje egy szónokot: Endrey Gyulát.

A Pázmándy-iskola metódusa szerint Endrey egy beütött és széthasított kalapot mutatott fel a törvényhozó testnek, amely borzalmas látványra ingerült mozgás támadt a balon.

E fekete, kemény nemezkalap (amelytől megvetéssel fordult volna el bármelyik handlé a világon) volt hivatva bizonyítani a rendőrség és a katonaság brutalitását a Kossuth-gyász alkalmából. És a kalap ezt meg is cselekedte tőle telhetőleg, becsületesen.

Amit még a szerencsétlenül járt kalaphoz hozzá kellett tenni, azt felemlegette Endrey az ő haragos, pöszögő orrhangján.

Vér, borzalom van Pest utcáin az ő színgazdag előadásában. Sebesültek hörgése tölti be a levegőt sóhajokkal. Nehéz ágyuk dübörgése hallik, amint éjjelenként vontatják őket a gellérthegyi citadellába. Pattog, mennydörög Endrey és számon kéri a Keresztes István halálát.

Hideg borzongás futott végig a honatyák hátán, mikor Hieronymi Károly felállott (akinél még higgadtabb, lelkiismeretesebb belügyminisztere nem volt Magyarországnak) s lucidus fejjel mondta el a tüntetések lefolyását, tárgyilagosan, híven, megfűszerezve azokat az ő fejtegető, meggyőző megjegyzéseivel, a jobboldal zajos tetszése közt, de az ellenzék is némán, ingerültség nélkül hallgatta.

Olyan volt az egész jelenet, mint mikor az iskolában a »custos« felírja a clamanteseket s aztán jön a professzor és letörli a spongyával az egész névsort és bebizonyítja, hogy egészen másokat kellene odaírni.

Zajos derűtség tört ki, mikor redukálta a Gellérthegy ágyúit két ócska alarm ágyúra, amik talán el sem sülnék éppen mint az ellenzéknek ez az ágyúja.

Mindent tisztára mosott a miniszter. A rendőr-kabátokon minden gomb csillogó, ragyogó lett, a Gellérten szelíd báránycák legelészték, a friss kibújó gyepet harapdálva, a nyalka huszárok enyelgő beszélgetést folytattak a néppel (különösen a fehér részével), még a nemes jogászok feje köré is glóriákat font. Hanem a csöcselék, ez a nagy láva, ez csinált némi rendetlenséget.

Keresztes István fel nem támasztotta, de ha őexcellenciája tehette volna, bizonyosan feltámasztotta volna Keresztes Istvánt is. De biz az ő kelme fejét egy kicsit nagyon be találták ütni (meglehet, hogy kalap se volt rajta), azon az orvosok sem segíthettek. Amennyit segíteni lehetett, azt megtette a trepanációról fölvetett látélet, mely Árpád zengzetes nyelvén imígy szól: »A fejlékelés műtéte nem volt alkalmas a halál bekövetkezése eshetőségének megakadályozására.«

Ami körülbelül annyit jelent, hogy Keresztes Istvánt sem annyira a rendőrök, mint inkább az orvosok brutalitása ölte meg.

A Ház óriás többséggel vette tudomásul a népszerű miniszter mesterien csillapító beszéde után az egész esetet. És csak egy megbotránkoztató dolog maradt meg az egészből: az *orvosi stílus*.

A PARLAMENTI KUVIKOK

(A házassági javaslat esélyei a főrendiházban)

Nagy politikusok, kis politikusok arról beszélnek, kombinálnak, meglesz-e a javaslatnak többsége a másik házban. De a dolog természeténél fogva csak a *találgatások* terén mozoghat ez a mulatság, mert a világon nincs olyan kiszámíthatlan testület, mint a mi főrendiházunk, melynek csak az itt lakó *csekély számú tagjai* érintkeznek olykor egymással, a többi szét van szórva vidéki kastélyokban, Grazban, Klagenfurtban, a világ minden részében, nem érintkeznek a magyar közélet faktoraival éveken át, de nagy kérdéseknél ki vagyunk téve annak az esetlegnek, hogy eljönnek szavazni, s bizonytalan, hogy merre billentik a mérleget.

Ily viszony között, csak az itt élő kevés főrendiházi tag lévén politikailag keresztüllátható (bocsánat a rossz szóért) csak mint *fogadási* tétel szerepelhet, hogy az igen lesz-e többségben vagy a nem? Számítás egyáltalában lehetetlen. Tehát csakis mint kuriózumot említjük fel, hogy a kormány többséget remél. A mi optimistáink tízre teszik a kormány többségét. Az ő optimistáik, kik szintén csinálnak többé-kevésbé megbízható lajstromokat, a szavazatképes személyek bizonyos pszichológus megítélésével »on dit«-ra s minden egyébre alapítva az egyének ide vagy odavaló besorozását, harminc többséget várnak a szavazástól az ellenzék részére.

De ezen *társalgási csemegével* (nem egyéb az), alig érdemes foglalkozni, annál is kevésbé, mert az esélyek megítélésének kulcsául néhány nap óta egy igen érdekes detail nyomódik előtérbe, mely az előre úgy sem látható eredmény sejtelmeiből mint egyetlen megtapintható valóság s komoly mérlegelesére metó anyag jöhet szóba. Ez ugyanis azon kérdés, hogy hova fognak szavazni a király közvetlen légkörében élő főrendiházi tagok, gróf Hunyady Kálmán, gróf Pálffy András testőrkapitány, az ominózus Szécsen Antal stb., s ez is csak azért fontos, mert mind a két rész az udvari méltóságok szavazatából véli kiokoskodni és felhasználni kortes-célokból a király legtitkosabb akaratát. Ezért ment fel annyira azon néhány udvari szavazatnak értéke, hogy valóságos verseny folyik értük a kulisszák mögött. A reform barátai reménylik, hogy a király környezetéhez tartozó urak vagy nem jönnek el a szavazásra, vagy ha jönnek, csak a reform mellett szavazhatnak, mert nem téveszthetik szem elől, hogy őfelsége szankcióját adta a javaslatához. A reform ellenségei az ellenkezőben bíznak s már is tudni vélik, miképp áll ez a kérdés Bécsben. Gr. Cziráky Béla külügyi osztályfőnök volt az első (aki különben a katolikus nagygyűlésen is részt vett), aki Kálnokynak kinyilatkoztatta, hogy ellene szavaz a javaslatnak s kész, amennyiben ez ellentétben volna hivatali állásával, attól megválni. Kálnoky állítólag nem érezte magát hivatva ezen kérdésben dönteni, mint amely egyenesen őfelségére tartozik.

Ellenzéki források szerint a király úgy nyilatkozott volna, hogy Cziráky grófot állása semmiképpen sem gátolhatja abban, hogy alkotmányos jogát tetszése szerint gyakorolja. Hasonlóan nyilatkozott volna őfelsége az udvari főméltóságok hasonló előterjesztésére, amiből határozottan azt vélik látni, hogy az udvari urak lejönnek és a javaslat ellen fognak szavazni, kivéve Széchenyi Gyula grófot, aki magánszemélyek előtt a reform mellett tett nyilatkozatokat.

A parlamenti kuvikok (s Budapesten sok van e fajtából) sokat tudnak. Tudják, hogy Lobkovitz herceg is ellene szavaz a javaslatnak; tudják, hogy József főherceg fia még most sem utasította vissza a Fejér megyei katolikus gyűlés neki felajánlott elnökségét, bár még ha el nem vállalja is, csak katonai minőségének fogják betudni; tudják, hogy a miniszterek azért jártak most Bécsben, hogy a folség ingerenciáját kérjék az udvari méltóságok megpuhítására, vagy legalább otthon marasztalására, mivelhogy megjelenésük nagy kárt okozhat a lojalitást túlaffectáló testületben.

Mi meg vagyunk győződve, hogy e hírek nagy része a parlamenti kuvikok csodálatosan alkotott agyrendszeréből röpködött ki de vannak szegényes pillanatok, mikor még az is érdekes lehet az olvasónak, hogy miről kuvikolnak a kuvikok.

A FÖRENDIHÁZBÓL

Budán, a Szent-Vince-nővérek zárdájában így szólt a főnöknő a kicsi bakfis leányokhoz:

- Nyolc napig fogtok most böjtölni és imádkozni gyermekeim (a bakfisok savanyú képet vágtak ehhez a

tervhez), hogy az isten hárítsa el rólunk a polgári házasság képében lebegő veszélyt. S ha ez sikerül imáitoknak, ha istenke meghallgat benneteket, olyan majálist csapunk utána, amin boglyák lesznek a cukorsüteményekből, pecsenyékből stb.

S a gyermekek böjtöltek és imádkoztak azóta, és... és úgy látszik *meg lesz a majális*. (Ha ugyan a szent nővérek megtartják a szavukat.)

Hát igen, ma kezdődött a főrendiházban a polgári házasság tárgyalása s a »trotlik« terme, amelynek közönségesen az a hivatása, ami a falusi méheseké, hogy igen jól lehet benne szundikálni, ma megtelt a herék zsongás-bongásával. A padok a zsúfolásig megteltek s fölvette a méla terem azt az ábrázatot, amelyet a zsidó házasság idejéből ismerünk. Az elnöki dobogón az ősz Szilágy József ült magyar ruhában kardosan, jobb felől egy bíbor talárból kezdődik megtört alakjával Esztergom érseke, mögötte a püspökök tábora piros selyem sapkáikkal, lebegő, suhogó hátszalagjaikkal, mint röpülésre készülődő vörösbegyek.

A püspökökből, kik közt szépek a szakállas, olajbarna arcú, hosszú hajú szerbek, még a másik padkörbe is jut egy csomó. Mind itt vannak, talán egy sem maradt el.

A másik oldalon, a miniszterelnöktől folytatódva, ülnek a zászlósúrak, ezek közt fényes egyenruhájukkal mindenkinek feltűnnek gróf Hunyady Kálmán, gróf Pálffy András, a testőrkapitány, az »udvari urak«, akik, hír szerint, a király »legvalódibb akaratát« képviselik. Az udvari méltóságok (még az inci-finci Szécsen is el mert jönni) mind nem-mel fognak szavazni. A javaslat helyeslői: Nopcsa és Barcsay otthon maradtak, vagy marasztattak. A büfében beszéltek, hogy a két liberális főrendi udvari szolgálatra rendeltetett be e napokra.

Milyen elevenség, milyen hullámvás! Zichy Nándor egy szavazó-lajstromot tart maga előtt, és jegyez, számol, egyre számol. Közbe, ha valamelyik névnél megakad, fölkeresi a név tulajdonosát:

- Hová méltóztatol szavazni?

A miniszterek mind jelen vannak, közömbös arccal, üde színben, mintha nagyon közönséges napi teendőről volna szó. Wekerle arcán az ifjúság virul, mosolyog ide-oda, mosolyog Schlauchra, Vaszaryra, mosolyog Zichy Nándorra és mosolyog még Árpádra is, aki ott ül méltóságosan, nyugodtan az ő fehér lován, de mégis úgy látszik e percben, mintha egy megvető arc fintort vágna:

- Hát ezeknek foglaltam én el ezt a sok földet?

Bizony ott vannak Magyarország történelmi nevű urai, nagy latifundiumok gazdái, végig az egész termen, csak egyetlen gerezd jut az ajtó mellett (persze-persze, az ajtó mellett) az ész, a tudomány és az érdemes munka jelesei.

Előkelő tónus uralkodik. Czorda beszél mint előadó. Mély csönd van, még a légy röpülését is meg lehet hallani, mintha egy szalonban volnánk, ahol az illedelem a fődolog, a főrendieknél nincsenek malíciózus közbeszólások. Ha van valahol némi zaj, hát a karzaton van. A mágnás-asszonyok csevegnek, izegnek-mozognak, mutogatnak, csörögtetik magukon a gyöngyöket, ékszereket, olvasókat. A képviselői karzaton is con amore foly a társalgás (Hja, ezek más planétán növekedtek), sőt Károlyi Gábor, mert persze hogy jelen van Károlyi Gábor, néha túl hangosan ereszti meg véleményét, s meglátván a teremben egy méltóságos főrendet, akinek egyik szemét kötelék takarja, akaratlanul felkiált:

- Ah, a, a gróf Schlick!

Czorda után az esztergomi érsek beszélt nagy figyelem mellett. Különösen a hölgyekre volt szónoklata nagy hatással, kiknek tudvalevőleg érzékenyebb szívük van.

De a beszédekről nem írunk, mert ezeket más rovatban találja az olvasó, s különösen gyönyörködni fog Szilágyi Dezső hatalmas beszédében, mely frenetikus tapsra készteté a liberálisok táborát.

Ehelyett pár szóval a büfét említjük meg, az volt a legérdekesebb. Ott üldögéltek, sherryztek, sonkáztak együtt a liberális és antiliberalis főrendek, ott sűrögtek-forogtak a két árnyalat wippjei, az érdeklődő képviselőházi tagok. Ide szívárgott ki leggyorsabban minden mozzanat, ami az ülésteremben történt.

Liberális főrendek jöttek ki levert képpel:

- Nagyon sokan vannak!

Számígtattak, kalkulálták a mérkőző erőket.

- Nyolc többség! - susogta Szapáry László lelkendezve.

- Nekik?

- Nem. Nekünk.

Atzél Béla gúnyos pátosszal kondoleált hajdani kormánypárti kollégáinak.

Egy-egy püspök kijött, lehajtott egy kupica papramorgót, aztán szóba eredt valami világi úrral.

- Isten nem hagyott el bennünket!

Általános volt az ülés végén az a nézet, még a miniszterek se titkolták, hogy néhány szavazatnyi többségük van az antiliberalisoknak. Mindenki napirendre tért már e kérdés felett, csak még egyetlen ember mosolygott és bízott, mondogatván:

- Nem kell desperálni! Mi győzünk. Hogyne győznénk? Ti kislelkűek vagytok.

- De kegyelmes uram, hiszen evidens a kisebbség...

- Mindegy. Mégis mi győzünk.

- Milyen számítás alapján?

- Nem tudom én, de győzünk, punctum.

Ez az egy ember, hogy a rébuszon senki se törje a fejét, Wekerle Sándor, aki törhetetlen hitével még a szemközt álló számoknak se akar meghajolni, s már ezért is megérdemelné, hogy győzzön.

A VISSZAÉRKEZETT JAVASLAT

- Mi megy odabent? - kérdezték reggel a szállingózó képviselők.

- A trotlik üzenete.

De a trotlik üzenete előtt még Bartha viaskodott a tegnapi újság-adás-vételi ügyben, azután jött csak az üzenet, melyet nyugtalan mozgással fogadott a Ház.

Wekerle Sándor szép, rövid indokoló beszéddel, melyet össze-vissza szaggatott a tetszészaj, beterjeszté határozati javaslatát, hogy a Ház ragaszkodik a már egyszer elfogadott javaslatához s azzal a fölszólítással küldi vissza a főrendekhez, hogy fontolják meg jobban és fogadják el.

Micsoda éljen-förgeteg támadt erre! A falak is rengeni látszottak. A taps-orkán megindult a jobbon s mint visszhang csapódott vissza a szélsőbalról. Csak a közép mező hallgatott, mint egy kihalt tartomány.

A Ház majdnem zsúfolásig megtelt; ott voltak az ultramontánok és liberálisok mindnyájan és izzadtak az izzó atmoszférában. A levegő oly sűrű lett, hogy szinte elhomályosult a terem s nyálkaszerű, lila folyadék látszott hömpölyögni fent a magasban, amely nem eresztette keresztül magán a napsugarakat sem.

Ember ember mellett ült a padokon és minden ember lelkesedett, éljenzett és haragudott a főrendiházra, kivéven talán Solymossy Lászlót, akinek úgy lehet, bárói koronát kölykezik a mágnesok makacssága. Félkönyökre dülve hallgatta Justh Gyulát, a Wekerle után következő szónokot, aki éppen olyan derekasan és nobilis irányban vezeti pártját, vagy talán még derekasabban, mint egykor Irányi, s ki hozzájárul csinos beszédjében a miniszterelnök határozati javaslatához.

Justh is megérdemelte a zajos éljeneket és meg is kapta.

Most Apponyi állt fel, kitől ma legmaradandóbb dicsősége, a szép karzat is elpártolt, mert igen kevés hölgy volt aránylag. Hja, bizony múlnak az évek, öregszik az ember.

Apponyi (aki ma új nevet kapott Károlyi Gábertől: »Páponyi«-t, míg a szegény, ártatlan Polónyi teljesen megfosztatott nevétől s mint *anonymus* kezd szerepelni némely lapban), ma is úgynevezett nagyszabású beszédet mondott, de ezt ma már csak a Magyar Állam fogja konstatáltatni keresztény olvasóinak. (Hej, mikor még a Napló verte mellette a nagy dobort! Istenem, hogy múlnak az idők!)

Apponyi megmaradt álláspontja mellett. Hogy *melyik* álláspontja mellett? fogják önök kérdeni. Hát a legutolsó mellett. Legalább ő azt mondta, megmaradt.

Beszélt kompromisszumról s ebbe kiáltotta bele Károlyi Gábor »abcúg Páponyi«, mosta a főrendiházat fejérre és új választásokra példálózott, amire gúnyosan kiáltották közbe jobbról:

- Itt a lóláb!

Apponyi ma bőven kiélvezhette a politika örömet is, miután már annyi év óta szürcsölgeti a népszerűség édes szirupját; idegesen, gúnyosan, nyugtalanul hallgatták, hahotával, gúnyolódással rontva beszédje hatását.

Még Apponyi beszédje alatt intett az ujjával a Ház nagy szónoka, Szilágyi Dezső az elnöki emelvény felé, hogy ő akar beszélni, de Apponyi után öt percnél szünetet engedett az elnök, mire Szilágyi bosszúsan csapta össze az iratait: »Akkor hát nem beszélek.«

A bizonytalanság köde lebegett most a Ház és a karzatok felett. Beszél-e, nem beszél-e? Az öt perc elmúlt, a képviselők betódultak, de Szilágyi nem jelent meg. Várták, sokáig várták, addig nem nyílt meg az ülés, míg végre jött Wekerle és mondá az elnöknek:

- Szilágyi nem fog beszélni.

- Miért?

- Mert úgy sem igen van mondanivalója.

- De hisz akart...

- Nos igen, valami helyreigazító megjegyzést talán, de eláll ettől is.

Bánffy tehát megnyitotta az ülést s Szilágyi helyett beszélt Kulmann. Természetesen sokkal kisebb hatással.

Mialatt Kulmann beszélt, a javaslat mellett mégiscsak előkerült Szilágyi s megirigylően Kulmanntól a nagy hallgatóságot, mely voltaképpen az övé volt, mégiscsak felszólalt s egyiket tartotta legremekebb beszédjének, melynek nem lévén száraz fejtegető része, a szónoki erő csillámló verőfényében egészen cicerói magaslatra emelkedett. A liberális pártok tomboltak a lelkesedéstől. Maga az összedörmöckölt Apponyi is elfelejté lassan a beszéd szűrős töviseit, szinte élvezni látszott az öt verő szónok pompás fordulatait, váratlan finom vágásait. Elemében volt, arca izzadott és ragyogott, kéklő szemei mosolyogtak.

A miniszterelnök pedig hátra vetve magát bíborszékében, elámulva csüggött Szilágyin, aki csak imént jegyzé meg neki: hogy nem is igen van mondanivalója.

A LEMONDÁS BEJELENTÉSE UTÁN

Országgyűlési karcolat

A fotografus, aki ezt a képet levette (föltéve, hogy nem Andreánszky Gábor báró volt), kegyetlenségre hajló lélek, aki bánatba merült emberi arcokban gyönyörködik.

Csinálhatott volna ebből a témából derült, vidám képet is, táncoló júniusi napsugarakkal (mert jún. 4-ike van), mosolygó, vidám ellenzéki arcokkal (mert a kormány lemondását jelenti be Wekerle), s ahelyett csinált egy szomorú képet, gyilkos kamera obszkuráját gondfelhőkbe merült mameluk arcokra szegezvén.

Utoljára ülnek padjaikban a miniszterek, meg is nézegetik sorba a fiókjaikat, hogy nem felejtettek-e bent valamit. Egyik-másik talán még vissza is térhet, mert a vihar, a király haragja, inkább csak a nagy fák koronáit csavargatja. Mogorván ül székén Szilágyi, mint a komor bölény, fejét szügyébe hajtván. A szék bíbora ráveti pirosuló fényét még egyszer. Wekerle könnyedén hátra hajlik, s talán átgondolja, mit mondott; nem volt-e több vagy kevesebb, mint kellene?

Mert a nyilatkozat már megtörtént, hogy a király nem adta meg a garanciákat, ők erre lemondtak, s a király elfogadta a lemondást.

Tehát nem lesz pairschub; nem lesznek új bárók és grófok. Különös játéka a sorsnak, hogy éppen a *polgár minisztérium* fanyalodik grófok és bárók kinevezésére. És furcsa logika a politikában, hogy mikor nem bírnak a grófokkal, bárókkal, arkanum gyanánt *megszaporítsák* őket. Bús, rideg a jobboldal képe, mintha valami felhő lebegne a magasban. A tömött karzatok hölgyei kíváncsian vetnek egy tekintetet még a kormány tagjaira.

Ha látják is még őket, de már így együtt sohasem.

Az ellenzéki szónok Ugron (de ez csak hátban látható a képen), váltig szeretne még kipiszkálni valamit a miniszterelnökből, aki most szűkszavú. A miniszterek szórakozottan hallgatják a szónokot. Fejérváry az egyik kezével (amelyik nincs felkötve) kedélyesen dobolgat a padon. Wekerle édesdeden mosolyog, mintha valami névnapi köszöntőt hallgatna.

Kár, hogy a púroszok nem látszanak jól; mert meg lehetne rajtok ösmerni, hogy ma hajnalban keltek, őfelsége elé kimenvén az indóházi perronra. Az álmodás le-lenyomja fejét egyiknek-másiknak.

Tisza Lajos gróf mögött az ülés folyama alatt egyszer véletlenül gr. Andrássy Gyula ült; talán még ekkor nem is álmodta, hogy egy hét múlva már ő fog elöl ülni. Ugyanazon a környéken látszik Széll Kálmán alakja, kire oly szép szerep vár »holnapután«. A miniszterelnök fölötti padsorban a Tisza Kálmán tisztos ősz haja és szakála fehérlik, nem messze könyököl Darányi Ignác, a »legújabb kuruc«. Még Thaly Kálmán is irigykedve nézi.

Képünk »a lemondás bejelentése« címet viseli, de természetesen a lemondás csak annyira látszik benne, mint a zsidók a Veres-tengerben befűlve; nem látszik ott semmi egyéb voltaképpen, csak néhány sor idősebb, fiatalabb honatyi koponya; s hogy nem a Koreával kötött kereskedelmi szerződést tárgyalják, csupán a karzaton erősen figyelő alakok bizonyítják mert egyébként tárgyalhatnák a Koreával kötött szerződést is.

S miután ma, lapunk megjelenésekor kevés kivétellel éppen úgy néz ki a Ház, meg a miniszteri széksor is, mint múltkor, éppen ott ül Wekerle, hol június 4-én, Szilágyi is, Fejérváry is, meg a karja is éppen úgy fel van kötve (pedig azóta már egy nagy diadalt vívott ki a magyaroknak), mindaz, amit ez a kép mutat, helyesebben mutatni akar, már csak úgy tűnik, mint egy álom... egy rossz álom.

MINISZTEREK BEMUTATÓJA

Az ülés tárgya az új kormány önbemutatása volt. Micsoda látványos, pompás esemény volt ez valamikor. Nyalkán, mentésen, kardosan lépkedtek be az új miniszterek, ragyogva a drágakövektől; most egyszerűen, szokott hétköznapi köntöseikben jöttek be az első jobb ajtón, székeik felé. Nyomukban felhangzott az éljenzés s meg sem szűnt, míg csak meg nem találták helyeiket. A kabinet tagjai többnyire a régiek (s ez most az imponáló, ez az értékes rajtuk), csak a Tisza Lajos gróf helyén ül egy fiatalabb gróf, Andrássy Gyula. Szinte lehetetlen feladatra vállalkozott, a bécsi pókhálók széttépésére ezt ő is tudja s kétszeres érdeme, hogy mégis vállalkozott.

Hol a Csáky márványarcát láttuk, a bálványozott Csákyét, kinek alakja körül glóriát szőtt a közvélemény, egy rokonszenves, vidám, barátságos fej látszik, az Eötvös Lorándé. Ő az új kultuszminiszter. Lélekben rokona az előbbinek. Eleven, okos barna szemek, kurtára nyírott körszakáll. A pozitív tudományok embere, akitől nem kell félni, hogy a papokhoz hajlik. Nincs rajta semmi papos, csak a tonzúra a feje búbján.

Csak egyetlen szék áll még üresen, amelyet Bethlen gróf hagyott el. Khuen-Hédervárynak szerencsétlen keze van. Nemcsak hogy egyetlen új minisztert se tudott találni, de egyet a régiekből is elveszejtett.

Mondják, hogy ez is be lesz nemsokára töltve, bár nem könnyű, mert három föltétel kell hozzá, egyik az, hogy az új miniszter gróf legyen, mert, igen helyesen, abból tudjuk meg, hogy a demokrácia győzött, ha csupa grófokkal végeztetjük az állami feladatunkat, hadd dolgozzanak

a grófok; a másik az, hogy az eddigi államtitkárt, Miklós Ödönt szeresse, a harmadik az, hogy a földművelési ügyekhez értsen. De nem volna-e egyszerűbb, ha Miklós Ödön lenne a miniszter, aki már bebizonyította, hogy ért a földműveléshez s ha már sine qua non, inkább ki lehetne nevezni grófnak.

De bár az újakról beszélünk, minden szem a régiekre tapad. A harsogó éljen bizonyára nekik szól. A viruló arcú Wekerlének, aki egy könnyed mosollyal adja át a teremtisztnek a pecsétetes királyi levelet, hogy vigye át az elnöknek.

Hej, kis levél! De nagy fáradságba kerültél!

Ott ül mogorván a napok hőse, hatalmas Szilágyi is. Az ember olyan szemmel nézi, mintha a luglochi barlangból került volna ki. »Kibékült a király végre vén Toldyval« zengette Tinódy.

Szélesen terpeszkedik el székében s szórakozottan rajzolgat ceruzájával szeszélyes vonalakat, csak néha sandít át félszemmel Apponyiékra. Ki tudja, min mereng el eközben. Talán azt gondolja: Jobb volna, ha ezek volnának itt és én volnék amott. Otthon volnék, mint a bölény a vadonban, ahol szabadon ordíthat.

Minden gukker feléje fordul a karzatokról, pedig ugyancsak tömve vannak, a képviselők tekintete is őt keresi, mert jól esik a magyar léleknek olyan embert látni már egyszer, akit nem az udvari kegy szele fűjt ide.

De bontja már a király levelét a Bánffy ollója s köszörüli hangját Perczel Béni, aki harsány hangon kezdi azután olvasni. A beállott mély csendben félkönyökre dülve hallgatja Szapáry. Hej, mikor valaha így olvasták a neki szólót is! Hátra vetett fejjel hallgatja Apponyi: Hej, mikor kerül már sor a neki szólóra!

Aztán feláll a miniszterelnök s egyben a bemutatással feltárja a válság okait is egy tapintatos beszéddel, melynek virtuozitása abban állt, amit elhallgatott benne. Az államférfi legfőbb tulajdona eltalálni, hogy mit nem kell elmondani. S ebben ma excellált Wekerle, aki oly fényes taktikával vitte a válságot is, hogy egy Richelieu is megirigyelné. Hanem ha sokat elhallgatott Wekerle, mondott egy olyat is, amitől egyszerre felhős lett a vidék Apponyiék körül, hogy ti. felhatalmazást nyert kijelenteni őfelsége akaratát, hogy a törvényjavaslatok megszavazását ő is szükségesnek tartja.

- Éljen a király! viharzott fel a jobboldal lelkesen.

Az ellenzéken megnyúltak erre az orrok s rendre felszólaltak a vezérek, Justh, a barátságos szövetséges, enyhén, melegen, jóakarattal (ugyanígy később Eötvös is), de Apponyi maliciózus volt, kíméletlenül, erősen bírálta a kormány eljárását a jobboldal gúnyos közbeszólásai közt, ahonnan ma nagy előszeretettel pörkölték rá Apponyiékra a hajnali fölkelésüket, mikor királyvárába összegyűltek az indóház perronján.

Nagy hahota támadt, mikor a vezérek közt ma egy rozsdás lovag fölemelkedett, az öreg Péchy Tamás.

Mai beszédjéből nem értesültünk egyébről, mint hogy nyolc hétig beteg volt. Ej no, a szegény öregúr. Bizony, csakugyan rossz színben van. Mellesleg még azt is mondta, hogy a púroszok nevében beszél és hogy régi álláspontjukat a púroszok is fenntartják.

Ezen vezér után a herceg kis Lulu (alias Meszlényi Lajos) állott fel. Mindenki bámult, hogy mit akar a kis Lulu? Miféle párt nevében beszél.

- Verset kérünk! kiálták, minthogy igen gyakran szokott beszélni versekben.

De kis Lulu a fejét rázta. Ő nem nézi azt mondja fehér asztalnak a parlamentet, mint a jobboldaliak s ő verset csak a fehér asztalnál mond. Ámbátor folytatja:

Könnyen mondhatnék kadenciákat,

Hová tették önök a garanciákat?

Nagy derűtség közt csevegett aztán a kis Lulu mindenféléről, sorba viccelgetve az eltávozott és az új minisztereket. A Csáky nevénél hatalmas éljenzés tört ki s egész ovációvá emelkedett, mikor megpillantották, hogy a volt miniszter a főrendiek karzatán van.

Még Ugron Gábor mondott el egy támadó harcias szózatot, mire az elnök, szólásra senki sem lévén följegyezve többé, meglóbázta a csengettyút és így szólt:

- A vitát bezárom.

- Miféle vitát akar bezárni? támadtak rá az ellenzékről. Itt nincs vita!

Mire az elnök szinte megkonfundálódott:

- Valamit csak mégis be kell zárnom.

De míg a formát kereste a házszabályokban, fölállott Ivánka Oszkár s még egy hosszabb beszédre provokálta a miniszterelnököt, mely mint rögtönzés mutatja a miniszterelnök fényes tehetségét, ki ilyen kényes tárgyban olyan biztonsággal mozog.

MIKOR A VALUTÁT TÁRGYALJÁK

A válságnak vége van, a mezei hadak hazavonultak dicsekedni a kuruc-voltukkal. A szélsőbal, aki csak »barátságból« segít, akkor jön az ülésekre, amikor neki tetszik, Apponyiék meg éppen szeretnének ez idő szerint nem lenni sehol sem.

Tehát néptelen ülés volt. Le van tarlózva a Ház, a folyosó. Atzél elutazott Párizsba, Tisza Kálmán Gesztre, Györffy Gyula Zsámbékra, Rosenberg Gyula Olaszországba, ahol most a Crispi-válság van. Mert aki egyszer megszokta a válságot, az nem bír többé megélni, únja magát válság nélkül.

Már tíz óra rég elmúlt. Bánffy lejött a csigalépcsőn a magasból, kinézett a folyosóra, de még mindössze nem volt több jelenlevő négynél, abból is az egyik csak Pantocsek.

Négy emberből pedig még kabinetet sem lehet alakítani, nemhogy az ülést megnyitni. Végre fél tizenegyre beérkezett Demkó Pál nagy arany óraláncát csörgetve; látván az üres folyosót, meghökkent Becskerek nagy fia.

- Valami skandalum lehet odabent.

- Az a skandalum van, hogy nem jöttek még elegendően össze, nem lehet ülést tartani.

Háromnegyed tizenegyre egy nagy kosarat hoztak tele illatos rózsákkal.

- No, hála istennek! Emögött mindjárt jön Luppa Péter.

Jött is és utána egyenkint szivárogtak a képviselők, többnyire azzal a kérdéssel:

- Nem szavaznak még?

- Nem bizony, mert még meg sem lehetett nyitni az ülést.

- Ej no, én pedig csak knapp a szavazásra szándékoztam bejönni.

Végre délfelé összejött annyi képviselő, hogy Bánffy megnyithatta velük az ülést, berendelvén a Ház tisztviselőit is, hogy többnek lássassék.

Napirenden volt a valutajavaslat, melyhez leginkább a született szakemberek beszéltek; igen okosan, magvasan Neuman Ármin, aki, meg kell adni, felette hasznos tagja a Háznak; majd később Láczy Leó, aki szintén nagy jártasságot tanúsított ezen, a magyar elmének nem könnyű tömkelegben. Különösen az ezüstre vonatkozó intézkedéseit helyteleníti a javaslatnak.

A ház természetesen nem igen volt izgatott a felállított igazságokkal szemben, csak Wekerle figyelt s bólingatott sokszor helyeslőleg, mialatt egy sárga borítékú könyvben merült el a másik eszével. Ezt a sárga könyvet valamikor réges-régen Schopper püspök írta s egyik fejezetében, mely a polgári házasságról szól, az egyház érdekében levőnek csupán a kötelező formáját találja. A miniszterelnök lapozgatott benne és helyel-helyel ravaszul mosolygott. Hol vette e kis könyvet Wekerle, ki ásta ki számára, nem tudom, de hogy Schopper püspöknek jó lesz el nem jönni a főrendiházi ülésre, azt már magam is sejtem, ha nem akar magára ráolvasatni.

A két kormánypárti szónok közt természetesen beszélnie kellett az Apponyi-kabinet leendő pénzügyminiszterének, Horánszky-nak is. Borzasztó unalmas volt. S végül egy elodázó határozati javaslatot adott be. S ez az egyedül fölemlítésre méltó. Mert Horánszky mindig unalmas, de nem mindig ad be határozati javaslatot.

A miniszteri padok is jobbadán üresek voltak, csak Fejérváry volt bent és egy kis darabig Eötvös Loránd, ki szeretettel nézte kicsike államtitkárát az előadói széken. Szelíd unalom honolt a teremben. Mindenki meg volt nyugodva abban, amit Neuman és Láczy mondtak (ők tudják, mit csinálnak, az ő lelkük rajta), csak Molnár Józsiás jegyzett izgatottan, amiből az várható, hogy a székelő ész is belevegyíti holnap a maga véleményét a nagyfontosságú kérdésbe.

Józsiás különben is mindenkor élénk részt vett a valutadolgozknál, a múltkor is mondott beszédet, de módosítványa mellett csak Meszlényi Lajos állott fel.

- Köszönöm - mondá azután Meszlényinek meghatottan -, hogy egy nézetem vagy velem.

- Az nagyon természetes - felelte a herceg kis Lulu -, mert se te nem értesz a valutához, se én, illő tehát, hogy egy gyékényen áruljunk mind a ketten.

A SZAVAZÁS

Az előcsarnokban és büfében, hol valóságos füstfelhők kavargtak s hol, ha az ember megtalált botlani, grófokba és megyés-püspökökbe esett, élénk zsibongás volt. Odabent Szilágyi kezdett beszélni délután, forró, füledt levegőben, melyet alig lehetett kiállani. Kívül az eredményről beszélt és kérdezősködött mindenki.

- Plusz vagy mínusz? kérdék egy-egy beavatottól.

- Nem lehet tudni. Vagy kis plusz, vagy kis mínusz. Három-négy differencia lesz vagy ide, vagy oda.

Ez volt az általános nézet. Az antiliberálisok jobban voltak értesülve, mint a mieink. Ők nekünk számították ezt a kicsi többséget, mi önekik. Csak a mindenben bennfentes Pulszky Ágost súgta meg a hitfeleinek nagy titokzatosan, hogy három többségünk lesz.

- A Guszti mindent tud - gondolták magukban -, de mindent rosszul.

Bizonytalanság nehezedett a kedélyekre s érdek, feszültség ült ki minden arcon. Türelmetlenül várták a döntő percet.

- Meddig beszél még Szilágyi?

- Szilágyi addig beszél - mondták -, míg a temesvári vonat beérkezik.

- Hm. Mi köze a Szilágyi érveinek a temesvári vonathoz?

- Azon jön Ormos Zsiga. És most nem lehet mondani, hogy egy fecske nem csinál nyarat.

- És mikor érkezik meg a temesvári vonat?

- Valamivel egy óra után!

Nagy hasú püspökök jöttek ki koronkint kivörösödött ábrázattal, pihegve a melegtől, mint tömött libák, s aggodalmasan suttoztak:

- Quo modo valemus?

- *Homines pisci.*

Bent a foyerban, a büfében, tarkabarka hullámvásban még egyszer összejöttek, mint a színpadokon a darab végén az előző felvonások szereplő-személyei is. Ott ült egy borozó asztalnál a falu rossza, Polónyi; herceg Esterházy Pálnak, ki úgy nézett ki, mint egy elfáradt anyaszúnyog, ott udvaroltak a púroszok, Beöthy Ákos ujjait petyegetve magyarázta egy-egy csoportnak, hogy mi történnék ilyenkor Angliában, László Miska sopánkodva jegyzé meg egyszer-másszor:

- Kár, hogy a báró Párizsban van!

Gróf Pongrácz Károly bajusza fonnyadtan csüngött alá, mint két lehajló szomorúfüzfaág. A hervadás borongó lehelete érinté meg az ellenzéki arcokat. Némán, csendesen jártak-keltek. Az ember azt hitte volna róluk, hogy csak árnyak, ha nem tudta volna, hogy az árnyak nem szoktak sherryt inni.

Végre orkánszerű moraj jelenté, hogy a temesvári vonat megérkezett, azazhogy Szilágyi befejezte beszédét, amit még jobban megerősített az, hogy a nagy szónok maga is kijött izzadságtól csapadékos üstökével, hogy magát lehűtse.

Egyszerre tízen is megrohanták az alsóház tagjai közül:

- Mi lesz? Hogy leszünk?

- Nem vagyok én leveli béka, hogy jósolni tudjak.

A szokásos öt percnyi szünet után most már megkezdődött a szavazás. A külső termek elnéptelenedtek. Ütött a döntő óra. Mindenki berohant, aki csak befért a karzatokra. Ember ember hátán ült ott, a főrendek lajstromát tartva kezében a szavazatokat jegyezni; a méltóságos főrendek, a főtisztelendő püspökök, a miniszterek is azt tették. Mindenki előtt lajstrom és ceruza. Csak Szilágyi József ült nyugodtan, látszólag közömbösen bíbor székében, fekete tokos kardját pongyolán eleresztve.

A Ház képe a szokott régi volt. Egy-két mákszínű generális ruha mosolyogva vált ki a sötét kabátok közül. A két első sorban ott ült a papság baretteikkel, mint piros búbú harkálysereg. A lila selyem-capuák, meg a bíborbársonyosak jelezték a latin és a keleti egyházakat. A selyem capuához nem jár csak holmi százezer forintocská évi jövedelem, de a bársony capuához még egy-egy szép szakáll is dukál. Elöl a két bíbornok ült s ha megmozdult a kis rókaképű, de galamblelkű Vaszary fejedelmi megkülönböztetéssel elhelyezett székén, bíbor selyem-palástja suhogását végig lehetett hallani a teremben, olyan nagy csönd támadt.

S e kriptai csöndben kezdte olvasni lassan, csöndesen a neveket gróf Bánffy György jegyző.

Nem, nem, nem. Csupa nem. Harmincöt püspök szavazott le nemmel egymásután. Kísértetiesen hangzott egyre »nem«, »nem«. Csak egyetlen püspök hiányzott a károlyvárosi Grujics Mihály meg a becsületes Petrovics Geraszim, mert most már ő is szavazott volna, ha...

De 'iszen derék ember Linder György. De most nem erről van szó, hanem arról, hogy 35 »vor« után bukkant ki a láthatáron az első kálvinista hang, a Szász Károlyé, de olyan erőteljes »igen«-ben, hogy az ember előre láthatta, hogy még sok kisebb igen lesz alatta.

Most már az igen-ek kezdtek csepegni, de csak nagyon vékonyan, gyarlón, úgy, hogy mikor az összes egyházak bevégeződtek, szőröstül, bőrostül, püspököstül, felügyelőstül, kilenc szavazatunk volt harmincöt ellen.

A jó Prónay Dezső nem jött el, sem pedig pán Baltik irdemes pispék. Bántotta is Matuska Pétert a képviselői karzaton:

- Ej, a rossz Baltik, megint nem eljött. Pedig ígért. De a Dezső, a Prónay bizonyosan megint eresztette a fülibe egy bolhát és otthon maradt.

Most következtek az ország-zászlósok. Khuen-Héderváry »igen«-je élénk tetszést keltett. »Hm, a bán nem haragszik.« A zászlósurakból csak négy szavazat jutott abból is a Csáky Albiné az egyik. Orczy és Széchenyi Gyula szavaztak velünk azonkívül. A többiek távol maradtak. Volt tehát 13 szavazatunk 35 ellen.

Jövének azután a Themis papjai, Magyarország főbírái, három »igen«, a Szabó Miklóse, a Csordái és Vétesie. Tizenhetediknek beérkezett a fiúmei kormányzó, Batthyány. Még mindig nincs meg a fele se. Most a hercegekre került a sor. Ötből csak egy volt jelen: Pálffy Miklós.

- Nem kiáltá harsányan.

Egy negyed óra óta ez volt az első nem.

Utána Windisch-Grätz Lajos nevét olvasták.

- Beteg! - monda egy hang s a meglepedés moraja zúgott a teremben.

Most a grófok jöttek, s rapid kezdtek emelkedni az ellenzéki voksok. A grófok rossz materia. A Bolzák, Degenfeldek egy kicsit kedvezőbbé tették a helyzetet, már-már újra fogyni kezdett a távolság a számok közt, mikor az öt Desseffy lenyomta a két Czirákyval. Szépen megszóltak az Esterházyak, királyi szó megkötötte kerekét a Festeticséknek, de nagy nyomaték levének a mi serpenyőnkön a friss törzsből sarjadt Jankovichok, valóságos pánik szállta meg a liberális tábor, mikor az öt Wenckheim beleereszté a maga öt fullánkját a javaslatba.

- Vége! sottogtak a képviselői karzaton. Annyi már a többségük, hogy nem igen bírjuk többé behozni.

A vérmes Rosenberg, nagy mestere a kombinációknak, még mindig nem adta fel a reményt.

- Két többségre mégis fogadok.

- Hisz két többség is elég jegyzé meg meglegedetten dörzsölgetve a kezét Urányi. Éppen jó lesz, ha úgy lesz.

De hirtelen lehűtötte kedvét Horváth Gyula:

- Nono, mégiscsak jobb szeretem én azokat a régi nyugodalmas ötven-hatvan többségeket.

Az izgatottság nőttön nőtt. Az érdeklődés a tetőfokra hágott. Minden szem a felolvasott nevek tulajdonosai felé szegződött. S egyszer csak azt lehetett várni, hogy a Munkácsy képén is hátrafelé fordul az a meggörbült hátú tót, megnézni a csodát, hogy az egérszaporaságú Zichyek hogy szavaznak le, számszerint tizenöten, a nemzeti akarat ellen.

Ekkor állt legrosszabbul a helyzet. Negyven felé járt az ellenzéki többség.

De a Zichyekkel, hála istennek, elfogytak a grófok végképpen.

Csak ez volt a vígasztaló. Bajban az emberek a szalmaszálhoz is kapkodnak: a bárókban kezdtek bízni. Oh, a bárók! Ezek a kedves, jó bárók. Hiszen ezek mégis közelebb állnak hozzánk, mert csak bárók. S valóban az utolsó bárónál, ifjabb Wodianer Albertnél, ez lett az arány:

»77 liberális 107 antiliberális«.

A bárók tehát mégis megettek vagy tíz oligarchát válják egészségükre.

Míntha darvak szállnának csattogó szárnyakkal, rebbenés, suhogás zúg a levegőben, úgy zizzent, ropogott, mikor a nyomatott névlajstromon egyszerre fordított négyszáz ember a következő lapra. Olyan szép volt, olyan pompás multság volt, az a négyszáz papír, amint összezsört...

Hát most már csakugyan szebb vidék következett. El, el veletek nagyurak, latifundiumok hatalmas, gögös tulajdonosai. Más emberrétegbe jutunk; a megválasztott és kinevezett főrendi tagok közé. Ez már a Tisza Kálmán ültetvénye.

Egy kicsit vegyes társaság ugyan, van ott minden. A Noé bárkája se volt tarkább. Az egyik urat még a »bölcsoje« hozta ide (ámbar az már nem volt olyan aranyozott, mint az előbbieké), a másikat a Tisza Kálmán szeme kereste ki.

A kocka fordulni kezdett. Az »igenek« gyorsan, sűrűn hullottak, mint a szapora nyári eső. Bebeesett ugyan hébe-hóba némely »nem« is a szavazatok közé, mint mikor a tejbe egy-egy légy is belepottyant, s bosszankodó morgás támadt némely névnél, mint teszem azt Luczenbachernél, aki nem liferál szavazatot, csak fát. Ah, kedves Luczenbacher úr, ön talán azt hiszi, hogy az ördögök az ön fájával fognak fűteni a liberálisok katlanja alá a pokolban...

De nem tesz semmit. A történelem megbocsátja ezt Luczenbacher Pálnak s a végzet annyira kedvezett a liberálisoknak, hogy dr. Korányi Frigyeshez érve, *egyenlő számban állt* a két párt egymással.

Az öröm hullámozása tört ki az izgatottan számító liberális főrendek és képviselők közt.

- Kuun Géza gróf! kiáltá a jegyző.

- Igen szólt Kuun Géza.

A lázasan számító, lekonyult fejek felütődtek papírjaikról s száz hang mondá s vándorolt fülből-fülbe:

- Egy többség!

Némelyek kirohantak a karzatokról s kikiálták az előszobákban, a folyosókon várakozó, be nem fért embereknek:

- Egy többség!

Az egy többség leröpült a folyosókról az utcákra s mint távoli méhdöngés jött meg rá a válasz, a Múzeum előtti tömegek éljenharsogása.

Jött Lechner, Lévy Henrik, Ludvig, Lukács Antal s nőttön-nőtt a többség biztatóan, erőteljesen, már-már éljenbe akart kitörni a liberálisokkal telt képviselői karzat, mikor megint egy rossz rétegre akadt a felolvasó Bánffy.

Nyáry Jenő nemmel szavazott.

- No, semmi az! Kezdték leszámítani a kicsi többségből az egy szavazatot.

- Odescalchi Arthur! olvasta a névsort odább.

- Nem.

- Ormos Zsigmond!

- Nincs itt!

(Ejnye, hát a temesvári vonat mégsem érkezett meg.)

- Pallavicini Ede örgróf!

- Nem.

- Pálffy Béla gróf.

- Nem.

Lassú suttogás támadt.

- A zéruson vagyunk.

De a jegyző csak tovább olvasta és már nagyon a vége felé.

- Pongrácz Ágoston gróf!

Egy kedves mosolyú, kékszemű öregúr felelte:

- Nem.

A borzongás futott végig a liberális gerinceken.

- Újra kisebbségben vagyunk.

De ez volt aztán az utolsó ijedelem, még vagy tíz-tizenkét úr szavazott le különböző változatokban, míg végre Wass Albert grófnál mi jutottunk két többséghez.

Utána Zichy Antal gróf is igennel szavazott. Három többségünk volt, de még három név hátra; még elromolhatik.

Az embereknek elállt a lélegzete.

- Zichy Gábor gróf!

- Nem! hangzott bágyadtan, elhalón.

Még mindig meg lehet bukni!

De mintha kő esett volna le a szívekről a következő, *utolsó előtti* szavazatnál, mely »igen« volt.

Most már biztosan győztünk.

Végre elhangzott a Zuber József »igen«-je is. A legutolsó szavazóé.

- Négy szavazat! Négy szavazat! kiálták hangosan. A grófok az ujjakon mutogatták a páholyokban ülő hölgyeknek, a négyes számot, akik erre sírásra fakadának, s törülgették vala könnyhullajtott szép orcáikat hófehér keszkenőkkel.

De az asszony-sírás sem rontotta a jelenet szépségét; a főrendek felugráltak székeikről, mindenki a mediumra furakodott. Érsekek, püspökök körülvették a mosolygó Wekerlét és a mogorva Szilágyit, a képviselő karzat pedig elfelejtkezvén arról, hogy nincsen odahaza, hatalmas éljenzésbe gurult.

AZ EXPOZÉ ALATT

Ma megint a Wekerle napja volt, azon a mezőn, ahol annyira otthon van a számok között, ahol nagyra nőtt s ahonnan ahányszor visszatér, mint a Ptielus megsebzett sárkánya, egy korsó életvizet hoz magával.

A Ház együtt van, még részben a nyári ruhájában. Apponyi szürke kabátban dülleszkedik padján, az intendánsjelölteken kockás szövetek tarkállanak. Még nyári illat leng a teremben, csak Jókai jött már a téli fejével. Minden a régi... régi. Csak a Ház mediumán van egy új, kanári-színekben játszó pokróc (minden évben lyukásra taposnak egyet) s Bethlen András piros székében ül új miniszter. A földművelési miniszterek tartósabbak a pokrócnál, ezeket lassabban tapossák le de nem sokkal.

Wekerle beszél, folyékonyan, szinte édesen. Ha idegen hallgatná a karzatról, azt kellene hinnie, hogy egy harcias beszédet tart az ország miniszterelnöke s nem ólmos, lomha számokat csoportosít.

Úgy néz ki, mint egy Herkules. Nem látszik rajta fáradtság az egyházpolitikai harcokból. Arca a mosoly verőfényében fürdik s hosszú pillájú szemének hunyorításában van valamelyes gyermekded báj, amely mindenkit lebilincsel. De a bűbajos tündér, aki pályáján vezette, egytől mégse bírta megóvni. Egy vigyázatlan pillanatban hozzá engedte a gondokat s azok ősz hajszálakat loptak be a feketék közé...

Ezüsttel csillámló feje fürgén kíséri kézmozdulatait; hangja hajlékonyan cseng szerte a teremben s foly a beszédje föltartóztatlanul, mint egy hömpölygő folyam. Mély csöndben hallgat a Ház. A képviselők a régen elhagyott hajlék szemléletébe merülnek, s szemrehányó tekintetekkel keresik Csávossyt:

»Miféle háznagy ez, hogy semmi újat se gondolt ki?«

Maga a szónok szinte szeretné, hogy közbe beszélne, amire ő aztán elpattanthatna egy rakétát. Az a sok néma ember olyan ridegen veszi ki magát.

De hát ki merne egy Wekerle-féle expozéba beleszólni, hogy nevetségessé tegye magát? Ilyen bátor embert csak egyet szült, azt is székely anya, de Molnár Józsiás még nem érkezett meg.

Nem, nem szól közbe senki. A miniszterelnök zavartalanul tárhatja föl az államháztartás képét. Az ellenzék komor egyhangúságba mélyed, a kormánypárt kevélyen egyenesedik a nagy eredmények hallatára s feszült érdeklődéssel tapad a szónok ajkán, csak Finger Károly szól bele az *ötvenöt* milliós fölöslegnél.

- Szíp píz, sok píz! Már derik ember.

Hogy milyen az államháztartás képe? fogja kérdeni az olvasó.

Hát nagyszerű, mesés felelem én, de hozzáteszem: hogyha nem volna is nagyszerű, nem annak tartanók-e mégis, ha Wekerle festi le?

Wekerlének olyan veszélyes bűvereje van, hogy egy halálra ítélt emberrel is képes volna elhitetni, hogy jól járt. Wekerle azt mondaná neki:

- Ne búsulj, kedves öregem... Kutyabaj az egész. Sőt még jó is. Három napig ülsz a siralomházban, eszel, iszol és még ki is pihened magadat. H jól meggondolom, te szerencsés fickó vagy. Ha én pihenhetnék három napig! Aztán három nap alatt csak történik valami, hogy valahogy kimenekülsz.

Az ő felséges jó kedélye, az ő bámulatos optimizmusa s megfoghatatlan szerencséje átragad mindenkre és legyűr minden aggodalmat.

De én istenem, hogy is lehetne aggódnom, mikor valóságos ezeregyéjszakai perspektíva tárul elénk. Ötvenöt millió plusz. Merte volna-e ezt álmodni valaki?

Jókai elmerengett padjában:

- Ilyet még az én hőseim se tudnak. S mégis veri őket jó Gyulai Pál.

Apponyi Horánszkynek súgdosott valamit. Meglehet azt mondta:

- Nekünk gazdálkodik a szegény Sándor.

De talán mégsem azt mondta, mert Horánszky nagyon savanyúan mosolygott.

És még az ötven millió plusznál is elragadóbb volt a jövőbe vetett pillantás. Én ugyan bele nem láttam, de Wekerle látja, beszélt róla és ez elég.

Zajos éljenzésben tört ki a szabadelvű párt. S Wekerle még tovább beszélt. Apponyi nem vette le róla a szeméit. Ez az ember soha ki nem merül! Néha-néha kivette zsebkendőjét és a száját törülgette meg vele. Apponyi a homlokát szokta. Apponyinak a homlokán jelentkezik a fáradtság, Wekerlének a száján.

A dél már jóval elmúlt, mikor végre befejezte Magyarország nagy kincstárnoka az ő számadó beszédét, bejelentve a *szeszmonopóliumot* a szónoklata végén, ami kétségkívül nagy horderejű dolog és a mai nap legfontosabb eseménye. Riadó éljenzés közt vonultak ki a képviselők a folyosóra.

*

A karzatokon ült egy néhány csinos nő is (Magyarországon annyi csinos asszony van, hogy még az expozéhoz is jut), de az érdeklődést egy nyolcvan éves öreg hölgy kötötte le, kihez sorba vándoroltak a szélsőbal matadorjai, a pirosszegfűs Meszlényi Lajostól kezdve fölfelé. Fölváltva mindig két-két képviselő ült mellette jobból-balról.

Erről aztán ráösmertek a kormánypártiak, mert olyan asszony csak egy lehet a világon, akihez torzonborz nehézkes kurucok lépcsőket másszanak, a Kossuth Lajos hűga: Ruttkayné.

Szünet után egy-két interpelláció volt még s az egyikre, melyet Kovács Albert intézett volt egy Figaróban megjelent interjú tárgyában, rögtön válaszolt a miniszterelnök, kijelentve, hogy azokat a nézeteket az erdélyi birtokosokról, amiket az az író Chelard Raoul neki tulajdonít, nem mondta.

Amire egyszerre ki is gömbölyödött az erdélyi urak arca, csak jó Kovács Albert próbálta még valamennyire elhinteni a kételyt s viszonzválaszában utalt arra, hogy igen csodálkozik (hja, Kovács Albert nagyon be van a csodálkozásra gyakorolva), hogy a Figaro mint olyan nagyhitelű lap...

Csak eddig mondhatta a jól tájékozott honatya, mert a házban kitört a kacaj.

- Hiszen a legnagyobb hazudozó! kiálták.

Podmaniczky Frigyes fölugorva odakiáltotta:

- Összetéveszti ön a Timessel!

Mire Kovács Albert megzavarodott s gépileg hebegte:

- Akkor hát tudomásul veszem a választ.

WEKERLE ÉS A KÜSZÖBÖN LEVŐ CIKLUS

Denique mégis fölülkerekedett a Wekerle hagyományos szerencséje s ma a főrendiház elfogadta a javaslatok utolsóját az anyakönyvvezetésről úgy, hogy most már a polgári házasság ezzel és a második mellékjavaslattal a gyermekek vallását tárgyszóval szentesítés alá kerülhet. A trotlik még összejönnek egyetlen egyszer október végén s ezzel bezáródik az érdekes epocha, a *kísértetek utolsó próbálkozása*.

A lóversenyek idejére kitűzött főrendiházi vita hiba volt taktikai szempontból, de a csatavesztések, bár elesett nemcsak a szabad vallásgyakorlat és a zsidó recepció, nagyban és egészben nem ártott az egyházpolitikai reformoknak, hanem kellemetlen hatása más oldalról nyilvánulhat. A »púroszok« ugyanis, kik már erősen kíváncsiak valami nyugalmas ereszt alá, most megint reményt merítenek a főrendű erő láttára s attól lehet tartani, hogy vissza nem tér egy részük sem a szabadelvű pártba, mely ezen esetben, csekély számerejével komolyabb munkára, melynél szemben találhatná az egész ellenzékét, képtelen lesz.

Hiszen nagy reformot nem is vár az ország minden évben még Wekerlétől sem. Az elefánt csak minden hatodik-hetedik évben fiadzik, de a *napi használatra* is kell legalább húsz többség és ennyi nincs.

Valószínű tehát, hogy a megnyitott országgyűlési ciklus kissé vontatott tempóban végzi el a folyó ügyeket sok óvatosság és még több telegrafirozás közt a mezei hadak után, kikre nyugtalan tél vár az idén.

Majdnem kétségtelen, hogy a télen át a községi törvényen kívül mindössze a költségvetés fogja képezni a képviselőház teendőit.

E költségvetés többé-kevésbé hasonlít a tavalyihoz, csak a földművelési tárca lesz valamivel jobban dotálva.

Általában Wekerle igen takarékos és szűkmarkú a kollégáival. Kivételt csak a honvédelmi miniszter képez.

A többi kollégák, ha sokat kérnek terveikre, összecsapja a kezeit.

- Szent Isten, hol vegyem én azt a tömérdek pénzt? Te talán azt hiszed, hogy olyan tyúkjaim vannak, amelyek aranyat tojnak?

(S valóban szerzett is most magának olyan tyúkot: a szeszmonopóliumot.)

- Nem, azt nem hiszem, de lásd, az eszme kitűnő...

- Természetesen, de rengetegbe kerül, ennél fogva ejtsük el, kedves barátom.

A reszort-miniszter tanul ezen s a következő eszméjével (ha ugyan van eszméje) egy aránylag igen csekély összeget próbál kipréselni a »Sándortól«.

De az most már megvetőleg csapja össze a kezeit.

- Ugyan ne bolondozz! Mit akarsz ezzel a fityfirty summával? Ezzel legfeljebb agyonütöd az életrevaló tervedet. Milliókat kérj tőlem, ne garasokat. Hagyjuk a pokolba, seréttel nem lehet ágyút tölteni. Ejtsük el hát még mostanra a dolgot.

Minden miniszter panaszkodik e fősvénység és ezen ravasz taktika ellen, de Wekerle tudja, mit csinál s talán jól teszi, ha a miniszteri fejekben fölbujánzó mindenféle tettvágyat egy kicsit meggyomlálja. Hadd érlelődjének a tervek. Még talán Shakespeare se vetette minden ötletét papírra, mert nem volt arravaló, annál kevésbé érdemes minden miniszteri idea a megvalósításra.

A Wekerle költségvetései tehát meglehetősen konzervatívok. Így a jelenlegi is. Harcokat provokáló tételek alig vannak benne.

Ha minden jól beüt (úgy, ahogy mi reméljük) csendes, nyugalmas csatája lesz a parlamentnek, mely olyan harciasan és rosszul kezdődött a főrendiházban.

De e két vereséges nap emléke is elmosódhatik október végéig s nem marad meg más tapasztalatunk a trotlik híres hadjáratából, csak az, hogy báró Rudnyánszky József saját beismerése szerint liberális ember és hogy gróf Zichy Nándor tiszteletreméltó és érdemes felekezetnek tartja a zsidóságot.

A MAI ÜLÉS okt. 20.

A mai ülés egy gyászjelentéssel kezdődött. Fest Lajos jelentette, hogy a Schvarcz Gyula mandátumát az összeférhetlenségi bizottság megsemmisítette. Ez volt az első kivégzés, melyet báránylelkű bizottságaink végeztek a törvény pallosával.

Különben népes ülés volt, a névszerinti szavazás veszedelme lebegvén a Ház fölött. A fűtött folyosón az ecsedi lóp deputációja várta a miniszterelnököt, élén a néhai jó Domahidy Istvánnal.

Bent Herman beszélt. Herman mindig originális és tartalmas. Érdeklődéssel hallgatták.

Azután Szilágyi állott föl. Azt hitte volna az ember, már mindent elmondott. S most megint új oldalról, új érvekkel teperte le az ellenfelek argumentumait.

Csendesen, szájtátva figyelt a Ház. Valóságosan élvezett, ezen mély argumentumok és meglepő fordulatok által vitetve; Bánffy elnök nyugodalmasan játszott rózsáival (mert Bánffy tövisekkel kezdte az elnöki pályát és most rózsákon folytatja), néha meg is szagolta őket s aztán meglegedetten nézett végig a szelíd, nyugodt Házon, mintha csak egy kert lenne káposztafejekkel. Nem mozdult semmit. Csak a nagy szónok gyomlált, egyre gyomlált.

Mindössze Meszlényi Lajos szisszent föl egyszer.

- Kimutatja ez még azt is, hogy a római pápa is felekezetenkívüli.

Teljes két óráig tartott a miniszter nagy beszéde. Rendkívüli beszéd volt az, de az ő dicsőségét már nem növelheti.

- Velki rozum mondták a tót követek egymás közt.

Természetesen volt nagy éljen a beszéd után.

Az elnök erre megint megszagolta a rózsáit és föltette a kérdést szavazásra.

Majdnem az egész Ház föllállott, csak mintegy húszan-huszonöten maradtak ülve. Köztük volt Polónyi.

A vallásszabadságról szóló javaslat tehát újra visszaküldetett a főrendiházhoz.

Tiszteltetjük öméltóságait, az egyházi és világi főrendeket és hódolattal csatoljuk vissza a kitett gyermeket, hogy csak mégis méltóztassanak vele megbarátkozni.

Azután a másik kilökött javaslatot, a zsidó-recepciót kezdte tárgyalni a Ház. Gróf Pongrácz Károly kezdte az attakot ellene. Nem kell neki a recepció mert azt még eltűrné, hogy a zsidó kitérhessen kereszténynek, de hogy a keresztény zsidó lehessen, az szerinte olyan *megrövidítéssel* jár, hogy abba ő soha bele nem nyugszik.

Utána Sághy beszélt. De a Ház már éhes volt és nem akarta Sághyt hallani. Jóllakott embernek se kellemes.

- Holnap! kiálták.

- Ne rontsuk el a holnapi napot ellenkezik a többiek.

Sághy tehát beszélt. A pártja is türelmetlenkedett. Már a pártkonferencián helyteleníték s többen intették:

- Ne beszélj Sághy!

Sághy dühbe jött erre a pártfeleire.

- Ugye ne beszéljek? Mert most a saját meggyőződésemet mondom, azért kiabáljátok: »Ne beszélj Sághy«; bezzeg mikor a ti meggyőződésedet kell tolmácsolnom, akkor mindnyájan ösztökéltek: »beszélj Sághy«. Nem, én beszélni fogok, igen is, beszélni fogok.

S rettentő fenyegetését beváltotta.

Azonban a nemzeti párt se volt rest s a vice okos emberét, Kovács Albertet (mert a fő okos embere Horánszky) legott utána menesztette, hogy jelentse ki a zsidó recepció elfogadását. Amely kijelentés alatt minden nemzeti szem gúnyosan szurkálta az előző szónokot: »Látod Sághy, minek beszéltél!«

De Sághy sohasem fogja ezt belátni s örökkön örökké beszélni fog.

AZ ÁLTALÁNOS HELYZET

I. A legboldogabb ellenzék

Régi falusi házakban még lehet látni a falakon azokból a képekből egyet-egyet, melyeken a szarvasok és a nyulak viszik a vadászt temetni. A koporsót gondolom a sok agancsú szarvasok emelik, a fáklyákat viszik a rókák, a keresztet a nyúl.

Bizonyosan mindenki látott efféle groteszk képet és ha elfelejtette volna is, eszébe juttatja, a mi klerikális és feudális színezetű sajtónk, amelyben a kormány bukása hetek óta van pertraktálva. Ah nini, az ismerős kép! A nyulak temetik a vadászt.

A koporsót emelik Apponyiék, a fáklyákat viszik a púroszok, a keresztet cipeli Zichy Nándor gróf.

A kormány egy nagy győzelmet aratott; ők egy nagy vereséget szenvedtek. És ebből az a logika, hogy a kormány megbukik.

Az ellenzéki újságírók és a magukat halálra únt, hatalmat sóvárgó politikusok összeteszik amijök van. És ugyan mijök van? Reményük és fantáziájuk. A fantázia nagy piktor, s már előre lefesti a ravatalt, a remény pedig ügyes szabó, már előre kivarrja a halottas inget a Wekerle-kormány számára.

A kormány tehát bukik, csak azt nem tudjuk, milyen betegségben fog kimúlni. Új és új diagnózisokat állítanak föl cikkelyekben, entrefilet-ekben. Az olvasóknak mindegy a diagnózis, mert mindenik halálos kimenetelű.

A király megszólítja cercle alkalmával Apponyit s egy félóráig beszél vele. És erre megfűjtatnak a harsonák: »Immár elérkezett az Apponyi ideje.«

Más alkalommal is van cercle és akkor a király meg nem szólítja Wekerlét. Mire ismét megfűjtatnak a harsonák: »A Wekerle napjai meg vannak számlálva.«

De harmadik alkalommal is van cercle és akkor már csak Wekerlét szólítja meg a király. Az egész diagnózis halomra dől csak a *halálos kimenetel* marad örökké, de most már azért, *mert a kabinet tagjai közt viszály van.*

Szilágyi rosszban van Wekerlével, Festetics villong Szilágyival, Wekerle haragszik Hieronymire és Lukácsra, Lukácsnak jelenete volt Szilágyival, Szilágyinak jelenete volt Fejérváryval és így tovább össze-vissza. A híres Orlice prágai professzor nem bírja annyi variánsban összekombinálni a lutri kilencven számát, mint a mi ellenzéki sajtónk a nyolc miniszteri egyéniség marakodásait. Olyan belháború ez, hogy a legjámborabb olvasó is elhiszi, hogy az ilyen kabinetnek hova előbb el kell pusztulnia.

De ám ha kisérl is, hogy mindebből egy szó sem igaz azért a mi ellenzékünk marad mégis a világ legboldogabb ellenzéke, mert még mindig maradnak *számbavehető* jelek, hogy a Wekerle-kabinet az utolsót járja. Ezekből a jelekből teljességgel lehetetlen kifogynia.

Ilyen jelek:

a) Ha Wekerle rossz kedvű. (Érzi szegény, hogy vége van.)

b) Ha Wekerle jó kedvű. (Világos, hogy tetteti magát.)

Ilyen jelek továbbá:

c) Ha Tisza Kálmán két napig nem jön a klubba, vagy ha Tisza István heteken át nem hagyja el falusi jószágát. (Ezek éreznek már valamit.)

Hasonló rossz auspicium a kormányra és nagy gaudium az ellenzéknek:

d) Ha a horvát bánné otthon, a zágrábi palotájában a pokrócait poroltatja. (Hm, ezek már csomagoltatnak a költözködéshez.)

És végül, hogy semmit se felejtsek el:

e) Ha Horánszky hangyákkal álmodik. Mert a hangyák a megkezdett vállalat sikerét jelentik. (Álmoskönyv 37 lap.)

Hát mondom, a kabinet küszöbön levő bukása egyre csillámlik az ellenzéki szemek előtt, olyan furcsán, mint a lidércfény, hogy közelnek látszik, ha messze van is. A legjobb jelek folyton csiklandozzák az ellenzéki idegeket. Azóta boldogok, mióta meggyőződtek, hogy nem erősek. Míg saját erejükben hitték diadalmuk forrását, addig sokszor estek apatikus melankóliába, mióta a gyengék természetével másoktól, véletlenektől, non putaremeiktől várják a sikert, azóta csak úgy dől hozzájuk az öröm, jó hír, kilátás.

Csalódik az, aki azt hinné, hogy az ellenzék e része keserűen ki fog ábrándulni. Nem, ezek nem ábrándulnak ki sohasem. Mikor már valaki a holdkórosok, szerencselesők és álomlátók sorsára jut, az egy olyan pozíció, mellyel a föltétlen boldogság jár. Az egy immunitás, mely minden keserűség ellen biztosít. Az ő reményeik nem fognak elfogyni soha többé. A vénkisasszony csak harmincéves koráig retteg attól, hogy nem megy férjhez, negyvenes korában már meg van

győződve, hogy férjhez megy. Minden jel vőlegény érkezését hirdeti: szarkának csörgése, ollónak hegyével való befúródása a padlóba stb.

A »nemzeti« ellenzék éppen ebben az eladott szüziességben sóvárog a hatalom után, a fent elősorolt bukási jelek valamelyikén édelegve.

S ha elfogynának is mind e jelek, sőt csakugyan vannak olyan napok, hogy egyik-másik sőt néha valamennyi elveszti minden jelentőségét, Horánszky nem álmodik hangyákkal, a bálné nem poroltatja pokrócait, Tisza vígan beszélget Wekerlével, Szilágyi nyájasan szorongatja kollégái kezét: se baj. Azért az ellenzéki *éléstár* még sem fogy ki, mivelhogy van egy állandó izgatószer is a tarsolyukban, s ez az az elterjedt rege, hogy a Wekerle ischli útja alkalmával augusztusban, a király Szilágyi eltávolítását kívánta Wekerlétől.

Szilágyi ennél fogva megy, de ilyenszerű távozását nem bírja ki Wekerle, sőt a párt sem. Tehát mily boldogság! végre elkerülhetlen lesz a fűzió.

Bizonyára nem minden mulatság nélküli dolog ez a szarvasoknak és rókáknak, szemfedőt varrni, halotti búcsúztató rigmusokat skandálni a szegény vadász számára, aki még most piros és egészséges, mint a makk. Hanem iszen »heute rot, morgen todt«.

*

Hát az ischli rege az igaz, hogy csak rege, hanem olyan életerőt adó, mint a konyak. Ha valaki nagyon ellankad, kimerül (s ezek a szimptomák immár érezhetők a vert táborban), beadják neki az ischli regét s ettől a szesztől némi erőt nyer és újra hadonászik.

Szilágyi elmenetelét, ha igaz volna, csakugyan nem állaná ki a párt. Öreg is, vézna is, egy ilyen fájdalmas műtéthez. Míg az egyházpolitika tartott, addig éppen lehetetlenség volt Szilágyi távozása, mert a hordónak az egyik dongáját ki lehet venni, és mással lehet helyettesíteni, de csak az üres hordóét: a tele hordóból kifut a nemes nedv, ha az egyik dongáját kiveszik. Ezt a korona is belátta és Szilágyi maradt. Maradt pedig a korona akaratából is.

Mert rosszul disztinkválnak azok, akik azt merik hirdetni, a szabadelvű pártról, hogy a Szilágyi dolgában a királyra gyakorolt pressziót a szabadelvű párt mindössze Wekerlét szorította.

Hogy igaz-e hát az ischli mende-monda? Ők azt állítják, hogy igaz, mi azt állítjuk, hogy nem igaz. Mi éppen úgy nem hallottuk a kulcslyukon, mondott-e valamit a király Wekerlének Szilágyi távozása felől vagy nem, mint ők. Csakhogy nekünk mégis van egy bizonyságunk, hogy ez nem igaz. S ez a *pszichológia* és a meghódolás a magyar király karaktere előtt. Lehetetlenség azt föltenni is a világ első gentlemanjéről, aki lehetett irritálva akkor Szilágyi ellen, mert bizonyosan volt is valami oka rá, hogy miután újra kinevezte őt a saját akaratából s azóta semmi zavaró incidens elő nem fordult, ok nélkül a karóra szúrt fejét kívánja azt dokumentálva ezzel orbi et urbi, hogy júniustól decemberig *akarata ellenére* ült valaki az ő tanácsában.

Azért tehát, nyájás olvasó, aki az én soraimat átfutottad és aki az ellenzéki lapoknak is prenumeránsa vagy, olvasgasd őket ezek után is, de illedelmes mosolygással és azon tudattal, hogy nekünk van a világon a legboldogabb ellenzékünk, amelyek a legbiztatóbb politikai szimptomák között van hivatva előregedni, megőszülni és talán örökre letűnni.

Ne higgy lázas reményeknek és álmaiknak, még kevésbé ragadtasd el magadat fantáziájuk által; a kormány ez idő szerint nincs veszélyben, habár be kell vallani azt is, hogy nem olyan boldog, mint az ellenzék.

Egyrészt azért, mert egy másik olyan boldogság nem létezhetik már a földön, másrészt pedig... De a »másrészt« a holnapi cikkben fogom elmondani.

AZ ÁLTALÁNOS HELYZET

II. A kormány és pártja

Ott hagytuk el tegnap, hogy a kormány nem olyan boldog, mint az ellenzék. A kormány nem alszik rózsákon, azaz egyáltalában nem alszik sehogy, mert mindig nyitva kell lennie a szemeinek. A reformok megszülése bizonyos vérvesztésbe került. Több, mint két tucat képviselő kivonult a szabadelvű klub termeiből s a numerikus többség lejjebb olvadt a Tisza Kálmán tizenhármass többségénél (Melyet Wenckheim Béla »Verfluchte Majoritt«-nek nevezett), sőt szállt-szállt alul a »boszniai többségen«, mely két emberből állott.

Így lőn, hogy mikor a Wekerle-kabinet a legnépszerűbb volt az országban, mikor nyakig fürdött dicsőségben s a legtöbb híveket számlálta odakünn, bent a Lloyd-termekben elérte a megfogyatkozás olyan mértékét, aminőre nem emlékeznek az 1867-ig leszaladó annálék.

Igaz, hogy azóta egy kissé javult a helyzet, vagy legalább nem romlott. Egypár jó ember visszaszállingózott, egypár kerületben szerencsésen bevált a Hieronymi metódusa, aki azt mondja:

»Egy kerület megnyeréséhez vagy pénz kell, vagy alkalmas ember. Pénzem nincs, hát alkalmas embereket keresgélek.«

(Ebben pusztult el a szegény Diogenes is.)

Denique a helyzet különösebben nem változott, s mit ér, hogy künn az ország négy ötöde velünk érez, ha itt bent a parlamentben szegények vagyunk a *külső elemőzsiához*, mely garadában áll, nem nyúlhatunk a napi használatra?

Tagadhatatlan azonban, hogy a párt megmaradt zöme jobb, tömörebb és megbízhatóbb így, mint volt, de ez valóban keveset ér, mert más oldalról bizonyára bírja a kicsi többségek túlzott önérzetét és merész szeszélyeit is. Ez az a szituáció, mikor a lajblis is köpönyegnek tartja magát a Prileszkytól Pantocsekig mindenki érzi, hogy ő nélkülözhetlen. Az Andrássy úton, de egyebütt is láttam már olyan házat, ahol két kőalak áll a kapunál kifaragva, görnyedten kifeszített izmokkal, olyanforma attitűdben, mintha az ő vállukon állna a ház. Nos, ezek az alakok, akik eddig csak kőben voltak, most ott sétálnak az öreg Lloyd termeiben elevenen s fölfújta arcukról, fontoskodó lépteikről, minden szavukból kitetszik, hogy a szabadelvűség épületét ők tartják.

A pigra masszák lomhák, mozdulatlanok voltak, a megmaradt többség eleven, szemes és érzékeny, mint a lázmérő. A kicsi többségek mindenütt veszedelmesek tehát alkalmasint veszedelmesek volnának itt is, hanem jó szerencse, a párt vezérei közt egyetlen egy sincs, ki esetleg a lehangoltság óráiban a párt rossz tulajdonságainak billentyűin végig futtatná az ujjait. Az ország kevélyen hajolhat meg azon alakok előtt, kik a kormány némely tagjain kívül ezen idő szerint befolyással bírnak a pártban. Tisza Kálmán szerényen elvonul a napfénytől s mint öreg almafa, amelynek már két generáció élvezte a gyümölcsseit, virágozni többé már nem akar, csak árnyékot tartani. Széll Kálmán, mint valami jó nemtő, csak akkor jelenik meg, mikor valami segítségkiáltást hall s még Bánffy is, kit egy koporsón keresztül látott meg a király, jellemre méltó ez önzetlen, nemes fajú államférfiakhoz, kik vagy mentek azon gyengeségektől, melyek más pártokban annyi bajt szoktak okozni, vagy ha nem mentek, kétszeresen tiszteletre méltók, mert el tudják azokat fojtani.

De mindez csak arra jó, hogy bent a pártban se nincsenek, se nem lehetnek előreláthatólag belzavarok; ám azért mégis kicsiny a párt s a kormánynak éppen abban fő a feje, hogy most, az egyházreformok szentesítése után, mitévő legyen a jövő földadataival szemben, melyek közt

első helyen áll a közigazgatás államosítása. A Szapáry két-paragrafusos törvénye éppúgy ott kering a kormány hajója körül, mint ahogy a Verne Gyula kísérteties léggömbje alatt lóg a holt macska.

Hát igen, megint egy nagy reform. Az ország várja, a közvélemény mellette van, a sajtó sürget. Pedig még a mi sajtónknak van ereje, mert a mi sajtónk aránylag becsületes. A külföldi lapok már olyanok, mint ama nyilvános mérőgépek, melyek a köztereken állanak; aki egy vagy két pénzt beléjük dob, annak megmutatják, hogy mennyit nyom. De a mi sajtónk az általános akaratra szól. Egyszóval a reformnak úgyszólván a tizenkettedik órája ütött, mert már a tisztviselőválasztások is veszélyesen közelednek.

A kormánynak ellenben nehéz e reformba beleugornia úgy egyszeribe, szinte készületlenül, a bevégzett nagy reformmunkától kábult fejjel, nehéz és talán veszélyes is. Az országnak sok két nagy reformot megemésztetni oly gyorsan egymás után, a kormánynak is sok végrehajtani. Az elefánt igen erős, hatalmas állat, de mégis csak minden hetedik évben kölykezik.

Nehéz pedig különösen azért, mert a többsége kicsi s mert a jó pajtások a szélsőbalon, akik municipalisták, megharagszanak, de azért az ellenfelek a nemzeti párton, akik államosítók, nem békülnek ki.

Ezért nem egészen boldog a kormány a kiküzdött nagy diadalmak után, s ezért vált különösen kellemetlenné a kicsiny többség.

Most már az a kérdés, hogy mint Herkules a válúton, elhatározza Wekerle, hova nyúljon, mert a módokból van bő választék.

Az egyik a fúzió. Fúzió a nemzeti párttal. De ez csak akadémián legyen főlemlítve, amennyiben tényleg megvan e mód is. Persze csak olyan formán, mintha valakinek azt a tanácsot adnák valamely kicsi bajból való kimenekülésre: »Ha pedig semmi se segít, akaszd föl magadat.«

Hanem ettől eltekintve, a következő komoly módok között lehető a választás:

- a) A púroszok visszahívása a pártba. (Sok hozzánk szító ember van köztük.)
- b) Új választások kiírása. (Hozzányúlni külső népszerűségi tőkénkhez.)

Vagy pedig:

- c) Nem kunktátoroskodni nagyon sokáig, hanem nekiindulni a mai kicsi, de egyöntetű többséggel úgy, amint van a jövő feladatainak.

Hogy melyik módot tartanók mi a leghelyesebbnek, holnap fogom ezen a helyen elmondani.

AZ ÁLTALÁNOS HELYZET

III. Wekerle és a modus vivendik

Hogy a tegnap említett s egyedül lehetséges módok közül melyikhez nyúl Wekerle, azt legfeljebb alapjelméből lehetne következtetni, ha Wekerlét ismernők, de Wekerlét mi nem ismerjük. Két éve kormányoz már bennünket és mégsem ösmerjük, mert ez a mai Wekerle nem az igazi, ez még csak az a Wekerle, akit az események vittek, aki mögött ott állt Szilágyi, mint egy szuronyos pandúr: »Félre ne lépj, mert így és amúgy« és aki mögött ott állt az erkölcsi kényszer, menni és egyre menni a keskeny, göröngyös úton és vagy kijutni a tömkelegből, vagy bele pusztulni, de éppen ebben a dicsőségteljes menetelésben kezdett kibontakozni az igazi

Wekerle, az kit még mi nem ösmerünk, az akit nem az események fognak vinni, hanem az aki majd viszi az eseményeket.

Egy nagy államférfiú markának a sziluettje jelenik meg. S máris kezdjük fölösmerni mélyebben rejlő tulajdonságait. Merész, de nem szenvedélyből, mint Kossuth, inkább taktikából; okos, de nem az összes körülmények meglátolásából, mint Tisza, hanem instinktusból, mint gr. Andrássy; ingadozó, de nem a természeténél fogva, mint Ghyczy, hanem időnyerésből, és puha, engedékeny, de csak azért, hogy az erőseket tévútra vigye.

Van benne valami zamat I. Napóleonból, Metternichből és Rónay Jánosból. A Napóleon végtelen önbizalmából játszva csinálni meg nagy dolgokat és fumigálni a nagy veszélyeket. Csak Wekerle képes oly könnyedén, oly mosolygósan fogni a kormány-gyeplőket, mintha pamutot tartana egy szép asszonynak. Van benne a Metternich bűvésziességéből, szemei kitűnőek a homályban, s keze biztos a szövevények kibontásánál. És van benne végre valami patriarchalis, valami bursikóz (hiszen említhettem volna egy más közönséges embert is) Rónay Jánosból, az ő ártatlan szívjóságából és jól eső gyermekded naivitásából. Csodálatos összekeveredése a titánok felölthető tulajdonságainak a kicsinyek polgári erényeivel.

Avagy nem csodálatos egy Napóleon, akinek fájna egy legyet agyontaposni? Ki tudna elképzelni egy Metternichet, akiből az epe hiányzik? Láttatok-e már egy Herkulest, aki bír az orosz lány bátorságával belerohanni a veszedelembé, de nem bír a gyermek bátorságával, szembe kellemetlent mondani valakinek.

S így torlódik össze annyi zagyva szín, hogy mikor Napóleon sastekintetét, emberfölötti röptét kezdjük felösmerni Wekerlében, akkor e Napóleon-kópiából egyszerre csak kiugrik Rónay János és mikor a jóságos, szelídlelkű, ártatlan kedélyű Rónay János naív egyszerűségében gyönyörködünk, egyszerre csak kipattan a fals Rónay Jánosból a vesékbe látó Metternich.

De máris szélesen rajzoltam Magyarország ez idő szerinti kedvencét, akinek az istenek valóságos *kollektát* csináltak a becses tulajdonokból s még azonfölül állandóan egy kecses szobaleányt rendeltek melléje, egy istenasszonyt: a szerencsét. A szűk keret nem engedi, hogy tovább fesseim politikai alakját, szeretetreméltó, szinte édes egyéniségét. Legközelebb visszatérek rá más helyen, hogy elvezessem önöket az ő dolgozószobájába, hol zseniális összevisszaságban hevernek az akták s gomolyognak fölöttük, mint vadlúd-falka, beválthatatlan ígérek, hogy bepillantunk az ő agyába, hol összegyömöszölve forrnak a hasznos tervek, egy tekintet vessünk a szívébe, amely olyan hó tiszta, mint az ő vakító fehér nyakkendői, hol nincsen se irigység, se bosszúállási vágy senki ellen, s akinek nem volna kedve benyitni az ő audenciális termeibe, honnan örömsugárzó arccal távozik mindenki. E termekre oda lehetne biggyeszteni az alvilág kapuiról az ismeretes fölíratot, átravesztálva:

»Ti, akik ide beléptek, visszakapjátok reményeiteket!«

...De hagyjuk el ezt most, mert úgyis messze mentünk tárgyunktól, hogy miféle kibontakozáshoz nyúl Wekerle.

Mint praktikus ember legközelebb érne, pártja megszorítása céljából a púroszokat. Wekerle kétségen kívül szívesen is hallaná egy napon, hogy elszakadt barátaink visszatérnek. Wekerle nem az az ember, aki haragot tud tartani (a harag úgyis csak annak áll jól, aki a maga dolgát csinálja, nem az országét). A púroszok visszatéréssel negyven-ötven többségre emelkednék a párt. De a púroszok visszatérését legalább valamennyiét, nem mindenki nézné a pártban szívesen s félni lehetne, hogy rossz hatással lesz. Amit numerikus többségben nyer a párt, elvesztené a hogy is fejezzem csak ki magamat a *közérzet* lehangolása által. Mindamellettt éppen úgy nem lehetne megakadályozni visszatérésüket, mint ahogy szinte lehetetlen megtalálni visszahívásukra a kellő formát.

Noha a válaszfal, mihelyt az egyházi jogi törvények alá oda kerül a király neve, leomlik s bár vannak, akik egyenként visszavágnak a régi fészkekbe, mégis kevés a remény, hogy viszontlássuk őket, mert szolidaritásban vannak, hogy csak együtt, rajban jönnek-mennek, vagy sehogy. S az anyaméhük, a haragot tartó öreg Péchy, úgy tudjuk, municipalista, valóban olyan, mint a vese az emberi testben, mely körül van véve kövérségtől s mégis maga a legsoványabb testrész.

Miután a púroszok visszatérte, se elő nem idézhető, se el nem halasztható esély dolga, nézzük a második módot a választást.

Új választás? De miért legyen új választás? Hiszen a kormánynak végre is meg van a többsége, ha kicsi is, s az ország éppen erre a reformra meg lett kérdezve az 1885-iki téli választáson. Mi indokolná az országgyűlés fölloszlatását most, éppen most, mikor még izgatottak a kedélyek az egyházi jogi harcokból.

Igaz, hogy egy új választáson most a diadalmak dicsfényével övezett szabadelvű pártra nézve gyerekjáték lenne a kerületek hódítása. De a szabadelvű párt a komoly politika letéteményese az országban s a kötelességek és föladatak elől ki nem térhet a taktika kedvéért. Nem az a célja egy pártnak, hogy élet-elixírekkel tartsa fenn magát, melegített népszerűségi zacskókat rakjon a hasára, hanem hogy ameddig él, kötelességét teljesítse.

Ám ha csakugyan leszavaznák a kormányt a parlamentben, elég ideje akkor is fölloszlatni a Házat és megkérdezni a nemzetet. De addig csupán »taktikai griff« lenne az új választás melynek szele már hetek óta fújdogál innen-onnan.

De kik fújják ezt a szelet? Az az ezer reménybeli jelölt, aki föl akar lépni a kerületekben. S minden jelöltre esvén két kortes, mindössze három ezer ember csinálja azt a türelmetlen toporzékolást, csoszogást, mely csak a zászló-kereskedésekben és a szeszfőzdékben lel visszhangra.

A mi nézetünk szerint leghelyesebben teszi Wekerle, ha a legutóbb említett módhoz nyúl s a mostani pártjával úgy, amint az ma van, legkésőbb esztendőre, neki vág az államosítási reformmunkához. A többség lefogyott ugyan, de a számok bűvésze, aki a számoknak parancsolni tud, ne ijedjen meg a számoktól, mert ha a numerikus többség kicsiny is, a szabadelvű eszmék varázsa nagy. S amint eddig volt, a papiroson kis többség, de a Házban megnagyobbodva, úgy lesz az ezentúl is, mert valahányszor szavazni fogunk, az országház kapuinál ott fog dübörögni a közvélemény is hatalmas szózatával »Ez az én akaratom!« és ez a fönséges hang meg fogja rázni az ellentábort s mint a bagdadi elátkozott sünből, mindennap kihull belőle egy túske míg egészen sima nem lesz.

A HOLT CÁR A HÁZBAN

Nyugodalmas jó tele kezdődik a t. Háznak, dolga kevés van; halottakat elparentál, élőket igazol, meg szétoszlik nagy időközökre. Ma se lett volna ülés, ha az orosz cár meg nem hal.

De meghalt s a nagyvilági komédia, a politika azt kívánja, hogy a magyar alsóház részvéte is ott legyen a mindenféle részvétek között, ama cár ravatala mellett, kire csak egy dicséretes epithetont lehet találni, azt, hogy a »béke barátja« volt. S én istenem, az is milyen béke volt! Leeresztett rostélyú sisakban, kardjára támaszkodó. S minő barátja volt ő annak!

De nem tesz semmit. A zsarnok mélyen alszik a livádiai csöndes palotában s a zokogás Európa szabad népei ha siratják nem fogja fölébreszteni többé. Csak sirassák hát; egy hazugsággal több vagy kevesebb a világban, egyre megy.

Hát itt is megteltek ma a Ház padjai szép, fényes téli napon. A 49-iki magyarok fiai, unokái... Sőt egypár fehér fej talán ott is volt Világosnál.

Bánffy Dezső báró takarékosan a szavakban emlékezett meg halotról, ki végre is barátságot érzett a mi királyunk iránt. Hangja rideg volt, szinte szürke. Ah jaj, halottakat melegen elsiratni, ahhoz csak Péchy Tamás értett. (Beh jól jártak azok a monarchák, akik alatta haltak meg.)

Mély várakozó csönd támadt a Bánffy részvét-indítványa után. Egy-egy idegenszerű »helyes« hangzott innen-onnan, tompa nyöszörgő helyesek, mintha a föld alól jönnének.

Azután fölállt Thaly Kálmán s a kegyeletet nem sértő módon adta vétőjét a részvétnyilvánítás ellen.

Megvillogtatta az emlékezetek előtt Paskievics herceg jelentését a halott öregapjához, Miklós cárhoz: »Magyarország felséged lábai előtt fekszik.« Vajon akkor éreztek-e ők részvétet a most részvétérzésre invitált Magyarország iránt?

Úgy, úgy, de nekünk kell okosabbaknak lennünk. Hallgass kutya szív, ne háborogj, ne tüzeskedj. Nem hallod, hogy a koponyának meg van parancsolva, hogy okos legyen? Istenem, hát mindig csak mi legyünk okosak? Mindig, mindig.

Lám, ez a Horánszky is milyen okos most, de mennyire okos. Mert Horánszky állott föl Thaly után és igen okosan érintette e részvétnak a jogosultságát és egyszerű udvariassági természetét, de valami csodálatos okosan úgy, hogy nem annyira a cár halála döbbsentette meg a hallgatóságot, mint inkább a Horánszky okossága. Miért okos most ez az ember? Megfoghatatlan. A cár halála tette volna azzá? De mit várhat ő és Apponyi a cár halálából?

Egyszóval, a Horánszky beszéde a habozó jobboldalt mintegy megmelegítette a cár iránt. A mamelukok azon része, kik a kijáráskor körüli posztokat tartják elfoglalva, hogy a döntő percben menekülhessenek, stabilis helyek után kezdtek nézni.

De már csak kis időre kellettek e helyek, mert Horánszky után már csak Batthyány Tivadar gróf szólott, mintha gradatim jönnének a szakállak, egy kis ősz szakáll a Thalyé, aztán egy nagyobb szakáll a Horánszkyé és végre a leghosszabb szakáll a Batthyányé. Batthyány is igen szépen, tapintatosan beszélt a részvét mellett, hiszen a megboldogult iránt barátságot érzett a mi királyunk és beszédjével ő is éppúgy, mint Horánszky, *meggyőzte a szabadelvű pártot, hogy ezt az udvariassági indítványt el kell fogadni.*

Csak a kurucok közül hallatszottak még ellentmondó morgások:

- Hízelegjünk minden tirannusnak!
- Csókoljuk a korbácsot!
- Szibéria benépesítője volt!

De ezek a diszharmonikus morzsák már egy csöppet sem ártottak, Horánszky és Batthyány beszédje megtette a maga megérdemelt hatását s a jobboldal is fölállott az általuk pártolt részvétindítvány mellett. *Szónok azonban a jobboldalról nem volt.*

Ülve csak a szélsőbal maradt, de innen is a siratókkal emelkedett föl Pázmándy Dénes s ott állt görnyedten, fejét a lapockái közé húzva, mint egy muzsik.

A pártbeliek csodálkozva néztek rá, hogy miért állott ez föl.

De aztán elgondolták, hogy hátha neki is barátja volt a cár.

A MAI ÜLÉSBŐL nov. 13.

A költségvetési vita végre elkezdődött s ezzel nyílt meg a parlament téli munkája.

Minden úgy volt most is, mint tavaly és harmadéve, mint mindig azelőtt.

Hegedüs Sándor vázolta az államháztartást bengáli fény mellett, a szokott közbeszólásoktól kísérve.

Utána fölállt Helfy de milyen csodálatos! Hogy megváltozott ez az ember; fiatalabb lett, más lett, alig lehet ráismerni. Milliő ördög, talán nem is az! De mégis! Hiszen az lehetetlen, hogy nem ő lenne. Lehetetlen. Még a holtá után is föl fog kelni sírjából a büdzsé tárgyalások első napján, hogy közvetlenül Hegedüs után összedöntögesse a kubikokba rakott büdzsé számokat.

A képviselők a szemeiket törülgették. Szent isten! Csakugyan nem a Helfy, hanem Molnár József, a vice Helfy. (Helfy most palatinusi teendőit végzi a kisebbik Kossuth körül.)

Ez az újítás jól esett a szemnek. Érezni kezdték az emberek, hogy a világ mégsem stagnál, hogy történik valami.

De mily csalódás. Molnár József is csak egyikét mondta el a Helfy tavalyi, harmadévi és negyedévi beszédeinek.

A Molnár József-féle kizökkenés után megint helyre ütődött a régi sorrend. Horánszky Nándor állott föl, de amint beszélni kezdett tárgyilagosan, higgadtan s amint azt is kijelentette (ami a legfőbb eseménye a mai napnak), *hogy a közigazgatási* reformok megvalósulását ő is örömmel üdvözlönné, az emberek megint a szemeiket és szemüvegeiket kezdték törölgetni.

Az ördögbe is, hisz ez nem lehet Horánszky! Valami gonosz démon incselkedik ma velünk, nagyságos képviselő urakkal!

Az imént Helfy beszélt, a Molnár József ábrázatában, most pedig valami ismeretlen okos ember tartja szűz beszédét a Horánszky képével.

Az ismeretlen úriember beszédében még Hegedüs Sándor is helyeseket kiabált.

Amire borzasztó méregbe gurult az ismeretlen úriember s ebből megint kezdtek ráismergetni, hogy hátha mégis a Horánszky az.

De hogy még teljesebb legyen a varázslat, amibe a tisztelt Ház belekeveredett, azt a negyedik szónoknak, Schreiber Frigyesnek lehet köszönni, ki a költségvetés mellett *szász létere* oly tökéletes magyarsággal beszélt, mintha a kecskeméti rónán ringatták volna a bölcsőjét.

A DEBRECENI HEGEDŰSZÓ

Bent a tanácsteremben Hieronymit paskolták, ki pedig igazán nemes hajlamú, hó karakterű belügyminiszter. De hát mindegy az, ha zsarnok volna azért ütnék, hogy zsarnok, így azért ütik, hogy nem zsarnok.

Míg őt ütögették boldogok, boldogtalanok nagy kedvteléssel bent, a folyosón Hiob-hírek keltek, fiadtak, nőttek oly kubus rendszerben, mint a Koch-féle bacilusok.

Hogy Khuen megint mozog, hogy a bécsi felhők erősen tornyosodnak, hogy Kálnoky megint kezdi a pókhálót szőni stb.

Ámbár ez mind valószínűtlen, de a kandallókban égtek, pattogtak a villogó, fényesszemű hasábok s ez izzó zsarátnokokhoz illenek a rémmesék. Szinte hozzátartozik a téli kedélyességhez.

S valóban tél van már. Furcsa, mégis a július akar visszatérni.

Nem valószínűek e rémmesék, kivált a Kálnoky-féle. Wekerle jól tudta a delegációkor, miért kell megvédelmezni Kálnokyt. Wekerle így okoskodott:

- Kálnoky meg akart engem buktatni, de nem tudott, meglehet, hogyha én akarnám őt megbuktatni, én se tudnám. De ha meg tudnám is buktatni, csak azt érném el, hogy egy más külügyminiszter jöjjön, aki azt mondaná magában: »Kálnoky rosszul csinálta a buktatást, majd most én próbálom.« Kálnoky ellenben nem ösmeri el magáról, hogy rosszul csinálta a buktatást és nem próbálja meg másodszor. Ennél fogva nem buktatom meg Kálnokyt.

Lehet, hogy jól okoskodott Wekerle, lehet rosszul okoskodott de a folyosón az volt a hit, hogy Kálnoky megint erőlködik. Áll azonban természetesen a folyosói politikusokra is, hogy vagy jól okoskodtak, vagy rosszul.

Az bizonyos, hogy az optimisták megvigasztalódtak, kivált a Sima beszéde alatt. Gondolván talán magokban, hogy még sem Bécsből jön minden rossz s így szólának:

- Csak hagyni kell a dolgot. A vizek végre is lefolytak és a kövek megmaradnak.

S valóban a folyosó háttérében, messze, a miniszteri szoba környékén, mint két kőoszlop állt egymás mellett Wekerle és Szilágyi, ráncokba vont homlokkal konferálva.

A pesszimisták lehorgasztották a fejüket és azt felelték:

- A vizek azonban úgy is lefolyhatnak, hogy a kövek sem maradnak meg.

Dél tájékán végre a csengettyű a pièce de resistancet jelentette, a Busbach interpellációját a debreceni bankett-botrány tárgyában.

Villámhirtelen megtelt a terem s a hű öreg Busbach, aki olyan a pártban, mint a törülközőkendő, sokszor jó vele letörülni az izzadságot, meg a nedvességet, most egy kicsit szélesen, terebélyesen, messziről kezdte el a debreceni részeg ember csínyjét föltálatni, nagy nyugtalanságot, sok bántó, kellemetlen közbeszólást provokálva. Kivált amint odaért beszédjében: »De az ősszel bejött Magyarországra egy olasz honpolgár...«

- Egy salamucci kiáltá egy hang a szélsőbalról, s nagy hahota támadt.

- A polgári házasságnál jó volt az olasz ember, ugye? vágott közbe egy másik hang balról.

Nagy zajgás, dörömbölés, ingerültség támadt. Az elnöki széken Andrássy Tivadar gróf ült, akinek szokatlan volt a viharos jelenet.

Hiába ismételte szelíd hangján: »Csendet kérek.« A láрма elnyelte nemcsak az ő szavait, de a Busbachét is. Károlyi Gábor ismét a régi Károlyi Gáborrá változott s a szélsőbal széléről, a »temető árkából« eregette a csendbontó lövegeit.

Busbach csak nagy nehezen tudott eljutni a bankettig, illetve a »Jaj, de huncut a német« című nótáig, mert ez volt a corpus delicti... De amilyen kínos volt neki az előre hatolás, a komoly hallgatóknak sem volt gyönyörködtető a dolog ilyen körülményes pertraktálása. Kényes ügyekben nem szabad mind azt elmondani, amit az ember gondol hogy az ellenfél se vethesse közbe, amit ő gondol. Busbachnak úgy kellett volna röpiúlnie, mint a fecskének a káposzta-fejek fölött, hogy szárnyaival picit érintse, de ő úgy ment bele, mint egy kecske, hogy gázolt és harapott.

Hanem egyszer csak mégis vége lett a dolognak, a hullámok lecsillapodtak, senkinek se történt semmi baja, csak Andrassy elnök öregedett két évet.

Most Hieronyminak kellett volna szólnia, minden szem odanézett, de ahelyett Kovács József kelt föl a szélsőbalon, egy nagy szürke szakállú hazafi.

- Mi jogon akar szólni? kiálták jobbról.

- Mint jelenvolt.

Andrassy személyes kérdés jogán adta meg neki a szót, s igen helyesen, mert egy szemtanú végre is érdekes.

Kovács József tudom sokért nem adja, hogy végre mint jelenvolt szerepelhet az ország előtt. (Valljuk meg, a kis emberek számára a legnagyobb szerencse.) Valóban látszott csillogó szemein, egész örömteljes izgatottságot kifejező mozdulatain, hogy ő csakugyan jelen volt, s felső testének méltóságos magatartása visszatükrözte, hogy érzi annak a körülménynek nagy fontosságát, hogy ő most egy igazi jelenvolt.

Elmondta aztán, mint a baka a milánói templom nagyságáról, hogy a debreceni bankett-terem oly mély és széles, hogy arról a végéről, ahol a cigány muzsikált, abszolúte lehetetlen volt kivenni, hogy a terem másik végén, ahol a király-toaszt folyt, mi történik.

Minden szem a »furfangos diákot« kereste a háta mögött, aki prüsszentsen.

De a furfangos diák helyett Polónyi emelkedett föl, hogy ő is szólni akar alkalmasint azon címen, mint olyan objektív ember, aki jelen nem volt.

Nagy zúgás, ingerültség támadt a jobbon.

- Nem hallgatjuk Polónyit. Ne beszéljen!

Az elnök a Házhoz fordult: enged-e Polónyinak szót.

A többség, még az ellenzékről is sokan megtagadták a szót Polónyinak, de a nekikerekedett zajban Polónyi a Ház határozata dacára se akart leülni, hanem ott állt zordonan, kihívó daccal tekintve szét a hullámozó termen.

Hieronymi is fölállt, de a nagy zajban szóhoz ő se juthatott, mire az elnök az ülést öt percre fölfüggesztette.

Hieronymi röviden felelt s megnyugtatólag, hogy majd ki fogja deríteni a debreceni eset részleteit; utána Szilágyi rövid, ügyes, határozott válasza igazi értékére szállította le az ügyet s annyira elvette minden irányban az élet, hogy az újra fölemelkedő Polónyinak odaszólt Ugron Gábor:

- Ne beszélj, hallgass, mert a miniszterek korrekt feleletet adtak.

De Polónyi azért mégis beszélt és beszélt még utána Busbach, majd az öreg Körösi Sándor, kinek nagyon megnyomta máját a Busbach odavetett kifejezése: »hogy ez a botrány csakis Debrecenben történhetett meg«. Sehogyse ment az öreg fejébe, hogy miért ne történhetett volna ez meg Hajdúszoboszlón is, vagy Hódmezővásárhelyen? Hát ott nincsenek részeg emberek?

A tárgy most már túl levén beszélve, elvesztette érdekét. Senki se figyelt már a szónokokra. A képviselők társalogni kezdtek egymással s csak elszóródva, szaggatottan ütötték meg a kifáradt dobhártyákat egyes szavak, kifejezések:

...Királyi trón... cigányok... tuss... korona...

HOGY TEREM A VÁLSÁGANYAG?

(Epilóg a válsághoz)

Persze, csak azt az anyagot értem, mellyel a sajtó dolgozik és nem azt, amelyik a válságot szüli. Bár nem lehetetlen, hogy sokszor az is ilyen formán támad a király udvarában.

De ehhez semmi közöm, én mindössze egy önvallomást akarok tenni, amelybe azonban meglehetősen be van keverve az én t. barátom és bátyám, Bródy Zsigmond, a N. Pester Journal tulajdonosa amiért grácia a fejemnek.

Bródy olyan alak nagyban, mint a Gaborieau regényében Taboret apó - az amatőr rendőr volt -, akihez a legzseniálisabb rendőrök is eljárnak, hogy finom szaglását, mesteri látását a szövevényeken keresztül, eszének boncoló élességét hasznukra fordítsák egyes fölmerült ügyekben. Bródy ilyen alak, azzal a különbséggel, hogy ő politikában dolgozik, kormányok hánykódását, vesztét fürkészi, államférfiak finom szövevényén tesz mikroszkopikus megfigyeléseket.

Szélszélű időkben ideges, életúnt, a tények, a köznapis valóságok lehangolják, neki a bizonytalanság az elementuma, szárazföldön kedvetlen, mint a vén tengerész, csak a himbáló hajón érzi magát jól. Kormányválságok idején, bár örökké jár kel, télen meleg tartományokban, nyáron hidegekben, itthon toppan a föld bármely részéből, s szövi az ő kombinációit olyan passzióval, mint a legszorgalmasabb pók.

A mostani válságban is ő volt az újságírók orákuluma. A mostani válság éppen az ő kedvének, talentumának felelt meg. Nem volt abban semmi pozitív, csak egy *aláíratlan iratköteg* a király asztalán, abból kellett fölépíteni a bekövetkezendő események egész tömkelegét s fölépíteni tömören, szilárdan, ledönthetetlenül, mint egy hatalmas épületet, kiszögellő tornyokkal, garádicsokkal, három homlokzattal, Bécs felől, Zágráb felől és itthonról.

S építette is csillogó szemekkel, vidám arccal, lázas hévvel (ilyenkor tíz évvel fiatalabb), minden kis kövecskét fölhasználva s gyakran a lényegtelen legnagyobbról bravúrral. S most is, mint ilyenkor mindig, váltig beszélgetés tárgya volt az újságírók közt:

- Mit mond a dologhoz Bródy?

De a nagy kombinátort a gyűjtők szenvedélye tartja foglyul. Nem azért gyűjti ő a kincseit, hogy mások közt elszórja. Fösvény, még a saját lapjától is sajnálja föltárni legmélyebb, legtítkosabb fölfedezéseit csak az értéktelenebb, közelfekvőbb részt mondja el a cikkíróinak. Csak ritka emberek iránt közlékeny egészen.

Én e szerencsés kivételes emberekhez tartozom s a jelen válság idején valahányszor estefelé elindultam a klubba, útba ejtettem Bródyt, különben is itt a szomszédban lakik, s ő elmondta, amit egész éjjel, egész nap kombinált. Csodálatos, merész következtetések voltak ezek, de megtámogatva a logika cölöpeivel.

Bródytól elmentem a klubba, ahol én, mint azt mindenki tudja, sohasem szoktam politizálni. Legfeljebb sietve végigmegyek a nagy tanácskozó- és társalgó-termen, legfeljebb egy tekintetet vetek a miniszterekre s ha látom, hogy egészségesek, az nekem elég megnyugtató, végigsurranva a biliárd-szobán, leülök a kártya-asztalhoz egy játszma pikére.

Az eseményekre nem vagyok kíváncsi. Végre is nem nagy szerencsétlenség elmaradni a világtól egypár óránival. Később tudni meg az eseményeket két-három órával, mint a többiek. De ezt a nézetemet nem osztja az én t. kollégám a hírlapírásban, Weinmann, a Neues Pester Journal munkatársa, aki sokat adna azért, ha előbb tudná meg egy két óránival az eseményeket, mint ahogy történnek.

Rendesen megvárja, míg a játékot bevégezem s a világért se eresztene haza, kikérdezés nélkül:

- Nem tud a képviselő úr valamit?

- Már ugyan honnan tudnék?

- Hát semmit sem hallott?

Végre is nem tudok ellent állni, olyan szépen kér az én Weinmann barátom, elmondom neki szórul-szóra, amit idejövet Bródytól hallottam.

Röpül haza Weinmann, mint megrakodott méh, a redakcióban már türelmetlenül várja Bródy, aki megfigyelő őrszemeket tart Zágrábban, Bécsben és a klubban.

- No, mi a hír a klubban? Milyen a hangulat? Mi a legújabb fázis?

S Weinmann elmondja lihegve, amit tőlem hallott.

Bródy megdöbben, szemei fölcsillannak.

- Klappol.

Diadalmas örömet érez lelkében.

»A logika mégis logika«, morogja.

Igen, igen, minden föltevése igaznak bizonyul, tegnap az csak szimat volt, ma már bizonyosság, amit per longum et latum tárgyal már a klub s ha ez bizonyosság... akkor... no akkor...

És a nagy kombinátor most már megint tovább építi a válság lefolyását, téglát-téglára rak az *immár szilárd* alapra, egész éjjel járkál föl-alá termeiben, mint ahogy Daudet vagy Jókai egy regény cselekvényét komponálja, úgy bonyolódik le lelkében Wekerléék sorsa megint odább-odább.

Másnap természetesen a klubba-menet megint benézek Bródyhoz; Bródy megint elmondja a helyzet képét, este a klubban Weinmann megint megkérdezi: »Nem tud-e a képviselő úr valamit?«

Én elmondom Weinmannnak, amit Bródytól hallottam, Weinmann legott rohan Bródyhoz azzal, amit tőlem hallott és Bródy megint fölkiált nagy elégedettséggel:

- Hm, klappol... klappol.

S ez így megy napról-napra. A Bródy kieregetett kombinációi visszatérnek a gazdájukhoz, megerősítik önmagukat és meghíznak önmaguktól tényekké.

És Bródy élvez, boldog, ruganyos, eleven, mintha ő dirigálná a gondviselést, mert amit előtte való nap kigondol, az a következő napon beteljesedik.

Míg végre aztán Bécsbe megy a miniszterelnök, visszatér, előjönnek vele a bamba valóságok s azok egy nedves szivaccsal letörlik az összes kombinációkat.

Én istenem, hisz minden öröm mulandó a világon.

UTÓHANGOK VAGYIS INKÁBB ELŐHANGOK A VÁLSÁGHOZ

Legújabb

Bécsi jól értesült forrásból vesszük azt az értesítést, hogy a »Kölnischer Zeitung« azon híre, mintha a király asztalán heverő egyházpolitikai reformok nem szentesítenének, egyszerű felültetés lehet mert tagadhatatlan, hogy Bécsben sokféle módon és sokféle fegyverrel küzdenek a Wekerle-kabinet ellen, melynek vesztét elhatározták.

Kálnoky, Kállay és Szögyényi-Marich (mind a háromban magyar vér foly) vállvetve dolgoznak a magyarok ellen, illetve a jelenlegi magyar kormány megbuktatásán, mind amellet egészen bizonyos, hogy a reform-javaslatok még ezen kormány alatt, már e napokban szentesítést nyernek, minélfogva a többi javaslatok legkésőbb a karácsonyi szünet után kitűzetnek a főrendiházban tárgyalásra.

Tendenciózus híresztelések azok is, hogy a másik, a főrendeknél zátonyozó két javaslatot őfelsége nem akarná szentesíteni, ha elfogadtatnék, mert azok úgymond meggyőződését sértik. Ezen állítás már azért is tarthatatlan, miután tudvalevőleg Ausztriába is be van hozva a vallásszabadság s őfelsége nem egy nyilatkozatát ösmerjük, hogy e törvény ott semmi kártékony következményeket nem okozott.

Honnan van tehát mégis a magyarországi helyzet feszültsége, ennek magyarázata könnyű, s okai a következők:

Wekerle miniszterelnöknek utóbbi bécsi útja alkalmával, úgy a királyi audiencián, mint a Kálnokyval folytatott beszélgetésekből, két dolgról volt alkalma meggyőződni; egyik a korona álláspontja, *melynek Wekerle iránti bizalma nem változott ugyan, de ezen bizalmat nem terjeszti ki a kabinet minden tagjára;* a másik a Kálnoky engesztelhetlen gyűlölsége, mely az egész kabinet, tehát Wekerle ellen is nyilvánul s melynek háttérében a »kormányzási metodus megváltoztatása« szelíd címén, ki tudja, milyen tervek lappanganak hazánk ellen.

Wekerle ez alkalommal látván a helyzet tarthatatlanságát, már eleve is hangoztatta szolidaritását a kabinet oszlopos tagjaival. S ma kétségen kívül áll az udvari körökben, hogy Wekerle semmiféle *mentő deszkára* rá nem lép, hanem marad szilárdan az elvi alapon s együtt fog bukni Szilágyival.

Wekerle e magatartása aligha meg nem zavarta Kálnokyékat, kik kifacsart citromokat szeretnek útnak eresztetni és nem nemzeti hősokeket (régi osztrák politika ez), Wekerlének szívesen engedtek volna pillanatnyi mentő utat, amelyen útközben elcsepegjen a nimbusza.

Wekerle azonban felösmerte a veszélyeket s látván Kálnoky folyton nagyobbodó befolyását, nem lehet többé kétsége, hogy az első alkalmat megadják megbuktatására. Ők se csinálnak már ebből titkot.

A becsületes Pápay egyre több-több tért veszít. A nuncius, a feudálisok lázas eréllyel dolgoznak az udvarnál. Papok és rajongó asszonyok befolyása dominál a Burg előszobáiban s nincs immár senki, ki a királyt tárgyilagosan fölvilágosíthatná a magyar viszonyokról.

Ily viszonyok közt nem kétes többé a jelenlegi magyar kormány sorsa. Csak a »mikor« és a »miként« kérdéses. Beavatott körökben azonban már tudni vélik, hogy a két, még le nem tárgyalt javaslatnál támad majd a bonyodalom, ha azokat a főrendiház el nem fogadja. A király ez esetben elejtésüket fogja kívánni azon a címen, hogy az *egyházpolitikai izgalmak egyszer már véget érjenek az országban.*

Sok bajaink közt némileg megnyugtató, hogy a kormány még ha akarná se járhat többé, csak az egyenes úton. Ezt követeli ez esetben nemcsak a politikai morál, hanem az egyszerű polgári okosság is megmaradni véges-végig az elvek nemes talapzatán.

De ha e tekintetben a körülmények véletlen összejátszása és Kálnoky ügyetlen trafikája, mintegy kényszer-helyzetbe hozza a kormányt, a szabadelvű párt magatartása képezi most azt a nagy ismeretlen tényezőt, amellyel számolni kell a válság lefolyásánál s amely irányíthatja annak kimenetelét.

A személyek nem számítanak, a kormány elmenetele, bár sajnálatos tény, sőt páratlan visszaélés, amit a túlkapásaiban vakmerő Kálnoky elkövet, mindamellett pusztán mint ilyen nem lehet többé ok semmilyen pártakcióra, de a javaslatok mellett végesvégig kötelessége megállania a szabadelvű pártnak, s akkor a válság sem végződhet másképp, mint a szabadelvű párt győzelmével míg ellenben ha a szabadelvű pártban beáll a pangás, az elkedvetlenedés, az apátia lehangoltsága és a habozás: akkor e kormánnyal együtt a szabadelvű párt sorsa is meg van immár pecsételve.

A CIRCUMSTANCIÁK HŰ ÉS TELJES LEÍRÁSA

Írta egy öreg képviselő

Ha az emberek nem olvasnának lapokat, akkor talán tudni is lehetne, miként állunk, de az emberek lapokat olvasnak, tehát nem tudhatják, hogyan állunk. Nincs az az emberi agyvelő, akit annyi kósza hír meg ne zavarna.

A lapok nélkül szépen el lehetne igazodni.

A Bécsből hazatérő miniszterelnök első beszédjéből melyet a klubban tartott most két hete evidens lett, hogy megjön a szentesítés, azután következik a lemondás, mint ahogy a szegény Bánffy Dénes dolgánál volt. Apafi egyik szolgája egy vég drága bársonyt vitt Bánffynak, a másik szolgája pedig vitte a pallost. Nem volt az baj, hogy a piros bársony előbb jött, legalább volt mibe takargatni a holttestet.

Igen, a válság úgy állott az első nap, hogy a király megadja a kormánynak a szentesítést (hadd legyen mibe takargatni a holttestüket), s azután jön a kormány lemondása és a fölmentés, mert a király bizalma elfordult a kabinettől.

Ezzel az impresszióval jött haza Wekerle Bécsből, s ha szavakba öntötte minisztertársai előtt az impresszióját csak ilyenformán tehette:

- A szentesítés jön, mi pedig megyünk.

Mivelhogy Wekerle, ki iránt a király bizalma talán nincsen is valami nagyon megingatva, úgy látta a helyzetet, hogy neki mennie kell, mert Szilágyi nélkül nem maradhat, s mert az irányzatán nem változtathat és mert a királynak talán már van is más embere, aki megalakítja az új kormányt.

Kevés lehetett az, amit a király Wekerlének mondott, személyek elleni bizalmatlanságról, talán az irányzat ellen is elejtett néhány szót, még kevesebb lehetett, amit erre Wekerle válaszolt, de benne volt, hogy ő csak ezekkel az elvekkel maradhat s embereit sem áldozhatja föl, mert alul járná le magát. De a kevésből sokat lehet érteni. A király megértette, hogy Wekerle büszke ember, féltékeny a karakterére és el fog menni. Wekerle pedig megértette, hogy a király el fogja fogadni a lemondását.

Így jött haza Bécsből. A helyzet feszült lett. S a kormányelnök a parlamenti talaj tisztázásához fogott, tárgyalta a költségvetést s elkészítette az indemnityt, hogy a válság minden kellemetlenség nélkül folyjon le.

Mert kegyetlen szokásai vannak a parlamentarizmusnak. Az ember maga tartozik lenyíratni a haját, hogy a pallossal kényelmesebben legyen a feje leszelhető.

Míg a kormány ebben fáradozott, addig a megrezzent magyar politikusok éber szemmel figyeltek Bécsre, hogy ott mi történik. Mert okvetetlen kell ott valami jelöltnek lenni s valami tervnek. A titokzatosság szinte megdöbbentő volt.

Napok jöttek-mentek, de semmi terv sem mutatkozott. A legélesebb szemek se láttak semmit a bécsi tervből. A jelöltből még kevesebbet, Ezer agy tűnődött rajta, ezer szem kereste a Kálnoky előbontakozó griffjeit, »hogy majd csak kinyújtja a csiga a szarvait«, hanem csak nem lehetett meglátni egy körömfeketényt se a tervekből. Végre eszébe jutott valakinek: *hátha nincs is Bécsben semmi terv?*

S míg az itthoni látcsövek Bécs felé fordultak, addig a bécsi politikusok kezében is reszketett a látcső, amellyel figyelték, hogy miféle praktika lesz erre a tromf a magyar politikusok részéről.

Várták, várták, de itt se történt semmi s a feszült helyzet a következő diagnózisban lett kifejezhető:

»Bécsben semmi okos megoldást nem találnak s Budapesten ezt tudják.«

Igen, érezni kezdték Budapesten s ezzel a helyzet megjavult, *anélkül, hogy megváltozott volna*, hogy csak egy szalmaszál elmozdult volna a mindenféle intrikákkal befűjt útról, mely a felséges úr szívéhez vezet.

*

Ennek az útnak pedig tisztának kell lenni minél előbb. A felszeg helyzetek egész sorát szüli a felséges király neheztelése s a nemzet megriadása afölött, hogy félreértik.

Mit gondol például egy-egy komoly politikus a Themze partján, aki azt olvassa a Timesből:

»A magyar kormány nagy diadalt ült december 10-én, mikor a nagy reformtörvényeknek, melyeket ő vitt keresztül, a szentesítését mutatta be a képviselők házában, mire a lelkesült törvényhozás 115 többséggel szavazta meg neki az indemnityt.«

S azután olvassa tovább:

»A kormány legközelebb elnapolja a Ház üléseit, hogy beadja a lemondását.«

Az angol megtörüli a pápaszemét. Lehetetlen, hogy jól olvasott volna! Vagy talán a Times közli rosszul? Más országban más kormánnyal történt az első dolog, s másiban másikkal az utóbbi? Bizonyára a szedés esett össze a Times nyomdájában.

Nem, a Times igazat mondott, de azért mégse törd rajta a fejedet jó angol, te ezt sohase értenéd meg, szürcsöld hát nyugodtan a groggodat és olvasd tovább a Timest, mi pedig hadd fejtegezzük a megoldás esélyeit.

Nos, a szigorú helyzet tehát nem változott és éppen semmi sem történt azóta: a bécsiek nem jöttek Khuen-Héderváryval, a budapestiek nem jöttek Darányi Ignáccal. Minden a régiben van, egy idült hurut jellegével, mely nem fáj annyira, mint a friss hurut, de gyógyíthatatlanabb. Mindössze annyi történt, hogy a király beszélt azóta báró Fejérváryval és gróf Andrássyval, akik sok reménnyel hagyták el a királyi küszöböt egy megfelelő megoldás homályos kör-rajzaival.

Hogy mik legyenek ezek a homályos körvonalak? Hja, ki tudhatná azt! Végre is vegyük sorba a módokat, mert módok vannak bőven, de mind rosszak.

Az első mód *egy egészen új kabinet*.

Nyilván ezt szeretnék Bécsben a legjobban, de új kabinetet nem bírtak kigondolni három hétig. Azt pedig minden ember tudja, hogy amit három hétig nem tud kigondolni, az a negyedik héten se igen sikerül. Mert államférfiak nem növekednek négy hét alatt, de elkophatnak egy hét alatt is, kivált ha nem igaziak.

A második mód, hogy *maradjon meg Wekerle Szilágyi nélkül*.

Ehhez az ideához volt már szerencsénk. Most könnyebb, mint a nyáron volt. A Szilágyi egyik kötele elszakadt. A javaslatok, amelyek tartották, most már szentesítve vannak s a szabadelvű párt, mely elvi alapon állt és áll (ha erről lelép, félrelép), nem köthetné magát személyhez. Szilágyival sem történnék szerencsétlenség. Hazavitetné a könyveit a minisztériumból (ebből áll az egész hurcolkodása) s lenne belőle olyan potentát a magyarok előtt, aminő régen nem volt. Egy ember, akit Bécsben lefejeztek, de még mindig megvan a feje és szónokolni is tud egy kicsit. Ritka halandó csinált Európában ilyen haupttrefert!

Bizony őt senki sem sajnálná, csak irigyelnék, hanem sajnálná mindenki Wekerlét, a lángeszű államférfit, kire még nagy szüksége lehet Magyarországnak s ki gyorsan lejárná magát emiatt a közvéleményben, hova mostani erejének gyökerei vezetnek.

Különben ez az egész fejtegetés csak akadémikus, mert Wekerle nem akar maradni Szilágyi nélkül és nem is maradhat.

De tudjuk, hogy lesznek, sőt már vannak is a szabadelvű pártban faktorok, akik őt erre rá akarják majd venni, mint hazafias kötelességre, hogy áldozza föl magát a pártért; de mi nem tartozunk ezekhez.

Hiszen igaz, amit Andrássy Gyula mondott. »Azért szereztem népszerűségemet, hogy feláldozzam hazámnak.« Wekerléért se kár, kopjon el, ha a közügy kívánja. A százforintos bankó is csak arra való, hogy fölváltsuk és eléljük, de kár érte arra, hogy egy rozzant asztal mozgó lába alá tegyük, csak azért, hogy az még ideig-óráig föl ne forduljon.

Hiszen az egész ország, még azok is, akik arra üsztökélték, hogy engedje Szilágyit a sorsának, mire hármat kukorikolna a kakas, már azt suttozták fölöle: »Először föláldozta Csákyt, azután föláldozta Szilágyit, most már csak az a kérdés, kit fog még föláldozni.«

Megengedjük, hogy a helyzet megoldását könnyítené Wekerle maradása Szilágyi nélkül, nagy áldozat volna, ha megtenné, de hogy hasznos volna-e, azt nem akarjuk állítani. Mert az országnak nagyobb szüksége lehet egy intakt Wekerlére mint arra, hogy egy kellemetlen állapot valamivel tűrhetőbbé tétessék. A Fáyak ősapja a maga ujját dugta az ősmese szerint a kerékszeg helyére, hogy a király kocsija tovább gurulhasson. Az ujjá összezúzódott.

De ennek a Fáynak végre is tíz ujjá volt. Kilenc még megmaradt.

Wekerlének ellenben csak egy nimbusza van.

Most pedig térjünk át a harmadik módra, mely az lehetne, hogy maradjon meg Wekerle az egész kabinetjével, de ejtse el a két visszamaradt javaslatot.

Nem tudjuk, hogy a korona ilyesmit kívánna. Nem is hallottuk, nem is hisszük s csak annyiban foglalkozunk vele, mert a megoldási módok között ilyesmi is képzelhető.

Hanem ez is épp oly lehetetlen, mint a többi. Mert meglehet, hogy az ország belenyugodnék a két függőben levő javaslat elhagyásába, el lévén igazítva a papokkal való peres dolgunk, talán nem igen lázadoznának a vallásszabadságért és a zsidó recepcióért (vannak még ezeknél édesebb dolgok is a világon), de maga ez a kormány föl nem falhatja a saját gyermekeit.

Saturnus megtehetett ilyesmit, mert Saturnus isten volt és nem állt a háta mögött egy kritizáló országgyűlés és egy lármázó sajtó.

Még egy negyedik mód is volna, hogy ti. minden maradjon a régiben, maradjon meg az egész Wekerle-kormány úgy, amint van s vigye a dolgot úgy, amint vitte.

Naív kívánság mindenesetre de hiszen estek már a világon elégszer csodák. Miért ne mondanók hát el, hogy ez volna Magyarország részére a legörvendetesebb megoldás, de ehhez az kellene, hogy mikor a válság idején Budára jön a király s fölhívhatja az ország bölcseit és véneit tanácsadásra, azok kigyomlálják ékesszólásukkal s bölcsességükkel szívéből a kormány iránti neheztelést (mert egyébként új, kínos moratorium a kormány maradása). A magyarok királya nagy jellemű uralkodó, aki nem egyszer mutatta már meg, hogy képes önmagát is legyőzni ha népeinek érdeke, nyugalma kívánja. A Wekerle-kabinet csak egyféleképpen maradhat: ha együtt marad, ha ilyen irányban marad s ha a király szíve feléje fordul s mint ahogy eddig demonstrációk voltak, a korona bizalmatlanságát mutatók, elmosásuk ezeket az új demonstrációk a magyar király kegyes indulatát kisugárzó.

Akkor erős lesz a Wekerle-kormány, izzó munkásságával, duzzadó erejével képes a jövő feladataira, minden egyéb esetben béna és tehetetlen. Minden egyéb esetben legokosabb, ha eltávozik.

ELEGYES ÜLÉS

Elegyes-e vagy együttes, nem érdemes rajta disputálni. Annyi bizonyos, hogy szokatlan látvány s meg is telik a karzat körös-körül kíváncsi asszonyokkal, megnézni a csodát, mikor a macskák együtt tartanak ülést az egerekkel.

Ah, micsoda zsibongás tölti el a folyosót! Hogy rajzanak, tolonganak az emberek, mint egy vásárban. Jó volna most a Hatvani professzor szobája, amely mindég bővült, mikor egy-egy új ember érkezett. De Perczel Béni is régen volt ilyen víg a népesedésnek miatta. S milyen tarka most a szokott egyhangú kép. Lila szín taláros püspökök csoszognak széles talpú csizmákban, itt-ott kibukkan az ember gomolyból egy-egy patriarcha szakállú keleti püspök bársony sapkájával a feje búbján. Különben is tele van idegenekkel az egész korridor, folyosó, büfé és minden úgy, hogy a képviselők szinte elvesznek a sok nagyméltóságú és méltóságos főrend között, hogy szinte megörlődnek, ha egymásra bukkannak.

A hangulat természetesen nyugodt. Nem lesz harc. Nem az egyházpolitikáról van szó. Csak egy koronaört kell választani arra a rövid időre, ami még, Szalay Imre szerint, a koronára vár. Azontúl a koronák is az antikvárius boltokba fognak kerülni.

De most még koronaört kell s a kormánypárti wippek minden híveknek a markába nyomják a szavazó cédulát, melyen csak egy név áll a négyből: »Báró Radvánszky Béla.«

Az ellenpárt se forral valami gonosz terveket. Ők báró Kemény Jánost akarják, egyik legkedvesebb emberét a szabadelvű pártnak, ki ott ül a folyosón csendesen, de mégis nyugtalanul, szinte izgatottan, mert nem igen szereti, ha ő vele történik valami.

Némelyek oda jönnek az öregúrhoz s dévajkodnak vele:

- Mit adsz, ha rád szavazok?

- Egy konyakot fizetek, ha nem szavazol rám.

Erre aztán tízen is jelentkeznek, hogy nem szavaznak rá egy-egy konyakért. De az öregúr csak egynek hajlandó fizetni. E közben egyre hoznak rémhíreket.

- Az egész ellenzék rád szavaz.

- Hm - morogja az öreg röstelkedve -, mitől szerettek meg olyan nagyon?

Új hírnök jön:

- Az erdélyiek mind rád szavaznak.

János báró föl pattan:

- Mit vétettem az erdélyieknek?

Megint hírnök érkezik:

- A papok is rád szavaznak, kegyelmes úr.

János báró megcsóválja a fejét:

- Canis mater, Canis mater!

A rémület fogja el. Ez mégis kellemetlen. Hátha mégis meg talállok lenni? S önkéntelen kifakad ajkán a panaszszó:

- Meg van akkor az egész életem löve.

- Ej mit vigasztalja Horváth Gyula. Könnyű hivatal az. Nyáron, majd elviszed a koronát Kamarásra...

De már kezdődik az ülés. Egy kard csördül meg a folyosón. Mindenki odanéz. Az elnökök jönnek egymás mellett, kardosan, mentésen. A kis Szlávy vidáman tipeg, kalpagját a hóna alatt hozva. Kipp-kopp, kipp-kopp, hangzik a talpa alatt. A két elnökhöz két háznagy is kell, ott van hát gróf Szapáry István is a vörös zsinóron lógó kardjával. A két elnök után jönnek a két Ház jegyzői, jegyzők háta mögött jönnek a két Ház livrés cselédjei.

A szárnyas ajtókat kinyitják, a két elnök fölül az elnöki emelvényre, amely csak egy elnöknek való, de vézna emberek, hát elférnek. Szlávy ül jobboldalt, baloldalt Bánffy.

A padok is megtelnek egy perc alatt, össze-vissza, nem pártok szerint. A Rosenberg Gyula helyén az intelligens arcú Lönhart püspök ül. Jókai helyén fehér ruhában a jászói apát könyököl. A kiszorított mamelukok a szélsőbalra mennek maguknak új, nyugodtabb tanyát keresni s a legcsodálatosabb összevisszaságban látható Hegedüs Sándor Károlyi Gábor mellett, Matuska Péter Molnár Józsiával szincerizálva. Csak az Apponyiak pártjára nem ül senki. Még szorultságból sem.

Míg ez az elhelyezkedés történik, lassan, zsidobongással, zajjal, csoszogással, valakinek hirtelen eszébe jut:

- Jaj, a primásnak nincsen széke!

Nosza rohannak a szolgák. Külön asztalt és széket a primásnak, a mediumra. Hiszen csak nem ülhet ott, ahol más halandók.

Hát csakhamar találtak is valahol egy ócska asztalt meg egy fakó, molyette piros bársonyszéket, amin még Péchy Tamás üldögélt valaha mint miniszter, s hozták nagy dörömbözéssel a tanácsterembe. Néhány képviselő dühös lett, amint megpillantotta a piros posztót:

- Micsoda dolog az? Vigyék vissza! Ebben a házban mindenki egyenlő.

De a miniszterelnök intett a szolgálknak, hogy tegyék le (ez volt az első engedménye, amit a klerikálisoknak tett s azt hiszem, az utolsó is) s a szolgák szívesen letették, mert könnyebb volt letenni, mint visszavinni.

A szék tehát és a külön asztal ott állt, de primás nem volt hozzá.

A csengettyű megszólalt e percben (csengettyű csak egy volt), Szlávay rázta s ő nyilvánította megnyitottnak az ülést. Azután Bánffy Dezső szólott, mondván, hogy a mai ülés tárgya koronaőr-választás lévén, elrendeli, hogy az érkezett királyi leiratot olvassa föl gróf Esterházy jegyző.

A leiratot? De hol van a kegyelmes leirat?

Bánffy ránézett Szlávayra: »Nálad van.«

Szlávay izgatottan nézte az iratait: »Nálad lesz, itt nincs.«

A rémület ült ki a Bánffy szürke szemeibe, homloka elvörösödött. A királyi leirat nem volt sehol.

A méltóságos és tisztelt Ház elkezdett mosolyogni. Egy szerb rítusú püspök a hasát fogta:

- A királyi leirat elveszett.

Keresték lázasan, izgatottan, minden darab papírt széthányva, a Ház derűtsége nőttön-nőtt, míg végre előkerült a leirat a padlóról, ahova véletlenül lecsúszott.

Viharos éljenzés támadt, mikor a jelöltek közt a báró Kemény János nevét említette a jegyző. Egyebekben simán, csöndesen folyt le a szavazás a jelöltekre, a főrendiházzal kezdődve. A szavazó Wekerle viharos éljenzésben részesült, úgyszintén Kemény János is másodszor, mikor Radvánszky fölíratú céduláját bedobta az urnába.

A szavazás megejtése után, fölkerelkedett a két elnök, s maguk előtt vitetvén a szavazó urnát, mely egy gyermekkoporsóhoz hasonlít, igazi temetési menetben vonultak végig a folyosón az elnöki termekbe, a szavazatokat megolvasni.

Egypár perc múlva visszaérkezének s Bánffy kihirdette az eredményt.

Radvánszky Béla hatvanhat szavazattöbbséggel koronaőrre lett. Nagy kő esett le ezzel a Kemény János »fejedelem« szívéről és a két törvényalkotó Ház is abban a megkönnyebülésben oszlott szét, hogy a szent korona sorsa miatt nem kell búsulni. Nyugodtan alhatik már király őfelsége.

ORSZÁGGYŰLÉS

I.

Voltaképpen nem is olyan ez a nap, mintha temetés napja volna. Az utcán nem ögyelgett gyászoló közönség; csak a délelőtti publikumból verődött össze valami a Sándor utcában, hogy lássa, milyen egy halni-menő kabinet?

Bíz azon nem látszott meg, hogy halni indul. A kapu előtt egymás-után állottak meg a bérkocsik s csak ugyanazok a szürke nadrágos alakok szállottak ki belőlük, mint annak előtte. A miniszterek csak abban különböztek a többiektől, hogy fekete nadrág volt rajtuk, még a

legnagyobb halotton: *Szilágyi* Dezső is, aki máskülönben egyáltalán nem barátja semmi ünnepiességeknek.

Bent a Házban azonban nagy volt a publikum. A karzat mint egy nagy halotti koszorú övezte körül a termet; csakhogy abban is igen sok volt a virág. (Apponyi gr. ma beszélni fog.)

A miniszterek ott ültek kiterítve a középén. Valamennyinek jó délelőtti ábrázata volt; szinte meg sem látszott, hogy már meg vannak halva. Legelől *Wekerle* Sándor, szokása ellen kissé hanyag pózban, mintha már elkezdette volna a pihenést. Hajában mintha ma erősebben meglátszott volna az ezüst. Ezt az utolsó két esztendő alatt szerezte; az egyetlen, amit miniszterelnöksége nehéz idejében megtakarított. Utána *Hieronymi*, aki szilárdul el van tökéltve, hogy tárcát az új kabinetben nem vállal. Azután *Lukács* Béla, megszokott hidegségével és *Szilágyi* Dezső a nagy igazságügy-miniszter, akinek arcán a munka fakó nyomai maradtak vissza. És a többi. Fejérváry b. honvédelmi miniszter hiányzott csak a sor végéről; de arról ugyanis tudja mindenki, hogy az megint ott lesz. Az ő halála csak tetszhalál.

A padsorokban a szabadelvű párt tömött többsége szinte föltűnt. Szemben vele a szélsőbalnak jó, ha fele ott volt. Ellenben a nemzeti párt és a púroszok csoportja, amennyire már tellett, népes volt.

Az ülésen *Bánffy* Dezső b. elnökölt s meg kell vallani, hogy ritka szelídséggel. Legyen meg ma a legteljesebb szólásszabadság, aminthogy volt is.

Az ülés elejét egy kis mentelmi perpatvar foglalta el; olyan, mint mikor a hangszereket stimmelik össze. Mindenki próbálgatta a hangját s a karzatok türelmetlenül várták, hogy kezdetét vegye: a történelem. Valójában azonban senki sem vette túlzásig tragikusan a dolgot, mert hiszen a terem levegőjében volt, hogy itt nem elvek, nem pártok s nem is államférfiak buknak, hanem közülök csak azok, akik miniszterek voltak és lehetnek megint. Hanem, hogy ezek a miniszterek nem közönséges miniszterek, azt mindenki érezte.

- *Wekerle* Sándor miniszterelnök úr kíván szólni! Ez volt az elnöklő *Bánffy* b. sztereotíp felhívása s *Wekerle* fölemelkedett székében. Egyszerre olyan csönd lett, hogy szinte *Ugron* Gábor gondolkozását is meg lehetett hallani, amint elméje szövőszékén az ötleteket szövö, talán székely daróccá inkább, mint puha szmirnai szőnyeggé.

Wekerle miniszterelnök rövid és korrekt nyilatkozatba foglalta össze, amit már ismerünk. Alig beszélt két percig; de ez is elég volt, hogy az ellenzéket megmozdítsa.

- Csak ennyi! suttogták meglepetve s az ellenzéki elmék azonnal körültapogatták a beszédet, hogy hol lehessen belekapaszkodni. Pedig már előre ki volt gondolva, hogy hol kezdjék ki a lemondó nyilatkozatot.

Justh Gyula volt az első. Beszédét több helyütt zavarták a maga emberei. A lényege az volt, hogy az 1848-as és függetlenségi párt a meglevő egyházpolitikai törvények végrehajtását sürgetni fogja, a hátralevő kettőt pedig követeli, de *Wekerle* nyilatkozatát nem tartja parlamentárisnak, mivel a király bizalmatlanságának indokait nem mondotta el.

Utána *Eötvös* Károly következett, aki »elvbarátai« nevében beszélt. A szélsőbalon az *Ugron*isták és *Polóny*isták gúnyosan szaggatták meg a higgadt beszédet s *Eötvös* hideg nyugalmaival csak lépésről-lépésre tudott továbbhaladni a közbeszólások hínárjában. Elvbarátai közül *Károlyi* gr. szedegette el a vastagabb indákat a lábai alól. *Eötvös* egyébként férfias bátorsággal fejezte ki elismerését a kormány iránt, ami saját oldalán sokkal több gúnyt zúdított ellene, mint amennyi elismerést a szabadelvű oldalról.

Utána *Ugron* Gábor tartott egy metsző, fordulatokkal, ötletekkel és hasonlatokkal teljes beszédet, mely a kormány politikájának teljes elítélése volt. *Ugron* a darócba félig kész tulipán és székfűmintákat hímzett, s mikor egy-egy sikerült, láthatólag örült neki. A *Wekerle*-kabinet kormányzását egy helyütt szédelésnek nevezte, de az éppen oly hatás nélkül maradt, mint az a hasonlat, amellyel a szabadelvű pártot számárbórhöz hasonlította, amelyet ha más vesz magára, annak is sikerülni fog minden. Egyszóval »csevegést« tartott és nem politikai beszédet. A klerikálisok tapsai közt végezte.

- Apponyi Albert gr.!

A karzaton egyszerre megsuhant a sok tollas kalap, mintha szélcsapás érte volna. A nagy halotti koszorú virágai inogni kezdtek s a látszók a fölemelkedő grófra irányozódtak.

Apponyi gr. azonban keveset beszélt. Rövidre fogta mondanivalóját; kijelentette, hogy *Wekerle* nyilatkozatát ő is imparlamentárisnak tartja, rosszallja és helyteleníti. Azzal kocsiba ült és ment föl a budavári királyi palotába a korona színe elé, hogy ott tanácsot adjon.

De még ezzel nem volt minden befejezve. Most látszott csak, hogy mennyi frakciója van a Háznak. Fölállott *Szapáry* Gyula gróf, a púroszok vezére, hogy bukása után először tegyen nyilatkozatot.

A volt miniszterelnök beszélt legrövidebben, de legnyomatékosabban. A *hatvanhetes alapon álló pártok fúzióját* tartja kíváncsnak, egyebekben pedig nincs semmi mondanivalója.

- A fúzió, a fúzió... sziszegett végig a termen a jelszó s az emberek se nem mosolyogtak, se nem örültek neki. Mintha csak valami mélyen rejtegetett titkot ejtett volna ki valaki, amiről nem szokás beszélni.

A halotti beszédek magá a főhalott fejezte be. *Wekerle* még egyszer szólott. Kellemes hangja még egyszer végigcsengett a teremben; az ellenvetéseket még egyszer meggyömöszölte s befejezte minden pátosz és fölhevülés nélkül. Pedig ez volt az utolsó miniszterelnöki beszéde.

A szabadelvű párt zajosan megéljenezte, megtapsolta; ebben kezdődött és ebben végződött a *Wekerle*-kabinet.

II.

Azalatt odaát a Múzeumban néhány múmia elszabadult a régiségtárból (éppen az volt ma nyitva) és beült a főrendiház vörös padjaiba.

Egyszerre csak robogás, ajtónyitogatás támadt. Megjelent a lemondó kormány s *Wekerle* látva a közönséget hamarjában elmondta ugyanazt, amit előbb a képviselőházban. A múmiák integettek:

- Tudjuk, tudjuk; II. Rhamzesz idejében is történt már ilyemi.

És azzal vége is volt az ülésnek. Mire a karzatok megteltek közönséggel, a kabinet tagjai már kocsira szállottak s a múmiák visszasétáltak a régiségtárba.

És a *Wekerle*-kabinetnek ezek miatt kellett meghalnia!

1895 CIKKEK, TÁRCÁK

A LULU VENDÉGEI

A herceg kis Lulu (Meszlényi tisztelt képviselő úrról van szó) néha nagy demokrata (amikor eszébe jut, hogy Kossuthné Meszlényi leány volt), néha nagy arisztokrata (amikor eszébe jut Fejér megyei ősi fészke), néha nagy klerikális (amikor a püspök bácsijára gondol).

Egy ilyen püspök bácsijára való emlékezésekkel teljes időszakban volt a Pulszky Ágoston zurányi követválasztása, minél fogva a herceg kis Lulu leutazott ellene korteskedni s a klerikális ellenjelölt zászlóit támogatni. Ama községben, ahol működési székhelyét felütötte, nem lévén vendéglő, egy jómódú Kácser nevű paraszthoz szállt, kit leginkább ajánlottak neki, mint vendégszerető szíves embert.

A parasztgazda nyájasan fogadta a nagyságos képviselő urat, még a helyét is megfújta, füstölt a kémény egész nap, gyilkos kések alatt sikongatott lúd, malac, csirke. A kis Lulunak minden ízlett, s egész jókedvűen járta a falut s kapacitálta a lelkeket Pulszky ellen, magát a gazdát is megpróbálta, de az ellenszegült:

- Mindenben parancsoljon a vendégem, amim van, csak a szavazatomat ne kívánja.

A gazda lutheránus volt, tehát Pulszkyra szavazott, és Pulszky mellett korteskedett. De a gazda magyar is volt, és éppen ezért nem tagadta meg gazdag vendégszeretetét az ellenfél kortesétől, Meszlényitől.

A győzelem után, ti. a Pulszky győzelme után, a herceg kis Lulu is fölszedte a sátorfáját s a gazdának megköszönvén a vendéglátást, egy tíz forintos bankót nyomott a markába, de Kácser uram indignálódva utasította vissza:

- No, csak az kellene, hogy a nagyságos úr fizessen. Van énnekem hála istennek elég pénzem. Majd bizony engedem magam csúfságba hozni. Teszi vissza mindjárt azt a bankót. Majd ha én elmegyek a nagyságos úrhoz Budapestre, ugye a nagyságos úr se vesz el tőlem pénzt?

- De nem ám - szólt Meszlényi, és visszatette a bankótát.

Ebben végződött a szívélyes búcsúzás. Azóta elmúlt egy-pár hónap, midőn a legközelebbi napokban csengettek a Meszlényi budapesti szállásán.

Meszlényi éppen otthon feküdt a díványán, és a Fejér megyei ősi fészkeről gondolkozott (tehát arisztokrata volt), midőn a csengettyűhang után kíváncsian nézett a megnyíló ajtóra, amelyen belépett fölpackolt ládákkal és batyúkkal Kácser uram, a Pulszky kortese, kedves oldalbordájával, három felnőtt hajadon leányával és a fiú kölykökkel.

- No, kedves nagyságos uram itt vagyok. S olyan igaz, amint élek, hogy itt maradok három napig.

A kedves kis Lulu szerette volna a pokolba küldeni a reconnaissance vizitet, de eszébe jutván a Kossuth családba jutott Meszlényi leány, hirtelen felölté demokrata mosolyát, s elfogadta jó képpel a vendégeket, kiket három nap óta traktál és hurcol ide-oda, még a képviselőház karzatára is elhozta tegnapelőtt.

Természetesen a folyosókon mindennap száz meg száz ember kérdi Lulutól:

- Nos, hogy vannak megelégedve a vendégeid?

Lulu bosszúsán felel valamit, mert ilyenkor a püspök bácsijára gondol, ergo: mint klerikálist bántja, hogy lutheránus eretnekeket és Pulszky korteseit kell vendégelnie.

KÉT SZOBA

Két történelmi szoba. Ezekben játszódtott le az utolsó kormányválság.

Ennek történetét részletezni nem a mi feladatunk, se kikutatni miért, hogyan, ki által bukott el a kormány.

Ezt magok a szereplő államférfiak is inkább csak sejtik s a kulisszák mögül kiszivárgó hírekből kombinálják, mint a gyerekek szokták mutogatni az ujjaikon a szegény őzecske sorsát:

- Ez meglátta, ez meglőtte, ez megnyúzta, ez megsütötte, ez meg megette.

Akárhogyan volt is, az bizonyos, hogy e két szobában, melyeket képeink ábrázolnak, dőlt el a válság. Persze képeinken a válságból semmi se látszik. Ha megszólalhatnának azok a bútorok! De ők hallgatagok maradnak. S csacska fonográf nincsen köztük, mely összefogdosta volna az érdekes beszélgetéseket.

A két szoba közül az egyik a királyé. Ebbe hozatta fel az ünnepek alatt tanácsra a nagy országtartó urakat, az »ország eszeit«, mert a mi királyunk ugyancsak komolyan veszi az alkotmányt, a nemzet akaratát és a saját kötelességeit. Ha az elődje (V. Ferdinánd) abban fakadt ki egy ízben »Hiszen uralkodni könnyű lenne, csak azok az aláírások ne volnának«, ő éppen megfordítva, az aláírásokat tartja könnyűnek, és az uralkodásnak alulról úgyszólván semmiségeknek látszó feladataival küszködik vasszorgalommal és puritán lelkiismeretességgel.

Ebben a szobában voltak a kihallgatások. Ide lépkedtek sorba a meghívottak, s feleltek a király által tett kérdésekre:

- Mit tart ön a fúzióról?

- Mi a véleménye a helyzetre nézve?

- Hogyan gondolja ön a megoldást?

A király állva fogadta a belépőt, s néhány lépésre eléje ment, de nem olyan közel, hogy kézfogásra kerülhetne a dolog. A magyar király nagyon nagy úr s bizonyos irányban ridegen fenntartja a királyi méltóságot. A belépőt kitanították az előszobában, hol kell megállnia a király szobájában. Ott aztán megállt és főhajtással várta a kérdéseket.

Őfelsége csak a legbizalmasabb minisztereit ülteti le, azokat is ritkán. Tisza Kálmán szokott volt ülve referálni kormányzása vége felé, s ez különös kegy volt. A feszesség azonban még mindig nagy maradt.

Otthonosan a királynál alattvaló nem lehet. Csak Deák Ferencsel történt meg, hogy a király audiencia közben megbízgatgatta:

- Gyűjtson rá, kedves Deák.

A király németül szokott beszélni minisztereivel, amely nyelven jobban fejezi ki magát, s inkább megérti a néha eléggé komplikált előterjesztéseket. Az efféle kihallgatások is németül folynak, ez alkalommal először ment a kihallgatás *magyarul*.

Az urak így egyenként járulva a felség elé nem öltöznek díszruhába, nem kuruc dolmányt, mentét, hanem csak frakkot öltenek. Néha a viszonyokhoz képest ketten, hárman is mennek egy s ugyanabban a frakkban. Így történt például a júniusi válságnál, midőn a miniszterelnöki palotában úgyszólván permanens volt a kormányférfiak tanácskozása, és a király majdnem minden félórán át hívtatta a szomszédból hol Fejérváryt, hol Bánffy, hol Wekerlét.

A meghívottak jöttek-mentek a király parancsára, de minthogy frakkja csak Wekerlének volt (a többiek mind messze laktak a városban), a boldog frakk igen sokszor megfordult napjában a rezidenciában különféle nagyurakon.

A király kérdez az így meghívott tanácsosoktól, de ő maga nem fejezi ki nézeteit.

Néha tesz egy-egy észrevételt, s aztán megint beszélni hagyja az illetőt, s ha valami megragadja a figyelmét abból, amit mond, ruganyos léptekkel siet íróasztalához és följegyzi. De mindezt állva, gyorsan.

Ha a kérdés kimerült, könnyed főhajtással int, a sarkantyúját összeütve. Ez az audiencia végét jelenti.

Természetes, hogy e tanácskozások nagy része csupa forma. A királynak megvan már a maga terve, de meg akarja adni az eljárásnak az alkotmányos csínyját-bínyját.

Az »ország eszeinek« örömet okoz, ha kibeszélhetik magokat e varázslatos szobában, a királynak pedig nem kerül semmibe.

S mekkora öröm ez!

A beteges báró Huszár Károly csak egyre azon fohászkodott a kihallgatás előtt való napon:

- Istenem, istenem, csak elő ne fogjon a köhögés a király jelenlétében.

Egy marék titkos tanácsos pedig egész órákig ostromolta a nagy pillanat előtt Pápayt, hogy kivegye tőle mi hát a király szándéka, mert éppen azt szeretné neki tanácsolni.

*

A másik szoba a miniszterelnöki palotában van. Ebben folyt le a válság másik döntő része.

Ez már kedélyes szoba. Itt szivaroznak, pertu beszélnek és disputálnak.

S e kóválygó kékes füstből bontakozik ki egy darab a történelemhez.

Itt folyt le a nyolcak tanácskozása, akiket a király jelöltje, Khuen-Héderváry hítt össze, hogy a fúzió megcsinálásának megnyerje.

Szegény jó horvát bán! Júniusban nem hitte, hogy a szabadelvű párt haragszik rá, és elvállalta a kabinetalakítást.

Most pedig nem akarta elhinni, hogy a szabadelvű párt szereti, és nem vállalta el a kabinetalakítást.

Különben volt, ahogy volt, kár firtatni. Ami volt, elmúlt, a király visszautazott Bécsbe, a bán elpályázott Zágrádba, Wekerle Dánoson fiatal csikókat nevel, Széll Kálmán a szimentáli tehenei mellett ábrándozik; az akkori eleven napokból nem maradt meg más a maga formájában, csak ez a két szoba.

Úgy értem, hogy a bútoraival egyetemben, mert e bútorok, e székek és szekrények állandóbbak, nem olyan törekenyek, mint a miniszterek.

...Pedig azokat csak egy bikfic asztalos csinálja, emezeket pedig egy király...

VACSORA A KÖLTŐNÉL

Jókai Mór február 19-én, múlt kedden töltötte be hetvenedik esztendejét, s erre a napra, mint ő mondá, »gyászvacsorát« adott. Ritka fehér asztal látott még Magyarországon ilyen illusztris társaságot. A nagy költő íróbarátain kívül ott voltak a legnagyobb élő államférfiaink is, Tisza Kálmán, Szilágyi Dezső, Csáky Albin gróf. Ott volt a mostani miniszterelnök, báró Bánffy Dezső és a kultuszminiszter Wlassics Gyula. Jókai rendes ebédlője kicsiny lett volna a társaságnak, tehát a földszintre költöztek le a vacsorához, a Feszty e célra feldíszített híres műtermébe, ahol a »Magyarok bejövetele« készült.

Kár, hogy nem volt sztenográfus, aki feljegyezte volna a sok tósztot. Mert sok tósztot volt, habár minden ember érezte, hogy »borotvák közt« van; gúnyoros kritizáló közbeszólások, röpkék nyilak csak úgy zúgtak a levegőben. Magyarország legnagyobb elméi legfrissebb és legmaliciózusabb szellemei ültek itt egy rakáson.

Fejedelmi mulatság volt ez. A kappannál (aki az egyedüli parlamenti egyéniség a holt állatok között) Horváth Gyula kezdte meg a Jókai érdemeit magasztaló tósztokat, szép, lendületes pohárköszöntővel, mire Jókai felelt, körülbelül ezeket mondva:

»Hetven évet éltem, de úgy rémlik előttem, mintha kétszer éltem volna. Egyszer már volt hazám, azután nem volt egy darabig, vagy ha volt, nem az volt - most másodszor megint az a régebbi hazám van, amelyik szabad, boldog.

Egyszer már volt családom, de meghalt, egyedül maradtam. Most újabban megint van családom.

Mikor azokat a híres pontokat megcsináltuk azon a bizonyos március 15-én, Degré Alajos valahol a külföldön járt, és mire ő hazajött, minden kívánság meg volt már pengetve, kikiáltva. De néki mégis kellett volna még valami. Sokáig gondolkozott, míg végre kitalálta:

- Követelem a só árának leszállítását.

Ez akkor volt. Most félszázad múlva megint így van. Boldog vagyok, mert még egyszer megélhettem azt a napot, melyen a nemzetnek annyira betelt minden vágya, hogy az ellenzék már ismét nem tud egyebet kívánni, mint a só árának leszállítását.«

Jókai attikai sóval bővelkedő tószttja után sorba emelkedtek fel Wlassics miniszter, Beöthy Zsolt és Tisza Kálmán, leleményes módon aknázva ki a nap jelentőségének gazdag anyagát.

A szebbnél szebb beszédek után Szilágyit kívánta hallani az asztal, de Szilágyi nem akart felemelkedni, hanem amaz ötletgazdag csipkelődéseibe kezdett, melyek legnagyobb fűszerei az ilyen lakomáknak.

Nem ért semmit. Az asztal beszédet követelt. Szilágyi erre még elevenebben kezdte marcangolni a szomszédait szarkazmussal, és oda se hederített a követelések zenebonájára, míg végre Mikszáth kiszorította belőle a tósztot, melynek elhallgatása örök kár lett volna.

- Te most minket ütsz, csipkedsz - mondta Mikszáth - s úgy teszed magadat, mintha ebben a gyönyörűségedet találád; pedig te voltaképpen beszédet szeretnél tartani, de még nincsen meg az anyagod hozzá. Olyan vagy, mint az angol. Mi, közönséges emberek, mikor utazunk, költünk; az angol azért utazik a kontinensre, hogy gazdálkodjék, gyűjtsön. Te azért beszélsz most, hogy anyagot szerezz - az alatt, míg ránk utazol - egy szép tószthoz.

Úgy is lett; az elhangzott gyönyörű beszéd egyike volt Szilágyi apró remekeinek. Valóságos elbűvölő hatást gyakorolt.

Gajári Ödön a háziasszonyt Jókai Rózát és a költő unokáját eltette: (a kis karonülöt fehér bársonyköpenykéjében a vacsora alatt mutatták be a vendégeknek).

Természetesen még egy csomó köszöntő volt, mind Jókaira, csupán Mikszáth Kálmán eltette a jelen levő államférfiakat, azon a címen, hogy ami szépeket Jókai megálmodott Magyarországnak, azt ők segítették valósággá lenni.

»Jókai álmai beteljesedtek - folytatta Mikszáth - ő álmodta meg az Androméda csillagot is, s a csillagászok ennek folytán fixírozták és konstatálták, hogy csakugyan megvan az Androméda. De ez a csillag már ott volt az égbolton, mielőtt a csillagászok konstatálták is, s mielőtt Jókai odaálmodta. A csillagok öröktől fogva ott voltak és ott lesznek. Mert azokat nem kell Bécsből kieszközölni. Hanem amit Jókai a hazának álmodott, annak a megvalósítása nem volt könnyű stb.«

Az öreg költő csak hallgatta, hallgatta a sok szép beszédet, míg egyszerre megnedvesedett a szeme...

A beszédektől-e? Ki tudja.

Néha kinyílt a műterem nagy ajtaja, amint új pezsgőket hoztak az inasok, s behangzott egy percre a belső szobákból az öreg dada hangja, aki a kis Macát, az unokát altatta:

*Aludj Maca, aludjál,
Mamácskáról álmodjál.*

Jó éjfél után volt már, mikor az öreg Tisza a gyufatartóját kezdte keresni a mellényzsebében, s akkor egyszerre rábukkant az órájára.

Megnézte, és a parlamenti harcok rettenthetetlen bajnoka elsápadt:

- Szentisten! Mit mondok a feleségemnek?

No, erre aztán minden embernek eszébe jutott a felesége: Bánffy-nak, Rákosinak, Beöthynek, Wlassicsnak, és a szép társaság, mely talán sohase lesz többé ilyen formásan együtt, elbúcsúzott Jókaitól, aki már a hetvenegyedik esztendejébe is belekóstolt az éjfél utáni órákkal.

- A viszontlátásig, gyerekek - szólt az öreg - mához tíz esztendőre!

KÖNTÖSNÉ ASSZONYOM

Klotild kir. hercegasszony elbeszélése

József királyi hercegünk fenséges neje szereti elbeszélni bizalmas vendégei előtt az alcsuthi fehér asztalnál, hol mint valami nemesi kúrián egy pántlikával megkötött egyszerű rézcsengettyű áll előtte a cselédek behívására, a következő, vele történt epizódot:

Néhány év előtt valamelyik téli napon hosszabb sétáról jöttem vissza a gyerekeimmel. Mindjárt a falu végén egy jól öltözött asszony, valami csizmadiáné-féle csatlakozott hozzánk. Jó meleg, újdonszerű prêmes bundát viselt, s a feje pamutból kötött capichonba volt beburkolva, úgy, hogy az arcából alig látszott ki egyéb, mint a hidegtől pirosra mart orra és nyájas, barátságos szemei.

- Jaj lelkecskéim - szólt a leányaimhoz - nem fáznak meg maguk ezekben a vékony ujjasokban? No már nagy könnyelműség a mamájuktól.

Valóban szigorú hideg volt, s a befagyott hó kellemesen csikorgott a talpaink alatt.

- Az ujjasok prémekkel vannak bélelve - feleltem a leányaim helyett.

- Ostobaság! - fortyant fel az az asszony. - Fityfirty dolgok ezek... - Lássá asszonyság, ezt a bundát, ami rajtam van, ez a jó, ez az igazi. Az igaz, hogy drága volt, harmincöt forinton vette az uram, Köntös János uram Tatáról, talán ismeri is az asszonyság?

- Bizony nem ösmérem - mondám.

- No, azt csodálom. De elég az hozzá, hogy harmincöt forint volt. Hát 'iszen mindenkinek nem lehet ilyen, mert sok pénz a harmincöt forint ebben az időben, de már legalább egy-egy meleg kendőt köthetett volna az asszonyság a szegény leánykák dereka körül.

- Ne aggódjon, jó asszony - igyekeztem Köntösnét megnyugtatni - nem gondolnám, hogy olyan hamar megfáznánk, hiszen gyakran megtesszük ezt az utat, és már nem vagyunk messze otthonról.

- Hol laknak édes lelkem? Itt Alcsuthon?

- Itt.

- Messze van még a házuk?

- Közel van már.

- No, az szerencse - folytatá vidám szószaporasággal. Hanem ördög adtát, lépkedjenek hát sebesebben, mert nem fáznak úgy, ha sietnek; inkább én is sebesebben megyek. Hja, csak mégis a bunda a ruhakirály.

S barátságosan megsimogatta az új öltönyének meglehetősen durva posztóját, miközben egyre beszélt, egyre zsörtölődött, hogy ilyen vékonyan öltöztetem a leánykáimat.

- Bizony, bizony - fakadt ki kesernyésen - furcsa az úristen. Egy embernek gyereket ad, s nem adja meg a hozzávalót, másoknak nem ad gyereket, de megadja a módot. Volna csak nekem ilyen két leányom, még a cipőjüket is báránybőrrel béleltetném.

Eközben hazaértünk. A jó Köntösné nagyot nézett csak, mikor azt mondtuk a kastély előtt, hogy most már itthon vagyunk.

- Csak nem ez a maguk háza? - kiáltá utánunk.

S még jobban elbámult, mikor a kapuban álló ezüstzsinóros vadász köszönt és beeresztett. Valami különös gyanú kezdett benne ébredezni, s ott maradt nagy fejcsóválások közt, fel s alá járva, mígnem egy szembejövő paraszttól megkérdezte:

- Miféle família volt ez bácsi?

- Hát ez bizony a József főherceg őfensége famíliája volt, asszonyság.

A szegény jó Köntösnén nagy röstelkedés mutatkozott (mi már ezt az ablakból néztük), gondolkodott, habozott. Nyilván azon törte a fejét, hogy valahogy helyre kellene hozni a kudarcot.

Végre elhatározta magát, és bátor léptekkel egyenesen a vadász felé tartott:

- No, már meg kell adni - mondá magát mélyen meghajtva a vadász előtt -, hogy gyönyörű gyermekei vannak fenségednek.

BÁLINT CSÁSZÁR

(Képek a székely életből)

Voltaképpen Császár Bálintnak hívták az ország egyik legcsalafintább emberét, hanem az ismerősök megfordították a nevét, mert olyan hatalmas volt, hogy ráillett a császár név, legyen hát Bálint császár.

Ha csakugyan fejedelmi embernek születik, egész Európát megzavarta volna agyafűrt észjárásával, hálót szövögető elméjének finomságaival, s az emberi tulajdonok és gyöngeségekre épített filigrán plánumaival, de Bálint császár hála istennek csak egy székely város polgármestere volt.

Hanem ott aztán úr volt. Féken tartotta a gyeplőket, mint egy Napóleon. Nem szerették, de félték tőle, imponált nekik. Kegyetlen is volt, zsarnok is volt, de persze csak a maga kis hatáskörében.

Ha az odavaló tyúkok naplót vezetnének, Heródes helyett írják be évlapjaikra a Császár Bálint nevét. Mikor Tisza Kálmán meghalt a városban, Bálint császár dobszó mellett hirdettette ki utcáról utcára előtte való délután:

»Tudtára adatik mindenkinek, akiket illet, hogy szigorú büntetés terhe alatt a kakasait mindenki ölje meg este nyolc óráig.«

Az összes kakasok kiírtattak, hogy őexcellenciáját éjjeli álmában kakaskukorékolás meg ne zavarja.

És ebből következtetni lehet, tisztelt olvasó, a tyúktársadalom elkeseredésére. Milyen szomorú epocha volt ez nekik! Még Magdeburg ostrománál is minden asszony kivihetett magának egy férfit. De itt egyetlen kakas se maradt.

És még inkább lehet következtetni a Császár Bálint zsarnoki hajlamaira és hatalmára. Mi lett volna belőle, ha a polgármesteri pálcá mellé kap egy guillotine-t is, s az egy szál kék atillás hajdú helyett egy jóra való hadsereget?

De a »ha« csak »ha«. A valóság az, hogy ő így is erős és hatalmas volt, mindenféle zsírral megkent kezei messze kiérték a város határából, s amennyi darab földet belát egy torony tetejéről nagyító üvegen emberi szem, azon ő regnált valamely ügyes módon ő vezette, befolyásolta az embereket, akár akartak azok utána menni, akár nem.

Ma már azonban ő is csendes ember, alszik mozdulatlanul, némán, mélyen lent a földben, nagy hóbunda alatt.

*

Szép, piros arcú, gömbölyű emberke volt, ravasz, csillámló fekete szemekkel. Szinte fiatalnak látszott: a fehér szakáll és haj rajta, mint a rózsákra hullott hó. Olyan ravasz volt, hogy az ember majdnem azt hihette, Bálint császár fehérre festi bajuszát, haját és szakállát, hogy nagyobb tekintélyt mutasson.

Azokban az időkben ismertem meg a fürge öregurat, mikor az a betegség rajtam is erőt vett, melyen minden kabátos magyar ember keresztül esik (még jó, aki bele nem patkol), a »mandátum-vágy«.

Az öreg Bálint, aki mint afféle mandátum-specialista volt ismeretes, akárcsak a jó doktor, legott felismerte rajtam a gyanús szimptomákat. S valahányszor Budapestre jött, mindig megbízottatott engem is:

- Nono, majd csak kinézek valamit önnek is.

Egy alkalommal, meglehetősen közel a választásokhoz, a Váci utcán találkoztunk. Az öreg messziről kiabált huhogó szapora hangján:

- Hóha, hahó! Álljon meg csak, édes uramöcsém!

Megálltam, az öregúr sebesen szedte apró, húsos lábait, de már jövet kiabálta nagy distanciáról, lihegve:

- Megvan már a hely, hogy a macska egye meg. Már ti. nem magát, hanem a helyet. Kutya egy hely, de meglesz benne. A macska egyen meg engem, ha meg nem lesz. (S kevélyen ütögette meg a mellét.)

Én csak mosolyogtam nagy szomorúan. Nem volt valami nagy bizalmam a macskában, hogy megeszi azokat, akik nekem területet ígérnek, s aztán nem adnak. De Bálint úr nem látszott ez egyszer tréfálni.

- Becsületemre mondom meglesz, csak ügyesen kell csinálni.

- És hol van az a hely? - kérdém.

Az öregúr egy híres területet nevezett meg ugyanazon megyében, ahol az ő városa volt. Valamikor egy nagy író képviselte.

Lehangolt a terület neve.

- Az nehéz pozíció - mondtam -, ahhoz sok pénz kellene, de én szegény vagyok.

- Szegény az ördög - pattan fel Bálint császár -, mert lelke nincs. De ön gazdag, mert egy ördöge van.

- Miféle ördögöm?

- Hát az én vagyok.

S olyan barátságosan s mégis olyan baljóslatún vigyorgott, mint egy valóságos ördög.

- Nono, fiatal barátom, ha én mondom... Amit egyszer én mondok. Egyen meg engem a macska, ha nem lesz igaz. Azért csak ezt a területet kell kérni a végrehajtó bizottságtól. S ha ijesztgetik, bátortalanítják, mindig csak azt kell mondani: »Nekem csak ez a terület kell, a macska fél, de nem én; ott fogok föllépni«.

Úgy is lett. Minthogy nekem egyre ment a dolog, mert sehol se voltak különösebb összeköttetésem, ezt a területet kértem el a párttól.

A pártban olyan közömbösen osztják oda a nehéz területeket, mintha egy-egy csillagot kérne el az ember tőlük a mennyboltról, hogy hát jól van, legyen a tied:

- De most láss hozzá, fráter, hogy ott valamiképp gyökeret verj!

Nehéz feladat! Gyökeret verni! De hova? A semmibe, a levegőbe. Hol kezdje az ember?

Végre is ott kezdtem, hogy írtam Bálint császárnak, mitévő legyek, mire ő visszafelelt, hogy nemsokára egy nagy névnap lesz a vármegye nábobjánál, aki éppen a terület kellő közepén lakik, ott lesz minden valamirevaló választóm, hát menjek el oda a főispánnal, hol is egy karikacsapásra megösmarkedhetem inkognitó az összes faktorokkal.

Nemsokára ismét Budapestre jött e levél után, s felkeresett a lakásomon, hogy apró útbaigazításokkal lásson el a kalandos útra.

- Csak egy szemöldök-hunyorítással se árulja el most, hogy a kerületben föl akar lépni. Az nem jó volna. A hallgatás arany. S végre is, ha fecsegni kell, hát ott vagyok én. Ön csak azért lesz ott, hogy mint afféle író közletről akarja látni a székel népet. A többi bízza énrám.

- Hát ön is ott lesz?

- Természetesen. De ön úgy tegyen, mintha engem nem is ismerne. Ha szóba hoznak ön előtt, beszéljen rólam fumigatív.

- Mit gondol? Azt már a világért sem teszem.

Bálint császár fölfortyant, ravasz szemei háromféle színt is játszottak.

- Csak tegye azt - mondá fensőséggel -, amit én megállapítok. Mert annak úgy kell történni. Tetszik érteni? Meg lesz a kerület, ne aggódjék. A plánum jó, instállom, s a plánum teszi a dolgot. Egyben nyugodt legyen, uramöcsém, hogyha egyszer a macska beledugja fejét a köcsögbe, hát akkor fel is nyalja a benne levő tejfölt.

Bálint császárnak csak egyetlen állatja volt a hasonlataira - a macska. Örökre a macskát varcalta, nyúzta.

A következő hetekben, mert már a parlament is vége felé járt, csakugyan elutaztam arra a nevezetes névnapra, messze a székel havasok közé.

Hó feküdt a mezőkön, mert tél közepe volt, a Nemere is fűjt, mikor a főispánnal az ő kocsiján megindultunk, amint ő is mondá, »a nábob« nevenapjára.

Három-négy apró falun kellett keresztül mennünk, szegényes házikók a székelyeké, de tiszták, a kopjas kapu a vendéget üdvözlő feliratokkal ott van mindeniknél, ízléses tulipánokkal kifestve. A házak zsuppal vannak fedve - de kemencéik nincsenek. Bolond dolog is az, hogy már a füstöt is elfogják az okvetetlenkedő városi emberek, s mindjárt a tűzhelynél fogják el, hogy az egy lyukon menjen ki, akár tetszik neki, akár nem. Hát már a füst se legyen szabad? Ejh, csak hadd járjon, terjengjen és illatozzék, amerre és ahol neki tetszik a házbán; hiszen a végén is felkerül a padlásra és miután kijátszotta magát, kioson a padláslécekhez, meglapul zsupok között, megfestvén azokat szép barnára.

Valami tornyos, bástyás, ragyogó várkastélyra gondoltam, mikor végre így szólt a főispán:

- Itt vagyunk a nábobnál.

Kicsinyke szerény kúria udvarán állott meg a négy párolgó ló, Magyarországon a szegényebb bocskoros nemesek laknak ilyenben. Az udvar tele volt kocsikkal, bricskákkal, hintókkal és bútorokkal. Almáriumok, ágyak, szekrények, bőrdívánok álltak künn a havon egymás mellé állítva.

- Itt valami költözködés van - mondám.

- Dehogyan - jegyzé meg a főispán -, hanem kirakták az összes bútorokat, hogy a vendégek beférhessenek.

- Hát annyi van?

- Majd meglátod. A mi gazdánkat mindenki szereti. De ni, itt is van!

Valóban künn állt a gazda a faoszlopos tornác alsó lépcsőjén hajadon fővel, nyájas arccal, melyen valami méltóságteljes komolyság ült a nemes szerénység mellett.

Ez hát a nábob! Ez a kedves arcú, deresfejű öregúr!

Megrázta a főispán kezét, majd a bemutatás után engem fogott karon, és bevezetett olyan kordialis barátsággal, mintha örökké ismertük volna egymást.

A tornácból egy tágas szoba nyílt, mely tele volt szürkeposztós farkas-bundákkal. Egész a gerendáig értek a bundák. A mienket, mikor lehámozták rólunk, úgy kellett fölhajítani a garmada tetejére, mint ahogy a búzakévet szokás földadni az asztagra.

A »bundák szobája« után, melyben a bundák miatt csak egy kis átjáró maradt az ajtóhoz, egy másik nagy szobába léptünk, mely tele volt vendéggel, ember ember mellett szorongott. A képzelhető legtarkább társaság. Itt egy elegáns lakkcipős alak, divatos ruhában, mellette egy másik, ósdi formájú kopott bekecsben. A sűrű tömegben csak nehezen lehetett mozogni, s a bemutatkozások is lassan mentek.

S milyen különös volt hallani magyarországi embernek a különféle rangokat egymás mellett.

Gróf Z. birtokos B-ről.

Sándor Károly néptanító F-ről.

R. községi jegyző.

B. alispán és így tovább. A jó székely atyafiak, primipilusok és pixedariusok, szépen megfértek együtt, örültek egymásnak, diskuráltak, disputáltak - és nem tartották szükségesnek egymást lenézni.

Maga a nábob, bár a természeténél fogva lassú és nehézkes, mégis erre az egy napra bizonyos fürgeséget erőszakolt magára, s úgy tudott járni-kelni e tolongásban, mint a karika, s sasszeme észrevette, ha valakinek gyufa kellett vagy szivar az agyarára.

- No, ne is vegyétek rossz néven - mondogatta -, hogy nem tudtok leülni. Ha a székeket behoznám, ti nem férnétek. Hát én pedig inkább benneteket akarok itt látni, mint a székeket.

A szoba teljesen bútortalan volt, csak a mestergerendán voltak némi szerszámok. Az ingóságok kivándoroltak, csak a nagy kályha maradt odabent. Az az egy, ami nem teddide-teddoda jószág, hanem valóságos családtag. Tetejéről finom birsalma illat szállott, terjengett barátságosan elvegyülve a pipafüst fojtó szagával.

Keresztül hatolva a sokaságon, kezét fogva a bemutatott alakokkal, egy-szer csak megláttam a szögletben Bálint császárt is. Karjait összefonva állt ott. Első mozdulatom az volt önkéntelenül is, hogy feléje rohanjak, de egy tiltakozó mogorva szemintés megakadályozott abban. Homloka tele lett ráncokkal, a szeme véghetetlen hidegséget fejezett ki, mintha egyenest reám akarna kiáltani.

- Ember, ne közelíts hozzám!

A főispán is sarkamban volt, s mint jó mentor megfogta a galléromat a kellő pillanatban.

- Gyere, nyissunk be a harmadik szobába.

A harmadik és egyszersmind utolsó szobában öt-hat asztalnál ferblit játszottak. Összezsúfolva ültek a játékosok és gibicek, itt is alig lehetett mozdulni. A főispán mégis befurakodott a szoba belső részeibe, s valamit beszélgetett a játékosokkal a legutolsó asztalnál, aztán megint végigviaskodta magát visszafelé hozzámig.

- Akarsz-e ferblizni?

- Nem éppen.

- De hát akkor mit csinálsz itt egész éjjel?

- Hát megvacsorálunk, aztán lefekszem.
- Lefekszel? Hol? (Nagy szemeket meresztett rám.) Hiszen láttad, hogy az ágyak odakünt vannak az udvaron.
- Hát a többiek se fekszenek le? - kértem kételkedőleg pillantva végig néhány aggastyánon.
- Egész főispánságom alatt elő nem fordult efféle lefekvés névnapon.
- Terringettét, hát nincsen a házban több szoba? Valami alvó kamra?
- Télen nincs, de nyár volna, a szénapadláson lehetne aludni.
- No, a te nábobotoknál nincs valami nagy komfort. Kezdem is apródonkint nem érteni, hogy miben áll voltaképpen a nábobsága.

A főispán apprehenzívus képet vágott.

- A székely ember, barátom, nem biggyeszti ki léha cifraságokban, amije van, egyszerűen lakik és él, még ha gazdag is.
- Hát csakugyan olyan gazdag? És miben van a vagyona?
- A földjeiben; mind prima földek.
- Sok földje van?

Őméltósága elgondolkozott egy kicsinyt, mintha az elméjében össze akarná szedegetni a réteket, erdőket és a szántóföldeket.

- Van annak talán kétszáz holdja is.
- Csak? - kiáltottam fel önkéntelenül.

A főispán a tudásnak bizonyos fölényével ütött hátba.

- Ne beszélj olyan hangosan, és jegyezd meg magadnak, hogy a nagyságot mindig az arányok teszik. Ha csak három zsemlye volna a világon, és a tied lenne az egyik zsemlyének a féle, gazdagabb embernek tartanának a Rotschildnál. Igaz-e vagy nem?
- No, ez egyszer igaz.
- Akkor nyugodj bele, és gyere ferblizni. Látod, még csak hat óra, s a vacsora legfeljebb éjfélkor lesz. Az időt el kell ölni. Már szorítottam is magunknak két helyet a legvégső asztalnál.
- Kik játszanak ott?

Rendre elmondta a játékosokat; nagy történelmi nevet viseltek valamennyien; három gróf volt és egy fejedelmi ivadék.

Ijedten hőköltem vissza. Hogy üljek le ezekkel kártyázni? Mindössze néhány tízes bankó volt a zsebemben.

- Nem, nem - dadogtam röstelkedve.
- Meg kell lenni. Hogy akarsz ismerkedni az emberekkel, ha nem azt csinálod, amit ők? Gyere, ha mondom.

Megfogta a galléromat, s vitt. A hideg verejték gyöngyözött homlokomon. Mi lesz velem, ha elvesztem a pénzemet és nem tudok fizetni? Megöl a szégyen. Szaladni akartam, sőt már a vallomásra is el voltam szánva, de későn volt, mire zavaromban szóhoz jutottam volna, már akkor ott ültem a székben két mágna között, már a kártya is ki volt osztva, és a szomszédom, az egyik gróf, nyájasan kérdezte:

- Megadod a vizit?

Megnéztem a kártyámat, két piros volt:

- Megadom - szóltam fojtott hangon - mennyi a *vizi*?

- Egy picula - felelték -, többnek nem szabad lenni.

Egy picula! Ó, be édesen hangzott most ez a szó: picula. Meg voltam mentve. Visszanyertem legott lélekjelenlétemet és biztonságomat, amelyre e napon oly szükségem volt. De mint a villám egyszerre végighasította agyvelőmet egy aggodalom. Hohó! ki tudja, mi Erdélyben a picula? Hisz ezek kupának nevezik a kancsót, méltóságosnak mondják a nemes embert, nagyságosnak a főurat. Az ördög igazodik itt el. Hátha a tízforintos bankót nevezik piculának?

Félénken indítottam hát el szemeimet az asztal közepére, ahol csakugyan közönséges Lónyay-hatosok csillogtak nyájas, ismerős fényben. Üdvözöllek, kedves kis piculácskák!

Nagy megkönnyebbülést éreztem, s áhítatteljesen áldottam magamban a régi fejedelmeket, akik szűken adományozták az uradalmakat a székely főuraknak. Sőt el is szedegették néhanapján. De bölcsen cserélték - mert bizony nagy zavarba hoztak volna most engem önagyságaik - ha nem így történik vala.

Tehát ferbliztünk. Gyorsan múlt az idő. A fali óra kakukkja minduntalan előjött elkiáltani, hogy egy órával megint közelebb értünk a képviselő-választásokhoz.

Éjfél felé bejött a háziúr, és stentori hangon kihirdette:

- Az asztalokra és székekre szükség van, urak!

Abbahagyták a játékot, besepték a pénzüket (valami keveset én is nyertem), felálltunk, mire aztán néhány perc alatt összetolták az üres asztalokat a két szobán keresztül, és vacsorához ültünk.

Azok a csodaszép, nyúlánk, szürke szemű székely leányok kezdték rendre hordani a nagy, egyszerű cseréptálakat.

A töltöttkáposztától és a ropogósra sült malactól kezdve, aki (mert megérdemli, hogy ne legyen: amely) még holtan is illedelmesen tartott a szájában egy sült almát, a kürtöskalácsig és levelen sültig ott volt a székely konyha minden dicsősége. Némely hatalmas illatú étel után bebeszölongatták a szakácsnét, nemes János Péterné asszonyomat, aki be is jött pironkodva mindannyiszor (mint a színpadokra a nagy szereplők), és felhajtott egy-egy pohár bort, mellyel a hálás góbék megkínálták, miközben a száját törülgetve eldadogta:

- Jobb is lehetne, instálom.

Azután megindultak a tósztok. A székely keveset beszél a lakomáknál, nyugodt, méltóságteljes és mogorva. Ha beszél felköszöntőkben, beszél pátosszal és meglehetősen virágosan. Egész disputák támadtak és zajlottak le lassú hömpölygéssel, kacsaringós szónoklatokban.

A vacsora eltartott éjfél után öt óráig.

Ekkor felállt a nábob és újra így szólt:

- Az asztalokra szükség van.

A vendégek felálltak, s az asztalokat és székeket visszahelyezték a régi helyükre. Restitution in integrum.

- Hát most mi lesz?

A főispán vállat vont, mint egy igazi fatalista.

- Hát mi lenne? Megint leülünk ferblizni.

- De hát aztán?

- Mikor megjön az ideje, megjön vele a fölöstököm. Mit akarsz még tudni?

- Hogy a hazamenetelre mikor gondolsz?

- Ó, az még messze van, édes jó barátom. Odáig én nem gondolkozom előre. Hanem annyit mondhatok tájékoztatásul, hogy a névnapok itt közönségesen három napig tartanak.

- Abba én belehalok - szepegtem a meggyőződés határozottságával.

- A halottakra nem kötelező. Aki hamarabb meghal, az hamarabb megy, mert ide el se férne egy ravatal, hanem az életben maradókra kötelező a három nap; a negyedik a *bundaválogatás*.

- Hát az mi? - pattantam fel ijedten.

- Ejh, csak nem képzeled, hogy mikor negyednap hazaindulsz, akkor a garmada bunda közül, amelyik mind egyforma posztóra, szőrre és szabásra, te egyszerre odaböksz a magadéra. Egy egész nap telik el a turkálásban, az ide-oda hánytorgatásban. Hidd meg, hogy nagy mulatság az. S igazi élvezet, ha az ember végre post tot discrimina rerum a jószágához jut - föltéve, hogy el nem cserélték és el nem vitték, másikat hagyva helyébe.

- No, az szép lenne... Az enyim haszonbérbe van véve a szabómtól. Minden napra egy forint árenda. Ha elviszi valaki, holtomig fizethetem.

A helyzet valóban aggasztó volt. Ez csak az első éj, és máris el voltam bágyadva, meggótulva, szempilláim minduntalan leragadtak; Majmuna istenasszony sűrű öltésekkel kezdte összevarrogatni.

De a mandátum, a mandátum! Suttogta a nagyravágyás ördöge, és minduntalan kiszedte a férceket a szememből.

A kedves székelő atyafiak elkezdtek velem kötödni:

- Hát a palócok csak ilyen legények?

Egy kissé el is szégyeneltem magamat, mert a tósztokban csak az imént dicsekedtem vele, hogy a palócok még a székelőknél is régebben laknak itt - ha igazak a krónikák.

- Bizony igazak lehetnek - felelte egy éltes úr -, mert látszik is, hogy régebben itt vagy már, mint münk, mert ehon ni, hamarabb kezdesz kidőlni.

Bálint császárral egyetlen szót sem váltottam volt még idáig, messze az asztal végén ült a vacsoránál, mint »*kun kapitány*«. A kun kapitány egy ad hoc tisztség, Csaba vezér utódai közt és abból áll, hogy a kun kapitány tölteget a szomszédjainak. Minden négy-öt vendég közt ül egy kun kapitány, akit a gazda nevezett ki ilyennek, többnyire a kisebb tekintélyű emberek közül. Hogyan? A hatalmas Bálint császár szolgálja fel a szomszédait. Lehetséges-e? Vagy talán a szemem káprázik. Az is feltűnt, hogy az elszámálhatatlan felköszöntők közül egyik se szólt a »székelő Bismarck«-nak, ahogy a jelöltek szokták nevezni a követválasztást megelőző évben. (Persze a ciklusok elején csak »vén Császár«.) Ezen mellőztetés miatt meg is interpelláltam a szomszédomat:

- Mi az, hogy az öreg Császárt nem becsülik meg valami nagyon?

- Nemigen szeretik itt a megyében ökelmét. Nyikorgó talyigának senki se mondja »gyere hintó«.

- De ott bent a városban azt hallottam, nagy hatalom az öreg.

Az én bal szomszédom kedvetlenül sodorgatta, törülgette a tömött bajuszát.

- Hja no - szólt végre -, a róka is tisztartó a maga lyukában.

A vacsora után, mielőtt újra a játékhoz ültünk volna, mégis sorát kerítette Bálint császár, hogy elsuhanva mellettem, a fülembe súgja:

- Nagyon jól mennek a dolgok, nagyon jól.

S hová később mindinkább kezdtek érezhetőbbé lenni a machinációi. Egy fiatalember félrehúzott egy sarokba és arra kért, hogy pártfogoljam a miniszternél valami hivatal elnyerésében; menyasszonya van már két év óta, de nem bírja elvenni, mert a szerelemhez éléskamra is kell. (Már, hogy ezt a lány öregei mondták így.)

- De nekem nincs befolyásom a miniszterre.

- Majd lesz - felelte jelentőségteljes hunyorítással, mintha azt mondaná: »tudok már én mindent«.

Kártyázás közben pedig odajött a hátam mögé az öreg Derczey János, a kerület legszájasabb embere, megveregette a vállamat szeretettel, és valami hízelgőt, szépet akart mondani, amivel megbízta, de azért a tapintat határát át ne lépje még most, másik agyarára tolván át nyelvével a szivarját, így szólott jelentőségteljesen, de szörnyűséges nyugalommal:

- Éppen olyan formájú lapockád van, öcsém, mint a Jókaié.

Felkacagott erre a főispán gibice, egy megyei aljegyző. (Azelőtt régebben ugyanis Jókai Mór volt a képviselőjük.)

- Csak tán nem lapocka szerint szemeli ki bátyám, a követeket?

Az öreg mogorván, szigorún tekintett le a szája eljárt ifjoncra.

- Vagy hogy igen, hékás. Csirke vagy te ahhoz!

Mindezekből láttam, hogy jelöltségem lanszírozva lett már. Szinte megfoghatatlannak tűnt fel, miképpen történhetett. A főispán senkinek sem szólt, mindig együtt voltunk, Bálint császárt pedig nem szeretik, alig is állnak vele szóba a megyei urak, s mégis észrevettem a barátságos nyílt tekintetéből, hogy jól indul a dolog.

Hát biz az úgy indult meg, hogy Bálint császár mindjárt este, amint megérkeztünk, elpletykázta nagy suttogással azoknak, akikkel jobban barátkozott.

- Hm, a főispán megint töri a fejét valamiben. Ravasz ember, rettentő ravasz ember. Olyan fej az, mint a Griff konyhája Brassóban, mindig fő benne ott valami. Vagy azt hiszitek, hogy hiába hozta ide azt a pesti embert.

- Hát miért hozta volna?

- Miért? Hát miért? Képviselőnek akarja varrni a nyakatokra.

A székely urak, akik hallgatták, összenéztek, hogy »ez bizony igaz lehet«.

- Hogy igaz-e? Tudom. Hogy kitől tudom? Hátha éppen tudni akarjátok, megmondom nektek, hogy maga Tisza mondta nekem, mikor a múlt hónapban nála jártam.

A székely urak gyanúsán kezdtek erre méregetni engem úgy félszemmel, savanyún, de a székely Bismarck csak folytatta az ő leleplezéseit:

- No, de megmondtam Tiszának, hogy abból ugyan semmi se lesz, s ha nem fogadott szót, ám ő lássa. Itt ugyan nem lesz követ, azt én mondom. De uramfia, nem is nekünk való. Hiszen nem tud ez még magyarul sem. Ugyan hallgassák csak, hogyan ejti ki a szavakat.

Bizonyos ímmel-ámmal fogadták eleinte e közléseket, de azért terjedtek a vendégek közt, mint a futótűz, s az öreg Bálint bá' az egyik csoporttól a másikhoz kacsázott, hogy ott is elmondja a maga nézetét, végezve imigyen:

- Nem lesz meg, ha mondom... ha egyszer én mondom... Macska legyek, ha engedem.

S ilyenkor hetykén a mellére ütött. Magam is többször láttam azon este, hogy a mellét egyre veregette az öreg - de ugyancsak el nem képzeltem volna, hogy milyen ravaszságban.

Természetes, hogy rögtön akadtak a kevély megyeiek közt, akiket bosszantott a Bálint császár prepotenciája:

- Nem engedi? De hátha megválasztjuk? - szólt egyik-másik gúnyolódva.

- No, azt szeretném én látni - pattant fel az öreg, mint egy mérges kakas.

De már erre feljebb hangon kezdte a másik is.

- Ejha! De nagy úr az úr. Hiszen önnek itt még voksa sincs. Csak azt szeretném tudni, hogy mi jogon akar itt rendelkezni?

Bálint császár a halántékaig vörösödött haragjában.

- Azon a jogon, mert én jobban tudom, milyen követ való ide, mint az urak.

- Ohó! Otthon parancsoljon, de nem itt. Nézze meg az ember. Hát én erre azt mondom önnek, uram, hogy én azért is őrá szavazok. Amit mondtam, mondtam.

Ha a diskurzus már túlságosan élénk lett, közbeléptek a csitítók.

- Pszt. Ne okoskodjanak. Ami nem járja, nem járja. Nézzék az urak, ide figyel, talán már meg is hallotta. (Ti. engem értettek.)

A higgadtabbak elkezdtek szidni Bálint császárt, hogy illetlenül viseli magát. Ha már engem nem néz, legalább a házigazdára legyen tekintettel, akinek én most a vendége vagyok.

- Nem szégyenli magát, hogy folytonosan szapulja? Bizony még a fülébe jut.

De Bálint császár javíthatatlan volt. Verte a mellét, hogy őt nem lehet elnémítani:

- Én karakter vagyok - rikácsolta -, ami a szívemen, azt én ki is mondom.

Egész éjjel hallottam, átszűrődve heves beszédeket a szomszéd szoba hangzavarából, s nekem úgy rémlett, mintha a nevemet is hallanám. De ki gondolt volna effélére? Azt hittem, képzelődés az egész.

Bálint úr folyton folyvást dolgozott, agitált ellenem, s úgy fölpaprikázta az embereket, hogy mire megvirradt, már mindenki egy véleményen volt, mindenki hangoztatta:

- Meg fogjuk választani a pesti embert, punktum.

Volt olyan is, aki hozzátette:

- Ha kell, még a két lovam is eladom, és voksokat veszek az árán, de megmutatjuk, isten úgy segítjen, Bálint császárnak, hogy ez lesz a mi követünk és nem más.

Mikor kilenc óra tájban bejött a háziúr az ő sztereotíp kikiáltásával: »Kérem az asztalokat«, Bálint császár is beosont, s elejtve valami gombot, a hátam mögött, amint lehajolt érte, hogy fölvegye, a következő hadijelentést morogta:

- Gratulálok önnek. Egyhangú lészen a választása.

A reggeli után megint ferbli következett. Egyéb változatosság nem történt, csak a szivarok fogytak el. Egy lovas embert el kellett küldeni a szomszéd faluba, ahol állítólag kaphatók kurta szivarok az *örménynél*. (Zsidó nemigen tud megélni a székeliek közt, mert ők az élelmesebbek. Egyetlenegy volt a megyében, de azt nagy becsben tartották a ritkasága végett, az ott névnapozott velünk.)

Szivar nem lévén, a házigazda összekereste öreg pipáit, pipaszárazakat hevenyészett, néhányat kölcsönzött is imitt-amott a faluban. Nagy delícia volt az úgy is. Még a mágnások se fintorgatták az orrukat, amiért a pipaszár szotyagos.

Az ebédnél, mely körülbelül uzsonna tájára esett, megint megindultak a tósztok. A legtekintélyesebb emberek emelkedtek fel, rám ürítve a poharukat, olyanforma célzásokat szöve be, hogyha az isten is úgy akarja, mint mink, ezen mi vendégünket szívünkhöz jobban is megragasztjuk. Valamiképpen a kanyarodó patak messziről jön az ő csörgedező vizével, de akár milyen messziről érkezik, amerre elfolyik sehol se mondják, hogy ehol jön ni a nógrádi vagy a zólyomi patak, hanem mindenütt azt mondják: »Ez a mi patakunk«. Engedje az úristen ő szent felsége, hogy itt a mi megyénkből váljék a kis patak nagy folyammá.

Szépen, szívhez szólón tudtak ők beszélni, van valami bibliai őserő az ő különös észjárásukban; a Libanon cédrusainak illatával és Thibeza mézével.

A nagy éljenzésbe, az általános lelkesedésbe csak a Bálint császár egy-egy rakoncátlan gúnyos közbeszólása vegyült.

»Vagy ki tudja?« »No, majd meglássuk.« »Ember tervez, isten végez.«

Egyik szomszédjának fennhangon odaszóltott:

- A macska is szereti a tejfölt, de ha mély köcsögben vagy, hát akkor mégsem juthat hozzá, mert a feje be nem fér.

- Ez sértés! - kiáltottak a szomszédok. - Ez illetlenség!

Kevés híja, hogy rögtön ki nem dobták Bálint császárt, én vettem magamat közbe, hogy szabad országban minden vélemény szabad legyen - s az a legjobb, amelyik szentől szembe nyilatkozik.

Hallottam is a megjegyzéseket köröskörül:

- A mi leendő követünk nemes szívű ember. Kenyérre lehetne kenni, mint a vaját.

Az ebéd végén megszorította a kezemet a főispán.

- Szerencsés ember vagy, bizonyosan burokból születél. Megfoghatatlan, hogy mi tetszett meg nekik rajtad annyira.

Vállat vontam, »isten tudja«, pedig most már teljesen világos volt előttem, hogy nem én vagyok itt a rokonszenves, hanem Bálint császár az antipatikus. S erre bázírozza a székeliek Bismarck a csatatervét, mely oly fényesen ütött be.

- Most már azt merem mondani - folytatá a főispán -, hogy biztos a mandátumod, ha csak gróf J. föl nem lép. Ő még hideg, mint egy jéghegy, s valami rejtélyes aggasztó van az arcában, ha a jelöltségre céloznak.

Valóban J. gróf tartózkodó volt irántam. De ez, megvallom, e percben nem is aggasztott. Alig tudok akkori érzésemről számot adni, de az bizonyos, oly állapotban voltam, kimerülve, elbágyadva, hogy immár becsesebbnek látszott előttem egy órai alvás egy ötéves mandátumnál. Ha én egy órát alhatnám, istenem, de boldog volnék! Tízéves álmom lett valósággá, a mandátum e szinte biztos kilátásával, s most egy órai álomért odaadnám az egész valóságot.

Különféle terveket kezdtem kovácsolni, s abban állapotam meg, hogy megszököm. Meglehet mindent kockáztatok ezzel, de mégis megszököm. Ha egy trón várna ébrenlétemre, mégis jobb szeretnék aludni egy szalmazsákon. Ah, az ember roppant gyenge, még ha képviselőjelölt is.

Míg újra összetolták a ferbliző asztalokat, kimentem az udvarra, hogy a levegő megmarjon, felfrissítsen, féltem az összerogyástól. A pitvarban Bálint császár enyelgett a szakácsnéval.

- Kedves cicám - mondá -, minden jó volt, minden fölséges volt, hanem egy kis túrós derelyét szeretnék estére. Van-e túrójuk?

- Van, instálom.

- Nagyon jól van. Hát meglesz? - S megveregette kedveskedően a bal combját, persze a szoknyán keresztül.

- Meglesz, nemzetes uram.

Egy fiatal sugár leány éppen vitte ki az udvarra kiönteni egy csöbörben a piszkos vizet, melyben az edényeket öblögették.

Bálint császár jelentőségteljesen hunyorított felém.

- Csinos kis macska. Hm. Nem igaz?

Figyelmesebben megnéztem, csakugyan gyönyörű gyerek volt. Szép hosszúkás arca, halvány piros színű, mint a barackvirág, s a szemei, ezek a gazella szemek, olyan szelídek, ábrándosak, mint egy szenté.

- Hogy hínak, fiacskám?

Amint megszólítottam, első dolga volt a kékvirágos szoknyáját görcsre eresztetni, mely fel volt gyűrve és hátul összekötve úgy, hogy az inge nagy darabon látszott ki alul. Durva volt az ing, de mégis bájos és ingerlő. Csak miután leeresztette a szoknyáját, akkor felelt.

- Zsuzsinak.

Körülnéztem, hogy nem hallja-e valaki, amit mondok.

- Hallod-e, Zsuzsika, megtehetnél nekem egy szívességet.

- Kettőt is, instálom.

- Szavadon foglak, Zsuzsika. Éppen kettőt kérek.

A leány elmosolyodott.

- Bizony, már sajnálom, hogy nem hármát mondtam.

S annyi kellem, annyi természetesség volt a mozdulataiban, amelyekkel ez udvarias szavakat kísérté, hogy egy comtesse is megelégedhetett volna vele.

- Elég a kettő is. De tudsz-e hallgatni?

- Meglehet - mondá dévajkodva -, de eddig nem próbáltam.

- Jaj, szívecském, ha te hallgatni nem tudsz, akkor minden elromlik.

- Ej, no - szólt, a fejét féloldalt hajlítva -, hát olyan romlós portéka?

- Biz az olyan. Egy fuvarost kellene fogadnod számomra a faluban, aki éjjel megvárjon itt átellenben a haranglábnál nagy titokban, és elvigyen Brassóba.

Zsuzsika ijedten csapta össze a kezeit:

- Jézus Mária, Szent József, még csak az kellene. Hiszen akkor engem mindjárt elcsapna az urunk a szolgálatból.

- Csak tán nem?

- Vagy igen. Ránk van parancsolva, hogyha valamelyik vendég szökni akar, azonnal jelentsük a tekintetes úrnak. Mi lenne, ha magunk szöktetnők el?

- Hát nem teszed meg, Zsuzsika? - szóltam rimázkodó hangon. - Nagy jutalom ütné a markodat.

- Nem, nem - s még a keze mozdulatával is elhárította a tervet - nem tehetem. (A kezecskéit bűnbánóan összetette.) Bizony isten, nem tehetem, pedig tudom, hogy maga itt nagy úr lesz...

- Már hogy én leszek nagy úr.

- Hogy maga lesz. Megmondták nekem. Tudjuk mi, miről beszélnek az urak maguk közt, de mégse teszem, mert lássa... mert... mert...

Nagy zavarba jött, a kötényt a szájába vette és harapdálta.

- Mert nekem senkim sincs, nekem semmi se kell, hanem a Borbála, az megteszi... én azt gondolom, megteszi...

- Ki az a Borbála?

- Az is olyan cselédleány itt, mint én, de annak szeretője van a katonaságnál, hát az megteszi. A Borbála nem fél az ördögtől sem - mert annak szeretője van.

- Hol van az a Borbála?

- Az a konyhában mákot tör. Hát nem hallja a mozsárkongást?

- Küldd ki, fiacskám! Légy oly jó.

- Nagyon szívesen.

- Hopp, megállj még. Ha már olyan makrancos vagy ebben, pedig nem illik ám egy ily szép leányhoz.

- Ilyet hétfőn kell mondani - szólt a leány könnyed pirulással -, hogy egész héten igaz legyen.

- De fiam, én nem várhatok hétfőig. Elég szép vagy te így hét közepén is. Azonban arra kérlek, azt tedd meg legalább, hogy kikeresed estig a bundák közül az enyémet, hidd meg, nem leszek háládatlan.

Zsuzsika tiltakozón rázta a fejét, a dús szőke varkocs kecsesen himbálózott a vállán jobbra-balra.

- Ó, hogysisne! Még mit ki nem gondol! Isten ments! Hisz rá se ösmernék a bundájára. De különben se tehetném, mert részes lennék a szökésében.

Ebben a percben lépett ki a pitvarból Bálint császár az udvarra, s felmarkolván egy marék friss havat, elkezdte vele dörzsölni az arcát. (Székely medicina a bágyadság ellen.) Elég volt ránézni Bálintra, hogy egy kis együgyű furfang jusson eszembe.

- Jól van, jó, Zsuzsika. De hát legalább a szivartárcámat keresd elő.

- No, azt már megteszem, de hol van?

- Bizony isten nem is tudom. Hiszen ha tudnám, akkor nem kellene, hogy keresd. Azazhog... megállj csak. Az bizony a bundám zsebében lesz valahol.

- Majd megtalálom én - szólt a leány tettetett együgyűséggel. - Ha sorba tapogatom a bundákat.

A székel észjárását kell eltalálni, ha a székelkkel boldogulni akar valaki. Ez a kis fruska is csak a kellő formát várta. S olyan buta pofácskát vágott hozzá, hogy öröm volt ránézni.

- De a Borbálát el ne felejtse.

- Azonnal küldöm.

Csakhamar kijött a Borbála. Szép szál leány, nyurga termetű, gödrökkel az arcán, élveteg vérpiros ajkakkal, fekete szemei fénylettek, villogtak, mint két szentjánosbogár. A nehéz, nagy bunkójú mozsártörőt a kezében himbálta könnyedén, mint valami légycsapót.

- Eszemadta hugom, te, amint látom, buzogánnyal jössz.

- A Zsuzsika küldött, instálom, hogy valamit parancsolni tetszik.

Elmondtam neki a kívánságomat. Csóválta a fejét meg a buzogányt. Egy darabig habozott.

- Nehéz dolog - mondá -, de én is nehéz dolgot fogok kérni a méltóságos úrtól. Tyúkért tyúkot, ökrért ökröt. Megteszi?

A szemembe nézett, mereven, fürkészve.

- Hogyne tenném meg. Megteszem.

- Egy levelet visz tőlem a királynak. Megteszi?

- Elviszem.

- És személyesen adja oda. És négyszemközt. Mert szégyenlős a dolog, nem szeretném, hogy sokan tudják. Átadja?

- Odaadom, ha találkozom vele.

- Már hogyne találkozna, hiszen egy városban laknak.

- Ugyanazon egy városban.

- Hát akkor jól van. Minden rendben lesz. Megfogadom a fuvarost éjjelre, és egy kavicsot dobok az ablakra, ahol kártyáznak. Ez annyit fog jelenteni, hogy a kocsí a haranglábnál várja.

Kitanítottam a bundára nézve is, hogy azt a Zsuzsika, aki belső leány, előkeresi, s akkor azt valahogy ügyesen a konyhába kell csempészni, és éjjel feltenni a kocsira.

- Meglesz, instálom.

Mint egy olyan ember, aki veszedelmes nagy terveket mozgat, némi izgatottsággal kerestem fel a ferblitársaságomat, ahol egy üres szék várt. S ez az izgatottság fenntartott, erőt adott, pillanatokra. A kemény fejű székel grófokon ellenben meg se látszott, hogy már a második éjszaka felé járnak. Vidorak, frissek voltak. Istenem, micsoda anyagból gyúrtad meg ezeket az embereket!

Egy óra se múlt el, már bejött Zsuzsika lábujjhegyen, és elémbe tette a bundában hagyott szivartárcámat.

Lázás öröm fogott el: tehát sikerült. A bunda megvan. A fele már elsült a tervnek. Csak még a másik fele lóg. Kinyitottam a tárcát, két britanika volt benne.

A partnerek megdöbbenve néztek össze. J. gróf vérfagyasztó pillantást lövellt szúrós szemeiből a kincsre.

Britanika szivarok! Az ördögbe is, ez nem tréfa, két napi kurta szivar után.

Síri csönd támadt e látványra, s roppant feszültség uralkodott, a főispán, aki éppen osztott, letette a kártyát, mintha érezné, hogy valami nevezetes fog történni.

Azt hiszem, felfogtam a pillanat jelentőségét, mert egy belső ösztöntől mintegy kényszerítve, egyszerre kivettem az egyik szivart, a szebbiket, és J. grófnak nyújtottam.

A gróf mosolygott, édesdeden mosolygott, aztán leharapta a szivar végét, és még egyszer rám mosolygott.

A szivar pompásan szelelt. Nagy füstöket eregetett szép lassan az orrán keresztül, hogy minél tovább ott bolyongjon a becses pára a szájpaddlásában és az orr belső lyukaiban.

A harmadik szippantásnál egész ábrázata mennyei kéjt fejezett ki.

- Pompás szivar - dünnyögte -, igazán kapitális egy szivar.

Később azután óvatosan veregette le a hamuját.

- Én csak akkor szívok ilyet, ha Pestre megyek.

- Valóban ritkán jársz oda - szólt közbe a főispán.

- Talán nem is megyek többé soha.

- Hogyhogy? Pedig nekem azt mondták, miképp is mondjam csak... hogy a jövő országgyűlésre szándékos van...

- Ah, üres beszéd. Vén, lomha csont vagyok már. Egy pillanatig talán gondoltam, hogy föllépek, ha más nem akad, de - tette hozzá - már úgy nézem, akadt. (Nyájasan hunyorított felém a szemével.) És végre is, mint mondom, vén, lomha csont vagyok, és végre is ez a szivar olyan fölséges... és végre is, mi a vízi?

Egy kő gurult le a szívemről. J. gróf már nem lép föl ellenem. A britanika letéperte.

Vígan folyt most a ferbli - bár én szórakozottan játszottam. Fejem zúgott a kimerültségtől, szemeim kápráztak, az eszem pedig megszibbadt. De a szerencse szeszélyes istenség, nem merem már mondani asszonynak, mert a legkimerültebb emberhez szegődött. Valóságosan belém csimpeszkedett, s bolondul nyertem, egyre nyertem. Igyekeztem visszaveszíteni a pénzt (mert a jelöltnak nem jó nyerni), hasztalan, a könnyelműen eldobott piculák minduntalan visszakerültek a »zsinórból« egy falka hatosokat hozva magokkal.

Vagy ötven, hetven forint nyereségem volt már éjfél előtt, mikor egyszerre megcsörrent az ablak.

Felkeltem. A hátam mögött egy becsületes képű, szeplős arcú fiatal úr ült, mint gibic. Nem tudom a nevét, nem is tudtam.

- Vedd át, kérlek, egy kicsit a kártyámat, míg kimegyek. A vizit már beadtam.

Szó nélkül leült a helyemre.

Mire az ajtóhoz értem, a kártyaasztalok mellett kifejlődött tolongás közt az érdekes *helynök* utánam kiáltott:

- Kóstáltatnak. Adjam?

- Amint neked tetszik.

A pitvarban Zsuzsi ült egy ládán, és tejes habot vert egy sárga agyagtálban. (Mert persze a vacsora még csak ezután lesz.)

- No, Zsuzsika, isten áldjon meg - mondtam halkán, egypár forintot nyújtva feléje.

Leeresztette a tálat a ládára, és hátratette a kezét.

- Nem fogadok el pénzt.

- Hát mit adjak?

Zavartan sütötte le a szemeit.

- Azt gondolom, semmit. De ha mégis eszébe jutnék, küldjön inkább... inkább...

- No, ugyan mit küldjek, talán szeretőt?

- Ó nem azt! Kell is nekem!

Kétszer is megakadt, míg kinyögte.

- Küldjön Brassóból a fuvarostól egy stangli szagos szappant...

Elmosolyodtam.

- Igazad van, kis Zsuzsika. Előbb a szappan. Ez a sorrend. A szagos szappanhoz majd megjön a szerető. Igaz-e?

Durcás arcot vágott, s a habtól tajtékos kanállal felém hagyintott kedveskedve, mintha meg akarna ütni:

- Ugyan, menjen már!

Künn szurok sötétség volt, alig bírtam kibotorkázni az udvarból, nem láttam semmit, csak a harangláb fehérre meszelt alapzatát. Csakugyan ott izgett-mozgott, feketéllett valami eleven dolog. Ezek az én lovaim lesznek. Inkább sejteni lehetett a szekeret, mint látni.

Közelebb érve a toronyhoz, szoknyasuhogást hallottam. Ah, ez a Borcsa, a szép nyúlánk Borcsa, azokkal a szemvesztő piros cseresnyeajkakkal, a villogó hamis szemekkel. Bolondos éjszaka, hogy még ezek a szemek se bírnak átragyogni a feketeségén!

Csak a ruhasuhogás jelezte, hogy ott van. S a szoknyasuhogás az éjben varázslatos, ingerlő, valóságosan ellenállhatatlan.

- Maga a fuvaros?

- Én vagyok, instálom - felelt egy tompa férfihang.

- Mehetünk?

- Mehetünk.

- Látja-e majd az utat?

- Ahogy az út lát engem, instálom, úgy én is látom őtet, instálom.

Ezalatt közel jött a magas női alak, és kezembe csúsztatta a levelet.

Egy pillanatig éreztem, amint keze az enyimet érintette. Sajátságos érzés fogott el. A saját fantáziám megrészegetett, mert az kiegészítette, teljessé tette a Borcsa szépségét, és ráakott az éj átláthatatlanságán keresztül annyi bűbájt, annyi varázst, hogy fölbizsergett a vérem tőle, s egy démoni vágy rám kényszeríté, hogy átkaroljam a derekát, s egy csókot lopjak tőle - ami pedig azt a bizonyos katonát illeti.

Pillanat műve volt e pajkosság, átkaptam a derekát s magamhoz szorítottam a fejét, mely gyapjas nagykendőbe volt burkolva.

- Ó, jaj! - sikoltott fel. - Ne bolondozzon teens úr, mert összetöri a pápaszememet.

Erre a szóra egyszerre eleresztettem.

- Miféle pápaszemet?

- Ami a szememen van.

A hangja ismeretlen volt előttem. Ezt a nyalka, vékony hangot én még sohasem hallottam.

- Hát kicsoda vagy te?

- Én a Péter István nagymamája vagyok, özvegy Péter Mihályné, instálom.

- Milliom ördög! Mit keres maga itt? És ki az a Péter István, akinek maga a nagymamája?

- Az, instálom, a Borcsa leány jövendőbelije, ha az isten is, meg a király is úgy akarja, és hazaereszti.

- Úgy? A Borcsa levelét hozta? Hát úgy is jól van.

Ezzel felültem nagy bosszúsán a szekérre, s reggel felé beértünk szerencsésen Brassóba, ahol huszonnégy órát aludtam egyhuzamban. Sok-sok év elmúlt azóta, de még most is kedvesen emlékszem szeretetreméltó székely gazdámra, és szeretetreméltó vendégeire. S gyakran képzelem úgy, mintha még mindig folyna ott a ferbli, s mintha még mindig ott ülne helyemen a szeplős gibic, és játszanék helyettem.

Egyszer csak megnyílik az ajtó, szinte várom, hogy megnyílik és hopp, belép rajta, lassú cammogó lépteivel, fontoskodó arcával, amint pillanatra megvillan emlékezetemben, és teleönti a szobámat bankókkal, hatosokkal, mondván:

- Meguntam már várni az urat, instálom, hát vagy más embert ültessen oda, vagy fogja a pénzét, ehol van ni. Éppen egymillió forint és néhány ezer.

Persze, hogy sok év múlt azóta. Semmi sincs már meg az emlékezeten kívül e napokból. Az ifjúság sincs meg. Bálint császár sincs meg (no ugyan kialussza most magát), a mandátum sincs meg (már ti. az, amit őtőlük kaptam), csak a Borcsa levele hányódik még egyre az íróasztalomon, sokszor látom, ha az irataim közt turkállok, mosolygásra fakaszt piros pecsétje, mely egy gyűszűvel van lenyomva, és ez együgyű címirata:

T. C. Ferenc Jóska úrnak magyar apostoli királynak őfelségének tisztelettel adassék Budán.

Szegény Borcsa, tudom, sokat epekedett, de mit tehetek én róla, hogy sohase voltam még azóta négy szemközt a királlyal? Nem én rajtam múlt, de őfelségén.

LATKÓCZY IMRE

Az utolsó hároméves országgyűlésre több tehetséges fiatalember került be a Házba, s ezen időben jutott nagyobb szerepléshez Berzeviczy Albert, Visi Imre és Láng Lajos, s e ciklus végén lett a Ház tagja Tisza István is. Ugyancsak erre az országgyűlésre küldte fel Latkóczy Imrét Nyitra megye egyik kerülete, s ő mindjárt a felirati vitánál feltűnt egy csinos beszédjével. A mindenható Tisza letette ceruzáját és figyelemmel hallgatta a szónokot, aztán így szólt: »Igen értelmes, okos beszéd volt«. S ezzel a pár szóval meg volt alapítva a Latkóczy karrierje. Bizonyos érdeklődés kezdte kísérni, mely idők múltával még inkább fokozódott. A fiatal gárda tagjai, Láng Lajossal az élükön, akkor csinálták meg a »keddi vacsorakompániát«, mely a legtehetségesebb fiatal politikusok közt némi szorosabb kapcsolatot hozott létre, de amely vacsorák idők jártával kimentek a divatból, azaz annyira divatba jöttek, hogy most oda járt a pártból mindenki, s ma már legfeljebb arra jók, hogy a képviselő urak keddi estéken az illő jogcím miatt nagyobb léleknyugalommal hagyassák egyedül unatkozva otthon a feleségeiket.

Latkóczy Imre is csakhamar keresett tagja lett e szellemileg disztíngvált kis csoportnak, s attól a naptól fogva, amint első beszédje sikert aratott, mindig fokozottabb tevékenységi kört vívott ki magának a Ház bizottságaiban s a beszédjeivel a plénumban is. A plénumban ugyan ritkán beszél, ha csak nem mint előadó; különben csak akkor beszél, ha indikálva van, hogy ő szóljon s ha érzi, hogy érvei a kérdés megértését elősegítik. »Haza« nem szokott beszélni, pusztán a nyomdafesték kedvéért még kevésbé. Pedig mint szónok vonzó és elegáns. Gesztusai a megboldogult Grünwald Bélára emlékeztetnek. Előadása folyékony, világos és tömött, de az élénkebb fordulatokat nélkülözi. Csodálatos az, hogy bár Tisza Kálmánnál jobb szónokaink bőven voltak (sőt Tisza alig is volt szónok, inkább csak nagy debatter), mégis a mai parlamentre rendkívüli nagy hatása volt. Ma a Ház »beszélői« (ritka kivétellel) a Tisza-iskola szerint beszélnek, az ő formáival, fordulataival, nyelvezetével és modorával élnek. Még a legrosszabb szokásait is átvették, annyira, hogyha Tisza például köhécselt volna beszéd közben, ma valószínűleg igen gyakran lehetne hallani a mondatok közben némi parlamentáris krakogásokat.

Egy azonban bizonyos, és ez az (hogy én is a Tisza egyik mindenki által használt szófüzésével éljek), miszerint a Latkóczy ereje nagy részben a judíciuma helyességében és a közigazgatási téren szerzett ismereteiben van. S azért a kormány már évek óta igyekezett őt nehéz főispáni állásokra megnyerni, sőt az államtitkárság is már régen lebeg a feje fölött.

Latkóczy szikár, vékony alak, finom vonásokkal átbarázdált körte alakú arccal, melyet ritkán látni mosoly nélkül. Egész lénye csupa előzékenység, szeretetreméltóság - szinte túlságosan kedves. A társaságoknak kényeztetett kedvence - de ő arról nem látszik tudni semmit. Amellett eleven, ügyes társalgó s finom gentleman, ki igen kényes az illedelmi kérdéseknél. Ha grófnak születik, ma talán udvari marsall lehetne.

De így is nem megvetendő az ő komoly tulajdonai mellett e jelentéktelenebb, de tetszetős nagyvilági vonások, melyek végre is nem csapnak a túlságba. Hiszen monoklit nem visel.

Ruganyos, életerős, fiatal temperamentumú ember még, kit a belügyminiszteri államtitkárságban rokonszenvvvel fogad a közvélemény.

Múltja a szakadatlan munkásságáé (amint azt alábbi életrajza is mutatja), s már fiatal kora óta bírta társai szeretetét és becsülését. Őszinte jellem, átlátszó, mint egy Dzierzon méhköpű. Ellenségei, ha majd lesznek, aligha fognak találni egyéb hamisat rajta, mint a haját... De csitt, hiszen a »Vasárnapi Újság«-ot szépasszonyok is olvassák.

SZERENCSÉTTLEN SZÓNOKOK

Bevezetés, illetőleg Tóth Pál esete

Nem azokról akarok beszélni, akik nagy diadalokat arattak a szónoklat terén, de azután szomorú végük lett, hisz' a politikában a vég csak szomorú lehet; még kevésbé szólok azokról, akik nem tudnak beszélni, ezek úgyse szónokok. Hanem valami egészen más lebeg a mi szemeink előtt.

Hogy is értessem csak meg, mit akarunk? Hát igen, egy történettel fogom kimagyarázni.

Ösmertem az Alföldön egy Tóth Pál nevezetű fiatalurat, igénytelen emberkét, akiről azt se tudták, hogy él, míg egyszer le nem esett a lóról.

Azzal aztán egy csapásra híres lett.

Az ördögbe is! Egy fiatalember leesik a lóról, a Kúnságban, 25 éves korában, ez igazán hihetetlen, csodálatos.

Az egész városon kiütött az izgatottság az esemény hallatára, hogy Tóth Pál leesett a lóról. Hetekig beszéltek erről, emlegették a leesés részleteit, az utcán egymásnak mutogatták:

- Ni, itt megy Tóth Pál, aki leesett a lóról.

Igyekeztek vele megbarátkozni, »pertu« lenni a férfiak, mint egy érdekes emberrel, sőt az asszonyok szívét is megmozdította a kíváncsiság egy olyan udvarlót fogni, aki a lóról leesett és aki emiatt messze vidéken specialitás.

Az a sok más ezer ember, aki a lóról soha le nem esett, mert ott csupa ilyenek laktak, unalmas sablon-alak számba ment; de ezt az egyet kiemelte ez a körülmény; ebédekre, lakodalmakra hitták, hogy elbeszéltessek vele a vendégeknek az esetet, kényeztették, megszerették és megválasztották főjegyzőnek (penna való úgymond a kezébe), s mindezt csak azért, mert szegény leesett egyszer a lóról.

Hát ilyen *lóról leesett* orátorokat akarunk az olvasónak bemutatni - miután már sok emberöltőn mindig csak olyanokat dicsőített a nyomdafesték, akik sikerrel, dicsőséggel szavalták el az ő mondókáikat. Pedig hát mi virtus van ebben a beszélő országban, hogy valaki jól elmondja a beszédét? Hisz itt már az apró gyerekek is országgyűlésdit játszanak, s még a kukoricacsősz is olyan dikciót kanyarít el ha nekidurálja magát, szüreten vagy disznótoron, hogy egy burkus udvari tanácsost kilelne a hideg - ha így ex abrupta annyit kellene elmondania.

Az úgynevezett nagyszabású beszédekről a legnagyobb élő szónok (Szilágyi Dezső) azt mondta egyszer:

- A legfontosabb beszédnél is többet nyom a valóság mérlegén egy bolha teste.

A nagy beszédek tehát bámulja más, a jó szónokokat éljenezzék meg a Házban, ha még bele nem untak, mert annyi jó szónok van Magyarországon, mint ahány görbe fa az erdőben, de a szerencsétlenül járt szónokok igazi specialitások. Azokat érdemes összegyűjteni és átadni a hálás utódoknak.

I. Urbanovszky Ernő és Deák Ferenc

Az öreg bácsi, akit Ucsunak neveznek egymás közt a képviselők, népszerű, kedves ember, aki megelőzte kortársait azzal, hogy igazi klub-lakó, aminők eddig még csak Angliában vannak.

Agglegény lévén, délelőttjeit és délutánjait is a klubban tölti, és úgy tekinti azt, mint egy sok évtized óta megszokott otthont; a dívánok, melyeken üldögél, az óra, mely vagy harminc

esztendejét ketyegte már el, a hűtelen tükrök, melyek azelőtt feketének mutatták, most fehérnek, mind kedves ismerősei neki, s nagy válságok idején ki is mutatja az öreg irántuk való mély ragaszkodását:

- Történje magát ami akarja, de én itt maradok. Ha tik elmentek, hát elmentek, valaki csak lesz, aki itt lesz, hát én azzal leszek, aki ide fogja jönni és punktum.

Más politikai nyilatkozatát nem ösmerik az öregnek, aki egyébiránt másképp igen tisztességes hű pártember és fedhetetlen jellem. A Házban sohase beszélt. Csak a kerületében, de azt is tótul.

Hogy mi vette el kedvét a szónoki babéroktól? Éppen ez az az eset, amely miatt ő nyitja meg a szerencsétlen szónokok rovatját.

Történt ugyanis, hogy Deák Ferenc az 1872-iki választások küszöbén beszédet mondott Budapest belváros választóinak, melyet a sajtó és közönség egyhangúan fenomenális remeknek ösmert el.

Ucsu is hallgatta a beszédet és egy merész ötlete támadt, amint egyre zúgtak a levegőt rázó éljenek:

»No már ilyen éljeneket én is szeretném. Nagy delícia az. Hm, miért ne szerezném őket magamnak meg? Lefordítom Deák beszédét tótra, és elmondom odahaza mint a magamét. Az ördög se nem tudja meg.«

Lefordította a nagy beszédet, betanulta, és felutazott vele Trencsinszka sztolicába, ahol a kerülete feküdt.

Elmondta szépen szórul-szóra sok vervvel, lendülettel. Hát nézi, nézi, de a választók hidegen maradnak (az ördög bújjék a bőrükbe!), odább mondja egész tűzzel, lelkesedéssel, de semmi hatás. Nagyot emelint a hangján, mindegy, a tótok unatkozva morognak.

Ez az eset annyira kihozta a flegmájából, hogy visszajövet, mihelyt Deákot magasztalták, nem állhatta soha szó nélkül.

- Nagy ember, 'iszen nagy ember, de sohase nem nyúlnék többé az eszéhez. Olyan az mint a sztrelhói csevice, hogy idegen palackban szállítva elveszíti övé savanyúságát.

S őszintén elmondta, hogy a Deák beszédje mennyire nem tetszett a trencsényi tótoknak.

A dolog eljutott Deák fülébe is, s évelődni kezdett Urbanovszkyl:

- No Ucsu, ezt nem viszed el szárazon, vicem pro vice. Elkérem valamelyik tót beszédedet, a Kubiczától, lefordítatom, megtanulom, és elmondom jövőre a belvárosban. Megállj Ucsu!

Ucsu egy filozóf mosolyával felelte, mikor ezzel ijesztgették azután.

- Hát mi lenne, ha Deák elmondaná? Semmi se lenne. A száj teszi, nem a beszéd. Bizony isten. Az én szájambul Deák beszéde se nem volt jó, az ő szájából az én beszédem is volna nem rossz. Vanitas vanitatum.

Azóta hallgat, mélyen és bölcsen hallgat Ucsu, ott ül a Ház közepe táján, és mikor a legnagyobb orációk folynak, ő csak egyre rázza ősz hajjal vastagon borított nagy fejét, mintha minden megéljenzett mondatnál azt kiáltaná:

- Vanitas vanitatum!

A RÓZER CSALÁD EBÉDJEI

I. A Rózerék vagyonra tesznek szert

Mindig mondom, ezek a szerencsétlen újságok nem tudják, miről írjanak. Összehordanak hetet-havat innen-onnan, az akadémia üléséről, ahol sohasem történik semmi, és azt a semmit megírják, referálnak nagyúri estélyekről, ahol mindig történik valami, de azt a valamit meg nem írják. Hírt adnak a parlamenti ebédekről, ahol senki se mer igazat beszélni, s a halálozásokról, ami által az illetőnek, akiről szólnak, már semmi élvezetet nem szereznek, nemhogy a Rózerék ebédjeiről csevegnének, amelyek mindig érdekesek, ahol mindig ebédel valami kitűnőség, és élvezetesen beszél a heti eseményekről a tudni vágyó családnak. Becsületemre mondom, érdemes volna külön sztenográfust küldeni a Rózer-ebédekre.

Hogy kik azok a Rózerék, fogja kérdeni az olvasó. Előre tudtam, természetes is, hogy megkérdezze. Éppen azért vagyok én itt, hogy elmondjam.

Rózerék egyike a legvagyonosabb, legelőkelőbb pesti polgárcsaládoknak (lakásuk Zöldfa utca, saját ház), a polgári erényeknek és a demokrata műveltségnek azon a fokán, mikor a nemesség után kezdenek áhítozni. (Ha jól tudom, már ott is fekszik ez a dolog a belügyminiszter előtt.)

Régi patrícius polgárok, de a jelentékenyebb vagyonhoz a család mostani feje jutott.

Rózer Nep. János fővárosi képviselő és a Ferenc József-rend lovagja, fiatal korában patikáriusnak készült, és be is végezte a gyógyszerészeti tanfolyamot. (Rózer mama hálósobájában függ a ráhába foglalt diploma.)

Azonban éppen mikor már segédi alkalmazást akart vállalni a Kígyó-patikában, egyszerre meghalt egy nagybátyja, a nagy tokájú Schramm József (régii törzsvendégek még emlékezhetnek rá), és egy kisebbfajta vendéglőt hagyott az unokaöccsére.

Rózer úr megsíratván az öreget, így okoskodott:

- Bizony bolond volnék én, ha herbateákat, utálatos színű zsírokat, keserű koktumokat főznék a Kígyó-patikának a laboratóriumában, mikor fölséges töltött káposztákat, mosolygó túrós csuszákat főzhetek a saját vendéglőmben.

Költői kedély lakozván benne, vendéglős lett. Ugyancsak ebben az esztendőben meg is házasodék, vevén magának hitestársul, háromszori kihirdetés után egy nyugalmazott sótári tisztnek, Kós Ferencnek Krisztina nevű becsületes hajadon leányzóját, akivel ma is boldogul él, s aki fent említett ebédeknél ma is szeretetreméltó tapintattal elnököl.

Meg kell adni, igen tevékeny és takarékos emberek voltak. Rózer maga vásárolt be mindent a piacon, maga nézett utána a vendégeknek, a csinos, ropogós menyecske pedig reggeltől éjfélig ott sürgött-forgott a konyhában, és ugyancsak tudott a főzőkanállal is bánni. A vendéglő igen jól ment (sokkal jobban, mint néhai Schramm apó alatt), úgyhogy Rózerék szemlátomást gyarapodának az anyagiakban.

Mert hát értett hozzá Rózer úr; nemcsak költői kedély volt, hanem praktikus ember is, bővelkedő hasznos hajtó ötletekben.

Mikor már volt vagy ötvenezer forintja megtakarítva, hirtelen eszébe jutott gyógyszerész mestersege, és megvett egy a vendéglőjéhez közel fekvő külvárosi patikát, ekképpen okoskodván:

- Miért készítsem én ki az emberi gyomrokat az én tulajdon vendéglőmben más emberek patikái számára? A vendéglő csak előszobája a patikának. Hát mért tartsak én előszobát a mások lakásának? Legyen patikám magamnak is.

A gonoszabb nyelvű törzsvendégek arra bízatták, hogy már most okozati összefüggésből és logikai folytatás gyanánt, megfelelő tőkével csináljon egy temetkezési vállalatot is.

Roppant elfoglaltsággal járt a két üzlet. Éjjel-nappal be voltak fogva feleség és férj. Pláne mind a két üzlet belenyúlik az éjszakába. A polgári munka embereinek igazán örömtelen az élet. Dolgoznak, egyre dolgoznak, és ha a strapától kimerülten leteszik késő éjjel fejüket a párnára, még álmodni sem érnek rá. Nekik sietve kell aludniok, mert megint mindjárt virrad. Az üzlet nagy zsarnok, az felrángigálja az embert a legédesebb álmából: »Kelj fel dolgozni!«

Ez óriási tevékenységben és szorgalomban, mellyel kölcsönösen támogatta egymást a házaspár, minden szaporodott, csak maga a család nem. Néhány év alatt vagy háromszázezer forintot szereztek, s ekkor így szólt Rózer János:

- Hallod-e Kriska? Voltaképpen miért törjük mi magunkat tovább is? Ha a patikát meg a vendéglőt eladom, vagyunk innen-onnan egy félmillióra rúg. Annak az ötpercentes kamatja 25 ezer forint. Éppen több, mint kellene. Mert én fiam három rostélyosnál nem tudok vacsorára megenni többet. Hát te ugyan tudsz-e?

- Nem tudok - felelte Kriska.

- Ennyit pedig ehetünk az eddigi vagyunkból is; vonuljunk vissza az üzlettől a nyugodt polgári életbe. Nekem több pénz nem kell. A gondviselés nem adott gyereket, a pénzből nem kérünk. Igazam van-e Kriska?

Kriska igent bólintott, s Rózerék eladván vendéglőjüket és gyógytárukat, megérdemelt nyugalomba vonultak. Mert ez az igazi polgári vonás. A zsidónak semennyi pénz se elég, még Rotschild is mindig játszik. Az arisztokratának semennyi föld, még a királyok is új földterületekre vágnak, hanem a polgár, az megelégszik a jóléttel, és a Herkópáternek se mozdul a jólétnél tovább.

Azonban mi nem történt? A gondviselés úgy látszik komolyan vette, és megapprehendálta a Rózerék szemrehányását, s ilyenformán szólhatott magában:

»Ohó! Hogy nektek nem kell a pénz, mert gyereketek nincs? Hát jól van. Adok egy csomó gyereket!«

A tunya, dologtalan élet kényelmei közt egyszerre csak szülni kezdte Krisztina asszony a kicsiny Rózereket. Első évben a Pali született, aki jelenleg önkéntes a dragonyosoknál. A második évben ikreket szült Rózer né, a harmadikban szintén ikreket.

- Semmi az - mondogatta Rózer úr -, mégis mindegyiknek lesz még százezer forintja.

De mikor aztán a negyedik esztendőben hármasokat hozott napvilágra a derék asszonyság, erre mégis megriadt Rózer úr:

- Nono! Mi akar ez lenni?

A rokonok, szomszédok és az eddigi gyerekek számtalan keresztaúi és mamái gúnyolódni kezdtek. Mégis csak szörnyűség, hogy valakinek a felesége *kubus szerint* szülsz az örökösöket.

Valóban csodálatos volt ez a nagy szaporaság a meddő esztendők után. Ki látott már ilyen örült gólyát! Ötödszörre egy szép kis leánykát hozott. Ez a Nina volt, aki most a Sacré Couer-öknél van, de a szombati dinékre hazaeresztik.

Kilenc gyerek volt már, s mind virgonc, eleven, mint a halcsik, egyik csinosabb, mint a másik. Rózer úr elkezdett kalkulust csinálni.

- Ötvenezer forint se jut egyre, mert elfogy a nevelésükre valamelyest a tőke is. Koldusok lesznek a gyermekeim!

Ezt a gondolatot nem bírta meg az ő puha polgári szíve, és imígy szólt egy napon a feleségéhez:

- Hallod-e, jó Kriska? A vagyon nem elég többé annyiunk számára. A Biblia utolsó lapja tele van írva gyermeknevekkel. Ami ezután következik, az már csak a margóra juthat. Azt mondom én Kriska, hogy újra üzlethez kell látnunk.

Krisztina, aki most is áldott állapotban volt, csendes mosolygással egyezett bele az új tervekbe. Rózer úr egy parkettkocka-gyárba fektette a tőkét Szlavóniában, és ezzel megint figyelmessé tette a gondviselést, mely ilyenformán okoskodhatott magában:

Ördögös Rózerék! Először pénzt adtam nekik bőven, akkor gyerekek kellettek, ezután adtam nekik bőven gyerekeket, most megint pénz kellene. Hát jól van, visszaszedem a gyerekeket, és adok nekik még több pénzt.

A gyár káprázatos haszonnal dolgozott, az ezresek örült szaporaságban kölyköztek, mint az egerek, de míg a vagyon nőtt, nőtt, addig a Rózer-gyerekek elkezdtek egyre fogyni. A difteritisz, a skarlát jöttek-mentek egymásután, a piros cédula le se ment az ajtóról. Öt esztendő lefolyása után nem maradt életben kettőnél több: a Pali úrfi, meg a kis szösze boglyos Nina.

Óh, azok a pici koporsók, amint kimentek sorba a kék-fehér üveges hintón messze, messze, meghökkentették Rózer urat.

- Isten büntetése rajtam a kapzsiságomért. Nem kell több pénz, nem, nem. Így is egy-egy félmillió jut már mindegyik gyerekemnek.

Megint visszavonult az üzlettől végleg, eladva a kockagyárat két hollandus vállalkozónak.

Annyi pénzük volt így is, hogy nem tudtak vele mit csinálni. A polgári költekezés akármilyen bő is, megmarad igénytelennek. Evés-ivásból áll, délután kalabriász-párti a kerületi körben, este egy kis sörözés a József téri Virágbokornál, karácsonykor krisztkindli a gyerekeknek, húsvétkor új selyemruha Krisztinának, pünkösdkor kirándulás a Svábhegyre. Ez az egész. Mi egyéb rendkívüli vágya és következésképp kiadása lehetne még egy békességes érzésű polgárnak, aki fáradtságos munkával szerezte azt, amije van?

II A dinék története

Így éldegélt a Rózer család hosszú évekig teljes homályban - egy akkora világító lámpával, aminő egy kerek millió. Megvásárolván a Zöldfa utcai házat, a többi pénzüket betették az első hazaiba és egyéb takarékokba, s a kamatokból kivettek annyit, amennyi szükségletük volt, a többit a tőkéhez csatolván. A milliommosság nem nehéz mesterség. Az úr roppant nehéz arany óraláncot viselt a nyakában, az asszonyság gyémántfüggőket a fülén. Az úrnak három pénztárcája volt a zsebében, az egyik a nagy bankókra, a másik a kis bankókra, a harmadik az aprópénzre, az asszonyság pedig abban űzött nagy luxust, hogy tartott egy fehér pincsikutyát, kék selyempántlikával a nyakán. Rózer azonfelül burnótszelencét is hordott magával, s minden nyári vasárnap elvitte a feleségét a Margit szigetre uzsonnálni, ahol rántott csirkével laktak jól.

Így is folyt volna le egész életük csendben, egyszerűségben, ha egyszer az asszonynak föl nem puffad a mája, mire a háziorvosuk, dr. Wlada Celestin (akivel hihetőleg bővebben ösmerkedünk majd meg a dinéknél) elküldte Karlsbadba.

A derék asszonyság vissza is tért egy hónap múlva kigyógyultan és szerencsésen; más baja nem esett, csak az, hogy az egyik csomagja (egy lakattal ellátott csomagoló kosár) valahogy kicserélődött. Alkalmasint a karlsbadi pályaházban történt a baj, olyanformán, hogy a mázsáló hivatalnok két hasonló csomagra elcserélve ragasztotta fel a számot.

Elég az hozzá, hogy mikor az asszonyság otthon kibontotta a csomagot, hol selyemszoknyái, hálóréklijei és más fehérneműi voltak elpakolva, megrökönyödve látta, hogy azok átváltoztak férfiingekké és egyéb férfi lim-lommá.

Krisztina sírt bánatában a holmija után, azután kiszámította mennyi a vesztesége, s mennyit érhet, amit a kosárban talált. Bíz az édeskeveset ért. Egy ruhatisztító és két suvikszoló kefe, egy borotváló készülék, két pár kopott cipő, néhány harisnya és amit előbb kellett volna említenem, egy újdonaúj urasági inasruha ötágú koronás ezüstmegfogókkal mellényestül, nadrágostul. Valami nagy úr strimpflis inasáé lehetett az eltévedt kosár.

Rózerék írtak a vasutakhoz, reklamálták mindenféle úton és módon az elcserélt holmit, de soha nem került az többé vissza, minél fogva a mindent értékesítő polgári ész ügyet kezdett vetni a szép, előkelő libériára.

- Hallod-e Kriska? Ha már megvan ez a szép inasancúg, mért ne fogadnánk bele egy fickót, amelyikre éppen ráillik?

- Nem bánom, János.

Csakhamar akadt is egy a dzscentri-klubból elcsapott species, aki bevált a ruhához; csak a bajusz leborotválása miatt merültek még fel némi nehézségek. Georges (valódi néven Szabó Gyurka, Rév-Komáromból) ragaszkodott a bajuszához, Wlada házidoktor pedig, akitől tanácsot kértek, ragaszkodott ahhoz az állításához, hogy a harisnyás inas meghagyott bajusszal egy lehetetlen látomány.

Minthogy egy igazi polgár soha nem enged abból, amiye már egyszer megvan, s minthogy a harisnya tényleg megvolt, Georges-nak kellett engednie a bajusszal. Sok huzavona után ötvenöt forintért végre is megvált tőle.

Rózer úr kerek számban ötvenet akart csak adni, de Georges makacsul ragaszkodott a summához.

- Azt az ötöt a borbélynak kell adnom - mondá bánatosan sóhajtván -, egész életében hadd emlékezzék a gazfickó, hogy mit semmisített meg ezen a napon.

Csinos és méltóságteljes lett ez ember, amint fölvette a livrét. Mily bámulatos volt, midőn megjelent a küszöbön és meghajtotta magát Rózer mama előtt. Valami új, csodálatos és előkelő levegő kezdett lengeni e szűk szobákban, a ripsszel és kanavással bevont bútorok között. Ezek a bútorok szégyenlősen látszottak összezsugorodni, meglapulni az ő tekintete előtt, s a kinyitott ablakon valami különös előkelő illat ömlött be.

E derék polgárokat, kiket meg nem szédített a hozzájuk röpülő millió, elbódította Georges ezüst gombjainak csillogása. Valóban féltek e Georges-tól, amint megjelent, hideg, merev arcán a hódolat némaságával, zajtalan, csendes, egy kissé ringó lépteivel, miként a színpadon a márkik komornyikjai, e jó emberek összerezzenek és végignéznek öltözékeiken, hogy nem talál-e rajtuk valami kifogásolnivalót Georges. Rózer úr nem merte többé a pipája hamuját kivenni a földre, mert Georges egyszer akaratlanul így szólt a hamu láttára »pfuj!«. Az

asszonyság, aki a díványon fekvé szeretete olvasgatni a Neues Pester Journal kishirdetéseit, ijedten helyezkedett illő úrias pózba, ha a komornyik lépteit hallotta közelegni.

Feszélyezte őket, és egyszersmind csiklandozta egy eddig szunnyadó érzésüket. Félték tőle, és mégis örültek neki, mint egy szokatlan játékszernek, mely öreg gyerekek számára van kitalálva, és amint beteltek vele apródonkint, egyszersmind egy olthatatlan vágy kezdett magának nyílást keresni.

- Mit ér az előkelő inas - sóhajta egy napon Krisztina férje előtt -, ha senki nem tudja és nem látja?

- Nem értelek - dadogta János úr, de értette.

- Egyszer egy pozsonyi kisasszony selymet lopott a boltban - mondá Krisztina, aki szeretett szülővárosából történeteket mesélni -, ruhát varrt magának belőle, gyönyörű ruhát, de félt benne kimenni az emberek közé, csak otthon viselte bezárt ajtók mellett, és e feletti bánatában megőrült.

Rózer úr gondolkozóba esett:

- Nem szeretném, hogy úgy járd Krisztina. Mit szólnál hozzá, ha egy fogatot szereznék, egy szép fogatot, és valahányszor kikocsiznánk, a Georges ott ülhetne a bakon?

Az asszonyság szemei felragyogtak.

- Óh, be szép lenne, János.

Egy hét múlva megvolt a hintó két szép almásszürkével, s a következő vasárnap Georges-zsal kocsiztak ki a ligetbe.

Boldogok voltak, de csak kevés ideig.

- Mit ér - pattant fel Rózer úr egy alkalommal -, hogy szép kocsiban ülünk, hogy megbámulják a kocsinkat, inasunkat, ha sem ők nem tudják, kit irigyelnek, sem mi nem tudjuk, kik irigyelnek.

No ez igaz volt. Rózerné azonban megtalálta a medicínát.

- Az kellene János, hogy az ismerőseink hozzánk jöjjenek.

- Valami ilyesmi - mondá az öregúr komolyan.

- És, hogy az inas szolgáljon fel az asztalnál.

- Természetesen.

- Miért ne adhatnánk tehát diner-eket?

- Persze, hogy persze. Adjunk diner-eket, feleség.

Az asszonyság homloka elborult.

- Nem, nem! Hová gondolsz? Hiszen ahhoz szakács kellene.

- Ej no, úgy beszélsz, mintha csak egy szakács lenne a világon, és az is Rotschildnál szolgálna, ahonnan nem lehet elcsalni. Meglesz a szakács, Kriska. Meglesz, ha mondom.

- János, te vagy a legnagyobb gavallér a világon!

Most azonban Rózer úr homloka borult el.

- Paperlapap! Bolondságokat fecsegünk lelkem mind a ketten. Hiszen a diner-khez nemcsak inas szükséges és ebéd, hanem előkelő ismerősök is, azt pedig nem lehet pénzen venni.

Rózer né elgondolkozott.

- Karlsbadból egy Bobor Károly nevű nyugalmazott ezredessel és ennek a nejevel utaztam hazafelé (báró Plichta leány az ezredesné). Olyan derék emberek, olyan udvariasak voltak irántam, hogy azt hiszem, eljönnének az ebédünkre, ha szépen meghívnók őket.

- Bah! - kiáltott fel egyszerre János úr örvendezve. - Tegyük össze amink van! Most jut eszembe, hogy Bibithy Gedeon országgyűlési képviselő is eljönne.

- Ki az?

- Az ő erdejéből vettem a parkettkockákra való fát. Egy eladósodott ember, de képviselő. S egy képviselő, egy igazi eleven képviselő nélkül nem is képzelhető fiacskám elegáns ebéd.

- Az egyszer úgy van - mondá meleg meggyőződéssel Rózer mama. - S milyen párti?

- Fájdalom, kormánypárti.

- Ejh, hagyd el János, még talán jobb. Hátha valami érdemrendet szerezhetsz neked; olyan pompásan illenék ebédjeinken a frakkodra.

Rózer úr fülig vörösödött:

- Hallgass Kriska, hallgass... - és szégyenlősen tapasztá tenyerét a felesége szájára.

Diktum, faktum, az ebédek tartása határozattá vált. Persze, mindez nem ment csak olyan könnyen, egyszerűen; a régi kopott patriarkális bútorok közé nem lehetett oly előkelő személyeket híni - tehát új, pompás garnitúrákat kellett rendelni Bécsből, s e fényes holmit nem lehetett bevinni azokba a szűk zugokba, át kellett alakítani az egész emeletet, felmondani a lakóknak, és szalonokat, szellős termeket csinálni a bérlakásokból, s mindehhez sok idő kellett, sok gond, sok pénz.

De most már minden megvan, s a teljesen nyélbe ütött ebédek, melyeken a főhelyeket rendesen a képviselő és az ezredes foglalják el (mindenik igen okos és mindenik kitűnő elbeszélő), egyre tágabb körökben keltenek méltó irigységet. A vendégkoszorú szűkebb része áll a doktorból és a részint elhalt, részint élő gyermekek keresztszülei közül. Az asztal végén a dragonyos önkéntes ül, Nina hugával.

Az ezredes és a képviselő ez ebédeken beszélnek el a hét fontosabb eseményeit. S valóban egy idő óta igen sűrűn hallani, amint szájról-szájra kering a fővárosban: »Bibithy képviselő beszélte a Rózerék ebédjén ezt vagy azt«.

Máskor pedig, kivált becsületbeli vagy katonai afférok idején, villámként futja be a hír az illetékes köröket:

»Bobor ezredesnek ez volt Rózeréknél ebben az ügyben a véleménye. Az ezredes így fogja fel a dolgot, punktum.«

Megesik, igaz, ritkán, hogy valami gondosan eltakart kulisszatitok kerül napfényre, érdekes szerelmi tragédiákról és idillekről rántódik fel a lepel. Keresik, kutatják honnan szivárogozik a világosság. Hát kislát, ez is a Rózerék ebédjeiről jön. Bobor ezredesné (szül. báró Plichta leány) éles nyelvecskéje csevegte el igen érdekesen.

Az ezredesné (báró Plichta leány) széles ismeretségű nő, sokat látott, sokat élt, sokat tud, sokat hallott, és mindazokból, amiket az ezredesné (szül. Plichta baronesse) látott, hallott és átélt, nem hogy elfelejtene valamit - de még hozzá ad. Egyszóval kifogástalan úridáma...

De hiszen meg fogják önök jobban is ismerni, mert lapunk élelmes kiadója, aki a Rózer családdal jó lábon áll, kieszközölte, hogy a híres ebédekre egy munkatársunk ezentúl mindig meg legyen híva, és szabadságában álljon az ott hallott tanulságos dolgokat az Új Idők számára lesztenografálni.

A MAJORNOKY KISASSZONYOK

(Kozsibrovsky tréfája)

A »Ne okoskodj, Pista« című elbeszélést írván a Pesti Hírlapban, amelyben gróf Kozsibrovsky, a nagy tréfacsináló és fölültető szerepel, az elbeszélésem keretébe nem volt belevehető egyik legjobb csínje, mert hátráltatta volna a cselekvény gyorsabb menetét. De ha már benne vagyok, bizony nem sajnálom külön föltálalni.

A dolog Rimaszombatban játszik. A nagy piacot kell elképzelni szép őszi napon: garmadával állnak a gyümölcsök a gyékénysátrak alatt, ott ülnek a pirospozsgás tiszolci asszonyok a mogyoróiknál, diós zsákjaiknál, a csinos zeheri menyecskék az almarakásokon, s ha megáll előttük a vevő megkérdezve: »Édes-e az alma, édes?« dévaj mosolygással felelgetik vissza:

- Édes bizony, édes.

Hát persze, hogy a gonosz csont Kozsibrovsky oda is elvetődik, és egy mogyorót áruló menyecskével kezd legyeskedni, aki szívesen csattant elmés szóra, még ha egy kicsit csiklandós is, maga módja szerint még csiklandósabbat, de amellet el nem felejtí az üzletet sem.

- Ej no, de csintalan szája van az úrnak, legalább már vegyen a mogyorómból!

Kozsibrovsky meg is vesz egy kézikassal vagy nyolc-tíz iccényit, de mi az ördögöt tegyen most már vele? Egy percig zavarban van. Hanem a gondviselés, az csak mindig segít neki a pernahajder csínyjeiben.

Ahol lép ki ni a kapujából nagytekintetű Hiléczy Sámuel uram, az ásványtan tudós professzora, hosszú, burnótszín kaputrokkjában, bozontos, elhanyagolt üstökével, s egyenesen a piacnak tart. Noha legényember még, görnyedten, totyakosan szedegeti kiaszott lábait, amelyeket sose dresszírozott táncmester, mert egész élete az ásványvilág bűvárlatában telt el, s különben sem nézi sokra ezenkívül a világot. Olyan az előtte, mint egy lábbal fölérget hangyazsombék. A rúgást a tudomány adja. A sürgő-nyüzgő hangyák - a szamarak - ellenben azt hiszik, hogy valami általuk megállapított célból jönnek-mennek. Pedig mennek, mert lökést kapott a dombjuk.

De ha nagytekintetű Hiléczy professzor úr nem vet ügyet a mozgó-rajzó hangyákra, őtudósságát azok ugyancsak megnézik, mert meglehető furcsa alak. Éppen az átellenes ablakból is a két Majornoky kisasszony nevetgél (gyönyörű két szőke fejecske egymás mellett), egymásnak mutogatva valami különöset a tudós úr alakján vagy öltözetjén. Érdekes volna tudni, hogy mit beszélnek - de végre is lehetetlen. Az ördög tudná azt, hogy ilyen két pajkos fejecskeben mennyi csintalanság él.

Elég egy pillantás az utca öblébe Kozsibrovskynak. Látja Hiléczyt, és látja szép rokonait, a Majornoky kisasszonyokat, héja tekintettel. Ő mindent észrevesz. Hopp! Megvan! Tudom már, mit tegyek a mogyorókkal.

S alig hogy áthalad mellette a tudós professzor, szemüveges szemeit a földre szegezve, hiszen a földben vannak az összes titkok, hirtelen odaint egy ácsorgó suhancot:

- Gyere ide, fickó, tudod-e hol laknak a Majornoky kisasszonyok?
 - Nem tudom.
 - Amott néznek ki az emeleti ablakból. Az a két szép leány. Látod-e?
 - Nem vagyok vak.
 - Fogd ezt a kosarat, vidd el nekik, megértetted?
 - Nem vagyok siket.
 - És mondd meg, hogy Hiléczy professzor úr küldi. Meg tudod mondani?
 - Nem vagyok kuka.
 - Hát miképp mondod?
 - Hogy Hiléczy professzor úr küldi.
 - Nagyon helyes; itt van ez a fényes kéthatosos, ha jól elvégezted és visszajössz, még egy ilyet kapsz tőlem.
- A gyerkőc visszajött tíz perc múlva.
- No, mit mondtak?
 - Nagyon nevettek.

*

Már talán régen el is felejtette Kozsibrovsky az ő csínyjét, midőn egy nap fölolvadás volt Budapesten az Akadémiában, amit a tudós Hiléczy Sámuel tartott (mert Hiléczy 1. tagja az Akadémiának): »A kövek alakja az özönvíz előtt«. Ez volt a »kiváló fontosságú« értekezés tárgya. Hogy milyenek voltak a kövek az özönvíz előtt, habár ott voltam, és gróf Kozsibrovsky t. képviselőtársam mellett ültem a hallgatóság közt, mégsem tudnám már elmondani, de azt hiszem, hogy akkorában nem lehettek olyan cudar kemények, mint most, mert a tudós kollégák a fölolvadás körül elég kényelmesen aludtak rajtuk, azonban a fölolvadás után fölébredtek, és a vidékről jött tudós tiszteletére egy kis vacsorát hevenyésztek az István vendéglőben, és noha már éjfél volt, sehogy se volt kedvük aludni. Beszélgetés közben egyszerre csak Rimaszombatra fordult a figyelem. A tudós fiatalember (mert csak negyvenéves még a professzor úr) szokatlan derült volt ezen az estén, dicsérte a városka levegőjét, az ivóvizet.

Kozsibrovsky közbeszólt:

- Azonfölül igen jó lakásod van, kedves öregem, fölséges kilátással.
 - Nem valami különös a kilátás, mindössze egy kopasz domb, s még távolabb a szőlők, amelyekben már a filoxéra garázdálkodik.
 - Ohó, ne titkolódzál, kedves öreg. Én a vizavíkat értem, a két szép Majornoky kisasszonyt átellenben.
- A professzornak elborult a homloka. Egy fájdalmas vonás tette sovány, barázdás arcát még szomorúbbá.
- Óh, azokat a szegény leányokat érted? Szívemből sajnálom. Megőrültek.

Most Kozsibrovskyn volt a sor megjedni.

- Ne beszélj! Az nem lehet! Engem nem értesítettek semmiről. A legkedvesebb unokahugocskáim.

- Már pedig azok megőrültek.

- Megfoghatatlan! - kiáltott föl Kozsibrovsky. - Mind a ketten?

- Mind a ketten - mondá a tudós rendületlen meggyőződéssel.

Kozsibrovsky, ez a léha, víg fráter, belesápadt a rémületes hírbe, annál is inkább, mert eszébe jutott, hogy nagyatyjok, Majornoky Gedeon is Döblingben halt meg. Az unokákra szokott visszatérni az efféle.

Eltolta a borospoharat magától, kialudt a havanna a szájában, izgatottan odahúzta a széket Hiléczyhez.

- És hát mit tudsz, kérlek, a részletekről? Milyen körülmények közt történt? Mi mégis a rögeszméjük?

Hiléczy csodálkozó szemeket meresztett Kozsibrovskyra.

- Hát hogy tudnám én ezt? Érték én az ilyenekhez? Törődöm én az ilyenekkel?

- Tudom, hogy csak kövekkel foglalkozol, de csak mégis hallanod kellett...

- Én sohase szoktam hallani semmit - szólt a professzor önérzetesen. - Én vagy tudok valamit, vagy nem tudok. Hallomás után nem beszélek.

- De már engedd meg, édes barátom, ha nekem elmondod a hugocskáimról ezt a szomorú dolgot, mégiscsak...

- Mondom már, hogy semmit se hallottam.

- Teringettét, akkor hát honnan tudod?

A professzor úron valami zavarféle látszott, restellte elmondani, ami következik, habozott egy percig, hogy az illusztris társaság kisszerűnek, közönségesnek fogja találni az ilyen köznapi hitványságot, végre azonban mégis a közlésre határozta magát.

- Hát kérlek, úgy volt az, vagy három hónap előtt, azt hiszem, még ősszel, behozta egy este szakácsném a vacsorámat, és így szólt:

»Ma, mikor kint jártam húsért a mészárszékből, a Majornoky kisasszonyokkal találkoztam.«

Szakácsném szeret fecsegni, mint minden hosszú hajú állat; hagytam tehát, hogy elvégezze azon bizonyos számú mozgásokat, melyekre a nyelvének naponként szüksége van.

»Azt üzenték általam a nagytiszteletű úrnak« - folytatá.

Csodálkozva emeltem föl a szememet:

»Nekem üzentek?«

»Igen, a nagytiszteletű úrnak.«

»De hisz én nem is ösmerem őket.«

»Mindegy, mégis üzentek.«

»És mit üzentek?«

»Azt üzenték, hogy ők nem mókások.«

Nem mókusok? Hát mondtam én valaha, hogy ők mókusok? Hát miért üzennek nekem ilyesmit? Egész éjjel ezen töprengtem. Nem mókusok! Hát persze, hogy nem mókusok. De miért kell éppen én előttem megállapítani ezen kétségbevonhatatlan igazságot. Nem tudtam aludni azon éjjel. Annyira fölízgatott rejtélyességével ez üzenet. Soha életemben nem beszéltem ezen leányokkal, sem másokkal öfelölük. Hát mit jelenthet ez? Valamely olthatatlan kíváncsiság hajszolt megoldani a talányt. Mert kell valami okának lenni, amért üzentek. Kell, kell, és ezt az okot meg kell találnom. Másnap se szabadulhattam a szfinx-szerű üzenettől, velem jött és bosszantott: elkísért a katedrára és diákjaim közé a laboratóriumba a köveim közé, és ezek a kövek rám vigyorogtak gúnyosan, mintha ők is azt mondanák: »Nem vagyunk mókusok, nem vagyunk.« Hidd meg nekem, Kozsibrovsky, hogy közel voltam már a megőrüléshez - amikor végre sikerült megállapítanom, hogy az egésznek igen egyszerű a nyitja, valóságos Kolumbusz tojása...

- Mi? - kérdék egyszerre négyen is.

- Az, hogy meg vannak örülve a leányok. Ez az egyetlen kielégítő magyarázat. És ebbe belenyugodtam.

- Más indíciumaid nincsenek? - kérdé Kozsibrovsky, édesdeden nevetve.

- Más indíciумok? - pattant föl a nagytiszteletű professzor úr. - Minek volnának? Nem elég ez? Avagy magyarázd hát te meg, hogy miért üzenték volna józan ésszel, hogy ők nem mókusok.

Kozsibrovsky buta arcot vágott, és vállat vont:

- Hja, ha én azt tudhatnám.

MAGYAROK SZAPORÍTÁSA

Wlassics kultuszminiszternek jutott eszébe az a zseniális gondolat (annak ösmerték el a pedagógusok is, a politikusok is), hogy az elemi iskolákban, a nem magyar ajkúakban, száz olyan magyar mondatot kellene betanítani a gyermekeknek, amelyben benne van körülbelül mindaz, amire nekik első szükségük lehet egy esetleges érintkezésben a magyarokkal. Ezzel a száz mondattal a gazdájuk már bátran elindulhat a magyarok közé, nagyjában beszélni képes velők. A minisztert az a kombináció vezeti ebben, hogy a gyermekek ötven százaléka esetleg elfelejti a maga száz mondatát, mely száz fogalomra szól, de a másik fele apródonként kibővíti, s egyszer csak szinte észrevétlenül azon veszi magát észre, hogy a magyar nyelvet teljesen megszerezte oly gyorsan és könnyen, mintha találta volna.

Nekem is nagyon megtetszett az idea, és a miniszternek, ki a száz mondat összehozásával megbízott, megígértem, hogy megcsinálom.

- Nem könnyű dolog - mondá.

Mosolyogtam.

- Mennyi időre van hozzá szükséged? - kérdé azután.

- Egy esős délutánra - feleltem.

Most ő mosolyodott el.

- No, majd meglátod!

E naptól fogva gyakran törtem a fejemet, hogy miképpen kell a magyarokat szaporítani (már ti. az ismert metódusokon kívül). Összes érdeklődésemet abszorbeálta a magyarosítás kérdése.

Összeolvastam, amit erről a tárgyról publicistáink írtak, de ebből, megvallom, igen kevés hasznom lett. A száz mondat megszerkesztésének kötelezettsége mindjobban kezdte nyomni a lelkiismeretemet, s mint alaktalan gyurma kóvályogtak fejemben a mondatok. Száz mondat, mi az? Száz mondat, száz sor. Száz sort gyerekség megírni. Igaz, hogy éppen a legszükségesebb száz mondatnak kell lenni. A nép foglalkozásának és szóbeli érintkezésének összes fogalmi anyagából, mint egy biztos kézzel kell kirántani a lényegeset. Annál jobb... Legalább valami virtus is legyen benne. Ámbár virtus nélkül is örömet csinálnám, hogy használjak vele a fajtámnak.

Ezen közben (őexcellenciája valósággal bogarat eresztett e kérdéssel a fejembe) megint a falvakat kezdte végigkóborolni a fantáziám. Ott vagyok újra a parasztjaim között, akiket hajdanta ékesen kivarrt ködmönökbe öltöztettem a novelláimban, s azóta szépen engedem róluk lehúzatni a megszavazott adójavaslatokkal. Újra látom a falunkbeli kavicsos országutat, labodával, szerbtövissel a széleken, ahol szekerek nem járnak, kátyúkkal a középén, ahol járnak, különféle nemzetiségű utasok vonulnak el naphosszat, s szóba állának a mi embereinkkel, ha lehetne, jelekkel mutogatnak, ha valami kívánságuk van, ha egy ital vízre megszomjaztak, vagy ha a kis csikójuk eltévedt, ha valami a kocsin összetört és szerszám kellene kölcsön a kijavításához - s kezdem az elmémben kiszedegetni, hogy a Matyejnek milyen magyar mondatra is volna most hirtelenében szüksége.

Másrészt itthon, a főváros utcáin is jobban kezd érdekelni azóta, hogy mit beszélnek egymás közt a nép emberei, mint hogy mit beszélnek a folyosón gróf Zichy Jenő és Zelenyák, pedig az is igen érdekes lehet. Egy-egy cselédfélét vagy napszámot, aki magyarul szól, de meglátszik a kiejtésén, hogy nem magyar anya lökdöste a teknőjét (mert a szegény embert mindjárt a születésénél kezdik csalni, bölcső helyett rengő teknőben altatják), megkérdeztem:

- Hol tanult magyarul?

Egy tagbaszakadt ember, aki egyik felvidéki képviselőtársunknak az inasa, azt felelte:

- A katonaságnál, uram.

A katonaságnál, a gyűlöletes katonaságnál, a németesítő intézménynél.

- Melyik ezrednél szolgált?

Elmondta, hogy a huszároknál volt, többnyire magyar fiúk közt, s két év alatt játszva tanulta meg a nyelvet.

Alig vártam, hogy ismét találkozzam egy ilyen szaporodott magyarral (van belőle már hála istennek elég példány), midőn az »Angol királyné« előtt rám ösmert a hajdani selmeci kosztadó gazdámnak a fia, aki most egy komfortáblinak a bakján ül, és jól beszél magyarul. Mikor utoljára láttam, a selmeci kis házikó falánál ült, és gombozott a többi vásott utcai sihederrel, és csak németül beszélt.

- Én vagyok a kis Lojzi, tekintetes uram. Rám nem ösmert, ugye?

Nagy nehezen visszaidéztem emlékezetembe.

- Hogyne, persze, persze. Most már emlékszem. Ejnye, hát hol tanultál meg olyan jól magyarul?

Egy darabig habozott, megmondja-e, de azután mégis csak kivallotta:

- A börtönben.
- Mennyi ideig ültél bent?
- Egy évig.
- Persze, magyarok közt.
- Csupa magyarok közt. Gyarmaton.

Igazán szép eredmény, dörmögtem magamban, s most már valóságos mániám lett kivallatni az embereket, mi módon jutottak magyar nyelvhez. Keztem mindjárt otthon a saját szépeességi szakácsnémon.

- Hol tanult meg maga magyarul, Zsuzsánna?

Zsuzsánna megtörülgette a száját a kötényével, aztán nagy szégyenlősen lesütötte a fejét.

- A szeretőmtől.

- És mennyi idő alatt?

- Egy félév alatt, kérem alássan. Az imposztor aztán odébb állott, kérem alássan.

Úgy? Tehát a katonaságnál két évig kellett tanulnia magyarul a képviselő inasának, a börtönben elég rá egy esztendő és a komfortáblí-kocsisnak, Zsuzsánál pedig csak egy félesztendőt vett igénybe a csodatevő szerelem. No lám, mégis ez a legerősebb földi intézmény.

És még nagyobb szenvedéllyel kérdeztem fűtől-fától, aki hónapok óta szemem ügyébe akadt, hol szedte a magyarságát, hallottam is sok mindenfélét, az egyik cserén volt, a másik magyar faluban szolgált, de egyetlen eset sem fordult elő, hogy valaki azt mondta volna:

- Az iskolában tanultam.

Éppen ez az. Éppen ezen akar Wlassics segíteni, s most már roppant kedvvel láttam a száz mondat megírásához, be sem várva az esős délutánt.

Ment is a dolog sebesen, mint a karikacsapás negyven mondatig, de a negyvenedik mondatnál borzadva láttam, mire vállalkoztam, s mekkora nagy utat kell lefutnom, míg a századik mondatához érhetek. Ha addig kell az esős délutánnak tartania, nagyobb özönvíz lesz, mint Noé idejében volt. Egészen úgy tett velem Wlassics, mint a sakk feltalálója a kalifával, azt kívánván tőle, hogy a sakktábla minden kockájára egy búzaszemet tegyen, s a másokra mindig kettőzve. Hát bíz az első kockákat egy szakajtó búzával is könnyű volt végigrakni, de a vége felé már az Eszterházy-magtár se lett volna elegendő.

Siettem is legott elpanaszolni a nehézségeket a miniszternek.

- Hja, mondtam én azt - felelte -, te azt hitted, hogy csak úgy le kell szedni a száz legjelentéke-nyebb mondatot a köznyelvből, mint a tejről a tejfölt, mely a köcsög tetején van megüledve, hanem ez olyan processzus, barátom, mintha a tej össze volna habarva a tejföllel, és akkor kellene a tejfölt külön kiszedegetni.

Persze, hogy olyan. Töprekedem, rágom a tollat, képzelem magamat szolgálatot kereső oláh pesztonkának, vándorló német kertészlegénynek, sajtokat vásároló tót embernek, bérletet kereső rác boltosnak, megbetegedett vendnek, aki a doktort keresi, szomjas rutén utasnak, aki ivó-forrás után tudakozódik stb., de a mondatok lassan csurognak, nagyon lassan, pedig az íróársaim is mondanak ajándékba némi használhatót, s a folyosóról is hozok néha egyet-egyet az államférfiaktól, de mind kevés, még mindig kevés... a századik mondat oly messze van még, hogy a fantázia is elfárad, míg a környékére ér.

Ezért támadt az az ötletem, hogy elpanaszolom bajomat e lap hasábjain a közönségnek, abban a hitben, hogy az olvasók közül sokan fognak beküldeni egypár mondást (sok embernek sok jut eszébe), s azokból aztán válogatva, mégiscsak meglesz a száz legszükségesebb mondat - mellyel isten segítségével megapasztjuk a következő generációkban az idegeneket Magyarországon.

VÁSÁR AZ OPERAHÁZBAN

Vajon álmodta-e volna valaha Cartouche, Franciaország legregényesebb és az egész világ legelegánsabb rablója, amikor az ő szeretetreméltó alakja is elhomályosodik a fosztogatás terén, mert még sokkal kedvesebb rablókat szül a divat?

Hátha még azt tudta volna, hogy az áldozatok magoktól fognak elmenni a rablók barlangjába, frakkot húzva, fehér nyakkendőt kötve és fiákert hozatva, hogy vigye őket oda?

Bizony, nem álmodta volna meg ezeket Cartouche - mert hát a barlangja válogatja. Nem sötét rengeteg közepén van ez, mint a régiak voltak, hanem a barlang ezúttal az Operaház fényes terme, földísztve sátrakkal, virágokkal, gobelin szőnyegekkel, és nem is egy nagy tűznél sütkéreznek a rablók, mint a népmesékben, hanem mosolyognak, sűrögnek-forognak, enyelegnek, s nem is marcona alakok, aminőknek a rablókat képzeljük, s aminőktől félünk, hanem szép, előkelő asszonyok, kisasszonyok, aminőkben gyönyörködünk.

S azután micsoda kellemes modorban veszik el a pénzünket! »Vegyen tőlem egy szivart!« »Nem iszik egy pohár pezsgőt?« Egy ezüst csengésű hang kérde ezt. (Ej, hogyne innám!)

Az ezeregyéjszaka meséinek fantázia-szülte paradicsomát mutatta az operaházi nagy bazár, melyet márc. 27-én és 28-án rendeztek előkelő hölgyeink az alföldi ínségesek javára. Jobban is illik ez nekik, mint a korteskedés a főrendi tárgyalások irányára. Ámbátor nekik talán még az is jól áll - csakhogy nem csinálhatják olyan graciózus jelmezekben, mint a vásárt.

*

Valóban, a magyar hölgyekben megvan a hazafias lendület, s ahol a szűkölködőkön segíteni kell, ott egyszerre megszűnik minden osztályválaszfal, s legott együtt találjuk a comtesse-eket és polgárkisasszonyokat, amint szép fehér kezecskéikkel a gyámolításra sietnek. A végén nem is olyan nagy teher az, a szép fehér kezecske megbírja, s még esetleg gazdája is akadhat (ti. a fehér kezecskének) ezen a kedves vásáron.

Talán az is hozzájárul, hogy nem mulasztanak el szép hölgyeink egyetlen alkalmat sem a *mulatva segítésben*. S fájdalom, más részt a mi szegény országunk se fősvény az alkalmak megadásában. Majd minden évben van valami szerencsétlenség. Csak a címeik mások. Egyszer a víz pusztít, egyszer a tűz. Máskor az anyaföld haragszik meg egyes vidékekre, és nem hoz termést. Bizony a sok éhező emberen mindig ezeknek a szépasszonyoknak kell segíteni. Teszik is szívesen. Egyletekké alakulnak. Volt már »Segítség«, »Jó szív«, »Felebarát«, már a nevekből is kifogynak, de a jóakarattól soha kifogyni nem tudnak. Nagy dicsőség ez a mi asszonyainkra.

*

Élénk, mozgalmas kép tárul a szem elé. A különböző jelmezek ragyogó tarkasága elbűvölő hatást tesz a kápráztató fényözönben. Néhányat bemutatunk képeinken is (akiknek fényképeit fényképészeinktől megszerezhettük), de mi ez a valósághoz képest.

Szem nem győzte nézni, a toll még kevésbé vállalkozhatik a hű leírásra. Szinte kedvet érzünk évelődni az olvasóval a következő logikai felállítással:

Vagy látták önök a vásárt, és akkor fölösleges elolvasni e cikket, mert mi is csak láttuk, nekünk is csak két szemünk van. Vagy nem látták, és akkor kár elrontani az igazi képet valamely bágyadt leírással.

Mindjárt a bejáratnál két virágos sátor volt. »Tessék virágot venni!« Volt ott mindenféle kigondolható virág, piros rózsza, fehér rózsza, szőke leány, barna. A virágok igen drágák voltak, a virágárusnők igen kellemesek. A virágárusnői sátorba miniszternék is jutottak, akik különösen a képviselőkre tartottak nagy hajtóvadászatot. (Szegény mamelukok, nemcsak a minisztereknek kell engedelmeskedniök.) Frakkjaik gomblyuka nem sokáig maradt üresen. (A kegyelmes asszonyok fűgében csinálják az effélét, mint báró Jósika Samu.)

Az asszonyok poétikus növényei, a rózsák, szegfűk után jött a férfiak poétikus növénye, a nikotin. Gróf Szapáry Gézané uralkodott egy szivarsátorban, mellette búbajos török odaliszkok. (Bizony, sokkal többet értek, mint a vörös fező, festett bácsi, akit a köznapitrafikégtáblákon látunk ösidők óta csibukozni.)

Aztán a tombola árudák következtek, hol egy koronáért lehetett egy tombolajegyet venni. »Hallatlan olcsóság!« Volt cukrászda, hideg büfé, takaros csaplárosnékkal. Egy sarokban mindenféle apró tárgyakat árultak, roppant kereskedői talentummal. Hja, persze. Hisz itt volt a kereskedelmi miniszterné, Dániel Ernőné, aki minden jótékony mozgalomban legelől van, s ő öntött üzleti szellemet szép társnőibe is. Hogy hány percentre dolgoztak, Isten a megmondhatója.

Tíz óra felé jöttek a legtöbben, mikorra már a színházak is kiöntötték a maguk közönségét, s akkor valóságosan beállt a vásári zsongás, jöves-menés, bizonyos diszkrét enyhítésben. A zűrzavarból legtöbbször a következő mondatok bontakoztak ki:

- Ah, vegyen tőlem valamit, kedves báró! (Egy kedveskedő, fűlbemászó hang.)
- Köszönöm, drága grófné, már volt részem. (Elutasító bariton hang.)
- Kegyetek, grófnők, kitűnően értenek a dolgukhoz, bárcsak én is ily áron tudnám eladni a búzámat.
- Nem veszed észre, kegyelmes uram, hogy a gazdag kereskedők nincsenek itt. A Lipótváros majdnem hiányzik. Pedig az nagy baj, nagy baj...
- Nagyon természetes, haragszanak rátok, mert leszavaztatok a recepciót. Akkor nem kellett; most, mikor kellenének, ők nem jönnek.

Hogy a közönség ne távozhassék gyorsan, gondoskodtak egyéb marasztaló dolgokról is, ilyen volt a »Kremonai hegedűs« előadása a színésziskola növendékeivel, ami igen tetszett. Jó ötlet volt a Linek műterme is a vendéglő szomszédságában. A gyors kezű piktor rögtön papírra vetette kinek-kinek az ábrázatját. És az se került többre egy koronánál.

Az előkelő fővárosi közönség majdnem egészen megtöltötte a termet, s folyton jöttek új és új tömegek, tábornokok, grófok, képviselők, miniszterek. Ez utóbbiak távoztukban (körülbelül éjféltkor) mind azon panaszkodtak, hogy átlépték büdzségük kereteit - ami nekik már megszokott frázis. Nem azért mondom, hogy az »utóbbiak«, mintha az előbbiek is nem panaszkodtak volna, csak hogy nem ebben a sablonban.

Kellett is panaszkodniok, mert a hölgyek, akik éjfélt felé kezdték az áruikat becsomagolni (nem sok maradt nekik), igen megelégedett, mosolygós képpel dörzsölgették jótékony kezecskéiket, mint a kereskedők szokták, ha jó vásárt csinálnak.

HOL A TÖK KÉTSZEM?

Pitvar-e, szoba-e, ahol ez a jelenet történik, a jó isten tudná, de hogy nem Magyarországon van, azt könnyű kitalálni. Nyilván a zöld Stájer a színhelye, s meglehet, ha Árpád még egy óráig továbbmegy (de már ki lehetett fáradva), valósággal Magyarországon állhatna a takaros paraszt házikó, melynek belsejébe vezet a piktor. Nagyon a határon lehet így is, mert a leányzónak - el ne mozduljak erről a székről, ha nem igaz - jó magyar arca van.

Hanem persze, ha Magyarországon volna, egész másképp volna.

Nem kanalak lógnának a falon, hanem tányérok, nem a kutya volna a menyecske ölében, hanem a kislány. (A magyar nép ugatásra neveli a kutyát, nem becézgetésre.) Azután az ökrök se nézhetnének be olyan familiárisan, mint valami kíváncsi nénikék. Coki az ökörnek minálunk! Még a Lukács evangélista tekintélyén is ront, hogy egy ólálkodó ökröt festenek mögéje, nem hogy ablakot építsen a magyar ember a szarvas jószágának, amin az belenézhet a levesestáljába.

És, ami fő az egészben, a furfangos Wastl - akit vitéz Sebestyénnek neveznénk emitt - alkalmasint nem mutogatna kunsztokat, mert bár Wastl és Sebestyén együtt feküdtek, úgy lehet, a soktornyú Majlandban, az obsit előtti időkben, mégis míg vitéz Sebestyén honfitársunk újságban soha napvilágot nem látott csatákat vívott, császárok és generálisok fejeit vagdalta (közbül egy kilenc mázsás békáét is), amiknek elbeszélésével hátborzongató bámulatba ejtené Erzsók nénémasszonyt, a Zsuzsó leányt, az özvegy menyecskét, a Klárit, meg a veres mellényére kevély porontyát, a Pista gyereket; addig a furfangos Wastl valami kóklertől leste el a majlandi kocsmákban a kártya-kunsztokat, s voltaképpen ugyanazt cselekszi (csak hogy más alakban), amit Sebestyén vitéz tenne, ámulatba ejti önnön csudálatos ügyességével Fra Kátit (Frau Kati), a viruló Lénit, a legszebb leányt a faluban, meg az érdekes özvegyet, a Hankát. A Hanzí gyereket majd elfelejtettem - pedig csak a Hanzinál akad egy közös vonás: az a kis ostor a kezében.

De ahogy van, úgy van, az isten teremtménye a stájer is, s nem feje lágyára esett fickó Wastl se. Látszik, nem hiába viselte a császári mondúrt, sokat látott, tapasztalt, sokat tud.

S míg kondignációs pipájából vígan ereszti a füstöt, egy professzor fontoskodásával adja elő a művészetét:

- Ide figyeljen, Fra Káti! Ide nézzen! De jól idenézzen és gondoljon magának egy kártyát! Megvan? Mi?

- Megvan.

Egyet villan a Wastl tíz ujjá, mintha csak árnyék suhanna el a szem előtt, villámhirtelen sebesen, s diadalmas arccal vágja ki Wastl a veres alsót.

- Ez az!

Frau Kati összecsapja a kezeit.

- Jesszus, Maria, Jozsef!

Most a menyecskére kerül a sor. Hanka húz egy kártyát, visszateszi a pakliba, megkeveri, úgy megkeveri, hogy Léni tréfálkozva kiált rá:

- Vigyázz, mert meggyullad!

Mindegy, keverhette volna akármeddig, Wastl megszagolja a kártyákat, és kiveti azon nyomban.

- A makk kilences volt.

Valóban megérezte volna a Hanka által először érintett kártyán a Hanka ujjának illatát? Ejh, lehetetlen! A Hanka fejet csóvál és föl kacag:

- Ördög bújt az ujjaidba, Wastl!

Wastl meglegedetten somolyog és a szakácsné-verő tekintetével (mely tudvalevően ellenállhatatlan volt Majlandban) méregeti a takaros özvegy tejfehér arcán a hatást.

Nagy érdekeszültség tükröződik minden arcon, csend van, minden mozdulatlan, csak talán a Wastl ujjá mozog, s Hanzi kalapján a kakastoll rezeg meg néha-néha.

Egyik mutatvány a másikat követi. Szinte lehetetlen meghatározni melyik a szebb, megfoghatatlanabb. Hopsz! Most jön a legérdekesebb, hogy hol a tök kétszem?

Előttük forgatja, előttük teszi le az asztalra. Nézik szemmeredten, lélekzet elfojtva, s mégis, mikor rábök Léni az ujjával, nem a tök kétszem, hanem a zöld király. Nézi a másikat; az sem ő, sőt még a harmadik se. Hát hol van a tök kétszem.

Boszorkányság; nincs sehol. Eltűnt; mintha a pokol nyelte volna el.

S íme mondja Wastl:

- Ej, ugyan te próbáld meg, Hanka!

Lám, lám; a Hanka érinti, megnézi, hát csakugyan ott van a tök kétszem. Mintha csak a Hanka ujjában volna a bűverő.

Pedig szó ami szó, szebb, finomabb a Léni ujjá, de mégis a Hankaéban van a tök kétszem mágnese. Bizonyosan, mert Wastl úgy akarja. Hisz a Léni... mi még a Léni? A Léni csak csirke, Wastl meg már nem tavalyi bocs, de innen-onnan öreg medve. S bizony a medve is inkább megyen mézért a hozzá közelebb eső köpühöz.

Szóval a Hankaért produkálja magát; neki kedvez, őt mulattatja, és ha az isten sok pohánkát adna, és sok almabort az idén, hát bizony talán jutna belőle egy ezüst karikagyű... de vigyen el az ördög, ha előre el nem szóltam magam, mert ebből ugyan a piktor (Eberle Adolf) egy mákszemnyit sem tett még a képre.

A képen legfeljebb még csak ott tart a dolog, hogy Hanka a mesterség nyitját kérdezet asszonyos incselkedéssel.

- Mutasd meg nekem is a csínját-bínját. Szeretném megtanulni.

- Ohó! Mélységes titok az.

A Hanzi is közelebb húzódik, ő is szeretné megtudni, pedig csak az asztal alá kellene néznie egy kicsit, s mindjárt kipattanna a turpisság: hogy a rejtélyes tök kétszem hol van, mikor Léni az asztalon gondolja, s honnan varázslódik elő szemfényvesztő gyorsasággal, mikor Hanka nem az asztalon gondolja. Az biz ott van becsukorítva időnként a Wastl térdei között.

Nem nagy dolog az egész, aki a fortélyát tudja.

A Léni legalább azt tartja, közömbös vállvonogatással:

- Keze van hozzá a Wastlnak, ebből áll, punktum.

Léni nem nagyon töri magát a rejtélyek kulcsáért, annál inkább Hanka:

- Hát csakugyan nem mondod meg, csúf Wastl?

- Nem ettem nadragulyát. Hiszen kincs ez, ameddig mások nem tudják. Ha rákerülne a sor, ebből is megélnék. Hát nem igaz? Dehogyan szórom hát szét a művészetemet.

- Nekem se árulod el?
 - Neked se, Hanka.
 - Ha senkinek se mondod meg, akkor aztán veled száll sírba a titok, s ezért kár lenne.
 - Oh, ha egyszer fiam lenne, annak megmondanám.
- Hanka csengő kacagással lógazza magát a széken.
- Ugyan honnan lenne? Hiszen feleséged sincs.
 - Hát a feleségemnek is megmondanám - nyögi ki hirtelen eltökéléssel, mintha egy domíniumot akarna rá átíratni.
 - Eszerint nem fogom megtudni - mondja ki véghatározat hangján a ravasz Hanka.
- A szerelmes Wastl nagyot sóhajt, szemöldjeit sokat jelentőleg rántja fel a homlokára.
- Az csak tőled függ - veti oda tompán.
- Hanka szégyenlősen süti le a szemeit, pirosodik az arca, mint a rák; mély és nyomasztó csöndesség terpeszkedik el egy percre, míg újra megtöri Wastl.
- Szóltál valamit, Hanka?
 - Hát mit szóljak? - pattan fel a menyecske kardosan, de a haragjának titkolt öröm a fele része.
 - Oh, te ostoba! Talán azt mondjam, hogy feleségül megyek hozzád a kunsztjaid kedvéért?
 - Nem éppen a kunsztokért, Hanka - feleli a Wastl mélabúsan és a kártyák kiesnek a kezéből, a kondignációs pipa kialszik a szájában, de ahelyett kigyúlnak a szemei és a többi meg a többi.

KÁROLYI GÁBOR GRÓF HALÁLA

A beszédes száj elnémult, az ajkáról lefagyott a mosoly, az okos, kedves szemek fényét megtörte a halál. Megdermedt a szív, amelynek minden dobbanása csak barátainak, hazájának szólt.

Egy igazi magyar arisztokrata, igazi nemes ember, nemcsak születésénél és címerénél fogva, de gondolkodására és cselekedeteire nézve is: Károlyi Gábor gróf meghalt ma délelőtt. Váratlan halálának híre általános részvétet kelt mindenütt.

Barátja volt mindenki, aki ismerte; ellenségei nem voltak, még talán a saját családjában sem. Még az ellentábor hívei, kiket úgynevezett elvi ellentétek választottak el tőle, még azok is föltétlenül tisztelték, és elismerték önzetlenségét, tiszta lelkületét, nyíltszívűségét.

Úgyszólván a tenyerén hordta a szívét. Egész életében nem mondott ki ajka egy árva szót sem, amelyről nem tudott volna szíve. Gyűlölte és kérlelhetetlenül ostromozta a hazugságot, a kétszínűséget. Lelke és jelleme tiszta volt, mint a színarany.

Őszinte volt a kíméletlenségig, önzetlen az önfeláldozásig. Odaadó barát és kérlelhetetlen ellenség volt; szíve csak szeretni vagy gyűlölni tudott, a politikai eszélyesség zavaros retortáin átszűrte vegyes érzelmeket nem ismerte.

Arisztokratának született és egyike lett a legszabadelvűbb demokratáknak. Osztálytársai jakobinusnak mondták, de e szó csak legnemesebb értelmében illett őreára. Igazi Égalité herceg volt ő is, aki képes lett volna lemondani címről, rangról, minden előjogról és csak az egyéni érdemeket ismerte el embertársaiban.

Tévedhetett, hibázhatott gyakran életében. De cselekedeteiben mindig csak a legtisztább szándék, a legnemesebb szív vezérelte.

Igazi gavallért vesztett el benne a magyar társadalom, egyik legérdekesebb egyéniségét a magyar parlament.

EGY EL NEM MONDOTT BESZÉD

A »Vasvármegye« című szombathelyi lap legközelebbi számában egy beszédet közöl, amit Szent-Mihályon (a németújvári kerületben) én mondtam volna, holott én beszédet ottlétemkor nem mondtam. Csak a jól szerkesztett lap ajándékoz meg vele.

Egyszer már volt hasonló esetem. Szentesen hangversenyen novellát olvasott föl *éntőlem* Sima Ferenc, amit ő maga írt.

Csakhamar rájöttem a dologra, de gondoltam magamban: minek nyilatkozzam? Ha kívül is ez az egy eset, a közönség nem fogja elhinni, hogy a többi novellámat is Sima Ferencsel íratom.

Ám a beszédekkel gyöngébben állok. Bizony rám férne, ha nekem is volnának elmondott jeles beszédeim. Van is egy pár ember, akiét elfogadnám. De amiket számomra a »Vasvármegye« szerkesztőse komponál, azokat nem vállalom.

JÓZSI BÁCSI

A héten temettük el Józsi bácsit, aki valamennyi íróember szívének nagyon kedves volt. Mecénásnak született, és ha tőle függött volna, aranykorát éli a magyar irodalom, mert minden tehetség, még a legparányibb is, dicsőre és támogatóra talált őbenne. Székely József volt az igazi neve, de csak nyomtatásban látta ilyennek, és a hozzá intézett levelek címborítékán, kimondva mindig így hangzott: Józsi bácsi. Volt még egy harmadik neve is, amellyel a legintimebb barátok ajándékozták meg Shakespeare-rajongásáért: *Shakespeare Jóska* volt ez a név. Ebből is látható, hogy amiért ő rajongott, az nem volt sohasem csekélység. A nagy angol költő nevéhez fűződik az ő egyetlen haragjának története is. Egyszer, mikor Kövér Lajos, a jeles vígjátékiró azt fejtegette előtte, hogy a színházi közönségnek méltán Scribe a kedvence, és nem Shakespeare, aki már lejárt a magát (történt ez a beszélgetés az ötvenes években, amely időből az itt közölt képe is való), Józsi bácsi felpattant és rákiáltott az ő eszményének kicsinyítőjére:

- Előttem ne beszélj ily badarságokat, mert fejedhez vágom...

Azt akarta mondani: azt a poharat, de eszébe jutott, hogy ez gorombaság volna, és hirtelen megszelídülve, hozzátette:

- Mert fejedhez vágom ezt a házat!

Négyemeletes ház földszintjén történt a beszélgetés, és képzelhető, milyen nevetés támadt a herkulesi vállalkozásra. De Shakespeare-t senki sem bántotta többé az ő jelenlétében.

Csendes, kevés szavú ember volt, pedig valaha politikai szónoknak készült. S hogy nagy hivatottsága volt erre a pályára, mutatta két hozzáértő ember kritikája.

Az egyik - Szemere Bertalan - megígérte neki, hogy kiváló politikai szónok lesz belőle, a másik - Kossuth Lajos - jeles szónoknak nevezte. Nem az ő hibája, hogy be nem váltotta a hozzá fűzött reményeket. Férfikora teljében pangás állott be a közéletben, a szuronyok beszéltek, és az abszolutizmus elfojtott minden szabad szót. Józsi bácsi ekkor az írás

mesterségére adta magát, és ezen a téren is derekasan megállta helyét. Később azonban, mikor már kiszabadult nyűgéből a szó, belátta, hogy az ő retorikája kissé elavult és berozsdásodott. Lemondott hát a nyilvános pályáról, és a régi idők emlékének élt Pest megye levéltárában. Itt érezte magát jól az ő múltba visszavágyódó lelke, és mikor nagy ritkán fölkereste a fiatal írógenerációt, mindig a múltra emlékeztette. De a múltnak szeretete nem szült az ő lelkében vaskalaposságot, sőt inkább buzdította az ifjúságot, hogy haladjon a maga ösvényén. Az a koszorú, melyet a mai irodalom képviselői ravatalára tettek, annak a jóakaratnak viszonzása volt csak.

A MINISZTEREK A VIZEN

Akit az istenek miniszterré tesznek, észt is adnak hozzá (azt mondják az ellenzéki urak), de még ez nem elég (azt mondom én), még jó étvágyat is kell hogy adjanak. Mert egy miniszternek mindenek előtt sok bankettet kell végig ennie egy esztendőben, részint a közügyek iránti érdeklődésből, részint a reprezentálás, részint az összeköttetések fenntartása szempontjából. Mert nálunk is mindent evéssel kezdenek és evéssel végeznek. Ha valaki házat épít, házat elád, gyereket kereszteltet, új hivatalba lép vagy sikerült beszédet mond, bankettet ad. Általában nem történhetik valamelyes olyan mozzanat pártokkal, egyesekkel, intézetekkel, aminek ne bankett lenne a következése. Még aki meghal is, bankettet adat a megmaradottak által, itt hagyott pajtásainak.

S minthogy a demokrácia folytonos fejlődésben van hazánkban, minden jóra való banketten kell lennie egy grófnak vagy legrosszabb esetben egy bárónak, a legjobb esetben egy-egy miniszternek (a legislegjobb esetben pedig sok miniszternek). Képzeltetni ennél fogva, mennyire igénybe vannak véve az excellenciások. Bánffy e télen panaszkodik: »Három hét óta lakom frakkban«. De még hagyján, ha csak az az idő veszne el rájuk nézve, ami a fővárosban a nagy diner-ken és banketteken elkallódik, meg az, ami az országgyűlésen kárba megy csiricsári beszédek meghallgatásában, meg az, ami a klubban naponként eltelik a párttagokkal való barátkozásban, meg az, amit a »Bud. Tud.« így fejez ki: »Ma öfelsege X minisztert félórát kihallgatáson fogadta«. (Igen ám, de ehhez a félórához legalább is két nap kellett, Bécsbe menni, Bécsben lenni és Bécsből jönni.)

És mégis, talán kiállnák öexcellenciáik mindezt a sok idővesztésért, ha nem volnának azon felül nyilvános audienciák s szabadon bejáró képviselők, akik egy-egy óráig ülnek a miniszter nyakán, összehordanak hetet-havat, a protezsált egyéniség élettrajzát, nagy érdemeit, klubpletykát, pártmanővert, stb. Ha még ehhez hozzá vesszük, hogy a miniszter napjában háromszor eszik, és egy kicsit talán alszik is, mint valóságos rébusz áll elénk az a kérdés, honnan veszi szegény az időt a voltaképpeni reszortjára?

De még nem is elég, amit mondtunk. Hiszen csak a fővárosról beszéltünk, elfeledkezvén a vidékről. Pedig a vidék is él és mozog. Hidakat, színházakat, intézeteket létesítenek. S ilyen alkalmakhoz a vidék is minisztereket akar.

Régebben elég látványosság voltak a veteránok és a tűzoltók, de most már miniszter kell. Ha csak egy akkora icipici miniszter is, mint a kisujjam, de miniszter legyen. Ebédhez vagy bankettekhez némileg a volt miniszterek is elég jók, mert az *elhasznált levélbélyegeket* is meg lehet becsülni gyűjtemény szempontjából, de az élő nagy aktusokhoz aktuális miniszterek kellenek.

Így aztán egyre utaznak hol ide, hol oda; első kapavágást megtenni, prologot meghallgatni, gyűlést megnyitni, áldomás-serleget emelni. Nincs ez ellen semmilyen medikámen. Utaznak,

egyre utaznak, éjjel-nappal, télen-nyáron, vízen és szárazon. Ma itten, holnap ottan! Élmény élményre torlódik, új benyomás gyorsan mos el régít. Lassankint apróra megismerik az egész országot, melyet kormányoznak.

Milyen jó és hasznos volna ez - de mit ér? Mikorra teljesen megismerik, akkorra megbuknak.

Jelenleg vízen utaznak öexcellenciáék, hazafelé a hercegprímás székvárosából, Esztergomból.

Simor temetése óta nem volt ott annyi miniszter. S ez első miniszterjárásból eredt a mostani második.

Télen halt meg Simor, s a minisztereknek a Duna repedező jegén kellett átmenniök a városba. Ez már mégis nagy nyomorúság! Meg kell a hidat csináltatni!

Ennek a hídnak a megnyitási ünnepélyéről utaztak most haza. Minden sikerült, fényes fogadtatás volt, a népszerűség verőfénye gazdagon süttött rájuk. Az éljenektől még most is zúg a fejük. Mintha a hajó kereke is azt locsogná... A hajó vígan siklik lefelé a Dunán. Az előkelő társaság azonban alighanem unatkozik. Miről is beszéljenek? Újságokból élő emberek valamennyien. Amit az egyik tud, azt a másik is tudja. A nézeteik is egyformák. Csak legalább egy Apponyista volna köztük, akivel disputálhatnának. Lassankint elmaradoznak a prímási város házai meg az új híd, majd Visegrád szép vidéke, s aztán alig következik valami, ami leköti a szemet és a figyelmet. Most már egyhangú vidék jön. Jó volna átaludni az unalmas utat. Próbál is bóbiskolni Széchenyi Pál.

- Pál, ne aludj!

- Hát mit csináljak?

- Milyen lassan mászik ez a csiga!

Egyik is mozog egyet, másik is mozog egyet, de az ördögnek van olyan költői kedélye, mint Wlassicsnak, aki a hajó tetejéről álmatag szemmel látszik a vidék szépségeibe elmerülni. Ki tudja egyébiránt miben fő a feje ilyenkor? Micsoda reformok forrnak széles, erős homloka mögött.

Még egy darabig foly a beszélgetés a fedélzeten.

Bánffy elbeszéli tábori élményeit Erdélyből, egyik-másik tud egy-egy adomát vagy valami bonmot-t, a napi eseményre vonatkozót, aztán kifogy minden.

- Hej, sokat érne most egy tarokk-kártya!

Csak éppen ki kellett mondani, egyszerre kicsapott egyet a zsebéből Ludvig Gyula. Van. Hogyne volna? Hát mikor nem volt?

Lett egyszerre nagy mozgás, nagy akció; helyet húzni, ceruzát, táblát szerezni.

- No, majd lesznek itt mindjárt bukott miniszterek kívülem is - fenyegetőzik Széchenyi Pál gróf.

Megalakulnak, letelepednek. Perczel Dezső bontja ki a kártya paklit, s kihajigálja a fölösleges »kicsinyeket« olyan nyájas arccal, mintha főispánok volnának.

- Helyre, uraim, helyre!

Bánffy ül szembe Ludvig-gal: Széchenyivel Perczel néz farkasszemet. Nincs többé se gond, se politika, se egyházi konfliktus, csak egy kérdés van már, hogy: *ki oszt?*

Annyira komplett a társaság, hogy gibicei is vannak - sőt Vörös László partner is lehetne, mert az mindent tud -, ámbátor a jobbról ülő gróf Bethlen Balázs országgyűlési képviselő és gibic is olyan arcot vág a képen, mintha értene a dologhoz.

Hogy milyen a kártyajárás, ki nyer, ki vesz, nemigen lehet kivenni, csak egy konstatálható biztosan: hogy a »csiga«, vagyis a hajó most már örült gyorsasággal nyargal Budapest felé. Az átkozott *Skiz* (»politikai társadalmunk kimagasló alakja«, mint Szontágh Pál nevezte) úgy meg tudta babonázni.

Egypár kiosztás - és hangzik a fütty, a köteleket kihajítják a partra.

A partnerek bosszúsan néznek össze: Mit? Megérkeztünk? Már?

Valóban otthon vannak. Zsebre a kártyákkal! Jobbról a miniszterelnöki palota fehérlik, balról a Lloyd-épület oszlopai integetnek felénk. Ott ismét várja őket sok új munka és sok új bankett.

PRILESZKY TÁDÉ

A képviselőház elnökéhez a mai ülés előtt távirat érkezett e szomorú szavakkal Szalay Ödöntől: »*Prileszky Tádé képviselőtársuk ma meghalt*«.

Az ember azt hitte volna e távirat előtt, hogy az öreg künn ül valahol a folyosón, és intrikál egy kicsit, mert szeretett intrikálni, típusa volt a ravasz öreg politikusoknak, kik naivaknak teszik magokat, egyenesen mennek ugyan, de minden ajtót nyitva hagynak maguk után, mert senki se nem tudhatja, hogy fordulják a dolgok. Jókai Tallérosy Zebulonja alighanem Taddus után készült, vagy hogy Taddus idomult át csodálatosan a Jókai alakjához.

Nagy csontú, brontes ember volt, nagyobb egy ölnél is, mintha egy óslény lett volna, az ember akaratlanul a mamutot képzelte melléje háziállatnak; szinte rengett a föld alatta, mikor lépdelt. Sok eső eshetett, mikor ő nőtt.

A jó levegőjű Nyitra megyében született 1826-ban, s kalandos pálya jutott osztályrészéül, volt az öreg mindenféle, honvéd, jószágigazgató, még impresszáriója is volt a külföldön egy cigánybandának; élelmessége bizonyos szeretetreméltó bonhómiával volt összekötve, úgyhogy az öregre éppenséggel lehetetlen volt haragudni. 1869 óta, amikor Nagyszombat képviselője volt, egész 1887-ig megszakítás nélkül tagja volt a tisztelt Háznak, s a Tisza-rezsim vége felé, mint a zárszámadási bizottság elnöke, jelentékeny szerepet játszott. Többször szólalt föl a Házban, bizonyos eredetiséggel beszélt, és sajátos fölfogással védelmezte álláspontját, úgyhogy a Háznak többnyire jó kedvet szerzett.

Azon fölötté okos emberek közé tartozott, aki nem mutatta ki soha egészen, mennyi esze van - holott a parlamentben éppen ellenkezőleg, többet szeretnek mutatni az emberek, mint amennyijök van. Prileszky nem. Prileszky szívesen tette magát tudatlannak is a hatalmasok kedvéért, s ebben állott a roppant okossága.

Az első ötéves országgyűlésre 1887-ben nem jött föl, megbukott, s ezzel mintegy kizökkent pályája vágányából. Midőn újra előjött az öreg Taddus, új embereket, új vezéreket talált már a pártban, akik közt újra előről kellett volna a tekintélyét fölépíteni.

Élete alkonyán tehát ott volt újra a kezdő képviselők közt, s nem feledhetve fényesebb múltját, váltig duzzogott és morgott, ott ülve esténként a klub puha dívánjain, selyem fekete sapkával a fején, keresztbe tett lábakkal: váltig a fúzió mellett intrikált. Mert változás, örökösen változás kellett volna neki.

- Semmit se nem ér a dolog. Kevesen vagyunk. S amik vagyunk, se nem vagyunk okosak. Mért ne jöhetne be az Albert? Azt mondjátok, hogy folyton veszekedés lenne a mi vezéreink, meg az övék vezéreik közt. Dehogyan lenne. Semmi se lenne. Minden jó volna. Hogy ellentétek vannak? Hiszen vannak, vannak, de mi az? Egyszer nem bírtam otthon Pozsonyban szobámban a zárszámadásokat számolni nagy kutyaugatástól az udvaron. Kimegyek dühösen, hogy agyon a kutyaikat verem. Hát mi van odakünn? Az én kutyám, a Wodka ugatja a szomszéd kutyájára, a Tiszára. A Tisza visszaugatja a Wodkára. Csak úgy csattog ugatástól egész udvar. Köztük fekszik egy palánk, a palánkon egyik se át nem mehet, csak ugatnak, mindig ugatnak. No, ezt én tűröm nem tovább. Megfogom az enyém kutyát, a Wodkát, és áthajítom a palánkon: »Ebadta kutyái, végezzétek a ti dolgotokat egymással, de ne zavarjátok zárszámadási elnököt, egyétek meg egymást, ha tudjátok, de a zsörtölődésnek, zajnak legyen vége.« S íme mi nem történt? Mit gondolsz, Sporzon? Hát az történt, hogy mikor a Wodkát áthajítottam, amint együtt találták egymást, és nem volt a palánk közöttük, szép csendesen, majdnem barátságosan megálltak egymás mellett, anélkül, hogy csak egyet is vakkantottak volna többé egymásra. Istenügye így volt. Hiszen a Neiszidler is tudja. Csak a palánk tette őket oly mérgesekké és bátrakká. Sarleati pauca... Hát nem így van, Schober?

Ilyenforma parabolákban szeretett politizálni az öreg, s azért némelyek nem tartották elég jó mameluknak, pedig az öreget bottal se lehetett volna elkergetni a szabadelvű párttól, hű volt ő ahhoz - csakhogy a hűsége tele volt malíciával.

Most már szegény ő is csendes ember lett, s a szép pozsonyi temetőben fogja tovább álmodni kedvenc töprenkedési témáját, hogy mi lesz a púroszokkal?

Alakja élni fog ismerősei és barátai emlékében nagyon sokáig, s ahányszor fölbukkan, mindig egy fájó húr rezdül meg szívükben: mert jó és becsületes ember volt az öreg Taddus, csak szája volt rossz, de az most már fájdalom, örökre be van csukva.

APPONYI BESZÉDEI

Beszédeiket rendszerint csak a kisebb szónokok szokták összegyűjteni és kiadni a saját költségükön, vagy mert éhesebbek a dicsőségre (rendesen éhesebb, aki kevesebbet kóstol belőle), vagy mert nem bíznak, hogy elszórt elmeszülőtteiket összeszedi egy jobb kor. Deák nem adta ki soha a beszédeit (pedig valamelyes beszédeket ő is mondott). Szilágyi hiába üldözik évek óta a Révai testvérek, hallani se akar arról, hogy beszédjeit összegyűjtse. Ellenben Orbán Balázs, Göndöcs Benedek beszédjei megjelentek, és ha jól emlékszem, megjelentek a Szalay Imréé is.

De mindegy. Az, hogy Apponyi kiadta beszédeit a harc kellő közepén, bármennyire szokatlan is, mit sem von le sem a beszédek, sem az ő értékéből. Egy lattal több vagy kevesebb hiúság nem számít.

Két óriási, 800 lapnyi kötet terpeszkedik előttem. Nem idegen dolgok ezek nekem sem. Ohó, hát magok megint itt vannak! Az én múltamból is elvonul előttem egy jókora darab. Én is benne vagyok parányi részben e két vaskos könyvben, ott, ahol ilyenforma szöveg van a zárjelek közt: (Mozgás, nyugtalanság jobbról) vagy (Zajos ellenmondások jobbról).

Hát igen, bevallom, hogy politikai ellenfélhez jutott a két kövér, sárga könyv, de olyanhoz, aki tiszteletet érez minden talentum iránt, s örömet lel az olyanban, kit magukénak mondhatnak a magyarok.

Más e könyv mindnyájunknak; Apponyinak az, amik a színésznek az ő összegyűjtött koszorúi, »éljenek« harsognak ki a fekete betűkből, és végigzúg a Házon a tetszés-vihar - pártbelieinek a zászló, amely alatt sorakoztak, ellenfelei előtt a nyilak gyűjteménye, melyek kellemetlenül, olykor sebezve röpködtek a levegőben.

1872-től (ez évről szól az első beszéd a Zeneakadémia fölállítása érdekében) 1895-ig nagy idő. Még hét év kell hozzá, és akkor kitelik a harmincéves háború, az eredménytelen ostrom a piros karszékek ellen. Vajon tart-e még hét évig? Tisztelet ennek a makacsságnak - de semmivel sincs ma közelebb a célhoz, mint akár ezelőtt húsz évvel.

A mágnás ifjú már egy öt megelőzött jó hírrel jött e terembe, hol fiatalságát nem minden dicsőség nélkül töltötte el a bal padok egyikében, ma már ősz szálak fonódnak fekete haja közé, s az eredmény... ez a két kötet.

Igen, ez a két kötet. Egy művelt fejnek, egy nemesen gondolkodó embernek, fogékony léleknek, lelkes szívnek a hullámvásárai - mert én nem tartom komédiának Apponyi küzdelmét - naiv vergődés imitt-amott, de fennen szárnyaló némely helyütt.

Nem, a »kalksburgi növendéket«, amint gúnyosan odavetik, nem lehet letaszítani bizonyos erkölcsi pozícióról. Ebben az emberben nemes idealizmus lüktet, az kétségtelen. Tapasztalatlanság, a szituáció félreismerése, naiv hiszékenysége, judíciumának (tehetségeihez arányítva) gyöngesége, az emberismeret teljes hiánya sokszor sodorták félszeg helyzetekbe, az kétségtelen, politikai egzsztenciájának egész épülete görbén emelkedik és csuszamlós talajon áll - de az ő egyénisége tiszta és egyenletes.

Az csak egy fallácia, hogy Apponyi vezeti a pártját, Apponyi senkit se vezet, hanem őt lökik az áramlatok ide-oda, anélkül, hogy ő azt tudná. Éppen az az eset ez, mikor az ember álló vonaton ülve, szaladó vonatot lát - abba a tévedésbe esik, hogy az ő vonata megy.

De nem a politikus Apponyi jelenéről, jövőjéről, kilátásairól van most szó - hanem csak a beszédjeiről.

Nos, igen csinosan kiállított két kötet ez, ellátva az egyes beszédek rövid kronológiai magyarázattal, bennük hagyatván a »tetszés«, »helyeslés«, »zajos derűtség« eleven tarkasága is - úgyhogy e beszédek voltaképpeni hatása már oda van nyomtatva a sorok közé -, több nem volt és talán nem is lesz - e »helyesek« a gombostűre szurkált színes lepkék itt maradnak a gombostűkön örökké.

Maga a könyv pedig, legalább az én példányom, bevándorol holnap a könyvtáramba, amíg én vagy a fiaim újra előkeressük.

De vajon előkeressük-e?

Elgondolkodom az esélyek fölött, melyek szükségessé tennék e könyv elolvasását még egyszer - s ennél fogva a létezését.

Minek kellene történnie? Elővesszük-e, hogy valamit megtanuljunk belőle, mint ahogy elővenné az ember a Szilágyi Dezső beszédeit, melyekben egy-egy közjogi vagy egyházpolitikai kérdés van megvilágítva a tudomány apparátusával?

Nem, ezekben a beszédekben nincsenek ilyen értekezések. A fecske röpködésének könnyedségével vannak érintve a súlyosabb kérdések. A tudás itt csak mint egyszerű famulus cammog és biceg a párt szolgálatában, mely huszonhárom év óta olyan sokszor változtatott nevet. Nincs az a foltozó varga az országban, aki olyan leleményesen üzné ezt a mesterséget, mint Apponyi az ő programjain - de a foltozáshoz nagy masszív bőrt nem használ.

Tudományt tehát e könyvből senki se kergessen. Hát akkor mi van benne? Fölnyissuk-e azért, hogy nyelvi szépségekben gyönyörködjék az elme?

Nyelvi szépségek nincsenek benne, ezt Apponyi maga se hiszi, s említi is az előszóban. A szókötés nem mondható helytelennek, sőt korrekt, tömör, sok helyütt kifejező, de több-kevésbé magyartalan, úgynevezett parlamenti nyelv, azaz színtelen. Ha magyar szónoki stílust akar valaki, az hallgassa meg Eötvös Károlyt. Apponyi nyelvezete előkelő, szabatos, formás, de azt a benyomást teszi, hogy Apponyi könyvekből tanulta a magyar nyelvet; nem a bölcsőben a dajkadalból, nem a mezőn a játszópajtásoktól; hiányzik színe, illata, zamatja, az édes anyaföld szaga róla.

Még az sincs meg e beszédekben, amiért sokszor egy ötödrendű szónokot is fölnyit az ember, hogy beszédeiben a napok története, izgalma, sivársága, szenvedélye lüktet. Egy ötödrendű ember főmedvényeiből is kizúghat, példának okáért a véderő vita viharja, vagy az egyházpolitikai vita fanatizmusa.

De ebben a munkában minden egyforma. Mindenütt Apponyi áll, csak Apponyi, a minden gombjával begombolt fekete kabátjában, az egy centiméternyire kilátszó zsebkendőcsücsökkel az oldalzsebben, ünnepélyesen, bizonyos pátozzsal, bizonyos előkelőséggel és méltósággal fölmelegedve bizonyos Réaumur-fokig... ő az mindig, csak ő, az izgó-mozgó tömegből, az utcákból, az országból nem látszik semmi, semmi, egyformán csiszolt, formulázott, egyformán kivaszt, ha az ország alkotmánya reng alaposzlopaiban, vagy ha Nagy János nemzetipárti választót hagyták ki a szavazási lajstromból.

Talán értékes »Kraftausdruckok« vannak a beszédeiben, amikből a jövőkor röpke mondatai fognak származni? Mázsás bölcsességek, mint a Deáké, hogy *a magyar anyák csak egyszer szülnek* (a kétszeri újoncozás kérdésénél), hogy *a fák nem ereszthetik gyökereiket a levegőbe* (az Ausztriával való szorosabb egyesülés kérdésénél).

Nem; Apponyi agyveleje finom, porhanyós talaj, csinos virágok teremnek, szép cserjéket és díszbokrokat hajt, de gyémántok innen nem hasadnak. Ilyen világraszóló ötleteket a fej nem lökhet ki - könyvében ilyesmit nem szabad keresni.

Talán a szellemesség sziporkázik bent? S a belletrisztikus hajlamúak át fogják lapozni idők végéig a könyvet, vágyván utána, mint szarvas a hűvös patakra? Dehogy. Azok a kis zsuzsuk, azok az aranyos szikrák, a jellemző, helyzetet festő, aperçuik, amik például idősb Andrássy Gyula gróf beszédeit beragyogták, mint az égbolt sötét alapját a nevető csillagok, teljesen hiányzanak Apponyinál. Csak gyerünk hát lejjebb, csak még lejjebb tisztelt uraim - majd kiviláglik, hogy hol van az Apponyi Albert igazi helye a szónoklat rangfokozatában.

S ti, szép mosolygó rózsás arcú asszonyok, kik minden beszédje alatt ott ültök a karzatokon csillámló bogár szemekkel, az elragadtatástól kipirosodva, hófehér kezecskéiteket tapsra összeütve, ti szép mosolygó asszonyok, akik e sorokat idáig olvastátok, és elbiggyesztitek a szájakat megvetőleg énrám gondolva rossz szívvel, ki elég gonosz vagyok a bálványotokat lejjebb húzni, legyetek kérlek türelemmel holnapig, amíg bővebben beszélhetek, s addig is gondoljátok meg mentségemre, hogy én nem vagyok a női karzaton, és azt is gondoljátok meg, hogyha ezeket a beszédeket, amik a két kötetben vannak, dr. Sággy Gyula mondta volna el az utóbbi huszonhárom év alatt, ti sem lettetek volna a karzaton. Egyébiránt a viszontlátásig - holnap. Aludjatok, álmodjatok addig is órála szépasszonyok!

*

A tegnapi cikkekre azt a megjegyzést hallottam a sok között, ami a Ház folyosóján ejtetett, hogy nagyon megszólalt bennem a pártember.

Nem igaz. Igyekeztem igazságos lenni és szigorú mértéket alkalmazni azon férfúra, kit a napi divat nagy szónoknak vert föl. Be akartam bizonyítani olvasóimnak, hogy nem olyan nagy, mint gondolják.

De viszont nem is olyan kicsi, hogy az igazat el kelljen róla hallgatni. Apponyi már ott áll, hogy az igazságot megbírja. Mikor arról volt szó, hogy a Kisfaludy Társaság megkoszorúzza mint szónokot, hozzájárultam ehhez a koszorúhoz a szavazatommal, mert azt tartom, a leírt és elmondott gondolat közt nincs különbség, s azon szép szellemek közt, kik a Kisfaludy Társaságban ülnek, ő egyik legkiválóbb.

De nem volna-e nevetséges, ha a XIX. század legvégén, mikor Európa minden szónoka mintegy előttünk fekszik, s Castély Emil beszédeit vagy a Gladstone-ét sokszor még aznap olvassuk, amikor elmondja, egy fingált hazai mérték alá vennők Apponyit, mint ahogy az ötvenes években a Schneider viereckről mondták, hogy talán ez a legnagyobb ház a világon?

Apponyira a legmagasabb mértéket kell alkalmazni. Ez csak udvariasság Apponyi iránt. Ha Kinizsi Pál kardját akarnám összehasonlítani, azt kiáltanám a fegyverkereskedésben: »Hozzátok ide a legnagyobb kardokat, amik a világon vannak«.

A tertium comparationistól függ minden. Ha Horánszkyhoz, Kovács Alberthez hasonlítjuk Apponyit, vagy a szabadelvű párt másodrendű szónokaihoz, akkor ő titán a szónoklatban, de Szilágyival már nem állja ki a versenyt; Szilágyi színesebb, velősebb, magyarosabb, nagyobb látkörű, s azonfölül a szónoklati drágakövekből is bír egyet, a szatírárt. Mert két ritkaság van: a szarkazmus és humor - ez utóbbi a Kohinor, a nagy gyémánt: ilyet csak Eötvösre vesztegettek az égiek.

Isten nem egyenlően, sőt nem is igazságosan osztja a fényes tulajdonokat, de mindent mégsem ad oda egynek. Még Ugronban is van olyan elsőrendű tulajdon, amit valamennyi nélkülöz. Az a rettenetes tűz - de az már talán nem is égi tulajdon, az valami pokolbeli katlan alól van kilopva.

A nagy öreg debatter, Tisza Kálmán, kit egykor szívesen kaparna ki majd az ország a sírjából, de akit kicsinyíteni divat most (gyümölcstelen fára nem hajigálnak bottal) vasvillával összehányt nyelvezetével, fénytelen, fakó ruhába öltöztetett argumentumaival nem volt-e nagyobb mindenkinél a parlamenti felelésekben, vagdalkozási fűrgeségben, elmeélben, a szituáció áttekintésében s az ellenfél gyöngeségeinek kipiszkalásában.

Sőt itt vannak a közelmúlt napok kiemelkedett szónokai, Berzeviczy, Láng... (mert nemcsak azok a jó borok, amelyeknek vignettáján kilenc kiállítási aranyérem van kifestve), nincsen-e meg Lángban az analízáló tehetség nagyobb mértékben, mint Apponyiban, s ha egyszer kölcsönkérhetné az Apponyi hangját beszédjéhez, s elmondaná azon padokról, hol a borostyán terem, és nem a mi oldalunkról, hol az urak szerint vicinális vasutak teremnek, ki állhat jót azért, hogy nem lenne-e éppen olyan nagy, vagy még nagyobb a hatás? Berzeviczy finom megfigyeléseinek hatása hasonlóan kiszámíthatatlan - ha őt is a fantázia jogaival a másik oldalra átültetjük.

De hát ez mind csak föltevés, jámbor »ha«. A dolog úgy áll, hogy Apponyival csak egy szónok versenyezhet a Házban: Szilágyi, de ha a beszédeket kihozzuk a Házból, s könyvekbe gyűjtjük össze, ahol nincs baloldal, jobboldal, hanem csak lapok és lapok, ahol nincsen műlelkesezés, tomboló karzat: ha nem a füleken át jutnak az értelemhez, hanem a betűszedők útján, ott, a komor, hallgatólag könyvekben már Apponyi beszédei nem versenyezhetnek a Szilágyiéval, de a Láng és Berzeviczy utóbbi szónoklatai aligha el nem érik az Apponyi legjobb beszédeit.

Mert min nyugszik Apponyi hatása? A szónoklat külső tulajdonságain. Kellemes, magas alak, nemes fej, formás gesztusok, a legszebb férfihang, melyet valaha szónok használt, harangzúgáshoz hasonlatos. De mit ér? Ezeket bele nem lehetett a könyvekbe nyomtatni.

A könyvekben nem maradnak, csak a meztelen beszédek - Apponyi nélkül.

S ezek a beszédek nem egy nagy szónok, vagy egy nagy államférfi, vagy egy nagy gondolkodó revelációi.

Másodrendű dolgok, nagyon másodrendűek. Megcsillan bennük mind a három: az államférfi is, a szónok is, a gondolkodó is - de ez a három úr, bár mindenik művelt gentleman, eszes, illedelmes, disztíngvált, eléri a nívót, sőt talán fölül is haladja, de egyik se nagy - mindegyik másodrendű.

E beszédekben nincsenek új, frappáns, még kevésbé megrendítő gondolatok. Amik vannak, azokban nincsen mélység, bár a fölvetett kérdések mélyéig a szerző gyakran eljut. Szóval az anyag, amiből Apponyi a beszédeit gyúrja, nem az az isten kegyelméből való tészta, mely a kiválasztottaknak jut - az csak a közönséges gyurma, amely a hétköznapi elmélkedők konyháján felgyúl.

De egyet nem lehet megtagadni, hogy e beszédek architektúrája formás, néha művészi. Ebben a mi Apponyink mester. - Fecske nem építi fészket oly gondosan, csinosan, mint ő a beszédeit. (Csakhogy a fecske az ereszt választja meg gondosabban.)

De semmi közöm most a »nemzeti« politikához - csakis e beszédekhez, melyeknek egy jó oldalát még ki kell emelnem, hogy hangjuk mindenütt parlamentáris és előkelő. Az alapgondolat mindég nemes, és gyakran megreszket rajta a hazaszeretet harmatja.

S ha végiggondolok hirtelenében a világ újabb nagy szónokain, úgy hiszem, hogy az Apponyi helye a szónoki ingredenciák tekintetében Casteláry és Berryer között esik, persze azzal a különbséggel, hogy Apponyi csak halvány epigon a kettő közt. - Casteláry szónoki piperéjét csak úgy viseli Apponyi, ahogy a szobalány kalapján vannak az úrnő tavalyi virágai, s Berryer mélységeiben csak úgy jár, mint egy finom szemű és edzett akarátú dilettáns, ki kézilámpájának nem csekély olajánál penicilusával és beljebb a bányászok által kivájt üregek fenekére.

Mindegy - ha sokkal kisebb is ez idegeneknél, de a mienk, és bizony szegényebbek lennénk, ha ő nem volna.

És ezzel, azt hiszem, minden jót és rosszat elmondtam e két kötetről, amint az a mérlegemen mutatkozik, s amit úgy hevenyészve el lehetett mondani. Magáról Apponyiról esszét, igaz képet írni még korán lenne, ő még útban van, majd akkor írok róla, ha megérkezik valahova - de ő addig is bátran elmondhatja Bánk bánnal: »Fölöttem bíró csak Magyarország lehet«.

Ül is Magyarország bírói székén, s hagyja őt eddigelé az előszobában csoszogó alperesnek...

Ohó! Már megint a tilosba tévedtem - bocsánat a csintalankodásért! De ezek a beszédek, ah ezek a huszonhárom évig tartó beszédek annyira csábítanak a malíciára! - A fekete betűkből incselkedő koboldok és picinyke manók ugrálnak ki és táncolnak tollam alatt. - Mars innen, kicsike Papp Gézák, nem akarok én most mameluk lenni - hagyjatok meg engem komoly képű, tárgyilagos kritikusnak még csak egy percre, s azután szívesen kacagok veletek.

De a kis koboldok nem engednek többé egy szót sem írnom, és váltig sugdossák a fülembe, hogy mit is mondott egyszer nekem Szilágyi a beszédekről.

...Hát azt mondta, hogy a legnagyobb beszédnél is többet nyom egy közönséges bolha teste.

[ELŐSZÓ AZ EGYETEMES REGÉNYTÁR ALMANACHJA AZ 1896-OS ÉVRE C. KÖTETHEZ]

Előszó az előszóhoz

Az íráságot sokan valami különös, extravagáns mesterségnek tartják, a poeta nascitur közmondásnál fogva is, pedig voltaképpen az író csak annyiban különbözik a nem íróktól, hogy több elmondani való története van - de egy-két története minden embernek lehet. Mennyivel jobban elűt a laikus a mestertől, például a csizmadiaságban. A mester annyi csizmát tud varrni, amennyihez bőre van, a laikus pedig egyetlenegy csizmát se tud varrni.

Mondom, csekély a különbség írók és nem írók között. Hiszen minden ember szíve érez leírni méltó dolgokat, legalább egyszer életében, s minden szem fedez föl eredeti színeket a látott dolgokban, csak nem tudja róluk, hogy eredetiek. Igen, úgy kell annak lennie, hogy mindenkinek van egy jó története, amit érdemes volna meghallgatni, még tán a rossz íróknak is van egy briliáns témájuk - de azt soha meg nem írják.

Megösmérkedel valakivel, s lassankint előbújnak a fehér asztalnál, pipafüst mellett, az ő sajátos történetei - és ha azután száz esztendeig ismered is, mindig e történeteket hallod tőle. A történeteitől sohase szabadul meg senki - össze vannak azok valahogy nőve az agyvelejével. Deáknak voltak ilyen történetei és bizonyosan vannak Demkó Pálnak is. Ha a kiadók rámennek Jókaitra kéziratot kérni, hogy így-úgy, ha kicsiny lesz is, ha csak száz sor lesz is, az öregúr nekik szegez ilyenkor egy történetet arról az emberről, aki zsebórát ment csináltatni. Az órás egy heti időt kért, annyi munkája lesz rajta. Hát akkor csináljon egy picinyt, mint a gombom, szólott az ember, de az aztán holnap legyen kész. Az órás persze azt felelte, hogy a kicsiny órához még több idő kell. Az öregúr, akinek fejből millió történet rajzolt ki, ezt az egy ócska históriát úgy tartja kéznél, mint valami megszokott, elválhatatlan szerszámot. Király a király, mégis bizonyosan csak egy penicilust tart a zsebében.

Vannak aztán kivételek. Albrecht főherceg például nem vitte föl történetekig, hanem két kedvenc tószta neki is volt. Báró Harkányi Frigyes adomái közt szintén van egy legkedvencebb, mely nélkül egy látogatóját sem ereszti el.

Visi Imre és Láng Lajosnak kettőjüknek volt egy történetük. Visi elmondta félig és hozzátette: »A többit Láng tudja«. Láng örömet beszélt a reá eső részt, de elhagyván az elejét, el nem mulasztá megjegyezni: »Az elején azonban Visi volt ott«.

Az egész történetet sohase hallhattuk, nem lévén jelen vagy Visi, vagy Láng - de egy konstatálva lett, hogy mindenik csak azt szerette belőle elmondani, ami ővele történt -, mert csak annak van különösebb ingere. Amit az ember kigondol, az mégiscsak mostohagyerek (a Fantázia anyától), amit másoktól hall, az csak adoptált poronty, de ami magával az emberrel történik, az egy édes kölyök, azt öröm produkálni...

Ezek után senki sem veheti rossz néven, ha bevallom, hogy nekem is van egy ilyen saját történetem, ami velem esett, amit szeretek elbeszélni író pajtásaimnak. Úgyis már nyolcszor írtam e rovatban az olvasókhoz az írókról, illő most a kilencedik alkalommal, hogy az olvasókról meséljek az íróknak.

A szittya-vér

(A tulajdonképpeni előszó)

A képviselők kétségen kívül gentleman emberek. Külsőleg, a szalmájukra nézve, majd mind jól fest, a magra nézve... no ott lehetne kifogást tenni, de (az ördög akar párbajt) nem teszek semmi kifogást, inkább ráhagyom, hogy többnyire okos emberek.

Különösen jó és derék ember volt köztük Zalay István. Tipegő járású, lassú beszédű, lassú mozdulatú, tömzsi úr. A szíve puha volt, mint egy galamb szíve, a jelleme hófehér volt, mint egy galamb tolla (ti. egy fehér galambé). Szerette az öreget mindenki, bizonyosan még Hentaller barátom is, dacára, hogy egy könyvet írván (mintegy nyolc év előtt) a mamelukokról, Zalayról is megeresztett benne egy árnyképet - melyben *származására valló göndör fürteire és hajlott orrára* tett félremagyarázhatlan célzásokat. Egyéb rosszat a szegény Pistáról nem is igen lehetett mondani.

Hanem iszen elég volt az; a képviselők összesúgtak elképedve a folyosón.

- Olvastad, mit ír Hentaller Zalayról?

- Hogyne? Dehát igaz lehet-e?

Legtöbben vállat vontak.

- Ki tudja? Ma már senkiről se biztos az ember.

- Borzasztó, ha igaz.

- A haja csakugyan göndör.

- Az orra csakugyan hajlott.

A politika se ront meg mindenkit. Vannak itt is jó lelkek, akik védelmére keltek.

- Ejh, lehetetlen ennyire csalódni egy emberben!

Honnan, honnan nem, maga Zalay is megszimatozhatott valamit, s azt kérdezte tőlem este a vacsoránál.

- Olvastad a Hentaller könyvét?

- Olvastam.

- Ugye én is benne vagyok?

- Igen.

- Ugye engem is leránt?

- Körülbelül.

- Mit ír rólam?

Eszembe jutott a göndör fürtökre való hivatkozás, resteltem elrontani az estét.

- Nem emlékszem.

- Látom az arcodon, hogy tudod - szólt idegesen, tekintetét élesen rámszögezve.

Zavarba jöttem, látta, hogy csakugyan tudok valamit, kért, mondjam meg, de én most már állhatatosan megmaradtam a hallgatásnál. Ez még csak ingerelte. Elkomorodott, lehorgasztotta a fejét: rettenetes lehet a cikk, gondolta, hogy nem akarom elmondani.

Végre rimánkodásra fogta a dolgot, nem fog tudni aludni egész éjjel, ha meg nem tudja. A pajtások is közbeléptek, hogy ne kínozzam, mert a bizonytalanság halálos méreg. Pista négy pezsgőt ajánlott föl a kompániának, ha beszélek - a kompánia tehát követelte, hogy beszéljek.

De az én lelkem csak nem vitt rá. Kevély, rátartó embernek ösmertem, tudtam, hogy végtelen dühbe hozza a fátyol lerántása a család eredetéről. Amilyen vérmes ember, még a guta is megütheti, kivált ha igaz a dolog (én igaznak sejtettem). Nem, egy szót se szólok, ha nyársba húznak se.

Nem is szóltam, úgy váltunk el éjfélkor.

- Nem vagy jó emberem - mondá, majd kisvártatva hozzátette elérzékenyülve: - Mit vétettem én az embereknek? Tudod valami bűnömet?

- Nem.

- És mégis bántanak! - sóhajtott fel.

Másnap reggel a Ház folyosóján láttam viszont. Ott üldögélt szegény öreg Pistánk, a maga borászati emberei: gróf Andrássy Manó és Vadnay Károly között, szomorúan, mint egy beteg medve.

Újra megfogott, újra vallasni kezdett.

- Nem mondod meg?

- Nem.

- Látod, egész éjjel be nem hunytam a szememet, úgy bántott, de úgy bántott (hangja tompa volt és fátyolozott), étvágyam sincs, a szivar se esik jól. Olyan bolond, érzékeny szívem van... és te mégsem mondod meg...

Már szinte levett a lábamról, haboztam, vergődtem, megmondjam, ne mondjam - de csak jobb mégis kitérni, ha lehet (lutheránus embernek pedig mindig lehet - külön esze van az ilyenhez).

- Hát mért nem veszed meg a könyvet?

Fölcsillant erre a szeme, mintha hirtelen valami csodálatos világosságot gyújtott volna föl a fejében ez a mondat.

- Az igaz - felelte bizonyos megnyugvással. - No, már ez igaz... Hiszen persze... És hogy az a könyv?...

- Egy forint.

- Bizonyosan tudod, hogy egy forint?

- Bizonyosan.

- És hol lehet megkapni?

- Minden könyvkereskedésben.

- Mindenikben? Megállj csak! Azt mondod mindenikben. - Hát jól van, Kálmán. - De meg ne csalj, Kálmán.

Meg voltam győződve, hogy rossz napja lesz. Megveszi a könyvet (nem szeretnék annak a könyvnek lenni, mert azt bizonyosan a földhöz paskolja), s egész nap fül-dül - jó lesz ma az öreget kikerülni.

Nem mentem hát a rendes vacsorázó tanyára, ahelyett benéztem este a színházba, s képzelhetik csodálkozásomat, amint őt is ott látom előttem ülni egyik jól öltözött választójával. Éppen egy Shakespeare-darabot adtak, nem emlékszem már melyiket, gondolom a Szentivánéji álmot.

- Sületlenség - mondá Zalay félhangosan.

- Hogy mondhatasz kérlek olyat - reagált a választó odabökve a színlap közepébe, ahol a szerző neve szokott lenni. - Nem látod, hogy a Shakespeare alkotása.

- Mit bánom én? Mégse szép.

- De Shakespeare...

- Az mindegy - pattant föl Pista. - A patkányt maga az úristen teremtette, mégse szép.

Fölkacagtam erre az argumentumra. Rám ösmert a nevetésemről, megfordult.

- Ej ni, hát itt vagy?

- Itt.

Felhőbe borult a homloka, s megráncosodék, a nyaka téglavörös lett. Keleties lomhasággal fölemelkedett helyéről, átült a mellettem levő üres zsöllyébe, s átfogta gyöngéden, hízelkedően a nyakamat.

- Ha istent ösmersz, mondd meg már, mi van abban a könyvben rólam.

Ránéztem csodálkozva. Ekkora flegmáról és könyviszonyról nem volt fogalmam.

- Mit? Te még most sem olvastad, te még most sem vetted meg a könyvet?

- Nem - hörögte szomorúan, tompa hangon.

- Hát miért nem vetted meg?

- Nem tudom - felelte megzavarodva, bizonyos fatalizmussal. - Csak nem vettem meg.

- No, én tudom - mondám megkönnyebbült lélekkel - és most már közlöm is veled a cikk tartalmát, mert látom, hogy nem igaz. Úgy vagy föltüntetve, kedves Pistám, mintha zsidó származású volnál, de...

Nyugtalanul mozdult meg székén, a rémület tükröződék nagy diószín szemkarikáin.

- De, föl se vedd, kérlek alássan, hiszen bebizonyítottad a könyv meg nem vételével, hogy ereidben valódi szittya-vér foly.

*

Eddig az én történetem, a szittya-vérről, melynek kétségkívül sok hibája van, éles is, lassú is, sós is; a kékje túlságosan kék, mint egy ököllel ütött folt, a pirosa túlságosan vörös, mint egy kakastaréj, hamar fölforr, hamar lehül - de mégiscsak a mi vérünk, száz elágazású piciny ereken, magyar érzésű szívet hajtó, mégis csak a mi édes vérünk, jobb, mint a másé; szomorú tudni róla, hogy azóta is fogy, egyre fogy, csatáink sincsenek már, mégis fogy...

A könyvek pedig mégse fogynak.

MOROGNAK A TANÜGYI BÁCSIK

A Holló Lajos t. képviselőtársam lapjában, melyet én mindennap el szoktam olvasni lefekvés előtt, egy támadásfélét olvastam ama »Társalgási leckék« ellen, melyeket én írtam a nemzetiségi népiskolák tanulói számára, s melyeket a kultuszminiszter is ajánlott azoknak.

Vártam egy ilyen támadást. Mert azt hallottam, hogy darazsfészekbe nyúlni és tanügyi dolgot írni nem lehet, mert a darazsak és az úgynevezett »tanügyi bácsik« csípni szoktak. A darazsak nyilván csak unalomból és megszokásból teszik, de a tanügyi bácsik nem szeretik, ha úgynevezett laikus ember valamit ír a gyerekeknek. A gyerekeknek írni az ő szakmájuk, írni más nem tud, csak a tanügyi bácsik. Az anyák voltaképpen talán azért is szülik a gyerekeiket, hogy a tanügyi bácsik ír hassanak nekik.

De minthogy nem szeretek unalmas polémiát írni, amit más nem ért, csak a két tintagolyóbist váltó úr, megmagyarázom a tisztelt olvasónak, mi a »tanügyi bácsi«.

A tanügyi bácsi többnyire egy komoly képű úr, őszülő szakállal és fekete nyakkendővel. A fekete nyakkendő hozzátartozik a szerepköréhez. A tanügyi bácsi már fiatalon savanyú képet vág, és a gyerekek által bácsinak tituláltatja magát. A tanügyi bácsi kapucínerezik és a pedagógiáról beszél, pertu van a Wodianer F. fiaival és sógorsági viszonyban a kultuszminisztérium valamelyik tisztviselőjével. Amelyik nagyon kiváló, az még ezenkívül olvasta a Pestalozzi életrajzát is.

Ilyen tanügyi bácsik írják vagyis ollózzák és fércelik Magyarországon a tankönyveket, Azok ők a tanügynél a szegény tanítókkal szemben, amik az armádiánál a liferánsok: a szellemi élelmet szállítják - de olyan is az. A szegény katonák éheznek, a liferánsok meggazdagodnak.

A tankönyvek ezen gyártása többnyire csoportoknál van, néha csupán egyes családoknál, mint ahogy a francia hóhérság a Sanson családnál volt. Mondanom sem kell, hogy a tanügyi bácsik rossz tankönyveket csinálnak. Nincsenek eszméik, nincsen alkalmazkodási képességük, a zsenialitás hozzáférne a gyermek eszéhez, nincs újítási szellem bennük vagy egyszerűsítési lelemény (hiszen ha volna, nem lennének tanügyi bácsik), hanem ehelyett tudják a könyvgyártás módját. A magyar tankönyv többnyire úgy támad, hogy a tanügyi bácsi elővesz egy német tankönyvet, mely jól van megcsinálva, s hogy újnak látszassék, lefordítja s átrakosgatja a tartalmát - amivel aztán a jó német tankönyvből rossz magyar tankönyv lesz.

Így megy ez már sok esztendő óta. Végre támadt egy vakmerő miniszter, aki nemcsak az asszonyokat meri emancipálni, hanem a tanügyi bácsik ellenére merészkedett engem is megkérni, hogy a száz mondatot megírjam. Tudtam, hogy ebből baj lesz, én is megkeserülöm, a miniszter is - mert tanügyi bácsikhoz még eleven miniszter nem mert nyúlni. A régi török szultánoknak is mindig azt tanácsolta a főleima, mikor a trónra léptek: »Mindent tehetsz uram, csak a janicsárokhoz ne nyúl - Bektas kertjének virágaihoz«.

Hozzájok nyúlt, s én a száz mondatot megírtam, s íme csend és csend. Hónapok sora múlt el, és mégis csend van. Hát mi ez? Hát senki se haragszik, senki se csíp? Pedig idegesen vártam a támadást, de semmi. Mi az ördög történt a tanügyi bácsikkal? Csak talán nem haltak ki?

Nem, nem: itt van hála istennek, sokáig késett, de kibukkant az első és támad. Isten hozta tanügyi bácsi! Vártam már. Így legalább átesünk rajta.

Hát igen, azt kell hinnem, hogy egy ilyen tanügyi bácsi támad (persze, névtelen a Magyarország e közleménye), s ha nem tanügyi bácsi a támadó, hanem újságíró kolléga, akkor bizonyosan valami tanügyi bácsi inspirálta. És ha tanügyi bácsi a támadó, akkor ugyan hiábavaló ez a felelet, mert a tanügyi bácsit nem lehet kapacitálni.

De miután lehetséges, hogy csak tanügyi bácsi által inspirált hírlapíró írta a támadást a száz mondat ellen, felelem neki a következőket:

Tisztelt uram és kartársam! Mindenekelőtt kár volt felülnie azon regéknek, melyek a honorárium kérdésében burjánzottak ki a tanügyi bácsik fejében, jelölve annak, hogy voltaképpen ez bántja őket. Az a honorárium, melyet munkámért a kormány fizetett, alatta áll annak, amit a kiadók szoktak fizetni bármely kéziratomért. Egyébiránt az efféle pletykákra nem reflektálok, csak az érdemleges kifogásokra teszek néhány megjegyzést. Az ön kifogása az, hogy ezek a mondatok nem szólnak a gyermekszívhez.

Hát nem is akarok én semmit a szívével; ezek a mondatok úgy vannak kontemplálva, hogy azokat idegen ajkú parasztyerek iskolázása közben megtanulja, s midőn az életbe kilép mint munkakereső vagy vándorló, el tudja velők, magyarok közé érve, igazodni, és ha a tanulók fele elfelejti is addig, egy részéről remélni lehet, hogy a száz mondatnyi nyelvtökéjét apránként az érintkezésben kibővíti, s egyszer csak azon veszi észre magát, hogy tud magyarul.

Nem a tanítók számára van hát ez írva, még kevésbé a gyermekek kedélyvilágának (hadd írjanak ilyet a kedélytelen tanügyi bácsik), hanem egy indirekt, erősen praktikus eszköz akar lenni a magyarosításra, csak hogy ezt persze a tanügyi sablonokba begöngyölgetett eszű tanügyi bácsiknak nehéz megérteni.

A másik lényeges kifogása a cikkírónak az, hogy e mondatok sem szerkezetre, sem zamatra nem elég magyarosak, s azért el sem hiszi, hogy én írtam.

Köszönöm szíves nagyrabecsülését, ön nagyon kegyes - de én írtam a mondatokat, s meg vagyok azokkal elégedve. Azt, hogy nem tökéletes magyarságúak, igen jól tudom, éppen ez az egyik legnagyobb előnyük, s ezt a miniszterhez írt indokolásban ki is fejtettem, mert a magyarizmusokat, édes nyelvünk sajátos szépségeit, ornamentikáját, zamatját jó volna, ha a magyar professzorok tudnák (még az egyetemieket se véve ki), nem hogy román és tót gyerekekkel kóstitassam - egy, az öntanulásra becsalogató eszközről lévén szó, ebben úgy kellett a nyelvet eleibök vinnem, hogy összerakásában és a fogalmak kifejezési formájában világosabb, könnyebb és az övékhez hasonlatosabb legyen.

Mert ugye, ha teszem azt, a sváb ember éhes voltát akarja jelezni magyarul, legszebben, legmagyarosabban így mondhatná:

- Ehetném.

Igen, de ez neki sehogy sem megy a fejébe. És mert ő ezt így mondja: »Ich bin hungrig«, zavarba jön e szittyá mondatnál. Hol van itt az »ich«? Hova lett a »bin«? És mi abból a borzasztó szóból a »hungrig«?

Hát talán csak mégis a legokosabb, amit neki írunk, ahhoz az ő észjárását és elmebeli kényelmét vesszük mértékül (a tanügyi bácsikat vigye el az ördög), s fejezzük ki így:

- Éhes vagyok. (Még tán jobb volna magyartalanabbá tenni: »Én éhes vagyok«.)

Vagy egy másik példát vegyünk. Az idegen azt kérdi a folyamánál a mondatokban:

- Át lehet-e menni ezen folyamon lábbal, kocsival?

Hát persze, hogy ez magyartalan, de könnyű, mert amint ott áll tanácstalanul a folyónál, melynek mélységét nem ösmeri, hídját merre van nem tudja, az általa ösmert legközönségesebb szavakból kellett számára összerakni a legszükségesebb kérdést, s elkerülni a magyarosabb szólásmódot:

»Sekély-e a víz?« »Át lehet-e lábolni?«

Ne kívánjuk tőle, hogy a nyelv rejtett szépségeibe (ahová a tanügyi bácsik sem bírnak bekukkantani) mintegy beleugorják, ott kezdje, ahol a nyelv nagy művészei végzik, mert ha kívánjuk se teszi meg. Hogy e fogalom: valamin keresztül hatolni lábbal, egyetlen »átlábolni« szóval legyen kifejezve, az igen szép és tömör dolog - de én nem megyek annyira, hogy első intrádára Arany Jánosokat akarjak nevelni a román vagy tót gyerekekből. Bőven megelégszem, ha egy kicsit nekierednek a magyar nyelvnek - s szívesen teszem azt nekik hozzáférhetővé ahelyett, hogy elriasszam őket a magyarizmusokkal.

Legyen hát megnyugodva, tisztelt tanügyi bácsi, éppen azért jó az a száz mondat, mert ő rossznak találja.

Ha más oldalról támadja vala e jóakarató kísérletünket, ha azt igyekszik bizonyítani, hogy nem éppen ez a száz mondat a legszükségesebb mondat, s elsorolta volna a legszükségesebbeket - itt tág mezeje nyílt volna helyes bírálatra, mert e tekintetben bizonyára nem olyan ez a füzet, hogy jobb ne lehetne; végre is egy ember csak egy ember, s az emberi életviszonyok milliárd változataiból nem egykönnyen halássza ki azt a száz legszükségesebb szituációt, melyben a szegény képzeletbeli rumuny embert megszólaltassa; de erről nem szól a cikk, és az természetes is, mert a tanügyi bácsi soha, még tévedésből se találja el, hova üssön. Hiszen azért tanügyi bácsi.

1895

PARLAMENTI KARCOLATOK

A MINISZTERIUM BEMUTATÓJA

Kóválygó felhők után még megcsillan arany fényével egy kis szürkület. Mély, üde lélegzetet veszünk és kidörzsöljük a szemeinket. »Ah, milyen gonoszat álmodtunk!«

Vagy igaz lett volna mindaz? És ez volna a múltó álom? Nem, nem igaz! Még ott ül a hatalmas öreg szabadelvű párt, elterpeszkedve a Ház paderdejének szinte három részén. Óriás karzat néz le a nyugtalanul hullámzó földszinti tömegre, melynek egyes érdekes alakjait egymásnak mutogatják a karzatbeliek.

Az óramutató nagy lomhán eléri a tízet. Az egyetlen megmaradt alelnök (az elnökökben nagy pusztítást vitt véghez a király) Andrássy Tivadar gróf belép, amire nagyot lélegzik Janicsáry Sándor »az öreg admirális«, kit azzal ijesztgetnek napok óta, hogyha Andrássy valahogy nem találna eljönni, öneki kell vezetni mint volt korelnöknek a zivatarosnak ígérkező ülést.

A folyosókról egyre ömlenek be a képviselők. Tisza Kálmán is belép, tömör, önkéntelenül előtörő éljenzés hasad föl a tisztes fehér fej láttára.

Hochok felelnek rá túlról. A betanított papagályok memóriájából kimorzsolódik a régi rikácsolás.

Szerencsés Tisza Kálmán, kinek dicsőségét szüntelen megöntözik, felfrissítik az ellenfelei haragos kiáltásaikkal, hogy minduntalan figyelmeztessék pártfeleit: Itt jön a legnagyobb emberetek, a legerősebb bátyátok. Hoch! Hoch!

Hanem 'iszen nagy emberünk van nekünk elég most. A kormány még nincs is bent, s mégis úgy látszik, mintha senki sem hiányoznék már a Házból.

Jön Wekerle. Nini, egy cseppet sincs leerve. Csodálatos! Vidám mosolygás játszik friss arcán, üde szemeiben. Egy tekintetet vet a még üres miniszteri székekre, s aztán leül a szélső jobb oldalra, a második padközbe Rakovszky Géza helyén. Előtte Csáky foglal helyet a Nicolits Fedor környékén.

Azelőtt a középbe vetették magokat nagy előszeretettel a lelépett kormányférfiak. Miért? Isten tudja. Egy egész kolónia tenyészik ott nagy emberekből és volt miniszterekből, ami nem mindegy. Lehet, hogy Széll Kálmán volt az ős anyaméh, s utána oda telepednek a többiek. Lehet, hogy Falk a vonzerő, lehet, hogy Jókai, aki szintén azon a környéken üldögél, és nézi nagy flegmával, amint jönnek-mennek a kormányok, mint a hajók a folyamokon. Ott könyökölgetett Horvát Boldizsár, ott ábrándozik emlékein Fabiny. Mintha az lenne a tapasztalatok országának a túlsó partja. Még maga Tisza is azt a helyet választotta.

S íme a lelépett kabinet új szigetét alapít a szélsőjobbon. Összebújnak egy nagy csomóban valami ösztönszerű összetartozandósággal. Szilágyi az első padköz első padjába a Mikszáth helyére ereszkedik, Csáky Albin ott ül a szomszédságban beljebb, bizvást átbeszélgethet hozzá, és ha hatalmas kezeit mérgesen hátra csapja, a mögötte ülő Hieronymi írsaiban okoz kárt, ki most se szokhatott le róla, hogy írásokat ne hozzon magával. Lukács Béla is csak egy padgerezddel ül feljebb kollégáitól, és igen vidáman hallgatja az elnök apró-cseprő bejelentéseit

Zelenyákról, az elsőről és több efféléről. Igen, az ülés már megnyílt, a képviselők már javában elhelyezkedtek a padokban, minden hely el van foglalva, csak még a piros székek tátongnak.

A fiatal, szelíd arcú elnök még egyre a fölszaporodott jelentéseket végzi, midőn egyszerre megnyílik a szárnyas ajtó, ideges hullámvás támad a zsúfolt Házban, s Csávossy háznagy bevezeti az új kormányt.

Bánffy alakja föltűnik. Zajos éljenzés harsan föl. A baloldaltól nevetés hangzik, de az éljenektől elnyomva, siketül, tompán, mintha valahonnan a föld alól jönne valami bagolyhuhogás.

Bánffy nyomában jönnek a többi miniszterek, kis kivétellel új alakok, de valamennyien a mieink, a parlamentből vett emberek.

Nincs semmi ünnepélyes, semmi látványos a bevonulásban. Hiába jöttetek a karzatokra, szépasszonyok! Nem fogtok látni semmit. A Wekerle-kormány első reformja előtte a mentét, a kócsagos kalpagot és a megcsörrenő fringiákat. Most már csak kilenc egyszerű úriember lép be, semmi sem mutatja rajtuk a minisztereket. Még a gänsemarsch is elmaradt, hogy ünnepélyes sorban, feszesen jönnének, mint a ludak. Bejönnek, ahogy lehet, és iparkodnak a helyeikre, ahogy tudnak. A kilenc fekete kabát nem mutat semmit. Nem jönnek asbóthi léptekkel, sem Lendvay testtartással, mint a régi kormányok. Én istenem, minden parádé megszűnt, és higgyék meg tisztelt hölgyeim, sokkal többet ér négy bálrendezőt látni, mint kilenc minisztert.

Ah, belül talán, belülről megvan a mente, a fringia és minden paszománt, de az nem látszik, s önök azt észre nem veszik. Ott megy Bánffy elől szerényen, szinte meghajolva, agyagszín bajuszának nincs ma semmi öklelő jellege, csak a növekvő homloka fénylik kísértetiesen. Csendesen, szinte búsan ereszkedik le a Wekerle székébe, s egy pillanatra úgy látszik, mintha valaki egy új kabátot venne magára, mely lerí róla. A párt tekintete rokonszenvesen pihen rajta.

Mellette Lukács László ül még szerényebben, mintha bocsánatot kérne barnás, szelíd szemeivel a Háztól: »Ne haragudjanak rám, hogy itt ülök. Szívesebben ülnék én egyebütt.« Azután jönnek a többiek: a szikár Perczel, hosszúkás vékony arcán nemes nyugalommal. Egy szék most kimarad. Az a Jósika báró helye. A legszebb arisztokratikus fizonómia Budapesten, úgy lehet Bécsben is az lesz. Szegény Fejérváry, azt hitték róla, hogy soha meg nem bukhat. S most mégis vége lett: most már nem ő a legszebb miniszter.

Bánffy jól válogatta meg minisztereit. A Ház legrokonszenvesebb tagjaihoz nyúlt a határozott jellemek és a független gondolkozók bátorságával: nem válogatott a nagy tömlők között, mint ahogy szokás, mert minden parlamentben vannak nagy tömlők és kis tömlők, a kis tömlőkben néha van tartalom és sok tartalom, a nagy tömlőkben néha nincs semmi tartalom, csak a szem megvesztegetésére valók, mert nagy tömlők, de azért mindig a nagy tömlők közül válogatnak. A nagy tömlők pedig lesznek a kis tömlőkből, de hosszú, hosszú ideig önfölfűvás útján.

Bánffyt nem érheti kicsinyes vaskalaposság vádjá. Úgy tett, mint egy ember, akinek biztos szeme van és helyes ítélete. A sovány kakasnál többre becsüli a kövér csirkét. (Higgyék meg uraim, hogy ez egy nagyon-nagyon kedvező jel a mi miniszterelnökünk egyéni tulajdonaira nézve.) Tisza Kálmán-i vonás volt tőle, hogy egyikét a legfiatalabb képviselőknak emelte a kultuszminiszteri székbe. A magyaros, kerek arcú, göndör hajú Wlassics az. Hatalmas tehetség, ki hamarabb lett miniszterré, mint híressé (nem ért rá híressé lenni), de a miniszterség csak egy véletlen játéka, a hír, dicsőség azonban elmaradhatlan osztályrésze: ezt ezzel ki nem kerülte, csak nem hagyta elől menni, mint ahogy a nagy emelkedésnél szokás, hanem hátra maradt, mint egy szükségtelen málha.

Wlassics mellett csendesen, nyugodtan ül Dániel Ernő (könnyű neki, mert az ő költségvetése meg van szavazva), a Ház egyik kedvelt, szeretett alakja. Kissé hegyesbe végződő arca, komoly, hideg, szinte márványszerű, de apró fekete szemeiben élet ég. Ő lett a Lukács Béla utóda és a Baross unokája.

Hát a Szilágyi széke? Oh, boldog szék, mely annyit recsegtél a hatalmas csontok alatt, most nem nehezedik már rád olyan teher, most egy szubtilis alak ül rajtad. Egy kedves, mosolygó, piros arcú úr, kinek fehér szakálla olyan, mint az őszi rózsákra esett hó. Ez Erdély Sándor, Szilágyi nagy tehetségű munkatársa. Nagy csizmát húzott föl - de minden jel odamutat, hogy tudni fog benne tovább lépegetni azon a kijelölt úton.

De már sokáig is időztem az új miniszterek felsorolásánál, kik pedig régi jó ismerősei az olvasóknak, csak ezeken a padokon újak. Andrássy már rég bevégezte azóta a bejelentéseket, s Bánffy Dezső föláll mély csöndben, s átnyújtja a király pecsétetes levelét. A teremtiszt viszi, az ország ollóját előveszi Andrássy, lenyírja gondosan a nagy, tenyérenyi kétfejű sasos pecsétet (jó, hogy gyenge a Madarász szeme, és nem lát odáig), mindez egy pillanat, átnyújtja Molnár Antalnak.

Mindenki Molnárra tekint. Molnár most a pillanat embere. Persze. Voltaképpen az ő kezében van most az ország sorsa, azt olvashat ki a levélből, amit akar.

De Molnár becsületes pártember és nem »kedvelt hívünket«, Khuent olvassa ki, hanem losonci Bánffy Dezsőt, mire megint támad lelkes éljenzés a jobboldalon.

Mindenki éljenez, csak egyetlen hang veszi észre:

- Hát a »tekintetes és nagyságos« hol maradt?

Valóban az eddig szokásos »tekintetes és nagyságos« címzés elmaradt a kéziratból és okosan tette, hogy elmaradt. Nem reklamáljuk. Jól eső újítás ez is.

Azután az egyes miniszterek kinevezéséről szóló kézirat olvastatott föl, s minden miniszter megkapván a maga éljeneit, következett a nap eseménye, a Bánffy programja.

A miniszterelnök csendes hangon, megnyerő egyszerűséggel adta elő a kormány programját, mely ízléses, szinte túlságos szerénységgel ölelte föl az előző kormány törekvéseit, tömört, igénytelen formában, a fennhéjázás és a hatásvadászat minden cafrangjaitól meggyomlálva.

Az ellenzék hullámozó, nyugtalan volt. Izgatottan mozdult meg olykor-olykor, de Andrássy, aki ma igen ügyes volt, le-lecsillapította a csengettyűjével és a szavaival, s az ellenzék már csak abban kötözködött, hogy a miniszterelnök a közös program némely kifejezéseit, hogy azokat híven reprodukálja, meg-megnézi az előtte heverő kéziratból.

- Ne tessék olvasni - ízetlenkedtek minduntalan a szélsőbal közbeszólói.

A jobboldal azonban pontról pontra helyeselte a kifejtett programot.

Bánffy után Justh Gyula emelkedett föl, egy igen ellenséges indulatú beszéddel, amely ha üdvözlő beszéd, nemigen mondható sikerültnek. Harapós volt az utána következő Apponyi is, aki megtalálván Bánffy programbeszédjében egy kis csontot (mindig efféle csontocskát keres ki), azt hömpölygette, kopogtatta, játszott vele, rágódott rajta, fenyegetőzött általa és vicsorgatta a fogait, a harapási tehetségét. Ez a kis csontocska volt, hogy Bánffy nem a korona és a nemzet közötti bizalmat említette ápolandónak, hanem a korona és a törvényhozás két háza között.

Majd Szapáry kelt sorompóba, fejtegette, hogy a szabadelvű párt nem akcióképes többé, gúnyolódva említette föl a szászokat: s nem helyeselte, hogy ilyen kis csoportok vannak.

- Hát az ön kis csoportja? - kiálta valaki a szélsőbalról.

Azután Darányi Ignác tett igen érdekes leleplezéseket a Khuen-Héderváry-féle szereplésről, az elterjedt mindenféle kulisszahírekkel szemben.

Az ellenzék nagy lármával, sok félbeszakítással bosszantotta Darányit, a szabadelvűpártnak ezt a hasznos emberét, aki mindig hátul van, ahol osztogatnak, de mindig elől, ahol valamit tenni kell. E leleplezések egész más világításba helyezték a szabadelvű párt eljárását - melyről hamis képet festettek, s e színezéshez sok festékes tégely járult, amiket Darányi kifordított.

A gőz nagy volt a teremben, a hangulat nyomott volt. Darányi beszéde alatt az ellenzéket szokatlan, alig megmagyarázható ingerültség fogta el. Magán a jobboldalon is melankólikus tünetek kezdtek kiütődni. Az ellenzéki vezérek levelibéka-jóslásai, szorongó érzésekkel töltötték meg a szíveket.

A kétkedés démona végigsimította jéghideg kezét amaz érzékeny halántékokon, melyekkel a mameluk-fejek szoktak beboltozva lenni, s szájáról szájra szállt lopva, suttogva az aggodalmas kérdés:

- Ki fog most ezekkel hadakozni?

Andrássy szólalt meg és azt mondta:

- Öt percre fölfüggesztem az ülést.

*

Öt perc. Igen öt perc. Öt percig ki lehet színi egy cigarettát. De hát öt percnyi haladék mit ér? Függesztette volna föl az ülést legalább öt hétre. Az öt perc elmúlik, de hát aztán?... Aztán, aztán? Megint csak ott leszünk, ahol voltunk.

Az öt perc valóban elmúlt, hamar elillant, az ajtók újra megnyíltak, a képviselők újra betódultak, s az elnök csendes hangon mondta:

- Báró Bánffy Dezső miniszterelnök kíván szólani.

A meglepetés fölszisszenése hangzott. Az új vezér! Belemegy az ütközetbe! Ilyen hamar. Mindjárt az első napon. Rögtönösen, öt perc múlva, úgy, ahogy a kipróbált, száz parlamenti csatát vívott debatterek szoktak.

No, ez derék!

Mélységes síri csend következett, minő a temetőkön van. A szívek hangosan dobogtak. Mintha egy újonc rohanna halálos csatába. Ex abrupto beszélni, az ellenzék összes farkasai ellen, az első nap lámpalázával.

Hiszen a program csak hagyján, azt meg lehetett tanulni, írásba tenni, elolvasni, ahol megakad, de rögtönözve, egyszeri hallás után, visszaverni vén parlamenti alakok rohamát.

Bánffy megszólalt. De nini, mennyivel izmosabb, csengőbb most a hangja!

Az első vágás az egész ellenzéknek szólt. Hollah, ez ügyes volt. Az egész jobboldal megmozdult, mintha kétszáz ember oldalba lökné egymást: »nini, hiszen ez jól van mondva«.

A második vágás Apponyit érte. A »jövő« és a »jelen« szembeállítás.

Mindenki föllélegzett, és kitört a tetszészaj elementáris erővel.

- Úgy van! Helyes!

A mamelukok szemei fölcsillantak:

- Hiszen tud ez beszélni!

Hieronymi álmélkodva riadt föl:

- Denique, beszédet nem szabad előre megcsinálni.

És Bánffy csak folytatta olyan ügyesen, elevenen és annyi elmeéllal s mégis tapintattal, inkább csillapítva, mint ismételve, hogy lassan-lassan kezdett átmelegedni az egész párt, amelybe visszaszállott a lélek és az önbizalom, s nem egy ember mondta a csodálkozástól kipirulva:

- Ki hitte volna, hogy ilyen debatter.

*

Folytassam-e még tovább? Az ellenzéki képviselők még Bánffy után is beszéltek, és sokat beszéltek, de már senki sem törődött velük, senki sem félt a frázisoktól, elröpkültek az aggodalmak, mindenki érezte, hogy van már vezér, aki a mai rohamot diadalmasan visszaverte, s férfiasan meg fogja állani az előre bejelentett csatákban.

Akik odapillantottak a miniszterelnöki székre, ahol immár nyugodtan, fesztelenül, szinte hidegen ült az új vezér, szinte úgy rémlett nekik, mintha onnan nőtt volna ki.

ÚJ ELNÖK ÉS NEM ÚJ TÉMA

(Néhány megjegyzés a Ház mai üléséről)

A sárga kis gyerekkoporsót, amelyből születnek a Ház tisztviselői, kitették a Ház asztalára; melléje a jegyző fölolvasta a képviselők neveit. A képviselők odajárultak a gyerekkoporsó alakú urnához, s átadták cédulájukat Regelőnek, ki azt bizonyos grâce-szal tudja becsúsztatni a koporsócska belsejébe.

Mondanom se kell, hogy az elnökét választotta a Ház. A balról érkező cédulákon a Justh Gyula neve volt kiírva, a jobboldaliakén Szilágyi Dezső.

Lassan folydogált a választás, minden elevenség nélkül, csak a levegő romlott folytonosan. De minthogy az embereknek szükségképpen meg kell lenniök mindig botránkozva (mert ez jól esik nekik), nagy megbotránkozás támadt, hogy gróf Szapáry Gyula, az aranygyapjas-rend vitéze, aki a közjogi alap védelmére első volt kész a maga külön zászlaját begöngyölgetni, Justh Gyulára szavazott.

Ez nem annyira Szapáry Gyulát jellemzi, mint inkább a szavazás titkos voltát.

Megolvastatván a beadott szavazatok, az elnök, Andrássy Tivadar kihirdette, hogy Szilágyi Rezső választatott meg, mire szünni nem akaró éljen morajlott föl.

Justh Gyula kapta majdnem az összes ellenzéki szavazatokat, kettőnek kivételével: ez a kettő Pantocsek Rezső és Péchy Tamás közt oszlott meg, az aritmetika természeténél fogva egyenlő arányban.

Egyéb baj nem történt.

- Habemus Papam! - kiáltá Fenyvessy, s többedmagával rohant Szilágyiért, hogy vegye át a jogart. De Szilágyi még nem jöhetett, nem volt még átöltözve. Nem tréfa dolog az, azokat a szűk csizmákat fölhúzni.

Míg őexcellenciája a csizmákat húzza a füleiknél fogva, addig ráér még a tisztelt Ház megválasztani Berzeviczy Albertet is alelnöknek, s addig mi is ráérünk elmélkedni azon a furcsaságon, hogy éppen az ország legnagyobb szónokát, legerősebb birkózóját teszik bele az elnöki székbe, mintegy reciprocitásból, hogy akit annyi esztendőn mindenki figyelemmel hallgatott, most az hallgasson figyelemmel mindenkit. Mintha Kinizsi Pált ültetnék föl csaták idején a muníciós szekérre, ő vigyázzon az elesésre, nehogy megromolják.

De hát arra való Perczel Béni, hogy visszagörbítse okosra, amit a sors bolondot csinál és azzal vigasztalja meg a mamelukokat:

- Hiszen le fog ő szállni néha a katedráról és lent terem, ha baj lesz, váratlan, hirtelen, mint Csaba vezér, hogy szétüssön az ellenség között.

De pszt! Az ajtóban egy magyar vitéz sziluettje jelenik meg. A piszkos lila színű gőzön át alig lehet kivenni. Ez ő... Csakugyan. Szilágyi az. Ott áll az ajtónál, a jelenésére várva. Van az efféle bevonulásban valami színésziesség, amitől ő undorodik. Bosszúsan rángatja fekete bársony mentéjét, majd két kézre fogva fringiját, türelmetlenül ütögeti vele az ajtófélfát.

Míg végre int belülről a háznagy, hogy az alelnök választásának kihirdetése is megtörtént.

- Jöhetsz már, kegyelmes uram!

Szilágyi belép, s falrengető éljenzés mellett halad föl az emelvény lépcsőin, kardja tompán csörömpöl a színes szőnyeghez ütődve. Andrassy fölkel nagyot lélegezve, és átadja helyét. Az éljenek még egyre zúgnak. Az új elnök ott áll egy kissé haloványan, mozdulatlanul, mint egy ércszobor, csak panyókára vett felöltője igyekszik lejjebb csúszni. Várja, míg az éljenek elhalnak.

Sokáig kell várnia. Minden szem őt nézi. Ezer tekintet tapad rá a zsúfolt karzatokról, mindenfelől. S e magaslatban, honnan oly furcsa lehet az odalenn nyüzsgő világ, mintha az ő vasfeje is szédülni kezdene, egy hajszállal már megint haloványabb, hogy meg kell fogóznia a pulpitusban.

Nagy tenyerét szinte öntudatlanul ereszti le, s az a csengettyűre vágódik. Huh, micsoda nagyszerű prognosztikon ez, mint mikor a fiúcsecsemő a bojtos pipa után kap, s a szülők örömmel kiáltanak föl:

- Íme a rátermettség!

A hideg érc egyszerre lehűti forró tenyerét. Nem, nem, az éljeneket nem lehet lecsengetni, még ha saját éljenei is, tehát csak áll, egyre ott áll, míg az egész Ház ül, hogy azután mindig ülve maradjon, még akkor is, ha az egész Ház állani fog.

Végre csend támad, s elmondja szófukar és mégis gyönyörű beköszöntőjét, lelkes helyeslések közt, melyek mint a mennydörgés átszaladnak a boltozat azon részéről, ahol kezdődtek, a túlsóra.

Elhallgatná a Ház akármeddig, de egy hirtelen fordulattal, mintha egy díszvirágbokorból egy munkás-ásót húzna ki valaki, arra csavarodik »no most pedig fogjunk a dologhoz, napirenden van a kormány bemutatása«.

Valóban még mindig a kormány mutatja be magát. Pedig már elmúlt három napja, holnap lesz a negyedik. De sebaj. Jó jel az.

Ennek a kormánynak három hét kellett a megszületésére, más kormánynak egy nap is elég, négy nap kell a bemutatására, más kormánynak egy óra is sok: ha minden ilyen arányban fog menni, legalábbis húsz esztendő lesz szükséges megbuktatására.

De ezt nyilván nem hiszi gróf Bethlen Gábor, ki a kormány programját bírálta. Utána Meltzl Oszkár fejtegette a szászok aspirációit, amire ismét kitűnően felelt meg Bánffy miniszterelnök. De 'iszen olyan debatter lesz abból, mint a pinty. Szájtátva hallgatták az ellenzéken, s Apponyiék arcán komor redőket szántott minden szava. Horánszky savanykásan merengett el a nyugodtan beszélő miniszterelnökön.

- Ezt az embert kicserélték.

Azután Herman tartott érdekes beszédet.

Szilágyi még mindeddig semmit se csinált - pedig mindenki órá volt kíváncsi. Hej, csak jönne már valami jelenet.

A jegyzők a szokásos módon diskurzust próbáltak vele kezdeni:

- Hogy lesz, mint lesz, kegyelmes uram? Péchy cukedlit tartott egy pikszisben, s azzal kínálgatott. Bánffy férfiasabb volt, nála jó tubákot lehetett kapni. Hát tőled vajon mit várhatunk?

- Egy-egy barackot a fejetekre!

Herman csak egyre beszélt és jól beszélt, a jobboldalról is helyeseltek, de egyszer csak valami megjegyzést tett gróf Szécsen Antalra.

Szilágyi lecsapott mint héja, és megleckéztette Szécsen miatt. A Ház zajosan helyeselt.

- Hm - mondta egy vén mameluk -, nem vetek neki egy esztendőt, és Szilágyi arcképe ott lesz valahol fölakasztva a király dolgozószobájában, ha nem is az ágya fölött.

Azután volt beszéd, meg beszéd. Sierbán személyes kérdésben állott fel, de másról akart beszélni, így Szilágyi leültette. Mindez olyan simán, szépszerével ment, hogy öröm volt elnézni. A mogorva Olayra, ki valamibe közbeszólt, egy mérges tekintetet vetett, mire az elsompolkodott, mint egy leforrázott kos. Asbóth beszéde alatt lehunyta szemeit, s elnöki ábrázata a hipnotikus elaltatás tüneteit mutatta, ami olyan zavarba hozta Asbóthot, hogy orátori ruganyosságát teljesen elvesztette. Ugron beszédje alatt valamely gyermekes kíváncsiság lopózott szemeibe, egész lényébe, s olyan naiv csodálkozással látszott csüggni a szónokon, mintha csak azt várná, hogy mikor gyullad meg, és miként fog elégni, most, mindjárt a szemünk láttára.

Pedig ugyancsak mérges volt ma Ugron. Sistergett, rakétázott - s valóban voltak beszédjében nem közönséges szépségek is, de az egészben mégis hasonlított ama pisztolyokhoz, melyekkel a társaságban szokás ijesztgetni. Minden úgy nézett ki, ami cső, kakas rajta, hogy az valódi cső és valódi kakas, hogy egy fegyver, amely löni fog, és talán le is durrantja Bánffyt, míg a végén kisült, hogy csak egy szivarvágó.

Ilyenforma pisztolyalakú szivarvágók kaphatók Kertész Tódornál, Szervita tér, áruk 45 krajcár.

SZILÁGYI-LÁZ [I.]

Van egy öreg mese, s annak száz meg száz variánsa, de az alapeszme mindég egy. A király leütteti fejét a legjobb vitézének, valaki odajön (ez a valaki az alábbi történetben ezúttal a nemzet), megkeni gyógyfűvel a nyakát, visszarakasztja rá a fejét, s a vitéz fölugrik: »hopp, de furcsát álmodtam«, s még erősebb lesz, mint volt. Nemsokára rájön a király, hogy hibát tett, mivel hitt az ármánynak, de meg szüksége is van a nagy bajvívóra, siratja, siratja, s hogy ím

kitudódik az életben léte, elejébe megyen, viruló örömmel, aranypatkós lovon, színezüst nyeregen...

Így folyik, folydogál a nemzeti mese. Mindég is mese volt. Beszélték, beszéltek sok száz esztendeig, de igazra soha sem bírták átbeszélni.

Most végre úgy néz ki, mintha igazán meg akarna történni. Döfjetelek kérlek oldalba, hogy nem-e álmodom ezeket?

De nem, csakugyan Szilágyi Dezső ül ott abban az elnöki székben, ahova a nemzet emelte, s úgy emelte oda, hogy a vesztőhelyről mind a két kezével fölvette, s úgy emelte oda, hogy komolyan fölötte álljon.

Hogy ez lehetséges, igazán senki se hitte volna, még maga Szilágyi sem. Hiszen akit a király eldob, az olyan mint a dinnyehéj, azt senki sem veszi föl, az már csak úgy szerepelhet, hogy esetleg megbotlik, elcsúszik rajta valaki.

Nem, ezt Szilágyi sem hitte volna el. Mikor a bukása közelgett sötéten mondá egyszer:

- Ejh, mit bánom én, visszamegyek mint a bölény a rengetegbe, ahonnan jöttem, ahol legalább szabadon ordíthatok.

No, ezt ugyan el nem találta. Visszament a rengetegbe az igaz, de nem bölénynek, aki szabadon ordít, hanem erdésznek, aki a bölényeket, rókákat, ordító farkasokat ijesztgeti, néha közéjük is lő.

Ma kétségtől Magyarországban ő a legérdekesebb és legnépszerűbb embere. Az egész nemzet bizonyos kevélységgel nézi őt.

Még csak a mese *utólja van hátra*. A miniszteri széken félig se volt akkora erkölcsi hatalma, tekintélye mint most. Ma nem történhetik fontosabb dolog, hogy ne az legyen az első kérdés:

- Mit szól ehhez Szilágyi?

Az új elnök már az első percben beletalálta magát abba a székbe, melyet az ő emléke fog bearanyozni. A tacitusi beszédet, mellyel beköszöntött, márványba kellene vésni örök időkre e szék fölé. Első rendreutasításai valóságos remek dolgok, melyek részben elbájolták a Házat, részben ismeretlen félelmekkel töltötték el. A biztonság, mellyel a Ház fölött uralkodik, oly rendkívüli, hogy szinte megdöbbentő. Mintha a gondviselés ülne ott az emelvényen Molnár Antal és Bartók között a maga borzalmas rejtélyességével. De az ülések vége felé mégis fölismerhető rajta a kimerültség. A titán unatkozik. Ásít. Szemkarikái megnagyobbodnak, vastag ajka fitymálólólag csüng le. A bölény nem szokta meg az iskolamester szerepét.

A gyenge beszédek alatt démoni gúnyosság terpeszkedik el az ajk szegletei körül, az erősebb ellenzéki beszédek alatt idegesen kapkod a kezével, mintha jegyezni akarná ellenök támadó gondolatait. Egy ösztönszerű, akaratlan mozdulat mutatja. De a csöngettyű nem plajbász.

A Ház ülései csöndesek, unalmasok, úgyszólván színtelenek. Sablon beszédek, sablon emberek a porondon. Nincs igazi csata, és előszele sem fújdogál. Tehát nem készül obstrukció. Szürke kritika és rikító dicséretes váltogatják föl egymást. S a posványos béke nemcsak azért van, mert Apponyi délre utazott, s mert Bánffy Bécsben van, hanem kivált azért, mert Szilágyi ül a magasban, s rettentő szemöldökei uralkodnak. Ah, a verebek nem egészen bolondok, hogy a macska szájába repüljenek.

Valóban az ülések oly szárazak, poshadtak, a vita olyan semmitmondó; hogy a közvélemény nem azt kérdezi: ki beszélt ma a Házban? Hanem azt kérdezi:

- Hogy elnökölt ma Szilágyi?

Jól elnőkölt-e? Nem, nem azt akarják tudni, hanem, hogy kit taposott le. - Mert azt szeretnék róla, hogy mint a sárkány, két embert reggelizzen föl naponkint.

Mindenki Szilágyit tudakolja, mindenki róla beszél, e csodálatos ember pályája olyan, mint a tenger útja, apály, dagály váltogatják egymást nagy sűrűségben. Wekerle alakja halványodik. Miért? Az isten tudja. Khuen el van felejtve, mintha öt lábnyi föld volna fölötte. Szilágyi egyre növekszik. Miért? Hát azt is az isten tudja. Mert amióta olyan nagyon növekszik, azóta nem csinál nagy dolgokat. Csak növekszik, egyre növekszik. Az embereket elfogja a Szilágyi-láz. Delírium Szilágyiensis. Önélküle semmit se tudnak képzelni a jelenben és azután a jövőben sem, sőt vannak entuziaszmustal megtöltött alakok, akik visszaviszik Szilágyit a múltba is, mert már nem elég nekik, hogy csak a jelent és a jövőt adják neki.

Hja persze. Egészen másképp volnánk most, ha Szilágyi applikálva lett volna a II. Endre udvarában. Akkor nem történik az a bűn. Szilágyi ráreccsentett volna Petur bárnra, hogy »ne számárkodj, öreg«, és az öreg megijed, s Gertrudis nem hal meg, még új fiakat szülhetett volna, akiknek a maradékai ma is élhetnének...

I. Ulászló sem szegte volna meg a töröknek adott esküt, ha Szilágyi tanácsát kérheti ki akkor, és elmarad Várna stb.

Egyszóval Szilágyi in floribus. Akik valaha ellene agyarkodtak, azok most mind dicsérik, és a jóslás tehetségét kezdik magukban érezni:

- Majd meglássátok, hogy még egyszer ő lesz a miniszterelnök.

De az még nem jelent semmit, ha a mameluk dicsér és jósol (hisz ez a mestersége), hanem az aztán a csodálatos, ha a mameluk aggódik valakinek az egészségéért. Ez valami szokatlan és megdöbbentő.

- Nem betegszik-e meg a sok ülésben? - hajtogatják gondterhelt arccal. - Nem kap-e szegény aranyeret?

Boldog isten, hát törődött valaki Péchy Tamással vagy Ghyczyvel, hogy nem kapnak-e aranyeret? Volt erről szó valaha?

Mindegy, ha volt, ha nem volt. Most szó van e kettőről, hogy e széken szerzi meg Szilágyi az egyik verzió szerint a miniszterelnökséget, a másik szerint az aranyeret. Az is meglehet, hogy mind a kettőt.

Annyi bizonyos, hogy ami a miniszterelnökséget illeti, eddig legalább mindig arra dolgozott Szilágyi, hogy meg ne szerezze, most nem tudom, de az aranyérre nézve merem állítani, hogy nem vágyik rá.

S éppen ezért korán reggel kél, hat óra táján megreggelizik, kiszíjja ósdi cigarette-jét (mert csak olyan cigarette az, amin szopóka van), elolvassa a lapoknak órá nem vonatkozó részét (mert amint a nevét találja valahol, dühösen fordít a másik lapra), aztán megy a vívómesterhez.

A nagy orátor, aki most már némán kénytelen nézni a parlamenti csatákat, két óra hosszat viaskodik az ülés előtt a vívóteremben, s azután kifáradva, teljesen kimerülten, megizzadva, hogy csurom csap, kilenc óra után megy a Házba. Ott már várják a tisztviselői és a szállingózó jegyzők, amint fújva, lihegve, vad tekintettel beront, és valóságos fúriával nekiesik a mai ülésre aktuális iratoknak.

Egy perc alatt átnézi, de mindig állva, mire egyszerre kiderül ábrázata, s gunyoros kedélye szarkasztikus morzsáival kezdi környezetét mulattatni. A csinált anekdotákat nem szereti, leginkább az a szokása, hogy beleköt valakibe, csipkedi, bosszantja, ingerkedik vele, folyton a

legszélsőbb határon. Még egy vonal, és Molnár Antal meg volna sértve. De Szilágyi úgy tud járni az ő nagy, vaskos csizmáiban, hogy sohase lépi át ezt a vonalat.

Egy fél óráig szeretetreméltó, szinte kedves. Az apróbb tisztviselőket melegen kérdezi ki a bajaikról, azokkal nem kötekszik (a gyöngéssel mindig gyöngédebb), azután olyan jóízűen eltanácskozik velük holmi apróságokról, mintha a világ legfontosabb dolgai volnának, hogy hova kellene tenni a Bánffy arcképét? Melyik hely volna legjobb a falon?

A legjobbat azonban hiába tanácsolják neki, mert Szilágyi önző lélek, azt bizonyosan a maga képének tartogatja.

A fél óra sietve eltelik, odakünn már csoszognak a Madarász apró léptei. Aztán mindig növekszik a csoszogás. Szilágyi kiveszi óráját, s arca egyszerre ünnepélyessé, rideggé változik. Hóna alá csapja a paksamétákat, s megindul dübörögve, mint egy tehervonat, utána imbolyogva lépeget Perczel Béni, és a kimaradhatlan Molnár.

Mikor az elnöki székbe végre beleülhet, már akkor annyira kifárasztotta magát hajnal óta szándékosan a vívással, járással és az állással, immár valóságos gyönyörérzet fogja el, hogy ülhet. Ami másnak fáradságot okoz, őt az fölfrissíti. Szinte látszik az arcán, hogy végtelenül élvez: elméje friss és éles, mint a borotva, szeme villogva kémleli a tájékat, hogy valami kifogásolni valót találjon.

A Ház azonban csendes, mint a pihenő kenderáztató. S a sütkérező békák egy mérges tekintetere cuppogva ugrálnak vissza...

Egy-egy álmodozó képviselő odanéz néha-néha. Úgy ül ott gögösen, hatalmasan, mint egy indus isten.

Az ember azt hinné, hogy egy millió katonája áll sort valahol odakünn. Pedig nincs egyebe a világon, csak egy kis könyvecske az elterpeszkedett könyöke alatt, a hárszabályok, s abban millió katona helyett legfeljebb egy millió betű, s az is bolondul összerakva.

SZILÁGYI-LÁZ [II.]

Tegnapi ily című tárcánkból egy egész kikezdés kimaradt, amit most sajnós, csak mint hibaigazítást pótolhatunk, azon helyről, hol szerző arról szól, hogy Szilágyinak nemcsak a jelent és jövőt adják, hanem a múltba is beleillesztik. A kimaradt kikezdés így hangzik:

»Az aradi, ónodi országgyűléseken semmi sem lett volna a koncolásokból, ha ott Szilágyi elnököl vala, s rárivall az urakra kemény hangon:

Méltóztassanak azonnal hüvelyükbe dugni a kardjaikat!

A hétéves háború is sokat veszít alakjából, ha ő elnököl Pozsonyban, mikor Mária Terézia odajött a kis II. Józseffel, mert Szilágyi imígy szólt volna

- Gyermekeket ide behozni nem szabad!

A vitam et sangvinem talán el sem hangzik ott ez esetre.«

Nagy kár, hogy e kimaradt részletek megcsonkították a különben is rendkívül érdekes tárcacikket.

AZ ÚJ MINISZTEREK

Bevezetés

Nem szabad csodálkozni az új minisztereken. Az olvasó (talán minden olvasó) volt már egyszer-másszor egy jól berendezett konyhában, amelyikben éppen főztek, és gyakran láthatta, hogy a nagy fazekak, vaskos kondérok eltolva álltak a padkán, és a tálásban vagy fűleiknél fogva fölakasztva lógtak a falakon, és a kisebb fazekak, bögrék voltak a tűzhelyen, és azokban főtt a napi szükségletre való étel.

És nem csapták össze a kezeiket (ti. nem a fazekak, hanem önök), és nem kiáltottak föl:

- Óh, ez valami csodálatos, természetellenes!

Hát igen, nincs abban semmi különös, hogy Wekerle ott ül Bobula János mellett a szélsőjobbon, és hogy ott vegyül el a többi közönséges koponya között a Csáky gróf rövidre nyírt tojásdad feje is. Könyökére dőlve ábrándozik Széll Kálmán, bizonyos csömörrel a hatalom iránt. S minthogy rövidlátó, az izgó-mozgó alakoktól körülvéve, magát képzeletben kedves szimentali állatjai közé ringatja...

Vagy milyen szeszélyes kézlegyintése a sorsnak, mely Szilágyit fellökte az elnöki katedrára! Az se utolsó dolog, hogy az öreg Tisza nap-nap után künn a folyosón szivarozgat, s adomabeszéléssel és hallgatással tölti az időt Fehér Miklóssal, gróf Nákóval - éppen olyan, mintha Hunyadi János tollat fosztana, és az ütközetben viaskodnának mások.

De hát ez azért mégse szokatlan és nem rendkívüli, volt már így sokszor, és lesz még így sokszor.

A rend talán nem az volna, elismerem. De ahol örök mozgás van, ott nem lehet örök rend. A politikai élet egy óriás folyam, mely föltartóztatlanul siet a maga medrében, és a nagy követ éppúgy eltemeti az iszapjába, mint a kicsinyt, megfordítja, ha neki úgy tetszik, kilöki a partra, vagy tán ki se löki, hanem egy kisebbet sodor a tetejébe, és csak siet, siet...

Bánja is a folyam, hogy most már a nagy kő van alul és a kicsiny fölül, megyen, siet tovább.

Bizonyára tehát nem a Bánffy hibája, hogy az események nem másképp jöttek.

Őelőtte, hogy a tisztelt olvasó teljes megelégedését kiérdemelje a kabinet megalakításában, minden kritikát elhallgattatván, csak két megoldás lehetősége állott.

Vagy bevárni, míg a magyar anyák nagyobb minisztereket szülnek; de ez nagyon lassan megy.

Vagy kivitetni, úgy ahogy Héderváry Kont vagy Hunyadi László idejében volt divatban, az összes hatalomtól visszamaradt nagy embereinket a Szent György terére és, *hogy a szimmetriát ne rontsák*, leültetni a fejeiket - persze ma már ez is nehezen kivihető dolog.

Egyiket se tehetné, s következésképp kénytelen volt kisebb embereket ültetni a piros bársony-zsöllyékbe, mint aminők a kopott zöld bőrszékeken ülnek elvegyülve - s ez sérti az önök szemérzékét tisztelt közönség. Igaz-e, hogy eltaláltam?

Én mindamellett azt tanácslom, méltóztassanak belenyugodni, hogy a mai kormány ilyen, annál is inkább, mert ha nem nyugodnak is bele, ilyen marad.

Végre is az egész differencia igen kicsi lenne a két álláspont között. Ti. az a két álláspont van, hogy úgy is lehet: miszerint az ember előbb lesz államférfi, és azután miniszter, vagy pedig lehet úgy is, hogy előbb lesz miniszter, és azután államférfi. Nemigen érdemes ezen a különbségen fönnakadni.

És mielőtt áttérnék az új miniszterek egyenkénti bemutatására (rövid vázlatrajzokban), még csak azt jegyzem meg, hogy amit a nagy emberek elrontottak, azt a kisebbek sokszor helyrehozták.

Ámbár hiszen jogunk sincs voltaképpen a Bánffy új minisztereit előre kicsinyekké tenni. Ki tudja, hogy igazán kicsinyek-e? Nem kicsinek tetszett-e Baross Gábor, mikor Tisza államtitkáruktette Kemény Gáborhoz? Pedig ugyancsak kicsihez tette. Gondolta-e valaki, hogy egy nemzeti vezéralak rejlik gróf Csáky Albinban, midőn először ült le arra a székre, amelyet most Wlassics nyom, és amely most Wlassicsot nyomja?

»Nagy minisztérium.« »Kis minisztérium.« »Törpe kabinet.« »Erős kabinet.« Jóslások ezek néha és divatok. Gyakran csak üres epithetonok, amiket az emberek eltanultak egymástól és szüntelenül hangoztatják, rikácsolják éppen úgy, mint a Mátyás-madarak és papagályok. A nimbusz, a patina, mely befogja a rég szereplő alakokat, csalódásba ejti és megvesztegeti az ítélő tehetséget, de éppen úgy vezetheti félre a *patina-hiány* is.

Példa rá a »nagy minisztérium«, az első, a hatvanhatediki. Még most is ott lógnak az arcképeik a nemesi kúriák vizitszobáiban. Huszonhat év harasztja befödte az alakjaikat teljesen. S mi huszonöt év a nemzeti élet folyamában? Öt perc, vagy mondjuk a Szilágyi kedvéért tíz perc. S e tíz perc alatt kisült ez ünnepélyes díszalakokról, akik, mint lázsiás tallérok szerepeltek a közkeletben, hogy csak közönséges rézgarasok voltak. Csak az egy Andrássy tündöklük ki színarany voltában, minden időközön keresztül.

Születtek fáklyafénynél, és úgy is éltek, de a fáklyákkal együtt kialudtak, elmúltak.

S hogy az érem másik oldalára is rámutassak, mennyit gúnyoltuk, kicsinyeltük a Tisza minisztereit. Hányszor mondtuk a miniszteri padsorokra célozva:

- Itt ül Tisza a nyolc írnozával!

És mégis a Tisza *írnokaiból* három óriás maradt ránk: Baross, Wekerle, Csáky. Szilágyit nem is említve, ki már ellenzéki képviselő korában mameluk-szemmel (kicsinyítő üvegen) nézve is nagy volt.

Gondold meg ezt tisztelt olvasó, aki e cikkeket átfutod, és aki jártodban-keltesben megszoktad, hogy áhítattal iszod meg a lőret, ha híres vignetta van a palackján, s fitymálódva biggyesztesd el ajkad a jó borra, ha még nem került az étlapra a reklámmal fölvert »grand vin«-ek közé.

Gondold meg ezt, és ne ítélezzél előre a Bánffy-kabinet fölött. Várj, kérlek, egy kicsit.

És hogy addig se únd magadat, engedd meg, hogy a kabinet új embereit sorra bemutassam - nem amilyenek lesznek, hanem amilyenek most.

Kezdem pedig a holnapi számban Lukács Lászlóval.

AZ ÚJ MINISZTEREK

Lukács László pénzügyminiszter

Hogy mit csináltak azon a lucskos januári napon a miniszterek, amikor a kinevezési legfőbb kéziratot megkapták, és hogy általában mit érez ilyenkor egy miniszter, arról éppenséggel nincs foglalmam, de egyet bizonyosnak tartok, hogy ezen a nevezetes napon egyik is, másik is benyitott egy-egy papírkereskedésbe, és vizitkártyákat nyomtatott. Mert az embernek jólesik,

nemcsak érezni, mi ő, de látni is, mégpedig nyomtatott betűkkel azokon a négyszögletes kicsiny papírlapokon. Valami sajátságos varázs van abban.

Ezen okoskodásból indulva ki, joggal föltehetem, hogy Lukács László is benyitott ilyen kereskedésbe, ahol azt kérdezték tőle:

- Mit parancsol?

- Névjegyekre volna szükségem.

S leírván nevét és állását, meghatározta a látogatójegyek alakját.

- S mennyit parancsol, kegyelmes uram? Elég lesz száz?

A miniszter némán bólintott fejével, de magában azt mondta:

- Talán *ötven* is elég lenne!

És ebben a morgásban azonfelül, hogy híven kifejezte az akkori közhangulatot, benne van az ő két legmarkánsabb tulajdonsága: a takarékoság és a pesszimizmus.

Két kardinális kellék egy jó pénzügyminiszternek.

Hogy lett Lukács László pénzügyminiszter? Az isten tudja. Nincs ennek meghatározható receptje. Miniszterré lesz az ember váratlanul, sokszor hihetetlen okoknál fogva, és csak némelykor természetesen.

Ámbátor a Lukácsok éppoly szerencsések, mint a Szmrecsányiak. Ezzel a két névvel jó születni. Lukácsok mindig voltak a boldogító tüzeknél, és lesznek. Lukács György államtitkár volt. Később Lukács Béla lett kereskedelmi miniszter.

Egy Lukácsnak csak az ujját kell kinyújtani valami után.

Lukács László azonban nem nyújtotta ki az ujját. Nem azon az úton ment ő, amely a piros székekhez visz, mert Lukács László csak tanulta, csak tanulta a pénzügyi szakmát, csak egyre tanulta, és egyéb semmit se csinált.

Ott ült a Házban valahol a szélsőjobbon. Olyan igénytelenül, semmitmondón, mint azok a mezei szavazatok, amelyeket a Wipp telegramja ránt be a padokba időről időre. Nem volt a gomblyukában piros szegfű, hanem valami rejtelmes zordonság gomolygott a homlokán. Sívár életúntság ömlött el egész lényén, mintha örökre azt mondaná: »Hát van nekem itt valami dolgom?«

Szikár, törékeny, vézna alak, lagymatag testtartással, a nyaka mintha félrehajolna egy kicsit, bizonyos fájdalmas vonás ögyeleg az ajkakon, ami a beteges embert mutatta. Azon alakok közé tartozott, aki sokáig marad idegen. Négyszer-ötször is megkérdezi az ember, ki ez? És újra elfelejti.

- Aranybányái vannak - mondák.

- Hol?

- Erdélyben.

És ezzel vége volt. Ej no, hát így néz ki egy aranybánya tulajdonos? (Az ember azt szeretne volna, hogy úgy nézzen ki, mint Beöthy Aldzsi.) Azt senki se gondolta, hogy abban a növekedő homlokú fejben nekünk is lehet aranybányánk. Bolondság is lett volna arra gondolni. Nem a fantáziájuk miatt választjuk ide az embereket.

Csak a legközelebbi szomszédjai ismerték, de azokkal se igen beszélt. Némán, csendesen húzódott meg a padban, s meggörbült háttal, fejét könyökére támasztva, hallgatta a szónokokat.

Sajátságos embernek látszott, akit semmi sem érdekel a világon, még azok a beszédek se, amiket hallgat; olajbarna arcán sohase mutatkozik se tetszés, se nem tetszés. Az egész Ház ordít, lázban van. Lukács behúzza fejét a vállapockái közé, s még csendesebben ül. Szája meg sem mozdul mosolygásra, ha valami ötlet elcsattan, bár az egész Házat rengő hahota mozgatja; diószínű szemeiben, melyek le vannak mindig sütvén, nem csillan föl a lendület tüze az úgynevezett »lelkes momentumoknál«; olyan ő, mint egy kőember

De vajon igazán olyan-e? Ej, ki figyelne. Hiszen csak egy szürke ember, aminők százával jönnek a parlamentbe, nekik a parlament csak indóház, keresztülmennek rajta, és eltűnnek nyomtalanul, a vonat innen elviszi őket valamely állomásra, vagy ismét haza, ahonnan jöttek. Ki törődne Lukács Lászlóval? Ki találgatná, hogy a kőember belsejében tűz lehet belül, s hogy a hideg szenvtelen arc alatt kacag ő a szíve mélyén. És hogy talán éppen akkor kacag, mikor a többiek lelkesednek.

Gondolkozik-e vajon? És miről gondolkozik? Ajka örökre be van csukva. Órákig ül mereven, mozdulatlanul, és soha sincs semmi észrevétele a szomszédokhoz. Szükségét nem érzi, hogy megszólaljon, és talán nem is szólna soha, ha nem kérdeznék.

Ha valamely ismerős megy el mellette, és jó napot mond üdvözléssel, rettentő szófukarságában arra se szól semmit, csak a szempilláin vehető észre egy mozdulat, a szemekben rezeg egy hálás hunyorítás, s ebben a hunyorításban valami rejtett melegség. Ez a »fogadj isten«.

Mint a zárszámadási bizottság előadója, s más egyébkor is okos, higgadt érvekkel tele tömött szép beszédeket tartott, de ezek nemigen hatottak, mert a hangja színtelen, majdnem tompa, s beszédei (Neményi írta egy cikkében) olyanok, mint egy pisztoly, amely nem durran, de talál.

Igen, a beszédek okosak voltak. Izmos talentumra és ismeretekre mutatók, de ha mégis azt mondta volna valaki: »Ez a szikár, igénytelen emberke nemsokára Magyarország pénzügy-minisztere lesz«, ti derék, tapintatos emberek, akik előre meg tudjátok szagolni, kiből lesz és kiből nem lesz miniszter, nagyot nevettek volna a jóslaton.

- Óh, óh a ruha se úgy áll rajta, hogy ez valaha miniszter lehessen!

De hisz erről senki sem beszélt, senki nem jóslta, s még az is, aki közelebbről ismerte Lukács Lászlót, csak annyit tudott róla mondani: »Egy igen szerény jó ember«.

A Tisza sasszeme kellett, hogy fölfedezze. Tisza volt az első miniszterelnök ebben az országban, aki el tudott képzelni egy minisztert úgy is, hogy ne legyen a lábán lakkcipő, és hogy ne álljon mindig pózban.

Mikor pénzügyminiszter lett, megkínálta tanácsossággal. Lukács Lászlóban meghűlt a vér erre az ajánlatra.

- Hiszen nem értek én, kegyelmes uram, a pénzügyekhez.

S idegesen babrált rövidre nyírt szakállában, melybe patkóalakban lefelé konyulva nyúlik be a vékony bajusz.

De a generális szóhoz se engedte:

- Azt én jobban tudom, hogy értesz-e.

Tanácsos lett, de rövid időre, betegsége miatt meg kellett válnia állásától, de szintén rövid időre, mert Láng Lajos távozása után Wekerle államtitkárral vette maga mellé. A nagy optimista egy pesszimistát. Az örök mosolyú ember egy keserű embert. A pazar ígérő egy olyan társat, aki fukarul bánik a szavával. De 'iszen okos ember a mi Wekerlénk.

Az utóbbi időben, mióta a miniszterelnököt sok politikai gond nyomta, úgyszólván maga vezette a pénzügyminisztériumot példás rendben, úgy, hogy midőn beütött a válság, a legnagyobb tárca egész természetesen hullott az ölébe.

Lukács László rémülten kapta hátra a fejét erre a szerencsére.

- Nem vállalom; dehogy vállalom, hiszen nem tudok én a Házban beszélni.

Valóságosan könyörgött, hogy hagyják meg csak államtitkárnak, ezt már megszokta, tegyenek meg miniszterré másvalakit, akárkit, nem bánja ő... elszolgál ő inkább akárki alatt, még annak a dolgát is elvégzi, ha valami lusta ember lesz, csak őt hagyják meg államtitkárnak.

Hanem bizony nem hagyták, hiába hajtogatta egyre:

- Mit akartok velem? Nem tudok beszélni, ha mondom. Nem tudok, nem tudok...

Végre megnyugtatták, hogy ebben az állásban nem is kell beszélni tudni, mert ha valahol, itt egészen a *pénz beszél*. Nagyobb szónok az Szilágyinál is.

Hát elvállalta, miniszter lett, utódja a legnagyobb nemzeti alakoknak, utódja Kossuth Lajosnak, Széll Kálmánnak, Tisza Kálmánnak, Wekerlének és a becsületes Duscheknek, aki garasos szivart szítt, sült krumplit vacsorázott, és a fizetését benn hagyta az államkincstárban, hogy azzal is több legyen. Miniszter lett, pedig ő maga semmit se segített hozzá, nem bókolt a hatalmasoknak, nem stréberkedett nagy képeket vágva, nem tartott tósztokat a lakomákon nagy urak egészségére, nem intrikált és nem járt reklámok után, hanem csak dolgozott, tanult - és mégis miniszter lett.

Megfoghatatlan. Valami vesztét érzi már ez az ország.

*

Mióta miniszter, még nem volt semmi kiváló szereplése: tehát nem is írhattunk róla, mindössze a bécsi interjú esett meg rajta. Mégis német a német, hogy meg bírta szólaltatni!

Nem ígérte meg ebben sem a valutát, sem az önálló bankot.

Fogadni mernék rá, hogy megcsinálja.

AZ ÚJ MINISZTEREK

Dániel Ernő kereskedelmi miniszter

A közéletben kétféle Dánielek mozognak. Az ékezet nélküliek és az ékezetesek. Az ékezet nélküli Dánielek régebben mozognak; primipilus, székely család. Az egyik ősük gügyüje volt Bethlen Gábornak, s nem kisebb dologban járt a bécsi udvarnál, mint a Lipót császár egyik kisasszony leányát megkérni a vén csontnak, a »serenissimusnak«; persze nagy kosárral jött haza.

Az ékezetes Dánielek nem mozognak olyan régóta. Minélfogva elég szórakozottak voltak elhagyogatni itt-ott az ékezetet, hogy ne látszassanak külön családnak.

De két hét óta megfordult a sor, és most már az ékezet nélküli Dánieleken üt ki majd a szórakozottság, ők kezdik el ékezetesen írni a nevüket, s e csodálatos változás szülőoka, hogy az ékezetes Dánielek egyik tagja, Dániel Ernő nevezetett ki kereskedelmi miniszternek.

Hogy esett meg az ő kinevezése? Miért lett általában miniszter, s miért éppen kereskedelmi miniszter? Ezt igen érdekes feladat volna levezetni. De ezek már ennél nagyobb csodák is.

Egyszer a Magdeburg melletti erdőben kettéfűrészelték egy vastag, vén fát, és egy burkus katonát találtak benne, fegyverestől, pangánétostól, úgy állt ott, mint a cövek. Az egész világ azon töprengett:

- Ejnye, hogy került ez a burkus a fa belsejébe?

Pedig igen egyszerűen történt. A katona a fa tetején volt, s a fa odvas lévén, a hirtelen támadó lyukba beleesett.

Hát igen. Dániel Ernő mindig a politikai élet tetején tartotta magát. Kedves modorú ember, minden prepotencia nélkül. Finom nett alak, sok értelemmel, nagy higgadtsággal és elpusztíthatatlan szorgalommal.

Nem lehet tudni, milyen miniszter lesz belőle. De kiről lehet azt tudni? Minden új miniszter olyan, mint a fölívágatlan dinnye. A külső kérgéről alig lehet megítélni, hogy jó lesz-e.

De mégis inkább a jobbat lehet föltételezni. Szerencsés keze van. Amihez eddig nyúlt, az mind arannyá változott, s noha aranyban dolgozik (sok mindenféle vállalatnak levén igazgató tagja), karaktere hótiszta maradt.

Egész lényén bizonyos jóleső nyugodtság ömlik el, mintha nem is volnának idegei, sötétbarna arca, mely erősen hegyes állba végződik, szinte ércből öntöttek látszik merev mozdulatlanságában, csak a két szeme élénk és fürge, mint a gyíké. Ezzel a két gyíksszemmel többet lát Dániel Ernő, mint gondolnátok!

A Házban nem játszott szembeötlő szerepet, ámbátor a legelőkelőbb bizottságnak, a pénzügyinek volt tagja, s egypár, mindig a nemzetgazdaság terén mozgó beszédével, kivált mint előadó, mindig a színvonal fölött maradt.

De mégis, nem annyira a beszédekkel, mint inkább azzal nőtt nagyobbra, hogy jól eszébe tartotta a bihari tizenegy parancsolatot.

Tisza Kálmán szerint ugyanis Biharban tizenegy parancsolat van, s az utolsó cikkelye így hangzik:

- Ne locs-fecs!

Dániel Ernő nagy volt a hallgatásban; soha nem követett el indiszkréciót, nem járt el a szája (a legtöbb politikus karrierjét ez rontja el), nem kritizálta a nagyokat, nem botránkozott meg a kicsinyek sületlenségén és a hatalmasok hibáin. Szája makacsul össze van szorítva, s gondolatai öt lakattal becsukva keringtek gyorsan bővülő homlokcsontja alatt.

S most íme ott ül ez okos ember a kereskedelmi piros székben; s abban is szerencsés, hogy a költségvetése már le van tárgyalva, s a következő még nagyon messze van és nagy ködben; de szerencsés abban is, hogy nincs annyi elődje, mint Wlassicsnak és Lukács Lászlónak, amely utóbbira négy hatalmas előd (Széll Kálmán, Szapáry Gyula, Tisza Kálmán és Wekerle) nézeget föl a szomszéd padokról. Hiszen mind finom, kellemes urak, nem csinálnak ezek semmi bajt, de mégiscsak kényelmesebb az őexcellenciákra nézve, ha az elődök az égből néznek alá, mint ahogy Baross fogja nézni Dániel Ernőt.

És hihetőleg meg lesz vele elégedve. Hihetőleg. Ej, mondjuk, hogy bizonyosan. Minek festenénk előre rémképeket? Hiszen olyan szép a jelen.

Őexcellenciája ott ül csendesen a zsöllyében. Szempillái le vannak félig csukva, ajkai közül szelíd mosoly leng. Fejével nyájasan bólint a jobboldal és a baloldal felé, ha ismerős tekintetekkel találkozik. Hegyesre faragott ceruzája mozdulatlanul hever az eleibe terített fehér papíron... Nincs mit jegyezni. Még nincs egyetlen ellenség sem. S sok jó barát ül körös-körül.

Minden oly vidám, oly meleg és kedélyes. A Házat valami sajátos, üde illat tölti be, mint a ma kinyílt orgonavirágé (pedig voltaképp fojtó gőz van), s a hármaskor ablakon beszűrődő téli napfény enyelegve futkározik a kegyelmes úr kifelé fordított tenyerén, mintha csiklandozná.

...És távol innen, fehér hóbunda alatt édesen alszik a kövér torontáli föld, mely immár nemcsak hüvelyes növényeket terem mesés bőséggel, mint eddig, hanem egy igazi minisztert is szült.

A MAI ÜLÉS

Akik bejöttek a Házba, szétteltekintettek, megdörzsölték a szemüket (s ha véletlenül ellenzéki szónoklat locsogott a koponyájukban), megkönnyebbülve vették észre, hogy az elnöki székben Berzeviczy ül hideg, méltóságteljes testtartással, márvány arcával, s átható mély tekintetével.

- Ah, már beleunt - gondolták. - Szilágyi tehát beleunt? Vagy tán beteg.

S meglegedetten dörzsölték kezeiket, miközben vidám lábkopogtatással veregették le a még megmaradt havat cipőikről.

- Jó jel, teringette, ez jó jel.

Minden szónok csak örülhet, ha nem Szilágyi az elnök. A tüdők mélyebb, üdébb lélegzetet vesznek.

De nem, mi az? Hiszen Szilágyi ott ül a középső padsorban. Ohó! (És a rémület szállta meg a szónokokat!) A tigris el van eresztve a láncról, hogy fölfaljon bennünket, ha mukkanni merünk.

Bezzeg legott lohadni kezdett a beszélési kedv, s azon normális ülések egyike lett a mai, amiket tucatüléseknek szokás nevezni.

Az igazságügyi büdzsé volt napirenden, Erdélyi Sándor miniszter bemutatója. A vékony termetű, kellemes külsejű új miniszter általános csendben fejtette ki programját. Nem használt semmi szószt, semmi cirádát, hanem minden szónoki cicoma nélkül egy szakminiszter rideg szófukarságával sorolta elő a jövő feladatait. Illett hozzá ez a puritán hang, mely a szerénység kellemes formái között hatott.

Erdélyinek jó ízlése van. Isten ments erről a helyről, még most, ahol mennydörgött és villámlott ezelőtt, egy úgynevezett »nagyobb igényű« beszédet tartani.

A minisztert nyugodtan, sőt helyesléssel hallgatták az ellenzékről is, ellentmondások, közbekiáltások nem zavarták rokonszenves előadását, a jobboldalról pedig többször nyilvánult meg zajosan a helyeslés.

Utána az örökké nevető Kemény Pál kezdett beszélni. Rettenthetetlen bajnok, ő nem fél Szilágyitól, s si fractus illabitur orbis: elmondja a maga igazait. Végre is Szilágyi ide, Szilágyi oda, hiszen a fejét úgyse veszik, s a lábát kerékbe nem törik, hát mért ne beszélhetne?

Beszélt is a költségvetés ellen, mind jobban belemelegedve, kézzel-lábbal hadonászva, már azt se tudta az ádáz szónoki hévben, hogy mit beszél. Hát egyszer csak, uram fia, fölharsan egy nagy éljen a jobboldalról.

Kemény Pál elsápad. Mit mondtam? Istenem, mit mondhattam?

Megtántorodik, akadozni kezd. Az ördögbe is, Kemény Pál nincs az éljenekhez hozzászokva.

- Semmi, semmi - mondják a háta mögött - ne zavartasd magadat! Wlassicsot éljenzik a tegnapi győzelméért.

Csakugyan Wlassics ment végig a termen miniszteri széke felé.

Kemény Pál magához jött, s bevégezte beszédjét, átadva a szót Issekutznak, aki a budapesti törvényszéknek a Pesti Napló házkutatására vonatkozó ítéletét vitte a Ház elé, ami, általános visszatetszést szült.

- Nem vagyunk mi királyi tábla, hogy ide föllebbezzen!

De Issekutznak eleme a visszatetszés, mint a békának a rekettye a csendes hullámtalan tóban; még fokozottabb kedvvel beszélt, határozati javaslatot nyújtva be a sajtószabadságról és eljárásról szóló törvény revíziójára.

Issekutz nézeteit dirib-darabra csépelte egy igen okos beszéddel Horváth Gyula.

Most még Sághy akart szólani. S ha Sághy szólani akar, pedig sokszor akar, a Ház egyszerre kezdi keresni az ürügyet a menekülésre. Most az »idő előhaladottsága« volt az arkánium.

Orkánszerű kiáltás támadt:

- Holnap, holnap!

Ez lett a határozat is.

Minden ember azzal az erős elhatározással ment haza:

- Ej, de derék, ma éjjel kialhatom magamat. Csak tizenkét óra felé jövök holnap a Házba.

AZ ÚJ MINISZTEREK

Erdély Sándor igazságügy-miniszter

A jövőkor történetírója, ha elolvassa a mostani új minisztérium programbeszédeit, melyek pontról pontra az elődök testamentumának végrehajtására vállalkoznak, sokat fogja törni a fejét:

- Mi az ördögért távoztak hát el helyükről a régiek?

De végre is nem ennek a fickónak (ti. a jövőkor történetírójának) a kedvéért igazodik el a világ, elég, ha mi kortársak mindent tudunk, sőt még azonfelül is egy kicsit.

A dolog megtörtént. Elmentek. Egyik-másik a távozó miniszterekből ismételte a jelenetet, mikor Hunyadi János ráadja öltözetét Kemény Simonra.

Elhívatta egy-egy miniszterünk jó emberét, hű államtitkárát.

- Vedd föl a ruháimat, és viseld te!

A Kenyérmezőn ez avégből történt, hogy Hunyadiban kár ne essék, hogy a személy megmeneküljön, itten pedig azért történt, hogy a *ruhának* ne legyen semmi baja.

Ezért lett miniszterre Erdély Sándor is, aki még két évvel előbb másodállamtitkár volt az igazságügy minisztériumában.

Először a derék kis fekete ember, Teleszky István államtitkár távozott. Rendjelen vagy valamely más királyi kitüntetésben nem volt része, pedig ráérdemelt volna, hanem kapott helyette Szilágyi Dezsőtől egy legendát.

Ő komponálta ki, hogy Teleszky István (mint a Gyulai Pál Éjjeli látogatás-ában olvassuk) estenden beoson az igazságügy minisztériumába, és földolgozza a restanciákat.

Azután maga Szilágyi távozott el, és egyedül hagyta Erdély Sándort. De Szilágyi se akart kisebb lenni Teleszkynél.

S ha Teleszky a restanciákat dolgozza föl titokban, éjszaka, Szilágyi arra vállalkozott, hogy (mint a megholt Csaba vezér) amikor szükség lesz, előtöppan, és szétveri Erdély ellenfeleit a Házban.

Ilyen *két hazajáró kísértet* mellett szinte könnyű feladatnak látszik az Erdély Sándor minisztersége. De meglehet, hogy csak látszik.

Hátha Kemény Simonnak is kényelmetlen volt a Hunyady páncélja, fegyverzete?

*

Erdély Sándorról különben vagy csak keveset, vagy csak lappáliákat lehet írni. Egy jó bírónak nincs története. S ő igazán jó bíró volt.

Azután államtitkár lett. De hát egy Szilágyi mellett lehet-e egy államtitkárnak története?

Elvégezte a kötelességét, ez az egész.

Nincs a pályájában semmi csillogó (mert a munka, hisz az csak munka!), nem fűződnek nevéhez nagyjelenetek, nagy beszédek, a parlamentben rövid ideje van, és különben sem kellett Szilágyit beszédekkel kisegítenie. De ha nincs semmi csillámló pályáján, nincs benne semmi homályos sem. Tiszta fehér út az, amelyen ő idáig jött. Pedig messziről jött. Ma harminc esztendeje a pesti városház egyik cellájában percegtette a tollát, mint irattárnok. S az a kopott íróasztal, amelyen dolgozott, nem rázkódott meg, nem vált szilaj csikóvá, mint az írók, szónokok bűvös íróasztala, amely azt kérdezi:

- Hova röpjek veled édes gazdám?

Neki lassan, fokozatosan kellett emelkednie lépcsőről lépésre, a szorgalom, kitartás és munka meredek, nehéz lépcsőin.

Harminc év sok idő. Harminc év jártányi terület attól a kis cellától addig a fényes palotáig, ahol kétszer csendít a kapus, mikor az egykori irattárnok fényes cilinderjében belép a kapun.

Harminc év előtt! Mily különbség. Azaz, hogy semmi különbség. Akkor is hó volt, most is hó van. Akkor is így sietett a munkához reggelenként, most is a munkához siet. Ah, az egész különbség az a két csendítés a kapu alatt.

Azonfelül akkor szép ruganyos fiatal ember volt, bizonyosan az asszonyok is szerették (ezek helyett most csak a mamelukok szeretik). Azóta beteges és köhécselő ember lett; finom, törékeny alak, hosszúkás, piros arccal. Domború homlokán, ajkai körül fiatalos derű, de baloldalt kettéválasztott haját már erősen megcsípte a dér, olyan messziről, mint a cukorral behintett mákos metélt.

Sok csalóka dolog van Erdélyben; arca gyöngéd piros, mint egy diákgyereké, szakála hófehér, mint aggastyáné. Mosolya kellemes, szinte édes, van az egész lényében valami leányos bátortalanság, valami szűzies íz; mintha minden percben el akarna pirulni, s emellett a gondolkozásmódja határozott, de rideg, szinte kietlen. Szelíd, lesütött szemeiből visszatükröződik a szerénység, őszinteség, nyugodt, kellemes, lassú hangjából az egyszerű igénytelenség melegsége árad szét, de néha fölveti a fejét, ajkai körül és a halántékánál sajátságos ismeretlen vonalak képződnek, szemeiből zöldes fény lövell, s egy percre úgy rémlik, mintha egy kevély hatalmas úr állna előttünk.

De nem, nem, ez csak káprázat, csak képzelődés. Ő jó, egyszerű és kellemes. Lehetetlen az, hogy másképp legyen. Már gyermekkoromban így képzeltem azokat a jó bácsikat, akik mindenkit szeretnek, akik megsimogatják a fejünket, kiveszik ujjainkból a tüskét, és valamennyi zsebük tele van cukorkákkal.

És mégis, hátha? Hisz annyi példa van rá.

Eszetekbe jut-e a bíbornok, aki alázatosan lehorgasztott fejjel járt Róma utcáin, míg nem lett pápa, és azután felemelte a fejét, és kiegyenesedett a termete, mondván:

- Eddig azért voltam meghajolva, mert a szent Péter kulcsait kerestem.

Hisz az asszonyok dereka is halcsontok közé van szorítva, és az ember sohasem láthatja azokat az ördögös formákat egész valójukban. Azaz, hacsak... de nem akarom folytatni.

A miniszterek egyénisége is ilyen szellemi halcsontok között van... csakhog ezek egyenként fölpattognak...

Csak türelem, minden kitudódik.

Cup, cup! Ugráljatok vissza a tavakba, ti smaragdszínű leveli békácskák, akik jósolni akarnátok. És türelem, türelem.

Az bizonyos, hogy egy dilemma van itt. A képviselők így szólnak Erdélyről:

»Jó és lágy, mint a vaj, kenyérre lehetne kenni.«

A tisztviselői azt hirdetik:

»Kemény akár a kő; még az igaz könny se váj rajta.« (Gutta non cavat lapidem.)

Hogy van ez? Melyik az igaz? Mind a kettő semmi esetre. De hát nagy differencia-e, ha akár így igaz, akár úgy? Hisz ez csak a magánembert érinti benne. És végre is nem a saját kisasszony leányunkat adtuk feleségül hozzá, hanem ahhoz az istenasszonyhoz állították, akinek a szeme be van kötve, aki tehát nem is nézheti, hogy a szeretetreméltó mosolya-e hamis, vagy a szigorú lelke-e fölvelt allűr?

Hogy fog-e csinálni nagyobb dolgokat, az a jövő titka, hogy tud-e, az az ő titka, szeretni fogják-e a mamelukok, az a mamelukok titka, mi azt nem tudjuk.

De egy rostaforogtatás nélkül is kétségtelen, hogy jó és szívós anyag, hogy becsületes ember, és azt a ruhát és fegyverzetet, amit Szilágyitól átvett, nem éri őrajta semmi mocsok.

AZ ÚJ MINISZTEREK

Br. Jósika Samu miniszter a latere

I. Elődei

A személy körüli miniszterség voltaképpen magyar specialitás, ami abból a szomorú körülményből sarjadzik, hogy a magyar király nem lakik a saját országában.

Kreálásakor jól volt az kombinálva, de rosszul sikerült. Mindjárt a *kezdeténél* elromlott hatvanhétben, mert az öreg Festetics Györgynek hatalmas kotlettekben lecsüngő szakálla volt, amivel imponáljon, de egyebe nem volt, úgy, hogy nem közvetíthette volna sikerrel a fölségnél a magyar kormány politikáját, céljait, s a királynak esetről esetre Andrássyval kellett az egyes dolgokat megbeszélgetni, s Festetic György gróf csak annyiban egzsztált az udvar előtt, mert rajta volt a főudvarmester listáján, azok között, akiket, mikor a sor rájuk kerül, meghívják ebédre. Mert bizonyos számú besteck fér a királyi asztalra, s minden besteckhez szükséges egy eleven főnemes.

Utána báró Wenckheim Béla jött; kedves ember, talpig gentleman, s azonfelül ötletes fej. Mondják, hogy egyszer-másszor, amikor hozzáférhetett a királyhoz, meg tudta nevetetni, de hogy befolyása lett volna a királyra komoly politikában, az csak mese.

Orczy igen derék, jó ember volt, de nem a Metternichek fájából, a dolgokon nem tudott változtatni semmit, pedig mindinkább érezhetővé vált, hogy szükség volna Bécsben valakire, aki a nemzeti céloknak utat egyenget a király szívében, hű tolmácsa legyen a kormány intencióinak, s éles eszű megfigyelője ama finom pókhálóknak, melyek az udvarnál szövődnek, és (ha ügyesen állnak a résen azok, akiket illet) még idején összetéphetők.

Kezdték észrevenni, hogy a személy körüli miniszter hatáskörét ki kellene bővíteni (mert mi lesz belőlünk, ha egyszer csak a mi jó nemtőnk, Pápay is kidől onnan?). Végre is nem lehet azt többé olyan sine curának hagyni, mely csak a szabóművészet kiegészítéséhez járul - lévén a frakk sokkal szebb rendjellel, mint anélkül.

De hát nehéz, nagyon nehéz! Ha egy társaság következetesen megszokja, hogy a játszmáknál bizonyos meghatározott *Spielmark* csak egy pennyt jelent, nehéz rávenni az elméket, hogy az azontúl sovereign legyen. Nem, nem urak, ti nem bírjátok odaállítani többé a személy körüli minisztert a megkívánt alakjában és értékében.

De az urak nem hagytak föl a reménnyel. A magyarok minden időben bírtak bizonyos *naiv* élelmességgel. Régen is, most is. Már Ferdinándot is nyilván azért választották meg Zápolya ellenében, mert Ferdinánd olcsóbb királynak látszott - kész udvartartása s kész hadserege volt, a másíknak mindent előlről kellett volna kezdeni.

Hát most is Szögyény-Marich Lászlóra esett a Tiszaék szeme, Szögyény lesz a legjobb személy körüli miniszter. A többi embernek csak apródonkint, lassan kell magát a király rokonszenvébe belopnia. Ez már benne van nyakig. Ez egy kész ember. Azonfelül ismeri az intrikusokat - hiszen maga is intrikált. De éppen azért... Szegénylegényekből lesznek a jó pandúrok.

Szögyény lett tehát a személy körüli miniszter, de ő se vált be, mert ahelyett, hogy a magyar minisztertanácsot képviselte volna az udvarnál: az udvart képviselte a magyar minisztertanácsban - persze ezt is rosszul.

Lehetetlen volt tehát valamit csinálni ebből a szerencsétlen pozícióból. Mintha átok volna rajta. Maradt minden a régiben. A miniszterelnök koronkinti jelentései képezték az egyetlen érintkezési pontot a nemzet és a király között, amiről ezzel a körülírással értesült a közönség a lapokból:

»Ma a miniszterelnök Bécsbe érkezett, délelőtt 11-kor legfelső helyen egy óráig tartó kihallgatáson fogadtatott.« (Bud. Corr.)

Ez ötször-hatszor történt szélcsendes évben, tehát körülbelül hat óra jutott őfelségének egy évben kedvelt Magyarországra.

A királynak kétségen kívül vannak egyéb gondjai és egyéb országai is, de annyi országai nincsenek, hogy be kelljen látnunk, miszerint aránylag ennyi idő esik ránk.

A nemzeti közvélemény is megmordult a Szögyény távozásakor. Hiszen ebben az országban mindenki lojális. S minthogy máskor is megtalálta a nemzeti ösztön, ami neki jó, végignyilallott az elméken, mint egy jelszó, mint a »tengerre magyar« vagy más egyéb, hogy »közelebb a királyhoz, közelebb!«

A politikusok elkezdtek okoskodni:

- Küldtünk már nagy urat, Festeticset, de az ott fönt Bécsben kicsi úr lett a Schwarzenbergék, Lichtensteinok közt, küldtünk jó embert, Orczyt, de van is ott a jó embernek valami becsé! Megpróbáltuk végre egy az *udvar levegőjében nőtt* államférfival, no annak csak lesz befolyása: volt is befolyása, de mit ér, ha nem a mi kerekeinket hajtotta vele. Most még csináljunk egy próbát. Küldjünk oda egy a mi *parlamentünkben nőtt államférfit*, akinek esze is, tekintélye is sok legyen.

Így ment fel gróf Tisza Lajos. Nehéz, kényes epocha volt ez. Csodák történtek ezalatt. A király a maga jóságával lehajolt a nemzet óhajtásaihoz, az egyházpolitikai kérdésekben. Már-már összeölekezett nemzet és király oly melegen, mint soha azelőtt, mikor váratlanul középük esett egy *koporsó*.

Az öreg Kossuth meghalt és... Hát igen annak meg kellett történni. Legenda volt már az a nép között, hogy egy kormányt az öreg magával visz a másvilágra.

Egyszerre mozogni kezdtek az udvari élet összes szövőszékei, ármánykodások, intrikák, s a beteges Tisza Lajos elkeseredve hagyta ott helyét a júniusi válságkor.

És most megint főni kezdtek a nagyfejűek koponyái a személy körüli miniszterség dorgában.

- Mindent próbáltunk már a világon, semmi se ment. A nagy úr nem hatott a nagy uraságával, a nagy tehetség az okosságával, a kedves ember a szeretetreméltóságával. Az udvar hatalmasain nem bírta magát keresztülvinni. Még egy mód van. Küldjünk egy csinos, eszes fiatalembert, aki esetleg az udvari dámák révén próbálja...

Így ment föl gróf Andrássy Gyula.

De gróf Andrássy Gyula, akinek már most is sok megvan abból, ami az apját nagy történelmi alakká tette, de még némelyeket ezután kell megszereznie, már akkor mindjárt kesernyésen jegyzé meg:

- Nem érdemes fölhurcolkodni arra a rövid időre.

...Persze, nem érdemes. Hiú törekvés minden. Amit az ős szakáll-kotlettek tönkretettek, azt most már a legpörgőbb szőke bajusz se reparálhatja meg.

II. Ő maga

Ilyen áldatlan pozícióra vállalkozott most báró Jósika Samu. Hogy hátha talán *erdélyi ember* többre megy ott, ahol a magyarországiak sorra kidőltek, mert az erdélyi embernek két esze van.

Mondják, hogy a király maga óhajtotta őt - s ez legalábbis *szép kezdet*.

Jósika Samuról kevés mondanivalónk van. Szép, feltűnően szép arisztokratikus fej és csinos alak. Nagy, lelkes, fekete szemeiből mély értelem sugárzik, domborúan ívezett homlokán komoly nyugalom ül, csak ajkai körül látszik némi gög. De ez csak itt a klubban hiba, az udvarnál, meglehet, imponálni fog.

Nem fiatalember már, az ötvenes évek tájékán van, s mégis ő a kabinet legszebb embere. (Br. Fejérváry el van csapva erről az állásáról.) Gazdag és művelt lelkű, aki mégis szeret valamivel foglalkozni. Volt már főispán, képviselő és államtitkár, de minden csak rövid ideig.

Jellemző rá, hogy ami meglehetősen szokatlan nagyuraknál, maga szólította meg Hieronymit a mostani országgyűlés elején:

- Dolgozni szeretnék.

Hieronymi nagyot nézett rá:

- Ugyan ne beszélj? Hisz neked százezer forint jövedelmed van.

Mindegy. Mégis dolgozni akart, és Hieronymi államtitkárnak nevezte ki.

Most azonban odakerült a bankgassei szomorú palotába - ahonnan még eleven ember vissza nem került sikerrel.

Eddigi működéséről alig szólhatunk, mert az még igen parányi, és csak egy még parányibb ruhadarabon volt látható, mely mikor valahol a Gyulai Pál szekrényében lóg.

AZ ÚJ MINISZTEREK

Br. Bánffy Dezső miniszterelnök

Azt a különös természeti tűneményt emlegették pár évvel előbb az összes európai lapok, hogy Szibériában már most augusztus elején kezd a prémes vadállatok szőre nőni - pedig ezelőtt mindig szeptemberben nőtt.

Ebből persze mindjárt meg lehetett jósolni, hogy kemény és hosszú tél lesz.

Az is volt; kegyetlen, zimankós, korai tél következett. A szegény állatoknak azonban jó bundájuk lévén, föl se vették, és magam ellenben megtanultam ebből, hogy csakugyan van gondviselés.

És ha ez a gondviselés még egy gonosz farkasról is előre gondoskodik, lehetetlen, hogy a nemzetek jövőjét szívén ne hordja.

Mármost tehát, mi következik abból, hogy most egy a rendesnél vékonyabb szőrméjű kabinetet adott nekünk a gondviselés?

Az, hogy enyhe, derűs idők következnek Magyarországra, hogy nem kellenek Széchenyi Istvánok és Kossuth Lajosok, se Deák Ferencek, hanem hogy a bekövetkező időre elegendő nekünk azon tiszta és becsületes politikusokból álló kabinet, amelyet Bánffy összeállított.

Ami magát Bánffyt illeti, ő ama csalóka rézgarasokhoz hasonlít, melyek a középkorban voltak elterjedve (én magam is láttam még egy ilyet), kívülről garasok voltak, de bennük arany volt elrejtve.

Efféle garasokkal a fejedelmek szoktak volt kártyázni, hogy a papok, akiktől mindig tartottak, azt higgyék, mintha kicsibe játszanának.

Bánffy sok csalódásba ejtette az országot. Egyike volt a Tisza-féle főispánoknak, akiket egykor így jellemzett a szűkszavú »generális«.

- Az én főispánjaim kétfélék: olyanok, akik azt mondják »így lesz« és arra mérget vennék, hogy úgy lesz és olyanok, akik ugyancsak azt mondják, hogy »így lesz«, de amire én vállat vonok: »az isten tudja«.

Hát Bánffy nem az »isten tudja« főispánokból való volt (pedig ezeknek a családja nagyon elszaporodott azóta), hanem akinek az »így lesz« szavára mérget lehetett venni.

Ez a híre emelte föl házelnöknek. Ott ült immár a magasban, az ország leghatalmasabb székében, amely azonban a véderő vita óta úgyszólván Dózsa György izzó trónusává lett. Ott ült, de volt-e a kezében más hatalom, mint a házszabályok lemondása s a vén csengettyű, mely egy kos nyakára kötve, külön effektust csinálna, mint a Péchy kezében csinált?

S ezzel szemben, e semmi hatalommal szemben ott volt az elmérgesedett szituáció és az ő híre: hogy azért tették elnökké, mert hatalmas és erélyes volt, mert meg akarják a Házat zabolázni.

Én istenem, hisz ha egy szelíd idei bárányt ültettek volna ily kommentárral az elnöki székbe, akkor is fogvicsorgatva törnek ellene a szittyá farkasok:

- Micsoda, tisztelt bárány úr, ön meg akar bennünket enni? Hát majd mi esszük meg önt.

Bánffy ugyan nem volt afféle báránka, inkább tigris volt, de mit ért az ő tigrissége, ha érezte, hogy a fogai kukoricaszemekből vannak.

A házelnökség azon a fokon állt, amikor ő elfoglalta, amin a törülközőkendő - mindenki ezen törülte le a fölháborodását, rossz kedvét. A sajtó is, az ellenzék is, a szabadelvű párt is, még a kormány is. Ha valaki ballábbal kelt föl reggel e faktorok közül, annak a levét az elnök itta ki.

Belekötöttek a gérokkjába (hogy mer az úr szürke kabátban jönni ide?), kifogásolták a vörös nyakkendőjét (bezzeg Szilágyin most a sárga-feketét is megtűrnék), még talán arra is ügyeltek, meg van-e az elnök mindennap borotválkozva, mert úgy illik az ország méltóságához.

Száz furfangos agyvelő, egy egész siserahad gáncsolta, kifogásolta, csűrte-csavarta, analizálta kijelentéseit s alapszabály magyarázatait. S ő ott állt egymaga száz ellen, némelykor nem volt más a háta mögött, csak az a két mezítlásos angyal a címer mellől, mégis bátran állt nem egyszer, néha azonban megzavarodva, s támogatás híján eleresztve a gyeplőket, a szegény pamut cérnából való gyeplőket. Az emberek kicsinylőn mondták:

- Érthetetlen, hogy miért tartottuk mi ezt a Bánffyt erős főispánnak.

De helyén maradt: szívós volt; ritka kitartással hagyta magát a Ház szeszélyei által paskoltatni és nem hiába. Vasakarata érvényesült. Az Eldorádó országába egy cukorhegyen kell magát az embernek keresztülnie, ő egy arzenikumhegyen ette magát keresztül, s három év alatt tűrhető állapotba hozta az elnöki katedrát.

És ma, midőn elhagyta, és mint miniszterelnök kezd igazi valójában kibontakozni, az emberek elálmélkodva mondják:

- Érthetetlen, hogy miért tartottuk ma ezt a Bánffyt gyenge elnöknek.

*

Miért? Hát miért? Amiért most erősnek tartjuk. Nem ő csalt, hanem mi csaltuk vagy csaljuk magunkat. Ő mindig ugyanaz volt, de nem ebben a világításban és attitűdben, s mi is ugyanazok voltunk, de nem ezzel a szemüveggel.

Gondolatok csak vissza; hát úgy nézett ő ki, mint a sablon emberek szoktak? Más embereknek a homlokán képződnek redők, neki a nyakcsigája vet ráncokat. Ez az ember a nyakával is gondolkodik. Mocsárkékes szemeiben nem cikáztak-e egyszer-másszor villámok? És milyen különös, tigrisszerű arca van. Mikor jól érzi magát, akkor komoly, mikor kedvetlen, akkor ez az arc nevetni kezd.

Van az egyéniségében valami titokzatos érdekesség, dacára annak, hogy lelke oly átlátszó, mint a kristály: nincs benne parányi se a tettetésből.

Még azt se titkolta el, hogy miniszterelnök szeretne lenni. Pedig ezt még Apponyi is el tudja titkolni - az igaz, hogy rosszul.

Hogy nem tagadta, amit nagy államférfiak is eltitkolnak, mint a szemérmes leány a férjhezmenési vágyat, el lehetne magyarázni önhittségnek is, de igaztalanul, mert Bánffy szerény ember.

E sorok írója maga kérdezte tőle a válság előtt, igaz-e, hogy ő lesz a miniszterelnök?

- Nem tudom - mondta, szokása szerint, levegőt szippantva az orrán keresztül és a bajuszát sodorintva -, de nem lehetetlen, ha a különb tehetségek nem vállalkoznak. Nincs kizárva, hogy valami hasznot tehessek én is, habár csak kis időre.

És néhány nap múlva valóban beköltözködött a miniszterelnöki palotába, melynek küszöbét még egy lakója se lépte át aggodalom nélkül, s nem hurcolkodott ki belőle megelégedett szívvel.

Mindenki többet visz oda, mint amennyit visszahoz. Természetesen illúziókban, reményekben és nem egyebekben. Egyebekben inkább az ellenkező áll, mert Tisza alatt levették ugyan a homlokzatról a kifogásolt sasmadarat, de a *golyának*, úgy látszik, nincsen megtiltva odaszállni.

*

Bánffy az első miniszterelnök, ki aggodalom nélkül lépett e palotába, melynek van szép terasza, pompás gobelinjei, van Tarkovicha, van Berczikje és van csuszamlós padlója, de Bánffy, mintha egy oroszlán és egy gyermek vére volna benne összekeverve, látszatával sem bír annak, hogy a veszélyekre gondolna. A felhőfoslányokkal berojtozott ég nem von árnyékot homlokára. Kis fekete selyem sapkája alatt alszik a gond, s végzi a maga miniszterelnöki teendőit oly könnyedén, olyan ügyesen, majdnem játszilag, mint egykor Morny herceg: »Igazítsd meg a tüzet Baptiste a kandallóban, én majd addig eligazítom Franciaországot.« Az ember szinte fölkiált: »Hát ilyen könnyű a kormányzás?«

Pedig nem könnyű - de valóban hinni kell, hivatása van rá Bánffynak, s hogy olyan bizonyosan *ehhez a helyhez* termett, mint midőn valamely plánta, mely egyebütt alig díszlett, egy egészen új földben, egyszerre csak mesésen nőni kezd és nő, nő, folyton csak nő... Bámulatos az ő megnövekedése harminc nap alatt, attól a *szeredától* kezdve, amikor átvette a kormányt azzal a gúnyos »signum«-mal, hogy *provizórius*, mondjuk addig a napig, míg ebédre hitta miniszterelnök elődjeit - akik közt már ezen a napon nem ő volt a legkisebbik.

Eseménydús harminc nap - reá nézve.

Ott voltunk az első debütjén. A síri csöndben, amint elmondta a betanult kormányprogramot, amint gúnyosan vigyorgott a balmező, szorongó érzésekkel néztek össze a mamelukok, és az

ijedelemtől csillámló vagy kárörömet kilövellő szemekből ki lehetett olvasni: »Nem fog beszélni tudni«.

...Hát igen, úgy van az, mikor az arany egy rézgarasba van belerejtve.

A becsületes jó mamelukoknak azonban nem volt idejük megőszülni e kínos érzelmek közt, mert egy félóra múlva kiugrott az arany.

Az első rögtönzésnél bámulatba ejtette Bánffy a megijesztett pártot. Kitűnt, hogy okos szónok, aki hirtelen ki tudja parírozni a vágásokat, hogy ötletei vannak, gyorsan tekint át a helyzetet, s debatteri ügyességgel emeli ki a fölvetett anyagból a kínálkozó argumentumokat.

Az emberek föllélegzettek: az éljenzúgás megrázta a parlament falait, s Bánffy presztízse meg volt mentve.

Azóta aztán minden fölszólalása sikerült, mind mind jobban, amint a lámpaláz múlt - úgy hatott egy-egy beszéde a pártra, mint az őstalból fölserkenő friss forrás.

A harmadik fölszólalásánál már eldobhatta azt a csúf mankót, azt a signumot. Senki se mondta már, hogy »provizórius«.

A főrendiházi sikerült beszéde óta pedig azt kezdik mondogatni: »Kész államférfi«.

Az egyszer bizonyos, hogy nem közönséges debatteri tehetség. Hangja nem valami különös, de jól hallható, beszédjében nincs sok lendület, de van bizonyos charme és erősen férfias aroma. Komprehenzív erő látszik a gondolatmenetén. A Tisza-iskolából való szónok, aki poénekkal dolgozik, polémiáknál az egész anyagot nem öleli föl, hanem piszkál benne a gyenge oldalakon.

Előadása rokonszenves, mert minden póz nélkül való, igénytelen, virágtalan és végtelenül egyszerű. A pátoszba át nem csap sohasem, s ez sokat ér. A mélységekben még nem jár, inkább csak fölül, de keze lába van mindennek, amit mond, a logikája duzzad az egészségtől, s fordulatai elevenek, sőt némelykor meglepők. Elragadni sohase fogja tudni a Házat - de meggyőzni igen, mert szavaiból úgy tetszik néha, mintha meggyőződésének melege áradna ki.

»Nem tudok beszédet könyv nélkül megtanulni« - panaszkodott az ominózus programbeszéd előtt s csakugyan nem tudta megtanulni. De a rögtönzésnél elemében van. Elég nyugodt szónok, csak az arca pirosabb valamivel, vagy halaványabb, amikor szól. Jele, hogy vannak idegei. Nincs semmi különös szokása. A ceruzával nem gesztikulál, általában sehogy se gesztikulál, a homloka nem gyöngyözik, mint az Apponyié, haja át nem nedvesedik, mint a Szilágyié (az igaz, hogy nem is igen van haja), csupán a bajuszához nyúlkaál sűrűbben, mintha abból szedegetné ki a gondolatait, amelyek a rögtönzések természeténél fogva bár laza pongyola összefüggésben következnek, de választékosan formulázott parlamenti nyelven, egy kis erdélyi mellékízzel.

De ami kormányelnöki állásában legtöbb hasznára lesz, az fegyelmezett feje. Tudja, mit akar mondani, és nem hagyja magát észébe ötlő új gondolatok által tárgyától elvezetni. Egy vassorompót állít szellemi énjé elé. Közbeszólások és váratlanul fölmerülő incidensek megzavarhatják, de a zavara át nem hágatja vele a sorompóit. Készebb kétszer is elmondani egy ugyanazon érvet vagy fölvilágosítást, és újra meg újra kezdem más variánsban, de hogy *elszólja* magát (amitől pedig már sok miniszter esett sorvadásba) egy poén kedvéért, vitetve az elokvencia és a hatás paripáján, arra olyan nagyon tud vigyázni, mintha a miniszterelnöki székben töltötte volna ötvenkét tavaszának fele részét.

Úgy, úgy! Rezzenjetek össze reménykedő lesipuskások, mert egy csodálatosan óvatos ember ez a Bánffy. Ez még a sziklák csúcsain is megtanul járni - és igen sokáig maradhat a nyakatokon.

Hallgassátok csak mikor beszél. Nem agresszív, nem kötekedő. Mérsékelt tartózkodó, s ha kidugja is szarvait, mint a csiga, egész testével sohasem jön ki a héjából.

E harminc nap valóságos epocha nála. Alig történt valami, és mégis sok. Hogy mit adott ő hozzá, mit a véletlen, nem lehet analizálni, de ami történt, az véges-végig kellemetes.

A lázadozó szászok csendesen, békeségesen billiárdoznak a klubban.

A szabadelvű párt szereti új vezérét. Oh, ez a párt folytonos szeretetre van alkotva. Igazán megindító.

A Ház, ez a rettentő Minotaurus, mely rúgott, harapott éveken át, most néhány százra menő karjaival elterpeszkedve aludni látszik. Bánffy adott volna be neki valami láthatatlan altatóport?

S a választások? Nos, azok is sikerültek. A fölgyújtott kerületekből diadalmasan jöttek vissza a miniszterek, s a főtisztelendő püspök urak még egyre búsan dúdolhatják:

»Csak egy Zelenyák van a világon.«

*

Nem szabad immár sokat időzni Bánffy egyéniségének kidomborításánál. Ez már csak egy esszébe illenék, s esszé csak a történelmi alakokat illeti.

Nincsen kizárva, hogy egykor az lesz. Minek rajzolnám őt most a pálya kezdetén Haruspex-vonásokkal, amiknek színeit karikírozná az idők folyamataja.

S te jámbor olvasó, aki őt a történetek után talán egy partlival képzeled a nyakában e fölírással: »A király kedvence«, elégedj meg egy picinyke vázlattal, mert a lélek redőibe én bele nem látok, s csak félig nyithatom meg előtted a perspektívát. Vagy talán úgy képzeled, ahogy a beszerce-naszódi főispánt rajzolták az utolérhetetlen Jeffreys bírónak kegyetlen tekintetével, rettentő szemöldjeivel s fölháborító erőszakosságaival.

Mennyire csalódol, tisztelt barátom; ha belépsz esténként a szabadelvű klubba, egy szikár természetű, nyájas, vidám tekintetű urat látsz egy kissé excentrikus öltözetben, az ember örökre azt hinné, hogy Bánffy kora hajnalban kel és *sötétben öltözködik*, gardrobjából csak úgy találomra húzván ki a mellényt egy 1873-i téli ancúgból, a nadrágot egy 1892-i tavaszi ancúgból, és így tovább.

A nyájas úriember barátságosan rázza meg kezeidet, derült szemeiből a nyíltszívűség sugárzik, s egész lényében jóleső varázs van, mely felkölti rokonszenvedet, megmelegít anélkül, hogy olyan faszcináló hatása lenne, mint a Wekerle modorának.

Nem affektál, nem nagyzol. Bizonyos nonchalance-szal diskurál, komoly témákat vegyítve pajkosakkal. A tréfa, kötekedés otthonos nála.

Majd mindenkinek mond valami ingerkedést, de aztán hozzáteszi:

- Nono, ne hidd, hisz csak tréfálok.

A nagyképűség (ez a politikai agyvelő-csúz) távol van tőle, nincs benne semmi mesterkélt, semmi csinált, egyenes, tiszta, gentlemanlike karakter, mint embernek csupán egy szembetűnő gyengéje van, amelybe belelátni csak a legbizalmasabb barátainak enged. Előttük ugyanis, körültekintve előbb, hogy magyartalanságát észre ne vegyék a távol állók, kihúzza burnót-szelencéjét, és megédesíti orrának a nehéz szolgálatokat, melyeket ebben a náthás időben végez.

Más magyartalan vonást még eddig senki sem vett észre Bánffyban.

Kis fekete sapkája fején van a klubban is, ahol csoporttól csoporthoz megy, s meghallgatja barátjai tanácsát s kívánságait.

Minden fontos vagy nem fontos ügyet szóba hoz diskurzus közben patriarkálisan könnyed, nyílt eleganciával, nem úgy, mint régen volt, hogy mindent a *boszorkánykonyhán* főztek. Rendesen megvan már a kiforrott véleménye, s ahhoz makacsul ragaszkodik, de szereti az eszmecserét, s egy kis disputa kedvéért - a legszebb asszonyt is képes volna a faképnél hagyni. Konok disputáló, de nem teszi főnnhéjázással, még kevésbé prepotenciával, hanem mindenáron kapacitálni akar. Ha nem adnak neki igazat, annál inkább kalapácsolják meggyőződésre a nézetét. Ilyenkor sebesebben szívja cigarettáját, s idegesen játszik az óraláncán fityegő tallérral, melyen Szent György legyőzi a sárkányt.

A képviselőkkel szemben szerencsés véralkatával igazi jó pajtásnak játssza magát, de azért képes megtagadni a kívánságaikat, s ha valami még nem aktuális dologra kérik ígéretét, vállvonogatva mondja:

- Édes barátom, én előbb mindég az ennivalóval akarok tisztában lenni, és csak azután hívok rá vendéget.

Senki nem kezelte még a hatalmat ildomosabban, mérsékeltebben és tisztességesebben, mint ő eddig, s méltán lehetne kérdezni csodálkozva:

- Hová lett hát az erőszakos Bánffy főispán?

Mire csak a pszichológia adná meg a választ.

Hányszor esik meg, hogy akinek kevés pénze van, sokat költ, és mikor aztán sok pénzhez jut, fogához veri a garast.

A beszerce-naszódi főispán vickándozott a maga hatalmával, mert jól esett neki sokat mutatni a kevéssel, de Magyarország miniszterelnöke kímélve bán vele, mert sok hatalma van.

Egyebekben azután (hogy végre befejezzem) Bánffy is csak olyan, mint a többi miniszterelnök volt.

Átjárogat Falk Miksához.

Érdeklődik a Széll Kálmán siementhali tehenei iránt.

Zsebében hordja a bécsi vonatok menetrendjét.

S örül azoknak a napoknak, amelyekről mi búsan írjuk: »Ma a Házban megint unalmas ülés volt«.

AZ ÚJ MINISZTEREK

Perczel Dezső belügyminiszter

Tisza idejében, azon nagy stabilitásnál fogva, mellyel a kormányzat mindig ugyanazon kezekben maradt, nem sűrűn támadtak a parlamentben úgynevezett »jó erők«. Vagy ha támadtak is, nem volt nagy a kereslet, következésképp nem volt előzködés, stréberség se.

Az emberek olyan szépen elképzelték, hogy Tisza mindig meglesz, hogy nem is tartották érdemesnek maguktól nőni. Elméjüket fölverte a fatalizmus gyepe:

- Ha a generális akarja, hát kihúz nagyobbra, ha pedig nem akarja, akkor úgyis hiába nyújtózkodom ám.

Az utolsó hároméves országgyűlésre mégis bejött néhány derekas tehetségű képviselő: Visi, Gajári, Latkóczy, Berzeviczy; a későbbi »keddi vacsorák« alakjai.

Berzeviczy államtitkár lett, s fényes karriert futott be, azon államférfiak közé küzdve föl magát, akik Bécsből lehetetlenek. (Némely embernek nagy szerencséje van.) Visi meghalt olyan jó időben, hogy minden ember megsiratta. Latkóczy államtitkár lett olyan rossz időben, hogy mindenki sajnálja, míg ellenben Gajári, akinek speciális talentuma van a politikára (nem kisebb, mint a legkiválóbbaké) beállt újságírónak, és nem lett semmi, mert az újságíró csak újságíró, örüljön, hogy él.

A következő ötéves országgyűlésben sem kereste senki a nevezetesebb új erőket. Hiszen csak főispánokra van szükség a megholtak helyett, s ahogy a tót mondja: »Zabocska mégiscsak termett«.

Csak a figyelmes, minden jelentéktelen dologra kiterjedő szem vehetett észre néhány érdekesebb alakot. A melankolikus Rosznert; csupa ideg, csupa finomság, okos analizáló fej. Miklós Gyulát, a párt enfant terrible-jét, ezt a vakmerő kis sárkányt, aki parazsat fűj az orrlyukain és a száján keresztül, és meg fogja enni a korrupciát, az ellenzéket *és mindent, ami harapnivaló van a világon*. Friss erő duzzadott izmaiban, s üde bátorság árad ki egész lényéből.

A harmadik alak, aki kevésbé tűnt föl, egy csontos, szikár fiatalember volt. Hosszúkás arcát enyhe vonások tették rokonszenvessé, s korai barázdák szántották át: gesztenyeszín haja meggyérült és sűrűn vegyültek bele ezüstös szálak, sugár alakja meghajlott kissé vállban, csak diósín szemeiből csillámlott ki még az ifjúság tüze.

A szélsőjobboldal egyik padjában foglalt helyet, s nagy figyelemmel hallgatta a szónokokat. Olykor hátrafordult a szomszédjaihoz, és dicsérte a beszédet vagy gáncsolta (már amilyen volt), de már maguk a megjegyzések bizonyos figyelmet keltettek a szomszédság előtt.

- Ez valami komoly ember lehet.

Mert a Ház tagjai, tisztelt olvasó, leginkább a folyosókon tartózkodnak, s akik bent vannak is, hosszú évek alatt úgy megszokták nem figyelni a beszédekre, hanem elgondolkozni valamiről, hogy nekik a bent folyó szónoklatok olyanok, mintha tengerparton ülnének és hallgatnák az óceán mormogását, csak egy-egy zivataros szcénánál vagy »zajos derűtségnél« riadnak föl, és jobbra-balra kérdezősködnek:

- Mi történt?

- Mit mondott?

- Nem tudom.

A szavazásnál felállnak gépiesen, a »helyes«-eknél és »úgy van«-oknál belevegyülnek a kórusba gépiesen, a testük és a voksuk ott van, de a lelkük ki tudja hol kalandozik...

Hát némi figyelmet keltett mondom, az új képviselő. A megjegyzései is mindig talpraesettek voltak. Ugyan ki lehet?

Akik ösmerték, bizonyos elismerő hangon mondták:

- Ez Perczel Dezső, volt Tolna megyei alispán.

Persze. Hogy ezt mindjárt ki nem találta az ember! Pedig minden Perczel úgy néz ki, a familiáris hasonlat meglepő. S a vicispánból is van rajta valami. Az önérzettel párosult nyugalom a homlokán.

Lassan-lassan kezdett kibontakozni és szerepelni. Nem lépett fel aplombbal; nem szította fel hirtelen a rokonszenveket, mint fényes napgolyó, ahogy fölszítja a nedveket. Az ő hatása a nyájas házi lámpaé volt, amely fényt tart és még melegít is közelről.

Csakhogynem kellett, míg észrevették a szfinxek közt. Mert első intrádára úgy ülnek ott az új Ház új tagjai megfegtetlenül, mint a szfinxek.

De a legtöbbről csakhamar lekopik a titokzatosság. Az öregúr amott a hátsó padban, ki közömbösen hallgat ellenfelet, jó barátot, rezes pápaszemét a homlokára tolva, pihenni jött ide egy hosszú életpálya után. Itt elől az a feszengő fiatalúr mindjárt harmadnapra el fogja hozni a gukkerját, majd meglássátok. Szeme a karzatokon jár. Sapristi, ez meg akar itten házasodni, a képviselőség nimbuszában.

A bal szomszédja vörös lesz, dühbe jön, ha bosszantót hall ellenzéki padból; közbekiált, fölszisszen, mintha ő volna a nemzet élő lelkiismerete, s tomboló tetszésben tör ki, ha a miniszter mond valami helyeset. Rögtön tisztában vagyunk barátunkkal. Ez se szfinx már. Jó napot, kedves akarnok úr!

És lassan-lassan mindenik elárulja, mit akar. Ott egy kiélt grófocska, aki megunta az asszonyokat a kontinensen, a tigrisvadászatot Afrikában, a bikaviadalmakat Madridban, és idejött új sportot keresni. A stréberek, pozőrök, fezőrök és gascogne-iak egész serege nyüzsög. A gascogne-inak virág van a gomblyukában, s könnyed mosoly lebeg ajkai körül, a pozőr nagy képeket vág, a fezőr diplomáciai ügyességét csillogtatja, a stréber hajlong és kúszik.

S a fent hullámozó, izgó, mozgó és vickándo-zó alakok által mintegy eltakartatva, nőtt meg Perczel Dezső, szinte észrevétlenül, úgy, ahogy februártól júniusig megnő a nap, egy tyúklépéssel nagyobbodva, ahányszor a földgolyó egyet fordul a tengelye körül.

*

Milyen világ ez itt, milyen világ! A ravaszság az együgyűség ruháját ölti fél, s az ostobaság néha ravaszságnak néz ki. Itt minden csalóka, mert minden fénylik. Fénylik az arany és fénylik a szurok is. Ragyogó színpompában bukkan föl a nagyravagyás, a bölcsesség lárvája alatt kullog a cinizmus, s hófehér koszorúval táncol kánkánt a bizantinizmus.

Ilyen világban nehéz volt Perczel Dezsőnek megnőnie. Nagyon is egyszerű és szerény volt arra.

Nem előzködött. Nem lökdöste az embereket felgyűrt öklökkel, magára vonva a figyelmet.

- Nézzétek, milyen izmaim vannak! Erős vagyok. Adjatok munkát, több munkát, még több munkát.

Csendes volt, hátra húzódott. Ha néha fölszólt a bizottságokban vagy a plénumban, annak is olyan igénytelen formát tudott adni, hogy csak kevesen vették észre hideg, erős judíciumát, nézeteinek érettségét s a hosszú, széles mezőt, amit belát.

Fejét könyökére támasztva üldögélt padjában hosszú évekig egyszerű, többnyire szürke ruhában, figyelt, kontemplált, tapasztalt. Nem volt semmi híre, mint ahogy nincs a jól nevelt szűz leánynak. Évek futottak évek után, miniszterek, államtitkárok keletkeztek, s a régiek átültek a zöld bőrpadokra, hol valóságos gyűjtemény van már belőlük, mint az elhasznált levélbélyegekből. (Az szinte mindegy már, hogy egyik talán egy frankos márk volt, a másik csak öt centime-os.) Új emberek lettek szereplők, régi híresek eltűntek végképp az elfeledés szűk ajtaján - és Perczel Dezső még mindig ott ült minden duzzogás nélkül, szerényen, csöndesen régi padjában, két könyökére támasztott fejével.

Vajon megfordult-e ebben a fejben a gondolat, hogy ő valamikor Magyarország belügyminisztere lesz?

S ha megfordult, milyen minőségben motoszkált ott? Úgy-e, mint vágy, úgy-e, mint álom?

Nem. Erre nem gondolt Perczel Dezső. Erre senki se gondolt. Ebben a nagy vásárban rá nem érnek az emberek találgatni, kiben mi lakik. Ha valamelyik óra muzsikális, hát az ütésnél maga húzza el a nótáját, ha pedig kakukkos, hát 'iszen majd kijön belőle a kakukk magától is. És in ultima analisi, a gondviselés dolga, hogy mit tegyen a maga kiszemeltjeivel.

Nos igen. Szükséges volt, hogy egy lift ereszkedjék le a mélységbe, hogy Magyarország leendő belügyminisztere fölfelé emelkedhessék a homályból.

Te gonosz fátum, ki a természet összes rejtélyes erőit inasaidul tartod, te csinálod az eseményeket, a fordulatokat, a katasztrófákat, sikereket. Te csinálsz mindent.

A lift lezuhant. Egy ember meghalt. És azt mondták: »Ravasz volt egész élete, és ravasz volt a halála is.« Ej, pedig, látod fátum, te még annál is ravaszabb vagy!

A képviselőház alelnöki széke maradt üresen. Bizonyára nem vált azért alacsonyabbá, mert egy bűnös ember ült rajta.

A Ház figyelme Perczel Dezső felé fordult. Miért éppen őfeléje? Ki tudja! Más is betölthette volna, kétségtelen. De éppen ez az a megmagyarázhatatlan, ez a rejtélyes, ez a végzet.

Perczel Dezső képviselőházi alelnök lett. Valami láthatatlan kéz egy rugót nyomott meg az irányadó emberek elméjében, s a rugó Perczel Dezsőre ugrott. Éppen úgy ugorhatott volna másra is, de őrá ugrott.

S Perczel Dezső sorsa el volt döntve.

Az egyszerű mameluk, ha szerény, láthatatlan, a Ház elnöke ellenben látható. Az alelnök már ott van a parlamenti kirakatban, és görcső alá kerül.

Ami tehát ezentúl következik, az többé nem véletlen. Perczelt megfigyelni annyi, mint felismerni az értékét.

Az most már matematika volt, hogy a piros szék el nem kerül.

*

Gyorsabban történt, mint hinni lehetett volna. A bécsi fellegek meghasadtak... Szinte álomnak látszanak a válság elvonuló képei. Kálnoky boldogtalan sziluettje a háttérből A király kedvetlen, neheztelő arca. A Khuen kísérlete... Milyen gondolat, hogy a vadludak tojásait egy jámbor házi tyúk költse ki.

Pedig kicsibe múlt, hogy nem így történt.

Aztán milyen váratlan fordulat ismét, amint a kinevezett miniszterelnök, Bánffy Dezső, akinek régi szerelme, vágya volt a belügyi tárca, mikor előtte állott, egyszerre azt mondta: »Nem kell«.

Azon kezdte a kormányzást, hogy önmagának parancsolt. A tárcát átadta Perczel Dezsőnek.

A meglepetés moraja zajlott. Aggodalmas hangok emelkedtek:

- Gyenge lesz, gyenge, gyenge.

S valóban óriás feladatokat tologat az idő e tárcára. A király kinevezésének így kellett volna szólnia: »Kedves Perczel! Kinevezem önt Gigásznak«. De a király csak belügyminiszternek nevezte ki. A nagy feladatok pedig jönnek, ez csendesen kísérteties léptekkel, az dübörögve zordonan.

Jön az egyházpolitikai törvények végrehajtása.

A közigazgatás államosítása. És ami talán a legfontosabb, jön a nemzetiségi kérdés.

Ah a nemzetiségi kérdés! Mily szerencsétlenség, hogy a magyarok nemzetiségi politikájához csak egyetlen népfaj passzol be: az úgynevezett *görög-rác*, amelyik szép csendesen elnémul, kihál *önmagától*.

Hát igen, szélteben kóvályogtak aggódó hangok Perczel gyengesége miatt, de csak addig, amíg Perczel meg nem szólalt. Bonyhádon elmondott szép beszéde után elnémultak azon becsületes Kasszandrák, akiknek látóképességét a túlságos hazaszeretet növeli.

S mikor legközelebb a Házban is fölszólalt az új belügyminiszter, az ő egyszerű becsületes érveléseivel, minden pátosz és póz nélkül, távol ugyan a cicerói kellemtől vagy a humor fönséges nagyságától, de a szakember biztonságával, a feladatok felismerésének magaslatáról, a meggyőződés kisugárzó erejétől valóságosan beragyogva, még az ellenzék is úgy érezte:

»De 'iszen egy egész férfi ül ebben a nehéz székben«.

Epilóg

Állj meg itt tisztelt olvasó, mert én is (e sorok ismeretlen írója) megszakítottam e helyen a vázlatrajzot, így okoskodván:

»A miniszter túlságosan meg van dicsérve, a közönség el sem hiszi. Mert semmi sem lehet banálisabb, mint egy minisztert dicsérni anélkül, hogy szidná is az ember. Hiszen még az arany közé is rezet kell vegyíteni.«

Félretettem a kéziratomat, amíg valami malíciát kigondolok Perczel ellen, amit a cikk végére csapjak. Semmi, de semmi se jutott eszembe.

Az ellenzékhez kellett fordulnom.

- Mondjanak nekem valami rosszat Perczel felől.

Rázták a fejüket, hogy ők semmit se tudnak, hanem adtak egy jó tanácsot:

- Kérdezősködjék ön a főispánoktól!

A főispánokat is meginterjúvoltam; az egyik rejtélyes arcot vágott, és baljóslatún mosolygott, a másik a füle tövét vakarta kedvtelenül, a harmadik az égre nézett és felsóhajtott, mintha mondaná, hogy legyen még egy darabig türelemmel. Hiszen minden szivar elég, egyik jobban, szebben ég, mint a másik, ha rágyújtanak, de a *csutkája valamennyinek keserű lesz*.

...Igaz, ami igaz, jó miniszternek, rossz miniszternek egyenlően ez a sorsa.

APRÓ CSATÁROZÁSOK

A folydogáló vitában sok elkánficsorodott locsogás volt. Beszélt Pál és Péter, beszéltek a nagyobb beszélők és a kisebbek mindenféle formában és alakban, meritumban, személyi kérdésben és »félreértett szavak«-ban. Beszéltek mindenféleképpen. És a nagy összemérkőzésnek a következő eredményei voltak.

Kisült, hogy az a történet, mikor a gólya, amelynek a fészket feldúlták, egy égő üszköt hozott bosszúból karmaiban a házfedélre - csak egy egyszerű ostoba madár volt. A mi politikai gólyánk (nem a nemzeti párt vezéréről van szó) még amellet olaját is tart a csőrében - hogy Bécsből ezt lássák, a kaszinóból pedig amazt.

Kisült, hogy a fúzióból nem lesz semmi.

Meg lett ijesztve az ország, hogy Apponyi a kolostorba megy - ha beismeri a tévedését.

De a nagy tévedők szerencsére nem úgy vannak alkotva, hogy valamit beösmérjenek. A nagy tévedők sohase számolnak tényekkel, hanem a reményeikkel.

Ugyancsak e vita alatt kibontakozott a szabadelvű párt szürke harcvonalaiból Magyarország leendő vezéralakja, Tisza István, kinek kétszeres fölszólalására, mint mikor a romantikus regényekben valaki végre az ideálját találja föl, a párt szíve szinte megdobbant:

- Ez ő!

Templomi csöndben hallgatta barát és ellenség most első ízben, mire egy angломán (de nem Beöthy Ákos) szellemesen jegyzé meg egy brit parlamenti kifejezéssel élve:

- Megtalálta végre a Ház fülét.

Most már körülbelül bizonyos a jövő, hogy a következő decenniumban Tisza István és Apponyi Albert fognak vívni heroszi csatákat a parlamenti homokon - ha csak... De nem, lehetetlen az, hogy ő belássa. -

De egyelőre még Bánffyt ütik mindnyájan, s hihetőleg még soká fogják ütni, azért, hogy nem nagy orátor. Más ok nincs - tehát ehhez nyúlnak, mintha egy államférfiúnak valósággal a nyelvelés volna a kritériuma. Hiszen szép volna, jó volna, ha a sas énekelni is tudna - de hogy nem tud: abba egyszer bele van nyugodva mindenki, Herman Ottótól kezdve egész Brehmig, s az is áll, hogy azért mégis előkelőbb madár némely énekeseknél.

Kisült ebből a vitából az is, hogy Polónyi szereti Apponyit, s hogy Apponyi szereti Szapáryt, s következésképp Szapáry is szereti Polónyit. S ez a keresztényi szeretet az egyetlen megható momentum a harcban álló parlamenti tömegek között.

A mai napon egyébiránt nem annyira a kormány ellen viaskodott a szélsőbal, inkább egymást döfték, boksztolták ádáz gyűlölettel és elkeseredéssel.

A Justh-párt, az igaz, nem volt bent (legjobb lesz, úgy látszik azt a nevet venni föl: a be nem járó párt), mindössze négy Justh-párti lézengett, elvegyülve a szomorú mezőn, hol öt bogáncskóróra esik egy kalász. De ez csak annál kényelmesebb volt a Polónyi-pártnak, hogy vehemensen támadja őket.

A kormánypárt diszguztálva ögyelgett a folyosókon, míg a nagy viaskodás betöltötte az ülés utolsó felét.

Sok mindenféle diskurzus van ilyenkor.

Az egyik csoportban Bánffyt dicsérték, aki a kellemetlen támadások dacára is férfiasan, el nem veszített kedvvel viszi az ügyeket; a másik csoportban Szilágyi méltóságteljes elnökségét magasztalták, melyre, mint valamely epochális fénypontra, fognak föltekinteni a késő utódok.

Valaki megjegyezte a csoportból:

- Nem lesz ő holtáig elnök. Kiösmerek Bécsben és megszeretik. Majd meglássátok, hogy egyszer Bánffy után ő veszi át a miniszterelnökséget.
- Nem vállalja - felelte apodiktikus hangon egy komoly arcú államférfi.
- Dehogyan nem vállalja - bizonykodott egy másik... Garantírozom, hogy elvállalja, és miniszterelnök lesz.
- Nem lesz, ha mondom - viszonzá mogorván az előbbi.
- De miért nem? - kérde amaz bosszankodva.
- Miért? Miért? Hát azért, mert senki sem vállalkozik melléje királynak.

A FŐRENDIHÁZBÓL

Amióta az egyházpolitika fől színen van, érdekessé váltak a főrendek tanácskozásai. A múzeumi háznagy hivatalt időnkint megrohanják a karzati jegyért esenkedők. Fehér hajú, csillagkeresztes dámák, bájos komtessek könyörögnek helyért, akár a kakasülő utolsó sorában. Így volt ez a múlt héten is, mikor újól a méltóságos Ház elé kerültek a vallás szabad gyakorlatáról és a zsidó vallás recepciójáról szóló törvényjavaslatok.

A karzat minden parlamentnek érdekes kiegészítője, sőt akárhányszor hőmérője és vezetője.

A magyar főrendiház karzata különösen jó hőmérő. Mikor nagyon sok mágnásasszony tódul az ülésre, akkor a kormány lába alatt többnyire erősen inog a föld. Ők vezetik és szervezik tulajdonképpen a főrendi ellenzék.

A templomtól (ahol a gyűlőlt egyházpolitikai törvényjavaslat bukásáért imádkoztak) a fogat a múzeum lépcsőháza elé röpíti őket. Suhogva haladnak föl a lépcsőkön, betekintenek egy percre a főrendiház előcsarnokába, ahol szép fejüket nagy alázattal meghajtják a kardinálisok és püspökök előtt, míg lornyettjük üvegét leírhatatlan kicsinyléssel csillantatják meg az arra menő liberális minisztereken... Aztán letelepednek a karzaton; a vita alatt kipirult arccal számolgatják híveiket és ellenfeleiket, kesztyűs kezük idegesen gyűri a csipkekendőt, s olykor lehajolnak valamelyik ismerősükhöz:

- Még nem jött meg a Niki?

A legyező hevesen a páholy korlátjához csapódik:

- Sürgönyözni kell azonnal!

S míg a sürgöny repül hegyen-völgyön át, Niki gróf elegánsan belejt a terembe, s fogadja a hölgyek hálás mosolyát.

A karzatnak másik megszokott csoportja az újságírók, akik amíg ceruzájuk gyorsan szánt végig a papíron, sólyomszemmel figyelnek a teremre, s szemük elől el nem illan az ott levők egyetlen mozdulata sem. Az ő fejükben minden szó és minden mozzanat azonnal felőrlődik, s készen lefolyik a vezércikkbe, a karcolatba, vagy valami szenzációs riportba.

Íme, most is... Az ülés még el nem kezdődött, a terem üres, alig lézeng itt-ott egy alak. Egyszerre megjelenik a teremben Tisza Kálmán, lassú lépéseivel Nopcsa báróhoz biceg, és

halkan diskurál vele. Az újságírók szeme fölcsillan. Mit keres Tisza a főrendek üléstermében, és mit akar Nopcsától? (Hogy mit? Azt megkapja kegyed, nyájas olvasó, dús választékban, és tízféle variációban a másnap reggeli lapokban.)

De kezdődik az ülés. Egy csapatban bevonul az óhitű főpapság, csupa hosszú szakállú, impozáns alak, csillogó meggyezű bársonybíréttel a leomló fűrtjeiken. A képünkön az egyikkel kezét fog egy katolikus püspök... alighanem az örökké mosolygó, örökké hajlongó Schusztér Konstantin.

Nagy a mozgás, mikor megjelenik a hercegprímás ragyogó bíborköpenyegben, mely sugár természetét egészen befödi. Ebbe beburkolózva szokta hallgatni a vitát, fejét meghajtva, s ajkán - mint most, mikor a Szontagh Pál tüzes beszédjét hallgatja -, kegyes, szelíd mosoly játszadozik. Melléje és háta mögé telepszik a katolikus püspöki kar, kik közül rajzolónk találó vonásokkal kapta le Schlauch kardinálist, Dessewffy és Bende püspököket.

Aztán lassan kiegészül a terem képe. A látvány, ami elénk tárul, festői az ő égő, bíbor, lila, vörös, feketeszínű papi öltönyeivel, tisztí uniformisaival, a jellemző arcok százaival, amelyek közt képviselve van a sápadt török típus, meg az olyan is, mely mintha egyenesen a germán lovagvárból jött volna ide.

Ott ül az emelvényen az elnök, Szilágyi József, karddal oldalán; fejét egyik kezére támasztja, s úgy hallgatja a szónokokat. Mellette van a csöngettyű, ez a jámbor öreg bútor, mely váltig csodálkozhatik, mi lelta a világot, hogy őt egy idő óta folyton rázzák. Azelőtt senki sem nyúlt hozzá.

Ott, a jobb oldal egyik padjában Szécsen Antal, az elmaradhatatlan rendjellel a fekete kabátján, közel hozzá Zichy Nándor gróf, előttük hosszú, szikár alakja Pálffy Mór grófnak, akinek felszemét fekete kötelék fedi el; Esterházy Miklós Mór gróf, hóna alatt egy csomó szavazólistával nyughatatlanul jár-kei a teremben, míg Csáky-Pallavicini gróf, kinek fél szeme szintén be van kötve, gúnyosan mosolyogva hallgatja Wlassics minisztert, aki nagy hévvel utasítja vissza Csáky-Pallavicininek a zsidó recepció vitája alatt a zsidókra szórt sértéseit.

Amikor a vita lepereg, többnyire név szerinti szavazás következik. Ilyen a múlt héten több is volt. Izgalmasok, mindvégig kétesek, sokszor olyan is, melynél végül nem tudták, melyik párt van többségben. Csak másnap konstataáltak, hogy egyformán állanak, s az elnök döntött.

Ilyenkor mindenki kezében nyomtatott lista van, mely a főrendek névsorát tartalmazza. Mindenki előveszi ceruzáját. A miniszterek, a püspökök, a zászlósúrak, az újságírók egytől egyig a közelgő nagy momentumnak az íródeákjává szegődnek. S amíg a szavazás folyik, néha olyan csörgés támad, mintha valami szél hervadt levelű fák közé rontott volna, aminek oka, hogy a névsor a jegyzék végéhez ért és félezer kéz egyszerre fordít lapot. Olykor, valamelyik névnel halk éljenzés hangzik, olykor meg egy másik névnel gyorsan kelő és elhaló hurrogás, mely a karzatról származik.

Majd véget ér a szavazás, mely a múlt héten hol jobbra, hol balra billentette a többséget, ám mégis a kormány vereségével végződött. A harcnak és vitának egyelőre vége. A főrendek, a főpapok, a mágnás asszonyok zsibongva leszállanak a lépcsőkön, s nemsokára hallható lenni a portás harsány kiabálása, amint a fogatokat szólítgatja elő, meg az elgördülő kerekek robaja.

KÉT NEMES ALAK A PARLAMENTBEN

Mungó, bámulj! Csakugyan két nemes alakról van szó, s csakugyan a parlamentből valók. Az egyik jön, a másik távozik, de szerencsére köztünk marad mind a kettő. Az egyik,

Gróf Andrassy Tivadar

kijelentette, hogy nem akar többé alelnöke lenni a képviselőháznak. Okot is mondott, miért vonul vissza, gyakran nem lehet jelen az üléseken, minélfogva - úgymond - nem képes esetleg tisztét betölteni.

Ah, hát ez is ok? Tizenöt éve nézem a nyüzsgő mozgó parlamenti alakokat, hol írói górcsővön, hol szabad szemmel; hallottam már mindent olyat, amit már mondtak Krisztus születése óta mások is (ilyet sokat), olyat is, amit még nem mondtak, de azt még sohase hallottam, hogy valaki azt mondta volna, hogy ő valamit nem képes betölteni. Ez új, ez csodálatos.

És az se tréfa dolog, hogy valaki otthagyjon szándékosan egy olyan állást, amely nagy dísz ad ebben az országban mindenkinek, mely senkinek se kicsi, s melyhez senki se túlságosan nagy - mert csak egy Szilágyit lát följebb -, s mely nem jár fárasztó kötelességekkel, terhekkkel. Nem tréfa dolog ez ebben a korban, mely a stréberség korszakának nevezetik.

Itt mindenki vállal mindent, mindenki tud mindenhez. Nincs kis ember, nincs nagy dolog, s nincs lehetetlenség.

Andrassy Tivadar gr. tehát visszavonult az alelnöki székből. Pedig méltó volt rá, mint ahogy méltó a csillámló névre, amelyet visel, amelyet Andrassy Gyula gróf tett fényessé, s amelyet nem fognak soha elhomályosítani a fiai.

A következő korszakban, melynek Tisza István lesz a gerince (hogy ezt a rossz szót használjuk), a két Andrassy főszerepet van hivatva játszani, ha nem is urbi et orbi, hanem a pártban mindenesetre. A pártban már ma is ők az úgynevezett couleur - a zavaros víznek ők adnak szép színt.

Andrassy Tivadar judiciózus fej, széles látókörű politikus, nagy műveltségű ember lévén, olyan régiókba is lát, amiket a mi egyoldalú államférfiaink nem vesznek számba (s innen a primitivitás az eszközök megválogatásában az ország előhaladására nézve). Erősen disztíngvált gentleman a politikában is. Eszmények lebegnek előtte, s igen válogatós, majdnem túlságosan válogatós a módokban, melyek a célhoz vezetnek. A gyakorlati politika hullámverései, sok salakja, szennye szemmel láthatólag diszguztálja. Talán ezért is alkalmatlan arra, hogy vezető politikus legyen. Csakis ezért. Mert, hogy mint szónok bátortalan, annak oka csupán roppant szerénységében, a parlamenti terrén szokatlanságában és a Ház rakoncátlan modorában van.

Andrassy Tivadar egyébiránt sohasem gondol arra, mit volna most szükséges cselekedni. Hanem mindig az az első kérdése önmagához, mit illenék most cselekedni. S ezzel van némileg jellemezve.

Azon önzetlen, nemes fájú alakokhoz tartozik, kik a közügyek mellé nem azért állanak, hogy ők nőjenek, hanem, hogy a közügyek gyarapodjanak.

Egy-két magvas beszédet tartott meglehetősen rossz előadásban, de nem a beszédek adják annyira az ő súlyát, hanem amint ő véleményt mond egyes fölmerült incidenseknél a folyosón, kis csoportok előtt, körvonalazza álláspontját precízen, világosan, a logika kontempláló és egybekapcsoló erejével, amint a legkomplikáltabb helyzetekből kitalálja a kivezető utak közül mindjárt az első blikkre, nem a legrövidebbet, nem a legkényelmesebbet, nem a legszebbet, hanem a legtisztességesebbet.

Sajnálattal látjuk, hogy Andrássy Tivadar azon a lépcsőn, melynek környékét a stréberek raja állja körül, a »tekints ide« mosolygós allűrjeivel, a saját akaratából visszafelé lépett egyet.

Darányi Ignác

Andrássy Tivadar gróf helyére Darányi Ignácot választotta meg a Ház mai tisztújító ülésén alelnökének.

Darányi született... Ejh, tudja isten, talán nem is született, talán mindig volt. Az ember nem is tudja elképzelni, hogy a világ Darányi nélkül is egzisztált valaha. Öreg-e? Isten tudja. Talán hatvanéves, meglehet, hogy százéves - de az is meglehet, hogy százharminc éves. Az bizonyos, hogy senki se emlékszik rá, hogy valaha fiatalon látta volna. A Sturm almanachja 46 évesnek mondja, de a Sturm almanachja nincs odaragasztva az arcára, s mindennap hallani a klubban némelykor hatvanéves emberektől is:

- Nem volt itt Náci bácsi?
- Hol van ma Náci bácsi?
- Ki az, akivel Náci bácsi beszél?
- Náci bácsi ma nagyon rejtélyes.
- Mit mond ehhez a Náci bácsi?

Náci bácsi ritkán mond valamit, mert nem szeret határozott kijelentéseket tenni. (A kijelentések nagy gézengúzok, és néha olyankor térnek vissza az ember szeme elé, mikor kellemetlenek.) Náci bácsi sima, szelíd, türelmes, sokat mosolyog, de keveset mond, s amit mond is, úgy mondja, hogy a delphibeli jósdá is kölcsönözne rá, de habár nincs eligazodó válasza, azért csak mégis célirányos mindenkor megkérdezni, hogy mit mond ehhez Náci bácsi.

Mert a Náci bácsi nagy portentum, s emlékeztet arra a bűvös almára, amely az Ali-Müszein házában mindenre használtatott; amint a nagy szakállú becsületes Müszein akarta, aszerint változott.

- Kedves almám, légy most törülközőkendő.

És ebbe törülte le a könnyeit.

- Légy most kard! és az alma kard lett, ütött-vágott.

- Légy most díszkaftán. És az alma díszkaftán lett, amiben paradírozhatott a jámbor Ali-Müszein.

Éjjel lámpa volt, és világított a dervisnek, nappal harci lándzsa (a padisah ellen vagy mellett), lett faltörő kos, ragasztó gumiarabikum, mellvért, evőkanál, egyszóval minden kiugrott az almából, amit kívántak. Becses egy alma volt ez, majdnem olyan becses, mint Náci bácsi a szabadelvű pártnak.

Ő is excentrikus ember - ma, mikor nem az oroszlanok és sasok idejét éljük, hanem az aranybornyúét. Mikor minden ember lótfut, szerezh, még Rotschild is lótfut és szerezh, akkor Darányi Náci, akinek csak úgy ömlik be ügyvédi Wertheimjébe a tömérdek honorárium, egyszerre csak becsukja a kasszáját, és azt mondja, hogy ide többé ugyan be ne tegye a lábát egyetlen garas se, elég abból ennyi - és bezárja ügyvédi irodáját.

Darányi nem akart gazdag lenni - nem ért rá gazdag lenni -, mert a politika elvette az idejét. S ő inkább akarta a politikát, mint a vagyont. Darányinak nem sport a politika, hanem valóságosan szerelmes bele, s olyan becsületesen, nemesen szolgálja, kétségtelenül nagy és

hajlékony tehetségével, roppant szívósságával, hogy ragyogó például állhat a honorácior osztály előtt - amelyhez ő magát számítani szereti (nem anélkül azonban, hogy grófi barátjaitól ezért bocsánatot kérne).

Ám, ha ő szerelmes is a politikába, ha hű is, jó is, azért még e ravasz istenasszony (mert istenasszony a politika is) nem pazarolta rá a legbecsesebb kegyeit, még nem fűzte ki előtte elég tágra a vállfűzőjét - Náci bácsit igazán úgyszólván csak *elefántnak* használták eddig a szerencsésebben járt udvarlók.

Volt ugyan hírben sok mindenféle dologgal, de ő kitért előre, s ha volt is alkalom rá vagy fölbátorító gesztus, mint a szerény udvarló, az összes kegyek tárából egy ici-pici rezedaszálat választott.

Ez volt az a kis *selyem fekete sapka*, amit a Háznak bizonyos kopasz emberei hordanak, ha bizonyos fokú tekintély járul a kopaszsághoz.

Náci bácsi sok mindent tett már, mindenki elősmerte tehetségét, munkásságát, erélyét, nemes önzetlenségét, gyönyörű karakterét. Mindenki tudta róla, hogy minden lehetne, ami akarna lenni. És Náci bácsinak ez jólesett.

És azt is tudta mindenki, hogy bár mindene lehetne Náci bácsinak, még sincs mind ezekért a nagy érdemekért egyebe, csak a kis fekete selyem sapkája. Mindenki tudta ezt is, és Náci bácsinak ez is jólesett. Sőt hiú volt rá.

- Én még mindig nem vagyok semmi.

Ám a nemezis őt is utolérte. Vége a szüzességének. Ma már alelnöke a t. Háznak, és tudja isten, mi lesz még őméltóságából idővel.

AZ ÚJ MINISZTEREK

Wlassics Gyula kultuszminiszter

Egy ködös januári estén a Bánffy-kabinet alakulásakor egy képviselő hevesen szakította föl a szabadelvű klub ajtaját, s lihegve mondta:

- A Gyula miniszter lett.

Egyszerre huszan is körülvették, s özőnnel dőltek a kérdéseik:

- Honnan jössz? Melyik Gyula? Csak talán nem az Antal Gyula?

- Wlassics Gyula.

Ah, Wlassics Gyula! Kitört az általános csodálkozás. Szinte hihetetlen volt. (Az igaz, hogy Antal Gyula még hihetlenebb lett volna.) Wlassics Gyula és kultuszminiszter! Nem lehet az. Talán igazságügy-miniszter lett?

De új hírnökök érkezének Budáról, s egy Félóra múlva már mint tény feküdt a klub boncoló asztalán a Wlassics Gyula kultuszminisztersége. A párt legnagyobb kombinátorai: Rosenberg Gyula és Papp Géza, akik pedig a föl villanó gondolatot is megérzik egy miniszteri koponyában, kijelentették, hogy erre sohasem gondoltak, mindenki meg volt lepelve, de nem kellemetlenül, futótűz gyanánt terjedt a hír az olvasóba, a kártyaszobákba, s a legkonokabb tarokkisták is letették csodálkozásukban a kártyáikat.

- Hát Wlassics miniszter lett? *Már?* Ejnye, de derék dolog.

S ezen a »már«-on nyugszik a hangsúly. Mert hiszen a mostani miniszterek legtöbbszörének legfeljebb a tenyeréből lehetett volna megjósolni, hogy egykor a piros székbe jutnak - csak Wlassics volt az egyedüli, akit mindenki miniszternek predesztinált. Már gyerekkorában »kis Zápolyának« nevezték. Amely elnevezésben benne volt, az a becézgető jóakarát, amellyel egy Zápolyát méregette az apja: »Ha csak egy arasszal volnál már nagyobb stb.«.

Bizonyos volt, elkerülhetetlen végzet volt, hogy Wlassics miniszter lesz. Csak azt az egy *arasz*t várták. Az araszra nézve lehettek véleménykülönbségek. S az lepte csak meg a közönséget, hogy olyan hamar történt. Szinte regébe való gyorsasággal. A Wekerle tüneményes pályafutása után egy másik ilyen legenda.

S az ilyen meglepetésben van valami természetes. Mint mikor a dinnyeföldön egy sokat ígérő dinnyénk van az indán, melyről mindenki meg van győződve, hogy valami rendkívüli pompás zamatos gyümölcs lesz - de mikor egyszerre a tányéron hozzák, mindenki megijed:

- Jaj, nincs-e leszakítva idő előtt?

*

Wlassics még alig melegegett volt meg a parlamentben. Csak ezen az országgyűlésen került be, annak se az elején. Igaz, hogy nem úgy jött be, ahogy a közönséges halandók szürkén, észrevétlenül besompolyognak. Bizonyos nimbusz jött vele. Hír előzte meg, mint egykor Deák Ferencet:

- Hurrá! Nézzetek oda az ajtókra! A jövő kor igazságügy-minisztere fog rajta belépni!

- Egy ember, aki sokat tud - mondták némelyek fázósan.

Valóban a sokat tudó emberek iránt bizonyos averzióval van a Ház, a sokat tudó emberekkel nagyon megjárta egynehányszor. A sokat tudó emberek végzetesek.

De Wlassics annyira sokat tudó, ő azt is tudta, hogy csak annyi tudást kell mutatni egyszerre, amennyi az embereknek nem kellemetlen, s rövid idő alatt úgy rájátszotta magát a fiatal képviselőre, a »gubó« politikusra, annak összes apró tulajdonságait, hibáit, erényeit és allűrjeit föl téve, hogy csakhamar a legkedvesebb pajtás lett a folyosón, a klubban, a vacsorákon és mindenütt.

Csak a beszédjei voltak olyanok, mint a nagyfejűeké, sőt az egyházpolitikai javaslatok első vitájában tartott beszéde elérte a legjelesebb szónokaink színvonalát. A fiatal képviselők gyanakodva összenéztek:

- Hiszen ez stréber!

Egy kész államférfi állt előttünk, aki behatol a kérdések mélyére, s nemcsak okoskodni tud, hanem röpülni is. (Ritka madár most, mikor a szónokok szárny nélkül születnek.) Világos látás, analízis-képesség és komprehenzív erő jellemzik. Hatalmas messzeérő háttér bontakozik ki megjegyzései mögött. Ez a háttér valószínűleg félelmetes, mint Szilágyinál. Meglehet, hogy a háttérben nincs semmi, de a hallgatót meglepetti, mert érzi, hogy a szónok a logika rostáin átszűrt dedukciókat mond el. Ah, Wlassics ügyes, roppant ügyes! Megtartotta a múlt iskolából azt, ami tetszett, és hozzávette a modern szónoklati iskolából azt, ami a régi elokvenciát képes volt feledtetni. Wlassicsban megvan a negyvennyolcadiki nagy szónokok patosza, csillámló koloritja, fölbuggyanó elánja, hangulatkeltő művészete, és megvan a modern szónokok tartalmassága, luciditása és tömörsége - ami ebben a Házban, melyben bent ülnek azok az urak, akik Kölcsey, Kazinczy Gábor és Kossuth beszédjeinél nem olvastak egyebet és bent vannak azok az urak is, akik Bismarck, Gladstone és Disraeli nagy beszédjeivel is ismerősök, igazi Dárius kincse.

Wlassics határozottan nagy talentum, igaz, hogy erősen meg van kenve a XIX. század mázával.

Hogy néz ki? fogják kérdezni az asszonyok, az ország tanítónői, és azon hölgyek mindnyájan, akik a képviselőház karzatán voltak valaha, és el akarnak még egyszer oda jutni. Én értem azt. Önök mindnyájan kíváncsiak rá. Önök már tudják az újságokból, hogy őexcellenciája fiatalember - tehát hogy néz ki.

Csinos fiatalember. De nem mameluk szempontból mondom (mert ami igaz, igaz, tőlünk az is kitelik, hogy a savószínű szemeket megszavazzuk barnáknak), magyaros koponyája szinte annyira kerek, hogy nem lehet köcsögkalapot rátenni, s ezt a gömbölyű fejet, mely olyan, mint egy óriás ágyúgolyó, fekete göndör haj köríti. (Olyan, mint a gróf Andrássy Gyuláé volt a borbély mindennapi segítségével.) Rokonszenves arc piroslík ki a barna hajcsigák alól, fekete, dőlt § forma bajusszal, s középujt kiborotvált állal. Ez a takaros fej, mely Magyarország közoktatásügyét vezeti, elegáns, nyúlánk törzsökön pihen (azaz dehogy pihen). Képzelsen önök még egy fekete Ferencz József-kabátot, selyem betéttel a hajtókáján, mely alól egy bő, többnyire csikos nadrág kezdődik, képselsen továbbá egy fekete mellényt, melynek zsebében egy vékony aranyláncra fűzött cvikker van, és akkor maguk előtt látják Wlassicsot. Az arcán mosoly van, mint a Wekerléén volt, de valamivel bágyadtabb ennél; a szemeiben sajátságos méla tűz pislog, mely azt az érzetet költi föl az alantas halandó emberekben, hogy őexcellenciája ki van merülve.

De ez csalódás. Őexcellenciája nincs kimerülve. Ruganyos és eleven, mint a gyík. Keresi a harcot, a szellemi birkózást. Örül, ha akad valaki, akivel vitatkozásba keveredhet.

Meg-megáll néha a Ház folyosóján vagy a klub közepén, hogy kiszemeljen valami ellenfelet, s kérdi tőle nagy érdeklődéssel:

- Hát neked mi a nézeted öreg, erről a dologról? (Már amilyen dolog éppen akkor van.)

Ha az illető véletlenül eltalálja az ő nézetét, elkedvetlenedve hagyja ott:

- Ugyan eredj, már te is ravaszkodol!

*

Hogy lett miniszter Wlassics - csak találgatni lehet. Amennyit mi látunk belőle, az elég pszichológiai oknak.

Az új év terhes eseményekkel megrakodva lépegetett Magyarország felé.

Míg Berzeviczy Albert és Wlassics Gyula újévi felköszöntőket komponáltak otthon az íróasztalaiknál, az egyik Wekerlének szólt, a másik Bánffy-nak, ezalatt már csomagolt a pesti útra a horvát bán inasa a zágrábi palotában. S a bán tűnődött, hogy hány inget tétessen a bőrdíjébe, mennyi ideig tarthat a dolog. Közben füstölögni kezdtek a budai várak kéményei, a király lakószobáit fűtötték. Ez mind igen veszélyes jelenség volt, de Berzeviczy csak egyre készíté a beszédet a miniszterelnöknek s Wlassics a házelnöknek.

Akkor még senki sem gondolta, hogy Wlassics a miniszterelnöki szónok, és nem Berzeviczy.

De Wlassics sejtette. Wlassics tudta. Wlassics kombinált. S Wlassics mindig jól kombinált, és jól fog kombinálni ezután is.

Melon a szépen szóló síppal bővölte el a thébai Pelopidas füleit. S Wlassics ez újévi szónoklata valóban kecses és csiklandozó sípolás volt. Wlassics gondolatain e beszédben a gráciák cicomája csillámlík.

Bánffy fejében talán e beszéd hatása alatt csírázott ki a gondolat: »Ha...«.

Mert még csak per »ha« lehetett gondolni e napon azokra, amik bekövetkeztek, s azok közt az ő miniszterelnökségére, s ennek következtében a Wlassics kultuszminiszterségére.

De akármilyen is volt a Bánffy indító oka, dicséret illeti őt azért, hogy egy fiatal képviselőt mert odaállítani a legnehezebb pozícióra - hogy szakított a haszontalan sablonnal, mely nem az erőt keresi föl, ahová erő kell, hanem a tekintély után nyúl. Az erő megszerzi magának a tekintélyt, de a tekintélyes számok már igen sok bajt okoztak az országnak.

*

Wlassics tehát miniszter lett, nehéz viszonyok közt, nehéz órákban. Még meg se száradt kinevezésén a porzó, még ki se gyönyörködhetette magát a királyi kézirat betűin, a »kedves Wlassics«-on, már a Házba kellett mennie a közoktatásügyi költségvetést tárgyalni, a fogát vicsorgató ellenzék közé, mely más megoldást, más személyeket remélt. Mint a lóra termelt katonát, csak az első roham zavarta kissé, csak az első lándzsadöfések alatt látszott erre-arra mozogni a nyergében, azontúl, amint a lámpaláz elmúlt, megülte helyét, keményen, biztosan, sőt bravúrral.

Bizony, csak szilárdság, excellenciás uram! Ezen a talajon csak a szilárdság imponál.

Nem kell ezektől az ellenségektől megijedni. Hiszen csak mesterségesen tenyésznek. Ott van Apponyi, prototípusa a várakozó aggszüzeknek, aki elszalasztva a reális partikat, várja, várja az ő megálmodott hercegét, mert az ólomöntés szerint meg kell érkeznie, és amíg várja, koronként más fülbevalót tesz föl és új harisnyakötőt soványodó lábikráira.

Szomszédjában Ugron, egy új Sisypheus, akinek túje is van, cérnája is van, de arra van kárhoztatva, hogy sohase bírja a lyukba behúzni.

Említsem Péchy Tamást? Hisz ő is vezér. Mindig valami vizenyős hely fölött lebeg, mint ahogy a gazdák nedves helyre szokták fölakasztani a gypjúsákat, hogy súlyban nyerjen. Mít mondjak Szapáry Gyuláról? Ő unikum. Egy tövig elégett szivar, amelynek hamuja még mindig le nem esett. Hallottam valamikor gyermekkoromban, hogy az ilyenre díj van kitűzve, hogy üveg alatt tartanak egyet a British Múzeumban - nem tudom, igaz-e, de azt tudom, hogy a szabad levegőn összeesik.

Ezekkel az ellenfelekkel kell megküzdenie Wlassicsnak, mert a kultuszbüdzsé óta a főrendiházban annyira megnőtt két pompás beszéde által, hogy ma már ő a *kabinet nyelve*. - A sprechminiszter.

Kétségkívül nem kis feladat vár rá: mert az elsorolt ellenzéki férfiak közül kettő mester az ékesszólásban, s a harmadikat tekintély fogja körül.

De Wlassics is szemlátomást izmosodik, s bontja szárnyait szélesebbre.

Minden jel odamutat, hogy nagy miniszter lesz belőle.

*

Reszortjában még eddig alig fejthetett ki szembetűnőbb tevékenységet. Nincsenek vehemens fölforgatási hajlamai, tehát egyelőre minden a régi kerékvágásban megy. Egy veszedelmes tünet mutatkozik rajta: a levélírás. De ez végre is olcsóbb szenvedély, mint a Treforté volt, ki építkezni szeretett, beépítette vörös kalitkákkal az egész várost, s többnyire átlépte emiatt a büdzséje kereteit. A Wlassics szenvedélyét előreláthatólag meg fogja bírni a kultusz-büdzsé - tekintetbe véve, hogy a levelek belföldi része portómentes.

Egyebekben olyan ő is, mint a többi miniszterek.

a) Panaszodik, hogy sok dolga van.

b) Bosszankodik, hogy a lapok ostobaságokat írnak róla.

c) A két milliójáról (a büdzséről) roppant kicsinyléssel és keserőséggel beszél: »Hova legyen, istenem, ezzel a potom összeggel?« (Az ember szinte sírva fakad a sorsán.)

d) Sóhaj és lesüti a szemeit, ha a tanfelügyelőket említik előtte.

e) Némelykor redőkbe szedi a homlokát, és egypár odavetett mondattal sejtetni engedi, hogy a Vatikánban megint zavarokat lehet észlelni.

Közönségesen ezekből a vonásokból van egy magyar kultuszminiszter konstruálva, de Wlassics abból a fából való, aki ha sokáig marad kezében a tárca, ott fogja hagyni mindenütt, a Vatikántól kezdve le a szépen vasalt cylinderú tanfelügyelőig, hatalmas keze nyomát.

EGY CSENDES NAP

(A bolygó zsidó újra megjelenik. - Hírnökök Nyitráról.
- Kossuth Ferenc megkezdi pályafutását.)

A húsvéti locsolások után újra összekerült a tisztelt Ház, - semmi különös megjegyezni való nincs rajta. Bánffy egy kicsit szikárabb lett, Wekerle tömöttebb, s az arca is meg van pörkölt a dánosi napfénytől. Egyebekben minden a régi. Még a tárgyalásra kitűzött anyag is a zsidó recepció, mely bolyongva jár a Múzeumból ide és innen a Múzeumba. Hogy meddig fog tartani bujdosása a szegény bélpoklos javaslatnak, annak csak az isten a megmondhatója.

A zsidó folyosó nagy eseményeket várt ma. Húsvét alatt jócskán meggyűltek a témák. A szép szavú Sima Szentesen járt, és ott megverték, a jöltáplált pápai nuncius Magyarországon járt, és meg nem verték - mindezek szívélénkítő gravámenek, s minden valószínűség szerint feltálatásra várnak.

De a folyosó hiába várt, ezekből nem történt ott bent semmi; a zsidó recepció visszaküldése volt az egyetlen anyag, úgy, hogy a mai ülés úgyszólván egy rövid extraktuma volt hajdani mozgalmas üléseknek.

A kormánypárt jó hangulatban ült padjaiban, mert az álmosan gyülekező mamelukokat jó hír várta már mindjárt a korridoron, hol a sárgacsizmás szolgák is siettek hírül adni:

- Győzött Janits!

Hm! Tehát a szegény Zelenyák megint csak egyedül lesz, elhagyatottan, magányosan, mint az üstökös.

A zsidó recepcióval most egyszer nem sok teketória volt, rövidesen végeztek vele. Még Wlassics miniszter is csak néhány szóval terjesztette be a visszaküldési határozati javaslatot, mintha ilyenformán beszélne:

»Itt van, t. Ház, Kohn Jakab. Mindnyájan ösmerik Kohn Jakabot. Mindent elmondtunk már Kohn Jakabról. A Ház mindenbe lelkesedett Kohn Jakabért, mi pedig örököltük Kohn Jakabot, és eszünk ágában sincs őt elejteni, a Ház ellenben már kétszer akceptálta Kohn Jakabot - tehát harmadszor is kell, hogy akceptálja...«

Erre a Justh-párt poétája, Illyés Bálint rakott le egy szóbokrétát a Kohn Jakab lábaihoz.

Majd Szapáry Gyula gróf szólalt föl nagy figyelem mellett, de indítványa, hogy a két visszamaradt javaslatot összekössék, nemigen talált tetszésre, mert hirtelen senki sem értette meg micsoda praktikus kára lenne ebből a szabadelvűeknek; sem azt, hogy micsoda haszna az antiliberalisoknak.

Hol itt a lóláb? tűnődtek a mamelukok. Végre is nem találván a lólábat, belenyugodtak, hogy ez valami *magasabb politika* lehet - tehát nem kell elfogadni.

Biz ez taktika volt. De milyen szubtilis taktika! Három összedugott fej egy fülkében főzhette ezt ki. Polónyi, Apponyi és Szapáry. Csak hadd olvasszuk össze a két javaslatot, ha együtt lesz a kettő, könnyű lesz belőle elhullajtani az egyiket.

Apponyi is beszélt, Polónyi is beszélt, egy nyomon mind a hárman; hat kézre játszottak egy melódiát, mint valami jól összeszokott virtuóz művészek.

Szapáry beszéde után következett az elnök reggelije. Az elnök délfele fölfüggeszti az ülést, és reggelizni megy. Ilyenkor megtelik a büfé és a folyosó. A minisztereket kérelmezők rajai fogják körül. A leselkedő deputációk már türelmetlenül várják, mikor megyen az elnök reggelizni, s gyakran hallani a folyosókon az idegenek közül ilyenforma szavakat:

- Hát az az ember sohasem lesz már éhes?

A reggelizés tíz percig tart. Ha az elnök jól megreggelizett, a gyűlés vidáman kezdődik újra, ha az elnök rosszul reggelizett (ezt azonnal észre lehet venni a Perczel Béni arcán), akkor nem tanácsos a közbeszólói szerep.

Ma nem is voltak számba vehető közbeszólások. A szünet után még Mezei Mór beszélt (a javaslat mellett), majd a kis Papp Géza rögtönzött egy igen csinos, okos beszédet. Ebben a Papp Gézában erős ember lakik.

Azután az öreg Péchy tette le a garast. Valahányszor az öregúr beszélni kezd a nagypolitikához, mindig eszébe juttatja az embernek azokat a medvéket a Brunner kirakatában, amelyeknek olyan gépezetük van, hogy szivarozni tudnak. De ezt csak később csodálja az ember, az első benyomás az, mikor az ember látja a füstöt a medvéből, hogy »Segítség! Ég a kirakat!«

Valóban a Péchy beszédjei mindig a »Füstölög a kirakat« benyomását teszik. Mindegy, azért az öregúr mégis jól érzi magát, ha beszélhet. Az öregúr mindig hiú volt egy kicsit, és ebből a bajából az új levegőn se gyógyult meg. Szerette az éljeneket már elnök korában is, s mostan se átal utánok nyúlni. Volt is ma belőlük elég része - mert amint a beszédje végére ért, egyszerre csak zajos, növekvő éljenáradat kezdett kihasadozni az ajtó mögül. Az öregúr arcát előntötte az öröm fénye, s megdicsőülten kuporodott le helyére, és csak akkor nézett szét.

Ah, bárcsak ne nézett volna szét! A bosszankodás villámai jelentek meg szelíd kék szemeiben; két karját bágyadtan eresztette alá, mint letört szárnyakat.

Borzasztó látomány bontakozott ki szeme előtt.

Kossuth Ferenc lépett be az ajtón, s lassú ünnepélyes méltósággal közelgett a helyhez, amely ezentúl immár szent hely lesz. Vagyon pedig ezen hely az első padsor második padjában a szép hosszú szakállú Haviár Dani mellett. A Kossuth olaszos nagy fekete szeme ezen a helyen akadt meg, s eléje siető híveinek sora és éljenek zúgása közt lépkedett azt elfoglalni.

A nagy férfiú lassan, ünnepélyesen helyezkedett el, szétválasztván hátul nagy óvatosan fekete Ferenc József kabátja két szárnyát, majd fölemelte fénylő szemkarikáit a plafonra, mintha hálákat adna a szent gondviselésnek, mely immár a küzdelmek szent porondjára vezérelte,

azután megkezdte számtalan beszédjeiben jelzett nagy küzdelmet a hazáért, fölrakván kopaszodó fejét a két könyökére. Hófehér fogai, s még fehérebb mandzsettái szemkápráztatón fénylettek ki a gondatlanul öltözködő párt ensembléjéből.

De nem sokáig tarthatá nemes törekvésektől izzó fejét könyökein, mert odajárult csakhamar Polónyi, hogy kordialisan megrázza a kezét - mire ki kellett azt venni a feje alól és odanyújtani Polónyinak... aki rázta, rázta és egyre rázta...

Igazán érzékeny jelenet volt. A karzat hölgyei fölálltak. Minden szem (s milyen színes szemek) Kossuthot kereste, s minden szem Polónyit találta. Polónyi eltakarta Kossuthot.

Talán négy percig is eltartott, hogy Kossuth megjelenése kötötte le a figyelmet, az ötödik percben azonban egyszerre híre kelt, hogy megjöttek Nyitráról a képviselők.

Nosza egyszerre kiürült a Ház. Ki, ki a folyosóra! Hol vannak? Merre vannak?

Hát csakugyan megjöttek, s hozták a választás élményeit. Nagy csoportok verődtek össze s hallgatták.

Csinos legendák. Holt emberekről, akik szavaztak. Harmincéves emberekről, akik hetvenötévesekre változtak át.

Száz meg száz apró élmény... Valóságos csemegék.

Kár, hogy az elnök hívó csengettyűje bezavarta a diskurálókát, hogy segítsenek újra visszaküldeni a zsidó recepciót a méltóságos főrendekhez.

Majdnem az egész Ház fölállt a Szapáry-javaslat elejtése után a visszaküldés mellett, fölállt Szapáry, Apponyi, fölállt Polónyi meg Ugron is.

Szilágyi kimondta a határozatot:

- A javaslat tehát újra visszaküldetik!

S azzal kesernyés mosollyal kezdte összecsomagolni a javaslat iratait, volt a tekintetében valami ábrándosszerű, amint végigsiklott az iratokon...

- A viszontlátásig... a viszontlátásig!

VIVANT VACATIONES

A kalendáriumi nyárnak már itt kellene lennie, de nincs itt, a képviselőházi nyárnak még nem kellene itt lennie, de már itt van.

A szalma kezd kifogyni a szecs kavágógépből. Az utolsó érdekkeltő javaslatot a vallás szabad gyakorlatáról, ma letárgyalták, s újra átküldték változatlanul a főrendiháznak. Egyébként igen szelíd lefolyású ülés volt, mely nem zavarta föl a kedélyeket. Pusztán két kiemelkedő momentuma volt, az egyik a Kiss Albert fölszólalása, aki csinos beszédjében fölpanaszolta, hogy őt Polónyi »vörös jezsuitának« nevezte.

- Erre akarok - úgymond - reflektálni.

- Nem érdemes - felelte Olay megvető hangon, amire nagy hahota támadt mindenfelé, s az unatkozó honatyai arcok kiderültek.

A másik kiemelkedő momentum a Wlassics gyönyörű beszéde volt, mely az egész szabadelvű pártot még egyszer (reméljük, hogy utoljára) fölgyújtotta e kérdésben. Nyugodtan, néhol magas lendülettel beszélt, és a pártoszt se használta, csak éppen azon helyeken, hol a hangulatkeltés művészete megkívánja.

Bánffy Dezső ragyogó arccal hallgatta Wlassicsot, s mikor fölhangzottak a zajos éljenek, reménykedve nézett szét, hogy hátha fölkel valaki az ellenzékéről s Wlassicsra visszalő, hogy hátha még el lehetne a vitát nyújtani a jövő hétre, de bizony senkinek sem volt kedve Wlassics után beszélni, mire Szilágy bezárta a vitát, s a Ház óriás többséggel visszaient a főrendeknek, hogy mégis ragaszkodik a javaslatához.

Most tehát minden eleség elfogyott. A parlamentet pedig még táplálni kellene legalább május végéig.

A sopánkodó Bánffyt még Széll Kálmán is vigasztalta.

- Ne búsulj! Láttad a Kállay Béni is nekünk segít. A boszniai javaslat három napig is eltart. Azután isten tudja mi akadhat. Katonák összeverekedhetnek valahol civilekkel. Jó az isten.

Ötperces szünet következett.

*

Bánffy igazi mesés ember. Wekerle is mesés ember volt. Wekerle alatt mindig az történt, amit óhajtott - kivéven a legvégét. Bánffy alatt pedig mindig az ellenkezője történik annak, amitől fél. Bánffyt legelőbb a király szerette meg, Bánffy most attól tartott, hogy emiatt nem fogja szeretni a párt, de Bánffyt a párt is nagyon megszerette, Bánffy tehát most attól tartott, hogy emiatt a király hidegedik el tőle, de a király még jobban megszerette Bánffyt. Elannyira megszerette, hogy egy igazi mameluk, ha rossz kedve van, ha szeretne desperálni, ha szívét összeszorítja rossz sejtelmek, ezzel sarkantyúzza föl elernyedtt életkedvét:

- Ejh, mitől tartunk? Hiszen a király végre is szereti Bánffyt!

Bánffy e kettős szeretet melegében attól tartott, hogy az ellenzék roppant rakoncátlan lesz, minél fogva nem akart nekik anyagot adni, egészen szűkre szabva a munkaprogramot.

De ellenkezőleg történt. Az ellenzék szelíden kezd tárgyalni, s valóságosan duzzadnak izmai a munkakedvtől (ha ugyan nem ravaszság az egész). Bánffy tehát attól tart, hogy a Háznak most már nem fog tudni adni egy teendőt.

S ez az aggodalom nem alaptalan. A szünet után, mikor a négy rendbeli interpellációnak vége lett, s mikor Szilágyi bezárván az ülést, a hétfői nap munkarendjét bejelentette - néhány igénytelen jelentést -, zajos derűtség hangzott a balmezőkön:

- Hát csak ennyi?

- Vivant vacaciones! - kiáltá egy öblös torok, amint a Ház kivonult a folyosóra, hol érzékenyen búcsúztak a mezei hadak, akiket már aligha fogunk látni az ősz közepéig.

De hát semmi az. Akár van munka, akár nincs. Hiszen munka előtt és nélkül is édes a nyugalom. És végre is mi bajunk eshet? Hiszen a király szereti Bánffyt.

MACSKA AZ ÜVEGBURÁN

Agliardi pápai nuncius lerándult Bécsből egy kicsit Magyarországra, s itt konferálván Zichy Nándor »főherceg úrrak«, Szapáry Géza gróffal, Eszterházy Miklós Móriccal, az egyház-politikai ellenzék »macher« -jeivel, valamiképpen az ügyes magvető, sok jó búzamatot elszórt, részint úgy, hogy láttuk, részint úgy, hogy nem láttuk. Szóval a jól táplált Agliardi úr beavatkozott Magyarország belügyeibe - amit Magyarországon minden időkben féltékenyen néztek a hazafiak. Nem is igen próbálta Cesarini és Gentilis bíbornokok óta senki. De azoknak is a körmére koppantottak Hunyadiék.

Vártuk, napokig vártuk, hogy az ellenzék majdcsak meginterpellálja Agliardi dolgában Bánffy, noha Hunyadi Jánosok nemigen szaladgálnak az ellenzéken. Mindegy. Okvetetlenül haragba gurulnak Agliardi miatt.

De nem gurultak. Az ellenzék néma maradt, mert hisz a dologból semmi hasznót se húzhat az ellenzék. Ez a dolog csak az ország reputációjának árt, de az ellenzéknek nem árt, tehát az ördög törődjek vele. A nemzeti érzések letéteményese Apponyi Albert gróf úr szintén elfeledkezett erről a letétről, és ő is néma maradt. Egészen más persze, ha Pázmándy úr nem kap passepartout-t a választási elnöktől, vagy valamelyik részeg baka kihúzza a korcsmában a panganétját. Erre mindjárt villámlik, és megnyílnak a hazafias fölháborodás szócsatornái...

Nap nap után múlt, s nincs semmi nesz, míg végre a tegnapi országgyűlésen egy mameluknak, Terényi Lajosnak kellett előhozni a nuncius-kérdést.

Különben is sajátságos, szaggatott napirend volt, mely nem tarthatta lebilincselve a figyelmet. Meggyülemlett interpellációkra adandó feleletek töltötték ki az egész ülést. Egymás után száguldottak el a hallgatók előtt tarkábbnál tarkább képek, a tutajozás Máramarosban, a vármegyék restorációja, a királyi udvartartás, a tokaj-rakamazi út stb.

Az ülés tehát unalmasan folydogált első felerészében. S talán szét is széledtek volna a képviselők vagy elaludtak volna, ha le nem köti az érdeklődésüket fönt a tompa fényű üvegfedélen egy oldalt fekvő macskának a sötét kísérteties sziluettje.

Minden szem a terem üvegburája felé fordult, interpellálók és interpelláltak mosolyogva nézték a csodálatos szörnyeteget, mely négy elterpesztett lába közé hajtott farkával egy mozdulatlan merev kéznek a figuráját mutatta.

- A holt kéz! - susogták imitt-amott -, az Agliardi keze!

A kis Szapáry László babonásan húzta összebb a nyakát, úgy, hogy az egész elveszett a Ferenc József-kabátja gallérjában, Batthyány Tivadar gúnyosan vigyorgott - de denique az egész Ház a macskát nézte. Soha még macska így le nem kötötte egy egész országnak a figyelmét, amióta történelem van.

Bánffy Pulszky Gusztó figyelmeztette (mert véletlenül mindig ő van a legközelebb hozzá).

- Látod a macskát?

- Ösmerem már. Az én elnökségem alatt is ott sütkérezett mindig tavaszkor.

Apponyit Horánszky lökte meg:

- Látod a macskát?

- Ösmerem már. Minden kormányválság előtt oda fekszik.

A macska undok, piszkos, barna árnyéka Szilágyi szemeit is megsérté, idegesen kérdezte a jegyzőktől:

- Mi az ott?

- Nyilván egy macska - felelte Schóber Ernő, aki semmit se mer apodiktice állítani Szilágyinak. Minden csak »nyilván« vagy »alkalmasint«, hogy Szilágyinak módja legyen az önálló véleményét beékelni, mert neki mindenben önálló véleménye van - Schóbernek tehát nem mer önálló véleménye lenni semmiben, és ha azt kérdezi Szilágyi: hányadika van; Schóber okvetlenül így felel: »Alkalmasint május elseje«.

- Macska - pattan föl Szilágyi. - Hát miért macska? Okosan beszélj nekem! Rámondod, hogy macska. Mert lábai vannak és fekete, ugye? De a lábas serpenyőnek is vannak lábai és fekete is, de mégsem macska. Hát vagy beszélj okosabban - vagy el nem hiszem, hogy macska.

- Kegyelmes uram, akármi legyenek, ha nem látszik macskának.

- Látszik? Ne »látszikozz« nekem. Hiszen nem mozdul.

- Az igaz, hogy mereven fekszik, egész mozdulatlanul...

- Mit akarsz ezzel mondani?

Schóber megszeppent.

- Úgy vélem, hogy egy holt macska.

Szilágyi idegesen vonta össze a szemöldökeit.

- Pfuj! Hisz ez undorító! Egy holt macska az üvegburán! Ez esetben el kell onnan rögtön távolítani. Jót állasz-e érte, hogy holt macska?

- Én semmiért sem állok jót.

Szilágyi azon törte a fejét, miközben a szónokló párok csöndesen csinálták a magok dolgait »veszem, nem veszem tudomásuk«, hogy miképpen lehetne megtudni, holt-e a macska vagy eleven.

Molnár Antalnak mindjárt volt egy propozíciója, mert az mindig van Molnár Antalnak, ő maga is egy propozíció.

- Egy egeret kellene fogni, kegyelmes uram, és elereszteni a fedélen, ha a macska nem szalad utána, akkor holt macska, ha utána szalad, akkor eleven macska.

- Ostobaság! Hát eredj, fogjál!

- Az a háznagy dolga - szólt Molnár Antal bizonytalanul.

Szilágyi gúnyosan mosolygott:

- De külön diurnum mellett te is megteszed.

Az egész Ház holtnak hitte a macskát, mikor végre belekezdett a szépen komponált interpellációjába Terény - akinek most már a Szivák Imrée mellé került a neve a Vatikán fekete könyvében.

Az ellenzék tetszéssel hallgatta az interpellációt, Meszlényi csípősen kiáltott közbe:

- Visszaadta Bánffynak a vizitet!

Néhányan újra fölpillantottak az üvegburai holt kézre, mire elálmélkodva látták, hogy a kéz eltűnt, hanem egy A betű formálódott a helyébe a macska végtagjaiból. S gyorsan futott padról padra az értesítés:

- Nini, a macska él.

Bánffy állt föl most azonnal felelni. Az ellenzéki arcokra kiült a derült kíváncsiság, szinte előre örültek, milyen limonádé választ fog adni Bánffy, a hatalmas nunciushoz nyúlni se merte. Batthyány és Szapáry László boldogan nevetgéltek egymás mellett, Apponyi előre hajlott, s füle mellé vitte a kezét, hogy egyetlenegy szót se szalasszon el ebből a lágymeleg beszédből.

De mekkora lett a csodálkozás, amint Bánffy első szavainál megcsendült a férfias erő és a határozottság, s amint kimondta nyíltan, hogy a nuncius Magyarország viselkedésével túllépte megengedett hatáskörét.

A vigyorgás jégge fagyott a Szapáry László és a Batthyány arcán. Ohó! Hisz ez félig se tréfa! Apponyi szögletes homloka izzadni kezdett, nézett jobbra, nézett balra, kivette külső zsebéből a gondosan elhelyezett keszkenőt, melyből másfél centiméternek szabad kilátszani, megtörülgette a homlokát, kihúzta az óráját, összehasonlította a Ház órájával, s lopva egy pillantást vetett a padok közül kivezető sikátorokra. Hm! Itt ma megint egy nehéz szavazás következik.

Az öreg Pongrácz arca elvörösödött:

- Mivel lépte túl a hatáskörét? Tessék megmondani!

Vajay fölkiáltott holt haloványan:

- Ez rettenetes!

Györffy Gyula keresztbe fonta mellén a kezét, csak az arcán látszott, hogy mennyit szenved ez irtózatosszavaktól.

A szabadelvű párt ellenben élénken kezdett mozogni. A tetszésjelei törtek ki száz alakban. Bánffy úgy beszélt, mint ahogy illik a többség vezéréhez, s ez minden szívbe meleget önt. Csak Tisza Kálmántól hallottunk ilyen hatalmas történelmi erejű nyilatkozatokat valaha régen, régen...

Fölzúgott a helyeslés. Gomolyogni kezdett az embertömeg. Többen előbbre jöttek, hogy jobban hallják a miniszterelnök szavait. Még a macska is megmozdult fönn, átfeküdt a másik oldalára, s most már a W betűt rajzolták ki a lábai.

- Íme egy W! Egy dupla W! - mormogták, akik a szép, komoly pillanatban is a macskára figyeltek.

Valaki sajnálkozott is egy jobboldali padban, hogy milyen kár Schwarz Gyuláért. Ha az most itt volna! Ő bizonyosan tudná magyarázni a macska-ábécét is.

Bánffy, amint a zajtól újra szóhoz jutott, azzal a ponttal zárta szavait, hogy a külügyminiszter is egy nézetten van vele... és hogy már e nézetek a Szentszéknél ki is lettek fejezve.

Viharos éljen tört ki a jobbmezőn, a tenyerek tapsra verődtek össze... de már akkor köd előtte, köd utána, Apponyi nem volt a teremben. Senki se látta kimenni, de mégse volt ott.

És ugyanezen szempillanatban csodálatos módon a macska sziluettje is eltűnt.

Ott állt felettünk az üvegfedél, tisztán, átlátszón, a macska nélkül, és a napfény rajta keresztül nyájasan nevetett be a lelkesen éljenző alakokra, akik a föltett kérdésre, hogy tudomásul veszik-e a választ, nagy robogással emelkednek föl.

Hogy hova lett a macska, meg Apponyi közvetlenül a szavazás elől, az olyan rejtély, amit e sorok írója képtelen megfejtteni.

HELFY INTERPELLÁCIÓJA

Azzal lehetne kezdeni, hogy volt egyszer egy órás, és volt annak egy aranyórája, és azon az órán két mutatója. De mégsem lehet ezen kezdeni, mert önök mindjárt célzást találnak, hogy az egyik mutató Bánffy volt, a másik Kálnoky. Az óra ketyegett, igen csinosan ketyegett, s a mutatókat mindig a belső gépezet igazgatta. Ha a fertály-mutató szeszélyeskedni kezdett, elferdült vagy nem mutatott úgy, mint az óramutató - mindjárt reparatúrába került az óra s a rossz fertály-mutatót helyettesítették újjal. Sok gondot adott ez az órásnak, mert már a mutatók kezdtek kifogyni.

Hanem egyszer megfordult a dolog, a két mutató egy ponton összeért, és innen elindulva a fertály-mutató pontosan csinálta a maga útjait, kivéven talán, hogy egy sekundumminutával sietett, mire dühbe jött az óramutató, és elkezdett visszafelé mászni, jól összeszidván a fertály-mutatót, hogy nem jó úton jár.

Nagy zűrzavar támadt az órás háznépe előtt, senki se tudta most már, hány óra van és mit jelentsen ez a dolog.

Az óra tehát ismét reparatúrába került, s a világ azt várta volna, hogy az órás az elferdült óramutatót löki el...

Ebből a szálból lehetne szőni a mesét odább és odább, de ez divatja múlt genre már - s ezért sokkal egyszerűbb, ha egész nyíltan beszélünk az összeveszett mutatókról, amelyeket egy ugyanazon gépezet hajt, de melyek mégse vágnak össze a haladási törvények szerint. Az is igaz lehet, hogy a gépezet rossz - sőt az bizonyosan rossz. Hanem a gépezetnek maradni kell tehát egyelőre még csak a mutatókról lehet szó.

S van is szó bőven. Bár hétfőn, kedden bizonyos fokú elintézése deklaráltatott az óramutatók között felmerült differenciának ma megint szóba került az ügy az alsóházban.

Igénytelennek ígérkező ülés volt, a pénztári készletekről szóló törvényjavaslat lévén napirenden. Ezután következett a Helfy interpellációja.

A meglehetősen telt Ház mély csöndben hallgatta az ósdi »magyar-magyart« - mert ebben az ügyben minden magyar szívben van alul valami fájdalmas érzés. Egy húr, mely ellentmondásra, dacra, elkeseredésre sarkall.

A kérdés sarkpontja a Kálnoky gróf tapintatlan kommunikéje, mellyel Magyarország miniszterelnökét megsértette. Minden arcra kiül a bosszúság és harag felhője, mikor ezt említi Helfy, csak Futtaky nevet gúnyosan a karzaton.

- Hja, nem könnyű ám kommunikét írni. Ész kell ahhoz - morogja. - Sok ész kell ahhoz!

Ő már írt vagy tízezret, s egyikből sem lett európai botrány. Kálnoky csak egyet írt, és íme. De mit is kapkod mindenféle fuser az ő mesterségébe!

Helfy jól összeállította ez egyszer interpellációját, elbeszélve a konfliktus minden fázisát elejétől kezdve végig, amivel a mamelukok egy részét is úgy föltüzelt, hogy zajos helyeslések törtek ki itt is; a kormánypárt hangulata is elementáris erővel nyilatkozott meg a tekintetben, hogy a mostani kiegyenlítés ki nem elégíti.

- Csak türelem, türelem - szól hátra szelíden Bánffy, ki csöndesen, jó példával előljárva a türelemben, hallgatta a szónokot.

Az éppen most ért el a legfájóbb gravámenhez, a felséges király meleg leveléhez, melyet Kálnokyhoz intézett. Kálnoky sértette meg ok nélkül, jog nélkül Bánffyt, s mégis Kálnoky kapott elégtételt.

Az öreg Pongrácz mérgesen ugrott föl a padban:

- Ne tessék öfelsége eljárását kritizálni!

Szegény Helfy szinte belesápadt, megborzongott, elkapta a fejét ijedten, mintha már a hóhérbárd készülne lecsapni. Dehogy kritizálta ő a király eljárását, csak a leveléről mondta, hogy meleg volt.

Már-már elborult a világ Helfy szeme előtt, zavartan kezdte keresgélni a mondatnak másik részét, mikor egyszerre mint a villám lecsapott Szilágyi, s elfogta feje felől a hóhérpalló.

- A kellő határok megtartására én ügyelek - szólt közbe harsányan, és rendreutasította a nagy bajszú generálist, aki azután jó kedvvel tette le agyagsárgás nagy fejét a könyökére, s kékes szemei boldogan nevetgéltek, ekképpen okoskodván:

»Ezer kartács! az mindegy. Azért az én közbeszólásom mégis jó hatást fog tenni Bécsben. Mit gondolsz Tivadar?«

*

A mai ülésnek, bármily rövid volt is, nagy jelentősége van. A szabadelvű párt megnyilatkozott. Most nem lehet többé habozás. Ez a párt be nem éri többé limonádéval. Bánffy-nak teljes elégtételt kell kapnia.

A másik szomorú momentum az volt, de ezen igazán sírni lehetne, hogy akadtak az Ugron és Apponyi emberei közül sokan, akik ellentmondásokkal és gúnyolódással, röhejjel hallgatták az ország megalázásának (magam is mondom) kissé túl élénk leírását.

Mit bánják ezek az ország presztízst, méltóságát? Az sifli nekik. Csak a jól táplált Agliardinak ne történjék valami kellemetlensége.

...Ilyen magyarokat talál itt az ezredik év, pláne törvényhozói székben.

*

Helfy befejezte interpellációját, melynek főpontja, hogy elküldetett-e már a jegyzék Rómába, vagy nem?

Bánffy nem felelhetett meg erre - csak röviden nyilatkozott, hogy nemsokára felelni fog: az egész dolog még most van reparatúra alatt. Minden az órától függ. Az óra rosszul jár. Egy új rugóra van szükség és egy új mutatóra.

LEGÚJABB

A Bánffy-Kálnoky-konfliktus a mai nappal ismét új stádiumba lépett. S most szinte még komolyabb, mint első *ügynevezett* megoldása előtt volt, amely megoldás egy hétig se tartott ki. A magyar közvélemény nyomása oly nagy, erőteljes, hogy a kormánynak úgyszólván a *lélegzetvétele is nehézzé vált*, míg elintézve nincs. Hogy végleges elintézést nyer-e ezúttal, nem tudhatni. Félünk, hogy a helyzet újra valami ideiglenes preparátumokkal fog szanáltatni - mesterséges étert szívatnak be Kálnokyval és Bánffyval, amiktől egy kis ideig megint élnek - de ez lenne a legrosszabb. A monarchia vitális érdekei kívánják, hogy ez a seb ne tartassék tovább is nyitva.

A sanszok könnyen precizírozhatók és megítélhetők.

Az az egy bizonyos, hogy öfelsége egyetlenegy számbavehető politikust se talál Magyarországon, aki kevesebbel érje be mint Bánffy.

S viszont mi egyetlen számbavehető politikust se találunk az országban, akinek a király szívesebben adja meg azt a maximumot, ameddig az engedményben elmehet, mint éppen Bánffy.

Ebből tehát az következik, hogy abszolúte semmi praktikus indok se található arra, hogy *a miniszterelnöki székhelyben személycsere történjék*. A helyzet éppen olyan nehéz lesz x-szel, mint y-nal. A személycsere csak komplikálja a helyzetet, tisztázni egy hajszálnyira se képes.

Más megoldási mód tehát nincs, és a Burgban se lehet mást kigondolni, mint megadni a magyar miniszterelnöknek, ami nélkül nem képes sem ő, sem utódja megállni a miniszterelnöki székhelyben.

Hogy mi ez, s hogy hol van a határ ebben, ennek a meghatározása éppen az a nehézség, mely e válságot oly szokatlanná és kényessé teszi.

Azt igen jól tudjuk, hogy a magyar közvélemény mit óhajt. A magyar közvélemény egyenesen Kálnoky elmenetelét kívánja - mint akinek hasznát a *történetek után* már úgysem igen veheti a monarchia.

De a Kálnoky elbocsátása a király bizalmi levele óta mindinkább veszít valószínűségéből - s ezért mondható ma a magyar kormány részéről a helyzet súlyosabbnak, mint egy hét előtt volt, amikor még az uralkodó könnyebben és simábban határozhatta volna magát az önként kínálkozó lépésre annál is inkább, mert az egész áldatlan viszályt Kálnoky gróf alig jellemezhető eljárása idézte föl.

A mai minisztertanácsban is kifejezésre letek ez aggodalmak, de azért maga a kabinet meg van győződve, hogy radikális megoldási eszköz csak ez lehetne, mert minden egyéb esetben egy kiújuló seb marad Kálnoky külügyministersége s számtalan konfliktusok szülője.

Igaz, hogy Kálnoky távozása a maximum, amit óhajthatunk és mégis szinte a minimum is, mert kétes, hogy célravezető-e egy kisebb elégtétel. De a minisztertanács, mint értesülünk, mégis kontemplált egy kevésbé érdes elégtételt is, mely lényegileg ezzel egybevág (mindössze a görögtűz van belőle kihagyva).

Elegendő lenne, szerintük először:

ha a kormányelnök kijelenthetné, hogy a szóban levő jegyzék *már elküldetett* Rómába.

Ez az első sine qua non, a másik pedig, hogy Kálnoky a Pol. Corr. kommunikéjére és minden ezzel összefüggő egyéb dolgaira nézve, *valamely exkuzáló nyilatkozatot tenne*.

Ez volna hír szerint a mai minisztertanács határozata, melyet Bánffy az aláírt lemondási nyilatkozattal együtt holnap a trón számolya elé terjeszt.

A szabadelvű pártkörben késő esti órákig semmi se szivárgott ki a minisztertanács határozatából, következésképp nem is fejlődhetett semmiféle magatartás mellette vagy ellene.

A hangulat azonban izgatott és keserű, a történetek minden szála a kiegyezés művének nimbuszán koptat - s igen óhajtanók, hogy a legmagasabb körökben is vegyék figyelembe a határokat a nemzet önérzetének érintésében - mint ahogy másrészt a szabadelvű pártnak is jó lesz eltekinteni az eclat-októl (az eclat-ok sokba kerülnek): a lényegesből nem szabad engedni semmit, de viszont a legénykedő politikai bokrétaért sem szabad kockáztatni semmit.

A VÁLSÁGOK ORSZÁGA

Bajorországban nagy sörfogyasztás van, Olaszországban nagy macskafogyasztás, Oroszországban nagy teafogyasztás, Magyarországon nagy emberfogyasztás. A politikusok fogyasztását értjük.

Hiszen politikusok fogyasztása egyebüttl is van. Franciaország is gyorsan eszi a maga kiváló embereit. Hát semmi az, hiszen az övéi.

De Magyarország nemcsak maga eszi, hanem még kosztosokat is tart rájuk. Ilyen Kálnoky úr. Amit mi nem győzünk itthon fölemészteni, azt föleszi Kálnoky úr vagy egyszerre, vagy néha kétszerre (mint ahogy Wekerléékkel történt).

Ha rossz minisztériumunk van, azt agyonütjük magunk (s ez úgy van minden alkotmányos országban), ha ellenben jó minisztériumunk van, azt agyonüttetik Bécsben (s ez nincs úgy minden alkotmányos országban).

Természetes, hogy ebből aztán különböző konfliktusok és krízisek támadnak, mert még az a különlegesség járul a famózus szituációhoz, hogy ami itt jó miniszter, az a bécsieknek rossz, s ami a bécsieknek jó, az nekünk rossz miniszter. Minélfogva a konfliktusok és válságok úgyiszlóván permanensek. Az úgynevezett »jó viszony« örökös reparatúra alatt van.

Elannyira, hogy a folytonos reparatúra már szinte külön foglalkozási ágakat teremtett. Vannak képviselők, akik egyebet se csinálnak, csak kombinálnak; mint ahogy egy időben Orlice kombinált a számokkal, ők az emberekkel kombinálnak úgy. Vannak »válság-szakemberek«, akik a válság első szimatjára összesereglenek az ország minden részéből, és a hangulatot igazítják a klubban. Magának a koronának is vannak külön emberei, akiket válság idején kikérdeznek. Vannak továbbá *válságjósok*, akik előre ki tudják jelölni azokat a helyeket, ahol a zökkenés a jövőben bekövetkezik. Vannak *válságbecsüsök*, akik első tekintetre meg tudják mondani, hogy kormányválság lesz-e vagy pártválság is, vagy pláne még alkotmányválság is, és végre van válság idejére egy állandó miniszterelnökjelölt, aki arra a szóra, hogy »ki vállalja« feltartja az ujját és azt feleli: »Én«. Vannak buzgó honfitársaik, akik az esetleg lohadó válságokat innen előkészítik, és szítják, pletykákból gyújtó szikrákat gyártanak, és azokat nagy előszeretettel exportálják Bécsbe. Vannak *válság grófnők*, többnyire vének, akik válságok idején a templomokban imádkoznak, hogy a válságok a gonosz magyar ügy leteperésével végződjenek. Egyszóval olyan alaposan vagyunk már berendezve a válságokra, mindenünk annyira megvan, ami a válságokhoz szükséges, hogy szinte bosszantó lenne már, ha a válságok végképpen elmúlnának. Még Futtakynk is van erre a célra, s annak valóságos litografált blankettái, amiket válságok idején a dátumokat kitöltve Bécsből hazasürgönyöz:

»A király egy órai kihallgatáson fogadta... órákor a miniszterelnököt; tekintettel arra, hogy a fönnforgó ügy minél előbbi tisztázásának útjában álló differenciák legyőzhetőeknek látszanak, a kedvező esélyek lehetőségének alapfeltételei meg nem szűnván, információnk szerint, a kizártság ama foka, melyet az ellenzéki lapok kürtölnek a kedvező döntés tekintetében, egyelőre légből kapottnak tekintetik.« (Bud. Corr.)

Ilyen apparátus mellett igazán nevetséges volna, ha a válságok búsítanának bennünket. Az éppen oly botorság lenne, mintha az okozna szívgörcsöt az embernek, hogy éj és nap föl váltják egymást vagy hogy a hold megfogy és megtelik. Ennek így kell lennie, punctum. Akklimatizálódjunk uraim, akik szerencsések vagyunk a válságok országában élvezni a parlamenti rendszer áldásait.

*

Mindamellet azonban, hogy a válságoktól nem kell immár félni, mint valami olyan dologtól, ami magától értetődik, mégsem való utánuk mohón nyúlni. Ne térjünk ki előlük, de ne is siessünk elébök. Tökéletesítsük magunkat a válságokra, mint ahogy télen előkészítjük a jeget a fagyalthoz nyárra, és nyáron varratjuk a bundát télre.

Sok mindenünk megvan már eddig is a válságokhoz, de még valami hiányzik: a *válság taktika*. Ez is egy külön tudomány. S erről, különösen erről akarok írni néhány sort. Mert valamiképpen a hadjáratok bizonyos taktikával csináltatnak, úgy a válságokhoz is szükséges a taktika. Természetesen aszerint, aminő természetű a válság. Mert a magyarországi válságok kétfélék. Vagy olyanok, hogy nekünk vétettek valamit, vagy olyanok, hogy mi vétünk valamit Bécsnek.

Az egyik esetben, ha mi vétünk valamit Bécsnek, az a szokás uralkodik, hogy a kormány húzódozva halasztgatja a Bécsbe menetelt - mivelhogy kellemetlen is, és jól kell átgondolnia a védekezés rendjét. A másik esetben ha ők vétének valamit, rögtön rohan a kormányunk Bécsbe a reparációt megszerezni, mintegy kergeti a felháborodott közvélemény.

Pedig éppen megfordítva kellene csinálni. Ha mi vétünk valamit, rögtön szaladnia kellene Bécsbe a kormánynak addig, míg a válságot nem kvalifikálták »bűnné« az ottani intrikusok; ha pedig ők vétének valamit, aludni kellene rá egyet, míg a célzataik jobban kidomborodnak, s míg itthon is inkább kiforrja magát a közvélemény, míg felfogása, álláspontja megtisztul, s teljesen megítélhető lesz az elégtétel mértéke. Mert örökké a mértékek fölött támadnak a mellékbonnyodalmak.

A jelen válság is ebben a hibában szenved. Bánffy gyorsan, túlgyorsan ment föl Bécsbe, mielőtt még megítélhetette volna a közvélemény fölháborodásának fokait - s ezért tért vissza olyan eredménnyel, hogy mire ideért vele, csekélyke lett, úgy olvadt el kezei közt, mint a vaj.

A másodszori fölmenetele szintén gyorsan történt. A kibonyolítás most már nehezebbé is lett, s kitette magát annak, hogy a király másodszori felutazásánál bele se ment a kérdésbe. A király fáradt volt. S valószínűleg a kérdés nehézségei is kedvetlenítették. Helfy már az első fölmenetelt festő interpellációjában is gúnyosan jegyzé meg, hogy a király negyvennyolc órán keresztül várakoztatta Bánffyt. (Persze azt a Helfy választói úgy fogják föl, hogy Bánffy a király udvarán várakozott negyvennyolc óráig.)

Hogy mennyivel jobb az e tárcza írója által ajánlott metódus, kimutatja a Tisza Kálmán esete, aki mikor az általa a parlamentben megrovott Jansky tábornok előléptetése történt, s az egész magyar közvélemény fölszisszent, mozogni és háborogni kezdett, maga a megsértett nagy államférfi hazament nagy szempislogások közt, és otthon rögtön csomagoltatott.

- A nyugoti pályaházhoz? - kérde a történelmi emlékü Schneider, mikor a bőröndöt saját lábánál elhelyezte.

- Nem, a keleti pályaházhoz - felelte a miniszterelnök -, Gesztre megyek.

Gesztre ment, és tíz napig maradt ott egyfolytában, kuglizott, olvasgatott, nézegette a gyümölcsfáit, és legfeljebb egy-egy hernyót taposott el, ha talált.

Azalatt a közvélemény forrt, szinte izzó lett haragjában, a lapok lármáztak, a kérdés betöltötte egész Európát, a palotáktól le egész a kicsi falusi házakig, mindenütt azon disputáltak, tanakodtak, hogy hát mi lesz most.

Csak maga az az egy ember nem szólt egy kukkot se, akit ez a kérdés legjobban illetett. Hallgatott, mint a sír.

A negyedik napon valami különös érzés kezdte szorongatni a Ball-platzot, és mindenféle vélemény eljutott oda, csak a Tiszáé nem.

- Ejh, hát mit szól ehhez Tisza? Hiszen az egészet az ő truccára csinálták, őellene, az ő bátor vágásának a kiparírozására, és az öreg Tisza nem szól semmit. Hogy van ez?

Valami félelmetes, valami megdöbbenő volt ez a bizonytalanság. Mit akar? Hiszen csak nem hagyhatja ennyiben. Okvetlenül tesz valamit, készül valamire. De hát mi lehet az? Mégiscsak csodálatos, hogy nem jön fel.

Ötödnapra már a fölséges királynak is feltűnt:

- Micsoda dolog az, hogy Tisza nem jön?

A király alázatos szolgálói csodálkozó arcokat vágtak, hogy az igazán megfoghatatlan.

A hatodik nap elkezdett a király idegeskedni.

- Talán beteg a Tisza?

Legott is utána jártak, és megjött a jelentés, hogy Tisza bizony nem beteg, olyan egészséges, mint a makk. Talán Ostendébe se megy az idén - minélfogva Tarkovics egészsége is szilárd lábon áll.

- Egészséges? - tündődött a király. - Egészséges és mégse jön fel. Ezt nem érthetem.

A hetedik napon egészen elbúsulta magát a király:

- Hát senki sem jön panaszkodni?

Olyan feltűnő volt ez, oly szokatlan, hogy a felség szinte bosszús lett, mert maga is érezte, hogy valami jár a magyarnak ezért, amit ő a hadsereg kedvéért tett - mért nem jönnek hát már el érte? A király igazságos, és magától is érzi, ha a serpenyője valahol megbillent a túlsúly alatt.

Így lön aztán, hogy a király maga hívatta Tiszát a kérdés kiegyenlítésére, mert az ő nemes lelkét is nyomta az, legalábbis annyira, mint a Tiszáét, s ebből kifolyólag kaptuk azt a szép cikket a Budapesti Közlönyben, aminő lélekemelő szatiszfakciót még Magyarország nem kapott Habsburg-házbeli királytól.

A legnagyobb faktor tehát a válságoknál is a türelem: kikoplalni tudni a kedvező eredményeket.

PILLANATNYI KÉPEK A FŐRENDIHÁZBÓL

»A' Hetz ist heute.« Így fejezné ki azt a mozgalmas állapotot, mely a Múzeumban és körüle lejátszódik, egy-egy méltóságos ajak: »A' Hetz ist heute«, azaz, hogy ma főrendiházi ülés van. Természetesen az egyházpolitikai javaslatokat tárgyalják odabent, ki tudja hányadszor.

Az sem érdekes, hogy melyik ülés van mellékelt képeinken megörökítve a sok közül, mert többé-kevésbé mindenik egyforma volt. A wippek: Radvánszky báró és Degenfeld gróf (milyen nyáj lehet az, hol ilyenek már a *hajtsárok* is) lótottak-futottak, számígtatták a fogasokon a felöltöket, kapacitáltak, ravaszkodtak, maga a kultuszminister, Wlassics is ott kötekedett a büfében a püspökökkel és a befolyásos mágnásokkal.

- Éppen most kaptam táviratot - mondja Festetics Tasziló grófnak -, hogy az excellenciád birtoka víz alatt van...

- Ah - mondja Tasziló gróf, meg se rezzenve. - Ez érdekes. Én semmit se tudok róla. De persze úgy van az, fel nem bontottam még a tegnap érkezett leveleimet. Ez az átkozott szórakozottság!

- Csak azért mondom - bontogatja ki Wlassics a maga tréfáját -, hogy jó volna, ha a gróf rögtön haza utaznék. Azért mondtam a dolgot.

- Úgy? - mondja a gróf habozva -, hát eszerint nincs az... hogy is mondjam csak, az *izé víz* alatt.

- Persze hogy nincs. Csak tréfáltam.

- Hát úgy is jó - fejezi be a gróf előkelő mosollyal, és odább lépdél a csoportok között.

Bent a teremben fullasztó a levegő. Zavaros gőzben úszik az egész terem. Valóságos purgatórium itt ülni a fojtó melegben, és mégis tele van a terem minden része. A kövér görögkeleti püspökök, kiknek feje búbján ott ül a lilaszín baret, nem győzik a homlokukat törülgetni, de azért állhatatosan hallgatják a szónokot. Vajh, ki a szónok? Oly figyelmesen hallgatják, olyan áhítattal, hogy az csak gr. Zichy Nándor lehet. Különben is csak ő beszél, mindig beszél.

De nemcsak bent érdekes és mozgalmas minden, a képviselők karzatától kezdve, ahol rakoncátlan élénkség és hangos eszmecsere folyik, a hölgyek karzatáig, ahonnan elegáns parfüm terjeng szét, s hol buzgó mágnásasszonyok üldögelnek legyezőikkel, s szorongó érzések közt várják az eredményt. Rajzolónk egyik legcsinosabbat vetette papírra, amint lázasan jegyzi a főrendi tagok lajstromán a szavazatokat. Hát mondom, nemcsak a belső helyiség érdekes, ahol a történelmi események folynak, s ahol jéghidegen nézi fehér lován Árpád (a Munkácsy festményén) a kifejlődött jeleneteket, mintha valami fumigáló mosoly játszanék az ajkai körül (vagy hogy csak a napfény egy odavetődő sugara az), mintha önmagában tűnődne:

- Hát ezek számára hódítottam én meg ezt az országot?

*

Ott lent a Múzeum-kertre, sőt egész környezetére, a Sándor utcát is beleértve, kiterjed a »nagy hecc« elevensége, nyüzsgése.

Főrendek jönnek-mennek folytonosan, hintó robog be, a wippek kíváncsian tekintenek ki:

- Egy szavazat jött.

- Kinek? Nektek?

- Nem. Nektek.

Egy szavazat itt most sokat ér, könnyen az dönthet, mert a differencia közönségesen olyan csekély szokott lenni, hogy joggal mondhatja az öreg Zuber József, aki az utolsó a szavazólajstromban: »Úgy látom én, hogy itt énrajtam fordul meg minden«.

Azelőtt, míg a főrendiház csak afféle álmos üléseket tartott, nem fejlődött ki benne a parlamenti élet, nem volt átlátszó, de zűrzavaros, s egymást nem is ösmerték a főrendi tagok; most rendes pártélet kezd képződni itt is, szervezkedés, taktika. Egy-egy sakkhúzás, kortesfogás is előbukkan. Valami ilyenféléről tanakodhatnak most is összebújva Batthyány Tivadarék, s annál is bizonyosabban, mert báró Rudnyánszky József is ott látható, s hogy teljesen *ad oculos* legyen, honnan jött az ér, mely most már folyammá kezd dagadni, ott áll a háttérben Ábrányi Lajos, a piktor is, aki valamikor Solymosi Esztert festette le személyleírása nyomán. Vagy hogy talán nem jól ösmertem meg. Az ördögbe is, rövidlátó vagyok, és vibrál a szemem is. Úgy látszik Förster Ottó az, és nem Ábrányi Lajos.

Bús, kedvetlen arccal kullog le a lépcsőkön Pongrácz tábornok, bal kezét a nadrágja zsebébe mélyesztve. Hangulatáról az látszik, hogy nem jól áll ott fönt a dolog.

Amit megerősít Szász Károly püspök önérzetes magatartása. Nem így néznek ki a legyőzöttek.

Azonban meglehet, hogy a jelen öreg poéta csak azért emelte a fejét úgy, mert valami gondolatot keres - egy készülő szép költeményhez.

Úgy látszik, vége van az ülésnek. Lassankint jönni kezdenek ki csoportosan. Báró Bánffy Dezső miniszterelnök szétnéz a kocsija után. Tőle jobbra főrendiházi tagok haladnak; ezek közt gr. Csáky-Pallavicini, bekötött fél szemmel. Más irányban Wodianer báró Bohus Zsigmonddal baktat a kaszinó felé.

- Kemény napunk volt - mondja Bohus.

- Hja, hja! - felelt Wodianer. - Nehéz az élet.

Széll Kálmán társtalanul jön ki egy mellékajton, és aztán eltűnik a künn csoportosuló tömegek közt. Tekintetén látszik, hogy el van mélyedve a saját gondolataiba. Néha szórakozottan suhint egyet-egyet esernyőjével a levegőben, mintha valami előtolakodó árnyékot akarna maga elől elkergetni.

Végre lejön a szürke lépcsőkön, mentésen, kardosan az elnök is. Meg van elégedve magával. Lépte alatt alázatosan, tompán kopognak a márványkövek. Most már csakugyan vége az ülésnek.

A riporterek egymást taszigálva rohannak lapjaikhoz, megrakodva színekkel, képekkel, megfigyelésekkel, mint a méhek.

A kerítésen kívül a tarka-barka népcsoportok, kik egyrészt a notabilitásokat bámulják és mutogatják egymásnak, még egy darabig beszélnek egymás közt, ami az ülés eseményeiből kiszivárgott.

- Nagy baj az. Igazán nagy baj - mondja sopánkodva egy csizmadia. - Tönkre vagyunk téve, atyafiak. Hogy azt mondják, az a határozat, nem térhetünk át zsidókká. Hát érdemes itt élni?...

A gyerkőcök, az öregasszonyok és a tudákos utcai proletárok még vihognak, nevetgélnek egy darabig, aztán szétoszolnak, s újra síri csend ül a Múzeum környékére, azazhogy egy kellemesebb, üdébb zaj költözik ide: a karikázó gyermekek napi lármája.

PARLAMENTI KÉPEK

A kezdet

A legvonzóbb dolog van napirenden - a viszontlátás. Ellenségek, jó pajtások összejönnek, mint a kulcsok, amelyek mindenike egy külön zárt nyit, itt egy rakáson csörögnek. Bár csak formai a szünetek utáni első ülés, mégis bejönnek rá a sánták és betegek is, akik Budapesten vannak, hogy örüljenek egymásnak, hogy élvezzék, amit nyár elején már olyan szörnyen meguntak, a Ház varázslatos levegőjét.

Szétnéznek, mosolyognak vidáman, ruganyosan lépkednek, bekukkantanak ide is, oda is minden szögletbe. Hiszen minden szöglet ösmerős, barátságos.

- Ah, milyen kellemes itt.

Pedig csak éppen olyan verőfényes, hévséges nap van, mint amilyen volt, mikor nyár elején eloszlottak. Mindegy, most mégis kellemesen csiklandozza az orrokat a szőnyegről fölvert por, a folyosói füst, mely hűségeken beszivárog és felhőt ver a magasban.

Akkor bágyadt, unott volt mindenki, most fürge, életteli. Talán a nyár, a fenyvesek, a tenger acélozták meg úgy a Ház tagjait? Dehogy. Öregebbek ők, mint voltak és fáradtabbak. De a képviselősködés vált újra vonzóvá *egy percre*. Mint egy szép asszony, aki már közömbös lett, három havi távollét után megint bír ingerrel.

Ne méltóztassanak képzelődni, az urakat nem cserélte ki a nyár, meglátszik az urakon az aggság, a negyedik esztendő, mely némi politikai csúzzal jár. Ezt elmoshatja egy kis hangulat, de az öregség permanens marad.

Ez ám az érzés uraim - amit az ember a nyári szünidő után érez, midőn régi otthonába tér vissza. Minden olyan megszokott, természetes. Az óra a régi helyen ketyeg. A szekrények a maguk helyén állnak. Darányi Ignác ott ül, ahol június elején elhagytuk, mintha meg sem mozdult volna onnan. Hieronymivel beszélgetett akkor is, most is. Jókai a regénykorrektúráját végzi amott. Mintha másképp volna azóta megkötvén a nyakkendője...

Szétnézünk a három hónapra elhagyott otthonban: hogy van, mint van. Minden rendben. A miniszterekben nem esett kár. (Persze, mert jól be voltak naftalinozva.) Wlassics haja közé egy pár fehér szerencseszálat vegyített a nyár, meg az a Baross-szerű lázasság, mellyel tárcája nívóját emeli. Dániel Ernőnek semmi baja, jó színben van, pedig az egészségéről rossz hírek szállongtak. A pénzügyminiszter új gérokkot csináltatott (nagyon jól állhatnak az ország pénzügyi állapota). Bánffy ravaszatosan mosolyog a miniszterelnöki székben. Még a legnagyobb intimusok se tudják, hogy ma megint megajándékozta az Akadémiát egy új szóval. Őneki is használ a miniszterelnökség. Fiatal ember lett, egy kicsit talán meg is hízott a király sátorában, jó királyi kosztón.

Nini! A kárpitos is csinált azóta valamit. Bordó-piros baldachin borul az elnöki emelvényre. A régi fürjkalitkát tehát visszacsináltatta Szilágyi, csak hogy most nem zöld a mennyezet, mint Péchy idejében. És az jól is van. Piros a magyarok főszíne. Kár, hogy nem király-piros, aminők a pitykés mellények. Mindegy, még így is jobban megfelel az elnöki széknek. Péchy alatt azonban, megengedem, jobban megfelelt a zöld.

A miniszterek közül csak Fejérváry nincs itt. Azt az erdélyi táborban hagyta Bánffy. Apponyi se rukkolt még be, az öreg Tisza Geszten kuglizik, Wekerle Dánoson várja az őszi dereket. A nagy mogulok közül hiányzik Csáky is.

Megszólal végre a csengettyű. Ah, kedves hangok! De régen hallottuk. Csak csilingelj, csilingelj...

Azután Szilágyi tette meg bejelentéseit, elsíratta a megholtakat néhány meleg és klasszikus szóval; az öreg báró Huszár Károlyt és gróf Károlyi Gábort. Mély, ünnepélyes csönd volt, még az elnök is lélegzetet vett.

Mintha egy közbeszólást várna a Ház:

- Mégis magammal vittem egy mamelukot!

A holtak után az újszülötteket jelentette be Szilágyi: Dániel Lászlót, egy elegáns, csinos alakot, bágyadt diplomataarccal. Légrády Károlyt - akire féltékeny szemeket vet a szentendrei Gül Baba, Lupa Péter: mert most Légrády fogja ellátni képviselőtársait rózsákkal a Pesti Hírlapból. Az új képviselők közül megjelent a mai ülésen Kola János is. Jó, kedélyes arcú ember, aki nemsokára általános »Kola bácsi« lesz a folyosón.

A bejelentéseken, az általános baráti ölelgetéseken és kézszorításokon kívül csak a napirend megállapítása lett volna a mai ülés dolga, de a pihent elméjű Ugron Gábor egy kis játszi fegyverforgatás nélkül nem akarta a mai napot elengedni.

Megsürgette tehát, minthogy neki magának nincsen *el nem válaszolt* interpellációja, a Bartha Miklós egyik interpellációjára a választ. Izzó szónoklati hévvel, és olyan hangon, mintha Mátyás királyá választását kiáltaná ki Budavár ablakán a Duna jegén táborozó negyvenezer embernek. Lelkiismeretesen bebizonyította, hogy a hangja semmit se romlott tavasz óta. De ez nem célirányos. Azért mégis azt mondom, hogy minek ragasztani helyi levelekre öt krajcáros márkot?

De térjünk az interpellációra, vagyis Batthyány Lajos gróf másodszori kivégeztetésére, vagyis egy újabb merényletre a nemzet ellen.

A Bartha interpellációja ugyanis arról szólt, hogy a kormány a megfestendő miniszterelnökök arcképei közül ki akarja hagyni gróf Batthyány Lajos volt miniszterelnököt.

Hej - gondolta Ugron -, nagy kérdés lesz ebből, vihar lesz, zápor lesz. Rozmaring nő ebből az ellenzéki kalapokra.

Mondom, ravasz-kás mosollyal hallgatta ezt Bánffy - mintha nagyon kellemetlen lenne neki, néha a feje búbját is megvakarta, hol idenézett, hol odanézett, még az üvegpadlásra is föl nézett, egyszer-kétszer hátrafordult, hogy azt higgyék, mintha a Pulszky Gusztit keresné a háta mögött, mintha nagyon bosszantaná: »Ejnye, hol van ilyenkor a Gusztit?«

Aztán csak mégis fölállott kedvetlenül, mivelhogy kénytelen vala, megrángatta a kabátja két elálló oldalát, és olyan szelíd volt a hangja, és olyan tompán, bágyadtan kongott, mint a non sum paratus diáké. Elmondta, hogy hiszen jól van, majd megfelelnek a miniszterek az összes interpellációkra idővel, s a harminc napon belül - még erre is (de itt még alázatosabb, nyikorgóbb lett a hangja), sőt addig is, míg az érdemleges választ megadná, valamit tájékoztatásul ő már most is mondhat. (No ugyan mit? Még a lélegzete is elállott az ellenzéknek.) Hát csak azt, hogy a Batthyány volt miniszterelnök arcképe már most is ott függ kellő díszben a miniszterelnöki palotában.

Lett erre nagy meglepetés, kacagás, éljenzés a jobboldalon. Ugron a váll-lapockái közé húzta a fejét, és egy szót se szólt. Sőt bizonyosan már az *érdemleges* válaszra se kíváncsi.

Így vágott ki ma Bánffy egy új szót és egy váratlan riposztot. Az új szó nem eredeti, de nagyon rossz, a riposzt eredeti és nagyon jó.

PARLAMENTI KÉPEK

[okt. 26.]

- Holnap válaszol Bánffy!

Már tegnap mozgott egész Budapest, s illatos levelek egész sorát kapta Dessewffy Arisztid, melyekben jegyet kérnek, részint mert Bánffy válaszol, részint mert Apponyi biztosan fog beszélni.

A karzatok megteltek rogyásig. A főrendi osztályban néhány ismeretes horvát főúr is megjelent. De lent a képviselői padok se maradtak üresen, zsúfolt Ház volt, mint nagy parlamenti események idején.

Az ellenzéki mező unatkozva nyüzsgött, míg a Lukács László válaszhallgatói tartottak. Madarász papa félkönyökre dőlve várta az elégtételt - melyet ő olyanformának képzelt, mint Nagy Lajos alatt a Nápolyba induló magyar hadak, kik lihegnek a bosszúszomjtól. Maguk a horvát képviselők is majdnem teljes számmal ott ültek szokott helyeiken, a centrum hegyén, de a szokottnál is szerényebben, szinte szepegve; Istenem, mi lesz velünk?

A folyosón se beszéltek egyébről, mint a horvát kérdéshöz. Természetesen ahányféle temperamentum, annyiképpen.

Az egyik azt mondta:

- Ez nem a horvát diákok csínyje. Mit bánom én a horvát diákokat? Miattam akár egész évben magyar zászlókkal fűthetnek. Engem a királyi válaszok aggasztanak, melyeknek melegsége könnyen ébresztheti azt a hitet (s ezt évek óta terjesztik a nemzetiségi agitátorok), hogy Bécsben tetszik a bakafántoskodás a magyar állameszme ellen.

Az ellenzékiek a kormány eljárását kifogásolták:

- Bánffy-nak rögtön haza kellett volna jönnie a sértés után.

- De miért? - feleli gúnyosan a másik ellenzéki. - Hiszen végre is a királyé a tartomány, s a király meg volt elégedve.

Így folyt a sok beszéd pro et kontra. A bán az oka. Dehogyan bán! Mit tehet arról a bán? De hát akkor ki az oka? Hát senki. Oka az az ösztön, melyet a természet oltott be a népekbe, hogy nem szeretik azokat, akikkel össze vannak kapcsolva, kivált még akkor, ha azok a mások vannak fölül. Bizonyosan a szíriai ikrek is gyűlölték egymást, pedig az egyiknek az erein keresztül folyt a vér a másik ereibe.

De végre ütött a bosszúállás rettenetes órája (öt perccel tizenegy előtt), fölállott Bánffy Dezső, s templomi csöndben kezdett beszélni.

Beszédje kitűnően volt konstruálva és érdekesen. Az ellenzék, mely mindenáron »zaj«-ra készült, csak a pongyola kifejezésekbe bírt belekötni, de nem a beszéd logikai pántjaiba. Egyszer-kétszer fölkaparodott a vihar a baltábor részéről, mely nem annyira Zágrábot akarta megostromolni, mint a piros karszékeket, de mind a kétszer a »kommá«-nál (mint például a közös hadsereg fölfogásának említésénél), a komma után következő másik fele a mondatnak rendesen lehűtötte a röhejben nyilvánuló honfíbut, ahogy egy mai kormánypárti közbeszólás jellemezte az ellenzék megbotránkozási szomjúságát.

Bánffy jól beszélt; nem mint orátor, de mint okos ember, s beszédje szerkezetében volt bizonyos finom, sőt diplomataffinitás, mely nem kerülhetett oda véletlenül.

Amint előterjeszté a zágrábi események rövid vázát - már ez egyszerű historikus anyagba bele voltak szöve észrevétel nélkül amaz argumentumok, közjogi megjegyzések és oportunitási okok, melyek főkről fokra lecsillapították a kedélyeket. A nagy zágrábi botrány kezdett apránként zsugorodni és egyre zsugorodni (anélkül, hogy ő mondogatta volna a jelentéktelenséget). A Ház mintegy megelevenedve látta a sunyi módon közelgő diákokat, amint lopva a zsebébe nyúl az egyik, és kihúzza »az összevarrt vásznat«, s hirtelen leöntik egy spirituszos üvegből (a megmaradt spirituszt hihetőleg megisszák), a magyar színű »zágrábi varrottas« most kékes lángokban gyullad ki, s a főtettes nebuló eszeveszetten menekül a mellékutcákon.

Szóval, oly ügyesen volt gruppírozva a kicsiny anyag, melyből Bánffy-nak jól kellett lakatnia az országgyűlést, mint egykor Krisztusnak néhány hallal és kenyérrel kellett megvendégelnie negyvenezer embert, hogy a végén azok is, akik valami nagyon csattanós bosszút szerettek

volna, önkéntelenül a Bánffy álláspontjára tereltetve belátták, hogy »ennyi az igazság és nem több«. A Shylock fontja, amelyből egy lat sem hiányzik.

Azonfelül, bár ma is hanyagul kezelte a nyelvét, bizonyos fesztelenséggel és folyékonyssággal beszélt, azzal a lélekjelenléttel, melyet csak a parlamenti porond teljes megszokottsága adhat. Egy-kétszer visszavágott igen találóan és helyesen a kormánypárt zajos tetszése közt.

Az ellenzék mindjobban veszté reményét. Az arcok kezdtek elsavanyodni. Atzél Béla br., aki csak rendkívüli viharok előérzetében szokott betérni a mob közé, ostentatíve hagyta el a termet: »Hisz nincs itt semmi«. A nemzeti párt nagyobb szabású zajcsinálói végre már nem találtak mást a gúnyolódásra, csak a szónok köhécselését, kit a hosszabb beszéd kimerített. Hangja gyöngébb lett s kissé tompább, a nyakráncai kivörösödtek, megizzadtak (mert Bánffy a nyakán öregszik, nem a homlokán).

De amennyire lankadtabb lett Bánffy, úgy vidult, élénkült a szabadelvű párt, mert kellemetlen kérdéstől szabadult meg ez ügyes felelettel, mely két pontban hegyeződött ki: hogy Horvátország belterület lévén, csak a fönnálló büntető törvények szerint lehet eljárni a megtorlásnál, és hogy zászló nem tépetvén le sehonnan, vissza se állítható. (Ha csak a diák zsebébe nem tesszük.)

Bánffy után Josipovich Imre felelt a Pázmándy tegnapi előtti kérdéseire. Hogy nemes nemzet a magyar, az mutatja, hogy Josipovich iránt, dacára a horvátellenes láznak, nem csappant meg az a szeretet, ami őt környezi.

A kedves öregúr okosan, szépen felelt, csak az utolsó mondatnál, amit Kossuth Ferenchez intézett, hagyta cserben a szittya idióma.

Hát igen. A Bánffy-rezim volt az, amelyben Szarvas Gábornak meg kellett halnia. Nem, ezt a magyar nyelvezetet ő túl nem élhette.

A Bánffy beszéde sok zavart okozhatott az interpellálók előre átgondolt viszonzásaiában. Nagy törléseket kellett csinálniok. Apponyi beszéde vergődés volt. Egyet-mást ismételt a tegnapelőttiekéből - de hogy néztek ki ma már azok az érvek!

...Hja, a virágok csak virágok! Három nap alatt elfonnyadnak. Tegnapelőtt még illatoztak, ameddig frissek voltak, most már ki lehet őket az ablakon hajítani.

Aztán Kossuth beszélt, ez a nyugodt temperamentumú, jó érzésű úriember, aki azon kezdte, hogy megdicsérte a mamelukokat.

Valóságos mozgás támadt a jobbon. Bizonyos kényelmetlenség. Ilyesmi sohase történt még a mamelukokkal. Valaki közbe is szólt arról az oldalról:

- Igaza van, de a vezéri süveget az asztal alá, vágta!

Nyugtalanul fészkelődött a szélsőbal is, mintha csalánban ülne. Polónyi széles, zsíros arcán démoni vigyorgás világolt.

Gyöngén beszélt a szegény Kossuth, nagyon, de nagyon gyöngén. Helfy lehorgasztotta a fejét és két tenyere közül eregette ki megváltozott hangon a dauphin szavaira: Úgy van! Úgy van!

Oly szomorú volt hallani, amikor beszélt, de olyan nagyon szomorú volt, mintha azt látná az ember, hogy a Rotschild fia rézkrajcárokkal játszik a börzén. De beszédjének tenorja mindvégig előkelő volt és illemteljes.

- Látszik, hogy nem köztük nőtt! - hallatszott egy kormánypárti hang.

Hja! Minden embernek más a sorsa, ahogy a párkák szövik. Óróa nem az volt megírva, hogy köztük nőjön, hanem hogy köztük kisebbedjék.

A legutolsó szónoknak a derék Pázmándy Dini állott föl, de minthogy Dini úr tegnap óta nem volt sem Zágrábban, sem a budai vártermek kulcslyukán nem hallgatózott, sem a Khuen-Héderváry komornyikjával nem diskurálgatott, hát ma már semmi érdekeset se tudott mondani.

VÉGE AZ EGYHÁZPOLITIKÁNAK

Árpád és a honszerző magyarok, akik a Munkácsy óriási képéből tekintenek mereven a főrendiház üléstermére, hétfőn újra együtt láthatták a kegyelmes és méltóságos urak társaságát. A máskor néptelen teremben, a körbefutó padok piros székein ismét megjelentek a nagy domíniumok urai, az egyszerű reverendás katolikus püspökök, a görögkeleti, lengőszakállú egyháznagyok, a kinevezett főrendek szerény csoportja... Havas fejű, tar koponyák tűntek elő, ifjú monoklis mágnások mögül, egy-egy vatermörderes öregúr összekerült a huszárhadnagy öccsével, a Zichyek hatalmas falanxa maga kiállított egy nemzedéket...

Az utolsó egyházpolitikai javaslatot tárgyalták, és a két tábor még egyszer összemérte fegyvereit, mielőtt végbúcsút mondana az egyházpolitika néven ismeretes, de az avatatlan előtt zűrzavaros káosznak. De a régi tűz már elhamvadt, és az ellenzék már csak Zichy Nándort küldte csatába, míg a liberálisok megelégedtek azzal, hogy a göndör hajú Wlassics védelmezze meg őket. Hová tűntek a szép idők, mikor a Pálffy Mór gróf hallócsöve, a Windischgrätz herceg csillogó táborszernagyi uniformisa, a nyírott bajuszú, piros képű Szécsen Antal gróf tömzsi alakja jelentek meg a látóhatáron? Óh, teljesen feledésbe ment már az a szép jelenet is, mikor a Széchenyi Béla gróf beszéde után egyszerre szokatlan zaj ütötte meg a füleket: taps hangzott a komor teremben, és a másik pillanatban a jóságos Szlávny komor ráncokkal homlokán, szigorúan kijelentette:

- A főrendiház nem színház...

Akkor selymek suhogása hallatszott szüntelenül a karzaton, parfüm-illat szállt a levegőben, szép mágnásasszonyok forgatták kezükben a modern olvasót: a főrendiház névjegyzékét... Hétfőn már nem volt annyi mágnásasszony fenn (az első sorban ott volt a miniszterelnökné egy fess huszárhadnaggal, a mostohafiával, aki teljesen apjának a mása), és Szlávny sem kellett kijelentenie, hogy a főrendiház nem színház.

Simán ment a dolog, úgy, mint a karikacsapás... A Zichy Nándor kifogásaira rögtön kész volt válaszával a kultuszminiszter, a többiek nyugodtan hagyták őket csatározni. A többiek, a többiek... mással voltak elfoglalva.

A karzaton nevezetesen megjelent egy kétlábú faalkotmány, közepén egy kerek üvegszemmel. Az alkotmány tetejére fekete posztó borult, amely alól egy rejtélyes alak körvonalai tűntek elő. A rejtélyes alaknak a feje nem látszott, de a teste szüntelenül forgolódott erre-arra. A rejtélyes alak, e tisztelt férfiú, az *Új Idők* fotográfusa volt, a kétlábú faalkotmány pedig az ő masinája. A tanácskozó főrendiházat vette le rajta.

A rejtélyes úr némi szenzációt keltett a teremben, a nagyurak, hogy műszóval éljünk, kellemeztették egy kissé magukat... Végre is, a fotográfus megörökíti az embert, és az üvegszem, mintha csak azt mondta volna:

- Némi vidámságot kérek uraim, egy mosolyt, egy szeretetreméltó mosolyt...

A főrendek oly jószívűek, és mint a szavazásnál, éppen úgy a mosoly keltésénél is liberálisoknak mutatták magukat... Az utolsó egyházpolitikai javaslat is győzött, és tessék megnézni a képünket, mennyi mosolygó arcot találnak rajta!

PARLAMENTI KÉPEK

[nov. 6.]

Sovány ülésre volt kilátás. Napirend megállapító ülés ez a legutolsó grádus az ülések rangjában. Már a falakra kiragasztott összehívó plakát is fumigálja, mert tizenkét órára jelzi. Az ilyen ülésekre nem érdemes el sem indulni a honatyáknak, mert úgylis lekésnek róla.

Egyszóval az ember, ha nagyságos úr (azaz, ha képviselő), elolvassa reggel ágyában a lapjából, hogy tizenkét órára ülés van, szépen befordul, és alszik még egy kicsinyt, ha az estét az orfeumban töltötte, pedig alighanem ott töltötte, alszik még tán a tizenkettőn túl is, mert az álom az istenek ajándéka, az országgyűlés pedig csak a földiek fűfingos intézménye.

Végre is minden csendes. Darányi fönn esküszik a bécsi burgban. Bánffy is vele ment, és most vígan villásreggeliznek re bene gesta a Sachernál.

Minek is ilyenkor a Házba menni? Hiszen minden tiszta, minden nyugodt. Derült égből, végre is nem esnek villámok.

Nem bizony, de csak azért, mert a mennybeli villámokat nem Ugron kezeli. Volnának csak az Ugron kezében, és nem az istenében, a legnagyobb verőfényben is kigyulladnának mennykő-csapásoktól az asztagok és házfedelek.

Amint megnyílt az ülés, és bejelentette az elnök, hogy Festetics fölmentetett a miniszterségtől, s helyébe Darányit nevezte ki a király, íme csak fölugrik vitéz Ugron Gábor, és a nemzet nevében tiltakozik a »családias jellegű« kinevezések ellen, s kéri az okokat előterjeszteni, amelyek a miniszterváltozást előidézték, különben nem veszi tudomásul se a Festetics fölmentését, se a Darányi kinevezését.

Ej no, gondolták magokban a jobboldalon, csak beszélj derék Gábor, csak beszélj, beszélj.

Erre fölkelte Festetics Andor gróf, persze most már egy képviselői padból, a középről - ahova az exminiszterek temetkeznek. Felelete éppoly nobilis és korrekt volt, mint egész eljárása, melyet most még a kulisszák takarnak el. Körülbelül azt felelte, hogy a vesztegzár ellen bizonyos körökben és a pártban is ellenkezést vett észre, mely később személye ellen is fordult, mint önérzetes ember, aki más meggyőződésen van, nem tarthatta meg állását.

Az ellenzék ravasz jóakarattal szórta az »Úgy van«-okat és a »Helyes«-eket. Az ellenzék szeret *újjoncozni*. A szabadelvű párt ellenben a *túlságos* tapintat miatt hűvösen hallgatta az igen derék párttagot.

Erre fölugrott Beöthy, és keveselte a fölvilágosítást. Nem tartja elég indoknak, hogy azért hagyta el a miniszteri széket, mert a pártjának nem tetszett:

- Ön nemcsak a Hegedüs és mások minisztere - mondá -, hanem az országé.

Megharagudott most Hegedüs. Nem cselszövő ő, és nem tart külön minisztereket.

Hegedüs haragjának örült Perczel Béni, aki sápadtan kezdte megolvasni a különböző koponyákat a jobbmezőn és a balmezőn Megfagyott ereiben a vér. Az ellenzék többségben volt. Óh, csak haragudj, kedves Hegedüs Sándor, csak haragudj, mert addig, míg te haragszol, beszállingóznak apródonkint a mamelukok.

Hegedüs személyi fölszólalását a Polónyi kíváncsisága követte. Mert a nagy Polónyi kíváncsi. Ingyenc bizonyos dolgok kipiszkálásában. S mint a mókus a diót, Polónyi a pénzt szereti kifürkészni. Hiszen Richelieu is kíváncsi volt. I. Napóleon a csatlósoktól is kérdezősködött, igaz-e, hogy ennek meg amannak a lovásznak a felesége kiejtette a bölcsőből a gyereket? Polónyi azt kérdezte Festeticstől, igaz-e, hogy 100 ezer forinttal kárpótolta a vállalkozókat? S nagy, erekekkel befuttatott szemei irigyen csillámlottak e szavaknál.

Festetics fészkelődött, látszott, hogy felelni fog. Jaj, csak ne beszélne - szepegtek a jobboldalon. Jaj, csak beszélne - kívánta a házörző Béni, mert azalatt talán megnövekednék a párt.

Szilágyi engedte Festeticset, hogy még egyszer beszéljen.

Kijelentette, hogy nem adott százezer forintot.

- Kevesebbet sem? - kiálták balról.

Erre nem felelt, de megígérte, hogyha a Ház nem veszi tudomásul az eddigieket, akkor hajlandó részletesen is nyilatkozni, amire élénk helyeslés zajlott föl szerte a két baltáboron.

Míg Festetics beszélt, bejött a Házba Nagy Sándor. Soha még Nagy Sándornak úgy meg nem örültek - még tán a macedóniainak se. Nagy Sándor bejövetele egyenlővé tette a számarányokat. (Óh, isten, te mégis a szabadelvű párttal tartasz.)

Most Horánszky tette le a garast. Rövid pár szavának hatása megrendítő volt a szabadelvű pártra, mert egy szőke úriember dőcögött be, és leült Polónyi mögé.

Most már megint kisebbség lett a szabadelvű párt. Halálos tréma ütött ki a wippek között.

Szerencsére ott volt a belügyminiszter, aki egy tárgyilagos, csinos fölszólalással kihúzta az időt három mameluknyira.

Ugyanis hárman érkeztek azalatt. Még Eötvös beszélt a tárgyhöz, de hasztalan - nem jött senki, se ide, se oda. Több hónapja mára nem volt készletben.

Ennél fogva megejtetvén a szavazás szakaszonként a legnagyobb fokú izgatottság mellett (mert hátha valaki bejön azalatt oda, valakit pedig megüt emitt a guta), két szavazattal ismét győzött a sok száz győzedelmet átélt szabadelvű párt, ti. tudomásul vették az elnöki jelentést.

AZ ÚJ MINISZTER

Darányi született... Ejh, tudja isten, talán nem is született, talán mindig volt. Az ember nem tudja elképzelni, hogy a világ Darányi nélkül is egzisztált valaha. Öreg-e? Isten tudja. Talán hatvanéves, meglehet, hogy százéves - de az is meglehet, hogy százharminc éves. Az bizonyos, hogy senki se emlékszik rá, hogy valaha fiatalon látta volna.

A Sturm almanachja negyvenhat évesnek mondja, de a Sturm almanachja nincs oda ragasztva az arcára, s mindennap hallani a klubban, némelykor hatvanéves emberektől is:

- Nem volt itt Náci bácsi?
- Hol van ma Náci bácsi?
- Ki az, akivel Náci bácsi beszél?
- Náci bácsi ma nagyon rejtélyes.
- Mit mond ehhez Náci bácsi?

Náci bácsi ritkán mond valamit, mert nem szeret határozott kijelentéseket tenni. (A kijelentések nagy gézengúzok, és néha olyankor térnek vissza az ember szeme elé, mikor kellemetlenek.) Náci bácsi sima, szelíd, türelmes, sokat mosolyog, de keveset mond, s amit mond is, úgy mondja, hogy a Delphibeli jósdá is kölcsönözne rá, de habár nincs eligazodó válasza, azért csak mégis célirányos mindenkor megkérdezni, hogy mit mond ehhez Náci bácsi.

Mert a Náci bácsi nagy portentum, s emlékeztet arra a bűvös almára, mely az Ali-Müszein házában mindenre használtatott; amint a nagy szakállú becsületes Müszein akarta, aszerint változott.

- Kedves almám, légy most törülközőkendő.

És ebbe törülte le a könnyeit.

- Légy most kard! - és az alma kard lett, ütött-vágott.

- Légy most díszkaf tán. - És az alma díszkaf tán lett, amiben parádírozhatott a jámbor Ali-Müszein.

Éjjel lámpa volt és világított a dervisnek, nappal harci lándzsa (a padisah ellen vagy mellett), lett faltörő kos, ragasztó gumiarábikum, mellvért, evőkanál, medicinás üveg, szóval minden, ami kellett, éppen úgy, mint Náci bácsi, aki mind e megbecsülhetlen hajlékonyságok mellett mégis excentrikus ember, kivált ma, midőn nem az oroszok és sasok idejét éljük, hanem az aranyborjút. Mikor minden ember lótfut, szerezh, kapar, még Rotschild is lótfut és szerezh, kapar, akkor Darányi Ignác, akinek csak úgy omlott ügyvédi Wertheimjába a tömérdek honorárium, egyszerre csak becsukja a kasszáját, és azt mondja, hogy ide többé ugyan be ne tegye a lábát egyetlen garas se, elég abból ennyi - és bezárja ügyvédi irodáját.

Darányi nem akart gazdag lenni - nem ért rá gazdag lenni-, mert a politika elvette az idejét. S ő inkább akarta a politikát, mint a vagyont. Darányinak nem sport a politika, hanem valóságosan szerelmes bele, s olyan becsületesen, nemesen szolgálja, kétségtelenül nagy és hajlékony tehetségével, roppant szívósságával, hogy ragyogó például állhat a honoráciorosztály előtt - amelyhez ő magát számítani szereti (nem anélkül azonban, hogy grófi barátjaitól ezért bocsánatot kérne).

Ám, ha ő szerelmes is a politikába, ha hű is, jó is, azért még e ravasz istenasszony (mert istenasszony a politika is) nem pazarolta rá a legbecsesebb kegyeit, még nem fűzte ki előtte elég tágra a vállfűzőjét; - Náci bácsit igazán úgyszólván csak *elefántnak* használták eddig a szerencsésebben járt udvarlók.

Volt ugyan hírben sok mindenféle dologgal, de ő kitért előle, s ha volt is alkalom rá vagy fölbátorító gesztus, mint a szerény udvarló, az összes kegyek tárából egy icipici rezedaszálat választott.

Ez volt az a kis *selyem fekete sapka*, amit a Háznak bizonyos kopasz emberei hordanak, ha bizonyos fokú tekintély járul a kopaszsághoz.

Náci bácsi sok mindent tett már, mindenki elősmerte tehetségét, munkásságát, erélyét, nemes önzetlenségét, gyönyörű karakterét. Mindenki tudta róla, hogy minden lehetne, ami akarna lenni. És Náci bácsinak ez jólesett.

És azt is tudta mindenki, hogy bár mindene lehetne Náci bácsinak, még sincs mindezekért a nagy érdemekért egyebe, csak egy kis fekete selyem sapkája. Mindenki tudta ezt is, és Náci bácsinak ez is jól esett. Sőt hiú volt rá.

- Én még mindig nem vagyok semmi.

Ám a Nemezis őt is utolérte - addig jár a korsó a kútra, hogy végre eltörik.

Náci bácsit ez év tavaszán beültették a Ház alelnöki székébe, igazi bizalom, igazi szeretet emelte őt oda, mégis habozott, de végre elfogadta. És ezzel meg volt a sorsa pecsételve - le kellett mondania arról a kevély mondatáról, hogy ő »semmi«.

Az alelnökségben nem volt szerencséje, Szilágyi alatt egyszer se elnökölhetett, mégis jól érezte magát, hiszen az alelnökség végre is nem jár fizetéssel, se különös kötelezettséggel, az csak egy szép *nemzeti bokréta*, az ember függetlennek, szabadnak érezheti magát mellette, és hívhatják úgy mint azelőtt »Náci bácsinak«.

De most már vége van ennek. Náci bácsi nincs többé. Helyette itt van őexcellenciája, az új földművelésügyi miniszter. A király megbosszúlta magát a tavalyi határozati javaslatért Náci bácsin.

Sokat dolgozott, fennköltén gondolkozott, jelleme tiszta, mint a frissen esett hó, önmagának köszönheti e nemes fejű államférfiú azt, amivé lett - csak kicsiny részben segítették mások is.

A parlamentbe a II. kerület választói.

A miniszteri székbe a X-ik kerület sertései.

BERZEVICZY

Itt van ni!... elpazarolták az összes szavainkat, amik benne vannak a magyar nyelv nagy szótárában, és most nincs egyetlen epithetonunk, hogy mint Wekerle mondaná: meghonoráljuk a mai nap szónokát, Berzeviczy Albertet.

Nagyszabású... Ejh, pokolba a nagyszabásúval! Nagyszabású beszédek mondott Angliában Pitt, Disraeli, néha Gladstone; Franciaországban a kis Thiers és a vak Gambetta, de Magyarországon már mindenki mondott nagyszabású beszédet vagy a »Nemzet«, vagy az »Egyetértés« szerint.

Hónapok elmúlnak a nagy lefetyelésben, az országházban néha évek is, az ember nem talál bennök egyetlen új és értékes gondolatot se szalmára, se magra nézve - de azért ezek a beszédek mind nagyszabásúak. Nagyszabású beszédet mond Magyarországon minden ember, a névnapot köszöntő kántortól kezdve föl a programot adó miniszterig.

Kicsiny az ország és zöld egy kicsit, azonfelül dicsekvő is, képzelődő is. De azért hála istennek a fejlődés útján jár.

Húsz-huszonöt év előtt még minden megyei főjegyzőt ékes tollúnak tartottak, pedig ezek a gyarló öregurak még írni se tudtak grammaticé. Mikor először kezdtem följárogatni a képviselőház karzatára (bár egy isten kegyelméből való nagyember vezette akkor a nemzetet), ha valaki egy afféle frázist kiejtett, hogy »valamint a terebélyes tölgy« vagy »miképpen a csörgedező patak«, a Ház elérékenyült és éljenezni kezdett. A jó öreg Horvát Boldizsár akkor rikatta meg a tisztelt Házat egy-egy pátosszal kiejtett, elcsépelt szóvirággal, amikor neki tetszett.

- Istenem, de gyönyörű! - mondák.

Valami rettentő primitív dolog volt ez. Voltak akkor is már magvas szónokok, Andrássy Gyula gróf fényes ötleteivel, melyek a világ bármely parlamentjében számot tettek volna, s melyek Cicerótól Apponyiig egyetlen szónoknak se derogálhatnának, Tisza Kálmán sajátos harcászati modorával kicsipkedte az ellenfelek megtámadható kifejezéseit, s olyan könnyedséggel verte

meg őket velők, hogy csak akkor vették már észre, mikor végők volt. Tisza nem törődött az ellenfelek igazságaival, néha hozzá se nyúlt az igazságaikhoz, hanem őket magukat mindennap elpüfölte. Igazi parlamenti birkózó volt. De a Ház Horvát Boldizsárt és Somssichot tartotta nagy szónoknak, akik üres chriákat mondtak el, régi klasszikusokból vett idézetekkel. Gyönyörű volt ez az akkori Háznak. Ah, milyen gyerek volt az akkori Ház, a maihoz képest. Igaz, hogy egy illedelmes, tisztességes gyerek volt, tele naivitással, s ez a mostani ez egy kozák, egy kamasz, még nem egészen érett, de már nem egészen naiv.

Ma már mások a jó beszédek, mint azelőtt - és tíz év múlva ismét mások lesznek.

Ha majd egyszer a Ház nagyon okos lesz, és támadnak nagy szónokaink, akkor aztán nem lesznek olyan gyakoriak a *nagyszabású beszédek*.

*

Egyik kisfiam roppant érzékeny volt négyéves korában, gyakran szerettem produkálni a puha szívét, mikor vendégek voltak.

Behíttam magamhoz, s elkezdtem érzékeny, elnyúlt hangon mondani:

- Szegény Szapáry Gyula! Óh, szegény Szapáry Gyula!

A második szegény Szapáry Gyulánál félregömbült a kicsi szájacskája, a harmadik szegény Szapáry Gyulánál elkezdett hangosan zokogni, hogy szinte meghasadt a szíve. Nem tudta miért szegény Szapáry, nem tudta kicsoda, nem értett semmit, csak a hang bánatos lágysága, érzelmössége ríkatta meg.

S ebből következik, hogy a nem intelligens egyénre a legnagyobb hatással maga a *hang* van, sőt merném mondani csak is ez; az egy kicsit intelligens hallgató ízlése már a szóvirágig ér, egy jó flosculus fascinálja a *közepes nívójú hallgatót* (aminőkből nagy részben ma áll a Ház), szereti a szép hangot, a szóvirágot is, de már megköveteli a tárgy megvilágítását is - ám azzal nem sokat törődik, hogy milyen anyaggal világítják meg. Villany-e vagy faggyúgyertya, az nem tesz nála különbséget.

Azokban a »nagyszabású« beszédekben tehát csupa harmadrangú anyag van, úgynevezett »kávéházi okoskodás«; semmi finomság, semmi eredetiség.

De minek is az? Csak a roppant elkényeztetett test érzi meg, hogy a matracban lószőr van-e vagy csak tengeri fű?

*

Milyen érdekes kép ez a mai! Ma végre a politikai gourmandok, az ingyencek kaptak valamit. Egy szónok beszélt, aki húsz év múlva is nagy szónok lesz, és az lett volna ezer év előtt is.

Elértünk a tetőre.

Egy szónok beszélt, aki csak olyat mondott a parlamenti helyzetről, ami új, ami az ő saját megfigyelése, amit egy szem se láthat meg, csak az ő szeme, amit egy agy se figyelt meg, csak az ő agya. (Más szemek, más elmék, mást kell, hogy észrevegyenek.) A mélységből hozott föl finomságokat, melyek egyéniek és mégis igazak. Apró vonásokból állított össze képeket, amik hatottak, gyönyörködtettek, csapdákat, melyekbe szemünk láttára csúszott be az ellenzék, ellentmondásokból nyilakat élezett ki, az ellenfelek golyóiból zseniális művészettel pajzst öntött a barátjainak.

Kihagyott minden fölöslegest, nem érintette a közhelyeket, átsiklott a nagy vonalak fölött, amiket mindenki lát, tud, mert akkora nagyok, mint a gerendák, nem e gerendákkal birkózott, amiket most négy hétig fognak emelgetni, innen is, onnan is, erősebb és kevésbé erősebb

legények, borzasztó unalmára az országnak, hanem önmaga *teremtett egy külön vagdalkozási anyagot* egy Berzeviczymust (mint Pasteur a veszettség ellen).

Gyönyörű volt az előkelő hang, a szelíd borongó hangulat, benne az elvadult állapotok fölött. De ami csodálatossá tette e beszédet, az a Berzeviczy elemző tehetsége, megfigyelő ereje, enyelgő malíciája, agyvelejének e szubtilis játéka. A leleményesen összeszedett érvek, melyeknek csoportosításában valóságos bravúr rejlett.

Szötte, fonta a szálakat... (a hallgató el se találta hirtelen, mire valók), mikor egy váratlan fordulattal hurok lett belőle az ellenzék nyakán.

S a Ház elandalodva hallgatta, úgy, ahogy Szilágyit szokta. A Ház érezte, hogy ma egy nagy szónok támadt.

És hogy ennek a szónoklati formának nagy hatása egy új, fejlettebb stádiumot jelent a magyar parlamentben. A régi sablonok összedülnek. Új jelszó támad e beszéd után.

- Újat, csak újat, és egyre újat méltóztassanak mondani, vagy semmit.

A Ház ízlése ma egy évtizeddel ugrott előre.

S ha megvan egyszer a magas ízlés, úgy lehet, akadnak hozzá a jövőben szónokok is.

*

Hát igen. Egy igazi nagy szónokkal lett ma több.

Szikár, görög vonalakkal élezett arcú férfiú az új nagy szónok, a férfikor innenső felében, hideg, mint egy jégcsap, merev és kissé szertartásos.

A szürke, nyájas, léha, de szeretetreméltó tömeg, mely éljenezte egy darabig, kijózanodva kissé a mámoros hatástól, szinte sajnálkozva bírálja a folyosón.

- Csak ne volna olyan hideg... Olyan végtelenül hideg a modorában.

Milyen bolondság! Hogy hideg? Ő, aki mindnyájukat megmelegített...

De nem tesz semmit. Hideg vagy nem hideg, faragjunk rajta egy kicsit. Sokat nőtt ma, túlságos sokat. S az mégse jó... Ki tudja, mire nem jó?

LÁNG

A mi parlamentünknek, illetve a szabadelvű pártnak most éppen az a baja (azaz jövőben keletkezhettek abból bajok), hogy igen sok nagyember (helyi értelemben vett nagy ember) ül az egyszerű, zöld képviselői padokban. A parlamentárizmusnak - miután korszakot alkotó művét befejezte - Deák Ferenc is terhére volt, mert a kormánynak nemcsak a »Burg«-gal kellett tárgyalnia némely ügyekben, hanem az »Angol királynő«-vel is, ahol ti. Deák lakott.

De mi lett volna, ha számtalan Deák Ferencek ülnek vala a jobboldalon.

Ez a kör gazdag pihenő és félretett nagyemberekben. A vörös mennyezet alatt ott ül Szilágyi; a szélsőjobb második szakaszát Csáky gróf, Wekerle szegi be. A hatalmas Tisza mindennap népszerűbb, az idő patinája egyre szépít rajta. Széll Kálmán tekintélye félelmetesen növekszik, éppen azért, mert semmi se akar lenni. Szóval, már elég lenne a nagyemberekből a zöld padokban. Tessék elhinni, sok nagyembert az ország nem bír el.

S íme, most jön egy epochális beszéddel Berzeviczy.

Hát jól van. Egy kis helyet lehet még neki szorítani. Ámbár hova tegyük akkor Pulszky Gusztit, mert az is egy pompás beszédet mondott. Ejh, Pulszky Gusztit még várhat. Pulszky Gusztit végre is kellemetlen pártmber, párbajozik, veszekszik, összeszed minden ódiomot, hát az ő nagy esztét ne ösmerjük el, ne haragítsuk az ellenzéket; hanem a Berzeviczy elöl, a szombati beszéde óta nem lehet többé a Pantheont elzárni, ő most már egyenrangú lett a nagyokkal.

Ilyen elmékedések közt virradunk föl a mai napra, amikor Láng Lajos szólalt föl, s egy olyan polemikus beszédet mondott, hogy a Ház szeme-szája elállott. Nem hatás volt ez, hanem eksztázis.

Láng Lajos nem népszerű ember (tudja isten, miért nem), de ma mégis egyetlen száj volt a párt:

- Ilyen beszédet még nem hallottunk!

Hát már megint egy új nagyember. Hm, ez sok. Bizonyisten, nem jó lesz. Némelyek szinte fenyegetőzni kezdtek: Ha még egy tigris kiugrik...

Szó, ami szó, gyönyörű beszéd volt. Főleg Apponyival foglalkozott, egy debatter modorában, de egy isten által jókedvében teremtett debatter könnyedségével, mélységével, játékságával. Valósággal szétszedte a kassai nagy ünnepeltet. Beszédje nem volt megépítve, a lazaság illik ehhez a genrehez; de az anyag, amellyel dolgozott, az elsőrendű anyag volt (az angol parlamentben is ritkán hallanak magasabb nívójú polémiát), megfigyelés, a háttér mélységeiből éles szemmel leszűrt következtetések, a helyzetből leleményesen kihasogatott fonalak gyönyörködtették a Ház politikailag fejlettebb részét; maga az ellenzék is élvezett (mert ez a kritériuma egy nagy beszédnek) csak Apponyi feszeltettt kényelmetlenül. Imitt-amott fölcsillámlott napsugaras fényével a szellem is... enélkül nem teljes a szónok fegyverzete. Láng talentuma oly hajlékony, hogy minden ingrediencia megvan benne - a humort kivéve. De az istenek ez adománya csak ritka században adatik egy-egy szónoknak a földgömbön, a többi szükségességgel együtt. Az isten nem szívesen csinál Rotschildokat, mikor a tehetségeket adogatja.

Hát igen, megint több van egy kiváló államférfiúval. Tessék kérem ebbe belenyugodni. Megtörtént, pedig már nem vártuk. Láng Lajos egyik szép beszéde óta, melyet a főrendiház reformjáról tartott mint előadó, nem bírta többé magát utolérni. Közbejött az államtitkári pünkösdi királysága, ahol nem tudott érvényesülni. Ki tudja, ki volt az oka, ő-e, Wekerle-e? Mindegy. Nem tudott érvényesülni.

A párt jósai, mert a római augurok nem foglalkoztak olyan szakszerűen a jóslással, mint a klub Falbjai összezsapták már az aktákat felette:

- Lajos hanyatlík. - Mint lutheránus főkurátor fog meghalni.

S íme, előjött fényesen, mint egy üstökös, akit láttunk már valamikor, mint fölkelő csillagot, aztán mint bágyadó csillagot, ma pedig megjelenik teljes pompában a kibontott ragyogó sörényével...

Semmi kétség, Láng ezzel a beszéddel a miniszterségre kvalifikálta magát. Ezt többé el se kerülheti - a piacra került, a sorba, most már csak élni kell egyik keddtől a másikig, míg egyszer csak megjön az az úgynevezett »Kedves Láng! stb«.

De ez a beszéd voltaképpen nagyobb tulajdonokat sejtet Lángban, mint csak egy miniszterét. Egy nagyember készülsége analízáló és komprehenzív ereje nyilatkozott meg benne.

És mégis (ne tessék megijedni), nagyember nem lesz Lángból, mert a nagyembernek két fő tulajdonsággal kell bírnia a sok minden egyéb mellett. Hideg esztének kell lennie, és meleg szívének. Lángnak megvan a hideg esze, de a szíve csak langyos. Nagy szenvedélyek nem lüktetnek benne. Erős akaratok nem vezeték. Egy kis személyes ambíció, nem túlságosan sok,

egy kis önzés, ízléses formában nyilatkozó, némi megszokással vegyített előszeretettel a közügyek iránt, ezek azok a rugók, melyek tevékenységét, nagy tehetségeit izgatják, mozgásba hozzák.

Művelt, kívülről-belülről megfésült fej, az emberismeret akkora adagával, mely több, mint kellene. Pesszimista éppen azért, mert jobban ösmeri az embert, mint kellene. Előtte megnyílik az emberek belseje, s belát a lelkek redőibe. Nem szereti az embert, de nem is gyűlöli. Konstatálja, hogy az ember ilyen és esze ágában sincsen, hogy azt jobbá tegye. Mint ahogy nem gondol arra, hogy a bükkfának másforma levele legyen, és a rózsza szárának ne legyenek tövisei. Csak az adott helyzetek és az átlagemberek érdeklik. Az emberek komiszak ezért és ezért, nézzük már most, mit lehet ezekkel a komisz emberekkel csinálni, ebben vagy abban az irányban...

Hát igen. Láng Lajos nem az emberiség jól tevő szellemei közé tartozik. Ha egy isteni varázsnővel át lehetne változtatni az embereket egy perc alatt tökéletesebb lényekké, Láng Lajosnak az volna az első gondolata:

- Mire való volt az? Most már az a sok institúció, ami a régi emberekre volt szabva, mind tönkrement. A sok könyv évezredek megfigyeléseivel az emberről, mind nem ér egy hajítófát. Hát nem kár mindezekért?

Hiba, hogy professzor és statisztikus. A számok pedig nagy urak, akik elszoktatják az embert, hogy merész, önálló akarata legyen, amelyekért küzdenie kell. A számok elfojtják az önállóságot és az ideálokat. A számok azt mondják: »Hallgass és alkalmazkodj, mi parancsolunk«.

*

Egyébiránt hiszen még korán volna Lángról esszét írni (bár most már nem lehetetlen többé, hogy ilyen témává váljék).

A tény az, hogy utána már nem ugrott ki több tigris, de ne is ugorják, elég volt.

A szegény Asbóth állott föl, s úgyszólván még szemmeláthatóbb hatással beszélt, mint Láng, amennyiben egypár perc alatt kibeszélte Bánffy háta mögül annak egész pártját.

Egyedül ült ott a miniszterelnök, mint a tenger zúgását hallgató Mikes Kelemen; a környéken jobbról-balról nagy némaságban tátongtak üresen a kormánypárti padok.

A HÁZ ÁBÉCÉJE

Valaha a képviselőház ábécéje is az A-nál kezdődött és a Z-nél végződött a név szerinti szavazásoknál éppúgy, mint a főrendiházban, hol méltán elmondhatta az ábécé legvégén fityegő Zuber József a tavalyi kis differenciájú szavazásoknál: »Én döntöm el Magyarország sorsát«.

Az alsóházban azonban ez másképp van. Ott a szavazás előtt kihúznak egy betűt, és az a betű kezd szavazni. A kihúzott betűre megindulnak a legsületlenebb alliterációk, szójátékok és viccek. Ha M-et húz ki az elnök, fölzúg a »Mameluk« szó, ha B-t húz ki, fölkiáltanak: »Bécs! Bécs!« Az S-nél »Sadova« hangzik, a K-nál »Königgrätz«, az F-nél »Fuss« és így tovább. Igen pompásan írta azt meg a »Hét«-ben egy magvas tolláról ismeretes íróársunk.

Zajos derűtség támad ez *elmésségek* nyomán. Kacagnak és visszhangozzák a satnya elmeszíkrait, mely mindent csinál inkább, csak nem szikrázik. Az egész azt a képet nyújtja, mint mikor a lesti tótok berúgnak a savanyúvíztől. Istenem, milyen nívó ez! Komolyan hiszik-e magukról ezek a jól öltözött urak, hogy ők szellemesek? Nem, az lehetetlen! És mégis...

Mindegy, mindenképp pitoyabilis dolog, s az ürességi és szellemtelenségi bizonyítványok mellett ott áll az eklatáns példa a hírhedt »szereti maga a sajtot?« mellett. Hát igen, tisztelt Ház, szereti a t. Ház a sajtot? Bocsánat e gúnyos kérdésért t. Ház, hiszen tudom én, hogy ez csak egy ártatlan mulatsága a tisztelt Háznak (vannak veszedelmesebb és kártékonyabb mulatságai is), de végre az elmésség, ha maró is, ha veszedelmes is, mindig parlamentáris, míg ellenben a számárság, legyen bár ártatlan, még sem parlamentáris.

Érdekes tudnivaló, hogy e zöld elménckedést milyen véletlennek köszönhetjük, mert azelőtt, mint már mondtuk, rendesen olvasták a névsort az alsóházban, a képviselő viselte a betűje terheit és előnyeit. Ha elől volt az ábécében, hamarabb mehetett haza név szerinti szavazáskor, ha pedig hátul volt a neve, akkor később jöhetett, szóval, volt valami bázis, melynek alapján kiszámíthatta, hogy mikor kerül rá a sor. Most minden a betűkihúzástól függ. S vannak teljesen elkeseredett képviselők, akik vicinális vasúthoz nem juthatván, név szerinti szavazások alkalmával legalább arra drukkolnak, hogy az ő kezdőbetűjüket húzza ki az elnök. Ez is egy kedvezmény a sorstól.

Beszélik a folyosón öreg képviselők (érdekes volna utánanézni, milyen kérdésnél történt), hogy a hatvanas évek végén *dőlt meg a régi ábécé*. Valami incidens merült föl hirtelen a napirend folyamán, amire az ellenzék húsz tagja név szerinti szavazást kért.

A jegyző (talán még Széll Kálmán vagy Paysa Andor) olvasni kezdte a névsort, a mamelukok szavaztak nemmel - mert az indítványt az ellenzék tette (bizony elég indok néha ez is), az ellenzék szavazott igennel. Az elnöki székben az öreg Szentiványi Károly bóbiskolt.

Semmi rendkívüli nem történt. Lepergett az A, aki jobbra tartozott, »nem«-et mondott, aki balra tartozott, »igen«-t mondott, ahogy ez már lenni szokott, a beszédek sohase kapacitálnak senkit (de azért csodák csodája, mégis beszélnek az emberek egész mai napig). Leöröltetett a gazdag B is, nemkülönben az akkori Cs Csanády és Csiky bátyámuraimékkal, a D-ben járt a jegyző sarlója, mikor egyszerre csak közbemennydörög az egyik jobboldali padból egy hatalmas dörgő »igen« és megszeppen, hullámozni kezd az egész Ház, és elhalványodtak az arcok a piros bíborpadokon - mert a hatalmas »igen« éppen arról a helyről hangzott, ahol most az ezüst táblácska csillog a Deák Ferenc nevével - maga Deák szavazott az ellenzékkel.

Nagy éljen dördült balról - s ezentúl nem kellett többé két papírra jegyezni a szavazatokat, a többi betűk egyértelműleg igennel szavaztak. Ez az egy igen az összes, még következő nemeket fölfalta. Az indítványt a Ház elfogadta.

De ugyanekkor merült föl az a kérdés is, hogy ha Deákot például Tahynak hívták volna, az indítvány elesik. Az pedig csak igazán véletlen, hogy a vezetékneve Deák - hiszen lehetne a kezdőbetűje Z is. A bölcsességet a természet adta neki, de a név csak véletlen. S az ilyen véletlent nem szabad állandó úrrá tenni. Ha ott lesz az ábécé elején, mindig ő dönt - pedig az összességnek kell döntenie. Tehát mit csináljanak? Az ábécé végére a D-t sehogy se tehetik, pedig az volna az igazságos, hogy egyszer elől legyen, egyszer hátul. De ez nem lehet. Nos, hát mit lehet tenni?

Ejh no, az ábécét kell fölforgatni. Az ábécé végre is nem képviselő, se nem excellenciás úr, azt lehet vele tenni, amit tetszik. Az ábécé nem haragszik meg érte.

S így hozták be, hogy ezentúl a név szerinti szavazásoknál mindig kisorsoltassék a betű, amely a szavazást kezdi. Ez a szokás megmaradt mai napig is - pedig már Deák Ferenc is meghalt, s a mamelukok is odatökéletesedtek azóta, hogy bátran kezdődhetik a szavazás akárhol, akárhány Deák Ferencel.

1896 CIKKEK, TÁRCÁK

MÉG EGYSZER A TÁRSALGÁSI LECKÉK

Ma a »Hazánk« című lapban üti föl magát egy cikkely - a »Társalgási leckék« ellen, melyekről már egyszer nyilatkoztam.

Körülbelül fölösleges most még egyszer nyilatkozni, mert most már látom, hogy nem annyira a »Társalgási leckék«-ben van a hiba, hanem az én szabadelvű párti voltom a baj; ebből a bajból pedig nem szándékozom kigyógyulni.

Az ellenzék keresi a korrupciót lámpással a kezében, mint Diogenész, de a lámpásán csak *mi felénk* (a szabadelvű párt felé) van üvege - a többi vaktábla. Nézzük, hogy mit talál a mai Szilveszter napra?

Nagy vigasztalásomra szolgál, hogy eljutottak a Társalgási leckékhez, hogy már nincs más téma. Ebből legalább látom én is, hogy nincs Magyarországon korrupció.

A vád az, hogy a kultuszminiszter nekem háromezer forintot fizetett e füzet megírásáért, s ez az a korrupció.

Hát erre csak egy fölfogás lehet, hogy ha a miniszter dolgoztat valakivel - az el is fogadhasson azért honoráriumot. A magyar állam sok százezer embert foglalkoztat és mindnek van azért fizetése. Csak éppen én tőlem várta meg a Hazánk, hogy ingyen dolgozzam? Miért nem ajánlja ezt föl mindenkinek, akit az állam valamivel megbízott?

Már most aztán, ha Wlassics miniszter úr csakugyan háromezer forintot fizetett egy teljesített munkáért, hol van ebben a korrupció? Mondhatják, hogy sokat fizetett, ez lehet nézet dolga, valamint az is, hogy a Társalgási leckék sem érik meg, de korrupciónak mondani nem lehet, s tisztességes ember nem is teszi.

Azonban ezt csak akademic állítom föl, ha ti. igaz volna a »Hazánk« közleménye, de biz az nem igaz.

Légből kapott koholmány az egész háromezer forint, a tanügyi bácsik meséje, aminek a »Hazánk« is felült. Részletekbe nem bocsátkozom (mert a részletek nem pusztán a magam dolgai), de ha már rákényszerítenek, egy részletet mégis fölhozok ennek az ügynek a megvilágítására.

Azt, hogy a miniszter *a háromezernél jóval kisebb* összeget ajánlott föl tiszteletdíjul a nyár elején, mikor a füzettel elkészültem, s én akkor azt jegyeztem meg előtte: »Ezt soknak tartom«.

S annak az általa följánlott csekélyebb összegnek is csak a felét fogadtam el.

MEGINT EGY TANÜGYI BÁCSI

Turi Kovácsik István középiskolai tanár úr aláírásával kapjuk a következő levelet:

Tisztelt szerkesztő úr! »Prakovszky, a siket kovács« című, egyébként érdekes és élethű elbeszélésben egy olyan vastag hiba fordul elő, mely nekem mint régi embernek, ki az állattant már 25 éve adom elő, s kit a megboldogult Trefort miniszter úr őexcellenciája egy népszerű állattan megírására buzdított, igen rosszul esik.

Megfoghatatlan, hogy ez egy olyan híres szerzőnkön esik meg, aki nemzeti tudományos akadémiánknak is tagja. O tempora, o mores! A nevezett beszélyben ugyanis az áll szóról szóra a múlt pénteki 6141-ik számban: »Szörnyűbb a rettenetes zsiráfnál, mely a sírokat fölássá«. No, hát kérem, ez nem így van! Nem a zsiráf ássa föl a sírokat, hanem a hiéna. Ezt tudni kell. Az alaposság mindenekelőtt!

És annál szomorúbb az eset, mert olyan jeles auktor ír ilyet, akinek műveit, illetve elbeszéléseit külföldi nyelvekre fordítják. Mit fog gondolni rólunk uraim a művelt külföld, ha ilyesmit állítunk a zsiráfról stb.

(Aadtuk a tisztelt tanár úr levelét és csak azt a kis észrevételt tesszük hozzá, hogy ha a professzor úr elolvasta volna a 6113-ik számban a 3-ik lapon, alulról a 13-ik és 14-ik sorban ugyanezen beszélyt, ott az foglaltatik, hogy Prakovszky majd mindent tudott, de mindent rosszul. Valaki teszem azt, említette Zrínyi Miklóst, Prakovszky közbeszólt: Kár, hogy lefejezték szegényt a Szent György téren stb.)

Ugyanezen Prakovszky mondja tehát a beszély további folyamában olyannak a *zsiráfot, aki a sírokat fölássá*.

És ezt azért mondja Prakovszky, mert a szerző olyan alakot akart szerepeltetni, aki mindent tud, de mindent rosszul.

Arra bizonyára nem gondolt a szerző, hogy Peleskei nótáriusként ebbe is bele fog avatkozni egy tanügyi bácsi, aki ellenkezőleg mindent tud, de mindent jól.)

TISZA KÁLMÁN HUMORA

A nagy öregember felől még egyre érkeznek levelezőlapokon, magánlevelekben a kérdezősködések, hogy beteg-e még, s mi baja van? Ezeknek a megnyugtatóására írhatjuk, hogy nemcsak föllábadt már, hanem ott ül rendesen a képviselőházi folyosón, a gyilkos füstben, mint azelőtt, érdeklődéssel kérdezősködve a teremből jövőktől: »No, mi foly odabent?« Ő maga csak a nagy csöngettyűszóra teszi le a szivarját, s cihelődik be szavazni. Úgy is illik az, hogy az ország legbölcsebb férfja lenézze azt a sok haszontalan lefetyelést, és csak a lényegest, a szavazást tartsa immáron szem előtt. Ma is végig ott volt a folyosón, s amint az ülés vége felé határozati javaslatokat kezdett beadogatni az ellenzék, ijedten rohant ki Perczel Béni, hogy az oszladozó pártot az elmeneteltől visszatartsa - ámbátor az ellenzék padokon sem ült bent több ember hétnél-nyolcnál. Jele, hogy a tanügyi kérdésekhez nem értenek annyira, mint a képzőművészeti műkincsekhez.

De hagyjuk ezt most... Perczel Béni ijedten futott a korridor felé, s a nagy tömegben majd keresztül taszította a szemben jövő Tisza Kálmánt, aki a lökésbe szinte beletántorodott, de azért minden neheztelés nélkül mondá: »Ohó, hó! Agyon ne gázolj Béni!«, s aztán kedves, szelíd humorával mintegy indokolásul hozzátette: »Mert én is voks vagyok«.

MAGYAR RUHA A MILLENNIUMON

A magyar viseletnek millenniumi s még kevésbé hétköznapi használatra való föllevenítését nem tartom jó gondolatnak, és nem is fog sikerülni.

1860-ban sikerült és indokolt is volt, mert akkor nem volt egyebünk. Se alkotmány, se szabadszólás, még csak szabad éneklés se volt, a kedvenc nótáinkat is betiltották. Keserű gúnyból egy naptár szövegét énekelték le a hazafiak ismeretes dallamokra:

Müller Gyula Nagy Naptára
Szerkesztette: Fribeisz István
Emich Gusztáv betűivel
Ezernyolcszázötvennyolcban.

Ezen is lehetett akkor sírva mulatni. Aztán a magyar ruha jött. De hogy? Úgy mint tromf-tromf a tromfra. És úgy jó is volt.

De ma, mikor sok mindenünk megvan abból, ami Európa legnagyobb nemzeteinek (valamicske persze még hiányzik is), ma, mikor nem azt akarjuk demonstrálni, hogy mennyire *elütők* vagyunk ötőlük, hanem mennyire hasonlók öhozzájuk, nem volna sok értelme a külön nemzeti ruhát behozni, mely (talán nem is véletlenül) éppen a fejletlenebb és kisebb európai népcsaládoknál tartotta fenn magát.

A külön nemzeti ruhának úgyis meglesz a maga szerepe az ország nagyjainak ünnepi pompájában - ők hadd hasonlítsanak egyszer-egyszer a középkor ragyogó leventéihez, de az utca és népe hasonlítson inkább Párizshoz vagy Londonhoz.

A »FEJEDELEM«

Őt se látjuk már többé, a kis kövér öreg emberkét, kurta, kövér lábszáraival, kövér, vastag ujjáival, melyeknek a legkisebbikére is alig fért már föl a családi pecsétgyűrű, amit valaha Kemény János fejedelem viselt, állami okmányokat és nemesleveleket pecsételvén vele. Nem, nem, sohase fogjuk többé látni a fejedelmet, amint előtipeg a folyosón s leül, és csak a tanácssteremből kijövőktől kérdezzgeti:

- Mit rotyognak odabent?

A derék öregúr anekdotizáló szája becsukódott örökre, ajkán megfagyott a jóságos mosolygás; ma reggel néhány nap kínos betegség után kilehelte nemes lelkét.

Báró Kemény János testvéröccse volt Kemény Zsigmondnak, a nagy publicistának, maga korában kiváló regényírónak, s hogy minden címét ideírjuk: Deák Ferenc barátjának; s ahogy Kemény Zsigmond működése megoszlott az irodalom és a politika közt, mint küzdő alaké, akként kibicelt János báró is a politika és irodalom mellett egyformán, rokonszenvesen, nagy szeretettel. Szerepre nem vágyott (valljuk be, egy kicsit lusta is volt), de ott szeretett ülni a tűzhelynél, s nem volt az a mozzanat sem az irodalomban, sem a politikában, mely az öregúr figyelmét elkerülte volna.

Pedig ő szerepelhetett volna mint produktív erő is, meglehet mind a két helyütt - kiváló és originális tehetségei voltak -, de természetesen csak diskurzus útján nyilatkoztak a fehér asztalnál vagy a folyosón, ahol az öregúr szava, véleménye majdnem megcáfolhatlan súllyal nehezedett a fiatalabb képviselő nemzedékre. A nagy restség mellett igénytelen és szerény is volt, szeretett a háttérbe vonulni, úgyhogy az utolsó években, kivált mióta a közigazgatás államosítása fölkerült a programba, mintegy elkedvetlenedve semmibe se avatkozott, hanem a

végzetes Bokross Elek, majd Huszár Károly báró vezérkedtek az erdélyi ügyekben a kulisszák mögött. Az előbbi »Erdély eszé«-nek nevezték, pedig csak Erdély szegénye volt, az utóbbi államférfinak gerálta magát, pedig nem volt egyéb, mint egy kicsiny látkörű megyei intrikus - a Falu rossza úri ruhába öltözött baktete.

A speciális erdélyi észt báró Kemény János és Horváth Gyula képviselték parlamentünkben, az a nyugodt genret, emez a nyugtalant, de mind a kettő a lángelme bizonyos csillámaival. Kemény János bölcs mondásai, melyekben bibliai öserő nyilatkozik, szájról szájra keringtek; ötleteit, melyeket a napi szituációkra mondott, még évek múlva is emlegetni fogják, s humorában annyi magyarosság, annyi zamat, annyi játszás bugyborékolt, hogy öröm volt vele lenni és őt hallgatni. Nem is volt Kemény Jánosnak talán egyetlen ellensége sem a parlamentben.

Pedig nem lehet mondani, hogy dacára zajtalan életének, s a szerepléstől való ideges tartózkodásának, nem vitte volna semmire. A parlament fölsimerte az ő értékét, s egy nagy tisztelet piedesztáljára állította. Kicsiny arányokban bizonyos Deák Ferenc-es nimbusz környezte, s bár alig volt egypár sort kitevő fölszóalása a Ház Naplóiban, az utolsó előtti hároméves országgyűlésen a Ház alelnökévé választotta. Ugyanakkor volt alelnök Szontagh Pál is: Orestes és Pilades, két elválhatlan jó barát, kivel együtt kapták meg a belső titkos tanácsosi méltóságot. Szontagh el is panaszkodta minden ismerősének: »A János rántott be engem. Én nem tudom, hogy mi lelte, miatta kell most excellenciás úrnak lennem. Ne nevessek ki, kérlek. Nekem ugyan nem kellett, de nem akartam a János örömét elrontani.« (Ti. úgy állt a dolog, hogy az alelnökség címén kapták, s Szontagh volt az idősebb alelnök, ha ő el nem fogadja, elmarad az előterjesztés.) Azonban Kemény János is így duruzsolt: »Ezen az öreg Palin kiütött a hiúság; itt van ni, most már nekem kell irulnom-pirulnom a sok gúnyos tekintet alatt, de nem volt szívem hozzá ellentmondani, mikor a miniszterelnök megkínált vele, mert úgy szeretem ezt a Palit, mintha a testvérem volna.«

Nyilvánvaló ebből, hogy mindenik a másik kedvéért fogadta el a belső titkos tanácsosságot, és kitűnik ebből még az is, hogy Tisza milyen ügyesen ajánlhatta föl e két egyszerű puritánnak a csillámló nagyúri kitüntetést, mely szinte nem illik klasszikus egyszerűségű egyéniségekre, mint ahogy például furcsa lenne még leírni is: »Deák Ferenc csász. és királyi kamarás, val. belső titkos tanácsos«.

Kemény János a nyarakat kamarási birtokán töltötte, télen pedig évtizedek óta az »Angol királynő«-ben lakott, ahol az első emeleti étteremben az egykori Deák-asztalnak (melyet Mikszáth a »Bourbon-asztal« címe alatt leírt pompásan) volt törzse. Körülötte csoportosultak az aggregény államférfiak: Csernátany, Podmaniczky, azelőtt Bedekovics és sokan. Szalmaözvegyi állapotában Tisza Kálmán is ehhez a kompániához tartozott.

A megboldogult öregúr tagja volt a Kisfaludy Társaság könyvkiadó bizottságának, s nagy pajtása Gyulai Pálnak. Rendesen részt vett a társaság nagygyűlésein, bankettjein s jó humorával nemegyszer évelődött Gyulaival:

- Látod Pálom, minden attól függ, hogy télen halok-e meg vagy nyáron. Mert ha nyáron halok meg, akkor otthon Kamaráson a rokonaim lesznek körülöttem, s azoknak hagyom amim van, ha azonban télen halok meg, akkor itt leszek elhagyatva Pesten, és mindenemet a Kisfaludy Társaságnak hagyom.

- Ugyan ne beszélj, fejedelem, ne beszélj!

De a »fejedelem« addig beszélte ezt, hogy egyszer aztán csakugyan meghalt, éspedig télen - tavaszkor, ami szerinte jó az irodalomnak, de halt volna meg a szegény fejedelem inkább nyáron, csak még ne most, hanem tíz, húsz esztendő múlva.

Egy kitűnő politikusunk így jellemezte őt, az ő jóságát, higgadtságát: Ha mi választanánk a miniszterelnököt, Tiszára szavoznánk, de ha mi választanánk az Úristent, Kemény János kapná a legtöbb voksot.

Mindegy; csak a Házban volt ő ilyen népszerű; a halál nem változtatta meg miatta a maga sorrendjét.

VERES PÁLNÉ

1815-1895

Ha az ezredéves ünnepen, hol bemutatjuk a világnak ezer év haladását, eredményeit, kultúránkat, intézményeinket, össze tudnánk gyűjteni egy történelmi arcképcsarnokba mindazokat, kik ebben közreműködtek, vagy akik erre befolyással voltak, ugyancsak csodálkozva kiálthatna fel egy francia:

- Hol vannak innen az asszonyok?

Hja, biz ott nemigen volna asszony. Talán ott függne a falon a szép Zrínyi Ilona, de csak azért, *mert olyan volt, mint egy férfi*. Nem lehetetlen, hogy ott találnók Apafinét, Bornemisza Annát, mert egy kedélyes *órája* van az ezer évből. Szép, kackiás asszony hisz elég volt olyan is, aki nehéz kardot kötött karcsú derekára, Széchy Mária vagy Dobó Krisztina; ha úgy hozta a balszerencse, olyan is, akinek puha szíve kemény tudott lenni, mint az acél, Hunyadiné, Pókané - oroszlánoknak nemcsak a hímje bátor -, de a nemzet eszményeiért, haladásáért, kultúrára emelkedéséért küzdő alakok közt alig találni asszonyt. Azok az asszonyok, aminőkről Sainte-Beuve írt esszéket, akik tollukkal a kezökben vagy csevegéssel a szalonjaikban, levelezéseikkel a nagy szellemekkel, sőt némelykor szerelmükkel is, egy szívükbe oltott kényszer behatása alatt hazájuk nagyságának emeltyűivé lettek, azok a *holt asszonyok*, akik Franciaország múltját úgy megszépítik, nálunk nincsenek: nekünk csak élő asszonyaink vannak, akik támadnak bimbókból, mint a rózsák nyílnak, s elmúlnak, mint a rózsák. A holt asszonyok beillatozzák Franciaország kultúrtörténelmét, és szinte érezni, hogy a nemzet ragyogó múltja milyen tökéletlen volna nélkülök és milyen üres a Pantheon.

A magyar nő szép, deli, eleven, kíváncsi, jól süt, jól főz, férjét meggyámolítja, gyerekeit fölneveli, jár multságokba, míg fiatal, a templomba, mikor öreg, s összes földi munkálkodása rendszerint ezekben találja határát is. A kivételek annyira ritkák, hogy szinte csodálatosaknak, különöseknak látszanak e lankasztó hazai levegőben, hol még ma is kicsinylő hangon bölcsekednek arról, hogy az asszony kezébe a főzőkanál való. Oly ritkaság egy-egy *Veres Pálné*, mintha egy pálma nőne fel a mi délceg jegenyéink és egyszerű fűzfáink között. Hogyan nőtt fel ebben a levegőben így?

Itt még senki se érzi szükségét Geoffrin asszony vagy a Scudéry kisasszony szellemének - itt ők még gúnyolt »kékharisnyák« volnának, Du Duffand marquise vagy a D'Epinay asszony emlékiratai senkit sem ejtenének bámulatba, Récamier vagy De Lambert asszonyok szalonjai üresen maradnának a szerdai és pénteki délutánokon. Itt még csak addig számít az asszony, míg szép és kíváncsi - azontúl tartsa rendben a családbeliek fehérműjét, s ezzel betölti rendeltetését. Azok a nők, akik húszéves koruktól hetvenéves korukig folyton frissek a szellemükkel, folyton érdekesek és lebilincselők az egyéniségükkel, azok itt nincsenek, s nem is igen érzi a hiányukat senki. Szóval, az a szellemi erő, melyet más fejlettebb társadalmakban a nők képviselnek, az még embrióban alszik, s nem is igen ébresztgetik. Ha akad is egy-egy

merész kezdeményezés, mint a Wlassicsé, aki kihámozni igyekszik ezeket a szunnyadó erőket - ez még mindig afféle *korai mozdulatnak* látszik.

De hogy a magyar asszonyban is megvan a nemes érc, melyből a nagy társadalmak nagy asszonyai vannak gyúrva, annak egyik bizonyítéka Veres Pálné, a nőképző egyesület elnöke, kinek arcképét nem most először mutatjuk be a »Vasárnapi Újság«-ban. Úgy jelent ő meg a magyar társadalomban, mióta az újjászületett, mint az első fecskék egyike - kit okvetlenül követni fognak mások. Előtte köd, mögötte köd. A tudósai körében fonogató Lorántffy Zsuzsanna óta csak egypár jótékonyaságáról ismeretes gazdag úrasszony képe csillogott elő a múltak homályából, de valamely komolyabb női akcióra éppenséggel nem volt példa.

Veres Pálné az első, aki mert s akinek sikerült, amit akart. Aki mint első lépett ki a küzdelemre a magyar nők magasabb kiképzésének kérdésében.

Hogy jutott eszébe, még akkor, mikor a nemzet legkiválóbb szellemei is ötödrendű dolognak tartották az ilyet? Sőt, ha felmerült a kérdés akademiáiban, még amellett is disputáltak, hogy talán jó se lenne, ha a nők többet tudnának, mint amennyit tudnak. Maga b. Eötvös József is azt tartotta: inkább a népet kell emelni bizonyos értelmi nivóra, a parasztasszony tudjon inkább harisnyát kötni, mint az úrasszony - filozofálni.

Ilyen viszonyok közt vetette fel Veres Pálné egy nőképző egyesület alapításának eszméjét. Nem volt már akkor fiatal - életének java része a táblabírói világba esett vissza, 1815-ben született. Szinte gondviselészerű, hogy e Beniczky kisasszony lett a magyar nőnevelésnek első reformátora, ki otthonában, a lázi kastélyban anya nélkül nőtt fel, s csak hézagos nevelésben részesült, olyanban, mint az akkori jobb módú kisasszonyok, ti. németben.

Beniczky Hermin apját és anyját elveszítvén, nagyatyjához, Sturman Mártonhoz került, Tót-Györkre. Itt fejlődött ki érett hajadonná. Élénksége, szelleme, tudnivága és vitatkozni képessége már ekkor is feltűnt a vidék úri lányai között. De a sok csapás által sújtott öregúr mogorva, apatikus volt, társaság igen ritkán jött a házhoz, még ritkábban ment s vitte unokáját valahova a gazda, a csinos, életerős leányt így nevelte a *magány* (a legnagyobb tanítómester), gondolataival saját belső világa felé fordult. Valami kis könyvtárféle volt Tót-Györkön, néhány német könyv, részint filozofikus, részint szépirodalmi Zschokke: »Stunden der Andacht«, talán egypár Kotzebue színmű s effélék. A tudásért lángoló lélek falánkan nyelte e hézagos szellemi ismereteket, sokat medített, gondolkozott egy-egy kifejezésen, amit az alapismeretek hiánya folytán nem értett, s ezeket apródonként valóságosan kitalálta. Így fejlődött lassan-lassan a nyolcvanéves aggastyán közömbös hallgatagsága mellett a jelenkor egyik legkiválóbb magyar hölgye, s lelke a tót-györki olvasmányok hatása alatt bölcselkedő; elemző irányt vett.

Ha udvarlókkal, enyelgő, tréfálkozó fiatalokkal tölti meg házat az öreg Sturman, talán Veres Pálné is csak olyan lesz, mint a többi asszony, ha egypár könnyed regényt talál a polcokon, meglehet, szintén nem ez az eredmény. De a gondviselés, úgy tetszik nekünk, gondoskodik a maga kiválasztottjairól, s úgy intézi a mellékkörülményeket életükben, ahogy az ő céljainak kedvez, ahogy az általa szánt szerephez kell. Vagy csak véletlen minden, ami történik, és csak mi konstatáljuk utólagosan, hogy egy végzettszerű erő lökte előre a kiszemeltet?

Sokan nem hisznek a gondviselés ilyen rendszeres segédkezésében. Vannak szerzők, akik Róma őstörténetét mesének tartják, mert éppen úgy ugranak ki a Caesarok egymás után, amint Róma nagysága kívánja: a hódító után jön a békeszerető, azután a törvényhozó, stb. Pedig bolondság tőlük! A tényt, hogy Róma végtelen nagy lett, el kell fogadniok, s ha már ez megvan, szinte lehetetlen tagadni, hogy ehhez a körülmények és az uralkodók temperaméntuma is hozzájárult. Ha az előidézett fő tény maga nem mese, milyen logikával vétessenek

meséknek az előidéző körülmények, csak azért, mert kedvezők voltak ama csodás tény bekövetkezésére?

Nagyból szöve példát a kisebbre - szükséges volt, hogy Beniczky Hermin épp egy olyan nagy műveltségű, derék, csöndes, finom lelkű úrhoz menjen férjhez, mint Veres Pál, aki maga nem vágyik szerepre, de minden köztevékenységre van buzdító szava, aki megérti nevében a nemes tüzet, és nem siet azt eloltani, hanem ápolja. Egy maradi táblabírónál megtört volna a fiatal asszonyka szárnya - itt kibontódott a szép vanyarci kastélyban, hol a környék kiváló emberei sűrűn megfordulnak a kristálytisza jellemű gazdánál. Odajár Szontagh Pál, nagy jövőjű fiatalember, minden szépért, nemesért buzduló, néha megjelenik Madách Imre is, s nagy irodalmi, politikai és társadalmi viták folynak, melyekben részt vesz a háziasszony, sőt hovatovább kezd azoknak központja lenni. Sűrű levelezés folyik éveken át Sztregova, Horpács és Vanyarc között. Olvasmányait kicserélik egymással. Madách aláhúzgálja a szebb helyeket, Veres Pálné is rábukkan ilyenekre a maga könyveiben, s figyelmezteti rájuk barátait a margón. A műveltség lassan döcögve jár még ebben az országban, csak úgy, ha tolják. Veres Pálné sok bámulatosat tud meg apródonként, egyik-másik főlemleget egy-egy érdekes művet Kisfaludytól, Kölcseytől. Hogyan? Hát magyar könyvek is vannak? Szép magyar könyvek! Hát lehetséges ez?

Veres Pálné szeretné őket olvasni, de nem bírja annyira a nyelvet. Ekkor jelennek meg Kölcsey sorai, hogy »idegen nyelveket szép tudni, de a magyar nyelvet tudni kötelesség«. A fenkölt lelkű nőt erős szégyenérzet fogja el, s lázasan lát hozzá a magyar nyelv teljes elsajátításához. Ilyen ereje volt akkor még egy nyomtatott szemrehányásnak!

A *megmozdulás* ideje volt ez már, Pozsony felől friss, üde áram csapott be az országba. A diétáról nagy viták és beszédek híre szivárgott ki. Egy-egy buzgó hazafi lemásolta, hordta a zsebében és felolvastatta másoknak is, azok szinte leírták és megint felolvasták másoknak. A francia forradalom eszméi ideértek, későre, fáradtan, de ideértek, mint a távoli harangszó zúgása. Nem volt az csoda. A Notre-Dame tornya ugyan messze esik a nógrádi nemesi kúriáktól. Mindegy, ideért és a férfiak szívét áthatotta valami háborgó pezsgés. De mi köze ehhez az asszonyoknak? Ha a tyúkjaikat megültetik, a befőttjeiket megcsinálják, legfeljebb a pásztói, sziráci bálókra gondolnak még. Egy-egy nagyeszű asszony ugyan eltanulta a diák nyelvet is csupa tréfából, talán hogy megértse, ha a férfiak azt mondják róla »pulchra persona«, egy másik a szép természetével tónust ad a divatban, egy harmadik a tekintélyével valódi *asszony-vicispán*, s összeveszett házaselekre ráparancsolja, hogy béküljenek ki, nőtlen fiatalokat összeboronál, pipogya férfiakat ráncba szed, de a szellemi mozgalmak, nemzeti aspirációk, akármilyen akkurátus legyen is - hogy azon korabeli kifejezést használják - nem interesszálják. Tudákos asszony a neve már az olyannak, aki a »Honderű«-t járhatja, és az *Auróra* köteteit ott tartja sorba állítva a klavíron. Inkább élcélődés tárgya, mint az elismerése. A csípős közmondás: »hosszú haj, rövid ész«, mint dogma, kényelmesen terpeszkedik el a férfiak üres koponyájában.

Ekkor tanulja Veres Pálné a magyar nyelvet, s kezd mindent olvasni, amit a magyar irodalom napszamosai termelnek. Berzsenyit, Vörösmartyt könyv nélkül betanulja, a Széchenyi könyvei bő anyagul szolgálnak Madáchcsali vitáihoz. Férje nem vonja el a könyvektől, hanem engedi őt szellemileg emelkedni, mint az oszlop, mely támaszul szolgál a repkénynek, és nem bánja, hogy föléje nő.

S jó szerencse, egy hosszadalmas betegség támadja meg. Jó szerencse, mert ez volt talán a fordulópont életében, ekkor vetette el talán azoknak a koszorúknak a magvát, melyek tavaly, midőn szépséges életpályája véget ért, elborították koporsóját.

Ágyához szegezve évekig, hol a gyógyszerárba nyargalt el a lovas ember, hol a könyvkereskedésbe, míg végre annyira kiművelte lelkét, hogy mélyen sajnálkozni kezdett önsorsán, ismeretek nélkül eltöltött fiatal évein, s mint Guellin a világhírű kertész, legelőbb a saját muskátliján kezdte kipróbálni a gondozás eredményeit, saját serdülő lánykája neveléséhez fogott nagy kedvteléssel.

Akkor a leánynevelés kicsiből telt, kivált a protestánsoknál. A katolikus családok még beadhatták valami zárdába a leányaikat, de a protestánsok részére alig volt egy-két leányintézet, az is messze néhány nagyvárosban, s az is minő! Többször a helybeli kántortól tanultak írni, olvasni, számolni, tetejébe egy kis zongorázást, mely azonban alig ment messzebb valamivel a Szeretnék szántani-n; a varrást, főzést a mama tanította meg, a vallási dolgokat a pap az első úrvacsoránál, a táncra beadták egy télre a városba valami rokonhoz, s ezzel be volt a nevelés fejezve, jöhet a jó parti, ha akar! A tehetősebb úgynevezett kastélyos uraknál sem küldték a leányt szívesen idegenbe Kassára vagy Pestre, hanem oda is a falusi tanítójárt, s mikor már annak a tudománya kifogyott, valami ellenszenves vén német frajla vette át a nevelést, aki belecsepegtette az idegen szellemet és a beteges német szentimentalizmust a kisasszonyokba.

A »legjobb« képzetszerű leány ismerte Schillert, Goethét, hallott, tudott egyet-mást mindenről, csak a saját hazájáról s irodalmáról, magyar női kötelességekről, nemzeti érzelmekről nem tudott semmit. Kálmán király eltörölte a boszorkányokat, de hasztalan. Ezek az idegen boszorkányok idejártak (egy akkori följegyzés szerint tízezer német gouvernante nyert Magyarországon elhelyezést), és megmételtyezték leányainkat... Éppen így gondolta ezt ki valaha a ravasz Kaunitz, hogy az asszonyokat, a jövő generációk anyáit kell előbb németekké tenni, a többi aztán csak forma.

*

Mindezt én írom most így, de negyven év előtt csak talán a Veres Pálné szívét szorongatták ez állapotok, s az ő eszében forrtak, gomolyogtak alakatlan tervek és merész gondolatok: magyarrá nevelni a magyar úrilányokat; s beavatni őket *a magasabb ismeretekbe* is, s ezt próbálta ki törhetetlen gonddal, soha nem lankadó kedvvel a saját lányán, maga adván elő neki a tudományokat, mindazt átöntötte szívébe és eszébe, ami nemes tartalom őbenne volt.

Ez évekig tartó házi tanfolyam alatt annyira szenvedélyévé vált a nevelés, hogy mikor egyszer csak kiröpült a leány a hajlékból, az anya meg volt semmisülve: Hát már most én mit csináljak? Miért éljek? Mivel foglalkozzam?

E töprengésekből hasadt ki az Országos Nőképző Egylet terve. Az első megfogalmazott gondolat. De hol volt az még a megvalósulástól! Meddig kellett öntöznie a szegény Belliot Magdolnának a seprűnyelet, hogy azon rügyek fakadjanak!

Merész, ábrándos terv volt az - egy egész kötetet érdemelne a hosszas küzdelem ezer és ezer akadályon keresztül. Hogy indult meg a nagyratörő asszony kicsiny tót falujából a fővárosba, hogy fölrazza a férfiakat. Ő, a gyenge asszony! Azok a vállukat vonogatták, a bajuszukat pödörték és mosolyogtak.

Némelyik korifeus megmondta magarán:

- Kanállal akarja a tengert kimerni?

De Veres Pálné nem pihent, amit egy asszony föltett magában, száz férfi el nem rontja, írt a lapokba a nőnevelés mellett, izgatott, bejárta a nagy lapok szerkesztőit, az országgyűlés nagyfejű politikusait, kit kapacitált, kit kifárasztott; majd nyakába vette az országot, elindult szövetségeseket keresni a tekintélyesebb úrhölgyek közt, míg végre annyira vitte, hogy

összejött (1867-ben május 24-én) Pesten az első értekezlet, mely kimondta égető kérdésnek egy nőképzőegylet alakítását. Csak huszonnégy úriasszony vett részt ezen az értekezleten. Huszonnégy hang mondta ki a határozatot. Mindenki visszariadt volna e közönyben a további kísérletektől, csak Veres Pálné nem.

Lassan, egyenként ostromolták meg az akkori tényezőfaktorokat, szóval, írásban, hízelgéssel, könyörgéssel, sokszor ravaszsággal.

Elmentek fűhöz-fához, újságíróhoz, miniszterhez, Deák Ferenchez. Az ország bölcse maga is kedvetlenül csóválta a fejét:

- Ezek az asszonyok folyton nyugtalankodnak!

(Folyton? Hiszen a magyarok bejövetele óta ez volt az első mozgalmuk.)

Mindamellett megígérte Deák a támogatását, bár az igen lehangolta, amint azt Bónis Samunak mondotta a hölgyek fogadtatása után, hogy az egyik küldöttségi tagnak a múlt héten kiesett a gyereke a bölcsőből.

Ekkor jelent meg Veres Pálné röpirata: »Nézetek a női ügy érdekében«. Deák átolvasta figyelmesen, s azontúl teljesen meg volt az ügynek nyerve, kérvényüket ő nyújtotta be az országgyűlésnek s Eötvösnek is mondá:

»Az asszonyok jót akarnak. Az elszegényedett úrileány még most meghúzódik a rokonoknál, de idestova már nem lesznek rokonok, elő kell készíteni az asszonyok számára is a kenyér-pályákat, s a kenyér-pályák számára az asszonyokat.«

De ki győzné, sorba elmondani az ezer és ezer legyőzött akadályt.

A Nőképző Egylet megalakult (1868-ban) 100 taggal, Veres Pálné lett az elnöke; bizony szerény kezdet volt; tizenkét tanítvány jelentkezett az első évben, kivettek bérbe két szobácskát, s hozzáfogtak a nevelésükhöz.

Ha mint a regényekben szokás, átugrunk 28 esztendő, nagy csoda tárul elénk. Dörzsölhetjük a szemeinket, ha nem álmodunk-e?

A nőképző egyesület a saját palotájában székel a Zöldfa utcában. Kapuja ki van tárva. A növendék leányok éppen most indulnak sétára a nevelőnőkkel. Jönnek ki hosszú sorban, csinos kalapjaikban, takaros szoknyácskáikban, szebbnél szebb rózsabimbók, és a nevelőnők is immár többen vannak, mint amennyi tanítványt reménylett Veres Pálné huszonnyolc év előtt...

*

Sok bajjal járt, de sok örömmel is. Amint lassan nőtt, nőtt ilyen hatalmassá az intézet. Istenem mennyi boldogság! Mikor az első gyűjteményt megszerezték, mikor a könyvtárt megállapították, hát még mikor a házat fölépítették, hát még mikor kibútorozták, hát még mikor a ház másik felét hozzáépítették!

Hogy dagadhatott a Veres Pálné szíve! Bizony sokat ért meg. Megérte, hogy abban a szép nagy tanácsteremben odafüggesszék a művészkéz által festett képét, megérte, hogy egy szép napon odajáruljanak az ország összes kulturális egyletei, leróni tiszteletüket az ő érdemeik és eredményeik előtt. Eljött a királyi kegy is - feltűzték mellére a koronás aranykeresztet. Azt is látta ez a nagy terem. És végre megérte, hogy ahhoz a zöld tanácskozó asztalhoz, hol az ő szava dirigált több mint egy negyedszázadon át, egy szép napon csak odaültek az ő unokái is, a »kis bárónék«, az intézet volt növendékei, tanácskozó hölgyeknek, az intézet patrónusainak.

Hát mit kellett volna még megérnie?

Hiszen többet a legleleményesebb regényíró se gondolhatott volna ki, hogy életútját szebbé és teljesebbé tegye.

Dicsteljes pályáján végigrohanva tollammal (pedig úgy csábít valami a détail festésre), lehetetlen legalább meg nem említeni, az ő nagy és nemes munkatársait, gróf Teleki Sándornét, Gönczy Pálnét, Rudnay Józsefnét s Gönczy Pálné méltó folytatását, leányát Csiky Kálmánnét, az egyet Apponyiát, aki olyan beszédekert mond, hogy nem egy országgyűlési képviselő irigyelné meg.

Igen tévedne azonban, aki azt hinné, hogy Veres Pálné egyebet se csinált, csak ezt az egyet, ámbar ez a »csak« se volna csak. Tevékenysége mindenre kiterjedt és semmit se csinált mellékesen, mindent nagy verve-vel és egész akarattal. Férje halála után maga kezelte vanyarci birtokát, és sarkában volt minden mezei munkának, akár egy szenvedélyes ispán. Hajnalban kelt és sokszor felköltötte a cselédekert, meg akarta mutatni, hogy az özvegyasszony jószágá se Csáky szalmája; amilyen előkelő dáma tudott lenni ott, ahol kellett, a szalonjában, éppúgy a sarkára is tudott állni, hol a meglazult fegyelem helyreállítása mutatkozott szükségesnek. S ha látta őt az ember vanyarci asztagjai mellett felügyelni a cséplőkre, egyszerű falusi ruhájában ez asszony Cincinnatust, szinte nehéz volt elhinni, hogy egy nagy szellemi forradalomnak a hősnője.

De ha a magyar asszonyok virtusaiban is túltett azokon akár mint gazda a kardosságával, akár mint vendéglátó a kedvességével (mindig volt a vanyarci kúrián négy-öt idegen hintó), télen azután egészen egy francia előkelő hölgy modorában élt. Leánya, Rudnayné, Borz utcai szalonjában, mint a Madame Adaméban, a magyar közélet jelesei gyűltek össze; államférfiak, írók, tudósok. Gyakorta megfordult ott Jókai, aki rendesen elfogult hölgyek előtt. Szilágyi Dezső, aki még jobban tudja őket szóval tartani, mint a férfiakat, Szász Károly, aki szavalt valamit, Gyulai Pál, aki disputált valakivel, Vámbéry, aki az utazásait mesélte, suhogó bíboros palástjában Haynald érsek, utolérhetlen csecsebecse egy ilyen abbé-arcú bíbornok egy női szalonban, még ha a nők protestánsok is, kivált ha oly szellemes a bíbornok, mint Haynald volt.

Szontagh Pál a klubban már elhasznált jóízű adomáit itt még mindig elmondhatta hatással, a páratlanul kedves Győry Vilmost itt is nagyon szerették, s természetesen el nem maradhatott Vadnai Károly, aki annyi ideig szerkesztette a nők lapját, hogy esze, okossága bizonyos asszonyi fifikával vegyítve, e körben érvényesült legjobban. E szép, feledhetetlen estéken Rudnayné végezte a háziasszonyi teendőket, de Veres Pálné vezette a társalgást. Ott ült mindig fekete ruhában, melynek egyedüli ékessége fekete gyöngyből állott; alig-alig szürkülő haja egyszerűen lesimitva tapadt a halántékaira, szabadon hagyva nagy homlokát, melyen alig volt észrevehető ránc. Szép, formás arcú öregasszony volt, rendes, takaros, testtartásában egyenes, élete utolsó éveiben is. Villogó barna szemeinek átható tekintete mindent észrevett. Az esze meg sebesebben járt a vitatkozásban, élénk taglejtésekkel beszélt, s kissé lármásan szeretett vitatkozni (ami aztán egész boldoggá tette Gyulai Pált). Szédítő gyorsan formulázta gondolatait, s őszinte nyíltsággal mondott ki igazságokat. Volt az előadásában, észjárásában valami tetszetős erő, valami sajátságos csillámlás, s ezért volt élvezet hallgatni.

Erős, hatalmas akarata, csodálatra méltó szívóssága sohasem hagyta el. Még a halálos ágyán is dolgozott. Onnan diktálta utolsó művét, »a lélektan«-t, a nőképző egyesület növendékei számára. A halál már fogta az egyik kezét - de az agyveleje még forrt, gondolkozott és alkotott.

Halála tavaly nyáron következett be...

De meghalt-e? Hiszen csak a teste porladozik a vanyarci kriptában a férjeé mellett, s az már úgyszólván erőtlen és gyenge volt. Ami benne értékes és becses volt, azt felosztotta Magyarország művelt hölgyei közt - s bár ezer meg ezer részre oszlott, mégis mindenki bírhatja egészen.

NÉHÁNY MEGJEGYZÉS A MINISZTERELNÖK ESTÉLYÉRŐL

Ha vesszük azokat az alapotívumokat, melyek ez estélyt előidézték, csak méltányolni lehet Bánffy büszke bátorságát, hogy ilyen módon gyűjtötte neje köré amaz úri hölgyeket, kik ragaszkodást és tiszteletet fejeztek ki egy rossz órában a kedves és szép miniszterelnökné iránt. Úgy hisszük legalább, hogy ez volt a motívum. De akármi volt is, egy bizonyos, hogy a miniszterelnöki palota áll még és le nem dőlt, pedig egy csomó polgári születésű hölgyvendége volt a kevély gobelines termeknek, s az arisztokrácia hölgyei közül csak kevesen voltak hivatalosak. Ah, lesz mit beszélni a városban a hét és kilenc pontos címerű kávécsészék mellett! Hallatlan. Noch nie da gewesen! Milyen világ! Mon dieu, milyen világ!

De mindegy, a palota mégse dőlt le, s méltóságteljes kevély oldalfalának nagy fekete árnyéka ott reng most is csöndesen a napfényben csillámló Dunán - ellenben az országnak se történt semmi baja ezen borzasztó este óta (más lenne, ha fagyott volna ezen a hűvös estén), sőt merjük mondani, hogy ama pompás miniszterelnöki termek se néztek ki rosszabbul, mint egyébkor, mikor a haute-crème ott mozgott. Egy-két ismeretes családi gyémánt hiányzott - azokat olcsóbb és kisebb kövek pótolták -, de az asszonyok szemei csak olyan kékek, feketék és fényesek voltak, mint egyébkor, és senki a világon nem bírta volna kitalálni, aki mind a kettőt látta, de nem ösmerte, hogy mi különbség lehet a kettő között - már ti. az ékszerek kövein kívül -, de aki csak az ékszereket akarja, annak kár a Lánchídon áthajtatni, az egyszerűen álljon a Bachruch kirakata elé.

Aki azonban már azelőtt látta itt az arisztokrácia nemes hölgyeit és a mostani társaságot, és tudja a különbséget a kettő között, annak, ha egészséges észjárású ember, nem az motoszkált a fejében, hogy »nini, hisz itt máskor egy előkelőbb társaság volt« - hanem sokkal inkább az, hogy nini, hiszen máskor is ilyen társaságot kellett volna ide gyűjteni -, mert hiszen a miniszterelnök voltaképpen Magyarországnak az első tisztviselője, s ha ő egyszer estélyt ad (amire az évi büdzsé egyik számtétele is ösztönzi), ezen az estélyen ki kell fejezve lennie annak, hogy ő Magyarország miniszterelnöke, amely országban ugyanis találatnak a művelt lakosság között nem grófok és nem grófnők is.

Egyszer megtörtént, hogy egy francia író részt vett egy fővárosi banketten, ahol bemutatták Ráth Károlynak.

- Mi ez a nagybajuszú úr? - kérdé.

- Polgármester.

Azután bemutatták Kamermayer Károlynak.

- Hát ez a Károly úr?

- Ez is polgármester.

Végre bemutatták Gerlóczy Károlynak.

- De már ez a Károly?

- Ez is polgármester.

Az utazó író bejegyezte a naplójába, hogy egy nagy várost talált kelet felé, mely csupa Károlyokból és polgármesterekből áll. Nos, ama régebbi miniszterelnöki estélyekről följegyezhetne volna egy kis deduktív logikával, hogy talált egy országot, ahol csupa grófok és grófnők laknak.

Ám, ha Bánffy Dezső, aki végre is származásra nézve arisztokrata (éspedig sokkal régebb a legtöbbjénél), elvonulva a miniszterelnöki polcról, estélyt ad, meghívja oda a maga osztálybelieit, ez rendben van, ahhoz senkinek semmi köze; azt is értjük, hogy az udvar spanyol etikettjén nem lehet rést ütni - ki tudja, mire jó az a spanyol etikett -, de hogy a népképviselési gyökérből sarjadzott miniszterelnök kizárja a miniszterelnöki palota estélyeiről a középosztály művelt hölgyeit, azon osztályét, mely Magyarországnak majdnem az egyetlen fönntartó oszlopa, ez igazán egy inzultus volt, amivel senki sem törődött, mert senki azelőtt észre sem vette (minden egyéb más bajunk között). Bánffy végre ebben is egy korrekt lépést tett előre. Minden bátorsága közt ez volt a legnagyobb bátorsága, mert még a vakmerő emberek is, akik az ágyúgolyótól nem félnek, hátrahökkennek a kilátásban levő gúnynyilaktól! Ah! Ezek az átkozott mérges szavú kis nyilak! Mennyivel sebesebben haladna a világ, ha az egyes nem félne a világtól!

De még más szempontból is nagy dicsérettel kell kiemelni ezt a szombati estélyt. Az első példát, mely a magyar társas élet fejlesztésére jótékonyan kell, hogy hasson. Kétségen kívül oly magas helyről kellett annak indulnia, aminő a miniszterelnök szalonja, hogy akceptáltassék, s ha lassan-lassan is, de követőkre találjon. Ti. arról az egyszerűségről van szó, melynek ellentéte egyik megölő betűje a magyar társas összejöveteleknek. A miniszterelnöknél nem folyt a pezsgő, nem álltak nagy garmadában a tengeri rákok és vadpecsenyék, egy kis teát hordtak szét a szolgák s valami kevés süteményt, ez volt az egész. De mindent pótolta a háziasszony szeretetreméltósága, ki ízléses fekete ruhájában igazán kedves és előkelő jelenség volt, s minden vendégével úgy tudott foglalkozni, hogy szinte azt kellett hinnie mindenkinek, kivált ha egy kis képzelőtehetség van benne (s az többnyire van), hogy ő az estély egyik központja. Ezért aztán mindenki jól érezte magát, jól mulatott, a pompás hangulattól megkapatva beleringatózott, és csak a Várból visszafelé hajtatra vette észre, hogy a feje nem kóvályog a pezsgőtől, és hogy a gyomrát nem nyomja a *homár*, ami a magyar estélyek rendes következménye.

Hát igen, félreismerhetlen a célzatosság e nagy egyszerűséggel (kivált, ha azt Bánffy teszi, kinek szinte szenvedélye folyton-folyvást adni a nagy ebédeket), hogy példát kívánt adni a magyar társadalomnak, ennek a szerencsétlen magyar vendégszeretetnek, mely úgy néz ki, mintha a karlsbadi fürdőigazgatósággal állana albérleti viszonyban (ámbar nem akarok gyanúsítani), hol ha három vendéget várnak, tíz vendég számára sütnék-főznek három nap, három éjjel, hol megtörténik - példák rá a gróf Vigyázó hajdani estélyei, hogy huszonhét ételt tálaltak föl elébünk, az ötödikig élvezett az ember, a tizedikig bámult, a tizediken túl kezdte lenézni az öreg Lucullust, de a huszadik ételnél már dühbe jött a vendég a szakácsművészetre és elhatározta, hogy holnap egy kis bablevest főzet otthon.

Valóban a társas érintkezés csak úgy lehető, ha olcsóvá lesz, s ezt csak azok tehetik, akik elég kiválóak arra, hogy divatba hozzák. A társadalmi érintkezés hiánya már eddig is érezhető volt; egyik nagy faktora a művelődésnek. Minden párizsi ember elmegy ebéd után csevegni valami szalonba, nemcsak az arisztokrata, hanem a legegyszerűbb polgár is. Négy-öt szalonba is elmehet, ahol jól érzi magát s műveli lelkét a finomabb társalgás a gyöngédebb nemmel. Nálunk nincsenek ilyen szalonok. Itt mindenki elmegy kártyázni, s ha valahová vacsorára hívják, magával viszi a szódabikarbónát is, s mikor hazajön éjfél után szalasztja az inast a masszírozó doktorért.

Ez csak az egyik rossz oldala a mi társasági érintkezésünknek.

A másik az, hogy a nemzeti erkölcs annyi költekezést provokál, amennyit a szegényebb sorsú ember nem bírhat meg. Ha egy közepes hivatalnok néha-néha meg akarja hívni az ismerőseit (s ha lányos apa, kénytelen vele), mindenekelőtt kölcsönt kell fölvennie.

Ezért emeltük ki a miniszterelnök estélyének ezt az oldalát, s ezért írtuk meg az újságba - mert ha ezentúl a számtanácsos estélyt ad és nem akarja különbnek, mint a magyar miniszterelnöké volt - az bizony a tanácsosné asszony rendes konyhapénzéből is kifutja.

A T. HÁZ A SZABAD ÉG ALATT

Akár szellemes vele kezdeni, akár nem, mégiscsak fontos szerepe volt ma az időnek, s azt illik legelőbb említeni.

Az idő szép volt, nem olyan őszintén szép, hogy az ember meg van bizonyosodva benne, hanem olyan kacéran mosolygó, hogy a következő percben már elborulhat, sőt eshet is, s jaj akkor sok vitézi ruhának.

Ez esetben nem a szabad ég alatt folyik le a megnyitás, hanem a multságok csarnokában, s akkor meg se jelennek e sorok, mert akkor nem is látom a megnyitást, minthogy se gróf, se báró nem lappang a cikkecske alá írt »Ipszilon«-ban, hanem csak egy egyszerű népképviselő, s a képviselőknek adott meghívókra az volt odajegyezve, hogy »ez a jegy a multságok csarnokába való belépésre nem jogosít«.

Jeles egy koponya lehet, akárkié legyen is, amelyikben ez a terv megfogamzott. Állami ünnepélyt csinálni s abból kizárni akarni a képviselőket. Érdemes volna ezt a rendezői koponyát előkeresni és egy barackot nyomni a búbjára.

De mondom, szép napfényes idő volt, s hogy ez a sérelem csak a papíron maradt, ellenben a koponya így se biztos. Ámbátor hiszen már több sérelem is esett rajtunk az innenső évezredben.

A királyi sátor a nagy iparcsarnokkal szemben volt fölállítva, és körulte gyülekeztek már kilenc óra óta a rengeteg számban meghívott nagy és kis urak, bennszülöttek és idegenek, mozgalmas és festői képet nyújtva a szemnek s dacára, hogy egyre telt, hatalmasan telt a nagy kiállítási tér, a kocsik beláthatatlan sora kígyózott az Andrássy úton, roppant megtorlódásban imitt-amott. »Ma teszi le a vizsgát Rudnay főkapitány« mondogatták az emberek, vetvén tekintetüket a sehol véget nem érő kocsikra, melyek mint valami apró, fekete cserebogarak látszottak mászni a messze távolban.

Bent eleinte a megérkezettek közt egy-egy újabb, eredetibb szabású ruha is lekötötte az érdeklődést. Jött Kossuth Ferenc zöld levelibéka kosztümben. Egymást döfködték a honatyák: »Nini, nézd csak!« Eleinte ez is elég látványosság volt. A kis Papp Géza pompásan nézett ki cseresznyepiros mentéjében mint magyar vitézke. De mindnyáját lefőzte Fenyvessy Ferenc, aki az inszurrekciós nemesek Mária Terézia korabeli ruhájában jelent meg, körbe elvágott, hátul elálló hosszú bekecs, nagy leffentyűs báránybőr kalpag, csak a copf hiányzott.

Meszlényi Lajoson aranszínű atilla csillogott, általában a rikító színek voltak többségben, s *teljesen megfordult* az eddigi szokás; azelőtt a mágnásokon voltak pompás szövetek és gazdag ékszerek, s hova lejjebb eltűnt a ruhák pompája, élénksége; most a mágnások egyszerű, polgárias fekete ruhákat viseltek, s hova lejjebb nőtt a ruhák pompája, úgyhogy egypár lipótvárosi kereskedő úgy nézett ki, mint a húszas években a híres Esterházy herceg, aki gombok helyett gyémánt foglalató apró órákat rakott a mentéjére. Bánffy ízléses fekete

ruhában jelent meg, a polgár miniszterek ragyogó színekben. A képviselők csoportjában Apponyi volt a legegyszerűbb, igénytelen szabású, egészen dísz nélküli fekete posztó palástjában.

De hát annyi díszruha volt s annyi féle, hogy csakhamar megunta az ember és egyet se nézett meg többet. Bizonyos csömör fogta el. Az a képzelődés kezdte fölverni, hogy valami papagájkiállításon van, s ha valakin meglátott egy-egy frakkot vagy polgári übercíhert, szinte a lelke örült meg, mint valami régen látott megszokott kedves ismerősnek.

De jó szerencse, a honatyák szeme a ruhákról, mikor már éppen elunták, az érkező királyi családbeliekre fordulhatott. Minden perc hozott valami látnivalót. Most jött meg Koburg Lujza hercegnő. Az amott a szép Izabella főhercegnő! Mi volt az most? Kinek szólnak az akaratlanul elröppent éljenek? Ki jön? Mintha friss szellő lebbenne, női ruhasuhogás támad, Stefánia, az özvegy trónörökösné délceg alakja bontakozik ki.

Közben a nagykövetek páholya is megtelik. Itt van aztán sok mindenféle egyenruha, amit a földkerekség összes szabótalentumai kigondoltak. Hát igen, itt vannak a nagykövetek, mind itt vannak, s ez sokat ér, de mégis legtöbbet ér az, aki itt nincs. Agliardi nem jött el (szűk lett neki Macedónia), Locatelli helyettesíti. Ellenben a legboldogabb, bár a legutolsóbb lenne másképp e fényes társaságban, a perzsa konzul, a mi derék Schosbergerünk. Képzelsenek uraim olyan szerencsét. A kiállítás reggelére merénylet történt a sah ellen, persze otthon Teheránban, s most már mindenki a perzsa konzult keresi, megrohanják, kézzől kézre adják, nagyurak, grófok, hercegek utat vernek maguknak az öklükkel, hogy eljussanak őhozzá, Schosbergerhez, tudakozódni, részvétet kifejezni, és Schosberger arca ragyog a mosolygástól, az örömtől, és Schosberger azt feleli a tudakozódóknak:

- Kósza hír lesz az egész. Ostobaság az egész. Mert hiszen nekem tudnom kellene róla.

Ezt mondja és csak egyre ragyog az arca és fénylenek a kék, apró szemei.

- Nem igaz, nem igaz. Hogy volna igaz, ha én nem tudom?

És szájról szájra jár a hír e fényes gyülekezetben, melynek nagyjában az ocsúja is excellenciás urakból áll, hogy Schosberger mit mond.

- Schosberger így, Schosberger úgy. Schosberger semmit se tud. Schosberger nyugodt. Schosberger nevetgél. Schosberger azt mondja, hogy őneki nincsenek hírei.

Ami kevés érdeklődést Schosberger meghagyott, azt a japán követ fiatal felesége emésztette föl, egy csinos mongol úrnő. Igazán jó ötlet volt a japáni követ őexcellenciájától, hogy kedves nejét elhozta, akit Rohonczy legott észrevett, mire aztán, mintha csak a Ház karzatán volna, egyszerre feléje fordult a honatyai érdeklődés.

Kicsiny, törékeny, graciózus alak; ferde vágású bársonyfekete szemeiben valami sajátyszerű, bűvös ábrándosság ég.

De már türelmetlenül kezdik előkeresni az atillák hátulsó zsebeiből az óráikat a honatyák:

- A királynak már itt kellene lenni.

- Pont fél tizenegy!

- A király mégse jön. Hogy van az?

Perczel Béni gépiesen szól közbe, megcsörömpöltetve a fringiját:

- Ne menjetek haza!

De jön is már a király. Távoli morajt hömpölyget a levegő valahonnan a Fürdő utcából. Jön a moraj, jön, jön, mindig közelebb. Dübörögni látszik már a föld is. Nem a négy fehér arab paripa lábdobájától, mely a király hintóját röpíti, hanem a tömeg örömmámorától.

Jön már a király! Jön már a királyné!

Megmozdul az egész mező. Új elhelyezkedés. Ki-ki igyekszik közelebb a bíbordrapériás sátorhoz, melynek barokk kupoláján a korona másolata fürdik a napsugarak özönében.

Megharsan a trombita. Itt van a király! Lázás hullámvész támad, és csakhamar nagy éljenzsivajban feltűnik a király alakja az emelvényes sátor elő részében: jobbról a király, balról a királyné. Mögöttük jó távol a kíséret, a főhercegek és főhercegnők rangsorban. A király huszártábornoki egyenruhában áll meg daliásan, katonásan, a királyné is a régi délceg, sugár királyasszony, de arcán látszik a bánat, szemének fénye megtört, fekete ruhája nagy, mély, soha le nem vethető gyászt hirdet, fekete legyezőjét váltig az arca elé tartja... el se veszi onnan, hacsak nem egy szempillantatra. Még szép is... Még ott van a régi kellem e finom, szelíd vonásokon, de ott van az örök felhő is...

Közeledünk végre a történeti mozzanathoz. Most mindjárt vége lesz... mindjárt megnyílik a kiállítás.

Dániel Ernő beszélni kezd. Beszédét, ahol a király neve előfordul, orkánszerű éljenzés szakítja meg. Hát még ahol a királyné neve fordul elő! Kecsesen bólint a fejével a fölséges asszony; egy mosoly jelenik meg az arcán, bágyadt, elillanó, s megint csak visszajön szomorúsága, az elűzhetetlen.

Egy kicsit hosszúra nyúlt a miniszter beszéde, s mire a király felelt, be sem végezhetette, már megszólalnak a kiállítási harangok. Sehogy se klappolt össze a dolog. De a király megnyitója gyönyörű volt, dicséret illeti érte Bánffy.

Éljenzett mindenki lelkesen, meghatva még Kossuth Ferenc is éljenzett, csak Ugron Gábor kritizált itt is:

- Különb beszédet tudtam volna én a király szájába adni ennél.

- Vajon?

- Csak rövidet, egypár szóból állót. Azt, hogy: »Ide jöttem hazámba, és sohase megyek innen vissza többé. Amen.« Akkor lenne itt még csak éljenzés.

Persze, persze. De már ettől a beszéd-től is, melyet értelmes csengő hangon, eléggé magyaros kiejtéssel mondott el a király, el volt mindenki ragadtatva. Ezer szerencse, hogy ezúttal messze állott a királyi sáortól, fringijára támaszkodva, gr. Széchenyi Pál.

NÉMELY ÉSZREVÉTELEK A BANDÉRIUMRÓL

Boszorkányság volt-e mind az a látvány, amely a szempilla egyetlen mozdulatára elfut, vagy igazán lefolyt tény? Én láttam-e csak vagy mindenki? Mert álom és valóság közt csak ekkora a különbség. Egy ember álmodik-e vagy egész ország egyszerre lát egy álmot.

S ha álom az egész (az ezerkettedik éjszaka), vajon az incselkedő dzsinn előre taszított-e a jövőendő századokba, vagy hátra lökött a ragyogó múlt időkbe?

Nagy porfelleg támad. Megdübörög a föld. Heroldok vágatnak előre riadó harsonaszóval, tajtékos lovakon. Lázás hullámvész támad a türelmetlen sokaságban.

- Jönnék! Jönnék!

Fehér kócsagtollerdő rezeget a levegőben. Arany, ezüst csótáros paripák hányják-vetik a fejüket, nagy kényesen hordván a hátukon brokátba, bársonyba öltözött leventéket, mintha ezer király érkezne nagy pompával. Messziről tündökölnék a kalpagok, csalmák forgóin a drágakövek.

...Hallgass el Seherezáde, én mesélek.

*

Ott várakoztak már kora reggel óta az országgyűlés gyalogos tagjai az új országház lépcsőin, hol két hatalmas árbócon lengett a magyar és horvát zászló. Minden új volt itt, a szép palota egy kővé vált tündérmese, újak, szokatlanok voltak magok az emberek is. Nagy kardcsörtetve járt-kelt Perczel Béni fekete panyókájában, s éppen nem csodálkozott rajta, hogy már 9 órakor érkeznek a délre hirdetett ülésre. S micsoda marcona kemény alakok jöttek, mintha az ősök képei, régi magyar vitézek keltek volna életre rámaikból. Az ördög hinné el, hogy ezek hétköznapi csöndes, báránytermészetű mamelukok. Pap Samu maga olyan daliásan néz ki és zordonan, mintha legalább tíz embert ölt volna meg (persze karddal és nem recepttel). Ucsu kucsujában is kényesen fürdik a napfényben a kócsagtoll. Mintha az öreg Szvatopluk volna, ki Árpád elé hódolni jöven, magyar díszbe öltözik vala. Fenyvessy Ferenc a jó Gvadányi generálist jelképezi, de persze még hadnagy korából. Horánszky Nándor a büfében ül egy hosszú asztalnál, kezét búsan nyugtatva kardmarkolatján, mint a tépelődő Petur bán. Általában az egész asztal, mely körül csupa középkori daliák ülnek medvebőrös kucsujokban vagy hetyke fiatalos kalpagokban, úgy néz ki, mint a borozási jelenet a Bánk bánban. A bájos Melinda (a büfé leány) pogácsát, »kanapé«-t hord és pezsgőt. Az asztal különben is görnyed mindenféle finom hideg ételektől, s ad libitum ehet-ihat mindenki két forintért akár főrend, akár népképviselő. Minden gyomor egyforma. (Drexler szerint) mindenik két forint terjedelmű. Ezzel is többet tudunk most már. Ezer év kellett ennek is a konstatálásához.

Gazdag színpompájában elkápráztató látványt nyújt a részint délceg, részint potrohos alakok nyüzsgése, zsongása, melybe sarkantyúpöngés és kardcsörgés vegyül vagy pedig a mentelánc zördül meg. Hadas, festői kép ez. Csak egyetlen középkori vitézen csillanik meg egy modern szerszám. A vitéz orrán ugyanis egy rézbe foglalt pápaszem fénylik zordonan.

Nini, nini, ez biz a kis Sturm vagy mint Jókai nevezte el a Futtaky utódját: Csoszogi úr.

Még ő is szemrevaló és félelmetes.

*

Denique mégis a ruha teszi az embert.

De már megszólaltak a harsonák...

Rohan mindenki le az új országház udvarára, s megtelik a mező száz és száz bíborba-bársonyba öltözött középkori főurakkal.

*

Betűrendben jönnek a városok és megyék. Elöl a zászlóvivő. A törvényhozók lova mellett csatlósok lépkednek, akik a lovat átveszik, míg a törvényhozó leszáll, hogy részt vehessen a két Ház együttes ülésén. Így lehetett ez valamikor a rákosi országgyűléseken.

A bandérium már szögrül-végről le volt írva mai lapunkban, e ragyogó kép festésébe most nem bocsátkozunk (nem, mert idejét múlta, sokáig fognak arról még beszélni), de mert igazán lehetetlen leírni, csak némely általános észrevételekre szorítkozunk - hasznos tanulságul, ha majd a koronázás negyvenéves jubileumát üljük.

Az effektus kétségkívül így is rendkívüli volt. A külföldi diplomácia el volt kápráztatva.

Goluchowski így nyilatkozott:

- Ilyen pompáról nem volt még fogalmam se.

Noha Goluchowski lengyel - azt pedig Türr Pista mondta, végignézvén tegnap a hódoló menetet:

- Ilyet a világ egy nemzete se produkál, csak az orosz bírna, ha kedve volna hozzá, s csak a lengyelnek volna hozzá kedve, ha pénzzel bírná.

Igen, a bandérium csodaszép volt, sokkal különb, mint az 1867-iki koronázási bandérium, a korábbi királyok alatti bandériumokat nem is említve.

Már mikor a budapesti bandérium feltűnt, az volt a nézet: »Denique nem a ruha teszi az embert, hanem a ló.« De amint azután feltűnt az Abaúj megyei remek bandérium, egy csapat szürke dolmányos, hajporozott Mária Terézia korabeli lovag, kitört a meglepetés és tetszés moraja a tömegekben. S még tán ennél is nagyobb szenzációt keltett a brassói szászok nemes ízlésű Apafy korabeli ózsász kosztümje, végtelen egyszerű fekete kapcsos menték, s nagy lefityegő fehér csipke nyakkendők.

Szóval, a szem hamar betelt a bár fényes, de semmitmondó úgynevezett mágnás ruhák nézésében. Az ember Grünbaum és Weinert érezte ki bennük, mígnem a többiekben a kor és a különböző régen eltűnt osztályok idéztek elő fenséges hangulatot. Általában csak azok a bandériumok hatottak, melyek egyöntetű s valamely időszakot vagy osztályt jellemző ruhába öltözködtek. A torontáli perzekútorok olcsó jelmeze százszor több hatást tett, mint az úgynevezett úrlovasok szeszélyesen összeválogatott ezerszínű s néha egész vagyionokat érő ruhái.

A fővárosi szabók maguk ízlésére hagyatva megmérhetetlen sablont vittek be a magyar díszöltözetbe. Az akadémia előtt álló Széchenyi ruháit varrták meg különböző színű szövetekből.

Hogy a bandérium olyan világraszóló hatást tett, azt az egyöntetűen öltözött csapatoknak lehet köszönni, a szepesi lándzsásoknak, a lipcsei páncélos vitézeknek és az egri bandériumnak, melyből egyszerre egy sereg Dobó István ugratott elő. Volt is taps és éljenzés, amerre mentek.

Felejthetetlen benyomást keltett a Fehér megyeiek bandériuma fehér, aranyos zsinórú dolmányokban párdúcborrel (a párducot persze nem otthon lötték).

Mondani sem kell, hogy ahány ember, annyiféle szemüvegen bámult, ámult a bandériumon. Én egy konok pénzügy bizottsági tag és egy nagy vadásznak ösmert gróf között állottam, előttünk két szép asszony nézte az országház ablakából a már tikkasztó pompát.

A pénzügyi bizottsági tag váltig azt hajtogatta:

- Mennyi pénz lett itt pocsékká! Mennyi tömérdek pénz! Pedig voltaképpen ez se egyéb, mint egy nagyobb szabású *veteránoskodás*.

A vadász mindannyiszor felförmedt, amikor egy-egy farkas kacagányos lovas jött.

- Teringette! Hol lötték azt a sok farkast? (Egyre nyugtalanabb lett.) Ezer ördög, ezek minden farkast kilövellőztek.

A szőkebbik hölgyecske minduntalan megcsípte a társnője szép fehér vállát:

- Nézd csak, Ilona, milyen termet, milyen vállak! Ugyan nézd már, édesem.

A nem egyöntetű úrlovasokból csak a tizenegy zászlóvivő keltett nagyobb figyelmet. - Mintha megannyi fejedelem hozná tartomány zászlaját. Magyarország zászlaját, melyet báró Vay Béla vitt, szélteben éljeneztek az útvonalakon. Nagy érdeklődés tárgya volt a régi Rácország zászlaja is, melyet a derék gróf Keglevich István lobogtatott, s melyért annyiszor harc folyt nemrég a parlamentben. Az érdekes zászló pórul járt. Keglevich leesett vele a lórul, és a zászló nyele kettétört.

Mikor később a zászlókat a kupolaterem márványfalához támasztották, a törvényhozók sorba odamentek a zászló összekötözött nyelét veregetni.

- Rossz ómen - mondák.

- Persze, hogy rossz ómen - felelték az öregebb országnagyok -, de Szerbiára nézve.

Amire összerendezte Darányi miniszter. Mert ha Szerbiára valami nagy csapást akar a mennyei gondviselés mérni, mi lehetne az egyéb, mint egy jóra való sertésvész.

KIRÁLYNÉ A TRÓNON

Hármat koppantottak a pálcás urak, s belépett a királyné, elpusztíthatatlanul nyúlánk természetével. Leült a trónon ura mellé balról Magyarország patrónája. Ezer szem szegződött a trónra, melyre újonnan hímezték Magyarország címerét ibolyavörös mezőre, s melynek mennyezetét két nagy hófehér strucctoll-bokor díszíti a hajdani nemzetiszín strucctollak helyett. De még több szem nézte a királynét.

Ott ült fekete csipkével áttört magyar ruhában, minden fekete volt rajta, minden, minden: haja átkötve gyászfátyollal magyarosan, a hajtűk és gyöngyök mind feketék voltak. Csak az arca volt fehér és végtelenül szomorú... Egy mater dolorosa.

Ah, a régi arc ez még. Az, amelyet a bűbajos képekről ismerünk, a vékony, nemes vonások, az elől lenyírt kicsi haj mint selyemrojt húzódik a homlokra, s fönt a dús hajfonat minden koronánál szebb korona. Ő az, ő. De a bánat már rajta hagyta a nyomait ez arcon, sokat pusztított - a kép még ugyanaz, csakhogyan úgy tetszik, mintha ködben volna.

Nagy szempillái le vannak eresztve, élénk, kedves szeméből nem látszik semmi, ott ül csöndesen, majdnem érzéketlenül, mintha nem látna senkit, nem hallana semmit. A lelke, oh a lelke másutt lehet. Egyetlen mozdulat, egyetlen tekintet nem jelzi érdeklődését. Olyan, mint egy fehér szobor a szomorú fehér arcával. Viszi, viszi a nagy bánatot mindenüvé és hiába koppantanak háromszor a pálcás urak, az a nagy bánat el nem ijed attól, vele jön ide is.

És aztán elkezd beszélni Szilágyi, szép lassan, ahogy a trónnál illik. A király hovatovább figyelni kezd. Egy szó, egy gondolat megkapja és szeme ott csügg a nagy nemzeti szónok ajkán - de a királyné arcára semmi sincs írva. Semmi, semmi. Olyan fehér és olyan mozdulatlan.

Hát egyszer csak belevegyíti a szónok a királyné nevét is. Még csak a szemöldje se rezdül. Beszélhetnek a szoborról a szobornak.

De a királyné nevének hallatára egyszerre csak fölzúg az éljen. És milyen éljen az! Mintha a szívekből szakadna ki egy érzelmi zivatar. Megremegnek a trónterem sárgás márványfalai. Valami csoda hang volt az, amit nem lehet leírni vagy megmagyarázni. Volt ebben az éljenben zsolozsma, harangzúgás, tengermorajlás, gyöngédség, érzés, még talán virágillat is.

S az érzéketlen felséges fej megmozdult. Gyöngén, alig látszólag intett köszönetet. Valami csodálatos kecs volt abban.

S az éljen fölarsant még erősebben és nem akart megszűnni percekig, szállt, szállt föl a boltozatokig és megrengette a boltozatokat. A fehér struccok reszketni látszottak a hanghullámoktól. Az ország nagyjai és törvényhozói nem elégedtek meg a mámoros kiáltásokkal, kalpagjaikat, csalmáikat lengették, s egy sűrű erdő támadt fönn az emberek feje fölött sarkokból, kocsagokból, hús szellőt támasztva a fojtó meleg levegőben. Ilyen *legyezője* is kevés királynőnek volt még.

A szónok abbahagyja beszédét és várja, míg a féktelen lelkesedés lecsillapul. Hasztalan, nincs határa.

A királyné lesüti fejét... és az a hófehér arc egyszerre csak elkezd pirosodni... mindig jobban jobban. Először csak nem olyan fehér többé, aztán olyan, mint a frissen szűrt tej, mintha rózsaszínnel volna befuttatva, aztán piros lesz, mint az élet, piros, egészen piros.

Milyen káprázat! Ferenc József király mellett ott ült egy életpiros királyné.

Egy percig tartott az egész. Szemei tágra nyíltak, s a régi ragyogás kicsillant belőlök.

S a szemekből, melyek úgy tudtak valaha mosolyogni, hogy egy szomorú országot vidítottak föl, egy könnycsepp buggyant ki. Százan és százan látták ezt a drága csöppet. Megvolt a reciprocitás. Egy mosolygó ország föl tudta vidítani a királynét.

De csak egy percig tartott.

A felséges asszony szeméhez emelte csipkés zsebkendőjét, letörölte vele a könnyet. Az éljénzés megszűnt, a szónok folytatta a beszédet, s a királyné arcáról kezdett lassan-lassan lefogyni a pirosság, mint ahogy a kés pengéjéről szemlátomást illan a ráfűjt lehellet.

Egy perc és a király mellett újra ott ült a gyászba borult királyné, a Mater Dolorosa, halványan, csöndesen, érzéketlenül, mint egy fehér mozdulatlan szobor, mely egy édes arcra emlékeztet.

KITÜNTETÉSEK

- Egy kis polémia -

Egy fővárosi lapársunkat, széles unalmában a millenárius kitüntetésekről elmélkedvén, kétféle bosszúság fogja el. Az egyik amiatt, hogy kiket tüntettek ki rendjellel, s ezek közt persze a derék Tiller szabómester a legvörösebb posztó. A másik bosszúsága az, hogy kiket nem tüntettek ki rendjellel, s ezek közt van az én nevem is, három kiváló íróé mellett. Ez adja meg nekem a jogcímet a következő kedélyes sorokra.

Mindenesetre köszönöm a jóakaratot (mi újságírók segítsük egymást), de nem osztom t. lapársunk kedvetlenségét, csak részben. Ti. abban a részben, hogy az csakugyan nem felel meg az igazságnak, hogyha a Klobusitzky, Morzsányi és Melczer képviselőtársaink szabója, Tiller úr, megkapta a rendjelet, miért nem kapta meg a mi szabónk, Grünbaum és Weiner is a rendjelet? Ez engem is bánt. Képviselők közt még lehet különbséget tenni, de a képviselők szabói közt különbségeket tenni nem helyes. Mert mit fog most már Grünbaum és Weiner gondolni felőlünk, akik nála varrattuk a ruháinkat? Bizonyára így fog töprengeni: »Micsoda pipogya képviselők kerültek hozzám!«

De ami az írók kitüntetését illeti, bár a három fölhozott íróbul az egyik (Jókai) már többször részesült királyi kitüntetésben, ebbeli nézeteit tisztelt lapársunknak egyenesen kifogásolom. Szerintem az írók számára a rendjellel való kitüntetés már a foglalkozás sajátos természeténél fogva céltévesztett vagy legalábbis fölösleges.

Mert a miniszternek sokszor lehet szüksége a rendjelekre, mint manifesztációjára a változatlan vagy fokozódó fejedelmi kegynek, melyből erejét meríti a sikeres kormányzásra. Sőt más állami hivatalnok is, kit fölülről a főnöke nyom, alulról a felek molesztálnak, bizony rászorul lankadó munkakedvében egy kis élesztésre az államfő részéről. Mi egyéb fokozhatná a katona buzgalmát, hűségét, ha nem a legfőbb hadúrnak egy, a gomblyukon látható meglelégedése? És mit szóljak a magas arisztokráciáról? Szegény nagyurak! Nekik olyan üres a világ, ők oly keveset érhetnek el - mert már születésükkor mindenük van: rangjuk, fényes nevük, nagy vagyonuk. Mi az ördög izgassa őket, kik előtt minden nyitva áll, és csak egy bezárt hely van: a király rendjeltazettje. Ó, ez a kazett! Ebben még vannak kíváncsatos, elérhetetlen holmik!

A végére hagytam a filisztert. A filiszter éppen azért filiszter, hogy mindig azt nézze, amit a sablonemberek csinálnak. Ha azok faggyúgyertyát esznek, akkor a filiszter is azt eszik. Ennél még csak egy rosszabb faj van, a stréber; mert a stréber licitál; ha azt látja, hogy az előkelőbbek faggyúgyertyát esznek, fogja magát, nemcsak azt eszi ő is, hanem folyadékká olvasztva issza is. Hisz azért stréber. Ezek persze törekszenek a rendjelre. Ezeknek ér is az valamit, néha sokat is.

De mit tegyen a rendjellel az író? Mitől jó az neki? Többet érnének-e azért a Petőfi munkái, ha oda volna írva a címlapjukra: »Írta Petőfi Sándor, kir. tanácsos«?

Az íráság az egyetlen foglalkozás, melynek fénye, sikere a sokaság véleményére van alapítva. Ha tetszenek az író munkái, mindennap, minden lépten-nyomon megkapja az ő nemes hiúsága a maga táplálékát - nem szükséges azért a királyi kazettnek kinyílnia. Az ő illetékes faktora, aki biztassa, buzdítsa, kitüntesse, a közönség, ahonnan frissen, közvetlenül kapja a lelket üdítő nektárt, és nem vallás- és közoktatásügyi magyar miniszterem előterjesztésére.

Hiszen a rendjeleknek is ez a céljuk azokra, akik másnemű funkciókban a hatalom legelső forrásától kell, hogy várják az elismerés jelét. De egy íróval szemben a leghatalmasabb király se egyéb, csak egy olvasó - aki két olvasó ellenkező véleményét már le nem bírja verni.

Hozzá tehetném még azt is, hogy egy író könnyebben tehet híressé egy királyt, mint egy király egy író. De én azt nem mondom, mert örülök rajta, hogy olyan nagy király idejében élek, aki alatt a legnemzetibb író is álszemérem nélkül lehet lojális.

De a rendjeleiből, megvallom, nem kívánok sem a magam, sem az íróársaim részére. Vagy ér valamit egyikünk-másikunk, és akkor megadja a nagyközönség elismerése, ami kijár, a kor divatjaihoz képest egyszer nagyobb, másszor kisebb mértékkel; vagy pedig nem ér egyikünk-másikunk semmit, s ezen a rendjel sem segítene. A király rendjelei sokkal hasznosabban *s helyesebb fokozatban* használhatók öfelsége egyéb hű alattvalóinál.

Mert ahol Arany János és Jókai, akik századokra szóló dicsőségére dolgoztak nemzetüknek, kisebb rendjeleket kaptak, a fönnálló rendjeladományozási rendszer szerint, mint egy nagyhasú főispán, aki tizenöt évig csibukozik, és köpköd csempészett dohányból a megyeházán (a még magasabb rendjelek tulajdonosairól nem is szólok) - ott, aki az írók kitüntetését sürgeti, voltaképpen azok *deklasszifikálását akarja*.

Én nem akarok ezen rendszer ellen küzdeni. De konstatalem, hogy a rendszer olyan. Mert valaminőnek csak lennie kell. És ha egyszer olyan, ne kívánjunk az íróknak rendjeleket. Ezt követeli az egyszerű okosság.

Ha teszem azt - ad absurdum vive a hasonlatot -, egy olyan rendszer állana be (mondjuk, egy excentrikus királyné alatt), hogy táncolási képességek szerint osztanák az állami rendjeleket, akkor Tisza Kálmánnak alig juthatna egyéb a koronás ezüst érdemkeresztnél, Széll Kálmánnak

se külön, Zichy Nándor gróf legfeljebb a Ferenc József-rend kis keresztjével kellené magát a papoknál, Szuhányi Ferenc, Papp Géza és Meszlényi Lajos ellenben viselnék az aranygyapjút.

De ez esetben, tudom, tiltakoznának is nagyjaink, és mert okosak, azt mondanák: »Nem kell rendjel«.

Azért tehát, tisztelt laptársunk, hagyjon ön békét a mi becsületes, megviselt írói frakkjainknak, amelyek csöndesen és meglegedetten lógnak a fogasainkon, s többé-kevésbé hasonlítanak a valóságos excellenciás urak frakkjaihoz. Minek azokat a gomblyukakat piszkálni rajtok?!

Jól tessék engem megérteni, nem valami demokratikus hóbort vagy bohém gőg mondatja velem ezeket (ilyen bogarak nincsenek bennem), hanem egyszerűen az írói világ érdeke, a megóvás a deklasszifikálástól - és mert az írókra nézve fölöslegesnek is tartom a rendjeleket.

Ám, ha egyszer a királyunk azt mondaná: »Olvastam az ön könyvét, és igen jól mulattam vele«, ez bizony nekem is nagy örömet okozna, és egy álló esztendeig lenézném Gyulai Pált.

A SIKLÓ-ESET

Két okból is csúnya és sajnálatos az egész. Először sajnálatos az, hogy megtörtént, s hogy éppen a vendégeinkkel történt, akiket egész szívünkkel igyekeztünk jó hangulatba ringatni magunk és országunk iránt. De még sajnálatosabb és lehangolóbb magánál az esetről azon mód, mellyel a sajtóban tárgyalatik. Mert ez mutatja, hogy minden érzékünk elveszett. Csak a pártszenvédély sugallta marakodási ösztön nem. Elveszett ugyanis nemcsak az igaz érvelésre való törekvés, de az ország reputációjának kímélése se zseníroz, csak üthessünk azon egyet, akire éppen momentán a fogunk fáj. E kolosszális újságírói cinizmus nem törődik semmivel a világon, üt, vág poroló pálcájával, ahol egy jól kifejtelt posztókabátot lát, ha mindjárt a saját édesapja van is benne.

Így lehetett aztán olvasni, hogy a különben is túlzottan kiszínezett sikló-malőrért Dániel Ernő a felelős.

Azt is lehetett olvasni, hogy Vörös László az oka.

Lehetett olvasni, hogy az országban elharapózott rendetlenség és ázsiai rendszer az oka. (Pfuj urak, nem szégyenlik hazájukat rossz hírbe keverni az idegenek előtt?)

Egy lap össze szidta a gépészt, minek ment hamarabb haza.

Egy másik lap a fűtőnek esett, hogy minek vállalkozott az utasok szállítására. De a boldogtalan fűtő vigasztalódhat, mert ha nem vállalkozott volna a szállításra, akkor is szidták volna.

Egy harmadik lapnak az az álláspontja, hogy Ország Sándor a főbűnös, azt kellene fölakasztani. (Ország ugyanis elnöke a sikló részvénytársaságnak.)

Egy negyedik újság, amelynek éppen a rendőrséggel van most torzalkodása, Rudnay főkapitányra okád tüzet és mérges nyálat a sikló-afférért. Mert őneki kellett volna elrendelni, hogy a sikló tovább járjon.

Akad továbbá lapvélemény, mely Barkassy miniszteri tanácsost vont a felelősségre. Hogy mi módon gondolja ő az összefüggést a derék miniszteri tanácsos és a sikló között; az azon örökös titkok közt fog maradni, amiket a gondviselés fönnhagy kutatni az utókornak. A dolgot még az is komplikálja a későbbi nyomozó tudósoknak, hogy Barkassy több mint egy hét óta valahol a külföldön utazik.

Az összes lapokat át nem lapozhatván, nem lehet tudni, nincsenek-e még többen is megtámadva a sikló-szerencsétlenségért. Például Menelik király vagy Baltik Frigyes evang. püspök.

De Bánffy Dezső megtámadtatását ez ötletből olvastam. Persze azon a címen, mert az ő vendégei voltak, akiket a baleset ért.

Nos, az összes támadásokból csak ez az egy pszichologikus, csak ezt az egyet érti az ember. Nem ugyan a házigazdai szerepe miatt, mert a házigazda az egész világon csak addig házigazda, míg vendégei el nem távoznak a házából (a házigazdaság végre is nem olyan örökös dolog, mint a delegátusság); hogy aztán a vendégekkel útközben mi történik, arról ő nem felelős.

De mégis várható volt, hogy Bánffyt megtámadják az újságok. Mert Bánffy az első magyar miniszterelnök, aki a sajtó és emberei iránt bizonyos szokatlan előzékenységet tanúsított párttekintet nélkül; kitárta előttük termeit, leereszkedés nélküli magyaros vendégszeretettel odaültette asztalához, összevegyítván őket a legelőkelőbb elemekkel, bevezette családi tűzhelyéhez, ezáltal is kimutatván, hogy van érzéke annak a nehéz társadalmi problémának megoldásához, a magyar arisztokratizmusba belevegyíteni ama sajátos demokrata motívumokat, amelyek benne megvannak, törvényeiben, gondolkozásmódjában tért foglaltak, de minden irányban életre kelni nem tudtak. Hát természetes volt, hogy ezt a nemes államférfiút meg kell ezért marni. És éppen az újságoknak. És éppen akkor, midőn az újságírók tiszteletére rendez egy ünnepet a palotájában.

Semmi az. Így kellett ennek lenni. Mert mindig így volt. Ez az örök emberi. Sőt az embereknél szelídebb állatok is úgy csinálják. A jámbor méh is azt csípi meg, aki vele foglalkozik. De az okos kígyó is.

Bánffyt mi ennél fogva nem is védelmezzük. Ő rászolgált erre. Miért nem vitette haza a vendégeket! Vagy ha már nem, legalább be kellett volna az életüket biztosítani a Hegedüs Sándor valamelyik intézetében. De hát Bánffy nem előrelátó.

Ám, legalább az újságoknak kellene előrelátóknak lenniök, s néhány bőrhorzsolásért nem csapni olyan nagy riadalmat, s nem akarni mindenáron kompromittálni az országot, úgy tüntetve azt föl, mint egy rend, egy fegyelem nélküli Abderát egy hatodrendű balesetért, aminők a nagyvárosokban minden lépten-nyomon előfordulnak.

Hiszen olyan egyszerű és kényelmes lett volna megírni az igazat, hogy a miniszteri palota egyes vendégei az estély után a siklóhoz siettek. A fűtő azt mondta, a sikló már nem jár ilyenkor. A miniszterelnök vendégei valami extrawurstot akartak. Az ördögbe is, az ember nem szereti, ha akadályt talál, kivált abban az órában, mikor a miniszterelnök vendége. Mindenik azt hiszi, hogy abból a nagy hatalomból őrá is ragadt valami, s még érzi egy darabig, mint a parfümöt, mely a hölgyek hajából áradt ki. A vendégek követelték, hogy a fűtő vigye le őket. HENCEGTEK is egy kicsit, még fenyegették is, hogy így-úgy, még ő mer ellenkezni a miniszterelnök vendégeivel!

A fűtőkben pedig tudvalevőleg nem éppen mindig lakozik oroszláni bátorság (rendesen nem a tábornoki korból kerülnek ki), tehát a mi szerencsétlen fűtőnk nem tudott ellenállni, levitte őket, de rosszul, s megtörtént a sajnálatos baleset.

Amiből azonban nem az következik, hogy nem jó a miniszterelnök vendégének lenni, hanem csak az, hogy nem jó a siklón járni, amikor már nem jár a sikló.

FELELET JÓKAI MÓRNAK

Jókai Mór mesterünk, az írók nagy mogulja, a »Kitüntetések« című tegnapi cikkemre egy enciklikát bocsát ki, vagyis atyai barackot nyom a fejemre, körülbelül azt akarván kifejezni: »nem úgy van az, amice«, amelyre azonban röviden felelek. Csak egypár szót.

Nem csodálkozom, hogy Jókai nem helyesli a rendjelek felől táplált nézetemet, vonatkozással az írói mesterségre. Ez egyéni dolog. Elég olyan fát láttam én már, amely szeretett lefelé nőni.

Ami az érveit illeti, azok igen könnyen kiparírozhatók. Ő ugyanis azt mondja, hogy az csak Deák Ferencnek állott jól, hogy az érdemrendeket negligálta. A kisebb embereknél bajos az ilyen.

Én ugyan egyetlen szót se szóltam a rendjelek ellen, sőt elismertem azoknak buzdító hasznos voltát másnemű foglalkozásokban, de ha már a nagyközönségnek írok, és olyan írói presztízzsel, mint Jókai Mór, mégis arra tanítanám az olvasót, hogy inkább Deák Ferenchez hasonlítson, mint Posner Károly Lajoshoz.

Még csak egyet említek ezen kívül.

Jókai azt mondja tárcája végén, hogy rendjelet visszautasítani nem lehet.

Erre mondják azt - így kiált föl -, hogy a legnagyobb szerénység a legnagyobb büszkeség.

De vajon kik mondják ezt? Szókratész, Demkó Pál vagy a Béla király névtelen jegyzője? Én legalább sohase hallottam, és nem is akceptálom.

Hanem azt igenis mindenkori hangoztatni fogom, hogy vannak bizonyos pozíciók, ahol a személy nem jön számba, ahol a pozíció fényét és méltóságát fönntartani kötelesség, mert a pozíció az utódok öröksége és az elődök megszentelt piederstálja.

A BANDÉRIUM

Elámultak a külföldiek: még sohase láttak ilyet. Magok a magyarok se hitték, hogy oly szép lehessen a hódoló menet. A részeket mind ösmerték, ilyet is láttak, olyat is láttak már, de az egész együtt mégis egy nagy meglepetés volt még nekik is, mert utolérhetlen tündérmesébe való valami volt.

Türr István, aki immár nem hoz nekünk puskát (bár inkább elvinne egypár százezeret a nemzeti fegyvergyárunkból!), s aki ott volt a század második félének minden parádéjánál, elragadtatva kiáltott fel, a menetet nézve:

- Ilyet csak a lengyel tudna, ha tehetné, s csak az orosz tehetné, ha tudná.

Az előbbinél megvannak a pompás történelmi kosztümök, az utóbbinál megvannak a különféle fajok festői ruháikban.

Maga a király is, ki palotája erkélyéről nézte a menetet, többször odaszólt a környezetéhez élénken:

- Bámulatos! Ilyet én nem is képzeltem.

Egy-egy csapatnál a bámulat felkiáltásai hallatszottak a királyi környezetben. S maga őfelsége is, mikor figyelmeztették, hogy az elhaladó jászok milyen remekül ülik meg a lovat, előbbre ment egy másik ablakhoz, mondván:

- Még egyszer látni akarom.

Ez elejtett megjegyzéséből interpretálták ki (mert a királyok szavai éppen úgy bővülnek csoda módon, mint a Hatvani professzor subája), hogy a király még egyszer elprodukáltatja az egész menetet. Csak éppen azt kellett még hozzá kigondolni, hogy mikor. Ej hát bizonyosan, mikor a német császár itt lesz. S ez a kis kövér kacska maradt meg a bandérium után, mely eltűnt, mint egy álom.

Úgy, úgy; eltűnt, széteszlott, mint a köd, mint egy látomány. Aki nem látta, sohase fogja többé látni, de még sejteni se a szépségét, mert nemcsak a toll nem bírja leírni, de úgyszólván a szem sem bírta befogadni, ami eléje tárult, a szem kifáradt a káprázatos pompában, szinte megrészegeedett és tompán, érzéketlenül nézte a vége felé. Jöhettek már a szebbnél szebb leventék buzogánnyal, lándzsával, őskori páncélingben vagy medvebőrös kacagányban. A szem kiállott a szolgálatból, az elme megtagadta a benyomások elfogadását. Csak a nagy fönséges hangulat maradt meg. Az ember úgy érezte, hogy az ősei kikeltek sírjaikból és elvonultak előtte. Hogy az egész magyar történelem elléptetett a tengernyi sokaságnak közepette.

De hogy mi volt, hogy volt, elmesélni senki sem tudja.

Pedig ugyancsak rá voltak uszítva a menetre a modern kor »fogdmegei«, a fényképező készülékek, a város száz pontján. Maga a szép özvegy trónörökösné is egy kis kézi gépecskével dolgozott a királyi erkélyen. De milyen halavány dolgok ezek a valósághoz képest.

A »Vasárnapi Újság« mindamellett siet megmenteni lapjain ezekből, amit lehetett és ahogy lehetett. Csakhogy mit ér az, ha saját szemetekkel nem láttátok előrobogni a hadias kunokat, alacsony nyalka lovaikon, egyszerű dolmányaikban; a Mátyás fekete seregének vitézeit, a nógrádiakat piros dolmányaikban, fekete mentéikben; Báthory Zsigmond korabeli ruháikban a brassói százszokat; páncél ingeikben a Rákóczi-féle szepesi lándzsásokat; Fejér megye párdúcubőrös vitézeit; Abaúj megye hajporos parókájú Mária Terézia korabeli csapatát; a torontáli perzekútorokat; egy csomó Csokonai Vitéz Mihályt Debrecenből; hét vagy nyolc Dobó Istvánt Hevesből; - de ki tudná azt mind elszámolni?

Hát még a csatlósok, hát még az apródok, hát még a lovak, hát még a szerszámok, de hát még a többi...

[MIKSZÁTH NAGYVÁRADI TÓSZTJA]

Tisztelt uraim! (Halljuk! Halljuk!) Ámbár ránk hagyta Péchy Tamás, hogy mindjárt először nem szokás beszélni, én mégis szólok, noha először vagyok életemben Nagyváradon. (Közbekiáltások: Elég rossz!) Kérem, az csak forma. Mert a nagyváradiak régi ismerőseim, olyan időkből, amikor nincsenek itthon. Nekem Nagyváradból már semmi se új, csak az üres falak és a tér és a szobor, mely elhagyottan, némán várja szobortársát, kit mi tegnap elevenen kísértünk ide. (Zajos, szünni nem akaró tetszés.)

Nemcsak az embereket ösmerem, de az apró részleteket is az itteni eseményekből, s jeléül érdeklődésemnek, polemizálni akarok a múltkori Tisza-féle bankettel. (Halljuk! Halljuk!) A múltkori banketten azt mondták Gajári Ödönnek, hogy mióta Tisza Kálmán nem ül a hatalmon, azóta elfogytak mellőle a képviselők, és Gajári csak maga van már. (Sal Ferenc közbeszól: Én mondtam a múltkor!) Hát nem úgy van a dolog. Gajári t. barátom nagy mester, nem felelt akkor semmit. Gondolta magában, hogy majd eleven képviselőkkel fog argumentálni, és most egy vagon képviselőt hozott ide. (Zajos derűtséggel és tetszéssel.)

De tisztelt uraim, az különben is mellékes, hogy van-e Tisza Kálmán körül képviselő sok vagy kevés, vagy egy se. Hát nem közömbös-e, hogy van-e a holdnak udvara vagy nincs? (Zajos

tetszés.) Csak hold az azért, és a kellő pillanatban ki fognak gyűlni a milliárd apró csillagok körülötte, habár némelykor nem is látszanak, azért azok mindig ott vannak. (Zajos tetszés.)

Igaza van Terényi Lajos tisztelt barátomnak, aki rám hivatkozott abban, hogy nemcsak itt, hanem mindenütt híres és tisztelt Tisza Kálmán. Amerre én jártam, mindenütt ott vannak az ő nyomai, és növekszik a nimbusza. Az ő emlékeivel van az ország tele, s ezek az emlékek be vannak futtatva az ő hazaszeretetével. Szegeden azt mondják: »Ezt a várost Tisza építette«. Debrecenben mondják: »Ezt az intézményt Tisza csinálta«. Irányzatok, rendszerek, eszme-áradatok támadnak szerte az országban, amelynek Tisza adott lökést. A törvényben ha valami rossz vagy jó van, mindjárt hozzátesszik: »Tisza csinálta«. Legendárius alak ő már, és szinte a szemünk előtt látjuk bevonulni a történelembe, működésének fönséges boltívezetei alatt. (Zajos, hosszas tetszés.)

Nemrégén két fürdőhelyen voltam. Ischlben azt mondták: »Ebben a hotelben lakott Tisza, mikor a Jansky-ügyben a levélért jött«. Tegnap e teremben így szólott valaki hozzám: »Ebből a „Rózsabokor” kocsmából indult ki Bosznia elfoglalása«. De legjobban megragadt eszemben, mikor Előpatakon jártam, és ott egy hidat mutogattak: »Ez az a híd, mely Tisza alatt leszakadt.« (Zajos derűlség.)

Nos, uraim, végre eljutottam, ha az urakon végignézek és végtelen szeretetüket kontemplálom, ahhoz a hídhoz, mely sohase fog Tisza alatt leszakadni. (Nagy tetszés és taps.) Ez Nagyvárad. Éltetem ennek a hídnak a főoszlopát, Sal Ferencet. (Szűnni nem akaró tetszés és éljenzés.)

[MIKSZÁTH BESZÉDE A BUDAPESTI ÚJSÁGÍRÓK EGYESÜLETE ALAKULÓ KÖZGYŰLÉSÉN]

Tisztelt tagtársaim! Az idő előhaladottsága miatt csak pár szót szólok. Köszönöm a megválasztást, különösen azt, hogy egyetlenegy szavazat sem volt ellenem. Köszönöm és elfogadom. (Hosszan tartó élénk éljenzés.) A sablon ilyenkor az, hogy a megválasztott illő szerénységgel indokolja és igyekezik kitalálni, hogy miért választották meg. (Derűlség.) Én ezt nem teszem, inkább az urak indokolják, akik megválasztottak, dacára, hogy ismernek. (Élénk derűlség.) Én csak azt indokolom, hogy miért fogadom el a megválasztást. (Halljuk!) Csak azt akarom bizonyítani, hogy én is ismerem magamat.

Nem az érdemeim vittek e szép bizalmi pozícióra, jól tudom, hanem éppen a fogyatékoságaim. Ez egy speciális eset, s éppen ez sorakoztatta önöket az én nevem körül. Annyira hiányzanak bennem minden más előnyök, amelyek különböző pályára csábíthatnak, hogy világosan meg kell elégednem itt a latifundiumok országában azzal az egy ölnyi földdel, amelyen az íróasztalom áll. (Élénk tetszés.)

Több mint húsz éve élek ezen a kis területen, és nem tartottam azt soha kicsinynek. Legkevésbé tartom annak ma.

Az én íróasztalom az én váram és az én tündérem, megrázkódik olykor, ha magányosan együtt vagyunk, és majdnem emberi hangon szólít:

- El ne menj tőlem egy tapodtat se, mert mihelyt engem elhagysz, mindjárt nem vagy semmi. Elpusztulsz a tömegek szürkeségében! - És én tudom, hogy neki igaza van.

Jó elnök nem tudok lenni (Derűlség), mert hisz ez is egyik fogyatékoságom. (Ellentmondás.) De pályám bizonyos fokig kifejezése annak, hogy mint állandó mesterség vétessék a hírlapírás (Nagy tetszés), és ne kétes egzisztenciák alázkodásának vagy a stréberek zajosan csörtető

átvonulásának a betűkkel barázdált fehér mezőkön. (Helyeslés.) Ez okból érzem magamat jogosítva a választást elfogadni. (Hosszan tartó élénk éljenzés.)

Nem ígérhetem, hogy jó elnök leszek, de igyekezni fogok megpróbálni és azt hiszem, minden elnök társaim és a választmány működésétől és példájától függ. Mert azt olvastam orvosi könyvekben, hogyha egy fehér ember bőrébe beleoperálnak egy szerecsenbőrt, az azon a helyen apránként fehér lesz és vice versa. (Derűlség.) Egyet ígérek, azt hogy hű tagtársuk leszek örökké. (Hosszan tartó lelkes éljenzés.)

[A BUDAPESTI ÚJSÁGÍRÓK EGYESÜLETÉNEK ELSŐ HIVATALOS JELENTKEZÉSE]

Méltóságos Igazgató Úr! Budapest, 1896. júl. 22.

A budapesti újságírók indítatva vannak a régi szükségnek az érzésétől, hogy kizárólag hivatásszerű budapesti újságírókból külön erkölcsi testületet alakítván, ebben a kartársak állandó illetékes, külön képviselőket és úgy anyagi, mint érdekeik istápolására alkalmas tényezőt találjanak: e hó 12-én tartott közgyűlésükön, megalakították a »Budapesti Újságírók Egyesületé«-t, amely immár meg is kezdte hivatalos működését.

Annál a kölcsönös viszonynál fogva, amely évezredes országos kiállításunk és a budapesti újságírók között természetesen megvan, kötelességünknek tartjuk méltóságodat mint az országos kiállításunk igazgatóját egyesületünk megalakulásáról tisztelettel értesíteni. Egyesületünk lévén az, amely szervezeténél, az összealkotásánál fogva a budapesti újságírókat erkölcsi testületbe foglalja össze, tisztelettel kérjük, hogy amennyiben országos kiállításunk érdekei is megkívánhatnók, méltóztassék az egyesületünkkel való érintkezést bölcs belátása szerint létesíteni. Biztosítjuk arról, hogy egyesületünk a kiállítást országos és nemzeti ünnepnek tekintvén, érdekeiért teljes önzetlenséggel kész a tőle telhető szolgálatok megtételére.

Kiváló tisztelettel lévén a »Budapesti Újságírók Egyesülete« nevében Mikszáth Kálmán, s. k. elnök.

NYILATKOZAT A FOGLYOKRÓL ÉS JÓKAIROL

Két lapban is olvastam a »Jókai, Mikszáth és a fogoly-madarak« című közleményt, de nem reflektáltam rá. Azt gondoltam, kánikula van, és ha a fiumei cápa eltűrheti, hogy minden nyáron elővezetik az újságírók, a Vas megyei foglyok se nagyobb urak.

De most, hogy a Pesti Hírlap is átvette a különben kedélyes ötletkét, kénytelen vagyok nyilatkozni, először azért, mert az összes svábhegyi ismerőseim megneheztelnek, hogy abból a tömérdek foglyból nekik nem küldtem.

Másodszor azért, mert ha a kormány megtudja, hogy ennyire dúskálok a jóban, még el találja tőlem venni azt az évi húszezer forint szubvenciót, amit az »Alkotmány« című lap szerint azért húzok, hogy a néppárti gyűlések ezernyi sokaságát úgy írom le az összes lapokban, hogy »néhány ember lézengett Zichy Nándor gróf körül«.

És végül azért írom ezt a kis episztolát, mert ami nem igaz, az nem igaz.

Igaz pusztán az, hogy jó barátaink csakugyan küldenek nekünk foglyokat ide a hegyre, s mi viszont küldünk belőle jó barátainknak, minthogy nem lehet őket bebalzsamozni. De légből kapott állítás, hogy ilyen pokoli pazarlást vittünk volna végbe a nemes halottakkal, és hogy én olyan *tarokk-kubus szerinti* háborút folytatnék Jókaival. Ellenkezőleg a rendjel-kitüntetések polémiája óta a legnagyobb békében élünk egymással. Vasárnap délután és este rendszeren a nagy Mester tündérszép kilátású verandáján foly a tarokk, miközben kétféle rakéta is van, egy ami Konstantinápolyból idelátszik, másik pedig a Jócai megjegyzéseiben.

A játékban gunyoros, kötekedő a híres gazda, szidja a szerencsénket, a »körmünket«. »Az ördög vigyen el benneteket, fogtatok valamit.« A vacsora alatt (melyen a Feszty befolyása látszik) ügyes, enyelgő, szeretetreméltó, de csak addig, amíg eszünk és iszunk. Az első vonakodásnál megmordul, elkezd zsörtölölni, duruzsolni:

- Ha már a pénzemet elvettétek, legalább ne hagyjátok itt a boromat, vacsorámat.

Nehéz hazaszabadulni, rendszeren összevesz velünk, a végén megszid és azzal a kijelentésével sújt az elmenetelnél:

- Tolvajok! Többet ugyan nem játszom veletek! Ma is kiraboltatok alaposan!

S a hét elején csakugyan nem törődik velünk, partnereivel, mintha nem is volnánk a világon, ott jár egész naphosszat ollójával, mikroszkópjával, késével a szőlővenyigéi között, s egyformán megvan az öröme és haszna, ha talál vagy ha nem talál szőlőirtó férgeket, mert ha talál, cikkeket ír róluk, s a honorárium behozza a kárt, amit a féreg csinált, ha pedig nem talál férget, akkor a termésben van meg az öröm és a haszon.

Hanem a hét vége felé, amint közeleg a vasárnap, egyszerre elfordul szíve a természettől, venyigéitől, férgeitől az ő partnereihez. Nagy tanácskozásokat tart Fesztyvel, a szakácsnéjával, a jövő vasárnapi vacsora alkotásai felől (a saját fantáziája nem elegendő ehhez), s már pénteken reggel szétküldi a meghívó, figyelmeztető, csalogató, könyörgő vagy a szituáció szerint fenyegető leveleket a partnerekhez, hogy valahogy el ne maradjon valamelyik. A múlt héten hozzám írt levele például így hangzik:

Kedves Elnököm!

Holnapután vasárnap!

Itt lesz Pista!¹⁷

Lesz malacpörkölt!

Csinálhatsz 4 szőlőt, 3 ultimót!

Megtraktállak saját termésű fűgével.

Mondok neked szenzációs újságot!

Instanciával járulok a kedves feleségedhez, hogy erresszen el!

Csak eljössz!

Látod, szegény Pistának múlt vasárnap „diurnumatlan”¹⁸ kellett haza fogaskerekűzni. Van benned felebaráti szeretet?

¹⁷ Nedeczky István

¹⁸ A Pista jogos diurnuma 15 forint. Szegény ember. De ha ennél kevesebbet nyer, elégedetlen ember.

Aztán piros tintával is írok.

Maradok érdemedben is felül szerető

igaz közkatonád

Jókai Mór.

Svábhegy, 1896. 14/8.

S ezzel félig-meddig okmányilag bizonyítom, hogy az egész fogoly-háborúzásnak köztünk nyoma sincs, ellenben meg kell vallani, nyomor sincs a Svábhegyen, mert a békének is éppúgy megvannak a maga áldozatai, mint a háborúnak. Csakhogy ezek egyszerű pulykák, kappanok és malacok.

Tudom, hogy a »Pesti Hírlap«-ot legjobban a *szenzációs újdonság* érdekelné a vasárnapra ígért menüből. De sajnos, éppen csak ezt az egyet nem tartotta be Jókai. Interpelláltuk, de fölfortyant:

- Majd én ilyen Sobri Józsefeknek árulok el státusztitkokat!

[MIKSZÁTH FOGLYAI]

A nyár folyama alatt kis cikkecske jelent meg az »Új Idők«-ben, amelyben azt írták meg, hogy Mikszáth és Jókai sok fogolymadarat kaptak ajándékba, s minekutána nem tudták elfogyasztani, a maradék foglyokat - egymásnak küldötték el ajándékba.

Mikszáth Kálmán erre az apróságra igen jóízű »Nyilatkozat«-tal felelt a »Pesti Hírlap«-ban, amely nyilatkozatra az Új Idők megjegyzéseket tett. Most hát Mikszáth Kálmán még egyszer megszólal ebben az ügyben, s a következő pótnyilatkozatot írta az említett lapba:

*

Tisztelt szerkesztőség! Azt hallom, hogy az urak rácáfolnak a múltkori démentire, melyet az Új Idők által hozott fogolyversengésre írtam. Az urak azt akarják állítólag bebizonyítani, hogy tölem hallották a fogolytörténetet, tehát be kell azt ösmernem.

Ej, ej, uraim, higgyék meg, nem tudják mit cselekesznek - mert hogyha tudnák, nem feszegetnék tovább a kérdést *magyar nemzeti* szempontból. Igen, igen, hiába csóválják a fejüket. Önök szégyenelni fogják, hogy megbolygatták, amiről én azt mondtam: tagadom. Rám kellett volna hagyni az egészet - ne legyen igaz, ha én azt mondom, hogy nem igaz, s inkább önök szenvedjenek rövidséget, mintsem hogy... De majd sorjában mondom el. Mert az urak nem értik a csíziót, az urak nem tudják, hogy Budapest székváros külterületén nagy fogyasztási adókkal nyomorítják meg a szegény nyaralóközönséget, megbüntetve azt (mint okos államban illik), hogy nem külföldi nyaralóhelyre viszi a pénzét.

Az I. kerületi előjáróság egy jól *kitanított* kézbesítője legott megjelenik a szerencsétlen kiköltözöttnél egy megrubrikázott ívvel, amelyet ki kell állítani a rajta levő kérdések szerint. Természetes, hogy nálam is megjelent az említett agent provocateur, akarom mondani, kézbesítő, az ívvel együtt, melybe szerinte azt kell beírnom, hogy mit fogyasztok el cukorban, kávéban és egyebekben. De hát honnan tudhatom én azt előre? Átolvastam nagy figyelemmel a nyomtatványt, de nem értettem meg. Beláttam, hogy ehhez magasabb intelligencia szükséges. Közöltem az ívet egy éppen nálam levő tudós akadémiai tagtársammal, aki pedig nagy munkát írt a pénzügyekről, az se értette. Boldogtalan állam, sóhajtottam föl, kinek az eszéhez szerkeszted ezen csudálatos köznyomtatványaidat!

- Nem írom alá - mondám kerekén a kézbesítőnek.

Lenézőleg mosolygott rám, mint az olyan számár emberre, aki egy bagatell, egy kicsiség miatt difficilis csupa merő naivitásból.

- De hiszen kérem, az egész csak egy szokás.

- Gyanús egy szokás!

- Csak éppen azért van az egész, hogy legyen. Forma... tessék elhinni, csak forma.

- Mit gondol, nem lesz semmi kártékony következménye? Mire való voltaképpen?

A kézbesítő vállat vont.

- Merthogy kérem annak úgy muszáj lenni. Úgy rendeli a törvény.

- Eszerint mit írjak be? Mit gondol?

- Tessék beírni, hogy mit tetszik fogyasztani.

Eldobtam a fölemelt tollat gyanakodva:

- Adó lesz ebből, hallja maga!

- Dehogy, kérem alássan.

- Nem csal meg?

- Ha nem tetszik hinni, hát tessék beírni egy font kávé, egy font cukrot, az már csak nem sok, csak éppen annyit, hogy elég legyen téve a törvénynek.

Isten neki, hogy lerázzam a nyakamról, beírtam azon rovatokba, amelyeket megértettem, hogy egypár napi tartózkodásra jöttem ki a Svábhegyre, és elfogyasztok itt egy font cukrot, punktum. Nevettem magamban, arra gondolva, hogyha valaki valamikor megtalálja ezt az ostoba ívet, azt fogja hinni rólam, hogy valami kanárimadár lehettem, aki egy font cukrot fogyasztott el egy nyáron.

De biz azt hamarabb megtalálták, mint gondoltam. Négyszer sem nyugodott le a nap a Disznófő mögött, már nyakamon volt a következmény, ha jól emlékszem a számra, 18 forint fogyasztási adó.

Kiszúrtam szó nélkül, örülve, hogy nem több. Hiszen éppen úgy kihúzhatott volna az érdekes előjáróság találomra egy nagyobb számot is, mondjuk tizenhatalmöt forintos, s akkor nekem legott ki kellene költözködnöm az országból, mert nem bírnám kifizetni. Igazán hálás voltam, hogy olyan kicsi számot lökött rám az előjáróság, mert mint a kucséber zacskójában bizonyosan összevegyülve kóvályognak fejében az aritmetika összes számai, nagyok, kicsinyek vegyesen, milyen szerencse, hogy kis szám jött ki.

Az én hálámat még az a körülmény se gyöngítette, hogy utólagosan megtudtam, miszerint a Svábhegy verzákusabb lakói nem fizetnek fogyasztási adót. És az természetes, azoknak van egy *varázsigéjük*, amiről a többi új lakó nem tud. Ők azt írják be a famózus ív famózus rubrikáiba: *Az összes fogyasztási cikket Szakál László helybeli kereskedőnél veszem.* S ez a varázsmondat megszelídíti a Molochot, a Moloch összecsukja a kinyitott száját erre a szóra, behunyja a szemeit, mintha szenteltvizet fecskendeznének feléje, az előjáróság eldobja az ilyen okos vallomást, mert az előjáróság, tudniillik az első kerületi előjáróság, csak a bolondokra utazik. A balek is Szakál kereskedőtől hozatja ugyan az ételmi cikkeket, de ő még nem tudja, hogy ezt kell beírni az egyik rubrikába nyolc centiméterre a margótól, három centiméterre a hivatalos ív felső szélétől, a kipontozott lineák harmadikára, s minthogy ezt nem tudja, hát

fizessen. Ezen sport, mely a közönség becsapásában kulminál, végre is nem éppen szép dolog. De ha az előjáróság csinálja, hát végre is hivatalos aktus, és ha komolyan vesszük, csak egy egyszerű reciprocitás. Bizonyosan vannak emberek, akik az előjáróságot is megcsalják, még talán az I. kerületet is, tehát egészen méltányos, hogy az előjáróság is megcsalja azokat az övéivel, akiket lehet.

Én ebben semmit se találok. Nem is panaszképpen írom ezeket, tisztelt szerkesztőség, mert kinek is panaszkodnám? Az előjáróságok ellen csak megint előjáróságokhoz fordulhatnék bélyeges papírokon, prókátorokkal és protektorokkal. - Isten ments ettől. Hiszen az igaz, hogy az illető közeg, aki a vallomási ívet viszi, föl is világosíthatná a becsületes fogyasztót, sőt az a nyomtatott vallomási ív is fölvilágosíthatná - de végre is ez csak az én szempontom (az adófizető önző szempontja), az előjáróság egészen más erkölcsi szempontból veszi a dolgot: nem igazságot osztogat ő, hanem pénzt szed össze. Így áll a föladata magaslatán.

Nincs hát nekem semmi panasza az I. kerületi derék előjáróság ellen, hanem igenis van panasza a tisztelt szerkesztőségre, mely éppen ezekben a szerencsétlen napokban teszi világgá, hogy az ország összes foglyait mi ketten esszük meg Jókaival. Látni véli az olvasó, amint azokat nagy döcögő társzekereken szállíttatja hozzánk a Svábhegyre Radó Kálmán.

A rémület fogott el. Teremtő Isten, el vagyunk veszve, ha az I. kerületi előjáróság ezt megtudja. Ha egy font bevallott cukorért annyit kellett fizetnem, mit főgnak követelni tőlem az önök által megszámlálhatlanul odavetett foglyokért? Arra már az Esterházy-vagyona se lenne talán elegendő.

Beláthatja a tisztelt szerkesztőség, hogy démentírozni kellett a foglyokról szóló közleményt, s nincs rá eset, ha olajba sütnének is, hogy bevalljam, még ha igaz lenne is, de mikor mondom, nem igaz.

Hagyják, tisztelt uraim, békén azokat a kedves halottakat (tudniillik a kérdéses foglyokat), s ne feszegezzék a dolgot, hagyjanak meg engem annál az egy font cukornál, amit bevallottam. Nem olyan ország ez, ahol szabad volna kisütni valakiről, hogy fogolypecsenyét eszik.

A VÁLASZTÁSOK

Közhit, hogy a parlamentarizmus süllyedőben van nemcsak nálunk, de mindenütt, még Angliában is, és hogy az országgyűlések nívója száll lejjebb, lejjebb. A szolidabb elemek visszavonulnak bizonyos dégoût-val, akik azelőtt méltósággal ültek a tanácsstermekben, és mindinkább tért nyernek a stréberek, a kalandorok és haszonlesők, akik elég ügyesek gazdagság és emelkedés forrásaivá átvarázsolni az egyszerű mandátumokat.

Hát igen, szinte szemlátomást fog a törvényhozó testületek fényessége és nimbusza; az úgynevezett »legszebb polgári koszorú« nagyon gyanús virágokból van már fonva, s értékét nagyban veszítette a köztudatban. A »tisztaság« mandátum fehér holló. Azt a luxust már csak a városok engedik meg maguknak (s azt is csak némely város), hogy valami kiváló embert szemelnek ki képviselőjökül, de ezt se teszik számítás nélkül, mert úgy okoskodnak, hogy az illető kiválóság jobban lendíthet a város ügyén és az övékén.

Sok víz folyt már el a nagy francia forradalom óta a Dunán, de azért még nem annyi, hogy a népuralomtól végképp csömört kaphasson a világ. Hiszen még arra nagyon fiatal. Tény pedig, hogy a disztíngváltabb elemek, akik előbb éreznek meg valamit, mint a sokaság, s akiknek ízlése lassankint tért hódít, már kezdenek jóllakni a parlamentarizmussal.

Egy konzervatív úr ismerősöm adott ennek önkéntelenül hangot tegnap a kaszinóban. Kérdeztem tőle, föllép-e valahol? Mi egyébről beszélhetne most az ember?

- Nem - felelte.

- Kár - jegyzém meg.

Végignézett kevély tekintettel, s ez a mondás röppent el döllyfős, elbiggyesztett ajkain:

- Énrám még sohase szavaztak, és nem is fognak.

Éreztem, hogy ezekben a szavakban erő van és igazság. Imponált nekem ez a mondat és az érzés, mely mögötte van. Az első lázadó szó, de nem az utolsó a parlamenti rendszer komizása ellen, és az első undor szavakban kifejezve. Szinte magasabbnak látszott nekem egy fejfel e mogorva főúr, mint azelőtt. Az ördögbe is, egy ember, aki nem enged magára szavaztatni! Egy úriember, aki nem áll a mértékre, hogy a csöcselék ítéljen fölötte: kell - nem kell, igen vagy nem.

De az efféle jelek mellett (ámbar ezek is előrevetett sötét árnyékok), kézzelfoghatóbb tények is mutatják, hogy a parlamentekben már nem a nemzetek legjobbjai ülnek. A finomabb lelkű szemérmesebb embereknek kezd derogni a fórum (jellemzőbben mondva *piac*) lármája, tisztátalansága, de nincs is meg lényökben az a hajlékonyság (szelíd szót használok), mely a tömegek szeszélyét mindig kész eltalálni és követni, s mely a rossz tulajdonának is hízelegne. Ingyen falusi kerületet ma már Deák Ferenc, a nemzet bölcse, se kapna. S miért? Talán mert a nép romlott? Nem. Azért, mert a jelöltek voltak romlottak, főkről fokra romlottabbak harminc év óta, s a népet is megrontották, egészséges fogalmait megzavarván.

Boldog isten, mily rohamos süllyedés! Harminc év előtt a nevesebb hazafival szemben meg se állhatott a jelentéktlenebb jelölt. Önként lépett vissza. Mintegy mázsálóra tette magát szerényen a másik mellé, s ha az többet nyomott egy lattal, maga is belátta, hogy az menjen az országgyűlésre. A választóközönség legnagyobb akciója a jelölt-keresésben nyilvánult, azon folyt a viszálykodás hetekig, hogy ki a külön ember, kit kell fölszólítani - maga a választás könnyen ment. Ha valaki pénzt költött, hogy titkolta! Ha mégis kisütötték rá, majd a föld alá bújt szégyenletében.

Egy választással később, már költöttek a jelöltek, de a pénzt az előkelőbb választók rakták össze lelkesedésből, még egy választással később, már nem rakták össze a választók a pénzt, hanem a jelölt költött a saját zsebéből.

És három évvel utána már akadtak, akiknek a költségét a kormány viselte - de ez nagy titok volt. Párbajok, ha valakire ráfogták. Rá három évre már nemigen titkolták. Még három év múltán már dicsekedtek vele, és akinek a választásához hozzá nem járult a kormány, az olybá tűnt, mintha nem sokat ér ő ember volna.

S amint lekopott a morális érzék a jelöltekről, azonképpen süllyedtek a választók, míg végre ott vannak szőröstül-bőröstül jelöltek és választók egyugyanazon bordában szöve, s egymáshoz hasonlítva, mint hosszú együttélés folytán a házasségek. A kerületek ciklusról ciklusra drágábbak, s a képviselőház valahányszor megifjodik, mindig vedlettebb, korhadtabb, egészségtelebb.

A jövő Házal foglalkozva, nem minden szomorúság nélkül lehet az időket megfigyelni. Eddig csak magra lett a Ház folyton gyöngébb, de most a szalmájára nézve is csúnyábbnak ígérkezik. A dzsenti elem elszegényedve visszahúzódik, a szereplő ősi nevek letűnnek a jelölési hírovtól, s egy meglehetősen vegyes társaság látszik zibongni a porondon. A Ház

ornamentális alakjai, akik a couleur-t adták, végképp lelépnek a színtérről, s velük többé nem találkozunk ottan.

Horváth Lajos nem vállal mandátumot Miskolcon. Ernuszt Kelemen megunta a parlamenti levegőt, Wekerle visszamegy egy meteorszerű szereplés után a büróba, ahonnan jött, Horváth Gyula szintén nem kívánczik mandátum után, Szapáry Gyula keserű kiábrándulással távozik a népképviselői pozícióról, Jókai Mór nem lép föl többet. Az igaz, hogy nem is igen törték magukat utána a választókerületek. Egyetlenegy se szólította föl. Mészáros Károlyért, e különben derék, nagy vagyon hírében álló úrért ellenben majdnem verekedtek a kerületek. Krausz Lajos barátunk is kapott vagy tíz invitációt... Furcsán néz ki belülről ez az ország.

De mit kesergünk, a világot végre is nem tesszük jobbá, mint amilyen. Az antiopia venesa télen megváltoztatja a színét, de azért a nyári színével kell venni. A parlamentarizmus is a régi jó oldaláról tekintendő, csak ideiglenesen változtatja a színét. Jön egy rázkódás, s újra a jó tulajdonai kerekednek felülre. Az angol alsóház romlottsága minden fogalmat meghaladott e század első éveiben, de önmagától elundorodva önmagától reparálta meg magát e sokszor fönséges, sokszor visszataszító testület.

Ami végre is a fődolog, a szabadelvű párt, az egyedüli komoly magyar politika letéteményese, előreláthatólag nagy többséggel fog kikerülni az urnából. Bánffy olyan talentum a választásokban, hogy párját alig lehet találni, pedig a helyzet voltaképpen sohase volt oly kedvezőtlen a szabadelvű pártra, mint most, s mégis nagy lesz a többség. Azért mondom kedvezőtlennek a helyzetet, mert a szabadelvű pártnak éppen a legnyugodalmasabb felvidéki kerületei romlottak meg, amik azelőtt egy levélmárkába kerültek (azt a levélmárkát értem, amit Podmaniczky a jelölteket ajánló levélre ragasztott) most izgalmas csaták színterei lesznek. E kerületek megromlottak a néppárt fölburjánzása által, anélkül, hogy ez ellenében megjavultak volna az alföldi kuruc-kerületek. Honnan lesz tehát a nagy többség? Hát a boldogtalan véget ért Szapáry-pártból és az agóniában levő nemzeti pártból. Maga a vezér is bujdosóban van földetlen földeken, ahogy a választási hírovatokból kitetszik.

A szélsőbal is alighanem fog veszíteni, noha az alföldi kerületek keményen állnak elveik mellett, mint a szikla. A főispánok itt némely helyütt nem is próbálkoznak, dacára a Bánffy kérlelhetlen taktikájának: »Ellenjelöltet mindenüvé«.

Egy ilyen alföldi főispántól azt kérdezte ma az egyik miniszter:

- Nos, mi lesz a választásokkal nálad? Mit bírsz behozni?

- A status quo.

- No, az derék! De persze sok költséggel?

- Egész ingyen, kegyelmes uram.

- No, az derék!

Már éppen a vállát akarta megveregetni, amikor hirtelen elmevillanattal keresztülfutott az illető megye képviselőin, s fanyar mosollyal rájött, mit jelent a status quo. Hogy ugyanis egyetlen kormánypárti képviselője se volt a megyének. E rossz megyék főispánjainak van a világon a legjobb dolguk, tőlük senki se vár semmi eredményt, nyugodtan csibukoznak otthon, s ha feljönnek is ilyenkor a liberális klubba, csak azért jönnek, hogy fumigáló mosollyal mintegy gyönyörködve nézzék a kollégáik kínládását. Nyájasan paroláznak a klub termeiben hemzsegő kerületlössökkel, s ha valamelyikből szavakban tör ki a föllépési furor, kárörvendő arccal fordulnak feléje:

- Parancsolsz talán egy kerületet?

- Oh hogyne, persze.

A balekjelölt kap rajta, örül, köszöni a jóakaratot. A főispán belülről mosolyog. Ő már tudja, hogy a jelölt öröme tiszavirág, egy éj alatt elhervad; huszonnégy óra múlva fölvilágosítottván a boldog jelölt, megsavanyodott arccal keresi föl hirtelen szerzett főispánját kijelentem, hogy nem kér a kerületből, s marad kényelmesen a status quo.

A közelgő választásoknak nincs valami különös excentrikus karaktere, mint volt Szapáry alatt, ki a serdülő grófokból szedett össze magának egy gyűjteményt. Bánffy egyetlen osztálynak se kedvez, hanem a birkózható elemet fölkarolja innen-onnan. Legtöbb előszeretettel látszott előtérbe tolni az író és újságíró világot. A küzdelemben ott lesznek az írókból az eddigieken kívül Herczeg Ferenc, Werner Gyula, Kenedi, Porzsol, Lipcsey Ádám, Heltai Ferenc, Szóts Pál, az ellenzék újságírói közül Szatmári Mór, Rákosi Viktor és valószínűleg még többen; a zsidók sincsenek elhanyagolva, öt-hat új jelölt közülök is próbálkozik, s mert szívós a faj, a régiek is biztos megmaradnak (a keresztények nem tudják olyan ügyesen megtartani a kerületeiket), a zsidóság tehát okvetlenül megsaporodik, ami nem kis bosszúságot fog okozni elsősorban a régibb zsidó képviselőknek.

Kettős kerületekre igen kevés a kilátás. Bánffy két dolgot igyekezett elmellőzni, a kettős föllépéseket és a paktumokat, az elsőket azért, mert új választás válhatván szükségessé, kétszer korrumpálják a népet, a másodikat azért, hogy a választók szavazási jogait ne alkudják el az egyezkedő megyei korifeusok. Kettős kerülete talán csak Wlassicsnak és Vörös Lászlónak lesz. Ezeknél lehetetlen volt megakadályozni, mert a jelen választások alatt ennek a két névnek volt különös vonzó röpte. Mondogatta is Bánffy valahányszor egy-egy küldöttség jelent meg őket fölkérni:

- Ej, hát mindig csak ez a Wlassics és ez a Vörös! Mintha nem is lakna már más az országban!

Kettős kerülete esetleg Erdély Sándornak is lehet, ha... De erről a »ha«-ról még ne beszéljünk. Ez különben is a legérdekesebb pontja az idej választásoknak. Jászberényen lesz a millió kíváncsiak szeme. Más érdekfeszítő helyzet ezenkívül alig is mutatkozik az egész választási ostáblán, ahol még ma csak mintegy nagyjában odavetve állanak a figurák, a bástyák, a parasztok, a tornyok és a futók.

OLCSÓ KERÜLET

Mennyi a keserű panasz minden pártkörben, hogy megdrágultak a kerületek. »Az a gazember Tudomisénky odajött a kerületembe, s 30 ezeret ígért. Nekem nincs több 15 ezeremnél. Biztosan megbukom.« - »Engemet még mindig egyhangúlag választottak meg; egy garasomba sem került. Most sincs még ellenjelöltem, de ha jól nem tartom a választás napjáig ezt az egyhangúságot, rögtön jön a kétszázazs deputáció, és nyakamra hozza Wlassicsot; így is biztosra veszem, hogy az utolsó pillanatban lép föl ellenem valami ólálkodó róka, s akkor oda van az öt éven át összekuporgatott befektetési tőkécském.«

Tehát drága a kerület. Pedig dehogy nincs olcsó kerület is! Hogy hol van? Akárhon van. Ha akarom Budán, ha akarom Píripócson.

Persze: azt gondolják, hogy valami kiválóság, tiszta jellem, tizenhárom próbás elvűség, vagy ezek híján (ezek ti. nem okvetlenül szükségesek) nagyúri rokonság, magas pártfogás kell ahhoz, hogy olcsó legyen a kerület. Nem, uraim! Ki beszél ma elvekről, eszmékről, irányokról, meggyőződésekről és hazafiságról? Talán még a malom alatt beszélnek, de már ott is hamisat kacsintanak a tetejébe. (A pártkörökben Irányi halála óta már szóba sem hoznak effélét.)

»Ravaszok az urak, de mink se estünk a fejünk lágyára: ha ők élni akarnak, mink is élni akarunk; igaz-e, sógor?« Tehát *élni!* Ez az egyetlen, meztelen jelszó. A fiskális, a börgyáros, a vicinális vállalkozó, a szolgabíró, a jegyző, de még az iskolában és vagyonában bukott úr is, sőt még a Parnasszusról legurult fűzfapoéta is élni akar. *Jobban élni*, mint ahogy most él. S hány van ilyen! »Hát ha pedig mink kenyeret és rangot adunk ezeknek a kupcihéreknek (s ez nem a legtriviálisabb megtisztelés): miért ne lássanak el ők is minket egy kis jóval: igaz-e, sógor?« - »Igaz biz' a', sógor.« És soha, de soha »nem igaz biz' a', sógor«. És csak valljuk be magunk is, hogy tökéletes, kifogástalan, arany igazsága van a komasógornak. Egy hónapig nap nap mellett éljent orgonázni, infámis rossz kortesnótákat gajdolni, porban vagy sárban kicaplatni a vasúthoz vagy a nagypiacra, ott órák hosszáig hallgatni oly unos-unott dolgokat, mint: Deák Ferenc hagyatéka, szabadelvűség zászlaja, közigazgatási reform, hivatalnoki szolgálati pragmatika vagy: külön vám-, pénz- és hadügy, vagy: nemzeti aspirációk, vagy végül názáreti Jézus és revízió - nem valami épületes mulatság a föld népének, föl nem ér egy jó szüreti délutánnal sem, kivált mikor már vagy harminc év óta hallgatja, anélkül, hogy jobb jött volna a rossz helyébe. Még az a szerencséje a jó sógornak és komának, hogy soha nem érti, miről van szó (s ez a népies esztétika szerint a »szavalat« legkiválóbb tulajdonsága: aludni lehet mellette), hiszen ha értené, csak nem hallgatna meg életében hússzor, harmincszor olyan hiábavalóságokat. Így pedig: »Aj, beh jó' beszí'!« »Érti, sógor?« »Érti a turi fenye, de megvigyáztam, hogy még egyszer se köppintett.«

A képviselőjelölt pedig mindezt látja, hallja, érzi, sőt szagolja és tapintja - s mégis lemegy a kerületbe, föláll a hordóra s beszél, beszél, beszél...

Hát hogyan lenne neki drága a kerület!

Lám: nekem olcsó. Ülök a napokban a kávéházban, s újságot olvasok. Képtelennél képtelenebb képviselőjelöltek nevei rajzanak előttem a betűk halmazában. (Úgy rémlik, hogy egy régi házmasterünkre is ráemlékszem a jelöltek közt; persze: függetlenségi, mert képviselőjelölti közfelfogás szerint ahhoz kell a legkevesebb spiritusz, csak elv kell, mentől szentebb.) De a legképtelenebb név akkor ötlék elémbe, mikor azt olvasom, hogy a pimpóci kerületben a független választópolgárok Kopogó Menyhártot léptették föl nagy viadallal - és ezt az intéző pártkör is igen-igen rokonszenvesen fogadta. Kopogó Menyhárt csak én vagyok ezen a kerek 48-as és független földgömbön. S erre ölembe ejtem az újságot, a meghatottság fészkelődni kezd szívemben, kinézek az ablakon, kikeresek a házfedelek közt egy folt eget, hogy a messzibe bámulhassak, s elgondoljam az életem sorát: ugyan uramisten, hogy jutottam én ehhez a nagy kitüntetéshez? Milyen nagy megtiszteltetés, oh én édes atyám! Hiszen a te nagy alkotásod, a világteremtés szerint ugyanúgy voltunk berendezkedve, hogy az ember a bárónál kezdődik, de ezt az 1848-iki törvénycikkek megváltoztatták, s ma már az ember - a képviselőnél kezdődik. Tehát most már én is ember leszek. No, sohase hittem volna. Bámulom az égfoltot, és keresem azokai az érdemeket, amelyek engemet, a szegény poétát, a tántoríthatlan meggyőződésű polgár- és elvtársak eszébe juttathattak. No lássuk hát: fiskális nem vagyok; párbajom már évek óta nem volt; pártgyűléseken nem fordultam meg - az asztal alatt; rossz ortográfiájú írást éntőlem soha senki sem látott, tudom: hová kell tenni vesszőt, hová pontot; népgyűléseken sohasem voltam első, mikor szaladni kellett; sohasem találtam föl olyan bölcs mondást, hogy ez s ez a miniszter gazember; nem voltam első a várfokon Buda ostrománál; híres nevű apám sincs; pénzem sincs; sőt még csak adósságom sincs - hát mi ez?

Szaladok a pártkörbe - (éppen igen elegánsul voltam öltözve: akkor kaptam haza a legújabb ruhámat - »a vegyileg tisztító« műhelyből); szaladok a pártkörhöz, ti. Kossuth Ferenchez. A pártkör ágyban fekszik; náthás, de lehet vele beszélni. Egy ezer közül kiválasztott, mintafurcsaságú inas utamba áll, hogy ő bejelent, mert anélkül nem lehet bemenni a nagyságos

pártelnökhöz. Jól van, Kokó! Addig széjjelnézek. Mennyi alázatos, lihegni is alig merő várakozó. És ez mind abban jár, hogy a jövő országgyűlésen megmentse a hazát; megmenti okvetetlenül, nem úgy, mint az eddigi fuserek. Csak ő hiányzott eddig, különben meg volna már az ország boldogsága. Egyikükben ráismerek a szerkesztőségek öt-hat év előtti rémére, aki akkor abban szaladgált, hogy ami eddig még soha senkinek sem sikerült, sikerült végre neki: fölaltatta a kormányozható léghajót, de isten őtet úgy segítse! Végre bejutok. Elmondom, hogy miben járok. Látom: a fogadtatás elég kegyes. Csak az nem tudatik: ki és mi vagyok? (hanem azért a fogadtatás mégis kegyes.) Megmondom. Akkor sem tudatik. Ez jó jel - dobban meg a szívem -: a képviselőjelölt annál kedvesebb, mentől ismeretlenebb.

Megbeszéljük a jelölés dolgát.

- Tehát ön, Kopogó Menyhért úr, a pimpóci kerület jelöltje. Jelöltségét rokonszenvvel fogadjuk. Beírom, hogy ez a kerület az öné. A lelkes választók deputációja majd föl fog jönni önhez.

- Kérem... hogy is mondjam csak: nem lehetne lelkes választók deputációja nélkül?

- Miért?

- Annak mindjárt egy százforintos reggelit kell fizetni Szikszaynál.

- Nos?

- Arra nekem nincs pénzem.

- Ni-nincs? hát a zászlók? vokszok? fuvarbér? pedig milyen biztos jó kerület. Egész biztos. Több mint biztos, csak egy-két, öt-hatezer forint kell hozzá.

- Tetszik tudni mit: inkább szeretném, ha Bánffy Dezső ellen léptetne föl a párt.

- Mit? hisz az az ország legdrágább kerülete.

- Nekem az lenne a legolcsóbb: onnan deputáció sem jönne, oda zászló se kéne, fuvarpénz se kéne, egypár ezer forint se kéne, s csak úgy megbuknám ott, mint a pimpóci kerületben.

És őszinte hálával kell kijelentenem, hogy a Bánffy kerületét a legnagyobb szívességgel megkaptam.

Hát így kell olcsó kerületet szerezni.

A FÖLÖSLEGES LELKEK

Somlóvásárhelyen Meszlényi Pál néppárti és Bamberger Béla dr. kormánypárti álltak egymással szemben. A harc heves volt és ahogy mondani szokták, mind a két részre bizonytalan. A választási napon is egyre hullámzottak a sanszok, hol Meszlényi volt felül vokszok dolgában, hol Bamberger. Szóval érdekes választás volt, mely mindvégig kellemesen csiklandozta a somlyóvásárhelyi kedélyeket. Szavaztak, egyre szavaztak, s a differencia alig volt jelentékeny. A jó isten tudja, hova fog eldőlni.

Végre kitűzték a zárórát is. Ilyenkor hág az érdeklődés a legmagasabb fokra. A zárórát kitűzték, s a vokszok már csak egyenkint lassan kezdtek csepegni ide-oda, ide-oda.

A számarány Meszlényinek kedvezett: egy szavazattal többségben volt.

- Hajrá, kortesek, fussatok! Még a halottakat is behozzátok!

Sápadt galoppinek hozták meg a hírt a Bamberger hadiszállására, hogy áll a dolog percről percre.

Lihegve jött a hírnök:

- Megfogtuk a Klempa szűrszabót, már csak három a kisebbségünk.

Más hírnök jó:

- Végünk van, Meszlényiek két beteg embert vittek dunyhákban leszavazni; már öt a többségük.

A sápadt jelölt búsan kiáltja:

- Egy országot hat szavazatért!

S ím, ebben a kétségbeesett pillanatban megjelenik egy kék mándlis ember, aki azt mondja súgva:

- Nem vennének az urak voksokat?

- Dehogynem - kiált föl a Bamberger-párti főintéző. - Mennyi van?

- Harminc darab.

Harminc darab! Hisz az valóságos kincs. Az maga a mandátum. A jelölt majdnem a nyakába borult az ismeretlen mándlis embernek örömeiben.

- Mi a voksok ára? - kérde mohón.

- Biz azok drágák - felelte a mándlis ember -, mivelhogy most ökigyelmék döntik el a dolgot.

- Mibe kerülnek?

- Tizenötezer forintba.

A szabadelvű generálistáb elkezdett tanácskozni. Hát borsos szavazatok, az igaz, tizenötezer forint sok pénz, minden szavazatra ötszáz forint esik, alkudni kell egy kicsit, de ha nem enged az eladó, hát mégis meg kell őket venni. Csak azt kell előbb konstatálni, hogy jó voksok-e, nem szavaztak-e még le, s van valóban szavazati joguk, mert az efféle emberekkel szemben nem lehet eléggé óvakodni.

- Hol vannak azok a szavazatok?

- Itt a Turiék pajtájában.

- Lehet velők beszélni?

- Természetesen - mondja a mándlis ember -, egytől egyig jó voks, tessék elhozni a lajstromokat, hogy meggyőződjenek az urak. Igaz portékáról van szó. Megkívánom, ami dukál, de különben akkurátus ember vagyok, aki adok a becsületre.

Bamberger emberei utánajártak a harminc léleknek, megvizsgálták a lajstromok után és miután mind a harminc szavazat jónak bizonyult, megadták nekik a tizenötezer forintot és ezzel most már a markukba nevettek:

- Mienk a győzelem!

És most minden olvasó azt hihetné, hogy Bamberger lett a képviselő.

Ohó! Lassan csak. Nézzük csak meg előbb a másik tanyát is.

Az ellenfél törzskaránál más tervek föltek ez nap.

Meszlényiéknek száz emberük volt tartalékban, akiket a záróra utánra hagytak.

Miután azonban a záróra többségben érte őket, ekképpen okoskodának:

»Most már a győzelmünk teljesen biztos. Már ezekkel a meglevő szavazatokkal is biztos lenne. De hát még a száz tartalék szavazattal. Az ördögbe is, mire való nekünk ez a száz szavazat? Ami fölösleges, az fölösleges. Tudjátok mit, urak, szakítsunk ki belőlük harminc lelket és adjuk el őket Bambergnek.«

Tetszett a pompás terv az istenfélő táborban. Egészséges idea pénzhez jutni. Végre is száz tartalék-ember benne van tízezer forintjukba, ha mármost tizenötezerért eladnak belőlük harmincat, mindössze ötezer forint lesz a polgári haszon, s ennyit ez az idea testvérek között is megér.

S így lőn, hogy külön kiszakítottak harminc lelket, s a titokzatos mándlis ember elment őket megkínálni a Bamberger-féle főhadiszállásra.

És még csak azt se lehet mondani, hogy megcsalta Bambergeréket. Mert a harminc eladott voks becsületesen hullt le az urnába a szabadelvű jelöltre.

Megjegyzendő, hogy ebben a történetben mindenki jól járt; jól jártak Meszlényiék a 15.000 forinttal, jól járt a mándlis ember, aki megmaradt akkurátusnak és végül jól járt Bamberger is, aki ezek folytán takarosabb, szemrevalóbb kisebbséggel bukott meg.

HOGY LESZ AZ EMBER LÁNGÉSZ?

Ezzel a kérdéssel még keveset foglalkozott a tudós világ. Olyan valamit már régóta hirdetnek a lapok apróhirdetési közt, hogy franciául megtanít itt és itt (Dob utca 22. sz.) ez és ez nyolc hét alatt, szépen írni megtanulhat az ember negyvennyolc óráig, lángésznek lenni azonban nehéz mesterség. De már ennek a nyitja is ki van találva.

Mi kell hozzá?

Talán egy egyetem, mely kifejlessze az elmét. Ugyan, hagyjátok a pokolba az egyetemet. Talán egy könyvtár? Dehogy. Mindössze egy főispán kell hozzá. Hiába rázzátok hitetlenül a fejeteket. Igen, igen, egy jó főispán.

X barátunkat leküldték egy Pozsony vidéki városi kerületbe. A miniszter pártolólevelet írt a főispánnak, választassa meg, ha lehet.

A főispán megnézte a fiatal X urat és megtetszett neki. Csinos megjelenésű gentleman különben is. Mindjárt pertu szólította.

- Megleszel. (Az mindig jó jel, ha a főispán pertu szólítja a jelöltet.)

A csinos megjelenésű fiatalember hitetlenül mosolygott erre a kijelentésre.

- Mennyi pénzt adjak az alkotmányos költségekre?

- Ingyen leszel meg.

A csinos megjelenésű megrázta a fejét:

- Tréfálsz, méltóságos uram?

- Nem szoktam tréfálni. Ez egy romlatlan város. Itt ingyen választják meg a zseniális embert.

X úr arcára kiült a mély búbánat.

- De hiszen nem vagyok zseniális. Azt én rólam senki sem mondta.
- Majd az lesz - mondta a főispán jóslatszerűen. - Az éntőlem függ.
- Tőled, méltóságos uram? Ugyan ne méltóztass belőlem bolondot csinálni.
- Van énnekem, öcsém, olyan könyvem, hogyha te azt elolvasod, reggelig te lesz az ebben a városban a legnagyobb talentum.
- No, azt szeretném én látni.

A főispán kinyitotta az asztalfiókját, s egy kis könyvecskét nyújtott át a jelöltnek. A füzetke nem volt nagyobb, mint azok a régi daloskönyvek, amiket a zsebébe tehetett az ember. Amint föllebbentette, X úr látta, hogy nem nyomtatott könyv, hanem írott.

- Ez a tudás könyve, barátom.

- Mi van benne?

- Az összes itt lakozó családok curriculum vitae-je. Holnap elkezded a látogatásokat. Itt van ni, üssük föl valamelyik lapon. Ez itt a 628-ik házszám. Mikor a 628-ik házszám alá érsz, megállsz a kapu alatt, és elolvasod az instrukciókat, és a szerint viselkedsz és csevegsz odabent. Lássuk például mit mond a 628-ik házszámról. (Olvasni kezdte.) »Hellner Jakab rézöntő, nagy tisztelője Kossuth Ferencnek, különben bigott katolikus. A leánya szépen énekel és a színpadra készül, a felesége rajong a Jókai regényeiért.« Nos, kezded-e már érteni?

- Igen, igen, most már dereng előttem.

- Hát az Isten áldjon meg. Indulj meg holnap a könyvecskével házról házra.

X úr szót fogadott. Megindult másnap, kezdte mindjárt a megyeház szomszédságában álló háznál, ahol egy ügyvéd lakott. A »Tudás könyve« ezt írta itt elő:

»Kovács Pál ügyvéd, nagy vadász, tavaly medvét lőtt Máramarosban. A Jogtudományi Közlönyben 1893-ban egy értekezése jelent meg a „telekkönyvi eljárásról”. A felesége Szabó Erzsébet, híres a befőttjeiről, a királynénak is küldött belőlük; fiúk, Aladár, törvényszéki joggyakornok, szenvedélyes párbajozó.«

X úr átolvasta a kapu alatt az illető passzust és au fait lett mindennel. A »nagyságát« a konyhában találta, aki igen röstellte és mentegetőzni kezdett. X úr azonban sietett megjegyezni:

- Talán éppen a befőzöttjeivel foglalkozott nagysád, amiket az udvarnál is hallottam emlegetni?

Kigyúlt önagysága arca az örömtől, s majdnem az ölében vitte a vizitszobába az érdekes vendéget, aki ilyen csodálatos hírt hozott.

Az öreg ügyvéd bácsinak is jólesett, mikor az óraláncán csüngő medvefogat látva, megkérdezte, hogy nem-e a híres máramarosi mackó foga, akit ő tudott ki az árnyékvilágból? - Hát még a jogtudományi közlöny értekezése! - Az öregúr majd a bőréből bújt ki, s rohant előhíni a fiút, hogy a nagybecsű vendégnek bemutassa. A nagybecsű vendég kordiólisan, majdnem ismerősen nyújtotta a kezét az úrfinak:

- Nini ni, maga az a híres vasgyúró?

Általános volt a meglepetés. X úr az egész családot faszcinálta, s mikor eltávozott, a kezüket csapták össze.

- Ilyen tájékozottság! Ez mesészerű, ez csodálatos! Ez aztán az igazi lángész!

Mire X jelölt úr bejárta az egész város kiválóbb családait a könyvecske utasításai nyomán, csak egy nézet volt róla, melyet hirdettek, melyre esküdtek, hogy ekkora talentumot anya még nem szült; meg kell hajolni előtte, és meg kell választani egyhangúlag.

Azért ér sokat egy jó főispán, csak hogy még egy naiv város is kell hozzá. Az ember nem is tudná megmondani, melyik a ritkább.

A POÉTA JELÖLTSÉGE

Minden választásnak van külön története. Azaz két története. Amint a bukott jelölt panaszoja, és ahogy a győztes beszéli. Ez előadások kevésbé variálnak; ha a kormánypárti jelölt hasalt el, annak a vármegye lanyhasága az oka vagy a választási elnök együgyűsége; ha pedig az ellenzéki szenvedett vereséget, akkor kiugrik a »Hallatlan Erőszak«, ez a régi jó ismerősünk az országgyűlési beszédekből... Csak abból az egyetlen okból nem bukik soha senki, hogy véletlenül a másoknak több szavazója volt.

S ezek csak a harcoló jelöltek történetei! De hát még azoké, akik el sem jutnak a csatáig, hanem elmaradoznak útközben? Tessék nekem elhinni, hogy ezek közt vannak a jó témák.

Ilyen szerintem a poéta jelöltsége is. Hogy melyik poétáé? Megmondjam? Nem, nem, meg találna haragudni.

Nem szőke fürtös ifjú, amilyennek a poétát képzelik, ha nem tagbaszakadt, haragos arcú, torzonborz bajuszú öregúr, szigorú, szúrós fekete szemekkel. »Beretvált tigrisnek« hívják ismerősei a háta mögött, mert ha igaz, hogy mindenki hasonlít valami állathoz, úgy ő csakugyan a tigrishez áll közel. De e tigrisbe egy fülemüle lelke jutott.

Kétségkívül különös ember, egy itt felejtett őslény egy jobb, tisztább korból, de azért a század végének a szele játszik az ő deres fürtjeivel is. A stréberség, ez a borzasztó járvány, egy gyenge pillanatában inficiálta a kiberetvált tigrist is. Elkezdett a fejében motoszkálni, hogy ő maga is föllép képviselőnek.

Egy napon, néhány héttel a választások előtt, fölkeresett a vén tigris.

- Tudod-e, miért jöttem? - kérdé egészen összetörve, nyöszörgő hangon.

- Bizony nem tudom!

- Képviselő szeretnék lenni - mondá és a füléig pirult.

- Képviselő? Te és képviselő?

Felfortyant, indulatosan fölemelte a nagy kezét.

- Miért ijedtél úgy meg? Azt akarod mondani ugye, hogy nem helyesled? De nem erre nézve jöttem tanácsot kérni. Ott akarok ülni és törvényeket hozni, punktum. Elég sokat szenvedtem már és mérgelődtem az ostoba törvényeiteken, amiket ti hoztatok, most már én akarok hozni hogy, mások is szenvedjenek és mérgelődjenek az enyéimen.

- Jól van, jól, öreg, de legalább ne haragudj. Mondd meg egyenesen, mit akarsz tőlem?

- Csak arra az egyre taníts ki, milyen lépéseket tegyek?

- Hát mindenekelőtt, melyik párton akarsz föllépni?

Ez a kérdés megzavarta.

- Melyik a legjobb? - kérde gyermeketeg kíváncsisággal.
- Temperamentum dolga, nekem a mi pártunk a legjobb...
- Becsületedre mondod?
- Hogyne!
- No, hát akkor a te pártodra lépek, de már most mit kell tennem először?
- Eredj el Bánffyhoz!
- Ki az? - kérde egy vizsgálóbíró szúrós tekintetével.
- Hát a miniszterelnök.
- Hm. És hogy kell oda elmenni?
- Frakkban vagy szalonkabátban.
- Kesztyűvel?
- A kesztyű sem árt.
- És a nyakkendő?
- Lehet fekete is.

Roppant meghosszabbodott az ábrázata, s a két bajuszszárnya, mint két mókus fark mozgott ide-oda. Izgatottan járt fel s alá jó darabig, egyszer az izzadó homlokát is megtörülte a zsebkendőjével, aztán hosszasan gondolkozott, végre nagy ímmel-ámmal kezdte az ellenvetéseit:

- Az nagy úr nekem. Hallod-e, nagy úr az. Nem beszéltem én még soha nagy úrral, nem is jó velük cseresznyét enni.

S behunyta a tiszta, értelmes szép szemeit, és a karjait leeresztette csüggetegen lábszáraira, a nyakát behúzta a válla közé. Szegény vén tigris olyan félénknek, gyámoltalannak látszott most.

- Ne, ne - szólt alázatosan, szelíden - ne kíváncsíts te tőlem ilyen áldozatot!

Vállat vontam.

- Ha olyan gyáva vagy, mit bánom én.
- Nono (s egy percre nekibátorodott, felemelte a tigrisszerű fejét kevélyen) nem vagyok gyáva, és el is megyek, de mondjál valami kisebb urat... No tedd meg, gyeregem (mert te csak gyerek vagy hozzám képest) a kedvemért.

Olyan szépen kért, hogy nem állhattam ellent.

- Hát eredj el legalább Podmaniczkyhoz!

Láttam az ajkmozgásán, hogy még szólni akarna (alkalmasint, hogy még Podmaniczkyból is lelicitáljon), de mégse tette és egypár nap múlva csakugyan fölkereste Podmaniczkyt, akitől elégedetlenül tért vissza, mert örült ugyan és igen helyeselte a poéta föllépése szándékát, de kerületet nem adott neki.

»Te tudod legjobban, édes barátom, hol léphetsz fel, hol van talajod és nexusod - azt magadnak kell kieszelni.«

A kiberetvált tigris álmatlan éjjeleken át töprengett, hogy hol van neki a talaja? Nézte a mappát, nézte, nézte, majd megvakult bele, de nem talált egy körömhegynyi talajt sem, ami az övé lenne. Ostobaság! Hiszen ő az egész országnak dalolt ötven esztendőn át, és most azt kérdezik: hol van a talaja? Hiszen az egész Olimpusz az övé! Vigye el az ördög! Az Olimpuszt a görögök elfelejtették benépesíteni szavazó polgárokkal! Haragudott, zsörtölődött. Hát szokás a fülemülétől kérdezni, melyik bokorból való? Mindenikre lerakhatja a fészket. És megint csak nézte, nézte ennek a nagy Magyarországnak a mappáját, és a mappa hidegen, idegenül terpeszkedett el előtte zöld, piros és kék vonalaival. Hogy futnak összevissza ezek a bolondos erek, folyamok, vasutak, szőrös hegygerincek, és egyik se nevet rá...

De nini, csakugyan kicsattan ismerősen egy szó, mintha mondaná: Idenézz, »beretvált tigris«, én vagyok a *Mártonfalva*.

Ohó! Itt vagy? Téged kerestelek. De jó, hogy összeakadtunk, a téma és a költő. A beretvált tigrisnek ugyanis van egy remek költeménye »*A mártonfalvi réten*« címmel, és íme, a mappán ott villog ki valahol Békés megye közepéről ez az ismerős szó »Mártonfalva«.

A »tigris« odadöfött ujjával a békési falura: »Itt lépek fél«, s ment re bene gesta a végrehajtó bizottsághoz, hogy van már kerülete: csak az a kérdés, neki adják-e? Szepegett egy kicsit, hogy nem adják, pedig valami ösztönszerű bizalma volt hozzá, hogy őt ott megválasztják.

- Hol van a kerület? - kérdik a végrehajtó bizottságban.

- Békésben - felelte a poéta félénken.

Minden arc kiderült. Persze, hogy odaadják. A végrehajtó bizottság tiszteli a hagyományokat, s ha már a Harruckernek olyan olcsón kapták egyszer Békést az aerariumtól, ők sem fősvénykednek Békéssel.

Podmaniczky megveregette a »beretvált tigris« vállát:

- Csak eredj, eredj, édes barátom, és választasd meg magadat.

Az öreg poéta boldog volt (világfájdalmas versei merő ostobaságnak tetszettek előtte e percben), hazament, levelet írt expressz a mártonfalvi jegyzőnek, hogy ő az, aki a »Mártonfalvi réten« című költeményt szerzette, egyszersmind ő a szabadelvű párt jelöltje e kerületben, minélfogva e szívének kedves községben akarja megkezdeni a *bemutakozást* (ezt a becsületes szót használta), írja meg a jegyző úr, él-e ott iránta hazafias kegyelet, s lehet-e kilátása?

Térült-fordult a posta, rátalált Mártonfalvára, és elhozta onnan a nótárius úr válaszát is: »hogy ott minden kész, szeretet várja, s a győzelem kimaradhatatlan, csak tessék jönni, de a circumstantiák nehézségeinek kellő mértékbeni eltávolítására kíváncsi eszközök igénybevételi szándékainak szem előtt való tartása mellett.«

Győzedelmes lobogtatással hozta hozzá a levelet.

- Itt van a válasz.

- Jó?

- Elég jó, de mit jelent a végén ez a számárság?

Elolvastam és visszaadtam neki.

- Ez azt jelenti, hogy pénzt vigyél magaddal.

Szemkarikái tágra nyíltak a csodálkozástól, a szája is nyitva maradt.

- Lehetetlen, hogy azt jelentené. Ne izélj!

Elemeztem neki a rejtélyes mondatot, alkotmányos magyarázatokat beleszőve, mire megadta magát.

- Hát majd viszek.

- Mikor szándékozol indulni?

- Talán szombaton, de még nem határoztam el magamat egészen. Mit gondolsz? Menjek?

- Mit tudom én? Azt hiszem, mindenekelőtt az a fő kérdés, hogy van-e elég monétád a választáshoz?

- Pénzem nincs - felelte ő -, de szombatig még szerzek... Mindenesetre szerzek szombatig - tette hozzá.

Majd valami borulatféle vonult át magas, ráncos homlokán, s két karját tűnődve fonta össze a mellén:

- Mi a nézeted, mennyi pénz kell?

- Az a körülményektől függ - feleltem -, te mennyit remélsz kapni?

Zavartan, kelletlenül rázogatta csontnyelű esernyőjét, mintha abból kellene kipottyannia a szükséges összegnek.

- Hogy mennyit? - (Fázékonyan vonogatta a vállait ide-oda.) - Magam se tudom. Mit nézel rám úgy? Bizony isten nem tudom. Végre is attól függ minden, hogy milyen kedvében lesz a Nagy Miklós.

- Miféle Nagy Miklós?

- Ej, hát a *Vasárnapi Újság* Nagy Miklósa!

- Nem értelek. Hogy jut ide Nagy Miklós?

- Hogy? Hiszen tőle akarok kérni előleget.

- Megbolondultál - kiáltottam fel kacagva -, oh, ember, ember! Hát mit adhat neked a Nagy Miklós?

- Azt gondolom - felelte fönséges komolysággal és nyugalommal - ha nagyon meg találom szorítani, hát kinyomok belőle vagy száz forintot.

*

Csitt! Egy szót se szólj többet, jó poéta! Eredj haza, vén mamlasz, aki egy tisztább korból származol, s lelkedet még nem érte a gyakorlati élet piszokja. Ki jársz-kelsz e mindenféle zsírral megkent planétán, de csak az eget látod az ő csillagaival. Ne mozdulj odúból egy tapodtat sem, ha ennyire járatlan vagy a képviselőség mesterségében, ne nyúlj hozzá, kérlek, a legprózább prózához a világon, és ne keveredj miközénk. Kár volna érted. Álmodjál, beretvált tigris, álmodjál, és ha valaki fel akar ébreszteni, vágd hozzá a kalamárisodat! Hanem engedd meg, hogy leírjam az esetedet, amelyből egy szó sincs költve, hadd bámuljon rajtad a közönség, és hadd emlegessenek az unokáim is, mondván: »A mi boldogult nagyapánk még beszélt, érintkezett egy ilyen ártatlan naiv emberrel a XIX-ik század utolsó éveiben.«

[ELŐSZÓ AZ EGYETEMES REGÉNYTÁR ALMANACHJA

AZ 1897-ES ÉVRE C. KÖTETHEZ]

(Singer és Wolfner kiadóhivatalának)

Fogaras, október 23. 1896

Kaptam a sürgönyöket, már a másodikat, hogy az előszó a körmünkre égett, hogy küldjem postafordultával, hogy már úgyis az utolsó,¹⁹ a tizedik.

Hát én hiszem, hogy sürgős, de nekem is sürgős dolgom van. Ha ezt a négy-öt napot föl nem használom, mandátum nélkül megyek haza.

Itt még sok igazítanivaló van. A városiak apprehendálnak, hogy igen keveset tartózkodtam köztük az ötéves ciklus alatt.

Mondtam nekik, hogy idejövet éppen egy olyan kerületen mentem keresztül, ahol viszont azért neheztelnek a képviselőre, hogy mindig a kerületben ült, ahelyett, hogy az országgyűlésen lett volna.

- Igen, igen - jegyzé meg a pártelnököm -, de legalább egyszer mégis el kellene jönni a forráshoz, ahonnan az erőt meríti az illető.

Hát erre is vissza tudtam vágni:

- Hol látta azt, kedves bátyámuram, hogy a patak a maga forrásához jöjjön? Csatangol szerteszét, de vissza nem jön.

A városiak végre is jó emberek, lehet velük beszélni; azonfelül többnyire pertu pajtásaim; de a fálvak! A fálvaktól fázom egy kicsit. Itt már képtelen vagyok a riposztokra, ha valami közbeszólással felém találnak suhintani. Az összes tudományomat éppen most szedem be, fel s alá járva a szobában; két napja magolom az elmondandó román beszédemet:

»Fratilor allegatori! Mulcomesce que meace primit qua candidat de deputat...«

Itt van ni! Már megint kiesett egy szó az eszemből. Hogy melyik? Csak az egésről tudom mit jelent: »Köszönöm nektek választótestvérek, hogy elfogadtatok engem képviselőjelöltnek«, de hogy melyik közüle a »köszönöm«, melyik az »elfogadtatok«, nem vagyok a megmondhatója. Nem képzelhetik, kérem, milyen keserves munka! Vagy a szavakon volna több gumiarábikum, vagy az emlékezetem tábláján. És mégis meg kell lenni. A főispán is, a kortesek is azt hajtogatják: »meg kell lenni; valamit neked is tenned kell a népért«. Hiszen belátom. Tanulok is, csak úgy csurog rólam a verejték: Mulcomesce qua meace primit... De legalább önök ne háborgassanak a sürgönyeikkel. Miképpen jut eszükbe olyasmi, hogy én most előszót írok az Almanachba?

Hivatkoznak a táviratban írói reputációmra, a közönségre, amely mohón várja az előszót. Igen, igen, a hálás közönségre! Képzelem, milyen türelmetlenül csoszog már. Ígérik, hogy csak most az egyszer küldjem még el a kéziratot, ezzel letelik a tíz év (amennyit ígértem), s sohase kérnek többet. Figyelmeztetnek, ne csonkítsam meg az utolsó évben a virtust - tízszer írni ugyanazon témáról.

Ah istenem, olyan kábult a fejem. Nem is tudom, én vagyok-e én? Igazán én írtam volna önöknek a tíz előszót?... Most hozza a hírt a hajdú, hogy az egyik zászlómat letépték és

¹⁹ Szó sincs róla! A kiadó.

összetörték az idevaló magyar vargák, és hogy száz oláh vokssal most már többet kell behoznom. Lesz ami lesz; nem tesz semmit! Csak kérem, ne sürgönyözzenek többé, akár én vagyok én, akár nem én vagyok. Mert itt ilyenkor, a választás alatt, a sürgönyök, amiket kapok és küldök, sajnos nyílt titkok. Egy szót se, egy szisszenést se, kedves Singer és Wolfner urak! Isten ments, ha itt kisülne, hogy én vagyok az a bizonyos ilyen nevű író, aki húsz éve művelem jól-rosszul a magyar faj nyelvét, kultúráját. No, csak az kellene nekem! Még majd azt találnák mondani:

- Mit akar itt az úr? Miért nem megy követnek azokhoz, akiket szolgál, a magyarokhoz?

Jaj! Mindjárt a föld alá süllyednék szégyenletemben; jaj de meg volnék akadva, mert a feleletben vagy magamat kellene lekicsinyíteni, ami nem jó volna rám nézve, vagy a magyarságot kellene leszólnom, ami nem volna igazságos. Hiszen végre is elég szép a fajunktól, hogy Jókai Mórt megválasztja olyan tiszta magyar helyen, mint Karcag, azt a Jókai Mórt, aki hatvan éve szerzi a dicsőséget a magyar névnek. Mi ehhez képest az én húszéves munkásságom? Semmi. Ha kiszorultam a magyarok lakta vidékről, hát kiszorultam, punktum! Végre is ki tehet arról, hogy nincs elegendő területünk, vagy hogy annyi nagy emberünk van? Az egyik a Kossuth szemeit fogta be, hát azért jár neki a mandátum, a másik a Tisza ablakait verte be, megilleti a polgári koszorú; a harmadik aktívus államtitkár, a negyedik az államtitkár unokaöccsének a sógornőjét vette nőül. Mindnyájának megvan a becsületes jogcíme. Nem vagyok bolond, hogy be ne lássam, mert ha be nem látnám is így lenne.

Olvasom, hogy Ernuszt Kelemen se jön be most a Házba, se Horváth Lajos, se Teleszky, se Csernátony, pedig ezek is jó magyarok... de, amint mondom, kevés a terület, és sok a nagyember, aki ezeket kiszorítja.

Ami engem illet, oh én egy csöppet se panaszkodom, örülök, hogy élek. Hiszen elég jó hely ez, jó emberek, és nem is állok rosszul, kivált ha sikerül az oláh dikciót betanulnom, s ha önök a sürgönyeikkel és az írói voltomra való hivatkozással el nem rontják a sanszaimat.

Egypár községem már most is kezd gyanakodni, hogy a jó hangzású nevem Mike - szath (románul: kis falu) csak erre az alkalomra van fölvéve. Ez a néhány község nyilván ellenem fog szavazni, ámbár éppen ma reggel tanácskoztam a tisztiorvossal, nem üthetne-e ki e falvakban 27-ikére a trachoma (az egyiptomi szembetegség), úgyhogy hivatalosan eltiltassanak a bejövételtől a választás reggelén.

A doktor azonban difficilis ember, nagy számár és méghozzá német, nincs alkotmányos érzéke. Nem forszírozom nagyon, mert nincs nagyobb baj. Azt hiszem megleszek, de addig még sokat kell bíbelődni, s éppenséggel rá nem érek az előszó megírására. Hová gondolnak, az istenért? Még ha ráérnék se volna szép és illendő, hogy míg itt engem a románok választanak, azalatt is a magyarokat mulattassam.

A viszontlátásig uraim, amikor megint öt évig leszek az önöké.

Mikszáth Kálmán.

Ui. De nehogy ezt a levelemet közöljék le aztán bolondságból előszónak.

M. K.

[BESZÉD A BUDAPESTI ÚJSÁGÍRÓK EGYESÜLETE HELYISÉGEINEK FELAVATÁSÁN]

Mélyen tisztelt uraim! A velem szemben ülő Hieronymi Károly őexcellenciája azt állítja, hogy Angliában csak az ebéd legvégén szokás tósztolni. Az én tapasztalásom ellenkező. Azt hiszem, a pogány vallásból van átvéve, hogy amikor ebédhez ülnek és előhozzák a tűznek, napnak és földnek közös produktumát, a keresztény népek egynémelyikénél imádkoznak. Nem tudom, mely népeknél van ez még meg, de azt tudom, hogy ezen imádság szokásban van a mi bankettjeinken, csak hogy idők jártával az ebéd közepére csúszott (Derűtség.), amikor is, ha mi magyarok többen vagyunk, az egyik föláll, és az első poharat a magyar királyra üríti. (Lelkes éljénzés. A társaság tagjai fölállanak.) Ezt teszem én is e percben, bár nem azért, mert nemzeti szokás. Hiszen azon testület nevében beszélek, amely a szokásokat sokszor hagyja figyelmen kívül. Teszem azért, mert élő szívek élő érzése e szokást ebben a szerencsés korszakban megújította, megszépítette, úgyszólván megszentelte. Ha nem volna is szokás, ezen szerencsés nemzedék alatt kellene kezdődnie. Az isten éltesse Magyarország apostoli királyát és a felséges királynét, második szent magyarországi Erzsébetet. (Hosszas, lelkes éljénzés.)

És most, t. uraim, engedjék meg, hogy egy másik kötelességet teljesítsek, mintegy jelezve, milyen alkalomból gyűltünk itt össze. Nem történt semmi világraszóló esemény, hanem a mi életünkben mégis jelentékeny: újonnan keletkezett klubunk helyiségeit nyitottuk meg. Gondoltuk magunkban, egy víg napot csapunk most; csinálunk egy vendégséget. De ennek kellékei közt ott foglaltatik a vendég is, tehát mindenekelőtt hívjunk vendéget, hívjuk meg a jó barátainkat. Jó barátaink? Hát vannak nekünk jó barátaink? (Derűtség.) Nekünk, kik harcban állunk mindenkivel? Már apáink, nagyapáink is harcban állottak és ellenségeket szereztek örökségül. Nekünk, akik lapjainkon keresztül egymást is paskoljuk (Derűtség.), és csak abban a kis zugban szabad egymást szeretnünk, amelynek éppen megnyitását ünnepeljük.

De ha nincsenek barátaink, hát elgondolkoztunk, hogy mink van. Hát mink is van? Vannak témáink, akiket szeretünk. (Derűtség.) Hívjuk meg tehát a témáinkat (Élénk derűtség), a magyar közélet kimagasló csúcsait!

Nem »flanc« volt ez tőlünk, sem nem nyárspolgáriás hiúság, hogy ezen nevekkal ékesítsük szerény lakománkat, hanem szívbeli szükség, mert e hatalmasokban, kik asztalunkat körülülnek, ott ünnepeljük a mi munkánkat, a mi izzadságunkat is (Tetszés.); az ő nagyságukban benne van, mint a forgalomban levő aranyban az a vegyi rész, amely őt keménnyé és forgandóvá teszi. (Élénk tetszés.) Isten hozta szegényes asztalunknál! Magyar vendégszeretettel osztjuk meg önökkel, ami tőlünk telik. Örömmel tölt el, hogy oly számosan jelentek meg; örömlőnk nem kis mértékben emeli az, hogy a kormány összes el nem foglalt tagjai megjelentek. (Élénk éljénzés.) Poharamat a jelenlevő miniszterekre emelem. (Hosszas, élénk éljénzés.)

NYITRA, DRÁGA NYITRA

A tótság meg van mentve - akár terem már krumpli, akár nem. Sőt ha a fazekak drótozása is megszűnnék a világon - quod Deus avertat - a felvidék megélhetése biztosítottnak tekinthető. Mert hiába terem Magyarország egyéb dús földjein repce, acélos búza, ha választási elnököket csak a felföld bír adni.

Nyitra, drága Nyitra, mit beszél felőled a bolondos tót rigmus, hogy mikor még nyíltál... Hiszen most nyílsz te valójában, ez a te virágkorod!

Ha valaki azt mondja, hogy nyitrai születés, az ember szinte csettent rá a nyelvével: »De jó volna választási elnöknek«. Nincs az a képviselő Magyarországon, aki nem óhajtana magának nyitrai választási elnököt (persze pro) - sőt ha a külföldön is híre megy a nyitrai remekléseknek, a nyitrai gyerekeket pici korukban elhordják szerteszét a világ alkotmányos országaiba (mint ahogy a genfi leánygyerekeket bonneoknak) a kormányok vagy a dinasztiák, hogy választási elnököket neveljenek belőlük.

Mert megengedem tisztelt olvasóim, hogy korrupció a választásokban a hamiskodás, az erőszak és brutalitás, de a lelemény jogosult. Oh hogyan? Ki akarná kizárni valahonnan az isteni leleményt, az elme egy kipattanó szikráját? Ha mindenütt helye van, bizonyára helye van a választásnál is, s ha tekintetbe vesszük, hogy a másik párt is leleményes (ha pedig nem leleményes, hát mért nem leleményes?), vitézi párbajnak tekintendő az egész dolog (ti. az a része, mely a választók akaratának különböző kidomborítására irányul), s minden fifika csak egy tempó, amit egy más tempóval ki lehetne parírozni.

Mert azt kell venni, kérem alássan, hogy minden Nyitra megyei kabátos ember lehetne választási elnök, minélfogva a választási elnök szerepe is igen nehéz, lévén az ellenfelei is Nyitra megyeiek, és született választási elnökök. Innen is van, hogy Nyitra megyében soha nincs két egyforma választás, két egyforma terv, mint a festészetben nincs értéke a másolatnak. A nyitrai elnökök eredetiek és individuálisak. Megnézik a kerületet műértő szemmel, mint a szabó a posztót, hogy mit lehet belőle csinálni, és ahogy ők azt megcsinálják, az nem erőszak, merészség, hamis játék, hanem több, sokkal több, az művészet.

A nyitrai elnök sohase mondja például, hogy kevés a posztó. Ostobaság, hiszen ő posztó nélkül is tud varrni. Még kevésbé kifogásolja, hogy a posztó vörös és nem kék. Majd kékké válik a keze alatt. Nem habozó, csak óvatos, bátor, de körültekintő, se istent, se embert nem néz, hanem a választási törvényt jól megnézi, mert ő nem végez fuser munkát.

Sohase mondja semmire, hogy: »nem lehet« (ez a szó nincs a Nyitra megyei lexikonban). Minden lehet, legfőlebb annyit mond, ha nagyon gyanús és veszedelmes az anyag, amivel dolgozni kell:

- Egy kicsinykát nehezen fogja menni.

Szóval a nyitrai választási elnök egy tökéletes lény. Egy hazai intézménynek a legjobban kifejlődött, legmagasabb fokot elért alakja.

A szakolcai kerület éppen a szélén van Nyitra megyének és az országnak. A népe fanatikus bigott tótság, akik a papokra hallgatnak. S a papok szája nem gyepesedett be az idén. Egy csöppet se voltak röstek kitanítani a népet. A néppárt jelöltje Vaczulik Vince volt. A nép akarta is Vaczulik Vincét. Mert úgy volt fölállítva a kérdés a papok által: Vagy a pokol, vagy Vaczulik.

A nemes vármegye azonban Frideczky Timotheust jelölte, tehát Frideczky Timotheus megy föl az országgyűlésre, punktum.

Jó, jó, de hogy megy föl? Nehéz lesz egy kicsinykát. Tanakodtak, búslakodtak.

Ejh, hát mindenekelőtt egy jó választási elnököt kell elővenni a raktárból, a többi aztán az ő gondja.

És találtak is legott jó elnököt, nomina sunt odiosa: híjjuk egyszerűen Elnök úrnak.

Az Elnök úr megértvén a szituációt, hogy az elbutított nép háromnegyed része Vaczulik Vincée, és csak egynegyed rész sántikál Frideczky Timót után, latra vetvén továbbá minden körülményt, politikait, meteorológiát, helyrajzot, ekképpen nyilatkozott:

- Fogja menni, amici, hanem »rozum« kell hozzá. (Az észet hívják rozumnak tótul.)

Mikor azután elközelgett a választás határideje, az Elnök személyesen kiment egy csomó irányadó és hivatalos férfiúval a választás megejtésére alkalmas területre, és kijelölt az ácsoknak három helyet.

- Építsenek ide három bódét.

- Minek lesz a három bódé? - kérde a jegyző, meg a pártelnök egyszerre.

- Szavazni fognak bennük amicenko.

- Nix-nux - tiltakoztak a derék urak -, csak két helyen lehet szavazni.

- Az nekem mindegy - felelte az Elnök ravasz szemhunyorgatással. - Csak építsék magok három bódét. Amit mondok, mondok.

- De kérem. A törvény azt mondja, hogy 1500 szavazaton túl két szavazatszedő bizottság legyen, és sehol se mondja, hogy három lehet.

Az Elnök fölpattant.

- Hát én mondom? Én semmit se nem mondom. - Aztán vidám bonhómiával hozzátette: - A törvény egyébiránt szólja nekünk uraknak, akik tudjuk ötöt olvasni, én pedig szólok ácsoknak, akik tudják bódékat építeni. Hát csak csinálják három.

Fölepült tehát a három bódé, mégpedig a taktikai célok szem előtt való tartásával olyan ügyesen, hogy aki az egyik bódé periferiájába került, az többé azon a napon nem juthatott a katonai kordon s minden más akadályok miatt a többi bódéhoz, hanem mint leszavazott ember, mehetett isten hírével hazafelé vagy be a városba.

És mikor megérkezett a választási nagy nap, a két szavazó küldöttség elhelyezkedett a két első bódében, jegyzőkkel, bizalmi férfiakkal, ahogy a törvény rendeli, és akik törvényszerűen lettek megválasztva. A harmadik bódéba ellenben beültek a Frideczky párt kortesei, elnök, jegyző, ördög, pokol, csupa kedélyes, nyájas úriemberek; az egyik beült elnöknek, a másik odaállt bizalmi férfiúnak, ahogy megosztották a szerepeiket, megrakták az asztalt ők is választási lajstromokkal s mindenféle egyéb paksamétákkal, és akik odajöttek szavazni Vaczulik Vincére, hát fölírták emberséggel, egyetlen vokst se utasítván el, s a leszavazottakat kieresztették a másik ajtón, ahonnan többé nem volt visszatérés a választási helyre.

És ez igen jól esett az együgyű Vaczulistáknak, mert az *igazi* Elnök, ki az első bódében szedte az igazi szavazatokat, nagyon kellemetlenül viselte magát irántuk, kivált mindjárt az elején. Bejött vagy tíz ember és sorba mondta: Vaczulik Vince. Vaczulik Vince. Vaczulik Vince.

Az Elnök belenézett az iratokba.

- Vaczulik Vince nincs a lajstromban. Mars du pekta! (Eredjetek a pokolba.)

És minthogy más számtalan apróbb-nagyobb szekatúráról is gondoskodott a leleményes Elnök úr, a Vaczulik párthívei közt gyorsan elterjedt a hír (talán segítettek is terjeszteni táborukba betolakodott ravasz emberek).

- A harmadik bódéhoz menjünk szavazni, atyafiak. Ott a legjobb. Ott nyájasak az urak, és egy Vaczulik-voksot se utasítanak el.

Így lőn, hogy a Vaczulik párt egy része, mely jó helyen szavazott, megtizedeltetett - a másik része nem tizedeltetett meg, de az rossz helyen szavazott: egy nem létező bizottság előtt.

... Ah Nyitra, drága Nyitra! Te még sohase nyíltál ennyire!

Írtam pedig ezeket anno Domini 1896. szent karácsony előestéjén egy plébános tollbamondása után. Ha nem igaz, semmi az. Mindössze még többet tettek egy emberrel (ti. énvelem) bolonddá az idén a papok.

1896

PARLAMENTI KARCOLATOK

ÜNNEPLŐ MAMELUKOK

Egy ezer év betelt. Hogy kezdi a másikat a politikai világ?

Hajdanta talán nem is ettől a naptól számították az éveket. De ha igen, akkor nyilván összejöttek az Árpád sátorában, s lobogó tűznél áldozatokat hozván Hadúrnak, maguk is áldomást ívának.

Ma minden honatya fiákert hozatott az inasával. Ez volt a magyarság első dolga a második millennium legelső óráiban.

A klubban, ahol összejöttek, két válfajra oszlottak. Olyanokra, akiknek fiákerjük van és olyanokra, akiknek nincs. Azután Perczel Béni igen csinos beszédben üdvözölte a párt elnökét, Podmaniczkyt, mire az szokott, lelkes kedélyességgel válaszolt, az éljenzés után megkezdődött a fölvonulás Budára, ami a következő konverzációkkal történik:

- Hol van a télikabátom?

- Kinek kell egy hely a kocsimban?

- Ki vesz föl engem a kocsijára?

Végre eligazodnak valahogy, s megindul a hosszú menet. A képviselők nagy számmal jöttek össze. Köztük van Wekerle, aki még tavaly ott lakott a palotában, ahova mennek. Tisza Kálmán is ma megy először újévet gratulálni Budára. Ott van Széll, Csáky mindenki eljött, mintegy jelezni akarván, hogy éppen az oszlopok állnak a legszilárdabban. Van néhány vendég is; Pest megye főispánja, alispánja, Rudnay, az új főkapitány stb. Wlassics miniszter nem sablon ember. Ő is idejött és a képviselőtársaihoz csatlakozik, ahelyett hogy minisztertársaival fönt a palotában várná őket.

Így gyűlt össze szépen a szabadelvű tábor, vidáman, tele jó reményekkel, mint nagy csaták után a megmaradt seregek, és elindulának nagy robogással.

*

Szép, fehér a világ, csillogó hó fõdi a kígyózó utat a várig - úgy néz ki a hegy, mint óriási cukorsüveg.

Hosszú kocsisor húzódott fel; a jelenlevők megálltak, s rokonszenvező tekintetekkel kísérték a képviselők fölvonulását mindenütt (mert sehol se vitt az út parókia mellett).

Ott fönn kihámozták a honatyákat kabátjaikból a Bánffy vöröshajtokás, szürkeruhás inasai, s összecsoportosulván mindnyájan rendes szokás szerint a halványzöld színű nagy teremben - kisvártatva megnyílt a belső ajtó s kilépett Bánffy a minisztertársaival.

Persze nagy éljenzés támadt, s minden szem a miniszterekre irányult. De semmi különös nincs rajtuk - nem változtak azóta. Minden rázkódtatás nélkül jöttek át a második ezredévbe, csak egy kicsit szebben vannak megfésülve, mint tavaly, s bizonyos ünnepélyes hangulat ömlik el arcukon.

Most aztán a miniszterek sorából kilépett egy rőffel kijebb Bánffy, a képviselők sorából pedig Berzeviczy, mint ősidőkben a párbajoknál, de itt csak azért, hogy egymást kölcsönösen megdicsérik és nem, hogy megsebezzék.

Szép, tömör beszédet mondott Berzeviczy - sem elvenni belőle, se hozzáadni nem lehetne (ez a kritériuma egy jeles beszédnek); aztán Bánffy felelt nyugodtan, világosan és folyékonyan. (Egészen szépen beszél, ha nem zavarják.) A két beszédre nem teszek megjegyzést, végre is itt van, tessék elolvasni. Általában egy kicsit unalmas epithetonokat keresni az alkalmi beszédek egész sorozatára, s a riporter, aki ezt teszi, hasonlónak lesz a vicinális vasutak előadóihoz, kik mindenikről azt mondják: »Kiválóan gazdag és virágzó vidéken vonul keresztül.«

Hát az alkalmi beszédek is többnyire gazdag vidéken mennek keresztül (bár csak zabtermés van néhol, amerre a szem lát).

De az kétségtelen, hogy a két beszéd, úgy a Berzeviczyé (ennek a Berzeviczynek nagy jövője van), mint a Bánffyé kedvező hatást gyakorolt. Még Falk, a gondolatsoportosítás nagy művésze is helyeslőn bólintgatott Bánffynak. Különösen az istenbékére mondott passzus keltett nagy helyeslést - mert Apponyi jobbjára ott lebegett láthatatlan ködben a fejek fölött.

Bánffy nem utasította azt vissza, és jól tette; de megmondta, hogy sértett önérzettel nem lehet békésen egy asztalnál ünnepelni, azért úgy legyen ez a jobb nyújtva, hogy egyik fél se érezzen megalázást.

Nagy politikai kijelentéseket nem tett a pártvezér - különben is nem a politikáé, nem háborúviselésé a következő év.

Míg ezek mind így történtek, baráti kezek egymásba fonódtak, vezér és pártja között a bizalmas szavak melegen kicseréltettek, a téli napfény benevetett az ablakokon s pajkosan futkosott az agastyánok kopasz fején.

...És ez jó prognosztikon. Mert ez a palota néha megszólal.

Három esztendő előtt, Gyula napkor, mikor éppen úgy ott volt a szabadelvű párt összegyűlve gróf Szapáry Gyulát köszönteni, a mellékterem kis csillárja fogta magát, és éppen az ünnepi beszédek alatt nagy csörömpöléssel leesett, s a félig égett milly-gyertyák diribdarabra zúzva gurultak szerte.

A Pesti Hírlap következő napi számában le van ez a jelenet írva, ezzel a megjegyzéssel:

»Ha babonások volnánk, rosszra kellene magyarázni.«

S valóban ez volt Szapárynak az utolsó nevenapja ebben a palotában.

...De ma a napfény benevetett.

*

Erre aztán fölcihelődött az egész sereg, megszorodva a miniszterekkel, s hajtottak a képviselőházba Szilágyit meggratulálni.

Az első emeleti nagy teremben fogadta az összeseregletteket, hol néhány doboz szivar volt az asztalokra kirakva, annak a jeléül, hogy itt már familiárisabban vannak a képviselők. Mindamellet kevesen gyűjtöttek rá, míg a beszédek tartottak.

Münnich Aurél volt az üdvözlő szónok, ki igen melegen rajzolta azt a sajátyszerű fölényt vagy nimbuszt, amellyel Szilágyi bír a Házban és a pártban.

Az elnök a nagy angol speakerek mintájára nem elegyedett a politikába, mintha mondaná: A ti politikátok léhaság. Én abba nem elegyedem. Az az én méltóságomon alul van. Hanem beszélek nektek a kötelességeitekről.

És tartott olyan remek beszédet a filozófia tengerének mélyéből hozott színes kagylókkal kirakva, hogy Tacitus is vállalhatná a magáénak....

Hát mégiscsak tovább vagyunk ebben a második ezredévben. Árpád nem kezdte meg az első ilyen gyönyörű orációval.

AZ ELÖREGEDETT PARLAMENT

(Két közlemény)

Valami bolondos, indus tárgyú operettben éneklik: »Buddha kisfia kétszázhusz éves vala, mikor meghala« - a mi parlamentünk ellenben csak négyéves, de már végelgyengülésben, vagyis aggkórban szenved. Vannak ilyen különös eltérések túl és innen is az emberi kor végső határától. Úgy látszik, a magyar temperamentumnak jobban megfelelt a három esztendő. A parlament nem unta meg magát, és nem csapott át excentricitásokba csupa merő életuntságból. Az első esztendő az összeszokásra volt szánva, a másik esztendőben a komoly küzdelemre, a harmadik esztendő pedig, mikor már öklöződésre fájult volna a tusa, jött a búcsú. Öt év sok nekünk. Öt év alatt vesztenek érdekességükből az interpellációk, a nagy beszédek, a zajos közbeszólások, hatalmas filippikák, vehemens szórohamok, és valami új, egyre új, egyre erősebb stimuláló szer kell az idegeknek. Unatkozó népek forradalmakat csinálnak, unatkozó parlamentek botrányokat.

Ah, bizony öreg már a parlament, házsártos, tehetetlen, morózus és szeszélyes. Érdekes megfigyelni ebben az állapotában - amint az egyik lába már a sír szélén van, s mégis rugdalózik a másik lábával.

Mennyi tenger idő egy ilyen testületben csak négy esztendő is! Hol van immár az a társaság, mely pezsgő életkedvvel gyűlt egybe az első ülésre? Az őselegendák közé látszik már tartozni ez első ülés, melyen az »*admirális*« Janicsáry elnökölt, ki bezárván az ülést, arra a közbekiáltásra, hogy a következő ülés mikor lesz, vállvonogatva odamordult: »Tudja az ördög«.

Janicsáry apó csak még fiatalabb lett azóta, de a Ház elvénhedett, átváltozott. Nem is az már ez, amelyik volt. Egy negyede kihalt, egy másik negyede széjjel ment, a fele pedig, amelyik megmaradt, összevissza keveredett. Az akkori kabinetből nincs már meg Fejérváryn kívül egy lélek sem, maga a vezér is, aki választotta a mostani országgyűlést, otthagya pártját, önkéntes számkivetésbe bujdosván el a nemzeti párti gránicra.

És milyen csúnya egy ilyen elaggott Ház. A vén asszony is kellemetlen, de egy vén parlament még borzasztóbb. Nem érdeklődik a tárgyalások rendes menete iránt senki, azokat már csak Perczel Béni veszi komolyan. Az előadók beszédjeit, amikben alig lehet agresszív elem, senki se hallgatja; általában a szép beszédek értéke megszűnt. Nincs többé olyan beszéd, amelyért valaki eldobja a folyosón a szivarját. Az előregedett Ház nem tud már hallgatni, csak szavazni. Vannak esetek, hogy igen csinos beszédek alatt négy ember lézeng bent a teremben, a többi voks künn tereferél és pletykázik a folyosón, és csak a csöngettyűszó rángatja be őket. A kereskedelmi büdzsájánál megtörtént, hogy a Visontai beszéde alatt egyetlen ember sem ült a kormánypárti padokon. Megfoghatatlan, hogy kinek beszélnek most már a negyedik esztendőben a szónokok? Az újságoknak? Bolondság! Az újságok se ostobák, és csak

kivonatolják a beszédeket, az olvasóközönségnek pedig éppenséggel megjött az esze, és nem olvassa el a kivonatokat sem.

És ez az okos világ olyan kietlen, rideg, olyan szomorú. A naivitás utolsó zománca is le van törülve róla. A házszabályokból is kinőtt a Ház, mint a rövid ruhákból a leányzó. Az elnök csöngettyűje nem mumus többé. Az elnöki megrovás senkinek sem rontja meg az étvágyát, a megrovott visszamosolyog az elnökre, s legfőljebb azt gondolja magában, amit sir Bloke felelt vissza az angol speakernek:

- Önt ezennel rendreutasítom - mondta a speaker.

- Én istenem, csak soha nagyobb bajom ne történjék ennél - felelte sir Bloke jámborul.

Mint ősszel, mikor lehullnak a fák levelei, el-elmaradoznak a közélet tűzhelyétől azok, kiket csak az újdonság ingere vonzott az országházhoz. A »mezei badak« most már állandóan otthon vannak, és semmiféle földi telegram meg nem mozdítja egynémelyikét. Vannak teljesen elfeledett arcok, melyek csak akkor villannak föl az emlékezőtehetségekben, mikor egy-egy szavazás után az ember a távollevők névjegyzékét olvassa - mely évek alatt éppen úgy vastagodik következetesen, mint a házsnak indult ember potroha. Ezek a fa lehullt levelei - de a megmaradtak is ördögösen elsárgultak, a parlament ifjúsága megházasodott azóta és sedatus ember lett, a középkorúak bankigazgatóságokba jutottak, az öregek belső titkos tanácsosokká lettek, fiatalnak csak Beöthy Aldzsi maradt. Az öreg excellenciások ott tipegnek-topognak apró lépteikkel, kis selyem sapkáikkal fejükön, a folyosón, és egész évi beszélgetésük körülbelül ez?

- Hogy aludtál, kegyelmes uram?

- Jól, kegyelmes uram. De tegnap délután egy kis kólikám volt. És te hogy aludtál, kegyelmes uram?

- Egy kis szagatást éreztem éjfél felé a bal arcomban.

- Tegyel rá máskor egy kis mustárt, kegyelmes uram.

E derék öregurak orvosságos üvegeik és receptjeik közt élnek, nem törődve egyébbel, csak a saját emésztésükkel. Ezekre célozva mondták Tiszának, mikor még miniszterelnöksége idejében sopánkodott, hogy sehol se nyílik üres kerület, pedig szüksége volna valaki számára.

- Semmi se könnyebb ennél, kegyelmes úr.

- Hogyhogy? - kérdé Tisza.

- Nyitass ki valahol egy ablakot, s mindjárt lesz vagy hat üresedés.

Ezen előregedett, elbankárosodott és elexcellenciásodott Házzal minden lépten-nyomon leri az öregség. Az enervált idegek már nem reagálnak semmi egyébre, csak a botrányokra. Az ellenzék jól tudja ezt, és azért csinálja. Az ellenzék maga is öreg, erőtlen, mint a vén korhely, akinek a kevés szesz is mindjárt a fejébe megy, és duhajkodásában legott üveget tör vagy széket. De ha széket törni nem tud (pedig nem tud, mert ahhoz erő is kellene), az üveggel is megelégszik, csak valami csörömpölés legyen az akciójára. Sőt a botrányok közül is már csak a nagyobbja érdekes, a kisebbeket nem érdemes meghallgatni, ezek már félig üres Ház és *üres karzat* előtt folynak le.

Hogyan? Üres karzat előtt! Hát igen, a karzatok már nem telnek meg a botrányokra sem. Tele karzattal már csak Apponyi Albertnek vannak. Bámulatos faszcináló valami van a beszédjeiben az asszonyokra, mint a kígyóbüvölő szemeiben a kígyókra, emberi ésszel kitalálni nem lehet, mi. A botrányokra azelőtt zsúfolt karzat volt, valósággal ostromolták a háznagyi hivatalt

jegyért a hölgyek. Most hiába hívod hölgyismerőseidet a karzatra - az előregedett Ház már nekik se kell. A fiatal képviselők megházasodtak: nincsen már nőtlen ember, csak Fenyvessy Ferenc és Krajtsik. Hasztalan helyezed kilátásba, hogy csak jöjjenek, mert botrány lesz.

A szép fehér vállacskaikat vonogatják.

- Hiszen mehetünk máskor is - felelik - botrány csak máskor is lesz.

Mintha azért invitálnál valakit a Zugligetbe, mert ott ma ózonos levegő lesz, amit a fák lehelnek ki. Ostobaság! Hát, holnap nem lesz ózonos levegő?

S maga a vén Ház mit se törődik a saját elaggottságával, köszvényes lábaival egykedvűen odább vánszorog, s az oldalnyilallásokat és az általános decadence-ot úgy veszi, mint természetet, miközben csak egy dologra kíváncsi, hogy meddig él még. Érzi, hogy napjai meg vannak számlálva, a koporsója is kész, csak a dátum hiányzik. A teljes dátum, mert az anno 1896 bizonyos.

A nekrológján gondolkozva, előre látható, hogy az nem lehet dicstelen. A vén parlament megtette a maga kötelességét négyesztendei élete alatt, mint az elefánt, csak egy kölyket szült (a polgári házasságot), de az aztán nem is volt tréfa - nem csoda, ha kimerült, s ha öregkorában sajátságos viszonyok közé jutott.

Nagyemberek nemigen támadtak az 1892-iki succrescentiából, mindössze a kis Papp Géza és Szily Pongrác bontakozott ki valamennyire a homályból, és az időközben bekerült Wlassics emelkedett ki fényes talentumával magasra. Hanem annál inkább fogyasztott nagyembereket. A »piros székek óriásai«, ahogy a Wekerle-minisztérium néhány tagját nevezték, a zöld padokba kerültek. S valódi művészet Bánffy Dezsőnek kormányozni e sok nagyember között, kiknek véleménye külön-külön súlyos a megcsappant többségben, melyet átvett. Igaz, hogy lojális, nobiles urak a mi nagyjaink, akik mindig alávetik egyéni nézeteiket a közügynek és a párt akaratának (másképp már rég összeesett volna a szabadelvű párt), egyik se dolgozik a saját kezére, de mindeniknek van saját véleménye, s már ez is feszélyező. Csáky Albin fűziót akar Apponyiékka, mert - úgymond, és igen helyesen - ott künn a vidéken nincsenek nemzeti párti választók, hanem csak néppártiak, a nemzeti párti ellenzék pedig életfönn tartási ösztönből kénytelen lesz olyan választókhoz nyúlni, aminők akadnak, s ezáltal belekergettetik vagy legalább közelebb hozatik a néppárthoz. Csákyknak igaza van. Wekerle ellenben nem akar fűziót, mert ő azt tartja, hogy az Apponyi-párti elemekből csak kevesen volnának alkalmasok a szabadelvű párthoz átjönni. A behurcolkodó Apponyit nagyúri párthívei otthagynák, s különben is az Apponyi kívánságai nem tőlünk függenek, hanem a királytól - nem sokat érnek, de mégis kivihetetlenek. Körülbelül Wekerlének is igaza van. Az öreg Tisza csöndes szemlélődésbe van merülve, látszólag hidegen, közömbösen nézegeti az ostáblát, mint egy flegmatikus kibic: nem avatkozik semmibe, ridegen tartja magát az ő közlegényi állapotjához, de persze ez csak talán addig van, míg egy-egy »paraszt«-ot ütnek ki itt-ott az ostáblán - de ha a tornyok és bástyák komolyan meg találnának mozdulni, ki tudja, hogy a nagy öregember is bele nem szólna-e a játékba?

Hát Széll Kálmán? Széll Kálmán nem akar semmit. Az a szerencse. Széll Kálmánt mulattatják a konfliktusok, de mégis fél tőlük, mert neki okoznak dolgot.

Az önzetlen államférfiak ritkák, és Széll az, talán életviszonyainál fogva is, de még inkább alaptermészetéből. S azonfelül még az önzetlen államférfiaknak is vannak szeszélyeik, de Széllnek még szeszélyei sincsenek. Ha Jupiter lenne, mindig derült idő volna (habár tudná is, hogy egy kis eső néha nem árt). Ő az eligazító ember a magyar parlamentarizmusban, a szükséges jótét lélek a háznál, aki az elferdült bútort a maga helyére igazítja, a dűledező asztallábat megtámasztja, a beteg ember gyomrára mustárpapírt tesz - s örül, ha a »tényleges

állapotok« (ez talán az ő saját szava) megmaradnak ténylegeseknek. - Lelki emócióra elég neki a Lobkowitz-féle tarokk-parti egy-két érdekes kettese. Szóval Széll Kálmán nem kényelmetlen nagyember.

EGY MINISZTER A BÜDZSÉJE ELŐTT, A BÜDZSÉJE UTÁN ÉS A MINISZTERSÉGE UTÁN

Darányi Ignác, aki kitűnő jurista, azonfelül pompás földművelésügy miniszternek ígérkezik, tetejébe még nagy megfigyelő is, aki gyorsan meg tudja találni a jellemzőt, sőt bizonyos írói vénával fölszíja azt, mint a méh a bogáncsból a mézcsöppet.

Egyszer a fehér asztalnál ő beszélt a következő kis történetet, mely három szakaszban esett meg az öreg Krokács Jánossal, hordván magában azon tanulságot, hogy egy miniszter kiismerhetlen, mint az asszony. A hatalom átváltoztatja, fölkelte lelkének összes gonosz fúriáit, esetleg kikaparja belőle a legmélyebben alvó jó tulajdonságokat. Amint fogy, nő, aszerint változik. A hatalom egy rettenetes giliszta benne, mely örökké mozog bent, hánykolódik jobbra-balra és gátolja a hajdani természetes mozgásában, viselkedésében.

Bizonyítja mindezeket Krokács János uram története. Hogyhogy? Kiált föl az olvasó. Hiszen Krokács nevű miniszter nem is volt. Még nem, az igaz. Krokács János maga nem volt miniszter, de közel állt hozzá. Nem ahhoz állt ugyanis közel, hogy miniszter legyen, hanem magához a miniszterhez állt közel, ajtónálló levén a kereskedelmi minisztériumban. A janitor előtt nincs nagyember, bizonyára még Baross se volt nagy a janitor előtt, mert a janitor közlő látja a föld hatalmasát, kitanulja apró turpisságait, szeszélyeit és a legvégén rájön, hogy a legimponálóbb dolog maga az ajtó, amit ő nyit, és nem a személy, aki belép és kilép rajta.

De nem Baross idejében történt a Krokács-eset, sokkal régebben. Alkalmast Gorove alatt. Azért mondom, hogy alkalmast, mert Darányi nem mondott semmi nevet. Darányi a világot se tesz nevetségessé egy minisztert, még egy holt minisztert se - inkább egy élő janitort, bár azért is fáj a szíve.

Tehát Gorove alatt történt, mindjárt minisztersége elején. Éppen a költségvetését tárgyalták, az első költségvetését, a debat vehemensen indult, s Gorovenak magának is egy nagy beszédet kellett kivágnia - az első beszédet mint miniszternek. Minden ennek a sikerétől függ. Cudar lámpaláz gyötörte a kevély örményt, akinek inkább csak a gögös arcára emlékezünk (az Andrássy-féle minisztérium képről), mint az alkotásaira. Szepegve indult meg hintáján naponkint a minisztériumból a Házba, balsejtelmekkel, mint minden büdzsés miniszter, elkiáltván magát az előszobában:

- Hé, Krokács! Hol van ön, Krokács? Szaladjon előre a táskával.

Ugyanis a janitor hordta a testes miniszteri tárcát az irományokkal, s olyan jó lába lévén, mint a kengyelfutónak, sokszor hamarabb ért a mellékutcákon, durchhausokon át a Ház folyosójára gyalog, mint a kegyelmes úr a kocsiján.

Hanem hova inkább közelgett a beszéd elmondása, s minél inkább paskolták az ellenzékről, Gorove mind puhább, szelídebb lett, úgy elkisebbedett a hatalma, hogy kezdtek rajta a humánus, keresztényi tulajdonságai kiütni.

- Krokács úr - szólt egy reggel, látván, hogy az ajtónálló görnyedten, lihegve cipeli a nehéz, megrakott táskát előtte a lépcsőn -, üljön föl a bakra.

- De - szabódott a janitor - nem vagyok én arra érdemes, kezeit csókolom.

- No, no, ha én mondom. Nem tűrhetem, hogy kínlódjék a táskával. Hiszen nagyon nehéz az. Csak üljön föl!

Krokács felült kevélyen a kocsis mellé. Nagy kitüntetés volt ez a kemény embertől. Azt hitte, egész Pest nézi és bámulja: Nini, az öreg Krokácsot viszik a Gorove szürkéi! Mert csakúgy vitték a szürkék őt is, mint Gorovét, sőt bizonyosan szívesebben, mert Krokács úr sovány emberke volt, Gorovét pedig két mázsára lehet becsülni.

Az ülés után (Tisza beszélt a kereskedelmi politika ellen) még szelídebb lett a kegyelmes úr.

- Uccu, Krokács barátom - mondta szinte melegen -, kászáldódjék föl a bakra azzal a nagy táskával! Szeretem kímélni a jó embereimet.

Krokács úr nem szabadkozott (hiszen én istenem a kocsikázás a janitoroknak is jólesik), sőt másnap reggel, mikor a Házba indultak, már magától ült föl a kocsis mellé a kísérteties fekete bőrönddel.

Gorove odanézett és fölsóhajtott:

- Meddig fogjuk még cipelni ezt a málhát, mit gondol, Krokács bácsi?

Krokács semmit se gondolt, hanem csak szorította a becses táskát a térde közé és mosolygott. És bár hideg, zimankós idő volt odakünn, a »bácsi« szó ördöngösen melegítette belülről. A Ház elé érkezve bevitte a táskát a miniszter után egész a teremajtóig, aztán künn a korridoron várt mint máskor, az ülés végére.

Amint ott járt-kelt, kipegett-kopogott a janitor, őt nemigen érdekelte a nagyurak dolga, ahogy jöttek-mentek, mint a méhek a kaptárban, de egyet-mást mégis hallott, ami megütötte a füleit.

- A vita be van zárva - mondták az urak egymás közt.

Eleinte azt hitte, hogy a »Vica van bezárva«. (A Vica volt a kereskedelmi minisztérium kapusának a nagyobbik hajadon leánya.) Krokács uram szinte megijedt, de aztán kiókumlálta a többi diskurzusból, hogy az urak szája záratott be, vagyis hogy a szóból fogytak ki odabent, mert híre ment annak is legottan:

- Gorove beszél. A miniszter beszél!

A folyosó elnéptelenedett - amint szokás. Hát még akkor! A mi parlamenti atyáink éhes fülekkel jöttek föl ide. S egy miniszter beszélt! Istenem, mi volt akkor egy miniszter! Húsz évvel Fabiny előtt!

S azonfelül most válik el, tud-e Gorove a kereskedelemhez. Most vagy soha! Mert mi tagadás, minden jel odamutat, hogy Gorovét csak az imponáló ábrázata miatt vették be a kabinetbe, ahogy gróf Festeticset a kotlettes szakálla végett. Igaz, hogy van egy híres útikönyve, sokat utazott a világban s útközben bizonyosan látott kereskedőket is, de hogy ért-e a kereskedelemhez, az más kérdés.

Ám hamar eldőlt a dolog, magyar módra. Künn a néptelen folyosón, mint egy földrengés, nemsokára megrázkódtatta a falakat orkánszerű éljenzés zaja belülről. Gorove nagy sikert aratott, mindenki sietett kezet fogni a nap hőisével, akinek kövér képéről csak úgy csurgott az izzadság. A diadal teljes volt. Az öreg Deák maga is megveregette a *nagyképű* ember vállát, s lustán mondá a fogai közül:

- No, no Pista, jól van Pista!

Szóval, fényesen végződött a nap, a Gorove pozíciója meg volt szilárdulva, s hosszú kéjes lélegzetet vett a Ház úgynevezett »fojtó« levegőjéből, mikor az ülés végén kirakott iratait begyömösölte a táskába, melyet azután a teremtszít előre kivitt a vén Krokácsnak.

Mire az ünnepelt miniszter is kilépett, még a folyosón is éljeneztek a megittasodott párthívek végig a korridoron, míg a kocsijához ért, melynek ajtaját alázatosan nyitva tartotta a Ház buzogányos portása. Az öreg Krokács már akkor fönt ült a táskával a bakon.

A miniszter sasszeme őt pillantotta meg legelőbb:

- Nini, Krokács - rivallt rá, nagyokat fújva az orrlukain keresztül. - Hát mi az? Ki ültette magát oda föl? Takarodik le rögtön a bakról! Szemtelen!

Krokácsunk fülig vörösödött, aztán lemászott alázatosan a bakról a táskával együtt, és vitte nagy szuszogva hóna alatt a minisztérium felé.

A hintó pedig sebesen vágatott a hatalmas miniszterrel, mindig nagyobb, nagyobb távolság maradván a cifra szerszámos szürkék és a loholó szemtelen öreg kutya közt.

Ez volt a Gorove legszebb napja, a szemtelen Krokács azonban aligha számította a legszebb napjai közé - pedig ő olcsóbban adta a napok szépségét.

*

Az idő azonban nem állt meg ennél a napnál, hiába volt szép, folydogált odább, egészen addig a napig, amikor Gorove is megszűnt miniszter lenni, sőt még tovább is folydogált. A kereskedelmi minisztériumban megmaradt a janitor is, az ajtó is, mindössze más miniszter jött. Nem nagy dolog az.

Már jó ideig nyitogatta másnak az ajtókat Krokács úr, midőn egy délután a régi urával találkozik az utcán. Szép téli idő volt. Az exminiszter kikocsizott, és a hintóablakon keresztül megösmerte az öreg Krokácsot. Szívébe nyilallott e vén emlék láttára az egész fájó szituáció, a fényes termék, a hatalom, az ünnepeltetés és minden, minden. Ó, ti azt nem értitek, mi egy janitort meglátni, aki azelőtt nekünk nyitotta az ajtókat!

Gorove megcsipogtatta a kocsi gumilabdáját, a kocsi megállt.

Az excellenciás úr kihajolt fejével az ablakon:

- Krokács, Krokács! Hollá Krokács!

Krokács apó szétnézett, észrevette az ismert szürkéket, a hintót és a méltóságteljes főt, leemelte a sapkáját, de már nem úgy, mint azelőtt.

- Hova megy Krokács bácsi? - kérdé nyájasan az exminiszter. - Teringette, de jó színben van Krokács bácsi.

- A főpostára megyek, kegyelmes úr.

- Helyes. Elviszem Krokács bácsi. Üljön föl, arra megyek.

- Köszönöm alássan, kegyelmes uram, nem vagyok fáradt.

- Nocsak üljön föl, ha mondom, ha úgy kívánom.

- A kegyelmes úr kedvéért mért ne tenném meg?

S elkezdett cihelődni föl a bakra, mint annak idején azokon a régi szép napokon. Hiszen minden úgy van, mint volt; a szürkék most is úgy párolognak, a hó most is úgy csikorog a

kerekek alatt, ő most is Krokács és ajtónálló. Gorove is Gorove, csak hogy már nem miniszter többé.

- Hohó Krokács bácsi - ellenkezett az exminiszter. - Nem oda Buda, barátom. Csak jöjjön és üljön be maga ide énmellém, hadd beszélgessünk odáig egy kicsit.

Krokács apó, a jámbor janitor, nagy szemeket düllesztett csodálkozásában. Lehetetlen ez, amit most a saját füleivel hall. Hogy őt, Krokács Jánost, a dölyfös Gorove kegyelmes úr nem átallja maga mellé ültetni? Hát megfordult a világ? Vagy megbolondult a kegyelmes úr? Nem, nem. Az lehetetlen.

Pedig az csak egy rendes, természetes lélektani processzus volt.

A három fázis, amelyen keresztülment a mi Krokácsunk, egy miniszternek a lélektani rajza.

Az első a szorongatott, gyengülő Gorove, akiből kibuggyan egy kis jóság és fölülteti Krokácsot a bakra.

A másik a hatalomban megizmosodott mindenható miniszter, aki packázó dölyfében lekergette Krokácsot a bakról.

A harmadik a bukott miniszter, aki a világon semmire se olyan kíváncsi, mint az utódjára. Reszket azért az élvezetért, hogy róla valami rosszat halljon.

- Hát csak üljön be ide, Krokács bácsi. Így ni. És most beszéljen nekem valamit, hogy van, mint van? Nem akar, öregem, egy jó szivart? Mi? Mit csinál az új gazda? Mi?

Természetes, hogy Krokács nyelve meg is eredt, beszélt, pletykázott (Krokács sokat tudott, ha akart - s mindig akart, ha mások akarták), de amíg lefetyelt, folyton kinézegetett az ablakon, türelmetlenül, idegesen; mindenképpen szerette volna, hogy valami titkár úr meglássa és elbeszélje otthon, kivel ült - ami arra látszik mutatni, hogy ok nélkül gúnyoljuk éppen csak a minisztereket, mert nini, még a janitorokban is van gyöngesség.

SZERB KÉRDÉS A HÁZBAN

Még egyszer összejött a parlament a maga mezei hadával, tömött karzatával; még egyszer, talán utoljára, megtelt morajló, zsibongó sokasággal az utolsó időkben kihalt, néptelenül tátongó tanácsterem. Egynegyed egyre nehézkesen, mint egy dunai monitor, bekocogott Szilágyi Dezső és megnyitotta a mai ülést, mely a »szerb varrottas«-sal fog foglalkozni.

Szerbiát még sohase vette senki olyan nagyra, mint az ellenzék. Én istenem! A legyet senki se szokta lekergetni magáról bunkósbotlaltal, hanem csak egy kézlegyintéssel. Szerbia! Hát micsoda Szerbia? Legelőször is egy barátságos hatalom. És milyen barátságos! És milyen hatalom! Kétmillió szerb és négy millió sertés, tehát összesen hatmillió mozgó lény. Minden sertésre esik egy fél szerb, és minden szerbre esik két sertés. Osztokodjanak egymáson, ahogy tudnak - de mit rongáljuk mi most a mi millenárius jókedvünket (mely ügyis annyiba kerül) ilyen lappáliákkal!

Jelvény vita és örökké csak jelvény vita. Van ebben még valami zöld, valami kevés éretlenség a nemzetek gyermekkorából; teringette, egy ezeréves fickóhoz már nem illik, hogy örökké a jelvényeken, színeken jár az esze, mintha az egész állami élet a jelvényeken forogna. Van zászló vita, királyi színek vita, kétfejű sas vita, jelző zászlók vitája, kardbojtok színének vitája, s ezek mindig fölriasztják az ellenzéket, összecsiszítják a Házat, de ha tíz-húsz millió forint megszavazásáról van szó, a tanácsterem kong; néhány öreg ember krákog odabent, míg az előadó eldunnyögi közömbös orrhangon a milliók megszavazásának indokolását, aztán

fölállnak szavazni az illető szakminiszter fölállása szerint, s egymást oldalba döfködve kérdezzük:

- Mire is szavaztunk, kérlek?

De zászlósértés. Ohó! Ez már valami, a jó szittyavér forrni kezd. Érzékeink ki vannak fejlődve a zászlósértések iránt. Ebben élünk, ez a mi elementumunk. A hallást is lehet fejleszteni, talán még a bolha köhögés is zörög, csak nagyon finom fül kell hozzá - de hát a zászló sérelem érzete! Ezt lehet csak igazán fejleszteni. S hogy mi ennyire érezzük, mint az óra gépe a kerekeibe hulló piszkos porszemet, magunk demonstráljuk ezzel, hogy igen kicsinyeknek tartjuk magunkat. Mert egy hatalmas gépet ugyan meg nem akaszt forgásában a reá hullott porszem, főségesen, nyugodtan mozog tovább. És mert ennyire érzékenyek vagyunk - ez maga csábító ellenfeleinknek hasonló csínyekre. Képzeltetni, mekkora siker lehet ama néhány lompos, piszkos szerb diáknak, hogy a méltóságteljes magyar parlament tajtékzó dühvel napokig tárgyal ebben a kérdésben. Azok most mind azt hiszik odahaza, hogy ők milyen nagy dolgot cselekedtek. S ha ilyen olcsón lehet nagy dolgokat csinálni - bizonyosan akad rá több konkurrens is, hiszen ma minden pályára tódul a közönség.

Nem azt akarom ezzel mondani, hogy a magyar állam tűrje el a rajta jelképileg elkövetett sértéseket. De az ilyen sértés relatív. Minden attól függ, hol teszik, kik teszik és miért teszik. A zászlót egy fölötte repülő veréb is bemocskolhatja, de azért senkinek se jut eszébe ezt az összes verébnemzetségen megtorolni. Néhány bugris suhanc csínyjáért Belgrád alá megindítani a monitorokat, talán nem is lenne egészen komoly cselekedet egy hatalmas ország részéről, melynek csak az imént üzentek szép szavakban tiszteletüket, nyájas köszöntésüket a földgolyó leghatalmasabb uralkodói.

Hja, de mit ér az, ha mák mégse termett? Mit ér, ha a szerb diákok mégse tisztelnek. Hadak indulatok, ágyús szekerek dübörögjete, mert a szerb studentek meggyaláztak!

Úgy beszélt Ugron, aki szintén benyújtott ma a Horánszky előbbi interpellációja dacára (hogy több szót lehessen ejteni) egy interpellációt, mintha a haza veszélyben volna, mintha az ezeréves ország ezt a nagy csapást már ki se bírná. Gúnnyal jegyezte meg, hogy Bánffy előbb Bécsben kérdezte meg, mi az ő véleménye ebben a kérdésben, most visszatért Bécsből, tehát halljuk.

Csönd volt az egész Házban. Mindenkit türelmetlenné tett a kíváncsiság, még Krajtsik is fölébredett egy pillanatra, hiába bosszantották, hogy az állatkerti fakírnak fogadást ajánlott volna a mélyebb alvás tekintetének szempontjából, hogy az ő ügyvédi stílusát használjuk.

De idő előtt ébredett föl Krajtsik, mert ha az anyapárt interpellál, a *fiúpárt* se hagyhatja szó nélkül: Kossuth Ferenc is interpellációt nyújtott be, s nem érkedtelen visszapillantással igyekezett szétosztatni a szerbek neheztelését, ős Szerbia zászlójának elővitele miatt a június 8-iki fölvonulásban, elmondván sok egyéb közt, hogy az angol király sokáig használta a francia király címet anélkül, hogy ezt a francia király megneheztelte volna, s hogy királyunk ma is használja a »jeruzsálemi király« címet...

- Joggal! - kiáltá közbe egy érdes borízú hang, az Ugron Zoltáné, s lön nagy derűtség a nyomában.

Visontai, aki ugyancsak helyeselt, zajlott eddig, szerényen dugta fejét a könyökeiből épített gödörbe.

Kossuth e történeti fejtegetések sorában egy elnöki rendreutasításhoz is jutott, dicséretére legyen mondva, az elsőhöz. Ez is úgy esett meg rajta, hogy humorizálni próbált. Lefestvén a

szerb címert, mondá, hogy abban egy acélütő és kova is van, talán azért, mert Karagyorgyevics disznópásztor korában használta ezt a szerszámot.

Szilágyi lecsapott, mint egy héja. Nem. A hasonlat nem jó. Lecsapott, mint egy megdühödt Péchy Tamás.

- Tessék szem előtt tartani a nemzetközi udvariasságot.

E percben pont egyre ért a Ház órájának mutatója. A képviselők mindjobban türelmetlenkedtek. Pedig végre is haladtunk. Hiszen a szerb címer már meg van védelmezve, csak még a magyar nem.

Most végre fölállott Bánffy, s igen kimerítő, sőt a körülmények között csaknem teljesen kielégítő választ adott.

Ugron maliciózus megjegyzése ellenében, hogy Bécsből tudja meg, mi a véleménye, megjegyzé, hogy hiszen ez a dolog természete, egyetértőleg kelletvén eljárna a külügyminiszterrel.

(Már mindjárt ebben igaza volt, mert ha megint nem találna egy véleményen lenni a külügyminiszterrel, abból nagy baj származhatnék rá, ti. Goluchowskira.)

Aztán megcáfolván a lapok híreszteléseit a farizeus körlevélről, fölolvasta a szerb külügyminiszter mentegetőzését (ami már magában elegendő elégtétel). Ha a szerb külügyminiszter hazudik, a lelke rajta. De a mentegetőzését el kell fogadni.

A szerb excellence ugyanis azt állítja, hogy az áthelyezett rendőrfőnök mostani állása kisebb, mert most a belügyi államtitkárnak van alárendelve, s azelőtti állásában mintegy függetlenebb volt, közvetlenül érintkezvén a királlyal, a fizetése, az igaz ugyanannyi...

Csendes mosoly fakadozott a mamelukok ajkain. A fizetése... a fizetése... csengett-bongott végig a termen.

(Az ördög kifogásolja a fizetését. Hiszen a szerb hivatalnokok úgyse kapják ki a fizetésüket.)

Szegény Stefánovics Nikola! És a mosolygás egész kacagássá izmosodott. Hahaha! A Stefánovics Nikola fizetése! De furcsa, hogy egyforma a fizetése.

Azután áttért Bánffy a többi elégtételekre. A vizsgálat folyik... Hogyne? Folyik. Persze. Minden vizsgálat folyik. A vizsgálat folyékony test. És szerencse, hogy folyik. Ez a folydogálás nagy könnyebbség a kormányoknak. Különbön konkrét adatokat, *karóra szúrt fejeket* is küldött a szerb kormány az ellenzék gyönyörködtetésére.

Hetvenkét egyén ül börtönben, húsz egyén ezekből el fog illetőségi helyére toloncoltatni, öt idegen állampolgár pedig kiutasítatik a szerb területről.

Mindezek az adatok megnyugtatták a sértett honatyák legnagyobb részét, a jobbtábor élénken helyeselte a tárgyilagos, okos és önérzetben sem hiányos választ, csak imitt-amott borongott egy-két lágyabb, lírikus kedély, hogy mégis szebb volna az, ha azok a monitorok egyszer csak elkezdenének okádni odalenn, Belgrád alatt...

Ami pedig az ellenzéki vezéreket illeti... Nos, ők nem elégedtek meg a válasszal. Nem is bolondok. Ha már egyszer ilyen szép börszönyös tojás van a kezükben, hát miért ne vakargassák rá, ha passziójuk, a szeszélyesebbnél szeszélyesebb nemzeti tulipánokat?

FÚZIÓ HÍREK A LEVEGŐBEN

- Eredeti tudósítás -

A fiumei cápa nem merül föl Adria kék habjaiból biztosabban időközönként, mint a fúzió híre. Senki se hisz benne, éppen mint a fiumei cápában, de azért fölmerül és kísért boldogokat, boldogtalanokat. Múltkor se volt igaz a fúzió hír, azelőtt se, hát körülbelül most se lesz igaz, de azért itt van újra.

Miből keletkezik? Isten tudja. Ahogy a lepke támad a hernyóból. De hát a hernyó? A lerakott petékből.

De akárhogy keletkezik is, tény, hogy előbukkant az összes jelenségeivel együtt. Látni Falk Miksát egy-egy hátulsó padban elvonulva értekezni Horánszkyval, aki csöndes, nyájas, ábrándos, meg szeretetre méltó is és egy kicsit szemérmes, mint egy leány az eljegyzés előtti órákban. Gróf Széchenyi Tivadar, a szabadelvű párt e visszavágyódó barátja, megjelenik a folyosókon és Csáky Albin grófot keresi. Szapáry Gyula gróf járni kezd az ülésekre, és hol Falkkal beszél, hol Horánszkyval, majd valamit sug Széchenyinek, azután Széll Kálmánnal és megint Horánszkyval, és megint sug valamit Széchenyinek. Széchenyi arca ezalatt szemlátomást titokzatosabbá lesz. Papp Géza, Rosenberg csodálatos miazmákat szimatolnak a levegőben, s ez akkor a közönséges, rendes fúzió, fama fuzionis vulgaris, amit már úgy ösmerünk, mint a fűszálakon rengő pókhálófonalat, melyet az első láb szertetapos.

Ez alkalommal azonban komolyabb mellékkörülményekkel jelenik meg a fúzió.

Apponyi visszavonulását veri a hír, s ennek első jele, hogy a delegációban nem vesz részt. Az újságok hozzátézik, hogy atyja birtokán akar gazdálkodni. Ez az úgynevezett »hivatalos ürügy«, de a száraz valóság az, hogy Apponyi el van kedvetlenedve. Hogy visszavonul-e a valóságban, az más kérdés. Én nem hiszem, hogy visszavonulna. Mert mindenféle betegségből ki lehet a világon gyógyulni, csak a rákból és a parlamenti vezérszereplésből nem. De már abban benne van a nagy tragikum, hogy a nagy tehetségű szónok és finom lelkű államférfi politikai önbotlásai miatt olyan kínos szituációba hozatott, hogy álmatlan éjjelein hamleti tépelődésekben keresi a megoldást, s minden jel odamutat, fölcsillanik nyugtalan lelke előtt más egyéb kibontakozási módok között a *visszavonulás*. Miért ne - mondja magában - egy cikluson át? Majd hozzátézi: Meglehet, hogy csak fél cikluson át! És végzi azon a félig-meddig vigasztaló gondolaton, amelybe minden nyugtalankodó lélek megfogózik. »Ejh, ki tudja? Hátha még történik addig valami non putarem?«

Valóban az Apponyi helyzete mint vezéré, megdöbbenő. Hívei nincsenek kívül az országházon, amik voltak is, az egyházpolitikai javaslatok óta lefoglalták néppártnak a papok és a bigott nagyurak. Sajnos tünetek merülnek föl máris a kerületekben, a volt nemzeti párti választók egyesülése az újonnan támadt néppártiakkal. Apponyi szégyenkezik. Megijed önnönmagától: Hova jutottam? Érzi, hogy csak két út áll előtte, vagy megsemmisülni pártjával, vagy egy csónakba ülni a papokkal, a mostani papokkal, szóval a mai néppárttal? Egyik a modus moriendi, a másik a modus vivendi.

*

Könnyű dolog ebből a kettőből választani, kivált azért, mert a másikat, a néppárttal való szövetkezést, nem is választhatja (annál sokkal magasabb nívójú, nemesebb politikus ő). Hát maradna a fizikai megsemmisülés, a Zrínyi Miklós formájú kirohanás mellett, felöltvén legékesebb köntösét (legutolsó programját), zsebébe tevén a történelmi száz aranyakat. Katonai akadémiát, hatvanhetedik kiegészítését, kardbojtot stb., vitézül meghalna táborával a választási küzdtereken. Igen ám, de a táborabeli emberek nem akarnak meghalni. Horánszky

erei duzzadnak az élettől. Hiszen olyan szép az élet! A tavasz, a virágok, a vokok és minden, minden. Gulner, Melczer, Ábrányi Kornél mind élni vágnak. A hervadásban, elmúlásban van költészet, de a megmaradás sokkal mulatságosabb és élvezetesebb. A tábor egyik jelentékenyen nagyobb fele tehát nem akarja a modus moriendit, átkozottul komplikálja azonban a helyzetet, hogy a tábor egyik kisebb része (leginkább a mágánásokból álló) ellenben nem irtózik a modus vivenditől - melyet Apponyi nem választhat.

A nagyobb rész keresi az utat, mely a szabadelvű párt kikötőjébe vezet - a kisebbik rész pedig szeretné magával vonszolni a vezért a zavaros vizekre.

Nem csoda, ha ilyen viszonyok és dilemmák közt meglepi a vezért a keserűség és az a szomorú gondolat:

- Visszavonulok egy ciklusra, és hagyom a tábort jobbra-balra elszéledni.

*

Pszichológiailag érdekes, hogy e kétségkívül jó és nagyember hogyan jutott ilyen pitoyabilis zátonyra.

Ezt egy piciny mag okozta, amit az istenek a sok ajándékaik mellett a lelkébe ültettek, egy parányi mag, a hiúság.

II. Rákóczi Ferencnek azért kellett száműzetésben meghalnia, mert azt mondta: *»Nincs erőm alattvalónak lenni többé«*, és valóban nem volt hozzá ereje. Apponyi is úgy járt; nem volt ereje többé közembernek lennie. Sokszor látta azt, hogy szakítani kellene egy ízben a feudális nagyurakkal, más ízben a papokkal, de mindig megborzadt attól a gondolattól: *»Hova lenne az én seregem, az én vezéri pálcám?«* Megvan a törekvés egész pályáján, hogy másféle sereget kívánt toborozni maga körül. Gondolta magában: *»Ezeket szélnek ereszttem, mihelyt a táborom nagyra nőtt.«* De éppen azért nem nőtt sose nagyra, mert nem eresztette őket szélnek, s ő csak azért nem eresztette soha szélnek, mert nem nőtt a tábor minden hangzatos programok dacára. Innen volt, hogy Apponyiék programja mindig másképp hangzott, mint a párt voltaképpeni érzelmei, azért is változhatott akár hétről hétre, mint ahogy könnyen megtűr akárhány igazítást, szűkítést, bővítést az olyan ruhaderék, amit senki sem visel, és csak a kirakatba van szánva.

*

E ferde álláspontjából folyik, hogy már sokszor léptek föl követelőleg a viszonyok, s kergették a fúzió keresésébe, de ez mindig meghiúsult a legelső mozdulatnál, s rendesen miatta.

Nem mintha ő a maga számára követelt volna valamit, soha semmit se kívánt a saját személyének (pedig azt sok illeti), hanem a vezéri presztízis mentésén dolgozott, a programból akart valamit.

Így mondták ezt a pártjabeli közvetítők, a becsületes és jámbor gügyűk és alkuszok!

- Mire való nektek egy megcsorbult Apponyi? Nektek egy fényes sisakú Apponyira van szükségtek. Tegyetek a sisakjára pávatollakat, mert különben nem megy hozzátok.

A szabadelvű pártnak pedig éppen csak a *fényes sisakja* nem kellett.

Ami pedig a pávatollakat illeti, azokat különben sem adhatta meg - azok a bécsi ládafiában vannak bezárva, hétszeres lakat alatt. *Bár nem valami sokat érnek, mégis úgyszólván elérhetetlenek.*

Így nem lett a fúzióból soha semmi, mivelhogy ki volt mondva: Apponyi nem megy pávatollak nélkül!

*

Most végre becsapott az úgynevezett »lehetetlen helyzet«: a belforrongás s a körülmények olyan sajátságos csoportosulása - hogy most, az ezredik évben, úgy látszik, megint lesz egy »magyarok bejövetele«. Tudniillik egy bejövetel a szabadelvű pártba - tehát nem fúzió, fúzióról már szó sem lehet, hanem csak egy egyszerű bejövetel. Miért az összes fúzió hírek oda redukálандók, *hogy a nemzeti párt liberális elemei formát keresnek, hogy bejöhessenek*. Keresik pedig azt a formát ők maguk anélkül, hogy ebben a szabadelvű párt vezére, Bánffy, őket segítené.

A szabadelvű párt miért is csinálna most fúziót? Az országgyűlés napjai meg vannak számlálva, nehéz javaslat már nem lesz tárgyalva, amelyre voksokkal kellene magát erősítenie. A szabadelvű párt szemében tehát a bejövők nem mint képviselők tűnnek már elő, hanem csak mint képviselőjelöltek, akikből jövőre voksok is lehetnek, ha megválasztatnak, föltéve, hogy az adójukat pontosan lefizették.

Gondold meg tehát, nyájas olvasó, hogy mit ér most ez a bejövetel a szabadelvű pártnak. Gondold meg, nyájas olvasó, hogy a szabadelvű párt a kerületei szaporításán töri a fejét, és az ezerekre jelentkező jelöltek lebeszélésén, hogy ne lépjenek föl.

S akkor egyszerre jönnek örömpírral arcukon a hírnökök, lihegve szólván:

- Egy csomó eszkimó érkezik.

*

És mégis jó, hogy jönnek. Elférünk. Szívesen látjuk őket, csak azt ne higgyék, hogy megsegítettek. Megosztjuk a födelet. Van köztük egypár jó katona, s kár lett volna, ha a néppártba hagyják magukat szoríttatni.

Általában örvendetes politikai esemény a nemzeti párt zömének ezen tervbe vett bejövetele, mint egészségi tünet, s mint elítélő kritika a néppárti törekvésekre; mert mikor nem állott egyéb előttük, mint a néppárttal szövetkezni vagy megadni magukat, inkább a föltétlen megadást választották.

Van ebben sok morális erő. És sohase szabad a megadásukat szemükre hányni.

*

Ennélfogva uraim csak keressék azt a formát, és ne sokat skrupulizáljanak rajta. Az okos hazafiság elég ürügy, hogy valamit így vagy amúgy tegyen az ember.

Gróf Szapáry Gyuláék - mint politikai körökben hírlík - már megtalálták a maguknak való formát, s a kúriai bíraskodásról szóló javaslatnál, mely pünkösds után tárgyalatik a Házban, *egyszerű parlamenti kijelentéssel a szabadelvű párthoz csatlakoznak szám szerint tizenheten*.

Így megy a világ a tökéletesedés felé magamagától, így jön a Treuga Dei váratlanul, így idomulnak át és pótoltnak a Vágó-féle *menetek és látványosságok* kosztümök nélkül, és mire a választás megjön, nem lesz a közjogi alapon álló ellenzékbel senki, elpusztulnak, kivesznek, mint a madárfejű aztékek.

Csak az eberhardi csöndes kastélyban fog ülni a tornácon egy szakállat növesztő alak, aki míg deresedő fürtjeivel az esti szellő játszik, kelet felé fordított arcát a tenyerébe temetve, tovább szövö termékeny fantáziájában hatalmas viaskodásait és birkózásait amaz istentelen mamelukokkal, akik úgy tettek övelők, mint a pókok.

A pókok ugyanis megtermékenyíttetnek előbb a hímek által, s akkor aztán megesszik a saját megtermékenyítőiket.

Igaz biz az. Szegény szabadelvű párt! Ki fogja már most termékenyíteni?

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

Kedves feleségem, Klári!

Még mindig nem mehetek haza. Szemrehányást teszel, hogy az Ósbuda tart itt. No már kérlek, ez nevetséges. Hogy azt mondd, minduntalan ott látnak az ismerősök. Hát igen, elmegyek oda néha, de csak azért, hogy a török istentiszteletet tanulmányozzam.

Ami itt tart, édes lelkem, az a kúriai bíraskodásról szóló javaslat. Azt tárgyaljuk most. Mennék én szívesen haza, de Béni nem ereszt.

Furcsán voltunk ezzel a javaslattal. Mindenki emlegette, de senki sem hitt benne, éppúgy, mint az ördögben. Olyan volt ez csak, mint mikor te azt mondd otthon a gyerekeknek: »Vigyen el benneteket az ördög«, mert biztos vagy benne, hogy el nem viszi. De mi lenne, ha egyszer csak az ilyen *könnyelmű kívánságra* előtöppanna lólábával, két szarvával, szájából, orrlukaiból kilövellő lángokkal?

A javaslattal is úgy történt, az ellenzék hívására előtöppant. S mert csakugyan hitták, nem mertek tőle megijedni, mind fázott ugyan, de magára erőszakolta a bátorságot: »A macska fél, én nem félek.«

Szóval addig folyt a taktikázás, amott a követeléssel, emitt az ígérettel, hogy egyszer csak mindenik fél bemászott nyakig, és a javaslat most a Ház asztalán van tárgyalás alatt.

Sőt már úgyszólván el is fogadtuk. Hamarabb hittem volna a halálomat. S mikor még mintegy négy hét előtt kérdezte tőlem Erdély Sándor, hogy milyen a hangulat a javaslattal szemben, bátran vágtam a szeme közé:

- *Senkinek se tetszik a javaslat. Nekiünk általánosságban nem kell, az ellenzéknek pedig a részletek ellen van kifogása.*

Erdély elkomorodott, s rám nézett a szúrós szemeivel, bizonyos fitymáló megvetéssel, azt hittem rögtön megesz.

- Úgy látom, Menyus, hogy egy betűt se olvastál belőle.

- Megvallom, kegyelmes uram, de nagyjában tudom, mi van benne.

- Dehogyan tudod, dehogyan. Olvasd el behatóbban.

S ezzel hátat fordított haragosan, valamit mormogott is magában rám vonatkozólag, de azt nem tartom szükségesnek kitalálni. (Szerencsére Erdély nem gondolkozik az emberekről *olyan fennhangon*, mint az elődje.)

Néhány nap múlva újra megfogott őexcellenciája:

- Olvastad-e már:

- Igenis, olvastam.

- És mi a véleményed most? - kérdé zordonan.

Zavarba jöttem. Hiszen ösmersz, Klára, hogy karakter vagyok. Ami egyszer a véleményem, hát az vélemény. Kimondom, mint egy Luther Márton: »Itt állok, nem tehetek másképp.« Most is ki kellett mondanom, de annyit, mint jó mameluk, mégis megteszek a miniszterem kedvéért, hogy legalább átöntöm új stílus formába. Imígy szóltam tehát:

- *Mindenkinek tetszik a javaslat. Az ellenzéknek általánosságban, nekiünk pedig a részletekben.*

- No látod - mondá szirupédes mosolyával, s boldogan veregette meg a vállamat.

Mert hiába, a föld hatalmasai mind egyformák; szeszélyesek és hiúk, mint az asszonyok. Ha teneked például azt mondja valaki, hogy a lányod csúnyább náladnál, dühbe jössz; de ha azt mondja, hogy szebb vagy a lányodnál, kipirulsz a nagy örömtől, pedig a dolog alapján egy, csak a szósz és a föltálalás változott.

Egyébiránt nem is olyan nagyon rossz a javaslat. Legalább semmi esetre se fog ártani. A tiszta választások ezelőtt is utópia voltak, ezután is utópia lesznek. S ha a választási törvény változik, ez csak annyit jelent, hogy a korteskedési mód is meg fog változni.

Wekerle beszéli Amerikáról...

Közbevetőleg legyen mondva, Wekerle mindig Amerikáról szokott beszélni, mert a földgömb meglehetősen föl van osztva a képviselők közt. Beöthy Ákosé a brit félsziget, onnan hoz föl példákat, hasonlatokat. Ugroné Boldog Arábia, annak a regéivel puskázik. Jókaié az Óperencián túli területek, Zichy Jenőé a Kaukázus, Gajárié Kalocsa és vidéke, Pázmándy Franciaország. Horváth Gyuláé Románia.

De nem a Ház *földrajzi* szempontból való rajzolását akarom, hanem elmondom tanulságul, amit Wekerle beszél a folyosón Amerikáról, hol a választás tudvalevőleg szavazási cédulákkal történik, hogy titkos jellege megóvassék és a választók, bárha elfogadtak is valamit az egyik jelöltől, mégis szívük szerint szavazhassanak.

Erre a kortesek kitalálták, hogy minden pártnak más színű legyen a cédulája, s a bizalmi férfiak láthassák, ki kire szavazott.

Fogta magát a kongresszus, új törvényt hozott, hogy a cédulák egyforma színűek és alakúak legyenek.

Erre megint jött a kortesek riposztja. Jelöltjük céduláit *parfümbe mártják*, s az urnánál álló bizalmi férfiak szaglásuk szerint ítélik meg, hogy Mr. James vagy Mr. Toby jól voksolt-e.

Írod, hogy a főispán látogatást tett nálatok és igen fél a javaslattól. Mondd meg neki, hogy nincs mit félni. Olyan az egész, mint a Krampusz, amit a rossz gyerekeknek vesznek, s ami első pillanatra megijeszti őket, de csakhamar rájönnek, hogy a keze, lába, még a vesszője is csokoládéból van. Hidd meg, édes Klárám, hogyha a törvényhozók megokosodnak, mindjárt aszerint igazodik a kortesek esze is. Mert a törvényhozók esze éppoly összefüggésben van a kortesek eszével, mint az óramutató a fertálmutatóval.

Hiábavaló minden erőlködés. A helyzet csak annyiban változik, hogy eddig pertu voltunk a miniszterekkel, a főispánokkal, a fősolgabírákkal, a választási elnökökkel és a kortesekkel, ezentúl pedig pertu leszünk a kúriai bírakkal is.

Szombaton megszavaztuk a 8-ik §-t, mely törvénybe iktatja a választók fuvardíját és élelmezését. Az ellenzék ellene volt. Cudarság, de nem bánom; legalább kisült végre, hogy kik a nép igazi barátjai. Mi egyhangúlag megszavaztuk.

Nagy szeget ütött a fejembe Kristóf sógor levele, melyben arról értesít, hogy a papunk a bíraskodásról szóló törvény úgynevezett »papi paragrafusánál« örömujjongva kiáltott föl: »*Papot fogtatok mamelukok, de nem ereszt!*«

Sokáig töprengtem a homályos szavakon, újra meg újra átolvastam a javaslat illető intézkedését, meg a Kristóf levelét, egész éjjel nem tudtam aludni, olyan különösnek látszott, hogy a pap mért örül a papi paragrafusnak. Végre hajnal felé, mintha egyszerre lőttek volna a fejembe, élelem tárult a rettenetes lehetőség.

Oh jaj nekem! Jaj mindnyájunknak! Hiszen a pap megteheti, ha látja biztos többségemet, hogy a *prédikálószékről* tart mellettem izgató beszédet a templomban, aztán a *szentséget elől vive*, mehet nagy ravaszul rám szavaztatni a néppárti híveivel - s ezzel az én mandátumom a papi paragrafus szerint meg fog semmisíttetni.

Mit szólsz ehhez az államférfiúi aggodalmamhoz, Klárika?

Azt is írja Kristóf, hogy nagyon föl voltál ellenem indulva, mivel nem engedtelek feljönni a 8-iki hódoló menetre fösvényiségből vagy gonoszságból.

Oh szívem, édes szívem, de igazságtalan vagy irántam és mennyire félreismersz. Hiszen csak miattad történt. A moszkvai tolongás rémítő katasztrófája után lett volna-e lelkem legdrágábbjaimat idehozni?

Nem, nem, csak maradjatok ti otthon a biztos puha fészekben. Itt úgyse lehet lakást kapni semmiért. De ha volna is lakás, isten ments idejönni, pláne a gyerekekkel. Most is elveszett a Papp Géza kisöccse.

Mindnyájan keressük mindenütt, még Ósbuda várában is. Azért láttak ott a legutóbbi napokban ismerőseid. Egyébiránt maradtam

szerető férjed

Menyhért,

a naplóbíráló bizottság tagja

A KÉT LUDVIGH

A lapok sűrűn foglalkoznak a főrendiházba esedékes tagok kinevezésével is, s említik Bródy Zsigmondot (aki már régen megérdemelte volna, hogy ott üljön), de előfordul a kombinációk közt a Bezeredy Viktor miniszteri tanácsos neve is.

Bár az említett miniszteri tanácsos méltó díszére válnék annak a testületnek, melybe kombinálják, mégsem tudunk a hírnek hinni, mert nem vennék szívesen, hogy oly fiatalon és annyi tetterővel nyugalomba lépne. Ha pedig nem lépne nyugalomba, akkor a főrendi tagságát nem vennők szívesen.

Mert a főrendiház, ha olyan is amilyen, ha szalmakötéllel övezi is derekát, mégiscsak törvényhozó test, s még a kormánykinevezéstől függő voksokat sem szabad a dolog természeténél fogva aktív miniszteri tanácsosokkal betölteni. Legyen meg legalább a költői valószínűség, hogy egy kinevezett főrendiházi tag is megbokrosodhatik.

Eddig egyáltalában az volt a praxis, hogy a miniszteri tisztviselők jelesei, nyugalomba menetelük után lettek a főrendiház tagjai, így Madarassy, Gervay, Ribáry. Kivétel eddig csak egy esetben történt: a Ludvigh Gyula kinevezésével, aki aktív miniszteri tanácsos, s illetve a magyar államvasutak elnök igazgatója.

De ez az egy eset is hogy történt! Valóságos csoda módon. A végzet akarta úgy, s a végzet még a törvényeken is felül áll. Ugyanis a magyar közéletben két nevezetes Ludvigh van, Ludvigh János, a pénzügyi közigazgatási bíróság elnöke, és Ludvigh Gyula, az államvasutak igazgatósági elnöke, szóval két Ludvigh van, mint ahogy volt két Póka, és csak az egyiket lehetett lefejezni.

Történt pedig a Wekerle miniszterelnöksége alatt, ha nem írnám is ide, el lehetne találni, hogy alatta történt... Annyi anekdotálás, annyi színes dolog halmozódott össze az ő könnyed, zseniális uralma alatt, mint ahogy minden daliás kaland fényes Mátyás király keze közé csöppent. Akkor járt itt Holubár, a cinkotai kántor, akkor élt itt az icipici esztergomi érsek, a kilencéves eszei Hippolyt, szóval minden mesészerű akkor történt.

Hát Wekerle alatt történt az a mesészerű, hogy a főrendiház nagyobb szerepre vergődött az alsóháznál. A »temető előszobája«, ahogy nevezni szokták, eleven és pezsgő lett. A megüresedett főrendi tagsági helyek betöltése vagy be nem töltése, mint nagy esemény, lebegett a kombináló elmék fölött. Egy-egy főrendiházi tag értékesebb volt, mint egy akkora darab arany, nem akkorát értek, mint Gyulai Pál, hanem legalábbis, mint Baltik püspök.

Ebben a korszakban négy főrendi hely volt üres egy szép napon. Négy voks a liberálisoknak! Nagy dolog volt. A király beleegyezett a négy hely betöltésébe.

A miniszterelnök fűgén terjesztette elő jelöltjeit. Egy név azonban nem nyerte meg a király tetszését, s ez természetesen legott kiesett a kombinációból.

- Egy másik negyediket ajánljon, kedves Wekerle.

Non sum paratus - gondolta magában a miniszterelnök, s engedelmet kért, hogy a kiesett negyedik jelölt pótlására más alkalommal tehessen előterjesztést.

- Igen, igen, a legközelebb - mondá a király.

Néhány nap múlva újra Bécsbe ment Wekerle, s egyéb vinni és hozni valója közt ott volt a negyedik főrendiházi tag is, Ludvig János, a pénzügyi közigazgatási bíróság elnöke. Az ő személyében történt meg itthon a megállapodás.

Egy kicsit hosszasan volt az audiencia a Burgban. Fontos előterjesztéseket kellett megbeszélni; a miniszterelnök memóriájából teljesen kiesett a negyedik főrendi tag, csak midőn már elbocsátotta a király, úgyszólván az ajtónál villant meg ez a mulasztása, megfordult hirtelen:

- Bocsánat, felséges uram, de még elfelejtettem valamit, a hiányzó főrendi tagot.

- Igen, és ki az? - kérde a hosszasan tárgyalásban kimerült király, feltűnő sietséggel.

- Ludvigh...

BÁNFFY VIASKODÁSA

Bár mindenki várta, emlegette - de mikor megjelent a halál árnyéka a falon, mindenki megszeppent. Ti. a halál alatt ezúttal csak a fölőszlatás értendő. Olyan halál, amelyből van még fölőtámadás. Mindamellet nagy konsternációt idézett elő a képviselői körökben Bánffy tegnapi válasza a főrendiházban. De én istenem, hogy is ne! Hiszen olyan nehéz, hogy egy szép reggelen egyszer csak ne legyen az ember semmi, végképp semmi, sőt még a semminél is kevesebb, egy mínusz, mint Szilágyi mondja. Mínusz, azaz jelölt, ma még befolyásos úr, miniszterek barátja, s holnap már csak jelölt. Heute rot, morgen Todt. Hiszen még élet ez is - de milyen szenvedő alakban!

Mára ülés volt hirdetve a Házban. Talán az utolsó ülés. Nézd meg jól az egykori helyedet, barátom, mondd ki az utolsó »igen«-eket és »úgy van«-okat, aztán el, el a forrásokhoz, ahonnan a képviselői hatalom ered.

Már bugyborékolnak a források, s várnak rád. Ah, milyen szép itt minden. Az elnök az ő csöngettyűjével, a folyosó az ő pihenő padjaival, a teremőrök az ő kurucos libériáikban. Eddig észre sem vetted, hogy minden olyan kellemes, nyájas itten, a Ház öreg órája, melynek mutatója lomhán kúszik, de mégis kúszik, a Ház asztala az ő törvénykönyveivel, a miniszteri padok, a tarkabarka karzat... És mindennek most búcsút kell mondani. - Igazán szomorú.

Az ülés megnyílik, fölolvassák a jelentéseket. Most mindez olyan kedves, hercig. Még ezek a jelentések is szépek és szórakoztatók. (Oh balga ember, azelőtt már az Apponyi beszédeit is untad!) Aztán Horánszky kezd interpellálni. A mi megszokott derék ellenfelünk, a kedves Nándor, mint Ábrányi nevezi, a kedves Nándor, akit Tomori Pálhoz hasonlít. Interpellál mindenről, a Vaskapu sérelmeiről, a tegnapi főrendi ülés eseményeiről, majd Ugron Gábor ereszt ki még egyszer utoljára a mennyköveit, buzogányának hegye már a jövő Ház személyzetét is éri (Weiss Berthold úr csuklik most odahaza) kifakad azon, hogy a kúriai bíraskodásról szóló törvényjavaslat elbukott tegnap a főrendeknél. Az egész ellenzék befelé, mosolyog - a kormánypárt igyekszik búslakodó arcot vágni.

Bánffy talpraesetten felelt meg Horánszkyval, mikor Horánszkyval készen lett, akkor Ugronnak replikázott, de annyi elmeéllel, annyi vervvel és oly folyékonyssággal - hogy a hallgatót a Tisza debatteri vágásaira emlékeztette. A szabadelvű párt helyel-helyel zajos helyeslésekbe tört ki.

Erre Helfy és Polónyi kértek szót. Polónyi azt az ideáját próbálta a vitába lökni, hogy a király kívánságára buktatták el a kúriai bíraskodásról szóló javaslatot.

Bánffy újra fölállt és leteperte Polónyit is.

Aztán Ugron interpellált, ő is a Vaskapu sérelmekről.

Bánffy nyomban fölállt és igen ügyesen, alaposan megfelelt neki. Szóval Bánffy úgy viselte magát ma, mint egy Kinizsi: két nagy karddal verekedett, holtak hátán ivott, evett. Mielőtt hazaeresztené az ellenzéket (egy részét alkalmasint örök időkre) búcsúzólul még jól elnászpárgolta őket.

Maguk az ellenzékiek is elcsodálkoztak Bánffy mai debatteri virtuskodásán. Hoitsy Pál egyre mondogatta:

- Most ereszt szét minket, mikor már tud velünk birkózni.

Még két interpelláció maradt szombatira, abból az egyiket mindenáron még ma akarta elmondani a gazdája ezzel az indokolással:

- Mert még ezen az országgyűlésen akarom a választ.

Az egész ellenzék mára követelte zajosan az interpellációt.

Mire fölállt quasi a miniszter helyett Polónyi, s ekképpen biztatta meg a pártfeleit:

- Maradjon csak szombatira a dolog, mert ha a miniszter úr felelni akar, akkor még felelhet szombaton is a szombaton elmondott interpellációra, ha pedig nem akar felelni, akkor a ma elmondott interpellációra se felel már szombaton.

BÁNFFY GYŐZELME, A NAGY TÖBBSÉG KÖVETKEZMÉNYEI ÉS EGYÉB ÉSZREVÉTELEK

Szegény boldogult Vizsolyinak az volt a legfőbb ambíciója, hogy egyszer valamelyik szavazásnál száz többségig vigyük. Közel jártunk hozzá, de soha el nem értük; az öregúr azzal a tudattal szállt sírba, hogy a nyolcvan többség a maximum. S íme, most csak a szabadelvű párt új tagjai jóval fölülvannak a százon, és a régiek is jobbadán visszajöttek. Milyen örömmel turkálna most ebben a nagy többségben a derék Vizsolyi, ha élne!

De a politikai töprengők, s ezek sokan vannak (mert a politikában az aggodalom az édes) nagy bajnak kárognak e roppant többséget, még azok is, akik szabadelvű szemüvegen nézik a világot.

És ez örökké összevont szemöldökű, szakállas és bajuszos nénikék okoskodása elég plauzibilis, ha *egyenként* vesszük az indokaikat.

Az egyik indok az, hogy ilyen nagy többséget lehetetlen összetartani, az első nagy kérdésnél szét fog repedezni.

A másik indok, hogy kár az ellenzékért. Mi lesz belőlünk jelentékeny ellenzék nélkül? Mivel fogunk előállni a telhetetlen Bécs kívánságaival szemben, mert van ám esze Bécsnek, hogy most (mikor ellenzék nincs) hozakodjék elő jogtalan terjeszkedési vágyaival; most ereszti ki a csápjait.

Mind a két indok elég jó és elég alkalmas a választási eredmény fölötti örömnél a vékonyítására, de mind a két indok csak külön éri meg a nyomdafestéket, ám ha a kettőt *együtt* eresztik ki, megesszik egymást, mint a báró De Manx kakasai, akiknek csak a tarajuk maradt meg.

Mert ha a nagy többség szét fog repedezni az első komoly kérdésnél, akkor ama jogtalan kívánságai Bécsnek nem lesznek keresztülvihetők, mert mindjárt az első jogtalan kívánság lesz ez első komoly kérdés.

Ennélfogva tartsák magukat a hazafias aggodalmárok (bocsánat az új szóért) csak az egyik jóslathoz, tetszés szerint választva a kettőből.

Ámbár (valljuk meg titokban egymás közt) a jóslatok egyenkint is sántítanak.

Ha ugyanis a többség megrepedezik, akkor nem baj, hogy az ellenzék kicsi (a szétrepedt többségből meggyarapszik), ha pedig nem repedezik meg, akkor nem baj, hogy a többség nagy.

Ami pedig az illetéktelen (alkalmasint csak a túlfeszült fantáziákban egzisztáló) bécsi kívánságokat illeti - ha áll az, hogy a nagy többségek fegyelmetlenebbek, kevésbé megbízhatók és összetarthatók, mint a kisebb többségek: akkor Bécsnek is van annyi esze, hogy ilyen megbízhatlan többségek elé nem hozza ama hazarontó követeléseit.

Mindezek azonban szerintem egyszerű lappáliák. Az ellenargumentumok sem nem értéke-
sebbek, sem nem értéktelenebbek, mint az ő argumentumaik, hanem hasonlóak azokhoz, sőt
ugyanazok. Én mindössze azt a bátorságot vettem, hogy amit ők domború lencsén át
mutogatnak, ahhoz én a homorú lencsét használom.

*

Föltéve azonban, hogy csakugyan némi kellemetlen következményei volnának a roppant többségnek (mert a jövőt nem tudom, sem én, sem az aggodalmárok) mégis konstatálni lehet egyet, hogy e roppant többség egy szerencsés fordulata a magyar parlamentarizmusnak. Egy

olyan organizmusnak látszik nekem e percben az ország, mely magamagától gyógyul. (Már iszen valamit Bánffy is segített e gyógyulásban.)

Innen-onnan nyolc éve, hogy a kisebbség illuzióriussá kezdte tenni a parlamenti többség uralmát, sőt bizonyos fokig magához ragadta, s csak olyan törvényeket lehetett keresztülvinni, amiket a kisebbség is akart. Tisza Kálmán a kisebbség különös hadviselése miatt volt kénytelen eltávozni helyéről, melyen a korona és a többség bizalma tartotta. Szomorú látvány volt, hogy száműzik az ország legnagyobb államférfiát (egy mafla többség bús vállvonogatásai közt) a folyosóra - csak azért nem Cayenne-be, mert nálunk a folyosónál tovább nem lehet -, Szapáry alatt nem engedte a kisebbség a majoritás által óhajtott közigazgatási államosítást törvénnyé tenni, Wekerle alatt csak úgy lehetett törvény az egyházpolitikai javaslatokból, hogy az egyik ellenzék is akarta. A magyar parlamentarizmus a legnagyobb veszélybe jutott. Már-már a tanácskozások is lehetetlenekké váltak. A kényszerűség rossz tanácsadó, a kormányok lassan-lassan bizonyos kacérkodásba bonyolódtak, egyik miniszter ezzel a frakcióval, másik miniszter amazzal a frakcióval, s a kisebbség támogatása szilárdabb bázist adott egy-egy kormányférfiúnak (példa rá Baross, hogy elevent ne mondjak), mint a többségé. Kezdett hát beállni a bábeli zűrzavar, a félszeg és hamis helyzetek egész tömkelege, fuzionális gitárpengetések, szerelmi légyottok, közeledések, távolodások, apprehenziók, kibékülések. (Treuga Dei.) A tiszta egyenes utakat benőtte a gyep, a görbe utakon elgörbültek az irányeszmék is - egy nagy válság felé látszott dübörögve nyargalni a magyar parlamentarizmus. Nem volt kiút többé. Még a házszabályok megváltoztatása látszott némi remédiumnak, de milyen vakmerő kísérlet lett volna az a hatalmas fékevesztett ellenzékkel szemben, mely e rossz házszabályokat erős várának tekintette? Melyik anyaszülte merné ezt megpróbálni?

Ily zilált, tanácstalan viszonyok közt csakugyan nem volt más megoldás, mint az, hogy a nemzet vagy a mostani többséget törje össze, mint tehetetlent, vagy a mostani kisebbséget, mint zabolázhatlant.

S a nemzet határozott! Összetörte a kisebbséget.

Amivel most már, annyi év után, újra rendes, szabályos kerékvágásba juthat a parlamentarizmus. Ezért tűnik föl nekem ebben az órában az ország olyan egészséges organizmusnak, mely magától gyógyul meg betegségeiben, s azt a hitet gyökereztetni meg bennem, hogy Pichleren kívül még a magyarok istene is vigyáz egy kicsit Magyarországra - s kapóra elégíti ki a legégetőbb szükségleteit.

Tudom, mit fognak erre mondani az ellenzéki urak: hogy ezt a Bánffy praktikái okozták.

Hát lehet, mit tudom én. Varázslat okozta-e, Bánffy ügyessége okozta-e, vagy a pénz is hozzájárult? Talán a szerencse is részes benne... De nem lehetetlen, hogy legtöbbet a papok segítettek.

Mindegy, akárhogy történt, az óriási többség megvan, s megvan a legmagyarabb vidékekről, ahol a 67-es egyezés meg nem fogant eddig, s megvan az erőszak és a törvénytelenység látható jelei nélkül. Talán nincs is egyetlen joggal kifogásolható szabadelvű mandátum sem, a csacit kivéve, melyet a választási elnök ostobasága rontott meg, s amelyet megsemmisítenek.

Bánffynak ördöge van! Hajdan azokat a kisebb többségeket is csak úgy hozták össze, hogy mindig maradtak »kaposvári mandátumok«, borzalmas vitaanyagok, szennai voksok, holt voksok, hajmeresztő választási szcénák és rendellenes jegyzőkönyvek. Most nem maradtak meg az ellenzéki szónokok számára csak frázisok, Jeremiás siralmak és elévült vizitkártyák.

Ha mégis van valami felhő, ami a nagy diadalmámban ronthatja a szabadelvűek örömét, az a párt fölhígítása olyan elemekkel, akik mint a szabadelvű irány ellenfelei szerepeltek eddig.

Hiszen jó, jó, hogy a Szapáry-párt néhány kiváló és rokonszenves embere hozzácsatlakozott a mi zászlónkhoz, végre is senkit attól eltiltani nem lehet, de mégis csak nagyban rontja az illúziókat még a színpadon is, ha azok az alakok, akik az első fölvonásban mint harcoló szpáhik jelentek meg a deszkákon, a kortina legközelebbi fölvezésénél már mint magyar huszárok lépnek a lámpák elé.

Hiszen az igaz, hogy nem sokan vannak, bajt nemigen csinálnak, és nem is akarnak bajt csinálni, gentlemanek, de elég baj benne már az is, ha a nagyközönség azon kezdene töprengeni, hogy a szabadelvű párt komolyan és egészen szabadelvű-e?

AZ ÚJ T. HÁZ

Beszéltem egy a Házból kimaradt kiválósággal, aki így sóhajtott fel:

- Föl se léptem. Minek? Azt mondod, megválasztottak volna. Nem hiszem. Azt mondod, nagy tekintélyem van az országban. Ugyan eredj! Ma ha fölkelne a sírjából Hunyadi János, még őt se választanák meg, ha a kormány nem támogatná.

Ebben körülbelül meg van festve a helyzet, hogy az ellenzéknek nehéz volt ez a mostani választási kampány, és hogy a tekintélyek kora lejárt. De lejárt a kormánypárti tekintélyeké is, s a lefolyt választás valóban nehéz és kimerítő volt az összes pártokra. A voksok megromlottak és megdrágultak. Az öt évet úgy kontemplálta Tisza Kálmán, hogy öt év alatt elfelejti a választóközönség a kortes napok édességét, de csak az történik, hogy jobban kiéhezik öt év alatt.

Ma már megvannak a mandátumok, s amikor majd november 25-én halomra rakják őket a korelnök elé, aki nyilván Janicsáry Sándor, az »admirális« lesz (hacsak nem fiatalodott meg azóta), igazán föl lehet kiáltani:

- Mennyi vesződség, mennyi zaj, mennyi pénz ezért a két mázsa makulatúra papirosért!

Mindegy, ma már elmúltak a keserőségek, az izgalmas szcénák, és csak az élmények maradtak meg. Ezer meg ezer tarka kaland, száz és száz ravasz finesz, és bonmot jár szájról szájra a pártklubokban a lefolyt választásról, amely úgyszólván egy napon zajlott le az egész országban, mégpedig majdnem minden kerületben komoly mérközéssel, mert Bánffy nem volt barátja a paktumoknak: »Nem helyes - mondá - hogy az urak csibukszó mellett megalkudjanak a kerületekre és kijátsszák a választók jogait«. Kegyelmeiket se osztogatott Bánffy, mint hajdanában szokták, hogy csupa udvariasságból nem állítottak a mieink ellenjelölteket az ellenzék főembereinek. Irányi, Ugron, Apponyi, úgyszólván kardcsapás nélkül jöttek be, még az alvezéreket is kímélték, ha itt fent jól »kicsinálták« magoknak. Bánffy nem tette. »Kein Bruder im Spiel«, s jelöltjei elborították a kerületeket, mint a sáskák.

Sok is jött vissza győztesen olyan helyekről, ahonnan meg se lehetett volna álmodni. A klub csak úgy rezseg a tömérdek új képviselőtől esténként, akik bemutatkoznak egymásnak, és az első csatatűzben részt vett bakancsosok élénkségével és színpompájával beszélnek el a választási bonmot-kat és apercuket. A pénz elfogyott, de a kedves ötletek megmaradtak, mint igen drága relikviák.

Az egyik jelölt a reciprocitást magyarázta (bizonyosan a kvótáról elmélkedve), midőn közbeszól egy jól táplált, kettős tokájú választója: »A reciprocitás az volna, hogy előjáróban öközülük is ki kellene tizenhárom generálist végeztetni, s akkor lehetne aztán beszélni a többiről«. Egy másik jelölt látogatásokat tett a falusi választóinál, a bíró, aki egy lajstrommal a kezében vezetgette, minden telek előtt megszólalt: »Ez a 128-ik házszám, itten van két

választónk, emez a 129-ik házszám, itt is van egy választónk, az ott a faluháza, itt nincs semmi, amaz meg a temető, ott is vagyon nyolc választónk».

De ki győzné ezeket elsorolni, a tömérdek ravaszságot, választási fifikát, új és új családi motívumokat, mikor már azt hinné az ember, hogy ezen a téren minden ki van merítve. Az új képviselőket a diadalmámor jó hangulatban tartja, de az öregek nem tagadják, hogy a nép nagyon megromlott, s hogy ilyen diszgyasztáló választás régen volt; általánosan lehet hallani kifakadásokat.

- Ez volt az utolsó föllépésem. Soha többé. - Mosolyog ezekre egy szögletből Jeszenszky Sándor, a zseniális fiatal miniszteri tanácsos, aki Isten és Bánffy után leginkább segített a Házat megalkotni.

- Bolond beszédek! Minden asszony azt mondja a szülés után: Soha többé. De azért mégiscsak mindig születnek gyerekek.

S a végén nem is volt éppenséggel olyan csúnya ez a választás. Ha kivesszük a papok utálatos izgatásait, a pokollal való ijesztgetést, bátran lehet mondani, hogy *drasztikus szcénák* nem voltak, bizonyos modern simaság lépett a brutális eszközök helyére; jegyzőkönyveket nem téptek össze, hogy a választást megghiúsítsák, falvakat fel nem gyújtottak, hogy a voksok szétszaladjanak, s aranyórát be nem csúszttattak a jelölt zsebébe, hogy ráfoghassák a tolvajt. Külsőleg legalább minden rendben ment, véres verekedések, halottak és sebesültek nélkül; katonák fegyverei és a kortések fokosai senkiben sem tettek kárt, ha jól tudom, csak két ember halt meg a kampány alatt, az se választó, hanem jelölt (Kalmár István és Fáy Barnabás), s ezeket is egy modern betegség, az izgatottság ölte meg.

Szenzációs esemény is csak kevés volt, Ugron Gábor kibukása, Beöthy Ákosé és a gróf Andrássy Gyuláé. Sajnálatos esemény, hogy Jókai kimaradt. Csúnya bizonyítványt állított ki magáról a magyar közönség. A többi kiválóságok, akik kimaradtak, mint Horváth Lajos, Ernuszt Kelemen, gróf Szapáry Gyula, Teleszky István, Csernátony Lajos nem vettek részt az ütközetben, s értük a közvéleményt okolni nem lehet. Volenti non fit injuria. De kimaradásuk, valamint a Hermané, Beöthyé kétségkívül veszteséget jelent, mely aligha térült meg az új emberekben, ámbár ezek között is emlegetnek tehetségeseket. Nyereségszámba kell venni Radó Kálmán bejövételét, a Tallián Béláét, Enyedi Lukácsét stb. Jó akvizíciók gyanánt emlegetik a Csanád megyei Kristóffy, Szemere Attilát, a máramarosi Nyegre Lászlót, a bihari Örley Kálmánt, s úgy hallatszik, hogy a néppárti papok között is van két pompás szónok - de bár ne volna igaz.

Egyébiránt amilyen, olyan az új Ház, azon már nem lehet segíteni, öt évig majd csak kihúzzuk vele, s ha gyengébb is a régibb parlamenteknél, annyi ereje csak lesz, hogy a kvótát fel tudja emelni. Huszonötödik novemberben, ha elmúlik az ősi módon való gyülekezésre szánt három nap, végre megláthatjuk színről színre a Sándor utcai házban, amely alkalmasint utoljára fogad be gyülekező parlamentet. (Öt év alatt már bizonyára elkészülnek a Duna-parti Országház tanácskozó helyiségei.)

Annyi bizonyos, hogy a szabadelvű párt sohase vonult be olyan diadalmasan e vén terembe, mint most. Azelőtt mindenféle csonkaságok látszottak rajta, rendesen úgy jött ki a választási verekedésekből, hogy egy-két foga ott maradt, s a helyett aztán néha műfogakat kellett berakadni. Előadói, bizottsági elnökei, tisztségviselői elhullottak, most az egyik alelnökét kivéve (ki nem akart többé mandátumot vállalni) teljes épségben tér vissza. Csupán még a wipjét, Perczel Bénit veszttette el. De ez is csak egy kedélyes célzás a Gondviseléstől; mintha mondaná: »mi az ördögnek nektek a wip? Hiszen *két többségtek* van.«

S úgy is áll a dolog. Lévén a többség százötven főnyi, a mamelukok fele mindig ugaron hagyható, azaz vadászhat, gazdálkodhatik otthon felváltva, a másik fele bőven elegendő a Házban, hogy a kormány nyugodtan ülhessen a piros székein. Perczel Bénit (bár bizonyára ő is megtér legközelebb) senki sem fogja kérdezni többé: Elegen vagyunk-e Béni? Mi mindig elegen leszünk ezentúl. Sürgönyök nem fogják molesztálni a »mezei hadak«-at. S ha az ellenzék diplomacice akar eljárni, név szerinti szavazások nem lesznek többé.

Hogy is fog mindez festeni? Teremtő Istenem, beh furcsa kép! Az egész Házon végig húzódik a kormánypárt. Apponyi helyét úgy hallik, meghagyják, de pártja megfér körülötte egy kis darabkán, s a hátsó nemzeti padokat mamelukok töltik be egy nagy nyúlvánnyal a hajdani szélsőbalba. Milyen különös lesz a minisztereknek, ha »zajos helyesek« és »éljenek« zúdulnak szavaikra e hajdani kísérteties helyekről. A néppárt felhúzódik a »hegy«-re, ahonnan egykor a vén sün dörgedezett, s ahol gróf Károlyi Gábor szórta szikrázó közbeszólásait az ultramontánok ellen. Milyen profanizációja a helynek!

Szilágyi elnökösködése játszi dolog lesz ezentúl, a nagy közbeszólók és zavargók kivesztek: Ugron Zoltán, Issekutz, Szalay Imre és Drakulits nincsenek többé. Az elnöki csengettyűt beszövi a pók. Erdély elvesztette nagy kritikusát, Olayt. Darányi Ignác megszabadult Szemere Hubától. Báró Dániel Ernőt nem háborgatja többé a nagy vasúti szakember, Bottlik. Mindenki jutott valami megkönnyebbüléshez, csak báró Fejérváry nem, őneki a háta mögött ott fognak ülni most is az ellenzékiek és irritálják beszédje közben a mérgezett élű csevegéseikkel, és egyre ott fogja látni maga előtt mintegy ugrásra készülő tigrist: Thaly Kálmánt. De még Fejérváryn sem esik meg az ember szíve, ha a szegény Apponyi sorsára gondol, aki elvesztette pártjának felét, és ő maga bejött; Ugron szerencsésebb volt, a pártja négyötöd részét veszítette el, de legalább maga be nem jött. Apponyi kénytelen lesz minden percben érezni megfogyatkozott voltát. Oh Istenem, csak legalább a szép női karzatja ne hagyná el! Vagy ha már *párthívei* nincsenek bent, legalább ne volnának ott a *barátjai*, akik mindennap kompromittálni fogják.

Ah, milyen élvezet lesz a gonosz lelkű öreg mamelukoknak látni és hallani, hogy a néppárt mint kiáltja a beszédjeibe: »Igaz, igaz«; hogy fognak kigömbölyödni, átmelegedni a jól táplált papi arcok egyik-egyik frázisánál, hogy fogja lesütni a szemeit nagy pironkodással a nemes gróf, és hogy fognak rá a karzatról mosolyogni a szépséges grófasszonyok és kisasszonyok, és milyen savanyúan mereng majd el ilyenkor maga elé Horánszky Nándor.

A KLUB TITKAI

Ah, micsoda érdekes egy hely ez a szabadelvű klub! Hogy szeretne bekukucskálni a kulcslyukon némely ellenzéki riporter. Hogyne! Ott van a boszorkánykonyha - a fölhangolt fantáziák szerint - és a különböző fazekakban a tűzhelyen különböző koktumok, bájitalok, tompító szerek főnek és rotyognak. Tisza Kálmán s Bánffy sűrögnek-forognak, keverik egy-egy főzőkanállal a nemzetaltató fluidumokat, és az egymás szemébe frecskendezik. A patkányok fűrik a pádimentomot, a nagy pókok (pedig még mindig sok nagy pók van) szövik a maguk hálóját a szögletekben, a kuvik meg kuvikol a háztetőn, s meg-megverdesi az ablakot.

Mind igen szép ez, és aki a klubot sohasem látta, el is hiszi. Mindent elhisz. Hiszen ritkított szedéssel van bent az ellenzéki lapokban. Egy nap ez, másnap az, de mindig van valami.

Az idők kerekének jelenlegi forgásában két dolog van. Az egyik a forrongás a klubban, a másik a spion keresése. Flammarion se figyeli a Mars csillagzatot behatóbban, mint az ellenzék a

klubot. Flammarion lát folyamokat, hegyeket - az ellenzék lát forradalmakat. Flammarionnak teleszkópja van, az ellenzéknek spionja van.

Beszéljünk először

a forradalomról.

A waldecki forradalom is igen csinos volt a maga idejében. Akik látták, igen rettenetesnek mondják. Az öreg Pulszky például látta, mert az öreg Pulszky mindent látott.

Állott pedig a waldecki forradalom abból, hogy a nép minden áldott nap összegyűlt a waldecki herceg palotája előtt és forrongott, lármázott - mindaddig, mígnem ebédre harangoztak.

A harangszókor a forradalmárok hazamentek ebédelni, és a palotatér üres lett.

Elég csinos dolog volt ez is, de a klubbeli forrongás még misztikusabb. Mert a forrongók itt össze se gyűlnek - akik pedig összegyűlnek, négynél többre nem gyűlnek, az ötödiket már kergetik, mert az csak kibic és zavarja a partnereket. Az olvasószobában egypár öregúr lapokat olvas, mígnem elnyomja őket a buzgóság s csendesen elalszanak az úrban.

Alszanak, de bizonyosan nem álmodnak. (Minek? Az ellenzék álmodozik öhelyettük.)

A nagy tanácsteremben csakugyan lézeng néhány új ember, és ezek beszélnek is - választási anekdotákat. Egy-egy öreg is közéjük téved, sőt némely napokon itt csakugyan kitör az elégtelenség: rendesen csütörtöki napokon.

- Mégis skandalum - mondják, kelletlenül dörzsölgetve a kezeiket -, hogy ma egy miniszterünk se volt!

Mert e csodálatos forradalmárok nem érzik jól magukat, nem tudnak élni, lélegzeni olyan helyen, ahol nincsenek eleven miniszterek.

Ám sokkal komolyabb és elterjedtebb hír ennél

a spion dolga.

Ez már félig se tréfa. Erről érdemes behatóbban beszélni, mert tényleg magában a szabadelvű pártban is vannak képviselők, akik (már évek óta) panaszkodnak, hogy a klub minden dolgai bekerülnek entrefilet-knek az ellenzéki lapokba, és akik hiszik is, hogy a klubnak vannak olyan dolgai, amiknek nem szabad bekerülni az ellenzéki lapokba.

Ehhez a kérdéshez egy kicsit én is hozzászóllok, annál inkább, mert 13 éve vagyok a klub tagja, és húsz éve vagyok újságíró, de még soha nem írtam entrefilet-t. Elmondhatom tehát, hogy nem vagyok ludas. Általában olyan ember talán akadna az országban, aki panaszkodhatnék, hogy valamit nem írtam meg, amit kellett volna (ezt Légrády t. képviselőtársam is bizonyíthatja), de olyan ember nemigen akad, aki azon panaszkodhatnék, hogy valamit megírtam, amit nem kellett volna.

Én tehát önzetlenül az ismeretlen spion érdekében írom e soraimat, nem pro domo. Kezdem pedig az apológiát Türr tábornoknak azzal az esetével, mikor az olasz-magyar légió azzal vádolta őt, hogy elárulta őket. Türr ekkor így szólt a katonákhoz:

- Katonák! Legyen eszetek. Gondolkozzatok csak jól, és találjatok olyan valakit e nagy világban, akinek ti megérnétek csak egy forintot.

A katonák gondolkodtak, és nem találtak olyan valakit, és abbahagyták a gyanakodást.

Ha tisztelt képviselőtársaim is gondolkoznak rajta, hogy mi az ördögöt lehetne eladni olyat a klub eseményeiből, ami megéri az ellenzéknek a vérdíjt, hát úgy kell találniok, hogy semmit.

Mert a klubban nem történik semmi olyan már évek óta, amit a kormánypárti újságok meg nem írnának és írhatnának, amit pedig azok megírnak, azt bátran közölheti az ellenzéki sajtó is, aminthogy közli; igaz, hogy többnyire csak a Sturm úr szemüvegén keresztül.

De nem is volna helyén, ha ott titkok volnának; e termekben a párt belső élete folyik ugyan, de ez a belső élete is nyilvános, s ha olyasvalami történik egyszer-másszor, ami jobb lett volna, ha meg nem esik - ebből nem az a következés, hogy annak a nyilvánosságra való hozatala inkorrekttség. (Ott volt az inkorrekttség, hogy megtörtént.)

A párt végre is több száz tagból áll, független képviselőkből, akik nem tesznek semmiféle titoktartásra fogadalmat, s akik közel állnak ugyan a kebelükből támadt kormányférfiakhoz, de éppen olyan közel, sőt közelebb állnak a néphez is, mely odaküldte, mely a sajtón át, mint egy ablakon keresztül, mindenben látni akarja őket.

A klub tárgyalásai nem titkok. Egyetlenegyszer történt a véderő vita alkalmával, tekintettel az ingerültebb tanácskozásokra, határozatba ment, hogy a konferenciákról nem adatnak ki tudósítások. S mi lett a következménye? Az, hogy egész kolumnák jelentek meg az ellenzéki lapokban e tárgyalásokról. A vendéglőkbe szétszéledt képviselőktől rájuk uszított riporterek összeszedtek esténként annyi anyagot, annyi szálat, ami nem volt elég arra, hogy alaposan tudják, ami történt, de elég arra, hogy beleleheljék abba a maguk intencióit a szerkesztők, s kiszínezve, kitömve állítsák reggel a közönség elé, mely oly izgató gúnyanyagot nyert ezekben, hogy az utcák talpraállításhoz, meg vagyok győződve, a legnagyobb mértékben e fantasztikus, mesterségesen szenzációssá tett, semmit föl nem táró, de mindent sejtetni engedő közlemények járultak.

Ha ehelyett a konferenciákról rendes kommunikék adattak volna ki, és az úgynevezett »förrongó« beszédek is közöltettek volna szó szerint, a publikum látja vala, hogy a párt nem olyan ingerült, mint aminőnek írják - tehát ő se lett volna olyan ingerült, mint aminővé lett -, talán más lefolyása lesz a dolognak.

Szerintem tehát az egész spion-keresés nevetséges dolog. Tudom, hogy történhetnek esetek, minthogy a klubban aktív kormányférfiak is vannak, a miniszter elmondhat valami olyat ott, ami még korai, s ami árthat, de ez akkor a miniszter hibája. Ha a miniszter nem tud titkot tartani, akinek kötelessége - miért legyen kénytelen megtartani a képviselő, akinek nem kötelessége?

Summa summárum kegyelem a spionnak! Nem kell üldözni, firtatni, se elítélni szegényt.

Ahogy én tapasztaltam tizenhárom év alatt, nem az a baj, hogy az ellenzéki lapok valami olyast tudnak meg a klubból, ami ott történt. Hanem az a baj és az az elítélendő, hogy mindennap valami olyast tudnak, ami ott nem történt.

A »TISZTELT URAK« ÖSSZEGYÜLEKEZÉSE

Íme, a káosz. Valami, még a kezdet előtt. A leendő Ház anyagja a maga nyers állapotában, amelyből még átpotyoghat egy rész a rostán.

Szent isten, de sokan vannak! Kik? Milyenek? Idegenek, ismeretlenek, névtelenek. Vannak itt nevek, amelyek még sohasem voltak kinyomatva. Sohase látott még itt egyszerre újságírói szem annyi új embert. Hogy kicsillogtak e mindenféle fejek közül a régiek itt-ott (nagyon itt-ott) ismerősen, nyájasan, a megszokottság fényével beöntve. Valóságosan történelmi arcoknak látszanak a Rónay Jánosé, Demkó Pálé és a többi középszerű embereké is.

Mindenki nézné, hogy meddig terjed az óriási kormánypárt. Ez most a legérdekesebb látnivaló. De ki ösmeri meg a balra kanyarodó vidéken ülőket, kormánypártiak-e vagy ellenzékiek? Ha megindul a szem a jobb oldali ajtótúl, ahol Tallián Béla, a volt békési főispán ül, elfárad mire már gyanítani kezdi, hogy a gránicra érkezett. A gránic pedig egy csomó gömbölyű pap. Azok már nem lehetnek a mieink. Bizonyosan néppártiak. Egy csomóban telepedtek le, mint a varjak szoktak, az Apponyi Albert gróf háta mögé.

Nem csoda, hogy három napig tartott a gyülekezés, mondhatom, jól összegyülekeztek, ember ember hátán ül, sohase volt népesebb a tanácsterem. A karzat majdnem roskadozik a sok szép asszonytól, akiket a kíváncsiság hajtott ide.

Ah, az asszonyok, ezek a hálátlan asszonyok. Ezek éppenséggel nem sopánkodnak, hogy Horváth Lajos nincs többé itt..., sem Horváth Gyula..., sem az öreg Jókai, se a jó Ernuszt Kelemen. Ők éppen azért jöttek, hogy az új arcok között turkáljanak! A régieket ők már megunták.

De ki venné rossz néven nekik? Hiszen magokra a képviselőkre is más-más a vonzó. Az újak azért jöttek, hogy saját magukat lássák itt, s kíváncsian nézegetik az üresen álló elnöki katedra faragványait, a címert tartó festett angyalokat, a Ház asztalát és mindent, ami érdekes és bámulatra méltó.

Az öregek azért jöttek, hogy lássák magok fölött elnökölni Janicsáryt. Nem utolsó élvezet. Igaz, hogy drága.

Némelyek a néppárt csodájára keltek föl korábban reggelijök mellől. De hajh, a néppárt szétszórva ül.

Van olyan ember is, aki Pichlert szeretné látni elevenen. Tízen is kérdezik udvariasan ismeretlen szomszédjaiktól: »Melyik, kérem, a Pichler?«

Van olyan is, aki az »oszlopokat« keresi föl: Hol ül a Széll Kálmán? Merre van Tisza Kálmán? Hol ül Radó? Melyik a Falk?

Az óramutató végre eléri a tízes számot. A miniszterek, kik szórványosan jöttek, beülnek a padjukba, Bánffy belép és ő is elfoglalja helyét a kormány élén. Egy futó tekintetet vet roppant pártjára, aztán félig behunyja az egyik szemét, mintha az is untig elég lenne, amit az egyik szemével lát belőle.

Szemöldje eközben megmozdul, és a káosz bontakozni kezd, hogy valamivé legyen.

Ti. a szemöldök mozgulást észreveszi Regele igazgató, és a Ház csöngettyűjét megmarkolja. És ez az első mozdulat az 1896-ik országgyűlés megalakításában.

Megmarkolja és megrázza derekasan. Cseng-bong, hogy szinte zúg, és ünnepélyes csöndesség honol utána, mint aminő a teremtskor lehetett, mikor az éjszakát elválasztották a nappaltól.

E síri némaságban föláll a háznagy. A múlt országgyűlés háznagya. Minden elmúlt már, csak ő maga él túl mindeneke, mint Noé az özönvizet, s jelképeül annak, hogy az elmúltból támad az új, üdvözli az összegyűlt »urak«-at és fölkéri, hogy a legidősebbik foglalja el az elnöki széket.

A legidősebbik nincs itt. Az öreg Madarász papa volna a legidősebbik, de az öreg szittya tanult a Hunyadi László példáján: nem megy föl Budára. Azt üzente, hogy gyöngélkedik, hogy »majd elvégzi a Sándor öcsém« (ti. Janicsáry Sándor, de hát az öregúr talán nem is beteg, más ravaszság rejlik alatta, amint az később kisült a Komjáthy fölszólalásából, hogy a párt egy likkal kijebberesztette a nadrágszíjat.

De mindegy, ne firtassuk, miért történt, elég az hozzá, hogy Csávossy, Madarász nem lévén jelen, Janicsáryt szólította föl az elnöki szék elfoglalására.

- Zsandár káplár! - kiáltá Lukáts Gyula a Kossuth-pártról, mire nyugtalanul megmozdult a rettentő jobbtábor.

- Szépen kezdik!

- Lassabban urak!

Ez volt az első »cukkedli«.

Szegény öreg bátyánk megtörülte az ő szép tömött, kifent bajuszát, büszkeségét, s egy mély sóhajjal kezdett fölhasználódni a katedrára (az admirálisi kajütbe), melynek aljában hat harmatos arcú, pelyhedző szakállú ifjú várt az intésére. Ezek a kiszemelt korjegyzők.

Aztán fölragott a magasba, ahol megszokta már a szem Szilágyit. Nini, hol van Szilágyi? Az bizony ott ült a Janicsáry helyén, és mosolyogva szemlélte az öreget, ki éppen úgy ott az ő irattekercsével, mint a budapesti szobrok.

Csak hogy ő nagy hasznát vette az irattekercsnek - nem úgy, mint ezek. Gondosan volt rendezve minden, és igen helyes, hogy az öregúr számára le voltak fogdosva a szükséges szavak és mondatok a papirosra, nem úgy, mint a múltkor, hogy az »ágyom térde« is belejutott a mondókába. Igaz, hogy a múltkor mulatságosabb elnöklés volt, egy derült napsugaras mozzanatot képezve az országgyűlés történetében. Most minden korrekt volt és unalmas, amint a tekercsből olvasá.

Egypár üdvözlő szó, belekeverve a millennium, aztán fölhitte a korjegyzőket, hogy foglalják el helyeiket.

A hat ifjú elhelyezkedett. (Élénk hullámváz a hölgykarzaton.)

Most a miniszterelnök átiratát olvasta föl Bély László szép csengő hangon, a holnapi trónbeszéd tárgyában, mire Komjáthy Béla emelkedett föl a szélbalról, kijelentvén azokat, amiket már hallottunk Irányitól, Madarásztól, de még megtoldta azzal, hogy a királynak itt a teremben kellene megnyitnia az ülést.

- Úgy van! úgy, úgy - hangzott itt-ott balról.

(... A király könnyebben eljöhet - vélekednek egymás közt a balon. - Ideje is van, kocsija is van.)

Bánffy Dezső kedvetlenül csapta le ceruzáját és fölállt, hogy az ellenzék *terjeszkedését* aposztrofálja. Beszéde ügyes, világos, egyszerű volt és okos.

Bolgár Ferenc maliciózan szólt közbe:

- Hisz ez készült beszéd!

Pedig ellenkezőleg kellett lennie, mert Bánffynak éppen a rögtönzött beszédei jók.

Bánffy elmosolyodott a közbeszólásra. De azt mondják, hogy Bánffy haragszik, ha nevet.

Elmondta, hogy azelőtt csak két oka volt az ellenzéknek a Budára való nem menetelre: a zászló és a német nyelvű méltóságok. - Most már a harmadik kívánsággal áll elő Komjáthy.

Öt év óta megszűnt az egyik ok, az udvari méltóságok immár magyarok. Beszédjének veleje egyébiránt csak az volt, ami rendesen szokott lenni ebben a kérdésben: hogy aki nem jön, maradjon otthon.

Az egész dolog immár annyira megszokott, hogy szinte hozzátartozik a megnyitási ceremóniához, s nélküle soványak és szárazak volnának ezen első ülések. És végre is, hogy végkomputust csináljunk, a dolog így áll:

Eddig két gátló ok volt: a zászló és az udvari méltóságok kérdése. Az udvari méltóságok sérelmét megoldotta a kormány, úgy, hogy csak egy ok maradt. Az ellenzék gondolkozóba esett. - Hm. - Az egyik ok már megszűnt. Hátha ez az ördögös Bánffy megszünteti a másik okot is új öt év alatt?

Komjáthyban van fifika és diplomata ész. Belátta, hogy valami újat és nehezebbet kell kigondolni.

A KIRÁLYNÁL

Hangulatos dolog ez, urak. Van benne valami különös charme. Ódon illat, mely itt maradt a középkorból és száll, száll, belopódzik a pórusaidon át lelkedbe, és kéjes csiklandozást okoz. Kezded nem sajnálni a húszezer forintot, amibe a mandátum került. Kutya vigye, megéri.

A Veni Sanctet hallgattad egy darabig a kápolnában, de természetesen nem jutottál ülőhelyhez. Hiszen még nem vagy belső titkos tanácsos, még semmi sem vagy, csak új képviselő. Azaz, hogy már szóltál Wlassicsnak, Perczelnek, s ha ők úgy akarják, közoktatásügyi vagy közigazgatási bizottsági tag leszel a jövő héten, ámbátor nehezen megy a dolog: »Sokan vagytok - mondotta Wlassics, a homlokát összeráncolva -, nagyon sokan vagytok, édes barátom.« Hát tehetsz te arról, hogy olyan sokan vagytok?

De most nem ez a kérdés, hanem az a baj, hogy itt is sokan vagytok, neked már nem jut ülőhely, állanod kell. A kápolna kövei végre is nem hidegek, mert szőnyeggel vannak bevonva, és mert fűtenek a kápolnában. Van a királynak elég fája és elég pénze. Hiszen ti szavazzatok meg neki. Persze, persze.

Otthonosabban kezded magadat érezni, és elindul szemed, hogy gyönyörködjék a festői alakokon, akik a templomot benépesítik. Ejnye, milyen ismerős ez az egész. De honnan? Nem régen tetted le az érettségi vizsgát, és még jól emlékszel a benyomásra, amit V. László esküje gyakorolt rád, láttad te azt valahol képen is, amint a templomban megesküszik, hogy a Hunyadi-fiúkat nem fogja bántani.

Hát nem valóságos az a templom? Garák, Rozgonyiak, Drágffyak. Csak éppen a nevük más, de a fizionómiájuk ugyanaz. Szilágyi Örsébet ugyan hiányzik, meg a két fiatalember is, akikből az egyiket majd lenyakazzák később odakünn a Bánffyk lakása előtt.

Az orgona bűg, a tömjénfüst betölti az egész templomot, s lelked édesdeden hánykolódik a történelmi reminiscenciák és a valóság között. Az egyik délceg, magas levante megfordul most, Újlaki Lőrincnek vélnéd hátulról, mert mind hátulról látni az aranyos, bársonyos mentéjű daliákat, hát amint megfordul, nem Újlaki Lőrinc, hanem dr. Neumann Ármin.

Ah, bolondság! Próza, átkozott próza minden! Hiszen ezek az urak, akiknek kócsagtolla libben, kardja csörren, tegnap még mindnyájan plundrában voltak, és nagyobb része a klubban tarokkozott, a másik része pedig valami geschäft után járt. Még az ülőhelyhez jutott excellenciás urak se a sziklaváraikból robogtak be csatlósáikkal Budára a Veni Sanctera, hanem irodákból és comptoir-okból.

Megmérgeled e gondolattól, és elunod az álldogálást. A szomszédod már néhány perccel ezelőtt elment és így szólt: »Én bizony nem állok itt, fölmegek előre a „fehér terembe”, ott várom őfelségét. Ott legalább diskurálni lehet.«

Hát te is fölmégysz a fehér terembe, ahová a templomkerülő főrendek és képviselők gyülekeznek. A lépcsőn fölfelé két sorban sűrűn föl van állítva a koronaórség, villogó alabárdjaikkal. Egy alabárd allé közt mégysz föl. A szép, ősi ruhájú fegyveresek némán, mozdulatlanul állnak ott, mintha viaszból volnának. Mindez királyias, szép... A téli napfény lankadt sugaraival végigszalad a lépcsők márvány oszlopain, az alabárdosok sisakjain, és nagy, mozgó fénysávokat ír le a falakra.

Te csak mégysz e fejedelmi tisztaságot lehelő pompa között, és megfogod a kardodat, hogy ne csörömpöljön és fölsóhajtasz: De nagy úr mégis a magyar király! Mégysz, mégysz, és egyszer csak vége szakad az alabárd-erdőnek, fönn vagy, és egy terembe lépsz be, amelynek négy sarkában négy tigrisbőrös alak áll kivont karddal, s a kardok azon szempillantásban tisztelegve villannak meg a vitézek kezeiben.

Összerezzensz. Neked tisztelegnek. Érzed a szuverenitásnak azt a hányadát, ami a parlamentből téged illet. Szíved sebesen kezd dobogni, lelkednek mintha szárnyai nőnének... Álom ez vagy valóság? Itt vagy a királyi várakban és a király tisztjei tisztelegnek előtted a meztelen kardjaikkal, míg az ellenfeled, aki két szavazattal kisebbségben maradt, most otthon Kutyándfalván a kereket ráfoltatja a kovácsműhelyben...

Úgy látszik, a lábaid nem bírják el a dicsőséget, mintha nem bírnád őket jól mozdítani, bizonytalanul, megittasodva lépegetsz tovább szegény »gólya«, aki néhány hét előtt még szolgabíró voltál odahaza, és nagy trémák közt lépegettél a megyeház felé, ha a főispán hívatott.

De végre benn vagy a fehér teremben, mely a budai hegyekre nyílik. Balról ott áll a trón, aranyozott hímezéseivel, a hermelinnel bélelt mennyezettel, a nemzetiszínű struccollakkal a tetején. Már előbb is láttad a kiállításon, de csak üveg alatt. Szép kis ülőhely a te öreg, nagyapádtól maradt karszékedhez képest. Istenem, mit érezhet, aki ilyenben ül koronával a fején! Ejh, a korona alatt is van főfájás!

A trónterem úgyszólván megtelt már - törvényhozókkal. Képviselve van minden párt, a nevezetesebb »bejáró« urak mind itt vannak. A néppárt teljesen eljött, a függetlenségi pártból azonban csak Oláh József tévedt ide. Azelőtt Helfy, Justh, Beniczky rendesen megjelentek. A nemzeti pártból ott van Apponyi Albert, Horánszky és még számosan.

Apponyi csodálkozva pillantja meg a törvényhozók gyülekezetében a magyar ruhába öltözött Benczúrt.

- Ohó, mester! Hát ön mit keres itt? Csak nem választották meg valahol?

- Nem, nem - nevetett a híres festő. - Csak tanulmányokat jöttem tenni a festményemhez.

- Mit fest?

- A június 8-iki díszülés festésével vagyok megbízva.

- Igen? - jegyzé meg fuvolahangján mélabúsan, nem minden keserűség nélkül Apponyi - az még az *utolsó alkotmányos országgyűlésen* történt.

Igen sok az új, ismeretlen arc és a katona uniformis. Látszik, hogy sok tartalékos tiszt van az újak között. Kedélyes triccs-traccs és ismerkedés folyik még itt is.

- Én N vagyok.

- Hiszen már háromszor mutattad be magadat. Én B vagyok.

- Igaz, bocsánat!

Egy-egy régibb csoport politizál, hogy: mennyi lesz a kvóta? A bennfentesebbek a királyról beszélgetnek:

- Jó színben van, és igen jókedvű.

- Lehet is, ha végignézi a választási mappát. Teringette, az a sok *zöld karika* az Alföldön.

Vége a misének, mind többen, többen jönnek, végre együtt van már mindenki.

Apponyi Lajos gróf jelenti a főudvarmesternek, Szapáry Géza grófnak:

- Az országgyűlés együtt van.

Szapáry Géza gróf siet jelenteni a királynak:

- Az országgyűlés együtt van.

A trónteremben hullámozás támad.

- Jön a király.

Janicsár korelnök a bajsztát pödri és kifeszíti a mellét.

Nyílnak a belső ajtók. Fölharsan a viharos éljenzés.

Csakugyan jön a király. Ünnepelesen, lassan lépkednek előtte az udvari méltóságok kettesével megállapított rendben, elől Csáky Károly gróf kanonok, magasra emelve a keresztet. Mellette Széchenyi Gyula gróf főlovászmester az ország kivont kardját vivén. Vigan suhog a Vaszary Kolos piros selyem talárja, csörömpöl kevélyen a testőrkapitány szablyája. Majd a miniszterek lépegetnek komolyan méltóságteljesen, de ezek már a király után.

A király ruganyosan megy át a termen, fejével alig láthatólag meghajolva a fölríadó éljenekre; medvebőr kalpagját hóna alatt viszi.

Azután fölhág a trónusra. Mély csöndesség támad. Bánffy Dezső a trónhoz járul, és mélyen meghajolva átnyújtja a trónbeszéd tekercsét.

A király fölteszi a fővegét és a cvikkerjét is, aztán olvasni kezdi.

Jó öreg betűk, de a király még így is messze tartja, hogy jobban lássa...

Lassan-lassan lefogynak a hosszú papírról a sorok, a betűk, fölharsan újra az éljen, a király leszáll a trónról, és a XIX-ik század utolsó országgyűlése meg van nyitva.

...Ezzel azután hazamehetsz, nagyságos újdonsült mameluk uram, ha ugyan megtalálod a kocsidat, s eltelve a saját fontosságoddal, tovább szöheted a ragyogó álmot a képviselői dicsőségről, de el ne felejtse a mámorító pillanatban sem, amit Wlassics mondott: »Sokan vagytok, nagyon sokan vagytok, édes barátom.«

A KORELNÖK IS STRÉBER

Legjobb volna, úgy gondolom, korjegyzőnek lenni, de minthogy ez teljes lehetetlenség, ennél fogva a korelnökség se megvetendő, sőt megvallom, minden állások közül, in ultima analysi, a legtöbbet érőnek tartom, persze csak mint célt és nem mint már elért rangfokozatot. Erre lehet az ember stréber. Miért ne? Hiszen ezt az egyet mindnyájan elérhetjük, ha nem vagyunk is grófok vagy nevezetes államférfiak.

Ha jól keresgélek, nekem még jogcímem is van hozzá, és mikor a múlt országgyűlésen nagy korelnök keresés indult meg, be is jelentettem az irányadó köröknek:

- Én vagyok a Boér egyenes utódja.

Azelőtt ugyanis Boér korelnökösködött beláthatatlan idők óta, aki Fogarast, az én kerületemet képviselte. Lehetett már az öreg talán száz esztendő is, mikor utoljára tipegett föl a katedrára, hajtalan, apró ráncos fejével bólingatva, nem ahogy »Ucsu« jobbra-balra, hanem lefelé a mellének. Talán már nem is élt az első ötéves ciklus alatt, hanem csak aláírt nyugtákat hagyott a halála utánra, melyekkel a napidíjakat vehessék föl az örökösei. Legalább ez a legenda tartotta magát a folyosón, a XVII-ik századbeli kassai esetnek párjául, ahol ft. Baltser János kanonokot (Mikulik-krónikája 118-ik lap) jégen tartották a pincében a halála után majdnem egy esztendeig a furfangos rokonai, hogy a kanonoki jövedelmeket élvezzék.

A legenda mellett bizonyít, hogy a legközelebbi (1892-iki) a kis grófocskákról és sok egyéb történekről nevezetes országgyűlésre az aggastyánnak teljesen híre veszett. Meghalt-e? Él-e? Senki se tudta. Többet soha elő nem jött, és Madarász papa hazafias makacssága folytán váratlanul Janicsáry Sándor bátyánk bontakozott ki Nesztórnak.

Ah, milyen mosoly hasadt ki minden ajkon. Egy víg korelnök! Az »aga« korelnök. Milyen kedves egy dolog. Hurrah, Térapó!

Ő is ámult-bámult, rángatta lejjebb a lajbiját, följebb a nadrágját, törülgette az izzadó, csontos széles körte-arcát a keszkenőjével, eltűnődve, ha igazán a legöregebb ember-e, vagy csak tréfálnak és kötekednek vele (mert szokva volt a csintalan dévajságokhoz) aztán mégis úgy jött ki az egész, mintha valóság lenne, s nagy ímmel-ámmal föl-kász-málódék az elnöki dobogóra, fakasztván a Házat óriási derűlségre.

- Inkább hittem volna - kezdé -, hogy admirális leszek tengeri vizeken, mint hogy ezen elnöki székre üljek.

Minden szava zajos derűlséget keltett, mert eredeti a kiszólásaiban s jóízű, még ha haragszik is. Valóságos élvezet volt az ő szeretetreméltó zavarát látni, s hallani huszáros odamondogatásait.

Valaki közbekiáltott, mikor a miniszterelnök beszélt:

- Utasítsa rendre!

- Az ágyod térde! - mordult meg a korelnök nyugtalanul.

Az ülés bezárásánál elfelejtette a jövő ülés határidejét kitűzni. Egy hang meginterpellálta:

- Hát a legközelebbi ülés mikor lesz?

Az öreg ijedten nézett a jegyzőkre, majd a miniszterelnökre, aztán tanácstalanul vont vállat, mondván:

- Tudja a fene!

A mostani országgyűlésen Bánffy az alakuló Háznak ezt az egy multságát is elrontotta, amennyiben apró papírdarabokra előíratta Sándor bátyáknak minden teendőjét, minden elmondandó szavát; tökéletes és okos volt elejétől végig amit mondott, vagy inkább amit olvasott, akár egy fejedelem a trónusán, rövidlátó voltának következtében messze eltartva magától az óriási betűkkel teleírt lapokat. Ámbátor erre is azt mondá Janicsáry, hogy: a korelnökség könnyű, csak az a sok fölolvadni való ne volna benne, s úgy megizzadt egy-egy hosszabb kijelentés lemorzsolása után, hogy széles, erős koponyáján csakúgy csurgott le a verejték, s szemkarikái tágra nyíltak ki a kintől. Kár volt nem hagyni az öreg, hogy *magától* csinálja.

Egyébiránt még nem is olyan öreg. Csak itt lehet ő korelnök Magyarországon, ahol az aggastyánok dolgoznak és a fiatalok tanácskoznak a parlamentben, de ahol a tapasztalt vénék ülnek az ország tanácsában, például Angliában, ott még jegyző is lehetne Janicsáry, aki 1821-ben születén, ma csak 75 esztendő. Érdekes, hogy ez a tipikus magyar ember voltaképpen görög (szülői görög kereskedők voltak Pesten), de légyen bár görög, mégis »Agának« nevezik, demonstrálásául annak, hogy: »török, görög, mind egy ördög«.

Fiatalabb éveiben huszárcapitány volt (fess legény lehetett), amit paragrafus módjára fölfelé penderített bajsa és a lejjebb egyre szűkülő lajdinántos nadrágja bizonyít, no meg a zamatos kaszárnyaszagú észjárása, melyből azonban nem hiányzik az őslógika ereje.

Egyszer szélcsöndes napon melléje ült a folyosón gróf Szapáry, akkori miniszterelnök, s minthogy éppen akkor is a fűző kísértett, elkezdte a Ház »nem okoskodó« tagjainak a véleményét fürkészni az öregtől. (Az »okoskodó« véleménye rendszerint értéktelen, mert csak az egyén nézetét fejezi ki, s nem a sokaságét.)

- Hát neked mi a véleményed?

Az »aga« szerény ember, utálja is egy kicsit »a könyveken hízott elméket«, hát így felelt:

- Szamárr vagyok én ahhoz, kegyelmes uram. Kérdezd meg valamelyik Virgiliustól! (Virgiliusnak nevez minden tudományokkal foglalkozó embert és minden újságíró. Csak ennek az egy tudósna a neve ragadt meg az elméjében.)

- Nono - biztatta Szapáry -, azokkal már beszéltem, de tőled szeretném hallani, hogy mi a nézeted? Hátha egy békésebb tanácskozást tudnánk elérni, egy nyugodtabb helyzetet biztosítani s következésképp egy munkásabb, gyümölcsözőbb országgyűlést?

Az öreg félagyarára dugta a szivarját, gondolkodott kissé, aztán nevetett, aztán megint gondolkozott, és a kopaszodó nagy koponyáját negédesen rázogatta.

- Hát úgy van az, kegyelmes uram, hogy a múltkor megszálltam, hogy a manónak is hívják a kerületedet?

- Temesvár.

- Az, az. - Hát beszállok, mondom, egy traktérba - a mennydörgős mennykő tudja, hogy hívják. Ejnye pedig föl volt rá írva. No, jól van. - Amint lefekszek az ágyba, hát szörnyen kezdenek csípni a poloskák, nem tudok aludni. No, mondok, ez nem jól van. Keresem a masinát, meggyújtom a gyertyát, s ott statarialiter megöltem belőlük vagy hatvanat. Azután elfújtam megint a gyertyát, újra lefeküdtem, de megint elkezdenek csípni a poloskák. (Nem használt az immunitásom semmit.) És arra a tudatra jöttem, hogy még néhány poloska mégis maradt, és hogy *a megmaradt néhány poloska miatt éppen úgy nem tudok aludni, mint mikor még valamennyien megvoltak.*

- Ej, ej, aga - fenyegette meg a miniszterelnök -, te nagyon maliciózus vagy az ellenzékkal szemben!

Az aga mosolygott a paragrafusos bajusz alatt, s legott eldicsekedte fűnek-fának: »Agyoncsaptam a fűzőt, gyerekek«.

- Mivel?

- A temesvári poloskákkal. Az isten áldja meg őket.

Öt esztendő alatt annyit sem öregedett, mint a mákszem, friss, virgonc, vidám, léptei ruganyosak, tartása egyenes, huszáros - hanem most, mióta másodszor korelnök, kezdi a nagy kort ért emberek hiúsága bántani. Mert hiába, az emberi állat tele van gyöngeséggel. Aki szép,

szereti magát cicoma útján még szebbé tenni, az okos arra dolgozik, hogy még okosabbnak látszassék - hadd bámulják még jobban. - Aki pedig öreg, még öregebbet akar mutatni, mert immár ez kelt bámulatot. Az »aga« is túloz egy kicsit, s amint rendre bemutogatják magukat a fiatal képviselők, gangos bajusz-pödörgetés közben mondja egynek-egynek:

- Szervusz, öcsém! Jaj de szép fehér húsa volt a nagymamádnak!

A másiknak vidáman odalöki:

- Én ringattam valamikor az apádat.

Szóval mindenki stréber már - az öreg is stréber. Hiába mondja, hogy ezzel a korelnökséggel olyas valamit ért el, amiről soha nem is álmodott. »Engem már nem érhet a világon nagyobb kitüntetés.«

- Hát a húsvéti lábmosás, Sándor bácsi? - kötekednek vele a pajzán fiatalok.

Mire az öregúr előszedi huszár korából való tarkabarka mondásait: »hallgassatok kutya-fülűek«, de a gézengúzok csak váltig erősködnek, hogy a korelnökségből is vezet még egy lépcső följebb, amikor a király húsvétkor megmossa az öregemberek lábait.

De hát minden hatalom múlandó a világon. Sándor bátyánk ma ugyan még öregebb lett, de a korelnökség a mai nappal véget ért.

Tegnap este Szilágyi kereste a klubban.

Galopinok futnak utána a kártyaszobába, ahol éppen négy királyt szorongatott a markában.

- Gyere hamar, Sándor bácsi, az elnök akar veled beszélni.

- Az elnök? - fortyant föl sértődve. - Miféle elnök? Mondd meg neki, hogy az elnök én vagyok.

Igen, tegnap. De ma már vége. Átszállt a hatalom és tekintély Szilágyi Dezsőre, mire lelépett Sándor bácsi a sokat jelentő deszkákról. Vidáman, kedvesen mosolyogva, mint a téli napfény, és így szólt a szomszédjaihoz:

- Reménylem, hogy ő is (ti. Szilágyi) derekasan fogja a placcot megállani.

AZ ÚJ ÁLLAMTITKÁR

Darányi Ignác kétségkívül jeles miniszter, aki sok olyan tulajdonsággal bír, amelyek csak valódi államférfiút díszítenek, ezekhez járul még az óvatosság is, de levon ezekből a habozás. Ha az özönvíz idejében élt volna és nagy befolyással bír, egyszerűen nem lett volna özönvíz (mert Darányi nem szereti a drasztikus eszközöket), de ha mégis meglett volna az özönvíz, és őt bízta meg az Úr: »Kedves Darányi! Készítsen ön egy bárkát, és abba vegyen be az eleven teremtményekből egy-egy párt a saját belátása szerint«, hát bizonyára minden habozás nélkül megtölti vala a bárka nagy részét a II. kerület választópolgáraiból, de a többi eleven lények tekintetében olymértű habozások és skrupulusok fogják el, kit vegyen be, kit ne vegyen be, és miért ne vegye, hogy a vizek felnőnének az Ararát hegyéig és lefogynának anélkül, hogy elhatározta volna magát. Ma igen kevés állatjaink volnának künn a végtelen mezőkön, erdőségekben és a ház körül. Az istentelen hiéna kimarad, a sün, mert szúr, a macska, mert karmol és flörtöl a szakácsné körül, a mókus, mert harap, a bika, mert öklel, egyszóval csak a tapintatosabb viselkedésű állatok csúsztak volna át az özönvíz utáni világra.

Egyébiránt maga Noé is kihagyta a mammutot. Noé is ravasz volt, és magánál erősebb teremtményt nem akart. De ki tudja, hogy a mammuton kívül még milyen állatokat hagyott ki és milyen indokokból?

Mindegy; minden úgy van jól, ahogy van, és abszurdum az ilyenek fölött disszertálni. Én is csupán hangulatkeltő epilógnak hozom föl, megértésére a meglepetés azon egyszerre kitört morajlásának, midőn a klubban Rosenberg, aki elsőnek szokta kiásni a mélyen elrejtett államtitkokat, kijelenté, hogy Darányi megtalálta az ő államtitkárját.

Oly hamar? Az lehetetlen! Kit? Biztos? Ezer kérdés zúdult a jól értesült Rosenberg felé. Halljuk, halljuk, hogy kit?

- Nemeskéri Kiss Pált.

A klubbeli kritika leeresztette a följazott nyilakat. Az elröppent név szelíd és kibékítő. Minden arc kimosolyodott. Ah, a Kiss Pali! A derék, a kedves, csöndes Kiss Pali, a zólyomi főispán. No, ez igazán érdekes!

Érdekes és csodálatos. Mert XIV-ik Lajos, ha a komornyikja két mellényt tett eléje, abbeli határozatlanságában, hogy melyiket húzza föl, egész délutánig nem tudott felöltözködni. De mi két mellény? Darányi előtt ezer mellény feküdt, és ő mégis fölvette az egyiket. Az igaz, hogy egy esztendeig tartott.

Kiss Pál három országgyűlésen volt a szabadelvű párt tagja. Csinos, rokonszenves megjelenésű alak, fiatalos, vékony s inkább alacsony termetű, mint közepes. Rendkívül szerény ember, úgyhogy (valóságos ritkaság ebben a stréber-korban) szinte studio állott mindig hátra, hogy övele semmi se történjék. S íme, mégis észrevette őt a távoli zólyomi hegyek közt is a Darányi fürkésző héjaszeme.

Minthogy szinte félt a szerepléstől, hát nem is szerepelt. A politika olyan enervált istenasszony már, aki azt várja, hogy az ölébe üljenek, és hogy a szoknyájába fogóddzanak. Kiss Pálról nem is tudunk hát semmi különöset mondani, csak a következőket:

Hogy Saint-Angeban született. (Párizs mellett.)

Hogy egy Szapáry grófnő a felesége.

Hogy mindenki szereti és becsüli.

Hogy egy uradalma van (Véghles), melyet példás szorgalommal és a mai okszerű gazdaszat színvonalán kezel.

Hogy egy savanyú vize van (a Vera-forrás), mely a dörgicsei borral (a Darányi bora) keverve, jó italt ad.

És végre, hogy a hosszú, vékony, szőke szép bajuszát (aminő azóta sincs a parlamentben) egyszer le engedte vágatni, száz forintért valami fogadásból - persze a kaszinóban -, hogy odaadhassa jótékony célra.

Melyik tulajdonságáért dobta rá Darányi az ő kacér selyem keszkenőjét, afölött még sok álmatlan éjszakán fog töprenkedni Rosenberg. Lehet, hogy mások is. De sohasem fogják eltalálni, mert Darányi mély, mint a tengerszem és titokzatos, mint a ködfátyol. Lélektani motívumai hieroglifek, észjárása nem sablonszerű. Talán a kitűnően kezelt zólyomi uradalom esett le nagy súllyal a serpenyőbe? Talán hogy egy Szapáry grófnő a neje? De nem lehetetlen, minthogy Darányi gyöngéd és lendületes, az tetszett meg neki, hogy Kiss Pál Franciaországban született. Ebben van valami csábító, bizarr, valami nem közönséges. Az ördögbe is! Nem

minden miniszter küldheti el az államtitkárait Franciaországba születni. A többi magyar államtitkárok közönségesen itthon, Magyarországon születnek.

Akármi volt a rugó egyébiránt, mi helyesnek és kedvesnek találtuk a Darányi választását. Kiss Pálban hótiszta jellemű, nagyon művelt tisztviselőt kapunk, kiben van még idealizmus, tettvágy, s teoretikus tanulmányokkal nincs agyontömve, ami mindig előlget a tiszta látásnak és a judíciumnak. E kinevezés csak a Ház stréberjeit hökkenti meg, mert eddig is »keresték« ugyan a miniszterek a kinevezendőket, de a kinevezendők is gondoskodtak róla kézzel-lábbal, hogy szem előtt legyenek. És volt ebben valami természetes és szép, mint mikor a varrótű húzódik a mágnespatkó felé, vagy a meleg spanyolviaszhoz az apró papírkocka. De hajh, múlandó minden... Az eddig kitűnőnek bizonyult receptet a boldoguláshoz most egészen megzavarta Darányi, és a stréberek méltó bosszankodással fakadhatnak ki: »Az ördög tudja jobban, hogyan kell most már viselkedni«.

A CSÓKA

Az Apponyi mögötti padsorból fölkel egy pap tudószerű derékövvel, tehát egy apát. Nem fiatal ember, de még nem is nagyon öreg. Arca valamelyik madáréhoz hasonlít, de bajos elhatározni melyikhez. Sajátságos vegyülék a magyar plébános jóízűen gömbölyű vonásaiból és a sápadt, kiaszott jezsuita csontos fiziognómiájából. A szemekben is ott van a becsületes bonhómia, a tarokkozó magyar falusi lelkész nézése *kártyakeverés* közben, de egy villanata e szemeknek, s mintha a ravaszság démonai dugdosnák ki a szarvaikat.

Az érdeklődés hulláma fut végig a Házon. Apponyi keresztbe fonja a karjait, s fejét mintegy leejti. Bánffy fölveszi ceruzáját (ahogy a jelentős ellenfeleknél szokta) és fölírja egy ív papiros tetejére: *Molnár János*.

Ohó! Tehát ez a Molnár János? A pót fej. A belül látható fej, miután a kívül látható fej (Zichy Nándor gróf) kívül rekedt.

A pap beszélni kezd. Hm. Hangja nem rossz, de kenetteljes egy kicsit. Orgonaszó illenék elejibe. Egy-két mondat, és a Bánffy arcán kegyetlen tusa kezd mutatkozni, hogy mi is lett volna jobb, beengedni Zichy Nándort, vagy jobb volt künn hagyni? Erősebb-e ez vagy gyöngébb? Jól járt-e ő (ti. Bánffy) vagy nem jól járt?

A pap pedig csak egyre beszél, a választási visszaélésekbe kapaszkodva, de hamar vigasztalja magát, lerajzolván, hogy Angliában még nagyobbak a visszaélések. (Ej, ej, főtisztelendő úr! Hát nem tetszett hallani, hogy Apponyi egy negyed órával előbb az angol választások tisztaságát dicsőítette?)

Részletesen tér át a választási fifikákra, amiknek nagy része Nyitra vármegyéből burjánzott ki. Bánffy mosolyogni kezd, jele: hogy ideges. Hátraszól a szomszédaihoz:

- Úgy taszít az ördög, hogy én is behozassam a táskámat!

(Egy nagy paksaméta ellenzéki visszaélés van a táskában.)

De Molnár e percben szerencsésen visszaugrik Nyitrából Londonba. Hopp-hopp, ott legyek, ahol akarok. Ahol szalad ni, a középkorban VIII. Henriknél. Hej, főúr, vissza csak, vissza!

A kritika ezalatt megindul a jobb mezőn:

- No, ez ugyan nem esz meg bennünket!

Egy kiváló államférfiú hozzám (e sorok írójához) lép:

- Gratulálok neked ehhez a kincsesbányához!

- Köszönöm, kegyelmes uram.

A néppárt, mely tizenhét darabra oszolva üldögél ott Apponyiék közt, ma játszta első szerepét. Mint a tapasztalatlan kislány ügyetlen az első hosszú ruhájában, soha egyikük se ült parlamentben, se a kezüket, se a szájukat nem tudják mire használni. (Hej, Zelenyák, ha most itt volna Zelenyák, az meg tudná mondani.) De ők még jámborok, tapasztalatlanok, s a közbeszólásaik is még zöldek és együgyűek, minők az egyházfié vagy a sekrestyésé szoktak lenni:

- Bizony, bizony! - Úgy ám! - Utcunque. - Valóban! - Lelkemre mondom, igaza van!

Vezérük ezalatt egyre beszél. Most Cavournál van, majd Montesquieunél. Nincs semmi szerkezet a beszédjében - csak egymás végébe illesztett idézetek. Nem igyekszik bizonyítani semmit, még csak nem is állít semmit. Csak arról igyekszik meggyőzni a t. Házat, hogy ő olvasott ember. Fájdalom, az. Úgy rémlik előttünk, mint a csóka, amelyik sok mindenféle fényeset összehord. Mintha egy vén skatulyát döntene föl, és a csőrével kipiszkálna belőle holmi öreg emlékeket, egy fonnyadt csecsebecsét, egy pántlikát, amit régente viseltek, egy csinált virágot a nagymamának kalapjáról, színes üveget, piros bojtot, egy porcelán cserepet stb.

No, ez ugyan végigtanulta Aszalay »Szellemi omnibusz«-át és sok mindenféle könyvet elolvasott otthon, a plébánia méhesében, ki is lopogatott belőlük egy nagy beszédre való ötleteket és virágokat, de éppen a legrosszabbakat.

NINCSENEK KÉREM ÉRTESÜLVE

(Saját tudósítónktól)

A hajdani hatalmas pénzügyi bizottság, mely tradícióiból élt, ma némi megszakítás után újra fölvette életfonalát. Új emberekkel, öreg költségvetéssel. (Azelőtt mindig a költségvetés volt új és az emberek öregek.)

Az elnökségben az ősz Tisza ül, mellette Bánffy mosolyog, jele, hogy ma ideges és valaki fölbosszantotta valahol, mert nem mosolyogna különben. A pénzügyminiszter váll-lapockái közé húzott fejjel pislog és nagy figyelemmel hallgatja Papp Gézát, az apró tárcák előadóját aki, mint egy kis kobold, elsőnek nyúl be az állami kincstárba. Szeretne is ráütni a kezére, mint a pákosztos macskára - sicc!

Azután Tomcsányi kérdezett valamit, mire Bánffy jól megfelelt (Jósikát képviselve), s hozzá tevő:

- Úgy látszik, a képviselő úr nem volt jól értesülve.

Majd Papp Géza intézett kérdést, hogy mikor tölti be a király személye melletti miniszter az államtitkári állást?

Bánffy csak még jobban mosolygott:

- A képviselő úr sincsen jól értesülve, hiszen az államtitkári állás már be van jó ideje töltve.

- Báró Apor Gáborral - jegyzé meg egy hang a hallgatóságból.

Papp Géza kedves gyerek, ha okosan beszél, még kedvesebb, ha téved; szemei vidáman ragyognak, fehér fogacskái olyanok, mint a rizsszemek, fénylenek, csillognak olyankor. De nem is szégyen valamit nem tudni, ami Bécsben van. A bécsi dolgokat a *bécsi Kabos* tudja. (Mióta ugyanis Kabos Ferenc egyszer Bécsbe utazott egy fél napra, azóta őt tartják tekintélynek Erdélyben a bécsi ügyekre nézve - a neve is »bécsi« Kabos.)

Kis idő után a belügyi tárcánál Kossuth Ferenc emelkedett föl és a következőket kérdezte:

- Híre jár, hogy a fölállítandó közigazgatási bíróság elnökévé közéletünk egyik kimagasló alakja van kiszemelve, kérdem tehát a kormánytól, mennyiben felel meg ez a szállongó hír a valóságnak?

Bánffy mostan már nevetett, mint egy tigris:

- De kérem, hiszen már ki is van nevezve, majdnem egy hónapja: Wekerle Sándor.

- Úgy? - dünnyögte Kossuth félhangosan. - Hát miért nem publikálják?

- A képviselő úr nincsen kérem jól értesülve - szólt Bánffy fejcsóválva -, hiszen már a Budapesti Közlönyben is rég publikálva volt.

Lehetetlen! csodálkozék Kossuth, nagy szemeket meresztve, de csakhamar összeszedte magát. Ha már egyszer betette a garast, hát nem hagyja magát a Herkó Páternek se megzavartatni.

- Igen, igen. Bizonytalán kikerülte a figyelmemet. Minden emberrel megtörténhetik. Lehet, hogy távol valék honunk fővárosából... Oda módosítom tehát kérdésemet, hogy mikor és ki által töltetik be ugyanezen bíróság alelnöki tiszte, minthogy erre is közéletünk egyik kimagasló alakja volna hír szerint kiszemelve.

Bánffy most már kacagott, mint egy Homer.

- Nincsenek, kérem, értesülve. Hiszen már az alelnök is ki van nevezve: Ludvig János.

Kossuth még jobban csodálkozott, szemkarikái nagyobbra nőttek a szokottnál (pedig így is elég nagyok), szeretett volna még ugyan megtudni sok mindent, hogy ki lesz a pécsi püspök és föl fog-e állíttatni a nádori méltóság, de attól tartott, hogy nevetségessé teszi magát, mert meglehet, valamelyik szomszédja az új palatinus.

A többi bizottsági tagok is úgy elfáradtak a szomorú példákra, hogy senki se mert kérdezni többé semmit (aki hallgat, az jól értesültnek látszik), s a tárgyalás gurult sebesen, mint a hegyről leeresztett hordó.

Bánffy pedig elkomorodott - jele, hogy meg van elégedve, és hogy ő most már jól van értesülve a pénzügyi bizottság értesültsége felől.

Morál

Morál ebből az, hogy a Pesti Hírlap ára negyedévenként 3 frt 50 kr., házhoz hordva is annyi.

De szükség esetén kölcsön is lehet kérni, vagy albérelni a kávéházakból, és legalább másnap átfutni a pénzügyi bizottsági tagoknak a reggeli kávéjuknál - hogy némileg tájékozva legyenek az ország legfontosabb, ő általuk úgynevezett vitális érdekeire nézve.

BÁNFFY EMELKEDÉSE

- Hát lehet még emelkedés a miniszterelnökségből?

Ezt kérdezné talán Münnich Aurél t. képviselőtársam, ki a tegnapi bankettet rendezte, és egészen a diétenclassis szerint ültette a párt tagjait. A főhelyeken ültek az aktív miniszterek, azután jöttek a Ház alelnökei, az államtitkárok stb. Igaz, hogy tett kivételt is az én t. képviselőtársam és uramöcsém, mert Tisza Kálmánt mégis megbecsülte egy egész államtitkár erejéig. De ebben, nem lehetetlen, az az egészséges érzék vezette, hogy Tisza Kálmán val. b. t. tanácsos is. Jó szerencse, hogy az, mert így félig-meddig bevált a diétenclassis metódusa. De ha teszem azt, Deák Ferenc még életben van egész máig (amit igazán nem lehetne neki kívánni), úgy a t. képviselő úr (ti. Deák Ferenc úr), csak valahol Nákó Kálmán után következett volna ezen kiválóan díszes gyülekezetben.

Ám a vacsorálók összesége nem osztja még *eddig* ezt a föl-fogást (még nem vagyunk egészen *hivatalnok-ország*), és az egyes fölléptetett szónokokat nem fogadja az illetők diétenclassisának megfelelő csönddel és figyelemmel, hanem csak úgy, amilyen súlya van az eszüknek. Mindenekelőtt tehát a csöndet, figyelmet és reverenciát is diétenclassisokba kellene sorozni, hogy a szürkébb tömegek az illető diétenclassishoz a megfelelő diétenclassisú reverenciát azonnal eltalálják, és még az is kellene, mint a puskáknál van, hogy a kilenc milliméteres puskacsövekből ugyancsak kilenc milliméteres töltények legyenek kilövéldözve, nem pedig só, s az sem attikai só, hanem csak közönséges konyhasó, mely sem nem pukkan, sem nem gyönyörködtet, sem nem sebez.

Mindezen okoknál fogva míg ezek a többi föltételek nincsenek meg, nem féltem az országot a diétenclassisoktól (csak Ausztriában lehet ilyesmi), s igennel felelek arra a kérdésre, hogy lehet-e emelkedés a miniszterelnökségből?

Lehet, lehet, sőt a mai napon tanúi lehettek a Házban mindnyájan, hogy emelkedett ki Bánffy báró beszédjével egyhuzomra államférfiúnak.

Csitt, ne szóljatok közbe, ti fiatal mamelukok, ti csöndes, ártatlan gólyák. Tudom, hogy közbe akartok szólni: »Hát egy miniszter nem államférfiú?«

Nem bizony, kedveskéim. A miniszter nagy úr, de elvégre is csak miniszter. Az államférfiú nagyon de nagyon nagy dolog, egy emberöltőben kettő-három ha van egy nemzetnél, az is sok; anyák nagy ritkán szülnek ilyeneket - de miniszter mindig van nyolc és mindig lesz nyolc akár szülnek az anyák arra valókat, akár nem. Úgy bizony, kedveskéim...

Eshet úgy a dolog, hogy az ember előbb lesz államférfi és csak azután miniszter, de úgy is csöppenhet, hogy az ember előbb lesz miniszter, és sohasem lesz államférfiú, sőt még politikussá se (mert már a politikus is valami), hanem marad pusztán az illető szakminisztérium határozmányainak aláírója, s bizonyára ez is ér valamit, amíg az a toll a kezében van, és abból a tintatartóból veszi hozzá a tintát.

Hát Bánffyval ez is csodálatosan történt, ő előbb lett miniszterelnök, és csak azután államférfi, sőt szónok is csak azután lett. Mégpedig igazán ma lett azzá.

Mai beszéde olyan váratlan esemény, mely legvérmesebb barátait is meglepte. Egy fényes debatteri kirohanás, olyan originális modorban, mely semmi sablonra nem emlékeztet. Soha még miniszterelnök el nem mondott dolgokat e székből oly keresetlen *őszinteséggel* és éppen ezért oly zúzó erővel, mint ma Bánffy. S micsoda tömör volt ez az ember! Semmi fölösleg, semmi hatásvadászat, semmi szónoki figura, még kevésbé a szokásos banalitások. Úgyszólván

csak a helyzet finomságait emelte ki, s olyan oldal-megjegyzésekkel, melyeken a csöndes gúny aranyos füstje csillámlott.

Tisza Kálmán, ki sugárzó arccal hallgatta az ajtónál kis fekete sapkáját igazgatva a kopasz fején, kétszer is odaszólt a szomszédjaihoz:

- Pompás egy beszéd!

Magyarország legnagyobb élő szónoka, Szilágyi Dezső, egyik könyökére támasztotta a fejét, míg a másik keze a csengettyű hideg ércén pihent, úgy hallgatta, és okos acélkék szemeiben tükröződött a meglepetés, s a nagy fejével akaratlanul is közbebolintott a találó vágásoknál.

Az ellenzéken nyugtalan mozgás támadt, amint az egyik ellenfélről átugrott a másikra, mert végigment mindnyájukon, az Ugronék fölirati javaslatán, Apponyin, az ellenzék választási visszaélésein. S milyen kíméletlen volt! Semmit se göngyölgetett be selyem papirosokba, ahogy azelőtt szokták, hanem odavetette meztelenül az igazságokat. S mégis olyan diszkrét színekben, hogy inparlamentáris sehol se lett; csípett, karmolt, de állandó fájdalmat nem hagyott hátra. Néhol a szónoklat legnemesebb, legritkább érce, a humor is megcsillant előadásában, s ilyenkor élénk derűség tört ki a fölviányozott mameluk táborban.

Hollá jámbor öreg politikusok! Halljátok mi történik? Bánffy mindent elmond, minden *igazat*, és nem válogatja ki a vitatkozási anyagból melyik a tapintatlan, melyik az alkalmas. Az összes igazságokat odadobálja felénk, és a világ feneke ki nem esik. (Ki hitte volna, hogy ilyen erős a feneke.) Ágaskodik bennetek a tapintat ugye, ez a kis bicegő, kurta farkú uszkár, akinek a szőrét fésültétek egész életetekben, és akit apportírozni tanítottatok. Morogtok, vén sablonosok? Ugye morogtok? Pedig lássátok, éppen ez volt az ő beszédjében az értékes, a gondolatoknak ez a bátorsága, s a józan magyar észnek ez a közvetlen mesterkéletlen megnyilatkozása.

Valami új és friss volt formában és a tartalomban. A tónus és a hang valami szokatlan, de zamatos; az ember lelke szinte érezte rajta az újdonszerűség aromáját. Azért is hatott olyan frappánsul a mai beszéd.

A baltábor síri csöndességben gubbaszkodott kertészeti elhelyezkedve olyan ügyesen negyedrésnyi területükön, hogy ez szinte betöltöttnek látszott. Csak néha-néha szólt közbe egy-egy a régi konok közbeszólók közül. Nagyobb zaj csak akkor keletkezett, midőn Bánffy egy volt nemzeti párti politikusnak levelét olvasta föl, melyben lemondva az eddig kergetett célokról, szabadelvű képviselőjelöltnek vállalkozik.

- Ki az? - kérdezték húszer is.

- Nem mondom meg - felelte Bánffy.

- Szép legény lehet! - fakadt ki Ivánka Oszkár.

(- Ki lehet? - kérdem egy mellettem ülő öreges úrhoz fordulva.)

Az öregúr mosolygott, és rázta a fejét, hogy nem tudja.

- Ez egy tisztelt nagy tehetségű férfiú - folytatta Bánffy.

(- Én voltam - felelte most az öreges férfiú szemérmesen.)

(- Ki ez az öreges férfiú? - kérdeztem most már a túlsó szomszédomat.)

(- Groisz Gusztáv - felelte a túlsó szomszédomat.)

Bánffy pedig egyre beszélt azalatt, hangja átmelegedett a vége felé és bizonyos csengést nyert. Különös ember! Néhány nap előtt még oly rekedt volt, hogy Meránba küldözték orvosai, mert

különben sohase nyeri vissza a hangját... Amellett annyira fesztelenül, oly nonchalance-szal látszott beszélni, mintha ezen a helyen nőtt volna föl, semmi fáradság, törődöttség nem látszott rajta, még csak ki se vörösödött az arca, mint egyébkor, se a hatalmas nyakráncai, melyeket kendővel kellett a beszédek végével megtörölgetni; úgy állt ott, könnyedén, szinte hetykén, mintha maga élvezné legjobban, hogy ő most verekedhetik.

Hatalmas éljenzés viharzott föl jobbról, mikor leült a Madách-féle csattanós idézet után.

Az emberek még egyszer összenéztek.

- Nos?

- Hm. A gubó kikelt. Ez valóságos államférfi.

Igen. Ez a titulus jár neki mától kezdve, olyan a titulusok között, mint amilyen a Szent András rendjel a dekorációk között. Csak ezt az egyet kell megkapni, a többi mind velejár és kikacaghat vele minden diétenclassist.

1896 CIKKEK, TÁRCÁK, BESZÉDEK

GRÓF TISZA ISTVÁN

Őróla szól ez a néhány hasáb; kétszeresen is rászolgált, hogy Kréta után őt emlegessék az újságok legtöbbet. Először is mondott egy gyönyörű beszédet, akkor ugyan még nem volt gróf, de minthogy nem vagyunk konok arisztokraták, visszahatólag betudjuk neki, azóta aztán gróffá lett és még jobban emlegetik, és mindenki sajnálkozik, hogy gróffá lett, pedig ő ezt is kiheveri és minthogy nem vagyunk konok demokraták, bizonyosra vesszük, hogy még ezután is fog szép beszédeket mondani.

A folyosókon, a klubban valóságos forrongást idézett elő a hír: a Tiszák grófok lettek. Valami különös, bolondos sajnálkozás lopta be magát az emberekbe: De kár, de kár! A közép-nemes-ség összedugta a fejét. A hivatalos lap közleménye hűvösen érinté őket, ahogy Benitzkyné-Bajza Lenke mondaná, mintha a gyémántos forgó esett volna le a kalpagjukról: »A Pista gróf lett. Az öreggel kihal most már a borosjenői Tisza család nemesi ága. De kár, de kár!«

Én magam nem nézem olyan tragikus szemmel a dolgot, de tetszett nekem a ragaszkodás azon eredeti módja, mely e sajnálkozásban megnyilatkozott még az ellenzék nemesembereiben is. Csak most vették magukat észre e lármás kurucok, hogy ők is büszkéek Tisza Kálmánra és Tisza Istvánra. Az osztálygőgöt érinté kellemetlenül, hogy Tisza Istvánt egy rövidke királyi kézirattal átvitték immár a gothai Almanach disztिंगvált népe közé. Ott van már ő is, ahol az ember kezdődik, ők pedig maradtak azon innen.

Szó ami szó, nem tartom szerencsésnek az ő grófságát. De végre is neki közönyös lehet, ki mit tart szerencsésnek.

Annyi bizonyos, hogy díszíteni fogja az arisztokráciát. - Hiszen éppen abban van az én gravámenem, hogy Tisza István *úgy indult*, azaz nem csak indult, de megyen is (mégpedig szédítő sebesen), hogy ez a grófság teher rajta. A Tisza családot a magyar közép-nemesség mintegy természetes fejének tartotta. A vagyon, a tehetség és a tekintélynek szerencsés összetalálkozása oly nimbuszt és ódon patinát adott a Tiszáknak, hogy szinte fölötté látszottak állani puritán erejükben és imponáló egyszerűségükben a főrangú családoknak. Éppen az volt a legszembeötlőbb rajtuk, ami hiányzott nekik, hogy ti. nem viseltek címeket. Ez pedig nem egészen közömbös dolog. Mert nagy hatással bír a címkórság lohasztására egy országban, ha a jók legjobbjai nem élnek címekkel.

Nem lehet például arannyal fölmérni annak a ténynek az erkölcsi értékét, hogy Deák Ferenc mint tekintetes úr vezette ezt az országot megközelíthetlen tekintélyben. Szegény vagyok, de föl nem venném ezer forintért, ha úgy alakul valahogy az öregúr életsorsa, hogy bárói rangra emelik vala, s most azt kellene folyton írunk: »Báró Deák azt mondta vagy emezt mondta.«

*

Tisza Istvánról ma már igen határozottan lehet beszélni, sőt kell is. Még azok az urak is, akik közbekiáltották az első beszédjébe: »Halljuk Herbertet!«, kalapot emelnek ma előtte. Herbertből államférfi lett tíz év alatt, nem magyar értelemben, mert magyar értelemben nem sok kíváncsít az államférfiúi címhez. Az egész recept igen kicsiből áll, és a következő:

Vágj lehetőleg ünnepélyes és titokzatos arcokat.

Olvasd el naponként a Neue Freie Presset és a cikkeit, mint saját nézeteidet, hullasd szét folyosói és klubbeli társalgásban.

Beksics Gusztávval járj karonfogva.

Egypár közgazdasági angol munka címét tanuld meg és idézd hiba nélkül.

Ne gondold ki soha semmi újat és ne mondj senkinek semmi kellemetlent.

Olyan biztosan működik ez, mint az önborotválkozó gép.

Tisza István azonban nem ilyen receptes államférfi lett, hanem a szó valódi európai értelmében. Sőt több lett annál. Tisza István annyira kidomborodott a legközelebbi időkben, hogy amennyire emberi ésszel előre lehet látni, Magyarországnak ő a predesztinált vezére, nem egyik vezére, de az egyedüli. Sajnos, az egyedüli. Az úgynevezett új generációban se közel, se távol, egyetlen alak se mutatkozik, aki őt csak meg is közelíthetné.

S e nagy sikerek közepette, midőn bámulattal szól róla ellenfél, jó barát, midőn hogy úgy mondjam, szétválnak előtte a függönyök s biztos bepillantást engednek a jövő ragyogó panorámájába - akkor jön ez a grófi cím.

Alkibiadeszről följegyzik, hogy éppen a görög szépségversenyek idején egy pattanás támadt az orrán.

Pech volt, de azért mégis Alkibiadesz maradt a legszebbnek és legerősebbnek a görög ifjak között.

*

Eltekintve a Tiszáék grófságától, mely hitem szerint, egy mákszemnyit se fog a Tiszákon változtatni, ti. ezen a generáción (mert a jövőért ki állhatna jól?) politikus ésszel és szabadelvű lélekkel nehéz volna helyeselni a nagy importot a főrangúak közé. Csak nemrégiben is négy család emeltetett mágnási rangra a nagy vagyonuk miatt.

Bolondság. Mikor dübörögve közeledik a szocializmus Európa népeinek nyakára, mikor nagy államtudósok feje abban fő, hogyan lehetne a nagy vagyonokat, mint veszélyes daganatokat, egyenletesen szétosztani, akkor Magyarországon mintegy prémium tűzetik ki a nagy vagyonokra, mert aki egypár millióig följut (akárhogy jut föl), megkapja a hét vagy kilenc ágú koronát és a királyi meghívót a törvényhozásba.

S ha még csak a szocializmus volna! Arra még azt lehetne mondani, hogy messze van. De ott van a liberalizmus küzdelme jobbadán az arisztokráciával. Miféle logika hát az, hogy a táborunkból koronként áttesszük a legtöbb erőt összeszedett harcosainkat az ellenfélhez? Azt akarjuk talán, hogy a fiainknak is legyen kivel verekedniök?

Nem okos világ ez a mai. De Tisza István okos, és ha ő mégis gróf lett, hát bizonyosan olyan okai voltak rá, melyek nem abban a mezőben fakadnak, ahol a rangvágy és hiúság.

*

Tisza István ma csak harminchat éves ember és igen különös egy gróf. A többi grófok e kis idő alatt elejtettek egypár dāmavadat és egypár chanssonette énekesnőt. Tisza István ezalatt tanult, dolgozott és olyan bámulatos súlyra tett szert, aminőre nincs példa ily fiatalon Deák óta, akit Antal bátyja egyszerre mint vezért küldött föl a pozsonyi diétára.

Mikor tanult és miképp tanult Tisza István, nem tudjuk, mert ő mindig csak tanított. Már a szűzbeszéde is (éppen a földművelési vitánál) okos volt és tapasztalatokkal megrakott.

Tanulmány és tapasztalat egyenletesen, egymást kiegészítve, adják meg véleményének azt a súlyt, mely szinte csontot zúz az ellenfélnél.

Mikor tanult meg, erre lehetne feleletet adni, de az már sokkal csodásabb, mikor tapasztalt.

Az egybekapcsoló ereje hasonlóan mesés. Egy fölvetett kérdésnél szempillantás alatt látja annak összes szárait szétterjedni, miként az indát az államélet minden komoly ágazatába. Az egész kép előtte áll, mintha a tenyerén volna az a száz és száz sróf és kerék, ami abban mozog és forgatható.

Azért szedtettem a »komoly« szót ritkítva, mert Tisza Istvánban is megvan a rendkívüli tehetségek egyoldalúsága. Az állam földadataiból inkább van érzéke azok iránt, melyek egy országot gazdaggá tesznek, a köz- és mezőgazdaság különböző forrásain csüng éles tekintetével. Ellenben közömbösen halad el azon források mellett, sőt sokszor bagatellizálja őket, melyekből a nemzeti csillogás és az úgynevezett dicsőség fakad. Száz gramm realizmusra körülbelül két uncia idealizmus esik nála.

Ez nem baj. Jó, hogy ő ilyen. Csak az a baj, hogy nincs még egy másik Tisza Istvánunk, aki a föladatak másik részét érlelné annyi éleslátással és olyan komolysággal.

Már a nevelésénél fogva (Berlinben járt az egyetemen) bizonyos averzióval van a franciák iránt, kiket a Gloire mozgatott, hevített nagy dolgokra és valljuk be, nagy könnyelműségekre.

Most a fényes éremnek véletlenül a könnyelműségi fele van fölül. Tisza Istvánt, az aktív államférfiú fiát, tanulmányai közben érdeklődése, sőt bámulata a hatalmas Németország és a számító Anglia felé viszi. Ez a két szerep imponál neki. Innen szívta eszméit, benyomásait, ezeknek a példáin izmosodott meg államférfiúi egyénisége. Ilyennek kell neki lennie és nem lehet másforma. De egyet nem szabad felednie, hogy Anglia is csak mindenével együttvéve nagy, nem csak a bankjaival, flottájával, hanem történelmével, irodalmával, nemcsak az egyszereggel, hanem a fölbuzdulásaival is, és egy-egy kereskedelmi- vagy gyapjú-billje is ér valamit a Magna Chartával együtt, de mind ehhez hozzátartoznak a Shakespeare munkái is, a legbecsebb dolgok, amik Anglia földén termettek - mint az öreg Gladstone mondotta.

Valószínű, hogy ha Tisza István valamely vidéki kastélyban vagy udvarházban tölti ifjúságát, messze a hatalomtól, idealizálva azt, egészen másképp fejlődik, mert más látni a hatalom cafrangjait az illúziók arany füstjében és más közlelől látni a hatalom lényegét, mint ahogy István gróf látta nagynevű apja mellett.

Innen van, hogy a fiatal államférfi csak a lényegre van tekintettel. S mintegy lenézi azokat a politikában, akik a cafrangokra utaznak.

A talentumot bizonyára az isten adja, de az irány formálódik a nevelés és körülmények szerint, sokszor a véletlenek által. Ha az ifjú gróf ifjúsága azokra az időkre esik, míg apja ellenzéki vezér volt, ki tudja, hogy ez izzó lélek (mert Tisza Istvánnak tűz a lelke és csak az agya hideg, de jéghideg) milyen ideákat olvaszt föl magában s kérdés, azon az oldalon találjuk-e ma ülve, ahol van, de Tisza István első benyomásai arra az időre esnek, mikor már a népdal nem emlegette a Tisza Kálmán nevét, mikor a közvélemény már csak kellemetlenkedett neki és a korona bizalma nyájas fényben vetette rá a sugaraikat.

Mikor István kezdett játszani a geszti park gyeplén, akkor már csak legendaképpen beszéltek a kocsisok, talán az öreg Garzó a »Gúnárról«, a szép hóka, amit arra nevelt Tisza Lajos, hogy azon indul majd, - ha valamit találna üzeni Türr Pista vagy Klapka.

...Ki tudja, hogy gondolkoznék ma István gróf, ha egyszer vagy kétszer rajta ülhet akkor a Gúnáron.

*

De ne sopánkodjunk rajta, hogy túlságos realista, hanem örüljünk, hogy ilyen koponya termett itthon. Azzal se biztassuk magunkat: hogy átváltozik, az idő elsimítja merevségét.

Nem, Tisza István sohase fog megváltozni. Annyira céltudatos, annyira makacs és határozott, annyira világosan áll lelkében a cél, hogy képtelen módosítani útjait - sőt ragaszkodik az eszközökhöz is. Nemesebb politikust még nem ösmertem nála. Az exigenciák tudományát úgy kezeli, mintha az igazságok kútja lenne. Annyira nemes ő a politikában, hogy attól kell tartani, talán nem is politikus. Ezek az erős meggyőződések szinte megdöbbenetők s talán alkalmatlanná teszik őt az aktuális politika vitelére, ahova nagy hajlékonyság kell.

Nem azt látjuk-e, hogy államférfiaink a kormányrúdhöz jutva, többé-kevésbé átalakulnak a munkakörük által, részint Bécs, részint a hazai pártok kiforrása szerint?

Tisza István acélkemény egyénisége kizárja azt, hogy külső befolyás meghajlítsa. Aki ilyesmit remél, járatlan a pszichológiában. Tisza István az én jóslásom szerint a magyar nemzet vezére lesz, aki éles elméjével, tiszta látásával, hatalmas judíciával és tudásával kijelöli az irányokat, de az úti viszontagságokban, az opportunizmus kátyúiban, a fölülről-alulról fűjdogáló szelek közt illedelmesen lépkedve nem tudom őt elképzelni.

Bár igen csekély dolog, de jellemző rá, hogy a legközelebbi beszédjében pártfogásába vette a Rosenberg búza-prémiumát, amely fölött pedig a Ház elverte a port.

Tudta, hogy ez a dolog nem fog tetszeni, nem is volt szüksége, hogy elmondja, ott feküdt már az két lábnyi mélyen a lomtárban - de ő mégis elmondta, mert ő jónak hiszi.

S a Ház, mely gúnyosan vigyorgott Rosenberg előadása alatt, csöndesen összehúzódva hallgatta a visszatetsző témát, egyetlen szisszenés, egyetlen ellentmondás nélkül, mintha egy nagy medve tartaná rajta a talpát.

*

És még azt mondják, hogy Tisza István nem népszerű. Hát csak az éljen zsivaj a népszerűség? Lehet-e fönségesebb népszerűség, mint a fölény akkora súlya, amennyi erre a Házra nehezedett e percben?

Ha B mond valamit, nem hiszik el, ha C mondja ugyanazt, érzik, hogy igaz, ha nem tetszik is.

Szeretik megjegyezni azt is, ha Tisza Istvánról van szó, hogy a modora nagyon rossz.

Tényleg nem tartozik az úgynevezett szeretetreméltó emberek közé. A stréber korszak édeskés alakjai között, kiknek az ajkán mosoly ül s a szavaikban cukor íz van, valóságos unikum. Ahol a meleg kézszorítástól kezdve az áradozó nyilatkozatokig minden hazugság és színlelés, ott igazán modortalan egy ember, akiben semmi színlelt, semmi mesterkelt nincs, hanem akin minden a legtisztább színvalóság. Ha kedvetlen, akkor nem mosolyog, ha nem tetszik neki egy beszéd, nem gratulál az elmondójának: »Igen szépen beszéltél«. Péchy Tamásnak nem mondja: »Jó színben vagy, bátyám«, Kapuczán Gergelyt nem veregeti nyájasan hátba: »Hol mulattál az éjjel, Gergelykém?« - Szóval nem flörtöl a folyosón, mint Szapáry László, Molnár Antal, vagy a Ház egyéb kedves tagjai, tehát rossz modora van.

De amint ez a házbeli melegség csak a felületen van, csak egy máz, éppúgy a felületen van az ő hidegsége, mélyen belül meleg érzések fakadnak, virágok a hó alatt. Akik Tisza Istvánt ösmerik, sokszor észreveszik, hogy mélyen alulról, szívéből, meleg sugarak verik föl magukat, csak nem könnyű őket kicsalni. A nemes vad ritkán jön ki a barlangjából.

Bizalmas társaságban kedélyes tud lenni; lelke, szelleme leveti a nehéz páncélt, mellyel a komoly küzdelmekre fegyverezte föl a gondviselés, könnyed tréfálkózó, pajzán. Valóságos diák.

És ilyenkor eszébe jut az embernek, hogy Tisza István sohase volt fiatal, - ezért cserébe sohase öregszik meg.

Munkás ember; egész napja el van foglalva a bankban, a Házban, a gazdasága körül; a fiát maga tanítja, de még arra is ráért, hogy a beteg inasát maga masszírozta; elfoglaltságai mellett nem veti meg a multságokat sem, a klub legkülönb tarokkistája (a tekintélyét nem kis mértékben emeli ez), eljár cigányzenét hallgatni, ilyenkor valóságosan átszellemül, mint egy mákonyt élvező muzulmán, szép tiszta kék szemeiben valami sajátos fény gyúl ki s minden nótánál hallgatagabb, sápadtabb lesz, mint egy kísértet.

Ezt a vasfejet, melyet a szó hatalma sem képes kiforgatni, a nóta ereje megzavarja, lágyítja.

A pásztor furulyája, a gulya kolompja, az alföldi nádas zizegése benne van a nótában, és Tisza István hallgatja, hallgatja és megszűnik lenni államférfi, dinasztia; - egy búsuló szegénylegény.

*

Még mint szónokról kellene egypár szót ejteni.

Nem tartozik a színes szónokok közé. A nyelvezete ugyan jobb, mint az apjáé, de szürke. Hangja nem nagy, de kiadó és egy-két modulációval igen jól föl tudja osztani; sőt a gesztusa segítségével színez is vele. Beszédjei természetesen okosak, majdnem megdönthetlenek; - és ez nem a szónoklati mesterséghez tartozik.

Ami a szónoklati talentumot illeti, bár elsőrendű ebben is, mert végre is a tartalom teszi a beszédet, de a szóművészet sok eszközét nélkülözi. Humora nincs, formái avultak, a fordulatai nem elevenek, képeket nem használ. Csak igen ritkán csattan meg egy-egy kis elevenség itt-ott, mint éjjel a gallyak közt apró szentjánosbogárkák.

Annál erősebb azonban logikája s hatalmasan vannak fölépítve az érvei. Egész lényéhez illik ugyan, hogy a pátoszt ne használja (az már úgyis csak csizmadia lakodalmakra való) még kevésbé szeretem a flosculusokat, a csinált virágok kora is lejárt, a frázisok is viasszasodtak az iskolai önképzőkörökbe, - de ezek helyett jött az elevenség, a fordulatok, az előadás zamatja (a szónoklat édességei) és a »Kraftausdruckok« (a szónoklat gyémántjai). Tisza Istvánnál évekig csalódásban tartott az ő túlságosan egyszerű előadási modora. Sokszor tettem föl magamnak a kérdést: Lehetséges-e nagy ember nélkül, hogy az előadása magán viselje egyben-másban a nagyságnak pompáját? I. Napóleonnak még a legrosszabb proklamációján is látszik, hogy azt nem fogalmazhatta más, csak maga Napóleon. Bismarck száraz beszédeiben ott gomolyog a hatalmas szemöldököknek összeráncolódája, a villámló agyvelőnek egy-egy kihasított szilánkja.

S ím addig tűnődtem, míg Tisza István roppant haladást tett a szónoklatban. Utolsó beszédjében már megjelentek a színek; a fullánk, a mérgezett nyíl, a játszi pajkosság és valami Kraftausdruck-féle is, midőn a bürokráciát aposztrofálja.

Szóval, úgy látszik, hogy Tisza István még a szónokok közt is elsőnek veri föl magát, s még jobban vakarhatja majd a fejét az a bihari képviselő (Örley Kálmán), aki így szólott elbúsulva tegnapelőtt, elolvassván a grófi kinevezést:

- Csak az bánt, hogy most már én is kénytelen leszek respektálni a grófokat emiatt az István miatt.

[MIKSZÁTH ELNÖKI MEGNYITÓJA AZ ÚJSÁGÍRÓK ESTÉLYÉN]

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Panasszal vagyok kénytelen kezdeni az újságírók ellen, hogy nem írnak igazat. Az volt a lapokban, hogy egy prológgal nyílik meg a mai műsor. S ezt a prológot én írom.

Nem, tisztelt hölgyeim és uraim. Verset én nem tudok írni, pedig a prológ alatt minden jó lélek verset ért. - Ha tudnék is verset írni, eltagadnám. De igazán nem tudok. Én mindössze arra vállalkoztam, hogy egy elnöki megnyitóval megkezdem a mai estét, bemutatom az egyesületünket, mint amelyik ma először lép ki a világba, s mindjárt mint házigazda, megköszönöm szíves megjelenésüket, és idézem alapszabályainkból az egyetlen ide vonatkozó paragrafust: »Házi estélyek idején a klub helyiségeiből hajnalig távozni nem szabad!«

Igaz, hogy ez némileg a távozási szabadság korlátozása, és hát valamit csak kell korlátozni a sajtószabadság helyett. És mikor a többi nagyhatalmak a fölkelők ellen fundálnak rendszabályokat Krétánál, a hatodik nagyhatalom méltán foglalhat állást a lefekvők ellen. Az is igaz, hogy ezek nem a klub helyiségei, még kevésbé a klub háza. Nekünk házunk? Még ha lett volna is a hónap elején! De a hónap végén mi már rendesen szegények vagyunk és kölcsönökből éldegélünk. Kölcsön van a helyiség, a műsor egyes darabjai, sőt én magam még a hangot is, amellyel most önökhöz szólok, kölcsönkértem. Hanem a jókedvünk, az a magunké és szívesen adunk belőle.

Ami azonban a bemutatásunkat illeti, az nehéz kenyér. Régóta figyelem azokat a különös érzéseket, melyeken a laikus közönség átmegy, midőn újságírók közé kerül. Valami egyebet képzelt. Csalódva ejtik le lornyetjeiket az asszonyok, a férfiak kedvetlenül rágják a bajuszukat. Magammal is megtörtént, hogy mikor bemutattak egy vidéki nemesnek, gyanakodva mért végig

- Ön írta volna azt a cikket, ami tegnap jelent meg?

- Én.

- Ezzel a termettel? - dörmögte és fejcsóválva állott odább.

Ha még másforma hajjal vagy szemekkel képzelt volna, de hogy miért volt éppen a termetem inkompatibilis a cikkel, sohase bírtam megérteni.

Egyébiránt hiába csűröm-csavarom a dolgot, csak mégis, úgy áll, hogy kivált így estélyeken mégis inkább szalmájára számít az ember, mint magjára, s még az öreg Jókai is azt szokta beírni a Stambuchokba arra a kérdésre, mi szeretne lenni? Császári királyi hadnagy. Valószínűleg hiába hoznám föl példának, hogy milyen jól néz ki egy elvonuló ezred, egyforma szál legénység, egyik szebb, delibb mint a másik, de ha egy varázsvesszővel, vagy valami röntgen-sugarakkal egyszerre el lehetne tüntetni a katonatesteket és csontokat a cifra mundérral együtt, és csak a lelkek lépegetnének nesztelenül lassú dobpergés mellett, mennyi sánta, béna és nyomorék bicegne és vánszorogna. De hát a király nem a lelkeket aszszentálja. A sajtó pedig nem a testeket aszszentálja. A két nagy hatalomnak ez a két különböző mértéke csinálja a konfúziót.

Különben hogy már valami előnyt is fölhozzak magunk mellett, igen előkelő a származásunk. Ah, azok a régi legendák! Mikor még a falusi udvarházak ámbitusán a mi elődeinkről regéltek a pipázgató magyarok, hogy mit írt az újságjába Kulcsár uram, vagy mibe hepciáskodott bele tekintetes Helmeczy Mihály úr. Az egyik nagyapám majdnem viceispán lett azért a híréért, hogy Kemény Zsigmonddal levelezik, hozzá is tették minden bemutatásnál: »levelezik Kemény Zsigmonddal!« Az egész levelezés abból állt, hogy bort és almákat küldözgetett Keménynek

minden ősszel. És mert ünnepeltek voltak az eleink, hát szépek is voltak. Egy-egy képeslap hozta az arcképeiket, azokat a végiggombolt atillás acélmetszetteket, kihajtott inggallérral, a nyakukba kanyarított fantasztikus köpenyegekkel. Áhítattal járt kézzől kézre egy ilyen kép. De szép ember! Milyen elmélyedő a tekintete! Nézze, komám uram ezt a homlokot. De magok eleink is értették a csíziót, és a Petricsevics-Horváth Lázár arcképét azért nem adta ki Vachot, mert Petricsevics púpos nyomorék ember és a perszonája rontaná az illúziókat a vidéken.

Valami különleges lénynek képzeltek az újságírókat, excentrikusnak, éterinek, ki-ki a saját esze szerint, és csak az az egy látszott bizonyosnak róla, hogy atilla van rajta, pergamentekercs a kezében, ahogy a szobrokon látszik és hogy a szózatot énekli... folyton énekli.

Kedves zöld idők! Azt mondanám, hogy akkor kellett volna élnünk és újságot írunk, de ha meggondolom, hogy azóta már úgyis meghaltunk volna, hát belenyugszom, hogy most írjuk az újságokat - méltóztassanak szintén belenyugodni.

Végre is könnyű volt, sőt magától jött a nagyság a mi öregeinknek. A sajtó még néma volt, vagy legalább dadogó, megkötött kezű gyermek, tehát az újságírók növekedtek meg; mint árnyékos zárt udvaron a platánok, melyeket kihúz a napfény a házfödelek fölé. A teljes verőfényen úgy kellett annak lennie, hogy a sajtó lett nagy, munkásai pedig szürkék és jelentéktelenek, mint a selyemgubók, melyek minden lefejtett szál után kisebbek-kisebbek és csak abban a nagy szövetben érvényesülnek látatlanul, névtelenül, mely a szabadság Magna Chartája, melyen keresztülszövődik minden, ami az emberi agyvelőkben mozgott s melyből visszamegy tovább mozogni más és más agyvelőkbe, ami egyszer benne volt.

De Önök ezt talán nem hiszik. Más és más képek élnek Önök előtt a sajtóról.

Önök előtt a rettenet ruhájába öltözik az a nagy papírlapedő, az élettelen alakú hatalmas Valaki, amely mindennap eltűnik örökre és mindennap előjön újra, hogy soha el ne múlhasson, mely fenyegetőzik, int, támad és véd és ítél elevenek és holtak fölött.

Mások ismét úgy látják az újkort e fönséges szörnyetegét, mint egy fénygolyót, mint egy világító lámpát, melyet a muslincák egész raja dong körül. Egy raj parazita, mely újságíróknak adja ki magát.

És, sokan vannak, akik a muslincák miatt a lámpást szeretnék eltörni.

Nos, végre oda jutottam, tisztelt Hölgyeim és Uraim, ahova akartam, a közönség igazságtalanságához. A közönség már elfeledte a régi nagyokat, kik sírjukban vannak és nem mondja, hogy mi az ő folytatásaik vagyunk, pedig igaz - de mindennap látja e muslincákat a Fénygolyó periferiáján és azt mondja, hogy ezek a mi folytatásaink, pedig nem igaz.

Örömmel látjuk itt Önöket; hogy megösmérjenek a mi prózai világunkban se jobbakkak, se rosszabbakkak, amint vagyunk. Isten hozta nálunk!

[MIKSZÁTH BESZÉDE A SAJTÓSZABADSÁG ÜNNEPÉN]

Tisztelt barátaim és kartársaim! Szívemen viselem az ideát, melyet ma ünneplünk, de a forma gondolkodóba ejt, kivált, ha a történelmi előzményeket veszem. Már a mitológia is úgy kontemplálta a felejtést, hogy a Lethe vizéből kellett inni. De hát ez víz volt s én nem vizet iszom. Sokkal kellemetlenebb, hogy a régi magyarok a bort is felejtésül itták. Igaz, hogy a bút felejtették - s mi végre is egy diadalról akarunk megemlékezni. De vajon nem lesz-e ismét bú valamikor ebből a diadalból is? Aztán más aggasztó példa is van, a Széchenyi serleg, melyből addig ittak a Széchenyi emlékére, hogy szinte elfelejtették Széchenyit. (Úgy van! Úgy van!)

Én tehát e percben, midőn az előttem álló serleget, mint a sajtószabadság emlékeztető jelét avatom föl, ünnepélyesen kijelentem az Önök nevében, ráhagyván e szokást utódainkra, tőlük az évfordulókon nem csupán egy beszédet várunk, gyakran csak arra valót, hogy egy hírlapírói stréber egy foknyit lépjen a létráján, hanem egy évenkénti beszámolást, ha vajon megvan-e sértetlenül a rájuk bízott közkincs? (Zajos helyeslés!)

Mint ahogy a szent korona ládáját kinyitják koronkint, hogy nincs-e a klenodiumokban valami baj: úgy kell konstatálni, amíg csak leszünk - mi pedig mindig leszünk - a sajtószabadság érintetlen voltát, ha pedig érintve volna, visszaállításának törekvéseit.

Igyanak a mi utódaink, szelídséget, jó kedvet, és fáradalmaik közt üdítő nektárt e billikomból, míg megvan az, amire emlékeztet, de iganak: belőle ereket bizsergetető lángot, szívet harapó nyugtalanságot, elmúlni nem tudó háborgást, ha csak a billikom lesz meg már és a sajtószabadság valamely csorbát szenved. (Hosszú lelkes éljenzés és taps.)

A sajtószabadság negyvenéves évfordulóját üljük, t. barátaim, szerény asztalnál, szerény módon, mert a szegényeknek adta az isten ezt a napot. S milyen tele volt a keze, amit felénk nyújtott. Nemcsak hogy az aratásból nekünk jutott a legnagyobb eredmény, hanem a szereplők dicsőségéből is kivettük részünket. Ami szűkebb történetünkbe nyílik be, útjuk a szereplők egynéhányának. Maga az a nagy öreg ember is, aki nekünk e serleget ajándékozta, ott állt, mint tényező, a sajtószabadság születésénél. Az égből eső esett a kifeszített esernyőkre és a szabaddá lett földre s az örömtől mámoros emberek szemeiből könnyek hullottak egybevegyülve az ég csöppjeivel. A föld pedig ivott erőt és áldást. És bent a falak között megmordult a Landerer ódon nyomtató gépje, - áldja meg az isten a halóporában azt, aki hajtotta - és elkezdte kiköhögni, hogy »mit kíván a magyar nemzet?«

Hát ennek most negyvenkilenc éve. Ha ember lenne a sajtószabadság, se mondhatnók, hogy öregúr, mint intézmény pedig éppen csak gyermek. - És mégis, nem minden aggodalom nélkül állunk ma már itt, lelkünk nem egészen könnyű.

Gonosz hírek tornyosulnak, ma még csak lappangva, határozatlanul, de ravasz öltözetben, ugyanabban a régiben, hogy mit kíván a magyar nemzet. Hogy a magyar nemzet meg akarja szorítani a sajtószabadságot.

Ezt én nem hiszem. Lehetetlen ez. Csak észrevettük volna, mikor jött be ide lakni egy másik magyar nemzet. (Élénk derűtség.)

Olyan boldogtalan-e már a magyar, hogy nem talál egyéb kivetni valót a törvénykönyvéből, csak éppen a jogait? Megvannak-e már minden szabadságai, amiket lelke kíván, hogy nincs szüksége többé a szabad sajtóra, mely azokat megszerezze? És ha megvannak, olyan biztosak-e örök időkre, hogy elhajíthatja a szabad sajtót, amely azokat megőrizze? (Zajos éljenzés. Taps.)

Mert a szabadsajtóval minden elveszett szabadságot visszaszerezni gyerekjáték s nélküle minden megmaradt szabadság illuzórikus. Beksics t. barátom ócskának mondja mai cikkében ezt az argumentumot, de azért használja. Igaz is, ócska és én is restelnék viseletes ruhát venni föl egy szalonba - de a hadviseléshez a legfinnyásabb ember is fölveheti ősei vértjét. (Zajos tetszés.)

Nem, tisztelt barátim, ilyen magyar nemzet még nincs vagy még legalább most nincs. Az a daliás tündérasszony, a sisakkal, a pajzzsal, a kit mi Hungáriának képzelünk, ma még nem olyan rút és ráncos, hogy oka volna a saját tükrét összetörni. (Percekig tartó taps.)

De ezzel nem akarom azt mondani, hogy nincs veszély, sőt veszély van, mert a politikai körökben, éppen a legbefolyásosabbakban határozottan kezd kidomborodni bizonyos animozitás a sajtó ellen. Talán nagyítva látják a hibáinkat, de látják és panaszozzák, hogy a tárgyilagos hangból gyakran kizökken a sajtó, modora kellemetlen, kritikája rakoncátlan és a cölöpökön túl is átsap, ahol a sancta terra: a magánélet van. Csoda-e, ha éppen a közpálya alakjai, akiket közről ér ezen kétségen kívül helytelen tónusa a sajtónak, némi rendszabályokra készülődnek, folyton szélesebb hullámgyűrűkben terjesztve a rossz hangulatot.

A sajtó bizonyos embereknek akkor is kényelmetlen volna, ha okkal-móddal ütne is, de hátha még ok nélkül is üt. Falusi házak falán gyakran látni egy képet, valami bolond piktor festhette, szarvasok; zergék, farkasok és nyulak temetik a vadászt, nagy könnyezéssel viszik elől a keresztet s a koporsó mellett a fáklyákat. (Percekig tartó tetszés.) A természetben én még nem láttam ilyet, de nem találok éppen rossz ízlésnek a farkasoktól, sőt beismerem, elég mulatságos lehet nekik a vadászt temetni. Mindamellet megjegyzem, hogy amíg a vadász életben van és a puskával jól tud bánni, helyzete határozottan előnyös.

De ezzel nem az elbizakodottságra akarom a sajtót rácsábítani, hanem arra, hogy okosabban éljen a hatalmával. Igyekezze mérsékeltebb lenni a hangban, objektívebb a bírálatban, méltóságteljesebb a magatartásban és nemesebb a céljaiban. Ha egy ablak eltörik, ne méltóztassanak olyan csörömpölést csinálni, mintha az országház üvegtetője szakadt volna be, ha pedig valakit meg akarnak karmolni, ne tessék őt előbb agyonütni. Végre is a sajtószabadság nem a mi saját gyönyörűségünkre van kitalálva, de a nemzet boldogulására, s ha a nemzet szíve és tüdeje tényleg szelídebb klímát óhajt a sajtójának, magunknak kell szelídebbre a levegőt leszűrni, mert az abból keletkező reakció szomorú a következményeiben. A sajtó, ha a hatalom akarja megzabolázni, oldalánál találja a népet, de ha a nép akarja megzabolázni, nem találja oldalánál a hatalmat.

De nem rajzolom tovább a rémképeket. Még azt mondanák, a félelemre akarom önöket tanítani. Magyarokat, akik ezt az egyet meg nem tanulják. Ellenkezőleg, ne féljünk a világon semmitől, csak a *saját bátorságunktól*. Ez a legveszélyesebb ellenség. (Zajos helyeslés.)

Ami pedig következni fog, hát azt majd meglátjuk akkor. Az ördög néha feketébb, amint festik, de néha annyira sem fekete, hogy talán nem is ördög... Éljen a sajtószabadság!

[MIKSZÁTH BESZÉDE A BUDAPESTI ÚJSÁGÍRÓK EGYESÜLETÉNEK KÖZGYŰLÉSÉN]

Tisztelt Uraim!

Szilágyi Dezső, a legnagyobb szónokunk mondta egy magánbeszélgetésben, hogy a legszebb beszéd sem nyom annyit a világegyetemben, mint egy bolhának a teste. És ez szerencse, mert ha csak annyit nyomna is mindegyik, mint egy bolha teste, azóta behorpadt volna a föld a rettenetes súlytól, mely Magyarországon reá nehezednék.

A magyar ember a születésekor egy, a keresztelőn elmondott beszéddel vezettetik be az életbe, és a világból való kimúlásakor is egy beszéddel vezettetik ki az életből. De ezeket legalább nem hallja. (Tetszés.) Ami pedig a két véghatár közé esik, az a beszédek valóságos halmaza, beszél és beszédeket hallgat egy egész életen át, esküvőknél, ebédeknél, tanácstermekben és mindenütt, ahol valamit végeznie kell.

E beszélési ragállyal kívánok ezúttal némileg szembeszállni, midőn e megnyitó beszédben, mely programféle is, visszapillantás is (tehát magyar származású, testvérek közt legalábbis két beszédnyi anyag), csak éppen a legszükségesebb megjegyzésekre szorítkozom. (Halljuk! Halljuk!)

Az elmúlt év, tisztelt uraim, csak naptárilag nevezhető csonkának, érdekes mozzanatokban elég hosszú - de e mozzanatokról részletesen szól a titkári jelentés. - Nekem ahhoz kevés hozzáadnivalóm lehet.

Elég sok sikerünk volt arra nézve, hogy üres frázisokhoz ne kelljen nyúlni, de talán mégsem elég arra nézve, hogy dicsekedjem. A dicsekedés mindig takar valamit. Én semmit sem akarok eltakarni. (Zajos éljenzés.)

Talán kedvenc foglalkozásom, a belletrisztika, csábít arra, hogy mintegy földézzem tagtársaim emlékezetébe egyesületünk legfontosabb eseményét: a *fészekrakás gondjait*. Az egyesületek is öregszenek, ezeknek is a legszebb időszakuk a gyermekkoruk. Mikor megokosodnak, az időben szívesen merítik legédesebb emlékeiket innen. Az egyleti élet friss buzgalma, poézise lüktet e gondolatban. Hogy nőttünk lassan-lassan ...Hogy örültünk az első bútnak, az első baráti vacsorának, melyet együtt költöttünk el a saját asztalunknál, és az első bajnak, melyet el kellett igazítani. (Zajos tetszés.)

És nem szólhatok, t. Uraim, meghatottság nélkül ama szívélyes tónusról és ama testvéries szellemről, mely ez idő óta egész a mai napig e falak közt honolt, úgy a tanácskozási asztalnál, mint egyebütt. Valóságosan lenyomott ott minden pártállásból származó különbözetet a mesterség szeretete, az egymáshoz tartozandóság meleg érzése (Zajos éljenzés), a legkülönbözőbb politikai táborok tollvivő harcosai szinte versengtek az alkalmazkodás társadalmi előkelőségében, mindenik azon iparkodva, hogy a szomszédja érezze magát jól. Valóban úgy voltunk eddig, mintegy karikára fűzött kulcsok: vígan csörögnek együtt, bár mindenik más zárt csuk és nyit - de mind kulcs. (Hosszas éljenzés és taps.)

Annak tanúsága ez, Uraim, hogy igen helyesen gondolkoztak azok a barátaink, akik ennek a testületnek az alapítását *kizárólag újságírók* tömörülésére bázírozták. Figyeltem a természetet, hogy a folyamok felé sietnek a folyamok, és hogy a vegyes fenyő- és tölgyerdőkben kivesznek vagy a tölgyek, vagy a fenyők. (Zajos helyeslés.)

Igen, a nyájas légkör, szeretetreméltó konciliáns hang és modor, mely példaszerűen jelentkezik, a homogén elemek tárolásának tulajdonítható. A mesterségnek, a bütykönek, melyet az ujjainkon viselünk a toll nyelétől, mely, mint Vészi József t. barátom mondja, minden rangkülönbséget megszüntet.

És Uraim, kell-e, hogy egyéb dicséretreméltót mondjak? Nem elég cél már az is, hogy egy ilyen oázis legyen az újságírók számára? Talán elég. De én nem tartom annak és sohasem hangoztatnám azt a leszerelő szót: »önök pedig csak kapucínerezzenek!« (Zajos tetszés.)

Fölmerültek hangok és tanácsok, nem ugyan ebben a formában, de ilyen értelemben. Egy jeles író szólott így s egy másik előkelő hírlapíró, aki még talán előkelőbb, mint politikus, levélben írt ilyenformán. De vajon nem a politikus sugott-e az írónak? Mert mi ártatlanabb lehet a világon, mint egy kapucínerező újságíró. (Derűlség.)

Az újságírók ne politizáljanak, úgymond, mert amit mint testület elhatároztak, mint egyének meg nem tarthatják. Ez a tanács helyes, nekünk szólt, de nem minket illet, mert a politikát mi is kizártuk, hanem igenis megkísérlettük és minden alkalommal megkíséreljük a saját érdekeinket megvédeni, még ha a politika mezsgyéit kellene is érintenünk. (Zajos helyeslés és taps.) Mert

az ember vízbe ugrik fulladozó gyermekét menteni, még ha figyelmeztetik is, hogy nincsenek úszóhárttyái és kopoltyúi. (Tetszés.)

Jól tudjuk mi azt, hogy azok a nagy papírlapedők a sajtó, nem mi, munkások. Azok mennek, dübörögnek a rendeltetésük szerint és a mi lelkünk, szellemünk, fekete betűkbe kuporodva ül rajtok, az ő intencióik szerint. A praktikus élet így mutatja. Az egyén elzsugorodik, a papírlapedő az úr. Ő az erő. Mi fűjtük bele, megy, ront, hódít, zúz és épít, de vissza nem tér. Az ódium, amit okozott, az visszatér és az egyénekhez kopogtat be. Az ódium a mienk. (Zajos tetszés.)

De jól van-e ez így? Igazság-e ez? És így kell-e ennek maradnia örökké? Ezek a nagy problémák. Szabad-e nekünk igyekeznünk, hogy a szellemi munkások társulás útján fokozzák a maguk egyéni jelentőségét, erejét és fajsúlyát a közönséggel, és ha kell, a papírlapedőkkel szemben is?

Sohasem fogom elismerni, hogy Önök csak - kapucínerezzenek. És ha már végigrepült a világon Bismarck fitymáló megjegyzése, hogy: »egy cikk egy egyént jelent«, - nem licitállok még lejjebb, hogy ellenben az egyének lepedőjük nélkül nem jelentenek még egy cikket sem. (Zajos tetszés és derűlttség.)

De már hosszas is voltam, t. Uraim, és bizton merem állítani, hogy mióta ebben a székben ülök, az volt az első ígéretem, hogy rövid leszek, amit - félek - nem egészen tartottam meg. A többit megtartottam, én is, tisztviselőtársaim is. Szorosan tartottuk magunkat azon elvekhez és irányokhoz, melyeket az alakuló közgyűlés elénkbe szabott, sőt programjának a jövő zenéjéül hagyott részét, *a segélyegyletet is immár a megvalósulás küszöbéhez hoztuk* úgy, hogy e végett az alapszabályok kibővítése vált szükségessé, hogy egyesületünk ezen új osztálya működését, a maga szerény eszközeivel bár, de azonnal megkezdhesse. (Zajos éljenzés.)

E segélyezési elaborátummal foglalkozott utolsó választmányi ülésünk, - utolsónak mondom, mert ma a mi megbízatásunk is letelt s tisztségeinket ezennel letesszük, ahonnan kaptuk, az Önök kezeibe.

Ezzel megnyitottnak nyilvánítom a »Budapesti Újságírók Egyesülete« első rendes közgyűlését. (Szűnni nem akaró, megújuló viharos éljenzés és taps.)

[MIKSZÁTH HELYREIGAZÍTÁSA]

Az írói egyesületben eldicsekedtem azzal a nagy tisztességgel, mely inkább a hírlapírók összességét illeti, mint engemet, tehát az ő tudomásukra hozandó, hogy Schlauch bíbornok meglátogatott s hogy másnap én is tettem nála hódoló tiszteletemet, amely alkalommal a lángeszű főpap fölötté érdeklődött az egyesület humanitárius és egyéb céljai iránt. Elmondtam, hogy az egyik főcél a jótékony célon kívül a hírlapírói kar tekintélyének emelése. És hogy ez főleg akkor következik be, ha majd eleget tesznek annak a Deák Ferenc-féle föltételnek, hogy csak az igazat fogjuk megírni stb.

A derék fiúk igen kevélyek voltak mindezekre és mohón kérdezgették:

- Szabad-e ezt megírni?

- Hogyne!

Hát meg is írták - de miképpen?

Először is hogy a bíbornok tegnap látogatott meg. (Van annak már egy hete.) Hogy az összes papjaival látogatott meg. (Hiszen be sem férnének az ő összes papjai az én szerény lakásomba), hogy végre sokáig időzött nálam (talán hétfőtől egész tegnapig) és hogy végül hathatós támogatását ígerte az egyesületi segélyalapnak (talán a nagyváradi püspökség fele jövedelmét.)

Mindebből nem mondtam egyebet és nem történt egyéb, mint a látogatás, s derék hírlapíró-kollegák se akartak egyebet, csak még szebbé akarták azt tenni. Elképzelték, hogy jött Schlauch az összes papjaival ...talán még egy herold is, egy lámpavivő stb. Hisz már úgymond mesébe való, hogy minket, szegény skriblereket, egy igazi bíbornok meglátogat, hadd legyen hát még mesészerűbb.

Hanem engem kedvetlenül érintett ez a nagy fantázia és arra a meggyőződésre vitt, hogy igazat talán nem is lehet írni. Hogy ez a kívánság utópia volt Deák Ferenctől. Mert mint a mitológia idejében faunok és nimfák tanyáztak a fákon, vizekben, úgy az új korban az egyes témákban vannak a különböző dzsinnek és ármányos manók, akik az újságíró kezét írás közben incselkedve taszigálják.

[MIKSZÁTH BESZÉDE KITÜNTETÉSE ALKALMÁBÓL]

Tisztelt barátaim!

A rendjelekről általában kétféle megjegyzéseim vannak: olyanok, amiket elmondhatok és olyanok, amiket el nem mondhatok. Az elmondhatók közé tartozik azon vélekedésem, hogy a rendjelek inkább hasznosak, mint ártalmasak. Hasznosak, mert már sok embert tettek boldoggá. Sőt egy kiváló miniszterünk, Darányi Ignác praxisában előfordul olyan eset is, hogy valaki azért kért rendjelet, mert beteg anyjának fölgyógyulása ettől függ. (Óriási derűtség.) Úgy hallottam, hogy a szerencsés anya, aki annak idején megszülte a kitüntetett férfit, aztán meg is gyógyult. (Nagy tetszés.) De minthogy sohasem hallottam ezzel ellentétben, hogy valaki valaha megbetegedett vagy meghalt volna rendjeltől, önként következik ebből, hogy a rendjel egészségügyi szempontból célirányos lehet. Egyéb kiemelendő szempontokat hirtelenében nemigen tudok. (Élénk tetszés és derűtség.)

Ami azonban speciálisan a most szóban forgó rendjelet illeti, annak vannak érdekes oldalai is. Egyrészt a fölséges személyért, aki adta, másrészt a szituációért, melyben adta és harmadszor azokért, akiknek szól, habár hozzám is volt adresszáva.

Olyannak tekintem én azt, tisztelt barátaim, mint ahogy láttam megbecsültetve vén katonánál a golyót, mely testükbe fűródott (nekem az elveimet roncsolta szét), de mely mégis becses emlék, mert ha ők maguk szenvedtek is általa, diadalmas, ragyogó napokra emlékeztet.

Igenis, tisztelt barátaim, ez a rendjel emlékeztetni fog engem mindig arra a vérünket megbizsergető melegségre, melyet a hatalmas Caesar országunk iránt tanúsított, s a fénylő és érlelő melegségnek első sugara ránk, újságírókra esett, a mi kopott kabátunkra.

Lyukat ezekre is varrt a szabó, de rendjelet nem adtak hozzá. Rendjelt az újságíró nem kapott eddigéig, qua újságíró, hacsak nem életmentésért, hogy valakit a vízből kihúzott. (Zajos derűtség.) De minthogy az újságírónak métier-je inkább bemártani a vízbe valakit (Derűtség.), tehát sohasem kapott rendjelet az újságíró.

És most az új érárt látszik jelezni. De hogy jó lesz-e az nekünk, azt nem merem állítani.

Mit jelenthet egy újságíró mellén a rendjel? Csillogó arannyal csak azokat a félig odvas fogakat szokták erősíteni, befuttatni, amelyekkel már nem lehet jól rágni és harapni.

Bocsássák meg, tisztelt uraim, hogy a szép, komoly beszédre, melyet tisztelt elnöktársam tartott, a pajzánság hangján feleltem. De lehet-e nekem egyszerre mindazokat, amiket írtam és mondtam a rendjelekről, megtagadnom?

Egyben azonban nem tagadom meg kellemes érzésemet. Abban, hogy ez a kis rendjel megnagyobbodott egy hét óta. A császár öfelsége adta a keresztet, önök pedig adták hozzá az úgynevezett gyémántokat (Nagy tetszés.), melléje rakván rokonszenvüket és becses jóindulatokat, a mai napon, amit én ezer rendjelért sem adok oda. Poharamat emelem fiatal egyesületünk fölvirágozására. (Viharos taps és éljenzés.)

MINDÉG JÓ A KATONA

Mit mondana a király, ha egy katona kopogna az ajtóján azzal a szándékkal, hogy szolgálni akarja? Mondaná-e a király: Eh, nincsen most háború!

Nem, ezt a király nem mondaná. Mindég jó a katona. Hisszük, nekünk is azt mondja a nemzet, ha megismer: Mindég jó a katona.

Pedig csakugyan nincs most háború, se pennaháború, se parlamenti. Egy csendes, szelíd napon jelenünk meg a szabadelvűség zászlájával, azzal a becsületes fogadalommal, hogy soha el nem hagyjuk, jó időben, rossz időben, szárazon és vízen szolgáljuk, el nem ejtjük - csak ha a kezünket vágják le előbb, amely fogja.

Csakhogy mindez nem elég, - eszébe juthatna valakinek így szólani: mi hasznodat vesszük most? Eggyel több fecske nem csinál nyarat, kivált mikor valamennyi fecske nélkül is nyár van. A nap süt, fényes pompájában haladva a három halom országa fölött. A szabadelvűség homlokán glória ragyog. Mit szorítod hát olyan erősen a zászlónyelet, hiszen senki sem akarja kicsavarni? Nézd az árboakat és házormokat. Körös-körül mindenütt ez a szín leng; a többi színek begöngyölgetve sápadtan húzódnak meg a háttérben. Rosszkor kezded a szolgálatot, tisztelt jövevény! Mit akarsz védelmezni? Ki bánt itt valamit? Kivel akarsz most verekedni és hol? A gyepek, melyen a viaskodás szokott lenni, tele van a szeretet és boldogság javában nyíló rózsáival, amiket nem szabad letaposni. Te sem akarhatod, mert örömed telik bennök, az ellenfelek se bántják; a jók közülük sajnálják eltiporni, a rosszak nem merik.

Minden mosolyog. A közvélemény szundikál és édes álmokat lát, az országgyűlés ritka egyetértéssel egy óra alatt intéz el egy hétre való munkát, a szabadelvű párt a Lloyd klubban vidáman sütkérezik a Bánffy sikereiben. A delegáció, mely máskor legalább aggodalmas képeket szokott vágni a sztereotíp békekijelentésekhez és a nyomban következő hadi emelésekhez, most riadó éljenekkel (melyekre itthonról visszhang kél) fogad minden kijelentést; a teher se teher neki, s öröm a nem öröm is. Iszen természetes. Ki is ne örülne annak, hogy Bosznia és Hercegovina a saját költségén kormányoztatik?

És itthon ezalatt az ellenzék becsülettudón, lábhoz eresztett fegyverekkel nézi a szabadelvű kormányzat sikereit és lapjaiban nem ritkaságok a Bánffyt dicsérő cikkelyek.

Lásd meg tehát ebből fiatal lap, hogy rossz időben toppantál be a szabadelvűség szolgálatára.

*

Nem látom. Nem úgy van. A látszat csakugyan olyan, hogy a szabadelvűség sohasem állott jobban, mint ma. De ez csak látszat. Az utolsó idők eseményei kétségtelenül erősítették a szabadelvű alapba vetett hitet, bebizonyult, hogy a szabadelvű politika, melyet a nemzet többsége vall, különböző felfogásokkal ugyan, de mégis vall, nem alkalmatlan a nemzet

jövőjének fejlesztésére, úgy bent, mint künn és a Hofburgban, de ez nem elég - nekünk azt kell bizonyítani és abban erősíteni meg minden jó magyart, hogy csakis ez az alkalmas alap.

A helyzet, melyet az imént színeztünk, nem kizárólag a mi erőnkől formálódott a természet örök törvényénél fogva, hogy az erő okvetlenül létrehoz valamit, és amíg ez az erő erő marad, az a valami is szükségképpen következik. - A mai helyzet nem csupán az öntudatos, átgondolt nemzeti politika vívmánya, tehát nem könyvelhető el pusztán a mi status bölcsességünk lapjára és nem becsülendő túl nagyra. Három dolog kellett hozzá még:

Egy jó király, aki minket szeret és akit mi szeretünk. Egy jó szituáció, mely lendületet adott törekvéseinknek. És végül ügyes kormány, mely a király szívét hajlítsa a mienkhez (a mienk nem is hajlik, de olvad) és mely a kedvező viszonyokat felhasználja.

De hát ezek mind nem örök dolgok, se a jó szituáció, se az ügyes kormány, sőt sajnos a jó király se. Okos nemzetnek pedig a magok állapotát egy rossz szituációban és egy rossz királyhoz kell elrendeznie. Sőt még tetejébe ügyetlen kormánya is lehet. Voltak már erre esetek.

A helyzet tehát nem a megpihenésre alkalmas, nem az álmódosítások és a hálálkodások pillanata ez, hanem a lázas munkáé, az összetartásé, hogy a kedvező időben erőssé és hatalmassá építsük ki a magyar államot s annyira mélyen beverjük a szabadelvűség cölöpeit a magyar talajba, hogy azokat a poklok ereje se bírja onnan kihúzgálni. Ha majd előjönnek kő nagyjaink, kiket a király felséges eszméje előhítt, ne érhesse őket az a szemrehányás, hogy ők, a mozdulatlanok, mozdulatlanokká tették a nagy boldogságban elnyújtózkodott élőket is.

Ah ezek a mostani napok! Verőfényesek. Mintha nem is ok nélkül volna a fénynek *verő* jelzője a magyaroknál. A fény veri meg őket. Példák mutatják. Rossz órában, nagy bajban összetartanak a magyarok, a jobbik eszűkhöz nyúlnak, talán ezért is tudták magukat olyan sokáig fenntartani. De a fényesség végzetes rájuk, mint a pillékre. Elhagyják magukat, az aluszékonyság, a nem törődöm vesz rajtuk erőt - talán azért is nem tudtak többre menni.

Már most is észlelhetők az egészséges politikai életet lazító szimptómák. Az elvek izegnek-mozognak, mint a megrongált fogak. Némely pecsétek kivétettek bizonyos szépség szappanokkal és kefékkel, de ezek csak pillanatnyira nem látszanak a posztón, hogy aztán előtűnjenek, mikor a por ellepi. A nagy ölelkezésben konfúziók veszik át az uralmat. A különválogatott mák és köles szemeket megint összefűjja a »kedvező« szél. S ez nem vezet a helyzet tisztázására, hanem bonyodalmakat s nehézségeket szül. A liberalizmus ellenfelei előkullognak egyenkint, nyájasan, kézdörzsölve, mintha csak tréfáltak volna. Egyik-másik nagy hivatalba és tisztségre emeltetik... Mert hát béke van. A delegációban az országgyűlés szabadelvű többségének nevében gróf Szapáry Gyula beszél a királyhoz... Kezdődik az ellanyhulás! Nem haragszunk senkire. Nem tudjuk, ki van velünk - mert senki se mer ellenünk lenni. Indulunk, megyünk ittasan a szerencsétől és nem nézzük túlságos óvatossággal, hogy hova és kikkel.

...Azért hát nem jöttünk mi olyan rossz időben. A katona mindig jó. Ha nem is veszedelemre, legalább őrt állani, bármilyen fényes is a helyzet, bármilyen nagy a szerencse és bármennyire kedélyes is a hangulat afölött, hogy Bosznia és Hercegovina a saját költségén kormányoztatik.

HALHATATLANOK A VÁROSHÁZÁN

No, nézze meg az ember, hová vették be magokat! Ki gondolná azt? A mitológia elég nagy fantáziával van csinálva, de még abban se örök semmi, még a Kharon hivatala se: az is csak addig tartott, míg más balekot fogott, aki szállítja a csónakon a lelkeket. És ehhez az álláshoz megvolt a csónak. Ha csónak nincs, a mitológia bizonyosan nyugdíjba helyezi Kharont, mert csónak nélkül nincs csónakázás. A mi székesfővárosunk merészebb röptű. Ne méltóztassanak mosolyogni, mindjárt be fogom bizonyítani. Személyes tapasztalatok után fogom bizonyítani.

Jártam a városházán, az öregén (ámbátor az új is ósdi), valami apró ügyem-bajom volt, azazhogy csak az ügy volt apró, a baj nem (apró baj is nagygyá lesz a városházán). Valami összeget kell deponálnom pénzügyi papírokban.

A fővárosi közigazgatás, meg kell vallani, egyike a legkitűnőbb és legleleményesebb intézményeknek Közép-Európában, a *karlsbadi kúra szempontjából*. Mert ott annyit küldözik emeletről emeletre a feleket, hogy az fölér a legnagyobb hegymászással, s oly egészségügyi szakavatottsággal van elrendezve, hogy egymástól messze legyen, ami közvetlen egymás mellé tartozik, miszerint e tekintetben alig lehet már nagyobb tökélyt elérni - ha csak még be nem hozzák, hogy például külön pénztárnok legyen a rézpénzre, a nikkelle, az ezüstre és bankóra, és minden pénztárnok egy másik emeleten legyen elhelyezve, esetleg a másik házban úgy, hogy ha valaki 6 firt 52 krt akar lefizetni, ezt négy különböző helyen kelljen - hogy is mondják csak - eszközölnie.

Hát mondom jártam, keltem, le fel és fel és le és megint fel, amint küldöztek, és minthogy minden helyiségben, iktatóban, pénztárban, számfejtésnél és mit tudom én még hol, más más szabályzatot tudott az illető ketrecekben pipázgató úr, némelyik még a Rottenbiller szabályzata szerint jár el, a másik a Gyöngyösiéhez tartja magát, a harmadik a Kammermayeréhez, aszerint, hogy melyikkel állott illo tempora atyafiságos nexusban (mert valamelyikkel bizonyosan állott), mindezeknél fogva tehát kétszer-háromszor újra leküldtek, meg felküldtek és azután visszaküldtek, míg végre harmadfél órai gyaloglás után azzal a sóhajjal nyithattam be egy helyiségbe (gondolom a számfejtési osztályba, a harmadik emeleten): »Istenem, ha ilyen nehezen megy a dolog, mikor én teszem be a pénzt, mennyivel nehezebben fog menni, ha majd kiveszem.«

Sok mindenféle diffikultást csináltak, le kellett írnom az értékpapírok számát, természetét egyenkint. Ezen specifikálás után azt mondta egy házsisipkás úr, hogy »Nix nutz, ennek a pénzügyi papírjai nem vétetnek be depozitumnak.«

- De kérem - jegyzém meg -, Faller főjegyző úr azt mondta nekem, hogy ennek a pénzügyi papírjai beválnak.

- Az lehetetlen - mondta az illető sárga hajú úr és elfordult.

Erre leszaladtam a főjegyző úrhoz és megmondtam neki, hogy egy sárga hajú úr azt mondta nekem a harmadik emeleten, hogy nem jók a papírok.

- Az lehetetlen - jegyzé meg a főjegyző úr.

Már most ott álltam a két homlokegyenest szemben álló »lehetetlen« közt. De a főjegyző úr mégis előzékeny volt s még egyszer megnézvén valami szabályzatot, egy sovány nyurga hivatalnokot küldött velem fel, aki a bank papírjainak tekintélyességén emelintsen a sárga hajú úr előtt.

Míg ők egymással halkán beszélgettek, alkalmam volt figyelmesen szétnézni a téres helyiségben, mely mintaszerűen rekeszekre van felosztva, különböző közigazgatási ágakra, amit az illető helyiségen egy feliratos tábla jelez.

Csodálkozva olvastam az egyiken: »A bazilika boltok bérlete«. Bekukkantottam a rácsokon, három kiváló jóarcú úr pipázgatott benn con amore. Egész öröm volt elnézni, milyen jól érzik ott magukat.

Bazilika boltok bérlete! tűnődtem magamban. Hogy lehet az? Hiszen nekem úgy rémlik, mintha már azokat lebontották volna. Az ördög vigyen el engem, ha nem valami parkféle áll most a helyükön... egy-két évig kerítés volt... igen, igen.

Magam elé képzeltem a bazilika legintimebb tájkát. Nem, nem, nincsenek már ott boltok. És mégis, mit keresne itt akkor a felirat és a boltbérletek három sáfárja? Hiszen hogy valaki aktív toronyőr lehessen, ahhoz mégiscsak szükséges a torony.

Ámbátor nem éppen okvetlenül - szövögettem odább a gondolataimat -, lám a jeruzsálemi királyság sincs már meg és jeruzsálemi király mégis van a magyar király személyében. - De mégis. Nem, nem. - Kezdtem a homlokomat dörzsölni. Bosszantott, hogy annyira cserbe hagyott a memóriám. Megesküdtem volna, hogy a boltokat már lebontották - és mégsem lehet...

Egy ismeretlen urat kérdeztem meg az ügyfelek közt, aki ott otthonosnak látszott.

- Ugyan kérem, megvannak még a bazilika boltjai?

Szemembe nevetett.

- Dehogy, régen lebontották, eltávolították. Ön tán nem pesti?

- De az vagyok. Hanem zavarba hozott, hogy a boltbérletek hivatalnokai itt vannak.

Gúnyosan mosolygott.

- Hja, azokat nem olyan könnyű eltávolítani, mint a boltokat.

- De hisz ez mégse járja! Milyen alapon vannak itt?

- In partibus infidelium. Azon az alapon, amin a nem létező megyék püspökei. A megye már az ördögé, de ők megvannak.

- Az más. A püspökökről ne beszéljünk. Csodálom, hogy ön ezen nem háborodik fel. Talán nem pesti?

- De igen, csak hogy mi haszna lenne, ha felháborodnék. Filozófiával kell venni a dolgot - felelte jóízű flegmával - mert előbb lettek a boltok, azután lettek a hivatalnokok, tehát csak méltányos, hogy előbb tűnjenek el a boltok és csak azután a hivatalnokok. Hányszor van az, hogy egy összetartozó dolognak az egyik fele túléli a másikat.

- De mint ön mondja, már régen, évek előtt lebontották a boltokat. Azóta...

- Eh, hát nagyon túlélnek. Sőt esetleg halhatatlanok. Már az se csoda.

Annyira furcsának látszott nekem az eset, hogy nem hittem sem a saját memóriámnak, sem a jókedélyű kövér úrnak, mindjárt másnap elmentem megnézni a bazilikát. Hát csakugyan nincsenek ott többé a boltok.

Most meg már a tegnapi látományomban nem bíztam és megint fölmentem a városházára, hogy jól megnézzem még egyszer a nem létező objektumok bérletének tábláját, beszedőit és intézőit. Hát csakugyan ott pipáztak ma is *con amore* mind a hárman. Egész öröm volt elnézni, milyen jól érzik ott magukat.

S most még csak hagyján, hiszen mindnyájan tudjuk, hogy voltak boltok, de milyen csodálkozás lesz majd ebből a jövő században, amikor senki sem fog többé a boltokra emlékezni, vagy egypár század múlva, mikor már a bazilika is bedül, végelgyengülésben (nem mint azelőtt) és három hivatalnok (alkalmasint már másik három úr) még mindig ott fog pipázni azon tábla alatt és azon a címen: *a bazilika boltok bérlete*.

[ÚJABB SZERKESZTŐI NYILATKOZAT AZ ORSZÁGOS HÍRLAP PROGRAMJÁRÓL]

Közljük az érzéssel írt levelet, mely arra látszik föl hívni, hogy részletesen szóljunk programunkról. Semmi sem könnyebb, mint felsorolni mindazon teendőket, feladatokat és vágyakat, melyek *azon pillanatban*, mikor a program készül, szükségesek és elérhetőeknek látszanak. De az állami élet tarka és változatos; a tavalyi hangulatokat elfűjják az ideiek és az ideieket a jövő évié. Így van a nemzeti szükségletekkel is. Az idő új helyzeteket hoz s új helyzetek új szükségleteket. Aki hosszú időre ad részletes programot és *azt be is akarja tartani*, nehezíti helyzetét, hogy az *élő politikában* mozoghasson.

Azért tartottuk elégnek megjelölni a határvonalakat, melyek közt mozgunk és amelyek közt megmaradunk. Különben sem osztjuk, hogy egy frázis-cikk kidomboríthassa egy lapnak az irányát, lelkét, fiziognómiáját a közönség előtt. Vajon kinek imponálhat egy szép bizonyítvány, amit az illető maga állít ki? Hanem igenis imponálhat a lap magatartása. Ez fogja bizonyítani a jövőben, valóban függetlenek vagyunk-e, a kormánytól, pártoktól és hogy jól szolgáljuk-e az országot.

Ami a levélnek azt a keserű részét illeti, mely arról szól, »mindegy-e ki az *adózó alany*« - meg vagyunk győződve, hogy azt az illető államférfiú sem így értette, mint a t. levélíró veszi. Ember, akit magyar anya szoptatott, nem gondolkodhatik ilyen siváran. És bizonyára senki sincs, aki például az anhalti herceg magyar birtokain vagy a nemzetiségi vidékeken nem látná örömeit magyar nemzetes és tekintetes urak kúriáit - de viszont különbséget tenni a magyar és a magát magyarnak érző magyar lakosság közt, pláne osztályok szerint, bármily tiszteletre méltó legyen is valamely osztály és bármilyen emlékek aranyozzák be, lehet egyéni elfogultság, rokonszenv, lehet poézis dolga, de okos magyar politika nem lehet.

Szerkesztőség

IRODALOM ÉS POLITIKA

Egy hírlapírói banketten, gondolom Rákosi Jenő fejtegette, hogy Magyarországon a politika és irodalom kölcsönösen termékenyítették meg egymást, hol az egyik a másikat, hol a másik az egyiket, és csak azt nem lehet tudni, melyikük volt a nő és melyikük a férfi.

Valóságosan úgy volt, mintha házastársak lennének, hatva egymásra és támogatva egymást. Státusférfiak, a közélet kimagasló alakjai állottak össze, hogy egy-egy irodalmi munkát kinyomathassanak; ha magok nem teheték, fogtak valami szürke, gazdag embert, annak csak egy intés kellett. A nagylátásúak lelkesedtek az irodalom emelésén, a rövidlátásúak pedig engedelmessé váltak az okosoknak. Milyen tiszteletreméltó szamaraink voltak régente!

A politika és irodalom egy ugyanazon kemencében sült azon egy tűznél. Kölcsey csinált politikát és írt verseket. A verseibe politikát kevert, a politikába poézist. Vörösmarty Mihály együtt vitatkozott Deák Ferencel, ki délutánonként ott szíta kabanoszait egy karszékben a Ráth Mór könyves boltjában, lesve a megjelenő új könyveket.

Tudvalevő róla, hogy minden kis verset elolvasott azzal az indoklással:

- Mégis kíváncsi vagyok, mit mondhat valaki nyolc sorban, amely alá odaírja a nevét.

Kegyetlen és merész kritikus volt különben s egyszer olyas valamit nem talált szépnek, amire kárörvendve jegyzé meg Bonis Samu:

- No, azt pedig Shakespeare írta, urambátyám.

Deák ráfordult nagy flegmával:

- A patkány se szép, Samu fiam, pedig az úristen teremtette.

Gróf Széchenyi István esze, bár nagy államférfiú volt, bizonyos poétai intuícióval volt megpatkolva és sokkal hívebben írta le a forradalmat negyvennyolc előtt, hogy *miképpen fog jönni*, mint ahogy leírta negyvennyolc után Horváth Mihály, hogy *miképpen jött*. Csodálatosan volt akkor a politikus és író megalkotva, úgyszólván egy anyagból, mint az akkori hatos és húszas, mindenikben volt réz is, ezüst is, csak hogy az egyikben az ezüst a túlnyomó, a másikban a réz. Báró Kemény Zsigmond délelőtt a miniszterekkel konferált, vacsora előtt vezércikket írt, vacsora után regényt - és mégis okos embernek tartotta mindenki, még a kortesnóta is: »Habár poros a kabátja - Deák Ferenc a barátja.«

A piros bársonyszékben ült báró Eötvös József s egy-egy nagy beszédet elmondván, mikor lecsillapodott az éljenzaj, kigyúlt arca felvette hétköznapi sápadtságát, feje lankadtan lehanyatlott, homlokán sugarak szálltak, merengő kék szeme elsiklott messze a képviselők feje fölé. Azahogy nem is volt ott képviselői fej. Egy fürgé tündér nyomban eltakarította előle a honatyákat s lombos, susogó fákat hozott helyettük patakokkal, virágokkal. Néha idegesen nyúlt a ceruzájához... s öreg képviselőknél láttam emlékül eltett költeményembriókat, melyeket papírjain találtak:

»Tavalyi fám gyümölcsöt hozza már...«

Hiszen a miniszter után ma is találni néha otffelejttett fragmentumot, de az most ilyenforma:

Majláth püspök által felfüggesztett professzor ügyében felelni.

*

Vagy húsz év múlt el s az irodalom és politika nincs többé közösségben. Elváltak asztaltól, ágytól. Az ágy az irodalomnak jutott, hánykolódik benne, sem elaludni nem tud, sem ébren lenni; a terített asztal a politikának jutott, erőlködik is rajta, hogy fölfordítsa. De nemcsak elváltak, kezdik egymást lenézni kölcsönösen.

Az író politikusok kivesztek, azaz vannak még írók bent a parlamentben, de azokat idegen, excentrikus lényeknek tekintik, mint ahogy veszik például Trencsénben a vadon nőtt szőlőtőkét. Trencsénben az csak dísznövény... Mit keres itt? Gyümölcsöt nem hozhat, nem neki való a talaj.

De viszont az írók is úgy veszik a politikát, mint az énekes madarak a diófát. Rászállanak, mert csalogató leeresztett szárnyakkal pihenni gallyain, de tudják, hogy kigőzölgése ártalmas a hangjuknak.

Legjobban lehetett megfigyelni e különös változást Jókain. Húsz év előtt őt is úgy vették, mint kiváló politikust, mert nagy író. Beszédei roppant hatást keltettek, a Terézvárosban egy hatalmas minisztert buktatott meg, zászlóit diadalmasan lehetett volna végighordozni az ország minden kerületében.

S mi történt húsz év után?

Húsz év után mindenki azzal állt elő, hogy Jókai nem ért a politikához.

Lehet, hogy nem is értett hozzá, de ezt minduntalan szemére vetették, üldözték vele, ujjal mutogattak rá: »Nem ért a politikához, nem ért.« Mintha folytonos szemrehányást tennének neki azért a nyomorult mandátumért: »Itt van és nem ért a politikához.«

És ott volt Demkó Pál is, Urbanovszky is és ott voltak százan és százan és azoknak senki se tett szemrehányást, azok mind értettek a politikához, mert nem nyomta le őket az a dehonesztáló körülmény, hogy egy gyönyörűséges könyvtárt írtak össze Magyarországnak.

Szomorú dolog ez és rejtélyes. Száz ember tűnődve kutat, kérdez. Mi okozta a távolodást? Kiben van a hiba? Mikor kezdődött és mik voltak a fázisai? Meddig fog tartani és mi lehetne az orvossága?

*

Egy este e fölötti töprengésemben aludtam el. Álmomban szétnyílt a fal és egy sárkány bontakozott ki belőle. (Gyakran álmodom sárkánnyal.)

- Ha már annyira érdekel a téma - szólt hozzám a sárkány -, miért nem kérdezed meg a haza bölcsét?

- A haza bölcsét? - feleltem csodálkozva. - Hiszen ő már meghalt és nem felelhet.

A sárkány megrázta mind a hét fejét.

- Ő megvan - mondá titokzatosan.

- És hol található?

- Szép asszonyok ujjáiban laknak a lelkek.

Ejh, bolond egy álom! gondoltam magamban, amikor fölébredtem. De megvallom, némileg megragadott és nem ment ki eszemből, amit a sárkány mondott, hogy az elhalt lelkek szép asszonyok ujjáiban laknak: nem is olyan rossz ízlés ott lakni rózsaszín körömmel fedett házikóban.

Lám, a vén kujonnak, a sárkánynak, milyen ötletei vannak! Nyilván ez ette a szűzeket abban a bizonyos fekete posztóval bevont mesebeli városban...

És íme, rá néhány napra a véletlen olyan társaságba vitt, ahol a spiritizmussal mulattak. Az egész esztendőt dominálta nálunk ez a divat kivált a hosszú téli estéken. A szalonokban kezdtek fádak lenni az élők, hát oda kellett invitálni a hatottakat. Jámbor pénzváltó, ha egy ezüstforintos kerül a kezébe, forgasd meg kegyelettel, mert királyok, költők és államférfiak lelke szaladt rajta keresztül...

Egy ezüstforintos engedelmesen mozgott és szaladgált ide-oda két ideges asszonyka szép ujjá alatt a körbe állított ábécén. A lelkek pedig jöttek-mentek és felelgettek a hűledező asszonykáknak, mint a diákok.

Jöttek tarkán, XIV. Lajos, Jeanette d'Arc és egy agyonvert kecskeméti juhászbojtár. Az asszonyok pedig sikongattak, borzongtak és jegyezték a betűket.

Erre aztán nekem is eszembe jutott a sárkány mondása (nini, szinte igaz kezd lenni) és eszembe jutott a témám, hogy az irodalom és politika miért távolodott el egymástól s mikor kerül ismét össze? Kértem a hölgyeket, hogy kérdezzük meg Deák Ferencről.

Deák állításuk szerint megjelent s az első kérdésre, miért távolodott el a politika és irodalom egymástól, a következő sorrendben szaladgálta be a forintos a betűket:

- *Mert nincs együtt az egész nemzet.*

A második kérdésre (mikor kerül ismét össze) világosan jelent meg a felelet:

- *Mikor az egész nemzet együtt lesz.*

- Hogy érti ezt? - vetettem fel suttogva.

Mire ismét megindult a vándorló pénzdarab, oly sebesen, amint a finom ujjbőr alatt lüktető női vér hajtotta, és legott papírra volt vetve a bővebb magyarázat:

- *Mikor a száműzöttek mind visszatérnek.*

Mosolyogtunk magunk közt, akik ott férfiak voltunk. Együgyűség! Hiszen a száműzöttek mind itthon vannak már. Az utolsó is hazakerült halva.

A forintos magától verte ki a feleletet:

- *Még két száműzött van.*

Kik azok? kérdeztük.

Lomhán, tétovázva kúszott most a lélekhez jutott ezüstkarika, a fele útról visszatért, átment a balszögletbe, onnan ismét vitte a rátapadó női ujjakat a jobbszögletbe, mintha tétováznék, végre aztán vágatva nyargalt egyenesen az »E« betűnek, onnan a »gy« betűt érintette meg, egyszer csak ott volt a frappáns két sor:

- Az egyik *a magyar lélek* az irodalomból, - a másik az *idealizmus* a politikából.

Összenéztünk csendesen, megdöbbenve. Lehetséges-e, hogy Deák szólt? Ki hisz a csodákban? De csakugyan nem térhetne-e vissza az a két száműzött? Ki nem hisz a jövőben?

AZ OSZTRÁK PARLAMENTBŐL

Távirat Mikszáth Kálmántól

Hogy megfordult a világ!

Ha az ember egy kis neveletlenséget, barbárságot akar látni, nyugat felé utazik Budapestről és nem keletre. Ide értünk azzal az eltökéléssel, hogy megnézzük a mai ülést. Igen, de hol veszünk jegyet? Nincs az a spanyol bikaviadal, melyre nagyobb értéke lenne a jegyeknek, mint az osztrák parlament karzatára. Dóczi Lajoshoz fordultunk. Magyar szívességgel már ott várt ránk az Imperial Hotelben egy kártya Halban lovag osztályfőnökhöz, aki ura a karzati ülőhelyeknek. Kevéssel tíz előtt odahajtottunk a Házba, de itt új akadályok tornyosultak. Óriási közönség hullámozott a szép görög stílusú parlament-ház előtt. A bejáratoknál rendőrök sorfala állt, kik dacára zordon hadias sisakjuknak, szőke fonnyadt pofáikkal nem néznek ki sem nyalkáknak, sem félelmeteseknek. A folyosókat is tengernyi nép lepte el, kik mind jegyek után futkostak. Mikor elmondtuk, hogy a ház ülésére akarunk bejutni, a különféle ajtónállók gúnyosan mosolyogtak.

- Az lehetetlen.

- Hát akkor legalább Halban lovaghoz szeretnénk bejutni.

- Az is éppen olyan lehetetlen.

Erre Rudnyánszky Béla képviselőtársam találta fel magát; megpróbálom a dolgot, mondta magyarul, s végigcirógatván egy szolga karját, cirógatás közben eljutott a tenyeréig és benne felejtett vagy három ezüstforintot.

A pohos ajtónálló fejében fény gyúlt, és a szíve megolvadt és szolgálatkészen gurult előttünk, mint egy pók, felnyitván az idegenek páholyát, hol kényelmes ülőhelyek voltak. Szétnéztünk.

A félkör alakú teremnek más a beosztása, mint nálunk. Csinos egy lokalitás, különb társaságot érdemelne. Az elnöki dobogó mögött a réz kétfejű sastól kétoldalt gyönyörű oszlopok sorakoznak, az aranyozott karzatokat pedig felváltva nagy emlőjű görög hölgyek és görög atléták látszanak görnyedten tartani. De voltaképpen semmit sem tartanak, s mindjárt itt kezdődik az első svindli ebben a parlamentben.

Az elnöki emelvény még üres, csak a kék-sárgaszegélyes komornyikos ruhájú szolgák állnak ott kétoldalról mozdulatlan méltóságban. Nincs is egyéb méltóságteljes a teremben.

Az emelvény előtt következik egy kis félkör; az előadók székei, aztán egy nagyobb félkör: a miniszterek zöld bőr székei. Közepütt a miniszterelnök helye, mint egy kotlós tyúk. De Badeni bele nem ül, észrevétlenül vegyül el a jobb oldalon a lengyel urak közé.

Ezzel az összes berendezéssel szemben terülnek el a centralparlament különböző nemzetiségei és pártjai. A miniszterek tehát háttal az elnöknek ülnek, farkasszemet nézve az egész házzal.

De ma egyetlen miniszter se ül a helyén, holott a Ház már szépen megtelt. A kétfejű sas felett féltizenegyed mutat a mohzöld bronzóra. Semmi szokatlan, semmi izgalmas jelenség nincsen, csak a szokott tengermormogás, négyszáz emberi hangnak a monoton zivaja. A lezajlott csatákat sem mutatja semmi. A sorompók, az igaz, nem állnak már, de annak sincs nyoma, hogy álltak. Csak messze a centrum legtetetjén mutatkozik egy kis rombolás. A pulpitus egy felszakított táblája jelzi, hogy ott a bajnok Schönerer ült.

A franciák a Bastille-t rombolták le ilyenkor, a németek harciasságának és bűsz dühének egy fapad felső kockája esett áldozatul.

Egyebekben egészen illedelmes bent a társaság, csak Lueger élénk egy kicsit. Nagy tömeg veszi körül, amint hirdeti:

- Nem állok jól a közbiztonságért a városban.

Kezét a feljárók végét díszítő kicsi szárnyas lóra helyezi támaszkodón, a másikkal fürgén gesztikulál. Szemei fényben lobognak, szelíd Krisztus-szerű arcának némi vadságot kölcsönözve.

E pillanatban azonban, mintha a pokol minden ördöge felszabadulna, éktelen vad ordítás és láрма viharzik. Felharsannak a sípok és trombiták és krikrik. A karzatok hölgyei a füleikhez kapnak és szertehullámzik a felkiáltás!

- Jön Abrahamovicz!

Csakugyan belépett Abrahamovicz.

Az elnök szikár, magas alak, éles francia abbészerű arccal és eleven sasszemekkel. Se szakáll, se bajusz, ami még rosszabb, mert a bajusz helyén annál jobban látszik a megvető cinikus mosoly. Lendvay-léptekkel jön (különben is igen előkelő megjelenésű) s megáll színpadiasan

nehány lépésnyire az emelvénytől, mint a vadállatok szelidítője a ketrec elő részében. Mereven rájok szegzi a szemét.

Az üvöltés növekszik, mint az orkán.

Leírhatatlan jelenetek következnek. Minden száj ordít, csak a jobb oldal ül csendesen.

Egy ősz hajú úr egy gyermektrombitát fúj lélekszakadva, a nagy erőlködésben a nyála végigfolyik a mellényén; egy másik tiszteletreméltó aggastyán föltépi a pad felső deszkáját, s mintha gyalulna vele, kip-kop-kip-kop húzgálja flegmával, néhol csattogtatva ide-oda.

- Ki vele! Ki vele! - hangzik üvöltő hangon száz torokból.

Az egyik a fűrészelést utánozza a hangjával, a jóképű Pommer egy operaáriát üvölt el (különben is nagy krakéler), a legtöbbek kezében egy zajt csináló gép van, amit »kri-kri«nek híznak. A sípok vékony hangja majdnem széthasítja a füleket. Schunda összes hangszerei egyszerre megszólalva se csinálhatnának ilyen káoszt. Bielohlavek és néhányan síró gyerekbábukat hoztak be és azokat nyomorgatják. E gyereksírás rémítően hallik ki a pokoli macskazenéből. Schneider és társai az elnöki emelvényhez rohannak és fenyegetik Abrahamoviczt.

Gróf Badeni a székéhez közeledik, hogy beleüljön, a nagybajuszú Heeger odarohan, fölemeli a miniszterelnöki széket, felfordítja és elkezd odavagdosni a pulpitushoz. Kong és csattog, mintha egy tuskóval döngetnék a falat. Badeni megfordul és visszamegy a lengyelekhez.

Abrahamovicz még mindig ott áll két lépésnyire az elnöki széktől; hideg gunyoros arcán a legbecsmérőbb közöny, mintha csak nézné, hogy mi lesz ebből. Se hátra nem megy, se előre, csak nézi őket, egyre nézi kihívó tekintetével. Aztán egy csendesedő pillanatban egyszerre villámhirtelen felszökik az emelvényre, s kiveszi zsebéből a csengettyűt és megrázza, de hajh, a Szent István tornyának a legnagyobb harangja is csak olyan lenne most itt, mint a méhdöngés.

Az alelnökök is felkászmálódnak a helyükre, a jegyzők is. Messziről úgy látszik, mintha mozogna is az elnök szája, egy jegyző úgy tesz a ceruzájával, mintha írna valamit, de egyetlen hangot sem lehet kivenni; a sípok, a reszelők, a síróbabák, a trombiták, a dörömbölő lábak, a padokat verő öklök érvényesülnek, s a mindent betöltő hangzavar átveszi a hatalmat mindenki és minden fölött az örültség elementáris erejével.

Percek múlnak percek után, az óra megy, megy, s a lárma csak nő.

Istenem, milyen tüdejük van ezeknek a németeknek, kik a trombitákat fújják! Irigylik is a jobb oldalról az ifjúcsehek (sok kopasz, vén fickó van köztük), hogy ehhez az instrumentumhoz más is ért.

Végre is az okosabb enged. Abrahamovicz, a hideg örmény, látván, hogy beszélni itt nem lehet, miután Badeni is kioson a teremből, az ülést felfüggeszti, - azaz elhagyja az elnöki széket.

- Ki vele! Ki vele! - kavarg a lében az orkánszerű kiáltás. A németek összegyűrik az ülőhelyeikre kiosztott nyomtatványokat és golyó alakban dobálják utána.

Papírgolyóbisokat! hogy nem szégyenlik! A jobboldal unottan nézi. Aludttej folyik ebben a pártban. Abrahamovicz észreveszi útközben a röpködő papírfoszlányokat s megfordul, megáll, a mellét nekiszegzi, mint egy gladiátor; mintha mondaná:

- Dobjátok rám! Én vagyok Abrahamovicz, és megállok a papirosgolyóitoknak. Ide célozzatok!

Ennyi hősiesség mégis felvillanyozta a cseheket és lengyeleket. Ez már mégis sok! Ez az ember nem ijed meg a Neue Freie Presse összehajtogatott mellékletétől sem.

- Hoch! hoch! - kiáltják gyengén. Egy lengyel úr, Kozlovsky elérékenyült (a lengyelek érékenyülnek el leghamarabb), Abrahamoviczhoz rohant és háromszor megcsókolta. Ebből a három csókból kell most édegelni a Badeni kormánynak ideig-óráig. Egyéb elesége nincs már.

Az elnök elhagyván a termet, a macskamuzsika véget ért. - Mit mondott? - kérdezték mindenfelől. - Ki hallotta?

Húsz percre felfüggesztette az ülést. A sípok, trombiták visszaszármaztak a zsebekbe. Már-már beállott a normális állapot, midőn új jelenet villanyozta fel a szünetelő házat.

A centrum egyik ajtaján belépett egy vézna, pápaszemes alak, rókaálléros télikabátban, cilinderrel a fején. Olyan volt, mint egy betévedt szabólegény. Mindenki oda bámult, miféle idegen botlott be kalappal.

- Vegye le a kalapját! - kiálták. A jött levette nemcsak a kalapját, hanem a szakállát is, hűledezve ismertek rá:

- Nini, a Wolf!

A vörhenyes bajuszú Lecher fölördített a karzatokhoz:

- Uraim és hölgyeim, itt van Wolf!

Csakugyan Wolf volt, a három napra kizárt képviselő. Belopta magát álszakállal. Hoch kiáltások hangzottak feléje. Csoportok vették körül, mint a nap hőjét.

- Hogy volt, miképpen jött be?

Száz kérdést intéztek hozzá, mire elkezdte mesélni oly pozitúrában, ahogy Napóleon beszélhette Elbából való hazaérkezését.

De talán pontig se jutott a derék Wolf, midőn egyszerre megcsillantak a rendőrök rezes sisakjai a teremben.

Elől lépegetett Gorub báró rendőrtiszt aranypaszományos ruhájában. Nyomában tip-top, tip-top kilenc markos rendőr.

Síri csend állott be a teremben és a karzatokon, a lélegzeteket lehetett hallani.

Vérdermesztő volt ez a csend a bedlami ordítások után. Wolf egy pad közepébe húzta magát, társai körülvették, mint egy gyűrű, hogy fedezzék a testét. Ide, ide németek! Elvtársak! Ne féljen semmit Wolf! Nem lesz semmi baja.

Wolf nem is félt, de nem is nagyon bízott a németekben, mert sietett a pápaszemét biztonságba helyezni. Levette szeméről, betette egy tokba és most már gyere mártíromság! De hiszen Wolfban megvolt a lélekjelenlét. Egy ember, aki a pápaszemére gondol ilyen pillanatban! Caesar sem bírt több hidegvérrel.

A rendőrök egyszerre rávetették magokat a Wolfot környező védvonalra, mire az szétesett.

Wolf lekuporodott a pad alá, de az egyik rendőr megragadta a jobb karját, másik a lábát, akkor a harmadik rendőr lehajolt Wolf másik lábáért, s ezzel ki volt emelve a jó ember, mint egy szétterpesztett nyúl.

Az ötödik rendőr most a fejét fogta meg, a hatodik átnyúlt a dereka alá, s vitték őnagyságát a levegőben olyan könnyedén, mint egy pelyhet. Sohasem utazott még parlamenti tag ilyen forsponton. A nevezetes férfiú vickándozott, hanykolódott, szabadon levő kezével ütötte a rendőröket. Azok a világért sem viszonozták. Csak lefogták még a másik kezét is és kihurcolták. Gyöngéden, óvatosan, mint egy makrancos gyereket.

Magyar képviselők a karzaton borzadva nézték a jelenetet.

- Hát mi ez? Miért engedik képviselőtársukat elfogni ezek az urak?

Szomszédunk, egy kopasz német báró átszólt hozzánk kíváncsian:

- Hát mit csináljanak?

- Hiszen többen vannak, ki kellene lökdösniök a rendőröket.

- Az ám! hogy becsukják őket! - felelte a német báró fázékonyan.

S valóban a németek odafenn meg nem haragudtak, de elszontyolodtak e minden parlamentet megszégyenítő szcénára. Csak Lecher hívta fel újra tanúságra a karzatokat, kiterjesztett karjaival:

- Íme, uraim, ilyen az osztrák szabadság!

Néhány perc múlva megjelent az alelnök kijelenteni, hogy nem lesz ülés. Bizonytalan, hogy mikor lesz, még bizonytalanabb, hogy mi fog azon történni. Bizonyos csak az az egy, hogy Badeni nem soká marad, hogy a provizóriumot ezzel a házzal megcsinálni nem lehet, legfeljebb valamely ötletes csínnyel (Beöthy Aldzsi kell már ide, nem Badeni), de a legbizonyosabb az, hogy a centrumpárt erényei és hibái egyaránt paródiái az emberi hibáknak és erényeknek, és hogy nem fognak soha forradalmat csinálni. Üres lármánál többre nincs erejük és bátorságuk. És végre bizonyos az, hogy ha a mi szélbalunk idejönne, csak egy napra (ki kellene őket kormányköltségen küldeni), örök időkre megutálnák az obstrukciót.

EGY PILLANTÁS HÁTRA ÉS ELŐRE

A szombati ülésen (melyet alulírott is végignézett) a Reichsrathban, Abrahamovicz úr a »mindenre kapható« elnök nyilván azzal a tervvel jött, hogy a provizóriumot keresztülviszi. Persze per klinikum klankum, ahogy lehet. Badeni ott bujdokolt a lengyelek közt, s nagy izzadságcseppek gyöngyöztek kopasz fején, pedig nem volt nagyon befűtve a terem. De belső indulatok tüzelték. Érezte, hogy bekövetkezett a döntő pillanat: most vagy soha! Szeretett volna odajárulni az este érkező császárhoz: »Uram elvégeztem feladatomat és elkoptam, bocsásd el immár szolgádat«.

És a csíny bizvást sikerülhetett volna - az alkotmánynak nem nagy dicsőségére ugyan. De mit az alkotmány? Érdemes is egy már eltört fazéknak a cserepeit kímélni?

Sikerülhetett volna igen könnyen, ha Badeni ügyesebb, ha Abrahamovicz Dávid merészebb és ha a jobboldal mamelukabb (teljes odaadás, hiába, csak a magyar mamelukban van).

A terv ugyanis az volt, hogy Abrahamovicz bejön, az ülést megnyitja, s a kitörő lármában mozgatni kezdi a száját.

A szájmozgásra a sztenografusok mozgatni kezdik a ceruzájokat.

S ugyanabban a percben a jobboldal feláll.

Erre megint mozgatni kezdi Abrahamowicz a száját, sztenografusok a ceruzájukat s a jobboldal leül.

És ez azt fogja jelenteni a világtörténelemben, hogy a bécsi osztrák parlament alkotmányos módon elfogadta a provizóriumot.

És az egész birodalmi gépezet mehet minden fennakadás nélkül tovább. Nincs többé semmi nehézség. A nyelvrendelet maradhat, Badeni is maradhat, Magyarország csinálhatja a maga dolgait nyugodtan, simán, a Reichsrath pedig mehet haza, elcsendesedni, lehűlni.

*

Azonban nem így történt, a szombati ülésen a terv nem vágott össze, a faktorok sehogyse kooperáltak, s Badeni kénytelen volt másnap azt jelenteni a felségnek: »Semmit sem végeztem, csak elkoptam, bocsásd el immár szolgálodat!«

Ezen az éjszakán forrongási tünetek is voltak Bécs utcáin, ezeket is jelentették a felségnek. Ugyanez nap délelőttjén Bánffy is megjelent a királynál, valamint Goluchowski és ugyancsak Bánffy Goluchowskival is tárgyalt.

Nem szükség történetírónak lenni és évekig várni, bepillantani napvilágra került aktákba és memoárokba, hogy egész biztosan meg lehessen állapítani, mi körül forgott vasárnap délelőtt a kérdés a bécsi Burgban.

Két terv volt.

Vagy kinevezni ideiglenesen Welsersheimbot és megkísérteni vele vinni keresztül a provizóriumot.

Vagy meghagyni Badenit, feloszlatni az országgyűlést és alkotmányon kívül kormányozni Ausztriát.

Ez az utóbbi volt a helyes út, mert népeket, kik az alkotmánnyal élni nem tudnak, nem kell alkotmányokba beforszírozni. Az igazságok igen egyszerűek. Aki rosszul lesz és megvadul a pezsgőtől, hát nem kell neki pezsgőt adni. És aki az igazságoktól eltér, végzetes utakra lép.

Kétséget is alig szenved, ez volt a nézet a legilletékesebb körökben is. Hiszen már készen volt hír szerint a magyar kormány rövid javaslata: módosítása a 67-es egyezség követelményének, hogy Ausztriának is alkotmányosan kell kormányoztatnia. Az okosabb magyar politikusok éledelegve méregették-latolgatták az új helyzettel beállható esélyeket. Belátták, hogy a kiegyezés könnyebb lesz egy kinevezett bizottsággal, a parlamentből küldött többé-kevésbé irritált osztrák delegáció helyett s talán el se kell hagynunk a kvótánál a 34-et. Aztán az egész szituáció is jobb így. Egy egészséges legénnyel, aki segít, összekötve lenni, jobb szövetség, ha az szabadon van, de egy felizgatott, megveszett legénnyel, aki harap, összekötve lenni, jobb ha az kényszerzubonyban van. És még arra is gondoltak azok a mi okos politikusaink: No, milyen öröme lesz ebből a mi függetlenségi pártunknak. Végre egy rés a közös ügyeken! Hogy fog örülni Justh Gyula, az öreg Madarász apó és a többiek! Mert ahol egy rés lehet, ott lehet később kettő és a többi meg a többi... De hát mért is ne örülhetnének egyszer ezek a jó emberek is? És miért ne örülhetnének mindnyájan az ő örömüknek? Hiszen a mi szívünk is afele húz, amiről ők kiabálnak.

Szóval, így okoskodtak a mi politikusaink. S ez alatt az idő érlelte az osztrák abszolutizmust. A Burg politikusai is erre hajlottak a múlt vasárnap nevezetes délelőttjén. Mert mire való is lett volna fenntartani az osztrák alkotmányt, mely az ő szemükben engedetlen, csökönyös, rakoncátlan a mi szemünkben pedig a Falkenhayn-féle indítvány és a többi jelenetek óta, úgyis csak szégyene az alkotmányoknak és egy operetti randa dolog. Az abszolutizmus legalább komoly valóság, oly faktorokkal, akikkel számolni lehet.

Ez volt tehát vasárnap délelőtt a dilemma: Az alkotmányon kívüli Ausztria Badenivel, vagy az alkotmányosság folytatása Welsersheimbball?

És ezt senki sem dönthette el jobban, mint Bánffy. Nem tudjuk, nem hallottuk senkitől, de pszichológiai bizonyosság, hogy a király megkérdezte tőle:

- Garantirozza ön, hogy a külön rendezkedési törvény simán megy keresztül Magyarországon?

Bánffy mit felelhetett erre? Csak azt felelhetette:

- Nem garantírozhatom felség.

...Mert már fűjtak a nagy hidegek éppen az ellenzéki lyukakból. A függetlenségi lapok betűi közül apró kígyók, mérges csecsemő viperák emelgették a fejeiket és nagy bánkódással sziszegték, hogy az osztrák alkotmánynak meg kell lenni, mert hát így akarta azt Deák Ferenc (egyszerre nagyon okos ember lett őnekik is Deák Ferenc) és ha nem így lesz, hát akkor... majd...

A nyugodt tárgyalást nem lehetett Magyarországon garantírozni, mert az ellenzéknek az első szenvedélye az, hogy a Bánffy feje ne legyen sima - az csak másodsorban érdekli, hogy ő közelebb jut-e céljához.

Ennélfogva Bécsben eldőlt a kocka, hogy *Magyarország hangulatát kímélve*, tovább folytatják Ausztriával az alkotmányosdit s miután Welsersheimb nem vállalta el a kabinetalakítást, Gautsch báró lépett az ügyek élére.

*

És már most mit nyert Ausztria ezzel?

Egy bajból kettőt. Badeni felizgatta a németeket, Gautsch fel fogja izgatni a cseheket és lengyeleket. Mert vagy visszavonja a nyelvrendeletet vagy sem. Ha vissza nem vonja, a németek obstruálnak, ha visszavonja, a szlávok obstruálnak s lesz két ingerült nemzetiség egy helyett. Bécs helyett Prága jön forrongásba.

Olyan naiv hitben csak nem lehet, hogy az osztrák pártokkal a mostani viszonyok közt csak úgy ingyen, a magyarok iránti rokonszenvből csinálhat paktumot a provizórium békés megszavazására.

Csak egyetlen egy eset képzelhető, hogy ő, mint német és el nem koptatott ember, ügyesebben és könnyebben vihet keresztül egy parlamenti csínyet.

De akkor tessék aztán azt az alkotmányosságot megnézni s a szenvedélyeket, melyek forradalmi lánggal gyúlnak ki. És végül még iktassuk ide, hogy mi magyarok mit nyertünk?

Kifogytunk jobban az időből.

Látjuk tovább vonaglanı ragályossá fejlődhetı betegségében ezt a nyomorult alkotmányosságot.

S állunk szemben, ha minden a legjobban megy, olyan kiszámíthatatlan, fejvesztett népképviseléssel, mely telve van irántunk gyűlölettel, rosszakarattal - s mellyel a legvitalisabb érdekekben mégis harmóniába kell jutni.

Hát nem jobb volna nekünk magával egy jó királlyal önállóan végezni a dolgunkat, mint annak egy gonosz parlamentjével?

A SARTORYK

Budapesten sok ember lakik, de az mind valahová tartozik. Akinek a nagyapja valaha Tolnában-Baranyában lakott, de az apja meg ő már itt Pesten született, azért mégis mindig azt mondja, »otthon Tolnában«. Egy város ez, ahol senki sincs otthon. Az egy Podmaniczky Frigyes is, aki szerényen elősmeri, hogy a Cukor utcában született, aki úgyszólván építette a várost, aki főúr létére évtizedek óta el nem hagyta falait, még forró nyáron sem, még ez a Podmaniczky Frigyes is aszódi illetőségűnek hiszi magát a bensejében. Intelligens emberek, országos faktorok, akik hideg ésszel belátják, hogy Magyarországnak egy fényes fővárosra van szüksége, s erre szívesen engedik az ország ládáját újra meg újra kinyitgatni, ők maguk a szívükkel nem tudnak ide ragadni. S innen van az, hogy Buda-Pest székes-fővárosban jobbadán még most is azok a spízbürgerek uralkodnak, akik a török hódoltság alatt. Azok a spízbürgerek, akiknek egyik őse, név szerint Sartory Pál (nem is régen, vagy hetven-nyolcvan év előtt) azt a kijelentést tette a közgyűlésen, hol a világot látott Foltényi Mihály sétányok alkotását indítványozta, hogy »a fák erdőbe valók, városba házak valók, ha parkokat akar Foltényi Mihály uram, költözzék Angolországba«. - Mire visszavágott Foltényi elmésen: »Anglia bizony más ország, ott wighek vannak és toryk, itten pedig csak Sartoryk«.

Hetven év elmúlt, a világ haladt, de Anglia és Budapest megtartották a specialitásukat. Ott megvannak most is a wighek és toryk, itt megvannak a Sartoryk. S ez egyszersmind a magyarázata annak, hogy bár Magyarország beözönlő intelligenciájának a krémjével vannak a pesti házak megtömve s bár ma az intelligens osztály a stréberség legszánalmasabb, eszközeivel kapaszkodik hatáskör és befolyás után, száz láb lép, ha egy talpalatnyi hely ürül valahol, a székvárosi élet közterét, mint valami elátkozott vagy lenézett helyet ösztönszerűleg elkerüli. Miért? Mi ennek a magyarázata? Hát az, hogy ott még mindig a Sartoryk uralkodnak. Ők okozzák ezeket a csodálatos elhidegítő, ellenszenvet keltő érzéseket.

S az ember meg se szólhatja ezért ezt a jóra való osztályt, bár addig a Sartoryk ki nem szorulhatnak, míg ő meg nem melegsik és részt nem vesz a főváros fejlesztésének szép és nagy munkájában, sőt nemcsak, hogy meg nem szólhatja, ellenkezőleg, titokban helyesli és örül neki, hogy ambíciójuk visszahőköl a fővárosi ügyektől; olyan furcsa módon folynak azok. A szűkeszűség, az apró kapzsiság, a techtli-mechth, az úgynevezett »familiáris elcsinálások«, ezekből állnak a mai fővárosi politikának az alkatelemei. Hát bizonyosan jó ízlésre vall, hogy a távol álló közönség valóságosan undorodik mélyebben belenézni ebbe a politikába, részt venni benne pedig éppen nem vágyik. Úgy veszi, mintha egy idegen háztartást látna, amelyről úgy nagyjában is kiérti, hogy rosszul megy, Csáky szalmája szerint, de legfeljebb hidegen vállat von és tovább halad: »Hiszen én nem vagyok budapesti.«

És a Sartoryk a markukba nevetnek, nekik jó ez a hidegség, ez a lenézés és uralkodnak nyugodtan tovább.

Néha elvétve akad egy-egy bátor alak, politikus, sőt államférfiú, aki középük sodortatik, megpróbálja, hogy szétüssön köztük, hogy felrázza a szürke elemeket tisztítási akcióira, vagy nagy koncepciók előretolására, de ez nem sikerül, ezek a kerületi klikkek jobban vannak szervezve, mint bármely más szervezet Közép-Európában. A Sartoryk kemény gyerekek, azokkal nem lehet elbánni. Herkulesünk fiasokt vall és vagy hozzájuk csatlakozik, vagy kifáradva az áldatlan küzdelemben, otthagyja a városi ügyeket végképp, elgondolva magában: »Csináljanak, amit akarnak, én úgyse vagyok budapesti.«

Persze meg kellene mindenkinek gondolnia, hogy ha ő nem budapesti is, Budapest mégis az övé.

Iszen igen. Tudja ezt mindenki, de mit ér, ha nem érzi? S itt jön a circulus vitiosus.

Nem érzik Budapestet magukénak, mert a Sartoryk gazdálkodnak benne, s mert nem érzik a magukénak, azért gazdálkodnak benne a Sartoryk.

Így megy ez a török hódoltság óta s így fog menni örökkön-örökké, ezen segíteni nem lehet. A város mindamellett nő és emelkedik hatalmasra, pompásra, mert az ország idehoz egy rakásra minden fényeset.

De a fény és ragyogás mellett csak még jobban rínak ki a keretből a benne nyüzsgő, mozgó és rendezkedő Sartoryk, és még jobban szembeötlik a kezök nyoma.

És fájdalom, kipusztítani nem lehet őket. Ezek ellen nincsen szer. A belügyminiszter keze nem elég hosszú, a polgármesterek nem elég bátrak, mert Sartoryk állják körül székeiket, a tanács nem elég éleslátású és a Sartoryk kreatúrája.

Még a törvény volna. De hajh, a törvény! A Sartoryk tudnak olyan kicsinyek lenni, mint egy Babszem Jankó és a törvény likacsain átbújnak, vagy olyan nagyok tudnak lenni, mint az Óriás Mátyás, átlépegetnek a paragrafuson. A Sartoryk ellen nincs semmi szer.

*

Mindezek pedig azért jutottak eszünkbe, mert ma van a községi választás a város összes kerületében a kiesett köztörvényhatósági bizottsági tagokra nézve.

Nagy hévvel folytak némely kerületben az előcsaták. A klikkek megfeszítették erejüket, de voltaképpen érdeklődést az egész mozgalom csak azok közt keltett, akik he akartak jutni, vagy be akartak valakit juttatni, vagy ki akartak valakit szorítani.

Jelentősége pedig az egész választási eredménynek éppen semmi sem lehet. Olyan kicsinyes motívumokból dolgoztak a tömérdek különféle klikkecskék, hogy szinte nehéz nem mosolyogni. Abdera fölül van múlva.

A demokrata-kör természetesen demokratákat akart behozni. Nem demokraták kellene oda, hanem jobb közigazgatás. (Sőt ha lehetne, inkább arisztokratákat kérnénk Hüvösék mellé.) Hát a reformpárt, vajon milyen reformokat akart? Halljuk csak.

A reformpárt a személyeket akarja reformálni, Kemmer Pál reformpárti például azt akarja, hogy ne a Strucz Ferenc sógora legyen bent, hanem az ő sógora, Grün Mihály és így tovább. Hát ez is reform. Kasics is mozgott. Szegény Kasics mit akart? Apponyistákat akart behozni. De hát istenem, mire valók az Apponyisták a városi közgyűlésen? Hiszen a jó kövezet és rossz kövezet közt nincsenek szubtilis közjogi eltérések. Hát Rémit-Hüvöst mi vezette? Hát Polónyit?

Nem érdemes, hogy valaki ezen a fejét törje. Az eredmény előreláthatólag az lesz, hogy régi Sartoryk helyébe bejutnak új Sartoryk.

»KIZÁRÓLAG«

A helységnevek magyarosításáról szóló törvényjavaslatnál, mely a Ház pihenési rendjének némi megszakítását fogja képezni, legközelebb a Ház azon részéről várhatók felszólalások, ahol mély csöndesség borong évek óta. Szász atyánkfiaiainak igen zokon esik, hogy az édes hangzású Hermannstadt és az ódon zománcú Kronstadt, meg a többi kedves helyeik ezentúl *kizárólag* magyar nevet fognak viselni.

Az egyéni kegyelet bizonyára igen tiszteletreméltó, az ember ragaszkodhatik megszokott söröspoharához, a hálósapkájához, a születési hely nevéhez - de a kegyeletnél is erősebb dolog

a jog. S végre is a magyar államnak joga van hozzá, hogy legalább külsőleg ki legyen fejezve mindenütt, ahol neki tetszik, az ő szupremációja, az ő egyénisége, az ő szokása: ha ő Brassónak akarja nevezni Kronstadtot, hát akkor az Brassó és nem Kronstadt, punctum - erről nem lehet vita.

Annál meglepőbb tehát, hogy Brassóban úgy kezelik a kérdést, mint egy horribilis sérelmet, és olyan agresszív modorban, hogy *a helynevekkel együtt elvesztik híres jelzőjüket - a »circumspectust«* is.

Mert ha circumspectusok volnának, beláthatnák, hogy metódust kell változtatniok.

Az ő metódusuk a legegyszerűbb volt és már régóta szuperál. Különbözik ismeri ezt a metódust mindenki. Ők, a nagy »kisegítő«, akik mindig a piacon állnak és lesik, hogy mikor van és hol van szorultság és mekkora ez a szorultság. A kormányok az utóbbi időkben igen sokszor rászorultak voks dolgában a szászokra. A szászok ilyenkor elkezdtek dörmögni, nyüzsgölődni, mindenféle vágyak és kívánságok keletkezének szíveikben - a kormányok pedig respektálták a keblükbe írottakat, mivelhogy kénytelenek voltak vele.

A politika kelletlen kenyér, de a szászok úgy tudták azt vinni, hogy nekik mindig kalács volt és csak annyiban rontotta az idegeiket, hogy néha jobb alkut csináltak, néha rosszabbat.

Azaz későn vették észre, hogy jobbat is csinálhattak volna. És összes keserőségeik ilyen motívumokból származtak.

De most változott a szituáció. Csak ők nem veszik észre. És a helynevek magyarosításáról szóló javaslat tárgyalása küszöbén a régi metódus szerint egy fenyegető kirohanást rendeztek Brassóban. Csaptak lármát, nyelveket öltögettek, öklöt mutattak, szenvedélyes feliratokat komponáltak és instrukciókat adtak a képviselőknek, hogy igyekezzenek visszavonni a javaslatot, vagy lépjenek ki a szabadelvű pártból. Hát lépjenek ki!

Egyetlen arc se fog elsápadni erre a hírre a magyar kabinetben. Két jelenlevő országgyűlési képviselő, a különben szelíd Schmidt Károly és Hinez Ernő nyomban bejelentették, hogy kilépnek. S a barcasági kerület részéről megindult agitáció hevesen hömpölyög odább a lapjaikban és a többi szász kerületekben. Szóval, saját külön cseheink vannak ez idő szerint - akik kóstolóba egy kis fészkelődést csinálnak, hogy itthon is legyen.

De, tisztelt szász urak, egy kicsit tekintetbe kellett volna önöknek venniük, hogy extrawurstokat nem mindig lehet csinálni; ha el nem hagyja önöket a circum-spectusság, szép kérelemmel még talán ki is lehetett volna vinni, hogy némi záros határideig, két-három évig, tekintettel a kereskedelmi forgalomra, hogy eltévesztések ne történjenek a helynév gyors változtatása miatt, talán koncedálta volna a belügyminiszter, hogy a régi helynevek is használhatók legyenek zárjelben, természetesen a megszűnés napjának megjelölésével - de ilyen Fönnhangon való agresszív föllépés után nem számíthatnak semmire - mert bármily csekély koncesszió *a kormány teljes meghátrálását jelentené.*

Magok a szász képviselők, akik, mint halljuk, eddig is több konferenciát tartottak, bár teles konferenciákat nemigen lehetett (mert sok képviselő távol van), szelídebb húrokat pengetnek, mint az otthoni zöldszászok; egyrészt mert érzik, hogy *a nap nem sült most olyan derűlen*, mint mikor a kormány többsége szerényebb méretű, másrészt mert ravaszabbak, mint az otthoni zöldszászok.

Ők megelégszenek néhány jelentéktelen módosítással. Ők jó emberek. Barátjai a magyar állameszmének. Ők még a magyarosításnak sem ellenzői, csak egy szót, egyetlen pici ártatlan szót nem akarnak a törvényben. Tessék kitörülni az 5. §-ból a »kizárólag« szót és mindjárt szent a béke.

Persze. Nem is olyan nagyon rosszul gondolták ezt ki. Az 5-ik §. azt mondja, hogy mindenféle hivatalos iraton és nyilvános okmányon, könyvben, tankönyvben *kizárólag a* megállapított magyar nevet lehet használni.

Hát a »kizárólag« szócskát akarják csak kihagyni? Oh, de kedvesek! A többi maradhat. Hadd magyarosítson a kormány, gondolják, de ne kelljen neki szót fogadni. Barátjai vagyunk a magyar állameszmének, de ne engedjük sehol kidomborodni.

Hát ez igen szép dolog a szászoktól. Konstatáljuk, hogy van bennük lelemény (nem közönséges mértékben), de igen-igen kérjük, hogy a »kizárólag« szócskát is szíveskedjenek csak bent hagyni.

Mert ha nem hagyják jó kedvükből, akaratuk ellen fog benne maradni.

A TEMESI GRÓF

Elandalító visszaemlékezéseket keltett bennem ma az »Országos Hírlap«-ban a D'Artagnan tárcája az utolsó temesi grófról.

A tavaszi napfénytől még a fűzfá rapancsos kérge is megpuhul, hát még az érző ember. Pedig olyan tavasz napfényes alak élélőttem az utolsó temesi gróf, Tihanyi Ferenc. Ha ez a csontos, magas termetű öregúr, vélnéd Tél apónak, elem lép a múltak ködéből, vele kiugrik a gyerekkorom is. Az pedig szép. Egyéb szép nincs is a világon.

Mély tisztelettel és félelemmel nézegettem Tihanyi Ferencet, ki a szomszéd faluban, Ebecken lakott, egy csinos kastélyban, amely most, ha jól tudom, a Laszkáry Gyuláné Tihanyi Borbála úrhölgy tulajdona. Ebecken nincs lutheránus templom, de hívek vannak, hát a kürtösi pap minden évben néhányszor isteni tiszteletet tartott a kastély nagytermében, s ilyenkor a környék protestáns famíliái mind odamentek magyar istentiszteletre, engem is elvitt egy-kétszer az anyám, nem hogy az istenhez vezéreljen, mert még arra éretlen voltam, de hogy az ördögtől megmentsen, mert annak a szavára már kezdtem konyítani, amint sugdosta, hogy másszam fel a fákra a madárfészkek után. Ekkor láttam az öreg Tihanyit. Méltóságteljes alakja alatt úgy éreztem, hogy a föld is dobban. Némelykor künn is láttam őt s jól megfigyeltem rajta mindent, a fehér cilinderét (aminőt most nyáron a Bánffy-kabinet visel). De furcsa volt nekem akkor az a magas fehér kalap! De szerettem volna látni, hogy mi lehet annak a belsejében. Kockás angol kabátot viselt. Az is furcsa volt, senki olyat nem viselt a környékbeli kisnemesek közül. Később még egyszer láttam ezt a kockás kabátot a gróf Széchenyi István lovasképén.

Nagy nimbusz vette körül az öreg »kegyelmes urat« akkor még nem volt minden jól öltözött úri ember excellenciás, mint most, ez az egy volt messze földön és ez az egy is rosszul volt öltözve, mert a leírt ruhadarabok kopottak voltak és a csizmáit, mert akkor csizmát viseltek a pantalló alatt, gyakran vitte el az inas a kastély szomszédságában lakó Filcsik Istvánhoz (»A jó palócok« egyik alakja), hogy vessen rá őkegyelme foltot. Mégis nagy nimbusz, nagy tisztelet környezte a hatalmas urat, kiről azt mesélték a népképzelet szokott nagyításaival, hogy a fiatal császárral pertu van. S hirtelenében nem is tudták eldönteni a gyengébb elméjük, hogy mi okból van ez mondván, melyikre legyen az dicsőség.

Akkor egy cseppet se pedzettem a politikához, nem tudom, milyen politikai nézetei voltak Tihanyinak, de azt tudom, hogy jó magyar ember volt: mert a kürtösi papot is azért dotálta urasan, hogy otthon magyarul prédikáljon neki. Azt mondta: az úristennel nem akar tótul beszélni - nem is ment soha a kürtösi templomba, pedig igen vallásos ember volt s nagy pártfogója Székács Ferencnek.

Egyetlen egyszer hallottam a hangját egy komposzeszori gyűlésen, amelyre engem is elvitt anyám, aki Veres leány lévén (Veres Mária) Ebecken bírt valami csekély skvarkát ²⁰ Ott egy Gömör nevű kurtanemes (akiből »Mácsik a nagyerejű« alakját faragtam) egy hosszú szpicset vágott ki, melynek éle Tihanyi, illetőleg kommasszacionális érdekei ellen volt irányozva, mire az excellenciás fumigative integetett a kezével.

Többen csitítani akarták Gömört, rángatták a bekecsét.

- Ugyan hagyja abba, sógor, ne beszéljen!

- Mért ne beszélnek? - pattant fel Gömör uram ingerülten. - Az én földem is csak olyan mély, mint a Tihanyi kegyelmes úré.

- Persze - jegyzé meg a hatalmas septemvir nagy flegmával -, de nem olyan széles, Gömör uram.

Fiatal koráról, mely valamikor a század elejére eshetett, körülbelül 1815-re, érdekes kalandok keringtek. Egy történetke különösen megragadta gyerek-fantáziámat, de sohase jártam utána, mennyben volt igaz és mik voltak a voltaképpeni részletek. Pályáját ő is a megyénél kezdte, a kékkői járásnak volt a főszolgabírája. Apja, ki nem volt olyan fősvény, mint aztán ő abban a korban, nyalka négyesfogatot s fényes cselédséget tartott számára. Egyik tót községben (sajnálom, hogy nem emlékszem már melyik volt, pedig leírtam »A majornoki lázadás« cím alatt) a lovai megijedtek az útfélen álló keresztől és az árokba vitték a kis bricskát, mely összetört. Ez annyira kihozta a sodrából a heves gavallért, hogy odaszólt a hajdújának:

- Vágd ki hamar azt a keresztet!

A hajdú nem volt rest, kivágta. Baltát akkoriban mindég vittek a saraglyában.

Visszajövet a járásból, a kivágott kereszt helyén processzióval várta a káplán, s megállítván a kocsiját, kemény dorgáló beszédet tartott hozzá.

A kevély úr nem tűrhette ezt, arcába szállt a vér, intett a huszárjainak. Azok aztán lecsípték a káplánt és a szokásos huszonötöt ráérték.

Hanem iszen nagy baj lett ebből. A vallásos nép háborgott, morgott a falvakban. A papok erről szónokoltak a következő vasárnapon. Több olyan öreg emberrel beszéltem még, akik hallották e prédikációkat. Maga a nemes vármegye is csóválni kezdte a fejét. Hm, ez már nagy dolog! A vicispán, Horváth Elek is, azt a tanácsot adta neki, jó lesz, ha egy kicsit elmozdul innen, míg az emberek emlékezete begyepesedik.

Így hagyta ott a főszolgabírásgot és állítólag Bécsbe ment, hol apja befolyásos konziliárius volt... Egypár évig semmit se hallottak róla a kis Kürtös patak mentén, hol a Tihanyi névnek főséges csengése van, hol azzal szidja az anya, ha a leánya dologtalanul ül a kanapén: »Ejnye, lányom, lányom, úgy teszel, mintha egy Tihanyi kisasszony volnál.« Csak ritkán jöttek róla valamelyes hírek, hogy a császár nagyon haragszik a dolog miatt (akkor Ferenc császár uralkodott), azt is suttozták, hogy a huszonöt botért huszonöt font húst vágat ki a Tihanyi testéből. De ezt a komolyabbak nem hitték. Hiszen nem bolond a császár, hogy olyan ítéletet hozzon, amit nem lehet végrehajtani. Van is a fiatal, szikár Tihanyin huszonöt font hús?

Csak nagysokára bukkant fel ismét a neve, mindég fényesebben, mindég emelkedőn, míg végre septemvir lett, valóságos belső titkos tanácsos és temesi gróf.

²⁰ A skvarka tepertyút jelent tótul, tehát akkora kicsi földet, mint egy tepertyű. Ezért híjják skvarkának a nógrádi magyarak a kis birtokot.

Most tehát elhagyta a fővárost, ismét visszakerült az ebecki kastélyba, de csodálatosan megváltozott; egy tündöklő nagyurat vártak benne s egy elhanyagolt külsejű Harpagon jött vissza, ki foltos ruhákat viselt, kenderhámos kocsin járt gatyás kocsissal (hogy a libéria és a fényes hám ne kopjék), félfont húst hordatott a mészárszékből, maga mérte ki a lencsét, zsírt adagonként a szakácsnénak, a cselédek bevallása szerint otthon még az ócska vasakat is számon tartotta és a szögeket megolvasta a szakajtóban. Pedig szép, jövedelmező birtoka volt Ebecken és Ócsán, Pest megyében, azonfelül a feleségének, a szép Rhédey Borbálának Temesben, Erdélyben voltak birtokai.

Mindezeken nagyon csodálkoznak az én földijeim és az ő kortársai, akik most csendesen fekszenek az ebecki, zsélyi és a kürtösi temetőben. De még jobban ámultak el, ha valamelyiküknek temesi emberrel esett beszélgetése. Temesben egy másik Tihanyit ösmertek. Mert a tavaszi és őszi sedriákba minden évben odament kétszer, két-két hétre.

A temesi ember a szemét akarta kikaparni a nógrádi embernek a szemtelen füllentéseért, de nemkülönben a nógrádi is hazug kutyáknak tartotta a temesieket.

Azok ugyanis azt beszélték, hogy a temesi gróf a legelső gavallérja Magyarországnak. Ebédjein a burkus király is megnyalhatná a száját. Aranytól, ezüsttől görnyed az asztala s még a külső cselédek feje is tokaji aszútól fáj másnap.

Amerre megy, szórja a pénzt. Még a titkárja, Dámosy Pál is két körmöci aranyat kap költőpénzül napjára, amit az köteles elhányni, hadd lássák Temesben, kivel van dolguk. Négy arabs paripa, ezüstre patkolva, szerszámozva, röpíti a hintáját. Mennyre-földre esküsznek Temesben, hogy még Csernovich Péter is Tihanyi Ferencről veszi a mértéket.

Se a temesiek nem hazudtak biz ott, se a nógrádiak (ezekről nem is engedném mondani); igazat beszéltek, Harpagon volt Nógrádban és Lucullus volt Temesben. Nem lehetett másképp. Azért volt Harpagon, hogy Lucullus lehessen.

Negyvennyolc hétig szűkölködni, zsugoriskodnia kellett, hogy négy héten keresztül kivághassa a rezet, mindazt úri módon (az akkori középkorias felfogás szerint) elszórhassa, amit összekuporgatott. Ez volt a virtus. S hogy következetesen megcsinálta a saját önmegtagadása árán, szívós karakterre mutat. Tagadhatatlan: egy hóbort volt ez a régiektől. De mégis szépíti őket, mert abban a falláciában éltek, hogy ezt tőlük a közügy kívánja.

Mire én már eszmélő gyerek lettem, a temesi grófság üres titulus lett. Nem voltak többé sedriák Temesben, valami cseh főnök regnált a Komitatshausban. Tihanyi Ferenc megöregedett, én csak ősz hajszálakkal láttam már, mint mogorva embert, aki évekig ki nem mozdult az ebecki kastélyából. Lucullusra nem volt szükség többé - hát csak a Harpagonságot játszotta. Hogy mit gondolt, mi forrt a szívében e szomorú időkben, remélt-e valamit és mit, volt-e kontaktusa az udvarral, vagy a szenvedő magyarsággal, sohase hallottam erről, kevés emberrel közlekedett (de nem is igen volt ott neki való ember). Csak egy vékonyka fénysugár csillan meg előttem, mint egy szentjános-bogárka: az, hogy sejteni valamit.

A hatalmas, lassan járó és már törékeny úr gyakran szokott önmagával beszélgetni délutáni sétáján a parkjában és a szobáiban. Sokszor sokan hallották.

Egyszer a kedvelt ügyvédje, a daliás Csörföly Imre, szóvá tette ezt egy ebédnél:

- És nem bírna erről excellenciád leszokni?

- Nem, édes Csörföly - mondá a temesi gróf -, mert lássa, csak ez az egy passzióm van. Szeretek politizálni, de csak olyan gentleman emberrel, aki tovább nem adja. Azért beszélek én mindig magammal.

Ez az egy megjegyzés világít nekem, hogy a lelke mélyén nagy keserűség lehetett, amit nem volt szabad hallania, csak a nagy jegenyefáknak (ámbár azok is úgy állottak ott egyenest, glédában, mint valami zsandárok). Csak a nagy jegenyefáknak és a saját másik énjének.

CSAK FLEGMA, PONISTOWSKI!

A szélsőbal már csupa tűz. Ugronék beszélni sem akarnak, csak egyszerűen permanenciába helyezkednek. Kossuthék pedig már ki is mondták hivatalosan, hogy a végletekig - más szóval késhegyig mennek.

Ahogy ez a fegyvercsörömpölés hallik: az embernek eszébe jut a híres Ponistowski...

Áldott legyen az emlékezete, ámbátor sohasem jutott el az első hőstettéig: a rajongó, a tüzes Ponistowski. Pedig a mesebeli sárkánynak mind a tizenkét fejét leharapta volna, ha egy lengyelre mer tüzet okádni; de a kardjával már akkor kezdett hadonászni, amikor még nem is láthatta a sárkányt. Mert sok volt Ponistowskinak a virtusa és kevés a flegmája. Úgy esett, hogy sohasem ölhetett sárkányt, de még az egereket sem bántotta, mert messziről figyelmeztetett már mindenkit a kardjának csörömpölése. Nem is tudott hős lenni, pedig olyan bátor volt. Mikor aztán belátta, hogy mégiscsak baj az, ha az ember korán húzza ki a kardját, maga mellé vett egy apródot, aki üres óráiban akár siketnéma is lehetett, de ha meglátta, hogy a gazdája kardjához nyúl, hamar megrántotta a köntösét:

- Csak flegma, Ponistowski!

Nem volt tehát hős a híres Ponistowski, de egy használható axióma mégis maradt utána. Csak flegma! A jó ég tudja, hány nemzet éléskamrájára szoktak rá az egerek, mert az őriző macska nyakán ott felejtették a csengőt! És a jó alkalom hány félénk madara repült el, mert gyorsabban járt a szája a vadásznak, mint a puskája!

Csak flegma! A Ponistowski apródja megtehetné a szélsőbalnak azt a kis szívességet, hogy ezekben a várandós napokban megrántsa a köntösét. Mert odaát Ausztriában csakugyan bekövetkezett, amitől tartani lehetett s veszendőbe ment az alkotmány, amellyel az osztrák népek élni nem tudtak. S ebből a romokba dőlt alkotmányból a magyar szélsőbal már látja felröppenni a várva-várt madarat: azt a kedvező alkalmat, amikor élhetünk törvénybe írott jogunkkal és megvethetjük alapját a gazdaságilag is független Magyarországnak. Mert a határidő letelt és az osztrák kormány immár nem felelhet meg annak a kötelezettségének, hogy alkotmányos formák közt biztosítsa odaát is a kiegyezési provizóriumot. Antonio nem tud a terminusra fizetni és íme kitetszik; hogy Shylock nincs is kétségbeesve e fizetéseképtelenségen, mert a pénz is jó, de egy font hús az Antonio szíve tájékaról szintén megteszi.

Magunk is azt hisszük, hogy az okos nemzeti politika egyetlen esélyt sem hagyhat kiaknáztatlanul s csak a nemzetre veszedelmes ugrástól fog tartózkodni, de óvatosan annyi lépést tesz előre, amennyit csak tehet. És az a fordulat, amely Ausztriában bekövetkezett, kétségtelenül olyan esély, amellyel Magyarországon is számolni kell, számolni fogunk. Csak éppen attól kell óvakodni, hogy a kardunk csörömpölése el ne riassza a kedvező alkalom félénk madarát. S ha igaz, hogy Ausztria most tányéron hozza elénk azt a jó zsákmányt, amelyre a mi ingyenceink sokáig csak tehetetlen étvággyal néztek - akkor flegma, uraim.

Mert mi következik abból, ha megjött a kedvező pillanat?

Az, hogy síppal és dobbal figyelmeztessük a zsákmányt, mielőtt még megfogtuk volna? Hogy ujjongva vagy dühöngve kiáltsuk világgá, milyen örömmel látjuk az új idő hajnalodását? Hogy a rossz nevelésű gyermek módjára az asztalon keresztül nyúlunk a tányér után, amelynek édességét - ha nekünk van szánva - úgysem veszi el tőlünk senki?

Csak flegma, Ponistowski!

A zsákmány, amíg a levegőben van, a levegőé és nem a mienk. Tanuljunk legalább az okos pásztortól. Mert csak ragadozó madarat illik lármával elriasztani, de amikor gyanútlanul kerengve ereszkedik közénk egy kíváncsi madár, akkor pásztorok és uraim, ott a szélsőbalon: csitt! csöndesen!

Vagy ahogy az apród mondta:

- Csak flegma, Ponistowski!

AZ ÚJ SARTORYK

Előttünk a névsor, melynek láttán reményünk újra felébred, hitünk megerősödik és bízva bízunk a jövőben. Hatalmas, nagy tábor, telve akaraterővel és felékesítve az ígéretek cifra sallangjaival.

Nos, drága *Sartoryk!* elmúlt a választás, most már itt lesz az ideje, mikor be kell váltani a programot: nyakára kell hágni a monopólium kígyójának, le kell tiporni az önérdék dudváját.

Most már a *Sartory* család kimagasló alakjai is megpihenhetnek, legfeljebb a közügyért száguldó fiakeres kocsisok számláival zaklatják őket még néhány napig; azután megkezdődik a küzdelem, az új gigászok harca, a régi, elodvasodott erdő ellen.

Üdvözljük önöket születésük első hajnalán és figyelemmel kísérjük életük folyását; fel fogjuk jegyezni erőnyeiket éppúgy, mint hibáikat. Szemeinket kinyitjuk az utcaszabályozásoknál, a kisajátításoknál, a közvállalatok bérbeadásánál, az árlejtéseknél. Ha kell, együtt jajveszékélünk önökkel, és ha okunk lesz reá, síkra szállunk önök ellen is és minden *Sartory* ellen, aki letéved az igazság göröngyös ösvényéről.

KRÉTA ÉS PALATÁBLA

Királyok sorsát az istenek intézik, a nemzetekét az istenek és magok a nemzetek. Ki tudja, mit hoz ránk az új fordulat.

Lehet róla beszélni így és úgy; lehet leleményes fővel kiszínezni a fejleményeket villámos felhőkre és verőfényes sugarakra.

Egy bizonyos, hogy a helyzet, mely Ausztriában beállott, Magyarországon bizonyos vérpezsgést idézett elő, bizonyos hitet teremtett s egy nemzetnek, mely hitét visszanyeri, onnan kezdődik az érdekes története.

E történetnek az első mozzanata ma játszódott le a Házban. Megteltek a padok szinte zsúfolásig, pedig a wippek nem dolgoztak sürgős táviratokkal, az ellomhult Ház magától jött össze s felvillanyozott idegekkel várta a Bánffy által benyújtandó javaslatot. Lehetek olyanok is a balmezőn, akik mindjárt bele akartak kötni.

Hogy mibe? Hát valamibe. Az emberi természet megkívánja a felháborodást.

De amint elhangzott a javaslat, melyet ünnepi csöndben hallgattak, mintha nagy események magvát éreznék benne, mindjobban lelohadt a kötekedési ösztön.

És e pajkosságokra leghajlandóbb fiatal vérű »tigrisek« is szemlátomást szelídültek.

Ami természetes is, mert a javaslat semmi egyéb, mint egy új provizórium, éppen olyan, se jobb, se rosszabb, mint az eddigi, melyet egy félóra alatt szavazott meg a Ház annak idején.

Az is egy évre szól, ez is egy évre szól, csak hogy *ez magyarabb*, mert az előbbi provizórium a kölcsönös megállapodás alapján volt kérve, ez pedig önálló intézkedése lesz a magyar törvényhozásnak.

Öreg Madarászék - a függetlenségi párt higgadt, okos embereit értem e gyűjtőnév alatt - ravaszul mosolyogtak a bajuszuk alatt, mint mikor a gazda látja tavasszal, hogy az első fűszál kinyújtja fakózőld fejét a rögök alól, de még olyan piciny, hogy alig lehet látni szabad szemmel: íme az első önálló lépés.

És jönni fog, valószínűleg jönni fog a második is. A javaslat rendeli, hogy amennyiben 1898. május 1-ig a közgazdasági javaslatok nem kerülhetnének a régi módon előkészítve a Ház elé, a kormány nyújtson be önállóan javaslatokat, amelyek véglegesen rendezzék a gazdasági viszonyokat. Világos és tiszta intézkedés, sehol semmi homályos rejtektűt, se hátsó gondolat. Jövő év májusán túl magunk fogunk rendezkedni a magunk gazdasági dolgában. Ki hitte volna ezt? S ki óhajtotta ezt forróbban, mint éppen a függetlenségi párt? Hát miért kaptak mégis olyan nagy csörömpöléssel a fegyverekhez a tegnapielőtti konferencián? Csak nem akarnak tán a legkedvezőbb víznek, melyet a gondviselés szeszélyes kedvében a malmukra hajtott, gátat emelni és azt ellocsolgatni az ellenfél szeme közé csak azért, hogy bosszantsák?

Hisz ez bolondság volna és végzetes lehetne az országra. Egy obstrukció most, midőn minden higgadtságunkon fordul meg, politikai érettségünkön, és midőn annyit lehet kiaknázni a szituációból, amennyi ügyesség és élelmesség van bennünk. Láncra most a szenvedélyeket, hanem a szenvedélyek helyett az eszünket eresszük ki a helyzet magaslatáig. Egy obstrukció most több lenne, mint taktikai hiba, bűn lenne. Vajon mivel tudnák annak a következményeit védeni a választók előtt?

Csak eggyel lehetne, hogy Luegeréknek akartak örömet okozni. Igen, Luegeréknek! Mert Luegerék várják nagy szívszakadva, hogy majd megmozdul a magyar szélső ellenzék.

Pedig nincs is mi ellen obstruálni, sőt még megmozdulni sem. Ám ha nem áll vissza Ausztriában a normális állapot, amint hogy vissza nem áll többé, akkor május elseje után következik az ellenzék akciója. Akkor helyén van. Senki se kívánhatja az ellenzékétől, hogy mikor programjának egyes fő pontjait megvalósíthatja, csupa merő tapintatosságból hallgasson. De mikor semmit se valósíthat meg, legfeljebb feldöntheti a hadonászásával éppen azt a kosarat, amelyből a mi almáink gurulnak szét, akkor tessék csendesen lenni.

Semmi kilátás arra, hogy Ausztriával föl lehessen még venni valamikor a ma kiejtett fonalat. Soha többé. Az osztrák alkotmányosság betegségei nem ott vannak, ahol Gautsch keresi. Sokkal messzebb. Olyan messze, hogy igen nehéz a forrásukhoz menni. Az ötforintos választási cenzus eresztette be az alkotmányba azokat az elemeket, melyek azt felfordították.

Gautsch tehát nem fogja megtalálni a kibontakozás útját, ha Thun gróf jön utána, ő nem is fogja keresni - az önálló rendezkedés tehát csak rövid idő kérdése. Ám akkor, aztán tessék megcsinálni a számításokat, elővenni a krétát, és félretenni a szóvirágokat, elfelejteni választói beszámolókon éljenekért cserébe mondott programpontokat, csak krétát szabad lesz használni, tisztelt urak és palatáblát, de semmi mást - a nemzet megvárhatja ezt a sáfárjaitól - és ha akkor

az sül ki, hogy úgyis megélünk, ha egy kicsit szegényebbül is, mert a morális önérzet szintén ér valamit - meg kell csinálni az önálló vámterületet.

Az alkalom meglesz rá és talán sohase tér vissza többé. Tessék ezt fontolóra venni. De egyebet is. A krétát is. Hadd tanácsoljon a kréta is. Nem kis faktor. Ne tessék a krétát lenézni.

IMRE HERCEG MELLÉNYEI

Eötvös Károly ma betévedt a tisztelt Ház folyosójára. Nyilván megérezte, hogy lesz egy szava a szászokhoz. De arra a szóra csak később került sor. Addig a vajda kényelembe helyezkedett a folyosón és nagy szeretettel nézte a Rigó Ferenc pitykés mellényét, amelyet a derék szélbali honatya napról napra jobban tölt be.

Arról a mellényről jutott a vajdának eszébe.

- Te, Feri! Van nekem három híres mellényem. Az Imre hercegé volt mind a három. Az édesanyja varrta, maga a felséges királyné. Az ötvenes években akadt rájuk a veszprémi püspök és nagy költséggel restauráltatta. Akitől én öt pengőért megvettem, az a paraszt, tudja az Isten, hogy jutott az Imre herceg mellényeihez. De hitelek, minden kifogáson felül hiteles mellények. És hogy eszembe jut, hát megteszem, amit már régen meg akartam tenni. Ajándékba adom őket; egyet a múzeumnak, aki megőrizze, a másik kettőt meg neked adom és Hentallernek.

Rigó meg is köszönte mindjárt az ajándékból a maga részét. Aztán egyébről beszélgettek. Nagykésőn egyszer csak megkérdi:

- Hallod-e, Károly? Hát voltak Imre herceg idejében mellények?

A vajda egy másodpercig hallgatott. A fejét is vakarta. De az nála nem a zavart, csak a gondolkozást jelenti. Aztán megfelelt:

- Hát bizonyosan voltak. Mert hát megvannak. És az Imre hercegei voltak. Az is bizonyos. Annyit megengedek, hogy nem hívták mellénynek. De pruszliknak sem hívták. Talán mellesnek hívhatták. Úgy gondolom. Hát nem mindegy az?

Szólt és bement a tanácskozás termébe. A kormánypárti képviselők pedig, akik hallgatták, azt a hímet varrták maguknak ezekről a mellényekről, hogy mégse lehet komoly még a harc, míg ilyenek a támadó tábor témái.

MEGINT A SARTORYK

Ezen a héten legaktuálisabb a székesfővárosi közügy most fizetik az egyesült, a szétvált és az ismét fuzionált pártok a választási számlákat, melyek testvérek közt is érnek annyit, hogy savanyú arcok vágassanak értük. Mert nincs igaza Cervantesnek: a kövér ember is haragszik néha. Csak haragudjanak hát e kövér urak, kik tűzbe tudnak menni a legkülönbözőbb kültelki problémákért; a számlaügy révén megragadjuk az alkalmat, hogy az adókető bizottságok ez összeírt atyáit tovább ingereljük. Lucullusi lakomáik végén egy példabeszédet is mondunk nekik, mint Róma gazdag urainak az ősz lantosok egykor. Tehát ide figyeljetek bíborselyem párnáitokról, ti hatalmasok, kik azt mondjátok, hogy a polgári elem legszebb diadala, ha az összes középületek kályháit Ehrlich G. Gusztáv tapasztgatja, s kik azt tagadjátok, hogy Vázsonyi Vilmos nagyobb forradalmár, mint Pártos Béla.

Az assisi nemes ifjúnak, Ferencnek, ki gazdag volt és szép, egy díszes mulatságon így szólt a hercegnő:

- Nézz körül, kedves ifjú és szemléld meg a jelenlevő márkinőket, szentbirodalmi bárókisasszonyokat, nemes leányzókat körülötted. Mind szép és mind fiatal; aranykösöntyűje van valamennyinek és aranyásfája is. (A násfáról még mindig nem derítették ki a historikusok, hogy mire való volt tulajdonképpen.) Mondom, mind szép, mind fiatal, szőni, fonni is tud mind, ha belépsz erkélyszobáikba, sok gyönyörűséget fog látni szemed. Menj el hozzájuk és válassz magadnak feleséget.

Felelé pedig Franciscus, az önostorozó ifjú:

- Én már választottam.

- Kicsodát, fiam?

- La poverta - a szegénységet...

...A nemes ifjúnak, Budapestnek, ki gazdag és szép, az egyesítés alkalmával így szólt a vonatkozó 1873-ik évi törvénycikk:

- Nézz körül, kedves ifjú és szemléld meg a körülötted levő hercegnőket, márkinőket, Bécsét, Berlint, Párizst, Turint, Londont, kik mind új ruhában vannak és selyemfátyoluk alól kívánják magukat mutogatni. - Mind szép város és mind fiatal; aranykösöntyűje van valamennyinek és vásárcsarnoka is. Ez olyan, mint a násfa, erről se derítették még ki a tudósok, hogy mire való tulajdonképpen. Mondom, mind szép, mind fiatal, szőni, fonni, gazdálkodni tud mind, ha belépsz csarnokaikba, sok gyönyörűséget fog látni szemed. Menj el hozzájuk és válassz magadnak mintaképet.

Felelé pedig az önostorozó ifjú:

- Én már választottam.

- Kicsodát, fiam?

- Abderát, a gyönyörűségest.

Ez óra óta egyek ők, az ifjú és Abdera. Ti hatalmasok, ti csak heverték a ti biborselyem párnáitokon és ti nem tudjátok elválasztani az önostorozó ifjat az agg hölgytől, ki évezredek óta gyönyörködte a nemzedékeket. Abdera szívja a vérét neki és ti jóllakottan, tehát tehetetlenül szemlélték az ő gyötrődését. Pedig nektek kezetekben van minden; nektek van felirati jogotok az országgyűléshez, van kerületi választmányotok, van negyvenötös bizottságok, negyvenhat milliós hiteletek, van pénzetek, posztótok és kétszer annyi polgármesterek, mint Hamburgnak, úgyszólván külön polgármesteri állományotok van nektek, akkora, mint a spanyol tábornagyok kara és ti, ha ti kibuktattátok Láng Lajost, megválasztottátok Némai Antalt, vagyis nektek pazar választékotok van a tehetségekben is, titeket továbbá komolyan vesz mindenki, aki parcellázni akarja a telkét és még ezenfelül a »Reggeli Újság« is; ti végül nyakára ültetek a lateiner osztálynak, mely nem ér rá a közpályára, mely a parlamentarizmus hanyatlását csak az országgyűlésen óhajtja szemlélni, de nem az új városházán is, ti mindent bírtok, mindent tudtok, még társasjátékot is tudtok játszani, midőn a citadellát átveszitek és a kulcsokat kézzől kézre adjátok, ti vagytok szóval, a mi polgári vezetőink és ti az ifjút együtt hagyjátok Abderával.

Erre a szemrehányásra ma új okunk van a szemrehányások ez állandónak ígérkező rovatában. Ugyanis az abderitaságot még az is fokozza, hogy az ifjú apró ajándékokkal igyekszik fönntartani a régi barátságot; minden héten áldozván valamit szerelmének, a hellén leányzónak.

Íme, csak hat hétre megyünk vissza és máris a következő hiteles pontokba foglalhatjuk össze e rövid múltidő ajándékait:

1. Rothadt hús expedálása a vágóhídról. Mindenütt megtörténhetik, de az az ajándék Abderának, hogy nem csaptak el senkit sem.
2. Állandó sár az utcán. Decemberben mindenütt megeshetik, de az az ajándék Abderának, hogy ezt már éppenséggel nem akarják odaajándékozni Abderának.
3. A fogyasztási adók reformja. Természetesen nem visszafelé.
Máshol is előfordul, de az az ajándék Abderának, hogy nem Lampl Hugó állt elő a tervvel, hanem a Torontál vármegyei főszámvevő.
4. A Rózsa téri bérkocsi állomás ügye. Ez rendeztetett gyakorlatilag, de elméletileg az az ajándék Abderának, hogy a Rózsa téri bérkocsisoknak most az írott jog (scriptum jus) szerint két székhelyük van. Római pápák ők Avignonban.
5. A vízvezetéki reform. Ezt nem sikerült behozni, de a takarékoskodás azért sikerült, úgyhogy most a vízvezeték a napnak bizonyos óráiban egyszerűen elzárják az ember elől.
6. A Dohány utcai bútortelep. Akit ezentúl megezekválnak adóért, az ezentúl is fizetni fog az árverés napján, de azért a kettős ajtajú fényezett ebédlőszekrény már össze lesz verve.
7. A marhavásártéri húspénztár. Ez a mai újdonság. A hús ára ismét megdrágult és az a pár krajcárnyi különbség lesz az apró ajándék Abderának...

Együtt van az ifjú régi szerelmével. Ti nagyok, ti kiváló és okos harmadik rend, ti nem akarjátok elválasztani a kettőt. A háromszáz új bizottsági tagból nem láttunk még megalakulni csak egy harminctagú töredéket sem, amely nyíltan ki merné mondani, hogy ennek a nagy városnak hatszázezer emberét egy botrányos és már-már csak állami segítséggel megrendszabályozható szisztéma nyomja és vezeti, amerre a szél járásának tetszik. A pártvacsorák után, a pártszámlával kezetekben, ti csak haragudjatok, nem adunk hat hetet és ismét alkalmunk lesz arra, hogy friss pontozatokkal kedveskedjünk... Ennyit ér, ha azok a bizonyos pesti toryk restaurációt tartanak.

TITKOK A TERMÉSZETBEN

Kedves szerkesztő bácsi!

Elsőéves gimnazista vagyok, vagyis »bagoly«, ahogy a nagyobb diákok csúfolnak. Még sohase írtam újságba - tehát *büntetlen előéletű* vagyok, ahogy a papa szokta mondani, aki albíró a Terézvárosban.

Ma se írnék az újságba, bácsi, minthogy az még nem való nekem, de rövid iskolai pályámon - alig egy negyedév - két olyan titokzatos dolog fordult elő, amit nem tudok felfogni. Azért kérdezem meg a bácsit, mert gondolom, hogy okos ember lehet, minthogy minden szavát kinyomtatják.

Az egyik megfoghatatlan dolog, bácsikám, az, hogy a bibliatörténet szerint az első napon teremté isten a mennyet és a földet és így szólt: »legyen világosság«. És lett világosság - teszi hozzá a biblia. Hát ez eddig jól is lett volna, de tovább valamivel azt mondja a biblia: »a negyedik napon teremté az isten a napot, holdat és csillagokat«. És most lesz már homályossá a dolog. Hogy lehetett mindjárt az első napon világosság, ha a csillagokat, a napot és holdat

csak negyednapon teremté az istenke? Sokat töprenkedtem én ezen, s hova tovább mindjobban belezavarodom.

Édesapámtól kérdezősködtem s az így felelt:

- Lehet, hogy az egész bibliát csak a papok gondolták ki és rosszul gondolták ki.

Erre én nagyon megütődtem, megbotránykoztam, mire a papa visszakapált (mindig megjed, ha valami dolgát nem helyeslem).

- Az is lehet, fiam, hogy valami más világító szerszám lehetett arra a három napra.

- De akkor hova lett volna? - tűnődtem.

- Ejh! Hát elsinkófálták a papok.

(Édesapám haragszik a szegény papokra és mindent rájuk kenne.)

Ez az egyik természeti nagy titok, bácsikám. A másik talán még különösebb. A telepátiánál is csodálatosabb, pedig a mama azt mondja, hogy a telepátia valami természetfölötti.

Hát ez úgy van, kérem, tanár úr Börner ránk parancsolt, hogy irkákat vegyünk, amibe a gyakorlatokat írjuk és az írásunkat gyakoroljuk; az irkának, mondá, ennyi és ennyi centiméter szélesnek, ennyi és ennyi centiméter hosszúnak kell lenni, a borítéka pedig sárga legyen, mert ezt így kívánja a rend. Aki nem ilyen irkát hoz, másnap kikap.

Apámat kértem meg, aki meg is ígérte, hogy vesz irkát. Minden délután átjár kártyázgatni a budai barátokhoz. Estefelé hazajött s egy csomagot adott át.

- Megnyúztam a papokat - mondá, a kezeit vígan dörzsölve -, hát te is láss valamit a zsákmányból. Nem egy irkát hoztam, de tízet.

Megnéztem az irkákat s némi aggodalom szállt meg, hogy nem olyanok, mint a tanár úr, mondotta.

- Ejh, ostobaság! - förmedt rám a papa -, a papiros papiros és mihelyt a tinta meglátszik rajta, hát mindegy. Elvittem másnap az iskolába, de Börner tanár úr dühbe jött:

- Hát ilyen irkákat mondtam én neked, te számár? Takarodj a padba és ha holnap nem hozol *szabályszerű* irkákat, megtáncoltatom a hátadon ezt a léniát.

S ezzel megfogta összes irkáimat dühösen és összeszaggatta.

Elvörösödtem a szégyentől és reszketve a felindulástól mentem haza - elmesélvén esetemet anyámnak.

Az vigasztalt szegény, megsimogatta a fejemet és minthogy délután elküldték foltozni a cipőmet, más pedig nincs (mert igen szegények vagyunk, bácsika), maga a mama ment ki a boltokba, előírás szerinti irkát venni, kölcsönkérve a szomszédasszonytól (női szabóné) a centimétert.

Ki tudja miért, de mindjárt szepegtem, hogy anyám sem hoz helyes irkát. A centiméterrel ugyan megmérheti, de nem bírtam egyébre gondolni, mint hogy ismét baj lesz. Eszembe jutottak mindenféle történetek vasúti bakterekről, akik színvakságban szenvednek s az égő vörös golyót a lokomotívon kéknek látják. Hátha szegény mamám is színvakságban van és nem ösmeri fel az irka borítékát, melynek okvetlenül sárgának kell lennie, hogy miért kell sárgának lennie, ez valami misztikus, különösen homályos volt előttem.

Anyám, hála Istennek sárga irkát hozott, és a centiméterek szerint, szabályszerűt. Panaszkodott, hogy harminc papírboltban járt, míg ráakadt. No, csakhogymegvan. Örömben ugráltam, tomboltam, fecsegővé lettem, apámnak is elmondtam a vacsoránál az irka affért, mire ő szótlanul elgondolkozott, végre, szokása szerint, rácsapott az asztalra, és csak annyit mondott:

- Fogadni mernék, hogy az a pernahajder Börner valaha pap volt.

Reggel kevélyen állítottam he az irkával, és hála istennek, nem lehetett megtartani az előadást. Úgyszólván az egész klasszis megbetegedett. A tömeges betegség okát a nagy diákoktól tudtam meg. Gubacs, az iskolaszolga, romlott sonkát és romlott vaját tett a tegnapi zsemlyekanapéba, mert az iskolai előírás szerint Gubacstól kell venni a »kanapékat« a tízóraihoz. Egy kanapé hat krajcár. A kisfiúk gyomra képezi a Gubacs domíniumát.

Börner tanár úr dühös volt, amint egyre érkeztek a szolgálók, inasok a jelentésekkel, hogy a Laci beteg, a Feri rosszul van, a Gyurit hideg leli.

- Hát meg vannak ezek a kölykök bolondulva!

Néhányan az okot is meghozták, hogy romlott volt a sonka a kanapéban. A professzor csóválta a fejét: »Mért nem esznek ananászt a paniperdák?« Gubacs az udvart septe, nagy port vervén fel a fiatal tüdők kárára, közben nagyokat káromkodott.

- Hova lesz a világ, ha ilyen kákabélűek ezek a porontyok. Ebben a korban becsületes ember kölyke a vasat is kell, hogy megeméssze.

Szerencsétlenségemre Börner professzor észrevett és rám támadt:

- Aha, az irka van kezében?

- Igen, tanár úr.

- Mutasd meg, fráter!

Ránézett és az arca egyszerre szigorúra vonódott, szemeit elfutotta a vér. Idegesen babrált benne ujjával.

- Marha vagy! - ordított rám. - A margó egy centiméterrel keskenyebb a kellőnél.

S ezzel földhöz vágta az irkát és rátaposott. A cipője sarkával zúzta, szaggatta.

- Medveynél kell venni. Medveynél, hallod-e? Medveynél a Váci körúton. Csak Medveynél vannak a jó irkák. Másnap Medveynél vettük az irkákat és ezek most már jók voltak. Börner professzor mosolygott. »Pompás irkák - dohogta -, fölséges irkák, öröm beléjük írni.«

Később tudtam meg, hogy minden diák Medveynél veszi az irkákat, igaz, hogy drágább egy kicsit, de mikor szabályszerűek és ha csakis a Medvey-féle irkák alkalmasak az írás mesterségének elsajátítására.

Néhány nap múlva még egyebet is tapasztaltam. Kirner tanár úr razziát tartott a ceruzák, palatáblák, tollak és kalamárisok között - és amelyik nem Medveytől volt véve, azt utálattal semmisít meg, mint valami ragályos, veszedelmes tárgyat. Ah, rettentő erős a tanár úr, úgy tördelte ezeket a ceruzákat, mint egy Herkules.

Én pedig sokáig nem tudtam aludni, éjjel-nappal mindig azon gondolkoztam, hogy miért alkalmasak egyedül a Medvey irkái és ceruzái, valamint palatáblái. Honnan van ez? Milyen megfelfejthetetlen varázs lehet ezekben?

És valahányszor utam a Medvey-bolt felé vitt, mindig reszketve gondoltam arra az eshetőségre, ha most egyszerre becsuknák a Medvey boltját - mi lenne a jövő nemzedékből? Elbutulna, elfelejtené az írás mesterségét, a régi vadságba és tudatlanságba merülne, mivelhogy írni tanulni csak a Medvey irkákon lehet.

Ebbeli aggályaim azonban eloszlottak később, midőn más városrészekből való fiúkkal ösmerkedtem meg a jégen. Ezeknek a fiúknak más professzoruk van, bácsi, de éppen olyan, mint a mi Börnerünk. Más Gubacsuk, de éppen olyan rossz kanapékat ad a tízóraikra, mint a mienk. És ez az ő Börnerük is azt mondja, hogy csak itt és itt lehet irkát és palatáblát venni, - szóval, azon városnegyedbeli fiúknak is van ilyen varázsboltjuk; de ez nem Medvey - csak éppen olyan, mint Medvey.

Szóval, kedves szerkesztő bácsi, most vagyok csak igazán megzavarodva; mi ez? Hogy van ez? Miért van ez?

Tessék, kérem alásan válaszolni, ha a bácsi tudja. Alázatos szolgálja

Nézsay Pista

I. osztályú tanuló.

Szívesen válaszolok, fiacskám. Ami a bibliát illeti, én azt hiszem, hogy azt vakon kell hinni, akármilyen sorrendben lett is csinálva a világ - az isten azt jól megcsinálta. Hanem amit aztán az emberek csináltak hozzá, arról másképp lehetne beszélni. Ők csinálták a pedagógiát, csinálták a pénzt. Mihelyt a pénz meglett, fiacskám, az egy csomó ördögöt szabadított fel, tüstént keletkeztek gsäftek és rebachok. És hát a tanár urak is csak emberek - azért kell a Gubacs kanapéit enni tíz órára és a Medveyék irkáit csepegtetni be tinta-malacokkal. De minthogy az álmod megint az isten mérte az emberekre, éppenséggel nem lehet okolni a kultuszminisztert, ha alszik.

Mikszáth Kálmán.

BÁNFFY

Macbeth ellen a birhami erdő indult meg; erdő, amelyik nem mozdulhat; Bánffy ellen megindult egy tábor, amelyik nem létezik. A választási csatatér halottjai, a csontok és koponyák. Absentes concludunt.

Igen, a Bánffy fejét kérik az elégedetlenek a kimaradottakért. Kikomponáltatott a harci zászló végleges felirata: »Bánffynak nem szavazzuk meg a provizórium javaslatot, másnak megszavazzuk.«

Hát ez a bosszú - a vendetta. Ez lehet motívum egy rosszul fölépített drámában vagy regényben, de nem lehet komoly politikának iránytűje - pláne, mikor minden mozdulatnál, ami történik, mint uszály húzódik a nemzet jövő sorsa.

Szeretnénk tudni, mert távozzék helyéből Bánffy? Tessék csak egy helyes okot mondani és mi megkapitulálunk.

Bánffy közel három éve intézi az ország ügyeit és vezette azokat nemcsak a többség, de az egész ország meglegedésére. Egész sora a sikereknek jelzi útját - sohase volt még a nemzetnek annyi *pirosbetűs napja* - mintha erre az időre visszatekint. Keresztülvitte rázkódtatás nélkül az egyházpolitikai törvényeket. Közel hajlította hozzánk a király szívét. Oly jövőt nyitott a nemzetnek, hogy szinte káprázott tőle a szemünk - s káprázna még most is, ha az obstrukció fölvert pora bele nem hull.

Ezek a nagy vonalak. De igazán nagyok, mint a tejút az égen. A pepecselő apróságokban is hasznos tevékenységet fejtett ki.

S most mégis menjen Bánffy. De hát mért menjen? Azért, mert harminc-negyven embernek ilyen szeszélye támadt? No, hát ilyen okból még egy falusi bakterségnek sem szabad megrendülnie.

Hanem beszéljünk okosan. Tessék úgy építeni fel az érveiket, hogy evidens legyen, miszerint egy más miniszterelnök alatt javul a helyzet - és akkor mi is azt mondjuk: menjen Bánffy, mert személyekhez nem ragaszkodunk. De megfordítva áll a helyzet. Olyan embert, aki alatt nem ez lenne a helyzet, ha a negyven obstruáló akarná, anya nem szült; de olyanokat sokat szült, akik alatt rosszabb lenne a helyzet.

Szerintünk Bánffy távozása most kipótolhatatlan veszteség volna, mert az elért nagy eredmények úgy tűnnek fel nekünk, mint egy gyönyörű kép, amely még csak a kontúrjaiban látszik s az ecset és paletta a Bánffy kezeiben van. Ki mer arról jótállni, hogy úgy ütne-e ki a kép nálanélkül, mint amilyen őáltala lehet?

Hanem aki haragszik, nem kombinál. Kossuthék haragszanak - mert haragudniok kell - természeti törvény az. A föld befagy és kienged. Kossuthék ellenben felforrnak és le nem hűlnek - ők felforrnak és addig forrnak, mint a fazékban a víz, még föl nem lökik a fődőt. Menjen Bánffy és punktum. Menjen és menjen. A lepedős kísértetek, a választási csatatéren elhullott lelkek szuggerálják nekik, hogy ő menjen.

És milyen hibájáért menjen? Hát hiszen éppen ez a nehéz. Mert a hiba még nincsen elkövetve - az még csak január 1-én leszen bekövetkezendő. Tudniillik a rendelet. Eddig még ártatlan Bánffy, de már január elsején bűnös lesz. Tehát távozzék! Hadd legyen már arra is eset az annáléban, hogy valaki olyan politikai bűnért ítéltetik el, amit még csak ezután követ el. Az eset igen érdekes és az obstruálók logikája szerint nem kell sokat teketóriáznai, a vétség okvetlenül megtörténik, minthogy az teljesen az obstruálók akaratától függ, hogy törvénysértő legyen-e Bánffy vagy nem. Ők pedig azt akarják, hogy az ország törvényei megsértessenek. Ők, a törvényhozók akarják ezt. Mert ürügy kell.

Badeni is ment, Bánffy is menjen. Igaz, hogy Badeni működése a német faj ellen volt irányozva, tehát a német faj megbuktatta, a Bánffy működése pedig minden porcikájában a magyar faj erősítésére volt irányozva s az nagyszerűen sikerült is, de azért a magyar faj megbuktatja, hadd menjen, mert egy kabinetet megbuktatni nagy élvezet és nagy virtus.

Csak hogy ehhez a könnyű észjáráshoz országot is kellene találni, szabólegényekkel benépesített országot. Mert Magyarország komolyabb, érettebb politikailag hogysem ne tudna disztíngválni, ha esetleg megjelenik is a rendelet. Magyarország intelligens népeit nem lehet félrevezetni; kéri az, mi a miniszteri túlkapás és kéri, mi a politikai kényszerűség, s ezért Bánffyt nem fog sikerülni, még a rendeletért se diszkreditálni az ország előtt.

Látták ezt a »fölkelés« tekintélyesebb fejei már és semmi kétség többé, hogy Justhék éppen olyan teljes őszinteséggel keresték a békés kibontakozás útját, mint Széll, Andrássy, Csáky és a Bánffy többi, a parlamenti békék szakmájában jártas jó barátjai.

PARLAMENTEK ALKONYA

Azért, mert most méltán féltjük a magyar parlamentarizmust a ragadós osztrák nyavalyától, nem kell túloznunk. Nem kell annyira kétségbeesnünk, mintha a parlament veszedelme azonos volna a haza és a nemzet veszedelmével.

Nem. A parlamentarizmus *ma* igen nagy és igen szent dolog. De a haza és *a nemzet* mindig az. Parlamentünk sok századon át nem volt. Hazánk ellenben ezer esztendeje áll s a magyar már mint kész, szervezett nemzet jött ide. A parlamentarizmus politikai forma, melyet megalkotott, de el is ronthat az idő. És még romlása tovatűnté után is, állani s virulni kell a hazának és a nemzetnek. Állani s virulni, mégpedig a magyar államhatalom védelme alatt.

Még tovább megyünk. Szemébe merünk nézni még annak az ez idő szerint távolról sem fenyegető rémképnek is, hogy a magyarság állami hatalma vagy az állami hatalom magyarsága valamikor szintén megszűnhet. A haza és a nemzet még ezt a borzasztó csapást is túlélné. Példa van erre a magunk történetében is. Példa erre Lengyelország s a lengyel nemzet is.

Sőt, hogy rámutassunk, milyen nagy fokozat van még a legnagyobb és legszentebb dolgok értékében is, nem habozunk kimondani, hogy a nemzet mindenek felett való, a hazát sem véve ki. Egy nemzetnek még akkor sem szabad a nagyszerű halál karjába dőlni, ha az a rettenetes végzet érte, hogy a hazája elveszett. A vándorúton, a földönfutók sorsában, akár túl a tengereken, még mindig meg kell maradni a nemzetnek. Hódítani kell neki új hazát, vagy vissza kell neki hódítani a rég-it-de nemzeti voltát s a küzdelem feladnia sohasem szabad.

Mindettől a szörnyűségtől, hála Istennek, mi épp olyan távol vagyunk, mint a világ akármely más, erős, romlatlan, viruló nemzete. Nálunk *ma* még a parlamentarizmus sincs komolyabb, közvetlen veszedelemben. Mindössze is azt a figyelmeztetést vesszük ki a közelmúlt eseményeiből, hogy vigyázzunk: a mi parlamentarizmusunk sincs csálhatatlanul immunizáló szérummal beoltva ama ragadós nyavalya ellen, melyben az osztrák parlamentarizmus körülbelül kiszervenvedett.

A ragadós baj nálunk már mint sokkal könnyebb eset lépett fel. De mégis - és ez gondolkozóba ejti az embert - egyazon embert esztendőben kétszer ijesztett rá nemzetünkre. Két obstrukció egy esztendőben - ez sok! Különösen sok, ha meggondoljuk, hogy egyiknek sem volt a nemzetben gyökere, mert egyiket sem hívta ki valamely nemzetellenes kormánymerénylet.

Pusztán a parlamenti kisebbség pajkos kedvéből eredt mind a kettő. S még hozzá milyen törpe kisebbségből, különösen a második!

Nem feszegetjük itt, hogy a törpe kisebbségnek igaza volt-e azokban a kérdésekben, melyek alkalmából kedve szottyant az obstrukcióra. Aki ezt feszegetve, a részéről igazságosnak vélt ügyért az obstrukciót helyeselni tudja, az lehet igaz ember, lehet jó hazafi, lehet bölcs politikus és még minden a világon, de a parlamentarizmus barátja nem lehet.

A parlamentarizmus sarktétele, hogy a feltett kérdésekben azok megvitatása után a többség dönt. A kisebbség akarata a többség akarata ellenében sohasem érvényesülhet. A kisebbség a maga igaza felől meggyőzheti a többséget, de ekkor a kisebbség akarata már mint többségi akarat érvényesül.

Lehet, hogy ebben nincs valami ideális igazságosság. Lehet, hogy a szám szerint való többségnek ez a feltétlen joga éppenséggel *summa injuria*. De lehetetlen, hogy enélkül a parlamentarizmus ellehessen. Annak még csak van értelme, ha feltesszük és elhisszük, hogy az a nemzet akarata, ami a többségé. Arra azonban éppen semmi, még csak fiktív ok sincs, hogy a kisebbség akaratába vessünk ilyen hitet s abban találjunk megnyugvást.

Lehet, hogy ez a parlamenti sarktétel: *a többség dönt* - nem is egyéb, csak egy expediens. De ez expediens nélkül a parlament nem expediálhat semmit. Enélkül törvényhozási munkára képtelen s a kormányzatot lépten-nyomon zavaró akadék. Egy képtelenség, melyet nemcsak becsben tartani nem lehet, hanem még eltűnni is nehéz.

Persze, akik éppen a kisebbség pártján vannak, azok ilyenkor mindig a *többség abszolutiz-musa*, zsarnoksága ellen szoktak pattogni. Ezek nem veszik észre, hogy a zsarnokságtól, az egyeduralomtól mi sem különbözik jobban, mint az, ha az akarat, mely érvényesül, minél nagyobb többségnek az akarata. Viszont, minél csekélyebb kisebbség képes a többségre erőszakolni a maga akaratát, annál közelebb jutunk az oligarchiához, melyben a kevesek és a despotizmushoz, melyben éppen csak egy ember akarata érvényesül.

Azzal az eggyel ki-ki legyen tisztában, hogy az obstrukció a parlamentarizmus legnagyobb nyavalyája. Ha ez sokszor ismétlődik, vagy ha felette keményen lép fel, megöli a parlamenteket egyenkint s végül a parlamentarizmust egészen.

A parlamentarizmus halála nem egyforma nagy baj mindenütt. Némely államokra és nemzetekre talán inkább haszon, mint kár. Ausztria németjei például minden nagyobb nemzeti lelkiismeretlenség nélkül tönkretették azt a parlamentarizmust, mely a szlávoknak szolgáltatva ki Ausztriát. Az osztrák abszolutizmus nem lehet más, mint német, mert osztrák-német maga a dinasztia is. A Nagy-Németországban is a császárnak sokkal nagyszerűbb és németebb nemzeti politikája van, mint a kicsinyes, szűk látkörű, akadékos birodalmi parlamentnek. Ha ez valamiképp kipusztulna is az árnyékvilágból, nagy baja nem esnék Germániának.

Hanem nálunk másképp áll a dolog!

Magyar király most van. Nagyon bölcs, nagyon jó, nagyon magyar király. De magyar dinasztia?

Parlamentünk ellenben, legyen egyébként bármilyen tökéletlen, mindeddig feltétlenül biztosította államunk magyar nemzeti jellegét.

Ezt gondoljuk meg, mielőtt tönkretesszük!

S ha mégis tönkre akarjuk tenni, még idejében okoskodjunk ki helyette valami mást, mely mellett államunk épp olyan magyar és nemzeti lesz, mint amilyen a parlamentarizmus folytán eddig volt.

PÁLFFY ALBERT MEGHALT

Egy magas, csontos öregurat lehetett gyakran látni a Hazai takarékpénztárban, ahol mint napibiztos üldögélt, nyájas, de nem minden szatirikus él nélküli mosoly játszadozott piros arcán, melyet rövidre nyírt, őszbe csavarodó gyér szakáll körített.

Keveset beszélt, sokat pipázott, csak ha gyerekek jöttek be az új pedagógiai rendszer szerint takarékpénztári könyvecskéikkel, hogy megtakarított krajcárjukat betegyék, akkor olvadt fel az öregúr egészen, s tiszta, kék szemeiből kikandikált a lélek, az írói lélek.

- No hát, sok pénzt hoztál, fiacskám?

- Nyolc forintot.

- Ejnye, kutyafékom. Mit csinálsz te azzal a sok pénzzel?

- Pónit veszek rajta, ha nagyon sok lesz.

- De hát ahhoz széna is kell, amice, mert a ló eszik is. Vegyél inkább velocipédet. Kinek a fia vagy?

A fickó megmondta. Az öreg természetesen ismerte az apát. Az öregúr mindenkit ismert, mert hiszen az emberek csak két részre oszlanak, adósokra és tőkepénzesekre, s ezeknek a híre mind megfordul a takarékpénztár sorompói mögött.

- Tisztelem az apádat, fiacskám.

- Kit mondjak otthon?

- Mondjad az öreg Pálffy bácsit.

Az öreg Pálffy bácsi pedig senki más nem volt, mint Pálffy Albert regényíró, aki tegnap halt meg nagy csendben, szinte elfelejtve a világtól.

Azon közepszerűségek közé tartozott az öregúr, akik legtovább bírják, mint valami nagyobb csillagnak a bolygója. Az üstökösök gyorsan tűnnek le, a kis bolygók vígan pislákolnak tovább. Valaha a Petőfiekkel, Jókaiakkal emlegették egy sorban s tényleg nagy szerepet is játszott akár mint regényíró, akár mint zurnalista. Élénk, színes és humoros tolla volt.

De az idő, a kisebb írók nagy ellensége, erősen ostromolta, ő nem adta meg magát, dacolt vele: mindig kisebb, egyre kisebb térre szorítottatott, a végén már nem élt, csak a »Budapesti Szemlé«-ben (ott meg mindig a Jókai vetélytársa volt) és a külvárosi antikváriusok könyvjegyzékében. De a szép munkaspálya, melyet befutott, nem volt haszon és dísz nélküli. A hetvenhét éves aggastyán megérdemel a nemzettől egy koszorút.

*

Pálffy Albert 1820-ban született Gyulán, Békés megyében. Debrecenben kezdte az elemi iskolákat, majd Nagybányán és Aradon járt gimnáziumba. 1837-ben kispap lett a Szatmár megyei szemináriumban s ott bevégezte a bölcsészeti tanfolyamot, sőt már a hittant is, egészen az utolsó év végéig, de az utolsó percben határozta el, hogy nem lép be az egyházi rendbe. Erős kedvvel fordult a jogi pályához s 1842. augusztusban Pestre jött jurátusnak.

Szelleme az akkor uralkodó irányok közt, az új francia irodalom tanulmányozására vont a első művein nagyon meglátszik ennek nyoma. 1843-ban néhány novellája jelent meg a lapokban, de kevés figyelmet sikerült gerjesztenie. Petőfivel, aki 1844-ben jött fel Pestre, ismeretségbe és csakhamar szoros barátságba lépett. 1845-ben megjelent első kisregénye, a Magyar millionaire, amely sem a közönségnek, sem a kritikának nem tetszett. Később apró, pikáns novellái, melyek a Pesti Divatlapban és az Életképekben jelentek meg, egyre nagyobb figyelmet kezdtek költeni.

1846-ban Pálffy új, kétkötetes regényt írt a Hóra-világból. Fekete könyv volt a címe. Most már nagy figyelmet kezdett ébresztetni. 1847-ben Csengeryék Pesti Hírlapjában az újdonságokat írta elmésen, könnyedén s érdekesen.

Ezt a stílt vitte át 1848-ban, a szabadságharc kezdetén megindított »Március tizenötödike« című kis lapjába is, melynek jeligéül e mondatot választotta: »Nem kell táblabírópolitika.« 1849. elején a kormánnyal együtt a Március is Debrecenbe költözött s itt is határozottan forradalmi politikát üzven, kemény harcokat vívott a kiegyenlítés felé hajló Esti Lapok-kal. Pestre visszaköltözve, júliusban egy igen heves és szenvedélyes cikket közölt Szemere ellen. Lefoglalták s a szerkesztőt is őrizet alá vették. A kormány ismét elhagyván Pestet, Pálffy is követte Szegedre s Aradra. Ott volt a temesvári csata színhelyén is, de betegen, egy kocsiról nézte a szerenésetlen ütközetet. Lugosra érkezve, nyitva állott előtte az út külföld felé. De nem ment ki, visszafordult és egy ideig Dobsa Lajos apjának birtokán húzódott meg.

Innen Arad megye Szitye nevű falujába ment anyai részről való nagybátyjához, akinek vendégszerető házában négy esztendőt töltött.

Pestre 1853. február havában tért vissza. Tizenegy napi szabadonlét után haditörvényszék elé idézték s az első kihallgatás után letartóztatták. Öt hónapig volt fogva az Újépületben, hol már 1849-diki dolgokért csak maga volt egyedül. Elítélni nem lehetett, mert egy évvel azelőtt ki volt már mondva, hogy újabb politikai pört az 1849-diki tettekért ne kezdjenek. Tehát csak internálták Csehországba, Budweis városába, ahol két évig s néhány hónapig lakott.

Megszabadulása óta folyvást irodalommal foglalkozott. Két regénye: a »Fejedelem keresztleánya« Erdély történeteiből és az »Atyai ház« a társadalomból nevezetes emelkedést mutattak a regényírói pályán. A Kisfaludy-társaság érdemeit méltányolva, tagjai közé sorozta.

Nagy újságírói tevékenységet fejtett ki és igen éles hangon írta vezércikkelyeit. De 1875-ben már teljesen abbahagyta a publicisztikát és kizárólag szépirodalommal foglalkozott. Ismertebb regényei: Esztike-kisasszony professzora, Egy mérnök regénye, Anya és grófné, Ne hallja hírét az anyjának, Egy leány, mint özvegyasszony, A Dabóczy-család. A régi Magyarország utolsó éveiből. Ezeknek egy részét Gyulai Pál buzdítására írta. 1884-ben az Akadémia is tagjául választotta az elhunyt költőt, aki az utóbbi években teljes visszavonultságban és meghasonlásban élt.

1896

PARLAMENTI KARCOLATOK

FURCSASÁGOK A T. HÁZBÓL [jan. 14.]

Az eltűntek

[jan. 14.]

Aki a képviselőházba jár, az bízvást esküt mer tenni róla, hogy a Szilágyi Dezső elnöki kijelentéseire, amint mondani szokták: »mérget lehet venni«. Ha Szilágyi például így szólna:

- Most a közönség karzatán ülő Zichy Nándor gróf urat illeti a szó...

Hát akkor Zichy Nándor boldog lenne és senki se tartaná különösnek, ha ott megszólalna. Annál kevésbé, mert az elnöki kijelentések ellen nincs apelláta. Sőt, ha délelőtt 11 órakor kijelentené:

- Az idő előrehaladván, az ülést bezárom.

Kukkanni se merne senki, mert ha Szilágyi azt mondja, hogy az idő előrehaladt, akkor Szilágyinak igaza van.

E tények tudatában most nagy az öröm, hogy a pontos elnöknek egy olyan kijelentését horgászhatták ki, mely lecáfolta a csalhatatlanságot.

Ennek a fölfedezésnek előzményei a következők:

A t. Ház hétfői ülésének vége felé Szilágyi tudniillik így szólott:

- Következik a számvizsgáló-bizottság jelentése.

Ezzel, re bene gesta, az elnöki szék karjára támaszkodva... a jelentést akarta hallani.

Az előadói pódium azonban olyan sajátságosan makacs, hogy csak akkor referál, ha valaki áll rajta. Másképpen nem. Még ha Szilágyi akarja, sőt ha az erőszakos kormány, akitől minden furfang kitelik, de még a csöngettyű parancsára sem beszél, kivéve, hogy ha rajta van az, akit előadónak hívnak. Ámbátor az ilyen kisebbszerű jelentések előadóit nemigen hallgatják, Szilágyi Dezső mégis észrevette pár perc múlva, hogy nem hall semmit.

Már Madarász bátyánk is hallgatózott:

- Ej, ej - dünnyögött az öreg -, úgy látszik, mintha nem beszélne ott Bausznern.

- Előadónak kell lenni - követelődzött Polónyi.

- Úgy van! - felelt Szilágyi. - De ha nincs?

- Előadót! Bausznern Guidót!

Tűvé tették a Házat, minden bokrot, a fiókokat, a karzatokat, a folyosókat. Papp Géza elég kicsi, mégis megtalálták; Kubik Béla elég nagy, mégsem veszett el, hanem Bausznern Guidó nincs sehol...

- Tehát majd holnap! - biztatta a hasztalan kutatókat Szilágyi. - Remélem, itt lesz az előadó úr s akkor tárgyaljuk a jelentést.

Valóban, másnap már a kora reggeli órákban megjelent Bauszner Guidó.

Élénk örömmel üdvözölték. Szólott néhány szót és a jelentést elfogadták.

- Igazán derék ember ez a Bauszner - mondták most a jobbpárton -, ő ilyen kicsiségekért megkerül láthatni, hogy becses a jelenléte.

Egyebet senki sem akart konstatálni. Csak azt tessék megjegyezni - vélték hívei -, hogy az előadó nem olyan, mint egy automata, aki akkor beszél, amikor akarják, még ha senki sem hallgat is rá, hanem akkor beszél, amikor - ő akar.

Kívüle azonban még egy eltűnt került meg: Meszlényi Lajos.

A Kolozsvári-Kiss István megjelenését, amióta képviselő, nem veszik biztosabbra mindennap, mint az elmaradhatlan Meszlényi Lajosét, kit különösen Kossuthék vártak, minthogy a halasi követ belépése, a Brázay szűzbeszéde és Meszlénynek, mint hivatalosan Kossuth-párti képviselőnek megjelenése, hármassá ünnep lett volna a Helffiek oldalán.

Kolozsvári-Kiss István eljött, Brázay beszélt; de Meszlényi még délután egy órákor sem jelent meg és az ülést be kellett zárni anélkül, hogy a Ház naplójában a Meszlényi szellemes közbeszólásai közül csak egyet is jegyezhetek volna.

Annál nagyobb öröm volt, amikor egyszerre három óriási piros szegfű jelent meg. Az olvasó bizonyosan azt hiszi, hogy egy Meszlényi helyett három jött. Nem. Hanem az tény, hogy egy Meszlényi Lajos jött három szegfűvel.

- Hol voltál, Lulu, kedves aranyos Lulu, valami bajod esett tegnap? - így becézgették.

- Nem - felelt Meszlényi mosolyogva -, csak a farsang meg a bálók.

Az olvasó most megint tévedésben leledzik, midőn azt gondolja, hogy Meszlényi Lajos azért hiányzott, mert valamelyik bálban volt.

Hanem a tény az, hogy a farsangi bálókra a virágboltokban mind eladták a piros szegfűket és erre a napra még frissek nem nyíltak. Meszlényi Lajos tehát nem jöhetett a Házba, mert:

1. vagy diszkvalifikációnak gondolta, hogy szegfű nélkül jelenjék meg,
2. vagy pedig eljött, de nem lévén a kabátján piros szegfű, a portás nem bocsátotta be.

Minélfogva igen célszerű lesz a következő törvényjavaslat előterjesztése:

A virágkereskedőknek meghagyatik, hogy a legnagyobb kereslet dacára egy piros szegfűt mindennap visszatartsanak a Meszlényi Lajos részére.

E törvényjavaslat híján Meszlényi csak a három szegfűvel szerezhette némi elégtételt a farsang virágpusztító démonjai fölött.

Az eltávozott kaszárnya

Körmendről egy tíz tagú deputáció jelent meg a Ház folyosóján. Szép frakkok és fényes ingmellek meg fehér nyakkendők és kesztyűk csillogtak. Az arcokon lelkesedés és tréma.

Sokat várakoztak a miniszter szoba előtt.

- Wlassics még nincs itt - mondták.

- Hát várjunk még!

Vártak is türelmesen.

Fél tizenkettőkor végre befelé indultak audienciára.

- Miben járnak, uraim? - kérdezte egy riporter. - Mit kérnek?

- Iskolát és kaszárnát! - felelték azok önérzetesen.

- Ihun la! - szólt most az egyik -, a kaszárnya már megy.

Valóban, amíg az iskolára lestek, a kaszárnát elszalasztották, mert Fejérváry Géza báró megunt a várakozást, vette a télikabátját és nyugodtan eltávozott.

Ez okból a frakkokat még egyszer föl kell venni és külön kérni a kaszárnát, aminthogy a kettő egy suba alatt nem is fér el.

Az elvek a hadon

Egy tanügyi csinos nénike pedig audienciát kért Wlassicstól.

Papp Géza bevezette.

- Kegyelmes uram - szólt önagysága -, pártfogásába ajánlom a női kézimunkákra vonatkozó elveimet.

- Hol vannak az elvek? - kérdezte nyájasan a miniszter.

- Ebben a díszműben le vannak mind írva - volt a felelet.

Ekkor vette azonban észre, hogy az elveket tartalmazó díszművet künn felejtette a padon.

Roppant zavarodott lett.

A miniszter azonban udvarias:

- Nem baj - szólt -, majd megkapom az elveket később.

- De behozom...

- Ne tessék fáradni, én ráérek.

Az audienca ezzel véget ért. Papp Géza azonban udvariasan helyrekorrigálta a hibát és később átadta a miniszternek a padon felejtett elveket.

Az olcsó haza áruba bocsátása

Ma már az elemi iskolában is tudják, hogy a haza arra való, hogy eladják. Régebben is elárulták a hazát, később is és a mostani korszak se jobb a többinél. A haza áruba bocsátásával a mohácsi vész előtt is éppúgy foglalkoztak, sőt már Aba Sámuel, a szelíd, is alkudozott rá a pogányokkal, nem is szólva arról, hogy Ulászlótól kezdve (aki a mészárosnál néhány kiló húsért zálogosította el a haza egyes részeit) Rinder Györgyig milyen sokan foglalkoztak ipari engedély nélkül a szegény magyar haza áruba bocsátásával.

Magyarország legújabb korának történetírói azonban mindenesetre megállapodhatnak abban, hogy 1867-től kezdve a közönséges kormány szerzett privilégiumot a magyar haza árulására. Szinte csodálkozni lehetne rajta, hogy az ezer év óta forgalomban lévő hazából, melyet azóta folyton árusítottak, még maradt valami eladni való.

E csodálkozásának kifejezést is adott ma egy folyosói politikus Polónyi Géza előtt, aki a passzivitás elvénél fogva csak a folyosón hirdethette, hogy a kvótával a hazát a közösügyes istennyila (ti. a kormány) eladja.

- Azt hiszem - szólt ő Polónyihoz -, hogy az előrehaladt idény miatt most a kormány mérsékelt áron bocsátja áruba a hazát...

- Talán mint az olcsó marhasót?

- Olyasvalami.

- Nagyon régi, kérem, a haza, és az állott portékának nincs jó ára. Egyáltalában csodálkozom, hogy legkisebb ára is van.

Polónyi megvakarta a fületövét s kevés vártatva kész volt a fölvilágosítással:

- Úgy van - szólott -, a haza már valóban nem kapható. Igen olcsó ára van, de már el van adva. A hazának már csak árfolyama van és már csak szállítják schlussra!...

- Óóóh-óóh - csodálkozott Szóts Pál -, egy kerületre valót sem lehet venni belőle.

- Nem - felelt szigorúan Polónyi -, az utolsó darabot is Ráth Péter vette ki bérbe. Mert, ismétlem, a hazát Bécsben jegyzik...

- És mi az árfolyama?

- Azt majd megmondom a kvótánál, kérem. Addig passzív vagyok.

Mindenki jót nevetett a Polónyi gondoskodásán és mindenki úgy vélte:

- Ez a Polónyi egészen jó vicceket mond, ha nem bent beszél.

Csak az arra haladó Arányi Miksa, a legújabb pénzügyi kapacitás, vette komolyan a haza jegyzéséről szóló dolgot s hirtelen jelentette Szilágyinak, ki barátságosan üdvözölte.

- A kvótánál - szeretett elnököm -, én ismét beszélni fogok.

Az elnök nem értette teljesen ezt a bejelentést. Arányi azonban rejtélyesen mosolygott, így gondolkozván:

- Majd lenyomom a haza árát és veszek belőle - Amerikának.

FURCSASÁGOK A T. HÁZBÓL [jan.16.]

Dal a fényűzésről

[jan.16.]

A t. Ház karzatán ragyogó szép selyemruhákra, drága kalapokra, az ékszerekre, melyek fönt is az asszonyok csatjain és a bájos keblek fölött, de lent is a törvényhozók kezén, mellényén, nyakkendőjén csillogtak: rossz nap járt ma. A pompás ruhákkal, pazar költségű divatmunkákkal pirulva húzódtak félre és a sok gyűrűvel ékeskedő új törvényhozók hirtelen a pad alá rejtették a kezüket, mint mikor az elemi iskolában a tanító bácsi keresi, hogy kinek tentás az ujjá. Páder Rezső, a néppárti pap se merné most föltartani az ujját se numero ájnszra, se numero cvájra, mint tegnap, és a jobboldalon a kabinet félénkebb hívei ijedten gombolták össze kabátjaikat arany óraláncaik fölött, hogy azok ne látszódjanak. Sőt mintha az operettbeli dallam szállna át suttogva azok között, kik hölgyszeszélynek áldoznak:

- Tilos az asszony, tilos az asszony...

A kártyások közt pedig:

- Tilos a kártya...

A sportsmanek:

- Tilos a ló...

A duhajok:

- Tilos a bor, tilos a tánc...

És tovább:

- Tilos a frakk... tilos a lakk... tilos a klakk...

Mi történt? Mi indította egyszerre a puritánság és krisztusi egyszerűség szellemét a jóban, gazdagságban dúslakodó t. Házra, párt- és rangkülönbség nélkül? Hogy még akik nem is tagjai a törvényhozó testületnek, azok is pirulnak és miként ha böjti prédikációt hallgatnának, bűnbánattal magukba szállanak?

Farsang van, hát ennek a hangulatnak, mely inkább hamvazó szerdára illenék, fontos oka kell hogy legyen.

A fontos ok pedig a Lukács László beszédében rejlik... Halljuk csak! A száraz számokkal bajlódó pénzügyminiszter imhol kiemelkedett a költségvetési számok közül és a magyar társadalom dolgaiba avatkozott.

- Mi az oka, hogy a megélhetés nehézségei miatt panaszkodnak az országban? - kérdi a miniszter.

- Nem a kamatláb, nem a föld, nem az adó - feleli maga -, hanem az az oka, hogy az *egyéni igények minden mértéket meghaladólag emelkedtek, hogy a fényűzés oly mértéket öltött, mely sem az egyének társadalmi pozíciójával, sem vagyoni viszonyaival arányban nincs. Ez az, ami az embereket sok esetben elégedetlenné teszi sorsukkal.* Ez oly társadalmi baj, melyen a kormány *sajnálkozhatik, melyet meg is róhat,* de melynek korlátozása vagy megszüntetése nem áll hatalmában.

Ezek a kijelentések homályosították el a t. Ház jókedvű képét és okozták a pénteki hangulatot. Nagy csoda, hogy az álló karzatról szocialista hajlandóságú publikum nem szalad le az eldugdosott drágaságokért, de hogy a báli divatárusok nem szívesen fogják olvasni a pénzügyminiszter beszédét, az bizonyos.

Csak egy ember volt a Házban, akinek föltétlenül igazságot szolgáltatott a pénzügyminiszter. Ez az egy: *Polczner Jenő.*

- Lássátok -, szólott - én soha keményített inget, soha hiábavaló nyakkendőt nem viselek, ennélfogva sem gyémánt inggombom, sem drága nyakkendőm nincs. Óraláncom sincs. Egy ugyanazon bő fekete ruhában járok és a lapok mégis viccelődnek emiatt...

- Polcznernek igaza van - rebegték a bűnbánók.

- Én - folytatta nekilelkesezve Polczner - holnap már cipőt se húzok!...

- Hó! hó! - zúgott ellene a saját pártja. - Ne tedd ezt, édes Polczner Jenő!

- Na, miért ne?

- Hát, mert ne feledd, hogy te ellenzéki vagy s nem lehetsz egy nézetten a miniszterrel.

- Persze, persze...

Polczner elgondolkozott. Ilyenformán nem lehetetlen, hogy a miniszter beszéde folytán az egyetlen egyszerű megjelenésű Polczner is, csupa ellenzéki politika miatt, holnap már nyakkendővel, keményített ingben, ékszerekkel és divatos öltözetben jelenik meg a t. Házban.

A menyasszony rücskei

A jóízű beszédű Mócsy Antal pedig pikáns anekdotát mondott el a cigánylegényről és az ő menyasszonyáról. A cigánylegények dolga persze igen kedves téma a Rigó Jancsi szerencséje óta és amikor Mócsy az anekdota textusát bejelentette, a borsos viccek kedvelői már csettintgettek és biztatták:

- Halljuk! Halljuk!

Mócsy a menyasszonyra nézve rögtön lehűtötte a várakozást, szólván:

- A cigánylegény menyasszonya ripacsos volt...

- Óh, óh! - szörnyűködtek a jobboldalon. - Szegény legény, szegény cigánylegény!...

- Bizony, bizony - folytatta Mócsy -, derék szál legény volt a cigánylegény vőlegény, a menyasszony azonban igen himlőhelyes. Így mentek a plébánoshoz.

Páder Rezső hirtelen Mócsy mellé ült.

- Hahaha! - kacagtak a jobboldalon. - A plébános!

- Vigyázz, kérlek - súgta Páder -, hogy mit mondasz a plébánosról!

Mócsy rendületlenül folytatta:

- Hallod-e - szólott a cigánylegényhez a plébános -, a házasságot egész életre kell kötni. Szereted te ezt a menyasszonyt, tiszta szívedből, igazán?

- Szeretem! - felelt a legény.

- Hát nem látod, mennyi gödör és ripacs ékteleníti az ő orcáját?

- Én nem látom - feleli a legény -, és ha a főtisztelendő plébános úr szintén az én szememmel nézné, szintén nem látná.

A rengeteg derűtségben így fejezte be Mócsy az anekdotát:

- Arányi t. képviselőtársam is szerelmes szemekkel néz, és egy jól megtermett erős menyasszonyt lát, és nem látja a gödröket!...

- Hisz erre a plébános úr is azt mondja, hogy jó! - kiáltott át valaki a jobboldalról.

...A közönség karzatán egy úrinő így szólott leányához:

- Menjünk haza, gyermekem, ezt nem való hallgatni neked!...

- De hiszen - felelt vissza a leányzó - a mama nem érti ezt, hiszen az a bácsi nem afféléről beszél, hanem az 1897-iki költségvetésről.

A MAI ÜLÉS [márc. 30.]

- Ez a hét jól kezdődik! mondta a mai ülés elején egy szélbali képviselő, akit *Rátkay* Lászlónak hívnak s úgy látszik, jóslási tehetsége többet ér, mint a színműírói.

Mert a mai ülés igazán a ritkaságok közé tartozik. Amolyan magyar parlamenti specialitás az új ülőszék új pártjának közreműködése mellett. Koncert a zsoltárok segítségével, a Morzsányi csúf mandátumáról való lemondásának bejelentése, aztán három összeférhetlenségi eset elhelyezése, közbe pedig egy beszéd. Egy beszéd, kedves olvasó, amelyet te álmodban sem hallasz és amit belépti díjakkal lehetne értékesé tenni: *Kálmán* Károly szónokolt ma három órányi időig. Ez a gyönyörűhangú pap, aki minden szót külön hangejtéssel mond ki, és külön testmozdulatokkal és mimikával kísér, ma még rejtély marad a parlamenti elmék vizsgálója előtt. Miféle agy az, melynek gondolatai úgy szétágaznak, széttöredeznek, hogy egy ép egészset belőlük kihozni képtelenség?

- Tessék elhinni - véleményezi egy jóakarója -, van annak esze, csak tetteti magát.

De három óra hosszant beszélni összefüggés nélkül egy parlamentben, erre bohóc nem képes. Ő a nagyobbik rész véleménye szerint, azt hiszi magáról, hogy roppant okosakat mond és hogy az ő kötelessége lekapacitálni az egész t. Házat és áttéríteni a kereszténykatolikus hitre, részint pedig a néppártra. Szentül hiszi, hogy apostoli küldetése van s ő került a bolondok gyülekezetébe, a feje fölött pedig fényes glória, mely előtt előbb-utóbb meghajolnak. Csak szigorúan kell velük bánni és minden szentséget a fejükhöz vágni, mert a szentség nem törik el, hanem a fej igen, különösen pedig a főfejek.

A karzaton egy sereg virágkalapú és tavaszi divatba öltözködő kecses női alak mosolyog. Egy-egy köztük lehunyja a szemét és úgy hallgatja a pap csengő-bongó muzsikás édes hangját, amibe belezúg becsmérő nevetés, kötekedő hang:

- Ej, de rosszak itt az emberek - gondolják a kegyes szívűek -, nem engedik nyugton beszélni ama temperamentumos szent lovagot.

Kálmán Károlynak is felvetődik egyszer (a provízióról kezdett mondata közben) a tekintete a hölgyek sorára. Ezen mondatot tehát rögtön abbahagyja, és szól ekképpen:

- Az álladalom kormány miképp bánik az egyházzal, melynek létét tisztelő köszönettel kellene, hogy megköszönje? Avagy szóljak a férfi és a nő közt lévő viszonyról?

- Szóljon! - bíztatták hamisan.

- Hát a férfi nem azért vesz feleséget, hogy aztán eldobja, mint egy kifacsart citromot használat után. Hanem azért vesz feleséget, hogy vele...

- Éljen! Éljen! - kiáltották feléje a jobboldalról, attól tartva, hogy a szent ajkakat valami csúfszó hagyja el.

- Vele szenvedjen egész életén át! - vágta ki a lemondás bús hangján Kálmán Károly és jobb kezével a levegőben sík vonalakat rajzolt.

Az asszonyi kalapok elégedetlenül rázódtak meg.

- Mást! - intette Mócsy Antal.

- Mást mondhatok! - folytatta. - Ki tud egy miniszterelnökről, aki református volt és mégis elment Rómába?

- A nők szoktak Rómába menni! - szolgált fölvilágosításokkal Zichy Jenő gróf.
- Azonban mégis elment! - makacskodott a szónok. - Azonban beszélhetek a próféciákról; beszéljek?
- Beszéljen!
- Tehát beszélek.

Ilyen módon csapongott jobbra, balra, erdőkön, mezőkön, hegyeken, völgyeken, zsoltáron és minden nagy szellemeken át fáradhatlanul.

Ezalatt az egész Ház azon érdeklődött, hogy meddig bírja. Lehetetlen követni a fantáziáját. Egy kijelentése azonban megragadta a figyelmet és általános rémületet keltett.

- A közbeszólásoknak tulajdonítsák, hogyha beszédem hosszúra nyúlik és nem egy-két-három óráig beszélek, hanem tovább... tovább... a Rosenberg Gyula úr politikai életének legvégső határáig!

E fenyegetésekre a közbeszólások elhallgattak. Hátha bevégez?

A félórák azonban egymás után múltak, tizenkét óra is elmúlt, Kálmán Károly azonban még folyton beszélt. Ekkor mentő gondolat támadt a jobboldalon. Nehányan egy kis táblát készítettek, s rá plakátszerűen e szavakat írták:

ROSENBERG GYULA
e pillanatban lemondott mandátumáról

Ilyenformán akarták figyelmeztetni Kálmán Károlyt ígéretére. Nem használt semmit, ő csak beszélt. A folyosón Lits Gyula fogadott, hogy elhallgattatja. Egy üveg pezsgő az ára.

Bement aztán s odaült Kálmán elé s minden mondata után a fülébe súgta:

- Zichy Nándor gróf az elfogadó teremben vár!

Ekkor látszott a szónokon az erőlködés, hogy be akarja fejezni a beszédet, de nem képes. Az akaraterije nem tudja megkötni a fantáziája szárnyalását. Végre eszébe jutott, hogy papírjai között le van írva a beszéd vége. Diadalmasan ragadta föl és lelkesen kiáltotta:

- Éljen a keresztény Magyarország! Pusztuljon a kormány vagy vesszen meg!

A jobboldal, jól tessék megérteni, a jobboldal tapsolt. - Bár minden néppárti szónok ilyen volna! Szívesen tapsolnánk!

Jobbat kívánni nem is lehet. Kálmán Károly a megtestesült nevetségesség, mely megöli a néppártot.

Lits Gyula elvesztette az üveg pezsgőt, de a folyosón már nem is beszéltek Kálmán Károly szónoklatáról. A szenzáció vette át itt birodalmát. A Tisza István gróf, Hieronymi Károly és Enyedi Lukács ellen beadott összeférhetlenségi bejelentés, továbbá Tisza István grófnak afférje, mely egy hírlapi támadás következtében keletkezett; az összeférhetlenségi bizottság mai ülése... mind bő tápot adtak a tereferének, úgyhogy akik a parlamenti szenzációkat kedvelik, bízvást csatlakozhattak Rátkay László meghatározásához

- Ez a hét jól kezdődik!

A MAI ÜLÉS [?]

A Múzeum körúton egy kávéházba, ahol ellenzéki képviselők szoktak újságot olvasni, *Polczner Jenő*, a szegedi nyakkendőtlén képviselő, nagy sietséggel vezette be ma délelőtt tizenegy óra előtt tíz perccel három nőrokonát.

A hölgyek, mint általában, akik a főváros érdekességeit igen szeretik, kényelemmel helyezkedtek el és nekiestek a kávénak meg csokoládénak. Polcznert pedig biztatták:

- Csak jó helyet, jó helyet keressen! Ha lehet, sárga jegyet.

Ellenben Polczner igen sietett:

- Ne beszéljünk sokat - mondta -, hanem igyekezzünk. Hamar igyátok meg és rögtön, egy minutum alatt, gyertek utánam a Ház elé, én addig kihozom a jegyeket! De gyorsan, egy fél percet se késsetek.

És Polczner Jenő úgy száguldott át hosszú fekete kabátjának lobogó szárnyaival és keményítetlen fehér ingével, melyet a szél megduzzasztott, mint egy felleghozzlány, a Múzeum körúton át a Sándor utcába. A háznagy a mai ülésre szóló összes jegyet készséggel bocsátotta rendelkezésre.

A hölgyek ezalatt a kávéházban tanakodtak az erős siettetés miatt.

- Vajon miért akarja Jenő bácsi, hogy pontban tizenegy órakor ott legyünk?

- Hisz még a képviselők is késnek néha egy egész órát.

- Oh - igyekezett eltalálni a dolgok nyitját a legifjabb -, bizonyosan meg akar lepni bennünket Jenő bácsi. Beszédet fog mondani mindjárt az ülés elején, s azt akarja, hogy halljuk!

- Ez lesz! Ez az igaz! - vélték most mind a hárman egyszerre s a kávé meg csokoládé legjavát otthagyták és a sietség izgalmával igyekeztek a Ház elé.

A Ház előtt Polczner várta őket és rohamlépésekben vezette föl a hölgykarzatra.

- Siessünk - mondta -, nagyon siessünk, mert különben mindennek vége!

- Ahán! - tekintgettek rá hamiskásan - neki le kell mennie, hogy beszélhessen.

...Mikor azonban a karzaton voltak, észrevették, hogy magukra vannak. Semmiség. Ilyen ez a Pest, az újságokat tele lármázzák, hogy mennyi elegáns szép toalettet lehet látni a képviselőház karzatán, alant meg mennyi jó viccet és érdekes sikamlósságokat mondanak. Mikor pedig az ember eljön, hát nem lát még egy világos újdívatú selyemruhát sem! Vagy talán korán jöttünk?

Valóban azt hitték, hogy korán jöttek, mert alulról csak halk zsongás hallatszott föl. Az ülésteremben összevissza jártak-keltek, beszélgettek a képviselők.

- Még nem kezdődött meg az ülés? - vélték teljes bizonyossággal fönn.

Az elkerülte a figyelmüket, hogy az elnöki emelvényen *Szilágyi Dezső* két percenként így szólott:

- Tehát elfogadja a Ház? Tehát kimondom a határozatot, hogy a Ház elfogadta.

Ez a kijelentés pedig összesen háromszor történt. Először akkor, amikor *Esterházy Kálmán* gróf jegyző a költségvetési törvényjavaslatot harmadszori fölolvadásban terjesztette elő, másodszor, amikor az állami számvevőszéknek 1896. év III. negyedére vonatkozó jelentését ismertette *Mayer Károly* előadó; harmadszor pedig amikor ugyancsak ő a Magyarország és

Horvát-Szlavonországok közt az 1894-ik évre eszközölt leszámolásról szóló jelentést ismertette.

Mindez hat percig tartott. A hetedik percben *Szilágyi Dezső* elnök megállapította a holnapi napirendet, melyre fölvtették a kvóta-bizottság megválasztását, néhány vicinális vasutat és számvevőszéki jelentést. Ekkor az általános zsongásban az elnök egy nagyot csengetett, hogy ettől rögtön csend is lett. Aztán így szólott igen hangosan:

- A holnapi ülés tíz órakor kezdődik! Ezt tessék megjegyezni.

- Megjegyezzük! Helyes! - kiáltották alulról. A karzatiak most figyelni kezdtek:

Ez a csöngetés azt jelenti, hogy most kezdődik az ülés.

- Dehogy a'! - véli a másik. - Hisz most mondja, hogy *a holnapi* ülés kezdődik tíz [...]

- T. Ház! Igen röviden, minden kommentár nélkül fogom fölolvasni interpellációm. Kommentár nélkül azért, mert a t. pénzügyminiszter úrnak múltkori válasza, de az események egész láncolata meggyőzött bennünket arról, hogy olyan visszaélések ellen, amelyek a pártérdek fedezete és védelme alatt történnek, minden kapacitáció hiábavaló kísérlet. A nagyközönségre nézve pedig kommentárra nincs szükség, mert esetről esetre és alkalomról alkalomra föl fogjuk hozni és a Ház elé fogjuk terjeszteni a tényeket és azok maguk minden kommentár nélkül elegendő módon kapacitálni fogják a közvéleményt. Interpellációm a következő:

Miután rövid idővel a resicai katasztrófa és az aninai sztrájk után, melyek száznál több emberéletbe kerültek, ugyancsak az osztrák-magyar államvasút társaság Krassó-Szörény megyei vállalataiban, nevezetesen tegnapelőtt Oravicán explozió folytán öt ember életét veszítette, többen életveszélyesen, mások többé-kevésbé súlyosan megsebesültek, kérdem a t. miniszter urat, hajlandó-e a vizsgálat eredményét ezen interpellációra adandó érdemleges válasz alakjában a t. Ház elé terjeszteni? (Helyeslés balfelől.)

Az elnök ekkor így szólt:

- Az interpelláció közölni fog a pénzügyminiszterrel.

Erre aztán mindenki fölkelt és elment.

Polczner Jenő ugyancsak integet fölfelé a hölgyeknek:

- Na, menjünk már, menjünk!

Mit tehettek mást, fölszedelőztek és elmentek. A szegedi képviselő büszkén vezette őket a Múzeum körút fölszedegetett kövezetének barikádjain át. Ők azonban nem voltak megelégedve.

- Mi el sem hinnők - mondogatták -, hogy ma volt ülés az országházban, ha Jenő bácsi nem mondaná! Mert Asbóth János ugyan szép férfiú, de igen keveset beszélt.

Polczner azonban megnyugtatta a hölgyeket, hogy csakugyan ülésben voltak a t. Házban, és azért is siettetten volt őket, mert az ilyen nagyon rövid ülésekről igen könnyű lekésni.

A kávéház előtt mégis sóhajtottak:

- Nagy kár volt itthagyni a jó csokoládét!

- A csokoládé - vélte Polczner diplomatikusan - valóban többet ér, mint a t. Ház.

A MAI ÜLÉS [ápril. 2.]

Amikor *Szilágyi* Dezső elnök tegnap erősen hangsúlyozta, hogy a mai ülés tíz órakor kezdődik: mindenki tisztában volt azzal, hogy dacára a napirend szűk voltának, ez az ülés fontos lesz. Mára várták tudniillik az összeférhetlenségi bizottságnak a Benke-Tolnay-Neuman-Sámuel ügyekre vonatkozó ítéletének bejelentését.

Megtörtént az is, hogy még jóval tíz óra előtt telve volt a folyosó érdeklődő képviselőkkel, kik erősen várták, hogy az emeleten ülésező összeférhetlenségi bizottság bevégezze munkáját s azt a képviselőház mai ülésén előterjeszthesse.

Az előterjesztés esetére az ellenzéki pártok tudvalévőleg mindenáron zivataros ülést akartak csinálni és kifogásolni a bizottság ítéletét, mely különben a házszabályok szerint tudomásul veendő. *Justh* Gyula is, *Polónyi* Géza is erősen készülődött.

A nevezetes csoportozatok, melyek a parlamenti élet izgalmasságát jelzik, föl-föltűntek a folyosókon, ahol különösen a kormányférfiakat vették körül jobbfelől, míg a balon a néppárti *Kálmán* Károly és az Ugron-párti *Várossy* Gyula gesztikulált, valamely újabb összeférhetlenségi kifogásokat keresgélve.

Eközben az idő folyton telt. Tíz óra is elérkezett, de az emeleti tanácskozóterem ajtaja még becsukódottan maradt. *Szilágyi* elnöknek is tanácskozása volt. És az ellenzéki oldalon abban reménykedtek, hogyha az ülés megnyitása húzódik-halasztódik talán megegyezésre juthat a bizottság az előterjesztés dolgában, és »minden pillanatban« bíztak. *Szilágyi* elnök azonban nem tanakodott sokáig és fél tizenegy óra tájban maga mellé vette a jegyzői kart és az ülést megnyitotta.

A jelentések közt csakugyan nem terjesztették elő az összeférhetlenségi bizottságét. Az elnök Debrecen város kérvényét mutatta be a magyar görögkatolikus püspökség fölállítása dolgában és a függőben levő interpellációk jegyzékét.

Az előterjesztés után mégiscsak szó került a Házban összeférhetlenségről.

Kálmán Károly tett bejelentést a következő szavakkal:

- Tisztelt Ház! Gróf Tisza István képviselő úrnak ama kijelentése érteményében, hogy ha *Kálmán* összeférhetlenséget lát, lépjen föl nyíltan bejelentésével, tudomásomra jutván utólag *Rosenberg* Gyula képviselő úrnak összeférhetlenségi esete, ezennel van szerencsém azt bejelenteni.

A bejelentés nyomán egy kis mozgás és zibongás keletkezett, miközben az elnök következőleg enunciólta a határozatot:

- Az eset a szabályok értelmében az összeférhetlenségi bizottsághoz utasítatik!

Most megválasztották név szerint való szavazással a kvóta-bizottság tíz tagját. A választás (melynek eredményét különben hivatalosan holnap hirdetik ki), a következőkre esett: *Apponyi* Albert gróf, *Falk* Miksa, *Hegedüs* Sándor, *Horánszky* Nándor, *Josipovich* Géza, *Láng* Lajos, *Matlekovich* Sándor, *Pulszky* Ágost, *Széll* Kálmán és *Tisza* Kálmán.

Thorotzkay Miklós gróf előadó, a szavazás befejezése után ismertette a szolnok-kiskunfélegyházai helyiérdekű vasút engedélyezéséről szóló törvényjavaslatot. A javaslatot általánosságban, majd részleteiben is elfogadták, *Holló* Lajos félegyházai képviselőnek ama stiláris módosításával, hogy félegyházai helyett a helyi nyelvhasználatnak inkább megfelelő félegyházi tétessék a szövegbe. Ezen az a betűn különben aligha megbotlott volna a vicinális.

A nagybecskerek-zsombolyai, valamint a tiszalök-büdszentmihályi vasutakról szóló törvényjavaslatokat szintén minden hozzászólás nélkül úgy általánosságban, mint részleteiben elfogadták, nemkülönben az állami számvevőszék jelentését az 1886-dik évi előirányzat nélküli kiadások- és hitelátruházásokról.

Ezután az elnök a holnapi ülés napirendjére a ma elfogadott törvényjavaslatok harmadszori fölolvását tűzte ki, az ülést bezárta.

...Éppen elhagyni készült Szilágyi elnök a pódiumot, amikor lihegve érkezett *Várossy Gyula*, ezzel az értesítéssel:

- Összeférhetlenségi eseteket akarok bejelenteni.

- Az ülés be van zárva! - szólt Szilágyi.

- Tehát holnap! - vigasztalódott *Várossy Gyula*. *Várossy* azonban mellesleg már elújságolta, hogy holnap újabb összeférhetlenségi eseteket jelent be *Neumann Árminra*, *Benke Gyulára*, *Sámuel Lázárra* és *Tolnai Lajosra* nézve, mert a budapesti Takarékpénztár, melynek ők igazgatósági tagjai, 60 évre birtokosa az országban a kezizálogra kölcsönadás jogosultságának s minthogy a kamatlátat a pénzügyminiszter állapítja meg, tehát szerinte ez üzletből kifolyó nyereség a kormánytól függ.

Ehhez hozzátéve, hogy az összeférhetlenségi bizottság holnap terjeszti elő jelentését, nyilván bíznak abban, hogy ez az ülés érdekes lesz.

A MAI ÜLÉS [máj. 4.]

Két miniszterelnök is volt látható ma a képviselőház folyosóján, egy a mienk, a másik az osztráké. *Badeni* gróf, a szomszéd premier behajtatott a Sándor utcába és mihamar járatos lőn a politikai üvegház útjain. A tanácskozó terembe nem vágyott be, ámbár valószínűleg szívesen cserélne magyar kollégájával, aki oly biztos nagy többséggel kormányoz, aminőt *Badeni* odaát még álmaiban sem remélhet. *Bánffy* báró beinvitálta *Badenit* a miniszteri szobába, ahol aztán ketten huzamosabb ideig elkvótáztak... A kvóta-bizottság is gyűlésezett eközben az első emeleti teremben, s a t. Ház minden pártbeli tagjai sokkal inkább érdeklődtek ennek a tanácskozása iránt, mint amennyire őket a parlamenti ülés lekötötte.

Szilágyi Dezső elnök mindamelllett fél tizenegy óra tájban, természetesen megnyitotta az ülést s kérte a határozatképességén mélyen alul levő Házat, hogy a múlt ülés jegyzőkönyvét hallgassa meg. A zsongásban senki sem vette komolyan ezt a mindennapi kérést, pedig *Molnár Antal* csakugyan a jegyzőkönyvet olvasta föl.

Következtek a bejelentések, melyek során *Nákó* Kálmánnak háromheti szabadságot adtak. *Baranya* megyének a kvóta felemelése ellen beadott kérvényét kiadták a kvóta-bizottságnak, a pesti polgári kereskedelmi testületnek a telefon-törvényjavaslatra vonatkozó memorandumát letették a Ház asztalára, hogy a képviselők elolvashassák. Nagyön kevesen olvasták.

Dániel Ernő b. kereskedelemügyi miniszter benyújtotta a szolnok-kiskunfélegyházi helyi-érdekű vasút engedélyezéséről szóló jelentést, melynek kinyomatását és szétosztását elrendelték.

Következett a gattaja-lugos-marosillyei vasútról szóló javaslat harmadszori fölolvatása. *Esterházy* Kálmán gróf jegyző olvasta a javaslatot.

- Elfogadja-e a Ház harmadszori olvasásban a javaslatot? - kérdi az elnök.

- Nem! - mondja *Madarász József*.

- A Ház elfogadta! - jelenti ki az elnök.

- Különös! - dünnyög Madarász apó.

Persze nyilvánvaló volt, hogy a többség a javaslatot elfogadta.

Most a Bulgáriával kötendő kereskedelmi egyezményről szóló javaslat harmadszori olvasása következett.

- Elfogadja-e a Ház harmadszori olvasásban?

- Igen! - hangzik jobbfelől.

- Nem! - szól Madarász József.

- Kívánnak szavazást? - kérdi Szilágyi.

- Ha *nem*-et mondunk, mindig kívánunk! - veti közbe Madarász József.

- Kívánni kell! - vitázik az elnök.

- Elég, ha azt mondjuk: *nem*! - így szól Madarász.

- A házszabályok szerint nem elég! - szól Szilágyi.

- A *nem* elég, ezt mondta Madarász is - játszik a szavakkal egy parlamenti zsonglőr.

Az elnök azonban megelégte a humort és megszavaztatta a t. Házat, aminek természetesen az lett az eredménye, hogy a javaslatot elfogadták.

- Ez zsarnokság volt! - fordult rezgő fehér szakállával Madarász az elnök felé, míg a képviselők jóízűen nevettek. Madarászt mégsem hagyta nyugton a becsületes ellenzéki szellem és elhatározta, hogy ennek a mai ülésen, török-szakad, kifejezést ad.

Erősen odaügyelt tehát arra az okos beszédre, mellyel most *Hegedűs* Sándor a telefonbérlet megváltásáról szóló törvényjavaslatot elfogadásra ajánlotta. Csupa realitásokról volt szó. Hogy miképpen fog fejlődni a telefon s az állam mennyire fedezheti a költségeket, meg efféle.

Mégis Madarász József időszerűnek látta, hogy az előadói magyarázat után kitöltse haragját a következő »beszéddel«:

- T. Ház! Azon véleményben vagyok, hogy addig, míg Magyarország önálló nem lesz és önmaga nem rendelkezik jövedelmeiről, semmi olyast meg nem szavazhatok, mi - ha nem is mindjárt - de később terhes lehet az országra. S mert én, bármily nagynak mutatkozzék az a bérletmegváltás útján előálló jövedelem, attól tartok, hogy - mint szokás - a *magyart mindig megcsalja a német* és utóbb is rá kell fizetni Magyarországnak: ez elvi tekintetek alapján e törvényjavaslatot nem fogadom el a részletes tárgyalás alapjául és ezt visszautasítom.

E nyilatkozat után, melyet Madarász lehetőleg duzzogva és méltatlankodva igyekezett előadni, a hatás nem maradt el. Ezt a hatást parlamenti nyelven »élénk derűtség«-nek hívják.

Más senki sem beszélt s a telefonbérletről szóló javaslatot a Ház úgy általánosságban, mint részleteiben elfogadta. Több dolog nem is volt ma az országgyűlésben. Még a munkarendre nézve tett javaslatot Szilágyi elnök. A holnapi ülésnek, mely déli 12 órakor kezdődik, napirendjére mindössze a ma elfogadott törvényjavaslat harmadszori olvasását lehetett kitűzni. Szerdán, csütörtökön és pénteken a Ház nem tart ülést; e napokon a bizottságok dolgoznának. Szombaton csak formális ülés lesz.

Azoknak a szerencséseknak tehát, akik nincsenek bizottságokban, ez a hét pótvakációs számba megy.

ORSZÁGGYŰLÉS [?]

A tisztelt Házban megvan a jóakarát és nem akarja ok nélkül a Sándor utcába csalni az embereket. A plakátok beszédesen hirdették, hogy az ülés csak tizenkét órakor kezdődik, ne törje tehát senki magát jegyekért. De a közönség hitetlen és nem hagyja magát elriasztani. Réges-régen van már neki egy axiómája, hogy az az igazi érdekes ülés, amelyiknek nincsen napirendje. Mert annak a napirendjét a szélsőbal csinálja meg. S mire az óra elüti a delet: zsongó karzat lesi a képviselők szállingózását.

Egy darabig marasztja még őket a folyosó mindenféle kedves látványossággal.

- Ni az a fránya Hentaller! Hát nem paroláz Simával, pedig az imént hogy támadta még!

Mert hogy a Kossuth-párt katonái csakugyan nagyon megkedvelték a szentesi viharfűvót, amióta olyan szépen összekülönbözött Ugronékkal. Gyere vissza, Ferenc, minden meg van bocsájtva! - kiáltja neki még Olay Lajos is, pedig a választások idején még a pisztolya elé se akarta állítani. De Szegvár óta szeretettel néznek reá és ma ötven kéz nyúlt egyszerre feléje, amikor elhozta magával a kis Műlek Lajost, aki maga is kész látványosság. Olyan, mintha valami sebészeti kötőszerek-kereskedés firmájáról ugrott volna a képviselőházba; az egész koponyája összevissza van kötözve fekete szalagokkal. Az ember azt hihetné, hogy nem is jelölt, hanem választó volt a szegvári kerületben, úgy meg kellett foltozni. De azért nagyon vidám és az osztrák rajkszrátért se tudna olyan komoly lenni, mint Ábrányi Kornél, aki nyolc hónap után szintén ma látogatott először a parlamentbe.

Csak két ember komolyabb még Ábrányi Kornélnál is: az öreg Madarász meg a fiatal Rátkay. Ők csinálják a mai ülés napirendjét. (Már be is jegyezték az interpellációs könyvbe.)

- Hol a kultuszminiszter? - kutatja Wlassicsot mindenfelé Madarász apó.

- Azt a Wlassicsot se látja az ember soha! - kontráz Rátkay László, mivelhogy mind a ketten megjárták, s éppen azt a minisztert akarják meginterpellálni (nyilvánosan megkérdezni, amint Rátkay mondja), aki nem jött el az ülésbe. De minek is keresték ki maguknak Wlassicsot? Dolga van annak. Nézték volna ki Bánffy-t vagy Lukácsot, akik egyenest pihenni jöttek le egy napra a bécsi delegációból; vagy Darányit, aki mára már behozta a régen várt munkásjavaslatot és mindig örül, ha mellékesen egy-két interpellációra is felelhet. De nekik Wlassics kell. Csakhogy Wlassics azalatt talán már el is rendezte azokat az ügyes-bajos dolgokat, amelyek miatt interpellálni akarják. Csak nem vár, amíg Madarász apó figyelmezteti!

A karzaton már a csipkekendők is előkerülnek. Nagyon sok leánykát engedtek el az internátusokból ebbe a kicsike ülésbe. S úgy jön a jobboldal valamelyik fiatalja kérni Láng Lajost, hogy nyissa meg már az ülést. Néhány perccel később aztán nyelvelni kezd a villamoscsengő: a kegyelmes alelnök a formális ülést megnyitotta.

S jönnek sorba a bejelentések.

Ruffy Pál beterjeszti a közigazgatási bizottság jelentését *a községi és egyéb helynevekre* vonatkozó törvényjavaslatról.

Báró *Bánffy* Dezső miniszterelnök új törvényjavaslatot tesz a Ház asztalára *a konzuli illetékek* szabályozásáról.

Darányi Ignác földművelési miniszter *a munkaadók és mező gazdasági munkások közti jogviszony* szabályozásáról szóló törvényt mutatja be s már ekkor az egész vonalon helyeslés hangzott. Mikor pedig tetejébe még azt kéri, hogy a javaslatot *sürgős* tárgyalásra adják ki a földművelésügyi bizottságnak, a szélsőbalról dörög legsűrűbben az *éljen!*

A parlamenti mezőn megmozdulnak a táblák: a jegyző szólítja az öreg Madarászt, utána a fiatal Rátkayt. De egyiknek sincs kedve hosszabb beszédre, hiszen úgysem hallgatja a kultuszminiszter. Csak úgy szűken olvassák fel kérdéseiket: *Madarász* József a fiumei iskolák tankönyveinek alkotmányellenes tartalma, *Rátkay* László pedig a magyar liturgia ismeretes zátonyra jutása miatt. A kritikát akkorra tartogatják, mikor majd Wlassicstól feleletet kapnak. Mintha bizonyos volna, hogy a Wlassics felelete után még okuk lesz a kritikára!

...Harminc perc se telt le s az internátusok kipirult leánykái már békén távozhattak az ülésből, amely nem akart izgalmakkal szolgálni. Hja, már az ellenzék sem tud jóra való napirendet csinálni.

ORSZÁGGYŰLÉS [dec. 7.]

A szászok...

De különben a szászok várhattak is egy kicsit. Mert ki az ördög kíváncsi most a szászokra? Hadd legyen Brassó városa egy nappal tovább Kronstadt vagy Brasova, vagy Corona. (Mert hála az égnek, válogathat az a város a nevekben.)

De elő azzal a híres szükségjavaslattal.

- Mi lesz már? Lesz-e már? - tapogatózott, ahány szélbali hírmondó közelébe fért a miniszterelnöknek. De egy óra is elmúlt s a történelmi pillanat még nem akart mutatkozni. Hogy még az ilyen történelmi dáma is úgy kéreti magát, mint valami primadonna! Csak peregetek lefelé a percek, de csupa közönséges perc volt, egy sem a történelmi.

Egyszer csak megrázza Szilágyi Dezső a csengőt s azt mondja:

- A miniszterelnöknek *van valami előterjesztése*.

Csak így. Van valami előterjesztése. Mintha a tavalyi pénztári esztendő harmadik negyedében előfordult túlkidadásokat tennék le a Ház asztalára. S ebből értse meg az ember, hogy vissza illik fojtania a lélegzetét, mert íme már jön, közeledik, itt is van a történelmi pillanat.

A szélsőbal mégis megérzi.

- Halljuk! Silentium! Csönd! Pszt! - hangzik magyarul, diákul és volapükül, a kíváncsiság és az izgalom százfajta színezetével, mialatt Bánffy a piros bársonyszékre csapja fekete sapkáját és ugyanazzal a kedélyes mosolygással mintha az Eötvös Károly valamelyik csúfondáros gravámenére felelné, fog a beszédjébe. Mosolyog, ahogy beszél, pedig a sok ellenzéki szem (csupa vasvilla) fenyegetve mered feléje. És nem is olvassa a jelentős szavakat, hanem csak úgy könyv nélkül szövegezte a mondatokat, mintha nagyon kicsi dolgokról volna szó. Ahogy arról beszél, mit is tesz majd a kormány, ha odaát (mármint Ausztriában) nem jöhetne létre a provizórium, még ki is felejt egy-egy szót s a szélsőbal már rajta is akarja kapni. Mit? Hogy Ausztria megcsinálná a provizóriumot? Talán akárhogy?

Tapogatózva, gyanakodva vetik oda:

- De csak alkotmányosan.

- Persze hogy alkotmányosan - pótolja a miniszterelnök a kifelejtett passzust s aztán rövidesen megmondja, hogy május elsejéig méltóztatik nekünk várni, azontúl pedig így lesz és úgy lesz. Punktum.

A vasvillák eltűnnek. Hiszen ez nagyon világos beszéd és magyaros is. Nem tudna ebbe belekapaszkodni még Rátkay László sem, pedig az ő fülét az is bántja, ha interpellációt mondanak nyilvános kérdés helyett. Mi légyen hát azzal a párthatározattal? És ki ellen és mi ellen menjenek késhegyig, amikor senki sem akarja őket bántani? Egy pillanatra meg is hökkennek, hogy nagyítóüveggel sem tudják az ellenséget fölfedezni, de felugrik Holló Lajos. Az újságíró ember, és tudja, hogy a beszéd csak beszéd, de a leírott betű mögé bújjék el valami turpisság, amit ő nem venne észre!

- Tessék a törvényt felolvastatni! - kiáltja diadalmasan.

- Úgy van! Helyes! - zúgja rá a szélsőbal, mintha már ki is ugratta volna azt a rejtezkedő csalafintaságot, amelynek okvetlenül ott kell lennie valahol a paragrafusok közt, az indoklásban vagy valami betűgőliát mögött.

Molnár Antal felolvassa nekik a javaslatot, azután az indokolást is. A becsületes szélbali kezekből pedig tölcser formálódik, hogy egy hang se menekülhessen, mielőtt alaposan meg nem vizsgálták: nincs-e valami tiltott holmi a batyujában. (Micsoda fináncok vesztek el a szélsőbal derék legényeiben!) És úgy tetszik, hogy a Holló Lajos módszere pompás. Amoda lenn, egészen hátul, észrevesznek egy gyanús szót, csak egyetlenegy, de az rosszul hangzó a magyar füleknek és a szélsőbal most már kórusban, felháborodva vagy gúnyosan mondja, kiáltja:

- Rendeletileg?!

Lángnyelvek gyújtogatnak a szélsőbalon. Már gomolyog a füst. Kicsap a láng.

Pulszky Ágost megpróbálja az oltást:

- Hiszen éppen ez az egy szó rejti az önálló vámterület lehetőségét.

Az ám. Ennek az embernek igaza lehet. Ez a szó rejti csakugyan az önálló vámterületet. De miért rejti? És miért nincs a javaslatban az önálló vámterület? Úgy látszik, hogy ebben a történelmi javaslatban nem az a gyanús, ami benne van, hanem ami hiányzik belőle! És most teljes erővel tör ki a szélsőbal haragos indulata, mert az önálló vámterület kiszorult a kis javaslatból. Egyszerre felugrál az egész tábor és száz hang sziszegi - ami úgyis kész csataterve volt a testvérpártoknak -, hogy késhegyig kell menni s először is az osztályokhoz kell a javaslatot utasítani, nem a bizottsághoz.

Egy csomó lelkes szélbali pedig elkiáltja magát:

- Éljen a független Magyarország!

...De itt álljunk meg egy pillanatra. Mikor ez a lelkes csapat így kiáltotta a független Magyarországot, az óra háromnegyedet mutatott kettőre. Ez az a mezsgye, amikor a házszabályok szerint a szónok beszélhet is, nem is. Ahogy kedve tartja. A szónok (Kossuth Ferencé lett volna a szó) fölemelkedett, hogy beszéljen. Azt azonban, hogy is akarta volna megakadályozni, hogy a lelkes fiúk a független Magyarországot éltsék. Várt tehát. S ekkor történt, hogy Kossuth Ferenc nem akart hinni a füleinek. Mert két tábor állott mögötte (végzete ez már, hogy mögötte két tábor álljon) s míg az egyik a független Magyarországot élte, a másik, a háromnegyed kettőre való tekintettel, szokás szerint azt kiáltotta, hogy - holnap.

A kettős kiáltás pedig - akár csak bizonyos optikai csalódásnál a komikusan összeolvadó képek - így fonódott össze:

- Éljen a független Magyarország - *holnap!*

(Nini, milyen különös, hogy már a véletlen is programot csinál a függetlenségi pártnak!)

Annyi bizonyos, hogy maguk a kiabáló lelkes táborok vették legkésőbb észre, milyen bolondul vágtak egymás szavába, de már akkor késő volt, mert a nevezetes december hatodikának történelmi dátumához hozzátapasztottak egy csipetnyit a komikumból. S a tisztelt Ház minden történelmi érzéke mellett is mosolygó arculattal széledt el.

Ami pedig a szászokat illeti...

De hadd várokozzanak még egy kicsit. Mert az az expozé talán mégiscsak fontosabb, amellyel ma Lukács László a múltba és a jövőbe világított. Hiszen elvégre a szászok úgyis gondoskodnak róla, hogy messzire hallassék a szavuk, erősítsük inkább azt a gyöngé, színtelen hangot, amelyen a pénzügyminiszter suttogetta el a mi legszűkebb családi örömeinket. Hát tavaly óta megint nőtt valami tizenötezer forintocskával a mi kis fölöslegünk - gyarapodik a kicsike. Pedig költekeztünk, a külsőre is többet adunk és majdnem egy egész millióval szántunk többet a kultusbüdzsére. (Boldog Wlassics, mennyi kincset tudott kipréselni attól a szigorú kincstárostól!) De azért, hála Istennek, jut is, marad is. Így mondotta el szerényen, minden dicsekedés nélkül az a gyöngé hangú, de vaseszű ember, aki most Magyarország pénzügyeit intézi. És örömmel tapsolt neki a nemzet képviselőtestülete.

A szászok pedig...

Nos, a szászok közül csak az egy Schreiber Frigyes mert a magyar községeknek ellen beszélni. Ő is óvatosan. Hogy a többi szász mit gondol, azt majd mindnyájan elolvassuk a *Münchener Allgemeinen*-ben. Mert abba önti ki keservét minden derék szász atyafi...

ORSZÁGGYŰLÉS [dec. 8.]

Komjáthy Béla beszél:

- Hogy sikert kívántam nektek a vállalkozáshoz? Persze hogy kívántam. Csak kell valamit kívánni. De mikor kíván az ember sikert valamely vállalkozáshoz? Ha maga sem hisz benne. Miért nem hiszek? Valamiért. Azért. Talán, mert rosszul aludtam. Mit törődtek vele? Csak menjetek és obstruáljatok, én nem tudlak benneteket meggyőzni. De majd megtanít az idő...

Az idő! Az idő, Béla bátyánk, rosszra tanít. Az idő is csak a rosszat eszi meg s a jóhoz egy világért sem nyúlna. Hát mit tanulhatna még a szélsőbal az időtől? Hogy a jó ne tessék neki - azt már úgyis tudja.

Imhol egészen komolyan készülődik az obstrukcióra. Kubik Béla kiáll a folyosóra.

- Gyöpre magyar! Hát hol van az a híres ember, aki engem a teremből kicipeljen.

Egy csomó Dávid kiáll az útból. Régen volt az, amikor ők birokra kelhettek Góliáttal. De azért a szélbali Holubárnak is megjön a párja. Az igaz, hogy párostul. Nagy Mihály már méregeti (ő is erős ember volna, hiszen Zichy Nándort is legyűrte Kecskeméten), aztán Molnár Antal is sorompóba lép (és ő sem akármilyen legény, hiszen az ő hátára szakad Magyarországon a legtöbb hivatal).

- Majd csak elbánunk veled - mondják kettesben. És Kubik úgy tesz, mintha megijedne.

- Hohó, veletek nem bírok. Nagyon hangos legények vagytok. Már csak csendesebb szomszédot keresek.

És leült Pulszky Ágost mellé. A folyosó nevet, a folyosó jókedvű. Pedig furcsa hírek röpködnek. A szélbaliak új házszabályokat szereztek az irodából. A tintatartók is megsaporodtak arra, balfelül, Hentallernél füttyülőt láttak. Tóth Jánosnak meg van egy gépje, amit csak meg

kell nyomni és azt mondja *mam-ma!* És nagyon sírósan mondja, mint a szopós gyerek. No, ha ezek nem veszedelmes jelek, akkor Sima Ferenc az egyetlen spártai szónok, akit ez az öreg Európa Moltke óta fel tud mutatni.

S az emberek mégsem akarnak megijedni. Hiába mondja Meszlény Lajos, hogy az osztrákok kismiskák és ők az elnököt is kiviszik.

Azt mondja rá Rosenberg Gyula:

- Hatvanhét óta semmit sem tudatok kivinni s most egyszerre egy elnököt vinnétek ki?

Évődnek. És nevetnek hozzá. Az embernek az az érzése, hogy ezek itt együtt hamarabb ülnek a tarokkhoz, mint az obstrukció asztalához. Tudja a manó, hiányzik a levegőből az a valami, ami nélkül nem lehet obstrukció. A sarkok homályában még nem bújnak meg az összeesküvők. Justh Gyulának sincsenek sürgős mondanivalói. És Molnár apát még nem vezett össze Asbóth Jánossal, hogy vajon az adott viszonyok közt az egyházi vagy a világi pártvezér-e az illetékes. Semmi, de semmi, ami a készülő viharra mutatna. Még csak csönd sincsen. Az emberek inkább olyan fesztelenül beszélgetnek, mintha a teremben a könyvtári bizottság jelentését tárgyalnák. (Azt még sohasem hallgatta meg emberfia.)

Pedig odabenn már javában folyik a tanácskozás. Kossuth Ferenc azt indítványozza, hogy a szükségjavaslatot az osztályokhoz utasítsák, a kis Barta Ödön ad hoc bizottsággal is beérné. Olay Lajos meg éppen csak az igazságügyi bizottságtól is kérne véleményt s a többi szónok (végre is nem lehet mindenkinek saját külön indítványa) a három javaslatból válogatja ki magának, hogy melyiket támogassa. Győry Elek mind a hármat is támogatja. S a válogatásban eltelik négy óra - osztrák értékben kifejezve kétezer pengő forint. Ami eléggé jól megfizetett válogatás. S mégsem jutnak a végére, mert Holló Lajosnak rengeteg a mondanivalója és alig tudja az ilyen kurta ülésbe beleszorítani. Hanem ő aztán igazán mélyére néz a dolgoknak és megtalálja, amit senki sem tudott. Azt az igazságot, hogy a kormány is ajánlaná az önálló vámterületet, de akkor megbuknék. Hát igazán megbuknék? Hiszen akkor megint nem volna önálló vámterület. És ha akkor sem volna önálló vámterület, akkor hát miért bukják? Ezt az eredményt rövidebb úton is elérheti.

...Összesen kilencen szónokoltak. És még többen is jönnek utánuk. Azért neveztetik ez a tárgyalás obstrukciónak. Pedig nem az. Ellenben unalmasnak nem neveztetik. Pedig az. És a hazának mégis végig kell hallgatnia. Ah, milyen rossz időben is mondott le Josipovich Imre! Ő, aki az utolsó obstrukciót is olyan mosolygó képpel tudta végighallgatni, s aki a legunalmasabb napokban egymaga képviselte a szónokok egész hallgatóságát: a nemzetet, a kormányt, a többséget, a kisebbséget s olykor még a karzatot is.

Most már ki fogja őket hallgatni?

ORSZÁGGYŰLÉS [dec. 10.]

Miután pedig a tegnapi napon a kalendárium is beleártotta magát a szélsőbal dolgába s a szent ünnep napját is az obstrukció javára könyvelte. Kossuthék ma hangosan, jó kedvvel köszöntöttek a Házba. A dolog világos. Az égiek kárpótolják a szent ügy lovagjait és ha már a nemzeti párt nem tudta magát rászánni, majd támogatja az obstrukciót a kalendárium. Ő sem utolsó hatalmasság. A havas decemberi hónapban rendelkezik egypár pirosbötös nappal és odaajándékozta szélbaléknak; nesztek, annyit még én is tehetek az érdekekben, mint a szentesi követ.

Bántja ez az új konkurrencia Sima Ferencet. Vigye az ördög! Nem volt elég az a huncut Lecher akivel hetekig csipkedték a virtusát? Most még a kalendárium is beleköt.

- Majd megvállik, ki bírja jobban? Szalad a vitarendezőkhöz.

- Nem lehetne azt a Marjayt hazaküldeni?

- Már miért?

- Hát csak azért. Nagy kedvem volna megmutatni, hogy milyen kis idő az a négy óra.

Valahogy csitítani próbálják a fölébredt virtusát. Hogy Marjay Péter nagyon érdemes ember, ámbátor tiszteletes úr. Aztán meg Polónyi Géza is szeretne beszélni, mert holnap már Galgócrá utazik és úgyis mindig azt lógják rá, hogy rendesen egy kis dolga akad Galgócon, mikor a haza szólítja. Továbbad Barabás Béla is át szeretne esni a bajon, mivelhogy neki a haza csak a kalácsot adja, de a pecsenyéért Aradra kell fáradnia. És végezetül, mégiscsak eltelt már a hét és tanácsos volna legalább ezt a kis előjátékot befejezni, nehogy a hazának ott végződjen a türelme, ahol az igazi obstrukció még csak kezdődik.

Haragos árnyék húzódik a szentesi követ arcára. Hát minden ellene esküszik?

Úgy akad az útjába Marjay.

- Délig csak elsétálhatok még? - kérdezi tőle tapogatózva.

- Nono... - hangzik a mélyértelmű felelet.

- De egy órácskára?

- Hát...

A többit csak úgy a feje mozgásával mondja Marjay. A szentesi követnek meg éppen ez kell. Fut a terembe s odajegyzi nevét a fekete táblára, mindjárt a Marjay uramé alá. Hiszen csak egy órácskát lop az időből! Még mindig marad három. S ha egyszer belefoghat a beszédébe, akkor iratkozhatnak a nyomába Polónyi, Barabás. Nem beszél itt ma már ember.

Kip-kop! Halkan kopog a szemes hó az ablakon. (Ugyan kit is akar figyelmeztetni?) Ahogy tülekednek, észre sem veszik, milyen fehér lett odakünn a világ. Piros képpel futkosnak erre-arra, de a legtöbben arra. Már ahol a nemzeti párt próbál értekezni a délutáni értekezlete előtt. Szélbalékat eszi a kíváncsiság és ott gyűrűznek Apponyi körül, ha megtudhatnának valamit előre, hogy lesz-e szövetség vagy sem? Úgy látszik, hogy nem. De azért hosszú beszélgetésük van egymással: Apponyinak, Justhnak, ismerős és ismeretlen pároknak.

Míg egyszer a folyosón végighasít a vékony csengettyűszó. Akkor sietvést ürül ki a folyosó és ömlik be az ember az üvegajtókon. Egy kicsit sötét van a teremben. Az első pillanatra bántó is a szürkeség, de lassankint megszokja a szem és a karzatról már kiválik néhány asszonyi sziluett, aztán a virágos kalapok alól csillogni kezdenek a tüzelő szemek - és mondjanak akármit, még érdemes ebben a házban beszélni.

Míg a szép asszonyok meg nem unják, talán nem is forog olyan veszedelemben a parlament, mint ahogy Marjay tekintetes úr hiszi.

Mert Marjay úr a bibliából kölcsönöz képeket és próféciaikat. És hirdeti, hogy terjed a ragály, és terjedvén, az osztrák katasztrófa átszarmazik e hazára is. Nem múlik el tőlünk a keserű pohár. És miként elpusztula az alkotmányosság odaát, megszámlálvák itt is a parlament napjai. Ám - és itt a tiszteletes úr, sajnos, a szélbali követnek engedi át a szót, mondván nem egészen a prédikátor hangján: - a függetlenségi párt őrt fog állani és addig folytatja a harcot a pogányokkal, míg eljövend az az éjszaka, amelyen a kormánypárt nem tud többé dolgozni.

- Tiszteletes úr! - figyelmeztetik szende pirulással, de Marjay a biblia területéről immár véglegesen átcsap a politikai rónaságra és halkán suttogja el vallomását: én a Kossuth Ferenc határozati javaslatát pártolom.

- Éljen! - kiáltja Sima Ferenc, pedig csakhamar kiderül, hogy ő nem pártolja azt a határozati javaslatot. De élteti a tiszteletes urat, hiszen még azt az órácskát sem lopta el. Mennyi ideje marad még neki! Gyorsvonattal akár Szentesig utazhatnék azalatt s ím ezt a szép időt ő fogja kibeszélhetni, egymaga. Ó gyönyörűség! Felragyog az arca és szeretettel rakosgatja maga elé a föliánsokat, mint a torkos gyerek: Előbb ezt eszem meg, azután ezt és ujjé! Még akkor is marad egy kis édesség.

Olyan szépen megcsinálja a tervét. Az első órában felolvassa a Tisza Kálmán beszédeit, a második órában - Azazhogy a második órán egyelőre ne ugorjunk túl. Mert amikor a szentesi követ fölkapja az első föliánst és citálni akar a generális beszédéből, Szilágyi Dezső rácsönget. Zúgás felel rá a völgyben. Mi az? Hát már felolvasni sem szabad? Az akadémiának is több szabadsága van, mint a parlamentnek? Ott szabad felolvasni? Itt nem? Hohó, ezt a mintát Kramarz teremtetten! De nem tűrjük! Soha!

Akármilyen furcsának tessék, Szilágyi mégiscsak Simát akarja hallani. Nem kell neki Tisza. És a szentesi követ kénytelen a saját bölcsességének kútjából meríteni. Mintha ez a kút be volna rendezve az ilyen pazarlásra! Világos, hogy ebből baj lesz. De Sima mérsékli magát és nem bánja, Tiszát még csak feláldozza. A szomszédait is lecsitítja, hogy sebj, azért kibeszéli ezt a kis ülést. És egész új témába fog.

Perceg, perceg a mutató. Nagyon jól megy minden. Sima az osztrák botrányokról beszél. És hogyan beszél! (Ki merné elvitatni, hogy ezen a téren szakértő?) Meleg színek kerülnek ki az ecsete alól és itt nem szorul senki ember fiára, akitől szavakat vagy színeket kellene kölcsönöznie. Ám egyszer mégis úgy érzi, hogy a Badeni rendeletének felolvasásával igen jeles munkát végezne. S a kezébe kapja.

Szilágyi Dezső már a szavába vág:

- Másodszor figyelmeztetem a képviselő urat, hogy eltér a tárgytól. A harmadik figyelmeztetéssel kénytelen leszek tőle a szót megvonni.

Keze a házszabályokra nehezedik, a szava is arra hivatkozik. A Sima Ferenc homlokán gyöngyözni kezd a verejték. Ezzel az emberrel nehéz lesz kikötni. Még egy órát se morzsolt le s már a második rendreutasítás. Emberi számítás szerint egy további félóra múlva pontosan megjön a harmadik is. És akkor vége. A legszebb terv összeomlik ilyenformán, mert az elnök nem akar goromba lenni. (Hiszen csak akarna! Nem Sima beszélne akkor itt, hanem száz ember - egyszerre!) De Szilágyinak még a homloka se gyűrődik ráncokba, hanem mosolyogva szól és csak a házszabályokkal legyint. Az is elég, hogy egy obstrukciós beszéd tervének kártyavárát halomra döntse.

S ha az ember már megérzi küzdelme hiábavalóságát, abba is hagyja. Sima még elhullajt egy szót, egy mondást, aztán megrántja a vállát: eh, nincs arra törvény, hogy nekem a harmadik rendreutasítást is meg kell várnom! Egy határozati javaslatot olvas fel, éppen csak azt, hogy a kormány javaslatát vessék el, helyébe pedig utasítsák az önálló vámterület elkészítésére. És - csak dél van -, de visszaesik a helyére. Sima már nem beszél.

A többség szívéből kő esik le. De föllélegzik Polónyi is. Áh, hát mégis beszélhet! Örömeben egyet húz a »tisztelettel előtesszólón«, akinek a határozati javaslata még a házszabályokkal is ellenkezik s aztán szélesen teregeti ki a maga tarka argumentumait, amelyeknek mind azt kell igazolniok, hogy a törvényjavaslat fontos, rettenetesen fontos, minél fogva elébe kell terjeszteni

az osztályoknak és egész sor bizottságnak. A tarka argumentumok közül hol ezt, hol am azt mutogatja, míg egyszer a szentséget felmutató pap áhítatával emel magasra a legnagyobbat. Polónyi a szemeit is behunyja, mintha vakítaná az argumentum fényessége és mélységes fohászkodással suttogja: Államcsíny! Az. Államcsínyre készül a kormány és nincs más menekülés: keresztül kell szorítani a javaslatot minden elképzelhető parlamenti retortán. Csak akkor, de talán még akkor sem lesz jó. Sőt bizonyosan akkor sem lesz jó.

A szélsőbal tapsol, az idő fut - immár Polónyi a tapsból és az időből is eleget lefoglalt. Barabás Béla pedig reménykedve pillant fel hozzá. A szegény Barabás! - hiszen végre is, azoknak is lehet valamelyes joguk, akiknek Aradra kell utazniok! Galgóc már ki van elégítve, ám jusson Aradnak is. És rövidebbre fogván beszédét, Polónyi egy óra után szóhoz engedi jutni Barabás Bélát is, aki aztán addig beszél, amíg egy erőszakos szaváért Szilágyi Dezső erélyesen rendreutasítja.

(- Akik most még feláldoznák Magyarországot az osztrák érdekeknek, *a gyáva üzelmek* emberei - hangzott volt a Barabás szava.

- Ezért a kifejezésért rendreutasítom! - dörgött reá Szilágyi. Most mennydörgött s a völgyben mégse kelt visszhangja.)

Mély csönd. Barabás sietve halad a befejezéshez. És ekkor Szilágyi Dezső már ismét nyugodt, mosolyog. Valami utánozhatatlan közömbösséggel, amiben van egy csipetnyi gúny is, azt mondja:

- Több szónok nincsen följegyezve.

És a táborok egy gomolyba verődve áradnak ki a folyosóra, amelyet megtölt az ő kiáltásuk, hogy az obstrukció előjátékára legördült a függöny. Az egyik obstrukció meghalt, éljen a másik obstrukció...

ORSZÁGGYŰLÉS [dec. 11.]

Istenasszony, aki álmatagon ejted halandók homlokára a dicsőség koszorúját - a század végén is tiéd a palma. Ma is csak te vagy a legszeszélyesebb asszony.

Ó pillants, Sággy Gyulára!

Mennyi szakmunkával, mennyi kommentárral, mennyi egyetemi előadással, mennyi parlamenti beszéddel ostromolt ő téged reggel és este! Hányszor maradt ébren, hogy mások csöndben aludhassanak! És ah - a glória mégsem akart a fejére ereszkedni. (Azt a glóriát, amely lassankint odaereszkedett, jóságosan elrejti a fekete sapka.). Hidegen és érzéketlenül néztél el fölötte. Most pedig, amikor elszakadt Apponyitól és büszke fejét nem akarta a pártfegyelem jármába hajtani, egészen elöntöd a dicsőséggel. Csak be kell a lábát tennie a parlamentbe s a szélsőbal elébe rakja minden koszorúját. Éljen Sággy! És bravó Sággy! Mámorítva öleli át a dicsőség, hogy azt sem tudja szegény, sírjon-e vagy nevéssen.

Ó istenasszony, nagyon szeszélyes vagy a te ítélkezésedben! Vagy téged is megnyert már Bánffy, hogy mindjárt koszorúval kínáld, ki elhagyja Apponyit?

...Szendén, titokban akart besurranni a jó Sággy. De észrevették. És ihatta a dicsőség szokatlan italát. Nagyon is mohón ihatta, mert amikor Kossuth, Orlay és Sima leörölték a záróbeszédeiket, Sággy már valahol a hetedik égben járt. (A Házban legalább nem volt látható.) Csak lesték, csak várták szélbalék, hogy majd velük szavaz a szükségjavaslat ellen, de hiába

tartogatták a tüntető éljeneket, a jegyző lemorzsolta a Sággy nevét és Regele nem tehetett egyebet, szürkén mondotta utána:

- Nincs itt.

Nincs itt. Csak úgy, ahogy még valami harmadfél száz ember nincs itt. Sőt maga az obstrukció sincs itt. Ezek az emberek azt hitték, hogy Sággy majd mindnyájukat pótolja. De Sággy is eltűnt és ah - csak harmincheten maradtak, akik a javaslat ellen szavaztak. Harmincheten. Hogy védhették volna meg ennyien Termopylét, mikor még Sággy Leonidás is cserbenhagyta őket? A perzsa - akarom mondani, a szükségjavaslat bizony feltartóztatás nélkül behatolt a pénzügyi bizottságba.

Jó is, hogy behatolt. A szászok odafenn a hegyen már nagyon is türelmetlenek voltak. Egy hete, hogy betanulták azt a kemény magyar beszédet és nagyon kikívánczik belőlük. Schmidt Károly már alig győzi. Csak azt lesi, hogy Pulszky Ágost beterjessze azt a módosítást, amely fenntartja ugyan a *kizárólag* szót, de annyi részt is nyit mellette, hogy kibújhasson, ami csak ki akar bújni s aztán szinte keresztültör a jó öreg Schreiber Frigyesen, aki csak úgy szerényen próbál még egy kis engedményt kicsikarni. Mit, egy kis engedményt? A haragos Schmidt mindent kerékbe tör. A törvényjavaslatot, Eötvös Károlyt és mellékesen az állam nyelvét is. Valami rettenetes magyarsággal kiáltja, hogy ő is van olyan jó magyar, mint Eötvös Károly és odaadná a hazáért az életét, a véré. Sed avenam non - természetesen. A német neveket, amelyekhez egy történelmi múlt, egész mondakör fűződik, azokat nem hagyja. Nem, nem...

Schmidt talán még most is hajtogatja, hogy: nem, nem, nem! De a törvényhozás már átlépett rajta, mint Gulliver az egész liliputi ármádián. Csak nyilazd el a gombostűidet, babszem vitéz! Sőt kis híja, hogy még a Pulszky Ágoston módosításán is át nem lépett. Mert még a szabadelvű pártban is akadt valami harminc erős magyar érzésű ember, aki úgy gondolkodott, hogy mikor a magyar állam azt mondja: *kizárólag*, - akkor oda punktum való és nem akármilyen idegen név vagy magyarázat.

ORSZÁGGYŰLÉS [dec. 12.]

Micsoda tanulékony nemzet az a francia! Most már azt is tudni akarja, hogy mi az az obstrukció. Megismerhette volna ugyan Ausztriában is, de Vilmos császár óta a nagyhatalmak, hogyha a monarchiában akad dolguk, meg sem állnak Budapestig. A párizsi *Temps* pedig duplán nagyhatalom, mert francia is, újság is. Elküldte hát egyik munkatársát, hogy a hely színén tanulmányozza; mi az az obstrukció.

Lanthier úr pedig, a munkatárs, csak Budapesten szállt ki. Eljutott a t. Házba és elindult, hogy megkeresi az obstrukciót. Úgy kellett meggyőzni, hogy most nem lehet szerencséje az obstrukcióhoz, mert az a tegnapi ülésben elaludt s talán föl sem ébred a jövő hétig. Lanthier úr azonban kijelentette, hogy akkor ő is marad a jövő hétig, mert ő volt Rómában és látta a pápát, Budapestről se mehet úgy el, hogy ne lásson obstrukciót. (Tessék, most már a Baedekerbe is belekerül az obstrukció, budapesti látványosságnak!)

Mit csinált volna Lanthier úr? Hát mit csináljon az újságíró, mikor semmit sem csinálhat? Interjúkat. Ha már nem láthatja szemtől szembe az obstrukciót, legalább véleményeket kér róla. Azt mondták neki, hogy forduljon Zichy Jenőhöz, mert az mindjárt két véleményt is mondhat, a magáét, meg a Vilmos császáráét. Lanthier úr a fejét rázta. (Valószínűleg a porosz vélemény nem kellett a franciának.) Ellenben nagyon szerette volna, ha Apponyival beszélhet. Ennyi az egész? Mindjárt hárman is siettek a terembe, hogy megkeressék a nemzeti párt vezérét.

- Hol van Apponyi?

Keresték, kutatták: sehol. Az a keskeny oszlop, a szélsőbal tözsomszédsgában, egészen üres volt. A folyosón még Kaas Ivor se járt, pedig ott gyűjti a politikai népmeséket. (Egyszer még kiadja a Kisfaludy-Társaság.) A nemzeti párt egyszerűen eltűnt a föld színéről, holott választások sincsenek.

- Hol van Apponyi?

Tovább keresték. Egyszer csak hallják, hogy valami nagyon ismerős hang azt kiáltja Kristóffy József felé: Ez az igaz! Nagyon jól beszél! Úgy tetszett, mintha káprázat volna. A beszéd, az kormánypárti. De a helyeslés, az ellenzéki. S ahogy körülnéznek, hát csakugyan odahúzódott az egész ellenzék a jobb mezőre és mind csak Kristóffy hallgatta. Gróf Károlyi Sándor a Falk Miksa helyét okkupálta s onnan helyeselt. Rakovszky István érezte, hogy reá kötelességeket ró a Kubinyi Géza helye, amelyet elfoglalt és a legzajosabb helyesléseket ő röpítette a szónok felé. De a többi hely is gazdát cserélt és ahol például rendesen Sréter Alfréd bólingat a fejével, most az Ivánka Oszkár kis madárfeje mozgott sűrű helyeslésben.

Amott pedig, éppen a miniszterelnök háta mögött akár hiszik, akár nem, gróf Apponyi Albert integetett, hogy ez nagyon okos beszéd, de nagyon.

A figyelemben egygé lett az egész Ház. (Máskor is beszéltetni kellene ezt a Kristóffy.) Mindenkit érdekelt és mindenkit meglepett az az alaposság, amellyel ez a fiatal szónok az alföldi munkásviszonyok dolgát kirajzolta és a kibontakozás hídjának pilléreit lerakta. A megélhetést biztosító minimum a munkásnak, ez az egyik pillér, az aratási szerződés felbont-hatatlan voltának garanciája a munkaadó számára, ez a másik pillér. Csak tessék őket lerakni és a szociális lápból ezen a hídon nyugodtan haladhat kifelé a munkás is, a gazda is. (Csak bombát ne rejt-senek a híd alá azok a lelketlen izgatók, akiket ma is úgy szorított vissza a rendőrség a Sándor utcából. Mert tüntetni akartak, s azt mondják, akarnak még a jövő héten is.)

...Lanthier úrról pedig szinte megfedekeztek már az Apponyiért elindult honatyák. Csak amikor Kristóffy elvégezte a beszédjét, jutott eszükbe a kíváncsi francia. Akkor aztán bemutatták gróf Apponyi Albertnek és a nemzeti párt vezére nyilván meg is mondta neki, hogy mi véleménye van az obstrukcióról. (Csak tessék majd a Temps-ban megkeresni, ott lesz, bizonyosan.) És Lanthier most már sokkal könnyebben férközött másokhoz, amikor Apponyit meg tudta szólaltatni. Minden pártból kapott valamelyes nyilatkozatokat, de azt persze nem tudhatta szegény, hogy egy egész politikai pártot sértő módon hanyagolt el.

Visontai Soma kérdezte Sima Ferencről:

- Nálad nem kérdezősködött a francia?

- Nem. És nálad sem?

Visontait sem interjúvolta meg. Pedig hát ők ketten is párt volnának. A radikális demokrata párt - ahogy Visontai mondja. És velük szóba se állt az a francia. Nagyon elkeseredtek miatta, míg aztán Sima Ferencnek valami ötlete nem jött.

- Hány az óra? - kérdezte Visontaitól.

- Tizenkettő - felelte Visontai.

- Nohát, ide figyelj. Én most bemegyek és beszélni kezdek a munkásjavaslat ellen. Egy órakor abba kellene hagynom, mert két interpelláció is volna. De én nem fogom abban hagyni. És két órakor is beszélni fogok. És magam sem tudom, meddig, de beszélni fogok.

- Miért?

- Apponyi csak véleményt mondott, de én mindjárt meg is mutatom annak a franciának, hogy mi az az obstrukció!

Így jutott Lanthier úr ahhoz a szerencsééhez, hogy előkelő politikusoktól véleményt kapott az obstrukcióról s azután még szemtől szembe is láthatta az obstrukciót. Sőt (már mi magyarok ilyen udvariasak vagyunk!), hogy csoportosítva lásson a vendégünk minden specialitást: a Kristóffy okos beszéde, a politikusok nyilatkozata s a Sima obstrukciója után még egy kis rendőri brutalitást is produkáltunk. A szocialista izgatókat verték el a Ház téjékaról a rendőrök.

Most már Lanthier úr nyugodtan mehet haza. Mindent látott...

ORSZÁGGYŰLÉS [dec. 14.]

Odabenn Károlyi Sándor beszél. A főti gróf nem demagóg. Olyan halkan beszél, hogy a Danton beszédeit mondhatná el és a forradalom nem törne ki, hanem a másik oldalára fordulna. A hallgatóság egyszer-egyszer mégis helyesel, de ez olyanformán hangzik, mint amikor az elégtelen magyarok dörögnek a választ Petur bán sóhajtására: - Jó éjszakát! A virgonc, fiatalos Ház olyan nehezen mozdul meg, mintha ő volna az a Dréher-palota, aminek a megmozdítása világgraszoló csuda. De azért megmozdul. Legalábbis közelebb húzódik a grófhöz, aki ezúttal az ellenzéket akarja meggyőzni és támogatja a kormány javaslatát.

Mégis sokszor nyílik az üvegajtó! Titkon ki-kisurran valaki a folyosóra, ahol valamivel mulatságosabb a világ. Oda hírül hozzák, hogy a főkapitányság ma pontosan meg tudná mondani, hány fa van a Múzeum-kertben. Mert mindegyik alá állított egy rendőrt. De nem is mutatkozik tüntető, csend van, ameddig a szem ellát. A Múzeumban ma a régiségtár a soros, a szocialista agitátorok pedig csak a képtárt szeretik s így arról a tájékról sem fenyeget veszedelem. A képviselő urak csak rendőrökbe ütköznek, mikor a parlament felé igyekeznek. Szocialista nincsen az egész tájékon. (Ha csak Visontai nem az tegnap óta!)

Így aztán ki is beszélne a munkásjavaslatról?

Senki. Éppen elegendő, ha ott van a Ház napirendjén. A folyosó inkább a szükségjavaslatról beszél, hiszen ma már a pénzügyi bizottság is beterjesztette jelentését. Holnap, holnapután tárgyalásra is kitűzik, némi túlzással tehát azt mondhatni, hogy ütött a tizenkettedik óra s ilyenkor a pártoknak illik tisztában lenniök, hogy miképpen fognak viselkedni. Ím, a szélsőbal éppen azt meséli, hogy már tisztában is van. Kossuth Ferenc ugyanis átadta a vitarendezés tisztjét Justh Gyulának, ami világosan azt jelenti, hogy vegye át a delikvenst és végezze kötelességét. Mert hogy Justh Gyula miképpen rendez vitát, azt már tudjuk a nyárról. De különben is, mért bízta volna Kossuth őreá, ha az, amit rendezni kell - vita volna?

- Éljen a nyílt obstrukció! - ujjong Sima Ferenc.

Hát éljen! Vagy talán mégse rajong mindenki olyan nagyon ezért a kedves jövevényért? Mert itt is, ott is titkolozó örömmel suttoják, hogy - tárgyalás folyik. A folyosó homályában fölfedezték valahol a nyári őrangyalokat. Apponyi, Csáky és Andrássy Gyula húzódtak megint közelebb egymáshoz és úgy tetszik, mintha azt a hidat próbálnák kitatarozni, amelyen a kis béke-baba egyszer már át tudott sétálni. A folyosó mohón figyel. Lesz-e? Nem lesz? S míg az őrangyalok halkan dolgoznak a homályban, mégiscsak sokan szoktatják magukat valami váratlan öröme. Mert váratlant várnak.

Közben nevető csoportok tódulnak kifelé a teremből. - Mi történik odabenn? - faggatják őket.

- Madarász... ühüm... az öreg Madarász - fojtja el a kiözönlők szavát a nevetés. És nyomukban siet már az öreg Madarász is. Ő sem tud beszélni, csak rázza, rázza magát a nagy nevetésben.

- Rendreutasított! - vágja ki végre és megint elkapja a nevetés.

Nebet a rendreutasításon? Csak nem járta még le úgy magát az elnökség? Gajári Géza besiet a terembe. (Ő volna a szabadelvű párt Kubikja. Már tudniillik, ha szélbalék az elnöki dobogót akarnák megostromolni.) Az egész folyosó csupa várakozás. És úgy nyögik ki valahára, hogy az öreg Madarászt Rakovszky István utasította rendre. És nem is a jegyzői helyéről, ami az elnök szomszédságából még csak festett volna valahogy. De a néppárti mezőről utasította rendre. Madarász közbemormogott valamit, hogy felekezet nélküli szocialisták is lehetnek, mert végre is nem lehet mindenki keresztény-szocialista. Ez bántotta úgy a néppárti kamarást, hogy rendreutasította az öreg liberálist, sőt rekedten morgott rá:

- Ha nem tisztelném ősz haját, amely annyit látott és tapasztalt...

S a jó isten tudja, mit mondott volna még a szegény negyvennyolcasnak! De kiáradt a kacagás. És Rakovszky ijedten figyelte, hogyan himbálózna a kacagás hullámain az ő széttört frázisának roncsai:... a haja lát... a haja tapasztal...

- Jobbat már úgysem fog mondani - gondolták magukban az emberek, és vitték ki a derűt a folyosóra. Ott meg nagyon elkelt ez a kis verőfény, mert amott, a büfé nyitott ajtaján világosan látszott, amint Visontai mohón hajtja fel egymás után a megszámlálhatatlan pohár pezsgőt. Minden pohár egy félóra. És Visontai még most sem fáradt el. Hát meddig akar ez beszélni? Vagy Simán akar túltenni? Ezek ketten, úgy látszik, a nyilvánosság előtt akarják kivívni a nagy harcot, hogy kettőjük közül melyik legyen a vezér és melyik a párt. S ha Sima tegnapelőtt kibeszélte a maga két órácskáját, Visontai sem hagyja magát lefőzni.

A folyosó fantáziája még dolgozott, amikor Visontai besietett a terembe. Ez délben történt, pontosan tizenkét órakor. S amikor kipirulva, a nagy versenyben kifáradva megint kijött a folyosóra, az később történt, pontban két órakor. De Sima Ferencet és a t. Házat leverte. Ezt nem szabad elfogadni...

ORSZÁGGYŰLÉS [dec. 15.]

Elmondta most már miniszter, szocialista, parlament és népgyűlés, miben van hiányossága a szegény földmívelő parasztnak. De mit mond a paraszt?

A paraszt azt mondja:

- Nekem már nem is hajnalodik, mert *a kakast is el kellett adni, aki még kukorékolt...*

Úgy kell hát lenni, hogy még Kalocsay és Blaskovich tisztelendő urak is tévednek, amikor azt mondják, hogy vallás kell a népnek. Kakas kell neki. Kakas, aki valami, mert hajnalt is jelent meg vacsorát is, ha kell. Azért nem is illik Simát és Visontait bántani, akiknek nem volt rossz a szándékuk, mikor olyan sötéten festették a parasztok helyzetét. Jót akartak, csak egy kicsit ügyetlenül fejezték ki magukat. S elvégre, nem beszélhet mindenki olyan finoman, mint a paraszt.

A szelíd Ágoston József nem is bántotta őket, csak azt vetette szemükre, hogy nem beszélnek elég diplomatikusan. Az a paraszt még félre találja őket érteni.

De fölemelkedett aztán Darányi! Előbb szelíden szólígtatta az idegenkedőket és édesgette apró módosításokkal, ígérek csalogató cukrával. A főti grófnak is ígért valamit, Kristóffytól se sajnált egy kis dicséretet, Makfalvayhoz is volt jó szava, de még a néppárti jószágoknak is

simogatta a gyapját. Mikor aztán nem volt más a tilosban, csak a szentesi meg a gyöngyösi követ, akkor Darányi elővette a sereghajtó karikást és hajrá! Utána! Fölséges hajsza indult. Az egész Ház egy táborban nézte, hogyan kergeti meg a miniszter azt a két magára maradt, megriasztott áldozatot. Visontai és Sima csak úgy lihegve morogtak néha valamit, de a szelíd Darányi tűzbe jött a saját diadalmas hangjától és hajrá, nagyokat csördített a karikással. Pedig talán az is elegendő lett volna, ha egy józan, ébresztő szót mond: arról is észhez kap az a két ember.

Így meg teljességgel magára vadította őket. A goromba szóra Szentes is, Gyöngyös is gorombábbal felelt. Mert mindig a miniszter lesz a vesztes, ha Simáékkal akar versenyezni a gorombaságban.

De azért Darányi sem beszélt hiába. Ha a polemiája nem is volt olyan szerencsés, mint amilyen erős, a beszéd második részét telerakta becses ígéretekkel, drága reformokkal. Minden mondatba jutott valami ajándék: egy kis csecsebecse vagy valami használható portéka. Csupa kedves, jó dolog. És az ember, hála istennek, nagyon békülékeny teremtmény, egy zsák gorombaságot is elfogad, ha egy uncia édesség is keveredett közéje. S ezért az édességért, ha beeresztik a karzatra, a szocialisták is tapsoltak volna a miniszternek. Talán majd tapsolnak is, ha kieresztik a kóterből. Mert ma valami kétszázat sétáltatott el a rendőrség minden nagyobb erőlködés nélkül a képviselőház tájékáról. S azoknak most egyelőre kevés a kedvük, hogy tapsoljanak.

Aztán Mócsy beszélt. De ez talán nem is igaz. Csak úgy a folyosón mesélték. Mert a teremben nemigen tolongtak az emberek. Ellenben még a szélsőbal is besietett, hogy meghallgassa gróf Bethlen Andrást, a volt földművelési minisztert. Nagyon rokonszenvesen is hallgatta, mert tudnivaló, hogy a szélsőbal valamivel engesztelékenyebb, mint a Mindenható. Nem bünteti az apák bűneit hetedíziglen az utódokban, hanem a fiúk bűnéért magasztatja legjobban az elődöket. Ah, hogy tapsoltak Bethlennek, akik nem lelkesednek Darányiért. De ezeket a tapsokat minden miniszter eléri. Csak meg kell előbb buknia.

ORSZÁGGYŰLÉS [dec. 16.]

Ma délután fél kettőkor az utolsó nevet is letörölték a fekete tábláról. A munkásjavaslatához általánosságban már senki sem kívánt beszélni.

Az ülés pedig itt fordult érdekesebbre.

Nem mintha a parlamentet valami nagy meglepetés érte volna. Mikor báró Bánffy Dezső a csütörtöki ülés napirendjének megállapítása miatt fölemelkedett, a t. Ház körülbelül tisztában volt vele, hogy a munkásjavaslat tárgyalásának megszakítását s a második provizórium sürgős napirendre tűzését fogja tanácsolni. Meglepetésről tehát szó sem volt. De a pártok vére hirtelen bizseregni kezdett, a bekövetkezendő harcokra jelentékenyen megerősödött többség az erőpróbára készült és a magára maradt szélsőbal legalább a fiatalos élénkségével próbált kiválni.

Apró parittyák hasították a levegőt.

- Csitt! Megjött a történelmi pillanat! - gúnyolódott Hentaller.

- Silentium! - vágott a szavába Meszlényi Lajos és mivel ő humorista, nagyon vidáman tette hozzá: - Emberek és asszonyok, figyeljete, mert íme itt van az a gyermek, aki nem tud megszületni.

...A karzat (de nem méltóztassék valami tarka, asszonyokkal ékes karzatra gondolni!) szintén megélenkült. A zaj, a mozgolódás, a sok röpködő megjegyzés lassankint általános várakozássá lágyult. S mikor a miniszterelnök a Ház elé terjesztette kívánságát, az első pillanatban úgy tetszett, hogy egyelőre a szélsőbal be is éri a közbeszólások apró parittyáival. Végre is, nem lehet mindent megobstruálni. De egyszerre csak felpattant a néppárti Rakovszky és talált valami formulát, amivel a párthatározatot se sértse s azért a szélsőbalnak is kedvezzen. Mert elfogadta ugyan a miniszterelnök indítványát, de azért pálcát tört a »liberális kormányzat« fölött is, amely mindent az utolsó pillanatra hagy. S ezzel a formulával pompásan megoldotta a szélsőbal nyelvét. Most már öten is beszéltek volna egyszerre. A véletlen Lukáts Gyulának kedvezett és Lukáts rajta volt, hogy egy lépéssel továbbmenjen Rakovszkynál. Azt a bizonyos pálcát még jobban törte, a napirend megváltoztatását meg éppenséggel ellenezte. Olyan szépen haladunk a munkásjavaslattal! Mért hagynánk fel vele? - Hiszen - és ezt a kedves Lukáts behízsgáló nyájassággal suttogta - abból a másik javaslatból újesztendeig úgyse lesz semmi.

- Semmi! - dörögte utána a meggyőződés biztosságával az egész tábor.

Megint többen fogtak beszédbe s a véletlen ezúttal a nemzeti párt vezérének kedvezett. Apponyi nem hagyta magát a pillanatnyi hevület forгатagától elsodorni, s ha a hangulatnak megtette azt a kis engedményt, hogy a maga részéről is fűzött egy szót az ellenzék bizalmatlanságához, de azért pártolta a miniszterelnök indítványát. És csak azt ajánlotta, hogy azért holnap essünk át a záróbeszédeken és döntsön a Ház legalább általánosságban a munkásjavaslat fölött, mert ezzel bizonyos erkölcsi érvényességet biztosít a részleteiben még le sem tárgyalt javaslatnak is. Amit Bánffy is szívesen tett magáévá.

De annál hangosabb volt a szélsőbal.

Hentaller keserűen sziszegte:

- Megint kihúzza a szálkát a lábából!

Apponyi mosolygott.

- A kormány lábában ott hagynám én, de az országnak nem szabad szenvednie.

Ez a megjegyzés kissé lehűtötte az indulatokat. Akik az imént még felugráltak és beszélni akartak, most már takarodót fűvtak. Csak Polónyi nem állotta meg szó nélkül. A szeme káprázott és mindenképpen azt látta, hogy előtte bokor, a bokor mögött pedig nyúl van, akit ki lehetne ugratni. És addig gyúrta, formálta a mondatait, amíg kihegyezte a ravasz kérdési, hogy mért nem tárgyaljuk tovább a munkásjavaslatot, holott a miniszterelnök zsebében már úgyis ott van a januáriusi - rendelet?

Leült és figyelt.

- Most... most ugrik ki a nyúl... a rendelet...

De se nyúl, se szónok. Mélységes csönd volt, csak az elnök kérdése hangzott, amint az Apponyi módosításával bővített miniszterelnöki indítványt bocsátotta szavazás alá. Az egész félkör megszavazta, csak éppen az az arasz maradt le, amelyet a szélsőbal foglal el. Ez háttal fordult a látványosságnak, mintha a harci kedvét akarná megmenteni a kissé lehangoló tanúságtól. (Végre is, nem jó az embernek a jövőbe látni. Egy kicsit sokan vannak, akikkel meg akarnak birkózni.) Elkecserevedve dörmögték:

- Szavazni többen vagytok. De nem lesz alkalmatok szavazni.

Talán úgy is lesz. Megválnak. De holnap a harc megkezdődhetik. Az bizonyos.

...Idáig van az ülés utolsó félórájának története. Ami addig történt, az sem volt minden érdekességnek híjával. A napirenden Sima Ferenc volt és Visontai. Azazhogy hivatalosan a munkásjavaslat lett volna, de a szónokok csak ezt a két tiszteletbeli szocialistát tárgyalták. És le is tárgyalták. Visontait Lepsényi páter vette a fegyvere élére. (Ha már ütni kell, inkább a zsidót üti.) És addig tapogatta, cirógatta, hogy Visontai utoljára haragosan szólt így:

- Megállj, páter, téged se védlek többé.

Amiből világos, hogy a derék kriminalista több háladatosságot várt a néppárti papocskától és esküdtszéki vádlottól. Csalódott. Ámbár úgy lehet, hogy a hála szordínója még sokban tompította a Lepsényi úr éles hangszerét. Mert Simával szemben nyoma sem volt a szordínónak. Őt kíméletlenül ítélték el valamennyien, de legélesebb Rohonczy Gedeon és Ivánka Oszkár. Csak úgy zúgott rá az ítélet paskoló esője, alig tudott eresz alá menekülni. Ám az eresz alól újra öltögette a nyelvét:

- Rohonczy úrtól nem fogadok el leckét, mert az én kezem munkámban tört fel, ő pedig csak a jégen csúszkál. - Gladstone fát is vág. A sport nem szégyenít meg senkit - jegyezte meg Rohonczy.

- De Rohonczy úr nem Gladstone - kiáltott fel diadalmasan Sima Ferenc. S mikor később Ivánka Oszkár az ország színe előtt olvasta a fejére, hogy csak azért adta magát lazításra, mert a pártokkal és a társadalommal elvesztett minden érintkezést, s most a demagóg szerepében akar tündökölni: Sima akkor is dacosan szegte hátra a fejét. Eh, nekem nincs pártom, meg kell győzőm Szentes városát, hogy elég párt vagyok én magam is!

Gonosz mosoly ült az arcára.

- A cimbalom egész orkeszter, én meg egész obstrukció vagyok. Egymagam.

(És ezért volt bölcsebb Darányi mindannyiunknál, amikor olyan keményen ostorozta tegnap a szentesi követet. Hiszen ez nem is ember! Ő maga mondja: országos csapás!)

A FOLYOSÓRÓL

Szélcsendes napokon a folyosó csak egy fumoir - egy közönséges adomatár, melybe Beöthy Aldzsi szállít egypár új viccet, mely a kaszinóban vagy egyébütt történt és báró Harkányi Frigyes egypár régi viccet, mely sehol se történt. Egyébként csak fumoir a folyosó. - Érdekessé legfeljebb az öreg Tisza teszi, aki ritkán megy be beszédet hallgatni, hanem egyik helyről átül a másikra a folyosón, keresve léghuzam nélküli helyet. - De könnyebb volt Amerikát fölfedezni, mint ilyen helyet a folyosón. Nem is találta még meg, pedig huszonöt éve keresi. Bizony, a folyosó nem jelent ilyenkor semmit, csak egy füstben kóválygó keskeny hosszú úrt, hol az unalom út tanyát, hol nem történik semmi figyelemre méltó és ahol már az is esemény, ha a büffé-kisasszony keresztülmegy a pipázgató képviselők sora közt. Olyan varázssal bír itt a szoknyasuhogás, mint egy barátklastromban.

Háborús időben ellenben a folyosó lecsapja a tanácstermet. A folyosó lesz elsövé, komolyabbá. Sokszor van úgy, hogy a tanácsteremben egy ócska témával foglalkoznak, midőn a lelkekben egy új téma forr már: a téma tehát kimenekül a folyosóra. A folyosó az aktuális. A tanácsterem a túlhaladott álláspont. Most is úgy volt. A teremben a Darányi javaslatát tárgyalták, melyet különben mindenki kitűnőnek ismert el (csak a szocialisták nem), míg a folyosón zajos élet forrt. A függetlenségi párt a miniszteri szoba környékét tartja megszállva s első tekintetre látszik, hogy *trikóban* van, azaz, hogy már öltözködik a szerepéhez. A masamódok Justh Gyula, Meszlény sűrögnek-förognak, ezzel is azzal is beszélgetnek és igazítanak egyet-mást.

Olay mogorva arcokat vág, mint egy feldühödött farkas s titokzatos szentenciákban potyogtat el a jövőből egyes morzsákat.

- Sós lesz még a mosdóvizetek is!

Egy másik kormánypárti csoporthoz érve, így szól:

- Még a Dunát is visszafelé fordítjuk, ha megharagszunk.

Polónyi ellenben (és ez a legijesztőbb) békés húrokat penget, hogy ő nem akar semmi zavart, ő csak jót akar, békét akar és önálló vámterületet.

Maguk a szabadelvű pártiak zajos közjogi fejtegetésekbe vannak merülve. Szakemberek körül csoportok képződnek és hallgatják a fejtegetést. Gróf Andrássy Gyulával Győrffy Gyula disputál, mire az odavág szellemesen:

- Ugyan, kérlek, csak nem akarod énellenemben védeni a 67-es kiegyezést?

Matuska Péter panaszoja, hogy Szilágyi azt mondta valami nézetére: »Szamár vagy, Péter!«, mire meglegedetten jegyzi meg Klobusitzky János:

- Látod, ezért nem beszélek én soha vele.

Szóval, tarkabarka a folyosó képe, mint egy hullámszóvásár, melyben az élet lüktet. A tanácssterem ajtói meg-megnyílnak s valaki kijön és hírt hoz. De szinte nehéz felösmerni az esteli szürkességben (délutáni egy óra van), hogy kicsoda. Zajong az ellenzék. A nyitott ajtón ki-kimorajlik gúnyos haragja.

- Ki beszél odabent? - kérdezik.

- Egy megfordított Csáky.

- Ki az?

- Enyedy Lukács.

- Mért mondod megfordított Csákynek?

- Csákynek nem kell az önálló vámterület - de azt állítja, hogy meg fog kelleni csinálni.

- És Enyedy?

- Enyedynek ellenben az önálló vámterület kell, de azt állítja, hogy nem kell megcsinálni.

Tessék aztán az okos emberek szavából megokosodni.

ORSZÁGGYŰLÉS [dec. 17.]

Higgyük el a szélsőbalnak, hogy amibe ma belefogott, az nem az osztrák obstrukció paródiája, hanem egészen eredeti hősköltemény. Hiszen a szélbali hegedősök csakugyan valami különös nevet kiabálnak s a karzat nemes dámái azt hihetik, hogy a hegedős-csapat, mint hőskölteményeknél illik, a múzsa hívja segítségül. A múzsa kissé ismeretlen és a nemes dámák hírét sem hallották, de azért áhítattal figyelik, amint a szélsőbal kitartással, buzgón hangoztatja:

- Átal János! Átal János!

Úgy látszik, magyar múzsa - gondolják a karzat nemes dámái. Mert ők nem tartoznak tudni, hogy akit a szélsőbal ezen a néven aposztrofál, a nem múzsa, hanem a pénzügyi bizottság előadója: Pulszky Ágoston. De a völgy már tisztában van, hogy nem hőskölteményhez lesz

szerencséje s egy kisded csapat elszánt vállalkozásához, hanem mulatságos paródia következik, gúnyos evokációkkal, burleszk közbeszólásokkal és esetleg vitézi kóklerségekkel.

Mert már az első hang sem komoly.

- Átal János! - kiáltják újra meg újra az előadó felé, aki csakugyan *átaljánosnak* monda azt, ami a parlamentnek rendszerint *általános*. (Az igaz, hogy Apponyi is általjánost mond, de neki minden jól áll, senki sem veti szemére.)

Pulszky Ágoston nem hagyta magát megzavarni. Inkább úgy tetszik, mintha megkívánna egy kis gúnyolódást; csak tüzesebben beszél tőle. S akárhogy röpítik feléje a csípős vagy csak értelmetlen közbeszólásokat, annál biztosabban áll meg a helyén. Csak a bizottság álláspontját kellene apróra kifejtenie, de a gúnyolódás kicsalja az előadóból a debattert s lassankint már nemcsak a bizottság álláspontját színezi, hanem erősen egyéni véleményt is kockáztat. Ezzel aztán elnémítja a gúnyt, de kinyitja a harag összes zsilipjeit. És innen is, onnan is sziszegik, hogy az előadó még ráduplicál a pénzügyminiszterre és gyalázat, ha egy parlamenti bizottság előadója veszedelmesnek mondja az ország gazdasági önállóságát.

Most már tarajosodnak a hullámok.

- Hoch! - kiáltják minden elnöki figyelmeztetés dacára a régi obstrukciók kiszolgált katonái.

Az újabbak pedig az idegen jelszó helyébe újakat keresnek:

- Menjen Bécsbe!

- Be kell zsindelyezni a fejét!

- Hidrontó!

(Ezt azok a békességes, jó emberek kiáltják, akik már épülőben látták a hidat az ellenséges álláspontok között, s úgy képzelik, hogy az előadó lerontja az épülő hidat.)

Láng csap ki a csöndes padok alól, tűzbe borítja a nyugodt arcokat. Azt hinné az ember, hogy a fanatikus csapatocska most mindjárt megrohanja az előadót. (Vajon megvédi-e Apponyi, aki legszorgalmasabban figyel az előadói emelvény tövében?)

De Pulszky már végzett. S a harag nyomban helyet ad a tüntető lelkesedésnek.

- Éljen Kossuth! - hangzik hirtelen.

És Kossuth Ferenc abban a tüntető éljenzésben, amely Pulszkyt akarja bántani és neki kedves - szokatlan hevüléssel kezd beszélni. Ez a legtisztább rajongó. A reszkető hangjából, a mozgósított érveiből, az egész óriási kompozíciójából kiérzik, hogy ő csakugyan el van telve a hittől, mely szakadatlan súgja neki, hogy most vagy soha. Körös-körül álorcásan bujkál az obstrukció, de ő becsületes hit fehér leplében járva, talán nem is tudja, milyen sötét műhelyben hirdeti igéit. Csak azt érzi, hogy amit tud és amit összehordott, amit érez és amit neki szuggeráltak: mind, mind el kell mondania, mert nagy pillanatnak érkezett küszöbére. A rajongás néha szárnyakat is ad szavának és igazán magával ragadja társait, de nemsokára leveri a bágyadtság és akkor társai mosolyognak legelőbb a háta mögött.

Két teljes órán keresztül beszél. Persze hogy el is lankad. És olykor csodálatosan naiv szavak repülnek ki az okoskodásaiból. Mintha a fáradtság megréfná.

Azt mondja:

- Ha meglesz a külön vámterület, ki veszít többet? Ausztriának akkor a gyomrát kell megvámolnia, míg Magyarországon legföljebb a dendik lesznek a vesztesek. Mert Ausztria elesik az olcsó búzától, de a magyar csak kevésbé elegáns ruhát lesz kénytelen viselni.

Csöndes mosoly fut át a t. Ház arculatán. Valahol azt suttogják, hogy Kossuth téved. Mert csak a posztó kapna magasabb vámot, nem a szabó. A szabó azontúl is elegánsan fogja a ruhát varrni, csakhogly talán zsákvászonból. (Baj is az! Rohonczy Gida egész nyáron zsákvászont hord, mégis elegáns.)

Az idő már veszedelmesen későre jár és Kossuth csak szórja vegyesen a derűt és a villámokat. Végre mégis szóhoz jut Enyedy Lukács és ámbátor akkor már verejtékesen ragyognak ki az arcok a padosorokból, a helyéről nem mozdul senki. Valami különös mohósággal figyelik a szavait, hiszen a javaslatot akarja támogatni és az önálló vámterület alapjáról. Miképpen fog kiütni ez a kényes vállalkozás? És hogyan fest a szélsőbal ama szivárványos ég szerepében, mely egyik szemével sírt, a másikkal meg nevetett. Azt fogja-e szemére vetni, hogy valamikor az ő soraikban harcolt? Vagy azt fogja ünnepelni, hogy más táborban is az önálló vámterületnek maradt híve?

Mély csönd.

Enyedy nyugodtan indul el az eshetőségek kényes útján. Az első szavai még ellenséges talajra hullanak. De amint megvonta a határt a politikai taktika és a gazdasági szükség között, immár biztonságban is van. Hiába próbál zajongni a taktika mezején ólalkodó tábor, ő felhúzódott a gazdasági szükség őrtornyába s onnan hirdeti, hogy az önálló vámterületet nem lehet taktikával meghódítani, de a gazdasági szükség önként meghozza. Aki pedig taktikázik és könnyelműen, előkészítés nélkül emelne vámsorompót, az nem híve ennek a nagy gazdasági eszmének, hanem csak kompromittálja. Tehát félre a könnyelmű taktikával!

...Ezzel az intellemmel akár be is végezhetette volna beszédét. De szívét szentimentális érzések markolták meg és lágy szavakkal simogatta szélbalékat. A régi bajtársakat. Így aztán az erős beszéd a végébe akasztott lágy szavakkal úgy festett, mint a vőfélyek botja.

Bot ugyan, de virág van a végibe...

ORSZÁGGYŰLÉS [dec. 18.]

Máskor, ha a tanácssteremből kihallszik a lelkesedés ezer és ezer megnyilatkozása, a folyosó népét az egyéni szimpátiája elvezeti valamelyik üvegajtóhoz, ahol kedve szerint elégitik ki a kíváncsiságát.

A bal ajtóban azt mondják neki:

- Feri beszélt, Kossuth. Sajnálhatod, hogy nem hallottad.

A jobb ajtóban meg ugyanakkor azt mondják a kiözönlők:

- Megint szavalt egyet a hazafiságról.

Így aztán mindegyik meg van elégedve. De ma az üvegajtók egyszerűen elvesztették a politikai hitelüket. Az ember akármelyikhez állott, mindegyiken csak hívők és rajongók tódultak ki a folyosóra. A jobb ajtóban Kubinyi Géza és a bal ajtóban Bartha Miklós egymás ajkáról vették a szót s velük együtt mindenki mondta: gyönyörűen beszélt. (A ravasz olvasó már ennyiből is sejti, hogy a legnagyobb szónok, Apponyi beszélt.) Nem volt különbség túlsó és innenső folyosó között; az ellenzéki folyosó éljenzése nem csalt ki gúnyos megjegyzéseket a mameluk-folyosóból, sőt ellenkezőleg. A nagy folyosó nem hagyta magát túlszárnyalni a kisebbiktől s ez nagyon jól festett, mert mégiscsak más az, ha egyszer a jobb párt kezdi éljenezni Apponyit.

Egy rajongás volt körös-körül valamennyi folyosó. S aki véletlenül megkésve jött a t. Házba, nagyon megjárta a kérdezősködéssel.

Megállította például Bessenyei Emmer Kornél.

- Hogy beszélt Apponyi?

- Ó, ez politikai nap volt - felelte Emmer Kornél, aki azokra az időkre szárnyalt vissza emlékeiben, amikor még a Deák-párt napja legszebben ragyogott.

Egyebet nem tudott belőle Bessenyei kivenni. Horánszkyhoz fordult.

- Jól beszélt Apponyi?

- Ó, egyszerűen megbabonázta az embereket - felelte Horánszky Nándor és olyan boldogan sétált tovább, mintha ő volna az, aki az embereket megbabonázta.

Bessenyei egyet gondolt. Az az Emmer és az a Horánszky végre is pártolói a második provizóriumnak. Természetes, ha el vannak ragadtatva. De itt van Bartha Miklós.

- Te, Miklós! - fordult hozzá kérdésével. - Tetszett az Albert beszéde?

- Ó barátom - szólt átszellemült arccal Bartha Miklós -, ő a legnemesebb, a legnagyobb, a legelragadóbb! Le kell borulni nagysága előtt.

Most már Bessenyei sok mindent tudott és semmit sem tudott. Világos, hogy ezekben az emberekben a pillanat mámor elaltatott minden kritikát. Ezekből most csak indulatszavakat lehet kicsalni, nem véleményt. Egyet gondolt tehát és új kérdésekkel állott a rajongók elé.

- Mit fog ezek után a szabadelvű párt csinálni? - kérdezte Emmertől.

- Mit? Hát amit eddig. Mit is csinálhatna egyebet? Hiszen úgyis törvénnyé akarta emelni a szükségjavaslatot. Ezt Bessenyei kénytelen volt természetesnek találni. De utána sietett Horánszkyhoz.

- Mi hát mostan a nemzeti párt álláspontja?

- Mi? Ami eddig volt. Hiszen már a konferencián állást foglaltunk.

- Persze, persze - morgott Bessenyei. Aztán felragyogó arccal állott Bartha Miklós elé: - Hát ugye, Miklós? Apponyi csak meggyőzött benneteket? Mi?

- Minket?

- No, igen. Mit csináltok ezután?

- Amit eddig. Obstruálunk. Hisz ez csak természetes - szólt mély meggyőződéssel Bartha Miklós.

Most már a feje is kábult Bessenyeinek. Ezt értse meg, aki tudja. Apponyi olyan beszédet mond, amelyért Emmer december tizenhetedikét politikai nappá teszi. Horánszkyt gyönyörbe fürdeti, Bartha Miklósnak a szavát is elállítja. Föllelkesített, elragadott, a lábáról vett le mindenkit s az eredmény az, hogy - nem változott semmi. Meggyőzte azokat, akik meg voltak győzve és egy hajszállal se taszította le az obstrukció mezejéről, akiket meg akart győzni. Hát ilyen a legnagyobb parlamenti siker természete? Taps, éljenzés, rajongás, egyébként pedig marad, amint volt?

Éppen arra táncolt Sándor Gyula. Az egyetlen nemzeti párti, aki a második provizóriumot még nem akarta megszavazni. Bessenyei fölélegzett. Ezt az egyet, Sándor Gyulát, csak meggyőzte most már a vezére?

Megkérdezte.

- Kérlek - felelte Sággy -, én el vagyok ragadtatva, én nem találok szavakat, ez föl fogja ébreszteni a nemzetet... (Sághynak tudniillik az ébresztés az elérhetetlen ideál!)

- És most már megszavazod a javaslatot?

- Nem.

Tehát éppenséggel semmi változás. A föld tovább forog, Sággy tovább opponál és az obstrukció zavartalanul megy a maga útján. Holott a magyar parlament olyan látványosságnak volt tanúja, aminőre alig volt még példa, mert Apponyi a szónak, a tudásnak és a hangulatkeltésnek minden ragyogó fegyverével szállott síkra és lelkesedésre ragadta az egész parlamentet. Elérte a hihetlent, hogy jobbpárti tapsokat kapott ellenzéki hochok nélkül, a többség lelkesedését, a kisebbség gúnyolódása nélkül - de ez volt aztán az egész. A história s az államférfiúi bölcsesség igazi magaslátáról mondotta el szózatát; mohó gyönyörűséggel szívta magába szavait a Ház és föga magába szívni az egész nemzet; az a harminc főnyi obstruáló csapat pedig meghallgatta és megy tovább - beszélni, - obstruálni.

Mert az ne tévesszen meg senkit, hogy a harminc közül a mai napra kisorsolt két szónok mély argumentumokkal harcolt. A szegedi követ, Polczner Jenő, a becsületes meggyőződését mondotta el, ha kissé hosszadalmasan is. És ő még Apponyi előtt beszélt. A kis Barta Ödön meg rendkívül ügyes ember, aki ma is okosan szőtte a maga polémiáját, sőt egyszeregsyszer őszinte tapsokra tudta ragadni az Apponyi beszédétől kissé lehangolt szélsőbalt. Az egyik beszédet az őszinteség, a másikat a fordulatosság emelte ki az obstrukció sablonjaiból, ha újat nem is hozott a vitába. De méltóztassék meggondolni, hogy ez a csatának jóformán csak első napja volt és a szélsőbalon kevesen vannak a Barták. Holnap, holnapután és azután már elfognak a Barták és akkor jönnek a Marjay Péterek.

És azok is polemizálni fognak Apponyival. A Marjayak...

*

Az ülés érdekességét: Apponyi beszédét egész terjedelmében mellékletünkön találja az olvasó...

ORSZÁGGYŰLÉS [dec .19.]

A szokásos öt percnyi pihenő ma az elnöknek szólott. A képviselők nem szorultak rá; az ő pihenőjükről fejedelmi bőkezűséggel gondoskodott Mócsy Antal és Városi Gyula.

Ez a két derék férfiú az ülés elejéből kiharított potom harmadfél órát országos érdekű politizálással, az ülés végéből pedig újabb egy órácskát helyi érdekű interpellációval. A számvetés tiszta. Harmadfél óra és egy óra, az összesen három és félóra. Marad még harminc perc, amiről érdemes beszélni.

Ez a harminc perc a Hegedüs Sándoré volt.

Künn a folyosón, ahol ma is Apponyiról esett a legtöbb szó, az emberek a fejüket csóválták és nem tudták megérteni, hogy miért akar beszélni Hegedüs.

- Minket akar kapacitálni? - kérdezte a szélsőbal.

- Őket akarja kapacitálni? - kérdezte a szélsőjobb is. S minthogy egyik sem tudta megérteni, közösen megállapodtak, hogy Hegedüs békeangyal lesz. Ha ugyanis okos emberről nem tudják kisütni, mi okon beszél, akkor okvetetlenül békeangyalt sejtenek benne. Ez most így divat a tisztelt Házban. Mikor tehát az elnök öt percnyi pihenője után játszani kezdett a villamos

csengő, jobbról és balról egyforma buzgósággal siettek a honatyák a terembe. Ne mondja a békeangyal, hogy meg sem akarták hallgatni.

- Talán elárul valamit!

Ez a szélsőbal mottója volt, amivel mentegetni akarta magát, mert egyáltalán még figyel békeangyalokra. Justhék ugyanis félnek a békességtől - már ezt el kell nekik hinni. S a félelemre annál több okuk van, mert a mai ülés alatt folyton arról sugdosódtak, hogy Bánffy tárgyal Apponyival, Apponyi tárgyal Horánszkyval, Horánszky tárgyal Széll Kálmánnal és Széll Kálmán tárgyal mindenkivel. Justhék tehát tűkön ültek: az ördögbe, még kitör a békesség. Quod deus avertat.

Azért mentegették magukat, mikor a Hegedüs szavaira ők is figyeltek.

- Talán elárul valamit!

De Hegedüs semmit sem árult el. Szelíd volt és óvatos, mint soha, még az előadói székben sem. Egyre csak azon volt, hogy senkinek se sértse érzékenységét. Bokrétákat szórt mindenfelé: Apponyinak, Kossuthnak, a kis Barta Ödönnek. S a szélsőbal utoljára már fészkelődni kezdett. Mit akar ez? Tüske lappang a bokrétákban? Vagy azt akarja, hogy senki zokon ne vegye, ha végezetül olyan valakinek is bokrétát nyújt, akinek különben nem merne virággal kedveskedni?

A kíváncsiság izgatottá tette a kis tábort. Hánykolódni kezdett, mint a lázálmas beteg. S a legkisebb dolog végletekre ingerelte. Mikor egy teremszolga vizet hozott a szónoknak s a poharat véletlenségből felborította, ezen a szélsőbal úgy nevetett, mintha valamennyi miniszteri szék borult volna fel, nem egy pohár víz. Mikor Hegedüs azt merete mondani, hogy az önálló vámterület alapjáról sem adhatnánk Ausztriának olyan kivételes kedvezményeket, amint Kossuth hiszi, mert ugyanazt nyomban megkövetelhetnék mindazok az államok, amelyekkel a legtöbb kedvezményt biztosító szerződésünk van, - ezen meg úgy felháborodott a szélsőbal, mintha Hegedüs éppen most proklamálta volna Magyarország örökös rabszolgaságát. Szóval, a szélsőbal künn volt a sodrából.

És ekkor tűnt ki, hogy a Hegedüs tarsolyában csakugyan rejtezett még egy bokréta. A legnagyobb, a legfeltűnőbb. És nemhogy tüske volna benne, de még inkább gyógyító ír. Mert ezt a bokrétát Hegedüs a pénzügyminiszternek nyújtotta át, akiről ugyanakkor minden különösebb hangsúlyozás nélkül szinte csak úgy mellékesen mondotta el, hogy az újságok bizony elferdítve közölték a pénzügyi bizottságban tett, s azóta súlyosan inkriminált nyilatkozatát.

...Ah! A szélsőbalnak egy pillanatra a lélegzete is elállott. Elferdítve közölték? És a pénzügyminiszter nem mondta, hogy az önálló vámterület veszedelmes volna Magyarországra?

- Hisz ez visszaszívás! - zajgott a szélsőbal.

- Nem visszaszívás, de sohasem is mondott olyat! - folytatta Hegedüs. - Hát szabad-e föltenni Lukács Lászlóról, hogy úgy nyilatkozhatott volna? Én, aki jobban ismerem másolnál, el merem mondani, hogy sarkára állott Ausztriával szemben és kevesen használtak annyit Magyarországnak, mint ez a kis szürke ember!

...Ez volt a Hegedüs beszédének poénja. A szélsőbal úgy fogta fel, hogy a nagy békealkudozások útjából az utolsó gátat akarta elszedni, mikor a pénzügyminiszter emlékezetes nyilatkozatát az ország színe előtt minden ferdítéssel szemben precizírozta. Justhék tehát meg vannak győződve, hogy most már csakugyan fenyeget a béke veszedelme. A nagy többség azonban nem nagyon bízik ebben a veszedelemben.

- Kurta hónap ez a december - mondogatják -, összevissza sincsen már több ülésünk kilencnél.

Ezért nem bíznak a békességben. De mégis örvendenek, hogy a Hegedüs helyreigazítása után szívük szerint megéljenezhették a pénzügyminisztert. Ámbátor örök rejtély marad nekik is, hogy mért nevezte Hegedüs kis szürke embernek a pénzügyminisztert, aki nagyobb is, feketébb is őnála? . . .

ORSZÁGGYŰLÉS [dec. 21.]

Fanatikusán mormolja a folyosó:

- Csütörtökön... csütörtökön...

Tessék ezt úgy értelmezni, hogy a fordulatnak csütörtökön okvetlenül be kell következnie. Mert még a szélsőbal is meg van győződve, hogy tovább nem tarthat a bizonytalanság s így vagy úgy, de csütörtökön el fog dőlni a dolog. Az emberek úgyis módfelett harciasak és jobbról is, balról is hangoztatják, hogy az ünnepek után semmiféle földi hatalom sem tartja őket a fővárosban. Ha tehát történni akar valami, tessék neki még az ünnepek előtt történni. Azután már hiába történik.

Ez a fanatikus hit el is altatja az izgatott érdeklődést. Még a békeangyalok sürgése sem kelt valami nagy feltűnést. Odabenn Komjáthy Béla beszél - beszéljen. Olyan mindegy, hogy pártolja-e az obstrukciót vagy sem. Hiszen csütörtökön úgyis megjön a fordulat. Majd a horvát Gyurkovics próbálja felrázni a szélsőbalt, hogy a vámpolitikai különválás Boszniában és Horvátországban is megszólaltatná a lappangó vágyakat. Hát szólaltassa meg. Hiszen nem olyan komolyan gondolják ők a különválást és különben is csütörtökig úgyis meg jön mindenre a felelet.

Szikránkint hamvad el az érdeklődés. (A fiatalságét egy darabig ébren tartja egy ibolyaszín toalett. Nagyon divatos primadonna mosolyog ki belőle a karzatról.)

De egyóra tájban mégis beszólítják a folyosó népét.

- Gyertek! Pichler beszél.

Igen. Pichler még érdekli a tisztelt Házat. Olyan kedves bolondságokat tud szavalni! És olyan drámai allűrökkel! Ma is rekedt pátosszal kavarta együvé az osztrák pletykákat, a magyar pletykákat, a gróf Andrássy Gyula könyvét, az udvartartást és amiről csak egyáltalán beszélni lehet. Az elnöklő Láng Lajos ezalatt folytonosan csöngetett. De nem mintha rendre akarta volna utasítani a szónokot. Nem. Csak a hallgató képviselő urakat intette valamivel nagyobb csöndre. Mert olyan hangosan kacagtak a rózsaszínű szónok beszédén, hogy ő az elnöki székből egy szót sem hallhatott. Pedig ő is akart kacagni.

ORSZÁGGYŰLÉS [dec. 22.]

Szinay Gyula unalmas volt. De ez nem szimptóma, ez nagyon régi dolog. Ellenben Kolosvári Kiss István is unalmas volt és ez megdöbbenítő. Mi vitte el a halasi követ jókedvét? A golya nem, mert az most másfelé volt elfoglalva; Mezőssy Bélának hozott trónörököst. De hát akkor mi? Vagy ki?

Az oknyomozó folyosó szerint Hentaller. Az ülés előtt ugyanis hátraszegte a fejét és a legugocsaibb makacssággal kiáltotta:

- Ha negyedmagammal maradok, akkor is obstruálok!

Ebből a kiáltásból két eshetőség kandikált ki. Az egyik az, hogy Hentaller kompromisszum-szagot érez, mert akkor ő mindjárt emberevő kedvében van; a második pedig az, hogy Hentaller őszinte sajnálatára nem látja többé kizártnak a kompromisszumot, mert már foglalkozik azzal az eventualitással, hogy csak negyedmagával marad.

S ezek az eshetőségek az obstrukció minden lelkes hívét mélyen elkeserítették. Hentallernek egész udvara nőtt, ahogy sorra tipegtek szárnyai alá a megriadt csibék és félénken tudakolták, csakugyan fenyeget-e a békesség. S ő nem tehetett másként, fátyolos szemekkel nézett körül híveinek kisded csapatán, szomorúan bólintott a fejével s aztán egyszerűen az üvegajtóra mutatott, amelyen éppen akkor iparkodtak kifelé a miniszterelnök, Szilágyi Dezső és gróf Andrassy Gyula. Egyenest az elnöki szobába siettek.

- Viszik, most viszik! - hangzott a Hentaller szava, tompán és zokogva, mint az elmerült harangé.

Mert ő meg volt győződve, hogy már a kompromisszumot viszik. Csak akkor ragyogott fel az arca halovány reménységben, amikor Kossuth Ferencet és Justh Gyulát látta az elnöki szobába sietni. Akkor hát még non est consummatum. Az obstrukció még nem halt meg, s a kompromisszumot még csak a falra festik. Még csak most fognak tárgyalni. Utánuk sietett tehát, hogy utoljára még a fülükbe súgja az ultimátumot: olcsón ne mérjétek a békességet! Aztán a kezeit tördelve telepedett le egy karosszékre és aggódó társaival együtt várta a nagy konzílium eredményét.

Az ország sok könnyelmű atyja gondtalanul, könnyelműen kergetőzött előtte a folyosón. Még Thaly Kálmán is csak arról vitatkozott Gyurkovicssal, hogy magyar volt-e Zrínyi vagy horvát? Nemcsak magyar volt, de kálvinista is - bizonykodott. A kamarai levéltár tele van panaszokkal, hogy az a vastagnyakú Zrínyi egymás után dobja ki a plébánosokat. (Már neki is sok baja volt velük.) De Thaly még hagyján! Az a könnyelmű Meszlényi Lajos ezekben a válságos percekben sem tud egyébről beszélni, csak a karzatról. És ha a főrendek érdekelnék, akik naponta figyelik a karzatról, lesz-e dolguk még az idén a szükségjavaslattal! De nem. Csak az asszonyok érdeklik, akik semmiféle összefüggésben sincsenek a közös vagy önálló vámterülettel.

Ennyi könnyelműség még jobban elkeserítette az obstrukció igaz bajnokait. Jó szerencse, hogy Kossuth és Justh nem maradtak sokáig az elnöki szobában, hanem titkolózva jöttek vissza a folyosón. Csak a szemük beszélt. Bartha Miklós ennyiből is értett és úgy vélekedett, hogy a gyereket már hozzák, csak azt nem lehet még tudni, fiú-e vagy leány? S a gyereket csakugyan hozták. Úgy mutogatták meg egyenkint a táborbelieknek, hogy Szilágyi Dezső milyen pontokat szövegezett a kompromisszum alapjául.

- Lehet róla beszélni! - mondotta híveinek Kossuth Ferenc.

De Justh ennyi határozottsággal sem mert nyilatkozni. Csak ment hívótól hívőhöz és tanácskozott szakadatlan. Hentaller mindenütt a nyomában. S ahol engesztelékeny hangot hallott, haragosan vágott a csöndes kapacitációba.

- Soha!

...És tizenkét órákor, midőn Szilágyi Dezső mosolyogva tért vissza a tanácsterembe, hogy újból elfoglalja az elnöki széket (amelyet a konferencia idejére Berzeviczynek engedett át), mégis békülékeny fuvalmak lengedeztek mindenfelé. Csodálatos mohósággal áradt szerte a hír, hogy a paktum már meg is van. A következő pillanatban ugyan módosult a hír, s már csak arról volt szó, hogy a hajlandóság van meg a paktumra, de a százfajta változatból is kicsendült egy állandó szózat: minden jól megy! Vékonyka szózat volt, de mégiscsak valami.

Egyébként az ülés második felében a kis Mezőssy Béla csodát mívelt. Le tudta kötni az egész Ház figyelmét. A Kossuth határozati javaslatának védelmében nagyon temperamentumosan szállott síkra gróf Apponyi Albert ellen és hogy nem minden dicsőség nélkül, azt bizonyítják a következő vélemények:

- Dávid leveri Góliátot!

(Ez a Hentaller Lajos kissé túlzott nyilatkozata, amiből egyelőre még csak annyi az igaz, hogy Mezőssy csakugyan Dávid és Apponyi csakugyan Góliát.)

- Csupa muzsika voltál!

(Ezt Bartha Miklós mondta, akit az ügyes kis beszédnek a muzsikája csapott meg.)

- Adnánk érte tízet!

(Ezt Kubinyi Géza mondta a szabadelvű pártból.)

És ámbátor Kubinyi Géza valószínűleg felhatalmazás nélkül ígérte a tíz mamelukot cserébe - dicséretnek ez akkor is valami, ha a párt nem is eszkömtálja teljes értékben...

ORSZÁGGYŰLÉS [dec. 22.]

Akik a tanácsterembe iparkodtak, hogy meghallgassák az öreg Benyovszky beszédét, az üvegajtóban hirtelen megállottak:

- Voltaképpen még ráérünk. Majd a második olvasáshoz...

Második olvasás? Az ember azt hinné, hogy nem is beszédéről, hanem név szerinti szavazásról van szó. Csak a név szerinti szavazásnál szokásos a második olvasás. De a Benyovszky beszédeit szabad a név szerinti szavazáshoz hasonlítani, mert ezeknek a beszédeknek az a természete, hogy Benyovszky kétszer olvassa fel elülről. Sőt a tisztelt Ház naplószerkesztője azt állítja, hogy kivételes időkben, mint például a nyári obstrukció alkalmával, az öregúr háromszor is elmondta beszédét egyfolytában. S azóta van, hogy a függetlenségi párt három turnusban hallgatja a szélbal grófját: tíz ember az első olvasást, tíz a másodikat és húsz a harmadikat. (Mert itt már tömegre van szükség, melynek helyeslése imponál.)

Ma is csak egy-egy turnus maradt a teremben; a zöm a folyosón beszélgetett. Természetesen a kompromisszumról. De micsoda változás tegnap óta, amikor még rózsaszín volt a szemhatár és minden ember azt képzelte, hogy csak az ujjait kell meghajlítani és kezében a kíváncsú madár? Ma ólmosan festett az ég és a felhők olyan alant úszkáltak, hogy még Mezőssy is beléjük ütközött. Pedig ugyan alacsony emberke.

Az ember szerényen tudakolta Justh Gyulától:

- Hogy áll a kompromisszum?

És Justh tágra nyitotta a szemét.

- Kompromisszum? Hát volt szó kompromisszumról?

Így Justh, az intranzigens. De dodonai stílusban beszéltek még azok a mesés memóriájú emberek is, akik jóakarólag vissza tudnak emlékezni egészen tegnapig. Tőlük is különös választ kaptak, ha az volt a kérdés, lesz-e újvire második provizórium, vagy sem?

- Lesz, ha Bánffy enged! - felelték.

- És ha nem enged?

- Akkor is lesz.

A dolog tehát úgy áll, hogy a kompromisszumról most már senki sem beszél, de az a hit még nem veszett ki teljesen, hogy elvégre mindenkinek megjöhet a jobbik esze. Elég vékony szála cska, azt méltóztatik látni. De súlyos érdekek lógnak rajta s ilyenkor a legvékonyabb szálat se metszi el senki. A reménykedők még ebben is bíznak, a rosszindulatúak pedig vagy vélekednek, hogy az a vékony szál magától is elszakad. Minek erőszakoskodni?

Csüggeteg nép rója hát a folyosót. De egyszerre híre kél, hogy a miniszterelnök beszélni fog. Hirtelen megüresedik a folyosó és aki csak mozog, mind a terembe siet. A jó Meskó László odabenn elcsodálkozik, hogy micsoda nagy érdeklődés mutatkozik egyszerre az ő beszéde iránt és úgy érzi, hogy ezt a váratlan érdeklődést meg is kell hálálnia. És újult erővel folytatja beszédét. Mintha be sem akarná fejezni. Minden később érkezett honatyának előlről szeretné elmondani a beszédét és fölöttébb elcsodálkoznék, ha valaki hátulról meglökné:

- Te Meskó! Ezek itt Bánffyt szeretnék hallani!

Ő semmit sem vett észre és abban a boldog illúzióban szötte csöndes okoskodásait, hogy mindenkinek fölragyog egyszer a dicsőség és íme őt is hallgatják - lázban, feltűzelve...

Délen is túlhajlott az idő, amikor végre Bánffy szóhoz jutott.

- Hoch! - próbálta ingerelni a szélsőbal.

De a többség csak megmozdult és úgy fújta el ezt a gyöngye szót, mint valami gyertyalángot. És akkor a miniszterelnök a legnagyobb csöndben fejtette ki a kormány álláspontját, amely lehet a szélsőbalnak nem tetsző, de amelyet a kiegyezés alapján álló összes pártok egyhangú lelkesedése szentesített igazán nemzeti álláspontnak. Ez harangszó volt, mely nem szólt egy embernek, nem is egy-két tábornak, de az egész országnak. Csak a »vadak« riadtak meg tőle és zúgva, összebújva, lesből kiáltottak közbe. Mint amikor rossz gyermekek akarják a harangszót túllármázni.

- Korrekt beszéd! - mondták mindenfelé.

S ekkor, a beszéd vége táján esett meg, hogy a miniszterelnök a gazdasági kötelekekről beszélve, olyasmit talált mondani, mintha a viszonyt Ausztriával inkább szorosabbra akarná fűzni. Egy második felszólalásában világosabban is megmondta, hogy mit értett a konstrukció szempontjából talán rosszul megválasztott szavakkal, de a szélsőbal éppen csak ebben kapaszkodott.

- Szorosabbra akarja fűzni a viszonyt? - tűzte mindjárt gombostűre ezt a pillangónyi tévedést Bartha Miklós. - Hazaárulás! - nyomta mindjárt reá a bélyeget Justh Gyula.

...Mintha bizony ember még nem vétett volna el egy szót!

Mikor Napóleon tévedésből kapitánynak szólított egy hadnagyot, a kis hadnagy abban a pillanatban kapitány is lett. Mert a császár nem akarta megvallani, hogy ő tévedésből is mondhat valamit. (És nincs is rendjén, hogy a császár tévedjen, hiszen az ő szavait nem zavarhatják a Hentaller csapatai!) De a miniszterelnök a csata hevében elvéthet egy szót, csak a cselekedeteiben ne botoljon soha...

ORSZÁGGYŰLÉS [dec. 24.]

Kíváncsi hópelyhek, egymás hátára kapaszkodva, kandikálnak be a folyosó széles ablakain. Micsoda élet ilyen késő decemberben! Holnap estére már a három királyok is elindulnak a betlehemesekkel, édes babaarcok fürödnek meg a lobogó gyertyalángok fényében, s a komoly törvényhozó bácsik még ma is a folyosóban gunnyasztanak.

Azok a bábész pelyhek mintha suddognának:

- Nagy baj szakadhatott ezekre, hogy karácsonyra is itt rekedtek!

S a baj árnyéka ott borong valamennyi homlokon. Csúnya, komor arcok fehérlenek ki a folyosó szürke homályából. Még a Molnár Tóni gömbölyű arca is csupa gond, ámbátor őt talán nem is az szomorítja, hogy karácsony küszöbén itt kell vesztegelni, hanem inkább azon búsul, hogy eljött az utolsó ülés napja. A kalendárium is várhatott volna egy kicsit. Minek áll ő is az obstrukció táborába?

De nini! Mégse bánt mindenkit a gond. Tóth János legalább mosolygó képpel vezeti ki a szélsőbal engedelmes katonáit az üvegajtón s hallik a vezényszava:

- Egy lélek se mozduljon. Az ajtóból fogjátok velem együtt lesni, micsoda komédiát csinál Kubik.

És odabenn nincs is más ellenzéki ember, csak a vállas Kubik Béla. Az elnök megnyitja az ülést, a jegyző morzsolgatja a jegyzőkönyvet, a jobb mezőre csöndesen szállingózik egy-egy álmos ember - olyan a tisztelt Ház képe, mint amikor hálója zugolyából lesi a pók, hogyan ereszkednek a veszélyes szálak közé a könnyelmű legyek. Egy! Kettő! - Most már a maga töménytelen lábaival táncolni is kezd a pók. Kubik Béla figyelmezteti az elnököt, hogy a Ház nem tanácskozásképes.

A legyek ijedten csapkodnak a szárnyaikkal.

- Segítség!

A folyosóról nagy zümmögés hallik. Az üvegajtó libbentebben és omlik be a segítőcsapat. A másik üvegajtóban meg Tóth János vigyáz, hogy egyetlen igaz szélbali se tévedjen a tanácssterembe. Még csak az kellene! Hiszen a komédiát egykét ember is elronthatná s a jegyzők még csak most számolgatják, hogy vannak-e odabenn negyvenen. A Tóth János csapata egy csomóban lesi az eredményt. Vajon elég erős volt-e a háló? De lám, Kubik Béla szomorúan int a leskelődő bajtársaknak. A háló tehát szétszakadt: a szomszéd üvegajtón többen siettek a tanácssterembe, mint amennyit Tóth János az innenső szárnyon kivezényelt.

A Ház tanácskozásképes volt. Most aztán pajkosan szökdöstek be Tóth Jánosék is. Nem sikerült ugyan a tréfa, de bánja a macska. Multság mégis volt.

De mintha a jobb mező komolyan is vette volna a tréfát. Amint szép libasorban húzódik be a Tóth János csapata, valaki átkiált hozzá:

- Gyertek, hazafiak! Gyertek!

Másvalaki meg kikiáltja az országba:

- Ketten voltak a vitézek. Ketten, akik az önálló vámterület védelmében a teremben maradtak!

Nagyon elszégyellték magukat a tréfás vitézek. Pedig tudja a jó isten, talán értelme is volt a tréfájuknak. Mert az a sok mameluk talán az egész ülés alatt künn vesztegel a folyosón, ha ez a kis tréfa be nem kényszeríti a terembe. Aminthogy szép sorjában el is illantak, mihelyest Fáy István beszélni kezdett. Nem csalta be őket Thaly Kálmán, de még Győry Elek sem. Pedig a

mai napon csak ez a három szónok viaskodott a lehetetlen unalom elkergetésével. Ah, meddő vállalkozás! A szélsőbal még csak tapsolt, de figyelni senki sem figyelt. Mert amikor ilyen későre hajlott a december, nincsen az a politikai szózat, amely túl tudná harsogni a legkisebb babák karácsonyra hívó szavát. A Győry Elek basszusa is elvész, amikor az ember hallani véli a kis gyerekek hangját:

- Jön a Jézuska...

Hanem a Szilágyi Dezső hangja mégiscsak győzedelmeskedik. Mert ő boldog ünnepeket kíván a törvényhozó uraknak. Boldog ünnepeket... Mikor a törvényhozó urak sietve tódulnak a ruhatárba, hogy valahogy le ne késsék a vonatot, valami suttogás csap feléjük. Mintha ők még ötven lépést se tennének és nyomukban már megcsendülne a lélekharang. Mintha az ünnepre utazók feje fölött előre röpülne a sötét hír. Mintha ez a Ház össze sem ülné többé. És az elnök mégis boldog ünnepeket kívánt nekik?

A döbbenet megállítja őket. Kérdezni szeretnék: igaz-e? nem-e? Messziről pedig, mintha már hallatszanék az első csöngetés. Menni kell. A siető honatyák nem tudják, tréfa-e vagy komoly dolog, de míg a karácsonyfa árnyékába iparkodnak, egy sötét kérdés tolul a lelkük elé:

- Mi lesz karácsony után?

AZ ILLUMINÁLT HÁZ

A képviselőház esti ülése

Csávossy Béla bekiáltott a sötétségbe:

- Legyen világosság!

S ha a káosz nem is akart a hatalmas szózatnak engedelmeskedni, az egyenruhás szolgák legalább elkapták a parancsot és egy-kettőre már volt világosság. De nem a régi kandeláberek sárgás gázvilága gyúlt ki (a kandeláberek beroszdásodtak az utolsó esti ülés óta), hanem öt hatalmas ívlámpából áradt el a fehér villamos fény völgyön és karzaton. A tanácssterem aztán már illuminálva várta a honatyákat, akik közül a függetlenségiiek jöttek meg legelőbb. (Nem kellett messziről fáradniok, mert a Szikszayból jöttek, ebédől.)

Különben nincsen ok panaszcra. Négy órára a többiek is megérkeztek és lassankint megnépesedett a karzat is. A jó közönség nem akarta elmulasztani az alkalmat, hogy egyszer ebéd után és illuminálva lássa a tisztelt Házat. (Az ebéd után természetesen a képviselőkre, az illumináció pedig a teremre akar vonatkozni e gyarló moment-fotográfiában.) S így a tanácskozás idejéből nem kellett sokat ellopni. Pontban négy órakor zsúfolva voltak a karzatok, zsúfolva a padsorok is Berzeviczy tehát megrázhatta a csengőt. Kezdődik az előadás.

Mert azt ne gondolja valaki, hogy parlamenti tanácskozás volt ez a mai. Világért se. Nem nézte annak a publikum, nem nézte annak a karácsony ünnepéről megjött tábor sem. Csak valami különös látványosság. Valami érdekes játék. Mintha egy jókedvű társaság korán ült volna össze s most mindenféle szórakoztató bolondsággal akarná kibőjtölni, míg az óra elüti az éjfelet és hirtelen sötétségben megérkezik az - új esztendő. Az idén úgyis nevezetes terminus lesz az a pillanat, amíg leperreg az utolsó néhány óra, hadd legyen változatosság a játékban.

De mi ez? A szélsőbal keskeny mezejéről fölemelkedett Thaly Ferenc és beszélni kezdett. Egész egyszerűen, minden ünnepi szín nélkül, mintha a villamos ívlámpák semmire sem köteleznék. Az egész Ház felzúgott. Hát még egy alkalmi szónokról sem tudtak a vitarendezők

gondoskodni? Hentaller! Justh! És ti többiek, hát nem tudtátok erre az esti ülésre Eötvöst vagy legalább Sima Ferencet megnyerni? Hogy a közönség adomákat halljon, vagy legalább egy végig kibeszélt ülést láthasson!

Nagy volt a méltatlankodás. Hangosan morajlott valamennyi hadoszlop.

A szélsőbal azonban megmozdult.

- Helyre!

- Csönd legyen, vagy láрма lesz!

S úgy tetszett, hogy ez az alternatíva hat. Mert jobb, ha a többség csöndes, mintha a kisebbség lármáz. Thaly Ferenc tehát csöndben mondhatta el az ő kis beszédét s a honatyák arra gondoltak, hogy a Thaly beszéde kitűnő alkalom a folyosó fölkeresésére. Ah, a folyosó. Ez a drága oázis, amely pihenővel, színekkel és levegővel biztat minden sivatag beszéd előtt! Hogy özönlött kifelé minden szomjas lélek! De hiába. A folyosó is egészen más, este. Őt-hat regényes gázláng viaskodik az ereszkedő sötétséggel. Az ablakokból nem kacag be a világos égbolt. Az emberek nem éhesek, tehát nem is elégedetlenek. Beöthy Aldzsi nem áll magában a jókedvével, mert ebéd után mindenki jókedvű. Molnár Tóni sem évődik senkivel; földolog a csöndes emésztés. És semmi móka, semmi mulatság. Ismerősök és ismeretlenek nesztelenül suhannak el egymás mellett és az egyetlen elmésség, amely elhangzik, olyan szomorú.

- Jó reggelt! - mondogatják és aki mondja, halkan nevet melléje.

A teremről pedig zúgó éljenzés hangzik ki.

- Mi történt? - kérdezi egy árnyék.

- Thaly beszélt, Lakatos beszél - a párt pedig éljenez, mondja egy másik árnyék.

Ennyi az egész. A hatalmas ívlámpák alatt is csak Thalyt és Lakatost kell éljenezniök. A jó isten tudja, mivel tudnának különbül lelkesedni, ha véletlenül egy Kossuth Lajos jutna szóhoz. Minden mértékük elveszett. Vagy pedig Demosthenesre gondolnak és úgy éljenzik Lakatost. Bizony nehéz sor.

Az emberek tehát mégiscsak inkább maradnak a folyosón. Lassankint meg is szokják, rejtett régiségeket fedeznek fel benne. (Nem a büfé kisasszonyait. Bár ők sokkal szebbek este.) A kandalló körül tábort ütnek néhányan és folytatják ott, ahol csütörtökön elhagyták. Változott-e a szituáció? Nem hiszik. A szélsőbal még jobban el van keseredve, a szocialista zuhany nem hűtötte le, inkább megpörkölte. S most még jajgat is. Csak az egy Sima Ferenc érzi magát egészségesnek, mert őt a szocialisták szeretik és azonfelül...

Ami azonfelül van, azt suttogva, fejcsóválva, hitetlenül újságolják.

Kubinyi Géza hozza a hírt.

- Az obstrukció félig megszűnt.

Egy csomó árnyék szegődik hozzá és mind kíváncsi. Kubinyi pedig (őt a sötétben is elárulja a hangja) valami újságot lobogtat a levegőben.

- Ezt olvassátok el - kiáltja.

- Mi áll benne?

- Nagy szakadás.

- Hol?

- Az obstrukció, mint minden egész, két félből áll. Az egyik fél Justh és harminc vitéze, a másik fél Sima Ferenc egymaga.

- Nos?

- Sima Ferenc pedig ma cikket ír a lapjába, hogy abba kell hagyni az obstrukciót, mert meg kell mutatni, hogy a függetlenségi pártnak van érzéke a kormányzat szükségletei iránt és maga is kormányképes. Az obstrukciónak az a fele tehát, amellyel Szentes ajándékozta meg az országot, a mai napon leszerelt.

Csupa álmélkodás valamennyi árnyék. Hát ezért nem foghatták meg Simát a mai ülésre? És a karácsony szent ihlete éppen őt szállotta meg? Nono. Mégsem múlik el minden csuda nélkül ez a furcsa ülés.

Mindenki Simát keresi.

- Mi ütött beléd? - faggatja a szélsőbal.

- Kövessetek! - feleli rejtelmesen.

- Megokosodtál az év végére! - gratulál neki Kubinyi.

- Majd elmúlik - súgja a szentesi követ, mintha valami betegségről volna szó, amely jön és elmúlik.

És mintha volna valami a dologban. Mintha csakugyan terjedne, ragadósan. Már itt is összesúgnak szélbalék, ott is összebúgnak. És a nagy sűgásból-bűgásból kihallik két mondás:

- Az a kérdés, a rendelet-e a nagyobb baj vagy Bánffy?

- Nem úgy van (hangzik a másik mondás). Az a kérdés, Bánffy az alkotmánnyal? Vagy Bánffy az alkotmány nélkül?

Valami különös izgalom árad el a folyosón. Már mindenki mérlegel, alkuszik, konferál. Az a tanácskozás pedig, amely a teremben folyik, senkit sem érdekel. Hozzák a hírt, hogy az öreg Lakatos le akarja rázni a nemzet testéről az osztrák piócát; hogy Hentaller ezért tüntetve éljenzi; hogy Berzeviczy ezért mind a kettőt rendreutasította; hogy a szélsőbal ennél fogva viharzik; s hogy mindezek után odabenn nagy a gabalyodás. De kit érdekel ez a folyosón? Ah, az öreg Lakatos Hentallerrel szövetkezve nyújt valamit a karzatnak ennyi az egész. Szegény karzat, mért fáradt volna hiába!

A folyosó tovább is sűg-bűg. A sötéttségben csak néhány gázláng lobog. Az elmosódó csoportok, mintha csupa összeesküvés volna.

Hat óra van. Az öreg Lakatos bevégezte beszédét s visszamegy jegyzőnek. A teremre valami szürke fátyol ereszkedik. Az ívlámpák szinte elmerülnek az átfűlt, rettenetes levegőben.

- Öt percet! - zúg a szélsőbal.

Egy kis lárma, egy kis próbálkozás, de aztán szépen belenyugosznak, hogy előbb még hadd beszéljen Illyés Bálint is, aztán jön a szünet. Hiszen olyan mindegy. Thaly Ferenc elmondta, amit előbb már elmondott más; Lakatos megismételte, amit Thaly Ferenctől hallott; Illyés Bálint átveszi a Lakatos szavait és tovább fogja adni az utána következőnek. Mi bajuk lehet? Legfőleg több szónoknak kell majd elmondania ugyanazt a beszédet. A beszéd pedig megvan s mint az a bizonyos pohár - körbe jár. Újévig tehát a legrosszabb esetben sem kell zavarba jönniök.

A beszédet szünet után Tóth János mondotta el és a jószívű Pichler buzgón helyeselt.

- Mit helyesel? - szóltak le hozzá kíváncsi újságírók.

- Azt nem tudom - felelte Pichler őszintén -, de én mindent helyeslek, amit az én pártomon mondanak.

Egyébként a tisztelt Ház most sem hallgatta a beszédet, hanem kihúzódva a sötét folyosóra, azt leste, hogy csakugyan hajnalodik-e? Tudniillik, hogy a béke hajnalodik-e? Mert ekkor már széltiben beszéltek, hogy a szélsőbal is meg akar próbálkozni, nem tudná-e a kormányzati érzékét kimutatni, mint a szentesi követ. Mesélték, hogy a függetlenségi tábor a tisztelt Házból egyenest a párthelységbe siet és nyomban konferenciázni fog a békességről. A folyosón ki is csillant valami kedvező hangulat, éppen csak annyi, mint aranypor a folyó homokjából. De a »vadak« annál rémesebben süvöltötték az engesztelhetetlenség dalát. Polónyi Géza még azzal is fenyegetőzött, hogy átviszi az obstrukciót a városházára is. (Nem is ártana, ha egyszer a szállítók is remegnének egy kicsit.) Polónyi ugyanis olyasmiről akart tudni, mintha a főváros szerdai közgyűlésében Heltai Ferenc ítéletet provokálna a szélsőbal mostani akciója fölött. Erre mondotta Polónyi úr:

- Állunk elébe. Oda is vihetünk egy kis obstrukciót.

A teremben is hangosabb volt ekkor a világ. Tóth János már elmondta a beszédet, s hogy mégis kibeszélhesse az ülést, szemelvényeket olvasott fel az Enyedy Lukács, a Pulszky Ágost régi beszédeiből. S az ilyen ráolvasásokban mindig van valami groteszk, amin kacagni kell. Azonfelül a szélsőbalnak az esti hangulat néhány jó közbeszólást is sugott. S akadt mulatság. Azt olvasta például Tóth János, hogy Enyedy Lukács valamikor a függetlenségi táborban látta Magyarországot.

- Lukács, Lukács! Hát mért szöktél meg Magyarországból?

(Ez a kis nyíl Enyedy felé suhogott.)

Aztán Tóth a Pulszky Ágost szavaiból idézgetett és ekkor sokkal sűrűbben repültek a nyilak.

- Egészen más Pulszky volt az, csak a stílusa ugyanaz! - szólt Justh Gyula.

- Össze is vész magával ma éjjel! - mondotta másvalaki.

S a párt nevetett, tapsolt, éljenzett. De azért nyolc óra tájban már minden hangulat elbágyadt. Tóth János még beszélt, az emberekkel pedig dévajkodni kezdett az álom manója. A karzat meglepetve nézte, hogy hirtelen milyen sok Urbanovszky Ernő került a padsorokba. Csupa lehorgasztott, mozgó fejű ember látszott. S az ívlámpák fehér világa indiszkrétül leplezte le a karzatnak, hogy mennyi sok már a kopasz fej a magyar parlamentben. Lám, már Győrffy Gyula is...

Mégiscsak jó, hogy az ilyen esti üléseket nem kell rendszeresíteni.

ORSZÁGGYŰLÉS [dec. 29.]

A mai ülésen Endrey Gyula és Polónyi Géza atyafiságosan megosztzkodtak s az egyik elbeszélte a szünetig, a másik a szünetről az ülés berekesztéséig. A tanácsterem tehát nemigen szolgált szenzációval, hacsak nagyobb érdekesség híján azt nem veszik szenzációnak, hogy gróf Apponyi Albert nem felelt a Polónyi Géza majdnem megrendeltnek tetsző interpellációjára. A miniszterelnök ugyanis Bécsben van s mikor Polónyi fölvetette azt a kérdést, hogy vajon a szükségjavaslat értelmezése tekintetében csakugyan egy véleményen van-e a kormányelnök és a nemzeti párt vezére - választ egyelőre nem kapott.

- Nem tartanám illőnek, hogy a miniszterelnök távollétében válaszoljak - mondotta Apponyi a folyosón. Máskülönb a folyosó nem volt túlságosan eleven. A miniszterelnök utazásáról sokat beszéltek ugyan, de olyasmit a szélsőbal sem remél, hogy Bécsből az önálló vámterületet hozza meg Bánffy Dezső. A kritikus helyzet ilyen megoldásáról alig esik szó, ellenben az a békés hajlandóság, amely a szélsőbal tegnapi konferenciáján még csak félénken mutatkozott, ma a folyosón diadalmas gyorsasággal hódított. A párt minden békés embere megjelent és folyt a kapacitáció, amerre csak két ember egymásnak útjába akadt. Különösen Eötvös Károly, Komjáthy Béla és Barta Ödön mozgattak meg minden követ, hogy a pártot egységes leszerelésre bírják. Eötvös a maga jóízű modorában magyarázgatta az embereinek:

- Azt ne higgyétek, hogy a rendelet az pátens. Dehogya az. Végre is intézkedni csak kell, mert különben a spekuláció megeszi ezt az országot. Ha a kormány rendeletet bocsájt ki, azért meg lehet szidni; de ha még rendeletet sem bocsájt ki, akkor föl kell négyelni.

A többi is csak így beszélt s ahogy tanácskoztak, kapacitáltak, úgy tetszett, hogy fáradozásuk nem meddő, ámbátor dülőre ma sem fog jutni a békesség dolga, mivel a szélsőbalnak még habozó tagjai meg akarják várni a Bánffy Dezső és Apponyi Albert kilátásba helyezett nyilatkozatait. Ha ez a két nyilatkozat összevág és újból is dokumentálva lesz, hogy a január elsejével bekövetkező jogi állapot tekintetében Bánffy is osztozik az Apponyi felfogásában; akkor a kis békesajka végezetül mégiscsak révbe ér.

Ellenséges szelek azonban még most is veszélyeztetik. Polónyi Géza legalább az összes elemeket harcba akarja küldeni a javaslat ellen. Ha ugyan Polónyi ura az összes elemeknek, ami nem egészen valószínű. Nem lehet azonban tagadni, hogy a Sima Ferenc eldobott babérjait fölszedheti és ha éppen akarja, egymaga is megobstruálja újévig a javaslatot. Ezt nyíltan hirdette is, a teremben és a folyosón. Nevetve nézte azokat a kis csoportokat, amelyek a béke útját próbálták egyengetni és egyszer-egyszer elkiáltotta magát:

- A korcsmáros nélkül számoltok!

S ebben igaza lehet. Az egész szélsőbal egységes megállapodását is halomra döntheti egyetlen szál legény. Én is akarom, te is akarsz - mondja ez, meg az, de csak azzal végezheti, hogy Polónyi azonban nem akarja. Vagy csak évődik? Tréfál? Mert mégis különös volna, hogy amikor érzi maga körül a hatalmas békeáramlatot s ő el van határozva a harc folytatására: mégis azt mondja beszéde végén, hogy ez a harc meghozta a részekre bomlott szélsőbal testvéri egyetértését. Csak nem úgy képzei Polónyi, hogy amikor Kossuthék le akarnak szerelni, az Ugronisták pedig most forgatják igazában a fegyvert, akkor ezt testvéri egyetértésnek nevezik!

Ámbár ki tudja? Amoda át öfeléljük már régen fest így, amit testvéri egyetértésnek neveznek...

ORSZÁGGYŰLÉS [dec. 30.]

Jó, hogy bevezették azokat az ívlámpákat a tisztelt Házba! Mert a képviselő urak, akik a kora délelőtti órákban indultak el a parlamentbe, csak a késő éjjeli órákban jutottak oda. Legalább az üvegtető alatt olyan tökéletes volt a sötétség, akár a Maeterlinck szimbolista darabjaiban. És nagyon kapóra jött, hogy ama bizonyos esti ülés után még nem vitték el a hatalmas ívlámpákat. Mert most csak el kellett telefonozni a Ganz-gyárba:

- Kérünk világosságot!

S a Ganz-gyár jószívű. A Ganz-gyár megadja a világosságot. De Kubik Bélától, Marjay Pétertől, Visontai Somától ki várt világosságot? A parlament? Az ország? Csak Justh várt

tőlük valamit, de ő se világosságot, csak beszédet, lehetőleg hosszút. S még ő is csak harmadrészen nem csalódott. Mert Kubik, sőt Marjay sem akart hosszan beszélni, ellenben Visontai Soma olyan sokáig bírta, hogy az elnök utoljára úgy tett, mint az olasz a nyúlós makarónival: - kettévágta. Így jutott a tisztelt Ház öt percnyi pihenőhöz a Visontai beszédének két része között. Persze ez a hivatalos pihenő volt, mert egyébként azalatt is elegenden pihentek, kivált amikor a szünetet kérők lármájára Szilágyi Dezső azt jegyezte meg:

- Akinek öt perc kell, vegyen magának!

Ki állt volna ellent az ilyen barátságos nógatásnak?

...A folyosóra gyűlt minden izgalom és várakozás. Az emberek már tudták, hogy a miniszterelnök megérkezett Bécsből és azt is tudták, hogy Apponyi csak reá várt, mielőtt a Polónyi ismeretes kérdésére válaszolna. Most tehát száz és száz szem leste, mikor indul Bánffy a terembe. Hiszen addig úgysem történik semmi sem. A miniszterelnököt azonban nagyon elfoglalhatta valami, mert az idő már délre járt és még nem mozdult a miniszteri szobából. Pedig morogva, ágaskodva hánykolódott a folyosón a nyugtalan szélsőbal.

Egyszerre csak az üvegajtóba kiállott egy alak és harsányan hirdette:

- Siessetek... Apponyi beszél...

Egy lélek sem maradt a folyosón. Az egész nyugtalankodó áradat becsapott a terembe, ahol Apponyi már fölegyenesedve várt, hogy szavaival elsimítsa a tornyosodó hullámokat. És aztán beszélt. Elmondotta, hogy a Polónyi kérdésére nem felelhet egyébbel, mintha megismétli, amit december tizenhetedikén mondott. És megismételte. Élő szóval. Nem olyanformán, hogy a megfelelő passzust egyszerűen felolvasta volna. Pedig a szem mégiscsak hűségesebb, mint a memória. Hanem azért kimondotta, hogy most is csak első beszédében kifejtett véleményét reprodukálja. S íme a hatás ma egészen más volt. Ami akkor elragadta a jobbpártot, azon ma a szélsőbal lelkesedett és Bánffy helyett ma Polónyi mondotta, hogy egészében magáévá teszi az Apponyi álláspontját. Hát mi változott meg? A jobbpárt? A balpárt? Polónyi? Vagy az a bizonyos beszéd?

A szélsőbal nem sokat töprengett, hanem felosztotta a szerepeket. Az egyik rész azt kiáltotta:

- Éljen Apponyi!

A másik rész gúnyosan kiáltotta:

- Halljuk Bánffyt!

Mert tudnivaló, hogy Apponyi ma azt mondotta, hogy a jövő májustól kezdve a vámközösség ki van zárva s szélbalék módfelett kíváncsiskodtak, vajon ezt is magáévá teszi-e a miniszterelnök? Zúgva követelték, hogy Bánffy nyilatkozzék s azonközben nem vették észre, hogy Bánffy nincs is a teremben. (Milyen különös! Ha benn van, nem akarják észrevenni s aztán olyankor is hallani akarják, amikor távol van!)

Úgy ütötte el Szilágyi a dolgot, tréfával:

- Hogy mit kívánnak az urak, azt most már elmondották. S hogy mit mond a miniszterelnök, azt nyomban meghallhatják, mihelyt megjön.

Az első pillanatban nevettek. De ahogy kiözönlöttek a folyosóra, lassankint haragba futott a derűtség s olyan zsongás-morgás áradt el, aminőre még alig volt példa. Csupa villamos battéria sétált ott, s ahogy kettő összeütközött, sercegve pattogtak ki a szikrák.

- Gyalázat... Ez a tiszta komédia... Megszökik a felelet elől...

Ezek voltak az ártatlanabb szikrák. Aztán jöttek a gyilkosabbak.

- Lehetetlenné kell tenni! Megcsalja Apponyit és megcsalja az országot! Ebből a csapdából nem fog kivergődni! Vigyázzon!

...Valahol egy ajtót nyithattak. Hah! Ez ő! És meghúzódva lesték, nem a miniszterelnök jön-e. De csak valami jeges áramlat csapott a folyosóra. Jönni senki sem jött. A másik pillanatban tehát még erősebben viharzott a folyosó. Valaki hírül hozta, hogy még a többség is fel van háborodva. (Kubinyi Géza gondolkozott egy kicsit hangosabban, mert az égő ívlámpák elhitették vele, hogy már ebéd után van. És Kubinyi Gézát ezért már felháborodott többségnek tették meg.) Annál buzgóbban háborgott most már a szélsőbal. Hiszen a többség (értsd: Kubinyi) is háborog!

- Zárt ülést kell kérni! - kiáltott fel Polónyi.

Akkor még ők maguk sem tudták, hogy mire való a zárt ülés. Valami kell, hát legyen zárt ülés. Végre is, hadd mozogjon egy kicsit az a karzati publikum is. Mert még baja esik, ha egy helyben kell ülnie, míg az obstrukció négy órát leőröl. Aztán meg jó is az a zárt ülés, mert abban az is beszélhet, aki már kivette a porcióját a beszédből. Az ív tehát hamarosan elkészült és Polónyi már vitte az elnökhöz.

A kezeit dörzsölve sompolygott vissza, ki a folyosóra - Törbe csaltam, hehe... Vagy hozzájárul az Apponyi nyilatkozatához s akkor öt perc múlva leszerelünk. Vagy nem nyilatkozik és akkor a felelősséget az ország előtt szépen átjátsoztuk az ő vállaira. Hehehe...

És a folyosón, titokban vagy nyíltan még nagyon sok *hehehe* hessent el. De ekkor igazán megnyílt a miniszteri szoba ajtaja és egy kicsit pirosabban, de most is mosolyogva sietett át Bánffy a folyosón. Csitt! - hangzott valami sziszegés. És a miniszterelnök egy megnémult tábor sorfala közt haladhatott el. De a nyomában erősödve, a csatakiáltásig megnőve hömpölygött a nevetésből, fenyegetésből és szenvedélyességből egybeolvadt hanghullám. Az ember azt hitte volna, hogy elnyeli, mielőtt még a teremig ér. Pedig még csak odabenn várta az igazi vad koncert.

- Hoch! - horkant fel a szélsőbal.

A többség pedig tapsokkal kísérté a maga engesztelő dalát:

- Éljen! Éljen Bánffy!

A miniszterelnök egy kis izgatottsággal helyezkedett el a piros bársonyszékben. (Jó volna ilyenkor, ha rózsákkal volna kibélelve!) Körülnézett, amit máskor sohasem tesz, az egész karzaton. Jó isten, mennyi szem tapad hozzá! Férfiak, asszonyok, édes babaleányok: most mind érzett egy kis politikai lázat. Még tán a virágos lánykalapok alatt is csak egy gondolat motoszkált ebben a pillanatban: - vajon egészen megesszik-e ezt a szegény minisztert? (Visontai beszélt, ráérték ilyenre gondolni.)

De most már Visontai is végzett. És Bánffy fölemelkedett.

- Hohó! A zárt ülés jön! - kezdte kiáltani a szélsőbal. És Szilágyi Dezső (- ki fejté meg, miért? -) nem akarta észrevenni, hogy a miniszterelnök felszólalása fölöslegessé teheti az egész zárt ülést; nem akart a szabályokra emlékezni, hogy a miniszterek bármikor beszélhetnek; csak csöngetett és aztán elrendelte a zárt ülést. A karzatokból tehát lassan kifelé áradt a közönség, de menőben még látta, hogy a többség most is háborog és a háborgó többség most nem Kubinyi Géza. Egy kicsit többen voltak. De éppen olyan hangosan háborogtak, mint az imént Kubinyi Géza. És nem is nagyon akadt, aki őket csitítgassa.

Ilyenformán a zárt ülés azzal az izgalommal kezdődött, amellyel végződni akart s azzal a tudattal végződött, amivel kezdődhetett volna, hogy fölösleges volt. Mert ez csakhamar kitűnt és Bánffy Dezső már nyílt ülésben nyilatkozhatott vajon minő álláspontra helyezkedik az Apponyi mai kijelentésével szemben. Ez a nyilatkozat meglehetősen rövid volt és ha Polónyi csapdának nevezte a szituációt, bizony ő is elismerte, hogy csapdából még nem bújtak ki olyan játszva, mint ma Bánffy Dezső.

Csak ilyenformát mondott:

- Nem hallottam, mit mondott ma Apponyi. De saját állítása szerint csak azt ismételte meg, amit első beszédében mondott. Minthogy pedig az első beszédre nézve már kijelentettem, hogy helyeslem, most sem mondhatok egyebet.

Így szólt a miniszterelnök. S a szélsőbal? Az első pillanatban meg volt rökönyödve. Csak az ajkait mozgatta, mintha azt suttogná: kibújt! Aztán tehetetlen haraggal dült és toporzékol. Pedig mi történt? Apponyi ismételte a beszédét és Bánffy helyeselte először is, másodszor is. Hát mi van ezen toporzékolni való? Hiszen ha Apponyi mind a két esetben ugyanazt mondotta, akkor Bánffy másodszor nem tehetett mást, mint amit először tett. Ellenben az inkább csodálatos, hogy az ellenzék ugyanarra a beszédre december tizenhetedikén azt mondja: Hoch!, december huszonkilencedikén pedig; Éljen! Nem azt mutatja itt a hangulat tükre, hogy abban a beszédben valami megváltozott? Talán nem is a szó, de legalább a magyarázat?

Az embernek eszébe jutnak a velencei dózse szavai:

- Hajóimmal támogatom a magyarok királyát, Lajost. Ígérem és megtartom!

(Megtartja az ígéretét, mondták a magyarok és tapsoltak.)

- Hajóimmal támogatom a magyarok királyát, Lajost. Ígérem és megtartom! - ismételte a dózse.

(Megtartja a hajókat, de nem az ígéretét, gondolták a velenceiek és ők is tapsoltak.)

Pedig a dózse egy bötűt se változtatott beszédéből az ismétlésnél. És a dózse szavai világosak is voltak, míg az Apponyi második felszólalása csak azért vált szükségessé, mert Polónyi nem találta eléggé világosnak az elsőt. Hát nem csúszhatott mégis valamivel több az ismétlésbe? Csak annyi, amennyivel a Hoch-ból Éljen-t lehet varázsolni? Talán nem Bánffy, úgy mondta, nem is hiszi. De akkor mért magyarosította meg magát december huszonkilencedikére a december tizenhetedik Hoch?

Az ember nem is hinné, hogy a Haberhauer-Halmos példája hol nem hódít...

ORSZÁGGYŰLÉS [dec. 31.]

Nagy paksamétával jött a t. Házba Barabás Béla. Annyi könyvet, füzetet, újságot és jegyzetet hozott magával, hogy egy kis jóakarattal (no meg az összegyűjtött idézetekkel) kényelmesen elbeszélhetett volna a jövő századig. De mi is ez a Barabás tüdejének és csodálatos szobósságának! Potomság. Összevissza is csak valami három esztendő.

De suttogás állta el az útját.

- Ne beszélj, Béla!

- Miért nem?

- Mert ez az utolsó nap és hátha mégis történik valami...

Hátha... Ennyi maradt már a sok kósza reménységből. A békeangyaloktól nem vártak már semmit (nyugalomba mehetnek a legközelebbi obstrukcióig), hanem mindenki a saját szakállára próbált valami egérutat keresni, amelyen kimászhatson a felelősség tövisekkel bélelt cellájából. Mert szó, ami szó, de ezen az utolsó napon mégiscsak fáztak egy kicsit a felelősségtől és ugyancsak szívesen vették volna, ha váratlanul lebecsátkozik a felhők közül a mesék aranyhídja, hogy minden bajból kényelmesen kivezessen. De az aranyhíd nem mutatkozott; pedig a felhők nem hiányoztak.

Csak egy halavány reménység csillant még fel. Valaki azt a hírt dobta a folyosóra, hogy a miniszterelnök tegnapi nyilatkozata bizonyos korrektúrára ment keresztül, ahogy a Ház naplói számára megörökítették. S míg az elmondott nyilatkozatra a szélsőbal az obstrukció folytatásával akart felelni, addig a litografált nyilatkozat ellen nem akadt kifogásuk. A szélbal emberei hajtóvadászatot rendeztek tehát a gyorsírók után, hogy velük állapítsák meg, mit változtatott Bánffy a tegnapi beszédén. Csakhogy a gyorsíró az eredeti feljegyzését is lehozta az irodából és azzal bizonyította, hogy a miniszterelnök az ő nyilatkozatán semmit, de egy betűt sem korrigált.

- Kár, kár - rázták a fejüket a szélsőbal emberei. - Milyen könnyű sor lett volna, ha némi eltérést lehet konstatálni. Akkor napirend előtt meg lehetett volna kérdezni a miniszterelnököt, hogy magáévá teszi-e a korrektúrát? Ha igen, akkor megvan az aranyhíd és a szélsőbal az utolsó pillanatban mégis leszerel. De semmi korrektúra, semmi változtatás! Így bizony nem lehet ma abban megnyugodni, amin tegnap annyira felháborodtak.

S mégsem engedték Barabást beszélni.

- Hátha...

Az ember sohasem tudhatja, mi történhetik és jó, ha kurta lélegzésű szónokok állnak sorompóba, mert két beszéd között mindig van akkora szünet, hogy a béke világra jöhessen. Így állott ma a szónokok sorába Brázay Kálmán, aki alig beszélt tíz percig. S közben csak azt lesték, nem jön-e valami csoda. Nem jött. Ellenben Brázay után szólásra jelentkezett Horánszky Nándor s a felelősség előtt menekülni vágyó szélsőbal ebben is megcsillanni látta a reménységet. Hátha újabb nyilatkozatra bírja Bánffyt! Hátha ő maga építi meg a tisztességes visszavonulás hídját! Hátha olyan momentumot tud az alkonyodó vitába hozni, amely a javaslatot is megmenti s a tisztességes visszavonulást is! És végezetül az ősi reménység: hátha - hátha?

A nemzeti párt elnökét tehát még sohasem hallgatták olyan várakozással, mint ma. S akik csak okos beszédet vártak tőle, csak a helyzet komolyságához illő komoly mementót, azok kedvük szerint tapsolhatták Horánszky Nándort. Mert higgadt és világos, szenvedélytelen és józan volt az utolsó betűig és nem a szép szavak muzsikájával, hanem a gondolatok erejével és hatalmával fogta meg hallgatóságát. Az okosság még sohasem viselt szürkébb ruhát, mint ebben a nagy beszédben s a tapsok még sohasem szegődtek szárazabb kijelentésekhez, mint ezúttal. De éppen azért nem is hódította meg Horánszky a szélsőbalt. Muzsika-muzsika kellett volna ezekhez a szürke okoskodásokhoz. Akkor talán bódítottak volna.

Így a szélsőbal is száraz maradt.

- Horánszky nem kormányelnök - morogták itt is, ott is.

- Mondja el Bánffy ezt a beszédet - toldották meg mások.

És az aranyhidat nem tudták a Horánszky beszédében meglátni. Pedig az ország vonatja készen állott s már csak a harmadik csöngetésre várt, hogy elinduljon a jövő esztendő bizonytalanságába. Már csak percek kínáloztak és a vonat egyik ajtajában azt leste Hungária,

hogy törvénnyel indulhat-e a jövő esztendőbe, vagy törvény nélkül kell a vonatot megindítania. Éber emberek sürgető szava nógatott, hogy ne hagyják a perceket elfutni és szavazzák meg a törvényt; Szilágy Dezső még öt percnyi pihenőt is adott, hogy mindenki jól meggondolhassa a dolgát; aztán visszasietvén a dobogóra, megrázta a csengőt.

...Ez volt a harmadik csöngetés.

A teremben Holló Lajos emelkedett fel, hogy kibeszélje ezt az ülést. Az ország vonatja pedig törvény nélkül indult el a jövő esztendőbe. Hungária elfödte az arcát. Most már beszéljenek vagy hallgassanak: törvény nincsen és obstruálni sem kell tovább, mert január harmadikáig meg sem nyílnak az országház kapui...

.oOo.